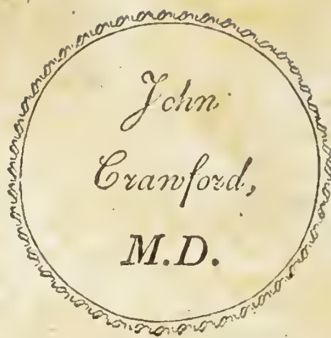

John
Crawford,
M.D.

No.
THE
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY
OF
MARYLAND.
PLATES.

LAZARI
RIVERII
OPERA MEDICA
OMNIA.

LAZARI
RIVERII
CONSILIARII, MEDICI
AC PROFESSORIS REGII,

Necnon Regiorum in Univerſitate Monſpelienſi Medicinæ Profeſſorum Decani.

OPERA MEDICA UNIVERSA;

QUIBUS CONTINENTUR,

I. Inſtitutionum Medicarum Libri quinque.
II. Praxeos Medicæ Libri ſeptemdecim.
III. Obſervationum Medicarum Centuriæ quatuor.

QUIBUS ACCEDUNT OBSERVATIONES

variæ ab aliis communicatæ:

Itémque OBSERVATIONES *infrequentium Morborum. Ac denique ipſiſſima* ARCANA *Riverii plenè revelata.*

Omnia non tantùm ab ipſomet Authore ultimò reviſa, emaculata, locupletata; ſed etiam à JOANNE DANIELE HORSTIO adornata, necnon à JOH. JACOBO DOEBELIO recenſita: Nunc verò ſingu'a peculiaribus ſuis Indicibus Illuſtrata.

EDITIO NOVISSIMA; CUI PRÆTER JACOBI GRANDII

in RIVERII *Opera Præfationem; Joann. Daniel.* HORSTII, *ad Joh. Otton. filium, Admonitionem ſuper eorum lectione; & Anonymi Animadverſiones in Præcognita in univerſam Medicinam; priùs ultimò adjectas; Jam ſuperadditus eſt, Præclariſſ.* FERD. CAROLI WEINHARDI, MEDICUS OFFICIOSUS; *cujus utilitas, compendiò, in Præfatiunculâ, ipſi, propriò locô præmiſsâ, enarrabitur.*

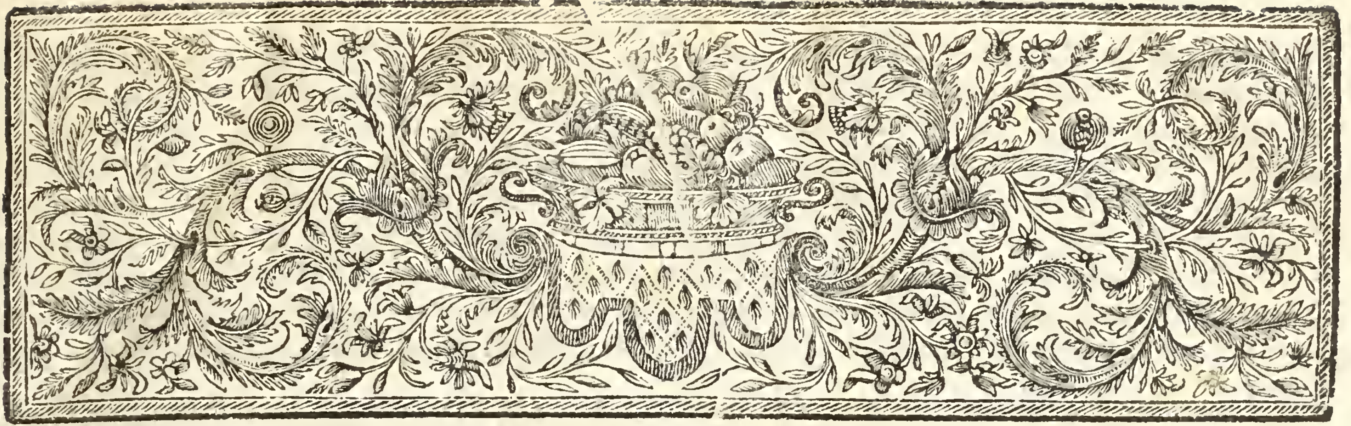
1338

GENEVÆ,

Sumptibus FRATRUM DE TOURNES.

M. DCC. XXXVII.

Crawford

JACOBI GRANDII
IN UNIVERSA RIVERII OPERA
PRÆFATIO.

NTER Authores, qui ſcriptis, & obſervationibus Artem Medicam locupletâ-runt, plurimi quidem omni ævo, quà Græci, quà Latini, quà Arabes, cùm univerſam Medicinam, tùm aliquas ejus partes editis voluminibus explicârunt. Antiquiſſimis uſque temporibus Apollo, ſeu Serapis, Chiron, Æſculapius, Bacchus, Pæon, quòd primi laborioſæ mortalitati præſidia adversùs morbos communicârunt, à poſteris tantam gratiam inivêre, ut pro Diis habiti, & exculti fuerint. Secundum ab his locum tenuerunt Podalirius, atque Machaon Homeri verſibus celebrati; à quibus longô intervallô floruerunt Democedes, & Melampus, uterque ſcientiæ famâ clariſſimus, ille propter Regem Perſarum à pedis luxatione ſanatum, ejuſque Uxorem ſerpente mamillarum ulcere liberatam; hic ob Preti filias à furore melancholico, dimidia Regni parte, curatas. Hos ſecutus magnus Hippocrates divinô ingeniô ſparſas medendi regulas ordinavit, ſcientiâ altis Philoſophiæ Principiis innixâ in hæreditatem poſteris relictâ; Jecit fundamenta medendi, traditâ ſcriptis immortalibus morborum omnium curatione; & ſignatis remediorum viis. Errores etiam, quibus deceptus confeſſus, & ne quid Artis perfectioni deeſſet, remediorum formulas peculiari volumine exaravit, cui Medicamentarii nomen indidit: qui liber magnô humani generis detrimentô, injuria temporis intercidit.

Coævus Hippocrati fuit Democritus, illius teſtimoniô optimus Naturæ, & Mundi interpres, ut inquit Plinius, qui, tradente Arbitro, omnium herbarum ſuccos expreſſit, & ne lapidum, virgultorumque vis lateret, ætatem inter experimenta conſumpſit. Græcorum primus Chymicâ Arte Metalla reſolvit, quam longis ad Ægyptios, Gymnoſophiſtas, Magos, peregrinationibus didicerat, plus ſexcentis aureorum millibus in experimenta conſumptis; unde arcanis remediis Artem Medicam ditavit. Verùm Scripta tanti Philoſophi luctuoſô mortalitatis fatô omnia perierunt. Subſequentibus ſæculis Artem illuſtravit Herophilus, herbarum cognitione, pulſuum notitiâ, & Anatomes peritiâ incomparabilis: qui miranda arte Arteriarum pulſus in modulos certos, legeſque metricas deſcripſit: & ſcribente Tertullianô, ut Naturam ſcrutaretur, ſeptingentos homines exſecuit; nonnulloſque etiam vivos, ut interna liquidò exploraret, morte non ſimplici, ſed ipſa inter artificia exſectionis errante Artifice.

Ab hoc ſua ſinguli tempora decorarunt plurimi Medicinæ, & Philoſophiæ connubiô inſignes, Ariſtoteles, Eraſiſtratus, Theophraſtus, Serapion, Aſclepiades, Themiſon, Dioſcorides, Archigenes, Theſſalus, Andromachus, Aretæus, Theon, Ruphus, Soranus; & inter Latinos Celſus, Macer, Scribonius, & Plinius.

Succeſſit poſteà Galenus, maximum Medicinæ decus, & Medicorum Princeps, cujus doctrinam fama canit, & doctiſſima, quæ extant, ſcripta teſtantur. Cedrô digna ſunt Opera ejus, ſed quæ de Uſu partium, Anatomicis adminiſtrationibus, Locis affectis, & Compoſitione medicamentorum conſcripſit, nimium quantum cæteris antecellunt.

Auctum tantis Authoribus medendi ſcientiam potuerunt Cælius Aurelianus, Oribaſius, Paulus Ægineta, Aëtius, Marcellus, Alexander Trallianus, Actuarius, Myrepſus.

Hos excepit ſequioribus ſæculis Arabum ſchola, Græcis, & Latinis Muſis ab Europâ barbarie obſitâ fugatis, Medicinam invadentium; quorum Illuſtriſſimus Avicenna, ſive Abenſina, univerſam Artem medendi à Græcis Scriptoribus mutuatam patriô ſermone complexus eſt. Scripſêre & Averrhoes, Avenzoar, Rhaſis, Albucaſis, Meſue, Iſaac, & Halyabas; quorum libris, licèt rudibus, & omnis litteraturæ expertibus, non deeſt doctrina, non deeſt ingenium; ex illiſque, quod de Ennii Annalibus dixit olim Virgilius, velut aurum de ſtercore colligi poteſt.

§ 2 Tandem

Tandem Europâ exuente barbariem, floruêre multi, præsertim Trusianus, & Petrus Aponensis, ille plusquam Commentatoris, hic Conciliatoris cognomento notissimus. Sed Arnaldus Villanovanus, ingenio, & scriptis, & experientiâ medendi, nulli Medicorum secundus est. Doctè quoque scripserunt præ aliis Constantinus Aphricanus, Jo. Arculanus, Savonarola, Gordonius, Valescus de Taranta, Campegius, Carpensis, quibus eruditiores Marsilius Ficinus, Linacrus, Leonicenus, Manardus, Ruellius, Montanus, Landus, Vidius, Trincavellius cultiorem Scholis Medicinam invexerunt.

Sed Joannes Fernelius, Gallus, ingeniô, eloquentiâ, felicitate, & sermonis elegantiâ, omnes à Galenô illustrem in medendi scientiâ famam consecutos, superavit. Ipse interfuit gloriæ suæ, &c, quod nemini mortalium contigit unquam, vivens vidit in Academiis Galliæ opera sua publicè prælegi, atque explicari.

Enim verò Fernelii seculum, si quod aliud, magnorum Medicorum feracissimum fuit, quos enim, ut quamplurimos taceam, proferent alia secula Vesalio, Fallopio, Vallesio, Ingrassiæ, Mercuriali, Capi-Vaccio, Argenterio, Rondeletio, Jouberto, Lemnio, Junio, Dodonæo, Fabricio ab Aquapendente, Guilandino, Hollerio, Andernaco, Massariæ, Saxoniæ, comparandos.

Quid de nostro seculo dicam, in quo clara fulserunt, adhucque fulgent Capita Medicorum, qui pari cum veteribus passû consecuti sunt immortalitatem, nempe Willis, Boylæus, Zwelferus, Charleton, Van der Linden, Blasius, Mœbius, & alii doctissimi Professores, quos futura nominabit ætas.

Veruntamen eorum, qui Praxim docendo, & medendo juvêre Philiatros, optimè de humano genere meritus est LAZARUS RIVERIUS Medicus Monspeliensis, & FRANCISCUS DE LE BOE SYLVIUS Batavus; si tamen hic, ut ille, incœptam, favente Apolline, Praxim absolvisset.

Quippe post Hippocratem, qui obscuritate, & brevitate sermonis, oraculi instar, non omnibus, sed solis Naturæ Mystis Artem aperuisse videtur, Medicina omnis in varias sectas, & factiones divisa est pro ingeniô, & libidine Professorum; Hinc magnô ægrotantium malô orta illa nomina, & turbæ Jatralepticorum, Empiricorum, Herophileorum, Asclepiadeorum, Thessaleorum, Galenistarum, Rationalium, Methodicorum, Dogmaticorum, Chymicorum: & tot immania dissidia, & contrariæ medendi rationes; aliis fame & siti, imperiosâque inediâ, aliis cibô, & largiore potû, aliis sudoribus, aliis purgantibus medicamentis, aliis copiosâ, & crebrâ missione sanguinis, aliis ad syderum observationem collectis herbis, aliis per vomitoria, aliis per quæ non alia remedia, subtiliori, & penitiori ratione à metallis, & mineralibus elicita, confessâ audaciâ morbos omnes aggredientibus? Unde justa querela Plinii, nullam Artium Medicinâ inconstantiorem fuisse, cùm sit fructuosior nulla. Sanè supra Avorum nostrorum memoriam Theophrastus Paracelsus, ut olim Thessalus, cuncta Medicorum placita delevit, & rabie quadam in omnes Artis scriptores debacchatus est, celebri famâ ob sanatos feliciter ægrotos arcanô remediô à Chimiâ petito, Ejus dogmata secutus Helmontius cautiori ingeniô alia principia rimatus, novum condidit Medicinæ progressum, scriptaque edidit profutura mortalibus.

Illud in primis sciendum est, quòd ante Harvæum quotusquisque Artem exercuit, si Hippocratem, & Hærophilum excipias, circulationem sanguinis per totum corpus ignoravit. Ignoravit etiam maxima pars Authorum principia Chymica, & efficacissima pharmaca, quæ ea Arte parantur maximo salutis hominum compendiô. Insuper per inscitiam putaverunt cum Galeno massam sanguinis ex quatuor humoribus componi, vitalibus & nutriciis succis excrementorum nomina tribuentes. Denique eos latuerunt Chyli viæ per mesenterium, ductusque Thoracicos, vasa lymphatica, succus pancreaticus, ejusque cum bile mixtio, usus, modusque nutritionis.

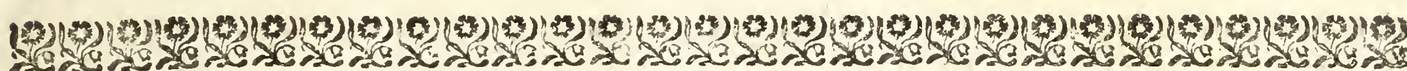
Propterea cùm in tantâ Scriptorum varietate, & confusione hæreant ingenia studentium, ac deterreantur longitudine Artis, & immensitate voluminum, varia, & contraria inter se dogmata complectentium, viam certam, ac regiam hoc volumine præstatum ivit RIVERIUS, quâ vera Medicinæ scientia, ex veterum, & recentium Professorum placitis comparari possit.

Praxim medicam facturis, non inutilem rudiori seculo navarunt operam insigniores Valescus, Gordonius, Savonarola, Gariopontus. At Ædepol, quàm crassâ Minervâ? quàm jejunâ scriptione? Utilius & doctius rem perfecerunt Weckerus, Mercurialis, Platerus, Bruelos, Beverovicius, Zacutus, Horstius, Blasius, M. A. Severinus, Massaria, Saxonia, & Centonariorum Coryphæus, Sennertus. Verùm Hollerii, & Cæsalpini Practicæ, frequentiùs cæteris elegantiorum Medicorum manus triverunt; Donec RIVERII opus absolutissimum, studentium necessitatem, & vota docentium intercepit. Hujus commentariorum lectioni, si studentes conjunxerint ANTONII MENIOTII Pathologicas dissertationes doctissimas quidem, & eruditissimas; GUALTERI CHARLETON exercitationes Physico-Anatomicas totius Oeconomiæ Animalis Systema complectentes, nec non quæ de Urinis, & Pulsibus clarâ & hactenùs desideratâ methodô nuper edidit LAURENTIUS BELLINUS, absolutissimam Medicæ praxeos Ideam comparabunt, eamque stabiliùs ornabunt; si MARCELLI MALPIGHII Anatomicorũ oculatissimi, & FRANCISCI REDI naturalium experimentorum consultissimi, scripta perlegerint. Neque hoc loco silendum est practicas Rhapsodias concinniùs in ordinem non pœnitendô labore digessisse THEOPHILUM BONETUM, PAULUM DE SORBAIT, & THOMAM BURNET Viros experientissimos, ac veteris & novæ Medicinæ ornamenta.

Et quoniam Scholasticorum morbus, quibus garrulitate disputandi instructis, mos est Artibus, & Scientiis, inutiles subtilitates prætendere, corripuit etiam Medicos, arcanis Naturæ relictis,

ctis, Logicas, & Metaphysicas tricas sectantes, in eorum gratiam sobriè quædam attingit Author in præcognitis ad universam Medicinam.

Mirum, & indignum protinùs subit, tam multa multos disputare, ut quærant Medicina sit nè Ars, an verò Scientia? ceu magni esset momenti ista indagatio, & ab eâ Medici laus, & perfectio dependeret! ceu idem non sit, ac urente domo, locô aquam flammis injiciendi, contentiosè perquirere, an ignis ex Atomis Democriti, an verò ex forma substantiali Aristotelis componatur. Mavult Author Scientias propiùs, quàm Artes, Nobilissimam Artium collocare. Hæc tamen leviora sunt, quàm ut iis distineri velit diutiùs Medicinæ studiosos. Libri Praxeos, Libri Observationum sunt qui requirunt studentis diligentiam, & ingenium: ii sunt qui nocturnâ, sunt qui diurna manû versandi sunt: In illis qualis fuerit medicus, quantum cæteris præstiterit RIVERIUS, Philiatri, qui legerint & didicerint, nullo opinionum præjudicio occupati judicabunt.

FILIO JOH. OTTONI

In Academia Giessensi studiis operam locanti

JOH. DANIEL HORSTIUS

S. P.

CUM non ita pridem Tibi commendarem RIVERIUM, & hujus rei gratiâ illum partim interpolarem, atque aliquot novis notatû dignis, variisque Pharmacis, RIVERIO olim usualibus, augerem, opportunè accidit, ut Bibliopola ZUBRODIUS novam editionem RIVERII meditaretur, atque à me peteret exemplar LUGDUNENSE, in tuum usum, ut dixi, horis succisivis pro tenuitate meâ, meorumque laborum ratione, ex parte politum: Nolui autem deesse illius precibus, quòd hôc pactô non tantùm tuis, sed, & aliorum studiis aliqualem opellam ferre valerem. Commisi itaque ZUBRODIO huic RIVERIUM in tuum commodum adornatum, eundemque jam typis exscriptum, & recusum, tibi etiam atque etiam commendo, ut diligenter illum volvas, & evolvas. Ipse enim RIVERIUS Autor doctus, expertus, candidus, & perspicuus, quem feliciter sequi possis, & cum tempore imitari, modò quoad dosin PURGANTIUM, maximè SCAMMONIATORUM, his in oris, RIVERIO in Prax. & Obs. aliquando largiori, parcior sis, nec ultra pondus in ipsius RIVERII Institutionibus designatum, ascendas. Evolve itaque hoc volumen penitiùs, non perfunctoriè, AVIQUE Tui, & JOELIS scripta, laboresque VESLINGII, & BARTOLINI, p.t. huic adjunge, ut legas aliquando majorum tuorum vestigia. FRATER Tuus, Tuusque Patruus GREGORIUS invitant Te ad Anatomica. Avus Tuus GREGORIUS ad Praxin. Hujus Patruus JACOBUS cum Filio HENRICO ADOLPHO, senexque GISBERTUS lucernam præbent pedibus tuis, modò ores, & labores. Labores inquam, & diligenter studiis lites, DEO confisus, cujus protectioni Te commendo.

FRANCOFURTI Kal. August. 1668.

LECTORI BENEVOLO, ET MEDICINÆ STUDIOSO,

Anonymus. S.

RÆFARI necessum est mihi, & veluti colloqui cum Lectore, ut præmonitus, nisi probare velit, æquiori saltem animô in Animadversiones hasce meas animadvertat, & rectô judiciô æstimet supplementa. Moneo itaque me Tyronibus, Alumnisquè meis hæc qualiacunque scripsisse, ut cùm, quorum gratiâ scripserim, intellexerit, intelligat quoque causam, quâ ejusmodi scribendi rationem inierim. Hi enim, quibus est indoles, & ingenium ad bonas artes, & medicam præsertim effictum, illudque præterea excolunt studiô, & sese exercentes medendo, cùm hoc opus Riverii, quod tanquam probatum omnibus diurnâ, nocturnâque manu pervolvunt, novis typis excuderetur, coegerunt me multis precibus, ut vellem pro eô, quô sum in eorum studia propensus ardore, quæ se se in eôdem authore desiderare, sufficerem, falsò verò dicta, si quæ sint, detergerem, & emendarem: & quæ tandem obscura viderentur, exponerem. Hæc quidem sunt bonò animô, & sine ambitione quæsita: at quod ad me attinet, imparia valdè homini occupatissimo. Accedit præterea esse nimiæ fiduciæ, & libertatis, in aliena scripta manum immittere, & receptum ab omnibus, gravemque authorem ad examen revocare. Longè tamen mei nominis curam, ac dignitatem posthabeo profectui discipulorum, eorumque multitudine, & consuetudine me defendo, quibus licuit semper, nec injuriâ, aliorum opera examinare. Cùm enim nemo tanti sit, ut simul valeat invenire, & perficere; nec ita ad amussim singula scribere, in re potissimùm medicâ, in abditô positâ, & tot, tantisque difficultatibus implicata, quin aliquis, vel insciô Authore, irrepat interdum error, jure licet, ne latiùs serpat, & teneris adhuc discentium animis inhærescat, expungere, & unius authoris offensæ (quæ tamen nulla esse potest) præferre posterorum utilitatem. Hoc nobili studiô, & inter cætera perquàm utili usi sunt hactenùs omnes, & cæteri deinceps utentur, ex quô magnum provenit scientiis, & artibus incrementum. Nisi Hippocrates Antiquorum scripta acri judiciô recensuisset, nisi item addidisset plurima; nisi Galenus, & alii Hippocratem elimâssent; nisi denique cæteri succedentium temporum, & inprimis neoterici Galenum ipsum, & quæ ante se repererunt edita, severiori limæ subjecerint, quot nobis adhuc imponerentur falsa, & immania, quot careremus bonis, nisi rejectis antecedentium erroribus, plurima, & longè potiora substituerent? Propterea dolenda sunt meritò rudia Antiquitatis inventa, & quemadmodum sculpentes efficiunt, quà detrahendo, quà addendo in bonam justi operis speciem reformanda; Ita ergo ab aliorum censura tutus utor stylô consuetô, & eâ quam suòmet exemplo docuit Hippocrates 1. de diætæ moderatione. Non enim ego, ut nec ille, quæ non rectè dicta sunt, & cognita redarguere institui, sed qualia esse debeant ostendere. Ideò in Præcognitis multùm immoratus sum, & fusiùs plura, quæ Alumni desiderabant, adjeci. Etsi enim quæ de naturâ medicinæ dicuntur, provectioribus fortè videantur levia; ad instituendos tamen maximè pertinent, qui artem suam debent nosse priùs, quàm eam familiariter tractantes exerceant, rectèque instituti operis ratio postulat, ut ea, quæ de re, quam agimus, dicenda sunt, quàm optimè etiam dicamus. Laxiori autem, molliorique oratione conscripsi, quia delicatulis, necdùm validis coquendo solidiorem, cibus ideò offerendus benè tritus, & fermentatus. Post hæc autem in cæteros institutionum libros paulò altiùs inquisivi: cùm ut Alumni, qui pluribus medicorum hactenùs hærent, errores agnoscerent: tum etiam ut mentem ad sublimiores contemplationes paulatim assuescant attollere, eorum quodammodo ingenia acrioribus stimulis urgeo, præbendo materiam contemplandi. Eò verò potissimùm consiliô nonnullas sententias fortiùs exagitavi, non quòd tantummodò videantur falsæ, sed quia adeò situm contraxerint, ut nulla ampliùs supersit detergendi spes: & quod maximè dolendum, incuriâ, & negligentiâ Professorum discentibus affiguntur. Velim denique, ut Lector intelligat, quare aliquot duntaxat institutionum capita, eaque veluti punctim attigerim, cùm antea circa Præcognita latiùs evagatus sim: nimirùm delectum habui graviorum, in quibus ingenium sese potest exercere cum laude: stupiditatem verò Professorum ostendi, & medelam simul adhibui, quâ se se excitent à lethargô, si velint deinceps ultra corticem sapere: atque adeò Animadversiones, non justum opus, quod aliàs polliceor me editurum esse, confeci. Lector ergo non nescius consilii mei hæc qualiacunque modò liberè judicet, dum ego post tabulam positus judicia, utcunque fuerint, libens excipiam: interim ut ex bonis me doctum, ita ex malis nequicquam offensum iri, professus.

ANI-

ANIMADVERSIONES
IN PRÆCOGNITA
IN UNIVERSAM MEDICINAM.

LAPSUS videtur author in conſtituendo juxtà & probando genere medicinæ. Dicit enim, medicinam eſſe ſcientiam, & multis probat: deindè, ne videatur nimius ſuæ opinionis aſſertor, concludit. *Attamen, ne nimis rigidè ſententiam noſtram tueri videamur, dicimus medicinam ſcientiam appellari latiori paululùm ſignificatione, quæ proponitur ab Ariſt.* 1. *Metaph. cap.*2. *prout ſcientias ſpeculativas, & factivas comprehendit.* Tùm hìc ego, ergo fallitur; quia ſi medicina latiori ſignificatione eſt ſcientia, propriè eſt ars: atque adeò primùm ars dicenda eſt; deinde verò analogicè ſcientia, quemadmodum docet Ariſt. locò citatô. Ibi enim nonnullas artium activarum quodammodò ſcientias appellat, quia inſtar ſcientiarum operis faciendi cauſam, rationemque cognoſcunt; ideòque architectonicæ ſunt, quæ docendo præſidentiis, qui, ut inquit idem, *neſcientes manibus operantur*, quales ſunt vulgò manuales appellati, & merè empirici.

Lapſus eſt etiam in probando, dum inquit. *At verò cùm ſua habeat principia, axiomata, & demonſtrationes ex naturæ demonſtratione petitas: imò nonnullas ipſius phyſicæ demonſtrationibus certiores, ut potè à ſenſuum fide deductas: cùm unicum habeat ſubjectum reale, per ſe exiſtens, ac præſtantiſſimum: nempè corpus humanum illiuſque proprietates doceat, inter ſcientiarum numerum videtur potius referenda.* Lapſus inquàm eſt, quia nondùm certò conſtant hujuſmodi principia, & axiomata medicinæ. Etenim ſi talia forent, non eſſet ars in tot ſectas diducta, nec tot difficultatibus obnoxia, & ſi aliqua axiomata fortè videntur inculpata, & certa: ea tamen practica ſunt, & artificem ad opus ducentia: cujuſmodi circumferuntur illa, *contraria contrariis curantur, morbos quos repletio facit curat evacuatio*, & *è contra.* Quibus etiam vel artes mechanicæ minimè carent. Sed eſto talia ſint, qualia Riverius admittit: non ideò tamen medicina ab iis obtinet nomen ſcientiæ; à fine enim, ut docet idem Ariſt. artes, & ſcientiæ conſtituuntur; quippe ſcientiæ finis eſt veritas, ſeu mera ſubjectæ materiæ contemplatio: artium verò eſt opus. Medicina ergò, quantumcunque ſuorum principiorum, & axiomatum certa foret, nihilominùs, ars dicenda eſt, quia non in contemplatione, ſed in efficiendo opere tandem verſatur, & quieſcit.

Hinc, quod de demonſtrationibus addit, nec omninò conſtat, & ſi conſtaret; adhuc tamen minimè probat: vel enim demonſtrationes univerſales ſunt, vel particulariter concludunt: ſi univerſales, omninò phyſicæ habentur, & ideò nec certiores phyſicis: ſi particulares, quales medicinæ conveniunt, (omnis enim ars, quæ ratiocinio de agendo deliberat, utitur majori propoſitione univerſali, & minori particulari, undè particulariter concludit) minor hujuſmodi demonſtrationum ſemper de errore periclitatur, quia ſingulare tantummodo cognoſcitur experientia: proptereà non eſt omninò libera à ſuſpicione falſitatis: tales potiſſimum ſunt demonſtrationes, quibus vel quantitatem remedii, vel tempus adhibendi concludimus: quæ duo in arte quàm difficillima cognitû ſint, & ferè incomprehenſa, nemo non novit, ut jure dicat Hipp. 1. Aph. 1. *experimentum fallax*, & *judicium eſſe difficile.* Hæc ergò cùm ità ſint, quis audeat unquam aſſerere ejuſmodi demonſtrationes medicinam ad ſcientiæ faſtigium evehere? tantò magis, quòd ad operationem, non ad contemplationem factæ ſunt.

Nec minùs improbabilis eſt altera, quam ſubjicit, ratio, inquiens. *Cui opinioni nos magis aſſentimur; artes enim ex frequenti tantùm operatione comparantur, & totæ in operatione verſantur; at medicinæ habitus comparatur, ex frequenti librorum inſpectione, & doctorum inſtitutione, quemadmodum veræ ſcientiæ.* Falſum eſt enim, medicinam hac ratione fuiſſe acquiſitam, & nunc etiam acquiri; ea enim fit, quemadmodum cæteræ artes, experientiâ: experientia verò cum in ſingularibus occupetur, in exercitatione tota eſt: ideò qui ex libris evadunt medici, nec ſingularia norunt, nec hilum queunt agere. Hinc docto medico in agendo longè præſtat expertus, & Celſus appoſitè dicit, *nec agricolam quidem, aut gubernatorem diſputatione, ſed uſu fieri*, & de medicina ſpeciatim ſcribens ait, *ſapientiæ ſtudioſos maximos medicos eſſe ſi ratiocinatio hos faceret: nunc illis verba ſupereſſe deeſſe medendi ſcientiam.* Et infrà clariùs, *ne inter initia quidem ab iſtis quæſtionibus deductam eſſe medicinam, ſed ab experimentis.* Hac de re plura dicta ſunt ab Hipp. & Gal. & dicentur etiam à poſteris, dicentque præterea ii, quicunque medici futuri ſunt. Quòd ſi medicina ideò ſcientia eſt, quia ex libris, & doctore poteſt addiſci; eôdem prorſùs modô quæcunque artes ſcientiæ forent; quia & tradi poſſunt à docente, & qui valet ingeniô, per ſe poteſt ex aliorum ſcriptis addiſcere. Idcircò hæc ratio inanis eſt, futilis, & nihili omninò facienda. Quæcumque enim, vel ſcripta ſunt, vel à magiſtris traduntur, ortum habent ab experientiâ, & in eam pariter reſolvuntur, ut inferiùs oſtendam ex Hipp. *lib. præceptionum*, & *de arte veteri*, & *de diæta.* ubi inquit, *magis credere oportet oculis, quam opinioni*, & tandem *lib. de elegantia.*

Item falſum eſt, corpus humanum eſſe ſubjectum, cujus paſſiones, & proprietates conſiderat: hæc enim conſideratio univerſim accepta phyſica eſt, non medica: deinde medicina eſt magis contracta, & medicus non quaſcunque cauſas, & paſſiones corporis humani cognoſcit, ſed tot, & tales, à quibus ſcilicet vel ſanum eſt, vel ægrum, quod in ſupplementis ex Hipp. luculenter exponam.

Hinc patet non corpus humanum, ſed hominem eſſe medicinæ ſubjectum; præterea enim animi paſſiones medicus contemplatur, amorem, iram, timorem, & cætera hujuſmodi, quæ influunt in corpus, illudque vi ſua à naturali ſtatu ſæpè dejiciunt. Cùm ergò ejuſmodi paſſiones non ſolius corporis, nec animi, ſed conjuncti, ut inquit Ariſt. communes ſint, non cor-

pus humanum, sed homo jure medicinæ subjectus est, hinc medici in potentiarum animalium, quatenus ad rem suam facit, cognitione versantur.

Nec minùs abest à verô, quòd postremò dicit his verbis. *Finis denique, ad quem dirigitur ab illius doctrina, & tractationis modo distinguitur, & ut certè adnotavit Alexander Aphrodisæus. Medicina enim dupliciter considerari potest, vel primariò, quatenus docetur ex certis firmis, & indubitatis principiis &c.* Abest inquam à verô, quia Aphrodisæus eò loci annotat discrimen inter facultates conjecturales, & eas, quas ipse definitas appellat; quippè indefinitis idem est finis, & opus: in conjecturalibus verò opus à fine distinguitur, & ostendit exemplo Rethoricæ; opus enim rhetoris quod dicitur etiam officium, est aptè dicere ad persuadendum: finis verò est persuasio; at quia non semper Rethor aptè dicendo persuadet; ideò hæc duo ab invicem distinguuntur. Idem accidit medicinæ. Opus, sive officium medici est omnia facere appositè ad sanandum; at quia medicus etiam benè medendo aliquando minimè sanat; *rectè enim*, inquit Aristotel. *curamus etiam insanabiles*, ideò aliud est officium medici, aliud finis. Hinc tamen non deducit Aphrodisæus, medicinam esse scientiam, si consideretur primariò, quemadmodum Riverius affirmat, eô enim pactô factiva est; neque secundariò, ut idem falsò putat ad suum hominum revocatur; sed ex naturâ suâ humanæ sanitatis causa comparata est, & inventa, ut egregiè Hippoc. notat lib. de veteri medicina, inquiens. *Porro huic invento quodnam justius, magisque aptum nomen quis imposuerit* (loquitur de humanæ dietæ, & victus institutione) *quam medicinæ? quandoquidem gratia sanitatis humanæ, nutricatusque ac salutis inventum est.* Imò ex eôdem authore hactenus dicta confirmantur: ille enim oblitus sui, suæque sententiæ, asserit, *sanitatem esse finem medicinæ, ad quam omnia medici opera diriguntur, quave adepta medicus conquiescit:* ergò si sanitas est ejusmodi, medicina primariò, non secundariò ad usum hominum comparatur; siquidem omnia opera hùc dirigit, factiva est, non activa, ac contemplativa; atque adeò tandem est ars, non scientia; sed de his in supplementis.

SUPPLEMENTA.

Ex dictis constat, medicinam non esse scientiam, modò paucis, esse artem, ostendo. Facilè autem demonstratur, si recolantur ea, quæ docet Arist. 3. ethic. ubi discrimen, quod artem, & scientiam intercedit, optimè tradit. Differunt ergò ars, & scientia fine, materiâ, modô, & agendi principiô. Materiâ differunt, quia scientia circa universalia, & necessaria versatur: ars verò circa singularia & contingentia. Fine, quoniam ars efficiendo aliquid, quærit bonum extra se, & in externô subjectô: scientia verò contendit ad bonum ejus, qui sciens est, sive ad perfectionem intellectus scientis; ideòque sibi tanquam finem proponit contemplationem, & veritatem: è contra ars effectionem, & opus: ac tandem ars non est in eô, quod efficitur, sed in efficiente. Hinc patet, quod superiùs probandum suscepi, medicinam, scilicet esse artem, quæ versatur circa materiam contingentem, & singularem; non enim sanat hominem, sed Socratem, & Calliam, contenditque ad bonum ejus, quem sanat: est in medico curante, dum utitur regulis, & instrumentis, ut opus rectè fiat, iisque malè usa aliquandò non rectè facit: at ubi alia rectè, alia non rectè fiunt, ut inquit Hip. lib. de arte, ibi ars est: quo circa antiquiores omnes Arist. & Galen. medicinam artem semper appellant. Et hæc satis dicta sint tanquam de re notâ, & ab omnibus ferè receptâ.

Cùm superiùs in animadversionibus judicaverim ex Arist. 1. Topic. artes bifariam dici, scilicet, alias esse definitas, alias verò appellari facultates; præstat hìc intelligere, cujus generis sit medicina. Artes definitæ dicuntur, quarum ita sunt certa, ac determinata media, ut, iis positis, sequatur opus, quod propterea idem est etiam finis: nec pendet à fortunâ, & à casû, v.g. Architecturæ ita certæ sunt regulæ, ita media determinata, ut, iis positis, domus fiat semper, & eodem modo; ideoque non distinguitur opus à fine, sed eadem domus opus est, & finis architecti. Facultates verò duobus etiam modis dicuntur: vel enim facultas ejusmodi est, quia contraria possit, & faciat: v. gr. orator potest defendere Milonem, & accusare: medicus sanare, & occidere: vel dicitur etiam facultas, quia cùm conjecturalis sit, nec in aliquô determinatô posita, opus habet consiliô & ratione, ut de agendi modo de instrumentis & tempore ratiocinando decernat. Propterea, quemadmodum in artibus definitis, quia media certa sunt, non distinguitur opus à fine: è contra in hujusmodi artium genere, quia peractis omnibus, quæ ex artis institutô facienda erant finis tamen non consequitur aliquando: aliud est opus artificis, aliud finis. Medicina igitur non dicitur facultas primô modô, quia scilicet contraria possit, & faciat, sicuti dialecticus & orator; sed altero, quia utitur consiliô, & ratione pervestigandi causas, & media & tempus, & modum utendi, &c. ut peregregiè notat Aphrodisæus con. 1. Topic. cujus ideò verba refert huc adducere; at ita loquentem audire. *His duabus artibus* (scilicet dialecticæ, & oratoriæ) *commune est simile modò potentiis suis uti ad utraque contrariorum. At qui in scientiis versantur, licet habeant contrariorum cognitionem, tamen scopus, quem illi scientia sibi proposuerunt, est ut alteram partem contrariorum quæ melior est, definitè consequantur: medicus, ut sanet aliptes, ut firmam corporis constitutionem tueatur, & cæteri alterum contrariorum, quod melius est propositum habent, in quo se exerceant. Nam cognitio contrariorum, quam assequuntur, non est apud eas principalis, sed ex cognitione unius sequitur alterius cognitio; quemadmodum ex scientia eorum, quæ sanitatem inducunt sequitur etiam cognitio eorum, quæ morbos gignunt.* Quibus ostendit Aphrodisæus, medicinam non esse facultatem priori modô superiùs propositô. Pergit deinde ostendere, quo pacto medicina facultas dicenda sit: nimirum quia, cùm sit conjecturalis, *non est in aliquô determinatô, sed opus habet propriâ intelligentiâ ad coaptanda accidentia, & ordinanda ea, quæ fiunt, ut ita ordinata utilia sint:* quare cùm medicina talis facultas sit, indicat quale etiam sit ejus opus inquiens: *ideò medici opus est, omnia facere, quæ ad corpus pertinent, non sanare. Quod si hoc ad medicum spectaret, certè, & non medicus erit medicus, & medicus non erit medicus, quia & illi qui, medici non sunt, plerumque ægrotos sanant, cùm aliquid salutare adhibent: & medici plerumque non sanant, quod faciunt, quandò malum majus est, quàm auxilium medicum;* id est qui non medici sunt, & sanant, faciunt opus medicum non medicè, seu non ex habitû medicinæ, quo carent, sed casu, vel aliorum consiliô, &c. qui autem medici sunt, faciunt opus medicum medicè, ex arte nimirùm, non fortuitò, vel alienâ ope; quæ duo valde differunt, & medicum à non medico apprimè distinguunt; quemadmodum dicebat Arist. 3. eth. de justis, *quod aliud est facere opus justum justè, aliud opus justum non justè.*

Cæterum, ne videatur hoc discrimen nullius esse usus, & allatum frustrà, ac ut explicentur uberius, quæ antea indicata sunt, addo etiam, quæ hâc de re scribit Aphrodisæus, nimirum ex his sequi, *in hujusmodi artibus non fieri judicium ab advenientibus finibus, ut fit in arte domus ædificandæ, aut telæ texendæ, & in aliis artibus factivis, in quibus per quasdam vias definitas, & ordinatas proceditur, & actio fit in omnibus pari modô, & eorum opus non potest fieri à fortunâ. In his autem finis est, propositum opus sequi ex iis, quæ ejus causâ facta sunt. Quocircà cùm benè, & artificiosè fiant, quæ ante ipsa sunt opus ipsam declarant. In artibus*

artibus autem conjecturalibus non omnino cum iis, quæ arte fiunt, conveniunt ea, quorum causâ illa fiunt. Causa est, quia in his aliqua fiunt à fortunâ, & non sunt determinata ea, ex quibus fiunt illa, quæ sunt eis subjecta. Quamobrem id, quod fit ab iis artibus, non est illarum artium finis, ut fit in iis, in quibus, cùm sint aliquæ definitæ, aliquid efficitur, & sine illis, nihil fieret; at in his opus est finis & signum, omnia ex arte esse facta; neque enim aliter esset factum. In conjecturalibus verò opus non est finis; quia non semper sequitur finis ex iis, quæ gratiâ ejus fiunt: ideò Aphrodisæus rectè distinguit finem ab officio medici, inquiens, *medici officium est ut omnia agat, quæ possit, quo ægroti corpus sanet; finis verò sanatio, cujus gratiâ illa facit, eò quòd indiget aliis quibusdam præter ea, quæ facta sunt, ut secundùm medicinam sit. In definitis enim simili modô se habet, finis in ipsis, ut facere secundùm artem: in conjecturalibus non est finis in artifice, ut neque beari in probis hominibus, si non solùm bonum, & honestum sit.* Sic in medicô non est sanare, & ideò curare secundùm artem, & sanare distincta sunt.

Dispiciamus modò, quanti sit hæc nosse, quantùm referat medicum, quantum ægros. Medicum quidem, quia antea monitus, officium à fine esse distinctum, nec idem esse mederi, & sanare, polliceatur, tanturmmodo suum se præstiturum officium quàm diligenter, non sanitatem, quæ in eo non est, & ab aliis etiam extrinsecùs pendet, refert etiam ægrum, quia operam medici, quæ ab eô solùm est, non sanitatem debet exigere, nec propterea artem, & artificem calumniari, quoties eventus improsperè cadit, dummodò non defuerit officio suo.

Non videtur abs re hîc ampliùs examinare sententiam quorundam magni nominis medicorum, dicentium, medicinam, vel esse prudentiam, vel non sine prudentiâ. Legi jamdiù apud Hofmannum dictum à Scherbio: audivi etiam Patavii ex primô suggestû professorem theoricæ medicinæ affirmantem, medicinam esse prudentiam: ac denique ea est omnium vox, medico opus esse prudentiâ: idcircò accuratè discutiendum est, an simpliciter, vel quadantenus ejusmodi sententia recipienda sit, hinc enim nonnulla ab Hipp. præclarè dicta intellegimus: aliaque medicinæ tribuimus, quæ integrè, & luculenter ejusdem naturam omninò circumscribunt.

Ut igitur, quæ proposita sunt, facilè absolvam, adnoto prudentiam bifariam accipi, nimirum simpliciter, & secundum quid. Prudentia simpliciter est unus ex habitibus intellectus, quos in eth. enumerat Arist. à cæteris longè diversus, cujus propterea materia subjecta distincta est, & finis pariter alius. Materia prudentiæ sunt actiones humanæ, & quæcunque agi possunt ab homine: finis verò est felicitas hominis in quantum homo est. Medicina non est prudentia hac ratione, & simpliciter explicata, versatur enim circa hominem, quatenus, à causis externis, & internis à sanitate ad morbum, & à morbô ad sanitatem mutatur. Hinc finis medicinæ non est bonum principalissimum hominis, ut homo est, sed particulare, id est sanitas. Hinc etiam prudentia, & medicina circa eundem hominem diverso modo versantur; prudentia enim versatur agendo, medicina faciendo: actio autem, & factio differunt; quòd factio tendit ad finem, & bonum rei factæ, & principium faciendi est in eo, quod facit, non in eô, quod fit, ut dixi etiam superius: v. g. principium artificiale sanandi est in medico, non in eô, qui sanatur, & sanitas quoque est in homine sanô, non in medicô sanante. Actio è contra non est semper à fine distincta, sed ipsa plerumque est finis: & principium actionis est in eo, qui agit, quemadmodum contemplatio veritatis est finis contemplantis, & principium contemplationis est in eô, qui contemplatur.

Prudentia secundum quid ea est, quæ circa aliquam singularem materiam alicujus facultatis occupata, bonum ejus particulare, quoad fieri potest, acquirendum sibi proponit; & hôc pactô medicina aptè dicitur prudentia secundum quid, quôd tota est in facienda sanitate, quæ est bonum hominis particulare. Si prudentiam ergò secundùm quid citati doctores accommodent medicinæ, admittendi sunt, eorumque sententiam sic emendatam recipio: qua ratione Arist. etiam errorem Socratis, dicentis, *virtutes morales esse prudentiam*, emendavit inquiens, *eas non esse prudentiam*, hoc est simpliciter, *sed non sine prudentia*, sive secundùm quid. Cùm igitur medicina aliquam prudentiæ speciem præ se ferat; ea etiam, quæ prudentiæ propria sunt, quodammodo sibi vendicat. Quocircà non est ab hâc tractatione remotum, medicinam cum prudentia comparando, ejusmodi similitudinem latè prosequi: hoc enim plurimùm facit ad naturam ejus, ac dignitatem illustrandam, ac ostendendum etiam, quanti sit verum esse medicum; hoc est quot, & qualia sint ea, quibus futurum medicum oportet esse institutum.

Quemadmodùm ergò prudentia consultat de iis, quæ felicitatis gratiâ agenda sunt, quoniam agibilia habere se aliter possunt: sic medicina consultat circà factibilia contingentia; quoniam sanitatis instrumenta non sunt definita, ac certa: sicuti prudentia ex pluribus mediis eligit consultando, quæ efficaciora sunt, & citò, ac tutò ad finem perducunt: ità medicina per consultationem eligit, ex remediis, quæ facilia sunt; tutiora, & minùs molesta comparandæ causâ sanitatis; atque adeò in utrâque facultate eadem est ratio consultandi. *Consultatio enim est quædam rectitudo consilii per media congrua fini, & tempore convenienti*: in prudentiâ quidem gratiâ boni simpliciter; in medicinâ verò causâ boni particularis, id est sanitatis.

Ampliùs sicuti de materiâ prudentiæ non est cujuslibet consultare; sed viri longo rerum usû periti, qui mores hominum multorum vidit, & urbes, quod de Ulysse canebat Homerus; quique ex memoriâ præteritorum, & cognitione præsentium futuris prospiciat: sic etiam in medicinâ non est cujuslibet consultando deliberare, at senioris, plurimâ rerum experientiâ à multo tempore instructi, qui præterita cum præsentibus componendo, non solùm quid hîc, & nunc fieri opus sit, sed quoque quid faciendum in posterum rectè decernat.

Tandem similitudo inter prudentiam, & medicinam maximè cognoscitur ex virtutibus, quæ prudentiæ conjunctæ sunt, eædem enim etiam medicinæ conveniunt, ut clarè patet singulas recensenti. Virtutes ergò annexæ prudentiæ sunt, Synesis græcè, latinè Sagacitas, vel Perspicacia; altera verò, quæ græcè dicitur Gnome, latinè Sententia vocatur.

Synesis seu perspicacia est vis quædam benè judicandi quid rectè, & opportunè fieri possit ad finem comparandum; ideò hujusmodi virtute præditi perspicaces appellari solent, & perspicaciæ contraria est hebetudo; quia mente hebetes nequeunt benè judicare facienda.

Gnome, vel sententia est vis quædam cognoscitiva; quâ quis rectè indicat, quæ præter ordinem causarum inferiorum eveniunt, & quid agere conveniat, dum casus aliqui insueti contingunt, vel ubi consueta media non conferunt; quod exemplo singulari facilè declaratur. Sicuti præter justitiam legalem, quâ quid faciendum, & non faciendum constitutum est, datur æquitas, per quam in quibusdam casibus, & circumstantiis, vel facimus adversùs legem, vel corrigimus, si non expediat, & congruat, vel addimus, si deficiat: undè definitur judicium æqui, ac boni viri, quo judicat quid sit faciendum, & addit ubi lex deficit, aut corrigit, vel benignè interpretatur, ubi non congruit tempori, & circumstantiis: sic Gnome utitur prudens qua judicat quid hîc, & nunc agere conveniat, vel in casibus non antea visis, vel ubi non eædem circumstantiæ, & accidentia concurrunt. Hinc nemo est, qui non videat, vel ex sola ejusmodi virtutum explicatione, quo jure eas quoque medicinæ

tribuam, & proinde quanta sit inter utramque facultatem analogia. Primò itaque medico necessaria est perspicacia, quâ judicet, & cognoscat non facienda tantùmmodo: sed etiam opportunitatem faciendi. Secundò solertia quædam, quâ citò non solùm quidquid sensibus occurrit apprehendit, sed ex sensibilibus obscura conjectat, unum ex aliò colligit, & hinc festinè convolat ad inventionem remedii. Solertas enim, ut benè definit Arist. *est inventio, in non perfectò tempore medii.* Tertiò necessaria est Gnome, vel sententia; nisi enim medicus benè sentiat de rebus suis, si quid accidit, præter consuetudinem, nec ampliùs visum, de quo nulla extet lex medica, vel si adest, non sit tamen apta tempori, & circumstantiis, nec ex tempore consulere, nec remedium invenire, nec ad causas effectus revocare subitò valet, sed rei faciendæ, ac deliberandæ inscius est, & incertus, nisi mente valeat, & judicio. Quamobrem tunc medico maximè convenit æquitas, quâ sicuti jurisprudentes in justitia civili, sic in re suâ aliquando secus, ac præceptum est, medetur, vel præceptis addit, vel corrigit, vel moderatur; nulla enim lex, nullumque præceptum adeò commune est, ut omnia singularia comprehendat, quæ cum infinita sint, & multiplicium accidentium concursû varia, nec à legis conditore, nec ab omnibus simul acceptis hactenus cognita sunt. Ideò quò magis hoc arduum est, sic opus est medico perspicaci, benè sentiente, & boni, æquique judicii, qui rem præsentem intimè cognoscat, & quantùm, & quomodo differat, vel conveniat cum iis, quæ ipse, & alii observarunt, & olim, prudenter æstimet, & quod maximum est, ex tempore valeat decernere, quæ circa hoc singulare, hîc & nunc facere magis expediat. Hanc ob causam Arist. 3. Polit. improbat ægyptios, qui rata, stataque lege præcipiebant medico, *ne moveret ante tertiam diem*; siquidem ex vario accidentium concursû sæpè fit, ut aliquandò antè, aliquandò multò post tertiam diem, nonnunquam etiam nulla movere medico liceat; undè divus Tho. in commento scitè dicit, *non esse semper tutum, & certum ex scripto mederi.*

Cæterum ejusmodi virtutes maximè pendent ab imaginatione, quam Arist. ideò appellat intellectum singularium; quemadmodum enim est intellectus, qui fingit, & componit universalia, ita etiam in facultatibus practicis est intellectus, qui singularia cognoscit, invicem comparat, & distinguit, de quo egregiè Arist. multa tradit 3. *& hîc.* Necessitatis autem ratio ea est, quia facultates practicæ utuntur syllogismo, qui constat duplici propositione, prima universali, & altera particulari. Universale cognoscitur intellectu, particulare verò imaginatione, seu intellectu practicô particulari, ut idem eodem loco fusè.

Ex dictis nonnulla Hipp. loca modò facilè intelliguntur. Primò cum lib. de lege ait, *ad artem medicam comparandam maximè omnium opus esse natura; cùm enim natura ad optima viam demonstrat, artis doctrina facile contingit:* & lib. de elegantia, *principalissimum omnium esse naturam; nam si hæc affuerit iis, qui animum applicant, per omnia penetrare poterunt.* Et tandem lib. de arte eos medicos posse morbos in profundò corporis latentes cognoscere, *quibus natura non infelix liberaliter accessit:* cùm hæc, inquam, dicit Hipp. constat, nomine naturæ non intelligere partem illam hominis, quæ circà alimenta occupatur, & vel dormientibus nobis, semper in actu est: sed alteram longè superiorem, nimirùm cognoscitivam, quâ apprehendimus primo res, quales sunt in se, deindè invicem comparando, an conveniant vel differant sine errore discernimus, & ex similibus universale componimus. Denique ex cognitis ad ignota, & obscura discurrimus; atque adeò ea est hujusmodi natura, quâ medicus sagax, perspicax, solers, & justus rerum æstimator evadit. Hinc fit, ut hujusmodi facultates dicantur esse à naturâ quia, ut docet Arist. non comparantur usu, sed ex naturali organorum institutione resultant, deinde exercitatione perficiuntur.

Superest, ut aliqua ampliùs, quæ spectant naturam medicinæ, dicamus, ut hujusmodi supplementa omninò sint absoluta, nimirum de officiô, & fine medicinæ, quandoquidem hæc duo ab invicem anteà sejunximus: de subjectô, de partibus, seu divisione, de ordine, & instrumentis & alia addamus etiam, quæ ad rem nostram facere videbuntur.

De officiô medici, & medicinæ cùm plura superiùs dicta sint, pauca hîc, repetendo potiùs, dicemus. Officium ergò medici primùm est, morbum, quoad licet, cognoscere; ex hâc cognitione deinde procedere ad inventionem remedii, inventio autem, quæ methodo, & ratione perficitur, ut inquit Gal. 1. meth. med. constat qualitate, quantitate remedii, & utendi opportunitate; ubi hæc invenerit, fecit satis officio suo, & remedia, alioquin per se indifferentia, medici industria salutaria fiunt. Hâc de re extat aurea Gal. doctrina com. in 6. epid. quam propterea huc afferre non dedecet: docet ergò ibi, aliud esse materiam medicam, aliud præsidium. Materia medica est v. g. venæ sectio, cucurbitulæ, frictiones, purgantia, clysteres, &c. hujusmodi. Auxilia medica sunt hæc eadem, non absolutè, & quà talia, sed auxilia fiunt à medico, cùm iisdem utitur opportunè, inquit enim *quæ est igitur causa generationis auxilii; qui tempus reperit.* Quod verè maximè est officium medici, & medicinæ: Sanitas deindè sita extrà medici potestatem.

Officio succedit finis, quem facilè statuo, esse sanitatem, & eadem facilitate quoque demonstro; nam acquisita sanitate, cessat actio medentis, suppositâ verò impossibili, nemo de agendis cogitat; at in hoc posita est ratio finis, ergò sanitas est finis. Ampliùs ex præcognitâ sanitate, quæ facienda sunt medicus investigat: undè tota medicinæ institutio ab hâc cognitione pendet; & Arist. 7. metaph. disertè ait, *ex sanitate fieri sanitatem*, seu ex sanitate à medicô præcognita fieri sanitatem in ægris; & in eth. finem esse mensuram, & regulam cæterorum ideòque ejusmodi sententia sancita est, præeunte Hipp. lib. præcept. ubi apertè dicit, *rectè autem, & convenienter ægrorum cura suscipitur sanitatis causa: at sanorum, ut sine morbis vivant: quin etiam elegantiæ ergò.* Quibus indicat non solùm communissimum medicinæ finem, sed etiam medicinæ partes, quæ ad eundem, non eâdem, non tamen viâ perveniunt; nimirum conservatricem, quæ tuendo naturalem partium constitutionem, sanitatem conservat: curatricem, quæ depellendo morbos, recuperat: & Cosmeticen, quæ ornatum corporis naturalem, vel redintegrat, vel tuetur.

Hofmannus, quia timet, ne unicus sit finis, atque adeò ne periclitetur unitas medicinæ, si diversâ procedamus viâ, afferit sanitatem unicum esse finem, quia ad illam eôdem modô contendimus. Sive enim sanos tueamur, sivè curemus ægros, semper procedimus corrigendo, emendando, & detrahendo, iisdemque proptereà utimur instrumentis, venæ sectione, purgatione &c. verùm in sanis corrigimus leviores lapsus in ægris verò graviores; quippè ea est latitudo sanitatis, ut corpus adhuc sanum sit, quamvis deflectat ab integrâ, & omnino perfectâ corporis constitutione, tunc autem ægrotat, cùm ille recessus sic intenditur, ut erectum stare, & agere quæ sani agunt, minimè possit. Hæc quidem vera sunt & doctè, ac subtiliter dicta, quia verè semper etiam conservando adhibemus contraria, licèt minora, & vacuamus pariter, vel purgando, vel mittendo sanguinem, quemadmodum facere, ægros curando, solemus. Nihilominùs, etsi diversa verè sit ratio medendi in utrâque parte conservatrice, & curatrice: finis tamen semper est idem; sanitas enim sive conservata, sive recuperata, semper est eadem, ut patet; ideòque ars in universum est una, licèt ex diversis partibus conflata: quemadmodum corpus est unum, quamvis partes diversæ sint, quæ diversis funguntur officiis, quoniam agunt gratià totius,

&

& à communi principio moventur.

Hìc quæret aliquis, quid nomine ſanitatis intelligatur, an forma illa, quæ ex optimâ partium, & corporis conſtitutione reſultat, vel ipſamet corporis conſtitutio. Brevi dico, ſanitatem hìc non intelligi formam illam ſuperinductam corpori benè conſtituto, ſed eandemmet conſtitutionem: ſiquidem finis ille verè dicitur, qui agendo acquiritur; at ad ſanitatem, ut inquit Ariſt. in phyſ. non eſt motus, nec à ſanitate, ut relatio eſt, accipimus rationem agendi: è contra à corporis conſtitutione deducimus inventionem remedii, & per eadem remedia, vel corporis conſtitutionem ſervamus, vel reſtituimus, quo, ubi ventum eſt, ab agendo ceſſamus. Hinc rejicimus eorum ſententiam, qui putant integritatem, & robur actionum eſſe finem; hæc enim reſultant; cùm enim corpus benè conſtitutum eſt, integra, & perfecta vis agendi conſequitur, & propterea nullam nobis præbent utilem indicationem medendi, ſed tota ab ea, quæ phyſicè, & verè ſanitas eſt, corporis conſtitutione dependet.

Sanitati ergò rectè ſubjectum conjungitur, de quô aliqua dicit Riverius, ſed communia, nimirùm, *eſſe reale, per ſe exiſtens, cujus paſſiones, & proprietates medicina conſiderat*: ſed omittit potiora, & magis neceſſaria. Verè enim corpus humanum reale eſt, & per ſe exiſtens, paſſionibus & proprietatibus præditum: at cùm ſit aliis etiam facultatibus ſubjectum, præſertim utrique philoſophiæ, naturali, & morali, erat ampliùs explicandum, quâ ratione ſpectet ad medicinam: ut enim dixi ſuperiùs ex Ariſt. medicatur non ſimpliciter oculum, ſed uſque ad aliquid contemplatur. Nobis ergò ſupplenda ſunt, quæ Riverius inconſultò prætermittit. Quocirca, ut quæ à me dicenda ſunt, clarè, & facilè percipiantur.

Dico, unamquamque artium mutuari ſubjectum ſuum à naturâ: ſtatuarius ex. g. accipit marmor, faber ferrum, & æs, architectus ligna, lapides, & cæmenta; illi tamen non conſiderant ea, ut omninò cognoſcibilia ſunt, ſed quatenùs apta nata ad ſuſcipiendam formam artificialem, & ideò cognoſcunt, ut agant; & quamvis ſubjecta realia ſint, & per ſe exiſtant, &c. nunquam tamen eas nomine ſcientiæ donamus. Ita medicina circà corpus humanum verſatur, quatenus ſanabile eſt, ſeu quatenus capax ſanitatis ope ſuâ inducendæ, & conſervandæ. Quare afferenda eſt particularis ea cognoſcendi corporis ratio, quæ apprimè pertinet ad medicinam, quæque inſinuet intentiones medendi.

Multi hâc de re multa dixerunt, ſed nemo, niſi me ipſum fallo, corporis humani conſiderationem attingit; nam qui dicunt corpus, ut ſanabile, vel ut ſubjectum ſanitatis, & ægritudinis tradi medicinæ conſiderandum, afferunt phyſicam conſiderationem, non medicam: phyſicus enim contemplatur etiam ſanitatem, & morbum quæ ſunt paſſiones corporis naturalis, ut naturale eſt. Ideò miſſis, quæ dicuntur ab illis Hip. optimè omnium, & clariſſimè docet quouſque ſit homo à medicô cognoſcendus; inquit enim lib. de vet. med. refellens primò nonnullos ejus temporis medicos; *cæterum & medici & ſophiſtæ quidam aiunt, quòd non potiùs ſit medicinam cognoſcere eum, cui exploratum non ſit, quid ſit homo, & quomodo primùm factus, & conſociatus ſit. Ego verò hæc, quæ ita de naturâ, dicuntur, aut ſcribuntur, ſive à ſophiſta, ſive à medico, minus conſentanea medicæ arti exiſtimo, quam pictoriæ.* Verè enim nihil intereſt, medicum ſcire ex quibus principiis atomis ne, aut aliâ quâpiam materiâ compoſitus ſit: undè Gal. in lib. meth. ait inanem eſſe hujuſmodi perveſtigationem, quia ex atomis nulla nobis indicatur ad medendum via. Item neque refert cognoſcere, qui ſit opifex corporis, quâ arte lineamenta ducat, & partium formam effingat, & alia hujuſmodi, quæ merè phyſica ſunt, & nulli ſunt uſui medenti. His refutatis, pergit Hipp. definiendo legem, ac modum, quo medicum oportet hominem noſſe, inquiens. *Verùm mihi maximè, medici eſſe videtur, ut is in naturæ rebus exercitatus ſit* (in iis ſcilicet, quæ hominem afficiendo ab uno ad alterum ſtatum ſanitatis, vel ægritudinis mutant) *utque omni ſtudio annitatur* (*ſi quid, quod facto opus eſt, præſtabit*) *ut percipiat, quid ſit homo, collatione facta ad ea, quæ eduntur, & bibuntur, & quid à ſingulis cuique eventurum ſit; nec ita abſolutè putare, quod malum edulium ſit caſeus, verum etiam explorandum, quodnam incommodum afferat, & quamobrem, & cui humani corporis parti incommodus habeatur*; & poſt multa in eundem ſenſum ſcripta addit etiam. *Cæterum præter hæc neceſſe fuerit, ut rectè dignoſcat quænam paſſiones dimanent ex ſuccorum exſuperantibus qualitatibus, & viribus: quæ item ex figuris eveniant.* Præclarè quidem his verbis nobis Hipp. indicat medicam hominis, quæ differt à phyſica, conſiderationem: quippè phyſicus in univerſum tantummodo cognoſcit hominem, ut ſanabilem, & ægrotabilem hanc ob cauſam, quia ab inſitô principiô mobilis eſt ad utrumque: at medicus cognoſcit hominem à cauſis ſingularibus internis, & externis ſanari, & ægrotare: item cognoſcit ſingularem morbi ſpeciem, & partem quoque cui talis morbus infligitur; ut patet exemplis ab eodem propoſitis. Unde phiſicus hominèm abſolutè, medicus verò comparatè ad particulares cauſas afficientes, & alterantes cognoſcit. Hinc intelligimus, cur medicus craſſus, & ſenſatus artifex appelletur; quia nimirùm non in abſtractis, & à ſenſibus longè remotis, at in ſenſibilibus, & materialibus, totus eſſe debet; & propterea nimia ſubtilitas, quâ ab illis diſtrahimur, vel inanis eſt, vel obeſt.

Illud notatû dignum ſupereſt, quod de hujuſmodi ſubjecto dicamus, nimirum quô differat à ſubjectis artium cæterarum. Diſcrimen itaque eſt hujuſmòdi quòd aliarum artium ſubjecta merè paſſivè ſe habent ad operationem artificis: at homo non tantùmmodo paſſivus eſt, ſed coagit: imò principaliter agit. Sanatio enim eſt naturalis affectio, quæ per ſe, & primùm eſt à natura, à medicô verò per accidens; ut inquit Ariſt. 2. phyſ. Hìc dicta egregiè multa ſunt ab Hip. ſcilicet *naturæ morborum medici*, quia propria cujuſque natura, non autem communis aliqua ſingulis medetur. Item *natura ſibi ipſi vias invenit, non ex intellectu, cùm enim à nemine docta ſit, nec quidquam didicerit, tamen facit, quod debet*; aliaque prætereà à Gal. & ab aliis dicuntur, quæ tædio foret ſingula recenſere. Cæterùm, quæ ſit iſta natura, variè explicatur: aliqui enim temperamentum, alii calidum innatum intelligunt; mihi verò alia mens eſt, quam fusè aliô in opere patefaciam.

Hìc etiam multa intelliguntur, primò cur medicus ſit imitator, 2. contemplator, & 3. auxiliator naturæ. Eſt enim imitator, quia natura eſt primum agens, quod per ſe ſanat, medicus verò per accidens, ergò ſequi debet nutus ejus, & motum, & attentè obſervare, quò it natura, cùm ſui juris eſt, & dominetur morbo, non autem vel immaturâ medicinâ exaſperare, vel aliorsùm impellere; deſtinatæ enim ſunt naturæ viæ, & tempus alterationum fatale. Quare nec ab iis declinare licet, nec intempeſtivè movere, & excitare. Hâc de causâ Hipp. propoſitis exemplis docet, quando naturam debet medicus imitari; inquit enim 1. Aphor. 2. *In perturbationibus ventris, & vomitibus ſpontaneis*, &c. (quid eſt naturæ rectè operantis deindè deducit imitationem, addens. *Sic & vaſorum inanitio ſi talis fiat* (hoc eſt à medicô) *confert*, &c. eadem etiam ſectione Aphor. 21. *Quò natura vergit, eò ducere oportet* &c. ſimul enim proponitur exemplum, & imitatio; & Aphor. ſequenti ait, *concocta medicari atque movere cruda*, &c. ſic enim agere natura ſolet, quæ ex Ariſt. ubique ſervat ordinem conſtantiſſimum; nimirùm primùm coquit humores, deinde præcipitando ſeparat excrementa, & tandem excernit; ideò ſic etiam medicus, & peracta coctione vacuare debet:

†† 3 Hinc

Hinc intelligitur etiam dictum Hip. lib. de flatibus *medicinam maximè esse secundùm naturam*, quoniam observat leges naturæ, & illud facit, quod per se, si posset natura faceret; quod alias rectè, & non impedita fecit. Et jure quidem medicus naturam sequitur, ac imitatur, cùm enim sanatio sit motus naturalis, sanandi ratio accipienda est à natura, quæ per se sanat. Quô locô monendi sunt ii, qui novas excogitant medelas, & insolentem curandi modum longè diversum ab eô, quem dogmatica medicina, præmonstrante natura, confecit. Et hæc spectant ad medicum imitantem.

Spectator amplius medicus est, cùm natura per se rectè operatur, & integrè sanat: tunc enim non est opus medicô, cùm per se sufficit agens principale. Huc spectat Aphor. 20. ejusdem sectionis. *Quæ indicantur, & judicata sunt integrè, neque movere, neque novare sed sinere*, &c. ne tamen sit medicus vel eô tempore spectator otiosus; spectare enim debet naturæ motus, ut discat imitari aliquando, cùm nequit eos per se impedita peragere.

Postremò medicus est auxiliator naturæ, cùm ab insolentiis materiæ vel oppressa, vel exagitata, vel quod movendum est minimè movet, vel secùs movet, ac expediat movere. In hanc rem optimè cadit Aphor. 29. secundæ sectionis, *incipientibus morbis, si quid movendum videatur, move*, in quô multa attentè perpendenda sunt.

Primò Hipp. non absolutè pronuntiat, sed hypotheticè, quòd scilicet versetur medicus circa materiam contingentem, & singularibus circumstantiis personæ, loci, temporis, ætatis, sexus, aliorumque symptomatum circumscriptam, quæ prorsùs comprehendi non possunt, quod benè idem significavit lib. de eleg. inquiens, *usus* seu particularis exercitatio; *non docetur*: & ideò quamcumque deliberationem medici prudentiæ relinquit, ita scribens, *si quid videtur movendum, move*, &c. & propterea superiùs dixi præter cæteras virtutes prudentiæ conjunctas, opus esse æquitate, seu boni, æquique viri judiciô, qui hîc, & nunc æstimet, an, deinde quid, quomodo, & quantum movendum.

Secundò dicit, *in principiis*, quia tunc temporis natura ab humorum copiâ laborans, velut onere pressa, nequit peragere motus suos, vel humor irregulariter motus naturam extimulat, & ad movendum, quò non decet impellit: ideò à principio naturæ laboranti sarcina detrahenda, & aberrans reducenda est in viam, antequàm materia commota in aliquam partem decumbat, cui jam affixa, nullâ arte, vel difficillimè evocatur. Quamobrem Hipp. 1. Aphor. humores turgentes purgare jubet; & lib. de rat. vic. in ac. monet, ut vacuemus sanguinem in pleuritide, *antequam fixa sint omnia, quæ contristant*, & paulò inferiùs *donec elevati fuerint spiritus*, quia ubi ille fixus est, & omninò impeditus, nequit ducere humores, quantumcunque impulsus, & excitatus.

Postremò inquit, *augescentibus morbis*, & *in vigore quiescere melius est*; quoniam eô tempore natura mollitur coctionem: coctio autem quiete fit, & à medicamento, vel quâcunque alia operatione, commotis humoribus, impeditur. Et hæc spectant ad medicum auxiliantem naturæ.

Alia etiam sequuntur ex eô, quòd natura primum sit sanitatis efficiens; quando enim à morbô victa est, non sunt admovenda remedia, quæ illâ, vel repugnante, vel minimè agente, irrita fiunt: deinde neque vulgus exigat à medico, ut citò curet, ne criminetur, si lentè, & tardè curatio contingat; in morbis enim jam factis, naturæ ductum sequi oportet; ordinemque quo illa procedere solet, imitari. Hâc de causâ Celsus lib. 3. de re med. non admittit sententiam Asclepiadis asserentis, officium esse medici, *ut tuto, ut celeriter, ut jucundè curet; ferè enim periculosa esse* (subdit ille) *nimia* & *festinatio*, & *voluptas solet*. In aliis autem artibus quarum subjecta passiva sunt, spectatur tarditas artificis, ut celeritas, ex quibus prout opus cesserit, laudem sibi comparat, vel calumniam, quoniam in ejusdem potestate situm est, ut tardè, vel festinanter, benè, vel malè rem suam ipse conficiat: in medicô verò quidquid solùm opportunè fit, commendatur; hujusmodi autem opportunitas cum celeritate, ut in acutis, aliquandò cum tarditate, ut in chronicis juncta est. Quare nec illos lentè, nec istos celeriter curare oportet.

De medicinæ divisione non est hîc quidquam dicendum; illa enim, quam affert auctor, vulgatissima est, & recepta communiter: tantummodo adnoto, partem Semioticam non videri ab aliis distinctam. Physiologia enim, & Pathologia cùm nequeant in materiam propriam tutò penetrare, nisi præeuntibus signis, non videtur aptè alia pars, quæ de signis agit, distinctim ab istis esse ponenda. Dicendum tamen, signa particularia rerum secundùm naturam, & præter naturam propria ad easdem medicinæ partes spectare, quibus ipsæmet res, de quibus agunt, subjectæ sunt: Ars autem inveniendi signa distincta est, & à cæteris separatim, tractanda: eam propterea appello topicam medicam, quia nimirùm ostendit locos, & fontes, undè hauriuntur signa diagnostica, & prognostica singularibus undè subjectis, utriusque partis theoricæ, & therapeuticæ tandem applicanda. Et eodem prorsùs modô se habet hæc pars Semiotica quemadmodum methodus medendi. Sicut enim alia est methodus universalis, quæ generatim docet rectam medendi per indicationes viam: alia particularis, quæ propriam cujusque morbi curationem instituit: ita quoque præter singulares morborum notas, & rerum naturalium signa, alia est ars, quæ docet in universum inveniendi modum; eaque in diagnostica, & prognostica distinguit, & rursus dividit in propria, & communia, aliasque differentias tradit, quas Riverius infra luculenter enumerat. Itaque ars inveniendi signa, sivè topica medica, est pars medicinæ distincta, quâ multo ante informandus est medicus, ne cum ad singulares materias accedit, eadem repetere sæpè cogatur, quod accidit iis, ut monet Arist. qui prætermissis communibus, à singularibus primùm ordiuntur.

De ordine, quô inventa est, quo traditur, & quô exercetur medicina dicamus; nimirùm an sit resolutivus, vel compositivus: at quid uterque sit, primò dicendum.

Ordo compositivus definitus ab Arist. *à primis*, *seù principiis*: quoniam ab iis capientes initium ad principia proximè componentia, ac tandem contendimus ad ultimas species compositas, vel quod idem est, à causis ad effectus, & à simplicibus ad composita. Ejusmodi ordine ab Aristot. tradita est philosophia naturalis, quæ à communissimis principiis ad minùs communia, & per hæc ad proxima, & postremo ad ultimas corporum naturalium species accedit.

Resolutivus è contrà definitur, *ad prima*; vel quia compositum primùm confusè cognoscitur, deinde in partes dividitur, donec perveniamus ad prima, sivè principia simplicia: unde quemadmodum compositivus est à simplicibus ad composita; ita resolutivus est à compositis ad simplicia. Vel dicitur, *ad prima*, quia incipit ab eo, quod primò quæritur, & definit in idem probatum, & cognitum, quemadmodum mathematici solent. Quarè ejusmodi resolutivi ordinis rationem libentiùs accipio, accommodo medicinæ. Siquidem, ut inquit Blancanus, vera resolutionis ratio ex penitiori mathematicorum eruditione petenda est, penes quos resolutio est via à quæsito, tanquam concesso, per ea, quæ ex ipso consequuntur, ad aliquod certum, & concessum; quod sic ab eodem authore optimè declaratur. In resolutione id, quod quærimus, tanquam verum primò supponimus: deinde quid ex hoc sequitur, consideramus, donec incidamus in aliquid

quid

quid jam cognitum, quod priùs erat ignotum; idcircò mathematici hujuſmodi proceſſum appellant reſolutivum: & hìc etiam medicinæ, tum conſtituendæ, tum exercendæ mihi videtur eſſe maximè accommodatus, quemadmodum duplici exemplô demonſtrabo.

Exemplum ordinis reſolutivi in medicina conſtituenda eſto hujuſmodi. Primò ſupponimus, ſanitatem eſſe corporis affectionem, quâ homo bene valens ritè obit munia ſibi à naturâ conceſſa: tùm conſideramus conſequenter bonum quid eſſe: ex hac cognitione ſequitur deſiderium conſervandi, cùm adeſt, & quando abeſt, recuperandi, & ideò conſtituendi artem, quæ utrumque faciat. Cùm verò neutrum poſſit unquam fieri, ſi ignoremus, quid illa ſit, primùm naturam ſanitatis inveſtigamus: ab hâc ad morborum inveſtigationem procedimus: & ex utrâque cognitione ſanitatis, & morbi invenimus remedia: tandem, inventis remediis, redimus ad eandem ſanitatem, vel conſervandam, vel recuperandam. Quocirca ejuſmodi ordo reſolutivus eſt ab eodem in idem, ab eodem ſuppoſito in idem, vel demonſtratum, vel factum: demonſtratum in ſcientiis factum verò in artibus: in medicina enim à ſanitate ad ſanitatem procedimus, à ſanitate primùm ſuppoſita, deinde cognita, ad ſanitatem conſervatam, vel recuperatam.

Hinc patet ex ordine reſolutivô, neceſſariò ſequi compoſitivum. Poſtquam enim per reſolutionem invenimus, quæ facienda ſunt, & quibus, aut quomodò faciendum, mediis ipſis inventis, veluti componendo, facimus, quod primum inquirebamus: in ſcientiis autem ſpeculativis, principiis per reſolutionem inventis, oſtendimus concluſionem, componendo demonſtrationem. Quare mathematici inveſtigationem principii, & medii appellant reſolutionem, compoſitionem verò diſcurſum, ſivè concluſionis demonſtrationem.

Alterum methodi reſolutivæ exemplum in exercendo medicinam, tale ſit. Laboret quis febre, v. gr. febris verò, quia mala eſt, ſtatim excitat intentionem curandi, & expellendi: cùm autem expulſio fiat per contraria, accedit altera, ſcilicet inveniendi remedia: remedia verò quia inveniri non poſſunt, niſi præcognitâ febris natura; ideò in hujus primùm inquiſitione medicus occupatur; & à ſymptomatis, ac formâ dignoſcit, febrem eſſe paſſionem calidam: deinde verò, quoniam hic calor ex ſanguine ab aliquô ſuccô turbatô, & commotô reſultat, qualis ſit hic humor, & ubinam hoſpitetur, ſedulus inveſtigat. His igitur primò cognitis, ſtatim occurrit remedium, & quid agendum ſit, invenitur: & hìc eſt terminus methodi reſolutivæ, nimirùm inventio remedii per reſolutionem; ideò conſultatio, quæ reſolutione hujuſmodi uti ſolet, definitur ab Ariſt. 3. eth. *medii idonei ad finem in rebus agendis inquiſitio.* Tandem applicando remedium ad id, quod primò propoſitum fuit, ordine compoſitivô procedimus.

Cùm ex dictis manifeſtè pateat, præcipuum medentis officium in inveſtigatione poſitum eſſe, par eſt, ut inſtrumenta quoque critica, ſive judicatoria, quibus medicus inquirendo utitur, proponamus, & explicemus: In primis itaque ſtatuo quandoquidem medicinam dogmaticam profitemur, eſſe duo, rationem, & experientiam, quibus longô intervallô diſtamus ab empiricis, qui ſolâ experientiâ nituntur. Verùm cum experientia ratione ſit naturâ prior, de ea primò multa dicenda ſunt: primùm ſcilicet oſtendenda experientiæ neceſſitas, 2. modus, quo ſit 3. quàm difficilis, & unde oritur difficultas. 4. quid ſit, 5. quomodò ſola experientia conferat ad agendum: quô locô comparabo breviter empiricum cum dogmaticô, & experientiam cum arte.

Quod primum ſpectat, experientiæ neceſſitas conſtat ex eo, quòd ſicuti nec imaginari, nec intelligere quidquam poſſumus, niſi ſenſibus primùm ſenſibilia exteriora cognoſcamus, ita nec artes, nec ſcientias condimus, niſi præeunte experientiâ; artes enim, & ſcientiæ, ut inquit Ariſt. 1. metaph. 1. *fiunt, cum ex multis experimentalibus conceptionibus una de ſimilibus opinio ſit.* Hinc natura ea arte organa ſenſuum externorum compoſuit, ut vel invitis nobis à ſenſibilibus pulſentur, & afficiantur: idcircò Hipp. lib. præcept. ſcitè ait, *ſtatuendum eſt, naturam à plurimis, ac omnigenis rebus moveri, & doceri neceſſitate quâdam;* ſenſibilia enim præſentia non poſſunt non movere, & afficere ſenſus; hi autem moti, & affecti docentur quodammodo, dum ſpecies ab objectis impreſſas ad interiores potentias tanquam ſemina futurarum cognitionum tranſmittunt.

Hinc ſequitur modus, quo experientia fit, clarè traditus & explicatus ab Hipp. primùm, deinde ab Ariſt. 2. poſter. & 1. metaph. 1. qui propterea viſus eſt à Franciſco Patritio ab eodem Hipp. ſuppreſſo tamen nomine acceptus fuiſſe. Docet ergo Hipp. loco citato, rationem, ſive judicium ſimplex, aut diſcurſivum, memoriam quandam eſſe, non formaliter; eſt enim ratio quiddam majus, & memoriâ ſuperius: ſed quia ex memoriâ ſumit materiam judicandi, & diſcurrendi: idcircò addit, *componere ea, quæ ſenſû fuere percepta.* Memoria autem fit, cùm ab imaginatione ſuſcipit rerum ſpecies; imaginatio verò à ſenſibus externis; unde hìc eſt ejuſmodi cognitionum ordo. Senſus externus *primam perpeſſionem externam ſuſtinet*, ſeu primùm à ſenſibilibus afficitur. *Deinde verò veluti delegator ſpecies rerum, quæ ſenſui ſubjiciuntur ad imaginationem traducit; hæc verò receptas ſpecies diu retinens*, & *conſervans evadit memoria: qua tandem utitur intellectus*: tunc enim, ut inquit idem, *ſi ex iiſdem ſenſibilibus ratiocinatio*, vel *intellectus initium duxerit, in ejuſdem poteſtate eſt, diſcurrere*, & *judicare*, & *ad veritatem perducere, rectè diſcurrendo*, & *judicando.* Verùm minimè ſufficit ſemel, & bis eadem ſenſibilia percipere, ut veram experientiam aſſequamur: ſed ampliùs neceſſe eſt eadem ſæpiſſimè cognoviſſe, & omninò ſimilia ſecundùm ſpeciem, & circumſtantias temporis, modi, & alias hujuſmodi; obſervareque diligenter inter ſe comparando ut ſimilia à diſſimilibus ſegregemus, quibus denique in penû memoriæ propoſitis, & aſſervatis, fit experientia, quæ ſuggerit intellectui materiam judicandi, & diſcurrendi. Idem ferè, compendiò, tamen repetit Ariſt. 2. poſter. & 1. metaph. citato, ubi ait; ex *plurimis ejuſdem rei memoriis experientiam unam confici*; cùm enim intellectus per experientiam conficiat univerſale, quod eſt unum, & omnibus ſingularibus commune; neceſſe eſt priùs ab iiſdem ſingularibus ſimilibus fuiſſe deductum; cùm ipſa ſimilitudo ſit cauſa unitatis, & communitatis.

Hinc conſtat veram rationem, cum ortum habeat ab experientiâ, experientiæ quoque jungendam eſſe; *ſi enim non ex ſenſibus compertâ obſervatione*, inquit Hipp. *ſed ſolùm ex probabili rationis figmentô proficiſcatur, frequenter gravem, & triſtem diæthefin affert, quoniam viam inviam ingrediuntur*: (loquitur enim de medicis imperitis) ideòque lib. de eleg. in eundem ſenſum rectiſſimè ſcribit, *pulchra, ac decora eſt ex opere, quod quis uſû*, hoc eſt experientiâ, *didicit, manans oratio; quidquid enim artificiosè actum eſt, ex ratione perfectum eſt: quod verò artificioſè dictum eſt, at non ita factum, methodi ab arte alienæ ſymbolum exiſtit; nam putare quidem non autem facere, ignorantiæ*, & *imperitiæ argumentum eſt.* Cùm enim ratio ab experientiâ ſejungitur, *opinio quædam eſt: quæ maximè in medicinâ in crimen vertitur iis, qui ea utuntur; in calamitatem verò iis, qui ejus operâ fruuntur.* Hinc fit, ut ratio deſinat quoque in experientiam, hoc eſt, ut diſcurſus, & judicia rationis eo ipſo probentur vera, quòd experientiæ congruant, & ſingularibus conveniant; quocircà pergit Hippoc. & pulcherrimo exemplo demonſtrat, *nam cum ob ſcientiam ſermonum univerſalium ſibi ipſis perſuadeant, ſeſe ipſum etiam artis opus ſingu-*

singulare novisse, non aliter, ac aurum adulterinum ab igne examinatur; ita eorum ignorantia hac professione arguitur. Concludamus itaque rationem per experientiam sua sibi conficere universalia, eademque ad experientiam collocata probare. Idem etiam sentit Gal. 5. meth. inquiens, *experientia rationi attestatur;* quod idem sonat, ac experientiam rationi jungendam esse; nisi enim quod ratio dictat, ac docet experimento verum esse deprehendimus, ratio ipsa falsa est, ac nulla.

Tertium ex propositis facilè declaratur: nimirùm difficillimum esse perfectam experientiam conficere ex quâ subindè intellectus componat universale.

Experientia pendet à tribus ab homine, à tempore, & à rebus, quorum unum si desit, vel alterum, experientia nulla comparatur. Homo quidem requiritur, qui per sensus externos, & internos sensibilia cognoscens, est causa efficiens, & veluti experientiæ architectus. Verùm quia experientia est plurimarum similium cognitionum collectio, hinc unus homo non sufficit; imò nec plures, sed omnes simul consentire debent; at impossibile est, ut omnes simul consentiant; ideò difficillimum quoque est, ut perfectam habeamus ab hominibus experientiam. Ad cognoscendum enim necessaria est quædam proportio, & dispositio cognoscentis ad cognoscibile; sed omnes homines non sunt æquè dispositi, vel naturâ suâ, vel ob consuetudinem: naturâ quidem suâ, quia non est eadem in singulis hominibus organorum aptitudo; hinc non fit eadem in singulis objecti impressio, nec propterea idem omnium judicium; eâ enim ratione homines de rebus judicant, quâ primum organa affecta sunt. Patet exemplô visus, & gustus: prout enim oculus affectus est, ita de visibilibus sentimus, & sæpè fit, ut plures homines circa idem visibile, non idem tamen sentiant, & judicent. Idem accidit in gustû; sicut enim lingua affecta est, ita judicamus sapores; undè sæpè accidit, ut qui uni dulcis est, aliis videatur amarus, & è contra. Hinc Arist. optimè 2. metaph. dicebat, *difficultatis cognoscendi causam in rebus aliquando, aliquando verò in nobis ipsis inesse. Quemadmodum enim vespertilionum oculi ad lumen diei se habent; ita, & intellectus animæ nostræ ad ea quæ manifestissima omnium sunt.*

Consuetudine etiam homines non sunt æquè affecti ad idem eôdem modô judicandum; *quemadmodum enim,* inquit Arist. *consuevimus, ita judicamus dici debere, & quæ præter hæc nobis accidunt, non apparent similia, sed quia non consuevimus, ignotiora, & magis peregrina videntur esse; quantam verò vim consuetudo habeat* subdit idem *leges declarant, in quibus fabulosa, ac puerilia plùs possunt propter consuetudinem, quàm si cognosceremus ea:* ex quibus conflatur ratio; quia unusquisque judicat magis verum, quod est sibi magis proportionatum; eò nempè pactô, quô propter variam affectionem gustuum, quibus proportionati sunt varii sapores, unusquisque saporem judicat, eôdem modô, & unum admittit, cæteros respuit.

Hinc patet homines alicui sectæ addictos, & præoccupatos ineptos prorsus esse ad veritatem ab aliis, vel etiam per se ipsos addiscendam; & propterea qui sunt bonarum artium, & scientiarum cupidi, hujusmodi præjudiciis mentem exuant, necesse est.

Ex his patet experientiam à tempore etiam pendere; cùm enim experientia vera ex sensibilium, quæ nobis occurrunt, observatione tota sit; nec res omnes, effectusque sensibiles unô, eôdemque tempore nobis se se offerant, opus est longâ die, annisque seris, quibus non semel, sed iterum, iterumque noscantur. Hinc dicitur tempus sapientissimum, & juvenes inexpertos esse; experientiam verò senum esse propriam, qui multa quidem viderunt, multa item audierunt; unde Euripides scribit, *non omnia adesse senectuti mala, sed hôc præcipuô bonô frui, quòd ob experientiam senes sapientiùs juvenibus loqui possunt:* & eâdem ex causâ, cùm de agibilibus, contingentibus deliberandum est, senes, non juvenes consuluntur.

Postremò difficultas pendet etiam à rebus ipsis; quippè experientia cum sit multarum, ne dicam omnium, similium notionum per sensus exteriores in phantasiâ, & memoriâ collectio; necesse est, ut res eædem omnino nobis occurrant: at non semper eædem omninò nobis occurrunt: at non est semper eadem omnium species, & facies; quòd non est, quoque semper idem concursus temporis, loci, subjecti, circumstantiarum, & accidentium; adeò ut, si unum, vel alterum ex his mutetur, accidat, ut effectus, qui sæpè visus est, aliquando tamen non respondeat. Imò quæ quandoque videntur similia, à causâ tamen contraria proveniunt; unde Hippocr. scitè dixit, *similitudinem esse errorum causam*, & Galen. *similitudines, vel peritos decipere.* Quamobrem ubi, vel similia occurrunt, non ideò statim fides habenda est, sed si illa vel à contrariâ causâ provenire soleant, causa ipsa introspicienda: tùm verò, an verè similia sint, judicandum, ex. g. Colicus dolor, & à calidis, & à frigidis excitatur; propterea si aliquod remedium uni profuit, vel etiam pluries, ubi novus accidat dolor, non est protinùs ad simile remedium confugiendum: sed despiciendum primò diligenter, an à simili quoque causâ nascatur. Quare constat empiricam veram non sine aliquô rationis usû constare, atque adeò arduum esse, experientiam componere, quæ tandem viam muniat intellectui ad scientias, & artes constituendas.

Quartò, experientiæ definitio, quæ superiùs quartô locô proposita est, planè conficitur. Ea verò mihi videtur aptissimè allata à Sexto Empirico his verbis: *Experientia est diuturnus quidam usus, & operans absque arte, & ratione positus in solâ observatione, & exercitatione:* licèt enim non sit verè usus, qui transit: attamen est habitus quidam permanens usû diuturnô comparatus; quoniam ut inquit Gal. 3. meth. *Experientiæ longô usû opus est*; Ideòque additur, *positus in solâ observatione, & exercitatione.* Hinc enim gignitur experientia, cum circa singularia versantes, & pluries, ac pluries observantes similia, eorum tandem omnium meminimus: ex memoriâ autem stabili, ac firmâ demùm resultat habitus experientiæ, qui propterea inest imaginationi, non intellectui. Dicitur autem *operans*, quia experientia, ut inferiùs ostendam, maximè facit ad agendum: Additur, *absque arte & ratione* quia, ut verè docuit Gal. 1. meth. *nec arte ulla, nec ratione nititur experientia: imò unius fortunæ favorem ad ea, quæ quærit, invenienda, requirit.* Ars autem, & ratio ab universalibus ad minus universalia, & usque ad particularia discurrit, nec quòd sit res, sed propter quid sit, causasque demonstrat.

Potest etiam ex his ita definiri. *Experientia est habitus imaginationis relictus ex plurimis memoriis singularium similium, quorum dum recordamur, procedimus ad judicandum, quid hîc, & nunc sit agendum.* Unde constat, qui verè expertus est, plurimùm valere memoriâ. Deinde experientiam non esse sine discursu à singulari ad singulare, qui vocatur ratio particularis, quotiescunque enim facimus aliquid, solâ experientiâ freti, à singularibus ad singulare discurrimus, dicendo, hoc hîc, & nunc facimus: quoniam in simili occursu aliàs eödem modô fecimus.

Postremò constat, quanti sit usus experientiæ. Primò enim facit ad condendas scientias, & artes, quatenus intellectus per experientiam efformat universale, quod artis est, sicuti singulare est experientiæ *Ex. g. quod ex bile laboranti huic homini prosit rhabarbarum, quod similiter alteri,* & *aliis sigillatim, experientiæ est: quando verò dicimus, quod omnibus confert, hoc est artis proprium.*

Confert etiam experientia ad agendum, ut enim agamus optimè, opus est cognoscere subjectum particulare circa quod, & præterea instrumentum, quô agimus; actiones enim sunt circa singularia, hæc verò

solâ

solâ experientiâ noscuntur. Hinc fit, ut experientiam cum arte, & empiricum cum dogmatico comparemus.

Ars, ut docet Arist. 1. metaph. citato, excellentior est experientia, si tantummodo cognitionem spectemus, & modum, quo ad agendum illa procedit: *quippè*, inquit ille, *& cognoscere magis inest arti, quam experientiæ. Ideo qui arte præditi sunt, sapientiores putamus iis qui solum experientiam habent. Artifices enim propter quid, & causam cognoscunt; experti vero sciunt quidem quod est, propter quid autem ignorant.* Ratione etiam modi ars differt ab experientiâ; quoniam hæc à singulari simili ad simile, illa verò à principiô universali, & causa ad agendum discurrit.

Verùm si referamus experientiam ad operationem, non differt ab arte, ut indicat idem philosophus: imò magis valet experientia, quam ars. Ideo fit ut medicus practicus, & empiricus aptior sit ad medendum, quàm merè theoricus, & dogmaticus; siquidem huic ille præstat, quia singularia, circa quæ actiones versantur, magis cognoscit empiricus, quàm dogmaticus; adeo ut tandem constet empiricam multi esse faciendam, tanquam primam, ac magnam rationalis medicinæ partem. Dico, *primam*, quia, ut paulò ante explicavi, scientiis, & artibus universalium principiorum materiam suppeditat. Dixi etiam, *magnam*, quia multò plura sunt experientiâ cognita, quàm ratione: & sæpè sæpiùs nobis ad medendum viam magis aperit experientia, quàm ratio. Verumque est ex Celso, *ad ipsam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam.* Propterea Hipp. multa de empiricis præclare dicit lib. præcept. quæ huc afferre operis pretium duco: inquit enim, non esse cum empiricis ineundum de medendi ratione consilium, quia verè non utuntur ratione in medendo: sed solùm confidenter petendum, ut remedia sua proferant. Hujus autem dicti causam quam pulcherrimam subjicit ipse his verbis. *Inquisitionis enim elegantis scientia apud hos dispensa reperitur. Et quamvis hi necessario sint indocti: affirmo tamen, exercitationem horum utilem esse posteaquam præceptorum cognitione fraudantur. Quis enim præceptorum multifidam varietatem se indagare posse speret, citra exercitationis constantiam;* Quibus planè demonstrat, quòusque nobis utilis sit empirica, qualis pariter esse debeat exercitatio, quæ ad usum artis traducenda est, & quâ demum ratione agendum nobis sit cum Empiricis. Utilis ergo est Empirica, quia dispersas nobis offert singularium observationes, ex quibus nobis est ampla ad comparandam artem via; cùm è singularibus universales præceptiones, & axiomata elicere valeamus; quibus carent empirici, qui minimè utuntur ratione, sed experientiâ: ideò Hipp. prudenter adnotat, hujusmodi observationes, per quas ad universalia conscendimus, necessariò esse constantes seu pluries factas, & æquales; hoc est oportet, quæ dispersæ sunt apud empiricos ad universale revocare, similia à dissimilibus segregando, quod nequeunt facere empirici, qui solis singularibus hærent. Propterea concludit. *Quare hoc moneo dicentibus quidem istis auscultandum esse; at operantibus resistendum;* hoc est accipiendæ sunt ab ipsis observationes, non autem permittendum, ut agant, quia nec ex observationibus ipsi suis præcepta constituunt, iisdem utendo, carent.

Galen. verò non tantùmmodo fatetur experientiam utilem esse, & empiricos aliquid conferre, quod medicinam locupletet, & juvet, quemadmodum superiori sententiâ docuit Hipp. sed amplius tanti facit, ut hortetur eos, qui minus ingeniô pollent, ut solâ experientiâ contenti sint, per quam possunt evadere in bonos medicos: ait enim 2. meth. c. 6. *licere ex empiricorum institutione bonis esse medicis; & si enim ratio semper quærenda sit, eaque experientiam ornet, vel corrumpatur; cùm tamen eam semper assequi nequeamus,* (concludit) *consulo igitur his omnibus experientiæ animum intendant: cùm non leve instet periculum iis, qui suprà vires aliquid moliuntur, ne, & id non consequantur, & quæ intelligere aliàs possent, omninò amittant.* Et hæc de experientia, & empirica scripta satis. Qui plura desiderat Galen. adeat & ex recentioribus Verulamium, & Boyle, qui de experientia, & experiendi ratione quam præclarè multa, & subtiliter docent.

Alterum cognoscendi, & judicandi instrumentum est ratio: hæc autem ex Hipp. 1. aph. 1. difficilis est: ideò ante omnia, cùm sit opus mentis, & intellectus; quænam illa sit, deinde quænam sit causa difficultatis, ostendam, ut eam tandem discamus evincere, & enodare.

Cùm ergo triplex sit mentis operatio, simplex nimirùm apprehensio: secunda judicium simplex, quò res apprehensas, vel conjungimus affirmando, vel negando sejungimus: tertia discursus, quo unum ex alio ratiocinando deducimus: Ratio magis in secunda, maximè verò in tertia consistit, hac enim potissimùm, & effectuum sensibilium causas, & medendi rationem investigamus: quippè ex præcognitis morborum, & symptomatum causis, remedia, & methodum utendi cognoscimus, unde intelligitur illud Hipp. lib. de art. pronuntiatum: *medicus siquidem sufficerit ad cognoscendum, sufficiet ad sanandum.* Verum non est eadem semper in omnibus cognoscendi difficultas: imò aliqua facilè, & certò, alia difficulter, aliqua nullô unquam modô capiuntur: propterea Hippoc. optimè dividit morbos eos, qui in superficie, & alios qui in profundo corporis latent. Qui in superficie sunt, sese manifestè produnt, quoniam sensibus, maximè verò tactû, & visû deprehenduntur: quales præsertim à chirurgis tractari solent: ideò lib. de mediô idem ait, *turpe est non contingere à chirurgiâ, quod velis*: quippè cùm tales existant, curatio facilis, ac tuta contingit. E contra se habent alii, cùm enim sint à sensibus longè remoti, vix, & rarò longâ investigatione, & ratiociniô attinguntur. Quocirca Hipp. præter ea, quæ lib. de art. dicit, lib. de flat. etiam addit, *de non apparentibus, & difficillimis ægritudinibus opinio magis, quàm ars judicat.* Causam autem difficultatis affert idem lib. de arte citatô; quoniam morbi intrinsecùs latentes signis tantùmmodo deprehenduntur. Signa autem hæc non sunt propria, quæ per sese primò rem manifestent, sed plerumque communia, vel extranea: cum aliis item confusa, nec eâdem perpetuò facie occurrentia: unde aliquando cum ad diversa comparata, diversa etiam demonstrent, serò ad morborum cognitionem pervenimus, & interim per longas investigationis moras tempus ad medendum opportunum elabitur: quod Hipp. his verbis complexus est. *Alia itaque ad alia & alia per alia sunt, tum quæ corpus pervadunt, tum quæ judicanti, ut proinde non mirum sit, & cognitioni multum temporis impendi, & actioni multum temporis decedere; quandoquidem tam peregrinis, & obliquis probationibus ad medendi scientiam medici perveniunt.*

Cæterùm ut adversùs hæc impedimenta aliquod sibi auxilium medicus paret, nonnulla hîc adnoto breviter, & quæ maximè tyronibus usui futura esse cognosco.

Primùm ergo multùm sese exerceant oportet: exercitatio autem utilis est cum attentione perpetuâ, observatione attentâ, & reflexione continuâ, quæ præsertim comparent effectus sensibiles, quos sæpè viderunt, & observarunt, non solùm inter se, sed etiam cum subjectis ipsis, in quibus apparent, & occasionibus, à quibus proveniunt, & referant tandem ad ea quæ ex his consequuntur; quando enim vel in diversis subjectis, ab eadem tamen occasione producti, idem semper afferunt, habebimus loco signi genuini: at è contrà, si vel in eôdem subjectô sæpè appareant, vel in diversis, & ab eâdem etiam occasione sint, non tamen idem semper sequatur malum, signa prorsus communia censentur: ideò sicuti ex propriis certò nobis ratiocinari; ita minimè ex communibus licet. Quamobrem communia cum aliis jungenda sunt, & ex plurium

plurium concursu facta syndrome, ut sæpe medentibus accidit, poterunt, aut verum, aut verosimile saltem attingere. Ideò in duo genera ex Hipp. dividuntur signa; alia enim dicuntur Τεκμήρια, sive indicia: alia σημεῖα, sive simpliciter signa.

Τεκμήρια, certa sunt, & per se idem perpetuò significant; aliqua autem ex his sunt bona, alia mala: quæ bona, semper & ubique bona sunt: quæ verò mala, semper, & ubique mala, ut inquit Hippoc. in prognost. Semper bona sunt signa coctionis: semper autem mala sunt signa cruditatis. Alia sunt signa communia, quæ quandoque bonis, quandoque malis junguntur. E. g. rigor aliquando malignus est: aliquando criticus: malignus est lethalis; ægrö existente jam debili, ut ait Hippocrat. in Aphoris. criticus ex eôdem febrem ardentem solvit. Itaque ex primis solis tutò; ex aliis non nisi conjunctim, & in syndromem collectis probabiliter ratiocinamur. Itaque Tyro, vel quicunque sit, diligenter observet quid in quo, quod ex quô, & quid cum quô appareat, & consequatur. Verùm, quoniam aliquando unum magis, vel minùs significat; vel plures interdicunt aliquandō ejusdem effectus causæ, ut cum v. g. in eôdem morbô vel plura apparent indicia, vel multa adhibentur remedia (quorum, dicebant empirici interpretantes Hipp. ex Galeno. 1. Aphor. 11. judicium esse difficile) ut certò internoscamus quodnam ex illis morbum evicerit, & ex signis qualenam magis significet, utendum hâc arte: nimirùm observanda attentè sunt separatim eadem remedia, & signa; hinc enim eorum vis clariùs apparet, eaque quanti valeant certiùs cognoscimus. At quia nemo sibi satis est, ut antea dixi cùm de experientiâ tractarem, legat ampliùs oportet probatos authores, quia experimenta multa, & observationes suas redegerunt in commentarios, perpetuò tamen sive per se observando, sive aliorum observationes legendo recogitet, & utatur comparatione. Hoc enim potissimum est quod judicium in rebus medicis sæpè fallit ac reddit incertum; cùm nihil eorum quæ agimus absolutum sit, sed ad aliquid; Hippocr. lib. de alim. scilicet evariat respectû corporum, ætatum, sexus, &c. & præsertim Idiosincrisiæ. Sic etiam Avicen. lib. 1. can. fen. 1. &c. docet alimentum, & medicamentum esse ad aliquid, quod idem Hippocr. etiam singulari exemplô indicavit lib. de vet. med. inquiens, *non esse absolutè putandum quòd malum edulium sit caseus; quia non omnibus hominibus injurius est, sed sunt, qui eô planè nihil, & ne tantillum quidem incommodi sentiunt, imò tenuibus mirum in modum conferre animadversum est; sunt iterum alii, qui ægrè ejus defunguntur molestiis*; & hinc propterea fit, ut nonnisi multô labore, & tempore ad qualemcumque rei medicæ cognitionem proveniamus & nemo tam validæ mentis sit, & fortis judicii, ut in tanta varietate, semel, & bis, ne dicam pluries deceptus, alios etiam malè judicando non fallat.

Alterum rationis adversùs impedimenta, & difficultates auxilium est Analogia; quotiescumque enim, vel in physicis insolens aliquod phænomenon, vel in medicis incidit novum aliquod morbi genus, tunc ratio incerta judicii ad analogiam sese recipit, seu à simili ad simile transitum. Eam in primis in usu habuit Hippocr. & docuit amplius lib. de diæta, quàm apta sit ad cognoscendum. In eâ Democritus plurimus fuit, Arist. etiam passim usus est in physicis, eth. & polit. Neoterici tandem nihil potius habent analogiâ; cui propterea Keplerus nobilis mathematicus multa se debere ultrò professus est. De ejus usû in rebus medicis aliqua non contemnenda tradidit Dominicus Sala professor olim medicinæ theoricæ Patavinus libr. de arte med. Hic ergo, & ego indico tantùm methodum, quâ benè potest institui, & quâ quisque per se commodè utatur in praxi.

Primò medicus observet attentè effectus, & passiones, quæ ex morbo accidunt corpori humano, occasionem, unde, & modum, quô fiunt, sæpe enim effectuum, occasionis, & modi similitudo, causæ quoque similitudinem arguit. Item consideret exitum, & rationem, qua morbus, vel solvitur, vel occidit; hinc enim non tantummodò causa mali, sed remedium etiam apparere solet.

Secundò operationes artium mechanicarum, & modum, quo illæ operantur, spectare oportet, ex quorum similitudine sæpe quoque opera naturæ cognoscimus, ideò sæpè Aristot. & neoterici frequentissimè exemplô artificialium, quæ à naturâ sunt & fiunt, minimè inconcinnè, & ineptè declarant: ea autem est hujusmodi analogiæ ratio, quia ars, ut inquit philosoph. 2. physicor. imitatur naturam. Quidni ergo ex operibus artis, quæ imitando naturam fiunt, licet de naturalibus etiam ratiocinari? Lege Hippocr. lib. de diæta, ex quo habebis primùm elegantissimam hujus analogiæ causam, & plurima artium exempla quibus medicas operationes demonstrat.

Postremùm, & omnium, maximè ab experimentali philosophiâ analogia petenda est, quæ lucem plurimam medico, & ad cognoscendum, & ad agendum accendit, ut infrà latè monstrabo. Verùm quia similitudines sæpe decipiunt, ut superiùs indicavi; ideò non est cujusque analogiâ, & similitudine uti: sed opus est virô peritô, & exercitatô qui præsertim combinationem, & comparationem calleat, quibus si fortè caret, nunquam se posse speret ex analogiâ, tutò, ac certò ratiocinari; non enim perpetuò securus est usus analogiæ: nec tamen semper inanis, ut optimè Celsus, locô citatô in proëmiô inquiens: *neque semper similitudo aliquid confert, & si quando confert, tamen idipsum rationabile est inter multa similia genera, & morborum, & remediorum cogitare, quô potissimùm medicamento sit utendum.*

DE CERTITUDINE MEDICINÆ.

Arist. 1. eth. dicit non esse perpetuò exquisitam omninò in singulis facultatibus certitudinem expetendam, solùm modo eam, qualem patitur subjecta materia; ideò 2. metaph. docet diversos esse gradus certitudinis, & unamquamque facultatem habere suum, non autem eundem, & omninò æqualem; propterea non est abs re hîc diligenter æstimare, & veluti ponderando metiri certitudinem medicinæ. At quæreret fortè, quorsùm hæc inquisitio? Respondeo, gratia Tyronum, quibus hæc potissimum scribo, ut antea commoniti, quanti debeant rem medicam æstimare, ne plùs, quàm par est confidentes omnia arti tribuant, & suprà vires moliantur: nec vanis pollicitationibus spem erigant ægrotantis: vel è contrà ne omnia pro incertis habentes omninò desperent. Est enim sua medicinæ vis, & sæpè mirabiles successus habet, quibus suam hominibus facultatem ostentat: ideò seduli studiis incumbant multô labore, & diligentiâ continuâ, ut difficillimam alioquin artem, quoad licet, adipiscantur.

Primùm ergo, ut rem propositam absolvamus, distinguendus est triplex gradus certitudinis: alia enim est certitudo moralis: alia physica: alia mathematica. Certitudo moralis omnium minima est, ut egregiè docet, & explicat Arist. 1. eth. 3. cùm enim primùm ostenderit, non esse exactam in singulis disciplinis certitudinem, se propterea moralem minimè exquisitè tractaturum, indicat his verbis. *Contenti igitur erimus, si nos, cum de talibus, & ex talibus disseramus pingui quâdam minerva, atque adumbratâ figuratione verum ostendamus; cùmque de iis, quæ plerumque eveniunt, atque ex iis ratiocinemur similia etiam concluserimus*: quod idem est, ac si diceret, materia moralis solùm capax est certitudinis imperfectæ; quia res morales variantur secundum circumstantias particulares; illæ enim actiones, quæ in aliquibus circumstantiis sunt honestæ, ac justæ, in aliis sunt inhonestæ, atque injustæ; adeò ut de honestis, ac justis, de bonis, ac malis apud varias sectas, & nationes tanta sit opinionum diversitas, ut quidam putaverint,

putaverint, nihil esse honestum, vel inhonestum, justum vel injustum ex naturâ rei, sed solùm ex lege, per quam quædam fuerunt prohibita, alia verò præcepta. Physica major est, sed, mathematicâ minor: res enim physicæ non perpetuò, sed plerùmque certæ sunt. Mathematica tandem omnium maxima est: ideò explicemus utramque ut noscamus tandem, utri certitudo medica accedat.

Aristot. locô citatô docet, res physicas non esse perpetuò veras, & certas, quia sunt in materiâ, mathematicas verò, quia abstrahunt à materia, semper esse easdem omninò. Ratio discriminis est, quia materia variè afficitur, & mutatur; unde non respondet semper agenti eôdem modô disposita, ac parata, ut ex eâ perpetuò similem producat effectum. Ampliùs, cùm efficiens versetur inter contraria, aliquando à fortiori ita impeditur, ut nequeat, in materiam, quantùmcunque benè dispositam, similiter agere. Hinc fit ut aliquando aliter, & præter naturam eveniat, ac sæpè soleat accidere. E. g. ex institutô naturæ nascitur homo, quoties semen virile in uterum projectum recipitur, & fovetur: aliquando tamen oritur monstrum, vel quia malè uterus sit affectus, aut sanguis maternus inquinatus: vel tandem quoniam, his etiam benè se habentibus, spiritus gignitivus aliquâ ex causâ impotens fiat, adeò ut non sit perpetuò verum, ex semine virili, & maternô sanguine permixtis in uterô hominem nasci. Idem dicendum de reliquis, quoniam commune est omnibus corporibus naturalibus, ut passiones non competant eis præcisè ratione essentiæ, sed amplius pendeant à materiâ, & moventibus, ac efficientibus causis. Secus autem se res habet in mathematicis; passiones enim subjectis mathematicis conveniunt ratione essentiæ, & independenter à motû; ideò necessariò, & perpetuò conveniunt.

Modò constat ex his, medicinam, cùm sit genus quoddam physicæ, eandem quoque certitudinem habere communem; nullumque propterea cujusvis authoris, vel etiam Hipp. pronuntiatum adeò firmum, ac sanctum esse, ut aliquando successû non careat suô. Medicus enim (quod superiùs etiam de physico diximus) versatur circa materiam, utiturque materialibus instrumentis; pendet ampliùs à tempore, & à circumstantiis loci, tempestatum anni, ætatis, & sexus, quæ omnia ita mutantur, & varia sunt; ut nequeat idem semper, & eôdem modô de singularibus subjectis sentire, & prædicere, ac etiam agere: nec eadem remedia ubique sunt in singulis æquè salutaria, & efficacia: quoniam efficiens sanitatis, sive principale, cujusmodi est natura, sive artificiale, qualis est medicina, sæpè impedita non idem, quod alioquin facerent, semper, & similiter faciunt.

Quod hactenus, & in universum, sumptis ab ipsa rei naturâ argumentis, & de certitudine medica disseruimus. Hippocr. mirum in modum confirmat inquiens libr. de locis in homine. *Medicina citò addisci nequit, propterea quòd stata, ac certa, doctrina in ipsa tradi non potest v. g. qui scribere didicit eôdem modô quô omnes docent, omnia novit, & qui sciunt omnes, simpliter noverunt.* Addit rationem elegantissimam; *propterea quòd idem est, & similiter fit, & nunc, & non nunc: neque contrarium fieri potest, sed semper, & jure quid simile est, neque indiget occasione: medicina verò, & nunc, & paulo post non idem facit & in eôdem contraria facit, & hæc etiam sibi ipsi contraria. Primùm alvum subducentia non semper hoc faciunt, & alvum subducentia utrumque faciunt &c.* Ratiocinatio itaque Hipp. est hujusmodi. In aliis artibus, ut in scriptoriâ v. g. doctrina certa est, ac firma, quia subjectum, nempe papyrus, vel id genus alia materia semper eadem est, & ratio quoque scribendi eadem: nec ad scribendum expectamus tempus idoneum. Quamobrem qui semel didicit artem scribendi, semper, & eôdem modô scribit. At secùs se res habet in medicinâ, cujus subjectum, sive corpus humanum non est semper idem, ac agendi etiam ratio non est absoluta, sed cum exerceatur in singularibus, & pendeat à tempore, est alligata occasioni: occasio autem quàm brevissima est, ut ait idem locô citatô: *& qui hoc novit, illi stata, ac certa est ars; fecit enim quæ similia sint; quæ dissimilia, in quibus cognoscendis occasiò medica consistit:* at hæc nosse, subjicio ego, semel, aut bis, ac ne vix quidem exactè, nulli ferè concessum.

Inquiet verò aliquis. Idem Hipp. locô citatô ait, *medicina mihi jam tota inventa esse videtur ita se habens, ut doceat singulas, & consuetudines, & occasiones, &c.* & lib. de vet. med. *medicinæ autem jam cuncta ab antiquo insunt, & ejus principium, & via inventa est, per quam, & multa, & vitæ utilissima longa die deprehensa sunt, & reliqua deinceps invenientur, si modò quis aptus fuerit, & inventorum gnarus, hinc ad reliqua pervestiganda prosiliat. Quicumque verò omnibus his rejectis, ac reprobatis, aliâ viâ aliâque formâ investigare conatur, & quid invenisse se gloriatur, fallit, & fallitur; fieri enim nequit, &c.*

Respondeo hæc quidem esse verissima: iis tamen non probari unquam medicinam esse omninò certam: Hippocr. enim tantùm demonstrat, medicinam ex ratione, & experientiâ, quæ sunt duo comparandarum artium instrumenta fuisse constructam, quia ex singularibus observationibus sæpè sæpiùs factis universalia principia, & axiomata composita sunt: propterea addit, quicumque aliam viam ineuntes, se artem composituros esse præsumunt, & fallere, & falli: quemadmodum imperitè satis nonnulli ejus tempestatis sophistæ putabant, hypotheses malas sibi proponentes, quibus medicinam inædificabant, ut eò loci videre est. Hinc tamen non sequitur: ergo medicina perpetuò certa est: solùm modo ejus est certitudinis, qualem dare potest subjecta eidem materia. Eôdem quoque modô moralis, & prudentia habitus quidam est, è suis ipse principiis compositus, & formatus, non ideò tamen omninò certus. Recole dicta superius, quæ præsentia plenè ac planè confirmant.

Replicabit fortè etiam; Aphor. Hipp. quibus innixa est medicina, certissimi sunt, & nemine contradicente, veluti oracula admittimus: ideòque eorum author tanti habitus, & habetur ab omnibus, ut eis repugnare nullus unquam audeat. Quod si Hippoc. authoritatis suspecta est, & incerta doctrina, de arte medicâ actum esse videtur, cum authore careat suô, & principiis parùm tutis, & nutantibus innitatur.

Hoc argumentum imperitorum est, qui nequeunt res medicas & physicas æstimare ignorantque intellectus humani naturam, qui cum sit imbecillimus, nec semper certus, non possunt non ejus etiam opera, cujusmodi sunt artes, & scientiæ, aliquô vitiô laborare. Ideò paulò susius respondebo, ut anteà moniti deinceps meliùs sentiant, & boni rerum medicarum judices fiant. Aphorismi itaque ut de iis primò dicam, certi quidem sunt; ac certitudine physicâ, eosque propterea plerumque ut inquit Scaliger, ad assensionem nostram non admittimus, quòd aliquando frustrantur votô suô. Ne verò gratis à me dictum esse videatur, unô, & alterô exemplo confirmo. *Mulier gravida*, inquit Hipp. *venâ sectâ abortit* 4. Aphor. attamen pluries detrahimus sanguinem gravidis, non modò laborantibus morbô, sed etiam abortum impediendi causâ; præcavetur abortus, & gravidæ calamitatibus liberantur. Item *mulier, ni menstrua defecerint, & eunuchi quoque podagra non capiuntur:* nihilo tamen minùs, & mulieres, & eunuchos podagra conceptos vidi, & ex iis unum podagra tandem obiisse convulsum. Idem de singulis omninò dicendum; quoniam aphorismi sunt propositiones physicæ, quarum veritas, cùm non pendeat omninò, & præcisè ab essentiâ rei, quemadmodum mathematicæ, sed ab efficiente, & materiâ, suô sæpè destituuntur eventû.

Quod spectat authoritatem, dico, eam duplicem esse divinam, & humanam. Divina infallibilis prorsùs est, quia Deus nec falli potest, nec fallit: è contrà autem humana, quoniam

quoniam eſt ab homine, *cujus oculi*, ut dicebat Ariſt. *inſtar veſpertilionum, vel ad manifeſtiſſima naturæ ſe habent*: propterea, & fallit, & fallitur. Hinc argumentum ab authoritate humanâ ductum probabile tantum eſt, & omnium probabilium infirmiſſimum: Hippoc. ergo authoritas cùm humana ſit, non eſt ſemper expers erroris, & ideò, & ipſe ſe deceptum fuiſſe ingenuè profeſſus eſt, aliiſque ejuſdem authoris errata, notarunt, correxerunt, aut interpretamentis ſuis, gratiâ tanti viri, ad bonum ſenſum revocare conati ſunt. Parvi ne igitur, dicet aliquis, faciemus Hippoc. minimè ego; ſed magni, imò maximi, & ubi non repugnat ratio, vel experientia omnibus anteferendus; ut enim inquit Ariſt. 3. eth. *in practicis non minus habenda eſt ratio de opinionibus prudentum, & expertorum, quàm de demonſtrationibus; quia prudentes, & experti adepti ſunt firmam de principiis agibilibus cognitionem, adeòque de agendis.* Hippocr. verò ejuſmodi fuit, qualem nobis Vetulanus libr. hiſt. vitæ, ac mortis præclarè commendat: nimirùm *medicus inſignis, qui artem ſuam tam longâ vitâ comprobavit, & honeſtavit Vir cum prudentiâ quâdam doctus: in experientiâ, & obſervatione multus: non verbô aut methodo captans, ſed nervos tantùm ſcientiæ ſeparans, & proponens.* Cæterum quantùmcunque hæc vera ſit, non præſtat tamen ad ejus ſemper authoritatem noſmet recipere, quamvis enim medicinæ veram inveniendæ, confirmandæ, & perficiendæ methodum ſcitiſſimè nobis tradiderit, plura item invenerit; non omnia tamen ipſe novit, nec potuit ex naturæ obſcuritate veritatem omnem eruere, ſed plurima poſteris invenienda reliquit; dummodò methodi à ſe traditæ gnari ſint; & obſervatores egregii, locô citatô de vet. med imò non ſolùm modo multa ignoravit, ſed etiam (quod commune hominum vitium eſt) erravit aliquando, & declinavit à vero. Hîc ergo velim, homines intelligere, quod fieri non poſſit unum, & invenire, & perficere, atque adeò noviſſe omnia ejus facultatis, cujus author habetur. Eorum omnium, quæ ſunt, alia à naturâ ſunt, alia verò ab arte: quæ ſunt à naturâ ea tota ſemel, & perfectè fiunt; quoniam author eſt Deus, ut inquit Galen. 1. de usû part. optimus, ſapientiſſimus, & potentiſſimus: quæ verò ab arte ſunt, imperfectè primùm ab unô, deindè paulatim, accedentibus ſtudiis, augentur, donec progreſſibus multis tandem perficiantur, non tamen omninò; nulla enim ars adeò ſuis numeris abſoluta eſt, ut nihil addi, nihilve unquam detrahi poſſit. Ideò non tanti facere debemus eos, qui nos præceſſerint, ut nihil nobis relictum eſſe putemus ideoque velimus ultrò amittere poteſtatem judicii: at cùm homines pariter ſimus, nemini ſerviamus, ſed utamur eâdem intellectus facultate, & libertate: nam ut ad hanc rem appoſitè Seneca epiſt. 27. *non ſumus ſub rege, quiſque ſibi ſe vindicat* Hujus autem ſententiæ ea eſt potiſſima ratio, quod artes, & ſcientiæ duobus maximè inſtrumentis fiunt, experientiâ, & judiciô; experientia verò fallax eſt, & judicium difficile; quare ut eis invenimus, ita iiſdem quoque & fallimur, & fallimus: propterea opus eſt tempore, nec uno, ſed pluribus qui experiantur, & judicent, & ut ſuprà latè probavi, & ideò diſciplinæ omnes filiæ temporis appellantur; cum enim, ut idem Senec. *natura nobis ſemina ſcientiæ dederit, ſcientiam non dederit*, ſemina hæc multo tempore fæta ſeros poſtremò partus emittunt. Quæ hactenus dicta ſunt eleganter oſtendit Ariſt. 2. metaph. 1. qui probat à ſignô ſpeculationem de veritate eſſe difficilem, quia *neque ſatis eam aliquis conſequitur, neque aberrant omnes ab eâ, ſed quiſque aliquid de naturâ dicit, & ſinguli quidem nil, aut parùm ei addunt: ex omnibus verò collectis aliqua magnitudo ſit.* Itaque nemo per ſe ſolum poteſt veritatem rerum inveſtigare, ſed parum de ſuô addere ſcientiis, & artibus, ut tandem ex omnibus ſimul magnum proveniat incrementum. Propterea idem Ariſtot. paulò infrà dicit, *non ſolùm illis agendas eſſe gratias; quorum opinionibus quis acquieſcet, ſed illis, qui ſuperficie tenus dixerunt, conferunt enim aliquid etiam iſti, habitum namque noſtrum excercuerunt, & fuerunt in causâ, ut quam ipſi non potuerunt aſſequi, poſteriores veritatem aſſequerentur.* Ut ergo eô redeamus, quod ſuperiùs demonſtrandum ſuſcepimus, Hippoc. non tamquàm dominum, ſed ducem ſequamur, veneremurque ut inquit Gal. tamquàm authorem bonorum omnium, non abſolutè, ſed eorum quæ ab antiquitate profecta ſunt. Ipſe enim primus, ut inquit Celſus in proœmiô de re medicâ, *ex omnibus memoriâ dignis ab ſtudio ſapientiæ diſciplinam hanc ſeparavit vir, & arte, & facundiâ inſignis. Vel* ex Plinio lib. 29. *medicinam revocavit in lucem, cùm multò antea in nocte denſiſſimâ latuiſſet;* ut jure plurimùm illa, & nos quoque debeamus Hippoc. qui omniam optimè viam, qua ad medicinam eundum eſt, præmonſtravit; ſolidiſſimaque ſuperſtruendæ arti fundamenta jecit. Nihilo tamen minùs pro ea, quâ præditi ſumus ingenii vi, & libertate exercere licet ſtudia noſtra, addendo ſi fieri poteſt, quæ adhuc inter deſiderata ſunt; & ſi quos errores offendimus, corrigendo, & emendando.

Inſtabis tandem Gal. 1. meth. cap. 4. docet medicinam inſtar mathematicarum ſcientiarum procedere, *& in his omnibus, quæ in eâdem monſtrantur, ad primas, & indemonſtrabiles propoſitiones, & quæ ex ſe fidem faciant, omnia eſſe perducenda.* Ergo, niſi Gal. nos fallit, non ſolùm medicina certa eſt, ſed plus, quàm phyſica, certa.

Reſp. Galen. medicinam cum mathematicis comparare, non quoad certitudinem ſubjectæ materiæ, ſed quoad ordinem procedendi. Debet enim medicus ſuas concluſiones uſque ad primas propoſitiones per alias medias inter poſitas, probatas & demonſtratas revocare: alioquin, niſi aliquid ſit primum quoquo modo certum, & firmum, non eſt, quò medica concluſio nitetur. Cæterum hæc nunquàm demonſtratur ea certitudine, & evidentiâ, ac mathematicæ demonſtrari ſolent: nec primæ propoſitiones medicæ, multò minùs intermediæ, adeò certæ ſunt, & inconcuſſæ, quemadmodum mathematicæ.

Etenim ſi forent hujuſmodi, eædem reciperentur ab omnibus, nec adhuc nobis illud inculcarent ex Celſo in proëmio; nimirùm, *incomprehenſibilem eſſe naturam. Non poſſe vero comprehendi patere ex eorum, qui de his diſputarunt, diſcordiâ: cùm de iſta re neque inter ſapientiæ profeſſores, neque inter ipſos medicos conveniat. Cur enim potiùs aliquis Hipp. credat, quam Erophilo? cur huic potius, quàm Aſclepiadi? ſi rationes ſequi velit, omnium poſſe videri non improbabiles: ſi curationes, ab omnibus his ægro perductos eſſe ad ſanitatem. Itaque neque authoritati cujuſquam fidem derogari oportuiſſe &c.*

Hinc licet oſtendere, medicinam eſſe conjecturalem; cur enim res medica non omninò certa ſit, id potiſſimum evenit, quòd eam non certâ ſcientiâ, ſed conjecturâ comprehendimus. Ideò quotupliciter conjecturalis evadat, dicamus.

Primum ergo conjecturalis eſt circà morbos, eorum cauſas internas, quorum cùm medicina inſpectione ſenſatâ privata ſit, ut docet Hipp. lib. de art. (*quod ipſum apud omnes in confeſſo eſt*) *alias tamen facultates coadjutrices invenit*, nimirùm ſyllogiſticam ex ſignis: ſigna autem ſunt peregrina, & obliqua; ideòque non certam nobis pariunt ſcientiam, ſed conjecturam.

Secundò conjecturalis eſt circa particularia remedia, quæ ſunt inſtrumenta medendi; nemo enim unquam medicamentorum vires perfectè cognovit, quorum cum ſæpè obſervemus effectus, cauſam nihilominùs ignoramus.

Tertiò quantitas etiam remedii efficit artem conjecturalem; hæc enim bifariam æſtimanda eſt, & quæ morbo v. gr. conveniat, & quam vires ægri perferre queant: ac tandem etiam quanta moles medicamenti eſſe debeat, ex quâ exquiſita ejuſdem quantitas virtutis habetur. Singula autem ſcitû impoſſibilia ſunt, undè Gal. dicere ſolebat, ſi exactam quantitatem remedii noſſe poſſet, ſe talem futurum eſſe, qualem fuiſſe ferunt Æſculapium. De hujuſmodi etiam quantitate egregiè nonnulla tradit Hipp. quæ ut referam è re noſtrâ maximè eſſe videtur. Inquit ergo lib. de vet. med. cùm duo præcipua ſint medendi remedia, nimirum repletio, & vacuatio, addit tamen adeò eſſe difficile exactam cognitionem habere; quin medicus in neutram partem, magis, vel minùs replendo, aut vacuando, declinet; propterea hujus menſuræ regulam ſenſum corporis, ſeù bonam ægrotantis tolerantiam conſtituit; eumque medicum laudat, non qui minimè peccet, ſed qui minùs: undè ait, *decet enim dimenſionem aliquam (intellige repletionis, & vacuationis) collineare; dimenſionem autem nullam aliam reperies, neque pondus, neque menſuram, cujus intuitû exacta diætæ inſtituendæ ſcientia haberi queat, quam corporis ſenſum. Qua propter negotioſum eſt, id ita accurate cognoſcere, ut tantùm tenuiter in alterutram partem delinquas. Certè cum ego medicum vehementer laudarim, qui leviter delinquat. Quod enim exactè abſolutum eſt, rarò videre contingit.*

Quartò conjecturalis eſt ob occaſionem, ſeu tempus medendi opportunum, quoniam hoc fluens eſt, & breve, ideoque vix, ac ne vix quidem comprehenditur, & opus eſt medicô, inquit Gal. lib. ad Glauc. peritô, & in arte plurimùm exercitatô.

Poſtremò Idioſyncriſia, ſeu ſingularis cujuſque individui natura omnium maximè conjecturalem, & incertam efficit medicinam, cujus quidem affectus varii, & mirabiles nobis occurrunt; origo tamen in abdito ſemper eſt. Quis enim unquam novit, cur huic v. g. vinum infenſum ſit, & vel olfactum ſyncopem afferat, quô ferè univerſum genus hominum oblectatur? cur alius abhorreat à caſeô, quod plurimis cedit in alimentum? Idcircò Hipp. & Gal. cùm præceperint, ut utramque naturam univerſalem, & particularem cognoſceremus, hujus difficultate perterriti, communis tantummodo cognitione contenti ſunt. Et hæc de ratione conjecturæ medicinalis ſatis dicta ſint, quæ nihil artis dignitati, & neceſſitati, nec medentibus, nec agentibus medicinâ fidem, & ſpem ullo modo detrahunt. Audiant propterea Celſum lib. 2. de remed. hâc de re diſertè, & verè loquentem; nimirùm, *conjecturalem artem eſſe medicinam, rationemque conjecturæ talem eſſe, ut cùm ſæpius aliquando reſponderit, interdum tamen fallat. Non itaque ſi quid vix milleſimo in corpore aliquem decipit; id fidem non habet, cùm per innumerabiles homines reſponderat. Idque non in his tantùm, quæ peſtifera ſunt dico: ſed in his quoque, quæ ſalutaria. Siquidem etiam interdum fruſtratur, & moritur aliquis, de quô medicus ſecurus primo fuit. Quæque medendi cauſa reperta ſunt, nonnumquam in pejus aliquibus vertunt. Neque id evitare humana imbecillitas in tantâ varietate corporum poteſt. Sed eſt tamen medicinæ fides, quæ multò ſæpiùs, perque multò plures ægros prodeſt.*

Hæc ſunt, quæ adjicienda videbantur PRÆCOGNITIS RIVERII, ut planè conſtaret Alumnis Medicinæ natura.

INDEX

INDEX

LIBRORUM ET CAPITUM IN HOC VOLUMINE contentorum.

Index Librorum, & Capitum.

Thera-

Index Librorum, & Capitum.

Therapeutices
PARS SECUNDA.
De Instrumentis Medicis.

Præfatio.

Therapeutices Partis secundæ
Sectio prima.
De materiâ medicâ.

Sectionis primæ particula I.
De materia medica interna.
PRÆFATIO.

Sectionis primæ Particula II.
De materia medica externa.

Therapeutices
PARTIS SECUNDÆ
Sectio secunda.
De compositione medicamentorum.

ARTICULUS PRIMUS.
De compositione medicamentorum internorum.

ARTICULUS SECUNDUS.
De compositione medicamentorum mediorum.

ARTICULUS TERTIUS.
De compositione medicamentorum externorum.

INDEX Librorum, & Capitum Praxeos Medicæ.

LIBER PRIMUS.
De affectibus capitis.

16. De

Index Librorum, & Capitum.

LAZARI

LAZARI RIVERII, DOCTORIS MEDICI, INSTITUTIONES MEDICÆ.

PRÆCOGNITA IN UNIVERSAM MEDICINAM.

Medicina est scientia, quâ humani corporis dispositiones cognoscuntur, ut sanitas præsens conservetur, & amissa recuperetur.

MAGNA perpetuò fuit inter Authores disceptatio in Medicinæ genere constituendo. Cùm enim ea magna ex parte conjecturalis sit, & ad certum finem dirigatur, sanitatem nempè acquirendam, vel conservandam; inter artes omninò videtur recensenda. At verò, cùm sua habeat principia, axiomata, & demonstrationes, ex naturæ demonstratione repetitas, immò nonnullas ipsius Physicæ demonstrationibus certiores, utpote à sensuum fide repetitas; cùm unicum habeat subjectum reale per se existens, ac præstantissimum; nempè corpus humanum, illiusque proprietates doceat, inter scientiarum numerum videtur potiùs referenda. Cui opinioni nos magis assentimur; artes enim ex frequenti tantùm operatione comparantur, & totæ in operatione versantur: at Medicinæ habitus comparatur ex frequenti librorum inspectione, & Doctorum institutione, sicut veræ scientiæ. Neque ulla pars potest reperiri, quæ subjecti sui passiones & proprietates per axiomata & principia demonstret, sicut Medicina. Licèt autem aliqua ex parte conjecturalis sit, & aliqua tradat præcepta non omninò certa; hoc tamen non efficit, ut ad artes debeat referri, hac enim ratione ipsa Physica ad artes etiam esset referenda, cùm multa probet per conjecturas tantùm, ex eo quod veræ causæ non sint perfectè cognitæ. Finis denique ad quem dirigitur, ab illius doctrina & tractationis modo distinguitur, ut rectè annotavit Al. Aphrodisæus. Medicina enim dupliciter considerari potest: Vel *primariò*, quatenùs docetur ex certis, firmis, & indubitatis principiis; & tunc Scientia haberi debet, non minùs quàm Astrologia, Geometria, aut Arithmetica, seipsâ, suique cognitione contenta: Vel *secundariò*, quatenùs ad usus hominum revocatur, ut Astrologia, ad horarum constitutionem; Geometria, ad terras dimetiendas; Arithmetica, ad numeros computandos. Et hoc modo accepta Medicina habet finem omnium præstantissimum & utilissimum. Attamen ne nimis rigidè sententiam nostram tueri videamur, dicimus Medicinam scientiam appellari latiori paululum significatione, quæ proponitur ab Aristotele, 2. *Metaph. cap.* 2. prout scientias speculativas & factivas comprehendit; ità tamen, ut scientiæ factivæ à veris & illiberalibus artibus distinguantur.

Subjectum illius est corpus humanum, quatenus est sanabile.

In omni Scientiarum subjecto quatuor requiruntur conditiones, duæ scilicet ex parte ipsius subjecti, & duæ ex parte scientiæ. Ex parte subjecti primò requiritur, ut contineat ea omnia, quæ tractantur in ea scientia: secundò, ut det unitatem & speciem scientiæ, & per illud scientia definiri possit. Ex parte verò scientiæ requiritur, ut nihil scientia consideret, quod non sit objectum, vel ad illud referatur: Deindè, ut tradat causas sui subjecti, ac passiones & proprietates ejusdem, ut probat Aristoteles 4. *Metaph. cap.* 1. Quæ omnia in corpore humano tam manifestè reperiuntur, ut verum Medicinæ subjectum, absque dubio dici mereatur.

Dices, non solùm corpus humanum in Medicina considerari, sed etiam res naturales, nonnaturales, & præternaturales, atque ità res omnes ferè creatas, plantas, animalia, mineralia, & quæcumque universo mundi ambitu continentur, subjecta Medicinæ dici posse. Respondeo: Medicum ea omnia considerare non per se & simpliciter, sed quatenùs ad corpus humanum referuntur, prout videlicet ei commodum aliquod vel incommodum afferre possunt: & res illæ *subjectum contemplationis* appellantur; corpus verò humanum, *subjectum reductionis*, ad quod videlicet reliqua omnia reducuntur.

Finis verò est Sanitas.

Finem appellat Galenus eum, quo acquisito conquiescit artifex, quia in nulla actione datur progressus in infinitum, sed ad aliquam tandem perfectionem pervenitur, in qua agens conquiescit, quamque perpetuò acquirere intendit, & ad quam omnes præviæ actiones diriguntur, & illa perfectio finis appellatur, qui in Medicina est Sanitas; illa enim est, ad quam omnia Medici opera diriguntur, quâve adeptâ Medicus conquiescit.

Dices, cùm Medicina ſit de genere ſcientiarum factivarum, illarum autem finis ſit actio, ſicut ſpeculativarum contemplatio, non debere finem Medicinæ in quiete conſistui. *Reſpondeo*, Unicum dari *finem ultimum*, ad quem reliqua ordinantur; plures verò dari *intermedios*, qui quidem actiones ſunt prævia ad ultimum illud finem acquirendum: & de illis audiendum eſt cùm actio dicitur finis ſcientiarum factivarum.

Partes Medicinæ ſunt quinque φυσιολογικὴ, παθολογικὴ, σημειωτικὴ, ὑγιεινὴ, καὶ θεραπευτικὴ.

Prima & generalis Medicinæ diviſio bimembris tantùm eſt, unam Medicinæ partem *theoricam* conſtituens, alteram *practicam*. In theorica præcepta quædam traduntur & theoremata, quæ in cognitione tantùm verſantur; & ab actione ſunt valde remota, ſuique ſubjecti naturam conſiderant, ejuſque conſtitutionem & paſſiones varias, quatenus ſcilicet mutatur ſanitas in morbum, & contra: vel etiam oſtendunt ſigna quibus variæ illæ diſpoſitiones à Medico percipi poſſint. Undè tres emergunt Medicinæ theoricæ partes, *Phyſiologia*, *Pathologia*, & *Semeiotica*. At verò, quoniam hæc omnia ſpeculamur in Medicina, ut Sanitas præſens conſervetur, vel amiſſa recuperetur, duæ aliæ conſtituuntur partes ad practicam pertinentes, quibus operationem ratio & modus traditur, nimirum ὑγιεινὴ ad ſanitatem conſervandam, & θεραπευτικὴ ad morbos expellendos. Totum igitur Inſtitutionum opus *in quinque libros* dividetur, omnes Medicinæ partes continentes. Quinque hæ partes reſpiciunt *prolegomena* & *Præcepta*, uti in *Manuduct.* fuſiùs expoſitum.

INSTITUTIONUM MEDICARUM
LIBER PRIMUS,
PHYSIOLOGIAM CONTINENS.
PROOEMIUM.

In Phyſiologia conſiderantur ea omnia, quæ ad corporis humani conſtitutionem naturaliter concurrunt.

CUM ſubjectum Medicinæ ſit corpus humanum, primò illius natura accuratè eſt conſideranda, ut poſtmodum affectus præternaturales, qui illi ſolent contingere, facilè intelligantur, ac tandem via inveniatur, quâ illos poſſimus profligare, & naturalem ſtatum conſervare. Ideò in prima iſta parte traduntur ea omnia, quæ ad corporis humani conſtitutionem concurrunt, & ad omnes illius functiones obeundas ſunt neceſſaria.

Ea in ſeptem ſectiones diſtribuitur, quarum prima eſt de Elementis: ſecunda, de temperamentis: tertia, de humoribus: quarta, de ſpiritibus & calido innato: quinta de partibus: ſexta, de facultatibus & functionibus: ſeptima, de hominis generatione.

Prima principia ſenſibilia, ex quibus corpus humanum conſtituitur ſunt prima rerum elementa, ex quorum varia permixtione varia exurgunt temperamenta; ex temperamentis autem varii humores dependent, & ex humoribus ſpiritus, qui calidum innatum reficiunt & conſervant: Ex humoribus,& ſpiritibus, & calido innato, partes omnes producuntur & ſubſtinentur; quæ omnia fieri non poſſunt ſine animæ miniſterio, quæ multis prædita facultatibus, iſtas omnes perficit operationes, primumque agens eſt in totius hominis conſervatione, & prima illius generatione: Atque hic *ordo* eſt, quem ſervat Phyſiologia in rebus naturalibus edocendis, qui verè *compoſitivus* eſt, à primis principiis ad ea, quæ indè oriuntur, ſigillatim procedens, donec totum illud naturæ opificium perfectum & abſolutum repræſentet.

LIBRI PRIMI
SECTIO PRIMA.
De Elementis.

CAPUT PRIMUM.
De Elementorum Natura.

Elementa ſunt corpora ſimplicia ex quibus reliqua omnia componuntur, & in quæ ultimo reſolvuntur.

Elementa *corpora ſimplicia* dicuntur, quia ex aliis corporibus ſpecie diverſis non componuntur, ſed tantum ex materia & forma; quæ prima rerum omnium principia exiſtunt, corpora tamen non ſunt. Ideò elementa ſunt prima corpora ſimplicia, ex quibus reliqua omnia componuntur; nullum etiam corpus perfectè mixtum poteſt reperiri, quod quatuor elementorum ſubſtantiam in ſe non contineat, quod in corporibus noſtris manifeſtè apparet, quæ componuntur ex quatuor humoribus, ad quatuor elementorum naturam maximè accedentibus. Sed multò clarius illud apparet ex mixtorum diſſolutione, quæ in elementa denuò reſolvuntur, ut propoſitum eſt in definitione. Nam in combuſtione ligni, v. g. pars in aërem convertitur, ut per fumum apparet, qui ab eo magnâ copiâ exhalat, & in aërem commutatur; pars in aquam tranſit, quæ à ligni extremitatibus reſudat, pars verò in terram abit per cineres, qui terreæ ſunt naturæ; pars denique in ignem, ex carbonibus & flammâ maximè conſpicuum. Licèt verò multa corpora in ſui corruptione non ſtatim & immediatè in elementa convertantur, ſed in alias ſubſtantias viciſſitudine quadam commutentur; attamen ipſa tandem in ultima reſolutione, in elementa, ex quibus conſtant reſolvuntur; ut patet in alimentis, quæ in corpore humano priùs in chylum commutantur, deindè in ſanguinem, ac tandem corporis ſubſtantiam, quæ poſt animalis interitum in elementa reſolvitur: portio verò alimentorum in excrementa degenerat, quæ partim terream naturam repræſentant in fæcibus; partim aqueam in ſudore & urina; partim verò igneam & aëream, in fuliginibus, quæ per habitum corporis in inſenſibilem tranſpiratum quotidie abire ſolent.

CAPUT II.
De Numero Elementorum.

Elementa quatuor ſunt, Terra, Aqua, Aër, & Ignis.

QUidam ex Antiquis Philoſophis infinita voluerunt eſſe elementa, quod refutat Ariſtoteles 1. *de cælo*: alii unicum tantùm conſtituebant, quos refellit Hipp. *lib. de natura humana*, hac ratione ſolidiſſimâ: *Si homo* (inquit) *ex unico elemento conſtaret, non doleret.* Cujus conſequentiæ ratio eſt, quia quæ dolent, ſenſu participant, & alterabilia ſunt; omnis autem alteratio fit à contrario. Si ergo unicum tantùm eſſet elementum, nullum daretur contrarium, quia nihil ſibi ipſi contrarium eſt; & quidquid patitur, ab alio patitur.

Quod autem quatuor præcisè dentur elementa oſtenditur primò ex qualitatibus primis, quæ quatuor ſunt, maximè invicem diſtinctæ, nempè caliditas, frigiditas, humiditas,

tas, & ficcitas, quæ cùm sint accidentia, suum unaquæque subjectum primum, distinctum, & separatum habere debet. Nec dicas inde tantùm concludi, duo esse elementa, quia caliditas cum siccitate in uno eodemque corpore est conjuncta, & humiditas cum frigiditate: Nam si indè duo colligantur elementa, cùm etiam caliditas cum humiditate conjungatur, & frigiditas cum siccitate, duo alia colligentur. Deinde quaternarius ille elementorum numerus sensibiliter probatur ex corporum mixtorum dissolutione, quæ in quatuor illa prima corpora resolvuntur, ut superiori capite ostensum est.

CAPUT III.

De Qualitatibus Elementorum.

Elementorum qualitates sunt vel primæ, vel secundæ.

Primæ qualitates sunt, quæ primò elementis insunt, & à quibus reliquæ dependent.

Suntque Activæ, vel Passivæ.

Activæ sunt, quæ in ipsa elementorum mutua alteratione, tum etiam in mixti constitutione principalem obtinent efficaciam.

A*ctivæ* appellantur, non *simpliciter* & absolutè, ut voluerunt quidam, quod nimirùm solæ agant, reliquæ verò sint purè passivæ: sed *comparatè* tantùm, quod scilicet magis efficaciter agant, quam reliquæ. *Passivæ* nuncupantur, quòd magis patiantur, quàm agant, licèt agendi vi non sint omninò destitutæ: humiditas enim agit in siccitatem, & siccitas in humiditatem.

Et illæ sunt caliditas & frigiditas.

Caliditas est qualitas prima activa, cujus effectus est congregare homogenea, & disgregare heterogenea. Aristoteles 2. *de generat.*

Homogenea apud Logicos dicuntur ea, quæ sunt ejusdem naturæ & speciei: *heterogenea* verò, quæ sunt diversarum specierum, quæ non sunt hoc modo hîc accipienda. Nam in generatione mixti calor non solùm homogenea, sed etiam heterogenea congregat, nimirum humidum cum sicco, quæ sunt diversæ speciei. Sic etiam diversi generis alimenta in ventriculum ingesta, à calore simul congregantur, ex iisque chylus efficitur. Dicendum ergo, per *homogenea* hîc intelligi ea, quæ illam habent inter se similitudinem, ut apta sint rem ejusdem naturæ constituere, in eamque converti. Atque in humidum & siccum simul unita ad generationem mixti, homogenea dicuntur. Sic etiam in coctione, alimenta specie etiam distincta, sunt homogenea: illa verò quæ in chylum mutari non sunt idonea, ut excrementa, sunt verè heterogenea, ac proindè secernuntur.

Sunt & aliæ caloris proprietates, nempè resolvere, aperire, incidere, maturare, & attenuare.

Harum exempla infinita habentur in rerum natura, sed magis illustria in medicamentorum materia, quæ vires illas possident efficacissimas. *Vide Schroderi Pharm.*

Frigiditas est qualitas prima activa, quæ homogenea & heterogenea simul congregat.

Sic aquam cum aqua, ceram cum cera, & quæcunque in illis contenta, stipulas scilicet, lapillos, ligna, arenam, paleas, & reliqua, conglaciando cogit, donec à calore, coagulationem solvente segregentur.

Illius officium est calorem temperare, ne nimia caliditate mixtum dissolvatur.

Et non solùm homogenea cum heterogeneis congregat, sed etiam adstringit, condensat, obstruit, & incrassat.

Cùm frigus calori sit contrarium, necesse est contrarios producere effectus. Nec recipienda est Cardani sententia, qui putat frigus esse meram caloris absentiam & privationem, non autem aliquid positivum, quod voluisse videtur Avicenna, qui dicit frigus non ingredi opus naturæ. Sed utique doctissimè respondet Scaliger *Exercit.* 22. & ante ipsum Averroës, qui ostendit duplici ratione frigus ingredi opus naturæ, primò temperando calorem, deindè conciliando rebus consistentiam, sive partium cohærentiam, quæ sanè non est à calore, cujus proprium est dissolvere.

Et hæc de activis qualitatibus.

Passivæ sunt, quæ minùs agunt, atque adeo activis in mixtione corporum subserviunt. Suntque humiditas & siccitas.

Humiditas est qualitas passiva, faciens ut res suo termino difficulter, alieno facillimè includantur. Aristoteles 2. *de generat.*

Sic aqua, vinum, oleum, & alia corpora humida, undequaque diffluunt, & non nisi intra vasorum terminos possunt cohiberi.

Siccitas est qualitas passiva, faciens ut res suo termino facilè, alieno difficulter includantur.

Sic ligna, lapides, & alia hujusmodi propriam figuram pertinaciter servant, nec alienam facilè recipiunt.

Dices ex Telesio, ignem, qui siccissimus est proprio termino non coërceri, sed potiùs, alieno, quod etiam de pulvere & cineribus est asserendum. *Respondeo*, In igne hoc contingere non per se, sed per accidens, scilicet, propter substantiæ tenuitatem, quæ difficilè suis terminis potest cohiberi, aliqua enim substantiæ crassities cum siccitate conjungi debet, ut ei descriptio hæc competere possit. Pulvis verò & cineres propriam retinent figuram, quandò coacervantur: Non sunt enim unum continuum, sed minutissimarum terræ partium congeries, quæ propter exiguitatem quævis spatia occupant.

Quatuor istæ qualitates primæ in elementis reperiuntur secundùm quatuor combinationes possibiles: Caliditas nempe & siccitas in igne: Caliditas & humiditas in aëre: frigiditas & humiditas in aqua: frigiditas & siccitas in terra.

Hæc primarum qualitatum inhærentiæ & combinationes, fusè controversæ, & variis opinionibus exagitatæ, habentur apud Hippocr. de Vet. Med. tit. 1. de Diæt. confert Gregorium Horstium in Phys. & alios Physicæ Professores, ad quos lectorem relegamus, brevitatis causâ.

Hactenus de qualitatibus primis.

Secundæ sunt, quæ à primarum qualitatum temperie & mixtione immediatè oriuntur.

Hac descriptione à secundarum qualitatum sensu removentur colores, odores & sapores, quæ non immediatè à primis oriuntur, nec modo ita manifesto, sed magis remotè & obscurè ab iis dependent: Ideoque nonnulli eas ad tertium qualitatum ordinem referunt, non parum appositè. Illarum autem expositio ad doctrinam sensuum referri debet, quòd sine illorum intelligentia rectè percipi nequeant.

Et sunt quatuordecim, nempe raritas, & densitas; gravitas, & levitas; durities, & mollities; subtilitas, & crassities; ariditas, & lubricitas: friabilitas & lentor; asperitas & lævitas.

Raritas est qualitas secunda, à calore potissimum orta, per quam res extenuantur & dissipabiles fiunt.

Sic aqua, calore Solis attenuata, rara est & dissipabilis: sic nubes, per quas facilè transeunt, radii solares, raræ dici solent. *Nota*, duplicem esse raritatem, unam scilicet, quæ consistit in tenuitate substantiæ: Et hæc propriè est in categoria qualitatis, & calorem sequitur tanquam effectus illius, atque ita aër rarus dicitur, & terra densa: alteram quæ non in tenuitate substantiæ consistit, sed in distantia partium inter se; quemadmodum, spongiam raram dicimus, quia partes habet invicem distantes, per vacuum spatium interpositum, in quo aër est inclusus: & hæc raritas est in categoria situs, & magis impropriè raritas appellatur, licèt magis hominibus cognita.

Densitas est qualitas secunda, à frigore orta, per quam res fiunt compactiores & firmiores minusque dissipabiles.

Sic aqua frigore congelata, lapides, & metalla densæ appellantur.

Gravitas est qualitas à frigore & densitate orta, per quam res deorsum feruntur, lapis v. g.

Levitas est qualitas orta à calore & raritate, per quam res sursum feruntur, ut vapores.

Durities est qualitas à siccitate orta, per quam res tactui difficilè cedunt, ut terra.

Mollities est qualitas ab humiditate orta, per quam res tactui

tactui facilè cedunt, ut cera.

Subtilitas est qualitas orta à calore, siccitate, & raritate, per quam res fiunt admodum tenues, & penetrantes, ut Spiritus.

Differt à raritate tanquam effectus à sua causa; nam ex raritate oritur subtilitas. Et non omnia rara subtilia; nam omnis aër rarus est, sed non subtilis, quidam enim dicitur crassus: sic in multorum morborum therapeia aërem crassum fugiendum esse consulimus.

Crassities est qualitas orta à frigore & densitate, per quam res fiunt solidiores, & minùs penetrantes, ut Aurum.

Differt etiam crassities à densitate, tanquam effectus à sua causa; non enim omne densum statim crassum dici potest.

Ariditas est qualitas orta à siccitate, per quam res fiunt humoris ferè expertes, ut arena.

Lubricitas est qualitas orta ab humiditate, per quam res fiunt tactum effugientes, & elabentes.

Sic anguilla lubrica dicitur, & via glacie obsita.

Friabilitas est qualitas ex siccitate orta, per quam res fiunt parum cohærentes, & attritu faciles.

Sic sal & saccharum friabilia dicuntur.

Lentor est qualitas ab humiditate orta, per quam res fiunt tenaces & glutinosæ.

Sic pix, gluten, & alia hujusmodi, lenta appellantur.

Asperitas est qualitas ex siccitate orta, per quam res fiunt in superficie prominentes, & tactum offendentes.

Sic cortices arborum, & pumices asperitatem præ se ferunt.

Lævitas est qualitas orta ab humiditate, per quam res fiunt in superficie æquales, & tactum oblectantes.

Hæc qualitas non solùm ex humiditate, sed etiam ab arte produci potest, dum scilicet res solidæ, & densæ poliuntur & dedolantur, ut Vitrum, Marmor. (*Conf. Lind. Meletem. III.* §. 20. 38.)

CAPUT IV.

De Mixtione Elementorum.

Mixtio est miscibilium alteratorum unio. Aristoteles 1. de generat. cap. 10.

PEr *miscibilia* intelligit elementa, quæ naturalem illam habent dispositionem, ut simul misceri possint, sese priùs invicem alterando, & ad talem temperiem reducendo, ut ex his unum quid fieri possit. Ex qua unione nova forma oritur, quæ forma mixti appellatur. Et illa unio, mixtio verè & propriè dici debet. Nam cùm semina, verbi gratiâ, diversarum plantarum inter se commiscentur, ut iterum separari possint, *oppositio* dicitur; cùm verò vinum & aqua, aut alia hujusmodi miscentur, quæ separari rursum nequeunt, sed tamen novam formam non producunt, *confusio* appellatur: Et utraque, mixtio impropriè dicta nuncupatur.

Ad mixtionem autem efficiendam quatuor requiruntur conditiones.

1. *Miscibilia contrariis qualitatibus debent esse prædita, ut in se invicem agere, & à se invicem pati queant.*

Si ea quæ miscentur, in se invicem non agerent, non possent ad moderatam temperiem reduci, ex qua oritur mixtio, eaque ita in eodem statu remanerent.

2. *Certa miscibilium debet esse proportio, tam in quantitate, quàm in qualitate.*

Si enim unum ex his reliqua quantitate, vel qualitate nimis superet, illa prorsus interimet, & in suam naturam convertet, atque ita fiet unius generatio, & corruptio aliorum, non autem mixtio.

3. *Elementa dum miscentur, in minutissimas particulas dividi debent, ut quælibet mixti particula quatuor elementa in se contineat.*

Illa conjunctio à natura fit, quæ elementa reddit penetrabilia, & apta ut se mutuò subeant, atque hoc modo meliùs transmutari possint.

4. *Elementa formaliter in mixto remanere debent.*

In hoc differt *generatio à mixtione*, quòd in generatione, adveniente novâ formâ, priores corrumpantur; in mixtione verò etiamsi nova mixti forma producatur, formæ tamen eorum ex quibus constitutum est, simul remaneant. Quod verissimum indè comprobatur, quòd omnis actio sit à forma, pugna autem quæ in mixtis fit inter contrarias qualitates, unde illorum destructio tandem sequitur, non possit fieri a forma mixti, alioqui sui ipsius destructionem moliretur, quod adversatur veræ Philosophiæ. Ergo necesse est à formis Elementorum dependere, atque adeò elementa esse formaliter in mixto.

Sed *dices*, si plures formæ remaneant in mixto, mixtum non erit unum ens per se; nam ex pluribus entibus in actu, non potest fieri unum ens per se, ex Aristotele 2. *Metaph.* sed tantùm aggregatum per accidens: unumquodque autem est actu per suam formam. *Respondeo*, hoc verum esse, si omnes formæ sint æquè nobiles, & nulla reliquis prædominetur, sed in mixto est una forma nobilior, nempè forma ipsius mixti, cui formæ elementorum subjiciuntur tanquam imperfectiores, & illius imperio parent, atque ita ad illam se habent instar materiæ, licèt respectu materiæ ipsorum elementorum sint veræ formæ. Quod ut faciliùs intelligatur, sciendum est, Elementa ad duo referri posse, vel ad *materiam primam*, ex qua componuntur, unà cum propriis formis; vel *ad ipsum corpus*, cujus ipsa sunt materia. Ratione materiæ primæ, dicuntur esse in actu, ratione verò mixti tantùm in potentia.

Quemadmodum enim in prædicatione logica, genus intermedium respectu inferiorum dicitur genus & respectu superiorum species, ita in ipsa rerum essentia sunt actus quidam medii, qui respectu materiæ anterioris dicuntur actus, respectu verò perfectioris compositi, dicuntur potentiæ. Licèt igitur elementorum formæ respectu formæ mixti se habeant instar materiæ, & sint tantùm in potentia, tamen respectu materiæ, ex qua elementa componuntur, sunt semper in actu, eamque continuò conantur alterare, ut ad pristinam naturam revertantur, & sui juris omninò efficiantur; illarum tamen actionem frænat & cohibet forma mixti, quantum potest, ad sui conservationem, donec illæ à causis externis variè adjutæ, nobilioris illius formæ jugum excutiant, & corporis mixti distinctionem efficiant. Multò plura dicenda forent pro difficillimi hujus, & valdè intricati theorematis expositione, quam in pauca hæc contraximus, ex eo quò ad rem medicam parum faciat, ut ipse Galenus affirmat 1. *de Elementis.* Hîc igitur *primæ hujus sectionis finis esto.*

PHYSIOLOGIÆ SECTIO II.

DE TEMPERAMENTIS.

CAPUT I.

De Temperamentorum Natura.

Temperamentum est proportio quatuor qualitatum principalium, ex elementorum mixtione orta, ad functiones ritè obeundas.

TEmperamentum à mixtione dependet tanquam effectus à sua causa, oritur enim ex mutua illa qualitatum primarum contemperatione, quæ proportionem illam efficit actionibus obeundis necessariam. Vocatur autem *proportio*, quæ est relatio, quam habent qualitates inter se hoc modo contemperatæ; non autem qualitas à quatuor illis primis diversa, ut voluit Avicenna, cujus opinionem fusè confutat Fernelius.

Dices, Si temperamentum est relatio, actiones ab eo non dependebunt, quia relatio nullam habet agendi vim, neque temperamentum poterit dici unum alteri contrarium, quia relata non habent contrarium. *Respondeo*, Temperamentum non agere ratione proportionis, quæ relatio est, sed ratione fundamenti, cui relatio illa inhæret; qualitates enim primæ sunt fundamentum illius proportionis, & ab illis actiones essentialiter dependent: non enim tota tempe-

temperamenti essentia in ipsa proportionis relatione consistit, sed hujusmodi relationem quasi connotatam necessariò importat, ac si diceremus, temperamentum esse primas qualitates sub certa proportione.

CAPUT II.

De Temperamentorum Differentiis.

Novem sunt temperamenta, quatuor simplicia, calidum, frigidum, humidum, & siccum: quatuor composita, calidum humidum, calidum siccum, frigidum humidum, frigidum siccum: & unum moderatum, quod εὔκρατον appellatur.

COrpora quæ ita sunt temperata, ut una qualitas reliquas excedat, simplici temperamento prædita esse dicuntur: cùm vero duæ qualitates æqualiter superant, compositum habent temperamentum, cùm denique nullus in iis est qualitatum excessus perfectè temperata judicantur.

Dices, priores octo temperamentorum differentias fieri ab aliquo elemento prædominante, vel saltem in corporibus nostris ab aliquo humore prædominante, unde biliosum dicitur temperamentum, vel pituitosum, & ita de cæteris. At unumquodque elementum duabus pollet qualitatibus, quæ illo excedente, necessariò excedent, humores etiam duas habent qualitates prædominantes. Ergo nullum dari poterit simplex temperamentum, sed omnia erunt composita.

Respondeo. In mixtione aut alteratione elementa ita posse concurrere, ut una qualitas retundatur, alterâ remanente in excessu, verbi gratiâ, si aër & ignis excedant, humiditas unius, alterius siccitatem temperabit. Sed cùm ambo sint calida, excessum in calore efficient. Idem dicendum est de humoribus, bilis enim siccitas sanguinis humiditatem temperabit; sed uterque calidus cùm sit, calidam efficiet intemperiem.

Illa autem temperamenta talia dicuntur, vel absolutè, vel comparatè.

Absolutè talia dicuntur, cùm unam vel duas habent qualitates verè prædominantes, à quibus accipiunt denominationem.

Sic ignis calidus dicitur absolutè, & aqua frigida; sic etiam omnia perfecta animalia, calida absolutè dicuntur, quia caloris habent prædominium, vita enim est à calido.

Comparatè talia dicuntur, cùm qualitates istas habent magis vel minùs excedentes, quàm ea, cum quibus comparantur.

Sic homo dicitur calidus respectu piscis, frigidus verò respectu leonis: cerebrum dicitur frigidum respectu cordis: unde patet unum & idem dici frigidum comparatè, quod tamen absolutè est calidum.

Et illa comparatio tripliciter potest fieri, vel ad genus, vel ad speciem, vel ad individuum.

Comparatio ad genus illa dicitur quæ fit inter res diversi generis.

Ut cùm temperiem animantis cum plantæ vel mineralis temperie conferimus.

Comparatio ad speciem illa est, quæ fit inter res diversæ speciei.

Ut cùm hominis temperiem cum leonis vel canis temperie comparamus.

Comparatio ad individuum est, cùm individua ejusdem speciei inter se comparantur.

Ut cùm Socratis temperamentum cum Platonis temperamento conferimus, & alterum altero calidiorem, vel frigidiorem pronuntiamus.

Variæ etiam fiunt comparationes temperamenti in ipso individuo cum seipso comparato, eoque vel integro, ut cùm Socrates senex cum se ipso juvene comparatur; vel cum illius partes conferuntur invicem; ut quando temperamentum hepatis cum ventriculi temperamento confertur, & alia hujusmodi, quæ per se facilè innotescunt.

CAPUT III.

De εὐκράτῳ Temperamento.

Temperamentum εὔκρατον seu moderatum duplex statuitur, unum ad pondus, alterum ad justitiam.

Moderatum ad pondus illud dicitur, in quo primæ elementorum qualitates ad tam exactam proportionem sunt redactæ, ut nulla alteri dominetur.

QUidam corpus temperatum ad pondus appellant, in quo non solùm qualitatum, sed etiam elementorum æqualis mensura reperitur, quod non solùm in rerum natura dari nequit, sed ne cognitione quidem concipi potest, quia esset prorsus immobile, cùm omne mixtum ad modum elementi prædominantis moveatur; neque etiam proprium locum inveniret, unumquodque enim eo in loco sistitur naturaliter, qui elemento vincenti proprius existit. Ergo de solis qualitatibus æqualiter permixtis est audiendum, quod etiam non dari in rerum natura multi contendunt, sed ab Authoribus fuisse constitutum, tanquam ideam perfecti temperamenti, & normam ac regulam reliquorum ad quam illa referri possent, eorumque excessus meliùs judicari, quemadmodum Plato perfectam Rempublicam, Cicero Oratorem, & Stoïci Sapientem descripserunt, quales nunquam extiterunt. Et Gal. ipse 1. *de sanit. tuend. c.* 5. tale medium vix reperiri ait: Etsi inveniatur, ne momento quidem subsistere, propter varias mutationes. Quare imaginatione potiùs concipiendum est quàm revera subsistat: præsertim, cùm ad actiones varias perfectè exercendas non sit tam utile, ac illud, quod ad justitiam appellatur, ut inferiùs patebit.

Dicitur temperamentum ad pondus, quod ex æquali elementorum mensura, & veluti pondere constituatur, quod hac ratione non valdè aptè ita denominatur. Philosophi illud vocant *temperamentum proportionis Arithmeticæ*, quia ut in proportione Arithmetica est paritas numerorum, sive intervallorum in numeris, ita ut non majus sit intervallum à 2. ad 3. quam à 3. ad 4. sic in hoc temperamento est paritas quædam in qualitatibus, ut nulla alias excedat.

Moderatum ad justitiam illud est, in quo primæ elementorum qualitates ad eam proportionē sunt redactæ, quæ propriis cujusque rei in sua specie functionibus obeundis est necessaria.

Cùm res diversæ speciei diversas habeant functiones, & omnes rerum omnium functiones pendeant à temperamento, necesse fuit eas pro diversis suis functionibus obeundis diversa obtinuisse temperamenta: ita ut in hac calidum frigido, in illa humidum sicco prædominetur; alia enim temperies homini necessaria est ad proprias functiones obeundas alia leoni, alia equo & ita de cæteris. Et illa temperies dicitur ad justitiam, quia quemadmodum justitia pœnas & præmia non omnibus pariter, æquabiliterque distribuit, sed unicuique largitur quod ex ratione promeretur, aliis plus, aliis minus, in hac tamen inæquali distributione summa elucet æqualitas: sic justa natura diversis rerum speciebus diversa temperamenta adhibuit, quorum ope omnibus muniis ad quæ fuerant destinatæ, integrè & perfectè fungerentur. A Philosophis vocatur hoc *temperamentum proportionis Geometricæ*, quia quemadmodum in Geometrica portione non respicitur ad differentiarum, sed tantum ad rationum æqualitatem: ita in hoc temperamento non consideratur qualitatum ad pondus & æquilibrium æqualitas, sed potiùs talis qualitatum inter se consensio, ut uniuscujusque speciei naturæ optimè congruat. Optimum autem judicat Hipp. 1. de Diæt. in quo ignis & aqua prævalent. *Confer. Lindan. Melet. I.* §. 107.

CAPUT IV.

De Temperamentis.

Omnis Temperamentorum differentiæ tactu dignoscuntur.

OMnes illæ differentiæ pendent ab excessu primarum qualitatum, quæ sunt objectum Tactus, sicut calores Visus, sapores Gustus, & odores Olfactus.

Illius autem instrumentum est Cutis, potissimùm ea, quæ extremis manuum digitis inest.

Instrumentum quod omnium qualitatum excessum debuit percipere, ex omnium qualitatum mediocritate constitui oportuit, neque potiùs in unam, quàm in alteram partem inclinare. Ejusmodi est cutis hominis temperati, quæ ex æquali seminis & sanguinis portione conflata, moderatum ideo obtinuit temperamentum, cùm partes omninò carnosæ sint calidæ & humidæ, spermaticæ, frigidæ & siccæ. Ut autem cutis qualitatum excessus percipere possit, in naturali temperamento debet constitui, omnis alienæ qualitatis expers; si enim à frigore v. g. sit verè congelata, munus illud obire nequit. Ex omnibus verò partibus cutis manuum est omnium aptissima, non ea, quæ tegit volam, illi enim durus tendo subtenditur, & attritu continuo densatur, & callosa evadit; sed illa quæ digitorum extremitatibus inest, naturalem suam constitutionem magis retinere solet.

Cutis verò temperamenta inæqualia & excedentia percipit positivè, æquale verò & moderatum privativè.

Omnis sensus passione fit, & omnis passio à contrario: temperamenta autem exsuperantia respectu moderati, habent rationem contrarii, atque ita cutem quæ temperata est, verè & positivè afficient: temperamentum verò moderatum quia nullum habet qualitatum excessum, ideò tactum non afficit, sed cognoscitur tantum privativè. Quæcumque enim neque calida, neque frigida, neque humida, neque sicca sentiuntur, ita ut nullo modo tactum afficiant, propter similitudinem quam cum illo habent, temperata judicantur.

COROLLARIUM.

Circa judicium Temperamentorum.

Licèt tactus temperamentorum judex statuatur, non tamen ità absolutè, quin aliqua egeat restrictione. Galenus enim *lib. de temperamentis*, asserit tactum esse quidem calidi & frigidi judicem absolutè, humidi verò & sicci non simpliciter, sed cum ratione conjunctum: quia humidum non nisi per mollitiem, & siccum per duritiem cognosci potest: at multa tactui dura occurrunt, quæ sicca non sunt, & plurima mollia, quæ minimè humida. Durum enim trifariam dicitur, ex Gal. 5. *de simpl. medic. facult. c.* 4. siccitate, ut in ossibus apparet: concretione, ut in glacie, & reliquis rebus frigoris vi condensatis: & repletione, ut in utero, & ventre hydropicorum. Unde patet multa dura esse, non tamen sicca. Sic etiam multa naturâ sicca, ut plumbum, dum liquantur, mollia apparent. Unde patet qualitates istas tactui imponere posse, nisi ratio in consilium vocetur.

Verùm *objici* potest, de caliditate & frigiditate idem dici posse; ex rebus enim calidis vel frigidis aliæ per accidens temperatæ aliter sunt, ut piper potentiâ calidissimum est, tamen aëri hyberno expositum frigidum ad tactum apparebit; & aqua, quæ per se frigida est, si calefacta fuerit, calida æstimabitur, quia talis tactui apparet: unde non minores errores poterunt contingere in istis judicandis, nisi convocatâ ratione secernantur, & naturalis cujusque constitutio exploretur. *Respondeo*, dum dicimus solum tactum esse judicem frigoris & caloris, hoc esse potissimùm intelligendum de temperamento totius corporis, & sine ulla comparatione, quæ propriè ad rationem pertinet. Item de iis quæ talia sunt per se, non per accidens; actu, non potentiâ: semper enim in omnibus istis verum est dicere, tactum esse verum judicem frigoris & caloris, prout jam in præsenti sunt, ipsumque afficiunt: quod in humido & sicco non contingit, quia non per se & immediatè, sed per alias qualitates, mollitiem scilicet & duritiem, tactui sese repræsentant.

CAPUT V.

De Ætatum Temperamentis.

Ætas est spatium vitæ, quo actione caloris nativi in humidum primigenium corporis constitutio manifestè mutatur.

Vita nostra à calore nativo conservatur, qui humido primogenio utitur, tanquam pabulo, idque sensim depopulatur, & ipse etiam agendo repatiens, sensim debilitatur, & ad humidi diminutionem, etiam minuitur: ita ut corpora nostra in vitæ primordiis calida valdè humidaque sint, & temporis progressu frigida siccaque evadant, atque spatium illud temporis, per quod mutationes illæ fiunt, & quod vitæ nostræ circulum mensurat, Ætas nominatur.

Illius principales differentiæ quatuor sunt, 1. *Pueritia*, 2. *Juventus*, 3. *Constans ætas*, 4. *Senectus*.

In toto illo vitæ spatio quatuor insignes mutationes contingunt, sicut in omnibus rebus conspicimus, principium, incrementum, statum, & declinationem, ideò tota hominis ætas in quatuor partes fuit ab Hippocrate distributa, ut numero elementorum, anni tempestatum & corporis nostri humorum, eorumque temperamento responderet: quod usui Medico maximè est commodum. Licèt enim Jureconsulti, & Astrologi ad suarum scientiarum præcepta magis accommodati, ætates aliter diviserint, hoc parum moramur, quamvis apud nostros Authores, quædam quatuor illarum ætatum subdivisiones reperiantur, ut posteà monebimus. Vide Paul Zacch. q. Med. legal.

Pueritia à primo ortu ad 25. annum extenditur, estque calida & humida.

Hæc Veri assimilatur, & ex humoribus sanguini: utrumque enim calidum & humidum censemus.

Et in quatuor partes rursum distribuitur, quarum prima dicitur Infantia, *ad annum quartum, vel nonnullis, ad septimum*: *secunda*, Pueritia, *ad annum decimum quartum*: *tertia*, Pubertas, *ad annum decimum octavum*: *& quarta* Adolescentia, *ad vigesimum quintum se extendens.*

In illo spatio, quod ad vigesimum quintum annum extenditur, magna fit humidi consumptio, ideò pro majore vel minore illius copia, hæ subdivisiones fuerunt institutæ: Magis tamen insignis mutatio fit in pubertate, quàm in reliquis differentiis, tunc enim pubes lanugine exornatur, unde illa ætas suum nomen accepit, mammæ virginibus intumescunt, menses efferri incipiunt, & maribus vox plenior, & asperior efficitur, unde ἐκλαμψιν id est *hircire*, Hippocrati dicuntur, qui etiam tum temporis Venerem agnoscere incipiunt; quæ omnia ita contingunt propter caloris τραγίζειν quæ tunc maximè apparet, & antea humoris copiâ obruebatur.

Juventus ad trigesimum quintum vel quadragesimum annum extenditur, estque calida & sicca.

Æstati & humori bilioso assimilatur, caliditas enim tunc temporis maximè viget, & maximâ suâ vehementiâ humidum absumit, unde siccitas oritur.

Hîc *quæri* solet, an juvenes pueris sint calidiores. *Respondetur*. Pueros esse calidiores extensivè, juvenes verò intensivè, vel pueros esse calidiores ratione quantitatis, juvenes verò ratione qualitatis. Cùm enim calor hic, seu calidum potiùs, de substantia simul & qualitate intelligatur, ex parte quantitatis, seu copiosioris substantiæ, major calidi copia reperitur in puero, quàm in juvene: quia quò propius accedimus ad vitæ nostræ principia, eò magis calido, humidoque abundamus. Ex parte verò qualitatis, certissimum est, juvenibus calorem esse intensiorem propter siccitatem: quæ est lima caloris, unde calor puerorum est mitis, blandus, & halituosus, utpotè multo humido naturali perfusus; juvenum verò mordax, acer, & insuavis, propter acres vapores, qui ex licciore corpore elevantur.

Consistens ætas ad quadragesimum quintum, vel quinquagesimum annum extenditur, estque frigida & sicca.

Consistens appellatur, quia etsi virium robur paululum minui incipiat, illa tamen mutatio in habitu vel actionibus non est evidens, sed qui sunt in ea ætate, in eodem statu consistere videntur. Autumno hæc ætas comparatur, & humori melancholico, quia etiam in ea abundat, quia bilis in juventute exassata, in melancholiam vertitur.

Senectus ad extremum vitæ extenditur, estque frigida & humida.

Senum temperies dupliciter consideratur, vel secundùm partium solidarum temperiem, vel secundum excrementorum proventum. Ratione partium solidarum sunt frigidi & sicci, quia in illis humidum primigenium est valdè depopulatum, unde magna partium siccitas exsurgit. Ratione verò excrementorum, quæ propter caloris inopiam magnâ copiâ in iis cumulantur, & frigida humidaque

daque existunt, frigidi & humidi dicuntur, qui respectu potiùs retinetur, ut illa ætatum ad anni tempora & humores analogia servetur, atque ita senectus hyemi assimilatur, & etiam pituitæ, quâ maximè abundat.

Et illa in tres partes subdividitur, quarum prima dicitur prima senectus, *ab anno quinquagesimo ad sexagesimum; secunda*, ætas ingravescens, *à sexagesimo anno ad septuagesimum; Tertia dicitur* decrepitudo, *ab anno septuagesimo usque ad finem vitæ.*

In *prima senecta* constituti, corpore sunt adhuc satis valido, & civilia munia obire possunt. In *ingravescente*, imbecilliores sunt, & delicatiori vitæ genere indigent, non tamen omnimoda quiete. In *decrepita* denique, viribus omninò destituti, ab omni opere cessare debent, & genio tantùm, ac quieti indulgere, & de futura vita cogitare. *Notandum* est, has omnes ætates magnam habere latitudinem, pro robustiore, vel imbecilliore hominum constitutione, ita ut quidam seniores sint anno quinquagesimo, quàm alii sexagesimo, vel ultra. *Conf. Meletem. I. p. 69.*

CAPUT VI.

De Sexuum Temperamento.

Mares in universum sunt calidiores & sicciores: Fœminæ frigidiores & humidiores.

Hujus theorematis veritas facilè demonstratur ex signis calidiorem & sicciorem temperaturam indicantibus, quæ ex causis & effectibus desumuntur. Ac primùm, quod ad causas spectat, semen, (quod efficientis & materiæ rationem obtinet in generatione,) ex quo mares generantur, calidius est eo ex quo fœmellæ producuntur. *Mares*, inquit Hippocrates, *in dextris, & à dextris oriuntur.* Ut patet ex anatome, vas dextrum quod materiam seminalem suppeditat, à trunco venæ cavæ exoriri, unde semen calidius; sinistrum verò non ab ipso trunco, sed ab emulgente ramo, qui serum ad renem defert; unde semen frigidius, & magis serosum.

Inter effectus recensentur actiones, excrementa, & quæ in habitu contingunt.

Actiones autem animales, mares esse calidiores, facilè demonstrant, cùm illi robustiores multò sint, & laboribus ferendis aptiores; mulieres verò segnes, & otiosæ, ac non nisi vitâ umbratili delectentur. Quod ad vitales spectat, certum est, pulsum & respirationem maribus vehementiores, vocem graviorem, & intensiorem, majorem arguere caliditatem. Naturales etiam functiones meliùs exercent, quod ab excrementis innotescit.

Excrementa autem pauca quantitate generari solent in maribus: in fœminis verò copiosa, ut in menstruis purgationibus apparet, quæ ideò fiunt, quoniam calor non est satis efficax, ut totum illum sanguinem discutere possit, qui generatur: in mare verò ita omnia digeruntur, ut nihil superflui remaneat.

Ex habitu denique corporis manifestè elucet, mares esse multò calidiores, illi enim hirsuti sunt, non solùm barbâ, sed etiam toto corpore; duram & asperam habent cutem, venas latas & amplas, ac musculos firmos & compactos. Illæ verò sunt omninò glabræ & debiles, cutem habent mollem & laxam, atque etiam musculos & vasa angustiora.

Nota, in theoremate dictum esse, *mares in universum esse calidiores*, quia sexus hi universaliter sunt considerandi, audiendumque est, mares ex majori parte esse calidiores; quædam enim inveniuntur mulieres calido admodum temperamento præditæ quibusdam viris valdè frigidis calidiores. Sed quia utrique extra ordinariam sui sexus constitutiones sunt positi, ideo assertio nostra non infringitur. *Hipp.* quoque *l. 2. de morbis mulier.* loquitur de sanguine tantùm, non de toto. (*conf. Melet. Lind. I.* §. 70.)

CAPUT VII.

De Temporum Anni Temperamentis.

Quatuor sunt anni tempestates, Ver, Æstas, Autumnus, & Hyems.

Harum tempestatum causa potissima est Sol, qui annuo suo motu varias in aëre efficit mutationes. Duo autem motus in sole observantur, unus *diurnus*, qui raptu primi mobilis fit ab ortu ad occasum spatio viginti quatuor horarum, quo diem naturalem describit. Alter *proprius*, qui fit ab occasu ad ortum spatio 365. dierum, quo duodecim Zodiaci signa peragrat, & annum integrum describit: & quia propter Zodiaci obliquitatem varie versus nostrum Zenith accedit, varieque ab eo recedit, ideo varias efficit mutationes frigoris & caloris, quibus tempora anni notantur.

Ver est calidum & humidum.

Tunc incipit, cùm Sol Arietis signum ingreditur, & aërem mediocriter calefacere incipit, quia calor mediocris nondum destruit humiditatem à prægressa hyeme relictam eam tamen sensim domat, ita ut ver in sui medio ferè temperatum existat. Symbolum habet cum aëre, & temperamento sanguineo, ac ferè temperamento. Omnium tempestatum saluberrima, ex Hipp. atque etiam fœcundissima quia rerum omnium vigor, & fœcunditas in calore & humiditate consistit. Quamvis enim Hipp. III. *Aphorism.* 20. multos, eosque perniciosos morbos recenseat, qui veris tempore solent contingere, non tamen ideò salubritas illius tollitur, quoniam hoc per accidens contingit in corporibus cacochymis, magnam pravorum humorum copiam per hyemem colligentibus qui succedente veris tempore funduntur, & aliquando putrescunt: Salubria autem & bene constituta corpora nihil est quod magis conservet, & in propria retineat temperie, quàm vernum tempus illis simillimum.

Æstas est calida & sicca.

Illius initium est, cùm sol ingreditur signum Cancri, qui tunc maximè ad nos accedit, ac radios habet valdè directos, diesque sunt longissimi, unde ingens æstus producitur, à quo humiditas, ex vere relicta, consumitur, & siccitas magna introducitur. Symbolum habet cum elemento ignis, & humore bilioso.

Autumnus est frigidus & siccus.

Tunc vigere incipit, cùm Sol ingreditur signum Libræ, ubi fit *æquinoctium*, quod ideo *autumnale* appellatur, sicut initium veris *æquinoctium vernum*; tantùm enim sol à nobis recessit, ut noctes diebus sint æquales, illosque longitudine superare incipiant; unde propter illum solis recessum frigiditas in aërem introducitur, quæ juncta siccitati à prægressa æstate relictæ, frigidum & siccum temperamentum inducit, unde autumnus elemento terræ & humori melancholico dicitur analogus. Quia tamen Sol vires suas adhuc mediocriter exercet; ideo, dum est in suo vigore, scilicet in meridie, aërem calefacit, quo fit ut illa tempestas circa meridiem sit satis calida mane autem & serò frigida, dum scilicet Sol non exercet suas vires, imò in eodem die non rarò tunc temporis frigus & calorem satis intensum percipimus, quod fit propter siccitatem, quæ est lima primarum qualitatum; illa verò aëris inæqualitas graves morbos & perniciosos solet inducere ex Hipp. III. *Aphorism.* 22.

Hyems est frigida & humida.

Illa die sumit initium, quâ Sol ingreditur signum Capricorni, tuncque contingit *solstitium hybernum*, sicut in principio æstatis *solstitium æstivum*: tantus enim est Solis recessus à nobis, ut per radios valde obliquos nos intueatur, & dies sint brevissimi, noctes vero longissimæ, unde magna frigiditas contingit, quæ sibi comitem accersit humiditatem, ex eo quod vapores elevati non dissipantur: sed à frigore coguntur in nubes, pluvias, & nives: unde hyems elemento aquæ, & humori pituitoso assimilatur. *Atque hactenus de temperamentis.*

PHYSIOLOGIÆ SECTIO III.

DE HUMORIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Humorum Natura.

Humor est corpus fluidum, quod ex alimenti coctione fit in nobis nutritionis causâ, vel ad alia corporis commoda.

Humoris nomen dupliciter usurpatur: *primò* quidem communiter, & generatim pro omni re, qua suis

suis terminis difficilè cohibetur, sed tantùm alienis, sive in corpore nostro generetur, sive non, atque ità liquores omnes sub illa acceptione continentur. *Secundò* verò sumitur magis propriè, & strictè apud Medicos, pro corporibus liquidis, quæ ex secunda & tertia coctione oriuntur, ut ex definitione patet: in qua primùm humor dicitur *corpus fluidum*, quia instar aliorum liquorum facilè diffluit, & propriis terminis non continetur. Dicitur etiam *fieri in nobis ex alimenti coctione*, ut excludantur aliæ humiditates, quæ in corpus nostrum irrumpere per varios meatus possunt, absque ulla alteratione aut mutatione; & ut ostendatur, quomodò humores illi in corpore nostro generentur. Natura enim, animantium, & hominis potissimùm, conservationis sollicita, varia produxit alimenta variis qualitatibus prædita, quibus nutrimentum, & incrementum capesseret, non quidem immediatè, sed præcedentibus multis mutationibus; atque ita prius in ore atteruntur, mox in ventriculum ingesta permiscentur, concoquuntur, & in substantiam quandam convertuntur cremori similem, quæ chylus appellatur: qui quidem chylus in ventriculo optimè elaboratus in intestina detruditur, ibidemque utilis illius portio separatur à materia terrena & inutili, ex qua fæces generantur; substantia verò illa purior ab hepate per venas mesaraïcas, attrahitur, in quo denuò concoquitur & immutatur, undè massa sanguinaria exsurgit; in qua variæ humorum differentiæ continentur, secundùm communem veterum opinionem, à recentioribus aliis atque aliis novis inventis illustratam, qua de re *Deutius*, & alii de nuit. (*Melet. I.* 120. *&c.*)

CAPUT II.

De humorum differentiis.

Omnes humores dividuntur in alibiles & excrementitios.

Alibiles dicuntur illi, qui apti sunt in corporis nostri substantiam facessere.

Et rursum duplices statuuntur; primarii, & secundarii.

Primarii dicuntur illi, qui in venis continentur, & formam in hepate receptam adhuc retinent, nullique membro peculiariter sunt addicti.

PRimarii dicuntur, quia ex illis generantur alii. qui *Secundarii* appellantur: tum, quia statim ac geniti sunt in hepate, tunc primò humorum nomen sortiri incipiunt: chylus enim apud Medicos humoris nomine nunquam donatur. Quamdiù autem humores illi in venis continentur, formam in hepate receptam, idemque nomen semper retinent, donec ad singulas partes delati, ab iis immutari incipiant; tunc enim alias formas, aliaque nomina recipiunt, ut suo loco dicetur.

Et quatuor sunt, sanguis, pituita, bilis, & melancholia. Purior chyli portio ad hepar per venas mesaraïcas delata, calore illius concoquitur & immutatur, ejusque naturam quodammodò sortitur; non solùm enim rubedinem, sed etiam temperiem, hepatis temperaturæ quodammodò similem acquirit: Illa autem substantia, ita ab hepate immutata, *massa sanguinaria* appellatur, quòd sanguine plurimùm abundet, non quòd eo solo constet. Cùm enim omne agens, licèt eodem modo semper agat, varios tamen producat effectus, pro varia dispositione patientis, sicut Sol eodem calore linteum dealbat, & cutim denigrat; lutum indurat, & ceram emollit. Ita, cùm alimenta quævis quatuor constent elementis; calor hepatis, qui est causa efficiens à qua humores generantur, aëream alimentorum portionem in sanguinem commutat, igneam in bilem, aqueam in pituitam, & terream in melancholiam. Licèt negandum non sit, efficientem etiam multùm conferre ad majorem hujus vel illius humoris copiam generandam. A calidiori enim hepate ex iisdem alimentis multo major bilis ejusque calidioris, copia producetur, quàm à frigidiore; quod contrà frigidius majorem pituitæ copiam generabit. Attamen tantus nunquam excessus dari potest, quin ex quovis alimento quatuor humores perpetuò gignantur, licèt non servatâ debitâ proportione, quæ talis debet esse naturaliter, ut major sit sanguinis copia, minor pituitæ, minor adhuc melancholiæ, omnium minima bilis portio existat. Quòd autem quatuor illi humores in massa sanguinaria contineantur, satis apparet ex partium corporis nostri varietate, quæ diversis temperamentis præditæ cùm sint, non possunt omnes uno eodemque humore nutriri; simile enim à simili tantùm nutritur. Atque ita ex sola partium consideratione facilè judicamus, lienis, v. g. substantiam melancholico humori simillimam, pulmonum bilioso; hepatis, sanguineo; & cerebri, pituitoso, ex iisque nutriri. Confer. *Manuduct.*

CAPUT III.

De Sanguine propriè dicto.

Sanguis propriè dictus, est portio totius massæ sanguinariæ, magis temperatæ, ad calidum & humidum vergens, & colore rubro perfusa.

POrtio chyli magis temperata, & in substantia mediocris, in sanguinem propriè dictum convertitur, qui ad hepatis naturam & temperiem maximè accedit; quod quidem cùm sit calidum & humidum: similem etiam substantiæ sibi analogæ tribuit temperiem; & non solùm hanc, sed etiam calorem, qui ruber est, isque reliquorum humorum in massa permixtorum colorem superat, undè tota massa humorum rubra conspicitur, & sanguinis ipsius nomen absolutè sortitur. Illius proventum faciunt alimenta temperata, & boni succi, ætas florens, verna tempestas, & calida humida jecoris temperies.

Licèt ex omni alimento sanguis generetur, ex his tamen majori copia, ex aliis minori: Ideò causis hisce omnibus simul concurrentibus sanguineum efficitur temperamentum, ex magno scilicet sanguinis prædominio.

Illius usus est, in partium carnosarum alimoniam facessere: hujusmodi sunt carnes omnium musculorum, & viscerum, quæ sanguine propriè dicto nutriuntur. Ejusdem verò effectus est, reddere homines hilares, & jucundos, ad risum & amorem propensos, ac florido colore perfusos, quia maximâ caloris temperati copiâ abundant, undè jucunda illa pathemata exsurgunt: hinc videmus omnia animalia in prima ætate eximia hilaritate perfundi, quia tunc calore nativo plurimùm abundant.

Sanguis autem quicunque in venis continetur, fibris quam plurimis est perfusus, quarum beneficio concrescit, & partibus assimilatur.

Fibræ illæ, quæ magnâ copiâ in sanguine continentur, manifestè apparent, dum sanguis multâ aquâ diluitur, vel dum manu agitatur, ut in sanguine suillo solet fieri quâ agitatione fibræ omnes auferantur, ut impediatur concretio: tanta enim est harum fibrarum vis ut sanguinem è venis emissum statim coagulent, quibus alioquin ablatis nunquam coagulatur, ut in exemplo proposito apparet. Atque harum beneficio sanguis dum ad varias partes defertur, nutritionis ergò condensatur, & solidior efficitur, ut facilè queat partibus assimulari; alioqui fibris illis destitutus liquidior permaneret: Non est enim credibile quod Aristoteles asserit, cervos, damas, & camelos illis carere; sed potiùs intelligendum est, paucissimas habere fibras, quæ tamen ad mediocrem concretionem sufficiant. Fibræ autem illæ albæ omninò sunt & nerveam substantiam referentes; undè arbitrandum est, eas non in jecore fuisse genitas, sed potiùs in ventriculo, qui totus nervosus est, & substantiæ suæ naturam chylo quodammodò impertit. (*V. Melet. I.* 50 71. 140. 7.)

Sanguis verò duplex est, venosus & arteriosus.

Venosus crassior est, frigidior, rubicundior, & substantiæ partium solidæ nutriendæ destinatus.

Arteriosus verò tenuior est, calidior, subflavior, & substantiæ partium spirituosæ nutriendæ destinatus.

Qui in venis est sanguis, ab hepate immediatè proficiscitur, illiusque naturam & temperiem omninò refert; atque adeò arterioso frigidior, qui in corde elaboratur, ubi tenuior evadit, coloremque subflavum adipiscitur propter aëream

aëream portionem, quæ cum eo in ſiniſtro cordis ventriculo permiſcetur, coloremque illum ſaturatum diluit: Tantò ergo eſt calidior venoſo, quanto cordis temperies jecur caliditate ſuperat.

COROLLARIUM.

Quidam negare auſi ſunt, dari ſanguinem propriè dictum, ſed totam humorum maſſam ex bile, pituita, & melancholia tantùm conſtitui voluerunt, illoſque tres humores, ſimul mixtos, ſanguinis nomine donari, quod demonſtrare conantur exemplo lactis, quod ex ſanguine immediatè producitur: in eo enim tres tantùm ſubſtantiæ homogeneæ reperiuntur; nimirum butyroſa, ſeroſa, & caſeoſa, quæ tribus illis humoribus reſpondent. Verùm hæc opinio refutatur inde, quòd maſſa humorum ruborum aliunde quàm à ſanguine vero ſortiri nequeat: Bilis enim flava eſt, pituita alba, & melancholia nigra. Deinde partes carnoſæ, quæ maximâ copiâ ſunt in corpore noſtro, colore & temperie ſanguini analogæ, peculiariter demonſtrant, hunc adeſſe humorem, ex quo illæ nutriuntur. Ad lactis verò exemplum *Reſpondemus*, non eſſe neceſſe res omnes eaſdem habere partes ac illæ ex quibus fuerunt genitæ: nam ſemen quod ex ſanguine generatur, duas tantùm habet partes, ſcilicet ſpiritus & craſſamentum. Adde, exemplum illud potius adverſus bilem, quam adverſus ſanguinem concludere: butyrum enim eſt ſanguini analogum, puta calidum & humidum, ſicut caſeus melancholiæ, ſerum vero non omnino etiam pituitæ reſpondet, ſed potiùs ichoribus qui per urinas & ſudores excludi ſolent, & ipſum ſeri nomen obtinuerunt.

Maximè autem advertendum eſt, axioma illud, quo fertur, rem in ea reſolvi, ex quibus componitur, intelligendum eſſe tantùm de ultima reſolutione, quæ fit in elementa. Res enim in ea tandem reſolvuntur, ex quibus primò fuerunt genitæ. Elementa autem ſunt prima corpora, ex quibus omnia mixta componuntur, atque adeò in illa ultimo reſolvuntur, ſed nunquam in ea, ex quibus ſecundariò producuntur: verbi gratia, caro & oſſa reſolvuntur quidem in elementa poſt animantis interitum non autem in panem & alia alimenta, ex quibus per nutritionem producuntur; aut in ſemen & ſanguinem, ex quibus fuerunt genita in conceptione.

CAPUT IV.
De Pituita Alimentaria.

Pituita alimentaria eſt ſanguinis crudi portio, frigida & humida, ac ferè inſipida, aut ſubdulcis.

PORtio maſſæ ſanguinariæ frigidior & humidior, Pituita appellatur, quæ ex crudiori chyli portione generatur: unde ſanguis crudus vel ſemicoctus à Galeno appellatur, qui & aſſerit, per inedias in ſanguinem propriè dictum ulteriori coctione faceſſere idque in ipſis venis per vim αἱματοποιητικὴν illis ab hepate communicatam.

Magnum illius proventum ſolent efficere frigida & humida alimenta, ætas ſenilis, hybernum tempus, & frigida humidaque jecoris temperies.

De tempore hyberno eſt difficultas, quia cùm ventres ſunt hyeme calidiores, ex Hipp. propter concentrationem caloris nativi, quæ fit tunc temporis, meliùs fieri debent concoctiones, atque adeò pauca humoris crudi copia generari. *Reſpondetur*, magnam pituitæ copiam hyeme generari, non ratione efficientis, ſed materiæ, ſcilicet alimenti: alimenta enim tunc temporis ſunt frigida, & compacta, & concoctu difficiliora. Adde tunc temporis plurimùm vigere appetentiam, & magna quantitate aſſumi alimenta, ita ut præ nimia copia non poſſint perfectè elaborari; ſed crudior chylus remaneat, unde crudior ſanguinis; nam primæ coctionis vitium non corrigit ſecunda, ex Galeno.

Illius uſus eſt partes frigidiores & humidiores nutrire.

Cerebrum & ſpinalis medulla magnam habent cum pituita analogiam, illa ideo nutriuntur, ut apparet in excrementis quæ à cerebro quotidie manant. Illa pituita alibilis vulgò dicitur ſanguis pituitoſus, ſicut bilis & melancholia, ſanguis bilioſus, vel melancholicus; quod ſedulò advertendum, ne error contingat in authorum lectione, dum aſſerunt, omnes partes ſanguine nutriri.

Effectus verò illius eſt reddere homines, in quibus dominatur, ſtupidos, ſegnes, & ſomnolentos, toto corpore molles, & albeſcentes.

Frigiditas cum humiditate conjuncta reddit ſpiritus craſſos, & parum mobiles, unde hæc accidentia contingunt.

CAPUT V.
De Bile Alimentaria.

Bilis alimentaria eſt tenuior ſanguinis portio calida & ſicca, nonnihil amara & flaveſcens.

SIcut quatuor humores quatuor elementis reſpondent, ſic bilis igneæ naturæ, ex calidiore & ſicciore chyli portione genita, aliquo amarore prædita, non tamen inſigni, ſicut bilis excrementitia, alioqui non eſſet ad alendum idonea. Certum enim eſt, amara non nutrire, quæ ſcilicet ſunt vehementer talia. Nam hyſſopus, cichorium, & alia multa, levem habent amarorem, tamen nutriunt. Sic etiam bilis alimentaria leviter tantùm amara eſt, ita ſcilicet, ut partes illum amarorem non averſentur. Dicitur etiam ſicca, poteſtate, non actu, quia omnes humores fluidi ſunt, & actu humidi, poteſtate tamen exſiccat, ſicut aqua maris, vel maria ſicca dicuntur.

Magnum illius proventum faciunt calida & ſicca alimenta, pinguia & oleoſa, ætas virilis, tempus æſtivum, & calida ſiccaque hepatis temperies.

Non videtur rationi conſonum, pinguia, & oleoſa in bilem converti, cùm illa ſint calida & humida, atque ita ſanguini producendo potiùs apta. *Reſpondetur*, Iſta quidem ex ſua temperie ſanguini potiùs gignendo eſſe apta; ſed quia ſubſtantiam habent valdè inflammabilem, ideò in corporibus præparatis ac diſpoſitis ad bilioſi ſucci generationem, in eum facilè converti. Unde pervulgatum eſt apud Medicos: dulcia facilè bileſcere, quod ſemper intelligendum eſt ita fieri in corporibus calidis & bilioſis, in aliis enim frigidioribus, vel temperamentis, ſanguis potius producitur, quod in melle & lacte manifeſtè apparet; mel enim Senibus, & lac Pueris accommodatiſſimum eſt ad alimoniam, utramque verò in ætate florentibus aut calidioribus facilè bileſcit.

Illius uſus eſt, partes conſimiles nutrire, & ſanguini eſſe inſtar ſalis, & condimenti, cujus beneficio partes ſanguinem avidiùs attrahunt.

Inter partes, quæ à ſanguine bilioſo nutriuntur pulmo præcipuè recenſetur, qui ſubſtantiam habet valde raram, ut facilè ingredientem aërem recipere poſſit, ideò tenui ſanguine debuit nutriri.

Levi autem bilis amarore cum reliquorum humorum dulcedine permixto, gratus ſapor toti maſſæ conciliatur, unde partes alimentum avidiùs prolectant.

Ejuſdem verò effectus eſt, reddere homines, in quibus redundat, promptos, iracundos & macilentos.

Hi omnes ſunt caliditatis & ſiccitatis effectus. (*Melet. I.* 113.)

CAPUT VI.
De Melancholia Alimentaria.

Melancholia alimentaria eſt craſſior ſanguinis portio, frigida & ſicca, ſapore acerbo, & nigro colore prædita.

CRaſſior chyli portio in melancholiam convertitur, quæ eſt limoſa & veluti fæculenta ſanguinis pars, fæcibus vini ſimilis, quæ in dolii fundo reſidere ſolent, ideo elemento terræ aſſimilatur. (*v. Melet. I.* 112.)

Magnam ejus copiam congerunt craſſa & terrena alimenta, conſiſtens ætas, autumnus, & mœrores diuturni.

Uſus verò illius eſt, partibus conſimili temperamento præditis nutrimentum præbere.

Hujus naturæ potiſſimùm eſt lien, deinde oſſa, quæ licèt

colore contrario sint; simile tamen habent temperamentum, albedinem autem acquirunt ulteriori coctione.

Illius denique effectus est, homines in quibus dominatur, efficere timidos, mœstos, asperis moribus, & coloris nigricantis.

Quia Melancholici spiritus habent obscuros & tenebricosos, ideo tristia phantasmata menti repræsentant, illamque reddunt obtusiorem.

Neque obstat dictum illud Aristotelis, apud Medicos etiam valde pervulgatum: melancholicos esse ingeniosos. Non est enim intelligendum de iis melancholicis, qui tales *natura* sunt, ac frigido siccoque temperamento præditi, sed de illis qui *per accidens* tales evadunt, fueruntque à nativo temperamento sanguinei, vel biliosi, ac progressu temporis portio quædam tenuioris sanguinis exuritur & crassescit, & naturalis melancholiæ conditiones æmulatur: sed calidior, multò & lucidior, quia sanguis ex se est valde lucidus: unde, cùm ex illo humore spiritus lucidi & satis calidi generentur, iique sint satis crassi, & constantes utpote ex crasso humore geniti, aptissimi sunt ad prudentiam efficiendam: hic igitur est humor melancholicus, qui homines ingeniosos facit, artium & scientiarum inventores, & cultores egregios: non autem naturalis illa melancholia frigida & sicca, quæ bardos & stolidos reddit homines, unde *melancholia asinina* vulgò appellatur.

CAPUT VII.

De Humoribus Secundariis.

Hactenus de humoribus alimentariis primariis, sequuntur secundarii. Illi autem dicuntur secundarii, quòd à primariis immediatè oriantur, & alicui membro peculiari sint inserti.

HUmores primarii, qui in venis continentur, & sanguinis nomine donantur, ad singulas partes deferuntur; ut in illarum nutrimentum facessant: dum autem à singulis partibus immutari incipiunt, secundarii appellantur. Multi humiditates eos potius quam humores malunt appellare ex eo quod eorum pars ad substantiæ partium naturam potius, quam humorum accedat; atque quatuor partium siccitatibus, à Galeno propositis, opponantur: quod non est à ratione alienum. Possunt tamen nominari humores, cùm primariis humoribus immediatè succedant, nec adhuc sint veræ partes.

Et quatuor sunt, primus dicitur humor innominatus, sive insitus, secundus ros, tertius gluten, quartus cambium.

Quatuor istorum humorum secundariorum autor fuit Avic. *fen.* 1. *primi canon. doct.* 4. *cap.* 1. quos elicit ex Gal. qui *lib.* 7. *meth. c.* 6. quatuor siccitates enumerat, quæ partibus corporis nostri solent contingere, propter quatuor diversarum humiditatum consumptionem: quæ quidem humiditates ex sanguine generantur, dum ut dictum est, ille in partium substantiam facessit; & antequam sit omnino conversus, quatuor insignes subit mutationes, quarum unaquæque peculiare obtinuit nomen.

Humor innominatus sive insitus est ille, qui in exilium venarum extremitatibus continetur, & levem à particularibus membris mutationem suscipere incepit.

Sanguis simul atque è vasis amplioribus defertur in angustiora, quæ unicuique parti naturaliter sunt infixa, particulæ illius qualitatibus sensim perfunduntur, eaque commutatione partibus naturam assumere incipiens, fit primus humor ex quatuor secundariis, cui nullum nomen fuit impositum, ideò *Innominatus* appellatur, recentiores tamen nonnulli *insitum* nominarunt.

Ros verò tunc appellatur, cùm prima illa humiditas ab extremitatibus vasorum excidit, & in membrorum substantiam dispersa est.

Ideò Ros appellatur, quòd roris instar partium substantiam irriget, & in tenuibus earum spatiis excipiatur. Fit ex humore innominato, sed multò magis alteratus est, & ad partis naturam magis accedit.

Gluten tunc dicitur, cùm roridus ille humor partibus unitur, & agglutinatur.

Cambium denique, cùm gluten illud in partis substantiam omnino convertitur, & assimilatur.

Harum duarum postremarum humiditatum discrimen innotescit ex differentia, quæ inter unionem & assimilationem intercedit. Illa autem luculentissimis exemplis demonstratur. Nam in scabie, elephantiasi, & similibus, appositio quidem fit seu agglutinatio copiosi humoris, qui tamen non assimilatur, sed propter pravas qualitates quæ ei insunt, corrumpitur; unde patet unionem valde differre ab assimilatione.

CAPUT VIII.

De Humoribus Excrementitiis, ac primum de Bile Excrementitia.

Hactenus de humoribus alimentariis. Excrementitii dicuntur illi, qui nullam habent corpori alendo aptitudinem, sed à corpore expelluntur & separantur.

Et quatuor sunt, 1. bilis, 2. melancholia, 3. serum, 4. pituita.

Bilis excrementitia est excrementum tenue secundæ coctionis, calidum & siccum, colore flavum, & sapore amarum quod ad vesiculam felleam expurgatur.

OMnes coctiones sua habent excrementa, quoniam non omnes alimenti partes sunt nutritioni aptæ: ideò portio inutilis ab utili separatur, & foras excluditur. Sic primæ coctionis excrementa sunt fæces, quæ per alvum deturbantur. Secundæ verò, excrementa tria sunt, quæ quoniam ad humores referuntur, jam à nobis veniunt exponenda.

Primum igitur secundæ coctionis excrementum, est tenuis quidam humor, calidus & siccus, valdè amarus, ideò nutritioni ineptus, qui ad vesiculam felleam defertur, partim jecoris expultrice, partim vesiculæ illius attractrice, quæ idcirco familiaritate quadam & sympathiâ cum humore illo fuit à natura donata, ut eo gauderet, & oblectaretur. Vid. Lauremb.

Illius usus est, expultricem intestinorum facultatem ad suum officium impellere & pituitam lentam intestinorum tunicis adhærentem detergere.

Postquam vesicula fellea bilem ad se attraxit, eâ aliquandiu fruitur, & gaudet, donec per moram acrior facta, cystidem illam irritet ad sui expulsionem: tunc enim à cystide propellitur ad duodenum intestinum, per meatum quendam huic rei destinatum, qui potus cholidochus appellatur. Bilis autem ad intestina delata, acrimonia sua irritat, & facultatem eorum expultricem movet; unde fæces commodiùs excluduntur; quæ ut plurimùm flavo vel rufo colore tinctæ apparent, propter bilis permixtionem. Quia verò intestina pituita multa viscida & lentâ abundare solent, hoc etiam commodum bilis præstat, quòd scilicet pituitam illam incidat & detergat, illiusque exclusionem juvet.

Differentiæ verò illius dupliciter constituuntur, vel quatenus in naturali constitutione sita est, vel quatenus naturæ limites excedit.

In naturali constitutione sita duplex est, flava & pallida.

Flava est illa, quæ in cistide continetur pura & impermixta, quæ jam fuit commemorata.

Pallida verò fit, cum serosus quidã humor flavæ permiscetur.

Serum bili permixtum, flavum illius colorem diluit, & pallidiorem reddit, nec non frigidiorem & humidiorem.

Dum autem naturæ linimentis excedit, quatuor illius sunt, species, vitellina, porracea, eruginosa & glastea.

Vitellina bilis colore & consistentia crudos ovorum vitellos refert, flavâ multò calidior, ac ea quæ fit, calore vehementiori alterata & incrassata.

Dum caloris præternaturalis acrimoniâ bilis naturalis torretur, partes illius tenuiores dissipantur, unde crassior evadit, & colorem acquirit magis saturatum, caloremque intensiorem. Non enim audientibus Avic. qui vult bilem flavam in vitellinam transire per admixtionem pituitæ, nam hoc modo pallidior evaderet & frigidior.

Porracea bilis porri colorem referens, vitellina calidior est, &

& in ventriculo ut plurimum ex pravis alimentis producitur.

Viridis illa est instar porri, talisque sæpè efficitur ex pravis alimentis, qualia sunt allia, cepæ, porrum, nasturtium, brassica, & similia; quæ dum in ventriculo concoqui non possunt, & in chyli naturam converti, exuruntur, colorem tamen suum magna ex parte retinent; unde porracea illa bilis generatur. Notandum tamen est, hoc non fieri nisi in ventriculis calidissimis. Fit etiam interdum in aliis corporis nostri partibus ex bile vitellina à calore exurente magis calefactâ, unde illius color in viridem convertitur.

Æruginosa bilis, æruginis colorem referens, fit ex porracea, majori adustione.

Dum bilis porracea diutius commoratur in ventriculo, calore præternaturali eoque intensiore facto, magis aduritur, & in æruginosam mutatur. Interdum etiam in venis fit à calore valde intenso, superiores bilis species torrefaciente: estque valde acris & maligna, unde apud Hipp. dejectiones æruginosæ lethales æstimantur. (*Progn. X. 3. ad* 10. *Coac.* 330.)

Glastea bilis, Isatidis seu glasti colorem referens, ex reliquis fit majori incendio, iisque omnibus deterior.

Hæc ad bilis atræ naturam accedit, & colore magis fusco & obscuro quàm reliquæ, quam torrefactione majore acquirit, ideo illis deterior est magis perniciosa.

COROLLARIUM.

Galenus *lib. de atra bile*, bilem rubram commemorat, unde plures species videntur referendæ; at illa non est propriè bilis, sed serum sanguinis, ut ipse Galenus explicat, *comment.* 5. *in* 9. *Epid.*

CAPUT IX.

De Melancholia excrementitia.

Melancholia excrementitia est excrementum crassum secundæ coctionis, frigidum & siccum, colore nigro, sapore acido præditum, quod ad lienem expurgatur.

POrtio chyli crassior & magis fæculenta, quæ in substantiam alibilem non potuit ab hepate commutari, à massa sanguinea separatur, ut illa omnis impuritatis expers remanere possit: quæ quidem materia crassa & terrena, melancholia excrementitia nominatur, atque ut commodè expurgari possit, peculiaris pars fuit constructa, maximam cum illo humore habens similitudinem, quem ideò ad se illicit; & intra substantiam suam mollem & laxam recondit, interea tamen sanguinem melancholicum ei permixtum ad sui nutritionem separat, sibique assimilat.

Illius usus est, ventriculi coctionem adjuvare, & naturalem in illo excitare appetentiam.

Postquam lien humorem illum aliquandiu retinuit, ejusdem onere gravatus, ad ventriculum eum expellit per meatum, qui ad fundum illius terminatur, & vas breve appellatur. Inutilis autem omnino non est, sed coctionem & retentionem ventriculi juvat, ex Galeno 5. *de usu part.* Ventriculum enim contrahit, & cogit cibos ad unguem complecti, & retinere quousque fuerint concocti, levi enim adstrictione præditus est iste humor. Addit Avicenna naturalem appetentiam excitare propter levem aciditatem, quam præ se ferre solet; quemadmodum acida omnia illud idem præstant; unde usu ordinario venit in mensarum principiis acetaria apponere, ad provocandum appetitum. Hinc fit ut melancholici omnes famelici esse soleant, propter copiam hujus humoris, qui in ventriculum effunditur.

Hæc etiam opinio ex Galeno colligi potest, qui 1. *de sympt. causis*, vult caninam appetentiam fieri, cùm succorum acidorum copia in ipso ventriculo gignitur, aut in ejus os aliunde influit. Si igitur succus melancholicus, qui acidus est, nimiâ copiâ & præter naturam congestus, facit famem præter naturam, non est dubium, quin modicus ille, & secundùm naturam se habens, naturalem famem possit excitare.

Dices, pituitam acidam excitare etiam appetentiam caninam, non minùs quàm melancholiam: posse igitur in medica quantitate famem naturalem efficere. *Respondeo*, non sequi, propterea quòd pituita acida est perpetuò præternaturalis, & à morbo fit; melancholia verò naturalis est, & secundum naturam singulis diebus in ventriculum ejicitur, ideò affectum naturalem producere potest, non autem acida pituita, nec melancholia illa redundans ac morbosa, quæ præternaturales sunt, & famem tantùm præternaturalem producere possunt. Alio etiam modo humor melancholicus ciborum appetentiam & coctionem juvat, prout nimirum eorum dissolutionem promovet, sicut videmus acida omnia, ut acetum, succum limonum, lapides dissolvere, & spiritus vitrioli, nitri, sulphuris, durissima metalla. De his plura diximus in *Praxi medica nostra*, *cap. de concoctione læsa.*

Dum verò melancholia excrementitia præter naturam se habet, atra bilis appellatur, quæ ferventissima & acerrima.

Omnium humorum perniciosissimus est atra bilis, quæ perpetuò præter naturam se habet, & omnibus corporis nostri partibus infestissima, ac summè exitialis propter maximam acrimoniam, quæ partes, quibus adhæret, rodit, ulcerat, & exurit, immò in terram effusus, instar aceti acerrimi, vel potius aquæ fortis, eam fermentat, & bullas fervendo producit. Fit à calidissima partium intemperie, quæ contentos succos extorret & incinerat, vel è putredinoso calore in humoribus introducto, cujus vi consumptis tenuioribus & humidioribus partibus, crassiores remanent, tanquam fæces exustæ & incineratæ. Illa tamen incineratio tanta fieri nequit in humoribus, quin adhuc fluidam consistentiam, & propriam humoris formam retineant.

Illius verò atræ bilis quatuor enumerantur differentiæ, à causarum differentiis desumptæ, quatenus scilicet ex melancholia, bile, sanguine, vel pituitâ salsâ generatur.

Prima atræ bilis species fit ex melancholia naturali putrefacta & exusta, ab eaque differt, ut fæx usta à non usta, pruna à carbone, ferrum candens à non candente. *Secunda* fit ex flava bile valdè adusta, ut enim minori ustione fit vitellina, porracea, æruginosa, & glastea; sic majori tandem fit atra omnium perniciosissima, quæ illa verè est, quæ muscas abigit, & terram fermentat. *Tertia* fit ex sanguine supra modum putrescente aut exusto; tunc enim pars illius subtilior in bilem flavam, crassior verò in atram commutatur, si quidem magna fuerit adustio; alioqui tetri illius humoris naturam nequit assumere, sed tantùm in melancholiam frigidam & siccam transibit. Cum verò ita caloris incendio torretur, ut Empyreuma retineat, veram atræ bilis naturam possidet. Mitior tamen est reliquis, cùm pristinam naturam perpetuò aliquantulum redoleat. Esse tamen atram bilem, patet in tumoribus carbunculosis, qui à crassiori sanguine & fervidiori contingunt, sæpeque in veros cancros degenerant. *Quarta* & ultima fit ex salsa pituita, quæ longiori ustione tam mordax & infesta evadit, ut ad confinium atræ bilis proximè accedere videatur; licèt rarissima sit ista atræ bilis species, immò multi illam nullo modo dari firmiter asseverent. Cùm enim pituita alba sit, in nigrum colorem transire nequit, nisi per alios medios, ut flavum, viridem, & reliquos. Deinde, si pituita exuratur, partes illius tenuiores resolvuntur, crassior verò in gypseam mutatur, quæ suam etiam albedinem retinere solet. Existimamus tamen pituitam salsam, ubi vehementiùs exuritur, tantam malitiam, & erodendi vim acquirere, ut quoad qualitates spectat, nihil ab atra bile differat; quoad colorem verò album, non est absurdum affirmare, illum in nigrum posse commutari aliquando violentâ & inæquali ustione, per fumos & fuligines, quæ cum illa permiscentur, quemadmodum videmus ligna candidissima in carbones immediatè commutari: quando verò sensim & æqualiter concoquitur, ut dum gypsea fit, propriam albedinem non amittere.

CAPUT X.

De Sero.

Serum est excrementum tenue & aquosum secundæ concoctionis, quod partim per urinas, partim per sudores expurgatur.

ALimentorum coctiones elixatione fiunt, ideò quemadmodum in artificiosis elixationibus magna humidi-

humiditate opus est, ne res potiùs assentur, quam elixentur, sic in naturalibus coctionibus magna humiditatis copia cum alimentis debet permisceri, quæ illa est, quam largo potu circa pastus assumimus, & illa materia potulenta cum cibis in ventriculo ita miscetur, ut una veluti substantia fiat, eaque adeo tenuis, ut lactis vel cremoris speciem repræsentet, chylus, id est succus ideo appellata: quod quidem ita fieri necessum fuit, ut alimenta in illa prima coctione præparata, angustas illas venas pervadere possint, per quas ad hepar ferri solent tum etiam venulas illas, quæ per substantiam hepatis disperguntur. Postquam verò hæmatosis in hepate peracta est, non tantâ amplius opus est humiditate, ideo majorem illius partem natura secernit, quæ à renibus attrahitur, & inde ad vesicam amandatur, ubi urinæ nomen sortitur: prius vero dum in venis continetur, serum appellatur. Portio verò seri, quæ in venis adhuc remanet cum sanguinea massa permixta est, ut si humorum vehiculum; iique tenuiores facti & magis fluxibiles, ad singulas corporis nostri particulas faciliùs ferri possint; postquam verò hæc seri portio officio suo omnino perfuncta est, partim ad renes remeat, & cum reliqua urina permiscetur: partim verò ad habitum corporis fertur, & per sudores expurgatur. (*v. Melet. I. 23. 116.*)

Illius usus est, esse vehiculo humorum alibilium, ut facilè per corpus transferantur.

Hunc usum præstat, quandiu in venis continetur: postquam enim ab eis excidit, nullum habet usum in corpore, sicut bilis, & melancholia.

Ejusdem differentiæ quatuor sunt, nimirum sanguineum biliosum, pituitosum, & melancholicum.

Unusquisque humor proprium & peculiare serum habere æstimatur, naturæ & temperiei propriæ analogum. Sic serum sanguinis calidum & humidum, & subrubrum censetur: serum bilis calidum & siccum, & subflavum, serum pituitæ frigidum & humidum, & albicans: serum denique melancholiæ frigidum & siccum, ac fusco colore præditum.

CAPUT XI.

De Pituita Excrementitia.

Pituita excrementitia est excrementum tertiæ concoctionis frigidum & humidum, colore album, sapore insipidum vel subdulce, quod in variis partibus, cerebro potissimum generatur.

PArtes frigido humidoque temperamento donatæ, sanguine pituitoso nutriuntur, unde multa excrementa producuntur, tum propter ipsius partis frigiditatem, quæ perfectam concoctionem præstare nequit, tum etiam propter humorem ipsum, qui cùm sit crudior sanguinis portio, difficiliùs concoquitur, & magna ejus pars in excrementum commutatur, quod in cerebro valde est manifestum. Illud enim magnam pituitæ excrementitiæ copiam continuò solet colligere, quæ per os & nares expurgatur. Cerebrum autem pituitam illam colligit, non solùm per concoctionem proprii alimenti, sed etiam propter situm sublimem, cujus ratione multi vapores à ventriculo, hepate, & aliis visceribus sursum ad caput feruntur, & à frigiditate cerebri condensantur in aqueam materiam, quæ hujusmodi pituitam constituit. Hinc propter magnam illam pituitæ copiam quæ duobus hisce modis in cerebro colligitur, Hipp. aliique Medici cerebrum *Metropolim pituitæ, omniumque fluxionum authorem* appellarunt.

Illius differentiæ ex sapore & consistentia desumuntur.

Ratione saporis quadruplex statuitur: insipida, dulcis, acida, & salsa.

Hæc maximè naturalis est, talisque in corporibus bene dispositis per sputum quotidie rejicitur.

Dulcis ex insipida fit, à calore nonnihil alteratâ.

Quando insipida à calore moderato concoquitur, dulcis evadit: dulcedo enim à calore: non est tamen inde colligendum, pituitam dulcem esse calidam, quia dulcedo quidem intensa caliditatem arguit, non autem levis & moderata: sic poma frigido temperamento sunt prædita sicut & lac, attamen quavis pituitâ multo dulciora.

Acida fit à frigiditate intensiori, aciditatem inducente.

Cum exiguus pituitæ calor extinguitur, vel dissipatur, tunc illa necessariò acescit: non secus ac multorum fructuum succi, qui exiguo calore præditi, posteaquam deferbuerint facillimè acescunt, quod calidioribus non contingit, qui diutius in integritate sua permanere solent, ut de vino generoso patet.

Salsa pituita fit vel ex putredine, vel ex permixtione salsæ humiditatis serosæ. Ex Gal. *lib. 2. de diff. febr. cap. 9.*

Ob putredinem salsa fit, quoniam cùm per putredinem siccum ab humido separetur, & siccum illud à calore putredinoso exassetur, dum humidæ substantiæ denuò permiscetur, salsum inducit saporem. Fit verò ex permixtione salsæ humiditatis serosæ, dum illa à calore intenso salsedinem adepta, dulci pituitæ permiscetur: humiditas autem serosa salsedinem acquirit, dum calor in illam agens, exustos vapores producit, qui ei permixti salsedinem efficiunt.

Nota, duas istas pituitæ species, scilicet acidam & salsam, præter naturam se habere: dulcem verò & insipidam secundùm naturam.

Ratione consistentiæ quadruplex etiam statuitur: tenuis, crassa, vitrea, & gypsea.

Tenuis est, quæ aqueam sortitur consistentiam, fluidaque valde est, & facilè in varias partes illabitur.

Talis est ea, quam videmus per nares stillare è cerebro, & ex ore profluere: tum etiam in plurimas partes, per media musculorum intervalla effundi.

Crassa est, cum tenuis illa crassitiem quandam & lentorem à calore acquisivit.

Calor tenuiores partes resolvendo incrassat, unde pituita illa, lentorem adepta, *mucus* propriè appellatur.

Vitrea pituita crassa etiamnum est, sed pellucida, instar vitri liquefacti, aut albuminis crudi ovi.

Dubium valde est, nec ab authore ullo, quod sciam, resolutum, cur cùm *pituita vitrea*, & ea quæ *crassa* appellatur, similem ferè crassitiem habeant, una tamen sit valdè pellucida & diaphana, altera verò opaca. Putarem verò illud fieri propter diversitatem causæ efficientis, quòd scilicet crassa pituita fit à calore, vitrea verò à frigiditate: in crassa calor resolvit partes tenuiores, magisque aëreas & aqueas, quæ diaphaneïtatem efficiunt; unde remanet opaca: in vitrea verò, quia illa à frigore incrassatur, nihil resolvitur, sed partes diaphanæ remanent, unde pellucida apparet: quod in glacie est manifestum.

Verùm *Dices*, Pituitam in corpore nostro tantam acquirere non posse frigiditatem, ut illius vi densior crassiorque evadat, cùm omnia sint actu calida in corpore nostro: quidquid enim frigidum est, à parte, in qua continetur, calefieri est necesse. *Respondeo*, Pituitam illam, ex qua vitrea producitur, summam obtinere cruditatem, ita ut à natura nequeat edomari, ideo à regimine illius destituitur, tanquam indomita & insuperabilis, tuncque ad propriam naturam redit, nimirum frigiditatem, quam ab aqua participat, & quæ non potest vinci exiguo calore partium, in quibus continetur, qualia sunt intestina in quibus potissimum vitrea illa pituita colligitur, & acerbissimos dolores colicos non raro solet excitare, quia lentore suo intestinis adhæret, & frigiditate sua vellicat & mordet, frigidum enim mordax, ex Hipp. tanta autem frigiditate pollet, ut actu frigida excernatur, quod ipse Gal. in seipso expertus testatur 4. *de loc. affl.*

Gypsea pituita ex crassa fit, ad gypsi vel lapidis ferè crassitiem indurata.

Hæc humoris naturam non ampliùs retinet, quas in solidam substantiam concrevit, ideo inter humores improprie recensetur. Fit autem à calore omnes partes humidas absumente, ita ut partes tantùm terrestres remaneant, & indurentur in tophaceam materiam, gypso ferè similem: talis sæpè deprehenditur in articulis, in quibus podagram efficit nodosam.

PHY-

PHYSIOLOGIÆ SECTIO IV.

De Spiritibus & Calido Innato.

CAPUT I.

De Spirituum Natura.

Hactenus de humoribus: consequens est, ut de spiritibus agamus, qui ex illis, sanguine potissimum, generantur.

QUia corporis nostri spiritus tam tenuem substantiam obtinuerunt, ut sensuum aciem effugiant, atque adeo illorum existentia ratione tantùm possit confirmari: idcirco conveniens est ostendere, illos corporibus nostris adesse antequam eorumdem naturam & essentiam proponamus.

Primò, igitur luculentissimus est contextus Hippocratis, VI. *Epidemiorum.* VIII. 25. ubi ait, tria esse quæ corporis nostri compositionem constituunt, nimirum *continentia, contenta, & impetum facientia.* Per continentia, Partes intelligit: Per contenta, Humores: & per impetum facientia, Spiritus: Galeno ipso explicante. Tanta enim est spirituum tenuitas, mobilitas tanta, ut celerrimè quoquo versum ferantur, & in omnia corporis membra sese insinuent.

Secundò, ex Platonicis spirituum necessitas ita demonstratur: natura non solet duo contraria, vel plurimum inter se distantia conjungere, nisi per medium: sed anima & corpus toto genere dissident; illa enim est incorporea & immortalis; hoc verò corporeum, caducum & mortale: non possunt ergo naturæ tam discrepantes uniri, nisi per medium quoddã & vinculum, quod mediam quodammodo naturam inter illa duo obtineret; quales sunt spiritus, qui materiales quidem sunt, sed tanta tenuitate præditi, ut rerum immaterialium naturam æmulentur.

Tertiò, idem ostendit semen prolificum, quod totum spumosum est, spiritibusque turgidum apparet, quibus evanescentibus, remanet quidam liquor aquosus & infœcundus.

Quartò. Ex iisdem nutrimur, quibus constamus; sed ad nostri conservationem necessaria est spiritus sive aëris attractio: ergo talis aliqua substantia in nobis continetur.

Denique. Idem patefaciunt magnæ illæ cavitates, quæ in ventriculis cerebri & arteriis vacuæ reperiuntur in demortuis: in viventibus verò distinctæ & palpitantes conspiciuntur: quod indicat illas non potuisse alia re impleri, quàm hujusmodi spiritibus.

Est autem Spiritus substantia tenuis, lucida, & æthera, ab exhalatione sanguinis benignioris & aëris inspiratu genita, ad universas corporis functiones obeundas necessaria.

Dicitur *substantia tenuis*; quia subtilitate maximâ & celeritate incredibili totam molem corpoream penetrat & pervadit, ac minutissimos particularum poros & interstitia musculorum subit. Dicitur *lucida* & illustris, non ex opinione vulgi, ut putat Argenterius, sed quia splendoris, & perspicuitatis maximè est particeps, quæ luculenter apparet in oculi pupilla admodum lucida, & probari potest ex eo, quod ubi vapores quidam humoris melancholici aut ingestæ crapulæ in ebriis dominantur, accedat statim mentis perturbatio, ex obscuritate ejusmodi halituum spiritibus permixtorum. Hujus etiam rei luculentum dat signum Avicenna, *propterea quòd*, inquit, *anima nostra*, quæ omnes suas actiones per spiritus exercet, *gaudeat luce, non tenebris, & spiritus longè sint alacriores die serena quam nubilosa.* Unde patet à simili suscitari. Dicitur etiam *substantia æthera*, quia spirituum materia per longam elaborationem ita depuratur, ut superioris illius elementi naturam æmuletur, quod cœlestibus corporibus est propinquius, & elementum ignis sive æther appellatur.

Quod autem ex sanguinis & aëria permixtione producantur, in differentiarum explicatione patebit.

Usus denique spirituum in fine exprimitur; non potest enim anima ullam operationem in corpore exercere sine spirituum adminiculo, quia sunt prima & immediata illius instrumenta. (*Melet. I.* 51. 59. 96. 104. 140.)

CAPUT II.

De Spirituum Differentiis.

Spiritus duplex est, insitus & influens. Insitus est, qui in singulis partibus ex primis principiis relictus est.

DIcitur & *ingenitus, innatus*, seu *implantatus*, Græcis σύμφυτος: dum autem ex primis generationis nostræ principiis, semine scilicet & sanguine, partes componuntur; spirituosa substantia, quæ in semine continetur, insitum illum spiritum constituit. Illum autem singulis partibus adesse, hac ratione demonstratur, quod sine illius opera influens non possit generari, cùm simile à simili producatur. Tum etiam semen prolificum, quod ex singulis partibus derivatur, satis ostendit, materiam quandam spirituosam ex singulis partibus derivari, & à sanis sanam, à morbosis morbidam, quæ illarum dispositiones in prole repræsentat.

Influens est, qui aliunde manat & immittitur, insitumque fovet ac conservat.

Insitus spiritus, dum in partium functionibus obeundis perpetuò occupatur, facilè dissiparetur, ni continuò influentis adventu conservaretur, & restauraretur, ideò natura quasdam partes produxit, in quibus magna spirituum copia generatur, ut per vias destinatas, in omnes corporis partes influeret, ad spiritus insiti tutelam.

Et triplex est: Naturalis, Vitalis, & Animalis. Naturalis in jecore producitur ex tenuiore sanguinis portione, cum pauco aëre permixta, & per venas influit in totum corpus, ut naturales facultates debitè exerceantur, cui addendus *Genitalis*, ratione speciei conservandæ.

Magna apud authores disceptatio reperitur de spiritu isto naturali, ex eo quod multi eum non dari asseverant, multis rationibus commoti.

Primò, quod Galenus de eo dubitaverit, *libro* 12. *method.* c. 5. ubi sic loquitur: *Quòd si spiritus aliquis, naturalis est, utique is in jecore tanquam in fonte; & venis tanquam instrumentis continetur*; & primo de locis affectis, cap. ultimo, naturales facultates ab animalibus distinguit, quod naturales partibus sint insitæ, animales verò à principio influant in illas, tanquam lumen à sole; unde fit, ut actiones animales in partibus non rarò pereant, licèt illæ non lædantur, sed tantùm læso principio; naturales verò nunquam lædantur, ipsis partibus illæsis.

Secundò, Aër est omnium spirituum materia: ex eo enim & benigniore sanguinis exhalatione spiritus generantur. At nullæ sunt viæ, per quas aër ad hepar ferri possit: Ergo spiritus in hepate non potest generari.

Tertiò, Spiritus ab Hippocrate dicuntur impetum facientes, ergo venæ deberent pulsare, si spiritum continerent, non secus ac arteriæ.

Dari tamen spiritum naturalem hac ratione potissimum conficitur. Tres in corpore nostro actiones exercentur specie distinctæ, nimirum Animalis, Vitalis, & Naturalis. At omnis actio per spiritus exercetur, ut Galenus affirmat mille in locis. Ergo tres etiam dabuntur spiritus specie distincti, nimirum Animalis, Vitalis, & Naturalis. Si *dicas*, actiones naturales à spiritu insito exerceri: *Respondeo*, insitum indigere influente ut conservetur, qui consimilis naturæ sit, & is ab hepate prodire debet.

Ad *Primam* ergo rationem, in contrarium illatam, quæ Galeni authoritatibus nititur, *respondeo*, Galenum aliquando de hoc spiritu dubitasse, quoniam rudis ille est, nec adeo purus & manifestus, ut vitalis, sed caliginosus & magis terrestris, actionique, cui inservit, proportionatus. Licèt verò facultates partibus sint insitæ, indigent tamen spirituum influxu, ut commodè possint exerceri, & insiti spiritus dissipatio impediatur.

Ad secundam Respondeo, spiritum naturalem pauco aëre indigere, qui per insensibilem transpirationem, per arterias venis hepatis conjunctas, & per continuam dia-

phragmatis ventilationem hepati facilè communicatur.

Ad *tertiam Respondeo*, pulsationem arteriarum à spiritibus non dependere; sed à virtute pulsificâ, illis a corde communicatâ. Cum autem talis facultas in hepate non sit; venæ quæ ab illo dependent, pulsum non edunt; qui etiam non fuit necessarius, quoniam sanguis & spiritus naturalis tanta non indigent ventilatione, sed solâ transpiratione satis conservantur.

Vitalis in corde generatur ex spiritu naturali & aëre, inspiratione attracto, & per arterias influit in universum corpus, ad calorem nativum conservandum, vitamque tuendam.

Magis rationi est consonum, spiritum vitalem, qui tenuissimus est, ex spirituosâ illa substantiâ, in hepate præparatâ & attenuatâ generari, quàm ex solo sanguine venoso, spiritibus destituto: quemadmodum enim ex vitali animalis producitur; sic etiam ex naturali vitalem generari, est credendum. Naturalis igitur ille spiritus, ad sinistrum cordis sinum cum puriori sanguinis portione delatus, cum aëre permiscetur, qui à pulmone ad eundem sinum inspiratione defertur per arteriam venosam, unde insitâ cordis vi & calore innato, jugi elaboratione vitalis spiritus generatur, qui postmodum in arterias delatus, per totum corpus transmittitur, ut suo calore vivifico totum corpus foveat & conservet.

Animalis in cerebro generatur ex spiritu vitali, & aëre per os & nares attracto, & per nervos influit in universum corpus ad functiones animales exercendas.

Spiritus vitalis portio ad cerebrum defertur per carotidas arterias, quæ per cervicem decurrunt, & in ventriculis ejus permiscetur cum aëre, qui ad cerebrum attrahitur per patentes oris & narium ductus, ibique per cerebri idiosyncrasiam commutatur, novamque formam adipiscitur, fitque spiritus animalis, actionibus animalibus obeundis idoneus. Dum enim in ipso cerebro adhuc continetur, principes actiones exercet, estque proximum illarum instrumentum. Dum verò per nervos in varias corporis partes influit, motus sensuumque perfectionem complet. Revera autem unicus est spiritus, qui pro subjecti diversitate diversimodè agit, & virtutem naturalem, vitalem, animalem, genitalem exercet. (*Melet. I.* 53. 54. 59. 142.)

COROLLARIUM.

Spiritum animalem non dari, sequentibus rationibus confici potest.

Primò. In cerebri substantia frigida & humida spiritus, qui calidi sunt & tenues, non possunt generari, cum simile non nisi à simili producatur.

Secundò, Vapores omnes, qui ad cerebrum feruntur, à frigiditate illius & densitate concrescunt, & in aquam convertuntur: Ergo si spiritus, qui sunt hujusmodi naturæ, in cerebro continerentur, eodem modo concrescerent.

Tertiò, Si talis spiritus daretur, potissimum in cerebri ventriculis reperiretur: sed hoc esse non potest, illi enim ventriculi excrementis perpetuò scatent, quorum expurgationi sunt dicati, iisque spiritus inficerentur.

Quartò, Si spiritus in ventriculis illis cerebri continerentur, facilè evanescerent per meatus illos, per quos excrementa expurgantur.

Quintò, Si spiritus ille in cerebro contineretur, perpetuæ fierent sensationes, & cognitiones, quia animæ facultates semper adsunt, quæ semper operantur, quamdiu suppetunt instrumenta.

Ad *primum respondeo*, Non esse tantam frigiditatem in cerebro, quin actu illud calidum existat, quæ caliditas sufficit ad spiritus animales generandos, qui non simpliciter è calore producuntur, sed ab ipsius cerebri ἰδιοσυγκρασία, quæ ad frigiditatem vergere debuit, ut vitalium spirituum fervor reprimeretur, cogitationibusque, & sensationibus nostris firmitas quædam & constantia compararetur, quæ alioqui, præ nimio spirituum calore, deliræ forent, ac furibundæ, quales sunt phreneticorum.

Ad secundam respondeo, Non concrescere spiritus in cerebro, ut vapores, quia non sunt aqueæ naturæ participes, sed potius aëreæ, aut æthereæ.

Ad *tertiam respondeo*, cum Aristotele 2. *de Anima*, *c.*8. Naturam ad plura munera eadem re uti posse: ut linguâ ad gustum primariò, & secundariò ad locutionem: naribus primariò ad odoratum, & aëris inspirationem, secundariò verò ad mucosæ pituitæ expurgationem. Sic cerebri ventriculi primariò ad spirituum generationem, secundariò ad excrementorum expurgationem facti sunt. Cùm verò illa excrementa continuò effluant expurgenturque, non possunt inficere spiritus animales, quamdiu cerebrum secundùm naturam se habet.

Ad *quartam respondeo*, per meatus illos spiritus non evolare, per quos excrementa effluunt, quia ab amica partis natura & familiaritate substantiæ retinentur.

Ad *quintam respondeo*, ad cogitationem efficiendam tria concurrere: facultatem, instrumentum, & objecta, quæ omnia quamdiu suppetunt, nunquam cessant mentis operationes. Non solùm enim vigilantes, sed etiam dormientes non raró cogitationes exercemus, quia licet objecta sensuum externorum deficiant, suppetunt tamen objecta sensuum internorum. Utrisque verò deficientibus, cessant cogitationes: sicut etiam propter defectum instrumenti, scilicet spiritus animalis, qui propter multas operationes exsolvitur, inde provida natura animantibus somnum concessit, cujus beneficio, veluti factis induciis, actiones animales feriantur, spiritusque identidem reparantur.

CAPUT III.
De Calido Innato.

Calidum innatum est humidum primigenium, per omnes corporis partes sparsum, spiritu insito & calore nativo undique perfusum.

CAlidi nomen concretum est, quod non solùm accidens denotat, sed etiam subjectum, cui illud inhæret: Tria igitur concurrunt ad calidi innati constitutionem; nimirum Humidum primigenium, spiritus insitus, & Calor nativus. In spiritu est calor perpetuò, spiritus autem insitus cum humido primigenio perpetuò junctus est, eique permixtus. Ex his itaque unitis calidum innatum constituitur: Hisce igitur tribus ritè intellectis, calidi innati natura facilè innotescet. Sed cùm spiritus insitus satis supràque fuerit explicatus, superest tantùm, ut de humido primigenio & calore nativo agamus.

Humidum primigenium est substantia humida, pinguis, oleosa, per omne corpus effusa, qua calor nativus tanquam proprio pabulo conservatur.

Vita Aristoteli definitur permansio caloris nativi in certo humido. Ut igitur calor ille, vitæ author & conservator, in partibus diu perdurare possit, certo indiguit pabulo, non secus ac ignis noster continuo indiget fomento, ut conservetur. Cùm autem humidum duplex sit in corpore nostro, unum aqueum, aliud vero pingue & aëreum, non potest calor ille vivificus in humido aqueo sustentari, sed pingui & aëreo. Quemadmodum ellychnium vel candela accensa non liquore aqueo sustentatur, sed oleo vel pinguedine, aut alia hujusmodi substantia: sic arbores & reliquæ plantæ, quæ multùm sunt hujus substantiæ pinguis participes, longissimæ sunt durationis, & ignem præbent luculentum, dum comburuntur: Contrà vero ligna viridia, quæ plurimum habent lacteæ humiditatis, vel nimis vetusta, quæ humidum istud pingue amiserunt, vix comburi possunt. Cùm autem oleosam & pinguem substantiam dicimus; non audimus adipem vel sevum, quæ frequentissimè in mulierculis aut iis, qui multo otio fruuntur, circa cutem & membranas colliguntur, ossium vero nervorumque substantiam vix attingunt: hæc enim non sunt vitalis caloris subjectum, vel potius impedimentum actionum, ubi nimium excrescunt. Nativus vero ille & genitalis humor, quanto magis abundat, tanto utilior est, & commodior ad omnes functiones exercendas, vitamque producendam.

Illius origo est à primis generationis nostræ principiis, semine nimirum & sanguine materno.

Prima generationis nostræ principia humido illo radicali plurimùm abundant, unde cùm in illam partium corporis nostri substantiam transeant, fit ut totum corpus in primo vitæ exordio, humido isto plurimùm abundet, quod post-

postmodum, caloris nativi continuâ actione, sensim ætatum decursu absumitur & exsiccatur, donec ad ultimum exsiccationis terminum pervenerit, unde extremum senium & mors naturalis contingunt.

Conservatio verò à pingui & oleosa alimentorum humiditate.

Dum humidum illud continuam caloris actionem patitur, citissimè absumeretur, ni novo adveniente pabulo illud quod deperditum est, repararetur. Illa autem reparatio fit ex alimentis idoneis, variis coctionibus præparatis, in quibus duplex humiditas reperitur, una quidem pinguis & aërea, quæ ad humidi primigenii naturam proximè accedit, illiusque jacturam resarcit; alia verò aquosa, quæ communem partium humiditatem sustentat, & impedit, ne caloris vis tam citò depopuletur humidum illud pingue & aëreum; quemadmodum videmus in saccharo, melle, oleo, dum coquuntur, permixtam aquam externi ignis vim excipere, & absumi, illis integris permanentibus, aut parum imminutis. Licèt verò quod à calore absumitur, alimenti appulsu continuò reparetur; tamen illud, quod reponitur in locum deperditi, multò deterius est, magisque impurum; atque adeò in quantitate & qualitate deficiens, alioqui vita in æternum posset prorogari: sed cùm sensim minuatur humidum illud primigenium, & impossibile sit quibusvis alimentis æquale reponere illi, quod antea fuit deperditum, absolutam moriendi necessitatem adfert.

Calor nativus est qualitas omnibus animalibus propria & familiaris, cujus beneficio vivunt & actiones suas exercent.

Duplex in corporibus nostris calor reperitur: unus, qui primam corporis & partium mixtionem sequitur, quive adhuc remanet post interitum animantis, quamdiu mixtio adhuc remanet, quæ est ex quatuor elementis suis qualitatibus stipatis; alter, qui animantibus tantùm proprius est, vivificus appellatur, quia illo nutrimur, augemur, conservamur, & vivimus, quamdiu præsens est: unde vita Aristoteli definitur, ut dictum est, conservatio illius caloris in certo humido.

Illius origo est à primis principiis, sicut & humidi primigenii.

Prima generationis principia, semen potissimum, multis spiritibus, multoque calore referta sunt; unde calor ille in prima conceptione partes omnes delineat, easque postmodum auget & conservat, quamdiu in corpore perdurat.

Conservatio verò ab humido primigenio, aëre ambiente, calore influente.

Humidum primigenium est caloris nativi subjectum & pabulum ordinarium, quod hîc continuò absumit, ut se ipsum tueatur, quemadmodum lucerna oleo perpetuo indiget ut conservetur, & igni, continuâ lignorum appositione. Et quemadmodum ignis augeri solet, auctâ lignorum copiâ, & minui illâ imminutâ; sic calor nativus, aucto vel imminuto humido primigenio, augetur, vel imminuitur. Cùm autem humidum primigenium nunquam augeatur, ut diximus, sed ab ipso vitæ exordio sensim minuatur, fit ut calor etiam continuam sui patiatur imminutionem, usque ad extremum vitæ. Quemadmodum etiam ignis noster non solùm lignis indiget, ut sustentetur, sed etiam aëre ambiente, quo reficitur ac fovetur: in angusto enim conclavi coërcitus, licèt sufficientem habeat pabuli materiam, statim suffocatur, ut in medicis cucurbitulis est manifestum: sic calor noster nativus continuo indiget aëris appulsu, ut commodè ventiletur. Ille autem aër per pulmones defertur ad cor, quod est præcipuus caloris focus: ad alias verò partes per insensibilem transpirationem, quibus deficientibus statim calor suffocatur, ut in suspensis apparet.

Quia verò calor ille nativus exiguus est in plurimis partibus corporis nostri, ideoque facilè in illis extingueretur; fecit provida natura, ut à calore influente continuo foveretur, & sustentaretur. Unde duplex calor à Medicis constituitur, insitus scilicet, & influens. Influens autem ille è duobus caloris fontibus influit, corde scilicet ac hepate; idque cum sanguine & spiritibus.

COROLLARIUM.

Doctissimus Fernelius caloris istius nativi effectus præstantissimos admiratus, eo commotus fuit ut crederet, eum non esse ex numero qualitatum elementarium; sed sublimiorem quandam habere originem, esseque prorsus divinum ac cœlestem: quod ne impræmeditatus effutire videatur, sequentibus rationibus evincere contendit.

Prima. Omnis actio pendet à qualitate prædominante: sed dantur multæ plantæ, ut papaver, cicuta, mandragora; & animalia, ut salamandra, quæ frigida in quarto gradu censentur, & tamen vivunt, vita autem est à calore; necesse ergo est alium calorem ab elementari (qui in illis perexiguus est) diversum esse, cujus beneficio vivant, & actiones suas exerceant.

Secunda. Si calor elementaris esset autor vitæ sulphur, arsenicum, aliaque hujusmodi, quæ intensum habent hunc calorem, potissimum viverent: sed non vivunt, quia cœlesti illo calore, & vivifico destituuntur, cadavera etiam habent adhuc calorem illum elementarem, nullam tamen vitam.

Tertia. Si calor noster esset elementaris, non haberet contrarium calorem elementarem, febrilem putà, qui eum maximè dissolvit.

Quarta. Idem confirmat Fernelius authoritate Aristotelis *lib. 2. de generat. animal. cap. 3.* ubi ait, calorem nativum nullo modo igneum esse, sed aliquid divinius, *proportione respondens elemento stellarum.*

Verum licèt summa ingenii vim agnoque artificio inventa sit hæc opinio, illi tamen non possumus acquiescere. Non sunt enim qualitatum corporis nostri species sine necessitate multiplicandæ, sed existimamus caloris nativi naturam esse prorsus elementarem, quod sequentibus probamus.

Primò, corpora cælestia non habent qualitates primas, quia essent corruptibilia. Omnis enim corruptio à qualitatibus dependet, & sic probant Philosophi, cœlos esse incorruptibiles, quia non habent qualitates: Solem etiam probant calorem non in se habere, sed eum producere in hæc inferiora ἐνεργητικῶς & virtualiter, motu scilicet, lumine, influentiâ.

Secundò, Si calor nativus esset cœlestis, non haberet contrarium, ut ipse vult Fernelius: Sed habet contrarium frigus elementare, à summo enim frigore aliquando intereunt homines, ob caloris nativi extinctionem: Ergo, non est cœlestis.

Tertiò, Si esset cœlestis, non indigeret pabulo, & licèt indigeret, non haberet in corpore nostro sibi proportionatum; cœleste enim ab elementari foveri nequit. Ad hoc *respondent*, calorem illum, licet cœlestis sit propter communionem, quam habet cum elementaribus, fieri quodammodo elementarem, aut saltem se habere elementari modo; quod non videtur sufficiens, quia cœlestia, cùm nullo modo patiantur ab elementaribus, non potest eorum natura ita immutari, ut redoleat rerum elementarium conditiones. *Quartò*, Calor nativus ex semine ducit originem. Semen autem à sanguine ortum ducit & spiritibus, qui etiam à sanguine generantur; sanguis autem est elementaris: ergo & nativus calor.

Argumenta verò Fernelii, licèt quandam veri speciem præ se ferant, à nobis tamen ita resolvi possunt.

Ad *primum Respondeo*, calorem in corpore vivente esse duplicem: unum quatenus mixtum est; alterum quatenus vivens. Quatenus mixtum, habet quatuor qualitates primas invicem contemperatas, atque adeò calorem, qui tantùm est in potentia, cùm mixta inanimata ad tactum calida non sentiantur. Quatenus vivens, habet calorem actualem, cujus beneficio vitæ functiones exercet. Et ille calor licet mixtionem non ingrediatur, & operationes exerceat, à caloris mixti operationibus diversas; ab illo tamen specie non differt, sed numero tantùm: quemadmodum si piper in igne calefiat, calor ille actualis quem acquirit, erit diversus à calore illo, quem habet à mixtione: tamen uterque est elementaris.

Ad *secundum Respondeo.* Sulphur, arsenicum & alia non vivere defectu animæ, quæ vera & principalis est vitæ causa, calor verò est tantùm illius instrumentum: causa autem instrumentalis per se nihil agit, sed pro arbitrio causæ principalis, licet calor ille mixti non concurrat ad operationes vitæ, ut diximus, sed tantùm calor viventis, quo etiam destituuntur. Cadavera etiam neque animam habent,

habent, neque calorem illum actualem, immò nuperrimè mortua calorem illum servant per aliquod tempus, tamen non vivunt defectu animæ. Sic semen calore illo nativo copiosè abundat, & si non vivit, hoc fit defectu animæ: quanquam Neoterici doctiores censeant esse animatum, de quo suo loco dicetur.

Ad *tertium Respondeo*, Calorem febrilem esse contrarium nativo, quatenus intensior est. Ejusdem enim qualitatis gradus intensus, cum remisso collatus, habet rationem contrarii, quia illum destruit, intensiorem efficiendo. Deinde calor febrilis est contrarius nativo, ratione qualitatis passivæ sibi adjunctæ: febrilis enim siccus est, nativus verò humidus.

Denique ad *autoritatem* Aristotelis *respondemus*, eum ad effectus caloris nativi respexisse, non autem ad naturam illius. Effectus autem hujus caloris, divini ferè sunt, qui tamen animæ potiùs & illius facultatibus sunt adscribendi. Licèt calor etiam noster igneus, artificiosè contemperatus, effectus prodat admirabiles in arte chymica, immò & in culinaria, quemadmodum & in Ægypto (sicut narrat Scaliger) ova excludi solent in quibusdam furnis ea arte constructis, ut ignis calor in illis maximè temperetur, & idoneus reddatur generationi efficiendæ.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO V.
DE PARTIBUS.

CAPUT I.
De Partium Natura.

Pars est corpus toti cohærens, communique vita conjunctum, & ad illius functionem usumve comparatum.

HÆC *partis* definitio à Fernelio ingeniosissimè constructa, à doctissimis viris postmodum fuit comprobata. Partem enim statuit id, quod sanitatis vel morbi capax. Vultque ea omnia partis nomen non mereri, quæ licèt ad corporis constitutionem concurrant, in iis tamen morbi non possunt contingere. Ab hac igitur definitione excluduntur humores & spiritus, quia toti non cohærent, nec communi vita fruuntur (*conf. in Lind. Melet. I.* 50. 51.) Excluduntur etiam pili, ungues, adeps, & medulla ossium: quia licet toti cohæreant, communi tamen vitâ non fruuntur, neque verè nutriuntur, sed augentur tantùm per juxta positionem. Ea etiam, quæ corpori præter naturam adnascuntur, ut tophi, calli, verrucæ, licèt toti adhæreant, vita tamen non fruuntur. Immò neque carnosæ excrescentiæ partes sunt, licèt toti cohæreant, & communi vitâ fruantur, quia ad nullam actionem, nullumve usum sunt destinatæ.

Dices, Galenum & Aristotelem pilos, ungues, adipem & medullam non rarò partes appellare. *Respondeo*, Eos tunc temporis nomen partis *latè* accipere, prout significat ea omnia quæ ad corporis constitutionem concurrunt; nos verò *strictè* hîc accipimus, pro iis tantùm quæ animata sunt, & sunt morborum subjecta.

Non levis tamen est dubitatio de pilis, & unguibus, quos inter partes viventes enumerant Neoterici non pauci: de qua controversia videatur Tardinus in *tractatu de pilis* elegantissimo, & Plempius.

CAPUT II.
De Partium Differentiis, àc primùm de Partibus Similaribus.

Omnes partes dividuntur in similares & dissimilares. Partes similares sunt, quæ in partes ejusdem naturæ & speciei non differentes dividuntur.

HÆc divisio ex partium materiâ sumitur. Cùm enim pars aliqua eandem & undique similem habet materiam, *Similaris* appellatur: si verò materia sit diversa, *Dissimilaris* erit æstimanda. Similem autem undique materiam dicimus habere, quæ scil. talis ad sensum primo intuitu appareat, qualis nervi substantia est, quæ ad sensum omninò similis apparet. Attamen subtiliùs inquirenti partes quædam dissimiles in eo reperiuntur; substantia enim illius interior mollis & medullosa: interna verò durior & membranosa. Illa tamen differentia tanta non est nec adeo conspicua, quin ad similarium partium ordinem nervus referatur. Avicenna partem similarem definit, *cujus partes idem nomen, eandemque definitionem retinent cum toto.* Sic quælibet pars ossis os est, quælibet pars nervi nervus. Intellige autem perpetuò de partium materia tantùm hîc sermonem haberi, non autem de figura, aut usu: Nam, horum respectu, quælibet earum particula totius definitionem non retinet, V. g. nervus definitur pars similaris alba, à cerebro, vel spinali medulla orta, ad motum & sensum toti corpori communicandum comparata: quæ definitio cuilibet illius particulæ non convenit.

Et illæ sunt duplices: Spermaticæ, & carnosæ.

Spermaticæ ex seminis crassamento fiunt in prima corporis conformatione.

Duo sunt principia generationis nostræ, Semen scilicet & Sanguis menstruus, ex quibus omnes corporis nostri partes efformantur. Ex semine enim constituuntur prima illa stamina, quæ sunt totius corporis veluti fundamenta nimirum ossa, ligamenta, tendines, membranæ, & alia hujusmodi.

Carnosæ verò ex sanguine componuntur.

Partes carnosæ a spermaticis facilè distinguuntur, quòd illæ rubræ sint & molles, hæ verò albæ, atque utplurimum solidæ & duræ: quia verò sanguis calidus est & humidus, ideò partes carnosæ calidam etiam & humidam temperiem obtinuerunt. Non perinde tamen se habet de spermaticis, qua licèt semen sit calidum & humidum, sunt tamen frigidæ & siccæ, quia seminis caliditas à spiritibus illius dependet, qui non mutantur in substantiam partis, habent enim tantùm nomen efficientis in generatione, humiditas verò seminis absumitur, ut partes ex eo genitæ siccæ & duræ evadant: unde cùm calor in humido consistat, eo absumpto, ille etiam imminuitur. (*conf. Melet. I.* 79. 80. 81.)

Caro autem partium similarium triplex est musculorum, viscerum, & caro propriè dicta.

Maxima omnium quantitas est carnis musculosæ. Tota enim ferè corporis moles ex musculis componitur, eorumque substantia *caro* vulgo simpliciter appellatur. Viscerum verò substantia caro etiam appellatur, & major quidem eorum pars ex sanguine solo componitur; nonnulla tamen ex semine etiam cum sanguine permixto constituuntur: qualis est substantia ventriculi, intestinorum, uteri & similium.

Ad partium similarium actiones ritè exercendas, una tantùm requiritur conditio: Earum nempe debita temperies.

Partes similares, quatenus similares sunt, & ab organicis distinguuntur, unicam tantùm actionem habent, nempe nutritionem, cujus gratiâ proprium & conveniens alimentum attrahunt, retinent, & sibi assimilant, quod non nisi per temperiem fieri potest; prout enim pars aliqua variè temperata est, varium poscit alimentum, idque variè immutat: unde similaris actio definitur, quæ à sola partis temperie inchoatur, ab eadem perficitur, & à qualibet partis portiuncula integra & perfecta editur.

CAPUT III.
De Partibus Dissimilaribus, & Organicis.

Partes dissimilares sunt, quæ in partes dissimilis naturæ & diversæ speciei dividuntur.

SIc cor, hepar, renes, & reliquæ partes dissimilares appellantur: quia ex multis similaribus, scilicet membranis, venis, arteriis, nervis, & parenchymate componuntur. Sic manus & brachium ex ossibus, nervis, carne musculorum, cute, & reliquis constituuntur.

Omnis pars dissimilaris est organica, sed non omnis pars organica est dissimilaris.

Multi dissimilare cum organico confundunt, ita ut perinde esse existiment, partes dividere in similares & organicas, ac in similares & dissimilares. Falsò tamen, cum multæ

partes

partes similares sint etiam organicæ. Ossa enim, venæ, & arteriæ, sunt partes similares; cùm tamen sint variè conformatæ, & actiones organicas exerceant, organicæ etiam, dici solent: atque ita *similares* sunt ratione materiæ, & *organicæ* ratione formæ & figuræ.

Pars autem organica ea est, quæ determinatam edit actionem, vi propriæ conformationis.

Si partes similares simpliciter consideremus & strictè, quatenus ex unica tantùm materia constant, quatenus unicam tantùm edunt actionem, nempe nutritionem; tunc organicis rectè apponi possunt: hinc enim omnes corporis nostri actiones in similares & organicas passim dividi solent. Et licèt unica tantùm sit actio similaris, ut dictum est, organicæ tamen penè infinitæ: ut prout variæ sunt, earumque unaquæque organo indiget variè conformato, sic quamplures instrumentarias partes constitui necessarium fuit. Hinc ortus est ingens ille partium numerus tanto artificio constructarum, ut admiranda corporis nostri compages inde oriatur.

Ad partium organicarum actiones exercendas, tres requiruntur conditiones, magnitudo, numerus & conjunctio.

Conformationis nomine quatuor comprehenduntur, figura, meatus, cavitas, asperitas & lævitas.

Non potest pars organica actionem suam ritè exercere, nisi primò debitè sit conformata, atque adeò debitam in primis figuram nanciscatur. Sic enim caput v. g. debuit esse rotundum, brachium oblongum, & ita de aliis. Deinde partes ad sua officia exercenda certos meatus & certas cavitates habere debuerunt. Sic venæ & arteriæ suos habent meatus: ventriculi meatus est œsophagus, cavitas verò totum illud spatium, quo alimenta comprehendit. Tertiò, nonnullæ partes ut commodè operentur, læves esse debent, ut aspera arteria, quæ interiori superficie lævis est & polita, ad vocem suaviter modulandam: *aspera* enim non appellatur, quòd inæqualis sit & rugosa (ut nos hìc asperi nomen accipimus) sed quòd inæquali constet substantia, cartilaginea scilicet membranosa: Nonnullæ verò partes asperæ & rugosæ esse debuerunt qualis est ventriculus interiori sua superficie, ut cibos meliùs contineret.

Magnitudo etiam certa & determinata unicuique parti tributa est, quæ actioni suæ exercendæ sit necessaria.

Sic jecur majus est corde, cerebrum oculo, & ita de aliis.

Certæ verò actiones unicâ tantùm ejusdem generis parte indigent, aliæ verò pluribus.

Sic ad loquelam unica lingua sufficit, ad comprehensionem verò plures digiti desiderantur.

Conjunctionis nomine duo comprehenduntur, situs scilicet & connexio.

Sic jecur in dextro hypochondrio situm est, lien verò in sinistro, intestina in medio abdomine, uterus inter vesicam & intestinum rectum. Sic ossa ad motum efficiendum in articularibus invicem connectuntur: contrà verò labra & palpebræ ad sua munia exercenda connecti simul non debuerunt, sed disjuncta, & separata relinqui.

Duplices autē sunt partes organicæ, principes, & ignobiles.

Principes sunt, quæ ad individui conservationem absolutè sunt necessariæ, & toti corpori facultatē & spiritus largiuntur.

Et illæ sunt tres, Cerebrum, Cor, & Hepar.

Tres sunt facultates in corpore nostro, ut infrà docebimus, animalis, vitalis, & naturalis: & unaquæque facultas peculiarem sedem obtinuit in peculiari membro in quo clarius elucet, & à quo universum corpus cum spiritus influit, qui etiam in ea generantur: inde partes illæ *principes* fuerunt appellatæ. Hæc est antiqua & in scholis trita Medicorum doctrina, quam in gratiam tyronum proponimus, ab eaque in schola medica nefas est recessisse: licèt cum Peripateticorum dogmatibus nequeat consistere, qui volunt animam cum suis omnibus facultatibus esse totâ in toto & totam in qualibet parte, unde non opus videtur facultates influere, cùm in qualibet parte sint, & ubique operentur, si convenientia nactæ fuerint instrumenta, unde Aristoteles, *si oculus esset in pede, pes videret.* [*Melet. I. 57. &c.*]

Ignobiles sunt, à quibus facultates & spiritus non promanant, quæve principalibus inserviunt, & famulantur.

Sic sensuum organa solius cerebri gratiâ sunt constructa: sic pulmo, diaphragma, & arteriæ soli cordi temperando, expurgandoq; dicatæ sunt: sic ventriculus, intestina, lien, renes, utraq, vesica, propter hepar sunt condita. Uno verbo omnes totius corporis partes *ignobiles* dicuntur, exceptis tribus principibus nuper enumeratis. Gal. tamen *arte parva.* Testes inter principes partes enumerat, quia ad speciei conservationē sunt necessarii. Distinguamus ergo, esse partes principes *ratione speciei*, non autem ratione *individui.*

COROLLARIUM.

Quæ de singularum partium nomine, substantia, temperamento, figura, situ, connexione, usu, aliisque jam dicenda forent, tam accuratè & perspicuò docentur à doctissimo Laurentio in sua *Hist. Anatom.* & Gregor. Horstio *de nat. hom.* ut eandem cramben denuò recoquere superfluum nimis videretur. Conjungi tamen debent quoad vasa salivaria lymphatica, lactea, sanguinis circul. & alia nuper demonstrata, *Anatomici* recentiores maximè Barthol. Veslingius, & Charleton. (*Melet. I. 83. ad 89.*)

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VI.
De Facultatibus & Functionibus.

CAPUT PRIMUM.
De Facultatum & Functionum Natura.

Quia Facultates & Functiones ab anima dependent, tanquam primâ causâ, ideò quid illa sit, priùs est dicendum.

Anima igitur est forma substantialis corporis viventis, per quam vivimus, sentimus, nutrimur, intelligimus, & loco movemur.

Eam definit Aristoteles ἐντελέχειαν *corporis organici, potestate vitam habentis*, quæ definitio terminis obscuris concepta est, & exquisitâ indiget explicatione. Nos ideò hanc nostram magis perspicuam, & ad rei cognitionem magis accommodatam æstimamus, quia cùm homo constet materiâ & formâ sicut corpora omnia physica, & materia illius sint omnes partes, jam anima debet esse illius forma. Cùm enim actiones omnes dependeant à forma, & anima sit causa, & principium omnium actionum corporis viventis, anima forma illius debet constitui. Hinc, absente animâ, nulla actio in corpore potest exerceri. Unde illa per actiones tantùm dignoscitur, quia substantiæ immateriales non nisi per affectus dignosci possunt. Variæ autem illæ actiones ab anima exercentur per potentias & proprietates diversas, quæ illius essentiam proximè sequuntur, ab eaque immediatè dependent, & illæ proprietates facultates appellantur, de quibus nunc agendum.

Facultas est accidens proprium, & inseparabile ab anima, per quod certas functiones in corpore exercet.

Facultates sunt accidentia, quæ ad secundam qualitatis speciem referuntur. Earum subjectum est anima, cui inhærent, non tanquam accidentia communia, sed tanquam propria & inseparabilia: unde male Fernelius illas ab anima separari posse affirmat, quod tamen conatur ostendere exemplo auctricis facultatis quam aboleri vult, post ætatis vigorem. Attamen facultas illa nunquam aboletur, sed feriatur tantum propter defectum instrumentorum: totum enim alimentum absumitur in nutritione, quia corpus grandius factum ampliùs vult nutriri; & calidum innatum debilius non potest incumbere accretioni, quam etiam natura negligit, dum ad justam proportionem corpus perduxit: non tamen periit illa facultas, sicut nec facultas procreandi in puero deperdita est; sed quiescit tantùm usque ad pubertatem, donec semen elaboratum inveniat, functioni suæ exercendæ idoneum.

Functio est motus activus, seu affectus facultatis in aliqua corporis parte.

Quemadmodum facultas formam seu animam immediatè sequitur, ita functiones à facultatibus dependent, tanquam effectus à suis causis. In hoc autem actiones à facultatibus distinguuntur, quòd facultates animæ sint propriæ, functiones verò toti composito. Proinde ut actio exerceatur, non solùm debet adesse anima suis facultatibus stipata, sed etiam recta organi ad agendum dispositio, quâ malè constitutâ actiones etiam malè vel nullo modo exercentur.

Notandum autem eſt, in partibus, præter actionem propriè dictam, duo alia ſpectari, nempe *opus*, & *uſum*. Opus eſt actionis effectus, cùm ſcilicet illa objectum habeat reale & permanens. Verbi gratia, chylus in ventriculo, qui ex illius concoctione fit, opus nominatur: item & ſanguis in hepate. Uſus verò partis eſt cùm pars actionem ex ſe non edit, ſed alterius actionem adjuvat, eique commoditatem affert, ut meſenterium, quod eſt tantùm venarum meſeraïcarum fulcimentum. Sic Epiploon ſeu Omentum ventriculi calorem fovet, eumque contegit, tanquam veſtimentum. Itaque *uſus* ab *actione* diſtinguitur, quòd hæc in perpetuo motu conſiſtat, nec ſine eo concipi poſſit; ille verò in otio partis ſit conſtitutus; imò in mortuis aliquando permanet, ut patet uſu cutis, qui eſt ad tangendum totum corpus, & de uſu calvariæ ad cerebrum continendum. (*Melet. I. 66. ad* 60. 5. *ad* 98.)

CAPUT II.

De Facultatum & Functionum Differentiis.

Facultates & functiones ſunt triplices, naturalis, vitalis, & animalis.

TRes ſpirituum differentiæ ſupra fuerunt inſtitutæ, quorum unuſquiſque in peculiari parte producitur, ab eaque influit in univerſum corpus, unde tres etiam partes fuerunt enumeratæ, illorum ſpirituum officinæ. Supereſt jam, tres etiam facultates conſtituantur, quæ in illis partibus præcipuam ſedem habeant propter inſtrumentorum diſpoſitionem, in iiſque potiſſimùm actiones ſuas exerceant. Hæ actiones totidem eſſe debent, quot facultates, cùm earum ſint effectus, imò cum facultates nonniſi per functiones innoteſcant, ut dictum eſt, triplex earum numerus inde fuit conſtitutus, quod tria actionum genera invicem maximè diſtincta in corpore appareant, quorum unumquodque in ſuas etiam ſpecies ſubdividitur, ut infra apparebit.

Quòd autem tres iſtæ functiones atque adeo facultates omnino inter ſe diſtinguantur, multis experientiis patet.

Primò enim animalem facultatem à naturali diſtingui ſatis ex eo conſpicuum eſt, quòd multæ partes, ut oſſa & cartilagines, ſenſu motuque privatæ ſint, & tamen vivant & nutriantur.

Deinde vitalem ab animali diſtinctam eſſe, hoc indicat, quod nobis dormientibus, aut ab omni opere ceſſantibus, cor tamen pulſat cum arteriis, neque ſequitur ullo modo imperium voluntatis. *Denique*, vitalem à naturali diſtingui oſtendit pars atrophiâ laborans, aut totum corpus in maraſmo, quod jam alimenti defectu contabuit, vivit tamen per facultatem à corde, quæ illud tuetur & conſervat.

Objiciet aliquis, Galenum in *libris de ſymptomatum differentiis* duas tantùm facultates conſtituere, nempe animalem & naturalem, vitali omiſsâ. *Reſpondeo*, Galenum *ibi* naturalis nomen latè accipere, pro eo omni, quod non eſt voluntarium, atque ita facultatem vitalem ſub naturali includere: reſpicit enim ibi accuratam dividendi legem, quæ fit per oppoſita membra, ita ut hoc modo voluntarium involuntario opponatur. Cùm autem functio animalis voluntaria ſit, vitalis verò & naturalis involuntaria, & utraque vi naturæ tantùm perficiatur, ideo ſub nomine naturalis ibi utramque expreſſit, quamvis alibi diſtinguat multis in locis.

CAPUT III.

De Facultate & Functione naturali, ejuſque ſpeciebus, ac primùm de Nutritione.

Facultas naturalis eſt illa animæ vis, quâ corpus per calorem nativum nutritur, augetur, & ſimile ſecundum ſpeciem generat.

Et triplex eſt, nutrix, auctrix & generatrix.

Illinc triplex eſt functio, nutritio, auctio, & generatio.

IN animatis corporibus tria maximè ſunt neceſſaria: conſervatio individui, ejuſdem quantitas idonea, & conſervatio ſpeciei. Subſtantia individui variis ex cauſis tam internis quam externis, continuò diſſipatur, deque ea ſemper aliquid decedit: quod niſi reparetur alimento, animal citò interiret. Ut itaque illud corpus aliquo temporis intervallo conſervetur, prima facultas quæ *Nutrix* dicitur, eſt neceſſaria. Quoniam autem natura rebus ſingulis certam definivit magnitudinem, ut ſua munera obire poſſet, ſecundo loco *Auctrix* facultas erat neceſſaria, cujus beneficio corpus animatum ad illum terminum perducitur: unde hæc potentia non formæ in materia conſervationem, ſed ad viventis opera veluti finem reſpicit. Tandem cùm animata ſint caduca, corruptionibus obnoxia, nec illorum ſpecies deficerent, *Procreatrix* erat neceſſaria, qua ſpecies ipſa conſervatur, licet individua corrumpantur.

Nutrix facultas eſt illa animæ vis, quâ alimentum vi caloris innati in corporis ſubſtantiam convertitur, ut reparetur id quod abſumitur.

Illius actio dicitur nutritio, quæ eſt deperditæ corporis noſtri ſubſtantiæ inſtauratio.

Calor nativus nunquam in corpore otioſus manere ſolet, ut ſuprà fuit propoſitum, ſed continuò in humidum agit, illudque abſumit & diſſolvit. Ne igitur contabeſcat animal & intereat, quod deperditum eſt, debet inſtaurari: unde ex ſententia Hippocratis, homo ultra ſeptem dies vivere non poteſt ſine alimento. Atque ita nutritio ſolis viventibus erit propria: licèt enim ignis ab ipſo Ariſtotele nutriri dicatur & augeri materia combuſtili, non eſt tamen vera nutritio, ſed tantùm impropriè dicta. Ad veram enim nutritionem & accretionem tria requiruntur ex Ariſtotele. *Primò*, ut ex materia extrinſecus accedente res nutriatur & augeatur; *Secundò*, ut idem numero ſervetur id quod augetur; *Tertio*, ut non ſolùm toti, ſed ſingulis etiam particulis facta ſit acceſſio magnitudinis. Jam verò in ignis nutritione non manet idem numero ignis, ſed ratione materiæ, quæ comburitur, fit alius atque alius: neque omnibus ejus particulis fit additio magnitudinis, ut propterea vera & propria nutritio igni non competat; ſed per analogiam tantum nutritio dicatur.

Dices: ſi in nutritione alimentum convertitur in ſubſtantiam partium, nutritio non differt à generatione. *Reſpondeo*, non re quidem diſtingui, ſed ratione tantùm, ſcilicet ſecundum diverſitatem totius & partis. Nutritio enim eſt partis ſubſtantiæ generatio, exiguæ portionis carnis jam conſumptæ, generatio verò totius carnis & totius ſubſtantiæ. Ideoque illa *adgeneratio partium*, hæc verò ſimpliciter *generatio* à Philoſophis appellatur.

Nutrici facultati quatuor alia ſubſerviunt, attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix.

Earum verò actiones ſunt attractio, & retentio, concoctio, & expulſio.

Illarum unaquæque duplex eſt: Officialis & privata.

Officialis eſt, quæ non ſolùm partis, in qua exercetur, ſed etiam totius corporis nutritioni inſervit. Privata verò, quæ partis tantum in qua exercetur, nutritioni inſervit.

Partes, quæ actiones edunt officiales, publicum munus habere dicuntur, reliquæ verò privatum. Sic ventriculus & hepar actionem edunt officialem, quia non ſibi ſolùm, ſed & toti corpori alendo alimentum attrahunt, retinent, concoquunt, & expellunt. Os verò caro, & ſimilia privatam actionem edunt, quia alimentum tantùm attrahunt, quod ſufficit ad ſui nutritionem.

Attractrix facultas eſt ea vis animæ, per quam partes familiare attrahunt alimentum.

Quia omnes partes non unâ eâdemque ſubſtantiâ ſunt præditæ, neque temperamento eodem: ideo quodvis alimentum illis nutriendis non eſt æquè aptum, ſed unaquæque pars ad ſe attrahit illud, quod magis ſibi eſt familiare per facultatē illam nutricis famulā, quæ auctrix appellatur.

Attractio privata per calorem & ſiccitatem fit.

Officialis verò tum per illas quantitates, tum etiam per fibras rectas.

Omnes actiones naturales fiunt à temperie, non tamen eâdem omnes; ſed prout diverſæ ſunt, diverſo gaudent temperamento. Certum tamen eſt, omnes à calore adjuvari, ſed

sed nunc cum humiditate, nunc cum siccitate junctas. Atque ita attractio partium singularum calore & siccitate adjuvatur, & per eas solas perficitur, quod de tractione privata est audiendum. Officiales enim actiones non solâ temperie perficiuntur, sed organis etiam indigent certo modo dispositis. Et sic attractio officialis non modò per dictas qualitates, sed etiam per fibras rectas exercetur, quæ dum sese contrahunt, alimentum alliciunt.

Retentrix facultas est ea vis animæ, per quam partes attractum retinent alimentum.

Partes alimentum attrahunt, tanquam sibi familiare & amicum, illudque ideo attrahunt, ut eo fruantur. Non possunt autem eo frui, nisi aliquandiu retineant: ideò alia necessaria fuit facultas, cujus beneficio alimentum in singulis partibus retineatur.

Retentio privata à caliditate & siccitate adjuvatur, sicut & attractio.

Officialis verò non solùm illis qualitatibus, sed etiam fibris obliquis exercetur.

Partes naturales, quæ officialem actionem exercent, tribus fibrarum generibus intertextæ sunt, rectis, obliquis, & transversis. Rectarum beneficio fit attractio, obliquorum retentio, transversarum expulsio, ut mox dicetur. Illæ enim omnes fibræ illa munera exercent sese contrahendo: sicut omnes musculi, dum partes variis motibus agitant, sese contrahendo versus suum principium, illud præstare solent.

Concoctrix facultas est illa animæ vis, per quam partes alimentum immutant, sibique assimilant.

Sic cibum tum dicimus concoctum esse in ventriculo, hepate, & aliis partibus, quando in colore, odore, sapore, & primis qualitatibus, tum etiam in substantia, partibus est assimilatus. Quod ipse Galenus voluit *lib. 8. de compositione medicamentorum*, ubi concoctionem vocat alterationem, quæ eò usque procedit, donec alimentum in partis similitudinem sit transmutatum. Ubi etiam docet quomodo differat *concoctio à nutritione*, nam concoctio est assimilatio: nutritio verò unio illius quod assimilatum est. Aristoteles concoctionem definivit *perfectionem à calore naturali & proprio ex opposito passivis*: quæ nimis philosophica est, & nimis lata, nec coctionum naturam, quæ in corporibus nostris fiunt, proximè declarat.

Concoctio quælibet, corporis nostri calore humiditate perfici solet.

Tres apud Philosophos proponuntur concoctionis species: *Maturatio*, quæ est concoctio, quæ fit in fructibus, *Assatio*, quæ fit ab igneo calore; & *Elixatio*, quæ fit à calido & humido. Concoctio quæ fit in corpore nostro, est elixatio quædam, vel alteratio elixationi similis. Fit enim à nativo nostro calore, qui multo humore est temperatus: tùm etiam alimenta, ut bene concoquantur, multo humore perfusa esse debent.

Nota, concoctionem officialem ab his qualitatibus tantùm perfici, nec ullis fibris indigere, quemadmodum reliquæ tres actiones nutritioni subservientes.

Triplex autem fit concoctio in corpore nostro, nimirum chylosis, hæmatosis, & ὁμοίωσις. Chylosis fit in ventriculo; hæmatosis in hepate, ὁμοίωσις in singulis partibus.

Harum coctionum modus, earumque excrementa, in *sectione de humoribus* fuerunt proposita. Si quis tamen pleniorem earum expositionem desideret, & controversias quæ circa illas excitari solent, consulat Andream Laurentium in *Historia anatomica*, ubi hæc omnia fusè & perspicuè more suo exponit.

De concoctione in genere hoc peculiare notetur Theorema, à Philosophis & Medicis concessum, quod scilicet omnis concoctio fiat incrassando.

In laudabili concoctione humidum cum sicco permiscetur, & partes humidæ, ad alendum magis aptæ, cum terreis alimentariis uniuntur; portio verò humida tenuior magisque dissipabilis, actione caloris absumitur, unde coctio procedit incrassando.

Verùm sequentia contraria videntur demonstrare. *Primò* enim chylus ex pane confectus, eo tenuior est, sanguis chylo, spiritus sanguine, qui ex iis consequenter generantur.

Deinde, urinæ crudæ appellantur, si tenuiores sunt vel crassiores: ergo coctio in certa substantiæ moderatione consistit, non autem in crassitie.

Ad *Primum respondeo*, in singulis coctionibus crassa excrementa secerni, quæ reliquam massæ alimentariæ partem relinquunt tenuiorem. Illa tamen, ex se & ab excrementis distincta, crassior evadit: & hæc etiam sola dicitur concocta, reliqua verò secreta ut inutilis. Illa enim quæ secernuntur, non sunt propriè materia coctionis subjecta, sed illud tantùm coctionis subjectum dici debet, quod secretis excrementis idoneum est ad concoctionem, à quo facta omni excrementorum secretione, constat aliquid necessario toto tempore coctionis vi caloris actum effluere, atque ita rem ipsam, quæ coquitur, crassescere.

Ad *secundum respondeo*, urinas illas, quæ ob nimiam crassitiem crudæ appellantur, crassitiem illam non habere ex propria substantia, sed ex alterius rei crassæ permixtione, quæ non potuit separari propter defectum concoctionis, quæ beneficio caloris heterogenea separare solet.

Facultas expultrix ea est, per quam partes post concoctionem res sibi inutiles expellant.

Quidquid à partibus fuit attractum, in illarum substantiam totum transmutari nequit, sed semper alienum remanet quippiam, quod concoctionem accipere non potest: ideo tanquam alienum & superfluum expelli debet, quod *Excrementum* hac ratione appellatur. Necessaria idcircò fuit illa facultas, qua aliena foras expelluntur, ne quid naturæ noceant. Imò partes officiales non solùm excrementa, sed etiam substantia utiles expellunt dum scilicet totum alimentum non possunt in suam naturam convertere, postquam illud aliquandiu retinuerunt, eoque oblectatæ sunt, tanquam onus superfluum, & inutile pondus ad alias partes deponunt. Et hac ideò ratione ipsæ substantiæ alimentariæ excrementa utilia appellantur, ratione partium, quæ eas expellunt, quia quodcunque expellitur vel excernitur, excrementum communi vocabulo solet nuncupari.

Expulsio privata per calorem & siccitatem fit.

Officialis verò tum per illas qualitates, tum etiam per fibras transversas.

Nulli debet esse mirum, cur attractio, retentio, & expulsio, cùm sint actiones valdè diversæ, ab iisdem qualitatibus perficiantur, nempe calore & siccitate; nam hoc peculiariter demonstrat, superiorem actionum causam esse agnoscendam, quàm temperiem; quæ est tantùm instrumentum formæ. Sic uno & eodem instrumento artifex diversa admodum opera perficere solet, licèt negandum non sit, diversos caloris vel siccitatis gradus ad hanc vel illam actionem magis requiri, qui tamen nobis sunt incogniti.

Fibræ verò transversæ expulsionem officialem valdè juvant, quia illæ potissimùm dum contrahuntur, partim comprimunt. Per compressionem autem fit expulsio.

COROLLARIUM.

Facultatum & functionum nutritioni ministrantium numerus mancus & deficiens quamplurimis videtur, qua præter functiones jam illatas multæ aliæ proponuntur à Galeno & aliis auctoribus: at quot functiones reperiuntur, tot etiam facultates earum causæ erunt agnoscendæ.

Primò igitur Galenus appetentiam in ventriculo constituit, non solùm animalem, quæ sensu percipitur, & fames appellatur; sed etiam naturalem, qua conveniens alimentum naturali appetitu desiderat, qua etiam præditæ sunt singulæ corporis partes.

Secundò, idem Galenus, præter jam dictas facultates, secretivam & distributivam enumerat. *Primò* enim *de facult. nat.* cùm docuisset concoctricem in venis & partibus adesse: addit, opus esse secretrice, ut ea quæ superflua vel inutilia sunt, ab utilibus separentur, deinde expellantur, & 5. *de symptomatum causis*, symptomata recenset, quæ secretionis & distributionis vitio contingunt. Icterus enim secretionis defectu fit, atrophia verò distributionis.

Tertiò, appositio & assimilatio à reliquis prædictis differunt: ergo plures sunt constituendæ.

Ad *primum respondeo*, Appetentiam ab attractione non differre reipsa, sed tantùm ratione. Est enim insita illa attrahendi vis non promiscuè, sed cum delectu: illius scilicet, quod partibus familiare existit.

Ad *secundum respondeo*, distributionem & secretionem non esse distinctas facultates, sed potiùs mixtas, quæ ad aliarum operationes consequuntur. Distributio enim alimenti per corpus universum fit, aliis partibus expellentibus, in quibus humor redundat, aliis verò trahentibus, in quibus deficit, ut ipse Galenus testatur. Atque ita partim ab attractrice, partim verò ab expultrice dependet. Sic etiam secretio tum solet fieri, cùm retentrix partium facultas illud, quod sibi utile est, servat: expultrix verò inutile expellit.

Ad *tertium respondeo*, appositionem & assimilationem non esse ab aliqua facultate peculiari, sed varios tantùm esse concoctionis gradus, ita ut à primo alterationis motu usque ad perfectam ὁμοίωσιν, per intermedia progrediatur.

Quod autem à Galeno ista omnia propriis ac distinctis nominibus doceantur, hoc factum est clarioris doctrinæ gratiâ non autem, quod sint revera distinctæ ab aliis actionibus.

CAPUT IV.

De Auctrice facultate, & de Accretione.

Auctrix facultas est illa vis animæ, qua corpus ex alimento in suam substantiam converso, in omnem dimensionem extenditur, & justam magnitudinem consequitur, ad actiones convenientes exercendas.

Hinc Auctio, sive Accretio est corporis in quamvis dimensionem, scilicet longum, latum, & profundum, ampliatio.

Hinc distinguitur accretio *naturalis* ab ea, quæ *arte* fit. Illa enim, quæ artificiosè augentur extenduntur, tantum amittunt in longitudine, v. g. quantum illis accedit in latitudine, & contrà. Distinguitur etiam hoc modo vera accretio à *pinguefactione*, quia pinguefactio non fit secundùm omnes dimensiones, sed maximè tantùm secundùm profunditatem. Distinguitur etiam ab accretione lapidum & metallorum, quæ fit per *juxta positionem*, non autem per internam partium amplificationem, ex alimento per nutritionem converso. Eadem enim viâ procedit ac nutritio, eademque materia partes augentur qua nutriuntur.

Licet accretio fiat per viam nutritionis, ab ea tamen realiter distinguitur.

Auctrix ista facultas ita conjuncta est nutrici, ut citra illius opem nequeat compleri. Unde multi unam eamdemque facultatem esse asseruerunt, propterea auctrici nulla est propria actio, diversa à nutrice. Sed quando tantùm reparatur ex alimento confecto, quantum quotidiano effluvio perierat, tunc corpus simpliciter nutriri dicitur: quando verò plus reponitur, tunc augetur & accrescit. Sed magis & minùs non variant actionis species, quare facultas auctrix à nutrice non erit diversa, cùm unum & idem habeat objectum, nempe nutrimentum.

Certum tamen est, has duas facultates plurimùm inter se differre, idque multis modis: *Primò* enim fine inter se differunt. Nutricis enim finis est instauratio partium consumptarum; Auctricis verò, justæ magnitudinis acquisitio. *Secundò* differunt formâ. Nutritionis enim forma est unio alimenti, accretionis verò motus extensionis. *Tertiò* differunt modo mutationis. In nutritione enim nulla fit mutatio corporis secundùm locum; at quod augetur locum mutat: quod enim augetur, majorem occupat locum. *Quartò* differunt ratione temporis, nutritio enim omni tempore fit, accretio verò definitum habet durationis tempus.

Accretionem autem non fieri ex redundantia alimenti, peracta scilicet nutritione, inde patet, quòd crescere & augeri videantur, qui paucâ admodum utuntur nutritione, ut patet in pueris & adolescentibus morbo detentis, qui licet valde emaciati, continuò tamen crescunt, propterea quod auctrix facultas eâ potissimùm ætate operatur, & ita potens est, ut ipsi nutrici alimentum subripiat, ad partes solidas agendas: Accretio enim fit circa solidas partes potissimùm, ossa nimirum, ad quorum extensionem totum corpus extenditur. Ideò auctricis vi alimentum ad illas partes rapitur, & carnosæ debito suo nutrimento defraudantur: unde qui crescunt, ut plurimum macilenti apparent. Contrà verò multi conspiciuntur pingues & bene saburrati, atque opiparè viventes, qui tamen debitam & decentem corporis proceritatem non attingunt.

Licèt autem auctrix facultas & nutritiva idem habeant objectum, scilicet nutrimentum: eo tamen utuntur diverso respectu. Nutritiva enim facultas eo utitur, quatenus substantiam partis conservat simpliciter. Auctrix verò quatenus substantiæ magnitudinem & justam quantitatem intendit. Nam quamvis substantia, quæ nutritione acquiritur, quanta sit; quoniam materialis substantia absque quantitate consistere nequit: nutritio tamen substantiam non respicit, quatenus habet quantitatem, sed tantùm, quatenus est substantia. Accretio verò eam substantiam respicit, quatenus est substantia, sed quatenus habet quantitatem. Sic quatenus mutatur sanguis in carnem, verbi gratia, eatenus est nutritio, quæ solam carnis respicit substantiam: quatenus verò mutatur in carnem majorem, eatenus est accretio, quæ non respicit substantiam carnis, sed tantùm illius quantitatem.

Terminus accretionis non est continuus usque ad finem vitæ, sed utplurimum ad vigesimum quintum, vel trigesimum ætatis annum extenditur.

Unicuique corpori viventi certus magnitudinis terminus est à natura constitutus: ideoque tamdiu crescit corpus vivens, quamdiu ad terminum illum non pervenit. Cùm verò debitam suam magnitudinem assecutum est, ex præscripto naturæ in ea acquiescit, neque ulterius in crescendo progreditur. Deinde, cùm accretio pendeat immediatè ab extensione solidarum partium secundùm trinam dimensionem: sequitur, corpus tandiu crescere, quandiu singulæ illius partes possunt hoc modo extendi. Jam autem progressu ætatis ob continuam humidi primigenii consumptionem ita tandem indurantur & exsiccantur, ut amplius non sint idoneæ ad extensionem.

Quamvis autem post dictum tempus auctrix facultas non ampliùs operetur, non tamen corrumpi, aut otiosam manere dicendum est, ut voluerunt quidam; quia non est necesse animæ facultates semper esse in actu secundo, & operari: non enim semper intelligimus, actu generamus, aut loco movemur, & propterea quoque non est necesse nos semper augeri, sed facultates feriantur, cùm finem propositum sunt adeptæ. Sic etiam auctrix cessat adepto fine, nimirum justo magnitudinis termino. Deinde est impedita, quia non habet subjectum dispositum, scilicet corpus extensioni aptum. Est igitur duplex causa: una à fine, altera à subjecto desumpta.

COROLLARIUM.

Hinc sese offert problema scitu dignum: cur omnes homines ad eandem magnitudinem non perveniant, sed quidam sint aliis multò procerioris, quidam verò brevioris staturæ? *Respondeo*, triplicem esse hujus rei causam: *prima* desumitur ex diversa corporum dispositione: quò enim corpora sunt humidiora & calidiora, eò sunt aptiora ad extensionem, magisque & citiùs crescunt quàm frigida & sicca; quorum partes non ita sunt extensioni aptæ. *Secunda* sumitur ex nutritione: quo enim perfectiùs & copiosiùs nutritur corpus, eo etiam magis & velociùs crescit, & quò imperfectiùs & parciùs, eò minùs & tardiùs. *Tertia* sumitur à similitudine parentum: ex proceris enim parentibus filii proceri, ex parvis parvi oriuntur, quia semen omnium partium ideam, omnesque earum conditiones transfert à parentibus.

CAPUT V.

De Generatrice facultate, & de generatione.

Generatrix facultas est ea vis animæ, quâ homo sibi simile producit, ad perpetuam speciei conservationem.

Generatio est sui similis productio.

Generatio apud Philosophos duplex est, univoca & æquivoca. *Univoca* dicitur ea, in qua unumquodque sibi

ſibi ſimile generare ſolet : talis eſt generatio omnium animalium perfectorum. *Æquivoca* verò eſt, in qua res diverſæ & diſſimilis naturæ generatur : talis eſt generatio animalium imperfectorum quæ ex putredine oriuntur: Ergo perfectis animalibus potiſſimum competit generatio univoca : unde nulli & eunuchi non ſunt apti ad generandum. Hinc patet, generationis nomen non ita latè uſurpari apud Medicos, quemadmodum apud Philoſophos, qui omnem formæ in materiam introductionem, generationem appellant : hîc verò tantùm ſumitur pro ſui ſimilis productione, & *procreatio* appellatur.

Generatrici facultati duæ aliæ ſubſerviunt : alteratrix & conformatrix.

Alteratrix eſt, quæ ſubjectam generationis materiam alterat & immutat.

Subjecta generationis materia eſt ſemen, quod in variarum partium naturam tranſire nequit, niſi priùs omnes illius qualitates, tam primæ quam ſecundæ, variè immutentur : ideo tributa eſt animæ peculiaris facultas, quæ munus iſtud perficiat, alteratrix ſeu immutatrix ideo appellata.

Conformatrix eſt, quæ toti corpori & ſingulis ejus partibus debitam formam & figuram largitur.

Seminalem materiam alteratam & præparatam excipit facultas conformatrix, ex eaque omnes corporis partes effingit, & unicuique harum debitam magnitudinem, figuram, ſitum, connexionem, & alia omnia commodè aſſignat, quæ ad cujuſque peculiares actiones commodè exercendas requiruntur.

COROLLARIUM.

Reliqua omnia quæ à facultate generante dependent, fuſiùs exponentur in *ſequenti ſectione*, in qua de hominis procreatione agetur.

CAPUT VI.
De Facultate Vitali.

Facultas Vitalis eſt ea vis animæ, per quam ſpiritus vitales in corde generantur, & vita in toto corpore conſervatur.

PEculiarem eſſe in corde facultatem à reliquis diſtinctam, indicant ſpiritus, qui magnâ copiâ à corde influunt in arterias. Omnis autem ſpiritus eſt alicujus facultatis inſtrumentum. Facultas autem illa ſpiritus vitales generat in corde, qui ſpiritus ſunt ſubjectum caloris influentis, quæ duo in ſingulas corporis partes diffunduntur, earumque calorem & ſpiritum inſitum conſervant. Cùm autem in calore inſito vita conſtituatur, illius conſervatio erit vitæ conſervatio; unde hæc facultas Vitalis ſeu vitam conſervans, rectè appellatur. Atque adeo vita erit actio ab illa facultate, tanquam effectus à ſua cauſa, dependens.

Vitali facultati miniſtrant pulſus, & reſpiratio.

Malè aſſerunt quidam, pulſum eſſe præcipuam actionem vitalem, eamque à facultate vitali dependere immediatè; nam vita, ut diximus, ab illa proximè dependet; pulſus verò eſt tantùm actio illi miniſtrans, oriturque à facultate pulſifica, cujus tantùm vis eſt, cor & arterias dilatare & conſtringere : quo modo facultati vitali inſervit.

Pulſus eſt functio cordis & arteriarum, compoſita ex ſyſtole & diaſtole, cum intermedia quiete, orta à facultate pulſifica cordis, ad ſpirituum vitalium generationem adjuvandam, eorumque diſtributionem per totum corpus efficiendam.

Pulſus cordis arteriarum, ex tribus partibus componitur : diaſtole nimirum, ſyſtole, & intermediâ quiete. Per *Diaſtolen* cor & arteriæ implentur. Cor quidem dum dilatatur, aërem attrahit pulmonibus per arteriam venoſam & ſanguinem à vena cava, ut ex illis in ſiniſtro ſinu commixtis, ſpiritus generetur. Arteriæ verò dum dilatantur, ſpiritus attrahunt à corde, iiſque implentur, tum etiam aërem externum per orificia, quæ ad cutem deſinunt. Et hoc modo fit *tranſpiratio*, quæ aëris externi intromiſſione calorem internum contemperat & fovet; omne enim calidum frigido moderato conſervatur, ex Hippocrate.

Per *ſyſtolen*, ſive conſtrictionem, cor fuliginoſa excrementa, ex ſpirituum generatione orta, per arteriam venoſam, ad pulmonem expellit. Arteriæ etiam fuliginoſos vapores in ipſis contentos per inſenſibilem tranſpirationem expellunt, & ſpiritus ad partes majori copia amandant.

Denique inter ſyſtolen & diaſtolen *intermedia* quies contingit, quia non poteſt fieri tranſitus ab uno contrario ad aliud, niſi per medium.

Dubium eſſe poteſt, quo feratur ſanguis & ſpiritus in corde contentus, dum illud conſtringitur? *Reſpondeo*, duas eſſe auriculas in corde, unam ſcilicet in dextro ſinu, alteram verò in ſiniſtro : illæ autem dilatantur, dum cor conſtringitur, atque ita implentur, dextra nimirum ſanguine in dextro ſinu contento; ſiniſtra verò ſpiritibus, qui in ſinu ſiniſtro continentur.

Ad pulſum autem efficiendum tria requiruntur : facultas, inſtrumenta, & uſus.

Primò requiritur facultas pulſifica, quæ eſt primarium agens & principale. Secundò inſtrumenta requiruntur pulſui apta, nimirum cor & arteriæ, quæ à facultate illa commoventur. Tertiò denique requiritur uſus & neceſſitas, facultatem ad agendum impellens, nimirum ſpirituum generatio, caloriſque nativi conſervatio.

Reſpiratio eſt actio partim animalis, partim naturalis, qua per os ducitur aër ad pulmones, diſtento thorace, & vapor fumidus excluditur eodem contracto ad nativi caloris conſervationem, & ſpiritus vitalis generationem.

Reſpirationis ſicut & pulſus tres ſunt partes, *inſpiratio, exſpiratio, & intermedia quies.* Inſpiratione thorax dilatatur per muſculos huic rei deſtinatos, & ad thoracis dilatationem pulmo etiam dilatatur, ne vacuum detur in illa cavitate, atque pulmò aëre impletur,tanquam follis, eoque aëre inſpirato cordis æſtus temperatur, & ſpiritus vitales generantur,ut dictum eſt. Exſpiratione verò thorax & pulmo contrahuntur; ſeſeque contrahendo, aërem calidum & fuliginoſos vapores à corde emiſſos, foras excludunt.

Ad reſpirationem etiam efficiendam tria concurrunt : facultas, inſtrumentum & uſus.

Primò, concurrit facultas animalis, muſculos thoracis movens, tum etiam naturalis inſita, quæ pulmonem impellit ad motum, ut cordi auxilietur.

Secundò, concurrunt inſtrumenta, ſeu partes omnes reſpirationi dicatæ, Ac denique uſus, ſeu neceſſitas reſpirandi,ad calorem cordis ventilandum.[*conf.Melet.I.103.&c.*]

COROLLARIUM.

Maximè controvertitur, an reſpiratio ſit purè animalis an verò mixta, ſcilicet partim animalis, partim naturalis. Cujus rei elegantem diſputationem vide apud Laurentium quæ 20. lib. 9. Horſtium de natur. human.

CAPUT VII.
De Facultate & Functione animali, ac primùm de principibus facultatibus.

Facultas animalis eſt ea vis animæ, per quam homo ſenſum motus, & principes animi functiones exercet.

Principes ſunt tres, imaginatio, ratiocinatio & memoria.

Imaginatio eſt illa actio animæ, qua omnium objectorum ſpecies, quæ ſenſibus externis offeruntur, percipiuntur, & à ſe invicem diſcernuntur.

UNuſquiſque ſenſus proprium & peculiare habet objectum, (ut infra apparebit) cujus ſpeciem recipit in proprio organo : eum tamen non dijudicat; hoc enim pertinet ad ſolam imaginationem, ad quam feruntur ſpecies per ſpiritus; qui à cerebro influunt per nervos, ad ſenſuum inſtrumenta. Cùm igitur cerebrum ſit ſedes principum facultatum, dum ſenſuum diverſorum objecta illi communicantur, primo illa in imaginatione repræſentantur, & à ſe invicem diſtinguuntur, quod ſenſus peculiares nequeunt præſtare : viſui enim, v. g. lactis albedo ſola repræſentatur, non autem dulcedo; guſtui verò contrà dulcedo, & non albedo. At imaginatio utrumque ſimul percipit, & rectè diſtinguit cujus ſenſus ſint objecta. Præterea imaginatio non ſolùm res præſentes; ſicut ſenſus, ſed etiam abſentes percipit, & in animo repræſentat, multaque inde componit; quæ ſæpe nunquam extiterunt, ex analogia tamen eorum, quæ ſenſibus ſunt conſpicua.

Philosophi eas animi operationes, quas nos sub imaginatione, cum Galeno complectimur, in duas species distinguunt, scilicet in sensum communem, & phantasiam, sive imaginationem; voluntque sensum communem species tantùm percipere objectorum præsentium, imaginationem verò etiam res absentes sibi proponere, ac si præsentes essent, nec non res quæ non sunt, quæ etiam sunt impossibiles, sibi proponere. Cùm autem hæc tantùm differant modo operandi, non est necesse à facultatibus specie diversis dependere.

Ratiocinatio est illa animæ actio, per quam homo discurrit, intelligit, & ratiocinatur.

Hæc homini est peculiaris, cùm reliquæ sint etiam brutis communes. Illa autem species rerum ab imaginatione recipit, easque dividit ac componit, earumque naturam & essentiam investigat, discursus beneficio, necnon bona à malis, & vera à falsis distinguit, ex iisque multa elicit, quæ sub sensum non cadunt, quæ tamen vera esse mens certò cognoscit. Hinc ortæ sunt omnes scientiæ, quæ adhuc sublimioris hujus facultatis vi addisci, & edoceri solent.

Memoria est illa animæ operatio, quæ receptas rerum species retinet & conservat.

Rerum species semel in animo receptæ, diu conservantur: ita ut longo etiam tempore, postquam à sensibus sunt perceptæ, menti & imaginationi repræsententur. Ideò constituta est tertia facultas, à reliquis distincta, quæ omnes illas species conservet, tanquam horreum quoddam, ex quo illæ depromantur, quando opus fuerit.

Philosophi aliam operationem constituunt, distinctam à memoria, scilicet *reminiscentiam*, qua illa reducit quæ memoria exciderunt, ea colligendo ex iis quæ adhuc retinentur. Putamus tamen, cum Galeno, reminiscentiam esse opus memoriæ, cùm se reflectit in se ipsam. Memoriæ enim opus non est, rerum species solùm retinere, ut multi putant: (ita enim non esset potentia cognoscens, sed servans tantùm species) sed memoriæ est recordari rerum absentium, ut res sunt actæ: atque ita *reminisci* est memoriæ ulterior quidam motus, non actio diversa. [*conf. Melit. I.* 131. 132.]

COROLLARIUM.

Celebris quæstio inter Medicos solet agitari, an facultates principes in cerebro locis distinguantur: quam vide apud Laurentium *quæst.* 2. *lib.* 10. egregiè pertractatam.

CAPUT VIII.
De Somno & Vigiliis.

Ad functiones cerebri internas referuntur Somnus & Vigilia: de iis ergo nunc agendum.

OMnes Philosophi Somnum, & Vigiliam referunt ad sensum communem. Volunt enim somnum esse illius, atque adeò sensuum exteriorum cessationem: vigiliam verò actum & exercitationem eorundem: Unde, cùm nos sensum communem sub imaginatione complectamur, cum & insomnia (de quibus acturi sumus) ad imaginationem spectent, etiam strictè sumptam, ideòque aptiùs hîc erit de his agendi locus.

Est autem somnus quies, sive cessatio sensuum interiorum & exteriorum, ad corporis recreationem instituta.

Vigilia verò nihil aliud est, quàm eorundem sensuum liberum exercitium.

Per sensus interiores hîc intelligimus potissimùm actionem illam internam, per quam fit receptio specierum, quæ à sensibus externis feruntur ad imaginationem: illa enim operatio per somnum cessare solet, non autem imaginandi actio, ratiocinandi, aut memorandi, quæ inter dormiendum non rarò exercetur. Immò ipsorum sensuum non est omnimoda cessatio: dormientes enim violenta percipiunt objecta, ut clamores, concussiones, & alia hujusmodi, atque ita licèt somnus dicatur privatio, Vigilia verò habitus; non est tamen privatio totalis, sed hujusmodi, ut ab ea ad habitum facilis sit regressus, atque ita veræ privationis essentiam non complet.

Causa somni proxima & immediata est spirituum detensio & prohibitio, ne influant in organa sensus & motus.

Prohibetur autem influxus spirituum à vaporibus cerebrum opplentibus, illiusque meatus obstruentibus.

Somnum naturalis & quietus tunc solet fieri, quando vapor benignus & veluti roridus ex alimentis in cerebrum fertur, ejusque ventriculos & meatus perfundit, ut spiritus retineantur, & animales actiones consopiantur. Quod autem ex hujusmodi vaporibus in cerebrum delatis somnus excitetur, inde patet, quod ex copioso cibo & potu, meri potissimùm, somnus longus & profundus excitetur, at ex his multi vapores ad cerebrum feruntur. Qui verò sobrii valdè sunt, aut inedias patiuntur, parum dormiunt: quia pauci vapores ad cerebrum feruntur, qui citò dissipantur. Tunc enim somnus cessare solet, postquam vapores illi à calore nativo fuerunt resoluti.

Prohibent etiam spirituum influxum ea, quæ illos multùm dissipant vel obtundunt, aut alio quovis modo sistunt.

Præcipua somni causa, spirituum influxum prohibens, est vaporum copia ad cerebrum delata. Sunt tamen multæ aliæ, quæ minùs efficaciter, aut saltem minùs naturaliter idem præstare solent. Verbi gratiâ, quando spiritus animales sunt ita exsoluti per diuturnos labores, intensiores animi cogitationes, studia & curas, ut non suppetat sufficiens eorum copia ad influxum ordinarium efficiendum, sed natura eos retineat, & calorem influentem, ad deperditorum reparationem. Sic etiam à rebus frigidis assumptis, vel admotis spiritus quasi congelati subsistunt & intercipiuntur. Sistuntur etiam non rarò spiritus ab iis, quæ animum demulcent, & in quiete constituunt, qualia sunt suavis cantus, strepitus aquarum, cessatio cogitationum, animi securitas, & alia hujusmodi.

Finis denique somni est virium animalium & totius corporis instauratio.

Per somnum vires animales primariò instaurantur, quia illæ longa & multiplici sensatione defatigatæ, somni beneficio restituuntur, & spiritus per vigilias exhausti instaurantur, membraque motu defatigata, ad pristinam naturam & functiones redeunt. Deinde somnus quoque conducit secundariò ad actiones naturales feliciùs perficiendas, quæ per animales operationes in vigilia quodammodo impediuntur: Tempore enim somni, calore intus se recipiente, coctiones meliùs fiunt, novaque materia spiritibus gignendis suggeritur, excrementa mitigantur & minuuntur, meliùsque concoquuntur (*Melet. I.* 242.)

CAPUT IX.
De Insomniis.

Insomnium est phantasma rei alicujus sensibilis, animal inter dormiendum occurrens.

DUm animal vigilat, & exercet sensus exteriores, deferuntur ab objectis sensibilibus simulachra ad cerebrum, & vi spiritus animalis impressa, ibi conservantur. Quando igitur idem animal dormit, & cessat à sensibus exterioribus, tunc simulachra illa, nisi impuritate aut turbulento motu spiritus animales obscurentur & oblitterentur, rursus animali in somno occurrunt & apparent: quo fit, ut animal judicet, se reverà sensibus externis res illas cognoscere, quæ à simulacro repræsentantur.

Contingunt autem utplurimùm insomnia horis matutinis, quia manè peractâ digestione, purior est spiritus animalis, propter vaporum crassorum resolutionem & absumptionem à calore nativo: ideoque tunc clarius & perfectiùs species rerum imaginationis offeruntur & repræsentantur. Quemadmodum enim in aqua turbata nulla penitus effigies, aut valde deformis repræsentatur; ita in cerebro magna halituum copia detento, aut nulla penitus insomnia formantur, aut valde indistincta, & minimè cohærentia.

Insomnia autem sunt vel supernaturalia, vel naturalia.

Supernaturalia sunt vel Divina, vel diabolica.

De his agere non est locus, sed ea ad Metaphysicos, vel Theologos relegamus.

Natu-

Naturalia fiunt, vel ex relictis veſtigiis imaginum, interdiu formatarum, vel ex certa quadam corporis diſpoſitione.

Pleraque ſomnia oriuntur ex imaginibus earum actionum, quas interdiu exercuimus: illæ enim, quia nuper in ſpiritus animales impreſſæ ſunt, ideò etiam firmiùs hærent, & per operationem imaginationis nocturnæ, faciliùs renovantur.

Fiunt etiam ut plurimùm ex varia corporum diſpoſitione, varioque eorum temperamento. Sanguineis enim colores rubri, convivia, muſici concentus, nuptiæ, oſcula, res venereæ, horti, & id genus alia, ad voluptatem pertinentia, per ſomnum repræſentari ſolent: Bilioſis colores flavi, rixæ, bella, homicidia, incendia, volatus, & ſimilia: Pituitoſis, colores albi, aquæ, navigationes, natationes, ſubmerſiones, piſces, & alia hujuſmodi: Melancholicis colores nigri, tenebræ, cadavera, ſepulchra, & ſpectra diabolica.

Nota tamen, aſtrorum influxum non rarò concurrere cum corporis diſpoſitione ab inſomnia efficienda, & illa potiſſimùm aliquam habere ſolent ſignificationem. [*Meletem. l.* 144.]

CAPUT X.

De Facultatibus minùs Principibus.

Facultates minùs principes duæ ſunt: Sentiens & movens.

Sentiens facultas eſt ea vis animæ, per quam objecta externa, per medium idoneum delata, in propriis organis percipiuntur.

Illius verò actio Senſus, ſive Senſatio appellatur.

AD ſenſum autem efficiendum quatuor requiruntur: primum, inſtrumentum bene diſpoſitum; ſecundum, objectum proportionatum; tertium, medium per quod fit multiplicatio ſpecierum à re ſenſibili: quartum, conveniens diſtantia inter objectum & ſenſum, ut recta illius perceptio fieri poſſit.

Ejus ſpecies ſunt quinque, viſus, auditus, olfactus, guſtus, & tactus.

Viſus eſt ſenſus, quo homo objectum viſibile, per medium diaphanum actu illuminatum oculis percipit.

Auditus eſt ſenſus, quo homo objectum viſibile, per mediū διηχὲς id eſt, *ſonis deferendis aptum*, auribus percipit.

Olfactus eſt ſenſus, quo homo objectum olfactibile per medium διοσμόν naribus percipit.

Guſtus eſt ſenſus, quo homo objectum guſtabile, per medium διάχυμον, lingua percipit.

Tactus eſt ſenſus, quo homo objectum tactile, per mediū διαφές, quavis corporis parte carnosâ & nervosâ percipit.

Facultas movens eſt illa animæ vis, quâ homo virtute propria ſe movet localiter.

Hæ omnes facultates & functiones minùs principes tam exactè edocentur in Phyſicis, ut in iis tempus non eſſe terendum exiſtimemus. (*Melet. l.* 121. *&c.*)

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VII.

De Hominis Procreatione.

CAPUT I.

De Semine utriuſque Sexus.

Ad hominis procreationem duo ſexus requiruntur, mas nimirum & fœmina: ex quorum mutuo congreſſu ſemen prolificum ab utroque effunditur, ex quo, in uteri ſinum recepto, prima fœtus rudimenta componuntur.

Eſt autem ſemen humanum ſubſtantia humida, & ſpirituoſa, in teſtibus elaborata, ex reſiduo tertiæ coctionis alimento, hominis formam poteſtate continens & ad fœtus partes producendas, non ſolùm virtualiter, ſed & materialiter concurrens.

MUlti ſolent aſſerere ſemen ex ſolo ſanguine, in hepate confecto generari: ex eo commoti, quòd videantur vaſa ſpermatica deferentia ſanguine turgida, ſicut aliæ venæ; & per nimios coïtus ſanguis ſoleat effluere. Verùm cùm illa materia vim & ideam totius corporis referre debeat, ita ut ſimilitudinem liberorum cum parentibus illi potiſſimum adſcribere ſoleamus; ſatius eſſe ducimus aſſerere, illam à ſingulis partibus derivari, ex reſiduo ſcilicet alimenti tertiæ concoctionis, quod, quia a partibus non fuit valdè immutatum, non eſt mirum, illud ideam ſanguinis adhuc retinere. Non eſt tamen exiſtimandum, ex minimis quibuſvis particulis, quæ cogitatione potiùs quàm ſenſu poſſunt comprehendi, materiam iſtam derivari, ſed ex ſingulis partibus ſimilaribus, quæ ſenſibilia corporis noſtri elementa vocantur, potiſſimum verò à principiis, quæ ſpiritus illos vivificos, totius ideam & characterem referentes, ſuppeditare poſſunt.

Ad id verò, quod *objiciunt*, ſanguinem per nimios coïtus excerni: *Reſpondeo*, materiam ſeminalem, antequam in teſtibus elaboretur, ſanguinis ideam referre, quia ex illo facta eſt, in partibus tamen aliquatenus immutato, & quandam in iis elaborationem adepto.

In ſemine ſunt partes, Spiritus & Craſſamentum.

Spirituum beneficio ſemen turget & ſpumeſcit. Turget quidem, quia ſpiritus ſunt valdè mobiles, & impetum facientes: ſpumeſcit verò, quia ab iiſdem ſpiritibus tanquam aëre impletur, & eorum motu agitatur. In materia autem illa ſpirituoſa reſidet formatrix illa facultas, per quam homo ſibi ſimile generare poteſt. Craſſamentum verò eſt ſubſtantia humida & aquea, quæ talis manifeſtè apparet, cùm ex ſemine ſpiritus evanuerunt, tunc enim illud ſpumoſitatem, & albedinem ſuam amittit, & illa humida ſubſtantia eſt omnium partium ſolidarum materia, primumque earum rudimentum.

Et in parte ſpirituoſa eſt cauſa generationis efficiens; in craſſamento verò materialis.

Philoſophi *objiciunt*, unum & idem non poſſe eſſe agens & patiens, efficiens & materiam, atque adeò in ſemine utramque cauſam non poſſe reperiri. *Reſpondeo*, illud verum fore, ſi ſeminis ſubſtantia eſſet omnino homogenea, ſed cum in illo ſint diverſæ partes, non eſſe inconveniens, diverſa munera præſtare: quatenus enim ſpirituoſum eſt, agit & informat humidiorem illam & craſſiorem ſubſtantiam, quæ illi pro materia & quaſi ſubjecto admota eſt, ut videre eſt in ſeminibus plantarum, & in ovis, in quibus poſt ſuſceptum à terra vel incubante gallina calorem, ſpiritus ille prolificus ſuſcitatur, qui in ejuſdem ſeminis aut ovi materiam agens, partium conformationem aggreditur & perficit. In arte factis quidem efficiens vel opifex non ingreditur rem factam, ſeu opus, quia extrinſeca tantùm attingit; natura verò uniuſcujuſque rei, intus poſita, interiora & exteriora perficit, totamque operis ſui ſubſtantiam pervadit, in eaque conſiſtit, tanquam proprio domicilio: ac proinde nihil impedit, quin ſemen tum efficiens, tum materiam generando præſtet.

Licet verò ſemen ex ſe Fœtus generationem præſtet, non eſt tamen actu animatum, ſed tantùm potentia.

Quidam exiſtimarunt, ſemen eſſe actu animatum, & formam illam habere, quæ deinceps compoſitum organizatum eſt informatura. Nos verò exiſtimamus, poteſtate tantum ſemen humanum hominis formam continere. Nam, cùm hominis anima extrinſecus ipſi adveniat, non poſſumus dicere, ſemen animam humanam habere, niſi potentiâ, quatenus aptum natum eſt eas diſpoſitiones inducere, quæ ad ſuſcipiendum nobilioris formæ adventum ſunt neceſſariæ: immò neque in aliis animantibus ſemen eſſe actu animatum eſt arbitrandum, ſed tantùm potentia, quia eam habet vim conformatricem in ſpiritu poſitam, quam ſimile producit animatum, ubi ſemen in convenientem locum projectum, ſubjectamque materiam nactum fuerit. Illam autem vim ſeminis formæ inſitam eſſe, quæ tamen non ſit anima, nihil eſt abſurdum: cùm etiam in multis inanimatis, ut magnete, rhabarbaro & ſimilibus, multæ æque inſignes facultates abſque anima reperiantur. Hæc tamen doctrina inſignes patitur difficultates, quas apud Sennertum *in hypomnematis phyſicis* videre eſt.

Corrumpitur itaque ſeminis forma, ubi primùm anima advenit corpori jam diſpoſito & delineato: & vitam plantæ vivere dicitur, quamdiu ſimpliciter nutritur. Ubi verò organa ſenſus & motus fuerint perfecta, animalem vitam,

ſeu

seu sensitivam agit; ac tandem rationalis animæ opera exercet, postquam recta cerebri temperies & spirituum dispositio fuerit comparata.

COROLLARIUM.

Antiqua est controversia inter Medicos & Peripateticos, an scilicet mulieres semen prolificum emittant: Medici enim omnes, post Hippocratem, partem affirmantem defendunt: ad cujus tutelam primò communem afferunt mulierum experientiam, quæ referunt, se aliquid majori cum voluptate emisisse in coïtu, quo conceperunt. Quod etiam confirmatur ex partium muliebrium structura, quæ testibus valdè conspicuis sunt à natura donatæ, ad seminis elaborationem, quo albicante & bene concocto sæpè refertæ in dissectionibus inveniuntur. Unde concludere licet, ex virilis & muliebris seminis commixtione fieri aliquid tertium, quod aptum est fœtui generando.

Peripatetici verò cum Aristotele putant semen muliebre per analogiam tantùm & homonymicè semen appellari, illudque non ad fœtus generationem concurrere, sed tantum irritando coïtui; aut, irrigandis uteri lateribus inservire, quod validis rationibus confirmare videntur.

Primò. Si mulier semen haberet prolificum, sola sine viri congressu posset generare: semen enim, ac sanguinem menstruum haberet, quæ tantùm duo ad fœtus generationem requiruntur. *Secunda*, ex duobus entibus in actu, non potest geri unum ens per se, sed tantum aggregatum per accidens. Ergo ex duobus seminibus fœtus produci nequit.

Quibus objectionibus, & aliis quæ eodem recidunt, *respondeo*, utrumque semen tum maris, tum fœminæ, licèt sit prolificum, esse tamen insufficiens, ut ex se solo fœtus generetur; sed requiri debitam utriusque commixtionem in utero, ex qua fœtus delineatio perficitur: atque ita ex pluribus entibus completis non fit unum ens per se, ex variis tamen entibus incompletis unum fieri ens completum, nihil habet absurdi Conjungenda hîc Harvei Com. de Generat. [*Melet. l.* 52. 55. 71. 141. 146. 147. 149.]

CAPUT II.

De Sanguine Menstruo.

Non solùm semen ad fœtus generationem concurrit, sed etiam sanguis menstruus, qui est alterum principium, idque materiale tantùm, non efficiens, sicut semen.

IN sanguine materno nulli aut paucissimi sunt spiritus, ideò nullam habet efficiendi vim, sed tantùm materiam suppeditat, ex qua omnes partes carneæ componuntur, sicut ex semine spermaticæ. Sanguis autem ille *menstruus* appellatur, quia in mulieribus bene affectis, quæ nec gravidæ sunt, nec lactantes, singulis mensibus solet effluere.

Est autem sanguis menstruus excrementum ultimi alimenti partium carnosarum, quod certis temporibus & statis periodis, moderatâ quantitate per uterum expurgatur, ad fœtus generationem & nutritionem.

Hinc patet, menstruum sanguinem esse excrementum, idque utile secundum substantiam, cùm in fœtus partes, earumque nutritionem convertatur. In mulieribus autem sanguis iste redundare consuevit, tum ob debilem earum calorem, qui totum sanguinem in hepate confectum, nequit digerere, tum ob mollem & humidam earum temperiem, quæ humorum copiam solet acervare: unde fit ut sanguis iste, quantitate nimiâ luxurians, à carnibus jam expletis & quasi saturatis in venas majores refundatur, & ab his per uteri venas excernatur.

Tempus, quo sanguis iste excernitur, duplex est, universale & particulare.

Tempus universale est à decimo secundo, vel decimo quarto ætatis anno, ad quinquagesimum, vel quinquagesimum quintum.

Ante decimum secundum, vel decimum quartum annum, mulierum vasa angustiora sunt, & calor humoris copiâ penè obrutus, reliquias pellere nequit; immò ante illam ætatem maxima sanguinis copia ad corporis augmentum absumitur. Postea verò à decimo secundo, vel decimo quarto anno calor incipit effulgere, vasa amplificantur, mammæ turgent, corpus libidine titillatur, & nova lanugine inspergunt genitalia. Contra verò post quinquagesimum, vel quinquagesimum quintum annū cessant menstrua, propterea quòd calor debilitatus tantam sanguinis copiam non ampliùs generat; ut quædam reliquiæ supersint; vel ea, si adsint, commodè expellere non potest.

Tempus particulare uno mense definitur, idque trium vel quatuor dierum spatio.

Hæc sanguinis menstrui vacuatio singulis mensibus contingere, quod omnes tribuunt motui Lunæ, quæ humoribus dominatur, & docet experientia, junioribus hanc purgationem ut plurimum contingere circa novilunium, senioribus verò circa plenilunium: unde pervulgatus ille versiculus.

Luna vetus vetulas, juvenes nova luna repurgat.

COROLLARIUM.

Hinc celebris quæstio solet agitari, an sanguis menstruus sit qualitate noxius? Quam vide apud Laurentium *q.* 8. *l.* 8. *suæ Anatomiæ*, diligenter excussam [*conf. Melet. l.* 147. *&c.*]

CAPUT III.

De Conceptione.

Tunc dicitur fieri conceptio, quando semina utriusque sexus in uteri cavitate simul permiscentur & foventur, eorumque virtus formatrix in actum deducitur.

MAs & fœmina, dum suscipiendæ prolis gratiâ, rei venereæ incumbunt; simul & eodem tempore semina sua effundunt, mas quidem in cervicem uteri; fœmina verò in proprium uteri sinum: qui quidem uterus mirâ proprietate præditus est seminis virilis attrahendi: illud ideò statim ac è pene virili emissum est, avidè allicit & in proprium sinum recondit: Ibique duo illa semina exquisitè uniuntur & permiscentur: & ab ipso utero arctissimè comprehenduntur, ita ut totum uteri corpus constringatur, & corrugetur, illiusque orificium internum tam exquisitè claudatur, ut ne specilli apicem admittere queat. Tunc semina illa à calore uteri foventur, eorumque calor & spiritus suscitantur, ac divina illa virtus plastica in actum reducitur, unde fœtus partes incipiunt delineari.

Conceptionis signa potissima hæc sunt.

Primum, levis totius corporis horror statim à coïtu.

Quia tunc temporis uterus contrahitur, & sese contrahendo horrorem illum parit.

Secundum, Seminis retentio, & pudendi muliebris siccitas.

Si post coïtum semen non excidat, signum est mulierem concepisse.

Tertium, uteri osculi exquisita occlusio.

Quartum, mensium suppressio.

Quintum, mammarum tumor, dolor, & durities.

Sextum, languidus Veneris appetitus.

Septimum, cibi fastidium. Non sunt tamen hæc ultima vera τεκμήρια: cùm hæc & alia gravidationis signa suppressio mensium non rarò quoque excitare soleat.

CAPUT IV.

De singularum partium Delineatione, earumque perfectione.

Prima partium spermaticarum rudimenta septimo conceptionis die incipiunt apparere.

VIrtus formatrix, à calore uteri suscitata totam seminis materiam duabus tunicis contegit, quas ex ipso semine efformat, & illæ tunicæ chorion & amnios appellantur, quarum usus vide apud anatomicos. Reliqua verò seminis materia in partes spermaticas mutatur, illarumque prima lineamenta apparere incipiunt die septimo. Si enim genitura post septimum diem emissa, in aquam conjiciatur, in ea apparebunt tres bullæ, quæ sunt partium principum rudimenta, & infinita penè filamenta, quæ sunt reliquarum partium spermaticarum stamina.

Omnes

Omnes autem partes spermaticæ in maribus triginta diebus, fœminis verò quadraginta perficiuntur.

Cum mares sint calidiores & ficciores, ideò citiùs conformantur. Minor enim fæmellarum calor tardius concoquit, & major humiditas majori indiget tempore, ut condensetur in partium solidarum consistentiam.

Partes verò carnosæ tertio mense perficiuntur in maribus; in fœminis verò quarto, & moveri incipiunt.

Postquam omnes partes spermaticæ fuerunt conformatæ, sanguis menstruus in eas influit, earumque omnia spatia intermedia implet, unde virtus formatrix omnes partes carnosas producit, quæ tunc absolutæ sunt, cùm fœtus incipit moveri: indicat enim hos musculos, à quibus motus fit, esse absolutos.

CAPUT V.

De Partu.

Partus est fœtus in utero perfecti & absoluti debito tempore facta exclusio.

POstquam fœtus in utero debitam conformationem, nutritionem, & accretionem acquisivit: sufficiens alimentum non recipiens, & calorem habens majorem, qui aëris inspiratu indigeat, ut ventiletur, liberiorem locum quærere incipit, & calcitrando membranas quibus includitur, disrumpit, uterumque distendit; unde ille irritatus, onus, sibi molestum excludere nititur. Hinc duplex motus, unus ipsius fœtus exire intendentis, alter verò uteri fœtum excludere conantis. Partus verò *naturalis* est cùm infans in caput ruit, eoque priùs foras incipit prominere, reliqui verò sunt præternaturales.

Tempora verò, in quibus partus possunt contingere, sunt mensis septimus, nonus, & undecimus.

Excluditur octavus, quia septimo mense perpetuò fœtus solet conatum aliquem edere: & si robustus satis sit, foras egreditur; si verò sit imbecillior, diutiùs ibi manet, est tamen ab illo conatu valde debilitatus, ita ut duobus egeat mensibus ad vires fractas restaurandas. Si igitur septimo mense exsudatur, novo illo labore prorsus labefactatur, unde mors necessariò contingit. Astrologi caussam hujus rei referunt ad infelicem Saturni influxum, quem volunt octavo mensi dominari: de qua opinione, & reliquis ad partus varia tempora spectantibus, consule Laurentium *quæst.* 19. *lib.* 8. *Anat. Zacchiam, Carranzam*, (*Melet. I.* 151. *&c.*)

CAPUT VI.

De Similitudine Natorum cum Parentibus.

Similitudo triplex est apud Medicos: Speciei Sexus & Individui.

Similitudo speciei est, dum res genita est ejusdem speciei cum generante.

SIc homo hominem generat, canis canem, & ita de reliquis.

Similitudo sexus est, cùm res genita est ejusdem sexus cum alteruro parente.

Sic infans masculus patri quoad sexum similis est, fœmella verò matri.

Illa autem similitudo sexus pendet à seminis masculi vel fœminæ prædominio.

Vult Hippocrates semen quod à dextris partibus, tam maris, quam fœminæ decidit, esse validius & maribus generandis aptius: unde si semen illud masculinum à dextris decisum prædominetur, mas generabitur, si verò fœmineum in partibus sinistris genitum magis abundet, fœmella generatur.

Similitudo individui est, cùm natus aliquod aliud ejusdem speciei individuū secundū corporis cōformationē repræsētat.

Sic natus aliàs patris, aliàs patris, aliàs avi, aliàs alterius cujusvis effigiem repræsentat.

Et ita similitudo pendet non solùm à virtute formatrice semini insita, sed etiam interdùm ab imaginatione.

Virtus formatrix, cùm omnes corporis partes effingat, eisque formam illam largiatur, quæ semini est insita, quæ nimirùm à singulis parentis partibus ei fuit impressa; necesse est, ut illis etiam secundùm effigiem similis evadat, patri quidem, si paternum semen superet; matri verò, si maternum prædominetur. Quia verò in semine parentum latet non raro quædam avorum aut proavorum facultas, quæ illorum partibus fuerat impressa; fit interdùm, ut illa in nepotibus suscitetur, illosque avis aut aliis consanguineis similes efficiat: Unde putatur hæc vis ad quartam generationem extendi.

Denique imaginationis vis plurimùm potest ad similitudinem inferendam. Si enim fœmina dum concipit, intentam habeat imaginationem ad alicujus effigiem, huic similem edet fœtum. Sic fœmina quædam Æthiopis effigiem in cubiculo habebat, & filium peperit nigro colore præditum. Sic multæ prægnantes, dum aliquid avidè expetunt, illius effigiem fœtui imprimunt, quia à summo illo desiderio conturbatur imaginatio, & rei appetitæ effigies spiritibus imprimitur, qui quidem spiritus illam effigiem tenello fœtui facillimè inurunt. Fusiùs hæc explicantur à *Gr. Horstio de simil. & dissim. natorum.*

INSTITUTIONUM MEDICARUM
LIBER SECUNDUS,
PATHOLOGIAM CONTINENS.

PRÆCOGNITA

in Pathologiam.

In Pathologiam consideratur corpus humanum præter naturam se habens, & in morboso statu constitutum.

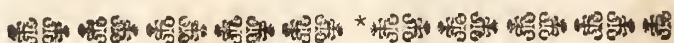
DUplex est *Natura* apud Philosophos: universalis, & particularis. Universalis naturæ leges postulant, ut fiant in corporibus generationes, corruptiones, & alterationes variæ, quæ idcirco secundùm illam naturam universalem se habet. At verò natura particularis, humana v.g. peculiares habet suæ constitutionis leges, easque à naturæ universalis legibus diversas, quæ si excedantur, præter naturam se habere homo æstimabitur, scilicet præter naturam illam particularem. Sic corporis humani constitutio sita est in certa primarum qualitatum symmetria, debita partium conformatione, unione earumdem, in quibus quoties vitium aliquod contingit, corpus præter naturam se habet, ut infrà latiùs exponetur. *Nota*, nonnullos (inter quos præcipuus est Fernelius,) res *præter naturam* distinguere ab iis quæ sunt *contra naturam*, ita ut illud præter naturam fit, quod tametsi ex naturæ præscripto non est, illi tamen nullam vim infert, ut faciei lentigines, & color ille, qui ex Solis ardore contrahitur: contra naturam verò quod vim infert, ejusque actiones manifestè lædit. Attamen hæc duo apud Medicos vulgò confunduntur, & pro uno & eodem usurpantur.

Corporis humani status triplex est, salubris, insalubris, & neuter.

Divisionem istam non agnoscunt Philosophi, asserentes, inter morbum, & sanitatem, nullum dari medium: at Medici insalubrem seu morbosum statum appellant, cùm nonnullæ corporis actiones sunt manifestè læsæ: salubrem, quando sunt omnino integræ, neutrum verò quando nec manifestè læsæ, nec omnino integræ apparent. Talis dispositio manifestè conspicitur in iis, qui in morbos labi incipiunt, vel ab iis convalescunt. Nec esse namque fuit, tres istas constitutiones in artem Medicam invehere, duabus potissimum de causis. *Prima* desumpta est ex operationibus medicis, & diætæ modo unicuique instituendo. Ægris namque debetur curatio, sanis conservatio, neutris verò corporibus, si sint decidua versus morbum, præservatio, & convalescentibus à morbo, refectio seu restauratio. *Secunda* causa deducta est à diebus decretoriis, qui non sunt computandi à principio cujusvis infirmioris valetudinis, sed ab eo tempore, quo ægrotans manifestas & satis insignes passus est actionum læsiones, ita ut decumbere fuerit coactus, quod non posset ita distingui, ni status neuter ab insalubri distingueretur. Possumus tamen Philosophos cum Medicis, consiliare, si dixerimus, Philosophos lata significatione Morbi & Sanitatis nomen usurpare, quo modo etiam ea accepit aliquando Galenus, ut neutrum etiam statum comprehendat; Medicos verò strictiùs, prout ad artis usum necessarium. Trium horum statuum fusiorem explicationem vide apud Galenum *in Arteparva.* (*Melet.II.* 13.)

De insalubri statu jam agere incumbit, & ratione illius tria veniunt consideranda: 1. *Morbus.* 2. *Causa morbi.* 3. *Symptoma.*

Tota ista tractatio versatur circa illam corporis dispositionem, quæ Morbus appellatur. Ut enim perfecta illius notitia habeatur, primò natura illius est proponenda, mox omnes illius differentiæ inquirendæ, deinde causæ, quæ illos morbos producunt investigandæ, ac denique effectus contemplandi, qui ab illis producuntur: effectus enim morborum symptomata apud Medicos appellantur. Illorum ratione universa Pathologia in tres *sectiones* vulgò distribuitur, in quarum *prima,* morbi natura, ejusque differentiæ; in *secunda*, causæ morborum; in *tertia* verò symptomata explicantur. Sed quia crisium consideratio nullibi meliùs quàm in Pathologia collocari potest, cùm per mutationem in morbo factam definiantur; ideò nos *quartam* sectionem Pathologiæ nostræ addere decrevimus, quæ totam crisium, & dierum criticorum doctrinam contineat, eamque ordine secundam faciemus, ita ut *prima* morbi naturam, & differentias: *secunda*, mutationes quæ in morbis contingunt, quarum præcipuæ sunt crisis; *tertia* causas morborum; & *quarta* denique symptomata contineat. (*Melet.II.* 3. 142. 143.)

PATHOLOGIÆ SECTIO I,

De Morbi Natura, & Differentiis.

CAPUT I.

De Morbi Natura.

Morbus est dispositio corporis præter naturam, primo & per se actiones lædens.

GAlenus *primo methodi medendi, & lib. de differ. morb.* pulcherrimâ & valde dilucidâ methodo morbi naturam investigavit, quam nos hîc paucis imitabitur. Primò igitur actio ipsa venit consideranda, quæ si læsa sit in humano corpore, illud dicimus ægrotare; si verò integra & illæsa, sanum esse. Actionem læsam dico, quæ manifestè talis & sensibiliter apparet; nam minimæ, & sensibus occultæ actionum noxæ, nullum hîc debent habere locum. Præterea, cùm actio sit motus, & essentiam non habeat permanentem, quia tantisper est, dum fit ac celebratur; ideò causam aliquam habeat necesse est constantem & permanentem. Illa autem causa est instrumentum corporeum, quod actionem exercet, putà oculus videt, ventriculus concoquit. Cùm autem unum & idem instrumentum non uno & eodem semper modo suas exerceat operationes, sed nunc illæsas, & secundum naturam: nunc læsas, & præter naturam: vario se se habeat modo, & variè sit dispositum necesse est. Unde si illius dispositio sit secundùm naturam, corpus erit naturaliter dispositum, & actiones edet secundùm naturam; si verò dispositio sit præter naturam, corpus erit præter naturam dispositum, & actiones edet præternaturales. Si igitur sanitas est, quando corpus naturaliter dispositum, integras actiones profert; morbus erit, quando corpus præter naturam dispositum edit actiones, atque ita actionum læsio à dispositione illa præter naturam dependebit. Hæc igitur definitio morbi rem perfectè declarat, & suis numeris est absoluta, cùm genere, subjecto, & causa sit prædita, imò etiam effectu. Genus est dispositio, quæ nulla differentiâ restricta, non solùm de morbo, causa morbi, & symptomate prædicatur, sed etiam de sanitate. Subjectum est corpus humanum; causa morbum efficiens, est partium corporis ametria, seu excessus à propria & naturali constitutione, quod per illud, *præter naturam*, designatur. Denique effectus morbi immediatus definitioni additur, qui est actionum læsio, quæ morbum perpetuò consequitur, & sensibus nostris obvia, illum nobis manifestat, qui alioqui non rarò sensuum aciem refugit. Hac positâ definitione, morbi naturam sequentia theoremata clariùs illustrabunt. (*Melet.II.*3. *&c.*)

Morbus in prædicamento qualitatis collocatur, & prima illius specie.

Prima species qualitatis est habitus & dispositio. Licèt enim morborum *dispositionis* nomine enuntiemus, quæ quidem fugax est qualitas, & facilè mobilis à subjecto, secundùm Aristotelem; eam tamen hic latiori paulò significatu usurpamus, ut habitum etiam, atque adeò totam illam primam qualitatis speciem comprehendat.

Verùm *objici* potest, morbum in diversis categoriis debere collocari: nam magnitudo aucta ad quantitatem videtur referenda, calculus & lumbricus ad substantiam & ita de reliquis: At hæc omnia morbi appellantur ab ipso Galeno. Ad hoc *respondetur*, morbos omnes formaliter in prædicamento qualitatis collocari: fundamentaliter verò ad alia reduci posse, quatenus scilicet à causis, illis propinquis, quæ sub aliis categoriis continentur, (cujusmodi sunt calculus, lumbrici, magnitudo aucta, numerus excedens vel deficiens, aliaque ejusmodi, quæ sunt morborum veluti fundamenta,) introducitur quædam dispositio, quæ veram morbi formam constituit: at ex forma sumitur ratio categoriæ.

Illa enim quæ sub aliis categoriis continentur, nimirum calculus, lumbrici, &c. morbi à Galeno, & reliquis clarioris doctrinæ gratiâ appellantur, & quia non suppetunt nomina, quibus istas dispositiones significare possint: tum etiam, quia sufficiebat Medico curationem instituenti naturam illius rei tenere, ex cujus sublatione tota dispositio præter naturam & noxa functionum tollebatur; non quòd accuratè philosophantibus veri morbi esse videantur, sed potiùs causæ, quia sæpe in nobis sunt, absque ulla manifesta functionum læsione, & non prius calculi, lumbrici, & similia, actionibus vim inferre possunt, quàm aliquam dispositionem, ut obstructionem, aut divulsionem in nostris corporibus excitarint.

Rursum *objici* potest, Morbum in prædicamento relationis collocari debere, quod colligitur ex Galeni dictis in *principio libri, de morb. different.* ubi *Sanitas* (inquit) *symmetria quædam est, & morbus ametria*: symmetria autem & ametria meras dicunt relationes: quod & apertè confirmare videtur Aristoteles 7. *Physic. capite tertio*, ubi morbum & sanitatem ad aliquid esse dicit. Ad id *Respondeo*, quòd licèt morbus ametria, seu immoderatio appelletur; hinc tamen non probatur esse relationem. Nam quemadmodum deformitas

est

est quædam partium improportio, tamen pulchritudo & deformitas veræ sunt qualitates : ita morbus est improportio calidorum, frigidorum, humidorum aut siccorum aut partium, relatio tamen non est, sed qualitas quædam, aut dispositio, quâ male afficitur totum corpus. Si tamen aliquam in morbis reperiri relationem est fatendum, ut demus aliquid dictis Aristotelis, dicimus illud fieri, quatenus qualitates illæ, nimirum sanitas, & morbus, habent quandam inter se comparationem, prout ad mediocritatem accedunt, vel ab ea recedunt, qualis respectus reperitur inter colores extremos, & inter virtures & vitia quæ tamen nemo dixerit esse simplices relationes, quæ subjectis accidere possunt sine ulla eorum mutatione. (*Melet. II. 9.* 10.

Omnis morbus habet permanentiam in parte, & permanentia est essentia morbi.

Morbus per diathesin, seu dispositionem definitur, quo nomine quandam innuit essentiæ suæ seu partium positionem, sive constantiam in corpore, quâ distinguitur à simplici affectione, quæ patibilis qualitas appellatur, & est tertia species qualitatis. Et hæc constantia permanentia appellatur, dispositio scilicet ita impressa in partem, ut essentiam suam habeat à causa eam producente diversam & separatam, ab eaque independentem; & illæ res, quæ habent permanentiam, dicuntur à Medicis esse factæ, sivè in facto esse; quæ verò non habent permanentiam, esse in fieri.

Verùm *objici* potest, febrem ephemeram, aliosque leviotes affectus, imò & graviores nonnullos, ut epilepsiam, & apoplexiam, exiguo tempore in corpore permanere, atque ita non videri habere permanentiam. *Resp.* permanentiæ nomen ad duo referri posse, vel *ad tempus*, quod durationem significat; atque ita non est de essentia morbi, quia morbi quamplurimi exiguam habent durationem; vel referri *ad existentiam* firmam & stabilem, quæ innuit quamdam essentiæ, & partium positionem, quam habent in corpore omnes morbi, licèt nonnulli exiguo tempore perdurent.

Rursus *objicitur*, Morbi per consensum sunt in fieri, & à simplici humorum vel vaporum communicatione suam habent existentiam, quâ cessante statim cessant; at illi inter veros morbos à Galeno recensentur: ergò non omnes morbi habent permanentiam. *Respondeo*, morbos per consensum non posse diu perdurare, quin ab eorum causis idiopathia parti inferatur, quæ, vel exigua, habet semper aliquid facti, quod est sufficiens verum morbum constituere. Si tamen adhuc tam levis sit sympathicus effectus, ut nullam habeat in parte consistentiam, neque ullam peculiarem postulet curationem, sed primariò morbo sublato statim omnino auferatur, certè tunc à vera morbi ratione excluditur ab ipso Galeno.

Objicitur denuò, morbos ex omnium Medicorum consensu, quatuor habere tempora, quæ perpetuò decurrunt; nimirum principium, augmentum, statum, & declinationem. Cùm ergò sunt in perpetuo motu, non poterunt habere permanentiam. *Respondeo*, ætates seu tempora morborum respicere eorum motum, & varias constitutiones, non autem generationem & essentiam, quæ fixa & stabilis permanet : sicut hominis natura eadem perpetuò conservatur, licèt ille per diversas ætates varias subeat mutationes; sic morbi, jam facti & geniti, sua percurrunt tempora, in quibus variè afficiuntur.

Denique sic *arguitur* : habere permanentiam & esse in facto, idem est apud Medicos, ut suprà admonuimus : At inter omnes febres sola hectica est in facto, hac enim conditione distinguitur à reliquis, quæ in fieri tantum esse dicuntur : Ergò reliquæ febres non habent permanentiam. *Respondeo*, in omnibus morbis esse aliquid, per quod morbi illi tales sunt, & generationem suam adipiscuntur. Sed quoniam causa morbifica, v. g. humor putridus in febribus perpetuò agit, & multiplicat qualitatem illam morbosam, ideò dicuntur in fieri, donec in hecticam evadant, causa scilicet agere cessante, propter introductam æqualem intemperiem, & tunc facti simpliciter appellantur; reliqui verò, partim facti, partim fientes.

Omnem morbum necessariò sequitur actio læsa per se, & immediatè.

Morbi non rarò sensibus sunt incogniti, omnes tamen per symptomata innotescunt, quæ sunt illorum effectus, & potissimùm per actionem læsam, quæ à morbo dependeat immediatè & per se, atque ita essentialiter, ut posita actione læsâ, necessariò ponatur morbus à quo illa dependet.

Verùm hîc *objici* potest, ab ipsis causis morbificis sæpè læditur actio immediatè, nimia enim alimenti copia ingesta ventriculi concoctionem lædit, nullo intercedente morbo: Ergò non omnis actio læsa dependet à morbo.

Respondeo, coctionem ventriculi non esse idcirco læsam, quod magnam alimenti copiam nequeat concoquere; cùm enim certa inter agens & passum debeat esse proportio, ut actio rectè exerceatur, si alimentum quantitate nimia exsuperet, vel sit qualitate molestum, ventriculi actio non dicetur læsa, etiamsi illud nequeat subigere; sicut non dicetur laborare, etiamsi ferrum nequeat concoquere. Dicimus igitur, vitium dependere ab objecti improportione.

Rursum sic *objicitur*: Quædam symptomata possunt primò & per se lædere actionem; ut qualitas mutata in oculo, color scilicet flavus corneæ tunicæ ictericorum, à flavæ bilis in illam effusione contractus, qui visionem immediatè lædit; illis enim omnia apparent flava, at nullus potest accusari morbus qui visionem hoc modo lædere queat. Ergo color ille qui symptoma est, actionem lædit immediatè. *Respondeo*, in oculo peculiariter colorem præternaturalem posse dici morbum; oculus enim naturaliter constitutus debet esse omnis coloris expers, ut objectorum species puras & impermixtas, eorumque colores varios recipere possit: color enim ille oculi referri potest ad morbos innumeros, quia auctus est numerus qualitatum, quæ naturaliter in oculo esse debent. Idem dicendum videtur de sapore extraneo in lingua, & sono in aure, quia scilicet impediunt, ne sapores & soni ab iis ritè percipiantur; unde patet in peculiaribus illis sensoriis, peculiari constitutione donatis, peculiarem etiam morbi rationem esse admittendam.

Denuò hic *objicitur*. In affectibus sympathicis actiones partium læduntur absque ullo morbo : nam si in partibus per sympathiam laborantibus esset morbus, illis remedia adhiberentur, quod tamen non venit : neque dum obstructo cerebro nervorum actio læditur, possumus dicere morbum esse in nervis, sed in cerebro tantum. *Respondeo* affectus sympathicos in censu morborum non reponi à Medicis therapeuticis ; quia illis remedia non adhibentur: si quis tamen attentè consideret, illos ad aliquod morbi genus referri posse reperiet. V. g. obstructo cerebro non influit in nervos spiritus animalis, ex cujus defectu moratus & sensus abolentur. At defectus ille inter morbos in numero deficientes potest recenseri, & ita de aliis quamplurimis est dicendum.

CAPUT II.

De Morbi Generibus, & Differentiis.

Hactenus de morbi natura : consequens est, ut de illius differentiis agamus.

Genera, species, & differentiæ morborum confunduntur à Galeno, 2. *methodi*, & pro uno & eodem usurpantur : non enim solet exactam illam & logicam considerationem consectari, licèt diverso respectu utrumque verè dici possit : ratione nimirum ipsius morbi, qui genus summum est, *species* seu differentiæ debent appellari: & ratione specierum inferiorum, in quas dividuntur, *genera* dici possunt.

Sunt autem morborum differentiæ aliæ essentiales, aliæ accidentales.

Essentiales sunt quæ ab ipsa morbi essentia desumuntur, & aliter specificæ appellantur, quia ex iis genera, & species constituuntur.

Illæ autem sunt tres, nimirum similaris, organica, & communis.

Tota essentia accidentium à subjectis dependet, ideò eorum essentiales differentiæ à subjectorum differentiis sumi debent : morborum autem subjecta sunt corporis nostri

nostri partes, quæ propriè tales appellantur, quæ nimirum toti cohærent, communique vitâ fruuntur: nam quamvis ab Hipp. partes dividantur in *continentes*, *contentas*, & *impetum facientes*, ubi per continentes partes viventes & actionibus exercendis destinatas intelligit, per contentas, humores, & per impetum facientes, spiritus; nunc latissimè accipiunt nomen partis, neque humores, aut spiritus morborum subjecta esse possunt, nec communi vitâ fruuntur, sed causæ potius sunt morborum, dum qualitate, vel quantitate peccant. Cùm igitur partes istæ viventes sub duplici contineantur differentiâ, similarium scilicet & organicarum, morbi etiam in similares & organicos dividuntur: sed quia in utrisque dictis partibus, communis alia requiritur dispositio, præter debitam temperiem & conformationem, ut secundùm naturam se habere dicantur, naturalis scilicet illarum partium continuitas seu unio; ideò, dum illa solvitur, alia oritur species morbi, quæ communis appellatur. (*Melet. II.* 12. 14. *&c.*)

CAPUT III.

De Speciebus Morbi Similaris.

Omnis morbus similaris intemperies appellatur.

PArtes similares ex elementis tantùm componuntur, & earum actiones à quatuor primarum qualitatum symmetria & debita cum moderatione perficiuntur. Partes enim similares, quà similares sunt, nullam edunt actionem præter nutritionem, propter quam conveniens alimentum ad se attractum retinent, concoquunt, & superflua expellunt, quæ omnia à sola temperie in iis absolvuntur. Igitur quamdiu partes similares debitam servant temperiem, secundùm naturam se habent. Dum verò intemperatæ sunt, in morboso statu sunt constitutæ, atque ita omnis morbus partes similares efficiens, erit intemperies.

Intemperies autem in alias differentias subdividitur, quarum nonnullæ sunt essentiales, reliquæ verò accidentales.

Essentiales rursum aliæ sunt simplices, aliæ compositæ. Simplices sunt quatuor, 1. Calida. 2. Frigida. 3. Humida. 4. Sicca.

Compositæ sunt totidem, 1. Sicca & humida. 2. Calida & sicca. 3. Frigida & humida. 4. Frigida & sicca.

Illæ temperies morbosæ appellantur, quoties tantus est earum excessus, ut manifestam inferant actionum læsionem, alioqui intra sanitatis limites erunt constitutæ. V. g. licèt quis bilioso temperamento donatus, calidior ficciorque existat, quàm par sit ad justam temperamenti moderationem efficiendam; quamdiu tamen actiones suas secundùm innati sui temperamenti conditionem exercet, intemperie morbosa affectus non dicetur, donec proprios sanitatis limites excedens, in febrem, v. g. aliumve calidum affectum inciderit.

Accidentales intemperierum differentiæ desumuntur à causa, vel à subjecto.

Licèt accidentales morborum differentias ad finem hujus sectionis remiserimus tractandas; quia tamen hæ ad intemperiem solam peculiariter spectant, ideò de illis hîc agere non erit inconveniens.

Ratione causæ alia intemperies dicitur materialis, alia immaterialis.

Materialis intemperies ea est, cui conjungitur interna quædam causa, humor scilicet, vapor aut flatus: ut in febribus humoralibus, partium inflammationibus, & infinitis aliis contingit, & illa à Galeno appellantur intemperies cum humoris affluxu. Immaterialis verò, quæ nuda intemperies etiam appellatur, ea dicitur, quæ ab exteriori tantùm causa profecta est sine interioris concursu. Hæc minùs frequens est quàm superior, & rarò admodum contingit, eam tamen videre est in marasmo summa partium refrigeratione, in aqua gelida, vel sub Aquilone gelidissimo contracta, in cephalalgia à vehementi æstu contracta, & similibus.

Ratione subjecti alia intemperies est in habitu, alia in habitudine.

Intemperies quæ est in habitu, seu quæ habitum contraxit & confirmata est, *hectica* etiam appellatur, quæ tam firmiter inhæret, ut sit indelebilis, & dicitur etiam omnino facta: hujus generis sunt febris hectica, & elephantiasis. Ea verò quæ est in habitudine, seu dispositione, est tantum *inchoata*, & adhuc in fieri, aut saltem partim fiens, & partim facta, aut facilè delebilis, ut febres vulgares, & alii morbi curatu faciles.

Ratione etiam subjecti, alia est intemperies æqualis, alia inæqualis.

Æqualis intemperies est, quæ in singulas corporis nostri partes est æqualiter dispersa: sic febris hectica est æqualis intemperies, quia idem caloris gradus in omnes partes est introductus. *Inæqualis* verò intemperies est, quæ partibus corporis nostri non est æqualiter insita: sic febres putridas inæquales morbos appellamus, quòd in iis partes solidæ non sunt planè calefactæ, sicut humores quos calor penitus occupavit: sic febres epialæ & lypiriæ inæquales intemperies appellantur; quoniam in epiala calor & frigus simul in toto corpore persentitur, in lipyria verò exteriora rigent, & interiora uruntur. (*Melet. II.* 18. *&c.*

COROLLARIUM CIRCA Morbos Similares.

Objicitur *primò*, non dari posse simplicem intemperiem, quia illa vel esset cum materia, vel sine materia. Non cum materia, quia talis intemperies ab aliquo humore pendet: at unusquisque humor duplici præditus qualitate. Immaterialis verò à causis externis excitatur, illæ autem vel sunt elementa, quorum unumquodque duas habet qualitates; vel mixta, quæ duas etiam habent qualitates ab elemento prædominante. *Respondeo*, unicam tantum qualitatem posse excedere, reliquis bene contemperatis, cum duæ causæ internæ vel externæ conjunguntur quæ in una qualitate conveniant, in alia sint contrariæ. Ut dum ex sanguine & bile morbus generatur, siccitas bilis retunditur à sanguinis humiditate, & ibi nullus est excessus, sed utriusque caliditas, simul juncta, efficit calidam intemperiem. Idem evenit in causis externis: si enim aër sit temperatus, ad calidam humidamque temperiem, & alimenta frigida & humida, frigiditas ipsis cum alterius caliditate contemperationem efficient, sed humiditas utriusque humidam pariet intemperiem.

Objicitur denuò, calidam & humidam intemperiem non dari, quod caliditas & humiditas sint vitæ nostræ principia, ac proinde simul juncta non possint esse morbosa. Deinde, quod caliditas debeat esse valde intensa, ut morbosa esse possit; at calor intensus potenter absumit humiditatem, & citissimè sibi comitem accersit siccitatem, atque ita intemperies calida & humida non poterunt simul subsistere. Idem dicas de frigida intemperie, quæ magnas generans cruditates, copiosas cumulat in corpore humiditates: unde non videtur posse cum siccitate reperiri. Ad hæc *Respondeo*, caliditatem & humiditatem esse quidem vitæ nostræ principiis consentaneas, si tamen ita redundent, ut humores non possint à natura gubernari, nec commodè ventilari, necessariò putredinem concipient, unde calor præter naturam introducitur, qui nimiæ humiditati junctus, calidam & humidam intemperiem efficit. Deinde, calor excedens absumit quidem humiditatem, sed non illico ac proinde illud temporis spatium sufficit ad morborum etiam sævissimorum generationem, ut patet in febribus sanguineis, in quibus maxima initio humiditas luxuriat, si tamen diutius perdurent, siccam intemperiem accersunt. Eodem prorsus modo frigida & sicca intemperies diutius persistit, antequam per cruditates humida acquiratur. Imò etiamsi copiosa cumulentur excrementa, partes tamen solidæ sic eam servant intemperiem, ut in senibus apparet. Propositas morborum differentias, easque solas tota recipit antiquitas, omnesque ferè neoterici, præter Fernelium, & alios nonnullos illius sequaces. Fernelius enim nova duo morborum genera commentus est, quorum unus vocat materiæ, alterum verò formæ, seu totius substantiæ. Cùm enim (inquit) in partibus similaribus tria spectentur, materia, forma, & temperamentum, quorum naturalis constitutio sanitas est, sic uniuscujusque immoderatio erit morbus. Atque hinc

hinc tres morborum differentiæ exorientur, nimirum intemperies ex primarum qualitatum excessu; materiæ immoderatio; dum pars mollior aut durior, laxior aut a strictior, tenuior aut crassior, rarior aut densior evadit; & formæ corruptela, dum vel à morbis manifestis, ut à putredine, vel ab occultis, venenatis scilicet, contagiosis, & pestilentibus tota corporis symmetria corrumpitur.

Hanc suam opinionem nudè proposuit Fernelius *lib.* 1. *suæ Pathologiæ, cap.* 7. quam longa tamen disputatione confirmavit, 2. *de abditis rerum causis, cap.* 9. & quia celebris valde est propter tanti viri auctoritatem, multosque non mediocriter exercuit; illam idcirco brevi disputatione discutiemus. Rationes igitur, quæ à Fernelio afferuntur pro sua opinione confirmanda, quatuor sequentibus possunt comprehendi.

Primò. Morbi in iis esse solent, à quibus actiones perficiuntur: sed tria sunt in parte similari quæ actiones illius perficiunt, materia scilicet, forma & temperamentum: ergò & circa illa erit morbus.

Secundò Idipsum confirmatur ex varia actionum læsione, in una eademque parte. Ventriculus enim, ut pars similaris, sæpe laborat imbecillitate, à qua imminuitur concoctio; sed illa imbecillitas nunc fit ab immodicè refrigerantibus, ut nimio aquæ potu, lactucarum, & similium usu: nunc à relaxantibus, ut olei, tepentium, & similium haustu; nunc denique ab extraneis quibusdam & venenatis qualitatibus, à quibus formæ suæ robur dejicitur. Ergò tria erunt morbi genera distincta.

Tertiò. Ab ipsis remediis hoc etiam evinci posse videtur. Tria enim sunt remediorum genera ab ipso Galeno constituta: alia nimirum quæ primis tantùm qualitatibus alterant, & hæc in morbis intemperiei locum habent; alia verò quæ adstringunt, relaxant, attenuant, incrassant, & hæc morbis in materia medentur; alia denique sunt, quæ agunt à tota substantia & occulta proprietate, & hæc in morborum totius substantiæ curatione usurpentur.

Quartò. Denique in gangræna, elephantiasi, & ulceribus malignis, tota partium substantia corrumpitur. Ergo non possunt negari morbi totius substantiæ.

Nos verò existimamus rationes istas non esse tanti momenti, ut nos cogere valeant antiquas morborum similarium differentias multiplicare. Decimus ergò illam Fernelii opinionem esse rejiciendam: atque antequam allatis objectionibus satisfaciamus, sequentibus erit confutanda.

Primò. Morbus est affectus totius partis similaris, quatenus talis est: ergò materia & forma non possunt dici affici morbo, sed totum compositum, sola enim intemperies est affectus totius partis similaris.

Secundò. Omnis actio partis similaris est naturalis: sed actiones naturales quatuor tantùm sunt, attractio, retentio, concoctio, & expulsio, quæ à temperie sola dependent: Ergò unicus tantùm erit morbus partis similaris, nimirum intemperies.

Tertiò. Morbus omnis habet agendi vim, nimirum actionem lædendi. At materiæ nulla est actio; est enim principium passivum & potentiale: ergò nullus dabitur morbus materiæ.

Quartò. Si daretur morbus formæ, malè ab omnibus, tum veteribus, tum neotericis definiretur morbus, quem volunt esse corporis dispositionem: At forma est incorporea. Ergò non potest pati morbos.

Quintò. Si darentur morbi formæ, infinita sequerentur absurda, formam scilicet per se pati posse, generari & corrumpi magis & minus recipere, & habere contrarium, quæ abhorrent à philosophia.

Denique. Si formæ, vel totius substantiæ corruptela fit morbus; consideranda erit, vel in termino & absoluta, vel in via, & in fieri. Si absoluta, nihil aliud est, quàm animantis interitus, & integra pernicies: si verò fit in fieri, & in motu, erit tantum alteratio corruptioni prævia, ac proinde qualitas in temperie constituta.

Atque ita satis manet confutata hæc Fernelii opinio. Ad *rationes* in illius subsidium allatas, ita *respondemus*. Ad *primam* dicimus: Materiam & formam non concurrere ad perfectionem actionum, sed tantùm ad compositi constitutionem; actiones enim sunt compositorum, non componentium: compositum autem operatur secundum dispositionem, quæ in illo reperitur: hæc autem dispositio in parte similari est sola temperies.

Ad *secundam respondeo*, actionem ventriculi non esse purè similarem, sed fieri partim à temperie, partim à conformatione & structura illius, alteratio enim & coctio alimentorum rectè perfici non possunt, quin debitè illa contineantur & coarctentur à ventriculo. Retentio verò illa, sive complexus dependet à ventriculo, hoc, vel illo modo comformato. Quoties igitur refrigeratur ventriculus, ut non possit concoquere, est intemperie, seu morbus similaris: dum verò ita relaxatur, ut non possit continere est morbus organicus: cum denique actio ventriculi dejicitur à rebus venenatis, est quædam intemperies, quia corrumpitur temperamentum insitum illius partis, & illa intemperies maligna seu venenata appellatur, ut infra dicetur.

Ad *tertiam respondeo*, qualitates illas secundas à primis immediatè dependere. Sic adstringentia frigida sunt & sicca, relaxantia calida & humida, & ita de cæteris: quæ verò à tota substantia operari dicuntur, id præstare per qualitates occultas, quæ ad temperiem referuntur.

Ad *ultimam respondeo*, intemperiem esse duplicem, vulgarem unam, alteram malignam, ut in differentiis accidentalibus ostendetur: propositi autem affectus ad intemperiem malignam facillimè referri possunt.

An dentur morbi totius substantiæ, & an Fernelius rectè eos describat, & quid de Riverii sententia statuendum sit, discere licet ex Gr. Horst. oper. T. 1. *pag.* 239.

CAPUT IV.

De Morbi Organici Speciebus.

Morbi organici species quatuor sunt, 1. *In conformatione.* 2. *In magnitudine.* 3. *In numero.* 4. *In conjunctione.*

Quemadmodum à partibus similaribus actiones similares, ita ab organicis organicæ exercentur, quæ ut secundùm naturam se habeant, quatuor desiderant conditiones, debitam nempe conformationem, magnitudinem, numerum, & conjunctionem, à quibus si fiat recessus, morbi statim oriuntur: unde totidem morbi organici differentiæ resurgunt.

Conformationis morbi rursum tres habent species. 1. *In figura.* 2. *In asperitate & lævitate.* 3. *In meatu & cavitate.*

Morbus in figura est, cum naturalis partium figura ita immutatur, ut inde actionum læsio contingat.

Multis modis partium figura potest immutari, dum scilicet quæ rectæ naturâ esse debent, incurvantur; curvæ eriguntur, aliæ inflectuntur, distorquentur, rotundæ quadratæ fiunt, & ita de cæteris.

Morbus in asperitate & lævitate est, cùm partes quæ naturaliter asperæ aut rugosæ esse solent, læviores evadunt, vel contrà læves asperiores.

V. g. Cùm ventriculus & intestina mucosa pituita obducta lienteriam patiuntur, fit morbus in lævitate; cùm verò trachea arteria à distillatione è cerebro exasperata contrahit raucitatem, est morbus in asperitate.

Morbus in meatu & cavitate est, cùm naturalis meatuum & cavitatum constitutio evertitur.

Ejus rursum tres sunt species, 1. *adstrictio,* 2. *obstructio,* 3. *dilatatio.*

Adstrictio fit, cùm meatus, vel cavitas ab externa causa comprimitur, & angustior evadit.

Sic dum œsophagus & aspera arteria coarctantur ex angina, & vesica comprimitur ex grandiore fœtu in utero concluso, morbus ille fit, qui adstrictio appellatur.

Obstructio fit, cum materia aliqua præternaturalis internas cavitates occupat, vel meatus occludit.

Sic calculus in vesica; materia crassa, viscida, & lenta hepatis, lienis, aliarumque partium venas interiores, liberumque humorum commeatum impediens, & reliqua hujusmodi, obstructionem pariunt.

Dilatatio fit, quando cavitates & meatus nimis ampli & patentes efficiuntur.

Dilatatio est adstrictioni & obstructioni contraria: illius exemplum habemus in dilatatione pupillæ, & varicibus, tum etiam in venarum anastomosi & diapedesi. Anastomosis enim fit quando orificia vasorum nimis dilatantur, diapedesis verò quando tunicæ eorum nimis relaxantur & rarefiunt, ut humores effluant. Ad dilatationem etiam referuntur nimia ventriculi laxitas, ut non possit commodè amplecti alimentum, quam perperam Fernelius ad morbos materiæ supra revocabat.

Magnitudinis morbi vel sunt in magnitudine aucta, vel imminuta.

Utrique vel in toto corpore, vel in aliqua ejus parte. In toto corpore est magnitudo aucta, vel imminuta, dum tota illius moles præter modum augetur, vel imminuitur.

Magnitudinis auctæ in toto corpore exemplum affert Galenus de quodam Nicomacho Smyrnæo, qui præ nimia crassitie sese non poterat commovere. Eadem verò imminuta satis apparet in atrophia & febri hectica, in quibus totum corpus macie contabescit.

In aliqua parte magnitudo augetur, vel imminuitur, dum naturaliter sibi constitutas dimensiones excedit, vel ab iisdem recedit.

Sic tumor præter naturam in parte est magnitudo aucta: sic etiam partis defectus in longitudine, latitudine, vel profunditate, ut linguæ, nasi, digiti, testis, vel alterius partis parvitas insignis, est magnitudo imminuta. Illa enim parvitas contingit vel ab ipsa generatione, ex defectu materiæ, vel post generationem, idque rursum dupliciter; defectu scilicet alimenti, unde partis atrophia & consumptio, vel ablatione substantiæ partium, ut cum portio nasi, linguæ, vel digiti amputatur.

Morbi in numero sunt vel in numero excedente, vel in deficiente.

Ad partes organicas constituendas certus similarium numerus requiritur, & in majoribus, magisque compositis, certus minorum organorum, & minùs compositorum numerus concurrit. Quomodocunque autem ista redundent vel deficiant, vitium faciunt, quod numeri aucti, vel imminuti appellatur.

Numerus excedens vel est eorum, quæ sunt secundum naturam, vel toto genere præter naturam.

Secundum naturam dicuntur, ratione substantiæ, ex qua componuntur, quæ naturalis: & peccant tantùm in eo, quod non sint necessaria ad membri functiones exercendas; imò illas impediant, ut sextus digitus, carnis excrescentia in ulcere, & similia. At verò toto genere præter naturam sunt ea, quæ ex substantia omnino præternaturali componuntur, ut lumbrici, calculi, &c. quæ ad morbos in numero referuntur, quatenus res præter naturam superadditæ, organi structuram vitiantes, & functiones illius suâ præsentiâ impedientes. Alioqui si actiones non lædant quatenus numero redundant, sed obstructionem, aut similem affectum producant, causæ morbi potiùs censebuntur, ut suprà annotavimus.

Numerus deficiens perpetuò in rebus naturalibus, sive corporis partibus consistit, isque vel ab ipso utero, vel post exitum ab eo est contractus.

Morbus in numero deficiente ab ipso ortu contractus dicitur, cùm quis v. g. pede, manu, oculo, teste, aut alia quavis parte mancus in lucem procedit: post ortum verò, quando pars aliqua amputatur: ut cùm pes, vel brachium gangrena laborans, amputantur, testis in hernia eximitur, dens cariosus evellitur, & sic de cæteris.

Morbi in conjunctione sunt duplices: in situ, & in connexione.

Morbi in situ sunt, quando partes quæ simul cohærere debent, à propriis sedibus recedunt.

Hujusmodi morbos videre est in hernia, cùm intestinum, vel omentum in scrotum descendit; item in procidentia ani, uteri, & similium.

Morbi in connexione sunt, quando partes quæ debent simul cohærere, non coalescunt: vel contra, quæ cohærere non debent, simul coalescunt.

Tales affectus apparent in luxationibus, quando ossium connexio pervertitur, & in imperforatis, necnon dum oculorum palpebræ, vel oris labra coalescunt, quæ naturaliter debent esse disjuncta.

COROLLARIUM
circa morbos Organicos.

Objicitur primò. Deficientem esse morborum organicorum numerum jam allatum, quia eorum differentiæ non desumuntur ab iis omnibus, quæ necessaria sunt ad actiones organicas obeundas. Sed præter jam dicta alia multa concurrunt: partes enim instrumentariæ indigent calido à corde influente, nimirum sanguine, & spiritibus bene affectis, quandoquidem iis læsis, aut absentibus, totius corporis actiones offenduntur: syncope, tremore, rigore, &c. Ergò ab illis quædam morbi organici species erit constituenda. *Respondeo*, In propria cujusque partis constitutione distinguenda esse communia instrumenta, quæ in omnibus actionibus, tum similarium, tum organicarum partium sunt necessaria: illa enim in neutris peculiarem obtinent considerationem, sed tanquam vaga & fluxa in partium corporis viventis numero non habentur. Vel certè dicendum, affectus, qui ab horum vitio contingunt, non esse idiopathicos, sed debere tantùm referri ad sympathiam negatæ materiæ vel facultatis.

Objicitur secundò, præter adductas conditiones ad partium organicarum constitutionem requiri symmetriam; si enim pes v. g. vel manus ossibus, nervis, & ligamentis, constare debeant, tota sint ossea vel carnea; mala redditur illarum partium structura, quamvis rectè se habeant superiùs numerata. *Respondeo*: si pars organica, quæ pluribus instrumentis constare debet, ex unico tantùm sit conflata, esse tunc morbum in numero deficiente, nec aliud genus diversum esse inquirendum.

Objicitur denique, ab ipsis qualitatibus, tam primis quàm secundis, actiones partium organicarum lædi: partes enim verbi gratia duriores vel molliores, crassiores aut tenuiores, ad sensum vel motum redduntur ineptiores, sicut Galenus cerebri crassitiem ad ingenii acumen plurimùm obesse existimat, tenuitatem verò prodesse; sic ventriculus laxior male concoquit, cornea oculi tunica rarior aut densior visui officit: & ita de reliquis. Unde patet, istas etiam qualitates inter morbos organicos debere recenseri. *Respondeo*, morbos illos, qui sequuntur mutationes qualitatum, non posse tribui partibus organicis, quatenus sunt organicæ, sed quatenus ex similaribus tanquam materia quadam componuntur: ad partis enim instrumentariæ constitutionem debita partium similarium symmetria, earumque temperies, tam in primis quam secundis qualitatibus est supponenda; non igitur earum improportio parti organicæ est adscribenda, quamvis illius actiones lædat, quia id fit ex accidenti; sicut domus corruit, ubi ligna vel lapides sunt putrida vel cariosa, quamvis illa non ad domum spectent, si formalem illius rationem intueamur.

Contra istam *responsionem* denuò *objici* potest, secundas illas qualitates, duritiem, mollitiem, & reliquas, non minus debere ad partium organicarum morbos referri, quam asperitatem & lævitatem, quæ etiam inter qualitates secundas numerantur, & à nobis inter conformationis morbos recensitæ fuerunt. *Respondeo*, non esse eandem rationem, quandoquidem durities, mollities, & reliquæ non mutantur, nisi per ipsam temperiem simul immutatam, asperitas verò & lævitas, quæ sunt affectus superficiei tantùm, ita dependent à formatrice facultate, ut sine ulla temperamenti diversitate quasdam læves & æquales, alias asperas & inæquales producat, ut patet in ossibus, quæ siccissima sunt, & tamen maximè æqualia in sua superficie: & in ventriculo, qui superficie sua externa est æqualis, interna asper & rugosus: & sic de cæteris. [*Melet. II.* 37. *ad* 60.]

CAPUT V.

De Morbi Communis, seu Solutionis Continui Differentiis.

Morbi communis seu solutionis continui differentiæ desumuntur à causa, vel à subjecto.

Causæ continuum solventes quatuor sunt: ad primam referuntur ea quæ sunt tenuia, & ad secundum idonea; ad secundam, acria & erodentia: ad tertiam gravia, dura, & obtusa: ad quartam, rumpentia, & divellentia.

Quæ à tenuibus & secantibus fit solutio continui, sectio appellatur.

SUb hac comprehenduntur omnes solutiones continui, quæ fiunt ab externis causis incidentibus, sive punctim, sive cæsim, in quavis corporis parte.

Quæ ab acribus & erodentibus fit solutio continui, erosio nuncupatur.

Ut plurimùm fit erosio in corporis partibus à causis internis, ut acribus, & mordacibus succis, ulcera efficientibus. Aliquando etiam fit ab externis admotis, vel actu exurentibus, ut igne, candente ferro; vel potentiâ, ut causticis medicamentis & similibus.

Quæ à gravibus, duris, & obtusis fit solutio continui, contusio appellatur.

Hæc solutio continui ut plurimùm manifesta non est, sed occulta; in ea enim partes colliduntur, & violenter comprimuntur, ex qua compressione occulta fit continui solutio.

Quæ à rumpentibus & divellentibus fit solutio, ruptio seu divulsio appellatur.

Hæc sæpissimè contingit in tortura in qua digiti pedum vel manuum ita divelluntur, ut eos ab aliis partibus omnino separari contingat: ex nimio etiam conatu peritonæum disrumpi solet, unde hernia solet exoriri. Aliquando etiam ex nimia plethora venarum tunicæ disrumpuntur, unde, copiosæ hæmorrhagiæ producuntur.

Ratione subjecti, seu corporis nostri partium, variæ solutionis continui differentiæ constituuntur, & varia illis nomina adscribuntur.

In carne enim facta incisio, vulnus appellatur, erosio verò ulcus.

In osse facta incisio transversa, fractura: recta, fissura dicitur; erosio verò, caries.

In venis, arteriis, nervis, & cartilaginibus facta incisio transversa, idem incisionis retinet nomen; & recta fissuræ.

Peculiares solutionis species, punctura dicta, nervis potissimùm attribuitur; membranis verò ruptura.

Apud Chirurgicos authores omnes istæ solutionis differentiæ sub vulnerum, ulcerum, & luxationum nomine comprehenduntur, & pulchrè exponuntur à Joële & Sennerto. (*Melet.II. 26. 51. 58.*)

CAPUT VI.

De Differentiis Accidentalibus Morborum.

Accidentales morborum differentiæ sunt, quæ genera & species morborum non constituunt, sed tantùm nonnullas eorum proprietates declarant.

INfinitæ propemodum ab auctoribus proponuntur accidentales differentiæ, quas omnes persequi nimis longum, & forsan minùs utile futurum arbitramur. Nos igitur eas tantùm hîc proponemus, quæ ad usum artis magis sunt necessariæ, & frequentiùs occurrunt in morborum tractatione.

Illæ autem desumuntur vel à morborum essentia, seu proprietatibus eam comitantibus, vel à causis morborum.

Ab ipsa morbi essentiâ essentiales illius differentiæ desumuntur, ut suprà demonstratum fuit: accidentales verò differentiæ à nonnullis proprietatibus, essentiam morbi comitantibus, tum etiam à causis & effectibus. Nos tamen, reliquis omissis, ut per se notissimis, vel minus utilibus, eas tantùm hîc proponimus, quæ ab essentia & causis desumuntur.

Proprietates morborum essentiam comitantes, sunt prima, magnitudo; secunda, motus; tertia, mos; quarta eventus.

1. Ratione magnitudinis, morbus dicitur magnus, vel parvus.

Morbus magnus is dicitur, qui intensius valde est, & magnâ vi corpus nostrum affligit.

Parvus verò, qui à naturali constitutione parum recedit, & vires nostras parum labefactat.

Galenus tribus de causis morbus magnum dici debere affirmat. *Primò* ratione partis, si nimirum partem principalem afficiat, vel ad vitam necessariam: *Secundò* ratione causarum; si nimirum illæ sint admodum vehementes, & magno impetu sæviant: *Tertiò*, ratione symptomatum, si nimirum illa violentiâ & atrocitate corpus valdè molestent.

2. Ratione motus considerentur quatuor tempora morborum. Principium, augmentum, status, & declinatio.

Principium morbi est, quando eumdem tenorem servat, quem à principio accepit, nulla auctione insigni adveniente.

Augmentum est, cùm morbus sensibiliter increscit.

Status est, cùm morbus non amplius increscit, eademque retinet vehementiam à summo incremento relictam.

Declinatio denique est, cùm morbus manifestam suæ vehementiæ patitur diminutionem.

Divisio temporum morborum non solùm ab essentia ipsius morbi desumitur à Galeno, sed etiam à causis, & symptomatis, cùm scilicet illa vehementiora fiunt à principio ad statum, & in declinatione mitescunt, ac potissimum ab excrementis, quæ in principio omnino cruda statuuntur, in augmento quoddam coctionis rudimentum præ se ferre, in statu maxima coctionis indicia ostendere, & in declinatione absolutam concoctionem, suique in melius commutationem.

Tempora autem morborum vel sunt universalia, vel particularia.

Tempora universalia sunt partes totius morbi, à principio ad finem considerati.

Tempora verò particularia sunt partes paroxysmorum, qui in morbis intermittentibus apparere solent.

Sic unusquisque morbi paroxysmus habet principium, augmentum, & declinationem; sicut universus morbus in totò sui decursu consideratus.

Nota non omnes morbos habere quatuor tempora, sed tantùm salutares, lethales enim ante declinationem perpetuo interimunt.

In motu consideratur quantitas & modus.

Ratione quantitatis motus, sed durationis, alius morbus dicitur longus, alius brevis.

Sic febris ephemera est morbus brevis, quia citissimè finitur: hydrops verò longus, quia diutissimè perdurat.

Ratione etiam quantitatis motus seu durationis, alius morbus dicitur, alius chronicus.

Acutus morbus est, qui cum brevitate junctam habet magnitudinem.

Ideò celeriter movetur cum vehementia & periculo. Huic vulgò chronicus opponitur: licet illi non sit omnimodè contrarius. Chronicus enim & longus idem est, talisque appellatur ex eo solùm, quòd diuturnus sit, licèt plerumque magnus existat: ut paralysis, hydrops, & similia, quibus verè & propriè breves opponuntur.

Nota, nonnullos morbos chronicos esse ratione propriæ essentiæ, & acutos ratione paroxysmi, ut epilepsia, quæ morbus est longissimus, & paroxysmos habet acutissimos.

Morbus acutus triplex est, primus peracutus, secundus acutus simpliciter, tertius est acutus ἐκ μεταπτώσεως, seu ex decidentia.

Peracutus rursum dividitur in extremè peracutum, & simpliciter peracutum.

Extremè peracutus est, qui tam vehementer, & velociter movetur, ut tertio vel quarto die ad salutem vel ad mortem terminetur.

Peracutus simpliciter ad septimum diem terminatur.

Acutus

Acutus verò simpliciter dictus, vel est exactè talis, vel non exactè.

Exactè talis ad decimum quartum diem terminatur.

Non exactè talis ad vigesimum vel ultra producitur.

Acutus denique ex decidentia ad quadragesimum usque diem se extendit: & ultra illum longus & diuturnus morbus appellatur.

Et hæ sunt differentiæ, quæ à quantitate motus desumuntur: sequitur ut eas proponamus, quæ à modo motus emanant.

Ratione igitur modi motus, alius morbus dicitur continuus alius intermittens.

Continuus morbus est, qui continuo affligit, & in tota sua duratione ad intermissionem aliquam non pervenit.

Intermittens verò, qui integras in suo decursu habere solet intermissiones.

Atque ita de motu: jam de more morbi est agendum.

3. *Ratione moris, morbus dicitur benignus vel malignus.*

Benignus morbus dicitur, qui mitis valde est, & nulla sæva infert symptomata.

Malignus verò is appellatur, qui magnam quandam & venenatam qualitatem adjunctam habet, & sævissima infert symptomata.

Malignus rursum triplex est: primus venenatus, secundus pestilens, tertius contagiosus.

Venenatus morbus est, qui qualitatem habet vitæ nostræ penitus adversam, ex veneno assumpto, admoto, vel ex pessimis humoribus intus genito productam.

Pestilens morbus est, qui malignam & deleteriam qualitatem possidet, ac in omnes communiter grassatur.

Contagiosus denique est, qui sese valde multiplicat, & alios quàm plurimos eodem affectus genere inficere solet.

Atque ita de more morbi, jam de illius eventu.

4. *Ratione eventus, alius morbus dicitur salutaris, alius lethalis, alius periculosus.*

Salutaris morbus est, qui nullum vitæ periculum minatur.

Lethalis morbus est qui certissimam infert perniciem.

Periculosus denique, qui dubium exitum pollicetur; & aliquando ad salutem, aliquando ad interitum terminatur.

Atque hæ sunt differentiæ, quæ à proprietatibus essentiam comitantibus desumuntur: jam illas, quæ à causis petendæ sunt, proponamus.

Istæ autem causæ sunt vel materiales, vel efficientes, vel sine quibus non.

Ad materiales subjectum referimus; ad efficientes, humores; & ad eas sine quibus non, locum.

Multa alia sunt genera causarum, quæ hîc non proponimus, quia ab his tantùm differentias morborum accidentales desumere decrevimus, immo neque omnes proponemus, quæ ab illis elici possunt, sed tantùm utiliores.

1. *Ratione subjecti, alius morbus dicitur idiopathicus, alius sympathicus.*

Idiopathicus est, qui primariò in parte à sua causa producitur, in eaque habet permanentiam.

Sic pleuritis, peripneumonia, phthisis aliique idiopathici appellantur.

Sympathicus verò est, cùm ab una parte idiopathicè laborante, affectus alteri communicatur.

Ita tamen affectus parti per consensum laboranti communicatur, ut priore, scilicet idiopathico sublato, sympathicus auferatur; alioqui si ex se permanet, idiopathicus factus est, & tunc à Medicis *Deuteropathicus* appellatur, sive secundarius: Primus verò dicitur *Protopathicus*, quòd primò in illa parte productus fuerit affectus.

Morbus autem sympathicus propter quinque causas solet generari. Primò, *propter viciniam:* Secundò, *propter generis societatem:* Tertiò, *propter officii communionem:* Quartò, *propter situm:* Quintò, *& propter connexionem.*

Propter viciniam manus brachio compatitur, os carni vicinæ, ventriculus hepati, pleura pulmoni, pulmo cordi, & vice versa.

Propter generis societatem partes nervosæ nervosis compatiuntur, & carnosæ carnosis, quia sub eodem genere sunt constitutæ, eandemque possident naturam.

Propter officii communionem mammæ utero, vesicæ renes compatiuntur, quia simile in corpore officium exercent.

Propter situm caput partibus inferioribus facilè compatitur, ut ventriculo, hepati, utero, & similibus: quia illis è directo superjacet, atque ita vapores ab iis sensum elevatos facilè recipit. Sic etiam ventriculus & pulmo capiti facilè compatiuntur; quia ille è directo subjiciuntur, atque ita humores ab eo defluentes facilè recipiunt.

Propter connexionem nervi cerebro compatiuntur; arteriæ cordi, venæ hepati, & vice versa, quia illis connectuntur.

Rursum omnis morbus sympathicus duobus modis fit, positivè scilicet, vel privativè.

Positivè fit, quando aliquid ab una parte in aliam defertur.

Sic à ventriculo ad cerebrum elevati vapores, dolorem, vertigines aliosque hujusmodi affectus sympathicos producunt, qui positivi appellantur.

Privativè fit, quando id non influit, quod debebat influere.

Sic in apoplexia perit sensus & motus in toto corpore, quia facultas & spiritus animales non influunt à cerebro, propter obstructionem ventriculorum ejus. Atque ita dicitur fieri propter privationem materiæ vel facultatis.

2. *Ratione causarum efficientium, sive humorum morbos committentium, alii dicuntur legitimi, alii spurii.*

Legitimus est, qui propriam suæ speciei naturam maximè retinet, & causam habet, à qua solet produci, integram & sinceram.

Spurius verò est, qui neque naturam suam puram retinet, neque causam à qua fit, habet sinceram.

Febris tertiana, quæ à bile sincera excitatur, vera & legitima appellatur; sicut quartana, quæ à pura melancholia producitur: illæ autem febres nothæ, spuriæ, & illegitimæ nuncupantur, cùm alios humores habent permixtos, præter jam dictos.

3. *Ratione loci, sive regionis in qua morbi generantur; alii dicuntur endemii, alii epidemii, alii sporadici.*

Endemii morbi dicuntur, qui sunt alicui Regioni peculiares, in eaque communiter grassantur.

Vernaculi & gentilitii aliter appellantur, quia eandem regionem perpetuò obsident, ob aërem partium, alimenta, &c. Sic Alpinorum montium incolis Bronchocele, strumæ Hispanis, tabes Lusitanis, Borealibus scorbutus endemii morbi æstimantur.

Epidemii morbi sunt, qui in regione qualibet populariter grassantur.

In hoc conveniunt morbi Endemii & Epidemii quod multos invadant, & populariter grassentur. Differunt verò in eo, quod endemii eandem perpetuò regionem occupent; epidemii verò minimè, sed quaslibet indifferenter invadant. Et ratio est, quia endemii à peculiari aëris patrii aquarum, vel ciborum dispositione oriuntur: epidemii verò causam habent in solo aëre, non ex loci ratione, sed potiùs ex maligna coli influentia infecto.

Sporadici morbi sunt, qui nec communiter grassantur, nec alicui regioni sunt peculiares.

Dispersi etiam appellantur, & endemiis ac epidemiis opponuntur, quia scilicet varii sunt, & contingenter, nunc huic, nunc illi accidunt: Sic in regione hac vel alia qualibet hic pleuritide laboravit, ille febre continua vel tertiana, alius catarrho, nephritide, podagra, hydrope, aut alio quovis alterius naturæ, pro varia individuorum natura & constitutione. *Melet. II. 6.*

Atque hactenus de morborum natura & differentiis tam essentialibus, quam accidentalibus: superest jam ut de eorum mutationibus agamus.

PATHOLOGIÆ SECTIO II.

De mutationibus morborum, & præcipuè de Crisibus.

CAPUT I.

De mutationibus, quæ in morbis contingunt.

DUæ insigniores fiunt in morbis mutationes, vel dum in alium morbum commutantur, vel dum absolutè

absolutè & simpliciter solvuntur, sine alterius morbi interventu.

Commutatio unius morbi in alium frequenter apparet, dum apoplexia in paralysin degenerat; febris tertiana in quartanam; quartana, hepatis, aut lienis tumor, & alii quamplurimi affectus in hydropem degenerant.

Absolutè simpliciter solvuntur morbi, dum sine alterius morbi interventu, ad salutem, vel mortem terminantur.

Terminantur verò ad salutem vel mortem dupliciter: Sensim videlicet atque paulatim; aut subitò & derepentè.

Dum sensim & paulatim terminantur ad mortem, marasmus nominantur: dum verò sensim terminantur ad salutem, solutio simpliciter, λύσις Græcis nominatur.

Dum subitò, crisis nominatur, quæ lysi vulgò apponitur, cum passim autores dicunt, omnes morbos terminari per crisin aut lysin.

CAPUT II.

De Natura Crisis.

Crisis est subita & repentina mutatio in morbo, ad salutem, vel ad mortem.

Crisis nomen multis modis usurpatur apud Hippocratem & Galenum. *Interdum* etiam per crisin nihil aliud quàm humorum secretionem significant, quemadmodum Galenus *Comment. in aph.* 13. *sect.* 2. Fit, inquit, *crisis natura secernente humores noxios à bonis, & ad excretionem præparante.* Interdum verò Crisin ipsam excretionem significare volunt, quòd optima crisin excretione perficiatur. Sic Hippocrates *lib. in arte*, corrupti ossis excretionem crisin nominat. Vel *denique* pro certamine accipitur, quod instante crisi inter morbum & naturam solet accidere. Sed magis frequens & usitata est illius acceptio pro judicio, quæ ab ipsius Galeni temporibus ad nos usque fuit à plurimis recepta. Galenus enim *comment. in* 1. *progn.* judicationem in morbis factam è foro judiciali derivatam, & in artem medicam translatam fuisse attestatur, nec quidem admodum impropriè: licet enim res, à quibus translationes desumuntur non sint omninò consimiles, attamen judicium quod fit in morbis, cum judicio forensi non exiguam habet similitudinem. In foro enim judiciali, dum capitalis causa agitur, concurrunt primò actor & reus, actor cum reo dimicat, eumque pertinaciter accusat, testes profert, eique mortem vel supplicium intentat: Reus verò, si insons accusationis fuerit, se strenuè defendit, & in actorem ipsum pœnam rejicit; si verò contra accusatoris vim sistere non possit, succumbere cogitur. Hæc omnia aguntur coram Judice, qui res omnes perpendi, ac tandem certâ die universaliter judicium profert. Pari quadam ratione in crisibus morbus actoris partes agit, natura verò rei: causa morbifica naturam lacessit, eamque funditus evertere conatur. Hujus invasionis testes sunt symptomata, quæ totius certaminis progressum patefaciunt. Natura verò, quæ rei quodammodo rationem habet, adversus actorem suum, morbum videlicet, sese pro virili defendit: & si viribus illa constet, morbi conatus eludit, eumque tanquam iniquum actorem rejicit, & foras excludit: si verò imbecilla sit, illius actioni succumbit. Hæc omnia accuratè rimatur Medicus; & utriusque partis pensitatis viribus, tanquam Judex sententiam profert, diemque notat judicij, in quo futura est vel morbi, vel naturæ victoria. Patet igitur hinc non omninò absurdam atque rejiciendam esse crisis cum judicio comparationem.

Ut verò ad ipsam Crisis definitionem propiùs accedamus, cùm illa per mutationem definiatur, sciendum est, in omni motu, secundùm Philosophos, multa considerari, terminum à quo, terminum ad quem, medium per quod fit motus, movens, & mobile. Hæc omnia in crisi perpetuò reperiuntur. *Movens* enim est ipsa natura, quæ coctiones perficit, humores secernit, ac tandem die critico expellit. *Mobile* sunt causa morbifica & humores præternaturales, in quos tantùm potest cadere crisis. *Terminus à quo* incipit crisis, est morbi augmentum: fit enim crisis in morbo; & pro varia morbi natura, tardiores, vel celeriores crises exercentur: Acuti enim morbi celeriùs, longi tardiùs judicantur.

Terminus ad quem desinit crisis, est sanitas, vel mors, vel status illis proximus, aut transitus ad aliam morbi speciem. *Medium* verò *per quod*, est totum illud spatium, quod à morbi augmento ad solutionem usque extenditur, & in quo natura concoctioni, secretioni, & excretioni incumbit.

Motus autem ille crisis simplex non est, sed compositus: idque dupliciter, ex locali scilicet & alterativo, & ex naturali & violento. *Localis motus* in crisibus fit ratione causæ morbificæ, quæ à natura commovetur & agitatur, ac per vias consuetas excernitur. *Alterativus* verò *motus* fit ratione corporis patientis, sive *corruptivus* ille sit, ut apparet in crisi lethali, sive *perfectus*, ut in salutari est manifestum. Secundò motus ille est *naturalis*, ratione naturæ, quæ internum est principum & movens, crisin primò & per se efficiens: *violentus* verò ratione certaminis, perturbationis, & velocioris illius mutationis. Optimè igitur crisis dicitur mutatio, eaque velox & repentina, ut hoc modo distinguatur à coctione, certamine, & secretione, tum etiam à solutione lenta & paulatina diuturnorum affectuum. Unde velocitas illa propriæ & peculiaris differentiæ rationem habet. Reliquæ verò definitionis partes tam per se sunt manifestæ, ut nulla indigeant explicatione.

CAPUT III.

De Crisium Differentiis.

Crisis alia est perfecta, alia imperfecta.
Perfecta est, quæ ægrum perfectè & integrè à morbo liberat. Estque vel salutaris, vel lethalis.
Ut crisis perfecta sit & salutaris, sex requiruntur conditiones. Debet enim esse, Primò, *optimis signis indicata.* Secundò, *manifesta.* Tertiò, *die critico contingere.* Quartò, *fida.* Quintò, *secura.* Sextò, *conveniens morbo & ægrotantis naturæ.*

Primò igitur crisis perfecta salutaris concoctionis signis die indice debet præmonstrari. Unusquisque enim dies criticus suum habet indicem, quartus videlicet est index septimi, undecimus decimi quarti, & decimus septimus vigesimi. In illis, inquam, diebus apparere debent concoctionis signa, ut crisis perfecta & salutaris consequatur. *Seundò* debet esse manifesta, id est, cum insigni aliqua evacuatione conjuncta, scilicet excretione vel abscessu. *Quæ enim sine manifesta excretione levant, recidivā facere solent,* (inquit Hippocrates in *prognosticis*) id ipsum confirmat idem Hippocrates quamplurimis historiis in *epidemiis*, è quibus insignis hæc instar omnium erit. *Sect.* 7. *lib.* 3. *Epid. Ægr.* 2. Hermocrates decimoquarto die liberatur à febre, non sudavit, decimoseptimo rursus febre corripitur, vigesimo febris expers non sudavit, vigesimo quarto die rursum febricitavit, tandem vigesimoseptimo die moritur. Si enim sine causis criticis solvatur morbus, periculo non vacat; & si cum insigni excretione vel abscessu terminetur, salutaris crisis censenda est. *Tertiò*, die critico debet contingere: in illis enim diebus solet natura, dum commodè operatur, humores noxios ἀθρόως & confestim expellere, utilesque moliri excretiones, quæ si alio die contingant, signum est naturam esse conturbatam & tumultuariè operari. *Quarto*, debet esse fida, atque ita nullas morbi reliquias post se relinquere, unde recidivæ periculum superesse possit. *Quintò*, debet esse secura, id est, cum facili ægri tolerantia, & sine ullis periculosis symptomatis. *Deniq;* talis crisis esse debet, speciei conveniens & ægrotantis naturæ, atque adeò illius ætati, & temperiei congener. Acuti morbi per excretionem, diuturni per abscessum judicari solent. Febris ardens in juvene hæmorrhagia, in sene alvi fluxu utplurimùm judicatur.

Crisis perfecta lethalis, contrarias habet conditiones ei, quæ salutaris est.

Conditiones illas ex supra dictis eruere facile est, si nimirum eas, quæ pro salutari crisi propositæ sunt in contrarium

rium, usurpemus. Ex his autem prima inter reliquas maximi momenti est; cum ea crisis lethalis maximè censenda sit, quam non præcesserunt concoctionis signa. Si enim, nulla apparente concoctione, aliqua fiat perturbatio, & humorum evacuatio, certissimum est indicium naturæ irritatæ, & ab humorum malignitate lacessitæ. Unde fit, ut citius properet ad statum, quàm coctionis gradus ferre queat, & tunc temporis crisim minimè tutam fore, audacter pronuntiandum: idque eò magis, quo morbus naturâ fuerit periculosior. In morbo salutari, & minùs periculoso, tunc etiam verendum est, ne diminutè judicetur, & cum gravioribus periculosisque symptomatis morbus deinceps revertatur, vel tandem diuturnior factus, in mortem degeneret. *Coctiones* enim (inquit Hippocrates) *celeritatem judicii, & morbi securitatem ostendunt: cruda vero & incocta, atque in malos abscessus conversa, dolores, aut diuturnitatem, aut acrisias, aut mortem, aut recidivam.* Hæc enim mala evenire solent, dum crisis nullo modo anteà indicatur, unde ostenditur, naturæ conditiones & consuetudines esse funditùs eversas atque labefactatas à vi morbi, neque illam in crisi morbum esse debellaturam, siquidem in pugna nullum præstitit specimen victoria, quod perpetuò evenire solet in iis, qui invicem pugnant. Ille enim, qui adversùs suum antagonistam victoriam est reportaturus, omnibus motibus statim ostendit, se inferiorem habere inimicum, licèt ipse aliquid ab inimico repartiatur. Verùm nullum ostendere roboris potentioris signum, necessariò significat collapsam ruere facultatem.

Crisis imperfecta est, in qua morbus perfectè non judicatur, sed tantùm secundùm partem; & alterius crisis futuræ locum post se relinquit.

Eaq; duplex est, altera ad melius, altera verò ad deterius.

Ad melius ea est, quæ non omnino tollit morbum, sed facit, ut eum æger alacriùs ferat.

Ad deterius est, quæ morbum facit vehementiorem, & magis periculosum.

COROLLARIUM.

Propositæ crisium differentiæ aliquas patiuntur difficultates, quæ hîc paucis diluendæ sunt. *Primò* enim non dari posse crisim perfectam, salutarem, aut lethalem, sequentibus argumentis probari potest.

Primum. Si daretur crisis perfecta salutaris, eâ absolutâ statim perfecta sanitas succederet: sed post crisim languida admodum est sanitas, & imperfecta; omnesque actiones debiles & infirmæ, morbosam potiùs indicant constitutionem, quàm sanitatem.

Secundum. Non potest fieri transitus ab uno extremo ad aliud nisi per medium. Sed medium inter morbum & sanitatem, est status neuter. Ergo in quavis crisi fiet mutatio ad statum illum neutrum, non autem ad perfectam sanitatem.

Tertium. Convalescentes, qui ex morbo per crisim evaserunt, eodem modo ut ægri conservantur. At illud non fieret, si crisis perfecta fuisset & salutaris.

Quartum. Crisis etiam lethalis perfecta dici non potest, cùm mors illi succedens destructio mera sit, & perfectionis contraria.

Quintum. Omnis crisis à natura perficitur. At omnes naturæ actiones ad bonum perpetuò diriguntur. Ergo nulla crisis poterit esse lethalis.

Ad primum, secundum, & tertium, dicendum est, crisim perfectam salutarem appellari, cùm ab ea nulla portio materiæ morbificæ relinquitur in corpore, quæ morbum constituere possit. Licèt verò statim per crisim non sit perfecta sanitas, sed tantùm status neuter convalescentiæ; ille tamen à præternaturali materia nullo modo dependet, sed tantùm à partium languore & imbecillitate, quæ à prægressi morbi violentia necessariò fuit introducta. Ideò dicere possumus, perfectam tunc temporis esse sanitatem, saltem ratione causæ morbificæ, quæ tota fuit vacuata. Et hoc sufficit, ut crisis dicatur perfecta.

Ad quartum dicimus, in crisi lethali fieri destructionem ratione individui, & corporis ægrotantis; hoc tamen non impedire, quin aliqua in iis sit perfectio ratione ipsius crisis, quæ quamvis lethaliter exerceatur, tamen dum integrè absolvitur perfecta quodammodo dici potest.

Ad quintum respondeo, naturam perpetuò sibi finem optimum proponere, ab eo tamen sæpius aberrare, cùm debilis admodum est, ut præ nimiâ virium exsolutione intentum assequi non possit, & oneri succumbere cogatur.

Secundò, adversus primam conditionem crisis perfectæ salutaris objici possunt duæ Hippocratis historiæ, quarum prima habetur 1. *Epid. sect.* 3. ubi refert, Metonem absque concoctionis signis, perfectè ad salutem fuisse judicatum. Altera habetur 3. *Epid. sect.* 3. ubi etiam affirmat, Larissæam virginem sine coctionis signis perfectè judicatam. Verùm huic objectioni duplex *responsio* satis facit. *Primò* enim dicimus cum Galeno, historias illas ratas esse, & extra ordinem naturæ, atque ideò ab Hippocrate observatas. Miratur enim Galenus *in commentario*, istas crises nullam sequutam fuisse recidivam, cùm præter naturæ consuetudinem, & præter leges ordinarias salutaris criseos apparuerint. *Secundò* dicimus, illas crises fuisse salutares, propterea quod in principio multæ præcesserant vacuationes, eæque satis laudabiles, multæque crisim fuerant consequutæ, ut ex historiis apparet. Licèt autem illæ symptomaticæ quodammodo fuerint, ex eo quod in principio prodierint sine coctionis signis, tamen criticæ quodammodo censendæ sunt, quia vi naturæ oppressæ factæ fuerunt, & materiâ turgente. Vel saltem dicamus, illas fuisse mixtas, partim scil. criticas, partim symptomaticas, quæ tamen materiam morbificam minuendo, potuerunt efficere, ut crisis postea superveniens, ad salutem fuerit terminata; cùm eam præsertim aliæ subsequutæ fuerint evacuationes. Metoni enim post judicium crebrò sanguis à naribus exiit. Larissææ verò virgini menstrua post judicium prodierunt, quæ nunquam apparuerant, & ideo nulla subsequuta est recidiva.

Objici etiam potest, naturam humores noxios, dum turgent, sine coctionis signis posse criticè vacuare, cùm Medico liceat, ex divini senis præcepto, purgationes celebrare, turgente materia, nulla expectata concoctione. *Respondendum* est, in principiis morborum naturam oppressam à materia turgente, mixtas saltem vacuationes celebrasse posse, partim scilicet criticas, & partim symptomaticas: perfectas crises non posse, propter concoctionis defectum.

Tertiò, adversus quintam conditionem salutaris criseos quod scilicet debeat esse secura, nempe cum facili ægri tolerantia, & sine periculosis symptomatis, *opponi* potest auctoritas, ratio, & experientia. Nam Hipp. *Aph.* 13. *sect.* 2. noctem difficilem & gravem, imminentem crisim præcedere testatur, & Galenus *cap.* 7. *l.* 3. *de crisibus*, varia symptomata, eaque acerbissima, ut perturbationem, delirium, difficultates respirationis, jactationis, pulsus inæqualitates, criticas vacuationes antecedere affirmat.

Deinde, non potest accidere crisis, nisi post certamen naturæ cum morbo; & contentio illa non potest fieri sine symptomatū exacerbatione. Natura enim & morbus agunt invicem & patiuntur: unde ægrotantis corpus necessariò affligitur: *Denique* ostendit experientia, nullam crisim (quamtumvis salutaris illa sit,) sine symptomatum vehementia & summa ægrorum agitatione exerceri. Ad hæc *Respondemus*, in crisi quidem multa apparere symptomata, sed illa non esse periculosa. Ubi enim vires sunt validæ & robustæ, symptomata, quæ in crisi salutari sunt perpetuò mitiora, nullum possunt afferre periculum. Nam quando illa sunt admodum vehementia, lethalem crisin portendunt, vel saltem imperfectam, quæ ad deterius vergit.

Quartò, adversus ultimam conditionem sanitatis Criseos, quod scil. debeat esse conveniens morbo, & ægrotantis naturæ, ita ut acuti morbi per excretionem, longi per abscessum judicentur; Febris ardens in juvene per hæmorrhagiam, in sene per almi fluxum terminetur, hæc *objici* possunt: quòd morbi acuti per excretiones, aut per abscessus judicantùr, ex Galē. *cap.* 7. *lib.* 3. *de Crisibus.* Deinde Febres pestilentes, quæ sunt extremè peracutæ, per bubones & carbunculos solvuntur. Morbi etiam longi non solùm per abscessus, sed etiam per excretiones sæpe judicantur. Neque crises illæ ægrotantis naturam sequi solent, febres enim acutæ juvenibus, non solùm per hæmorrhagiam, sed etiam per sudores, urinas, & alvi fluxum terminātur, quod etiam in senibus absque ullo discrimine contin-

git

git. His omnibus *Respondendum* est, propositam conditionem veram quidem esse, non perpetuò & necessariò, sed ut plurimùm; habet enim natura suos motus ordinarios quos aliquando immutat, pro varia materiæ conditione & dispositione ejusdem; ita ut materia, quam natura in tali ætate per hæmorrhagiam vacuare est consueta, si non in partibus inferioribus sit sita, commodiùs per urinas, aut alvi fluxum vacuetur.

CAPUT IV.

De Signis Crisium.

Signa Critica in tres classes dividuntur, quorum alia antecedentia, alia concomitantia, alia denique subsequentia nominantur.

Antecedentia rursum duorum sunt generum, alia tempus crisium prænuntiant, alia speciem significant.

Tempus futuræ criseos ex duobus innotescit, acuti morbi, & concoctionis signis: quæ à nobis exposita sunt, sect. 3. Semeiotices, cap. 4.

Speciem crisis significant ea signa, quæ ostendunt, per quem locum crisis adventura sit, videlicet per vomitum, alvi fluxum, sudores, urinas, hæmorrhagiam, menses, hæmorrhoïdas, vel abscessum. Quæ omnia fuerunt à nobis exposita sect. 3. Semeioticæ, c.6.7.8.9.10.11.

Signa crisim comitantia sunt, quæ cum ipsa specie crisis simul apparent, crisimque ipsam dum fit bonane sit, an mala; perfecta, an imperfecta, indicant.

Suntque ipsæmet causæ, & species criticæ quæ duo omnino sunt, excretio & abscessus.

Excretio ea salutaris & bona dici debet, quæ commodè fit. Ut autem commodè fiat, quatuor requiruntur, qualitas laudabilis, quantitas moderata, tempus opportunum, & excernendi modus naturæ familiaris.

Qualitas humoris qui excernitur, laudabilis est, si peccans, & coctus humor vacuetur.

Quantitas moderata est, quæ neque exigua, sed sufficiens, neque immodica est. Nam exigua damnatur, & suspecta est, qualis est substillum sanguinis, sudatiuncula, vomitus exigui: immodica periculo non vacat.

Tempus opportunum est dies criticus, quæ enim excretiones aliis diebus contingunt, suspectæ sunt.

Excernendi modus est naturæ familiaris, si excretiones primùm fiant confertim, non sensim & paulatim. deinde si fiant per loca conferentia, & legi naturæ commoda.

Ut verò per loca convenientia fiat evacuatio, tria sunt necessaria. Primùm, *ut locus non sit loco morbi dignior;* Deinde, *ut habeat rectitudinem;* Postremò, *ut transitus patentes habeat.*

Abscessus ut legitimus sit, tria spectanda, quò, unde, & propter quid.

Quò, *partem denotat, in quam decumbit, quæ debet esse inferior, ignobilior, remota ab affecta parte, & totius materiæ morbificæ capax, alioqui periculum est refluxus.*

Unde, *partem denotat ex qua, dextrane an sinistra: debet enim fieri decubitus secundùm rectitudinem.*

Propter quid, *causam designat, ob quam oritur abscessus, id est, num à natura cocto morbo, aut à materia cogente, & divexante adhuc humore crudo. Nam si crudo existente morbo fiat, parvus erit abscessus, & morbum perfectè non judicabit.*

Hæc omnia speciatim à nobis exponentur *Sect.* 3. *Semeiotices, cap.* 2. dum signa examinabimus, quæ desumuntur ab excrementis per varias corporis partes profluentibus.

Signa crisim consequentia, ostendunt an crisis perfecta fuerit, & an inde perfecta sanitas expectanda sit; an verò fuerit imperfecta, & metus sit recidivæ. Illa autem desumuntur ab actionibus, excrementis, & qualitatibus corporis, quæ si ad statum naturalem plurimùm accedant, salutaris fuit excretio: si verò ab eo valde recedant, fuit imperfecta crisis, & periculum est recidivæ. Hæc etiam erunt à nobis explicanda cap. ultimo partis prognosticæ, *in quo agitur de signis futuræ recidivæ in convalescentibus.*

CAPUT V.

De Diebus Criticis.

Dies critici illi dicuntur, in quibus crises solent contingere. Eorum tres sunt differentiæ: Alii dicuntur verè & perfectè critici, alii indices, alii intercidentes.

Perfectè critici, principes, aut radicales appellantur: quoniam quæ his diebus contingunt crises, omnes perfectæ criseos notas habent: ejusmodi sunt septenarii tres, nimirum septimus, decimus quartus, & vigesimus.

Hisce diebus frequentiùs perfectæ ac salutares crises solent contingere, quia natura in ill s, præcipuè quando utiliter operatur, & absolutum supra morbum dominium obtinet, singulare adversus causam morbificam certamen aggreditur, eamque per ductus convenientes excludit. Illi autem sunt septenarii tres, quia natura septenario numero gaudet. Nam septimo mense fœtus vitales edit, septimo ætatis anno dentes prodeunt, decimo quarto menses erumpunt, & per singulos annorum septenarios, magnæ mutationes in hominibus contingunt. Horum primus est septimus, non solum ordine, sed etiam potestate & viribus, ut testatur Gal.1.*de dieb. decret. cap.* 4. Eumque cum Rege clementissimo confert, qui multos à pœna liberat, eosque salvos dimittit; ut plurimùm enim quæ illis diebus contingunt crises, bonæ & salutares sunt. Si verò quædam malæ contingant, non perniciosæ sunt, quemadmodum futuræ essent, si alio die contingerent.

Secundus est decimusquartus, in quo judicantur morbi, qui septimo judicari nequiverunt, modum satis concocta materiâ; at si ante decimumquartum crisis contingat, non est perfecta; sed fit, natura irritatâ, aut copia, aut qualitate materiæ. Cùm enim dies critici per septimanas numerentur, decimusquartus est finis secundæ septimanæ, unde factum est, ut ab Hippocrate appelletur impar; quandoquidem non consideratur à primo die morbi, sed a primo die secundæ septimanæ. Est porrò terminus morborum acutorum, ut testatur Hipp. *aph.*23.*sect.*2. *Acuti morbi in quatuordecim diebus judicantur.* Quod etiam confirmat *in Coacis: Ardenter febricitantes judicant quatuordecim dies, vel ad interitum, vel ad salutem.* Cujus tamen sententiæ veritatem labefactare videntur plures historiæ, quæ habentur in *Epid.* eorum, qui cùm acutè febricitarent, ultra decimumquartum producti sunt. Herophon decimoseptimo judicatur; uxor Philini vigesimo interiit; Chærion vigesimo judicatus est: hi autem omnes acutâ febre correpti. Cui *objectioni Respondendum* est; acutos morbos verè dici ex Hipp. & Galeni doctrina, qui celeriter, continenter & vehementer moventur, neque acutorum nomen obtinere, donec vehementiam sumpserint; licet igitur quidam morbi judicentur decimoseptimo, & vigesimo, quoad morbi initium, semper tamen judicantur decimoquarto, quoad morbi vehementiam, & impetum. Nam hujusmodi morbi, decimoseptimo & vigesimo judicati, non statim à principio sumunt impetum & vehementiam, sed paulò post. Sic qui in fine quaternarii vehementiam ceperunt, licèt decimoseptimo finiantur, procul dubio decimoquarto suæ vehementiæ judicati sunt: & qui septimo vehementiores apparuerunt, vigesimo judicati, decimoquarto suæ vehementiæ solvuntur. Unde Galenus *commentario in prædictum Aphorismum: Nullus,* inquit, *inventus est usquam, qui ab initio velociter movetur, hunc transgredi terminum, qui aliquam ex dictis non acceperit mutationem.*

Quamvis enim aliquando decimoseptimo, aut vigesimo definat morbus acutus: tamen intra suum decimumquartum judicatum esse comperimus, si computationem incipiamus ab eo die, quo citatior, & vehementior morbus fieri incipit. Quod patet ex Hippocr. historia adolescentis in Meliboea, qui decima die deliravit, vigesimâ valde insanivit, & vigesima quarta obiit: quo constat, decimoquarto vehementiæ obiisse, quandoquidem illa incepit tantum die decimâ morbi. Quamvis autem apud Hippocratem quidam morbi acuti nominentur, qui ad quadragesimum aut sexagesimum diem extenduntur,

tur, tamen illi verè & propriè acuti non sunt, quia non habent vehementiam & impetum: sed lentè progrediuntur, ideoque acuti ex decidentia vulgò nominantur, quandoquidem ex acutis producti sunt per crisim imperfectam judicatis vel inæqualiter procedunt, ob inæqualem vicissitudinem remissionis, & exacerbationis.

Tertius ex diebus principibus est vigesimus, qui septimus est à decimoquarto, quandoquidem decimusquartus bis numeratur; est enim ultimus secundæ septimanæ, & primus tertiæ, ut docuit Hipp. Aph.25.sect.2. *ubi dies indices præcipuè observat.* Contemplabilis, *inquit*, est decimus septimus; est enim quartus à decimoquarto. *Unde necessario sequitur, vigesimum esse septimum decimoquarto.*

Idipsum confirmat idem Hipp. pluribus historiis in *Epidemiis*, ut Ctiærionis, uxoris Philini, filiæ Euryanactis qui judicati sunt die vigesimo. In aliis verò, qui judicati sunt post vigesimum, contigerunt crises in quaternioribus & septimanis, computando à vigesimo. Sic Abderitana virgo vigesimoquarto judicata: Anaxium verò vigesimo quarto.

Attamen, adversus hanc doctrinam *opponi* potest, quod idem Hippocrates *aph.36.sect.4.* vigesimumprimum inter decretorios enumerat, omisso vigesimo, *Sudores*, inquit, *febricitantibus boni, qui manare cœperunt die tertio, quinto, septimo, non undecimo, decimoquarto, decimo septimo, vigesimoprimo.* Quod etiam confirmat *in epid. & libello de diebus decretoriis*, in quibus vigesimumprimum refert, omisso vigesimo.

Cui difficultati *Respondendum* est, crises, quæ in tertia septimana contingunt, ut plurimùm partim vigesimi & vigesimiprimi occupare: unde fit, ut aliquando ab Hipp. crisis ad vigesimum, aliquando verò ad vigesimumprimum referatur. Fuit tamen magis consentaneum, criticum appellare diem à quo incipit, quàm quo finitur crisis.

Indices, qui contemplabiles & internuntii nominantur, sunt qui crisin septenario futurum indicant: suntque numero tres, quartus, undecimus, septimus.

Contemplabiles appellantur, quòd ex eorum contemplatione crisis futura soleat prævideri: ideoque etiam internuntii nominantur, & frequentiùs indices, quòd indicent & prænuntient diem futuræ criseos: idque fit per concoctionis signa, quæ in urinis præcipuè apparent. Unde Hippoc. *in prognosticis & aphorismis*: Urina, quæ quarto die hypostasim habet albam, lævem & æqualem, solutionem morbi septimo fieri ostendit. Ex principibus autem diebus unusquisque suum habet indicem: quartus nimirum est index septimi, undecimus decimiquarti, & decimus septimus vigesimi. Isti verò dies inter criticos etiam recensentur, quòd non simpliciter indices sunt, sed quòd in iis etiam non raro crises soleant contingere, quanquam minùs perfectæ.

Horum igitur primus est dies quartus, qui primò & per se, & ex sui natura index est septimi, ut diligenter annotavit Gal. *cap.* 11. *lib.* 2. *de diebus decretoriis*, ubi docet, crisim quarto indicatam per signa concoctionis die septimo contingere, si nihil impediat. Multa etenim possunt naturæ motum inhibere, non solùm in septimo, sed etiam in omni die critico, ex parte scilicet vel ægri ipsius, vel Medici; vel astantium, à quibus multi errores committi possunt. Ut si Medicus die septimo catharticum exhibeat, si æger aut astantes Medico non obsequantur, & legitimum tum remediorum, tum rerum non naturalium usum pervertant. Est autem quartus dies inter decretorios collocandus, indicat enim morbos extremè peracutos, ut testatur Hippocrates *in prognosticis. Mitissimæ*, inquit, *febres & signis firmatæ securissimis, quarto die aut citius desinunt; malignissimæ verò, & horrendis comitatæ symptomatis, quarto die, aut citiùs interimunt.* Sic in *Epidemiis*, Pericles quarto die prorupto universali sudore, acutissima febre defunctus est. Calvo Larissæo femur dextrum doluit, quarto die circa meridiem mortuus est celerrimè & acutissimè. Attamen rarissimæ sunt illæ crises, quæ in quartum diem incidunt: frequentiùs enim tertio aut quinto die contingunt, quia acutorum morborum exacerbationes diebus fiunt imparibus. At iisdem diebus indicantur morbi; quibus exacerbantur, ut docuit Hippoc. *in Epid.* ac proinde testatur Galenus, se semel tantum, Archigenem verò bis crisim die quarto observasse.

Secundus ex Indicibus est undecimus qui tamen non tam perfectè decimumquartum indicat, ut quartus septimum. Quemadmodum enim dierum perfectè judicantium vis sensim minuitur: ita & indicantia, quandoquidem quo citiùs crises perficiuntur, eo majorem ostendunt naturæ potentiam supra causam morbificam: & quo magis protrahuntur, eo majorem ostendunt imbecillitatem, aut saltem materiæ contumaciam, ut ideò non tam firmiter & ordinatè judicia obeantur. Non solùm autem indicat dies undecimus, sed etiam judicat; At non tam perfectè & frequenter, quemadmodum verè critici: plurima tamen exempla apud Hippocratem referuntur in *Epidemiis*, eorum, qui undecimo die judicati sunt. Et Gal. *Cap.* 7. *lib.* 1. *de diebus decretoriis*, se uno, autumno omnes dies undecimo observasse scribit.

Tertius ex indicibus est decimus septimus, qui non tam firmiter indicat quemadmodum quartus & undecimus, sed potentiùs multò decernit, & inter criticos validiores à Galeno, aliisque authoribus numeratur. Attamen Archigenes, & alii, qui integros dies numerant, atque adeo vigesimum primum, non vigesimum, verè criticum statuunt, decimumoctavum proinde admittunt, non decimum septimum, quos Gal. prolixè impugnat 2. *de diebus decretoriis*, *cap.* 4.

Intercidentes, qui & intercalares seu irrepentes, vel provocatorii nominantur, sunt qui inter principes & indices intercidunt, crisesque imperfectas moliuntur, suntque tertius, quintus, nonus, decimus tertius, & decimus nonus.

Provocatorii dicuntur, quòd naturam interdum provocent ad excretionem, unde crisis in illis aliquando contingit sed imperfecta, quia fit naturâ irritata ante tempus sibi ordinarium & maximè consentaneum. Unaquæque septimana habet dies suos intercidentes. Prima enim habet duos, tertium & quintum: Secunda habet itidem duos nonum, & decimum tertium. Tertia verò septimana unicum tantùm habet, nimirum decimumnonum. Sunt autem illi dies quodammodo critici; quia impares. At morbi acuti diebus imparibus exacerbantur, & in illis exacerbationibus solent contingere crises, quia tunc temporibus natura irritatur ad excretionem. Attamen illæ crises, quæ fiunt ab irritatione, imperfectæ sunt, ut antea dictum est.

Reliqui verò dies, qui neque principes sunt neque indices, neque intercidentes, vacui & medicinales nominantur. Suntque sextus, octavus, decimus, duodecimus, decimus sextus & decimus octavus.

Vacui dicuntur; quia nec decernunt, nec indicant, nec provocant, neque modo ullo critici sunt: & si quando crisis in illis contingat, mala est. *Medicinales* verò appellantur, quia in illis omnia medicamentorum genera, atque adeò purgantia tutò exhiberi possunt, quod ducuit Hipp. *quarto de morbis*, insigni contextu; *Quicunque*, inquit, *febre continua correpti, cathartico diebus paribus usi sunt, hi nimium purgati sunt nunquam: At qui diebus imparibus cathartico sunt usi, nimium sunt purgati, & multi perierunt.* Decretorii etiam quodammodo dici possunt, non simpliciter, sed cum adjectione ut scilicet mali sint decretorii, nunquam enim salutariter indicant, sed pessimè, infidè, & periculosè: quoniam quæ in illis diebus contingunt crises, à morbi malignitate simpliciter fiunt, non à natura aut vincente aut saltem irritatâ, quemadmodum in provocatoriis contingit. Horum pessimus est sextus, qui tyrannus à Galeno nuncupatur, septimo purè contrarius, qui Rex ab eodem vocatur. Ideò quæcunque crises in sextum diem incidunt pessimæ censendæ sunt. *Sudores sexto die manantes, pessimi*, inquit Hipp. *in Coac.* & in *Aphorismis*, *icterus sexto die lethalis est.* In *Epidemiis* verò quamplurimæ historiæ reperiuntur, ut Dromeadæ conjugis, Hermocratis, Philisci, & aliorum, quibus die sexto infelices crises contigerunt. Verùm *objici* potest ex *sect.* 3. *lib.* 3. *Epid.* Larissæam virginem die sexto salutariter fuisse judicatam. *Respondemus* cum Galeno rarissimum esse istum casum, & præter naturæ consuetudinem accidisse, neque enim die critico accidit hæc crisis, neque signis concoctionis fuerat præmonstrata, ut antea dictum est. Sed

Sed causa salutaris criseos referenda est ad ratum & extraordinarium naturæ conatum, quæ triplicem in hac virgine evacuationem molita est, scilicet per menstruam purgationem, largam hæmorrhagiam, & copiosum sudorem. Idem ferè aliquorum dierum parium, qui, usque ad vigesimum inveniuntur, esto judicium. Quanquam enim quidem Neoterici censuerint, morbos sanguineos diebus paribus judicari, quia paribus moventur; tamen rarissimè illud fit, tum quia in febribus acutis, quæ ex sanguine fiunt, sanguis facilè in bilem degenerat, aut saltem ea illius portio, quæ putredinem contrahit: tum quia crises non simpliciter exacerbationes sequuntur, sed multò magis causam superiorem, quæ *capite de causis* fusiùs illustrabitur.

Critici etiam dies nuncupantur à vigesimo ad quadragesimum per septenarios, vigesimus septimus, trigesimus quartus, & quadragesimus. A quadragesimo ad centesimum & vigesimum per vicenarios, sexagesimus, octuagesimus, centesimus & vigesimus; post hunc verò perit dierum criticorum vis, & crises mensibus annisque fieri dicuntur.

Dies critici præcipui & magis ordinarii sunt illi, qui in morbis acutis solent contingere. Illi autem morbi acuti, si ab initio sumant vehementiam, decimoquarto die, aut citiùs judicantur. Si verò non incipiant moveri celeriter & vehementer, nisi in fine primæ septimanæ ad vigesimum extenduntur, quia ea ratione terminus est morborum acutorum. Morbi verò, qui ultra vigesimum extenduntur, acuti ex decidentia nominantur, & in illis crises solent contingere, sed minus frequenter, atque adeò non antea per quaternarios, sed tantùm per septenarios numerantur usque ad quadragesimum, in quo perit eorum vis, & dies per vicenarios tantùm numerantur usque ad centesimum & vigesimum, & in quo etiam crises tum salutares, tum lethales contigisse legimus apud Hipp. *Epid. sect.* 3. ubi Heropytus centesimo vigesimo perfectè & salutariter judicatus est. Et Pacius in Thaso centesimo & vigesimo moritur. Ultra illud tempus vis dierum criticorum non extenditur, sed postea mensibus & annis crises, vel potius corporum mutationes contingunt, ut testatur Hipp. *aph.*28.*sect.*3. *Plurimi*, inquit, *morbi puerulis judicantur, nonnulli quidem in quadraginta diebus, nonnulli in septem mensibus, quidam verò jam ad pubem accedentibus.*

Dierum Criticorum computatio debet fieri ab ea hora, in qua æger percipit manifestam actionum læsionem.

Nulla potest fieri dierum criticorum computatio, quin certò statuatur totius morbi principium, & ipsa notetur hora, quâ patiens cœpit ægrotare. Ab illa enim horâ ad similem sequentis diei, primus dies computatur, & sic consequenter. Sed admodum difficile est, horam illam statuere, & in eo multi errores sæpe committi solent, quandoquidem vulgares Medici principium morbi computare solent ab hora decubitus, quod quidem potest locum habere in delicatulis & mollioribus hominibus, qui ex leviori affectu statim solent decumbere: at in robustioribus & laboribus assuetis fallacissimum esse consuevit, quandoquidem illi plerumque morbum adhuc incipientem, neque tantopere gravem, erecti etiam per plures dies aliquando ferre consueverunt; neque in lecto retinentur, donec à morbi vehementia ferè opprimantur. Vere igitur computatio debet institui ab ea hora, quâ in ægro primùm percepta est sensibilis actionum læsio, quâ videlicet vel non potuit prandere, vel cœnare, vel consueto modo ambulare, & soluta officia exercere: uno verbo ab eo tempore, quo febricitare cœpit, si febris sit primaria, & non symptomatica. Sed quia febris rarò ab ægro vel astantibus dignoscitur, ideo Medicus ex symptomatum relatione, primaque eorum invasione, facilè ipsam febrem ipsiusque principium conjicit. Unicum tamen indicium verum & facile febris incipientis sæpissimè occurrit, quòd videlicet morbi acuti frequenter cum rigore vel horrore incipiant. Si igitur æger Medico referat, se dum cœperit malè habere, frigus aut horrorem tali horâ percepisse, illa certè hora erit morbi principium, à quo dies critici debent computari.

In puerpera muliere, febre acuta laborante, si partus naturalis fuerit, computatio dierum Criticorum debet fieri à febre, & non à partu: si verò partus fuerit præternaturalis, computatio facienda est à partu, non autem à febre.

Hoc Theorema difficillimam quæstionem continet admodum intricatam, utpote quæ ipsum Hippocratem habet sibi ipsi repugnantem, & rationum momenta utrinque gravissima patiatur. Hippocrates 3.*progn. aph.* 12.*pari modo*, inquit, *in vulneribus judicationes fiunt à partu.* Et Gal. *in comment. ejus loci*, eandem sententiam confirmat, his verbis: *Principium enumerationis tibi fiat, non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint: in quibusdam igitur, circa secundum aut tertium incipiunt diem à partu, ex quo multi numerant futuram judicationem; sed res non ita se habet, eam ex quo pepererint, numerationem oportet fieri dierum.* Quod quidem præceptum in praxim revocavit idem Hip. 3. *Epid.sect.* 2. Ægr. 10. 11. & 12. & *sect.* 3. *ejusdem libri.* Ægr.14. In quibus locis proponit historias diversarum mulierum enixarum, acuto morbo laborantium, in quibus dies computantur ab ipso partus die. Id ipsum confirmari potest ratione validissima. Ab eo enim die numerandum videtur morbi principium, quo incipit moveri humor: At in die partus humor moveri incipit: fit enim maxima naturæ contentio, & humorum agitatio, ergo ab illa humorum exagitatione debet fieri computatio. Contra verò idem Hipp. 1. *Epid. Ægr.* 4. in uxore Philini, quæ die à partu decimoquarto febre correpta est, dies computat à die febris, non à die partus. Item *Ægr.*5. *sequenti*, in Epicratis uxore, quæ secundo à partu die febricitare cœpit, computationem instituit à febre, non à partu. Tum etiam *Ægr.* 11. *ejusdem libri*, in Dromeadæ conjuge, quæ secundo à partu die rigore & febre acuta correpta est, eandem computationem facit à die febris, non à die partus. Ratio etiam pro hac sententia efficaciter militat. Si enim aliqua ratione computatio deberet fieri à die partus; esset maximè propter motionem materiæ, quæ in partu fit; sed hæc motio non est causa sufficiens, quantumcumque enim materia ante febrem ex occasione aliqua moveatur, computatio nihilominus incipit ab ipsa febre non à commotione: Sic in vehementissima corporis exercitatione, ex qua febris oritur, non fit commotio; sed febre tantùm, quæ postea subsequuta est. Hæc controversia proposito Theoremate resolvitur. Partus enim vel naturalis est vel præternaturalis. Differunt inter se symptomatum gravitate, & levitate, ac præcipuè expurgatione quæ in naturali ritè procedit, in præternaturali verò supprimitur. Si igitur naturalis fuerit partus, non potest fœmina intra terminum expurgationis, nisi fortè ex aliqua procatarctica causa, febre corripi, ut quæ ab omnibus excrementis ritè expurgatur. Si verò partus præternaturalis sit, constat ipsum morbi naturam induere, cùm satis multas operationes lædat; atque ita febris, quæ huic morboso partui succedit, ex ipso partu censenda est pendere, atque ita rationem habet febris symptomaticæ, & computatio dierum cùm debeat fieri à principio morbi, facienda erit à partu, qui morbosus est. Hoc observavit Hippocrates in ægrotis suprà propositis. Mulieres quarum fit mentio *histor.* 10. 11. & 12. *sect.* 2. *lib.* 3. *Epid.* partum habuere præternaturalem: duæ enim priores abortum passæ sunt. Tertia verò laboriosè peperit, tum illa, quæ habetur *hist.* 14. *sect.* 3. cum difficultate peperit, & non valde purgata est. Ideo in illis quatuor Hippocrates computationem instituit à die partus, in aliis verò quæ continentur *hist.* 4. 5. & 11. *lib.* 1. partus fuit naturalis. Uxor enim Philini femellam pepererat, secundum naturam facta purgatione, & alioqui leviter degebat: Uxor Epicratis pepererat filiam, & alia omnia secundùm rationem prodibant. Et Dromeadæ conjux filiam etiam pepererat, alioqui omnia secundum rationem fiebant. Ideo Hippocrates in illis computationem instituit à die febris, non à die partus. Unde liquidò constat, computationem in partu naturali debere fieri à die febris, & in partu præternaturali ab ipso partus die. Verùm adversus hanc decisionem insurgit Amatus Lusitanus, author alioqui gravissimus, in *scholio obser-*

obser. 34. *centur.* 1. *Reverà*, inquit, *hoc responsum ad Hippocratis mentem ficulneum est, & nullius valoris*: idque ostendere nititur ex *hist.* 2. *sect.* 3. *lib.* 3. *Epid.* quæ est de muliere, quæ cùm filiam peperisset, & purgata non esset, eam febris acuta horrida tertiâ die corripuit. In ea autem existimat Amatus, computationem fieri à die febris; cùm tamen constet, partum fuisse præternaturalem, quandoquidem purgata non fuerat. Hanc autem computationem à die febris colligit ex sequentibus Hippocratis verbis, quæ in historia continentur. *Postquam autem riguisset, febres continuæ, &c. Ut ex iis*, inquit, *Lector intelligat, à tertia die post partum connumerationes fecisse.* Sed bonus ille vir male interpretatur verba Hippocratis, ex quibus nihil aliud colligi potest, nisi quod febris continua à tertia die partus consequuta est, & symptomata illam comitantia. Imò verò ex toto historiæ discursu satis liquet, computationem fieri à die partus, non à die febris: quemadmodum Valesius & Mercurialis, gravissimi librorum Epidemicon Interpretes, id ipsum apertè asserunt. Et ita proposita distinctio, quæstionis decisionem continens, Hippocratis doctrinæ erit consentanea. Sed unus adhuc remanet scrupulus, ubi scilicet absolutè Hipp. 3. *progn.* velut regulam generalem proponens, præcipit simpliciter à die partus esse computandum. *Respondendum est*, Hippocratem in *lib. Epid.* varia annotasse experimenta, & multos casus observasse, prout eveniebant, ex quibus deinde regulas & canones concinnavit, qui in libris Prognosticon, & Aphorismorum continentur, ut docet Gal. *lib.* 1. *de diebus decretoriis, c.* 3. Canones autem illi ex iis deprompti sunt, quæ utplurimùm eveniunt, fit autem utplurimùm, ut febris, quæ partum proximè sequitur, ab ipso partus vitio dependeat; ideò etiam utplurimum à partu computatio instituenda est. Rarò autem fit, ut partu naturali existente, febris exoriatur, quæ tunc temporis non potest aliunde, quàm à causa procatarctica & externa provenire.

In vulneribus capitis & aliis quibuscunque, computatio dierum criticorum debet institui à die vulneris, non à die febris. Eadem est ratio vulneris, quæ partus præternaturalis: febris enim quæ ei supervenit, symptomatica est; vulnus verò est morbus primarius, à quo dierum criticorum numerus eliciendus est.

In morborum recidivis debet fieri computatio dierum criticorum ab initio ipsius morbi, non à recidiva.

Recidiva fit ex reliquiis prioris morbi, quæ non fuerunt integrè vacuatæ, atque ita idem morbus censendus est, cùm sit eadem materia, in quo contingit quidem remissio febris inter radicem & recidivam, sed non vera intermissio, ut ostendunt symptomata ab Hippocrate annotata, dum inquit, *si quid ejus quod effunditur, intus relinquitur, sitis intus relicta, oris exsiccatio, & insuavitas, eadem ratione, quæ omnia morbi non integrè soluti sunt indicia.* Quia igitur is, cui supervenit recidiva, nondum erat planè liberatus ab illis accidentibus computatio debet esse unica, ex eo, quod prior affectus non erat verè solutus, sed tantum ex aliqua sui parte. Sic Hipp. in *Epid.* perpetuo dies numerat à priori morbo, nunquam autem à recidiva, ut videre est in historiis Hermocratis, Anaxionis, Herophontis, Cleanactidis, uxoris Epicratis & aliorum.

CAPUT VI.

De Causis Crisium, & Dierum Criticorum.

Crisis quoddam quasi compositum est, conturbationem, evacuationem, & subitam mutationem ad salutem continens. Conturbatio est congeries criticorum symptomatum, quæ ex agitatione materiæ morbificæ oriuntur. Illa autem agitatio fit vel à causa externa, qualis cœli astrorum motus & influxus: vel interna, scilicet natura ipsa.

QUomodo influxus syderum motiones criticas efficiant inferiùs explicabitur. Jam verò natura in conturbatione critica humores morbificos exagitat: quia dum illi secreti sunt à laudabili & benigniori materia, magis naturam irritant: ideoque illa ad expulsionem accingitur. Licet enim humores illi concocti sint, tamen acrimoniâ & maligna quadam qualitate naturam molestant, eamque ad excretionem impellunt.

Evacuationis causa est facultas expultrix, quæ vel copia, vel qualitate materiæ irritata, id quod molestum est, criticè expellit.

Facultas expultrix una est ex iis, quæ naturales subservientes nominantur, suumque opus exercet beneficio caloris nativi & spirituum, tum per fibras singulis partibus ingenitas.

Cur verò crisis, seu critica evacuatio, in septenariis potius & quaternariis diebus contingat, quàm aliis temporibus, id quidem à motu Lunæ tanquam causa principali dependet.

Causa criseos, & causa dierum criticorum omnino distinguendæ sunt, cùm sint res toto genere diversæ. Nam causa criseos est facultas expultrix, quæ quod molestum est expellit. At causas dierum criticorum investigare, non est quærere quid humores vitiosos è corpore expellat, sed cur facultas expultrix non in omnibus, sed certis quibusdam diebus, quæ sibi molesta sunt, frequentiùs & faciliùs soleat expellere: id autem à motu Lunæ pendet, quæ variis suis aspectibus has motiones efficere solet.

Luna maximum habet dominium in hæc inferiora, præsertim in corpora humida, in iisque insignes efficit mutationes, præcipuè in conjunctionibus, oppositionibus, & quadraturis, in quibus etiam crises solent contingere.

Quas Luna variis suis aspectibus in hoc inferiori mundo mutationes efficiat, & quomodo hinc venti & tempestates mutentur, sata feliciùs vel infeliciùs crescant, cancri & conchylia nunc plena sint, nunc vacua, satis compertum est nautis, agricolis, & ipsis mulierculis. Præcipuum autem hîc planeta dominium in corpora humida obtinet, unde non mirum est, si eam in humores nostri corporis potestatem habeat, ut eos certis diebus commovere, & inde crisin excitare valeat. Id autem maximè præstare solet in suis aspectibus, ad quorum rationem dies critici numerantur. Primus enim Lunæ aspectus à conjunctione est sextilis, seu hexagonus sinister, qui quarto die contingit. Secundus, quadratus, seu tetragonus sinister, die septimo. Tertius, trigonus sinister appellatus, die undecimo. Quartus, qui oppositus, seu diameter dicitur, die decimo quarto. Quintus trigonus dexter, die decimo septimo. Sextus tetragonus seu quadratus dexter, die vigesimo. Septimus, sextilis seu hexagonus dexter, die vigesimoquarto. Octavus, in conjunctione, die vigesimoseptimo. Isti autem dies aliquam habent latitudinem, ut infrà docebitur: sufficit nunc annotare, aspectuum Lunæ computationem eandem esse cum dierum criticorum computatione, quæ *cap. superiori* fuit proposita.

Motus dierum criticorum non pendent ab aspectibus, quos habet Luna cum Sole; sed ab aspectibus quos habet cum signo Zodiaci & loco cœli, in quo erat in principio morbi.

Si crises moverentur à phasibus Lunæ cum Sole, nulla esset dierum criticorum ratio, quia omnes ægroti, quocunque die ægrotare cæperint, uno eodemque crisin paterentur. Verbi gratia, in principio plenilunii, ubi fit oppositio Lunæ cum Sole; vel in novilunio, ubi fit conjunctio, vel in quaternioribus. Ideo existimandum est, crises ab hujusmodi aspectibus non dependere; sed potiùs ab aspectibus Lunæ ad illud signum, & ad eum locum Zodiaci, in quo erat in principio morbi, & sic septimo die morbi luna est in quadrato aspectu ad eum locum, & decimoquarto est in opposito, atque ita de cæteris.

Computatio dierũ criticorũ non est instituenda juxta mensem synodicum, qui & conjunctionis appellatur, neque juxta mensem apparitionis, seu illuminationis; nec juxta mensem medicinalẽ: sed juxta mensem periodicum, seu peragrationis.

Mensis *Synodicus* est illud tempus, quod inter unam atque alteram Solis & Lunæ conjunctionem intercedit, estque dierum 29. hor. 13. atque ita tres septimanæ non viginti, sed viginti duos dies, & horas tres constituunt, ideòque juxta illum mensem non potest fieri computatio dierum criticorum. Mensis *illuminationis*, seu *apparitionis*, est intervallum à primo Lunæ novæ conspectu ad diem usque evanescentis, estque dierum 26. hor. 12. neque juxta illum mensem potest fieri computatio, quia tres septimanæ sunt

ſunt tantùm dierum 19. hor. 12. Menſis *periodicus* ſeu *peragrationis* eſt illud tempus, quo Luna totum zodiacum peragrat, & ab uno puncto profecta ad idem redire ſolet, eſtque dierum 27 & hor 8. Atque ita tres ſeptimanæ dies viginti, & horas duodecim efficiunt. Hunc etiam noluit Galenus, ordinem dierum criticorum poſſe conſtituere, ideo novum menſem commentus eſt, quem *medicinalem* appellavit, ex menſe periodico, & illuminationis compoſitum, qui duo ſi conjungatur, faciunt dies 53. & horas 20. cujus ſummæ dimidium facit dies 26. horas 22. & illud dimidium conſtituit menſem medicinalem Galeni, cujus tres ſeptimanæ faciunt dies viginti, & 4. horas. Sed hunc Galeni menſem omnes, tum Medici, tum Aſtrologi, tanquam commentitium, portentoſum, & ab omni veritate alienum rejiciunt ac contemnunt. Quorum rationes brevitatis causâ omittimus, quia notiſſimæ ſunt. Sufficiat monuiſſe, dies decretorios à vero Lunæ motu deſumendos eſſe, qui menſem *peragrationis* conſtituit, & à quo prædicti aſpectus conſtituuntur. Ille autē menſis *peragrationis*, ut antea dictum eſt, conſtat diebus 27 & hor. 8 ac ſi in quatuor ſeptimanas dividatur, prima finietur diebus 6. hor. 20. Secunda, diebus tredecim, horis ſexdecim Tertia, diebus 20. hor. 12. Neque menſis iſte periodicus negligendus eſt eâ ratione, quæ Gal. impulit ad menſem medicinalem comminiſcendum, quin potiùs eo magis retinendus eſt, quòd ex eo ratio reddi poteſt, cur vigeſimus & vigeſimus primus inter criticos numerentur. Licet enim vigeſimus frequentiùs decernat, tamen vigeſimus primus planè rejiciendus non eſt. Atque ea de cauſa Archigenes & Diocles, qui ipſius Galeni teſtimonio, *lib.* 1. *de diebus decretoriis, cap.* 2. in operibus artis erant verſatiſſimi, vigeſimum primum inter criticos retulerunt. Cauſa autem, ut uterque dies ſit criticus, hæc eſt, quod ambo dies ad abſolvendam tertiam ſeptimanam concurrunt, cujus ultimus dies duodecim horas mutuatur à vigeſimo, & totidem à vigeſimo primo. In vigeſimo tamen frequentiores criſes accidunt, quia Natura, tranſacto acuti morbi termino, oneris diuturnioris quaſi pertæſa, in ipſo diei critici principio certamen cum morbo aggreditur, criſimque molitur. Illud autem diei critici principium eſt in medio diei vigeſimi, quemadmodum finis ejuſdem incidit in medium ſeu horam duodecimam vigeſimiprimi. *Annotandum* etiam eſt, Lunæ motum nunc tardiorem, nunc velociorem exiſtere, & prout velocior eſt, criſin citiùs contingere, prout verò tardior, tardiùs criſin apparere, atque adeò non poteſt aſſignari certus horarum numerus, in quo criſis contingat, ſed latâ determinatione dies ſeptimus, decimus quartus, & vigeſimus annotandi ſunt. Quemadmodum innuere voluit Hipp. *in* 6. *Epid.* ubi dierum numero propoſitionem *circa* addidit, ſcilicet circa vigeſimum, circa quadrageſimum, & ita de aliis. Deinde, non ſemper criſis uno eodemque die incipit ac deſinit, interdum enim ad plures dies extenditur, & perturbatio vigeſimo incipit, criſis verò vigeſimoprimo deſinit: At tota duratio perturbationis, pugnæ & excretionis, tempus criſis ſolet appellari.

Præter cauſam principalem, quæ eſt motus Lunæ, duæ aliæ dierum Criticorum cauſæ minus principales agnoſcendæ ſunt, nimirum motus & diſpoſitio humorum; tum etiam ipſis ægrotantis natura.

Quamvis Lunæ in diebus criticis conſtituendis vis maxima ſit, ſola tamen non ſufficit, alioquin in omnibus ægrotantibus eædem criſes eodem dierum numero contingerent: Secus tamen accidit, cùm alii die ſeptimo, alii decimoquarto, alii aliis diebus criſin peti ſoleant, & quidem aliis bona, aliis mala criſis contingat. Itaque aliæ cauſæ adjungendæ ſunt, diverſitatem illam efficientes. Primùm enim motus & diſpoſitio humorum in cauſa eſt, ut criſis nunc citiùs, nunc tardiùs, aliquando etiam intercalaribus diebus, aut indicibus accidat Si enim humorum concoctio celeriùs vel tardiùs abſolvatur, humoreſque benignam vel malignam qualitatem acquiſierint, naturam celeriùs vel tardiùs irritare potuerunt. Tum etiam, ſi hoc vel illo die moveantur, unde febrium exacerbationes oriuntur, in quibus plerumque criſis ſolet contingere quemadmodum Hip. 1 *Epid. Morbi acuti*, inquit, *iiſdem diebus judicantur, quibus exacerbantur.* Poſtremò natura corporis ægrotantis, quæ ut antea dictum eſt, cauſa principalis eſt ipſius criſis, ſeu criticæ excretionis, eſt etiam cauſa dierum criticorum minùs principalis, prout enim robuſta eſt, vel debilis citiùs, vel tardiùs materiam morbificam concoquit, & ex celeri tardaque coctione criſis tarditas vel celeritas dependet. Sic quando materia morbifica non eſt concocta die ſeptimo, criſis differtur ad decimumquartum, vel vigeſimum Movet enim Luna humores ſingulis diebus criticis, & naturam ad excretionem excitat: ſed illa fruſtra commovetur, neque excretionem molitur, ſi non inveniat materiam præparatam, & evacuationi diſpoſitam niſi id aliquando ex maxima irritatione contingat ob materiæ malignitatem, quam natura totis viribus etiam adhuc crudam, interdum expellere nititur. Sed infelix eſt illa criſis, quia ordinarias naturæ leges prætergreditur. Atque hæc de criſium & dierum criticorum cauſis dicta ſufficiant. (*conf. Melle. II.* 143. *&c.*

PATHOLOGIÆ SECTIO III.

De Morborum Cauſis.

CAPUT I.

De Cauſæ Morbificæ Natura.

Cauſa morbi eſt, quæ quocumque modo aliquid morbi confert.

Generaliſſima eſt hæc cauſæ morbificæ definitio, vel potiùs explicatio, quæ alia eſſe non potuit, ut omnes cauſas amplecteretur, quæ in Medicina conſiderantur: eo enim cauſarum nomine donantur ea omnia, quæ aliquid ad morbi generationem conferunt, quomodocunque ſit, ſive per ſe, ſive per accidens, mediatè, vel immediatè; tum quæ morbum conſervando, augendo, aut alio quovis modo aliquid præſtant, ut differentiis apparebit.

Omnes morborum cauſæ ad efficientem referuntur.

Omnes rerum cauſæ ſub quaternario numero à Philoſopho comprehenduntur, ſub formali nimirum, materiali, efficiente, & finali: ad quarum ſeriem cauſæ omnes morbificæ ſunt referendæ. Non tamen quatuor illa cauſarum genera poſſumus hîc inveſtigare: propterea quod primò cauſa formalis nihil aliud eſt, quàm propria cujuſque rei eſſentia: at morborum naturam & eſſentiam ſatis abundè ſuperiùs expoſuimus. Deinde cauſa materialis in morbis non datur: cum enim morbus ſit accidens, non habet materia ex qua fiat, ſed tantùm in qua exiſtat, quæ nihil aliud eſt, quàm illius ſubjectum, ſeu corporis noſtri partes: Quod ad cauſam finalem attinet, quamvis actionis læſio talis quodammodo dici poſſit, id tamen fit per accidens; quatenus illa morbi generationem ſequitur, ſed nullam habens morbi cauſam finalem propriè, & per ſe; ſicut nec ea omnia, quæ in imperfectione quadam ſunt conſtituta. Supereſt igitur ſola efficiens cauſa hîc à nobis conſideranda, quæ non tantùm hîc ſumitur, ut à Philoſopho, pro eo, à quo primò producitur effectus, ſed latiori ſignificato, ut ex noſtra deſcriptione patet, pro eo omni, quod quocunque modo ad morbi generationem confert.

CAPUT II.

De Cauſarum Differentiis.

Cauſa morbi alia eſt per ſe, alia per accidens.

Cauſa per ſe eſt, cùm propriâ & inſitâ vi, nullius alterius interventu, id præſtat.

Cauſa verò per accidens eſt, quando aliquid aliud excitatur cujus interventu diſpoſitio morboſa producitur.

Sic aqua frigida, corpori noſtro affuſa, per ſe & ex natura ſua refrigerat; per accidens verò, denſatâ cute, & coërcitis intus vaporibus, calefacit. Sic ſcammonium, medicamen-

medicamentum calidissimum, viscera impense calefacit per se; sed qu a bilem calidosque humores potenter expurgat, ex accidente refrigerat, & febrem tollit.

Est & causa morbi alia principalis, alia adjuvans, alia sine qua non.

Causa principalis est, quæ vel dedit primum affectui motum, vel solo illum excitare valet.

Causa adjuvans est, quæ sola affectum non producit, sed principali auxiliatur.

Causa sine qua non ea est, quæ affectionem ipsam non præstat, nec quicquam efficit, sed sine qua actio fieri non potest.

Harum trium causarum exemplum dari potest in arthritid. Frigida enim aëris constitutio & humorum excrementitiorum copia est causa principalis fluxionis in articulos; causa adjuvans est humorum tenuitas, causa verò sine qua non, est articulorum imbecillitas & meatuum laxitas.

Est & causa morbi alia remota, alia proxima.

Remota, est inter quam & morbum alia intercedunt.

Proxima verò est, quæ immediatè morbum parit.

Propositæ causarum differentiæ in arte Medica sunt valde frequentes & usitatæ: frequentes tamen usitatissimæ, & majoris momenti in omnium morborum explicatione, ideò iis paulò attentiùs immorabimur.

Causæ morborum aliæ sunt externæ, aliæ internæ.

Causæ externæ sunt, quæ vel exterius positæ, vel à rebus corpus nostrum constituentibus diversæ morbos solent efficere.

Causæ *externæ* nomen non videtur omnino appositum, quia somnus, vigilia, & animi pathemata sub illis comprehenduntur, quæ tamen inter res internas videntur contineri: tamen quia receptissimum est apud Medicos, ideò nos etiam illud admittimus, dicentes causas illas *externas* dici, quòd plurimæ earum sint exteriùs positæ, ut aër, cibus, potus, &c. reliquæ verò, ut somnus, vigilia & animi pathemata ita sint manifesta, ut quasi exteriùs positæ sine ulla ratiocinatione percipiantur. Ideò Celsus *evidentes* illas appellavit nomine valdè apposito. Alii procatarcticas, prægressas, & primitivas, quòd ab illis prima morborum origo soleat emanare. *Vide Bartholin. quæst.*

Earum autem aliæ sunt necessariæ, aliæ non necessariæ.

Necessariæ sunt, quæ necessariò nos afficiunt, & quas evitare non possumus.

Licet necessariò nos afficiant, non tamen necessariò morbos inferunt, sed indifferentes sunt ad sanitatem, vel ad morbum: nam legitimo earum usu sanitas conservatur, abusu verò & immoderato earum regimine destruitur.

Illæ autem sunt sex. 1. *aër.* 2. *cibus & potus.* 3. *motus & quies.* 4. *excreta & retenta.* 5. *somnus & vigilia.* 6. *animi pathemata.*

Vulgò sex res non naturales appellantur, quia per se nec secundùm, nec præter naturam humani corporis sunt; sed naturæ utiles aut noxiæ efficiuntur, pro bene vel malè utentium ratione. Earum peculiaris tractatio habetur in ea Medicinæ parte, quæ diætam instituit, eamque idcircò hîc omittimus. *Vid. Bacmeisterum.*

Non necessaria sunt, quæ fortuitò contingunt, & ad ordinarium vitæ usum non concurrunt.

Sub his continentur res omnes fortuitæ, ut gladiorum vel lapidis ictus, ferarum morsus, &c.

Causæ internæ sunt, quæ intra corpus latent, & non sensibus, sed artificiosâ conjecturâ cognoscuntur.

Sic humores, spiritus, excrementa, flatus, vapores, ipsarum partium particulæ, & quidquid in illis continetur aut adnascitur, causæ internæ morbificæ naturam subire possunt.

Illæ autem vel sunt antecedentes, vel conjunctæ.

Causa antecedens est, quæ conjuncta prior est, eamque movet, ac mediatè per eam morbum efficit.

Sic in continuis febribus causa antecedens dicitur materia, quæ apta est ad concipiendam putredinem, conjuncta, quæ actualiter putrescit. Sic in tumoribus, qui ab humore fiunt; humor fluens, causæ antecedentis: fluxus conjunctæ rationem habet.

Causa conjuncta est, quæ immediatè & per se morbum producit.

Illius exempla proximè sunt proposita in antecedentis causæ explicatione.

Notandum tamen, causas etiam externas aliquando esse conjunctas, ut gladius, qui immediatè vulnus efficit, & ideò non rarò causæ omnes dividuntur in procatarcticas, antecedentes, & conjunctas, omissa internarum & externarum consideratione.

Causa conjuncta rursus vel est conjuncta simpliciter, vel continens.

Conjuncta simpliciter est, qua posita ponitur morbus, sed ea sublata morbus non aufertur.

Sic posito actu vulnerante, ponitur vulnus: sed eo sublato, non tollitur.

Continens causa est, qua posita ponitur morbus, & sublata tollitur.

Sic, posito calculo, aut aliâ materiâ obstructionem pariente, ponitur obstructio; & sublatis iis, illa etiam aufertur. Sic etiam, sublato sexto digito numerum excedentem efficiente, vitium quod ex illo pendebat, protinus aufertur.

Ex his patet, non omnes morbos habere causam continentem, sed nonnullos tantùm; reliquos verò omnes conjunctam necessariò habere (*conf. Melet. II.* 84. *ad* 94.)

CAPUT III.

De Causis Morborum Similarium.

Hactenus de morborum causis in genere, jam de iis in specie est agendum.

Calidæ intemperaturæ causæ quinque statuuntur. 1. *Motus* 2. *Putredo.* 3. *rei calidæ vicinia.* 4. *Constipatio.* 5. *Cibus potusque calidior.* *Galenus* cap. 2. lib. 2. de causis morborum. *Primò, motus, humores & spiritus attenuando & violenter commovendo, corpus calefacit.*

Motus non solùm animata, sed etiam inanimata calefacit, ex Aristotele 2. *Meor. cap.* 3. Inanimata quidem per rarefactionem, quia illa prævia est ad calorem dispositio, quæ scilicet materiam ultimo disponit, ut ex illius potentia calor educatur. Animata verè faciliùs motu incalescunt, non solùm propter illam attenuationem, sed etiam quia spiritus & calor qui illis actu inest, per totum corpus expanditur, & ad illius superficiem fertur. Unde si motus immoderatus sit, calidam producit intemperiem. Ad motum etiam referuntur ira, vigiliæ, & alia omnia, quæ humores & spiritus possunt commovere.

Secundo, putredo corpus calefacit, propter calorem externum, qui sub ea semper introducitur.

Putredo ab Aristotele definitur, *corruptio caloris nativi in unoquoque humido à calore extraneo.* Necesse est calorem illum extraneum esse valde vehementem in corporibus nostris, ut calidam producat intemperiem.

Tertio, vicinia rerum calidarum corpus calefacit per contactum physicum & mathematicum.

Sic ab igne vel Sole æstivo corpus calefit per contactum physicum: è rebus calidis admotis, emplastris, balneis, &c. per contactum mathematicum.

Quarto, constipatio calidam intemperiem inducit per accidens, propter scilicet impeditam transpirationem.

Eam potissimum creant natatio in aqua aluminosa, emplastica medicamenta & obturantia admota: & reliqua, quæ per antiperistasin calorem augent, dum illius impediunt dissipationem.

Quinto, alimenta calida, humores calidos in corpore producendo, illud calefaciunt.

Ut ceparum, alliorum, aromatum, & cæterorum usus.

Frigidæ temperaturæ causæ sex statuuntur. 1. *Vicinia corporum frigidorum.* 2. *Assumptorum qualitas & quantitas.* 3. *Constipatio.* 4. *Raritas.* 5. *Otium immodicum.* 6. *Motus immoderatus.* Gal. cap. 3. de morb. causis.

Primò, à frigido externo corpus refrigeratur, si patientis dispositio, &c. concurrant.

Sic in hyeme ob nimiam frigiditatem sæpe corpus congelatur; sic balneum aquæ frigidæ totum corpus refrigerat.

Secundò, alimentorum excessus, defectus, & aliena qualitas, frigidam intemperiem inferre possunt.

Excessus alimentorum calorem nativum suffocat, unde frigida intemperies excitatur: sic à crapula frequenti excitatur epilepsia, vel apoplexia.

Defectus alimentorum efficit, ut caliditas partium dissipetur, quòd non habent sufficiens pabulum ad eam conservandam.

Quæcumque naturâ frigidiora assumuntur, ut lactuca, papaver, mandragora, & reliqua, per se corpus maximè refrigerant.

Tertiò constipatio maxima calorem nativum suffocat, unde frigida intemperies.

Constipatio levis calidam intemperiem efficit, impediendo caloris dissipationem; maxima verò & immodica contrariam affectionem inducit, calorem suffocando.

Quartò, raritas calorem dissipat & resolvit, unde per accidens frigiditatem inducit.

Quintò, otium corpus refrigerat, ex eo quòd languescit calor nativus defectu exercitationis.

Sextò, à motu immoderato calor nativus dissipatur, unde per accidens refrigerat.

Siccæ intemperaturæ duæ sunt causæ: 1. Alteratio. 2. Resolutio.

Primò, alteratione exsiccant, quæcunque exsiccandi vi præstant.

Sic alimenta & medicamenta exsiccantia, sicca aëris constitutio, corpus exsiccare solent.

Secundò, resolutione corpus exsiccant, quæcunque efficiunt, ut corporis nostri humidum plus dissipetur, quam restauretur.

Sic exercitatio violenta, æstus nimius aëris ambientis vigiliæ immoderatæ, humiditatem corporis resolvunt. Sic humiditas dissipatur, cùm debita reparatio illius impeditur, quod fit à curis & sollicitudinibus, inedia, usu alimentorum parum nutrientium, qualia sunt valde excrementosa, & adstringentia, quia impediunt humoris alibilis per membra distributionem.

Humidæ intemperaturæ duæ sunt causæ: 1. Alteratio. 2. Retentio humidorum.

Primò, alterationi humidam intemperiem inducunt, quæcunque plurimùm corpus humectare valent.

Sic ciborum humidorum usus immodicus, largus aquæ potus, aëris constitutio humida, balneum aquæ tepidæ, & reliqua, quæ humidam intemperiem inferre solent.

Secundò, retentione humidorum intemperies humida dicitur introduci, cùm vacuatio aliqua consueta supprimitur.

Inter vacuationes consuetas recensemus non solùm eas, quæ sensibiliter fiunt, sed etiam, quæ insensibiliter scilicet per insensibilem transpirationem.

Et hæ sunt causæ simplicium intemperierum.

Compositarum verò intemperierum causæ facilè colligi possunt ex superioribus, corrigendo scilicet causas omnes, quæ duas qualitates peccantes producere possunt.

Causæ tamen immediatæ compositarum intemperierum sunt ut plurimum humores peccantes, & illæ intemperaturæ humori peccanti similes fiunt. Nam calida & sicca à bile inducitur, frigida & humida à pituita, & ita de cæteris.

Humores autem illi in partibus duobus modis cumulantur. 1. per fluxionem. 2. per congestionem.

Fluxio duobus modis fit, vel dum humores à partibus mittentibus expelluntur, vel à recipientibus attrahuntur.

In fluxione quæ fit per expulsionem, duæ requiruntur conditiones, scilicet partis mittentis robur, & recipientis imbecillitas.

Sic hepar humores præternaturales robore suo ad inguina vel cutem (partes naturaliter debiles) expellit, in iisque tumores scabiem, aliosque affectus producit.

In fluxione, quæ fit per attractionem, duæ potissimùm concurrunt conditiones, partis scilicet attrahentis calor, vel dolor.

Calidi proprium est attrahere, ideò partes calidæ potenter attrahunt, dolore verò afflictæ suppetias quærunt, ideo humores & spiritus attrahunt ad sui tutelam, quos postmodum, quantitate nimia laborantes, commodè regere nequeunt, unde varii affectus oriuntur.

Secundò, per congestionem humores in partibus cumulantur ex vitio nutritionis earumdem.

Sic dum in aliqua parte non bene fit alimenti assimilatio, vel expulsio excrementorum, quæ in ὁμιώσει generantur, tunc in ea superfluitas per congestionem cumulantur.

CAPUT IV.

De Causis Morborum Organicorum.

Naturalis partium figura pervertitur, aut in prima generatione, aut post ipsam.

In prima generatione, cùm virtus formatrix singulas partes rectè nequit effingere, quod à tribus causis contingit.

1. Propter virtutis formatricis imbecillitatem. 2. Propter materiæ vitium. 3. Propter dispositionem hæreditariam.

Primò propter virtutis formatricis vitium partes malè figurantur, cùm quis à parentibus debili admodum natura præditis est oriundus.

Secundò, propter materiæ vitium, cùm scilicet peccat quantitate, vel qualitate.

Quantitate peccat, cum redundans est, vel deficiens.

Qualitate peccat, cùm siccior est, vel humidior, &c.

Tertiò, propter dispositionem hæreditariam, cùm quis à parentibus malè figuratis est oriundus.

Et ita in prima generatione fiunt morbi in figura.

Post primam generationem contingunt vel in partu, vel post partum.

In partu, dum præposterè sese commovet, vel non benè educitur.

Verbi g. Dum infans ab utero exiens pedem unum vel brachium exerit, vel latera ostendit, dum ob sui crassitiem nimiam vel partium obscœnarum angustiam diutius in exitu laborat, vel ab imperita obstetrice imperitè tractatur.

Post partum læditur partium figura à causis externis & internis quamplurimis.

Causæ externæ figuram vitiant; cùm molliores adhuc infantes congruè fasciis non excipiuntur, vel alio quovis modo temere coarctantur: cum si fracta vel luxata membra male à Chirurgo deligentur, vel reponantur, aut si ipsius ægri errore benè restituta distorqueantur; si denique casu, percussione, motu, & agitatione nimia invertantur.

Ab internis verò causis vitiatur figura, dum humores copiosè in partibus colliguntur, ut in tumoribus præter naturam, elephantiacorum facie, hydropicorum ventre, & aliis hujusmodi est manifestum.

Adstrictio, obstructio, & dilatatio, ab infinitis penè causis producuntur, quæ meatus vel cavitates coarctandi, obstruendi, vel dilatandi vim habent, quas sigillatim enumerare est ferè impossibile.

Asperitas & lævitas à quamplurimis causis internis vel externis producitur.

V. g. ossa vulnerata, fracta, vel erosa naturalem lævitatem amittunt, asperæ arteriæ pars interna inæqualis redditur, vocemque raucam & clangosam efficit, imbuta humore nimio, exsiccata, detersa, vel ulcerata, quod de aliis etiam eadem ratione dici potest. Partibus verò natura asperis aut rugosis lævitatem inferunt humores viscidi & glutinosi, tunicis interioribus impacti, ut in lienteria; tum etiam vulnerantia & erodentia per accidens, dum ulcere curato inducitur cicatrix: quia interna illa superficies lævior redditur, & ad continendum minùs apta.

Magnitudo augetur in toto corpore propter nimiam sanguinis & adipis copiam.

In parte augetur magnitudo, vel affluxu sanguinis laudabilis, vel humore vitioso per fluxionē aut congestionem collecto.

Sic in nonnullis mulieribus, omentum valde pinguescit à copioso sanguinis affluxu, & in tantam molem accrescit, ut uteri os comprimendo, sterilitatem inducat. Sic ex vitiosis humoribus varia tumorum genera oriuntur.

Magnitudo in toto corpore ob alimenti defectum diminuitur.

Ut in phthisi, marasmo, insigni macie.

In parte magnitudo imminuitur, cùm alimentum conveniens non suscipit vel non conficit.

Numerus partium augetur in ortu, vel post ortum. In ortu, ex redundantia materiæ seminalis.

Ut quando sex digiti, aut tres testes generantur.

Post ortum, ex vitiosa materia.

Ut apparet in verrucis, pterygio, &c.

Numerus imminuitur in ortu, ex defectu materiæ; post ortum, ab iis omnibus, quæ partem aliquam amputare, vel aliter deperdere valent.

Situs partium immutatur vel vitio earumdem, vel partium continentium eas, vel ligamentorum connectentium.

Ipsarum partium vitio situs immutatur ob earum crassitiem, vel gravitatem nimiam.

Sic omentum, vel intestina, crassiora vel pinguiora reddita, suo pondere rumpunt aut dilatant peritonæum, & in scrotum devolvuntur.

Parti m continentium vitio situs immutatur, cùm illæ ruptæ vel laxatæ debitè continere nequeunt.

Sic dum peritonæum ab aliqua causa rumpitur, vel laxatur, partes contentas nequit suo loco cohibere.

Ligamentorum defectu situs immutatur, quoties laxiora vel infirmiora efficiuntur, ita ut connexas sibi partes in naturali statu nequeant cohibere.

Sic uterus, rectum intestinum, aliæque partes procidere solent, præ extensione nimia, aut imbecillitate suorum vinculorum.

Connexio partium pervertitur à multis causis internis & externis.

In articulationibus peculiariter connexis immutatur tribus de causis: 1. Defectu excipientis, scilicet acetabuli. 2. Defectu ossis, quod excipitur. 3. Vinculi, quod articulationem continet & firmat.

Primò, in excipiente vitium est, vel cùm cavitas illa excipiens est nimis lata, vel superficiaria, vel cum supercilia auferuntur, aut margines labefactantur.

Secundò, in osse, quod excipitur, vitium est, quando majus vel minus est quàm par sit, vel alio quocumque modo malè figuratur.

Tertiò, in ligamentis vitium est, cùm illa sunt laxiora vel infirmiora.

Ex his omnibus causis luxationes solent exoriri, quibus addantur motus violenti & inordinati.

CAPUT V.

De Causis Morborum Communium.

Causæ morborum communium propositæ fuerunt in eorum differentiis recensendis, quia hæ ab illis desumebantur: ideò ne hîc frustra repetantur, ex *c.5. primæ sectionis* erunt desumendæ.

CAPUT VI.

De Causis Differentiarum Accidentalium Morborum.

Eædem causæ, quæ morbos similares, organicos, & communes excitare solent, sunt etiam causæ differentiarum accidentalium, prout variis conditionibus sunt præditæ: si nimirum intensæ vel remissæ, leves vel contumaces, benignæ vel malignæ, aut alio quovis modo affectæ fuerint, morbos magnos vel parvos, acutos vel chronicos benignos vel malignos, & alios hujusmodi producunt.

PATHOLOGIÆ SECTIO IV.

De Symptomatum Natura, Differentiis & Causis.

CAPUT PRIMUM.

De Symptomatum Natura.

Symptoma est affectus præter naturam, qui morbum, velut effectus suam causam sequitur, & sine eo subsistere nequit.

Affectus nomen hîc paulò largiore significatione sumitur, quam in definitione morbi, quandoquidem non omnia symptomata habent permanentiam, aut partium positionem in subjecto, sed maxima eorum pars essentiam habet positam in fieri: actiones enim sive integræ, sive laxæ, in motu partium consistunt, & fientes perpetuò sunt. Excreta & retenta tamdiu sunt, quamdiu fiunt, si formalem eorum rationem spectes. Qualitates verò simplices, seu patibiles, fixæ aliquando sunt, & permanentes. Dicuntur etiam symptomata morborum sequi, quia ab eo (ut diximus) efficiuntur, effectus verò posterior est sua causa, unde etiam patet à causa differre, quia causa morbum præcedit, symptoma verò sequitur. Ad clariorem verò symptomatum naturæ intelligentiam sequentia theoremata proponantur.

Omne symptoma à morbo dependet mediatè vel immediatè.

Præcipuum symptoma est actio læsa, à morbo immediatè dependens; quod quidem aliud excitare potest in excretis & retentis, & illa etiam qualitates mutatas inducere possunt; quæ tam à morbo dependent tanquam à vera causa, alia quidem mediatè, alia immediatè, ut dictum est.

Symptomata causarum rationem habere possunt, nunquam morborum.

Sic læsa nutritio est causa consumptionis partium marcoris: Sic retenta excrementa in corpore febres generant, obstructiones, tumores, & alia hujusmodi, atque ita symptomata fiunt causæ morborum nunquam verò morbi naturam possunt assumere, quia actiones per se lædere non possunt. Licet enim quidam morbi symptomatici appellentur, quòd alios consequantur: ut febris, quæ pleuritidem sequitur, aut aliam quamvis inflammationem, quæ in se verè morbus est, ratione tamen morbi, à quo dependet, symptoma appellatur; attamen certum est, eos morbos impropriè symptomata appellari, quia alios morbos quidem instar symptomatum consequuntur, non tamen immediatè ab iis generantur, sed mediatè per quædam vera symptomata, per humorem, v. g. aut vaporem, quæ posteriores morbi causæ fiunt.

CAPUT II.

De Symptomatum Differentiis.

Tria symptomatum genera: actio læsa, excrementorum vitium, & qualitas mutata.

Actio læsa primum est & præcipuum symptoma, quod morbum sequitur immediatè, & à quo reliqua dependent & generantur. Excretorum vitium sequitur læsionem actionum naturalium, qua pravè conficiuntur alimenta, corrumpuntur, aut aliam pravam obtinent qualitatem, vel denique diversam quandam & corpori infestam obtinent naturam. Excrementorum autem nomine hîc intelligimus non solùm vera excrementa, sed etiam ea omnia, quæ præter naturam è corpore educi solent, ut arenulæ, partium ipsarum excrementa, &c. Qualitas verò mutata prædicta sequitur symptomata, & sub illa continentur omnes qualitates patibiles, quæ à sensibus percipiuntur, & ipsi corpori, vel alicui parti inhærent: ut colores, sapores, & aliæ, quæ omnia fusiùs suis locis exponentur.

CAPUT III.

De Actionis Læsæ Differentiis.

Actionis læsæ differentiæ desumuntur vel à læsionum differentiis, vel ab ipsarum divisionibus.

A læsionum differentiis actio læsa triplex statuitur: 1. Abolita. 2. Imminuta. 3. Depravata.

1. *Actio abolita dicitur, quæ nullo modo amplius fit, vel fieri potest.*

Ut visio cæcitate, & auditus in surditate aboleri dicuntur, quia nullo modo possunt exerceri. Attamen dicitur etiam actio abolita, quantum sensus potest judicare ut motus & sensus in apoplexia, & uterina suffocatione.

2. *Imminuta actio dicitur, quæ debilis est, & vix fit, longiorique indiget tempore, ut perficiatur, aut nunquam debitam assequitur perfectionem.*

Sic

Sic debilis concoctio ventriculi, aut cujusvis partis functio, quæ imperfectè exercetur, imminuta appellatur.

3. *Depravata actio dicitur, vel quoties corrupta est, vel quoties non exercetur, ut debet.*

Corrupta dicitur actio, quando objectum in alienam qualitatem transmutat, ut quando ventriculus alimenta convertit in nidorosos succos, aut bilem porraceam, aut omnino putridam materiam. Non exercetur, ut debet, in rigore, palpitatione, singultu, &c. quia in iis affectibus partes perperam agitantur, vel nimis violenter ab objecto præternaturali irritantur.

Ab actionum differentiis actio læsa triplex statuitur: 1. *Animalis*, 2. *Vitalis*, 3. *Naturalis*.

Illarum rursus tot differentiæ, quot actionum animalium, vitaliũ, & naturalium differentiæ proponuntur in Physiologia.

Actiones animales in Physiologia dividuntur in sensitivas, motivas, & principes. Sensitivæ actiones sunt quinque, Visus, auditus, gustus, olfactus, & tactus. Hæ omnes, ut dictum est, abolentur, imminuuntur, & depravantur. Visus aboletur in cæcitate; imminuitur in visus obtusione & hebetudine, depravatur in hallucinatione ejusdem. Auditus aboletur in surditate; imminuitur in gravi auditu, depravatur in aurium tinnitu. Et ita de aliorum sensuum symptomatis facile est conjectari. Motus aboletur in paralysi; imminuitur in stupore; depravatur in convulsione, tremore, rigore, &c. Sic actiones principes, ratiocinatio, & memoria abolentur in caro & apoplexia; imminuuntur in stultitia & lethargo, depravantur in phrenitide & mania.

Vitales actiones impulsibus consistunt, qui etiam frequenter abolentur, imminuuntur, vel depravantur.

Actiones denique naturales, concoctio, retentio, attractio, & expulsio, tot symptomatis afficiuntur. Concoctio ventriculi aboletur in ἀπεψία, imminuitur in βραδυπεψία, & depravatur in δυσπεψία. Sic de aliis actionum differentiis est judicandum, quæ omnes tot læsionum differentias patiuntur, quarum multæ propria nomina nondum obtinuerunt.

COROLLARIUM CIRCA actionis læsæ differentias.

Inter actiones læsas recensetur ea, quæ præter naturam aucta dicitur, qualis est canina appetentia, sitis maxima, &c. At dubium est, sub qua specie collocetur? Respondetur vulgò sub depravata contineri: quia perperam, & perversè exercetur, quæ est conditio actionis depravatæ. Sed objicitur, secundùm hoc decretum actionem imminutam sub depravata debere etiam collocari, cùm actio aucta & imminuta sint contrariæ, atque adeò sub eodem genere debeant collocari. Respondetur, in ratione morborum & symptomatum Medicos non considerare Logicas contrarietates, sed tantùm diversitates, quibus corpora nostra præter naturam afficiuntur: atque ita, cùm actio aucta diversissima sit ab imminuta, tum ratione modi operandi, cùm, ut diximus, perperam & perversè exerceatur, jure sub depravata continetur, & distinguitur toto genere ab imminuto, Medicè eas considerando.

CAPUT IV.

De Excrementorum Differentiis.

Excrementa quatuor modis peccare possunt: 1. *In substantia*. 2. *In quantitate*. 3. *In qualitate*. 4. *In excernendi modo*.

Primò, in substantia peccant excrementa, cùm substantiam habent à vulgarium excrementorum substantia omninò alienam.

ET illa dicuntur esse toto genere præter naturam.

Eaque sunt duplicia, vel scilicet omnino aliena, vel ex rebus naturalibus constantia.

A natura omninò aliena sunt calculus, lumbricus, &c.

Ex rebus naturalibus constant excrementa; cùm sanguis, adeps, caruncula, aut quidvis simile excernitur, quod nullo modo debeat excerni.

Secundò, in quantitate peccant excrementa, ratione excessus vel defectus.

Cùm scilicet vel nimis copiosè effluunt, ut in diarrhœa, dysenteria, diabete, sudore copioso, & hæmorrhagia profusiori; vel parciùs quàm par sit, aut nullo modo evacuantur, ut in constipatione alvi, urinæ suppressione, &c.

Tertiò, in qualitate peccant excrementa, vel prima, vel secunda, vel tertia.

In prima, dum sunt calidiora, frigidiora, humidiora vel sicciora.

In secunda, dum sunt tenuia vel crassa, dura vel liquida, viscida vel spumosa.

In tertia, dum sunt alieno colore, odore, vel sapore prædita.

Quartò, in excernendi modo peccant excrementa, quando non excernuntur debito tempore, vel per partes consuetas, aut cùm nimis subitò, vel paulatim vacuantur.

CAPUT V.

De Qualitatis Mutatæ Differentiis.

Qualitates corporis mutatæ vel sunt primæ, vel secundæ, vel tertiæ.

ILlæ autem ut symptomata dicantur, ab aliquo modo debent dependere.

Primæ qualitates sunt caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas.

Secundæ, durities, mollities, gravitas, levitas, raritas, densitas, lævitas, asperitas, & reliquæ.

Tertiæ sunt colores, odores, sapores, & soni.

COROLLARIUM CIRCA qualitates mutatas.

Inter qualitates mutatas collocamus caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem, quæ ad morbos similares fuerunt supra relatæ. Unde gravis oritur difficultas, quam nos ita diluimus, dicentes, leves intemperies, quæ sunt tantum in fieri, & nullam habent in parte permanentiam, inter morbos non posse censeri, sed potius symptomata appellari, & qualitates mutatas, quæ ab aliqua partium vicinarum, aut sympathiam habentium intemperie facta & morbosa generentur & foveantur.

Deinde, asperitas & lævitas inter qualitates mutatas recensentur, quæ ad morbos organicos fuerunt relatæ. *Respondetur*, asperitatem & lævitatem, si sint valdè insignes, ita ut partium, quas occupant, actiones lædant manifeste, esse veros morbos: si verò tam leves sint, ut nullo modo actionibus incommodent, à causa tamen præternaturali producantur, intemperie putà humida vel sicca, certissimum est, veri symptomatis rationem obtinere.

CAPUT VI.

De Symptomatum Causis in Genere.

Omne symptoma ab aliquo morbo dependet, tanquam à propria.

HOc primò demonstratur in actione læsa, quæ est effectus morbi immediatus, ut ex ipsius definitione patet. Deinde, qualitates mutatas certum est à primis proficisci, quæ temperamentũ constituunt, quod secundùm naturam existens, non potest efficere qualitates secundùm naturam mutatas, quas patet ab intemperie perpetuò proficisci. Denique, cùm in excrementis vitium non contingat, nisi aut concoctrix, aut expultrix, aut retentrix fuerint vitiatæ, certissimum est, illa perpetuò ab aliquo morbo proficisci.

Causæ autem symptomatum in specie, & singulorum morborum historia *in Pathol. particular. cap.* 7. exactè proponuntur. Nos tantùm hîc quædam exempla ad clariorem doctrinam proponemus.

CAPUT VII.

De Causis Actionum Læsarum.

Actiones animales à variis intemperierum differentiis, morbis organicis, & continuis solutionibus lædi solent.

SIc à frigida & humida cerebri intemperie excedenti actiones animales abolentur, ut patet in amentia & obli-

vione; & à remissiori imminuuntur, ut in fatuitate, & stupiditate: tum à calida intemperie nonnumquam simplici, aliàs cum siccitate juncta, depravantur, ut in phrenitide & mania. Læduntur etiam actiones istæ aliquando à morbis organicis, ut obstructionibus, & tumoribus variis, & à continui solutionibus, ut ab insignibus capitis vulneribus.

Actiones vitales, quæ in pulsibus consistunt, ab intemperie calida & frigida, potissimum obstructione & solutione continui abolentur, depravantur, vel imminuuntur, pro varia causarum intensione vel remissione.

Sic in febribus pulsus depravatur, in syncope aboletur, & in lipothymia imminuitur.

Actiones naturales privatæ à morbis similaribus tantùm læduntur, officiales verò etiam ab organicis.

Actiones naturales privatæ, quæ ad nutritionem spectant, nimirum attractrix, retentrix, & expultrix à sola temperie perficiuntur, ergo sola intemperies eas poterit lædere: officiales verò varia etiam indigent partium à quibus exercentur, conformatione, ideo à morbis organicis etiam læduntur. Sic ventriculi, hepatis, alteriusque instrumenti actio, ab erysipelate phlegmone, aliisque tumoribus præter naturam interdum pervertitur, hincque depravata, aut imminuta fit concoctio. Sic etiam attractio officialis læditur, dum à tuberculo carnoso, vel alio quovis tumore in gula suborto, cibis via præcluditur, vel saltem eorum difficillimè in ventriculum fit attractio. Retentio pariter ex causis similibus & flatuum copia impeditur: Ac denique expulsio ex viarum angustia & obstructione impeditur; vel etiam ex dilatatione, aut partis vellicatione nimium irritatur & acceleratur.

CAPUT VIII.

De Causis Symptomatum, quæ sunt in Excrementis.

Excrementorum vitia perpetuò à morbis dependent, sed utplurimùm mediatè, per actionum læsiones: Eo modo,

Nimia excrementi quantitas vel dependet à partis à qua fit excretio, retentrice imbecilli, vel expultrice, irritata à prava aliqua humoris qualitate, vel quantitate nimia.

Sic ab acribus & biliosis humoribus diarrhœæ contingunt, tum etiam à nimia cujusvis humoris copia naturam aggravante.

Fit etiam nimia excrementorum vacuatio ob continens partis vitium, propter quod illa nequit continere.

Hoc evenit quando vasa aperiuntur in suis orificiis, vel produntur à causa interna vel externa, vel debilitantur tantum, ut patet in sanguinis excretione, quæ fit per venarum ἀναςομωσιν, διάβρωσιν, ϗ διαπήδησιν.

Excrementorum quantitas minuitur, quoties illa parciùs generantur, vel cùm facultas retentrix robustior evasit, aut expultrix imbecillior, vel ob viarum angustiam & obstructionem.

Parciùs generantur excrementa, vel ob alimentorum paucitatem, crassitiem, siccitatem, vel ob evacuationes contrarias, quæ consuetas impedire solent, vel ob totius corporis nimiam resolutionem.

Aliarum causarum ratio satis est manifesta.

CAPUT IX.

De Causis Qualitatis Mutatæ.

Symptomata, quæ in primis qualitatibus consistunt, fiunt à partium vicinarum, vel sympathiam habentium intemperie, ut dictum est.

Quæ verò ad secundas qualitates spectant, à vario humorum vitio aut partium intemperie dependent.

Sic durities à siccitate, tensione, congelatione oritur; mollities ab humiditate, & ita de cæteris.

Tertiarum denique qualitatum hæ sunt causæ.

Color in parte immutatur, vel ob intemperiem, vel propter humorem quendam ad ejus superficiem delatum.

Sic ab intemperie calida partes rubescunt, à frigida livescunt: sic à bile in corpus effusa, color flavus ictericorum.

Odores pravi ab humorum vel partium putredine oriuntur. Sapores alieni ab excrementis linguam imbuentibus. Soni præternaturales à flatu fiunt; in aliqua parte incluso, pro varia illius agitatione, partium angustia, amplitudine, & caloris elevantis potentia, vel impotentia.

Hi ad excrementorum qualitates videntur referendi, qui tamen ita distinguuntur, ut scilicet eæ qualitates, quæ ad hoc simplicis affectus genus referuntur, in ipsis partibus esse debeant, & ab iis dependere; quæ verò ad excretorum genus referuntur, in ipsis excrementis tanquam subjecto proprio esse debeant, & ab ipsis omnino dependere, ut qualitas, quantitas, & substantia eorum.

INSTITUTIONUM MEDICARUM LIBER TERTIUS.

SEMEIOTICEN CONTINENS.

PRÆFATIO.

In legitima & rationali affectuum præter naturam curatione hac methodo semper procedere debet Medicus: Primò morbi propositi natura causæ, & situs seu pars affecta accuratè investiganda. Secundò, diligenter inquirendum, an illius morbi curationem sperare debeamus, an verò sit incurabilis, ut inde moneamur, vel debita remedia nobis esse usurpanda ad pollicitam salutem acquirendam, vel in desperata ab iis abstinendum; ne temerè infamentur ea, quæ multis fuere saluti quæ tamen cum salis grano accipienda.

Necessaria ergo est Signorum doctrina, quæ summum illud nobis confert beneficium, ut præsentes corporis dispositiones cognoscere, & futuros earum eventus prævidere valeamus. Semeiosin universam in tres sectiones dividemus, quarum prima de signis in genere: Secunda, de signis diagnosticis: Tertia verò, de signis prognosticis erit.

SECTIO PRIMA.

De Signis in Genere.

CAPUT I.

De Signi Natura & Definitione.

Signum apud Medicos definitur, quod sensibus obvium aliquid aliud in corpore nostro latens significat.

Ubi notandum est, hîc signi nomen latiùs quàm apud Aristotelem usurpari. Ille enim ea tantùm signa appellanda esse docet, quæ ab effectis desumuntur. Nos verò ea omnia, quæ aliquid ex iis, quæ in corpore nostro fiunt, indicare possunt, signi nomine donamus: quæ quidem ad certa quædam genera, seu fontes signorum generales sunt referenda, si prius communes quasdam eorum differentias paucis tradiderimus.

CAPUT

CAPUT II.

De Signorum Differentiis.

Omnia Signa medica à Galeno dividuntur in Arte parva, *in salubria, insalubria, & neutra.*

DE Signis salubribus paucissima sumus acturi, cùm ex bona corporis temperie, recta partium conformatione, unione earumdem, atque ex actionum omnium integritate, quæ ex illis resultat, salubris status facilè innotescat; cùm etiam ex insalubri, tanquam contrarii cognitione satis elucescat. Neutra verò dispositio, tanquam inter salubrem & insalubrem media, per cognitionem extremorum facilè innotescet.

In signis ergo insalubribus potissimùm nobis est insistendum.

Illa autem dividuntur in παθογνωμονικὰ & συνεδρεύοντα.

Pathognomonica, seu passionem significantia *ea sunt, quæ morbum perpetuò comitantur, & cum eodem incipiunt & desinunt: ac pro magnitudine morbi augentur & minuuntur, propriamque morbi essentiam consequuntur.*

Sic in pleuritide dolor lateris pungitivus, difficultas spirandi, tussis, sputum cruentum, & febris assidua signa pathognomonica nominantur.

Συνεδρεύοντα *seu* assidentia *ea sunt, quæ necessariò morbis non cohærent, nec eorum essentiam indicant, sed alia, quæ accidentariò iis eveniunt, ut magnitudinem, mortem, aut eventum morbi.*

Et ea ratione illa triplicia statuuntur: Alia scilicet quæ coctionem & cruditatem indicant: Alia, quæ salutem & mortem: Alia denique, quæ crasin & solutionem morbi.

Illa autem signa plerumque non ab initio morbi prodeunt, sed paulò post incipiunt apparere. Et hac ratione ἐπιφαινόμενα, *id est,* post apparentia, *nuncupantur, vel etiam* ἐπιγενόμενα, *id est,* post genita: *licet hæc duo nomina apud autores non rarò distinguantur.*

Rursus ex his omnibus signis, alia præsentem corporis statum indicant, & diagnostica, seu demonstrativa *appellantur; alia futura prænuntiant; & prognostica dicuntur; alia denique præterita commemorant, &* ἀναμνηστικὰ, *seu* commemorativa *nuncupantur.*

Quia verò præterita ideò in memoriam revocantur, ut vel præsentes dispositiones meliùs innotescant, vel futuri earum eventus prævideantur: commodè idcircò signa commemorativa sub diagnosticis & prognosticis comprehenduntur. (*conf. Melet. III.* 22. 23.)

CAPUT III.

De fontibus signorum generalibus, à quibus omnia signa desumuntur.

UT methodo facillimâ signa omnia medica elicere valeamus, stabiliendi primò sunt fontes quidam generales, ad quos omnia signa de qualibet re proposita poterunt revocari, & à quibus eadem artificiosè deducentur.

Cum igitur essentia & natura uniuscujusque rei, quocunque modo fuerit perspecta, non solùm quid reipsa sit, sed & multa alia, quæ ad rem ipsam pertinent, nobis patefaciat, primum signorum genus à naturâ rei, de qua agitur, erit desumendum. Deinde cùm duobus modis ad rei cujuslibet cognitionem deveniamus, uno scilicet à priori, id est per causam, altero verò à posteriori, scilicet per effectum, duo alia signorum genera proponere necesse est, unum à causis, alterum ab effectibus.

Tres igitur in universum debent constitui signorum fontes: Essentia scilicet, causæ, & effectus.

Essentiam hic Medicè ac latè accipimus, & illius nomine non solùm rei ipsius formam, sed etiam genera, differentias, partes, & proprietates usurpamus, sive essentiales illæ sint, sive accidentales.

Causarum verò nomine omnia causarum genera, quæ in Medicina considerantur.

Effectus verò varii sunt pro varietate causarum.

Qui omnes signorum fontes minutim excutientur in particulari signorum inquisitione, prout eorum usus postulabit. (*conf. Melet. III.* 7. *&c.*)

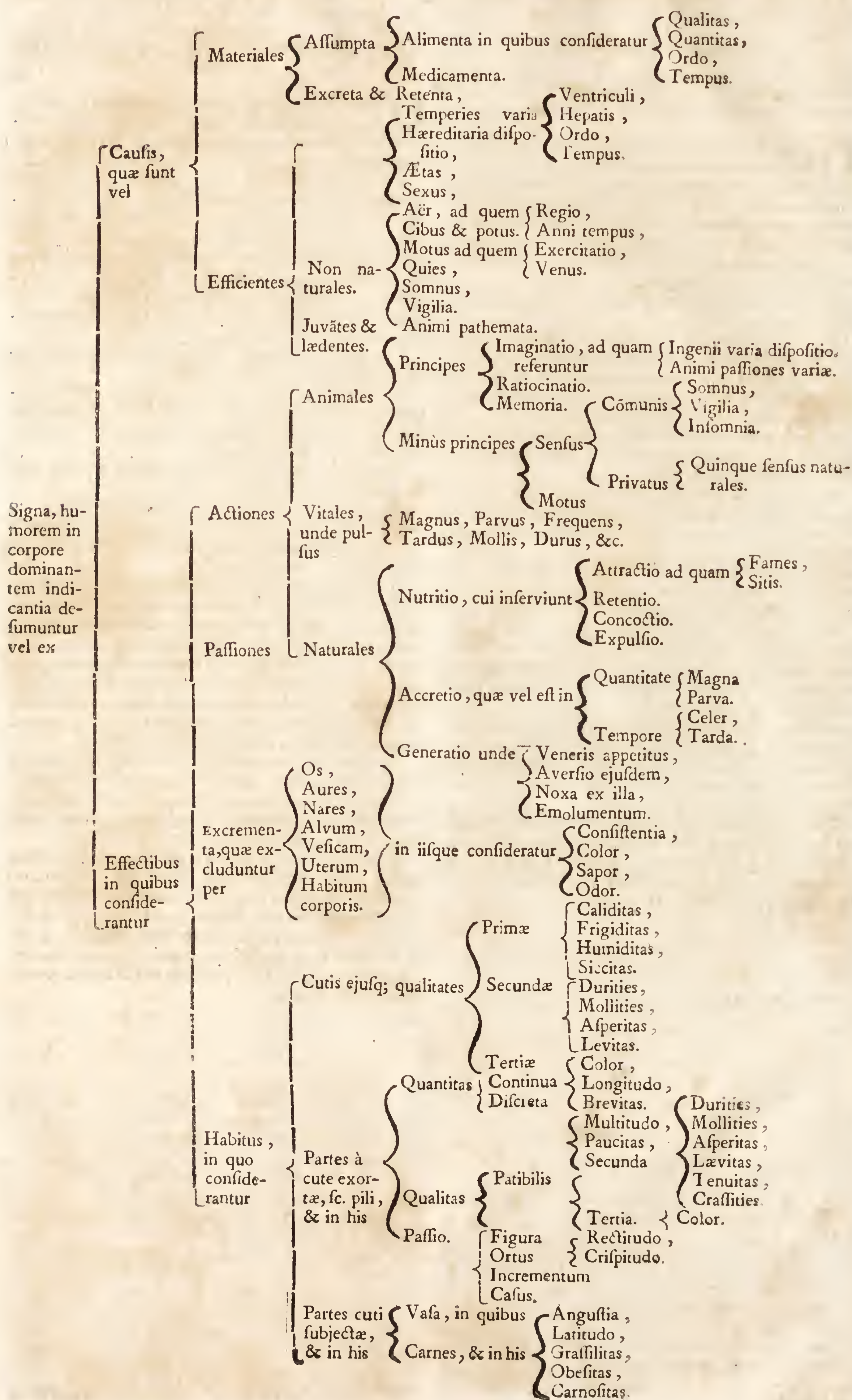
Notandum autem hic est *Primò*, in singulis rebus dignoscendis ab omnibus fontibus signa capi non posse. Non rarò enim essentia rei est incognita: causæ verò aliquando non exquisitè indicant, aliàs effectus sunt confusi. Sed tamen ex propositis signorum capitibus semper invenies, quod rem quam investigamus, quantum Medicina præstare potest, certò demonstret, ita ut nunc ex solis effectibus signa necessaria desumamus, nunc à causis, nunc ab omnibus, quod ipsa exercitatio statim patefaciet.

Nota *secundo*, perpetuò ferè ab effectis multò plura & certiora signa desumi, quàm à reliquis duobus fontibus.

Nota *tertiò*, ex signis, quæ proponentur, alia magis, alia minùs efficaciter judicare, sed tamen ex omnium collectione rem, quam inquirimus, certò demonstrari.

Nota *quartò*, ut à propositis fontibus vera signa desumi possint, eorum omnium, quæ corpori nostro insunt, vel ei possunt contingere, naturam, causas, & effectus optimè debere innotescere. Atque adeo Physiologiæ & Pathologiæ præcepta ita ad manum haberi debere, ut illa hìc in usum facilè possimus revocare: Alioqui hæc Semeioticæ præcepta, licèt prolixiùs multò fuerint pertractata, forent inutilia.

A. *Tabula fontes omnes continens, à quibus signa humorum in corpore prædominantium desumuntur.*

Signa, humorem in corpore dominantem indicantia desumuntur vel ex

- Causis, quæ sunt vel
  - Materiales
    - Assumpta
      - Alimenta in quibus consideratur
        - Qualitas,
        - Quantitas,
        - Ordo,
        - Tempus.
      - Medicamenta.
    - Excreta & Retenta,
  - Efficientes
    - Temperies varia / Hæreditaria dispositio,
      - Ventriculi,
      - Hepatis,
      - Ordo,
      - Tempus.
    - Ætas,
    - Sexus,
    - Non naturales.
      - Aër, ad quem: Regio, Anni tempus,
      - Cibus & potus.
      - Motus ad quem: Exercitatio, Venus.
      - Quies,
      - Somnus,
      - Vigilia.
      - Animi pathemata.
    - Juvãtes & lædentes.
- Effectibus in quibus considerantur
  - Actiones
    - Animales
      - Principes
        - Imaginatio, ad quam referuntur: Ingenii varia dispositio. Animi passiones variæ.
        - Ratiocinatio.
        - Memoria.
      - Minùs principes
        - Sensus
          - Cõmunis: Somnus, Vigilia, Insomnia.
          - Privatus: Quinque sensus naturales.
        - Motus
    - Vitales, unde pulsus: Magnus, Parvus, Frequens, Tardus, Mollis, Durus, &c.
    - Naturales
      - Nutritio, cui inserviunt
        - Attractio ad quam: Fames, Sitis.
        - Retentio.
        - Concoctio.
        - Expulsio.
      - Accretio, quæ vel est in
        - Quantitate: Magna, Parva.
        - Tempore: Celer, Tarda.
      - Generatio unde
        - Veneris appetitus,
        - Aversio ejusdem,
        - Noxa ex illa,
        - Emolumentum.
  - Passiones
  - Excrementa, quæ excluduntur per: Os, Aures, Nares, Alvum, Vesicam, Uterum, Habitum corporis.
    - in iisque consideratur: Consistentia, Color, Sapor, Odor.
  - Habitus, in quo considerantur
    - Cutis ejusq; qualitates
      - Primæ: Caliditas, Frigiditas, Humiditas, Siccitas.
      - Secundæ: Durities, Mollities, Asperitas, Levitas.
      - Tertiæ: Color,
    - Partes à cute exortæ, sc. pili, & in his
      - Quantitas
        - Continua: Longitudo, Brevitas.
        - Discreta: Multitudo, Paucitas,
      - Qualitas
        - Patibilis
          - Secunda: Durities, Mollities, Asperitas, Lævitas, Tenuitas, Crassities.
          - Tertia. Color.
      - Passio.
        - Figura: Rectitudo, Crispitudo.
        - Ortus
        - Incrementum
        - Casus.
    - Partes cuti subjectæ, & in his
      - Vasa, in quibus: Angustia, Latitudo,
      - Carnes, & in his: Gracilitas, Obesitas, Carnositas.

SEMEIO-

SEMEIOTICÆ SECTIO II.

DE SIGNIS DIAGNOSTICIS.

CAPUT PRIMUM.

De Signis biliosi humoris in toto corpore prædominantis.

COgnitio temperamenti & humoris in toto corpore prædominantis, neceſſaria eſt ad affectus ſpeciem dignoſcendam, & cauſam illum producentem. Ideò antequam de illis diſſeramus, primò nobis proponenda ſunt ſigna humoris in corpore prædominantis, à bile ſumpto exordio.

Notandum tamen prius eſt, duos tantùm eſſe fontes ex quibus humorum ſigna deſumuntur, nempe cauſas & effectus; eſſentia enim hac in re nihil præſtat.

Ut igitur duos hoſce ſignorum fontes penitus exhaurire valeamus, illorum genera & ſpecies ordine ſunt proſequendæ: omnes ſaltem illæ, quæ ad humorum notitiam aliquid præſtare poſſunt, quæ ad faciliorem memoriam in præcedentem tabulam ſunt relatæ.

Huc refer tabulam notatam littera A.

Hunc igitur ordinem obſervando, bilem in corpore dominantem indicabunt.

Cauſæ materiales.

Alimentorum qualitas. Uſus ciborum calidorum & ſiccorum, vini generoſi aut meri potio, quæ facilè convertentur in bilem.

Quantitas. Defectus alimentorum, ut inedia, victus valde tenuis & parcus.

Odor. Dulcia in fine menſæ aſſumpta, quia longiori coctione in bilem vertuntur; ſicut experientia patet illa in diuturna coctione artificiali amareſcere.

Medicamenta. Uſus medicamentorum calidorum, & aromatum, &c. quæ in bilem degenerant.

Retenta. Bilis evacuatio conſueta per alvum, urinas, vomitum, vel ſudores, ſponte, vel per medicamenta ſuppreſſa, vel intermiſſa.

Cauſæ efficientes.

Partes. Calida & ſicca temperies ventriculi, hepatis & cordis. Quia hæ partes corpus univerſum afficere valent.

Hæreditas. Parentes bilioſo præditi temperamento.

Ætas. Ætas juvenilis, qualis potiſſimùm ab anno decimo octavo ad trigeſimum quintum

Sexus. Sexus virilis. Illi enim bilioſi magis, ſicut fœminæ pituitoſæ cenſentur.

Regio. Regio calida & ſicca.

Tempus. Tempus æſtivum.

Alimenta. Cibi & potus calefacientes & exſiccantes, ut allia, cepæ; ſalſa omnia & piperata, quæ hepar plus æquo calefaciendo faciunt, ut nimiam bilis copiam progeneret.

Exercitatio. Vita laborioſa, & multis exercitationibus dedita.

Venus. Nimius ad venerem impetus, quo totum corpus incandeſcit.

Vigiliæ. Vigiliæ nimiæ, quibus ſanguis & ſpiritus inflammantur

Animi pathemata. Iræ, curæ, & omnes vehementes animi commotiones.

Juvantur à frigidis & humidis, læduntur à calidis, ſiccis, & jejunio.

EFFECTUS.

Actiones animales.

Ingenium. Ingenium acre, & ſolers, promptum & expeditum.

Animi paſſiones. Iracundia, furor, audacia, jactatio, appetitus vindictæ.

Somnus & vigiliæ. Somnus paucus admodum & levis, ac vigiliæ maximè.

Inſomnia. Inſomnia ignium, incendiorum, rixarum, & tumultus.

Senſus. Senſus vegeti, acuti, veloces, expediti, auditus potiſſimùm, qui maximè juvatur à ſiccitate.

Actiones vitales.

Pulſus magnus, frequens, & durus.

Actiones naturales.

Appetentia. Inappetentia, & cibi faſtidium, æſtate potiſſimum.

Frigidorum appetitus.

Inediæ difficilis tollerantia.

Sitis. Sitis magna, & potus frequens.

Accretio cita & prompta, ac matura ſenectus, quia humidum radicale promptè abſumitur.

Ad venerem proclivitas maxima, propter ſeminis acrimoniam.

Venus. A venere cita exſolutio, quia bilioſorum ſpiritus ſunt valde diſſipabiles propter tenuitatem.

Paſſiones.

Morbis bilioſis proclivis diſpoſitio, ut febribus ardentibus & tertianis, phrenitidi, pleuritidi, vomitui bilioſo, diarrhæis, eryſipelati, herpetibus, puſtulis faciei, &c.

Excrementa.

Per os. Vomitus humoris tenuis, pallidi, vel flavi, & amari, aut ſapor amarus in lingua.

Aures, Alvum, Veſicam. Aurium excrementa copioſa & valde rufa.

Fæces maximè flaveſcentes.

Urina tenuis & rufa, vel etiam rubra & flammeâ.

Purgamenta uteri ſubflava, aut citrina.

Habitus corporis.

Cutis qualitates. Primæ. Secundæ Pili qualitas. Cutis ad tactum calida & ſicca, & calor illius acris & mordax, in manibus potiſſimum.

Cutis dura & aſpera.

Color cutis, faciei potiſſimùm & oculorum, pallidus & ſubflavus.

Capillorum paucitas, à pororum raritate, quæ materiam pilorum effluere permittit.

Capilli flavi: bilis colorem referentes, aut ſubnigri, à majori exuſtione, & nonnunquam criſpi, propter ſiccitatem, quæ pilos intorquet, ac calvi fiunt, propter cutis ſiccitatem, & materiæ pilorum conſumptionem.

Pili citò oriuntur, & citò decidunt.

Vaſa. Latitudo vaſorum. Calidi enim proprium eſt dilatare: & venæ in oculis conſpicuæ.

Carnes. Habitus corporis gracilis & macilentus.

CAPUT II.

De ſignis humoris pituitoſi in corpore prædominantis.

PItuitam in corpore dominantem indicant.

Cauſæ materiales

Alimentorum qualitas. Uſus conſuetus alimentorum frigidorum & humidorum, ut fructuum, olerum, piſcium, lacticiniorum, aquæ potio, &c. Illa enim facilè in pituitam abeunt.

Quantitas. Nimia alimentorum quantitas, quæ calorem nativum obruit & cruditates gignit.

Tempus. Cibi aſſumpti ſtatim à ſomno, vel ante ſomnum, aut antequam priores ſint concocti.

Medicamenta. Diuturnior uſus medicamentorum frigidorum & humidorum, quæ ut alimenta in pituitam degenerant.

Retenta. Omiſſa naturalis conſuetudo pituitam evacuandi per vomitum vel ſeceſſum, vel artificialis per exercitationes, aut uſum aquarum thermalium, laconicorum, vel medicamentorum purgantium, aut diureticorum ex quorum intermiſſione pituitæ copia cumulatur.

Cauſæ

Cauſæ efficientes.

Partes. Frigida humidaque temperies ventriculi, hepatis, cordis, & cerebri.

Hæreditas. Ortus ex parentibus pituitoſo temperamento præditis.

Ætas. Ætas ſenilis, quæ propter caloris inopiam multam coacervat pituitam, tum etiam puerilis, propter ingluviem & incautam vivendi rationem.

Sexus. Sexus muliebris.

Regio. Regio frigida & humida, quales ſunt quæ ſtagnis, paludibus, aut majoribus fluminibus ſunt vicinæ, aut Boreæ, nivibus, imbribuſque expoſitæ, & quæ ſunt magis ſeptentrionales, unde fit, ut Germani omnes ferè pituitoſi ſint.

Tempus. Tempus hyemale.

Cibi & potus. Cibi & potus refrigerantes humectantes ut lactucæ, portulacæ, & fructuum horæorum uſus, & aquæ potio, quæ ventriculum & hepar refrigerando faciunt, ut multam pituitæ copiam producant.

Quies. Vita otioſa & ſedentaria.

Somnus. Somni longi & profundi, præſertim à cibo.

Pathemata. Vita ſine curis, ſtudio, mœrore, aut cum his valde excedentibus, quia calorem nativum diſſipando corpus refrigerant.

Uſu calidorum & ſiccorum juvantur, & frigidis & humidis læduntur.

E F F E C T U S.

Actiones animales.

Imaginatio. Imaginatio ſatis bona, ac facilior rerum perceptio, ſed prompta oblivio, quia in rebus humidis facilè fiunt impreſſiones, ſed promptè delentur.

Mens torpida & hebes, ingenium tardum & obtuſum.

Ira remiſſa & facilè placabilis.

Somnus. Maxima ad ſomnum propenſio.

Inſomnia. Inſomnia frigoris aquarum pluviarum, nivium, ſubmerſionis, fluminum, ſtagnorum, marium, & rerum albarum.

Senſus. Senſuum hebetudo.

Motus. Motus tarditas, ſed in eo duratio, quia ſpiritus craſſiores minùs diſſolvuntur.

Actiones vitales.

Pulſus. Pulſus parvus tardus & mollis.

Actiones naturales.

Fames. Appetentia dejecta, unde apud Hipp. ſenes facilè jejunium ferunt.

Sitis. Sitis nulla, aut ſaltem perexigua.

Accretio. Tardè adoleſcunt, quia nonniſi longo tempore calor debilis, multam humiditatem poteſt edomare.

Venus. Ad venerem tardi.

Ex moderato illius uſu juvantur, calore pituita concoquitur, & temperatius corpus evadit. At frequentiori illius uſu corpus redditur frigidius.

Paſſiones.

Cœlo ſereno meliùs habent, frigido & pluvioſo pejùs.

Morborum frigidorum frequens occurſus, ut catarrhi, hydropis, cachexiæ pituitoſæ, lethargi, paralyſis, & ſimilium.

Excrementa.

Per os & nares. Humoris craſſi, albicantis, & inſipidi excretio per os & nares.

Alvum. Fæces albicantes & mucoſæ.

Veſicam. Urina alba, vel pallida, eaque tenuis, ſi adſint obſtructiones; alioqui turbida & craſſa, cum copioſo ſedimento.

Alba uteri profluvia in mulieribus.

Habitus corporis.

Cutis. Qualit. Primæ. Cutis ad tactum frigida, pedes potiſſimùm & manus frigidiſſimæ hyemis tempore.

Secundæ. Cutis mollis & levis.

Tertiæ. Color ejuſdem albus.

Pili. Pili molles & leves, ac tenues ab initio.

Ruſi capilli, quia pituita ulteriori coctione talem colorem adipiſcitur.

Qualit. Secundæ. Capilli recti, quia cùm in cute nulla ſit ſiccitas,

Tertiæ. Figura. faciles in ea ſunt meatus, quos excrementa liberè permeare poſſunt.

Paſſiones. Pili tardè oriuntur & nunquam calveſcunt.

Vaſa. Vaſorum anguſtia, & nullæ venæ in oculis apparent.

Fames. Habitus corporis mollis & obeſus, non tamen carnoſus.

C A P U T III.

De Signis Sanguinis in Corpore Prædominantis.

Sanguinem in corpore prædominantem indicant.

Cauſæ materiales.

Alimenta. Uſus ciborum euchymorum & eupeptorum, quales ſunt panis recens albiſſimus & probè coctus, ova tremula, carnes juniorum animalium, & laudabilis alimenti, ut gallinarum, perdicum, phaſianorum, vitulorum, hœdorum, &c. Aqua purior fontana, vinum generoſum ſalubriter dilutum.

Retenta. Suppreſſiones evacuationum ſolitarum; ut hæmorrhagiæ in junioribus, hæmorrhoïdum in ætate provectis, aut mulieribus.

Cauſæ efficientes.

Partes. Calida & humida hepatis & cordis temperies.

Ortus ex parentibus ſanguineis.

Hæreditas. Ætas à pueritia uſque ab pubertatem.

Ætas. Regio meridionalis, & auſtrinis ventis perflata.

Regio. Verna tempeſtas.

Tempus. Exercitatio. Otium vel levis exercitatio, quæ appetitum intendat, & corpus non reſolvat.

Venus. Veneris uſus rarus.

Somnus. Somnus dulcis & moderatus.

Pathemata. Vita ſine curis, gaudio & lætitia plena, ac deliciis affluens.

Juvantes. Juvantur ex larga ſanguinis miſſione, vel ſpontanea ejuſdem profuſione, iiſque omnibus, quæ ſanguinis copiam minuere valent.

E F F E C T U S.

Actiones animales.

Imaginatio. Felix imaginatio & rerum comprehenſio, quia in humido promptæ fiunt impreſſiones.

Ratiocinatio. Mentis hebetudo & ſtoliditas, ad riſum profuſio, impudentia, continentia in valde ſanguineis.

Memoria. In aliis jucunditas animi & hilaritas, cùm diſcurſu facili & libero: ac magna ad amorem propenſio.

Inſomnia. Memoria parum debilis.

Somnus profundus, minùs tamen quàm in pituitoſis.

Inſomnia rerum rubrarum & jucudarum, amœnitatum, nuptiarum, hortorum, muſicorum concentuum, Regum, Principum & Magnatum.

Motus. Motus quidem moderati, ſed graves & laſſitudinibus pleni.

Actiones vitales.

Pulſus. Pulſus magnus, tardus, plenus.

Actiones naturales.

Fames. Appetitus mediocris, niſi adſit multitudo humoris, quæ ſatietatem pariat.

Sitis. Sitis etiam mediocris.

Venus. Propenſio ad Venerem, ſed non tanta ut in bilioſis.

Facilis Veneris tolerantia propter copiam ſeminalis materiæ.

Paſſiones.

Facilis lapſus in febres ſynochas, phlegmonas, furunculos, &c.

Excrementa.

Per varias partes. Frequentes aut copioſæ ſanguinis excretiones per nares, uterum, hæmorrhoides.

Urinæ

Per vesicam. Urinæ copiosæ, laudabili colore & consistentiâ præditæ, & contentorum multitudine aliquando refertæ.

Alvum. Fæces subrufæ, & consistentia mediocres.

Habitus corporis.

Qualitates. Secundæ. Tertiæ. Cutis ad tactum calida & mollis persentitur.

Color faciei floridus, & rubicundus.

Pili. Pilorum copia mediocris, color subflavus, & prompta eorum generatio.

Vasa. Vasorum amplitudo mediocris.

Habitus corporis carnosus, & bene compactus.

COROLLARIUM.

Vera plethora, & cacochymiæ expers, iisdem ferè signis indicatur, si vasorum tensionem addas & lassitudinem spontaneam.

CAPUT IV.

De Signis Melancholiæ in Corpore Prædominantis.

Melancholicum humorem in corpore redundantem monstrant.

Causæ materiales.

Alimenta. Usus alimentorum crassiorum, duriorum & terream substantiam possidentium, qualia sunt panis ater & furfuraceus, vinum nigrum & crassum, aquæ turbidæ & limosæ, legumina, caseus antiquus, carnes bubulæ, leporinæ, suillæ, avium palustrium; præcipuè salitæ, aut fumo induratæ, pisces cetacei, duri, & salsi, brassicæ, pastinacæ, &c.

Retentia. Retenta melancholicæ vacuatio consueta, sponte, vel artefacta per hæmorrhoïdes, alvum, varices, scabiem, &c.

Causæ efficientes.

Partes. Hepatis & cordis temperies frigida & sicca cum lienis imbecillitate vel obstructione, ob quam non potest humorem melancholicum attrahere, & convenienter secernere.

Hæreditas. Ortus ex parentibus melancholicis.

Ætas. Ætas consistens, à quadragesimo ad sexagesimum.

Regio. Regio, in qua inæquales fiunt aëris constitutiones.

Tempus. Tempus autumnale.

Vigiliæ. Vigiliæ immensæ, quia corpus exsiccant, & calorem nativum dissolvunt.

Pathemata. Vita studiis, curis, sollicitudinibus, & mœrore plena.

Iuvantes, & lædentes. Juvantur calidis & humidis, tum etiam temperatis: læduntur frigidis & siccis, ut aceto.

EFFECTUS.

Actiones animales.

Imaginatio. Timor & mœstitia sine causa manifesta in valde melancholicis. Ii verò, qui ex levi sanguinis adustione fiunt melancholici, sunt astuti, cauti, prudentes, constantes, ingeniosi.

Atrabilarii verò, ubi melancholia est adusta, osores, proditores.

Melancholici difficulter ad iram excitantur, sed postea difficulter placantur.

Rerum perceptio difficilis.

Memoria. Memoria firma propter siccitatem.

Vigiliæ. Vigiliæ maximæ, & somni turbulenti interrupti.

Insomnia rerum nigrarum, horrendarum, cadaverum, sepulchrorum, dæmonum, &c. *Insomnia.*

Sensuum hebetudo, aspectus inconstans, tristis & horridus. *Sensus.*

Motus tardus, gravis, & compositus. *Motus.*

Actiones vitales.

Pulsus tardus & durus. *Pulsus.*

Actiones naturales.

Voracitas maxima propter aciditatem melancholiæ, quæ excitat appetentiam; interdum dejecta appetentia. *Fauces.*

Sitis exigua propter seri & salivæ abundantiam, quæ in melancholicis redundat. *Sitis.*

Ructus acidi, qui à cruditatibus excitantur, quibus melancholici abundant. *Expulsio.*

Tarda accretio, & cita senectus. *Accretio.*

Tardè ad Venerem excitantur, & illius usu plurimùm læduntur, ad eam tamen promptiores sunt ii melancholici, qui plurimis flatibus abundant; neque his perinde inimica est Venus, cùm sæpius semen emittant, utpote ex flatu ad coëundum excitati. *Venus.*

Passiones.

Frequens morborum melancholicorum incursus, quales sunt quartana, tumor lienis, & durities, lepra, fœda scabies, varices, hæmorrhoïdes, &c.

Excrementa.

Humoris melancholici vomitio frequens. *Per os.*

Frequens sputio, & copiosa salivæ ejectio, unde melancholici sputatores dicuntur.

Alvus ut plurimùm sicca, & constipata, dejectiones nigricantes. *Alvum.*

Sanguinis atri excretio per hæmorrhoïdes. *Hæmorrhoïdes.*

Urina tenuis & alba, interdum crassa & livida. *Vesicam.*

Habitus corporis.

Cutis ad tactum frigida, sicca, dura & aspera. *Cutis. Qualit.*

Calor faciei fuscus, plumbeus, aut nigricans. *Primæ, secundæ tertiæ.*

Capilli multi duri & asperi, crassi, nigri, tardè oriundi, & citò canescentes. *Pili.*

Venæ angustæ. *Vasa.*

Habitus gracilis & macilentus. *Carnes.*

Atque hæc de signis humorum in toto corpore prædominantium.

COROLLARIUM.

Hac protinus methodo, & iisdem omnino signis, singularum partium temperiem inveniemus, ea scilicet eodem modo illis partibus applicando, earumque potissimùm actiones & excrementa contemplando.

CAPUT V.

De Signis Partis Affectæ.

Naturali corporis dispositione ritè perspecta ad ea, quæ præter naturam corpori insunt, est deveniendum. Primò igitur jam partis affectæ indicia inquiremus. Deinde speciem affectus, qui illam partem occupat, ac tandem causas, à quibus affectus ille dependet. Partis affectæ signa à tribus fontibus desumi possunt: essentiâ, causis, & effectibus, quorum series proposita est in tabula notatâ litterâ B.

Ergo secundùm illam seriem partem affectam indicat.

B. *Tabula Signorum Partis Affectæ.*

Essen-

Essentia.

Qualitates. Temperies partis; si enim illam præter modum calidam, frigidam, humidam, aut siccam percipiamus, præter naturam affectam esse judicabimus.

Secunda. Durities & mollities; si enim in hypochondriis v. g. duritiem & renitentiam percipiamus, partes illis subjectas, hepar, aut lienem obstructum vel inflammatum esse judicabimus: Sic nimia alicujus partis mollities, eam œdematoso aliquo affectu laborare, est indicium.

Magnitudo aucta. Tumor præter naturam, isque vel externus, qui visu percipitur, vel internus, qui tactu persentitur, quales sunt tumores ventriculi, hepatis lienis, vesicæ, &c.

Maxima partium consumptio & atrophia.

Immutata Situs. Situs partis, qui maximi est hac in re momenti: si enim ex anatome nobis constet, quem unaquæque pars in corpore nostro sortiatur locum, facilè ex humore, intemperie, aut quovis alio sensibili affectu illum locum occupante, eam partem laborare conjiciemus.

Figura. Figura partes in eodem loco sitas à se invicem discernit. Sic tumor in dextro hypochondrio lunarem obtinens figuram, gibbam hepatis partem affectam esse indicat; si verò oblongam habeat figuram, & externus magis sit, musculos abdominis rectos affectos esse ostendit.

Causæ internæ.

Externæ causæ aliquid indicare valent; si quis enim v. g. cantharides assumpserit, vesicam laborare conjiciemus, quòd illæ peculiarem habeant vim vesicam alterandi. Sic si quis ab insolatione laboraret, caput affectum indicatur, quòd eam partem præ cæteris sol afficere consuevit; tum & si ab immodica venere prodit affectus, spirituosam substantiam nervosasque partes malè habere arbitrandum, quod illis partibus sit inimica venus.

Causæ externæ.

Inter causas internas affectus ipsos possumus recensere: siquidem ubi tertiana infestat, hepar affectum indicat; quotidiana ventriculum; & quartana lienem; quia earum causæ in his partibus cumulari solent.

Nota, in usu practico dum partem affectam inquirimus, ab essentia & causis non esse incipiendum, sed priùs ab actionibus, excrementis, & qualitatibus mutatis signa esse desumenda, ac tandem ab essentia & causis.

E F F E C T U S.

Actiones.

Actionis læsio partem affectam indicat, à qua dependet, v. g.

Animales. Principes. Delirium & vigilia, sensus & motus abolitio, cerebrum affectum significant.

Sensus privatus. Sensus particularis læsio, ut visus, vel auditus, illius organum indicat.

Dolor pungitivus, tensivus, Gravativus. Dolor pungitivus indicat membranam affectam, potissimùm à materia acri, & erodente. Tensivus autem fit aliquando in membranis à flatibus, & in venis à nimia repletione.

Dolor gravativus significat parenchyma alicujus visceris affici, omnia enim parenchymata obtusum habent sensum: Sic dum calculus renum substantiam comprimit, dolor fit gravativus; dum verò in caput ureteris fertur, dolorem efficit pungitivum. Sic etiam in pleuritide, materiâ membranam succingentem occupante, fit dolor punctorius, dum verò fit metastasis in pulmonem, mutatur in gravativum.

Pulsatorius. Dolor pulsatorius affectam arteriam indicat, aut partem ei vicinam; ideò in omnibus inflammationibus partium arterias possidentium fit dolor pulsatorius.

Excrementa.

Illa verò, quæ per corporis partes excernuntur, partem affectam indicare solent hoc modo,

De substantia partis. Substantia cartilaginosa per tussim excreta asperam arteriam affectam indicat, vel bronchia pulmonum; carnis verò fungosæ frustulum excretum, pulmonem ipsum affectum indicat; crassa verò ex crassis educitur.

Naturaliter contenta. Si cibus, aut urina, aut fæces per vulnus excernuntur, ventriculum, vesicam, aut intestina vulnerata pronuntiamus.

Si lapilli, vel arenulæ per urinam excernuntur, renes vel vesica laborant.

Præter naturam contenta. Lumbrici per os aut anum excreti intestina affecta indicant.

Qualitates excrementorum. Primæ, secundæ, tertiæ. Aër calidior expiratione emissus, cor vel pulmonem indicat calidiorem, frigidior verò cor valde refrigeratum, & morti proximum.

Sanguis calidior, tenuior, flavior, ac cum quodam saltu exsiliens; arteriam indicat vulneratam.

Tenues alvi dejectiones, rubentes, ac loturæ carnium similes, hepatis indicant imbecillitatem.

Tenuitas, & color, Spumositas & modus. Spumosæ sanguinis excretiones, ac tussiendo rejectæ, pulmonem affectum indicant.

Quibus in alvi profluviis excrementa spumosa sunt, iis ex capite pituita defluit. *Aph.* 20. *sect.* 7. Pituita enim è cerebro defluens, & cum flatibus permixta in intestinis, spumosa efficitur.

Sapor. Ructus acidus ostendit ventriculum cruditate laborare.

Si sanguis tussiendo expuatur magnâ quantitate, vasa pulmonis affecta esse oportet; cùm ea, quæ sunt in aspera arteria, angustiora existant, quam ut possint multùm sanguinis effundere.

Quantitas. Sanguis meiendo excretus si paucus sit, ex vesica proficisci est conjiciendum, si multus, ex renibus aut superioribus partibus, ubi majori copia continetur.

Excrementa spuendo rejecta, os affectum significant; screando fauces; tussiendo pulmones, vel asperam arteriam; vomendo ventriculum.

Modus. Si pus mingitur ante urinam, in pene ipso ulcus est; si post, in vesica aut renibus.

Ordo. In dysenteria, si pus aut sanguis affluat purus ante fœces, credibile est rectum intestinum esse potiùs ulceratum quàm reliqua: si verò post fœces, aut illis valde permixtus; superiora, vel media intestina affecta esse indicat.

Qualitates Mutatæ.

Qualitates mutatæ aliquando partem affectam indicant. V. g. quâ parte corporis calor aut frigus est, ibi morbus est. *Aph.* 39. *sect.* 4.

Color. Plumbeus aut livescens totius corporis color, hepar indicat refrigeratum, citrinus cystidem felleam esse obstructam; nigricans lienem obstructum.

Rubor pertinax & saturatus in genis, pulmonem indicat inflammatum.

Amarus sapor in lingua, bilem in ventriculo redundare significat.

Salsus verò, pituitam saltem à cerebro fluere.

Tinnitus & Sibilus aurium eas affectas indicat.

Borborygmus in ventre significat flatus in intestinis. (*Melet. III.* 14. *&c.*)

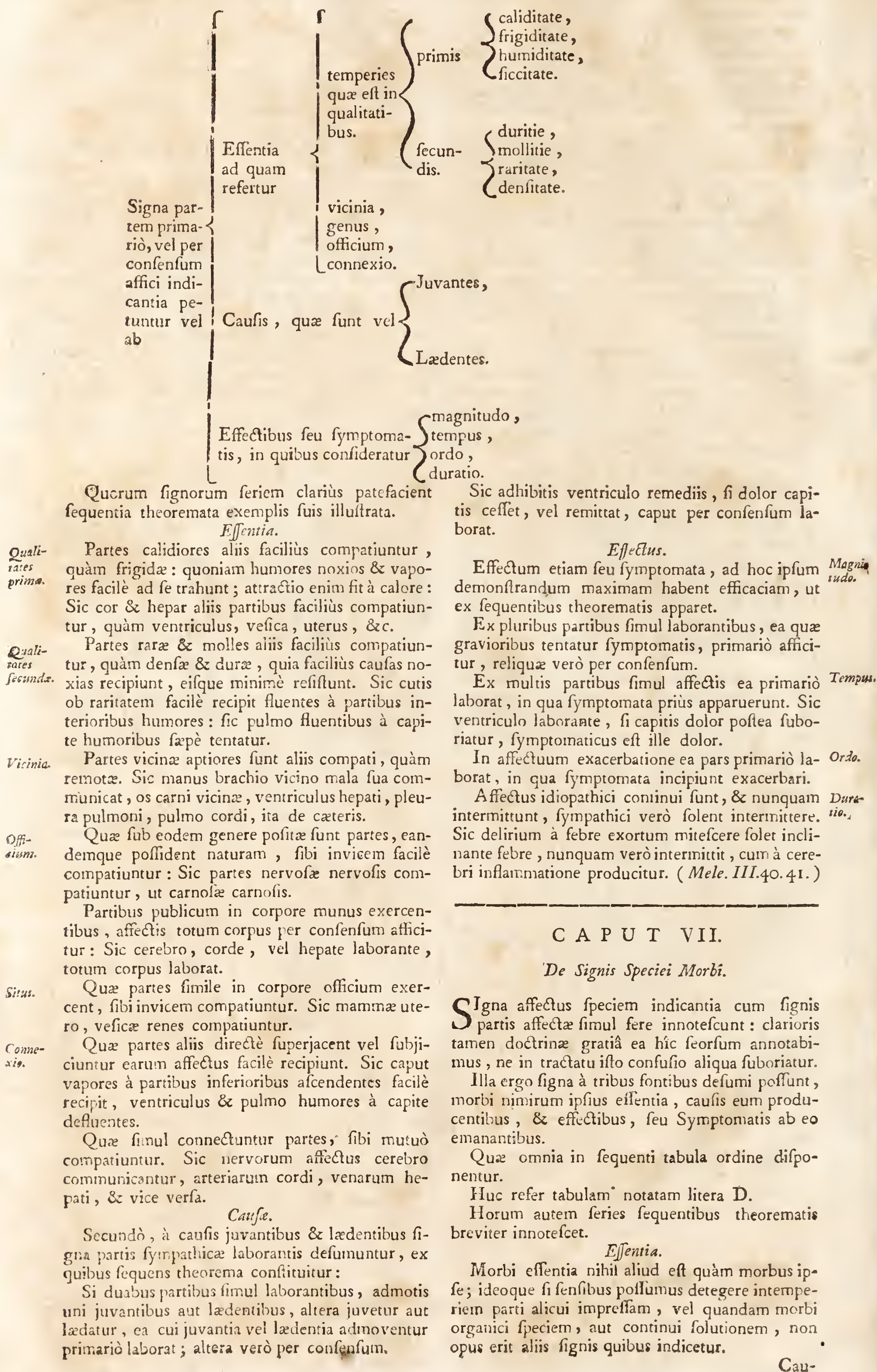
C A P U T VI.

De Signis partis primariò, vel per consensum laborantis.

In omni præternaturali dispositione perpetuo ferè solet evenire, ut plures partes afficiantur, quòd scilicet ea quæ primariò afficitur, alias omnes cum quibus aliquam habet communionem, trahat in consensum, ubi acri Medici solertiâ opus est, ut affectus sympathici ab idiopathicis distinguantur.

Ad hoc autem præstandum ex prædictis fontibus signa desumentur, ex quibus alia levem tantùm conjecturam afferunt alia verò certiorem: omnium tamen collectio rem certissimè indicabit.

Horum ergo Signorum fontes ex sequenti tabulâ, notata littera C desumentur.

C. *Tabula Signorum partem primariò, vel per consensum affici indicantium.*

Signa partem primariò, vel per consensum affici indicantia petuntur vel ab
- Essentia ad quam refertur
  - temperies quæ est in qualitatibus
    - primis: caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate.
    - secundis: duritie, mollitie, raritate, densitate.
  - vicinia,
  - genus,
  - officium,
  - connexio.
- Causis, quæ sunt vel
  - Juvantes,
  - Lædentes.
- Effectibus seu symptomatis, in quibus consideratur
  - magnitudo,
  - tempus,
  - ordo,
  - duratio.

Quorum signorum seriem clariùs patefacient sequentia theoremata exemplis suis illustrata.

Essentia.

Qualitates primæ. Partes calidiores aliis faciliùs compatiuntur, quàm frigidæ: quoniam humores noxios & vapores facilè ad se trahunt; attractio enim fit à calore: Sic cor & hepar aliis partibus faciliùs compatiuntur, quàm ventriculus, vesica, uterus, &c.

Qualitates secundæ. Partes raræ & molles aliis faciliùs compatiuntur, quàm densæ & duræ, quia faciliùs causas noxias recipiunt, eisque minimè resistunt. Sic cutis ob raritatem facilè recipit fluentes à partibus interioribus humores: sic pulmo fluentibus à capite humoribus sæpè tentatur.

Vicinia. Partes vicinæ aptiores sunt aliis compati, quàm remotæ. Sic manus brachio vicino mala sua communicat, os carni vicinæ, ventriculus hepati, pleura pulmoni, pulmo cordi, ita de cæteris.

Officium. Quæ sub eodem genere positæ sunt partes, eandemque possident naturam, sibi invicem facilè compatiuntur: Sic partes nervosæ nervosis compatiuntur, ut carnosæ carnosis.

Partibus publicum in corpore munus exercentibus, affectis totum corpus per consensum afficitur: Sic cerebro, corde, vel hepate laborante, totum corpus laborat.

Situs. Quæ partes simile in corpore officium exercent, sibi invicem compatiuntur. Sic mammæ utero, vesicæ renes compatiuntur.

Connexio. Quæ partes aliis directè superjacent vel subjiciuntur earum affectus facilè recipiunt. Sic caput vapores à partibus inferioribus ascendentes facilè recipit, ventriculus & pulmo humores à capite defluentes.

Quæ simul connectuntur partes, sibi mutuò compatiuntur. Sic nervorum affectus cerebro communicantur, arteriarum cordi, venarum hepati, & vice versa.

Causæ.

Secundò, à causis juvantibus & lædentibus signa partis sympathicæ laborantis desumuntur, ex quibus sequens theorema constituitur:

Si duabus partibus simul laborantibus, admotis uni juvantibus aut lædentibus, altera juvetur aut lædatur, ea cui juvantia vel lædentia admoventur primariò laborat; altera verò per consensum.

Sic adhibitis ventriculo remediis, si dolor capitis cesset, vel remittat, caput per consensum laborat.

Effectus.

Effectum etiam seu symptomata, ad hoc ipsum demonstrandum maximam habent efficaciam, ut ex sequentibus theorematis apparet. *Magnitudo.*

Ex pluribus partibus simul laborantibus, ea quæ gravioribus tentatur symptomatis, primariò afficitur, reliquæ verò per consensum.

Ex multis partibus simul affectis ea primariò laborat, in qua symptomata priùs apparuerunt. Sic ventriculo laborante, si capitis dolor postea suboriatur, symptomaticus est ille dolor. *Tempus.*

In affectuum exacerbatione ea pars primariò laborat, in qua symptomata incipiunt exacerbari. *Ordo.*

Affectus idiopathici continui sunt, & nunquam intermittunt, sympathici verò solent intermittere. Sic delirium à febre exortum mitescere solet inclinante febre, nunquam verò intermittit, cum à cerebri inflammatione producitur. (*Mele. III.* 40. 41.) *Duratio.*

CAPUT VII.

De Signis Speciei Morbi.

Signa affectus speciem indicantia cum signis partis affectæ simul fere innotescunt: clarioris tamen doctrinæ gratiâ ea hîc seorsum annotabimus, ne in tractatu isto confusio aliqua suboriatur.

Illa ergo signa à tribus fontibus desumi possunt, morbi nimirum ipsius essentia, causis eum producentibus, & effectibus, seu Symptomatis ab eo emanantibus.

Quæ omnia in sequenti tabula ordine disponentur.

Huc refer tabulam* notatam litera D.

Horum autem series sequentibus theorematis breviter innotescet.

Essentia.

Morbi essentia nihil aliud est quàm morbus ipse; ideoque si sensibus possumus detegere intemperiem parti alicui impressam, vel quandam morbi organici speciem, aut continui solutionem, non opus erit aliis signis quibus indicetur.

Cau-

Causæ.

Causæ omnes, quæ humores in corpore prædominantes significant, possunt etiam morbi speciem indicare, illæ enim quæ bilem generant, morbos etiam calidos & siccos solent producere, quæ pituitam, frigidos & humidos, & ita de cæteris; & hæ ratione morborum similarium, à priori Tabula notata A, erunt desumendæ.

Quibus tamen humorum periodi erunt adjiciendæ, in hunc modum.

Humores qui tertio quoque die moventur, febrem tertianam indicant: qui singulis diebus, quotidianam; qui quarto quoque die, quartanam.

Illæ verò causæ, quæ morbos organicos aut communes indicare valent, in hunc modum se habent.

Usus alimentorum & medicamentorum astringentium internos meatus & cavitates solent astringere, & morbum in astrictione fuisse genitum suspicionem afferunt.

Alimenta vel medicamenta incrassantia multas obstructiones solent generare.

Alimenta & medicamenta valde detergentia asperitates solent producere in lingua, œsophago, aspera arteria, ventriculo, & intestinis.

D *Tabula Signorum affectus speciem indicantium.*

Alimenta pinguia si oleoginosa, lævitates intestinorum, & lienterias generant.

Medicamenta acria & erodentia assumpta, partes internas erodunt & exulcerant.

Dispositia partis. Hepar & lien sæpissime tentantur obstructionibus, ideò si illæ partes afficiantur, de obstructionibus erit suspicio.

Trachea arteria à fluxionibus sæpissimè exasperatur, vel lævior efficitur; ideoque si in ea sit affectus, de asperitate, aut lævitate conjiciendum.

In intestinis lumbrici passim producuntur. Ergo intestinis affectis lumbricorum erit suspicio.

Temperies partium. Qui frigidum habent ventriculum, & hepar calidum, obstructionibus sunt obnoxii; quia hepar cruda attrahit alimenta, ex quibus obstructiones generantur.

Qui ventriculum habent frigidum, & renes calidos, calculos in renibus generare solent, quia pituita in ventriculo frigido genita, à calore renum induratur, & in lapidem convertitur.

Hæreditas. Nati à parentibus lienosis, nephriticis, podagricis, etiam talibus affectibus sunt obnoxii.

Exercitatio statim à pastu obstructiones generat, quia alimenta à ventriculo deturbat, antequam sint concocta.

Venus. Venus immodica calculosam efficit dispositionem, quia renes debilitat.

EFFECTUS.

Actiones animales.

Principes. Delirium cum furore calidam indicat cerebri intemperiem.

Delirium cum timore, aut tristitia, & fatuitas frigidam indicant cerebri intemperiem.

Somnus. Somni immodici frigidam & humidam cerebri intemperiem significant.

Vigiliæ. Vigiliæ immoderatæ calidam & siccam indicant intemperiem.

Sensus & motus. Omnimoda sensus motusque abolitio, qualis in apoplexia apparet, omnimodam indicat ventriculorum cerebri obstructionem, secundùm veterum opinionem.

Motus omnium partium depravatus, qualis in epilepsia apparet, dimidiatam indicat ventriculorum cerebri obstructionem.

Motus privatio in aliqua parte, significat nervorum, qui ad illam partem feruntur, obstructionem, resolutionem, aut incisionem.

Dolor. Dolor pulsatorius inflammationem indicat in parte dolente.

Dolor stupidus frigidam indicat intemperiem.

Dolor acer & erodens exulcerationem indicat.

Actiones vitales.

Pulsus magnus & frequens calidam indicat intemperiem; parvus & rarus frigidam.

Actiones naturales.

Attractio. Dejecta appetentia, & sitis maxima, calidam indicant intemperiem.

Expulsio. Appetentia maxima, sitis exigua, frigidam arguit intemperiem.

Ructus nidorosus calidam intemperiem significat; acidus verò frigidam.

Vomitus frequens, & fæcum excretio impedita, obstructionem indicat in intestinis.

Generatio. Deperdita coëundi libido frigidam intemperiem significat.

Ardens coëundi desiderium, cum erectione perpetua & dolorifica, affectum indicat inflammatorium.

Excrementa.

Per os. Sanguis copiosus per os affatim tussiendo rejectus, vasis ruptionem indicat; paucus verò & cum pure permixtus, exulcerationem.

Alvum. Ramenta per alvum ejecta, exulcerationem indicant in intestinis.

Vesicam. Urinæ rubram & arenosam hypostasim habentes, calculum indicant, aut saltem calidam renum intemperiem humores exurentem.

Habitum. Sudatiunculæ, & rigoris crebra vicissitudo, empyema significant, 10. *Coac.* 1. Ex puris acrimonia partes internæ vellicantur, unde horror; sudatiunculæ verò ex facultate debili.

Substantia. Alimenta eodem modo excreta, quo assumpta sunt, lienteriam significant. Potus, si per urinam emittatur non immutatus, diabetem significat.

Bilis flava in principio paroxysmi excreta, tertianam febrem significat.

Sanguis copiosè fluens è naribus in principio febris synochum indicat.

Modus. Sanguis ex quacunque parte confertim fluens, venarum ruptionem vel anastomosin significat, sensim verò resudans, diapedesin.

Qualitas mutata.

Rubor intensus in aliqua parte phlegmonosam indicat inflammationem. Sic rubedo in genis peripneumoniam significat.

Flavescens color erysipelatosam indicat affectionem; sic in exquisita pleuritide oculi sæpe croceo colore apparent infecti; sic febribus biliosis icterus non raro supervenit.

Color flavus totius corporis, sine febre, vesiculam felleam indicat obstructam.

Cutis totius corporis subnigro colore præter naturam infecta, lienem indicat obstructum.

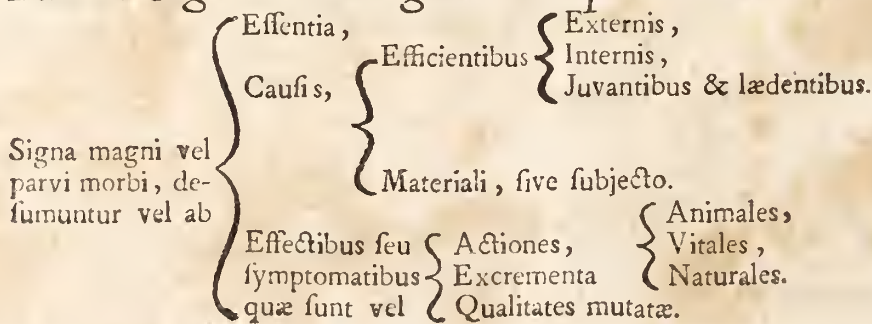
CAPUT VIII.

De Signis Morbi Magni & Parvi.

NOn sufficit Medico morborum curam aggredienti eorum differentias essentiales per propria signa cognovisse, nam differentiæ etiam accidentales sunt investigandæ ut certum de illis judicium ferre queat. Nos ideò hîc præcipuarum signa proponemus, earum scilicet, quæ magis ad usum artis sunt accommodatæ, ratione quarum omnis morbus dicitur magnus vel parvus, benignus vel malignus, acutus vel tardus, & ita de cæteris.

Magnum morbum appellamus eum, qui intensus valde est, & magna vi corpus nostrum affligit. Illius signa à tribus prædictis fontibus desumuntur; siquidem morbum illum magnum judicamus, qui essentia magnus est, à causis magnis & intensis fuit productus; ac magna habet & vehementia symptomata, quæ omnia clarioris doctrinæ gratiâ ordine sunt persequenda, juxta sequentem tabulam literâ E notatam.

E *Tabula Signorum magnum vel parvum morbum indicantium.*

Ut

Ut igitur secundùm tabulæ istius seriem signa morbi magni proponamus, sequentia instituentur theoremata.

Essentia.

Magnæ intemperies, aut inflammationes, tumores magni, magnæ obstructiones, magna vulnera aut ulcera in longum, latum, aut profundum protracta, magnos ostendunt morbos.

Causæ.

Externa. Quæcunque causæ externæ maximam vim obtinent corpus nostrum afficiendi, magnos morbos solent producere, eosque indicare. Sic diuturna & violenta exercitatio, in aëre calidissimo habita, magnam febrem excitare solet.

Interna. Humores ii, qui in corpore nostro continentur, quique ordinariæ sunt omnium ferè morborum causæ, si quantitate, vel qualitate maximè peccent, morbos magnos efficiunt, eosque indicant. Sic sanguis, magnâ quantitate luxurians, aut ferventissimus, bilis utraque copiosa, acris, vel putrefacta, magnum morbum indicat.

Quibus morbis nulla, vel pauca prosunt remedia, multa verò nocent, magnus judicetur.

Juvantes, & lædentes. Quicunque morbi partes principes, vel publicum munus obtinentes afficiunt, ratione illarum partium magni judicantur, si modò aliquod aliud signum magnitudinis habuerint conjunctum. Sic vulnus licèt exiguum ex se, si cordi, hepati, pulmoni, aliisque partibus fuerit inflictum, magnum censetur propter partem affectam, & quia etiam propter eandem partem affectam magna symptomata producit.

EFFECTUS.

Actiones animales.

In quocunque morbo delirium, sopor ingens, vigiliæ maximæ, sensus aut motus privatio, vel dolor vehementissimus extiterit, magnum morbum judicato.

Actiones vitales.

Quotiescunque in aliquo ægrotante respiratio, magna, frequens, vel difficilis, pulsus magnus frequens, vel admodum exiguus percipitur, hunc magno detineri morbo pronuntiato.

Actiones naturales.

Anorexia, aut apositia, vel contrà fames canina, aut sitis inexhausta, apepsia, vel alvi fluxus diuturnus, & urinæ suppressio, aut diuturna & copiosa illius profusio, magnum morbum significant.

Excrementa.

Excrementorum nimia quantitas, vel omnimoda suppressio, vel pravus color, aut odor fœtidissimus, & substantia, à naturali valde remota, magnum indicant morbum.

Qualitates mutatæ.

Color in corpore valde ruber, flavus, vel lividus; aut sapor amarus in lingua, color illius niger, & siccitas maxima, magnum morbum declarant.

COROLLARIUM.

Ex his, quæ jam allata fuerunt, satis apparet, quintam morbi parvi dici mereantur, ii scilicet omnes in quibus dicta signa non reperiuntur. (*conf. Melet. A. 62. III. 50.*)

CAPUT IX.

De signis Morbi maligni & benigni.

MAlignos morbos appellamus eos, qui malignam quandam, & venenatam qualitatem adjunctam habent: atque eorum signa ex iisdem fontibus desumi possunt.

Quæ omnia in sequenti tabula notata F. ordine proponentur.

Hujus ergo tabulæ seriem sequentes, hæc proponimus theoremata.

Essentia.

Quidam morbi sua naturâ perpetuò maligni sunt, ut cancer, elephantiasis, lues venerea, carbunculus, pestis; alii perpetuò benigni, nisi in pestilenti accidant constitutione, ut tertiana febris, ephemera, synochus simplex, & similes.

Causæ materiales.

Usus ciborum cacochymorum, aut corruptorum, potus aquarum palustrium, turbidarum, aut corruptarum, malignos morbos solent producere.

Medicamenta venenata, & deleteriâ qualitate prædita, assumpta malignos morbos generant.

In corporibus cacochymis & male affectis, maligni utplurimùm morbi generantur.

Causæ efficientes.

Aër pestilens & corruptus malignos morbos solet efficere.

Venus cum impuro scorto inita, morbum inde ortum malignum attestatur.

Vulnera à gladiis intoxicatis inflicta, vel morsus venenatorum animalium, venenatos pariunt affectus, eosque indicant.

Sanguis & pituita benignos morbos generant: bilis verò atra, porracea, æruginosa, & interdum flava, malignos solet producere.

Quicunque ægrotantes à nullis causis salutaribus

ribus juvantur, sive illæ à natura procedant, ut vacuationes spontaneæ; sive ab arte, in recta remediorum administratione, & ab iis tantùm, quæ alexipharmacâ vi præstant, sublevantur; à reliquis autem omnibus ferè læduntur, morbo maligno laborant.

Actiones Animales.

Delirium, & maxima mentis perturbatio, vigiliæ, inquietudines, sine vehementi febre, morbum malignum indicant.

Actiones Vitales.

Subita pulsuum & virium dejectio, animi deliquia & syncope, malignum morbum testantur.

Actiones Naturales.

Sitis magna sine vehementi febre, vel abolita cibi potusque appetentia, malignum morbum significant.

Excrementa.

Si per vomitum, alvum, aut urinas, livida, nigra, æruginosa, aut aliam qualitatem à naturali valde remotam possidentia excernantur, malignum morbum significant.

In febre satis insigni, & pravis comitata symptomatis, urinæ sanorum similes, morbi malignitatem indicant.

Ostendit enim talis urina morbum à vulgari putredine minimè generari, sed ab intensiori; profundiori, & occulta seu maligna qualitate, quæ in urinis non apparet.

Sudores pauci & frequentes, per frontem tantùm, & cervicem emanantes, morbi malignitatem ostendunt.

Qualitates mutatæ.

Color lividus in facie, aut aliis partibus per febres, malignitatem earum significat.

Color niger in lingua, siti non infestante, malignum morbum indicat.

Accidentia propria.

Quibus in febribus exanthemata, pustulæ variæ, carbunculi, bubones in alis & inguinibus, parotides, & similia superveniunt, maligna judicantur.

Ulcera circum glabra, maligna. *Aphor. 40. sect. 6.*

COROLLARIUM.

In quibus morbis prædicta malignitatis signa non reperiuntur, benigni censentur. (*conf. Melet. II. 63. III. 50.*)

CAPUT X.

De Signis Morbi Acuti, & Chronici.

QUicumque morbi breves sunt, ac celeriter moventur, conjunctamque habent brevitati magnitudinem; acuti appellantur & vehementes: quibus apud Medicos chronici vulgò opponuntur licèt iis non sint omnimodè contrarii. Chronici enim, seu longi morbi appellantur ex eo solùm, quod diuturni sint, licèt plerumque magni existant, quales sunt paralysis, hydrops, & similes quibus verè & propriè opponuntur ii, qui breves simpliciter appellantur, ut febris ephemera.

Morborum ergo acutorum signa ex superioribus fontibus desumentur, secundùm ordinem tabulæ sequentis notatæ litera G.

G

Signa morbum acutum vel chronicum indicantia, desumuntur vel ab
- Essentia, seu specie morbi.
- Causis internis, seu humoribus morbum comitantibus.
- Effectibus, seu symptomatis quæ sunt vel
  - Actiones,
    - Animales,
    - Vitales,
    - Naturales.
  - Excrementa quæ rejiciuntur per
    - Alvum,
    - Vesicam.
  - Qualitates mutatæ.

Hujus autem tabulæ seriem sequentia theoremata clariùs patefacient.

Essentia.

Omnes partium interiorum inflammationes, febres ardentes & continuæ, propriâ naturâ perpetuò acutæ esse solent. Sic ubi quempiam phrenitide, pleuritide, aut simili affectu laborare conspicimus; acuto morbo affligi pronuntiamus.

Causæ.

Quicunque morbi à sanguine, bile flavâ, vel atrâ producuntur, acuti esse consueverunt. Atque ita cognito humore morbum efficiente, facilè cognoscimus, an inter acutos sit numerandus.

EFFECTUS.

Actiones Animales.

Delirium, sensus, motusque abolitio, vel dolor vehementissimus in aliqua parte, morbum acutum indicant.

Actiones Naturales.

Sitis ingens, magnus alvi fluxus, aut omnimoda alvi vel urinæ suppressio, morbum acutum significant.

Excrementa.

Alvi excrementa flavissima, porracea, æruginosa, livida, aut nigra, morbum acutum significant.

Urinæ rubræ, virides, aut æruginosæ, morbum acutum indicant.

Qualitates Mutatæ.

Rubor in vultu ægrotantis æstus in toto corpore, nigredo & sapor amarus in lingua, morbum acutum significant.

COROLLARIUM.

Signa differentiarum morborum acutorum sumes ex *cap. 4. sect. 3.* quæ est de signis prognosticis. (*Melet. II. 64. 72. III. 50.*)

Morbi verò chronici facilè dignoscuntur prædictorum signorum absentiâ, & præsentiâ contrariorum, ut non sit opus illa hîc recensere.

CAP.

CAPUT XI.
De Signis Cauſarum Morbificarum.
AC PRIMO
De Signis Bilis Præternaturalis.

MOrbi ferè omnes à variis humoribus, naturalem conditionem non ſervantibus, producuntur. Solent autem morbos efficere humores ii, qui in toto corpore, vel parte affecta prædominantur; atque ita, ſi probè noverimus humorem redundantem, cauſa etiam morbi ſimul innoteſcet. Repetenda ergo erunt hujuſce ſectionis capita priora quatuor. Et quoniam humores ibi conſideramus in ſtatu naturali conſtitutos, ideò quatuor tantùm primas humorum differentias propoſuimus: jam verò aliæ nonnullæ quæ præternaturales omninò ſunt, breviter veniunt proponendæ, atque eadem operâ nonnullæ aliæ morborum cauſæ, ab humoribus oriundæ, erunt inquirendæ, ne quid tractatui huic noſtro deeſſe videatur.

Ut igitur à Bile exordiamur, naturalem eam diximus, quæ flava, vel pallida appellatur, licèt eadem non rarò præter naturam ſe habeat, & multorum morborum cauſa exiſtat. Eadem tamen ſigna perpetuò illam indicare valent, ſi hoc unum tantùm ei, quæ præter naturam ſe habet, & putredinem quandam adepta eſt, addiderimus, quòd nimirum illa tertio quoque die moveatur, ut in tertianæ febris paroxyſmis luculenter apparet.

Aliæ autem ſunt bilis ſpecies, quæ perpetuò præternaturales ſunt, & quoties in corpore cumulantur, morbos ſolent producere. Illæ autem ſunt vitellina, porracea, æruginoſa, glaſtea, & atra.

Vitellina ex flava producitur à calore præternaturali, qui partes tenuiores diſſipando, craſſiorem illam efficit, ut conſiſtentia & colore vitellos ovorum repræſentet.

Ea non aliis ſignis indicatur, quàm flava: niſi quod excrementorum color vitellinum illum colorem referat, aut quòd materia illa vitellina per vomitum aut ſeceſſum in morbis excernatur.

Porracea, æruginoſa, & glaſtea duobus modis generantur: uno quidem ex pravis alimentis, & vitioſo ſucco præditis, qualia ſunt allia, cepæ, porrum, naſturtium, & ſimilia: Altero, ex bile vitellina, calore vehementiori exuſta, cujus vivarios acquirit colores, pro vario exuſtionis gradu. Porracea enim ex minori aduſtione fit, æruginoſa majori, & glaſtea adhuc intenſiori, prout enim color magis ad nigrum accedit, eò majorem arguit aduſtionem.

Illarum igitur bilis ſpecierum ſigna erunt, omnia ea quæ bilem flavam indicant, & multò intenſiora: ac præter illa, hæc duo potiſſimùm, nimirum alimentorum pravorum ſuprà enumeratorum uſus diuturnus, & excretiones illis coloribus infectæ.

Bilis atra ex ſuperioribus bilis ſpeciebus majori exuſtione producitur. Cognoſcitur ex cauſis prægreſſis, humores exurentibus & torrefacientibus: tum etiam præcipuè ex effectis. Illa enim dum excernitur, atro calore & ſummâ acrimoniâ dignoſcitur, partes quas attingit exulcerat, & in terram effuſa, eam fermentat.

Accidentia denique nonnulla ſolet producere, ut cancroſos tumores, ſcabiem malignam, fœda ulcera & ſimilia. Fit etiam nonnunquam atra bilis ex melancholia putrefacta, ſed paulò mitior ſupra dicta & eadem parit, ſed minùs vehementia ſymptomata.

COROLLARIUM.

Sanguinis nullæ ſunt ſpecies: ſed dum à naturali conditione deficit, & à calore nimiùm alteratur, in bilis varias ſpecies commutatur. Sic etiam melancholia exuſta, vel putrefacta, in atram bilem degenerat, atque adeò de illis non eſt ulterius inquirendum.

CAPUT XII.
De Signis Pituitæ Præternaturalis.

NAturalis pituita dulcis, vel inſipida ſolet appellari, ex qua tamen quantitate, motu, aut alio quovis modo naturæ limites excedente, multi affectus ſolent generari.

Aliæ verò illius ſunt ſpecies quæ perpetuo præter naturam ſe habent: & illæ ſunt ſalſa, vitrea, gypſea.

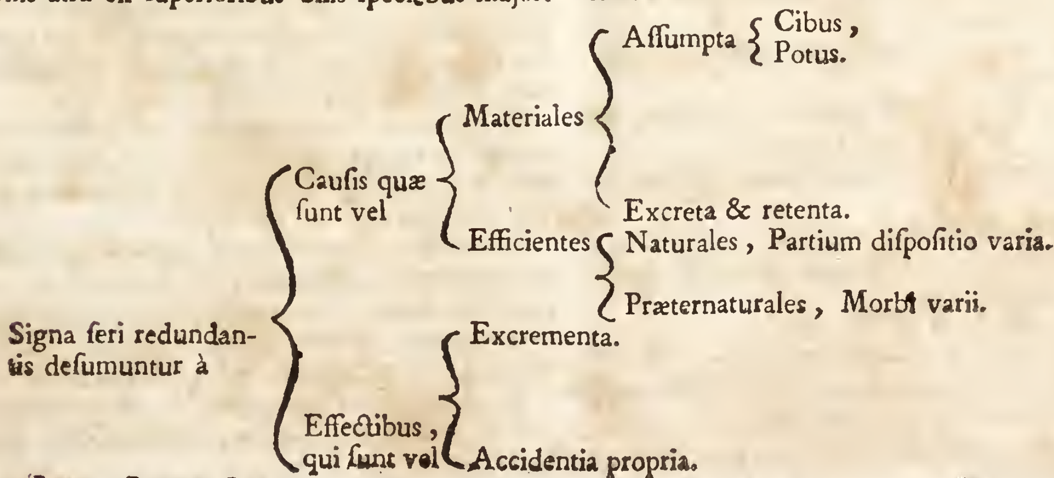
Salſa pituita duobus modis fit, ſecundùm Gal. *lib. 2. de differentiis febrium, cap. 6.* uno ex putredine, altero, ex permixtione ſalſæ humiditatis ſeroſæ. Illa autem his ſignis dignoſcitur, nimirum uſu diuturno ſalſorum eduliorum, ſiti maxima, dyſenteria cum excrementis pituitoſis, ſcabie fœda & pruritu immenſo, ac potiſſimùm ſapore ſalſo, ex catarrho in os delabente percepto.

Vitrea verò pituita in inteſtinis tantùm colligitur, & propter intenſam frigiditatẽ, mordens admodum cenſetur, ita ut colicos dolores non raro efficiat qui hoc ſigno diſtinguitur ab iis qui à flatu ducunt originem, quòd ſcilicet à pituita vitrea dolores fixi, & terebræ inſtar perforantes generentur; à flatibus verò vagi, aut loco mutabiles producantur.

Gypſea denique pituita eſt illa, quæ in duritiem ferè lapideam concrevit, & in tophis ſeu nodoſitatibus podagricorum apparet, aut etiam aliquando è pulmonibus grandinis inſtar per validam vim rejicitur.

CAPUT XIII.
De Signis Seri Redundantis.

SEroſus humor multos, eoſque non leves affectus ſolet producere, quales ſunt deſtillationes in varias partes, hydropes, & ſimiles; ideoque illius indicia breviter ſunt proponenda, quæ quidem ex duobus fontibus deſumuntur, cauſis ſcilicet & effectibus, juxta tabulam ſequentem.

Cujus ordinem ſequendo, ſerum in corpore redundans ſequentibus theorematis demonſtrabitur.

Cauſæ Materiales.

Ciborum humidorum uſus frequens, ut fructuum horariorum atque olerum, magnam aquoſi humoris copiam ſolet acervare, eumque in corpore redundare, ſuſpicionem affert.

Larga & frequens aquæ potio magnam ſeri copiam cumulare ſolet.

Urinæ vacuatio conſueta ſuppreſſa, vel ſudores intermiſſi, ſerum intra corpus cumulari ſignificant.

Cauſæ Efficientes.

Frigida & humida ventriculi & hepatis temperies, ſeroſi humoris copiam ſolet producere.

Qui melancholico temperamento ſunt prædit, plurimo abundant ſero.

Obſtructiones hepatis, lienis, & renum magnam ſeri copiam in corpore coacervant, quòd nimirum illud liberum non habeat effluxum, viis ſolitis obſeratis.

EFFECTUS.

Actiones Animales.

Sudores frequentes, & madores totius corporis; ſeri copiam atteſtantur.

Quicunque ſero abundant, ii ſalivæ copiam per ſputum ſolent excernere.

Quorum ſanguis per phlebotomiam eductus majori parte in ſerum commutatur, totam ſanguinis maſſam eo ſignificat eſſe refertam.

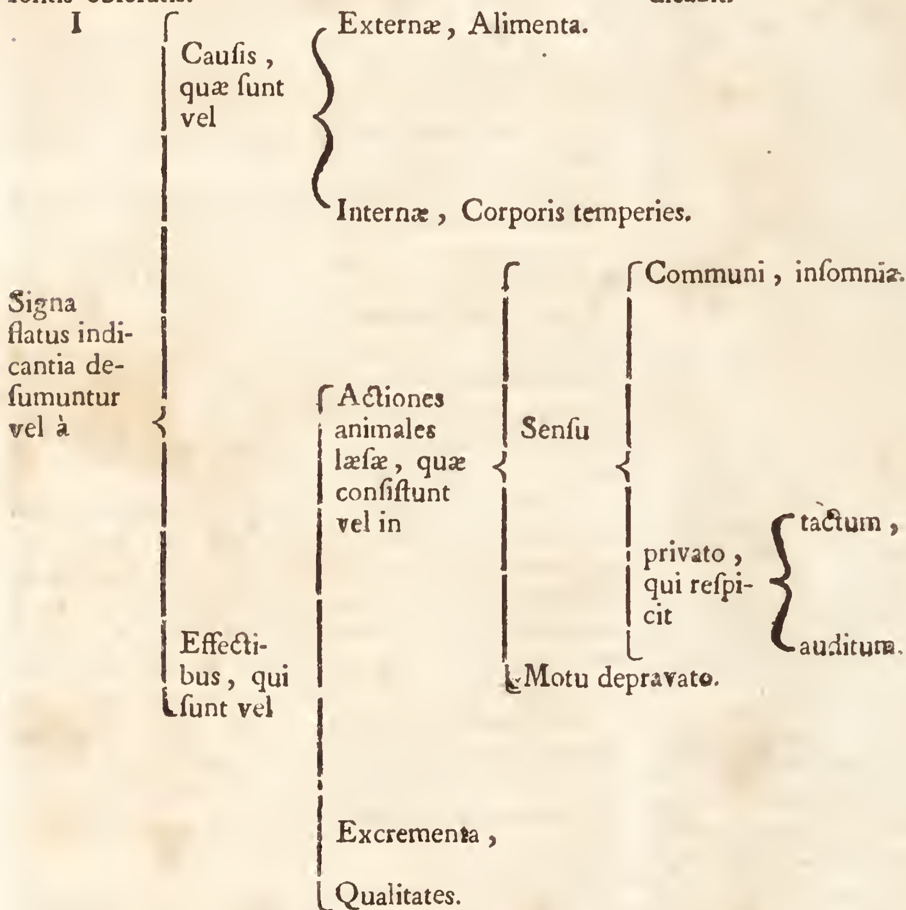
Accidentia.

Quicunque macilenti tumidum habent abdomen, his ſeri copia cumulatur.

CAPUT XIV.

De Signis Flatuum.

Flatuum copia ſolet generari ex materia cruda & craſſa, à calore debili alteratâ. Illorum ſigna à duobus fontibus deſumentur, cauſis nimirum & effectibus, quorum ſeriem ſequens tabula indicabit.

Hujus autem tabulæ ſeriem obſervando, hæc proponi poſſunt theoremata.

Caſtaneæ, napi, rapæ, fabæ, piſa, & omnia ferè leguminum genera, flatus copioſos producunt.

Qui obſtructum habent lienem, aut melancholico temperamento prædit ſunt, flatibus utplurimùm abundant.

Inſomnia rerum levium & celeriter moventium, flatus in corpore abundare ſignificant.

Dolor tenſivus & mobilis, ſine gravitatis ſenſu, à flatibus excitatur.

Tinnitus aurium à flatibus per aures erumpentibus producitur.

Palpitatio & concuſſio partium, oſcitatio, & pandiculatio, flatuum copiam indicant.

Ructus & crepitus ventris flatuum copiam ſignificant.

Rugitus ventri & borborygmi, tum ſonus, qui tumidum abdomen percutiendo editur, flatus abundare demonſtrant.

CAPUT XV.

De Signis Temporum Morborum.

Morborum tempora nunc partes morborum, nunc ætates, nunc motiones, cauſæ morbificæ a Galeno appellantur, unde patet eorum notitiam cum rerum præternaturalium diagnoſi eſſe proponendam, quæ ex prædictis fontibus facilè elicitur, ut ex ſequentibus theorematis apparebit.

Quorum morborum natura ſub ſenſum cadit, eorum etiam tempora ſenſibus facilè dignoſcuntur. Sic febrem cognoſcimus eſſe in principio, cùm calorem per totum corpus effuſum, eum tenorem ſervare percipimus, quem à principio accepit, nullâ auctione inſigni adveniente. In augmento verò eſſe, cùm calor evidenter creſcit. In ſtatu, cùm calor eandem retinet vehementiam, à ſummo incremento relictam: Et denique in declinatione, cùm remiſſior fit calida intemperies.

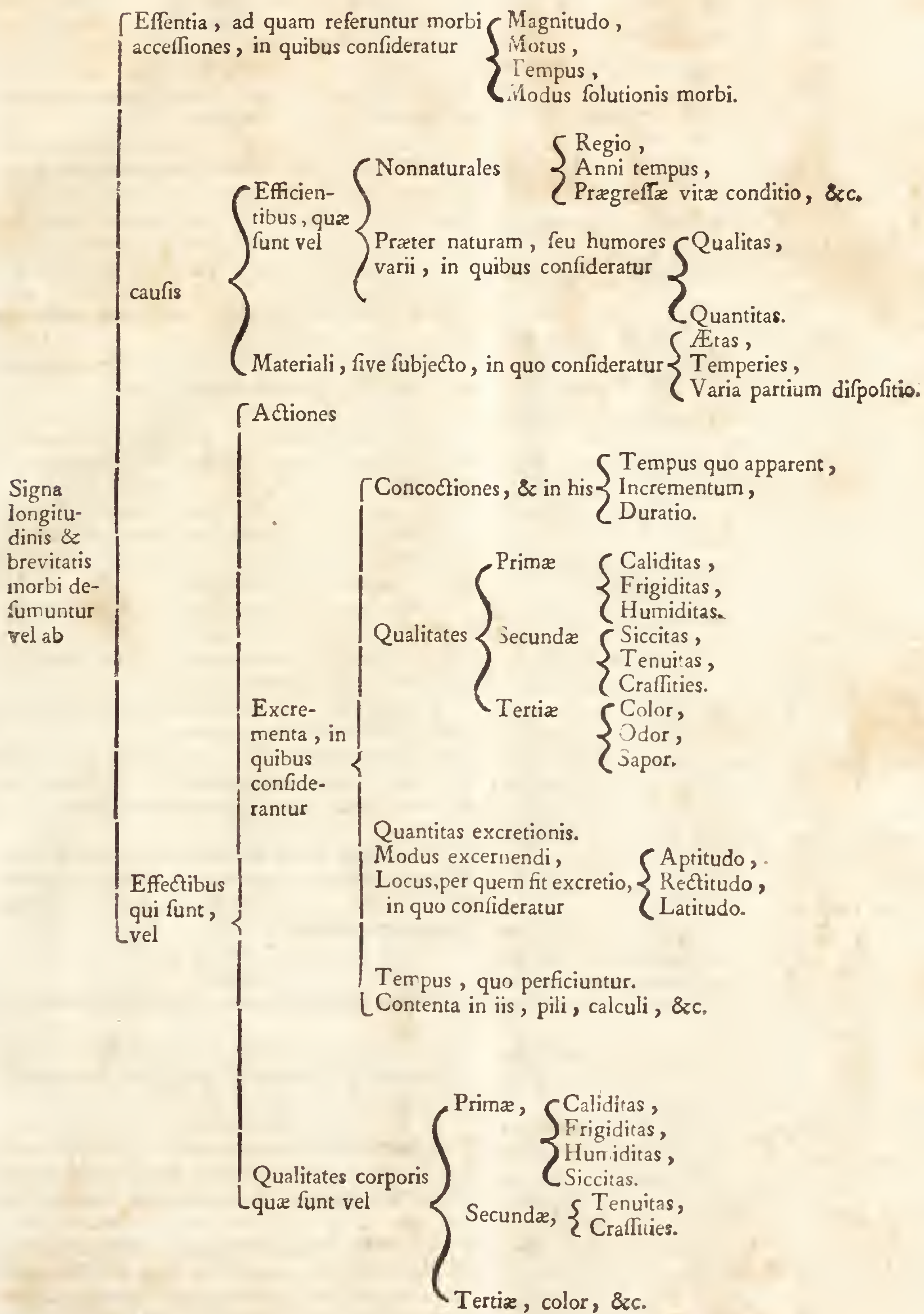
In morborum principio leviores ſunt actionum noxæ, in augmento deteriores, in ſtatu deterrimæ, & diu tales perſeverant, in declinatione denique meliores actiones efficiuntur.

Excrementa omninò cruda, quæ nullum coctionis rudimentum acceperunt, morbum eſſe in principio ſignificant, cùm autem coctionis principium in iis apparet, morbus eſt in augmento: & cùm maxima ſunt coctionis indicia, morbus eſt in ſtatu.

Ac denique abſoluta concoctio, & excrementorum in melius commutatio, declinationem ſignificant.

K. Tabula

K. *Tabula Signorum morbum brevem vel longum futurum significantium.*

Signa longitudinis & brevitatis morbi desumuntur vel ab

- Effentia, ad quam referuntur morbi acceffiones, in quibus confideratur
  - Magnitudo,
  - Motus,
  - Tempus,
  - Modus folutionis morbi.
- caufis
  - Efficientibus, quæ funt vel
    - Nonnaturales
      - Regio,
      - Anni tempus,
      - Prægreffæ vitæ conditio, &c.
    - Præter naturam, feu humores varii, in quibus confideratur
      - Qualitas,
      - Quantitas.
  - Materiali, five fubjecto, in quo confideratur
    - Ætas,
    - Temperies,
    - Varia partium difpofitio.
- Effectibus qui funt, vel
  - Actiones
  - Excrementa, in quibus confiderantur
    - Concoctiones, & in his
      - Tempus quo apparent,
      - Incrementum,
      - Duratio.
    - Qualitates
      - Primæ
        - Caliditas,
        - Frigiditas,
        - Humiditas.
      - Secundæ
        - Siccitas,
        - Tenuitas,
        - Craffities.
      - Tertiæ
        - Color,
        - Odor,
        - Sapor.
    - Quantitas excretionis.
    - Modus excernendi,
    - Locus, per quem fit excretio, in quo confideratur
      - Aptitudo,
      - Rectitudo,
      - Latitudo.
    - Tempus, quo perficiuntur.
    - Contenta in iis, pili, calculi, &c.
  - Qualitates corporis quæ funt vel
    - Primæ,
      - Caliditas,
      - Frigiditas,
      - Humiditas,
      - Siccitas.
    - Secundæ,
      - Tenuitas,
      - Craffities.
    - Tertiæ, color, &c.

SEMEIOTICÆ SECTIO III.
DE SIGNIS PROGNOSTICIS.

CAPUT PRIMUM.
De Signis Morbi longi aut brevis futuri.

MOrborum brevitas & longitudo multis indiciis potest prævideri, quæ ex iisdem fontibus eâdem methodo desumuntur, juxta præcedentem tabulam, notatam literâ K.

Accessionum magnitudo. Motus. Cujus tabulæ seriem observando, sequentia constituentur theoremata.

Essentia.

Morbi calidi breviores perpetuò esse solent, nisi ἕξιν contraxerint, frigidi verò longiores.

In morbis, qui accessiones habent, quanto illæ longiores fuerint, eo longiorem morbum prænuntiant, breviores verò, breviorem.

Tempus. *Quæcunque morborum accessiones celerrimè perficiuntur, citò desiturum morbum significant, ut ait Gal.* lib. de Crisibus cap. 4. *quia vehemens ille motus crisin brevi futuram portendit.*

Quæcunque accessionem unam vel duas horas anticipant, morbum citò finitum iri significant.

Anticipatio enim illa à materiæ tenuitate atque mobilitate exoritur. Advertendum tamen est, anticipationem illam, ut morbi brevitatem significet, non debere esse ordinatam, ut scilicet eodem temporis spatio singulis diebus anticipet, nimirum una horâ aut duabus. Ordo enim ille firmitatem morbi, & materiæ morbificæ contumaciam significat. Sed tempus anticipationum debet esse inæquale; ut inde pateat, materiam non esse stabilem, & facilè à natura posse edomari. Melius in tertiana, v. g. si paroxysmi non anticipent, sed seriùs ingruant.

Quæ tardius redeunt accessiones, morbi longitudinem prænuntiant.

Inde enim ostenditur, materiam morbificam incrassari, & contumaciorem fieri. Aliquando tamen id fit ab ejusdem materiæ imminutione, quando sensim consumitur: quod ex symptomatum remissione etiam facilè innotescet.

Quibuscunque accessiones fiunt, quacunque horâ febris dimiserit, si eâdem cras occupaverit, judicium habet difficile. Aph. 30. sect. 41.

Dum enim paroxysmi eâdem hora constanter redeunt, materiam firmam & stabilem significant, ut nonnisi longo tempore possit edomari: quia ordo in rebus omnibus significat fixitatem & potentiam causarum, atque adeò difficilem solutionem. Sic quotidianâ apparet experientiâ, febrium quartanarum paroxysmos ut plurimùm eadem hora recurrere, quia causam habent admodum firmam, & stabilem; unde etiam fit, ut longiores contumacioresque sint.

Difficultatem etiam significat, non solùm si eadem horâ semper accidat paroxysmus, sed etiam, si paribus semper horis, eademque proportione anticipet aut retardet.

Ut si hodie hora primâ, cras secundâ, mox tertiâ accidat paroxysmus: in his enim non est minor ordo quàm in præcedentibus, qui ordo perpetuò ex materiæ fixitate & contumacia dependet.

Quicunque morbi tertio quoque die exacerbantur, breviores sunt, quàm qui quotidie: longissimi, qui quarto quoque die.

Tertiana enim febris quæ à bile generatur, humore nempe tenuiori, faciliùs dissolvitur. Quotidiana verò à pituita generatur, quæ media est inter bilem & melancholiam, ratione crassitiei & contumaciæ. Quamvis autem tertianæ duplices quotidianæ habeant paroxysmos; tamen propter materiæ copiam, quæ major multò in iis est, quàm in tertiana simplici, fit ut illis longiores esse consueverint. De causis periodor. febr. vide problem. Greg. Horstii, decis. 1.

Qui morbi circa meridiem exacerbantur, breviores sunt, quàm qui matutino tempore.

Omnium longissimi | qui circa vesperam, aut de nocte suas habent exacerbationes.

Quatuor enim humores in quatuor diei partibus commoveri solent, videlicet sanguis manè, bilis meridie, melancholia circa vesperam, & de nocte pituita. Cùm igitur hora exacerbationis in febribus continuis dominium ostendat, eadem etiam morbi longitudinem aut brevitatem, quæ ab humoris natura dependet, poterit significare.

Qui morbi per excretionem solvuntur, citiùs finiuntur, quàm qui per abscessum. *Motus solutionis.*

Quia tenues humores per excretionem vacuantur, crassi verò per abscessum.

Causa.

Regio, anni tempus, & prægressa vitæ conditio calida, breves morbos prænuntiant, frigida verò diuturnos. *Non naturales.*

Quicunque morbi à sanguine, bile flava, & quovis humore tenui & pauco fiunt, breviores sunt: à pituita verò, melancholia, & atra bile, ac quovis humore multo & crasso, longiores. *Præter naturam.*

In ætate juvenili breves ut plurimum fiunt morbi, in senili verò diuturni, in aliis mediocres.

Qui calido sunt temperamento, brevibus morbis afficiuntur, qui frigido, diuturnis. *Ætas.*

In corporibus bene affectis breviores fiunt ægritudines; in malè affectis, longiores. *Temperies.*

In Partibus durioribus & densioribus morbi fiunt diuturniores, tum etiam in mollioribus, & laxioribus; breviores autem in his, quæ mediocrem habent consistentiam. *Varia corporis dispositio.*

Sic affectus ossium & nervorum diuturni sunt: sic etiam affectus articulorum & similium diuturni sunt: Partium verò carnosarum affectus breves ut plurimùm existunt.

EFFECTUS.

Actiones.

Magnæ actionum læsiones longitudinem morbi significant.

Propterea quòd tantus à naturali statu recessus nonnisi longo tempore ad pristinum statum possit revocari.

Excrementa.

Quantùm temporis intercedit à principio morbi usque ad manifesta signa coctionis, tantùm etiam temporis consumitur ad omnimodam morbi solutionem. *Coctionis tempus.*

Juxta legitimam morborum constitutionem, morbi principium æquale est duobus subsequentibus temporibus: at principium augmenti computatur à die, qua incipiunt apparere signa manifestæ concoctionis. Hujusmodi autem eventus exempla leguntur apud Hipp. ut 1. *Epid. cap.* 3. *Ægr.* 3. ubi dicit, illum fuisse judicatum 17. die, qui manifestæ coctionis signa habuit in nono, & *lib. cap.* 3. Epicratis uxor 27. fuit judicata, & hæc habuit decimo quarto, signa manifestæ coctionis: & Cleanactides 40. habuit signa manifestæ coctionis & 80. fuit liberatus: 3. *Epid.* Anaxion 17. cœpit concocta exspuere, & 34. fuit liberatus à febre & pleuritide. Multa etiam hujus rei exempla se vidisse refert Epiphanius *histor.* 86.

In quibus morbis coctiones ab initio in excrementis apparent, illorum brevitatem prænuntiant; ubi verò tardè sese produnt, longitudinem significant.

Excrementorum coctiones, quæ in die inclinante apparent, brevem morbum prænuntiant: longiorem verò si alio die apparuerint.

In

Coctionis incrementum. *In quibus morbis magnæ excrementorum mutationes fiunt, & magnum coctionis incrementum, breviores illos æſtimato: longos verò, ſi parvæ, & paulatim fiunt.*

Coctionis duratio. *In quibus morbis coctiones diu perſeverant, citò finituros arbitrandum; tardè verò ſi poſtquam apparuerint rurſus deliteſcant.*

Excrementorum qualitates. Primæ, Secundæ. *Calida excrementa, & quacunque parte emiſſa, brevitatem morbi ſignificant; frigida verò longitudinem.*

Excrementa tenuia morbi brevitatem ſignificant, craſſa verò longitudinem: ſi tamen à coctione craſſa evaſerint, brevitatem etiam prænuntiant.

Adverte tamen hoc non eſſe perpetuum, quia in quibuſdam morbis tenuitas excrementorum melior eſt; in aliis verò craſſities. Sic

Urina tenuis decolor, morbi longitudinem ſignificat.

Urina valdè tenuis, & nullum, aut valdè tenue ſedimentum habens, evarianſque modò in melius, modò in deterius, diuturnitatem morbi ſignificat.

Tertiæ Color. *Quæ unicum habent colorem excrementa, breviorem morbum ſignificant; quæ verò plures referunt, longiorem. Illi enim varias oſtendunt diſpoſitiones, quæ difficiliùs vincuntur.*

Fœtor. *Maximus excrementorum fœtor morbi longitudinem ſignificat, quoniam ea à ſtatu naturali recedunt.*

Sapor. *In diſtillationibus humor à capite defluens vehementer ſalſus, diuturnam indicat deſtillationem, quoniam ea à graviſſima fit temperie.*

In quo morbo excrementa pauca & paulatim emittuntur longitudinem ſignificant; multa verò & confertim emiſſa, brevitatem.

Excrementorum quantitas & modus. *Excretiones, quæ cum fieri cœperint, ſiſtuntur, ut cùm ſudores retrocedunt, ſi non mortem, ſaltem morbi longitudinem prænuntiant.*

Quæ cum vehementi ſtrepitu emittuntur excrementa morbi longitudinem ſignificant.

Ut ſputum, quod tuſſi moleſtâ excluditur, quia magnam arguit difficultatem, quæ longitudinem parit.

Morbi omnes longiores ſunt, qui per abſceſſum ſolvuntur: breviores, qui per excretionem.

Loca. Aptitudo. *Excretiones quæ per loca conferentia fiunt, & partibus affectis expurgandis idonea, brevem morbum efficiunt.*

Sic caput per nares & palatum expurgatur, partes ventris inferiores per alvum & veſicam.

Rectitudo. *Partes per vias rectitudines habentes, faciliùs expurgantur, & morbum breviorem efficiunt.*

Sic hepatis inflammatio per hæmorrhagiam dextræ naris facilè ſolvitur: non autem per ſiniſtram.

Latitudo. *Quæ per latiores meatus fiunt excretiones, brevius morbos finiunt quàm per anguſtiores.*

Sic capitis affectus citiùs per palatum & nares ſolvuntur, quàm per aures. Sic febres citiùs per alvum finiuntur, quàm per veſicam.

Tempus excretionis. *Quæ in morbis acutis die critico fiunt excretiones, morbi brevitatem indicant: quæ verò alio die, longitudinem.*

Quibus febricitantibus in urinis bullæ apparent longum ſignificat morbum.

Contenta in excrementis. Bullæ enim, ut ait Galenus *in comm.* fiunt circumtenſo humore ſpiritui flatuoſo: ſolet autem hoc magis accidere, quando humor aliquid tenacitatis habet; tunc enim bullæ ipſæ ſunt ſtabiles, & difficulter ſolubiles. Cùm igitur ſpiritus flatuoſus unà cum urinis excluditur, ſignum eſt frigidæ ægritudinis renum; hæc enim aggregat ſpiritum flatuoſum, atque ideò ait ægritudinem fore longam. Frigidum enim omne eſt difficulter ſolubile, & vix coctionem admittit, atque adeò diu durat.

Quibuſcunque febricitantibus fiunt in urinis ſedimenta, veluti farina craſſior, longam ægritudinem fore ſignificant. Aph. 31. ſect. 7.

Significat enim febrem fieri ab humoribus craſſis, qui nonniſi longo tempore poſſunt concoqui & edomari. Sic apud eundem Hipp. 3. *Epid. ſect.* 2. *Ægr.* 5. qui decumbebat in horto Dealcis, febri magnâ laborans, urinas habebat tenues, enæorema habentes minutum inſtar farinæ craſſioris, & quadrageſimâ die judicatus eſt. Hæc tamen ſententia ita intelligenda eſt, ut talis urina morbi longitudinem ſignificet, ſi æger ab eo evaſurus ſit: nam aliquando lethalis eſſe ſolet, & cum ea plurimi morte præripiuntur, antequam ægritudo diutius protrahatur, ut apud eundem Hipp. videre eſt, *lib.* 1. *Epid. Ægr.* 2. ubi Silenus qui habitabat in Platamone propè filios Evalcidis, ex laſſitudinibus, & potibus, & exercitationibus intempeſtivis, febri magnâ correptus eſt, decimâ minxit acervatim ſubcraſſum in materia depoſitum, ſubſidentia farinacea, extrema rurſum frigida: undecimâ interiit. Dicendum igitur eſt cum Gal. hujuſmodi ſedimentum vel mortem, vel morbi longitudinem ſignificare.

Ubi in toto corpore mutationes fiunt, ſi corpus refrigeretur, vel rurſus calefiat, vel color alius ex alio oriatur longitudinem morbi ſignificat. Aph. 40. ſect. 4. *Qualitates, primæ.*

Illæ enim mutationes multos & varios humores in corpore abundare ſignificant, qui varias diſpoſitiones efficiunt: Natura autem longo indiget tempore, ut multas conficiat diſpoſitiones.

Frigidi ſudores cum acuta quidem febre, mortem; cum mitiori autem, longitudinem morbi ſignificant. Aph. 37. ſect. 4.

Nam frigidi ſudores, ut docet Gal *in comm.* à parte aliqua frigida, & ab humore frigido oriuntur: cùm autem propriè ab ipſa cute prodeant, neceſſe eſt, ut ea in omni frigido ſudore frigida ſit, & frigidos humores in ſe contineat, aut partibus ſibi ſubjectis. Cum autem putredo febrium acutarum ſit intra majora vaſa, contingit interdum, ut incendium magnum, exiſtens in partibus intimioribus, calorem nativum depopuletur in cute & partibus ei ſubjectis exiſtentem: atque adeò cùm illæ partes unà cum humoribus ſibi inexiſtentibus refrigerentur, non eſt mirum, ſi ſudores per ipſas tranſeuntes, frigidos reddant, qui tamen ex frequentiſſimis humoribus intus concluſis ſuſcitentur. Eſt igitur ſudor frigidus lethale ſignum in acutis febribus, quia oſtendit calorem nativum frigidis illis humoribus dominari non poſſe, atque adeò oneri ſuccumbere. In mitioribus verò febribus longitudinem ſignificat, quia febris exigua non ita diſſolvit vires ut mortem afferre valeat; attamen humores frigidi copioſi nonniſi longo tempore concoqui & edomari poſſunt.

Summa totius corporis extenuatio longum morbum ſignificat. *Secunda.*

Si ei, qui non omnino leviter febricitat, permanet, nec extenuatur corpus, longus morbus ſignificatur, Aph. 8. ſect. 2.

Permanere enim & non extenuari, ex denſitate cutis & craſſitie humorum dependet, & propterea longitudo morbi ſignificatur.

Corpus vehementer pallidum, aut citrium, morbi longitudinem prænuntiat.

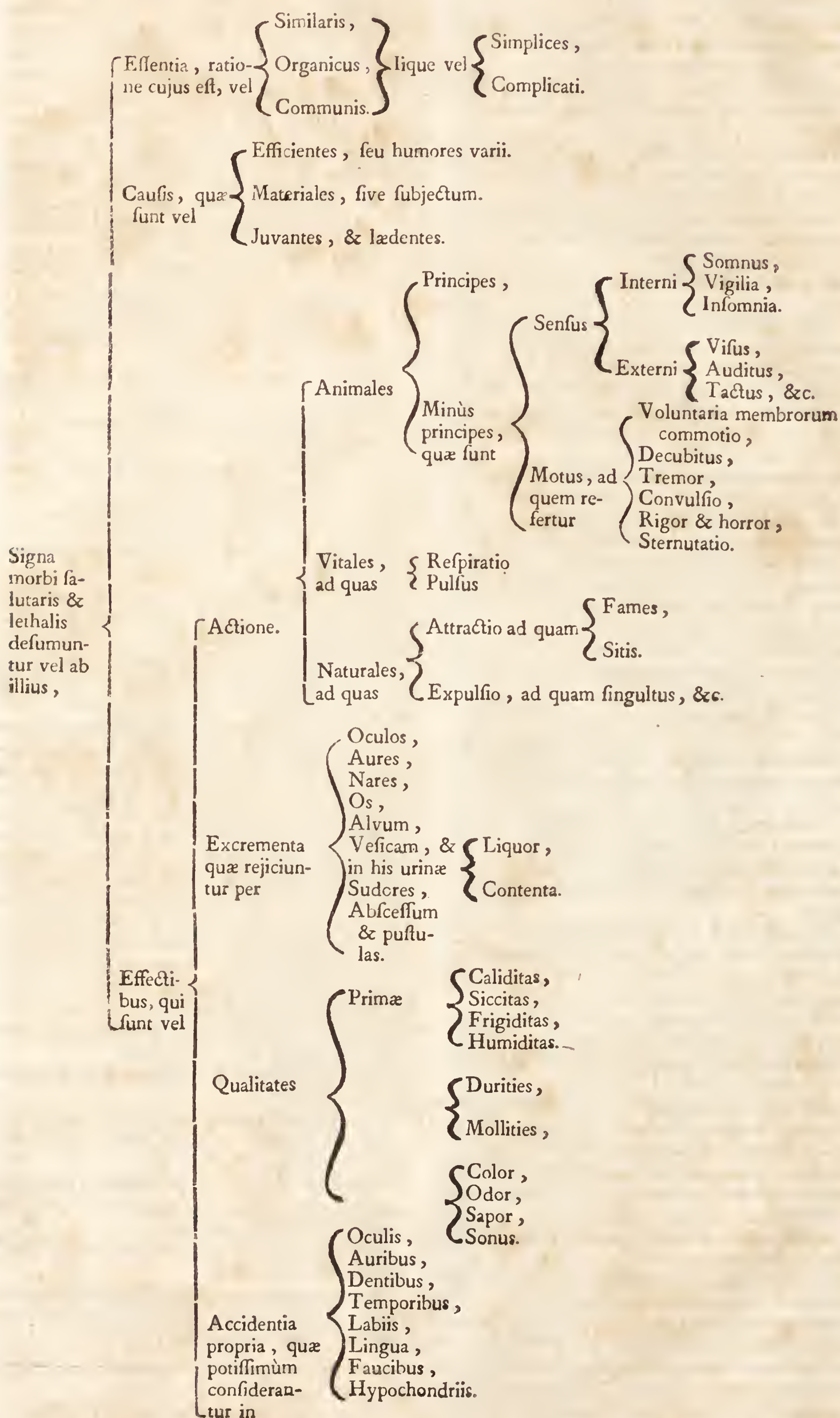
Ille enim color maximum oſtendit à ſtatu naturali receſſum, qui non niſi longo tempore poteſt revocari. *(conf. Melet. III 65. &c.)*

CAPUT II.

De Signis Morbi Salutaris & Lethalis.

SAlutaris morbus appellatur, qui nullum infert vitæ periculum: lethalis verò, qui mortem ægro minatur. Illorum ſigna prognoſtica è tribus fontibus ſumuntur, eſſentiâ nempe, cauſis, & effectibus; juxta tabulam ſequentem, notatam litera L.

L. *Tabula Signorum Salutis & Mortis.*

- Signa morbi salutaris & lethalis desumuntur vel ab illius,
  - Essentia, ratione cujus est, vel
    - Similaris,
    - Organicus,
    - Communis.
      - Iique vel
        - Simplices,
        - Complicati.
  - Causis, quæ sunt vel
    - Efficientes, seu humores varii.
    - Materiales, sive subjectum.
    - Juvantes, & lædentes.
  - Effectibus, qui sunt vel
    - Actione.
      - Animales
        - Principes,
        - Minùs principes, quæ sunt
          - Sensus
            - Interni
              - Somnus,
              - Vigilia,
              - Insomnia.
            - Externi
              - Visus,
              - Auditus,
              - Tactus, &c.
          - Motus, ad quem refertur
            - Voluntaria membrorum commotio,
            - Decubitus,
            - Tremor,
            - Convulsio,
            - Rigor & horror,
            - Sternutatio.
      - Vitales, ad quas
        - Respiratio
        - Pulsus
      - Naturales, ad quas
        - Attractio ad quam
          - Fames,
          - Sitis.
        - Expulsio, ad quam singultus, &c.
    - Excrementa quæ rejiciuntur per
      - Oculos,
      - Aures,
      - Nares,
      - Os,
      - Alvum,
      - Vesicam, & in his urinæ
        - Liquor,
        - Contenta.
      - Sudores,
      - Abscessum & pustulas.
    - Qualitates
      - Primæ
        - Caliditas,
        - Siccitas,
        - Frigiditas,
        - Humiditas.
      - Durities,
      - Mollities,
      - Color,
      - Odor,
      - Sapor,
      - Sonus.
    - Accidentia propria, quæ potissimùm considerantur in
      - Oculis,
      - Auribus,
      - Dentibus,
      - Temporibus,
      - Labiis,
      - Lingua,
      - Faucibus,
      - Hypochondriis.

Cujus tabulæ seriem observando morbum salutarem aut lethalem patefacient sequentia theoremata.

Essentia.

Febres ephemeræ, & omnes verè intermittentes salutares sun, & omni carent periculo.

Apoplexiam fortem solvere est impossibile; levem verò non facile. Aph. 42. sect. 2.

Fortis Apoplexia vocatur ea, quæ omnimodam habet sensus & motus privationem cum maxima respirationis læsione: Levis verò, in qua non est omnimoda sensus & motus deperditio, aut respiratio non est tam vehementer læsa.

In forti tanta est cerebri oppressio, ut non possit ullo modo ab ea se eximere; imo neque in levi, nisi maxima cum difficultate, ita ut perpetuò, cùm solvitur, in paralysin degeneret, ob naturæ impotentiam, nequeuntis materiam morbificam longiùs expellere.

Quicunque tetano corripiuntur, intra quatuor dies moriuntur, si verò hos effugerint, sani fiunt. Aph. 6. sect. 5.

Tetanus, ex Gal. *in comm.* est morbus compositus ex emprosthotono & opisthotono, in quo corpus adeò rigidum manet & immobile prorsus, ut solum pectus ægrè moveatur. Cùm igitur sit morbus adeò violentus, primo quatriduo hominem interimit: quod si superaverit, signum est morbum esse remissum, alioqui non fuisset ferendo.

Qui frequenter ac fortiter absq; causa manifesta deficiunt animo, derepentè moriuntur, Aph. 41. sect. 2.

Magnam enim significat virtutis vitalis imbecillitatem, vel oppressionem, propter quam natura subitò succumbit.

Omnes ferè hydrops ex sua natura lethalis est.

Quia hepatis & lienis temperies vehementer læsa non videtur reparabilis.

Omnes febres continuæ & ardentes, tum partium internarum inflammationes, ut phrenitides, anginæ, pleuritides, peripneumoniæ, hæpatitides, & similes, sunt suâ naturâ periculosæ.

Non tamen omnino lethales, sed pro varia ægrotantis conditione nunc ad salutem, nunc ad interitum terminantur. Neque Medico licet in affectuum istorum principio de salute aut morte ægrotantis pronuntiare, sed expectandi sunt dies critici, qui nobis commodè solent demonstrare, an morbus ad salutem, vel interitum tendat.

Dum febris in periculoso morbo citra manifestam causam cessat, mors, non salus expectanda est.

Febres quæcunque non intermittentes, tertia die fortiores fiunt, magis periculosæ. Quocunque autem modo intermiserint, periculum abesse significant. Aph. 43. sect. 4.

Febres continuæ vel semper manent in eodem statu, vel augentur, vel minuuntur. Quæ augentur & exacerbantur, deteriores sunt iis, quæ non exacerbantur, quia malum in exacerbatione multò deterius fit, & magis affligit ægrotantem: At verò exacerbantur vel singulis diebus, vel tertio quoque die. Illæ verò quæ tertio quoque die exacerbantur, periculosiores sunt, quia fiunt è succis biliosis, atque adeo calidioribus, quorum proprium est tertio quoque die moveri. Hujus generis sunt febres ardentes, & hemitritæi, quæ periculosissimæ esse solent.

Illæ verò febres quæ intermittunt, carent periculo: quia, ut ait Gal. *in comment.* non ex inflammatione aliqua, neque ex maligna putredine occasionem habent; neutra enim harum ad quietem pervenit febre vacantem. Constat tamen experientiâ, in his saltem regionibus, febres tertianas intermittentes apparuisse summæ malignitatis participes, quæ tertio aut quarto paroxysmo ægrotantes de medio tollebant. Dicendum igitur est, hanc sententiam esse de iis, quæ utplurimum non verò perpetuò contingunt, vel possumus dicere; ad Hippoc. & Galen. defensionem, tertianas illas intermittentes non habere perfectam apyrexiam, & tempore intermissionis aliquid febris, quamvis obscurè, semper latitare; & malignas esse.

Quicunque ex asthmate vel tussi gibbi fiunt, ante pubertatem moriuntur. Aph. 46. sect. 6.

Cùm enim cor atque pulmones adhuc augeantur, nec locus ipsorum possit secundum proportionem augeri, quia thorax à gibbositate impeditus est, fit ut viscera augescentia non possint diu angustiori loco contineri, ita ut brevi post gibbositatem interitum inducant: non quòd necessarium sit statim perire ægrotantes; sed quòd longè ab eo vitæ spatio, quod alioqui attingerent, recedant.

Hydrops febri conjunctus, aut illi superveniens, lethalis esse consuevit, ex Hipp. 2. progn.

Quia febrem non solvit, sed caloris nativi resolutionem significat. Distinguendus autem Hydrops à tumore abdominis, post febres sæpe familiaris.

Quartanæ intermittentes, in continuas conversæ, utplurimùm lethales.

Ostendunt enim humorum incinerationem, quæ propemodum irreparabilis est.

Asthmati pleuritis aut peripneumonia superveniens, lethalis est.

Quia repletis pulmonum bronchiis ab humore pituitoso, & pulmonibus debilitatis, nulla fieri potest anacatharsis: & respiratio ab utroque affectu ita impeditur, ut ægrotantem perire sit necesse. Si tamen anacatharsis facilè fiat, & alia symptomata non sint vehementiora, curari potest.

A pleuritide peripneumonia, malum. Aph. 11. sect. 7.

Hæc sententia nititur generali axiomate, proposito ab Hippocr. *lib. de morbis*, quod nimirum malum signum sit, morbum morbo adjungi. Pejus verò est, ubi morbus qui adjungitur, est priore deterior; pessimum, ubi id fit viribus jam fractis. Cùm igitur peripneumonia sit pleuritide multò deterior, & quando illa huic supervenit, jam vires sint admodum attritæ ab antecedente gravi morbo, pessimum id esse solet, atque utplurimùm lethale. Ideoque cùm Hipp. *in Aph.* in casibus minùs periculosis soleat dicere, *malum*: & in maximè periculosis, *lethale*: hic certè lethalis nomine usus esse debuerat, ut non immeritò dubitet Gal. an verbum istud, *malum*, fuerit ab Hippocr. positum, cùm in quibusdam codicibus, ut ipse testatur, non reperiatur.

Lues venerea in elephantiaco difficillimè curatur.

Quia remediis exsiccantibus, qualia sunt sudorifica, elephantiasis valde exacerbatur, & deterior multò efficitur.

Causæ.

Morbi qui à sanguine oriuntur, salutares sunt nisi malignitatem acquirant, aut summam putredinem. Efficientes.

Bilis vitellina, porracea, æruginosa, & atra, lethales morbos inferre solent. Materiales.

In corporibus bene habitis, & laudabili temperamento donatis, morbi salutares ut plurimùm generantur.

Vesica discissa, aut cerebro, aut corde, aut præcordiis, aut aliquo ex tenuioribus intestinis, aut ventriculo, aut jecore, lethale. Aph. 17. sect. 6.

Discissas vocat partes, quæ magnum & profundum vulnus acceperunt. Sic tota vesicæ tunica divisa usque ad spatium interius, non potest coalescere; neque tale vulnus, magnum scilicet ac profundum, in partibus præcordiorum nervosis, aut in tenuibus intestinis. In ventriculo verò aliquando ut vult Gal. sed rarò sanatur. Horum autem ratio est, quia vesica nervosa est, quia tenuis, & exsanguis,

guis, unde fit ut in cervice ejus vulnera sanentur quia carnosa est. Hepatis verò vulnera, propter magnam sanguinis profusionem, lethalia sunt, si modò venæ ejusdem dividantur; alioqui vulnera in summa hepatis superficie sanabilia sunt. Sic cerebri vulnera non admodum profunda interdum sanantur; si verò ad ventriculos aliquatenus pervenerint, lethalia sunt. Vid. Galandrop. Sennert.

Juvantes, & lædentes. *Quibus morbis nulla prosunt remedia, lethales arbitrandi; & contrà, quibus multa prosunt, salutares.*

Effectus. Actiones Animales.

In quovis morbo mente constare, & bene se habere ad ea quæ efferuntur, bonum; contra verò se habere, malum. Aph. 33. sect. 2.

Principes. Delirium. Nam mente integra existente, signum est, bene se habere cerebrum, ejusdem membranas, & spinalem medullam, totumque nervosum genus; & maximè, quod ipsi cerebro est proximum. Sic quando æger bene se habet ad cibum & potum & reliqua quæ ipsi offeruntur, signum est, ventriculum, hepar, & reliquas partes naturales commodè se habere. Contrà verò ægro quovis modo delirare, seu non rectè secundùm consuetudinem sapere, malum signum cerebri perpetuò esse solet. Sic apud Hipp. 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 1. Philiscus tertiâ die in omnibus deliravit & sexta die obiit. Item *Ægr.* 2. *ejusdem sect.* Silenus secunda die aliquantulum deliravit. Tertia nocte nihil dormivit, sermones multi, risus, cantus continere non poterat: undecima interiit. Sic etiam *Ægr.* 4. *ejusdem sectionis*, in Thaso uxorem Philini, cùm femellam peperisset, secundùm naturam, facta purgatione, & alioqui leviter degentem in decima quarta existentem post partum, febris magna cepit cum rigore; sexta die ad noctem deliravit multum, & rursus sapiebat: octava, multa obloquebatur, exsurrexit; decima, parum intelligebat: undecima dormivit, omnium recordata est, celeriter autem rursus deliravit. Decima quarta palpitationes per totum corpus, sermones multi, parum intelligebat, celeriter autem rursum deliravit. Circa verò decimam septimam existens, voce privata est: vigesima obiit. Ita & *Ægr.* 8. *ejusdem sectionis.* Erasinum, qui habitabat ad Bootæ torrentem, febris magna corripuit post cœnam, noctem turbulentiùs transegit, diem primam quietè, noctem laboriosè. Secunda omnia sunt exacerbata, in noctem deliravit. Tertia, laboriosè deliravit multa. Quinta manè recreatus est, & intelligebat omnia, multum autem ad meridiem furore agitatus est; continere se non poterat, extrema frigida sublivida; urinæ substiterunt: interiit circa Solis occasum. Similes casus videre est in *Ægr.* 12. *ejusdem sect.* & *Ægr.* 13. *sect.* 3. *lib.* 3. Ex quibus tamen colligere non licet, delirium in omnibus ægrotis esse necessariò lethale; dixit enim tantùm Hipp. *in prædicto Aph.* esse malum, id est, vitæ periculum inferre, quamvis multi ex eo frequenter evadant, ut apud eundem Hipp. videre est in 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 3. ubi Herophon febri acuta laborans, quinta die mente motus est: sexta deliravit, in noctem sudor, refrigeratio, delirium perseverabat: septima desiit, nocte ad mentem rediit, dormivit: nona sudavit, judicatus est, intermisit.

Quinta post die reversus est, judicatus est decima septima, neque deliravit in recidiva, & in *Ægr.* 5. *ejusdem sect.* ubi Epicratis uxorem, quæ decumbebat apud Archigenem, secunda post partum die corripuit febris acuta: sexta deliravit: septima omnia sunt exacerbata: vigil. deliravit: decima sexta exacerbata ad noctem, & molestè habuit, non dormivit, deliravit. Decima octava siticulosa, lingua exusta est, non dormivit, deliravit multa. Judicata est perfectè absque febre, octuagesima. Similes historias videre est *lib.* 3. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 3. & *sect. Ægr.* 7. Ideoque quamvis delirium perpetuò malum sit, ex eo tamen ægrotantis interitus non est perpetuò prædicendus, nisi cum eo alia signa mala & lethalia concurrant: ut ex sequentibus theorematis clariùs apparebit.

Ubi febre non intermittente difficultas spirandi & delirium acciderint, lethale est. Aph. 50. sect. 4.

Fit utrumque symptoma interdum ex læsione cerebri, & tunc apparet spiritus, ut ait idem Hipp. *in progn.* magnus, & ex multo intervallo, hoc est, magnus & rarus. Fit etiam difficultas spirandi ex affectu partium spiritualium, aut pleuritide, peripneumonia, & similibus. Hæc autem omnia sunt valdè periculosa.

A profluvio sanguinis, ileo, pleuritide, vel peripneumonia delirium, malum. Aph. 9. 10. 11. & 12. sect. 7.

Cùm autem profluvio sanguinis succedit, ab inanitione fit, quæ est admodum periculosa, dum partes principes tantopere debilitat. In aliis verò affectibus, quando cerebrum trahitur in consensum, gravissimus affectus & periculosus significatur.

Si quis ea faciat, quorum sit insolens, gravissimum habet malum. 1. Coac. Aph. 50.

Indicat enim mentem non constare, & est species delirii.

A prudenti viro ferox responsum, atque à feroce modestum, & garrulitas in taciturno, atque taciturnitas in garrulo, malum. Hippoc. in Prorrhet.

Significant enim hæc summam judicii eversionem.

Plangere vel lachrymari involuntariè, species delirii est, & mortis periculum intendit.

Significat enim humoris atrabilarii dominatum: sic apud Hipp. 1. *Epid. sect.* 13. *Ægr.* 1. Silenus inter alia symptomata, quæ ibi recensentur, mœrebat cum dolore die octavâ, & undecimâ interiit.

Deliria, quæ circa initium morbi apparent, magis periculosa.

Inde enim ostenditur morbi vehementia, qui primo congressu, & natura adhuc valida existente, tanta symptomata producit.

Delirium cum notabili oblivione, ignavia & stupiditate apparens, exitii est indicium. 2. Prorrhet.

Quòd enim non cognoscant familiares, neque recordentur, ex cerebri refrigeratione fit. Illa autem refrigeratio, quæ calorem sequitur, est perniciosa. Si verò cum his rigeant ægroti, & frigescant, inevitabile fatum judicatur, ex Gal. 2. *Prorrhet.*

Quæ circa res necessarias versantur deliria pessima, indeque si ingravescant, mortifera. 1. Coac. Aph. 103.

Ut si quis cibum & potum aversatur, in maximo est periculo: quemadmodum in 1. *epid. sect.* 1. *Ægr.* 2. videre est: ubi is, qui potum decimâ die respuebat, undecima interiit.

Desipientiæ, quæ cum risu fiunt, securiores, quæ verò cum studio, periculosiores. Aphoris. 53. sect. 6.

Phrenitis enim, quæ cum risu fit, à sanguine producitur; cum studio verò & furore à bile. Utraque autem periculosa est, sed quæ à sanguine multò minùs. Non tamen statim, delirio cum risu apparente, salus prædicenda est; nam & per se phrenitis à sanguine non caret periculo, & perseverante morbo sanguis ille exuritur, atque ita atræ bilis naturam induit, quod ex symptomatis supervenientibus ostenditur, & ex risu in furorem & mœstitiam converso; quemadmodum videre est *in* 1. *epid. sect.* 1. *Ægr.* 2. ubi Silenus secunda morbi die aliquantulum deliravit: tertia sermones multi, risus, cantus continere nequibat: octava mœrebat cum dolore. Jam igitur ille humor, qui tertia die sanguinis naturam retinebat, & risum, atque cantum efficiebat, octava in atrabilarium conversus est, nam mœror cum dolore fit ab atra bile. Ideoque undecima interiit. Igitur dicendum est, deliria cum risu

risu quandam securitatem polliceri, si toto morbi decursu perseverent.

Qui cum silentio è potestate mentis exeunt, nec voce sunt capti: mortiferum habent malum. Lib. 1. Coac. Aph. 79.

Illa enim exstasis melancholica producitur ab humore atrabilario, cerebri substantiæ infixo, & furori sæpissime succedit: tuncque fit pro clamore silentium; pro jactatione, quies; pro vigiliis coma & cataphora veternosa. Sic *in 3. Epid. sect.2. ægr.6.* Euryanactis filia febre magna laborans, à qua interiit, toto morbi decursu, inquit Hippocrates, abhorrebat omnes cibos, sine siti, silens nihil loquebatur, mœror & desperatio statim ipsam habuit. Sic etiam *sect. 3. ejusdem libri*, in Thaso Dealcis uxorem, quæ decumbebat in plano, febris horrida, acuta, ex tristitia corripuit: à principio autem contegebatur, & usque in finem semper taciturna manibus palpabat, evellebat, scalpebat, floccos legebat, lachrymæ, & denuò risus; nonâ, multa obloquebatur, & rursus quievit silens: vigesima prima interiit. Erant huic usque in finem spiritus magnus & rarus; insensibilitas omnium habebat; semper contegebatur, vel sermones multi, vel taciturna usque in finem, phrenitis.

In phrenitide subitanea resipiscentia, febre acuta perseverante, & nulla crisi prægressa, mortem in propinquo esse significat.

Accidit enim aliquando, phreneticos ita resipiscere, ut adstantes de rebus seriis & gravissimis admoneant, & quæ iis eventura sunt, prævideant, & repentè moriantur, prostrato scilicet jam calore nativo cerebri, & ultimos conatus exerente, sicut lucerna, dum extinctioni est proxima, majores subinde flammas videtur eructare.

In delirio memoriæ abolitio funesta.

Ea inde manifestatur, cùm matulam ægri petunt, & postea mingere obliviscuntur, aut aquam flagitantes oblato poculo non bibunt, aut primis tantùm labris degustant.

Ex deliriis ea minùs mala censenda, quæ mitia deviaque sunt, & non perpetuò ægrotos tenent, sed parvo tempore, atque cum bonis signis: vel saltem non lethalibus perdurant.

Hujusmodi deliria contingunt frequentissimè in febrium biliosarum paroxysmis, vel exacerbationibus, quibus commota bilis & exagitata calidos vapores ad cerebrum transmittit, delirium excitantes, qui tamen facilè & brevi discutiuntur, neque ullum vitæ periculum minantur, nisi alia signa lethalia simul apparuerint. Mitia autem & levia esse oportet hujusmodi deliria: nam quæ cum ferocitate conjuncta sunt, quamvis levia existant, mala esse consueverunt, quemadmodum dicit Hippoc. 1. *Prorrеth. aphor.25. Quæ parvo tempore feroces fiunt desipientiæ, ferinum.* Et Galen. eandem sententiam exponens: *Cùm videris quempiam cum ferocitate desipientem, etsi paulò post sedetur, cognosces mentem ejus non febris ratione læsam esse, sed phreneticam subali affectionem, quæ post adaucta, ferina tibi videtur.*

Phrenitis lethargo succedens salutaris, quia materiam concoctam esse significat.

Delirium die critico cum virium robore & aliis bonis signis contingens, minimè periculosum.

Denotat enim instantem crisin, qua morbus solvi consuevit. Sic apud Hipp. 3. *Epid.* in muliere morosa, tertia die convulsiones conquieverunt, coma & in somnum inclinatio, rursusque vigiliæ excitaverunt eam, continere se non potuit, multùm deliravit, febris acuta, sub hanc noctem sudor multus toto corpore, & calidus prorupit, libera febre dormivit, planè mente constitit.

Somnus & vigilia, utraque si modum excesserint, malum, Aph. 3. sect. 2.

Significant enim recessum à statu naturali & dispositionem morbosam in parte principe, quæ perpetuò mente consistit.

In quolibet morbo, si somnus & vigilia eodem modo se habeant, quo antea consueverant, cum æger bene valeret, bonum.

Impossibile enim videtur, hominem ex morbo aliquo interire, qui somno & vigilia inculpatis, & nullatenus immutatis utatur.

Vigiliæ in morbi augmento vel statu, cum signis concoctionis apparentes, bonæ.

Crisin enim instare significant, quam præcedunt vigiliæ, aliaque symptomata ex perturbatione critica oriunda, quæ tamen apparentibus concoctionis signis, tanquam salutaris crisis prodromis, minimè pertimiscenda sunt.

Vigiliæ immoderatæ in juvenibus magis periculosæ, somni verò in senibus.

Quia major fit recessus à statu naturali. Juvenes enim naturaliter plus dormiunt, quia copiosiori humido abundant, senes verò ficciores, ideoque naturaliter vigiles.

Quicunque ægrotantes noctu neque interdiu dormire possunt, valde periclitantur. Hipp. 2. progn.

Illæ enim continuæ vigiliæ maximam cerebri intemperiem calidam & siccam significant, tum etiam vires vehementer dissolvunt, cruditates ingeminant, calore nativo resoluto, & tandem deliria conversionesque accersunt.

Somnus comatosus in febre acuta perniciosus.

Sic apud Hipp. *Epid. sect.* 1. *ægr.* 2. Hermocratem, qui decumbebat prope novum murum, febris magna corripuit, & post varia symptomata, undecima die comate laborare incepit, quod in sequentibus perseveravit, ac tandem vigesima septima mortuus est. Ratio autem, cur affectio comatosa in morbis acutis sit adeò perniciosa, desumitur ex Gal. *Commentario in prædictam historiam*; ubi sic habet: *Reliquum ergo est, perfrigerationem insignem cerebri, aut facultatis imbecillitatem Hermocrati coma induxisse die undecimo, utrum autem sit horum, extremè est perniciosum, nam demonstratum est, insanabilia ea esse frigora, cum calidis morbis & siccis succedunt.* Sed quod virium imbecillitas facit, exitium proximum notat; quando verò hujusmodi coma diuturnis vigiliis succedit, magis perniciosum est, significat enim omnimodam caloris nativi extinctionem. Sic quando phrenitici comatosi evadunt, jam morti sunt proximi.

In quo morbo somnus laborem facit, mortale: si verò juvat non mortale. Aph. 1. sect. 2.

Non existimandum est, quemcumque laborem à somno esse lethalem. Si enim levis fit, ut quando ægroti à somno suscitati, anxii & magis inquieti fiunt, malum quidem illud, at non necessariò lethale: Sed si à somno gravissima symptomata adveniant, ut delirium, convulsio, virium imbecillitas, frigus extremorum, & similia, tunc certè lethale affectum esse censendum est.

Ubi somnus delirium sedat, bonum. Aph.2. sect.2.

Significat enim, vaporum & humorum, delirium efficientium, calorem & acrimoniam mitigari per somnum, & ad quandam mediocritatem reduci.

Quibus, incidente rigore nocturna exacerbatio somni vacuitatem affert, periculosum. lib. 1. Coac. aph. 20.

Significat enim materiæ anadromen ad cerebrum.

Si quis in laboriosa febre obstupescat, & veluti catoche afficiatur, morbo laborat pessimo. 1. Coac. Aph. 47.

Sicut antea diximus, coma in febribus acutis esse periculosum; sic catoche multò periculosior est, quæ fit à translatione materiæ ficcioris in cere-

cerebrum & nervos, unde contentio nervorum. Atque ideò, qui hac affectione laborant, eodem in statu manent, & apertis atque inconniventibus oculis stupidi consistunt, & ita à comatosis differunt, qui perpetuò clausos oculos habent.

Excitationes à somno, quæ cum pavore fiunt & turbulentia, periculosæ.

Significant enim humoris atrabilarii copiam, quæ hujusmodi pathemata producit.

Si per somnum candidæ partis oculorum dimissis palpebris aliquid apparet, nec alvi fluor, nec inedia in causa est, nec ita æger dormire consuevit, vitiosum indicium, lethaleque admodum est. Gal. in 1. progn.

Illud enim facultatis, palpebras moventis, extinctionem significat.

Quæ in phrenitide memorantur insomnia, bonum denuntiant. 1. Coac. Aph. 95.

Nihil optabilius est in phrenitico, quàm ut somnum ineat, suaviterque dormiat. At suavis somni indicia sunt insomnia, non illa quidem turbulenta ac tumultuosa, sed placida atque tranquilla, quæ postea ab ægrotante memorantur; hoc enim ostendit mentem ad se redire; & cerebrum ad moderatam intemperiem revocari.

In eo, qui periculosè ægrotat, insomnia mortuorum, sepulchrorum, & sacerdotum, futuram mortem prænuntiant.

In morituris aliquando anima suam à corpore separationem præsentit, eamque corpori per insomnia repræsentat, per species eorum, quæ mortem significare valent, sed non semper.

Oculi caligantes, vel lucem refugientes, in morbis acutis periculum minantur.

Magnam enim indicant spirituum dissipationem.

In febre non intermittente, si æger non videat, vel non audiat, jam debili existente corpore, mors in propinquo est. Aph. 49. sect. 4.

Significat enim virtutis sensibilis summam debilitatem, & maximam spirituum exsolutionem.

Surditas, quæ ex critica perturbatione procedit, aliisque signis decretoriis comitata est, salutaris esse consuevit.

Signa decretoria, quæ surditatem comitari debent, ut salutaris dici possit, sunt præcipue concoctionis signa, quæ in excrementis apparere solent, & bona perpetuò esse consueverunt. Sic 3. *epid.* 3. *sect.* 2. *ægr.* 7. de virgine Abderitana, quæ ab octavo die usque ad 12. in quo multùm sanguinis è naribus fluxit, surditate affecta est, quæ sequentibus etiam diebus perseverans, priorem crisin imperfectam denotabat, aliamque pro morbo resolvendo futuram prænuntiabat, quæ iteratâ sanguinis eruptione, sudore, & humoris translatione ad pedes, postea die 20. est subsecuta: Quibus evacuationibus cum morbus non fuerit penitus sublatus, die 24. rediit surditas cum aliis symptomatis, quæ crisis absolutissimæ die 27. futuræ fuit prænuntia, quod ex ipsius historiæ contextu clariùs innotescit. *Septima die*, inquit, *urinæ tenues quidem, sed boni coloris: quæ ad alvum pertinent, non turbabant. Octava surditas, febris acuta, vigil., anxiosa, horrida, mente constabat, urinæ similes. Nota per eadem: & sequentibus, sic surditas perseverabat. Decima septima è naribus fluxit multùm, surditas parùm remisit, at sequentibus surditas inerat & delirium. Vigesima pedum dolor, surditas, delirium, fluxit sanguis parum è naribus, sudavit sine febre. Vigesima quartâ febris revertitur, surditas iterum, pedum dolor perseveravit, mentis alienatio, vigesima septima sudavit multùm sine febre, surditas defecit, pedum submanebat dolor, in aliis autem perfectè judicata est.*

Surditas morbi acuti turbulentique succedanea, grave malum. 2. Coac. cap. 3. Aph. 2.

Quemadmodum surditas, cum bonis signis juncta, bona est; ita cum malis mala esse consuevit, ideò si morbus acutus sit atque turbulentus, id est: cum delirio & gravibus aliis symptomatis conjunctus, surditas ei superveniens mortis periculum minatur. Sic apud Hipp. *lib.* 3. *epid. sect.* 1. *ægr.* 2. Hermocratem, qui decumbebat prope novum murum, febris magna corripuit, incepit autem dolere capite & lumbis, hypochondrii tensio molliter, lingua verò incipienti exusta est, surditas statim, somni non aderant, siticulosus non valdè, urinæ crassæ, rubræ, sepositæ non subsidebant, ab alvo autem non pauca combusta egrediebantur. Quinta minxit tenuia, habebat enæorema, non subsidebant, ad noctem deliravit, septima & vigesimâ mortuus est. Huic surditas usque in finem permanebat: Sic etiam *Ægr.* 4. *ejusdem sectionis*, in Thaso Philistes, prima die vomuit biliosa, pauca, flava primùm, postea æruginosa, multa ab alvo autem stercora prodierunt, nocte molestè. Secundâ, surditas. Quintâ manè extinctus est. Advertendum tamen est, surditatem, etiam cum pravis signis conjunctam, non esse perpetuò lethalem, sed tantum periculosam, & cum ea nonnullos evadere. Ut apud eundem Hippoc. videre est in 1. *Epid. sect.* 1. *ægr.* 3. ubi Herophonti febris acuta, ab alvo pauca, qualia in tenesmo secundum principia. Post hæc autem tenuia prodibant, biliosa, subcontinua, somni non aderant, urinæ nigræ, tenues. Quintâ manè surditas, exacerbata sunt omnia, lien intumuit, hypochondrii contensio, ab alvo pauca nigra exierunt, mente motus est: nona, sudavit, judicatus est, intermisit: quintâ post die reversus est, statim autem lien elevatus est, febris acuta surditas rursum. Post recidivam autem tertia lien fuit imminutus, surditas minùs, crura dolorosa, nocte sudavit, judicatus est decima septima, neque deliravit in recidiva.

Si post phrenitidem, aut gravem alium capitis morbum surditas succedat, priori morbo cessante aut allevato, & facultate non debilitata, bonum.

Quia fit, abscedente materia ab interno cerebro ad externas ejus partes, expectabunturque tunc temporis à surditate parotides.

Bombus in acutis & sonitus aurium, est lethalis. 1. Coac. cap. 3. Aph. 5.

Aurium tinnitus, & aliæ sonorum species, quæ ab ægrotantibus percipiuntur in morbis acutis, difficillimum & periculosissimum morbum ostendunt; propterea quod à flatibus crassioribus producuntur, qui pariter à crassiori materia elevantur. Et cum illa materia contumax sit atque rebellis, neque in exiguo morbi acuti spatio possit edomari; fit ut natura priùs onere oppressa concidat, & ita æger ad interitum perducatur.

Cibos & potus atque medicamenta oblata putria atque graveolentia videri, malum.

Denotat enim summè putridos & graveolentes humores in corpore abundare, quandoquidem odoratus ac gustus vaporibus à variis humoribus putridis ad linguam & nares seu cerebrum exhalantibus, vitiatur; intusque quod est vel odoris, vel saporis prohibet extraneum, ut Philosophi docent, ejusque receptionem impedit. Hinc fit, ut cùm nares & lingua à putridis vaporibus, ex inferioribus partibus elevatis inficiuntur, omnia quæ tum odorantur, tum gustantur, putrida videantur.

Dolores partes ignobiles, & à visceribus longè remotas occupantes, easque diu exercentes, apparentibus concoctionis signis & qui præcipuè decretorio die cœperint, salutares.

Significant enim naturam præcipua membra exonerare, atque noxios humores procul à se depellere. Partes autem ignobiles, & à visceribus longè remotæ sunt, inguina, crura, genua, tibiæ & pedes,

nec non brachia & manus. Advertendum tamen eſt, per hujuſmodi dolores morbos perpetuò non perfectè judicari, ſed interdum imperfectè ut poſtea recidiva ſuccedat. Perfectè autem diſcutiuntur morbi, ſi hujuſmodi doloribus convenientes evacuationes ſuccedunt, v. g. per ſudores, alvi fluxum & ſimiles, quæ univerſam materiam morbificam exhauriunt. Si verò nullæ evacuationes hujuſmodi doloribus adjungantur, aut ſufficientes, imperfecta fit morbi ſolutio, & recidivæ obnoxia propterea, quòd cauſa morbifica univerſa in partem ignobilem detrudi minimè poſſit, ideoque neceſſe eſt, ut per alias evacuationes morbus tandem finiatur, ut videre eſt apud Hipp. 3. *epid. ſect.* 3. *ægr.* 9. ubi Heropytus, gravi & contumaci morbo laborans; poſt varia ſymptomata, imò & hæmorrhagiam, quæ morbum quidem imminuit, non tamen ſolvere potuit: doloribus inferiorum partium afflictus eſt, & denique per alvi fluxum omninò liberatus. Hipp. verba hæc ſunt: *Quadrageſima die à naribus ſanguis fluxit multùm, & ſapiebat magis, ſurditas intererat quidem; minus autē febres remiſerunt, ſanguis fluxit ſequentibus, ſæpe & paulatim, Circa verò ſexageſimam ſanguinis quidem fluxiones ceſſarunt, coxæ autem dextræ dolor fortis, & febres intendebantur, non multo autem tempore poſt, dolores inferiorum omnium: contingit autem vel febres eſſe majores & ſurditatem multam; vel hæc quidem remittere & allevari, inferiorum autem circa coxas majores eſſe dolores. Circa verò centeſimam alvus multis bilioſis ſuperturbata eſt, & procedebant tempore non exiguo multa talia; & rurſum dyſenteria cum dolore, aliorum autem commodius ſtatus, in totum verò & febres defecerunt, & ſurditas ceſſavit. In centeſima perfectè judicatus eſt.* Sic etiam *ægr.* 7. *ejuſdem ſectionis*, Abderitanæ Virgini decima ſeptimâ è naribus fluxit multum, vigeſima pedum dolor, ſurditas delirium, fluxit ſanguinis parum è naribus, ſudavit, ſine febre; vigeſima quartâ febris revertitur, ſurditas iterum, pedum dolor perſeveravit, mentis alienatio; vigeſima ſeptimâ ſudavit multum, ſine febre, pedum ſubmanebat dolor, in aliis autem perfectè judicata eſt.

Dolores à partibus ſuperioribus ad inferiores deſcendentes, ſalutares.

Oſtendunt enim materiam morbificam à partibus præcipuis ad ignobiliores deferri, quemadmodum voluit Hipp. 3. *prorrhet. Dolores*, inquit, *ſi ad infernas dilabuntur partes, facilè ab his feruntur: &* confirmatur hiſtoriâ Herophontis, quæ habetur in 1. *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 3. Huic quintâ die lien intumuit cum hypochondrii tenſione, octavâ lien imminutus eſt, doluit ſecundum inguen, tumor primùm lienis ſecundùm rectitudinem; deinde dolebat ſecundum utraque crura, noctem faciliter, urinæ coloratiores, ſubſidentiam habebant paucam. Nonâ ſudavit, judicatus eſt, intermiſit. Quinta reverſus eſt, ſtatim autem lien elevatus eſt, febris acuta, ſurditas rurſum: poſt recidivam autem tertia lien fuit imminutus, ſurditas minùs; crura doloroſa, nocte ſudavit, judicatus eſt decima ſeptima.

Capitis dolores vehementes & continui cum febre acuta, alioque ſigno difficili, lethale. 3. *progn.*

Quando enim vehementes ſunt & continui, oſtenditur eos non fieri à vaporibus ſublatis à partibus inferioribus, neque à perturbatione critica, ſed ab intemperie calidiſſima, meningibus impreſſa, tenſione & gravitate in iiſdem, producta à materia morbifica, cerebrum ipſum occupante, quæ ſi febrem acutam pariat, bilioſa eſt & mordax partique admodum moleſta; & talis etiam ſignificatur, ſi cum doloribus, & febre acuta alia ſigna mala & periculoſa appareant, ut vigiliæ, deliria, difficultates ſpirandi; urinæ tenues aut confuſæ, & ſimilia quæ eò periculóſiorem morbum oſtendunt, quò plura ex iis apparuerint.

Dolores capitis, poſt ſudores criticos evenientes, mortem ut plurimùm præſagiunt.

Cervicis dolores, in principio vel augmento morbi affligentes, mali.

Significant enim humorum copiam in poſteriori parte capitis abundantem, & in ſpinalem medullam, aut illius membranas ex parte diffuſam, quæ à natura diſſolvi aut concoqui nequeat. Sic in 1. *epid. ægr.* 2. Silenus ſtatim ab initio cœpit dolere lumbos, & caput habuit gravitans, colli aderat contentio, vigeſima interiit. Sic etiam 3. *epid. ſect.* 3. *ægr.* 4. Phreneticus, cui prima die capitis & colli gravitas aderat cum dolore, quarta die mortuus eſt. Sic etiam *ægr.* 14. *ejuſdem ſectionis*, in Cyzico mulieri filias enixæ gemellas, & quæ difficulter pepererat, & non admodum purgata fuerat, primùm quidem contigit febris horrida acuta, capitis & colli gravitas cum dolore: decima ſeptima mortua eſt. Advertendum tamen eſt, ex hoc ſigno mortem abſolutè non eſſe prædicendam, quia nonnulli cum eo ſolent evadere, ut videre eſt 1. *Ep. ſect.* 3. *ægr.* 5. ubi Epicratis uxorem ſecunda die capitis & colli lumborum dolor affligebat, & multis gravibuſque ſymptomatis divexata eſt: uſque ad octuageſimam, in qua perfectè judicata eſt. Et *ægr.* 14. *ejuſdem ſectionis*, Melidiæ, quæ decumbebat apud Junonis templum, incœpit capitis & colli & pectoris dolor fortis, cum aliis ſymptomatis, & judicata eſt perfectè die undecima. Ubi igitur hoc ſignum in morbi principio apparet, poſſumus ex eo morbum graviſſimum & valde periculoſum pronuntiare, ex eoque ægrotum aut moriturum, aut periculoſiſſimè laboraturum, ut patet ex Hiſtoriis ſupra citatis eorum qui evaſerunt, cum gravibus tamen ſymptomatis, maximo vitæ periculo.

Auris acutus dolor cum febre continua & vehementi, gravis eſt.

Periculum enim eſt, ne homo deſipiat & moriatur. Hipp. 3. *progn.* Cùm ab ipſo Hipp. ſignum hoc fallax cenſeatur, accuratè diſtinguendum eſt: Meatui auditorio vicina eſt dura meninx, ita ut vitium unius in alterum transferri valeat; ſed ita inter ſe differunt, ut ſi affecto cerebro dolor prædicto meatui ſuperveniat, non erit delirii aut mortis ſignum, ſed utriuſque præſidium, oſtendit enim materiam morbificam à partibus interioribus ad exteriores transferri. At ſi dolor in febre acuta citra cerebri affectionem exoriatur ſignum eſt humorem per eam partem in cerebrum irruere, phrenitidem, & inde mortem effecturum maximè, ſi vehemens ac difficilis fuerit. Moriuntur autem ex tali morbo (ut docet Hippoc. *loco citato*) juniores homines, ſeptimo die aut citiùs; ſeniores verò multò tardiùs. Febres enim & deliria minùs ipſis accidunt, atque adeò aures poſſunt ſuppurari. Verùm his ætatibus recidivæ accidentes plurimos interimunt; Juniores autem, antequam auris ſuppuretur, moriuntur. Si autem fluat pus album ex aure junioris, ſpes eſt eum ſuperventurum, ſi aliud etiam optimum ſignum ipſi accidat.

Fauces dolorificæ in acuta febre periculoſæ. Hipp. in Coacis.

Hic faucium dolor in febribus malignis & peſtilentibus ſæpiſſimè contingit, & eſt unum ex ſignis demonſtrativis illius affectus, ſitque vel ex defluxione tenui & maligna, è cerebro in fauces irruente; vel à malignis vaporibus è partibus inferioribus elevatis, & partes illius vellicantibus.

Dolor affixus pectori cum torpore, peſtiferus: ſuperveniente acutâ febre, crudeliter moriuntur. 2. Prorhet. text. 36.

Significat enim ſanguinis bilioſi copiam in pectus effuſam,

effusam, quæ dolorem & febrem acutam pariat: his si torpor & veluti totius corporis exsolutio adjuncta sit, ostenditur jam collabi facultatem animalem, cerebro per consensum graviter affecto.

In acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum. Aph. 66. sect. 4.

Quemadmodum convulsiones in febribus acutis fiunt à calida & sicca intemperie nervos exsiccante & distendente: Sic etiam in eodem affectu dolores fiunt intra viscera propter incendii vehementiam atque siccitatem. Et quò fortiores sunt hujusmodi dolores, eò impensiùs causæ magnitudinem ostendunt, atque adeo majus periculum. Fiunt etiam dolores intra viscera, propter inflammationem, vel erysipelas, vel fortem obstructionem, vel abscessum. Sed de his non loquitur Hippoc. *hoc Aphor.* Quanquam non minus sit in iis periculum, sed non habent necessariò comitem convulsionem, & agitur hic de febribus primariis, non de symptomaticis; quæ dictos affectus comitari solent. Hujusmodi dolorum exemplum habetur 1. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 11. Ubi Dromeadæ conjux febre acuta laborans, primâ die cœpit dolere circa hypochondrium. Tertiâ super meridiem supperriguit, febris acuta, urinæ subtiles, hypochondrii dolor, sexta verò interiit.

Quæ ex dolore dorsi principia morborum ducuntur, difficilia sunt. 1. Coac. cap. 12. Aph. 5.

Nam in febribus plerumque lumborum dolores atque gravitates fiunt ex pondere peccantis materiæ, illabentis in venam cavam, quæ dorso & lumbis adjacet, eaque materia succensa, dolores & ardores lumborum excitantur, qui periculosum morbum ostendunt, tum propter materiæ morbificæ copiam vel acrimoniam, tum etiam propterea, quod facilis sit materiæ morbificæ recursus ab illis locis ad partes principes. Adde quod calor hepati & renibus propter viciniam communicatus, varia symptomata producat.

Dolores partium ignobilium, in principio apparentes, aut cum aliis malis signis, lethales.

Quemadmodum antea dictum est, hujusmodi dolores esse salutares, cum die critico contingunt, & signis concoctionis, propterea quod significent naturam sese exonerare ad partes ignobiles; sic contrà, si in principio contingant, in quo nulla potest fieri à natura expulsio, salutaris aut etiam aliis temporibus cum aliis malis signis, mortis periculum minantur. Sic apud Hipp. 1. *Coac. Aph.* 13. manuum ac pedum labores terrifici, nec à genuum dolore levatio ulla sperabilis. Hæc sententia confirmatur historia luculenta, quæ habetur 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 5. in Larissa Calvo femur dextrum caluit repentè, eorum autem, quæ adhibebantur nihil juvabat, perseveravit dolor usque ad tertiam, & quarta extinctus est.

Dolores, qui primò à longinqua parte incipientes postea ad viscera ascendunt, mali.

Ostendunt enim humores ad nobilia membra transfluere, quod confirmavit Hipp. 3. *prog. Dolores*, inquit, *qui cum febre fiunt circa lumbos & inferas sedes, si præcordia attigerint, inferas relinquentes sedes, exitiales admodum sunt.* Et 1. *Coac.* 1. *Aph.* 23. *Terrifica etiam est doloris à femore sursum irruptio.* Et *Aph.* 76. *ejusdem capitis: doloris acerbitas paulisper in jugulo fixa si ad superiora vertatur, mortiferum affert malum.*

Dolores ignobilium partium, qui citò evanescunt, atque occultantur sine causa manifesta, periculosi.

Sine causa manifesta occultari dicuntur, cùm sine Medici auxilio, evacuatione vel abscessu, subitò desinunt. Vel enim significant mentem ægrotare, quæ dolorem non sentiat, vel materiæ metastasin ad interiora; vel partis corruptionem, in qua sensus perierit. Sic in prædicta Calvi historia, dolor femoris die tertia occultatus est propter metastasin materiæ ad cerebrum; vel etiam propter delirium dolorem non sentiebat, hæc sunt verba Hippocratis, *Tertia die femoris quidem dolor cessavit, alienatio verò mentis, & turbatio, & multa jactatio: Quartâ circa meridiem extinctus est.*

Motus.

In quovis morbo si æger facile surgat, & erigat se, si de latere in latus facilè convertatur, salutare; si contra vix sese commovere possit, malum.

Quemadmodum cujuslibet functionis integritas leviorem morbum ostendit, sic inter animales ea, quæ motum voluntarium spectat, si parum læsa sit, bene sperandum est contrà verò, si valde labefactata sit, ut vix ægri sese commovere valeant, non caret periculo.

Multa corporis jactatio, anxietas, & inquietudo in febre acuta, mala.

Ostendit enim humorum feritatem & turgescentiam, qui cum tenues sint, valde mobiles & vehementer in corpore agitentur; fit ut maximum immineat periculum, ne in partes principes irruant, & perniciosum aliquem affectum producant. Sic apud Hipp. 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 12. Mulier, quæ decumbebat in medio foro, statim incipiens siticulosa anxiosa. Septimâ supperriguit, febris acuta, sitis, multa jactatio. Octava; circa meridiem siticulosa, comatosa, anxiosa. Decimaquartâ mortua est.

Decumbens.

Illa demum ratio decumbendi est optima, quam unusquisque servat, dum valet bene. Hipp. 3. Coac. tract. 1. Aph. 9.

Ille autem decubitus sanorum similis describitur ab eodem Hipp. 1. *progn.* his verbis: *Deprehendendus est æger decubens in latus dextrum; vel sinistrum, brachiis, cervice, & cruribus paululū reductis, & reliquū corpus molliter jacens.* In hoc enim corporis situ omnibus membris quies comparatur, & omnes musculi relaxantur, tum respiratio liberior efficitur atque somnus placidior obtinetur. Si igitur æger, morbo acuto laborans, talem decubitum observet, signum est insigne vegetæ facultatis: quæ alacriter & sine calore corporis onus portat, & facillimè gubernat.

Gravitas totius corporis, manuum item ac pedum, pestifera, Hipp 3. Coac. tract. 1. Aph. 3.

Totius corporis gravitas cognoscitur ex eo, quod æger in lecto vix se commovere queat, & ad latera convertere, & quando à ministris movetur, plumbeam molem atque sarcinam repræsentet. Manuum verò ac pedum gravitas ex eo facilè apparet, quod ad cibum potumque capiendum, aut alia quævis opera manus ægrè attollere valeat; aut si, cum ægre tolluntur, contremiscant, vel si à Medico sublatæ sursum deinde demissæ, lapidis instar decidant. Pedum verò gravitas cognoscitur, quando extensi, & minimè reflexi, ad extremam spondam delabuntur. Hæc omnia indicia sunt maximè debilitatæ, ac penè emorientis facultatis.

Supinum autem jacere extensis cruribus, manibus, & cervice, malum. Hipp. 3. Coac. tract. 1. Aph. 10. & 1. progn. text. 2.

Magnam enim significat facultatis animalis imbecillitatem, quæ non possit corpus in alio situ continere. Ille autem decubitus suprà spinam tum fit, quando corpus proprio pondere collabitur, ut in moribundis apparet, qui perpetuò supini jacere consueverunt: idque magis confirmatur ex membrorum extensione, quæ ab eorum gravitate procedit.

Si seipsum æger continere non valens, subinde ad pedes delabitur, funestum. Hipp. li. 3. Coac. tr. 1. aph 11.

Significat enim virtutem animalem esse propemodum extinctam, ut non possit corporis pondus regere aut sustinere, sed illud gravitate propriâ ad inferiora prolabatur.

Si æger, acuto morbo laborans, hiante ore dormiat, funestum. Hipp. 1. progn. text. 20. & 3. Coac. tract. 1. Aph 11.

Fit enim oris hiatus, vel propter facultatis, maxillam moventis, imbecillitatem & exsolutionem; vel propter

propter ingens cordis & aliarum partium incendium: unde tam copiosi vapores effunduntur, ut ad continuam eorum exclusionem ægri hiante ore dormire cogantur. Fit autem illud præcipuè in somno, quia tunc temporis calor partium interiorum intenditur, unde major fuliginum copia elevatur. Si autem æger non solùm in somno; sed etiam in vigilia hiante ore consistat, multò magis funestum est. Adverte tamen, quosdam ex consuetudine, etiam in sanitate, hianti ore dormire, quod si Medico innotescat, nullum inde prognosticum elicere oportet.

In ventrem cubare, qui non est solitus ita dormire, malum. Hip. 2. Prorrh. text. 9. & 3. Coac. tr. *Aph.* 13. Nam præposterus ille decubitus, aut delirium & errorem mentis aut gravem aliquam circa ventris sedes affectionem significat.

Sin autem nudis pedibus, nec adeò calentibus deprehendatur jacens, tum manibus & cervice, & cruribus item disjectis inæqualiter, atque nudis, pestiferum: anxietudinem enim denuntiat. Hipp. 3. Coac. tract. 3. Aph. 14.

Quando ægri in summo exacerbationis febris rigore, toto corpore valde incalescentes, corpus aut membra denudant ad captandum frigus, nihil est sinistri judicii. At si nulla cogente necessitate, & corpore satis temperato existente, membra denudaverint, & totum corpus hinc inde agitaverint valde periculosum est. *Alysmon enim*, inquit Hipp. *seu anxietudinem significat.* Illius autem ἀλυσμȣ̃ duplex omnino causa est; una quidem stomachi proritatio atque morsus, à feritate humoris cum æstu; altera autem, virtutis oppressio à corporis gravitate, ut nulla locatio in ea anxietudine sit gratiosa. Causæ utriusque signa sunt syllogistica prioris quidem nausea & vomendi appetitus, alterius autem crebra jactatio, moræ impatiens, sine nausea. Attamen præcipua jactationis causa est virtus languida & oppressa, nudandi verò corporis febris ardens & lipyria.

Perniciosum etiam est, pervolvere se ad margines lecti, ac primum pedes excludere, deinde corpus erigere, & nisi cohibeatur vel excidere, vel surgere.

Obscurum enim delirium ostendit, & adeò funestum, ut testetur Holerius in *suo ad Coacas prænotiones commentario*, se ex hoc signo, qui convaluerit, vidisse neminem.

Quicunque ægrotantes erecti & sedentes manere desiderant in morbi acuti vigore, & potissimū in peripneumonia, periclitantur. Hipp. 3. Coac. tract. 1. Aph. 16.

Illud enim vel instantem phrenitidem minatur, propter quam ita exsiliunt, vel incondité jactantur & sine fructu; vel indicat magnum cordis incendium, quod hoc modo per liberiorem aëris inspiratum sedare cupiunt; vel denique magnam partium spiritalium oppressionem, ab ingenti inflammatione easdem occupantem, ut ægerrimè respiratio exerceri valeat, nec nisi corpore erecto.

Quicunque ægrotantes manus in vanum jactant, festucas carpunt, floccos à vestibus aut paleas à parietibus evellunt, lecti stragula quasi sarcinas colligunt lethale. Hipp. 1. progn. text. 23.

Sunt enim hæc symptomata imaginationis læsæ & phrenitidis indicia maximè lethalis. Sic apud eundem Hipp. 3. *Epid. sect.* 3. *ægr.* 15. in Thaso Dealcis uxor principio contegebatur, & usque in finem semper taciturna, manibus palpabat, evellebat, scalpebat, floccos legebat; vigesima prima interiit. Sed *dubium* est, quomodo Hipp. symptomata lethalia pronuntiaverit, cum Gall. 4. *de locis affect. c.* 2. de se ipso narret; cùm laboraret febre ardente, animadvertisse, se festucas colligere, & floccos evellere, amicisque præcepisse, ut curarent, ne in phrenitidem laberetur; à quo tamen morbo ipse convaluit. Dicendum est, hujusmodi symptomata vel fieri in vera phrenitide, & cerebro essentialiter affecto; vel per consensum à vaporibus ad cerebrum elevatis, à quibus paraphrenitis solet generari: Si primo modo lethale est; si secundo, minimè, licèt sit indicium futuri majoris mali.

Quibuscunque, morbo jam fractis atque extenuatis tremores accidunt, funestum. Hipp. 3. Coac. tract. 2. cap. 4. Aph. 63.

Tremor. Tremor perpetuò fit, docente Gal. *lib. de tremore, rigore, palpitatione & convulsione*, à virtutis animalis imbecillitate, quæ vel fit ab oppressione, vel ab exsolutione. Quæ ab oppressione fit, etiamsi periculum minetur, non tamen lethalis est, quia oppressio illa, quæ fit ab humorum multitudine, vacuationibus auferri potest. At tremores, qui in principio morbi contingunt, ab oppressione plerumque fiunt ideoque non semper lethales sunt, ut patet exemplo Pythionis apud Hipp. 3. *Epid.* 3. *sect.* 1. *Ægr.* qui ab initio morbi tremorem in manibus patiebatur, ab eo tamen liberatus est. Cùm verò tremor in morbi progressu contingit, ægro jam debili & extenuato existente, non est dubium quin ab exsolutione procedat: ideo proximam mortem significat.

Febrem convulsioni supervenire melius est, quam febri convulsionem. Aph. 29. sect. 2.

Convulsio. *Convulsio*, ex eodem Hipp. *aut ex repletione aut ex inanitione fit.* Cum igitur aliquem sanum contigerit repente convelli, hujusmodi convulsionem fieri ex repletione est necessarium: tunc enim nervi replentur frigidis & glutinosis humoribus, unde convulsionem patiuntur. Hisce igitur febris superveniens, magna ex parte solita est calefacere, extenuare, & digerere, atque adeò solvere convulsionem. Si verò in febribus convulsio contingat, utplurimum ea fit ab inanitione & siccitate, quæ à febre ardente, & exurente producitur: quod quidem maximum est malum ac penè insanabile, quoniam longum tempus exigitur ad siccitatem nervorum removendam; morbi autem acerbitas tempus non expectat, quin citò vires dissolvit & exitum affert.

Convulsiones, quæ in principiis morborum acutorum apparent, minus periculosæ, quàm quæ in statu contingunt.

Non omnis convulsio, quæ febribus superveniet, lethalis est; sed interdum minùs periculosa, si in principio contingat: tunc enim multitudinem humorum significat, quâ partes nervosæ contunduntur seu convelluntur. Et multò etiam minus periculosa esse solet, si non diu perseveret: quia à stabili causa tunc minimè producitur, ostenditque interdum translationem materiæ morbificæ à genere venoso in habitum corporis factam per concussionem & violentam corporis commotionem, quæ in convulsione fit. Sic apud Hip. 3. *Ep. sect.* 3. *Ægr.* 11. in Thaso mulier morosa, ex mœrore cum occasione excitata degens, evasit vigil. & cibum aversans & sitibunda erat, & anxiosa: prima inchoante nocte timores, sermones multi, ægritudo animi, febricula tenuis; manè convulsiones multæ obloquebatur, obscœna dicebat, multi dolores, magni, continui: secunda die per eadem, nihil dormivit, febris acutior. Tertiâ convulsiones quidem defecerunt, sopor autem & delatio in somnum, & rursum expergefacta exsiliit, continere se non poterat, obloquebatur multa, febris acuta, ad noctem verò hanc sudavit multa calida per totum, sine febre dormivit: omnia intelligebat, judicata est. Circa judicationem verò muliebria multa descenderunt.

Ex hac historia colligitur, convulsionem in principio apparentem fuisse ex repletione, non solùm Galeni sententia, in *commentario hujus loci*, ubi dicit hanc mulierem passam esse suppressionem mensium sed etiam ex vacuationibus, per quas liberata est, nimirum per sudores copiosos & universales,

nec non per copiosum mensium profluvium, juxta hoc commune axioma: *Morbi, qui ex repletione fiunt, inanitione sanantur.* At verò si in statu morbi appareat convulsio, magis periculosa est; vel enim à siccitate fit per febrilem adustionem: introducta, vel à transmutatione humoris morbifici ad partes nervosas.

Quæ à siccitate fiunt, omnino perniciosæ & lethales habendæ sunt; quæ verò à permutatione, sunt aliquando sanabiles, ut quæ ex morbibus oris ventriculi proveniunt, & in hystericis fœminis, & quæ criticè accidunt. Attamen perpetuò difficiles esse solent, & valde periculosæ, ut videre est in historiis, quæ proponuntur apud Hipp. in Epidem. Nam in 1. *Epid. sect.* 1. *ægr.* 4. in Thaso uxor Philini febre acuta laborans, post varia symptomata, octava die superriguit, convulsiones multæ cum dolore: nonâ convulsiones, undecimâ urinam reddidit cum convulsionibus affatim multam. Circa verò decimam septimam existens, voce privata est. Vigesima interiit. Item *ægr.* 8. *ejusdem sect.* Erasinus, qui habitabat ad Bootæ torrentem, ex gravi morbo quinta die interiit, circa solis occasum. *Huic* autem, inquit Hipp. *convulsiones multæ cum sudore circa mortem contigerunt.* Item *ægr.* 11. *ejusdem sect.* Dromeadæ conjux, post varia sympton ata, sexta die manè superriguit, velociter autem incaluit, sudavit per totum, extrema frigida, deliravit. Respiratio magna, rara, paulò post convulsiones à capite incœperunt, & celeriter interiit.

Denique 3. *Epid. sect.* 2. *ægr.* 4. in Thaso Philistes febre acutissima laborans, quarta die convulsiones passus est, quinta manè extinctus est.

In febribus acutis convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum. Aph. 66. sect. 4.

Convulsionem in febre acuta esse malam, supra ostensum est in expositione *Aph.* 26. *sect.* 2. At si dolores fortes viscerum ipsi conjungantur, pessima sine dubio est. Fiunt enim illi dolores, aut ob ingentes in illis partibus inflammationes, aut ob calidam siccamque intemperiem ab ardore febrili impressam, quæ maxima esse debet, ut tam insignes dolores possit concitare, atque adeò interitum ægro minari: ut videre est in historiis supra propositis uxoris Philini, Erasini, & Dromeadæ conjugis, illi enim ægrotantes non solùm convulsiones, sed etiam hypochondriorum dolores patiebantur, & de medio sublati sunt.

Quæ in phreniticis convulsiones fiunt, proximum exitum significant.

Gal. 12. *meth. cap. ult.* se nullum horum convulsorum sanatum vidisse testatur, neque alium quempiam narrantem idipsum audivisse. Etenim ab inflammatione cerebri, siccatis nervis, hujusmodi convulsio exoritur, quæ idcircò incurabilis est.

In pueris cōvulsiones minus periculosæ, quàm in adultis.

Quia, ut refert Gal. *comm. in* 3. *Aphor.* pueri magis abundant crudis humoribus, unde fit convulsio à repletione, quæ minùs periculosa est illa, quæ fit ab inanitione, qua adultiores frequenter laborant, tum quia pueri infirmas habent partes nervosas; ideòque à leviori causa convulsione afficiuntur.

Quicunque tetano corripiuntur, quatuor diebus pereunt: si verò hos effugerint, sani fiunt. Aph. 6. sect. 5.

Tetanus fit ex emprosthotono, id est, ad anteriora tensione, & opisthotono, id est, extensione ad posteriora. In eo enim fit musculorum antagonistarum æqualis convulsio, quæ ideo naturam tam vehementer affligit, ut eos labores diu tolerare nequeat, præcipuè quando totum corpus, & maximè cervix obriguit. Tunc enim præter dolores acerbissimos, quibus vires citissime dissolvuntur, diaphragma etiam per consensum afficitur: quandoquidem à quarta vertebra cervicis producuntur nervi ad diaphragma; sicque cervice convulsionem patiente, respiratio impeditur, & suffocati moriuntur intra quatuor dies. Si verò hos effugerint, mitescente morbo, & dissoluto per judicationem, quæ quarto die contingit in morbis extremè peracutis, à gravi illo morbo liberantur.

Convulsio ex vulnere lethalis est. Aph. 2. sect. 5.

Convulsio vulneri succedit propter quatuor causas. *Primò*, quando vulnus in magnas incidit venas & arterias, & sequitur magna hæmorrhagia, à qua convulsio & animi deliquium; sed ab hac convulsione & syncope non moriuntur. *Secundò*, quando vulnus infligitur in nervosum genus, cujus vulneris ratione sequitur convulsio partium nervosarum, qui dicitur spasmus. *Tertiò*, quando in vulnere fit inflammatio, quæ si ad nervos extendatur, fit convulsio. *Quartò*, quando non bene purgatur ulcus, aut cùm ante tempus clauditur: aut vulneris orificium nimis angustum est, ut in punctura nervi; tunc enim sanies acris retenta vellicat nervos, & convulsionem excitat. Lethalis autem est hæc convulsio, quia cerebrum in consensum trahitur, nervis vehementer affectis, & quia putris sanies, in vulnere retenta, interdum transmittitur in partes nobiles. Lethalis etiam est hæc convulsio, inquit Gal. *in comm. hujus aph.* non tanquam ex necessitate, ac semper mortem afferens, sed tanquam admodum crebrò. Quod ipse Hipp. agnovisse visus est, qui in *Coacis prænotionibus*, eandem sententiam proponens, loco θανάσιμον, scripsit κακόν.

Confer Sennert. de vulner. lethal.

A copioso sanguinis fluxu convulsio, aut singultus, malum. Aph. 3. sect. 5.

Convulsio ad immodicam sanguinis evacuationem sequitur, vel quòd venæ & arteriæ cum moderata sanguinis, quem continent, proportione destitutæ depleantur, depletæ contrahantur, & contractæ contrahant nervos; vel quòd venæ exhaustæ à vicinis partibus trahunt, & velut mutuum beneficium reposcunt, indeque exsiccatæ longâ profusione sanguinis, à nervis alimentum repetunt: quo fit, ut nervi siccati ac contracti, ad suum principium, quasi suppetias petentes, convellantur. Vel quia venæ & arteriæ immodicè exhaustæ, totum spiritum, nedum sanguinem ab extremis partibus intrò rapiunt, unde refrigeratio nervis subitò accidit, ac proinde convulsio extemporanea est, non diuturna, non à causa præter naturam, sed potius orta ab agente natura, & noxam ex inanitione depellente: ideoque supra dictum est, convulsionem ex hæmorrhagia non esse perpetuò lethalem, quamvis tamen periculosa sit, cùm nulla convulsio ab inanitione facta careat periculo.

Superpurgationi convulsio aut singultus superveniens, malum. Aph. 4. sect. 5.

In superpurgatione humores non solùm inutiles, sed etiam utiles vacuantur, ideoque convulsio quæ illi supervenit, ab inanitione est; atque adeo periculosa. Ita *Aph. ejusdem sect. Convulsio ab helleboro lethalis est*, propter nimiam purgationem, quæ assumpto helleboro succedit.

Ex vigiliis convulsio & desipientia, malum. Aph. 18. sect. 7.

Vigiliæ, inquit Gal. *in comm.* ex iis sunt quæ maximè evacuant & exsiccant, atque adeo convulsionem ex siccitate faciunt: ac præterea, quia in longis vigiliis biliosior redditur sanguis, & per consequens aptior stimulandis partibus nervosis.

Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvuntur. Aph. 63. sect. 4.

Non solùm in quotidianis, sed etiam in tertianis & quartanis circuitibus verum est, febres solvi præcedente rigore; indeque colligitur, rigores febrium intermittentium carere periculo, & non esse pertimescendos.

Rigores in febribus continuis supervenientes die critico,

tritico, cum præcedentibus coctionis signis & insigni evacuatione subsequente, salutares.

Bonæ evacuationes, ejusmodi rigores subsequentes, sunt sudores copiosi, aut vomitiones, aut dejectiones, aut hæmorrhagiæ, ex quibus febres aut prorsus tolluntur, aut maximè minuuntur. De quibus Hipp. *Aph.* 58. *sect.* 4. *A febre ardente habito, rigore superveniente, fit solutio.* Quod ita intelligendum est, si nimirum cum prædictis conditionibus contingat. Ita apud Hip. 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 5. Chærionem, qui decumbebat apud Demænetum, ex potione febris magna corripuit: tertiâ die febris acuta, capitis tremor maximè verò labii inferioris, paulò post autem rigor, convulsiones, in omnibus deliravit, nocte molestè. Quartâ quiete, modicum dormivit, obloquebatur. Quintâ laboriosè, omnia exacerbata sunt, delirium, nocte molestè, non dormivit. Sextâ per eadem. Septimâ, superriguit, febris acuta, sudavit per totum, judicatus est; huic usque in finem ab alvo dejectiones biliosæ, paucæ, sinceræ; urinæ tenues, boni coloris enæorema nebulosum habentes. Circa octavam minxit meliùs, magis colorata, habentia sedimentum album, exiguum: mente constabat, sine febre, intermisit. Circa verò decimam quartam febris acuta, sudavit. Decima sextâ superriguit, febris acuta, sudavit, sine febre judicatus est. Urinæ post recidivam & crisin melioris coloris, sedimentum habentes, neque deliravit in recidiva. Decima octavâ calefactus est parum, sitivit, urinæ tenues, enæorema nebulosum, parum mente motus est. Circa decimam nonam sine febre, collum dolorosè habebat, in urinis sedimentum, perfectè judicatus [illegible] vigesimâ. In hoc ægrotante rigor primùm accidit die tertia sine fructu, tum quia illa dies rarò decretoria est, tum quia nulla tunc apparebant signa concoctionis, neque ulla sequuta est excretio: atque ita omnes conditiones boni rigoris supra propositæ defecerût. At qui septimo die contigit rigor, fuit salutaris, qui die critico apparuit, & præcedentibus coctionis signis: urinæ enim erant quidem tenues, sed boni coloris, enæorema nebulosum habentes, & cum evacuatione copiosa, sudavit enim per totum; ideò die octavâ, quæ crisin consequuta est, fuit sine febre, attamen morbus non omninò sublatus est, sed valdè imminutus: Diximus enim supra, per hujusmodi rigores febres vel auferri, vel maximè imminui; & non sublatâ ex toto causâ morbificâ, per dictum sudorem: contigit recidiva, quam rigor denuò subsequutus est die decimaseptimâ, dictis conditionibus stipatus, nimirum sudoribus, & urinis concoctis; ideò febris expers iterum evasit, & vigesima die perfectè judicatus est. In hac etiam historia advertendum est, quod notatur ab Hippocrate, in utroque rigore, qui septimo & decimoseptimo die contingit, febrem incanduisse: dicit enim utrobique, *superriguit, febris acuta;* quandoquidem in omni rigore critico quantò magis corpus incalescit, tantò melius perfectiusque judicium sequitur; ostendit enim naturam esse robustam, ac potenter insurgere ad materiæ morbificæ exclusionem.

Rigores, à quibus corpora minimè aut parum incalescunt, mali.

Naturam enim prælanguidam significant, & adversus causam morbificam insurgere nequeuntem, unde Hipp. *in* 1. *prorrhet. A rigore refrigeratio non recalescens, malum.* Id enim, ut scribit Gal. *in comm.* caloris extinctionem significat. Quod idem Hipp. observavit in 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 12. ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, die septima superriguit, febris acuta, sitis multa, jactatio, circa vesperam sudavit, per totum frigida; refrigeratio extremorum, non amplius recalescebat, & rursum ad noctem superriguit, extrema non recalescebant. Decimaquarta mortua est.

Si rigori aut horrori, die critico venienti, coma superveniat, mors expectanda.

Rigores, qui die critico non contingunt, aut quos nulla, vel mala sequitur evacuatio, perniciosi.

Sic in prædicta muliere, quæ in mendacium foro habitabat, rigor sæpè apparuit; vel diebus non criticis sine ulla excretione, vel cum rigido sudore, quæ mala est evacuatio. Sic etiam *historia undecima, sect.* 1. *lib.* 1. *Epid.* Dromeadæ uxor tertio die superriguit cum sudore universali, sed frigido. Sexto iterum superriguit cum sudore universali, quem tamen sequuta sunt extremorum frigiditas, delirium, convulsiones: & eodem die interiit, quia ille rigor die critico non contigit, sed sexto, qui tyrannus appellatur à Galen. ut meritò dixerit Hipp. *Aph.* 29. *sect.* 4. *Quibus febricitantibus sexto die rigores fiunt, difficile judicium sequitur. Objici* tamen potest, Larissæam virginem, cujus historia describitur in 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 12. die sexta, adveniente rigore, quem copiosa hæmorrhagia & sudor universalis calidus exceperunt, perfectè fuisse judicatum. Cui *respondendum* est cum Gal. *in commentar.* hoc esse ex miris exemplis, quibus observavit Hippoc. diebus imparibus fieri interdum judicationes, quod quidem tam rarò contingit, ut communem bonarum crisium regulam infringere non debeat. Adde quod menstrua, tum primùm ei profluentia, solutionem morbi quamplurimùm adjuvarunt.

Si rigor incidat, febre non intermittente, ægro jam debili, lethale est. Aph. 46. sect. 4.

Gal. *in comment.* dicit non idem esse, si quis dixerit, si inciderit, & si incidat: verbum enim *inciderit*, unum significat rigoris insultum; *incidat* verò plures: Semel igitur rigore incidente, nunc bonum nunc malum esse potest, ut ex præcedentibus theorematis apparet; sæpius verò fieri rigorem, febre non deficiente, cùm alioqui bonum non sit, in virium imbecillitate est perniciosum. Nam si aliqua evacuatio rigorem subsequatur, quæ nullam faciat intermissionem, propter utrumque dissolvi hominem par est, tunc quia vis imbecillis ferre non potest rigoris agitationem, tum quia ab evacuatione dissolvitur. Si verò solus accidat rigor, nulla evacuatione subsequente, utroque modo casus caret bonitate: nam tanquam mala causa vires hominis tentat, & malum signum erit, illarum indicans imbecillitatem, quæ solita erant noxios humores in rigoribus evacuare, nunc verò hoc non possunt efficere.

Rigores in morbo diuturno sæpe advenientes, vel potius horrores sine ordine & typo, suppurationem internam sæpe significant. Hipp. in Coac. *Vel significare possunt humorum pravorum copiam, à quibus vapores acres excitari solent. Vide Hippoc.* 1. Coac. Aph. 10. 13. 16.

Horrores, qui in principio febrium acutarum frequenter apparent, mali.

Maximam enim humorum pravitatem ostendunt partes sensibiles vellicantem, & naturæ infirmitatem, humores movere frustra tentantis. Hujusmodi horrores apparere solent plerumque in principiis febrium malignarum & pestilentium.

Crebri ex lumbis horrores cum cita caloris vicissitudine, calamitosi: nam acerbissima urinæ suppressio denuntiatur, atque his exsudare, pestiferum. 1. Coac. Aph. 8.

Significat enim inflammationem spinalis medullæ, aut membranarum ejus, quæ partes vi caloris præternaturalis exardent, nativi autem caloris paupertate refrigerantur, quemadmodum fit in repentina & frequenti partium extremarum in utrumque mutatione: In empyemate etiam hoc non rarò contingit. Succedit verò urinæ suppressio, quia à frequenti rigore calor vesicæ nativus extinguitur, atque ita virtus illius expultrix labefactatur, & sensus irritationis adimitur.

A

A ſudore horror non bonum. Aph. 4. ſect. 7.

Judicatoria, quæ non judicant, mala ſunt. Sic ſudor die critico erumpens, ſi ægrum non juverit, ſed inde horror ſequutus ſit, malum eſt ſignum. Significat enim, vel humores tantùm utiles vacuatos eſſe per ſudores, & inutiles ac noxios intus manere; vel portionem tantùm hujuſmodi pravorum humorum per ſudorem eſſe vacuatam; reliquum verò intro recurrere, ac partes ſenſiles vellicare, horroremque efficere. Indicatur itaque vel naturam eſſe debilem, quæ non poſſit materiam morbificam excutere, vel humores eſſe contumaces; qui naturæ conatum eludant.

Sternutatio.

Obſervatum eſt ſi ægrotans vir ſemel duntaxat ſternutet, quod is morbi ferocia ſuccubiturus ſit; ſi verò bis ſternutet, profligato morbo revaliturus. Contra in fœminis, ſi quæ graviter habens bis ſternutat, funeſtum & exitiale; ſi ſemel ſternutat, ſalubre ſignum exiſtit. Foreſt. obſerv. 487.

Coryzas & ſternutamenta in morbis pulmonum præceſſiſſe, vel ſubſequi, malum. In aliis verò morbis etiam exitialibus, & ſternutamenta ſpem ſolutionis adferunt. Hipp. in prognoſt.

In phthiſi, pleuritide, & peripneumonia, ex concuſſione iſta ſternutantis cerebri, lacerantur & violenter divelluntur partes thoracicæ, unde inflammatio valde augetur, & nulla propterea fit materiæ morbificæ vacuatio. In aliis verò morbis cauſa morbifica poteſt diſſipari & excuti vi naturæ adverſus eam motu illo violento inſurgentis; ideoque ſternutamentum ſignificat naturam jam vires reſumere & ad expellendum excitari, unde convaleſcentiæ initium conjectari licet, Gal. *in comm. hujus loci*, ſternutationem ſine rheumate in declinatione, vel poſtquam præceſſit ægritudo, ſemper eſſe bonum ſignum, etſi ægritudo ſit periculoſa, affirmat.

Mulieri, quæ hyſtericis tenetur paſſionibus, aut difficulter parit, ſuperveniens ſternutatio bonum. Aphoriſm. 35.

Sternutamentum in hyſtericis ſuffocationibus, partu difficili, & ſecundinis, retentis convenientiſſimum eſt, ut ſignum, & ut cauſa. Ut ſignum, quia naturam oſtendit propriarum meminiſſe motionum, & quæ prius torpebat, excitari & reviviſcere, quandoquidem aliquam ejicit ſuperfluitatem. Ut cauſa: quia vehementiore concuſſu atque fervore partim quidem naturam excitat, partim verò excernit quæ partibus corporis infixa adhærent.

Actiones vitales. Reſpiratio.

Bona & facilis reſpiratio maximam habet vim ad ſalutem in morbis acutis. Hipp. in progn.

Nam, ut docet Gal. *in commen.* bona reſpiratio thoracem, cor, pulmones, pleuram diaphragma, & denique omnes partes reſpirationi inſervientes bene valere ſignificat. Iis autem bene valentibus, nullum ex morbo acuto debet timeri periculum; niſi ille magnus ſit & peſtilens. Febres enim hujuſmodi ita ſæpe per inſidias corpus ingrediuntur, ut nulla in reſpiratione læſio appareat, quamvis in progreſſu lethaliter afficiant.

Ubi febre non intermittente difficultas ſpirandi & delirium acciderit, lethale. Aph. 50. ſect. 4.

Quia duo vitæ principia ſcilicet Cor, & Cerebrum, vehementer læſa ſunt, & ad intertium conſentiunt. Utraque autem paſſio, nimirum delirium & difficultas ſpirandi, diu durare debent, ut lethalia dici poſſint: nam in perturbatione critica utrumque ſalutariter interdum contingit.

Reſpiratio magna & rara cum febre acuta peſſima eſt.

Delirium enim vel præſens, vel imminens oſtendit. Mens ſiquidem valde occupata à multitudine ſpecierum, quæ in delirio repræſentantur, facultatem muſculos thoracis moventem alio avertit, ita ut non fiat reſpiratio, niſi maximâ cogente neceſſitate, unde rara efficitur, ſed raritas illa magnitudine compenſatur. Eadem etiam ratione melancholici & amentes habent non rarò hujuſmodi reſpirationem magnam & raram, quia in profundis cogitationibus defixi, obliviſcuntur reſpirare. Hujus autem reſpirationis magnæ & raræ periculum, in morbis acutis, colligere licet ex Hipp. 1. *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 2. Ubi Silenus, qui undecima die interiit, habebat à principio & per totum ſpiritum magnum & rarum. Item *Ægr.* 11. *ejuſdem ſect.* Dromeadæ conjux prima die circa hypochondrium anxioſa, horrida, inquieta, & ſequentibus non dormivit, ſpiratio rara, magna, ſtatim reſtricta. Sexta manè ſuperriguit, velociter autem incaluit, ſudavit per totum, extrema frigida, deliravit, reſpiratio magna, rara. Paulò poſt convulſiones à capite inceperunt, & celeriter interiit.

Magna & frequens reſpiratio periculoſa.

Magnum enim incendium ſignificat & putredinem cordi partibuſque vicinis proximam, quæ multa indigens ventilatione, magnam & frequentem reſpirationem efficit.

Prava & frequens reſpiratio periculoſa.

Significat enim, teſte Hipp. *in Epidemiis*, organi alicujus dolorem, quod animalis facultas, dolori providens, nolit partes illas, quæ ſunt ſupra ſeptum tranſverſum, & reſpirationi inſerviunt, plurimùm dilatare quo minùs doleant, ac motu violentur. Ideò parvam efficit reſpirationem. Sed quia parva illa reſpiratio non ſufficit incendio intus concepto ventilando, natura idcircò compenſare cogitur quòd à magnitudine detrahit. Ille autem dolor, talem reſpirationem efficiens producitur ab inflammatione, abſceſſu, ulcere vel à copioſis, crudiſque humoribus, quæ omnia periculum minantur.

In febribus ſpiritus offendens, malum, convulſionem enim ſignificat. Aph. 68. ſect. 4.

Per ſpiritum offendentem intelligit reſpirationem interruptam ſeu interciſam, quæ in medio ſuo ſubſiſtit. Idque poteſt contingere tum in inſpiratione, & vocatur ab Hipp. duplex intrò revocatio, veluti ſuper inſpiratio, ut frequenter pueris plorantibus contingit: tum in expiratione, ſed rariùs, & vocatur ab Hipp. ſpiritus offendens, cùm ad exteriora fertur. De utroque intelligendus eſt hic aphoriſmus, quod ſcilicet in febribus convulſionem ſignificet, quòd nimirum muſculi ac nervi jam convulſioni parati, ita moveant thoracem qua diſpoſitione inſuper aucta, & plures occupante partes, manifeſta convulſio hominem apprehendit.

In acutis paſſionibus, quæ cum febre fiunt, luctuoſa ſuſpiria, mala. Aph. 54. ſect. 6.

Hic aphoriſmus ſuperiori ſimilis eſt in eo, quod per ſuſpiria intelligenda ſit illa reſpiratio interrupta & reduplicata, quæ ſupra fuit expoſita: Nunc verò pejor & lethalis ut plurimum efficitur hujuſmodi reſpiratio, quando luctuoſa eſt, id eſt, cum luctu & gemitu quodam editur. Significat enim quandam doloroſam diſpoſitionem, vel potiùs humoris atrabilarii copiam, in mœrorem quendam inducens, hujuſmodi etiam luctus, nolentibus ægris exprimere ſolet.

Nocturna diſpnœa in chronico morbo hydropem minatur Plater.

Reſpiratio, quæ maximè naribus editur, in qua pinnæ narium moveri videntur, exitioſa.

Significat enim omnimodam virium infirmitatem. Nam progreſſo jam morbo, & non ſufficiente ad reſpirationem diaphragmate, veniunt in ſubſidium muſculi intercoſtales; ac ſi ne hi quidem ſuffecerint uſui, cartilagines illæ à natura deducuntur, plus aëris attrahere conante: ſed fruſtra fit ille conatus, haud ſecus quàm hiatus, ut in morientibus fit.

Frigida ſpiratio in morbis acutis proximam mortem ſignificat.

Oſtendit

Ostendit enim caloris innati extinctionis, & humidi primigenii consumptionem, ab urente calore.

Pulsus magnus, vehemens, & æqualis, in quovis morbo salutaris esse consuevit.

Significat enim facultatis vitalis robur, à qua reliquæ fulciuntur, ut causa morbifica facilè devinci queat.

Pulsus inconstans inæqualis, & languidus, pessimum eventum prænuntiat.

Significat enim magnam pravorum humorum copiam, quæ naturam valde conturbet, unde illa inconstantia & inæqualitas in pulsu. Quod si virium infirmitas adsit, qui ex languido pulsu colligitur, non poterit grave illud onus excutere.

Pulsu minutus & frequens, qualis est formicans aut μυῦρος lethalis.

Vires enim paulatim deficere, & in proximam ruinam delabi significant.

Pulsus intermittens seu intercidens, perniciosus.

Gal. 2. *de præsag. ex pulsibus* dicit, cum pulsu intermittente multos senes & pueros evadere. Juvenem verò ab eo incolumem se vidisse neminem: Et ratio hujus rei est; quia in juvenibus maximum à statu salubri recessum declarant: illi enim ob validum virium robur non nisi à fortissima causa in tales affectus incidunt, quæ difficilè superari queat, imò potiùs ægrotantem obruat. At senes & pueri ob invalidum robur à leviori causa magis afficiuntur, quæ tamen faciliùs eliminari queat. Experientia tamen Gal. sententiæ refragari videtur, cùm nullus ferè Medicorum reperiatur, qui non viderit etiam juvenes nonnullos, cum pulsu intermittente liberatos. Ut autem Gal. authoritas defendatur; dicimus, pulsum intermittentem dupliciter fieri, vel cùm æqualiter intermittit, ut scilicet inter duas intermissiones idem perpetuò sit pulsationum numerus; & ille pulsus intermittens est perpetuò lethalis, de quo Gal. sententia intelligenda est. Vel cùm intermittit inæqualiter, & tunc ægri possunt liberari. Pulsus intermittens æqualiter significat constantiam causæ morbificæ, ejusque victoriam suprà naturam.

In febribus pulsus, sanorum pulsibus similes periculosi.

Nam febrem malignam & pestilentem significant, in qua sæpissime solent contingere, ut præter experientiam docuit Gal. 3. *de præsag. ex pulsib.* & tales pulsus fieri vult, quod in hujusmodi febribus præcipuè malignioribus, vel cordis substantia calidior fiat, humores autem contenti frigidiores, vel contra cordis substantia frigidior sit, humores autem calidiores; ex quibus contrarietatibus quædam veluti symmetria in pulsu exsurgit. Vel certè dicamus, in principio potissimum febris malignæ & pestilentis pulsus ferè connaturales apparere, quia cor magis afficitur à veneno, quàm à calida intemperie, quæ solet efficere insignes illas in pulsibus mutationes: cum tamen in progressu morbi pulsus frequens, parvus, debilis, ac diversus apparere soleat. Vide Horstium in observat. de peste.

COROLLARIUM.

Reliqua repetantur ex Gal. luculentissimè conscripta in *lib. de præsagitione ex pulsibus.* Sufficiat hic præcipuè & in praxi frequentiores pulsuum differentias annotasse.

Bona & laudabilis in morbis appetentia, salutaris.

Actiones naturales. Fames. Illa appetentia bona & laudabilis censenda est, quæ ad bene valentium appetentiam accedit, eique maximè est similis, quæ quidem optima est, juxta sententiam Hippoc. *Aph. 3. sect. 2. In quibus morbo mente constare, & benè se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum.* Hinc enim facultatem naturalem, & partes illi servientes, ac præcipuè ventriculum bene valere colligitur.

Dejecta omnino in morbis appetentia valde periculosa.

Magnam enim à statu naturali perversionem significat, oriturque, ut docet Gal. *in comment. in 3. Epid.* aut à pravis malignisque humoribus, ventriculi orificium occupantibus, aut ab ipsius facultatis extinctione, cujus munus erat alimenti indigentiam sentire, idque consequenter appetere. Sic Hipp. *in 1. Epid.* de tabidis, in epidemica constitutione mortuis, ait: *Cibos quosvis perpetuo fastidiebant non sitiebant.* Sic etiam Gal. *in comment. in 3. Epid.* multos se vidisse affirmat in quadam pestilenti constitutione, qui nihil quicquam ciborum assumebant & de medio tollebantur: quidam tamen, ut ipse ait, fortiores quippe, qui vim sibi ipsis afferentes cibum oblatum assumpserunt, superstites fuerunt. Ita apud Hipp. 3. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 2. Hermocrates, qui die 27. mortuus est, cibum aversabatur toto morbi tempore, & ultimis diebus ne degustare quidem poterat. Et *sect.* 2. *ejusdem lib. Ægr.* 6. Eurianactis filia abhorrebat omnes cibos toto tempore, neque appetebat quicquam sine siti, neque aliquid bibebat effatu dignum, ex quo morbo interiit post diem duodecimam.

In morbo diuturno fastidium cibi, & dejectiones sinceræ, malum. Hipp. Aph. 6. sect. 7.

Cibi fastidium per se ipsum pravum est signum in morbis diuturnis: (nam in iis, qui à talibus morbis sunt evasuri, contrarius affectus solet accidere vehemens scilicet ciborum appetentia) sed dejectiones sinceræ iis supervenientes deterius multò præsagium efficiunt, quandoquidem per sinceras dejectiones intelligit Hipp. impermixtas aquosæ humiditati, quando solus humor suo sero destitutus ejicitur, sive is biliosus sit sive melancholicus: nam dejectiones hujusmodi exustam esse omnem nativam humiditatem à calore febrili demonstrant.

In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium, malum: & cum febre, pejus. Aph. 3. sect. 6.

Dysenteria fit ab humoribus acribus intestina exulcerantibus, primùm quidem summa superficie abrasâ, progressu autem temporis profundiora omninò habent & putrida ulcera, quo maximè tempore etiam ventriculus, ipsis compatiens, non bene concoquit: qua offensione, magis ac magis ad superiora perveniente, quando os ventriculi unà afficitur, tum ægrotantes cibi fastidio laborant. Sunt quidem ab initio nonnunquam cibum fastidientes propter malos humores fluentes ab hepate, à quibus abraduntur intestina, præsertim cum hujusmodi humores biliosam naturam obtinent: nam pars eorum superflua ad os ventriculi effertur. In longis verò difficultatibus intestinorum, cùm hic casus evenerit, mortem quandam ipsi advenisse ventriculo, compatiendi ratione significat, in quo omnino interiit appetentia, opus ad vitam necessarium. Si verò unà cum inappetentia febris adveniat difficultati intestinorum, est vel putredo aliqua circa ulcera, vel magna inflammatio, quorum utrumque admodum est exitiosum.

Fames intensa, ac bulimia in morbis, mala.

Vel enim appetitus ille depravatus sequitur evacuationes insignes, quas frustra magis illis repletionibus resarcire conatur; vel acrimoniam caloris immensi, velut fornacis, quæ omnia alimenta subitò absumit, & quasi in favillas convertit, ut in multis hecticis macilentis videre est, in quibus etiam sæpe contingit hæc bulimia, propter insignes obstructiones venarum mesaraïcarum, quæ impediunt chili commeatum ad hepar, unde nulla vel exigua fieri potest nutritio, quandoquidem illa chylosa materia, cùm non possit præterfluere ad hepar, in intestinis corrumpitur, & per alvum excernitur, unde fit ut hectici hujusmodi perpetuò

& immedicabili alvi fluxu teneantur. Ideò partes suo genio defraudatæ, perpetuò trahunt alimentum ab hepate, hepar verò à ventriculo, ex qua tractione fit continuò in ventriculo, & præcipue in orificio illius superiori illa divulsio, quam fames necessario consequitur. Vel etiam appetitus ille intensus dependet ab humoribus acidis, ventriculi orificio affixis, qui perpetuò vellicant illam partem exquisitiori sensu præditam. Hæc igitur fames immensa, ut est rara & portentosa in morbis, sic nihil boni indicare potest, ut est *Aph. 4. sect. 2. Non satietas, non fames, non aliud quicquam, quod modum naturæ excesserit, bonum.* Nam perpetuo nimia illa ciborum ingestio causa existit pessimorum excrementorum quæ in ægrotantibus colliguntur, ut est *Aphor.* 17. *sect. 2. Ubi cibus præter naturam ingestus est, ibi morbum facit.* Et ut habetur *Aph.* 8. *&* 11. *sect. Comedentes, & nihil proficientes, malo sunt loco.*

Depravata appetentia, quæ pica seu malacia dicitur, in morbis chronicis, mala.

Hujusmodi appetitus qui ad absurda aut aliena fertur, gravidis familiaris est, ob suppressionem mensium, quæ pravorum excrementorum multitudinem colligit, eorumque refluxum ad ventriculum parit; & in his non est valdè periculosus, quia partu omnia illa recrementa expurgantur. At in morbis chronicis pessimus habetur, tam ratione causæ quam signi; dum enim se ingurgitant cacochymis istis cibis, causæ morbificæ multiplicantur, & denotat eversionem temperamenti partium & humorum, propter quam similia illi expetere solent. Sapienter itaque dixit Hipp. *Aph.* 28. *sect.* 2. paulò quidem deteriorem cibum, valdè expetitum, ægro quandoque concedendum, sed cum ea moderatione, ut non possit ratione quantitatis aut qualitatis graviorem illi noxam afferre.

Sitis præter rationem soluta in morbis acutis, malum. Hipp. 1. prorrh.

Si enim non sit causa aliqua sitim sedans, ut fluxio pituitosa à capite, quæ ventriculum irriget: vel caloris nativi extinctionem significat, vel errorem mentis. Non minùs enim iis, qui sitiunt, & sitim non sentiunt, qui dolent & dolorem non sentiunt, mens ægrotare solet. Hoc theorema confirmatur historiis supra propositis, in dejectæ appetentiæ explicatione.

Sitis inexhausta, quæ nullo potu expleri potest, mala.

Summam enim indicat dyscrasiam, & intensissimum partium internarum incendium, aut humidi primigenii consumptionem. Sic apud Hipp. *in* 2. *Epid. Ægr.* 1. Philiscus inter alia symptomata valdè siticulosus erat, & sextâ die obiit. Ita & 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 3. Pythion toto morbi decursu ingenti siti torquebatur, & decimâ interiit.

Depravata admodum sitis, quæ circa liquores absurdos & potui minimè idoneos versatur, mala.

Nonnulli ægrotantes reperiuntur, qui neque aqua, neque syrupo, aut vino diluto, vel simili liquore consueto recreantur, sed alienam potionem expetunt, quæ parum naturæ & morbo consentanea est. V. g. qui acetum, aut succum limonum, aut aquam vitæ, aut alium quempiam liquorem potui parum idoneum bibere desiderant. At qui ita affecti sunt, in magno versantur vitæ periculo, quia natura tantùm jam à suo limite recessit, ut non possit deinceps ad convenientem statum revocari.

Si quis in laboriosa febre singultiat, morbo laborat pessimo. 1. Coac. Aph. 47.

Fit enim ille singultus ab humoribus acribus & malignis, tunicam stomachi interiorem vellicantibus, & facultatem illius expultricem stimulantibus. Et dicit Vallesius se nullum vidisse servatum in extenuatis, aut febre ardente, vel maligna correptis, cui singultus supervenerit. Sic apud Hipp. 1. *Epid. sect. Ægr.* 11. mulier, quæ in mendacium foro habitabat, die duodecima frequentes singultus patiebatur, & decima quarta interiit. Observavit Platerus, in febribus ardentibus supervenientem singultum, & perseverantem, plerumque mortis esse prænuntium: at in semitertiana febre eundem vidit non lethalem, Idem in dysenteria lethalem esse observavit.

A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum. Aph. 3. sect. 7.

Duo hæc signa si vomitui superveniant in morbis acutis, & ad aliquod tempus perseverent; ideò lethalia habenda sunt, quia inflammationem cerebri vel ventriculi denuntiant: quæ inflammatio non modo ipsius singultus ac ruboris oculorum causa sit, sed & vomitus. Si enim vomitus cieretur ab acribus humoribus, os ventriculi ejusque tunicas mordentibus, expulsis per vomitum illis humoribus, cessaret vomitus & singultus, nec à vomitu ullus vapor acer ad oculos deferretur, qui oculos rubros efficeret. At cùm vomitus non solùm non profuerit, sed etiam post se singultum & oculorum ruborem invexerit, certissimum est, illa tria, vomitum, singultum, & oculorum ruborem pendere ab inflammatione cerebri, vel ventriculi. Cerebrum enim inflammatum sanguinem ad oculorum venulas exprimit præ copia, & effundit in extimam tunicam oculi, quam adnatam vocant; unde oculorum rubor: cui ventriculus consentiens per nervos qui à sexta conjugatione in ejus os feruntur, ab ea cerebri inflammatione facilè in vomitum ac singultum impellitur. Ventriculus quoque inflammatus vomitum, & à vomitu singultum, & una cum singultu ruborem oculorum invehit, facto concursu sanguinis fervidioris ad oculos propter maximum consensum, qui inter istas partes intercedit, quem facilè ostendunt suffusionum initia, imaginum ante oculos apparitiones, quæ plerunque vitiato ventriculo contingunt. Unde meritò Hip. *in libro de locis in homine*, dixit à vomitu oculos maximè lædi. Hujus singultus vomitui succedentis exemplum habemus in historia supra citata mulieris, quæ in mendacium foro habitabat, in qua ventriculi inflammationem ex pravorum humorum affluxu in illam partem fuisse genitam, verisimile est: nam octava die vomuit biliosa, exigua, subflava: nona vomuit exigua biliosa: undecima vomuit virulenta biliosa, superriguit non multo post, extrema frigida, ad vesperam sudor, rigor; vomuit multa; noctem laboriosè. Duodecima vomuit multa nigra, graveolentia, singultus multus, sitis, laboriosè: decimaquarta mortua est.

A jecoris inflammatione singultus, malum. Aph. 17. sect. 7.

Singultus tum jecoris inflammationi supervenit, ut docet Galen. *in comm. hujus aphorismi*, quando inflammatio auctior & deterior evasit. Tunc enim magna inflammatio in hepate eò usque accrevit, ut vehementer superiori ventriculo incumbat, ac singultum inducat. Imò verò affluente materia nonnunquam inflammatio, aut erysipelas in ventriculo gignitur; sin minùs, ab ea ventriculi tunicis imbibita, morsus excitatur.

In diuturnis lævitatibus intestinorum superveniens ructus acidus, qui priùs non erat, signum bonum. Aph. 1. sect. 6. *Ructus.*

Lienteria fit ut plurimùm à frigida ventriculi intemperie, qua coctio ventriculi aboletur, & alimenta neque colore, neque odore, neque alia quavis qualitate mutata celeriter excernuntur. Si verò in hujusmodi lienteria jamdiu contracta ructus acidus superveniat, qui priùs non extiterit, bonum erit signum. Hinc enim apparebit, intemperiem jum incipere restitui, caloremque nativum iterum excitari, qui per talem lienteriam adeò debilitatus erat, ut ne tentaret quidem alimentum mutare. Licet enim ructus

acidus

acidus insignem significet ventriculi refrigerationem; tamen flatus aliquos etsi acidos elevare, minoris perfrigerationis est, quam omnino nihil.

Excrementa per oculos. *Quibus in febribus, aut aliis morbis voluntariè illachrymant oculi nihil absurdi est; quibus verò non voluntariè, absurdius.* Aph. 52. sect. 4.

Lacrymæ voluntariæ dicuntur quæ à causa manifesta & externa, puta tristitia & mœrore, imò interdum lætitiâ excitantur, & in iis nihil periculi. Involuntariæ verò vel fiunt ab inflammatione oculorum, aut acri in eosdem fluxione, & in iis etiam nihil est periculi: vel fiunt à perturbatione critica, & crisin per hæmorragiam præcipuè præsagiunt, quæ etiam nullum minantur periculum, & tales cognoscuntur ex præcedentibus concoctionis signis, & pravorum symptomatum carentia: vel denique oriuntur ex resoluta virtute retentrice, quæ est in cantho, & cæteris oculis partibus, & illæ sunt exitiosæ, de quibus loquitur Hipp. *in hoc Aphor.* & à reliquis discernuntur ex oculorum cavitate & extenuatione, aliisque symptomatis, quæ ipsa necessario comitantur.

Per aures. *In gravi capitis affectu, si pus ex naribus effluat, solutio fit.*

Hoc theorema desumptum est ab Hipp. *Aph.* 10. *sect.* 6. *Dolenti capite & valde sonanti, pus aut aqua, aut sanguis fluens per aures, aut per os, aut per nares, solvit morbum.* Hi enim sunt ductus & meatus ordinarii, per quos cerebrum sese exonerare solet. At præcipua atque gravissima cerebri affectio est inflammatio, quæ si ad suppurationem veniat, & pus per aures, quæ magis ordinaria in hoc casu via est, vacuatur, fit morbi solutio.

In puerulis humiditates per aures diu effluentes, salutares.

Hujusmodi humiditates pueris familiares sunt, *Aphor.* 24. *sect.* 2. & salutares: qui in illa ætate cerebrum humidissimum & excrementis scatens, salutariter sese non solùm per aures sed etiam per alios ductus expurgat.

Aurium sordes, quæ natura sua flavæ, & amaræ existunt, dulcescere, aut colorem mutare, pessimum. Hipp. 6. Epid.

Galen. *in comment.* dicit, illud accidere per colliquationem cerebri in febre acuta. Vel dicere possumus, quod debilitato valde calore nativo, profluant aquosæ illæ humiditates, quæ in cerebro continebantur, sordibusque istis permixtæ, illarum saporem & colorem immutent.

Sanguis bene ac largiter fluens è naribus die critico salutaris.

Fit enim tunc temporis illa evacuatio à natura bene operante, & causam morbificam expellente. Sed diligenter advertendum est, utrum præcesserint signa concoctionis, & nulla in morbo lateat malignitas: siquidem in morbis malignis hujusmodi hæmorrhagia sæpe solet inutiliter contingere.

Hæmorrhagiæ nimis copiosæ & vehementes, pessimæ: nam ad convulsionem deferunt.

Fit enim aliquando, ut natura copiâ sanguinis gravata, & ad excretionem concitata, modum tenere nequeat, & supercrisin efficiat: quam Medici sæpè cohibere coguntur.

Hæmorrhagia in principio morbi, mala.

Quia in principio morbi nulla evacuatio potest esse critica, sed merè symptomatica est: non tamen idcirco lethalis est, sed tantùm inutilis & nihil ægro conferens, quemadmodum contigit Pericli in 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 6. cui prima die sanguis fluxit ex sinistro, postea verò febris multùm intensa est, & perseveravit usque ad quartum diem, in quo per copiosum calidum sudorem judicatus est.

Hæmorrhagia, quæ è directo partis affectæ accidit bona: contrà verò, mala.

In hepatis inflammatione hæmorrhagia critica salutaris est, sed hanc debet habere conditionem, ut per dextram narem sanguis evacuetur; si enim per sinistrum effluat, non servabit rectitudinem tantopere laudatam ab Hippocrate, & ostendit naturam perturbatam præpostere operari. Sic in lienis inflammatione sanguis per sinistram narem debet effluere, non verò per dextram.

Stillæ sanguinis paucæ per nares effluentes, malæ.

Significant enim naturæ imbecillitatem, & malignitatem morbi. Omnis siquidem excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantùm, & non perficitur maximè damnatur ab Hip. quia major est securitas in febribus in quibus natura nihil excernit, quam in quibus pauca & inutilia: siquidem coctioni esse intentam tunc temporis arguitur. Adde quod nulla apparente stillâ, materiæ benignitas eluceat, quæ inepta est ante tempus naturam irritare. Sic apud Hipp. 1. *Epid. Ægr.* 1. Philisco quinta die parum è naribus stillavit, sincerum, & sexta die obiit *Ægr. undecima ejusdem sectionis.* Dromeadæ conjugi quarta die distillarunt pauca è naribus, sexta verò interiit. Non tamen ea hoc signo mors absolutè conjicienda est, nam *in* 3. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 3. in eo qui decumbebat in Dealcis horto, secundâ die ex nare sinistra paucus sincerus effluxit sanguis, quadragesima die judicatus est. Attamen gravissimo morbo conflictatus est; ut ex tota historia apparet, ideoque si non mortem, saltem maximum vitæ periculum portendit hujusmodi stilla sanguinis, si aliis pravis symptomatis adjungatur. Nam hoc etiam advertendum est, quod videlicet exigua sanguinis excretio die judice apparens, sine gravioribus signis vel antecedentibus, vel subsequentibus, tantùm abest, ut periculosa sit, quin potiùs crisin per eandem vitam adfuturam denuntiet: ut Metoni accidit 1. *in Epid. sect.* 1. *Ægr.* 7. cui quarta die, non prægressis gravioribus symptomatis fluxit è dextra nari sanguis bis, parum: quinta fluxit largius ex sinistra, sincerum, sudavit judicatus est, & cùm recidivam passus est, sanguine iterum ac sæpe profluente, liberatus est.

Per os Sputum & excreatis. *Sputa alba, lævia, æqualia, non admodum tenuia, vel crassa, quæve promptè facilèque excernuntur, & sine dolore ullo vehementi aut multa tussi salutaria.*

Significant enim, naturam materiæ morbificæ dominari; eamque laudabiliter concoquere, & concoctam sufficienter excernere. Dictæ enim qualitates in sputo apparentes, optimæ concoctionis indicia sunt.

Sputum statim initio morbi pectoris aut pulmonis apparens, bonum. Aph. 12. sect. 1.

Significat enim concoctionis rudimentum; quod si statim ab initio morbi fiat, sperandum est, brevi tempore morbum solutum iri.

Sputum leviter rubescens ex sanguine & pituitæ permixtione, salutare.

In pleuritide hæc sputa rejiciuntur, cùm natura materiam morbificam aggreditur: hanc etenim paulatim attenuat & liquat, ac proinde laxatis viis, quo vapor exhalet, tenuior pars & vicina vapori, per raritatem pororum elabitur in interna ac vicina spatia, ac pituitæ permiscetur, unde tussi sublata, & sputo excusso, vitium coctionis demonstratur, ac proinde Gal. *comment. in* 6. *Epid.* has mitissimas pleuritides esse statuit.

Sputum flavum pauco permixtum sanguine, in pectoris aut pulmonis inflammationibus, ineunte morbo editum, salutare est; multumque confert; septimum verò diem agenti, aut provectioribus, securitatis minus est. Hipp. in Coac. & prognost.

In inflammationibus, quæ à bile & sanguine producuntur, hujusmodi sputa solent contingere: quæ si ab initio morbi appareant, ostendunt naturam partem oneris,

oneris deponere, unde laxitas in parte & doloris remissio exoritur, ac proinde sanationis initium. At si provecto jam morbo, id est, septimo vel undecimo die tantùm hoc sputum appareat, minùs securitatis est; quandoquidem facultates ad anacatharsin necessariæ à morbo magis opprimuntur, quo minùs laudabiles operationes ex iis sperare possimus: tum materia morbifica magis rebellis est, cujus ne tenuior quidem pars, & magis obediens primis diebus potuit educi: tum mora diuturniori in partis substantiam penitus defixa est, ut ægriùs multò possit eradicari.

Omnia sputa mala sunt, quæ dolorem non sedant. Hipp. in prognost.

Omnes evacuationes bonæ vel malæ censentur ex conferentia, quæ ex iis ægrotanti accidit. Si ergo ex anacatharsi nullum doloris levamen accidat, mala sine dubio censenda est. Aut enim materia, quæ morbum immediatè producit, non ejicitur, aut si quædam portio illius evacuetur nova aliunde suppetit, quæ morbi imminutionem impedit.

Sputa pauca etsi concocta, si non pro ratione morbi excernantur, mala.

Quia nihil paulum criticum est, nec aliquod levamen afferre potest. Ideò ab hujusmodi sputis timendum esse in peripneumonia nos docuit Hipp. *in Coac.* qualia fuere in uxore Euxeni ab Hipp. observata 7. *Epid.* quæ ex eo morbo interiit.

Nihil omnino exspuere in pleuritide aut peripneumonia, progresso jam morbo, exitiosum.

Quamvis in principio nihil excernatur, non adeò periculosum est; sed si in augmento vel statu sputum non appareat, summam morbi cruditatem significat, & inflammationem contumacem ac concoctu difficilem ostendit. Hinc Hippocrates *in Coac.* siccas pleuritides, in quibus nihil expuitur, meritò fecit periculosissimas: & Gal. 2. *de Crisibus*, c. 1. *Cùm passio*, inquit, *exquisitè angusta fuerit, & veluti alligans in sese universum fluxum cohibuerit, tum facit morbos lethales.* Et *in libro de totius morbi temporibus*, nihil omnino exspuere cum ingenti dolore, & spirandi difficultate, esse exitiale statuit.

Si sputum, postquam apparuerit, supprimatur, & plenus pulmo ferveat in gutture, ac stertorem, ebullitionemque patiatur; omnino lethale.

Vel enim significat maximam inflammationem, quæ sputum exurendo tam viscidum efficiat, ut nequeat expectorari; sed bronchiis pulmonum adhærens, eaque obstruens, suffocationem inducat; vel ostendit virium exsolutionem quæ non possit anacatharsin promovere, unde fit, ut omnes, qui ex pleuritide vel peripneumonia moriuntur, jam morti proximi hujusmodi stertorem patiantur. Hujusmodi stertorem observavit Hipp. 7. *Epid.* in Metone, de quo ait, *Arteria subsilicbat cum stertore*: & de uxore Theodori: *Arteriæ & pectoris stridula quædam asperitas, strepitus, & fluctuatio puris*: & de uxore Polychratis: *intus circa arteriam & fauces sibilus erat, & κέρχνος*; vel ut tradunt interpretes, *asperitas rancida.* In quibus & multis aliis, qui *in eodem libro* recensentur, illud symptoma partim in naturæ impotentiam, partim in multitudinem aut lentorem puris, pituitæ, aut alterius humoris fuerat referendum. At licèt perpetuò quidem malum sit, & summoperè timendum; summe tamen perniciosum est post morbi principium, prælanguidis viribus redditis. Id enim ostendit, præ imbecillitate naturam quicquam non posse excernere, sed suffocari; quod etiam indicabunt alia signa exitialia, quæ cum isto copulata necessario apparebunt.

In principio verò nonnumquam fit, ut præ copia humoris, & lentore ejusdem, ferveat in gutture, quo humore postea concocto, & per sputum purgato, cessat illa ebullitio. Tale verò non esse perniciosum ex eo dignoscitur, quod unà adsint alia signa bona, & nullum perniciosum, ut in Pisistrato contigit, de quo ait Hipp. 7. *Epid.* stertorosum in faucibus, bene autem ferebat morbum mente constabat, calor remisit, simulque excretio, & stertor evasit. Denique asthmaticorum paroxysmis hujusmodi sterror, isque valde intensus cum sibilo solet contingere sine ullo periculo: quod diligenter annotandum est, ne in prognostico decipiamur.

Sputa alba & merè pituitosa in pleuritide & peripneumonia, mala.

Hujusmodi sputa incautos Medicos possunt decipere, quandoquidem in iis, quæ in statu naturali excernuntur, admodum similia cùm sint salutem prima fronte videntur polliceri. Attamen admodum mala sunt, quia ostendunt, nihil humoris, inflammationem facientis, expurgari: propterea & morbum crudissimum, & summè perniciosum demonstrant. Quod Hipp. observavit 7. *Epid.* in uxore Euxeni, quæ pleuritica obiit; ea enim per sputum pauca candida & tenuia excernebat.

Sputa flava, pallida, aut rufa in sanis apparentia, sive amara illa sint: sive dulcia phthisin adfuturam, & inde mortem prænuntiat.

Hujusmodi enim colores bilem in pulmonibus delitescentem significant, quæ quidem in sputo amarorem magnâ ex parte interdum deposuit, sed ob pituitæ permixtionem & dulcedinem ejus acrimonia retunditur. In quo medicos errare ac decipi facile est, qui biliosum humorem intus in pulmone delitescentem non agnoscunt ex eo, quod sputa, etsi flava, vel pallida, vel rufa appareant, minimè acria, vel amara observent. In iis tamen ægrotantibus exesis pulmonibus, cruenta sputa vel purulenta postea redduntur, atque inde tabes. De his loquitur Gal. 4. *de loc. affect. cap.* 9. insigni contextu & ita ad hanc rem conducente, ut illius verba huc meritò transferenda sint. *Quidam*, inquit, *humorem repentè exspuit, liquidæ bili in colore perquam similem medium videlicet inter flavum ac pallidum, ac nullâ acredine infectum, atque ita quotidie majorem ejus quantitatem expuit; deinde levi obortâ febriculâ, tabescere incœpit, adeò ut purulenta screaret. Postea tractu temporis, quatuor videlicet mensium, exiguum cum pure cruorem rejecit atque sic acuta febre magis consumebatur: ac iterum atque iterum plus exspuebat, adeò ut magnum sputi quantitatem redderet: quocirca magis increscente febre, ac resolutis viribus, eorum qui tabe marcescunt, exemplo mortem obiit. Deinde aliam vidi eodem ferè morbo sex mensibus, ac alium quoque diutiùs laborantem. Igitur qui primus nobis accurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandem pessimè affici visus est. Alterum verò cum conspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, præsenti medicamento succurrere tentavimus, ac multò magis etiam tertio. Ad quamvis multo negotio utrumque liberare conaremur, nihilominus neque horum ullus: neque alius post alios servari potuit, cùm enim jam morti proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdam partes expuebant.* Hæc Gal. Cæterùm mirum est cur sputis flavis aut pallidis apparentibus, acri, amaro, aut salso sapore vacantibus, homines ad tabem ducantur. Hoc verò fit, quod pituitosi humoris mixtione in ipsis sapor faciliùs quàm calor occultetur, quæ quidem pituita in bronchiis pulmonum continetur, ibidemque cum bile permiscetur: at bilis in pulmonibus colligitur tam acris & copiosa, ut eos exedat, putrefaciat, & ad tabem perducat.

A sanguinis sputo puris sputum, à puris sputo tabes: cùm verò sputum supprimitur, moriuntur, Aph. 15. & 16. sect. 7.

Non ab omni sanguinis sputo puris sputum consequitur; nam & è cerebro, & è gingivis, & è gutture sanguis educitur sine noxa. Imò nec à sputo sangui-

ſanguinis, quod in pleuritide & peripneumonia contingit, puris ſputum neceſſariò generatur; ſed de illo tantùm ſputo ſanguinis intelligendus eſt hic aphoriſmus, quod à pulmone procedit, per eroſionem illius partis, aut ruptionem alicujus venæ per illius ſubſtantiam diſperſæ. Huic enim ſanguinis ſputo puris ſputum, & tabes, & mors neceſſariò ſuccedunt. Hujuſmodi autem ſputum, quod in puris ſputum degenerat, à prædictis diſtinguitur, quòd in eo ſpumoſus ac valdè floridus ſanguis per tuſſim excernatur; quæ conditiones omnes in aliis non reperiuntur.

Sputa virida, æruginoſa, livida, nigra, ſincera, vel fœtida, mala.

Viridia & æruginoſa magnum caloris incendium, & bilis æruginoſæ copiam ſignificant. Livida, aut ab atra bile, aut à caloris extinctione fiunt. Nigra fiunt ab iiſdem cauſis, ſed multò potentioribus; nam & major aduſtio, & refrigeratio, ſeu caloris extinctio, ex livore nigredinem conciliat. Sincera ſputa ea dicuntur quæ fiunt ab initio humore puro & impermixto, ſuoque ſero deſtituto, quod ſerum à calore conſumptum eſt. Fœtida ingentem putredinem in partibus ſpiritalibus conceptam ſignificant. Illa igitur omnia ſputorum genera eſſe valde mala, eorum cauſæ jam recenſitæ ſatis ſuperque indicant.

Sputa admodum craſſa, viſcida, & glutinoſa, in pleuritide vel peripneumonia, mala.

Quia ſignificant magnum incendium & ardorem intus deliteſcentem, qui materiam inſtam valdà incraſſat, & viſcidam reddit, ut difficillimè poſſit purgari, necnon cum tuſſi moleſta & laborioſa excreatione; quæ plus affert detrimenti, quàm emolumenti.

Sputa viſcida & glutinoſa cum raucedine, peſſima. 1. Coac. cap. 16.

Simpliciter viſcida & glutinoſa mala ſunt, ut in *præcedenti theoremate* dictum eſt. At ſi hujuſmodi ſputa raucitatem inducant: oſtenditur viſciditati junctam eſſe acrimoniam, quæ materiam exaſperando hujuſmodi raucitatem inducat. Quanto igitur deterior eſt materia, tanto deteriorem affectum producit: atque adeò quicunque pleuritici & peripneumonici hujuſmodi ſputum cum raucedine emittunt, lethaliter laborant. In aliis verò qui hiſce affectibus non tenentur, talia ſputa cum raucedine glutinoſa & ſalſuginoſa phthiſin prænuntiant.

Sputum rotundum, aut grandinis formam referens exitioſum.

Primum enim ſputum rotundum neceſſariò craſſum & viſcidum eſt, atque ea ratione vitioſum, ut jam annotavimus. Imò verò incoctibilem arguit materiam, quæ ad uſtionem deducta, craſſior & viſcoſior reddita, hanc figuram nacta eſt. Ideò quicunque pleuritici, vel peripneumonici hujuſmodi ſputa rejiciunt, brevi moriuntur. Tum etiam ſine morbo præſenti tale ſputum phthiſin prænuntiat, ut teſtatur Gal. *comm. in 6. Epid.* ubi refert, ſe hujuſmodi ſputum in quibuſdam febre vacantibus vidiſſe, qui per longum temporis intervallum nihil mali pati videbantur: attamen iſti omnes poſtea phthiſici contabuerunt. Illa verò ſputa, quæ grandinis granis ſimilia ſunt, quia rotundis ſolidiorem conſiſtentiam nanciſcuntur, ideò à majori pulmonis calore fiunt, & certiùs phthiſin prænuntiant. Ita Gal. 4, *de locis affectis, cap.* 9. Hiſtoriâ luculentâ hujuſmodi ſputorum periculum oſtendit his verbis: *Præterea alium hujuſmodi affectum in pulmone notavi. Quidam diuturna tuſſi vexatus, & exiguum, lentumque pus exſpuens fruſtum quoddam parvo grandinis grano haud abſimile excreavit, ac deferens illud mihi oſtendit, atque rurſus non adeò multò poſt aliud quoque attulit; unde conjeci lentum illum humorem, & quem antea expuere ſolebat, ſiccatum induratumque ad hujuſmodi ſubſtantiam perveniſſe. Quamobrem medicamentum ei in potu dedi, quod aſthmaticis ancillatur atque ita factum eſt, ut minorem exſpueret grandinem atque longiori quàm antea intervallo; neque pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Cæterùm grandines ipſæ magna ex parte ervi magnitudinem æquabant, quamvis interdum majores eſſe, interdum minores viderentur. Atque alios quoque ſimiliter quidem expuere, ſed nihilominus multos in annos vitam extendere vidimus, quorum alii aliam ob cauſam; alii verò ob ſpiritalium inſtrumentorum affectum mortui ſunt, quamvis nihil cruoris excrearent.*

Qui ſuffocantur & à vita deficiunt, nondum tamen mortui ſunt, non referuntur in vitam, quibus ſpumæ circa os apparet. Aph. 43. ſect. 3. Spuma.

Spuma generatur vel à vehementi calore, multos vapores excitante, eoſque cum ſaliva permiſcente, ut videre eſt in iis, quæ igni appoſita fervent, & bulliendo ſpumam emittunt; vel fit à motu violento, qui eodem modo flatus cum aquoſa ſubſtantia permiſcet, ut patet in albumine ovi diutius agitato, & in mari ventris vehementer commoto. Quia igitur ex vehementi ira, aut curſu, vel exercitatione violenta incandeſcunt, iis poſſunt habere ſpumam in ore ſine periculo; quia excitatur à cauſa procatarctica. Ita etiam epileptici circa finem acceſſionis ſpumam emittunt ex ore, ob motum illum violentum & convulſorium, quia attenuat exagitando, diſſolvitque materiam illam pituitoſam in cerebro contentam, à qua paroxyſmus ille excitabatur: ideò nullum etiam in ea puriculum, quia fit materiæ morbificæ excluſione. At in iis, qui ſuffocantur, ſive illud laqueo fiat, ſive demerſione in aqua, à gravi angina, vel apoplexia, ſpuma in ore apparens peſſimum eſt ſignum, & proximam mortem oſtendit; ſignificat enim extremum naturæ conatum, fuligines in pulmone contentas magna vi excludere conantis, cum quibus etiam aliquid propriæ ipſius pulmonis humiditatis exprimit, & cum dictis fuliginibus permiſcet. Cum his confer. Theatrum Tabidorum Bennetti.

Vomitus ex bile flava & pituitâ mixtus; qui nec valde craſſus eſt, nec admodum copioſus, & qui duo iſtos humores habet exquiſitè permixtos, bonus. Per vomitum. Subſtantia.

Talis enim vomitus non ſolùm in ſubſtantia, ſed etiam in quantitate & qualitate laudabilis eſt. Ex omnibus enim humoribus excrementitiis pituita & flava bilis ſunt omnium mitiſſimi: Si autem quantitate & conſiſtentiâ mediocri, ac bene invicem permixti per vomitum efferantur, omnes laudabilis vomitus conditiones obtinebunt.

Vomitus bilioſi aut pituitoſi die critico erumpentes, boni.

Non ſolùm vomitus permixti ex utroque humore boni ſunt; ſed etiam qui fiunt ſeorſim ex alterutro humore, ſi talis humor morbum committat, quo æger detinetur. Sic in bilioſis febribus bilis criticè erumpens, aut pituita, in pituitoſis, morbi ſolutionem afferunt, aut ſaltem maximam ſalutis ſpem pollicentur.

Longo alvi profluvio laboranti ſpontaneus vomitus ſuperveniens, morbum ſolvit. Aph. 15. ſect. 6.

Fit enim revulſio materiæ morbificæ in contrariam partem, & illa revulſio oſtendit naturam reſici, ac vires reſumere. Ut enim Medicus facit, eorum quæ in partem aliquam fluunt, retractionem; ita natura facit, cum prævalere incipit, repulſionem: ut cùm ex ſurditate facit dejectiones bilioſas, ita etiam ex profluvio ventris vomitum. Nimirum cum inteſtina laborarent fluxione, potentis naturæ indicium eſt, id quod in inteſtina malè affecturum influebat, aliam in partem repellere.

Sanguinem ſuperne efferri, qualiſcunque ſit, malum, Aph. 25. ſect. 4.

Sanguis, qui per vomitum rejicitur, à ventriculo vel hepate proficiscitur, alicujus venæ apertionem, ruptionem, aut erosionem in iisdem partibus significat. Ideò talis vomitus malus censendus est. Et de eo loquitur Hippoc. *in hoc Alph.* Tum etiam de sanguine, qui rejicitur per tussim, & à thorace vel pulmone educitur. *Advertendum* tamen est, cruentam vomitionem aliquando bonam salubremque existere, si nimirum criticè perficiatur, quamvis hoc valdè raro contingat. Hoc tamen testatur Gal. 7. *meth. c.* 11. 3. *de sympt. caus cap.* 2. & 5. *de locis affectis. cap.* 7. & nos vidimus aliquando pleuritidem, in juvene robusto, per sanguinis vomitum die septimo perfectè & salubriter judicatam. Alium etiam vidimus, qui longo morbo detentus, & velut tabe confectus, cum difficultate spirandi, oborto repentè vomitu copioso sanguinis atri, fuit liberatus. Hic igitur aphorismus ita distinguendus est, quod videlicet sanguinis vomitus perseverans & frequenter repetens, malus sit: si verò semel tantùm accidat, nec iterum revertatur, eumque morbi alicujus solutio consequatur, bonus sine dubio sit censendus.

Quantitas. *Vomitus paucus & laboriosus in acuta febre, malus.*

Nihil enim eorum, quæ decretoria sunt, exiguè secerni convenit, sed quæ ita vacuantur omnia, significant aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequeat; sed ex ea aliquid symptomaticè effundat; vel naturæ imbecillitatem quæ superflua expellere frustra nitatur.

Qualitas. *Vomitus variegati, ex multis humoribus constantes, mali.*

Significant enim varios humores in corpore latitare, qui eo majus negotium naturæ facessunt, quo difficilius est pluribus inimicis resistere. Si enim adversus varia alimenta pugnare gravissimum efficitur; quantò difficilius erit, & periculo plenius, tentare varios humores, præter naturæ modum existentes, concoquere & edomare; Præcipuè in morbis acutis, in quibus breve est tempus pugnæ, quod deberet esse longissimum, ut major spes victoriæ ex parte naturæ haberi posset.

Vomitus porraceus, æruginosus, lividus, niger, aut fœtidus, lethalis.

Significant enim hujusmodi vomitus bilem porraceam, æruginosam, aut atram in corpore redundare. At hæ omnes bilis species malignos morbos atque lethales solent producere: his verò si fœtor adjunctus sit, insignem humorum corruptelam significat, cum qua natura non possit diu consistere. Vomitus æruginosi exemplum habetur apud Hipp. 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 4. ubi Philistes primâ die vomuit biliosa, pauca, flava primùm, postea æruginosa, multa. Quintâ manè extinctus est. Tum etiam *sect.* 3. *ejusdem libri*, *Ægr.* 4. ubi phreniticus, qui primâ decubuit, vomuit æruginosa multa, tenuia: quartâ mortuus est. Nigræ verò vomitionis exemplum habemus in 1. *Epid. Ægr.* 12. qui die octava circa vesperam evomuit nigra, pauca, biliosa, & undecimâ obiit. Attamen *objici* potest, anceps esse hujusmodi signum, quia Epicratis uxor, ut habetur in 1. *Epid. Ægr.* 5. vigesima die vomuit biliosa, pauca, nigra, & judicata est perfectè sine febre, octuagesima. *Respondendum* est, eum morbum fuisse adeò gravem, & adeò sævis comitatum symptomatis, ut mirum sit, quomodo ex eo ægrotans potuerit evadere, cùm octuaginta dies eam occupaverit. At interdum contingit, ut quidam morbi etiam lethalissimi præter Medicorum spem feliciter terminentur, qui tamen judicia artis nequaquam debilitant, sed censenda sunt ex iis, quæ ut plurimum contingunt, non autem semper aut necessariò. Præterea hoc etiam annotandum est, pravos hujusmodi humores criticè interdum excerni, quamvis rarissimè hoc contingat. Denique fœtidi vomitus cum aliis pravis qualitatibus conjuncti, exemplum habemus in 1. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 12. Ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, die octava & nonâ vomuit exigua biliosa; undecima vomuit virulenta biliosa: duodecima & decima tertia vomuit multa, nigra, graveolentia; decima quarta mortua est.

Vomitus sinceri & impermixti in acutis febribus mali. 11. Prorrhet.

Nam humor sincerus non solùm crudus est, sed etiam incoctilis, quippe qui excludat, tum actum coctionis, tum potestatem. Hippocr. ἄκρητον vocat humorem omnem mixtionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod suo sero dilutum non est. Cujus generatio vel partis alicujus vitio fit, vel fervore & incendio febrili exhaustâ aquosa & serosa parte, ideoque in acuta febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque à natura nostra invincibile.

Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis vel supernè vel infernè exierit, lethale. Aph. 22. sect. 4.

Talis excretio lethalis est, ut signum, & ut causa. Nihil enim ineunte morbo salutariter potest excerni, malaque est cujusvis humoris à corpore evacuatio, quæ fit ante coctionis signa. Indicium enim est, causam valde movere aut gravare, aut omnino facultatem languere: cùm naturæ œconomia hoc modo conturbetur, quæ primùm concoquit, deinde secernit ac separat inutilia ab utilibus, postremò excernit. At cùm materia peccans & hoc modo natura conturbans deterrima est, lethaliter affici ægrotantem arbitrandum est. Verùm si in progressu morbi atra bilis excernatur, poterit aliquando bona esse illius evacuatio, si nimirum concoctionis signa simul apparuerint.

Quibuscunque per morbos acutos, vel diuturnos, aut vulnera, aut quemvis alium modum extenuatis, atra bilis, aut veluti sanguis niger per inferiora subsederit postridie moriuntur. Aph. 23. sect. 4.

Extenuatio magna debilitatem, significat; talis dejectio magnum morbum, qui ægrum valde debilem citò interimit. Quando igitur ita extenuatis talis vacuatio contingit, significat naturam omninò prostratam humores illos ampliùs continere non posse, & veluti laxatis habenis, per inferiora demittere.

Dejectiones sinceræ in morbis acutis, pessimæ.

Sinceras dejectiones appellavit Hippocr. (ut docet Gal. *in Aph.* 6. *sect.* 7.) quæ impermixtæ sunt aquosæ humiditati, quando solus humor, qui vacuentur, dejicitur; sive sit biliosus, sive melancholicus, sive porri colorem præ se ferat, sive bilis, quæ æruginosa nominantur. Nam dejectiones hujusmodi exustam esse omnem nativam humiditatem à calore febrili demonstrant: unde maximum imminet vitæ periculum. Sic apud Hipp. *Epid. Ægr.* 1. Sileno primâ die biliosa, sincera, spumosa, saturata multa prodierunt: quinta dejectiones sinceræ, biliosæ, læves, pingues: undecimâ interiit. Ejusmodi etiam sinceræ dejectiones in Eurynactis filia, Pario Pytione, & aliis contigerunt, qui lethalibus morbis conflictabantur.

Pingues & viscosæ dejectiones, lethales.

Pingues in acutis dejectiones fiunt, ut docet Gal. *comm. in text.* 22. *lib.* 2. *prorrh.* quoties pinguedo ab igneo calore absumitur. At ubi etiam viscosæ sunt, significant non solùm pinguedinem colliquari, sed etiam solidas corporis partes, unde necessariò contabescunt. At verò quia dejectiones pingues & viscidæ interdum generantur ex alimentis pinguibus & lentis, tum etiam à pituita multo calore viscida reddita: ita invicem distinguendæ sunt, ut nimirum quæ alimentis aut pituita, copiosiores sint, & minimè fœtidæ: quæ verò à colliqua-

colliquatione, paucæ ſint & graveolentes. Et graveolentia imprimis, ut Gal. docet, colliquationis indicium eſt. Hæ igitur pingues dejectiones magnum incendium ſignificant, & certum exitium, ſi aliquod ex pravis indiciis ſimul illuxerit, atque adeò ſi morbus magnus, vehemenſque fuerit, veluti in mitiori morbo longitudinem pro exitio præmonſtrabunt, cujuſmodi in eo, qui in Dealcis horto habitabat, Hipp. obſervavit, de quo ait, ſexto die dejectiones fuiſſe nigras, pingues, ſpumoſas, viſcoſas, graveolentes, qui die tantùm quadrageſimo fuit judicatus. Verum hæ non colliquatione partium ſolidarum factæ fuerunt, ſed à pinguetudine, & ab humoribus viſcidis putrefactis, quandoquidem eæ multæ extiterunt. Quæ verò etiam ſolidâ partium ſubſtantiâ tabeſcente fiunt, prorſus exitiales exiſtunt, quales in Sileno obſervavit Hippoc. & nos *in præcedenti theoremate* notavimus.

Spumoſæ dejectiones in febribus acutis, malæ.

Illæ enim aut caloris incendium ſignificant, quo excrementa ferveſcentia ſpumam contrahunt, ut in lebete præ copia caloris fit; aut flatuoſum ſpiritum humori commixtum, ut videre eſt in ſpumis maris incurrentibus ventis. Utrumque autem malum eſt, quia illud calorem arguit colliquantem, hoc verò inæqualem perturbationem. Pejores tamen ſunt, quæ caloris incendium colliquans denotant, & cognoſcuntur ex acuta febre; & ab excrementis calidioribus ſpumoſis redditis, tum etiam quod ſincera ſpectentur. De his legitur 2. *Prorrhet. In bilioſis ſinceriſque dejectionibus ſpumoſa effloreſcentia, mala.* Quæ verò ex ſpiritus flatuoſi commixtione fiunt, malæ etiam ſunt, quia in excrementis cruditatem ſignificant.

In morbis acutis, ſi ea, quæ aſſumuntur, inalterata rejiciantur, lethale eſt.

Hujuſmodi lienteria abolitas in ventriculo functiones naturales oſtendit, propter maximam caloris nativi exſolutionem, quæ proximam mortem denuntiat: ut videre eſt apud Hippoc. *in* 3. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 15. Dealcis uxore, cui accidit die decima ſeptimâ ab alvo irritatio turbulenta, deinde ipſæ potiones exibant: & vigeſima primâ interiit.

Lumbrici. *In morborum principio vermes prodire, malum, tam vivos, quàm mortuos: potiſſimùm ſi ſoli & ſine ſtercore exeant.*

Vivi enim ſummam cruditatem, aut alimenti penuriam ſignificant, mortui verò magnam putredinem, à qua enecantur.

Lumbrici in declinatione morbi cum excrementis exeuntes; & jam coctione apparente, bonum.

Oſtenditur enim tunc naturam excrementis dominari, fitque ſæpiùs poſt dyſenteriam.

Quantitas. *Copioſior alvi dejectio in quolibet morbo, mala. At ſi cum ventre ſubtumido & creſcente efferatur, peſſima.*

Alvi fluxus copioſior vires maximè reſolvit, & naturam proſternit, ut *in* 2. *progn.* Hipp. habet. At ſi univerſim & ſæpè dejiciatur, periculum imminet animæ defectionis: quod etiam confirmat in *Coacis prænot.* his verbis: *Liquida dejectio, & confertim ſemelque effluens, paulatim, mala: altera enim vigilat, & altera exſolutionem invehit.* At verò ſi copioſa dejectio cum ventre tumido conjuncta ſit, ſignificat magnam caloris nativi exſolutionem, unde cruditates & flatus multi generantur, quibus venter intumeſcit.

Paucæ dejectiones, vel quæ ſtatim ubi incœperint, ſiſtuntur, malæ.

Omnes excretiones paucas inutiles eſſe, alibi demonſtratum eſt, tum quòd ad morbi cauſam tollendam non ſufficiant: nam etiam, quod vel humorum multitudinem vires opprimentem, vel earundem imbecillitatem ſignificant. At ſi alvi fluxus ſtatim ubi incœperit, cohibeatur, ſignificat pravos humores, qui per inteſtina ferebantur, aliò eſſe converſos, ubi gravem noxam inferre poſſint. De his loquitur Hippocrates *in* 7. *Epid.* his verbis: *Ventres, etſi fortè humectati eſſent, ſtatim maligno modo ſiſtebantur.* Hinc non abſimili ratione diarrhœæ & dyſenteriæ, quæ ſubitò cohibentur, maximum vitæ periculum ægris afferre ſolent.

Qualitas. *Liquida dejectio, quæ cum morbo acuto incipit, & cum eodem perſeverat, mala.*

Significat enim magnam materiæ morbificæ copiam, vel malignam qualitatem, quæ naturam coëgit ad præcocem iſtam diarrhœam. Sic apud Hip. 3. *Epid. ſect.* 2. *Ægr.* 8. in adoleſcente, qui decumbebat in mendacium foro, cui prima die venter turbatus eſt bilioſis, tenuibus multis; ſecunda dejectiones plures, intempeſtiviores ſeptimâ mortuus eſt. *Ægr.* 10. *ejuſdem ſect.* Mulieri, quæ circa Pantimedem, primâ die alvus turbata tenuibus multis, crudis: ſecundâ ab alvo multa, ſeptimâ obiit: alvus ſemper humida dejectionibus multis tenuibus, crudis.

Pleuritide & peripneumonia correpto, alvi profluvium adveniens, malum. Aph. 16. ſect. 7.

Cùm inſtrumenta reſpirationi inſervientia vehementer afficiuntur, hepar & ventriculus in conſenſum trahuntur, eiſque labefactis contingit alalvi fluxus, qui eâ ratione lethalis eſſe conſuevit. Ideò ut verum ſit hoc prognoſticum, pleuritis aut peripneumonia debet eſſe graviſſima. Quod innuit Hipp. (docente Gal. *in comm. hujus Aphor.*) cùm non ſimpliciter dixit, in pleuritide aut peripneumonia alvum turbatam eſſe, malum ſignum; ſed adjecit, *correpto*, ac ſi dixerit detento atque vexato homini à talibus paſſionibus, profluvium alvi ſuperveniens, malum eſſe ſignum, quoniam ita ſe habentibus profluvium alvi ſolet advenire, non potente hepate ad ſe trahere alimentum, neque convertere in ſanguinem; & quandoque ventriculo idem alimentum corrumpente: in mediocri autem pleuritide aut peripneumonia profluvium alvi ſuperveniens prodeſſe potiùs, ratione evacuationis, præcipuè ſi morbus non ſit gravis & nullum timeatur ex eo periculum; tum etiam concoctionis ſigna in ſputis & urinis apparuerunt. Interdum etiam in recenti pleuritide & peripneumonia divertitur materia antecedens ad inteſtina, & utilem ſalubremque alvi fluxum producit.

Ophthalmia laborantem alvi profluvio corripi, bonum. Aph. 17. ſect. 6.

Nam per hujuſmodi alvi fluxum fit revulſio ad diſtantiſſima oppoſita, & à ſuperioribus ad inferiora, quæ omnium efficaciſſima atque utiliſſima eſt.

Alvi excrementa liquida, quæ in progreſſu morbi craſſeſcunt, bona.

Omnis concoctio incraſſando progreditur, & quæ concoquuntur, craſſiora evadunt; ideò excrementa, tenuia liquida, quæ ſeu ſenſim craſſeſcunt, virtutem naturæ bene operantis ſignificant.

Albæ dejectiones, in morbis quibuslibet apparentes, malæ.

Vel enim albæ dejectiones ſunt ex cibis ingeſtis, utpote pane puro, lacte, ptiſana, alica, amigdalis, aliiſque, aut ut Gal. docet *in progn.* cùm bilis nullo modo pervenit ad inteſtina, idque vel obſtructo canali, per quem à veſica fellis ad inteſtina fertur, ut in ictero contingit, vel eadem ſurſum cum ſanguine in caput inflammatum attracta: aut denique fiunt albæ dejectiones à colliquatione pinguedinis mollis & recentis. At hæ paucæ, viſcidæ, & valdè fœtidæ exiſtunt. Quo-

Quocunque autem modo fiant, exceptis iis, quæ à cibis albescunt, in acutis morbis non parum damnantur, omniumque maximè, quæ cerebro inflammato, contingunt, de quibus Hipp. *in prorrhet. In phreniticis alba dejectio, malum*: quandoquidem universa bilis in cerebrum attrahitur. Propterea in biliosis febribus albæ dejectiones malæ etiam sunt, quia excrementa causæ morbificæ respondere debent; ideoque vel canalis obstructionem significat, quo bilis ad intestina deferri consuevit, quæ obstructio affectum plerumque etiam in non febrientibus lethalem facit, de quo Hipp *in Coac. Regio morbo admodum fœdati, moriuntur, & his alba dejectio præcedit;* vel cerebri, aut convexæ jecoris partis superioris incendium, quod bilem universam ad se proliciat. Denique albas paucas, viscidas, & malè olentes dejectiones, malas esse, suprà ostendimus, quòd malignam colliquationem denotent.

Alvi dejectiones vitellinæ, virides, æruginosæ, lividæ, nigræ, variegatæ, aut valde fœtidæ, malæ. 2. progn.

Hæ omnes dejectiones malæ, sunt propter easdem rationes, quas de simili vomitu suprà retulimus. Aliquando tamen possunt criticè & utiliter affundi, si antea signa concoctionis in urinis apparuerint, ut videre est apud Hipp. *in* 1. *Epid. Sect.* 1. *Ægr.* 14. Ubi Melidiæ, quæ decumbebat apud Junonis templum, incipit capitis & colli & pectoris dolor fortis, statim autem febris acuta corripuit, sextâ die comatosa, anxiosa, horrida, rubor in gena, parum deliravit: septimâ sudavit, febris defecit, dolores permanebant, rediit: somni parvi, urinæ usque in finem bene coloratæ quidem, sed tenues. Dejectiones tenues, biliosæ, mordaces, valde paucæ, nigræ, fætidæ prodierant, urinis subsidentia alba, levis; sudavit, judicata est perfectè undecima.

Excernendi modus. *Fluida alvi excrementa cum dolore & dysenteria, aut laboriosa & frequenti dejectione, mala.*

Significant enim maximam humorum acrimoniam, quæ intestina vehementer vellicet, pungat, & erodat. Quod observavit Hipp. in 1. *epid.* in multis, qui ex febribus malignis interibant, de quibus ait: *alvi turbatæ erant, biliosis paucis, sinceris tenuibus, mordacibusque & frequenter desidebant:* & paulò post, *quæ hos infestabant, hæc erant: dysenteriæ, tenesmi, lienteriæ, & fluxiones alvi.* Quod etiam observavit in 3. *Ep. Sect.* 2. *ægr.* 6. in Euryanactis filia cui die duodecima alvus turbata est biliosis, paucis & sinceris, tenuibus, mordacibus, crebrò desidebat, ex quo morbo interiit. Interdum tamen quidam morbi difficiles per dysenteriam judicantur, ut docuit Hipp. *Aph.* 48. *Sect.* 6. *Lienosis difficultas intestinorum superveniens, bonum:* Quod ita intelligendum est, modò illa dysenteria diuturna admodum non sit, alioqui erit mala, juxta *Aph.* 43. *ejusdem Sectionis, qui lienosi difficultate intestinorum corripiuntur, iis supervenientem longam difficultatem intestinorum, aqua inter cutem, aut intestinorum lævitas excigit, & moriuntur.* Alii etiam morbi per fluxum dysentericum finiuntur, ut videre est in 2. *epid. Sect.* 1. *Ægr.* 10. ubi Hipp. de Clazomenio ita scribit: *Circa diem trigesimam primam fluxus alvi multis aquosis cum dysentericis: & quadragesima die à morbo liberatus.* Hæ autem dejectiones quando salutares sunt, nulla perniciosa signa cum iis apparent, plerumque verò hæmorrhagia bona, aut copiosus sudor, aut aliquod aliud bonum signum simul contingit.

Liquida dejectio, quæ non sentientibus effertur, valde mala.

Aut enim errorem mentis & delirium significat: aut caloris nativi exsolutionem, quam sensus abolitio consequuta est.

Alvi fluxus, qui cum facili tolerantia contingit & ex quo æger levamen aliquod percipit, bonus.

Ostendit enim naturam noxios humores excernere, unde solutio morbi speranda est.

Urina illa optima est, quæ in substantia est medio cris, quantitate assumptæ potioni respondens, colore subrufo aut subflavo cum hypostasi alba, lævi & æquali. Gal. 1. de Cris. cap. 22. *Per vesicam.*

Ut omnia urinæ vitia faciliùs innotescerent, decuit ab initio omnes bonæ urinæ conditiones simul exponere, ut hoc theorema sit veluti regula, ad quam sequentia omnia revocari queant. Urina igitur laudabilis debet esse substantiâ, seu consistentiâ mediocris, id est, media inter tenuem & crassam, colore subrufo aut subflavo, quia in multis urinæ sunt coloratiores, in aliis minùs coloratæ, & nihilominùs optimè concoctæ, quod à diversis corporum dispositionibus solet dependere; nimirum à temperamento hepatis & aliorum viscerum præcipuorum, ætate, sexus, victus ratione, & vitæ instituto. Corpora etenim calidiora coloratiores urinas habent, & frigida pallidiores. Juvenes urinas habent pueris tenuiores & coloratiores, pueri crassiores, senes tenuiores & minùs coloratas. Mulieres urinas habent viris crassiores & minùs coloratas, cum multis contentis, & qui crapulis indulgent, mingunt urinas cum multo sedimento crudo; & qui incdiâ usi sunt, vigiliis aut laboribus, habent urinas coloratiores cum pauco sedimento. Contrà qui in otio vitam agunt urinas habent minùs coloratas cum multo sedimento. In temperatis verò corporibus urina optima erit, ut docet Gal. colore modicè croceo, ad quam reliquæ differentiæ quò magis accedunt, eò meliores censendæ sunt. Sufficit tamen in morbis, ad salutem prædicendam, ut urina maxime accedat ad eas conditiones, quas habere solebat, dum æger optima fruebatur valetudine. Ideò optimum esset, illius urinam, dum bene valebat, sæpe conspexisse ut quantum à statu naturali recesserit, facilè dignosci queat. Sedimentum denique seu hypostasis esse debet alba, lævis, & æqualis, quod confirmat Hipp. 2. *progn. text.* 26. additque hujusmodi hypostasim debere consistere per omne tempus, donec morbus judicetur; si enim intermittat, & interdum urinas sedimenti expers effundatur, morbus diuturnior futurus est, ac minùs securus. Hîc verò *annotandum* est Hippocratem *loco citato* solam hypostasin attendere, quâ concoctio denotetur, non autem consistentiam, aut colorem, quia illa ut antea dictum est, maximè variant in variis individuis; tum etiam quia urina optimum habens sedimentum, & optimum colorem, & substantiam mediocrem habeat necesse est. Illud igitur sedimentum, quod in fundo matulæ residet, album, læve & æquale, puri optimè concocto simile; est perfectæ concoctionis indicium. Enæorema verò, sive suspensum, seu sublimamentum, quod in medio matulæ suspenditur, minùs bonum censendum est, & imperfectiorem concoctionem significat. Nebula verò, quæ in summo urinæ innatat, adhuc minùs bona est. Quanquam, ut docet Gal. in 3. *epid.* aliquando bonum enæorema, & aliquando bona nebula sat sit ad salutem prædicendam, quod defertè expressit Hipp. *Aph.* 71. *Sect.* 4. *Quibus septimo die fit crisis, iis nubecula rubea quarto die in urina apparet, & alia ex ratione.* At verò inquit Gal. in *comm.* non solùm rubra aliqua nubes apparens, antea non visa judicationem significat, sed & alba multò magis quàm ipsa; adhuc autem magis & enæorema album, æquale, atque consistens.

Urinæ liquor ejusque qualitas. *Urinæ tenues cum bono colore in morbis acutis salutares.*

De his loquitur Gal. *comm. in* 1. *epid.* his verbis: *Planum ergo est tenues, sed boni coloris urinas, coloris*

coloris bonitate promittere salutem; quatenus verò erant tenues, hactenus tempus requirebant concoctionis. Hæ quidem urinæ salutem prænuntiant, sed longioris tempore futuram, quod observavit Hipp. in 1. epid. sect. 1. Ægr. 6. qui Cleonactides appellatur. Huic die sexagesima urinæ tenues quidem, ut boni coloris apparuerunt: Octuagesima perfectè judicatus est. Item Ægr. 10. ejusdem sect. Clazomenio ab initio usque ad decimam sextam urinæ erant tenues quidem, at boni coloris, & multum habebant enæorema dispersum, non subsidebant, & quadragesima liberatus est. Ita & 3. Epid. sect. 2. Ægr. 5. Chæroini usque in finem urinæ erant tenues, boni coloris, enæorema nebulosum habentes: & die vigesima perfectè judicatus est.

Urinæ tenues, albæ, & aquosæ in morbo difficili, exitiosæ.

Vel enim hujusmodi urinæ significant biliosum humorem sursum in caput ferri, unde Phrenitis & delirium exoritur, de quibus Hippoc. *Aph.* 72. *sect.* 4. *Quibus urinæ albæ, perspicuæ, malæ, præsertim si in phreniticis appareant.* Gal verò *in comm.* dicit, se nullum phreniticum servatum vidisse, in qua talis urina apparuisset. Vel significant summam cruditatem, quæ aut mortem, aut morbi longitudinem portendit; longo enim tempore natura indiget ad illam summam cruditatem tollendam; idcircò si febris non admodum sit vehemens & acuta, & vires validæ sint, aliquando salus, longo tamen tempore succedit. In vehementi verò morbo, cum viribus prælanguidis, prorsus exitiales existunt. At multò certius perniciem denotant, quæ post principium inceperunt, & diu perseverant, quales fuerunt, quæ in muliere apud frigidam aquam decumbente apparuerunt; nam undecima die habuit urinas tenues aquosas, quæ tales usque ad diem quadragesimam perseverarunt. Si verò post crisin peractam diu talis urina reddatur, recidivæ certissimum est signum. In aliis denique morbis, ut febribus intermittentibus, aut mitioribus, & diuturnis, urina tenuis designat magnas lienis, hepatis, mesenterii, & similium partium obstructiones, per quas urina veluti percolata tenuitatem adipiscitur.

Quibus urinæ crassæ, grumosæ, paucæ, non sine febre multitudo veniens ex his tenuis, juvat: maximè verò tales veniunt, quibus ab initio vel celeriter sedimentum inest, Aph. 69. sect. 4.

Per *crassas* urinas oportet intelligere eas, quæ sunt valdè tales, quæve semper sunt perturbatæ; per *grumosas*, quæ multos continent grumos. Tales urinæ fiunt incipientibus febribus pituitósis; nam crassities fit ex multitudine crassorum humorum: grumi fiunt ex frustulis quibusdam pituitæ, calore febris exsiccatis. Hæ tunc temporis *paucæ* fiunt; quia natura est conversa ad retinendum: cùm verò jam coctus est humor, urina apparet facta tenuior, cessante videlicet perturbatione; & multa excernitur, natura conversa ad evacuandum; & quo copiosiùs prodit, eo plus juvat, sicut in omnibus criticis evacuationibus. Ergo hoc loco *tenuis urina* dicitur, non quæ revera talis est, ea enim non juvat; sed quæ turbationem concoctione deposuit: hæ maximè fiunt in pituitosis febribus, in quibus etiam solent urinæ in principio habere sedimentum quoddam fallax, quod non fit concoctione, sed descendentibus succis crudis.

Quæ urina crassa, & turbida, & confusa mingitur; deinde per se ipsam clara evadit, limpida, bona.

Ostendit enim victoriam naturæ heterogenea secernentis, & quod sibi noxium est expellentis: idque magis, si post hujusmodi separationem crassior pars in fundo subsideat alba, levis, & æqualis.

Urina, quæ clara mingitur primùm, deinde verò post aliquod tempus conturbatur, bona.

Significat enim naturam jam inchoasse concoctionem, & illius ingne rudimentum edidisse.

Urina crassa, turbida, talisque permanens, ut igni opposita clarescere non possit, mala.

Talis enim urina, ut docet Gal. *in Aph.* 70. *sect.* si vires affuerint, longum fere morbum ostendit, si imbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiat. Fit enim ex multitudine crudorum & crassorum humorum, quos multi flatus iis permixti conturbant & exagitant: atque ita si vires sint debiles, periculum est, ne ab hujusmodi humorum copia suffocentur. Si verò validiores sint, longo indigent tempore, quo materia illa concoquatur & edometur. Hujus urinæ exemplum habetur apud Hipp. 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 4. in uxore Philini, quæ die undecima urinam reddidit cum convulsionibus affatim multam, illis qui assidebant parum admonentibus, crassam, albam qualis fit in subsidentibus, quando sepositæ multo tempore turbantur, non subsidebat, color & crassities qualis jumentorum, vigesima interiit. Item *Ægr.* 11. *ejusdem sectionis*, in Dromeadæ conjuge secunda die urinæ erant crassæ, albæ, turbidæ, quales fiunt ex subsidentiam habentibus, quando conturbantur, sepositæ multo tempore, non subsidebant: sexta die interiit. Ita & in Hermocrate & in eo, qui calescens cœnavit & potavit largiùs, eædem urinæ turbidæ non residentes fuerunt observatæ.

Urinæ quæ turbidæ minguntur, & tales permanent cum fœtore insigni, pessimæ.

Gangrænam enim in vesica, aut partibus vicinis significant.

Urina, rubra, vel rufa & tenuis, talis diu perseverans, mala.

Significat enim magnum caloris incendium & inflammatoriam quandam dispositionem in hepate, aut ventriculo, aut septo transverso residere, à qua nulla concoctio, sed adustio potiùs in humores introducatur. Ideoque talis urina diutiùs perseverans cum virium imbecillitate, mortem; cum robore verò illarum, morbi longitudinem, vel abscessum in partibus inferioribus prænuntiat.

Nigræ urinæ in morbo acuto apparentes, perniciosæ.

Significant enim insignem humorum torrefactionem, quæ in atræ bilis naturam eos degenerare faciat, unde lethales effectus producuntur, quemadmodum videre est in Philisco, 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 1. qui tertia & quinta die nigra minxit, sexta verò obiit. Item in Erasino, *Ægr.* 8. *ejusdem sect.* qui quinta die obiit: *Huic*, inquit Hipp. *febre per totum cum sudore, hypochondria elevata, contentio cum dolore; urinæ autem nigræ, habentes enæorema rotunda non subsidebant.* Item in Pythione, 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 3. in quo prima & quarta die urinæ nigræ notantur, & decima extinctus est. At verò si urinæ nigræ tenues etiam extiterint, deteriores censendæ sunt, quia majorem cruditatem significant. Hinc Hippoc. *in* 1. *Epid.* tenues, nigras & paucas urinas, quæ in principio febrium ardentium apparebant, unum ex signis fuisse, quæ annuntiare solebant, quibus exitium impenderet. At verò sive multæ, sive paucæ exierint urinæ, tenues & nigræ, perpetuò lethales sunt. Tum etiam quæ cùm initio nigræ apparuerint, postea in tenues & aquosas mutantur: quod confirmatur historia Sileni, *in* 1. *Epid.* in quo urinæ usque ad quartum diem nigræ cùm fuerint, quinta tenues & transparentes exire incœperunt. Et *hist.* 2. *sect.* 3. *lib.* 3. mulieris, quæ prope frigidam aquam decumbebat, quæque octuagesima die interiit. Huic die undecima *urinæ erant multæ tenues, & nigræ*, vigesima verò *urinæ aquosæ multæ*. Quod Gal. *in comm.* annotavit: videlicet urinas nigras in aquosas versas, esse lethales. Denique pessimæ omnium sunt nigræ cum nigro sedimento, de quibus Gal. 1. de

de Crif. cap. 12. ita habet: *Pessima igitur est tota urina denigrata, adeò ut neminem unquam servatum viderim ex iis, qui talem urinam minxerunt. Minùs verò perniciosa, si solùm id, quod subsidet, nigrum fuerit, atque adhuc minus, si solùm id, quod in medio jacet; & multò minus etiam, si nebula.* Advertendum tamen diligenter est, nigras urinas non esse perpetuò malas. *Vid. Zacut.* Nam *primo*, in melancholicis tales possunt criticè excerni, quemadmodum Gal. *comm. in* 3. *Epid. sect.* 3. *text.* 74. dicit, se novisse quandam mulierem, quæ his urinis magna copia evacuatis, plurimùm fuit juvata. *Secundò*, in lienosis urinæ nigræ salutariter excerni possunt, quando nimirum lien se per illam regionem exonerat; quemadmodum Herophonti contingit, in 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 3. cui febre acutâ detento, ab initio usque ad quintam diem urinæ fuerunt nigræ & tenues, quinta lien intumuit, octava lien imminutus est, urinæ colorationes, subsidentiam habebat paucam, decimaseptima judicatus est. *Tertiò* cum hæmorrhagia conjunctæ hujusmodi urinæ minimè periculosæ sunt, quia tenuior & calidior pars sanguinis, ex qua periculum impendebat, per hæmorrhagiam vacuatur, ut videre est in 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 7. ubi Metoni magna febre correpto, quarta die fluxit è dextra nare sanguis bis, parum urinas subnigras habuit, enæorema subnigrum existens, dispersum non subsidebat, quinta fluxit largiùs ex sinistra sincerum, sudavit, judicatus est: post crisin vigil. obloquebatur, urinæ tenues, subnigræ, dormivit, resipuit, huic non rediit, sed sanguis sæpè & post crisin. *Quartò* denique, ex suppressione mensium urinæ nigræ apparentes, copioso eorumdem mensium fluxu superveniente, morbi solutio fit: ut videre est in *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 12. ubi mulier morosa, quæ tertia die judicata est, urinas tenues & nigras emittebat, circa judicationem verò muliebria multa descendebant.

Qualitas. *Urinæ multæ & concoctæ, decretorio die apparent bonæ.*

Significant enim materiam morbificam devictam esse à natura, & convenienter expelli per loca consentanea. Tales urinas in Nicodemo observavit Hippoc. de quo ait: *Die vigesimo quarto multam urinam & albam reddidit, in qua multa subsidebant, & cum sudore fuit judicatus.* Et de Pericle ait idem Hippoc. *Tertio febris emollita fuit, urinæ multæ concoctæ, in quibus multa subsidebant.* Tum etiam Chærionem ait multis urinis biliosis fuisse servatum.

Urinæ multæ, tenues, aquosæ, sine contentis, nihil juvantes malæ.

Sequuntur enim humoris excrementitii & crudi multitudinem, ut renum calidiorem intemperiem, quæ existimatur diabeten parere, aut totius corporis colliquationem, unde summa caloris nativi exsolutio consequitur. Sic 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 12. mulier, quæ in mendacium foro decumbebat, octava die multam urinam sine fructu reddidit, decimaquarta mortua est.

Urinæ paucæ & tenues & assumpto potui non respondentes, quolibet in morbo, malæ.

Vel enim significant secretricis & excretricis facultatis imbecillitatem, vel calorem intensum humiditates corporis exurentem, quales apparuerunt in uxore Dromeadæ, & in adolescente Meliboeo, & in Euryanactis filia, & in illa muliere, quæ apud Tisamenum, & in ea, quæ apud Pantimedem decumbebat, qui omnes ægroti urinas paucas & tenues emittebant, & paulò post obierunt.

Urinæ subsistentes in morbis acutis, perniciosæ.

Fit enim urinæ suppressio in acutis, ut Gal. docet *comm. in* 3. *Epid.* vel ab igneo calore serum sanguinis prorsus absumente, vel ab extinctione functionum naturalium, ut Sileno contigit, cui sexto die urinæ restiterunt, atque die septimo nihil minxit, undecimo interiit. Item in muliere Cyzici anginosa, apud Bironem agente, atque adolescente Meliboeo, paulò ante interitum urinæ restiterunt. At deterrima etiam est urinæ suppressio, quæ rigorem consequitur, ut docet Hipp. 1. *Coac. sect.* 1. *Aph.* 5. *Ex frigore*, inquit *pestifera est urinæ suppressio, quæ rigorem præcedit*: quandoquidem signum est evacuationis criticæ, quæ præsertim per sudorem futura est. Ita contra, cum rigorem subsequitur, pessima omninò est, quia significat destructam omninò fuisse vesicæ actionem, & calorem illius extinctum ab illa perfrigeratione.

Urinæ, quæ nullum aut sedimentum, aut enæorema, aut nubeculam habent, malæ.

Illæ urinæ, contentis carentes, malæ sunt, si id non dependeat ab inedia, laboribus aut vigiliis, aut nephritica renum dispositione, aut corpora non fuerint admodum biliosa. Significant enim magnam humorum cruditatem, aut corruptionem, aut viscerum debilitatem, aut inflammationem, aut obstructiones vehementes.

Urinæ paucam subsidentiam habentes, malæ.

Minùs quidem malæ sunt, quàm quæ contentis omnino carent, quandoquidem fiunt quidem ab iisdem causis, sed paulò minoribus. De his loquitur Hippoc. *Epid. Urinæ tenues & incoctæ, decolores, paucæ, aut crassitiem habentes, parvam subsidentiam, malæ.*

Farinacea in urinis sedimenta, mala; his sunt deteriora laminea; his autem sunt deteriora furfuracea. Hippoc. 2. *progn.*

Hujusmodi sedimenta secundum Gal. 1. *de Crisib. cap.* 12. fiunt à calore immenso, liquante & exurente pinguedinem, & ipsam carnis substantiam. Ubi autem calor adurens agit in partes solidas, primùm pinguedinem molliorem & recenter concretam aggreditur, mox solidiorem, & ubi omnis pinguedo est colliquata & consumpta, tum aggreditur primò carnem teneriorem & recenter concretam; postremo carnem solidiorem, & tandem partes solidas. Ex pinguedine itaque recenti, ab ingenti febris calore colliquata; urinæ fiunt oleagineæ. Ex pinguedine verò solidiori colliquata, necnon à carnibus inæqualiter liquatis aut ex assato sanguine crasso, ut docet Gal. *in comm. hujus prognostici*, fiunt farinaceæ. Ex solidis denique inæqualiter eliquatis fiunt lamineæ, tunc etiam furfuraceæ à calore intensiùs adurente. Unde facile videre est, sedimenta laminea esse farinaceis deteriora, furfurea verò lamineis. Quantum verò perniciosa sint illa sedimenta, satis liquebit ex Gal. judicio, de farinaceo reliquis minùs malo, quod ab eo prolatum est *comm. in Aph.* 31. *sect.* 7. ubi sic habet: *Tales urinæ exitiales sunt, sicuti etiam in prognostico dictum est, & plurimi morte præripiuntur, antequam ægritudo diutiùs protrahatur, & quicumque ex ipsis sunt liberati, iis omnibus in longum producta est ægritudo, cùm dispositio multam requireret coctionem, in qua talis urina mingitur.* Ita Hipp. *in epid. Ægr.* 2. inquit: *Minxit affatim, crassum erat quod subsiderat, sedimentum instar farinæ crassioris album, extrema rursus frigida, undecima mortuus est.* At in 3. *epid. sect.* 1. *Ægr.* 3. de eo, qui in Dealcis horto decumbebat, *urinæ*, inquit, *tenues, variæ, habentes sublinamenta varia instar farinæ crassioris*: hunc autem dicit quadragesimo die fuisse judicatum. Liquet igitur ex his exemplis, quod quicunque mingunt urinam similem farinæ crassiori, si salvari debeant, tardè liberentur; quicumque verò extitialiter se habent, contingat hos quam citò interire. Urinæ farinaceæ sunt, quando hypostasis apparet in fundo urinæ instar puris; & sunt valde exitiales, ut ego expertus sum.

Sedimen-

Sedimentum in urinis divulsum & inæquale, malum.

Cruditatem enim significat, quæ si in eodem statu perseverat, neque sedimentum in progressu morbi ad melius mutetur, ostendit naturam non posse materiam morbificam superare; si verò corrigatur in dies, solutionis spes est, sed tardiùs accessuræ.

Sed mentum tenue, initio morbi apparens, & in dies sensim crassescens, bonum.

Significat enim naturam ab initio coctionem aggredi, eamque in dies ulteriùs perficere.

Sedimentum crassum in quovis morbi tempore apparens malum.

Fiunt sedimenta, crassis & crudis humoribus, qui cum urina permixti, ab ejusdem liquore separantur, & gravitate suâ matulæ fundum petunt. Cùm igitur crassi illi humores & crudi difficile admodum à natura vincantur; ideò periculum minantur, præcipue quando vires sunt debiles: Si verò cum virium robore appareant, saltem morbi longitudinem significant. Possunt autem hujusmodi humores crudi & crassi, matulæ fundum petentes, junioribus Medicis imponere, ut pro vera & laudabili hypostasi accipiantur, ab illa igitur exactè distinguendi sunt. Ac *primùm* humores illi crudi plerumque in principio morbi apparere solent; bona verò hypostasis nonnisi in statu aut declinatione. Et contingit plerumque, ut post principium morbi, attenuato illo humore crudo nullum ampliùs appareat in fundo sedimentum; sed illius loco aut nebula, aut enæorema quod progrediente concoctione à superioribus matulæ partibus ad inferiores in dies prolabitur, quæ est vera ratio bonæ concoctionis, ut scilicet ex nebula fiat enæorema, & ex enæoremate sedimentum. At contra quando ex sedimento fit nebula aut enæorema, sedimentum illud non erat laudabile, sed crudus humor & crassus, qui postea concoctione attenuatus est. *Secundò*, crudus humor sibi ipsi non cohæret; neque omnino levis & æqualis est, sed viscidus & nimis crassus. At laudabile sedimentum læve & æquale est, & moderatè crassum. *Denique* crudus humor gravior est, & in matulæ fundo omninò subsidet. At bona hypostasis non residet, sed potiùs subsidet in fundo, ab eoque tantillum sublevatur, & globosam quodammodo figuram obtinet: quod non facit humor crudus, qui magis diffusus est. Cùm quis morbo defunctus videtur, urinas tamen reddit decolores, cum sedimento valdè albo instar nivis, ex recidiva moriuntur, ut observavit ter aut quater D. Pachecus.

Urinæ sedimenta livida aut nigra, pessima.

Idque propter rationes, quæ in urinæ liquore nigro fuerunt propositæ.

Enæorema divulsum, inæquale, aut nigrum, malum.

Sedimentum hisce conditionibus præditum, malum esse, supra ostensum est; reliqua verò contenta propter easdem rationes etiam mala sunt, sed minùs mala quàm sedimentum.

Nebula, juxta urinæ superficiem, circuli modo evecta, in morbis acutis pessima.

Instantem enim phrenitidem, & ex ea mortem significat.

Urina oleosa, & cui pinguia aranearum telis similia innatant, mala. Hipp. *in progn.*

Significant enim calorem immensum, pinguedinem colliquantem, quæ est in renibus, aut in toto corpore. Quomodo autem distinguatur, an hujusmodi colliquatio procedat à renibus, an verò à toto corpore, docuit Hippoc. *Aph.* 35. *sect.* 7. his verbis: *Quibus autem summum est pingue & confertum, his renum malum acutum significatur.* Per *acutum malum* calidam intemperiem significat, quæ facit mictum acervatum pinguedini, quia adjacet renibus multa acervataque pinguedo, & est ab eo loco brevis expeditaque via urinæ, ut quod liquatum est, minùs viis hæreat. Itaque si acervatim excernitur pingue, est ex malo acuto renum, sed si non acervatim, sed telis aranearum similia exeant, ex consumptione communi est. Hujusmodi urinæ oleosæ exemplum habetur apud Hipp. 1. *epid. Ægr.* 12. in Dromeadæ conjuge, in qua quarta die urinæ apparuerunt tenues, oleosæ; quinta urinæ similes: sexta verò interiit. Ita & 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 1. in filio Parionis qui septima die minxit oleosum, centesima vigesima mortuus est, & in eo sine dubiò tales urinæ diu perseverarunt, quod videtur innuere Hipp. his verbis: *urinæ usque in finem malæ.* Ita & *Ægr.* 16. *ejusdem sect.* Meliboeæ adolescens ab initio morbi minxit oleosum, vigesima quarta interiit. Quamvis autem hujusmodi urinæ oleosæ pessimæ sint; tamen farinaceæ, lamineæ, & furfuraceæ adhuc multò deteriores sunt, ut suprà ostensum est.

Urinæ, quæ insciis ægrotis, & non recordantibus minguntur, pessimæ.

Hæc sententia habetur apud Hipp. *in* 1. *prorrhet. text.* 28. his verbis: *urinæ excretio in recordantibus perniciosa.* Denotat namque aut cerebrum valde læsum, & ingenti delirio ægrotantem affici, aut extinctum esse partium naturalium robur, ut functiones suas ampliùs exercere nequeat.

Urinæ in febribus malignis atque pestilentibus, substantia, colore, & contentis urinæ sanorum similes, exitiosæ.

Hoc innuere videtur Hipp. *in Coacis* dum ait: *urinæ derepente & extra rationem coctæ, pravæ, & quidquid in urinis præter rationem coctum, pessimum.*

Morbi autem maligni & pestilentes à venenata quadam qualitate producuntur, quæ ipsi cordi, & spiritibus bellum peculiariter indixit, quorum integritas subitò destrui potest ab hoste illo potentissimo, quantumcumque bene se habeat reliqua naturalis œconomia. Vel etiam hujusmodi urinæ, apparenter laudabiles in morbis acutis, & pravis symptomatis stipatis, ostendunt bilem, qua alias colorantur, aut cerebrum, aut aliquod aliud viscus invasisse nihilque succorum noxiorum cum urinis excerni, quod summè perniciosum est. Vid. Tom. 1. Oper. Horst.

Ne te decipiat si vesica vel renes, morbum habentes, vitiosas urinas reddiderint, non enim totius corporis signum est, sed tantùm illarum partium. Hipp. 2. *progn.*

Hoc inde dignoscitur, quia si urina pravis contentis referta, & bene cocta fuerit, constat ex malo peculiari renum aut vesicæ esse; nam si ex febre urente esset, urina non esset bene cocta. Hoc innuit Hippocrates *Aphorism. sect. Quibus cum urina crassa carunculæ parvæ, aut veluti capilli una exeunt, iis è renibus excernitur.* Et *Aphorism.* 77. *ejusdem sect. Quibus cum urina crassa furfurea quædam simul exeunt, iis vesica scabie laborat.* In his Aphorismis urinam bene coctam appellat Hippocrates *crassam*, ut testatur Galen. *in comment.* quod est peculiare indicium, contenta illa à renibus aut vesica provenire.

Sudores, qui cum manifestæ concoctionis signis die critico, & rigore præcedente, ex toto corpore, calidi, copiosi, stillantes, & cum vapore erumpunt, & quibus febris vel perfectè solvitur vel admodum imminuitur, boni.

Libuit omnes boni sudoris conditiones hîc simul congerere, tum ut ille faciliùs internosci queat, tum ut omnes mali sudoris differentiæ, ad hanc veluti regulam collatæ meliùs innotescant. Sex igitur *conditiones* requiruntur, ut sudor aliquis bonus dici mereatur, quarum *prima* est ex Gal. 1. *de Cris.* cap.

cap. 2. quod ante sudoris eruptionem concoctionis signa debeant apparere. *Coctiones* enim, ut inquit Hippoc. 1. *epid. crisis celeritatem, salutisque securitatem significant. Cruda verò & incocta, & in malos abscessus conversa, dolores, longitudinem, acrisias, mortem, vel recidivas. Secunda* conditio est, ut boni sudores die critico erumpant, quod testatur Hipp. *Aphor.* 36. *sect.* 4. qui sic habet: *Sudores febricitantibus si inceperint, boni, & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & decimoquarto, & decimoseptimo, & vigesimo, & vigesimoprimo, & vigesimoseptimo, & trigesimoprimo, & trigesimoquarto. Hi enim sudores judicant morbos: qui verò non ita fiunt, laborem significant, morbi longitudinem, & recidivam.* Notandum obiter in hunc Aphorismum, quod Gal. *in comm.* anxiè inquirit, cur quartus dies in eo omissus sit, cùm tamen sit primus judicatorius? *Resp.* verò, hunc diem vel esse prætermissum ab ipso Hippoc. vel ab eo, qui primus librum transcripsit. *Si autem,* inquit, *omninò Hippoc. illum præteriit, hanc ob causam existimo illum fecisse, quoniam morbi plurimi peracuti, qui cum sudore judicantur, tertio & quinto die magis quàm quarto judicium suscipiunt. Rariores enim sunt, qui die quarto judicantur, & hoc à me fuit inventum per experientiam, ob hoc ipsum plurimum quærente, cur dies quartus fuerat ab Hippoc. in Aphorismo prætermissus.* Hoc deinde dicit accidere, *quoniam morbi peracuti diebus imparibus moventur, & crises iisdem diebus solent accidere, quibus morbi exacerbantur*: atque ita tertio vel quinto die potiùs crisis contingit quam quarto, quia morbi, qui diebus paribus moventur, tardiùs solent judicari. *Tertia* conditio est, quod boni sudores criticum aliquem rigorem sequantur; natura siquidem cùm è venis tenues acutosque humores detrudit, & in ambitum corporis propellit, vellicatis partibus sensibilibus, quas illi humores prætergrediuntur, rigorem concitat, cum extremarum partium refrigeratione, rigorem verò & refrigerationem, si natura robusta satis fuerit, calores foras erumpens, febris acuta & magna consequitur, cujus calore humores extenuati, in sudorem copiosum resolvuntur: unde Hippoc. *Aph.* 58. *sect.* 4. *febre ardente laboranti, rigore superveniente, solutio fit.* Ita & 3. *epid. sect.* 2. *Æg.* 5. loquens de Chærione ait: *decima septimâ superriguit febris acuta, sudavit, sine febre, judicatus est. Quarta* conditio est, ut sudores copiosi sint & calidi, atque ex toto corpore prorumpant. Tunc enim facultatem robustam denotant, cùm æquè per omnes partes corporis ea calorem diffundit, ipsosque superfluos humores in sudorem digerit, & æquè per omnes partes resolvit; quod ei quidem prælanguidæ non succedit, aut cùm maligno morbo laborat. Sudores enim tunc inæqualiter vacuantur, in quibusdam partibus plus, in quibusdam parum, vel nihil. Multa talis sudoris exempla proposuit Hipp. in *epid.* ut in Pericle, de quo ait: *Quarta circa meridiem sudor prorupit toto corpore multus, & calidus, sine febre, judicatus est, neque rediit.* Et de Nicodemo: *sudor ei toto corpore copiosè calidus emanavit, sine febre, judicatus est.* Et de muliere morosa: *sub hanc noctem sudor multus toto corpore, & calidus prorupit, liberata febre, dormivit.* Et de Virgine Larissæa: *Inhorruit, & mox sudavit toto corpore multum & calidum sine febre, est judicata. Quinta* conditio est, ut sudor stillans effluat, & cum vapore, quemadmodum proposuit Hipp. 1. *progn. cap.* 8. Illa autem ostendit naturam pravis humoribus dominari, eosque validè ad superficiem expellere. *Sexta & ultima* conditio est, ut ex eo sudore morbus tollatur, aut admodum minuatur. Ideo Hipp. in *Epid.* optimos sudores proponens, qui morbos integrè sustulerint, sæpius dixit, *febre liber*, aut *febris cessavit*, aut *sine febre, judicatus est.* Eos verò, quibus morbus tantùm imminutus est, proposuit in historia illius, qui in Dealcis horto decumbebat, de quo ait: *decimo septimo extrema frigida, cooperiebatur, acuta febris, toto corpore sudavit, allevatus est, meliùs sapiebat; non tamen febre liber, & vigesimo dormivit, planè mente constabat, sudavit, liber erat à febre, non sitiebat, quæ postea rediit. Et nonnisi die quadragesimo cum alvi subcrebra pituitosaque dejectione, cum multo sudore ex toto corpore absolute est judicatus.*

Sudor multus in febre acuta apparens, eamque non imminuens, malus.

Ostendit enim humorum multitudinem, quam natura difficilè superare queat, & nonnisi longo tempore, quod in morbis acutis non conceditur; ideo periculum est, ne natura succumbat, antequam coctionem perficere possit. Unde Hippoc. *Aph.* 42. *sect.* 4. *Sudor multus calidus vel frigidus, semper fluens, frigidus graviorem, calidus minorem morbum significat.* Quia, ut inquit Gal. *in comment. uterque copiam humorum significat, quippe frigidus frigidorum, quæ est pejor; calidus calidorum, qui priore minus est periculosa.* Hi autem neque febrem solvunt, neque imminuunt, crudoque morbo erumpunt; ideò longitudinem saltem recidivas, atque laborem significant. *Quantitas.*

Sudores assidui, sive modici illi sint, sive copiosi, in febre acuta mali.

Significant enim naturæ imbecillitatem, quæ non possit humores retinere, donec per concoctionem ad excretionem præparati fuerint. Ideò qui continenter sudant, sed modicè, si evaserint, diu saltem ægrotare solent. At si crebrò magnam sudoris copiam profundant, palam est, non multò post eorum virtutem resolutam iri. Adde quod sudores, quicunque per plures dies perseverant, symptomatici sint, quia critici intra unum absolvuntur.

Sudatiuncula omnis, præcipue quæ circa caput & cervicem apparet, mala.

Contingit enim plerumque hæc sudatiuncula, quam ἱδρώσιν Hippoc. nominat, ob magnam virium imbecillitatem, quæ humores circa cutem existentes continere nequit: ut videre est in syncope, ubi sudor exiguus circa caput, collum aut pectus emanat; aut etiam in moribundis talis sudor sæpe numero contingit, qui *diaphoreticus* vulgò solet nominari. Sic apud Hip. 1. *epid. sed.* 1. *Ægr.* 1. Silenus circa caput modicum sudavit, undecima interiit. Ita & 3. *epid. sect.* 2. *ægr.* 11. mulier, quæ post abortum febre magna tenebatur, quarta die sudavit circa caput exiguo frigido; septima interiit.

Sudor, qui cùm cœperit erumpere statim desinit, malus.

Significat enim naturam excretionem moliri, & præ imbecillitate non possit opus absolvere.

Sudatiunculæ, & rigoris crebra vicissitudo, funesta, 1. *Coac. Aph.* 10.

Dicit Hipp. hanc sudatiunculam, cum rigore frequenti, empyema significare. Et certè humores in vasis contenti hæc non possunt producere, quandoquidem tum sudatiuncula in capite tantùm & thorace solet apparere. Sed ex concepto empyemate fit vellicatio partium thoracicarum à puris acrimonia, unde levis ille rigor, quem sudatiuncula sequitur, facultatis infirmitate, ob quam succi alibilis resolutio fit.

Frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem, cum mitiori autem, morbi longitudinem significant. Aph. 37. *sect.* 4.

In febribus putridis humores putrescunt interdum in vasis solis, interdùm verò in toto corpore, ita ut in partium substantia, & juxta cutem, atque adeo in toto habitu corporis humores noxii contineantur,

neantur, cùm verò hæc duo contigerint, tum humores, qui sunt in vasis; putrescere tùm etiam calorem nativum vel extingui omnino in habitu corporis vel proximum esse extinctioni; quæ quidem ex his partibus evacuantur, frigida sentiuntur. Eam verò, quæ fit ex putredine in vasis caliditatem nihil prohibet vehementissimam esse, atque adeò signum exitiale, offendens in hominis corpore humorum multitudinem, tantam habentium frigiditatem ut neque à calore nativo, neque à febre illi calefiant. Si igitur in febre acuta frigidi sudores contingant, mortem prænuntiant, quandoquidem illa humorum crudorum & frigidorum multitudo non potest tam exiguo tempore concoqui, calore admodum debili existente. At si cum mitiori febre contingant, non quidem mortem, sed morbi longitudinem prænuntiant, quia non tantopere vires labefactantur à mitiori febre, & eo longius tempus protrahitur, in quo natura potest illam humorum multitudinem concoquere. Hæc est doctrina Gal. in *comm. hujus Aphor.* Attamen fiunt etiam frigidi sudores, vel ob summam inflammationem, vel ob simplicem caloris nativi exsolutionem. Cum enim summa aliqua inest internis partibus inflammatio, universus calor exteriorum partium retrahitur ad interiora, unde externæ partes manent omnino refrigeratæ. Atque ita fit, ut cùm ex interno illo incendio magna fiat effumatio, vapores illi in cute condensentur, & in sudorem abeant, eumque frigidum, quia à cute refrigerata refrigerantur, ut in lipyria febre solet evenire. Cum etiam in morituris calor nativus sit valdè exsolutus, cogitur ille præ nimia paucitate totus in corde colligi & partibus interioribus, unde externæ partes manent refrigeratæ. Calor autem ille conclusus aliquam adhuc efficit evaporationem, quæ tota in sudorem concrescit, eumque frigidum, propter dictam partium externarum frigiditatem. Quocumque autem horum duorum modorum contingat hujusmodi sudor, lethalis procul dubio censendus est. Multa sudorum frigidorum exempla proponuntur ab Hippoc. in *Epid.* quæ hujus prognostici veritatem luculenter patefaciunt, v. g. in *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 1. Philiscus die quintâ sudavit frigidum: sextâ verò obiit. Et *Ægr.* 1. *ejusdem sect.* Silenus octavâ die sudavit per totum frigidum: undecima interiit. Idem & 3. *sect.* 2. *Ægr.* 11. mulier, quæ ex abortu febre magna correpta est, quarta die sudavit circa caput exiguo frigido: septima interiit. Et *Ægr.* 12. *ejusdem sect.* mulier, quæ in mendacium foro decumbebat septima sudavit per totum frigida, decima quarta mortua est.

Fœtidi sudores in morbo acuto pessimi.

Summam enim humorum putredinem significant, quæ naturalem corporis œconomiam destruit & evertit.

Excernendi modus. *Si inter sudandum horror vel rigor sæpius recurrat, malum.*

Quia novus iste naturæ conatus magnam indicat illius perturbationem, quæ non potest propositam evacuationem perficere convenienter, sed denuò insurgit cum magno virium & vitæ periculo. Unde Hipp. *Aph.* 4. *sect.* 7. *à sudore horror non bonum.*

Sudor, qui non effluit, sed instar granorum milii in cute apparet, malus.

Hujusmodi sudor in capite aut cervice tantum solet apparere per syncopas, aut alias virium exsolutiones, quæ non possunt copiosum sudorem effundere, sed exiguum tantùm, qui in tales globulos granis milii similes efformatur.

Sudores qui die non critico contingunt, mali.

Symptomatici enim sunt & à vi morbi concitati. Qui enim fiunt à naturæ motu bene operantis, diebus tantùm criticis contingunt. Sic apud Hip. *Epid. sect.* 1. *ægr.* 11. Dromeadæ conjux sexta die sudavit per totum, & eadem die interiit. Et 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 3. Pythioni decima die multus sudor accidit, & eadem die interiit.

Sudores in principio morbi apparentes, mali.

Quia in principio omnia sunt cruda, & nihil potest salutariter excerni, nisi prius debitè concoctum sit. Idcirco verum est hoc theoremate de omni evacuationum genere, quæ in principio morbi nunquam possunt esse salutares. Ita Philiscus die prima sudavit: tertia circa vesperam febri acuta cum sudore: sexta die obiit. Ita & Dromeadæ conjux tertia die sudavit per totum, sextâ verò interiit. Et phreneticus, cujus historia habetur 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 4. prima die multum sudorem per totum effudit, secunda sudavit, quarta mortuus est.

Quicunque abscessus post signa concoctionis apparent, & secundum rectitudinem partis affectæ & in loco ab illa valdè remoto, declivi & capaci, non valde exquisito sensu donato, & qui citissimè ad suppurationem perveniunt, salutares, qui contrario modo se habent periculosi.

Loca abscessui recipiendo maximè idonea sunt crura, tibiæ, brachia, inguina, axillæ & articuli. Sunt enim à partibus internis remota, aut saltem earum excrementis recipiendis idonea & satis capacia, ac calore nativo prædita, ut materia in illis contenta facilè concoqui valeat; si verò fiant in abdomine, periculosissimi.

Quicunque abscessus foras vertuntur, optimi sunt qui parvi, & maximè egrediuntur, atque ad exteriora eminent, & in acumen elevantur. Qui verò majores sunt, plani & omni acumine destituti, mali; tum etiam quicumque ad interiora vergunt, vel intrò rumpuntur.

Optimi sunt, qui interioribus partibus nihil communicant, sed sunt adducti, & parum doloris inferunt, & cutis colorem non mutant. Hippoc. Prognost. cap. 10.

Abscessuum bonitas vel malitia ex triplici sumitur differentia, scilicet loci in quem erumpunt, figuræ, quam retinent, & loci in quem rumpuntur. Quod ad *primam* spectat, quo magis abscessus aliquis vertitur ad exteriora, eo melior est, cùm ut signum, quia robustiorem facultatem expultricem significant; tùm ut causa, quia minùs lædit partes interiores. Quod attinet ad *figuram, qui parvi sunt*, inquit Hipp. *meliores* quod non intelligendum est simpliciter de quantitate abscessus, quandoquidem abscessuum magnitudo quantitati materiæ respondere debet; sed de magnitudine secundùm basin, scilicet qui minorem habent in basi circumferentiam, sint meliores, tum etiam qui maximè egrediuntur, surguntque in acutam Nam robur expultricis facultatis significant. Qui verò magni sunt secundùm basin, hoc est lati, & minimè acuti, contrariis de causis mali sunt. Quod *rupturam attinet*, omnium optimi sunt, qui rumpuntur extra solum, quia ita fit ulcus magis idoneum ad curationem, & commodius multo est pus extra erumpere, quam ad interna membra labi. Optimi denique sunt, qui partibus internis nullum dolorem, aut inflammationem, aut aliam quamvis malam dispositionem communicant, tum & ipsi exiguum dolorem inferunt, & colorem cutis naturalem parum immutant, quia significant, partes circa ulcus bene temperatas, atque adeò curationem sui se promptè promovere.

Omnis abscessus, qui ad suppurationem venit, si pus effundat laudabile, salutaris est; si non laudabile, periculosus.

Dictum fuit anteà, pus laudabile, esse debere album, læve, & æquale, & minimè fœtidum. Quod contrarias habet conditiones, malum est; significat enim

enim potiùs materiæ putredinem, quam veram concoctionem.

Si abscessu in aliqua parte apparente æger non sublevetur, sed eadem symptomata perseverent, lethale.

Significatur enim, hunc abscessum fieri potiùs ex decubitu materiæ in illam partem, quam ex critica expulsione, ex qua perpetuò æger meliùs habere solet.

Abscessus in principio morbi apparens, pessimus.

Nulla evacuatio, quæ fit morbo crudo existente, potest esse utilis: sed in abscessibus præsertim hoc peculiariter observandum est, quod morbi, in quorum principio contingunt, ut plurimum maligni sint atque pestilentes, unde maximum vitæ periculum præsagire licet.

Abscessus minores vel majores, quàm par sit apparentes, mali.

Minores non recipiunt sufficientem materiæ morbificæ copiam, qua morbus solvi, aut multum imminui possit, ideoque inutiles. Majores verò nimiam humoris morbifici copia denotant, unde periculum est, ne natura oneri succumbat, tum etiam, ne præter cutem & musculos pars aliqua interna, aut ex principibus, aut ex necessariis obsideatur.

Quicunque abscessus, postquam apparuerint, citò recurrunt & occultantur, funesti.

Significant enim naturam esse prælanguidam excretionem quidem aggredientem, sed eam præ imbecillitate perficere nequeuntem. Hoc tamen ita intelligendum est, modò illa retractio non fiat ab aliqua evacuatione, ab arte, vel à natura procurata.

Quæ dolenter ad aures assurgunt, pestifera. 2. Coac. cap. 4.

Omnes parotides à præstantioribus Medicis semper ferè suspectæ haberi solent, propter loci angustiam, qui non est capax totam suscipere materiam: tum etiam propter viciniam cerebri, ad quod fit refluxus materiæ morbificæ. Sic verò parotides gravem dolorem inferant, magis periculosæ sunt, quia significant humorum multitudinem, quæ tensionem parit, ex qua dolor concitatur. Attamen si parotidum eruptionem copiosus sequatur alvi fluxus, vel multa profluat urina, solent ægri liberari, ut Clazomenio contigit in 1. *epid. sect.* 2. *ægr.* 10. in quo die decimaseptima, propè ambas aures facta est elevatio cum dolore: & vigesimaseptima tumores circa aures magis elevati sunt, neque subtiterunt, neque suppurati sunt. Trigesima prima fluxus alvi, multi, aquosi, cum dysenteria: urinas crassas minxit, subtiterunt quæ circa aures, & ad quadragesimam secundam à morbo liberatus est.

Parotides, quæ cum urina cruda apparent, malæ.

Ostendunt enim naturam non potuisse superare causam morbificam, & ad convenientem evacuationem disponere.

Parotides, quæ fractis jam viribus contingunt, mortificæ.

Maximè enim tunc temporis natura viribus opus habet ad expellendam materiam morbificam, & parotidum suppurationem moliendam: si igitur & illo motu deficiant, nulla salutis spes superesse potest.

Parotides, quæ non suppurentur, malæ nisi larga hæmorrhagia, aut copiosus alvi fluxus succedat, aut urinæ crassæ & concoctæ profundantur.

Non tamen omnis alvi fluxus parotides dissipat, nam in febre pestilenti sæpè cum parotidibus ægros de medio tollit: sed oportet alvi fluxum esse criticum, & laudabilem, quod ex signis suprà de alvi fluxu propositis facilè innotescet. Hinc Hippoc. in *Coac. diutiùs hypochondrio afflicto, & alvo graviter olente abscessus ad aures, interfecit.*

Parotides, quæ magnitudine moderata, sine dolore, integris viribus aliquo die critico, & antegressis coctionis signis erumpunt, bonæ.

Quamvis parotides utplurimum suspectæ esse soleant, ut antea dictum est; tamen utiliter aliquando erumpunt; si nimirum dictis conditionibus appareant, ex quibus dignoscitur naturæ dominium supra causam morbificam. Sic in Clazomenio, cujus historia supra relata est, urinæ toto morbi decursu tenues quidem, sed bene coloratæ apparuerunt: & die decima septima, quæ critica est, parotides apparuerunt.

Pustulæ in principio morborum acutorum, toto corpore, aut nonnullis partibus apparentes, periculosæ. Per pustulas.

Apparere solent plerumque hujusmodi pustulæ in morbis malignis & pestilentibus, & eorum sunt indicia, atque vitæ periculum minantur: præcipuè verò si in principio morbi erumpant, quod majorem malignitatem significat, quæ naturam irritet ante ullam concoctionem ad exclusionem ichorum acrium & venenatorum, à quibus hujusmodi pustulæ produci solent. Unde Hipp. in *Coac. quibus in febribus pustulæ per totum corpus erumpant, lethale, nisi purulentus abscessus illis succedat.* Et alibi: *Qui circa artus rotundas in superficie pustulas habent, insuperque rigorem, illis tandem circa inguina & ventrem rubores & nigredines* exoriuntur & intereunt. Quod etiam confirmat idem Hippocr. in 1. *Epid.* exemplo Sileni, in quo die octava exanthemata cum sudore rubra, rotunda, parva, veluti vari prodierunt, & undecima interiit. Quamvis autem variolæ & morbilli, qui in pueris frequenter apparere solent, ex hoc genere esse videantur; solent tamen non rarò salutariter erumpere, si nimirum fiant simpliciter ab ebullitione & motu naturæ secernentis purum ab impuro. Quando verò à maligno & venenato aëris contagio dependent, tunc magnum periculum invehunt, & magnam sæpè puerorum stragem efficere solent.

Pustulæ admodum rubentes, vel præcipuè liventes aut nigricantes, exitiosæ.

Valde rubræ intensum humorum fervorem significant, quales in Sileno apparuerunt. Lividæ aut nigræ humorum adustionem significant, & maximam malignitatem, unde pestulæ carbunculosam naturam nanciscuntur. Sic in variolis & morbillis, quibuscunque exanthemata livida aut nigra apparent, omnes moriuntur.

Calor in febribus optimus est, temperatus, suavis, æqualis in omnibus corporis partibus cum quodam humido, qui maximè nativo calori sit similis, & æquali totius corporis mollitie. Qualitates corporis primæ.

Primò, bonus iste calor per humiditatem, quam habet comitem, ab igneo distinguitur qui siccus esse consuevit. *Secundò*, per mollitiem in toto corpore æqualem distinguitur ab eo calore, qui in febribus malignis reperiri solet, qui Medicos plerumque fallere solet; blandus enim & mitis est, calori naturali simillimus, intus nimirum concluso calore intensiori, nec foras liberè diffuso. Quamobrem bono illi calori corporis unà totius æqualem mollitiem conjungi oportet, ut docet Hipp. 2. *prog. Optimum*, inquit, *est si corpus omne æquale calidum*, molleque est, æqualis enim totius corporis mollities distinguit bonum calorem ab aliis, qui boni non sunt. Atque ita calor mitis & blandus, qui in febre maligna reperitur, dignosci poterit ex inæquali totius corporis mollitie, quod videlicet hypochondria dura utplurimum & tensa appareant. Aut saltem illa caliditas in toto corpore æqualis non erit, quòd nimirum partes extremæ minùs calidæ

lidæ ſentiantur, at circa ventrem intenſior caliditas percipiatur. Ita caliditas temperata æqualiter in toto corpore, cum æquali quoque mollitie, ſemper bonum ſignum erit; ſiquidem fieri non poteſt, quod corpus tali caliditate & mollitie præditum exitiosè ægrotet: id enim certò demonſtrabit, viſcera inflammatione, obſtructionibus, & inſigni putredine carere.

Flammans cum ſudore facies in febre acuta, mala. 2. *Prorrhet. text.* 33.

Intenſa enim illa caliditas internam cerebri inflammationem ſignificat, & ſudor pariter eandem partem laborare oſtendit, quandoquidem ut teſtatur Hippocrates in *Aphoriſmis, ubi ſudor, ibi morbus eſt.*

In febribus circa ventrem fortis æſtus, & morſus oris ventriculi, malum. Aph. 65. *ſect.* 3.

Significat enim magnam inflammationem, vel multam bilem, eamque acerrimam circa ventriculum ebullientem aut putreſcentem, quæ interni eryſipelatis faciat.

In morbis acutis frigus partium extremarum, malum, Aph. 1. *ſect.* 7.

Fit enim illa refrigeratio extremorum in morbis acutis; vel ob internam inflammationem, cujus calor adeò vehemens eſt, ut ad ſe trahat totum ſanguinem inſtar cucurbitulæ; unde fit ut iis, qui ita ſe habent, viſcera perurantur, extremæ autem partes frigeſcant, propter defectum ſanguinis ad viſcera ſe recipientis. Confirmavit idem Hip. *Aph.* 48. *ſect.* 4. *In febribus non intermittentibus ſi partes exteriores ſint frigidæ, interiores verò urantur, & ſitim habeant, lethale eſt.* Hæ autem febres, in quibus exteriora frigent & interiora uruntur, Lipyriæ nominantur, fiuntque præcipuè ex inflammatione partium nervoſarum, veluti ventriculi & inteſtinorum, ſuntque perpetuò lethales, & paucis diebus interimunt. Vel fit illa refrigeratio extremorum ex maxima exſolutione caloris nativi cujus reliquiæ perexiguæ, in corde & præcipuis viſceribus collectæ, non poſſunt uſque ad partes exteriores exporrigi. Idcirco qui ita refrigerati ſunt maxima laborant imbecillitate virium, nec ampliùs recaleſcunt, & morti ſunt proximi, quod teſtatur Hip. *in Prorrhet. Quoties à rigore refrigeratur quis, nec denuò incaleſcit, malo eſt loco.* Et confirmatur in *epid. ſect.* 2. *Ægr.* 1. ubi Philiſcus quinta die habuit extrema undiquaque frigida, & non amplius recaleſcentia: ſexta die obiit. Ita & *Ægr.* 2. *ejuſdem ſect.* Silenus ſexta die extrema habuit frigida, livida; ſeptima extrema, non ampliùs recaleſcebant: undecima interiit. Ita & *Ægr.* 8. *ejuſdem ſect.* Eraſinus quinta die circa meridiem extrema habuit frigida, ſublivida, & eadem die interiit circa ſolis occaſum. Ita & 3. *Epid. ſect.* 2. *Ægr.* 11. mulier, quæ ex abortu febre magna correpta eſt, habuit extrema frigida à quarta die uſque ad ſeptimam, qua interiit. Attamen interdum extremorum frigiditas non perſeverans, nec frequenter revertens, bona eſſe conſuevit; criſin etiam advenientem ſignificat, in qua calor retrahitur ad interiora, ad excludendam materiam morbificam: ut contigit illi, qui decumbebat in Dealcis horto, 3. *epid. ſect.* 1. *Ægr.* 3. qui die decima ſeptima habuit extrema frigida, poſtea febrem acutam, & ſudavit per totum, & allevatus eſt.

Frigiditas narium perſeverans toto ferè morbi decurſu in puerulis, lethalis.

Frigiditas linguæ per aliquot dies perſeverans, lethalis: ut in tribus ægrotantibus animadverſum fuit, in quibus alia ſymptomata gravia non apparebant, præter quendam virium languorem.

Qui frequenter refrigerantur, & viciſſim incaleſcunt, ſunt in periculo. 2. Prorrhet. text. 32.

Significatur enim materiæ morbificæ multitudo vel malignitas, adversùs quam natura certamen fruſtra aggrediatur, unde caloris nativi exſolutio, mors tandem conſequitur, ut annotavit Hipp. in 3. *Epid. ſect.* 1. *Ægr.* 12. Ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, ſeptima die ſubriguit, febris acuta, circa veſperam refrigeratio extremorum, non ampliùs recaleſcebat, & rurſum ad noctem ſuperriguit, extrema non recaleſcebant. Decima extrema recaluerunt. Undecima rurſum extrema frigida. Decima quarta mortua eſt. Ita & 3. *epid. ſect.* 3. Pythio die ſecunda habuit refrigerationem extremorum, & poſt multum tempus recaluit. Tertia ſubrefrigeratus eſt parum. Quarta iterum refrigeratio, & recaluit poſt tempus. Octava manè refrigeratio, ſerò autem rurſus recaluit. Decima multa refrigeratio, febris acuta, multus ſudor, interiit.

Cutis faciei & aliarum partium dura, ſcabra aut ſquallida, mala. *Secunda Durities.*

In morbis enim acutis magnam indicat exſiccationem à calore febrili factam. In diuturnis verò magnam humidi primigenii conſumptionem, ut in febribus hecticis. Sic 3. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 3. in Dealcis uxore, die decimaſeptima, erat cutis circumtenſio arida: & vigeſima prima obiit. Et *Ægr.* 19. *ejuſdem ſect.* in Melibæo adoleſcente, die decima cutis fuit arida & circumtenſa, & vigeſima quarta interiit.

Summa totius corporis mollities in quolibet morbo, mala.

In morbis enim acutis inſignem quandam putredinem ſignificat, propter quam partes corporis noſtri flacceſcunt, ut patet in cadaveribus peſtilenti febre peremptis. In chronicis verò magnam pituitæ copiam, in univerſum corpus diffuſam, ut in leucophlegmatia contingit.

Rubor faciei intenſus cum mœſtitia, malus. 1. *Prorrhet.*

Faciei rubor ſimpliciter conſideratus non perpetuò malus eſt: ſignificat enim interdum criſin inſtantem per hæmorrhagiam, quemadmodum Galen. in Romano juvene coram aliis Medicis ex hoc ſigno prædixit. Et tunc ſigna concoctis ſimul debent apparere: ſi verò crudo morbo exiſtente facies valde rubra appareat, timenda erit capitis inflammatio, & cerebri præſertim; cùm hoc ſigno demonſtretur ſanguinem ſurſum in caput agi, ipſumque inflammare; unde fit, ut triſtitia phrenitidem præcedat, quia ille ſanguis à nimio calore aduſtus eſt, & ad bilis atræ naturam vergit, ut docet Galen. in *comm. hujus ſententiæ*; his verbis: *Cùm itaque florida quidem apparuerit facies, æger autem valde triſtis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio eſſe videtur, quæ ſanguinem exurit, ob eamque cauſam bilem atram, ut demonſtratum eſt, gignit.*

Rubores intenſi, & quaſi eryſipelatodes in manibus & pedibus apparentes, per morbos acutos cum bonis ſignis boni, cum malis mali eſſe conſueverunt.

Si enim cum bonis ſignis appareant ſignificant naturam fortem eſſe longiùs humores noxios ad ignobiles partes propellere; unde bona illa metaſtaſis cenſenda eſt, quam allevatio ægri neceſſariò conſequitur. Si verò cum malis ſignis appareant hujuſmodi rubores, & nullum ex iis levamen ægrotanti ſuccedat, cenſendum eſt per epigeneſin eos excitari, videlicet per multiplicationem qualitatis illius phlegmonoſæ, quæ jam viſcera firmiter occupavit.

Pallor ingens, in facie potiſſimùm, malus.

Quia ſignificat vel retractionem caloris violentam ad interiora, vel ejuſdem extinctionem, aut ſanguinis

sanguinis inopiam: unde fit, ut ille color in demortuis soleat apparere.

Leviditas & nigrities totius corporis, faciei, vel partium extremarum, mala.

Fit enim propter caloris extinctionem in illis partibus, ut docuit Hippoc. 2. *progn. Si corpus adeò grave est, ut ungues ac digiti lividi sint, expectanda continuò mors est.* Illa autem lividitas cum frigiditate extremorum perpetuò conjuncta est, ut videre licet in exemplis Philisci, Sileni, & aliis, ubi de frigiditate extremorum suprà agebatur, propositis.

In osse ægrotante caro livida, malum. Aphorism. sect. 7.

Per *os ægrotans*, intelligit Hippoc. quod vulnere vel ulcere seu carie affectum est. At livescit caro in vulneribus aut ulceribus, vel ob caloris extinctionem, vel ob gangrænam seu syderationem, ex inflammationis magnitudine vel ob contusionem. Si ergo in osse corrupto aut violato livescat caro, nullaque adsit contusio aut syderatio, certissimum signum erit, pravam subesse putredinem, quæ calorem nativum extinguit: proinde illud os exscindendum est aut eximendum.

Calorem subinde mutare in morbis acutis, malum.

Corpora *colorem mutare* dicimus, cum ex proprio colore nativo in pallidum, aut album, aut flavum, aut æruginosum, aut viridem, aut plumbeum aut denique nigrum mutantur. Hæc autem colorum mutatio frequens significat naturam valde opprimi, & magnam adesse pravorum humorum redundantiam.

Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malus. Si verò septimo, vel nono: vel undecimo, vel decimo quarto supervenerit, bonum: nisi dextrum hypochondrium induruerit Aphorism. 62. & 54. sect. 4.

Hæc verba Hippoc. non sic superficie tenùs intelligenda sunt, cum plures visi sint ante septimum regio morbo affecti, sani & liberi evasisse. Intellige igitur *ante septimum*, id est, ante materiæ morbificæ concoctionem, quam si aurigo antevertat, malum est, ut inquit Hippoc. quia motus ille est symptomaticus. At si ante septimum materiam morbificam concoqui & edomari contingat, quam postea natura ad cutim propellat, unde morbus regius fit, bonis ægri rebus id fieri necesse est. Quod ipse confirmavit Hippoc. 4. *de ratione victus in morbis acutis: In biliosa*, inquit, *febre morbus regius cum rigore ante septimum diem enatus, solvit morbum; si verò absque rigore præter occasionem evenerit, lethale.* Sciendum tamen est, ideo Hippocratem septimum diem annotasse, tanquam primum terminum boni icteri; quia rarò admodum contingit, ut febrium biliosarum materia ante septimum diem benè concocta sit, cùm præsertim ad cutem expellitur & iterum facit; hinc enim ostenditur, bilem esse crassiorem, quæ non potuit per sudores vacuari. Tradit igitur Hippoc. *in hoc Aphoris.* id quod frequentiùs accidit, quamvis aliter interdum possit contingere. At verò icterus, qui septimo, nono, undecimo, aut decimoquarto die, videlicet critico contingit, bonus est; quia tunc bonæ concoctioni succedit; signum autem ostendens icterum in illis diebus laudabili concoctioni succedentem, etsi nulla durities sit in hypochondrio dextro: nam durities illa ostendit tumorem in hepate, qui vasa bilem expurgantia comprimit, vel obruit; unde fit transfluxus humoris biliosi ad habitum corporis. Si verò nullus adsit tumor in hepate, icterus fit per expulsionem bilis febrem efficientis ad habitum corporis. Huic denum signo sequentia adjungenda sunt, quòd in ictero critico urinæ non sint coloratæ, ut lintea croceo colore inficiant, neque fæces candidæ appareant, ut in ictero morboso: tum etiam quod ex eo febris soluta, aut saltem admodum imminuta sit.

Fœtor intensus ab ægrotantis corpore exhalans, malus.

Magnum enim significat humorum corruptelam, quæ tetros vapores undequaque expirat. Odor.

Quando æger in morbis acutis odores non consuetos sentit, odorabili re nulla præsente, qualis est odor piscium, luti, butyri, aut similium, mala signa adsunt, mors in propinquo est, teste Avicenna.

Stertor in acutis, qui & dormientibus & vigilantibus inter respirandum fit, lethalis est. Sonus.

Stertor seu stertorosus spiritus fit, quando inter respirandum sentitur in gutture quædam veluti ebullitio & fervor, seu strepitus, cujusmodi in stertentibus. Et ille in omnibus ferè morituris ex morbo acuto apparere solet per unum aut alterum diem ante obitum, præcipuè in iis, qui ex pleuritide aut peripneumonia intereunt. Significat enim extinctam omnino facultatem, quæ non valeat excrementa ab aspera arteria & faucibus expellere. Quicunque igitur morbo ingravescente hunc stertorem patiuntur, morti sunt proximi. At verò interdum contingit hujusmodi stertor in principio morborum, v. g. pleuritidis, peripneumoniæ & febris catharrhalis, ob humorum defluxum ad pulmonem & asperam arteriam; & tunc non est necessario lethalis, quia in progressu morbi ille humor potest excerni vel dissipari, ut in asthmaticis fit, qui hunc stertorem sine ullo vitæ periculo frequenter patiuntur. Et quia hujusmodi stertor in principio apparens, interdum lethalis est, interdum verò minimè, ita distingendum est: quod videlicet qui minimè lethalis est angescente morbo sensim minuatur & tandem prorsus desinat; humore aut per tussim excreto, aut à calore febrili resoluto; ille verò, qui lethalis est, pertinaciter perseveret & sensim intendatur: quod ostendit naturam à multitudine humorum opprimi, eosque non posse excerni, sed ab iisdem ægrotantem suffocari.

Quibus cum strepitu alimenta in ventriculum descendunt, ut in puteum projici videantur, malum.

Significant enim fibras œsophagi esse resolutas, ut descendentia alimenta continere nequeat, & ad ventriculum veluti manu ducere, ut in naturali deglutitione fit: fitque frequentius in puerulis agonizantibus.

Dolores ex hypochondriis, & tumores si sint recentes, & sine plegmone solvit murmur factum in hypochondrio, maximè erumpens cum stercore & urina & flatu: si verò non effluat confert etiam si devolvatur ad inferna. 2. Prognost.

Inflammationes hypochondriorum, quæ sæpe cum morbis acutis jungi solent, si recentes & absque plegmone sint, (phlegmone autem ex partis ardore & pulsu innotescit,) à flatibus producuntur, & contumaciam quidem ostendunt, si dolorem habeant firmum instar fixi pali; sed maximum tamen jamjam futuræ salutis signum exhibent, cùm homo incipit sursum aut deorsum in ructu & per sedem, cum dejectione & sine ea, & cum urina flatum emittere. Flatum autem cum urina emitti, ostendit spuma illi supernatans. Licèt verò flatus non emittatur, si tamen cum murmure incipiat deorsum repere, bonum est; principium siquidem salutis esse solet, quia calor membri jam incipit flatum dissipare, & membra non sunt jam adeò extensa, sed constringuntur ad flatum expellendum, unde principium est victoriæ.

Facies

Accidentia propria in facie.

Facies cadaverosa mortifera, sed ea minus tamen, quæ ob vigilias aut ventris solutionem ejusmodi est. Atque talis corruptio his de causis orta, uno die finitur. 2. *Coac. cap.* 5.

Hæc facies, quam Hippoc. vocat *cadaverosam*, quod similis sit ei, quæ apparet in cadaveribus, & iis, qui morti sunt proximi, vulgò vocatur *facies Hippocratica*, quia ad amussim, & veluti penicillo describitur ab Hippocrate 2. *Coac.* & in 1. *prognost.* his verbis: *Fuerit autem sanè facies hujusmodi, oculi concavi, nares acutæ, collapsa tempora, aures frigidæ & contractæ, cutis in fronte dura, lenis & arida, color pallidus vel niger, lividus aut plumbeus*, quæ omnia ex pessimis causis solent contingere. Partes enim faciei, aut revera gracilescunt, consumptâ earum substantiâ; aut gracilitate quadam apparenti magis quàm vera, quam facit subtractio spirituum & sanguinis: hi enim tribuunt particulis vividum colorem, & mediocrem humorem, qui concidit illis subtractis; acceditque tunc frigus externum particulas comprimens, majoris extenuationis causa. Ut consumatur subjecta cuti caro, facit calor qui malignus est, aut intensissimus. Ut verò sanguis & spiritus ab iis particulis subtrahantur, facit aut debilitas tanta innati calidi, ut non possit emergere, aut tantum interius incendium, ut trahatur intrò velut à cucurbitula. Omnes igitur causæ extenuationis maximæ, quæ in facie apparent, pessimæ sunt: illæ autem particulæ quæ ab Hipp. enumerantur, sunt maximè extenuationis capaces. Oculi enim multâ pinguedine referti sunt, & copiosis spiritibus abundant, qui tumere & prominere eos faciunt. Si igitur pinguedo illa consumatur, aut spiritus exhauriantur, oculos subsidere, & locum quem antea occupant, vacuum majori ex parte fieri necesse est, unde oculi concavi apparent. In naso sola illa particula est crassiuscula, quæ est extrema, ac veluti quædam cuspis; nam reliqua sunt ossa, cartilagines & cutis sine carne: In solis pinnulis sunt fibræ quædam carnosæ, tenues, ex musculis buccas moventibus productæ: ergo meritò ea in parte nasi apparet magis ex morbo facta extenuatio. Temporum cavitates musculis valde humidis plenæ sunt, unde fit, ut canities plerumque à temporibus incipiat, quæ humiditas facile absumitur à causis supra dictis. Aures meritò refrigerantur per debilitatem, aut retractionem caloris nativi, tum quod extremæ sint à caloris fonte, longeque remotæ, tum etiam quod excarnes; ex sola enim cute & cartilagine compositæ sunt. Contractæ etiam fiunt earum pinnulæ, & cutis frontis intenta, dura & arida per exsiccationem, ex consumptione humidarum partium, ut coria, quæ exsiccata contrahuntur & contorquentur. Color denique pallidus, niger, aut lividus, ex caloris nativi & spirituum retractione aut exsolutione dependet, unde illæ partes refrigeratæ talem colorem nanciscuntur. Postremò *advertendum est*, faciem cadaverosam, quæ signis propositis innotescit, esse perniciosam, si à causis internis jam recensitis producatur: nam si à causis procatarcticis talis reddita sit minùs periculosa est, ut notat Hipp. in hoc theoremate, ubi tantùm vigilias & alvi fluxum enumerat. Sed his addere etiam possumus alias causas procatarcticas, ut defectum alimenti, mœrores, & timores. Et facilè cognoscetur, cùm ab hujusmodi causis procatarcticis dependet, quia uno die finitur, & postea æger ad pristinum statum revertitur.

Essentia.

Causæ efficientes. Aër.

Humores.

Causa materialis corporis ægrotantis.

Effectus Actiones animales. Rigor.

Vitales. Pulsus.

Naturales. Suppressio urinæ.

Excrementa.

Oportet verò considerare oculorum in dormientibus suspectiones. Nam si quid album commissis palpebris subinspiciatur, neque alvi profluvio aut medicamenti potione istud contingat, malum est signum & lethale valde. Aphor. 52. *sect.* 6.

Cùm Ægri semiapertis oculis dormiunt, ut album subappareat, maxima imbecillitas facultatis animalis significatur. Cùm enim oculi ex minima facultate claudantur, si in somno claudi nequeant, summam spirituum animalium depauperationem denuntiant. Signum igitur lethale est, si vi morbi talis resolutio producta sit. At verò si ab evacuatione vel spontanea, vel arte facta, aut aliqua alia causâ procatarcticâ talis spirituum resolutio producta sit, reparabilis illa est, ideoque conniventia oculorum ab ea producta non tam periculosa. Addit etiam Hipp. aliam cautionem, *in* 1. *prog.* Si nimirum æger hoc modo dormire non assueverit: Sunt enim quidam qui oculis semiapertis dormire consueverunt. Habet autem maximam vim hoc prognosticum in acutis capitis morbis, sive cum febre conjuncti sint, sive sine febre; quia oculi cerebro proximi sunt, & veluti conjuncti; illius ideoque passiones certissimè declarant: ex aliis verò morbis non tam certum periculum denuntiant. Nam puerili vermiculosi sæpè non omninò claudunt oculos inter dormiendum; & facilè liberantur. Non solum autem ab exsolutione virium hæc conniventia producitur, sed etiam interdum à convulsione oculos moventium musculorum, ut docet Gal. *in comm. hujus Aphorismi.*

Si in morbo acuto oculus unus altero minor fiat, lethale est. Hipp. 1. *prog.*

Fit enim tunc temporis ob facultatis regentis imbecillitatem, quæ illum oculum incipit deserere. Gravius quidem ambos oculos extenuari, ob ejusdem facultatis imbecillitatem; sed illa extenuatio apparere incipit in alterutro oculorum, quippe rarum est, utrumque esse simul eodem omninò apparatu. Nam & atrophia, quæ est afflictura totum corpus, ab uno vel duobus membris solet incipere, illincque ad alia serpere, rursumque ad alia, prout magis vel minùs disposita sunt. *Advertendum* tamen est an non hujusmodi oculi extenuatio à peculiari morbo dependeat, non ab imbecillitate facultatis: tunc enim ex eo nullum imminet periculum.

Si in morbo acute album oculi rubrum appareat, periculosum. Hipp. in progn.

Significat enim sanguinem aut bilem transferri ad cerebrum; unde inflammatio, indeque phrenitis expectanda est, quæ magnum vitæ periculum minatur. Cùm autem tunica adnata, quæ album oculi constituit à meningibus cerebri exoriatur, facilè fit, ut earum inflammatio ipsi communicetur.

Si in morbo acuto venæ oculorum lividæ aut nigræ apparuerint, lethale est. Progn.

Vel enim significant humores adustos & atrabilarios abundare in cerebro, vel caloris nativi extinctionem, unde sanguis nativum suum calorem amiserit, & concretionem aliquam acquisiverit.

Si in morbo acuto oculi pervertantur, malum 1. *pr.*

Oculi *perverti* dicuntur, quando indecorè moventur, id est, vel magis sursum quàm deberent vel deorsum, vel in obliquum: tum etiam si unus sursum; alter deorsum: unus in unum, alter in alterum angulum torqueatur. Quæ quidem oculorum perversiones fiunt ob convulsionem musculorum oculos moventium: quemadmodum fieri solet in epilepsia, in qua quidem periculosæ non sunt. At convulsiones quæ fiunt in morbis acutis, sunt maximè periculosæ.

Oculi tenebrosi, turbidi, squallidi, ac minimè splendentes, mali.

Tales enim fiunt ex defectu atque extinctione spirituum animalium, qui splendidi sunt, & lucidiratem oculis conciliant: tum etiam ex rarefactione tunicarum oculos componentium, & corneæ potissimùm, ut docet Gal. 1. *de sympt. caus.*

In palpebris, naribus & labiis.

Si autem perversa fiat, aut livida, aut pallida palpebra, aut labrum, aut nasus, cum aliquo alio-rum

rum signorum, scire oportet, morti proximum esse. Lethale etiam est labra resoluta & pendentia, & frigida & alba esse reddita. Hippocrates in prognost.

Eandem ferè sententiam habet idem Hipp. *Aph.* 49. *sect.* 4. his verbis: *In febre non intermittente, si labrum, aut palpebra, aut supercilium, aut oculus, aut nasus pervertatur, aut non videat, aut non audiat æger, jam debili existente corpore, mors proxima est.* Fiunt autem omnes istæ perversiones ex musculorum has partes moventium convulsionibus, quæ in morbis acutis lethales sunt, ut sæpè inculcatum est. At lividæ aut pallidæ palpebræ fiunt ab extinctione calidi innati. Labia verò pendentia, & resoluta & frigida, & alba manifestè indicant facultatis moventis imbecillitatem, & extinctionem calidi innati.

Nares præter modum dilatatæ in morbo acuto, periculum portendunt.

Significant enim magnam facultatis animalis imbecillitatem, quæ cum nequeat thoracem sufficienter dilatare, ad summum incendium temperandum dilatatis naribus conatur compensare, ut per illas aër copiosior attrahatur.

In dentibus. *Dentibus stridere in febribus, quibus non est assuetum à pueritia, furibundum & mortale. Hipp. in prognost.*

Hanc eandem sententiam repetit Hipp. *in* 2. *prorrhet.* his verbis: *Dentium stridor perniciosus, quibus non est sanitatis tempore consuetus.* Galenus verò *in* 1. *prog. Stridere*, inquit, *dentibus, quibus ab initio non erat consuetum, futuri delirii accidens est; si verò interdum ægrum offendas utrumque perpeti, delirare & stridere dentibus, hunc jam esse prope mortem arbitrare.* Fit autem stridor dentium musculis, qui maxillas movent, convulsivos motus patientibus, aut facultate movente admodum debilitatâ. Quodcunque horum sit, per morbos acutos multum pati cerebrum, suspicionem facit: magnæ cerebri læsioni dementiam succedere verisimile est, cùm dementia sit facultatis, quæ in cerebro viget, actio læsa, qua partis principis læsione plurimum aucta, mortem fieri necesse est. Magis autem succedere solet furor illi stridori, qui cum maximo dentium sonitu fit quàm qui cum exiguo; hic enim fieri potest ob debilitatem, quæ sine dementia afferre potest mortem; ille verò fit ob motus convulsivos, qui excitantur à malignis fuliginibus, quales ex atra bile sunt cerebrum & nervosas partes impetentibus.

Quibus in febribus lentores & nigredines circa dentes apparent, periculosum.

Significant enim maximam crudorum & crassorum humorum copiam; & maximum febris incendium, quod humores illos crassos exsiccet & exurat.

In lingua. *Lingua nigra cum siccitate, scabritie, scissuris, & ustione, lethalis.*

Hæc enim omnia à febre ardente & valde exurente ducunt originem, cujus vi lingua impensè exarescit, & adustas fuligines à viscerum incendio elevatas recipiens, camini instar, nigredine illa tingitur. A minori quidem ustione siccitas & scabrities efficiuntur: à vehementiori verò scissuræ producuntur, quemadmodum terra valde exsiccata æstatis tempore, rimas undique & fissuras patitur. Lingua ab initio exusta significat visceris alicujus inflammationem, quæ ex hypochondriorum dolore, duritie, tumore, aut calore dignoscitur.

Lingua tremula in acutis, mortifera.

Significat enim maximam animalis facultatis imbecillitatem, & summam cerebri læsionem, ideò phreniticis, jam morti proximis, lingua hoc modo solet contremiscere. Quod dilucidè exponit Galenus *in* 1. *prorrhet. textu* 19. his verbis: *Tremor igitur linguæ accidit, debilitata propter siccam intemperiem animali facultate. Convulsiones vero siccitatem musculorum ipsius, unà cum capite affectorum, consequuntur: sicut & vox obtremiscit propter infirmitatem, quæ ab horum intemperie contracta est. Prædicta autem hæc omnia symptomata, quæ à siccitate capitis intentiore fiunt, mentis motionem fieri quoque indicant.*

Fauces exulcerari cum febre, malum; verùm si aliud signum superveniat eorum, quæ diximus pessima esse, prædicere oportet, cum periculo esse hominem. Hippocrat. in prognost.

In faucibus. Fauces exulcerari solent, vel ab acri destillatione à capite defluente, vel cùm totum corpus laborat magna cacochymia, in febre ardente aut maligna. Quo fit, ut plerisque eorum, qui lue venerea aut elephantiasi tenentur, in faucibus ulcuscula fiant. At in morbis acutis, de quibus hîc tantum agimus ut plurimum mali sedes est aut in thorace, aut in hypochondriis. Cum ergo fauces incumbant viæ quæ venit à pulmone, & quæ venit à ventriculo, excipiunt fumos omnes, qui ab illis locis adscendunt, qui si acres ac erodentes sint, eas exulcerant. Oportet ergo locum hunc per eas febres assiduè intueri, eadem prorsus causa, qua linguam. Eodem enim modo repræsentat febris vehementiam, nimirum, ut per febrem maximè ardentem lingua fit arida, & multis fissuris affecta, si ingens sit, ita etiam fiunt faucium ulcera, maximè si Medicus non fuerit diligens per febris ardorem, in usu eorum, quæ sitim sedant. Verùm cùm Medicus hæc auxilia non omiserit, exulcerari fauces, multò majoris ardoris indicium est. Meritò ergo Hippocrates dicit, malum esse, non tamen adeo malum est ut vel sine ullo alio signo possimus mortis periculum prædicere. Nam fieri potest, ut ob destillationem, quæ cum febre conjuncta est, exulcerentur fauces, quod non adeo malum est ut hac una de causa mortis periculum prædici possit. Si verò à summa partium inferiorum intemperie procedat faucium exulceratio, periculosa quidem est: sed cum illa non poterunt non apparere signa alia prava. Oportet ergo signa alia considerare, & si aliquod aliud pravum appareat, mortis periculum prædicere. Valesius hoc signum gravi hoc elogio commendat. *Ego* inquit, *testari possum, me signum hoc magnificare, vidisseque multos, quibus febris ardens jam videbatur inclinare, cum hac affectione perire. Quod accedit gravissimum, est fastidium quoddam maximum, adeo ut nihil possint accipere, sed potum etiam detestentur, quamvis exurantur. In his conjectavi semper internas gulæ partes usque ad ipsum ventriculum ulcere exedi.* Hæc Valesius. Nos verò faucium inflammationes & exulcerationes millies observavimus in febribus illis malignis, quæ annis elapsis populariter grassatæ sunt, & castra Regia potissimum infestabant. Illæ autem ab ipso morbi initio in omnibus ferè ægrotantibus apparebant, ut inter signa hujus morbi pathognomonica vulgo haberentur: unde colligere licet, eas à prava malignaque causa plerumque generari.

In hypochondriis. *Hypochondria optima sunt, quæ sine dolore, mollia & æqualia sunt, dextera ac sinistra parte. Hipp. progn.*

Hypochondriorum nomine vulgò intelligitur tota illa regio, quæ est inter septum transversum & umbilicum, in qua hepar, lien, & ventriculus continentur. Harum partium attrectatio nunquam est contemnenda à Medico per morbos; plurimùm enim facit ad prænotionem. Imò verò singulis diebus Medico diligenti & sedulo attrectanda sunt hypochondria, imitatione Hippocratis, quem hoc in usu habuisse apparet ex 1. *Epid. Ægri.* 2. ubi ait: Sileno tertia die hypochondriorum tensionem apparuisse, quo innuit, se eadem aliis etiam diebus attrectasse. Unde existimandum est, Medicos in cogno-

cognoscendo quotidie hypochondriorum statu debere esse diligentissimos, quandoquidem ibi est sedes facultatis naturalis, hoc est, viscerum naturalium, in quibus ferè tota vis salutis aut interitus posita est, & in quibus tanquam in palæstra quadam omnes ferè morbi & naturæ fiunt conflictus, quos maximè omnium semper Medicus observat. Itaque in morbis acutis hypochondria bene se habere, non leve est optimi præsagii argumentum; nam impossibile est, aliquam partium illarum læsam esse, & hypochondria mollia esse, & absque dolore. Tum æqualitas iisdem locis secundùm dextras & sinistras partes necessaria est, quæ quidem æqualitas in omnibus accidentibus intelligenda est, scilicet in calore, mollitie & mole. Talia enim hypochondria sunt, quæ in hominibus bene valentibus solent apparere.

Hypochondrium exæstuans, aut dolens, aut tensum, aut inæqualiter affectum, à dextris partibus ad sinistras, morbi est non mansueti. Hipp. 2. Coac. & progn.

Hypochondrium ardens & multo calore abundans fit ex calidorum humorum multitudine, ibidem putrescentium. Dolor & tensio ab eadem causa producuntur, partes replente & malam intemperiem in iis producente; vel etiam à nimio calore siccitas introducitur, quæ tensionem facit. Inæqualiter afficitur parte alterutra, vel utraque, quando scilicet hîc calidius, illic frigidius est, hîc durius, illic mollius, hîc lævius, illic asperius, alibi doloris expers, hîc dolens, denique magis minusvè distentum: quæ omnia aliquam earum partium deteriùs habere significant, & aliqua inflammatione affici, quæ in febribus acutis sæpissimè solet contingere.

Hypochondria sursum revulsa, nullis criseos per hæmorrhagiam futuræ signis apparentibus, mala.

Contingit aliquando, instante hæmorrhagia critica, hypochondria sursum revelli; humoribus sursum irruentibus vi jecoris se contrahentis & excutientis humores illos; quod tamen sine dolore fit, & parùm durat, & alia signa apparent futuræ hæmorrhagiæ. Si verò diu perseveret illa hypochondriorum revulsio, cum dolore & sine ullis futuræ hæmorrhagiæ signis, pessima est & lethalis; fit enim ab inflammatione vel exsiccatione, ex ardore febrili diaphragmatis, aut membranæ costas succingentis, quæ partes contractæ & revulsæ attrahunt secum peritonæum & hypochondria, quæ illis annectuntur. Hujus rei etiam signum erit certissimum vox acuta, quæ antea fuerat gravis; illa enim immutatur ex diaphragmatis contractione, unde Hippocrates *in Coacis*: *Quibus acuta vox, hypochondria intro sursum iis revulsa sunt.*

Tumor in hypochondrio durus & dolens pessimus, si totus est in hypochondrio. Si verò sit in alterutra parte, minùs periculosus est in sinistra. Hipp. 1. *progn.*

Tumor durus & dolens ab inflammatione fit, quæ si totum occupat hypochondrium, maximum impendet periculum: si solùm dextrum, minus; & si solum sinistrum, adhuc multò minus. Ratio uniuscujusque evidentissima est. Etenim inflammata esse simul plura viscera in febre acuta, exitiosissimum est. At cùm in dextera parte collocatum sit jecur, in sinistra lien; certissimum est, affectum eundem multo esse graviorem in jecore, quod nobilius est viscus, quàm in liene, multò ignobiliori.

Tibiarum inflatio vespere apparens, & manè discussa, cum bonis signis bona, cum malis mala est.

Hæc tibiarum inflatio contingit sæpe in convalescentibus. At si convalescentiæ signa non appareant, sed alia quædam signa mala, hydropem minatur, aut pravam aliquam hepatis dispositionem significat. Aliquando enim apparuit, cùm abscessus esset in hepate. (*Conf. ad hæc omnia Melet. III.* 27. 28. 29. 60. 61. 62.)

CAPUT III.

De modo, quo finietur morbus: An scilicet per crisin, vel paulatim solutionem.

OMnes morbi vel per crisin, vel per paulatinam solutionem finiri consueverunt.

Per crisin finiuntur qui magni sunt & acuti; paulatim verò finiuntur, qui inter chronicos recensentur, aut nullam habent magnitudinem.

Signa igitur morbum acutum & magnum, vel chronicum & parvum indicantia, etiam per crisin, vel paulatinam solutionem, utrum sit finiendus, pronuntiabunt: quæ quidem in diagnosi fuere proposita, indeque repetenda. (*Melet. II.* 143. *III.* 68.)

CAPUT IV.

De tempore, quo finietur morbus: ubi dies & hora futuræ criseos prænuntiantur.

TEmpus futuræ criseos ex duobus potissimùm innotescit, acumine nimirùm morbi, & concoctionis finis: quæ omnia ex sequentibus theorematis patent.

Morbi acuti simpliciter decimo quarto die solent judicari, peracuti die septimo, & perperacuti die quarto. *Acutorum differentiæ.*

Has morborum acutorum differentias dignoscemus ex vehementia & celeritate symptomatum. Si enim primo statim die symptomata ingravescant, sumantque vehementiam & impetum, erit perperacutus, seu extremè peracutus, & quarto morbi die judicabitur. Si verò impetum sumant & vehementiam primo quidem quaternario, sed non primo statim die, erit ille peracutus, & septimo judicabitur. Si verò vehementia illa secundo tantum quaternario, idque in illius principio apparuerit, decimo quarto crisis erit speranda. Si denique post septimum tantùm impetus sæviat, vigesimo tantum, vel vigesimo primo judicium apparebit.

Notandum autem est, crises illas dies judicatorios non rarò prævertere aut retardare, pro materiæ mobilitate aut contumacia, & in diebus indicibus perfici, qui etiam sunt nonnihil judicatorii: quod tamen inde poterit dignosci, cùm vehementia & impetus morbi paulò citiùs vel tardiùs incipiunt, ex. gr. cùm impetus incipit in principio secundi quaternarii, nimirum die quinto, crisis decimo quarto erit speranda. At si sexto vel septimo tantùm impetus incipiat, decimo septimo futuram crisin erit conjiciendum. Quæ quidem solerti admodum indigent exercitatione, ab usu artis comparata.

Si primo statim morbi die concoctionis signa apparuerint, quarto morbus judicabitur: si quarto tantum appareant, septimo finietur. Si septimo appareant, undecimo judicabitur. Si undecimo, fiet crisis decimo quarto: & ita de aliis per quartenarios vel septimanas, computando juxta naturam morbi.

Concoctionis signa aliunde sunt repetenda. Ex his tamen præcipuum est in febribus, hypostasis urinarum. *Notandum* autem est, concoctionis signa cum vehementia symptomatum perpetuò esse conjungenda, ut certam prognosin efficias.

At verò jam futura crisis facilè dignoscitur ex perturbatione, quæ illam solet præcedere: cùm enim fieri incipit certamen morbi & naturæ, omnia symptomata maximè exacerbantur, quod innuit Hipp. Aphor. 13. sect. 2. Quibuscunque crisis sit, iis nox gravis ante accessionem existit.

Hora denique futuræ criseos inde artificiosè erit præsa-

præsagienda, supponendo primùm omnem crisin in morbi vigore seu statu fieri. Cum ergo vigoris tempus cognóvimus, criseos etiam tempus cognoscemus. Rursus si morbus aliquas habere solet exacerbationes, priùs animadvertimus, quâ horâ fieri soleant exacerbationes, & quantum temporis perdurent, ac postremò quâ horâ vigor exacerbationis soleat apparere: cùm enim certum sit crises in vigore morbi & in vigore exacerbationis fieri, illis sedulo præcognitis, non solum diem, sed ipsissimam etiam horam futuræ criseos prævidebimus. Conf. Joëlem. (*Melet.* 66. 68. 69.)

CAPUT V.

De loco, per quem futura est crisis. Ac primùm de signis futuræ criseos per vomitum.

OMnis critica vacuatio fit per vomitum, vel alvi fluxum, vel sudores, vel urinas, vel hæmorrhagiam, vel menses, vel hæmorrhoïdes, vel abscessum: quorum signa, è prædictis fontibus deprōpta, sequentibus patefient theorematis, à vomitu incipiendo.

Actiones visus. *Tenebricosæ apparitiones oculis obversantes, futurum vomitum prænuntiant.*

Indicant enim materiam mobificam in ventriculo cumulari, quæ halitus copiosos ad caput emittit, & hujusmodi apparitiones tenebricosas efficit.

Capitis dolor acris & mordens, futurum vomitum significat.

Ille enim dolor à dictis halitibus excitatur, qui acrimoniâ suâ meninges cerebri vellicant.

Oris ventriculi morsus instantē vomitum significat.

Fit enim à dictis halitibus, partes illas vellicantibus.

Motus. *Rigor & frigus hypochondriorum instantem vomitum significant.*

Fit enim etiam à dictis halitibus, partes illas vellicantibus.

Labri inferioris tremor instantem vomitum significat.

Fit enim ob communicationem tunicæ interioris ventriculi cum ore & palato.

Excrementa. *Sputationes frequentes imminentem vomitum significant.*

Fiunt enim ob dictam tunicæ communionem; & ventriculi compressionem, sese ad vomitum accingentis. (*Melet. III.* 70.)

COROLLARIUM.

Nota, ut plurimùm post vomitionem criticam subsequi diarrhœam; quæ morbo finem solet imponere, & reliquias ex vomitu expurgare.

CAPUT VI.

De Signis criseos futuræ per alvi fluxum.

CRisis, quæ per alvi fluxum perficitur, non admodum certis & manifestis signis indicatur. Illa tamen erit prænoscenda partim ex signis, quæ proponentur, partim etiam ex signorum privatione, quæ alias crises indicare solent. Ad eam igitur prænoscendam sequentia proponentur theoremata.

Quibus adsunt frequentes ructus, eisque succedunt multi flatus & crepitus ventris cum borborygmo, & quadam illius inflammatione, eos instantem alvi fluxum expectare oportet.

Hæc enim omnia significant translationem materiæ morbificæ ad intestina.

Lumborum dolor, cum aliis signis potissimum conjunctus, alvi fluxum prænuntiat.

Quando enim per venas mesaraïcas humor noxius fertur ad intestina, dolor lumbis communicatur per continuationem mesenterii; quod à ligamentis lumborum vertebras contrectantibus, ducit originem.

Quibus hypochondria suspensa murmurant, dolore lumborum superveniente, alvi iis humectantur, nisi flatus erumpant, aut urinæ multitudo procedat: in febribus autem hæc. Aph. 73. Sect. 4.

Cùm regio hypochondriorum intumescit, & murmurat, constat humorem cum flatu eò loci redundare. Quibus si dolor lumborum succedit, humor ille aut flatus deorsum repit, unde alvi fluxus sequitur, aut saltem flatuum eruptio per sedem, nisi ille humor per urinas evacuetur. (*Melet. III.* 70.)

COROLLARIUM.

Nota, majorem fieri conjecturam, si toto morbi decursu alvus libera valde fuerit, aut die indice apparuerit fluidior, quàm alio tempore.

CAPUT VII.

De Signis futuræ criseos per sudores.

MOrbi acuti frequentiùs multò per sudores, quam aliam quamvis evacuationem solent judicari. Ideo exactiores paulò erimus in futuri sudoris signis investigandis, quorum facilem intelligentiam sequens Tabula præstabit, notata literâ M.

M Signa indicantia futurā crisin per sudores desumuntur vel ab	Essentia.			
	Causis, quæ sunt vel	Efficientes	Externæ	aër.
			Internæ	hūores
		Materiales	corpus ægrotātis	
	Effectibus qui sunt vel	actiones	animales	Rigor.
			vitales	Pulsus.
			naturates	Supres-tio urinæ
		excrementa.		
		qualitates mutatæ.		

Cujus Tabulæ seriem observando, sequentia proponentur theoremata.

Morbi acutissimi per sudores utplurimum judicantur. *Essentia.*

Fiunt enim ab humore bilioso, calido & tenui, qui facilè per habitum corporis excluditur.

In calida & humida aëris constitutione morbi ut plurimum per sudores terminantur. *Causa efficientes. Aër.*

Quandoquidem à calida & humida aëris ambientis temperie pori & meatus totius habitus laxantur & aperiuntur, humores liquantur, & fluidiores efficiuntur, ut facilè per sudores expurgari valeant.

Quicunque morbi ab humore tenui & calido producuntur, per sudores solent judicari. *Humores.*

Sic febres biliosæ plerumque per sudores judicantur, quia illius humoris tenuitas & calor facit, ut à natura commodè per habitum excernatur.

Quicunque ægrotantes carne molli & cute laxa sunt præditi, his per sudores crisis facilè perficitur. *Causa materialis. Corpus ægrotantis.*

Sive illa habitus laxitas & mollities à nativa dispositione fit, sive à cœli constitutione, ut dictum est, perpetuò maximè confert ad crisin per sudores efficiendam.

Rigor aut horror in febribus continuis apparens, crisin per sudores imminere significat. *Effectus. Actiones animales. Rigor.*

Quia humores illi tenues dum à venis ad habitum feruntur, partes membranosas vellicant acrimoniâ suâ, atque ita rigorem pariunt.

Pul-

Naturales. *Pulsus mollis & undosus in febribus, sudorem adfuturum demonstrat.*

Quando enim tenuiores humorum partes ad habitum affectant viam, arterias humectant & emolliunt; unde fit pulsus mollis & undosus, sudoris futuri prænuntius.

Supressio urinæ. *Urinæ suppressio in febribus crisin per sudorem futuram ostendit.*

Excrementa. Quia cum eadem fit materia sudoris & urinæ, nimirum serosi humores, dum illi ad habitum feruntur, necesse est urinam supprimi, aut maximam pati imminutionem.

Si calidus quidam vapor è corpore ægrotantis elevari præsentiatur, aut levis quidam mador percipiatur, per sudorem futura est crisis.

Si præter consuetudinem in ægrotante partes corporis externæ incalescant, aut facies rubescat, crisis per sudorem futura judicatur.

Postrema hæc duo signa ostendnut naturam ad habitum corporis viam affectare, per quam humores noxios & præternaturales expellat. (*Meleth. c.* I.)

CAPUT VIII.

De Signis futuræ Criseos per urinas.

Signa futuræ criseos per urinas, pauca admodum proponuntur: illa tamen licet prævidere partim ex quibusdam signis positis, partim verò ex absentia aliorum. Si enim signa apparuerint, quæ crisin futuram in genere demonstrent; & nulla vomitus, diarrhœæ, sudoris, aut hæmorrhagiæ signa apparuerint, per urinas eam futuram, erit colgendum.

Signa verò quæ illam futuram peculiariter demonstrant, hac serie proponuntur, quæ tamen simul sunt colligenda, ut aliquam in judicando certitudinem habere valeamus.

Illa autem hæc sunt:

Hyberna constitutio.

Senilis ætas.

Cutis densitas.

Frequens micturitio, vel urinæ copiosiores die indice apparentes.

Ardor vel pruritus in extremo pudendi.

Gravitas in hypochondrio.

Tria priora signa continent impedimenta, quæ in habitu reperiri possunt & efficere, ne serosus humor per sudores expurgetur. Cùm autem eadem materia, quæ per sudores effluit, per urinas facilè possit expurgari, posito impedimento in via sudoris, conjicere possumus per urinas futuram excretionem. At tria signa posteriora ostendunt jam humores descendere ad urinæ meatus. (*Melet. III.* 70.)

CAPUT IX.

De Signis futuræ Criseos per Hæmorrhagiam.

Futuram hæmorrhagiam sequentia theoremata demonstrant.

Essentia. *Inflammationes hypochondriorum hæmorrhagiâ utplurimùm solvuntur.*

Et in hoc solutionis modo tota salutis spes est constituta, quia si non accidat, mors prædicenda est.

Causæ adjuvantes. *Hæmorrhagiæ sæpius solent contingere usque ad vigesimum quintum annum, quàm ultrà hunc, & quidem temperamento sanguineo aut bilioso, vernâ tempestate, & austrinâ constitutione.*

Effectus. *Ex effectibus, qui ab actionibus læsis, excrementis, & qualitatibus mutatis desumuntur, sequentes futuram hæmorrhagiam prænuntiant.*

Insomnia & imagines rerum rubrarum.

Capitis & cervicis dolor subinde obortus.

Temporum gravitas & pulsatio magna in arteriis illorum.

Tinnitus, vel sonitus aurium.

Oculorum hebetudo & marmaryges illis obversantes.

Ruber eorumdem, ac totius fere faciei.

Lucis aversio.

Lacrymæ involuntariæ.

Pruritus nasi.

Sanguinis stilla die indice.

Spirandi difficultas.

Tensio hypochondriorum sine dolore.

Quando sanguis ad caput deferri incipit, parit in cerebro phantasmata rerum rubrarum, tum per insomnia, tum etiam inter vigilandum, ut juveni Romano contigit, cujus mentionem facit Gal. *lib. de Præsag. ad Posthumum*: is enim morbo acuto laborans, rubrum serpentem ad cubiculi laquearia oberrantem videre visus est, quo perterritus, è lecto subinde exsiliit, unde Gal. adventantem hæmorrhagiam prædixit, & sanguinis missionem impedivit, quàm alii Medici præscripserant. Dolor capitis & cervicis, ex eadem sanguinis translatione ad partes superiores exoritur, qui membranas divellens distendensque, doloris sensum parit. Pulsant arteriæ temporum extraordinario motu propter earum compressionem, quæ à venarum repletione fit. Aurium tinnitus fit ex vaporibus ad cerebrum magna copia ascendentibus. Visus hebetudo fit, quia copiosi & crassi vapore, ad superiora elati, meatus obstruunt: unde fit, ut denegato aditu spiritui animali, hebescat visus. Marmaryges oculis observantes, nihil aliud sunt quàm tenuia quædam & divulsa corpuscula variorum colorum intra corneam tunicam & crystalloidem contenta, ex vaporibus sursum elatis producta, quæ licèt interiùs sint, exteriùs tamen posita deceptione visus, apparent; quandoquidem oculus externæ assuetus visioni, quæcunque intus sunt, extra esse judicat. Rubor faciei & oculorum ex sanguine fit, qui majori copia ad illas partes cumulatur. Lucis aversio ex eo proficiscitur, quòd distenti oculi humorum copiâ & ex nimia luce magis distendantur, quia lux disgregat spiritus, unde oculi dilatatio, quam dolor consequitur, quem ut evitent ægrotantes, lucem refugiunt. Lachrymæ involuntariæ fiunt ex repletione oculorum, & partium adjacentium, quæ præter modum distentæ comprimunt glandulas illas humorem continentes, ex quo lachrymæ generantur, Pruritus narium fit ex vaporibus sursum ascendentibus & nares vellicantibus. Sanguinis stilla die indice apparens, ut quarto vel undecimo, ostendit futuram hæmorrhagiam die judicatorio, v. g. septimo, vel decimo quarto, quia diebus indicibus natura incipit transferre humores ad eas partes. Difficilis redditur respiratio, quia dum sanguis ad superiora transfertur, diapharagma comprimitur. Tensio denique hypochondriorum fit, quia sanguis in suo fonte & radicibus venarum moveri incipit, sed fugax est ea distensio, & sine dolore; quemadmodum & difficilis respiratio: si enim diutiùs & contumaciter perseverarent, signa essent potiùs hepatis inflammati. (*Melet. III. c. I.*)

CAPUT X.

De Signis futuræ criseos per menses aut hæmorrhoïdas.

Mensium & hæmorrhoïdum fluxus futuri iisdem signis dignoscuntur; in eo tamen distinguuntur, quod si in muliere appareant, menstruas purgationes pati consueta, per uterum perficiantur: Si vero in viro se prodant, hæmorrhoïdes pati solito, per eas futuram

turam crisin arbitrandum sit. Illa autem signa, utrique vacuationi communia, sunt hæc.

Dolor & gravitas lumborum, ac æstus eorumdem.
Dolor & tensio in hypogastrio.
Oris ventriculi molestia.

QUando sanguis ad partes inferiores descendit venam cavam admodum replens atque distendens, dolorem & gravitatem, necnon æstum in eis efficit, quandoquidem vena cava descendens lumbis superjacet; à qua insignes rami ad hypogastrium deferuntur, qui dolorem etiam atque tensionem in iis partibus efficiunt: unde etiam molestia in ore ventriculi persentitur, propter magnum consensum, quem habent partes hypogastricæ & lumbares cum ventriculo. (*Melet. III. c. I.*)

CAPUT XI.

De Signis Futuri Abscessus.

ABscessus in aliquo morbo eventurus, sequentibus aphorismis breviter significatur.

Quos febres longæ exercent, iis tubercula, vel labores in articulis fiunt. Aph. 44. *sect.* 4.

Febres longæ eæ dicuntur, quæ ultra quadraginta dies exporriguntur, & fiunt ex materia frigida, crassa & contumaci: quoniam igitur illa materia non facile per excretionem potest vacuari, ideò sæpissime ad partes debiliores à natura expellitur, ibique abscessum producit.

Quicunque urinas tenues & crudas multo tempore mingunt, si alia omnia signa ut in supervicturis sint, in his oportet expectare abscessus in regionibus infra septum transversum. Hipp. 2. *progn.*

Dictum fuit supra, signa cruditatis longo tempore durantia, si vires sint debiles, mortem præsagire, eo quòd metus sit, ne æger possit durare, donec materia concocta sit. At verò si vires sint validæ, & reliqua signa convalescentiam polliceri videantur, sperandum est fore, ut homo liberetur, non quidem perfecta solutione, sed permutatione vel abscessu.

Quæ cum rigore sistuntur urinæ, iis qui sopore tentantur, parotidas fore sperabile. Hipp. *in Coac.*

Sopor magnam cerebri oppressionem significat, quæ rigore superveniente abscessum producit, aut magnam convulsionem.

Febricitantibus, lassitudinem habentibus in articulis, & circa maxillas potissimùm, abscessus fiunt. Aphor. 31. *sect.* 4.

Lassitudo spontanea in febribus fit ex crassorum & crudorum succorum multitudine, & illæ febres difficillimi sunt judicii, atque utplurimùm per abscessus judicantur.

Quibus convalescentibus ex morbo aliquid laboraverit, illis abscessus fiunt. Aph. 32. *sect.* 4.

Non solùm dolor aliquam partem affligens circa morbi declinationem, in ea futurum abscessum præmonstrat, sed etiam ea omnia, quæ partem debilem esse ostendunt.

Nota ex Hippocr. *Aphor.* 74. *sect.* 4. quod dum signa futuri abscessus apparent, à metu abscessus liberet, si urina multa, crassa, & alba appareat, idque multò certiùs & citiùs, si cum his urinis hæmorrhagia contingat. (*Melet. c. I.*)

CAPUT XII.

De Signis eorum, quæ superventura sunt his, qui jam ægrotant, vel in morbos prolabuntur. Ac primùm de signis futuri delirii.

MUlta in morbis præter crisin supervenire solent, tùm symptomata gravia, tùm etiam, quando unus morbus in alium commutatur; quæ omnia si à Medico prævideri possint, summum illi honorem & ægrotanti utilitatem afferre solent. Eorum igitur signa juxta prædictam methodum proponere aggredimur, à signis futurii delirii incipientes, quæ quidem sequentibus theorematis innotescent.

Oblivio derepente contingens in acutis, phrenitidem prænuntiat. *Actiones animales; principes.*

Ostendit enim cerebrum jam affici, & materiam morbificam ad ipsum à partibus inferioribus irrumpere. *Minus principes.*

Somni perturbati atque tumultuosi, delirium portendunt.

Hoc docuit Hipp. *in Coac.* his verbis: *Turbulentæ ferocesque excitationes è somno, delirium afferunt.* Et ostendunt cerebrum valdè affici, & à naturali suo statu dimoveri. *Somnus & vigilia.*

Vigiliæ indesinentes delirium afferunt. Hipp. *in prognost.*

Utraque enim affectio ab eadem causa producitur: calida nimirum & sicca cerebri intemperie, ut docet Galen. 4. *de præs. ex pulsib.* Ideò remissior intemperies facit vigiliam. Quando verò intenditur, in delirium commutatur.

Tinnitus & sonitus aurium, vel etiam surditas, insaniam sæpe præcedit, præsertim si cum urinis appareat, habentibus suspensionem claram & sublimem. Hipp. 1. *prorrhet.* *Auditus.*

Significant enim hæc materiam transferri ad cerebrum, à qua delirium excitatur.

Exquisitus nimium odoratus futuram insaniam prænuntiat.

Significat enim insolitam cerebri exsiccationem, & spirituum attenuationem, quæ cerebrum ad phrenitidem disponit.

Dolor capitis vehemens & assiduus, in acutis febribus, delirium portendit, præsertim qui in auribus observatur, aut qui cum præcordiis revulsis conjungitur. *Tactus.*

Significat enim humores magna copia transferri ad cerebrum, idque vehementer afficere.

Lateris dolor, qui cum sputo bilioso sine causa manifesta evanuit, excessum affert mentis.

Significat enim translationem humoris biliosi à latere ad cerebrum.

Surarum dolores mentem præcipitant, idque tum alias, tum si in urina parvum sit enæorema. Hipp. *in Coac.*

Tanta est surarum communio cum partibus principibus, ut quemadmodum in calcis fractura accidunt febres peracutæ, tremulæ, singultuosæ, paucorum dierum, mortiferæ denique; ita quoque in surarum doloribus, qui fiunt à cacochymia maligna, febris excitetur in corde, & delirium in cerebro, quandoquidem humores maligni facilè cerebrum invadunt. Quanquam verò hujusmodi dolores non modò surarum, sed & femorum, dorsi, & aliarum partium ignobilium, sua præsentia delirium portendant, attamen multò certiùs id præstant, si postquam apparuerint, occultentur. Significant enim materiæ morbificæ translationem ad cerebrum; ut videre est apud Hipp. in 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 5. ubi Calvus in Larissa femur dextrum doluit repentè, eorum verò quæ adhibebantur, nihil juvabat. Prima die febris acuta, ardens, dolores autem pergebant. Tertia femoris quidem dolor cessavit, alienatio verò mentis, & turbatio, & multa jactatio. Quarta circa meridiem extinctus est acutissimè.

Respiratio magna & rara delirium significat.

Spiritus magnus & rarus proprius est delirantium Hipp. 1. *progn.* 24. illi enim, ob febris ardorem plurima respiratione indigentes, atque ob mentis errorem respirare obliviscentes, raro respirant, & raritatem magnitudine compensant. Hæc sententia *Actiones vitales.*

tentia eſt etiam Galeni *de difficultate reſpirationis*, *cap.* 3 Ubi oſtendit hujuſmodi reſpirationem eſſe deliriis propriam. Et *cap.* 10. *ejuſdem libri* dicit, Philiſcum & Silenum non habuiſſe alias cauſas talis reſpirationis, quàm delirium. De Philiſco & Sileno agitur apud Hipp. in *epidem. ſect.* 1. *hiſtor.* 1. & 2. Utrique à principio reſpiratio magna & rara fuit, in progreſſu verò manifeſta deliria contigerunt.

Excrementa. *Urinæ albæ & lucidæ in acutis, phrenitidem prænuntiant.*

Significant enim bilem, quæ per urinas effundi ſolebat, eaſque caloratiores efficere, ad cerebrum transferri.

Qualitates mutata. *Si in morbo acuto album oculi rubrum appareat, phrenitidem portendit.*

Significat enim membranas cerebri inflammari, quæ inflammatio facilè communicatur tunicæ adnatæ, quæ ab ipſis ducit originem.

Accidentia propria. *Si pulſus inſit in hypochondrio, tumultum ſignificat aut delirium: verùm oculos horum conſpicari oportet. Si enim obtutus crebro movetur, fore ut furiant, expectandum eſt.*

Cùm arteria pulſat vehementer in eo loco, in quo non ſolet ſentire, calidam ſignificat intemperiem, & multum flatus calidi per arterias delati, quæ ipſa cauſa tentans cerebrum, delirium facit. Iis enim quæ per arterias meant, expeditiſſima via eſt ad cerebrum per carotidas & jugulares, quæ penetrant in ipſos cerebri ventriculos. Cùm verò delirium cum furore eſt, accidit menti magna varietas imaginationum & inquietudo; movet ergo variè oculos, quaſi requirens res varias, quæ illi obverſantur per cerebrum.

CAPUT XIII.

De Signis futuræ Convulſionis.

Effectus actiones principes. *Ex frigore cùm adeſt metus & mœror immeritò, convulſione finis eſt.* Hipp. *in Coac.*

Metus & mœror fiunt ex contractione ſpirituum verſus ſua principia, à copia humoris melancholici obrutotum, unde cum frigore conjuncta ſunt; atque ita humor ille cerebrum afficiens convulſionem excitat, niſi hæmorrhoïdibus, varicibus, aut menſium profluvio vacuetur.

Minùs principes. *Deliria immaniſſima in convulſionem deſinunt.* Hipp. *in Coac.*

Somnus, & vigilia. Fiunt enim à calidiſſima & ſicciſſima cerebri intemperie, quæ principium nervorum afficiens, convulſionem inducit à ſiccitate.

Quibus incidente rigore, nocturna exacerbatio ſomni vacuitatem affert, cum fatuitate conjunctam, ſi nonnunquam in ſomnis urina excidit, convulſione finis fit. Hipp. *in Coac.*

Hæc omnia ſymptomata ſignificant materiæ anadromen ad cerebrum, quæ convulſionem minatur.

Dolor capitis ingens & perſeverans cum alvo ſuppreſſa convulſionem minatur.

Tactus. Significat enim materiam morbificam in cerebrum defigi, quæ ad nervorum principium tandem delata, convulſionem efficit.

Dolores cubitorum & cervicis graves & profundi convulſiones accerſunt.

Procedunt enim ab oppreſſione partium poſteriorum cerebri, & humorum diffuſione in ſpinalem medullam, aut membranas ejus, ob copiam materiæ, aut malignam qualitatem, quæ extenditur per dorſum & ad cubitum: eo quòd natura cauſam diſſolvere aut concoquere non valeat.

Excrementa. Urina. *Urina cum rigore ſuppreſſa, prava, convulſionem enim invehit, cùm alias, tùm ſi anteà ſopor invaſerit.* Hipp. *in Coac.*

Rigores ſymptomaticos cum urinæ ſuppreſſione, convulſio facilè excipit: quandoquidem oſtendunt anadromen humorum ad cerebrum, & principium nervorum; idque magis, ſi æger ſopore afficiatur, quia evidentiſſimum eſt affecti cerebri indicium.

Urina, quæ in ſomnis excidit præter conſuetudinem, convulſionem minatur.

Significat enim muſculum cervicem occludentem, debiliorem eſſe redditum, cujus motus dependet à nervo, cujus principium & origo in vitio eſt, niſi peculiari morbo pars illa afficiatur.

CAPUT XIV.

De Signis Futuræ Recidivæ.

Futura recidiva, in convaleſcentibus, ſequentibus theorematis poterit prævideri.

Eſſentia. *Morbi maligni & mali moris non rarò ſolent recidere.*

Illi enim naturam admodum debilitant, ut vix poſſit à cauſa morbifica ſe ita perfectè liberare, quin aliquæ ſuperſint reliquiæ, recidivam producturæ.

Morbi quantò longiores ſunt, tantò magis obnoxii recidivæ: quanto verò acutiores, minùs revertuntur.

Morbi diuturni fiunt à materia craſſiori & frigidiori, quæ difficiliùs concoquitur & evacuatur. At morbi acuti ex materia tenuiori, quæ faciliùs præparatur atque excernitur.

Quibus die non critico febres ſolvuntur, iis revertuntur.

Quemadmodum dies critici maximam habent vim ad perfectam morborum curationem, quandoquidem tunc temporis natura utiliter excernit humores morbificos; ita quæ die non critico contingunt ſolutiones, infidæ perpetuò eſſe conſueverunt, quandoquidem naturæ bene operantis legibus non reſpondent.

Morbi, qui ab atra bile, variis & mixtis humoribus, viſcidis, craſſis, & perverſis oriuntur, recidivas facere ſolent.

Illi enim humores maximè rebelles ſunt & à natura perfectè ſubigi & edomari nequeunt, unde recidivæ ſolent exoriri.

Cauſæ internæ. *Morbi, qui à ſanguine, pituita dulci, aut bile pallida producuntur, aut aliis humoribus, qui nullam malignitatem acceperunt, ſimpliceſque exiſtunt, & qui neque copia hominem gravant, nec craſſitie aut lentore ſunt præditi, nullam recidivam minantur.*

Quia natura facillimè ſe liberat à ſarcina hujuſmodi humorum, qui nullam contumaciam præ ſe ferunt.

Externa. *Qui morbi in hyeme, vere, aut prima æſtate contingunt, non ſolent facere recidivas: Qui verò autumno ſolent contingere, illis maximè obnoxii ſunt.*

Hieme enim & vere calor nativus potentiſſimus eſt & noxios humores efficaciter diſſolvit. Autumno verò maximè debilis eſt, exhauſtus ex prægreſſæ æſtatis exſolutione; ideò vix poteſt cauſas morbificas integrè diſcutere.

Qui bona corporis conſtitutione præditi ſunt, à morbo ſemel curati, non patiuntur recidivas: at malè conſtituti, ut plurimùm relabuntur.

Subjectum. Robur partium cauſam morbificam perfectè diſſolvit; at quando eſt imbecillitas, ut in malè habitis, imperfecta fit humorum excretio.

Quicunque ægrotantes perfectam ſanitatem nequeunt adipiſci, & à paucis rebus juvantur, læduntur verò à plurimis, ſunt in periculo recidivæ.

Juvantes & lædêtes. Hæc omnia ſignificant cauſæ morbificæ reliquias in corpore latitantes, quæ recidivas facere conſueverunt.

Effectus. *In quibus convaleſcentibus actiones, excrementa, & qualitates plurimùm à naturali conſtitutione evariant,*

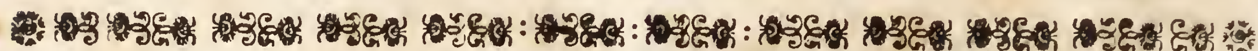
riant, nec ad pristinum statum reducuntur, in his metuenda est recidiva.

Quibus febres cessant sine signis concoctionis, recidivam in his expectare oportet. Hippocrates *in prognost.*

Non possunt humores morbifici convenienter excerni, nisi priùs concocti fuerint: ideò, quamvis febris cesset, si cruditatis signa appareant, ostendunt materiam morbificam adhuc intùs retineri; recidivam effecturam.

Si post crisin peractam urina tenuis diu reddatur, & parum colorata, recidivam prænuntiat.

Significat enim naturæ imbecillitatem, quæ concoctiones suas ritè non exercet; unde novorum excrementorum proventus, ex quibus recidiva expectanda est. (*Melet. III. 56.*)

INSTITUTIONUM MEDICARUM LIBER QUARTUS,

Qui est de Υ'γιεινῇ, seu valetudine conservanda.

PROOEMIUM.

Finis Medicinæ duplex est, ut scilicet sanitas præsens conservetur, & amissa recuperetur. Priori debetur Υγιεινὴ, *posteriori* θεραπευτικη.

Υγιεινη, *in sex rerum non naturalium administratione tota versatur. Illæ autem sex res nonnaturales sunt Aër, cibus & potus, motus & quies, somnus & vigilia, excreta & retenta, & animi pathemata.*

NOn naturales dicuntur, quasi mediæ inter naturales, & præternaturales. Illæ enim propriè & absolutè naturales dicuntur, quæ corporis viventis constitutionem ingrediuntur, & tractantur *in Physiologia.* Hæ verò dicuntur nonnaturales, quandoquidem rectus ac legitimus earum usus sanitatem conservat, & tunc ad causas naturales referuntur: præposterus verò & illegitimus, morbos producit; & tunc præternaturales fiunt, omniumque propemodum morborum causæ, ut *in Pathologia* docetur. Sunt tamen earum nonnullæ, quæ in rerum verè naturalium serie continentur, ut motus corporis, & animi pathemata, prout functiones sunt à facultatibus suis profectæ: consideratæ verò prout earum usus corpus afficit, nonnaturales appellantur.

Dicuntur etiam necessariæ, quia iis carere, earumque vim effugere non possumus; sed continuò, & necessariò corpus nostrum afficiunt.

Objici potest, alia adhuc esse non pauca, quæ corpus nostrum alterant; & ideò ad res nonnaturales esse referenda, nempe cœlum, aquam, ignem, terram, & regiones; ac proinde senarium earum numerum esse multiplicandum. *Respondemus*, Cœlum, ignem, terram, & regiones ad aërem reduci quia non agunt in nos, nisi per aërem. Aquam verò, si assumatur, ad potum esse referendam; si verò admoveatur, ut in balneo & lotionibus negamus esse necessariam; siquidem ea facilè carere possumus, atque hoc respectu è rerum nonnaturalium censu est expungenda.

Totus igitur hic liber in sex rerum nonnaturalium explicatione versabitur: in eoque ostendemus, quo modo iis utendum sit ad sanitatem tuendam, vitamque incolumem, & à morbis immunem diutissimè conservandam: à cibo & potu incipiendo, quòd majoris sint momenti, & multo plurima in iis consideranda veniant.

CAPUT I.

De Cibo & Potu, seu de Alimentis.

Alimentum est id, quod à calore nativo commutatum in corporis nostri substantiam convertitur, illudque nutrire potest.

In eo differt à medicamento, quòd medicamentum definiatur à Galeno 1. simpl. *quod corporis nostri substantiam alterare, neque in eam, quatenus tale, converti potest.*

Datur tamen medium quoddam inter illa duo, utriusque naturæ particeps, quod & nutrire & alterare potest, vocaturque alimentum medicamentosum, vel medicamentum alimentosum.

Varia autem sunt alimentorum genera, ex diversis rebus petita, quæ tamen omnia sub plantarum & animalium generibus continentur.

REs omnes sublunares, quibus in Medicina utimur, sub triplici genere comprehenduntur, plantarum, animalium, & mineralium. Omne autem mixtum, nutriendi facultate præditum, vitam (*succumque nutritium*) habuisse necesse est, sicque mineralia, (*& non paucæ etiam plantæ*) ex alimentorum serie prorsus excluduntur.

In eorum verò usu consideranda sunt substantia, quantitas, qualitas, ordo, tempus, & hora sumendi; præparatio, consuetudo, & delectatio, ætas, & anni tempus. De quibus omnibus sigillatim agemus. Iisque consequenter præcipuorum ac magis usitatorum ciborum ac condimentorum facultates subjiciemus. Ac tandem potulentorum materiam & vires excutiemus.

CAPUT II.

De Alimentorum Substantia.

Per alimentorum substantiam intelligimus formam & materiam, ex qua illa componuntur.

Sub formæ nomine comprehendimus illam totius substantiæ proprietatem, qua alimentum idoneum redditur, ut in corporis nostri substantiam convertatur. Unde vulgò dici solet, alimenta nos nutrire propter substantiæ similitudinem, quam habent cum corporibus nostris.

Hinc cibi dicuntur boni vel mali succi, multum vel parum nutrientes, quatenus habent substantiam corpori nostro magis vel minùs analogam, eamque puriorem aut multis partibus heterogeneis permixtam.

Ad materiam referuntur, durities, mollities, raritas,

tas, densitas, gravitas, levitas, crassities, tenuitas, lentor & friabilitas.

Quæ licet sub qualitatum secundarum classe contineantur, quia tamen materiam proximè sequuntur, & ideò qualitates materiales nominantur (propterea quod ex varia permixtione humidi cum sicco oriuntur) ad substantiam, vel substantiæ modum reducuntur.

Ergo ratione substantiæ, bona & laudabilia alimenta vocantur, quæ bonum & laudabilem succum, ac pauca excrementa generant, & mediocrem obtinent consistentiam, nempe quæ neque nimis dura, crassa, aut densa; neque nimis mollia, rara, aut tenuia. E quorum genere sunt panis ex purissima tritici farina confectus, recens, benè coctus & fermentatus, caro vervecina, hœdina, vitulina, caponum, gallinarum, pullorum, pipionum, perdicum, aliarumque avicularum montanarum, aliaque sequentibus fusius explicanda.

Prava verò, & dyspepta, ac malè nutrientia, multaque excrementa generantia, dicuntur ea, quæ duram, gravem, densam, ac crassam substantiam obtinent, ut panis fursuraceus, caro bovina, caprina, hircina, legumina, caseus antiquus, & similia.

Hæc tamen bona vel mala alimenta salubria aut insalubria generaliter dicenda non sunt omnibus hominibus; sed pro diversa eorum natura, vitæ genere, & exercitiis illa quibusdā magis conveniunt, hæc verò aliis commodiora sunt. Sic quibus calor fortior est, iis dyspepta alimenta, qualia sunt carnes bubulæ, cervinæ, leporinæ, infumatæ, & similia benè concoquuntur: contra verò eupepta, ut carnes agninæ, vitulinæ ova tremula, pisces saxatiles & similia, deteriùs concoquuntur: siquidem illa corrumpuntur, & aduruntur à calore fortiori: prout enim alterantur facilè, sic promptè vitiantur ac corrumpuntur. Alia verò quæ communiter dyspepta nominantur, sicut difficulter alterantur, ita ægrè ad statum deteriorem perducuntur.

HUjus rei exempla desumere possumus ex iis, quæ exteriùs coquuntur, v. g. melle, quod suâ naturâ dulcissimum, si ulteriùs coquatur, amaritudinem contrahit. Contra verò carnes bubulæ, & porcinæ, diutiùs coctæ, sapidiores evadunt. Idem mel juvenibus est noxium, quoniā à mordaci eorum calore aduritur, & in bilem convertitur, senibus verò salubre est, quoniam à modico eorum calore probe concoquitur. Propter eandem causam agricolæ, fossores, bajuli, nautæ, aliique artifices laboriosam artem exercentes, carnibus hœdinis, vitulinis, pullis gallinaceis, columbinis, & ovis sorbilibus non probè nutriuntur: non solùm quòd à fortiori eorum calore alimenta illa citiùs consumantur ac dissipentur; sed etiam, quòd ab eodem calore nimis concoquantur, & corrumpantur. Contrà verò leguminibus, brassica, caseo, carne bubula, & similibus commodè aluntur.

CAPUT III.

De Alimentorum Quantitate.

Quantitas alimentorum debet esse moderata quæ scilicet corpori nutriendo, & viribus reficiendis sufficiat. Et si hos limites plurimùm excedat, varios producit morbos, ac vitam abbreviat.

Quemadmodum autem ciborum multitudo plurimos morbos generat, sic eorumdem parcimonia, quæ sobrietas vulgò ac frugalitas nominatur, multorum morborum curationi & præcautioni inservit, vitamque longam efficit.

SUmma ac præcipua diætetices ratio in moderata quantitate consistit. Licèt enim alimenta in substantia, qualitate, aliisque conditionibus aliquantulum aberrent; si tamen pauca sit eorum quantitas, benè concoquuntur, & optimè nutriunt. Itaque in primis quantitati attendere oportet, quæ utplurimùm nimia esse solet. Hoc ex se satis patet, quod omnes ferè morbi venæ sectione, purgatione, aliisque evacuationibus curentur, quibus superflua humorum copia auferenda est, quæ ex nimia ingestorum copia ducit originem. Hinc sobrietas, & ciborum parcimonia, sanitatis & vitæ longæ parens dici consuevit. Unde Hipp. *6. epid. sect. 4. Aph. 20. sanitatis studium est, non satiari cibis, & impigrum esse ad labores.* Idem *Aphor. 17. sect. 1. ubi plus cibi quam pro natura ingestum est, hîc morbum facit.* Plato intemperantem civitatem hoc signo patefacit, quòd multos Medicos alat. Hinc natum proverbium: *Intemperantia Medicorum nutrix.* Tum etiam illud: *plures occidit gula, quàm gladius.* Galenus verò: *Majores nostri*, inquit, *paucioribus morbis laborabant, quia frugaliùs vivebant.* Et Seneca luxum & ingluviem sui temporis, mendacem fecisse Hippocratem scribit, qui Eunuchos & fœminas arthriticis doloribus non vexari asseruerat. Arist. verò *in problematis* dicit saluberrimum esse cibum minuere, & laborem augere. Diogenes Cynicus dicere solebat, insanum esse ea à Diis petere, quæ in nostra essent potestate; dum scilicet pro obtinenda bona valetudine Deum oramus; deinde nos cibo, potuque ingurgitamus. His omnibus sacræ Scripturæ auctoritatem subnectamus. Ecclesiastes *cap. 37. Noli*, inquit, *avidus esse in omni epulatione, non te effundas super escam; in multis enim cibis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit usque ad choleram: propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adjicit vitam.*

Idipsum exemplis luculentis confirmari potest. Sanctus Paulus, primus Eremita, referente Divo Hieronymo *in ejus vita*, ad annos 115. ætatem produxit, ex quibus centum egit in Eremo, quadraginta quidem primos cum paucis dactylis, & haustu aquæ; reliquos verò, postquam dactyli defecissent, pane dimidio, quem corvus ei quotidie subministrabat. Sanctus Antonius, teste Athanasio, vixit annos 105. ex quibus 90. egit in Eremo, solo pane & aqua corpus sustentans, quibus interdum aliquid oleris addebat in extrema senectute. Arsenius, præceptor Arcadii Imperatoris vixit annos 120. quorum 55. transegit in deserto, abstinentiâ mirabili. At nostro sæculo Ludovicus Cornarus, Nobilis Venetus, cùm ad 35. ætatis annum vitam insalubrem duxisset, licet multis remediis frustra usus esset, variis frequenter morbis conflictatus: tandem consilio cujusdam Medici solâ diæta morbos illos oppugnare cœpit; cibi & potus quantitatem sensim imminuens donec ad uncias quatuordecim cibi, computando panem, carnes, ova, & alia quævis edulia, & sexdecim potus ad singulos dies pervenisset; in quo regimine perseverans, vitam incolumem, & à morbis liberam, atque vegetam ultra centesimum annum produxit, ut ipsemet testatur *in libello de vitæ sobriæ commodis* inscripto, ab eo Italicè edito; qui postmodum in Latinam, & Gallicam linguam conversus est. Ex quibus colligere possumus, ciborum parcimoniam non solùm ad sanitatem in eodem statu conservandam, sed etiam profligandos morbos contumaces & diuturnos maximè conferre. Postquam enim calor nativus paucam illam alimentorum quantitatem citò concoxit, circa humores superfluos occupatur, eosque digerit, dissipat, & per varia corporis emunctoria sensim eliminat, ut tandem corpus purum, & à causis morbificis liberum evadat. Perseverando autem in eodem victus regimine, corpus ab omnibus morbis liberum redditur, saltem ratione causarum internarum, quarum congeries ab eodem præcavetur. Si verò à causis externis corpus offendatur, multò minor læsio sequitur, quia corpus superfluitatibus vacuum magis resistit. Unde videmus in magnis mutationibus temporum, v. g. quando à constitutione austrina, calida & humida, subita & repentina fit mutatio in Aquiloniam, frigidam & siccam, multos homines affici catarrho, pleuritide, aut peripneumonia, in quorum scilicet corporibus morbosus apparatus latitabat; alios vero minimè, quorum scilicet corpora magis vacua superfluis humoribus reperiuntur. Et si tales homines interdum causarum externarum vehementia in aliquem morbum præcipitentur, citiùs liberantur, ob paucitatem causæ internæ ab externa commotæ, quæ ideò facilè vincitur ac resolvitur.

Præterea, si exacta illa diæta morbos incurabiles auferre nequit, eos saltem multò leviores & tolerabiliores reddit

facitque, ut ægri cum iis diu vivere possint. Sic multos quotidie videmus cum ulcere pulmonis, cum scirrho hepatis vel lienis, cum calculo in renibus, aut vesicâ, diu vitam producere. Sic testatur Aristoteles *in Problematis* quendam fuisse suo tempore Philosophum, Hærodicum nomine, qui cùm tabe laboraret, tamen arte τῆς διαιτητικῆς ad centesimum pervenerat.

Vulgò *objici* solet, multos ad extremum senium pervenire, qui multis cibis quotidie sese ingurgitant. *Respondemus*, rarissimos esse illos, & eximio partium robore ac temperamento præditos, qui si sobriè viverent, vitam diutiùs protraherent, & ad animi actiones meliùs dispositi essent. Necesse est enim eos qui non frugaliter vivunt, multis pravis humoribus impleri, & sæpe morbis tentari, nec posse, sine detrimento valetudinis, arduis mentis functionibus diu intendere: tum quia in illis tota vis naturæ & spirituum concoctioni ciborum mancipata est, à qua si violenter per animi contentiones abstrahatur, prava fiet concoctio, & multæ nascentur cruditates: tum quia illis opus est crebra corporis exercitatione vel medicamentis, quibus corpus expurgetur: atque adeo etsi diu videantur vivere corpore, tamen animo & ingenio parum vivunt, cùm exiguo tempore ad functiones animi sint idonei, & major pars tempore debeat impendi obsequio corporis. His adde, quòd si aliquando contingat, eos qui fortiori naturâ præditi sunt, diu vitam producere, licèt plurimis cibis sese ingurgitent; nullum tamen unquam videre est ex iis qui debilioris sunt naturæ, tali victu utentem, qui ad senectutem pervenire potuerit. Contrà verò si temperatè vivant, longiùs vitam producunt, quàm robusti intemperatè viventes.

Moderata autem & necessaria ciborum quantitas regula generali determinari nequit, cum diversitas temporum, ætatum, & temperierum eam multùm evariet.

Hoc theoremate ostenditur, Ludov. Cornari exemplum suprà propositum, quibuslibet hominibus, tanquam exemplar imitandum objici non debere. Multi enim homines reperiuntur robusto ac valido calore nativo præditi, qui à tam parco victu maximè læderentur. Scribit enim Hippoc. *Aphor.* 5. *lib.* 1. tenuem victum, eumque admodum exquisitum pauló pleniori esse periculosiorem; quia facilius est causis replentibus subvenire, quàm exhaustum humidum primigenium, & exhaustas partes solidas alimento reficere. Victus ratio triplex instituitur ab Hipp. & Gal. *tenuis*, quæ vires imminuit; *mediocris*, quæ conservat; & *plena* quæ auget. Tenuis nunquam sanis, sed ægris tantùm competit, nam *sicut sanis cibus robur est, ita ægrotanti morbus: & impura corpora quò plus nutries, eò magis lædes.* In sanis verò semper servandum est naturæ robur, vel augendum alimentis, non frangendum; quod in ægris non potest fieri, quia victus mediocris vires conservans in sanis, eas imminuit in ægris, morbum augendo, quia quò magis nutrias, eò magis lædas. Tam exacta igitur victus ratio, qualis à Cornaro observata est, omnibus hominibus convenire non potest, sed tantùm iis qui valetudinarii sunt, & calorem nativum habent admodum debilem, multis cibis coquendis minimè capacem: tum etiam iis, qui corpus habent multis humiditatibus refertum, inedia enim corpus exsiccat: ac denique iis qui parùm exercitiis indulgent & vitam agunt sedentariam: simulque contemplationi, aut magnis animi contentionibus dediti sunt. Nonnulla tamen theoremata stabiliri possunt, quibus unusquisque sibi convenientem ciborum copiam circumcirca determinare poterit.

Primum theorema est: *Numquam bene sano ad satietatem esse comedendum, sed à mensa, vigente adhuc appetitu esse recedendum.*

Hoc theorema respondet *Aphor.* Hipp. *suprà citato, non satiari cibis;* in bene valentibus enim viget appetitus, donec ventriculus valde repletus sit, quæ repletio admodum noxia est, ut suprà monuimus.

Secundum theorema est: *Si tantùm ordinariè sumas cibi & potus, ut postea sentias torporem quendam, gravitatem & lassitudinem corporis, cùm antea esses agilis & alacrior: signum est mensuram congruentem excedi, & quantitatem alimentorum esse minuendam; donec prædicta incommoda non ampliùs appareant.*

Tertium Theorema est: *Si à pastu parum aptus sis actionibus mentis, ut studio, meditationi, aut contemplationi, aliisque tum animi, tum corporis functionibus; perspicuum est, te justam mensuram excedere.*

Quartum theorema *desumitur ab* Hipp. 3. *de diæta, ubi signa repletionis proponit; quæ quidem repletio ex nimia alimentorum copia procedit, & ideo minuenda est. Imò vero si multum exsuperet, ut morbum minari videatur, cùm victus parsimonia nonnisi lente humores superfluos consumat; evacuationibus confestim auferenda est.*

Signa ergo repletionis ab Hippocrate *proposita hîc summatim describenda sunt, juxta semeiotices nostræ methodum, ut meliùs percipiantur, in ordinem à nobis redacta. Talia igitur sunt, capitis dolor & gravitas, somni longiores & perturbati, insomnia turbulenta, ut videtur homo cum aliquo pugnam committere; somnus etiam diurnus, præcipuè post pastus. Segnities totius corporis, lassitudines & dolores, vel toto, vel aliqua parte. Appetitus dejectio aut imminutio, cruditates in ventriculo, ructus acidi vel nidorosi, alvi constrictio, aut tarditas insolita. Destillationes frequentes, nares, à cœna repletæ, è quibus tamen nihil aut parum emungitur manè cùm exerceri incipiunt, multum emungitur & exspuitur. Flatuum copia præter consuetudinem, alvi profluvia interdum à corruptis alimentis, & interdum dysenteriæ.*

Quintus theorema est: *Ab inordinata vivendi ratione non est immediatè transeundum ad exactam regulam, sed sensim id faciendum, minuendo modicis substractionibus consuetam quantitatem, donec ad eam perveniatur mensuram, quæ nō ampliùs corpus gravet, aut animi functiones offendat.*

Hoc theorema fulcitur *Aphorismo* Hippocratis 51. *lib.* 2. *Plurimùm atque repente evacuare vel replere, refrigerare vel calefacere, sive quovis alio modo corpus movere, periculosum: omnis enim mutatio subita est periculosa.*

Ad quantitatem discretam spectat ciborum varietas, quæ sanitati noxiosissima est. Cùm enim diversorum ciborum diversa sit natura, fit ut alii celeriùs & alii tardiùs conficiantur, inde prava sequitur concoctio. Si enim cibi concoctu faciliores, postquam perfectè concocti sunt, ulteriùs in ventriculo detineantur corrumpuntur citissimè. Si verò quamprimùm concocti sunt ad intestina detrudantur, reliquos cibos nondum concoctos simul abripiunt, unde cruditates emergunt.

Hoc theorema intelligendum est de varietate ciborum, natura, & temperie plurimùm inter se discrepantium. Nullum enim est inconveniens, in una & eadem mensa, pullos, pipiones, perdices, aliasque carnes delicatiores comedere, sed si carnes cum piscibus, oleribus, fructibus, aliisque eduliis heterogeneis misceantur, prava inde sequitur concoctio. Hippocrates *lib. de flatibus: Dissimilia, inquit, seditionem movent,* aliaque celerius, alia tardiùs, & ægriùs concoquuntur. Et Seneca eleganter: *Diversa cibaria inquinant, non alunt.*

CAPUT IV.

De Qualitate Alimentorum.

Alimenta ratione qualitatis, vel temperata sunt, vel intemperata.

Temperata dicuntur, in quibus nulla qualitas manifesta superat: & illa omni hominum generi, præsertim verò temperatis conveniunt. Ex eo genere sunt panis & carnes, quas euchymas nominavimus: & illa simpliciter Alimenta *vocantur.*

Intemperata sunt, quæ manifesta aliquâ qualitate nos immutant, & Alimenta medicamentosa *dicuntur.*

Illa autem alimenta medicamentosa corpora nostra immutant calefaciendo, refrigerando, humectando: vel exsiccando; obstruendo, vel aperiendo; alvum laxando, vel constringendo; semen vel lac generando.

MAnifestè calefaciunt, vinum, piper, & alia aromata, cepa, allium, porrum, nasturtium, hyssopus, mentha, petroselinum, & salsa omnia; eadem etiam exsiccant. Refrigerant verò panis ex farina hordei, aut secalina, acetum, lactuca, portulaca, acetosa, cucurbita, cucumeres, melones & fructus

fructus horarii; quæ etiam humectant, si acetum excipias. Obstruunt alimenta crassa suprà enumerata, & reliqua ejusdem generis: quæ maximè vitanda sunt omnibus hominibus, quia omnes ferè morbi fiunt ab obstructione. Aperiunt obstructiones aromata prædicta, apium, petroselinum, capparis, asparagus, pastinaca sylvestris, fœniculum marinum, cicera rubra, & alia quamplurima. Semen & lac generantia ex materia medica desumenda sunt: in qua etiam multò plura prædictis facultatibus prædita reperiuntur, præterea, quæ suprà, tantùm exempli gratia proposita sunt.

CAPUT V.

De Ordine Alimentorum.

Si ultimum theorema cap.2. propositum, ritè observetur, ut scilicet ciborum varietas in una & eadem mensa, tanquam noxia vitetur, huic capiti nullus erit locus; sed quia hominum intemperantia strictioribus vivendi legibus submitti non vult; cogimur etiam præcepta docere, quibus noxam illius imminuere valeant.

Communis igitur atque generalis circa ordinem regula habenda est; ut alimenta tenuia, liquida, concoctu facilia, laxantia, & quæ facile descendunt, priùs assumantur; crassa vero, solida, concoctu difficilia, & astringentia posterius.

HOc theorema desumitur è Gal.2. *de Alim. facul. c.2.* & 3. *de victus rat. in morbis acutis, text.* 22. Et ratio id ipsum maximè confirmat. Nam quæ celeriùs concoquuntur, qualia sunt humida & liquida citiùs è ventriculo descendunt: & si diutiùs retineantur, postquam concocta sunt, facilè putrescunt. Adde quod postquam cōcocta sunt, & ad duodenū detrusa, reliquis nondum concoctis locum cedant, ut ad fundum ventriculi devoluta, meliùs concoquantur.

Quamvis autem hæc doctrina receptissima sit, nonnulli tamen contrarium probare conati sunt ex eo, quòd solida & dyspepta alimēta majori calore indigeant, qualis est in fundo ventriculi magis carnoso, atq; adeo priùs ingesta eadem temporis distantiâ concoquentur, qua eupepta superiorem partem minori calore præditam occupantia. Verùm non tanta est in superiori & inferiori ventriculi parte caloris differentia, ut in unâ eupepta, in aliâ dispepta eodem tempore concoqui valeant. Sed potiùs dicendū est, alimenta in ventriculo eandem sedem toto concoctionis tempore non servare, quam dum ingesta fuerant, obtinuerunt; sed per coctionem, quæ elixatione fit, simul commisceri, cum caloris sit congregare homogenea. Et constat experientia, chylum uniformem, & omnibus suis partibus similem, ex omnibus alimētis generari. Adde quod potus, qui per prandii & cœnæ decursum partitis vicibus ingeritur, exactè cibis misceatur: quod etiam de jusculis, aliisque liquidis alimentis dicendum est. Non est igitur magni momenti hæc regula ciborum ordinem spectans. Sed multò majoris momenti est, huic ciborū varietati non indulgere, cum unicus cibus, aut saltem plures valde analogi, simul ritè concoquantur, nullumque cruditatis metum inferant, si modica quantitate sumantur. Asserendum tamen est, alimenta humida & laxantia, priùs assumpta, ventriculi tunicas laxare, & alvum molliorem reddere: contra verò astringentia eandem comprimere, si priori loco sumantur.

In principio mensæ jusculum, aut offa, aut quodvis aliud alimentum actu calidum sumatur. Nunquam tamen pastus à potu est inchoandus.

Huic theoremati repugnare videtur vulgaris ille versiculus scholæ Salernitanæ:

Ut vites pœnam, de potibus incipe cœnam.

Ille tamen non intelligendus est de potu aquæ, & vini, alioqui purè & simpliciter rejiciendus esset; sed de alimento liquido audiendus est: in quo sensu etiam Hippoc. nomen potus usurpavit *Aphor.* 11. *sect.* 2. ubi *facilius est*, inquit, *impleri potu quàm cibo*, per potum intelligens liquidum alimentum, quod potu hauritur, quale febricitantibus vulgò exhiberi solet, idque alibi victum humidum appellans. Illa siquidē faciliùs concoquuntur & distribuuntur, sicque facilè corpus impletur ac reficitur. Potus autem ordinarius, qui ex aqua & vino componitur, priori loco assumptus, crudus rapitur à venis, præsertim existentibus famelicis, nervosque ferit, maximè si vinum bibatur. Nam aquam bibere ante pastum, iis qui ventriculum habent calidum & sitibundum, præcipuè æstatis tempore, incommodum non est: illa enim aqua citò rapitur ab hepate sitibundo, unde ipsi refrigerium aliquod accedit.

Neque obstat veterum consuetudo, à quibusdam allata, quæ apud Athenæum reperitur *lib.*4. *Dipnosophist.* ubi refert donatas fuisse convivis assidentibus argenteas phialas viginti, hisque evacuatis, panem demum carnesque appositas esse. Idem *loco citato* frugalitatem describens Cleomenis Lacedæmoniorum Regis, notat convivis datum esse cyathum unum ante cœnam. Hæc bibendi ratio προπόμα, καὶ προπότισμος vocabatur. Apud Latinos etiam hic mos observatus fuit, quemadmodum refert Plinius *lib.* 12. *c.*22. Tiberio Claudio Principe, ante annos 40. institutum, ut jejuni biberent, potusque vini cibos antecederet. Verùm prava fuit & damnosa illa consuetudo, in conviviorum luxu, non apud homines sobrios usitata. Quod ipse Plinius innuit inquiens, hunc morem introductum fuisse externis artibus, & placitis quorumdam Medicorū novitate aliqua sese commendantium. A Plutarcho etiam improbatur *lib. sympos. quæst.* 9. ubi inter causas novorum morborum προπόματα recenset: *Antiqui*, ait, *ne aquam quidē biberunt: antequam comedissent: nunc ante cibum captum vino oppleti, humectato & fervente corpore, cibum aggrediuntur.* Saluberrimum autem est ante potum cibos solidos assumere; donec sitis excitetur, eosque actu calidos, ne calorem stomachi offendant, sed sint veluti fundamentū stabile totius pastus.

Pastum verò potu claudere inconveniens non est.

Non est res magni momenti, si pastus potu vel cibo claudatur; sed hoc tantùm advertendum est, ne nimia copia potus ingeratur; fluctuationem enim in ventriculo efficeret. At si in fine pastus sitis aliqua supersit, commodè potus assumitur. Celsus optimum esse asserit, in fine pastus, aquæ frigidæ parùm assumere, quod à ratione alienum non est; illa enim stomachi orificium frigiditate sua leviter constringit, calorem cogit antiperistasi, & vaporum ascensum prohibet, quemadmodum experientia docet, gravem quorundam eduliorum halitum, ut ceparum, alliorum, casei antiqui, & similium aquæ frigidæ potu in fine mensæ prohiberi; aut plurimùm imminui, ut proinde aquam potius & cerevisiam post caseum, &c. sumant doctiores.

CAPUT VI.

Tempus & horam sumendi alimenti à consuetudine desumere oportet. Si quis enim bis aut ter in die, & statis horis alimenta sumere consueverit, & cum his bene habeat, in eo modo perseverare debet, donec aliquid contingat, quod eum immutare cogat.

NOn potest certa regula statui circa cibandi tempus; sed illud imprimis à consuetudine desumendum est, cui natura tantopere inhæret, ut adveniente horâ prandii, in bene sanis ventriculus plurimum appetat, & novum famelicus appetat alimentum. Quâ horâ prætergressa languet plurimum appetentia, & fames dejicitur.

Adveniente verò prandii aut cœnæ horâ, necesse est, ut appetitus vigeat, & cibus in priori pastu ingestus optimè concoctus fuerit, alioqui satius est horam illam differre, aut pastum omnino intermittere, aut paucissimam alimentorum copiam assumere.

In eo universim hæc regula versatur, ut cibus non assumatur antequam prior, anteà ingestus, sit omnino concoctus, & ad intestina detrusus; tunc enim appetentia redintegratur, & coctio postmodum egregiè perficitur. Si verò cibus assumatur priori nondum concocto malè concoquetur, & insignem cruditatem pariet. Hoc tantum in iis habet locum, qui usu aliquo extraordinario, ut in convivio lautiori, sese præter modum epulis ingurgitarunt,

tunc enim saluberrimum est sequentem pastum omnino præscindere, aut unico haustu vini diluti, & tantillo cibi absolvere. Si enim in victu ordinario illud contingeret, ut horâ pastu ordinaria appetentia non vigeret, & alia nondum concocti prioris cibi signa apparerent, indicio esset, nimiam alimenti copiam assumi, eamque esse minuendam.

Cùm autem tempus aliquid sumendi cibi universim præfigi debeat, quod majori hominum parti conveniat: statuimus, bis in die cibum sumere convenientissimum esse. Frequentiores enim epulæ cruditatis metum afferunt. Jejunia verò longiora corpus debilitant, & pravos humores ad ventriculum deducunt, unde multi affectus exoriri possunt.

Maxima pars hominum prandio & cœna contenta est: multi tamen jentaculum addunt, alii etiam merendam: quod præcipuè pueris & senibus convenit: illis, quia ut docuit Hip. *Plurimum habent calidi innati, & plurimo egent alimento.* His verò, quia cùm habeant calorem debilem, paucum alimentum singulis vicibus ingerere debent, ut benè concoqui valeat, & illud frequentiùs assumendum, ut toti corpori nutriendo suffic ere possit. Jejunia verò longiora picrocholis præsertim noxam afferre solent, quia ventriculus vacuus biliosis impletur humoribus, qui cardialgias, colicas biliosas, & alios affectus pariunt. Cæteris autem hominibus ventriculus vacuus non habens quod concoquat, à vicinis locis trahit quod invenit, sicque pravis impletur humoribus, qui etiam multorum morborum causa esse possunt. Satius ergo est in singulis pastibus quantitatem ciborum minuere, quam post lautas epulas longum jejunium exercere.

Cœna in nonnullis, optima sanitate præditis, & in florenti ætate constitutis, prandio æqualis aut largior esse potest. At in reliquis omnibus parcior esse debet.

Nulla res in tota arte magis controversa reperitur, quàm ubi quæritur, an cœna prandio largior esse debeat, aut contra. Quæ aliam etiam gravissimam quæstionem includit: an coctio meliùs noctu quàm interdiu, in somno meliùs quam in vigilia perficiatur. Utrinque enim authoritates & rationes efficaciter militant.

Ac primum cœnam largiorem esse debere, probatur ex Hippocrate 3. *de diæta*, ubi hyeme semel tantùm in die cibum sumere præcipit, nisi quis ventrem valdè siccum habeat. Quod si id fieri minimè possit, modicum prandere jubet. Unde facilè colligitur, per unicum illum pastum, quem hyeme præcipit Hipp. cœnam esse intelligendam.

Celsus verò Hippocratem secutus *Hyeme*, inquit, *oportet semel in die cibum capere, nisi venter nimis astrictus sit.* Posteà addit: *Si prandeat aliquis, utilius est exiguum aliquid, & ipsum siccum, sine carne, sine potione sumere.*

Galenus 7. *meth. c.6.* cœnam prandio liberaliorem esse debere, disertè pronuntiat: rationem addit, quòd cibum vespertinum sequantur quies & somnus, ac tempus diuturnius, ac duplum ferè ad illud quod inter cœnam & prandium intercedit. Ex his Gal. dictis triplex ratio elici potest.

Primò, In quiete corpus non movetur, nec agitatur, ita ut cibus in ventriculo apertè resideat, non fluctuet, non dimoveatur; sicque melius concoquitur, quia concoctio indiget quiete.

Secundò, In somno, cùm animales spiritus magna ex parte serientur, vitales & naturales fortiores ac vegetiores evadunt, unde meliùs fiunt concoctiones.

Tertiò, Cùm duplum sit tempus à cœna ad prandium, duplum debet esse alimentum.

Quartò, His addit Galenus exemplum Athletarum, qui multas carnes comedebant in cœna, in prandio verò solum panem. His Galeni rationibus sequentes adduntur.

Quintò, Noctis frigiditas cibi concoctionem juvat. Hæc enim perinde ut hyems, ventres calidiores reddit, calorem pellendo ad interiora, ut meliùs coctionem perficiat.

Sextò, In somno calorem concentrari, probatur tum autoritate Hippocratis 7. *Epid. sect.* 4. dicentis: vigilantem calidiorem esse circa exteriora, frigidiorem circa interiora; dormientem contrà: tum ex pulsu ac respiratione, validiore in somno, quàm in vigilia.

Contrà verò prandium largius esse debere, sequentibus auctoritatibus & rationibus conficitur.

Autoritates desumuntur ab Actuario & Avicenna, qui præcipiunt, cibum in tres partes esse distribuendum, & duas sumendas esse in prandio, tertiam verò in cœna: quibus accedunt scholæ Salernitanæ versiculi.

Ex magna cœna stomacho fit maxima pœna.
Ut sis nocte levis, sit tibi cœna brevis.

His rationes validæ subnectuntur.

Primò, Inter prandium & cœnam septem vel octo tantùm horæ intercedunt; inter cœnam verò & prandium circiter sedecim. Si verò per somnum coctio meliùs perficeretur, circa mediam noctem illa absoluta esse deberet, & statim fames urgere. At contra videmus manè è lecto surgentes minùs fame tentari, quàm ante cœnam; unde facile videre est, coctionem tardiùs perfici in somno, quàm in vigilia.

Secundò, Somnus à prandio facit in non assuetis, ut horâ cœnandi appetitus non vigeat, & ventriculus cibis gravatus sentiatur, quod ostendit coctionem imperfectiùs fieri in somno. Si enim somnus coctionem adjuvaret, esset utilior omnibus.

Tertiò, vigilantes fame laborant, unde Hipp. *6. Epid. sect.* 4. *Aphor.* 20. *aqua vorax, vigilia vorax.* Sic qui noctu præter solitum vigilant, citiùs famem percipiunt. Sic vinum & oleum exprimentes, quia perpetuò vigilant, multùm & frequenter comedunt.

Quartò, si per somnum melior fieret concoctio, statim à pastu esset dormiendum; quia tunc cibus solidior majori ventriculi actione indiget, & primarum horarum actio difficilior est, quæ tamen vigilando transigitur, alioqui stomachus gravatur.

Quintò, Qui ventriculum habent debilem, & βραδυπεψία laborant, magis torquentur noctu post primum somnum, quàm interdiu post meridiem: quo arguitur coctionem difficiliùs perfici in somno.

Sextò, Celsus præcipit in longis diebus satius esse meridiari ante cibum, cujus rei non potest esse alia ratio nisi quia somnus coctionem retardat.

Septimò, Per somnum calor recurrit ad suos fontes; reliquæ verò partes illo magis destituuntur, quàm in vigilia, per vigiliam verò ad omnes partes magis diffunditur. Ergo minor est calor in ventriculo per somnum, quàm per vigiliā.

Octavò, Interdiu calor Solis coctionem adjuvat: Sol enim ex Arist. 2. *Phys.* 2. est vitæ principium. Ergo Concoctio diurna duplex habet calidum; nocturna verò minimè.

Nonò, Situs ventriculi in vigilantibus magis facit ad concoctionem, quia erecta figura facit, ut cibi meliùs descendant ad fundum ventriculi, qui carnosior est; cubantibus verò latera ventriculi magis attingunt; unde os illius non sufficienter clauditur. Hinc fit ut somnus meridianus minùs noceat, si sedendo capiatur, quàm cubando.

Decimò, Pituita, quæ interdiu per nares & sputum rejicitur, noctu in ventriculum defluit, & coctionem retardat, quo incommodo carent vigilantes.

Denique, experientia huic veritati maximè favere videtur; siquidem paucissimi homines reperiuntur, qui liberè non fateantur, se à leviori cœna longò meliùs habere. Et Cardanus testatur, se multos interrogasse, qui ad centesimum annum pervenerant, & omnes parciori cœna usi fuerant. His addere possumus Telephi Grammatici exemplum à Gal. relatum 5. *de sanitate tuenda*, qui ad annum fere centesimum accessit. Illius autem verba ita se habent: *Mel crudum alicæ cum aqua coctæ permixtum edebat hora diei tertia; ferme septimâ prandebat, oleribus primò sumptis, inde piscibus saxatilibus, aut avibus. Vespere autem pane cum vino permixto contentus erat.*

Nos igitur posterioris sententiæ rationibus, & multò magis quotidiana experientiâ convicti, censemus cœnam prandio parciorem esse debere. Concedimus tamen (ut in *theorem.* dictum est) eos, qui perfecta fruuntur valetudine, & ventriculum habent validum, posse aut æqualiter cum prandio, aut etiam copiosius cœnare: modò tota utriusque pastus quantitas mediocritatem non excedat, in iis enim & noctu & interdiu optima fit concoctio. Et hîc locum habet sententia Celsi, *Homo bene sanus nullis sese debet obligare*

gare legibus. Imò verò in debiliori etiam constitutione, si quis pauco utatur alimento, & minimam illius quantitatem sumat in prandio, poterit sine dubio lautiùs cœnare, ut tota ciborum quantitas, quæ unâ die sumitur, corporis nutritioni sufficiat. Sed in hodiernorum hominum morem intueamur, qui in prandio comedunt ad satietatem, certum est eos maximè gravari, si in cœna adhuc largiùs comedant, & tunc verificatur ille versiculus scholæ Salernitanæ suprà citatus.

Ex magna cœna stomacho fit maxima pœna.
Ut sis nocte levis, sit tibi cœna brevis.

At præcipuè locum habet hoc theorema in iis qui fluxionibus & catharris obnoxii sunt. Noctu siquidem humor pituitosus è cerebro defluit in ventriculum, & coctionem perturbat. Contrà verò si paucus in cœna cibus assumatur, pituitosus humor consumitur à calore nativo, nec tam facilè multiplicatur, ut in copiosè cœnantibus: cùm ex illa alimentorum copia multi vapores per somnum in cerebrum exhalent. Et ita affecti post levem cœnam placidè dormiunt: si verò lautiùs cœnaverint, somnum habent inquietum & interruptum, ita ut eorum maxima pars in cœna parcè comedere, nonnulli etiam à cœna planè abstinere cogantur. Hinc sapienter dictum à Manarde, *Epist. 4. lib. 6.*

Exiguam cœnam capiti & oculis conferre.

Ut autem veritas ista clariùs elucescat, autoritatibus & rationibus in contrarium allatis satisfaciendum est.

Ac *primum* ad Hippocratis, Celsi, & Galeni auctoritates dicimus: ex iis quidem convinci, morem apud Antiquos fuisse, parùm comedere in prandio, multùm verò in cœna: Attamen cùm parcissimè pransi essent, majorem cibi copiâ in cœna ferre potuerunt. Interim ille cibus in cœna ingestus, longiore tempore ad coctionem indiguit, quàm si in prandio sumptus fuisset. Nostris autem temporibus, cum prandium lautius esse soleat, Antiquos in cœna imitari non possumus. Et meliùs procul dubio sese gessissent Antiqui, si quod in cœna ingerebant, in prandio sumpsissent: & quod in prandio sumebant, cœnæ loco habuissent. Adde, quod non eadem fuerit apud Antiquos hora cœnæ, quemadmodum apud nos, siquidem Romani, cùm parcissimè pransi essent satis mane, tribus horis ante Solis occasum cœnare solebant; ita ut coctio ferè peracta fuerit antequam ad somnum sese componerent.

Ad *primam* verò *rationem* pro adversa sententia allatam *dicimus*, omnimodam quietem ad coctionem juvandam non esse utilissimam: siquidem motus levis & moderatus à pastu facit ut cibi in fundum ventriculi meliùs descendant, & calorem nativum aliquantulum excitat, ut faciliùs coctioni incumbere valeat. Hinc vulgaris ille versiculus: *Post cœnam stabis, aut passus mille meabis.*

Ad *secundam dicimus*, vitales quidem spiritus fortiores fieri in somno, sed non influere in ventriculum & alias partes eâ copiâ quâ in vigilia, quia per somnum retrahuntur ad suum fontem: in vigilia verò magis diffunduntur.

Ad *tertiam respondemus*, quod duplum tempus inter cœnam, & prandium intercedens, duplum requireret alimentum, si coctio in utroque pastu æqualiter fieret. Sed cùm illa tardius à cœna perficiatur, ut à nobis demonstratum est, longius illud tempus fuit necessarium.

Ad *quartam dicimus*, Athletarum constitutionem non probari à Galeno 1. *Aph. 3. & in libro de bono corporis habitu, & in suasoria ad artes*: quinimò & brevis vitæ, & morbosæ illos accusat. Ad corpus quidem instaurandum & impinguandum magis confert cibus in cœna sumptus, quia minor fit illius resolutio per somnum, sed copia superfluitatum, quæ inde emergit, morbos producit. Hinc etiam convalescentes ex paulò lautiori cœna citiùs quidem reficiuntur, sed majus recidivæ periculum incurrunt.

Ad *quintam* & *sextam dicimus*, in somno quidem calorem concentrari & ad suos fontes recurrere, nempe cor & hepar; hinc meliores fiunt concoctiones in venis & arteriis: unde nihil utilius somno, ad coctionem pravorum humorũ in febribus continuis perficiendam, quàm vigiliæ continuæ. Hinc etiam ebriosi crapulam edormire dicuntur, quæ ex potu nimio in venis cumulata est. Sed coctionis, quæ fit in ventriculo, longè alia est ratio, quæ imperfectiùs exercetur, quando natura intenta est alimentorum antea coctorum distributioni, & pravorum humorum concoctioni; à quo opere vicissim non parum avertitur coctione ciborum, quæ fit in ventriculo, præsertim si illa magnâ copiâ ingerantur.

Hora prandii tempestiva, nempe duabus aut tribus horis ante meridiem, longe salubrior est eâ, quæ ad meridiem, aut ulteriùs differtur.

Ex prandio tempestivo tria lucramur. *Primò*, tempus longius usque ad cœnam, quo meliùs coctio perfici valeat. *Secundò*, cùm homo sit frigidior (quod in æstate potissimum locum habet) illa frigiditas coctionem juvat. *Tertiò*, quod homo sit robustior quia vicinior somno præcedenti, ex quo multi spiritus geniti sunt, qui totum corpus robustius & alacrius reddunt. Hinc passim videmus eos qui diutissimè vixerint, tempestivè cibum sumpsisse: contra verò eos, qui tardius pransi sunt, morbosos fuisse, & brevioris vitæ.

CAPUT VII.

De Præparatione Alimentorum.

Ciborum alii præparatione artificiali indigent, ut alendis corporibus nostris idonei reddantur: alii ab ipsa natura sufficienter præparantur, ut assumi valeant, qualiter nobis à natura exhibentur. Prioris generis sunt carnes, pisces, & similia; posterioris, fructus ferè omnes maturi.

Præparatio ciborum coctione potissimùm perficitur, eaque triplici: dum scilicet elixantur, assantur, aut friguntur, seu torrentur.

Elixatio dupliciter fit, vel cùm res in aqua decoquuntur, & tunc idem elixationis nomen retinet, sicque hoc modo præparatæ carnes elixæ nominantur: vel ubi cum proprio succo lento igne decoquuntur, & carnes hoc modo paratæ, jurulentæ appellantur.

Scribit Celsus, carnes jurulentas magis alere quàm assas: & has magis quàm frixas. Addimus nos elixas omnium minimè nutrire, quia bonam partem succi alibilis in jusculum deposuerunt.

Magis tamen laudatur elixatio vulgari usu familiaris, quia quod ex carne amittitur, in jusculo reperitur. Deinde cùm elixatione carnes molliores evadant, in ventriculo faciliùs dissolvuntur & concoquuntur.

Assatio carnis vervecinæ meliùs procedit, si prius malleo aut pistillo ligneo contundatur, ut vulgò coqui & ancillæ facere solent: sic enim tenerior redditur, & laxior evadit, ut à calore ignis melius penetrari valeat.

Reliquæ ciborum præparationes, sanitati inservientes, in particularibus eorum descriptionibus proponentur. Quæ verò ad lautitias & conviviorum luxus spectant, ad coquos releganda sunt.

CAPUT VIII.

De consuetudine, & delectatione in alimentorum usu.

Cibi consueti, licet paulò deteriores, utiliores sunt insuetis aliquantulùm melioribus.

HOc theorema ab Hippocrate sancitum est. *Aph. 50. sect. 1.* qui sic habet: *Quæ longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sint insuetis, minus molesta esse solent.*

Consuetudo enim est altera natura, siquidem alimenta, longo tempore consueta, natura immutant, eamque sibi similem reddunt. Per *naturam* autem temperamentum intelligimus quod redditur simile alimentis, quibus longo tempore uti consuevimus. Illius autem consuetudinis efficacia quamplurimis historiis ab autoribus relatis comprobatur. Nobis unicam proposuisse sufficiet, à Solenandro relatam, *Consilior. Medicinal. sect. 5. consil. 15.* de quodam rustico, qui ad hospitale perductus, nullis remediis curari potuit. Tandem à brevi morituro quæsivit Medicus quid peteret, & quâ victus ratione antea usus esset? Respondit, se planè ab isto cibo & potu, syrupis ac id genus aliis,

aliis, ut & lecto; quod nimis molle esset, abhorrere; cùm non dormivisset intra annos novemdecim in lecto, atque usus fuisset caseo & similibus, & sub die in stramine vestitus dormivisset. Medicus permisit, ut una nocte in stramine dormiret, & uteretur sale, cepis, & aquâ frigidâ. Etsi verò arbitraretur eum inde citius moriturum: tamen postridie præter omnium opinionem eum foco adstantem invenit. *Consuetudinis autem ratio habenda est, non solùm circa substantiam ciborum, sed etiam circa qualitatem, quantitatem, & tempus exhibendi.*

Hoc etiam theorema ab Hippocrate mutatum est, qui *Aphor.* 17. *sect.* 1. *Et quibus*, inquit, *semel aut bis, & quibus plura aut pauciora & particulatim oporteat offerre, considerandum. Concedendum autem aliquid tempori, regioni, consuetudini, & ætati.*

Quando cibi consueti deteriores propter aliquam occasionem, corpori noxam inferunt, commutandi, & ad meliores transeundum est, modò id sensim, & paulatim fiat. Omnis subita mutatio periculosa est.

Propter varias causas ciborum mutationes interdum necessariæ sunt, è quarum numero sunt morbi, qui à cibis consuetis foveri vel augeri possunt: ætas, quæ jam provecta, cibos concoctu difficiles ita subigere non potest ut in juventute solebat, & alia quamplurima. Si igitur propter aliquam causam necessarium videatur, victus rationem mutare id sensim & paulatim faciendum est. Quod docuit Hipp. *Aph.* 51. *sect.* 2. *Plurimùm*, inquit, *atque repentè evacuare, vel replere, vel calefacere, vel frigerare sive quovis alio modo corpus movere, periculosum, omne enim nimium naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est; cùm alias, tum cùm ab altero ad alterum transitus fit.* Id ipsum multis exemplis confirmari potest, sed instar omnium sit historia Dionisii Siciliæ tyranni, qui ebrietati & luxui valdè deditus fuerat. Cùm verò ab hoste aliquando obsideretur, & necessitate coactus à solita potandi consuetudine sibi desistendum esse animadverteret, subitò ab ea abstinuit, quod cùm aliquandiu fecisset, tabifico morbo corripi cœpit, nec eo liberari potuit, priusquam ad pristinum potandi morem ebrietatemque rediisset. Quod si sensim & paulatim pravam illam consuetudinem deseruisset, nihil incommodi passus esset.

Illi cibi semper præferendi sunt quibus aliquis maximè delectatur, etiamsi paulo deteriores sint iis, quos aliquantulum aversatur.

Hoc docuit Hipp. conceptis verbis *Aphoris.* 38. *sect.* 2. in hunc modum: *Paulò deterior cibus & potus, qui tamen sit suavior, melioribus quidem, sed minùs suavibus anteferendus.* Qui enim cum voluptate cibi assumuntur, eos ventriculus avidiùs amplectitur, promptiusque & expeditiùs concoquit. Contrà, eos, qui displicent, aversatur; quo fit, ut neque avidè illos amplectatur, neque probè conficiat. Et hoc Hipp. Aphorismo multi assentatores sibi patrocinium quærunt, qui ut ægrotantibus gratificentur, omnia ab iis expetita liberaliter concedunt. Verùm ij turpiter errant, & à Gal. damnantur *lib.* 12. *method. cap.* 1. *Quemadmodum*, inquit, *crudelis hominis officium facit, qui unà cum morbo vitam quoque homini aufert; sic qui cubantis deliciis perpetuo subscribit, ejusque voluptatem, non sanitatem pro meta gerendorum habet, adulatoris.* Et 1. *meth. c.* 1. graviter in istos adulatores invehitur, *qui frigidam exhibent, si hanc ægri poposcerint: qui lavant, cùm jusserint, nivem, vinumque porrigunt, quando hæc postularint, qui denique quidquid optarint, mancipiorum ritu faciunt, Contra quàm veteres illi Medici ab Æsculapio oriundi, qui tanquam duces militibus, & ut Reges subditis imperarunt; nequaquam vero Getarum, Libiorum, Phrygum, & Thracum empitiorum more, parere & obsecundare voluerunt.*

Ut igitur certa quædam mensura statuatur eorum, quæ ægris concedi possunt consulendus Hipp. 6. *Epid. sect.* 4. ubi sic loquitur: *Hæc sunt, in quibus gratificandum est ægris ut scilicet cibus ac potus purè conficiantur; grata sint etiam, quæ viderint, & mollia, quæ attigerint; sed non admodum lædant, & facilè reparabilia sint veluti frigidæ exhibitio, qui est opus fuerit illâ, & alia.* Ubi hæc verba præcipuè notanda sunt, *quæ non admodum lædant, & facilè reparabilia sint*: Si enim ea, quæ ab ægris expetuntur, satis insignem noxam inferre valeant, prorsus abdicanda.

CAPUT IX.

De Victu Singulis Ætatibus Congruo.

Victus puerorum ad frigidum, & humidum inclinare debet: Et ideo vinum illis inimicum est.

Cum puerorum corpora multo calore prædita sint, victu refrigerante opus habent. Hinc vinum illis noxium est, quia calorem auget, & præterea caput eorū multo halitu replet, quâ ratione iis interdicitur à Gal. 1. *de sanit. tuenda, cap.* 9. & Plato 2. *de legibus*, præcipit ne pueris usque ad vigesimum secundum annum vinum concedatur, *quia* inquit, *ignem igni addere non oportet.* Humidum verò cibum illis competere docuit Hippocr. *Aphor.* 16. *sect.* 1. *victus humidus febricitantibus convenit, maximè vero pueris.* Et ratio idipsum suadet. Cùm enim in hac ætate corpus admodum crescat & augeatur, incrementum illud exsiccantibus cibis inhibendum non est. Deinde puerorum substantia valde resolubilis est, & ideò humidis alimentis quæ citò distribuuntur, reparanda.

Quantitas etiam ciborum major eis concedenda est, quàm reliquis ætatibus, ob caloris copiam, & corporis incrementum. Hoc theorema ab Hippoc. sancitum est *Aphor.* 16. *sect.* 1. *Qui crescunt plurimum habent calidi innati, plurimo igitur egent alimento, alioqui corpus absumitur.* Ratio Aphor. est, quia à multo calore in corpore molli & raro substantia illius multùm absumitur, quæ plurimo alimento reparanda est.

Puberibus & adolescentibus victus medius, cum ratione qualitatis, tum ratione quantitatis exhibendus est.

Puberes & adolescentes moderatum habent temperamentum, ideò temperatis alimentis nutriendi sunt quæ scilicet moderatam primarum qualitatum proportionem habeant. Quantitas etiam eorum debet esse moderata, minor scilicet quàm pueritia, & major quàm aliarum ætatum.

Juvenes, quia impensè calidi & sicci, contrario victu, id est, frigido & humido indigent.

Licet victus iste juvenibus præscriptus, puerorum victui ratione qualitatum similis esse debeat: ratione tamen substantiæ dissimilem esse oportet. Siquidem alimenta humida pueris, actu & potentia talia præscribenda sunt, id est, liquida majori parte & sorbilia, aut saltem mollia, & concoctu difficilia, ut olera, fructus, & similia, quæ à ventriculis eorum robustioribus faciliùs concoqui valent. Imprimis vinum iis maximè noxium est præcipuè meracum: hoc enim, ut Plato loquitur habitum eorum furiosum reddit. Et Galenus ait, eos vinum præcipitare ad iram & libidinem.

Senibus victus calidus & humidus convenit, quia corpora eorum refrigerata & exsiccata sunt.

Inter alimenta calefacientia & humectantia vinum senibus maximè convenit, & ideò *lac senum* nominari solet. Debilem enim eorum calorem fovet, vires infirmas reficit, cruditates quibus abundant, concoquit, humiditates excrementitias absumit & exsiccat, ac per urinas evacuat, tristitiam depellit, & hilaritatē inducit. Quod à Platone eleganter traditum est 2. *de legibus*, *Deus* inquit, *vinum hominibus, quasi auxiliare adversus senectutis austeritatem pharmacum largitus est, ut rejuvenescere videantur, & mœstitiæ nos oblivio capiat, atque ipse hominis habitus mollis è duro factus, ut ferrum igni impositum, tractabilior fiat.* Cavendum tamen, ne nimia ejus copia assumatur, humidum enim primigenium citiùs absumeret, caput tentaret, & catarrhos excitaret. Eligendum autem est vinum potens, tenue, flagrans, sapore bono, ætate medium, colore fulvum. Crassa verò senibus non competunt, quia obstructiones pariunt, alvum constringunt, urinas non provocant, sicut prædicta. Utile quoque est senibus hydromel ad vitā diutiùs producendam sicut,

sicut narrat Plinius *lib.* 22. *hist. nat. cap.* 4. de Pollione Romano annum centesimum excedente, qui cum ab Imperatore Augusto interrogaretur, quanam maximè ratione vigorem illum animi & corporis tandiu custodivisset, respondit, intus mulso, foris oleo. Mel crudum etiam (modò optimum sit ut Narbonense,) senibus multùm convenit, cum pane in jentaculo vel cœna comestum.

Ciborum quantitas senibus minor esse debet, quàm aliis ætatibus.

Calor enim senum debilis est, ut magnam alimentorum copiam concoquere non valeat. Hoc docuit Hip. *Aph.* 14. *sect.* 1. *Senibus*, inquit, *parùm innati calidi inest, paucis propterea fomitibus egent, quia à multis extinguitur, sicut enim*, inquit, Gal. *in comment. Lucernarum flammæ quarum oleum est alimentum, si quis id totum simul superinfundat, extinguuntur potiùs quàm nutriuntur; eodem modo & in senibus calidum sui fomentum quidem habet alimenta; si verò multis & confertis cumuletur, ac quodammodo strangulet, periculum est ne extinguatur; sicuti etiam, si pravæ scintillæ ignis lignorum multitudinem superacerves.* V. Ranch.

CAPUT X.

De Victu Singulis Anni Temporibus Idoneo.

Hyeme alimenta calidiora, sicciora, & copiosiora usurpanda sunt, quàm aliis temporibus. Potus verò parcior esse debet, ac vinum paulo meracius.

Calidiora & sicciora debent esse alimenta, ut frigiditati atque humiditati aëris hyberni resistatur, & pituita quæ hyemis tempore congeritur, absumatur. Copiosiora verò debent esse alimenta, quia naturalis calor hyeme maximè viget, ut docuit Hipp. (*Vid. Gal. in comm.*) *Aph.* 15. *sect.* 1. *Ventres Hieme & Vere naturâ calidissimi sunt, & somni longissimi, quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor nativus plurimus est, unde & pluribus egent alimentis.*

Potus verò parcior esse debet, quia tunc temporis corpus humiditatibus abundat. Et vinum paulò meracius bibendum est, ut noxas à temporis frigiditate allatas, corrigere valeat. *Vere debent esse qualitate & quantitate mediocres: calidiores tamen & copiosiores, quam æstate; minus verò quàm hyeme.*

Cùm ver sit omnium temporum anni temperatissimum, ideò temperatissima requirit alimenta, & quantitate mediocria. Attamen quia ventres etiam vere sunt calidissimi, ut docuit Hipp. *Aphor. supra citato*, copia ciborum debet esse major, quàm aliis temporibus, excepta Hyeme advertendum tamen, in principio Veris, quod aliquid adhuc retinet de natura Hyemis, victum hyemali similiorem esse debere: in progressu verò sensim immutandum esse, ut ad æstatem proximè accedens, quantitate minor sit, & frigidior atque humidior reddatur.

Æstate cibi refrigerantes atque humectantes conveniunt, & pauca eorum quantitas assumenda. Potus verò copiosior esse debet.

Caliditas, aëre æstivo corporibus nostris indita, refrigerantibus atque humectantibus cibis ac multo potu corrigenda est. Cui rei natura ipsa incumbere videtur, quæ fructuum atque olerum copiam tunc temporis nobis suppeditare solet. Cùm autem calor nativus tunc temporis debilior sit, pauciora alimenta ingerenda sunt, ut commodiùs concoqui valeant.

Autumno paulo pleniori, calidiori, ac sicciori victu utendum quàm æstate: sed in principio ab eo, qui æstati conveniens est, parùm declinet: in fine verè ad hyemalem magis accedat.

Dictum fuit antea, mutationem victus sensim esse faciendam, ut ei natura faciliùs assuescat, quod in Autumno, sicut aliis temporibus observandum est.

CAPUT XI.

De Pane.

Panis ad corporis nutritionem & sanitatis conservationem utilissimus esse debet, ex purissima tritici farina confectus, fermentatus, benè coctus, levis, oculatus mediocri sale conditus recens, sed ante 24. horas coctus.

Postquam generalia theoremata circa ciborum usum proposuimus, jam pecularia quædam, & magis necessaria, ad præcipuos & magis usitatos cibos spectantia, paucis exponere aggredimur, reliqua omittentes, quibus opus nimium excresceret, & quæ apud authores, qui de alimentorum facultatibus ex professo scripserunt, fusè exarata inveniuntur.

A pane igitur incipientes, tanquam primario nutritionis fundamēto, dicimus primum illum ex purissima tritici farina confici debere. Ex omnibus autem cerealibus, pani conficiendo idoneis, triticum maximè prævalet, cujus plurimæ species enumerantur; unicuique tamen regioni notissima est, etiam apud plebeculam, illa tritici species, quæ meliori pani conficiendo magis idonea est. Matthiolus *in Dioscoridem*, optimi tritici conditiones describit, ut nempe sit fractu contumax, densum, grave, colore aureum, lucidum, læve, trium mensium, maturum, mundum, pinguique terrâ ortū.

Ex purissima illius farina panis confici debet, quæ scilicet repurgata sit ab omni furfuracea materia, & flos farinæ sive siligo nominatur, unde panis ex ea confectus, siligineus dicitur.

Panis autem siligineus omnium maximè nutrit, quamvis ille, qui furfur habet admixtum, magis ventrem subducat, propter vim detergendi, quæ in furfure residet. Ideò quidam, alvum strictam habentes, aliquid furfuris farinæ admiscent, ut alvus laxior servetur, alii secalem admiscent, quòd cùm humidius sit, alvum molliorem reddit.

Fermentatus etiam debet esse panis optimus quia pasta viscida & lenta fermenti admistione inciditur, attenuatur, & in aëream substantiam (ut loquitur Plato *in Timæo*) quodammodo immutatur, atque in ampliorem magnitudinem intumescit; unde panis fit levissimus & oculatus, quæ sunt aliæ optimi panis conditiones. Qui verò fermento caret, aut non satis habet fermenti, difficilè coquitur, stomachum gravat, validas parit obstructiones. Neque obstat Celsi sententia, qui *lib.* 2 *cap.* 28. dicit, panem fermentatum corruptioni esse facillimum, non fermentatum verò minus intra corpus vitiari, putredinique minus esse obnoxium: illa enim sententia, tanquam falsa & erronea, à Rhonsæo Bruyerino, Mercuriali, & Silvatico rejicitur. Excusari tamen potest, si unicum vocabulum sententiæ addatur dicendo, panē nimis fermentatum facilè intus corrumpi, minimè vero, qui nimis fermentatus non est. Quamvis fortè ea non fuerit authoris mens. Et profectò nescio, quomodo ab errore excusari valeat, quando, *in eodē cap.* mel enumerat inter ea, quæ facilè corrumpuntur, cùm mel incorruptibile sit, & omnia, quibus admiscetur, quantumvis corruptibilia, à putredine præservet, ut in fructibus horræis videre est, qui melle conditi putrescere non possunt. Audacter Mercurialis, summus authorum criticus, qui etiam librorum Hipp. censuram elegantem edidit, de Cornelio Celso suam sententiam profert, eum scilicet Medicū non fuisse. Propria illius verba referre lubet, quæ habentur *tom.* 4. *consult. medicinal. consil.* 20. ad Bernardinum Castellanum scripto, ubi sic habet: *Celsi locus de pane non fermentato semper mihi suspectus fuit, nempe quem medicinam non fecisse, ex eo conjicere licet, quod Plinius eo posterior scriptum reliquerit, neminem Romanum usq; ad sua tempora artem medendi exercuisse, ac ob id multos errores in rebus, ad exercitationem artis spectantibus, commisisse. Etenim experientia ipsa docet, fermentum, moderatè adhibitum, panem reddere leviorem, ac propterea coctu faciliorem, minusque stomacho molestum, & nisi aliud posset hoc confirmare, unus omnium penè gentium mos & consensus sat esset ad ostendendum, panem fermentatum pro sanitatis usu non fermentato præstantiorem esse.*

Debet etiam panis esse bene coctus: nam si male coctus sit, ventriculum gravat, & male concoquitur: quod docuit Alex. 2. *Canone tract.* 2. dicens: panem, qui probè coctus non fuerit, plurimùm quidem nutrire, sed si quis privatus, & ab exercitatione alienus, eo uti voluerit, celerrimè eum in obstructiones incurrere.

Mediocri debet esse sale conditus, sal enim, quemadmodum

dum fermentum crassam viscidam illius substantiam attenuat, efficitque ut minus obstructionibus generandis obnoxius sit. Modica tamen illius quantitas esse debet, si enim salsior panis sit, nimiùm exsiccat.

Recens etiam esse debet, & ante 24. horas coctus: vetus enim durus est ac siccus, difficilius concoquitur, stomachum gravat, alvumque cohibet, attamen nimis recens, nuper è furno extractus, lentorem adhuc retinet, vehementer inflat, viscera obstruit, & si adhuc è furno caleat, empyreuma retinet, quod perturbat spiritus, & calori naturali nocet, ut loquitur Arnaldus Villanovanus *lib. de iis, quæ juventutem inducunt.*

Panis medulla nutritioni aptior est, crusta verò nimium exsiccat, & humores adustos atque melancholicos procreat.

Hoc theorema confirmatur vulgatissimo scholæ Salernitanæ versiculo:

Non comedas crustam, choleram quia gignit adustam.

Attamen qui ventriculum habent humidiorem, ea uti possunt, modò exusta non sit. Potissimum verò in fine mensæ omnibus hominibus utile est crustæ frustum comedere; os enim ventriculi constringit, & concoctionem adjuvat.

Omnis repletio mala, panis pessima.

Licet panis præ cæteris omnibus alimentis corpus optimè nutriat: si tamen nimia quantitate sumatur, insignem noxam afferre consuevit. Cùm enim substantiam habeat glutinosam, cujus etiam ratione plurimùm nutrit; si nimia copia sumatur, non concoquitur sufficienter, ac per consequens non satis attenuatur in ventriculo: unde fit ut in venis mesenterii hæreat, ac graves obstructiones pariat. Hoc docuit Avicenna 3. *can. lib.* 1. *doct.* 2. *cap.* 7. in hunc sensum: panis impedimentum, ubi non percoquit venter, maximum censeri debet; carnis verò non ita. In stomacho quippe residet diu, onere imprimis molesto: quod si non concoctus satis, tandem dilapsus fuerit, hepar obstruit ac mesaraïcas. Caro autem majorem ducit cum humano corpore similitudinem; proinde ex ea minùs provenit nocumenti, & hepatis aut mesaraicarum obstructio minor ac curationi minùs obsistens imbibentibus membris longè facilius carnis succum, ob cognationem quandam, quàm panis.

CAPUT XII.

De hordeo, oriza, avena, fabis, pisis, ciceribus & lentibus.

Hordeum est in primo gradu frigidum & siccum. Cortex tamen exterior medulla interiori siccior est. Abstergendi vis est utrique, sed multò major cortici.

Ex eo interdum panis fit, qui frigidior est, & minùs firmum ac stabile nutrimentum suppeditat.

Fit etiam ex eo hordeatum, ex hordeo decorticato in aqua decocto, addendo amygdalas contusas, & saccharum.

Coquitur etiam interdum cum frustulo colli vervecini, & colatura sumitur instar panatellæ, vel etiam interdum saccharo adjecto.

Hæc autem hordeata calido ac sicco temperamento præditis plurimùm conferunt, tum etiam macilentos reficiunt, & ad tabem propensos præservant, humorum acrimoniam temperando, & corpus reficiendo atque impinguando.

Hîc tantùm proponimus esculenta, quæ in statu sano usitata sunt. Quæ enim ægrotis conveniunt, non sunt hujus loci. Ideo ptisanam antiquorum, & illius differentias, quæ apud antiquos maximo in usu erat, ad diætam ægrorum remittimus.

Oriza in primis qualitatibus temperata est, ad calidum & siccum aliquantulum declinans. Multum nutrit cum lacte, vel jure carnium decocta, at paulo difficilius concoquitur, crassiusque alimentum præbet. Ideo juvenibus ac laboriosis magis convenit frequens illius usus, propter substantiæ crassitiem, obstructiones parere potest. Propter incrassandi & adstringendi vim qua prædita est iis qui sanguineis profluviis, diarrhææ, dyssenteriæ, aliisque affectibus, ex tenuium humorum saburra oriundis obnoxii sunt, plurimum conducit.

Avena non solum jumentorum, ut quidam censent, sed etiam hominum cibo inservire solet. Ex ea enim decorticata & in aqua decocta, addendo lac amygdalarum & saccharum, optimum fit ferculum, quod Avenatum *nominatur, hordeato levius & ideo faciliùs concoquitur; urinas movet, ob substantiæ tenuitatem, & temperamentum ad calidum inclinans.*

Fabæ dupliciter usurpantur: aridæ, quæ à plebeiis tantùm & vilioris fortunæ hominibus usurpantur; & virides, quæ mensis etiam delicatioribus apponuntur, tum elixæ cum jusculo, tum frixæ in sartagine.

Quoquo modo parentur, malè concoquuntur ac distribuuntur crassos flatulentosque succos generant, ventrem inflant, spirandi difficultatem augent, alvum adstringunt, hepar, lienem, venasque mesaraïcas obstruunt, vapores multos ad cerebrum transmittunt unde visum hebetant, & insomnia turbulenta inducunt, frigido & sicco temperamento præditæ sunt, virides tamen humidiores.

Quamvis fabæ inter esculenta infimum locum obtineant ex iis tamen præstantissima medicamenta eliciuntur, quorum enumeratio licet hujus non sit loci, ubi alimentorum materiam tantùm exponimus, lubet tamen ea extra theorematum seriem tanquam utilissima summatim attingere, quæ certa ac frequenti experientiâ nobis cognita sunt.

Ac primùm ex corticibus fabarum recentibus, aqua per destillationem elicitur calculosis utilissima. Renes enim abstergit & mundificat, sicque calculorum generationem prohibet, si ejus unc. ij. vel iij. manè sumantur per intervalla. Iis qui calida renum intemperie laborant maximè convenit, quia frigida est & humida: cùm omnia ferè nephritica medicamenta impensè calefaciant.

Ex corticibus fabarum exsiccatis & stipitibus combustis cinis conficitur, qui in aqua parietariæ decoctus in formam lixivii, sicque ad unc. v. vel vj. mane exhibitus per aliquot dies, cum unc. j. syrupi capillorum veneris in forma julepi, contumaces gonorrhœas efficacissimè curat. Idem julepus præstantissimus est ad calculos in ureteribus hærentes, & graves dolores concitantes, confestim deturbandos. Eundem effectum præbet sal ex prædictis cineribus elicitus & Drachm. j. pondere cum aqua parietariæ exhibitus.

Exterius etiam farina fabarum utiliter admovetur in multis affectibus, præsertim in testium inflammationibus, quæ malè curatæ gonorrhϾ sæpe succedunt. Chirurgi plerique omnes, qui à stolidis ægrotantibus in morbis venereis frequentiùs consuluntur, quàm Medici, summam testium inflammatorum duritiem advertentes, cataplasmata emollientia statim admovent, unde inflammatio plurimum augetur, quandoquidem pars mollis & spongiosa, relaxantibus hisce aptior redditur ad suscipiendam fluxionem. Ideò astringentibus ac discutientibus tumores isti curandi sunt: cui usui mirabiliter conferet cataplasma confectum ex farina fabarum cocta in oxycrato, quod cataplasma sæpe mutandum est ac renovandum, quia citò exsiccatur ob pinguium ingredientium defectum, quæ in omnibus aliis cataplasmatis miscentur. Sed hîc non conveniunt, quia partem inflammant. Potest tamen addi huic cataplasmati, ut prompta illius exsiccatio prohibeatur, parum oxymelitis simplicis, quod utraque facultate, adstringendi scil. ac discutiendi præditum est.

Pisa omnibus leguminibus præferenda sunt, & quodam modo media inter euchyma & cacochyma, eupepta & dyspepta, ut testatur. Gal. 1. de alim. facult. c. 21. *& nulla excedente qualitate prædita: atque adeo ad medium temperamentum accedentia. Attamen frigiditas & siccitas aliquantulum prædominantur, variis modis præparantur, tum viridia, tum sicca.*

Facilius concoquuntur in stomacho à corticibus suis exuta quando scilicet post coctionem transcolantur, & inde puls conficitur (Purée) *nominata. Cortices enim dyspepti sunt, cacochymi & astringentes. Sicca viridibus præferuntur, quæ magis flatulenta sunt, & concoctu difficiliora. Utraque tamen, quemadmodum & reliqua omnia legumina, melancholicis, & iis qui crassis abundant succis, aut obstructionibus laborant, noxia sunt.*

Cicera crassiore habent substantiã. quàm pisa; & difficilioris sunt coctionis, tũ intra tum extra corpus; longiori enim tẽpore elixanda sunt, antequam mollescant, neque optimè coquuntur, in aqua puteali, sed pluviali, aut fontana tenuissimâ opus est. Jus-

Jusculum tamen eorum præstantissimum est: facultate siquidem abstergendi, aperiendi, urinas & menstrua provocandi prædita sunt: ad quos usus nigra præcipuè commendantur, quæ ideò apud vulgus dicuntur medicamenta.

Nostrates mulierculæ jusculum vulgò parant, adjicienda menstrua ex ciceribus nigris, radicibus petroselini, & croco, quod per triduum exhibent, instante aut incipiente illâ evacuatione.

Lentes omnium leguminum pessimæ: frigido & sicco temperamento præditæ, difficilè concoquuntur, succum melancholicum generant, obstructiones pariunt, visui nocent, somnia excitant tumultuosa, capiti, nervis, & pulmonibus nocent, alvum adstringunt, menses & urinas cohibent. Quæ omnia à crassa & adstringente earum substantia dependent. Decoctum tamen probatur in Variolis.

CAPUT XIII.

De Oleribus Usitatioribus, eorumque Facultatibus.

Lactuca Galeno teste, meliorem cæteris oleribus sanguinem generat, sed paucum; frigida est & humida, somnum conciliat, lac generat, alvum emollit, ventriculi ardorem extinguit, omniumque humorum acrimoniam reprimit: biliosis, sanguineis, & juvenibus convenit, præsertim in æstate: Cruda comeditur in acetariis, tum etiam cocta in jusculis, & magis convenit iis, qui debilem habent stomachum. Crebrior illius usus oculorum claritati officit, inquit Dioscorides.

Referunt multi (*Galen. III. simpl.* 15.) lactucæ succum epotum, trium aut quatuor unciarum pondere, reliquorum venenorum more interimere: attamen si tanta lactucæ copia edatur, à qua eadem succi copia elici valeat, nullam inferre noxam. Cujus eventus ratio duplex afferri potest. Prima est, quod lactuca integra diutiùs maneat in ventriculo, sicque frigiditas illius coctione longiori corrigatur: succus verò citiùs penitiora pervadat. Secunda est, quod lactuca coctione, aut salis, olei, & aceti, atque interdùm sacchari admixtione corrigatur.

Brassica, ex Galen. 3. simpl. cap. 15. *duplicem habet substantiam: succulentam, & terrestrem. Illa calida est ordine primo, atque nitrosa; hæc frigida & sicca.*

Succus nitrosus est, acer, & abstersorius, ideòque alvum movet. Ipsum verò corpus crassum est, siccum, terrenum, astringens, ac proinde alvum supprimit.

Succi pars tenuior primâ ebullitione brassicæ extrahitur: ideò primum illud jusculum alvum movet; secunda verò, aut tertia ebullitio idem non præstat.

Paucum brassica præbet alimentum, neque probum succum generat, ut lactuca, sed vitiosum & graveolentem.

Pravum illius succum ostendit primum illius decoctum, quod effusum graviter olet, præcipuè quod ex brassica capitata elicitur, tum etiam in hortis brassica putrefacta abominabilem spirat odorem.

Brassica, ante cibos ingesta, ebrietatem arcet: ac summo cibo sumpta, crapulam discutit, ac vini noxam restinguit.

Hæc brassicæ facultas ebrietatem arcendi, secundum quosdam ex antipathia colligitur, quæ inter eam & vitem vinumque intercedat. Vites enim minimè aut debiliter adolescere dicuntur, si in eodem solo brassicæ serantur, sed falluntur.

Est verò concoctionis difficilis, & crassum melancholicumque succum generat. Halituosa quoque est, ideòque crassis ad caput missis vaporibus mentem turbat, somnumque efficit turbulentum.

Quandam habet cum pulmone analogiam, ideò morbis pulmonum laborantibus illius usus minus noxius est. Brassica verò rubra inter herbas vulnerarias recensetur.

Pulmonum affectibus conferre brassicam ostendunt medicamenta, quæ ex iis componuntur. Pharmacopœiarum scriptores Looch. de caulibus commendant. Nos præstantissimos vidimus effectus in asthmate, aliisque pulmonum vitiis, ex succo caulium rubrorum cum saccharo, in julepi vel syrupi formam redacto. Ulcera verò contumacia optimè sanantur fotu aquæ catapultarum vulgò dictæ, postmodum verò admovendo folium brassicæ rubræ, in eadem aqua calente madefactum. Aqua catapultarum fit ex *rad. aristoloch. rotund. gentianæ, raphan. zedoar. an.* unc i. coctis in libris tribus vini albi ad medias, postea dissolvendo sacchari albi unc. iiii.

Beta ad brassicæ naturam accedit, illius enim succus nitrosa qualitate præditus est; abstersoria, & quodammodo acri, unde alvum stimulat; atque adeò ad calidum & siccum temperamentum vergit. Corpus verò terrestre frigidum & siccum est ventremque constipat.

Est rusticorum & plebeiorum edulium, unde Martialis betas *fabrorum prandia* nominat. Illarum autem cum brassicis similitudinem, in laxanda & constringenda alvo, propter substantiarum diversitatem, colligere possumus ex duobus versiculis, quorum prior de beta sic se habet.

Sicla parùm nutrit, ventrem constipat, & urget.

Alter verò de brassica, Scholæ Salernitanæ, *cap.* 57.

Jus caulis solvit, cujus substantia stringit.

Spinachia refrigerat & humectat ordine ferè secundo, substantiam habet aquosam ac ferè insipidam. Ideò citò descendit, alvumque emollit: Pectus insuper expedit, asperam arteriam lenit, & tussi medetur: parùm alit, multum seri producit, flatus generat, & nauseam parit, nisi aromatibus condiatur.

Endivia refrigerat, aperit, & abstergit: ideò inter olera maximi est usus, tum cruda, tum cocta. Confert eximiè calido, debili, obstructoque jecinori: stomachum debilem ac biliosum juvat, sanguinem purificat, scabiem sanat, sitim sedat, stomachi ardoribus subvenit, appetitum conciliat, ictericos juvat.

Cichorium easdem vires obtinet, quas endivia, sed multò efficaciores, propter amaritudinem, cujus ratione magis aperit, & abstergit, magisque stomacho placet, & hepati simul.

Acetosa frigida & sicca est in gradu secundo. Incidit, aperit, & modicè adstringit, parum nutrit, viscerum intemperiem calidam emendat, sitim sedat, appetentiam excitat, bilis acrimoniam temperat, cor exhilarat, venenis resistit.

Borrago in activis qualitatibus temperata est, in passivis melancholico adversatur, & cor exhilarat.

Portulaca frigida est tertio gradu, humida verò in secundo: parùm alit, sanguinem refrigerat & incrassat, bilis acrimoniam atque fervorem temperat, sitim sedat, appetitum excitat, lumbricos interimit, visum hebetat & actus venereos infringit, quod omnibus plantis refrigerantibus commune est, si quis iis copiosè utatur.

Petroselinum calidum & siccum est gradu secundo. Aperit, urinas movet, menses provocat, flatus discutit, ideòque colicis doloribus obnoxiis plurimùm confert.

Eruca calida & sicca est ordine tertio. Ideò sola non comeditur, sed cum lactuca aliisque herbis refrigerantibus miscetur instar correctivi. Concoctionem juvat, urinas movet, venerem stimulat largiùs assumpta.

Nasturtium cum eruca temperamento & facultatibus convenit. Aperit, attenuat, & incidit, arenulas expellit, propterea renibus & vesicæ confert. Hortense & aquaticum in acetariis usurpantur, utrumque imprimis lienosis conducit, & inter scorbutica remedia recensetur, ut nonnulli existiment, cochleariæ ipsum, ac becabungæ non cedere.

Pimpinella refrigerat mediocriter, astringit & exsiccat. Usus illius in acetariis, sapida est ac bene odorata: tum etiam cordialis est, & hilaritatem inducit; ideò etiam vino maceratur.

In Medicina maximus est pimpinellæ usus, ita ut in julepis & apozematis frequenter præscribatur, præcipuè in febribus malignis. Propter vim adstrictoriam ad omnes ventris fluores, & sanguinis profluvia utiliter usurpatur. Leve illius decoctum in potu ordinario usurpatum citò dysenteriam curat. Ad pulmonum ulcera sananda utiliter exhibetur aqua pimpinellæ stillatitia, in qua conserva rosarum dissoluta fuerit, & colata. Ejusdem pulvis frequenter exhibitus multum confert.

CAPUT XIV.

De Radicibus Esculentis.

Rapæ & napi ejusdem sunt naturæ; moderatè calefaciunt & humectant.

Cum carnibus elixæ comeduntur, tum etiam in aqua simplici addendo Butyrum vel oleum, exiguum præbent alimentum, succum generant mediocriter crassum, inflationem pariunt, quia flatuosæ sunt, lac & semen augent, veneris stimulos incitant; urinas movent, fauces & pulmonem leniunt, humorem melancholicum contemperant, ideò ad quartanam à Cratone commendantur.

Pastinaca calida est & sicca ordine secundo: crassum ac melancholicum præbet alimentum, & difficilè concoquitur. Attamen diuretica est, venerem stimulat, & menstrua ciet.

Raphanus calidus est ordine tertio, & siccus secundo. Est tamen aliqua differentia inter illius species. Acrior enim calidior est, dulcior verò magis temperatus: paucum, & vitiosum præbet nutrimentum, & magis obsonium est quàm alimentum. Nam ut ciborum condimentum, & appetentiæ incitamentum adhiberi solet.

Difficilè concoquitur, flatus generat, ructus olidos parit, gravitatem capitis infert, vaporibus illud replendo: menses & urinas provocat, arenulas renum deturbat. Ac denique aperiendo, incidendo, attenuando, lienosis prodest. Verùm oculis nocet propter halitus acres & mordaces: Salernitani addunt, venenis adversari.

Allium calefacit & exsiccat ferè ordine quarto; exteriùs enim admotum cutem exulcerat. Coctum tamen debilius est, quàm crudum: alvum & urinam movet, menses evocat, flatus parit, & oculis nocet. Ventriculi concoctionem adjuvat, quando is frigidâ intemperie laborat, si aliquot bulbi integri pilularum instar manè devorentur.

Viscerum obstructiones aperit, crassos lentosque humores incidit & abstergit, bronchia pulmonum ab eorum infarctu liberat, & vocem clariorem reddit: lumbricos enecat, & venenis resistit, unde theriaca rusticorum *nominatur.*

QUærit Galen. *lib.* 3. *de temperam. cap.* 3. cur allium, cepa, & sinapi cuti imposita eam exulcerent; devorata verò interiora non erodant? Respondet, quia concoquuntur in ventriculo & aliis partibus: in eodem loco non manent, sed per partes disperguntur; & quia multis cibis & potibus, (quæ ratio præcipua est) permiscentur.

Cepa calefacit & exsiccat ordine quarto. Acris enim est, atque mordax; est tamen aliqua differentia, secundum magis & minus, ut de Raphanis diximus; & inter illius differentias longa acrior est rotunda; rubrâ, albâ; siccа, viridi; cruda, coctâ. Paucum & pravum alimentum præbet, flatulentos gignit spiritus, hinc largiori usu capitis dolores invehit, somnia facit turbulenta, oculis nocet, ut & gingivis, propter acrimoniam. Incidit, attenuat, aperit, & menses movet.

Quamvis cepa pravum sit alimentum, primum tamen est medicamentum, & in multorum morborum curationibus mirabiliter conducit. Ac primùm cepæ sub cineribus coctæ, tussientibus & asthmaticis prosunt, cum butyro comestæ. Idem beneficium conferunt cum jusculo carnium elixæ. Calculosis plurimùm conferunt manè comestæ, & aceto priùs intinctæ. Aqua illarum destillata in B. M. cum saccharo, in eodem affectu miranda præstat. Si in orbiculos scindantur, & in aqua per noctem macerentur; aqua illa pueris exhibita, lumbricos potenter enecat. Exteriùs etiam admotæ suppressam urinam promovent In hunc usum ex cepis concisis & in sartagine frixis, cum ol. communi, deinde additis ovis placenta conficitur, pubis regioni applicanda ad urinam retentam provocandam, vel pelliculæ earum, in sacculum conjectæ, & in vino albo decoctæ, eidem parti admoventur. Feliciùs operantur, si pars oleo scorpionum priùs inungatur. Cepæ excavatæ & ol. amygdal. amar. repletæ ac sub cineribus coctæ, denique expressæ, ejusmodi liquorem fundunt, qui sedi illitus hæmorrhoïdum fluxum promovet.

Eædem coctæ sub cineribus, & in mortario marmoreo cum pistillo ligneo contusæ, additâ butyri recentis æquali portione, dolores hæmorrhoïdum sedant, & tumentes hæmorrhoïdes emolliunt, ac breviter discutiunt.

Porrum similem cum cepis habet naturam & temperiem, easdemque facultates, sed paulò debiliores. Ab Hip. commentatur, I. de morb. mulier. *ad juvandam conceptionem, non solùm intus assumptum, sed etiam exteriùs admotum per fomenta, semicupia, & cataplasmata.*

Hoc præcipuè dependet à vi abstersoria, quâ uterum expurgat à mucosis humoribus, qui seminis retentionem & actuationem prohibent.

CAPUT XV.

De Fructibus esculentis usitatioribus.

Poma omnia refrigerant & humectant. Differunt tamen inter se variæ eorum species, secundùm magis & minùs. Acidiora enim frigidiora sunt, & alvum astringunt. Dulcia sunt magis temperata, & alvum laxant.

Cruda difficilis sunt concoctionis, cocta verò non item: cardiacam vim obtinent, præsertim redolentia, ideò melancholicis admodum utilia.

POmorum facultates adversus morbos melancholicos animadverti possunt ex syrupis, qui in Officinis habentur, hujusmodi morbis destinatis, quales sunt syrupus de pomis regis. Sapor, & syrupus de pomis redolentibus. Præterea in syrupis magistralibus, qui ad prædictos morbos præscribuntur, nunquam omittitur succus pomorum redolentium. Vis laxandi alvum ex eo dignoscitur, quod iis, qui eam adstrictam habent, poma cocta præscribantur, per horam ante cibum usurpanda.

Pyrorum (ut etiam de pomis dictum est) variæ sunt species, & varia temperamenta. Insipida enim frigida & humida sunt. Acida, austera, & acerba, frigida & sicca. Dulcia ad aliquem calorem inclinant. Omnia adstringendi vim obtinent: sed majorem austera & acerba, minorem dulcia, minimam insipida. Cocta crudis utiliora sunt, & ventriculo convenientiora.

Cydonia terrenæ sunt naturæ, valdè adstringunt, refrigerant & siccant gradu secundo. Vomitum & alvi fluxum curant, cor exhilarant, eique robur addunt, venenis resistunt, & ventriculi concoctionem adjuvant, in mensæ fine ingesta, quia orificium illius claudunt.

Pruna recentia refrigerant, humectant, alvum emolliunt, & parum nutriunt. Facilè corrumpuntur, unde largiore esu febres putridas, diarrhœas, & dysenterias pariunt, præsertim si non satis matura comedantur. Ab iis abstinendum, quibus ventriculus frigidus, humidus, ac debilis est: tum etiam senibus, & multa pituita refertis. Conveniunt autem juvenibus, biliosis, & sanguineis, æstuosâ maximè aëris constitutione. Siccata stomacho salubriora sunt, nec tam facilè corrumpuntur: ventrẽ insuper subducunt in aqua cum saccharo decocta.

Mala Persica frigida & humida sunt gradu secundo. Pravum generant succum, & facilè corruptibilem. Ideò monet Gal. 2. de alim. facult. c. 19. *post alios cibos non esse comedẽda. Dicit enim corrumpi in superficie natantia. Sumenda igitur ante fercula alia, sic enim fiet, ut facilè egerantur, & aliis cibis viam muniant; si enim sumpta fuerunt postrema, una secum alia quoque corrumpunt. Prava eorum qualitas corrigitur vino & sale. Quidam decoquunt supra cineres calidos, ut poma, & saccharo conspergũ, quæ correctio omniũ optima est.*

Præceptum Galeni de malis Persicis, ut ante alios cibos ingerantur, omnibus fructibus convenit, qui frigidi & humidi, valdeque corruptibiles sunt. Illi enim diu retenti in ventriculo, corrumpuntur, & aliis cibis innatantes eos quoque corrumpunt.

Mala Armeniaca, Persicorum temperiem æmulantur, sed, paulò minùs humida, illa tamen bonitate superant, Galeno teste, neque tam facilè acescunt, aut corrumpuntur. Sunt enim suaviora ideò magis grata ventriculo, cujus mos est, sibi gratiora meliùs concoquere.

Cerasa cum prunis maximè conveniunt, cùm ratione temperiei, tum ratione facultatum. Non levis tamen est in variis eorum speciebus differentia. Acida enim magis refrige-

runt & difficiliùs corrumpuntur; dulcia verò magis corruptibilia ſunt.

Ficus recentes in activis qualitatibus temperatæ, in paſſivis humidæ ſunt. Satis laudabilem ſuccum generant, ſi perfectam maturitatem adeptæ ſint. Si verò ſatis maturæ non fuerint (quod ex eo cognoſcitur, cum ex arbore decerptæ lac in extremo pediculi emittunt) tunc pravum & corroſivum ſuccum producunt, unde febres putridæ, ac præſertim dyſenteriæ oriuntur. Facilè in ventrem deſcendunt, & primo cibo aſſumptæ, eum laxant, abſtergendi vim obtinent.

Ficus ſiccæ, caricæ vulgò dictæ, calidæ ſunt in primo gradu; attenuandi, atque abſtergendi facultate præditæ.

Vires fovent, alvum ſubducunt, renes mundificant, frigidis pulmonum vitiis opitulantur, hepatis & lienis obſtructiones reſerant. Largiùs ingeſtæ ſitim excitant, quia æſtuoſæ. Sanguinem impurum, & putredini obnoxium generant; unde ex illarum uſu crebro pediculorum proventus, aut ſcabies exoriuntur.

Venenis reſiſtere non pauci auctores referunt, & Plinius narrat, Mithridatem, Regem Ponti, alexipharmacum in parato habuiſſe, contra venena præſentiſſimum, quod ex ficubus, nucibus juglandibus, foliis rutæ, & ſale confectum erat. Quintus Severus ingredientium doſin notat, dicitque componi ex foliis rutæ 20. ſalis grano 1. nucibus duabus & totidem ficubus.

*Uvæ inter autumnales fructus principatum obtinent, ut teſtatur Galen.*2. de alim. facult cap 9. *eo quòd plus nutriant quàm reliqui fructus, minimumque pravi ſucci contineant, modo ad perfectam maturitatem pervenerint. Bene eas nutrire oſtendit exemplo eorum, qui vineas cuſtodiunt: illi enim poſtquam per duos menſes cuſtodiæ præfuerunt, & ſolis uvis ac ficubus paſti ſunt, corpulenti admodum evadere ſolent. Caro tamen, quæ inde progignitur, minùs firma denſaque eſt illa, quæ ex carnibus generatur.*

Bonitas uvarum in omnibus regionibus eadem non eſt. Quæ enim in frigidis locis proveniunt, & perfectam maturitatem non adipiſcuntur, acidæ ſunt, auſteræ, vel acerbæ, & ſanitati plurimùm infenſæ. Contra verò, quæ in calidis regionibus adoleſcunt, gratam habent dulcedinem, corpus reficiunt, & humectant egregiè. Pueris maximè conveniunt, propter magnam temperamenti analogiam: ſunt enim calidæ & humidæ. Nonnullos puerulos, febre hectica laborantes, & maraſmo conſumptos, ſolo uvarum uſu reſtitutos vidimus, quas in omnibus paſtibus copiosè cum pane comedebant. Sed perpetuò cavendum eſt, ut ſint bene maturæ, & iis, qui admodum debilitati ſunt, à pellibus exuendæ, ne illæ deglutitæ ſtomachũ gravent; incoctiles enim ſunt. Recenter è vite decerptæ calidiores ſunt, & empyreuma retinent, à radiis ſolaribus impreſſum, ſi autem per biduum aut triduum aſſerventur, frigidiores evadunt. Uvæ penſiles inter cibos refrigerantes enumerantur.

Uvæ paſſæ calidiores ſunt, & æſtuoſæ ab Hipp. dicuntur, bili enim generandæ idoneæ ſunt, quemadmodum omnia dulcia, in corporibus ſcilicet bilioſis: nam frigida & temperata corpora bene nutriunt. Ex iis præſtantiores ſunt pingues, & tenui folliculo veſtitæ, pleniuſque nutriunt. Album laxant & abſtergunt, ſed paulò minùs quàm caricæ; magis tamen ſtomachum juvant. Pectori, renibus, & veſicæ plurimùm proſunt. Scribit Galen. 2. *κατὰ τόπους, uvam paſſam hepati tota ſubſtantia familiarem eſſe.*

Hæc cum hepate familiaritas locum dedit electuario de paſſulis, quod & electuarium de vino appellatur, hepati roborando convenientiſſimum eaque ratione ad hydropem maximè commendatur. Illius deſcriptio reformata habetur in *Praxi medica à noſtra, cap. de hydrope.* Nos aliquot puerulos ab hydrope liberatos vidimus uſu electuarii ſimpliciùs parati. Coquebantur paſſulæ in vino albo ad conſumptionem vini, & per ſetaceum trajiciebantur, atque iterum recoquebantur ad cydoniati conſiſtentiam, eoque utebantur in omni paſtu, interjectis aliquot purgationis ſpecificis.

Valde uſitatæ ſunt in Germania, multiſque aliis locis paſſulæ laxantes, iis qui aſtrictam habent alvum utiliſſimæ puerulis, iiſque qui medicamentorum ſapores ingratos abhorrent, convenientiſſimæ. Harum deſcriptio habetur in *Pharmacopœa Auguſtana*, in hunc modum.

℞. *Sennæ Alexandrinæ* ℥. iiii. *cinnamom. electi, zinziberis*, ℈. iiii. *aquæ endiviæ, & vini albi*, an. ℥. xiv. Infundantur per hor. vi. aut viii. deinde bulliant, & lenter exprimantur; huic decocto poſt colaturam adde *ſacchari albi* ℥. iiii. Coquantur ferè ad conſiſtentiam ſyrupi; tum injice *paſſularum minorum repurgatar.* ℥. xii. Coquantur iterum lege artis, ad juſtam menſuram.

Amygdalæ dulces moderatè calidæ ſunt, & pinguem atque oleoſam humiditatem habent. Attenuant, & detergunt, urinas movent, & pulmones in primis ab infarctu liberant, bronchiorumque aſperitates leniunt, copiosè nutriunt; & alimentum euchymum, ſed craſſum præbent, genituram augent, ſomnum conciliant, quia halituoſæ, ſed difficilè concoquuntur; propter ſubſtantiæ craſſitiem. Infinitis penè modis præparantur ad rem cibariam à coquis, piſtoribus, & dulciariis.

Nuclei pinei ad naturam amygdalarum maximè accedunt, ſunt enim calidi & humidi, craſſumque ſuccum generant, ac difficilè concoquuntur. Lac & ſemen augent, ac venereos ſtimulos irritant. Detergunt, humectant, reficiunt, & impinguant: unde tuſſientibus, phthiſicis & tabeſcentibus conferunt.

Nuces avellanæ ad pineorum & amygdalarum temperiem accedunt, ſed difficiliùs concoquuntur, & ventriculum gravant. Largiùs comeſtæ in ventriculo cibis ſupernatant: vomitum, flatus, capitiſque dolores creant. Nephriticis conferunt ante paſtum eſitatæ, & à calculo præſervant.

Nuces juglandes calidæ & ſiccæ ſunt, parum nutriunt, & difficilè concoquuntur, ſtomacho nocent, bilem generant, capitis dolorem inferunt, & pulmoni noxiæ ſunt, lumbricos expellunt. Virides cum ſaccharo conditæ, cortice priori detracto ſtomachum & corroborant. Siccæ venenis reſiſtunt; ut in ficuum explicatione de Antidoto Mithridatis dictum eſt.

Præcipit ſchola Salernitana, poſt piſces nuces eſſe comedendas: cujus præcepti ratio eſt, quia piſces frigidi ſunt & humidi, phlegma generant, facilè corrumpuntur & putreſcunt, præſertim in debili, frigido, humidoque ſtomacho. Nonnulli etiam, præſertim ii, qui in cœnoſis ſtagnantibuſque aquis habitant, maligni aliquid habent. At nuces aridæ calefaciunt & exſiccant, putredinem arcent, & malignitati reſiſtunt.

Caſtaneæ in activis qualitatibus temperatæ ſunt, ad calidum vergentes, in paſſivis verò ſiccæ. Satis copioſum præbent nutrimentum, ſed difficilè concoquuntur, ſuccum producunt craſſum, flatus excitant, alvum aſtringunt. Elixæ cum fœniculo minùs flatuoſæ ſunt quàm aſſæ, quæ illicò ſtomachum inflant; variis tamen modis corrigi poſſunt, quod ex culinis petendum eſt.

Melones frigidi & humidi ſunt, ſitim ſedant, urinas movent, faciliimè corrumpuntur, & corrupti naturam veneni induunt, unde cholera morbus, aut febris maligna excitari ſolet.

Eorum noxa aliquatenùs evitatur, ſi multo ſale corrigantur, in prima menſa modica quantitate ſumantur, ut meliùs concoquantur, & faciliùs ad inteſtina deſcendant, ſi merum ſuperbibatur, & cibi euchymi poſtmodum ingerantur.

Quidam volunt vinum poſt melonum eſum aſſumptum magis nocere, quòd pravum illorum ſuccum citiùs deferat ad penitiora corporis, ubi noxam graviorem inferre ſolet. Verum id quidem locum habere poteſt, ſi vinum debile, aquoſum, & minùs potens, vel in nimis exigua quantitate bibatur; ſed ſi generoſum, & ſatis copiosè ſumptum, omnem melonum noxam corrigit, & bona fit illorum concoctio, ubi poſtmodùm eorum ſuccus ad venas translatus ſuam militiam depoſuerit.

Cucumeres ſunt frigidi & humidi fere in tertio gradu: pravum ſuccum corpori ſuppeditant, ac facilè putreſcibilem, unde febribus malignis, diarrhœæ, ac dyſenteriæ materiam ſuppeditare poſſunt.

Cucurbita frigida & humida eſt in gradu ſecundo. Parum alit, ſuccum gignit improbum, cucumeribus tamen ſalubriorem, & in juſculis, commode æſtuante cœlo uſurpatur: refrigerat enim, & humectat, biliſque fervorem contemperat.

Articoca, quam Gal. Cynaram, recentiores scolymum vocant, calida est in gradu secundo. sicca in primo. Flatus generat, venerem stimulat, caput gravat. Hanc Gal. vocat edulium cacochymum, præsertim cùm plusculum obduruit. Tunc enim habet succum biliosum in copia ma ori, totamque substantiam lignosiorem: adeò ut ex hac quidem succus gignatur melancholicus, ex ipso verò succo tenuis ac biliosus.

CAPUT XVI.

De cibis, qui ex Animalibus petuntur; ac primùm de carnibus in genere.

Carnes animalium plurimùm inter se differunt, non solùm ratione diversarum specierum, sed etiam in una & eadem specie, ratione ætatis, regionis, pabuli, habitus, castrationis, sexus, præparationis.

Juniorum animalium caro, & præsertim recenter genitorum mucosa est, mollis, humida, & excrementis referta, eorum maximè, quæ natura sunt humidiora: faciliùs tamen concoquitur, & alvum fluidam reddit.

Vetustorum animalium caro, dura est, sicca, nervosa, concoctu difficilis, paucique ac pravi alimenti.

Eorum verò animalium caro, quæ in media ætate sunt constituta, medio modo se habet.

Quæ humida & palustria incolunt loca, carnes habent humidas, & superfluitatibus plenas: Quæ sicca & montosa, excrementis vacuas, concoctu faciliores, & ad nutriendum aptiores.

Animalia sylvestria carnes sicciores & magis excrementis vacuas largiuntur domesticis & urbanis, quæ carnes habent humidiores, magisque excrementitias.

Carnes macilentæ & extenuatæ duræ sunt ac siccæ, concoctu difficiles, & parùm nutrientes: pingues verò & obesæ præhumidæ sunt, & ventriculo infensæ, nauseamque parientes, si pinguedo admodum excesserit. Si verò medio modo se habeant, hoc est, neque macriores, neque pinguiores, substantiæ bonitate & saporis suavitate reliquis sunt præferendæ.

Animalia, quæ in locis nutriuntur optimis pascuis refertis, sapidiora sunt, & meliùs nutrientia. Sic verveces in dumetis nostris, thymo, lavendula, roremarino, aliisque plantis aromaticis refertis enutriti, longè suaviorem carnem habent iis, qui in montibus, hisce plantis destitutis, aluntur. Sic etiam perdices montanæ nostratibus insipidiores sunt.

Castratorum animalium carnes teneriores, sapidiores, & concoctu faciliores sunt, ut in vervecibus, bobus, suibus, & caponibus apparet.

Masculorum carnes laudabiliores sunt carnibus fœminarum: quandoquidem mares calidiores sunt, & sicciores, laboriosiores, & excrementis minùs onerati, ut in pecore bovino & ovillo conspicuum est.

Assæ verò sicciores, quia humiditas & pinguedo igne absumpta est. Frixæ etiam sicciores & acriores. Sale & aromatibus conditæ calidiores & sicciores.

Circa carnes assas & elixas est *dubitatio*, quæ elicitur ex Aristot. *prob.* 54. *sect.* 1. ubi asserit, carnes assas esse humidiores elixis, quod theorematì proposito, & sensibus ipsis repugnare videtur. *Solvitur* tamen dicendo carnes assas esse humidiores humiditate propria & congenita; elixas verò humiditate adventitia, quæ ab ipsis imbibitur, dum in aqua decoquuntur; ast verò sicciores esse elixas ratione humiditatis propriæ, quæ in jusculum extrahitur, unde fit ut minùs nutriant, quàm assæ, si seorsum, & sine jusculo sumantur.

Carnes elixæ magis competunt iis, qui sunt adhuc in incremento corporis, qui sicco sunt temperamento præditi, & qui calidis siccisque laborant ægritudinibus, idque magis in regionibus & anni temporibus calidis & siccis. Assæ verò magis conveniunt iis, qui frigido & humido temperamento præditi sunt, quibus alvus fluida est, & qui morbis frigidis & humidis obnoxii sunt.

CAPUT XVII.

De Carnibus Quadrupedum.

Caro vervecina in nostris (Galliæ) regionibus omnium præstantissima, & usitatissima est, omni ætati, complexioni, & tempori convenientissima. Temperata est, aut saltem moderatè calida & humida. Optima tum assa, tum elixa, quæ ex vervecibus anniculis aut bimulis, mediocriter pinguibus, puro in aëre, & bonæ notæ pascuis enutritis provenit.

Caro ovilla mali succi est, & excrementitii; difficilè concoquitur ob substantiam viscidam ac lentam, & partus frequentiam.

Agnina caro valde humida est, mucosa & pituitosa, & ob hanc causam declinanda, Galeni judicio lib. de victu attenuante, cap. 8. *Quod tamen de agnis recens natis intelligendum, non verò de adultioribus, qui optimum præbent alimentum, & facilè concoquuntur. Hinc caro eorum convenientissima est iis, qui naturæ sunt delicatioris ac debilioris, & qui parùm exercentur. Præterea distinguendæ sunt regionibus, in quibus adolescunt. Lutetiæ enim caro agnina magno est in pretio, & hœdinæ longè præfertur. Apud nos verò hœdina agninæ præferri consuevit.*

Caro hœdina carnem habet humidam, sed minus agnina. Ideò præfertur saltem apud nos; moderatè nutrit, sanguinem gignit tenuem & humidum, alvum emollit, & melior est assa quàm elixa, sicut & agnina.

Caro bovina calida est & humida, absolutè considerata, quia omnis caro tale habet temperamentum, utpotè ex sanguine calido & humido genita. Comparatè tamen, respectu aliorum animalium, sicca est ac dura, concoctu difficilis, & alvum sistens. Sanguinem procreat sicciorem & melancholicum; firmum tamen præbet alimentum si bene concoquatur; ideò robustioribus corporibus, & valido exercitio utentibus utilis.

Vitulina caro in activis temperata est, in passivis humida, boni succi, concoctu facilis, sanis atque ægrotantibus conveniens. Magis tamen competit iis, qui in otio & deliciis vivunt, quique mollioris ac delicatioris sunt constitutionis, quam bajulis, nautis, fossoribus, & aliis, qui duros subeunt labores, quibus bubula caro est convenientior.

Suilla caro in activis temperata est, in passivis humida. Galenus humanæ carni similem esse asserit, & si benè coquatur, omnium ciborum potentissimè nutrire. Crassum & lentum habet succum, & ideò nutrimentum præbet firmum ac durabile, quod dissipari facilè nequit.

Porcellorum caro præhumida est & mucosa, plurimumque gignit pituitæ; magis excrementosa, quàm suilla, quia humidior: minùs autem nutrit. Alimentum, quod præbet, facilè quidem ob tenuitatem substantiæ distribuitur; sed promptè discutitur.

Leporina caro sicca est, dura & crassa, sanguinisque melancholici parens. Quod de vetusto animali audiendum; siquidem lepusculorum caro delicatissima est, & inter conviviorum lautitias cum perdicibus æquiparatur. Laudantur verò bimestres, trimestres, & quadrimestres.

Cuniculorum caro ad leporinam proximè accedit: in eo tamen distinguuntur, quòd cuniculi mediæ ætatis reliquis præstantiores sunt. Vetusti autem duriores, sicciores que: juniores verò, & nuper in lucem editi mucosiores. Sylvestres altilibus præferuntur, utpote minùs excrementosi, minusque humidi. Altiles, qui domi educantur, pinguiores quidem, corpulentioresque sunt, at sapore & salubritate sylvestribus longè inferiores. Illud pabulum sapiunt, quo nutriti fuerunt, atque adeò, si brassicis alantur, (ut sæpe fit) abominabilem saporem habent.

habent. Si verò triticum tantùm comedunt, valde impinguantur, & delicatissimum præbent edulium; quod in Apiciorum gratiam sit dictum. Sylvestres, qui in dumetis nostris, thymo, lavendula, origano, aliisque herbis aromaticis nutriuntur, sapidissimum & saluberrimum alimentum præbent.

CAPUT XVIII.

De Interaneis, & Extremitatibus Animalium.

Hepatis substantia genericè considerata, crassum præbet alimentum, concoctu difficile, gignendisque obstructionibus idoneum: magna tamen differentia reperitur ratione animalium, à quibus desumitur: siquidem hepar gallinarum, caponum, anserum, pipionum, & pullorum gallinaceorum præstantissimum est. Ideò prior sententia de quadrupedum hepate audienda est: inter quæ hœdi, vituli, & sues satis laudabilis succi jecinora exhibent.

Lien pravum alimentum suppeditat, & melancholicum succum producit, difficilè concoquitur, & tarde distribuitur.

Renes difficilè concoquantur, ob substantiæ soliditatem qua præditi sunt, succum pariunt crassum & malum, propter varios & excrementitios humores, qui eos continuò pervadunt.

Cor fibrosam carnem obtinet, solidam, & duram; atque adeo difficilè concoquitur, tardè distribuitur, & crassum succum producit. Si tamen bene concoquatur, non paucum corpori alimentum præbet, neque id mali succi.

Pulmo, hepate, ac liene concoctu facilior est, quia utroque rarior & mollior; longe tamen hepate, quoad alendum, inferior.

Glandulæ omnes hoc commune habent, ut suaves in cibo & teneræ ac friabiles appareant. Crassum dant alimentum, & si bene animal habitum sit, multum ac boni succi: & probè in ventriculo concoctæ non minùs nutriunt, quàm carnes musculosæ. Minùs verè quàm par sit digestæ succum pituitosum & crudum generant. Hæc de glandulis mammarum præcipuè audienda. Ex aliis verò glandulis molliores sanguinem pituitosū generant, duriores vero crudū.

Lingua vitulina, hœdina, agnina, suilla, & vervecina concoctu facilis est, & laudabilem succum generat; bovina paulò crassior, sed nutritioni satis idonea: modò sale non condiatur, nec fumo induretur.

Cerebrum cibum præbet phlegmaticum, crassi succi, concoctu difficilem, crassum & tardè permeabilem. Appetitum prosternit, & nauseam parit.

Pinguedo & adeps pauci sunt nutrimenti, & potiùs carnium nos nutrientium condimenta, quàm alimenta. Ventriculi tunicas laxant, ejusque tonum dissolvunt, ac propterea nauseam pariunt, & appetentiam dejiciunt. In biliosis corporibus facilè in bilē vertuntur, difficillimè concoquuntur.

Ventriculi substantia membranosa est, atque adeò frigida & sicca, dura & glutinosa. Difficilè concoquitur, pituitam generat, obstructiones parit, multorumque morborum causa esse potest, mollibus & otiosis hominibus vitanda, & bajulis, fossoribus, nautis, & similis naturæ hominibus tantùm exhibenda.

Intestinorum eadem est ratio, siquidem eorum similis est natura. Juniorum tamen animalium, ut agnorum, & hœdorum intestina molliorem habent substantiam, & faciliùs concoquuntur.

Pedes, aliæque extremitates quadrupedum, ex membranis, ligamentis, tendinibus, venis, arteriis, & cartilaginibus compositæ, frigidæ sunt. & siccæ, lentæ, viscosæ, pauci nutrimenti, & difficilis concoctionis; juniorum tamen & lactantium animalium extremitates excipimus, ut de ventriculo & intestinis annotatum est.

CAPUT XIX.

De Alimentis quæ in Quadrupedum partibus continentur.

Sanguis calidus est & humidus, concoctu difficilis, & plurima excrementa generans. Licet enim dum in venis continetur, facilè in substantiam corporis nostri convertatur, tamen postquam ab iis eductus est, calorem atque spiritus amisit, concrescit, & in pravam substantiam degenerat.

Medulla calida est & humida; optimè nutrit si bene concoquatur. Nimia quantitate assumpta stomachum relaxat, & nauseam parit.

Lac integrum in activis qualitatibus temperatum est, ad frigidum aliquantulum vergens; in passivis verò humidum, ratione pinguis & aquosæ substantiæ; emplastrum & incrassans, ratione caseosæ: abstersorium, ratione serosæ; contemperatorium seu mitigatorium, ratione butyrosæ.

Optimi electio est, ut sit candidum, clarum, purum atque sincerum, dulce, omnisque amaritudinis, acrimoniæ, aciditatis & salsedinis expers, odore suaveolens, aut saltem boni odoris exiguum quid spirans: consistentia moderatum, hoc est, neque nimis crassum & caseosum, neque nimis tenue & serosum, sibi ipsi continuum, & ungui instillatum cohærens, & non diffluens, recens mulctum, & ab animali bene pasto & habito petitum.

Lac optimum prædictis conditionibus stipatum, omnium ferè alimentorum est præstantissimum, facilè concoquitur, & levi negotio vertitur in sanguinem, sufficienter alit, corpus roborat, atque impinguat, alvum emollit, sed stomachum & intestina inflat. Quæ omnia locum habent in corpore temperato, & superfluitatibus vacuo; nam in ventriculo pituitoso acescit, in bilioso nidorem contrahit. Corrigitur sale, vitello ovi, saccharo, aut melle. Lac verò vitiosum nocentissimum est, & tantùm abest, ut ad succum laudabilem generandum conferat, ut etiam corpora sumentium cacochymia reddat.

Pravos vitiosi lactis effectus ostendit Galenus *lib. 3. de aliment. fac. cap. 15.* exemplo nutricum, quæ ob annonæ caritatem usæ sunt sylvestribus oleribus; pueri enim, earum lac sugentes, pravis ulceribus aliisque affectibus inficiuntur. Item exemplo caprarum, scammonio aut tithymalo pastarum, quarum lac catharcticum est.

Inter lactis differentias, ad sanorum alimoniam magis usitatas, vaccinum omnium crassissimum & pinguissimum est; nam caseosæ substantiæ habet plurimùm, serosæ verò, si cum aliis comparetur, minimum. Hinc alvum minus subducit, magis autem nutrit. Difficiliùs concoquitur, citiùs in ventriculo coagulatur, tardius descendit, difficiliùs distribuitur, & obstructionibus generandis magis est idoneum. Caprinum mediæ est consistentiæ, quemadmodum & ovillum, quod tamen caprillo crassius est, plus enim casei habet, minus verò seri: ideòque minùs dejicit, & valentius nutrit. Asininum omnium tenuissimum & maximè serosum est. Verùm illius usus ad Therapeuticē magis, quam ad Hygieinē spectat.

Butyrum calidum & humidum est gradu primo, & ejusdem ferè naturæ cum oleo olivarum maturarum, teste Avicenna. Magis tamen humidum, quàm calidum. Vetustum calidius est atque tenuius temperatum in activis. Nutrit, impinguat, ventrem laxat, tussi obnoxiis confert. Nimius illius ejus ventriculi tonum dissolvit, nauseam parit, appetitum aufert. Proinde iis vitandus, qui humidiorem laxioremque habent ventriculum. Vitandus & calidioris complexionis hominibus, in quibus facilè accenditur, & in bilem mutatur. Apponendum est prima mensa, citiùs enim exit, cibisque ingestis quasi viam sternit. Si autem post alios sumatur, ventriculum relaxat. & in complectendo cibo, constringendoque orificio superiori, eum impedit.

Cremor lactis butyro simillimus est, & cum eo viribus ac qualitatibus maximè convenit. In eo differunt, quòd butyrum arte extrahatur, cremor verò spontè supernatet. Lac bubulum præsertim eo maximè abundat. Ob pinguedinis copiam ventriculum relaxat, supernatat, alimenta assumpta ejicit, priusquam concoquantur, vapores mittit ad caput, succum generat crassum.

Recocta est substantia recenti caseo similis, ex serosa lactis parte per ebullitionem extracta. Minùs stomacho nocet, quàm caseus recenter pressus. Calidis confert defluxionibus, sitim

 sedat,

sedat, omnemque conciliat: sed frigido ventriculo & nervorum morbis obest. Vetusta & indurata difficilè concoquitur, sitim parit, parum nutrit, alvum sistit, flatus generat.

Caseus omnis eandem non habet naturam & temperiem, sed pro diversitate animalium ex quibus desumitur, & pro sui ipsius casei ætate, odore, sapore, aliisque circumstantiis plurimùm variat.

Caseus vaccinus multùm alit, sed difficilè concoquitur. Ovillus minùs crassam habet substantiam, & faciliùs concoquitur, parciùs alit vaccino, sed melius alimentum præbet. Caprinus utroque est deterior, sed ob acrimoniam faciliùs dejicitur.

Antiquus calidus est, propter acrimoniam, & aliquando putredinem quam contrahit, vel propter coaguli, & salis, dum paratur, admixtionem. Et quo antiquior, eo acrior, ac per consequens calidior & siccior, adeò ut Avicenna talem gradu tertio calidi, & sicci, pronuntiet. Hinc ob caliditatem & siccitatem concoctu difficilior, & calculo gignendo aptissimum, præsertim si sit plus æquo salitus. Vitandus igitur est, cùm docente Galeno, Dioscoride, & Avicenna, malè concoquatur & distribuatur, siccum & pravum aliment m generet, alvum constringat, & in atram bilem vertatur. In pauca tamen quantitate sumptus, præsumptorum alimentorum, præcipuè carnis concoctionem juvat, quanquam ipse difficiliùs concoquatur.

Recens, qui adhuc mollis & nuper coagulatus est, frigidus & humidus est, duro & sicco flatuosior, propter humiditatem; minùs tamen siticulosus, minusque ventrem sistit, bene nutrit & impinguat, stomacho utilis, facilè in membra distribuitur, non tam crassi, aut pravi succi, ut antiquus. Attamen concoctu difficilis est, calculum, obstructiones, aliosque affectus producit.

Putridus, aut fœtidus omnium pessimus est: qui verò bonum spirat odorem, salubrior. Acer & salsus, calidus est & siccus, sitculosus, & cacochymus. Acidus, cacochymus & frigidus est. Dulcis & pinguis, modicè calidus, magis nutriens, & succi melioris.

Caseus pinguis & butyrosus, cui nihil aut parum butyri ademptum est, melior est: macer verò, & oculatus, omni ferè butyro privatus, longè deterior.

CAPUT XX.

De Cibis ex Volatilibus desumptis.

Gallinarum caro in activis temperata est, in passivis humida: concoctu facilis, boni succi, & multùm nutrientis. Scribit Avicenna, eam augere intellectum & ingenium, clarificare vocem, & seminis copiam generare. Quæ omnia de juvenibus, mediocriter obesis, & quæ nondum pepererunt audienda sunt; annosæ enim, utpotè duræ & nervosæ, macræ glocientes, & incubantes, damnantur.

Caponum & pullorum gallinaceorum caro, ejusdem est naturæ & temperiei, cum carne gallinarum juniorum: hac tantùm differentia, quod pulli, tenuiorem substantiam habentes, minùs alant, & minùs solidam substantiam præbeant, ideò corporibus multùm laborantibus minùs aptam.

Pulli columbini inter laudatissima reponuntur alimenta, optimè concoquuntur, succum generant neque crassum, neque tenuem, sed inter hunc medium.

Galli Indici caponibus & gallinis non cedunt, si juniores sint, & ante aliquot dies jugulati. Si enim veterani sint, aut recenter mactati, carnem habent duriorem, & concoctu difficilem.

Anserum caro calida est, humida, crassa, concoctu difficilis, & excrementitia. Quo autem sunt annosiores anseres, eo sicciores, duriores, & ad alendum ineptiores, viscera obstruunt, & pravum succum generant. Qui verò ætatis sunt mediæ, & bene saginati, meliores ac teneriores sunt, unde in multis regionibus inter cupedias habentur.

Pulli juniores insalubres sunt, quia muco & excrementitia carne referti.

Perdices inter alites principatum obtinent, sine illis sumptuosa convivia gratiam & splendorem amittunt, carnem habent sapidissimam, præsertim juniores, cùm aliquandiu in aëre fuerint suspensæ; bonum ac laudabilem generant sanguinem, eumque copiosum & excrementis vacuum: memoriam augent, semen multiplicant, ventris stimulos excitant. Cardanus asserit, continuo perdicum usu luem veneream curari, quandoquidem ab iis massa sanguinea & totum corpus renovantur.

Palumbi, turtures, coturnices, turdi, merulæ, alaudæ, & reliquæ montanæ aviculæ, secundum à perdicibus locum obtinent: optimum succum generant, bene nutriunt, & excrementorum paucissimam copiam obtinent.

De Coturnice est controversia, siquidem Galenus, Plinius, & Avicenna referunt, eos qui coturnicibus frequenter aluntur, spasmo esse obnoxios. Cujus rei causam desumit Galenus ex veratro seu helleboro, quo coturnices pasci consueverunt. Avicenna addit, substantiæ illarum quandam inesse facultatem occultam, quæ spasmum inducere possit. Contrà ab aliis improbatur hæc sententia, quorum antesignanus est Averroes, asserens coturnicum carnem esse saluberrimam & optimam, ac laudabilem sanguinem generare. Quod rationi maximè consentaneum est. Paucissimæ enim sunt regiones, in quibus helleborus adolescat: sed passim vescuntur coturnices optimis herbis & cerealibus. Neque experientia docet, eos qui coturnices comedunt, obnoxios esse epilepsiæ. Adde quòd singulari Dei beneficio, Israëlitis olim in deserto concessæ sunt, quod factum non fuisset, nisi optimum præberent alimentum. Etiamsi enim Israëlitis graves morbi inde exorti sunt, hoc ex abusu illius cibi provenisse constat, quo se plurimùm ingurgitabant, ut sufficienter eum concoquere non possent. Hinc cruditates & putredines maximæ exortæ sunt.

De quadrupedum & volatilium carnibus hoc theorema universale annotandum est: illas plurimùm inter se differre, ratione ætatis, modi præparationis, & loci in quo habitant. Siquidem juniorum, adhuc augescentium caro longè præstantior est æstate provectiorum & declinantium. Eorum verò, quæ in ætate florenti constitutæ sunt, mediam naturam obtinet. At recenter editorum caro prava est, quia mucosa, humida, & excrementis plena.

Assa & in sartagine frixa, siccior est: elixa verò humidior. Animalium, quæ in stagnis, paludibus, & locis humidis vivunt, carnes humidæ & excrementitiæ sunt, ac concoctu difficiles: quæ verò in montibus, dumetis, & locis siccis degunt, carnes habent sicciores, concoctu faciliores, & excrementis vacuas.

Ova ex variis animalibus petuntur: at sola gallinacea in usum quotidianum veniunt. Ex duplici substantia conflata sunt, temperie diversa prædita, vitello scilicet & albumine. Vitellus moderatè calidus est & humidus, optimum præbet alimentum, sanguini maximè vicinus est; in eumque levissima coctione convertitur: unde vulgò dicitur, tantum gignere sanguinis, quantum habet ponderis, atque adeò excrementis vacuus est. Albumen verò frigidum est ac moderatè siccum, Galeno teste.

Ova optima eligenda sunt quæ candida, longa, nova: nam recentia ejusdem diei aurea dicuntur, duorum dierum, argentea, trium verò ferrea.

Ova tremula dicuntur, quæ in aqua modicè elixantur, eatenus ut in manu detenta tremere videantur. Ad corporis alimoniam omnium sunt accommodatissima, Galeno teste, & magis alunt quam sorbilia.

Ova sorbilia, quæ in aqua cum putamine eò usque elixa sunt, ut sorberi valeant, minus nutriunt quàm tremula, ut dictum est, propter substantiæ tenuitatem. Faciliùs autem subducuntur, ac probè alvum emolliunt, præsertim manè jejuno stomacho sumpta: vocem reddunt claram, tussim sedant, partum facilitant & venenis in peste adversantur. Illa, ut & tremula, convalescentibus, senibus, infantibus, phthisicis, & hæmorrhagia, aliaque insigni evacuatione debilitatis plurimum conferunt.

Ova

Ova longiori elixatione indurata difficilè concoquuntur, succum crassum generant, & alvum constipant. Assa sub cineribus magis constipant, succique pejoris sunt, crassiorisque: vim enim ignis patiuntur majorem, & plus nativæ humiditatis amittunt, quam elixatione indurata.

Ova frixa omnium pessima sunt, ægrè concoquuntur, lentè permeant, pravum crassumque succum gignunt, & humores sibi admixtos in corruptelam perducunt. Quod tamen intelligendum est de ovis ad integram duritiem frixis.

Placentæ ex ovis, paratæ in sartagine, cum butyri satis bona quantitate, & ad mollem adhuc consistentiam coctæ, saluberrimæ sunt. Idem dicendum est de ovis suffocatis, quæ scilicet conquassata, in patina concoquuntur ad mediocrem consistentiam, cum butyro vel lacte, saccharo postmodum adjecto. Illa enim facilè concoquuntur, probè nutriunt.

CAPUT XXI.

De Piscibus.

Pisces in genere, frigido & humido temperamento præditi sunt, alii tamen plus alii minùs. Quoad substantiam etiam plurimùm variant, ut alii concoctu faciles sint, ac succum laudabilem generent; alii verò difficilè concoquantur, & magnum faciant excrementorum proventum.

Pisces qui in limosis, sordidis, graviterque olentibus aquis degunt, insaluberrimi sunt. Improbantur etiam qui in paludibus, stagnis, fluminibus parvis atque stagnantibus, aut cœnosis & turbidis, aut magnarum civitatum, quas perfluunt excrementis, & sordibus inquinatis versantur.

Maximè probantur pisces saxatiles, qui in saxosis aquis seu limpidissimis delitescunt. Facilè enim concoquuntur, & mediæ consistentiæ sanguinem, hoc est, neque nimis tenuem, neque nimis crassum producunt.

Squammosi pisces, & carnem teneram atque friabilem habentes, salubriores sunt iis, qui squammis carent. Illi enim substantiam habent sicciorem: hi verò lentam, glutinosam, & humidiorem.

Pisces in alto mari degentes, meliores sunt, quia ab undis agitantur, motuque continuo sicciores redduntur. Littorales his cedunt, quia mare in litore minùs agitatur, estque ibi impurius.

Ex generalibus hisce theorematis facilè erit singularum piscium specierum naturam, salubritatem, aut insalubritatem distinguere, ut in singulis enumerandis tempus insumere non sit opus.

CAPUT XXII.

De Condimentis.

Cinnamomum calidum est ordine tertio, siccum secundo: Urinas movet, menses provocat, visum acuit, attenuat, incidit, digerit, concoctionem juvat, flatus discutit, partesque corroborat, leviter astringit.

Caryophylli sunt calidi & sicci ordine tertio, cerebro, cordi, ventriculo, & utero appropriati. Cerebrum roborant, materiam distillationum absumunt, mentem erigunt, memoriam firmant, frigidam humidamque cerebri intemperiem corrigunt, morbis ex ea oriundis medentur, spiritus vitales reficiunt, syncopen arcent, ventriculi concoctionem promovent, nauseam tollunt, flatus discutiunt, uterum recreant, illius affectus leniunt, visum acuunt, & venerem stimulant.

Zinziber calidum est ordine tertio, & humidum primo: facilè cariem contrahit propter humiditatem. Ventriculum roborat, flatus discutit, inappetentiam à frigidis humoribus oriundam curat.

Piper calidum & siccum est ordine tertio. Longum minùs habet siccitatis, quo fit, ut cariosum evadat. Album acrius & calidius est nigro. Ventriculi concoctionem juvat, appetentiam movet, flatus discutit, tussi & pectoris vitiis medetur, partum adjuvat, & oculorum caliginem discutit.

Nux moschata calefacit & siccat gradu secundo, astringit & propterea ventriculum roborat, flatus discutit, oris halitum emendat, alvi fluxum cohibet, frigidis cerebri, nervorum, & uteri affectibus medetur.

Crocus calefacit gradu secundo, siccat primo, leniterque astringit, concoctionem adjuvat, urinam movet, venerem stimulat, vim habet cardiacam, venenis inimicam, putredini adversam. Tussientibus, asthmaticis, phthisicis & pleuriticis mirabiliter subvenit: unde anima pulmonum appellatur. Elegantem, inquit *Dioscorides*, *faciei* colorem præstat, *obstructa viscera aperiendo, & concoctionem ventriculi promovendo, si moderatè usurpetur.*

Menses etiam retentos, fœtum, & secundinas potenter educit. Nimio verò usu aut assiduâ odoris inspiratione, caput lædit: id enim replet, mentemque perturbat, spiritus attenuat, dissolvit, ut in magna quantitate sumptus mortem inferre valeat.

Mulierem novimus, quæ ad provocanda menstrua eam croci quantitatem sumpserat, quam ei seplasiarius quinque assibus dederat. Inde tanto impetu menses prorupere, ut intra triduum è vivis sublata fuerit.

Ad pulmonis affectus tam efficax esse remedium scribit Dodonæus, ut subinde phthisicis, in summo vitæ discrimine & animam propè agentibus, spiritum reducat, vitamque ad dies aliquot proroget, scrupuli dimidii, aut ad summam scrupuli unius pondere, cum passo aliove dulci vino exhibitus. Eodem modo oblatum asserit gravissimas dyspnœas subitò citra febrem irruentes, momento temporis, auferre idque non semel fuisse observatum.

Bellarium sinapis, quam mostardam vulgo vocant, quasi mustum ardens, frigidam & humidam ventriculi intemperiem corrigit, pituitam illius parietibus hærentem, detergit, concoctionem adjuvat, & dejectam appetentiam excitat.

Sal calidum est ordine secundo, & siccum tertio. Abstergit, digerit, astringit, condensat, putredinem arcet, torpentem appetitum excitat, ventriculi concoctionem adjuvat, alvum subducit, & omnibus eduliis gratum saporem conciliat. Nimia quantitate usurpatum, calculum gignit, pruritum parit, scabiem inducit, impetiginem accersit, scorbutum generat, quod nationes salsis tum piscibus, tum carnibus quotidie utentes experiuntur. Aciem oculorum obtundit; genituram minuit, biliosis, & melancholicis nocet.

Cibi sale conditi frequentiùs assumpti easdem noxas inferunt: præterea duriores & concoctu difficiliores redduntur, quia nativa eorum humiditas absumitur, unde substantia eorũ condensatur & induratur, quo nomine coctioni fit rebellior.

Oleum recens & dulce, ex maturis olivis expressum, modicè calidum est & humidum: Emollit, laxat, lenit, acrimoniam omnem contemperat, lumbricos enecat, & venenis resistit.

Saccharum calidum & siccum est in gradu primo, putredinem arcet, abstergit, & ideo stomachum juvat, quia detergendo illius phlegma eluit. Attamen si stomachus bile inquinatus fuerit, nocet, quia in bilem convertitur: Renibus & vesicæ confert; arenulas, & mucosam pituitam abstergendo: pectus lenit & mundificat, alvum laxat, optimè nutrit: verùm nimio usu obstructiones generat, ut alia dulcia, quia promptè rapiuntur ab hepate, sicque alia edulia admixta nondum satis concocta attrahuntur. Dentibus est inimicum, quos denigrat, & ad cariem perducit, ideò post illius esum os colluendum.

CAPUT XXIII.

De Melle.

Mel calidum & siccum est gradu secundo; est tamen quædam differentia ratione locorum, ex quibus mel ab apibus colligitur. Calidius enim & siccius est quod in locis provenit calidioribus, thymo, lavendula, roremarino, aliisque

que herbis aromaticis refertis : in regionibus verò frigidis, hujusmodi herbis destitutis, minus calidum est. In genere flavum calidius sicciusque est albo : & sensus ostendunt, aliud alio esse odoratius & acrius, atque adeò viribus & qualitatibus potentius. Abstergit, alvum movet, urinam provocat, tussi medetur, putredini mirum in modum adversatur, & fructus horæi maximè corruptiles, si cum melle aut saccharo condiantur, incorrupti permanent ad plures annos. Utile est senibus, frigidi temperamenti hominibus præsertim hyemali tempestate : noxium verò juvenibus, biliosis, & tempore æstivo. Calculosis, asthmaticis, aliisque pulmonum affectibus obnoxiis maximè conducit. Purum homini nutrimentum exhibet; corporis, animæque vires reficit, sensus omnes recreat, eosque acutiores reddit.

MEllis naturam & facultates capite proprio & separato explicare voluimus, tum propter illius præstantiam tum, quia non solùm inter condimenta, sed etiam inter alimenta locum habet; ac denique quia Gal. 11 *simpl.* scribit, mellis naturam separatum quid esse à plantis & animalibus.

Illius præstantia multis authoritatibus & exemplis confirmatur. Plinius enim mel, divinum nectar appellavit. Idem ex Aristæo, mella non minima hujus vitæ munera vocavit. Maximo autem in usu fuisse apud antiquos, & plurimam, ad sanitatem conservandam, utilitatem attulisse, historiæ plurimæ testantur. Pythagoras (referente Laërtio) cùm frugalissimè viveret, solo sæpe melle contentus fuit & ad annum nonagesimum vitam perduxit. Eosque sine morbo vivere posse affirmabat, qui mel crebro comederent. Refertque Athenæus, Pythagoricorum cibum panem fuisse cum melle, Galen. 5. *de san. tuenda, cap.* 4. refert historias Antiochi Medici, & Telephi Grammatici, quorum ille singulis diebus tertiâ diei horâ panem sumebat cum melle Attico, rariùs crudo, plerumque cocto, & sic cum alia victus ratione ibi descriptâ annum octuagesimum excessit. Hic verò pro jentaculo mel crudum esitabat, cum alica in aqua cocta, & ad centesimum annum vitam protraxit. *Plin. lib.* 22. *cap.* 24. de Pollione Romano, annum centesimum excedente, refert : cùm Augustus Imperator illius hospes interrogasset, quanam ratione maximè vigorem illum animi corporisque servasset, responsum tulisse : foris oleo, intus melle. Quod à Democrito didicerat, qui aliquando interrogatus, quomodo quis in sanitate vitam traducere valeret; respondit, si exteriora oleo, interiora melle rigaret. Idem Democritus, cùm in senectute vitæ esset pertæsus, eam subtractione alimenti finire conabatur. Sed cùm ingruerent Themophoria seu sacrorum cerealium dies, rogantibus mulieribus ne per id tempus domum funestaret, vas melle plenum adferri jussit, & sola illius anaphorâ, hoc est evaporatione, aliquot dies vitam produxit. Scribit etiam Athenæus, Cyrnios, qui Corsicam insulam habitant, ideò esse longævos, quòd mellis cibo utantur assiduè, cujus maxima copia ibi colligitur. Denique sacri Codicis testimonio, mellis præstantia confirmatur, ubi de Joanne Baptista loquens, *Butyrum*, inquit, *& mel comedet, ut sciat eligere bonum & reprobare malum.* Cùm enim boni & laudabiles humores ex melle generentur, ex bonis humoribus boni spiritus, à quibus functiones corporis omnes, atque adeò functiones cerebri principes exercentur; consequens est, illius usu ingenium & intellectum acui, cujus tota operatio in boni & mali exquisita dignotione consistit.

Mellis natura satis recondita est, quandoquidem incertum est, ad quam rerum classem revocari debeat, cùm scripserit Galen. *loco suprà citato*, illius naturam separatum quid esse à plantis & animalibus. Et authores in hac re maximè variant, aliis ab aëre purè & simpliciter provenire. & ab apibus in escam colligi, atque in favos transferri asserentibus, aliis verò dicentibus, ex plantarum succo ab apibus generari. Prior sententia ab Aristotele, Galeno, aliisque innumeris magis probatur : Et confirmatur experientia, quòd in regionibus melle abundantibus, verna tempestate, matutinis horis, folia plantarum melle referta comperiantur, quod ex aëre promanavit. Est igitur mel ros quidam aëreus & pinguis, ex pinguibus quibusdam vaporibus è terra elevatis, & in aëre condensatis genitus, ab apibus supra flores præsertim, tum etiam folia plantarum collectus, & ad cibum in favis reservatus. *Dubium* tamen aliquod remanet, num ex ipso florum succo aliquod etiam mellis generari possit, quandoquidem nemini dubium est, quin cera ab ipsis apibus ex plantarum succis generetur, quæ cum maximam habeat analogiam cum melle, verisimile videtur, mel etiam ex iisdem succis in roris penuria generari posse. Hoc saltem certissimum est, mel qualitates plantarum referre, è quibus colligitur. Sic, quod in thymo colligitur, thymum redolet : quod in Sardinia provenit, ubi absinthii magna copia crescit, amarum est : in Ponto verò est venenatum, propter Rhododendron, quod in eo magna copia adolescit. *Verùm* qualitates plantarum melli facilè communicari possunt, dum in eas spargitur, iisque tenaciter adhæret, & aliqua ex parte imbibitur.

Mellis optimi electio ab authoribus proposita est, ut si colore flavo, odore suavi, nullum nec florum, nec herbarum odorem aut saporem referens, gustu jucundum. Album tamen, quale est nostrum Narbonense, & quale Atticum olim fuit, præstantius est ratione alimenti, quia magis temperatum. Flavum verò præferri potest ratione medicamenti. Omne tamen mel est alimentum medicamentosum, quia non solùm perfectè nutrit, utpotè purissimum & incorruptibile alimentum, ac excrementis vacuum; sed etiam corpus calefacit, pituitam ventriculo & intestinis hærentem abstergit, alvumque laxat. Aliaque commoda non pauca corpori suppeditat.

Mel vernum præstantius est autumnali, quia è cera nova exemptum, novellisque stirpibus genitum. Æstivum deterius est verno, quia calidius & acrius. Hybernum omnibus deterius, *halitum enim ceraginis exspirat, inquit Dioscorides*, & crassius existit.

CAPUT XXIV.

De potu & materia potulenta.

Aqua simplex frigida est & humida. Omnium verò optima quæ limpida & clara est, pura, minimeque cœnosa, & ab omnibus, quæ innatare solent, ramentis liberata, omnis saporis, omnisque odoris expers : tenuis & levis, quæ hypochondria celeriter permeat, & per corpus citò distribuitur, citò calefacit & refrigeratur. His optimæ aquæ notis ab authoribus propositis duæ aliæ addi possunt non adeò vulgares, ut scilicet duo lintei frusta ejusdem ponderis sumantur, & in aquis diversis humectentur, ac postmodum ad solem exsiccentur : si alterum prius exsiccetur, melior erit aqua, in qua illud humectatum fuerit. Deinde, postquam ambo exsiccata fuerint, iterum ponderentur, & si alterum altero levius sit, melior erit aqua, in quam leve demersum fuit.

Ratione locorum, ex quibus aquæ desumuntur, fontana reliquis præferenda est, modò conditiones habeat superiori theoremate *propositas : si enim iis destituatur, improbanda est.* Hip. lib. de aëre, loc. & ap. *alias proponit conditiones, ut scilicet versus ortum solis, præcipuè æstivum scaturiat : per terram mundam, minimeque lutosam vel argillosam, sed per arenas & lapillos fluat; quæve hyeme sit calidior, æstate verò frigidior. Hoc enim significat ex profundis terræ visceribus eam scaturire, quæ propter antiperistasin hyeme calent, æstate verò frigent, ut in puteis solet contingere. Quæ ad Septentrionem aut Occidentem oriuntur, & Solem aversum habent, deteriores sunt, utpote crudæ, graves, & tardè permeantes.*

Aqua pluvialis post fontanam omnium optima censetur, imò verò à quamplurimis authoribus fontanæ præfertur, si conditionibus requisitis stipata sit. Illæ autem conditiones sunt, si fictilibus tubis in contectam cisternam diducatur : si per locum arenâ repletum transfundatur : si verno tempore blandè & pacatè, non autem procellosè decidat : si in munda cisterna pura & incorrupta servetur

servetur, neque sordes aut vitium aliquod contrahat ex tegulis, quas eluit.

AQuæ fontanæ primum locum concessimus, juxta sententiam Hip. Gal. & Avicennæ. Multa tamen afferri possunt, quæ pluvialem cum ea de dignitate certare posse ostendant. Ac *primum* Celsus, *lib. 2. cap. 18. levissima*, inquit, *pluvialis est, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo: post hanc ex nive, aut glacie: gravior his ex lacu, gravissima ex palude.* Aëtius *tetrabib. 1. sermone 3. cap. 165. Aqua pluvialis*, inquit, *omnium levissima censetur, & facilè transmutatur.* Hippocrates *lib. de aëre, locis, & aq.* aquam pluvialem laudat, quòd levis, dulcis, limpida, & tenuis sit, ex eo quòd à Sole tenuissimum trahatur & levissimum. Vitruvius *lib. 8. c. 9. Quæ ex imbribus*, inquit, *aqua colligitur, salubriores habet virtutes, eo quòd eliciatur ex omnibus fontibus levissimis, subtilibusque raritatibus, deinde per aëris exercitationem percolata, tempestatibus liquescendo pervenit ad terram.* Averroës *in Canticis*, disertè asserit, aquam pluviam optimam esse, & fontanâ ac fluviali longè excellentiorem. His authoritatibus accedunt rationes ab experientia desumptæ: siquidem aqua pluvialis ad stateram omnium levissima est, promptissimè calefit atque refrigeratur, hypochondria non gravat, sed facilè permeat; nullam in calore, odore, vel sapore insignem qualitatem obtinet: ejusque tenuitas ex eo potissimùm apparet, quod legumina in ea meliùs coquantur quàm in fontana. Præterea aquæ pluviæ salubritatem ostendunt olera, & omne stirpium genus, quæ imbrium depluvio meliùs, quàm irrigatione nutriuntur & incrementum capiunt. Imò & *arundines in palude prognatæ, sine imbribus non adolescunt*, ut Plin. affirmat. Et Aristot. 8. *de histor. animal.* dicit, pisces ipsos, qui in aqua continuò degunt, non benè vivere ac subolescere iis annis, quibus pluviæ deficiunt. Diceres, humorem in vapores solutum, & insita levitate sursum delatum, è cœlo & syderibus vivificam vim mutuari, quam postmodum hisce inferioribus impertitur.

Objici potest, nivem & grandines ex pluviæ materia generari, attamen aquas ex iis eliquatas rejici ab omnibus, cùm tamen eandem cum pluvia naturam participent. *Respondet* Paulus, aquam nivalem & glacialem omnium vitiosissimam esse, quòd aquarum congelatione omnes tenuissimæ partes exprimantur.

Secundò objici potest ex Galeno aquam pluviæ facilè putrescere & astringendi facultate præditam esse. *Respondet* iterum Paulus, his verbis: *Nemo citiùs putrescibilem aquam deterrimam esse judicet, cùm alterationis mutationisque proclivitas virtuti magis, quam vitio adscribenda sit.* Et Galenus ipse 1. *de alimentor. facultatibus*, ait, ea quæ facilè concoquuntur, facilè item alterari & corrumpi, & contrà, quæ concoctu sunt difficilia, difficiliùs alterari & corrumpi. Ad astrictionem verò, aquæ pluviali tributam à Galeno, *responsio* elicitur ex Avicenna, qui dicit, aquam pluvialem ea ratione videri astringentem, quòd mox distribuatur, & ad vias urinæ penetret: hinc enim fit, ut fæcibus minùs humiditate dilutis, factisque siccioribus, alvus astrictior evadat. Per se autem aqua pluvialis astringere non potest cùm tenuissima sit & aërea, astrictoria autem vis à terrea materia dependeat.

Ex iis quæ dicta sunt, aqua pluvialis fontanæ videretur præferenda. Nos tamen fontanam cum gravissimis authoribus prætulimus, quia si debitis conditionibus, in theoremate propositis, stipata sit, eodem statu semper remanet, neque facilè à causis externis immutatur. Contrà verò pluvialis tot conditionibus indiget à rebus externis petitis, ut difficillimum sit omnes concurrere simul: sed aliqua earum deficiente, non parùm illam de perfectione sua amittere necesse est; si nimirũ à tegulis non diligenter ablutis, sed sordibus inquinatis excipiatur, vel in cisterna non bene mundata servetur, & tempore minùs apto colligatur.

Est autem *dubitatio* circa tempus aquæ pluviali colligendæ magis idoneum. Siquidem non pauci ex Hipp. censent, æstivo tempore collectam, & cum tonitru descendentem, esse præferendam: quod illa tenuissima & levissima sit. Verùm licèt talis aqua ratione tenuitatis & levitatis, aliquam habeat prærogativam; tamen cùm tempore æstivo variæ exhalationes è terra eleventur, quæ mineralium naturam quodammodo æmulantur; & cum vaporibus misceantur, ex quibus pluviæ conflantur, non tam laudabiles videntur illæ aquæ: cujus rei evidens est indicium quod facilè putrescant, & vermiculi frequenter in iis generentur. Fulgura enim & tonitrua à sulphureis exhalationibus oriuntur, quæ etiam aliquando aërem odore suo inficiunt. Adde quòd æstatis tempore, aquæ stagnorum, lacuum, & paludum contrahant putredinem, ex iisque vapores elevati pluviæ materiam suppeditent, quæ ideò vitiosa, & facilè putrescibilis est. His rationibus ducti, eam aquam prætulimus in theoremate, quæ verno tempore colligitur; quandoquidem stagna, lacus, & paludes aquam habent copiosam, eamque puram ex pluviarum copiâ, quæ toto hyeme deciderunt. Deinde impossibile esset, eam aquæ copiam colligere, quæ usui annuo sufficere valeret, cùm rarissimæ sint, & paucissimæ pluviæ æstivæ, ad aliquot tantùm horas perdurantes. Et docet nos experientia hîc Monspelii, ubi aquæ pluviæ usus frequentissimus est, quæ vulgò per hyemis & veris decursum colligitur, eam esse optimam, & omnes habere prærogativas suprà descriptas. In decoctione leguminum præsertim, hæc sola usurpari solet, in qua mollitiem eam insignem adipiscuntur: cùm in aliis aquis duritiem aliquam retineant, quantumvis decoquantur.

Aqua putealis crassa est & gravis: unde in visceribus diutiùs hæret, & obstructionum generationem promovet. Magna tamen est inter aquas puteales differentia, ita ut nonnullæ cum fontanis de bonitate certent: si nimirum sequentibus conditionibus stipatæ sint. 1. Si fontes vicinos habeant, ex quibus aquæ laudabiles scaturiunt; (conjiciendum enim est, ab illis fontibus aquas suas qualitates mutuari,) vel flumini puro ac rapido vicinæ sint. 2. Si ex profundis puteis hauriantur, tales enim æstate frigidæ, hyeme calidæ sunt, & externis injuriis minùs patent. 3. Si cœlum spectent, & aëri libero, à Sole illustrato expositæ sint: Solis namque lumine depurantur & serenantur, vitalisque cujusdam auræ redduntur participes. 4. Si frequenter moveantur & hauriantur; attenuantur enim, & minus putrescunt. 5. Si earum putei sæpè ac diligenter expurgentur, unde puriores redduntur. 6. Si à cloacis aut sterquiliniis sint remotæ, à quibus pravam aliquam qualitatem mutuari possint. Si verò contrarias haberent conditiones, illaudabiles censendæ sunt. Quæ enim profundæ non sunt; nisi à fontis cujusdam scaturigine oriantur (injuriis patent externis, hyeme algent, æstate calent, palustrium & stagnantium aquarum more. Conclusæ sub tectis, locisque concameratis, cœlesti lumine privantur, & situ mucido inquinantur. Immotæ crassescunt, crudæ manent, putredinis quid concipiunt, ventriculum offendunt, ægrè permeant, viscera lædunt. Cloacis & sterquiliniis vicinæ, viroso sapore & odore imbuuntur.

Aquæ fluviales cum putealibus bonitate certant, & in quibusdam locis præferendæ sunt, in aliis postponendæ. Magnas tamen habent aquæ fluviales inter se differentias. Meliores enim sunt, quæ dulces ac limpidæ sunt, & è magnis ac rapidis fluminibus petuntur, per laudabiles terras fluunt, & felici cœli aspectu fruuntur. Malæ autem sunt, quæ ex pravis & stagnantibus aut cœnosis ac turbidis fluviis hauriuntur; vel ex magnis quidem ac currentibus, sed latrinas expurgantibus, sordesque culinarum, vestium, & linteorum recipientibus.

Huic flumina, quæ magnarum civitatum mœnia alluunt, multas habent impuritates admistas,& multos morbos generant, ni cautio adhibeatur, quæ in eo præcipuè versatur, ut loca hauriendæ aquæ destinata supra civitatem posita sunt, ubi aqua civitatis sordibus nondum infecta est. Si verò aqua civitatem præterlapsa usurpetur, salubris esse non potest. Hæc etiam cautio in aquæ fluvialis usu adhibenda est, ut in hydriis per aliquot dies asservetur; ibi enim quiescens, terrestres ac limosas partes, omnesque impuritates ad fundum deponit.

Aquæ stagnantes & palustres omnium pessimæ sunt: Cùm enim

enim nullo aut exiguo motu cieantur facilè putrescunt. Crassæ sunt, crudæ, & sæpè malignæ ac pestilentes.

Aquæ Nivales & Glaciales pessimæ etiam sunt: Dum enim à frigore congelantur, tenuiores partes exhalant; præterea insigni frigiditate præditæ sunt, quæ ventriculum offendit. Quod de vinis & aquis, nive & glacie refrigeratis, intempestivè & præposterè usurpatis, etiam dicendum est. Licèt enim juvenes robustiores earum noxam statim non percipiant, progressu tamen ætatis eam sentiunt, & varios articulorum, viscerum, & partium nervosarum morbos incurrunt.

Nostrâ ætate, & paucis annis, apud nos maximè invaluit potus aquæ nive aut glacie refrigeratæ, æstatis tempore usurpatus; imò non pauci vinum hoc modo refrigerant. Quæ res inter Medicos, imò & apud vulgus maximè controvertitur; aliis hunc usum plurimùm laudantibus, aliis improbantibus. Quandoquidem igitur opportuna occasio hîc sese offert sententiam nostram aperiendi, paucis eam explicabimus. Ac primùm, in theoremate, aquæ nive aut glacie refrigeratæ potum damnavimus; sed cum hac additione, si intempestivè & præposterè usurpetur, quod accurata explicatione indiget. Nam primò potus iste admodum frigidus, in genere consideratus, damnandus absolutè videtur, juxta sententiam Hippocratis, *Aphor.* 51. *sect.* 2. *Plurimùm atque repentè evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, vel alio quovis modo corpus movere, periculosum. Omne enim nimium naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est.* Cùm igitur in magno æstatis ardore corpus plurimùm æstuet; periculosum esse videtur, illud subitò & derepentè glaciali illo potu refrigerare. Hujus periculi effectus confirmari potest plurimis exemplis eorum, qui ex hujusmodi potu in gravissimos morbos præcipitati sunt, quorum non paucos ipsimet vidimus & curavimus. Ex altera vero parte infiniti reperiuntur, qui hunc usum ad cœlum efferunt, & plurimis tum rationibus, tum experimentis confirmant.

Prima ratio ex eo desumitur, quod calor noster nativus à duobus validis & potentissimis hostibus oppugnari & extingui consuevit; frigore nimirum extinguente, & calore dissipante. Sic in vehementissimo æstatis ardore corpora languida & effœta redduntur, ab æstuante aëre, partes corporis veluti inflammante, earumque calorem exsolvente. Quæ exsolutio impediri non potest, nisi refrigerantibus assumptis & admotis. Quemadmodum igitur ab omni ævo balnea & natationes in aquis frigidis convenienter usurpatæ fuerunt, ad fervorem illum corporis temperandum; sic etiam potus frigidus assumptus, ad hoc ipsum efficiendum maximè valebit.

Secundò, Potus in genere necessarius est ad restaurandam humiditatem, quæ à calore nativo indesinenter absumitur ac dissipatur; potus autem ille quatenùs humidus, id præstat: si autem cum humiditate juncta esset caliditas, illa plurimùm humiditatis resolutionem adjuvaret, ideò communis est omnium hominum instinctus, ut frigidum potum appetant, etiam hyemis tempore, ad calorem illum internum temperandum, & humidi dissipationem remorandam. Potiori ergò jure æstatis tempore, ubi magna fit humiditatis dissipatio à calore viscerum intenso, potus ille refrigerans necessarius est.

Denique, frigidissimum potum æstatis tempore usurpatum, maximè conferre, infinitorum hominum testimoniis constat, qui se à plurimis incommodis, potu, nive aut glacie refrigerato, liberatos esse testantur. Tum etiam in Hispania & Italia pro certo habetur, ab eo tempore, quo hujusmodi potus invaluerit, minùs grassari æstatis tempore febres continuas & malignas, quæ antea eos maximè infestabant.

Nos verò hac de re ita statuendum censemus. *Primò* de potu mediocriter frigido nulla est dubitatio, quin omnibus hominibus maximè conveniat. Hinc ab antiquo solent omnes (quantum fieri potest) vinum in cellis subterraneis pro æstatis usu asservare, aquas è profundis puteis haurire iisque vinum diluere, si potabiles sint; sin minùs, in iis vinum & aquam meliorem refrigerare. Atque adeò saluberrimum censemus, vigente æstu, vulgaribus & antiquis hisce modis vinum & aquam refrigerare; quibus etiam ulteriorem frigiditatis gradum conciliare possumus, si lagenæ iis repletæ in puteum demittantur, ita tamen ut aquam non attingant: aër enim, aquæ vicinus, ab ea frigiditatem contrahit, & magis penetrat quàm aqua; lagenasque suspensas potentius refrigerat. Sed de potu, nive aut glacie refrigerato, qui longè intensiorem ac propemodùm glacialem frigiditatem contrahit, major est difficultas. De ea enim maximè valet citatus Aphorismus, *plurimùm atque repentè refrigerare vel calefacere, periculosum.* Ad cujus resolutionem dicimus: in regione & tempestate calidissima posse usurpari ab iis, qui in juvenili ætate constituti sunt, calidiori temperamento præditi, & pravis humoribus vacui; tum etiam viscera omnia valida ac robusta obtinent, & imprimis, qui hujusmodi potui sunt assueti, & sese plurimùm exercent. Aliis verò, qui nempe in senili aut puerili ætate constitui, debilia habent viscera, vel obstructa, pituitoso aut melancholico temperamento præditi sunt, plurimos habent humores excrementitios, otiosam vitam agunt, pauco exercitio & plurimo coïtu utuntur, noxiosissimum esse. Cùm igitur tot circumstantiæ requirantur ad hujusmodi potum impunè usurpandum, & illæ in paucissimis hominibus reperiantur, satius est ab eo abstinere, & potu modis propositis refrigerato uti, qui ad sanitatem conservandam sufficere potest.

At verò, quia tantopere invaluit hoc tempore potus glacie refrigeratus; ut multi, ei non assueti, in conviviis aut aliis locis eo uti cogantur, alio potus genere destituti, unde nonnullos vidimus in gravissima pericula conjectos: operæ pretium duximus præceptum aliquod excogitare, quo minorem noxam ex eo incurrere valeant. Atque adeò præcipimus, ut ante omnem potum plurimos cibos ingerant, eosque calidiores, ut offam calidam, salsa & piperata, quibus excalefactus ventriculus vehementi potus frigiditati meliùs resistat: mox potum assumant paucissimum, eumque non multùm dilutum, sed solito meraciorem: vinum enim tantum frigus non concipit ut aqua, ac promptiùs incalescit in ventriculo, quem postmodùm actu tùm calefacit. Atque ut siti omninò satisfiat, potuum singulorum paucitas frequentiâ compensetur: Sic enim potus illius frigidioris noxa saltem majori parte evitari poterit. Eandem cautionem observare possunt ii, qui calidiori temperamento præditi, ardente Sirio plurimùm æstuant & febribus ardentibus obnoxii sunt, aliasque conditiones præ se ferunt, quibus innoxii tali potu uti valent, & se ex eo haud exiguum fructum percepturos sperant, ut scilicet ei paulatim assuescant, per aliquot dies, ab initio pitissando, seu parùm & frequenter bibendo.

Vinum in genere consideratum in activis qualitatibus calidum est, in passivis verò siccum. Calorem nostrum fovet, cor maximè roborat, spiritus auget, vires reficit, concoctiones juvat, pituitam attenuat, bilem per urinas expurgat, omniumque excrementorum expulsionem promovet.

Per vinum in genere consideratum, intelligimus illud, quod principaliter vinum dici meretur, & quod in regionibus calidis, aut saltem temperatis provenit, quod ex uvis maturis expressum est, in dolio probe confectum, cum insigni tamen differentia, ut aliud in primo, aliud in secundo, aliud in tertio gradu calidum sit & siccum. Illud verò quod ex uvis immaturis exprimitur, quòdque acidum est, austerum, vel acerbum: vini nomen propriè non meretur, sed potiùs omphacium appellandum est.

At verò circa passivas vini qualitates, gravis est difficultas propter pugnantes invicem authoritates & rationes. Nam *Primò*, Aristoteles *problem.* 17. *sect.* 3. vinum disertè calidum & humidum pronuntiat. *Secundò*, *Gal.* 3. *de caus. puls. cap. ultimo*, vinum propter humiditatem celeriter nutrire asserit, eoque magis, quia simul calidum; calorem enim ducem humoris nominat.

Tertiò, idem Galenus 1. *de sanit. tuenda, cap.* 11. pueris vinũ interdicit: tum alias ob causas, tum præcipuè, quia eos nimis humectat, & copioso halitu replet. *Eodemque loco* scribit, vinum humectare quidquid immodicè siccatum est.

Quartò idem Gal. 5. *de sanit. tuenda, cap.* 5. vinum senibus aptissimum censet non modò propter calorem, quem senes habent debilem, verùm etiam propter humiditatem.

Quintò

Quintò, Plato 2. *de legibus* dicit : Dionysium hominibus vinum largitum esse, quasi remedium adversus duritiem senectutis, ut rejuvenescere videantur : & non secùs ac igne ferrum, ita vino senum corpora molliri.

Sextò, Hippocrates 2. *de diæta*, vina dulcia nigra, dulcia tenuia, & acida humectare asserit.

Septimò, succus uvarum maturarum, ex quo vinum conficitur, calidus est & humidus, teste Hippoc. 2. *de diæta*.

Octavò, Vinum humanæ naturæ, quæ calida est & humida, gratissimum est & amicissimum.

Nonò, Vinum melancholicis maximè confert, qui humectatione indigent, unde illud : quamdiu humectantur, tamdiu curantur.

Contrà verò, siccitatem in vino prævalere, sequentibus authoritatibus & rationibus ostenditur.

Primò, Galenus 8. *simplic. de vino*, in eo siccitatem caliditati proportione respondere dicit.

Secundò, idem confirmat Paulus Ægineta *lib.* 7. *cap.* 3. & Galeni mentem sequitur.

Tertiò, Aëtius *tetrabibl. sect. cap. de vino*, vinum antiquum tertio ordine siccum statuit.

Quartò lib. 2. *Synops. cap.* 15. vinum gradu secundo siccum esse asserit, & *cap.* 16. ponit in gradu tertio, si nempe valde sit vetustum.

Quintò, Vinum multum spiritum continet, qui igneæ est naturæ, & facilè inflammabilis.

Sextò, Phlegmaticis naturis confert, & immoderatè sumptum sitim excitat, at viscera torrefacit, unde calor rubicundus, & pustulæ prævalidæ in ebriosorū facie apparent.

Septimò, ad ulcerum curationem utilissimum est, docente Galeno 4. *meth. cap.* 5. At ulcera detersione & exsiccatione curantur.

Pro hujus controversiæ decisione, duplex distinctio adhibenda est : una humiditatis, altera vini.

Humiditas duplex est, actualis & potentialis. Et utraque nativa, vel ascititia.

Vinum vel immaturum est, acidum, & imperfectum; vel maturum, perfecteque coctum. Iterum, vel recens, vel antiquum : & utrumque vel generosum ac potens, vel debile & infirmum.

His positis, dicimus vinum actu esse humidum, quandoquidem omne corpus fluidum actu humidum est. Potentialiter verò siccum est, si sit maturum generosum, neque valde recens : quemadmodū in theoremate posuimus.

Quod verò crudum & acidum est, valde recens, & adhuc musti naturam redolens, tum etiam dulce, humidum est à prædominio. Crudum abundat phlegmate & aquosâ humiditate, tam propriâ quam ascititiâ : recens multâ abundat humiditate, quæ sensim in dolio per fermentationem absumitur.

Præmissis igitur hisce distinctionibus, authoritatibus & rationibus acquiescimus, quibus vini siccitas confirmatur. Iis verò, quæ pro illius humiditate allatæ sunt, ita respondemus.

Ad *primam* dicimus, Aristotelem vinum vocare humidum actuali humiditate, non autem potentiali.

Ad *secundam Respondemus*, Galenum vinum considerare, ut alimentum est, quâ ratione actu humidum est, & propter illam actualem humiditatem celeriter distribuitur, & facilè immutatur, unde etiam celeriter nutrit.

Ad *tertiam dicimus*, Galenum pueris vinum interdicere, non quod potentialiter, sed actualiter eos humectet, quòd calefaciat, quòdque halitibus caput repleat sicque variis morbis, & imprimis convulsionibus ansam præbeat.

Ad *quartam Respondemus*, Galenum senibus vinum commendare, non quòd humectet, sed quòd calorem eorum debilem reficiat, serososque humores, quibus abundant, per urinas evacuet. Quâ de causa vinum tenue ac flavum iis accommodatum esse monet.

Ad *quintam Respondemus*, Platonem, cùm vinum dicit remedium esse adversus duritiem senectutis, non intelligere duritiem corporis, sed animi, inquit enim, senioribus bibendum esse vinum, ut rejuvenescant, & mœstitiæ eos capiat oblivio, ipsaque animi affectio, velut ferrum in igne, ex duritie in mollitiem deducta, flexibilior fiat. Quod etiam clariùs explicat in sequentibus, dicens bibentium animos, sicut in igne ferrum, molliores junioresque evadere.

Ad *sextam dicimus*, Authoritatem Hippocratis sententiæ nostræ minimè repugnare, quia controversiæ decisione dicimus, vinum acidum & dulce esse humidum à prædominio.

Ad *septimam Respondemus*, Hippocratem loqui de musto seu vino recenti, quod vocat succum uvarum maturarum; & illud etiam humidum esse à prædominio fatemur.

Ad *octavam Respondemus*, Vinum humanæ naturæ amicum esse, quia celeriter nutrit, spiritus reficit; qui effectus non impediuntur ab exsiccandi vi quæ valde moderata est, & ab humana temperatura non admodum recedens.

Ad *nonam Respondemus*, Vinum melancholicis conferre, non quatenùs humectat, sed quatenus spiritus recreat, cor exhilarat, & lætitiam inducit.

Variæ autem sunt vinorum differentiæ, à propria natura, sapore, odore, colore, & ætate desumptæ, quæ viribus etiam ac facultatibus multùm inter se variant.

Ratione propriæ naturæ, vinum aliud vocatur ὀλιγόφορον, *seu* pauciferum, *quod in diluendo paucam aquæ admixtionem fert: aliud vinosum ac generosum, quod potentius est, & plus aquæ ferre potest; & quo generosius est, eo magis ad caliditatem & siccitatem vergit.*

Ratione saporis, vina dulcia bene nutriunt, & à visceribus avidè arripiuntur. Quia tamen sunt crassiora, obstructiones pariunt, hypochondria inflant, flatus generando propter eandem crassitiem, & facilè in bilem vertuntur. Pulmonibus conferunt, neque nimis calida sunt, neque caput tentant, aut nervos feriunt. Quæ omnia relata sunt ab Hipp. 3. de rat. vict. in acut. text. 2.

Vina austera & acerba calorem habent debiliorem, in ventre diutius morantur, neque facile venas permeant, & ad vias urinæ penetrant: pulmonis affectibus nocent, alvi fluxui conferunt, utpote astringendi vi prædita.

Ratione odoris, vina odorata & fragrantia maximè commendatur, vires instaurant, spiritus reficiunt, totum corpus recreant & exhilarant, senibus utilia sunt, nisi quod caput repleant nervosque feriant : ideò noxia sunt iis, qui catarrhis, aliisque capitis affectibus obnoxii sunt.

Ratione coloris non adeò certa facultatum indicia desumi possunt. Sunt enim vina quædam alba, aquosa, & minùs potentia : alia generosa, & impensè calida. In universum tamen alba fulvis & flavis minùs calefaciunt. Inter fulva generosissima sunt Rhenanum, Creticum, & Moschatellinum. Ex rubris etiam alia magis alia minùs generosa. Ut plurimùm tamen quæ intensiorem habent rubedinem, & quo magis ad nigredinem accedunt, minùs potentia sunt, & quo crassiora, eo magis obstructionibus generandis idonea sunt. Tenuia verò meatus aperiunt, sudores & urinas movent; parcioris tamen sunt nutrimenti, quàm crassa.

Ratione ætatis, vina nova & recentia, quæ mustcam adhuc dulcedinem servant, aquosiora debiliora que sunt, quàm vino conveniat; excrementosa sunt, & coctionis difficilis, alimenti distributionem sufficienter non adjuvant, sed diu in ventre retinent, unde hypochondria inflant & distendunt: gravia insomnia excitant, viscera obstruunt, & calculum generant, præcipuè quæ dulcia sunt, crassa, turbida, & parum defæcata, mustique naturam adhuc retinentia.

Vina antiqua, quæ ab ortu suo & propria natura generosa sunt, acriora ac vinosa evadunt, ac plus justo calefaciunt. Caput nervosque lædunt, facilè inebriant, corpus usu quotidiano attenuant; calidis temperamentis noxia, nisi modicè, ac bene diluta bibantur : In quibusdam tamen regionibus frigidioribus, vina quæ acerba & austera esse solent, secundo vel tertio anno meliora & salubriora evadunt, & longiori coctione quæ fit in doliis, austeritatem deponunt.

Vina ætate mediâ victui sanorum & ægrorum accommodatissima; siquidem tunc temporis optime defæcata sunt, & in calore mediocri : Vini enim calor successu temporis magis sese exerit, & minùs potens est in novo, magis in ætate media, maximè in annoso.

Licet autem varia vinorum genera variis naturis ac tem-

temperiebus magis vel minùs opportuna sint; in universum tamen, optimi vini & omnibus propemodum hominibus convenientissimi, conditiones sunt: ut saporem habeat inter dulcem & austerum medium, ut sit odoratum & fragrans, sit clarum & nonnihil fulvum, non nimis tenue, aut crassum, ad tenuitatem tamen magis accedat, neque nimis potens, neque nimis debile, ætatis mediæ.

APPENDIX.

Multa alia potuum genera ob vini penuriam in variis regionibus communiter usurpantur, ut cerevisia, pomaceum, pyraceum, &c. quæ quoniam apud nos incognita & inusitata sunt, iis qui dictas regiones incolunt, examinanda relinquimus. Prætereà varia etiam potuum genera vulgo usurpantur, & à Medicis præscribuntur, ad multorum morborum curationem & præcautionem, ut ptisanæ ex hordeo, liquiritia, ebore, cornu cervi, variisque radicibus & herbis confecta; bochetum ex China, salsaparilla, santalo, buxo, rhabarbaro, hydromel, & infinita alia, quæ consultò omittimus, potui sanorum tantum inhærentes. Videantur Sennert. Joël, Horstius & alii de his potibus Scriptores.

CAPUT XXV.

De Aëre.

Aër omnibus hominibus saluberrimus, eorumque sanitati conservandæ maximè idoneus, debet esse in primis qualitatibus temperatus, purus, nitidus, tenuis, patens & liber nullo vapore malo, nullis inquinamentis, nulla uligine aut corruptelâ perfusus: sed blandis, ac suaviter spirantibus ventis difflatus, & ut plurimùm serenus.

Insalubris verò est, qui stagnantium aquarum, aut paludum halitu inficitur, aut è profundo quodam specu pestilentem auram recipit: qui è cloacis, vastam urbem purgantibus, vitium contrahit, aut ex animalium laniena, coriariorum officinis, fimique putredine: Qui ex stagni, aut magni fluminis viciniâ crassus, nebulosus, & caligine plenus est: qui editis undique montibus septus, demissoque loco ac cavo arctatus, nullum recipit perflatum.

AEr duobus modis corpora nostra afficit, vel quatenus extrinsecus ambit, & per cutis poros ac spiracula sese insinuat; vel quatenus inspiratione attrahitur. Utroque modo magnam corpora nostra afficiendi atque alterandi vim habet, dum omnes suas qualitates spiritibus (qui ex eo aluntur ac generantur,) continuò communicat & per spiritus singulis corporis nostri partibus. Quæ si corpori conservando idoneæ sint, ad tuendam sanitatem plurimùm conferunt; si verò illius temperiei ac constitutioni sint adversæ, ad morbos procreandos insignem vim obtinent.

Galenus 1. *de sanit. tuend.* saluberrimum esse ait hominibus, optimum in pulmones aërem attrahere, ut puri ex eo spiritus generentur, uti pestilentissimum, noxio aëre uti. Et Columella 1. *de re rustica cap. 3.* in emendo agro cœli salubritatem imprimis spectandam censuit; neminem enim sanum debere facere sumptus in pestilenti; quamvis feracissimo pinguissimoque agro, cùm incertum sit, an dominum sinat ad fructus pervenire. Nam ubi sit cum orco ratio ponenda, ibi non modò perceptionem fructuum, sed & vitam colonorum esse dubiam, vel potiùs mortem quæstu certiorem. Petatur igitur aër calore & frigore temperatus, quem ferè medius obtinet collis, qui neque depressus hyeme pruinis torpet, nec torret æstate vaporibus, neque, elatis in summa montium perpetuis ventorum montibus aut pluviis, omni tempore anni sævit.

Aër exquisitè temperatus & quasi mediam, inter calorem ac frigus, humiditatem ac siccitatem, constitutionem sortitus, optimè temperatis corporibus saluberrimus est. Intemperatus verò, aër contraria qualitate præditus longè salubrior est.

Sic calido temperamento præditi in aëre frigido meliùs degunt: qui frigidiorem temperiem nacti sunt, iis calidior aër utilior est; humidiores, sicciori; sicciores, humidiori aëre gaudent.

Cùm verò unusquisque proprium, & suæ temperaturæ maximè idoneum aërem invenire aut eligere nequeat, arte supplendum est, quod naturæ beneficio denegatur. Atque adeò frigidior aër arte calefaciendus est, calidior refrigerandus, humidior exsiccandus, & siccior humectandus.

Si regendo corpori calido, aëre frigido egeamus, qui talis vel regionis vel situs ædium culpa, non fuerit, præparare ipsum ad frigidum oportet frequenti ædium irrigatione, florum & plantarum refrigerantium usu, patentium ad Septentrionem luminum apertione, quò inde spirans aura ædes refrigeret. Si aër frigidior sit, accenso igne luculento calefaciendus est, ædium meatus omnes occludendi, ut frigidi aëris ingressus prohibeatur: vel in hypocausto, ut plurimùm degere oportet, ut apud Germanos, omnesque Septentrionalis plagæ incolas fieri solet. Humidior aër igne multo ac suffitibus siccabitur: siccior, aquarum perfusionibus humectandus erit.

Aër calidior corpora reddit calidiora, humores liquat, attenuat & dissolvit; vires dejicit, si immodica fuerit illius caliditas: coctionem debilitat, vitam insuper brevem facit. Aristoteles Æthiopes, & qui Lybiam Sole exustam incolunt, ideò brevioris ævi esse voluit, quòd nimio Solis ardore nativus eorum calor brevi dissipetur, citoque senium accedat, siccatis eorum corporibus.

Frigidior aër corpora refrigerat, densat, astringit, coctionem adjuvat, urinæ copiam auget, catarrhos aliosque capitis morbo excitat, si frigiditas fuerit intensior.

Calor, vi frigoris ambientis ad interiora repercussus, validior ac vegetior fit: unde Hippocrati, *ventres hyeme calidiores*, & à calore illo potentiori coctio alimentorum melius perficitur. Urinæ copiam auget frigidus aër, quia condensatis cutis poros maximè impeditur diaphoresis, & vapores, qui per transpirationem excludebantur, interiùs retenti condensantur, ac seri formam adepti ad urinæ vias transferuntur. Sic vulgò dicitur eandem esse materiam sudoris & urinæ: ita ut profluentibus sudoribus, pauca sit urinæ copia; & contrà, iisdem suppressis, magnus sit urinæ proventus. Sic vulgaris docet experientia, hyemis tempore, & stante Borea, majorem urinæ copiam profundi; Æstate verò, & in constitutione Austri, longè minorem. Si verò intensior fuerit frigiditas, catarrhi excitantur cerebro refrigerato, quandoquidem frigidum cerebro valde inimicum est, ut docuit Hipp. in *Aphorismis.*

Humidus aër cutem emollit, & corpus humectat, excrementisque obnoxium reddit, idque pigrum ac deses efficit, & ingenii torporem ac tarditatem inducit.

Siccus aër totum corporis habitum siccat, excrementa minuit, corpori agilitatē, sensibus & ingenio claritatē inducit.

Aër turbidus, nubilus, ac nebulosus, corpora pravis humoribus & inquinatissimis spiritibus implet, in pituitosis naturis pituitæ copiam acervat, quæ nubi ac nebulæ similis est.

Quotidiana docet experientia, in locis palustribus, stagnis, lacubus, aut magnis fluminibus vicinis, aut qui propter aliam causam crasso ac turbido aëre fruuntur, febres putridas, tum simplices, tum malignas, esse frequentiores.

CAPUT XXVI.

De Temporibus Anni.

Ad aërem anni tempora referuntur, quoniam in eo magnas mutationes faciunt.

Astrologi quatuor anni partibus æqualibus illius tempora definiunt; nempè Ver ab ingressu Solis in principium arietis, usque ad finem geminorum; Æstatem, à principio cancri ad finem virginis; Autumnum, à principio libræ ad finem sagittarii: & Hyemem, à principio capricorni ad finem piscium.

Medici verò, & populi diversi, juxta aëris temperiem anni tempestates mensurant; & prout aër in quibusdam locis ex nativa constitutione calidior, in aliis frigidior est: ita his hyemem, illis æstatem longiorem efficiunt. Sic Hippoc. in Tarso, ubi habitabat, hyemem definit. 3. de Diæta, *à Vergiliarum occasu, seu initio mensis Novembris, usque ad æquinoctium vernum; ver autem ab*

ab æquinoctio ad vergiliarum exortum, hoc est circiter diem septimum Maii; æstatem, à vergiliarum exortu ad Arcturi exortum; qui incidit in medium ferè Septembris: Autumnum ab Arcturi exortu ad vergiliarum occasum. Qua computatione tribuuntur hyemi quatuor menses, & dies decem: totidem æstati, veri duo solùm menses & aliquot dies: Autumno vix duo menses. In regionibus Septentrionalibus frigus maximè viget in æquinoctio, ut brumalis tempestas longè ulterius progredi, & ad quinque menses durare censeatur.

PRosper Alpinus *lib.*1. *de med.Ægyptior. cap.*7. scribit in Ægypto aërem esse temperatum, & ver vigere mensibus Januario & Februario: æstatem Martio incipere, & ad finem Augusti durare: Autumnum Septembri & Octobri: hyemem verò Novembri & Decembri absolvi. Ab aëris ergò temperie anni tempora, juxta Medicorum doctrinam metiendo, sequentibus theorematis erunt definienda.

Ver inter alias omnes anni tempestates temperatissimum est, & inter primas qualitates medium quoddam obtinet, ut neque, sicut in hyeme, maximè polleat frigido & humido: neque, sicut in æstate, calido & sicco.

Hippocrates, non uno loco, Ver calidum & humidum esse dixit, quod intelligendum est comparatione facta ad alias tempestates. Hyemi enim collatum, calidum dici potest: æstati verò humidum statuetur: sed in seipso, sine ulla relatione ad alias tempestates consideratum, temperatum dicendum est.

Quod Galen. ostendit L. *de temperam.* proprio cujusque experimento. Etenim, cùm neque propter frigus in vere, nativam suam constitutionem servante, algere nos perinde atque in hyeme contingat; neque æstu, perinde atque in æstate, premi; nec humore diffluere; aut siccitate torqueri, neque ullum insignem harum qualitatum sentiamus excessum; temperatum omninò ver meritò judicabimus. Illa autem moderata temperies in toto veris decursu non reperitur, sed principium illius hyemis naturam redolet, finis verò ad æstatis temperiem accedit.

Ver inter alias anni tempestates saluberrimum est dicente Hipp. Aph. 9 sect. 3.

Adveniente vere, corpora, quæ hyberno tempore constringebantur, laxari & rarefieri incipiunt, sanguis augetur, spiritus recreantur, post hybernas glacies omnia quasi exhilarantur. Neque obstat *dicere*, Vere morbos multos produci: siquidem ver ex propria natura salubritatem, non morbos inferre solet: & si corpus bonis humoribus præditum reperit, illud in sanitate conservat. Verùm, si pravorum humorum, prægressa hyeme, collectorum congeries adfuerit, illi verno tempore funduntur, commoventur, & aliquando putrescunt, undè varii morbi excitari possunt. Sicquè ver per accidens tantum, non ex se, & ex propria natura, morborum ferax dici potest.

Objicies rursùm, Ver ex Hipp. calidum & humidum est: At calida & humida constitutio insalubris est, & ad producendos morbos, ex putredine maximè idonea. Ergò ver saluberrimum dici non potest.

Respondemus, id habere locum in magno caliditatis & humiditatis excessu. Verùm ubi moderatè caliditas frigiditatem, & humiditas siccitatem excedit, tunc temporis saluberrima est temperies & maximè laudata, ac pro temperata habetur, id est temperiei humanæ maximè congrua, quæ ad caliditatem & humiditatem inclinat. Adde quòd vita in calido & humido consistat quod similibus conservandum est.

Æstas calida & sicca corpora calidiora & sicciora, squallida, siticulosa, imbecillaque reddit: humores attenuat & accendit: bilis proventum efficit, unde febres ex ea genitæ illo tempore grassantur.

Autumnus frigidus est & siccus, morborum maximè ferax propter inæqualitates, quæ in eo contingunt: mane enim frigus viget, circa meridiem æstu, ac demum circa vesperam aër frigidus evadit. Tunc temporis densantur corpora, & humores difflari prohibentur, & ad interiora aëris frigiditate trahuntur: unde etiam multi morbi oriuntur, maximè periculosi, propter atram bilem, quæ autumno in corpore redundat.

Hyems frigida est & humida: corpora firmat, eaque vegetiora & multo calore nativo referta efficit, somnosque, ob longitudinem noctium, prolixiores reddit. Pituitæ procreatrix est, & corpora fluxionibus facit obnoxia.

CAPUT XXVII.
De Motu & Quiete.

Motus & exercitatio, ad sanitatis conservationem, supra omnes alias res non naturales, principem locum obtinent si sobrietatem exceperis.

HIc locum habet vulgatissima Hippoc. sententia, *ex lib. 6. Epid.* desumpta: *Sanitatis studium est, non satiari cibis & impigrum esse ad labores.* Galenus verò, pluribus in locis, exercitationem maximè commendat. Unus sit instar omnium, in quo exercitationem etiam ciborum parsimoniæ anteponit. Is habetur *lib. de succorum bonitate & vitio cap.* 2. *Nisi quis*, inquit, *satis exerceatur, nullâ ciborum parsimonia se à morbis immunem tueri poterit; nisi per intervalla inopiam exercitii purgatione, vel sanguinis missione compenset. Sin integrè exerceatur, etiam aliquando in alimenti ratione peccans, durabit sine morbis.* Aristoteles verò *probl.* 47. *sect.* 1. quærens cur cibum minuere & laborem augere salubre sit: *An*, inquit, *quia causam ægrotandi excrementorum habet nimietas, quæ tum certè exultat, cum aut cibus, aut labor deest.*

Motus & exercitatio calorem nativum excitant, spiritus movent & exagitant: unde corpus fit robustius, ut externis injuriis minus pateat, & ad omnes actiones obeundas aptum evadat. Coctiones præcipuè, ex caloris augmento meliùs perficiuntur: & spirituum commotio transpirationē uberiorem facit, cujus defectus omnium ferè morborum causa esse solet.

Plures autem sunt motus & exercitationis species, nempe ambulatio, cursus, saltus, equitatio, vectio, gestatio, & infinitæ aliæ, quorum aliæ magis, aliæ minùs corpus exercent: aliæ totum corpus, aliæ quasdam tantùm partes.

Galenus ludum parvæ pilæ præcipuè commendat, in quo omnes corporis partes exercentur. Cursu & ambulatione potissimùm crura exercentur, armorum tractatione & remigatione brachia, & partes superiores; cantu, vociferatione & clara lectione thorax, equitatione ventriculus.

Commodior & usitatior exercitationis species est ambulatio mediocris, per amœna & virentia loca, placido & sereno cœlo suscepta. Qui verò pedibus ire satis liberè non possunt aut propter virium infirmitatem nimis fatigantur, equitationi indulgere saluberrimè poterunt.

Ambulatio moderata probè universum corpus exercet, appetentiam excitat, calorem nativum exsuscitat, corpus roborat, & vacuationem excrementorum maximè juvat.

Ut exercitatio corporis sit utilis & fructuosa, duo observanda sunt: tempus & mensura.

Tempus commodum est ante cibum, & præcipuè ante prandium.

Ante cibum commodior est exercitatio; quia coctione superioris pastus peracta, excrementa residua per exercitationem evacuantur & dissipantur; sicque corpus meliùs disponitur ad novum cibum recipiendum & concoquendum: unde Galen. *de san. tuenda cap.* eum qui non concoxit, jubet ex toto conquiescere. Exercitatio verò quæ fit à pastu, pessima est, crudos enim humores in venas rapit, unde jecur obstruitur, caput gravatur, & morbi multiplices excitantur. Hac de causa Scholastici plerumque scabie laborant, quia statim à prandio ut plurimum sese exercere solent: unde cibi è ventriculo ante debitam coctionem rapiuntur, hincque crudorum humorum copia cumulatur, quæ vehementibus exercitationibus ad cutem rapitur, scabiei materiam suppeditat. Idem enim illis accidere solet, quod iis qui in cacochymia & humorum vitio se exercent: in iis enim ad cutem pravi humores evo-

 cantur,

tantur, unde ulcera & scabies procreantur, ut docuit Hippoc. *6. Epid. sect. 5. Si impurgatus laboraverit, ulcera erumpent.* Melior autem est exercitatio ante prandium, quàm ante cœnam: quia matutinis horis ventriculus vacuus est, & per longius tempus, quod à pridiana cœna intercessit, concoctiones meliùs absolutæ sunt; contra verò ante cœnam cibi in prandio ingesti, nondum perfectè elaborati sunt.

Post cibum tamen levis deambulatio utiliter usurpatur, ut quæ neque calorem revocet, neque cibum rapiat; sed eum ad fundum ventriculi melius descendere faciat, ubi promptiùs concoquitur, & jam concocti distributionem adjuvat.

Mensura exercitationis stabilitur à Gal. 2. de sanit. tuenda, cap. ultimo, *quæ ad quatuor capita referre potest* primò, *ut continuetur exercitatio, donec corpus intumescat;* secundò, *donec corpus floridum appareat;* Tertiò, *donec corpus lassitudine affici incipiat;* quartò, *donec sudor modicus, aut saltem calidus vapor erumpat. Quorum aliquo apparente ab exercitatione desistendum est.*

CAPUT XXVIII.

De Somno & Vigilia.

Somnus ad vitæ conservationem absolutè necessarius est, & si moderatus sit concoctiones adjuvat; vires ex vigilia resolutas instaurat; internas corporis partes humectat; ac senibus præsertim maximè conducit.

OMnia, quæ ex somno omnibus eveniunt commoda, uni caloris ad interiora retractioni adscribenda sunt. Calor enim, in visceribus auctus, copiosos spiritus generat, & per vigilias dissipatos reparat, & instaurat: unde concoctiones meliùs perficiuntur, præsertim in hepate, & singulis partibus, & excrementorum expulsio adjuvatur. Et cùm virium resolutio, quæ vigilando inducitur, ex spirituum resolutione oriatur, iis instauratis vires reficiuntur, & lassitudo fugatur. Per coctiones autem copia humoris alibilis partibus internis suppeditatur, unde illæ plurimum humectantur: quemadmodum docuit Hippoc. *6. Epid. Labor articulis cibus est; somnus verò visceribus.* Ac denique senibus plurimùm conducit, quia nihil æquè eorum corpora frigida & sicca calefacit & humectat, atque adeò deperditam humidam substantiam instaurat. Unde illud Homeri à Galen. citatum, *de san. tuenda. Ut lavit, sumpsitque cibum, dat membra sopori: Namque hæc justa seni.*

Somnus verò immodicus membra omnia laxat; colorem, habitumque corporis deteriorem reddit, caput gravat, multisque vaporibus atque humoribus implet, calorem nativum hebetiorem, partesque omnes ad motum pigriores reddit.

Hæc omnia dependent ex nimia excrementorum retentione, quæ ex somno immodico contingit. Notissimum enim est, somnum omnes evacuationes cohibere, præter sudores: atque adeò, postquam concoctiones peractæ sunt, quas sequi debet excrementorum evacuatio, si illa in corpore præter modum retineantur, omnia mala in theoremate recensita producunt.

In somno salubriter ineundo tria spectanda sunt: tempus, spatium, & decubitus.

Tempus somno convenientissimum est nocturnum, post horam unam aut duas à cœna, præmissa levi deambulatione, ut cibus ad inferiora descendat.

Nox propter suam humiditatem & tranquillitatem somno est aptissima, & longum illius spatium satis temporis suppeditat ad coctionem absolvendam: ita ut somnum interrumpere negotiorum causâ, non sit necesse, quemadmodum in diurno somno plerumque solet contingere.

Somnum meridianus maximè noxius est, præcipuè non assuetis.

Tempus enim, quo quis interdiu dormit, ad perfectam concoctionem non sufficit; hinc fit, ut ii qui à prandio dormiunt, excitati à somno, propter interruptam coctionem gravitatem sentiant in stomacho, acidos edant ructus, flatibus impleantur, & hora cœnæ inappetentia laborent. Adde, quod somnus diurnus, nimia humiditate cerebrum implens, catarrhos, aliosque capitis morbos procreat. Implet autem cerebrum humiditate, quòd nox cerebrum abundè satis humectavit, ut non opus sit illud denuò per somnum diurnum humectare; quin potiùs per vigilias humiditas, quæ plerumque nimia est, discutienda.

Si quis tamen propter labores matutinos, aut corporis debilitatem, ut in convalescentibus contingit, lassitudine tentetur, ut nocte prægressa non dormierit: somno indulgere post meridiem innoxiè poterit.

Imò verò utilis esse poterit somnus meridianus, si brevissimus sit, qui tantùm caloris revocet ab externis partibus ad interiores, ut concoctio meliùs perficiatur.

Cùm enim minimo temporis spatio duret, vaporibus caput replere nequit, & tamen vires recreat, vaporesque in cerebro potius dissipat, quàm colligit; calore intus tantisper revocato.

In longissimis etiam & calidioribus diebus meridiari licet, iis præsertim, qui assueti sunt.

Cùm enim noctes breves, & sæpè inquietæ, somnum sufficientem interdùm non concedant, defectus ille somno meridiano reparari potest. Adde, quod spiritus resoluti à nimio æstu, per somnum resarciantur. Talis autem somnus assuetis magis prodest, quod Itali experiuntur, qui per æstatis decursum meridiari consueverunt, & inde maximum solatium percipiunt.

Quoties ob prædictas causas somno meridiano indulgendum est, ille somnus aut longissimus esse debet aut brevissimus.

Quòd brevissimus esse debeat, ratio reddita est. Longissimi verò hæc est ratio, etiam suprà allata, quia si ante absolutam coctionem somnus interrumpatur, perturbatur ea, & inde multæ orientur cruditates.

Minùs verò nocet somnus meridianus, si erecto corpore capteiur, quàm decumbente: sic enim facilior ascendentibus vaporibus exitus patet.

Neque statim à prandio dormiendum, sed aliqua mora est necessaria, & levis deambulatio, ut cibi ad fundum ventriculi descendant.

Spatium somni definitur ex perfecta concoctione, quæ in ventriculo & hepate absolvitur; eaque ex coctis urinis & actionum claritate dignoscitur.

Cùm igitur in quibusdam promptiùs, in aliis tardiùs coctiones perficiantur, in his longior, illis brevior somnus concedendus est.

Sic de helluonibus, repletis, pituitosis, mulieribus, & ventriculum debiliorem habentibus, somnus longior necessarius est, quia longiori caloris retractione indigent: Brevior verò crassis & obesis, sobriis, & validè concoquentibus competit: mediocris denique sanis ac bene temperatis, qui vulgò septem vel octo horarum spatio definitur.

Decubitus debet esse capite sublimiori, in latere alterutro: primum quidem in dextro, postmodum verò in sinistro. Pronus decubitus ad coctionem confert, visui tamen nocet. Supinus excrementorum evacuationem per consuetos meatus prohibet, calculosis imprimis noxiosissimus est, Vid. Plemp.

Erectior decubitus facit, ut caput ab excrementis faciliùs liberetur. In latere dextro facit, ut cibus faciliùs in imum descendat & respiratio fit facilior: in sinistro, ut meliùs concoquatur, ob jecur ventriculo incubans. His addit Aristoteles *in problematis*, non recto, sed inflexo corpore, ut venter incalescat.

Vigiliæ moderatæ omnes sensus excitant, ac vegetiores reddunt, spiritus & calorem in omnes corporis partes diffundunt; alimenti distributionem adjuvant; excrementorum evacuationem promovent. Immoderatæ verò spiritus absumunt, & dissipant corpus universum, imprimis cerebrum exsiccant; bilem augent, acuunt, inflammant, ac morborum calidorum sæpe causa existunt: interdùm etiam frigidorum, calore dissipato & absumpto.

CAPUT XXIX.

De Excretis & Retentis.

Ad excreta & retenta referuntur fæces alvi, urina, insensibilis

ſilis tranſpiratio, menſes, & ſemen. Quæ ſi tempeſtivè egerantur ſanitatem conſervant, ſi verò retineantur diutiùs, quam par ſit, morbos pariunt.

Alvi excrementa, ſi debito tempore non ejiciantur, coctionem impediunt, inappetentiam excitant, & nauſeam pariunt, quia vapores putridi, à retentis excrementis elevati, ad caput exhalant, dolores colicos excitant, & flatibus exitu prohibitis vertiginem & cephalalgiam afferunt.

Dum verò ſecundùm naturam ſe habent, mollia ſunt, mediocrem tamen conſiſtentiam habentia, colore ſubrufa, nec admodum fœtida: copia autem aſſumptis reſpondere debent.

Urina naturalis, mediocris eſſe debet conſiſtentiæ, coloris fulvi, ſine ſedimento, aut cum ſedimento, albo, lævi, & æquali: quantitate liquidis aſſumptis reſpondens.

Tranſpiratio inſenſilis ſi prohibeatur, vel occluſione pororum externorum, à frigore ambiente; vel internorum à pravis humoribus retentis; graviſſimi morbi excitantur, ut pleuritides, peripneumoniæ, febres putridæ. Quando verò legitima ſit & conveniens tranſpiratio; corpus ſanum ac bene diſpoſitum conſervatur.

HIc diligenter advertenda ſunt, quæ de inſenſili tranſpiratione prodidit Sanctorius *lib. de ſtatica medicina*, ubi dicit, tranſpiratione inſenſili multò plura & copioſiora excrementa vacuari, quàm omnibus aliis evacuationibus ſimul ſumptis: quod quidem omnium ſæculorum Medicos latuit. Id tamen ſibi compertum aſſerit Sanctorius, experimentis triginta annorum, in corporibus innumeris ante & poſt paſtus, & poſt excrementorum rejectiones exactè ponderatis: Quæ omnia apud authorem videnda ſunt, aut apud Sennertum, *in febrium putridarum theoria*, fuſiſſimè tranſcripta.

Menſium fluxus debet eſſe moderatus, mulieris temperaturæ & conſuetudini conveniens; certa intervalla, certaſque periodos obſervans. Alioqui dum ſupprimitur, vel parcè aut immodicè fluit, multorum morborum cauſa eſſe ſolet.

Ad ſeminis excretionem refertur Veneris uſus: qui ſi moderatus ſit, valetudini non officit. Eo tamen homines plerumque impunè carere poſſunt, ut experientia docet in monachis, & cœlibem vitam agentibus: in iis enim materia ſeminalis ad partes diverſas tranſmittitur, in earumque alimoniam inſumitur; partes verò ſeminales areſcunt, & ad munus ſuum ineptæ redduntur. In quibuſdam tamen mulieribus magis noxia eſt Veneris abſtinentia, quibus ſemen retentum corrumpitur, & hyſtericos affectus parit.

Immodicus autem Veneris uſus viros magis quàm fœminas lædit: ſpiritus diſſolvit, totum corpus refrigerat, cerebrum, nervos, ventriculum, oculos, & articulos debilitat; mentem, ſenſuſque obtundit; cruditates, & oris fœtorem parit.

Ætas Veneri aptiſſima, eſt juvenilis & virilis: reliquis nocet, potiſſimum ſenibus & naturis ſiccis ac debilibus.

Intervalla autem talia adhiberi debent (docente Galeno in arte parva) *ut homo poſt coïtum levior ſeipſo & agilior factus videatur.*

Vernum tempus Veneri magis idoneum eſt, deinde hyems, minùs autumnus, omnium minimè æſtas, quo tempore melius eſt omninò abſtinere.

Quoad partes diei ſpectat, manè aut poſt primum ſomnum opportunè venus inſtituitur, peracta concoctione ciborum in ventriculo: non ſtatim poſt cibum. Importuna verò & noxia poſt crapulam exercitia valida, tempore inediæ, aut poſt immodicas evacuationes.

CAPUT XXX.

De Animi Pathematis.

ANimi Pathemata ad immutandam totius corporis conſtitutionem maximam vim habent: Ita ut non ſolùm graviſſimi morbi, ſed etiam mors interdùm ex immodico eorum exceſſu oriatur. Si verò in moderatione contineatur, ad ſanitatem conſervandam plurimùm conferunt.

Quiſquis igitur ſanitatis conſervationi ſtudere cupit, animi tranquillitatem aucupari debet, & vehementibus paſſionibus reſiſtere. Sic enim corpus in ſtatu naturali conſervatur, & nulla in eo ex parte pathematum, mutatio contingit. Quia verò impoſſibile eſt ab omnibus pathematis ſeſe immunem reddere: enitendum ſumma rationis vi, ut illis obſiſtamus, eorumque impetus frænemus. Horum autem pathematum, aut ſaltem præcipuorum effectus, paucis exponendi ſunt.

Gaudium moderatum, inter reliquos animi affectus, ad ſanitatem conſervandam principem locum obtinet: ex eo enim calor, ſpiritus, & ſanguis ad totum corpus diffunduntur, undè facultatum vigor excitatur, habitus corporis alitur, humectatur, & vivido colore diffunditur, hinc illud Sapientis; animus gaudens ætatem floridam reddit. *Gaudium verò immodicum ſpirituum ſubſtantiam diſſipat, & vitalis facultatis robur diſſolvit: unde ſyncope, & interdùm mors repentina ſuccedit, præcipuè in ſenibus, mulieribus, & naturis imbecillioribus.*

Triſtitia calorem nativum debilitat, corpus refrigerat & exſiccat, & faciem reddit decolorem, pulſumque imminuit, propter cordis conſtrictionem interdùm febrim incendit, ob difflationem prohibitam, ex quo putredo in humoribus accenditur. Avicenna lib. de viribus cordis, *cap. 6. Duo ex triſtitia conſequi teſtatur: naturalis facultatis imbecillitatem, ob caloris extinctionem, & ſpirituum humorumque incraſſationem à frigiditate, unde humor melancholicus exaggeratur.*

Timor ſubitò calorem ad cor revocat: unde partes extimæ algeſcunt, pallent, contremiſcunt, dentes ſtrident, vox interrumpitur, vires concidunt: interdùm alvus ſolvitur, & urina profunditur, ob retentricis imbecillitatem, & muſculorum reſolutionem: mors interdùm ſuccedit, revocato magnâ copia ſanguine ad cor, à quo opprimitur & extinguitur facultas vitalis.

Ira calorem & ſpiritum vehementer exagitat; pulſum auget, accelerat ſpiritus & ſanguinem inflammat, bilem acuit, febres diarias & putridas accendit: ſi valdè effrænis ſit rationem ſubigit, & interdùm de ſede ſua dimovet, frigidis naturis interdùm utilis eſt; calor enim debilior inde exſuſcitatur, & vegetior redditur.

INSTITU-

INSTITUTIONUM MEDICARUM
LIBER QUINTUS.
ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΝ CONTINENS.

PRÆFATIO.

Quinta Medicinæ pars, quæ *Therapeutice* nominatur, in duas principales dividitur.

Prima continet methodum generalem medendi, & indicationes omnes proponit, quæ ad morborum curationem sunt necessariæ.

Secunda instrumenta docet, quæ ad illas indicationes adimplendas sunt necessaria.

Ideò quintus iste liber duas partes continebit. In prima methodus generalis medendi: in secunda, instrumenta Medici exponentur.

THERAPEUTICES PARTIS PRIMÆ,
De Methodo Generali Medendi,
PROOEMIUM.

Methodus medendi duplex ab authoribus proponitur: generalis scilicet & particularis. Generalis est, quæ communia tradit præcepta, quibus singula morborum genera curari debeant: & ostendit, quæ remedia morbis similaribus, quæ organicis, quæve communibus idonea sint. Particularis verò docet, quomodo singulæ morborum species, in singulis partibus, à capite ad pedes curandæ sint. Quæ quidem methodus observatur in auctorum operibus, quos Practicos vulgò vocant: & hæc morborum particularium curatio universa dependet ex communibus præceptis, quæ in methodo generali proposita sunt. Imò verò nihil aliud est, quàm methodi generalis, per omnes morborum species, & singulas corporis partes exercitatio. Quia verò dogmatica medendi methodus per indicationes perpetuò procedit, ideò noster hic Tractatus quatuor comprehendetur Sectionibus: *Prima* erit de methodo medendi, & indicationibus. *Secunda*, de indicationibus à causa. *Tertia*, de indicationibus à morbo. *Quarta* denique, de indicationibus à viribus. Et sic nullum erit præceptum morborum curationi inserviens, quod quatuor hisce Sectionibus non explicetur.

SECTIO PRIMA.
De Methodo Medendi, & Indicationibus.

CAPUT PRIMUM.
Quid methodus medendi, quid curatio, & quæ illius conditiones?

Methodus medendi est pars Medicinæ, quâ per indicationes auxilia inveniuntur, ut deperdita hominis sanitas restituatur.

Curatio est præsentis in corpore vitiosi affectus in naturalem habitum mutatio. Galen. 9. meth. cap. 15.

Debet autem institui curatio, quantum fieri potest, citò, & tutò, & jucundè.

Methodus medendi, & curatio morborum, parum inter se differunt, si quidem methodus medendi nihil aliud est, quàm rationalis via, quâ Medicus in morborum curatione debet incedere. Et hac medendi methodo quæ per indicationes progreditur, Medici dogmatici à reliquis sectis distinguuntur; quia illi soli indicationibus, tanquam propriis instrumentis, uti consueverunt: reliqui verò minimè. In omni autem curatione propositæ conditiones perpetuò observandæ sunt, iisque tanquam firmissimis fundamentis inniti debet vera atque rationalis medendi methodus. *Tutò* itaque curatio progreditur, si morbum expellat, quantum fieri poterit, sine metu recidivæ, & nullam vel quàm minimam ægrotanti noxam attulerit, adhibitis nimirum remediis, frequenti usu & longâ experientia cognitis. *Citò* verò fiet curatio, si nulla agendorum occasio prætermissa fuerit, & remedia efficacia, ac morbo æqualia, vel etiam potentiora fuerint usurpata. Denique *Jucundè* curatio exercebitur, si inter remedia, morbo expugnando aptiora, ea imprimis eligantur, quæ & gustui gratiora sunt, & cum minori ægrotantis molestia usurpantur: quemadmodum docet Hippocrates. Primum dietâ curationem esse tentandam, mox pharmaceuticis remediis, priusquam ad ferrum & ignem deveniatur; tum sic accidentia, morbos consequentia ut sitis, dolor, vigiliæ, blandè leniantur, atque demulceantur.

CAPUT II.
De Indicationibus, & Earum Differentiis.

Indicatio est comprehensio juvantis, una comprehensione nocentis, qua simul cum re indicante adveniat sine ulla experientia, aut ratiocinio. Gal. lib. de opt. sect. cap. 11.

Indicatio Græcè ἔνδειξις dicitur, quæ nihil aliud, quàm ostensionem seu delationem significat; atque ita, cùm in methodo medendi usurpatur, significat ostensiones auxiliorum. Indicantia enim indicata quasi deferunt, & ad curationem utilia esse indicant, àc veluti digito demonstrant. Indicationem definit Galenus 2. *method. cap.* 7. agendi insinuationem, quæ ferè nominis explicatio est, quoquo modo illius naturam adnumerans. Perfectior habenda est illa, quæ proponitur in theoremate, desumpta ex eodem Galeno *lib. de optima secta*, in qua Galenus *primùm* genus conveniens proponit, dum ait esse comprehensionem seu notionem quandam, Medico atque ægrotanti insitam à natura, ex rei molestæ sensu, ad ejus expulsionem: *Deinde* propriam differentiam addit, dum vult, hanc notionem proficisci ex rei nocentis naturâ cognitâ ad juvantis auxilii perceptionem, id est, à cognitione effectus præternaturalis, in ordine ad quem, sive cujus gratia sequitur cognitio juvantis auxilii. *Denique* indicatio advenit sine experientia aut ratiocinio, quia ubi primùm patuit natura rei molestæ, ex insito quodam principio statim indicatur seu infertur genus ipsius auxilii. Nam percepto frigore calorifica inquirimus, infixam acum evellimus similiaque absque discursu præstamus. Advertendum enim est, res præter naturam remedia indicare, non per se; sic enim sui destructionem molirentur: sed per accidens, quatenus molestiam animanti inferentes sui depulsionem insinuant, & per communem quandam notitiam contrarii usum.

Adversus propositam doctrinam *objici* potest. Si inventio remedii ex communi quadam notitia & insito principio dependet, sequetur idiotas quoslibet à peritis artificibus nihil

nihil differre, & rei medicæ æquè eſſe peritos, ac ipſos Medicos. *Reſpondendum* eſt maximum eſſe diſcrimen, non quidem in primis ac generaliſſimis indicationibus, quæ in ſublatione rei præternaturalis & contrarii uſu verſantur, illæ enim omnibus communes ſunt; ſed in ipſo progreſſu, & ſpecialibus indicantibus, ad quas adimplendas neceſſe eſt genera remediorum, ſeu materiam medicam habere perfectam; tum enim morbos, eorumdem cauſas atque ſymptomata rectè diſtinguere, necnon remedii formam, qualitatem, quantitatem, locum, tempus, & exhibendi modum accuratè indagare, in quibus omnibus maximè ratiocinatio expetitur, & variâ inter ipſos Medicos peritiâ eluceſcit. Ex quibus concludendum eſt, quamvis indicatio primariò & generatim ſine ratiocinio eliciatur, attamen ſecundariò & ſpeciatim eo maximè indigere, ita ut quamplurimi auctores, non exigui nominis, indicationem retulerint ad tertiam mentis operationem, quæ ſyllogiſmus nominatur. Sennertus corrigit in textu Græco, ſine λογισμῷ id eſt, *ratiocinio*, & ponit ἀναλογισμῷ: & ſic omnis ambiguitas tollitur.

Hæc autem indicatio quadrifariam dividi poteſt.

Primò, alia eſt indicatio conſervatoria, alia curatoria.

Indicatio conſervatoria reſpicit res naturales, quæ conſervandæ ſunt per ſimilia.

Indicatio curatoria reſpicit res præternaturales, quæ auferendæ ſunt per contraria.

Secundò, Indicatio alia eſt generica, alia ſubalterna, alia ſpecifica.

Generica indicatio ea eſt, quam communis & generica indicantis natura ſuppeditat.

Subalterna, quam ſubalterna indicantis natura ſuggerit.

Specifica quæ à ſpeciali indicantis naturâ petitur.

In hac indicationum ſerie totum Medici Dogmatici artificium conſtituitur, cui inſiſtens methodum ſequi dicitur, progrediendo nimirum à generica indicatione per ſubalternas, ac ſpecificas & determinatas, ut docetur à Galen.2. *meth. cap.*7. *Quiſquis*, inquit, *condere methodum parat, huic à primis indicationibus eſt auſpicandum, atque hinc ad eas, quæ deinceps ſunt, tranſeundum, rurſuſque ab his ad proximas: Itaque pergenti non priùs conſiſtendum, quàm ipſius compos ſit finis. Finis autem eſt invenire cuique morbo remedia.* Hujus methodi & ſeriei indicationum exempla deſumi poſſunt ab omnibus morbis. Proponatur v.g. curanda frigida ventriculi intemperies in ſecundo gradu: *primum* adeſt morbus, à quo ſumitur indicatio generaliſſima, eum eſſe tollendum. *Secundò* eſt morbus intemperiei, à quo ſumitur indicatio ſubalterna, eſſe alterandum. *Tertiò* eſt intemperies frigida, à qua ſumitur indicatio itidem ſubalterna, eſſe calefaciendum. *Denique* eſt intemperies frigida in ſecundo gradu, à qua petitur indicatio ſpecifica, eſſe adhibendum medicamentum calefaciens in ſecundo gradu: & ultrà ars non progreditur, nec ultra infimas ſpecies methodus deſcendit.

Tertiò, Indicatio alia eſt inartificioſa, alia artificioſa.

Inartificioſa eſt, quæ aliis, quàm artificibus, & ipſi vulgo innoteſcit.

Eadem omninò eſt hæc inartificioſa indicatio cum ea, quam ſuprà genericam appellavimus, quemadmodum docet Gal.3. *method. cap.*7. *indicatio*, inquit, *quæ à morbo ſumitur, eſt velut principium, vel carcer, unde medendi ratio promitur; nulla prorſus ipſius medicæ artis adhuc portio, aut certè nec magna, nec propria, ſed quæ etiam ſit communis.*

Artificioſa indicatio eſt, quæ non omnibus, ſed artificibus tantùm nota eſt, & ut cognoſcatur, magno artificio indiget.

Quemadmodum indicationes genericæ inartificioſæ ſunt, ita ſubalternæ magis artificioſæ ac multò magis ſpecificæ: quia difficiliùs, & cum magno artificio cognoſcuntur, ideò medendi methodo propriæ.

Quartò, alia eſt indicatio utilis, alia inutilis.

Utilis indicatio illa eſt, cui aliqua reſpondet materia, ſeu quæ tale auxilium indicat, cujus materiam reperire licet, quæ primò, & per ſe affectum tollere poſſit.

Inutilis indicatio eſt, quæ tale auxilium indicat, cujus non invenitur materia, quæ affectum primò & per ſe tollere poſſit.

Quidam affectus præter naturam utiles præbent indicationes; alii verò inutiles V.g. in calida, vel frigida temperie indicatio utilis eſt, quia multæ dantur materiæ, quibus eam poſſimus corrigere: at obſtructio quæ indicat aperiendum eſſe, inutilem indicationem ſuppeditat: quia nullum datur medicamentum, quod per ſe obſtructionem tollat; ſed obſtructionis apertio conſequitur ad alia, nempe inciſionem, attenuationem, detentionem, & ad evacuationem materiæ obſtruentis.

CAPUT III.

De Indicantibus.

Indicans eſt agens aliquod in corpore permanens, quod per propriam naturam & eſſentiam auxilium aliquod indicat, atque indicatum, quod expoſtulat, ad ſeſe dirigendum eſſe monſtrat, ut ſanitas hominis amiſſa reſtituatur.

HÆc definitio indicans tantùm curatorium comprehendit, non autem conſervatorium, cujus finis eſt ſanitatem conſervare, ut hujus amiſſam reſtituere.

Veri indicantis quatuor ſunt conditiones.

Prima, *ut ſit agens aliquod, & corpus afficiat.*

Sic morbus, quia corpus afficit, idque deſtruit & corrumpit, indicans eſt, ſuique ſublationem inſinuat.

Secunda *conditio eſt, ut indicans maneat in corpore.*

Prout enim ſui ablationem indicat per remedia corpori adhibenda, ſic etiam eidem corpori debet inhærere.

Tertia *conditio eſt, ut Indicans ſit notum intellectui.*

Explicatur: quidquid enim indicat, in alterius cognitionem nos deducit, putà indicati, ſeu remedii; quod autem ignotum eſt, alterius cognitionem inſinuare nequit. Ideò Gal.3. *meth. cap.* 6. & paſſim alibi, quæ occulta qualitate agunt, & ideò intellectui nota non ſunt, à methodo medendi, quæ indicationibus perficitur, ſolet excludere.

Quarta *conditio eſt, ut indicans unum indicet, quemadmodum unum tantùm ab uno indicatur.*

Hoc axioma traditur à Galen.11. *meth.& lib.de optima ſecta*: & illius ratio eſt, quod indicans perpetuò ſui contrarium indicet, à quo auferatur: at unum uni tantùm contrarium eſt. Adverte tamen affectum, qui unus appellatur, ſæpe compoſitum eſſe; ideò quatenus compoſitus eſt, plura indicare poteſt, ſeu ut Galen. loquitur, 9. *meth. c.*11. *Quod ſimplex eſt, ſimplicem indicationem habet; quod non ſimplex, etiam non ſimplicem.* Adverte etiam, unum indicans habere eſſe genericum, ſubalternum, & ſpecificum, & prout diverſam habet naturam, plura indicare poſſe: ſed tamen per unam eſſentiam unum tantùm, per genericam remedium genericum, per ſubalternam ſubalternum, per ſpecificam ſpecificum indicat.

Indicantia vera & propria duo ſunt: morbus, & cauſa morbi.

Indicans eſt res præter naturam, quæ auferenda eſt contrariis remediis: Remedia autem cauſæ morbificæ & morbo adhibenda ſunt. Primò quidem cauſæ, quandoquidem, ut docet Galen.7. *meth.cap.*12. impoſſibile eſt ullum affectum ad perfectionem ſanari, manente adhuc affectrice ejus cauſâ. Quamvis autem idem Galenus præſervationem cauſis propriè deberi aſſerat, undè nonnulli cauſam indicans præſervatorium nominant: hoc tamen audiendum eſt de præcautione cauſarum imminentium & futurarum, non earum, quæ jam actu morbos in nobis producunt, in quarum averſione & curatione verſatur plerumque tota curationis vis; nemo enim unquam febrem à putredine profectam, niſi illâ ſublatâ, curaverit. Si velis igitur cum Gal. loqui, ſit hæc præſervatio curatoria, cùm aliis ſimpliciter præcautio dicatur in ſtatu ſalubri & neutro. Morbo etiam curatio debetur, quia ille, ſublata cauſa, ſæpiſſimè adhuc permanet, imò verò intemperies interdum nuda & per ſe ſine ullius cauſæ præſentia, diutiſſimè perſeverat, ut in febre hectica videre eſt: tum in pleriſque morbis contraria eſt indicatio, quæ ab affectu morboſo petitur, illi quâ cauſa ſuppeditat: ut in quotidiana febre, quæ in propria

essentia refrigerari vult, at ratione causæ, quæ pituita est calefacientia requirit. Porrò ex definitione indicantis, supra propositâ manifestè apparet, errare eos, qui vires inter vera indicantia numerandas esse contendunt: quandoquidem omne indicans therapeuticam sui sublationem expostulat, sed vires perpetuò conservandæ sunt, igitur magis appositè coindicantibus annumerandæ sunt, cùm in morbo considerantur: quamvis in statu salubri, & in ea parte, quæ ὑγιεινή nominatur, vires propriè & verè indicent, quia omnis indicatio, quæ in illa parte consideratur conservationem respicit. Ergo uno verbo concludendum est, vires in parte Medicinæ conservatoria esse verum indicans: in curatoria verò tantùm coindicans.

Symptoma inter indicantia non potest numerari.

Licet indicationes à rebus præter naturam desumantur, hæ verò ternario numero comprehenduntur, prout morbum, causam morbi, & symptoma continent, omnes tamen indicationes à morbo & causa morbifica tantùm desumuntur, nullæ verò à symptomate: quia symptoma ita dependenter à morbo essentiam suam atque existentiam mutuatur, ut eo sublato confestim evanescat. Et quamvis symptomati mitigatio debeatur; quæ curationi subalterna est; tamen id fit, non quatenus symptoma est, sed quatenus causæ rationem obtinet, & morbum suâ præsentiâ vel producere, vel augere potest. Sic hæmorrhagia sistenda est, quia frigidæ intemperiei, & mortis causa esse potest: aquæ hydropicorum educendæ, quia jecoris intemperiem augent: dolor in vulnere, aut inflammatione sedandus est, quia impetum auget fluxionis, & vires prosternit.

CAPUT IV.

De Coindicantibus, Contraindicantibus, & Correpugnantibus.

Coindicantia sunt, quæ propriè remedii usum non indicant, sed indicationis tantùm id suadentis efficaciam augent, vel faciliorem reddunt.

Ea verò sunt res naturales, & non naturales.

Ad res naturales referuntur vires, temperamentum, ætas, sexus, consuetudo, & vitæ genus: tum pars affecta, ejusque substantia; temperamentum, actio, figura, situs, connexus, sensus exquisitus, vel obtusus.

Ad res non naturales referuntur sex illæ res hoc nomine donatæ: nimirum aër, cibus & potus, motus & quies, somnus & vigilia, excreta & retenta, & animi pathemata.

Ad aërem verò refertur domus, regio, anni tempus, dies, hora, venti, Lunæ quadræ, & varii cœli astrorumque positus.

QUemadmodum veræ & propriæ indicationes à rebus præter naturam desumuntur, sic coindicationes à rebus naturalibus & non naturalibus peti debent. Et quantumvis remedia primariò non indicent; secundariò tamen id præstant, & sine diligenti earum animadversione rectus eorum usus constare nequit. Ideò Galenus sæpe *in libris methodi*, quæ verè sunt coindicantia, simpliciter indicantia nominat, latiori tamen nominis acceptione: quod diligenter observandum est, ne Galeni lectio confusionem pariat. Primò igitur rerum naturalium vera & propria indicatio est conservatio, quatenus autem natura morbos curat, & remediis utitur tanquam instrumentis, eaque reducit de potentia in actum: illius vires expendendæ sunt, ut pro modo earum æstimetur remedii efficacia, atque ita si morbus vehemens postulet remedium, & vires sint validæ, illiusque vim ferre queant, tunc coindicare dicuntur. Sic etiam temperamentum calidum, in morbo calido coindicat remedia refrigerantia, & contrà. Tum verò qui plurimum à naturali statu distat morbus, vehementioribus eget remediis; qui verò à statu naturali minùs recedit, ægrique naturæ & temperamento naturali cognatus est, mitioribus remediis curandus est. Idem præstare solent ætas, sexus, consuetudo, idiosyncrasia, & vitæ genus, quæ particularem virium & temperamenti statum patefaciunt. Deinde, post considerationem totius, partis etiam affectæ habenda est ratio, quæ in usu remedii potenter coindicat; considerando nimirum illius substantiam, temperamentum, figuram, situm, connexionem, & actionem, necnon sensum exquisitum vel obtusum, pro quorum varietate usus auxilii immutandus est. Denique res non naturales coindicant, quia varius earum status usum remedii variè immutare solet. Sic aër æstivus in morbo calido remedii refrigerantis indicationem adjuvat, & fortius adhibendum esse demonstrat, quàm si aëre frigidiori vel temperato existente, morbus contigisset: & ita de reliquis est sentiendum; quanquam aër cæteris rebus non naturalibus majorem in coindicando habeat potentiam.

Contraindicantia sunt, ea quæ verè & ex diametro indicantibus opponuntur.

Nomen ipsum satis ostendit contraindicantia indicantibus esse contraria. Cùm autem contraria sub eodem genere collocari debeant, & indicantia propria atque primaria sint res præternaturales; ita contraindicantia sunt etiam res præternaturales, quæ indicantibus opponuntur; ut quando morbus morbo contrarius est, vel causa causæ, item morbus causæ, vel causa morbo, & contrarium remedium indicat. Sic calida hepatis intemperies indicat refrigerantia: huic autem frigida ventriculi intemperies contraindicat, cùm ambæ in eodem individuo reperiuntur, quod sæpissime contingit. Sic etiam febris quotidiana ratione sui refrigerantia indicat: causa verò contraindicat, quæ est humor pituitosus, & calefacientia potiùs exposcit.

Correpugnantia sunt ea, quæ coindicantibus opposita sunt.

Quemadmodum vera indicantia dicuntur indicantia primaria, & coindicantia indicantia secundaria; ita contraindicantia vera vocantur contraindicantia primaria, & correpugnantia vocantur contraindicantia secundaria. Hæc autem correpugnantia sunt eadem genere cum coindicantibus, nimirum res naturales, & non naturales; sed quatenus remedio à morbo vel causâ morbificâ indicato resistunt, & illius usum adhortantur; ut quando purgatio vel venæ sectio à causa morbifica indicatur, vires autem sunt debiles, tum illæ correpugnare dicuntur, vel contraindicare contraindicatione istâ secundariâ. Sic etiam febris putrida in diebus canicularibus purgationem indicat ratione causæ, aër verò calidior repugnat, vel contraindicat: & ita de aliis est sentiendum. Hîc autem *advertendum* est, Correpugnantiæ nomen rarò esse in usu apud auctores, sed contraindicationis nomen pro primaria & secundaria indiscriminatim usurpari.

CAPUT V.

De Indicatis.

Indicatum est istud, quod à natura indicantis sequendum demonstratur, ut illius efficaciâ, dispositio præter naturam auferatur.

HInc patet Indicatum nihil aliud esse, quàm remedium: quod Galenus *lib. de constitut. art. med. cap.* 4. dicit esse quidquid corpus juvat, dum affectum ad naturalem statum revocamus. Variis autem nominibus usurpatur à Galeno aliisque autoribus. Vocatur enim utile; postulatum, auxilium, præsidium, scopus, & intentio: quanquam scopi nomen in alio etiam sensu usurpetur, ut quando à Galeno scopi venæ sectionis proponuntur, magnitudo morbi, & virium robur: tunc enim scopi indicationes significant. Imò verò indicans primus scopus appellari consuevit; & indicatum scopus secundus.

Omnis indicati consideratio versatur circa genus remedii, & rectam illius administrationem.

Ad genus remedii spectat primus scopus: quo quæritur, quid sit agendum?

Ad rectam remedii administrationem spectant quatuor scopi: quibus quæritur, quantum agendum, quo modo, quando, & ubi?

Quid agendum, seu genus remedii, ab essentia indicantis seu rei præternaturalis desumitur.

Sic morbus frigidus indicat esse calefaciendum, calidus refri-

refrigerandum repletio, vacuandum; solutio continui, conjungendum; & ita de cæteris. Per genus autem remedii non solùm genus summum intelligimus, sed etiam subalternum & specificum, ut remedia inveniantur; quæ satisfaciant indicationibus genericis, subalternis, & specificis, quæ suprà c. 2. expositæ fuerunt. V. g. febris ratione generis summi, quod est affectus præter naturam, indicat remedium auferens seu removens febrem; ratione generis subalterni, quod est calor præter naturam, indicat remedium frigidum; & ratione generis specifici, quod est v.g. calida intemperies in secundo gradu, indicat remedium frigidũ in secundo. Ex quibus facile videre est, qualitatem remedii, & gradus ejusdem, ad genus remedii pertinere: quamvis à nonnullis hæc perperam distinguantur, & malè ab iisdem gradus remedii ad illius quantitatem referatur. Rejiciendum quoque est, quod à nonnullis, & à Galeno ipso traditur: genus remedii à partis natura, dignitate, actione, substantia, situ, ægri viribus, aliisque indicari. Nam ut antea dictum est, unum tantùm ab uno indicatur, & omne indicans est res præter naturam. At partis natura, actio, & similia, sunt res naturales: ideò juxta fundamenta superiùs posita, illa tantùm coindicant, vel correpugnant. Atque ut Galeni mentem ad exactam doctrinæ normam revocemus, dicendum est, eum Coindicantia nominare, non ut vera & propria indicantia, sed tantùm ut indicantia secundaria, quâ ratione sedulò observanda sunt, velut ad curationem maximè conferentia. Sic hepar, cor, & aliæ partes præstantiores non ferunt vehementiora remedia, quæ illorum usui repugnant. Sic etiam, quæ frigidæ naturæ sunt partes, dum calido affectu laborant, remedia desiderant, quæ validiùs refrigerant: cùm in pari affectu longiùs à naturali temperie, quam quæ calidæ sunt, recedant. Eodem modo, quæ sensu exquisito prædita sunt membra, dolorifica remedia non sustinent, qualia illorum affectus sæpe postulent. Quæ idem longiùs ab externa superficie in profundo corporis sunt collocata, validiora, quàm affectus ipse naturâ suâ desiderat, requirunt auxilia. Et internæ partes non admittunt, quæ erodentem, aut venenosam vim obtinent, quibus earum mala sæpe gaudent: ea autem tolerant externæ.

Quantum agendum, remedii quantitatem significat: illius scilicet dosin, quæ à morbi quantitate seu recessu à naturali statu indicatur.

Quantitas remedii sæpe etiam pro gradu & vehementia usurpatur, sed exactius philosophantibus ad quantitatem sola dosis referenda est, cùm gradus ad genus remedii reducantur, ut superiori theoremate dictum est. Prout autem morbus magis vel minùs à naturali statu recedit, dosis major vel minor exhibenda est, quia in majori quanto est majus quale, & sic in majori excessu major dosis præscribenda est, ut morbum superare possit. Multum etiam conferunt ad quantitatem remedii definiendam, indicantia secundaria: quæ tamen verè non indicant, sed tantùm coindicant, aut correpugnant. Sic naturalis temperies partis indicat remedii quantitatem, prout ostendit quantus sit ab ea recessus. Sic partes, quæ in profundo corporis sunt sitæ, majorem dosin remedii postulant, ut facultas eo usque faciliùs penetrare queat. Sic erisypelas pollicis, minore secundùm quantitatem eget oxycrato, quàm cruris aut brachii. Sic inflammatio plurium partium internarum majorem medicamenti frigidi quantitatem exposcit, quæ huic incendio sedando sufficere possit.

Quo modo, seu utendi modus, nihil aliud significat, quàm an semel, aut bis, partitè vel confertim adhibenda sint remedia: Illa autem à modo affectus præter naturam indicantur.

Sic quando morbus affligit continuò & violenter, remedia subitò & confertim adhibenda sunt. Si causa morbi turgeat, & orgasmo teneatur; si bene sit concocta; tenuis & sequax, subitaneam evacuationem poscit. At verò si lentè tantùm & per intervalla, & longitudinem potiùs ex cruditate, quàm periculũ minetur, tunc repetitis alterationibus & purgationibus materia alteranda & concoquenda erit.

Ad modum etiam utendi indicandũ non parùm conferunt indicãtia secundaria, quatenus coindicant, vel correpugnant.

Sic vires robustæ facilè assentiuntur repentino remedio: infirmæ verò ac debiles non nisi benignas & partitas ferre possunt mutationes. Sic etiam tenuis & rara partium substantia, vel exquisitior sensus, vix ferre potest vim præcipitem vacuantis aut alterantis auxilii, quam solida & densa, vel obtusioris sensus facilè sustinet. Situs etiam valdè remotus per vices id præstandum suadet, ut tandem remedium eousque penetrare possit, salva interjectarum partium temperie. In parte etiam nobili cautè agendum, partitis vicibus, ne graviorem noxam ex illius subita mutatione toti corpori inferamus.

Quando agendum, est tempus opportunum, & occasio conveniens administrationi remediorum.

Illud autem duplex est, generale & particulare.

Tempus generale est unum ex morbi quatuor temporibus, quæ vocantur principium, augmentum, status & declinatio.

Sic Gal. *lib. de opt. sect. cap.* 37. docet, quo morbi tempore frigida potio sit administranda: an scilicet in principio, vel augmento, vel statu, vel declinatione. Sic in principio inflammationum docent Practici repellentia esse applicanda; in augmento, resolventia cum repellentibus: & ita de cæteris.

Tempus particulare, sunt dies & hora exhibendi remedii.

Sic idem Gal. *eodem loco* docet, quo die & qua diei hora aqua frigida sit exhibenda. Sic purgans medicamentum sexto die, vel alio pari, & matutinis horis exhibendum.

Ad tempus etiam revocatur ordo remediorum, ut malè nonnulli ordinem à tempore distinguant, illiusque ratione diversum scopum constituant.

In affectu simplici vel composito, si plura remedia sunt usurpanda, ut perpetuò ferè contingit, videndum est, quo tempore unumquodque administrandum sit, & hoc ad ordinem spectat. V. g. ratione febris, aqua frigida est exhibenda; ratione causæ, vena secanda; dum autem tempus cuique opportunum præfinitur, ordo simul stabilitur, qui in eorum celebratione est observandus.

Tempus autem, & occasio, & ordo remediorum indicantur à præsentia urgentioris indicantis.

Quando & quoties malum urget, perpetuò ei occurrendum est. Ideò præsentia morbi, vel causæ morbificæ, indicat tempus & occasionem remedii adhibendi. At verò quando plura urgent occurrendum est urgentiori. In horum autem usurpatione habenda perpetuò ratio coindicantium, & contraindicantium. Licèt enim affectus præsentia remedium hoc tempore esse usurpandum suadeat, tamen virtus aut natura particularis ægrotantis, aut aliquid aliud prohibere possunt.

Ubi agendum, significat locum in quo, & per quem remedia administranda sint: & indicatur à loco indicantis.

Si morbus vel causa morbi totum corpus occupet, toti corpori remedia adhibenda: si unam tantum partem obsideat, ei tantùm parti remedia convenient: si extremæ partes afficiantur, exteriùs erunt adhibenda: si internæ, interiùs erunt assumenda: & si per utramque viam remedii vis ad locum affectus ferri possit, utrumque admovendum.

Ad locum etiam remedii indicandum non parum conferunt Coindicantia, seu res naturales, & præcipuè partium conformatio, situs, & connexio.

Si ventriculus per vomitum & secessum, hepatis cava dejectione; convexa, urinarũ provocatione potissimùm expurgantur. Affectis intestinis remedia per anũ infundimus.

Eodem modo correpugnantia consideranda sunt, quæ impediunt remedii usum.

Verbi gratia orificium ventriculi inflammatum exteriùs esset refrigerandum, ni diaphragmatis vicinia impediret; quemadmodum ejusdem refrigerati calefactionem hepatis lobus ei superjacens prohibere solet.

CAPUT VI.

De Primo & Generalissimo Curationis Principio.

Omnis curandi methodus à primo hoc & generalissimo principio desumitur: contraria contrariis curantur.

QUamvis de principiis minimè disputandum sit, sed ea tanquam vera & indubitata supponenda sit: quemadmodum

admodum Galenus de hoc ipso *artis curativæ principio* refert, in Medicina tam certum esse, contraria contrariorum esse remedia, quàm in mathematicis, bis duo quatuor efficere; & hoc principium non tantum hominibus, sed etiam brutis esse à natura insitum. Nonnullæ tamen *objectiones* illius veritatem primâ fronte convellere videntur.

Prima. Tetanus morbus frigidus est, & frigidæ affusione curatur, dolor dolore tollitur, vomitus vomitu, alvi fluxus alvi fluxu.

Secunda. Omne contrarium contrarii adventu magis intenditur: quemadmodum torpentem gelu manum si quis igni exponat, magno vexatur cruciatu: si ambustum digitum frigidæ immittat, crudeliùs torquetur, quàm si igni admoveat, aut aquâ vitæ perfundat.

Tertia. Purgantia medicamenta sunt humorum peccantium propria remedia: sed illa humores purgant familiaritate substantiæ, quam habent cum iis; non autem contrarietate.

Quarta. Natura morbos tum calidos, tum frigidos curare solet, cum quibus nulla ipsi intervenire potest contrarietas.

Quinta. Morbi magnitudinis, numeri, & figuræ, nihil habent contrarium, quo auferri valeant.

His ut satisfiat, dicendum est: Contrarietatis nomen latiùs patere apud Medicos, quàm apud Philosophos, & contrarietatem non solùm spectari secundùm formam, sed etiam secundùm effectum & operationem. Quidquid enim rem præter naturam auferre potest, vel contrarium effectum inducere, sive per se sive per accidens id præstet, contrarium nominatur. Sic rhabarbarum biliosæ cacochymiæ contrarium dicitur, quatenus eam expurgat: sic ferrum vel ignis carni superfluæ contraria sint, quatenus eam extirpant. Quibus ita suppositis, ad *objectiones* facilè est respondere.

Ad *primam* enim dicendum est, Tetanum affusione frigidæ curari per accidens, aucto per antiperistasin calore in partibus inferioribus: dolorem dolore tolli etiam per accidens, dum novus dolor causam prioris doloris, ad se revellit: vomitum curari vomitu, & alvi fluxum alvi fluxu, vacuatâ causâ, quæ eos committebat.

Ad *Secundam* dicimus, contrariorum conflictum naturæ molestum esse, si repentinus sit & vehemens, si verò moderatus & conveniens, maximè amicum. Sic manus frigore torpescens igni exposita cruciatur, quia subita fit eorum pugna: ut in tepidam conjecta, vel linteolis calidis involuta, restituitur. Et digitus combustus, igni admotus, aut aquâ vitæ perfusus levatur, ratione causæ; quia ejusmodi calidis consumuntur vel avocantur foras scintillæ parti penitiùs infixæ, quas frigida in profundum depellebat.

Ad *tertiam respondeo*, quod licèt purgantia sint humoribus peccantibus similia, ratione substantiæ: tamen contraria effectivè dicenda sunt, quatenus eos expurgant, & extra corpus educunt.

Ad *quartam respondeo*, naturam morbis omnibus contrariam esse, quatenus eorum causam vel coquit, vel expellit, vel alio quovis modo expugnat.

Ad *quintum* dicimus, magnitudini, numero & figuræ effectivè contraria esse quæcunque ea auferre vel immutare possunt: ut ferrum, ignis ligaturæ, & similia.

Illa autem contraria, quantum fieri potest, debent esse invicem æqualia.

Æqualitas illa indicatur à natura morbi & causæ morbificæ, qui etiam sui ablationem indicant. At vires, pars affecta, tempus morbi, & aliæ circumstantiæ huic æqualitati repugnant. Ideò addita est theoremati hæc particula, *quantum fieri potest;* quia æqualitas contrariorum ad curationem simpliciter necessaria non est, sed tantùm ad commodiùs curandum, si reliqua consentiant.

Æqualitas verò remedii respectu morbi dupliciter consideratur, vel secundum gradum, vel secundùm copiam & molem.

Æquale remedium secundum gradum dicitur, quod parē cum morbo recessum à mediocritate obtinet. Sic remedium frigidū in secundo gradu æquale est morbo calido in secundo.

Æquale remedium secundum molem & copiam illud est, quod præter gradum suæ qualitatis ea est quantitate, ut una, duabus, vel pluribus vicibus exhibitum, expugnare possit morbum.

Hoc sensu & mediocre & vehemens remedium adversus eundem morbum æqualitatem obtinere potest, quandoquidem vehemens semel aut bis usurpatum, mediocre verò frequenter morbum tollere potest.

Præterea, æqualitas in gradu vel actu & realiter existit; vel tantùm consideratur respectu operationis.

Sic in morbis similaribus datur gradus contrarietatis actu existens, ut calidum remedium in secundo, appositum morbo frigido in eodem: at in morbis conformationis, magnitudinis, & numeri dicuntur remedia æqualia juxta operationem, quia scilicet eo usque agere possunt, donec naturalis conformatio, magnitudo & numerus restituantur.

Ex supra propositis dissolvi facile queunt omnes *objectiones*, quæ adversus æqualitatem contrariorum afferri solent, quarum præcipuæ sunt sequentes.

Prima: Hippocrates 5. *Epid.* contraria præcipit sensim usurpanda, & intermissionibus adhibitis.

Secunda: Galenus *secundo* , statim ab initio efficacissima prohibet, & à debilioribus inchoandum præcipit.

Tertia: Frigoris minor est efficacia quàm caloris, humiditatis, quàm siccitatis: non ergo pari gradu hæc opponenda.

Quarta: Morbis calidis vel frigidis in quarto gradu non possunt adhiberi remedia calida vel frigida in quarto, quæ venena sunt.

Quinta: Si omnes morbi curarentur contrariis æqualibus, par esset in omnibus agentis proportio ad id, quod patitur. Atque ita eadem velocitas mutationis, ac proinde eodem temporis intervallo omnes ægri sanarentur.

Sexta: Reductio, ex Galeno, debet fieri in corporibus sanis per contraria æqualia: ergo in ægrotis validiora erunt usurpanda, qui citiùs oportet morbum tolli, quàm temperamentum naturale.

Denique Paulus *initio lib.4. Rectè*, inquit, *mea sententia, Cappadox Aretæus memoriæ prodidit, auxiliorum vim morbis fortiorem esse oportere, eòque elephantiam nunquam curari, ut quā nulla fortior medicina reperitur.*

Ad *primam & secundam respondendum est:* Hippoc. contraria adhibere sensim, & Galenum à debilioribus incipere, habita circumstantiarum ratione, ut scilicet vires frangantur, aut ratione contradicentium: ne cruda materia vehementioribus frustra agitetur, cùm tamen ipse morbus æqualia respectu sui semper indicet.

Ad *tertiam* dicendum est: quamvis minor sit frigoris vis quàm caloris, humiditatis quàm siccitatis; quia tamen æqualitatem in ultimo actionis termino spectamus, ideò non minùs hæc dicentur æqualia, siquidem excessum morbosum ad mediocritatem reducere possunt.

Ad *quartam respondeo*: etiam venena in usum medicum vocari, si ea morbi natura postulet, idoneâ tamen præparatione præmissâ.

Ad *quintam respondeo*: non esse par in omnibus morbis curationis tempus, quia non licet in omnibus eodem tempore uti contrariis æqualibus, propter variam subjecti & circumstantiarum dispositionem: quamvis eorum usus admitteretur, non esset par in omnibus curationis velocitas, ob multas circumstantias cùm affectus, tum corporis affecti.

Ad *sextam* dicendum est, quamvis reductio debeat fieri per contraria æqualia; tamen ea non eâdem efficacia operatur, quemadmodum in curatione morbi, qui cùm in dispositione sit, faciliùs aufertur contrariis æqualibus, quàm temperamentum naturale, quod in habitu est, & ideò difficiliùs corrumpitur. Denique *ad auctoritatem* Pauli & Aretæi dicimus: Remedia morbi æqualia esse ratione intentionis, esse tamen valentiora ratione effectus, quæ adjuvantur à natura, quæ semper contra morbum cum iis pugnare consuevit.

CAPUT

CAPUT VII.

De Inventione Remediorum.

Remedia morborum curationi apta triplici viâ inveniuntur: ratione, experientia, & analogismo.

Ratione inveniuntur remedia per indicationes, quando morbi & remedii natura nobis cognita est.

Sic febrem refrigerantia indicare dicimus, quia scimus, illius naturam esse calidam, & nobis inimicam, quæ sibi contraria & sui ablationem demonstrat.

Experientia inveniuntur remedia, quando pluribus exemplis observatum est, aliquod remedium alicui morbo prodesse, etsi effectus illius causa ignoretur.

Scribit Galenus, artem medicam duplici crure innixam incedere: ratione & experientia. Quod quidem intelligendum est, non de rudi illa experientia, quâ Empyrici & idiotæ in omnibus morbis summa cum temeritate utuntur; sed tantùm illa, quæ circa eos morbos, & ea remedia versatur, quorum natura & causa incognita est. Quemadmodum antidota venenis & morbis venenatis opitulari, nullâ docente ratione, sed ipso duntaxat usu novimus.

Analogismo remedia inveniuntur, quando morbo incognito ea adhibentur remedia, quibus alius affectus cognitus, qui cum eo aliquam habet similitudinem, curari solet.

Sic in lue venerea, cùm primùm grassari cœpisset, & adhuc ignota esset, remedia quæ in elephantiasi & fœda scabie utilia sunt, non inutiliter usurpata fuerunt.

SECTIO SECUNDA.

De Indicationibus à Causa.

CAPUT PRIMUM.

De evacuatione in genere, & illius differentiis.

In legitima curatione causa morbifica primò auferenda est, secundò ipse morbus, si post causæ ablationem superstes maneat.

LEGITIMÆ curationi opponitur illegitima & extraordinaria, quam aliquando usurpare cogimur, cùm urgens aliqua intemperies corrigenda est, priusquam causæ demolitionem aggrediamur, aut etiam aliquod symptoma priùs est mitigandum.

Causa autem morbifica multiplex est ut docetur in pathologia. *Præcipua tamen & magis ordinaria est humor, quia morbi ab humoribus multò frequentiùs quàm ab aliis causis producuntur.*

Humorum autem peccantium præcipuum atque usitatissimum remedium est evacuatio, quæ nihil aliud est, quam humoris vitiosi eductio.

Ea verò duplex est, universalis & particularis.

Universalis est, quæ communiter ab universo corpore, & tribus illius dictis regionibus materiam subtrahit.

Harum autem regionum prima *est, quæ ventriculum, intestina, venas mesaraïcas, & reliquos venæ portæ ramos, cava hepatis, lienem & pancreas continet.*

Secunda *regio hepatis convexa, omnemque venam cavam, atque illi comitem arteriam magnam, & aliquid inter alas & inguina comprehendit.*

Tertia *regio musculos complectitur; membranas, ossa, omnemque corporis molem, usque ad extimam cutem.*

Præter communes illas regiones aliæ multæ sunt quæ particulares appellantur, in quibus etiam asservantur excrementa, ut cerebrum, pulmones, renes, & uterus.

Universalis evacuatio fieri consuevit per venæ sectionem alvi dejectionem vomitum, & sudorem Harum siquidem quæcumque primùm obtigerit, quanquam plurimùm ac validè regionem unam; cæteras tamen consequutione quadam, licet parciùs, evacuat.

Venæ sectio primum venas exhaurit & arterias illis anastomosi conjunctas, deinde corporis molem ipsaque viscera, ad primas usque venas progressa.

Alvi dejectio primùm intestina, ventriculum, viscera primasque vias expurgat: deinde venas, habitumque corporis.

Vomitus primùm ventriculum expurgat: deinde viscera, venasque majores postremò corporis habitum.

Quæ per sudores fit evacuatio, proximè quidem è corporis habitum dissolvit; secundò è venis arteriisque grandioribus ac postremò visceribus, & ex intima corporis regione materiam pellit.

Particularis evacuatio est, quæ à parte quadam peculiari excrementa educit.

Hujus generis est cerebri per palatum & nares expurgatio, thoracis per anacatharsin, renum & vesicæ per urinas.

Omnis porro evacuatio, vel spontanea est, vel artificiosa.

Spontanea evacuatio est, cùm citra ullius remedii opem quippiam è corpore effunditur.

Eaque rursum duplex: naturalis, & symptomatica.

Naturalis est, quando vi solius naturæ bene operantis, vitiosi humores excluduntur.

Symptomatica rursum fit, vel ratione facultatis, vel ratione materiæ.

Ratione facultatis, quando ea imbecillior humores corporis regere atque retinere nequit eosque prorsus diffluere sinit.

Ratione materiæ, quando humor quantitate aut qualitate peccans naturam ita irritat, ut eum è vasis receptaculisque suis excludere cogatur.

Utraque irrita est, præter naturam, nulloque usui, quod benignus atque salutaris humor pariter cum pernicioso promiscuè, nullisque legibus prorumpat.

Artificiosa evacuatio est, quæ remediorum ope perficitur.

Eaque duplex est, universalis, & particularis.

Universalis est, quæ ab universo corpore humores educit.

Particularis quæ ab aliqua tantùm parte.

Rursum evacuatio ad duplicem præcipuè finem instituitur: revulsionem, & derivationem.

Quamvis propter alios fines sæpe vacuationes instituantur, ut in progressu patebit; quia tamen revulsio & derivatio frequentiùs usu veniunt, & majores habent difficultates, ideò sequenti capite seorsim explicandæ sunt cum particulari evacuatione, propter summam quæ inter eas intercedit affinitatem.

CAPUT II.

De Revulsione, Derivatione, & Particulari Evacuatione.

Revulsio est humoris in aliquam partem fluentis aversio ad opposita distantissima, habita fluxus originis, communitatis vasorum, & rectitudinis ratione.

EVacuatio quæ humori debetur, vel eum respicit quatenus est in motu, vel quatenus quiescit. Humori moventi, seu in aliquam partem fluenti, debetur revulsio aut derivatio: quiescenti verò, vacuatio simplex Revulsionem verò fieri debere longissimè à parte, quæ fluxione tentatur, constat ex Galeni præcepto, 13. *meth. c.* 11. & 2. *ad Glauconem, c.* 2. Et ipsa revulsionis natura id ipsum insinuat: quærimus enim, ne quòd semel revulsum est, retrocedat, quod faciliùs obtinere licet, si revulsio in contraria & longinqua fiat, neque enim facilè motus contrarii sibi invicem succedunt. Id tamen non simpliciter & absolutè accipiendum est, sed tantùm suppositis conditionibus sequentibus theorematis exponuntur.

Oppositio partium, seu contrarietas quæ in revulsione observatur, tribus conditionibus.

Prima *conditio est, ut revulsio fiat ad fluxionis originem.* Quotiescumque fluxionis origo cognita est, illi perpetuò revulsio opponenda est, & ad eam humores retrahendi sunt. V. g. si ab hepate ad uterum fluxio deferatur, vena cubiti dextri aperienda est, ut ad fluxionis exordium humor revocetur.

Huic conditioni adversari videtur illa Galeni sententia, quæ habetur *lib. de curandi ratione per venæ sectionem, cap.* 8. qua vult utero inflammatione laborante, venas crurum esse aperiendas. Cui *Respondendum est*, venas inferiores

feriores secari in uteri inflammatione, non ad simplicem revulsionem, cujus ratione meliùs foret à partibus superioribus sanguinem mittere, sed ad derivationem simul cum revulsione celebrandam. Qua responsione solvuntur etiam alia Galeni loca, in quibus docet, affectis partibus infra renes positis, venas inferiores esse secandas: quod ideò fit, ut derivatio simul cum revulsione fiat, cùm alioqui sæpe ad simplicem revulsionem, in affectibus earum partium, venæ superiores aperiri soleant.

Secunda *conditio est, ut servetur vasorum communitas.*

Si fluxionis origo teneatur, primam conditionem observare satis est, ut scilicet ad partem mittentem fluxio retrahatur. Sed quando pars illa mittens cognoscitur, quod sæpissime contingit, tunc duæ posteriores conditiones observandæ sunt, quæ respiciunt partem recipientem, ut scilicet illius ratione servetur vasorum communitas, & partium rectitudo. Communia autem vasa sunt, quæ cum parte affecta communicationem habent. Sic in fluxu sanguinis è naribus, venæ brachii aperiuntur, non autem crurum; quamvis hæ majorem habeant distantiam à parte recipiente, quia minorem habent communicationem. Sic Galenus 13. *meth.* in phlegmone hepatis internam brachii venam secat, eo quòd inquit, cum jecinore amplâ & rectâ viâ communicet. Sic etiam *lib. de tremore*: *Si* inquit, *venas quæ nullum cum affecta parte consortium habent, secueris, ipsam qui dem non juvabis, & sanam lædes, è qua sanguinem hauris utilem.*

Tertia *conditio est, ut servetur rectitudo partium.*

Hæc conditio maximi est momenti, & diligenter observanda in omni revulsione: Fundatur enim in consortio & consensu mutuo, quod maximum reperitur inter partes ejusdem lateris, & vocatur illa rectitudo κατ' ἴξιν ab Hippocrate, & εὐθυωρία à Galeno, quæ confirmatur multis experimentis: Uteri enim pars dextra tantò est sinistra calidior, ut caloris aucti nomine mares formet, sinistra fœminas. Sic dexter testis, ad sinistrum collatus. Est autem caloris actu causa rectitudo hepatis: vicinitas enim & vasorum communitas, non sunt utrique parti disparia. Paralysis medietatem corporis exactam corripit illæsâ reliquâ, & tamen humor illabitur à tertio & quarto cerebri ventriculis, in quibus non est dextri à sinistro secretior. Si inflammato hepate, ex dextra nare sanguis erumpit, sanatur; si ex sinistra, non juvatur, cùm una ad utramque narem ex jecinore vena pertingat. Si cubitus sinister secatur, vacuatur lien inflammatus, & pleura sinistra: quæ omnia ex dextra axillari non succedunt. Sinistra tamen, si venarum communionem spectes, non nisi interventu hepatis ex sinistro exhaurit. Ac denique dicebat Hippocrates *sexto Epid. per rectum fiunt morborum permutationes, & crisis, & abscessus.*

Cur verò tantùm possit rectitudo, adeò difficile est respondere, ut multi varia commenti sint, quibus omissis, probabilius videretur illud, quod à gravissimis quibusdam auctoribus sancitum est, multos nimirum esse canales corporis longitudinem perreptantes, & distinguentes, per quos sursum deorsum promptus est omnium in corpore contentorum commeatus, qui tamen non perinde per latera distribuitur. Illi autem ductus quoniam sensibus conspicui non sunt duabus rationibus firmantur præter experimenta superiùs proposita. *Prima* à fine desumpta est, quod scilicet natura conservationis individuorum sollicita, ea veluti gemina constituit, ut dimidiâ illius parte læsa, altera minùs pateretur. Sic dum aliquo infortunio unus oculus, auris, brachium perit; altero oculo, aure, brachio vita servatur. Ita duo quasi animalia, dextrum sinistrumque, in unum animal conjungens diuturniorem illis vitam comparavit. *Secundò* ratio ab eventu petitur: repentè enim & frequenter commutatio fit à dextro pede, ad dextrum vel brachium, vel humerum & contrà, quemadmodum etiam laborante dextrâ capitis parte, & descendente humore, potiùs intumescit pars dextra cervicis, si illic sistitur humor, aut si ad thoracem descendit, potius dexterum latus, quàm sinistrum repletur: vel denique si ad partes inferiores labitur, dextram potius podagram efficit quàm sinistram. Eadem ratione, laborante pede in epilepsia, subitò ascendit materia aliqua ad caput, quod non posse fieri, nisi ductus illi concederentur, qui ut demortuo homine occulti sunt, sic in viventi manifesti; & per eos humores, qui rectà feruntur ascendendo, vel descendendo, facilem viam inveniunt, si attrahantur, & aliis remediis hinc inde dimoveantur.

Ex suprà propositis facilè confutatur sententia Arabum qui revulsiones moliuntur, omissa illa rectitudine, ad quoslibet contrarietatis terminos, cujus tres faciunt species: videlicet à superioribus ad inferiora, ab anterioribus ad posteriora, & à dextris ad sinistra. Unde Avicen. *fen.* 10. *lib.*3. *tract.*5. *cap.* 1. in pleuritide & aliis internis inflammationibus, primò jubet secari venam in malleolo ejusdem lateris, secundò communem in brachio contrarii lateris: ultimò internam ejusdem lateris. Quæ doctrina adversus τὸ κατ' ἴξιν Hippocratis, & legitimam curandi methodum manifestè pugnat. Adde quod in diametris, seu quadris corporis enumerandis, deficiunt Arabes, cùm tres tantùm constituant: illis enim quarta adjungenda est, quæ scilicet ab internis est ad externa, quam proponit Galenus *libro de revulsione*, & illa observatur in pleuritide, quando vena secatur in eodem latere: fit enim tunc revulsio à partibus interioribus ad exteriores.

Revulsio autem duplex est, universalis una, particularis altera.

Universalis est, quæ contrarietatem observat respectu totius corporis, & in eo contrarios terminos respicit, undecunque humores prolabantur.

Hæc potissimùm celebratur, quando majores venæ secantur, & ipsum hepar fluxionum origo exhauritur, atque adeo usitatissima & securissima est, ut nimirum quando fluxionis origo propria ignoratur, ab ipso hepate per majores venas revulsio ineatur: sic enim exinanitæ venæ reliquum sanguinem arctiùs retinent, neque eum fluere permittunt. Unde Galenus 1. *ad Glauconem* 14. inflammationem defluxum revocari vult, vel ad commune vas, vel ad originis fontem. Ita 2. *acut. cap.* 10. *quæcunque*, inquit, *vena secatur, universæ exhauriuntur: quia omnium in corpore una est confluxio & commeatus:* Hac tantùm differentia, quod quædam venæ exhauriant certas partes aliis celeriùs.

Revulsio particularis, quæ & localis nominatur, est quæ in uno membro tantùm contrarios terminos respieit.

Hæc præcipuè fit venis minoribus apertis, quæ à parte tantùm revellunt, & revulsionis nomen simpliciter non meretur, sed tantùm revulsionis localis. Imò verò ad derivationem propriè referenda est, ideò tantùm revulsionis nomen retinens, ut hæc præcepta consentanea sint cum Galeni doctrina, qui hujusmodi derivationes revulsionum nomine usurpat. Explicans enim aphorismum Hippocratis 68. *sect.* 5. qui sic habet: *Dolenti parte capitis posteriori, in fronte vena incisa prodest,* dicit revulsionem fieri secundùm longitudinem, suprà, infraque; secundùm latitudinem, ad dextram & sinistram: secundùm profunditatem, ad anteriora & posteriora: ac proinde, dolente parte capitis posteriori: revulsionem fieri secta vena frontis, quæ quidem revulsio particularis & localis est, nec nisi post universalem fieri debet in corpore plethorico.

Derivatio est humoris ad aliquam partem fluentis, per vicinas partes aversio.

Quoniam derivatio revulsioni particulari finitima est, ideò ex superioris theorematis explicatione derivationis natura satis innotescit.

In derivatione vasorum communio perpetuò observanda est.

Derivatio in eo differt à revulsione, quòd illa ad opposita & remota fieri debeat, hæc verò ad vicina. Cum ea verò convenit, quòd in utraque vasorum communio requiratur. Sic in fluxione, quæ ad dentes vel oculos labitur, vesicatorium pone aures admovemus, derivationis gratia.

Particularis evacuatio est, quæ humorem alicui parti impactum evacuat.

Hæc autem post revulsionē & derivationē celebranda est.

Et

Et fit dupliciter: nimirum sensibiliter, aut insensibiliter. Sensibiliter rursum, vel per ductus à natura in eum usum conformatos, vel parte ferro aut caustico aperta

Sic cerebrum per nares & palatum evacuatur, pulmo per asperam arteriam, vesica per urethram, per ductus scilicet naturales. Abscessus verò materiam, & alia hujusmodi in parte ductibus carente præter naturam contenta, artificiosa apertione educimus.

Insensibiliter fit per poros & insensibiles partium meatus: & hæc Resolutio propriè nominatur.

Sic materia in aliqua parte contenta, tumores, aliosque affectus pariens, citra manifestam evacuationem resolvitur fomentis, linimentis, emplastris, & similibus remediis.

In revulsionis, derivationis, & particularis evacuationis recta administratione, sequentia theoremata observanda sunt.

Cùm fluxio maximè urget, revulsione utendum est: cùm verò sedata est magna ex parte, derivatione: cùm denique non ampliùs influit humor, sed parti impactus est, particulari vacuatione.

Quando materia fluens est venenata, nequaquam revellenda est, sed ab initio per partē ipsam recipientē vacuanda.

Sic in carbunculis, pustulis malignis, variolis & bubonibus pestilentibus aut venereis, non licet secare venam, revulsionis gratia, sed tantùm simplicis evacuationis: si corpus sit valde plethoricum.

Revulsio, derivatio, & particularis evacuatio, simul & semel una & eadem evacuatione celebrari possunt.

Quamvis revulsio, derivatio, & particularis evacuatio contrariæ quodammodo videantur, quod una ad longinqua fieri debeat, aliæ verò ad vicina, multæ tamen possunt institui vacuationes, omnium participes: si nimirum media distantia inter propinquam & remotam eligatur. Ut in pleuritide, cùm vena brachii secatur, quod fluit, revellitur; quod jam parti recipienti proximum est, derivatur; & quod partis ipsius angustis meatibus impactum est, evacuatur. Has autem evacuationes, simul & semel factas, utilissimas esse, colligitur ex Gal. præcepto, vulgo Medicorum incognito, quod habetur 6. *Epid. sect.* 2. ubi docet, non esse insistendum toto fluxionis tempore revulsoriis, sed interponendum esse medium tempus vacuationi humoris in parte contenti. Ita enim demum fluxio cessabit, si longè revellentibus evertatur confluens materia, & proxima vacuatione dolor, calorque partis tollantur, fluxionis causæ. Si ergo confluente humore simul detur, unica sectione, modicè remota, revellere simul & vacuare, non est dubium, quin illa amplectenda sit: quod Galenus in jecore inflammato, & alibi perpetuò sequitur: quemadmodum & in pleuritide vulgo fieri consuevit, ut anteà ostensum est. Denique ex eodem Galeno 13. *meth. cap.* 10. *Si solus fluxus curandus, secanda distantissima pars est; si sola partis plenitudo, vicinissima.* Ex hoc conficitur, ubi duo scopi pariter junguntur, mediam quandam distantiam observare necessum esse.

Quando ex communi vena revulsio & derivatio simul & semel fiunt, illa adhibenda moderatio est, ne vacuatio sit exigua quæ agitando magis augeat fluxum, quàm extractione sedet. Dandaque opera est, ut eodem die, si natura patitur: sin minùs, postero repetatur ejusdem venæ sectio.

Hoc præceptum utilissimum est, & maximi momenti in usu practico, quod tamen multi cum ægrorum incommodo surdâ aure pertranseunt. Si enim primùm parcâ manu sanguis mittatur, ille magis exagitatus, nec sufficienti quantitate eductus, vehementiùs in partem irruit. Deinde, cùm prima Sectione non liceat exhaurire totum, quod inflammato loco vitiosum continetur; sed tantùm usque ad coloris mutationem, ex Hippocratis sententia, neque enim ampliorem virtus evacuationem ferre potest; superest, ut quod prior transposuit, sequens inaniat: & cùm inanitus locus affectus ex vicinis vasis sanguinem sugat, eumque vitiet, nisi ab eo beneficio repetitæ vacuationi brevi extrahatur, putreat necesse est, & rursum ingravescat malum.

Quantitas revulsionis & derivationis fluxionis quantitati respondere debet, modò vires ferre queant.

Sic quando fluxio magna est, si revellenda sit, atque derivanda per venæ sectionem, ea copia mitti debet sanguis, ut universam fluxionis materiam educere possit, habita semper virium ratione, ut scilicet totam evacuationem ferre queant. Ubi notandum est insigne præceptum, quod habetur apud Hippocratem 2. *victus ratione in acutis*, *text.* 10. docens modum & terminum venæ sectionis, in inflammationibus, & præsertim in pleuritide, scilicet usque ad coloris mutationem. Illa autem coloris mutatio ab ipsa parte affecta sanguinem educi significat, quemadmodum docet Galenus, *in commentario hujus loci*, his verbis: *Quidquid sanguinis in phlegmone continetur, id caloris abundantia, colore permutatur: reliquum autem in partibus omnibus simul manet. Eam ob causam sanguine, qui in totum spargitur corpus, pituitosiore existente, rubicundior sanè erit, qui in eo, quod phlegmone obsidetur, latere continetur. Quod si sanguis in totum corpus diffusus, rubicundior extiterit: is procul dubio, qui ad phlegmonem est, adustus assatusque in nigrum converteretur.* Coloris itaque mutatio sanguinis translationem ex parte affecta certò significat; sed unam eam semper, ut *ibidem* docet Galenus, non expectare oportet, ob virium imbecillitatem.

Dum humor cum impetu fluit, majores venæ aperiendæ sunt, modo id loci natura & situs partium permittant.

Quia per majores venas prompta & subita fit revulsio, ac plerumque derivatio, quæ fluxionis celeritati obsistere possit.

CAPUT III.

De Sanguinis Missione.

Humorum vitium duplex est: in quantitate, & in qualitate. Illud vocatur Plethora; hoc cacochymia.

A plethora indicatur sāguinis missio, à cacochymia purgatio.

Hoc theoremate gravissima includitur controversia de indicationibus mittendi sanguinis, quæ auctorum ingenia variè torsit, & multis difficultatibus intricavit. A quibus ut nos breviter expediamus, proposita in *superiori sectione* principia sequemur, quibus indicantium & indicatorum natura rectè constituitur; & à coindicantibus ac correpugnantibus exactè distinguuntur.

Primùm igitur supponendum est, nos hîc sanguinis missionem usurpare, prout est species evacuationis, & remedium sanguinem evacuans. Quo posito dicimus, sanguinis missionem indicari à sola plethora, seu plenitudine quæ sanguinis redundantiam significat; propterea quod unum tantum ab uno indicetur; & indicatum debeat esse contrarium indicanti: at copiæ sanguinis directè opponitur illius imminutio; quod quidem agnovit Galenus 2. *κατὰ τόπους*, & *alibi* sanguinis missionem à multitudine sanguinis indicari docet. Cùm verò 4. *method. c.* 6. plenitudini adjungit magnitudinem morbi, virium robur, & ætatem florentem, & *lib. de venæ sectione*, tum multis aliis locis, tres jam dictas indicationes mittendi sanguinis simpliciter proponit, nempe magnitudinem morbi, virium robur, & ætatem florentem, non propriè & strictè intelligendum est indicationis nomen, ut ex sequentibus demonstrabitur.

Primò, unum tantùm ab uno indicatur, ut suprà ostensum est, *capite* 3. *sect.* 1. Ergo sanguinis missio à tribus indicari nequit.

Secundò, vires & ætas, cùm ad res naturales referuntur, nunquam possunt verè indicare, sed tantùm coindicant, ut suprà demonstratum est, *cap.* 4. *sect.* 1.

Tertiò, Magnitudo morbi, servata lege contrarietatis, quæ debet intercedere inter indicans & indicatum, non potest indicare, nisi magnitudinem remedii. Atque ita, cùm purgatio æquè magnum remedium sit ac venæ sectio, æqualiter utraque à magno morbo indicabitur, non autem speciatim venæ sectio. Quod videns Galen. 4. *meth.* magnitudinem morbi nunc sanguinis missionem, nunc purgationem indicare scribit: quo ostenditur magnitudinem morbi non esse verum indicans venæ sectionis quia non est unum, neque perpetuum.

Quartò,

Quartò, ex eadem contrarietatis lege, cùm sanguinis missio sit species evacuationis, inter morbum magnum & evacuationem vera contrarietas deberet intercedere. Quæ cùm nulla omnino sit, unum ab alio non potest indicari. Neque est quod dicas esse contraria per accidens, nam vera indicantia debent indicare per se contrarium remedium.

Quintò, multi sunt morbi magni, quibus non convenit sanguinis missio, ut febris hectica, & quicunque ab inanitione fiunt: ergo magnitudo morbi non est vera indicatio venæ sectionis.

Dicimus igitur Galenum morbi magnitudinem proponere, quasi sanguinis missionem indicet, non quòd propriè & revera id præstet, quòd nonnulli recentiores summis viribus defendere conantur; sed quod sit signum, vehemens sanguinis vitium ostendens, quoties ab eo producitur: & illud sanguinis vitium postulat venæ sectionem. Vires verò & ætas coindicant solummodò, latiorique verbi acceptione indicare dicuntur, ut suprà ostensum est, coindicantia simpliciter indicantia sæpe à Galeno nominari. Magnitudo morbi venæ sectionem indicat, quatenus est conditio sine qua non, juncta multitudini sanguinis. Nam ea, absente plethora, solvi potest aliis viis, putà inedia, exercitio, &c.

Plethora alia est ad vasa, alia ad vires.

Plethora ad vasa fit, vel omnibus humoribus æqualiter adauctis, & appellatur simpliciter plethora: vel solo sanguine copiosius redundante, & vocatur plethora sanguinea.

Quando alius humor à sanguine sua quantitate symmetriam excedit, & omnes alios exsuperat ipsis etiam adhuc adauctis, illius humoris appellatur plenitudo.

Cùm denique unus tantùm humor excedit, reliquis in æquilibrio positis, vocatur cacochymia.

Cacochymia est vitium in qualitate, quemadmodum plethora in quantitate: quia sanguis absque vitio qualitatis potest augeri, alii verò humores nequaquam.

Plethora ad vires ea est, quæ licet vasa præter modum non repleat, corporis tamen facultates premit, & præcipuè naturales: ita ut cùm ab illis regi nequeat, in corruptelā degeneret.

Rursus plethora alia levis est, alia gravior, alia præsens, alia futura, alia communis, alia propria.

Confert etiam sanguinis missio ad revulsionem, derivationem, & totius corporis refrigerium, non quidem per se, sed tantùm per accidens.

Sanguinis missio per se multitudinem humorum, qui continentur in venis, educit: per accidens verò revellit & derivat humores ad aliquam partem confluentes. Totum verò corpus refrigerat etiam per accidens, videlicet humoris calidi portionem educendo, & illi qui relinquitur liberam transpirationem conciliando.

Ex prædictis theorematis facilè desumi possunt solutiones omnium argumentorum, quæ à multis afferri solent, ut probent sanguinis missionem non indicari à plethora: nam iis, qui ex alto ciciderunt, licèt nulla adsit manifesta plethora, secatur vena, quia est plethora ad vires: illæ enim ex casu debilitatæ, non possunt regere humores, quia antea sub regimine naturæ ritè coërcebantur, dum sanitas erat integra. Deinde fit illa sanguinis missio ad revulsionem humorum, qui fluere incipiebant ad partes contusas. Sic in immodico sanguinis fluxu venæ sectio celebratur, non quatenus est evacuatio, sed quatenus est remedium revellens. Sic in febribus putridis & quandoque etiam malignis secatur vena ad corporis refrigerium, aut quia adest plethora ad vires. Levata enim natura portione oneris, quo premebatur, quod reliquum est faciliùs sustinet, minoreque negotio domat atque conficit. Denique plethora levis, quæ solo exercitio & frictionibus curari potest, non indiget venæ sectione; sed tantùm ea, quæ gravior est, & morbum magnum producit, aut brevi productura est.

Interea quæ venæ sectionem coindicant, vires primum locum occupant: quæ si validæ sunt, & robustæ eam permittunt, si verò debiles ac languidæ, eandem prohibent.

Vires sub triplici facultatum numero continentur, præcipuè tamen in facultate vitali virium robur constituitur. Si enim illa ex pulsu magno & æquali, necnon respiratione libera, constans & robusta comperiatur, sanguinis missionem permittit. Si verò ex contrario pulsus & respirationis habitu imbecilla appareat, venæ sectionem dehortatur; etsi causa morbifica, vel morbus hoc remedii genus expostulet, aut certè parca manu, & per dilucida intervalla sanguis educendus est. Hìc enim diligenter vires languidæ ab oppressis distinguendæ sunt. Opprimuntur à causis internis, ut obstructione, & humorum copia, & tunc vacuatione recreantur. Exsolvuntur & dissipantur à causis evidentibus, ut aëris fervore, & maligna corruptione, labore, vigiliis, inedia, vacuatione quavis immodica, doloris atrocitate, morbi violentia & diuturnitate, aliisque hujusmodi: tunc verò refectioni potiùs, quàm evacuationi danda est opera. In languidis & oppressis viribus pulsus ferè similis est: sed hoc discrimen afferri potest, quod oppressis morbi initio exilis pulsus & sepultus percipiatur: languentibus autem & dejectis in incremento & vigore, cum quibus causæ commemoratæ concurrunt.

Coindicat etiam sanguinis missionem ætas florens, quæ inter pueritiam & extremam senectutem media est. At pueritia & ultima senectus eandem prohibent; aut certè nonnisi maxima urgente necessitate, & summa cum cautione celebrandam esse suadent.

Ætas non coindicat aut correpugnat, nisi ratione virium, quæ in puero & sene sunt tam debiles, ut vix ferre queant venæ sectionem. Pueri enim corpus habent molle, tenerum & patens, quod sponte sua assiduò digeritur ac diffluit: senes verò spiritu & caloris inopia laborare solent. Ideò Hippoc. 4. *de victus ratione in morbis acutis*, ætatem florentem cum magnitudine morbi & virium robore, ad sanguinis missionem requiri præcipit. Quem secutus Galenus 11. *meth. c.*14. *& lib. de curandi ratione per venæ sectionem*, ante annum 14. & post septuagesimum venam secare vetat. Quod de pleniori illa veteribusque consueta vacuatione audiendum est: nam moderatam, quæ viribus & plenitudini aut par, aut inferior sit, omnis ferè ætas ferre potest, si vegeta & robusta sit. Ætas siquidem non tam annorum numero, quàm habitus & virium robore metienda est. Quod eleganter Celsus confirmavit *lib.*2. *cap.*10. *Antiqui*, inquit, *primam, ultimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilii genus judicabant: persuaseranique sibi, mulierem gravidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam. Posteà verò usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potiores observationes adhibendas esse, ad quos dirigi curantis consilium debet. Interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus generatur, sed quæ vires sint: ideò firmus puer, & robustus senex, & gravida mulier valens tutò curantur.* Sic Rhasis in ætate decrepita, quæ gravi urgenteque pleuritide laborabat, sanguinem misit. Sic Avenzoar filio suo trimo se utiliter venam secuisse commemorat. Et nos plerumque experimur pueros quarto aut quinto ætatis anno (*in Gallia*) à gravissimis morbis venæ sectione liberari.

Quantitas venæ sectionis à magnitudine vitii à sanguine dependentis indicatur. Atque ita magnus morbus copiosam indicat sanguinis missionem, mediocris moderatam, parvus denique exiguam aut nullam.

Quantitatē verò coindicant vires ægrotantis, quæ si validæ fuerint, quantum morbus desiderat, fidenter vacuandum: Minùs validis, parciùs, prostratis, nihil prorsus educendum.

In magno sanguinis vitio, viribus constantibus antiqui sanguinem mittebant usque ad lipothymiam, seu animi deliquium, quo non intelligendum est illud, quod nonnullis, venæ sectionem expavescentibus, aut alia de causa, citra insignem evacuationem accidit, sed illud, quod ratione evacuationis contingit. Talem adhibebant sanguinis missionem in magnis inflammationibus, febribus synochis vel ardentissimis & doloribus vehementissimis, affertque Gal. se experientia comperiisse, si in ardentissimis febribus usque ad animi deliquium sanguis mittatur statim corporis habitum refrigerari, & febrem extingui, plurimosque alvo soluta, & sudoribus erumpentibus, planè sanitati restitui. Hæc tamen usque ad lipothymiam vacuatio nostris temporibus rarissimè usurpatur,

&

& apud vulgus temeritatis maximè suspecta esse consuevit. Satius igitur est infra subsistere, & sanguinis quantitatem, quæ unâ vice lipothymiam induceret, duabus potiùs, aut tribus vicibus educere, absque ullo lipothymiæ metu, & minori virium jacturâ.

Coindicant etiam quantitatem mittendi sanguinis causæ internæ & externæ.

Internæ sunt corporis temperamentum, habitus, ætas.

Temperamentum calidum, & humidum copiosiorem patitur venæ sectionem, quàm frigidum & siccum.

Habitus corporis extenuatus, mollis, & rarus, magnam ferre nequit sanguinis evacuationem: contra verò carnosus, firmus atque densus.

Habitus præpinguis & obesus difficile substinet venæ sectionem.

Quamvis hujusmodi habitus minimè resolubilis sit, quia tamen angustas & exiles habet venas, quas exinanitas pinguedo facilè stringit, ut inde metus sit, ne nativum calorem extinguat, ideò difficile ferre potest venæ sectionem.

Juvenilis ætas largiorem patitur venæ sectionem, quàm puerilis aut senilis.

Causæ externæ sunt regio, anni tempus, cœli status, vacuatio suppressa, vel immodicè procedens, consuetudo victus, vel generis vitæ, vel vacuationis.

In regione calida & sicca sanguis minori copiâ educendus est.

Quia talis regio multùm innati calidi, sanguinis, & spirituum absumit; hinc vires comminuuntur, & minor sanguinis quantitas relinquitur in venis.

Regio frigida & humida satis largam patitur venæ sectionem, minus verò, quæ est frigidissima: at temperata largissimam profusionem tolerat.

Frigida & humida aëris temperies innatum calidum humoresque intus coërcet, horumque minimum dissolvit. In extremè frigida sanguis, veluti frigore conglaciatus, vacuationi vix cedit: tum partes internæ, si à suo calore destitutæ maneant, ambientis frigoris injuriâ, extinctionis periculum subibunt.

In anni temporibus ver sanguinem largius profundi permittit: post autumnus, deinde hyems, omnium verò minimè æstas.

In cœli statu calidissimo & frigidissimo parcè sanguis mittendus est, in temperato, copiosiùs.

Consueta aliqua vacuatio suppressa largiorem patitur sanguinis missionem.

Vacuatio spontanea, materiæ morbi nihil detrahens, venæ sectionem non excludit, modo illâ vires valde attritæ non fuerint. Harum tamen ratione sanguis parciùs mittendus est, & sistenda vacuatio, si magis vires offensura est.

Spontanea vacuatio, quæ materiam morbificam educit, si jam ægrotum levet, possitque, quantum requiris, vacuare, prorsus est naturæ committenda. Sin minus id possit, tantum ipse detrahes, quoad conjunctim perficiatur, quod postulas.

Qui frugaliter, sive ex consuetudine, sive ex morbi impedimento victitant, parciùs vacuandi, quàm qui liberaliùs pleniusque vivunt.

Qui venæ sectioni sunt assueti, alacriùs ac leviùs eam perferunt, quàm non assueti.

In quibus morbis convenit venæ sectio, iis ab initio est celebranda.

Tempus sanguinis mittendi definitur à præsentia eorum indicantium, quæ tale remedium postulant. In principio enim morbi illa indicantia maximè concurrunt, tum ratione sui, tum ratione virium, quæ tunc temporis validiores sunt: tum quia in progressu morbi natura, coctioni & pugnæ cum morbo intenta, ab opere non est avocanda.

Si morbi principium fuerit prætermissum aut in eo sufficiens sanguinis quantitas detracta non sit, aliis etiam temporibus educendus est, si plenitudinis, atque cruditatis signa perseverent, & vires ferre queant, aliaque coindicantia concurrant, aut saltem non prohibebunt.

Ex iis, quæ venæ sectionem prohibere solent in principio morbi, aliisque temporibus, non infima est cruditas ventriculi aut cibi incocti in primis viis.

Hoc præceptum proponitur à Galeno 9. *meth. cap.* 5. ideò semper, nisi sanguinis vitium sit vehementissimum, differenda est venæ sectio, donec humores ii concoquantur, ne ad hepar attracti obstructiones pariant, & plus damni inferant, quàm ex venæ sectione possit sperari commodi.

In iis morbis, quorum certa est vel remissio, vel intermissio, venæ sectio in remissione, aut intermissione celebranda est.

In febrium accessionibus & exacerbationibus maximus est naturæ cum morbo conflictus, in quo nihil movendum est, neque vires ad pugnam necessariæ, venæ sectione imminuendæ sunt, quod eleganter à Celso proditum est, *cap.* 10. *lib.* 2. his verbis: *Si vehemens febris urget, in ipso impetu ejus sanguinem minuere, hominem jugulare est.*

Quando affectus vehementer urget, quacunque horâ sanguis mittendus est, in iis verò qui dant inducias horæ sanguis mittendo aptior est matutina, maximè secunda vel tertia ab exortu solis.

Tum enim cibus hesternus probè coctus est, & vires plerumque magis vigent, nec non matutinis horis sanguis magis dominatur, & ipso die lumine quodammodo tenuior, & ad fluendum aptior efficitur.

CAPUT IV.

De Purgatione.

Purgatio est humorum qualitate peccantium evacuatio.

HÆc definitio proponitur à Galeno *comm. in* 2. *Aph. sect.* 1. quæ ut rectè intelligatur, sciendum est, per qualitatis vitium non audiendam esse meram intemperiem, quia illi sola alteratio deberetur, sed potiùs cacochymiam, seu humorum nutritioni ineptorum redundantiam. Hujus generis sunt humores omnes excrementitii, qui in venis cum sanguine permixti, vel extra venas continentur. Illi autem duorum sunt generum, ut ex Physiologia constat. Alii scilicet naturales, alii præternaturales. Naturales sunt, qui ex naturæ instituto generantur, ut pituita dulcis, bilis, melancholia, & serum. Hi si debita proportione ac quantitate generentur, vacuatione non indigent: si verò majori quantitate abundent, cacochymiam constituunt, & purgatione educendi sunt. Humores verò excrementitii præternaturales sunt, qui præter naturæ leges producuntur, ut bilis vitellina, porracea, æruginosa, glastea, & atra, nec non pituita acida & salsa, & serum ipsum acidum vel salsum factum: quòd humorum vitium cùm nullo modo esse debeat in corpore, sed minima quantitas cacochymiam constituat, purgationem indicat, si diæta, exercitio, aut levioribus remediis auferri nequiverit.

Unicuique autem humoris peccantis speciei medicamenti purgantis species respondere debet. Atque ita pituitæ phlegmamogum; bili, cholagogum; melancholiæ, melanagogum; sero, hydragogum; mixtis humoribus mixtum medicamentum adhibendum est.

Purgationem verò coindicant ægrotantis vires, temperamentum, habitus, ætas, sexus, naturæ consuetudo, & aëris status.

In omni purgatione ægrotantis vires validas, saltem mediocres esse necesse est.

Purgatione vires aliquatenus infringuntur; ideo si valde labefactatæ fuerint, non est tentanda purgatio, ne ab ea planè dejiciantur.

Corpora calida & sicca, tum frigida, sive humidiora sint, sive sicciora, difficiliùs purgationem ferunt: calida verò & humida faciliùs.

Qui calidiori & sicciori temperamento præditi sunt, ex purga-

purgatione facilè possunt incalescere, rarefieri, exsiccari nec non in convulsiones incidere, si purgatio nimia extiterit. Frigidi & humidi tum frigidi & sicci, calorem habent languentem, & spiritus exiguos, qui facilè à purgatione dissipantur. Calidi verò & humidi calidiora habent naturæ principia, quæ purgationis impetum eludunt.

Habitus gracilis, tenuis, & laxus facilè exsolvitur; carnosus verò & bene compactus commodè purgationem tolerat, pinguis non æque bene.

Pingues à carnosis sedulò sunt distinguendi: licèt enim utrique ferre possint purgationem; tamen multò minùs pingues, quia frigidiores sunt, spiritus habent pauciores, & vasa angustiora.

Pueri & senes benigniora tantùm ferre possunt medicamenta: in ætate media constituti vehementiora.

Gravidæ mulieres quarto, quinto, & sexto mense, magna urgente necessitate, & summa cum cautione purgandæ sunt.

Hæc sententia desumpta est ab Hippoc. *Aph.* 1 *sect.* 4. & illi ratio evidens suffragatur. Cùm enim natura à purgante medicamento irritata, humores excrementitios, & ipsum pharmacum expellere nitatur; uterum concutit, & fœtum simul expellit, nisi fortiter adhæreat. Si tamen prægnans morbo affligatur, qui purgationem maximè desideret, illa nihilominus tentanda est, sed blandis atque benignioribus medicamentis quæ corpus parum concutiant: & illis insuper mensibus fidentiùs ineunda quibus fœtus utero fortiùs alligatus est, quod quarto, quinto, & sexto mense contingit. Similis enim est, ut docet eleganter Galenus, *in comm. prædicti Aphorismi* fœtus cum utero, ac fructuum cum arboribus adhæsio. Fructus in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideo facilè decidunt, quando vehementior ventus ipsos concusserit: posteà verò aucti difficilem habent à plantis dissolutionem; sicuti rursus cùm perfecti sunt, sponte suâ sine vi extrinseca decidunt. Eodem modo conceptus, in principio suæ formationis, & quando jam perfecti sunt, ex leviori commotione facilè disrumpuntur, tempore verò intermedio firmiorem habent coalitum.

Ægrotantis natura particularis diligenter observanda est: quidam enim à mitioribus medicamentis facillimè & copiosissimè purgantur, alii verò fortioribus vix commoventur.

Qui purgationibus assueti sunt, faciliùs eas tolerant; in iis verò, qui nunquam, aut rarissimè purgati sunt, cautius procedendum.

In calidiori aut frigidiori aëre purgationes difficiliores: in temperato, faciliores.

Calidior aër vires debilitat, & morbos calidos gignit: ideo purgantia, quæ vires magis debilitant, & corpus calefaciunt, non adeo facilè admittit. Unde Hippocrates *Aphor.* 5. *sect.* 3. In cane, & ante canem purgationes difficiles.

Frigus humores condensat, & meatus constipat, atque ita corpus minùs fluxile reddit, unde laboriosæ succedunt purgationes. Rectè igitur Hipp. Aph. 27. sect. 6. *purgationes verno tempore magis convenire, quam reliquis temporibus, asseruit.*

Purgationis quantitatem humoris peccantis quantitas ostendit. Universus enim expurgandus est, ut corpus à morbo vindicetur.

Si noxius humor totus non auferatur, vel non curatur morbus vel si curatus appareat, recidivæ obnoxius est: unde Hipp. *Aph.* 10. *sect.* 2. *Quæ relinquuntur in morbis recidivas facere consueverunt.* Si tamen exigua humoris illius portio derelicta est, exquisita vivendi ratione, & naturæ calorisque vi domari ac vinci poterit.

Pauca cacochymia universè detrahi potest, constantibus viribus, præsertim si concocta sit, aut tenuis. Imbecillis autem viribus non modò multa, sed & pauca cacochymia partitè eximenda est.

Huic theoremati suffragatur *Hipp. Aphor.* 36. *sect.* 2. *Qui pravo utuntur cibo, medicamenta purgantia assumentes, statim debilitantur.* Et ratio est, quia multis vitiosis corruptisque scatent humoribus, & pauco fruuntur bono succo, unde vires debiles à fortiori medicamento dejiciuntur; tum sentina illa pravorum humorum, purgantibus mota, putres, tetros, ac perniciosos humores ad cor & ventriculum emittit, unde lipothimia, vertigines, & alia accidere possunt. Non tamen hi humores in corpore relinquendi sunt, sed sensim & per intervalla, ac per epicrasim sine magna agitatione evacuandi.

Tempus morbi, purgationi aptissimum, est morbi status aut declinatio, in quibus humores concocti sunt, & ad evacuationem præparati.

Fundatur hoc theorema *Aphor. Hip.* 22. *sect.* 1. *Concocta medicari oportet, non cruda.* At in sola morbi declinatione, aut saltem in fine status, integrè humores concocti sunt. Hac tamen restrictione limitandum est hoc theorema, videlicet si natura per se evacuationem non aggrediatur; quando enim humores criticè vacuantur, purgatio nulla instituenda est, nisi crisis fuerit imperfecta: tum enim reliquiæ materiæ morbificæ medicamentis educendæ sunt, ne recidivam pariant.

In principiis etiam morborum purgationes convenire possunt, si nempe materia turgeat.

Turgere dicuntur humores, quod ὀργᾷν Græci nominant, quando cum impetu in corpore agitantur, partesque lacessunt & vellicant. Hæc autem turgentia humoribus biliosis propriè competit, qui calidi sunt, tenues, atque mordaces, morbos acutos gignere aptissimi. Crassi verò humores atque frigidi, ex quibus morbi diurni generantur, orgasmi capaces minimè esse solent. Si itaque tales humores turgeant, eos non expectatâ coctione purgare licet. Metu enim est, ne vires ex illa materiæ agitatione dejiciantur, vel humores, impetu illo concitati, in partem aliquam principem ruant. Tum verò satis facilè purgantur illi humores, licet concocti non sint: quia tenues & mobiles, & ipsa natura ab iis stimulata & lacessita, purganti medicamento auxiliatrices manus porrigit, ut ita ex hac turgentium humorum ante coctionem purgatione plus utilitatis, quàm damni æger percipiat. Unde Hippoc. *Aph.* 10. *sect.* 4. *Medicandum in valdè acutis, si materia turget, eadem die: tardare enim in talibus, malum est. Hoc tamen summâ cautione, & cum diligenti præmeditatione exequendum est, utplurimùm enim materia non turget*, ut est *Aphor.* 22. *sect.* 1. & docuit idem Hipp. *Aph.* 24. *sect.* 1. *In acutis morbis rarò, & in principio medicamentis purgantibus utendum, & hoc cum præmeditatione faciendum.* Purgantia enim caliditate suâ & acrimoniâ morbos acutos augent: & acuti morbi sæpiùs critica evacuatione, quàm purgatione solvi solent. Illæ autem crises haud temerè turbandæ sunt: quin potiùs, si aliqua earum spes, à purgatione abstinendum, viæque potiùs ad illam evacuationem præparandæ. Considerandæ etiam vires & reliqua coindicantia: tum etiam corpus ipsum, an scilicet vias habeat patentes, & ab obstructionibus liberas, & æger multitudine crassorum humorum atque cruditatum non scateat; tum verò, num inflammatione aliquâ internâ conflictetur, quæ purgatione ingravesceret.

Humores ad partes nobiliores, aut ad eas, quæ nobiles in consensum trahere possunt, fluentes, aut quamprimùm fluxuri, in morbi principio purgatione educendi sunt.

Sic in magnis vulneribus, ulceribus, inflammationibus, aliisque tumoribus, capitis doloribus, aliisque aliarum partium affectibus, si pravorum humorum copia in corpore luxuriet, non est dubium, quin purgatio conveniat; si nihil aliud eam prohibeat, ut materia, quæ affectum augere posset, minuatur, & à parte affecta evocetur. Quod quidem & in praxi ordinaria usurpatur, & à Galen. sancitum est *lib. de curandi ratione per venæ sect. cap.* 8. *In iis* (inquit) *quibus pars quædam graviter icta est, aut utcumque aliter incipientem habet phlegmonem, eam si magnam fore suspicamur, curationem ab evacuatione incipimus, aut purgatorio medicamento exhibito, aut vena incisa prout nimirum alterum altero magis convenire judicamus.*

Quando humores copiâ luxuriant, & ideò commodè coqui nequeunt, eorumdem portio catharsi detrahenda est, ut

ut natura portione liberata, quod reliquum est, faciliùs expellat.

Quia hujusmodi purgatio materiam morbificam imminuit, demptâ aliquâ illius portione; ideò *minorativa* vulgò nominatur, quæ nostris temporibus in omnibus ferè morbis usurpari solet.

Neque pericula, quæ hujusmodi purgationes minorantes, in morborum principiis institutas, aversantes in medium afferre solent, admodum reformidanda sunt. Metuunt enim, ne commota saltem, & non evacuata materia, ob multitudinem æger in grave aliquod discrimen conjiciatur, & humores mali cum bonis magis commisceantur.

Quæ pericula evitare facillimum est, si benigniora medicamenta, ut vulgò fieri solet, usurpentur, quæ sine ulla aut saltem minimâ humorum commotione, primam regionem expurgant, & eam materiæ morbificæ portionem educunt, quæ evacuationi magis disposita est.

Quod si fortè Hippocratis & Galeni temporibus minùs usitatæ erant hujusmodi purgationes in morborum principiis usurpatæ; ideo factum esse certissimum est, quod illis temporibus vehementia tantùm, acria, & maligna medicamenta propinari consueverant. Neque mitiora illa atque benigniora, nostris temporibus familiarissima, illis nota erant, quæ sine ulla ferè molestia usurpari possunt. Ideò Celsus præsente febre pharmacum semper abdicat, quia sua ignea caliditate & acredine, sui temporis pharmaca febrilem calorem intendebant. Et ob eamdem rationem Hippocrat. vigente æstate hujusmodi medicamenta exhorrebat, ut *Aph.* 5. *lib.* 4. *sub cane & ante canem, purgationes difficiles;* quia exusti tunc temporis humores illam purgantium acrimoniam ferre nequeunt. Eadem omnino ratione nos hos seculo medicamenta illa, quæ vulgò *diagrydiata* nominantur, temporibus illis calidioribus, & in corporibus febre affectis aversamur: sed mitiora alia quæ parum calida & ferè temperata, imò verò nonnulla eorum refrigerantia sunt, & in febribus continuis, & in earum principiis, & æstatis tempore, ipsis etiam diebus canicularibus tutò, & feliciter usurpamus, ut sunt Manna, Cassia, Tamarind. &c.

Certum tamen est, antiquos in morborum principiis purgationi indulsisse, præsertim in morbis febre vacantibus, & in quibus non aderat humorum cruditas ex putredine oriunda; quemadmodum Galenus 4. *de victus ratione in morbis acutis*, interdum primâ, interdum secundâ, interdum quartâ, & quandoque quintâ die pharmacum se exhibuisse tradit, tum etiam *lib. de compos. medic. secundum loca*, nulla præcedente coctione, aliâve præparatione, utramque bilem & pituitam purgat in alopecia, & paulò post in multis capitis morbis idem facit. Denique 13. *methodi* refert multos, quibus inflammatio in oculis cœperat, sola per inferiorem ventrem purgatione una die liberatos.

In morbis, qui exacerbationes habent vel paroxysmos, tutius est, remissionis aut intermissionis die, purgans medicamentum exhibere.

Quando enim morbus minùs fatigat, vires robustiores sunt, & morbi impetum faciliùs ferre possunt. Certum tamen est, in exacerbatione, vel accessione promptiorem fieri evacuationem, quia tunc temporis humores sunt in motu, & veluti turgentes, sicque facilius educi possunt. Ideò Empirici non rarò febres intermittentes curare solent, exhibito medicamento, quod per vomitum vel secessum, utramque regionem evacuat. Quia tamen hoc modo natura valdè conflictatur, ideò prudens Medicus rarò & non nisi summa cum cautione hujusmodi curatione experietur.

Purgationi liberæ & electivæ dies temperata, Austrina potius, quàm Aquilonia, & benevola syderum commixtione salutaris.

Austrina tempestate corpora laxiora sunt, & humores fluidiores; unde meliùs purgatio succedit. At syderum influxus esse advertendos in purgatione instituenda, docent Astrologi, eorumque de hac re præcepta in unum caput collecta, videnda sunt apud Joann. Ant. Magninum, *lib. de legitimo Astrologiæ in Medicina usu, cap.* 26. In primis autem observandum est, ne in conjunctione & oppositione Lunæ cum Sole catharsis instituatur: quamvis enim cum aliis Astrologorum dogmatis etiam hoc præceptum à non paucis derideatur; observatum tamen persæpe est, illis temporibus purgationem non ita feliciter procedere: idcirco satius est in purgatione electiva eos aspectus evitare.

Locus, per quem debet fieri purgatio, duplex est: scilicet per vomitum, & per secessum.

Et indicatur à loco humoris, & natura ejusdem.

Humores in ventriculo residentes per vomitum commodè expurgantur; tum etiam non rarò ii, qui in liene, cavis hepatis, & pancreate continentur. Illi verò, qui in partibus inferioribus, aut à ventriculo remotis continentur, per alvum faciliùs educuntur.

Evacuatio, quæ fit per vomitum, præcipuè competit humori in ventriculo contento. Certum tamen est, partes ventriculo vicinas, ut lienem, cava hepatis, & pancreas, per vomitum aliquando utiliter expurgari; ita ut interdum contumacissimi humores morbos diuturnos committentes ex iis locis utiliter per hanc viam evacuati fuerint, qui aliis remediis eradicari nequiverant.

Humores tenues, calidi, & biliosi, per vomitum, crassi verò, pituitosi, & melancholici, per alvum faciliùs educuntur.

Biliosi sunt ἀνῤῥόποι, quia leviores; pituitosi & melancholici καταῤῥόποι, quia graviores.

Locum verò, per quem debet fieri purgatio, coindicant tempus anni, ægrotantis habitus, natura, & consuetudo.

Æstate commodiùs per superiora purgatio instituitur: hyeme verò per inferiora.

Hoc præceptum habetur apud Hippocratem, *Aphor.* 4. *sect.* 4. & ratio illius est, quia æstate bilis flava, calidique humores abundant, qui faciliùs sursum feruntur: hyeme verò contrarium accidit. Neque huic sententiæ obstat, quod habetur apud eundem Hippocratem, *lib. de salubri diæta*, sex hybernis mensibus vomendum esse: id enim à Galeno *in commentario* explicatur, tantùm intelligendum esse de pituita, quæ in ventriculo colligitur: ea enim per vomitum expurganda est, reliquum verò corpus per secessum.

Qui habitu sunt gracili, per superiora faciliùs expurgantur, crassi verò & carnosi, per inferiora.

Desumitur hoc theorema ex Aph. 6. & 7. *sect.* 4. illiusque ratio ex eo desumitur, quod graciles bile magis abundent, carnosi verò pituita. Adde quod hi, propter omenti & musculorum abdominis pondus, non nisi laboriosè, cum violentia, ac vasis alicujus in thorace rupturæ periculo vomere possunt.

Quorum natura ad vomitum prona atque facilis est illis, tutò vomitus excitari potest, qui verò difficulter vomunt à vomitu arcendi sunt.

Difficulter vomentes non nisi vehementissimis medicamentis ad vomitum excitari possunt: unde metus est, ne exagitatione alicujus venæ in pectore ruptio contingat.

Qui vomitionibus assueti sunt, faciliùs per vomitum expurgantur; qui verò non assueti, difficiliùs.

Vomendi consuetudo antiquis erat usitatissima, qua de causa vehementiora vomitoria ferebant. Nostris autem temporibus vomendi illa ratio ferè obsolevit: ideò etiam in ciendo vomitu cautiùs agendum & diligenter advertendum, quando utiliter moveri possit, quando verò adhibenda per alvum purgatio: quæ certè plerumque commodior est. Natura enim ipsa viam hanc, per intestina scilicet, ad excrementorum ejectionem paravit, eaque idcirco ignobiliora fecit. Imò etiam brevior & rectior à corpore universo ad intestina via est, quam ad ventriculum: plures enim & potentiores venæ ad intestina, quàm ad ventriculum feruntur.

CAPUT V.

De Humorum Præparatione & Concoctione.

Humores noxii antequam expurgentur, præparandi & concoquendi sunt.

Præparatio humorum fit ab arte, coctio verò à natura.

Et autem concoctio mutatio substantiæ in meliorem statum, quæ caloris vi perficitur.

IN hoc concoctio ab alteratione differt, quòd in alteratione solæ qualitates mutentur; in concoctione verò ipsa etiam substantia.

Eaque duplex est: una quæ vocatur pepsis, altera verò pepasmus.

Pepsis est illa vera & propria concoctio, quâ alimentum in corporis nostri substantiam commutatur.

Pepasmus verò est, quando vitiosus ac putridus humor qui in corporis substantiam facessere non potest, in aliud melius & naturæ convenientius, ut in pus, aut quidpiam puri finitimum deducitur.

Tumores à sanguine oriundi in verum pus commutantur, quemadmodum & sanies, quæ in ulceribus generatur. At humores putrescentes, qui in venis continentur, non quidem in verum pus, sed in quippiam aliud puri finitimum convertuntur, quemadmodum illius idea in urinæ hypostasi apparere solet.

Humorum verò præparatio, quæ fit ab arte, vel ipsos humores respicit, vel vias, per quas illi humores expurgandi sunt.

Humores calidiores refrigerandi, frigidiores calefaciendi, crassiores incidendi & attenuandi: lenti ac glutinosi detergendi; tenuiores incrassandi sunt.

Quamvis multi existiment, contra Avicennam, humores quò tenuiores sunt, eò faciliùs expurgari, neque unquam esse incrassandos; attamen rationi magis consonum est, moderatam crassitiem iis magis competere. Ut enim palea vento agitata huc illuc impellitur, ait Avicenna, sic humor biliosus interdum, præ tenuitate suâ hinc inde agitatus, non tam facilè trahitur à medicamento, vel à natura expellitur, quàm ubi mediocritatem substantiæ per leviter incrassantia fuerit adeptus.

Viæ per quas humores expurgandi sunt, liberæ & patentes reddantur; atque ventriculus humorum copia minimè fit nauseabundus; ne haustum pharmacum magnopere aversetur ac revomat, intestina etiam satis vacua sint, & cursui humorum non obsistant: tum venarum atque viscerum obstructiones reserentur.

Quælibet præparatio, quæ artis & remediorum opera perficitur, non solùm ad juvandas purgationes, sed etiam coctiones humoris morbifici promovendas usurpatur.

Quia hujusmodi remediis præparantibus subactus humor morbificus, faciliùs à calore nostro vincitur, & ad pepasmum perducitur: ideò hæc medicamenta præparantia, à Medicis concoquentia, quamvis impropriè, nominantur, quia ad juvandum concoctionem & humorum morbificorum mutationem conferunt.

CAPUT VI.

De Evacuatione per Urinas.

Per urinas evacuari solent humores serosi, biliosi, & pituita tenuior ab universo corpore.

LIcet in operibus naturæ ordinariis humor tantùm aquosus vacuetur, qui ex potu superesse solet; tum etiam commodiùs per eas vias gibba hepatis pars, renes, vesica, & vasa his inservientia purgentur, quàm reliquæ corporis partes: interdum tamen & totum corpus per eas vias humores quoslibet tenuiores evacuat, ut videre est in crisibus, quæ per urinas frequenter & utiliter contingunt: ideo etiam Medicus hujusmodi evacuationes aptis remediis promovebit.

In iis præcipuè morbis evacuatio per urinas molienda est, quorum materia sensim & paulatim evacuanda est.

Diuretica enim medicamenta non nisi sensim & paulatim corpus evacuant: ideo in illis morbis parum prosunt, qui subita evacuatione indigent.

Quando per urinas instituitur vacuatio, cavendum est, ne humor educendus multus atque copiosus sit; periculum enim est, ne dum ad vias angustas impellitur, eas copia obstruat, sibique & aliis exitum præcludat.

Ideò Medici ante usum diureticum, purgatione per alvum instituta, bonam humoris peccantis quantitatem educunt, ac illius postmodum reliquias per urinas evacuant.

Si renes, vesica, & huic evacuationi destinata vasa exulcerata, vel inflammata sint, aut simili vitio laborent, urinæ provocatio suscipienda non est.

Quia minimè consentaneum est, humores ad partem affectam & debilem deducere.

CAPUT VII.

De Evacuatione per Sudores.

Per sudores expurgari possunt quicunque humores tenues, aut tenuitatis capaces in habitu corporis & venis continentur, aut ad eas partes deduci possunt.

IN hac evacuatione contraria videtur esse naturæ & Medici operatio: natura enim morbos tantùm acutos per sudores criticè resolvit; at Medicus chronicorum tantùm curationem per hoc evacuationis genus tentare consuevit. Ratio hujus rei est, quia non possunt sudores arte procurari, quin corpus universum impensè calefiat: quod in morbis acutis esset periculosissimum. Illud tamen in morbis longis & frigidis utilissimum esse solet, quandoquidem hac ratione humores pituitosi, partibus pertinaciter infixi, attenuantur, & paulatim educuntur.

Evacuationem illam, quæ per sudores perficitur, dissuadere solent vires languidæ, temperamentum calidum & biliosum, & materiæ multitudo.

Sudorificorum usu cutis spiracula reserantur, & multa fit spirituum calorisque nativi deperditio, unde vires maxime atteruntur. Per eadem sudorifica corpus vehementer incalescit, unde metus est, ne calidior temperies in febrem, aut marcorem conjiciatur. Denique si materia sit multa, dum tota simul commovetur & potenter attenuatur, metus est, ne in partem aliquam principem irruat, aut poros ipsius habitus occludat; unde putredines, tumores, & alia vitia contingunt. Ideò consultissimum est, ante sudorum provocationem universali purgatione materiam morbificam imminuere.

THERAPEUTICES
PARTIS PRIMÆ SECTIO TERTIA.
De indicationibus à morbo.

CAPUT I.

De indicantibus à morbo similari.

Omnis intemperies alteratione per contraria corrigenda est.

SIc calida intemperies indicat medicamentum refrigerans; frigida calefaciens; humida exsiccans; sicca humectans. Sic etiam in compositis intemperiebus calida humida medicamentum postulat frigidum & siccum; calida sicca frigidum & humidum, frigida & humida calidum & siccum; frigida & sicca calidum & humidum.

Intensior intemperies & à naturali statu valde recedens, intensioribus indiget contrariis; remissior verò & à statu naturali minùs recedens, remissioribus.

In corrigenda qualibet intemperie, partis affectæ ratio maxima habenda est, ut illi appropriata & specifica, seu peculiarem quandam cum ea affinitatem, & naturæ convenientiam habentia remedia præscribantur.

Sic quando cerebrum calefaciendum, non ipsi quælibet calefacien-

calefacientia, indiscriminatim adhibenda sunt, sed ea quæ Cephalica dicuntur. Sic thoraci thoracica; cordi cardiaca; ventriculo stomachica; hepati hepatica; lieni splenica: utero hysterica, & quælibet parti appropriata medicamenta adhibenda sunt, iis qualitatibus primis donata, quas dictarum partium intemperies requirit.

CAPUT II.

De indicationibus à morbo organico.

Morbi organici plures sunt species: nimirum in conformatione, magnitudine, numero & situ, quorum indicationes sigillatim proponendæ sunt.

Morbi conformationis versantur in figura, meatu & cavitate, asperitate & levitate.

Figura vitiata vel ab utero contracta est, vel à partu genita.

Quæ ab utero contracta est, tanquam incurabilis omittenda.

Quæ post partum genita est, si diuturna facta sit, difficillimè curatur; recentior multò faciliùs.

Si figuræ vitium ex humorum affluxu producatur, aut aliquâ aliâ causâ, vel interna vel externa; illarum causarum sublatione protinùs emendabitur.

SIc depravata figura, quæ in hydrope, tumoribus, præter naturam, elephanticorum facie, & similibus apparet, humorum eos affectus committentium revulsione, derivatione, & evacuatione restituenda.

Si figuræ vitium absque humoris affluxu contingat, ut iis fit, qui obtorta habent crura, vel dorsi spinam convexam, aut costas nimis elevatas: in pueris quidem correctio tentanda est contrectatione longa & frequenti manum in oppositam partem; postea decubitu & deligatione convenienti, cum fasciis, clitellis, & chartulis: In adultioribus verò emollientibus medicamentis pars priùs demulcenda est, deinde in loco debito continenda prædictis instrumentis. Quod si ex fractura, & malè genito callo, ob indebitam membri collocationem vitium figura acciderit; denuò callus frangendus est, ut deinceps commodius regignatur, modo illud sine periculo fieri possit, nimirum in corpore robusto, benè habito & temperato.

Morbi meatus & cavitatis, sunt dilatatio, astrictio, & obstructio; quæ ab innumeris causis produci solent, & secundùm causarum varietatem, quam plurimas exhibent indicationes, quæ nonnisi in methodo particulari exactè tradi possunt.

Asperitates etiam & lævitates præternaturales fiunt ab innumeris causis, tam internis, quàm externis, vulnerantibus, erodentibus, abstergentibus, siccantibus & similibus, quarum ablatio nonnisi in particulari methodo doceri potest.

Morbi in numero deficiente à sola natura curabiles sunt. Quidquid enim deest, vel est caro, vel os, vel alia quædam pars, quam Medicus nequit reponere. Illius tamen generationem promovere potest, removendo impedimenta, quæ naturam in hoc opere remorari possunt. Tum etiam quando membra deperdita à natura regenerari nequeunt, in eorum locum quippiam aliud Medicus subrogare potest, quod partis amissæ usum quodammodo præstare possit, ut quando brachium ferreum, aut crus ligneum, aut nares artificiales Taliacotii in amissorum locum adaptari solent.

Quæcunque numero excedunt, protinus rescindenda sunt, modò id sine periculo, & cum ægrotantis commodo fieri possit. Prout autem eorum maxima est varietas, sic diversissimus esse solet extirpationum modus, cùm tamen omnes ferro, igne, vel medicamentis perficiantur.

Magnitudo aucta imminutione: imminuta additione sanatur, iisdem propemodum instrumentis, quibus numerus auctus & imminutus curari solent.

Quando partes situm & connexum naturalem amittunt, in pristinum locum reponendæ sunt, ea præsertim methodo, quæ in luxationum & herniarum curatione proponitur.

CAPUT III.

De Indicationibus à morbo communi, seu solutâ unitate.

Omnis solutio continui unionem desiderat, quæ à natura perficitur, cujus tamen minister est Medicus, cujus præcipua hac in re officia quinario numero continentur.

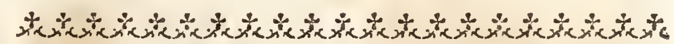
Primum *est, ut videat, ne quid incidat in partem affectam, quod conglutinationem impedire possit.*

Secundum, *ut extrema solutæ unitatis rectè iterum conjungantur, & sibi mutuo applicentur.*

Tertium, *ut extrema conjuncta conserventur.*

Quartum, *ut eorundem unio & mutuus coalitus promoveatur.*

Quintum, *ut symptomata, quæ supervenire possunt, præcaveantur & corrigantur, quorum præceptorum exercitatio in vulnerum, ulcerum, & fracturarum curationibus fusè ostenditur.*

THERAPEUTICES PARTIS PRIMÆ SECTIO QUARTA.

De Indicationibus à viribus.

CAPUT I.

Quid diætam in ægris indicet ac coindicet?

Vires in quocumque corporis statu sui conservationem indicant.

Illa autem conservatio à diætâ, seu victus ratione perficitur, quæ ut à viribus propriè indicatur, sic à morbo seu causâ morbifica coindicatur, vel prohibetur.

QUemadmodum suprà dictum est remedium, prout est curationis instrumentum, indicari à rebus præter naturam, & coindicari à rebus naturalibus, sic etiam contrà pro certo habendum est, alimenta, utpote conservationis instrumenta, à rebus secundum naturam indicari, & coindicari à rebus contra naturam. Sunt autem vires ipsæ facultates, seu potiùs eorum instrumenta, nimirum caloris, spirituum, & partium solidarum robur, quo firmo ac vegeto existente, vires esse dicuntur validæ, & contrà. Quia igitur partium solidarum & spirituosarum conservatio fit beneficio alimenti, ideo illius usus, qui diæta nominatur, vires conservare dicitur. Morbus verò, & causa morbifica coindicant vel prohibent alimenti usum, quatenus ab ea augeri vel foveri possunt, vel natura pepsi intenta, à pepasmo avocari. Quando enim ea in concoctione alimentorum occupatur, à materiæ morbificæ concoctione distrahitur: unde fit, ut, ex consideratione morbi, cibationi modus sit adhibendus.

CAPUT II.

Quæ ad diætam seu victus rationem spectent?

In omni corporis statu diæta seu victus ratio in rebus non naturalibus versatur, præcipuè verò in morbis cibi & potus consideratio principem locum obtinet.

CIbus & potus, prout sunt vera nutritionis objecta, sic vera sunt instrumenta, quibus vires conservantur; reliquæ verò res non naturales sunt tantùm causæ adjuvantes, quæ benè vel malè dispositæ faciunt, ut nutritio ex alimento meliùs aut pejus procedat. Nam somnus & vigilia, si modum excesserint, calori & spiritibus officiunt, si verò intra sanitatis limites constiterint, eadem conservant, ac proinde coctionem juvant. Somnus enim immo-

dicus cerebrum refrigerat & humectat, unde calor innatus marcescit spiritusque animales humiditate obruuntur, atque ita facultas animalis labefactatur, cui facile vitalis & naturalis compatiuntur. Nimiæ verò vigiliæ spiritus & calorem dissipant. At moderatus somnus, & moderatæ vigiliæ, calorem & spiritum conservant, atque ita coctionem juvant. Sic etiam motus & quies, quæ intra modum constiterint, calorem nativum excitant & fovent. Tum etiam repletio & inanitio in symmetria positæ optimæ coctioni inserviunt. Animi verò pathemata, & ipsa moderata faciunt, ut calor nativus vigeat, & hinc bona fiat concoctio: contra verò eorum excessus, calorem & spiritus vel dissipat, vel suffocat. Ac denique aër ambiens, bene temperatus, omnes corporis functiones recreat: intemperatus easdem insigniter lædit, morborumque curationem impedit.

CAPUT III.

Quotnam sint diætæ species, & quibus morbis conveniant?

Diæta triplex est; plena, mediocris, & tenuis.

Plena est, quæ non solùm vires præsentes conservare, sed etiam augere potest.

Eaque rursum triplex est: simplicissima, quæ & ægrotantibus convenit, fitque secundùm Hippocratem per ptisanam hordeaceam integram: alia plenior & crassior, quæ fit per pisces & ova; alia plenissima, quæ carnes solidiores complectitur.

Diæta tenuis est, quæ vires quidem conservat, nonnihil tamen imminutas.

Eaque etiam triplex, alia simpliciter talis, quæ fit per ptisanæ succum, alia tenuior, in qua melioratum exhibeatur; alia tenuissima, quæ erat inedia.

Diæta mediocris est, quæ vires in eodem statu conservat, & fiebat olim per panem in jure lotum, vel etiam per carnes pullorum.

Nostris temporibus diæta ægrotum valdè diversa est, & victus non magis tenuis quam per jusculu caponum, gallinarum, aut pullorum instituitur, modiocris verò per hordeata, panatellas, & cætera perficitur. At denique plenior, usu alimentorum euchymorum & solidorum, ut perdicum, caponum, columbarum, & aliorum ejusdem naturæ.

Quælibet diæta ægrorum ex virium & morbi collatione metienda est, ita ut quo magis natura in morbo expugnando occupata est, eo tenuior diæta imperanda sit; quantum scilicet vires eam ferre possint; & quo minùs natura occupata est, eo uberiorem victum adhibere liceat.

In morbis longis mediocri vel pleno victu opus est, & tanto quidem pleniore, quantò morbus longior est.

VIres enim ita conservandæ sunt, ut usque ad statum durare possint, & totius morbi expurgationi sufficere, qui cum diu duraturus sit, vires tenui victu non imminuendæ sunt.

In acutis morbis tenuis victus requiritur, & quo acutior est morbus, eò tenuior victus est exhibendus.

In acutis morbis natura expurgationi causæ morbificæ maximè occupata est, ideo alimentis, quantum fieri potest, ab opere suo non avocanda. Ideo tenuis victus convenit, qui quamvis aliquantulum vires imminuat; illæ tamen totius morbi decursui, qui brevissimus, sufficere poterunt.

Si vires non adeò Medico perspectæ sint ut justam alimenti formam præscribat, satius est, justo pleniorem victum præscribere, quàm tenuiorem.

Hoc præceptum depromptum est ab Hippocrat. *Aph.* 5. *sect.* 1. qui sic habet: *In tenui victu ægri delinquunt, quo fit ut magis lædantur. Quicunque enim error committitur magnus major in hoc fit, quàm in paulò pleniori victu. Propterea etiam sanis periculosus existit valdè exquisitus victus, quoniam errores graviùs ferunt. Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus, eo qui sit paulò plenior, magis periculosus.* Cui tamen sententiæ contrarium attulisse visus est idem Hippocrates 2. *de vict. rat. in acut. Adjectioni*, inquit, *ciborum attendendum multò minus, subtrahere autem omninò expedit.* Hanc tamen contrarietatem conciliare possumus, *dicentes*; in priori sententia loqui Hippocr. de forma victus, quæ si sit justo tenuior, majora affert incommoda, quàm paulò plenior; in posteriori verò loqui de quantitate victus, in quo eadem forma observata, satius est nos esse pauciores.

CAPUT VIII.

De Quantitate Victus.

Quantitas victus triplex est: summa, media & minima: qui in omni victu, sive pleno, sive tenui, sive mediocri adhiberi potest.

QUemadmodum in medicamentis triplex quantitas seu dosis consideratur, nimirum summa, media, & infima, quæ tum in vehementioribus, tum mitioribus, tum etiam mediis consideratur; sic & in alimentis idem fit: postquam enim Medicus judicavit, an in morbo proposito victus tenuis conveniat, vel plenus, vel mediocris advertere debet, an in quantitate mediocri, summa, vel minima exhibendus sit, quod ex morbi acutie, & majori vel minori naturæ cum morbo certamine distinguere poterit.

In principio morbi, victus qui ei competit, in summa dosi exhibendus est.

Quia tunc temporis natura cum causa morbifica non valde pugnat, neque adhuc in illius coctione & evacuatione occupata est, ideo majorem alimenti copiam conficere poterit.

In augmento morbi, victus mediocri quantitate exhibendus est.

Quia tunc temporis natura circa materiæ morbificæ concoctionem magis occupata est, quàm in principio.

In statu morbi victus in minima dosi est exhibendus.

Quia tunc temporis naturæ pugna cum morbo vehementissima est, & natura in concoctione ac evacuatione materiæ occupatissima, ab instituto suo minimè est revocanda.

Si vires sint debiles, & causa morbifica valde urgeat, parva cibi quantitas & sæpius iterata exhibenda est.

Ratione causæ, quæ vehemens est, parùm cibi exhibere oportet, ne illa causa morbifica augeatur: at ratione virium sæpè iterare convenit, ne ipsæ deficiant, in quo magna Medici prudentia opus est, quia omnia indicantia, coindicantia, & prohibentia diligenter debet circumspicere, quod annotavit Hippocrates *Aph.* 17. *sect.* 1. *quibus* inquit, *etiam semel aut bis, & plùs minùsve, & partitis vicibus cibum præbere convenit, spectandum est; dandum verò aliquid regioni, & consuetudini.*

CAPUT V.

De Tempore Victus Exhibendi.

In morbis continuis, & qui accessionum aut exacerbationum differentias non habent, victus exhibendus est secundum consuetudinem, eo potissimùm tempore, quo priùs æger cibum assumere consuevit.

In morbis, qui accessiones vel exacerbationes habent, in tempore majoris quietis cibus est offerendus.

CUm enim in paroxysmo vis morbi sit maxima, & naturæ cum morbo pugna acerrima, natura alimentis oneranda, & ab opere suo ad cibi concoctionem evocanda non est; ne inferior evadat. Tum etiam cibus exhibitus tunc temporis non coquitur, sed crudus manet, & à materia putrida, quæ tempore accessionis agitatur, contaminatur & corrumpitur, atque ita morbus augetur, & mala symptomata inducuntur.

Quando maxima est virium jactura, etiam in paroxysmo cibum exhibere convenit.

Si

Si febris sit ab humore acri & mordaci, accenso à Sole, inediâ, laboribus; & æger sit habitu gracili, temperatur à calida & sicca; præsertim æstatis tempore, in ipso paroxysmo, vel paulò ante ipsum, æger cibandus est.

Si enim hujusmodi ægrotantes diutius à cibo abstineant periculum est, ne febris magis incandescat, syncope vel convulsio excitetur, aut etiam febris hectica, ut docet Galenus 10. *meth. cap.* 2.

THERAPEUTICES
PARS SECUNDA.
De Instrumentis Medicis.

PROOEMIUM.

Omnia Medici opera tribus instrumentis perficiuntur: Diætâ, Chirurgiâ & Pharmaciâ.

Remediorum sylva, quibus Medicus utitur ad morborum vel præsentia curationem, vel imminentium præcautionem, sub tribus hisce instrumentis omnino comprehenditur. Quorum *primum* debitam victus rationem, secundum legitimum sex rerum nonnaturalium usum instituit. *Secundum* circa ea versatur quæ manu periti artificis in corpore humano exercentur. *Tertium* denique omnia medicamentorum genera, quibus humores noxii præparantur & expurgantur, partium intemperies emendatur, earumque robur intenditur, ac reliquæ omnes indicationes curativæ implentur, gremio atque ambitu suo complectitur.

De Diæta & Chirurgia, quantum ad medicas institutiones attinet, satis abundè egimus in methodo generali medendi. *Superest jam, quæ ad Pharmaciam spectant, diligenter inquirere.*

Est autem Pharmacia illa Medicinæ pars, quæ materiam medicamentorum, eorumque facultates, usus, & componendi modos complectitur.

Quæ ut sigillatim explicentur, totus iste Tractatus in duas sectiones *erit distribuendus.*

In prima, *omnis medicamentorum materia, eorumque facultates* & *usus exponentur.*

In secunda *verò, componendorum medicamentorum ratio docebitur.*

THERAPEUTICES
PARTIS SECUNDÆ
SECTIO PRIMA.
De Materia Medica.

PROOEMIUM.

Quid medicamentum, quæ illius differentiæ, & sectionis divisio.

Medicamentum, ex Gal. 1. de simpl. med. facultatibus, c. 1. & 3. *est quod naturam nostram alterare potest, & statu præternaturali ad naturalem reducere.*

Differt ab alimento & veneno, quod alimentum à natura vindicatur, & in corporis substantiam commutetur; Venenum verò corpus nostrum corrumpat.

Et ideo medicamentum est veluti medium inter alimentum & venenum, quod neque à corpore nostro vincitur, neque illud corrumpit, sed tantum alterat & immutat.

Omnia verò medicamenta vulgo dividi solent in simplicia & composita.

Simplicia sunt, quæ à sola natura suggeruntur, & nihil ab arte permixtum habent. Eaque ex tribus fontibus desumuntur, plantis, animalibus, & mineralibus.

Composita sunt, quæ ex pluribus simplicibus simul mixtis conflata sunt, aut quæ artis ministerio in aliam formam commutata fuerunt.

Utraque rursum duplicia sunt, interna & externa.

Interna hîc vocamus, quæ internorum affectuum rationi sunt accommodata.

Ne quis ægrè ferat, nos internorum medicamentorum catalogo illa etiam admiscere, quæ foris admoventur: sciat nos hîc interna appellare non solùm quæ intra corpus assumuntur: sed etiam, quæ foris admoventur, dummodò affectuum internorum curationi inserviant, quod magno tyronum commodo factum est, ut ad eadem indicationem adimplendam materiam internam & externam simul congestam reperire possint.

Externa verò, quæ curandis affectibus externis inservire solent.

Ideò Sectio ista prima in duas particulas *dividenda est.*

Prima *materiam medicamentorum internorum proponet.*

Secunda *verò externorum materiam continebit.*

SECTIONIS PRIMÆ
PARTICULA PRIMA.
De Materia Medica Interna.

PRÆFATIO.

In morborum internorum curatione præcipuæ indicationes respiciunt vel causas morbificas, vel morbos, vel ipsas partes affectas.

Causæ morbificæ majori ex parte sunt varii humores, qui prout variis qualitatibus peccare solent, ita varia requirunt medicamenta, contrariis qualitatibus donata. Verbi gratiâ, frigidi humores calida exposcunt remedia; calidi, refrigerantia; tenues, incrassantia; crassi, attenuantia; corrupti, expurgantia; & ita de cæteris.

Morbi quandoque sublatis suis causis adhuc permanent, & peculiarem exposcunt curationem per contraria remedia, ut in methodo generali medendi *luculenter docetur.*

Partes denique corroborantia requirunt roborantia & alterantia specifica, qualia sunt Cephalica, Thoracica, Cardiaca, Stomachica, Hepatica, &c. quæ omnia ordine suo proponentur.

Porrò omnis hæc materia vel sumitur ex plantarum radicibus, lignis, corticibus, foliis, seminibus, fructibus, floribus, gummis, resinis, liquoribus, succis; vel ex animalibus integris, aut ipsorum partibus, tam viventibus, quam non viventibus & excrementitiis; vel denique ex mineralibus, qualia sunt Terra, succi concreti, lapides & metalla, ex quibus omnibus varia composita parantur in officinis, ut aquæ, syrupi, conservæ, pulveres thochisci, confectiones, electuaria, &c.

CAPUT I.

De medicamentis bilem refrigerantibus & attenuantibus.

Biliosus humor, quoties morbum aliquem producit, refrigerantia medicamenta postulat. Quando autem crassior est, & alicui parti impactus, tum medicamenta non solùm refrigerantia, sed etiam leviter attenuantia esse debent.

Refrigerantia medicamenta in usum revocantur, sumpta indicatione à morbo & à morbi causa. Bilis enim propriâ naturâ calida est, & morbos calidos producit; unde utrique refrigeratio est consentanea. Attenuantia verò esse debent in omnibus propemodum febribus, præsertim iis, quæ ab humorum putredine ducunt originem. Siquidem omnis putredo à prohibita transpiratione fit, prohibita

prohibita transpiratio ab obstructione, obstructio ab humorum crassitie, vel multitudine. Quemadmodum ergo nonnullæ febres putridæ fiunt ab humorum multitudine, ita maxima pars earum humoris crassitiem solet habere comitem: quæ si tanta non fuerit, in bile potissimùm, ut patentes meatus possit obstruere; sufficiens saltem est poros insensibiles partium internarum occludere: qui ut aperiantur leviter saltem attenuantibus humor est præparandus. Adde, interdum parti alicui bilem esse impactam, quæ ut auferatur, attenuanda est iisque usibus medicamenta bilem refrigerantia & attenuantia, destinata fuerunt. Quæ licet frigida sint, tamen substantiæ tenuitate sunt prædita, quam levi aciditate, aut amarore patefaciunt: hincque humores attenuant.

Illorum autem medicamentorum series hæc est.

SIMPLICIA.

Radices, *Acetosæ, graminis, cichorii, lapathi acuti.*

Folia, *Endiviæ, cichorei, acetosæ, capillorum Veneris, scariolæ, dentis leonis.*

Semina, *Quatuor frigida majora, endiviæ, acetosæ, hordeū.*

Fructus, *Poma, pruna acida, cerasa acida.*

Flores *Cichorei*, præsertim quibus adduntur *flores borraginis, buglossi, & violarum*, qui licèt non habeant attenuandi vim, quia tamen refrigerant, humectant, & corroborant, ideò in omni ferè refrigerationis indicatione, sive attenuandum sit, sive incrassandum, frequenter præscribi solent.

COMPOSITA.

Aqua, *acetosæ, cichorei, graminis, endiviæ, hordei,* quæ non destillatione, ut aliæ; sed sola decoctione fit.

Succi, *limonum, granatorum, pomorum, acetum, omphaciū.*

Syrupi, *de limonibus, acetosus simplex, cichorei simplex, de succo acetosæ, capillorum Veneris, de pomis, de granatis acidis, de agresta oxysaccharum.*

Conservæ, *Florum cichorei, foliorum acetosæ; capillorum Veneris, cerasa condita.*

Pulveres & Electuaria, *Diamargarìti frigidi, diatriasanali.*

Chymia, *Spiritus sulphuris & vitrioli, sal prunellæ.*

CAPUT II.

De Medicamentis bilem refrigerantibus & incrassantibus.

Interdum bilis suâ tenuitate multa parit incommoda, quibus opitulantur incrassantia medicamenta, quæ simul refrigerant & ferocientis humoris impetum coërcent.

Bilis calida, & tenuis sæpe in morbis acutis facit orgasmum, unde periculum est, ne vehementer commota, in partem aliquam nobilem irruat, eamque insigniter lædat. Aliàs, ad intestina delata, molestas parit diarrhœas, nonnunquam etiam, aliis humoribus permixta, iisque tenuitatem concilians, graves excitat fluxiones, unde postquam catharticis quædam illius portio vacuanda est, reliqua incrassanda, ut ferox illius motus coërceatur. Quâ ratione usurpari solent medicamenta incrassantia, quæ necessariò frigida sunt, cùm incrassatio à frigiditate communiter dependeat.

Illa autem medicamenta incrassantia sunt hujusmodi.

SIMPLICIA.

Radices, *Althææ, plantaginis.*

Folia, *Portulacæ, plantaginis, malvæ, althææ.*

Semina, *Lactucæ, portulacæ, papaveris albi, malvæ, psyllii, cidoniorum, bombacis.*

Fructus, *Jujubæ, sebesten, cydonia.*

Flores, *Nymphæ, papaveris rhæados, violæ, rosæ rubræ.*

Gummi, *Arabicum, tragacanthum.*

Animalia, *Ebur, spodium, cornu cervi.*

Mineralia, *Terra sigillata, bolus armena.*

COMPOSITA.

Aquæ, *Lactucæ, portulacæ, papaveris rhæados, nymphææ, rosarum.*

Syrupi, *Violaceus, jujubarum, papaveris rhæados, rosarum siccarum, papaveris albi.*

Succi, *Cydoniorum, amylum.*

Conservæ, *Rosarum, violarum, florum nenupharis, lactucæ conditæ, cydonia condita.*

Electuaria, *Diatragacanthum frigidum, diapenidion sine speciebus.*

Trochisci *de spodio.*

Chymica, *Laudanum opiatum, sal prunellæ.*

Licet sal prunellæ inter attenuantia fuerit recensitum; hîc tamen locum habere debet, quia summè refrigerando humorum motum cohibet, & mira quadam naturâ contrarios veluti effectus parit: Siquidem humores tenuiores & mobiliores incrassat, eorumque impetum mirabiliter cohibet. Unde fit, ut ad quamlibet hæmorrhagiam potentissimè conducat. Tum etiam diaphoreticum est, ut pleuritidi, peripneumoniæ, & febribus malignis multùm prosit, nec non urinas provocat, & calculosis efficacissimè confert.

CAPUT III.

De Medicamentis Pituitam Alterantibus.

Pituita excrementitia frigida est & humida, crassa, viscida, & lenta, ideò medicamenta illam præparantia calefaciendi, exsiccandi, attenuandi, incidendi, & detergendi facultate prædita esse debent.

Non potest pituita catharticis commodè expurgari quin priùs alterantibus convenienter præparetur, & purgationi idonea reddatur. Ideò medicamenta ei destinata, quoad primas qualitates frigidum humidumque humorem calefaciunt & exsiccant, quoad secundas, crassum attenuant, viscidum incidunt, lentum detergunt, eumque ita disponunt, ut purgantium tractationi facilè obsequatur.

Nota pituitam salsam tantopere calefacientibus non indigere, sed tantùm temperatis admixtis etiam frigidis, quæ bilem incrassare valent, quando præsertim à pituita salsa catarrhi generantur.

Medicamenta verò pituita alterantia sunt.

SIMPLICIA.

Radices. *Enulæ campanæ, cyperi, calami aromatici, galangæ, apii, petroselini, fæniculi, zedoariæ, ireos florentinæ, chinæ, salsæ parillæ, zinziberis.*

Ligna, *Xyloaloës, guaiacum, sassafras.*

Cortices, *Curi sicci, guaiaci, cinamomum.*

Folia, *Salviæ, betonicæ, rorismarini, majoranæ, thymi, origani, calamenthi, pulegii, absynthii, menthæ, chamædryos, chamæpityos.*

Semina, *Anisi, fæniculi, apii, petroselini, citri, cardui benedicti, ameos, dauci, seseleos.*

Fructus, *Piper, cubebæ, cariophylli, cardamomum.*

Flores, *Salviæ stœchados, anthos, lavendulæ, betonicæ, schœnantes, macis.*

Animalia, *Moschus, zibeta, castoreum.*

Mineralia, *Ambra grysea, chalybs præparatus.*

COMPOSITA.

Aquæ, *Salviæ, betonicæ, fœniculi, hysopi, absynthii, melissæ, cardui benedicti, cœlestis, Imperialis, theriacalis, cinnamomi, aqua vitæ.*

Syrupi, *de stœchade, de hyssopo, de mentha, de absynthio, quinque radicibus, oxymel simplex, oxymel compositum, syrupus conditura corticis citri, mel rosatum.*

Conservæ & conduturæ, *Florum salviæ, stœchados, anthos, foliorum absynthii, zinziberis, radicis enulæ campanæ, radicis acori, corticis citri, mirobalanorum, nucis moschatæ.*

Confectiones, *Theriaca, mithridatium, aurea Alexandrina, confectio alkermes.*

Pulveres & electuaria, *diambræ, diamoschi, de gemmis, dianthos, diaireos, diagalangæ.*

Trochisci, *Galliæ moschatæ, aliptæ moschatæ, de myrrha, de absynthio, de eupathorio.*

Chymica,

Chymica, *Oleum, seu essentia anisi, fœniculi, thymi, salviæ, cinamomi, caryophyllorum.* Ex his elæosacchara, & multa alia.

CAPUT IV.

De Medicamentis Melancholiam Alterantibus.

Humor melancholicus frigidus & siccus, crassus & terrestris est. Ideò medicamenta, quæ illum præparant, calefacere, humectare, attenuare, & incidere debent.

IMpossibile est aliquod reperire medicamentum, quod calefaciat & attenuet, simulque humectet: illa enim quæ calefaciunt & attenuant, necessariò exsiccant. Non possumus igitur hunc humorem secundùm omnes suas qualitates alterare, nisi attenuantibus admiscendo ea, quæ peculiarem humectandi vim præ se ferunt, prout in sequentibus fiet.

SIMPLICIA.

Radices, *Enulæ campanæ, eryngii, apii, petroselini, buglossi, fœniculi.*

Cortices, *Radicum capparum, medianus fraxini, tamarisci, sambuci, citri.*

Folia, *Fumariæ, lupulorum, ceterach, cuscutæ, melissæ, borraginis, pimpinellæ, capillorum Veneris.*

Semina, *Anisi, fœniculi, apii, citri, cardui benedicti.*

Fructus, *Passulæ, cappares, poma redolentia, uvæ Corinthiacæ, grana Kermes.*

Flores, *Genistæ, tamarisci, borraginis, buglossi, calendulæ, sambuci, violarum, crocus.*

Gummi, *Bdellium, ammoniacum.*

Mineralia, *Chalybs.*

COMPOSITA.

Aquæ, *borraginis, buglossi, fœniculi, cardui benedicti.*

Syrupi, *de pomis redolentibus, fumariæ, de quinque radicibus, Byzantinus, capillorum Veneris.*

Conservæ & conditura, *Florum borraginis, buglossi, genistæ, violarum, radicis enulæ campanæ, corticis citri, myrobalani conditæ.*

Confectiones, *Alkermes, theriaca.*

Pulveres & electuaria, *Diambra, lætificans Galeni, de gemmis, diamoschum dulce.*

Chymica, *Sales fraxini, tamarisci, tartari, cremor tartari, chalybs præparatus.*

CAPUT V.

De Medicamentis Atram Bilem alterantibus.

Atra bilis adustione generatur, unde calida est & sicca, nec non crassitiei particeps: unde medicamenta, quæ eam præparant, frigida humidaque esse debent, & simul attenuantia.

HÆc ab iis, quæ bilem flavam præparant, ferè non distinguuntur, nisi quòd ea tantùm seligantur, quæ majori pollent humiditate, atque adeò, quæcunque acida sunt, hîc non usurpantur, propterea quod siccandi facultate quadam prædita censeantur. Igitur quæ bilem flavam alterant, hîc usurpari poterunt: attamen propriè & directè sequentia medicamenta atram bilem oppugnant.

SIMPLICIA.

Radices, *buglossi, borraginis, liquiritiæ.*

Folia, *borraginis, buglossi, fumariæ, lupulorum.*

Semina, *quatuor frigida majora.*

Fructus, *poma redolentia.*

Flores, *borraginis, buglossi, violarum, nympheæ.*

COMPOSITA.

Aquæ, *borraginis, buglossi, nymphææ.*

Syrupi, *violaceus, pomorum redolentium.*

Conservæ, *violarum, borraginis, buglossi, nympheæ, lactucæ.*

Chymica, *spiritus sulphuris, vitrioli, (etsi acidi sint) prunellæ, Saturni, Martis, tartari.*

CAPUT VI.

De Medicamentis Aperientibus.

In multis corporis meatibus, venis potissimùm hepatis; lienis, mesenterii & uteri, obstructiones generantur à crassis viscidisque humoribus, vasorum tunicis adhærentibus, ac reliquorum humorum transitum præpedientibus.

IN frigidioribus naturis, vita sedentaria, & pravis alimentis utentibus, humores crudi generantur, qui per angustiora vasa delati, propter crassitiem non possunt transfluere, sed magis ac magis incrassantur, lenti ac glutinosi evadunt, venarum tunicis adhærent, in iisque obstructiones generant, à quibus infinita incommoda solent exoriri.

Solvuntur autem illæ obstructiones aperientibus medicamentis, quæ ex Galeno 5. de simpl. medic. facult. c. 11. *nitrosa sunt & amara, quarum qualitatum ope attenuant, incidunt, & abstergunt, atque adeò pituitam præparantibus sunt finitima.*

Aperientia medicamenta à Galeno appellantur ἐκφρακτικὰ, seu ἐκκαθάρτικα, quasi expurgantia & ab infarctu liberantia, quæ facultate ea omnia præstant, quæ ad tollendas obstructiones sunt necessaria: quatenus enim attenuant, humoris crassitiem auferunt: quatenus incidunt, viscidiatem tollunt, quæ in partium tenuitate consistit; quatenus denique abstergunt, humorem partibus adhærentem excutiunt.

Quæcunque igitur verò atque efficaciter aperientia sunt, calida esse necesse est. Dantur tamen aperientia frigida minoris virtutis, & minùs propriè ita dicta, levioribus obstructionibus, & calidioribus naturis idonea.

In febribus putridis, aut alioqui calidioribus naturis, obstructiones sæpe contingunt, quæ nisi sint valde contumaces, aperientibus frigidis sunt auferendæ aut saltem calidioribus frigida hæc miscenda; quæ tamen non tam absolutè frigida dicuntur, quàm aliis comparata. Ex se enim vel temperata sunt, vel remissè frigida. Non potest siquidem aperiendi vis cum eximia frigiditate consistere.

Illa autem medicamenta aperientia sunt hujusmodi.

APERIENTIA CALIDA
SIMPLICIA.

Radices, *apii, petroselini, fœniculi, filicis, cyperi, enulæ campanæ, gentianæ, eryngii, ononidis, aristolochiæ utriusque, asari.*

Cortices, *radicis capparum, mediani fraxini, mediani tamarisci.*

Folia, *origani, calamenthi, pulegii, chamædryos, chamæpityos, centaurii minoris, betonicæ, hyperici, absynthii romani, capillares omnes,* quæ temperatæ sunt.

Semina, *apii, petroselini, fœniculi, cardui benedicti, urticæ, agni casti, anisi, dauci, ammeos, seseleos, cicera rubra.*

Flores, *stœchados, anthos, genistæ, sambuci, tamarisci, hyssopi, betonicæ.*

Gummi, *ammoniacum, bdellium, aloës, terebinthina, myrrha.* Mineralia, *chalybs.*

COMPOSITA.

Aquæ, *fœniculi, betonicæ, absynthii, hyssopi, cardui benedicti, cinnamomi.*

Syrupi, *Byzantinus, de quinque radicibus, de absynthio, oxymel simplex, oxymel compositum.*

Compositæ, *florum genistæ, tamarisci, foliorum absynthii.*

Electuaria, *aromaticum rosatum, diarrhodon abbatis.*

Confectiones, *Alkermes, Theriaca.*

Trochisci, *de capparibus, de absynthio, de eupatorio, de myrrha.*

Chymica, *chalybs præparatus, sal absynthii, tamarisci, fraxini, tartari, & Cremor ejusdem. Oleum anisi, fœniculi, cinnamomi, spiritus terebinthinæ, bals. sulph.*

APERIENTIA FRIGIDA
SIMPLICIA.

Radices, *cichorei, graminis, asparagi, acetosæ, brusci, oxylapathi.*

Folia, *endiviæ, cichorei, cucurbitæ, acetosæ, hepaticæ, agrimoniæ, capillares omnes.*

Semina, *quatuor frigida majora*, *acetosæ*.
Flores, *cichorei*.

COMPOSITA.

Aquæ, *endiviæ*, *cichorei*, *graminis*, *acetosæ*, *ægrimoniæ*.
Sirupi, *acetosus simplex*, *de limonibus*, *de cichoreo simplex*, *de succo acetosæ*, *capillorum veneris*.
Electuaria, *triasantalon*, *diarrhodon abbatis* temperatum.
Chymica, *spiritus sulphuris*, *vitrioli*, *sal prunellæ*, *cremor & liquor tartari*.

CAPUT VII.

De Medicamentibus Purgantibus.

Hactenus medicamenta proposuimus, quæ humores noxios præparant, & purgationi subeundæ idoneos efficiunt: jam de purgantibus agendum.

Solent autem humores evacuari purgantibus medicamentis, quæ substantiæ familiaritate, quam habent cum illis, eos ad se attrahunt, ut magnes ferrum.

Tot igitur erunt purgantium medicamentorum genera, quot sunt humores in corpore purgationi idonei: nimirum cholagoga, phlegmagoga, melanagoga, & hydragoga.

HUmores, qui catharticorum ope vacuari solent, vulgò sunt bilis, pituita, melancholia & serum, seu aquosus humor. Unicuique horum peculiaria competunt remedia, electivè purgantia. Sic quæ bilem purgant, *cholagoga* nuncupantur; quæ pituitam, *phlegmagoga*; quæ melancholiam, *melanagoga*; quæ serosos humores, *hydragoga*.

Illa iterum dividi solent in mitiora, mediocria, & vehementia.

Medicamenta purgantia non æquali virtute operantur; sed alia minori, alia majori, pro varia agendi vi sibi à natura insita. Ideo ut faciliùs possint in usum revocari, in tres classes distribuuntur, mitiorum scilicet, mediocrium, & vehementium. *Mitiora* usurpari solent in debilioribus naturis, vel ubi à prima tantùm regione est vacuandum. *Mediocria*, in mediocri virium robore, & ubi à secunda regione vacuandum. Denique *vehementia*, in robustioribus corporibus, & quando à remotioribus partibus humores attrahendi, cerebro putà, articulis, &c. Plerumque tamen in eodem pharmaco vehementia cum mitioribus & mediocribus à prudenti Medico permisceri solent, ut feliciùs invicem permixta operentur.

Atque ut facilè in usum revocari queant, justa singulorum dosis erit proponenda.

Maximi est momenti, cujuslibet medicamenti dosin rectè tenere, sine qua nemo unquam medicinam facere audeat, nisi cum certo ægrotantium vitæ discrimine. Quia tamen purgantium dosis ubique immutanda est pro varia corporum dispositione, quod quidem à judicio Medici omnino dependet, ideo cujuslibet medicamenti majorem & minorem dosin proponemus, quatenus scilicet in ætate mediocri usurpantur, ut ex earum latitudine quantitas magis consentanea elici possit.

Illæ autem doses ità accipiendæ sunt, prout scilicet medicamenta per se, aut in substantia (ut vocant) assumuntur: nam in infusione vehementiora dupla quantitate exhibentur; in decocto verò, tripla. Mitiora verò, & mediocria, tripla ferè in infusione; & quadrupla in decocto.

Virtus medicamentorum infusione & decocto deperditur; illa etenim in tenuiori substantia residet, quæ à calore facile dissipatur. Ideò cùm in decoctione multò major sit caloris vis, quàm in infusione, necesse est vim purgatricem magis minui, atque adeo majori dosi medicamenta erunt præscribenda.

Ab hoc tamen generali theoremate excluduntur rhabarbarum & myrobalani, *quæ magis purgant in infusione, quàm in substantia, propterea quod non solùm vim purgatricem præ se ferant, sed etiam adstrictoriam, quæ infusioni non communicatur.*

Hæc duo medicamenta purgandi & adstringendi vim obtinent, ratione diversæ substantiæ, tenuis scilicet, & crassæ seu terrestris. In tenui enim substantia vis purgatrix residet; in terrestri verò adstrictoria. Jam infusione tenuis substantia in liquorem transfertur, terrestris verò rejicitur, unde in infusione purgans tantùm remanet. Vide M. M. Fernelianam Gr. Horstii.

CAPUT VIII.

Cholagoga Medicamenta.

SIMPLICIA.

MITIORA.

CAssia, ab ℥. j. ad ℥. j. ß.
Manna, ab ℥. j. ad ℥. ij. & ℥. ij. ß.
Succus rosarum, ab ℥. j. ß. ad ℥. iij.
Tamarindi, ab ℥. ij. ad ℥. iij.

MEDIOCRIA.

Aloë, à ℈. j. ad ʒ. j. Corrigitur *mastiche*, *tragacantho*.
Rhabarbarum, ʒ. j. ad ʒ. ij. tam in substantia, quàm in infusione. Corrigitur *spicâ nardi*, *cinnamomo*.
Myrobalani citrini, à ʒ. ij. ad ʒ. iij. magis adstringunt, quàm purgent. Vis illorum adstrictoria minuitur infusione & frictione cum *oleo amygdalarum dulcium*.

VEHEMENTIA.

Scammonium, à g. iiij. ad viij. Corrigitur *succo cydoniorum*; & quando correctum est, *diacrydium* appellatur.
Corrigitur etiam *vapore sulphuris*, ut in pulveris Cornachini descriptione videre est; tum etiam *succo limonum* per infusionem & evaporationem: Ac denique extractum illius paretur cum *spiritu vini*, quo *resinâ scammonii* vocatur, blandè admodum purgans, ad ℈. ß. exhibitum.

COMPOSITA.

SYRUPI.

Rosatus solutivus, *De cichoreo cum Rheo* } ab ℥. ij. ad ℥. iij.

OPIATÆ.

Catholicum, *Diaprunum simplex*, *Diacassia*. } ab ℥. j. ad ℥. j. ß.

Diaprunum solutivum, Electuarium de succo rosarum, Tryphera persica. } ab ℥. ß. ad ʒ. vj. & vij.

PILULÆ.

Aureæ, Sine quibus, De Rhabarbaro } à ʒ. ß. ad ʒ. j.

CHYMICA.

Extractum rhabarbari, *scammonii*, *mercurius dulcis*, *mercurius vitæ*, *crocus metallorum*, aliæque Antimonii præparationes purgantes; de quarum dosi V. Schroder. pharm.

CAPUT IX.

Plegmagoga Medicamenta.

SIMPLICIA.

MITIORA.

Semen carthami, ab ℥. j. ad ℥. ij. Corrigitur *aniso* & *cinnamomo*.

MEDIOCRIA.

Agaricus ʒ. j. ad ʒ. ij. Corrigitur *Zinzibere* & *sale gemmæ*.

VEHEMENTIA.

Turbith, à ℈. ij. ad ℈. iiij. Corrigitur *zinziberè*.
Hermodactylus, eadem dosi & correctione qua turbith.
Colocynthis non exhibetur, nisi correcta & præparata in trochiscis, qui *alhandal* appellantur, ad grana octo vel decem.

COMPOSITA.

OPIATÆ ET ELECTUARIA.

Catholicum, *Diaphœnicum*, *Hiera picra*, *Electuarium diacarthami*, *Desolutivum.* } ab ℥. ß. ad ʒ. vj. aut ℥. j.

PILULÆ

PILULÆ.

Cocciæ majores.
De Agarico.
Sine quibus.
Stomachicæ.
} à ʒ. j. ad ℈. iiij.

Cocciæ minores.
Fœtidæ majores.
Lucis majores.
Arthriticæ.
De Hermodactylis.
} à ℈. ij. ad ʒ. j.

TROCHISCI.

Agaricus trochiſcatus, à ʒ. j. ad ℈. iiij.

CHYMICA.

Extractum agarici, *colocynthidis*, *mercurius dulcis*: *mercurius vitæ*, *crocus metallorum*, aliæque antimonii præparationes. Vid. Schroder.

Hæc purgantia, è mineralibus petita, omnes humores purgant: ideò in variis capitibus enuntiantur.

CAPUT X.

Melanagoga Medicamenta.

SIMPLICIA.

Senna, à ʒ. j. ß. ad ʒ. ij.
Polypodium, à ʒ. ij. ad ℥. ß.
Epithimium, eadem doſi.
Elleborus niger, à g. x. ad ʒ. ß. præſtat infundere vel decoquere, à ʒ. ß. ad ʒ. ij.

COMPOSITA.

OPIATÆ.

Cathelicum,
Diaſenna,
} à ʒ. vj. ad ʒ. x.

Confectio Hamech, à ʒ. iij. ad ʒ. vj.

CHYMICA.

Extractum ſennæ, *Ellebori nigri*, *Antimonii*, variè præparatum.

CAPUT XI.

Hydragoga Medicamenta.

SIMPLICIA.

MITIORA.

Ebuli ſemen, ad ʒ. j.
Cortex medianus ejuſdem ad ʒ. ij.
Succus ejuſdem, ab ℥. j. ad ʒ. x.
Succus ireos noſtratis, ab ℥. j. ad ℥. ij.
Sambucus, idem cum prædictis, ſed minùs efficaciter.

MEDIOCRIA.

Radix mechoacan, à ʒ. j. ad ʒ. ij. non coquitur; ſed infunditur in vino albo, & liquor cum pulvere ſimul exhibetur in infuſione.
Radix jalappæ, ad ʒ. ß.

VEHEMENTIA.

Soldanella pulverata, à ʒ. j. ad ʒ. ij.
Succus ejuſdem, ab ℥. ß. ad ℥. j.
Elaterium, à g. viij. ad g. xvj.
Eſula, à g. viij. ad g. xij.

Chamelæa.
Thymelæa.
Gutta gummi.
} à g. v. ad ℈. ß.

COMPOSITA.

Diaturbith, ad ʒ. j.
Diacarthamum, ab ℥. ß. ad ℥. j.
Pilulæ de ſagapeno, ad ℈. iij.

CHYMICA.

Reſina jalappæ, *ſcammonii*, *pulvis Cornachini*, *Mercurius & antimonium* variè præparatum: (de doſi dictarum ſpecierum, tam ſimplicium quàm compoſitarum, vide Simonis Pauli appendicem ad Quadripartitum.)

Laz. Riverii Opera.

CAPUT XII.

De Vomitoriis Medicamentis.

Humores noxii in ventriculo & partibus ei vicinis contenti faciliùs vacuantur per vomitum, quàm per ſeceſſum, ſi æger ad eum fuerit propenſus; cui uſui uſurpantur medicamenta, Vomitoria *nuncupata.*

In ventriculo ſæpe humores excrementitii natant, qui breviori via per vomitum excluduntur, præcipuè ſi ægrotans nauſea infeſtetur, & vomitum non ægrè ferat. Facilè enim vomitum patiuntur, ex Hipp. doctrina, biliosi, graciles, & qui amplo ſunt pectore: Contrà verò lædi ſolent à vomitu melancholici, valdè carnoſi, & ſtricto pectore præditi, idque magis, ſi phthiſi, aſthmate, aut alio pulmonum affectu laboraverint. His addere oportet tempus anni, æſtate enim per ſuperiora purgatio facilis, hyeme verò minimè. Licet verò horum remediorum uſus non ſit valdè frequens, certum tamen eſt opportunè uſurpata præſtantiſſimos effectus producere. Multas enim febres intermittentes videre eſt, quæ cæterorum remediorum vim eludentes, ſolis vomitoriis eradicantur, quod frequenti experientia nobis innoteſcit.

Illa autem vomitum provocant, vel qualitate manifeſta, ventriculum relaxando; vel ſpecifica proprietate, quemadmodum cathartica.

Quæcunque pinguia ſunt & oleoſa, magna quantitate hauſta, ventriculum relaxant, eumque ſubvertunt, unde vomitus ſequitur, quo ea tantum vacuantur, quæ in ventriculo continentur. At verò propriè dicta vomitoria, qualitate occulta humores attrahunt ad ventriculum, eumque ad expulſionem excitant per ſuperiora. Et ſic feliciter humores in hepate, liene, & partibus ventriculo vicinis contenti, non rarò vacuantur.

Præcipuorum & magis uſitatorum ſeries hæc eſt.

MITIORA.

Aqua tepida, *aqua hordei tepida*, *juſcula pinguia tepida*, *butyrum*, *oleum ſimplex*, *oxymel ſimplex*, *ſyrupus acetoſus*, Quæ omnia magno hauſtu ſunt exhibenda.

MEDIOCRIA.

Semen atriplicis, *anethi*, in decocto, ab ℥. ß. ad ℥. j.
Flores anethi geniſtæ, in decocto, à p. j. ad p. ij.
Semen raphani, in decocto, ab ℥. ß. ab ʒ. vj.
Raphani ſuccus, ad ℥. iij.
Radix peponis, ad ℥. in decoctione.
Agaricus, à ʒ. j. ad ʒ. ij.
Radix aſari, à ℈. j. ad iiij.

VEHEMENTIORA.

Nux metell. balanus myrepſica, *cataputia*, *æs uſtum*, *helleborus albus*. (*Aqua Nicotianæ*, *ſuccus Ireos noſtratis.*)

Doſis eorum non proponitur, quia ſatius eſt illis nunquam uti, propter vitæ periculum, quod ex nimia vehementia inferre poſſunt, aut ſaltem non niſi diligentiſſima præparatione & correctione adhibenda.

Chymici vomitoriis medicamentis nimium abundant, iiſque majori parte adeò vehementibus, ut eorum cauſa omnia ſpagyrica remedia apud vulgus ſuſpecta evaſerint. Ex eorum genere ſunt, quæ ex antimonio componuntur, præcipuè verò *vitrum & flores antimonii*, quibus ego nunquam uti hactenus auſus ſum, licet aliquando medicamentorum ſpagyricorum uſum tentare voluerim, & quid in medicina poſſint, experiri. Verum enim verò, negandum non eſt è ſpagyricis medicamentis, nonnulla interdum, ritè à prudenti Medico adminiſtrata, optatos producere effectus, qui à vulgaribus remediis obtineri nequiverant. Ideò non abs re facturus videor, ſi quæ propria experientia comprobata ſunt, ſpagyrica vomitoria ſummatim expoſuero.

Ea autem quatuor omninò ſunt, viribus & efficacia maximè diverſa, quæ omnia in manibus habere debet quicunque cautè hujuſmodi remediis uti voluerit, ut nimirum à minus vehementibus incipiat, & ad fortiora progrediatur, ſi illa ſatis efficacem operationem non ediderint.

 Primum

Primum est *vitriolum album præparatum*, prout à Crollio & Beguino describitur, quod tam blandum est vomitivum, ut etiam puerulis tutò exhiberi valeat ℈. ß. ad ʒ. ß. adultioribus verò ad ʒ. j. in aqua communi (*cerevisia calida butyrata*) dissolutum: humores tantùm ventriculo contentos evacuat, ab aliis verò partibus nihil educit.

Secundum est *sal vitrioli*, ex vitriolo Cyprio calcinato extractum, quod priori vehementiùs operatur: at verò ex ventriculo similiter tantùm humores educit. Dosis à gr. x. ad xx. in aqua communi, describitur à Beguino sub nomine *salis colchotaris*, & ab Angelo Sala *in triumpho Emeticorum*, tum etiam *in anatomia vitrioli*.

Tertium est *Aqua benedicta*, quæ describitur à Quercetano *in pharmacopœa*: hæc componitur ex Antimonio, & prioribus multò vehementior est, nec nisi robustioribus hominibus, & summa cum cautione exhibenda. Si tamen opportunè usurpetur, præstantissimos sæpe effectus parit. Dosis ejus aquæ est ℥. j. ad (℥. ij.) ℥. iij. humores non solùm è ventriculo, sed etiam è toto corpore educit.

Quartum denique est *pulvis Emeticus*, qui vulgò nominatur *mercurius vitæ*, & è Beguino & Crollio describitur. Omnibus prædictis vehementior est, suos tamen in medicina usus habere potest in cura morborum contumacium, quique remediis vulgaribus non cedunt; cautè tamen & nonnisi in summa virium fiducia eo utendum est. Humores è toto corpore eradicat potentissimè, dosis à g. iij. ad v. in jusculo, conserva rosarum, vel alia quavis re. Corrigi tamen potest illa mercurii vitæ vehementia, ut majori dosi exhiberi valeat innoxiè, & vix aut leviter vomitum moveat, totamque ut plurimum operationem suam perficiat per inferiora. Corrigendi modi varii proponuntur ab Hartmanno *in commen. ad Crollium*.

Nos hanc addimus usu nostro comprobatam, quæ in multis ægrotantibus per inferiora tantùm purgat, in nonnullis verò semel tantùm aut bis vomitum movet. Facillima autem est hæc correctio nostra, quæ fit ponendo mercurium vitæ, seu pulverem emeticum benè lotum in patina terrea vitreata supra foculum mensarium, aut furnulum exiguum, semper movendo. Fumus exhalat ater & fœtidus, qui venenositatem intus latentem continet, & illam operationem continuando, per duas vel tres horas, tota absumitur. Peractæ sufficienter operationis signum est, quando nullum amplius fumum emittit. Si post istam operationem adhuc vomitum moveat, iteranda erit, & optatum habebis effectum. Pulvis albissimus coctione ista griseum colorem acquirit. Dari potest à gr. iiij. ad gr. viij. in tabellula cum saccharo & mucilagine tragacanthi redactus, ut sine ullo fastidio exhiberi valeat. Adde Tartarum Emeticum & alia Antimonialia à Schrodero descripta.

CAPUT XIII.

De Sudorificis Medicamentis.

In morbis chronicis & contumacibus sudorifica medicamenta frequenter usurpantur.

ILli morbi, qui alterantibus & purgantibus medicamentis curari nequiverunt, sed radices habent altiùs infixas, quales sunt epilepsiæ, paralyses, contumaces catarrhi, hydropes, arthritides, & quilibet frigidi affectus, tum imprimis lues venerea, potentioribus medicamentis eradicandi, qualia sunt sudorifica, quæ per plures dies, ut moris est, usurpata, non solùm tertiam corporis regionem, cui peculiariter destinata sunt, sed etiam totum corpus à recrementis expurgant.

Illa autem, calefaciendi & attenuandi vi prædita humores colliquant, eosque per insensibiles meatus excutiunt.

Humores diuturnos morbos efficientes, frigidi & crassi ut plurimum esse solent; ideò sudorifica illis ritè conveniunt, quæ eos calefaciunt, colliquant, attenuant, insensibiles corporis meatus recludunt, per eosque evacuant.

Multa tamen non tam manifestis qualitatibus, quàm specifica proprietate sudores promovent.

Apud antiquos Medicos hoc dogma non habetur, quia illi omnem sudorificorum vim ad manifestas qualitates retulerunt. Neque enim præstantiora sudorifica, quibus hodie utimur, illis nota fuerunt. Attamen necesse est, occultam qualitatem in iis agnoscere, qua sudores provocant: cùm piper & pyrethrum, valde calida & attenuantia, sudores non moveant; & radix Chinæ in primis qualitatibus ferè temperata, id potenter efficiat. Inter omnia sudorif. eminet Opium, teste Walvo, (correctum.)

Illa autem sudorifica medicamenta sunt.

SIMPLICIA.

Lignum guaiacum, & cortex ejusdem, lignum sassafras, radix Chinæ, radix salsæparillæ.

Hæc efficaciter sudores movent; minùs vero sequentia.

Radices, *carlinæ, angelicæ, zedoariæ, scorzoneræ, fœniculi, apii, petroselini, bardanæ, pimpinellæ, tormentillæ.*

Folia, *scordii, ulmariæ, cardui benedicti, capilli veneris, bardanæ.*

Semina, *cardui benedicti, milium vulgare, lentes.*

Flores, *chamæmeli, cyani, papaveris rubri.*

COMPOSITA.

Aquæ, *papaveris rhœados, cardui benedicti, scabiosæ, theriacalis.*

Opiatæ, *Theriaca vetus.*

CHYMICA.

Sal cardui benedicti, mater perlarum calcinata, bezoardicum minerale Beguini, Antimonium diaphoreticum Crollii, Bezoardicum joviale Hartmanni, in commentariis ad Crollium; & alia penè infinita à Chymiatris descripta. Nos prædicta tantùm in usum revocavimus, & præstantissimos effectus ex iis obtinuimus, quorum exempla nonnulla in *Observationibus nostris* videri possunt in febrium præsertim malignarum curationibus.

CAPUT XIV.

De Diureticis Medicamentis.

Diureticis medicamentis convenienter expurgantur gibbæ hepatis partes, renes, vesica, uterus, & universum venosum genus.

QUemadmodum affectus venosum genus occupantes, ex urinis dignoscuntur; quia portio materiæ in venis contentæ ad illas transfertur, nec non iidem affectus crisi, quæ per urinam fit, sæpè terminantur: ita humores noxii diureticorum ope non difficili negotio expurgari solent.

Ex his quædam calida sunt, quædam verò frigida.

Calida, humores fundendo, partes magis aqueas & serosas separant, quæ postmodum à renibus attrahuntur.

Quæ verè & propriè *Diuretica* nominantur, acria sunt, vehementer calida & sicca, ideò sanguinem fundunt, & serosum humorem ab eo separant, tum etiam pituitam & crassos humores colliquant, eosque in aquosum humorem commutant, qui cum sero facilè commiscetur, simulque ad renes attrahitur, & cum urinis excernitur.

Frigida verò vel abstergendo, vel aquosam materiam suppeditando, urinas movent.

Nonnulla medicamenta humores, qui in vasis & renibus continentur, abstergunt, eosque nonnihil attenuant; quia licet frigida sint, tenues tamen habent partes, atque ita urinas promovent. Talia sunt *gramen, asparagus, parietaria, capillares herbæ, &c.* Alia multa humiditate sunt prædita quæ venis suppeditatur, deinde à renibus attrahitur, & cum ea humores in venis contenti simul rapiuntur. Hujus naturæ sunt *althea, cucurbita, semina frigida majora.*

Horum autem diureticorum medicamentorum, tam calidorum, quàm frigidorum materia talis est.

DIURETICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *apii, petroselini, fœniculi, eryngii, valerianæ, asari, ononidis, raphani.*

Cortex, *medianus genistæ, & medianus tamarisci.*

Folia, *Saxifragiæ, pimpinellæ, apii, urticæ, fœniculi, chamædrios, centaurii minoris, sisymbrii, nasturtii aquatici, sabinæ.*

Semina,

Semina, *seseleos, Massiliensis, petroselini Macedonici, apii, raphani, urticæ, levistici, milii solis, paliuri, cicera rubra.*

Fructus, *baccæ lauri, juniperi.*

Flores, *genistæ, chamomillæ.*

Gummi, *terebinthina.*

Animalia, *sanguis hirci præparatus, cantharides.*

Mineralia, *carabe.*

COMPOSITA.

Aquæ *fœniculi, apii, sabinæ.*

Syrupi *de quinque radicibus, capillorum veneris, Byzantinus, oxymel simplex, & compositum.*

Conservæ *florum genistæ.*

CHYMICA.

Spiritus *sulphuris, vitrioli, tartari, salis terebinthinæ.*

Sales *tartari, baccarum hederæ, siliquarum, stipitum fabarum.*

DIURETICA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices *asparagi, graminis, rusci, altheæ, oxylapathi, acetosæ.*

Folia *capillorum veneris, acetosæ, parietariæ, herniariæ, bismalvæ, summitates asparagi.*

Semina *quatuor frigida majora, acetosæ, alkekengi, hordeum.*

Fructus, *cucurbitæ, pepones, cucumeres, fragæ.*

Flores *altheæ, cichorei.*

Gummi, *caphura.*

Succi *limonum granatorum acidorum.*

CHYMICA.

Sal prunellæ, spiritus sulphuris & vitrioli, qui licèt inter diuretica calida relati sint, refrigerandi tamen facultate insigni præditi sunt, & nihilominus in affectibus tum calidis, tum frigidis conveniunt, propter summam tenuitatem, & penetrandi vim, cujus ratione vehicula sunt aliorum remediorum.

COMPOSITA.

Aquæ *parietariæ, graminis, acetosæ, hordei.*

Syrupi *capillorum veneris, de limonibus, de althea.*

Conservæ *capillor. veneris, radicum eryngi, carnis cucurbitæ.*

Trochisci *de Caphura.*

COROLLARIUM.

Ad horum vacuantium genus spectant menses moventia, quæ tamen ad hystericorum classes meliùs referuntur: inde ergo erunt repetenda.

CAPUT XV.

De Errhinis Medicamentis.

In affectibus capitis diuturnis, à pituita productis, post universales vacuationes, errhina usurpantur, quæ illam per nares attrahunt & expurgant.

VAcuationes illæ, quæ humores à toto corpore expurgare solent, *universales* appellantur: quibus succedunt, quæ peculiarem tantùm partem evacuant *particulares* nuncupatæ, qualis est illa, quæ pituitam per nares è cerebro elicit, multis illius affectibus convenientissima. Postquam enim major excrementorum pars universali vacuatione educta est, postmodum per vicina emunctoria reliquiæ commodè educuntur.

Utque facilè humorem illum crassum & frigidum attrahant, calida esse debent, attenuantia, & detergentia: Qualia sunt, quæ sequuntur.

Radices *ireos, cyclaminis, cucumeris agrestis.*

Folia *betæ rubræ, brassicæ, anagallidis, majoranæ, salviæ, betonicæ, pulegii, origani, prassii, hederæ, nicotianæ.*

Gummi *euphorbium.*

Succi *radicum & foliorum prædictorum, elaterium.*

CAPUT XVI.

De Sternutatoriis.

STernutatoria medicamenta sua acrimonia expultricem cerebri facultatem irritando, pituitam à cerebro eliciunt, tum etiam in affectibus comatosis sopitum cerebrum exsuscitant. Talia sunt quæ sequuntur.

Radices, *zinziberis, pyrethri, ireos Florentinæ, hellebori albi & nigri.*

Folia, *betonicæ, majoranæ, salviæ, nicotianæ.*

Gummi, *euphorbium.*

Animalia, *castoreum.*

CHYMICA.

Spiritus sulphuris, vitrioli, sal vitrioli.

CAPUT XVII.

De Masticatoriis.

Αποφλεγματιζοντα medicamenta sunt, quæ pituitam per os è cerebro educunt, idque præstant sua caliditate & acrimonia, qua humorem attenuant, & facultatem irritant expultricem. Illa autem sunt hujusmodi.

SIMPLICIA.

Radices, *zinziberis, pyrethri, angelicæ.*

Folia, *salviæ, majoranæ, hyssopi, origani, tabaci.*

Semina, *nasturtii, sinapi, staphisagriæ, nigellæ, piper album, & nigrum.*

Fructus, *passulæ, cubebæ.*

Gummi, *mastiche.*

COMPOSITA.

Acetum scilliticum.

Oxymel scilliticum.

Theriaca, confectio anacardina.

CAPUT XVIII.

De Cephalicis Medicamentis.

Cephalica medicamenta dicuntur, quæ cerebrum roborant, ejusque intemperiem emendant.

MUlta dantur medicamenta, quæ specifica proprietate & sympathia quam habent cum certis corporis nostri partibus, earum robur intendunt, & peculiares earum affectus oppugnant. Talia sunt *Cephalica,* quæ vires suas peculiariter in cerebro exercere creduntur.

Eaque duplicia sunt; calida scilicet, & frigida.

Calida cerebrum calefaciunt & exsiccant, ac pituitam in eo contentam incidunt & attenuant.

Frigida partim calidam cerebri intemperiem contemperant, partim pituitam acrem & salsam, aliosque humores tenuiores graves fluxiones efficientes, incrassant.

Quum cerebrum nunc frigidis, nunc calidis affectibus tentetur, medicamenta illam partem respicientia duorum generum esse debuerunt, ut omnibus hisce affectibus succurrere possemus.

Horum autem omnium materia talis est.

CEPHALICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *spica nardi, calami aromatici, valerianæ, ireos Florentinæ, acori, galangæ, zedoaræ, pæoniæ.*

Ligna, *viscus quercinus, xyloaloës.*

Cortices, *cinnamomum.*

Folia, *betonicæ, majoranæ, salviæ, rorismarini, lauri, calamenthi, polii montani.*

Semina, *pæoniæ, cardamomi, sileris montani, nigellæ Romanæ.*

Fructus, *baccæ lauri, juniperi, cariophylli, nux moschata, cubebæ, grana kermes.*

Flores, *betonicæ, stœchados, anthos, salviæ, macis, chamomillæ, lilii convallium, tiliæ arboris.*

Succi & liquores, *opobalsamum, vinum.*

Gummi, *thus, mastiche, storax, benzoinum.*

Marina, *succinum, ambra.*

Animalia, *castoreum, moschus, zibetta.*

COMPOSITA.

Aquæ, *betonicæ, salviæ, majoranæ, naphæ,* seu florum aurantiorum, *cinnamomi, theriacalis, imperialis, cœlestis, aqua vitæ.*

Syrupi, *de stœchade, mel rosatum.*

Conservæ, *acori zinziberis, florum stœchados, anthos, salviæ, myrobalanorum conditorum, nux condita, nux moschata condita, corticis citri.*

Confectiones, *alkermes, theriaca, mithridatium, aurea Alexandrina.*

Electuaria, *dianthos, diambræ, diamoschi dulcis, diaireos, aromatici rosati.*

Trochisci, *de Gallia moschat. de carabe.*

EXTERNA.

Olea, *de castoreo, chamæmelium, irinum, laurinum, nardinum, rutaceum, de spica, vulpinum.*

Unguenta, *martiatum, aregon.*

Emplastra, *de betonica, de baccis lauri, de meliloto, de mucilaginibus.*

CHYMICA.

Olea destillata, *succini, rorisinarini, lavendulæ, salviæ, thymi, fœniculi, anisi, cinnamomi, nucis moschatæ, caryophillorum, balsamus vitæ.*

CEPHALICA FRIGIDA SIMPLICIA.

Folia, *lactucæ, portulacæ, plantaginis.*

Ligna, *santali omnes.*

Semina, *lactucæ, papaveris albi, quatuor frigida majora, psyllii, hordei.*

Flores, *rosarum, violarum, nymphææ, papaveris rhœados.*

Succi, *limonum, granatorum, acetum, omphacium, opium.*

Lacrymæ, *camphora.*

COMPOSITA.

Aquæ, *portulacæ, lactucæ, plantaginis, rosarum, papaveris rhœados, nymphææ.*

Syrupi, *violaceus, rosarum siccarum, de papavere.*

Conservæ, *rosarum, violarū, nymphææ, lactucæ, cucurbitæ.*

Electuaria, *trium santalorum, diamargariti frigidi.*

Confectiones, *philonium, requies Nicolai.*

Trochisci, *de caphura.*

Pilulæ, *de cynoglosso, laudanum opiatum.*

CHYMICA.

Sal prunellæ, spiritus sulphuris, & vitrioli.

EXTERNA.

Olea, *violaceum, nymphææ, rosaceum, caphuræ, omphacinum.*

Unguenta, *rosaceum, populeum, refrigerans Galeni, ceratum santalinum.*

CAPUT XIX.

De Opthalmicis Medicamentis.

Opthalmica propriè dicta sunt, quæ proprietate specifica oculos corroborant, eorumque visum acuunt, oxydormica appellata.

Alia tamen secundariò referuntur, quæ variis oculorum affectibus curandis sunt necessaria, videlicet anodyna, repellentia, digerentia, detergentia.

Oculi, sensu exquisitissimo donati, in plurimis affectibus dolore acerbissimo cruciantur, ut omni arte is mitigandus sit anodynis medicamentis. Sæpe etiam inflammationibus laborant, quibus in principio repellentia conveniunt, ut alio tempore resolventia. Denique lacrymis, ulceribus, aliisque affectibus tentantur, quibus exsiccantia & detergentia conveniunt. Illa autem omnia exquisitè selecta esse debent, ob delicatiorem partis naturam & exquisitum sensum. Qualia sunt quæ sequuntur.

OXYDORCICA, SEU VISUM ACUENTIA.

Radices, *fœniculi, chelidoniæ, raphani.*

Folia, *chelidoniæ, verbenæ, rutæ, euphrasiæ, fœniculi.*

Semina, *fœniculi, raphani, ormini sativi.*

ANODYNA.

Lac muliebre, albumen ovi agitatum in aquam conversum. *Aqua rosarum, mucilago seminis psyllii, mucilago seminis cydoniorum, medulla panis* macerata & in lacte cocta, addito pauco croco. *Poma dulcia cocta* sub cineribus. *Pomorum putridorum pulpa. Trochisci albi Rhasis cum opio.*

REPELLENTIA.

Aqua, *rosarum, plantaginis, portulacæ.*

Succus, *cydoniorum, pomorum acidorum, albumen ovi, Alumen.*

EXSICCANTIA.

Cerusa lota, tuthia lota, antimonium lotum, unguentum de tuthia, Trochisci albi, Rhasis sine opio.

DIGERENTIA, SEU RESOLVENTIA.

Sarcocolla cum lacte nutrita, crocus, lac muliebre, decoctum fœnugræci, sanguis columborum juniorum, è pennis majoribus in oculum expressus.

DETERGENTIA SINE MORSU.

Saccharum cantum, syrupus rosarum siccarum, tuthia, pompholix, plumbum ustum & lotum, antimonium lotum.

DETERGENTIA CUM MORSU.

Fella piscium mitiora, *Quadrupedum* media, *avium* fortissima, & inter illa, *fel perdicis* omnium validissimum; *gallinæ* mitissimum. *Succus chelidoniæ, fœniculi, aqua mellis composita.*

CAPUT XX.

De Thoracis Medicamentis.

Thoracica medicamenta dicuntur quæ pulmoni familiaria sunt, & humores in eo contentos præparant ad anacatharsin.

Ut autem hi humores per anacatharsin facilè expellantur, non debent esse nimiæ crassitiei aut tenuitatis participes; unde crassiores præparantur attenuantibus, incidentibus, & detergentibus medicamentis, quæ calida sunt; tenuiores incrassantibus, quæ frigida sunt. Horum omnium materia talis est.

THORACICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *enulæ campanæ, ireos Florentinæ, aristolochiæ utriusque, liquiritiæ, zinziberis, squillæ.*

Folia, *tussilaginis, prassi albi, hyssopi, thymi, satureiæ, origani, calamenthi, pedis cati, hederæ terrestris, roris solis, nicotianæ,* pauca dosi, quia vomitiva.

Semina, *urticæ, lini, brassicæ, seseli os massiliensis.*

Fructus, *ficus pingues, passulæ dulces, amygdalæ, nuclei pini, baccæ lauri.*

Flores, *Chamomillæ.*

Aromata, *crocus,* qui eximius.

Gummi, *Terebinthina, myrrha.*

Animalia, *mel, pulmo vulpis præparatus.*

Mineralia, *flores sulphuris.*

COMPOSITA.

Aquæ, *hyssopi, tussilaginis.*

Syrupi, *de tussilagine, de hyssopo, de liquiritia, capillorum veneris, oxymel simplex, oxymel scilliticum, saccharū cantum.*

Conservæ, *capillorum veneris, radicis enulæ campanæ, zinziberis.*

Electuaria, *diaireos simplex, diaireos Salomonis.*

EXTERNA.

Olea, *irinum, amygdalarum dulcium, chamomillæ, liliorum alborum.*

Adipes, *axungia gallinæ, anatis, vitulinæ, butyrum.*

Medullæ, *cervina, vitulina.*

Unguenta, *de althea, restimptivum.*

Emplastra, *de sulphure, de baccis lauri, filii Zachariæ.*

THORACICA FRIGIDA EXTERNA.

Radices, *altheæ, liquiritiæ.*

Folia, *capillorum veneris, pulmonariæ.*

Semina, *quatuor frigida majora, malvæ, altheæ, papaveris albi, psyllii, bombacis, hordeum.*

Fructus, *jujubæ, sebesten, amygdalæ dulces, pruna dulcia.*

Flores, *violarum, nymphææ, papaveris, rhœados.*

Gummi, *Arabicum, tragacanthum.*

Succi, *amylum, succus liquiritiæ.*

Animalia, lac muliebre, asininum, caprinum, caro testudinum, cancri fluviatiles.

COMPOSITA.

Aquæ, *lactucæ, portulacæ, nymphæ, papaveris rhœados, hordei.*

Syrupi, *jujubinus, violaceus, capillorum veneris, papaveris albi,* narcoticus.

Sacchara, *rosaceum, penidiatum.*

Conservæ, *rosarum, violarum, borraginis, lactucæ, caro cucurbitæ condita.*

Ele-

Electuaria, *diatragacantum frigidum, diamargaritum frigidum, diapenidium sine speciebus.*

EXTERNA.

Oleum, *violaceum, nymphææ, amygdalarum dulcium.*

Axungiæ, *gallinæ, anatis, vituli, butyrum recens.*

Axungiæ istæ temperatæ sunt, & ideò in affectibus tam calidis, quàm frigidis usurpantur.

CAPUT XXI.

De Cardiacis Medicamentis.

MEdicamenta *Cardiaca* nominantur, quæ proprietate specifica corroborant, spiritus vitales reficiunt, ac venenis & malignis affectibus resistunt.

Et quia interdum ab intemperie calida, interdum à frigida cor debilitatur: ideò Cardiaca medicamenta alia calida, alia frigida esse debuerunt.

CARDIACA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *dictamni* seu *fraxinellæ, angelicæ, pentaphylli, scorzoneræ, zedoariæ, gentianæ, imperatoriæ, doronici.*

Cortices, *cinnamomum, cortex citri siccus.*

Ligna, *xyloaloës.*

Folia, *melissæ, scabiosæ, cardui benedicti, ocymi,* seu basiliconis, *polii, abrotani, rorismarini, lavendulæ.*

Fructus, *grana tinctorum, baccæ juniperi, nux moschata, garyophylli.*

Gummi, *thus, myrrha, mastiche.*

Succi, *melissæ, scabiosæ, borraginis.*

Animalia, *moschus, zibetta, lapis bezoar, sericum crudum.*

Mineralia, *ambarum, succinum.*

COMPOSITA.

Aquæ, *florum aurantiorum, melissæ, rorismarini, cardui benedicti, scabiosæ, aqua vitæ, imperialis, theriacalis, cœlestis, cinnamomi.*

Olea Chymica, *cinnamomi, garyophyllorum, nucis moschatæ.*

Syrupi, *conditura corticis citri, byzantinus.*

Conservæ, *florum anthos, cortex aurant. conditus, nux moschata condita, myrobalani conditæ.*

Confectiones, *alkermes, theriaca.*

Electuaria, *aromaticum rosatum, diambræ, de gemmis, lætificans Galeni, diamoschum dulce.*

CARDIACA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices, *acetosæ, buglossi, bistortæ, tormentillæ.*

Ligna, *santali omnes.*

Folia, *borraginis, buglossi, acetosæ, oxylapati.*

Semina, *cydoniorum, plantaginis acetosæ.*

Flores, *rosarum, violarum, borraginis, buglossi, nenupharis.*

Fructus, *citria, limones, cerasa acida, ribes, granata acida, poma odorata, cydonia.*

Gummi, *Camphora.*

Animalia, *perlæ, unicornu, os de corde cervi, ebur, spodium, cornu cervi, lapis Bezoar.*

Mineralia, *terra sigillata, bolus armena, fragmenta pretiosa, aurum, corallium.*

COMPOSITA.

Aquæ, *rosarum, borraginis, buglossi, acetosæ.*

Syrupi, *granatorum, de limonibus, violaceus, de succo acetosæ, rosarum siccarum, de pomis redolentibus.*

Conservæ, *florum borraginis, buglossi, rosarum, violarum, foliorum acetosæ.*

Confectio, *de hiacyntho.*

Electuaria, *diamargariti frigidi, diatriasantalor.*

CAPUT XXII.

De Hepatis Medicamentis.

HEpatica medicamenta hepati roborando, ejusdemque intemperiebus corrigendis sunt destinata: unde alia calefaciunt, alia refrigerant.

Quia tamen omnes humores in eo generantur, & ob venarum angustiam obstructionibus est valdè obnoxium, idcircò omnia ferè medicamenta, hepati convenientia, sunt etiam aperiendi facultate donata.

HEPATICA CALIDA.

SIMPLICIA.

Radices, *calami aromatici, cyperi, enulæ campanæ.*

Folia, *agrimoniæ, absynthii, mentæ, chamædryos, chamæpityos, betonicæ, centaurii minoris.*

Semina, *anisi, fœniculi, carvi, ammeos.*

Flores, *anthos, macis, schœnanthos, spicæ nardi.*

Fructus, *garyophylli, nux moschata, passulæ.*

COMPOSITA.

Aquæ, *absynthii, menthæ, betonicæ.*

Syrupi, *de absynthio, de mentha, bysanthinus, de quinque radicibus.*

Conservæ, *florum salviæ, anthos, cortex citri conditus, radix enulæ condita, aconus conditus, nux condita, nux moschata condita, myrobalani conditæ.*

Confectiones, *theriaca, mithridatium.*

Electuaria, *aromaticum rosatum, diambra, diarrhodon temperatum.*

Trochisci, *de absynthio, de rhabarbaro, de eupatorio.*

EXTERNA.

Olea, *de absynthio, de mentha, nardinum.*

HEPATICA FRIGIDA.

SIMPLICIA.

Radices, *graminis, asparagi, cichorei, acetosæ, brusci.*

Ligna, *santali omnes.*

Folia, *endiviæ, cichorei, scariolæ, chondrillæ, hepaticæ, adianti, acetosæ, portulacæ.*

Semina, *quatuor frigida majora, quatuor frigida minora,* nempe *lactucæ, portulacæ, endiviæ, cichorei, semen acetosæ.*

Flores, *rosarum, nympheæ, cichorei.*

Fructus, *pruna acida, granata acida, cucurbitæ, ribes, cucumeres.*

Succi, *limonum, granatorum, cydoniorum, endiviæ, acetosæ, cichorei, acetum, omphacium.*

Animalia, *ebur, spodium.*

Mineralia, *corallium.*

COMPOSITA.

Aquæ, *cichorei, endiviæ, graminis, acetosæ, rosarum, agrimoniæ.*

Syrupi, *de cichoreo simplex & compositus, de succo acetosæ, de granatis, de limonibus, rosarum siccarum.*

Conservæ, *florum cichorei, foliorum acetosæ, rosarum, fructuum berberis, cerasa acida condita.*

Electuaria, *diatriasantalum, diarrhodon abbatis, diamargaritum frigidum.*

Trochisci, *de spodio, de caphura.*

EXTERNA.

Olea, *rosaceum, omphacium, nenupharis.*

Unguenta, *rosaceum, ceratum, santalinum, refrigerans, Galeni.*

CAPUT XXIII.

De Stomachicis Medicamentis.

Ventriculi actio multis mediis offenditur, vel quatenus alimentum non appetit, vel malè concoquit, vel denique probè non retinet.

Appetentia dejicitur, quando ventriculus, & præsertim superioris illius orificium, aliquo humore excrementitio obducitur, qui partis illius sensum obtundit. Concoctio læditur imminuto ventriculi calore. Retentio denique labefactatur ex partis laxitate, quam sequitur vomitus & alvi fluxus.

Appetentiam exsuscitant medicamenta, quæ humores noxios detergunt, partis robore servato, partemque blandè vellicando, divulsionis sensum efficiunt: qualia sunt acida & salsa. Concoctionem juvant nonnulla proprietate specifica, alia calore moderato & aromatica vi. Retentio denique adstringentibus appropriatis confirmatur.

Ille

Illa autem omnia stomachica medicamenta ad calidorum vel frigidorum classes referri solent.

Ventriculi, quemadmodum & aliarum partium functiones, à variis intemperiebus lædi solent, quæ generaliter sui ablationem incidant: ideo semper in stomachicorum classe ea erunt seligenda, quæ cùm partem roborent generali etiam indicationi inserviunt, hanc scilicet vel illam intemperiem corrigendo.

STOMACHICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *zinziberis, ciperis, calami aromatici, galangæ.*
Cortices, *citri sicci, cinnamomi.*
Lignum, *xiloaloës.*
Folia, *menthæ, absinthii, utriusque salviæ, betonicæ, rorismarini.*
Semina, *anisi, fœniculi, coriandri, citri, piper.*
Fructus, *Cariophylli, nux moschata.*
Flores, *salviæ, anthos, betonicæ, macis, crocus.*
Gummi, *mastiche.*
Mineralia, *succinum, ambra.*

COMPOSITA.

Aquæ, *betonicæ, absynthii, menthæ, salviæ.*
Syrupi, *de mentha, de absynthio pontico.*
Conservæ, *florum salviæ, anthos, foliorum absynthii cortex citri conditus, nux moschata condita, myrobalani conditæ, zinziber conditum, acorus conditus.*
Confectiones, *theriaca, mithridaticum, alkermes.*
Electuaria, *aromaticum rosatum, diambræ, diagalangæ.*
Trochisci, *de absynthio, de rhabarbaro.*

EXTERNA.

Olea, *nardinum, de absynthio, de mentha, nucis moschatæ, mastichinum, myrrhinum.*
Emplastra, *pro stomacho, de mastiche.*

STOMACHICA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices, *plantaginis, acetosæ.*
Ligna, *santalum rubrum.*
Folia, *plantaginis myrti.*
Semina, *plantaginis cydoniorum.*
Flores, *rosæ rubræ, balaustia.*
Fructus, *cydonia, pyra, mespila, myrtilli.*
Succi, *acaciæ, hypocistidis.*
Mineralia, *corallus.*

COMPOSITA.

Aquæ, *rosarum, plantaginis.*
Syrupi, *rosarum siccarum, cydoniorum, granatorum, myrtinus, de succo acetosæ, de agresta.*
Conservæ, *rosarum rubrarum, foliorum acetosæ.*
Electuaria, *diatriasantalon.*

EXTERNA.

Olea, *rosaceum, lentiscinum, omphacinum.*
Unguenta, *ceratum santalinum, rosaceum.*

CAPUT XXIV.

De Splenicis Medicamentis.

Lieni dicata medicamenta ferè sunt, quæ melancholicum humorem præparant, propterea quòd lien dicatur, melancholiæ conceptaculum.

At verò quandoque illa melancholia naturalem sortitur conditionem, estque frigida, crassa, & terrestris, obstructiones efficiens, tumque medicamenta postulat aperientia, incidentia, & detergentia; imò & interdum emollientia, quando humor induratus scirrhum producit.

Interdum nimio calore aduritur, & atræ bilis conditiones acquirit, tumque eadem requirit medicamenta, quæ suprà atræ bili præparandæ idonea diximus.

SPLENICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *apii, enulæ campanæ, ireos, calami aromatici, aristolochiæ.*
Cortices, *radicum capparum, cortex medianus fraxini, medianus tamarisci, cinnamomum.*
Folia, *chamædryos, cuscutæ, ceterach, summitates lupuli, tamarisci, pulegii, thymi, nasturtii, fumariæ, centaurii minoris, melissæ.*
Semina, *agni casti, nasturtii, anisi, apii, cardui benedicti.*
Flores, *genistæ, calendulæ, tamarisci, crocus.*
Fructus, *cappares.*
Gummi, *ammoniacum, bdellium, myrrha.*
Mineralia, *chalybs.*

COMPOSITA.

Aquæ, *fœniculi, fumariæ, melissæ, cardui benedicti, cinnamomi.*
Syrupi, *de fumaria, de quinque radicibus, oxymel simplex, oxymel scilliticum.*
Conservæ, *florum tamarisci, genistæ, acorus conditus, zinziber conditum, cortex citri conditus.*
Confectiones, *alkermes.*
Electuaria, *de gemmis, lætificans Galeni.*
Trochisci, *de capparibus, de eupatorio.*

EXTERNA.

Olea, *de capparibus, tamarisci, irinum rutaceum.*
Unguenta, *de arthanita, de althea.*
Emplastra, *de mucilaginibus, de meliloto, diachylum cum gummis, de ammoniaco.*

SPLENICA FRIGIDA.

Eadem ferè sunt ac bilem attenuantia, quæ ideo, ne hîc frustra repetantur, inde erunt depromenda, quibus addenda erunt, quæ bilem adustam præparare valent.

CAPUT XXV.

De Nephriticis Medicamentis.

Medicamenta renum affectibus curandis idonea dicuntur, vel quatenus urinas promovent, vel quatenus renum ardorem contemperant, vel quatenus calculos frangunt, aut comminuunt, vel denique, quatenus arenulas viscidosque humores in renibus contentos, detergunt.

Urinas moventia suprà fuerunt proposita, iis tamen quædam addenda sunt, renibus magis peculiariter appropriata.

Renum ardorem contemperant diuretica frigida, tum alia nonnulla simpliciter refrigerantia, quæ nephritica frigida appellantur.

Ad calidam renum intemperiem corrigendam non semper utendum est diureticis: quantumvis refrigerent. Nam quando immoderatum urinæ profluvium illam intemperiem consequitur, aliis refrigerantibus est utendum, quæ potiùs incrassent, aut leniter adstringant, qualia sunt lactuca, portulaca, semen psyllii, gummi tragacanthum, &c.

Lithontriptica, seu calculum frangentia medicamenta id præstant vel specifica proprietate, vel quatenus incidunt & attenuant, sine admodum insigni calore: alioquin calculum magis excoquerent, vel denique asperitate sua summam calculi faciem abstergunt & attritu comminuunt.

Arenulas viscidosque humores detergentia ex diureticis aut lithontripticis desumuntur.

Horum omnium materia talis est.

URINAS MOVENTIA.

Hæc suprà fuerunt proposita tã calida, quàm frigida, c. xiv.

URINÆ RENUMQUE ARDOREM temperantia & lenientia.

SIMPLICIA.

Radices, *altheæ, liquiritiæ.*
Folia, *malvæ, lactucæ, portulacæ, endiviæ, cucurbitæ, scariolæ.*
Semina, *melonum, cucurbitæ, cucumeris, altheæ, malvæ, lactucæ, papaveris albi, psyllii, hordeum.*
Fructus, *pruna dulcia, passulæ, jujubæ, amygdalæ.*
Flores, *violarum, nenupharis.*
Gummi, *tragacanthum.*
Animalia, *lac, butyrum.*

COMPOSITA.

Aquæ, *lactucæ, portulacæ, nenupharis.*
Syrupi, *de liquiritia, althea, jujubarum, violarum.*

Con-

Conservæ, *violarum*, *nymphea*, *lactucæ conditæ.*
Electuaria, *diatragacanthum frigidum.*

EXTERNA.

Olea, *violarum*, *rosaceum*, *nenupharis.*
Unguenta, refrigerans Galeni, unguentum rosaceum.

LITHONTRIPTICA, SEU calculum frangentia.

SIMPLICIA.

Radices, *ononidis*, *lappæ majoris*, *saxifragiæ*, *virgæ aureæ*, *calcitrapæ.*
Ligna, *lignum nephriticum.*
Cortices, *fabarum siccarum*, *radicis lauri.*
Folia, *saxifragiæ*, *calcitrapæ*, *argentinæ*, *fragariæ*, *parietariæ*, *fœniculi marini.*
Semina, *milii solis*, *urticæ*, *raphani.*
Fructus, nuclei cerasorum, *persicorum*, *mespilorum*, *baccæ juniperi*, *hederæ.*
Gummi, *terebinthinæ.*
Animalia, *millepedes*, *sanguis hircinus præparatus*, *oculi cancrorum fluviatilium.*
Lapides, *Judaicus*, *nephriticus*, *cryſtallus præparatus.*

COMPOSITA.

Aquæ, *saxifragiæ*, *calcitrapæ*, *nicotianæ.*
Syrupi, *nephrocatharticus Jouberti*, *de Raphano Fernelii*, *oxymel simplex*, *oxymel scilliticum.*
Electuaria, *lithontripticon.*

ARENULAS ET VISCIDOS Humores detergentia.

Eadem sunt, quæ diuretica, & calculos expellentia.
Terebinthina, *parietaria*, *raphanus*, *apium*, *cicera rubra.*

CAPUT XXVI.

De Hystericis Medicamentis.

Quæ in uteri affectibus usurpantur medicamenta, vel ipsum corroborant, & conceptionem adjuvant: vel partus & secundinarum exclusionem promovent, vel menstruas purgationes educunt; vel nimium earundem fluxum cohibent; vel uterum ab excrementorum illuvie expurgant.

Conceptum juvantia moderato calore uterum reficiunt, aromatica vi recreant, & quadam adstrictione firmant.

Quæ fœtum & secundinas excludunt, menses etiam promovent, sed fortiora ex his usurpantur.

Menses moventia, calida sunt & tenuium partium, nec tamen vehementer exsiccant, neque solum sanguinem attenuant, sed etiam vasorum oscula aperiunt.

Maxima est menses moventium & diureticorum affinitas. In eo tamen distinguuntur secundùm Gal. *de simpl. med. fac. c.* 22. quòd ambo quidem sint calida, sed diuretica potenter exsiccent, menses moventia minimè. Illa enim quæ validiùs exsiccant, sanguinem absumunt, & sic menstruis materiam subripiunt, necnon eundem incrassant, & fluxui minùs idoneum efficiunt; eandem tamen urinarum profusionem juvant, quia dum sanguis à calore fusus cogitur à siccitate, oportet fieri serosæ substantiæ secretionem, quæ urinæ materiam suppeditat.

Menses cohibentia medicamenta, vel adstrictoria vi meatus occludunt, vel humores incrassando eorum fluxum impediunt.

Omnis fluxio immodica vel ex nimia meatuum laxitate, vel humorum tenuitate, ac mobilitate dependet: hinc, meatus illos adstringendo, ac humoribus crassitiem & lentorem conciliando, facilè cohibetur.

Uterum expurgantia ex menses moventibus desumuntur, ea præsertim seligendo, quæ sunt detergendi facultate donata.

Horum omnium materia talis est.

CONCEPTUM JUVANTIA SIMPLICIA.

Radices, *calami aromatici*, *bistortæ*, *galangæ*, *cypri.*
Folia, *betonicæ*, *salviæ*, *rorismarini*, *majoranæ.*
Fructus, *nux moschata*, *caryophylli.*
Flores, *salviæ*, *rorismarini*, *betonicæ*, *macis*, *spica nardi.*
Gummi, *styrax*, *benzoinum*, *thus*, *mastix.*
Animalia, *moschus*, *zibetum.*
Mineralia, *succinum*, *corallium*, *ambra.*

COMPOSITA.

Aquæ, *salviæ*, *betonicæ*, *majoranæ.*
Conservæ, *florum betonicæ*, *salviæ*, *anthos*, *acorus conditus*, *nuces juglandes conditæ*, *nuces moschatæ conditæ myrobalani conditæ*, *radix satyrionis condita.*
Confectiones, *theriaca*, *mithridatium.*
Electuaria, *diamoschum*, *diambra*, *de gemmis*, *diagalanga*, *aromaticum rosatum.*
Trochisci, *gallinæ moschatæ*, *aliptæ moschatæ.*

EXTERNA.

Olea, *nardinum*, *myrthinum.*

PARTUM ET SECUNDINAS Excludentia.

Quæ menses movent, etiam fœtum & secundinas educunt: peculiariter autem hæc.
Dictamnus creticus, *arthemisia*, *aristolochia*, *crocus*, *aqua cinamomi*, *Confectio alkermes*, *borax officinarum*, *sabina*, *opopanax*, *sagapenum*, *myrrha*, *testiculi equorum*, *hepar anguillæ*, *castoreum*, *assa fœtida.*
Posteriora duo secundinis tantùm conveniunt, quia gravi odore fœtum enecarent.

MENSES MOVENTIA SIMPLICIA.

Radices, *aristolochiæ utriusque*, *rubiæ tinctorum*, *valerianæ*, *cyperi*, *ireos*, *gentianæ.*
Cortices, *cinamomum.*
Folia, *arthemisiæ*, *mercurialis*, *matricariæ*, *nepetæ*, *salviæ*, *calamenthi*, *pulegii*, *origani*, *ruthæ*, *abrotani*, *prassii*, *dictamni cretici.*
Semina, *seseleos*, *anisi*, *dauci*, *fœniculi*, *rutæ*, *carvi.*
Flores, *chamomillæ*, *matricariæ*, *crocus.*
Gummi, *myrrha*, *assa fœtida*, *opopanax*, *sagapenum*, *galbanum.*
Animalia, *castoreum.*
Mineralia, *borax officinalis.*

COMPOSITA.

Aquæ, *arthemisiæ*, *cinamomi.*
Syrupi, *de arthemisia*, *de hyssopo.*
Conservæ & electuaria, *repetenda ex diureticis.*
Trochisci, *de myrrha.*

EXTERNA.

Olea & unguenta repetenda ex emollientibus, quæ in *secunda sectione* tradentur.

MENSES SISTENTIA SIMPLICIA.

Radices, *symphiti*, *bistortæ*, *tormentillæ.*
Folia, *plantaginis*, *lentisci*, *equiseti rubi*, *portulacæ*, *myrti*, *centinodiæ*, *menthæ.*
Semina, *plantaginis*, *acetosæ.*
Fructus, *myrtilli.*
Flores, *rosarum*, *balaustiorum.*
Gummi, *mastiches*, *sanguis draconis.*
Animalia, *coagulum hœdi*, *leporis*, *cornu cervi ustum*, *ebur*, *spodium.*
Mineralia, *bolus armena*, *terra sigillata*, *corallium.*

COMPOSITA.

Aquæ, *plantaginis*, *rosarum*, *nymphcæ*, *portulacæ*, *menthæ.*
Syrupi, *myrtinus*, *de mentha*, *cydoniorum*, *rosarum siccarum.*
Conservæ, *rosarum*, *cydonia condita.*
Confectiones, *philonium Romanum.*
Trochisci, *de spodio*, *de terra sigillata.*

EXTERNA.

Olea, *myrtinum*, *rosaceum*, *cydoniorum.*
Unguenta, *Comitissæ.*
Emplastra, *de mastiche*, *contra rupturam.*

UTERUM EXPURGANTIA.

Eadem, quæ menses moventia, & præcipuè.
Bryonia, *aristolochia utraque*, *gentiana*, *mercurialis*, *arthemisia*, *matricaria*, *marrubium*, *chamædrys*, &c.

CAPUT XXVII.

De Arthriticis Medicamentis.

Articuli ex nervosis partibus maximè componuntur. Cùm verò nervorum ac cerebri eadem sit portio, quæ suprà proposita sunt Cephalica, interiùs usurpanda, eadem arthritica censebuntur.

QUando humor in articulis contentus, apozemate aut aliquo alio interno medicamento præparandus est, eadem omninò præscribenda remedia, quæ in affectibus capitis conveniunt: ex quibus tamen ea seligenda erunt, quæ magis specificè articulis convenire credidit antiquitas.

Quia verò articulorum affectus topicis remediis maximè curari solent, ea hîc proponenda sunt, quæ illis peculiariter conveniunt, atque ita distinguenda, ut illa statim initio ardorem, si quis inest, compescant, & fluxiones arceant, nec tamen humores in partem inflammatam altiùs impingant: alia dolorem, qui citra inflammationem fuerit, compescant: alia denique dolore sedato humorem impactum digerant: quæ omnia sigillatim sunt proponenda.

FLUXIONEM INHIBENTIA.

Folia, *hyoscyami, cicutæ solani, mandragoræ, sempervivi.*
Succi, *hyoscyami, solani, lactucæ, acetum, opium.*
Gummi, *caphura.*
Mucilagines, *seminis psyllii, cydoniorum.*
Aquæ, *rosarum, plantaginis, solani.*
Olea, *rosaceum.*

DOLOREM SEDANTIA.

Radix, *altheæ, lac vaccinum, stercus vaccinum,* œsipus, *thus ovi albumine subactum, vitellus ovi, flos chamæmeli, meliloti, crocus*, & quamplurima alia ex practicis repetenda.

DIGERENTIA.

Radices, *enulæ campanæ, hermodactyli.*
Folia, *verbasci, chamæpityos, urticæ, ebuli, salviæ, centaurii minoris.*
Semina, *urticæ, nasturtii.*
Gummi, *opopanax, bdellium, ammoniacum, sagapenum, galbanum, euphorbium.*
Animalia, *castoreum, catuli admoti.*
Liquores, *vinum, aqua vitæ, aqua marina, aqua thermarum sulphurearum.*
Olea Chymica, *vitrioli, ceræ, de lateribus.*
Emplastra, *de mucilaginibus, de meliloto, oxycroceum, diapalma, diaphoreticum.*

CAPUT XXVIII.

De Medicamentis lac generantibus, idemq; minuentibus.

Medicamenta lacti generando idonea, ex Gal. 5. de simpl. fac. cap. 22. *modicè calefaciunt, & non exsiccant, quia calefaciendo sanguinem attenuant, ut faciliùs ad mammas ferri possit: neque exsiccando illius copiam minuant, quæ magna esse debet ad lactis generationem.*

LAc generantia iisdem qualitatibus videntur esse prædita, quibus menses moventia: cùm tamen hæc illis maximè videantur esse contraria quoad effectus. Quoties enim mensium fluxus proritatur, toties lactis generatio impeditur. In eo tamen differunt, quod menses moventia calidiora sint lac generantibus, & magis attenuent: nam in lactis generatione fit expulsio sanguinis ad mammas, & attractio ab iisdem; at in mensium vacuatione fit tantùm expulsio ad uterum: unde oportet sanguinem magis attenuari, & remedia esse calidiora, sicciora que. Sic Gal. *cap.21. lib.5. de med. fac.* vult anethum, fœniculum, & rutam, illas, inquam, herbas virentes & humidas, lacti generando convenire: siccas verò, menses movere; quia tunc temporis magis calefaciunt & exsiccant.

Lactis copiam minuunt, quæ exsiccando sanguinem absumunt, vel eundem refrigerando & incrassando ineptum efficiunt, ut ad mammas deferatur.
Horum omnium materia talis est.

LAC GENERANTIA.

Fœniculum viride, semen ejusdem, anethum viride, apium, Amaranthus, lac Lunæ, crystalli pulvis, brassicæ decoctum, butyrum, cum lacte & fœniculo sumptum.

LAC MINUENTIA.

Mentha, chelidonium majus, calamenthum, coriandrum, ocymum, acetum, oxymel, camphora.

CAPUT XXIX.

De medicamentis semen generantibus, idemque extinguentibus.

SEmen generant, & ad libidinem provocant medicamenta, quæ calida sunt & flatuosa sine exsiccatione.
Minuunt verò semen, & veneris stimulos obtundunt, quæ vel impensè refrigerant, vel admodum exsiccando, materiam seminalem absumunt.
Horum materia talis est.

SEMEN GENERANTIA.

Semina, *erucæ, napi, urticæ, sinapi, piper.*
Fructus, *pistacia, nuclei pinei.*
Animalia, *scincus, cerebella passerum, testiculi galli.*

SEMEN EXTINGUENTIA.

Lactuca, portulaca, camphora, mentha, ruta, semen agni casti, anethi.

CAPUT XXX.

De Medicamentis flatus discutientibus.

MEdicamenta flatus discutientia calefaciunt & attenuant, vaporesque à materia frigida productos per diaphoresin resolvunt.
Hæc ab iis, quæ pituitam calefaciunt & attenuant, ferè non distinguuntur: ideò hîc non erunt repetenda.

CAPUT XXXI.

De Adstringentibus Medicamentis.

Adstringentia medicamenta frigida sunt, & sicca, substantiæque terrestris, unde partes contrahunt, constipant & condensant.

HOc theorema verissimum quidem est de simpliciter adstringentibus, quæ illas qualitates præ se ferunt: attamen dantur alia medicamenta, quæ cum aliis facultatibus habent etiam adstringendi vim, ob variam substantiæ conditionem: seu dantur multa adstringentia, quæ calida sunt, ut *absynthium, mastiche, vitriolum, &* alia hujusmodi.

Quæcumque ad menses sistendos supra fuerunt proposita, eadem sunt adstringentia: quare inde illa erunt repetenda.

CAPUT XXXII.

De Medicamentis Lumbricos Enecantibus.

Quæcumque medicamenta amara sunt acria, acida, adstringentia, oleosa, lumbricos enecare valent.

AMara, acria, & acida, tenuitate sua lumbricorum substantiam penetrant, eamque dissolvunt. Adstringentia, lumbricos constipando: oleosa eorumdem poros obturando, transpirationem impediunt, quâ solâ vivunt, sicque eos suffocant. Certum tamen est, nonnulla dari medicamenta, quæ non solùm qualitatibus manifestis, sed specifica proprietate lumbricos enecant. Exemplo sit Mercurius qui ventri tantùm admotus, cum unguentis, lumbricos in

in inteſtinis contentos potenter enecat, ac interiùs aſſumptus, convenienter adminiſtratus, ac debitè præparatus, miranda præſtat. Imò verò Mercurius crudus, cum aqua ſimplici aliquandiu agitatus, virtutem ſuam ei aliquatenus communicat, ut puriſſima illa aqua, nulla ſenſibili qualitate prædita, pro potu ordinario exhibita, lumbricos etiam efficaciter enecet.

Horum autem lumbricos enecantium materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *graminis, primulæ veris, zedoariæ, dictamni albi, gentianæ, angelicæ, rhabarbarum.*

Folia, *portulacæ, cichorii, acetoſæ, abſynthii, Corallinæ, ſcordii, hyperici, centaurii minoris, verbenæ, marrubii, dictamni cretici.*

Semina, *citri, tanaceti, braſſicæ, lupini, ſemen contra vermes, amygdalæ amaræ.*

Succi, *limonum, granatorum, portulacæ, aloës.*

Animalia, *raſura eboris, cornu cervi.*

COMPOSITA.

Pulvis contra vermes, hiera picra.

Chymica, *ſpiritus ſulphuris, vitrioli, Mercurius dulcis.*

CAPUT XXXIII.

De Vulnerariis Medicamentis.

Vulneraria medicamenta ea ſunt, quæ leviter adſtringendo & exſiccando, vulnerum conglutinationem promovent.

NOn ſolùm externis & topicis medicamentis vulnera curari ſolent, ſed etiam internis, quæ conglutinationem aſſumpta promovent; ex iiſque potiones vulnerariæ frequenter componi ſolent.

Horum materia talis eſt.

Radices, *ſymphyti, ariſtolochiæ rotundæ, zedoariæ, tormentillæ.*

Folia, *vincæ pervincæ, pimpinellæ, ſaniculæ, bugulæ, piloſellæ, veronicæ, agrimoniæ, centaurii minoris.*

Semina, *cardui benedicti.*

Animalia, *cancri fluviatiles.*

LIBER QUINTUS.

PARTIS SECUNDÆ.

SECTIONIS PRIMÆ.

PARTICULA SECUNDA.

De Materia Medica Externa.

CAPUT PRIMUM.

De refrigerantibus, & repellentibus Medicamentis.

IN partibus externis ſæpè contingunt inflammationes, eryſipelata, herpetes, carbunculi, & ſimiles affectus calidiores, quos refrigerantium admotione compeſcere neceſſe eſt, potiſſimùm in eorum principio.

Et quandoquidem hi affectus ut plurimum à fluxionibus ducunt originem, ideò illa medicamenta in principio repellentia eſſe debent, ut humorum fluxum impediant, eoſque à parte affecta eliminent.

Repellunt autē medicamenta, quatenus prædita ſunt adſtringendi vi, quæ ſuprà fuit explicata, cùm de adſtringentibus internis ageretur.

Quia verò refrigerantia & repellentia externa ab internis maximè differunt, ideo illorum ſeries hîc exponenda eſt.

REFRIGERANTIA Medicamenta.

SIMPLICIA.

Cortices, *radicis ſolani, mandragoræ.*

Folia, *lactucæ, intybi genera quatuor, hyoſcyami, lenticulæ paluſtris, umbilici veneris.*

Prædicta ſimpliciter refrigerant. Sequentia verò refrigerando leniter adſtringunt.

Portulacæ, polygonum, plantago, liguſtrum, ſolanum, ſempervivum, mandragora.

Semina, *pſyllii, hyoſcyami albi, papaveris albi, frigida majora & minora.*

Flores, *roſarum, violarum, nimpheæ.*

Succi, *granatorum, lactucæ, portulacæ, ſempervivi, ſolani, plantaginis, limonum, acetum, omphacium.*

Animalia, *albumen ovi.*

COMPOSITA.

Aquæ, *ſolani, nymphcæ, roſarum, plantaginis, polygoni.*

Olea, *roſaceum, violatum, nympheæ, papaveris, hyoſcyami, mandragoræ.*

Unguenta, *roſaceum, ceratum ſantalinum, refrigerant. Galeni, populeum.*

REPELLENTIA ET Adſtringentia.

SIMPLICIA.

Radices, *biſtortæ, ſymphyti, tormentillæ, rhapontici.*

Cortices, *medianus, ſumach, granatorum, juglandium viridium, calices glandium.*

Folia, *vitis & capreoli ejuſdem myrti, expreſſi, quercus, oleaſtri, ſumach, centinodia, burſæ paſtoris, equiſeti, plantaginis, abſynthii, menthæ, verbaſci, ſummitates rubi.*

Semina, *portulacæ, plantaginis, burſæ paſtoris, grana tinctorum, acini uvarum.*

Flores, *roſæ rubræ, fæx roſarum ſtillarum, balauſtia.*

Fructus, *myrtilli, nuces cupreſſi, gallæ immaturæ, meſpilla, ſorba, cydonia.*

Succi, *plantaginis, & herbarum prædictarum, acacia, hypociſtis.*

Gummi, *maſtiche, ſanguis draconis, thus ſandaracha, tragacanthum, ſarcocolla, gummi Arabicum.*

Mineralia, *bolus Armena, terra ſigillata, alumen, corallium.*

COMPOSITA.

Aquæ, *roſarum, plantaginis, ſolani, corticis nucum ferrata.*

Olea, *roſarum, omphacinum, myrthinum, maſtichinum, lentiſcinum, de abſynthio, de menthâ.*

Unguenta, *Comitiſſæ.*

Emplaſtra, *contra rupturam, de cruſta panis.*

CAPUT II.

De Emplaſticis Medicamentis.

REpellentibus & adſtringentibus emplaſtica ſunt finitima, & in fluxionum principiis ac ſanguinis eruptionibus, ex quacunque etiam parte, conveniunt. Sunt enim glutinoſâ & pingui ſubſtantiâ prædita, quâ parti tenaciter adhærent, illiuſque poros implent & obſtruunt, ne humor influens eas pervadere poſſit: tum etiam partem comprimendo humorem illum aliò impellunt.

Ex his quædam ſimpliciter talia ſunt, nec ulla alia qualitate inſigni prædita, quædam verò ſimul exſiccant, aut etiam adſtringunt: imò maxima eorum pars duas haſce qualitates ſolet habere conjunctas.

Horum autem materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Farinæ, *tritici, fabarum.*

Succi, *amylum.*

Gummi, *maſtiche, ſanguis draconis.*

Animalia, *album ovi, mumia.*

Mineralia, *lapis hæmatites, corallium, terra ſigillata, bolus armena, gypſum, lithargyrus, ceruſſa, pompholyx, cadmia, lapis calaminaris, antimonium, alumen, plumbum.*

Unguenta, *album Rhasis, de lithargyro, nutritum, diachalcitheos, diapompholigos, deficcativum rubrum.*

CAPUT III.

De Anodynis Medicamentis.

DOlor corporis partes affligens tribus modis sedari solet: vel causam dolorem efficientem auferendo; vel sensum stupefaciendo narcoticis medicamentis; vel iis medicamentis, quæ anodyna propriè appellantur.

Illa autem anodyna, seu paregorica, dicuntur, quæ causâ & morbo remanentibus, dolorem mitigant.

Idque præstant blando & moderato calore, quo pars affecta fovetur, & ad quandam æqualitatem reducitur, cutis relaxatur, ejusque pori aperiuntur, ut per eam quædam materiæ portio resolvatur.

Horum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *altheæ, malvæ, liliorum.*
Folia, *malvæ, altheæ, brancæ ursinæ.*
Semina, *lini, fœnugræci, altheæ,*
Flores, *liliorum, chamomillæ, meliloti.*
Farinæ, *seminis lini, fœnugræci.*

COMPOSITA.

Olea, *commune, amygdalarum dulcium, liliorum, chamæmelinum, anethinum, irinum, ex vitellis ovorum.*
Unguenta, *de althea: resumptivum.*

CAPUT IV.

De Narcoticis Medicamentis.

NArcotica dolorem sedant, stupefaciendo partem, eique sensum auferendo, vel somnum conciliando, quo sensus toti corpori adimitur.

Hunc effectum producere creduntur summa frigiditate, quam habent in quarto gradu. Hæc est antiqua Galeni doctrina. Recentiores tamen non pauci existimant, non frigiditate simpliciter, sed peculiari facultate, & proprietate specificâ, quam vim narcoticam appellant, ea sensum adimere, & somnum conciliare.

Horum usus non admittitur, nisi post anodyna frustra tentata.

SIMPLICIA.

Radices, *mandragoræ, hyoscyami.*
Folia, *hyoscyami, cicutæ, mandragoræ, papaveris albi.*
Semina, *hyoscyami, papaveris albi.*
Succi, *lactucæ, cicutæ, hyoscyami, opium.*

COMPOSITA.

Opiatæ, *philonium Romanum, Requies Nicolai.*
Olea, *mandragoræ, hyoscyami, papaveris albi.*
Chymica, *laudanum opiatum.*

CAPUT V.

De Emollientibus Medicamentis.

Durities omnis à tribus causis produci solet: siccitate, tensione, concretione.

QUæ exsiccantur, duriora evadunt: quæ verò repleta sunt, distenduntur, & renitentia fiunt, ita ut contactui resistant, & dura appellentur: illa etiam, quæ à frigore concrescunt, duritiem acquirunt, ut in glacie apparet. Omnes istæ duritiei species corpori nostro contingunt. Humores enim siccitatem contrahunt, diuturnâ caloris aut resolventium medicamentorum actione, quia tenuiores humidioresque partes dissipantur, crassiores sicciores que remanent. Ab humorum multitudine partes replentur & distenduntur: ac denique humores naturâ frigidi, proprio calore destituti, vel in parte intemperie frigida laborante, residentes, sponte concrescunt & indurantur.

Quæ à siccitate oritur durities, humectatione curatur, quæ à repletione & humorum multitudine, vacuatione solvitur, quæ à concretione, proprie dictis emollientibus aufertur.

Sunt autem verè emollientia anodynis finitima, moderato calore & siccitate prædita, secundum Galenum 5. de simpl. medic. fac. cap. 8. *omni acrimonia & excedente qualitate destituta: unde concretum frigore humorem fundunt & colliquant, sicque illius duritiem auferunt.*

Horum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *malvæ, altheæ, liliorum, iridis, brioniæ, ebuli, cucumeris agrestis.*
Folia, *violariæ, parietariæ, acanthi, malvæ, altheæ, atriplicis, ebuli.*
Semina, *lini, fœnugræci, malvæ, altheæ.*
Flores, *chamæmeli, meliloti, liliorum.*
Fructus, *ficus pingues.*
Gummi, *terebinthina, ammoniacum, bdellium, styrax, galbanum, opopanax.*
Animalia, *butyrum, adeps suillus, gallinaceus, anserinus, Æsypus, medulla cervina, vitulina.*

COMPOSITA.

Olea, *commune, liliorum, violaceum, lumbricorum, chamæmelinum, lini, irinum, catulorum.*
Unguenta, *de althea, resumptivum.*
Emplastra, *diachylum magnum, de mucilaginibus, de meliloto, filii Zachariæ, ceroneum, oxycroceum, de ranis.*

CAPUT VI.

De Resolventibus Medicamentis.

REsolventia medicamenta emollientibus sunt calidiora, necnon tenuem habent substantiam, unde facilè penetrant, cutis poros dilatant, humores attenuant, & in vapores convertunt, ut per insensibilem transpirationem seu diaphoresin vacuentur.

Eorum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *enulæ campanæ, ireos, aristolochiæ, galangæ.*
Folia, *majoranæ, absynthii, hyssopi, calamenti, pulegii, origani, lauri, rutæ, saturciæ, salviæ, rorismarini.*
Semina, *dauci, cumini, anethi, fœnugræci, lini, nigellæ, anisi, fœniculi.*
Fructus, *baccæ lauri, juniperi, piper.*
Flores, *stœchados, hyssopi, lavendulæ, anethi, chamomillæ, meliloti.*

COMPOSITA.

Olea, *anethinum, rutaceum, amygdalarum amararum, de capparibus, scorpionum, nardinum, hyperici, vulpinum, terebinthinæ, de spica.*
Unguenta, *Agrippæ, Aregon, martiatum.*
Emplastra, *de sulphure, de baccis lauri, diachylum ireatum.*

CAPUT VII.

De Epispasticis, seu Attrahentibus Medicamentis.

ATtrahentia medicamenta resolventibus sunt calidiora, & humores in profundo corporis contentos cuti admota, foras evocant, eosque discutiunt.

Licèt autem ut plurimum à caliditate & partium tenuitate vim illam obtineant; nonnulla tamen proprietate insita id præstant, quemadmodum dictamnus infixa corpori spicula trahere creditur: alia similitudine substantiæ, ut scorpius, vulneri à se inflicto impositus, venenum ad se trahit.

Attrahentium autem medicamentorum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *aristolochiæ utriusque, pyrethri, thapsiæ, hermodactyli, iridis, hellebori, cyclaminis, anacardii.*
Folia, *anagallidis, calamintæ, iberidis, saponariæ, urticæ, zedoariæ.*
Semina, *thlaspi, sinapi, nasturtii, urticæ.*
Fructus, *colochynthis.*
Succi, *elaterium.*

Gummi

Gummi *pix*, *euphorbium*, *ammoniacum*.
Animalia, *castoreum*, *fimus columbinus*, *gallinaceus*, *stercus caprillum*.
Mineralia, *sulphur*.

COMPOSITA.

Olea, *balaninum*, *sinapinum*.
Emplastra, *de meliloto*, *de baccis lauri*, *de sulphure*, *oxycroceum*.

CAPUT VIII.

De Suppurantibus Medicamentis.

Suppurantia medicamenta moderato calore & humiditate prædita sunt, ac partis, cui admoventur, temperaturæ simillima, sicque nativum illius calorem augent, quo sanguis putrescens concoquitur, & in verum pus commutatur.

IN corporibus nostris tres omnino fieri solent alterationes, secundùm Galen. 5. *de simpl. medic. fac. cap.6. Prima* planè secundum naturam est, cùm videlicet in ventriculo, hepate, & singulis partibus alimentum concoquitur ad nutritionem. *Secunda* est omninò præter naturam, cùm substantiæ in corpore contentæ putredinem contrahunt. *Tertia* denique media existit: partim naturalis partim verò præternaturalis, & *suppuratio* appellatur. Cum enim sanguis, in parte contentus putredinem contrahens, calorem præternaturalem acquisivit à partis calore nativo alteratur & concoquitur, ita ut calore utroque simul operante, nec perfecta concoctio, nec putredo absoluta producat; sed media quædam operatio, *Suppuratio* dicta, qua humor non quidem nutritioni idoneus redditur, sed ad quandam substantiæ & qualitatum moderationem, naturæ magis consentaneam, reducitur. Jam verò medicamenta, suppurationem promoventia ea sunt quæ calorem nativum augent, ut melius vires suas possint exerere. Talia sunt, quæ calorem habent, partis cui imponuntur, calori consimilem, sicque eum fovent, & vegetiorem efficiunt.

Illa verò emollientibus medicamentis sunt valdè similia: in eo tamen distinguuntur, Galeno teste, quòd emollientia calidiora sint & sicciora, atque adeo nonnihil humoris in parte contenti absumant, suppurantia verò magis temperata totam humiditatem servent.

Porrò suppurantia exactè talia, emplastica esse debent: ut enim calor in parte retineatur, pori illius obstrui debent ut per eosdem fiat dissipatio: emplasticis verò medicamentis proprium est poros partium occludere.

Suppurantium autem medicamentorum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *altheæ*, *liliorum*, *cepa* sub cineribus cocta, in tumoribus, qui ægrè suppurant efficax.
Folia, *malvæ*, *altheæ*, *acanthi*, *tussilaginis*, *oxalidis*.
Semina, *altheæ*, *lini*, *fœnugræci*.
Flores, *chamomillæ*, *meliloti*.
Gummi, *pix liquida*, *terebinthina*, *resina*, *ammoniacum*, *bdellium*.
Farinæ, *tritici*, *lini*, *fœnugræci*.
Animalia, *butyrum*, *œsypus*, *adeps suillus*, *vitulinus*, *gallinaceus*, *anserinus*, *medulla cervina*, *vitulina*, *vitellum ovi*.

COMPOSITA.

Olea *liliorum*, *chamæmelinum*, *irinum*, *commune*, *hydrelæum*.
Unguenta, *Basilicum*, *de altheâ*, *Agrippæ*, *resumptivum*.
Emplastra, *diachylum magnum*, *de mucilaginibus*.

CAPUT IX.

De Medicamentis Detergentibus.

Ad abscessuum disruptorum, vel ulcerum sordidorum saniem, aliasque sordes expurgandas, detergentibus utimur medicamentis, quæ asperitate sua, vel nitrosa vi, materias illis impactas eliciant.

DEtergendi facultas à primis qualitatibus non dependet, cùm dentur calida & frigida detergentia, sed à quadam asperitate & nitrosa vi, quæ nihilominus calori conjuncta potentiùs operatur: propterea quod materia lenta, & parti adhærescens, calore attenuata facilius detergatur.

Horum autem detergentium materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *apii*, *ireos*, *aristolochiæ utriusque*, *gentianæ*.
Folia, *absynthii*, *centaurii minoris*, *marrubii*, *apii*, *agrimoniæ*, *plantaginis*, *anagallidis*.
Semina, *apii*, *plantaginis*.
Succi, *foliorum prædictorum*, *vinum*.
Farinæ, *fabarum*, *lupinorum*, *fœnugræci*, *hordei*, *lini*.
Gummi, *terebinthina*, *aloës*, *thus*, *myrrha*.
Animalia, *mel*, *urina*.
Mineralia, *vitriolum ustum*, *ærugo*, *salpetræ*.

COMPOSITA.

Syrupi, *de rosis siccis*, *mel rosaceum*.
Oleà, *de myrrha*, *de tartaro*, *ex vitellis ovorum*, *sambucinum*.
Unguenta, *aureum*, *enulatum*, *Apostolorum*, *Ægyptiacum*, *mundificativum de apio*.
Emplastra, *de januâ*, *gratia Dei*, *divinum*.

CAPUT X.

De Sarcoticis Medicamentis.

Sarcotica medicamenta dicuntur, quæ carnis in vulnere aut ulcere deficientis generationem promovent.
Id præstant moderatè exsiccando, & ulcerum sordes blandè detergendo. Ideò moderatè calida & sicca esse debent, omnisque acrimoniæ expertia. Si enim calidiora & acriora forent, carnem colliquarent: si frigidiora, & adstringentia, citiùs cicatricem inducerent, antequam ulcus carne foret repletum.

PRoprium naturæ munus est, carnem generare per alimenti assimilationem. Medicamenta verò, quæ *sarcotica*, seu carnem generantia nominantur, non possunt per se id efficere; sed tantùm naturæ actionem adjuvant, impedimenta auferendo. Solent enim carnis generationem impedire sordes in ulcere contentæ, & humiditates superfluæ, in eo luxuriantes; hinc leviter exsiccantibus & detergentibus medicamentis ulcus purum efficitur, & actioni naturæ, carnem deficientem reparare studentis, suscipiendæ dispositum.

Sarcoticorum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Farinæ *fœnugræci*, *orobi*, *lupinorum*.
Gummi, *thus*, *pix utraque*, *terebinthina*, *sarcocolla*, *aloë*, *myrrha*.
Mineralia, *plumbum ustum*, *cerusa*.

COMPOSITA.

Unguenta, *Basilicum*, *aureum*, *pompholygos*, *Apostolorum*.
Emplastra, *de janua*, *gratia Dei*, *divinum*, *de betonica*.

CAPUT XI.

De Epuloticis, seu cicatricem inducentibus Medicamentis.

Epulotica medicamenta dicuntur, quæ ulceris carnem cuti consimilem efficiunt eam valdè exsiccando & adstringendo.

UT cute nuda caro cicatrice obducatur, extima illius superficies debet maximè adstringi, contrahi, & exsiccari: unde cicatricem inducentia medicamenta, exsiccantia & adstringentia cùm sint, glutinantibus finitima esse videntur, quæ iisdem qualitatibus prædita esse, suprà

annotavimus. In eo tamen differunt, quod epulotica potentiùs exsiccent & adstringant, neque enim id solùm, quod in carnem influit & excrementitium est, humidum absumunt; sed ipsam carnis substantiam valdè exsiccant, eamque in cutis naturam ferè convertunt.

Epuloticorum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Plantæ, *malicorium*, *plantago*, *myrtus balaustia*, *rosæ*.

Mineralia, *bolus armena*, *terra sigillata*, *lithargirus*, *cerussa*, *lapis hæmatites*, *calaminaris*, *cadmia*, *pompholyx*, *scoria ferri*, *plumbum ustum*, *squama æris*, *æs ustum*, *antimonium ustum*, *calx*, *alumen ustum*, *vitriolum ustum*. Sex ista posteriora sæpius lota, donec acrimoniam deposuerint, sunt usurpanda.

COMPOSITA.

Unguenta, *album Rhasis*, *desiccativum rubrum*, *diapompholygos*.

Emplastra, *de cerussâ*, *de lapide calaminari*, *diapalma Paracelsi*.

CAPUT XII.

De Medicamentis Sanguinem Sistentibus.

EA medicamenta, quæ sanguinem ex quacunque parte fluentem prohibent, trium generum esse solent. Vel enim proprietate peculiari id præstant, vel quatenus emplastica sunt venasque apertas infarciunt & occludunt; vel denique quatenus partem vulneratam urunt, eamque crustâ obducunt.

Præcipuorum autem materia talis est.

Radices, *symphyti*, *pentaphylli*.

Folia, *centinodiæ*, *pimpinellæ*, *equiseti*, *plantaginis*; *vincæ pervincæ*, *urticæ*.

Fructus, *gallæ*.

Flores, *balaustia*.

Succi, *acetum*, *omphacium*, *acacia*, *hypocystis*.

Gummi, *mastiche*, *sanguis draconis*, *thus*, *mirrha*.

Animalia, *gluten*, *mumia*, *Albumen ovi*.

Mineralia, *bolus armena*, *terra sigillata*, *lapis hæmatites*, *jaspis*, *corallium*, *alumen*, *vitriolum*.

Idipsum præstant emplastica omnia; sed minùs efficaciter.

CAPUT XIII.

De Glutinantibus Medicamentis.

Κολλητικὰ, seu glutinantia medicamenta sunt, quæ vulnerum labra diducta conjungunt, & ad perfectam unionem perducunt.

Eaque omnia adstringentia & exsiccantia esse debent.

QUando pars divisa constringitur, unio illius faciliùs perficitur: ad quam etiam necesse est, ut non id solùm quod influit, sed quod in ipsa carne consistit liquidius absumatur; atque ita magnâ exsiccatione opus est, quæ tamen calorem non habeat tam excedentem, ut vel partem colliquet vel acrimoniâ feriat: inde enim nova humiditas succresceret, quæ conglutinationem impediret.

Horum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *symphyti*, *tormentillæ*, *pentaphylli*.

Folia, *arnoglossi*, *cynoglossi*, *millefolii*, *verbenæ*, *pilosellæ*, *betonicæ*, *scabiosæ*, *bugulæ*, *hyperici*, *prunellæ*.

Gummi, *sarcocolla*, *myrrha*, *thus*, *aloë*, *terebinthina*, *pix liquida*.

Animalia, *lumbrici*, *mumia*, *pili leporis* minutim dissecti.

Mineralia, *lithargyrus auri*.

COMPOSITA.

Olea, *Myrrhæ*, *nicotianæ*, *balsama varia*.

Unguenta *aureum*, *desiccativum rubrum*.

Emplastra, *contra rupturam*, *triapharmacum*, *nigrum*.

CAPUT XIV.

De Vesicantibus Medicamentis.

VEsicantia medicamenta summam cutem valdè calefaciunt, serosos humores ad ipsam attrahunt, ac cuticulam urendo à subjecta cute divellunt, unde vesiculæ excitantur.

Sunt etiam summè calida, tenuis & ferè igneæ substantiæ, ut partem, cui admoventur, facilè inflamment, in eaque vesiculas excitent: unde nomen sortita sunt.

Horum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *thapsiæ*, *pyrethri*.

Semina, *sinapi*, *staphisagriæ*.

Gummi, *euphorbium*.

Animalia, *stercus columbinum*, *cantharides*.

COMPOSITA.

Emplastrum, *vesicatorium*.

CAPUT XV.

De Cathæreticis, seu exedentibus Medicamentis.

CAthæretica medicamenta carnes superfluas in ulceribus excrescentes, polypos, & tubercula quævis absumunt.

Calidissima sunt, etiam in quarto gradu, necnon tenuis substantiæ, ac ferè adurentis, quâ omnes illas excrescentias obliterant. Vesicantibus paulò minùs vehementia, quod inde patet, quod cathæretica, cuti admota, illam non alterant; sed tantùm carnem denudatam, quæ mollior multo existit. At vesicantia partem, cui admoventur, facilè inflammant.

SIMPLICIA.

Pumex crematus, *sal torrefactus*, *alumen ustum*, *vitriolum ustum*, *antimonium ustum*, *crocus metallorum*, *ærugo*, *squama æris*, *mercurius præcipitatus*, *cinnabaris*, *pulvis Sabinæ*.

COMPOSITA.

Oleum vitrioli & sulphuris, *aqua secunda*, *unguentum Apostolorum*, *Ægyptiacum*.

CAPUT XVI.

De Causticis Medicamentis.

CAustica medicamenta non solùm cuticulam, sed etiam ipsam veram cutem & carnem subjectam ustione solvunt, in eaque escharam efficiunt, quæ à parte separatur & decidit, in eaque profundum ulcus relinquit.

Hæc verè *pyrotica* appellantur, quia prorsus igneam obtinent naturam, crassiamque substantiam, quâ impensiùs urunt: ignis enim in densiori materia magis urit.

Horum materia talis est.

Calx viva, *æs ustum*, *mercurius sublimatus*, *arsenicum*, *causticum vulgare chirurgorum*, *liquor gummosus*, *qui ad mercurii vitæ confectionem elicitur*, de quo vide Zappatam.

THERAPEUTICÆ PARTIS SECUNDÆ.

SECTIO SECUNDA.

De Compositione Medicamentorum.

PROOEMIUM.

Composita medicamenta triplicia sunt interna, media & externa.

Interna sunt, quæ intra corpus assumuntur.

TAlia sunt apozemata, potiones, julepi, syrupi, emulsiones, boli & opiatæ, tabellæ, pulveres, trochisci, pilulæ, &c.

Media

Media sunt quæ neque intra corpus assumuntur, nec corporis superficiei admoventur; sed in certas corporis cavitates immittuntur.

Talia sunt suppositoria, clysteres, injectiones, pessaria errhina, gargarismata, masticatoria, collyria, &c. *Externa verò quæ partibus exterioribus admoventur.*

Cujusmodi sunt epithemata, fomenta, balnea, olea, unguenta: emplastra, cataplasmata, sacculi, &c.

Ideò hæc Sectio secunda tribus articulis comprehendetur.

In primo, *internorum medicamentorum componendorum regulæ tradentur: in* secundo, *mediorum, in* tertio *deinde externorum.*

SECTIONIS SECUNDÆ
ARTICULUS PRIMUS.
De Compositione Medicamentorum Internorum.

CAPUT PRIMUM.
De Apozemate Alterante.

Apozema est forma medicamenti liquida, multorum simplicium decoctione conflata, saccharo, vel melle dulcorata, clarificata, & aromatisata, in tres, quatuor, aut quinque doses, ad alterandum vel purgandum parata.

Ideo duplex esse solet, alterans scilicet & purgans.

Apozema alterans componitur ex radicibus, corticibus, lignis, foliis, seminibus, fructibus & floribus: quorum quantitas talis esse solet.

Radicum ℥. iiij. vel vij.
Corticum ℥. j. vel ij.
Lignorum, eadem quantitas.
Foliorum m. v. vel viij.
Seminum ℥. j. vel ℥. j. ß.

Fructuum minorum, ut passularum, ℥. j. interdum numero mensurantur ad paria xij vel xvj. Majores verò fructus tantum numero mensurantur, eoque pari, ut ficus, ad paria vij. vel octo; maximi verò, impari numero, ut poma.

Florum pugil. iiij. vel vj.

Hæc omnia decoquuntur in liquore idoneo, qui vulgò est aqua fontis, interdum etiam aqua hordei in affectibus biliosis, vel hydromel tenue in pituitosis. Nonnunquam etiam in obstructionibus fit decoctio in æquis partibus aquæ fontis & vini albi, sub finem additi, vel duabus partibus aquæ fontis, & una vini albi, arbitrio Medici.

Liquoris quantitas non definitur, sed hac præscribitur formulâ: *Fiat decoctio in aqua fontis, verbi gratiâ sufficienti quantitate.*

Decocti tamen colati quantitas determinari debet, scilicet ad ℔. j. pro tribus dosibus, ad quartaria quinque pro quatuor dosibus, ad ℔ j. ß. pro quinque dosibus hâc formula: *de colatura cape* ℔. j. ß.

Postea dissolvuntur syrupi, ea quantitate, ut pro unaquaque dosi apozematis, sit ℥. j. syrupi, hac formula: *in qua* (scilicet colaturâ) *dissolve syrupi*, v. g. violacei, & capillor. ven. ana ℥. ij.

Interdum, saccharum præscribitur eadem dosi, præcipuè quando succi aliqui dissolvuntur, qui apozema reddunt efficacius.

Illi autem succi utilissimè præscribuntur in apozemate, ad ℥.ij. hac formula: *in colatura dissolve succorum depuratorum*, borraginis, verbi gratia & acetosæ, ana ℥. j. sacchari albi ℥. iiij. ut plurimùm verò sacchari quantitas non definitur, sed dicitur; sacchari albi quantitate sufficienti.

His præstitis, apozema condiri solet aliquo aromate, quo jucundius evadat. Frequentissima autem & magis grata aromata sunt santalum citrinum, vel electuarium trium santalorum in apozemate refrigerante, cinamomum verò in calefaciente: & horum aromatum dosis est ʒ. j. ß. ʒ. ij. hac formula: *Fiat apozema clarificatum & aromatisatum*, verbi gratia ʒ. ij. cinamomi electi; pro iiij. dosibus (matutinis.)

CAPUT II.
De Apozemate Purgante.

Apozema purgans est, quod humores non solùm præparat, sed etiam una eademque opera evacuat: purgantibus medicamentis cum alterantibus admixtis.

Hodie usitatissimum est hoc apozematis genus, & solùm ferè in usum revocatur. Illud enim, quod simpliciter alterat, Julepi nomine ut plurimum usurpari solet.

Et quadruplex esse solet pro quadruplici catharticorum differentia. Cholagogum scil. phlegmagogum, melanagogum & hydragogum.

Componitur ex eadem alterantium materia, eademque forma, qua alterans apozema. Ac præterea cathartica adduntur, cum suis correctivis, & inter fructus & flores collocantur ea proportione, ut totidem sint catharticorum doses, quot apozematis.

Usitatissimum autem est in omni apozemate sennam pro basi præscribere ferè ad ℥. ij. cui adduntur polypodium & semen carthami, eadem quantitate, vel saltem ad ℥. j. utriusque. Deinde alia præscribuntur cathartica, pro humoris peccantis ratione quorum alia decoqui solent, ut turbith, hermodactyli, agaricus, epithymus, helleborus niger, semen ebuli: alia verò infunduntur, ut rhabarb. agaricus, tamarindi.

Illa autem, quæ non decoquuntur, sed tantum infunduntur, hac formula præscribi debent: Rhabarb. verbi gratia, seorsim infusi ℥. ß. ea verò quæ decoquunt r, simpliciter enuntiari. Dosium verò computatio ita fieri debet, ut unica sennæ dosis in decoctione, sit ℥. j. turbith hermodactyl. & agarici ℥. ß. rhabarb. infusi etiam ℥ß. polypodii verò, sem. carthami, & Epithymi nulla ferè habetur ratio, quia sunt exiguæ virtutis.

Sic, quando apozema componimus in quatuor doses, possumus præscribere, sennæ ℥. ij. turbith. & agarici, ana ℥. ß. Ita enim erunt quatuor doses purgantium, videlicet duæ sennæ, una turbith, & una agarici, quorum loco alia substituere possumus, prout indicatio exigit, eadem semper methodo observata.

Correctiva statim post omnium purgantium enumerationem præscribuntur, quæ ut plurimum sunt zingiber & caryophylli, utriusque ʒj.

In decocto colato dissolvuntur iidem propemodum syrupi, qui in alterantibus apozematis præscripti fuerunt. Interdum verò, quando apozema sufficienter purgans non æstimatur, syrupi purgantes dissolvuntur, & frequentissimè syrupus rosatus solutivus. Aliquando syrupus de cichorio compositus cum rheo, in affectibus biliosis, & syrupus de fumaria cum rheo, in affectibus melancholicis.

Nonnunquam etiam veris tempore dissolvitur succus rosarum pallidarum, vel infusio earundem completa, ad ʒ. iiij. in affectibus biliosis, & tunc nulli præscribuntur syrupi, sed sacchari q. s.

In usu autem omnium apozematum hoc observandum, ut initio humores, in prima regione contenti medicamento cathartico vacuentur, & in fine illius omnes humorum reliquiæ expurgentur, quod sæpissimè fit ipso apozemate, si prima & ultima, illius dosis validius purgans efficiatur; dissolvendo in illa opiatæ vel electuarii purgantis ʒ. iij. plus, minus, pro dispositione ægrotantis, syrupi purgantis ℥. j. hac formula: In prima & ultima dosi dissolve *electuarii diacarthami v. gr.* ʒ. *syrupi rosati solutivi.* ℥. j. *Misce fiat potio, capiat æger cum regimine.*

Aliquando minorans medicamentum præscribitur ante Apozema, & tunc in ultima tantùm dosi purgantia illa dissolvuntur.

Nonnunquam etiam in affectibus capitis & partium à ventriculo valde remotarum, pilulæ præscribuntur post apozema, & tunc nihil dissolvitur in ultima dosi.

CAPUT

CAPUT III.

De Potione Purgante.

POtio eſt medicamenti forma liquida, in unicam doſin præſcribenda, ex variarum rerum decoctione, infuſione, aut diſſolutione, in liquore idoneo compoſita.

Eaque multiplex eſt ſecundum varias indicationes, in quibus uſurpatur, videlicet purgans, corroborans, ſomnum concilians, lumbricos enecans, partum promovens, &c.

Potio purgans multis modis parari ſolet, & in ea tria conſiderantur: 1. decoctio. 2. infuſio. 3. diſſolutio.

Decoctio magis uſitata præſcribitur, ex ſenna ad ℥. ß. vel ʒ. vj. ſem. aniſi ʒ. j. ad correctionem ſennæ, vel ſem. aniſi & caryophill. ana ʒ. ß. herbarum affectui propriarum M. j. ß. vel manip. ij. liquiritiæ raſ. & paſſular. mundat. ana ʒ. iij. (in omnibus ferè potionibus hæc duo præſcribuntur, præterquam in nonnullis mulieribus, quæ à dulcedine abhorrent) florum appropriatorum purg. j. vel ij. & fit decoctio ad ℥. vj.

Vel ſumitur decoctum commune medicinæ purgans, quod in officinis haberi ſolet.

Interdum etiam in affectibus pectoris præſcribitur decoctum commune pectorale purgans, eadem methodo.

Infuſio fit ex rhab. in affectibus billioſis: agarico, in pituitoſis: vel utroque; in mixtis: & illorum quantitas eſt à ʒ. j. ad ʒ. j. ß. addito correctivo, ſcilicet ſpicâ nardi, vel cinamomo, vel ſantalo citrino, à gran. vj. ad ℈. ß. Spica ſoli rhabarbaro correctivum eſt, cinamomum utrique; ſed in affectibus minùs calidis: ſantalum citrinum in febribus vehementiſſimis.

Liquor autem, in quo ſolet fieri infuſio, eſt aqua ſtillatitia, affectui appropriata, vel etiam decoctum purgans prædictum.

In diſſolutione præſcribuntur compoſita purgantia, opiatæ, vel electuaria, varia doſi pro majori vel minori quantitate purgantium, quæ in decoctione vel infuſione præſcripta fuerunt, & ſyrupus aliquis purgans, ut roſatus ſolutivus, frequentiſſimè. Interdum ſyrupus de cichorio compoſ. cum rheo, vel de fumaria compoſitus, qui minùs purgant quàm prædictus. Syrupi autem quantitas perpetuò eſt ℥. j. nunquam verò in affectibus pulmonum, manna diſſolvitur, ab ℥. ß. ad ℥. j. & tunc ſyrupi quantitas minuitur ad ℥. ß.

His variis modis potiones catharticæ componuntur: ſcilicet vel tribus hiſce præparationibus, vel duabus tantum, vel unica.

Ex tribus præparationibus variæ etiam componuntur formulæ, pro varietate decoctionis vel infuſionis.

Si enim fiat decoctio magiſtralis cum infuſione in eadem decoctione, ita præſcribitur: ♃. fol. ſennæ &c. *Fiat decoctio* ad ℥. v. *in colatura infunde* rhabarb. verbi gratia ʒ. i. ß. ſpicæ nardi gr. vj. *expreſſione facta diſſolve* diaprun. ſolut. verbi gratiâ ʒ. iii. ſyrup. roſat. ſolut. ℥. i. *miſce, fiat potio, quæ detur cras manè, cum cuſtodia & regimine artis.*

Si verò fiat decoctio magiſtralis, cum infuſione in aqua ſtillatitia, hac formula præſcribitur: ♃. &c. *fiat decoctio* ad ℥. *v. in colatura diſſolve* rhab. verbi gratia in aqua cichorii cum ſpica infuſi & expreſſi ʒ. i. electuarii de ſucco roſarum ʒ. iij. ſyrupi de cichorio compoſ. cum rheo ʒ. i. *Miſce fiat potio, quæ detur*, &c.

Si fiat ex decocto officinali cum infuſione in aqua ſtillatitia, hac formula præſcribitur: ♃. verbi gratiâ, rhab. elect. & agarici trochiſcat. ana ℈. ii. cinamom. ℈. ß. *Infundantur in aqua* betonicæ, *expreſſione facta diſſolve* electuarii diacarthami & diaphoenic. ana ʒ. i. ʒ. i. ß. ſyrupi roſat. ſolut. ℥. j. decocti communis med. purgantis ℥. vj. vel decocti commun. pectoral. purgant. ℥. vj. *Miſce fiat potio quæ detur.* &c.

Nota interdum nulla electuaria præſcribi, quando ſcilicet benigniùs eſt purgandum; ſed tantùm decoctum commune, & ſyrupum.

Ex duabus tantùm præparationibus conflatæ potiones, duplices ſunt: vel ſcilicet ex decoctione & diſſolutione; vel ex infuſione & diſſolutione.

Ex decoctione & diſſolutione fiunt potiones hac formula ♃. &c. *fiat decoctio* ad ℥. iiij. *in colatura diſſolve* electuarii, &c. ſyrupi, &c. *Miſce, fiat potio.*

Ex infuſione & diſſolutione fiunt potiones hac formula: ♃. Rhab. &c. *Infundantur*, &c. *expreſſione facta diſſolve electuarii*, &c. *ſyrupi*, &c. *Miſce, fiat potio.*

Ex unica tantùm præparatione fiunt potiones, quæ ſimplici diſſolutione conſtant, quod fit in caſibus valde urgentibus, ubi decoctionibus vel infuſionibus tempus non ſuppetit: & tunc electuaria purgantia diſſolvuntur cum juſculo vel aqua appropriata, ad ℥. vi. aut ℥. j. hac formula. ♃. *Electuarii*, verbi gratia, diacarthami ℥. j. *detur cum juſculo.* vel ♃. *elect.* &c. *ſyrupi* roſar. ſolut. ℥. j. *aquæ*, verbi gratia, betonicæ, q. ſ. *Miſce, fiat potio.*

Interdum diſſolvitur rhab. pulverat. cum juſculo, in diarrhoea vel diſenteria, hac formula. ♃. Rhab. pulverat. ʒ. j. *detur cras mane cum juſculo.* Datur etiam Rhab. cum juſculo ad ʒ. ß. puerulis, qui ferre nequeunt vehementiora cathartica.

Pueris etiam exhibetur manna cum juſculo diſſoluta ad ℥. j. & grandioribus, in affectibus pulmonum, ad ℥. ij. & ℥. ij. ß.

CAPUT IV.

De potione corroborante, ſomnum conciliante, lumbricos enecante, & ſimilibus.

POtiones iſtæ, quia unica tantùm doſi præſcribuntur, ſub potionum titulo exponuntur; licet hodie uſus invaluerit in Medicina facienda, ut frequenter vocentur Julepi pro unica doſi ad differentiam vulgarium Julepporum, qui pro tribus doſibus ut plurimum præſcribuntur.

Fiunt autem potiones cardiacæ ex aquæ cardiacæ ℥. iiij. ſyrupi cardiaci ℥. j. confectionis cardiacæ ʒ. i. pulverum cardiacorum ℈. i. hac formula. ♃. &c. *Miſce, fiat potio* (vel fiat julep. pro unica doſi) *quam capiat* tali hora, omnis enim hora apta quidem eſt huic remedio propinando; ſed potiſſimum manè & ſero uſurpatur.

Somnifera potio fit ex ſyrupi de papavere ℥. j. aquæ cardiacæ ℥. iiij. confect. alkermes ʒ. ß. vel ʒ. i. hac formula. ♃. &c. *Miſce, fiat potio, quæ detur hac nocte, hora ſomni.*

Potus contra vermes fit ex aqua portulacæ vel graminis ℥. iij. ſyrupi de limonibus ℥. i. confect. de hyacyntho, ʒ. i. pulveris contra vermes ℈. i. vel alio modo conſimili.

Ad reliquas indicationes adimplendas, eandem ingredientium proportio perpetuò erit obſervanda, ut ſint aquarum ℥. iii. aut iiij. ſyrupi ℥. i. confect. ʒ. i. pulver. ℈. ʒ. ß. vel ℈. ii. ad ſummum.

CAPUT V.

De Julepis.

JUlepus duobus modis componi ſolet, nimirum vel ex aquis ſtillatitiis, vel ex ſimplicium decoctione, aut aqua fontana.

Præſcribitur autem ut plurimum pro tribus vel quatuor doſibus, ea proportione, ut pro unaquaque doſi ſint aquarum ℥. iij. vel iiij. ſyruporum ℥. i. hac formula. *Aquarum*, &c. *Miſce, fiat Julep. pro tribus doſib. mane ſumendis.* Interdum ſucci aquis admiſcentur, ea proportione, ut pro unaquaque doſi ſint ſuccorum ℥. ß. vel ʒ. vi.

Nonnunquam etiam in julepis refrigerantibus præſcribuntur ſpiritus vitrioli guttæ aliquot, quæ non definiuntur, ſed hac formula uſurpantur, *ſpiritus vitrioli q. ſ. ad gratam aciditatem.*

Ex decoctione julepi componuntur eadem methodo, qua apozemata alterantia, minori paulò ſimplicium doſi. In eo tamen differunt, quod in fine non præſcribatur clarificatio & aromatiſatio, ſed talis eorum ſit formula: ♃. *Rad.* &c. *fiat decoctio ad* ℔ i. *In colatura diſſolve* ſyruporum ℥. iij. *Miſce, fiat Julep. pro tribus doſibus, mane & ſerò ſumendis.*

CAPUT

CAPUT VI.

De Syrupis, Ac Primùm De Alterante.

Syruporum duo ſunt genera, alterantium ſcilicet, & purgantium.

Alterantes ſyrupi raro componuntur à Medicis, quia quàm plurimi habentur in officinis, ad omnes indicationes adimplendas idonei.

Ideò nunquam, aut rariſſimè ſyrupi magiſtrales alterantes præſcribuntur; ſed ſoli officinales uſurpantur, idque dupliciter, vel enim in aliis liquoribus diſſolvuntur; vel ſoli per ſe exhibentur.

Quomodo in aliis liquoribus diſſolvantur, ſupra monſtratum eſt in apozemate, potione, & julepo.

Sed præterea diſſolvi ſolent nonnulli ſyrupi cum aqua communi, vel ptiſana, ad reſtinguendam ſitim. Tales ſunt ſyrupus capill. ven. de limonibus, cydoniorum in alvi fluxu, & hac formula præſcribi ſolent. ℞. *Syrupi*, verbi gratia, capill. ven. ℥. iv. *utatur cum aqua potabili, ſitis tempore, extra paſtum.*

Soli & per ſe exhibentur in affectibus ventriculi & pulmonum. Potiſſimùm in imbecillitate ventriculi frequentiſſimus eſt ſyrupus de abſynthio, qui manè per ſe exhibetur hac formula. ♃ *ſyrupi de abſynthio* ℥. *j. capiat manè duabus horis ante paſtum, continuando per triduum.*

In affectibus pulmonum bechici ſyrupi præſcribuntur hac formula. ℞. *ſyrupi de tuſſilag.* verbi gratia ℥.iv. *utatur frequenter ex cochleari, ſenſim lambendo.*

CAPUT VII.

De Syrupo Purgante Magiſtrali.

Syrupus magiſtralis eodem modo componitur, quo apozema purgans, & ex eadem materia, parique ſimplicium alterantium doſi. Purgantia verò dupla ferè apozematis quantitate præſcribuntur, cum ſuis correctivis, dupla etiam doſi.

Interdum efficaciſſimi componuntur ſyrupi ex ſuccis herbarum & fructuum depuratis, quibus purgantia infunduntur & decoquuntur, & illi ſucci ad ℔. iv. v. vel vj. præſcribi debent: quòd decoctione & infuſione catharticorum plurimùm abſumantur.

Decoctio fieri ſolet ad ℔ j vel ℔ i. ß.

Et in ea diſſolvitur ſaccharum, quantitate circiter decocto pari.

Interdum ſyrupi diſſolvuntur purgantes, vel alterantes, a ℥. v. vel vj., & tunc ſacchari quantitas minuta præſcribitur; ad ſyrupi quantitatem proportionata, quia ſyrupus pro ſaccharo habetur.

Aliquando ſucci diſſolvuntur ad ℥. vj. vel vij. quando ex aqua ſimplici facta fuit decoctio, & tunc nulli ſyrupi diſſolvi debent, ſed ſolum ſaccharum.

Nonnunquam in affectibus pulmonum frigidis mellis portio ſaccharo conjungitur; ſed valdè raro. Poſtea coquitur in ſyrupum, qui in uſum aſſervatur.

Doſis eſt ab ℥. j. ß. ad ℥. ij. pro majore vel minore ſyrupi efficacia, idque ſemel, aut bis in menſe.

Sumitur tandem cum juſculo, herbis convenientibus alterato, vel à melancholicis cum ſero lactis, aut decocto florum & fructuum cordialium.

Quæ omnia hac formula præſcribi ſolent ℞. &c. *fiat decoctio ad* ℔ j. *in qua diſſolve* ſacchari albiſſimi ℔. j. *fiat ſyrupus perfectè coctus, clarificatus, & aromatiſatus cum* ℥.ij. verbi gratia, cinamomi, *qui ſervetur in vaſe vitreo, de quo capiat* ℥. j. ß. vel ℥. ij. *bis in menſe, cum Juſculo,* foliis, verbi gratia, borraginis, bugloſſi, capill. ven. & ſcabioſæ alterato.

Si ex ſuccis fiat ſyrupus, hac formula præſcribitur. ♃. *Succorum depuratorum*, &c. *in quibus decoque* folia ſennæ, &c.

CAPUT VIII.

De Vomitoriis.

Vomitoriorum compoſitio tam varia & multiplex eſt, ut vix certas eorum componendorum regulas proponere valeamus; ſed variæ eorum formulæ ex variis authoribus ſunt mutuandæ. Præcipuæ tamen ſequentes eſſe ſolent, quæ ex triplici vomitoriorum genere ſcilicet mitiorum, mediocrium, & vehementiorum deſumuntur.

Mitiora fieri ſolent ex aquæ tepidæ ℥. viij. cum olei vel butyri ℥. iij. vel ex aquæ hordei tepidæ, aut juſculi valde pinguis bono hauſtu.

Vel ex radicis peponis ℥. ij. contuſæ & infuſæ in ℥. viij. aquæ hordei, vel hydromelitis.

Vel ex decoction. ſem. atriplic. ℥. . florum anethi P. j. ad ℥. viij. diſſolvendo oxymel. ſimpl. vel ſyrupi acet. ℥. ij.

Uſus horum omnium hac formula præſcribitur. ♃. &c. *Fiat vomitorium quod ſumatur tepidè: deinde poſt paucam deambulationem indatur digitus in fauces; aut penna oleo intincta vomitus proritetur.*

Mediocria fieri poſſunt ex radicis raphani ℥. j. agarici ʒ. ß. coctis in ℥. x. aquæ hordei, addendo oxymel. ſcillit. ℥. ij. ſi craſſa pituita luxuriet, vel ſyrupi acetoſi ſimpl. ſi bilis exſuperet.

Vel ex radicis aſari ʒ. ij. ſem. urticæ ʒ. ß. flor. geniſtæ p. ß. coctis in ℥. viij. hydromelitis.

Vel ex radicis aſari pulverati ʒ. ß. in aqua hyſſopi, aut menthæ diſſoluta, vel ex foliis Aſari infuſis.

Vehementia fiunt ex vitrioli albi præparati ʒ. ß. aut ℈. ij. in juſculo diſſoluti: vel ex croco metallorum, (quod *hepar antimonii* appellant quidam) infuſo in vini albi, vel aquæ cardui benedicti ℥iij. cum pauco cinamomo.

CAPUT IX.

De Emulſione.

Emulſio fit ex amygdalis dulcibus excorticatis ad ℥. i. ℥. j. ß. quatuor ſeminum frigidorum majorum ℥. ß. vel ℥. j. ſeminum lactucæ & papaveris albi, ubi adſunt vigiliæ, ℥. ß. contunduntur omnia & diſſolvuntur cum aquæ hordei ℔ j ß. pro iij. doſibus, & dulcorantur vel ſaccharo ſolo ad ʒ. iij. vel iv. aut ſyrupis gratioribus, ut violaceo & capillorum veneris.

Formula autem præſcribendi talis eſt, ♃. &c. *contundantur in mortario marmoreo ſenſim affundendo* aquæ hordei ℔. j. ß. *in colatura diſſolve* ſyrupi violacei, & capillor. Ven. ana ℥ ij. *fiat emulſio pro* 3. doſibus, *manè & ſero ſumendis.*

Interdum nuclei pinei prædictis adduntur, in affectibus thoracis.

Aliquando decocto hordei additur aquæ roſarum ℥.j. quæ ſuaviorem reddit emulſionem.

CAPUT X.

De Lacte.

Lac exhibetur phthiſicis, & febre hectica conſumptis: reliquis præſtat aſininum, ubi refrigerandum & detergendum; caprillum verò, ubi nutriendum & reficiendum.

Præſcribitur illius uſus per menſem integrum, menſe Majo præſertim, corpore priùs purgato, & exhibetur prima die ad ℥. iv. cum ſacchari roſacei ℥. j. augendo ſingulis diebus ℥. j. donec ad ℥. viii. perveneris, ſacchari quantitatem proportionaliter augendo ad ℥. ij. in eadem quantitate poſtmodùm perſiſtendo.

Hora aſſumendi eſt matutina, quatuor horis ante cibum, quibus neque dormiat, nec ſeſe vehementiùs commoveat æger.

Formula autem, qua præſcribitur, talis eſſe poteſt: *Utatur lacte aſinino, recenter ab ubere extracto, per menſem integrũ: ſumendo prima die* ℥iv. ſacchari ℥. j. *augendo ſingulis diebus lactis quantitatem ad* ℥. j. *donec perveneris ad* ℥. viij. *ubi poſtmodum ſubſiſtat, eàdemque aſſumat quantitatem quotidie manè,*

manè, quatuor *horis ante cibum*, *quibus neque dormiat*, *nec sese vehementius commoveat.*

CAPUT XI.
De Sero Lactis.

SErum lactis præscribitur etiam verno tempore, per quindecim dies, aut mensem integrum.

In eo macerantur per noctem herbæ refrigerantes, ut fumaria, cichorium, acetosa, ad M. j. ß. vel frequenter epithymum in melancholicis, ad ʒ. ß. in quo casu etiam dissolutum interdum succus pomorum redolentium, ad ℥. j.

Dosis est ℥. viij. vel ℔. j. manè, quatuor horis ante pastum.

Tali autem formula præscribitur. ℞. *Seri lactis* q. s. *bulliat leviter & coletur*, & in ejus libra una *macerentur per noctem fol.* &c. *coletur manè addendo* sacchari albi ℥. i. *capiat manè quatuor horis ante pastum singulis diebus*, *continuando per mensem integrum.* Vid. Rod. Castrens.

CAPUT XII.
De Decoctis Sudorificis.

DEcocta sudorifica vulgò componi solent ex quatuor illis præcipuis sudorificis, ligno guaiaco, sassafras, radicibus Chinæ, & salsæ parillæ, ex quibus diætæ tam sudorificæ quàm simplices instituuntur.

Quantitas sudorificorum præscribitur ad ℥. iiij. vel vj. eaque unius tantùm, vel duorum Mensium, pro varia ægrotantis dispositione; hac perpetua observatione, ut guaiacum in frigidioribus naturis; radix chinæ, in calidioribus magis conveniat.

Postea infunduntur in ea aquæ fontis quantitate, ut pro singulis unciis sudorifici, sint totidem aquæ libræ. Infusio autem fit per viginti quatuor horas supra cineres calidos, ac tandem decoquuntur ad mediæ partis consumptionem.

Dosis decocti est ℥. viij. manè, corpus tegendo plus solito, ut faciliùs sudores eliciantur.

Formula verò præscribendi, talis esse potest. ℞. v. g. *Rasuræ ligni guaiaci* ℥. iiij. *corticis ejusdem* ℥. ij. *infundantur per horas viginti quatuor in* ℔. vj. *aquæ fontis*, *supra cineres calidos coquantur in vase duplici*, *lento igne & sine fumo*, *ad mediæ partis consumptionem*, *colentur per manicam Hippocratis*, *colatura servetur in vase vitreo*, *de qua capiat* ℥. viij. *singulis diebus manè*, *corpus tegendo plus solito*, *ut excitentur sudores*, *continuando per viginti aut triginta dierum spatium.*

Aliquando in delicatioribus dulcoratur sacchari ℥. iij. vel iiij. cinamomi ʒ. ij.

Totum illud tempus, quo æger decocto sudorifico utitur, *Diæta* appellatur: propterea quòd victus observetur valdè exquisitus, attenuans & exsiccans, & pro potu ordinario præscribatur *decoctum secundarium*, ex prioris residentia paratum, quod etiam *Bochetum* appellatur.

Illa autem residentia vel sumitur sola, vel ut efficacior decoctio evadat, additur sudorifici recentis ℥. j. Infunditur per horas octo in ℔. xij. aquæ fontis, coquitur ad quartæ partis consumptionem, dulcoratur, & aromatizatur hac formula. ℞. *Residentiam prædictæ decoctionis*, *infundatur in* ℔. xij. *aquæ fontis supra cineres calidos per octo horarum spatium*, *coquatur ad quartæ partis consumptionem*, *coletur per manicam Hippocratis*, *addendo sacchari & cinnamomi* q. s. *ad saporis gratiam. Fiat Bochetum*, *quo utatur pro potu ordinario toto diætæ tempore*, *utendo intereà pane biscocto & anisato*, *carnibus assis & non elixis*, *aviculis montanis*, *garyophyllis*, *aut cinnamomo transfixis*, *passulis*, *amygdalis torrefactis*, *nucleis*, *pineis*, &c.

Si diæta simplex instituenda sit, in qua potiones sudorificæ non exhibentur, sed victus tantùm exsiccans cum usu bocheti præscribitur, componitur bochetum ex ℥. ij. sudorifici, infusi & decocti in ℔. xij. aquæ fontis, & reliqua eodem modo præstando, ut in decocto ex residentia, hac formula. ℞. v. g. *Radicis chinæ in tabellas divisæ* ℥. ij. *infundantur per horas xij. in* ℔. xij. &c. *fiat bochetum*, *quo utatur pro potu ordinario æger per spatium viginti vel triginta dierum*, *utendo intereà pane biscocto.*

Interdum etiam decoctum secundarium eodem modo paratur ex recentis sudorifici ℥. ij. rejecta residentia prioris decoctionis, cujus virtus est ferè deperdita.

In omni diæta sudorifica hoc *observandum.* Alvum perpetuò ferè esse adstrictam quæ laxanda est quarto quoque die, injecto clystere emolliente. Ac propterea quia per sudores tenuior tantùm materia vacuatur, crassior verò remanet; ideò consultissimum erit octavo quoque die purgans medicamentum exhibere, abstinendo tunc temporis ab usu potionis sudorificæ.

CAPUT XIII.
De Decocto Galli Veteris.

USurpatur non raro hujusmodi decoctum in morbis chronicis, ut melancholia hypochondriaca, asthmate, obstructionibus diuturnis.

Et duplex parari solet: alterans scilicet & purgans.

Alterans componitur ex materia eadem, quæ fuit proposita in apozemate alterante, & præterea adduntur sudorifica, ad ℥. ij.

Maximè tamen differunt præscribendi modo; nam in hoc decocto sudorifica, semina, & fructus priùs præscribuntur, iisque venter galli veteris impletur: postea verò radices, folia, & flores in decocto adduntur, hac formula. ℞. *Radicis chinæ*, v. g. ℥. ij. *seminum*, &c. *contundenda contundantur*, *& misceantur omnia simul*, *iisque impleatur venter galli veteris eviscerati*, *& antequam juguletur*, *cursu & verberibus fatigati*, *fiat decoctio in sufficienti quantitate aquæ fontis*, vel quando sunt obstructiones, *in tribus aquæ partibus*, *& in una vini albi*, *addendo radicum*, &c. *florum*, &c. *Coquantur*, *donec galli caro ab ossibus separetur*, *coletur decoctum*, *& fortiter exprimatur*, *serveturque in vase vitreo*, *in loco frigido*, *omni pinguedine detracta* : *de quo capiat* ℥. viij. *omni manè per multos dies.*

Purgans eodem modo præscribitur, addendo prædictis purgantia simplicia, eadem dosi, qua in apozemate purgante: & illa miscentur iis, quibus venter galli impletur. Vulgò autem in hoc decocto præscribi solent senna, polypodium, carthamum, epithymum, agaricus, turbith.

Formula hujus decocti talis, ℞. &c. *coquantur donec galli caro ab ossibus separetur*: *de colatura cape* ℔. ij. *quæ serventur in vase vitreo in loco frigido*, *omni pinguedine detracta* : *de quibus capiat.* ℔. ß. *manè per quatriduum*, *singulis mensibus repetendo.*

CAPUT XIV.
De Jusculis.

JUscula duplicia sunt: alterantia, & purgantia.

Alterantia fiunt ex herbis convenientibus, cum pullo gallinaceo, vel jusculo communi: ita ut herbarum sint manipuli iij. vel iiij.

Omnium vulgarissima sunt juscula refrigerantia, in febribus biliosis, & calidis hepatis intemperiebus, hac formula. ℞. *fol.* &c. *coquantur cum pullo gallinaceo*, *& fiat jusculum*, *quod capiat manè*, *continuando per* 8. *vel* 9. *dies.*

Fiunt etiam interdum in affectibus calidis pectoris, ex thoracicis simplicibus, cum pullo decoctis, quarta tantum parte, apozemata thoracis, quibus additur rad. Chinæ ad ℥. j. antea alia simplicia præscribenda. Sæpe etiam usurpantur juscula aperientia ex radicibus, herbis & semin. aperientibus, dicta quantitate cum jusculo communi semiconfecto decoctis.

Juscula *Restaurantia* conficiuntur ex capone pingui exenterato & in frustula conciso, qui ponitur sine ullo liquore in ollam vitream accuratè clausam & lutatam, ne quid exspiret: idem coquitur in balneo Mariæ ad putrilaginem. Exprimitur succus, è quo pinguedo separatur, servaturque in vase vitreo, & loco frigido ad usum.

Nonnunquam jusculi singulis libris adduntur succi cardiaci ℥. ij. vel iij. sacchari tantundem. Eo utitur æger per se, vel cum jusculo.

Juscu-

Jusculi hujus restaurantis formula peculiaris non proponitur, propterea quòd ab iis, qui ægro ministrant, parari soleat, & Medici illius componendi modum verbo tenus tantùm docere sint assueti.

CAPUT XV.

De Bolo.

BOlus duplex est: *purgans*, *& corroborans.*

Purgans fit interdum ex cassia sola ad ℥. i. qui lenitivus tantùm est.

Vel ex cassiæ ℥. ß. cum alterius opiatæ purgantis ʒ.ii. iii. vel ℥. ß.

Vel ex opiatis purgantibus, una vel pluribus, ad ℥. ß. ʒ. vi. ℥. i.

Vel ex opiatis & electuariis purgantibus, ea proportione, ut perpetuò major opiatæ quantitas quàm electuarii, & omnia simul ℥. i. quantitatem nunquam excedant.

Formula omnium illorum talis est: ℞. v. g. *Cassiæ recenter extractæ*, &c. *cum saccharo fiat bolus, quem cap. manè cum syrup. capill. ven.* vel alio convenienti, & palato grato.

Interdum fiunt boli ex terebinthina ad ℥. ß. vel ʒ. vi. ad renes detergendos. Ea verò abluitur vino albo, aut aqua aliqua aperiente. Formula talis est: ♃. *Terebinth. Venetæ*, &c. *fiant boli, qui nebulis involvantur, & in cochleari cum syrupo capill. devorentur manè 4. aut 5. horis ante prandium, continuando per triduum.*

Bolus *corroborans* fit ex conservæ alicujus ʒ. iij. vel ℥ ß. confect. ß. vel ℈. ij. pulveris ℈. j. hac formula, ♃. &c. *cum saccharo fiat bolus, quem capiat manè, duabus horis ante pastum.*

Præscribi solet passim bolus corroborans, postridie purgationis, ad ventriculum, aliasque partes roborandas, quæ purgatione molestiam subierunt.

CAPUT XVI.

De Opiatis.

OPiata duplex est: *purgans*, & *corroborans.*

Purgans componitur ex opiatis purgantibus officinalibus, electuariis purgantibus, pulveribus simplicium purgantium, & syrupo purgante idoneo hac proportione, ut pro singulis opiatæ ℥ ij. sint electuarii ʒ. ij. vel iij. pulveris simplicis purgantis ʒ. j.

Interdum fit tantùm ex opiatis & electuariis, pulveribus simplicibus omissis.

Aliàs ex opiatis & pulveribus simplicibus tantùm; electuariis omissis.

Aliàs ex opiatis solis.

Frequenter etiam, ubi benignior efficienda est opiata, cassiæ portio opiatis permiscetur, vel solis, vel enim electuariis & pulveribus permixtis.

Quantitas verò opiatæ totius, ℥. iiij. non excedat.

Dosis verò ab ℥. ß. ad ℥. j. per se in forma boli, vel cum decocto herbarum appropriatarum, semel in hebdom. vel bis in mense.

Formula autem præscribendi talis est, ♃. &c. *cum syrupo* rosato solut. v. g. *fiat opiata, de qua capiat* ℥. ß. v. g. *per se, vel dissolvendo in decocto* borraginis, fumariæ, & cichorii, *semel in septim. cum custod. & regimine artis.*

Roborans opiata componitur ex conservis ad ℥. j. ℥. j. ß. condituris ad ℥. ß. ℥. j. confectionibus ad ʒ. ij. ℥. ß. pulveribus ad ʒ. iij. ℥. ß. ʒ. vi. cum syrupo idoneo.

Interdum ad ornatum permiscentur foliola auri N. ij. vel iij. post pulveres præscribuntur. Dosis ij. vel ʒ. iij. aut quod frequentius, ad magnitudinem castaneæ, superbibendo liquorem convenientem, ut aquam stillatitiam appropriatam, vel vinum album, vel vinum rubrum dilutum.

Quæ omnia hac forma præscribi solent, ♃. &c. *cum syrupo*, &c. *fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ singulis diebus manè, duabus horis ante prandium, superhausto vini diluti momento: vel superbibendo parum aquæ* borraginis, verbi gratia.

Interdum præscribi solet assumenda duabus horis ante cœnam, si horis matutinis aliquod aliud remedium sit assumptum.

CAPUT XVII.

De Conditis.

COnditum eodem modo fit, quo Opiata corroborans, eadem scil. conservarum, confectionum, & pulverum quantitate, addendo facchari albi, vel rosacei ad pondus omnium, hac formula ♃. *Conservarum, &c. facchari rosacei, ad pondus omnium. Fiat conditum auro coopertum, quo utatur frequenter, per se, ex cochleari*, vel dissolvendo in jusculis, vel cum aqua potabili, sitis tempore, extra pastum.

In hoc tamen differt conditum ab opiata, quod hæc ad omnes partes præcipuas corroborandas, vel etiam alterandas præscribatur; illud verò ad cordis & pulmonum affectus tantùm usurpetur.

CAPUT XVIII.

De Eclegmate, seu Looch.

EClegmata solis affectibus Thoracis conveniunt, ad humorem in pulmone contentum expectorandum, asperitates leniendas, & hæmoptysin compescendam.

Fiunt passim ex pulveribus bechicis ad ʒ iij. ℥. ß. facchari canti, vel penidati, vel rosati tabulari ad ʒ. vj. ℥. j. syrupi convenientis, q. s.

Vel prædictis addi solent frequenter pulpæ fructuum, scil. passularum, ficuum, vel jujubarum, ad ℥. ß.

Multis etiam aliis modis eclegmata parari solent; sed minùs usitatè, quæ tamen apud Authores varios videri possunt. Sequenti verò formula præscribuntur. ♃. &c. *cum syrupo*, &c. *fiat looch, quo utatur frequenter cum baculo liquiritiæ, sensim lambendo.*

CAPUT XIX.

De Tabellis.

TAbellæ duplices sunt: *purgantes*, & *corroborantes.*

Purgantes in officinis habentur, & nunquam, aut rarissimè magistrales præscribuntur.

Roborantes fiunt ex pulveris simplicis aut compositi ℥. ß. ʒ. vj. facchari in aqua appropriata dissoluti ℥. iiij. vel vj. hac formula: ♃. &c. *Fiant tabellæ ponderis* ʒ. ij *quarum unam capiat singulis diebus, duabus horis ante pastum, superbibendo*, &c. eodem modo ac in opiata corroborante.

Fiunt etiam frequenter tabellæ ad affectus pulmon. ex pulver. appropriatis, eadem methodo.

CAPUT XX.

De Pilulis.

PIlulæ duplices sunt: *Officinales* & *magistrales.*

Officinales passim præscribuntur in affectibus frigidis præsertim, & hyemis tempore, ad partes à ventriculo remotas vacuandas.

Formula eas præscribendi talis est, ♃. *massæ pilul.* &c. *malaxentur cum*, &c. (aqua vel syrupo idoneo) *formentur pilulæ, vj. vel vij. deauratæ, quas capiat post primum somnum.*

Si pilulæ infirmiores videantur, adduntur diacridii, vel trochisc. alhandal. gr. iiij. vel v.

Magistrales, quæ à Medicis ad varias indicationes frequenter componi solent, usuales etiam vulgò nuncupantur, quia earum usus frequens esse debet, nempe semel in septimana, vel bis in mense.

Componitur ex variis purgantibus, nempe Senna, agarico, turbith, hermod. rhab. diacrydio, trochiscis alhandal, cum correctivis, omnibus in pulverem redactis, & syrupo convenienti exceptis.

Omnium harum pilularũ perpetuò ferè aloë basis esse solet, & præscribitur ferè ad ʒ. iij. vel ℥. ß. reliqua verò purgãtia simul

simul sumpta, ʒ. ß. quantitatem non excedant: correctiva verò ad ʒ. j. ß. syrupi quantitas non definitur. Dosis pilularum metienda est pro purgantium efficacia, ita ut non admodum vehementer purgent, & à ʒ. ß. ℈. ij. non excedant.

Interdum ad obstructiones purgantibus admiscetur gummi ammoniacum vel dellium, aceto dissoluta, ad ʒ. ij. vel ʒ. iij.

Hac autem formula præscribi solent. ℞. *aloës, hepaticæ*, &c. *fiat omnium pulvis, & cum syrupo*, v.gr. Rosat. solut. *fiat massa pilularum, ex cujus* ʒ. jj. *formentur pilulæ* vj. *deauratæ, capiat num.* iij. *vel* iiij. *manè duabus horis ante prandium semel in septimana* (Præstant maximè Marocostinæ, & Francofurt. ℈. ß. pondere.)

CAPUT XXI.

De Trochiscis.

TRochisci rarò præscribuntur à Medicis, quia officinalibus sunt contenti. Si quis tamen componere voluerit, id facilè præstabit: sumendo pulveres suæ intentioni aptos, ad ℥. j. vel ij. eosque excipiendo liquore convenienti aut mucilagine, ex quibus permistis fiat pasta, & ex illa orbiculi, in umbra exsiccandi, v. gr. Trochisci Gordonii in Gonorrhœa.

CAPUT XXII.

De Pulveribus.

PUlveres ad purgandum, corroborandum, & alias intentiones præscribi solent.

Purgantes ex simplicibus gratioribus gustui, cum correctivis & saccharo, in delicatioribus: quorum dosis erit metienda pro purgantium efficacia.

Sumuntur verò illi pulveres, cum jusculo vel alio liquore dissoluti, manè cum custodia & regimine.

Inter pulveres roborantes frequentissimi sunt stomachici, qui vulgo *digestivi* appellantur. Fiuntque ex stomachicis suavioribus, ut coriandro, aniso, fœniculo, cinamomo & similibus ad ℥. ij. cum sacchari æquali vel dupla quantitate, hac formula ℞. &c. *ad pondus omnium duplum: Misce, fiat pulvis, de quo capiat cochlear unum post singulos pastus, nihil insuper edendo vel bibendo.*

SECTIONIS SECUNDÆ ARTICULUS SECUNDUS.

De Compositione Medicamentorum Mediorum.

CAPUT PRIMUM.

De suppositoriis.

SUppositoria ad alvum laxandam vulgo usurpantur: interdum verò, licèt valdè rarò, ad quosdam ani & recti intestini affectus.

Alvum laxantia componi solent ex melle ad ℥.j. cocto & indurato, additis pulveribus idoneis ad ʒ. j. vel ℈. iiij. Pulveres autem illi sunt sal commune, hiera picra, vel ubi fortiùs est agendum, sal gemmeum, ammoniacum, hiera diacolocynth. helleborus pulveratus.

Formula eorum talis est. ℞. &c. *Fiant suppositoria, quorum unum oleo vel butyro illitum immittatur in anum*, quoties opus videbitur. His add. globul. sacchar.

CAPUT II.

De Clystere.

CLysteres alii sunt mollientes & laxantes, alii detergentes, alii adstringentes, alii anodyni, & ad alias intentiones parati.

Mollientes & laxantes fiunt ex decocto herbarum emollientium, ad ℔. j. opiatis laxantibus ad ℥. j. ß. interdum melle, melle mercuriali, rosaceo, aut violaceo, ad ℥. ij. oleo liliorum communi aut violaceo, ad ℥. iij. sale communi, aut gemmeo, ad ʒ. ij.

Quia decoctum emolliens in officinis paratum haberi solet, ideò nunquam ferè præscribitur, sed absolutè enunciatur.

Hujus ergo clysteris formula erit. ℞. *Decocti communis emollientis clysteris*, ℔ j. *in quo dissolve*, &c. *Misce: fiat clyster, qui injiciatur hora commoda.*

Detergens clyster componitur ex decoctione hordei, furfuris macri, & rosar. rubr. singulor. pugillo uno. Si simul leniendum sit, flores chamomillæ ex meliloti præscribuntur, ad p. j. vel ij. Si verò lumbrici sint eliciendi in pueris, adduntur passulæ & liquiritia, ad ℥. j. singulorum.

Quantitas decoctionis clysteris non excedat ℔. j. & in ea dissolvatur saccharum rubrum ad ℥. ij. vel cum eo mel rosaceum, diminuta sacchari dosi. Dissolvatur etiam vitellus ovi N. j. pro pueris, duo verò pro adultis.

Pueris etiam decocti quantitas minuitur à ℔. ß. ad quartaria iij.

Adstringentes clysteres fiunt ex decoctione simplicium adstringentium, dosi apozematis paulò minori, & in decocti ℔. j. dissolvuntur saccharum, mel rosaceum, & vitelli ovorum dosi prædicta.

Anodyni clysteres fiunt ex lacte caprillo, aut ovillo, vel decocto capitis & intestinorum vervecis ad ℔. j. dissolvendo saccharum & vitellos ovorum dicta quantitate.

Interdum in gravissimis doloribus intestinorum, aut partium adjacentium, renum v. gr. etiam dissolvitur Philonium Romanum ad ʒ. j. vel ij. aut laudanum opiatum ad gr. v. aut vi.

Fiunt etiam aliquando clysteres nutrientes ex jusculo, sacchεro, & vitellis ovorum: quibus interdum ad corroborandum dissolvitur confect. Alkerm. aut de hyacinth. ad ʒ. ij.

Ad colicum dolorem præscribuntur clysteres carminantes, ex decocto simplicium flatus discutientium, qualia sunt quæ pituitam attenuant, eodem modo, ut diximus in adstringente; dissolvendo in decocto oleum rutaceum, laurinum, ad ℥. iiij. Vel fiunt clysteres ad eundem scopum ex vini generosi & olei nucum, utriusque ℔. ß.

Ad calculum renum expellendum fiunt clysteres ex decocto simplicium aperientium, dissolvendo olea aperientia ad ℥. iij. vel iiij. quorum præcipuum est oleum scorpionum: additur etiam terebinthina, vitello ovi dissoluta, ad ℥. j.

CAPUT III.

De Injectionibus.

INjectiones in varias partes fieri solent, uterum, vesicam, aures, & alias partium cavitates, natura vel morbo factas, ut fistulas, & similes.

In uterum fiunt injectiones ad menses movendos, sordes detergendas, dolorem & inflammationem sedandam, & multas alias intentiones.

Fiunt autem hujusmodi injectiones decocto simplicium idoneorum, dosi apozematis paulò minore. Fit decoctio ad ℔. j. quæ frequenter in uterum injicienda per syringam, quam *metrenchytam* vulgò appellant.

Vel fiunt tales injectiones ex succis herbarum depuratis, vel ex aquis stillatitiis.

Et non rarò prædictis liquoribus quædam dissolvuntur, ut syrupi, electuaria, trochisci, pulveres, & similia.

Reliquæ verò injectiones eadem ferè methodo præscribuntur: quæ tamen, sicut & prædictæ, quia sunt particularia remedia, ex praxi particulari erunt mutuandæ.

CAPUT IV.

De Pessariis.

PEssaria ad varios uteri affectus in illius cervicem immittuntur, & in crassioris longiorisque digiti figuram efforman-

efformantur: nonnunquam tamen instar globuli effinguntur pro virginibus, ut facilius ab iis admittantur, & *nascalia* appellantur. Fiunt autem pessaria. *Primò*, vel ex unguentis aut opiatis solis, ad ℥. j. ß. ℥. ij. stupis mollioribus exceptis, & panno serico vel lineo involutis. *Secundò*, vel ex pulveribus idoneis ad ℥. j. ℥. ij. melle cocto exceptis, instar suppositorii, unde pessarium efformatur. *Tertiò*, vel ex succis herbarum cotone exceptis, quibus pulveres pro arbitrio possunt admisceri ad ℥. ß. ʒ. vj.

Hac denique formula præscribi solent. ℞. &c. *Fiat pessarium magnitudine digiti crassioris, quod panno serico involutum, & filo alligatum, in uteri cervicem immittatur.*

CAPUT V.

De Errhinis.

ERrhinum est medicamentum liquidum, quod naribus attractum, humores à cerebro, pituitam potissimùm evacuat, & ad multos etiam narium affectus usurpatur.

Componitur ex succis herbarum errhinarum, qui extrahuntur ex fol. contusis Milii, cum vini albi ℥. iiij. vj. vel viij. His ad correctionem folia cephalica adduntur, ac aquæ vitæ nonnunquam ad penetrandum. ℥. j.

Vel ex decocto simplicium idoneorum, dosi dimidia apozematis, ad ℥. viij. in quo dissolvuntur interdum succi ad ℥. ij. vel iij. mel, aut syrupus ad ℥. j. vel ij. pulveres ad ʒ. ß. vel ʒ. j. Hac verò formula præscribi solet. ℞. &c. *Fiat errhinum, quo utatur tepide mane, duabus horis ante pastum, ore priùs aqua repleto.*

CAPUT VI.

De Sternutatoriis.

FIt etiam sternutatorium, ad pituitam è cerebro eliciendam, & cerebri sopitam facultatem expultricem irritandam, in affectibus comatosis.

Componitur ex pulveribus rerum acrium, quales sunt piper, pyrethrum, semen sinapi, staphisagriæ semen, radix hellebori albi, euphorbium, tabacum.

Quantitas horum omnium, ʒ. ij. non excedat, quibus addere poteris, ad cerebri defensionem, majoranæ siccæ ℈. j.

Adverte, euphorbium esse vehementissimum nec ultra gran. iij. iiij. esse præscribendum, aceto correctum.

Formula præscribendi talis est. ℞. &c. *Misce, fiat pulvis tenuissimus, qui pennula sufflетur in nares.*

CAPUT VII.

De Gargarismate.

GArgarisma fit ad varios oris & partium ei adjacentium affectus.

Componitur ex decoctione simplicium, dosi apozematis, ad ℔. j. in qua dissolvuntur syrupi convenientes ad ℥ iij. vel iiij. Quia verò frequentissimè parantur gargarismata adstringentia ad fluxiones repellendas; ideò usitatissimè in eis dissolvuntur diamorum, dianucum, syrupus, myrthinus, & de rosis siccis: non raro etiam mel rosaceum, ubi detergendum.

Fit etiam interdum ex aquis stillatitiis ad ℔. j. dissolvendo in iis syrupos prædictos.

Hac denique formula præscribitur: ℞. &c. *Fiat gargarisma, quo utatur omni hora.*

CAPUT VIII.

De Masticatoriis.

MAsticatoriis etiam pituita è cerebro copiosè attrahitur.

Fiunt autem ex rad. pyrethri sola, in frustula incisa, & in aceto macerata.

Vel ex multorum simplicium pulveribus, cera excepetis, ut inde globuli conficiantur. Illa autem simplicia magis usitata sunt, ad pyrethri, zinziberis, iridis sem. sinapi, staphisagriæ, piper longum, mastiche, quibus adduntur cephalica, caryophylli, nux moschata.

Pulveris quantitas non excedat ʒ. ß. ceræ quantitas non definitur.

Formula præscribendi talis est. ℞. &c. *fiat omnium pulvis, qui cera alba excipiatur, fiantque plures globuli. Masticetur unus manè, prono capite, frequenter spuendo.*

CAPUT IX.

De Collyriis.

COllyria pluribus formis componi solent; scil. vel liquoris forma, vel linimenti, vel cataplasmatis.

Usitatissima tamen sunt liquida, quæ verè & propriè collyria appellantur.

Componuntur ex aqua stillatitia ad ℥. iij. vel iiij. cui admiscetur pulvis conveniens, v. g. tuthia præparata, trochisci albi Rhasis, antimonium lotum, sarcocolla in lacte muliebri nutrita, &c. ʒ. j. vel ʒ. j. ß.

Interdum succi permiscentur, vel albumen ovi agitatum, ad ℥. j. vel ij.

Formula præscribendi talis est. ℞. &c. *Fiat collyrium, quod instilletur oculis, manè & serò.*

Reliquæ collyriorum formulæ ex praxi peculiari sunt desumendæ: propterea quod exquisitum remediorum delectum & exactam præparationem ac dosin desiderent, ob eximium partis sensum.

SECTIONIS SECUNDÆ ARTICULUS TERTIUS.

De Compositione Medicamentorum Externorum.

CAPUT PRIMUM.

De Epithemate.

EPithema cordi & hepati potissimum admoveri solet, ad partes illas alterandas & corroborandas.

Et duplex est: liquidum & solidum.

Liquidum fit ex aquis stillatitiis, ad ℥. viij. vel ℔. j. succis fructuum v. g. limonum, granatorum, pomor. redolent. ad ℥ ij. vel iij. aceti rosacei ad ℥. j. aut ℥. j. ß. pulverum cardiacorum, ad ʒ. ij. vel iij. *Nota*, quando præscribuntur succi acidi limonum, vel granatorum, non esse opus aceto.

Nota etiam, in epithemate cordis, si pulmones sint peculiariter affecti, acida non esse præscribenda, quia sunt pectori noxia.

Item in epithemate hepatis majorem quantitatem succorum acidorum vel aceti esse præscribendam, quàm in epithemate cordis.

Interdum præter pulveres cardiacos permiscentur confectiones cardiacæ, alkermes, vel de hyacintho, ad ʒ. j. vel ij. trochisci de caphura, in epithemate refrigerante, ad ℈. ß. Crocus, in calefaciente, ad gr. v.

Formula præscribendi talis est. ℞. &c. *Fiat Epithema liquidum, applicandum regioni cordis tepidè, frequenter, cum pannis scarlatinis, hoc liquore imbutis & expressis.*

Solidum cordi tantum admovetur, & componitur ex conservis cardiacis, ad ℥. iij. confectionibus, ad ℥. ß. pulveribus, ad ʒ. j. ß. aut ʒ. ij. cum aqua cardiaca convenienti.

Formula illius talis est. ℞. &c. cum aqua rosarum v. g. *Fiat Epithema solidum, applicandum regioni cordis, cum panno scarlatino.*

Solidum hoc Epithema solum non raro præscribitur, ubi major roborandi, quàm alterandi necessitas apparet. At verò liquidum nunquam usurpatur, quin post usum illius

illius solidum statim admoveatur: ideò solent Medici in illo casu liquidum & solidum consequenter præscribere, & in fine formulæ addere: *Fiat epithema solidum, applicandum regioni cordis, statim post liquidum.*

Ad epithemata referuntur juniora animalia per medium secta, pulvere cardiaco conspersa, & cordis regioni admota. Illa autem animalia sunt pullus columbinus, vel catellus. Horum verò præscribendorum formula talis est. *Admoveatur regioni cordis pullus columbinus, per medium sectus, & pulvere electuarii diamarg. frigidi sinapizatus.*

Vel ℞. *pulv. electuarii diamarg. frigidi* ʒ. ij. *sinapizetur pullus columbinus per medium sectus regioni cordis applicandus.*

Interdum ea animalia sincipiti raso admoventur, pulvere cephalico conspersa, ad cerebrum corroborandum, v. g. gallina in Phrenitide.

CAPUT II.

De Fomento.

Fotus fit in variis partibus: sed frequentiùs in latere, ad dolores pleuriticos; in ventriculo, ad corroborandum; in hypochondriis, ad solvendas obstructiones.

Pro latere fiunt decocta ex simplicibus emollientibus, additis anodynis & resolventibus, quæ omnia dosi apozematis ferè præscribuntur, hac formula, ♃. &c. *fiat omnium decoctio, qua foveatur latus dolens calidè frequenter, cum vesica suilla hoc decocto semiplena.*

Pro ventriculo præscribuntur simplicia stomachica, dosi apozematis minori, quibus adduntur aromata vel cariophylli, nux moschata, spica nardi, satis magna dosi, nempe singulorum ʒ. ii. iii. vel ℥. ß. *fiat decoctio in æquis partibus aquæ fontis, & vini rubri adstringentis, sub finem additi.* Vel ubi magis adstringendum, loco aquæ fontis, aqua ferrata præscribenda.

Formula hujus talis est. ♃. &c. *fiat decoctio in æquis partibus*, &c. *qua foveatur regio ventriculi calidè, longè à pastu, duobus sacculis prædictis simplicibus semiplenis.*

Pro hypochondriis fiat decoctio ex simplicibus aperientibus, in dosi dicta, admistis quibusdam emollientibus, in æquis partibus aquæ fontis & vini albi, sub finem additi, dummodo calida intemperies non impediat.

Formula hujus talis est. ℞. &c. *fiat decoctio*, &c. *qua foveantur hypochondria calidè frequenter, cum filtris imbutis & expressis.* Si alterum tantùm hypochondrium laboret, præscribendum est, ut foveatur regio hepatis vel lienis, prout hæc vel illa pars fuerit affecta, admixtis in decoctione iis simplicibus, quæ partes illas peculiariter respiciunt.

CAPUT III.

De Balneo.

Balnea parari solent ad multas intentiones, scil. ad refrigerandum & humectandum, menses movendos, conceptum juvandum, & ad externos affectus, scabiem, & elephantiasin.

Componuntur ex radicibus tribus, quatuor, aut quinque, ad ℔. i. ℔. i. ß. herbis 5. 6. vel 7. singularum fasc. i. seminibus, ad ℔. ß. ad ℔. i. fructibus, à ℔. i. ad ℔. i. ß. floribus ad M. iii. vel iv.

Formula præscribendi est. ♃. &c. *Fiat decoctio pro balneo, quod ingrediatur tepidè, sine sudore, bis in die, per biduum aut triduum.*

CAPUT IV.

De Semicupio.

Semicupium nihil aliud est, quàm dimidium balneum, quo immergitur æger umbilico tenus.

Componitur ex iisdem balnei simplicibus dimidia tantum dosi, & sequenti formula præscribitur. ♃. &c. *Fiat decoctio pro semicupio, cui æger insideat à genibus usque ad umbilicum, manè & vesperi, longe à pastu per biduum aut triduum*, vel *urgente necessitate*, si ad dolores sedandos præscribatur.

CAPUT V.

De Oleis.

Olea rarissimè componuntur à Medicis, quia in officinis ad omnes ferè intentiones parata habentur. Si quis tamen olea componendi rationem desideret, ita progrediatur.

Præscribatur primò olei vel communis, vel officinalis, unius vel plurium, v. ℔. ß. simplicium pulverat. ℥. i. succi, vini, vel alterius liquoris, ad scopum facientis, ʒ. ij. vel iij. coquantur ad succorum consumptionem, fortiter exprimantur, fiatque oleum usui reservandum.

Si olea officinalia sola, (ut frequenter fit) præscribantur, sive à Medico seorsim componantur; talis erit formula. ♃. &c. *Misce, inungatur talis pars calide, vel tepide, admotis linteis tepidiusculis.*

Vel ♃. &c. *Misce, fiat embrocatio supra talem partem, admotis*, &c.

CAPUT VI.

De Linimentis.

Linimenta vulgò fiunt ex oleis officinalibus, cum axungiis, butyro, medullis, aut mucilaginibus, ea proportione, ut sit oleorum quantitas ad reliqua, dupla unde linimenti consistentia emergit, quæ est media inter oleum & unguentum.

Vel loco butyri, aut axungiarum, cera præscribitur ea quantitate, ut pro olei ℥. i. sit ceræ ʒ. i. Passim tamen ceræ quantitas non definitur, sed præscribitur in fine, ceræ q. s. Interdum pulveres admiscentur ad ʒ. ß. pro olei ℥. i.

Vel denique fit linimentum ex unguentis officinalibus cum oleis, dupla quantitate, additis etiam pulveribus si lubet, proportione dicta.

Quantitas linimenti præscribitur pro partis affectæ magnitudine, passim tamen ad ʒ. iv. vel vi.

Formula illius talis est. ℞. &c. *Fiat linimentum, quo illinatur pars affecta calide, admotis linteis calidiusculis.*

CAPUT VII.

De Unguentis.

Componuntur vulgò unguenta ex oleis, pulveribus & cera, ea proportione, ut pro olei ℥. i. sit pulveris ʒ. i. vel ʒ. i. ß. ceræ ʒ. ii. ut plurimùm tamen ceræ quantitas non definitur; sed dicitur q. s.

Quantitas totius massæ pro partis inungendæ magnitudine, & temporis diuturnitate præscribenda est, ad ℥. v. vi. vij. Formula verò talis est, ♃. &c. *Fiat unguentum, quo inungatur pars affecta.*

Frequenter etiam fiunt unguenta efficacissima ex oleis, ad ℥. iv. v. vel vi. pulveribus, ad ℥. ß. ʒ. vi. succis dimidia oleorum quantitate, vel majore: ita ut bulliant ad succorum consumptionem, addendo postea ceræ q. s. vel aliquando unguenti officinalis ad ℥. i. ß. q. s.

Hujus formula talis est. ℞. &c. *bulliant ad succorum consumptionem: expressione facta dissolve ceræ*, &c. *fiat unguentum*, &c. *Nota*, prædictis unguentis sæpissimè misceri pinguedines, medullas, butyrum, & mucilagines, loco olei: gummata verò, ut ammoniacum, bdellium, &c. ceræ locum obtinere.

Fiunt etiam unguenta ex unguentis officinalibus, ad ℥. ij. olei, eadem plus minùs quantitate: pulveribus, ad ʒ. ij. vel ceræ q. s.

Vel interdum unguentum officinale solum sine ulla additione præscribitur.

CAPUT

CAPUT VIII.

De Emplastris.

EMplastra vulgò componuntur ex oleo, pulveribus, & cera, aut iis quæ olei consistentiam ferè habent, ut sunt axungiæ, medullæ, butyrum, mucilagines; aut iis quæ ceræ naturam referunt, ut gummata, pix, resina.

Horum talis est proportio, ut pro olei ℥.j. sint pulveris ʒ.vj. ceræ ℥.i.ß. Quantitas totius massæ eadem, quæ unguenti.

Fiunt etiam emplastra ex emplastris officinalibus ad ℥.j. aut ℥.ß. pulveribus, ad ʒ.ß. vel ʒ.vj. oleo, ad ℥.j. cera, q.s. addendo terebinthinæ parum.

Vel ex solis emplastris officinalibus, quantitate Parti affectæ proportionata.

Formula præscribendi talis est, ℞. &c. *Fiat emplastrum quod extendatur super alutam, & parti applicetur.*

Nota, figuram emplastri in multis partibus designari ut in sincipite, ad formam literæ T. vel etiam ovalis figuræ: in ventriculi regione, in formam scuti: lienis, ad formam linguæ bovis: uteri, rotundum; renum, quadratum. In aliis partibus non definitur sed dicitur: *Fiat emplastrum magnitudinis debitæ.*

CAPUT IX.

De Cataplasmate.

CAtaplasma vulgò fit ex radicibus, foliis, seminibus, fructibus, dosi Fotus. Hæc decoquuntur in liquore idoneo, postea contunduntur, & trajiciuntur per setaceum addendo pulverum, vel farinarum ℥ ii. iij. vel iiij. oleorum, vel axungiarum ℥. iij vel iiij.

Hac autem formula præscribi solent, ♃. &c. *decoquantur omnia, pistentur in mortario marmoreo & per setaceum trajiciantur, addendo, &c. fiat cataplasma, applicetur parti affectæ.*

Sæpissimè post usum fomenti cataplasma admovetur, & ex illius residentia paratur, quando scilicet intentio est emoliendi, resolvendi, &c. hac formula, ♃. *Residentiam prædicti fomenti, contundatur in mortario, &c.*

Interdum fit ex fructibus sub cineribus coctis, ut in alvi fluxu & dysenteria, ex cydoniis coctis sub cineribus, N.iij. vel iiij. pro eorum magnitudine, vel certiùs ad ℔.j. ℔. j ß. contusis & trajectis, addendo pulveres adstringentes, dosi dicta, & tantillum vini rubri, si lubet.

Fit etiam in alvi fluxu ex crusta panis in vino macerata ad ℔.ß. aut quartar. iij cui adduntur pulveres roborantes & adstringentes ad ʒ. j. vel ij.

Vel ad dolorem sedandum in inflammationibus fit cataplasma *de mica panis*, vulgò dictum, ex mica panis albi, in lacte macerata ad ℔. ß. vitellis ovorum duobus, & croci ℈. j. nonnunquam olei rosacei q. s.

CAPUT X.

De Vesicatorio.

VEsicatorium duplex est: officinale, & magistrale.

In officinis habetur emplastrum vesicatorium, quod frequentissimè præscribitur à Medicis hac formula. ♃. *Massæ emplastri vesicatorii* ℥.i vel ℥. i. ß. *extendatur supra alutam, fiat emplastrum magnitudinis dimidiæ volæ manus, applicandum* posteriori parti cervicis, vel alteri parti, si opus videbitur.

Magistrale præscribi ur ex fermenti acrioris ℥. i. cantharidum pulveratarum ʒ. ij. cum aceto rosaceo, fiat cataplasma vesicatorium.

Interdum ad affectus oculorum vel dentium applicantur vesicatoria ponè aures, in formam Semilunæ, hac formula. ♃. *Massæ emplastri vesicatorii* ℥. i. *formentur duo emplastra ad formam semilunæ, applicanda pone utramque aurem.*

CAPUT XI.

De Sacculis.

SAcculi duabus potissimum intentionibus præscribi solent: vel scilicet ad humorem frigidum, crassum, & impactum in aliqua parte resolvendum, ut in capite frequenter per diætas sudorificas tales sacculi adhibentur, post assumptam sudorificam potionem, vel ad roborandum cor præsertim & ventriculum.

Resolventes sacculi fiunt ut plurimùm ex milio ad ℔.i. sale communi ad ℔. ß. seminibus discutientibus, aut anisi, fœniculi, fœnugræci, baccis lauri ad ℔. ß ℥. iij.

Illi autem hac formula præscribuntur: ℞. &c. *torrefiant in sartagine, sensim affundendo vini generosi, q. s. includantur duobus sacculis, qui vicissim applicentur, aqua vitæ priùs irrorati.*

Roborantes fiunt ex pulveribus radicum, lignorum, corticum & aromatum, ad ℥. ij. ℥ iij. ß. quibus aliquando pulvis cyprius aut violaceus adjungitur, ad ʒ. ß. item moschus, ambra, ad grana iiij. v. ℈ ß.

Hac autem formula præscribi solent, ♃. &c. *Fiat omnium pulvis, qui excipiatur cotone moschato, & cum panno serico rubro interpuncto fiat sacculus, qui collo appensus gestetur supra regionem cordis, stomachi.*

CAPUT XII.

De Cucupha.

SAcculos roborantes æmulatur cucupha, cerebro roborando & calefaciendo dicata.

Fit ex cephalicis magis odoratis radicibus ad ℥ i. foliis ad M. ij. vel iij. floribus ad P. ij vel iij. aromatis ad ʒ. ß. quibus addi possunt pulvis violaceus & cyprius, ad ʒ. ß. storax benzoinum ad ʒ.i. vel ij. moschatus ad ℈..

Formula autem talis est, ♃ &c. *Fiat pulvis, qui excipiatur cotone moschato, & cum panno sericeo interpuncto fiat cucupha, supra caput gestanda vel pileo assuenda.*

Interdum duæ præscribuntur cucuphæ, una interdiu, altera de nocte gestanda. Et tunc pulveris quantitas est duplicanda, atque ita præscribuntur: *Fiant duæ cucuphæ quarum unam pileo assuat, alteram de nocte gestet.*

CAPUT XIII.

De Frontali.

ADmovetur frequenter frontale, ad capitis dolorem sedandum, & somnum conciliandum, ex seminibus quatuor frigid. major. lactuc. & papav. albi, ad ʒ.ß. aut ʒ.vii. floribus rosar. violar. & nymphææ ad p.iij. adduntur sæpè ad robur grana chermes, ad ʒ. ß. vel pulvis trium santalor. ad ʒ. i. interdum florum chamom. & meliloti ana p. ß. qui dolorem sedant, nec valdè calefaciunt.

Formula horum talis est: ℞. &c. *Fiat omnium pulvis crassior, qui includatur duobus pannis lineis, & vapore aceti irroratus fronti applicetur hora somni.*

Fit etiam frontale forma humida, quod ad oxyrrhodini naturam accedit, & intentiùs refrigerat, ac somnum conciliat in phrenitide & febribus ardentibus, aut diuturnis vigiliis.

Componitur ex unguento populeone ad ℥. i. oleo rosaceo ad ℥ ß. parte dimidia albuminis unius ovi, addendo parum aceti rosacei, hac formula, ℞. &c. *agitentur omnia simul, excipiantur stuppis cannabinis, ac fronti applicentur duobus linteis inclusa.*

Aliquando adduntur conservæ rosarum, violarum, &c. ad ℥. ß. aut ʒ. vi.

FINIS TOMI PRIMI.

PRAXEOS

PRAXEOS MEDICÆ LIBER PRIMUS.

DE AFFECTIBUS CAPITIS.

PRÆFATIO.

IN capitis affectuum ſerie illos tantùm comprehendimus, qui cerebri ſubſtantiam aut meninges occupant. Licèt enim oculi, aures lingua, dentes, gingivæ, fauces, & columella, capitis conſtitutionem ingrediantur: earum tamen partium affectus, clarioris doctrinæ gratia, ſeparatis libris exponere viſum eſt, & cerebri ac meningum morbos, capitis affectuum nomine, per excellentiam inſignire. Illi autem affectus ex cerebri actionum læſionibus erunt deſumendi, quæ quidem actiones ſenſum & motum reſpiciunt; tum etiam actiones naturales, quæ ad illius nutritionem ſpectant. Senſus verò dividuntur in internos, & externos. Interni principes actiones comprehendunt; imaginationem, ratiocinationem, & memoriam; tum etiam ſomnum & vigiliam. Ad quarum functionum ſymptomata referuntur phrenitis, mania, melancholia, coma, lethargus, carus, apoplexia, catochus, & coma vigil. Senſus verò externi quinque vulgò ſtatuuntur: viſus, auditus, olfactus, guſtus, & tactus. Quia tamen quatuor prioribus partes peculiares, tanquam propria eorum organa, deſtinatæ ſunt, quæ varios patiuntur morbos, in propriis libris explicandos; ideo in hoc libro ſymptomata tantùm exponemus, quæ ſenſum tactus reſpiciunt; quandoquidem illa à cerebro affecto, vel illius membranis immediatè procedunt: & vel paralyſin in ſenſu tactus abolito, aut imminuto; vel dolorem capitis in depravato reſpiciunt. Motus autem voluntarii læſiones reperiuntur in convulſione, epilepſia, paralyſi, apoplexia, vertigine, tremore. Denique affectus, ad actiones cerebri naturales ſpectantes, vel in intemperie conſiſtunt, vel in excretorum vitio, quo catarrhus generatur. Nos omnes illos affectus ad propria capita reducimus, eo tamen ordine, qui ad therapeiam inſtituendam magis conveniens eſt. Atque ita primùm frigidam cerebri intemperiem, mox omnes affectus, qui ab illa oriuntur, ſubjungimus, quia eorum curationis fundamentum ab illius curatione deſumi debet: Poſtmodùm verò affectus à calida intemperie, & calidis humoribus oriundos exponimus. Quæ omnia in ſingulorum capitum perluſtratione clariùs apparebunt.

CAPUT PRIMUM.

De Frigida Cerebri Intemperie.

OMnes intemperies vulgò dividuntur in pathologia in ſimplices & compoſitas, materiales & immateriales. Simplices rarò inveniuntur, tum etiam immateriales; nec niſi à cauſis procatarcticis producitur: & vel ſponte, vel leviſſimis remediis evaneſcunt. Materiales verò, omnes capitis affectus producunt: illarum ideò tractationi ſedulò incumbendum eſt; quod tamen ſeorſim pauciſſimi auctores præſtiterunt, propterea quod in expoſitione affectuum, qui ab illis intemperiebus producuntur, earum etiam explicatio ſufficienter proponatur. Nos itaque eorum veſtigiis inhærentes, calidæ cerebri intemperiei, tùm etiam humidæ & ſiccæ theoriam, ad affectuum, qui ab iis producuntur, tractationes, remittimus. Sed quia maximus capitis affectuum numerus à frigida & pituitoſa cerebri intemperie dependet; operæ pretium cenſuimus, illius theoriam in hujus tractationis limine ſeorſim proponere, ut poſtmodum illius curatio ſit veluti baſis curationum omnium, quæ dictis affectibus erunt adſcribendæ, & remedia, quæ eorum cauſæ debebuntur, ex hoc capite depromi valeant: atque ita inanis eorum repetitio, (qua omnes propemodum practicæ Medicinæ ſcriptores laborare ſolent, & inde ſua volumina inutiliter augere, artemque difficiliorem, ac magis tyronibus laborioſam atque tædioſam reddere,) à nobis evitetur.

Frigida igitur cerebri intemperies compoſita, & cum materia conjuncta, utplurimum pituitoſa eſt: quia cerebrum eſt metropolis pituitæ, & frigiditas diu durans ſibi accerſit humiditatem. Quamvis enim interdum humori melancholico copulata ſit, rarò tamen ille humor in cerebro gignitur, quemadmodum pituita, ſed in hypochondriis utplurimum cumulatur, & ad cerebrum tranſmittitur, in eoque graviſſima ſymptomata producit.

Cauſæ frigidæ ac pituitoſæ cerebri intemperaturæ ſunt alimenta frigida & humida, quæ facilè in pituitam abeunt, tum etiam, dum coquuntur. Ventriculum & hepar refrigerando, faciunt ut multam pituitam producant, quæ poſtmodum magna copia ad cerebrum tranſmittitur.

Nimia alimentorum, non ſolùm frigidorum, ſed etiam laudabilium quantitas: quæ calorem nativum obruit, & cruditates gignit.

Cibi aſſumpti ſtatim à ſomno, vel ante ſomnum, vel antequam priores ſint concocti: ex iis enim cruditates plurimæ oriuntur, quæ materiam pituitoſam cerebro ſuppeditant.

Omiſſa naturalis conſuetudo pituitam evacuandi per vomitum, aut ſeceſſum, vel artificialis per medicamenta purgantia, diuretica, ſudorifica, vel frequentes exercitationes.

Ortus ex parentibus frigida cerebri intemperie laborantibus.

Ætas ſenilis, quæ propter caloris inopiam multam generat pituitam, tum quoque puerilis, propter ingluviem & incautam victus rationem.

Regio frigida & humida: quales ſunt, quæ ſtagnis paludibus, aut majoribus fluminibus ſût vicinæ, ac boreæ, nivibus, imbribuſque expoſitæ, & quæ ſunt magis ſeptentrionales.

Somni longi, & præſertim à cibo.

Vita ſedentaria, otioſa, ſine curis, ſtudio, mœrore, aut cum his valdè excedentibus, quia calorem nativum diſſipando, præcipuè in cerebro, illud refrigerant.

Ad has cauſas etiam referri poteſt hepar calidum & humidum, quod multos vapores tranſmittit ad cerebrum,

rebrum, qui in eo concreſcunt, & in materiam pituitoſam abeunt.

Signa frigidæ intemperaturæ cerebri deſumuntur tum à cauſis ſupra propoſitis, quarum præſentia intemperiei hujus magnam conjecturam faciet, tum præcipuè ab effectibus, qui ut ſigillatim examinari queant, à ſuis fontibus illos mutuabimur, nempè ab actionibus, paſſionibus, excrementis, & habitu corporis.

Actiones animales, frigidam cerebri intemperiem indicantes, ſunt mens torpida & hebes, ingenium tardum & obtuſum, infelix memoria; maxima ad ſomnum propenſio, & somni longiores ac profundiores, niſi catarrhus, dolor capitis, aut animi pathemata obſtiterint.

Inſomnia frigoris, aquarum nempe, pluviarum, nivium, fluminum, ſtagnorum, marium, & rerum albarum.

Senſuum omnium inertia & hebetudo.

Motus tarditas, ſed in eo duratio, qua ſpiritus craſſiores minùs diſſolvuntur.

Paſſiones frigidam cerebri intemperiem indicantes, ſunt morbi frigidi, ut paralyſis, lethargus, catarrhus & alii quamplurimi: quibus ſi æger antea obnoxius fuerit, eum hac intemperie laborare conjiciendum eſt.

Idipſum confirmabit, ſi æger cœlo ſereno, & in calida & ſicca aëris conſtitutione melius habeat: in frigida verò & humida, hyemali nempe, pluvioſa & auſtrina, pejus.

Excrementa pituitoſa, per os & nares frequenter & copioſè rejecta, manifeſtiſſimè humoris pituitoſi redundantiam in cerebro oſtendunt.

Ex habitu corporis deſumuntur ſigna tam generalia, quàm ſpecialia hujus intemperiei.

Generalia ex toto habitu corporis deſumuntur. Si enim totus corporis habitus frigidus ſit & humidus, cerebrum procul dubio, omnium corporis partium frigidiſſimum & humidiſſimum, tale futurum eſt.

Cutis ergò ad tactum frigida, mollis, lævis & alba, totius corporis habitus mollis & obeſus, non autem carnoſus, & venarum anguſtia, frigidam temperiem ſignificant.

Signa ſpecialia, frigidam cerebri temperiem indicantia, in capite conſiderantur, ut ſunt faciei pallor, venarum carentia in oculis: capilli molles, læves, ac tenues ab initio, tardè orientes, deinde rufi ac minimè criſpi, ac tota vitâ ſine calvitie perſeverantes; à frigore externo capitis facilis læſio, à calefacientibus juvamentum.

Quod ad prognoſin attinet, hæc intemperies curatu difficilis eſt, ſæpe graviſſimos capitis affectus producit. Quæ à longo tempore contracta eſt, difficilius curatur; quæ à nativitate nunquam; tum etiam quæ eſt hæreditaria, & quæ in corpore ſenſile reperitur, ſi per longum tempus illud obſederit. Tempus hybernum huic curationi idoneum non eſt, æſtate verò meliùs curatio ſuccedit.

Curatio duabus indicationibus perficitur, nimirū pituitæ redundantis evacuatione, & ipſius intēperiei per contraria correctione. Quibus indicationibus debet ſatisfieri triplici inſtrumento, diætetico, chirurgico, & pharmaceutico.

Diæta calefaciens & exſiccans inſtituenda eſt. Ac primùm eligatur aër purus, ad calidum & ſiccum vergens, qui tamen in caliditate non multùm excedat; humores enim in capite contentos fundere ac liquare poſſet, ſicque catarrhos, alioſque affectus producere; quod ſæpe contingit iis, qui ſub Solis radiis morantur, vel caput ad ignē calefaciunt. In ſiccitate verò non poteſt nimium excedere modò in activis qualitatibus ſit temperatus; ad calidum magis tamen, quàm ad frigidum deflectat. Cubiculum, in quo æger degere conſuevit, non anguſtum ſit, nec depreſſum, nec humeſcens, aut aliquo ſitu obductum; ſed pervium & perflatum, ſiccioribus ventis expoſitum. Temporibus humidis, nebuloſis, ac frigidis, alterari interdùm poterit aër cubiculi herbis calidis ac odoratis, pavimento ſtratis: ut ſalviâ, majoranâ, lavendulâ, roremarino, thymo, ſerpillo, vel etiam iiſdem in ignem conjectis, aut etiam lignis ſiccioribus accenſis, ac præcipuè Juniperino. Ignis autem ſit luculentus, qui aërem conclavis ſufficienter exſiccet. Suffitus in ædibus excitati, niſi admodum graves ſint, ſiccando abſumendoque humiditatem, non parum conferre poſſunt. In eorum tamen uſu cautio magna adhibenda eſt, tum ut moderatiſſimi excitentur. Si enim nimii ſunt, quoſcunque homines offendunt, & humores fundendo, graves catarrhos excitant. Tum etiam, ut patientis conſtitutio advertatur: nonnullorum enim capita tam facilè replētur, & à ſuffitibus alterantur, ut quilibet odor capitis dolorem indicat: Suffitus temperatus & utilis parabitur ex ſuccino puriore, cujus tenuia ramenta carbonibus erunt injicienda. Minus gravis eſt, & optimè ſiccat roboratque, cerebrū ſuffitus ex Indico ſuccino, quod *gummi animæ* nominatur, vel magis cōpoſitus ita præſcribi poterit.

♃. Ligni aloës & benzoini, ana ʒ. ii. ſtyracis calamitæ ʒ.i.ß. thuris & ſandaracæ, an. ℈.ii. gumi animæ & caryoph. an. ʒ. ß. Fiat pulvis craſſior, ſupra prunas injiciendus.

Vitetur aër auſtrinus & pluvioſus, tum quoque nocturnus & imprimis caput non exponatur radiis lunaribus, qui cerebro mirum in modum ſunt infenſi. Vitandus eſt, quoque aër valdè frigidus & aquilonaris: præcipuè quando ſubitò ad eum ab auſtrino fit mutatio. Is enim cerebrum, humidis excrementis refertum, non minùs quàm manu comprehenſam madentem ſpongiam, exprimit, & in partes ſubjectas deturbat.

Secundò alimentorum ratio maximè adhibenda eſt: quandoquidem (ut docet Hipp. *lib. de natura humana*) morbi fiunt partim à victu, partim à ſpiritu cujus attractione vivimus. Itaque cibi ſint boni ſucci, facilis coctionis, nec frigidi, nec excrementitii. Atque adeò in frequenti uſu erunt carnes vervecinæ, hœdinæ, vitulinæ. Has verò præcedunt pulli columbini, gallinacei, capones, gallinæ, perdices, turdi, omne genus avicularum montanarum, & ovorum recentium vitelli, prædictæ carnes magis aſſæ, quàm elixæ uſurpentur. Vitentur autem carnes duræ & concoctu difficiles, ut bovinæ, porcinæ, cervinæ, leporinæ, anſerum, anatum, aliarumque avium aquatilium. Ad hoc genus referuntur capita, inteſtina, extrema, & interanea animalium. Piſcium uſus ſit rariſſimus, iique eligendi, qui carnem habent ſolidam friabilem; in rivis rapidè fluentibus, aut juxta ſaxa viventes, ſaxatiles ideò dicti, in vino præcipuè decocti, addendo acetum, butyrum, & aromata, quorum uſus etiam in aliis cibis concedendus eſt, niſi calida hepatis intemperies contra indicet. Ex his præcipuè ſunt nux moſch. macis, caryophylli, cinamomum. Herbarum refrigerantium & humectantium, ut lactucæ, portulacæ, ſpinachiæ, nullus aut rariſſimus ſit uſus. Æſtivo tamen tempore earum, quæ mediocriter refrigerando ſiccare aliquantulum, & membris robur addere maſſæque ſanguinis, quo minùs evaporet, firmitudinem qualemcunque conciliare valeant, mediocris uſus concedi poteſt. Tales ſunt endivia, cichorium, acetoſa, quæ tamē coctæ, non crudæ uſurpandæ ſunt. Conveniunt autem radices petroſelini, dauci, apii & paſtinacæ; folia menthæ, hyſſopi, naſturtii. Vitanda quoque omnia quæ facilè caput tentant, illudque replent. Ea verò duorum ſunt generū. Unum eorum, quæ acrimoniâ ſua humores fundunt, ut cepæ, allium, ſinapi, eruca, raphanus. Alterum eorum, quas craſſis vaporibus caput replere ſolent, ut lac & lacticinia omnia, & legumina. Ex quibus tamen minùs nocent cicera rubra, propter eximiam aperiendi & detergendi vim, quâ prædita ſunt. Ideò concedentur præcipuè juſcula eorum. Fructus omnes recentes, & præcipuè fugaces, multa aquea humiditate præditi, ut frequens cruditatum materia, vitandi. In bellariis fructus ſicciores uſurpari poterunt, ut paſſulæ, amygdalæ, nuclei pinei, dactyli, & ſimiles, quorum tamen uſus parcus eſſe debet, quia majori ex parte difficilè concoquuntur. Pyra cocta ſaccharo contecta, vel conditura corticis citri, limonis, aurantii, in fine menſæ uſurpari poterunt. Sed multò utilis erit pulveris digeſtivi cochlear unum ſumere poſt paſtum, cujus vapor aromaticus, & cerebro amicus, cum alimentorū vaporibus ſurſum elevatur, ſicque cerebrū roborat & exſiccat. Parabitur ex coriandro, fœniculo, aniſo, cinamomo, nuce moſchata, cum dupla quantitate ſacchari roſacei. Panis ex optima tritici farina conflatus, ſit bene coctus & fermentatus, cui etiam aliquid ſalis & aniſi aut carvi utiliter addi poterit. In majori intemperie biſcoctus erit utilior. Potus ſit vinum tenue, ac oligophorum, quod caput vaporibus non replet.

replet, & aqua multa dilutum. Tum etiam valde confert, per horam ante pastum, vinum aquæ miscere, ut illius vapores infringantur; nec non coriandri tantillum in aqua decoquere, quo vis roborandi cerebrum & ventriculum ipsi conciliabitur. In graviori affectu, si vinum etiam cum prædictis cautionibus usurpatum, suspectum esse videatur, illius loco hydromel tenue subrogari poterit. Hoc autem in omni cibatione semper observandum, ut cibi moderata quantitate sumantur, & cœna sit levior prandio. Sobrietas, ut in omnium morborum curatione & præcautione magni momenti est, sic præcipuè in omnibus capitis affectibus maximè commendatur. A plurimo enim ingesto alimento caput vaporibus & humoribus repletur, & contra ab ejusdem penuriâ plurimùm inanitur.

Tertiò, corporis exercitatio moderata esse debet, & singulis diebus, quantum fieri poterit, continuari. Otium enim, & quies corporis nimia, calorem nativum debilitant, ac torpidum reddunt, ita ut coctiones suas non ritè peragat, & corpus excrementis repleat. Contra verò motus & exercitatio calorem nativum suscitant, concoctiones adjuvant, excrementa discutiunt, spiritus purificant & exhilarant. Debet autem fieri exercitatio ante singulos pastus: & utilius est, à pastu per aliquot horas quiescere, aut saltem non valdè concitato motu corpus movere.

Quartò in somno & vigilia modus adhibendus est. Ut enim somno mediocri reficiuntur vires: ita longiore torpescit corpus, refrigeratur, & oneratur excrementitiis humoribus, præcipuè verò cerebrum. Nimia verò vigilia corpus extenuat, spiritus absumit, & quod in corpore sanum est, depascitur. Somnus itaque longior non sit: is tamen metiendus pro consuetudine, & rebus incidentibus. Vulgò septem horis determinatur. Quod spatium produci vel abbreviari potest, præ ægrotantis ætate vel consuetudine. Si in alterutro peccetur, præstat in vigilia immodica, quàm in superfluo somno delinquere. Non statim à cœna somno indulgendum est, sed duabus saltem horis interjectis, in quibus levis deambulatio prodest. Capite altiore & in alterutrum latus dormiendum. Supinus decubitus improbatur.

Quintò, omnium corporis partium excrementa suis temporibus sunt evacuanda: cerebri potissimum. Atque adeò quotidiè manè screando è palato, emungendo è naribus, pectinando, & linteo aspero vel spongia caput confricando, è futuris cerebri superfluitates evocandæ. Alvus libera & mollis servanda est: & si sponte non obediat, glande vel enemate sollicitanda, vel etiam interdùm levia medicamenta purgantia per os exhibenda, v. g. pilulæ Francof. aut Marocost. ad ℈.ß. Non solum enim alvi excrementa istis auxiliis evocantur; sed etiam paulatim & successivè revellitur aliquid à capite: aut saltem retinetur, derivaturque, quod eò, tanquam ad partem imbecilliorem, amandabatur.

Denique animi affectuum maxima ratio habenda est: utpotè à quibus corpus nostrum mirum in modum alteratur, & de sede sua dejicitur. Inter cæteros maximè cavendæ sunt tristitia & ira. Illa calorem nativum imminuit, & spiritus conterit; unde concoctiones infeliciter obeuntur, & multus fit excrementorum proventus: hæc verò magnam sanguinis ebullitionem, & spirituum agitationem efficit; unde humores funduntur, liquantur, commoventur, & si quæ pituitosa excrementa in cerebro fuerint, affatim in partes debiles infirmasque præcipitantur, quæ gravissimos affectus parere consueverunt.

Reliqua duo instrumenta medica, nempe chirurgia & pharmacia, hujus affectus curationi in sequentem modum aptari poterunt.

Generalis evacuatio, in omnibus ferè morbis humoralibus fieri solet venæ sectione & purgatione.

Sanguinis evacuatio ratione pituitæ consentanea non est. Si tamen in reliquo corpore sanguinis abundet, hepar sit calidius, ætas florens aut consistens, eum detrahere convenit. Sic enim vaporum ad caput effumatio impeditur, & superfluum alimentum demitur, ut natura postea, quidquid crudum & pituitosum in sanguine est, faciliùs concoquat; & purgantia medicamenta tutiùs postea usurpari valeant.

At verò, nisi plethora vehementer urgeat, melius erit venæ sectioni præmittere potionem phlegmagogam, bolum, pilulas aut pulverem. Quorum formulæ tales esse poterunt.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. sem. anisi & caryophyll. ana ʒ.ß. fol. menthæ & betonicæ, ana M.ß. summitatum thym. P.ß. Coquantur ad ℥.iiii. Incolat. infunde agarici recenter trochiscati ℈.ii. cinamomi ℈. ß. In expresso dissolve diaphœn. ʒ.iii. syrupi rosat. ℥. i. Fiat potio, quæ detur cum regimine. Vel

℞. Catholici duplicati, & diaphœn. ana ℥.ß. Cum saccharo fiat bolus. Cui potest etiam addi electuar. diacarth. ad ʒ. i. vel iii. detrahendo partem diaphœn. tum etiam catholicum pro arbitrio detrahi, & bolus ex diacarthamo & diaphœnico componi poterit. Vel

℞. Massæ pilular. cochiar. min. ℈. ii. Malaxentur cum aqua betonicæ. Formentur pilulæ x. vel xi. deauratæ, quas capiat summo mane, præcedente levi cœna.

Pilulæ de agarico, & cochiæ majores, huic etiam usui accommodari poterunt. Vel

℞. Sennæ mundat. turbith. hermodactyl. ana ℈.i. diagrydii gr. v. caryophyll. n. i. Fiat pulvis, qui detur cum jusculo.

Post venæ sectionem, si quidem necessaria fuerit; aut eâ omissâ, si minùs utilis videatur, statim ad humoris præparationem & purgationem veniendum est, quod fiet apozemate sequenti.

℞. Rad. cyperi, ireos Florent. angelicæ, zedoariæ, & enulæ campanæ. ana ℥.i. fol. beton. majoran. melissæ, pulegii, origani, calamenthi, ana M.i. summitatum thymi & salviæ, ana M. ß. sem. anisi, seseleos, & fœniculi, ana ʒ.iii. liquiritiæ rasæ, & passularum mundat. ana ℥.i. sennæ mundatæ, aquâ vitæ irroratæ ℥. ii· sem. carthami contusi, & polypod. querc. recentis, ana ℥.i. agarici recenter trochiscathi, turbith. hermodactyl. ana ʒ.iii. zingiberis & caryoph. ana ʒ. i. flor. stœchados, anthos. salviæ, & lavendulæ, ana P. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissolve sacchari albi ℥. iv. Fiat apozema, clarif. & aromatizata ʒ. ii. cinam. electi pro iv. dosibus matutinis.

In prima & ult. dosi dissolve electuarii diacarthami vel diaphœnici ʒ. iii. Capiat cum regimine.

Vel si nihil addatur ultimæ dosi, postridie illius pilulæ purgantes exhiberi poterunt, quales supra descriptæ sunt.

Post purgationem, ut cerebrum alteretur & roboretur, & purgantium noxa corrigatur, capiat æger bolū sequentem.

℞. Theriacæ veter. ʒ.i. conservæ anthos & rosarum, ana ℈.ii. Cum saccharo fiat bolus, quem capiat manè duabus horis ante pastum, superhausto vini diluti momento.

Quia verò malum hoc sæpe pertinax est, & generosis etiam remediis non semper cedit, ad potentiora præsidia confugere necesse est. Ac primùm, corpore purgato, diæta sudorifica instituenda est, quæ cerebrum & totum corpus calefacit & exsiccat, crudos humores concoquit, crassos attenuat, viscidos incidit, lentos abstergit, & quidquid aquosum est, per urinam educit ac per sudores aut insensibilem transpirationem discutit. Ad quæ omnia multùm etiam facit tenuior illa victus ratio, quæ tempore diætæ adhiberi solet.

Illa autem diæta componi poterit vel ex decocto guaiaci, solius, vel addendo lignum sassaffras, aut radicem salsæparillæ, aut etiam cephalica specifica, prout videbitur Medico prudenti, varias corporum dispositiones, variaque temperamenta sedulò contemplanti. Quorum etiam respectu longiorem aut breviorem illius usum imperat, v. g. per xv. xx. vel xxx. dierum spatium.

Decoctum verò sudorificum in hunc aut similem modum componi poterit.

℞. Rasuræ ligni guaiaci & radix salsæparillæ, ana ℥.ii. Infundatur per 24. horas in ℔ iv. aquæ fontis, supra cineres calidos. Bulliant lento igne: & sine fumo, ad mediæ partis consumptionem. Colentur per manicam Hippocratis. Colatura servetur in vase vitreo, de qua capiat ℔ ß. calidè mane, corpus tegendo plus solito, ut excitentur sudores.

℞. Radic.

♃ Radic. salsæ parillæ ℥.ii. Infundantur per horas xii. in ℔. xii. aquæ fontis. Bulliant ad quartæ partis consumptionem. Colentur per manicam Hippocratis, addendo coriandri & liquiritiæ, vel sacchari & cinamomi, quantum satis ad saporis gratiam. Fiat bochetum, quo utatur pro potu ordinario, toto diætæ tempore, utendo interea pane biscocto & anisato, carnibus assis, & non elixis, amygdalis torrefactis, passulis, nucleis pineis, prunis cum saccharo coctis, & similibus.

In usu decocti sudorifici hoc perpetuo observandum est, ut semel in septimana purgans aliquod medicamentum propinetur, omissa eâ die potione sudorifica. Quandoquidem per sudores tenuior humorum portio tantùm educitur, remanente crassiore, quæ per alvum expurganda est. Præterea, quia ut plurimum in usu diætæ alvus constringitur, clyster tertio aut quarto quoque die injiciendus.

Si adhuc pluribus machinis morbus iste oppugnandus videatur, durante diætâ, sacculi sequentes capiti admoveri poterunt.

♃. Sem. anisi., fœniculi, baccarum lauri contus. ana ℨ. iii. milii ℔.i. salis communis ℔.ß. Torreſiant omnia in sartagine, sensim affundendo vini generosi quantum satis. Iisque impleantur duo sacculi, qui applicentur sincipiti raso, calidè, per vices, post assumptam potionem sudorificam.

Deterso sudore, emplastrum caput roborans capiti admoveatur, in sequentem modum compositum.

♃. Succini pellucidi, thuris, mastiches, ana ℨ. i. ß. galbani, opopanacis, ana ℈. i. visci quercini ℨ. ii. sem. pœoniæ maris ℨ. ß. olei nucis moschat. q. s. Fiat ex omnibus massa emplastri, quæ extendatur super alutam in formam ovalem, & applicetur sincipiti raso, post detersum sudorem.

Vel admoveri potest emplastrum caput roborans, quod in officinis Monspel. Pharmacopœorum habetur, licet in dispensatoriis non reperiatur; cujus descriptio talis est.

♃. Storacis, benzoini, ladani, ana ℨ.iv. radic. pœoniæ, ireos Flor. visci quercini, mastiches ana ℥. i. styracis liquid. q. s. Fiat emplastri massa de cujus ℥.i. fiat emplastrum ovalis figuræ, applicandum suturæ coronali

Si verò emplastrum magis attrahens & resolvens habere cupias, quod epispasticum vulgò nominatur, in hunc modum parari poterit.

♃. Massæ emplastri de mucilag. ℥. ii. rad. ireos florent. hermodact. pyrethri, sem. staphisagriæ, cubebarum, stercoris columbini, & sem. sinapi, ana ℥.i. nucis moschat. caryophyl. cinam. piperis longi & nigri, ana ℈.ß. styracis liquidæ q. s. Fiat massa emplastri, cujus portio extendatur super alutam in formam ovalem, & sincipiti applicetur.

Post universales evacuationes, particulares etiam commodè usurpari poterunt: quæ fiunt per errhina, sternutatoria, & apophlegmatismos quorum formulæ in hunc modum componi poterunt.

♃. Fol. majoranæ, salviæ, & betonicæ, ana M. i. Terantur in mortario marmoreo, sensim affundendo aquæ betonicæ & vini albi, ana ℥. ii. Exprimatur succus & fiat errhinum, quod paulò acrius efficietur, si radic. ireos ℥.ß. prædictis adjiciatur.

Usus hodie invaluit, folia nicotianæ sicca & digitis contrita in nares immittere, vel pulverem eorum naribus attrahere, sicque parata facilè errhinum habetur, quo magna humoris copia è cerebro elicitur.

Sternutatoria verò sic parari poterunt.

♃. Fol. majoranæ, salviæ, & rorismarini siccorum, ana ℨ.ß. radic. pyrethri & hellebori albi; ana ℈.i. moschi grana iii. Fiat pulvis, qui pennæ tubulo suffletur in nares. Vel

♃. Radic. zinziberis & ireos Florent. ana ℈. i. castorei ℈. ß. euphorbii gr. vi. Fiat sternutatorium. Præstantissimum sternutatorium fit ex helleboro nigro, cum parte æquali sacchari canti in subtilissimum pulverem redacti. Quod etiam ad catarrhi curationem plurimùm confert.

Apophlegmatismi componuntur in formam masticatorii, vel gargarismatis. Masticatorium ita parari poterit.

♃. Rad. pyrethri ℨ. ii. sem. sinapi, staphisagriæ, ana ℨ. i. Excipiantur cerâ albâ, & formentur globuli, quorum unus masticetur, prono capite mane continuò spuendo.

In vulgari usu habetur radix ireos Florentinæ masticata, quæ in levioribus affectibus potest sufficere. Mitior adhuc est mastiche sola, quæ humorem attrahit ad os citra illius calefactionem: quod reliqua præstant.

Gargarisma verò in hunc modum erit præscribendum.

Sem. staphis. ℥. ß. sem. sinapi ℨ. iii. rad. pyrethri ℨ. i. Coquantur in hydromelite ad ℥. vi. in quibus dissolve oxime. scyllit. ℥. ii. Fiat gargarisma.

In usu tamen horum remediorum hoc observandum est, eam evacuationem, quæ per palatum fit, esse commodiorem, quandoquidem illa à natura cerebri expurgationi simpliciter destinata est. At nasus odoratus & respirationis gratia factus est, eoque natura abutitur, quando humores in cerebro majori copia redundantes, per hanc viam expurgat. Præterea per palatum via securior est, neque eâ excretione tantopere cerebrum concutitur, quemadmodum illa, quæ fit per nares. Attamen errhina humores potentiùs educunt, quia non solùm medicamenti qualitas, aut vapor, ut in apophlegmatismis; sed & ipsa ejus substantia cerebrum stimulat.

Observandum etiam, errhinorum usum esse suspectum dum oculi sunt affecti, vel nares ulceribus obnoxiæ, vel æger in hæmorrhagiam facilè incidit, aut etiam vertiginem, quam sternutatoria in primis excitare valent, cerebrum vehementiùs concutiendo.

Errhina liquida in nares ex vola manus attrahuntur vel supino corpore naribus infunduntur: ore tamen priùs aqua vel vino repleto, ne liquor per palatum in os influat, quanquam quod sic influit, etiam humores efficaciter per fauces educit.

Apophlegmatismi cautè usurpandi sunt iis, qui fluxioni in pectus, & tabi sunt obnoxii.

Ad particularem etiam capitis evacuationem utiliter adhibentur vesicatoria posteriori parti cervicis, in formam emplastri quod à Pharmacopæis Monspeliensibus compositum habetur, licèt in ordinariis dispensatoriis non habeatur. Illius autem formula talis est.

♃. Galbani, ammoniac. ana ℥.v. pulveris cantharid. ℔. l. ß. sinapi, piperis ana ℔. ß. viridis æris, pyrethri, an. ℥. ii. ß. euphorbii ℥.i. ß. ceræ ℔. i. picis, resinæ terebinth. ana quartaria iii. olei parum. Fiat massa emplastri, cujus ℨ. i. vel ii. extenduntur super alutam, & posteriori parti cervicis admovetur.

Exterius capiti admoventur pulveres & cucufæ, quibus cerebrum roboratur, ejusque calor intenditur, ac humoris reliquiæ discutiuntur.

♃. Pulveris ireos Florent. ℔. ß. storacis & benzoini, ana ℔. ii. Fiat pulvis tenuissimus capillis inspergendus in lecti introitu, & manè pectine decutiendus.

Hic pulvis est odore gratissimus, cerebrum roborat, & capillos valde exsiccat, ita ut delicatioribus in usum revocari valeat. Si tamen illius efficaciam intendere volueris, caryophyllos, nucem moschatam, & cinamomum addere licebit.

♃. Flor. stœchados, anthos, & rosar. rub. ana P. ß. betonicæ siccæ ℈. ii. sem. coriandri, ligni rhodii, thuris, mastiches, nucis moschatæ, ireos Flor. ana ℈. i. benzoini, vernicis, macis & caryophyl. ana ℈. ß. (ii) Fiat omnium pulvis, qui excipiatur rasura scarlatæ, vel cotone moschato, & cum panno serico rubro fiat cucufa interpuncta, pileo assuenda, vel in formam calantinæ perpetuò gestanda.

Sequenti etiam suffumigio caput nō parū exsiccari poterit.

♃. Ligni aloës, thuris, mastiches, succini pellucidi; santali citrini, rosar. rubr. & fol. betonicæ siccorum, ana ℨ. i. cinamomi, macis, caryophyl. styracis calamitæ, ana ℈.i. Fiat ex omnibus pulvis crassior, aspergatur super prunas, & fumum hauriat mane, jejuno stomacho, ore & naribus apertis, capite linteo circumvoluto, ne fumus tam facilè exhalet, eoque utatur bis aut ter in septimana.

Vel si à suffumigio dolor capitis excitetur, eo saltem suffumigentur singulis noctibus operimenta capitis. In quem usum potest etiam præscribi sequens paratu faciliùs.

♃. Thuris, mastiches, styracis calamitæ, benzoini, & sandaracæ, ana ℥. ß. macis caryoph. ana ℨ. ii. Fiat pulvis crassior pro suffitu.

Quia verò hujusmodi intemperies contumacissima est, novumque pituitæ proventum, etiam post universales & particulares evacuationes, solet efficere, usualia etiam remedia præscribenda sunt; quibus per intervalla humor educatur, & in cerebro melior illa dispositio, quæ prædictis remediis inducta est, diutiùs conservetur. In hunc finem syrupus magistralis componi poterit, ex materia, in apozematis suprà propositis, triplicatâ purgantium dosi, quo utetur bis, aut ter in mense ad ℥.ii. vel iii. cum decocto betonicæ & majoranæ.

Vel in locum syrupi, sequentibus pilulis usualibus assuescere poterit.

℞. Aloës optimæ ℥.ß. turbith. gummosi, hermodactyl. & agarici recenter trochiscati, ana ʒ.ii. diagrydii ʒ.i. zinziberis & caryophyl.ana ℈.ß. croci & salis gemmei,ana g. vii. Pulverentur omnia, & perfundantur succo majoranæ, ac denuò exsiccentur in umbra. Postea excipiantur oxymelite scillitico, & fiat massa pilularum, de qua capiat ʒ.ß. vel ℈.ii. semel in septimana duabus horis ante prandium.

Postridie syrupi, aut pilularum, etiam bis aut ter in septimana capiat dosin opiatæ sequentis.

℞. Conserv. rad. acori, aut zinzib. & cort. citri condit. ana ℥.i. conserv. flor. salviæ & rorism. ana ʒ.vi. nucis moschatæ condit. ℥. ß. myrobal. condit. N.i. theriacæ veteris & confectionis alkermes, ana ʒ.iii. pulveris electuarii diambræ & diamoschi dulcis, ana ʒ. i. Cum syrupo conditura corticis citri fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem castaneæ, manè duabus horis ante pastum, superbibendo parum vini generosi mediocriter diluti.

Potentiùs cerebrum roborAvit balsamum sequens, cujus guttæ iii. vel iv. per intervalla sumi poterunt, cum vino vel jusculo.

℞. Ol. nucis moschatæ ʒ. iiii. pulv. majoranæ, anthos & carabes, an. ʒ. ß. moschi, ambræ griseæ, an. ℈.i.Cum sufficienti quantitate olei cranii humani, reducantur ad balsami consistentiam.

Oleum cranii humani huic usui idoneum parabitur ponendo rasuram cranii non humati in retorta cum vini albi s. q. ut digerantur in B. M. per aliquot dies postea distillentur in arena ad siccitatem: prodibit oleum aquæ supernatans.

Hoc balsamo possunt etiam inungi nares interiores horâ somni, ad cerebrum efficaciter roborandum. Aliud tamen balsamū paratu facilius, ad nares saltem interius inungendas, & valde efficax, componi poterit in hunc modum.

℞. Ol. è flor. arantiorum ʒ. iii. ceræ albæ ʒ.i. Liquentur levissimo calore. Deinde adde ol. succini purissimi ʒ.ß. olei stillatitii salviæ & rorisinarini, ana gutt. xv. olei spicæ gut. v. Fiat Balsamum.

Utilissimum etiam erit causticum inurere posteriori parti cervicis, ut materia, quæ in cerebro sensim colligitur, per hanc etiam viam sensim evacuetur.

Denique ad cerebrum exsiccandum atque roborandum efficacissimæ sunt aquæ thermales sulphureæ, nitrosæ ac bituminosæ, quales sunt nostræ Bellilucanæ,& German. Uvisbadenses potissimùm.Ex quibus fiunt embrocationes seu irrigationes capitis, per aliquot dies, præmissis vacuationibus universalibus. Harum enim usu gravissimos capitis affectus discuti, quotidiana docet experientia.

Utilissimæ etiam erunt aquæ thermales (maximè Emsenses,& Aquenses) in potu usurpatæ,ad roborandum stomachum, qui cerebro maximè compatitur. Ad eundem finem præscribendus erit pulvis digestivus in hunc modum.

℞. Coriandri præpar. ℥. i. sem. anisi, fœniculi dulc.ana ʒ.iii. cinam. & nuc. mosch. ana ʒ. ii. coralli præpar. rasuræ eboris, & marg. præp. ana ℈.i.sacchari rosat. ad pondus omnium, vel pro delicatioribus ad pondus omnium duplum, fiat pulvis, de quo capiat cochl. i. post singulos pastus, nihil desuper comedendo, vel bibendo.

CAPUT II.

De affectibus soporosis, comate, lethargo, caro, & apoplexia.

SOmni præternaturalis quatuor præcipuæ proponuntur differentiæ: coma, lethargus, carus, & apoplexia. Quæ cùm plurimùm ab iisdem causis oriantur eamdem curationem postulant; Ideò unico hoc capite comprehendi possunt.

Differunt autem inter se quatuor isti affectus, quod in comate, seu cataphora, seu subetha Avicennæ, est quidem somnus profundus; sed à quo æger excitatur, & oculos aperit & respondet, moxque iterùm profundè dormit; in lethargo fit somnus comati similis, sed cum febre, & delirio: in caro æger febre careat, ut in comate,sed in eo somnus fit profundior: ita ut ægre excitatus oculos vix aperiat: & non respondeat, sicuti in prædictis; attamen vellicatus sentiat, & integra maneat respiratio: In apoplexia somnus fit profundissimus, & omnimoda sensus & motus privatio, excepta respiratione; atque ita ægri neque oculos aperiant, neque respondeant, neque sentiant, & respirationem habeant difficilem.

Causæ horum affectuum plurimæ assignari possunt.

Prima & potissima est humor pituitosus, vel aquosus, in cerebro præternaturaliter contentus, qui in minori copia cumulatur, & cerebri substantiam irrorans ac refrigerans, ejusque meatus insensiles obturans, coma generare solet. Si verò in eadem copia collectus putredinem concipiat, sivè in tumorem collectus sit, sive per totam substantiam dispersus, lethargum producit. Quando verò majori copia collectus & sine putredine, & toti propemodum cerebri substantiæ imbibitus, carum efficere consuevit. Ac denique si copia adhuc majori affluens, non solùm cerebri substantiam, sed etiam ventriculos oppleat, aut saltem mole cerebri concidente comprimat & angustet; necnon principium nervorum, in basi calvariæ à cerebro prodiens, premat, & spiritui animalium transitum præcludat, apoplexiam facit. Consulantur Recentiores hac de re, maximè Schneiderus de Catharris.

Secundò, à sanguine etiam redundante in cerebro soporosi affectus generari solent. Si nimirum nimia copia illius vasis contentus, crudior, serosior, ac frigidior fuerit; spiritus animales condensat, & motus ineptos efficit; tum copia cerebrum gravando, liberum eorum commeatum impedit, ac pro majori vel minori copia, majori vel minori frigiditate, graviorem aut leviorem affectum producit. Sicque tum coma, tum carus, tum apoplexia ab hac causâ generari possunt.

A sanguine etiam extravasato, & cerebri ventriculos opplente vel comprimente, affectus soporosi, præsertim apoplexia, generari solent. Id autem contingit, ruptâ vena in cerebro, vel ob plethoram ad vasa, vel ob contusionem capitis insignem, vel etiam ob vulnus, punctim aut cæsim factum, quo venæ in cerebro dividi, multumque sanguinem profundere consueverunt. Sola etiam cranii fractura, cerebrum comprimendo, stuporem ac comatosum affectum producere potest.

Tertiò, à tumore in cerebro genito, & pondere suo gravante, comatosum affectum generari posse, dubium non est. Et hujus rei exemplum refertur à Platero, in Barone quodam observatum, qui longe tempore attonitus & somnolentus, nihil secundum rationem agebat, cibum nec petebat, nec nisi per vim intrusum capiebat, ne lectum nisi coactus accedebat; sed ad mensam tota die, brachio innixus, oculisque clausis, veluti dormiens sedebat, nec nisi interrogatus, sæpiusque admonitus, quicquam & hoc quoque ad rem minimè pertinens, respondebat. At post obitum illius, apertâ calvariâ, inventa est in cerebro glandula magna, dura, supra callosum corpus genita, cujus causa esse potuit ictus quem in capite longè ante morbi principium acceperat.

Quartò, vapores immodici ad cerebrum delati, comatosi affectus sympathici causa esse possunt. Si enim copiosi & halituosi sint, spiritus animales aggravant, & veluti caligine suffundunt; quemadmodum nubes in majori mundo Solis radios obtenebrant. Si verò crudiores fuerint, cerebrum adeo humectant, ut languidum ad actiones obeundas fiat. Sic ebrii sopore profundissimo, à vaporum, ex vino & crudis alimentis elevatorum copia detinentur. Sic pueri lumbricis laborantes, comatosis affectibus corripiuntur, à crassis & copiosis vaporibus, ex crudorum & pitui-

pituitosorum humorum copia elevatis. Sic in febribus nonnullis intermittentibus sopor inexpugnabilis accessionis initio contingit, ob crudorum & putrescentium in venis humorum, præsertim mesaraïcis contentorum copiam qui à calore febrili paroxysmi attenuati, multos vapores ad caput transmittunt, talemque soporem inducunt, qui interdum, cessante frigore vel rigore, cessat; interdùm verò usque ad finem paroxysmi permanet, prout vapores crassiores aut tenuiores, magis aut minùs copiosi, faciliùs aut difficiliùs discutiuntur.

Quintò à medicamentis narcoticis, nimia copia assumptis, somnus tam profundus excitatur, ut multi ex imprudenti opii usu in somnum perpetuum demersi fuerint. Talis etiam vis narcotica in quibusdam animalibus reperitur, ut in torpedine. Sic etiam ex morsu Aspidis soporem lethalem induci, refert Plutarchus in Cleopatræ interitu. In humanis etiam corporibus qualitas hæc narcotica generatur ex maligna humorum putredine, quæ in malignis ac pestilentibus febribus reperitur, unde comatosus affectus in hujusmodi febribus sæpissimè contingit, qui malignitatis certissimus est index, & futuræ mortis non rarò prænuntius.

Signa diagnostica, varias soporosorum affectuum differentias indicantia, in eorum distinctione, in principio hujus capitis fuere proposita. At signa causarum hos affectus producentium, ita se habent.

A pituitosis humoribus, in cerebro restagnantibus, affectus soporosos produci, testantur habitus pituitosus, ætas senilis & puerilis, regio & tempestas frigida & humida, consuetæ per os & nares pituitosæ excretionis suppressio, & quòd æger ante invasionem capitis gravitate, oculorum obtenebratione, & totius corporis segnitie affectus fuerit, quodque non rarò in ipso morbo pituita per os & nares effluat, aut in gulam defluens, ab ægro frequenter deglutiatur.

A sanguine verò soporosum affectum generari, significant plethorica dispositio, rubor faciei, & capitis dolor, affectum præcedens.

Tumor in cerebro genitus vix ullis indiciis internosci potest: sed sola calvariæ apertione post obitum ægrotantis detegitur: ut in casu suprà proposito ostenditur.

Sympathicum affectum, & à vaporibus ad cerebrum elevatis oriundum ostendunt primo, absentia eorum signorum, quæ idiopathicum affectum significant. Secundò, signa indicantia peculiarem affectum partium, à quibus vapores ad cerebrum transmittuntur. Sic à ventriculo vapores hujusmodi elevari, testantur crapula præcedens, ructus acidi aut nidorosi, aliaque crudorum humorum, in ventriculo aliisque partibus ventris inferioris redundantium indicia. Si verò à lumbricis oriantur, propria eorum signa apparebunt, proprio capite descripta.

Quod ad prognosin attinet, omnis soporosus affectus periculosus est; sed quo major & profundior est somnus, à quo æger difficilius expergiscitur, eo majus portendit vitæ periculum. Atque ita carus comate & lethargo periculosior est, apoplexia caro, quæ si fortis fuerit, omnino incurabilis censetur ab Hipp. *Aphor.* 42. *sect.* 2. qui sic habet: *Apoplexiam fortem solvere, est impossibile: debilem verò, non facile.* Fortis verò dicitur apoplexia, in qua respiratio inæqualis, inordinata, & interdùm intermittens est.

Si verò ita se habens respiratio, magna vi exerceatur, fortior censenda est: si autem respiratio penitus prohibeatur, fortissima est. Contra verò, ubi respiratio aliquem servat ordinem, debilior existit, quæ doctrina proponitur à Gal. *Comment. Aphor. prædicti.*

Valde periculosus est comatosus affectus, qui acutissimo morbo supervenit. Vel enim caloris nativi extinctionem significat, vel malignam & venenatam qualitatem, quæ in febribus malignis cerebrum plerumque solet impetere. Qui, per consensum partium inferiorum fit comatosus affectus, & à vaporibus ex iis elevatis, minus infert periculum.

Lethargo affecti septem diebus moriuntur: si verò hos effugerint, evadunt. Hipp. *secundo de morbis.*

Affectus comatosi in senibus utplurimum lethales esse consueverunt. Cùm enim, propter caloris nativi inopiam, debilem habeant facultatem concoctricem & expultricem fit ut materiam morbificam superare & expellere nequeant, eam in primis, quæ in cerebro redundat. Siquidem cerebrum, cùm sit pars corporis frigidissima, advertente senio, caloris imminutionem, tandem extinctionem, citiùs quàm reliquæ, pati consuevit.

In lethargo parotides supervenientes, vel pus ex auribus effluens, cum imminutione symptomatum, salutare. Significat enim dominium naturæ supra causam morbificam, quam vel expellit ad emunctoria nondum perfectè concoctam, vel in pus conversam per ductus naturales evacuat.

Qui ex lethargo servantur, empyici fiunt, ex Hip. *in Coac. & 3. de morbis.* Hæc sententia, ut sonat, & ut plerique eam interpretantur, experientiæ non respondet. Vix enim verum empyema, ex lethargo genitum, ulli videre contingit. Sed veritati est consentanea Mercurialis interpretatio, quæ empyicos seu suppuratos hoc loco intelligit, quibus per aures vel nares materia purulenta evacuatur. Docuit enim Gal. *con. Aphor.* 7. *sect.* 5. & *Aphor.* 44. *sect.* 7. per empyema Hippocratem non solùm quæ in thorace, sed quæ etiam in singulis partibus fit, suppurationem intelligere.

Soporoso affectui, à causa frigida oriundo, phrenitidem succedere, bonum: quandoquidem à calore intensiore, phrenitidem efficiente, materia pituitosa, affectum soporosum producens, concoquitur.

Apoplectici in septem diebus pereunt; nisi febris apprehendit. Hipp. 12. *de morbis*, *Aphor.* 51. *sect.* Illa autem febris acuta esse debet & essentialis, ab humorum & spirituum effervescentia oriunda, ut possit materiam morbificam discutere. Si autem remissior fuerit, & simptomatica, qualis apparere consuevit in apoplexia, quæ à dispositione inflammatoria cerebri, & nimiâ sanguinis copia, in venis illius contenta exoritur, morbum non imminuit, quin potius phrenetica quædam symptomata accersit, quæ facultates animales debilitant. Et in hac causa phrenitis, soporoso affectui superveniens, non est bona, ut in superiori prognostico dicebatur. Præterea febris morbum solutura, alia conditione indiget, ut nimirum à principio morbi accidat, dum natura, adhuc in suo robore consistens, validos conatus exercere potest. Quæ enim progresso morbo supervenit, salutaris non est, ut docuit Hip. in Coacis. *Apoplecticæ*, inquit, *affectiones, derepentè exolutorio modo fientes, febre temporis progressu accidente, perniciosæ.*

Apoplectico ἱφίδρωσις superveniens mala; illa enim sudatiuncula summam naturæ oppressionem significat.

Ad horum effectuum curationem, sicut & reliquorum omnium, tria instrumenta medica necessaria sunt; diæta, chirurgia & pharmacia.

Diæta in horum affectuum principio tenuissima est imperanda, quia morbi sunt acutissimi. Ideò solis jusculis ægri nutriendi sunt, per dilucida intervalla usurpatis. In declinatione verò & curatione, prophylactica eadem diæta convenit, quæ in frigida cerebri intemperie descripta est.

Reliqua duo instrumenta sequenti methodo sunt usurpanda.

Quando quidem hujusmodi affectus soporosi præcipites sunt, & periculo pleni, sedulam Medici diligentiam postulant & in talibus casibus remedia festinanter administranda sunt.

Primo igitur medicus, ad effectum aliquem soporosum vocatus, ægrum confestim à gravi illo somno excitare conabitur, omnibus sensibus objecta vehemētia offerendo. Atque adeò oculi radiis solaribus & luci splendidæ objiciēdi.

Aures clamoribus, strepitu, & sonitu concutiendæ: & inprimis æger proprio nomine magna voce sæpè appellandus est.

Naribus acria, ut ruta, castoreum, acetum objicienda, in os & palatum itidem acria injicienda.

Tactus frictionibus, vellicationibus, pilorum evulsionibus, ligaturis digitorum complicationibus, & aliis hujusmodi, irritandus.

Clyster laxans præscribatur, primùm ex decocto communi, ut citiùs paretur, in hunc modum.

℞. Decocti communis clysteris ℔. i. hieræ picræ, & diaphœn. ana ℥. i. ol. lilior. & rutac. ana ℥. i. ß. mellis anthosati ℥. ii. salis ʒ i. Fiat clyster injiciendus statim.

Dum hæc fiunt seriò apud se meditari debet Medicus an venæ sectio celebranda sit, quandoquidem in hisce affectibus, quod dixit Celsus de apoplexia, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Convenit autem venæ sectio, si sanguis causæ principalis, adjuvantis, vel sine quâ non rationem habeat, viresque ferant.

Vires autem non actionum animalium ablatione æstimandæ sunt, sed quales ante morbi invasionem fuerant. Si enim tùm satis fortes fuerunt, etiam nunc permittunt, nisi planè fortis sit apoplexia. Neque vires sunt debiles per resolutionem, sed per oppressionem.

Si verò nullo modo sanguis peccet, aut vires sint verè dejectæ, aut æger admodũ senex, venæ sectio omittenda.

Statim verò & sine omni mora, sive noctu, sive interdiu affectu qui corripiatur, venæ sectio instituatur, & quidem ante clysterem, si quam primùm injectus non fuerit. Fricetur tamen prius corpus, & aperiatur vena in brachio.

Hoc etiam advertendum est, utilius ac tutius esse, non unâ vice mittere, quantum opus est sanguinis, sed per vices, intra tamen paucarum horarum spatium. Nam per iteratam illam sanguinis missionem & materia facilius movetur, & vires non dejiciuntur. Inspiciatur post primam venæ sectionem ægri facies, & pulsus exploretur. Et si color faciei vividior reddatur, & respiratio facilior, ac pulsus benè habeat, optimè sperandum, & confidentiùs venæ sectio repetenda.

Vulnus in venæ sectione fiat ampliori foramine: alias enim sanguis, qui crassior est, statim subsistit.

Quò magis abundat sanguis, eo liberaliùs detrahi debet. Si verò pituita magis luxuriet, parciori manu mittendus est: ne calor nativus, ad hunc affectum discutiendum tantoperè necessarius, quadantenus infringatur.

Copiosæ & frequentis sanguinis detractionis in apoplexia exemplum singulare proponitur à Zacuto Lusitano, *lib. 1. historiæ Medicorum principum, hist. 33.* his verbis: *Nobilis quædam fœmina juvencula, in omnium rerum oblivionem deinde in veram apoplexiam, cum menstrui effluvio incidit. Cui cùm plurima tam in superioribus, quàm in inferioribus partibus essent celebrata auxilia, per ligaturas, acres clysteres, scarificatas cucurbitas, dorso applicatas, neglecta indicatione, quæ à menstruo actu fluente desumitur, ob urgens ex procrastinatione periculum, cum viribus esset valentibus, factis frictionibus crurum, & cucurbitulis femoribus appositis, octo horarum spatio quater è cephalica copiose sanguinem mitto, à quo præsidio loqui cœpit,* & *convaluit.*

Quidam practici recentiores audent in apoplecticis jugulares venas aperiri, sicque omnes propemodum liberari affirmant, in eaque apertione hac methodo progrediuntur. Primo collum leviter constringunt linteo, apertione facta statim laxant. Sanguis spontè fluit sine ligatura, quæ posset sanguinem ad caput attrahere. Vulnus posteà occludunt emplastro glutinante, sine ligatura, eoque facilè sanguinem cohiberi asserunt. Quod confirmat Zacutus Lusitanus, qui tamen ligaturã adhibet, *observat. 79. l. 1. Praxeos Medicæ admirandæ;* ubi refert historiã anginæ acutissimæ, in qua peritissimorum Medicorum consilio venæ jugulares apertæ fuerunt, unde sequutus est irreparabilis (ut ipse loquitur) sanguinis fluxus, quo æger in omnimodam virium jacturam lapsus est. Vocatus Zacutus accurrit, emplastrum Galenicum superimposuit, quo ipse *lib. 5. meth. 4.* ad arteriarum & jugularium hæmorrhagias feliciter utitur: sicque collo commodè ligato, æger jam exhaustus reficitur & è morbo liberatur. Emplastrum verò componitur ex thure, aloë & pilis leporinis, albumine ovi subactis, dupla thuris ad aloën quantitate, ut docet Gal. *loco citato;* aliquando verò æquali utriusque quantitate, in durioribus scilicet corporibus superiorem operationem Gal. comprobat, cùm dicit, hoc emplastrum venarum jugularium profluvium citra vinculum sistere. Hoc etiam animadverti velim, in apoplexia sanguinem ex vena aperta tanto impetu non profluere, quemadmodum in angina, quia in illa sanguis est refrigeratus, ac veluti congelatus, ut docuit Hip. 2. *de morbis*, & ea ratione creditur venas & arterias carotides obstruere, in hac verò fervidus est ac tenuis, cum anginosi febre acutissima laborare soleant.

Purgatio instituatur paucis horis post venæ sectionem, neglectâ temporum electione. Neque enim in purgando cunctabundus nimis aut timidus esse debet Medicus: cum morbus valdè urgeat, & brevi sua percurrat tempora. Et illa purgatio forti medicamento debet fieri, quia humor contumax est, & obruta facultas, nec nisi vehementioribus irritatur.

Illud autem medicamentum vulgò fieri solet ex ʒ. i. electuarii diacarthami, dissoluta cum aqua betonicæ, addendo castorei ℈. ß. Vel

℞. Turbith. electi ℈. iiii. agarici recenter trochisc. ʒ. ii. zinzib. ℈. ii. sem. fœniculi ℈. i. castorei gr. vi. Infundatur in sufficienti quantitate aquæ betonicæ. In colat. ℥. iiii. dissolve electuarii diacarthami ʒ. iii. sirupi rosf. ℥. i. fiat potio. Vel

℞. Massæ pilul. coch. min. ʒ. i. castorei gr. iii. Malaxentur cum aqua betonicæ, formentur pilulæ septem, & si æger non possit glutire, dissolvantur in aqua salviæ, lavendulæ vel betonicæ. Vel

℞. Massæ pilul. coch. maj. & de agarico, ana ʒ. ß. trochisf. albandal, diacridii & castorei, ana gr. iii. Fiat massa cum melle anthosato, quæ dissolvatur in aqua salviæ. Vel fiat talis potio.

℞. Fol. sennæ ℥. i. ß. agar. albi ʒ. i ß. turbith. elect. ʒ. i. zinzib. & galangæ, an. ʒ. ß. Coquantur in aqua salviæ & rorismar. Colat. ℥. iiii. ß. adde electuarii diacarthami ʒ. ii. castorei ℈. ß. oxymelitis simplicis ℥. ß. Fiat potio.

In lethargo purgatio ab initio mitior esse debet propter febrem continuam conjunctam, ex agarico; cui aliquid rhab. addi potest, vel scammonii, aut pilulis de hiera cum agarico, cùm bilis plerumque humorum ad caput vehiculũ sit. In morbi tamen progressũ, cùm jam materia ad caput fluxit, & in eo hæret purgantibus etiã prædictis utendũ est.

Trallianus scammonii ℈. ß. cum castorei ℈. ii. in oxymelite exhibet, quo multos lethargicos deploratos se restituisse refert. Et Oribasius ex Ruffo Ephesio refert, nullum aliud esse lethargo correptis æquè utile, atque efficax medicamentum ad purgandam pituitam, quam bilis admixta in caput detulit, ac scammonium cum castoreo exhibitum. Sæpe verò facultates tam sunt oppressæ, ut medicamenta in actu minimè deducantur, atque adeò etiam nihil operentur, quod mali ominis est, & ita affecti utplurimùm pereunt. Attamen, ut inquit Celsus, quando hujusmodi tempestates ingruunt, remedia etiam cum aliqua temeritate rapienda sunt, & omnino periculum in hoc morbo aliquid tentare permittit. Nam ut Serenus habet *Medici hæc potiora putant, quàm dulci morte perire.* Et ut idem Celsus, *multa in præcipiti periculo rectè fiunt, quæ aliàs essent omittenda.* Ideò propositis remediis non proficientibus, ad ea quæ ex antimonio parantur, licet transcendere, præsertim minùs vehementia: quale est aqua benedicta, ex croco metallorum composita, quæ per superiora & inferiora potenter expurgans, tantum pituitæ copiam non solùm è ventriculo, partibusque inferioribus, sed etiam è cerebro educit, ut hac evacuatione interdum ægri liberentur. Et bonâ fide testari possum, me virum nobilem ex primoribus hujus civitatis vidisse, ter intra biennium ab apoplexia hoc solo remedio liberatum. Quamvis autem nonnulli etiam viri doctissimi, vomitoriorum usum in hisce affectibus improbent; tamen experientiæ magis credendum est, quæ etiam nos docet quotidianis experimentis, pueros comate affectos, tali vitrioli vomitivo promptiùs & tutiùs quàm ullo remedio liberari.

Tinctura nicotianæ aqua vitæ extracta, ad ʒ. ii. cum melle excepta, & in os infusa, potenter educit.

Interim, medicamento purgante exhibito, antequam operari incipiat, & dum etiam operatur, revellentia omnium generum in usum revocanda sunt, non solùm frictiones & ligaturæ anteà propositæ; sed etiam cucurbitulæ, dorso, scapulis, brachiis, femoribus affixæ, sine scarificatione, si sanguinis missio sufficiens celebrata sit: cum scarificatione, saltem earum aliquæ si phlebotomia fuerit omissa.

In

In apoplexia non admoveantur cucurbitulæ posteriori thoracis parti, aut hypochondriis, ne contractis thoracis & abdominis musculis, respiratio magis impediatur.

Summum & unicum remedium habentur, præsertim in apoplexia, cucurbitulæ capiti impositæ. Quod remedii genus insignis ille Medicus Fracastorius, apoplexia correptus nutib. suis indicasse fertur; sed non intellectus periit. Zacutus Lusitanus *hist.21.lib.1. de Medic.princ.histor.* refert desperatam apoplexiam, cucurbitulâ bis occipiti admota cum profundis scarificationibus, à se curatam fuisse.

Vesicatorium posteriori parti cervicis & scapulis admoveatur.

Clysteres acres injiciantur, duo vel tres, eadem die.

℞. Fol. parietar. hyssopi, calamenthi, origani, salviæ, rutæ, & centaurii minoris, ana M.i. sem. carthami ℥. ß. sem. fœniculi & cumini, ana ʒ.iii. agarici albi in nodulo inclusi ʒ.ii. pulpæ colocinth. in eodem nodulo inclusæ ʒ.i.ß. Coquantur ad ℔.i. In colat. dissolve hieræ picræ ʒ.ß. diaphœnici ℥.i. olei rutacei ℥.ii. Fiat clyster.

Chymici clysteribus admiscent aquæ benedictæ ℥. ii. vel iii. & sic potenter purgant.

Aquæ autem hujus dosis augeri potest ad ℥.iv. & ℥.v. Imò verò, antequam è phiala educatur, aliquantulum agitari debet, ut nonnihil pulveris in fundo residentis admisceatur, unde vires efficaciores evadunt. Ideò ut plurimùm clysteres ex aqua benedicta, seu vino Emetico, hac formula præscribere soleo, qui in multis affectibus, præsertim colici doloris miranda præstant.

℞. Decocti emollientis ℔. i. diaphœnici ℥.i. aquæ benedictæ turbidæ ℥. iv. Fiat clyster.

Si clyster debito tempore non reddatur, glande alvus proritetur.

℞. Pulv. hieræ picræ Gal. ʒ. ii. pulpæ colocynthidos, agarici albi, ana ʒ. ß. diagridii ℈. i. salis gemmei ʒ. ii. mellis ad debitam consistentiam cocti quantum satis, fiant suppositoria.

Sæpè tamen accidit, ut sphincter ani resolvatur, unde anus planè pateat, ac clysteres sine fructu injiciantur, cùm retineri non possunt, qui casus plerumque desperatus est.

Naribus admoveatur castoreum cum aceto, quod specifica proprietate somnum excutere creditur.

Efficax etiam remedium est, si acetum acerrimum supra laminam candentem effundatur, & vapor ab ægro naribus excipiatur. Adhuc efficacius erit, si aceto addatur semen nigellæ, rutæ, & castoreum, ipsum etiam acetum modicè calefactum & naribus adhibitum excitat potenter si acerrimum sit, & adhuc potentius, si ei piper & castoreũ admisceantur. Excitat etiã à somno suffitus sulphuris.

Pili capræ usti, & cornu cervi & capræ ustum & naribus admotum, potentissima sunt ad excitandum altissimè dormientem.

Succini albi fumus ad apoplecticos excitandos præstantissimus est: item si illius oleo tempora & nares sæpè illinantur.

Fiant etiam frictiones in plantis pedum cum sale & aceto, manibus inunctis oleo rutaceo & de castoreo: linguæ palatum inungatur theriaca veteri, in aqua cœlesti, aut apoplectica dissoluta. Sed advertendum est, ne theriaca recens adhuc sit. Nam ratione opii somnum inducit. Ad eundem usum revocari poterit aurea Alexandrina, & confectio anacardina. Sinapi etiam potest coqui in vino forti, & eo palatum inungi. Pyrethri radices in oxymelite coctæ idem præstant. Omnibus verò hisce castoreum utiliter admiscetur.

Universali evacuatione peracta, & purgato corpore, caput evacuandum est, tam sensibiliter, quàm insensibiliter.

Sensibiliter, per nares & palatum, errhinis, & sternutatoriis, in curatione frigidæ intemperiei cerebri propositis, & inunctionibus palati suprà descriptis. Hisce omnibus addantur ruta, castoreum, acetum.

At de sternutatoriis hoc advertendum, si affectus perseveret, & æger difficulter excitetur, eorum usum commodissimum esse. Non tamen diutiùs iis insistendum, ne caput impleant, humores commoveant, ac fundant. Sed initio morbi ab intempestivo sternutatoriorum usu abstinendum, cum magis ab iis tum materia fundatur, & partibus impingatur: unde morbus fit contumax, vel interdùm levior affectus in apoplexiam degenerat.

Tandem insensibiliter resolventia applicanda, quæ in sequentem modum componi poterunt.

℞. Baccarum lauri & juniperi, ana ℥. i. ß. radic. angelicæ, zedoariæ, imperatoriæ, ana ℥. i. fol. beton. salviæ, rorismar. an. M. i. rutæ, satureiæ, majoranæ, flor. lavendulæ, ana M. ß. Coquantur in aceti sufficienti quantitate. Hoc decocto spongia, aut linteum, aut stupa imbuta, capiti calidè applicentur. Mirum quantum auxilii soporosis affectibus hoc remedium afferat. Brachia quoque & manus eo abstergantur, eoque crura & pedes fricentur.

℞. Castorei ℥. ß. capill. hominis ustorum ʒ. iii. succi rutæ, aceti & olei cõmunis, ana ℥.ii. Coquantur ad unguẽti consistentiam, quo illinatur caput calidè post fotum. Vel

℞. Olei costini, castorei, & de euphorbio, ana ℥.i. pulv. sinapi, euphorbii, ana ʒ.i. aceti cochlear i. ceræ quantum satis. Misce. Fiat unguentum.

Si prædictis remediis non cesserit affectus, vesicatorium magnum vertici & sincipiti erit applicandum.

Efficacius multò evadet vesicatorium, si euphorbium ei addatur, quod è profundioribus capitis partibus humores attrahit ad superficiem.

Nonnulli etiam cùm morbi vis maxima est, cauterium actuale occipiti inter primam & secundam vertebram applicant.

Zacutus Lusitanus plura eodem tempore applicuit cum felici successu, ut testatur *lib.* 1. *praxeos admirandæ*, *observat.* 14. his verbis: *Vocatus ut inviserem ægrum, qui post dies triginta inexpugnabili dormiendi necessitate correptus, cum febricula lenta, ægrè palpebras attollere poterat, profundo somno immersus. Hic varia revellentia & vacuantia erat expertus, quibus cum non levaretur, ad cauterium accessi, cum utilitate. Quare candenti fermento crustas in vertice capitis excitavi, in occipite unam, & circumcirca multas: ex quibus cum excitaretur æger, & ichores effluerent, expergefactus ad mentem rediit. Hoc auxilio, præter omnium spem, omnibus tentatis, memini me bis caroticos persanasse. Hi enim ignis ope, liquata & per multos dies per os & nares excreta, convaluere.*

Alii, ex antiquorum præscripto, sartaginem candentem capiti admovent, ea distantia, ut pilos, non cutim capitis possit comburere.

Commodè quoque in hujusmodi affectibus, aliquid aquæ cœlestis, vel apoplecticæ ægro infunditur. Aquæ enim hæ, ob summam penetrandi vim, præstantissimum sæpè afferunt auxilium, & multos ab imminente apoplexia, vel etiam jam præsente liberarunt, modo sanguis non valdè abundet, qui aquarum istarum usu posset fundi.

Aquarum autem apoplecticarum multæ descriptiones habentur apud Langium, Uveccherum, Quercetanum, Crollium, & alios. Unam tantùm, exempli gratia, ex selectioribus simplicibus, à nobis compositã, hîc afferre lubet.

℞. Radic. pœoniæ, visci quercini, ana ℥.ii. calami aromat. galang. cyperi, ana ℥. i. fol. beton. salviæ, majoranæ, ana M. i. sem. pœoniæ, anisi, fœniculi, carvi, ana ʒ.iii. flor. lavendulæ, stœchados, & rorism. ana P. i. nucis moschat. macis, caryophyll. cubebar. granor. paradisi, cardamomi, ana ℥. ß. cinamomi ℥. ii. croci ʒ. i. ß. specierum diambræ, & diamoschi, ana ʒ. ii. Contundantur & incidantur, ut artis est, & reponantur in alembico vitreo, desuper affundendo spiritus vini optimè rectificati q.s. ut tribus digitis materia supereemineat. Digerantur in B. M. per octo dierum spatium, postea distillentur, & aqua servetur in vase vitreo bene clauso.

Si tandem morbus ad declinationem translatus esse videatur, somnusque ille profundus jam discussus fuerit, omissis prædictis remediis, soli roborationi cerebri incumbendum est. Quod satis commodè fiet usu quotidiano opiatæ cephalicæ, pro frigida intemperie cerebri descriptæ. Vel si potentiùs agendum, aqua apoplectica usurpari poterit.

Imprimis verò castorei usus continuetur, si malum protrahatur, & manè per aliquot dies ejus gr. iii. vel iv.

cum oxymelite simplici, vel scill. exhibeantur. Testatur Trallianus, multos isto morbo victos, hoc solo remedio mortem evasisse.

Exteriùs etiam utiliter admoventur balsama apoplectica, quorum variæ extant formulæ apud Chymiatros. Nos unicam, e. g. hîc tantùm subjiciemus.

♃. Olei nucis moschat. per expressionem parati ℥. ß. ambræ griseæ, moschi optimi & zibetæ, ana ℈.i.ol. destillati lavendulæ, succini, cinamomi, rorismar. caryophyll. ana ℈. ß. Misce, fiat balsamum, quod naribus & auribus instilletur palatoque illinatur singulis diebus manè. Ad hanc rem valdè commendatur oleum nucis moschatæ destillatum, eodem modo usurpatum.

Denique in horum affectuum generali curatione diligenter advertendum est, in iis qui fiunt à sanguine, minùs calefacientia medicamenta esse adhibenda, at phlebotomiam largiori manu celebrandam, postea venam frontis aperiendam: tum etiam purgantibus phlegmagogis cholagoga esse admiscenda.

Qui hisce affectibus semel affecti, ab iisque liberati sunt, in eos utplurimum solent recidere. Quod ut præcaveatur, frigidior cerebri intemperies corrigenda est, eademque illius cura instituenda, quæ suprà fuit proposita. Eademque via & methodo imminens apoplexia, vel carus, vel lethargus, vel coma præcavebitur. Et si cerebrum valdè refrigeratum est, post universales vacuationes, aqua apoplectica in usu frequenti esse poterit. Vel etiam uti poterit æger tabellis in sequentem modum compositis.

♃. Ambræ griseæ ℈. ß. olei destillat. anisi, cinamomi, nucis moschat. ana guttulas iii. olei caryophyll. gutt. i. sacchari in aqua flor. aurantiorum dissoluti ℥. iv. Fiant tabellæ, capiat ʒ. i. vel duas manè.

Pilulæ caput roborantes etiam usurpari poterunt, in hunc modum compositæ.

♃. Cubeb. mastiches, nucis mosch. caryophyll. ana ʒ.i. ambræ griseæ ʒ.ß. mosch. g.vi. Cum succo majoranæ formentur pilulæ, capiat ℈. i. hora somni, bis in septimana.

Comendatur etiam, & apud multos in usu est hic pulvis.

♃. Succini albi ℥. ß. pulv. electuar. diarrhod. abbatis ʒ.ii. radic. pœoniæ ʒ. i. ß. Fiat pulvis, de quo capiat ʒ.i. aqua conveniente, ante novilunium.

Utile quoque est nucem moschatam sæpè ore detinere & masticare.

Tum etiam odoramenta sæpè naribus admovenda sunt, & in primis balsama apoplectica.

Aromata in cibis usurpantur: post pastus pulvis digestivus, in curatione frigidæ intemperiei cerebri descriptus.

Si è sanguinis copia affectus soporosus metuitur, illius imprimis quantitas imminuenda est, dandaque sedulo opera, ut hæmorrhoïdes profluant, quibus nihil utilius esse potest.

His etiam purgationes instituendæ sunt ex senna & rhabarbaro: eaque remedia eligenda, quæ minùs calefaciunt.

Si denique ab humore melancholico metuatur apoplexia, fluxus hæmorrhoïdum etiam utilissimus est. Purgantia iterata humoris melancholici, & medicamenta proposita ad roborandum cerebrum, præcipuè verò pulvis ex succino, diarrhodone, & pœonia supra descriptus, etiam conducunt.

CAPUT III.

De Comate Vigili.

Licet coma ἄγρυπνον seu vigiliū ad soporosos affectus referri soleat; tamen quia longè diversā à cæteris conditionem obtinet, seorsim in hoc capite explicandum est.

Est autem coma vigilii affectus, in quo ægri clausis oculis decumbunt, ut dormire videantur, cùm tamen vigilent & delirent, ac si eos tetigeris, statim oculos aperiant, & torvè aspiciant, & iterum delabantur in somnum, quia variis imaginibus & deliramentis impediuntur, ita ut vigilare cogantur. Hunc affectum Gal. medium constituit inter phrenitidem & lethargum, & tiphomaniam appellat.

Causa hujus affectus vulgarissima est bilis, pituitæ permista, à quibus humoribus cerebrum, vel tantùm irrigatur, vel tumorem atque inflammationem concepit, unde erysipelas œdematosum, vel œdema erysipelatosum exoritur. Cùm autem ea humorum miscela variis modis & proportionibus fieri valeat, varii in diversis ægrotantibus isti etiam affectus apparent. Si enim bilis in mixtione prævaleat, delirium majus est; & ægri, licet clausos habeant oculos, minùs dormiunt. Si verò pituita prædominetur, ægri magis dormiunt, minùs delirant, & expergefacti minùs vociferantur ac desipiunt.

Fit etiam coma vigilii per sympathiam, à vaporibus biliosis & pituitosis simul mixtis, in cerebrum translatis: quod non rarò solet contingere in febribus ex humorum miscela oriundis, præcipuè hemitritæis, ex tertiana & quotidiana compositis. Non est tamen inconveniens asserere, vapores simpliciter calidos & humidos in febribus satis intensis hunc affectum producere, quia ab humiditate fit somnus, à calore autem vigilia.

Diagnosis hujus affectus ex iis, quæ antea dicta sunt, satis elucescit. Eo enim laborantes clausis oculis permanent, & somnum capere videntur: attamen dormire nequeunt, & se variis modis exagitant, sese subitò erigunt, à lecto surgere nituntur, & iterum in somnum relabuntur. Causarum varietas ex prædictis etiam facilè dignoscitur.

Periculosus affectus maxime censendus est. Sive enim tumore & inflammatione cerebrum afficiatur, grave malum esse consuevit: sive alio quovis modo à prædictis humoribus obsideatur, sive à vaporibus ex febrium malignarum materia oriundis afficiatur.

Deliria vehementiora in comate vigilii convulsionem efficiunt. Fiunt enim ab humore vel vapore acerrimo, qui partes nervosas feriendo, convulsionem facile concitare potest.

Curatio comatis vigilii idiopathici iisdem instrumentis perficitur, quibus phrenitis & lethargus curari consuevit. Quod si magis ad phrenitidem deflectat, illius remedia magis adhibentur. Si verò magis ad lethargum inclinet, ejusdem remedia magis usurpantur. Sympathici verò comatis curatio à febris malignæ curatione dependet, à qua sumit originem. Peculiariter tamen remedia, vapores illos à cerebro revellentia & repellentia, usurpanda sunt in principio: ut phlebotomia ex brachio & malleolo, & cyrrhodina fronti & syncipiti admota; quibus accedent clysteres frequenter injecti, cucurbitulæ, tum siccæ, tum humidæ, scapulis, dorso, naribus, & cruribus affixæ, vesicatoria cervici, brachiis, & femoribus admota: & si quid cerebro infixum videatur, derivatio per apertionem venæ frontis, aut hirudines, pone aures & temporibus affixas molienda erit, simulque resolutio procuranda animalibus tenellis calentibus, capiti admotis.

CAPUT IV.

De Catocho, seu Catalepsi.

Quædam apud authores confusio reperitur circa catochi nomen, quod alii pro comate vigilii, alii pro catalepsi usurpant. Illis autem occasionem dedit Paulus, qui *lib.* 2. *cap.* 8. de duplici catocho agit, & primùm sub illius nomine de comate vigilii tractat: in fine verò sub eodem nomine, catalepsin explicat. Usu tamen invaluit, ut catochus & catalepsis pro uno & eodem morbo apud omnes propemodum authores habeantur. Latini vulgò congelationem appellant.

Rarissimus est affectus, & admiratione dignissimus, & quicumque ex authoribus aliquem ejus casum v derunt, observatione dignissimū cēsuerunt, ejusque historiam descripserunt. Primus omnium Gal. *comment. in* 1. *prorrhet. sect.* 2. *part.* 56. ejusdem condiscipuli sui historiam proponit, qui cùm assiduo studio se fatigaret, catalepsi correptus est. *Jacebat*, inquit, *veluti lignum, prorsus inflexus, rigidusque, atque extensus. Videbaturque oculis apertis ita nos intueri, ut ne conniveret quidem, nihil tamen loquebatur. Is quoque eodem tempore quæ loqueremur audire se dixit quāquam non evidenter, clarèque. Nonnulla item & memoria tenens referebat, præsentesque omnes se conspicere dixit: ita ut quorundam actiones recordatus exponeret; sed neque*

post

post loqui poterat, neque membrum ullum movere. Fernelius verò *lib. 3. de morborum partibus, cap. 2.* duas refert historias, quæ sic habent *Unus dum literis & chartis sedulo invigilaret, repente hoc vitio percussus, ita quidem obriguit, ut sedens calamumque digitis premens, oculis in libro defixis, putaretur in eadem studia incumbere, donec vocatus ac impulsus deprehensus est, omni sensu atque motu carere. Alterum mortui ritu jacentem invisi, qui neque cernebat, neque audiebat, neque compunctus sentiebat quicquam. Facilis tamen inerat respiratio, & quicquid in os ingerebatur promptè vorabat, è lectulo sublatus solus insistebat, impulsusque incedebat, & quocunque vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quasi fixum vel stabile permanebat. Expressam quamdam dixisses larvam, aut arte progredientem statuam.*

Similes historias videre est apud Schenkium, Marcellum Donatum, Rondeletium, Jacotium, Tulpium, & alios; ex quibus colligitur, in hoc affectu sensuum internorum & externorum abolitionem, cum membrorum rigiditate utplurimum reperiri; interdum tamen sensus non esse prorsus abolitos, ita ut ægri colloquentes audiant; interdum etiam membra non esse rigida, sed ab adstantibus flecti posse, & in varios situs moveri.

Causæ hujus affectus variæ assignari possunt. Galen. *comm. Aphor. 3. sect. 2.* frigidæ & siccæ cerebri intemperiei catalepsis generationem tribuit, quæ quidem intemperies partem cerebri posteriorem præcipuè occupat, constipat, & condensat; unde nervi ab ea oriundi etiam condensantur, & tensi ac rigidi evadunt. Talis etiam intemperies totum nervosum genus occupare potest, ab externa vel interna causa producta. Hanc tamen causam nonnulli in dubium revocant, existimantes talem frigiditatem in vivente corpore reperiri non posse, quæ talem nervis congelationem inferat. Verùm hoc tacitè redarguit Galen. *lib. de diff. morb. cap. 5.* ratione ab experientia desumpta, his verbis. *Nam ij quos in itinere usque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripiuntur, quales Græci emprosthotonos, opisthotonos, tetanosque appellant, nonnulli verò his passionibus, quas congelationes nominant affliguntur.* Docet igitur Galen. à frigore externo catalepsin generari posse. Et ratio facile persuadet, in iis, qui in itinere ex intenso frigore rigescunt & intereunt, rigiditatem mortem præcedere, atque adeò minorem frigiditatem eam posse inducere, quàm sit illa, quæ mortem inducit. Sicque congelatio nervorum, seu catalepsis à frigida intemperie produci poterit, quæ citiùs talem affectum pariet, si siccitatem comitem habuerit.

Frequentiùs tamen generatur hic affectus ab intemperie frigida & sicca, cum materia conjuncta. Illa autem materia est humor aut vapor melancholicus, à quibus constipatio partis cerebri posterioris, & nervorum tensio, atque rigiditas inducitur, non solùm qualitate sua frigida & sicca; sed etiam quantitate, quæ replendo distensionem facit.

Aëtius *lib. 6. c. 4.* à sanguine etiam fieri posse catalepsin asseruit, cui subscribit Rondeletius, dicens: illud contingere, quando venæ & arteriæ cerebri opplentur, unde rigescit corpus, & distentum, in modum corporum à frigore congelatorum cornspicitur. Hanc sententiam confirmat historia nobilis mulieris febre synocho laborantis, quæ 16. die catalepsi correpta est, sed largo tandem fluente è naribus sanguine liberata.

Sennertus novam excogitavit causam, quam dicit esse spiritum quendam congelantem, à quo spiritus animales figuntur & immobiles redduntur. Illam autem vim congelativam & fixativam ab intemperie frigida & sicca dependere negat; sed à qualitate quadam occulta exoriri asserit, cujusmodi spiritus congelantes in Macrocosmo reperiuntur, ut in fulmine, à quo interdum homines rigidi, & veluti congelati redduntur; quemadmodum refert Cardan. octo messores sub quercu cœnantes fulmine percussos fuisse, & eadem figuram corporis servasse, ut unus comedere videretur, & alter manum poculo admovere, alius bibere, licèt omnes essent exanimati. Vulgò etiam asseritur, vinum in dolio à fulminis spiritibus interdum congelari; in terræ motibus aliquando spiritus quosdam è terra erumpere, à quibus homines & reliqua animalia repentè consistunt & rigida manent. Addit Sennertus, vim congelandi in nitro & pluribus mineralibus insignem reperiri. Exempla eorum non affert. Nos unum proponimus ex plumbo desumptum, cujus vapor mercurium ita figit & congelat, ut malleabilis evadat. Hoc Sennerti inventum non esse prorsùs recipiendum; nisi ille hanc unicam catalepseos causam statuens, reliquas omnes expungeret. Quæ enim à Galeno, aliisque præstantissimis Medicis stabilita sunt, temerè non sunt rejicienda. Neque ulla necessitas cogit ad causas occultas confugiendi, quando manifestæ habentur, talem affectum producendi capaces, ut in earum enumeratione satis demonstratum est. Et cùm Sennertus hujusmodi spiritum congelantem ab humore melancholico excitari dicit, illius sententia à communi parùm distat, quæ humori aut vapori frigido & sicco, atque adeò melancholico, catalepsis generationem tribuit.

Diagnosis hujus affectus satis manifesta est ex historiis supra ex Galen. & Fernel. propositis. Malum enim subito hominem invadit, eumque in statu detinet, in quo primò eum offendit. Sicque immotum servat, ac si congelatus esset. Diversitas verò symptomatum, in differentiis proposita, sensibus discernitur.

Prognosis hujus affectus eadem propemodum instituenda est, qualis in soporosis affectibus fuit proposita. Nempè affectum esse periculosum, & pro majori aut minori intensione symptomatum, majus aut minus portendere periculum.

Curatio autem duplex instituenda est: una in paroxysmo, altera extra paroxysmum. In paroxysmo ad ægrum excitandum conveniunt ea remedia, quæ in soporosis affectibus descripta sunt. Extra paroxysmum curatio melancholiæ hîc omninò conveniet, si catochus ab humore aut vapore melancholico generetur: quæ quidem causa frequentissima est. Si autem frigida intemperies sola, à causa externa vel interna producta, huic malo originem dederit; quæ illam emendant remedia, è capite primo hujus libri erunt depromenda. Ac denique, si copia sanguinis hunc affectum generet, vel foveat, illius imminutio per venæ sectionem erit consentanea.

Victus ratio calefaciens & humectans præscribenda erit, sicut in affectibus ab humore melancholico oriundis.

CAPUT V.

De Paralysi.

PAralysis est privatio motus & sensus, in quibusdam partibus, ob impeditum influxum spirituum animalium, Variæ sunt illius differentiæ. Vel enim omnes, quæ sub capite sunt, partes occupat, & παραπληγία dicitur, vel dimidiam tantùm corporis partem, & ἡμιπληγία nominatur: vel unicam tantùm particulam obsidet, & paralysis particularis appellari solet. Quamvis nonnulli authores paralysin, hemiplegiam, paraplegiam, paresim & resolutionem, pro una & eadem motus & sensus privatione, quæ dimidiam corporis partem occupat, indiscriminatim usurpent.

Duplex iterum paralysis constituitur. Una perfecta, in qua sensus & motus omninò abolentur. Altera imperfecta in qua functiones illæ tantùm imminuuntur. Et si levis sit earum imminutio, nondum paralysis, sed torporis vel stuporis nomen obtinet: quia via est ad veram paralysin, & prodromus illius.

Alia est species imperfectæ paralysis, quando motus læditur illæso sensu; vel vice versa.

Causæ paralysis in genere sunt omnes, quæ spirituum animalium influxum in nervos, & musculos impedire possunt.

Omnium frequentissima est humor pituitosus, qui nervos obstruendo, comprimendo, densando vel refrigerando, dictum spirituum animalium influxum prohibere solet.

Humor ille pituitosus influit à cerebro in nervos & medullam spinalem. Sic apoplexia levis degenerat in paralysin, quia humor illam efficiens, è cerebro excutitur in medullam & principium nervorum, sicque vel in eorum substantiam se insinuat, meatusque insensibiles, per quos spiritus influunt, occludit; vel per cavitatem vertebrarum dorsi descendens, & spinalis medullæ ac nervorum ductus sequens eos comprimit & angustat, sicque spirituum animalium commeatum etiam impedit. Potest etiam idem humor frigiditate sua nervi substantiam densare, ut deinceps spiritibus animalibus pervia non sit. Ac denique simplici intemperie frigidiori & humidiori, spirituum influxum impedire potest, quandoquidem, dum nativum nervi temperamentum, & calor illius insitus, à nimia refrigeratione destruuntur, spiritus animalis officio suo fungi non potest. Calor enim illius influens, cum partis calore insito conjungi debet, ad propriam illius actionem obeundam.

De aliis humoribus controvertitur, num paralysis causæ esse possint? Attamen licèt infrequentiores sint, non sunt omnino abdicandæ.

Trallianus *lib.*1. *cap.6.* refert quemdam in paralysin ex mœrore incidisse: deinde sumpta hiera adeò læsum, ut totus immobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, tum cibis, & aliis, quæ temperatum ipsum redderent, usus fuisset: maximè verò balneis compluribus, & unctionibus ex hydræleo.

Paulus *lib.* 3. *cap.* 28. & 43. paralysin proponit ex colica biliosa, cui refrigerantia maximè conferunt. Et nostro sæculo notissima est colica Pictonum, quæ in paralysim ut plurimùm degenerat, eamque ab humore bilioso produci apud omnes in confesso est, de qua fusiùs agetur in colici doloris theoria.

Ejusdem rei exemplum proponitur à Foresto *observ.* 97.*lib.*10. cujusdam adolescentis cum earundem partium extenuatione & atrophia. Qui cum calefacientium & exsiccantium medicamentorum usu ab aliis Medicis præscriptorum, in pejus continuo rueret, tandem solis humectantibus assumptis & admotis ab eo restitutus est.

Ratio id ipsum convincit. Bilis enim melancholica, & quivis alius humor in nervos influens, meatus eorum insensibiles occludere potest, si eorum interiora petat, vel eosdem comprimere, si extrinsecus ambiat.

Neque rationes Rondeletii, contrarium sentientis, ullo modo convincunt, dum ait, bilem & melancholiam siccare potiùs quam emollire nervos, bilem ad convulsionem, magis, mordendo & vellicando, quàm ad paralysin faciendam esse idoneam: siquidem emollitio nervorum ut in paralysi à pituita concedi potest, in omni tamen paralysi necessaria non est; licet vulgò paralysis nervorum resolutio nominetur, cùm illius essentia à sola privatione influxus spirituum animalium dependeat, quæ dum à compressione nervorum, aliisque causis producitur, eorundem emollitio ad illius generationem minimè concurrit. Hujus autem relaxationis & emollitionis nervorum opinio inde exorta est, quod partes paralyticæ, tensione destitutæ emollitæ videantur. Motus enim membrorum fit per tensionem musculorum & contractionem versus suam originem: qua tensione cessante, resoluta dicuntur, licèt nulla humectatio aut emollitio extraordinaria illis acciderit. Deinde cùm bilis variæ sint species, variique gradus, non est necesse, ut omnis talem habeat acrimoniam quæ convulsionem efficere valeat. Adde quod varia sit humorum permixtio: & pituita, aut serosus humor bili paralysin producenti misceri possit, quæ illius acrimoniam contemperet. Talis permixtio in febribus tertianis nothis præcipuè contingit, quales esse credibile est eas, quas dicit Fernelius in paralysin migrare.

Denique res manifesta evadit ex paralysi scorbutica, quæ convulsionem sæpè habet comitem, ut docet Eugalenus multis in locis, & Sennertus *lib. de scorbuto*, *cap.*5. Et licèt verus scorbutus Gallis penè ignotus sit, non rarò tamen scorbuticas quasdam affectiones nobis videre contigit, in quibus nonnulla hujus morbi symptomata elucebant. Unde duo exempla paralysis scorbuticæ, cui convulsiones frequenter superveniebant, recensuimus in observationibus nostris, nempe observatione 74. cent.1. & observatione 98. centur. 2.

Aliæ causæ paralyseos, minùs frequentes, variæ esse possunt. Ac primùm, frigida & humida intemperies nuda & sine materia, tum spiritus congelando, eorum influxum impedire potest, tum nervi temperiem destruendo eum reddere potest ineptum ad spiritum animalem recipiendum. Eaque excitari potest ab aëre ambiente frigidiore, & cujusvis rei frigidæ contactu, quemadmodum docet Galenus 4. *de locis aff. cap.* 4. quendam tempore frigido ac pluvioso, cùm madidum pallium collo diutius obvolvisset, in manus paralysin incidisse, nervis nimirum, qui à spinali medulla ad manum feruntur, refrigeratis & humectatis.

A vi etiam narcotica, medicamentis, venenis, & ipsis interdum humoribus insita, paralysin generari posse, Neoterici nonnulli censuerunt: & ab hac causa produci paralysin existimant, quæ ex contactu torpedinis exoritur, quamvis ab hoc animali stupor quidam potius, quàm vera paralysis excitari soleat. Ejusdem generis est, quæ à contactu hydrargyri contingit aurifabris, & iis artificibus, qui specula parare solent, quod Venetiis frequenter conspicitur. Vinum etiam virtute narcotica censetur à Platero stuporem & paralysin inducere, licet alii aliter sentiant. Fernelius tamen huic sententiæ favere videtur: asserens loco suprà citato, se vidisse aliquando universam corporis cutem, ex crapula & vinolentia stupore affectam. Et Petrus Fabius Diversus *in notis in Altimarum, cap.*24. refert historiam cujusdam tonsoris, qui cùm vino gulæ nimium indulsisset, nocte media expergefactus, incidit subitò in paralysin omnium corporis partium intra faciem existentium: in qua adeo motus & sensus erant deperditi, ut nec acu profundè perforatus, nec gladiolo scarificatus quicquam sentiret. Hic tamen solutus in totum ebrietate & crapulâ, intra tertium diem omnino sanatus est, factis tantummodo nonnullis revulsionibus ac inunctionibus quibusdam resolventibus ad spinam. Attamen hic author non virtuti narcoticæ, sed vaporibus crassis, ex crapula oriundis, & nervos obstruentibus, paralysis hujus generationem adscribit. Quam causam supra propositis addere, non est à ratione alienum. In humoribus etiam corruptis, & malignam qualitatem adeptis, vim narcoticam residere, in soporosorum affectuum expositione ostensum est: qui humores, si ad nervos deferantur, actionem eorum labefactare possunt. Et cum humores scorbutum producentes malignam qualitatem adepti sint, vis illius narcoticæ possunt esse participes, quæ etiam ad paralysin scorbuticam efficiendam concurrere potest, quamvis sola obstructio, vel compressio, ad eum affectum producendum sufficiat, ut anteà monuimus.

Tumores etiam, juxta spinam aut nervos concreti, eos comprimendo, paralysin sine dubio efficere possunt.

Sic etiam præcisio nervorum, & quæcunque continuitatis solutio eundem effectum parit.

Luxatio vertebræ, aliorumque articulorum, spinam & nervos comprimendo, idem præstat.

Ac denique condensatio nervorum spirituum influxum impedire potest; eaque fit, vel exsiccatione nimia, vel ab humore crassiori terrestriori, eorum substantiæ imbibito. Sic in elephantiacis perit sensus multarum partium, propter earum densitatem nimiam, quæ inducitur ab alimento crasso & terrestri, quo illæ nutriuntur.

Causæ differentiarum ita se habent. In perfecta paralysi, quæ integram motus & sensus privationem supponit materiæ morbificæ copia major est, quæ integram nervi obstructionem, vel adstrictionem producit: in imperfecta verò minor, quæ spirituum animalium influxum penitus non impedit, sed aliquam eorum portiunculam commeare sinit.

Motus læditur interdum illæso sensu, quia ad motum efficiendum major virtus requiritur, quàm ad sensum. Sentire quippe est quoddam pati; motus verò in actione omninò consistit. Sensus autem læditur illæso motu, quia in aliquibus partibus nervi, aut eorum ramuli, sensui inservientes,

vientes, motui non inserviunt, quemadmodum illi, qui ad cutem feruntur. Si igitur illi nervi tantum afficiantur, solus sensus læditur. Quod tantùm contingit in paralysi particulari, quæ unicam particulam occupat. Si enim afficiantur nervi insigniores, qui ad musculos feruntur, non potest lædi sensus, illæso motu.

Diagnosis hujus affectus ad tria dirigenda est; affectus speciem, partem affectam, & causam affectum producentem. Affectus species per se notissima est, cùm motus impotentia, & sensus privatio, aut imminutio, oculis ipsis pateant.

Partis affectæ dignotio difficilior est; ea tamen universa ex anatome desumitur, in qua nervorum origines & insertiones docentur.

Si enim pars faciei dextra vel sinistra resolvatur, reliquis partibus illæsis; cerebrum tantùm afficitur secundùm eam partem, à qua nervi ad partes eas deferuntur. Si verò partis capiti subjectæ unà cum facie lædantur; spina dorsi & cerebrum afficiuntur. Et si partes subjectæ lædantur facie illæsâ, in sola spina vitium consistit. Et quidem in principio illius; si omnes simul lædantur. Si verò dimidia pars corporis paralytica sit; dimidia tantum spinæ portio obsidetur. Cruribus resolutis, affectio est circa finem spinalis medullæ, juxta vertebras ossis sacri. Sic in cæteris inquirendus est locus, quo nervi exoriuntur, qui ad partem paralyticam deferuntur.

Aliquando etiam causæ externæ inquisitio ad loci affecti dignotionem plurimùm confert: cujus rei exempla duo apud Galenum inveniuntur, quorum unum suprà propositum est *ex 4. de loc. affect. c. 4.* cujusdam hominis qui tempore frigido ac pluvioso madidum pallium collo diutius obvolvisset, in manus paralysin incidit. Alterum habetur *1. de loc. affect. c. 5.* de Pausania Syro qui in tribus digitis sensum amiserat. Quem cum Galenus è vehiculo in dorsum prolapsum cognosceret, conjecturam fecit, in primo exortu nervi post septimam vertebram prodeuntis, partem quamdam ab ictu fuisse læsam. Ideoque medicamentum digitis frustrà admotum, huic parti apposuit; & curatio subsequuta est.

Causarum diagnosis ex causis procatarcticis, morbis prægressis, & temperamento ægrotantis eruitur. Atque adeo, causæ externæ refrigerantes & humectantes prægressæ, ætas senilis, aut temperamentum pituitosum, tempus hyemale victus frigidus & humidus, apoplexia præcedens à frigida intemperie & humore pituitoso, morbum exoriri significant.

Paralysin verò à bilioso humore, melancholico exoriri, testantur febres prægressæ, & interdum præsentes; temperamentum biliosum, aut melancholicum, tempus æstivum vel autumnale, usus aromatum, salsorum, aliorumque ciborum calidiorum; animi pathemata gravia & diuturna; humorum biliosorum aut melancholicorum, vel seri acidi aut acris excretio. Fluxiones acres in varias partes decumbentes, & dolores in iis concitantes; ac denique cum motus & sensus imminutione adsunt dolor & convulsio; & laborantes à calefacientibus & exsiccantibus remediis læduntur: à frigidis & humidis juvantur. Tumores, luxationes, & solutiones continui, paralysin efficientes, per se satis innotescunt.

Quod ad prognosin attinet, paralysis ab humore pituitoso, nervorum substantiæ impacto genita, curatu difficilis est: quia ægerrimè discutitur propter frigiditatem partis & situm spinæ nervorumque profundum, ita ut ad eas partes vis remediorum integra pervenire non possit. Et cum diuturnus eorum usus necessarius sit ægri ut plurimum tædio affecti, curationi adeò protractæ subjicere se nolunt.

Paralysis apoplexiæ succedanea rarissimè curatur, & plerumque in apoplexiam iterum degenerat, ex novo ejusdem materiæ ad cerebrum affluxu, quod ex priori morbo debilitatum est.

Tremor paralysi superveniens, salutaris. Significat enim meatus nervorum aliquo modo aperiri, per quos aliquid spiritus animalis, ad musculorum motum efficiendum, transire incipit.

Si pars paralytica calore actuali prædita sit, sanitatis spes est, si verò actu frigida continuò sentiatur, difficillimè curatur.

Atrophia, aut insignis extenuatio, parti paralyticæ adveniens, & pallor ingens, curationis spem adimunt. Non solùm enim spiritus animalis defectum, sed & calorem naturalem propemodum extinctum arguunt.

Si resoluti lateris oculus imminuatur, exigua curationis spes est: summam enim spirituum penuriam in ea corporis parte significat.

Crurum & pedum resolutio faciliùs curatur, quàm partiū superiorum: quia illi nervi duriores ac robustiores sunt.

In senibus paralysis incurabilis est, ob caloris nativi inopiam.

Hyemis tempore paralysis curari nequit; vere autem & æstate curatio obtineri potest: si cetera consentiant.

Paralysi febris valida superveniens, bona: materiam enim morbificam absumere potest.

Paralysi debili & recenti diarrhœa superveniens, bona: dicit enim Rhasis 1. *contin.* se multos paralyticos ex diarrhœa superveniente curatos vidisse.

Curatio paralysis juxta varietatem causarum varianda est: Et cùm ut plurimum fiat à pituita & frigida intemperie, hujus causæ ablationi præcipuè incūbendū est. Hæc autem ab universali totius corporis evacuatione inchoanda est.

Et quidem quod ad venæ sectionem attinet, vix ea conferre potest, cùm sanguis non peccet, sed pituita: & plerumque hoc malum senibus, pituitosis, naturâ frigidis accidere solet: Si tamen crudi sanguinis copia humorem pituitosum producere videatur, eumque fovere; venam in brachio partis sanæ aperire licet: attamen parca manu, ne languidus calor extinguatur.

Prætermissâ igitur phlebotomiâ, aut parca manu, ut dictum est, celebrata: reliqua curatio inchoanda est à sublatione causæ antecedentis, quæ est frigida cerebri intemperies. Ejus curatio eadem omninò instituenda est, quæ antea fuit proposita, per apozemata, pilulas, diætam sudorificam, sacculos, emplastra, errhina, sternutatoria, apophlegmatismos, vesicatoria, pulverem cephalicum, cucufam, suffumigium, syrupum magistralem, pilulas usuales, opiatam roborantem, causticum, pulverem digestivum, & aquas thermales.

Diæta ad hunc affectum parari debet ex decocto guaiaci folius & corticis ejusdem. Post cujus haustum admovendi partibus paralyticis lateres igniti, extincti in decocto cephalico, facto in vino albo cum pauco aceto, & involuti linteo, ut partium calor languidus excitetur. Et quarto, aut quinto quoque die purgatio repetenda. Melius tamen erit, si decocto sudorifico purgans præmittatur ad xv. dies, ut tota humorum crudorum saburra meliùs educatur, ac postmodùm illorum reliquiæ per habitum corporis discutiantur. Illud autem ita parari poterit.

℞. Rasuræ ligni guaiaci ℥.iij. cort. ejusdem ℥.j. aquæ fontis lb. viij. Infundantur per xxiv. horas. Deinde ebulliant ad mediæ partis consumpt. addendo sub finem, sennæ mund. ℥.j. turbith, hermodact. ana ʒ.ij. Colaturæ capiat. lb. ß. mane, sine sudore per xv. dies.

Causticum applicetur occipiti vel brachio sano, si alterum sit affectum, utrique, si tibiæ tantùm laborent.

Post diætam utatur, pro potu ordinario, bocheto ex guaiaco, vel hydromelite, in quo tantillum rorismar. bullierit, à vino abstinendo, quod in hoc affectu valdè nocivum est. Si tamen ægrum vini cupiditas teneat, betonica & salvia in eo infundantur. Et longè efficacius erit si tempore vindemiarum prædictæ herbæ in dolium vino recenti plenum conjiciantur.

Si affectus sit contumax, post diætæ usum, omissis syrupo magistrali, & pilulis usualibus prædictis, fortiores usurpandæ sunt, in hunc modum compositæ.

℞. Massæ pilul. fœtidar. major. & cochiar. min. an. ʒ.ß. trochisc. alhandal. gran. iv. Capiat semel in septimana.

Sed quia humor ante quamlibet purgationem præparatione indiget; ideò per biduum, aut triduum, ante singulas doses pilul. capiat ℥. iij. vel iv. aquæ sequentis, manè duabus horis ante pastum.

℞. Rasur. ligni guaiaci ℥.iv. corticis ejusdem ℥. i. radic. sassæ paril. ℥. i. ß. rad. chinæ ℥.i. ligni sassafras ʒ. v. ligni aloës, galang an. ʒ. i. ß. rad. angel. pœoniæ, fœniculi, an. ℈.iiij. sem. pœoniæ ʒ. ij. Infundatur per 24. horas in aquæ fontis ℔.iv. vini albi ℔.iv. Postea adde fol. betonicæ. ivæ arth. salviæ, an. M.i flor. tiliæ, primulæ veris, stæchad. & anthos, an. P.ij. lavendulæ P. i. theriacæ ver. ℥. ß. sem. & cortic. citri. an. ʒ.ii.ß. polypod ℥.ß. cinamomi ʒ v. Fiat secundum artem destillatio in B.M. pro ℔.ij. ß. liquoris destillati, adde manus Christi cum oleo cinam. paratæ ℥.iv. Vel loco illius aquæ, opiata caput roborans, in frigida cerebri intemperie descripta, usurpari poterit. Sed multò efficaciùs, & cum majori fructu, opiata Montagnanæ, in epilepsiæ curatione descripta.

Cæteris purgantibus parum proficientibus, haud erit inutile ad vomitoria chymica transcendere, si æger satis robustus sit: qualia in soporosis affectibus fuere proposita. Illa enim humores contumaces ex alto trahunt, & morborum interdum, qui vulgaribus remediis extirpari nequiverunt, curationem absolvunt.

Diebus vacuis ab usu aliorum remediorum, utatur opiatâ cephalicâ, descriptâ in curatione frigidæ intemperiei cerebri, vel aquâ apoplecticâ vel tabellis pro soporosis affectibus propositis.

Post universales evacuationes ad topica veniendum est quæ & parti resolutæ applicanda ad calorem & spiritus revocandos; & spinali medullæ, ubi ut plurimùm mali causa hæret, ad eam exsiccandam & discutiendam.

Pars ergo affecta pannis calentibus quotidie fricetur sed leniter: ne quod de naturali calore & spiritibus attractum est, iterum dissipetur.

Cucurbitulæ etiam applicentur capitibus musculorum partis affectæ, eæque sint angustioris orificii & cum multa flamma adhibeantur: nec tamen diu affixæ maneant, ne quod attractum est dissipetur. Postea emplastr. ex pice & resina pini applicetur, ut quod attractum est, ibi conservetur. Vel membrum resolutum urticis viridibus leniter percutiatur, aut ipsi sinapismi imponantur, donec pars tubescere incipiat, ea tamen non sunt tamdiu in parte relinquenda ut vesicas excitent, sic enim spiritus & sanguis dissiparentur: sed tamdiu solùm donec pars rubicunda digito pressa non albescat, sed rubicunda permaneat.

Postea inunctiones fiant & parti affectæ, & spinali medullæ, oleis, unguentis & balsamis, quorum descriptiones apud Autores numerosæ habentur. Ad hanc rem peculiaris est efficaciæ balsamum Guidonis quod apud Pharmacopœos nostros perpetuò paratum invenitur. Hoc vel solo utimur, vel cum aliis permixto in hunc modum.

℞. Ol. vulpini, lumbricorum & castoreo, an. ℥j. balsami Guidonis ℥.iij. aquæ vitæ ℥. ß. olei rorismar. destill. ℥. i. ß. Misce, fiat linimentum, quo inungatur tota spina dorsi, & partes resolutæ calidissimè, supertegendo eas linteis calidiusculis. Sequens etiam unguentum à Valeriola in observationibus plurimùm laudatur.

℞. Fol. salviæ, majoranæ, betonicæ, lauri, rorism. & primulæ veris, an. M i. radic. acori veri, & ireos recentis, an. ℥.iij. olei vulpini, de nuce Indica, & rutacei, an. ℔. i. olei terebinthinæ ℔. ß. vini potentissimi ℔. i. aquæ vitæ ℔. ß. Coquantur simul ad vini consumptionem, & colentur. Colaturæ adde serapini, opopanac. bdellii, an. ʒ. ij. castorei ℥. ß. macis nucis moschat. styracis calamitæ, benzoini, an. ʒ.iij. piperis longi, pyrethri, an. ʒ. i. axungiæ cati pinguioris, axungiæ serpentis, & anseris, an. ℥ i. medullæ cruris bovis ʒ.ij. succorum ebuli, salviæ, & Melissæ, an. ℥. iv. ceræ propoleos ℥. ij. Misce, & cum ceræ q.s. in prædictis oleis liquatæ reducantur omnia ad formam unguenti mediocris consistentiæ, quo universa dorsi spina calidè inungatur, desuper admotis lanis mollibus, vel linteis calidis.

Majoris etiam efficaciæ, & minoris operæ unguentum parari potest in hunc modum.

℞. Succi scillæ ℥. iv. succi cucumeris sylvestris, succi rutæ, an. ℥. i. euphorbii, castorei, sagapeni, ammoniaci, bdellii in aceto solutorum, ad. ʒ.i.ß. myrrhæ, thuris, pyrethri, nitri, an. ʒ.i. olei sambuci, terebinthinæ, & de euphorbio, an. ℥.ß. ceræ q. s. Fiat unguentum secundùm artem.

Hujusmodi linimentis præcipue utendum est tempore diætæ, post detersum sudorem, & in usu thermarum etiam post sudorem; quia tunc temporis pori cutis & partium reserati, unguenti penetrationem faciliùs admittunt.

Lintea post inunctiones applicanda suffumigentur, & incalescant suffitu sequenti.

℞. Succini, mastiches, myrrhæ, an. ʒ.i. thuris ℈.ii. caryophyll. nucis moschat. cinnam. macis, an. ʒ. ß. ligni aloës ℈. ß. Pulverisata irrorentur spiritu vini, postea exsiccentur, & iterum irrorentur quinquies, & exsiccentur. Et fiat pulvis, qui injiciatur prunis pro suffumigio.

Si his malum non cedat, cerata & emplastra supra spinam dorsi erunt applicanda.

℞. Massæ empl de beton. de melilot. & de baccis lauri, an ℥.i. thuris ʒ. ß. castorei, euphorbii. an. ʒ. i. sem. nigell. nasturtii, sinapi, radic. pyrethri, salis nitri, ana ℥.ß. Cum oleo de lateribus redigantur in formam emplastri, quod super alutam extensum applicetur. Longè majoris erit efficaciæ emplastrum in hunc modum compositum.

℞ Picis navalis, galbani, sagapeni, & gummi ammoniaci, an. ℥.i. radic. Pyrethri, & sem. sinapi, an. ℥. ß. euphorbii ʒ. ii. ceræ flavæ ʒ. iij. olei terebinth. q. s. Fiat massa emplastri.

Sudores quoque in parte provocare utile fuerit, per evaporationes ex decocto herbarum & radicum cephalicarum, cum vino albo ita parato, ut halitus partem affectam attingant. Si nimirum decoctum calens in vas aliquod infundatur, in quo æger jejunus ita sedeat contectus, ne decoctum attingat, sed vaporem tantùm excipiat. Vel in balneo sicco, quod stupham vulgò appellant, vapor ex decocto prædicto, silicibus candentibus insperso, excipiatur.

Ad sudores hujusmodi movendos, valdè commendatur decoctum rad. bardanæ, seu lappæ majoris. At nostrates mulieres ad hos affectus, & dolores artuum diuturnos, utuntur decocto ebuli, quo sudores copiosi eliciuntur. Ubi æger satis sudarit, in lecto componatur, exhibita theriacæ ʒ.i. cum aqua conveniente. Ejusmodi autem balneis bis, aut ter in septimana utendum est. Autumni quoque tempore, vinaceis effervescentibus membra per horam unam aut longius spatium immergere, & postea linimento convenienti inungere, toto vindemiarum tempore, summè utile fuerit.

Denique thermæ sulphureæ, nitrosæ, & bituminosæ supra recensitæ, maximè conveniunt, & reliquorum remediorum vires plerumque superare solent, si iis æger utatur per aliquot dies in potu, balneo, & lotione capitis, & post sudorem, ungatur linimentis prædictis.

Chymici commendant multa remedia ad hujus morbi curationem. Ex quibus non infimum locum obtinet elixir proprietatis, spiritus tartari, & balsamum galbani.

Toto morbi decursu partes resolutæ probè muniantur pellibus vulpinis, leporinis, agninis, & similibus.

Paralysis vero, quæ, à bilioso humore, aut melancholico producitur, eandem curationem postulat, quæ ad melancholiam hypochondriacam præscripta est: ita tamen: ut in affectu magis bilioso, remedia magis ad frigiditatem inclinantia eligantur.

CAPUT VI.

De Convulsione.

Spasmus, seu convulsio, est nervorum musculorumque, versùs suam originem, involuntaria & perpetua retractio.

Duplex autem est convulsio. Altera propriè dicta, cui jam proposita definitio competit: Altera impropriè, quæ potiùs motus convulsivus dici debet. Eæ ita distinguuntur, quòd in vera cõvulsione retractio musculorũ sit perpetua, seu continua & indefinens; in motu verò convulsivo interpolata. Præterea in vera convulsione membrum est immobile; in motu convulsivo variè agitatur ut in epilepsia, quæ inter motus convulsivos principem locũ obtinet.

Differunt etiam inter se ratione causarum. Vera enim

convulsio

convulsio fit à repletione & inanitione: motus verò convulsivus ab irritatione. Denique in eo distinguuntur quod convulsio à solo morbo fit; motus verò convulsivus à sola facultate. Quæ ut rectè à junioribus intelligantur, sciendum est ex Gal. 2. *de sympt. caus. c.* 1. depravati motus symptomata inter se distingui, quòd alia solius naturæ sint opera, quæ tamen à morbosa quapiam causa violenter moveri sit coacta: alia morbosos comitentur affectus, natura ad eorum generationem suppetias minimè ferente: alia denique concurrente simul naturâ & morbo fiant. Naturæ autem nomine Galenus facultatem intelligit. Facultatis ergo opera sunt sternutatio, tussis, oscitatio, pandiculatio, & singultus. Unius autem morbi opera sunt palpitatio, & convulsio. Utriusque verò, morbi scilicet & facultatis opera sunt, tremor & imperfecta resolutio.

Ex Galeni dictis supra positis gravis difficultas emergit, cùm ille singultum recenset inter opera, quæ à facultate fiunt: Fit enim perpetuò ab irritatione, & est motus convulsivus: convulsionem verò inter opera, quæ à solo morbo fiunt, Gal. recenset. Attamen Hippoc. *Aphor.* 39. *sect.* 6. convulsionem & singultum à repletione & inanitione fieri affirmat; cùm tamen repletio & inanitio veram tantùm convulsionem efficiant. Ad cujus difficultatis resolutionem dicendum est repletionis nomen latè sumptum, irritationem etiam comprehendere, juxta multorum authorum sententiam; quia causæ irritantes materiales sunt, atque adeo replent aliquo modo partes, in quibus continentur. Sed hoc modo repletio non est causa proxima singultus; sed tantùm mediata, quatenus partem, in qua est quantitate vel qualitate sua irritat ad expulsionem.

Denique sciendum est,& diligenter annotandum, Hippocratem & Galenum motum convulsivum communi & generico convulsionis nomine simpliciter enuntiare: ita ut non, nisi per supra positas differentias, invicem distingui possint.

Vera autem convulsio rursum dividitur in universalem, quâ totum ferè corpus contrahitur; & particularem, qua certum aliquod membrum convellitur.

Universalis, vel causam habet in cerebro; quando nimirum cum universo corpore, musculi etiam faciei convelluntur: vel in exortu spinalis medullæ, cùm musculi caput & spinam moventes, vel anteriores, vel posteriores, vel utrique convelluntur: unde tres exurgunt convulsionis differentiæ. Prima Emprosthotonos dicitur, quando corpus cum cervice & capite violenter ad anteriora contrahitur,ut mentum pectori annectatur, & corpus carinam navis referre videatur, imò verò interdum in arcum contorqueatur, quandoque in orbem, ægrique caput genibus annexum habeant. In hac differentia duo musculi, caput ad anteriora flectentes, præcipue afficiuntur. Secunda Opisthotonos nominatur, quando corpus ad posteriora convellitur, & in ea musculi duodecim caput extendentes,aut eorum nonnulli convelluntur. Tertia Tetanos dicitur, quando musculi & nervi, tam anteriores, quàm posteriores contrahuntur æqualiter, partesque ab oppositis musculis extractæ, velut in æquilibrio positæ, rigidæ & erectæ permanent, & ille motus Tonicus appellatur; qui omnium violentissimus est, cùm ex omnium musculorum contentione oriatur.

Particularis convulsio fit ex contractione musculi partis alicujus, à nervo illius motioni destinato, malè affecto & interdum ab affectu vel symptomate particulare nomen sortitur. Sic convulsio musculorum oculos moventium, strabismus nominatur: mandibularum & musculorum temporum, τρισμος dicitur; oris convulsio, ex contractione lati musculi, ex una tantùm parte oriunda, spasmus cinicus, convulsio canina,& oris tortura nominatur, si verò in utraque parte contractio fiat, risus sardonicus appellatur. Interim tamen oris tortura sine convulsione contingit; nempe ex paralysi alterius musculi, quo relaxato, ejus antagonista os ad partem sanam contrahit, & distortio in ea apparet, quæ convulsio impropriè nominatur. Musculorum penis convulsio, satyriasis vel priapismus dicitur. Reliquæ verò convulsiones propriis nominibus destituuntur.

Causæ veræ convulsionis immediatæ, juxta Hippocratis, & Gal. placita ad repletionem & inanitionem referuntur ut antea dictum est. Et confirmatur hæc doctrina exemplo chordarum, quæ in lyris & citharis tendi consueverunt: quod sæpè & elegantissimè inculcatur à Galeno, nempe *lib. de tremore, palpit. & convulsf. cap.* 8. *tertio de locis affectis, cap.*6. *secundo de symptom. caus. cap.*2. *& comment. Aphor.* 39. *sect.* 6. Dum enim chordæ ab humore replentur, quod in austrinis constitutionibus solet contingere, tenduntur & disrumpuntur. Si verò præter modum arescant, ut in constitutione Aquilonia fit, contrahi, & disrumpi etiam contingit. Eodem modo lora, prope ignem siccescentia, tenduntur & contrahuntur. Idem nervis omnino solet contingere, qui vel ab humore repleti, vel nimium rarefacti, tenduntur & contrahuntur,& musculos simul, ad quos inseruntur, retrahunt ad suum principium, unde totum membrum convellitur.

Causæ mediatæ convulsionis, quæ repletionem aut inanitionem efficere possunt, variæ sunt. Ac primùm causæ repletionis referuntur à Galeno, *lib. de tremore, capite ultimo*, ad humoris pituitosi affluxum & inflammationem. Humor pituitosus ad nervos influens eos distendere censetur secundum latitudinem, unde secundum longitudinem contrahi necesse est.

Verum hîc gravissima sese offert difficultas, quænam scilicet differentia sit constituenda inter causam paralysis & convulsionis; Et quando utraque fit ab humore pituitoso, in nervos influente: cur materia paralysin efficiens, nervos ita replendo, ut omnes illius meatus occludantur unde spirituum animalium transitus impeditur, non faciat nervi distensionem in latitudinem, atque adeò convulsionem; Et cur materia convulsionem efficiens, nervos replendo, meatus illorum obstruat, ut paralysin efficiat, cùm tamen in convulsione sensus integer maneat, & pars affecta ut plurimùm gravissimo dolore torqueatur. In hoc dubio resolvendo auctores variè se torquent, & qui inter subtilissimos principem locum obtinent, ingenii sui captum superare fatentur. Acutissimus Averroës *tertio collige* in hæc verba erumpit: *Utinam scirem, cur distendantur in latum nervi, & non in longum.* Mox subjicit: *Scias, Medicorum verba in hoc symptomate inversè propriora esse verbis musicorum, seu fabellas canentium, quàm demonstratorum.* Et subtilissimus Argenterius *comment. Aph.* 26. *sect.* 2. sic loquitur. *Non est facile profectò reddere omnium rationem, & præsertim, cur pituita, quæ resolutionis nervorum, & convulsionis causa dicitur, nunc unum nunc aliud ex iis malis inferat: cùm enim eadem materia sit & eadem pars affecta, nempe nervus, cur idem non semper sit affectus?* Hæc Argenterius. Summa rei difficultas in varias sententias Auctores distraxit, ita ut nonnulli ab Hippoc. & Gal. doctrina omninò desciverint, inter quos recenseri possunt Averroës, Erastus, Platerus, Cæsalpinus, Sennertus, aliique quorum varias cogitationes, & prolixas hac de re disputationes recensere, instituti nostri ratio non patitur, qui summam brevitatem in hoc opere affectamus, & omnes controversias ablegamus, iis tantum inhærentes, quæ ad medicinam faciendam maximè necessaria sunt. Saniorum decisio, à Galeni placitis recedere nolentium, eò revolvitur: convulsionem fieri ab humore crassiori, qui nervos secundum latitudinem extendit, & secundum longitudinem coarcta, paralysim verò ab humore tenui,qui per nervi substantiam decurrit, eamque emollit, poros autem illius non extendit. Hæc tamen animum veritatis avidum omninò non explent. Si enim humor crassus, nervum replendo, eum in latitudinem extendit,cur poros illius,& meatus insensibiles non implet, & spirituum animalium influxum non impedit, atque adeò paralysin inducit? Et cur paralysi, saltem successu temporis, non succedit convulsio, cùm humor tenuis, in parte diu hærens, necessariò crassescat, ita ut etiam serosa materia, arthritidem efficiens, longa mora in parte tophaceam materiam acquirat. Alii dicunt, in convulsione partem tantùm nervi exteriorem & membranosam ab humore

humore obsideri, in paralysi verò medullarum. Sed hoc multò minus satisfacit. Cum enim nervi majori parte exiles admodum sint, non est facile concipere, quomodo humor partem tantùm nervi exteriorem occupet, illæsa interiori, aut vice versa. Vel saltem, si hoc ita posset contingere, paralysi ut plurimùm convulsio succederet, & convulsioni paralysis, multiplicata materia morbifica, & quæ exteriorem partem solùm, vel interiorem tantùm ab initio occupabat, successu temporis totum nervum invaderet.

Nos igitur licèt in tanta difficultate nobis ipsis satisfacere nequeamus, nec certiora ab aliis proponantur, existimamus prædictas objectiones dilui posse dicendo, convulsionem & paralysin in eo differre, quod paralysis ab humore pituitoso puro & impermixto generetur, qui quidem humor tensionem non efficit in partibus, sed eas potiùs relaxat, ut in œdemate videre est: convulsio verò ab eodem humore fiat, non quidem sincero sed plurimis flatibus permixto, à quibus flatibus præsertim tenduntur nervi ac musculi, & versùs suam originem contrahuntur. Nulla etiam causa excogitari potest aptior ad tam vehementem contractionem efficiendam, quàm spiritus flatuosus, quam etiam agnovit Galenus 2. *de sympt. causa cap.* 1. & docet experientia, maximas distensiones à flatibus præsertim fieri, ut videre est in hydrope tympanite, & colico dolore. Adde, quod in convulsione ut plurimùm gravissimi dolores reperiantur, quos à flatibus distendentibus fieri credibile est. Hac decisione dilui possunt omnes objectiones supra propositæ. Si enim quæratur, cur pituita convulsionem efficiens, paralysin non afferat, spiritus animalis influxum impediendo? dicere poterimus, eam esse in perexigua quantitate, ut meatus nervi insensibiles occludere non possit, & multis flatibus permixtam ita attenuari, ut obstructionem parere non valeat. Vel certè dicamus; spiritum flatuosum præcipuam esse causam convulsionis, quam Galenus *loco citato*, *& lib. 6 de loc. aff. cap. ult.* priapismi (qui à membri virilis convulsione fit) causam unicam proposuit spiritum flatuosum.

Altera causa convulsionis à repletione factæ, quam proponit Galen. *loco citato*. est inflammatio partium nervosarum, præcipue in nervorum principio, aut prope ipsum, qua nervi tenduntur & contrahuntur. Et excitatur illa inflammatio vel à causa interna sola; nempe à fluxu sanguinis in partem; vel à causis externis, ut vulnere, contusione, punctura nervi.

Causæ convulsionis ab inanitione sunt omnes immodicæ evacuationes per hæmorrhagiam, vomitum, alvi fluxum, sudores, tum etiam maximæ humidi primigenii consumptiones, quæ contingunt in febribus ardentibus & colliquantibus, laboribus immodicis, vigiliis, sollicitudinibus, venere immodica, fame & siti, & usu diuturno alimentorum & medicamentorum calefacientium & exsiccantium.

Hæc etiam convulsio ab inanitione à non paucis rejicitur, existimantibus, tantam siccitatem in corpore vivente reperiri non posse, ut inde nervi contrahi valeant: illa quippe in febre hectica & marasmo præcipuè contingeret. Quibus tamen abundè satisfieri potest, dicendo non omnem inanitionem aut siccitatem idoneam esse convulsionem efficere; sed eam tantùm, quæ confertim & inæqualiter fit. Quando quidem subita interni humidi facta inanitione, partes connivent, & in se concidunt, vacuum fugientes Si verò æqualiter undique & sensim exhauriatur humiditas, nulla fit contractio quia inanitæ partes ingressu aëris occupantur.

Motus convulsivus fit à materia ingente, vellicante & irritante partes nervosas: estque ut plurimum humor, vel vapor acrimonia aut alia quavis maligna qualitate præditus, qualis in febribus malignis sæpissimè contingit. Fiunt autem isti motus convulsivi plerumque, cerebro & nervis per simpathiam affectis, & convulsio sympathica nominatur. Compatiuntur autem vel per nudam condolentiam, & generis, officii aut viciniæ societatem; vel à prava qualitate, aut aura venenata ad initium nervorum transmissa; Sæpissimè autem fit per consensum oris ventriculi, à bile æruginosa, vermibus, veneno, aut alia materia acri & vellicante: tum etiam per consensum uteri, sicut in hystericis affectibus contingit.

Diagnosis convulsionis ex iis, quæ in principio hujus capitis proposita sunt, facilè elicitur. In vera enim convulsione pars contrahitur, ac rigida & immota manet, ut flecti aut moveri pro arbitrio non valeat. In motu verò convulsivo pars variè concutitur & agitatur.

Quod ad prognosin attinet, convulsio quæ multas partes, & præsertim cerebro vicinas occupat, periculosior est: Tum etiam, quæ musculos thoracis obsidet. Metus enim est, ne ob difficilem respirationem æger suffocetur.

A copioso sanguinis fluxu vel hypercatharsi convulsio lethalis, ex Hippocr. in Aphorismis, quia, ut docet Galenus in commentariis, talis convulsio ab inanitione fit. Attamen fieri potest, ut talis convulsio interdum ab irritatione fiat, commotis humoribus acribus biliosisque, & ad partes nervosas translatis, vel à qualitate maligna venenati medicamenti, ut ex assumptione hellebori contingit.

A phrenetide convulsio lethalis. Aëtius affirmat se neminem ex iis, qui ita convulsi sunt, servatum vidisse neque qui vidisset, audivisse.

Febrem convulsioni supervenire, melius est, quam febri convulsionem. Aph. 5. *sect.* 2. Febris enim convulsioni superveniens, illius causam absumit. Convulsio autem febris superveniens, à materia maligna oritur, quæ vitæ periculum minatur.

Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt: si verò effugerint, sani fiunt *Aph. 6. sect.* 5. Maxima enim tensio omnium musculorum respirationem impedit, ita ut ægri suffocati moriantur. Et notanda est causa interitus in convulsione, quæ non videtur alioqui periculosa ratione causæ nervos obsidentis, quemadmodum paralysis à simili ferè causa oriunda, ad multos annos producitur. Sed lethalis evadit convulsio ex eo solùm, quod suffocationem inducat, convulsis musculis respirationi dicatis.

Curatio hujus affectus varia est pro varietate causarum. Quæ ab inanitione fit, rarissimè contingit, & incurabilis est, ideò illius therapeiæ non immorandum. Authores humectantia omnis generis præscribunt, & inunctiones ex oleis chalasticis. Ea verò, quæ fit ab irritatione, ab aliis morbis dependet, & illorum curationi subjicitur. Superest igitur ut convulsionis à repletione curationem proponamus: quæ cum à pituita & flatu potissimùm dependeat, ad illorum sublationem dirigenda est. Eaque primùm à venæ sectione auspicanda, si sanguis abundet, & vires sint validæ. In qua tamen evacuatione satiùs est peccare in defectu quàm in excessu; cùm illa causæ principali, quæ pituita est contraria sit.

Post venæ sectionem, aut ea omissâ, si conveniens non sit purgatio instituenda est per pilulas, quæ satis potenter evacuant, (habita tamen virium ratione) juxta formulas in frigida cerebri intemperie descriptas. His verò adjungenda sunt castorei gr. iii.

Si pilulas fastidiat æger, potionis, pulveris, aut alterius medicamenti forma usurpari poterit, prout dicto capite habentur.

Post purgationem admoveantur cucurbitulæ cum scarificatione, si sanguis non fuerit detractus alioqui siccæ, primò quidem partibus remotioribus, postea affectæ parti vicinæ. At si crura sint convulsa, natibus & lumbis applicentur: si brachia, collo & scapulis. Hoc in omnibus observando; ut fluxio versùs originem retrahatur.

Vesicatorium etiam partibus affectæ oppositis utiliter admovetur.

Interim post primam purgationem materia præparanda est apozemate descripto in curatione intemperiei frigidæ. Purgantem quidem, si vires & reliqua consentiant sin minùs, detractis purgantibus.

Finito apozemate, iterum pilulæ exhibendæ, castoreum illis & omnibus purgantibus adjiciendo.

Si apozema tantum alterans usurpetur, durante illius usu, clysteres acres frequenter injiciendi, & quales in soporosis affectibus fuerunt propositi.

Fiant

Fiant etiam inunctiones ſupra partem affectam, linimento convenienti.

℞. Unguenti de althæa ℥.vi. ol. terebinth. & chamæmel. an. ℥. j. ol. lavendulæ ʒ.iii. ol. vulpini ℥.ß. ſtyracis liquidæ ℥. ii. fiat linimentum, quo inungatur pars affecta calidè frequenter, & ſpina dorſi. Vel

℞. Ol. anethini & chamæm. ana ℥.j. unguenti martiati ℥.ß. ol. petrolei & de ſpica, ana ʒ j. ſpiritus vini ʒ.iii. Miſc.

Maximè laudatur axungia anſeris, aut anatis, in ſequentem modum parata.

℞. Anatem aut Anſerem pinguem deplumatum, & exenteratum, quem reple materia ſequenti.

℞. Fol. ſalviæ, majoranæ, & ſtœchad. an M.j. gummi ammoniaci & bdellii, ana ℥. i. calami arom. nucis moſchat. macis, caryophyl. ana ℥. ß. Contundantur in mortario, & malaxentur cum ol. lumbricorum, poſtea includantur ventri anſeris, qui benè conſuatur, ne quid effluat, & in veru aſſetur. Pinguedo exſtillans excipiatur vaſe aceto ſemipleno, eaque illinantur partes affectæ.

Efficacius operabitur, ſi uſurpetur in ſequentem modum.

℞. Pinguedinis prædictæ ℥. vj. oleor. ceræ, nucis moſchat. & ſalviæ arte chymica extractorum, ana ʒ.iii. Miſce, fiat linimentum.

Poſt inunctionem partes convulſæ contegantur pelle arietis adhuc calente: & cùm refrixerit, ſi novarum non ſit copia, recaleſcat oleo anethino, aut ſimili valdè calente.

Utiliter etiam parti convulſæ adhibentur pulmones vervecini calentes, tum etiam pulli columbini, catuli, galli, gallinæ per medium ſectæ.

Pars etiam affecta in intima bovis, aut vervecis, aut majoris alius animalis recens cæſi, immittitur: Et ibi tamdiu detinetur, quamdiu animal calet.

Balnea decocto herbarum cephalicarum etiam conveniunt, addita olei tertia parte, vel inunctis mox à balneo partibus convulſis.

Alii hoc emplaſtrum commendant.

℞. Colophoniæ ℥. ii. reſinæ, picis navalis, ana ℥. j. thuris, maſtiches, ceruſſæ, ana ℥. ß. ſanguinis draconis, ſalis communis, ſalis ammoniaci, terebinth. ana. ℥. ii. ceræ novæ ℥. ii. vitrioli albi ʒ. ii. matris perlarum ʒ. ii. lapidis magnetis ℥.ß. ſuccini flavi ʒ. i. ß. ol. ovor. roſac. ana ℥. ii. Fiat ſecundùm artem emplaſtrum, quod alutæ inductum imponatur.

Præſtantiſſima verò ſunt balnea ſulphurea in diuturnis præcipuè convulſionibus. Conveniunt etiam balnea ſicca, ſeu vaporoſa ex decocto ſalviæ, roriſmar. ſtœchados, chamæp. origani, & ſimilium, cum vino albo lapidibus ignitis, cupro, aut ſcoriis ferri ignitis infuſo.

Optimum etiam eſt fovere occiput & cervicem aqua vitæ calente.

Penotus ſequens linimentum mirè prædicat, ad convulſionem brevi tempore diſſolvendam.

℞. Ol. terebinth. ℥.ß. ol. caryophyll. gutt. vi. mucilaginis bryoniæ, q.ſ. ad conſiſtentiam linimenti. Miſce, inunge locum affectum cum radice ſui nervi.

Alii oleum ſeu ſpiritum ſalis cum oleo terebinthinæ, ceræ, chamæmeli & ſimilium commixtum, membra convulſa citò reſtituere aſſerunt.

Linimentum ſequens eximiæ eſt efficaciæ.

℞. Butyri rancidi, & laridi veteris, an. quart. i. bdellii, ammoniaci, an. ℥. j. myrrhæ, caſtorei, an. ʒ. ii. flor. ſtœchad. & anthos, P. j. nucis moſchat. & caryophyl. an. ʒ.i. catum parvum exenteratum, excoriatum, & in fruſta diviſum. His infarciatur anſer, & conſuatur, ac torreatur in veru. Primus qui ſtillabit ſuccus magis aqueus, abjiciatur; ſecundus verò pinguior, colligatur in vaſe aqua ſemipleno, eoque illinantur partes convulſæ & tota dorſi ſpina.

Interdum verò dolor tam intolerabilis ſentitur, ut ad eum priùs cura dirigenda ſit. Illi igitur convenit ſequens linimentum.

℞. Olei violacei, lilior. & chamæmeli, an. ℥. j. ß. olei amygdalarum dulcium, maſtiches, & roſac. ana ℥.j. Miſce, inungatur pars affecta. Si potentiùs agendum ſit, paretur ſequens balneum.

℞. Rad. altheæ, & liliorum, ana. ℔ ß fol. malvæ, violariæ, origani, ſalviæ, abſinthii, M. ii. ſem. lini & fœnugr. ana ℔. j. Decoquantur pro balneo, in quo diu non immoretur æger, ſed dolore ſedato confeſtim egrediatur. Sufficiet autem partes convulſas tantùm immergere.

Alii parant balneum ex oleo puro, & ſi æger ſit dives, in eo decoquunt vulpem unam, aut alteram.

Dum hæc fiunt, cerebri expurgationi incumbendum eſt apophlegmatiſmis & errhinis, ſuis capitibus deſcriptis.

Tum etiam eadem pars roboranda eſt opiatâ cephalicâ, aquâ apoplecticâ, theriacali aut aliâ earundem virium.

Rondeletius de aqua ſua hirundinum hæc habet: *Aqua ex hirundinibus & caſtoreo parata, exhibita, convulſionem à repletione ſubitò ceſſare facit.* Ejus deſcriptio eſt in cap. de epilepſia, apud Autorem dictum.

CAPUT VII.

De Epilepſia.

Epilepſia eſt convulſio totius corporis, non perpetua, ſed interpolata, cum mentis & ſenſuum læſione.

Convulſionis nomen hic propriè & ſtrictè non ſumitur pro vera convulſione; ſed impropriè pro motu convulſivo. Sed convulſionis nomen retinere voluimus, imitatione Galeni, qui eam paſſim convulſionem appellat.

Hac autem definitione ex Gal. deſumpta 3. *de loc. aff. cap.7. & lib. de diff. ſympt. cap.* 3. perfectam & integram Epilepſiam proponimus, in qua totum corpus convellitur, & omnes ſenſus, tum interni, tum externi abolentur. Dantur tamen imperfectæ Epilepſiæ, in quibus caput tantum, vel brachium, vel tibia, & femur, vel dimidia corporis pars convellitur. Datur etiam Epilepſia, in qua integra mens remanet, ſenſus etiam exteriores vigent, necnon quarundam partium motus voluntarius. Vidi Monialem, quæ in paroxyſmis epilepticis contractiones varias patiebatur, nunc brachiorum, nunc crurum, nunc capitis, nunc trunci totius corporis: videbat tamen adſtantes, & loquebatur: imo verò contra motum partium, quæ convellebantur, motu voluntario obnitebatur, ita ut motum involuntarium quodammodo minueret. In paroxyſmo leviori interdum ſtabat, & in cubiculo ambulabat; ſed motu admodum inordinato, ſaltando ſcilicet, & motus præpoſteros edendo, inſtar hiſtrionum, quibus reliquis Monialibus riſum concitabat, & cum illis etiam ridebat, & pro arbitrio loquebatur.

Omnis motus convulſivus, ut ſuperiori capite dictum eſt, fit ab irritatione. Irritatio autem fit à materiæ quantitate, vel qualitate. Quantitas, materiæ morbificæ naturam gravans, eam irritat ad expulſionem ejus, quod ſibi moleſtum eſt. Unde ſtabilitur, me judice Galeni doctrina, à quam plurimis neotericis variè exagitata, qua ſancitum eſt ab obſtructione imperfecta ventriculorum cerebri Epilepſiam generari. Si enim humor obſtruens naturæ moleſtus eſt, quidni cerebrum inſurgere poterit ad illius excluſionem? De qualitate nulla eſt difficultas. Omnes enim in id conſentiunt, facultatem expultricem ſingularum partium irritari ab acrimoniâ, & pravâ quavis qualitate naturæ infenſâ.

Cauſæ irritantes vel in ipſo cerebro continentur, & Epilepſiam idiopathicam efficiunt; vel aliunde ad cerebrum tranſmittuntur, & ſympathicam Epilepſiam generant.

Illa autem irritatio Epilepſiam facit, quandoquidem cerebrum, dum rem noxiam expellere conatur, ſeipſum concutit, & conſequenter nervos ſibi adnexos.

Triplex à Galeno conſtituitur Epilepſiæ differentia & ab omnibus propemodum authoribus recipitur. Prima, qua cerebrum afficitur, conſiſtente in ipſo affectu. Secunda, in qua cerebrum per ventriculi conſenſum afficitur. Tertia cum aliis corporis partibus ad cerebrum affectus tranſmittitur. Et propria etiam nomina, apud nonnullos, ſortitæ ſunt iſtæ differentiæ. Prima enim tanquam præcipua, generis nomine, Epilepſia nominatur; ſecunda, analepſia; tertia, catalepſia. Verum (pace Galeni, aliorumque dixerim)

dixerim,) superflua est illa divisio, & frustrà separatur Epilepsia à ventriculo genita, ab aliis, quæ per aliarum partium sympathiam oriuntur: cùm omnes uno sympathicæ Epilepsiæ nomine comprehendi debeant. Neque satisfacit, dicere: Epilepsiam à ventriculo seorsim enuntiari, tanquam frequentissimam: siquidem ea, quæ ex uteri aut lienis consensu oritur, non minùs frequens, aut certè frequentior esse consuevit.

Dividatur ergo Epilepsia in idiopathicam & sympathicam. Sympathica rursum juxta varias partes, à quibus vapores acres aut maligni ad cerebrum transmitti possunt. Nulla autem propemodum pars in toto corpore reperitur, à qua malignus vapor ad cerebrum transmitti nequeat. Harum historiæ duæ proponuntur à Galeno *loco citato.* Una de puero decimum tertium ætatis annum agente, in quo paroxysmus à tibia initium capiebat, mox illinc rectà ascendebat per femur & superposita illa, ac per latera ad cervicem, donec ad caput perveniret, quod cum primum tangeret, ipse haudquaquam sibi constabat. Altera est de adolescente, qui invadentis paroxysmi initio, veluti frigidam auram ascendere sentiebat.

A ventriculo autem, intestinis, & materia verminosa, tum etiam ab utero, aliisque partibus Epilepsiam, plerumque generari notissimum est, & variorum authorum historiis confirmatum.

Constat igitur ex prædictis, quomodo defendi possit Galeni doctrina, ab imperfecta ventriculorum cerebri obstructione idiopathicam Epilepsiam generari asserentis, quam tamen causam perpetuam esse, defendere non possumus, ut Galenus innuere videtur, nullam aliam proponens; quin potiùs, eam cæteris infrequentiorem esse confiteri cogimur.

Neque tamen argumenta adversus Galenum proposita ullo modo convincunt: quorum præcipua hæc sunt.

Primò enim inquit Fernelius, si Epilepsia ab humoris copia fieret, in sopore ea maximè contingeret, in quo magna humoris copia reperitur. Respondeo, humorem, à quo sopor excitatur, esse in substantia cerebri, non in ventriculis; & ideò facultatem expultricem non irritare, quæ in ventriculis magis residet.

Secundò, ex eodem Fernelio cùm Epilepsia citò solvatur, desineret in paralysin, ut apoplexia, excusso in nervos humore. Respondeo, in apoplexia humores excuti ad partes viciniores, propter debilitatem expultricis, à copia humoris oppressæ: quæ cùm liberior sit in Epilepsia, ad vias naturales, expurgationi dicatas humores amandat. Falsum tamen est, quod asserit Fernelius, nunquam Epilepsiam desinere in paralysin; nos enim paralysin Epilepsiæ succedaneam vidimus. Et non rarò apoplectici in prima invasione convulsionibus Epilepticis corripiuntur, nondum perfecta obstructione ventriculorum cerebri, tum etiam multi Epileptici tandem apoplexia pereunt, quando dimidia obstructio in integram degenerat.

Tertiò, contra Galenum nonnulli ita argumentantur. Sicut completa ventriculorum obstructio functiones penitus tollit in apoplexia, ita incompleta eas tantum imminueret, non depravaret, neque motus illos convulsivos ederet, sanis plerumque validiores. Respondeo, naturam omnino oppressam ab integra obstructione non excitari ad expulsionem: in dimidiata verò obstructione satis habere virium, ut cerebrum commoveat, & exagitet ad expulsionem. Confirmatur doctrina exemplo catarrhi in pulmonem delabentis, qui si totum pulmonem repleat, summam spirandi difficultatem efficit sine ulla tussi, ut in asthmate contingit. Si verò minor fluentis humoris copia extiterit, pulmo irritatur ad expulsionem, unde tussis excitatur.

Signa Epilepsiæ diagnostica in tres ordines distribuenda sunt quæ scilicet imminentem Epilepsiam significant, quæ præsentem demonstrant, & quæ illius differentias patefaciunt.

Imminentis Epilepsiæ signa dupliciter considerari possunt: vel prout primam morbi invasionem præsagiunt; vel prout imminentem paroxysmum significant. Eadem autem signa utrique indicio inserviunt, sed multò certiùs in iis, qui ab Epilepsia actu possidentur, imminentem insultum indicant. In iis enim, qui nunquam hactenus morbo affecti sunt, æquivoca majori ex parte sunt hujusmodi signa, & multos alios capitis affectus prænuntiare possunt. Integra tamen eorum congeries aliquam certitudinem afferre potest.

Omnia igitur imminentis Epilepsiæ signa proponenda sunt: hac præmissâ admonitione, non omnia in omnibus Epilepticis concurrere, sed nonnulla in his, alia in illis pro varia causarum & corporum dispositione. Ut autem ea debito ordine proponantur, fontes signorum percurrendi sunt, qui ab actionibus animalibus, vitalibus, & naturalibus excrementis, qualitatibus immutatis, & propriis accidentibus scaturiunt.

Ratione functionum animalium, Epilepsiam minantur animi & corporis insueta conturbatio, capitis gravitas, cephalalgia, vertigo, vigiliæ, aut plurimus somnus, à quo nullum levamen emergit, insomnia turbulenta, mentis torpor vel anxietas, oblivio, mœstitia, pavor, formido, segnities, artuum gravitas. Saltus & tremores membrorum, sensuum hebetudines, obtutus defixus, scintillæ oculis obversantes, & interdum nubeculæ, aut marmatyges. Aurium tinnitus, fœdi odoris perceptio, lingua inflexibilis, ejusque inordinata motio, oscitatio, sternutatio.

Ratione functionum vitalium, Epilepsiam minantur, cum aliorum signorum concursu, iracundia, cordis palpitatio, pectoris constrictio, anhelitus mutatio.

Ratione functionum naturalium, Epilepsiæ prodromi sunt cibi fastidium, aut appetitus immodicus, nausea molesta, cardiogmos, seu oris ventriculi morsus.

Ratione excretorum, Epilepsiam portendunt, salivæ per os effluvium, urinæ tenues & crudæ, pollutio nocturna frequentior.

Ratione qualitatis mutatæ, & propriorum accidentium, Epilepsiam portendunt faciei pallor, & præcordiorum inflatio.

Præsens Epilepsia etiam vulgo notissima est, si omnibus suis numeris absoluta sit. Multas tamen habet differentias, quæ difficilem interdum faciunt diagnosin, ut ex sequentibus videre est.

In paroxysmo Epileptico integro & absoluto sensus omnes, tum interni, tum externi intercipiuntur. Æger subitò in terram concidit, & totum corpus, aut partes tantùm nonnullæ variis motibus concutiuntur: adest prætera oculorum prominentia, stridor dentium, respiratio suffocatoria, velut in iis, qui laqueo strangulantur; semen, stercus & urina involuntariè aliquando profunduntur; & circa finem accessionis spuma per os & nares effluit: quæ non nisi in vehementi Epilepsia contingunt, & finita accessione, rerum omnium quæ in paroxysmo actæ sunt oblivio remanet.

Antiquorum nonnulli tres Epilepsiæ differentias faciunt: unam quæ somno similis altissimo videtur: aliam quæ variis motibus corpus exagitat; tertiam denique, ex utriusque commixtione conflatam. Primam speciem recentiores quidam admittere nolunt, dicentes, illam coma potius aut carum esse, quam Epilepsiam: & non alia ratione distingui inter se hos duos affectus, quàm ex eo, quod coma sit somnus profundus sine convulsione, convulsio autem sit signum pathognomonicum Epilepsiæ. Verum aliter docet Avicenna, dicens, sæpè evenire epilepsiam sine spasmo sensato, id est, nulla convulsione apparente. Et docet experientia multos Epilepticos habere paroxysmos comati persimiles. Esse autem Epilepsiam, non coma, vel carum, ex eo tantùm cognoscitur, quod sopor ille per intervalla periodicè recurrat, cùm coma semel tantùm invadat, neque periodico recursui obnoxium sit.

Idiopathica Epilepsia à sympathica distinguitur: quòd in idiopathica multa appareant cerebri affecti indicia. Mentis torpor vel tarditas, memoriæ imminutio, insomnia turbulenta, sensuum hebetudo, corporis gravitas & segnities, capitis dolor, aliaque: præterea æger venientem paroxysmum non percipit, sed ab eo incautus subito opprimitur. Tum paroxysmus in coïtu Solis & Lunæ ut plurimum contingit. Hanc diagnosin confirmat

bona

bona partium inferiorum diatheſis, & nullum vitium in iis apparens.

Dextram verò, aut ſiniſtram capitis partem magis affici & mali mineram continere, ex eo dignoſcitur, quod viſio alterius oculi obtuſior ſit, vel auditus in altera aure hebetior, aut tinnitus eam afficiat, & partes dextræ vel ſiniſtræ ad motum, aliaſque actiones ignaviores ſint.

A quo verò humore præſertim Epilepſia generetur, ex ſignis pituitam, bilem, aut melancholiam in toto corpore, & capite præſertim redundantem, indicantibus dignoſcere poterimus.

Simpathica verò Epilepſia inde dignoſcitur, quòd nulla appareant cerebri affecti ſigna; æger venientem paroxyſmum percipiat, & interdum veluti auram quandam, à partibus inferioribus ad cerebrum aſcendentem: aut pars aliqua inferior peculiari quodam vitio labefactata eſt, aut tempore invaſionis gravi aliquo ſymptomate affecta.

Sic à ventriculo communicari Epilepſiæ cauſam, oſtendunt cibi faſtidium, difficilis inediæ tolerantia, nauſea, vomitus, ventriculi dolor, eroſio, compunctio, vel diſtenſio, vel etiam interdum cordis palpitatio, ventriculo cordi affectum communicante.

Ab hepate, vel liene malum oriri, ſignificant flatuum frequens & copioſa excretio, ventris inflatio, rugitus, borborygmi, ructus acidus, præcordiorum moleſta coarctatio, eorumque dolor ad dorſum uſque interdum procedens. Quibus addere licet vitia peculiarem ventris inferioribus partem obſidentia.

Ab utero affectum procedere indicat hyſterica paſſio, convulſionibus epilepticis implicita; tum ſi menſium aut ſeminis retentio præceſſerit.

Si à parte aliqua externa Epilepſia oriunda ſit, aura quædam percipitur à parte illa elevari, & minera morbi in ea delitescens, vellicat interdum, aut titillat, quod imminentem paroxyſmum prænuntiat. Et ſi pars illa conſtringatur vinculo, impeditur paroxyſmus.

Denique à lumbricis procedere affectum oſtendunt ſigna lumbricos indicantia, ut anhelitus, fœtor acidus, narium pruritus, ventris dolor, fæces cineritiæ, ſtridor dentium, ſopor, & ſimilia tùm præcipuè ſi lumbrici per alvum interdum excernantur.

Rariores verò cauſæ & extraordinariæ, ut abſceſſus, oſſis caries, urinæ ſuppreſſio, anadrome, & ſimilia, ex propriis ſignis mutuari poterunt.

Quod ad prognoſin attinet: Epilepſia morbus eſt diuturnus, & contumaciſſimus, & infantibus ut plurimum lethalis.

Epilepſia hæreditaria incurabilis eſt, quæ verò à cauſis externis, & prava victus ratione ducit originem, curationem admittit.

Epilepſia ante pubertatem eveniens, curabilis eſt, eadem verò poſt 25. annum, curationem non admittit, ex Hipp. *Aphor.* 8. *ſect.* 5. Siquidem in pubertate magna fit caloris nativi eclampſis, quæ cauſas morbificas diſcutere potenter valet. Adde quod tunc temporis in fœminis menſtrua erumpere incipiant, per quæ impuritates corporis expurgari ſolent. Licet autem poſt 25. annum incurabilis dicatur Epilepſia ab Hipp. hoc tamen non eſt perpetuæ veritatis. Multos enim ætate provectos, ab hoc morbo liberatos fuiſſe, plurimis obſervationibus relatum eſt, quamvis tamen hoc raro contingat; ſicque Aphoriſmum prædictum ut plurimùm, & ferè ſemper verum eſſe ſtatuendum eſt.

Vehemens Epilepſia ſæpe in paroxyſmo ægrotantem abripit, & de medio tollit, vel etiam in apoplexiam degenerat, vel propter pravitatem ſymptomatum & violentam cerebri concuſſionem, tota illius œconomia vertitur, ut interdum particulæ illius diffringantur; & contigerit aliquando, proceſſuum mammillarium particulas per nares exploſas fuiſſe.

Epilepſia à melancholico humore oriunda, in melancholicam inſaniam nonnunquam degenerat: quando videlicet ille humor à ventriculis cerebri in ſubſtantiam ejuſdem tranſmittitur. Idem etenim humor, dum cerebrum afficit, ut partem inſtrumentalem, ventriculos illius obſtruendo, aut tunicas eorum divellendo, epilepſiam efficit. Dum verò ipſam cerebri ſubſtantiam, quæ functionem principium ſedes eſt, ut ſimilarem partem offendit, naturale ipſius temperamentum vitiando, & animales ſpiritus corrumpendo, atque obtenebrando, delirium melancholicum inducit. Unde apud Hipp. 6. *epid. ſect.* 8. *textu* 40. melancholici plerumque fiunt epileptici, & epileptici fiunt melancholici. Degenerant autem iſti affectus in ſe invicem dupliciter: vel per materiæ morbificæ tranſpoſitionem, ſede derelicta, & ſic uno exoriente alter deſinit; vel per materiæ propagationem, & tum uterque affectus permanet.

Epilepſia pituitoſa in apoplexiam vel paralyſin degenerat.

Quartana febris, Epilepſiæ ſuperveniens, & diu perſeverans, eam ſolvit: quandoquidem à calore febrili materia morbifica ſenſim abſumitur, ſi pituitoſa ſit; vel ſi melancholica fuerit, à parte affecta tranſmittitur in locum, ubi minera morbi reſidet, ut novis paroxyſmis materiam ſuppeditet.

Curatio Epilepſiæ duplex inſtituitur, alia in paroxyſmo, alia extra paroxyſmum.

Ad paroxyſmi curationem raro vocantur Medici, niſi ipſe interdum longiùs protrahatur. Quo in caſu conveniunt eadem remedia, quæ pro ſoporoſis affectibus fuere propoſita. Præſertim verò aqua apoplectica, cinnamomi, aqua vitæ & aliæ multùm ſpirituoſæ, ad paroxyſmi materiam diſcutiendam efficaciſſimæ.

Extra paroxyſmum curatio varianda eſt pro varietate cauſarum. Ac primùm Epilepſiæ idiopathicæ curatio proponenda eſt, quæ in totius corporis evacuatione, materiæ morbificæ diſcuſſione, pravæque illius qualitatis emendatione, cerebri roboratione conſiſtit. Cùm autem materia peccans, in idiopathica epilepſia utplurimùm pituitoſa ſit; nos ad illius oppugnationem curationem univerſam dirigemus, tyrones alioqui admonentes, ut ſi humores biliosi, aut melancholici in vitio eſſe videantur, medicamenta illos præparantia & expurgantia ſubſtituantur. Specifica verò remedia, à quacumque cauſa morbus oriatur, eadem perpetuò uſurpanda ſunt.

Ad integram ergo curationem ſequenti via procedendum eſt. Primò portio phlegmagoga erit propinanda, aut aliud medicamentum, ægrotantis naturæ accommodum, ex iis, quæ in frigida cerebri intemperie fuerunt propoſita, injecto prius clyſtere, ſi alvus non ſit libera.

Poſtea ſi plenitudinis notæ appareant, aut æger ſit ſanguineo temperamento præditus, phlebotomia erit celebranda: ſin minùs, omittenda.

Mox cura univerſalis frigidæ intemperiei cerebri ſupra propoſita ſigillatim celebranda erit, hoc obſervando: ut decoctis, apozematis, diætæ ſudorificæ & ſyrupo magiſtrali, tum etiam maſticatoriis, & pulveribus cephalicis addantur radix & ſemen pœoniæ, & viſcus quercinus, quæ proprietate ſpecifica epilepſiam curare tota credidit antiquitas.

In diæta verò ex ſudorificis guaiacum præferant: cujus uſu ſe multos epilepticos curaſſe refert Jachinus. Continuetur autem per triginta, vel quadraginta dies.

Singulis doſibus decocti ſudorifici aliquot guttæ ſpiritus vitrioli addantur, qui etiam ſpecificus creditur ad epilepſiam.

Notandum eſt, purgantia uſualia, nimirum pilulas, aut ſyrupum magiſtralem, in frequenti uſu habenda nempè ſemel aut bis in ſeptimana, prout vires ægrotantis ferre poterunt; & per plures menſes purgationes eſſe continuandas: imò ad fortiora interdum purgantia eſſe tranſeundum, juxta præceptum Maſſariæ, qui hinc fieri dicit, quod epilepſia raro curetur, quòd Medici ſemper levioribus inhæreant.

Hac ratione Chymici purgantia mineralia uſurpare ſolent, quæ à remotiſſimis partibus humores attrahunt: at non ſine periculo; præſertim ſi à peritiſſimo artifice præparata non fuerint. Si tamen in hoc caſu felix eventus ex hujuſmodi remediis aliquando contingat; ille in primis ſperandus eſt ex mercurio, per ſe, vel cum auro calcinato,

in furno arenæ, longo ignis regimine: probè cavendo, ne qua illius portio cruda adhuc & volatilis maneat, quæ summam vehementiam medicamento conciliaret, alioqui satis blandè purganti, si cum pilulis cochiis, aut quod melius erit, cum extracto aliquo phlegmagogo vel panchymagogo, pondere gr. iv. vel v. usurpetur.

Recens autem epilepsia sale vitrioli aliquando curatur quemadmodum refert Angelus Sala, ex hoc remedio, quarto quoque die exhibito, se epilepsiam tertia exhibitione curasse. Posterius verò *curat.* 77. *cent.* 2. gloriatur se stibio calcinato ter exhibito puellam undecim annorum ab epilepsia hæreditaria liberasse.

Syrupus de peto Quercet. maximam vim habet ad curandam epilepsiam. Sed nonnisi à prudenti Medico usurpandus, quia vehementissimum est medicamentum.

Loco opiatæ, dicto loco propositæ, sequens, magis huic affectui specifica, erit subroganda.

℞. Conservæ flor. anthos, pœoniæ, buglossi, ana ℥. ß. corticis citri saccharo conditi ʒ ij. pulv. visci quercni, sem. pœoniæ, decrescente luna collecti, & ungulæ alcis, ana ʒ. ß. cranii humani non humati, ad albedinem calcinati ʒ. i. ß. corall. præp. marg. præp. & cornu cervi præp. ana ℈. iv. lapid. bezoard. veri . j diamoschi dulcis, diatriasant. ana ℈ ij. theriac. ver. & confect. de hyacinth. ana ʒ ij. spiritus vitrioli gut. xv. Cum syrupo conditura corticis citri, fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem avellanæ, superbibendo aquæ cinnamomi parum.

Sequens verò efficacissima est ad morbum radicitus tollendum, post diligentem corporis purgationem.

♃. Conservæ flor betonicæ & rorism. ana ℥. ij. ß. rad. eryngii conditæ, & mithridatii, ana ℥. j. pulv. ligni sassafras ʒ vi. castorei ʒ. iij. cranii humani non humat. ungulæ alcis, ana ʒ. ij. rad. & sem. pœoniæ, nigellæ, rutæ sylvestris; & rad. pyrethri, ana ʒ. j. oxymel. q. s. Fiat opiata, de qua capiat ʒ. ij & iij. Reliquas omnes efficacia superat opiata Montagnanæ, cujus beneficio multi epileptici liberantur. Illius descriptio talis est.

♃ Rad pœoniæ maris, slœchados, costi an. ʒ. x. agarici ʒ. v. pyrethri, carvi, sem. anethi, assæ fœtidæ, & aristol. rot. ana ʒ. ij ß. succi scillæ, & mellis electi, ana ℔. j. & ℥. ij. Scilla & mel simul coquantur lento igne, usque ad bonam consistentiam; deinde superadditis speciebus fiat electuarium, de quo capiat æger ʒ. ij vel iij. iiij. pro ætatis ratione, continuando per 20. aut 30. dies.

Post usum emplastri epispastici, vesicatorium etiam sincipiti erit admovendum, & cauterium posteriori parti cervicis.

At setaceum multò efficacius humores extrahit à cerebro. Refertque Fabricius Hildanus se juvenem, quotidie epilepsia laborantem, & cui frustra alia remedia adhibita fuerant, & puellam 18. annorum, ab ipsa infantia epilepticam, solo setaceo restituisse.

Si conjectura sit, vapores ad cerebrum exhalantes à partibus inferioribus affectum producere, vel fovere utilissimum erit, causticum sincipiti admovere, vitatis suturis: refert enim Carolus Piso, duos epilepticos hoc cauterio fuisse curatos. Tum etiam si à partibus inferioribus affectus producatur, aquæ acidulæ mirabiles sæpè effectus producunt, & morbum interdum radicitus tollunt; si priùs evacuationes universales, & venarum inferiorum sectiones celebrentur.

Peculiariter verò, ab utero procedens epilepsia, curationem sortitur, pulvere granorum actes à Quercet. descripto in Pharmacop. restit. per triduum exhibito ad ℥. i. cum aqua quadam hysterica.

Si cætera non profuerint, extremum remedium erit sinciput terebello perfodere, vitatis suturis, ut hoc veluti spiraculo aura maligna exhalare possit. Hoc remedio aliquando desperatæ epilepsiæ curatæ sunt. Et sine periculo celebrari potest, si periti Chirurgi manus adhibeatur. Utatur æger pro potu ordinario hydromelite, vel bocheto ex guaiaco, & rad. pœoniæ.

Sacculus de collo suspensus continuò gestabitur, in sequentem modum paratus.

♃. Rad. pœoniæ, visci querc. ana ℥. j. ungulæ alcis ʒ. ij. nucis mosch. caryophyll macis. ana ʒ. ij. fol. rutæ & hyssopi, ana ʒ. j. ß. Pulverisentur, & rubro sindone excipiantur. Fiat sacculus, deferat appensum collo, sæpe illum odorando.

Post universales evacuationes inter aliorum remediorum usum, specificis præsertim morbus oppugnandus est, quorum infinitus ferè numerus reperitur apud Authores. Nos ex selectioribus nonnulla proponemus, præter opiatas suprà descriptas, quæ ad hunc morbum expugnandum non infimum locum obtinent.

Rondeletius maximè commendat aquam hirudinum, quam etiam ab eo mutuatus est Quercetanus in pharmacopœa. Non minoris est pretii aqua theriacalis cephalica, syrupus antepilepticus, ab eodem Quercetano dicto loco descriptus.

Radix valerianæ sylvestris à Fabio Columna tantopere celebratur, ut semel, aut bis exhibitam ab epilepsia liberare affirmet. Refertque se hanc multis amicis dono dedisse, qui deinde divino priùs numine & fautore glorificato, pulvere hujus radicis sibi restitutam sanitatem affirmarunt: Dosis autem est cochleare semis cum vino, aqua, lacte, aut quovis liquore appropriato. Pueris verò in minori dosi cum lacte datur.

Chymici valdè commendant mixturam spiritualem qua in epilepsia nullum medicamentum præstantius exoptari posse asserunt. Illius autem compositio talis est.

♃. Spiritus vitrioli partem unam, spiritus tartari partes tres, aquæ theriacalis camphoratæ partes quatuor. Misceantur, & vitro bene clauso, per tres, aut quatuor septimanas digerantur. Dosis est ʒ. j. in convenienti vehiculo.

Rulandus oleum ligni heraclei (quod corylinum esse affirmant Chymiatri,) in frequenti usu habebat; & nonnullas historias refert in centuriis eorum, qui hujus medicamenti usu ab eo morbo liberati sunt. Dosis autem est trium, vel quatuor guttarum, cum liquore idoneo per quinque dies.

Huic nullo modo cedit, aut fortè multò præstantius est oleum succini albi, à perito artifice extractum, quod nullum empyreuma redolet, imò verò fragrantissimum expirat odorem. Dosis à ℈. ß. ad ℈. j.

Oleum buxi ad gutt. iij. cum pari quantitate spiritus sulphuris, & aquæ flor. tiliæ arboris ℥. iiij. per aliquot dies exhibitum insignis est efficaciæ, & à multis creditur verum ligni heraclei oleum, & per descensum elicitur.

Crato cinnabarim nativam epilepsiæ magnetem vocat, ex eaque talem pulverem parat.

♃. Cinnabaris nativæ pellucidæ limatæ, & in tenuissimum pulverem tritæ ʒ. ß. coralli rubri & margarit. præparat. ana ℈. ij. croci orientalis ℈. j. fol. auri n. xv. Terentur omnia subtilissimè super lapidem. Dosis in ipsa accessione à granis vj. ad ℈. j. in aquis appropriatis.

At non minoris virtutis censetur à non paucis Chymiatris cinnabaris antimonii quæ post mercurii vitæ extractionem elicitur. Si enim æquali pondere jungatur cum magisteriis perlarum, corallorum, & cranii humani, specificum esse aiunt in epilepsia etiam inveterata. Dosis à granis x. ad xv. in liquore idoneo.

Sympathicæ epilepsiæ curatio ad partem primariò affectam dirigenda, eaque remediis convenientibus, è propriis capitibus desumendis, evacuanda, & roboranda est: non omissis specificis & antepilepticis, quæ in omni epilepsia perpetuò usurpanda sunt. Attamen si à parte aliqua externa concitetur epilepsia, præter curationem universalem ad eam peculiariter respiciendum est, & materia maligna in ea contenta educenda, cucurbitulis scarificatis, vesicatoriis, & cauteriis admotis. Et si malum perseveret, supra cauterium, post escharæ casum, cucurbitula frequenter admoveatur; ac tandem, urgente necessitate, ad cauterium actuale confugiendum est. Si à cranii carie malum oriatur, trepano & ustione illa auferenda est

CAPUT VIII.

De Epilepsia Puerorum.

QUia iste morbus pueris familiaris, in iisque plerumque acutus & valde periculosus esse consuevit; ideò

ideò peculiaris illius curatio hîc seorsum subnectenda est, utpote ab adultiorum curatione valde diversa.

Primò igitur suppositorio vel clystere alvus solvenda est.

Posteà, & ferè eodem tempore, purgans medicamentum exhibendum, satis validum, pro ætatis robore, ita ut non dubitemus in puerulis unius anni electuarium diacarthami ad ℨ. ij. exhibere, si sit affectus ex lacte corrupto. Vel

℞. Hieræ picræ ℈. ß. j. pulv. de gutt. ℈. ß. Cum liquore specifico, vel cum melle rosato, fiant pilulæ, quæ dentur.

Cucurbitulæ scapulis & lumbis admoveantur, & cum scarificatione, & si puer sit grandior.

Vesicatorium applicetur posteriori parti cervicis.

Si purgatio non rectè processerit, aut parum profecerit vomitus provocandus est vitriolo albo præparato, vel etiam sale vitrioli. Quod bis, ter, aut quater exhiberi poterit, si affectus protrahatur. Pulvis epilepticus, *de gutteta* vulgò nominatus, frequenter exhibeatur cum lacte, jusculo, & panatellis, ℈ ß. ad ℈. j.

Ille autem pulvis de gutteta in vulgaribus Pharmacopœis descriptus non habetur; sed in Monspeliensibus officinis vulgò componitur ex traditiva descriptione, quæ talis est.

℞. Rad. pœoniæ, sem. ejusdem, dictamni albi, visci querc. ana ℨ. ß. sem. atriplicis ℨ. ij. cranii humani ℥ iij corall. rubr. præparati, hyacinthorum præpar ℨ. j. ungulæ alcis præp. ℥. . mosch. ℈ j. fol lauri ℨ. j. Misce fiat pulvis.

Exhibeatur etiam aquæ alicujus antepilepticæ cochlear exiguum, vel ejus defectu aqua ... inam. vel imperialis vel guttulæ aliquot mixturæ spiritualis cum liquore idoneo.

Occipiti admoveatur emplastrum de ammoniaco, deraso capillitio, fluxionem enim impedit, à capite in spinam ruentem, per partes exteriores.

Synciput verò sequenti pulvere sinapisetur.

℞. Nucis mosc. ℨ. ß. granor. pœoniæ ℥ j. flor. lavendulæ P. j. succini ℈. ij. Fiat pulvis.

Vel roborans emplastrum applicetur, in curatione frigidæ intemperiei cerebri descriptum.

Olei succini guttæ ij. vel iij cum pari quantitate spiritus vitrioli, in aqua betonicæ exhibitæ, puerulos à paroxysmo epileptico statim plerumque liberant Idem oleum naribus illitum multùm confert. Loco olei succini, oleum buxi per descensum paratum, utiliter exhibetur, tum etiam aqua flor. tiliæ arboris; aqua betonicæ utilior in hoc casu censetur.

Fumus tabaci pueros ab insultu epileptico liberat si minister eum, tubulo attractum, in os pueri apertum frequenter sufflaverit.

Spina dorsi, & membra quæ contrahuntur, inungantur sequenti linimento.

℞. Ol. rutacei, lumbricorum, ana ℥. ij. ol. de castoreo ℨ. j. aquæ vitæ parum. Fiat linimentum.

℞. Theriacæ vet. ℨ. j. confect. alkermes, & de hyacintho, ana ℈. j. aquarum betonicæ, salviæ, majoranæ, & cinam. ana ℥. ß. Misce, foveantur nares, tempora, & aures.

Ejusdem aquæ cochlear j. per os poterit exhiberi.

Majori tamen efficacia inunguntur nares, tempora, & vertex capitis, balsamo apoplectico, ad soporosos affectus descripto.

Interim etiam os & palatum, urgente necessitate, eodem balsamo inungi possunt.

Schenckius exotericorum experimentorum cent. 5. n. 85. ex Georgia Kufnero hæc habet. *De epilepsia puerorum expertum medicamentum. Detur de moscho fino ex mero subtili, bis vel ter in die parum, & sic perfectè curantur.*

Dum hæc omnia fiunt, clysteres semel aut bis in die injiciendi sunt, in hunc modum compositi.

℞. Rad. aristol. rotundæ, polypodii quercini, sem. carthami, ana ℥. ß. sem. pœoniæ, cumini, ana ℨ. iij. flor. chamomil. & anthos, ana P. j. Coquantur ad ℔. j. De colat. cape ℔. ß. hieræ picræ ℨ. iij. mellis anthosati ℥. j. olei rutacei & liliorum, ana ℨ iij. Fiat clyster.

Inter specifica duo sunt maximè laudata, quæ ideò merentur ad experimentum revocari.

Unum est radix valerianæ sylvestris, suprà à Columna commendata, quam ipse asserit in pulverem redactam, & cum lacte exhibitam, multos puerulos liberasse.

Alterum est fel catelli lactentis, quod ab Untzero hisce verbis prædicatur. *Sume catellum parvum nigrum, adhuc sugentem (pro fœmella verò epileptica sume catellam) eumque strangula ac interfice. Ex interfecti, & per sectionem aperti corpore, extrahe totam cystim felleam vix iij. vel iv. guttas sinceræ bilis in se habentem. Illum biliosum succum omnem puerulo, in paroxysmo epileptico, cum pauxillo aquæ flor. tiliæ propina, & miraculi instar videbis illum ab hoc morbo è vestigio sanari & curari.*

Si puer epilepticus adhuc lac sugat, habenda est cura nutricis: illiusque lac diligenter examinandum, ne vitio aliquo laboret. Victu nihilominus attenuante utatur, & laudabili vino interdicatur, bibat aquam, vel hydromel, vel bochetum salsæparillæ.

Pueri denique nonnulli adeo huic morbo obnoxii sunt, ut semel curati, tamen soleant recidere. Imò verò in quibusdam familiis omnes liberi hoc morbo solent interfici. Ideò tum iis, qui nuper in lucem editi sunt, tum qui à morbo convaluerunt, debetur prophylaxis.

Primò igitur recens natis, antequam lactari incipiant, detur pulveris de gutteta ℈ j. cum paucò lacte, eademque dosi ter repetatur intra duos dies.

Iisdem verò post aliquot dies à partu, tum etiam iis qui semel epilepsia correpti sunt, causticum occipitio inurere utilissimum est. At multò utilius cauterium actuale, quod apud nostrates neutiquam usurpatur, à vehementioribus remediis, ut terrorem aliquem incutientibus, abhorrentes. Rondeletius tamen hujusmodi cauterium actuale Florentiæ tam usitatum esse affirmat, ut ipsæ mulieres illud, ut torrem ignitum, plerumque applicare soleant. Idipsum testatur Aquapendens in operationibus chirurgicis, & modum applicandi docet cap. proprio de exustione occipitii in infantibus & puerulis.

Purgetur puer bis in mense, cum manna, syrupo rosaceo, aut de chicorio cum rhabarbaro.

Singulis interluniis capiat dosin pulveris epileptici, de gutteta dicti.

Paretur cucufa cerebrum roborans, & suffumigium pro tegumentis capitis, juxta descriptiones in curatione frigidæ intemperiei cerebri propositas. Tum etiam poterit inspergi capillis pulvis ad curationem hujus affectus supra descriptus.

Nonnulli denique ad præservationem hoc remedium commendant.

℞. Spiritus vini ℔. iv. castorei. ℥. i. rad. pœoniæ ℥. iij. Macerentur, & colentur. Colatura totum corpus infantuli abluatur calidiusculè.

CAPUT IX.

De Vertigine.

Vertigo est falsa imaginatio, in qua omnia objecta & caput ipsum rotari ac circumagi videntur, ut æger sæpè in terram decidat, nisi propinquis adminiculis nitatur.

Objici potest, in vertigine non esse læsam imaginationem: quia si hoc esset, vertiginosi putarent objecta verè in gyrum verti: quemadmodum phrenetici & melancholici verè putant illud esse, quod imaginantur. Respondemus, in vertigine rationem manere integram, quæ cognoscit imaginationis errorem: in phrenitide verò & melancholia rationem cum imaginatione affici.

Duæ illius proponuntur differentiæ. Una vertigo simpliciter, δῖνος Græcis nominatur, in qua visio illæsa permanet. Altera σκότωμα, tenebricosa vertigo nominatur, in qua oculi simul obtenebrantur, iisque veluti fumus aut nubes quædam aufertur.

In utraque vertiginis specie visio aliquantulum læditur, quia spiritus, qui ad oculos tendere recta solent per nervos visorios transversum moventur, unde oculus illis non adeo commodè fruitur. Sed in vertigine tenebricosa vehe-

vehementior eſt ſpirituum commotio, ita ut minùs ad oculos ferantur, unde viſio obtenebratur.

Cauſa proxima vertiginis eſt circumvolutio ſpirituum, producta à materia vaporoſa vel flatulenta, quæ in cerebri ventriculos, ac plexum choroïdem irruens, ſpiritus animales exagitat, & in gyrum commovet, unde ſpecies objectorum, per ſpiritus illos delatæ pari motu cientur; atque ita objecta ipſa eodem motu cieri videntur.

Verùm hîc dubitare licet, cùm vertigo ſit ſymptoma actionis læſæ, & omnis actio læſa ab aliquo morbo immediatè dependeat: quomodo circumvolutio ſpirituum poſſit eſſe cauſa proxima vertiginis, cùm illa ad nullum morbi genus referri valeat; Cui dubitationi reſpondendum eſt, circumvolutionem ſpirituum eſſe morbum in ſitu; tunc enim ſpiritus non ſervant eum ſitum, quem debent naturaliter obtinere, ſed perperam & præternaturaliter moventur.

Hæc tamen reſponſio gravem patitur inſtantiam. Morbus enim eſt affectus veræ partis, ſpiritus autem non ſunt veræ partes. Reſpondemus, axioma illud verum eſſe utplurimùm, non autem perpetuò. Et ut conſiſtere poſſit Galeni doctrina, qua ſancitum eſt, illud quod primò & per ſe actionem lædit, eſſe verum morbum: dicendum eſt nomen partis latiùs paulò uſurpari debere, ut ea omnia comprehendat, quæ ad corporis conſtitutionem concurrunt, & quæcunque alicujus partis actionem lædunt, morbi nomine eſſe afficienda. Si color flavus in oculo viſionem lædit immediatè, & ideò dicitur eſſe morbus in numero. Sic ſapor amarus in lingua, & ſonitus aurium ſunt morbi in numero excedente, quatenus in iis partibus eſt aliquid præter illa ex quibus naturaliter conſtituuntur, quod actionibus officit. Eodem modo circumvolutio ſpirituum in ventriculis cerebri eſt morbus in ſitu, propter rationem dictam.

Vapores autem illi ex pravis humoribus elevantur, non continenter & aſſiduò; ſed per circuitus & intervalla, quoties à cauſa aliqua externa excitantur. Illi autem humores ſunt, quicunque vapores vel flatus emittere nati ſunt: ſanguis nimirum, bilis, pituita, melancholia, & humor ſeroſus; cùm tam calidus, quàm frigidus vapor vertiginem excitare poſſit, ut docet Gal. *de loc. affect. cap.* 8. *& comment. Aphor.* 25. *ſect.* 3.

Humores illi pravi vel continentur in cerebro, vel in partibus inferioribus. Hinc duplex emergit vertiginis differentia: idiopathica ſcilicet & ſympathica.

Humores aquei & pituitoſi in cerebro cumulati, flatus & vapores emittunt à ventriculo ejuſdem, qui in iis rotantur, & vertiginem excitant. Atque ideo vertigo idiopathica plerumq; eſt epilepſiæ aut apoplexiæ prænuntia.

In partibus verò inferioribus, ventriculo præſertim & liene, humores contenti facilè ad cerebrum vapores tranſmittunt, qui ſi ventriculos & arterias ſubeant, vertiginem efficiunt.

Cauſæ externæ ſunt, quæcunque humores ſubitò fundere, & in vapores diſſolvere, vel flatibus illis & ſpiritibus motum inordinatum conciliare poſſunt. Inter illas recenſetur ab Hipp. *aphor.* 17. *ſect.* 2. auſtrina conſtitutio, & ſubita aëris mutatio. His addantur Solis ardor, cibi vaporoſi & flatulenti, allium, ſinapi, raphanus, legumina, tum etiam ebrietas, ingluvies, exercitia immodica & intempeſtiva, evacuatio ſolita ſuppreſſa, ira, balneum, inedia, maximè in picrocholis; frequens ac diuturna corporis circumgyratio, diuturnus rotarum, & rerum in circulum motarum intuitus, & aquarum præcipiti curſu labentium proſpectus ex loco altiſſimo in profundum, caſus, ictus & percuſſio capitis vehemens: fractura, vel depreſſio cranii, cerebri compreſſionem inducens.

Diagnoſis hujus affectus in genere nulla proponenda eſt, quandoquidem affectus per ſe ſatis patet. Attamen in ſpecie ſigna partem affectam & morbi mineram continentem, tum etiam humorem peccantem indicantia, proponenda ſunt.

Idiopathicam vertiginem ex cerebri affectione ortam oſtendunt capitis dolor & gravitas, alicujus ſenſus oblæſio, ut viſus caligo, ſeu hebetudo, aurium tinnitus, & gravis auditus, olfactus, guſtuſque imminutio. Arteriarum capitis pulſatio, & aliarum partium incolumitas.

Materiam peccantem ſigna indicantia hæc ſunt. Pituitam exuberantem ſignificant ſenſuum interiorum & exteriorum hebetudo, capitis gravitas, ad motum pigrities, ſomnolentia, ſputio multa, inappetentia, ſitis carentia, urina alba & cruda, & reliqua pituitæ redundantiæ indicia.

Bilioſam verò materiam peccare oſtendunt vigiliæ, iracundia, actionum promptitudo, ſitis, oris amaror, pulſus celeritas, urina tenuis & flava, & ſimilia.

Atrabilarium humorem ſignificant timor, mœſtitia, cogitationes turbulentæ, vigiliæ importunæ, inſomnia horrenda, ructus acidi, & ſimilia.

Sanguinem verò redundare oſtendunt venarum tenſio & tumor, faciei rubor & calor; pulſatio temporum, capitis gravitas ac tenſio, ſomni longiores, inſomnia rerum rubrarum, laſſitudo, pandiculatio, urina rubra & craſſa, aliquando tenuis & perſpicua, ex tranſlatione ſanguinis ad caput.

Vertigo ſympathica dignoſcitur ex abſentia ſymptomatum à capite manantium, & quod nullum vitium in cerebro appareat, quin aliqua pars inferior ſenſibilem noxam patiatur.

A ventriculo procedere vertiginem oſtendunt inappetentia, nauſea, ructus acidi, vel nidoroſi, dolor ventriculi, aut inflatio.

Jecoris, lienis, aut uteri conſenſu fieri vertiginem, oſtendunt eadem ſigna, quæ pro Epilepſia ſympathica, ab iiſdem partibus oriunda, ſuperiore capite fuere propoſita. Prognoſis hujus morbi in hunc modum inſtituenda eſt.

Vertigo recens, & rarò invadens, quæ nonniſi à cauſis externis excitatur, levior eſt, ac curatu facilior: contra verò, quæ gravior eſt, frequentior, & antiqua, in Epilepſiam aut in apoplexiam plerumque degenerat.

Vertigo in ſenibus magis periculoſa; quia ipſorum cerebrum frigidius ac debilius eſt, pituitaque abundans.

Vertigo, in qua non ſolùm res externæ, ſed etiam caput, & totum corpus circumagi videntur, & quæ cum viſus læſione accedit, periculoſior: majorem enim cauſæ vehementiam ſignificat. Et ſi æger in terram concidat, imminentem Epilepſiam aut apoplexiam prænuntiat.

Vertigo à calidis humoribus oriunda citiùs ſolvitur, quàm quæ à frigidis, quia humores calidi faciliùs diſcutiuntur.

Curatio vertiginis cum epilepſiæ curatione multùm convenit, cùm ab iiſdem propemodum cauſis uterque affectus oriatur. Unde fit, ut vertigo ſæpè in epilepſiam degeneret. Attamen cùm vertigo ſit levior affectus, non tanto indiget remediorum apparatu, ut epilepſia: ſed ea ſufficient, quæ nos hîc ſummatim indicabimus, ubi ſimul, quid hic morbus peculiariter deſideret, breviter exponemus.

Primò itaque ſi ſanguis in toto corpore, vel in capite abundet, phlebotomia celebranda eſt, & ſanguis per intervalla educendus, clyſtere præmiſſo aliquantulù acriori.

Deinde purgatio ſolemnis inſtituatur apozemate propoſito in curatione frigidæ intemperiei cerebri.

Poſtea ad particulares cerebri evacuationes veniendum eſt per errhina, ſternutatoria, & apophlegmatiſmos dicto loco propoſitos.

Cucurbitulæ tum ſiccæ, tum ſcarificatæ; frictiones partium extremarum, & apertio hæmorrhoïdum celebrentur revulſionis gratia.

Veſicatoria & cauteria ad derivationem applicentur; tandemque adhibenda, quæ cerebrum roborant, vapores & humores diſcutiunt, tam interna, quàm externa, ut opiata, pulvis & cucufa, ſecundùm formulas loco dicto deſcriptas.

Neque omittatur pulvis digeſtivus, quia ventriculi imbecillitas etiam idiopathica, ad hujus morbi generationem ſæpiſſimè concurrit.

Ac denique uſurpanda ea remedia, quæ proprietate ſpecifica vertiginem curare æſtimantur: qualia ſunt, quæ pro epilepſia curanda fuerunt propoſita. Nimirum aquæ antepilepticæ, balſamum pro inunctione narium, tempo-

rum,

rum, & verticis capitis, oleum succini, puls cinnabaris, & alia permulta.

Laudatur etiam à Quercetano in Pharmacopœa *c.* 20. remedium ex stercore pavonis, cujus præparationem & utendi modum apud Authorem videre est.

Si morbus pertinaciter obsistat remediis propositis, ad diætam ex guaiaco veniendum est.

Conserva florum calendulæ à nonnullis tanquam specificum vertiginis maximè commendatur.

Cauterium sincipiti admotum maximè laudatur à Zacuto Lusitano *lib.*1. *Praxis admirandæ*, *obs.*28. his verbis. *Vir quidam tenebricosa vertigine adeò vexabatur, ut illi cerebrum ferè continuò in gyrum ageretur. Cumque plura expertus esset auxilia, & de futura apoplexia timor esset, nullo alio præsidio (præter vacuationes universales & particulares, celebratasque in variis partibus fontanellas, setonemque nuchæ affixum) quàm cauterio bregmati imposito, potuit persanari. Quo solo plurimos, cerebri morbis exitialibus correptos, præter Medicorum votum, ad sanitatem, ulceribus diu fluidis permanentibus, perduxit.*

CAPUT X.

De Tremore.

TRemor Græcis τρόμος dictus, est motus involuntarius depravatus, quo membrum per vices elevatur & deprimitur, ex mutua facultatis & gravitatis membri contentione.

Dicitur motus depravatus à Gal. 2. *de sympt. caus. c.*1. idemque repetit *lib. de sympt. different. c.* 3. Sibi tamen videtur contradicere, dum *lib. de tremore*, *cap.* 4. tremorem recenset inter motus diminutos. Verum conciliari potest illa contradictio dicendo, motum dupliciter considerari posse; vel secundum seipsum, vel ratione facultatis. Si consideretur secundum seipsum, est depravatus: quia non fit eo pacto, quo deberet. Si secundum facultatem, est motus diminutus: quia fit à facultate debili, quæ satis fortes motus edere non potest.

Instabit aliquis, à facultate debili semper imminutam actionem fieri, non autem depravatam. Respondeo, id verum esse, si tota actio à sola facultate dependeat. Sed tremor fit partim à facultate, partim à gravitate partis, ideò est motus depravatus.

Facultas motrix membrum attollere, & in eo situ continere nititur, gravitas verò membri illud deorsum deprimit, unde motus ille tremulus contingit.

Causa proxima tremoris est imbecillitas facultatis motricis, seu potiùs instrumenti proximi illius, nempe spiritus animalis, qui non sufficit ad motum voluntarium perfectè exercendum.

Debiliores fiunt spiritus, vel ob vitium proprium ipsorum, vel ob nervorum defectum, qui sunt canales, per quos illi deferuntur, & actiones suas exercent.

In spiritibus vitium residet, vel quando sufficienti copia non generantur, vel geniti dissipantur.

Non generantur in sufficienti copia, vel ob frigidam cerebri intemperiem, ut senibus plerumque contingit; vel ob inopiam vitalium spirituum, qui sunt materia animalium.

Dissipantur verò spiritus à multis causis externis, ut immodicis evacuationibus, venere immoderata & intempestiva, dolore magno, diuturno jejunio, mœrore, & morbis vehementioribus diuturnis.

Nervorum defectu vitiantur spiritus, ac debiliores fiunt, cum illi vel frigida intemperie laborant, vel maligna quadam qualitate inficiuntur, vel obstruuntur, vel comprimuntur.

Frigida intemperie afficiuntur ab aëre valdè frigido, usu alimentorum frigidorum, & largo frigidæ potu, natatione frequenti in aqua frigida, & aliis hujusmodi.

Maligna qualitate afficiuntur ab usu opii, hyoscyami, papaveris, vel ab hydrargiri vapore, ut in aurifabris contingit, vel ab lue venerea affectis, qui per cinnabari suffitum curati sunt. Sic in febribus malignis tremores eadem causa sæpè contingunt, qui tamen ad motus convulsivos potiùs referendi, ab irritatione partium nervosarum frequenter oriuntur.

Obstruuntur non totaliter, ut in paralysi, sed multo leviùs, ab eadem tamen causa humore nempe pituitoso nervos leviter irrigante, qui à crapula, vinolentia, aliisque causis produci solet.

Denique à nervorum compressione potest interdum fieri tremor, quando humores excrementitii, in toto ambitu redundantes, nervos comprimunt, & liberum spirituum animalium influxum impediunt.

Hercules Saxoniæ, præter causas propositas, à Galeno mutuatas, alium tremorem agnoscit à flatibus excitatum: Cardanus alium, qui à vellicatione partium nervosarum fit. Verùm in eo decipiuntur, quòd motus ab illis causis oriundi, ad palpitationem, aut motum convulsivum referri debeant.

Diagnosis hujus affectus nulla alia necessaria est, siquidem tremor per seipsum patet. Causæ verò illum producentes, ex propriis signis dignoscendæ sunt: tum causæ externæ, quæ præcesserunt, diligenter investigandæ.

Quod ad prognosin attinet, tremor per se periculosus non est, sed inclinante ætate adveniens, ad mortem usque ægrum comitatur. Per accidens tamen lethalis esse potest, quatenus paralysin aut apoplexiam sæpè præcedere solet.

Curatio tremoris eadem instituenda est, quæ pro paralysis curatione fuit proposita, ut eam hîc frustra repetere non opus sit.

CAPUT XI.

De Phrenitide.

PHrenitis est inflammatio cerebri, & membranarum ejus, cum delirio perpetuo, & febre acuta continua.

Inflammationis nomine verum tumorem intelligimus, qui vulgò systrophica inflammatio nominatur, ex sanguine extravasato, in partis substantiam effuso, oriunda. Ille autem sanguis calidus atque biliosus est, & in cerebri membranis, ipsaque substantia erysipelas exquisitum, vel erysipelas phlegmonodes, vel phlegmonem erysipelatodem inducit.

Per delirium autem, ratiocinationis errorem præcipuè intelligimus. Nam imaginationis solius errorem sine vitio ratiocinationis in phrenitide contingere non posse censemus, quidquid alii sentiant, Galeni authoritate persuasi, qui *lib. de sympt. different. cap.* 3. exemplum proponit Theophili Medici, qui tibicines quosdam angulum domus, ubi decumbebat, occupasse, assidueque sonare putabat; atque illos se intueri videbatur partim stantes, partim verò sedentes, & continuò exclamabat, ut foras ejicerentur. In eoque dicit Galenus imaginationem fuisse læsam, illæsa ratiocinatione. Primò enim dicere possemus Theophilum illum phrenitide non fuisse affectum. Galenus enim hunc morbum ipse non describit, cujus verba hæc sunt, de delirio verba faciens, *quod genus Theophilo Medico ægrotanti contingit*, sed eum potiùs melancholia morbo affectum fuisse, quandoquidem melancholici non rarò errant tantùm circa unum objectum, & in reliquis constant & benè habent. Sic de Theophilo dicit Galenus, quod in reliquis illi prudentia fuerit, & disputandi; & præsentes exactè noscendi. Verùm ulteriùs dicimus, in Theophilo non solùm imaginationem, sed etiam ratiocinationem fuisse læsam. Quia verè putabat tibicines adesse, eosque ejici cupiebat. Nam quando sola imaginatio læditur, ratio illæsa illum imaginationis errorem agnoscit, ut in vertigine contingit, in qua ægris videntur omnia circumvolvi. Attamen ratio agnoscit, non revera ita fieri, sed in eo imaginationem errare.

Neque tamen recipienda est in hoc casu Eustachii Rudii sententia, qui statuit nunquam fieri posse, ut imaginatio lædatur, ratiocinatione illæsa. Quia ratiocinatio circa phantasma operatur ab imaginatione decepta. Atque adeò si ratiocinationi absurda phantasmata offeratur, necesse esse putat, ut intellectus prava illa phantasmata speculando, pravè quoque & absurdè speculetur. Et hinc colligit Eustachius Rudius, in vertigine non esse imaginationem de-

depravatam, ſed meram fieri & ſimplicem viſionis hallucinationem. Dicimus enim intellectum ab uno ad aliud diſcurrere, & circa ſpecies memoria retentas eum occupari. Atque adeò licet phantaſia aliquid abſurdi menti offerat; attamen ſi ſpecies antea perceptæ in memoria adhuc retineantur, & rationi offerantur, errorem illum phantaſiæ cognoſcere & corrigere poteſt: ſi nempe judicet abſurda illa phantaſmata, quæ illi ab imaginatione depravata offeruntur, neque loco, neque tempori, neque aliis circumſtantiis, quæ adhuc in memoria habentur, & vera eſſe ſcit convenire. Sic in vertigine ratione ſe bene habens rerum omnium externarum, quæ viſui offeruntur, ut parietum, laquearium, & pavimentorum circumvolutionem impoſſibilem eſſe judicat, atque adeò falsò imaginationem repræſentari. Sic Philoſophus ille, qui à cane rabido demorſus fuerat, dum illi imaginatio lædi incipiebat, balneum ingreſſurus, falſam canis imaginem in balneo percipiebat, quem tamen imaginationis errorem ratio adhuc integra redarguens, hæc illi verba ſuppeditavit: *quid cani cum balneo?* Et ſtatim in balneum ſe conjecit, cujus opera morbi imminentis, nempè hydrophobiæ periculo liberatus eſt.

Phrenitidis ſpecies duæ ſunt præcipuæ. Vera nempè & legitima, quæ propoſita definitione exprimitur, alia non vera, ſed ſpuria, quæ paraphrenitis appellatur. Vera phrenitis alia eſt in diſpoſitione, quæ frequentiſſima eſt: alia verò in habitu, quæ hectica nominatur: in hac bilioſi humores altiùs cerebro infiguntur; & plures illius partes occupant, ac tincturæ inſtar adhærent. Paraphrenitis verò fit, dum calida intemperies cerebro communicatur, vel à toto corpore, ut in febribus ardentibus contingit; vel ex cujuſdam partis inflammatione, ventriculi v. g. hepatis, pulmonis, & potiſſimùm diaphragmatis; quod inflammatione delirium, veræ phrenitidis æmulum, ſcilicet perpetuum excitari ſolet. Quod fit ex magno conſenſu, qui inter cerebrum & diaphragma intercedit, propter nervos inſignes, qui ad illud feruntur, & ex motu perpetuo diaphragmatis, cujus ratione perpetuos vapores ad cerebrum tranſmittit.

Cauſa verò phrenitidis eſt ſanguis bilioſus, cui etiam bilis excrementitia ut plurimùm admixta eſt; & pro variis illius gradibus, majori ſcilicet, vel minori fervore aut aduſtione, graviorem aut leviorem phrenitidem producit. Sic bilis pallida omnium mitiſſimam, aduſta verò, ferinam excitat phrenitidem.

Ut verò fiat inflammatio cerebri & membranarum, oportet ſanguinem illum bilioſum extravaſatum, & in dictarum partium ſubſtantiam effundi: quod duobus præcipuè modis fieri conſuevit, vel cerebro primariò affecto, vel ſecundariò.

Primariò afficitur cerebrum, quando immediatè à cauſa aliqua externa incaleſcit; ut radiis ſolaribus, meri potu, ira, & ſimilibus, ut ſanguis in venis cerebri commotus extra vaſa feratur; quod etiam à vulnere, percuſſione, contuſione capitis fieri poteſt. Et phrenitis hoc modo genita primaria phrenitis dici poteſt.

Secundaria verò phrenitis illa eſt, quæ febribus ardentibus vel malignis ſuccedit, quando humoris morbifici portio ad cerebrum detruditur.

Fit enim portio plerumque in hujuſmodi febribus, ut natura, à cauſæ morbificæ malitia perturbata, illius portionem ad viſcus aliquod deponat. Unde vidimus pleuritides, peripneumonias, anginas, hepatitides, aliarumque partium inflammationes, illis febribus ſupervenire. Ita ſi humores illi ad cerebrum tranſmittantur, veram phrenitidem efficiunt; & tunc febris delirium præcedit: in primariis verò delirium ab initio cum febre apparet.

Signa phrenitidem imminentem indicantia ſunt, vigiliæ, ſomni turbulenti, ſermo immodicus, urina primùm craſſa, mox tenuis, & diaphana; calor capitis. Hæc enim indicant materiam calidam ad caput ferri. Oculi immutantur, quia læſo cerebro, ſpiritu animali deſtituuntur. Dolor circa occiput perſentitur, quia venæ jugulares ad eam partem feruntur, & ſanguinem bilioſum refundunt.

Præſentem verò Phrenitidem indicant delirium aſſiduum, quia cerebrum indeſinenter afficitur: vigiliæ turbulentæ, ab intemperie calida cerebri productæ, reſpiratio magna & rara, quia phrenitici reſpirare oblivifcuntur. Cum enim per oblivionem, aut maximam mentis occupationem, infinitis phantaſmatis, quæ in imaginatione delira repræſentantur, & ſpiritus animales evocant, rara fiat reſpiratio, magnitudine raritas compenſatur. In phrenitide etiam ſitis nulla eſt, aut ſaltem perexigua, quamvis præſentes ſint intenſæ ſitis cauſæ, quia mens ægrotat, & quia animales ſpiritus ob læſum cerebrum non mittunt radios ſufficientes ad os ventriculi ſuperius, ad quod ſitis pertinet. Pulſus parvus eſt, quia cor compatitur, durus, ob membranam inflammatam; celer & frequens, propter magnam neceſſitatem; nonnihil undoſus, quia cerebrum afficitur. Febris etiam eſt continua; quia inflammatio cerebri neceſſariò febrem accerſit. Lingua denique aſpera, & admodum nigra vel citrina; propter vapores bilioſos, illius humiditates abſumentes.

Hectica phrenitis ex eo dignoſcitur, juxta Hippocr. præceptum 2. *prorrhet. text.* 3. quòd in ea delirium ſit mite & obſcurum, ægri non loquantur, ſed quieti maneant, atque dormire videantur.

Phrenitis vera à paraphrenitide diſtinguitur ex eo, quòd affectus, qui hanc producit, multò citiùs manifeſtetur, quàm delirium, & eo ingraveſcente vel miteſcente, delirium intendatur vel minuatur, imò per vices intermittit, & non eſt continuum. At verò paraphrenitis, ex ſepti tranſverſi inflammatione orta, in quâ delirium eſt continuum, aliis ſignis diſtinguitur: Quòd nimirum in vera phrenitide reſpiratio ſit magna & rara, in iſta verò parva & frequens. Parva quidem, quòd diaphragma inflammatione obſeſſum, non poſſit facilè extendi & dilatari: frequens verò, propter neceſſitatem, ut frequentia parvitas compenſetur. Deinde in vera phrenitide vox eſt gravis, & in ea ægrotantes admodum vociferantur; in hac verò vox acuta, quia reſpirationis organum eſt impeditum. Ac denique in ſepti tranſverſi inflammatione hypochondria ſunt rurſum revulſa, ſecundum Hippocr. *in Coacis.* Et ratio eſt, quia diaphragma inferiori parte tegitur membrana à peritonæo mutuata: atque ita, dum inflammatur, peritonæum retrahit, & cum peritonæo hypochondria.

Cauſarum denique ſigna ex humoris in toto corpore prædominio, tum etiam ex modo delirii mutuari poterunt. Pallida enim bilis phrenitidem efficit mitiorem; flava ferociorem, aduſta ferociſſimam. Sanguis verò bilioſus, omnium mitiſſimam & cum riſu conjunctam.

Prognoſis hujus affectus utplurimùm lethalis eſt, pauci enim evadunt, quia pars nobilis graviſſimè afficitur.

Maximam tamen ſolutionis ſpem præbent delirium cum riſu, omnium ſymptomatum vehementia minor, virium conſtantia, tum ſi poſt ſummum morbi vigorem inſignis aliqua evacuatio contingat, per ſudores, hæmorrhagiam, aut alvi fluxum.

Lethalem verò affectum oſtendunt, lingua & manus tremulæ, ſtridor dentium, convulſio, rigor in principio morbi apparens, & quando ægri floccos & ſarcinas colligunt, & feſtucas carpunt. Ejuſdem efficaciæ ſunt ad prognoſin lethalem efficiendam, ſtilla ſanguinis nigri è naribus emanans, albæ dejectiones, urinæ albæ & pellucidæ. Hæc enim omnia ſignificant magnam cerebri oppreſſionem, vel bilis à toto corpore in partem affectam tranſlationem.

Ad hujus affectus curationem ſanguis ad caput affluens, evacuandus, revellendus, derivandus, repellendus, intercipiendus; qui jam affluxit evacuandus & diſcutiendus eſt, partis intemperies corrigenda, robur illius & totius corporis obſervandum.

Hæc omnia præſtari poterunt ſequentibus remediis.

Ante omnia mox ab initio, & quacunque diei hora, quia morbus eſt acutiſſimus, venæ ſectio inſtituenda eſt, præmiſſo clyſtere, ex cephalica: vel ſi magna adſit ſanguinis copia, ex baſilica, vel mediana primùm, & poſt aliquot horas ex cephalicâ.

Si

Si ex menſium, vel lochiorum, vel hæmorrhoïdum ſuppreſſione malum oriatur, ſaphena in pede aperienda. Poſteà ad cephalicam veniendum, ut quod in capite receptum eſt, vel proximè in id movetur, educi valeat.

Unica phlebotomia ad hujus affectus curationem utplurimùm non ſufficit; ſed bis, ter, & ampliùs principio vel augmento morbi, pro humoris copia & conditione, ægrotantis ætate, temperie, viribus, repetenda.

Si febre continua laboranti phrenitis ſupervenerit, (ut non rarò fit in earum febrium augmento vel ſtatu, quibus naturam errantem, & materiæ morbificæ malignitate perturbatam, biliosos humores ad caput tranſmittere videmus,) licèt anteà ratione febris ſanguis detractus fuerit; repetenda eſt venæ ſectio. Sed quia vires à febre & prægreſſa evacuatione debilitatæ ſunt, parciùs ſanguis detrahendus eſt. Ideò tunc temporis vena cephalica aperiatur, vel ſi vires id non ferant, ſaphena, in alterutro pede, vel utroque: cujus venæ in talibus morbis apertio plurimùm utilitatis affert. Neque minoris tamen eſt efficaciæ, hæmorrhoïdum apertio per hirudines.

In omni autem venæ ſectione, quæ præſente delirio fit, hoc obſervandum: ut foramen non amplum fiat. Sic enim vulnus citò coaleſcit; quod etiam accuratè obligandum eſt, ne ab ægro diſſolvatur: Tum ad promptiorem coalitum utile erit emplaſtrum ex aloë, albumine ovi, & pilis leporis paratum applicare.

Poſt venæ ſectionem provocetur ſomnus. Nam ſi à ſanguine evacuato procedunt vigiliæ, de novo accenſis humoribus, æger ferocior evadit. Conciliatur verò ſomnus tùm repellentibus remediis ſincipiti admotis, tùm etiam refrigerantibus & hypnoticis, quorum ſeriem infrà proponemus.

Cùm venæ ſectioni non eſt locus, cucurbitulæ cum ſcarificatione profunda applicentur, primò partibus inferioribus, poſteà ſuperioribus. Tum etiam cucurbitulæ non ſcarificatæ cruribus & aliis partibus applicentur.

Frictiones in iiſdem partibus, ligaturæ in tibiis celebrentur, revulſionis gratia. Veſicatoria etiam ſcapulis & brachiis utiliter admoveri poterunt.

Clyſteres ſingulis diebus injiciantur, ex refrigerantibus & humectantibus parati. His enim humorum acrimonia temperatur, eorumque motus ad inferiora promovetur. Eorum autem formula talis eſſe poterit.

℞. Radicum althææ ℥. j. foliorum malvæ, violarum, lactucæ, parietariæ, betæ, an M. j. florum nymphææ & ſummit. anethi, an. P. j. prunorum par. vi. Coquantur in aqua hord. In colaturæ ℔. j. diſſolve caſſiæ recenter extractæ, & diaprun. ſimpl. an. ʒ. vj. ſacchari rubri ʒ.j. Fiat clyſter.

Hujuſmodi clyſteribus ne miſceantur olea; quia facilè inflammantur.

Purgatio in phrenitide primaria, quæ ſcilicet alteri morbo non ſuccedit, nullo modo convenit. In ea verò, quæ febri continuæ ſupervenit, aliquando confert. Si nimirùm magna ſit cacochymia, & phrenitis incipiens: tunc etiam materia eſt errabunda, & pro turgente habetur, atque adeò ex conſilio Hipp. *Aphor.* 22. *ſect.* 1. per initia ſtatim evacuanda eſt.

Purgatio etiam debet inſtitui ex decocto refrigerante, cum purgantibus benignioribus, ut ſenna, rhab. caſſia, tamarindis, catholicone, & ſyrupo roſaceo.

Statim verò poſt venæ ſectionem ad repellentia veniendum eſt, quæ humorum acceſſum impediunt, caputque refrigerant. In hunc finem oxyrrhodina uſurpantur, quæ ex oleo roſaceo & aceto ab antiquis componebantur. Recentiores verò aquas ſtillatitias & ſuccos herbarum adjiciunt; & magis vel minùs refrigerantia ac repellentia fiunt, prout magis vel minùs fluxio & inflammatio urget, cui rei diligenter attendendum eſt. Ideò plures eorum formulas hîc deſcribamus, ut caſibus particularibus aptiores eligi poſſint.

♃. Ol. roſac. ℥.iiij. aceti roſac. ℥. j. aquæ roſar. & plantaginis, ana ℥. ij. Admoveantur ſincipiti raſo, & temporibus cum pannis quadruplicatis. Vel

♃. Aquæ roſar. ℥. iv. olei roſac. ℥. ij. aceti roſac. ℥. ß. albumina ovorum n. ii. Conquaſſata miſceantur. Vel

♃. Ol. violar. roſar. nimphææ, ana ℥. ß. aquæ roſar. lactucæ, ſempervivi, ana ℥. ij. aceti ℥. ß. Miſce. Vel

℞. Succi lactucæ, portulacæ, ſolani, umbilici Vener. ana ℥. ij. ol. roſac. ℥. iij. aceti roſac. ℥. ß. Miſce. Vel

♃. Ol. roſac. omphac. ℥. j. ß. unguenti popul. recentis, (nam vetus calefacit) ℥. i. aceti roſac. ℥. ß. albumen ovi n. j. Agitentur omnia ſimul, excipiantur ſtupis cannabinis, & applicentur.

Lac mulieris quæ puellam peperit, cum ſucco lactucæ, & oleo roſaceo ſubactum, inſtar oxyrrhodini admotum, mirè delirium ſedat.

Circa hujuſmodi refrigerantia hoc obſervandum, ut cautè, & cum judicio uſurpentur, cùm cerebrum ſuapte natura frigidum ſit, & membrum princeps, ac metus ſit, ne diuturniori horum remediorum uſu æger in contrarium affectum, ſcilicet comatoſum, inducatur, præſertim ſi ſenex fuerit, aut admodum debilis. Ac licèt nunc longiori, nunc breviori tempore eorum uſus continuandus ſit; tamen circiter ad dies tres poteſt extendi.

Ut verò iſta medicamenta haud facilè diffluant, neque oculos & faciem, aliaſque partes inquinent, corona ex panno lineo, vel lana convoluta, anteriori capitis parti imponatur, ut caput circundet parte anteriore in media fronte ex lateribus ſupra aures: Parte poſteriore verſùs occiput, & in medio coronæ remedia applicentur. Iſta verò remedia, juxta Gal. præceptũ 2. *de compoſ. med. c.* 2. hyeme actu calida vel tepida; æſtate frigida applicanda ſunt. In ſene tamen aut debili melius eſt actu frigida non admovere.

Si inflammatio ad cutem & partes exteriores vergere videatur, quod nonnunquam accidit, tunc temporis à repellentibus, præſertim fortioribus, abſtinendum eſt: ne materia ad cerebrum repulſa, gravius malum efficiat.

Ad humoris quoque ad caput fluentis impetum intercipiendum, faſciæ, aquæ roſar. & aceto madidæ, inter initia collo circumjiciendæ.

Cauſtica & veſicatoria, tibiis admota, humorum revulſionem ad inferiora plurimùm adjuvant.

Interim dum hæc fiunt, quæ totum corpus & præcipuas partes refrigerant, tum interna, tum externa, in uſum revocanda ſunt.

Interius uſurpari poterũt julepi, emulſiones, & electuar.

♃. Aquar. lactucæ, portulac. roſar. & papav. rhœados, an. ℥. iiij. ſyrupi violac. & granat. an. ℥. j. ß. ſalis prunellæ ʒ. iij. fiat julep. pro iij. doſib. bis aut ter in die ſumendi. Vel

♃. Fol. lactucæ, portulacæ, plantag. ana M. ij. flor. nymphææ, & violar. ana P. i. Coquantur in aqua hord. ad ℔. i. ß. In colat. diſſolve ſyrupi violac. ℥. iij. ſalis prunellæ ʒ. iij. Fiat julep. pro iij. doſibus.

Julepis perpetuò, præter ſalem prunellæ, optimum erit ſpirituum ſulphuris aut vitrioli admiſcere, his enim bilis fervor optimè temperatur.

♃. Quatuor ſeminum frigidorum maj. mundat. ʒ. vj. ſem. papav. albi ʒ. ij. aquæ hord. ℔. ß. aquar. lact. & nymphææ, an. ℥. ij. aquæ roſar. ℥. j. Fiat emulſio ſecundùm artem, pro duabus doſibus, addendo ſyrup. violac. ℥. ij.

♃. Conſervæ viol. & roſar. an. ℥. j. conſervæ flor. nymphææ, & caulium lactucæ condit. an. ℥. ß. pulv. electuarii diamarg. frig. ʒ. ß. Cum ſyrupo violaceo fiat electuar.

Parari etiam poteſt electuarium ex ſem. papav. albi in mortario marmor. contuſo, & cum ſaccharo permixto, quod diacodium album poteſt nominari. Humores enim calidos & acres temperat, & ſomnum conciliat. Fit ex ſem. papav. ℥. j. contuſo, cum tantillo aquæ roſar. deinde adde ſacchari ℥. ij. vel utriuſque partes æquales.

Exteriùs verò admoventur epithemata refrigerantia cordi & hepati.

♃. Aquæ roſar. ℥. iv. aquar. borrag. buglоſſ. & acetoſ. ana ℥. ij. aceti vini albi ℥. ß. pulv. trium ſanta. ʒ. i. ß. ſpodii ʒ. ß. ligni aloës ℈. j. croci gr. viij. camphoræ. gr. vj. Fiat epithema cordi.

♃. Aquar. lactuc. & roſar. ana ℥. iij. aquarum endiviæ & portulac. ana ℥. ij. aceti roſac. ℥. j. ſantali albi, rubri, ſpodii, ana ℈. j. camphoræ, & ſpicæ nard. ana gr. v. pulv. electuarii diarrhod. abbat. ʒ. j. Fiat epithema hepati.

Item

Item hepatis & lumborum regio inungatur sequenti linimento.

℞. Unguenti rosac. ℥. j. ß. cerati santal. ℥. j. succi lactuc. & olei rosac. ana ℥. ß. Fiat linimentum.

Pectus etiam oleis relaxantibus, ut violaceo, inungatur.

Testes linteis oxycrato madidis involvantur, vel quod erit præstantius, aqua rosarū cum tantillo aceti usurpetur.

Lotio pedum ex decocto refrigerante actu calido commendatur: nam calore humido eas partes relaxat, & humorum motum ad inferiora promovet. Frigiditas verò illius potentialis per nervos toti corpori, & cerebro in primis communicatur, somnusque conciliatur. Illius autem formula talis est.

℞. Fol. violar. malvæ, salicis, vitis, nymphææ, ana M. ij. flor. nymphææ, rosar. ana M. i. cap. papaverum n. x. fiat decoctio ad usum dictum.

Aqua pura ad lotiones pedum sufficere potest, in aqua subfrigida si pedes ægrotantis mergantur per tres aut quatuor horas, à delirio liberatur, somnusque conciliatur.

Similem effectum præstat sedum majus contusum instar cataplasmatis, & plantis pedum admotum; tum etiam cucurbita contusa, & eodem modo apposita.

Odoramenta etiam naribus frequenter admota cerebrum refrigerant, in sequentem modum parata.

℞. Florum violarum, nymphææ, ana P. j. rosar. P. ij. santali citrini ℈. j. Ligentur in nodulo raro, qui aqua rosar. adspersus naribus offeratur. Vel

℞. Santali citrini flor. rosar. nymphææ, ana ʒ. camphoræ ℈. ß. Includantur in vase angusti orificii cum aqua rosar. & supra ignem ebulliant, vaporque naribus excipiatur.

Quia verò in hoc affectu vigiliæ maximè urgent, omni arte somnus conciliandus est, ab ipso morbi initio. Cui usui non parum conferunt repellentia medicamenta antea proposita. Præsertim, si ante oxyrrhodini admotionem caput oleo violaceo frigido perfundatur; quod in vigiliis maximè proficuum est, tum etiam convulsionibus ex hoc morbo oriundis. Idipsum tamen efficacius sequentia præstare poterunt.

℞. Capit. papav. albi cum sem. n. vj. florum nymphææ P. ij. Contundantur omnia, & cum aqua rosar. & lactucæ q. s. Fiat instar cataplasmatis, quod fronti applicetur duobus linteis inclusum.

Nota, medicamentis somnum conciliantibus acetum non esse permiscendum, nisi quantitate paucissima, quia vigilias excitat.

℞. Flor lact. M j. ß. rosf. M. ß. sem. papav. albi ℥. ß. Coquantur in aqua ad mollitionem. Contusis adde farinæ hordei, lact. mulieb. an. ℥. ß. ol. viol. q. s. Misceantur pro frontali. Vel

℞. Ol. violac. nymphææ, unguenti popul. recent. an. ʒ. iij. opii, olei nuc. mosch. gr. iij. misc. Fiat linimentum, quo frons & tempora inungantur.

Sedum majus contuf. & cum lacte muliebri mixtum, syncipiti admotum, mirè sedat phrenitidem & somnum conciliat. Sed statim ac dormire cœperit æger, detrahendum, ne in coma præcipitetur. Ramenta cucurbitæ recentis idem præstant, & minori periculo.

Penotus sequens epithema miris laudibus effert, quod sic habet.

℞. Moschi gr. xij. camphoræ gr. xx. aquæ rosar. rubrarum, tinctura santalorum rubror. impprægnatæ ʒ. xx. Misce. Capite deraso madefiant lintea duplicata in hoc liquore, & tepida, per omnes capitis suturas applicentur. Ubi resiccata fuerint, iterùm imbibe, & per 24. horas applicationem continua, & somno conciliato, cerebroque confirmato, ægrum mirificè convalescentem prospicies, nisi ipsamet cerebri substantia fuerit corrupta.

Interiùs verò cum julepis, aut emulsionibus interdum exhiberi poterit syrup. de papav. simp. ℥. j.

Vel ladani opiati gr. ij. aut iij. exhiberi poterunt, quod etiamnùm in clysteribus usurpatum, satis potenter & mitiùs somnum conciliat.

Attamen in narcoticorum usu cautus esse debet Medicus. Exhiberi enim non debent, si vires sint valdè debiles, ne spiritus & calor ab iis extinguatur.

Celebratis sufficienter prædictis materiæ fluentis evacuationibus, revulsionibus, derivationibus, & interceptionibus, ad materiæ fluxæ eductionem veniendum est.

Ac primùm vena frontis aperienda, si manifesta sit, & secari possit, fascia collum non adstringendo, ut vulgò solet fieri; sic enim sanguis sursùm impellitur.

Utilissime etiam aperiendum venæ narium, & si ullo modo morbus est sanabilis, hoc præcipuè curabitur: sanguisque satis copiosè per eas emittendus, idque satis maturè, & statim post universales evacuationes faciendum est. Aperiuntur autem hujusmodi venæ, nares interiùs feris aliisque asperis frequenter pungendo atque lancinando. Vel adhibitis post aures, naribus, fronti, podici hirudinibus, sanguis exsugendus est.

Capiti verò applicentur resolventia simul cum repellentibus, ea proportione, ut primò parum addatur de resolventibus; quo verò morbus magis ad declinationem vergit, eorum quantitas urgeatur, ut tandem sola resolventia usurpentur, ad materiæ morbificæ reliquias discutiendas. In hunc finem usurpari poterit oleum chamæmel. vel anethinum, cum oleo rosac. permixtum.

Sed inter resolventia primas obtinent animalia tenella mactata capiti statim admota, vel eorum partes, ut Gallinæ, pulli columbini, & gallinacei, catelli per spinam secti, & pulmo vervecinus: suo enim calore naturali partem roborant, humorem discutiunt, illiusque acrimoniam contemperant.

Quibus uno aut altero die tentatis, si nihil commodi consequaris, docet Mercatus summo capiti cucurbitulam affigere, ut per suturas aliquid expiret, evoceturque ad cutem: ac si rubor compareat ac tumor subtus cucurbitulam ipsa scarificare. Quo auxilio asserit Medicum consequi posse, quod reliquis omnibus non valuerit, maximè si mox adhibeatur lavacrum aquæ dulcis, in quo aliquid ex discutientibus coctum sit. Hoc tamen monet, in ea solum inflammatione faciendum esse, quæ per se inceperit, non aliis autem febribus supervenerit.

Hoc remedium confirmat Zacutus Lusitanus referens, se desperatam phrenitidem curasse, admota syncipiti cucurbitula cum scarificatione.

Quidam majori audacia vesicatorium syncipiti admovent, quod aliquando successisse aiunt; sed maxima indiget præmeditatione.

Pro potu utatur æger decocto hordei, vel rad. acetosæ, cum syrupo granatorum, berberis, aut limonum. Vel sequens infusum propinetur.

℞. Aquæ fontis ℔. ij. fol. acetosæ, & papav. rhœados an. M. ß. flor. borrag. nymphææ, viol. an. P. ß. spiritus vitrioli ʒ. j. santali rubri limati ℈. ij. Stent in infusione per aliquot horas frigidè. Colentur per chartam emporeticam, addendo sacchari albi, q. s. ad saporis gratiam.

Urina in hoc morbo ut plurimùm supprimitur, quia ægri eam emittere negligunt, unde partes illæ distenduntur, ac tandem inflammationem concipiunt, quæ vel sola interitum ægro afferre potest. Itaque ægri ad urinam reddendam sæpius incitandi sunt. Mox vesicæ regio fovenda aqua tepida. Dein manu comprimendo urina propellenda, aut ea elicienda penem contrectando. Et si levioribus hisce symptoma non cedat, ad sequentia veniendum erit.

℞. Fol. parietariæ M. ij. petrosel. cum rad. M. j. Fiat decoctio. In colatura dissolve olei scorpionum ℥. iij. Fiat fotus supra pectinem.

Hujus decocti residentia frigatur in sartagine cum oleo scorpionum, & post fotum applicetur.

Si decoctum efficacius desideretur: adde sem. apii, petroselini, milii solis, seseleos, an. ʒ. ij.

Utiliter etiam post fotum, sequens unguentum potest applicari.

℞. Pinguedinis cuniculi, olei scorpionum, ana ℥. ij. sem. apii, petrof. asari, & seseleos subtiliss. pulverat. an. ʒ. ß. Fiat unguentum.

CAPUT XII.

De Cerebri abscessu, & sphacelo.

CErebri abscessu & sphacelus à paucissimis Autoribus describitur, licèt ab Hipp. annotatus fuerit 3.

de morbis, & in usu practico interdùm occurrat, minusque exercitatos Medicos alterius morbi specie deludat.

Est autem cerebri sphacelus substantiæ cerebri suppuratio, vel corruptio, quæ gangræna, vel syderatio etiam nominatur.

Causa illius immediata est cerebri substantiæ inflammatio, quæ tamen à phrenitide distinguitur eo quòd in ea membranæ potissimùm inflammentur, & ab iis inflammatio parti tantùm exteriori & contiguæ communicetur. In hac verò inflammatio partes cerebri interiores, ac totam propemodùm illius substantiam occupat. Magna autem illa inflammatio, in parte mollissima & humidissima, brevi sphacelum accersit.

Hujus inflammationis causa est sanguis supercalefactus, vel admodùm biliosus, in cerebri corpus, & partes ejus internas affatim irruens.

Causæ procatarcticæ sunt illæ omnes, quæ sanguinem calidum copiosum in toto corpore cumulare, & ad caput transferre valent, ut exercitatio vehemens, insolatus vel capitis ad ignem calefactio, ita & similia. Sed frequentiùs hunc affectum inducere solent vulnera capitis gravia, & contusiones. Ab hac tamen causa oriundus abscessus vel sphacelus, à dicto diversus aliquo modo est. Quia ex contusione factus abscessus, tot cerebri partes utplurimùm non occupat, sed uni præcipuè adhæret. Undè symptomata leviora, saltem ab initio esse solent, & affectus ad plures dies prorogatur.

Signa abscessus & sphaceli, quia sine vulnere aut contusione producitur, ità se habent.

Invadente affectu ingens capitis dolor ægrotantem adoritur, qui per occiput collo & universæ spinæ communicatur. Cui mox succedit sensuum omnium, tum internorum, tum externorum abolitio, sicut in apoplexia contingit; à qua tamen signis infra describendis distinguitur.

Variis motibus & inordinatis sese ægri exagitant, ut vix uno loco contineri valeant. Manibus interdùm partes superiores invadunt, easque divellere ac laniare conantur, faciem unguibus dilacerant, crines avellunt. At procedente morbo corpus languescit, & ad motum impotens efficitur.

Febris acutissima & intentissima hunc perpetuò comitatur affectum, quæ ab ingenti cerebri inflammatione procedit.

Denique in hoc affectu ægrotantes neque cibum, neque potum admittunt, vixque aliquid stomacho illorum quocunque artificio ingeri potest: undè cita advenit virium exsolutio.

Abscessus, ex vulnere aut contusione genitus, sequentibus signis dignoscitur. Post acceptam contusionem capitis torpor quidam & mœstitia apparet, animalibus spiritibus à materia extravasata lebefactari incipientibus. Morbo invalescente, febricula exoritur, materiâ putrescere incipiente. His capitis dolor succedit, & somnolentia. Mox auctâ putredine omnia symptomata ingravescunt. Febris intensior evadit, æger è profundiori somno emergens, subitò vociferatur, surgit è lecto, statimque iterùm decumbit. Frequenter manum ad caput adducit. Ex his plerique ante obitum purulentam materiam, & virescentem ore, aut naribus rejiciunt.

Quod ad prognosin spectat, affectus iste periculosissimus est, & utplurimùm lethalis, imò intra triduum ægrotantes interimit, ut docet Hippoc. *Aphor.* 31. *sect.* 7. *Quibus*, inquit, *cerebrum sphacelatum est, in tribus diebus pereunt, si verò hos evaserint, sani fiunt.* Galenus *in comm.* docet, per sphacelum hîc non esse intelligendam factam & completam partis corruptionem, quoniam hæc sanationem non admittit, sed quæ est in fieri, imminetque, ob inflammationis magnitudinem.

In iis, qui convalescunt (quod rarissimè contingit) nulla est præteritorum memoria: ægri enim nec morbi, nec alterius rei ad morbum pertinentis, meminerunt.

Ad curationem hujus affectus magna festinatione opus est. Nisi enim in principio illius remedia statim adhibeatur, nullus ampliùs superest curationi locus.

In prima igitur morbi invasione statim sanguis detrahendus est magnâ copiâ, & iteratis vicibus, bis, ter, quater eadem die, quantum vires ferre possunt, in hoc enim unico remedio tota curationis spes residet. Cùm enim magna sanguinis copia cerebri substantiam occupet, quæ magna est, mollis & humidissima, ab ea sufficienter revelli ac derivari nequit, nisi totus ferè sanguis in venis contentus educatur. Et in hoc casu locum habet vulgaris illa Celsi sententia; *Multa in præcipiti periculo rectè fiunt, quæ alias essent omittenda.*

Post venæ sectiones clysteres acriores injiciendi sunt, ut humores superiora petentes, ad inferiora revellantur, iique singulis diebus iterandi.

Eodem tempore oxyrhodina admovenda sunt syncipiti & fronti, qualia in phrenitide descripta sunt.

Ad majorem revulsionem & derivationem cucurbitulæ scapulis & dorso cum profundis scarificationibus admovendæ sunt, frictiones & ligaturæ extremorum celebrandæ; venæ primum malleoli, posteà frontis, & arteriæ temporum aperiendæ; hirudines ponè aures, & hæmorrhoidibus applicandæ; vesicatoria cervici & brachiis admovenda, & reliqua remedia usurpanda, quæ in phrenitidis curatione à nobis proposita sunt.

Ac tandem si morbus ad declinationem vergat, leniter resolventia capiti admovenda sunt, inter quæ pulmones vervecini, ex animali ex tempore mactato calentes principem locum obtinent.

CAPUT XIII.

De Mania.

Mania est delirium sine febre, cum furore, & audacia. A phrenitide distinguitur, quia in ea febris acuta viget, à cerebri & membranarum ejus inflammatione oriunda. Mania verò febre caret, saltem ratione propriæ essentiæ; nihil enim impedit, quin febris cum mania complicari possit; sed ab alia causa oriunda, non autem ab ea quæ maniam producit. Atque ideò in phrenitide febris est symptomatica: in mania essentialis & primigenia, ab alia causa procedens, & sic Gal. 3. *de loc. affect. c.* 7. explicandus est. *Quemadmodum*, inquit, *alter atræ bilis succus qui ex præassata flava bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modò sine febre, modò cum febre.*

A melancholia distinguitur per symptomata pathognomonica; siquidem mania est cum furore & audacia; melancholia verò cum timore & mœstitia.

Causa maniæ proxima & immediata, juxta Galeni mentem, est calida & sicca intemperies, ab humore atrabilario oriunda; quæ tamen gravissimis urgetur difficultatibus.

Si enim tanta esset intemperies in cerebro, ut mentem de sua sede dejicere valeret, febrem debere parere, cùm calor remissior, delirium efficere non valens, febrem pariat, qualis est, quæ ab insolatu exoritur.

Ad hoc dubium varii varia respondent: Solidiorum responsio est, calorem, qui febrem excitat, debere esse fuliginosum, ut ad cor delatæ fuligines febrem efficiant; calorem fuliginosum autem in materia humida consistere debere, qualis est materia febrium putridarum: in mania verò humores esse adustos & incineratos, ità ut ab iis nullæ eleventur fuligines. Uno verbo aiunt, calor in mania est, velut in pruna; in febribus verò, ut in flamma.

Hæc tamē responsio fortissimâ urgetur instantiâ: Quòd nimirùm in febre hectica major sit humiditatum consumptio, quam in mania; attamen febris usque ad integram & absolutam omnium humiditatum, & ipsius humidi primigenii consumptionem, ægrique interitum perseveret.

Platerus hac ratione, aliisque nonnullis, persuasus, existimat, præter calidam & siccam intemperiem, adesse quoque malignam & venenatam quandam qualitatem, quæ sit præcipua causa delirii. Magna hujus sententiæ probabilitas indè elici potest, quòd furor uterinus à semine corrupto, & malignam ac venenatam qualitatem adepto exoriatur: Quod hydrophobia, quæ est species maniæ, à morsu

morſu venenato canis rabidi, in quocumque temperamento, ſine atræ bilis concurſu inducatur; quod morbus, qui à morſu Tarantulæ exoritur, quædam etiam maniæ ſpecies appelletur; ac denique venena quædam maniam inferre poſſint, ut de cerebro muſtelæ & ſolano maniaco referunt. Ideò veriſimile eſt, peculiare quoddam venenum, in corpore humano genitum, maniæ cauſam eſſe præcipuam: cùm etiam febres malignæ, quæ non rarò mitiſſimæ ſunt, ut in iis pulſus ac urinæ ſanis ſimillimæ appareant, deliria producere ſoleant potiùs, quàm febres ardentes, malignitatis expertes. Et docet experientia, maniam contingere frequenter, non tantùm atrabilario temperamento præditis; ſed etiam omnibus naturis & ætatibus, præſertìm ſi hæreditario jure contigerit: ac denique illam calidioribus medicamentis, ſpecifica virtute præditis, non rarò curari. Etſi diffiteri minimè oporteat, in melancholicis & atrabilariis hunc morbum frequentiùs & utplurimùm produci; quia ille humor tali veneno ſuſcipiendo magis idoneus eſt. Et Galenus ipſe malignitatem iſtam, humori atrabilario advenientem, agnoſcere videtur *Comment. Aphor.* 56. *ſect.* 6. ubi dicit, maniæ cauſam eſſe melancholicum humorem, non ſemper; ſed cùm ſupra modum exuſtus, aut putrefactus malignam induerit acritudinem.

Sed manet adhuc difficultas, ex eo deſumpta, quod maniaci frigus externum etiam hyemis tempore nudato corpore innoxiè patiantur, & prætereà ad tactum calidi ſentiantur, quod indicat calorem intenſiſſimum in iis vigere.

Verùm reſpondemus, hoc in omnibus maniacis minimè contingere, & ultos hybernum frigus averſari, veſtibuſque plurimis gaudere. Alios verò aëre externo non affici, propter conſuetudinem, quia ab aſſuetis non fit paſſio. Sic videmus puellas delicatulas hyemis tempore pectus denudatum habere, quod tactu calidum ſentitur: quamvis ex Hippocrate frigus ſit pectori valdè inimicum.

Materia hunc affectum producens, in venis & arteriis continetur, vel totius corporis, vel cerebro propioribus, vel ipſis cerebri vaſis: undè ex locorum varietate varia ſymptomata, eaque graviora vel leviora emergunt. Non rarò etiam in uteri vaſis, ex ſanguine vel ſemine corrupto, materia morbifica continetur, ex qua furor uterinus generatur.

Si materia peccans eſt in omnibus venis, aut cerebro vicinis, inſania ſit perpetua & indefinens. Si verò in parte tantùm aliqua concluditur, delirium quaſdam habet intermiſſiones, & per intervalla recurrit.

Signa diagnoſtica alia imminentem, alia præſentem maniam ſignificant.

Ad imminentem vel futuram maniam dignoſcendam primò conſideranda eſt ægrotantis nativa diſpoſitio, quæ ſcilicèt ad bilioſam ſeu atrabilariam temperiem accedit. Sic apud Hippoc. 2. *Epid.* 5. *Cui vena in cubito pulſat, furibundus eſt, & ad iracundiam præceps: cui verò ſenſim movetur; torpens eſt ac ſtupidus.* Arterias nomine venarum Hippocrates afficit. Non autem ſimplicem pulſationem intelligit, ſed vehementem, cui opponit illud, *quando ſenſim movetur*, ut ſenſus hujus ſententiæ ità ſe habeat. Qui habent pulſum magnum, velocem, & vehementem, à nativa conſtitutione, ad iram & furorem, maximè proclives ſunt: qui verò tardum habent pulſum, torpidi ſunt & ſtupidi.

Secundò; ſexus ratio habenda eſt. Viri enim frequentiùs furore exagitantur, quàm mulieres. Quod intelligendum eſt de affectu primigenio: ex utero enim mulieres non rarò in furorem aguntur.

Tertiò ætas conſideranda eſt. Juvenibus enim frequentiùs mania contingit, quàm pueris & ſenibus.

Quartò, anni tempus advertendum. Sæpè enim verno tempore contingit hic affectus, ſæpiùs æſtate, ſæpiſſimè autumno, ex Hipp. & Gal. *ſententiis Aphor.* 20. 21. & 22. *ſect.* 3. Mere humores, aliis temporibus geniti, & per hyemem aſſervati ac quieſcentes, commoventur & exagitantur, morboſque analogos pariunt. Æſtate multa bilis non ſolùm flava, ſed etiam atra in diſpoſitis gignitur, quæ maniam efficit eodem tempore, vel ad autumnum uſque, majori copia cumulata, morbum producit.

Hæc ſigna remotiora ſunt, & in genere tantùm diſpoſitionem ad hunc morbum ſignificant. Proximè verò imminentem affectum oſtendunt, dolor capitis aſſiduus, vigiliæ contumaces, ſomni leviſſimi atque breviſſimi, inſomnia turbulenta, curæ & ſollicitudines moleſtæ, terrores ex levi cauſa, præceps & frequens iracundia ex minima vel nulla occaſione, ſplendores oculis obverſantes, aurium ſonitus, proclivitas ad Venerem inſueta, pollutio nocturna frequentior, riſus præter aſſuetudinem & rationem, loquacitas inſueta & ferè aſſidua, & interdùm taciturnitas meditabunda. Poſteriora hæc incipientem maniam ſignificant.

Factum verò, & præſentem maniam oſtendunt ea, quæ in definitione prolata ſunt: nempè delirium ſine febre, cum furore & audacia. Varia tamen ſunt hujuſmodi deliria in variis ægrotantibus, tum etiam in iiſdem, diverſis temporibus, pro majori vel minori cauſæ vehementia. Alii enim feroci iracundia rapiuntur, & obvios quoſque invadunt, proprias veſtes proſcindunt, & ſibi interdùm violentas manus inferunt, ſibique vitam eripere conantur. Alii verò mitiores & pacatiores ſunt, nullamque adſtantibus noxam inferunt, ſed tantùm varios ſermones & ridiculos proferunt; interdùm canunt & rident, & variis deliramentis afficiuntur, ac ſymptomata patiuntur iis aliquo modo ſimilia, quæ in melancholia & ſtultitia ſolent contingere.

Ex illa autem varietate ſymptomatum, cauſarum varietas dignoſcitur. Riſus enim immodicus, hilaritas, & cantillatio, materiam peccantem multo ſanguine dilui ſignificant. Iracundia verò, inquietudo, clamor, percuſſio, pallidus & flaveſcens faciei color, bilem flavam in vitio eſſe oſtendunt. Inſania verò admodum furioſa, ut ægri obvios impetant, & aliquando interficiant, à flava bile exuſta, quæ atra bilis dicitur, ducit originem. Si verò atra bilis non ex flava bile, ſed à melancholia exuſta & præaſſata generetur, ægri truculento vultu præditi ſunt, manent interdùm in diurno ſilentio, quod nonnumquàm in ſermonem importunum erumpit, immites ſunt, pertinaces, ingenti mœrore interdùm ac luctibus afficiuntur.

Prognoſis hujus affectus in hunc modũ inſtituenda eſt.

Mania graviſſimus eſt affectus, & non ſolùm per menſes, ſed per annos aliquandò & uſque ad mortem perſeverat: præſertim ſi hæreditaria ſit. Cùm omnes morbi ab atra bile ſint curatu difficillimi, iſte præ cæteris difficilior eſt, quòd ægri Medicis non obtemperent, & neceſſaria remedia uſurpare minimè velint.

Faciliùs curatur mania, quæ cum riſu, & mitioribus ſymptomatis copulata eſt, quã quæ cum ſtudio ac furore.

Brevi ſucceſſuram morbi curationem oſtendunt quæcumque evacuationes, ex motu naturæ contingentes, per ſudores, alvi fluxum, hæmorrhagiam, per nares, aut hæmorrhoides, aut ſi varices ſupervenerint: undè Hippocrat. *Aphor.* 21. *ſect.* 6. *Si inſanis varices, aut hæmorrhoides contigerint, morbi ſolutio ſit.*

Dyſenteria, aut hydrops, aut febris tertiana, vel quartana maniæ ſuperveniens, eam tollit: ſit enim metaſtaſis humorum à cerebro ad partes inferiores, in quibus novum morbum producunt.

Ad hujus morbi curationem materia peccans evacuanda, revellenda, & repellenda eſt; calida intemperie corrigenda, cerebrum aliæque partes principes roborandæ. Quæ omnia ſequentibus præſidiis adimpleri poterunt.

Primò ſanguinis miſſio celebranda eſt, præmiſſo clyſtere, ex vena brachii inſigniori: poſtridiè verò iteranda ex altero brachio, idemque remedium frequenter uſurpandum. Aſſerit enim Platerus, innumeros hac ratione curatos fuiſſe à Chirurgis & aliis, qui ex profeſſo hiſce morbis curandis operam dabant, qui vigeſies, imò ſexageſies venas aperiebant. Non ſolùm enim venæ brachii utriuſque, ſed etiam malleoli, frontis, narium, hæmorrhoidum, etiam varices, ſi appareant, & ſalvatellæ: idque per inter

intervalla, interjectis clysteribus, & medicamentis purgantibus infra describendis. Cucurbitulæ etiam, scapulis & dorso cum scarificatione admotæ, post multas venæ sectiones: tum etiam hirudines temporibus, & pone aures utilissimæ sunt.

At frequentibus illis phlebotomiis materiæ peccantis præparationes & purgationes interjiciendæ sunt: eæque diù, multumque continuandæ. Cui usui conferent omnia, quæ ad bilis & melancholiæ præparationem, & expurgationem usurpari solent, quibus & sequentia, utpotè selectiora, adjicere possumus.

♃. Lapid. Lazuli ʒ. i. ß. diagryd. ʒ. ß. turbith. ʒ. i. sennæ ℥. ß. epithymi, cremor. tartari, ana ʒ. ii. cinam. & cort. citri, an. ℈. i. croci ℈. ß. Fiat pulvis, cujus dosis erit ʒ. i. vel ℈. iv. cum jusculo, vel liquore appropriato.

♃. Rament. helleb. nigri ℥. i. Infundantur per triduum in aquæ pluviæ ℥. iv. Decoquantur lento igne ad tertias. Colaturæ adde mellis optimè despumati ℥. ii. Misce, capiat cochlear i. cum jusculo pingui. Vel

♃. Extracti hellebori nigri ℈. ß. syrupi violac. ℥. i. Misce pro una dosi.

Omnia medicamenta, ex helleboro confecta, ut vinum, syrupus & oxymel, ad hujus affectus curationem plurimùm conferunt. Undè olim ferunt Melampum, Amythaonis Medici filium, vino helleborato, Prati Argivorum regis filias, quæ se boves existimabant, liberasse.

Antimonium in hoc morbo non solùm à Chymiatris, sed etiam à Galenicis omnibus commendatur: cùm quòd humorem atrabilarium è toto corpore evacuet: tum quia eo ægrotantes commodè falli possunt, remedia alioqui in suavia renuentes. Dosis varia est pro variis illius præparationibus.

Balnea aquæ tepidæ frequenter & post singulas purgationes usurpanda sunt.

Ordo medicamentorum purgantium in hoc morbo talis est: ut primò apozema alterans & purgans per tres aut quatuor dies exhibeatur, post venæ sectionem in utroque brachio celebratam. Deinde purgantia mediocria ex potionibus, pulveribus, aut syrupo magistrali bis in septimana exhibeantur. Vehementia verò bis in mense, interjectis continuò venæ sectionibus, ut anteà dictum est.

Diebus verò intermediis balnea, julepi præparantes, aut jusculà alterantia, tũ etiã opiatæ rorobantes exhibeantur.

Præter julepos vulgares, sequens ex succis paratus erit utilissimus.

♃. Succorum borrag. bugloss. & pomo. redol. an. ℥. iii. aquar. fumariæ & cichor. an. ℥. iv. facchari albi ℥. vi. Coquantur, depurentur, & aromatisentur santalo citrino. Capiat ℥. vi. manè & serò.

Opiata etiam in sequentem modum concinnari poterit.

♃. Conservæ Rosar. violar. & bugloss. an. ℥. i. conservæ flor. tamarisci, caryophylli hortensis, caulium, lactuc. cond. & cortic. citri condit. an. ℥. ß. myrobal. emblic. condit. n. i. conf. alkerm. & de hyacint. an. ʒ. iii. pulv. elect. diamarg. frig. & lætif. Gal. an. ʒ. i. coral. præpar. & margarit. præpar. an. ʒ. ß. Cum syrupo de pomis redol. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ, superbibendo parùm julepi, aut aquæ cujusdam appropriatæ.

Tabellæ etiã usurpari poterunt in hunc modũ cõpositæ.

♃. Confect. alkerm. ʒ. ii. pulv. electuar. de gemmis, & diamarg. frig. an. ʒ. ß. facchari in succo pomorum dissoluti ℥. iv. Fiant tabellæ pond. ʒ. ii. Capiat unam pro dosi.

Interdùm etiam tentari poterunt specifica & amuleta, quorum non exiguum numerum collegit Sennertus. Nos verò unum adjiciemus, quod in illustri quadam familia Monspeliensi, pro secreto gentilitio & hæreditario habetur, illiusque descriptio talis est.

♃. Fol. melissæ M. i. Incidantur minutim, & infundantur in spiritus vini ℥. iv. Deinde adde margarit. præp. ʒ. ß. Misc. Dosis est cochlear. ii.

Interim dum hæc fiunt, somnus omni arte conciliandus est, & somnifera per intervalla usurpanda. Quæ non alia esse debent, quàm quæ in phrenitidis curatione proposita sunt, tam interna, quàm externa.

Ac præter somnifera externa admovenda quoque capiti sunt topica medicamenta, quæ æstum ac furorem vehementem temperent ac demulceant. Illa verò non solùm refrigerantia, sed multò magis humectantia sint & in principio morbi nonnihil repellentia.

Ideò in principio morbi oleum rosac. conveniet, cum violac. anethino, chamæmelino: posteà verò eadem olea detracto rosac. Ubi verò magis refrigerandum est, olea ex semine cucurbitæ & papav. addenda erunt. Ac denique ut in formam linimenti reduci queant, mucilagines sem. lini, fœnugr. & butyrum addi poterunt.

Plurimum etiam confert epithema in sequentem modum compositum.

♃. Aquæ nymphææ ℔. i. salis prunellæ ℥. i. camphoræ ℈. i. Misce, & cum linteis complicatis admoveantur tepidè syncipiti.

Epithema ex sale Saturni & aqua rosarum utilissimũ est.

Utilissimum quoque erit epithema ex aqua rosarum, santali rubri tinctura impraegnata, cum moscho & camphora composita, quæ superiori capite descripta est.

Chimici verò balsamo Saturni palmam tribuunt, esque caput inungunt instar linimenti.

Maximè etiam conveniunt, in summo furore, animalia tenella per medium secta, vel eorum partes, ac præsertìm pulmo vervecinus. Ubi semel refrixerit, iterùm potest calefieri in aqua fervente.

In declinatione nonnulli discutientia validiora adhibẽt. Imò verò in ipso vigore morbi, potest evacuationes sufficientes, fomentum sequens admirandæ creditur efficaciæ.

♃. Herbarum cephalicarum cum floribus q. s. Decoquantur in aqua fontana. Deinde ♃. baccarum lauri & rad. hellebori nigri veri, an. q. s. Contundantur crassiusculè, & insuantur sacculo oblongo interbastato. Sacculus parùm bulliat in prædicto decocto.

Tandem per novem dies continuos ♃. istius decocti ℔. ii. Eoque calefacto foveatur caput rasum per integram horam, cum linteis duplicatis. Posteà sacculum istum applicata suturæ coronali cum bona ligatura, linteis calidis involvendo. Patiens decumbat in lecto, & si fieri potest, quiescat. Tum mirè expurgatur per omnia capitis emunctoria, & alvus simul aliquantulùm fluit. Sic enim fuligines inhærentes cranio & cerebro mirabiliter dissolvuntur, quod vix alia remedia præstare poterunt.

Denique cauterium suturæ coronali applicatum maximè probatur à Gordonio, ejusque utilitatem confirmat historià cujusdam maniaci, cui cùm esset inflictum vulnus capiti cum cranii fractura, quamdiù fuit vulnus apertum, tamdiù benè habuit; vulnere sanato, reversa est mania.

Quamvis autem cerebrum in hoc affectu præcipuè laboret; tamen aliæ etiam partes alterandæ præcipuè cor & hepar, epithematis & linimentis, in phrenitidis curatione propositis.

CAPUT XIV.

De Melancholia.

Melancholia est delirium sine febre cum timore & mœstitia.

A phrenitide distinguitur per carentiam febris; & à mania, per timorem & mœstitiam, quia hæc est cum furore & audacia.

Dicimus autem febrem abesse ab hoc affectu, quod intelligendum est ex propria natura, & per se; attamen ex accidenti febris cum illa copulari potest. Nihil enim impedit, quin febris continua, vel intermittens melancholià laboranti contingat; sed illa febris non erit de essentia melancholiæ, quemadmodùm in phrenitide febris est de essentia illius.

Dubitare licet, quomodò timor & mœstitia dicantur esse de essentia melancholiæ, cùm in multis melancholicis gaudium & lætitia maximè vigere videantur. Alii enim continò rident, alii canunt, alii se ditissimos, alii Reges & Monarchas esse putant.

Respondemus, varios esse melancholiæ gradus, & varias humoris melancholici cum aliis humoribus permixtiones, indèque maximam deliriorum varietatem emergere. Ita ut qui multum sanguinis, aut pituitæ, cum humore melancholico permixtum habent, gaudio & lætitiâ affici possint. Ast ille affectus tunc temporis non est vera & legitima melancholia; sed potiùs ad stultitiam & fatuitatem accedit.

Ex varia autem humoris melancholici dispositione maxima deliriorum varietas emergit: undè alii se Reges, Principes, vates, alii vitreos, testas fragiles, grana tritici à gallinis devoranda; alii ceram igne liquabilem, alii se canes, feles, lupos, cuculos, luscinias, gallos esse putant, horumque aut aliorum animalium voces imitantur. Alii se mortuos, nec quicquam edendum, aut bibendum esse imaginantur. Alii mingere non audent, ne diluvium indè oriatur. Alii se capite, vel membris truncatos esse, vel orbem digito substinere, vel passeres in capite, serpentes, ranas, mures, aliaque animalia in ventre habere arbitrantur.

Causa melancholiæ proxima & immediata est spiritus tenebricosus, & (ut Galeni verbis utar,) nigro colore infectus. Cum enim spiritus animales, naturâ suâ puri, tenues & perspicui esse debeant, ad actiones cerebri alacriter exercendas, & alacritatem ac lætitiam inducendam; si ab ea constitutione dejiciantur, & opaci ac tenebricosi evadant, mœstitiam & timorem inducunt. Undè Galenus 2. *de symptom. caus. cap.* 6. à tenebris exterioribus mutuato exemplo rem explicat. *Eorum*, inquit, *quæ extra corpus sunt, nihil videmus quod nos perindè terreat, ac tenebræ: ergò cùm tenebræ rationalis animæ parti sunt circumfusæ, necesse est hominem timere, qui semper, unà cum corpore, sui timoris causam circumferat.*

Causa verò pravæ hujus spirituum dispositionis est humor melancholicus: qui crassitie, opacitate, & colore nigro præditus, spiritus animales inficit, & tenebricosos reddit. Et cùm humor melancholicus frigidâ & siccâ temperie donatus sit, ad figendos & densandos spiritus maximè conducit, quæ quidem densatio & fixatio spirituum ad mœrorem & tristitiam necessaria est. Si enim humor tenuis sit & calidus, qualis est atra bilis, à qua mania producitur, furorem potiùs & audaciam excitat. Ergò causa proxima melancholiæ est opacitas, & tenebrositas spirituum animalium. Conditio verò necessaria, & sine qua non, est frigida & sicca intemperies.

Si quis verò instet in melancholia hypochondriaca, ex Galeno 3. *de locis affect. cap.* 7. esse inflammationem in hypochondriis, atque adeò calidam intemperiem prævalere.

Respondebimus, illam inflammationem, seu potius phlogosin hypochondriorum fieri ex eo; quòd sanguis melancholicus in liene & venis mesaraicis diutiùs retentus, propter obstructiones incalescat, undè multi vapores elevantur ad cerebrum: qui licet calidi sint, vincuntur tamen à frigiditate cerebri, & facilè ad temperiem, humori melancholico propriam, nempè frigidam & siccam, reducuntur. Si verò tantus sit illorum vaporum calor, ut cerebri temperiem invertat, & in calidam & siccam permutet; tunc mania non melancholia generatur. Ità ut mania & melancholia in eo præsertìm differant, quòd in illa sit calida & sicca intemperies; in hac verò, frigida & sicca.

Prædicta spirituum tenebrositas, à Galeno sancita, rejicitur ab Averroë: ex eo, quod tenebræ spiritibus animalibus inductæ, & color niger humoris melancholici non possunt afficere sensus internos, juxta vulgatum illud axioma: *Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu.* Atque adeò, cùm color ille niger, aut tenebræ interiores oculis non offerantur, à sensibus externis percipi non possunt.

Respondemus, colorem nigrum humoris melancholici, aut spirituum tenebrositatem, non afficere sensus internos sub ratione coloris; sed quatenùs aliquid præter naturam existens in cerebro, quod actiones illius lædat. Quia nimirùm spiritus animales ad actiones cerebri perfectè obeundas debent esse puri, tenues & perspicui. Si contra impuri, crassi, & tenebrosi extiterint, actiones cerebri vitiant, quatenus species à sensoriis transmissas inficiunt veluti, & inquinant, sicut vitrum coloratum, aut aliter infectum, species objectorum eodem modo infectas oculis repræsentat.

Frigida etiam & sicca intemperies, quæ tanquàm conditio necessaria proposita est ad melancholiam efficiendam, hoc argumento impugnari potest, ab Avicennæ authoritate desumpto, qui *fen.* 1. *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 18. *Balbi*, inquit, *sunt plurimum dispositi ad melancholiam.* Sed balbi sunt valdè humido temperamento donati: quod probatur ex Gal. *comment. Aphor.* 52. *sect.* 6. ubi Hippocrates sic habet, *Balbi ab alvi profluvio maximè capiuntur.* Galenus verò dicit, Balbos habere humidiorem temperaturam, quemadmodum & pueros, ratione cujus alvi profluvio sunt maximè obnoxii.

Respondemus, contextum Avicennæ non de verè balbis esse intelligendum, qui literam R. pronuntiare non possunt, de quibus loquuti sunt Hipp. & Galenus *Aphor. prædicto*, & illi quidem humidiori temperie præditi sunt; sed de illis, qui trauli nominantur, qui scilicèt eandem syllabam sæpiùs repetunt, antequàm verbum integrum pronuntiare valeant. Quod fit ex præcipitatione mentis, cùm celerius loqui contendunt, tunc enim lingua sese implicat, & in verborum prolatione hæsitare cogitur. Et illi trauli sunt melancholico temperamento donati.

Denique dubitare licet, quomodò tenebrositas spirituum sit causa immeditata delirii melancholici, cùm omnis actio læsa dependeat immediatè ab aliquo morbo; hæc autem tenebrositas ad nullum morbi genus referri valeat.

Respondemus, tenebrositatem illam esse morbum in numero, quatenus illius accessu augetur numerus eorum, quæ necessaria sunt in cerebro, ad actiones animales obeundas. Instantia verò, quæ contra hanc responsionem afferri potest, quod scilicèt morbus sit affectus veræ partis, in vertiginis explicatione resoluta est.

Signa melancholiæ pathognomonica in definitione proposita sunt timor nempè & tristitia, sine causa manifesta, quæ in omni melancholiæ specie reperiuntur. At verò singulæ melancholiæ species propriis signis innotescunt. Sicque primariam in solo capite residentem melancholiam significant, cerebri vitiosa constitutio, aut morbi calidi prægressi, quibus sanguis in venis illius contentus, exustus & torrefactus est, tandemque in humorem melancholicum conversus. Somni breves & interrupti, insomnia turbulenta, vertigines, aurium tinnitus, & symptomatum in reliquo corpore, ac præsertìm ventre inferiori absentia.

A toto corpore provenire hunc affectum, ostendunt habitus totius corporis melancholicus, vel naturalis; qui ex colore nigro, hirsutie, macilentia, aliisque dignoscitur: vel ascititius, ex curis, laboribus, vigiliis, victu crasso, & similibus contractus.

Ab hypochondriis procedere hunc affectum, testantur æstus in præcordiis sine siti, sputatio frequens, ructus acidi, flatus per superiora, vel inferiora frequenter emissi ventris rugitus, compressio interdùm diaphragmatis, anxietas, nausea, appetitus interdùm insatiabilis, cordis palpitatio, tumor aliquandò & renitentia in hypochondriis. Et reliqua, quæ fusiùs in affectione hypochondriaca exponentur.

Ab utero affectum procedere, indicant ea signa, quæ hystericas affectiones præcedere suo loco dicentur.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est. Chronicus est iste morbus, & contumacissimus, si semel altas in corpore radices egerit. Humor enim melancholicus, præcipuè qui per adustionem genitus est, & ad atræ bilis naturam accedit, vim remediorum eludit, mitiora contemnit, & à fortioribus efferatur. Undè humor melancholicus flagellum Medicorum, crux seu opprobrium Medicorum, vulgò nominari consuevit.

Recens tamen melancholia, & à causis procatarcticis oriunda, facilè curatur. Refert enim Gal. 3. *de loc. affect. cap.* 7. se melancholiam incipientem solo aquæ dulcis balneo frequenter curasse.

Melancholicis hæmorrhoides aut varices supervenientes,

tes, curationem interdùm afferunt; si criticè à natura humores ad illas partes inferiores detrudantur. Interdū enim symptomaticè contingunt, & per epigenesin, multiplicatâ materiâ morbificâ, indèque ad plures partes diffusâ.

Solvitur etiam interdùm melancholia per fluxum hæmorrhoidum, & per scabiem, aliosque cutaneos affectus.

Quod curationem spectat, undecumque morbus primam traxerit originem, duo perpetuò advertenda sunt. Primum, ut totum corpus ab humore melancholico, omnique aliorum humorum illuvie liberetur. Rarissimè enim contingit, ut unica pars hoc humore obsideatur. Secundum, ut ad hypochondria curatio præcipua semper dirigatur: quandoquidem in hepate & liene prima humoris melancholici generatio, & in iisdem partibus, totaque hypochōdriaca regione, illius collectio fieri consuevit: Ideò curatio, pro affectione hypochondriaca proposita, ad reliquarum melancholiæ specierum curationem sufficere poterit. Vix enim hypochondria ab illius humoris redundantia, & nova ejusdem generatione liberari possunt, quin totum corpus consequenter ab eodem immune fiat.

Pro omnium igitur melancholiæ specierum curatione, sufficient remedia, quæ in affectionis hypochondriacæ curatione proposita sunt.

CAPUT XV.

De Catarrho.

Catarrhus est humoris excrementitii è capite in subjectas partes præternaturalis effluxus.

Est ergò symptoma tertii generis, nempè vitium in excretis.

Cerebri substantia, eximiâ mole prædita, multo indiget alimento, ex quo necessariò copiosa generantur excrementa, concurrente potissimùm frigidâ humidâque partis temperie: quæ si naturalem & modicam quantitatem servaverint, in prioribus cerebri ventriculis excipiuntur, & per choanam seu infundibulum ad glandem pituitariam transmittuntur, ac per palatum, quotidiè excernuntur. Si verò paulò uberiùs redundaverint, in statu tamen naturali constituta, circa cerebrum, & meninges dispergun-tur, commodè tamen, non solùm per palatum, sed etiam per nares expurgantur.

Cum verè cerebrum intemperie atque imbecillitate affectum est, vel alimentum copiosius & improportionatum recipere cogitur, quod sufficienter concoquere nequeat, magnus fit excrementorum proventus. Adde quod cerebrum (ut inquit Hippoc.) tanquàm cucurbitula corpori imposita, humores & vapores à partibus inferioribus attrahere non desinat: hinc non parum adaugetur excrementorum cumulus, quæ quantitate & qualitate suâ facultatem expultricem stimulantia, & retentricem superantia, quâ data porta, ruunt immodicè & inordinatè, per vias & loca non conferentia, magna cum corporis afflictione.

Cùm igitur fluxio sit motus materiæ ab una parte in aliam, in ea perpetuò (ut in omni motu) quinque consideranda sunt. Terminus à quo, terminus ad quem, movens, mobile, & viæ, per quas ipsa movetur. Terminus à quo, est cerebrum; terminus ad quem, partes cerebro subjectæ; movens, est facultas expultrix irritata, vel retentrix debilitata: mobile est humor excrementitius, viæ per quas movetur, sunt ductus patentes, nempè palatum, nares, oculi, aures, & meatus insensibiles, tùm etiam venæ, arteriæ & nervi.

In termino à quo, seu parte mandante; duo causarum genera consideranda sunt. Unum est earum, quæ humoris pituitosi copiam in corpore gignunt & cumulant: alterum earum, quæ fluxum ejusdem excitant & promovent. Illæ generantes, hæ impellentes dici possunt.

Generantes, consistunt in frustratione facultatis concoctricis: quæ contingit vel vitio ipsius facultatis, vel alimenti.

Concoctrix cerebri facultas læditur potissimùm ab intemperie, eâque frigidâ vel calidâ.

Frigida intemperies efficit, ut alimentum ad cerebrum delatum malè concoquatur, & in pituitam commutetur: tum etiam, ut vapores à partibus inferioribus translati, sufficienter non discutiantur; sed in aqueum humorem condensentur.

Calida verò intemperies copiosius alimentum & copiosiores vapores allicit, ut non possint à natura sufficienter discuti ac resolvi.

Vitio alimenti concoctrix cerebri frustratur, cùm illud vel nimiâ copiâ cerebro suppeditatur, vel alienis qualitatibus infectum difficiliùs concoquitur. Sic frigida, crassa, & viscida alimenta, immoderatiùs ingesta, perfectè concoqui nequeunt, sed crudum alimentum cerebro suppeditant. Sic alimenta acria & vaporosa multos vapores ad cerebrum transmittunt.

His adjungendæ sunt causæ externæ, quæ superflua humiditate caput replere solent, ut austrina constitutio, somnus longus, præcipuè meridianus; vita deses & otiosa, & alia hujusmodi.

Licet autem cerebrum pars mandans præcipuè dici soleat; non est tamen pepetuò causa fluxionis præcipua, sed plerumque fluxionis materia aliundè ad cerebrum transmittitur. Postquàm enim vitiosi humores vel in toto venoso genere, vel in aliqua parte peculiari, ventriculo nimirùm, hepate, liene, mesenterio, utero, aliisque collecti sunt: non solùm ab iis ad caput vapores multi ascendunt; sed etiam ipsi humores vitiosi ad caput feruntur, & indè rursùm ad subjectas partes descendunt. Istorum autem viscerum vitia præcipua, ad catarrhos generandos idonea, sunt intemperies variæ & obstructiones.

Calida viscerum intemperies copiosam facit anathymiasin, ex qua velut in alembico distillatione generantur. Frigida verò, propter concoctionis defectum, humores crudos generat, qui datâ occasione ad caput transferuntur.

Obstructiones verò partium infimi ventris liberam excrementorum expurgationem impediunt: undè fit, ut illa sensim cumulata, cùm liberum exitum non inveniant per vias naturales & ordinarias, ad superiora refluant, & ad cerebrum transferantur. Ad hoc autem opus eo modo perficiendum, concurrere necessariò debet cerebri imbecillitas, horum excrementorum receptioni idonea: quandoquidem (ut anteà dictum est,) partes robustiores ad debiliores sese exonerant. Frequentissimè autem contingit, ut cerebrum sit debilius reliquis partibus, propter substantiam suam mollem & laxam, quæ compactis & solidioribus minorem habet resistentiam.

Causæ impellentes sunt nimia cerebri calefactio, vel refrigeratio, aut alia quævis humorum commotio. Nimia cerebri calefactio humores in eo contentos attenuat, & fundit meatusque reserat, per quos illi fluere consuevere. Talis est capitis calefactio à sole, igne, nimio capitis tegumento, olfactu aromatum calidiorum, irâ, alioque animi pathemate excedente.

Refrigeratio verò cerebrum comprimit, & humores in eo contentos exprimit, ut in spongia aquâ repleta & manu compressa contingit. Talis alteratio hyeme frequens est; sed præcipuè contingit in subitis aëris mutationibus; quandò scilicèt constitutio austrina calida & humida in aquiloniam frigidam & siccam convertitur, vel quandò aliquis è loco calido egrediens, aëri frigido subitò se exponit. His annumeranda est pedum refrigeratio, quæ sympathicè per nervos cerebro communicatur.

Prædictam cerebri compressionem, à frigore factam, multi negant; quia frigus humores densat & incrassat, minùsque fluidos reddit. Neque quadrare videtur exemplum spongiæ aquâ repletæ, quæ aëri exposita nullo modo comprimitur.

Verùm hæc sententia ab Hippoc. tradita *lib. de locis in homine*, veritati consentanea est: *Fluxiones*, inquit, *propter frigus fiunt, cùm caro in capite & venæ tensæ fuerint; hæ enim horrente carne & ad angustias perveniente adstrictaque ac excludente, humiditatem exprimunt. Et simul carnes ipsæ contrà exprimunt, ad angustias provenientes, & capilli sursùm erecti fiunt, utpote simul undequaque*

fortiter compressi. *Quicquid igitur indè expressum fuerit, idipsum quocumque contigerit, fluit.*

Ex quibus coarctationem & compressionem partium à frigore fieri, indèque humorem exprimi, manifestum est.

Neque obstant densatio humorum & incrassatio à frigore supra proposita; siquidem hæc locum habere potest, quandò totum corpus sensim & æqualiter refrigeratur. Ac tùm à frigore subitò irruente partes externæ offenduntur, tunc illæ subitò coarctantur, & humores intùs coërcitos exprimunt.

Multò minoris est efficaciæ, quod de spongia dicebatur, eam nimirùm à frigore aëris non exprimi. Alia enim est ratio partium viventium, quarè calor & spiritus ad frigoris sensum refugiunt, undè partes iis destitutæ consequenter coarctantur, quod in spongia aquâ repleta, fieri nequit.

Attamen confiteri oportet, non hunc unicum esse modum, quo fluxio à frigore excitatur. Etenim refrigeratio pedum catarrhum inducit, intemperie frigidâ cerebro communicata per nervos insignes, qui ab eo ad pedes deferuntur per spinæ medullam. Illa autem refrigeratio intimas cerebri partes petit, non verò externas, ut frigiditas aëris caput immediatè afficiens, facere consuevit. Ideò potiùs existimandum est, in hoc casu retentricem cerebri facultatem debilitari, quæ ex refrigeratione non potest humores superfluos in eo contentos (si quidem illi copiâ luxurient,) ampliùs retinere, sed eosdem effluere patitur.

Est & alius modus admodum efficax & frequens, quo catarrhus à frigore generari consuevit, nempè pororum externorum constipatio, eo præsertìm tempore facta, quo maxima fieri solet per corporis habitum diaphoresis. Hinc fit, ut excalefacti, frigidum aërem subitò incurrentes, catarrhis maximè afficiantur. Sic in primis autumni frigoribus catarrhi maximè fiunt, quia per æstatis decursum, habitu corporis rarefacto, & poris valdè apertis, multa fit per transpirationem insensilem excrementorum dissipatio: quæ si derepentè; constricto corporis habitu, cohibeatur, vapores & humores in centrum cerebri & corporis repercussi fluxionibus materiam suppeditant: ità ut circa autumni initia non solùm catarrhi contingant, sed etiam copiosa fiat in omnibus ferè hominibus serosæ materiæ per urinas excretio, & in nonnullis per alvum, undè alvi fluxus dictis temporibus frequentes esse consueverunt.

Si quis verò quæsierit, cur per totum hyemis decursum catarrhi non perseverent, cùm perpetua fiat à frigore ambiente pororum externorum constrictio? Respondebimus, naturam per alias vias superfluitate expurgare hyemis tempore magis, quàm per diaphoresin: nempè per alvum, urinas & sputa.

Quàm copiosa autem sit evacuatio, quæ per insensilem transpirationem fieri consuevit, luculenter docetur à Sanctorio, *libello de Statica medicina*, ubi dicit perspirationem insensilem esse longè pleniorem omnibus evacuationibus sensilibus simul unitis, ità ut si cibus & potus unius diei sit ponderis octo librarum: transpiratio insensilis ad quinque circiter libras ascendat. Curiosa & laboriosa isthæc circa transpirationis mensuram speculatio, quantam lucem in morborum causis introspiciendis, eorumque curationibus instituendis afferre valeat peritioribus & solertioribus quibusque judicandum relinquo.

In parte recipiente consideranda est imbecillitas, vel alia quævis dispositio, fluxioni recipiendæ vel attrahendæ idonea. Ratione imbecillitatis vulgatissimum est Medicorum axioma, partes robustiores in debiliores perpetuò onus superfluum deponere, sicut in Republica Magnates & potentiores in debiliorem plebem gravia onera deponunt.

Imbecillitas verò partium, vel insita est & nativa, vel adventitia. Insita pendet à mollitie & laxitate partium: undè glandulæ & pulmo fluxiones facilè recipiunt. Adventitia verò fit ab intemperie, vel solutione continui.

Frigida intemperies calorem nativum debilitando facit ut pars minorem habeat resistentiam, sicque faciliùs humorem influentem recipiat.

Solutio continui partem etiam debilitando, fluxioni recipiendæ magis reddit idoneam. Hinc ortus est cauteriorum usus, quia in partem ulcere debilitatam humores ab aliis partibus decurrunt. Sic etiam pulmo in phthisi ulceratus, humores à cerebro & toto corpore influentes recipit.

Inter alias verò dispositiones, fluxioni attrahendæ idoneas, calor præcipuè annumerandus est. Undè videmus partes inflammatas copiosos humores attrahere. Sic etiam in phthisi non solùm propter ulcus, sed etiam propter calidam humoris intemperiem humores copiosi à capite proliciuntur. Undè Hip. *de morbis* agens de phthisi, sic loquitur; *Pulmo à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore, & maximè ex capite. Caput verò calefactum ex corpore hanc putrescentem subcrassam exspuit.*

Viæ per quas humores feruntur à capite in partes subjectas, duplices statuuntur, internæ & externæ. Internæ sunt, cùm è partibus, sub calvaria contentis, potissimùm è ventriculis cerebri, humor defluit per vias interiores, & pro natura partium, ad quas defertur, varios morbos, variaque symptomata producit quorum nonnulla propria nomina sortiti sunt, juxta vulgares illos versiculos Scholæ Salernitanæ:

Si fluat ad pectus, dicatur rheuma, catarrhus:
Si ad fauces, bronchus: si ad nares, esto coryza.

In pectus defluente humore, affectus generis nomen retinet: ad fauces verò & asperam arteriam, bronchus, seu raucedo generatur: si verò ad nares defluat, non solùm coryzam, sed etiam ozænam, & polypum efficit, si humor insignior est malignus.

In aliis etiam partibus varios producit affectus: in nervis torporem, paralysin, convulsionem, tremorem; in auribus surditatem, tumorem; in oculis ophthalmiam, lachrymas, cæcitatem: in uvula tumorem, laxitatem, ulcus; in gutture anginam; in pectore & pulmone pleuritidem, peripneumoniam, tussim, asthma, hæmoptoen, phthisin; in ventriculo vomitum, inappetentiam; in intestinis diarrhœam & dysenteriam, ità ut maxima morborum corpus humanum infestantium pars à capite ortum ducere jure meritò censeatur.

In venas etiam cum sanguine humor à cerebro defluit, undè febris catarrhalis generatur; quandò scilicèt natura ad humoris superflui expulsionem acriùs commovetur, undè commoti vehementer spiritus accenduntur, & febrē Ephemeram efficiunt: hinc catarrhus inter febris Ephemeræ causas recensetur. Sic ante invasionem arthritidis, aut erysipelatis eruptionem, tales sæpissimè contingunt.

Externæ autem viæ, per quas humor à capite defluit, sunt illæ, quæ calvariæ adjacent, & sub cute continentur. Undè censuit Fernelius, inter carnem & cutem humores utplurimùm deferri: quamvis etiam per continuitatem musculorum, membranarum & nervorum, tunc etiam per venas & arterias defluere soleant in oculos, dentes, maxillas, cervicem, scapulas, brachia, articulos, & alias partes externas.

Differentiæ catarrhi nonnullæ ab Authoribus proponuntur quarum præcipuè sunt, quod alius dicatur ferinus, alius suffocans, alius epidemicus.

Catarrhus ferinus est, qui suâ acrimoniâ pulmonem exulcerat, & tabem inducit: fitque ab humore acri & salso, in hepate fervido genito, & in cerebrum translato, undè in pulmones propellitur. Suffocans verò catarrhus fit, quandò fluxio in bronchia pulmonis confertim irruit, ac subindè renovatur: undè suffocationis impendet periculum. Catarrhus denique epidemicus malignâ qualitate præditus est, & popularitér grassatur, à vitio aëris dependens.

Diagnosis hujus affectus ad tria dirigitur, subjectum, morbum & causam.

Subjectum vel corpus catarrhis obnoxium indicant rara corporis & capitis textura, facilem aëri frigido vel calido penetrationem præbens, tum etiam eadem textura nimis densa,

densa; liberam transpirationem impediens: cerebrum frigidum & debile, vapores ad se transmissos discutere non valens, vel proprium alimentum sufficienter non concoquens: cerebrum item calidum, vapores copiosos attrahens: ventriculi & hepatis ἀντιπραξία, ut unum sit calidum, alterum verò frigidum.

Signa morbum indicantia, vel imminentem prænuntiant, vel præsentem ostendunt.

Imminentem catarrhum prænuntiant causæ prædictæ, sed magis præcisè capitis gravitas, sensuum hebetudo & torpor, somni longiores, sternutatio frequens, emunctio narium, & exspuitio solito copiosior, alvi segnities, & flatuum copia.

Præsentis verò catarrhi indicia manifesta sunt. Humor enim è cerebro defluens, vel manifestè percipitur, vel tumoribus ac doloribus in partibus, quas invadit, satis manifestatur.

Signa causarum satis etiam conspicua sunt. Si enim ab humore frigido catarrhus excitetur, aderit sensus frigoris, faciei pallor, sapor pituitæ dulcis, ructus acidus, materia viscosa vel aquosa, & universum temperamentum corporis pituitosum.

Calidum verò humorem distillantem ostendunt rubor faciei, sitis, salsedinis vel acrimoniæ sensus in ore, inflammationes, dolores & ulcera in partibus affectis, & temperamentum totius corporis biliosum.

Fluxio verò externa ab interna dignoscitur, quo in illa dolor magis externus sit, imprimis sub cute verticis, ubi interdùm tumor mollis percipitur; sæpiùs verò pilorum inversio dolorifica est, sæpè ægri humorum descensum per partes exteriores cum dolore, calore aut frigore persentiunt.

Prognosis hujus affectus à Cornelio Celso eleganter proponitur his verbis: *Si ex capite in nares destillat humor, leve est: si in fauces, pejus: si verò in pulmonem pessimum est.* Hippocrates verò in validè senibus catarrhum difficillimè concoqui asseruit.

Ubi magna humorum copia redundat, sivè ea à plethora sit, sivè à cacochymia, periculosus inducitur catarrhus. Metuendum enim est, ne affatim irruens copiosus humor suffocationem aut grave aliquod aliud malum inducat.

Hujus affectus curatio duplex instituenda est, alia quæ frigidum catarrhum, alia quæ calidum respiciat.

Tota catarrhi frigidi curatio in eo consistit, ut materia peccans præparetur & evacuetur, & si ad pectus aliamve partem influat, revellatur, illiusque motus inhibeatur, tandèmque intemperies cerebri corrigatur.

Primò itaque si materia copiosa sit, aut nimio impetu ruat, & metus sit ne à reliquo etiam corpore affluat, præsertìm si hepar sit calidum; (contingit enim non raró, ut catarrhis obnoxii habeant cerebrum frigidum, & hepar calidum,) sanguis mittendus est, sed parciori manu. Si verò materia sit pauca, & lentè moveatur, ætas verò senilis, aut temperamentum hepatis minimè calidum, unde nulla sit suspicio, humorem aliundè cerebro suppeditari, venæ sectio omittenda est.

Materia verò peccans plurimùm imminuenda est potione aut pilulis, vel alio quovis medicamēto purgante, ex his, quæ in frigida cerebri intemperie fuerunt proposita.

Mox reliquiæ humoris præparandæ apozemate dicto loco descripto: aut si nimia humoris exagitatio non metuatur, apozema purgans poterit institui.

Ac tandem pilulis fortioribus, aut alio cathartico, integra purgatio erit absolvenda.

Si catarrhus admodum contumax fuerit ad vomitoria confugiendum est, quæ illius materiā potenter eradicant.

Colocynthis ad cerebrum potenter expurgandum efficacissima est; sed summo amarore infensa est, vehemensque illius est operatio. Corrigitur utrumque infusione in urina, sic enim amaritudinem deponit, & ferè insipidum remedium evadit, tùm vehementia illius infringitur, ut ad ʒ. j. tutò exhiberi valeat, sitque excellens ad omnes capitis morbos à causa frigida oriundos remedium.

Interdùm verò contingit, ut humores excrementitii, à partibus inferioribus ad cerebrum sublati, catarrhum efficiant. Motum autem illum præternaturalem nanciscuntur, obstructis meatibus ordinariis, per quos humores illi expurgari solebant. Et tunc temporis opportunissimè curatur catarrhus apertione viarum, tum etiam blandâ, miti, & continua purgatione, quia humores ἀνάῤῥοποι ad partes inferiores deturbantur, iisque motus contrarius sensim conciliatur.

Hujusmodi autem purgationes blandæ fieri possunt per decocta vel juscula, ad multos dies usurpata. Interim tamen roborantia medicamenta non erunt omittenda.

Ad revulsionem verò admovebuntur cucurbitulæ, & vesicatorium scapulis & cervici; tùm etiam cauteria occipiti, vel brachio. Zacutus Lusitanus *lib. Praxis admirandæ, observat. 160.* cauterium retrò aures, tanquàm præstantissimum ad omnes distillationes à capite manantes, remedium plurimùm commendat. Et nos in fluxionibus, oculorum præsertìm, laudabiles effectus vidimus. Errhina, sternutatoria, apophlegmatismi, & masticatoria erunt usurpanda, eâ tamen adhibitâ cautione, ut quandò catarrhus in fauces, pulmones, aut ventriculum decumbit, errhina & sternutatoria tantùm usurpentur; quandò verò in oculos & nares influit, masticatoria & apophlegmatismi.

Horum omnium formulæ capite prædicto fuerunt propositæ. In his tamen advertendum, quandò materia tenuitatis cujusdam particeps est, ne fortius resolventia usurpentur: his enim humoris impetus ad pectus & pulmonem, aliasque partes adaugeri potest. Sed nonnulla incrassantia, aut humoris impetum cohibentia erunt admiscenda, ut rosæ rubræ, mastiche, coriandrum, nux moschata, aliaque in catarrho calido fusiùs proponenda. In hunc sensum errhinum in sequentem modum componi poterit.

℞. Aquæ majoranæ ℥. iv. succi betonicæ ℥. j. sem. nigellæ pulverat. ʒ. ß. nuc. moschat. ℈. j. Fiat errhinum. Pro ditioribus addi poterunt moschi & ambræ griseæ an. g. ij. Vel

℞. Ligni guaiaci limati ℥. j. aquæ puræ ℔. j. Infundantur per noctem supra cineres calidos, deindè coquantur ad mediæ partis consumpt. addendo sub finem majoran. & rosarum rubr. an. P. ij.

Sic etiam masticatorium, subtenui existente materiâ, vel fiet ex mastiche sola, vel in hunc modum.

℞. Nucis mosch. ʒ. i. mastiches, gummi Arabi, an. ʒ. ß. Redigantur in pulverem, cum aqua rosar. fiant trochisci masticatorii.

Præstans sternutatorium componitur ex hellebori nigri & sacchari partibus æqualibus quod cerebrum potenter expurgat.

Extractum nicotianæ cum aqua vitæ paratum, linguæ impositum ad pisi magnitudinem, magnam pituitæ copiam instar apophlegmatismi per os educit. Verùm si nimiâ copiâ usurpetur, aut si in ventriculum effluere sinatur, vomitum excitat etiam vehementem.

Supra dictum est cauteria brachiis, occipiti, & pone aures inusta plurimùm conferre, quod etiam efficaciter præstant posteriori parti cervicis & inter scapulas admota, quæ hodiè in maximo usu sunt, & Practicis nostris passim usurpantur. Notus etiam locus à quibusdam inventus est, nempè in cervice prope venas jugulares, in musculorum interstitio: hujus cauterii beneficio catarrhus inveteratus, raucedinem efficiens, in duobus curatus est.

Tandem post convenientes evacuationes, cerebrum roborantia & exsiccantia, tam interna quàm externa erunt utilissima, ut opiatæ, pulveres, cucufæ, suffitus, prout in curatione frigidæ intemperiei cerebri descripta fuerunt.

Notandum est opiatæ prædictæ, aut aliis similibus, in catarrhi curatione conservam rosarum, nucem moschatam, & thus albiss. utiliter admisceri.

Decoctum ligni lentiscini, in modum decocti sudorifici usurpatum, cerebrum exsiccat, & fluxionem cohibet.

Prætereà sequentes morsuli ad hunc usū utilissimi sunt.

℞. Sem. coriandri præparati ℥. ß. nucis mosch. thuris an. ʒ. iij glycyrhizæ, masticles, an. ʒ. ij. cubebar. ʒ. j. conservæ rosar. rubr. ℥. j. sacchari albi in aqua rosar. dissoluti ℥. x. Fiat confectio in rotulis, pond. ʒ. iij. Capiat unam manè & vesperi.

Trochisci

Trochisci sequentes valdè commendantur à Solenandro *conf.* 10. *sect.* 4. quos ab antiquis, tum Græcis, tum Arabibus mutuatur.

℞. Thuris masculi, succi liquiritiæ, an. ʒ. j. opii, croci, myrrhæ, an. ℈. j. Cum syrupo papav. formo trochiscos vel pilulas, urgente catarrho exhibendas per intervalla. Dosis erit ℈. ij. vel ʒ. ß.

Tabellæ sequentes etiamnum usui esse poterunt.

℞. Pulver. electuar. diambr. & diamoschi dulcis an. ʒ. j. succini albi ℈. j. ol. anisi gutt. iij. sacchari in aqua lavendulæ dissoluti ℥. iv. Fiant Tabellæ pond. ij. Capiant unam manè & serò.

Inter remedia interna, capite de intemperie frigida cerebri descripta, summæ est efficaciæ, ad catarrhi inveterati curationem, balsamum cephalicum ibidem, post opiatam descriptum, quod intùs assumi poterit & in narium cavitates immitti.

Lac sulphuris, & flores ejusdem ad catarrhum exsiccandum maximè laudantur à Chymiatris, tum etiam Galenici in Tabellis flores sæpissimè usurpant.

Recentem catarrhum aqua nucum, cum hydromelite exhibita horâ somni per triduum, valdè imminuit.

Ad cohibendum catarrhum utiliter admovetur syncipiti raso cataplasma ex fermenti ℥. ij. & carabes ʒ. ij. compositum. Si verò æger caput radere noluerit, supra ipsum capillitium aliqua ex parte detonsum, sacculus ex chamæpit. & carabe conflatus apponi poterit.

Præter suffitus prædictos, qui ex gummi Tacamahaca fit, summæ est efficaciæ: catarrhum enim exsiccat, ejusque motum cohibet, neque vehemens est illius odor, ità ut conclave ægrotantis eo sine molestia perfundi valeat.

Commodissimum est etiam caput exsiccare sacculis ex furfure, milio, sale, foliis salviæ, betonicæ, stœchados, sem. fœniculi, anisi, & similibus.

Denique si affectus sit contumax, omnia conveniunt remedia, quæ pro frigidæ cerebri intemperiei curatione fuerunt proposita.

Calidus catarrhus curatur remediis materiam peccantem evacuantibus, incrassantibus, & revellentibus; tùm etiam partium mandantium & recipientium intemperiem corrigentibus.

In hunc finem primò phlebotomia instituenda est, si cætera consentiant; quâ humor fluens revellitur, ejusque acrimonia temperatur.

Deindè humoris ejusdem portio ducenda est blando cathartico, quod humores nullo modo commoveat, in hunc aut similem modum.

℞. Rhab. electi ℈. iv. myrobolan. citrinor. ol. amygdal. dulc. confricat. ʒ. ß. santali citrini ℈. ß. Infundantur in aqua lactucæ & portulacæ. In expressione dissolve mannæ granat. & syrup. rosar. solut. an. ℥. j. Fiat potio.

Vel loco aquarum prædictarum potest fieri decoctio ex herbis refrigerantibus & tamarindis, cui purgantia prædicta permisceantur.

Deindè humor alterandus & incrassandus est julepis convenientibus.

℞. Fol. lactuc. portulac. & plantag. an. M. j. sem. quatuor frig. maj. & papaveris albi, an. ʒ. ij. flor. violat. nymphææ, & papaveris rhœados, an. P. j. Coquantur ad ℔ j. In col. dissolve syrupi violac. & rosar. siccar. an. ℥. j. ß. Fiat julep. pro tribus dosibus, bis in die sumendis.

Vel loco decocti, aquæ stillatitiæ prædictarum herbarum, vel emulsiones quatuor sem. frig. maj. substitui poterunt.

Deindè purgatio paulò fortior usurpanda, addendo purgantibus prædictis sennā, catholicum, diaprunū, & similia.

Lene ac blandum remedium incrassans, humorisque acrimoniam demulcens, desumitur ex vitellis ovorum recentium, quorum duo in unciis quinque vel sex aquæ fontis dissolvantur binario numero, addendo sacchari albi ℥. j. Coquantur parùm sine ebullitione, semper movendo, & capiat calidè quantum ferre poterit, manè & serò per triduum.

Ac tandem majori humorum incrassationi & fluxus cohibitioni incumbendum est: quod fiet syrupo sequenti.

℞. Syrupi violac. & de ros. siccis, an ℥. j. syrupi de papavere ℥. ß. Detur ex cochleari ℥. j. horâ somni.

In eundem finem usurpari poterit opiata subsequens.

℞. Conservæ rosar. antiquæ ʒ. vj. pulveris electuar. diatrag. frig. ʒ. ij. boli armen. loti in aqua rosar. ℈. ij. Cum syrupo rosar. siccarum fiat opiata; capiat ad magnitudinem avellanæ horâ somni.

Hordeatum sequens utilissimum etiam est.

℞. Hord. mundat. q. s. Maceretur per horas vj. posteà coquatur perfectè, & trajiciatur. Deindè accipe amyg. dulc. excort. ℥. iij. sem. cucurbitæ mund. ℥. j. ß. sem. melon. ℥. j. papav. albi, & lactuc. ana ℥. ß. Contusis omnibus cum aqua hord. ejiciatur lac, quod cum ℔. ij. pulpæ hord. permixtum coquatur parum, addendo sacchari portionem. Bibat ℥. x. aliquot matutinis, superdormiendo, & nonnunquam in introitu lecti. Tum etiam trochisci sequentes in ore frequenter erunt detinendi.

℞. Gummi tragacanthi & Arabici, ana ʒ. ij. boli Armen. terræ sigillat. lotor. in aqua rosac. ana ʒ. j. sem. papav. albi, succi liquiritiæ, ana ʒ. ß. sacchari penidiat. ℥. j. Cum mucilag. sem. cydon. extract. cum aqua rosar. fiant orbiculi parvi, quos diu noctuque in ore detineat.

Spiritus sulphuris vel vitrioli ad gutt. iij. vel. iv. exhibitus manè & serò, cum liquore idoneo, contra omnes fluxiones magnas vires habet, præsertim verò eas, quæ à calida viscerum intemperie ducunt originem. Potest etiam in minori dosi potui permisceri, quia cum eo venas omnes pervadit, & motum humorum cohibet.

Crystallum etiam minerale, ad eundem usum, julepis aliisque remediis admisceri potest.

His nihil proficientibus, necessitas cogit uti narcoticis. Inter quæ principatum obtinet laudatum opiatum, à gr. j. ad ij. aut iij. horâ somni exhibendum. Vel syrupi de papav. ℥. ß. vel ℥. j. exhiberi potest. Hæc ab initio morbi usurpata, miranda præstant. Eandem habet vim theriaca recens, ad ℈. j. vel ʒ. ß. noctum exhibita.

Benedictus Faventinus sequentibus pilulis usus est in catarro salso, felicissimo cum successu.

℞. Succi glycyrrhizæ ʒ. ij. aloës lotæ ʒ. j. pilul. de cynoglosso ʒ. ß. Cum syrup. violac. fiat massa pilularum, de qua capiat ℈. ß. horâ somni. Trochisci Solenandri, suprà descripti, erunt utilissimi.

Huic usui etiam maximè conferre potest diacodium album, in curatione phrenitidis descriptum.

Interdùm revellenda est materia fluens per clysteres, cucurb. frictiones, & ligaturas extremorum, omniumque potentissimè per vesicatoria, posteriori cervicis parti admota, ac denique cauterium occipitio vel brachio, si catarrhus sit diuturnus.

Ad caput etiam roborandum, fluxionem retinendam, ejusque reliquias absumendas, conveniunt pulveres, cucufæ & emplastra.

℞. Succini albi, sandarac. Arab. (*Gum. junip.*) mastiches, bezoini, nucis moschatæ, ana ℥. j. thuris, gran. kermes & rosar. rubrar. ana ℥. ß. santalor. omnium, myrtill. & balaust. ana ℥. ij. Fiat pulvis, qui inspergatur capiti, horâ somni, manè pectine decutiendus.

℞. Gummi juniperi ℈. ij. rosar. rubrar. P. ij. myrtill. ʒ. j. macis, nucis moschat. ana ℈. j. thuris, sem. pœoniæ, cortic. papav. ana ℈. ij. nuc. cupress. ℈. ß. Pulverisentur, & cum floccis panni coccinei, ac sindone rubra, fiat cucufa interpuncta, perpetuò gestanda.

℞. Mastiches, cortic. thuris, ana ʒ. ß. sandaracæ, coralli rubri, rosar. rubrar. myrtill. balaust. cortic. granat. an. ʒ. i. laudani ʒ. ii. ceræ, & olei rosacei q. s. Fiat emplastrum, applic. suturæ coronali.

Quia verò hujusmodi catarrhus à calida plerumque hepatis intemperie ducit originem; ideò remedia, quæ illius intemperiem emendant, erunt etiam usurpanda.

Denique hoc imprimìs notatu dignissimum est, quod etiamnum supra in catarrhi frigida curatione propositum est; nimirùm, non raro humores excrementitios, à partibus inferioribus ad cerebrum sublatos, catarrhos efficere, & motum acquirere præternaturalem, obstructis meatibus ordinariis, per quos expurgari solebant. Et tunc temporis opportunè curatur catarrhus apertione viarum, simulque, blandâ & continuâ purgatione per jufcula, aut alia decocta: ad multos dies instituta

tuta. His omnibus jungenda sunt, quæ tradit Sneiderus de Catarrhis.

CAPUT XVI.

De Dolore Capitis.

Cephalalgiæ nomen pro omni dolore capitis generaliter usurpatur. Sed in specie, & magis strictè, recentem capitis dolorem significat; cephalæa verò, inveteratum; & hemicrania, cum qui dimidiam tantum capitis partem occupat.

Sunt & aliæ doloris capitis differentiæ, quibus dividitur in internum & externum, sympathicum & idiopathicum, & ex his denuò alius pungitivus, alius tensivus, alius gravativus, alius pulsatorius.

Dolor capitis internus in meningibus locum habet, qui profundus est, & ad radices oculorum pertingit: externus verò, in pericranio situs, pilorum radices inverti non sinit, & ad capitis compressionem exacerbatur. Hæc est Galeni doctrina, quam proponit 3. *de loc. aff. c.* 1. & *lib.* 1. *de comp. med. secundum locos, c.* 3. ubi disertè asserit, dolorem capitis internum hoc peculiari signo distingui ab externo, quòd internus ad radices oculorum pertingat, externus verò minimè. Et rationem reddit, quia tunicæ oculorum à cerebri meningibus prodeunt, undè dolor eò usque facilè propagetur.

Attamen Fernelius huic doctrinæ contradicit *lib.* 5. *suæ Pathologiæ*, *cap.* 1. asseritque, externos etiam dolores ad radices oculorum pertingere, quod pericranium, cui insident, ad oculorum cavum pertingat.

Huic respondet Rondeletius *lib.* 1. *meth. med. cap.* 5. *ad* dolorem pericranii oculi cavum non dolere, licet illud eò usque pertingat, quòd pericranii dolor à frigore externo ut plurimùm oriatur; quia pars frigida à simili facillimè patitur qualitate. Illud autem frigus ad oculi cavum non potest pervenire, quia à calore oculorum, spiritibus, & sanguine conservatur. Si verò interdùm ab æstu, aut simili causa, dolor capitis externus excitetur; tunc autem capitis tantùm affici affirmat, non autem pericranium in profundiori loco situm.

Verùm hæc Rondeletii doctrina non omnem omninò tollit difficultatem. Licet enim omnia, quæ ille adstruit, ipsi concederentur; tamen si dolor excitetur ab aliquo tumore juxta pericranium collecto, aut ab alia causa continuum solvente, nulla ratio erit, cur dolor ad oculi cavum non feratur.

Dicere possumus ad Galeni defensionem, duplici ratione hoc signum fuisse à Galeno propositum. Primò, quia membrana, quæ in pericranio ad oculi cavum fertur, est hebetioris sensus, atque ità non compatitur dolori pericranii, nisi admodum obtusè: tunicæ verò oculi, quæ prodeunt è meningibus, sunt exquisitissimi sensus atque adeò insigniter dolent. Deindè membrana illa, quæ à pericranio oritur, non adeò intrinsecè & profundè attingit oculum versùs nervos opticos, sicut tunicæ quæ à meningibus procedunt. Undè dolor ille externus non potest se se extendere ad fundamenta oculorum, ut loquitur Gal.

Idiopathicus dolor stabilis & permanens est, nec aliarum partium sequitur affectus: Sympathicus verò ab alterius partis affectu dependet; ita ut dum affectus ille susceperit incrementum, dolor capitis intendatur; dum verò remittitur, conquiescat. Ille autem sympathicus dolor fit vel ex consensu totius corporis, sicut in febribus contingit; vel determinatæ partis, putà ventriculi, hepatis, lienis, vel uteri.

Quænam verò sit illa pars quæ dolorem capiti communicet, ex cujusque partis affectæ propriis indiciis facilè innotescet.

Dolor pungitivus ab acri & biliosо humore vel vapore, membranas feriente excitatur. Gravativus à copioso humore crasso, frigido, pituita scilicèt, vel melancholia partes sensibiles comprimente. Tensivus fit à flatibus aut humoribus mitioribus intra membranas se se insinuantibus, easque distendentibus. Pulsatorius denique fit à tenui biliosoque sanguine, vel spiritu redundante, quo turgentes, ac distentæ arteriæ vehementiùs pulsant, membranasque concutiunt: sicque partes vicinas percutiendo sensum pulsationis in iis efficiunt, ut fusiùs docetur à Galeno 2. *de loc. aff. cap.* 3.

Ex supra propositis causæ præcipuæ doloris capitis satis declarantur, quæ in universum ad solutionem continui, tanquàm ad causam proximam & immediatam referuntur. Quæcunque igitur continui solutionem manifestam vel occultam inferre possunt, ea capitis dolorem etiam inducere apta nata sunt.

Signa etiam diagnostica tum specierum doloris capitis, tum causarum eas producentium, ex superioribus desumi possunt, ut prognostica tantùm exponenda supersint.

Dolor capitis externus perpetuò minùs periculosus & curatu facilior est interno.

Dolor capitis in febre acuta, cum urina tenui & alba, periculosus. Significat enim raptum materiæ biliosæ ad cerebrum, undè phrenitidis periculum impendet.

Dolor capitis fortis, subitò delitescens, nulla subsequente evacuatione, aut morbi imminutione, lethalis. Significat enim facultatis animalis abolitionem, quæ objectum dolorificum ampliùs non sentiat.

In vehementi capitis dolore extrema frigescere, malum; ex doloris enim vehementia magna fit caloris retractio ad partem affectam, undè periculum imminet inflammationis.

Quibus ex morbo partium inferiorum convalescentibus dolor capitis vehemens supervenerit, si non præcedat excretio manifesta, iis in cerebro futurus est abscessus; materiæ enim morbificæ translationem ad cerebrum significat.

Qui in doloribus capitis æruginosa vomunt, & cum surditate vigilant, ii citò vehementer insaniunt. 1. *Prorrh.* Significat enim bilis adustæ in cerebro collectionem, quæ ventriculum in consensum trahat.

Capitis dolores, & sonitus aurium sine febre, aut vertigo; aut surditas, aut manuum torpor imminentem apoplexiam aut epilepsiam significat. Hipp. *in Coacis.* Fiunt etiam ista symptomata è pituitæ crassæ copia, in cerebro cumulata.

Utero gerentibus capitis dolores soporosi cum gravitate fientes, mali. 1. *Prorrh.* Significant enim humorum transfluxum ad cerebrum, qui cùm multi & copiosi sint in muliere gravida, ob purgationis menstruæ defectum, hinc gravius malum metuendum est.

Dolor capitis, qui à morbi principio non apparuit, agitato & perturbato corpore obortus, imminentem crisin per hæmorrhagiam, aut vomitum significat.

Cùm igitur capitis dolor tum à frigida causa, tum à calida dependeat: ad utriusque oblationem curatio dirigenda est.

Ad prioris curationem materia pituitosa primùm evacuanda est convenienti præparatione adhibitâ, ut superiori capite dictum est. Deindè intemperies cerebri frigida corrigenda, ac reliquiæ humoris discutiendæ sacculis, superiori etiam capite propositis, vel iis, qui in frigida cerebri intemperie descripti sunt. Quibus calentibus confricetur caput derasum manè per sesqui horam, singulis diebus, dum doloris causa fuerit exhausta.

Post frictionem capitis per sacculos, inspergatur pulvis sequens, cotone, aut lanâ superpositâ.

℞. Nuc. moschat. caryophyll. piperis, pyrethri; ana ℥.ß. fol. salviæ, baccarum lauri, ana ʒ.ij. sem. sinapi, nasturtii contus. an. ʒ.vj. Fiat pulvis, capiti inspergatur ut dictum est, & manè pectatur ante usum sacculorum, ut pulvis pridiè inspersus excidat.

Utilia etiam erunt errhina, sternutatoria, & apophlegmatismi: quorum descriptiones supra fuerunt propositæ.

Utilis etiam erit syrupus magistralis, in hunc modum compositus.

℞. Ras. ligni guaiaci, & rad. chinæ in taleolas divisæ, an. ℥.j ß. Infundantur per horas xii. in ℔. iv. aquæ fontis. Bulliant ad mediæ partis consumptionem addendo sub finem

ſinem fol. verbenæ M.i. flor.ſtœchados & major.ana.P.j. In colatura diſſolve ſacchari albi ℔. ß. Coquantur in ſyrupum, & antequàm ſit perfectè coctus, in eum conjice in nodulo, ſennæ mundat.℥.iij.agarici recenter trochiſcati ℥.ij. rhab, opt.℥.iij. Capiat ℥.ij vel iij. ſemel in ſeptimana.

Conferent etiam plurimùm pilulæ ſequentes, quæ in Italia olim magno in pretio habitæ ſunt tempore Euſtachii Rudii, in Academia Patavina profeſſoris Practicæ primarii, qui earum autor prædicabatur, & pro magno ſecreto habebat; ideòque uni duntaxat Pharmacopœo conficiendas dederat, ne aliis innoteſceret earum deſcriptio, quam tamen mutuatus fuerat à Weckero, qui eam proponit ex Andernaco. Illa autem talis eſt.

℞. Colocinth. ʒ.vi. agarici troch. diacrydii, hellebor. nigri, turbith, an ℥.ß. aloës ℥.j. ſpecier. diarrhod. abbatis ℥ ß.Contundantur purgantia, & podantur in vaſe vitreo cum ſpiritu vini, ut octo digitos ſupereminear, & digerantur per octo dies in loco calido, poſteà adjiciatur pulvis diarrhod. Et infundantur adhuc per quatuor dies. Mox colentur omnia & fortiter exprimantur. Liquor expreſſus deſtilletur in balneo, donec in fundo alembici extractum redeat ad eam craſſitiem, quæ pilulis efformandis idonea ſit: quarum doſis eſt ℈ j.

Sequentes verò pilulæ Fernelio tribuuntur, quarum ſe tantam vim experiendo cognoviſſe affirmabat, ut nullam cephalalgiam aut hemicraniam offenderit, quam non curaverit.

℞. Aloës opt. ℥. ß. pulv. electuar. de gemmis, trium ſantal.roſar. rubrar. ana ʒ. iij. Cum ſyrupo abſinthii, vel roſat. fiat maſſa. Detur ʒ. i. bis in hebdomada hora i. vel ij. ante cœnam.

Ac denique in contumaci dolore & inveterato omnia convenient remedia, quæ pro curatione frigidæ intemperiei cerebri fuerunt propoſita. Inter quæ non infimum locum obtinent emplaſtra epiſpaſtica. Quibus etiam non conferentibus, nonnulli auſi ſunt capiti admovere emplaſtrum de ranis Vigonis cum mercurio, quo multis pituitoſis humoribus per ſputa evacuatis, inveteratos capitis dolores interdùm ceſſaſſe aſſerunt.

Thermæ ſulphureæ ac bituminoſæ in hoc caſu efficaciſſimæ ſunt, tum balneo, tum lotione capitis.

Plurimùm etiam conferunt, in dolore inveterato, decocta ſudorifica, quibus multos fuiſſe liberatos, apud celeberrimos Autores legere eſt.

Quibus non conferentibus Mercatus ad ſtibii uſum audet confugere, eumque cum elogio commendat *lib.*1. *de intern. morb. curatione, c.*8. In dolore autem diurno plus præſtat caput frequentiùs roborare, quàm pertinaciter vacuationibus inſiſtere, ideò conferent pulveres & cucufæ, aliaque topica, in frigidæ intemperiei cerebri curatione propoſita.

Magis tamen probantur pulveres, quia virtus pilei non ita cerebro communicatur, & ex ejuſdem ſorditie dolor excitari poteſt.

Præterea fieri poterit inunctio ex ol. amyg. in quo ſerpillum, lauri folia, maſtiche, ſpica, mentha, majorana, thymus, pulegium, nux moſchata, cariophylli, & cinamomum, aut horum nonnulla bullierint, addendo, dum fit ebullitio, vini rubri parùm.

Vel ſequens oleum arte chymicâ paratum componi poterit.

℞ Terebinth. ℔. i. maſtiches, nucis moſchatæ, cinamomi, ana ʒ. j. caryophyll. zedoar, galangæ, ladani, ana ℥ i. ß. ſucci ebuli, & cucum agreſt. ana ʒ.i. ol. chamom.& liliorum, ana ℔.ß vini rubri ℔.i.ß. ſerpilli virid. M. i. Pulveranda pulverentur & conjiciantur in retortam vitream, extrahaturque oleum, quo deraſum caput illinatur.

Oleum ſuccini ad idem eſt efficax, eoque tempora inungere ſufficiet. (Efficacior Balſ. vitæ Bilgeus.)

Dum prædicta remedia adminiſtrantur, ab ipſo etiam curationis initio ſpecifica remedia uſurpari poterunt, quale eſt hoc epithema.

℞. Pulv. zedoar. ʒ. i. aquæ betonicæ, verbenæ, ſambuci ana ℥ i. Miſce, applicentur calidè parti dolenti cum pannis ſcarlattinis.

Inter ſpecifica doloris capitis à quacumque cauſa oriantur, principem locum obtinet verbena, cujus aqua deſtillata & capiti admovetur, & intùs aſſumitur ad ʒ. iv. cum ſpiritus ſalis gut.iij. Imò verò ipſa verbena viridis, de collo tantùm ſuſpenſa, duos ægros ſanavit apud Foreſtum, cum multa remedia fruſtra uſurpata fuiſſent.

Zacutus Luſitanus *lib.* 1. *Praxis Med. mirab. obſerv.* 7. 8. & 10. quatuor proponit remedia experimentis ibid. enarratis confirmata: nempè fonticulum in ſumma manu, hirudines temporibus affixas, apertionem venæ frontis, & juxta canthum oculi, quorum hiſtorias dictis locis videre eſt.

Circa illas obſervationes hæc notanda. Primò, fonticulus inter pollicem & indicem admotus, aliis experimentis comprobatus eſt, & rebellem capitis dolorem curavit.

Secundò, in curatione quæ per hirudines fit, Zacutum nòn eſſe contentum duas vel tres admovere, ut vulgò ſolet fieri; ſed decem aut duodecim circulariter temporibus affigere: undè maxima ſequitur ſanguinis attractio, quæ totam materiam morbificam exhaurire poteſt.

Tertiò, in curatione quæ fit ſecta vena frontis, notandum eſt, eam venam bis ſectam fuiſſe; undè innuitur primam ſectionem ſatis non profuiſſe: cùm tamen practici noſtri raro eam operationem repetant, ſi primâ vice non ſucceſſerit.

Cauſa calida, dolorem capitis primarium & eſſentialem efficiens, eſt ſanguis aut bilis. Eademque utique conveniunt remedia, ſed magis minùſve potentia, pro majori vel minori cauſæ efficacia.

Primò igitur à phlebotomia incipiendum eſt, præmiſſo clyſtere. Major tamen ſanguinis copia educenda eſt, cùm dolor ſit à ſanguine, minor, bile redundante.

Deindè medicamentum purgans bilem exhibendum eſt, non ſolùm quando bilis cauſæ principalis rationem obtinet, ſed etiam quando ſanguis luxuriat, cujus portio tenuior facilè in bilem vertitur.

Si unica evacuatione materia peccans ſufficienter educta non videatur, repetenda erit purgatio per debita intervalla.

Poſteà admoveantur capiti repellentia, & oxyrrhodina, qualia in curatione phrenitidis fuerunt propoſita, mitiora eligendo.

Ac conſequenter animalia recenter mactata, aut eorum partes, ad materiæ morbificæ reliquias diſſolvendas & dolorem demulcendum, erunt utiliſſima.

In dolore capitis, qui per febres continuas affligit, pulmo vervecinus ex recens mactato animali extractus, & calidè admotus, dolorem potenter demulcet.

Ad idem valet cataplaſma ex cucurbita contuſa, vel ſempervivo majore plantis pedum admotum.

Apertio ſaphænæ, præmiſsâ ſufficienti phlebotomia in brachio, capitis dolorem in febribus, ſæpè in momento fugat.

Interim revulſiones per cucurbitulas tam ſiccas, quàm ſcarificatas, & frictiones extremorum erunt celebrandæ.

Ac toto morbi decurſu, ſi alvus non ſit fluida, clyſteres emollientes, refrigerantes, & leniter purgantes alternis diebus erunt injiciendi.

Tum enim derivatio rectè & utiliter celebratur poſt generales evacuationes & revulſiones, ſecta vena frontis, aut eidem admotis hirudinibus, & veſicatoriis cervici applicatis,

Dum hæc fiunt, tota humorum maſſa erit temperanda julepis, emulſionibus, & juſculis, in curatione phrenitidis propoſitis.

Si denique dolor valdè urgeat, ad narcotica veniendum eſt, tam externa, quàm interna: prout in dicta curatione phrenitidis uſurpata ſunt.

Apertio venarum frontis, & hirudines temporibus, ex Zacuto Luſitano ſupra commendatæ, hîc etiam conferre poterunt.

Paræus *lib.*16. *cap.*4. hemicraniam deſperatam arteriotomia in temporibus celebrata curatam eſſe refert, nullumque in ea periculum eſſe teſtatur. Aperitur arteria ut in

in phlebotomia, & sanguinis impetu ac saltu prosilientis, ℥. vj. detrahendæ. Mox appositis, ut decet, plagulis deligatio facienda, & per quatriduum detinenda.

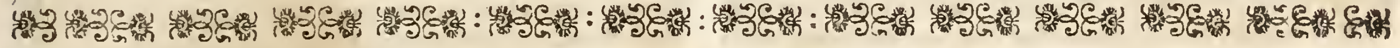
Eadem dicit Botallus in vetustis capitis doloribus, quasi miraculo conferre. Nos etiam illius usu atrocissimam hemicraniam curavimus, & nullum in ea arteriarum aperitione periculum esse advertimus.

Vulneri emplastrum admovendum est, ex thure, mastiche, bolo armeno, & pilis leporinis, albumine ovi subactis. Deindè fascia admovenda, qualis in vulneribus capitis concinnari solet.

In omni dolore capitis, à quacumque causa fiet, si aliis remediis non cesserit, & doloris atrocitas ad extrema confugere cogat, vesicatorium toti capiti admotum, deraso capillitio, curationem absolvere poterit.

Cauterium futuræ coronali admotum, dolorem capitis contumacem aliquando radicitùs abstulit.

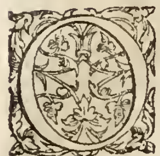
Multò majoris est efficaciæ si temporibus admoveatur, de quo vide Poterium *observationum centur. 3. c. 8.* & observationes nostras publico communicatas.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER SECUNDUS.

DE AFFECTIBUS OCULORUM.

PRÆFATIO.

CULORUM affectus tam varii sunt atque multiplices, ut difficillimum sit eos perspicuè ac dilucide enarrare, ab invicemque distinguere. Quod tamen ut nos, (quantum fieri poterit,) assequi nitamur, & tractationem istam praxeos usui maximè accommodemus, eos ita partiemur, ut morbi à quibus visio immediatè læditur, primùm exponantur: postmodum verò reliqui morbi explicentur, qui partibus oculum componentibus, aut illi adjacentibus, citra ullam, aut saltem perexiguam visionis læsionem contingunt. Læditur autem visio imminutè, abolitè, depravatè. Abolita visio τυφλότης *Græcis, Cæcitas Latinis nominatur. Imminuta verò, pro variis imminutionis gradibus & modis, varia nomina sortita est, quorum præcipua sunt, Amblyopia, Myopia, Nyctalopia, & acies sivè acuties vespertina.*

Cæcitas vel à nervorum opticorum obstructione absoluta (& tunc Amaurosis nominatur) vel à suffusione integra, vel aliis humorum & tunicarum vitiis gravioribus exoritur. Amblyopia, quæ Latinis visus obscuritas, hebetudo, vel caligo nominatur, in qua objecta non satis clarè & perspicuè cernuntur, in quacumque distantia posita, ab iisdem cæcitatis causis producitur, sed levioribus & imperfectis, ut nervorum opticorum obstructione imperfecta, suffusione levi, spirituum inopia, vel crassitie, & aliis hujusmodi. Myopia Latinis lusciositas dicitur, in qua objecta non nisi propinqua & ferè oculis admota cernuntur; dissita verò minimè, vel saltem imperfectè, ut ita affecti notos, & amicos prætereuntes non agnoscant. Fitque secundum Galeni & omnium ferè recentiorum doctrinam, paucitate & tenuitate spiritus visorii, qui non eget medii illuminati copia, ad perfectè visionem efficiendam; sed ab ea dissipatur. Contra verò, qui spiritus habent crassos, remota meliùs vident, quia spiritus ille crassus majori indiget collustratione, quæ in majori medii illuminati copia reperitur. Verùm hæc doctrina falsissima, ex Opticæ ignorantiâ oriunda, ex illius theorematis apertè demonstratur, & ex humoris crystallini situ diverso, has visionum diversitates emergere. Cùm enim species objectorum per pyramidem recipiantur in crystallino humore, ad quem conus pyramidis protenditur; si cristallinus ad anteriora & versùs pupillam magis vergat, objecta remotiora meliùs videntur, quia ut conus pyramydis ad crystallinum perveniat, & in eo terminetur, objecta remotiora esse necesse est. Si enim ad oculum magis accedunt, conus pyramidis crystallinum transgreditur, & objecta magis confusa percipiuntur: contrà verò si crystallinus in profundo oculi magis situs sit, & ab uvea tunica magis remotus, objecta debent oculis esse viciniora, ut conus pyramidis ad eum accedere valeat. Undè patet myopiam non aliter fieri, quàm ex situ crystallini profundiori, atque ita affectum hunc esse connaturalem, neque remediis superabilem. Affectus verò myopiæ contrarius in quo nimirùm objecta remotiora melius videntur, plerumque solet contingere, in quibus humoris aquei portio consumpta est, ut crystallinus ad pupillam accedat. Adde quod à longa capitis inclinatione, quæ vitæ decursu fit, vel in legendo, scribendo, vel alia negotia tractando, humor crystallinus sensim ad anteriora vergat. Hæc demonstratur usu specillorum, siquidem myopiâ laborantes juvantur specillis concavis, à quibus radii specierum visibilium disperguntur, sicque efficiunt, ut conus pyramidis longiùs protendatur, atque adeò res, quæ ob distantiam majorem à myopicis percipi non poterat, postmodum percipiatur; protenso nimirùm pyramidis cono usque ad crystallinum, qui antea in pupilla, vel humore aqueo seu albugineo desinebat. Senes contra juvantur specillis convexis, quibus radii uniuntur & conus pyramidis abbreviatur, atque ita res propinquæ meliùs cernuntur, quorum conus antea crystallinum pupillæ propiorem transgrediebatur.

Nyctalopia, seu nocturna cæcitas, fit quando interdiu quidem satis vident occidente sole obscuriùs, noctu verò nihil. Fitque à spiritibus, humoribus, aut tunicis crassioribus, vel pupillâ angustiore. In iis enim omnibus majus lumen necessarium est ad rectè videndum, quo deficiente sub Solis occasu, vel noctu ad lucernam, parum aut nihil vident.

Vespertina acies sivè acuties est, quando obscuriùs interdiu, noctu verò melius vident. Hæc etiam aliquando nyctalopia nominata est, ut videre est apud Hippocr. 2. prorrhet. *Usus tamen retinuit apud recentiores Græcos, ut nyctalopia pro nocturna tantùm cæcitate usurpetur. Fitque à tenuitate nimia spirituum, qui multo splendore disgregantur, vel à pupillæ dilatatione, in qua nimium luminis interdiu oculum ingreditur, & visionem lædit, noctu verò exiguum lumen magis illustrat, quàm in eis, qui minus dilatatam pupillam sortiti sunt.*

Quomodò imminutè, abolitè & depravatè visio lædatur, diligentiùs exponemus, dum omnium oculi partium morbos sigillatim explicabimus. Cum enim omnes particulæ oculum constituentes, ad actionem illius, puta visionem, conferant, iisdem partibus vitiatis, visionem etiam malè effici necesse est.

Componitur autem oculus ex tunicis, humoribus, & nervo optico, ad quarum partium actionem spiritus animalis tanquàm agens principale & universale concurrit. Atque ut earum partium morbos percurramus, à nervi optici vitiata constitutione ordiemur: mox ad humorum & tunicarum affectus progrediemur.

Spirituum autem vitia, vel à cerebro malè affecto dependent, & tunc alii sensus quoque læduntur; vel ab ipsius oculi vitiis, quibus curatis, pristinam atque debitam constitu-

constitutionem spiritus recipiunt, ut peculiaris eorum tractatio necessaria non sit. Sed in oculorum affectibus curandi, quibus visio læditur, ea quæ spiritus visivos reficiunt, & visum confortare dicuntur, reliquis remediis perpetuò admiscenda sunt. (*Conf. Melet. l.* 40. *II.* 105.)

CAPUT I.

De gutta serena.

QUando visio aboletur, nullo sensibili vitio in oculis apparente, Amaurosis, seu Gutta serena, affectus ille nominatur. Fitque dum spiritus animales à cerebro ad oculum transmeare nequeunt. Cùm autem spiritus animales à cerebro per nervos opticos in oculos influant, influxus illius impedimentum in nervis opticis quærendum est. Multis autem modis affici possunt nervi optici, potissimùm verò obstructione, adstrictione, & solutione continui.

Obstructio communissima est, & maximè ordinaria guttæ serenæ causa, quæ ab humore pituitoso generatur, à cerebro in nervos illabente, non secus ac alii nervi in paralysi ab eodem humore obstruuntur, ita ut consimiles affectus, ratione illius obstructionis, dici possint.

Certum tamen est, ab adstrictione & compressione nervorum opticorum hunc affectum etiam generari, quæ quidem compressio fieri potest tum ab humore pituitoso circa nervos opticos collecto, eosque comprimente; tum etiam à sanguine, pure, aliave materia in eodem loco cumulata. Undè tumores quilibet in iis partibus geniti, similem affectum possunt producere. Docet enim experientia, cerebri inflammationi, tum etiam phrenitidi, in febribus malignis cæcitatem interdùm in uno oculo, interdum in utroque supervenire. Et refert Platerus *lib.* **1.** *observationum*; cæcitatem à se visam, quæ à tumore globoso, in cerebro enato, & nervos opticos comprimente, ortum duxerat, quod per dissectionem cadaveris post ægri obitum innotuit.

Deniquè vulnera capiti inflicta, in quibus nervi optici præscinduntur, sine controversia efficiunt, quod spiritus animales ad oculos ampliùs influere nequeant.

Dignoscitur hic affectus, quod oculi in statu naturali constituti videantur, nullumque vitium in iis conspiciatur, nisi quòd pupilla nigrior & amplior appareat. Verum in causarum differentiis distinguendis maxima difficultas est. Licet enim à sanguine aut pure genitus affectus ex inflammatione, abscessu, aut vulnere prægresso dignoscatur, nullum tamen signum certum dari potest, per quod compressionem ab humore pituitoso factam, ab obstructione distinguere possimus. Conjecturâ tamen id quodammodo assequi possumus, quandoquidem in obstructione sola nervi optici solus oculus afficitur. Si verò ejusdem nervi compressio fit ab humoribus pituitosis circa oculorum radices & processus mammillares collectis, vel illa materia alias etiam cerebri partes occupet; tunc reliqui sensus læduntur, aut eorum nonnulli. Si verò nervos tantùm opticos obsideat, materia pituitosa solito copiosior per nares excernitur; & gravitatis sensus in anteriori capitis parte præsertim circa supercilia percitur.

Quod ad prognosin spectat, hic affectus, si absolutus sit, id est, si integra sit visus abolitio, ab obstructione nervi optici præsertim oriunda, plerumque incurabilis est. Quemadmodùm etiam videmus obstructiones aliorum nervorum, à quibus generatur paralysis, vix aut nunquàm curari, præcipuè in iis qui ætate provecti sunt. Si verò imperfecta tantùm sit obstructio, quæ visus tantùm imminutionem, non autem cæcitatem efficiat, major salutis spes est: licet ea non nisi magno labore & longissimo remediorum usu obtineri possit.

Si verò hic affectus fiat ab humoribus in anteriore cerebri parte collectis, & nervos comprimentibus, facilius curari potest. Sic refert Fabricius Hildanus *obser.* 19. *cent.* **5.** virum quemdam, ex assumpto vomitorio vehementi visum amisisse, eumque ejusdem medicamenti beneficio recuperasse: quandoquidem vehementi vomitorio humores nimium exagitati, & versus nervos opticos propulsi, eosdem comprimendo, spirituum ad oculos commeatum impediebant, iisdem vero eodem medicamento evacuatis, morbus solutus est. Similis ferè historia refertur à Sennerto de quodam studioso, cui cùm medicamentum purgans fortius exhibitum fuisset, subitò obcæcatus est. Idem etiam testatur, fœminas quasdam, cùm in utero concepissent, ex nervorum opticorum angustia obcæcatas fuisse, malumque hoc post quatuor aut quinque menses, vel tempore partus, omninò desisse. Nos etiam nonnullos vidimus, qui subitò in maximam visus imminutionem inciderant, vacuationibus universalibus & revulsionibus quibusdam, intra quindecim dies restitutos. Ex facilitate curationis conjecimus, humorem non intra nervi substantiam impactum, sed in cerebro tantùm circa eosdem nervos congestum fuisse.

Ad hujus morbi curationem, materia nervis impacta vel adhærens, quæ obstructionem vel adstrictionem efficit evacuanda est. Quod fieri non potest, nisi priùs universum corpus evacuetur, quemadmodùm docuit Galen. 4.*meth.* oculum non esse sanandum ante totum caput; neque caput ante totum corpus.

Atque ut remedia convenient methodo describantur, victus ratio huic morbo conveniens primùm instituenda est, quæ quidem attenuans & moderatè siccans esse debet. Ac primum aër ad calidum & siccum inclinare debet; crassus verò, frigidus, nebulosus ac pluviosus omninò vitandus. Cibi laudabiles ac boni succi usurpentur, vitando eos, qui crassum succum generant, quales sunt cato porcina, anserina, pisces, legumina, caseus, & similia; tum etiam, quæ vaporosa cùm sit, caput replent, ut lacticinia, & aromata calidiora, piper nimirum, zinziber, &c. Panis conficiatur cum aqua fœniculi, aut ejusdem semen permisceatur, sedulò cavendo, ne tritico, ex quo panis conficitur, lolium admistum sit, quod visui maximè obesse tota credidit antiquitas. Undè apud Comicum ille qui alteri visus defectum exprobrat, *lolio* inquit, *credo victitare te.* In ciborum condimentis & jusculis utatur iis, quæ extenuandi vim habent, ut hyssopo, fœniculo, majoranâ, betonicâ, salviâ, euphrasiâ, ac præsertim nuce moschatâ, quæ cerebrum roborat, visumque clarificat. Raparum usus frequens esse debet, quia oculos acutiores reddere creduntur. Idem etiam præstant passeres & columbæ, frequenter usitatæ. Vitandæ herbæ frigidiores, ac imprimis lactuca, quæ oculis infensa est.

Ciborum quantitas moderata sit, neque unquàm æger iis se immodicè repleat. Cœna sit parcior prandio; & semel, aut bis in septimana, à cœna abstinere utilissimum est. In pastu loco salis conferet uti pulvere sequenti.

℞. Salis communis ℥. ij. euphrasiæ sicc. ʒ. ij. nuc. mosc. ʒ. j. cinamom. ℈. ij. M. fiat pulvis. Post singulos pastus capiat æger pulveris sequentis cochl. i.

℞. Sem. coriand. præparati ℥. ß. semin. anisi, fœniculi, ana ʒ. ij. cinamom. auc. mosch. ana ʒ. i. euphrasiæ siccæ ʒ. iij. sacchari rosac. duplum pondus omnium, fiat pulvis.

Vinum in hoc affectu non convenit, quia vaporosum est, & caput replet, fluxionibusque promovendis maximè idoneum. Ideò decoctum salsæparillæ, liquiritia dulcoratum, & coriandro aromatizatum, erit utilissimum. Sed quia diuturnus admodum est affectus, & omnes tam longam vini abstinentiam ferre nequeunt, si illius usus concedendus sit, eligatur oligophorum, quodque minùs generosum minùsque potens est. Multòque utilius erit, si euphrasia sicca in eo ante maduerit. Atque ut ad longum usum paretur vinum euphrasiatum, doliolo musto repleto, vindemiarum tempore, euphrasia immittatur, eoque vino utatur æger pro potu ordinario.

Somnus consueto brevior sit, & decubitus supinus quantum fieri potest, somnusque fugiatur meridianus, tanquàm maximè noxius. Exercitia moderata sint, eorumque loco frictiones inferiorum partium celebrentur. Alvus laxa perpetuò servetur; & gravia animi pathemata fugiantur.

Institutâ

Institutâ hoc modo victus ratione, curatio ab universali evacuatione incipienda eft. Ac primùm purgatio instituenda eft fequenti medicamento.

℞. Sennæ mund. ℥. ß. femin. fænic. ʒ. j. folior. beton. euphraf. & verben. ana. M. ß. liquiritiæ ʒ. iij. Coquantur ad ℥. v. In colatura diffolve diaphœnici ʒ. iij. fyrup. rofar. ℥. j. Fiat potio, quæ detur manè cum regimine.

Poft primam illam purgationem, feriò apud fe cogitare debet Medicus, an phlebotomia ufurpanda fit. Quandoquidem ea ab omnibus ferè practicis in hoc cafu rejicitur, cum affectus fit chronicus à frigida intemperie & materia pituitofa oriundus. Undè metuunt, ne per fanguinis evacuationem cerebrum magis refrigeretur, ficque majorem pituitæ copiam generet, & ne caufa morbi conjuncta magis incraffetur, atque ita difficiliùs difcuti ac diffipari valeat. Verùm, ut eorum fententia in fenibus, & pituitofo temperamento præditis locum habere debet: in iis tamen, qui aut in juvenili ætate conftituti, aut calido temperamento præditi funt, admittenda non eft, præfertim fi fanguinis redundantis notæ manifeftæ appareant, tunc dubium non eft, quin phlebotomia maturè ufurpata plurimùm conferre valeat. Imò verò, ubi fanguinis mittendi indicationes prædictæ reperiuntur, utile erit ex Pauli & Aëtii fententia, poft venæ fectionem in brachio celebratam, venas capitis particulares & oculis vicinas aperire, nempè venam frontis, temporum, & eas quæ funt in angulis oculorum juxta nafi radicem. Temporibus tamen commodiùs hirudines applicabuntur, quæ etiam pone aures admotæ, non parum conferre poterunt. Referunt practici nonnulli, ob frontis vulnera nonnullos à cæcitate fuiffe liberatos. In quibus cæcitatis caufam verifimile eft fuiffe nervorum opticorum compreffionem, a venis & arteriis vicinis fanguine turgentibus, quas dicta vulnera deplevere. Undè Spigelius, referente Plempio *in ophthalmographia*, in gutta ferena non fine fructu mediam frontis venam pertundere folebat, fanguinemque tandiù evacuabat, donec fua fponte erumpere defineret.

Si verò menfium fuppreffio hunc affectum præceffferit, ex venis inferioribus fanguis detrahendus eft: aut hirudines hæmorroidibus affigendæ, fi æger earum fluxum anteà paffus fuerit, qui tunc temporis fuppreffus fit, vel fi hepate calidiori, aut melancholico temperamento donatus fit.

Poftmodum verò totum corpus exactiùs vacuandum eft apozemate fequenti.

℞. Rad. fœnic. falfæ paril. ireos Florent. & enulæ camp. ana ℥. j. folior. beton. majoranæ, meliffæ, euphraf. fœn. verben. & chelidon. major. ana M. j. liquiritiæ rafæ & paffular. mund. ana ℥. j. femin. anifi & fœnic. ana ʒ. iij. fennæ mund. ℥. ij. turbith. gummofi & agarici recenter trochifc. ana ℥. ij. zinzib. & caryophyllor. ana ℈. j. flor. ftœchad. anthos, & lavandulæ, una P. j. Coquantur ad ℔. ij. ß. In colatura diffolve facchari albi ℥. iij. Fiat apozema clarificat. & aromatizat. ʒ. ij. cinamomi electi, pro iij. dofib. matutinis. Finitis apozematis, exhibeantur pilulæ fequentes.

℞. Maffæ pilular. lucis maj. & cochiar. min. ana ʒ. ß. Malaxentur cum aqua betonicæ, formentur pilulæ fex (vel xii.) deauratæ, quas capiat fummo mane.

Præmiffa hac univerfali evacuatione, caufa antecedens revellenda eft, conjuncta verò dirivanda ad difcutienda.

In hunc finem frictiones partium extremarum, & præcipuè inferiorum, matutinis horis celebrandæ funt.

Cucurbitulæ fcapulis & dorfo fine fcarificatione admovendæ. Ac præfertim cucurbitula occipitio cum fcarificatione admota, tanta efficaciâ humores à partibus anterioribus & nervorum principio detrahit, ut nonnulli, poft illius applicationem, quafi momento vifum recuperaverint.

Eodem tempore veficatorium pofteriori parti cervici, admoveatur, & veficulæ excitatæ ferventur diu apertæ: betæ aut braffficæ foliis frequenter admotis.

Exficcato veficatorio, admoveatur caufticum occipiti, inter primam & fecundam vertebram; (vel quod jam apud nos in frequenti ufu eft) duo cauftica applicentur pofteriori parvi cervicis, juxta quartam & quintam colli vertebram, ita ut fpina dorfi utrique cauterio intermedia fit, & utrumque eodem emplaftro curari valeat.

Loco cauteriorum, feraceum eidem parti admotum efficaciffimum eft; fed noftrorum hominum mollities illius ufum penè abolevit.

Si prædicta cauteria non profuerint, futuræ coronali admoveri poteft caufticum potentiale, quod aliquando profuit, reliquis non conferentibus.

Dum hæc fiunt, ftatim poft purgationem univerfalem diæta fudorifica inftituenda eft ex decocto ligni guaiaci, faffafr. & rad. falfæ paril. juxta methodum, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione à nobis propofita eft. Hoc tamen advertendo, ut decocto fudorifico, & circa finem illius addantur ea, quæ oculos peculiariter refpiciunt, ut verbena, fœniculum, euphrafia, & chelidonia major.

Et ad cerebrum potentiùs exficcandum, facculi loco prædicto defcripti, tempore fudoris, capiti admovendi funt, fi nimia illius calefactio non metuatur.

Imò verò, poft diætam fudorificam, ufus thermarum fulphurearum & bituminofarum, tum balneo, tum capitis irrigatione erit convenientiffimus; cùm hujufmodi aquæ ad frigidam & humidam intemperiem corrigendam, pituitam abfumendam, & cerebrum roborandum efficaciffimæ fint.

Præter univerfales totius corporis & capitis evacuationem, peculiares etiam inftitui poffunt per apophlegmatifmos, quibus pituita per palatum è cerebro elicitur, qui quidem forma gargarifmatis aut mafticatorii præfcribi poffunt juxta formulas in cerebri frigidi intemperiei curatione defcriptas.

Errhina & fternutatoria ab omnibus propemodum practicis damnantur in hoc affectu, quia humores ad oculos attrahunt. Si tamen poft exactam totius corporis & capitis evacuationem mitiora & benigniora per aliquot dies ufurpentur, utilia effe poterunt: fiquidem materiam morbificam, nervis opticis impactam fenfim educere ac derivare poterunt, neque ex profundioribus cerebri partibus quicquam eliciant ad partes anteriores. Alioquin omni derivatione, quæ eft evacuatio per partem affectam, aut ipfi vicinam, perpetuò metuendum effet, ne ad ipfam partem affectam fieret attractio, quæ tamen ab univerfalibus evacuationibus, quæ ipfam debent præcedere, facilè impeditur. Illa autem errhina componi poterunt ex fucco betæ & majoranæ, cum vino albo extracto, in quo manna diffoluta fuerit.

Potentius autem & nihilominùs totum errhinum parari poteft ex pulvere nicotianæ, præcipuis cephalicis & oxydorcicis correcto. Ab eo enim per palatum magis, quàm per nares pituita educitur, & cerebrum ita roboratur, ut non adeò facilè humorum influxum ab aliis partibus recipiat. Illius igitur compofitio talis erit.

℞. Nicotianæ ficcæ ℥. j. fol. falviæ majoran. beton. euphraf. Flor. caryophyll. noftratis rofar. rub. an. ʒ. j. Fiat pulvis, qui naribus attrahatur manè per aliquot dies.

Neque fufficit purgatione univerfali totum corpus ab humoribus excrementitiis femel liberare; fed in eo ftatu confervandum eft toto curationis decurfu, atque adeò purgationibus interpolatis, quæ in dies congeruntur excrementa, educenda funt. Quod fiet pilulis ufualibus in hunc modum compofitis.

℞. Aloës optimæ ℥. ß. fennæ mund. turbith. hermodactyl. & agar. recenter trochifc. an. ʒ. ij. diacrydii. ʒ. j. macis, caryophyl. & croci Oriental. an. gr. vii. Irrorentur fucco majoranæ & chelidoniæ maj. Deindè iterùm exficcentur in umbra, & cum oxymelite fcillit. fiat maffa pilularum, de qua capiat ʒ. ß. vel. ℈. ij. bis aut ter in menfe.

Dum hæc funt, cerebri & oculorum roborationi perpetuò infiftendum eft, & varia medicamenta per vices ufurpanda: ne æger unum & idem continuò fumendo, nimium faftidiat, nève natura eidem remedio affuefcat: inter ea verò, quæ hac dote prædita funt, recenfetur theriaca vetus, quæ ʒ. j. pondere fumi poteft horâ fomni, cum aqua fœniculi, euphraf. & chelidoniæ, bis aut ter in feptimana.

Commendatur etiam nux moſchata manè, jejuno ſtomacho comeſta, & dentibus diu attrita, ut vapor illius ad oculos deferatur. Si illius deglutitio metuatur, propter viſcerum calorem, exſpui poteſt comeſtionem.

Myrobalani conditæ, manè aſſumptæ, viſum maximè clarificare exiſtimantur.

Opiata etiam uſualis ità componi poteri.

℞. Conſervæ flor. beton. & antho, ana ℥. ij. myrobalanos conditos num. ij. theriacæ veter. ʒ. ij. pulveris folior. euphraſ. ʒ. iij. ſem. fœn. ʒ. ij. nucis moſcat. cinam. & cariophil. ana ℈. ij. Cum ſyrupo ex ſuccis fœnic. rutæ, chelidon. cum melle confecto, fiat opiata, de qua capiat æger ad magnitudinem caſtaneæ, ſuperhauſto vini, aqua fœniculi diluti momento.

Neque omittenda ſunt externa remedia, quæ caput roborant, calefaciunt, & exſiccant: qualia ſunt pulvis cephalicus, capillis inſpergendus, cucufa & ſuffitus, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione à nobis tradita ſunt.

Denique topica roborantia, oculis admovenda, ab Autoribus paſſim proponi conſueverunt, quæ tamen nullius aut exiguæ ſunt efficaciæ, quod eorum vis ad nervos opticos penetrare non poſſit. Si quis tamen eorum nonnulla uſurpare deſideret, ex ſuffuſionis curatione (ubi ingens copia eſt) deſumere poterit.

In caſu deſperato, poſtquam omnia remedia fruſtrà uſurpata ſunt, veſicatorium toti capiti raſo inſtar cucuphæ admotum, multùm aliquando profuit, etiam bis aut ter admotum, ubi priores veſiculæ & excoriationes exſiccatæ fuerint.

CAPUT II.

De humoris vitrei affectionibus.

Humor vitreus cryſtallino ſubjectus eſt; & ideò diaphanus à natura factus, ut ſpecies puræ ac limpidæ ad nervum opticum deferri poſſint. Si igitur perſpicuitas illius, humoris cujuſvis admixtione turbetur, eique opacitas inducatur, pro majori vel minori illius gradu, viſum imminui aut aboleri neceſſe eſt.

Præterea iſte humor laborare poteſt ſitu vitiato, ſi nimirùm quædam illius portio per ictum & contuſionem ante cryſtallinum transferatur: tunc enim viſus obtenebratur, quandoquidem humor vitreus aqueo craſſior eſt, atque ita ſpecies objectorum puræ & ſinceræ ad cryſtallinum deferre nequeunt.

Prior affectus nullis ſignis cognoſcitur, ſed ſola ratione fieri poſſe judicatur. Vitreus enim humor introſpici non poteſt, neque illius diſpoſitio internoſci, cogunrurque praxim medicam exercentes, cùm nullum vitium in oculis appareat, eum cum gutta ſerena confundere, idque ſine ullo ægrotantium damno: cùm humores extranei, in vitreum effuſi, iiſdem remediis diſcuti debeant, quibus gutta ſerena curari conſuevit.

Situs verò vitrei vitiatus ex eo cognoſci poteſt, quod ſub pupilla albuminis inſtar appareat. A ſuffuſione tamen non facilè diſtinguitur, niſi cauſæ antecedentes & procatarcticæ diligenter advertantur. Fit enim ſuffuſio à ſimplici humorum influxu: hæc verò vitrei humoris tranſpoſitio ab ictu & vulnere ſolet generari.

Incurabilis eſt iſte affectus, neque artis operâ vitreus humor ad priſtinum locem reduci poteſt. Id tamen à natura fieri contingit, atque adeò totum negotium illi eſt committendum.

CAPUT III.

De humoris cryſtallini affectibus.

Cryſtallinus humor, præcipuum viſionis inſtrumentum, præ cæteris oculi humoribus ſuam puritatem & perſpicuitatem retinere debet, ut viſio perfectè exerceri valeat. Et ſi ab ea puritate deflectat, viſio plurimum læditur.

Præcipuus autem cryſtallini affectus, quo illius puritas turbatur, eſt glaucoma, ſeu humoris cryſtallini in glaucum colorem mutatio. Fitque hic affectus quando humor cryſtallinus condenſatur per exſiccationem; quæ in ſenectute contingit, concurrente tamen cauſa aliqua exſiccante & condenſante.

Cognoſcitur hic affectus, quòd circa pupillam inſignis & profunda appareat albedo, & omnia tanquam per fumum & nebulam videantur. Difficilè tamen à ſuffuſione diſtinguitur, quæ talem albedinem in pupilla repræſentat. Undè factum eſt, ut autores quamplurimi glaucoma cum ſuffuſione confundant. Verum diligenter introſpicientibus ex eo diſtingui poſſunt illi duo affectus, quod in ſuffuſione albedo in ipſa pupilla, & ferè juxta corneam; in glaucomate verò profundior appareat.

Incurabilis eſt hic affectus, præcipuè in ſenibus, in quibus ſiccitas partium emandari non poteſt. Si tamen non ſatis conſtet, in cryſtallino affectum reſidere, ſed ſuffuſionis quædam conjectura ſit, illius remedia in uſum revocari poterunt.

Præterea laborare poteſt humor cryſtallinus ſitu vitiato, cùm nimirùm latiori ſua parte, quæ lentis inſtar compreſſa eſt, pupillæ foramini non rectà opponitur; ſed vel ſurſum declinat, vel deorſum, tuncque res geminæ ſolent apparere, ſi unus tantùm oculus hoc vitium patiatur; quia amittitur parallelus, qui in utroque oculo idem eſſe debet, ut res à duobus oculis percepta eadem appareat. Et ſi in eadem planitie conſtituti non ſint, res geminæ apparent, quod facilè experitur, quicunque alterum oculum digito deprimit, vel attollit: tunc enim amiſſo parallelo res duplices apparent. Hæc tamen viſionis depravatio, qua objecta duplicia apparent, non ſolùm ex cauſa propoſita exoritur, ſed etiam à vaporibus, aut tenui pituita, cryſtallinum inficientibus, à quibus ſpiritus viſorii diſcinduntur. Undè fit, quod ejuſdem rei ſpecies in duobus locis recipiatur: quod etiam in ebriis ſæpè ſolet contingere.

Secundò, ſitus cryſtallinus vitiatur quando verſus anteriora aut poſteriora inclinat. Si verſus anteriora & pupillam, tunc res propinquæ non rectè percipiuntur, meliùs verò diſtitæ, quod in ſenibus plerunque contingit. Si verò verſus poſteriora & nervum opticum magis ſitus ſit, propinqua rectè videntur, diſtita verò minimè: & tunc ſit Myopia, quæ in præfatione explicata eſt, dictumque eſt ibidem, hos affectus ſolis ſpecillis eſſe reparabiles.

Tertiò ſitus cryſtallini vitiatur, quando ad dextram vel ad ſiniſtram nimium inclinat. Hic affectus Strabiſmus nominatur, cùm pupilla rebus videndis non directè, ſed obliquè opponitur, neque ipſa in medio oculi apparet, ſed ab eo declinat: ità ut in una oculi parte plus albi appareat, quàm in alia.

Fit tamen hic affectus non ſolùm à cryſtallini ſitu vitiato, ſed etiam ex prava muſculorum oculos moventium diſpoſitione, quæ vel naturalis eſt, vel à dictorum muſculorum paralyſi, aut convulſione oriunda.

Verum à quacumque cauſa producatur, ſi connaturalis eſt, incurabilis cenſendus. Si verò à prædictorum muſculorum paralyſi aut convulſione fiat, eorum morborum curatio à capitis affectuum curationibus deſumenda eſt.

Denique ex majori vel minori inverſione cryſtallini, aliæ viſus depravationes poſſunt contingere, quando nimirùm quæ recta ſunt, curva apparent, vel quando objecta quaſi inverſa videntur Hoc contigit Medico cuidam, ut refert Sennertus, qui cùm ſcalam, librum aliquem è forulis petiturus aſcenderet, & oculos fortiùs ſurſum converteret, accidit ut omnia ei poſteà inverſa apparerent, & homines in platea capite ambulare viderentur. Illud quod ex ſitu cryſtallini mutato contigit, ſiquidem poſt anni quadrantem, cùm fortè interùm oculos ſurſum converteret, naturalis viſio rediit, & omnia in recto ſitu vidit. Undè patet, violento oculi motu cryſtallinum è ſua ſede dejectum, ſimili poſtmodum motu ad eundem iterùm tranſmiſſum fuiſſe. Eam autem cryſtallini mutationem ita contigiſſe exiſtimo, ut cryſtallinus humor ſic fuerit inverſus, ut pars illius anterior, quæ reliquis depreſſior eſt, pupillæ directè oppoſita non fuerit, ſed potiùs pars illius lateralis: quæ cum gibboſior & magis convexa ſit, ſpecies objectorum inverſas repræſentare potuit, quemadmodùm videmus in ſpeculis rotundis, objecta inverſa apparere. Idque ea ratione contingere, ex Opticæ

præceptis

præceptis docetur, ubi in medio convexo & densiores radii specierum visibilium ita refranguntur ut se decruciatim intersecent, & qui à parte objecti superiori feruntur, eam tanquàm inferiorem repræsentent, & vice versa.

Si verò minor fuerit humoris crystallini inversio, ita ut tum pars crystallini depressa, tum ejusdem convexa, pupillæ aliquatenus opponatur, objecta incurva apparere possunt. Quamvis etiam alia ratione fieri possit illa visus depravatio, quâ objecta incurva apparent: nempè si portio humoris crystallini pituitoso humore suffundatur. Tunc enim, propter diversam crystallini tenuitatem & crassitiem, diversæ fiunt refractiones, quæ causæ sunt illius visus depravationis, quâ objecta incurva apparent. Hoc dilucido exemplo demonstrari potest, scilicet baculi, cujus media pars in aquam demersa sit; tunc enim incurvus apparet, ex eo, quòd portionis in aquam demersæ species, quando ex aqua in aërem defertur, utpotè à medio densiori ad tenuius, refrangatur a perpendiculari: portio verò quæ est in aëre, non refrangatur, quia non transit per diversa média, quemadmodum ea, quæ est in aqua; indè fit, ut baculus incurvus appareat. Eodem modo species objecti, quæ fertur in portionem crystallini densiorem, magis refrangitur, quam dum fertur ad portionem illius tenuiorem, quæ scilicèt in statu naturali constituta est, pituitoso humore minimè suffusa, atque ità propter varias refractiones objecta incurva apparent.

Cùm autem in horum affectuum curationibus remedia non conferant, in iis inquirendis frustrà laborandum non est.

CAPUT IV.

De humoris aquei affectibus, ac præcipuè de suffusione.

HUmor aqueus à sua naturali constitutione dejicitur, cùm quantitate vel qualitate peccat. Dum quantitate peccat, augetur, vel imminuitur præter modum, & pupillæ dilationem aut constrictionem efficit, qui affectus suo loco erunt exponendi. Dum verò qualitate peccat, crassior evadit, quod fit ab humore extraneo in eum effuso, & Suffusio nominatur, quæ hîc explicanda est. Licet enim Galenus 1. *de sympt. causis cap.* 2. ab ipsius humoris aquei condensatione fieri interdùm suffusionem doceat, sine humoris excrementitii affluxu: tamen quia rarissimè id contingit, & imaginatione potiùs, quàm artis usu dignoscitur, & si talis affectio detur, prorsùs incurabilis est: illa omissa, de ea, quæ fit humoris excrementitii affluxu tantùm agemus. Hæc autem ἀπόχυμα Græcis, Latinis suffusio, Arabibus aqua, vulgò *cataracta* nominatur. Auctores quidam hæc nomina inter se distinguenda esse volunt ut varios hujus morbi gradus significent. Incipiens enim affectus in quo levis quædam visus obtenebratio contingit, suffusio ab iis nominatur. Cùm verò ulterius progressus est morbus, & aliquid in pupilla collectum, aquæ instar apparet, aquam peculiariter nominant. Cùm denique materia in pupilla omnimodè concreta est, visionemque prorsus aufert cataracta ab iis nominatur. Fit igitur suffusio ex serosi vel pituitosi humoris, in illud spatium, quod inter corneam & crystallinam est, affusione. Cum autem in illo spatio humor aqueus contineatur, jure merito inter aquei humoris affectu recensetur.

Hæc quidem veræ suffusionis causa est. Alia tamen datur suffusio spuria, quæ fit à vaporibus à ventriculo aliisque partibus in oculos translatis. A capite etiam vapores ad oculos transmitti, & suffusionem spuriam efficere posse, docuit Galen. 4. *de loc. aff. cap.* 2. Quamvis autem duæ suffusionis differentiæ inter se distinctæ, ab Auctoribus proponantur, ut plurimùm tamen complicatæ sunt. Saltem legitimæ suffusioni spuria complicari solet: quia vapores à partibus inferioribus ad cerebrum translati, facilè deferuntur ad eas capitis partes quæ à morbo aliquo debilitatæ sunt. Id quidem ex eo docetur, quod omnes suffusione laborantes, minùs lædantur, ac perspicaciùs videant matutinis horis, quàm meridianis & vespertinis; quia nimirùm à prandio & cœna multi vapores à ventriculo ad oculos elevantur, & visum conturbant. Imò docet experientia, in dictis laborantibus visum esse hebetiorem & caliginosiorem statim à pastu, quam paucis post horis ab ipso. Præterea omnes suffusione laborantes, referunt sibi videri in aëre corpuscula quædam volitantia, velut culices, muscas, pilos, telas aranearum, & similia, quæ non fiunt, nisi à vaporibus crassis ad oculum translatis, & in eo se se commoventibus. Licet enim Auctores existiment, hujusmodi repræsentationes dependere à particulis crassioribus humoris pituitosi, in oculo contenti & suffusionem efficientis, hoc tamen credibile non est, quia oporteret humorem illum pituitosum, suffusionem efficientem, perpetuò moveri in oculo, ut species illas corpusculorum in aëre volitantium repræsentare posset: quod quidem rationi penitus adversatur. Quin potiùs haud dubium est, vapores esse in perpetuo motu; atque adeò phantasmata illa volitantia repræsentare posse.

Humor quidem pituitosus præcipua est ac magis ordinaria suffusionis causa: alii tamen humores, exiguâ saltem portione ei commisceri possunt: & si bilis misceatur, citrina; si melancholia, nigricans suffusio apparet.

Humores autem isti ad oculos confluere solent, quando aliquâ debilitate affecti sunt seu nativâ, seu adscititia.

Ad nativam debilitatem pertinet oculorum prominentia. Qui enim tales oculos habent, suffusioni obnoxii sunt. Oculi siquidem prominentes magni esse solent, atque adeò virtus diffusa in iis debilior est; tum etiam magni & prominentes oculi humores & vapores facilè suscipiunt. Debilitatem verò adscititiam faciunt causæ externæ, ut ictus, contusio, balneum, austrina & pluviosa constitutio, insolatio, fumus, lectio assidua, præsertim ad lucernam, & alia hujusmodi. Quæ etiam causæ humorum fluxionem ad oculos commovere possunt.

Fluunt autem humores à cerebro ad oculos per venas, uveam tunicam, & nervum opticum. Venæ, per quas humores deferri possunt ad eas partes multiplices sunt, quæ scilicèt vel feruntur à pericranio ad conjunctivam tunicam, indè ad corneam, & uveam; vel à meningibus cerebri, à quibus rami ad oculi membranas derivantur. A quibus membranis, præcipuè verò uvea tunica, ad humorem aqueum, sibi contiguum, excrementitii humores facilè instillari possunt.

Denique per nervos opticos facilè deferri possunt humores è cerebro per tunicam retiformem & araneam ad humorem crystallinum, tùmque materia suffusionis crystallini superficiei adhæret. Licet autem ut plurimùm suffusio per fluxionem fiat; potest tamen aliquando per congestionem fieri: quando nimirùm oculi nutrimentum probè non immutatur, & facultas expultrix debilis illius residua excrementa sufficienter non expurgat, ita ut sensim congesta circa pupillam ea excrementa suffusionem efficiant. In quo casu, alii etiam humores plerumque labefactantur, & difficillimi affectus producuntur.

Suffusionis differentiæ desumuntur ex humoris eam efficientis crassitie, quantitate, & loco, in quo humor ille residet.

Ratione crassitiei majoris vel minoris, major vel minor visionis læsio efficitur. Si enim tenuis & serosus humor existat, à quo suffusionem fieri, & punctione evacuari docuit Gal. *lib.* 4. *meth. c. ultimo*, visio parùm minuitur, & suffusio incipiens nominatur. Si crassior paulò fuerit, visionis obscuritas major. Si verò crassior, cæcitas omnimoda emergit.

Ratione quantitatis & loci, vel humor totam pupillam occupat, & tunc visio æqualiter læditur, quocumque modo ad objecta dirigatur, vel unam partem pupillæ magis quàm aliam occupat, & objecta directo intuitu integra non cernuntur, nec uno tempore multa. Si verò humor perexiguus sit, & medium pupillæ occupet, objecta fenestrata apparent. Si verò materia divulsa fuerit, & in varia corpuscula, varias pupillæ partes occupantia, distincta; culicum species ante oculos versari videbuntur: quæ omnes differentiæ exactè distinguuntur à Galen. 1. *de sympt. causis, cap.*2.

Ratione loci etiam, vel situs materiæ, aliæ possunt de-

sumi differentiæ: quod scilicèt aliquando materia in ipsô uveæ foramine juxta corneam tunicam sita sit; aliquando juxta uveam, & inter hanc & humorem aqueum; aliquando ipsi humori aqueo permista; ac denique interdùm inter crystallinum & aqueum.

Possunt & quædam differentiæ à figura materiæ desumi quas recenset Gal. 1. *de sympt. causis, cap.* 2 & 4. *de loc. affect. cap.* 2. Proùt enim varia est humoris pupillæ adjacentis figura, ægris repræsentantur in aëre volitantes culices, pili, telæ aranearum, circa candelam, & alia quamplurima.

Diagnosis hujus affectus primò dirigenda est ad legitimam suffusionem à spuria distinguendam; posteà vero variæ legitimæ suffusionis differentiæ internoscendæ sunt.

Vera suffusio alterum tantùm oculum plerumque occupare solet, aut utrumque, non tamen simul, nec similiter, quòd in spuria accidit.

Secundò, in legitima suffusione tenebrosum quiddam in pupilla apparet, quod in spuria non contingit. Hoc tamen signum perpetuum nôn est. Si enim à tenui & seroso humore suffusio generetur, cùm ille humor aqueo ferè crassior non sit, nulla in oculo immutatio apparet. Quo decepti plerumque Medici, eam suffusionem non agnoscentes, guttam serenam esse existimant, cùm nempè nullam in pupilla mutationem percipiant. Sed facilè distinguitur hæc suffusio à gutta serena. Primò, quòd in gutta serena visio vel abolita, aut valdè imminuta sit, nulla in oculo læsione apparente. Contrà verò in suffusione, quæ sensui non patet, est levis tantùm visus immutatio, quia humor serosus à quo illa producitur, tenuis est & diaphanus, ita ut à speciebus objectorum, vitri instar, penetrari possit. Secundò, ex eo, quod ut plurimum in suffusione visio in omnibus pupillæ partibus æqualiter non lædatur; sed objecta aliquando directè oculis opposita, aliquando versùs angulum collocata, melius videantur: quia nimirùm major est plurimum humoris crassities vel tenuitas in una pupillæ parte quàm in alia.

Tertiò, in vera suffusione symptomata sunt continua, nec ulla habent intervalla. In spuria verò per intervalla augentur & remittuntur, proùt vaporum anathymiasis major vel minor ad cerebrum effertur. Sicque, jejuno stomacho, multò minora sunt, quàm eo cibis repleto præcipuè paulò post pastus; tunc enim plus vaporum sursum attollitur. Qui vapores ad oculos translati, muscas, culices, aranearum telas & alia hujusmodi corpuscula visui quidem repræsentant, non continuò sed tantùm per intervalla quædam. Quæ quidem exigua corpuscula, in ære repræsentata, à vaporibus dependent ut antea dictum est, attamen, quia dum oculi à vera suffusione debilitati sunt, continua ferè fit ad eos vaporum transmissio; ideò continua est propemodum hujusmodi corpusculorum in aëre volitantium apparitio. Præterea, in vera suffusione, visus obtenebratio, qua omnia objecta, veluti per nebulam aut vitrum densum conspiciuntur, (quod est primum symptoma & pathognomonicum hujus affectus,) continua est, & semper eodem modo se habet. In spuria verò suffusione, nunc major, nunc minor, & aliquando ferè nulla est visus obscuritas, proùt vapores vel majori copia, vel minori, vel nullo modo transferuntur ad oculos.

Denique vera suffusio brevi tempore incrementum suscipit, & plerumque intra sex menses confirmata evadit. Interdùm etiam paucis diebus crescit: & refert Fernelius 5. *pathol. cap.* 5. consummatam suffusionem uno die subortam; quod nobis etiam non semel videre contigit. Spuria autem per multos annos sine incremento perseverat.

Veræ autem suffusionis differentiæ sequentibus signis erunt distinguendæ.

In suffusione incipiente corpuscula quædam, ut pili, culices, muscæ volantes, lanarum aut aranearum fragmenta oculis obversantur.

Dum verò incrementum sumit, aër nebulosus apparet, & objecta veluti per vitrum densius conspiciuntur: color pupillæ immutatus est eaque vel turbida, vel nebulosa, aut vitro contaminato similis, aut colore cæruleo infecta apparet. Quando suffusio perfecta est, visio omninò perit, pupillæ color albus apparet, aut alio colore infectus.

Ex colore etiam quædam signa desumuntur. Color enim margaritæ similis, pituitam adhuc fluidam & diaphanam significat; gypseus, crassam & compactam; citrinus pituitam cum bile mixtam; niger cum humore melancholico.

Locus suffusionis dignoscitur ex eo, quod materia inter uveam & corneam sita sit, & pupilla magis obtenebrata conspiciatur, quia materia oculis intentis propinquior est. Denique pupilla dilatata apparet; ab humore enim contento distenditur. Et in affectu confirmato albæ & virides, fibræ, aut striæ, supra iridem protensæ conspiciuntur, aut puncta quædam albicantia circa pupillam apparent.

Si materia inter crystallinum & uveam contineatur, contraria prædictis apparebunt symptomata, tum etiam pupilla angusta apparebit, si profundior materia sit; amplior verò, si minùs profunda.

Prognosis hujus affectus, pro variis illius temporibus varia statuenda est. Incipiens enim suffusio, in qua ægri objecta possunt discernere, eaque per nebulam conspicere videntur; curabilis est, juxta Gal. sententiam 14. *meth. cap. ult.* & Celsi *lib.* 6. Quæ tamen sententia restrictione indiget, modo scilicèt æger in ætate florenti sit constitutus: in senibus enim hi affectus incurabiles sunt, & si oculi ex nativa constitutione debiles non fuerint. Nos enim nonnullos in suffusionis principio, etiam quinquagesimum annum prætergressos, sola evacuatione universali, dieta sudorifica, & vesicatorio sine ulla topicorum applicatione, intra quindecim dies curatos vidimus.

Curatio autem feliciùs succedit in aëre calido, & tempore æstivo; quia pori aperiuntur, materia morbifica mobilior & obsequentior redditur; ita ut sponte sua sæpè ad alvum deferatur. Qui motus, quantum momenti habeat ad hujus morbi solutionem, docuit Hipp. *Aph.* 17 *sect.* 9. his verbis: *Lippientem alvi profluvio corripi, bonum.*

Si ex febre acuta, peripneumoniâ, phrenitide, aut dolore capitis intenso suffusio proveniat, difficillimè curatur.

Suffusio confirmata, in qua materia jam contracta est, discuti medicamentis non potest, & solâ compunctione, curabilis est.

Hæc tamen operatio, quæ compunctione perficitur, & acu in oculum immissa ad inferiores oculi partes suffusio deprimitur, tuta non est, & sæpè malè succedit. Vel enim uvea tunica laceratur; vel ex dolore & inflammatione nova fluxio in oculum jamdiù debilitatum influit, & alia contingunt incommoda, quibus visio in perpetuum afficitur. Cùm tamen aliquando succedat hæc operatio tentari potest ab iis, quibus nulla curationis spes superest. Satius enim est, ut docet Celsus, anceps experiri remedium quam nullum.

In confirmata suffusione, si altero oculo clauso pupilla dilatetur, curatio per acus immissionem sperabilis est: si verò non dilatetur, visus non recipitur, docente Gal. 1. *de sympt. causis, cap.* 2. quia nervus opticus obstruitur, & spiritus ad pupillam, licet aperta foret, pervenire nequit.

Licet autem altero oculo clauso pupilla dilatetur, æger acu immissa visum non recipiet, si lumen non percipiat, quia spiritus visivus turbidus & obscurus redditus est, atque adeò visioni ineptus.

Suffusio nigra, & omni splendore orbata, neque medicamentis, neque chirurgia curari potest, quia spiritus visorii destructi sunt. Pellucida verò & splendorem aliquem ostentans curabilis est.

Curationem etiam plerumque non admittit viridis, obscura & multùm citrina dura & quæ hydrargyrum colore & mobilitate repræsentat.

Suffusio, quæ objecta fenestrata repræsentat tentanda non est. Cùm enim materia in centro pupillæ consistat, periculum est, ne acu immissa, tota pupilla impleatur, & integra visionis jactura fiat.

Operatio, quæ per acus immissionem fit, felicius succedit in oculo pleniore, & naturalem magnitudinem servante

vante. Si verò oculus minor & marcidus evaserit succedere non potest.

In senili ætate prædicta operatio tentanda non est, neque in puerili. In illa morbus est incurabilis; in hac verò humor mollior est, & non satis maturus. Curationi aptissima ætas est juvenilis, & consistens.

Si operatio exerceatur, quando oculo digito compresso suffusio nonnihil diffluit, & latior aliquantulum apparet postmodum verò ad pristinam magnitudinem & figuram revertitur, non succedit: quia suffusio nondum matura est, sed adhuc tenuis & cruda. Si verò digito compressa nullam patiatur figuræ mutationem, matura est, & acu decuti potest.

Notandum tamen, istam suffusionis, quam vocant, maturitatem seu concretionem, moderatam esse debere, ut deponi facile possit. Debet enim esse instar pelliculæ; quæ acu circumvolvitur, & ad inferiora oculi deponitur. Si enim crassior & solidior sit, discuti non potest: quod inde dignoscitur, quando gypsi aut grandinis speciem colore præ se fert. Contra verò, quæ mediocrem maturitatem nacta est, colorem cœli, aut maris, ferri, aut plumbi non admodum nigri repræsentare solet.

Suffusionis curatio non solùm ad causam conjunctam, sed etiam antecedentem dirigenda est. Atque ita, primò totum corpus, & præcipuè cerebrum exactè evacuandum est. Mox humor pupillam obstruens discutiendus, aut alio quovis modo amoliendus est.

Quæ indicationes, cùm eædem fermè sint, quæ ad guttæ serenæ curationem fuerunt propositæ, eadem remedia, quæ victus rationem, totius corporis evacuationem, humoris peccantis revulsionem, & capitis atque oculorum roborationem respiciunt, hîc etiam aptari poterunt, ut non opus sit eadem hîc frustra repetere.

Præmissa igitur tota illa curatione, quæ pro gutta serena instituta est, ad ea remedia veniendum est, quæ peculiarem materiæ juxta pupillam contentæ eductionem respiciunt. Et quamvis topica remedia non multum conferre existimentur, juxta Gal. sententiam 2. κατὰ τόπους, qui dicit ea plus promittere, quàm præstare: attamen legitimus eorum usus rejiciendus non est. Et docuit experientia, probatissimorum auctorum fide confirmata, suffusiones incipientes, præmissis universalibus, usu topicorum fuisse dissipatas.

Primò igitur à mitioribus resolventibus incipiendum est, quæ non valdè exsiccent, ne materia suffusionis induretur, & resolutioni inepta evadat. Tum resolventibus emollientia admiscenda sunt, ut prædicta induratio impediatur, & resolutio faciliùs perficiatur. In hunc finem fotus sequens ab initio usurpari poterit.

℞. Fol. rutæ, fœnic. euphras. chelidon. major. ana. M. i. sem. fœnugr. ℥i. flor. chamom. & melilot. ana. P. i. Coquantur in tribus partibus aquæ font. & una vini albi, sub finem additi. Colatura foveantur oculi manè & serò, cùm spongia molli.

Ex eodem decocto suffitus parari poterit, fumum illius excipiendo oculis, undique capite contecto.

In ipso morbi principio, dum fluxio fieri incipit, dumque revellentia remedia usurpantur, utile est fovere oculos simpliciter vino rubro austero, quod astrictione sua fluxionem impedit, parte verò spirituosa discutit ac resolvit.

In processu morbi, fotus ex vino albo, cui crocus metallorum infusus fuerit, utilissimus est.

Non parum etiam utilis est pueri halitus manè oculis exceptus, si prius aliquandiu puer semen fœniculi masticaverit.

Neque minùs conducibile est, oculos lingere per longum tempus, matutinis horis, linguâ pueri aut catelli.

Ad suffitum etiam referri potest panis, cum semine fœniculi contuso subactus, & dum calens è furno extrahitur, per medium sectus: si ejus vapor oculis recipiatur, panem scilicet ita oculis admovendo, ut fixo intuitu in panem oculi vapore illius madescant.

Remedia prædicta matutinis horis præcipuè usurpanda sunt. Noctu verò sequens cataplasma admoveri poterit.

℞. Farinæ fœnugr. ℥. i. aloës ℥. ß. croci ʒ. i. Fiat pulvis subtilissimus, excipiatur vino albo, in quo crocus metallorum infusus fuerit, & fiat cataplasma applicandum calidè hora somni.

Multi laudant sanguinem columbinum, in oculum calidè instillatum. Eo enim calore nativo animalis, perfecta pars valdè corroboratur, & materia excrementitia dissolvitur. Sed quia in illo sanguine calor citò evanescit, multò conducibilis foret pullum columbinum juniorem, & nondum plumis contectum, ac per spinam sectum oculo applicare.

Prædictis remediis, præsertim materiæ conjunctæ dissipatio obtineri potest, si illa separabilis est. Topica enim varia, quæ oculis instillantur, collyria vulgò dicta, exiguæ sunt efficaciæ, & illa sunt de quibus dixit Galenus, ea plus promittere, quàm præstare. Tota enim eorum virtus in cornea tunica ferè absumitur, neque potest ad interiores partes penetrare, nisi ea insigni acrimonia prædita sint, qua dolores in oculis excitantur, & fluxio ad illos magis promovetur; unde non pauci immodico eorum usu, ex leviori affectu, in omnimodam cæcitatem perducti sunt. Quia tamen multæ reperiuntur apud authores collyriorum descriptiones, quibus præstantissimi effectus ab iis tribuuntur, ne hîc aliquid deficere videatur, nos selectissimas nonnullas proponemus, ut unusquisque eorum effectus explorare valeat.

℞. Mellis optimi ℔. ii. rad. fœnic. aristoloch. long. & rotund. ana ℔. i. fol. rutæ, euphras. chelidon. majoris & summit. fœnic. ana M. vi. centaur. min. M. iii. rosar. recent. P. iii. urinæ pueri impuberis ℔. ii. Misceantur omnia simul in vase vitreo, & destillentur in balneo Mariæ. Hæc aqua instilletur oculis frequenter.

Vel parari potest panis ex tota farina cum rutæ chelidon. euphras. betonic. & fœnic. pulveribus, addito melle, qui recenter ex furno extractus, in partesque dissectus, intra vasa duo stannea vel argentea concluditur, inde aqua quædam colligitur, quam guttatim in oculis instillatam mirificè conducere Zechius affirmat. Sequens etiam collyrium ab eodem autore miris effertur laudibus.

℞. Fol. viol. alb. seu leucoij, M. i. sem. raphani hortensis ʒ. i. ammoniaci ʒ. ß. Misceantur, & pulverata macerentur per horas 24. in aquæ fœnic. ℔. i. Deinde bulliant unica ebullitione levi. Posteà colaturæ adde succi fœniculi depurati ℥. i. balsami Peruviani ʒ. ii. Fiat collyrium, quod manè & vesperi instillatum (inquit Zechius) corpore (ut decet) prius evacuato, antiquas oculorum ægritudines ita detergit ac dissipat, ut cataractam, etiam citra ferrum, mirabiliter auferat.

Hollerius aquam describit, quam dicit restituisse visum cæco novem annorum, quæ talis est.

℞. Succi apii, fœnic. verben. chamedr. pimpinellæ, caryophyllatæ, salviæ, chelidon. rutæ, centinod. morsus gallinæ, caryophyllorum, farinæ volatilis, ana ℥. i. piperis crassiusculè triti, nucis moschat. ligni aloës, ana ʒ. iii. Omnia immergantur urinæ pueri incorrupti, & sextæ parti vini malvatici. Bulliant brevi tempore. Tum exprime, percola, & repone in vase vitreo obturato: hora somni singulas guttas singulis oculis instilla.

Succus anagallidis aquaticæ solus in oculos per aliquot dies instillatus curavit aliquando suffusionem incipientem; cui tamen plurimùm adjumenti attulit cauterium suturæ coronali inustum.

Non minoris sunt efficaciæ succi chelidoniæ & calcitrapæ simul mixti.

Quercetanus in Pharmacopœa aquam ex infusione croci metallorum paratum valdè commendat, quæ in hunc modum componitur.

℞. Aquar. chelidon. maj. ℥. v. croci metallor. ʒ. i. Infundantur simul. Et hujus aquæ tepidæ guttas tres vel quatuor infunde intra oculos ter aut quater in die per longum tempus. Hanc aquam se expertum esse dicit Fonseca visionem restituisse cuidam, qui eam offuscatam habebat per plures menses. Habet autem hoc egregii,

gii, ut sine morsu validissimè abstergat, quod vix in alio medicamento reperitur.

Idem Fonseca aquam sequentem tanquam mirabilem prædicat.

℞. Plures hirundines. Contundantur integræ cum suis pennis in mortario, illarum cuilibet libræ adde medulæ panis ℥. iv. vini albi maturi ℔. iv. Infundantur per sex dies & destillentur per balneum usque ad siccitatem. Deinde expone illam aquam in vase vitreo ad solem per dies viginti, & instilla in oculos manè & serò.

Ex floribus rorismarini liquor elicitur, nebulis discutiendis admodum idoneus, qui in hunc modum paratur.

℞. Flor. rorismar. q. s. Impleatur ampulla vitrea, quæ probè obturetur, & soli meridiano exponatur ad parietem. Inde liquescit oleosus quidam humor, quo oculi pennâ illinantur.

Auctores fella animalium commendant, quod potentissimè abstergant & discutiant. Sed acrimonia suâ dolorem excitant, & ideò rarò in usum revocantur.

Forestus *obs.* 53. *lib.* 11. pisciculum quendam patriæ suæ familiarem commendat, ex cujus jecore succus quidam elicitur, quo suffusiones quasi momento & miraculo curari testatur; ejus historiam & utendi modum vide loco citato. Guillelmus Lozellus se plures curasse refert nullâ lucis usurâ fruentes, aqua sequenti, post universalia remedia usurpata.

℞. Hepatis hirci sani & recentis ℔. ij. calami aromat. & mellis, ana ℥. ß. succi rutæ ʒ. iij. Aquæ chelidoniæ, verbenæ, fœniculi, euphrasiæ, ana ℥. iv. piperis longi, nucis mosch. caryophyll. ana ʒ. ij. croci ℈. j. flor. rorismarini aliquantulum contritor. M. ß. sarcocolæ, aloës hepaticæ, ana ʒ. iij. fellis avium rapacium, vel caponum, aut perdicum ℥. j. Incidenda incidantur, terenda terantur, deinde omnia simul misceantur, addendo sacchari albiss. ℥. ij. mellis rof. ʒ. vj. ponantur in alembico vitreo. Destillentur in B. M. igne lento. Hæc aqua servetur in vase vitreo bene obturato, tanquam pretiosa, in oculum laborantem instilletur bis aut ter in die.

Zacutus Lusitanus aquam sequentem maximè commendat his verbis. *Ophthalmiæ diuturnæ, noctisque oculorum affectionibus, quæ ex nimia humiditate crassisque humoribus, & caliginosis scaturiunt, ut densitati, albugini, ungui, & suffusioni. Et hanc aquam principatum obtinere diutino experimento compertum habeo, si corpore exquisitè vacuato, noctu solùm tribus horis post pastum juxta oculum sex guttas ejus instilles, actu frigidas. Post duas horas tanquam è fonte perenni, manabunt ichores in copia multa.*

℞. Aloës ʒ. iij. rutæ fœniculi betonicæ, ana M. ij. verbenæ, tormentillæ. ana M. j. sarcocollæ ʒ. iij. spumæ nitri ʒ. ij. ß. sacchari candi ℥. iij. syrupi rosac. ℥. iv. urinæ pueri, impuberis ℔. ß. stercoris lacerti ʒ. iij. marrubii M. iij. euphrasiæ M. j. ß. zinzib. spicæ nardi piperis longi caryophyll. tuthiæ, ana ʒ. ii. balsami ʒ. iij. mellis rosati ℥. j. viridis æris ʒ. j. licii. ℈. ij. fol. raphani M. j. Pulveranda pulverentur, misceantur omnia & infundantur in vino albo generoso, in vase distillatorio, additâ quartâ parte mellis optimi, decem dierum spatio, dummodo quotidiè agitentur, & deinde destillentur, & aqua, quæ exierit, reservetur.

Idem Zacutus sequens unguentum maximè commendat his verbis. *Ad siccandas humiditates, ad oculos à capite confluentes, simulque valentissimè per canthos expurgandas, unguentum fit magistrale nulli secundum, aplicitum post totius corporis, capitis, & oculorum vacuationem universalem. Et bis in die, manè & noctu, tribus horis post cœnam, palpebræ superiores leviter illinantur. Post horam humoris serosi rivuli per angulum præsertim majorem effluunt ubertim.*

℞. Ol. rosac. ℥. iij. aquæ rosf. ℥. ix. camphoræ ʒ. j. tuthiæ ℈. j. mellis ℥. ij. fellis hirci ℥. ß. farinæ lupinorum ʒ. ß. aloës socotrinæ ʒ. j. sacchari candi. ʒ. ß. succi marrubii, fœniculi, rutæ, ana ℥. ß. myrrhæ ℈. j. ammoniaci ʒ. ß. sarcocollæ ʒ. j. ß. Pulverata pulveranda misce, & lento igne coque modicè, & cum pinguedine hircina & arietina, & momento ceræ, fiat secundum artem unguentum.

Denique, reliquis remediis non conferentibus morbo propemodum ad desperationem verso, ad experimentum reduci meretur inunctio ex hydrargyro, quam à se excogitatam ait Fonseca, non tamen in usum revocatam. *Consultatione* enim 19. *lib.* 1. sic loquitur: *Aliquando cogitavi inunctionem argenti vivi, ea ratione, qua adhibetur in morbo Gallico, magna efficacia posse extirpare cataractas incipientes & increscentes, quod visum est in ophthalmiis gallicis, ubi humorum residua visionem impediunt; sed etiam in non gallicis. Isto remedio caput ita expurgari poterit, ut dissolvantur vestigia cataractæ, & aliquando experiri decrevi.* Huic suæ cogitationi maximè applausisset Fonseca, si Schenckii observationem 309. *lib.* 1. vidisset quæ ex Alexandri Trajani Petronii *lib.* 5. *de morbo Gallico c.* 1. desumpta est. *Quidam*, inquit, *qui antequam morbo Gallico afficeretur, altero oculo cæcus erat, suffusione densissima (vulgus cataractam vocat) oculum occupante, hydrargyri inunctione & à morbo Gallico, & à suffusione, quod maximè mirum est, evasit. Neque à ratione alienum est, inunctione illa cataractas posse dissolvi, cùm frequens experientia doceat, præduros tumores ex pituita crassa & concreta genitos, illitu hydrargyri potenter dissolvi.*

Cùm nullis medicamentis dissolvi potest cataracta, ultimum remedium est Chirurgica operatio, qua acu in oculum immissa, materia pituitosa suffusionem efficiens, condensata, & in pelliculam conversa, ad inferiores oculi partes decutitur, & apertâ veluti fenestrâ visus recuperatur. Quæ operatio aliquando succedit feliciter, pluries verò infeliciter, ita ut ex ea non pauci visum in perpetuum amiserint. Quando tamen res eò devenit, ut nulla alia supersit visionis recuperandæ spes, satius est, juxta Celsi sententiam priùs laudatam, anceps experiri remedium, quàm nullum. Hæc autem operatio propter incertum eventum à Chirurgis ordinariis non solet exerceri, sed ab Operatoribus vulgo dictis, qui per varias urbes vagantes, frequentiùs sese in operationibus exercent: atque ita operandi tempus & modus illis prorsus committuntur. Quia tamen à medico ignorari non debent, apud Practicos non paucos exactè descripta inveniri poterunt.

Curata suffusione, sive resolventibus medicamentis, sive operatione Chirurgica, prophylaxi per longum tempus incumbendum est, quia recidivæ maximum est periculum: oculi enim, ex longo affectu debilitati, admodum dispositi sunt ad fluxiones è cerebro denuò excipiendas. Idcircò purgationibus usualibus incumbendum est, fonticuli ad fluxionis aversionem continuò gestandi, & oculos roborantia frequenter usurpanda, qualia in guttæ serenæ curatione proposita sunt. Quibus addi potest ablutio oculorum, quæ singulis diebus manè usurpanda est in hunc modum. Ab exitu lecti masticetur semen fœniculi aliquandiu, deinde os vino repleatur, eoque vino tantillum in ore calefacto, abluantur oculi, donec acrimoniâ suâ eos vellicet, & dolorem aliquem inferat, qui cessante ablutione statim etiam cessare consuevit.

Præterea visus conservationi plurimum conferunt specilla, quæ objecta, prout naturaliter se habent, nempe neque majora neque minora repræsentant. Nec non utile est per vices specillis viridibus aut cæruleis visum recreare.

Ac denique ea omnia vitanda, quæ visui nocent, & usurpanda, quæ ipsi conferunt, prout in victus ratione pro guttæ serenæ curatione instituta, annotata sunt.

CAPUT V.

De Dilatatione pupillæ.

UVea tunica, ex Galeno 1. *de symptomatum causis, capite* 2. variis morbis obnoxia est, ac præcipuè ruptionem, distorsionem, dilatationem, & constrictionem pati consuevit.

Ruptio fieri potest, tum à causa externa, ut percussione & contusione: tum ab interna, humore scilicet copioso tunicam uveam distendente & rumpente. Cùm autem ea arte reparabilis non sit, medicam tractationem non postulat.

Distorsio uveæ tunicæ non potest contingere nisi à prima

prima conformatione, cùm illa corneæ tunicæ undique adhæreat. Ideo Galenus ipse, *loco citato*, nudam illius enumerationem facit, inter differentias symptomatum uveæ tunicæ: in ea autem explicanda non immoratur, quia nullius est usus in praxi medica. Nos etiam prioribus duabus differentiis prætermissis, dilatationis & constrictionis pupillæ explicationi tantùm incumbemus.

Dilatatio igitur pupillæ, quæ est uveæ tunicæ foramen, per quod species objectorum oculum ingrediuntur, Mydriasis Græcis appellata, visionem lædit, quòd lumen nimiâ copiâ oculum ingrediatur: unde fit, ut ea laborantes in obscuriori loco magis videant, quàm in lucidiori. Quod ostendunt naturales & ordinariæ pupillæ mutationes, quæ in locis splendidis & obscuris contingunt. Dum enim visio fit in loco splendidiori & multum illuminato pupilla constringitur, ut minori copia lumen oculum ingrediatur & ne majori copia visionem lædat, spiritus dissipando ac disgregando. Et hinc fit, ut qui è loco valde lucido obscuriorem ingrediuntur, primo ingressu nihil ferè videant: quandoquidem pupilla constricta in loco lucido, non satis luminis recipit ad visionem integrè perficiendam. Posteà verò cùm aliquandiu in loco obscuro morati fuerint, pupilla sensim dilatatur, ut majorem luminis copiam recipiat, quæque primo ingressu non videbantur, clarè percipiantur. Contrà verò, qui à loco obscuro in valde lucidum transeunt, lumen ferre non possunt ab initio, & eorum oculi graviter perstringuntur. Quia cùm pupilla magis dilatata fuerit in loco obscuro, ut sufficiens luminis copia oculum ingrediatur, si hoc modo dilatata, subitò magno lumini objiciatur, nimiaque copia lumen oculum ingrediatur, eum perstringit, ac visionem turbat. Unde patet, lumen visioni necessarium, copia mediocri oculos ingredi debere, & ad illius receptionem, pupillæ latitudinem moderatam esse necessariam.

Fit autem dilatatio pupillæ præternaturalis, vel à primo ortu, quæ immedicabilis est; vel post ortum à causis præternaturalibus & adventitiis, quæ vel internæ sunt, vel externæ.

Internarum proxima est & immediata, tensio uveæ tunicæ: illa autem tensio vel à siccitate fit, vel à repletione.

Siccitas uveam tendit, & foramen pupillæ amplius efficit, quemadmodum coria perforata cùm exsiccantur, patentiora foramina efficiunt. Fit autem sicca illa intemperies à vigiliis diuturnis, febribus, aliisque causis exsiccantibus.

Repletio uveæ tunicæ, dum eam omni ex parte distendit, ampliorem pupillam efficit, eàque producitur vel à flatibus & vaporibus in oculum transmissis, vel ab humoribus in eundem confluxis; vel ab aqueo humore suprà modum aucto, vel denique à tunicæ ipsius uveæ tumore. His causis addere possumus convulsionem uveæ tunicæ, quæ in paroxysmis epilepticis præcipuè apparet. Cum enim tunc omnes partes nervosæ & membranosæ distendantur; uvea etiam tunica suam distensionem patitur. Et hæc præcipuè ac manifestè apparet in puerorum convulsionibus epilepticis, in quibus tanta fit pupillæ dilatatio, ut totam ferè iridem occupet, & illius ratione visio prorsus aboleatur.

Causæ externæ sunt percussio vel casus ab alto, vel spiritus retentio ut in parturientibus & tibicinibus. Percussio & casus fluxionem ad oculos promovent, unde distensio pupillæ. Spiritus retentio, flatus & humores ad oculos impellit, à quibus distensio producitur.

Diagnosis hujus affectus difficilis non est. Siquidem pupillæ dilatatio oculis est conspicua, præsertim si ante morbosam constitutionem pupillæ amplitudo naturalis Medico innotuerit: tum etiam si cum latitudine, pupillæ mediocritatem excedente visionis læsio adsuerit.

Præterea naturalis amplitudo pupillæ dignoscitur ex eo quòd clausò uno oculo, alterius pupilla magis dilatetur: quod non fit in dilatatione morbosa, quia tunica uvea à causa præternaturali distensa amplius distendi nequit.

Si denique dilatatio pupillæ in uno tantum oculo appareat; & præternaturalis est, & unicum tantum oculum affici significat.

Quod ad prognosim spectat pupillæ dilatatio ab ortu contracta incurabilis est: quæ verò post ortum accidit, difficile curatur, maximè verò quæ à siccitate producitur. Quæ verò ab aliis causis fit, si adhuc recens fuerit, curabilis est, cùm affectus oculorum recentes, juxta Gal. doctrinam, curationem recipiant; inveterati verò nunquam, aut saltem difficillimè tollantur.

Curatio pro varietate causarum varianda est. Si à siccitate fiat, cùm vix illud valeat contingere à causa interna, quin totum etiam corpus eadem intemperie afficiatur; ideo remediis atque alimentis humectantibus & analepticis totum corpus reficiendum est, qualia in febre hectica usurpari consueverunt. Peculiariter verò corpus humectandum est balneo aquæ tepidæ, & lactis recenter mulcti, quod etiam in oculos frequenter instillabitur, præsertim muliebre.

Si fiat ab humore oculum replente, cùm ille à capite defluat, etiam caput & totum corpus erit vacuandum, mox humor oculis impactus discutiendus. Quæ quidem, cùm sufficienter perfici valeant remediis pro suffusionis curatione propositis, ea hîc frustrà repetenda non sunt, sed in curatione prædicta desumenda.

Quæ etiam ea remedia suppeditabit, quæ humori in oculo contento discutiendo ac dissipando idonea sunt. Iis tamen succedere possunt quædam adstringentia, quæ pupillam nimis dilatatam angustiorem efficiant. In hunc finem collyrium sequens usurpari poterit.

℞. Rosar. rub. siccar. ℈. ij. croci, spicæ nardi, corticis thuris, an. ℈. ß. tuthiæ præparatæ, spodii, acaciæ, ana ℈. j. In pulverem redacta includatur panno lineo raro, & fiat nodulus, qui infundatur in aquæ rosar. ℥. iij. & illa aqua instilletur in oculum frequenter, toties nodulum exprimendo, quoties aqua usurpabitur.

Si fiat à flatibus, post universales evacuationes, ea medicamenta erunt usurpanda, quæ flatus discutiunt in toto corpore & ipsis oculis. Atque ita illi foveri poterunt decocto fœniculi, rutæ, anethi, rosar. rub. myrtillorum, facto in aqua pediculi rosarum, cum quarta parte vini albi.

Si denique à percussione fiat, pro contusionis magnitudine varianda curatio est; & si adsit inflammatio, instar ophthalmiæ curanda est. Si verò inflammatio non sit, admovebitur in principio cataplasma ex farina fabarum, foliis plantaginis, & rosis rubris, cum aqua rosarum paratum. Posteà verò sanguis columbinus ex pennis expressus frequenter instillabitur, qui in omnibus oculorum vulneribus ac contusionibus excellens est remedium.

CAPUT VI.

De Pupillæ angustia.

Pupillæ angustia visui etiam officit, quemadmodum dilatatio, ut dictum est capite superiori, quandoquidem moderata pupillæ amplitudo necessaria est ad species visibiles perfectè recipiendas. Sic quando in statu naturali, oculo in loco splendidiori posito, pupilla constringitur, ne lumen nimium recipiat, si subito in obscuriorem locum transferatur, res in eo contentæ primo ingressu vix aut parum videntur, propter dictam angustiam. Posteà verò quando pupilla dilatata est, omnia ritè percipiuntur. Igitur in loco mediocri lumine affecto, pupillæ latitudo mediocris esse debet, ut mediocre lumen recipiat, ad visionem rectè efficiendam. Si verò pupilla debito angustior fit, sufficiens lumen non recipit. Ideò in iis qui hoc vitio laborant, visio imminuta est. Illi tamen in loco valde lucido rectè visionem exercent, quia sufficiens lumen tunc temporis per angustum foramen ingreditur, nisi alii oculorum morbi cùm hoc affectu conjungantur.

Fit autem pupillæ angustia, vel ab ortu & prima formatione, & tunc parum nocet. Si enim eâ affecti minùs videant in loco obscuro, aut mediocriter lucido, quam mediocri pupillæ latitudine præditi: in loco tamen lucido meliùs & perspicaciùs vident. Unde dixit Gal. *de sympt. causis*, *cap.* 2. eos, qui à nativitate pupillam angustam habent, acutiùs videre.

Vel fit anguſtia pupillæ à cauſis præternaturalibus, nempè nimia humiditate, ſiccitate, defectu humoris aquei, & ſpirituum inopiâ.

Ab humiditate fit anguſtia pupillæ, quando ab eadem tunica uvea relaxatur, & relaxata foramen anguſtius efficit. Licèt enim ab eadem humiditate fiat pupillæ dilatatio; non tamen contrarii effectus ab eadem cauſa fiunt: quia ut cauſa eadem dici poſſit, debet eodem modo ſe habere ad ſuum effectum. At non eodem modo ſe habet humiditas, quando facit dilatationem. Eam efficit ſiquidem replendo & diſtendendo membranam; anguſtiam verò efficit relaxando. Diſtendit, quando in illius capacitate continetur: relaxat, quando ſubſtantia illius imbibitur.

De ſiccitate eadem eſt difficultas, quandoquidem illa inter cauſas dilatationis pupillæ recenſita eſt. Hæc autem eſt differentia. Quando uvea tunica exſiccatur, humoribus in debita quantitate permanentibus tunc facit pupillæ dilatationem quandoquidem tenſionem ſuam, quam antea habebat, non amittit, quemadmodum (ut ſuperiori capite dictum eſt) coria tenſa, quæ exſiccantur, foramina ſua ampliora reddunt. Si verò uvea tunica, dum exſiccatur, corrugetur & concidat, tenſionemque priorem amittat, propter defectum & imminutionem humorum oculi; tunc pupillæ foramen anguſtius efficitur.

Et ſic conſtrictio pupillæ à ſiccitate eadem fermè erit, quæ à defectu humoris aquei contingit; quamvis etiam poſſit fieri ſine exſiccatione, dum humore aqueo effuſo tunica uvea concidit.

Denique ex ſpirituum defectu vel paucitate fit anguſtia pupillæ, quando propter obſtructionem nervi optici, aut aliam cauſam, ſpiritus viſivus non poteſt confluere ad oculum qui eo repletus, tunicarum ſuarum tenſionem conſervat, eoque deficiente, illæ laxantur & concidunt, unde pupillæ conſtrictio evenire ſolet. Hoc apparet in valdè ſenibus, in quibus pupilla anguſtior efficitur propter ſpirituum defectum.

Hic affectus ex ſe facilè dignoſcitur, & ſenſui patet. Si enim unus tantùm oculus afficiatur, alterius comparatione anguſtia pupillæ dignoſcitur. Si verò uterque oculus laboret, aliorum hominum rectè ſe habentium oculus inſpiciendo, laborantis pupillæ anguſtiores comperiuntur.

Quod ad prognoſin ſpectat, pupillæ anguſtia, quæ ab humoris aquei jactura procedit, incurabilis eſt: quandoquidem ille ſemel effuſus regenerari nequit, præcipuè in grandioribus. In pueris tamen aliquando per vulnus effuſus humor aqueus reparatus atque regeneratus eſt. A ſiccitate etiam producta pupillæ conſtrictio, vix aut difficillimè ſaltem curari poteſt. Illa verò quæ ab humiditate fit in ſuo principio adhuc recens, facilè curari poteſt, inveterata verò difficillimè.

Curatio hujus affectus à præcedente non variat, quandoquidem ab iiſdem cauſis producitur, nimirum ſiccitate vel humiditate: quæ intemperies, quamvis contrarios effectus pariant, modo ante explicato, iiſdem tamen remediis auferendæ ſunt.

CAPUT VII.

De Albugine, ſeu macula, & aliis corneæ coloribus mutatis.

Naturalis corneæ conſtitutio evertitur, quando perſpicuitatem ſuam amittit, vel colore alieno inficitur.

Perſpicuitatem ſuam amittit, quando craſſior evadit. Craſſeſcit autem cornea tunica vel per exſiccationem, ut in ſenibus, quæ affectio irreparabilis eſt; vel ab humoribus craſſis in eam impactis, quod contingit frequenter in ophthalmia, quando vel à nimio reſolventium medicamentorum uſu tenuiores humoris partes diſcutiuntur, craſſæ verò remanent; vel cùm importuno refrigerantium uſu humores incraſſantur Et non ſolùm craſſior evadit cornea tunica, in ea parte, cui humor ille impactus eſt, ſed etiam album colorem contrahit, unde Leucoma, ſeu Albugo nominatur. Fit enim talis affectus à cicatrice ex ulcere relicta, in qua cornea denſior redditur, & diaphaneitatem ſuam amittit.

Variæ ſunt illius differentiæ, prout alia magis, alia minus craſſa eſt. Alia corneæ ſuperficiem tantùm occupat, alia in profundo conſiſtit, in totam corneam penetrat; alia major eſt, & totam pupillam obſidet, vel maximam illius partem; alia minor, & exiguum pupillæ ſpatium comprehendit; tuncque propriè macula nominatur.

Colore etiam alieno inficitur cornea, quando ſanguis in eam effunditur, qui affectus Sugillatio nominatur, & tunc omnia objecta rubra apparent: vel quando bilis ſeſe in eam inſinuat, quod in ictericis contingit, & tunc objecta flava apparere ſolent, juxta Galeni doctrinam. Quod tamen intelligendum eſt de magna bilis effuſione in corneam. Si enim leviter tantum tincta fuerit cornea, quod plerumque contingit; (major enim bilis receptio in tunica adnata fit quàm in cornea;) tunc objecta colore flavo minimè infecta, ſed prout naturaliter ſe habent conſpiciuntur.

Hi affectus peculiari non indigent diagnoſi, quia ſenſibus conſpicui ſunt. Speciatim verò albugo, quæ craſſior eſt, magis albicat, & magis viſum offendit. Sic etiam quæ magis ſuperficiaria eſt, magis albicat: quæ autem profundior, ad nigredinem declinat, utpote uveæ tunicæ propior. Quæ cum nigra ſit, aliquid ſui coloris illi communicat. Cauſæ eam producentes ex iis, quæ præceſſerunt, facilè dignoſcuntur: ſi nempe ophthalmia, vulnus aut ulcus præceſſerit.

Quod ad prognoſin ſpectat, albugo, quæ à pituita fit, humoreve craſſo ex ophthamia relicto, ſatis facilè curatur, præſertim ſi inveterata non ſit. Quæ verò a cicatrice relicta, difficillimè quandoquidem in parte exquiſito ſenſu donata, remedia acriora, exercendæ cicatrici, idonea, vix tolerari poſſunt.

Curatio albuginis, ab humore pituitoſo in corneâ concreto productæ emollientibus, attenuantibus, & diſcutientibus remediis perficitur, præmiſſis tamen univerſalibus, quæ cauſæ antecedentis ſublationem reſpiciunt, & novum humorum influxum ad oculos perhibent, qui facilè proritari poſſet à topicis remediis, præcipuè iis quæ acrimonia quadam, aut calefaciendi vi prædita ſunt, niſi illius materia prius ſubmoveretur.

Itaque primùm univerſales evacuationes uſurpandæ ſunt, tum etiam pervulſiones & derivationes, quæ in cura ſuffuſionis & guttæ ſerenæ traditæ ſunt.

Poſtmodum verò, ad materiam concretam emolliendam, fotus admovendus eſt, cum ſpongiis mollioribus, ex decocto fœnugræci, meliloti, chelidoniæ, & fœniculi paratus.

Vel ejuſdem decocti vapor oculis excipiatur, & in hunc finem ſequens etiam decoctum parari poterit.

♃. Rad. alth. ℥. i. fol. malvæ, euphraſ. chelid. maj. ana. M. i. ſemin. lini & fœnugr. ana ʒ. iij. flor. melilot. P. i. Fiat decoctio in aqua fontis, cujus vapor recipiatur in oculum manè & ſerò.

Mox diſcutientia remedia uſurpanda ſunt, qualia in ſuffuſionis curatione deſcripta fuerunt. Illa enim hîc etiam plurimùm conferre poterunt, atque ita collyria attenuantia, & humorem oculo impactum reſolventia inde erunt deſumenda, præcipuè ea, quæ ex melle cum oxydorcicis remediis deſtillato componuntur. Aqua enim mellis deſtillata, etiam ſola uſurpata, multum præſtat ad omnes oculorum maculas extergendas, ſi illius uſus diu continuetur.

Ad idem præſtat ſaccharum candidum, in aquâ euphraſiæ, chelidoniæ, aut fœniculi diſſolutum.

Tum etiam valde confert, ſi oculus lingua pueri vel puellæ quæ fœniculum maſticaverit, frequenter lambatur.

Amatus Luſitanus nubeculas craſſas, in puella duodecim annos nata, ſe curaſſe refert, poſt decocti ſalſæ parillæ exhibitionem per viginti dies, ſequenti collyrio.

♃. Mellis in ipſo favo ℔. ij. ſummitatem fœniculi, flor. ſambuci, euphraſ. ana P. ij. ſacchari candi ℥. iv. Deſtillentur in B. M. & aqua inſtilletur in oculos.

Semen hormini oculo impoſitum hora ſomni, purgat oculum

oculum à ſordibus, eumque abſtergit, ſicque albuginis curationi conducit.

Potenter etiam albuginem diſcutit ſuccus fœniculi recenter extractus, cui balſami Peruviani gutta una admiſta ſit.

Idem præſtat oleum ex linteis combuſtis, cum ſaliva pueri mixtum, & penna illitum. Elicitur hoc oleum, lintea accendendo, & inter duas patinas ſuffocando: materia refrigerata, guttæ illius olei patinæ adhærentes inveniuntur.

Albugo verò ſeu macula à cicatrice producta, curatur iis remediis, quæ cicatricem emollire, attenuare, ac diſſolvere poſſunt. Cum autem ea quæ cicatricem conterunt, acrimonia non careant; majori cura univerſales evacuationes ac revulſiones præmittendæ ſunt, ut fluxio humorum attrahatur ad partem. Illis igitur, ut ſupra dictum eſt, uſurpatis; primùm fotus emollientes, aut ſuffumigia adhibere convenit, quæ ſuprà propoſita ſunt. Deinde abſtergentia & diſcutientia remedia admovenda ſunt: Primò leniora, qualia ſunt ſuprà propoſita, præſertim aqua mellis compoſita. Poſtea verò ad fortiora veniendum eſt, qualia ſunt fella piſcium, ut uranoſcopi, paſtinacæ, lucii; tum etiam aliorum animalium, ut perdicis, galli, anſeris, bovis, & aliorum. Eodem modo uſurpari poterunt ſucci chelidon. maj. centaur. minor. anagallidis, & ſimilium, quæ melli permiſcenda ſunt, tùm quòd mel abſtergendi & diſcutiendi vi prædit um ſit; tum quia liquores in oculum infuſi, diffluunt ad canthos, nec in pupilla morantur, in qua eorum actio deſideratur, ſed cum melle inſpiſſato facilè pupillæ adhærent. Si tamen eorum mordacitas tolerari nequeat, dicti ſucci aut fella inſpirari poterunt mucilagine gummi tragacanthi, pſyllii, aut cydoniorum, extractâ cum aqua fœniculi, euphraſ. aut aliâ ophthalmicâ. Formula collyrii ex ſuccis talis eſſe poterit.

℞. Succi fœniculi, chelidon. & anagallidis, ana ʒ. iij. ſucci centaur. min. ℥. ſ. mellis albi. ʒ. i. M. inſtar linimenti. Si cum albugine adſit oculorum rubor, utile erit collyrium ex vino albo, ſale, & tritico paratum, in ophthalmia deſcriptum. Vel ſequens.

℞. Aloës & agarici, ana ℈. i. Pulverentur, & includantur nodulo, qui maceretur in aqua euphraſiæ vel fœniculi, & confricentur oculi manè & ſerò. Aloë abſtergit, roborat & fluxionem ſiſtit, agaricus potenter abſtergit.

Sugillatio, ſeu color oculi rubeus, ex ſanguine in eum effuſo productus, ſi recens adhuc fuerit, optimè curatur ſanguine columbino in eum inſtillato. In illius verò defectu lac muliebre inſtillari poterit cum pauco thure & croco: vel ovi vitellus cum vino admovebitur, quod remedium à Gal. laudatur 4. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 8. Si verò contumax fuerit affectus, fovendus erit oculus decocto fœnugr. althææ, fœniculi, rutæ, chelidon. vel illius decocti fumus oculo excipiendus eſt. Ac denique ea omnia, quæ pro ſuffuſione deſcripta ſunt, ad hujus affectus curationem poterunt eſſe idonea. Speciatim verò, in malo inveterato, quando rubor ad nigredinem declinat, à Gal. commendatur hyſſopi coma trita, linteo incluſa, in aquam ferventem demerſa, & oculo admota. Et docet experientia, hoc remedium tantæ eſſe efficaciæ, ut cruor ſenſibiliter attrahatur, & linteo adhæreat.

Ac denique color flavus ictericorum, qui in oculis maximè apparet, curato morbo, ſponte diſcutitur. Si tamen illius diſſipationem accelerare lubeat, ſuffitu aceti, oculis excepto, id præſtari poterit.

CAPUT VIII.

De Ophthalmia.

Tunica adnata ita corneæ conjuncta eſt, ut quamplurimi affectus utramque tunicam occupent. Sicque oculorum inflammatio, licet tunicæ adnatæ propria ſit, ad corneam tamen non rarò extenditur, in eaque varios affectus producit, ulcera nimirum, hypopyon, albuginem, & alia. Sic etiam puſtulæ aliique tumores, vulnera & ulcera, utrique tunicæ communia ſunt. Ita ut omnes harum tunicarum affectus ſeorſim tractari nequeant. Ideò nos adnatæ tunicæ affectus aggredi cogimur priuſquam corneæ morbos ulteriùs perſequamur.

Ab Ophthalmia igitur incipientes dicimus, illam, quæ ut verbum ſonat, nihil aliud eſt, quàm oculi inflammatio, ab omnibus authoribus pro tunicæ adnatæ ſeu conjunctivæ inflammatione uſurpari. Lippitudo à Latinis poſt Cornelium Celſum nominatur.

Hæc autem inflammatio prout major vel minor eſt, triplicem differentiam ſortita eſt. Prima, τάραξις Græcè, Latinis conturbatio dicitur, quæ juxta Pauli ſententiam, à cauſa extrinſeca oritur, nempè ſole, fumo pulvere, oleo, & ſimilibus. Sed nihil impedit fieri etiam à cauſa interna, vitio ſcilicet ventriculi, poſt vini potationem, vel alios errores; eſtque levis inflammatio, ſeu phlogoſis, cum exiguo rubore & dolore miti, quæ tamen in veram ophthalmiam non rarò degenerat, & eſt illius principium.

Vera autem ophthalmia à cauſa externa perpetuò producitur, eſtque vera inflammatio cum tumore, rubore, & dolore, Lippitudo à Celſo nominatur, quia in ea craſſum excrementum, quod lippa vocatur, oculis adhæret.

Tertia χήμωσις Græcè, Latinè etiam chemoſis appellata eſt, quando inflammatio ita ingraveſcit, ut magna ſit cum dolore vehementi, & utraque palpebra inverſa ſit, ut vix ab eis oculi contegantur, & album oculi ſublimius evaſerit, rubrumque magna ex parte itidem occupet. In pueris oculos prominentes habentibus, ſæpiùs contingit, fitque à magna plethora & pituitoſis humoribus.

Alia deſumitur differentia ophthalmiæ ex Hippocr. *Aph.* 14. *ſect.* 3. qua nimirum ophthalmia dividitur in humidam, & ſiccam. Humida illa eſt, quæ jam fuit propoſita, & lacrymarum effuſionem ſecum habet conjunctam. Sicca verò, quæ ex eodem Hipp. ξηροφθαλμία nominatur, & in ſicciori æſtate & autumno contingit. Fit à bile aut melancholia exaſſata, cujus pars humida & aquoſa abſumpta eſt, ideò nullas humiditates, aut lacrymas emittit. Alias etiam patitur ſubdiviſiones ab adjunctis. Si enim fit cum pruritu, ψωροφθαλμία dicitur: ſi cum duritie palpebræ, σκληροφθαλμία nominatur.

Alia etiam deſumi poteſt differentia ophthalmiæ ex Gal. 1. *de diff. febr. cap.* 11. ubi quandam dicit ophthalmiam eſſe periodicam, quæ ſcilicet per intervalla repetit in iis, qui illi valdè obnoxii ſunt, & qui caput habent calidum & humidum, oculoſque debiles, fluxioni recipiendæ idoneos. In iis autem poſtquam frequenter per multos annos ophthalmia affecti ſunt, oculi tandem contabeſcunt, & viſus prorſus amittitur, unde tabida ophthalmia nominatur; vel potiùs ophthalmia in oculi tabem degenerat.

Alia denique deſumitur differentia à cauſa proxima & immediata, quæ eſt fluxio, vel congeſtio. Per fluxionem ut plurimùm fieri ſolet ophthalmia: Aliquando tamen per congeſtionem generatur, ſi nimirum aliqua intemperies ſeu imbecillitas conjunctivæ acciderit, ex qua ὁμοίωσις in parte rectè non exercetur, ſed multa excrementa in ea congeruntur, à quibus pars ſeſe eximere ſufficienter non poteſt, unde inflammatio ſuccedit.

Cauſa ophthalmiæ conjuncta eſt ſanguis bilioſus, pituitoſus, aut melancholicus, in oculos defluens, vel in iis per congeſtionem cumulatus.

Fluxionis cauſæ ſunt multiplices, tum externæ, tum internæ, etiam vulgò notiſſimæ.

Congeſtionis verò cauſæ ſunt illæ omnes, quæ oculos intemperie aut imbecillitate afficiunt; ita ut, quæ à ſola fluxione initium duxerat, ſucceſſu temporis partem debilitans, illius coactionem vitiet, & ophthalmia partim à fluxione, partim à congeſtione fiat, quod in chronica ophthalmia plerumque ſolet contingere.

Cùm autem ophthalmia per vim fluxionis generatur, à capite ut plurimùm fluxionem eam derivari certum eſt, & omnes propemodum authores hanc unicam fluxionis originem agnoſcunt. Verùm docet experientia, contumaces ophthalmias ab hepate non rarò exoriri;

& humoribus ab eo in oculos confluentibus; ita ut tunc temporis cauteria occipitio admota, morbum foveant, quæ alioqui fluxioni à capite oriundæ maximè conducunt: tunc enim humorum motum ad partes superiores magis promovent. Et vidimus sæpè veteres ophthalmias, nullisque cedentes remediis, clauso fonticulo, qui diu in occipitio gestatus fuerat, brevi & sponte desiisse, cessante nimirum humorum motu à partibus inferioribus ad superiores, qui à cauterio continuò fovebatur, naturâ humores amandante ad illum emissarium, quorum portio ad oculos, tanquam partes vicinas, & à longo affectu debilitatas ferebatur.

Quæ à capite fit fluxio, vel à partibus interioribus ad oculos defertur, per venas scilicet quæ sub cranio existunt, vel per partes externas, quod frequentius est, per venas scilicet & arterias, quæ à pericranio per se frontem, & tempora ad conjunctivam deferuntur.

Diagnosis ophthalmiæ facillima est, quandoquidem sanguis in conjunctivam effusus, oculis objicitur. Et si rubor sine tumore appareat, atque ab externa causa genitus fuerit ταραξις seu conturbatio dicetur. Si verò præter ruborem, tumor & calor cum lachrymis adfuerunt, vera erit ophthalmia. Ac tandem, si adeò ingravescat, ut nigrum oculi occupet, & palpebræ invertantur, χήμωσις erit appellanda.

Signa causarum indè repetenda erunt, quod si fiat à plethora & sanguine propriè dicto, non solùm in adnata tunica, sed etiam in tota facie rubor apparebit: tum etiam venarum latitudo, sensuum gravitas, & totius corporis tumor erit.

Si à sanguine bilioso oriatur; aderit lachrymarum acrimonia, ut non solùm oculorum anguli, sed etiam genæ ipsæ erodantur: dolor aderit pungitivus & intolerabilis; tumor parvus cum rubore ad citrinitatem vergente: exercitationes immodicæ, insolatus, ira, & acrium esus præcesserunt: temperamentum erit biliosum, ætas florens, & tempus æstivum.

Si fiat à pituita, aderit dolor gravans, calor exiguus, non intensa rubedo, dolor parvus, lachrymæ non acutæ sed cum multa lippitudine & viscositate.

Si fiat à melancholia, tumor erit exiguus, rubor ad fuscum vergens, lachrymæ paucæ, pauca viscositas, sed densa, temperamentum melancholicum, & alia melancholiam indicantia.

Si ab interioribus capitis partibus fluxio oriatur, dolor capitis apparet, isque magis internus, & ad radices oculorum pervenit. Si verò per vasa exteriora fluxio in oculos irruat; dolor capitis externus est, frontis venæ distenduntur, & pulsatio in temporibus persentitur.

Prognosis respicit ophthalmiam imminentem, vel præsentem.

Imminens lippitudo cognoscitur ex eo, quod pruritus quidam aut puncturæ in oculis cum calore percipiantur. Illiusque præsagium auget dispositio oculorum ob fluxiones recipiendas. Sic qui oculos prominentes habent, huic affectui sunt magis dispositi. Malo etiam huic generando maximè conducit constitutio temporum, quemadmodum docet Hip. *Aph.* 11. *sect.* 3. *Si hiems fuerit sicca & aquilonia, ver verò pluviosum & australe: æstate lippitudines fieri consueverunt, præcipuè in mulieribus, & viris naturâ humidioribus.*

Alvi fluxus ophthalmiæ superveniens, bonus: ex eodem Hip. *Aph.* 17. *sect.* 6. quia humorum abundantia evacuatur, & ad inferiora retrahitur.

Dolor oculorum valdè diuturnus, malus est. Causæ enim contumaciam arguit, & periculum est, ne suppuratio aut exulceratio succedat.

Ophthalmia in uno oculo incipiens, ad alterum utplurimùm transire consuevit.

Ad ophthalmiæ curationem causæ externæ primùm submovendæ sunt; tum antecedens evacuanda, revellenda, ac repellenda; conjuncta derivanda ac discutienda, & pars affecta roboranda. Quibus adimplendis indicationibus tria medica instrumenta de more aptanda sunt.

Victus itaque sit refrigerans & humectans, ex alimentis euchymis, elixis potiùs quàm assis, sorbilibus potiùs quàm solidis, quia mandendo oculi exagitantur. Vitet æger acria, salsa & piperata; tum etiam vaporata, quæ caput replent; tum quæ in bilem facilè convertuntur, ut lac, saccharum, mel, & omnia dulcia. Vinum in principio non convenit: cujus loco ptisana ex hordeo & liquiritia, aut alia refrigerans usurpanda est.

Somnus valdè utilis est, quia oculus quiescit à motu qui dolorem & fluxionem irritat; tum somno dolor sedatur, & materia morbifica concoquitur. Æger dormiat elevato capite, & in latus magis sanum.

Motus omnis corporis vitandus est, & quies imperanda: quæ tantopere utilis, ut Celsus primo die à sermone quoque abstinere jubeat, ne motu illo materia ad caput attrahatur.

Alvus fluida servanda est, lippientem enim (ait Hip.) alvi profluvio corripi, bonum.

Vitentur animi pathemata, & præ cæteris ira.

Aër sit temperatus ac purus, expers fumi, pulveris, & ventorum: obscurior etiam & tenebricosior. Lux enim fluxiones commovet, spiritus agitando. Linteolum nigrum, viride aut cæruleum oculo obducatur, habeatque æger non solùm oculum ægrum; sed etiam sanum clausum, vel rectum: quia sanus oculus, dum ad objecta movetur, ægrum etiam commovet, unde doloris incrementum. Et hæc ratio est, cur uno oculo tantùm inflammato majores fiant dolores, quam utroque affecto.

Victus ratione hoc modo instituta, Taraxis curatio primùm exponenda est. Et cùm ea à causis externis plerumque oriatur; illæ statim submovendæ sunt, ne morbum foveant, & in ophthalmiam convertant. Mox collyrium paretur ex aqua rosarum, plantaginis, albumine ovi, & lacte muliebri, idque instilletur in oculum pluries in die, tum pannus lineus in eo madefactus applicetur. Eodem tempore æger somno indulgeat quantum poterit: plurimum enim valet somnus ad materiam morbificam concoquendam & discutiendam. Si his non sedetur affectus, ad veræ ophthalmiæ remedia confugiendum est, quæ hac serie usurpanda sunt.

Statim ab initio morbi vena secanda est, præmisso clystere: eaque è directo partis affectæ aperienda, sæpeque iteranda phlebotomia, donec sufficiens evacuatio, & revulsio facta fuerit; docetque Avicenna in vera ophthalmia sanguinem mittendum esse usque ad lipothymiam. Galen. verò *lib. de curatione per sanguin. miss. cap.* 1. refert historiam cujusdam œconomi, qui à gravissima ophthalmia liberatus est, sanguine detracto, primum ad ℔. iij. deinde verò post quatuor horas ad ℔. j. & capit. 16. *ejusdem libri*, testatur ophthalmias sæpe sola phlebotomia intra unam horam fuisse curatas: quod non potuit contingere, nisi magna sanguinis copia detracta fuerit, quemadmodum eo tempore passim fieri consueverat. Moderanda tamen est ista sanguinis missio, juxta temperamenti, ætatis, sexus, virium, & speciei ophthalmiæ rationem. Major enim quantitas sanguinis detrahenda est in ophthalmia, quæ fit à sanguine, & in corpore plethorico: minor verò in ophthalmia biliosa, melancholica, aut pituitosa, aliis circumstantiis magnam sanguinis detractionem dehortantibus. Si sanguis in toto corpore redundet, primum basilica, vel mediana aperienda est, postea verò cephalica. Si verò minori copia sanguis mittendus esse videatur, statim cephalica erit aperienda.

In iis autem, quibus aliqua sanguinis evacuatio consueta suppressa est per menses aut hæmorrhoïdas, venæ inferiores aperiendæ sunt, hirudines hæmorrhoïdibus affigendæ.

Postquam verò sufficiens sanguinis copia per venæ sectionem detracta est, est ulterius molienda revulsio per cucurbitulas, scapulis & dorso affixas, tum siccas, tum scarificatas.

Ad eandem revulsionem non parum etiam conferent frictiones & ligaturæ, in partibus inferioribus celebratæ. Revulsionibus prædictæ derivationes quoque adjungendæ sunt, quæ fiunt per apertionem venarum frontis

&

& temporum, quibus addunt nonnulli apertiones venarum, quæ sunt in angulo oculi. Alii hirudines temporibus admovent, alii ponè aures. Quæ omnia derivationum genera post sufficientes evacuationes utilissima sunt.

Galenus 13. *meth. capit.* 22. arteriotomiam laudat in arteriis temporum celebratam, quando ophthalmia fit à sanguine valdè calido & ferventi. Et quamvis hoc remedii genus nostris temporibus ferè obsoletum sit; præstantissimum tamen atque utilissimum est, omnis expers periculi. Sola enim ligaturâ impeditur sanguinis arteriosi effluxus in minoribus illis arteriis. Neque necessarium est emplastrum à Galeno propositum *loco citato* ex bolo armeno, thure, mastiche & pilis leporinis cum albumine ovi compositum: quod tamen ad majorem cautelam, qui hanc arteriarum apertionem reformidant, in usum revocare poterunt. Quæ de hac arteriarum apertione à nobis sunt dicta, in doloris capitis curatione videri poterunt.

Vesicatoria quoque in hoc affectu utilissima sunt, tum posteriori parti cervicis, tum ponè aures admota.

Sanguine sufficienter detracto, purgatio etiam celebranda est, ut biliosi humores, præsertim qui sanguini fervorem & impetum conciliant, evacuentur. Eam autem maximè convenire, docuit Hipp. *Aphor.* 17. *sect.* 6. ubi ait: *Lippientem alvi profluvio corripi, bonum.* Galenus 13. *meth. cap.* 11. *Ex his*, inquit, *quibus oculi tentari phlegmone cœperant, nonnullos sola purgatione per alvum uno die sanatos vidimus.* Debet autem fieri purgatio ex medicamentis blandioribus ac sanguinis fervorem cohibentibus, vitatis diacrydiatis, quæ in sequentem aut consimilem formulam reduci poterunt.

♃. Tamarindor. ℥.ß. sennæ mund. ʒ. iij. semin. anisi ʒ. ß. folior. endiv. cichor. fumar. ana M. ß. Coquantur ad ad ℥. vj. In colatura infunde rhabarb. electi & myrobolanor. citrin. oleo amygdalar. dulcium confricatorum, an. ʒ. j. santali citrin. ʒ. ß. In expressione dissolve mannæ & syrupi ros. ana ℥. j. M. Fiat potio. Vel in forma boli.

♃. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vj. cathol. dupl. ʒ. iij. rhabarb. pulverati ʒ. j. Cum saccharo fiat bolus.

In ophthalmia pituitosa pilulæ non rarò præscribuntur, nempe lucis majores, de agarico, & aliæ hujusmodi: quæ quidem, licet in statu morbi commodissimæ sint; satius tamen est in principio ab iis abstinere, ne vehementi medicamento humores commoti magis in partem irruant.

Neque unica purgatio sufficit; sed ea per intervalla repetenda, si morbus in longitudinem abeat, præmissis præparationibus convenientibus per apozemata, vel julepos, humori peccanti appropriatos. In primis verò ab initio morbi humorum fervor temperandus est julepis refrigerantibus & incrassantibus, vel emulsionibus semin. quatuor frig. major. lactucæ, & papaver. albi, in decocto refrigerante, addita aquâ rosaceâ.

Præmissis universalibus evacuationibus & revulsionibus, ad topica veniendum est: quæ quidem ab initio repellentia esse debent. Monent tamen seniores Practici, ne primis statim diebus collyria repellentia oculis admoveantur, quia plerumque humorem in oculos impetu irruentem in parte retinent, & dolorem atque inflammationem augent. Galenus enim *comment. Aphoris.* 31. *sect.* 6. Ocularium quendam reprehendit, qui hisce remediis ab initio inflammationis uti proposuerat. Suspecta enim esse ait ab initio, quòd vehementer fluxiones non reprimant, sed ne excernantur, prohibeant. Unde, si acres humores extiterint, corneam exulcerari accidit: si verò multi, distenti, & irritari vehementer, & interdum disrumpi. Avicena verò *fen.* 3. *tract.* 1. *cap.* 9. sic loquitur: *Et oportet, quantum possibile est, ut retardetur in ophthalmia collyriorum administratio, usque ad tres dies.* Et paulò post: *Oportet*, inquit, *ut in principio non adhibeantur inspissantia fortia; & quæ sint vehementer styptica; quoniam inspissant tunicas, & prohibent resolutionem, & augent dolorem.* Non tamen tam exactè dierum numerus præfiniendus est, cùm morborum tempora in quibusdam breviora, in aliis longiora esse soleant. Utiliter tamen adstringentia fronti & temporibus statim à principio admoveri poterunt; illis enim venæ, per quas humores defluunt ad oculos comprimuntur, humorque influens repellitur. Horum formula talis esse poterit:

♃. Boli armenæ, sanguin. dracon. thuris, mastiches, ana ʒ. j. rosar. rubr. balaustior. & farinæ lentium, ana ℈. ij. Excipiantur albumine ovi & aceto rosaceo. Fiat cataplasma fronti & temporibus applicandum.

Ad fluxionem etiam cohibendam plurimum valere creditur cataplasma ex succo urticæ & farina tritici, fronti & temporibus applicatum, quandoquidem urticæ succus specificâ vi omnem sanguinis fluxum cohibet, & narium hæmorrhagiam iisdem partibus admotus potenter sistit; tum ore sumptus eandem hæmorrhagiam, aliaque sanguinis profluvia efficaciter cohibet.

Interim tamen, si dolor valdè urgeat, qui fluxionem ad oculos magis ac magis promovere consuevit, anodyna medicamenta ipsi oculo admovenda sunt. Inter quæ lac recens, præsertim mulieris benè sanæ, primum locum obtinet, idque ex ipso ubere in oculos emulgendum & sæpè mutandum. Citò enim acescit, sicque oculo infensum est. In ejus locum suffici poterit caseus ovillus recens, qui etiam sæpè mutandus est, ne butyrescat, sicque oculum inflammet.

Ovi albumen diu agitatum, & in aquam conversum maximè commendatur à Galeno; quia dolorem lenit, & fluxionem leniter cohibet.

Pomum sub cineribus coctum, dolorem oculorum etiam valdè temperat.

Mucilagines seminum psyllii, cidoniorum, fœnugr. extractæ cum aqua rosar. dolorem valdè leniunt. Illæ tamen biduo quoque renovandæ, quia diutiùs servatæ acorem contrahunt.

Ex his variæ formulæ in rem præsentem concinnari poterunt. V. g.

♃. Medullæ pomi dulcis sub cineribus cocti ℥. j. mucilagin. semin. psyllii & cydoniorum extractæ aquâ rosar. ana ʒ. vj. liquoris albuminis ovi recentis, & lactis muliebris ana ʒ. j. Fiat cataplasma oculo applicandum. Vel

♃. Pulpæ pomi cocti ℥. j. micæ panis albiss. ℥. ß. ovum num. 1. Cum lacte muliebri fiat cataplasma.

Laminæ carnis recentis, hœdinæ, vitulinæ, aut vervecinæ oculis frequenter admotæ, dolorem potenter demulcent.

Simplicius cataplasma parari potest ex medulla panis, in lacte muliebri, & aqua rosarum macerata.

Si dolor vehementissimus sit atque intolerabilis ad narcotica confugiendum est; quibus tamen parcè & cum religione utendum; quia spiritus visorios condensant, humores & tunicas incrassant, sicque visum hebetant. Inter narcotica ocularia primas tenent trochisci albi Rhasis cum opio, qui in hunc modum præscribi possunt.

♃. Aquæ rosar. ℥. ij. liquoris albuminis ovi fortiter agitati ℥. j. trochiscor. alb. Rhasis cum opio ʒ. j. Fiat collyrium in oculum instillandum.

Sedato aliquantulum dolore, ad repellentia veniendum est, quæ tamen mitiora esse debent, & iis anodyna quædam perpetuò admiscenda; in hunc finem collyrium sequens præscribi solet.

♃. Aquar. Plantag. rosar. (vel magis repellendum) pediculi rosar. ana ℥. j. ß. liquoris albuminis ovi ℥. j. trochisc. alb. Rhasis sine opio ʒ. j. Fiat collyrium, in oculos frequenter instillandum.

Si dolor sit acerbior, possunt addi collyrio lac muliebre, & mucilagines prædictæ.

Remedium sequens inflammationem potenter sedat, & fluxionem cohibet.

♃. Albumen ovi unius. Agitetur cum frusto aluminis satis magno in patina stannea, & tamdiu moveatur, donec unguenti consistentiam adeptum sit, quod extendatur supra linteum, & oculis tepidè applicetur. Post duas aut tres horas auferendum est remedium, ne longiori mora & adstringendi vi satis insigni, quam ex alumine habet, humores in oculo retineat.

Aqua

Aqua etiam aluminis, destillata in alembico supra cineres, & oculo cum linteis madidis admota, inflammationem efficaciter temperat.

Sal Saturni in aqua rosarum vel oxycrato dissolutum, vel cum pomata permixtum, oculorum inflammationes potenter extinguit.

In augmento morbi digerentia repellentibus miscenda sunt; atque ita collyriis prædictis addi poterunt aquæ euphrasiæ, fœniculi, chelidoniæ, & mucilagines seminum lini, althææ, fœnugræci Gal 13. *meth.* decoctum fœnugræci præcipuè commendat; quod digerit, concoquit, & modicè repellit. Debet autem fœnugræcum, antequam decoquatur, vel ex eo mucilago extrahatur, excuti per cribrum, ut pulvis, quo abundat, auferatur, postmodum verò aqua frequenter ablui. Collyrii formula talis esse poterit.

℞. Mucilagin.semin.fœnugr. & cydoniorum, extracta aquâ rosarum & euphra. ana ℥. j. ß. trochiscor. albor. Rhasis sine opio ʒ. j. tuthiæ præparatæ ʒ. ß. Fiat collyrium.

Quando morbus ad statum magis vergit, sarcocolla etiam collyriis additur, quæ paulò potentiùs digerit. Sed cùm siccitate sua & acrimonia quadam oculos lædere possit; priùs lacte nutrienda est, macerando scilicet in lacte per dies aliquot, lacte frequenter mutato. Et parva illius quantitas una vice præparanda est: diu enim asservata acescit, & oculis infensa est. Illius usus talis esse poterit.

℞. Florum chamomil. melil. rosar. rubr. ana P. j sem. fœnugr. optimè mundati ʒ. j. Coquantur in aqua plantaginis. In colatura ℥. iiij. dissolve sarcocollæ nutritæ ʒ. j. tuthiæ præparatæ & trochiscorum albor. Rhasis sine opio, ana ʒ. ß. Fiat collyrium.

Aquæ etiam nonnullæ ab authoribus commendantur tanquam efficacissimæ.

Quercetanus in Pharmacopœa laudat infusionem croci metallorum in aqua euphrasiæ & fœniculi, quæ satis efficax est, & nullo morsu oculum afficit, quemadmodum reliquæ ferè omnes.

Crollius & reliqui Chymici miris laudibus efferunt sal Saturni in aqua rosarum dissolutum, cui etiam salis ammoniaci grana aliquot addunt. Hujus formula talis esse poterit.

℞. Salis Saturni gr. xij. salis ammoniaci gr. iij. aquæ rosar. ℥. ij. M. Instilletur in oculum manè & serò.

Ex plumbo etiam calcinato, vel lythargyro, aut minio in aceto infuso paratur aqua, quæ cùm primò linteo oculis admota, eorum inflammationibus citissimè medetur.

In vulgari usu habetur aqua ex vitriolo albo, in aqua rosar. aut plantag. dissoluto, quæ inflammationes temperat, discutit & fluxionem arcet. Eorum præparatio talis est.

℞. Vitrioli albi ℈. j. aquæ rosar. vel plantag. ʒ. iiij. Vitriolum pulveratum in aqua ad ignem dissolvatur. Coletur aqua per linteum, & in oculos instilletur. Si acrimonia sua nimiùm eos vellicet, additione aquæ rosar. vel plantag. ad libitum temperabitur. Sequens minoris acrimoniæ particeps est, & magis resolvit.

℞. Radic. ireos Flor. & rosar. rubr. ana ʒ. i. aquæ rosar. & plantaginis, ana ℥. iiij. Bulliant lento igne ad tertias. Colaturæ adde vitrioli albi pulverati gr. viii. Fiat collyrium.

Unguenta etiam quamplurima ad ophthalmiæ curationem usurpari solent, ex quibus tria sequentia cætera longè superant, & mirabiles non rarò effectus producunt. Primum describitur à Renodæo in Pharmacopœa, titulo unguenti ophthalmici in hunc modum.

℞. Boli armenæ aquâ rosar. lotæ ℥. i. lapidis calaminaris aqua euphrasiæ abluti, tuthiæ præparatæ ana ʒ. ii. margaritarum tenuissimè lævigatarum ʒ. ß. camphoræ ℈. ß. opii gran. v. butyri q. s. Fiat unguentum secundum artem, ad oculorum angulos, & palpebrarum oras adhibendum.

Secundum est Joannis Cratonis, quod proponitur in consiliis Medicis à Laurentio Scholzio collectis, consilio 6. in hunc modum.

Accipiatur butyrum, si haberi potest, mense Maio factum, aut aliud recentissimum diligenter elotum, vel loco illius medulla bovina è cruribus, vel cervina: atque huic admisceatur lapidis calaminaris in tenuissimum pulverem triti quantùm excipere poterit. Fiat unguentum.

Tertium habetur apud Penotum in denario in hunc modum compositum.

℞. Tuthiæ præparatæ ℥. j. ß. camphoræ ʒ. j. viridis æris gr. xij. Tuthiam cum camphora simul contere in mortario, æs seorsim, omnia verò ad pulveris impalpabilis consistentiam. Tum ℞. Butyri recentis ℥. j. aquæ rosar. ʒ. j. Bulliant leniter simul, & ab igne remotis, primùm tuthiam cum camphora, deinde æris viride sensim immisce, agitato optimè, & in vase vitreo reconde. Fiet unguentum, quod per sericum transcoletur. Inunge interiores palpebras, præsertim circa angulos, & brevissimè sanabitur. Probatissimum est ad oculorum inflammationes, tam materiales, quàm siccas, & palpebrarum pruritus, & lachrymas singulare remedium.

Aliud unguentum habetur magnæ efficaciæ in cista medica, quod tamen acrimoniæ valdè particeps, idcircò palpebris tantùm admovetur. Illius descriptio talis est. Cæteris omnibus nihil conferentibus, hoc remedium profuit in rebelli ophthalmia. Quod fit ex succo nicotianæ & butyro maiali. simul coctis ad unguenti consistentiam, quod clausis palpebris admoveatur, in loco obscuro, quamprimum patiens oculos aperit, statim mordicare incipit, & feliciter curat.

In statu resolventia remedia repellentibus prævalere debent. Ideò eadem remedia, quæ pro augmento descripta fuerunt in statu etiam convenient, si resolventium quantitas augeatur, repellentium verò minuatur. Præcipuè verò unguenta duo posteriora non solùm in statu, sed etiam in ipsa declinatione, & usque ad perfectam curationem usurpari poterunt.

Fotus in primis ad discutiendum materiam morbificam in statu idonei sunt, qui in hunc modum parari possunt.

℞. Florum chamomil. meliloti & rosar. ana P... sem. fœnug. ut supra dictum est, præparati ʒ. ij. Fiat decoctio, quâ foveantur oculi cum pannis lineis tenuibus quadruplicatis. Hic fotus in fine augmenti, & principio status conveniet, & calidè applicabitur hyeme, æstate verò tepide, aut subfrigidè.

In fine status & declinatione magis resolvens fotus efficietur, si prædictis simplicibus addantur folia euphrasiæ, majoranæ, betonicæ, & tantillum vini albi.

Præstantissimum etiam, & paucis notum ad discutiendas ophthalmias remedium paratur ex oleo, seu liquore, qui ex linteis accensis, & inter duas patinas suffocatis elicitur; cujus liquoris gutta una cum saliva pueri permiscetur, & pennæ apice oculis admovetur.

In declinatione non solùm remedia prædicta, sed etiam collyria magis resolventia usurpari poterunt, in hunc modum.

℞. Thuris & aloë ana ʒ. ß. sarcocollæ nutritæ in lacte muliebri ʒ. j. ß. croci ℈. ß. mucilagin. fœnug. ℥. ß. aquæ fœniculi, & euphrasiæ an. ℥. j. ß. Fiat collyrium. Vel si magis siccandum & simul digerendum est.

℞. Sarcocollæ nutritæ ʒ. j. ß. tuthiæ præpar. ʒ. ß. aloës ℈. j. myrrhæ ℈. ß. mucil. sem. fœnugr. ℥. ß. aquar. verbenæ & chelidoniæ ana ℥. ß. Fiat collyrium.

In fluxione pituitosa potenter resolventia, non solùm in declinatione, sed etiam in statu & augmento audaciùs usurpari possunt.

Præterea in declinatione, duo insignia remedia ab auctoribus proponuntur, nempe balneum & vini usus: quæ primùm ab Hipp. tradita sunt *Aph.* 41. *sect.* 6. his verbis: *Dolores oculorum, vini potio, aut balneum, aut fomentum: aut venæ sectio, aut medicamentum epotum solvit.* Galen. *in commentario hujus Aphorismi*, distinguit casus & tempora, in quibus prædicta remedia conferunt: quæ etiam à nobis exposita sunt, quod venæ sectionem, purgationem & fomentum spectat. Balneum verò docet Galenus *dicto loco, & cap.* 22. *lib.* 13. *Meth.* tunc temporis convenire, quando ophthalmia fit ab humoribus acribus,

&

& corpus sufficienter per phlebotomiam & purgationem evacuatum est. Quandoquidem humorum acrimoniam temperat, eorumque motum atque fluxionem sistit, maxima eorum parte per insensilem transpiratum excreta; sic quod superest humoris biliosi, contemperatum facilius vincitur à natura. Convenit etiam balneum ex Galeno in ophthalmia pituitosa præmissis perpetuò evacuationibus idoneis, quando quidem humores crassi oculis impacti per balneum attenuantur, sicque facilè discutiuntur.

Vini autem meracioris potio, ex eodem Galeno *com. prædicto*, utilis est in quibus sanguinis copia crassioris in oculorum venulis continetur, sine plethorica in toto corpore dispositione, quia sanguinem illum crassiorem liquat, fundit ac discutit, tum etiam obstructionem aperit.

Ad ruboris & inflammationis reliquias auferendas, fotus sequens parari poterit.

♃. Folior. euphras. pulegii, ana M. j. flor. chamomil. meliloti, rosar. rubr. & paleæ avenæ, ana. P. j. semin. fœnugr. ʒ. iij. semin. fœniculi ʒ. j. Fiat decoctio in s. q. aquæ, addendo sub finem parum vini albi, qua foveantur oculi cum pannis lineis, vel sacculis prædictis simplicibus semiplenis.

Aqua fœniculi sola, vino adstringenti permista, utiliter admovetur pro fotu, ad reliquias discutiendas, & oculum roborandum.

Ovum ad duritiem coctum, detractâ testâ, & per medium sectum, calidè oculo admotum, ruboris reliquias absumit.

Fotus ex decocto hyssopi foliis, ruboris reliquias etiam efficaciter discutit.

Ophthalmia inveterata, & quæ per multos sæpè annos perseverat, diversam aliquantulum, & longiorem curandi rationem postulat, & illa non raro magnum Medico curanti facessit negotium; cùm difficillimè impedire possit, quo minùs pars nobilissima & delicatissima, à longo tempore debilitata, fluxionem recipiat. Adde quod non solùm per fluxionem foveatur hic affectus, sed etiam sæpenumero per congestionem, ex intemperie in parte contracta, quæ difficillimè corrigi potest.

Ad illius curationem primò advertendum est, num à calidiori hepatis intemperie, quod non raró fit affectus, iste fovetur; & tunc remedia calidam illam intemperiem corrigentia, primùm administranda sunt. Et in primis post phlebotomiam & purgationes convenientes, maximè conferunt balnea, serum lactis, & aquæ minerales vitriolatæ, tum etiam hirudines hæmorrhoidibus affixæ.

Si verò ophthalmiæ materia à sola cerebri intemperie oriatur, cujus ratione humores pituitosi ad oculos defluant, cum aliqua sanguinis portione permisti; tunc temporis cerebri expurgationi incumbendum est per pilulas usuales (post evacuationes universales per apozemata, aut alia hujusmodi remedia) bis, ter aut quater in mense usurpatas; quæ similes esse poterunt iis, quæ pro frigida cerebri intemperie præscriptæ sunt.

Si purgationes prædictæ, cum aliis remediis infra descriptis, ad curationem non sufficiant, ad purgationes mercuriales per intervalla repetitas, tanquàm ad sacram anchoram confugiendum est.

Tum etiam ad humoris influentis diversitatem, cauterium occipitio admotum erit utilissimum. Cujus loco setaceum posteriori cervici infixum, multò felicius operabitur in iis qui hoc remedii genus ferre poterunt. Vesicatorium syncipiti admotum mirificè profuit in vetula quadam, lippitudine contumaci laborante, ut refert Forestus *obs.* 11. *lib.* 1.

Rondeletius verò cauterium suturæ coronali affixum magis prodesse asserit, quàm in aliis partibus.

Masticatoria etiam ad fluxionis derivationem proficua futura sunt, minimè verò errhina, quæ propter partium viciniam, humores ad partem affectam attrahere possunt.

Si autem cerebrum majori exsiccatione indigere videatur, ad diætam sudorificam confugiendum est, ex china; salsa parilla, & aliis etiam sudorificis confectam.

His accedunt topica resolventia & oculos roborantia, qualia sunt in primis fotus & unguenta pro statu & decli-

natione ophthalmiæ supra proposita, quæ etiam inveteratas ophthalmias discutere plurimum valent.

Neque omittenda est ablutio oculorum supra memorata, ex aqua fœniculi & vino rubro, ad ruboris reliquias discutiendas, & oculos roborandos, quæ singulis diebus manè iteranda est. Ad hujusmodi etiam ophthalmias inveteratas aqua sequens magnæ est efficaciæ.

℞. Aloës opt. & tuthiæ præparatæ, ana ʒ. vj. sacchari albissimi ℈. j. aquæ rosar. & vini albi non acidi, an ℥. vi. Infundantur in ampulla vitrea benè clausa ad solem per 40. dies. Hujus aquæ non colatæ instillentur guttæ aliquot in oculum.

Vel ♃. vini alb. ℔. iij. aquæ ros. ℔ß. tuthiæ præparat. ʒ. iij. caryophyl. pulver. ʒ. j. camphoræ ʒ. ß. Misceantur omnia in vase vitreo benè clausa, & agitentur per duas horas, ac soli exponantur per mensem integrum, ea cautione, ut singulis diebus ante solis occasum ab aëre removeantur, nec illi unquàm, nisi à sole illuminato, exponantur. Hujus aquæ per filtrum trajectæ guttæ duæ, vel tres in oculum instillentur hora somni, vel etiam horâ unâ aut alterâ ante exitum è lecto vel cubiculo. Ruborem oculorum etiam inveteratum tollit; lacrymantes oculos, & fistulosos siccat; omnem superfluam humiditatem circa membranas exteriores absumit, visum acuit.

Sequens etiam præstantissima est. ℞. Tritici M. ij. salis triti M. j. Ponantur in vase cupreo, & affundatur vinum album, ut materiæ supernatet altitudine duorum digitorum transversorum. Tegatur vas & simul stent in umbra per 5. aut 7. dies donec liquor colorem viridem acquirere incipiat, movendo pluries in die cum spatula lignea. Liquor tandem effundatur per inclinationem, & coletur si opus fuerit, per chartam emporeticam. Ejus gutta una instilletur in oculum. Ruborem discutit, fluxionem arcet, oculos abstergit à maculis, omnibusque sordibus, & visum acuit.

Solenander plurimùm laudat decoctum foliorum cotoniorum quæ primo vere integra & illæsa colligenda sunt & diligenter asservanda, ne situ, pulvere, aliisque inquinamentis oblædantur & usus tempore eorum manipulus incoquatur aquâ purissimâ; eaque sæpenumero oculi abluantur. Mirum (inquit,) oculos præservant, ruborem discutiunt, & influentem humorem arcent.

Aliquando cum ophthalmia pertinaci sordes quàm plurimæ, puris instar, in oculis colliguntur, quæ vix collyriis aliisque remediis curari possunt. Attamen hoc casu maximè confert gossipium optimè carptum, aut digitis discerptum, & ad prunas diligenter exsiccatum, cujus paucâ quantitate instar plumaceoli oculi contegantur, fascia superinducti. Manè gossipium aufertur dictis sordibus imbutum, hocque remedio per plures noctes continuato, morbus curatur, qui aliis remediis non cesserat. Et præcipuè succedit in pueris & infantibus, tali morbo laborantibus.

Pro hujus capitis coronide, non erit abs re, Zacuti Lusitani experimentum proponere, qui ophthalmiam desperatam, & omnibus remediis per annum integrum pertinaciter obsistentem, unguento mercuriali curavit. Quamvis enim nulla luis venereæ apparerent indicia, Mercurialis admotione persuasus, qui *lib. de Morbo Gallico*: *Cùm videritis*, inquit, *morbum quempiam communibus remediis non curari*, *putate esse morbum Gallicum cognominatum*; ægrotantem interrogavit, num esset passus aliquando luem veneream, aut cum fœda obscœnaque fœmina concubuisset; omnia negavit, unum solum confessus, se per noctem in lecto, hujus contagiosi morbi suspicione non carente decubuisse. Hac sola fretus conjectura, diætam sudorificam ex decocto salsæ parillæ per viginti dies præscripsit, attamen circa fructum; quamobrem licet in superis partibus premeret affectio, ut timor esset; ne vacuato humore per os, mercurii vi fluxio rueret in oculos, & ingravesceret ampliùs affectus; tamen cùm esset diuturnus, & confluentis humoris impetus sedatus, unguentum mercuriale corpore exquisitè purgato præscripsit, eoque admoto septem dierum curriculo, post copiosam sputi evacuationem, dolores cessarunt, evanuit inflammatio, mitigatus pruritus, qui antea percipiebatur in

palpebris cum acrimonia multa: & relicto solo in brachio sinistro fonticulo, ut spiraret cerebrum, & servato victu, pristinam recuperavit sanitatem.

Idem Zacutus Lusitanus in praxi ad historias, ad ophthalmiam inveteratam, admodum contumacem valdè commendat aquam & unguentum, quæ à nobis descripta sunt cap. de suffusione.

CAPUT IX.

De Hipopyo, seu pure sub cornea.

Oculorum inflammationes, quando insignes sunt, & in magnum tumorem elevatæ, aliquando per resolutionem terminari nequeunt, sed in suppurationem abeunt, quod maximè metuendum est, & omni ratione avertendum. Inde enim ulcera succedunt, & aliquando pus sub cornea colligitur, qui affectus ὑπόπυον dicitur. Contusionibus etiam oculorum non rarò succedit, & sugillationibus inde ortis. Interdum totam pupillam contegit, & visionem impedit. Interdum verò iridis circuitum amplectitur, & unguis resecti figuram refert, eaque ratione ὄνυξ seu unguis nominatur.

Cognoscitur hic affectus non solùm ex colore albicante, puris naturam referente, sed etiam ex præcedente inflammatione, aut sugillatione. Commoto etiam oculo, pus sub cornea commoveri videtur: adest color rubeus in oculo, & dolor pulsans, aut saltem præcessit.

Ad curationem, præmissis universalibus remediis, si inflammationis reliquiæ superfint, auferendæ sunt remediis in ophthalmia descriptis. Postmodum leviter discutientia admovenda sunt remollientibus permista, ne tenuiori parte resoluta, crassior materia fiat, & resolutioni minimè idonea. Fiant igitur fomenta ex decocto florum chamomil. meliloti, semin. psyllii, fœnugr. cum pannis lineis, vel sacculis applicanda. In progressu verò addi poterunt decocto folia euphras. chelidon. & semin. fæniculi: vel sequens collyrium usurpari poterit.

♃. Aquar. verbenæ, rutæ, chelidon. rosar. fœniculi, ana ℥.ß. aloës opt. tuthiæ præparatæ, ana ʒ.ß. sacchari canti ʒ. i. Pulverisentur & misceantur, addendo lactis muliebris tantillum, & fiat collyrium; de quo bis terve in die guttæ aliquot oculis instillentur.

Sequens erit valdè efficax.

℞. Croci, aloës, myrrhæ ana ʒ. j. vini ℥iij. mellis ʒ. vj. Dissolvatur crocus in vino. Deindè cum aloë & myrrha misceantur. Tandem mel addatur. Hoc remedio oculi illinantur.

Denique ea remedia quæ in declinatione ophthalmiæ, in oculorum maculis, & suffusione præscripta sunt, hic etiam conveniunt.

Si resolventibus medicamentis materia discuti nequeat, ad alia remedia confugiendum est. Galen. 14. *meth.* refert, Ocillarium quendam sui temporis Medicum, cui Justus nomen erat, concussione capitis multos hypopyos sanavisse. Collocans enim eos in sella rectos, ac capita eorum utrinque à lateribus apprehendens, mox quatiebat adeò ut manifestè descendere pus ipsi videltur.

Si neque hac ratione pus visum impediens admoveri valeat, Galenus *loc. cit.* ad chirurgiam confugit, (quem sequitur Aetius & alii quamplurimi) quæ oculi punctione perficitur, qualis in suffusione consuevit. Quæ quidem operatio ut parum nostris temporibus usitata est; sic peritissimi Chirurgi manum desiderat, & verendum maximè est, ne apertâ corneâ, cum pure humor aqueus effluat.

CAPUT X.

De Phlyctænis.

In cornea & adnata tunica, quemadmodum in reliquis corporis partibus, generari solent vesicæ parvæ, aqua repletæ, bullis seu vesiculis similes, quæ à combustione aquæ ferventis excitantur, φλυκταίναι Græcis, Arabibus *Bothon* nominantur: suntque tumores quidam parvi instar granorum millii, acri quodam aut humore oriundi.

Harum pustularum cognitio facillima est, cùm sensibus pateat. Quæ in adnata oriuntur, rubrum colorem referunt: quæ autem in cornea, subnigrum si in illius superficie consistant; album verò, si in parte corneæ profundiore sitæ sint.

Quod ad prognosin spectat, phlyctænæ in adnata minùs periculosæ sunt, quàm in cornea. Superficiariæ pustulæ, minùs periculosæ; profundiores verò magis. Metuendum enim est, ne tota corneæ densitas erodatur, & vel humor aqueus effluat, vel uveæ procidentia contingat.

Curatio in materiæ conjunctæ resolutione tota versatur, & causæ antecedentis aversione. Et omnimodò pustularum suppuratio prohibenda est, quæ in ulcus degenerat.

Universales igitur evacuationes, revulsiones, ac derivationes, quæ in ophthalmiæ curatione propositæ fuerunt hîc etiam celebrandæ sunt.

Postmodum topica administranda, quæ leviter repellant in principio, tùm etiam discutiant, qualia in ophthalmiæ augmento proposita sunt, quæ magis convenient, quando inflammatio pustulas comitatur, quod plerumque fieri consuevit.

In progressu verò, magis exsiccantia & resolventia erunt usurpanda, qualia in statu & declinatione ophthalmiæ descripta sunt, ac præsertim unguenta ibidem proposita, quæ pustulis illis discutiendis & exsiccandis aptissima sunt.

CAPUT XI.

De corneæ & adnatæ ulceribus.

Ophthalmiæ succedere solent ulcera, in cornea tunica & adnata, quando in suppurationem versa est. Succedunt etiam phlyctænis, seu pustulis, in cornea oriundis, iisque disruptis. Fieri etiam solent ab humoribus acribus & erodentibus, in oculos confluentibus.

Variæ eorum differentiæ ab auctoribus proponuntur, ex variis circumstantiis desumptæ, prout scilicèt vel superficialia sunt, vel profunda lata, vel angusta, varias figuras habentia, & alia hujusmodi. Sic ulcus, cavum, angustum, & durum βόθριον, fossula nominatur. Latum & minus profundum κοίλωμα dicitur. Quod in iridis circulo situm est, ἄργεμον appellatur, & à nonnullis *ulcus coronale*. Quod denique profundum, solidius asperum, quasi crustosum est ἐπίκαυμα & ἔγκαυμα vocatur.

Cognitio ulcerum non est difficilis, cùm per se oculis pateant. Si ulcus sit in cornea, ulcusculum album apparet in nigro oculi: si in tunica adnata, punctum veluti rubicundum in albo oculi conspicitur, ob illius tunicæ venas sanguine refertas.

Ulcera oculorum curatu difficilia & periculosa sunt: multò magis tamen in cornea, quàm in adnata. Ulcus, quod è regione pupillæ situm est, magis periculosum, quia in eo sanato relinquitur cicatrix, quæ corneæ diaphaneitatem aufert, sicque visionem lædit. Quod si tota tunica erodatur, fit effluxus humoris aquei, & uveæ procidentia.

Curatio hujus affectus, quemadmodum & reliquorum ulcerum, detergentibus & exsiccantibus perficitur, quæ tamen mitissima esse debent, propter partis mollitiem, & exquisitum sensum. Præmittenda tamen ea, quæ fluxionem ab oculis revellunt, eamque reprimunt; qualia in ophthalmia, tum recente tum antiqua fuere proposita. Et si inflammatio ulceri conjuncta sit, remedia illam respicientia prædictis erunt permiscenda. Quibus etiam dolorem lenientia addere conveniet, quoties ille partem infestaverit.

Detergentia & exsiccantia moderata sunt, saccharum, mel, crocus, myrrha, thus, aloës, sarcocola, tuthia, & cerussa, ex quibus formulæ sequentes componi poterunt.

℞. Decocti hordei & fœnugr. ℥. iv. mellis optimi ℥. ß. vel syrupi de rosis sic. ℥. j. Fiat collyrium, quo oculi sæpe abluantur. Vel

℞. Aquar. vervenæ, & plantag. ana ℥. ij. sacchari canti ℥. ß. Misce pro collyrio. Vel

℞. Aquæ

℞. Aquæ mellis B.M. destillatæ, & aquæ rosar. ana partes æquales. Vel

℞. Ovum coctione induratum & à putamine mundatum. Dividatur in duas partes, & detracto vitello repleatur fovea sacharo cando pulverato. Optimè ligetur & ponatur in cella vinaria. Extillabit liquor, qui detergendis ulceribus sine morsu valdè idoneus est. Et si potentiùs remedium desideres, myrrha pulverata sacharo cando admiscenda est.

Montanus pulverem sequentem valdè commendat.

℞. Albumina ovorum recentium n. xx. Ponantur in vase stanneo ad solem, donec exsiccentur, postea pulverentur subtilissimè cum æquali pondere sacchari, & pulvis immittatur in oculos, qui sine erosione plurimum adjuvat.

In progressu morbi, si potentiùs detergendum sit & exsiccandum, adde collyriis prædictis trochiscos albos Rhasis; thus, aloën, myrrham, sarcocollam, & alia hujusmodi, in parva tamen dosi, ne oculos exasperent, quibus etiam lac, albumen ovi, mucilagines, aliaque anodyna addi poterunt.

Tuthia præ cæteris valet, quia minimè dolorifica est, & sine morsu siccat, ac cicatricem inducit, ideò collyria & unguenta ex ea parata, utilissima sunt. Et præ cæteris unguentum in ophthalmiæ curatione descriptum, quod magnam tuthiæ quantitatem recipit, erit utilissimum.

Collyrii valdè detergentis & exsiccantis, ac cicatricem inducentis formula talis esse poterit.

℞. Sarcocollæ nutritæ in aqua rosar. cerussæ & aloës lotæ, myrrhæ, tuthiæ præparatæ ana ʒ. ß. sacchari candi ℥. j. cum mucilagine gummi tragacanthi extracta in aqua rosar. Fiat collyrium, quo palpebræ illinantur.

CAPUT XII.

De corneæ cancro.

Ut singulis corporis partibus cancer solet accidere, sic etiam oculis aliquando contingit. Et cùm, quæ communem cancri theoriam & praxim respiciunt, è morborum externorum tractatibus desumenda sint, nos hinc tantùm ea, quæ ad oculum peculiariter tali morbo affectum pertinent, paucis attingemus.

Cancer vel occultus est, vel ulceratus. Occultus ad tumorum genera refertur, & in oculo tumor cancrosus, seu cancer oculi nominatur. Ulceratus verò, ulcus cancrosum oculi dicitur.

In utroque tamen adest durities inæqualis & renitentia, color plumbeus & livescens, dolor intensus & pungitivus, caput & tempora præsertim occupans; venæ lividæ & varicosæ, in tumore & partibus vicinis apparent. Sanguis acerrimus & adustus à parte affecta non rarò effluit, quando cancer ulceratus est. Ac denique medicamentis tantillum calefacientibus dolor admodum exasperatur.

Incurabilis est affectus in oculo, quemadmodum reliquis corporis partibus, quando jam radices egit, nisi operatione chirurgicâ radicitus exstirpetur.

Curatio duplex ab auctoribus proponitur, vera scilicet, & palliativa. Vera, ut dictum, in cancro jam genito, & parti valde radicato, non potest obtineri, nisi chirurgiâ. Recens tamen cancer, ac ferè incipiens, curari potest frequentibus evacuationibus humoris atrabiliarii, præmissâ venæ sectione convenienti, ut docet Galen. 2. *ad Glanconem*, *cap.* 10. ubi gloriatur, se hunc morbum per initia sæpe sanasse, adjungendo remediis prædictis optimam victus rationem.

Curatio palliativa, quæ ad symptomatum mitigationem dirigitur, non solùm per dictas evacuationes, sed etiam topica convenientia perficitur.

Primùm igitur victus ratio refrigerans & humectans, qualis humori atrabiliario debetur, instituenda est.

Posteà sanguis detrahatur à directo oculi affecti, hirudines pone aurem ejusdem lateris applicentur: tum etiam hæmorrhoidibus; si aliquantulum tumeant. Cucurbitulæ scapulis admoveantur, & reliqua revulsionum genera celebrentur.

Purgationes & præparationes humoris atrabiliarii fient per potiones, apozemata, juscula medicata, syrupos magistrales, & alia hujusmodi. Sed præ cæteris multum confert ad humorem atrabiliarium evacuandum, helleborus niger ritè præparatus: ejusque extracto bis aut ter exhibito, cancer incipiens aliquando à nobis sanatus est.

Hæc remedia humoris affluxum ad oculos, dolores, & reliqua symptomata vehementia valdè imminuunt. Ad id tamen non parum etiam conferunt topica remedia, qualia sunt in ophthalmia, ad dolorem leniendum descripta. Præcipuè autem collyria cum mucilaginibus, trochiscis albis Rhasis, & tuthia præparata, cum aqua rosarum, solani, & plantaginis.

Aqua sequens pro collyrio & oculi ablutione erit præstantissima.

℞. Radic. scrophulariæ maj. & geranii Robertiani, an. M.ij. arnoglossæ, solani, borragin. buglos. portul. euphras. beton. ana M.j. ranarum viridium, & albuminum ovorum, ana num.xij. sem. fœnugr. & cydonior. ana ℥.j. Radices & semina contundantur, & folia incidantur. Deindè affunde aquæ rosar. & euphras. ana ℔.j. Misceantur omnia, & distillentur in alembico plumbeo.

Pullorum caro ad doloris sedationem plurimum potest, & morbum ipsum aliquando hoc solo remedio curatum fuisse, à nonnullis creditur. Sic Mauritius Cordæus, *Comment.* 7. *in lib.* 1. *Hipp. de morbis mulierum*, refert historiam nobilis cujusdam fœminæ, cui tota pars dextra faciei cancro, eoque ulceroso obsessa fuit diutissimè, quæ cùm variis auxiliis, à medicis Italis, Gallis, Germanis, Hispanis petitis usa esset, tandem vulgari hoc barbitonsoris remedio sanata est. Pullos gallinaceos in partes tenues & latas concidebat, quas sæpiusculè commutando interdiù admovebat parti affectæ. Alii admovent carnes pullorum columbinorum, sectas & adhuc tepidas.

Denique curatio vera cancri confirmati, sola expiratione obtineri potest, quæ fit omnimodâ oculi extractione: quam tutò, & salutariter fieri posse docet Fabricius Hildanus, & extractionis modum, omnesque illius circumstantias fusissimè describit *obs.* 1. *cent.* 1. ut eas hîc frustrà repetere non opus sit.

CAPUT XIII.

De ruptura corneæ.

Cornea tunica tantam aliquando patitur continui solutionem, ut humor aqueus interdum tunicâ uveâ egrediatur, & illa solutio ruptura corneæ ab auctoribus nominatur.

Hujus causa est ulcus, aut vulnus illius membranæ, aut magnus humorum affluxus, à quo dicta membrana ita distenditur, ut media crepet, & contenti humores effundantur: ut in muliere quadam Parisiensi contigisse refert Paræus *lib.* 16. *cap.* 13.

Incurabilis est plerumque hæc affectio, & visus privationem relinquit, quandoquidem humores oculi effusi regenerari nequeunt. Si tamen vulnus sit exiguum, ex quo portio tantùm humoris aquei effluat, curationem suscipere potest: quandoquidem aqueus humor interdum generari potest, ut docuit Galen. 4. *de sympt. caus. cap.* 2.

Curatio hujus affectus glutinantibus remediis tentanda est. Et præmissis universalibus evacuationibus, venæ sectione scilicet, & purgatione, si eæ necessariæ sint, adstringentia & glutinantia oculo admoveantur, & in oculum instilletur albumen ovi, cui trochisci albi Rhasis admisceantur.

Eadem pars foveatur decocto rosar. rubr. fol. polygoni, rubi, bursæ pastoris, & plantag. in vino adstringente parato, si non adsit inflammatio, alioquin in simplici. Vel

℞. Carnis cydonior. ℔. ß. rosar. rubr. P. iij. acaciæ ʒ. ij. croci ℈. j. decoquantur in vino adstringente, & fiat cataplasma parti applicandum.

Ad integram consolidationem sequens collyrium adhibeatur.

℞. Aloës lotæ, tuthiæ præparatæ, & sarcocollæ nutritæ in lacte muliebri, ana ℈. ß. croci gr. v. cum mucilagine gummi tragacanthi, fiat collyrium.

CAPUT XIV.

De uveæ procidentia.

UVeæ procidentia corneæ rupturæ non rarò succedere consuevit, quæ Græcis προπτωσις ῥαγοειδὴς nominatur. Quatuor illius differentiæ ab auctoribus, & præsertim Paulo, proponuntur: quarum prima μυοκέφαλον dicitur, quod formam capitis muscæ habeat; & contingit quando exigua portio uveæ egreditur. Secunda σταφύλωμα dicitur; & fit, quando major portio uveæ excidit, ut acini uveæ figuram repræsentet. Tertia verò μῆλον nominatur, quando maxima est uveæ eruptio, ut ad pomi magnitudinem accedat. Quarta denique ἧλος, id est, clavus dicitur, quando uveæ procidentia inveterata est, & callosa reddita.

Curatio hujus affectus difficillima est, & eo difficilior, quo major est uveæ procidentia. Si verò minor sit, ut in myocephalo, curationem admittit, quæ adstringentibus moderatis perficitur, qualia in corneæ ruptura supra fuere proposita.

Antiqui, ut Paulus, Aëtius, & Celsus, procidentias inveteratas, quæ medicamentis non cedunt, chirurgiâ perficere tentant. Hæc tamen nostris temporibus obsoleta est, propter summam illius difficultatem, & ancipitem eventum. Si quis tamen eam tentare cupierit, exactè descriptam inveniet apud Hieron. Fabric. ab Aquapend. *cap. de staphylomate.*

CAPUT XV.

De Ægylope & fistula lachrymali.

HActenus affectus oculorum, qui in humoribus, & tunicis eorum contingunt, expositi sunt. Superest jam ut angulorum & palpebrarum morbi explicentur.

Ac primum sese offert tumor inter majorem angulum & nasi radicem apparens, qui ægylops & anchylops nominatur. Anchylops quidem, si nondum sit ruptus; ægylops verò, postquam ruptus est.

Tumor iste, seu potiùs tuberculum, duplici modo se habet, cum inflammatione scilicet, vel sine ea.

Quando inflammationem habet comitem, est veluti phlegmone parva, furunculo similis, rubore in ambitu persusus, cum dolore lancinante. Fitque à sanguine tenui & bilioso, per temporum, frontis, facieique venas in partem delato. Unde in abscessum plerumque degenerat, qui apertus, ulcus producit, quod sinuosum brevi efficitur, unde fistula lacrymalis nominari consuevit.

Si autem fistula per annum perseveret, cariem in osse producere consuevit, juxta Aph. Hipp. 45. *sect. 6. in ulceribus annuis os abscedere necesse est.* Et insuper caries jam facta dignoscitur ex cavitate, quæ digito comprehenditur, saniei ex ulcere manantis fœtore, asperitate, specillo demonstrata.

Sine inflammatione etiam dictum tuberculum sese prodit, tuncque generatur ab humore crasso & viscido, pulti, aut melli persimili, & ad tumores illos accedit, qui atheromata, steatomata, & meliceri des nominantur, quique doloris expertes esse consueverunt.

Curatio ægylopis valdè difficilis est, tum quòd medicamenta difficilè admoveri possint, propter oculi viciniam; tum quod ob partium mollitiem abscessus in ulcus sinuosum facilè degeneret, ut ante dictum est. At multo adhuc difficiliùs curatur, si abscessus ad nares rumpatur, & pus per illas effluat, qui subjectorum ossium corruptio utplurimùm consequitur.

Aliquando verò ægylops ad cancri naturam accedit, quod dignoscitur ex dolore pungitivo, venarum tensione cutis duritie atque lividitate, tuncque satius est omninò non attingere, quia remediis magis efferatur, doloresque acerbiores excitat.

Fistula lacrymalis recenter genita, & quæ orificium habet extrinsecum ac manifestum, medicamentis curabilis est: quæ verò profunda & inveterata, ac cum ossis carie conjuncta, vix sine cauterio auferri potest.

Varia horum affectuum tempora, variam remediorum administrationem desiderant. Ac primum ægylope incipiente, fluxio, quæ ad partem fit, revellenda est phlebotomiâ & purgatione: simùlque repellentia fronti admovenda, quibus aliquando morbi progressus prohibetur, & suppuratio impeditur. In hunc finem ceratum sequens concinnari poterit.

℞. Cortic. malor. granator. acaciæ, balaustior. gallar. nuc. cupressi, aluminis rochæ, boli armenæ, ana ʒ. j. ceræ albæ ℥. iiij. terebinthinæ ʒ. iij. Fiat ceratum.

Post usum repercutientis remedii, per aliquod tempus resolventia parti affectæ admovenda sunt: quale est hoc decoctum.

℞. Mellis puri, aloës, ana ℥ ij. myrrhæ ℥. j. croci ʒ. j. ß. aquæ ℔. ij. Coquantur lento igne ad mediæ partis consumptionem. Hoc decocto imbuatur frustulum spongiæ mollioris, & mediocriter exprimatur, ac parti applicetur calidè. Posteà fascia deligando, & sæpe iterando.

Amatus Lusitanus ceratum contra ægylopas describit *curatione* 60. *cent.* 5. & multis laudibus effert, quod ita se habet.

℞. Pulver. testar. cochlearum ʒ. ij. myrrhæ, aloës lotæ, thuris, ana ℥. ß. sarcocollæ, sanguin. dracon. cerussæ, ana ʒ. iij. opopanacis aceto soluti, & lapidis hæmatitis, ana ʒ. j. ß. croci. ℈. ij. ceræ & resinæ, ana ℥. iij. M. simul ad ignem secundum artem, & fiat ceratum angulo oculi applicandum.

Si prædictis remediis tumor resolvi nequeat, sed ad suppurationem tendat, illa juvanda est emplastro diachylo simplici: aut si dolor & inflammatio urgeant, cataplasma de mica panis utiliter admovebitur. Si sponte abscessus non rumpitur, ferro aperiendus est, idque quamprimum: si enim apertio differatur, pus partes vicinas erodit, & fistulam incurabilem sæpe producit. Multi cauterio aperiunt; sed ferrum non ignitum tutius est.

Aperto abscessu ulcus detergendum est, & ad cicatricem ducendum, more aliorum abscessuum. Si verò ulcus pertinacius evadat, & in fistulam abeat, curatio sequens illi adhibenda est.

Ac primùm vacuatio universalis per phlebotomiam & purgationem repetenda. Fluxio à capite avertenda per cucurbitulas, vesicatoria, & caustica, idoneis locis apposita, quibus succedere poterit decoctum chinæ, vel salsæ parillæ, per plures dies exhibitum. Eodemque tempore cerebrum exsiccandum suffumigiis, pulveribus cephalicis, & aliis in catarrhi curatione propositis.

Cauterii loco setaceum cervici utiliter admovebitur; eo enim solo curatam fuisse fistulam lachrymalem refert Fabr. Hildanus *obs.* 41. *cent.* 1.

Si jecoris intemperies fluxionis causa antecedens (ut sæpe fit) esse videatur; illi peculiariter est providendum remediis idoneis.

Ad topica veniendo, ulceris orificium aperiendum & dilatandum est lentè & paulatim, cum penicillo ex medulla sambuci, spongia præparata, vel radice gentianæ confecto. Eoque satis aperto, sequens medicamentum à Foresto commendatum, *obs.* 17. (15.) *lib.* 11. apponatur.

℞. Mellis communis ℥. ij. viridis æris ʒ. j. aquæ rutæ ℥. iiij. Æs viride pulverisetur, & cum aliis lento igne decoquatur ad tertiæ partis consumptionem: & colatura per syringam tepidè ac suaviter imponatur. Si acrius medicamentum videatur, aquâ rutæ ulcus abluatur quotidiè, & post lotionem exiguum unguenti apostolorum admoveatur. Hæc remedia per vices ad tres septimanas continuanda, superponendo emplastrum conveniens, & oculum aqua rosaceâ defendendo.

Ulcere

Ulcere satis repurgato, ad incarnandum & cicatrizandum, sequens collyrium usurpabitur.

♃. Thur. sarcocoll. aloës, sanguin. dracon. balaustior. alumin. antimonii. ana ʒ. j. viridis æris gr. v. Subtiliter pulverisentur, cum aqua rutæ fiat collyrium, satis liquidum, instillandum leviter cum stipite rutæ ter in die, & turunda in eo madefacta immittatur, superimposito emplastro diapalmæ. Turunda paulatim minuatur, & circa finem omninò auferatur, abluendo tantùm partem collyrio prædicto, & diapalma imponendo. Hac methodo fistulas recentes curatas fuisse, refert Forestus *loco citato*, ab insigni quodam sui temporis Chirurgo.

Si os carie affectum manifestè appareat, solo cauterio actuali curari potest, cujus adhibendi modus exactè describitur à Paræo, Fallopio, & Aquapendente *in operibus chirurgicis* Fabric. tamen Hildanus *obs.22. cent.5.* se fistulam lacrymalem cum ossis carie, à quatuor annis infestantem, & pro deplorata habitam, in puero tredecim annorum, solis medicamentis feliciter curasse gloriatur, eam dilatando cum spongiis præparatis usque ad ipsum os, posteà euphorbium per se fistulæ inspergendo, & quidem in copia, deinde emplastrum ex solo gummi elemi applicando. His eâ, quâ fieri potuit diligentiâ, per septimanas aliquot adhibitis remediis, squamula ossis se obtulit, quæ exacta est, & postquam per paucos dies semiguttulam balsami tolutam, semel in die cum filamentis ulceri imposuisset, fistula brevi plenissimè consolidata est.

CAPUT XVI.

De Rhyade, & Encanthide.

Fistulis lacrymalibus ut plurimum succedit alius affectus, qui Rhyas nominatur, & carunculæ anguli majoris absumptio vel imminutio, à qua & angulus latior evadit. Fit tamen ab aliis causis, nempè ab humoribus acribus & erodentibus in eam partem decumbentibus; vel à medicamentis cathæreticis, pro fistulæ curatione adhibitis.

Rhyadi opponitur Encanthis, quæ est ipsius carunculæ immodica excretio & eminentia, eâque generatur à sanguine redundante ad partem translato, & ulcere ejusdem partis non satis maturè exsiccato.

Rhyadis curatio sarcoticis & consolidantibus medicamentis perficitur, qualia sunt quæ sequuntur.

♃. Ros.rubr. P. j. nucum cupress. & myrtillor. ana ʒ. ii. aloës ℥. j. ß. vini austeri ℔. j. Coquantur ad quartæ partis consumptionem. Hoc decocto abluatur pars frequenter. Vel

℞. Aloës, thuris, ana ʒ. j. sanguin. dracon. ʒ. ß. rosar. rubr. & granor. sumach, ana ℈. j. atque rosar. ℔. j. Bulliant ad quartæ partis consumptionem. Fiat instar collyrii.

Encanthis curatur ablatione carnis superfluæ, oculi angulo adnatæ, quod perficitur exedentibus medicamentis, à mitioribus ad potentiora progrediendo. Igitur alumen ustum priùs admovendum est; quod si non sufficiat, ad unguentum Apostolorum, vel ægyptiacum, vel vitriolum ustum progrediendum. Quod si ne hæc quidem sufficiant, ferro abscindenda est caruncula, vel cauterio actuali absumenda.

Antequam autem hæc fiant, corpus priùs præparandum est evacuationibus convenientibus, ne nova fluxio ad partem attrahatur.

In excisione autem & cauterii administratione, vel etiam in absumptione carunculæ, quæ medicamentis fit, hoc diligenter observandum, ne tota caruncula absumatur, sed illud tantum, quod superfluum est, auferatur; alioquin in contrarium affectum, rhyadem puta, deducetur.

CAPUT XVII.

De Epiphora.

Epiphoræ nomen, humoris fluxum generatim significat, in quamcumque partem irruat. Usus tamen obtinuit, ut pro tenuis humoris per oculos effluxu speciatim accipiantur, unde, lachrymæ involuntariæ etiam nominantur, quæ per oculorum angulos assiduè defluere consueverunt.

Ad harum autem lachrymarum præternaturaliter effluentium generationem, concurrunt pravæ partis mandantis & recipientis dispositiones. Pars mandans est cerebrum, quod frigidiori aut calidiori intemperie præditum serosos humores congerit, eosque ad partes inferiores, & fluxioni recipiendæ idoneas transmittit. Pars recipiens est glandula, juxta oculi angulum majorem constituta, & caruncula eidem angulo superposita: quarum partium raritas, aut densitas, aut alia quævis imbecillitas efficit, ut humorum influentium decubitum facilè recipiat. Ideò sæpe solet contingere epiphora in ægylope, fistula lachrymali, rhyade, & encanthide; quod nimirùm humores superflui ad partes laborantes facilè transmitti soleant.

Fertur hujusmodi humor à cerebro in oculorum angulos, interdum per venas internas, & interdum per externas, ut propriis signis paulò inferius distinguemus.

Ille autem humor, epiphoram efficiens, aliquando frigidus est, & nullum aliud incommodum ægrotanti adfert, præter fluxionis molestiam: aliquando verò acrimoniæ & salsedinis particeps, dolorem, ardorem, ruborem, tum etiam exulcerationem palpebris afferre solet.

Signa præsentium lachrymarum nulla sunt, cùm ipsa satis per se pateant. Apparet etiam ex prædictis, num lachrymæ frigiditatis, an caliditatis & acrimoniæ sunt participes. Superest tantum distinguere an per interna vasa, an per externa efferantur. Cùm per internas venas humores defluunt, dolores in intimo capitis persentiuntur, & acres sternutationes nonnunquàm excitantur. Si verò per venas externas, quæ extra calvariam positæ sunt, humores defluant vasa in fronte & temporibus distenta apparent, & caput veluti revinctum sentitur, & ab adstringentibus remediis exteriùs applicatis ægri juvantur.

Quod ad prognosin spectat, recentes epiphoræ, & à causis externis præcipuè oriundæ, facilè curantur, maximè verò in juvenili ætate. Antiquæ & in senibus difficillimè curationem recipiunt, Quæ verò ex aliis morbis procedunt, ut ægylope, fistula lachrymali, & similibus ab illorum affectuum curationibus omninò dependent.

Curatio hujus affectus in fluxionis ablatione, & partis recipientis roboratione consistit.

Fluxio auferenda est humoris peccantis evacuatione, revulsione, derivatione, & partis mandantis roboratione.

Humor peccans, seu serosus humor, in cerebro redundans evacuabitur venæ sectione & purgatione.

Venæ sectio in frigida cerebri intemperie non convenit, nisi manifesta plethoræ signa adfuerint. In calida verò intemperie, quando humores acrimoniâ prædditi sunt maximè convenit, eaque bis, aut ter, si opus videatur, iterari poterit.

Purgatio fieri potest per potiones, apozemata, pilulas, & alia hujusmodi, quæ ægrotantis naturæ aptari poterunt.

Revulsio humoris affluentis fiet per cucurbitulas, scapulis frequenter admotas: vesicatoria, posteriori parti cervicis apposita, & cauteria occipiti aut brachiis inusta.

In contumaci affectu vesicatorium sincipiti admotum mirificè prodest, ut narrat Forestus *obs.* 11. *lic.* 11. de vetula quadam, quæ cùm oculos haberet lippientes, lachrymantes, & saniosos, cum intenso dolore, & prurigine, & nullis remediis curari posset; admoto capiti raso emplastro, ex pulvere cantharidum, fermento, & melle, perfectè curata est.

Rondeletius verò cauterium, supra commissuram admotum, magis conferre asserit, quàm si aliis partibus applicetur.

Ad derivationem conferunt, hirudines pone aures admotæ, & masticatoria horis matutinis usurpata.

Ne verò humores semel evacuati de novo generentur, cerebrum roborandum atque exsiccandum est. Et quidem, si frigida fuerit illius intemperies, omnia remedia, quæ pro intemperiei frigidæ cerebri curatione à nobis proposita sunt, usurpari poterunt. In calidiori verò ea, quæ in

calidi catarrhi curatione præſcripta ſunt, præcipuè cerebrum reſpicientia, hìc convenient.

Dum prædicta remedia uſurpantur, parti recipienti providendum eſt topicis remediis. Ac primùm ſi humor fluat per venas externas, adſtringentia fronti & temporibus admovenda ſunt, & ſi fluxio fiat ab humore calido, & acri, ſequens cataplaſma admovendum eſt.

℞. Boli armen. ſanguin. dracon. balauſtior. & myrtillor. ana ℥. j. ß. acaciæ & hypociſtidos, ana ℥. j. thur. maſtich. ana ℈. ij. roſar. rubr. P. j. Pulverentur & excipiantur albumine ovi, & pauco aceto. Fiat cataplaſma, quod linteo inductum, dictis partibus applicetur, & quoties exſiccatum fuerit, renovetur.

Si fiat ab humore frigido, ceratum ſequens admoveatur.

♃. Thur. maſtich. ana ℥. j. ß. gummi animæ, tacamahacæ, & lapidis hæmatitis, ana ℥. j. gummi juniper. ℈. ij. terebinthinæ, & ceræ q. ſ. Fiat ceratum.

Ipſi verò parti affectæ collyria adſtringentia & exſiccantia admovenda ſunt, in ſequentem modum compoſita.

℞. Tuthiæ præparatæ ℥. j. ſarcocollæ nutritæ ʒ. ß. thur. maſtich ana ʒ ß. ſpicæ nardi gr. vj. Fiant trochiſci. qui ovi albumine vel ſucco cydoniorum excepti, cantho oculi applicentur.

Vel tuthia præparata linteo raro excipiatur & filo alligetur, in vino auſtero immergatur, eoque oculus ſæpe abluatur. Vel

♃. Tuthiæ præparatæ, cortic. ovorum pulveriſator. aloës optimæ, ana ℥ j. Involvantur in panno lineo, & fiat pila; quæ infundatur in aqua fœniculi ſuſpenſa cum filo, poſteà ſæpe in die exprimatur pila in oculos.

Sola aloë pulverata, & in pilam, ut dictum eſt, concinnata, & in aqua roſar. poſita, non parum conducibilis eſt. Vel

♃. Aloës. nucis cupreſ. thur. maſtich. myrrhæ, ana ℥. ij. tuthiæ præparatæ, ſarcocollæ nutritæ, ana ℥. j. ß. ſanguin. dracon. berberis, ſumach. roſar. rubrar. ana ℈. j. Pulverentur tenuiſſimè, & excipiantur aquâ fœniculi, fiatque collyrium.

In calida fluxione ſequens præcipuè convenit.

℞. Trochiſcorum albor. Rhaſis ſine opio, ſarcocollæ nutritæ, lycii, acaciæ, olibani, ana ℥. j. ß. oſſium myrobalan. aduſtorum, corallii albi & rubri, ana ʒ. ß. margaritar. ℈. ß. ſucci mali punici, ad medietatis abſumptionem cocti quantum ſatis. Fiat collyrium.

Si rubor oculorum epiphoræ conjunctus ſit, ſequens erit utile.

♃. Granor. ſumach. contuſor. ℈. j. aquæ plantagin. calidæ ℥. j. Macerentur aliquandiu, deindè fortiter exprimantur, addendo aquæ roſar. euphraſ. aquæ album. ovi diu concuſſi, ana ℥. ß. ſacchari candi ſubtiliſſimè triti, & cum pauca aqua colati ℈. j. Fiat collyrium.

Denique ea collyria, quæ pro ophthalmia inveterata præſcripta ſunt: hìc etiam aptari poterunt.

CAPUT XVIII.

De Pterygio, ſeu ungue oculorum.

UNguis oculi eſt membranula dura & nervoſa, quæ ex angulo oculi majore prodiens, album oculi primum contegit, mox & ſucceſſu temporis ad nigrum tenditur, & pupillam tegendo viſionem impedit.

Aliquando tenuis eſt hæc tunica, colore albicante prædita: interdum verò carnoſa evadit, venis multis cruentis contexta, diciturque *panniculus*, & *ſebel* ab Avicenna. Quamvis nonnulli panniculum ab ungula diſtinguant, quòd ſcilicet ungula ſit nervea quædam tunica, ſine venarum repletione, & tunicam tantùm adnatam contegat: Sebel verò, ſeu panniculus tantum oculum cooperiat, & rubro colore præditus ſit, ac venulis intertextus.

Oritur hic affectus ab exulceratione carnis, quæ eſt in angulo oculi, aut tunicæ adnatæ, unde ſcabrities parti & inæqualitas emergit, quam dum facultas nutriens adæquare, & complanare nititur, copioſiorem ſanguinem affundit, eique incrementum præternaturale producit, aut quoddam veluti tegumentum ei ingenerat. Quæ tamen in oculum male affectum quamplurima excrementa confluunt; ideò non ex ſanguine puro, ſed pluribus excrementis permixto unguis generatur. Unde variæ illius differentiæ exſurgunt, quod alius durus, alius mollis, alius albo, alius citrino, alius rubro, alius fuſco colore præditus ſit. Alius facilè ſeparabilis ab adnata & cornea, alius tenaciter adhærens. Alius ſimplex & pravæ qualitatis expers, alius putridus & cancroſus.

Hujus affectûs diagnoſis ex dictis facilè intelligitur.

Tum cauſæ illum producentes, humores ſcilicet ex quibus generatur, ex colore internoſci poterunt: rubra enim ungula fit à ſanguine puro, citrina à bile; alba, à pituita; fuſca ac nigricans, à melancholia.

Quod ad prognoſin attinet, malum hoc difficilè curatur & non niſi longiſſimo tempore: ſiquidem remedia acria, ungulæ conterendæ neceſſaria, non niſi ſenſim & paulatim uſurpari poſſunt, propter exquiſitum oculorum ſenſum.

Si oculus affectus minor evaſerit, malum eſt ſignum: partis enim debilitatem arguit.

Recens ungula & magnitudine mediocris, pharmaceuticis remediis curari poteſt. Quæ verò aucta eſt, ad nigrum oculi ſe extendens & jam inveterata, nonniſi manuali operatione curari poteſt.

Ungula, quæ craſſa eſt, everſa, eminens, indurata & nigricans, curari non poteſt, cancroſam enim naturam obtinet.

Curatio ad cauſam morbi antecedentem & conjunctam dirigenda eſt.

Ratione antecedentis, primùm victus ratio idonea præſcribenda eſt, qualis in aliis oculorum affectibus à fluxione oriundis ſuprà propoſita eſt.

Simulque evacuationes ac revulſiones, in dictorum affectuum curationibus præſcriptæ, etiam hìc uſurpari poterunt: nempè purgationes, phlebotomiæ, cucurbitulæ, veſicatoria, & alia hujuſmodi.

Ac ſufficienter corpore purgato, ad topica veniendum eſt, quæ ungulam abſumere valeant, à minoribus incipiendo; qualia ſunt omnia, quæ pro macularum curatione ſupra propoſita ſunt. Quæ ſi non ſufficiant, ad fortiora veniendum eſt, quæ ab auctoribus paſſim deſcripta inveniuntur. Foreſtus collyrium ſequens maximè commendat.

℞. Succi fœniculi ℥. iiij. ſucci chelidon. ℥iij. ſucci rutæ ℥. ij. ſucci malvæ ℥ ij. ß. aloës ʒ. j. vitrioli ℈. ij. æruginis æris ℈. j. zinziberis & cinamomi, ana ʒ. ß. fellis anguillæ ℥. ß. fellis tauri, bovis, aut porci ℥. ij. ſacchari candi ℈. ij. bulliant ſucci, addendo reliqua, & depurentur. Fiat collyrium.

Sequens etiam ab eodem commendatur.

♃. Lapid. hæmatitis Drach. ij. vitrioli albi, viridis æris, uſtorum ana ℥. iij. myrrhæ & croci ana Drach. j. piperis longi Drach. ß. ſacchari candi ℥. ß. Pulveriſentur ſubtiliſſimè ut alcohol. Hujus pulveris ℥. j. miſceatur Drach. ij. aquæ raphani, & applicetur bis, terve in die, prout æger tolerare poterit.

Ante uſum horum remediorum, pars fovenda eſt decocto emolliente, quod etiam poſt eorum applicationem iterandum eſt, ad dolorem leniendum.

Inter remedia minùs vehementia, ſequens cum fructu uſurpari poterit.

♃. Oſſis ſepiæ ℈. ij. ſacchari candi Drach. j. vitrioli ℈. ß. tuthiæ præparatæ Drach. ß. M. Fiat pulvis ſubtiliſſimus, ungulæ inſpergendus.

Si topicis hiſce remediis ungula abſumi nequeat, ad chirurgicam operationem veniendum eſt, quæ fit hamulo perforando ungulam ad baſim, deindè filum lineum duplicatum acu trajiciendo, utrinque ad baſim arctè deligando, atque ſic apprehenſam inciſorio inſtrumento abſcindendo, prout fuſiùs docetur à Celſo, Paulo, Aëtio, Hieronymo ab Aquapendente in operationibus chirurgicis, aliiſque quamplurimis.

Facta inciſione, linteum aquâ roſaceâ & albumine ovi imbutum eſt apponendum, ad dolorem ſedandum, & inflammationem prohibendam. Ac denique ſiccantibus medicamentis, collyriis ex tuthia, thure, aloë, trochiſcis albis Rhaſis, aliiſque ſiccantibus medicamentis cicatrix inducenda.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ LIBER TERTIUS.

DE AFFECTIBUS AURIUM.

PRÆFATIO.

AURES pluribus morbis conflictari solent; simillaribus, organicis, & communibus, ut docet Galenus de sympt. cauf. c. 1. *qui cùm nonnisi per symptomata cognoscantur, ad symptomatum seriem eos reducere est animus. Symptomata verò quæ auribus contingunt, ad actiones læsas, aut vitia excretorum referuntur. Actio læsa, vel est auri propria, vel communis omnibus sensoriis. Actio auri propria, nimirum auditus, læditur abolitè, imminutè, & depravatè. Abolitè, in surditate: imminutè, in gravi auditu: depravatè in sonitu aurium. Actio communis omnibus sensoriis est sensus tactus, cujus ratione doloribus obnoxia sunt. Vitia denique in excretis ea omnia continent, quæ ab auribus præternaturaliter egrediuntur. Sicque totus hic tractatus quatuor concluduntur capitibus. Primum erit de surditate, & gravi auditu. Secundum, de tinnitu aurium. Tertium, de dolore aurium. Quartum, de exeuntibus præter naturam ex aurium cavitatibus.*

CAPUT I.

De surditate, & gravi auditu.

SUrditatem & gravem auditum eodem capite complectimur, qui fiunt ab iisdem causis, secundum magis & minùs tantùm differentibus: ita ut valdè excedentes auditum prorsus auferant, remissiores verò eum tantùm imminuant. Imò verò uterque affectus vulgò surditas nominatur; qui enim alios audire nequeunt, nisi altâ voce loquentes, surdi esse dicuntur.

Surditas autem propriè dicta κώφωσις Græcis nominatur, cùm nempè auditus omninò aboletur, adeò ut ea affecti vel nullum penitus sonum audiant; vel si sonum aliquem auribus percipiant, illius tamen differentias percipere nequeant. Hi etiam sæpe muti sunt, si nimirùm ab ortu surdi nascantur; non solùm ex eo, quod per auditum homines loquendi formulas addiscunt; sed etiam propter maximum consensum, qui est inter auditus & loquelæ instrumenta, per nervum quintæ conjugationis, cujus rami præcipui ad aures quidem feruntur, nonnulli tamen ad linguam & laryngem protenduntur. Unde fit, ut aurem interiorem vellicando, tussis excitetur. Et ratio evidens est. Si quidem surdi à nativitate, si loquelæ instrumenta non haberent vitiata, aliquam vocem articulatam ex naturali instinctu ederent: quemadmodum reliqua animalia, etiamsi à nativitate ab aliis ejusdem speciei animalibus segregentur, ut nunquam ea audire valeant, vocem tamen sibi connaturalem proferunt. At surdi à nativitate nullam vocem articulatam edunt, sed sonum tantùm confusum, qui partium loquelæ inservientium læsionem manifestam arguit. Læsio autem illarum partium potissimum est ab humiditate, quæ cùm nervum illum afficiat, qui ad aures, linguam, & laryngem protenditur, auditum & loquelam simul affici necesse est.

Gravis auditus βαρυηκοΐα Græcis appellatur, eoque affecti ægrè sonum percipiunt, nec loquentes intelligunt, nisi alta voce clamantes. Alii verò ne sic quidem audire satis possunt, nec nisi colloquentes in aures ipsis loquantur, ac vociferentur.

Uterque affectus à cerebri, vel auris vitio exoritur.

Cerebri intemperies frigida, aut repletio, aut imbecillitas, aut alia quælibet læsio, in ea præcipuè parte, quæ nervi auditorii exortum aut progressum occupat, surditatem, aut gravem auditum potest efficere.

Auris affectus vel in exteriore, vel in interiore auris parte versantur.

In exteriore cavitate auditus defectum efficit obturatio perfecta, vel imperfecta, à tumore, abscessu, sanguine, pure, pituita, aliisque rebus tum intrinsecus, tum extrinsecus incidentibus. Advertendum tamen est, meatus exterioris obturationem, integram & absolutam surditatem non posse efficere, sed tantùm gravem auditum: quandoquidem per os etiam soni ad aures deferri possunt. Etenim meatus patens est ab auris interna cavitate ad palatum, per quem soni facilè ingrediuntur & ad aures sese insinuant, qui etiam meatus aurium expurgationi dicatus est. Et sonum per os opertum excipi, multa ostendunt experimenta. Videmus enim surdastros, ut meliùs loquentes audiant, aperto ore sermones eorum excipere. Et si utraque aure diligenter obturata, musica instrumenta baculo contingas, quem dentibus apprehenderis, exquisitiùs audiuntur. Et in via noctu alicujus procul advenientis strepitum captamus, & è longinquo magis audimus, si baculi aut ensis alterum extremum terræ affigamus, alterum verò dentibus apprehendamus.

In parte auris interiore, surditatem, aut gravem auditum efficiunt humores in cavitate interiori collecti, & à capite præsertim defluentes: qui plerumque pituitosi sunt, nonnunquàm tamen biliosi, ut patet *Aph.* 28. *sect.* 4. ubi Hipp. biliosas dejectiones surdis prodesse asserit; interdùm etiam sanguinei, siquidem surditatem, quæ crisim comitatur, ex sanguinis fluxu per aures fieri compertum est. Illi autem humores à toto corpore interdum ad aures transmittuntur, ut in febribus continuis, & præcipuè malignis. Eundem affectum producit mala auditus organorum conformatio, qualis est, si tympanum nimis laxum evaserit à sono violento vel humectatione: (Eâ ratione surdastri quamplurimi in constitutione austrina graviorem habent auditum: quia membrana aëris humiditate relaxatur) aut nimis tensum exsiccatumque, post morbos acutos, vigilias, aut jejunia, aut disruptum ab iisdem motibus ingentibus, aut erosum à pure. Egrediuntur tamen aliquando pus, ex suppurata aure, & sanguis, in magnis concussionibus, sine læsione auditus, quando exitus est inter os & membranam; sic enim septum illæsum permanet. Vel si reliquæ auris particulæ ab ortu, aut aliqua causa externa, ut ictu, casu, aliisque, à debito naturali statu dejectæ sint. Intemperies denique frigida ab aëre frigidiore, vel aqua frigidissima in aurem immissa, vel narcoticorum, aliorumque medicamentorum usu nimio, hunc effectum producere solita est.

Has omnes causas per propria signa diagnostica sigillatim distinguere difficillimum est. Arte tamen & conjectura in hunc modum elucidari possunt.

Si à cerebri vitio surditas contingat, aut alii etiam sensus læduntur, aut aliquis affectus peculiaris in cerebro apparuit, aut dolor capitis, aut gravitas, apoplexia, lethargus, aut alii hujusmodi.

Obturatio externæ aurium cavitatis oculis ipsius dignoscitur; si ad Solem cavitatem illam introspicias, tùmque apparebit, num tumor, aut materia crassa, aut alia quæpiam substantia heterogenea cavitatem illam repleat. Tum etiam,

etiam, ſi aliquid extrinſecus in aurem illapſum ſit ex relatu ægrotantis dignoſcitur.

Si verò cavitas interior aliquo humore repleatur, pituitam eſſe judicabimus, ſi fluxio pituitoſa ægrotantem prius infeſtaverit, aut ſi ille hujuſmodi fluxionibus frequenter fuerit obnoxius.

Bilioſum verò humorem hunc affectum producere, indicabit febris bilioſa prægreſſa, aut jam ægrotantem detinens, & acutiſſimi doloris præſentia. A ſanguine verò fieri oſtendit dolor gravans, & ſanguinis redundantia in toto corpore. Et hæc in perturbationibus criticis præcipuè contingit.

Tympani laxitas & humectatio dignoſcitur ex cauſis prægreſſis humectantibus, & humida intemperie aliquam aliam partem affligente: vix enim fieri poteſt, ut cauſæ humectantes hanc unicam particulam affecerint.

Ejuſdem tympani tenſio & exſiccatio nimia ex totius corporis ſiccitate & cauſis exſiccantibus prægreſſis erit dignoſcenda.

Tympani etiam diſpoſitionem aut eroſionem conjicere poterimus, ſi cauſæ vehementes rumpenteſque aut erodentes enumeratæ præceſſerint.

Prognoſis hujus affectus in hunc modum inſtituenda eſt.

Surditas è nativitate, & quæ longo tempore contra eſt, eaque integra & abſoluta, incurabilis eſt. Quæ verò non abſoluta, ſed diuturna, difficillimè, & ut plurimum nunquàm curatur.

Surditas à bile, aut ſanguine oriunda, cùm in febribus continuis & acutis tantùm ſoleat contingere, cum earum febrium curatione ſolvi conſuevit.

Gravis auditus, ſi brevi tempore non curetur in omnimodam ſurditatem degenerat, teſte Gal. 3. *de compoſ. med. ſec. loc. cap. 3.*

Membrana tympani rupta, vel cicatrix, in ea relicta, incurabilem ſurditatem efficit.

Surditas per intervalla creſcens & decreſcens curabilis eſt: ab humore enim mobili, qui interdum minuitur & augetur, eam produci ſignificat.

Surditas, quæ à vitio cerebri excitatur faciliùs curatur, quàm quæ à proprio auris affectu producitur.

Curationem quod attinet, illa ſurditas, quæ ab aliquo cerebri affectu dependet, non aliam curationem requirit, quàm quæ dictis affectibus deſtinata eſt, è propriis capitibus repetenda. Quæ à tumore exoritur, ſi ille durus ſit & inveteratus, curationem non recipit: ſi verò calidus & inflammatorius, illius curatio in aurium doloris curatione proponetur. Si vero à pure in aure collecto producatur, ex capite ultimo hujus tractatus curatio erit deſumenda, ubi de his agetur, quæ præternaturaliter ex aure egrediuntur.

Si à ſiccitate hic affectus oriatur, curandus eſt, juxta Rhaſis præceptum, victu humectante, ſomno longiori, & capitis perfuſione cum aqua tepida: quibus addi poſſunt humectantia in aurem immiſſa, ut oleum amygdal. dulc. & ſimilia. Si ab aliena re, extrinſecus in aurem illapſa, ſurditas, vel gravis auditus oritur; ea protinùs auferenda eſt eluendo, aut excutiendo, aut extrahendo: & ſi animalcula quædam ſint, quæ auris cavitatem ſubierint, alliciendo, aut enecando. Eluuntur infundendo, quæ viam hanc lubricam reddunt, & humectant, dilatantque: ut lac, oleum amygdal. dulc. vel decoctum aliquod emolliens & relaxans. Excutiuntur impetu quodam, ut ſternutatione motâ; ſic enim ſpiritus impulſu, commotis illis partibus, quod in meatu auris latet, ſæpè excluditur, idque citiùs, ſi prius via, ut dictum eſt, dilatata & lubrica facta fuerit. Prodeſt etiam inclinatâ aure affectâ, ſupra pedem illius lateris ſaltare; qua ratione pueri poſt natationem aquam auribus influxam excutiunt. Si hæc non ſuccedant, extractio molienda eſt auriſcalpio, cavendo tamen, ne dum intromittitur, illud quod adhæret, ulteriùs propellatur. Ideò auriſcalpii cochleare admodum tenue ſit, ut faciliùs in aure comentis poſtponi poſſit. Vel forcipe ad id accommodata, utrinque acutâ & aſperâ, illa apprehendi & eximi debent. Vel ſi neque hoc ſuccedat, cùm corpora dura ſunt, ut nucleus, vel lapis; alio inſtrumento apprehenſa confringenda ſunt; deindè ut, dictum, humore infuſo eluenda. Si auriſcalpium intromitti nequeat, ſpecillum cotone involvatur in extima ſui parte, deindè immergatur in therebinthinam, aut in aliquod aliud viſcidum: poſt immittatur in aurem, ut agglutinet id, quod obſtruit. Idem fit ex candela cerea, extrema ſui parte viſco inducta. Quod ſi aliquid viſci aut glutinis poſt extractionem intus inhæſerit, in auriſcalpio extrahendum. Sunt qui calamum aperiunt in extremis ejus partibus, unam ejus partem in aurem immittunt, alteram ore comprehendunt; ut inde frequenti ſuctu, quod intus conditum eſt, attrahant.

Animalcula ex aure alliciuntur, admotis quibuſdam quæ illis grata ſunt, ut extrorſum repant; ut ſi lac cum ſaccharo in ſpongiola auri adhibeantur, vel leniter intrudantur, vel ficus inverſa, vel pulpa pomi dulcis; vel lardum, quo vermiculi citiùs alliciuntur; idque præſertim, ſi aures Soli obvertantur, dum hæc contineant. Peculiariter verò hirudines caſu ingreſſæ, alliciuntur ſanguine immiſſo in aures. Pulices verò pilis caninis in aurem introductis. Si autem viva ſint animalia, enecanda ſunt; mortua enim non ampliùs auditui obſtrepunt, & faciliùs extrahuntur. Enecantur autem, ſi ſaliva auribus inſtilletur, aut propria urina infundatur.

Amara autem citiùs inſecta enecant, ut centaurii, vel abſynthii ſuccus, aut decoctum aloës, & ſella quælibet. Acria idem præſtant, ut acetum, ſuccus ceparum, & ſimilia.

At cum frequentiſſima ſurditatis & gravis auditus cauſa ſit frigida intemperies, & humoris pituitoſi influxus in eam partem; ad illius oppugnationem hæc præcipuè curatio dirigenda eſt.

Quia verò hujuſmodi pituitæ influxus à cerebro ducunt originem; curatio ad eam partem dirigenda eſt, non abſimilis ei, quæ frigidæ cerebri intemperiei aſſignata eſt: quam prudens Medicus, pro vario intemperiei gradu, ejuſdemque contumacia moderari poterit.

Summa autem hujus curationis erit, ut præmiſsâ victus ratione attenuante, & modicè calefaciente, atque exſiccante, qualis in gutta ſerena præſcripta eſt, vitando in primis ventos auſtrinos, & ab iis aures muniendo, vaporoſa alimenta, & in primis allium & cepæ, quæ auditui nocent: tum etiam quæ humores craſſos ac pituitoſos generant, ut inquam, primùm evacuatio univerſalis inſtituatur per pilulas, apozema cephalicum & purgans: tum etiam per phlebotomiam, ſi illius indicationes adfuerint. Cui ſubnectatur, ſi affectus ſit contumax, diæta ſudorifica, eique ſuccedant particularia remedia, fluxionem revellentia; ut cauteria, veſicatoria, errhina, ſternutatoria, maſticatoria apophlegmatiſmi. Peculiariter verò maſticatoria ſunt maximi uſus in hoc morbo, propter meatum, qui ab interna aure ad palatum defertur, & aurium excrementa deponit. Ac denique morbo in longitudinem abeunte, ad pilulas uſuales, aut ſyrupum magiſtralem, opiatam cephalicam, pulverem, aut cucupham caput roborantem, & alia hujuſmodi veniendum erit. Quæ omnia in frigidæ cerebri intemperiei curatione propoſita ſunt.

In uſu diætæ, ſi affectus ſit contumax, conveniunt etiam ſacculi poſt aſſumptam potionem ſudorificam capiti admovendi, quales in dicta curatione deſcripti ſunt, iique non ſincipiti tantùm, ut ibi dictum eſt, ſed etiam auribus erunt admovendi.

Peculiariter verò conducunt ad hujus affectus curationem thermæ ſulphureæ & bituminoſæ, cum balneo, tum lotione capitis. Balneo ſiquidem ſudores copioſi provocantur, & materia fluxionis antecedens educitur. Lotione verò capitis cerebrum roboratur & exſiccatur, & humores in ipſam aurem impacti diſcutiuntur. Utendi modus peculiaris à Pennoto deſcribitur, & valdè commendatur his verbis. *Nihil æquè conducit in ſurditate, etiam poſt centum remediorum uſum, quàm ut patiens, optimè prius corpore mundato, & deindè capite purgato, ſulphureis balneis caput madefaciat, hoc modo. Et ſpongiis magnis confutis veluti cucupham ferat in capite, ad ſupercilia & infra aures deſcendentem. Sedeat ſub canali balneorum, & verſo epitomio aquam accipiat, qua abſorpta ſpongiis,*

caput

caput continuo calore suo fovebit, atque omnes capitis suturas auriumque commissuras diducens atque aperiens, vapores tollet, vel materiam impactam nervis viisque auditoriis resolvet per habitum, aut adeo mutabit, ut brevi sit abitura. Bis in die ita sedere eum convenit ad horas duas, ac deinceps statim sudare in lecto, diætamque adhibere tenuem ex succis & jure carnium. Vino, nisi oligophoro, planè abstinendum est.

Tandem ad topica materiam auri impactam discutientia veniendum est; quæ in hunc modum administrari poterunt.

℞. Fol. orig. absinth. pul. serpil. salv. menth. centaur. min. malv. & alth. ana M. j. flor. chamom. melil. flœchad. & anth. an. P. j. cinam. & caryoph. ana ℥. ß. Decoquantur in æquis partibus aquæ font. & vini albi, sub finem additi. Colatura foveatur auris affecta cum spongia, calidè, manè, & serò.

Et eodem decocto poterit fieri suffitus in aurem per infundibulum, quem maximè prodesse, certum est ex eo, quod vapor, ex decocto calente elatus, penitissimas auris partes facilè penetret.

Fomenti loco adhiberi potest panis cum semine carvi subactus, & calens è furno per medium sectus.

Vel panis ordinarius ex clibano sumptus, & inferiori crustâ ablatâ spiritui vini immergatur, & calidè quantum æger ferre poterit, ad aurem applicetur, ut vapor intromittatur. Efficacior erit panis ex farina vulgari factus, & cum semine carvi, baccis lauri, juniperi, & nuce moschata subactus, antequam coquatur: deindè post levem cocturam, dum adhuc calet, diruptus, & auri laboranti impositus.

Si decoctum pro fomento & suffitu præscriptum fortius desideres, pulpa colocynthidis, & radix hellebori albi ad ʒ. j. vel ij. addi poterunt. Idem decoctum ex vino albo solo, vel ex vino & aceto parari poterit ut magis penetret, & potentius discutiat.

Pro suffitu etiam utiliter excipi poterit in auris meatum, per infundibulum, fumus caryophyllorum, caput muniendo linteo calidissimo, dum fumus excipitur.

Post fotum & suffumigium, liquor aliquis in aurem injiciendus est eaque postmodum cotone moschato obturanda.

℞. Olei amygdal. amar. & rutacei, ana ℥. j. M. infundantur calidè in aurem. Vel

℞. Olei de castoreo & lilior. albor. ana ℥. j. olei aneth. ℥. ß. hellebori albi ʒ. ß. aquæ vitæ ℥. j. Bulliant in B. M. ad aquæ vitæ consumptionem. Colentur ad usum dictum. Vel

℞. Radic. cyperi, baccar. lauri, semin. anisi & cumini pulverator. ana ʒ. j. castorei pulverati ʒ. ß. olei rutæ quantum satis. Misceantur, iisque impleatur cepæ magnum excavatum, quod posteà coquatur super prunas, & exprimatur succus in aurem instillandus.

Olea chymica efficacissimè operantur, qualia sunt oleum rorismarini, majoranæ, salviæ, fœniculi, de spica, caryophil. Quæ tamen propter nimiam vehementiam sola non sunt usurpanda, sed cum prædictis in parva quantitate admisceri possunt, in hunc aut similem modum.

℞. Oleorum prædictorum ℥. ij. olei de spica, fœniculi, aut caryophil. aut alterius cujusvis ℥. ß. vel ʒ. j. Misc.

Aquæ enim nonnullæ in aurem instillantur, quæ ad surditatem maximè conferre existimantur. Sic plurimùm laudatur ab auctoribus aqua fraxini, quæ elicitur ramos virides fraxini unâ extremitate igni admovendo, & ex altera extremitate aquam stillantem usui asservando. Præcipuè confert, quando surditas à causa valida oriunda est, & remedia valdè calefacientia suspecta sunt. Si caliditas non timeatur, pari aquæ vitæ portione admista, efficacior evadat. Matthiolus hanc aquam succis quibusdam permiscet, eamque sic compositam valdè prædicat his verbis, *Fraxini spumam, quæ à viridi ligno igni exposito manat, additis succis cyclaminis, scillæ, rutæ, æqualibus partibus, omnibus simul parumper fervefactis, plurimum valere ad surditatem scimus, si in aurem sanam hic liquor calidus infundatur, cùm se cubitum receperit æger, atque eum super affecta aure jacere oportet. Ubi verò utramque aurem surditas occupaverit in eam fundatur, quamvis affecta fuerit, & super alterâ jaceat.*

Spiritus vini, in quo helleborus albus infusus fuerit, in aurem affectam instillatus, magnæ est efficaciæ.

Alii multum commendant succum hæderæ depuratum, cum vino albo potenti permistum.

Fella animalium, ut leporis, capræ, perdicis, maximè laudantur, si recentia usurpentur, cum pari mellis portione misceantur, & in cepæ pellicula incalescant.

Pinguedo anguillæ maximo in usu est. Ea autem colligitur dum anguilla magna in veru assatur, & suppositis lauri foliis excipitur, eaque tepidè in aurem instillatur.

Zechius ova formicarum prædicat his verbis: *Ova formicarum contrita & cum succo cepæ in aurem infusa, quàm vetustissimam surditatem persanant.*

Sanguis lupi junioris calens in aurem instillatus surditatem curare creditur.

Denique, si affectus contumacissimus propositis remediis non cedat, non esse abs re, extremum tentare remedium quod à Fonseca proponitur *consult. 58. tom. 2.* inunctionem nempe factam ex hydrargyro, quia surditas ex lue venerea contracta ita curari solet, quare etiamsi hæc talis non sit, fortè curari poterit. Et ratio huic sententiæ videtur suffragari, quia hydrargyrum tumores duros emollit & discutit, ac humores concretos, & partibus impactos, potentissimè dissolvit: atque ita pituitam in auris particulis concretam, & reliquis remediis non cedentem, fortè poterit dissolvere. Hoc tamen remedium, non nisi in desperato casu tentandum est; anceps enim & dubius admodum est illius eventus. Siquidē ab inunctione hydrargyri cerebrum valde labefactatur, & variæ fluxiones concitantur, ita ut nonnullis, à lue venerea per hydrargyrum curatis, ipsa surditas aut gravis auditus interdum contingat; quamvis, ut antea dictum est, ex ipsa lue venerea contingens surditas interdū curetur. Fit debitè administrata hydrargyrosis, post sufficientes purgationes, si nullam cerebro noxam relinquat.

In topicorum remediorum administratione hoc perpetuò observandum, ut non frigida, sed semper tepida, aut calidiuscula in aurem immittantur. Præterea nunquàm medicamenta instillanda sunt, quin priora abstergantur. Instillato verò medicamento, auris perpetuo cotone moschato obturanda, ille enim solus, & per se surditati maximè conducit: quod confirmatur à Foresto *obser. 15. lib. 12.* his verbis: *Mulier Delphensis, cum ex diuturno morbo convaluisset, incidit in surditatem satis diuturnam, quæ cum satis purgata esset, & deindè à medicamentis abstineret, & longo tempore adhuc surditate laboraret, vetula quædam ei consuluit ut granum unum vel alterum moschi optimi in bombyce misceret, & auri perpetuò imponeret. Hoc remedio, præter omnem spem, ab omni surditate liberata est. Ego multos quidem, quibus auris sanie longo tempore madėret, curavi sola imposita bombyce, vel cotone, in quo moschus reservatur, quod & aurem exsiccaret, & simul surditatem tolleret.*

CAPUT II.

De Sonitu aurium.

Auditionis sensus depravatur in sonitu aurium. Quemadmodum enim oculus debet esse omnis coloris expers, ut colores omnes objectorum ritè percipiat, & si aliquo colore præternaturaliter efficiatur, ut in ictero, tunc depravari visionem necesse est; ita auris nullum in se debet habere sonum, ut omnes sonos extrinsecus advenientes percipere valeat. Et si in ea sonus aliquis præternaturaliter efficiatur, auditus depravatur. Hæc autem depravata auditio παρακοή Græcis, Latinis Obauditio nominatur, vulgò etiam tinnitus aurium appellari consuevit, quamvis tinnitus propriè unicam tantùm depravati auditus differentiam constituat: ut ex sequentibus patebit.

Fit autem sonitus in aure, ex commotione præternaturali aëris vernaculi seu congeniti, in auris cavitate contenti. Quamvis enim aër ille congenitus naturaliter in aure moveatur, ut docuit Aristoteles, sonus tamen ex eo motu non exauditur, nisi quando aurem manu concava, aut aliâ re simili obturamus, tunc enim meliùs fit auditio in aure interna, cùm aëris externi ad aurem ingressus impeditur, ut docetur vulgari experimento. Si nimirum testudinis, aut alterius instrumenti musici manubrium dentibus apprehendamus, aures obturando; tunc enim sonus quadruplo major percipitur, quàm si apertis auribus excipiatur,

piatur; quia sonus testudinis per continuitatem manubrii in os ingreditur, & ad auris cavitatem sese insinuat per patentem canalem, qui ab aure fauces exporrigitur. Motus autem ille naturalis aëris implantati, fit à spiritu ἀκουστικῷ seu auditorio, qui continuò in aurem influit, & aërem illum tenuem & mobilem leviter exagitat. Si verò aër ille implantatus solito vehementiùs moveatur; tunc sonus intra aurem percipitur, qui præternaturalis est, & auditum vitiat.

Causæ verò aërem vernaculum præternaturaliter commoventes, quamplurimæ sunt. Præcipua tamen & frequentissima est vapor, flatus, aut spiritus, in aurem ab aliis partibus transmissus, vel, in ipsa aure genitus. Si ab aliis partibus feratur, vel à toto corpore, vel, aliqua parte peculiari ducit originem. A toto corpore promanat in febribus, unde Hipp. *in Coacis, Bombus in acutis, & sonitus aurium lethalis.* Et ille aurium sonitus fit à spiritu flatuoso, per arterias à toto corpore ad aures transmisso. Frequentiùs tamen accidere consuevit in principio paroxysmorum, & instante crisi per hæmorrhagiam. A parte peculiari flatus elevati ad aures transferuntur, nempè à ventriculo, hepate, liene, mesenterio, utero, aliisque partibus. Undè in vomitu vehementi, melancholia hypochondriacâ, & hysterica suffocatione, aurium tinnitus frequenter solent contingere. A capite etiam frequentiùs spiritus flatuosus, ex frigidis pituitosis humoribus excitatus à calore debili, in aures defertur per venas, arterias, & quintam nervorum conjugationem, per quas etiam vias vapores & flatus ab inferioribus partibus transmittuntur.

In aure ipsa generatur flatus ex materiâ pituitosâ in auribus contentâ; unde fit, ut gravis auditus cum tinnitu aurium sæpissimè conjunctus sit. Ab humore enim fit obstructio, à qua surditas, aut gravis auditus, dum in minori copia redundat; à flatibus verò, ex eodem humore, elevatis, aurium tinnitus generatur.

Aliæ verò causæ sonitum aurium excitantes sunt, percussio capitis vehemens, sonus vehementior, aurium ulcera, calida intemperies, debilitas, & sensus exquisitior.

Percussio capitis vehemens, spiritus in capite contentos violenter commovendo facit, ut illi in aurem confertim propellantur, & sonitum edant.

Sonus vehemens in aurem violenter impulsus, aërem implantatum maximè exagitat, ut commotio illius diutiùs perseverans, sonitum diuturniorem efficiat.

Aurium ulcera, puris, aut saniei fervore strepitum quendam in aure excitare solent; quod etiam fieri potest à spiritibus majori copiâ in partem ulceratam translatis, & in auris cavitatem effusis, aëremque implantatum commoventibus.

Calida intemperies arteriam auris interiora subeuntem multo spiritu replet, unde contingit, ut pulsatio fiat vehementior, & sonus pulsans in aure excitetur. Vel copiosior spiritus, per arteriam illam effusus in aurem, aërem vernaculum commovet, & sonitum producit. Et ab ista causa sonitus aurium diuturnus efficitur, per menses interdum perseverans.

Auditus debilitas sonitum aurium efficere solet, ut in convalescentibus, quia omnis sensus debilitatus ab objecto, non solùm vehementiori, sed etiam mediocri offenditur. Sic illi, qui debilem habent visum, à lumine etiam moderato læduntur.

Ac denique sensus exquisitior, ex Gal. *lib.* 3. *de comp. med. sec. loc. cap.* 1. tinnitum aurium efficit eadem ratione, quia scilicet objecta, etiam moderata, illum nimiùm afficiunt. Ille autem sensus exquisitior præternaturalis esse debet, ut affectum præternaturalem efficiat. Nam sensuum perspicacitas per se actionem depravatam non potest producere: quin potiùs, quo exquisitior est sensus, eò minùs aberrare debet. Præternaturalis autem efficitur à calida intemperie, ulcere, aut alio consimili affectu; quemadmodum partes inflammatæ contactus moderatos depravatè sentiunt, nempè dolorificè. Vel si exquisitus sensus in statu naturali consistat, existimandum est, causam tinnitum efficientem esse præternaturalem, & excedentem, ratione illius exquisiti sensus: vapor enim v. g. tam exiguus, ut à sensu obtusiori non percipiatur, sicque actionem non lædat, ab eo, qui exquisitiori sensu præditus est, percipietur, & tinnitum efficiet; atque ita in hoc præternaturalis erit, in alio verò sanitatis limites non excedet.

Variæ dari possunt aurium sonitus differentiæ, quæ à vaporum multitudine vel paucitate, crassitie vel tenuitate, motu celeri aut lento oriuntur: si enim vapor au flatus multus sit, crassus, & celeriter moveatur; sensorio exhibebit similitudinem aquæ rapido cursu cum fragore fluentis, vel tympani, vel id genus instrumentorum musicorum, vel venti reboantis, vel id genus similia. Quod si paucus sit, crassus, & celeriter moveatur; arboris confractæ; vel domus collabentis, subitaque ruinæ, vel catapultæ speciem refert. Si multus sit, tenuis, & celeriter moveatur, sibilum excitare solet, & torrentis cujusdam lenioris imaginem. Si paucus sit, tenuis & celeriter moveatur, tinnitum excitat. Si multus sit, crassus, & lentè moveatur, murmura quædam excitare solet. Si paucus sit, crassus, & lentè moveatur susurrum repræsentat. Si multus sit, tenuis, & lentè moveatur; sibilum remissiorem refert. Ac denique cum gradus innumeri dari possint crassitiei & tenuitatis, multitudinis & paucitatis, motus celeris & tardi; pro eorum ratione innumeri prope modum sonorum modi in auribus produci poterunt, prout magis, vel minùs, ad hanc, vel ad illam accedere videbuntur.

Diagnosis prædictarum causarum certa haberi non potest, docente Gal. 3. *de comp. med. sec. loc. cap.* 1. Artificialem talem conjecturam ex causis prægressis, aliisque circumstantiis elicere possumus.

A flatuoso spiritu fieri sonitum aurium, inde colligi potest, quod interdum cesset, & intervallo posito revertatur, tum etiam si præcesserint cibi, flatibus generandis idonei.

Per consensum ab aliis partibus fieri ostendunt, si aliqua alia pars affectu peculiari laboret, & affectus per intervalla repetat.

A cerebro præsertim fieri, testatur dolor capitis præcedens, aut gravitas ejusdem, & ut plurimùm nocumentum aliis sensibus communicatur.

In ipsis auribus vitium esse, testatur sonitus continuus, & sine ulla intermissione infestans.

A materia frigida affectum produci cognoscimus, si æger à calidis medicamentis juvetur, & si sanitatis tempore omnes strepitus facilè perferat.

A vaporibus crassis vel tenuibus, paucis vel copiosis effectum produci, ostendunt sonorum differentiæ, quæ in aure percipiuntur, supra propositæ.

A facultatis imbecillitate exoriri, facilè patebit ex iis, quæ præcesserunt, utpotè morbis præcedentibus, ex quibus vix dum ægri convalescere incipiunt.

A calida intemperie, exquisitiori sensu inde oborto fieri conjicimus, dum æger percipit caliditatem in capite circa aures, causæ calefacientes præcesserunt, & flatus discutientia medicamenta malum augent, tum etiam æger sanitatis tempore magnos strepitus, propter sensum exquisitum, perferre non potest.

Quod ad prognosin spectat, recens aurium tinnitus facilè curatur, chronicus verò difficilè, eòque magis, si à lue venerea ortum duxerit. Qui à causa calida ortum ducit, faciliùs curatur, qui à frigida, difficiliùs.

Diuturnus aurium tinnitus, è materiâ pituitosâ in aure contentâ oriundus, in surditatem degenerat: auctâ enim materiæ illius copiâ, meatus auditorius obstruitur, & spiritus influxus ad aures inhibetur.

Curatio hujus affectus pro varietate causarum varia esse debet.

Ac primùm curatio sonitus aurium, qui per consensum aliarum partium generetur, à curatione affectuum illarum partium dependet, & ideò ex propriis cujusque capitibus erit desumenda.

Qui verò ab aure primario affecta exoritur, peculiarem curationem desiderat. Et si à frigida intemperie, crassioque flatu generetur, eandem curationem desiderat quæ in gravi auditu descripta est. Consimiles enim sunt affectus qui sæpè simul complicantur, aut unus in alium degenerat: tinnitus enim non rarò gravis auditus, & surditatis prodromus esse consuevit.

Omnis

Omnia igitur remedia, tum universalia, tum particularia, superiori capite ad surditatis, & gravis auditus curationem proposita, huc transferri poterunt.

Si ab aurium ulcere tinnitus provenit, non aliam postulat curationem, quàm quæ ulceri debetur: qualis capite sequenti proponetur.

Si à sensus debilitate procedat, ut in convalescentibus ab aliquo morbo graviori, instauratione ac refectione totius corporis sponte affectus evanescit. Poterunt tamen interim olea quædam temperata in aurem infundi, ad symptomata demulcendum, ut chamæmelinum, anethinum amygdalar. dulc.

Ac denique, si à calida intemperie, vel exquisitiori sensu ducat originem, victus refrigerans & humectans præscribendus est, tum etiam refrigerantia in aurem immittenda, à mitioribus ad fortiora progrediendo. Ac primum instillari poterit decoctum hordei, violarum, lactucæ, nymphææ, quibus ad penetrationem aliquid melissæ, aut chamæmeli addi poterit. Quibus non conferentibus, succi lactucæ, portulacæ, hyosciami usurpandi sunt: imo ad papaveris succum, & ipsum opium confugit. Gal. quibus tamen parcè & summa cum cautione utendum est, ne calorem nativum partis debilitando, auditum nimis hebetent.

CAPUT III.

De dolore Aurium.

Aurium dolor, ὠταλγία Græcis nominatur. Estque gravissimus affectus, tum propter partem affectam, membranam puta interiorem, auris cavitatem ambientem, tùm propter cerebri viciniam, cujus ratione illud non rarò in consensum trahitur.

Cùm autem omnis dolor à solutione continui oriatur: quæcumque partium illarum sensibilium auris cavitatem ambientium continuitatem solvere possunt, aurium dolorem excitare solent. Horum præcipua sunt intemperies, tum immaterialis, tum humoralis, seu cum materia conjuncta, vulnera, ulcera, & res externæ in auris cavitatem illapsæ vel immissæ.

Frigida intemperies sæpè aurium dolorem excitat, inducitur que à ventis frigidioribus, balneo aquæ frigidæ, aliisque causis impensiùs refrigerantibus. Calida intemperies sine materia raro aut nonnunquàm aurium dolorem producit, quemadmodum frigida. Nam frigidum partibus hisce nervosis & membranosis inimicum est, calidum verò amicum: neque dolorem in auribus efficere potest, quin multum excedat, sicque humorum defluxum ad partem alliciat, unde materialis intemperies producitur. Hac de causa nec Galenus, neque alius Græcorum calidæ intemperiei mentionem fecerunt, quamvis Avicenna & Arabes ferè omnes eam proposuerint.

Materia verò frigida, dolorem aurium efficiens, est pituitosa, vel serosa, in aures à cerebro defluens: vel flatus, ab eodem cerebro, aut partibus inferioribus transmissus.

Materia verò calida vel biliosa est, ex venis & arteriis in prædictas partes elapsa, vel sanguinea, per dictas etiam vias effusa, à qua inflammatio generatur.

Prædictæ causæ solutionem continui occultam producunt, à qua dolor excitatur. Solutiones verò manifestæ, ut vulnera, & ulcera, non est dubium, quin dolorem etiam inferre possint. Vulnera fiunt à causis externis pungentibus, incidentibus, & contundentibus, ita ut contusio ad hanc classem referatur. Ulcera verò fiunt post inflammationem, abscessu rupto, vel ab humoribus acribus partem erodentibus.

Denique res externæ in aurem immissæ, si duræ, acutæ, aut alio quovis modo mordentes aut vellicantes sint, dolorem procul dubio efficere consueverunt.

Diagnosis harum omnium causarum ita instituenda est. Si intemperies immaterialis sit, nulla sentitur gravitas in aure, neque ulla tensio, & nullus tumor apparebit. Frigidam autem esse intemperiem cognosces ex eo, quod causæ refrigerantes præcesserint, ut peregrinatio tempore hyberno. A frigore externo dolor intenditur, & admotis calefacientibus lenitur. Calidam verò intemperiem indicabunt externæ calefacientes, ut insolatio, vel aër calidior, & noxa è remediis calidis in aurem injectis; levamen verò à refrigerantibus.

Si ab humore pituitoso dolor excitetur, gravitas quædam in aure & ipso capite percipietur tum fluxio pituitosa interdum aliam aliquam partem infestabit. Prætereà causæ refrigerantes præcesserunt, ut aër frigidus & aquilonius alimenta frigidiora: adestque tempestas hyemalis, senilis, & similia.

Si à flatu oriatur, dolor erit vehemens, sine pondere aut gravitate, interpolatus, non continuus, & cum tinnitu conjunctus.

A seroso humore fieri ostendunt alii affectus, ab eodem producti, & simul ægrum infestantes, ut fluxiones acres & tenues in dentes, oculos, aures, pectus, aliasque partes; & serosi humoris per vomitum, alvum, urinas, aut sudores evacuatio.

Si ab humore bilioso ducat originem, dolor erit pungens & acutus; cum caloris sensu adjuncto; à refrigerantibus juvabitur, & biliosæ quædam humiditates interdum è capite manabunt: quibus accedunt calidum & biliosum temperamentum, ætas juvenilis, tempus æstivum, victus ratio calidior, aliquæ causæ calefacientes, à quibus lædi æger consuevit.

Inflammatio cognoscitur ex dolore intenso & pulsatili, cum calore insigni, & robore, interdum ad malas & tempora sese extendere: quibus febris adjuncta est continua & intensa, nec non aliquando delirium, convulsio, syncope, & frigiditas extremorum.

Vulnus ex sanguine ab aure profluente cognoscitur: ulcus verò à pure vel sanie. Sed quia puris effluxus interdum à cerebro fit per aures, distinctione opus est. Si enim procedat à cerebro, dolor capitis aliaque apostematis cerebri signa præcesserunt, & primò sanies magnâ copiâ effunditur; deindè sensim minuitur, donec ex toto consumpta sit. Potest quidem magnâ copiâ effundi ex abscessu auris; sed inflammationis in aure conceptæ signa præcesserunt. Huic posteà ulcus succedit quod postmodum, sivè ab abscessu, sivè à fluxione humoris acris duxerit originem sequentibus signis innotescit. Pauca puris, aut saniei quantitas sensim & continuò profluit; dolor, ardor, & punctionis sensus in ipsa aure percipitur, præcipuè dum auriscalpium immittitur. Imò verò ulceris differentias conjectura quadam assequi poterimus. Si enim ulcus sit in osse; cognoscitur ex sanie tenui ad citrinum colorem vergente, & ex affectus longitudine. Si sit profundum, ex puris multitudine si mundum sit, ex pure laudabili: si sordidum crassitie & copia ejusdem: si virulentum ex sanie tenui: si putridum, ex fœtore puris: si corrosivum, ex eo, quod post saniem sanguis egrediatur, si fistulosum, ex vetustate ulceris sanie virulenta, & carne callosa, ac duriori. Denique extrinsecus in aurem immissa, vel illapsa, aut sensibus percipiuntur, in auris cavitate contenta, aut ex relatu ægrorum addiscuntur.

Prognosis doloris aurium varia est pro varietate causarum. Qui à nuda intemperie ducit originem, facilè curabilis est. Qui à materia frigida, pituitosa, serosa, vel flatuosa producitur, non est quidem valdè periculosus, sed chronicus utplurimùm esse consuevit. Qui verò à calidis humoribus, & præsertim inflammationem efficientibus exoritur, admodum periculosus est. Cerebrum enim propter viciniam trahitur in consensum, unde delirium & convulsio subsequi solent. Juvenes in hoc morbo magis periclitantur. Cùm enim calidiori temperie præditi sint, & sanguine calidiori, intensior fit inflammatio, quæ calorem nativum cerebri dissolvit, prorsùsque hominem extinguit: unde fit, ut ægri plerumque intra septimum diem intereant. Senes verò cùm humores habeant frigidiores, minore inflammatione afficiuntur, sicque minùs periclitantur.

Ulcera in auribus difficilè curantur, quia cerebrum vicinum ad eas partes excrementa deponit. Ea tamen quæ abscessus consectaria sunt, faciliùs curantur; tum etiam, quæ pus laudabile generant. Ubi verò sanies virulenta, fœtida, aut

aut aliâ pravâ qualitate prædita fuerit, difficillimam curationem arguit, idque magis ſi ulcus fiſtuloſum, aut cum oſſis carie copulatum fuerit.

Curatio, non ſecus ac diagnoſis & prognoſis, juxta varietatem cauſarum varianda eſt.

Si enim à frigida intemperie nuda producatur, calefacientia remedia, auri admota, ad illius curationem ſufficiunt, qualia in ſurditatis curatione fuere propoſita, ac præcipuè fotus & ſuffitus, tum etiam olea calefacientia ibidem deſcripta. Calida verò intemperies, ſi aliquando ſine materia contingat, topicis refrigerantibus, quæ paulò inferiùs proponentur, edomari poterit, ac præcipuè ovi candido cum lacte muliebri ſubacto, & in aurem inſtillato.

Si à frigida intemperie cum materia conjuncta, pituita ſcilicet aut flatu, aut ſeroſa materia, eadem curatio erit adminiſtranda quæ ad ſurditatis curationem fuit propoſita. Ut primùm totum corpus evacuetur, cerebri intemperies corrigatur, & topica remedia calefacientia ac diſcutientia auri admoveantur, è curatione prædicta deſumenda.

Si à calida intemperie, cum bilioſi humoris affluxu, aurium dolor producatur, qui chronicus ſit, aut per intervalla recurrat. Primùm humor ad partem affluens revellendus erit phlebotomia, quâ etiam calida intemperies totius corporis, nedùm ipſius hepatis, in quo humor bilioſus generatur, emendari poterit. Deindè humoris peccantis evacuatio fiet purgationibus idoneis. Dicta hepatis intemperies calidior emendabitur julepis, aut juſculis refrigerantibus, ſero lactis caprini, aquis mineralibus & acidulis & vitriolatis, balneis aquæ tepidæ, & ſimilibus. Ac denique ea omnia conveniunt, quæ in doloris capitis, à calida intemperie oriundi, curatione fuere propoſita. Dolor verò ipſe demulcebitur topicis refrigerantibus & anodynis, pro inflammatione infra deſcribendis.

Inflammatio auris curabitur, miſſo priùs ſanguine ea quantitate, quæ tum plenitudini ſatisfaciat, tum humorem ad aurem affectam confluentem revellere poſſit, idque præmiſſo clyſtere emolliente, refrigerante & laxante. Debet autem ſanguis detrahi magnâ copiâ, iteratis ſaltem vicibus: id enim poſtulat morbi magnitudo, & acuties. Secanda eſt autem vena cephalica è directo auris affectæ. Si à ſuppreſſione menſium aut hæmorrhoïdum affectus originem duxiſſe videatur, venæ inferiores aperiendæ ſunt demptâ prius plenitudine per venam brachii. Imò & abſentibus hujuſmodi cauſis, venarum inferiorum apertio optimam revulſionem præſtabit ad oppoſita diſtantiſſima, cui etiam uſui conferent hirudines ano affixæ.

Revulſiones etiam commodè fiunt per frictiones, & ligaturas brachiorum & crurum, cucurbitulas ſcapulis, & dorſo admotas, tum ſiccas, tum ſcarificatas.

Interdum etiam ad derivandum, cucurbitula ſcarificata ponè aures appoſita, multùm juvat, ut docetur hiſtoriâ luculentâ à Zacuto Luſitano appoſitâ *obſerv. 69. lib... praxis admirandæ*, his verbis: *Divinus ſenex lib. 2. epid. ſect. 6. poſt medium ſic præfatur: Ad auris dolorem cucurbitam affigito. Hæc memoranda ſententia ſummam attulit opem miſero cuidam, qui ex dolore auris atroci malè habens, omnibus præſidiis deſtitutus vigiliis debilis & amens factus, continuò febriens, & in horas moriturus ſperabatur. Hic cùm ex venæ ſectione, cucurbitulis coſtis, humeris collo affixis, revellentibus clyſteribus, expurgantibus, cæteriſque revulſoriis auxiliis, ſicut & anodinis intra aurem inditis, nullam ſentiret utilitatem, cucurbitula ſcarificata, juxta aurium glandulas applicata, levatus eſt. Extracto enim copioſo ſanguine, inflammationeque reſoluta, hujus auxilii beneficio omninò ſanus permanſit.*

Idem Zacutus Luſitanus, *in praxi ad hiſtorias*, laudat hirudines ponè aures admotas quaternario numero, quas maximum levamen attuliſſe refert juveni cuidam, ſæviſſima auris inflammatione laboranti.

Mirandum etiam interdum effectum profert arteriotomia in temporibus celebrata, ad aurium dolorem atrociſſimum compeſcendum; ſanguinem fervidum & ſpirituoſum educendo, qui ſymptoma illud graviſſimum producebat. Operandi modus à nobis expoſitus eſt in curatione doloris capitis, à materia calida oriundi.

Purgatio etiam in hoc affectu utiliſſima eſt, ex cholagogis compoſita; humores enim bilioſi, ſanguini permixti, eique fluxibilitatem & antirropiam conciliantes, ad inferiora retrahuntur, & foras educuntur.

Poſtmodùm verò julepis refrigerantibus tota humorum maſſa contemperanda eſt, qui fiunt ex decocto lactucæ, portulacæ, plantaginis, acetoſæ, & ſimilium, cum ſyrup. limon. granat. aut papaveris rhœados.

Interim verò dum prædicta remedia uſurpantur, topica continuò adminiſtranda ſunt, quæ perpetuò anodina eſſe debent, propter doloris vehementiam, cujus mitigatio reliquas indicationes ſuperat. Harum tamen ratio poterit, ſi prædictis anodynis, in principio & augmento leniter repellentia admiſceantur; in ſtatu verò & declinatione reſolventia, quorum exempla talia eſſe poterunt.

℞. Lactis mulieb. recenter mulcti ℥. ij. album ovi agitati, ut in liquorem abeat, ℥. ß. M. inſtillentur tepidè in aurem.

Vel lac ſolum, ab ubere in aurem inſtillatum, valdè dolorem lenit.

℞. Fol. plantag. & ſolani, ana M. j. flor. chamomil. & meliſ. ana p. j. Fiat decoctio, cujus fumum æger excipiat in aurem, per infundibulum.

℞. Ol. viol. nymphææ & roſac. ana. ℥. j. M. inſtillentur in aurem per ſuffumigium.

Aſelli prædictis oleis infuſi & expreſſi, præſtantius faciunt anodynum. Hæc enim animalia eximiam habent vim dolorem ſedandi, eàque ratione in doloribus dentium hæmorrhoïdum, aliiſque uſurpantur. Vel dicti aſelli vivi capiuntur & in oleis cum aqua decoquuntur, ad aquæ conſumptionem.

Si ardor ſit valdè intenſus ſucci refrigerantes oleis prædictis admiſceri poterunt, in hunc modum.

℞. Ol. nymph. & roſac. ana ℥. j. ſucci ſolani & plantag. ana ℥. ß. M. inſtillentur in aurem.

Oxyrrhodinum à Practicis non paucis uſurpatur, ex olei roſacei partibus duabus, & aceti parte una compoſitum, quod tamen ſuſpectum eſſe debet, quemadmodum omnia quæ potenter repellunt. Periculum enim eſt, ne humor defluens, in cerebrum vicinum retrocedat. Eſtque præceptum generale perpetuò obſervandum, in inflammationibus quæ partibus nobilibus proximæ ſunt, repellentia admoveantur. Admiſceri tamen poſſunt leviora repellentia anodynis & relaxantibus. Sic enim fluxionem moderatè reprimunt, nec tamen eam longiùs propellunt, cujuſmodi ſunt ante propoſita, quibus etiam ſequens commodè addi poterit.

℞. Ol. roſac. & nymph. ana ℥. j. ß. aquæ roſar. & plantag. ana ℥. ß. lactis muliebris. ℥. j. mucilag. ſemin. pſyllii & cydon. extractæ cum aqua roſar. ana ʒ. vj. M. injice in aurem guttulas aliquot hujus liquoris tepentis, & circum aures lintea, eo liquore macerata, appone.

In dolore vehementiſſimo ad narcotica interdum confugere cogimur. Sed rarò ea uſurpanda ſunt, & maxima cautione adhibita, quia cerebro infenſa ſunt. *Novi quendam* inquit Gal. 3. *de comp. med. ſec. loc. ſolo uſum opio, & vocem & ſenſũ ægro ademiſſe, ut ne opobalſamo quidẽ, aut aliis injectis calefacientibus, homo ampliùs reſtitui potuerit.* Si igitur magna urgeat neceſſitas, in hunc modum præſcribenda ſunt.

℞. Ol. de ſemin. papaveris ℥. j. ß. camphoræ, opii, ana gr. ii. M. inſtillentur in aurem.

℞. Ol. amygdal. dulc. ℥. ij. ſucci malvæ ℥. ß. myrrhæ ʒ. ß. croci ℈. ß. opii gr. iij. vi. M. utatur ut ſuprà.

In topicorum adminiſtratione diligenter obſervandum eſt Galeni præceptum, quod habetur *lib. de compoſ. medic. ſec. loc.* 1. ut ſcilicet auris inflammatione affecta non attingatur, ſed medicamenta in eam inſtillentur per auriculariũ ſpecillum, lanâ molliſſimâ obvolutum, & in iis intinctum; tum æger interrogetur, num medicamentum tepidum ei videatur, & num calidius ipſum ferre poſſit, & ad tantam caliditatem procedatur, ut ipſum non offendat. Tinctum itaque pharmaco ſpecillum ad principium meatus auditorii moderatè imponendum eſt, ut ex eo in altum medicamentum defluat: idque toties iterandum, donec meatus impleatur; mox lana eodem medicamento imbuto tum meatus oſculo, tum auri univerſæ imponenda eſt.

In statu morbi olea leniter resolventia anodynis permiscenda sunt, in hunc modum.

℞. Ol. chamæmel. amygdal. dulc. & violac. an. ℥.i. ol. lilior. ℥. ß. M.

Sed fomenta & suffumigia potentiùs resolvunt, quæ ex decocto sequenti parari poterunt.

℞. Rad. alth. ℥.i. fol. malvæ, solani, hyperici. ana M. i. semin. lini ℥. ß. semin. malvæ, alth. & papav. albi, an. ʒ. ij. flor. chamom. aneth. & rosar. an. P. i. Fiat decoctio in aqua, vel lacte, pro fotu vel suffitu. Aqua è stipitibus fraxini educta, in aurem instillata, mirificè dolorem sedat, ejusque causam resolvit. Stipites fraxini virides igni admovendi, & aqua ab eorum extremitatibus stillans usui reservanda.

Si tumor resolvi non possit, sed ad suppurationem tendere videatur, quod ex doloris incremento, pulsatione majore, & febre intensiore dignoscitur: naturæ motus adjuvandus erit, & cataplasma sequens admoveri poterit.

℞. Residentiam prædicti decocti, pro fotu & suffitu descripti, cui adde adipis anseris, gallinæ, medullæ vituli, mucilagin. semin. psyllii & fœnugr. ana ℥. i. olei chamom. violac. an. ℥. i. butiri recentis ℥. ß. croci ʒ. ß. Fiat cataplasma.

Cataplasma de mica panis hîc etiam erit convenientissimum; dolorem enim sedat, & suppurationem leniter sine calefactione juvat, eaque ratione in omni phlegmone feliciter usurpatur. Illius compositio talis est.

℞. Medullæ panis albissimi. ℔. i. Coquantur in lacte caprino ad pultis consistentiam, deinde adde vitellos ovor. num. ij. ol. rosac. ℥. ij. croci ℈. j. Fiat cataplasma.

Maximè etiam commendatur cataplasma ex cepa, Victorii Faventini, quod in hunc modum componitur.

℞. Cepam num. i. butiri recentis ℥. ij. ol. chamom. & rosac. an. ℥. i. croci ℈. i. Fiat cataplasma, quod moderate calidum parti applicetur.

Factâ suppuratione abscessus rumpitur, & pus egreditur per auris membranam rarefactam, aut erosam. Tumque æger in aurem affectam decumbere debet, ut pus commodè effluat; & in aurem infundenda, quæ pus eluere & abstergere valent.

℞. Decocti hordei ℥. iv. mellis rosac. ℥. i. M. instillentur tepidè in aurem.

Si à puris acrimonia ulcus generetur, peculiaris cura illi adhibenda est, quæ etiam conveniat ulceri, ab humorum influxu oriundo.

Ac primum quia ex sententia Gal *de compos. med. secund. loc.* topica alicui membro adhiberi non debent, nisi priùs toto corpore repurgato: Evacuation. solennes instituendæ sunt per phlebotomiam & catharsin, ægrotantis naturæ, & temperamento appropriatam; eæque per curationis decursum repetendæ, quoties opus videbitur. Mox topica abstergentia & exsiccantia usurpanda, à mitioribus ad validiora progrediendo. Quorum exempla talia esse poterunt.

℞. Mellis optimi, & vini albi antiqui an. ℥. iij. Bulliant ad despumationem, & instillentur in aurem, cotone postmodum, eodem liquore imbuto obturandam.

Deindè, ut medicamentum potentius efficiatur, succum marrubii, apii, absinthii, centaurii minoris, aut cyclaminis melli admisce, leviter decoque, & in aurem instilla. Vel

℞. Succi betæ ℥. i. marrubii ℥ ß. mellis opt. ʒ. vj. Coque parum, postea adde syrupi absinthii ʒ. ij. M.

Fortius medicamentum ita parabitur.

℞. Succi cyclaminis ℥. i. myrrhæ ʒ. i. croci ℈. ß. thuris ℈. i. viridis æris ℈. ß. vini antiqui ℈. i. Bulliant leviter ad vini consumptionem: liquor bis, aut ter in die infundatur.

Nota, ante quamlibet liquoris infusionem aurem esse abluendam hydromelite tepido, probeque abstergendam penicillis, ex mundis linteis confectis, vel specillo auriculario, cotone obvoluto.

Detersum ulcus sufficienter ad cicatricem perducendum est medicamentis epuloticis, in hunc modum paratis.

℞. Aristolochiæ rotundæ, cortic. granat. & gallar. an. ʒ. ß. Coquantur in æquis partibus vini & aquæ ferratæ ad ℔. ß. Colat. adde succi plantag. & polygoni, an. ℥. i. mellis rosac. ʒ. ij. M. instillentur in aurem. Vel

℞. Thuris, myrrhæ, an. ℥. j. gummi juniperi ʒ. ß. sarcocollæ, ladani, an. ℈. j. Fiat pulvis qui excipiatur terebinthina, & fiant pastilli supra carbones injiciendi, quorum fumum recipiat æger in aurem per infundibulum.

Vel pulvis iste misceatur alicui succorum prædictorum, & auri instilletur. Vel alumen ustum cum vino mixtum in aurem infundatur, potentissimam enim exsiccandi vim obtinet.

Si ulcus contumax fuerit, & vetustatem contraxerit, à fluxione foveri necesse est, cujus remotioni incumbendum est purgationibus usualibus, diætâ ex guaiaco & salsâ parillâ, errhinis; masticatoriis, cauteriis, aliisque remediis fluxionem avertentibus. Mox ulceris exsiccationi incumbendum est remediis fortioribus, quale est antea præscriptum, ex succo cyclaminis, myrrhâ, viridi æris, aliisque compositum. Vel sequens Valesii, quo se aurium ulcere laborantem Presbyterum ab octo annis, curasse refert.

℞. Mellis ʒ. x. aceti ʒ. viij. Coque ad ignem, & despuma, deinde adde viridis æris ʒ. i. M.

Hæc remedia manè & serò in aurem infundenda sunt, & antequam instillentur, auris abluenda est sequenti decocto.

℞. Folior. absynt. althææ, & agrimon. an. M. i. Fiat decoctio in æquis partibus aquæ fontis & vini albi sub finem additi ad ℔. ß. In colatura dissolve oxymel. simpl. ℥. i. ß. alum. pulverat. ʒ. i. M. Abluatur auris calidè, & postea exsiccetur specillo cotone obvoluto.

Si dolor excitetur à remediorum acrimonia, immittatur ol. amygdal. dulc. vel amarar. cum myrrha, aloë, & croco. Et si major sit dolor, misceatur parum opii, vel instilletur oleum ex vitellis ovorum, in mortario plumbeo subactum.

Si ulcus valdè sordidum appareat, unguentum Ægyptiacum succis prædictis dissolutum, usurpandum erit.

Denique plurimùm commendatur à Galen. Aëtio, aliisque, tum Græcis, tum Arabibus, tum Neotericis, scoria ferri, ad ulcus aurium potenter exsiccandum. Galen. 3. *de comp. med. sec. loc.* scoriam ferri, cum aceto acerrimo tritam, vel decoctam usurpat. Hollerius *in commentario illius capitis*, Arabum præparationem magis probat, qui scoriam cum aceto terunt, & posteà exsiccant, idque septies repetunt, posteà in pollinem redigunt, & cum aceto acerrimo coquunt longa coctione, dum mellis crassitudinem acquisierit: atque ita siccant, & in usum revocant, cum melle aliisque liquoribus dissolutam.

Si auris dolor excitetur ab aliquo corpusculo in aurem immisso, ut lapillo, nucleo cerasi, aut aliis hujusmodi, quæ interdum dolorem parere consueverunt, & interdum inflammationem, convulsiones, ac mortem accersere; ut refert Matthæus de Gradibus, puero cuidam decem annorum nucleum cerasi in aurem immissum, & malè à chirurgo tractatum, insignem dolorem ac mortem intulisse. Eorum corpusculorum extractio sic molienda est.

Primùm advertendum est, an auriculario specillo corpuscula illa extrahi possint: quod cautè admodum agendum est, nec ab eodem specillo penitiùs immittantur, quòd non raró solet contingere. Ideò si res in aurem immissa totum foramen impleat, satius est ab usu specilli omninò abstinere, & reliqua auxilia tentare, quæ in hunc modum administranda sunt.

Paulus specillum lana involutum in resinam seu terebinthinam, aut gummi, aut aliud quoddam glutinans medicamentum demittendum esse scribit: ibique vertendum, donec sensim res in aure contenta extrahatur.

Si hoc modo nihil efficitur, oleum calens meatui continuò instillato, ut pars illa relaxetur, & res in aure contenta lubrica fiat; sic enim faciliùs excidere, aut extrahi poterit.

Adhibeantur sternutamenta naribus, naresque claudantur, & os comprimatur; ita enim à vehementi spiritu

explosiones id quod in aure continetur, expellitur.

Hæc auxilia indesinenter usurpanda sunt, donec æger liberetur. Si enim res in aurem immissa diutiùs persliterit, inflammatio orietur, & post modum multò difficilior erit corpusculi extractio, & grave impendebit periculum.

Arculanus *in nonum Rhasis* refert, caput lacertæ auri admotum, corpuscula illa extrahere, & propriâ experientiâ confirmat his verbis: *De expertis per me in extractione rerum infixarum in aurem est, ut lacerta viva, aut noviter mortua applicetur cum capite suo auri, & ligetur sic per tres horas retenta: cum eam amovebis, invenies rem infixam adhærentem capiti lacertæ. Et hoc valet in extractione cujuscumque rei ubicumque fixæ.*

Denique, si prædicta remedia non sufficiant, ad extractionem veniendum est, quæ fit per instrumenta chirurgica; quæ fusè & eleganter docentur à Fabricio Hildano *cent.* 1. *observ.*4.5.6. & ab Aquapendente *in operationibus chirurgicis*, & *capite de aurium chirurgia.*

Pulices aliquando in aurem sese insinuant, & in illius cavitate sese commoventes magnam molestiam pariunt. Ad illarum extractionem globulus ex pilis caninis compositus in aurem demittatur, & pulex sese in eum inferet ob sympathiam, quam habent pulices cum canibus. Vel ex lana molli compressa pessulum componito, & in aurem frequenter demittito. Vel dictum pessulum terebinthinâ illinito, & altiùs in aurem demittito.

Aqua in aurem introducta natando, aut caput irrigando, sæpissimè molesta esse consuevit, & dolorem efficere. Illa utplurimùm facilè excutitur, si quis alteri pedi innixus ejusdem lateris cum aure affecta, capite parumper declivi saliat. Si hoc non sufficiat, extractio molienda est exsuctione facta per fistulam, aut arundinem peritissimè in aurem immissam, aut folle parvo in eandem introducto, & posteà dilatato. Extremitas autem fistulæ, quæ in aurem demittitur, cotone obvolvatur, ut foramini auris arctius uniatur, neve aër externus ingrediatur, qui attractionem impediret.

Galenus, & Aëtius assiduè oleum infundunt, & aurem irrigant, mollique lana fovent; deindè molli etiam lana extergunt, rursumque infundunt; idem sæpiùs repetendo.

Ac denique spongiæ mollissimæ & siccissimæ frustula in aurem demittantur, donec sicca, nec ampliùs humida extrahantur.

CAPUT IV.

De exeuntibus præter naturam ex aurium cavitatibus.

EX auribus multa præter naturam egrediuntur, quæ sigillatim commemoranda sunt: iisque propria remedia sigillatim adscribenda.

Primò igitur rupto abscessu, post inflammationem genito, aut ex ulcere ab humorum acrimonia pus aut sanies solet effluere, cujus curatio à prædictorum affectuum curatione dependet, quæ superiori capite fuit proposita.

Sanguis etiam aliquando ex auribus profluit, ut in vulneribus capitis ac percussionibus, in quibus venæ aurium rumpi, aut lacerari possunt. Si autem modicus sit ille fluxus cohibendus non est, quia intus retentus inflammationem efficeret. Si verò immoderatus sit aut diuturnior, cohibendus est venæ sectione in brachio celebrata, & cucurbitulis affixis scapulis cum scarificatione. Deindè astringentia & refrigerantia in aurem instillentur, qualia sunt succus plantaginis, polygoni, vel decoctum rubi, rosar. rubr. mastiches, acaciæ, hypocistidis, balaustiorum, sumach. & simil. in vino & aceto, aut aqua ferrata.

Aquosus humor per aures è cerebro nonnunquàm effluit, idque pueris plerumque solet contingere; qui humor cohibendus non est: nam importunè suppressus epilepsiam, aut gravem alium cerebri affectum parit. Natura enim per hanc viam, licet minùs idoneam, excrementa deponit: nimiaque humiditas, in capitibus puerorum luxurians, non solùm per vias ordinarias, huic usui à natura destinatas, nares scilicèt & palatum; sed etiam per aures, oculos, & totam capitis superficiem, (unde ulcera & achores capitis) expurgatur. Cùm tamen ista evacuatio symptomatica sit, & humor ad aures profluens, eas tandem exulcerare, & auditum lædere valeat, illius curationi convenienti methodo incumbendum est.

Ac primùm humores superflui, in cerebro redundantes educendi sunt blandis, & frequenter repetitis purgationibus; tum etiam derivationibus, per vesicatoria, posteriori parti cervicis admota, & causticum occipitio inustum.

Posteà meatus aurium detergendus & exsiccandus est tali medicamento.

℞. Succi agrim. & absinth. an. ℥.iv. vini albi & mel. rosac. an. ℥.i. Bulliant parùm, & in aurem instillentur, sordibus prius absterfis; posteà verò aures cotone obturentur, eodem liquore imbuto. Vel

℞. Vini albi ℥.iv. succor. agrimon. absinth. & centaur. minor. an. ℥i. Bulliant simul, & in aurem instillentur.

In adultioribus verò, si aquosus humor per aures effluat, & diu perseveret, totum corpus, & ipsum cerebrum evacuandum est apozemate cephalico & purgante. Postmodùm humiditas superflua absumenda dietâ sudorificâ; derivanda, vesicatoriis, cauteriis, & cucurbitulis, cæteraque remedia administranda, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita sunt.

Vermes denique in auribus aliquando generantur ex putridis ulceribus, & ex iis emanare solent, qui curatis quidem ulceribus cessant. Quia tamen ulceris sanatio non tam brevi tempore obtineri potest, vermium extinctio interim molienda est remediis convenientibus. Hoc unicum exempli loco haberi poterit.

℞. Ol. amygdal. amar. succi apii, centaurii minor. an. ℥.ij. aceti ℥.ß. Bulliant parum, deindè adde myrrhæ, aloës, an. ℈.i. M. instillentur in aurem. Si fortius desideres, colocynthidis ℈. ß. addi poterit.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER QUARTUS.

DE NARIUM AFFECTIBUS.

PRÆFATIO.

NARES varios affectus præter naturam pati consueverunt; qui ad morborum, vel symptomatum seriem referuntur. Ad morbos referuntur ulcus & Ozæna, sarcoma & polypus. Ad symptomata verò reducuntur, olfactus læsio, fœtor narium, coryza, sternutatio, hæmorrhagia. Ideò quartus hic liber septem absolvetur capitibus. Primum erit de narium ulcere & ozæna. Secundum, de sarcomate & polypo. Tertium, de læso olfactu. Quartum, de narium fœtore. Quintum, de coryza. Sextum, de sternutatione. Septimum denique, de hæmorrhagia narium.

CAPUT

CAPUT I.

De Narium Ulcere & Ozæna.

ULcus narium, aut recens & ſimplex eſt, aut vetuſtum & putridum, quod Ozæna nominatur.

Recens & ſimplex fit vel à cauſis externis, aut vulnere aut contuſione; vel ab internis, humorum quippè acrimoniâ ad illas partes decurrentium, aut præcipuè pituitæ ſalſæ à cerebro profluentis.

Ozæna verò fit ab ulcere ſimplici, ſi negligatur, aut propter cauſæ malitiam, & majorem acrimoniam magis penetret, putridumque & ſordidum efficiatur.

Diagnoſis utriuſque petitus ex eo, quod ulcus ſimplex nullum aut exiguum dolorem inferat; ſed tantùm aliquid ſanguinis frequenter emittat, præſertim cum attingitur, aut irritatur. Alioqui cruſtula ſicca eàque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquàm excutitur, Ozæna verò majorem dolorem infligit, cruſta illius ſordidior eſt, tum graveolens mucus ex ea profluit. Æger ipſe tùm ſibi graveolet, tum adſtantibus tetri odoris exſpiratione moleſtus eſt, & à fædo illo odore ozæna Græcis nominata. Sæpè ulcus illud ſerpit, & vel narium pinnas, vel earum interſtitium, vel interdum tenella illius loci oſſa exedit ac putrefacit, exeſumque palatum aliquando perforat, idque maximè, ſi ad cancri naturam accedat, vel ex lue venereâ (quod frequenter contingit,) aut elephantiaſi originem duxerit.

Quod ad prognoſin attinet, ulcera recentia, & ab humore benigno, minoriſque acrimoniæ participe genita ſatis facilè curantur. Vetuſta verò, ſordida, putrida, difficile: & ſi in cancrum degenerent prorſus inſanabilia ſunt. Si à lue venereâ, aut elephantiaſi oriantur, curari non poſſunt, niſi affectus illi priùs auferantur.

Ad curationem, primùm victus ratio conveniens inſtituenda, quæ humorum acrimoniam contemperet eorumque generationem prohibeat. Mox totum corpus evacuandum eſt phlebotomiâ, & purgatione convenienti; tum cucurbitulæ affigendæ cum ſcarificatione. Et ſi fluxio humorum acrium in nares ſit valdè contumax, veſicatoriis & cauteriis, poſterioribus partibus admotis, erit derivanda, tum capiti roborantia adminiſtranda.

Præmiſſis univerſalibus remediis, ad topica veniendum eſt. Ac primùm advertendum, num ulcera cruſtoſa ſint; & antequam ulteriùs progrediaris, cruſta auferenda eſt; eam emolliendo fotu aquæ tepidæ, butiro inſulſo, adipe anſeris aut gallinæ recenti, oleo amygdalarum dulcium, & ſimilibus. Emollita cruſta, vi excutienda non eſt, ne irritetur ulcus, & fluxio exaſperetur; ſed expectandum eſt; dùm ſponte decidat, nares emungendo, aut ſaltem leniter & blandè ſummitate digiti oleo amygdalarum dulcium inuncta detrahenda.

Ablata cruſta, aſtringentia & exſiccantia remedia uſurpanda ſunt. In ſimplici ulcere ſufficit, aquâ hordei cum melle roſaceo ulcus abluere, deindè unguento de tuthia, vel albo Rhaſis, vel oleo ex vitellis ovorum illinire, quod erit efficacius, ſi in mortario plumbeo priùs agitetur.

Ad ozænam verò ſequentia parabuntur.

℞. Hordei integri P. i. fol. agrimon. plantag. abſinthii, & centaurii min. ana M. i. roſar. rubr. P. ß. Coquantur in aqua ferrata. In colat. diſſolve mellis roſ. ℥. iv. Fiat errhinum naribus frequenter attrahendum..

Poſt aliquam deterſionem, ſequens decoctum uſurpandum eſt.

℞. Balauſtiorum & cortic. gran. ana ℥. ij. fol. plantag. caudæ equinæ, piloſellæ & herniariæ ana M. i. radic. biſtortæ ℥. i. aluminis crudi ℥. i. ß. Fiat decoctio in ſ. q. aquæ.

Aqua aluminoſa ad idem etiam eſt efficax tum ea remedia, quæ ad polypum adſtringendum & exſiccandum capite ſequenti proponentur, erunt efficacia.

Ad idem facit unguentum Ægyptiacum, in qua hordei diſſolutum.

Deindè fiant unguenta, quæ adſtringant, detergant, & ſummè exſiccent, ut unguentum pompholygos, addito alumine, chalciride, & cortice mali granati. Vel ſequens unguentum præſcribatur.

℞. Omphacii ℥. ß. cortic. mali granati, balauſtiorum, ana ℥. iij. myrrhæ, aluminis; ladani. ana ℥. ii. chalcitidis aloës, cortic. thuris, ana ℥. i. olei roſac. & myrtin. ana ℥. ij. ceræ rubræ quantum ſatis. Fiat unguentum, quod applicetur ulceri: vel diſſolvatur in vino, aqua plantag. pediculi roſar. aut myrtillor. & frequenter naribus attrahatur ore aqua pleno.

Si hæc non ſufficiant, abluatur ulcus aqua ſublimata, bis, quaterve in die. Siccat enim egregiè, & citra ullum morſum detergit. Illius præparatio talis eſt.

℞. Aquæ plantag. ℥. iv. ſublimati crudi pulveriſ. gr. xij. Bulliant in phiala vitrea ad mediæ partis conſumptionem. Poteſt augeri vel minui ſublimati quantitas, prout fortius, aut debilius medicamentum efficere volueris.

Ulcere probè deterſo, ad illius exſiccationem veniendum eſt: cui rei confert pulvis roſarum rubrarum inſufflatus. Et ſi efficaciùs id præſtare velis, pulveres unguenti prædicti addi poterunt.

Rondeletius ad ulcera exſiccanda, poſt ſufficientem deterſionem, nihil efficacius eſſe teſtatur ſuffumigio, quod partes illas profundas attingit & ſiccat, idque parandum eſſe docet ex potentiſſimè exſiccantibus, ut auripigmento & cinnabari, quibus addenda ſunt aliqua odorata, ex quibus fuligo excitatur, & ulcera ſiccantur, ut myrrha, thus, maſtiche, benzoinum, &c. quæ in hanc formam reduci poſſunt.

℞. Ladani duri, hypocyſtidos, maſtich myrrhæ, ana ℥. iiij. ſtyracis rubræ, & calamitæ. cortic. thuris, ſandaracæ; auripigmenti, ana ℥. ij. Excipiantur omnia terebinthina, & fiant trochiſci, quibus ſufflatur æger ſerò & manè in cubiculo.

Optimum etiam eſt parare candelas ex cera rubra, nam fuligo talis candelæ narium ulcera potenter exſiccat, maximè ſi æger contineatur in cubiculo bene clauſo & anguſto. Quod autem fuligo recipiatur, idem experimur (inquit Rondeletius) cùm diutiùs in Muſæolo moram trahimus noctu; nam poſteà ſputum & excrementa narium fuligine illa denigrata redduntur. Deindè hæc addit. *Hac ratione nos ulcus curavimus, quod neque ab Italis, neque à Gallis Medicis curari potuerat.*

CAPUT II.

De Sarcomate, & Polypo.

NArium ulceribus excreſcentiæ carneæ interdum ſupervenjunt, quæ aliud morbi genus, nempè tumorem præter naturam conſtituunt. Earum autem duplex eſt differentia; quarum una Sarcoma nominatur, altera verò Polypus.

Sarcoma eſt excreſcentia carnea in naribus genita, certa figura carens & ulcerum, quæ partibus externis adveniunt, hyperſarcoſi quàm ſimillima.

Polypus verò eſt excreſcentia carnea, radicibus exilibus adhærens, in latum ſeſe porrigens, & ad inferiores narium partes propendens, ita ut polypi piſcis ſpeciem referat, unde nomen ſortitus eſt. Rhaſis narium hæmorrhoïdas appellat, quoniam hæmorrhoïdibus, quæ in ano ſuccreſcunt, quodammodo ſimiles ſunt. Hæc autem caruncula mollis eſt, modò alba, modò rubra, ac interdum livida, & ſi multum excreſcat, aliquando extra nares propendet, ſi verò in ſummis narium partibus adnaſcatur, aliquando ad palatum propendet, & communes oris meatus obſtruit, & poſt uvulam facilè conſpici poteſt. In auſtrina conſtitutione maximè inflatur, tum etiam in plenilunio. Tempore verò aquilonio & ſicciore exiſtente tùm etiam in novilunio, plurimum imminuitur. In hoc etiam à ſarcomate differt, quod ſarcoma magis intimis narium partibus, quæ carnoſiores ſunt, ſuccreſcere, polypus verò in ſummis ac ſuperioribus juxta naſi radicem ſoleat.

Utriuſque tumoris cauſa eſt humor craſſus, viſcidus, ac pituitoſus, è cerebro defluens, alicui ſanguinis portioni admixtus. Aliquando humoris melancholici portio quædam

quadam admixta est, tuncque metus est, ne in cancrum degeneret. Ex superfluo tamen narium nutrimento, in carnem luxuriantem commutato, sarcoma sæpè generatur ideò curatu facilius est.

Horum affectuum diagnosis ex his quæ dicta sunt, facilè intelligitur, tum ipsis oculis per se patet.

Prognosis verò ita instituenda est, ut sarcoma plerumq; facilem curationem incipiat, polypus verò admodum difficilem. Ille tamen qui mollis est, albus vel ruber, vel colore ex albo & rubro composito præditus, faciliùs curatur. Purus verò ac lividus, difficillimè. Et periculum est ne in cancrum degeneret. Item qui in ima aut media narium parte residet, faciliùs curatur, qui verò in summa parte radicatur, difficilem curationem suscipit: quoniam remedia ad eam partem vix possunt pertingere.

Uterque affectus iisdem remediis curatur, quæ ad hunc scopum redigenda sunt, ut caro superflua auferatur. Sed priùs causa antecedens tollenda est, humor scilicet pituitosus à capite defluens: quod fiet victus ratione attenuante & exsiccante vacuatione universali, revulsione, derivatione, & capitis exsiccatione. Quæ omnia perficiuntur remediis, in frigidæ cerebri intemperiei curatione propositis cum Medici curantis prudentia usurpandis. Quamvis enim multi authores testentur, decoctum guaiaci, cum victu exsiccante, in hoc affectu plurimùm sæpè contulisse, cavendum tamen est, ne calidi humores pituitæ admixti sint; eorum enim efferatione polypus in cancrum converti tandem posset.

Postmodum verò caro superflua absumenda est causticis medicamentis, vel ferramentis idoneis abscindenda, & ulcus relictum cicatrice obducendum. In principio tamen, dum adhuc morbus recens, solis adstringentibus & valdè exsiccantibus interdum curatio obtineri potest, & perpetuo mitiora illa remedia priùs tentanda sunt antequam ad vehementiora deveniatur.

Primò igitur tentandum est medicamentum compositum ex tribus generibus malorum granatorum, à Galeno propositum *lib. 3. de comp. medic. sec. loc. cap. 3.* quod sic habet: Accipiantur tria mala granata, ex tribus generibus eorum, acidis scilicet, dulcibus, & mediis, eaque matura ac recentia terantur simul in mortario. Deindè succus exprimatur, & coquantur in linimenti formam. Specillum ex lana, vel linteo confectum eo succo imbuatur, & frequenter in narem demittatur. Hoc remedium siccat & adstringit sine morsu, & excrementitium humorem absumit.

Sequens verò aqua eundem effectum præstat efficaciter.

℞. Uvarum immaturarum ℔. iij. cortic. mali granati, balaustiorum, sumach. ana ℔. ij. Macerentur in aceto & destillentur, deindè adde aluminis ℔. j. vitrioli ℥. iij. Destillentur iterùm omnia simul, & aqua illa tangantur partes internæ narium frequenter.

Si hæc non sufficiant, ad potentiora veniendum est: & aquæ prædictæ sandaracha & auripigmentum adjicienda sunt.

Vel spiritus vitrioli, aut aqua separationis auri, quæ secunda vulgò nominatur, aquâ plantaginis temperanda est, iisque polypus frequenter attingendus.

Vel illinatur aqua mercuriali, in ulceris narium curatione descriptâ.

Vel immittatur turunda, succo radicis ari imbuta, & si succus acrior fuerit, aquâ plantaginis etiam temperari poterit.

Inter præcipua annumerari debet mercurius præcipitatus rubeus, qui si plurimis lotionibus dulcoretur, hypersarcosin egregiè absumit, sine ullo, aut exiguo dolore. Ille pulvis melli rosaceo permiscendus est, eoque intincta turunda in nares demittenda.

Emplastra etiam in hunc usum revocantur, quæ sine insigni dolore polypum absumere valent, quorum formula talis esse poterit.

℞. Massæ emplastri de mucilaginibus ℥. ß. pulveris sabinæ ʒ. ij. Malaxentur, & incorporentur simul. Ex hac massa fiant cereoli debitæ magnitudinis, in nares immittendi. Vel

℞. Viridis æris, auripigmenti, vitrioli aluminis crudi, ana ℥. j. ß. antimonii ʒ. vj. Macerentur in aceto, deindè exquisitè terantur, post siccentur, eadem triturâ & maceratione octies repetitâ, dein in aqua plantaginis denuò macerata siccentur. Posteà recipe olei rosacei ℥. iv. lithargyri ʒ. ij. Nutriantur & coquantur; addendo sub finem coctionis, prædicti pulveris ℥. ii. Coque in emplastrum satis glutinosum, ex quo formentur cereoli, ut supra.

In usu medicamentorum causticorum primò notandum est, ante eorum admotionem nares esse muniendas unguento refrigerante Galeni, vel nutrito vel populeo, vel ovi albumine agitato, cum oleo rosaceo, & similibus.

Secundò observandum est, medicamenta caustica ne nares lædant, per fistulam argenteam immitti posse, ita ut fistulæ extremitas polypum ambiat, atque ita medicamenta ad eum conferri possint naribus intactis.

Tertiò notandum est, dicta medicamenta decrescente luna esse usurpanda. Tunc enim tumor admodum imminuitur, & ita remedia faciliùs ad radicem usque immitti possunt, cùm tumor eorum introitum impediat.

Denique si medicamentis polypus auferri nequeat, ad operationem chirurgicam veniendum est quæ describitur à Paulo Ægineta, Cornelio Celso, Hieronymo Fabricio ab Aquapendente, aliisque recentioribus.

CAPUT III.

De Læso olfactu.

Olfactus, quemadmodum & reliquæ omnes corporis actiones, tribus modis læditur, imminutè, abolitè, & depravatè.

Imminuti & aboliti olfactus eædem sunt causæ, secundùm magis & minùs tantùm differentes: intemperies scilicet, obstructio, & adstrictio.

Intemperies frigida & humida cum materia pituitosa conjuncta, ut quemlibet sensum obtundere nata est, sic olfactum imprimis imminuit, aut abolet: unde in catarrho & coryza frequens esse solet hujusmodi olfactus læsio. Frigiditas enim sensum imminuit, aut abolet, quatenùs calorem nativum partis, actionum omnium opificem obtundit ac debilitat.

Obstructio ab eodem humore pituitoso producitur, qui meatus tum sensiles, seu narium ductus; tum insensiles, seu poros ipsis cerebri, & processuum mammillarium replet, ut odores ad eas partes pervenire nequeant. Potest etiam fieri à sarcomate, polypo, & alia quavis causa narium meatus replente & obturante.

Adstrictio etiam interdum potest contingere ab humore pituitoso, in anteriore cerebri parte collecto, & processus mammillares comprimente, ut de visus imminutione, à nervorum opticorum adstrictione, à nobis dictum est. A nativa etiam narium conformatione eadem adstrictio potest contingere: si nimirum illæ ita depressæ & angustæ fuerint ut liber odoribus aditus non pateat.

Depravati olfactus causa est odor pravus, nares continuò feriens, qui quidem aut ex ulcere narium exhalat, aut putrida pituita, circa nares vel os ethmoides contenta. Nam quæ ipso olfaciendi sensu aut prope hunc intra meninges putrescunt, sensum ipsum haudquaquam feriunt, nec ea laborans, sed quivis assidens deprehendit. Ut enim quippiam odoratum feriat, oportet aliundè ad ipsum sensum deferri. Potest etiam teter ac fœtidus vapor ab aliis partibus, ut ventriculo, gingivis, & cerebro ipso, ad processus mammillares exhalare, eosque ita inficere, ut omnes odores eò delati simili fœtore infecti appareant, quemadmodum lingua, bile amara infecta existente, omnia quæ gustantur, sapore amaro prædita esse videntur.

Harum causarum quælibet satis facilè dignoscetur. Frigidam intemperiem, & pituitæ redundantiam ostendunt frigida & humida cerebri intemperies & mucosa pituita è cerebro stillans.

Obstructio verò, si à pituita originem duxerit, iisdem signis

ſignis indicabitur. Si à ſarcomate, vel polypo, ex propriis capitibus diagnoſis erit deſumenda.

Locus verò, in quo materia reſidet, obſtructionem efficiens dignoſcitur ex eo, quod ſi narium meatibus hæſerit, vocis ablæſio contingat, quia nares ad vocem efformandam plurimum conferunt. Si verò anteriori cerebri parti, aut proceſſibus mammillaribus dicta materia hæſerit, vox integra permaneat.

Odor pravus olfactus ſenſorium feriens, à qua parte ducat originem, ex proprio cujuſque vitio erit dignoſcendum.

Quod ad prognoſin attinet: olfactus læſio recens & à ſimplici coryza genita, facilè curatur, in vetere verò, & à confirmata intemperie proveniens difficile: quæ ex mala narium conformatione procedit, incurabilis eſt.

Curatio pro diverſitate cauſarum diverſo modo inſtituenda eſt. Si à frigida intemperie oriatur, ea remedia illi adhibenda ſunt, quæ pro frigido catarrho propoſita ſunt.

Ad obſtructionem verò, ab eadem pituita ductibus narium, aut proceſſibus mammillaribus impactâ auferendam: partes illas expurgantia remedia uſurpanda ſunt, errhina nimirùm, ſternutatoria, & apophlegmatiſmi, quæ etiam in frigidæ cerebri intemperiei curatione à nobis propoſita ſunt.

Si denique à ſarcomate aut polypo nares obſtruantur, ex præcedente capite eorum curatio erit deſumenda.

CAPUT IV.

De fœtore narium.

Narium fœtor, & fœtor anhelitus valdè differunt inter ſe. Ille enim ex naribus tantum procedit, hic verò ex variis partibus ventriculo nimirùm, pulmone, gengivis, ac faucibus ulceratis, quæ vel ſenſu ipſo, vel propriis ſignis diſcerni poſſunt.

At narium fætor ex putridis vaporibus, vel in naribus ipſis genitis, ut in ozæna, ſarcomate aut polypo putrefactis, vel ad nares tranſmiſſis, ex humoribus putridis in ipſo cerebro, & parte illius anteriore: vel circa proceſſus mammillares, aut os cribroſum contentis producitur. Putreſcunt autem humores pituitoſi in dictis partibus, quando in iis præter modum retinentur præſertim ſi calida & humida cerebri temperies acceſſerit. Retinentur verò propter obſtructionem earum partium, aut conſtrictionem nimiam ut in ſimis & depreſſioribus contingit.

Narium affectus, talem fœtorem producentes propriis ſignis ſupra propoſitis dignoſcentur: quorum ſi nullus adfuerit, ab humore putrido, in ipſo cerebro, aut proceſſibus mammillaribus, aut oſſe cribroſo contento, gravem illum odorem pervenire conjiciendum erit.

Prognoſis fœtoris narium, qui ab ulcere, polypo, aut ſarcomate promanat, ex eorum prognoſi dependet.

Qui verò à corruptis humoribus, in cerebri anteriori parte contentis exoritur, ſi recens fuerit, facilè curatur; ſi inveteratus, incurabilis eſt, maximè ſi à mala narium conformatione, nempè ſimitate & depreſſione nimia contingat.

Curatio perficitur cauſarum ablatione, & ſymptomatis lenitione.

Ulceris, ſarcomatis, & polypi curatio ſupra poſita eſt. Humor verò putridus in cerebro proceſſibus mammillaribus, aut oſſe ethmoide contentus, vacuantibus & abſtergentibus auferendus erit.

Ac primùm evacuationes univerſales inſtituendæ ſunt, quæ totum corpus, & ipſum cerebrum excrementis pituitoſis liberent, per apozemata, pilulas, & alia id genus. Quibus, ſi magna humorum ſaburra redundare videatur, diæta ſudorifica addi poterit. Mox errhina abſtergentia, & materiam conjunctam educentia erunt adminiſtranda.

Ac primùm manè & veſperi, è vola manus vinum album attrahatur, cui centaurium minus, & calamentum incoctum fuerit.

Deindè betæ ſuccus, cum aqua majorana extractus inſtar prædicti attrahatur. Vel

℞. Rad. cyperi & calami aromat. ana ℥. ß. roſar. rubr. P. j myrrhæ ʒ. ij. Coquantur cum vino albo pro errhino.

Ad potentiùs pituitam ex alto eliciendam, ſequens componi poterit.

℞. Rad. ireos Flor. ʒ. ß. ellebori albi, piperis longi, an. ℈. ß. ſem. aniſi & majoranæ ſiccæ pulver. ana ℈. j. euphorbii gr. j. ol. nardini, cheirini, & viol. ana quantum ſatis. Fiat unguentum molle, quo intincta minimi digiti extremitate fricentur nares internæ: vel turundâ, aut alio limimento, lentis magnitudine in nares immittatur.

Denique ad fœtidum odorem fallendum, ſuaveolentia naribus ſæpè attrahenda: ut galla moſchata, in vino odorato diſſoluta; aqua angelica, & alia ejuſmodi.

CAPUT V.

De Coryza.

Coryza, quæ & gravedo à Latinis nominatur, eſt catarrhi ſpecies, in qua fluxio è cerebro in nares defluit. Illa autem defluxio eſt humoris crudi, in anterioribus cerebri ventriculis contenti, qui à cauſa plerumque externa concitatur, æſtu Solis nimirum, in vini potu largiori, balneo calidiori & ſimilibus: quæ pituitam in cerebro collectam fundere ac liquare poſſunt. Fit etiam à cauſis externis cerebrum refrigerantibus; comprimitur enim tunc temporis ſpongiæ inſtar, & humorem in ſe contentum ad partes ſubjectas amandat. Tum etiam cerebri refrigeratione novus fit pituitæ proventus: illud enim caloris penuriâ malè concoquit alimentum, unde plurimi excrementi proventus, quod à facultate expultrice per vias patentes excluditur.

Effectus iſte per ſe patet, in eo enim plurimus humor per nares excernitur.

Inter reliquas catarrhi ſpecies, quæ in nares fit, leviſſima & tutiſſima eſt, ac citò curatur, ſi recens fuerit, & à cauſa externa concitata. Quæ verò diuturna eſt, à contumaci cerebri intemperie oriunda, difficilè curatur. Tum etiam, ſi à calida hepatis intemperie producatur, quæ non rarò catarrhos calidos & acres invehit, à quibus nares ſæpè exulcerantur, alioſque affectus graves patiuntur.

Curatio hujus affectus à catarrhi curatione deſumenda eſt. Eaſdem enim evacuationes, & revulſiones, & derivationes poſtulat. Niſi quod errhina hîc uſurpanda non ſint, ne nimiùm ad partem affectam attrahant; ſed apophlegmatiſmi & maſticatoria, poſt univerſalia maximè convenient.

Ac præter dicta remedia, authores nonnulla commendant, quæ coryzæ compeſcendæ peculiariter conveniunt, ut vapor decocti majoranæ, naribus exceptus, vel aqua majoranæ naribus excepta. Vapor aceti, in farream laminam candentem infuſi, ad id confert: idque efficaciùs, ſi in aceto roſæ rubræ priùs infundantur.

Si fluxio valdè frigida fuerit, ſuffitus ſicci ex nigella, thure, aliiſque in prunas conjectis erunt utiliſſimi. His enim frigida cerebri intemperies corrigitur, & ſuperflua humiditas abſumitur.

CAPUT VI.

De Sternutatione.

Licet Sternutatio in ſtatu ſano ſæpiſſimè contingat, & tam levis affectio ut plurimùm eſſe ſoleat, ut ſymptomatis nomen non mereatur; aliquando tamen adeò moleſta efficitur, ut Medici curantis opem deſideret, quemadmodum apud Foreſtum videre eſt, qui *obſervatione* 127. *lib.* 10. hiſtoriam proponit cujuſdam ancillæ, quæ tam gravem & moleſtam ex catarrho acri & ſalſo ſternutationem patiebatur, ut ad plurium Medicorum opem confugiendum fuerit. Idem confirmat vetus conſuetudo ſternutantibus benè precandi, quam nonnulli inde ortam exiſtimant, quod Gregorii Magni temporibus morbus epidemicus ſævierit, in quo ægrotantes ſternutando moriebantur, quamvis

quamvis alii antiquiorem eſſe illam conſuetudinem aſſeverent.

Eſt igitur ſternutatio cerebri motus velox, quo per nares confertìm acto ſpiritu moleſta excernere conatur. Per cerebrum autem non ſolùm cerebri ſubſtantiam, ſed totum aggregatum ejus cum membranis intelligimus, præcipuè anterioribus, quæ in primis in hoc affectu contrahuntur. Quod ex eo licet colligere, quod dum caput attollitur, faciliùs ſternutemus; tunc enim materia irritans, quæ utplurimùm vaporoſa eſt, & ſurſum ſuâ naturâ fertur, faciliùs ad illam partem defertur.

Ille autem motus, qui ſternutatione contingit, ad cerebri & membranarum facultatem expultricem naturalem ſpectat, juxta Galeni doctrinam 2. *de ſympath. cauſ. cap.* 1. ubi diſtinguens ſternutationem à tremore & palpitatione, dicit palpitationem à ſolo morbo fieri, tremorem verò à natura & morbo, ſternutationem denique à ſola natura.

Sibi tamen prima fronte contradicere videtur Galenus, qui *cap.* 4. *ejuſdem libri*, tuſſim & ſternutationem voluntariæ facultatis ſymptomata eſſe dicit. Nulla tamen contradictio eſt, ſeque ab ea diſertè liberat Galenus, innuens, facultatem animalem in ſternutamento concurrere tantùm ſecundario, quòd videlicèt in ſternutamento è capite & à pulmone ſpiritus emittatur; attamen caput pectori principium motus tradere. Cùm enim quæ in naſo offendunt perſequi properat, utriuſque emittendi ſpiritus viis ſimul utitur, altera quidem, quam ipſum per ſe facit; alterâ, quam per nervos, veluti per quædam longa brachia, quæ in pectus deſcendant: unde idem Galenus *comm. Aph.* 52. *ſect.* 7. docet: antecedente inſpiratione ſternutamentum fieri, natura aggregante aëris copiam ad ſternutationem. Tum enim aër, qui è pectore egreditur, conjunctus ei, qui per nares ad cerebrum attrahitur, quidquid narium membranis, exquiſito ſenſu donatis moleſtum eſt, cum impetu & ſono explodit.

Ex hoc etiam Galeni loco colligitur, irritationem ſternutationem excitantem, in naſo potiſſimum fieri. Quod etiam confirmatur aliâ ſententiâ, quæ habetur *in comm. Aph.* 51. *lib.* 7. ubi: *Soli*, inquit, *ex his ita affectis illi ſternutant, quibus mordax eſt ea, quæ à capite fluit humiditas; ſeu & ſi quid mordax naribus imponas. Sicut enim tuſſis motus quidem naturalis eſt, ad expurgandas eas, quæ ſunt in pulmone, aſperas arterias; ſic & ſternutamentum manifeſtè videtur expurgare narium meatus.*

Verùm objici poteſt, quod multi caput nudantes, aut alio quovis modo aëri frigido exponentes ſternutamentum illic patiantur, ut videatur tunc temporis cerebrum immediatè irritari. Reſpondendum eſt, aërem frigidum eſſe cauſam ſternutationis, non dum in cerebrum immediatè agit, ſed quia cerebrum ejuſque membranas exprimendo, in cauſa eſt, ut acris materia ad nares deſcendat. Quamvis igitur in hoc ſymptomate cerebri membranæ poſſint etiam irritari; non priùs tamen ſternutatio promovetur, quàm noxa ad narium membranam, quæ exquiſitiſſimo ſenſu prædita eſt, pervenerit.

Cauſæ ſternutamenti ex dictis colligi poſſunt, quæcunque nimirùm tunicam narium internam irritare poſſunt, quales ſunt humores, aut vapores acres, vel à cerebro delabentes, vel à partibus inferioribus tranſmiſſi. Unde in febribus interdùm ſternutationes conſurgunt, ut ait Avicenna, quia vapores acres à toto in caput transferuntur; vel exteriùs in nares acria immittuntur, quemadmodum medicamentis acrimonia præditis, quæ ptarmica nominantur, ſternutamentum excitamus. Hæ quidem cauſæ externæ ſternutationem immediatè producunt. Danturtamen aliæ quamplurimæ, eandem mediatè efficientes, internas ſcilicèt generando vel commovendo, quales ſunt omnes aëris alterationes, ut de frigido aëre ſupra dictum eſt. Galenus *lib. de inſtrum. odoratus, cap.* 6. dicit à Solis aſpectu ſternutationem excitari, quia cerebri ſpiritus, vapori ſimiles, à Sole funduntur.

Diagnoſis ipſius affectus per ſe manifeſta eſt. Cauſæ externæ ex ægri relatione patent, internæ verò ex ſignis partium affectarum, à quibus materia irritans ad nares & anteriorem cerebri partem tranſmittitur.

Quod ad prognoſin attinet; hîc affectus ex ſe omni vacat periculo. In principio tamen catarrhi & coryzæ valdè nocet, quia humor concoquendus quiete indiget. Interdùm autem in febribus adeò urget, ut vires dejiciat, & fluxum ſanguinis è naribus interdùm excitet. Sæpè tamen nullo modo nocet, & in ſanis cerebri ſuperfluitates expellit. In ægris verò pro bono ſigno habetur. In febribus præcipuè malignis etiam rebus omnibus deſperatis, ſalutem promittit. Hyſtericæ mulieri aut difficulter parienti, ſi ſternutatio accidat bonum. *Aph.* 35. *ſect.* 5. Medicamentis ptarmicis provocata ſternutatio, apoplexiæ, aliiſque gravioribus cerebri affectibus prodeſt. At ſi provocata non adveniat, ſignum lethale eſt: naturam enim ſuccumbere ſignificat.

In morbis pulmonum, pleuritide præſertim, & peripneumonia, ſternutatio mala eſt, ex Hipp. 2. *progn.* quia ex concuſſione illa ſternutantis cerebri lacerantur & violenter divelluntur partes thoracicæ, unde inflammatio valdè augetur, & nulla præterea fit materiæ morbificæ vacuatio. Ad pituitam verò in bronchiis pulmonum contentam, potenter expellendam quæ tuſſi rejici non potuerat ſternutamentum conferre docet Gal. 2. *de ſympt. cauſ. cap.* 5. & 6.

Curatio quando neceſſaria eſt, dum ſcilicèt ſternutatio alia infert incommoda, perficitur primò cauſarum externarum amotione, ſi ab iis excitetur. Si verò fiat à cauſa interna, illa etiam auferenda eſt evacuantibus, revellentibus, derivantibus, & diſcutientibus remediis.

Si itaque calida cerebri, aut alterius partis intemperies, vapores acres ad nares & interiores cerebri meninges tranſmittat, venæ ſectio celebranda eſt: mox purgatio idonea inſtituenda. Deindè vapores illi revellantur frictionibus & ligaturis extremorum, cucurbitulis ſcapulis admotis; tùm reliqua revellentia, derivantia, & diſcutientia uſurpentur; caput pectinetur, aures vellicentur, oculi confricentur, nares emungantur, ſpiritus cohibeatur.

Ad acrimoniam denique demulcendam & narium irritationem compeſcendam, utile erit aquæ repidæ vaporem naribus excipere; vel eaſdem oleo violaceo, roſaceo, amygdal. dulcium, aut butyro recenti illinere, vel lac tepens naribus attrahere, quo ſolo remedio Foreſtus ancillam à gravi ſternutatione, in principio hujus capitis propoſita, confeſtìm liberavit.

CAPUT VII.

De Hæmorrhagia narium.

HÆmorrhagiæ nomen quemlibet ſanguinis fluxum à quacumque parte profluentis, vulgò ſignificat. Peculiariter tamen quando ſimpliciter abſque ulla partis affectæ mentione enuntiatur ab Hippocrate, id tantùm profluvium ſignificat, quod è naribus fit tanquam ſpeciem primariam & evidentiſſimam, ut annotavit Galenus *comm.* 1. *in epid.*

Eſt autem hæmorrhagia narium ſymptoma in excretis eorum, quæ ſunt toto genere præter naturam. Sanguis autem per nares effluens, aut è venis & arteriis, cerebri baſim perreptantibus effunditur, aut è vaſis è palato ad nares deſcendentibus, quæ ſunt inſtar venarum hæmorrhoidalium in ano & utero.

Cùm verò omne ſymptoma pendeat à morbo tanquam à cauſa proxima & immediata: hujus cauſa erit morbus organicus, vel communis. Organicus duplex eſt, vaſorum apertio, quæ ἀναςόμωσις Græcis dicitur, & rarefactio, διαπήδησις appellata. Communis etiam duplex: eorundem vaſorum ruptio, quæ ῥῆξις nominatur: & eroſio, διάβρωσις appellata.

Cauſæ iſtos morbos immediatè producentes ſunt, ſanguinis quantitas vel qualitas, excedens. Sanguis quantitate peccans, venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis eſt; idem verò qualitate peccans, ſi nimirùm calidior tenuiorque ſit, per anaſtomoſin effluere poteſt, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut faciliùs effluere poſſit. Eædē qualitates diapedeſin etiam efficiunt. Calor enim rare

rare facit tunica vasorum: & sanguinis tenuitas efficit, ut per poros earum tunicarum transfluere possit. Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, & diabrosim parit.

Causæ etiam externæ ad horum morborum productionem concurrunt mediatè, vel immediatè. Immediatè id præstant casus, ictus, vulnus, & alia id genus, quæ venas rumpere, aut dividere valent. Mediatè verò operantur quæcumque sanguinem multiplicare, calefacere, aut attenuare possunt, ut victus plenior, crapula, otium, aut exercitia nimia, magnus clamor, æstus, longa in sole mora, & alia quamplurima.

Hæmorrhagiæ differentiæ ex eo desumuntur, quod alia critica sit, alia symptomatica. Critica fit in febribus acutis vi naturæ, causam morbificam per has vias expellere conantis præsertim in iis, quæ visceris alicujus inflammatione conjunctæ sunt; ac in primis hepatis & lienis, quæ per has vias sæpissimè solvuntur. Fit etiam interdùm sine febre, naturâ sese à superfluo sanguine exonerante; unde vidimus quamplurimos ætate juvenili periodicam hæmorrhagiam pati; alios etiam per alias vias sanguinem utiliter effundere.

Symptomatica verò in morbis chronicis præcipuè contingit, in quibus sanguis vitiosus ab hepare debili, & insigni aliqua intemperie laborante producitur, qui vel ob retentricis facultatis imbecillitatem, per venas illas effluit, vel ab expultrice rejicitur, tanquàm onus inutile, cum sanguis impurus & vitiosus corpori alendo idoneus non sit.

Cognoscitur per seipsam hæmorrhagia. Causæ verò illius hoc modo distinguuntur. Ea quidem quæ fit per ἀναστόμωσιν hoc habet commune cum ea, quæ per ῥῆξιν; quòd in utraque sanguis copiosè fluat. Sed in eo distinguuntur, quod si præcesserit ictus, vel casus, ῥῆξιν potiùs adesse conjiciendum sit. Cùm autem à plethora & sanguinis multitudine ruptio & apertio vasorum possit contingere; ità distingui possunt quòd rupto vase sanguis continuò effluat; aperto verò, tantùm per intervalla, quia vasorum orificia constringi solent, quando humoris copia dilatans ad ea minùs confluit. Vasa autem rupta semper aperta manent; & ideò sanguis continuè effluit, donec solutio continui in iis facta iterùm uniatur. Præterea distinguitur apertio vasorum à ruptione, ex ipsius sanguinis substantia. Si enim tenuis sit, ab apertis vasis potiùs; si crassus, à diruptis emanat. Hinc fit, ut hæmorrhagia plerumque in juvenibus à vasorum apertione fiat, quia sanguinem habent tenuiorem: in senibus verò à ruptione, quia crassiorem obtinuerunt.

Si à venarum erosione fiat hæmorrhagia, adsunt signa cacochymiæ ulcerisve, & pus aut sanies interdùm egreditur aut saltem catarrhus salsus præcessit. Si per διαπήδησιν effluat sanguis, ille tenuis est, & admodum paucus.

Causæ verò antecedentes & externæ facilè distinguuntur. Si enim à copia sanguinis hæmorrhagia contingat, adest rubor in facie, & tensio venarum: tum etiam præcessit victus largior & calidior, aut causa aliqua externa fundens & attenuans sanguinem: hæc autem præcipuè contingunt iis, qui calidiori hepate præditi sunt.

Si à cacochymia affectus proveniat, illa propriis signis distinguetur, quæ bilem, aut melancholiam redundantem ostendunt. Præterea sanguis effluens, aut per venam brachii detractus, corruptus, aut pravâ qualitate infectus apparebit.

Si a retentricis facultatis imbecillitate hæmorrhagia contingat, pallidus faciei color, & totius corporis debilitas apparet; tum etiam affectus aliquis præcessit, à quo hepar in primis debilitatum est, ac denique sanguis paucus & per intervalla effluit.

Si sanguis è venis narium immediatè effluat, adstringentibus remediis, naribus admotis, facilè sedatur, & nullibi capitis dolor percipitur. Contra verò si à cerebro profluat, in aliqua capitis parte determinata dolor percipitur, fluxus difficilè sedatur, & naso imposita nihil conferunt. Ab aliis etiam partibus sanguis interdùm profluit, ut hepate, liene, utero, quarum indicia dabunt dolores & tensiones circa easdem partes.

Si sanguis fluat ab arteria, cum impetu egreditur calidus est, purus, floridus & rutilans: ex vena verò, rubeus, in fuscum tendens, crassus interdùm impurus, & cum parvo impetu egreditur.

Prognosis imminentis hæmorrhagiæ præcipuè criticæ, ab actionibus læsis, excrementis & qualitatibus mutatis desumitur; sicque futuram hæmorrhagiam indicant insomnia, & imagines rerum rubrarum; capitis & cervicis dolor subinde ortus, temporum gravitas & pulsatio magna in arteriis illorum; tinnitus, vel sonitus aurium, oculorum hebetudo, & marmaryges illis observantes, rubor eorundem, ac totius ferè faciei; lucis aversio lachrymæ involuntariæ, pruritus nasi, sanguinis stilla die indice, spirandi difficultas tensio hypochondriorum sine dolore.

Quorum signorum ratio talis est Quando sanguis ad caput deferri incipit, parit in cerebro phantasmata rerum rubrarum, tum per insomnia, tum etiam inter vigilandum, ut juveni Romano contigit cujus mentionem facit Gal. *lib. de præsagitione ad Posthum. cap.* 12. Is enim morbo acuto laborans, rubrum serpentem ad cubiculi laquearia oberrantem videre visus est, quo perterritus, è lecto subindè exiliit. Unde Gal. adventantem hæmorrhagiam prædixit, & sanguinis missionem impedivit, quam alii Medici præscripserant. Dolor capitis & cervicis ex eadem sanguinis translatione ad partes superiores exoritur; qui membranas divellens distendensque, doloris sensum parit. Pulsant autem arteriæ temporum extraordinario motu, propter earum compressionem: quæ à venarum repletione fit; Aurium tinnitus fit ex vaporibus ad cerebrum magna copia tendentibus. Visus hebetudo fit, quia copiosi & crassi vapores, ad superiora elati, meatus obstruunt: unde fit, ut denegato aditu spiritui animali, hebescat visus. Marmaryges oculis obversantes, nihil aliud sunt, quàm tenuia quædam, & divulsa corpuscula variorum colorum, intra corneam tunicam & crystalloidem contenta, ex vaporibus sursum elatis producta, quæ licet interiùs sint, exteriùs tamen posita, deceptione visus apparent, quandoquidem oculus, externæ assuetus visioni, quæcumque intus sunt, extra esse judicat. Rubor faciei & oculorum à sanguine fit; qui majori copiâ ad illas partes cumulatur. Lucis aversio ex eo proficiscitur, quod distenti oculi humorum copiâ, ex nimia luce magis distendantur, quia lux disgregat spiritus, unde oculi dilatatio, ex qua dolor consequitur, quem ut evitent ægrotantes, lucem fugiunt. Lachrymæ involuntariæ fiunt ex repletione oculorum, & partium adjacentium, quæ præter modum distentæ, comprimunt glandulas illas humorem continentes, ex quo lachrymæ generantur. Pruritus narium fit ex vaporibus sursum ascendentibus, & nares vellicantibus. Sanguinis stilla, die indice apparens, verbi gratia quarto vel undecimo, ostendit futuram hæmorrhagiam die judicatorio, nempè septimo, vel decimo quarto: quia diebus indicibus natura incipit transferre humores ad eas partes. Difficilis redditur respiratio, quia dum sanguis ad superiora transfertur, diaphragma comprimit. Tensio denique hypochondriorum fit, quia sanguis in suo fonte & radicibus venarum moveri incipit, sed fugax est ea distensio & sine dolore, quemadmodum & difficilis respiratio; si enim diutiùs & contumaciter perseverarent, signa essent potiùs hepatis inflammati.

Præsentis verò hæmorrhagiæ prognosis ita instituenda est.

Sanguis è naribus die critico moderatâ quantitate fluens, salutaris. Quamvis hæc sententia à Galeno sæpiùs inculcata sit, illi tamen Fernelius reluctatur *lib. 2. de sanguinis missione*, *cap.* 1. dicens: nullum sanguinis profluvium, licet criticum, salubre esse. Quoniam licet deliria, vigilias, capitis dolorem, & reliqua symptomata demulceat, vix tamen morbum penitus evellit, quia sanguinis portio purior emittitur, impuriori remanente. Idque ex eo probatur, quod sanguis ex nare profluens, colore & substantiâ laudabilis appareat, cùm sanguis eodem tempore vena detractus, impurus & corruptus appareat.

Speciosa quidem est hæc Fernelii doctrina, non tamen absolutè

absolutè recipienda. Verum quidem est, in plurimis morbis acutis, præcipuè verò in febribus malignis, hæmorrhagiam sæpè morbum penitùs non solvere, quemadmodum nec sudores in iisdem febribus perpetuò salutares sunt, quia tales evacuationes à natura irritata ante tempus, materiæ morbificæ malitiâ plerumque fiunt. Attamen non rarò morbi acuti hæmorrhagiâ solvuntur: ut docuit Gal. *lib. 3. de cris. cap. ultimo*, & passim alibi. Quod autem sanguis per nares excretus, purus semper appareat, ratio inde desumitur, quòd nimirùm ille guttatim effluat, sicque statim refrigeretur, ut partes impuræ separari nequeant, & illæ puriores partes, reliquis permixtæ, rubrum colorem toti massæ concilient. Sanguis verò è brachio detractus, quia affatim effluit, calorem in vasculo diu retinet à quo partes impuræ separantur, ita ut crassa & fæculenta fundum petat, biliosa verò & pituitosa, quæ magis alterata & impurior est, supernatet: & ita sanguis impurus ac sordidus appareat. Contra verò, si sanguis è brachio guttatim effluat, purus apparebit, quia citò concrescit, antequam partes heterogeneæ à calore secerni potuerunt. Imò verò sanguis copiosè effluens, si in pelvi latiore recipiatur, purus etiam apparet, quia citò refrigeratur.

Hæmorrhagiæ nimis copiosæ & vehementes, pessimæ: nam ad convulsionem deferunt. Fit enim aliquando, ut natura copiâ sanguinis gravata, & ad excretionem concitata, modum tenere nequeat, & supercrisin efficiat, quam Medici sæpè cohibere coguntur.

Hæmorrhagia in principio morbi mala, quia symptomatica est, & fit, natura ante tempus irritatâ ad excretionem, à materiæ morbificæ malitiâ.

Hæmorrhagia, quæ è directo partis affectæ incidit, bona, contra verò, mala. Sic in hepatis inflammatione, sanguis effluens è nare dextra, bonus: è sinistra verò, malus. Contra, liene inflammato, è sinistra bonus; è dextra verò, malus; quia omnis bona evacuatio κατὰ ἴξιν debet fieri.

Stillæ Sanguinis paucæ per nares effluentes, malæ: Significant enim naturæ imbecillitatem & malignitatem morbi. Omnis siquidem excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantùm, & non perficitur, maximè damnatur ab Hipp. quia major est securitas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quàm in quibus pauca & inutilia, siquidem concoctioni esse intentam tunc temporis arguitur. Quòd si stilla appareat, signum est, ante tempus naturam irritari. Stilla tamen die indice prodiens signis concoctionis utcumque apparentibus, futuram crisin per hæmorrhagiam die critico significat.

Hæmorrhagiæ longo tempore perdurantes, hepatis imbecillitatem & refrigerationem, & inde cachexiam atque hydropem portendunt.

Quibus in febribus quartanis sanguis è naribus fluxerit, pravum, Hipp. *Aph.* 87. *sect.* 7. quia, ut docet Avic. sanguinis fluxus in melancholicis & pituitosis noxius, ab eo enim magis refrigerantur.

Quibus febricitantibus sanguinis fluxerit multitudo, quacumque ex parte, cùm reficiuntur, alvi iis humectantur, Hipp. *Aph.* 17. *sect.* 4. quia ut docet Gal. *in comm.* calore nativo debilitato ex profluvio sanguinis, neque cibi benè concoqui, neque in sanguinem transmutari, neque distribui possunt per corpus. Et propterea alvos fieri humidiores par est, donec processu temporis vires suas natura recuperarit.

In hæmorrhagiæ curatione, primùm advertendum est, an illa critica sit, vel simptomatica. Critica enim cohibenda non est: sed ad insignem quantitatem sanguis fluere permittendus. Ait enim Avicenna, sanguinem è naribus interdùm criticâ expulsione ad libras quatuor sine virium insigni lapsu profluisse. Idque videtur desumptum è Gal. qui *lib. de præcog. ad Posth. cap.* 13. juveni Romano, hæmorrhagia correpto, sanguinem fluere permisit ad libras quatuor cum dimidia, priusquàm remedia fluxum cohibentia usurparet.

Quod quidem, ut in valdè plethoricis corporibus aliquando utiliter contingere; ita in aliis vitæ periculum inferre potest. Et certum est, criticam hæmorrhagiam, quantumvis operâ naturæ fiat, modum non rarò excedere. Natura siquidem sanguinis multitudine gravata, & ad illius expulsionem excitata, modum aliquando tenere non potest, nimiamque evacuationem facit, unde maximam virium dejectionem, & mortem metuere oportet: & tunc cohibenda est, quoties nimirùm ex ea notabilis virium infirmitas prodierit.

Sic etiam sanguis, qui sine febre, ex consuetudine fluit, cohibendus non est; sed naturæ arbitrio relinquendus, nisi immoderatior fuerit. Multi enim per hujusmodi hæmorrhagias periodicas, à gravissimis morbis immunes fiunt, in quos earum suppressione incidere consueverunt.

Symptomatica verò hæmorragia cohibenda est. Quod fiet sanguinem ad nares confluentem revellendo, ab iisdem, & vicinis partibus repellendo, venas apertas occludendo, sanguinis motum præposterum inhibendo, & humores acriores, aut tenuiores sanguini permixtos, hæmorrhagiæ causas præcipuas, evacuando, corrigendo, eorumque generationem prohibendo, & facultatem retentricem hepatis & venarum roborando. Quæ omnia sequentibus præsidiis præstari poterunt.

Ac primùm sanguinis missio inter revulsoria remedia principem locum obtinet, quæ maturè celebranda est, antequam vires admodum debiles evaserint, idque è vena brachii è directo partis, à qua sanguis profluit, dextri nimirùm, si è nare dextra; vel sinistri, si è sinistra sanguis emanaverit. Et Gal. *lib. de sang. miss. cap.* 11. hujus remedii efficaciam confirmat, asserens se validas sanguinis è naribus fluxiones repentè venæ sectione sedasse. Debet autem detrahi sanguis, & satis largâ manu, si vires ferant, & amplo foramine: Quamvis maxima Medicorum, tum antiquorum, tum neotericorum pars aliter censeat, qui angusto foramine, & exiguâ quantitate sæpiùs repetitâ, sanguinem detrahendum esse censeat, sicque revulsionem meliùs fieri. Nam ut sanguini motus contrarius concilietur, vehementiori motu agitandus est, siquidem motus vehementior debiliorem rapit. Ideò quo ampliori foramine, & magis confertim sanguis effluit per venam sectam, eò promptiùs è naribus profluentem sanguinem abducit, ita ut non rarò hæmorrhagia vehemens, phlebotomiâ hoc modo celebratâ, sine plethora in instanti fuerit cohibita. Attamen si unica phlebotomiâ, aliisque remediis inferiùs describendis hæmorrhagia cohibita non sit; illa reiterari poterit pro virium modulo. Tum etiam vena pedis secari poterit, ut revulsio fiat ad distantissima, quæ etiam sæpè plurimùm confert, ut testantur Avicenna, Paulus, & Trallianus.

Post venæ sectionem, vel etiam ante ipsam, fient frictiones & ligaturæ partium extremarum, & cucurbitulæ satis magna hypochondrio admovenda: dextro, si à nare dextra; sinistro vero, si è sinistra sanguis profluxerit. Galenus enim hæmorrhagiam cohibuit in juvene Romano, cucurbitula hypochondrio admota, sine venæ sectione, ut ipse refert *lib. de præcognitione ad Posthumum cap.* 13.

Non est tamen usquequaque tuta cucurbitularum applicatio hypochondriorum regioni. Sanguis enim tunc temporis affervescens ad hepar, aut lienem nimiâ copiâ attrahi potest, & inflammationem in iis partibus efficere. Cujus rei exemplum habetur apud Fabricium Hildanum *obs.* 47. *cent.* 2. de quodam aulico, maxima hæmorrhagia narium laborante, cui præter alia remedia, cucurbitulæ magnæ ad regionem hepatis admotæ sunt. Sanguis quidem substitit; sed inflammatio hepatis sequuta fuit. Cautè igitur agendum est in cucurbitularum admotione regione hypochondriorum, & ad eam confugiendum non est, nisi reliquis remediis non conferentibus & post iteratas phlebotomias. Copia enim sanguinis in venis imminuta, minus est periculum, ne sanguis nimia copia ad hepar attrahatur, ut inflammationem excitare valeat. Attamen quocumque modo applicentur cucurbitulæ hypochondriorum regioni, sanguinem, & spiritus attrahunt ad illas partes, & sic calorem earum augent; quod adversari videtur sententiæ Hippocratis *Aph.* 13. *sect.* 5. ubi in his, unde sanguis fluit, aut fluxurus est frigidis utendum esse

esse præcipit. Interpretes autem volunt ad ea loca frigida esse admovenda, unde motus sanguinis incipit, qualia sunt hepar & lien.

Forestus commendat cucurbitulas supra pedes, insigni experimento, quod habetur *obs.* 14. *lib.* 13. his verbis: *Vir generosus sanguinis narium profluvio cum extremè laboraret, neque remedia commodè adhibita juvarent, circiter duodecim libræ sanguinis ex utraque nare per vices effluxere. Cùm ad eum accitus essem, & per integrum diem sanguis effluxisset, ut duas ventosas absque scarificatione, unam supra hepatis regionem, alteram supra lienis locum poneret, mandavi: quibus parum videbatur fluxus subsistere. Verùm post meum discessum, uxor cùm videret sanguinem iterùm ex utraque nare cum impetu erumpere, & quod ventosæ hypochondriis adhibitæ nullo modo juvarent, alias duas, unam supra pedem dextrum, alteram supra sinistrum affigi jussi, dictu mirum, sanguis præter spem subitò restrictus est. Verùm cùm aliquo tempore ventosæ cuti adhærerent, æger in animi deliquium incidit, quare iidem ventosis detractis, aqua in faciem conspersa excitatus est; mox odore vini recreatus ad se rediit, & à fluxu sanguinis narium, miraculi aut incantamenti instar, præter omnium spem pristinæ sanitati restitutus est.*

Cucurbitulæ etiam scapulis admotæ, tum siccæ, tum humidæ, fluentem sanguinem è naribus retrahunt. Attamen non est usquequaque tutum remedium. Possunt enim à partibus inferioribus ad superiores sanguinem attrahere, & novo fluxui occasionem præbere.

Quidam practici cucurbitulas brachiis admovent supra musculum bicipitem, quibus etiam sanguis ad nares profluens revellitur.

Crato *in consiliis*, inter revulsoria remedia proponit incurvationem digiti minimi, in dextra manu, si ex dextra nare fluit, vel in sinistra, si è sinistra. Cum enim vehemens illa compressio intensum dolorem pariat, ab illo dolore sanguinis retractio fieri potest.

Sed multò potentius sanguis & spiritus ad interiora retrahuntur per animi deliquium, cujus interventu contumacissimam hæmorrhagiam curatam vidimus in Illustrissimo Episcopo Lodovensi, anno 1629. qui febre maligna laborans, cum renis dextri inflammatione, qui postmodum in abscessum abiit, die 7. morbi, tam vehementi correptus est hæmorrhagia, ut intra quatuor horas sanguinis libras duas excreverit. Sed cùm adhuc sanguis affatim afflueret, viresque collaberentur, de hæmorrhagia cohibenda cogitandum fuit, & in hunc finem multa remedia usurpata. Quibus nihil proficientibus, æger se alvum deponere velle dixit, nec potuit cogi, ut in lecto dejiceret. Præmonuimus, si è lecto surgeret cum tanta virium exsolutione, fore ut in syncopem rueret, eam tamen syncopem cohibendæ hæmorrhagiæ futuram esse perutilem. Ita ferè successit, nam postquam surrexisset, animi deliquium passus, à quo statim excitatus est vino exhibito, & aqua frigida in faciem projecta, posteà copiosè dejecit, & postquam in lectum delatus fuisset, sanguis multo minori impetu fluebat, & exhibito sale prunellæ ad ʒ. j. ß. in aqua frigida dissoluto, statim sanguinis fluxus omninò fuit cohibitus; cùm tamen anteà idem remedium & quamplurima alia frustrà in usum revocata fuissent.

Quamvis autem animi deliquium à vulgaribus practicis inter hæmorrhagiæ remedia non proponatur, habetur tamen apud Hipp. *lib.* 5. *Epid. sect.* 1. his verbis: *Sanguinis venarum suppressiones faciunt, animi deliquium, figura alterata, interceptio, linamentum intortum, appositio, deliquatio.* Idem quoque docuit Gal. 3. *meth. cap.* 5. his verbis: *Porrò sanguis confluere prohibetur, & propter animi deliquium, & cùm ad contraria revellitur, & cùm ad vicina derivatur, & per refrigerationem tum corporis totius, cum verò præcipuè ipsius partis afflictæ. Notandum tamen est; animi deliquium tantùm convenire, quando sanguis affluit è venis, quæ ad corporis superficiem desinunt, quod innuit Hipp. dum eidem linamenta, deligationes, & alia ejusmodi præscribit.* Quando enim sanguis è partibus interioribus profluit, ut in hæmoptoë; mensium fluxu immodico ut vulneribus partium interiorum, tunc animi deliquium fluxum augere potest, retracto calore ad interiora, & ad eas partes à quibus sanguis profluit.

Zacutus Lusitanus, *praxis admirandæ, observ.* 66. refert se deseperatam hæmorrhagiam, & nullis aliis remediis cedentem apposito cauterio actuali in utraque planta pedum cohibuisse. Quod remedium similem successum habuisse refert in magna sanguinis excretione per os, ex venæ raninæ apertione producta, quæ ab acri catarrho erosa fuerat, & cùm per biduum sanguis ad libras viginti effluxisset, multaque emplastica, & astringentia parti admota fuissent, revellentia & incrassantia remedia, tum etiam narcotica usurpata cauterio in eadem pedis parte indito, fluxus omninò cessavit.

Revulsionibus prædictis aliquandiu usurpatis si fluxus nihilominus perseveret, ad ea remedia veniendum, quæ fluentem sanguinem repellunt, qualia sunt ea quæ anacollemata vulgò nominantur, fronti & temporibus applicanda quæ in hunc modum componi poterunt.

℞. Boli armenæ, terræ sigill. sanguinis dracon. thuris, mastiches, & aloës, ana ʒ. j. farinæ volatilis, & pilor. leporis minutim incis. ana ʒ. ß. albumen ovi num. j. succi plantag. & solani ana q. s. fiat cataplasma fronti & temporibus applicandum.

In casu urgente promptissimè parari potest cataplasma ex bolo armeno solo, cum albumine ovi & aceto subacta, fronti ac temporibus appositum.

Efficacissimum etiam paratur cataplasma ex gypso cum aceto sub acto, & ad crassitiem duorum digitorum fronti & temporibus admoto. Et si prima applicatio non succedat, iterabitur, & certò curare creditur.

Amatus Lusitanus laudat pileum ex dictis astringentibus cum oxycrato subactis, capiti raso appositum, quod in summa necessitate tentari poterit.

Fotus etiam fieri potest ex aqua valdè frigida, vel oxycrato fronti & temporibus, cum linteis frequenter immutatis, quamprimùm scilicet calefieri incipiunt. Vel idem fotus fieri potest ex succo plantag. polygoni, equiseti, bursæ pastoris, & similium, addito aceto ad penetrationem.

Ubi notandum, caput non esse aquâ frigidâ perfundendum, neque repellentia fronti admovenda, donec revulsiones sufficientes præcesserunt; alioqui sanguis per refrigerantia intrò compulsus, venas quæ in alto sunt replebit, ut docet Galen. 5. *meth. cap.* 6. atque ita fluxus sanguinis augebitur, calore aucto per antiperistasim, à quo sanguinis motus & impetus adjuvatur, aut si sanguis retineatur, convulsio, apoplexia, dyspnœa, aut alius quispiam gravis affectus excitari poterit.

Solum etiam acetum sanguinem fluentem cohiberi potest, si eo frons cum spongia foveatur.

Eadem spongia aceto imbuta, & in nares immissa ad idem est efficax.

Conspersio faciei aquâ frigidâ, non solùm repellit sanguinem fluentem, sed etiam eundem retrahit ad interiora interventu timoris, qui ex aqua frigida in faciem ex improviso injecta oritur. Quemadmodum enim syncope, ut anteà dictum est, fluxum sanguinis cohibet, propter caloris retractionem ad interiora, eadem ratione timor, à quo similis retractio potest conducere.

Atque ita, quocumque modo excitetur, conferre potest.

Aqua autem frigida, satis magna copia in faciem conjici debet, nempè ad duos, vel tres cyatos per brevia intervalla projectos.

Vulgò etiam usurpatur ad sanguinis impetum ad superiora retundendum, illiusque ascensum prohibendum, fotus cervicis, ex linteo aceto frigido imbuto, quod collo circumduci debet, & frequenter immutari, antequam incalescat.

Idem oxycratum in ore detentum, & sæpè immutatum, sanguinem etiam ad partes superiores confluentem repellit, tum etiam impedit, ne sanguis è naribus ad gulam defluat, quod sæpè contingit.

Ad idem valet acetum instillatum in aurem, quæ nari fluenti vicina est, sic enim vena per quam fluit sanguis, refringitur.

Faba, aut numiſma argenteum radici narium inter cilia admotum, & faſcia recte alligatum, ut fortiter partem comprimat, eundem fluxum cohibet. Tum etiam animadvertendum eſt, an in temporibus, aut fronte venæ aut arteriæ tumeant: tunc enim eas numiſmate aliquo, aut fabâ ſicca per medium in longitudinem ſectâ comprimere, faſcia interveniente, optimum & ſupremum remedium eſt. Et ad majorem compreſſionem ſupra fabam aut numiſma, albumem ovi concuſſum, adjecto gypſo & ſtupa exceptum admovendum eſt.

Vapor aceti, in laminam candentem affuſi, naribus exceptus venas apertas conſtringit.

Ad idem confert oxycratum naribus frequenter attractum.

Præter repellentia dicta, in uſum revocanda ſunt, quæ ipſas venas apertas occludere & conglutinare ſolent. In quem finem multa remedia in nares immitti conſueverunt.

Galenus *lib. de paratu facilibus*, *c.* 13. thus & aloëm in pulverem redacta albumine ovi excipit, & cum linteolo, aſperſis prius pilis leporinis, in nares immittit.

Vel turunda in hunc modum parari poteſt.

℞. Thuris, aloës, ſanguin. dracon. farinæ volatilis, telæ aranearum, & pilorum leporinorum minutim inciſorum ana ʒ. ß. Excipiantur ſucco plant. & goſſypio fiantque turundæ in nares frequenter immittendæ.

Iidem pulveres in nares inſufflari poterunt. Cui etiam uſui maximè conferre teſtantur practici magni nominis, cinerem teſtarum, ovorum & chartarum. Verùm, circa horum pulverum uſum, obſervandum eſt, dum illi adminiſtrantur, os aqua frigida plenum eſſe debere; ne medicamentum ad os per palatum transferatur.

Potenter etiam ſanguinem fluentem cohibet goſſypium atramento infectum, quod in thecis ſcriptoriis aſſervari ſolet, ſi aliquantulum expreſſum, & in turundæ figuram efformatum in nares immittatur.

Idem goſſypium atramento imbutum, & fronti admotum cum faſcia, fluentem ſanguinem potenter ſiſtit.

Tandem hæmorrhagiâ prædictis remediis, tum etiam infrà proponendis pertinaciter obſiſtente, ad eſcharotica veniendum eſt, quæ venarum extremitates apertas comburendo cruſtam inducunt, & ſanguinem inhibent. In iis tamen magna cautio adhibenda eſt, quia dum eſchara decidit, vaſorum apertio plerumque renovatur, & ſic fluxus redintegrari ſolet.

Inter eſcharotica autem principium obtinet vitriolum uſtum, quod præterquam quod eſcharam inducit, ad quemvis ſanguinis fluxum cohibendum eſt efficaciſſimum.

Si mitius remedium habere deſideres, vitriolum aliis permiſcendum eſt, in hunc modum.

℞. Gallarum ℔. ß. aluminis quartarium j. Comburantur, & calcinentur, fiatque pulvis in naris profundum demittendus. Vel

℞. Boli armenæ, ſang. dracon. thuris, aloës, gipſi, vitrioli uſti; ſarcocollæ, maſtiches, an. ʒ. j. Fiat pulvis ſubtiliſſimus.

Vitriolum album mitiùs operatur, quàm vitriolum uſtum, neque valdè eſcharoticum eſt, hæmorrhagiam tamen potenter cohibet, orificia venarum conſtringendo, ſi in nares cum turunda ex goſſypio confecta immittatur.

Remedia verò, quæ ſanguinis motum cohibendo, refrigerando, incraſſando, & veluti coagulando, hæmorrhagiam cohibent, in hunc modum præſcribi poſſunt.

℞. Salis prunellæ ʒ. j. trochiſcorum de carabe ʒ. ß. lapidis hæmatitis, coralli rubri præparati; an. ℈. j. ſyrupi de roſis ſiccis ℥. j. aquæ plantag. ℥iiij. fiat julep. qui detur bis, aut ter in die.

℞. Conſervæ roſarum & mivæ cydoniorum. ana ʒ. j. trochiſcor de ſpodio & de terra ſigillata, an. j. coralli præparati & cornu cervi uſti, ad ℈. j. Fiat opiata de qua capiat ad magnitudinem caſtaneæ bis, aut ter in die.

Oxycr tum ſatis copioſè ſumptum hæmorrhagiam efficaciter ſedat.

Exteriùs verò, ad ſanguinem refrigerandum, illiuſque motum cohibendum, aqua frigida, vel oxycratum variis partibus applicanda ſunt: ſicque aqua frigida brachiis affundenda, pedes in aquam frigidam immergendi, teſtes oxycrato frigido fovendi, tum etiam ſurſum, propterea quod vena cava eam regionem occupat, & ita ſanguis in ea fervens refrigeratur.

In maximo autem fervore ſanguinis qui prædictis cohiberi nequit, quidam practici totum corpus oxycrato irrigant, vel in balneum frigidum demittunt, quod tamen, jam debili ægro exiſtente, periculo non vacat.

Optimum etiam eſt hepar & lienem epithemate refrigerante, vel etiam oxycrato tepido fovere, ad ſanguinis ebullientis fervorem temperandum.

Denique in contumaciſſimo affectu, & aliis remediis non cedente, ad narcotica veniendum eſt, quæ omnem tum fluxionem, tum evacuationem, & quemcumque humoris motum citiſſimè cohibent, & inter cætera laudanum ad gr. iij. vel iiij. exhibitum, principem locum obtinet.

Cavendum tamen eſt, ne ægro valdè debili exhibeatur, periculum enim eſt ne calor nativus admodum debilis, narcoticâ vi omninò ſuffocetur.

Syrupus de papavere idem præſtare poterit ad ℥j. in julepo adſtringente, horâ ſomni exhibitus.

Tandem ſpecifica remedia, quæ ſcilicèt proprietate occulta ſanguinem fluentem cohibent, multa ab authoribus proponuntur, quorum præcipua & frequenti uſu comprobata ſunt quæ ſequuntur.

Succus urticæ miris laudibus effertur ad quemlibet ſanguinis fluxum ex quacumque parte prodeuntem, maximâ efficaciâ cohibendum; & ideò tum per os exhibetur ad ℥. iiij. ſemel atque iterùm; tum per nares attrahitur; tum fronti & temporibus admovetur, in formam cataplaſmatis cum farina ſubactus, vel tota urtica contuſa dictis partibus admovetur. Nonnulli aſſerunt radicem urticæ in ore detentam ſanguinis fluxum ſtatim conſtringere.

Fimus porcinus inter præſtantiſſima ſpecifica etiam recenſetur, ſi adhuc calens fronti & temporibus admoveatur vel olfaciendus præbeatur, vel ſiccus in nares immittatur. Poſterioris formula talis eſſe poterit.

℞. Stercoris porcini exſiccati ʒ. iij. pulveris roſac. ad fœtorem auferendum ʒ. ß. Excipiantur ſucco plantag. in eoque intingatur bombax in nares immittendus.

Laudatur etiam ab authoribus ſtercus aſininum eodem modo uſurpatum, ut de porcino diximus. Et narrat Rodericus à Caſtro *lib.* 1. *de morbis mulierum*, *cap.* 5. Medicum quendam ſeptuagenarium, hæmorrhagiæ maximè obnoxium, ſtercus aſininum modicè exſiccatum in capſula ſemper geſtare ſolitum, cui medicamento nullum aliud ſimile ſe reperiſſe referebat, præſertim ſi ſucco urticæ commixtum, & ſi ſiccum, aut recens per ſe naribus adhibeatur.

Zacutus Luſitanus *lib. ult. praxis Hiſtoriarum*, *c.* 2. ſtupendam narium hæmorrhagiam, ſeptuagenario excarni & debili, ſe hoc remedio curaſſe refert, cui reliqua remedia fruſtrà adminiſtrata fuerant, & ſeptendecim ſanguinis libræ effluxerant. Stercus itaque aſininum in exactiſſimum lævorem redactum omni juri potuique permiſcebat, ex eodem tabellas cum ſaccharo efformabat; ægroque edendas præbebat cum aqua chalybeata; quo auxilio ſolo ſeptem dierum ſpatio æger à fluxu ſalvus evaſit.

Sanguis per nares effluens non ſolùm apud vulgus commendatur, ſed etiam à quibuſdam Medicis præſtantiſſimis probatur, tanquàm ſpecificâ vi hæmorrhagiam cohibens, eumque frigunt in ſartagine, ægroque inſcio eumdem exhibent. Tum etiam olla figulinâ exuſtum & in pulverem redactum, cataplaſmatis adſtringentibus ſupra propoſitis admiſcent.

Alii laudant pulverem limacum cum cruſta combuſtorum, alii pulverem ranarum etiam combuſtarum, in nares immiſſum. Alii Comp. Sperniol. Crollii.

Refert Peteda vetulam quandam Monſpeſſulanam, ſola menthâ naribus impoſita, ſanguinis profluvium è naribus trium dierum curaviſſe.

Inter

Inter cætera autem remedia præstantissimum est, & nobis frequenti usu expertum, spica nardi in tenuissimum pulverem redacta, & ad ʒ. j. cum jusculo, aquâ plantaginis, aut alio liquore exhibita, non solùm enim specificâ vi, sed etiam hepar roborando, sanguinis fluxum cohibet.

Finkius testatur, bufonem exsiccatum, pulverisatum in sindone rubra, axillis suppositum, vel manibus retentum ut incalescat, sanguinem statim figere, eumque velut Gorgonis conspecto capite statim rigescere. Alii bufonem sub dio suspendunt, donec caro universa absumpta sit, os femoris denudatum servant, idque nari inditum, hæmorrhagiam in instanti cohibere asserunt.

Dum remedia prædicta in usum revocantur, de omnimoda causæ ablatione cogitandum est, quæ ut plurimum esse solet humor tenuis, serosus, aut biliosus in sanguine redundans, eique motum præposterum concilians, naturamque ad illius excretionem irritans, unde fit ut humore illo evacuato, sanguine repurgato, natura eum tanquàm amicissimum, & familiarissimum, ac vitæ thesaurum retineat, neque ampliùs excernat. Ideò purgatio instituenda est, bis terve iterata, si opus fuerit, ex purgantibus adstrictione præditis, & refrigerantibus composita, in hunc aut similem modum.

♃. Tamarindor. ℥. ß. fol. plantag. M. j. Coquantur ad ℥. iiij. In colat. infunde rhabarbari electi ʒ. j. myroban. citrin. ʒ. ß. spicæ nardi gr. vij. In express. diss. syrupi rosacei ℥. j. rhabarb. pulv. ℈. j. Fiat potio.

In affectu inveterato & frequenter recurrente, talis purgatio semel in septimana repetita erit efficacissima, & interìm julepi astringentes post singulas purgationes, vel opiatæ per aliquot dies exhiberi poterunt. Opiata supra descripta huic usui inservit. Julepi verò in hunc modum concinnari poterunt.

♃. Radicum bistortæ & consolidæ majoris, ana ℥. j. fol. plantag. centinodiæ, herniariæ, fumariæ, ana M. j. sem. 4. frigid. major ana ʒ. j. Coquantur ad ℔. j. In colat. diss. sacchari albi ℥iij. Fiat julep. pro iij. dosibus matutinis.

Loco juleporum vel opiatæ, aut post eorum usum per aliquot dies continuatum, syrupus usurpari poterit ex succo urticæ cum sacccharo partibus æqualibus compositus, & ad cochlearia duo, singulis diebus manè exhibitus.

Neque sufficit causam hæmorrhagiæ præsentem auferre, scilicèt peccantem humorem evacuare; sed etiam nova illius generatio impedienda est, viscera roboranda, eorumque intemperies corrigenda, præcipuè hepatis, in quo humores illi generari consueverunt. Atque ita julepi refrigerantes supra præscripti, huic usui inservient, tum etiam tinctura rosarum, ad hepar refrigerandum, & maximè roborandum efficacissima est. Exteriùs verò epithemata eidem parti admoveri possunt in hunc modum composita.

℞. Aquæ rosar. plantag. portulacæ, acetosæ, cichor. ana ℥. iiij. portulacæ acetosæ, cichor. ana ʒ. j. trochiscor. de caphura & santali citrini, ana ʒij. aceti ʒij. Fiat epithema.

His etiam addi poterunt omnia remedia, quæ pro calida hepatis intemperie curanda descripta sunt.

Interdùm etiam calida lienis, aut renum intemperies, huic affectui præbet originem, & tunc refrigerantia medicamenta his etiam partibus admovenda sunt.

His omnibus accedere debet idonea victus ratio, quæ ab ipso curationis principio sedulò instituenda, atque ita primùm aër in quo decumbit æger, frigidus sit, & si tempus sit æstivum, alteretur, irrorando pavimentum aceto & aqua rosacea, tum sternendo folia vitis, salicis, nymphææ; & similia.

Cibi sint incrassantes & pauci nutrimenti, ut pedes vituli, arietis, hœdi & aliorum animalium, orysa, caseus recens & pinguis, ova indurata, & similia. Fructus acerbiores, astringentes, aut aciduli ex usu esse poterunt, ut pyra, cydonia, mespilla, sorba, & condimenta ex succis granatorum, limonum, arantiorum, acetosæ. Quidam laudant usum lentium in aceto decoctarum; quia astringendi & incrassandi sanguinis ejusque acrimoniam retundendi vim obtinent. Abstineat æger, saltem in principio morbi, dum vires adhuc non sunt debiles, à vino, carnibus, & ovis sorbilibus & tremulis; quæ copiosiorem & liquidiorem sanguinem generant.

Alimenta autem liquida præsente sanguinis fluxu, & sorbilia, quantum fieri potest, exhibenda sunt, ut jusculà refrigerantia, hordeata, avenata, & oryzata cum aqua, non jusculo parata. Masticatio enim hæmorrhagiam promovet. Si vires sint debiles, juscula carnium, & panatellas exhibere oportet, in quibus amylum sine calce paratum, aut gummi arabicum dissolvantur.

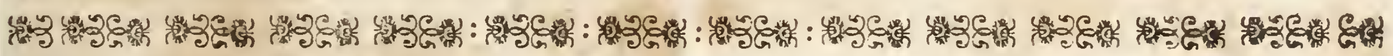
Potus sit aqua chalybeata, & omnes cibi in ea decoquantur, quæ quidem utilior erit, si radices urticæ priùs in ea incoctæ fuerint.

Quies totius corporis imperetur, ita ut æger nec ambulet, nec tussiat, nec vociferetur, nec loquatur; motus enim linguæ, & maxillarum, sanguinis fluxum commovet.

Teneat caput detectum, & oculos clausos, ne sanguinem fluentem videat, quoniam illius conspectus, mota imaginatione, sanguinem commovet.

Vigiliæ immodicæ maximè vitentur, quia sanguinem acriorem, biliosiorem, ac fluidiorem efficiunt. Somnus contra humores contemperat, eorumque motum cohibet.

Denique animi pathemata vitentur, quæ sanguinem sursum impellunt, ut ira, risus & gaudium.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER QUINTUS.

DE AFFECTIBUS LINGUÆ.

PRÆFATIO.

LINGUA tum gustus, tum loquelæ instrumentum est. Utraque actio læditur per tumores varios, qui linguæ adnasci consueverunt. Speciatìm verò unaquæque actio à peculiaribus causis imminuitur, aboletur & depravatur. Quæ omnia ut sigillatim describantur, quintus hic liber in quatuor capita distinguendus est, quorum primum erit de inflammatione, aliisque linguæ tumoribus. Secundum erit de ranula sub lingua, quæ licet ad tumorum genus pertineat, seorsim tamen tractanda est, quod diversissimam à reliquis tumoribus curationem desideret. Tertium erit de gustu læso. Quartum denique de paralysi linguæ, aliisque multis illius læsionibus.

CAPUT I.

De Linguæ inflammatione, aliisque ejusdem tumoribus.

QUemadmodum omnes corporis partes, præcipuè carnosæ, inflammatione effici consueverunt, sic etiam lingua

lingua eâdem aliquando tentatur, ex ſanguinis in eam affluxu, qui prout vel purus ac ſyncerus, bilioſus, pituitoſus, ac melancolicus eſt, phlegmonem veram, aut eandem eryſipelatoſam, œdematoſam, aut ſcirrhoſam producit, quæ interdùm etiam ad ſuppurationem deſinit. Cujus rei exemplum habetur apud Foreſtum *obſ. lib.* 14. cujuſdam cereviſiarii, qui ingentem linguæ inflammationem patiebatur, qui in ſuppuratum abiit.

Patitur etiam lingua, idque multò frequentiùs tumorem mollem & laxum, ac purè œdematoſum, ex pituitæ à cerebro in eam affluxu. Cujus exemplum proponit Gal. *lib.* 14. *meth. c.* 8. in quodam homine, cui lingua ita tumefacta erat, utore contineri non poſſet.

Interdùm etiam lingua in magnitudinem excedentem excreſcit, quæ tamen neque ſub œdematis, aut ſcirrhi, aut alterius cujuſvis tumoris genere collocari poteſt, ut docet Galen. *lib. de diff. morb. cap.* 9. ſe cujuſdam linguam vidiſſe, quæ in ingentem molem excreverat abſque ullo doloris ſenſu: neque enim prementi manui cedebat, neque dolore infeſtabatur, ſed nudum linguæ incrementum erat ipſius ſubſtantiâ nullo modo vitiatâ, quod ex nimia copia utilis alimenti ejus in ſubſtantiam converſi acciderat. Ejuſque rei exemplum proponit Claudinus *conſult.* 9. puellæ 12. annos natæ, cujus lingua in tumorem excreverat, qui neque ad œdema, neque ad ſcirrhum referri poterat, quoniam indolens erat, nec prementi manui cedebat, ut fovea remaneret, nec ſenſu naturali carebat; cujus prima origo fuerat ex violenta frænuli linguæ diruptione, cujus dolore ſanguis ad partem attractus fuit, & continua poſtmodum ejuſdem tranſmiſſione tale incrementum productum. In hoc autem caſu peculiariter notat Claudinus, tumorem illum veſpere decreſcere; manè verò augeri, & ſemper liveſcere. Quorum eventuum rationem reddit, quoniam in coctione & aſſimilatione ſanguinis illius, alioquin pituitoſi (qualis in pueris ob ætatem humidiſſimam & ingluviem generatur) multi flatus, potiſſimum autem per noctem, retracto & coacto calore concitantur, qui linguæ tumorem augent. Per diem verò ob motum linguæ, & ambientis aëris calorem diſſipantur, unde tumor parum decreſcit. Lividitatem refert ad aërem ambientem, in quo lingua continuò verſatur: ab illius enim frigiditate ſanguis ad ſuperficiem linguæ affluxus, antequam aſſimiletur, concreſcit aliquo modo, & ſic lividitatem contrahit, à frigore enim ſanguinem nigreſcere ſcribit Galen. 3. *de ſympt. cauſis*, *c.* 2. quod tamen in aliis corporis partibus non contingit, quoniam ad illas ea ſanguinis tantùm portio quæ pro nutritione ſufficit ſed non ſuperfluit, amandatur.

Horum tumorum diagnoſis difficilis non eſt, quando quidem magnitudo aucta præter naturam, viſui ſubjicitur. Tumorum autem differentiæ ita diſtinguuntur. Si fuerit inflammatio, adeſt dolor & caliditas in lingua, tum etiam rubedo, qua etiam facies aliquantulùm inficitur. Si verò à pituita tumor duxerit originem, lingua albicat, multumque pituitæ effluit, cujus ſapor dulcis, aut inſipidus eſt. Si nudum ſit linguæ incrementum, aliorum tumorum, ac vitioſorum humorum ſigna non adſunt.

Quod ad prognoſin attinet, tumores linguæ ut plurimùm vitæ periculum non afferunt, niſi in tantam molem excreverint, ut inde ſuffocatio metuenda ſit, aut ex humore quodam maligno atque atrabiliario ortum duxerint; unde cancroſus tumor generari poteſt, quod duritie, lividitate ac dolore pungitivo internoſcitur.

Curatio inflammationis linguæ revellentibus ac repellentibus remediis inchoanda eſt, atque ita primùm præmiſſo clyſtere laxante, venæ ſectio celebranda eſt, & ſanguis ſatis magna quantitate detrahendus, pro virium modulo.

Mox cucurbitulæ cū ſcarificatione ſcapulis admovendæ.

Poſtmodum gargariſmata refrigerantia ac repellentia uſurpanda, & inter cætera commendatur à Gal. 14. *meth. c.* 8. ſuccus lactucæ, quo lingua frequenter abluenda eſt. Vel magis compoſitum gargariſma parari poterit ex decocto plantaginis, ſolani, lentis decorticatæ, & cortic. granatorum, addendo ſyrupum de roſis ſiccis, vel diamorum.

Poſt venæ ſectionem, purgatio etiam inſtituenda ex medicamento ex cholagogis & plegmagogis compoſito, quandoquidem pituita e capite defluens ad horum tumorum productionem particulariter ſaltem concurrit.

Sedata fluxione evacuantibus, revellentibus, ac repellentibus remediis, humoris parti impacti derivatio molienda eſt, & in hunc finem venæ ſub lingua aperiendæ, quod ſi fieri non poſſit, propter linguæ magnitudinem, cucurbitula ſub mento cum ſcarificatione erit admovenda.

Si tumor ad ſuppurationem deſinat, promovenda erit ficu per medium ſecta frequenter admota, vel gargariſmate ex decocto hordei, malvæ, violar. ficuum, paſſularum, ſeminum cydoniorum, & fœnugræci compoſito, addendo ſyrupum violaceum & jujubinum.

Factâ ſuppuratione, ſi abſceſſus ſponte non aperiatur, ſcalpello aperiendus eſt. Mox ulcus detergendum decocto hordei, agrimonii, plantag. cum melle roſaceo.

Tumor verò mollis & laxus è pituitæ influxu oriundus curatur primùm revulſione facta per phlebotomiam, ſi æger ſanguine abundet, deindè purgans medicamentum ſatis vehemens eſt exhibendum, quales ſunt pilulæ cochiæ minores ex aloë, ſcammonio, & colocynthide paratæ, quæ à Galen. feliciter uſurpatæ ſunt in quodam ſexagenario 24. *meth. ſupra citato.* Quod ſi æger pilulas deglutire nequeat, medicamentum componi poterit ex ſenna, agarico, diaphœnicone, & ſimilibus.

Poſt hujuſmodi evacuationes, refrigerantia & repellentia in principio admovenda ſunt, quemadmodum in inflammatione dictum eſt. Et Galenus *loco citato*, dictum ſexagenarium oris collutione ex ſolo lactucæ ſucco poſt purgationem uſurpata ſanavit.

Poteſt etiam utiliter linguæ collutio fieri ex ſucco limonum, granatorum, acetoſæ, & plantaginis: quandoquidem prædicti ſucci non ſolum frigiditate ſua repellunt, ſed etiam acetoſitate humiditatem linguæ impactam educunt.

Utiliter etiam lingua illinetur oxymelite ſimplici, cui in augmento addi poterit parum zinziberis, ſalis gemmei, aut ammoniaci.

Collui etiam os poterit decocto origani, pyrethri, cum hydromelite.

Zacutus Luſitanus *lib.* 1. *hiſtoriæ Medicorum principum*: *obſ.* 47. in caſu valdè præcipiti, ubi linguæ tumor in molem ingentem excreverat, ut inde ſuffocatio metuenda videretur, vacuantibus ac revellentibus remediis fruſtrà tentatis hirudines quatuor linguæ affixit, & brevi tempore copioſa ſanguinis vacuatione ſequuta, ipſa exilis tenuiſque facta eſt, & ſic æger à periculo evaſit.

Idem Zacutus *obſ.* 48. *ej ſdem libri*, decem annorum puero ex catarrhoſa fluxione linguæ tumore ingenti laboranti, ut ipſius ore contineri non poſſet, poſt revulſiones per venæ ſectionem, cucurbitulas ſcarificatas, & acres clyſteres, cum linguæ tumor mollis, laxuſque eſſe profundis linguæ ſcarificationibus uſus eſt, moxque aquâ ſalitâ linguam ablui juſſit, unde tanta aquoſi humoris vacuatio facta eſt, ut illicò ſanitatem æger recuperaverit. Quam obſervationem è Joachimo Camerario deſumpſit, qui libro obſervationum ſuarum narrat, quendam tumente linguâ ſuffocatum, ipſam ſibi acuto cultello decuſſatim inciſiſſe, multoque ſanguine effluente fuiſſe perſanatum.

Denique tumor linguæ carnoſus, ſeu linguæ incrementum nimium, ex ſuperflua ipſius carne proveniens licet curationem ſuſcipere non poſſe videatur; illa tamen à Claudino proponitur, *loc. cit.* per operationem chirurgicam: ut ſcilicet, quidquid linguæ ſuperfluum eſt, cultello abſcindatur, adhibitis priùs præparationibus neceſſariis, quæ omnia dicto loco fusè ab eo deſcribuntur.

CAPUT II.

De Ramula ſub lingua.

QUamvis ſuperiori capite varii linguæ tumores à nobis expoſiti ſint; unus tamen adhuc explicandus ſupereſt

supereſt; qui βάτραχος Græcis, Ranula Latinis nominatur. Cùm enim ille naturam à prædictis maximè diverſam obtineat, ac diverſum planè curandi modum requirat; ſatius eſſe diximus, peculiari capite illius deſcriptionem exponere.

Eſt autem Ranula tumor, qui ſub lingua colligitur, in ea parte, qua illa vinculo alligatur. Et tantus ut plurimùm apparet tumor, ut dentes inferiores ſuperet: rima autem media, dexteram tumoris partem à ſiniſtra dirimente, ranæ poſteriorem partem refert, undè affectui nomen. Alii verò Batrachum indè dictum exiſtimant, quòd eo affecti loquelæ impedimentum patiantur, & non niſi coaxando loqui poſſint, ranarum inſtar. Ad œdematis aut meliceridis naturam accedit, è quo aperto materia profluit, ovi candido, aut melli perſimilis. Et cùm dicta materia in folliculo continuatur, ideò inter Melicerides à nonnullis reponitur. In iis folliculis interdùm calculus inventus eſt, ut plurimorum authorum obſervationibus conſtat, quas collegit Schenkius *obſ.* 388. *lib.* 10.

Diagnoſis hujus affectus difficilis non eſt. Dum enim ſublevatur lingua, quædam veluti carnoſitas laxa & mollis ſub ea continetur; & ab utraque parte ligamenti quædam prominentia ſphærica, ciceris, vel fabæ, vel interdùm caſtaneæ magnitudinem æquans, conſpicitur.

Periculo vacat ut plurimum hic affectus. In pueris tamen aliquando ſuffocationis periculum intentat, propter aſperæ arteriæ & laryngis viciniam. In adultis etiam, ſi dolor & febris adſint, vitæ periculum affert, quandoquidem in anginam degenerare poteſt. Periculoſa etiam eſt Ranula, quæ nigra, aut fuſca, & dura eſt, ad cancri naturam accedens, & illa non eſt attingenda.

Ad curationem hujus affectus, primùm cauſa antecedens auferenda eſt venæ ſectione & purgatione, ægrotantis naturæ & ætati accommodata. Et ſi affectus ſit inveteratus, ad cauteria & decocta ſudorifica veniendum eſt.

Poſtmodùm topicis medicamentis reſolutio tumoris tentanda eſt in hunc modum.

℞. Cortic. granat. hyſſopi ſicci, ſalis commun. ana ʒ. ii. Fiat pulvis ſub lingua detinendus, & frequenter iterandus. Refert Foreſtus puellam 12. annorum, intra biduum fuiſſe curatam hoc ſolo remedio, cujus auctor eſt Nicolaus Florentinus, qui in adultis loco ſalis communis utitur ſale ammoniaco, quod magis penetrat, & potentiùs diſſolvit. Foreſtus verò in ſtudioſo quodam prædictum pulverem ſale communi paratum uſurpavit; tum etiam decoctum ex balauſtiis, alumine, & gallis, æquis partibus paratum, ac denique partem ſale toſto & gemmæ frigari juſſit, & æger curatus eſt ſine operatione chirurgica, quod rariſſimè ſolet contingere; quia tumores iſti ad naturam abſceſſuum accedunt, & in quodam veluti folliculo continentur, ita ut diſcuſsâ quadantenùs materiâ contentâ, iterùm repleatur.

Si diſcutientibus remediis tumor curari nequeat, ad illius apertionem veniendum eſt, quod ut plurimum faciendum: rariſſimè enim per reſolutionem curatur.

Apertio autem exiguo foramine facienda non eſt, qui materia, folliculo contenta iterùm colligitur, & folliculus impletur, cui rei maximè conducit ſumma partis laxitas, & mollities recipiendis excrementis maximè idoneâ. Sed per ſummum tumorem, longiſſima ſectio facienda eſt in utraque eminentia, ut tota materia ſimul effluat. Poſteà ulcus abluendum eſt primùm lenientibus, ut decocto malvæ; poſteà verò detergentibus, ut vino albo cum melle roſaceo, aut diamoro, ac demum oxymelite, donec purum appareat ulcus, & folliculo liberum. Ac denique ad cicatricem inducendum, vino nigro, in quo alumen diſſolutum ſit, os frequenter colluendum.

Foreſtus ſimilem abſceſſum curavit in quadam muliere ruſtica, ſectione utrinque factâ, & poſtmodum ore frequenter colluto poſcâ, cui exiguum ſalis admixtum fuerat.

Si affectus ſit inveteratus, & ulcus prædictis remediis exſiccari nequeat, tangatur oleo ſulphuris bis in die, temperato tamen cum aqua roſacea, ita ut ad unam guttam olei quinque vel ſex guttæ aquæ roſaceæ miſceantur: ita enim intemperies corrigetur, & exſiccabitur pars, quæ ad roborationem vino nigro, admixto alumine, ſæpè abluenda eſt. Si poſt hæc remedia debitè uſurpata morbus redeat, ad cauterium actuale veniendum eſt, cujus adminiſtrationem docet Paræus *lib.* 7. *cap.* 5.

CAPUT III.

De guſtu læſo.

Guſtus, quemadmodum reliqui ſenſus, omneſque corporis actiones, tripliciter læditur; imminutè, abolitè, & depravatè, imminuitur, cùm ſapores remiſſos vix percipit, intenſos verò remiſsè. Aboletur, cùm prædictos ſapores, ſive intenſi ſint, ſive remiſſi, nullo modo ſentit. Depravatur denique, cùm objectum alieno ſapore infectum judicat.

Imminutionis & abolitionis guſtus cauſæ eædem ſunt, magnitudine tantùm differentes. Si enim leviores ſint, guſtum imminuunt: ſi graviores, abolent. Et illæ cauſæ ſunt, vel defectus ſpiritus animalis in ipſa parte, vel nervi à tertio pari in linguam tranſlati intemperies, vel lingua ipſa aliquo affectu præternaturali afflicta.

Spiritus deficiunt, vel ob ſui penuriam, ut in moribundis; vel propter obſtructiones nervorum tertii paris, per quod deferuntur; vel propter tumorem in ea cerebri parte genitum, à qua nervi oriuntur.

Lingua vel humida & pituitoſa materia obducitur; vel tumoribus, puſtulis, aut ulceribus afficitur; & hinc propria illius actio, ſeu guſtus, imminui, vel aboleri poteſt.

Guſtus depravatur, quando lingua vitioſo aliquo humore inficitur, ut in febribus ſæpè contingit, cùm bile infecta lingua, omnia quæ guſtantur, amara eſſe judicat. Alias pituita ſalſa, vel humore melancholico imbuta, omnia ſalſa vel acida judicat. Objecta enim externa, linguæ admota, vitioſum ipſius ſuccum commovent, qui tunc temporis linguam magis feriens ſaporem ſuum in eam fortius imprimit: & ita, quæ guſtantur, tali ſapore infecta videntur. Contingit tamen non rarò, linguam ſuccorum in ſe contentorum ſapores percipere, etiam ſi nullum objectum externum ipſi admoveatur ut docet Gal. 1. *de ſympt. cauſis, cap.* 4. Et quotidiana confirmatur experientia in febricitantibus, quorum lingua bile perfunditur: quæ ſi valdè amara ſit continuum amarorem in lingua perſentiunt, licet nihil extrinſecum deguſtetur.

Cauſarum prædictarum diverſitas ex ſaporum varietate, & linguæ ipſius diſpoſitione cognoſcitur. Dulcis enim ſapor, & linguæ rubedo, ſanguinem ſignificant: amaror & color flavus, bilem: albedo cum dulcedine, pituitam: color fuſcus & aciditas, melancholiam. Sapor abominabilis, pravos humores in ventriculo contineri oſtendit. Puſtulæ tumores & ulcera, oculis patent. Ac denique, ſi nulla in lingua permutatio appareat, & guſtus imminuatur, aut aboleatur; in cerebro, vel nervis cauſam latere cenſendum eſt.

Curatio admodum varia eſt, pro varietate cauſarum. Et ideò ſi in cerebro vel nervis affectus lateat, illi remedia aptanda ſunt, præſertim ea, quæ ad paralyſis curationem præſcribi ſolent. Cùm verò à pravis humoribus guſtus depravatur, illud ſymptoma ut plurimum ab aliis morbis dependet: præcipuè verò febribus, quibus curatis, illa etiam ſymptomata tolluntur.

Si à tumoribus lædatur guſtus, illius curatio ex dictorum tumorum curatione dependet, quæ ſupra propoſita eſt.

Si denique à puſtulis, aut ulceribus linguæ affectus oriatur, curatio horum affectuum inſtituenda eſt per venæ ſectionem, purgationem humorum acrium, quibus accedant topica refrigerantia & adſtringentia, & exſiccantia, ad gargariſmatis formam redacta, & ſi ulcera ſordida ſint, abſtergantur melle roſaceo, addito oleo ſulphuris, aut vitrioli, ea quantitate, quæ linguam moderate feriat. Vel etiam ad potentiùs exſiccandum, oleis prædictis

puris & impermixtis, pars affecta semel atque iterùm tangenda est. Sic enim aphtæ, omniumque oris & linguæ ulcera certissimè sanantur.

CAPUT IV.

De Paralysi linguæ, ejusque motu læso.

Actio linguæ præcipua, loquela est. Ea aboletur, imminuitur, & depravatur à variis causis, quæ ad morbos similares, organicos, vel communes referuntur. Quod ad similares attinet; humida intemperies, cum materia conjuncta, linguam molliorem & laxiorem efficit, ut motus suos libere exercere nequeat: Siccitas etiam nimia loquelam vitiat, ut in febribus contingit. Morbi verò organici sunt, magnitudo aucta, ut de tumoribus antea dictum est, qui liberum linguæ motum impediunt; figura vitiata, ut si lingua brevior ex nativa conformatione, aut præcisione apicis illius, aut si fræno seu vinculo suo arctiùs alligetur; & obstructio nervorum septimi paris, qui ad musculos linguam moventes deferuntur. Morbo denique communes sunt solutiones continui, seu vulnera ejusdem partis.

Nimia linguæ humiditas balbutiem efficit, qua affecti literam R. pronuntiare nequeunt. Ea nativa est in pueris, qui ob nimiam humiditatem hoc affectu laborant, ab eoque liberantur ætatis progressu, quo superflua illa humiditas absumitur. In quibusdam verò intemperies humida tota vitâ perseverat, & illi perpetuò balbi remanent, de quibus agit Hippocr. *Aph.* 32.*sect.*6. his verbis: *Balbi ab alvi profluvio diuturno maximè capiuntur.* Galenus *in comm.* dicit, eos qui natura balbi sunt, aut cerebrum habere humidum, aut linguam, aut utrumque, à cerebro humido multas profluere humiditates, quas in ventrem delabi par est, undè alvi profluvia. Lingua verò admodum humida naturâ existente, & ventriculum talem esse par est, (ut qui alteram tunicam communem habet cum lingua, imbecillemque ex humiditate. Ventriculi autem humidi propria passio est diuturnum profluvium.

Attamen Avicenna propositæ doctrinæ adversari videtur dicens *fen.*1. *lib.* 3. *tr.* 4. *c.* 18. balbos esse maximè dispositos ad melancholiam, cùm tamen melancholia à ficciori cerebri intemperie procedat. Conciliatur tamen illa contrarietas, dicendo: Per balbos seu traulos Avicennam intelligere non balbos propriè dictos, qui literam R. pronuntiare nequeunt; sed eos, qui linguæ hæsitantia laborant, quive eandem syllabam multoties repetunt, antequam dictionem proferant. Hæc enim linguæ hæsitantia ex calido & sicco cerebri temperamento oritur, in quo adeò promptæ fiunt cogitationes, ut linguam præcurrant, ejusque motum præcipitent, unde conturbatio ipsius atque hæsitantia exoritur. Prædicta autem balbuties, à nativitate contracta, incurabilis est.

In quibusdam verò balbuties accidentaria contingit à catarrho, & copioso humoris pituitosi defluxu in fauces & linguam, quæ evacuatione, revulsione, & derivatione humoris influentis, tum etiam capitis roboratione & exficcatione curatur. Cùm autem remedia, propositas indicationes adimplentia, paralysi linguæ jam describendæ conveniant, ex illius curatione erunt repetenda.

Ad linguam deferuntur duo nervorum paria, tertium videlicet ad gustandi & sentiendi actionem exercendam; & septimum ad loquelam, & linguam variis modis movendam. Ex horum igitur nervorum, qui à septimo pari oriuntur, obstructione & relaxatione, paralysis linguæ procedit, quæ est privatio, aut imminutio motus illius partis. Eaque succedere consuevit frequenter apoplexiæ; cerebro ipso secundum posteriorem partem humore pituitoso imbibito: Et tunc aliæ quoque partes, & plerumque dimidia corporis pars, paralysi tentantur. Interdùm tamen solitaria est, nervis tantùm, aut musculis linguam moventibus, humore pituitoso imbibitis & repletis. Et præcisione etiam eorum nervorum linguæ paralysis generari potest, cujus rei exemplum habetur apud Avic. *fen.* 6. *lib.* 3. *tract.*1. *cap.*12. his verbis. *Quidam homo jam ventosatus fuit, & percussus est cum scalpello villus nervi, in substantia panniculi conjuncti cum lingua, quare mollificata est lingua.* Has autem cucurbitulas in cervice & juxta occiput admotas fuisse, conjiciendum est; cùm enim nervi linguam moventes à principio spinali medullæ oriantur, quæ est in occipitio, ex profundiori scarificatione cujuspiam illius rami præcisionem contigisse certissimum est.

Quamvis autem materia hunc affectum producens pituitosa sit; interdùm tamen crassior & frigidior, interdùm tenuior & calidior esse consuevit, pro ratione humorum in corpore prædominantium, quorum diagnosis proponitur ab Avicenna *fen.* 6. *lib.* 3. *tr.* 1. *cap.* 6. his verbis: *Et quandoque significat, quod materia sit sanguinea, rubedo linguæ, & caliditas ejus. Et quandoque significat, quod materia sit subtilis & aquosa, multitudo cursus salivæ aquosæ, & paucitas juvamenti ex resolutivis, & juvamentum ab eo, in quo est stypticitas.*

Affectus iste, si à cerebri vitio dependeat, & apoplexiæ sit consectarius, ita ut aliæ quoque partes afficiantur, rarò curationem recipit, præsertim si æger ætate provectior fuerit. Si verò simplex & solitarius fuerit, curationem recipit, idque multò facilius, si æger in ætate florente constitutus fuerit.

Curatio Paralysis linguæ perficitur ablatione causæ antecedentis, humoris scilicet in cerebro redundantis; & discussione ac resolutione causæ conjunctæ, humoris scilicet nervis linguam moventibus impacti, & imbibiti.

Causa antecedens eliminabitur iis remediis, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita sunt.

Ac primùm purgatio instituetur potione aut pilulis dicto loco propositis. Mox si sanguis redundare, & affectus causa principalis vel adjuvans esse videatur, detrahendus est quantitate, quæ viribus & ætati conveniat. Postmodum apozema cephalicum exhibendum. Et si affectus contumax esse videatur, ad diætam sudorificam transeundi est, quorum omnium formulæ dicto loco propositæ sunt.

Post universales evacuationes, ad materiæ morbificæ derivationem deveniendum est, per cucurbitulas & vesicatoria posteriori parti admota; tum etiam cauterium occipiti inustum. Avicenna cucurbitulam sub mento affigit, quod etiam à recentioribus probatur.

Vena etiam sub lingua utiliter aperitur, præmissis evacuationibus universalibus, ad derivationem humoris musculis linguæ imbibiti.

Ad discutiendum verò & extrahendum eundem humorem, gargarisma sequens frequenter usurpabitur.

℞. Rad. ireos Flor. ℥. ß. fol. origani, salviæ, stœchad. rorismar. ana. M. ß. cubebarum ʒ. iii. liquiritiæ ℥. j. Coquantur in æquis partibus aquæ & vini albi sub finem additi ℔. j. In colatura dissolve oxymelitis scillitici ℥. j. Fiat gargarisma. Quod si non satis efficaciter operetur, addi poterit decocto radix pyrethri ad ʒ. ii. vel iii. vel etiam semen sinapi pari quantitate. Addi etiam potest castoreum, nisi ægro nimiùm ingratum videatur.

Ad eundem usum potest frequenter lingua confricari oxymelite scillitico solo, cui etiam semen sinapi addi poterit. Succus salviæ ad linguæ paralysin multùm commendatur, si eo lingua frequenter confricetur: Cui etiam, sicut in præcedenti, sinapi addi poterit.

Pilulæ etiam sequentes supra linguam frequenter detineri poterunt in eundem finem.

℞. Succi betonicæ & liquiritiæ. ana. ʒ. j. ß. castorei & assæ fœtidæ, ana. ℈. ß. nucis moschatæ, spicæ nardi, ana. ℈. j. Incorporentur cum melle, & fiant rotulæ instar lupinorum.

Hîc etiam conferre poterunt gargarismata, masticatoria, & errhina, in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita.

Ad cerebrum verò roborandum, & humoris pituitosi in eo contenti reliquias discutiendas, convenient suffitus, pulvis capillis inspergendus, & cucupha dicto loco proposita.

Ac

Ac denique, ad novum pituitæ proventum quem cerebri intemperies, etiam post universales & particulares evacuationes solet efficere, usualia remedia præscribenda; nempè syrupus magistralis, aut pilulæ usuales, quibus opiata roborans adjungenda est, eorumque remediorum descriptio à prædicta curatione desumi poterit.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER SEXTUS.

DE AFFECTIBUS DENTIUM, GINGIVARUM, Faucium, uvulæ, & laryngis.

PRÆFATIO.

PARTES ore & faucibus contentæ, varios affectus patiuntur, quorum præcipuos tantum describere animus est, & reliquos minoris momenti, quive à solis Chirurgis plurimùm curari consueverunt, consultò prætermittere. Hic igitur liber septem concludetur capitibus. Primum erit de dolore dentium. Secundum, de dentium nigredine & erosione. Tertium, de gingivarum erosione, & exulceratione. Quartum, de fluxu sanguinis ex gingivis. Quintum, de oris & faucium ulceribus. Sextum, de uvulæ relaxatione. Septimum de angina.

CAPUT I.

De dolore dentium.

DEntes non solùm secundum nervos, eorum radicibus insertos, & membranulam, dentis cavitatem intus succingentem: sed etiam in propria substantia sentire, docuit Galen. 5. *de compositione medicamentorum secundum locos, cap.* 8. & 16. *de usu partium, cap.* 2. ubi dicit, dentes & cæteras oris particulas, una cum lingua sapores percipere. Tum etiam *lib. de ossibus*, *c.* 5. inquiens, ex ossibus dentes tantummodo mollium cerebri nervorum esse participes, ob idque solos manifeste sentire. Dolor igitur non solùm nervulis & membranulæ interiori, sed etiam ipsi dentium substantiæ contingit.

Fit autem dolor dentium ab humorum influxu, qui vel frigidi & pituitosi sunt, vel calidi & serosi, salsi & acres; unde particularum dictarum distensio aut vellicatio contingit. Illi autem humores vel in maxillarum & dentium alveolorum membranas confluunt, vel in nervulum radici dentium insertum vel in ipsam dentis substantiam. Quamvis enim multi existiment, dentes humorum affluxum ac distensionem in propria substantia recipere non posse, cum sint corpora densissima & durissima, tamen id docetur ab Avicenna. *Fen.* 1. *lib.* 1. *doctrinâ. cap.* 5. & *Fen.* 7. *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 4. *Et quandoque*, inquit, *est materia apostemans dentem ipsum.* Quam sententiam confirmat, ac perspicuè disputat. *Fen.* 1. *lib.* 5. *tract.* 3. *cap.* 1. his verbis: *Non enim est, quemadmodum quidam existimant Medicorum, quòd cerebrum ipsum non apostemetur, sic ratiocinantes. Nam quod lene est, sicut cerebrum, & durum sicut ossa non extenditur, & quod non extenditur, non apostematur. Hic autem sermo est erroneus, & illud ideò, quoniam lene viscosum extenditur, & ossa etiam apostemantur, Gal. illud confessus est, & non monstrabimus sermonem in capitulo dentium. Imò dicimus, quod omne, quod nutritur, extendatur & augmentetur cum nutrimento, & similiter est possibile, quod extendatur, & augmentetur cum superfluitate, & illud est apostema.* Hoc verò docet Avicenna ex Galeni sententia, qui *lib.* 5. *de compositione med. sec. loc. cap.* 8. *Cum*, inquit, *impossibile sit, dentes incrementum accipere citra nutrimentum, omninò duabus affectionibus & iis contrariis obnoxii erant, inopiæ videlicet, & redundantiæ alimenti, quod eis suppeditatur. Inopia igitur aridiores & macriores alimentumque non sentientes, & ob id tenuiores eos reddet: redundantia verò consimilem in iis affectionem excitare potest, qualis est circa carnosas partes inflammatio.* Hæc Galenus. Verisimile tamen est, dolorem frequentiùs fieri (si modò ille valdè intensus fuerit) in partibus illis exquisito sensu donatis, nervulo nimirum & membranula alveolum succingente, dentiumque radices proximè ambiente: Quæ humoribus influentibus non solùm distensionem ac vellicationem, sed etiam interdùm inflammationem patiuntur, si nempè sanguis aliis humoribus admisceatur: tunc enim dolor à duplici causa exoritur, distensione, videlicèt & compressione, quæ fit à dentis duritie; quam ferre non potest sine dolore, membranula inflammata. Hanc autem membranulæ inflammationem comitatur utplurimùm gingivæ inflammatio; quæ ideò à Gal. & Avic. inter causas doloris dentium recensetur.

Fluunt autem humores in dentes & parte adjunctas ut plurimùm à capite: interdùm tamen è partibus inferioribus promanant. Cùm enim vitiosi aliqui humores, præcipuè serosi, in parte aliqua geniti, in venis cumulantur, natura illorum onus excutere tentans, ad partes debiliores eos præcipitat. Et si dentes propter intemperiem, cariem, aut erosionem tales extiterint, ad eos præsertim fluxio decumbit. Hujus rei experimentum proponit Carolus Piso (qui etiam existimat dolorem dentium à seroso humore ut plurimùm fieri) *lib. de morbis ab illuvie serosa, obs.* 7. ubi refert se ipsum dolore dentium per multos dies afflictum, ab assumpto medicamento purgante post sesquihoram, sinceram aquam ad ℔. j. & ampliùs evomuisse tanto successu, ut posteà vel decem annis ab hujusmodi dolore immunis prorsus fuerit. Quo edoctus experimento simili affectu laborantibus, medicamenta, serosos humores educentia præscripsit, felici successu. Prætereà hunc affectum à tali causa utplurimum dependere, hoc signo probare nititur, quòd assidua salivatio doloris dentium comes ferè perpetua esse soleat.

Præter causas enumeratas, vermes in dentibus cariosis geniti, doloris dentium causa esse possunt: iique producuntur ex qualibet materia in illis cavitatibus retentâ & putrefactâ; sivè ea excrementitia sit, sivè ex alimentis putredini obnoxiis; carnibus præsertim & dulciariis, quæ propter lentorem cavitatibus dentium adhærescunt.

Nonnulli etiam existimant, dolorem dentium interdùm fieri à spiritu flatulento, intra dentis cavitatem & nervulum incluso, ac membranulam interiorem violenter divellente, unde dolor atrocissimus ac penè intolerabilis excitari solet.

Causæ externæ & procatarcticæ dolorem dentium producentes, sunt illæ omnes, quæ humorum fluxiones promovere solent, quarum præcipuæ sunt aër frigidus, vel austrinus, mora in sole ardente aut in aëre nocturno, crapula, omnes denique errores in victus ratione commissi. His adde eas, quæ partim debilitate & fluxioni recipiendæ magis idoneam reddere valent, qualis est præsertim caries

caries & perforatio dentis, quæ pertinaces non rarò dentium dolores efficere consuevit.

Causarum diversitas variis signis dignoscitur. A calidis enim humoribus dolor oriundus, intensior multò est, temperamentum calidius, ætas florens, tempus æstivum, caliditatis sensus in parte percipitur, & sæpè gingivarum inflammatio contingit, à frigidis remediis juvantur, læduntur autem à calidis. Si verò à frigido humore dolor oriatur, signa prædictis contraria apparere solent.

Si vermis causa doloris extiterit, dolor erit interpolatus, exiguis intervallis desinens ac rediens; tum motus vermis in parte aliquando percipitur.

A spiritu flatuoso dolorem produci testantur illius atrocitas, & divulsionis sensus, qui in parte percipitur, quive exiguo tempore desinit, ac discutientibus remediis, parti admotis, facilè curatur.

Prognosis varia est pro causarum varietate. Dolor enim, qui ab humore calido, tenui & sero acri & salso producitur, vehementior quidem est; sed citiùs desinit, ob humoris illius subitas mutationes. Qui verò ab humore frigido & pituitoso excitatur, mitior est; sed multò diuturnior.

Tumor in gingivis aut maxillis obortus, doloris dentium solutionem affert, translata fluxione ad partes exteriores, ita ut non ampliùs ad internam dentis cavitatem decumbat.

Curatio ad doloris causam auferendam, & ipsum dolorem mitigandum dirigenda est. Licet enim anodyna parùm prosint, nisi fluxio auferatur: Ita tamen non rarò urget, utnon solùm anodynis propriè dictis, sed etiam interdùm narcoticis ante causæ ablationem demulcendus sit. Humor igitur qui ab dentibus confluit, revellendus, evacuandus & repellendus est: qui verò jam influxit, derivandus & discutiendus.

Primò igitur, si dolor ab humoribus calidis oriatur, venæ sectio celebranda est è brachio ejusdem lateris, quâ fluens humor plurimùm revellitur. Si verò dolor à frigidis humoribus excitetur, minùs venæ sectio convenit, ratione tamen fluxionis etiam usurpari poterit, cùm inter revellentia remedia principem locum teneat. Sed minori copiâ tunc temporis sanguis detrahendus, nisi plethoræ signa appareant, cujus ratione etiam si ea pituitosa sit, liberalis venæ sectio instituenda, juxta præceptum Gal. qui largam sanguinis detractionem plenitudini respondentem, omnium dolorum promptissimum esse remedium asseruit, quod nos frequentissimâ experientiâ, tum in aliis doloribus, tum præcipuè in dolore dentium, verissimum esse comperimus.

Sequenti die purgans medicamentum exhibeatur, humori peccanti accommodatum, & in forma, vel potionis, si humor peccans calidus extiterit; vel pilularum, si frigidus, & pituitosus humor doloris causa fuerit.

Postmodum, perseverante dolore, cucurbitulæ scapulis cum scarificatione applicentur; vel cucurbitula magna inter scapulas sine scarificatione affigatur. Vesicatorium posteriori parti cervicis, vel pone aures admotum, humores fluentes potentissimè retrahit ad posteriora.

Ad fluxionem etiam inhibendam, adstringentia temporibus utiliter applicantur, qualia sunt emplastra ex gummi elemi, vel mastiche sola, supra pannum sericum liquata, cum pistillo æneo calefacto, emplastrum de mastiche officinarum, vel contra rupturam, vel tale in rem præsentem præscribatur.

℞. Thuris hypocist. ladani, ana ʒ.j. ß. picis, mastiches, ana ʒ.j. opii. ℈. ß. olei lentisci. q. s. Fiat massa emplastri.

Radix consolidæ majoris recens, contusa & admota tempori in formâ emplastri, fluxionem efficaciter intercipit.

Fiat etiam emplastrum ex pulvere aluminis & gallarum cum pice subacto efficacissimum.

Riverius Henrici magni Archiater emplastrum sequens pro secreto habebat.

℞. Nucum expressi, rosar. rubr. seminis nasturtii torrefacti, mastices, terræ sigillatæ, an. ʒ.j. ß. Macerentur in aceto rosaceo per horas 4. posteà siccentur, & adde opii in aqua vitæ dissoluti ʒ. iii. picis navalis, colophoniæ, ana ʒ. j. ceræ flavæ in oleis expressis seminum hyosciami, & papaveris albi liquatæ q. s. Fiat emplastrum, quod applicetur arteriis, vel etiam loco dolenti.

In aures quoque immittuntur medicamenta ad dolores dentium, quia venulæ, per quas fertur alimentum ad dentes, per illas partes excurrunt. Ideò infunditur oleum amygdal. amar. in aurem vicinam denti dolenti, aut excipitur fumus aceti, in quo pulegium aut origanum cocta sint.

Alii acetum in aurem infundunt, quo fluxio cohibetur efficacissimè, & in fluxione calida præcipuè confert.

In frigida verò fluxione, succus allii cum theriaca mixtus, & in aurem tepidè instillatus, mirum in modum dolorem compescit. Idem præstat allii bulbus detracto cortice in formam suppositorii scissus, & in aurem intrusus.

Adstringentia etiam ipsi parti dolenti admoventur in fluxionis principio, eaque refrigerantia, si materia calida sit, frigidâ verò existente, calida cum repellentibus sunt permiscenda. In qualibet autem causa, si dolor vehemens fuerit, anodyna repellentibus erunt admiscenda. Materia verò hisce usibus idonea talis esse poterit.

℞. Rad. bistortæ, pentaphylli, tormentillæ. ana ℥. j. fol. verbenæ, plantag. & tapsi barbati, an. M. j. nucum cupressi, gallarum, calycum glandium, an. ʒ. ij. santali rubri & crystallorum ana ʒ. i. ß. rosar rubr. & balaustiorum, ana P. i. Fiat decoctio in vino styptico, & aceto, qua abluatur pars dolens tepidè frequenter. Hæc in fluxione calida usurpari poterit ab initio, in frigida verò addi poterunt radix cyperi, cortex buxi, folia hæderæ, & similia.

Simplicius medicamentum componitur ex aqua plantag. & rosar. cum aceti tantillo ad formam oxycrati.

Vel gallæ decoquantur in aceto, quo abluantur dentes. Vel

℞. Rad. pentaphylli ℥. ß. fol. salicis M. ß. gallarum ʒ. ii. Fiat decoctio in vino styptico, qua colluatur os. Hæc decoctio sistit fluxionem, & dolorem sedat.

Postmodum ea usurpanda erunt remedia, quæ dolorem sedant, ejusque causam discutiunt, quorum maximus apud autores, imo & apud vulgus, numerus habetur. Nos efficaciora hìc proponemus, ex quibus eo judicio delectus habendus est, ut quæ non solum resolvunt & discutiunt, sed etiam fluxionem cohibent, astringentium admixtione, in principio & augmento magis usurpentur, quæ verò tantùm discutiunt, in statu & declinatione.

℞. Succi semper vivi & solani, ana ℥. ii. lactis vaccini, aut ovilli ℥. viij olei rosacei, omphacini ℥. i. ß. opii, croci, ana gr. iij. Misceantur, & linteo exceptus liquor maxillæ dentis dolentis tepidè applicetur frequenter.

℞. Medullæ pomorum dulcium coctorum ℥. ii. furfuris aceto macerati ℥. iii. olei rosacei omphacini ℥. j. croci ℈. ß. opii gr. ii. Misce, fiat cataplasma parti dolenti applicandum. Vel

℞. Farinæ hordei & fabarum, ana ℥. iii. olei rosati completi & amygdal. dulc. an. ℥. ß. succi sempervivi majoris ℥. i. ß. lactis q. s. Fiat cataplasma parti dolenti applicandum tepidè frequenter. Vel

℞. Albumina ovor. num. ii. Agitentur cum aqua rosacea; & excipiantur stupis canabinis, quæ aspergantur piperis pulverati ʒ. ii. & parti dolenti applicentur, ut totam genæ sedem comprehendant.

Hìc tamen sedulò advertendum ne astringentia maxillis applicentur, si tumor eas occupet; periculum enim est, ne humor ad fauces repellatur, ægrumque suffocet. Cujus rei exemplum proponit Malescus de Tarranta, cujusdam Medici, dolore dentium laborantis, cum maxillæ inflammatione, qui oleum rosaceum cum aceto admovit, undè incidit in anginam, & mortuus est.

Aliæ oris collutiones, in morbi decursu parari poterunt in hunc modum.

℞. Vini albi generosi ℥. iiii. radicis hyoscyami albi ʒ. ii. Bulliant ad consumptionem tertiæ partis. Colaturæ adde aceti ℥. i. vernicis ʒ. i. iterùmque bulliant unicâ ebullitione. Colaturâ abluatur os frequenter.

Decoctum verbenæ simplex ad eundem usum à quamplurimis commendatur.

Laudatur etiam decoctum guaiaci in aqua, vel vino

no paratum, cui sal interdùm permisceri poterit. Vel

℞. Fol. persicariæ, & cortic. rad. hyoscyam. ana partes æquales. Coquantur in aceto rosaceo, & hoc decocto colluatur os. Et si à causa calida dolor producatur, radix hyoscyami sola in aceto decoqui poterit.

Si persicariæ acrimonia offendat, illius quantitas minuenda est. Imò penitus omitti potest in fluxione à causa calida, & in illius locum subrogari persicaria maculata, quæ refrigerandi & astringendi facultate prædita est, cujusque succus, aut decoctum ad omnes fluxiones acres & biliosas coërcendas per os tutò exhiberi potest. Folia etiam hyoscyami loco radicis usurpari possunt.

Quidam foliis hyoscyami, & persicariæ cumulatæ pro remedio magnetico utuntur; eaque decoquunt in aceto, cocta comburunt igne luculento, dentes aceto abluunt, & dolorem evanescere aiunt, quamplurimùm folia combusta sunt. Ego verò effectum aceto tribuere malim quo dentes abluuntur.

In prædictis decoctis, si aceti acrimonia tanta sit, ut eam æger difficilè ferre valeat, ex æquis partibus vini & aceti parari poterunt; imò verò in causa frigida vinum solum usurpabitur.

Amatus Lusitanus sandaracham valdè laudat in aceto & vino decoctam, hoc modo.

℞. Sandarachæ ℥. i. vini & aceti ana ℔. ß. Coquantur, & colatura calida teneatur diù in ore.

Decoctum radicis urticæ majoris, cum pauxillo nucis moschatæ & croci, in æquis partibus vini & aceti paratum, & calidè in ore detentum, humores illapsos mirabiliter extrahit. Ab initio quidem videtur dolor augeri, sed paulò post mitigatur & desinit.

Radix lapathi acuti, vere, ante germinationem collecta & exsiccata, denti dolenti admota specificâ proprietate dolorem dentium tollit, quod confirmatur Foresti experimento, quod habetur *obsc. 6. lib.* 14. ubi etiam dictam radicem recentem in taleolas concisam denti dolenti feliciter applicavit in puella quadam, quo etiam remedio in aliis quamplurimis, præcedentibus universalibus remediis, se feliciter usum testatur.

Si corpus ritè purgatum fuerit, & caput pituita non sit admodùm repletum, masticatoria ad humores à parte affecta extrahendos, erunt efficacissima, quæ parantur vel ex pyrethro solo dentibus diù præmanso, vel sequens componi poterit.

℞. Mastiches, pyrethri, & staphisagriæ ana ʒ. i. ß. hyoscyami ʒ. ß. Pulverentur, misceantur, ex iisque fiant globuli in panno lineo raro, quos diù masticet, frequenter exspuendo.

In vulgari usu habetur oleum caryophyllorum, quo frustulum gossipii intinctum denti amovetur, & si erosus fuerit, cavo illius inferitur, sicque humor parti adhærens extrahitur, & illa roboratur.

Oleum camphoræ ad eum usum mirè est efficax.

Vel in olei caryophyllorum ʒ. i. dissolve camphoræ g. viii. iisque eodem modo utere.

Verùm præ cæteris commendatur, & miris laudibus effertur oleum buxi, quod gossipio per stylum excipiatur, & in foramen dentis gutta una, vel altera injiciatur, illicò dolorem tollit. Fit autem hoc oleum, conciso ligno buxi in multas particulas; deindè destillatur per descensum duobus vasis, altero infra terram, altero supra posito, & circa hoc apponitur ignis ex carbonibus validior, & oleum exstillat in vas inferius.

Præter olea prædicta, Chimici etiam laudant oleum ligni, quod vocat, Heraclei, seu corylini, eodem modo usurpatum.

Si dolor ita vehemens sit, ut prædictis remediis cedere non valeat, ad narcotica veniendum est, quæ sub variis formulis à practicis proponuntur: & denti dolenti admoventur, quorum tamen effectus, non minùs quam cæterorum topicorum, admodùm incertus est. Verùm eadem assumpta dolorem certò consopiunt. Inter cætera laudanum opiatum principem locum obtinet, quod non solùm dolorem sedat, sed etiam fluxionem cohibet, & tutò exhiberi potest post remedia universalia ad g. iii. vel iv. modò à perito artifice præparatum sit.

Topica verò remedia ex narcoticis parata multa circumferuntur. Sequentia duo nobis sint instar omnium.

℞. Opii, myrrhæ & laudani, ana ʒ. i. Pulverentur, & cum vino albo decoquantur in formam linimenti, quod pauco gossipio exceptum denti applicetur.

Alterum est empiastrum Riverii, Henrici magni Archiatri, supra descriptum.

Si vermes in dentem ruerint, amaris enecandi sunt, & inter alia sequens conferre poterit.

℞. Aloës ʒ. i. camphoræ ℈. ß. aquæ vitæ ℥. ß. Misceantur & cum bombace denti admoveantur.

Notandum est, raro dentes dolere, nisi perforati fuerint, & erosio usque ad cavitatem internam penetret, ac nervum tangat, ideò ut doloris sensus auferatur, nervus adurendus est cauterio actuali, vel aquâ forti, aut oleo vitrioli in cavum dentis immisso; quod si frequenter iteretur, & dens valdè corrosus fuerit, in fragmenta sensim rumpitur, & extrahitur.

Si hisce omnibus dolor dentium non cedit, & dens valdè exesus fuerit, ferro extrahendus est, eoque extirpato dolor statim cessat, non ampliùs reversurus. Cavendum tamen est, ne dens evellatur eo tempore, quo fluxio impetu ruit, aut caput dolet, aut tumet gingiva, aut dolor atrox sentitur. Et monendus est Chirurgus ne violenter & affatim, uno scilicèt ictu dentem evellat, ne violentam extractionem consequatur maxima cerebri concussio, & ossis maxillæ disruptio, quam sæpè magna hæmorragia, febris, & interdùm mors consequitur. Evulso dente, ea pars à qua extractus est, digitis undequaque comprimatur, ut ad naturalem statum redeat; postmodum æger os colluat oxycrato tepido, caveatque ab aere frigido, ne nova fluxio in alios dentes delabatur. Si verò sanguis in tamta copia effluat, ut vix cohiberi possit (quod interdùm contingit, etiam sine maxillæ ruptione, ex vena vel arteriâ dicissa, & refert Valeriola historiam cujusdam, qui dente sine ulla vi & sine ferro, solis digitis extracto, sanguinis ℔. i. uno impetu ejecit, & altero die ferè tantumdem ex arteria gingivæ suppositâ.) sistitur ut plurimùm ille sanguinis fluxus, apposito globulo solidiori ex linteo confecto, & digitis per horam unam, aut alteram compresso. Quod si non succedat, vitriolum ustum admovendum est, & linteum in aceto maceratum superimponendum, idque digito comprimendum; donec crusta inducta fuerit. Postremum remedium est cauterium ignitum, quo sanguis erumpens statim cohibetur.

Si quis meticulosus Chirurgi manum refugiat, & aliis remediis sibi dentem extrahi cupiat, ea tentanda sunt quæ ab authoribus passim proponuntur, & dentis casum promovere censentur, qualia sunt pasta ex lacte tithymali, & thuris pulvere simul incorporatis cum pauco amylo in cavum dentis immissa, radix ranunculi, cortex radicis mori, cinis vermium terrestrium, pirethrum in aceto infusum, radix cucumeris agrestis in aceto infusum, & similia. Sed præ cæteris efficacissimam vim obtinet ad dentium casum promovendum elleboraster, si ejus folio contrito dens confricetur, sed diligenter cavendum est, ne alii dentes hoc remedio tangantur, eorum enim casum etiam promoveret. Quidam rusticus cùm dolore dentium acerbissimo premeretur, suasit alteri ut elleborastro dentem confricaret, ille incautè hoc utens remedio, majorem partem dentium maxillæ afflictæ confricuit, & intra paucas horas omnes propemodum deciderunt. Si quis igitur tam vehemens remedium experiri cupierit, suaserim ut reliquos dentes cera diligenter obducat; ita ut ille qui evellendus est, nudus relinquatur, & actioni medicamenti pateat.

Quamvis tumor in maxillis obortus, ut plurimùm doloris solutionem afferat, translata materia ad partes exteriores: ut tamen ille citò resolvatur, quædam remedia usurpanda sunt, cui rei conferet sequens linimentum.

℞. Butyri recentis, & axungiæ gallinæ, an. ℥. i. pulveris ireos Flor. ʒ. i. croci ℈. ß. ol. chamæmel. & amygda. dulc. an. ℥. ß. Fiat linimentum.

Promptiùs operatur cataplasma ex ficubus. pane, & aceto. Urtica contusa maxillæ admota citò dolorem solvit.

Hæc est doloris dentium præsentis curatio. Si autem ille

frequenter recurrere consueverit, ut in multis huic affectui obnoxiis contingit, prophilaxis adhibenda est, quæ in eo consistit, ut humorum ad partes istas fluentium generatio impediatur, & dentes ipsi roborentur, ne tam facilè fluxionem excipiant. Si igitur ab humoribus calidis affectus producatur, eadem curatio adhibenda est, quæ in calida hepatis intemperie catarrho calido fuit proposita. Si verò à frigidis, & pituitosis humoribus ducat originem, frigidæ cerebri intemperiei, & catarrhi frigidi curatio usurpanda est, dentium verò roboratio ex sequenti capite erit desumenda.

CAPUT II.

De dentium nigredine & erosione.

DEntes non raro nigrum, lividum, aut flavum colorem contrahunt, ab humoribus vitiosis, illorum superficiei adhærentibus, qui longâ morâ eos tandem corrodunt, & carie afficiunt. Producuntur etiam iidem affectus à vaporibus tetris sursum exhalantibus, qui ex pravis alimentis ingestis, aut à ventriculi intemperie cibos corrumpente exoriuntur. Plurimùm ad dentes denigrandos confert hydrargyrum, sivè toti corpori admotum, ut in lue venereâ contingit, sivè facies tantùm eo illinatur. Undè mulieres, quæ fucis ex mercurio utuntur, dentes nigros, aut fœdo colore infectos habere consueverunt.

Ad curationem, causa antecedens priùs auferenda est, & si humores pravi in ventriculo redundantes huic malo originem dederint, evacuandi sunt, & partium eos producentium intemperies corrigenda, optimaque victus ratio instituenda, eaque alimenta eliminanda, quæ dentes corrumpere nata sunt, præcipuè verò dulcia.

Infinita propemodum ad dentes dealbandos proponuntur remedia apud authores: quæ unusquisque experiri poterit. Nobis unicum saltem sufficere poterit, quod in instanti dentes dealbat, ab omni sorditie liberat, à carie præservat, nempè spiritus sulphuris, aut vitrioli, in quo exiguus bacillus demergendus est, ejusque extremo dentes confricandi, moxque linteo detergendi. In magna dentium sorditie purum & putum oleum usurpari poterit, aliàs verò cum melle rosaceo permiscendum, aut aquâ simplici temperandum erit, ne usu frequenti ginvivas erodat. Montanus *cons.* 113. refert se id didicisse Romæ ex quadam muliere, quam Mariam Græcam appellabant: ad quam cum venisset admodum juvenis, atque illa esset annorum 20. posteà quinquagenariam in eodem ferè statu eam reperit; quæ formæ atque virium integritatem oleo vitrioli acceptam tulisset, atque significasset, se ex ejus usu dentes, quos in juventute pessimos habuerat, pulcherrimos habere & firmissimos, gingivas etiam firmas, & addidisset, quod videretur sibi ob ejus usum tardiùs senescere. Usa erat autem singulis diebus unâ aut alterâ guttulâ gingivas & dentes leviter fricando.

Cinis tabaci ad dentes abstergendos & dealbandos est etiam mirè efficax.

Ad præcautionem verò, & dentes conservandos, primum ii à sordibus, & cibis quotidiè mundandi sunt dentiscalpio ex ligno lentiscino, aut aliâ materiâ idoneâ, mox vino os colluendum, dentes verò confricandi pulvere sequenti.

℞. Rad. bistortæ, aluminis, & coralli albi ana ℥. j. Fiat pulvis tenuissimus, quo dentes confricentur. Vel aqua sequenti abluantur.

℞. Aluminis usti subtilissimè pulverati ʒ. ii. cinamomi integri ʒ. ß. aquæ fontis & rosarum, ana ℥. iv. Bulliant in phiala vitrea supra cineres calidos, ad tertiæ partis consumptionem. Hoc liquore dentes confricentur manè cum linteo in eo madefacto.

CAPUT III.

De gingivarum erosione & exulceratione.

ERoduntur gingivæ, & exulcerantur ab humoribus acribus & erodentibus ad eas confluentibus. Partes autem mandantes sunt cerebrum, ventriculus, lien, aliæque partes. Lienosi præsertim ulceribus gingivarum maximè obnoxii sunt, unde in scorbuto, magna earum partium exulceratio, & corruptio contingit. Interdùm etiam ex lumbricis, aut corruptis humoribus ex quibus illi generantur, gingivarum erosiones solent contingere, ita ut illæ diù perseverantes, lumbricorum intus latentium indicia esse soleant. Sic refert Fabricius Hildanus *observ.* 59. *cent.* cujusdam civis Dusseldorphensis puerum erosione gingivarum à longo tempore gravissimè vexatum, cùm varia multaque remedia tam interna quàm topica adhibita fuissent, tandem vitam cum morte commutasse. Et aperto corpore tantam inventam esse vermium copiam, ut aliquibus in locis intestina eroserint, multique in vacuo ventris reperti fuerint.

Curatio primùm ad causam antecedentem dirigenda est, & humores vitiosi vacuandi per venæ sectionem & purgationem, acres & calidi temperandi per apozemata, julepos, juscula medicata, & alia hujusmodi. Eorumdem humorum fluxio avertenda per cucurbitulas, & cauteria partibus idoneis admota. Ac denique partis præcipuè affectæ vitia corrigenda.

Postmodùm verò ad topica veniendum est, quæ pro magnitudine affectus varianda sunt, ita ut simplici erosione ea tantùm admovenda sint, quæ astringendi & exsiccandi vi prædita sunt, atque ita lotio sequens primùm usurpari poterit.

℞. Gallarum immaturarum, calycum glandium, & balaustiorum, ana ℥. j. rosar. rubr. p. i. aluminis crudi ʒ. iij. Coquantur in aquæ ferratæ partibus duabus, & una vini rubri austeri; hoc decocto sæpè gingivæ abluantur.

Si hoc decocto non tollatur erosio, opiata sequens adjungenda est.

℞. Sang. drac. ʒ. iij. ligni aloës. rosar. rubr. spodii, cornu cervi ad albedinem usti, & nucum cupressi, an. ʒ. j. mirrhæ & cineris tabaci, an. ℈. ii. aluminis ʒ. 1. Fiat omnium pulvis, qui excipiatur melle, additis spiritus vitrioli aut sulphuris guttis aliquot. Fiat opiata, quæ extenditur supra linteola instar lamellarum, gingivis applicanda hora somni.

Spiritus sulphuris aut vitrioli, quemadmodum dentes mundificat & dealbat; sic etiam gingivarum putredinem arcet solus vel cum aqua, aut melle rosaceo permixtus, ut superiori capite dictum est.

Si ulcus profundum fuerit, aut sordidum, sequente balsamo illinatur.

℞. Myrrhæ electæ, & sacchari candi, ana partes æquales. Pulverentur, iisque impleatur album ovi ad duritiem coctum, & per medium sectum; posteà filo probè alligetur, & suspendatur in cella vinaria, supponendo vas vitreum, instillabit liquor, seu balsamum, quo pars sæpiùs in die illinatur.

Quod si prædictis remediis ex parte administratis affectus non tollatur, & dens ulceri vicinus carie affectus sit, ad illius avulsionem veniendum est, & ulcus citò curabitur, alioqui incurabile prorsus remanebit.

CAPUT IV.

De Fluxu sanguinis ex gingivis.

SAnguis magnâ copiâ interdùm à gingivis fluere consuevit, idque vel criticè, vel symptomaticè. Quamvis autem hæmorrhagia critica rarissimè per gingivas fieri consueverit, id tamen interdùm accidere docet experientia & authorum observationes. Si refert Dodonæus *obs.* 14. cuidam Latomo ecthymatis laboranti sanguinem è gingivis erupisse, eumque repressum ad urinarios meatus translatum fuisse, unde cruenta urina subsecuta est, quæ cùm adstringentibus cohibita fuisset, iterùm ad gingivas se contulit, nec fluxus cessavit, donec æger à morbo liberatus est. Amatus Lusitanus *curatione* 5. *cent.* 5. refert quibusdam sanguinem à gingivis utiliter effluxisse, eoque cohibito nonnulla sanitatis incommoda prodiisse. Zacutus etiam Lusitanus *obs.86.lib.1.praxis admirandæ*, refert aurifabrum quendam, cùm ex multo labore juxta fornacem in ardentem

tem febrem incidisset, & esset firmus ac fortis, copiosam celebrasse phlebotomiam, cujus vi ita levatus est, ut in 7. die præcedente gingivarum pruritu, & labii inferioris ingenti dolore, ex gingiva inferiori rivuli sanguini profluerent per tres continuos dies, in tanta quantitate, ut libras ampliùs quinque excederent, & quanto plus sanguinis effluebat, tantò magis remittebatur febris, qua omninò extincta, sanguis sponte suâ cessavit omninò.

Symptomaticè verò sanguis è gingivis profluit, ob suam acrimoniam, & vitiosam hepatis aut lienis constitutionem. Sic in scorbuto familiaris est hujusmodi sanguinis è gingivis effluxus.

Interdùm etiam sanguis copiosè profluit à dente avulso, lacerata scilicet arteriolâ, quæ radici dentis inseritur; undè tanta interdùm sanguis copia emergit, ut indè quibusdam mors contigerit.

Fluxus symptomatici curatio perficitur sanguinis detractione & purgatione, aliisque remediis viscerum affectorum vitia corrigentibus. Quibus succedent topica remedia adstringendi ut prædita, in gargarismatum, seu collutionum pulverum, & linimentorum, aut opiatarum formam redacta. Si evulso dente copiosa accedat hæmorrhagia, revulsio primùm instituenda est per venæ sectionem & cucurbitulas, & parti adstringentia admovenda, quale est cataplasma ex bolo armeno, terra sigillata, sang. dracon. aliisque adstringentibus, albumine ovi exceptis paratum. Tum gypsum solum albumine ovi exceptum sanguinem fluentem potentissimè cohibet. Quæ si non sufficiant, patientis digitus loco imponendus est, ex quo sanguis erumpit, & tandiu detinendus, donec sanguis supra orificium arteriæ coagulatus, non ampliùs effluat.

Si levioribus hisce sanguis cohiberi nequeat, quod sæpe contingit, ad potentiora veniendum est. Valeriola *obs.3.lib.5* refert, in vetula ex dente putrido, sine ulla vi, ac sine ferro evulso, sed solo digito apprehenso & lenissimo concussu educto, ingentem sequutam fuisse hæmorrhagiā ex arteria gingivæ subdita. Quem sanguinis fluxum cohibuit, cùm leviora sistere nō potuissent, chalcitide usta imposita, quæ in sistendo sanguine mirificam vim obtinet: Nam & vehementer astringit, causticâ virtute instar ignis fluorem omnem reprimit. Zacutus Lusitanus *obs 84.1. Praxeos Medicæ admirandæ*, refert historiam cujusdam qui cùm dentis dolore premeretur immaniter, illum violento concussu ferri ope eduxit. Extracto eo, ex lacerata arteriâ gingivæ subdita, copiosa sequuta est hæmorrhagia, quæ cùm venæ sectione, cucurbitulis, & astringentibus appositis cohiberi non potuisset, neque digito vulneri imposito, neque chalcitide ustâ admota, tandem illius consilio, locus pulvere gummi Arabici impletus est, quod auxilium ita profuit, ut post tres horas sanguis fuerit omninò restrictus, hoc enim gummi obstruendi, refrigerandi, glutinandi & exsiccandi vim habet. Idem Zacutus *obs.85. ejusdem libri* refert militem quendam strenuum dentem, cujus sævissimo cruciabatur dolore, ferro cum extraxisset violentiâ summâ, vehementem passum esse sanguinis fluxum ex arteria, cui dens innitebatur. Sanguine biduo ubertim fluente, peritissimi Medici, omnis generis obstruentia extra apponunt, revellentia consulunt, arteriam candenti ferro inurunt. At incassum omnia: Nam sanguis majori impetu prosiliens, eum in statum morti valde propinquum, viribus penè exhaustis deduxerat. Vocatus Zacutus Galenicum emplastrū ex aloë, thure, & pilis leporinis exactissimè trituratis, & mixtis cum candido ovi imposuit, quo intra paucas horas sanguis fuit omninò suppressus, & æger à mortis faucibus ereptus. Hoc pretiosissimo auxilio à se primum invento gloriatur Gal. *l. 5. Meth.c.7.* incisam in Gibberto arteriam, fuisse conglutinatam, & *c.4. ejusdem libri*, tum etiam *lib. de curandi ratione per sang. misc.c.ult.* hujus remedii præstantiam confirmat, & quibusdam historiis illustrat.

CAPUT V.

De oris & faucium ulceribus.

Levia & superficialia oris ulcera vulgo Aphthæ nominari solent, quamvis apud Hip. & Galenum interdùm hoc nomen pro aliarum partium ulceribus usurpatum reperiatur, quæ verò profundius se dimittunt, oris, vel faucium ulcera absolutè nominantur, qualia sunt ea, quæ lue venereâ affectis contingere solent.

Hæc autem ulcera generari solent ab acribus humoribus, aut vaporibus à variis partibus in fauces translatis. Sic in febribus malignis hujusmodi ulcera sæpissimè contingunt, & in iis qui calidiori hepatis, aut aliarum partium intemperie laborant, aut corruptorum humorum illuvie scatent, unde puerulis aphthæ sæpissimè contingunt, ex Hip. *aph.4. sect.3.* tum ob lactis acrimoniam, quæ in transitu partes illas mollissimas exulcerat, ut docet Gal. *in comment. illius aphorismi*: tum quia lac in ventriculis puerulorum sæpe corrumpitur, & acres vapores ad os transmittit, ut idem Gal. *assert. 9. de compos. med. sec. loc. cap. ult.*

Variæ autem sunt hujusmodi ulcerum differentiæ non solùm quòd alia leviora, alia deteriora sint: alia pueros, alia adultiores infestent, sed etiam quòd alia cum inflammatione conjuncta sint, alia verò minimè. Hi varii gradus reperiri solent, pro varietate humorum, à quibus generantur. Vel etiam fiunt à sanguine, vel à bile, vel pituita, vel melancholia, seu potiùs atra bile, quæ non solùm exurentem, sed etiam plerumque malignam qualitatem obtinet, & ulcera κακοήθη generare solet.

Hæ autem differentiæ propriis signis distinguuntur; siquidem ulcera rubicundiora à sanguine oriuntur; flaviora à bile, albescentia, à pituita livida, ab atra bile. Fœtida putredinem adesse significant.

Quod ad prognosin attinet, aphtæ propriè dictæ facillimè curantur, ulcera verò profundiora, aut putredinem adepta, νόμαι à Græcis appellata difficiliùs curantur. Et in pueris illa periculosiora sunt tum propter carnis mollitiem quam hujusmodi ulcera magis depascuntur, tum quod remedia potentiora, ob eandem carnis mollitiem, ferre nequeant: unde fit quod pueri interdùm ex hoc affectu intereant, si malignitatem & putredinem comitè habuerint. Ratione causæ, etiam minùs periculosa sunt ulcera, quæ à pituita, magis quæ à sanguine vel bile; maximè quæ ab atra bile generantur.

Ulcera nigra & crustosa, pessima & lethalia sunt, præcipuè in pueris.

Fauces exulceratæ cum febre, difficiles sunt: ut docet Hipp. 3. *prog.* quia, ut Gal. explicat humoris erodentis malitiam indicant.

Curatio instituitur primùm idoneâ victus ratione, quæ refrigeret & exsiccet, ac causæ antecedentis generationē impediat. Pueris itaque si à lactis vitio malum contraxerint, nutricis mutatio præcipiatur, aut propriæ nutricis lac corrigatur cibo & potu laudabili, tum etiam venæ sectione & purgatione, si opus fuerit. Præsertim verò nutricibus præscribantur edulia refrigerantia & adstringentia, qualia sunt cidonia pyra, mespilla, sorba, lactuca, & portulaca. In adultis eadem præscribantur, & vitentur acria, salsa, & piperata.

Deinde causæ antecedenti prospiciendum est universalibus evacuationibus, pro ætatis ratione usurpatis. Ac primùm phlebotomia humores ad partem fluentes potenter revellit, eorumque acrimoniam temperat, totum corpus refrigerando.

Huic succedere debent cucurbitulæ scarificatæ, hirudines pone aures & sub mento affixæ, vesicatorium posteriori parti admotum.

Posterâ die à venæ sectione purgatio præscribenda est humori peccanti & ætati congrua.

Eodem tempore, nempè ab ipso curationis principio; topica administrentur, stomatica à Galeno appellata, eaque ab initio mitiora sunt, qualia sunt gargarismata, vel oris collutiones ex aquis plantaginis, matrisylvæ pediculi rosarum, syrupo de rosis siccis, & de moris paratæ. Vel decocta ex foliis plantaginis, rubi, centinodiæ balaustiis, santalo rubro & similibus, cum syrupis prædictis. Et si inflammatio adfuerit, utiliter addi poterunt succi solani semper vivi, portulacæ, & sal prunellæ: ea quantitate, quæ acrimonia non feriat, vel illius loco alumen crudum in parva dosi admisceri poterit.

Si non ſit inflammatio, unicum ac ſummum remedium eſt ſpiritus vitrioli, aut ſulphuris, qui in adultis purus ac putus uſurpari poterit, intincto in eum goſſipio, bacilli apici alligato, eoque ulceri admoto, leviſſimo contactu: ſic enim aphthæ ſimplices momento ferè curantur. In pueris verò permiſcetur dictus ſpiritus melli roſaceo, eâ proportione, ut aciditas linguam leviter feriat, & penicillo ex linteo bacillo alligato, aphthæ illinuntur frequenter, & citò curantur.

Si admodum dolorifica ſint ulcera, cum inflammatione conjuncta, lacte frequenter gargariſato demulcentur, vel lactis defectu, emulſionibus ſem. frigid. vel mucilag. ſem. pſyllii & cydon. cum aquis roſar. plantag. & ſolani extractis.

Si denique dolor pertinax revulſionibus propoſitis & topicis non ſedetur, ab illius vehementia copioſi humores acres continuò attrahantur, undè vigiliæ continuæ exoriuntur, & corporis conſumptio ſequitur, quæ vitæ ſummum periculum mittatur; extremum remedium eſt ad narcotica confugere, quæ dolorem ſedant, & humorum influxum inhibent, eorumque doſis metienda eſt pro ætate & viribus.

Ego aliquando puerum quatuor annorum ab orci faucibus, Dei beneficio, liberavi exhibito laudani gr. j. cum ejus fauces & lingua profundis ulceribus ſcaterent, cum tanta inflammatione, ut nec juſcula, nec topica remedia ferre poſſet, & tanto humorum acrium affluxu, ut illi continuò ex ore rivuli inſtar emanarent, & puer dies noctesque inſomnes ejulando tranſigeret.

Si ulcus ſordidum ac putridum evaſerit, abluatur primùm decocto hordei & melle roſaceo, & in Pueris lacte chalybeato, cum conſerva roſarum agitato, mox ad fortiora tranſeundum eſt, & in primis mel roſaceum ſupra laudatum, & guttis aliquot ſpiritus vitrioli acidum redditum, multùm confert.

Si hæc non ſufficiant, aquis, vel decoctis ſupra deſcriptis addi poterunt alumen uſtum, collyrium Lanfranci, vel unguentum ægyptiacum, majori vel minori doſi, prout affectus vehementia poſtulare videbitur. Si denique à lue venereâ faucium ulcus procedat, non niſi lue ſublatâ curari poteſt.

CAPUT VI.

De uvulæ relaxatione.

Uvulæ relaxatio contingit ab humore pituitoſo, à capite in eam delabente, cui non rarò ſanguinis quædam portio admiſcetur, & tunc cum relaxatione inflammatio conjuncta eſt, quin etam tonſillis frequenter evenire ſolet. Harum tamen inflammationem curationem omittimus, cum iiſdem remediis perfici valeat, quæ ad linguæ inflammationem, & oris ulcera, inflammationi conjuncta, propoſita ſunt.

Humor igitur pituitoſus in columellam defluens, eam humectat, emollit & relaxat: ut longior facta partem ſuperiorem œſophagi tangat, & nauſeam pariat.

Tum etiam laborantes bolum quendam in ſummo œſophago habere videntur, quem fruſtrà devorare conantur, ut hoc ſolo ſigno, ſine inſpectione, uvulæ relaxatio dignoſci valeat.

Illius curatio primùm ad cauſam antecedentem dirigenda eſt, ſicque humores è capite fluentes evacuandi, revellendi ac derivandi, iis remediis, quæ in catarrhi curatione fuere propoſita.

Topica verò in principio ſint adſtringentia & repellentia, qualia in gingivarum & faucium ulceribus fuere propoſita & in curatione Anginæ capite ſequenti proponentur, quibus poſtmodum reſolventia & exſiccantia erunt admiſcenda. Et licet gargariſmata, dictis locis propoſita, hîc utilia ſint, tamen ubi nulla eſt inflammatio, pulverum uſus efficacior eſt: iis enim uvula relaxata potentiùs conſtringitur & exſiccatur. Atque ita primùm admovebitur cortex granatorum ſubtiliſſimè pulveratus, cui in progreſſu tantillum piperis admiſceri poterit. Vel

℞. Roſ. rub. balauſt. cort. gran. an. ʒ. ß. rad. biſtortæ, torment. gallar. immat. ireos Flor. an. ʒ. j. alum. uſti ℈. ii. Fiat pulvis. Vulgus Chirurgorum piper longum pulveratum admovet, quod non vacat periculo, ſiquidem metuendum eſt, ne humores affatim à cerebro ad partem affectam attrahantur, & grave aliquod damnum afferant.

Modus autem hujuſmodi pulveres adhibendi talis eſt. Linguæ ſpeculo oris depreſſa, mox ſpatula chirurgicâ, aut cochleari perexiguè ad id concinnato, pulvis uvulæ admoveatur: quod pluries in die repetendum eſt, donec humor columellæ imbibitus prorſus aſſumptus ſit. Ut autem pulvis uvulæ undique aſpergi atque inſufflari poſſit, utile eſt inſtrumentum à Fabricio Hildano inventum, & deſcriptum *obſ. 22. cent. 2.* quod indè mutuari curioſus quivis poterit.

Denique ſi relaxata columella prædictis remediis ad priſtinum ſtatum reduci non valeat, ſed elongata permanens gravem continuò moleſtiam inferat, ultimum erit, ſummitatem ejus præſcindere. In qua operatione quædam cautiones adhibendæ ſunt. Prima deſumitur ex Hipp. *progn. text.* 21. ubi *gurguliones*, inquit, *cum periculo ſecantur, & ſcarificantur, & aduruntur, quod rubidi magnique fuerint: Inflammatio enim ſupervenit, & ſanguinis fluor. Sed, hos oportet aliis moliminibus extenuare eniti per illud tempus. Ubi verò penſile fuerit omne id quod uvam appellant, ſitque pars gurgulionis ſumma major ac orbiculata, ſuperior verò tenuior, per illud tempus admoliri manus tutum eſt. Sed præſtat, ubi alvum ſubduxeris, uti chirurgia, ſi liceat per tempus, ne æger ſtranguletur.* Galenus *in comm. hujus loci,* verba Hipp. explicans, dicit gurgulionem inflammatione laborantem non eſſe præſcindendum, aut ſcarificandum; ſed eâ tantùm ſedatâ, ita ut pars ſuperior ſaltem gurgulionis extenuata ſit.

Altera cautio deſumitur ex Paul. Æginetæ *lib. 6. c.* 31. ut ſcilicet columella ferro non attingatur, quando livida aut ſubnigra eſt, nempè malignitatis cujuſdam particeps, vel ad cancri naturam accedens. Sed, ex eodem Paulo, in iis operatio tutò perfici poteſt, quæ tenues ſunt, oblongæ, albicantes, & ut ait Hippoc. in ſuprema parte imminutæ hujus operationis feliciter peractæ exemplum habemus. Apud Amatum Luſit. *obſ.*65. *cent.* 3. in quodam ſtudioſo, qui gurgulionem habebat lori modo oblongum & exſanguem: cui cum nulla remedia profuiſſent, portio ejus ſuperflua forcipibus præciſa eſt, & illicò oleo vitrioli contacta, ſicque æger ab eo incommodo liberatus eſt.

Tertia denique cautio in hac operatione adhibenda eſt, ne nimia gurgulionis quantitas abſcindatur. Inde enim vocis & reſpirationis læſionem exoriri docuit Gal. 11. *de uſu part. cap.* 11. & ex integra illius conſumptione ut in lue venereâ aliquando contingit, tabes & mors non rarò ſubſequuta eſt.

CAPUT VII.

De angina.

Anginæ nomen, in genere ſumptum, omnem faucium & gutturis affectionem ſignificat, qua reſpiratio & deglutitio impeditur, nullo exiſtente in pulmone aut thorace vitio. Eaque duplex eſt, legitima & ſpuria.

Legitima fit ab inflammatione, quâ maſculi faucium & laryngis tumefacti, reſpirationis & deglutitionis vias coarctant & anguſtiores reddunt. Illa autem inflammatio vel laryngen occupat, vel fauces, quæ pharyngis nomine enuntiari conſueverunt. Utraque pars muſculos habet internos & externos. Ac licèt plurimùm pharynx & larynx propter viciniam & continuitatem in Angina patiantur; modò tamen hîc, modò ille magis afficitur, undè non exigua ſymptomatum differentia emergit, quorum ratione quatuor à Gal. 4. *de loc. affect. cap.* 5. propoſitæ ſunt anginæ differentiæ, quas recentiores Græci, qui paulò ante Galeni ſæculum vixerunt, propriis nominibus, nimis curioſo (ut idem Galenus cēſet) verborum aucupio deſignarunt, prima vocantes, *συνάγχην*, ſecundam *κυνάγχην*; tertiam *παρασυνάγχην*; quartam *παρακυνάγχην*. Si inflammatio interiores proprioſque laryngis muſculos occupet, *κυνάγχη*; ſi interiores pharingis muſculos, *συνάγχη*; ſi exteriores laryngis

laryngis musculos, παρακυνάγχη, ac denique si exteriores faucium musculos invadat, παρασυνάγχη appellatur.

Non solùm autem plerumque faucium & laryngis musculi simul inflammantur, ut antea dictum est; sed etiam interdùm ad vicinas partes & cervicem ipsam exteriorem inflammatio protenditur, ut in diagnosi & prognosi hujus affectus dicetur.

In hisce omnibus speciebus, cùm periculosior est morbus, deglutitione impedita, solent assumpta ad nares resilire, præcipuè liquidiora, quorum deglutitio difficilior est; quod liquida, cùm sese latiùs diffundant non possint tam facilè à musculis comprehendi, ut ad œsophagum detrudantur, sed eorum majori contractione indigeant, quæ ob inflammationem sufficienter non fit. Solida verò alimenta cùm magis corpulenta sint, superficiaria tantùm musculorum actione indigent, & levi eorum contractione deglutiuntur. Contingit tamen aliquando, ut solida difficiliùs, liquida verò faciliùs deglutiantur, quod ex partium affectarum diversitate dependet. Siquidem musculi laryngis non solùm ad vocem efformandam, sed etiam cibum devorandum destinati sunt. Dum etiam cibus in œsophagum impellitur, larynx cum lingua sursum effertur. Ad potum verò hauriendum magis lingua utimur, quæ dum intus retrahitur, ex labiis liquorem ducit ad fauces. Si igitur musculi linguam moventes magis afficiantur, potus deglutitio difficilior est: Si verò laryngis musculi magis lædantur, cibus difficiliùs ingeritur.

Hîc obiter annotandum Hip. aliquando, nomine Anginæ, laryngis tantùm inflammationem intelligere, & sic magis strictè hoc nomen usurpare. Ejus rei exemplum habetur 6. *Epid. sect.*8. *text.*1. ubi sic loquitur: *Quibusdam verò faucium inflammationes aderant, aliis anginæ:* Ubi nomine anginæ, musculorum laryngis inflammationem intelligit, & à faucium inflammatione distinguit.

Spuria angina febris est expers, & duplex iterùm statuitur. Prima communissima est, quæ ab humore pituitoso producitur, in fauces & partes laryngi vicinas delabente. Alter verò fit à luxatione vertebrarum cervicis, qua gulæ gutturisque introitus premitur & coangustatur.

Veræ anginæ causa, ut & aliarum inflammationum, est sanguis vel sincerus, vel biliosus, vel pituitosus, vel melancholicus, qui è venarum jugularium ramis in dictas partes effunditur, isque vel attractus à calore aut dolore illarum partium, vel transmissus aliundè, si partes illæ debiles aut laxæ ad suscipiendam fluxionem idoneæ fuerint: tum si humidorum copia adfuerit in toto corpore, vel in capite, vel in partibus faucibus vicinis. Sanguis enim in toto corpore redundans, vel prava qualitate affectus, dum ad caput transfertur, cerebrum verò robustum est, ab eo non recipitur; sed per easdem venas ad subjectas partes retruditur, unde in iis variæ inflammationes fiunt, parotides, ophthalmiæ, anginæ & similes.

Juvenes anginæ magis obnoxii sunt, quàm senes, quia multo biliosoque sanguine abundant. Tum etiam, qui habitu corporis sunt crasso, ac multo sanguine abundant, præsertim in capite.

A nonnullis authoribus annotatum est, viros magis esse obnoxios anginæ quàm fœminas: Quod videtur Hip. observasse 6. *Epid. sect.* 7. Ubi epidemicam constitutionem describens, in qua anginæ, tusses, peripneumoniæ vagabantur, paucissimas fœminas ægrotasse affirmat. Cujus rei non aliam causam refert, nisi quòd minùs in publicum prodibant quàm viri, & ita aëris externi injuriis sese non objiciebant. Quæ ratio propositioni universali non convenit, quòd fœminæ minùs anginæ sint obnoxiæ, quàm viri. Vera autem ratio esse potest, quòd fœminæ sanguinem frigidiorem laryngem minorem, & gutturis venas angustiores exilioresque habeant. Quorum ratione partes illæ fluxionem tam facilè non recipiunt.

Ad causas internas revocari possunt morbi præcedentes, ut febres continuæ, putridæ, ardentes & in primis epidemicæ: Qualis fuit illa, quæ recensetur à Foresto *obs.* 2. *lib.* 9. quæ contigit anno 1517. in qua omnes laborantes gravissimâ faucium inflammatione corripiebantur: & intra sedecim aut viginti horas moriebantur, nisi ante sex horas ab invasione sanguis detraheretur. In hac autem hora febris symptomatica non est, sed potiùs essentialis, & angina illius veluti symptoma, quando materiæ morbificæ pars ad hunc locum propellitur. Fiunt autem in febribus epidemicis aliquando anginæ, alias pleuritides, peripneumoniæ, dysenteriæ, & similes affectus, ab occulta quadam vi, & astrorum influxu, quo nunc hæ, nunc illæ partes magis afficiuntur.

Quidquid autem fluxiones humorum ad istas partes excitare potest, inter causas hujus affectus externas recenseri debet. Talis est austrina constitutio diuturna, juxta *Aphor. Hipp.* 16. *sect.* 3. *Morbi in pluviarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alvi profluvia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & anginæ.* Ad hunc etiam affectum producendum maximè facit temporum inæqualitas, quando à calore laxantur partes, & à frigore subito superveniente humores ad eas propelluntur. Idem præstat subita refrigeratio ac incalescentia, frigidæ potus post eandem: Cum etiam, si caput pluribus tegumentis incalescat, vel nudum aëri frigido exponatur.

Primæ spuriæ anginæ speciei causa proponitur ab Hip. 4. *de vict. rat. in morb. acut. tex.*35. ubi sic loquitur: *Synanchus fit, cum hyeme vereque multa fluxio & viscosa à capite ad venas jugulares descendit. Cum autem frigida & glutinosa fuerit, spiritus obstruit permeationes.*

Alterius denique spuriæ anginæ speciei causa proponitur ab Hipp.2. *Epidem. sect.*2. Tumor nempè seu tuberculum, juxta vertebras cervicis obortum, ac præcipuè illam, quæ dens seu dentiformis ab eodem Hipp. nominatur, à quo tumore vertebræ ad interiora trahuntur, & consequenter cavitas in parte exteriori apparet. Hic autem tumor vel ab humore pituitoso fit, copiâ sua vertebras à propria sede dimovente; vel à sanguine in musculos effuso, unde inflammatio fit, qua musculi contracti vertebras ad anteriora trahunt. Et tunc vera est angina, ab inflammatione scilicet dictorum musculorum oriunda. Potest etiam fieri luxatio vertebrarum ab humore pituitoso, earum vincula laxante, & internodia lubrica reddente. Ac denique potest fieri à causis externis, casu scilicet vel percussione, quemadmodum reliquæ omnium totius corporis articulorum luxationes.

Angina primò in genere dignoscitur ex illius signis pathognomonicis respirandi nempè, & deglutiendi difficultate, absque aliquo thoracis, aut pulmonum vitio. Dolor præterea circa fauces & guttur percipitur; tum etiam in legitima angina, rubor, calor & febris.

Differentiæ verò propriis etiam signis distingui possunt. In synanche enim minor est respirandi difficultas deglutiendi verò maxima, ut liquida vix transire possint, sed potus ferè per nares rejiciatur.

In Parasynanche minor est respirationis difficultas, imò perexigua, cum musculorum faucium externorum inflammatio parum respirationi officiat. Dolor etiam & rubor foris in cervice percipiuntur, cùm inflammatio partes externas occupet.

In Synanche maxima est respirationis læsio, ita ut ægri strangulari videantur; & paucis etiam horis aliquando strangulentur, ac non nisi erectâ cervice, & aperto ore spirare valeant. Fauces vehementer dolent, nullus tamen rubor aut tumor, neque in faucibus intus, neque extra in cervice apparet. Lingua livida est, nigra, inflexa vel retorta, ob summam venarum circa linguam repletionem. Acutissima etiam febris adesse consuevit. Hujus speciei descriptionem accuratam videre est apud Hip.3. *de morbis.* Hoc autem notatu dignissimum est, quod tamen à paucis animadversum non tantùm in hac specie musculos laryngis interiores affici, sed ipsum etiam pulmonem, unde tanta respirationis difficultas & suffocatio exoritur, quod à Dodonæo luculenter observatum est *obs. medicin. c.*18. ubi refert historiam cujusdam lanionis, qui cùm meridie circa laryngem & fauces dolorem sensisset, & quamdam in deglutiendo cibo ac potu difficultatem, nocte strangulatus interiit. Hujus in corpore aperto inventa est pulmonis substantia in pus conversa. Alia exempla annotavit anno 1565. in quo multi angina correpti, apparente circa laryn-

laryngem dolore, & tandem desinente, in peripneumoniam inciderunt, iisque defunctis pulmones vel purulenti fuere, vel abscessum habuere: juxta verò laryngem, aut ejus musculos nihil occurrit, quod vel adesse, vel adfuisse inflammationem ostenderet. Et in his casibus censet laryngem non primario, sed per consensum laborasse & verisimile esse, destillante humore à capite, asperam arteriam ejusque ramos impleri atque distendi, deindè eodem ad alia vasa transmisso, asperam arteriam & laryngem dolore liberari, pulmones verò affici, & hoc modo ex angina in peripneumoniam permutationem fieri. In hac autem angina pulmonem non rarò affici, colligere possumus ex dictis Hippocr. quæ habentur 4. *acut. text.* 30. *&* 31. ubi duas anginæ species proponit pro humoris diversitate: Alteram, in qua fluxio pituitosa, hyeme & vere, ad venas jugulares fertur, alteram in qua humores biliosi infestant, quod æstate & autumno contingit. De hac autem posteriori sic loquitur: *Cum ex capite fluerit calida & nitrosa fluxio, utpotè acris, mordet, ulcerat, spiritu implet, orthopnœam parit, siccitatemque multam. Prætereà, quæ intuenti apparent, haud quaquam tumentia videntur: Tendines quoque cervicis posteriores contenduntur, apparentque tetani modo intendi. Vox abrupta, spiritus parvus, spiritusque revulsio frequens & violenta accedit. Talibus arteria ulceratur, intenditurque pulmo, neque extremum aërem admittere intrò queunt.* Hæc Hippocrates. Dicit autem calidam & acrem fluxionem orthopnœam parere, quia mordet, ulcerat, & spiritu implet. Feruntur enim spiritus ad locum demorsum, hinc pulmonis repletio, unde orthopnœa, cùm non sit locus, in quem externus aër admittatur, quantumcunque thorax dilatetur. Eandem sententiā confirmare videtur Hippocr. 3. *de morbis*, ubi in curatione Anginæ dicit, venam secandam esse sub mamma; nam hac parte concomitatur ex pulmone spiritus calidus. Et paulò post inquit: Faciendum, ut quàm certissimè spuat, & pulmo gracilis fiat, quasi intumuerit pulmo ex spiritu calido replente. Notissimum autem est: Cùm spiritus ad partem aliquam defertur, magnâ copiâ cum eo etiam sanguinem transferri. Hic si tanta copia affluat, ut à natura commodè regi nequeat, inflammationes & abscessus efficere solet: Undè non mirum est, si in tali angina pulmones purulenti evadant.

In parachynanche respiratio minus difficilis est, quam in cynanche: Difficilior autem, quàm in synanche. Rubor ac tumor aliquis in faucibus deprehenditur.

Angina spuria ex pituita dignoscitur, febris carentia, & humore pituitoso, ad os magnâ copiâ confluente.

Spuria verò angina, ex luxatione genita, cognoscitur ex motu capitis ac cervicis læso, & cavitate, quæ in cervice præternaturaliter apparet, ob vertebram intus depressam.

Causarum dignotio cùm ex universalibus humoris in toto corpore dominantis, signis elicitur, tum etiam particularibus. Quando angina fit à sanguine, in facie calor & rubor apparent, & major distensio in parte affecta. Quando fit à bile, dolor & calor major est, cum siti, oris amaritudine, & acrimoniæ sensu. Et si à pituitoso sanguine fiat, dolor & rubor minor est & febris exigua.

A parte affecta quædam etiam humoris peccantis diagnosis haberi potest. Sanguis enim biliosus plerumque in laryngis musculis potiùs inflammationem facit: Pituitosus fauces magis aggreditur. Cùm enim exiles sint laryngis venæ, non nisi sanguis tenuis ad eas penetrat. Fauces verò quæ laxæ & spongiosæ sunt, pituitosos humores facilè recipiunt.

Denique ex anni tempore humoris peccantis diagnosis desumi potest. Anginæ enim biliosæ maximè æstate & autumno proveniunt, quòd in æstate bilis generetur, & in autumno retineatur. Pituitosæ verò hyeme & vere fiunt, quòd hyeme maximus fit pituitæ proventus, tum etiam vere: Quia collecti humores in hyeme, tum temporis liquantur, & à capite in partes subjectas decumbunt.

Quod ad prognosin attinet, angina vera morbus est acutissimus, & valdè periculosus, propter respirationem impeditam, & strangulationem, quæ non rarò contingit à constrictione meatus, per quem fit respiratio. Ideò quò major sit constrictio, eo majus periculum. Et sic prima species anginæ omnium periculosissima est, quia inflammatio musculorum internorum laryngis meatum magis præcludit. Undè Hip. *Aphor.* 34. *sect.* 4. sic loquitur. *Si febrem habenti suffocatio repente superveniat, nullo tumore in faucibus existente, lethale est.* Quam sententiam confirmat *in Coac. & progn.* dicitque hujusmodi anginas eadem die 2. 3. & 4. strangulare.

Secunda species anginæ, licet admodum periculosa sit, paulò minùs tamen lethalis est, quàm prima; quia inflammatio musculorum externorum laryngis tantam, tamque subitam constrictionem non facit. De hac loquutus est Hip. 3. *prog. text.* 17. his verbis. *Quæcunque verò*, id est anginæ, *dolorem alioquin alteri similem inferunt, in faucibus verò tumorem & ruborem excitant, valdè quidem lethales sunt; præcedentibus verò diuturniores, si rubor fuerit magnus.*

Tertia species minùs periculosa est, quia in ea minùs læditur respiratio, quàm deglutitio ab inflammatione musculorum faucium internorum. Læsa autem deglutitio non adeo periculosa est. De hac etiam loquitur Hip. *lib. antea citato, textu* 18. his verbis. *Si quibus verò fauces rubent, & cervix, hæ diuturniores sunt. Maximè verò ii servantur, si cervix ac pectus traxerit ruborem, nec sacer ignis intrò recurrat.*

Quarta denique anginæ species omnium levissima est & securissima, quia inflammatio longiùs à gutture abest. Hinc Hip. *Aph.* 37. *sect.* 6. sic loquitur. *Anginâ correpto, si tumor in collo appareat, bonum: Extra enim vertitur morbus.* Idem confirmat, *progn. text.* 20. his verbis: *Securissimum verò si tumor aut rubor quam maximè foras vertatur.*

Has omnes differentias unicâ sententiâ complexus esse visus est Hip. 6. *Epid. sect.* 7. ubi signis anginæ Epidemicæ loquens, hæc habet: *In summa qui solum deglutire non poterant, his valdè mites & toleratu faciles erant, pessimæ verò his, quibus unâ spiritus sublimis erat.*

Si anginæ materia in pulmonem transferatur, vel moriuntur ægri, vel in desipientiam aguntur; vel empulci fiunt, ut docet Hip. *Aph.* 10. *sect.* 5. *&* 3. *progn.*

In angina valdè urgente, si spuma circa os appareat, lethale est ex *Aph.* 24. *sect.* 2. Summam enim cordis angustiam significat, fervoremque intensissimum, à quo propria pulmonis humiditas exprimitur & ad spumæ formam in os transfertur.

Anginâ laborantes, nisi celeriter cocta exspuant, sed pauca, viscida, crassa sputa reddant, malè & lethaliter habent. Hip. *in Coacis.*

Tumores faucium in angina, sine ulla ratione repentè evanescentes lethales sunt. Hip. *in Coacis.* Sine ulla ratione, id est, sine præcedente evacuatione, per artem vel crisin facta. Significant enim materiæ ad interiora recessum, unde periculosior morbus in partibus internis excitari potest. Vel quod interdùm accidit, materia ad eandem partem iterùm delata, subito suffocationem inducit.

Anginæ curatio iisdem indicationibus perficitur, quæ in omnium inflammationum curationibus observari consueverunt. Sicque humor ad partem confluens, revellendus & replendus est: Qui jam fluxit, derivandus & resolvendus. Quod si resolvi nequeat, concoquendus & suppurandus: Quæ omnia sequentibus præsidiis perfici poterunt.

Primò victus ratio instituetur tenuissima, refrigerans & humectans, ex cremore hordei, jusculis pullorum, aut caponum, herbis refrigerantibus alteratis, & aliis hujusmodi. Si ob œsophagi angustiam, ab inflammatione contractam, æger deglutire nequeat, ut inde virium defectio & interitus metuatur: Ab eo periculo liberari poterit, immisso in œsophagum cathetere, cui syringa aptabitur, per quem jusculum in ventriculum immitti poterit. Practici clysteres nutrientes usurpant, quibus aliquid nutrimenti ad hepar per venas mesaraicas transferri potest. Potus sit aqua hordei, & reliqua in febribus acutis observari solita. Aër sit temperatus, & omnis illius excessus arceatur. Frigidior namque meatus constringit. Calidior verò fluxionem & inflammationem auget. Æger capite sublimi, & erectâ cervice decumbat, ut faciliùs respiret. Somnus, ut in omnibus internis inflammationibus, maximè arcendus est. Nam, ut docet Hippoc. sanguis in

in somno ad interiora recurrit, sicque humorum confluxus ad partem affectam augetur.

Cùm autem angina sit morbus acutissimus, & uno interdùm die hominem de medio tollat; magna remedia summa cara & diligentia usurpanda sunt. Ideò quacunque diei hora vocetur Medicus, sanguinem statim detrahat è directo partis magis affectæ, è vena cephalica: Aut si ea satis conspicua non sit, è mediana, ad ℔. i. ℔. i. ß. ℔ ii. quantùm vires ferre poterunt. In hoc enim remedio præcipua salutis spes constituenda est. Non tamen una vice magna illa sanguinis copia detrahenda est, ne æger in animi deliquium incidat, ex quo non exiguum vitæ periculum emergeret; sed partitè, & per aliqua intervalla, tertia nimirùm, aut quarta quaque hora. Hæc autem sanguinis missio tantoperè est necessaria in hoc affectu, ut à nullo contradicente retardari debeat. Si fluentibus mensibus aut lochiis, & quocumque graviditatis tempore, sanguis magnâ copiâ detrahendus est. Cujus rei exemplum habemus apud Zacutum Lusitanum *lib. Praxis admir. cap.* 135. de quadam muliere, quæ gravida septimestris, anginâ sævâ correpta, septies unâ die phlebotomiâ celebratâ, liberata est.

Si morbus non vehemēter urgeat, venæ sectioni præmittatur clyster laxans: Sin minùs, à venæ sectione injiciatur.

Dum iteratur phlebotomia eadem die, aliæ revulsiones fiant per cucurbitulas, tum siccas, tum scarificatas, scapulis & lumbis admotas, item frictiones partium extremarum & ligaturas dolorificas.

Detracto sufficienter sanguine, ad purgationem veniendum est, quæ sequenti die usurpanda, non expectata humorum coctione, quia morbus non dat inducias. Sit potio purgans humori peccanti accommodata. Imò verò si morbus admodùm urgeat venæ sectio & purgatio eadem die celebranda est, ut se fecisse refert Trallianus *lib.*4. *c.* 1. his verbis: *Ego sanè memini me, cùm usus valdè urgeret, venam manè aperuisse, diluculo venas linguæ subjectas secuisse, & vesperi ex cremore ptisanæ extractum scammonii exhibuisse, atque ita laqueum ex inflammatione obortum, vix potuisse dissolvere. Imò alium quendam novi me postquam brachiorum duorum venas in cubito secuissem, repurgasse, sequenti die non expectato.* Potio autem purgans ex blandioribus esse debet, si à bile morbus originem duxit, ne vehementius commoti humores ad partem affectam irruant. Tum etiam si à sanguine sincero producatur inflammatio, satius est, purgatione prorsus abstinere. Si verò pituitosa cacochymia concurrat, ad fortiora confugiendum, & cum senna agaricus & diaphœnicū præscribi possunt. Imò verò ad ea medicamenta, quæ vomitum excitant, etiam satis vehemētia, transcendere licet in angina pituitosa, & inter reliqua palmam obtinet in hoc casu aqua benedicta, quæ ad ℥. ii. exhibita miranda præstat, & morbum ut plurimum inter duas horas dissolvit. Adde, quod nullo ingrato sapore prædita, facilè pitissando ingeri possit, quod in aliis medicamentis fieri non potest, quæ propter saporis ingratitudinem non possunt nisi uno haustu ab ægrotis sorberi. Ideo ut plurimum anginosi purgari nequeunt, donec meatuum angustia majori parte sublata sit. Sed frequentibus clysteribus purgandi indicationi aliquo modo satisfit. Atque ita, quibus aqua benedicta non convenit, propter inflammationis naturam, vel ægri imbecillitatem, (vires siquidem robustæ in hujus remedii usu necessariæ sunt) neque alia medicamenta exhiberi possunt, frequentibus clysteribus alvus subducenda est, iisque satis acribus, ut revulsio humorum ad inferiora fiat.

Ad eandem revulsionem cucurbitulæ scarificatæ, cervici & scapulis admotæ, frictiones & ligaturæ partium inferiorum, & lotiones pedum ex aqua calida plurimum conferre solent.

Ac potentiùs revellit humores, à capite defluentes, vesicatorium posteriori parti cervicis admotum, quod statim ab initio post sanguinis missionem admovendum est.

Revulsionibus sufficienter ac diligenter administratis, ad derivantia veniendum est, quæ humorem parti impactum evacuant. Ac primùm ranularum, seu venarum sub lingua apertio, ab Hipp. Gal. & recentioribus commendatur, qua sanguis, inflammationem immediatè efficiens, educitur.

Antiqui in angina desperata venas jugulares aperiebant. Quod remedium licet à recentiorum plurimis etiam comprobatum, nostris ferè temporibus obsolevit, quòd periculosum censeatur, ob sanguinis fluxum, qui difficilè cohiberi potest, propter venarū amplitudinem. Verùm experientia docuit, non adeò periculosam esse hanc operationem, si debitè administretur. Primò enim caput ægrotantis ad latus intorqueri debet, quantùm fieri potest, ut mentum humerum ferè attingat, mox vena aperienda sine ligatura, angusto foramine, secundum illius longitudinem, (sic enim faciliùs coalescit) & extracta sanguinis quantitate sufficiente, caput reducendo ad situm naturalem, sanguis plerumque sponte cohibetur. Attamen vulneri statim admovendum est emplastrum à Gal. descriptum 5. *meth. cap.* 4. ex pilis leporinis, aloe, thure, & albumine ovi confectum, sicque fluxus sanguinis certò cohibetur. Refert Trallianus *lib.*4. *cap.*1. plures anginosos, venarum jugularium apertione à se curatos esse, & Zacutus Lusitanus *obs.* 89. *lib.* 1. *Prax. admir.* refert historiam cujusdam Hispani, qui hujus auxilii beneficio, ab acutissima angina liberatus est.

Ad derivationem etiam plurimùm confert cucurbitula sub mento scarificata: Cujus ope curatum fuisse mulierem angina caninâ laborantem, refert Zacutus Lusitanus *obs.* 88. *lib.* 1. *Praxis admirand.*

Non minoris efficaciæ sunt scarificationes sub maxillis, & supra collum, altioribus plagis inflictæ: Quarum beneficio scribit Benivenius *lib. de abditis morb. caus. cap.* 83. Nicolaum Rotam à deplorata angina liberatum fuisse, cujus integram historiam transcripsit Sennertus. *Prax. Med. lib.* 2. *p.* 1. *cap.* 24.

Dum prædicta remedia usurpantur, topicis remediis inflammatio gutturis & faucium oppugnanda est; eaque varianda, juxta varietatem temporum, ut in aliis inflammationibus, Sicque in principio conveniunt repellentia, ad gargarismatis formam redacta, ut partem inflammatam immediatè attingere valeant.

♃. Aquar. plantag. solani & caprifolii, ana ℥. iii. succi granator. ℥. ii. diamori. ℥. iii. salis prunellæ ʒ. i. ß. Fiat gargarisma. Vel ex decocto in hunc modum.

♃. Fol. Plantag. acetosæ, & summit. rub. an. M. j. granorum sumach. ʒ. ß. malum granatum cum cortic. & granis contusum num. 1. rosar. rubr. P. i. Fiat decoctio ad ℔. i. In colatura dissolve diamor. & dianuc. ana ℥. i. ß. salis prunellæ ʒ. ii. Fiat gargarisma.

De gargarismatis hoc notandum, ea suspecta esse posse, quia gargarizando partes inflammatæ commoventur, quæ quiete indigent. Sed hoc incommodum vitari potest, si gargarismata in ore detineantur, resupino corpore, citra ullam agitationem, ut partem affectam contingant.

Sine gargarizatione usurpari possunt spiritus acidi, salis, sulphuris, aut vitrioli, qui aqua temperati, ut eorum aciditas ferri valeat, paulatim sorbendi sunt. Transeundo enim per partem affectam, illius inflammationem temperant, & à ventriculo ad hepar & venas translati, sanguinis fervorem coërcent. Quod remedium in faucium & tonsillarum inflammationibus est etiam efficax.

Dum gargarismata repellentia usurpantur, laxantia & resolventia linimenta exterius cervici admovenda sunt, ut materia morbifica exteriùs evocetur, eaque in hunc modum parari poterunt.

℞. Olei chamomil. lilior. & amygdalar. dulc. ana ℥. i. axungiæ gallinæ, & butyri recentis, an. ℥. j. ß. croci ℈. i. Fiat linimentum cervici admovendum, cum lana succida.

Hoc linimentum dolori leniendo etiam conferre poterit: Qui si vehementer urgeat, demulceri ulteriùs poterit gargarismate ex lacte parato, vel emulsione quatuor sem. frigidor. major. vel mucilaginibus liquidis ex sem. psyllii & cydonior. cum aqua rosarum extracti, addito syrupo violaceo, vel diluto cassiæ, cum sero lactis aut decocto radicis althææ parato.

Transacto morbi principio, eoque ad augmentum & statum progrediente, in gargarismatis digerentia & resolventia

ventia repellentibus admiſcenda ſunt, quod ſecundo ſtatim die faciendum, quia morbus acutiſſimus eſt.

℞. Fol. hyſſopi & plantag. ana M. i. liquiritiæ raſæ & paſſular. mundat. an. ʒ. i. caricarum ping. num. xii. roſar. rubr. & hordei integri ana. P. j. Fiat decoctio ad ℔. i. In colatura diſſolve mellis roſac. & ſyrup. violac. ana ℥. i. Fiat gargariſma.

Nota, quandiù viget inflammatio, reſolventibus & adſtringentibus aliquid repellentium ſemper eſſe admiſcendum, ne pars ſuâ naturâ mollis & laxa magis relaxetur, & fluxioni recipiendæ magis idonea reddatur.

Exteriùs verò magis reſolventia admovenda ſunt, addito etiam nido hirundinum, quem ſpecificâ proprietate huic affectui conferre, omnium practicorum conſenſu ſancitum eſt.

℞. Pulveris nidi hirundinum, & ſtercoris canis jejunio macerati, an. ʒ.i. rad. ireos Florent. & flor. chamom. pulverat. an. ʒ. ß. axungiæ gallinæ, & olei lilior. ana ℥. j. ceræ flavæ parum. Fiat linimentum.

Vel formâ cataplaſmatis in hunc modum componi poterit.

℞. Nidum hirund. num. 1. fol. malvæ, violar. an. M.i. rad. althææ & lilior. an ℥. . ficuum ping. par. iii. flor. chamom. & meliloti, ana P. i. Coquantur & contundantur, deindè adde farinæ hordei, ſem. lini & fœnugr. ana ʒ. iii. croci ℈.i. butyri recent. ℥ i. olei chamom. & amygdal. dulc. ana q. ſ. Fiat cataplaſma interiori colli parti admovendum.

Interìm etiam eclegmata per intervalla uſurpanda, ut materia, quæ à parte affecta exſudat, vel à capite defluens ipſi hæreſcit, ſenſim abſtergatur.

℞. Pulv. elect. diatragacanth. frig. ʒ. ii. diairios ſimpl. ʒ. i. ſacchari canti & penidiati, an. ʒ. ß. diamor. ℥. i. ſyrupi jujub. q. ſ. Fiat looch.

Si tumor diſcuti nequeat, & ad ſuppurationem vergat, quod plerumque quarto vel quinto die ſolet accidere, ea adjuvabitur cataplaſmate prædicto, aliiſque emollientibus & ſuppurantibus. Simulque in ore frequenter erunt detinenda, quæ dolori leniendo ſupra propoſuimus. Vel

℞. Liquirit. raſ. & paſſul. mund. an. ℥. j. caricarum ping. num. vi. ſem. althææ & cydonior. an. ʒ. ii. flor. chamom. P. i. Coquantur in hydromelite. In colatura diſſolve ſapæ ℥. ii. Fiat gargariſma.

Utile etiam eſt medullam caſſiæ recenter extractam ore detinere, ut paulatim liqueſcens in gulam deſcendat, lenit enim, reſolvit, & maturat.

Si tumor tandem ſuppuratus fuerit, quod ex ſymptomatum remiſſione cognoſcitur, nec tamen is ſponte rumpatur, æger aut aliquis miniſtrorum, digitis in fauces immiſſis abſceſſum rumpere conetur. Quod ſi fieri non poſſit, ægri os per ſpeculum oris valdè aperiatur, & ubi apparuit tumor, ſcalpello incurvo quod biſtortum vocant, incidatur. Ruptâ vomicâ, æger caput inclinet, ne plus in pulmones irrumpat. Poſtmodum ulcus decocto hordei cum melle roſaceo hydromelite, aut œnomelite detergendum, deterſum aquâ aluminosâ exſiccandum, & ad cicatricem perducendum.

Alii candelam ceream oleo amygdal. dulc. illitam in œſophagum immittunt, ut rumpatur abſceſſus. Quod ſi obtineri non poſſit, cultro ligneo acuto, vel tandem ſcalpello aperiunt.

Alii oleo vitrioli abſceſſum attingunt, & mox plerumque rumpitur abſceſſus. Arculanus cuſpide ferreâ, ligno infixâ, apertionem abſceſſus molitur, ne alias oris partes attingat. Idem remedium probat Faventius his verbis: *Accipiat lignum ſubtile rotundum, in cujus extremitate apponat ferrum acutum, cujus longitudo ſit tantæ quantitatis, quantæ eſt medietas digiti: Deindè ore aperto, ponendo lignum intra dentes ægrotantis, ac ſi eſſet frænum, ponat cannulam illam cum ferro ad locum apoſtematis, ac ſcindat. Aperto apoſtemate, pronus declinet caput inferiùs, ore aperto, ut exeat ſanies.*

Schenkius ex Dovyneto, decocto agarici abſceſſum rumpi aſſeverat, & ſequenti hiſtoria confirmat, ab eodem Dovyneto relata *apologiæ lib.* 3. *cap.* 1. *Illuſtris mulier, Gabriella Gouffier, Domina à Saultomo, cùm angina Autumnali omnium periculoſiſſima detineretur,* venit in mentem, *legiſſe me apud Aëtium lib.* 15. *c.*6. *agaricum occultos abſceſſus abſorbere, vel foras materiam evocare. Statim agaricum in talleolas conciſum in decocto radicis althææ, ficuum, cum momento zinziberis, & quarta parte vini albi macerati, addidi ſyrup. de althæa. portionem ægrotæ dedi, monuique ne illam ſtatim deglutiret, ſed aliquod tempus in imis faucibus contineret, ſi hac potione vitam ſibi redimere vellet. Obſequitur ægrota. Interim dum cum illa ſermonem confero, ecce magna puris albi copia, tum putridi, & graveolentis ore rejicitur, ut filia, quæ ad matrem cum pelvi adſtabat, excipiendi puris ergò, nec opinato prægravi illius puris fœtore, conciderit animo, reliqui cuſtodes magnæ corporis contention foras proruperint, (accurrunt alii, purulenta detrahunt, detergunt, feſtinant aliæ, ut intolerabilem gravis odoris fœditatem ſuffitu quodam depelleret, quâ ſublatâ ad ægrotam redii, quam planè & vocis vitio, & reſpiratione difficili, & gravi deglutitione, & febre levatam reperi, & ab omni vitæ periculo tutam, qua nunc fruitur incolumis.)*

Si pus ad partes externas quodam modo vergere videatur, apertio exteriùs molienda eſt, quod ſe feliciter præſtitiſſe refert Lanfrancus, *Chirurgiæ majoris doctrina* 2. *tract.* 3. *cap.* 5. his verbis: *Quoniam bona caſuum variatio multùm corroborat operantem, ponam hoc loco, quid mihi accidit in civitate Mediolani, de quadam Domina quinquagenaria quinta, quæ ſquinantiam phlegmaticam patiebatur, quæ totam occupavit gulam, intus & extra, ita ut extra tumor maximus appareat, & cum his non loquebatur, nec poterat tranſglutire. Cùm eſſem vocatus, tangens pulſum, in ultima inveni debilitate. Tangens locum corruptum, ſenſi materiam in profundo, & cognovi quod potiùs ſuffocaretur, quam exteriùs apoſtema, vel interiùs rumperetur. Tunc mihi præparavi raſorium, & locum palpans cum digitis, inveni maturam materiã inter mentum & epiglottum, pluſquam in alio loco congregatam, & vulnus ibi feci profundum, per quod de corrupta & malè fœtente materia magnam partem extraxi, magnamque partem dimiſi, quam tunc evacuare poteram, ſecundùm rationem nolui, quam ſciviſti. Tunc ægra leniorem habuit anhelitum; pulſuſque fuit fortificatus. Tunc adminiſtrans ei brodium, per vulnus magna ipſius quantitate exibat, tunc ingeniavi, ut cum argentea cannulla, quæ poſita in ore totum vulnus tranſibat, ſuâ curâ reciperet ad ipſius neceſſaria nutrimenta: Gulam totam, & collum cum medicinis mundificantibus, & reſiduum materiæ maturantibus circumdabam donec extrahi de vulnere fruſtum magnum viſcoſæ materiæ, & fœtentis, quæ fuerat ſicut quoddam inteſtinum, longũ unius majoris digiti quantitate, quæ quidem materia calore fuerat extraneo condenſata. Qua remota, remanſit locus ſine fœtore, & ægra incepit maximè confortari, tamen in ea continuavi mũdificativa, & incarnativis, & cicatrizativis vulnus optimè ſigillavi, & ægra fuit ſaluti priſtinæ reſtituta.*

Huc referri poteſt hiſtoria Benivenii, cujus ſupra mentionem fecimus, de quodam anginoſo, qui cùm ab aliis Medicis pro deplorato relictus fuiſſet, ab eo liberatus eſt profundis ſcarificationibus ſub maxillis & ipſa cervice celebratis, à quibus multa ſanies effluxit.

Si abſceſſus intus in ore rumpatur, decocto hordei, aut hydromelite, ut dictum eſt, detergitur. Verùm aliquando ulcus ſordidum redditur, & tunc ad potentiora remedia confugiendum eſt, in hunc modum.

℞. Fol. ſcabioſæ & agrim. ana M.j. nucum cupreſſi ʒ.j. rad. ireos Florent. & ariſtol. rotund. ana ℥. ß. myrrhæ ʒ ß. roſar. rubr. P. ii. Coquantur in hydromel. ad ℔. i. Colatura colluantur frequenter ulceratæ partes.

Hoc decoctum ulceri ſordido abſtergendo plurimum conferet; attamen ſi non ſufficiat, ad collirium Lanfranci confugiendum eſt, quod mirabilis eſt efficaciæ.

Ulcere probè deterſo illius conſolidatio molienda eſt, bolo armena, melle roſaceo permixto ad formam eclegmatis, cui etiam thus & myrrha utiliter addi poterunt.

Fit autem interdùm, ut defervente inflammatione tumor neque reſolvatur, nec ſuppuretur, ſed duritiem contrahat. Quo in caſu cataplaſmatis emollientibus & reſolventibus curatio perficienda eſt, eaque in hunc modum componi poterunt.

℞. Rad.

℞. Rad. althææ, bryoniæ, & cucumeris agrest. an. ℥. j. fol. malvæ, parietariæ, origani, & centaurii min. ana M. i. caricarum ping. par. vi. sem. lini & fœnugr. ana ℥. i. Coquantur, pistentur, & per setaceum trajiciantur; deindè adde pulveris hirundinum combustarum, & stercoris canis ossa rodentis, ana ℨ. iii. sulphuris vivi ℨ. i. butyri recentis, & axungiæ anatis, ana ℥. i. olei anethini ℥. ii. Fiat cataplasma.

Pro coronide aliquid dicendum est de Laryngotomia, quæ ab antiquis, & à neotericis non paucis proponitur, & propriis experimentis confirmatur. Cùm nempè in anginâ desperatâ quâ ægris suffocatio omnimoda præ foribus est, incisio fit in aspera arteria, per quam aëri ingressus datur in pulmonem, & fuliginum ab eodem exspirantium egressus. Hanc probat Avicenna *Fen. 9. lib. 3. cap. 11.* Paulus *lib. 6. cap. 33.* Rhasis 3. *continentis.* Alsaharavius, Avenzoar, Albucasis, & Halyabbas. Eandem ponit Gal. ex Asclepiade *in introductorio*, *cap. 13.* Ex recentioribus Brassavolus *comment. in lib. 4. Hip. de victus ratione in morbis acutis*, *sect. 35.* se propriis manibus hanc operationem fecisse testatur, cum felici successu. Rarissimè tamen in usum revocatur hæc operatio, propter metum infamiæ, quæ Medicis & Chirurgis impendet, dum æger post operationem occumbit, quod ut plurimum contingit & mors operationi potiùs, quàm morbo tribuitur, quantumvis Medicus præmisso prognostico sese adversùm calumniam munierit. Adde, quod in angina valdè pituitosa pulmones plerumque affecti sint, & multis humoribus repleti, unde plerumque suffocatio contingit, & tunc incisio asperæ arteriæ nihil conferre potest. Quæ advertens pericula Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, Chirurgus expertissimus, se hanc operationem nunquàm molitum esse, neque eam à sui temporis Chirurgis administratam fuisse testatur. Eam tamen posse in usum revocari fatetur, modò pulmo & aspera arteria colluvie non sint repleta. Operandi modum exactè describit in operationibus Chirurgicis, & capite proprio, quem inde desumere quis poterit. Confert *Fontanum* de laryngotomia.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER SEPTIMUS.

DE MORBIS THORACIS.

PRÆFATIO.

THORACIS nomine comprehendimus eas tantùm partes, quæ respirationi inserviunt. Licèt enim Cor thorace contineatur; illius tamen affectus peculiari libro, qui hunc sequuturus est, exponendi sunt. In hoc verò eos tantùm exponemus, qui respirationem lædunt, & partes respirationi inservientes frequentiùs infestant, quales sunt asthma, pleuritis, peripneumonia, empyema, hydrops pectoris, hæmoptoë, & phthisis, quorum unicuique caput proprium destinavimus.

CAPUT I.

De asthmate.

Respiratio læditur à variis causis, tum sympathicè, tùm idiopathicè.

Idiopathica respirationis læsio fit ex vitiato pulmone, atque adeò omnes pulmonis morbi actionem illius lædunt, qui quidem morbi vel in ipsa partis substantia, vel in vasis illius resident.

In pulmonis substantia contingunt inflammationes, tubercula, abscessus, ulcera tum etiam interdùm ipsius partis exsiccatio & atrophia: Interdùm & humor serosus ac pituitosus spongiosæ pulmonis substantiæ imbibitur, & liberam ipsius dilatationem impedit. Rariùs scirrhi, & carunculi, & grandines in eadem parte generantur.

In pulmonis vasis frequentissimæ sunt obstructiones, quæ liberum aëris commeatum impedientes, difficilem faciunt respirationem.

Sympathicè læditur respiratio ex consensu aliarum partium, non solùm vicinarum, sed etiam remotiorum. Sic inflammatâ membranâ costas succingente, vel diaphragmate, vel mediastino, respiratio læditur. Sic corde intemperie calidâ laborante, ut in febribus, aucto respirationis usu, magna & frequens respiratio evadit: Contra verò, eodem frigida intemperie laborante, ut in moribundis, imminuitur, & tandem omninò cessat. Idem contingit in syncope, cessante actione cordis, & consequenter cessante respirationis usu. Sic in empyemate aut hydrope thoracis, pus aut aqua in capacitate thoracis, collecta, pulmonis dilatationem impedit & respirationem lædit. Sic musculorum respirationi inservientium læsio eandem actionem vitiat, ut in vulneribus ac tumoribus eorum contingit: Tum præcipuè in apoplexia, denegato influxu spiritus animalis ad eos musculos. Musculorum etiam laryngis inflammatio spirandi difficultatem efficit in angina.

Affectus etiam hypochondriorũ sympathicè respirationem lædunt, ut tumores hepatis, lienis, pancreatis, pondere suo diaphragma, cui annectuntur, ad inferiora retrahunt ejusque motum liberum impediunt. Sic etiam vapores & flatus, ab illis partibus elevati, diaphragma comprimunt, ejusque actionem lædunt, unde asthma flatulentum exoritur. Idem contingit à flatuum vel serosi humoris copia, in hydropicorum abdomine contenta, & diaphragma cõprimente. Ab utero denique vapores elevati respirationem vitiant, unde hic affectus suffocatio hysterica nominatur.

Inter prædictas respirationis læsiones asthma ab autoribus seorsùm tractatur, quia reliquæ ab aliis morbis dependent, suis locis explicandæ.

Licet autem asthma interdùm, genericè & latâ significatione usurpatum omnem respirandi difficultatem complectatur, in specie tamen eam inprimis significat quæ à pulmonum infarctu & bronchiorum illius obstructione exoritur, quæ ex se & ratione propriæ essentiæ febre carere solet, licet interdùm febris ei adjungi valeat. Et iterùm in tres alias species subdividitur, quarum una Dyspnoëa nominatur, secunda idem Asthmatis nomen retinet, tertia verò Orthopnœa nuncupatur.

Dyspnœa est difficilis respiratio, in qua crebrior densiorque fit spiritus tractio, ex infarctu pulmonum oriunda. Hæc Asthmate & Orthopnœâ minor est, & à minori materiæ obstruentis copiâ oriunda, & magis ipsam pulmonis substantiam obstruit, quàm bronchia, unde stertoris carentia, qui fit ab humoris, in bronchiis pulmonis contenti & commotione, & allisionibus cum aëre, per ea continuò oberrante.

Asthma & magna & frequens respiratio, in qua diaphragma, musculi intercostales, tum etiam abdominis violenter moventur, cum stertore & sibilo conjuncta. In vero enim propriè dicto asthmate bronchia pulmonis humore pituitoso opplentur, qui (ut dictum est) ab aere commotus talem strepitum edit.

Orthopnœa verò est maxima spirandi difficultas, sub qua ægrotantes non nisi sedentes & erecta cervice respirare possunt & non solùm musculi prædicti, sed etiam superiores

riores, pectoris scil. & scapular. vehementer exagitantur.

Dyspnoeæ etiam & Orthopnoeæ nomen, quemadmodũ de asthmate diximus, communiter non rarò in omni difficultate spirandi usurpatur, quæ in pleuritide, peripneumonia, aliisque affectibus contingit. Idem dicendum est de Apnoea, quæ non depravatam, ut prædictæ, sed imminutam, vel abolitam respirationem significat, eaq; contingere solet in syncope, histerico affectu, & apoplexia fortissima.

Humor asthma efficiens, est ut plurimum pituita è capite in pulmonem defluens; ejusq; bronchia obstruens. Interdùm tamen fit ab humoribus crudis & serosis à venoso genere per arteriam venosam in pulmonem translatis. Hi si ad bronchiorum canales profluant, verum asthma cum stertore producunt, si verò in pulmonum substantia vel in levibus arteriis subsistant, asthma spurium generant sine stertore.

Hæc asthmatis species, quæ vulgaribus Medicis ignota est, (nullam enim aliam causam præter fluxionem à capite agnoscunt) confirmatur, non solùm ex stertoris carentia, sed etiam ex eo, quod urinæ ægrotantiũ crassæ & turbidæ esse soleant, præsertim in paroxysmo, quia humorum crassorum & crudorum in venis agitatorum portio ad renes & vesicam transmittitur. Et nonnulli asthmatici urinæ difficultati obnoxii sunt, eaque vigente asthmate liberi sunt, ab asthmatis verò paroxysmo præsente, cessat urinæ difficultas, ob materiæ morbificæ, in venis contentæ, ad hanc vel illam partem decubitum. Vidimus etiam quosdam asthmaticos alvi fluxui obnoxios, ita ut præsente alvi fluxu ab asthmate liberi essent, eo verò cessante, asthmatis paroxysmi redirent. Adde, quod hæc asthmatis species, quæ sine stertore fit, venæ sectione ita efficaciter oppugnatur, ut eâ in paroxysmo celebratâ, quam primùm sanguis fluere incipit, ægri statim meliùs spirare incipiunt, & in fine illius aut post exiguum saltem intervallum à paroxysmo penitus liberati apparent. Ac denique hujusmodi asthmatici plerumque cachexia & pedum tumore œdematoso laborant. Quod ostendit causam asthmatis tunc temporis ab hepate proficisci, & in venis contineri, ita ut tandem in plerisque hydrops consequatur. Inde Aretæus inter signa asthmati imminentis flatus in præcordiis & eructationes præter rationem enumerat, quæ procul dubio à materiâ crudâ in præcordiis exagitatâ proveniunt.

Illa tamen flatulenta materia primò, & per se aliam asthmatis speciem interdùm producit, quæ asthma flatulentum, seu hypochondriacum nominatur; quando scilicet flatus crassi & copiosiores, & ab hypochondriis elevati, diaphragma comprimunt, ejusque motum impediunt, unde summa respirandi difficultas sine stertore procedit.

Diagnosis hujus affectus, & speciem illius, ex propositis innotescit.

In dyspnoea enim spiritus est densus citra sonum & anhelationem, cum minori molestia.

In asthmate gravitas pectoris est major, spiritus crebrior & densior, cum anhelatione, stertore, ac sibilo.

Orthopnoea verò non nisi erectâ cervice respirare permittens, decumbentibus suffocationem minatur.

Signa causarum in hunc modum se habent.

Si à crassis humoribus in pulmone collectis, asthma generetur, difficultas spirandi sensim & paulatim accrescit, eaque continua est & indesinens.

Si verò humores aliunde in pulmones per intervalla affluant, difficilis respiratio continua non est, sed per intervalla recurrit. Licet enim asthma, quod à materia in pulmone contenta excitatur, exacerbari plerumque soleat à causis externis, ita nimirùm, aëre austrino, & similibus; in asthmate tamen, quod à materia aliunde affluente producitur, exacerbatio illa longè manifestior est. Si asthmatis materia à cerebro defluat, catarrhi signa adsunt: Si verò nulla catarrhi indicia appareant, per venas materiam affluere conjiciendum est. Hepatis affecti & partis mandantis rationem habentis indicium, est tumor pedum & cachexia.

Si humor crassus in bronchiis pulmonum contineatur, respiratio fit cum sonitu & tussi, tum pituita per tussim excretâ, cessat vel imminuitur affectus.

Si humor in venis aut substantia pulmonis hæreat, nullus adest sonitus, & rarò aliquid per tussim excernitur.

Quod ad prognosin attinet, asthma chronicus est affectus, & curatu difficillimus, sæpeque in cachexiam & hydropem degenerat. Juvenes aliquando liberantur, sed & non sine magno labore: Senes verò nunquàm. Infantes nisi maturè curentur, superveniente catarrho suffocante, intereunt.

Qui ex asthmate vel tussi gibbi evadunt, ante pubertatem moriuntur. (VI. *aph.* 46.) quia gibbositas conveniens pectoris incrementum impedit, pulmo nihilominùs debitam magnitudinem acquirens, non habet sufficiens spatium, in quo dilatari commodè possit ad liberam respirationem; unde calor cordis, non sufficienter ventilatus, marcescit, & hominem ad interitum perducit.

Asthmati pleuritis aut peripneumonia superveniens lethalis. Quia pulmo à longo morbo debilitatus, non potest gravissimo morbo supervenienti resistere, & materiam morbificam expellere.

Asthmatis curatio duplex instituitur, altera in paroxysmo, altera extra paroxysmum.

In paroxysmo statim vena secanda est, præmisso clystere, si sanguis mediocriter abundare videatur: Nam deplctis sanguine venis liberior erit respiratio. Quod si affectus sit antiquior, pluriesque sanguis fuerit detractus, satius est à phlebotomia abstinere, quia calorem nativum imminuendo, majorem promovet pituitæ copiam.

Sectio malleoli præstans est, præcipuè in affectu sympathico.

Post venæ sectionem, vel etiam eâ omissâ si non videatur idonea, purgans phlegmagogum erit exhibendum, ex iis, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione descripta sunt, adjectis perpetuò quibusdam thoracicis, quantum remedii forma permittere poterit.

Vomitoria verò, licet à nonnullis improbentur in hoc affectu, tamen convenientissima sunt, ut frequens experientia docuit, & non rarò hoc solo remedio paroxysmus solutus est.

Inter alia autem vomitoria, principem locum obtinet aqua nicotianæ, exhibita ad ℥. j. Reduci potest in syrupum cum saccharo. Dosis cochlearia ij. in cujus penuria usurpari potest sal vitrioli, vel aqua benedicta. Ratio autem, cur vomitoria in hoc affectu tantoperè prosint, elegantissima est, quia dum pituita tenuior à capite defluens, in asperam arteriam, & pulmonis bronchia sese insinuat, crassior illius portio in ventriculum delabitur, illiusque parietibus ita affigitur, ut ægerrimè avelli possit. Interim verò, dum calor illius debilis materiam illam exagitat, flatus crassiores producuntur qui ventriculum inflantes diaphragma comprimunt, & difficilem respirationem efficiunt. Unde fit, ut vacuato ventriculo cesset paroxysmus, aut mirum in modum remittat. Adde quod asthma interdùm (imò frequentissimè juxta Sennerti sententiam) ab humoribus crudis generetur citrà hepar, & in venis collectis, qui per venam arteriosam ad pulmones feruntur, & bronchia comprimendo asthmatis causa sunt. Hisce autem humoribus purgandis & à pulmone revellendis maximè conferunt vomitoria. Quamvis etiam, hujus causæ rationes, remedia, quæ per inferiora humores expurgant, convenientissima sint.

Vomitum etiam in hoc affectu leniter movet, simulque per inferiora purgat succus ireos nostratis ad ℥. ß. in vini hippocratici ℥j. quem se felicissimo cum successu usurpasse refert Platerus in observationibus.

Potest augeri dosis succi ireos nostratis ad ʒ. ij. si minori exhibitus sufficienter operatus non fuerit.

Clysteres etiam acriores frequenter injici poterunt revulsionis gratiâ. Eorum tamen quantitas sit exigua, ne intestina admodum replendo diaphragma comprimant.

Tum etiam frictiones in partibus inferioribus celebrandæ, iisdemque cucurbitulæ plures affigendæ: Tum etiam cervici. Postmodum humores crassi aliquando & attenuandi; flatus ab iisdem humoribus excitati resolvendi, atque discutiendi. In quem usum utiliter exhibetur aqua cinamomi ex cochleari, per se, vel cum syrup. violac. mixta. Ut

℞. Aquæ cinam. ℥. ij. syrup. violac. ℥. i. Misce. Loco syrup. violac. oxymel admisceri poterit, ad lentos humores potentiùs discutiendos.

Utile

Utile etiam est ol. salviæ, rorismar. vel anisi, arte chymica extractum, ad guttulas iii. iv. vel v. cum vino exhibitum. Vel his aspergantur tabellæ diatragacant. frigid. quas æger deglutiat.

Alii commendant croci ℈. j. cum vini cochleari exhibitum. Utilis etiam est aqua clareta, in hunc modũ cõposita.

♃. Aquæ vitæ ℥.iv. aquæ tussilag. & scabios. ana ℥. iii. sacchari ℥. ij. cinam. ʒ.vi. Trajiciantur per manicam Hippocratis. Capiat æger ℥. ij. vel iij.

Fumus nicotianæ per tubulum haustus paroxysmum cohibet. Idem præstat eadem nicotiana linguæ tantùm admota, idem quoque præstat fumus caryophillorum per tubulum haustus.

Interim expectorantia usurpanda sunt, quæ crassiorem materiam per anacatharsin educant.

♃. Syrup. de prassio, de liquirit. & de tussilag. ana. ʒ.ii. oxymel.simp.℥.j M.utatur ex cochleari,sensim lambendo.

♃. Terebinth. claræ ℥. j. Gum. ammoniaci ℈. ii. florũ sulphuris ℈. j. Misce, fiant pilulæ molles, quarum una singulis duabus horis deglutiatur cum syrup. de hyssopò.℥.ß.

♃. Ol. amyg.dulc.recenter sine igne expressi. ℥.vi. sacchari canti ℥. ij. Misce, capiat sensim lambendo.

♃. Rad.enulæ camp. sacchaго condit.℥.iii. sacchari canti ℥. ß. syrup. de hyssopo, de prassio, ana ʒ. j. gummi ammoniac. aqua vitæ dissoluti ʒ.ß. Misce, fiat looch. Vel

♃. Conserv.violar.rad.enulæ camp.ana ʒ.vi.pulv. elect. diatragacanthi frig. diaireos Salomonis, ana. ʒ. j. syrup. violac. & capil. ven. ana q. s. fiat looch.

♃. Rad.altheæ ℔.j.rad. enulæ camp. ℥.iv. cydoniorum vel eorum loco carnis cydonior. condit.℥. xvi. Bulliant in aqua ad exsiccationem. Contundantur, trajiciantur per setaceum, addendo mellis ℔. ij. Coquantur leviter, abstrahe ab igne,& adde cinam. ʒ.j. flor. sulphuris ℥.. liquirit.cum moscho, & aqua rosac. aromatizat. ʒ. ij. fiat electuarium molle, de quo teneat in ore ad magnitudinem avellanæ per intervalla. Utilissimum etiam extra paroxysmum, si de eo sumatur ℥. ß. manè & serò.

Exteriùs etiam pectori admovenda unguenta & linimenta laxantia & discutientia, in hunc modum composita.

♃. Ol. chamæmel. irini, Amygdal. dulc.ana ℥.ß. axungiæ gallinæ recent. ʒ.j. pulv.rad.altheæ,ireos Flor.ana ʒ.j. farinæ sem.lini & fœnugr.ana ʒ.ij. gummi ammoniaci,cum vino dissoluti ʒ. j. ß. ceræ q. s. Fiat linimentum. Vel

♃. Mucilag. sem.cydonior. lini, fœnugr.extractæ cum aqua tussilag. vel scabiosæ, ana ʒ. vi. pulv. radicis ireos, hyssopi ana. ℥. ß. croci ℈. j. ol. lilior. alb. amygd. dulc. ana, ʒ. ij. ceræ q. s. fiat linimentum.

Si paroxysmus protrahatur, vesicatorium applicetur posteriori parti cervicis.

Extra paroxysmum humoris fluxio impedienda est, tum qui jam influxit, & in pulmone continetur, incidendus, detergendus est, & expectorandus.

Ad fluxionis impetum cohibendum, ea omnia conveniunt remedia, quæ in frigidi catarrhi curatione supra proposita sunt.

Attamen circa nonnulla remedia, eo loci proposita, cautiones quædam adhibendæ sunt.

Primò, in apozematis, aut syrupis, aliisque remediis, ne calida nimium & exsiccantia præscribantur, quæ partes tenuiores absumendo, reliquum incrassare possunt, & ita affectum contumaciorem reddere. Sed potiùs humectantia permisceatur, qualia sunt passulæ, ficus, liquiritia, jujubæ.

Secundò, in prædictis remediis, loco cephalicorum, thoracica supra enumerata usurpentur.

Tertiò, ad derivationem humoris in capite redundantis, proponuntur errhina, sternutatoria, & apophlegmatismi. Verùm in hoc casu non conveniunt apophlegmatismi, ob vicinitatem partium, per quas decurrit humor ad pulmonem. Sed errhina & sternutatoria utiliter usurpari poterunt.

Quartò, ad caput roborandum & exsiccandum inter alia remedia commendantur suffitus; qui tamen in hoc affectu non conveniunt, saltem ore & naribus excepti: Propterea quòd difficiliorem anhelitum efficiunt, & asthmatis paroxysmum excitant. At verò iis operimenta capitis extra ægri cubiculum tutò sumigari poterunt.

Ad detersionem & expectorationem humorum crassorum, pulmonum bronchiis impactorum; expectorantia supra descripta usurpari poterunt, tum etiam sequentia.

℞. Rad. enulæ camp. & polypodii querc. ana ℥.ß. folior. origani, calament. hyssopi, satureiæ, capil. ven. scabios. & tussilag. ana M.j. sem. althææ, bombacis, & carthami, ana ʒ. iii. liquirit. rasæ & passul. mundat. ana ʒ. vi. jujubar. sebesten. & ficuum pinguium, ana n. v. Fiat decoctio ad quartaria v. in hydromelite. In colat. dissolve sacchari albi quartaria v. Fiat syrup. perfectè decoctus, quo utatur ex cochleari frequenter, sensim lambendo.

Majoris efficaciæ, & paratu facilior syrupus componi poterit in hunc modum.

℞. Rad. enulæ camp.ʒ.iij. tabaci indici ʒ. j. Infunde per noctem in ℥. vi. aquæ vitæ vulgaris. Manè fiat colatura cui adde sacchari crystallini ℥. iv. Incendatur continuò agitando; adde syrupi de erysimo aut tussilagine ʒ. j. ol. sulph. q. s. ad gratam aciditatem. Utatur ex cochleari, vel bacillo glicyrrhyzæ contuso, sensim lambendo & deglutiendo.

Sequentia verò remedia pulmonibus ab infarctu liberandis specifica sunt efficacissima.

℞. Gummi ammoniaci & bdellii in aceto scillitico dissolut. ana. ℥.ß. flor. sulphuris. ʒ. iii. fol. tussilag. & satureiæ siccor. & pulverat. & diaireos simpl. ana ʒ. ß. Cum syrupo de hyssopo, vel oxymelite scillit. fiat massa pilul. de cujus drach. i. formentur pilulæ vi. Sumat. n. iii. duabus horis ante cœnam, bis in hebdomade. Vel

♃. Aloës succotrinæ ℥. ß. myrrhæ, ammoniaci; ana drach. ß. croci ℈. ℔. florum sulph. ʒ. ß. cum syrup. de tussilag. fiat massa pilul. cujus ʒ. i. capiat duabus horis ante prandium per aliquot dies.

Aqua quæ educitur ex rad. bryoniæ evacuata, destilletur in B. M. Hujus ℥. viii. misce spirit. vitriol. vel sulph. ℥. ß. Capiat singulis diebus cochlear. i. jejuno stomacho.

♃. Fol. peti, hyssopi, prassii albi, capil. ven. ana. M.ii. rad. ireos Flor. & liquirit. ros. ana ℥. ß. Coquatur in aqua ad ℔.ii.ß. In colat. dissolve sacchari albi ℔. i. mellis albi ℔ ß. Fiat syrup. perfectè coctus, clarif. & aromatizet. tantillo croci & cinam. Capiat cochlear. ij. vel iii. horis matutinis.

Ejusdem virtutis sunt oximel & syrupus de peto, Quercetani in pharmacopœa. Tinctura peti sicci extrahitur cũ aqua vitæ, melle excipitur pauca illius quantitas, & ad pisi vel fabæ magnitudinem in ore detinetur, sensim deglutiendo, pituitam copiosè trahit à ventriculo & à pulmone.

Millepedes seu aselli, n. xii. panno lineo involuti, in vino albo macerantur; hinc facta expressio potui datur, quæ brevi saburratos pulmones deplet.

Oleum sacchari crassos & glutinosos humores in pulmone contentos potenter dissolvit, & expectorat. Sed multo potentiùs atque excellentiùs id præstat oleum sacchari compositum, cujus formula talis est.

℞. Rad. ireos Florent. & enulæ camp. pulverat. ana ℥.ß. pulpæ dactyl. & passul.purgat. ana ʒ. iii cortic. citrior. & aurantior. ana ʒ. ß. benzoini ʒ.ij. croci ʒ.i. Infunde, bidui spatio, in spiritu vini sæpissimè rectificato. Mox separetur liquor per inclinationem. Admisce liquori sacchari canti pulv. quantum in eo dissolvi poterit, & accende spiritum vini, spatula continuò agitando, donec in spissum, olei æmulum liquorem flamma extincta abierit. Cui admisce olei sulph. q. s. ad gratam aciditatem.

Decoctum caulium rubrorum cum pauco saccharo per plures dies sumptum, asthmaticos multum juvat.

Efficacior multò est succus caulium rubrorum cum saccharo rosac. vel syrupo tussilaginis exhibitus ad julepi formam, per plures dies.

Spiritus sulphuris viscidam pituitam dissolvit & bronchia aperit, si illius guttæ iv. aut v. sumantur cum jusculo, aut syrupo convenienti.

Terebinthina ad hunc etiam usum valdè commendatur ad ʒ. ii. vel iii. frequenter exhibita, cum ol. amygd. dulc. conserva viol. Vel in opiatæ formam reduci poterit in sequentem modum.

♃. Terebinth. aqua tussilag. diligenter lotæ ℔. j. ficuum pinguiũ ℔.ß.pen.℥. iv. ol.amygd.dulc. ℥.i. misc. fiat opiat.

Crocus

Crocus in condimentis pectori utilis eſt. Tum etiam bellarium ſinapis cum melle paratum egregiè expectorationem juvat.

Oxymel cum agarico utiliſſimum etiam eſt ad pulmones expurgandos, cujus cochlear. ii. manè exhiberi poterunt.

Flores ſulphuris cum butyro recenti ad pilularum formam redacti, per triduum exhibiti manè, ad ℈. j. aſthmaticis multum opitulantur. Lac ſulphuris idem præſtat majori efficaciâ, & minori doſi, quæ gr. viii. tranſcendere non debet.

Tabellæ etiam ſequentes præſtantiſſimæ ſunt.

℞. Pulpæ rad. altheæ. & rad. ſymphyti majoris, an. ℥. ii. flor. ſulphuris ʒ. ii. flor. benzoini ʒ. ß. ſacchari in aqua lilior. alborum diſſoluti ℥. viii. Fiant tabellæ, quas teneat æger in ore frequenter.

Decoctum galli veteris commendatur etiam non parùm ad hunc affectum expugnandum, ejuſque formula talis eſt.

℞. Rad. enulæ campanæ, & ireos Florentin. ana ℥. ß. folior. hyſſopi, & praſſii ſiccorum, ana ʒ. vi. ſem. carthami ℥. j. ſem. aniſi, & anethi, ana ʒ. ii. liquirit. raſ. & paſſul. mundat. anat. ʒ. iii. pulmonis vulpis præparati ʒ. ii. Contundantur, iiſque impleatur venter galli veteris, qui decoquatur in aquæ ℔ xv. donec caro ab oſſibus ſeparetur. Colatura poſt fortem expreſſionem ponatur in loco frigido, ut quod craſſum eſt ſubſideat, pars verò clara ſeparetur. Cujus capiat æger ℥. vi. cum oxymel. ſimpl. ℥. j.

Si purgans efficere volueris, addi poterunt folia ſennæ ad ʒ. ii. vel iii. pro ſingulis doſibus. imò diſſolvi poterit alicui doſi mannæ, ℥. ß. vel (ſi fortiùs purgandum) electuarium aliquod phlegmagogum per intervalla. Platerus ſequentem galli præparationem reliquis anteponit.

℞. Gallum aliquot annorum jugulatum, deplumatum, & eviſceratum. Infarciatur ſequentibus, pulmonis vulpis fruſto recenti, vel præpar. & ſiccati ℥. j. paſſular. enucleat. & ficuum, ana. ʒ. ii. rad. enulæ ʒ. j. herbarum hyſſopi, ſatureiæ marrubii, thymi, calamentæ, pulegii, ſiccar. ana. ʒ. j. ſem. fœn. aniſi, ana. M. j. ſem. carthami contuſi, rad. polypod. ana. ℥. ß. tartari albi ʒ. j. ſalis ℥. ß. vitellis ovor. n. ii. butyri recent. ℥. ß. Incidantur, contundantur, ut artis eſt, & inſuantur gallo, decoquantur donec caro ab oſſibus ſecedat, in multa aqua vaſe amplo, ne opus ſit novam affundere. Dein eam colato, & in ℔. x. adde mellis deſpumati ℔ j. ne citò corrumpatur. Capiat ſcutellam unam mane, in qua diſſolve mannæ, & caſſiæ recentis, ana. ℥. ß. continuando ad multos dies, aut menſem, & ampliùs. Quod eo meliùs juvabit, ſi mox etiam terebinth. ʒ. j. cum penidiis, in forma boli ter aſſumat.

Ludovicus Septalius, *in animadverſionibus practicis*, hæc jura galli veteris damnat, tanquàm inutilia, vel potiùs noxia. Rationes illius ſunt, quod experientiæ non reſpondeant, & irrito ſucceſſu à ſe & aliis Medicis Mediolanenſibus fuerint uſurpata. Quod ex longa ebullitione nitroſæ illæ partes, quibus maximè prodeſſe jura illa creduntur, ſubſideant atque in percolatione rejiciantur; Viſcidæ autem, glutinoſæ, craſſæ, tum & perpingues ex cute, pedibus, alarum extremis, muſculoſis, & nervoſis partibus promanentes, maximè remaneant. Undè craſſior redditur materia morbifica, & expectorationi inidonea. Purgantia verò & alterantia longa ebullitione vires ſuas amittunt.

Verùm non debet Septalii experientia tot tantorumque celebrium Medicorum, tum antiquorum, tum recentiorum, à quibus hoc genus remedii maximè commendatur, experientiæ præferri. Si enim quibuſdam ægrotantibus, à ſe aliiſque curatis, non contulerit, multa alia obſtare potuerunt, nempè vel prava ægrotantium diſpoſitio, morbique contumacia, vel cætera ad curationem ſpectantia non benè adminiſtrata, vel ipſum remedium malè præparatum. Quod verò dicit nitroſas partes longâ ebullitione ſubſidere, & in percolatione rejici, ridiculum eſt, ſubſident enim tantùm partes terreſtriores. Nitroſa verò ſubſtantia in liquore ſimul recepta nunquàm ſeparatur. Undè fit, ut juſcula, quo diutius coquuntur, eo ſalſiora evadant. Salſedo autem illa incidit, attenuat, deobſtruit, tantùm abeſt ut juſculum ſalſedine illa præditum incraſſare poſſit materiam morbificam. Neque habent carnes, aliæque partes gallorum, ſubſiſtentiam tam glutinoſam, ut ille fingit, qualis fortè in vitulorum pedibus, aliorumque animalium reperitur; ſed potiùs attenuantem, cum nitroſa ſubſtantia maximè refertæ ſint. Ac denique purgantia & alterantia, ſi juxta Pharmaciæ præcepta, & ſecundum artem decoquantur, vires ſuas integras in decocto relinquunt; cùm quotidiana apud nos experientia conſtet hujuſmodi juſcula galli veteris perbellè purgare. Et ſi experientiam noſtram, Septalii experientiæ opponere liceat, bona fide teſtari poſſumus, nos ex hujuſmodi decoctis mirabiles effectus in aſthmaticis affectibus & doloribus colicis diuturnis & contumaciſſimis percepiſſe. Hoc tamen in horum juſculorum præparatione immutare ſolemus, quod nimirùm pro una tantùm doſi ſingulis diebus iteranda præſcribimus; metuentes ſcilicet, ne ad plures dies aſſervata corrumpantur, aut ſaltem deteriora fiant. Formulæ autẽ à nobis præſcribi ſolitæ, in aſthmatis curatione exemplum tale erit.

℞. Rad. enulæ camp. & ireos Flor. an. ʒ. j. ß. fol. hyſſopi, & tuſſil. an. M. j. liquirit. raſ. & paſſul. mund. an. ʒ. ii. ficuum ping. n. iv. ſennæ mundat. ʒ. iii. polyd. querc. & ſem. carthami contuſ. ana. ℥. ß. ſem. aniſi ʒ. j. ß. Coquantur cum tertia, vel quarta parte galli veteris ſecundum artem, & fiat juſculum, quod capiat æger per xii. vel. xv dies.

Vino purgante infra deſcribendo Platerus mulierem curavit dyſpnœâ laborantem, & ad hydropem inclinantem.

℞. Rad. iridis ℥. j. rad. enulæ, ſcillæ præparat. an. ℥. ß. marrubii M. j. cortic. ſambuci, & ebuli. ana. ℥. j. ſennæ ℥. j. ß. agaric. ʒ. ii. zinzib. ʒ. j. Conquaſſentur omnia, & adde vini albi ℔. iv. Coquantur parum in duplici vaſe. Bibit cubitum itura hauſtum per dies ſex, ceſſavitque dyſpnœa & tumor evanuit, pulchreque curata fuit.

Notandum autem eſt, purgantia in hoc affectu eſſe iterranda, idque ſub variis formulis, ne uni eidemque remedio natura aſſueſcat. Sic etiam remedia detergentia, incidentia, expectorantia, aliaque per vices immutanda ſunt, propter eandem cauſam.

CAPUT II.

De Pleuritide.

Pleuritis alia vera & legitima eſt, alia notha ſeu ſpuria.

Vera pleuritis eſt, inflammatio membranæ coſtas ſuccingentis, vel muſculorum intercoſtalium internorum.

Nota verò eſt inflammatio muſculorum intercoſtalium externorum.

Dantur etiam alii lateris, aliarumque thoracis partium dolores, qui ad notham pleuritidem referuntur, quando nimirùm mediaſtinum inflammatur, pulmo coſtis agglutinatur, humores ſeroſi vel pituitoſi à capite in thoracis muſculos defluunt, flatus eoſdem muſculos aut thoracis membranas divellunt, & vapores à ventre inferiori elevati eaſdem partes vellicant aut diſtendunt, ut in lumbricis ſæpè contingit.

Diximus in vera pleuritide non ſolùm pleuram, ſed etiam muſculos meſopleuricos internos inflammari, quia impoſſibile eſt, quin inflammatio membranæ muſculis contiguis communicetur: Nonnulli prætereà pulmonem etiam in omni pleuritide inflammari contendunt, & ſententiam ſuam authoritate, ratione, & experientia confirmant. Authoritas eſt Hippocratis *lib. de locis in homine*, ubi dicit, utraque pulmonis parte inflammata fieri peripneumoniam: Si verò altera tantùm pulmonis pars inflammetur, eſſe pleuritidem. Id ipſum ratio convincere videtur. Siquidem ſigna pleuritidis ſunt etiã ſigna peripneumoniæ, tuſſis nimirùm, febris continua, reſpirandi difficultas, & ſputum cruentum. Prognoſis etiam curatio eadem eſt in utroque affectu. Aſſerunt denique ſibi experientia compertum eſſe, in apertis pleuriticorum cadaveribus pulmonem inflammatum ſemper apparuiſſe. Verùm concedendum quidem eſt, in plurimis pleuriticis pulmonem cum pleurâ ſimul affectum eſſe; facilè enim fluxio in utramque partem decumbit, cùm pulmo pleuræ ſuperiori parte alligetur. Aſſerendum tamen, ſolam pleuram ſæpiſſimè inflammatione affici, illæſo pulmone, aut ſaltem tam leviter affecto, ut morbus illius partis affectus dici

dici nequeat. Authoritas verò Hippocratis à nonnullis rejicitur tanquam spuria, & aliis quam plurimis contraria, in quibus Hippocr. solam pleuram tanquam partem affectam agnoscit præsertim *lib. 1. de morbis*, ubi pluries repetit, bilem & pituitam ad latus affigi & dolorem vehementem excitare.

Martianus verò eam ita conciliat, dicens Hippocr. eo loco agere de peripneumonia, quæ fit à defluxione à capite, cujus portio decidit in pleuram, & ea ratione, ut distinguat eam, quæ unam tantùm pulmonis partem afficit, ab ea quæ utramque, pleuritidis nomine eam afficere. Similitudinem verò symptomatum in pleuritide & peripneumonia facit morbi utriusque natura eadem, quæ in inflammatione consistit, & partium affectarum viciniâ.

Quod verò in plurimis ex pleuritide sublatis pulmo affectus inveniatur, inde concludendum non est, semper ita contingere, nam pleuritides vehementiores, quæ mortem inducere consueverunt, in peripneumoniam ut plurimum degenerant. Sed plurimi testantur, & nobis etiam experientia compertum est, in multis pleuriticorum cadaveribus solam pleuram corruptam & putrefactam inveniri.

Dubitare licet cur pleura frequentius quàm aliæ membranæ inflammatione afficiatur; Responsio verò desumitur ab Hip. *de morb. textu* 124. juxta Salii divisionem, ubi dicit, latus esse partem maximè debilem, quia carne nudum est præ reliquis corporis partibus, & non habet aliquid, quo renitatur; ideò commotis humoribus ab aliqua causa procatarctica, iisque excalefactis, eorum defluxus in illam partem facilè concitatur.

Materia pleuritidem efficiens est ut plurimum sanguis biliosus, qui faciliùs densam membranam penetrat; & Avicenna de pleuritide loquens, *in membranam*, inquit, *non penetrat, nisi humor tenuis & cholericus*. Alii tamen humores hunc affectum etiam producere valent, modo humorem serosum aut biliosum pro vehiculo secum admixtum habeant; alios humores dico, non excrementitios, sed naturales, qui sub forma sanguinis continentur, & vel sanguis propriè dictus, vel sanguis pituitosus aut melancholicus nominatur. Observandum tamen est, humores tenuiores veram pleuritidem magis efficere, crassiores verò notham.

Ille autem sanguis per vasa thoracem nutrientia, venam præsertim axillarem & azygon defertur, & si quantitate, vel qualitate, vel motu peccet, in membranam & musculos vicinos effunditur.

Pleuritidis differentiæ à loca affecto & causis desumuntur.

Ratione loci, vel situ doloris, dividitur ab Hipp. 2. *acutor.* in ascendentem, cùm dolor ad jugulum magis tendit; & descendentem, cùm versùs hypochondria vergit. Nonnunquàm etiam versùs dorsum magis extenditur, cujus mentionem facit Hip. 3. *de morbis*, interdum etiam magis versùs anteriora deflectit.

Ratione causæ seu humoris peccantis, alia dicitur sanguinea, alia biliosa, alia pituitosa, alia melancholica.

Insignis alia differentia proponitur ab Hipp. 1. *acutor.* quia pleuritis dividitur in siccam & humidam. Sicca dicitur ea, in qua nihil perexiguum exspuitur, non solùm in morbi principio, sed etiam in progressu illius. Cujus rei variæ possunt esse causæ, nempè materiæ morbificæ cruditas, crassities & viscidítas, vel facultatis imbecillitas, vel bronchiorũ obstructio, vel doloris vehementia. Humida verò est, in qua sputum ab ipso morbi initio satis copiosum apparere incipit.

Diagnosis hujus morbi per signa pathognomonica stabilitur à Gal. 5. *de loc. aff. c. 8. & aliis in locis*, quæ numero quinario comprehenduntur, nempè 1. Dolor lateris punctorius. 2. Febris acuta continua. 3. Difficilis respiratio. 4. Pulsus durus & serratilis. 5. Tussis frequens & molesta.

Dolor punctorius est membranis proprius, præcipuè à materia biliosa proveniens. Ille autem dolor, latus occupans, ad vicinas partes se extendit, & tunc ad jugulum, nunc ad hypochondria exporrigitur per continuitatem membranæ, quæ totam thoracis cavitatem investit. Hoc signo pleuritis à peripneumonia distinguitur, in qua nullus aut perexiguus lateris dolor apparet, nisi eum pleuritide complicata sit.

Febris acuta continua ex phlegmone, parte cordi vicina, ducit originem, atque adeò symptomatica est; quamvis interdum febris essentialis pleuritidi conjuncta sit, imò verò illi primam originem dederit. Contingit enim sæpè in principio febrium continuarum, ut sanguis in venis ebulliens expellatur à natura in partem receptioni illius magis idoneam, quales sunt partes laterales, & inflammationem pariat. Hujus rei indicium est, quòd febris primùm ægrotantem invadat, mox secundo tantùm vel tertio die lateris dolor appareat. Quando verò febris est symptomatica, tunc dolor lateris ab initio ægrotantem corripit, febris verò paulò post aut eodem tempore apparet.

Respiratio difficilis in hoc affectu necessariò contingit, cùm partes inflammatæ distendi sufficienter non valeant ad magnam aëris copiam attrahendam, quæ ad cordis æstuantis refrigerium necessaria est.

Pulsus durus fit ob membranam affectam, illiusque tensionem, quæ arterias etiam distendit, & illæ propter eandem tensionem, eam pulsus differentiam efficiunt, quæ serratilis nominatur, quando scilicet, dum plures digiti arteriæ admoventur, una illius pars magis attolli, quàm alia videtur, ut serram hoc modo aliquatenus repræsentet.

Tussis molesta in pleuritide contingit, quia natura continuò rem molestam à parte affectâ expellere nititur, tum etiam ex illa aliquid in pulmones resudat, quod ejus facultatem expultricem commovet, undè tussis oritur.

Propositis signis adjungitur sputum cruentum, quod quidem neque in omnibus pleuriticis, neque in omnibus morbi temporibus apparet; ideò inter signa pathognomonica non recensetur. Qui pulmonem perpetuò affici in pleuritide affirmant, sputum cruentum à pulmone efferri asserunt, idque à membrana costas succingente, ad pulmonem transire posse negant, cùm membrana densissima sit, tum etiam membrana pulmonem investiens sit ejus naturæ, quæ à sanguine illo extravasato penetrari non possit.

Verùm hos Galenus manifestè redarguit 5. *de loc. aff. cap.* 3. ubi primùm ostendit, materiam in thoracis cavitate contentam transsumi in pulmonem, & per anacatharsin expurgari, duobus exemplis luculentis. Unum est eorum, qui vulnus in thorace acceperunt, in cavitatem illius penetrans. Si enim mulsa in cavitatem pectoris injiciatur, & vulnus confestim occludatur, parvo interjecto tempore mulsa per os cum tussi ejicitur, & æger mulsæ saporem in ore percipiet. Alterum exemplum desumitur ex ossium fractura, quæ fit illæsa cute. In ea enim dum callus conficitur, & ossa fracta conglutinari incipiunt, portio sanguinis, qui ad partem affectam confluxit, ad cutem defertur, eamque pervadit, ita ut vittas fasciasque membro obductas irriget & conspurcet. Docet etiam modum Galenus, quo sanguis, pus, aut alia quævis materia in cavitate thoracis contenta à pulmone transsumi soleat, nimirùm per orificia extrema bronchiorum, sive ramorum asperæ arteriæ, qui per pulmonem disperguntur, & ad illius superficiem desinunt. Quamvis enim venæ arteriosæ & arteriæ venosæ orificia ad pulmonis superficiem etiam deferantur, bronchiorum tamen orificia reliquis ampliora & potentiora sunt. Quantò enim aspera arteria ratione caudicis major est caudice venæ arteriosæ aut arteriæ venosæ, tantò rami majores sunt ramis, & orificia orificiis, cum omnia hæc vasa æquali quadam divisione scindantur, quò in universum pulmonis corpus distribuantur. Deindè asperæ arteriæ & bronchiorum ejus substantia cartilaginosa est; unde fit, ut non tamen convenire ac concidere valeant, ut reliqua vasa, eorumque orificia magis aperta maneant, sicque materiam in thoracis cavitate contentam faciliùs excipiant.

Ista autem transsumptio materiæ in thorace contentæ fit, docente Galeno, in constrictione thoracis, dum exspiratio perficitur: Tum enim thorax, quæ in sua cavitate continetur, premit versùs pulmonem, & in ipsum impellit, ut portio saltem eorum in bronchiorum orificio exprimatur. Neque obstat pulmonis mollities quæ compressioni cedit, atque ita materiam ad eum impulsam recipere non cogitur. Hæc enim mollities facit quidem, ut tota materia impulsa non recipiatur. Non impedit tamen, quin

portio quædam illius in partis ſubſtantiam ſeſe inſinuare valeat, quamvis maxima pars in cavitate remaneat ob mollitiem prædictam.

Addamus & nos huic Galeni doctrinæ admirabilem naturæ providentiam, quæ paſſim invenit vias non ſolùm manifeſtas, ſed etiam incognitas & ſæpè incomprehenſibiles, per quas res noxias & moleſtas expurgare conſuevit. De ſanie in fracturis dictum eſt, quæ per poros inſenſiles muſculorum & ipſius cutis expurgat.

Spuria pleuritis à legitima diſtinguitur, quòd in hac dolor exacerbetur, dum æger decumbit in latus oppoſitum: Tunc enim pars inflammata pondere ſuo divellitur, majoremque patitur diſtenſionem: in illa verò muſculi externi inflammati comprimuntur, quando ſupra latus affectum æger decumbit.

Tempora hujus morbi ſequentibus ſignis indicantur. In principio omnia ſymptomata pathognomonica debiliora ſunt, dolor & febris exigua, tuſſis ſicca; vel certè ſputum exiguum & crudum. In augmento febris & doloris incrementum adeſt, ſputum copioſius. In ſtatu ſymptomata vehementiora, inquietudo, delirium, dolor capitis, ſi morbus ſalutaris ſit, ſputum concoctum, liberum & copioſum. In declinatione ſputum perfectè coctum, libera anacatharſis, omniumque ſymptomatum remiſſio.

Signa cauſarum diagnoſtica generaliter deſumuntur ex temperamento ægrotantis, anni tempore, regione, victus ratione, aliiſque communibus. Specialiter verò à ſanguine puro fieri pleuritidem oſtendunt, ſputum rubrum & ſanguinolentum, dolor tenſivus pungitivo mixtus, venarum plenitudo, præſertim circa tempora & frontem, rubor faciei totius, pulſus plenus, urina rubra & craſſa, cum corona interdum liveſcente.

Bilioſum ſanguinem oſtendunt ſputum flavum, febris ardentior, ſitis vehementior, pulſus durior & velocior, dolor pungens acutior, vigiliæ & inquietudines majores, oris amaritudo, urina tenuis & intensè flava.

Pituitoſum ſanguinem demonſtrant ſputum album, viſcidum, aut ſpumoſum, dulce & tardè erumpens, febris remiſſa, ſitis pauca, ſaliva & excretio multa, dolor remiſſior & gravativus, ſomnus major, pulſus parvus & minùs durus, urina pallida & craſſa.

Sanguinem melancholicum oſtendunt ſputum nigricans tenax & tardè erumpens, febris, dolor remiſſior, urina rubra obſcura, tuſſis ſiccior, lingua nigricans & aſpera, alvus adſtricta.

Prognoſis primùm ex ſymptomatum remiſſione & vehementia deſumitur. Si enim dolor, ſpirandi difficultas & febris non multum moleſtaverint, morbum remiſſiorem ſignificant; ſi verò dolor vehemens fuerit, & tuſſis magna, in qua nihil excernitur, febris item valida, & anhelitus difficultas maxima, periculoſam pleuritidem exiſtimare oportet.

Pulſus in pleuritide parvus, frequens, & valdè durus mortem prænuntiat. Ex eo nullum ſanatum eſſe affirmat Gal. 4. *de præſag. ex pulſ. cap.* 5.

Pleuritis exquiſita, in qua nihil exſpuitur, aut in qua ſputum, poſtquam apparere inceperit, iterum ſuppreſſum eſt, doloris lateris & pectoris gravitate ſuperſtite, periculoſiſſima eſt. Crudeliſſimum enim morbum ſignificat, qui aut brevi hominem jugulat, vel non niſi longo temporis ſpatio finitur.

Sputum initio & intra tertium diem apparens, brevem morbum ſignificat; ſin verò poſteriùs, longum. Hippocr. *Aph.* 1. *ſect.* 12.

Flava bilis, pituitæ vel pauco ſanguine valdè permixta cum ſatis copioſo ſputo, in principio morbi apparente ſalutaris.

Sputum valdè ſanguinolentum periculoſum eſt, venarum enim aut carnis ruptionem ſignificat, unde ſuppuratio expectanda eſt. Paucus verò ſanguis per reſudationem effluere cenſetur.

Sputum album ac glutinoſum rotundum, malum eſt. Lentor enim & viſciditas ab igneo calore materiam adurente proficiſcitur.

Sputum viride & æruginoſum, malum; nigrum verò peſſimum. Summam enim aduſtionem, vel caloris nativi extinctionem ſignificat.

Anacatharſis copioſa, quæ dolorem aliaque ſymptomata non ſedat, mala. Magnam enim materiæ copiam arguit.

Pleuritis in ſenibus, mulieribus utero gerentibus, aſthmaticis, & iis, qui bis, terve hunc morbum paſſi ſunt, pernicioſa.

Quicunque laterali morbo laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, empyici fiunt. *Aph.*8.*ſect.*6. Alii ad vigeſimam diem expurgationem extendunt.

Diarrhœa pleuritidi aut peripneumoniæ ſuperveniens, mala. *Aph.* 16. *ſect.* 6. Quod intelligendum eſt de pleuritide, in qua tanta eſt inflammatio, ut hepar & ventriculum in conſenſum trahat, aut quando proſtratis à morbo viribus, retentrix facultas ferè abolita eſt. Si verò pleuritis adeò magna non ſit, & in corpore contingat multâ cacochymia laborante, alvi fluxus interdum ſalutaris eſſe ſolet; Præſertim ſi quædam concoctionis ſigna præceſſerint.

Vomitus bilioſus & copioſus in principio pleuritidis ſalutem prænuntiat. Levata enim natura ab illa evacuatione bilioſæ cacochymiæ, morbum faciliùs ſuperat.

Pleuritidi ſi peripneumonia ſuperveniat, malum. *Aph.* 11. *ſect.* 7. Fit enim tranſlatio materiæ ad partem nobiliorem.

Si pleuriticus dolor cum ſputis bilioſis ſine ratione evanuerit, ægri in delirium incidunt. Hip. 3. *Prorrhet.* Humor enim bilioſus ſurſum ad caput rapitur, & tunc etiam urinæ tenues & albæ apparent.

Pleuritis, quæ diuturno morbo ſuccedit, aut corpori cachectico accidit, periculoſa.

Denſa & exercitationi dedita corpora citiùs ex pleuritide & peripneumonia intereunt. Hip. *in Coac.* Et quotidiana docet experientia, foſſores pleuritide correptos, omnes propemodum interire. Quia robuſta illa corpora nonniſi ex graviſſima cauſa in morbos incidunt, & propter denſitatem non facilè tranſpirant, ut morbi reſolutio fieri non poſſit.

Quibus in morbo laterali plurimus ex ſputo ſtrepitus in pectore ſonat, & vultus demiſſus eſt, oculuſque aurigine ſuffuſus, & caligine obductus, in his mors expectanda eſt. Hipp. *in Coac.*

Quibus pleuriticis lingua circa initia bilioſa eſt, hi intra ſeptimum judicantur; quibus verò tertio aut quarto die, circa nonum.

Ad pleuritidis curationem primò humor illam committens, revellendus, derivandus, & diſcutiendus eſt. Ac ſi totus diſcuti nequeat, concoquendus maturandus, & expectorandus. Tum febri, quæ non rarò eſſentialis in pleuritide, non ſemper ſymptomatica eſt, propriis remediis ſuccurrendum. Quæ omnia ſequentibus auxiliis perfici poterunt.

Et quidem ab initio ſanguis detrahendus eſt è baſilica ejuſdem lateris, præmiſſo clyſtere, ſi affectus non valdè urgeat, alioqui poſt phlebotomiam ille poterit injici.

Mitti autem debet ſanguis ſingulis diebus, donec dolor & febris multò mitiores evaſerint. Imò verò interdum bis in die, cùm peracuta pleuritis eſt.

Hippo.2.*de rat. victus in acutis, text.*16. inſignem regulam, & in praxi utiliſſimam poſteritati tradidit, ut mittatur ſanguis uſque ad doloris mutationem. Si nimirùm prima aut ſecunda phlebotomia ſanguis apparet crudus, pituitoſus, aut aquoſus; continuanda ſingulis diebus, aut bis in die vacuatio, donec ſanguis detractus appareat rubicundus, vel flaveſcens. Si verò in principio appareat ruber, iteranda toties phlebotomia, donec lividus, aut niger appareat. Significatur enim ſanguinem illum poſteriorem à parte affecta, aut venis ipſi vicinis effluere, qui quidem à calore partis inflammatæ alteratus eſt, & ex crudo ruber factus, vel ex rubro niger, aut lividus per aduſtionem.

Licèt autem hujus præcepti obſervatio in praxi ut plurimum optimè ſuccedat, aliquando tamen coloris illa mutatio pertinaciter expectanda non eſt, ſed priùs à ſanguinis miſſione deſiſtendum; cùm videlicet aut vires ſunt

debiles

debiles; aut æger habitu raro, aut valdè reſolubili præditus, aut tempus calidiſſimum.

Quamvis autem ſanguinis miſſio in principio morbi præcipuè conferat, ſi tamen ea fuerit omiſſa, aut inſufficienter celebrata, etiam poſt ſeptimum, nonum, aut undecimum, venam ſecare licet, exemplo Hippocratis, qui 1. *Epidem.* Anaxioni venam ſecuit octava die, vel quòd citiùs non fuerit vocatus; vel quòd in pleuritide crudiſſima, quæ undecimo die vix coqui cœpit, morbus inducias dedit.

Cùm verò anacatharſis libera & liberalis fieri incipit, tunc temporis à phlebotomia abſtinendum, quia anacatharſis ſupprimitur, & æger in vitæ diſcrimen conjicitur.

Adeò autem neceſſaria eſt venæ ſectio in hujus affectus principio, ut nunquàm omitti debeat, nedum in ſenibus, pueris, gravidis mulieribus, puerperis, & menſtruas purgationes patientibus, quibus omnibus experientia docuit phlebotomiam, præſente hoc affectu, fuiſſe utiliſſimam. Cautiones autem in venæ ſectione obſervandæ in mulieribus puerperis, aut menſtruas purgationes patientibus, videantur infra *lib.* 15. *c. ultimo*, in morborum acutorum puerperarum curatione.

Ab ipſo etiam morbi initio bis aut ter in die exhibendi ſunt julepi refrigerantes, humoris ardorem & ebullitionem cohibentes, & fluxionem ſiſtentes, in hunc modum compoſiti.

♃. Aquæ papav. rhœad. ℥. iv. ſyrupi violac. vel ejuſdem papaveris ℥. j. ſalis prunellæ ʒ. j. Fiat julep.

Poſt primam phlebotomiam inungatur latus dolens ſequenti linimento, cutem poſteà tegendo lanâ ſuccidâ linteo inſutâ.

♃. Ol. lilior. chamæ. amygdal. dul. an. ℥. j. butyri recentis, axungiæ gallinæ, an. ℥. j. Fiat linimentum.

Multi addunt ceram hujuſmodi linimentis, quæ tamen non convenit, quia obſtruit poros, ut neque mucilagines, quæ emplaſticæ ſunt, quia refrigerant & adſtringunt.

In pleuritide maligna & peſtilenti utiliter additur hujuſmodi linimentis oleum ſcorpion. Matthioli, vel theriaca.

Poſt iteratam venæ ſectionem fotus admovendus eſt, in ſequentem modum compoſitus.

♃. Radic. althææ, & lilior. an. ℥. ij. fol. malvæ, vio. pariet. an. M. j. ſem. lini, & fænugr. an. ʒ. j. florum chamæm. melilot. ſambuci, violar. an. P. j. Fiat omnium decoctio, qua foveatur latus dolens, cum veſica ſuilla.

Poſt fotum admovebitur linimentum prædictum, cui in progreſſu morbi addi poterunt olea magis reſolventia, ut anethinum, irinum; tum etiam pulvis ireos & crocus. Imò verò ipſi fomento addi poterunt herbæ diſcutientes, ut origanum, calamintha, hyſſopus, & ſemina valdè diſcutientia.

Multa alia topica, pleuritidis curationi valdè proficua, ab auctoribus uſurpantur, quorum præcipua hæc ſunt.

Priùs inungatur pars unguento de althæa poſteà cumini pulvis inſpergatur. Vel poſt inunctionem braſſicæ folium ad ignem calefactum & inunctum admoveatur.

Faventinus miſcet unguentum de althæa cum ol. amygdal. Poſt inunctionem aſpergit pulv. cumini & ſuperimponit folium caulis, & miris laudibus effert.

Item cataplaſma ſequens utiliſſimum eſt.

♃. Reſidentiam decocti pro fotu ſupra deſcripti. Contundatur in mortario marmoreo, addendo ol. amygdal. dulc. lilior. & chamæmel. an. ʒ. ij. pinguedinis gallinæ ʒ. j. farinæ hord. fabar. an. q. ſ. Fiat cataplaſma.

Item gallina viva per ſpinam ſecta, pulvere ireos Florent. conſperſa, & admota multum prodeſt.

Omentum vervecis recenter ab animali extractum, vel in aqua calida calefactum, optimum eſt anodynum. At pulmo ejuſdem animalis idem efficaciùs præſtat.

Oleum ceræ arte chymicâ extractum, linimentis admixtum dolorem lenit & materiam morbificam potenter diſcutit.

Panis recens è furno extractus, per medium ſectus, & in butyro recenti liquato madefactus, & admotus, materiam lateri impactam potenter reſolvit.

Poſt tres aut quatuor doſes julepi prædicti, uſurpari poterunt julepi pectorales, in hunc modum compoſiti.

♃. Hord. integri P. j. liquir. raſ. & paſſul. mundat. an. ℥. j. jujubar. par xx. ſem. quatuor frig. maj. an. ʒ. iv. flor. bugloſſæ & violar. an. P. j. Coquantur ad quartaria. v. In colat. diſſolve syrup. violac. jujubini. an. ℥. ij. Fiat julep. pro quatuor doſibus, manè & ſerò ſumendis.

Vel ſi febris valdè acuta ſit cum vigiliis conjuncta, emulſiones uſurpari poterunt in ſequentem modum.

♃. Amygdal. dulc. excortic. & aqua frig. macerat. ℥. ß. quatuor ſem. frig. major. an. ʒ. iii. ſem. lactuc. & papav. albi, an. ʒ. ij. Contundantur in mortario marmoreo ſenſim affundendo decoct. hord. & liquirit. ℔. j. ß. In colatura diſſolve ſyrup. violac. ℥. iii. fiat emulſio pro iii. doſibus manè & ſerò ſumendis.

Quidam practici urgentibus vigiliis audent exhibere narcotica, ut ſyrup. de papav. philonium roman. & laudanum opiatum. Quæ tamen in hoc affectu pernicioſa ſunt; ſputum enim retinent, & pectus coarctant. Unde non raró præceps exitium conſequitur.

Quod tamen intelligendum eſt de integra narcoticorum doſi; nam in perexigua quantitate exhibita prodeſſe poſſunt in dolore vehementiſſimo, tuſſi moleſta, & inani, à valdè tenui humore oriunda & vigiliis aſſiduis. In quibus caſibus ſæpè laudani gr. j. felici cum ſucceſſu exhibui, & pluries aliquando iteravi. Sed illius uſus præcipuè in principio morbi convenit; tunc enim humor influens in partem, cohiberi poteſt, & morbi incrementum impediri.

Quando tuſſis importuna eſt, & natura incipit per anacatharſin aliquid evacuare, teneat æger frequenter in ore ſaccharum roſaceum, cantum, aut penidiatum, vel tabellas diatragacanthi frigidi. Tum utatur ſyrup. violac. vel jujubino ex cochleari frequenter. Vel utatur eclegmate ſequenti.

♃. Sacchari canti, & penidiat. an. ℥. j. pulv. electuar. diatragacant. frigidi ʒ. ij. ſirup. violac. & jujubini an. q. ſ. Fiat looch, quo utatur frequenter cum baculo liquirit. ſenſim lambendo. Vel fiat eclegma ex butyri, mellis, & ſacchari æqualibus portionibus.

Oleum ſem. lini vel amygdal. dulc. recenter ſine igne extractum, cum ſaccharo mixtum & exhibitum egregiè tuſſim lenit, & dolorem pleuriticum demulcet. Præſertim ſi cum juſculo, aut alio decocto affatim bibatur.

Si ſputa craſſiora ſint, quædam incidentia & attenuantia erunt permiſcenda ut ſyrup. de tuſſilag. de liquirit. oxymel ſimplex, pulvis diaireos, & alia hujuſmodi.

Eclegmata autem ſupino corpore ſumenda, quia ſic melius pulmonem ſubeunt.

Progrediente morbo, ad corroborationem virium conditum reſtaurans uſurpari poteſt.

♃. Conſervæ flor. violar. j. conſervæ flor. borrag. & rad. bugloſſæ, an. ℥. ß. confect. alchermes ii. pulv. electuarii diamarg. frig. & diatragacanth. frigid. an. ʒ. i. ſacchari roſati ad pondus omnium. Fiat conditum auro coopertum, quo utatur frequenter ex cochleari.

Purgatio in pleuritide vera non convenit, niſi omninò ad declinationem pervenerit: Et tunc ſequenti medicamento illa poteſt inſtitui.

♃. Sennæ mundat. ℥. ß. ſem. aniſ. ʒ. i. fol. bugloſſæ & capil. ven. an. M. ß. liquirit. raſ. & paſſul. mundat. an. ʒ. iv. flor. bugloſſ. & violar. an. P. i. Coquantur ad ℥. iv. In colat. diſſolve rhab. in aqua ſcabioſæ cum ſantalo citrino infuſi ℈. iv. mannæ granat. & ſyrup. roſac. an. ℥. i. Fiat potio. Toto morbi decurſu utatur æger pro potu ordinario decocto hordei & liquiritiæ, vel decocto papav. rhœad. cum ſyrup. capill. ven. Potus verò non ſit actu frigidus, quia pectori nocet. Vinum in hoc affectu merum eſt venenum quemadmodum acida omnia, quæ tuſſim excitant, conſtringendo anacatharſin impediunt.

In declinatione, poſt purgationem & febrem valdè imminutam, ſi dolor perſeveret, admoveri poterit ipſi parti dolenti cucurbitula cum ſcarificatione. Imò & ſequenti die iterùm applicari, ad ſanguinem denuò extrahendum. Poſſunt etiam applicari ante declinationem poſt iteratam phlebo-

phlebotomia, bis aut ter. Et si dolor augeatur, vel redeat post aliquod tempus, iterum secabitur vena, & post iterum cucurbitula applicabitur.

Zacutus Lusitanus locis scarificatis detracta cucurbitula, hirudines sex admovit felici successu, ut ipse testatur *observ.* 104. *lib.* 1. *praxis admirandæ.*

In eundem finem, ad reliquias materiæ morbificæ discutiendas, tentatis prius fomentis & linimentis potenter discutientibus, utiliter parti applicabitur emplastrum de sulphure, vel de baccis lauri.

Præter remedia vulgaria huic morbo valdè proficua alia quædam usurpari possunt propria & specifica, nempè rasura dentis apri, cinis priapi tauri vel cervi, flores papaveris rubri, corallus præparatus.

Quercetanus in Pharmacopœa laudat pomum excavatum, & thuris masculi ʒ j. repletum, & ad ignem coctum, quod æger deglutiat, superbibendo aquæ card. bened. ℥. iij. posteà verò benè contectus sudet. Hoc remedium post tertium morbi diem usurpandum esse vult, eoque multos asserit fuisse restitutos.

Flores buxi adeò sanguinem purgare feruntur, ut si eorum pulveris ʒ. j. cum aqua papaveris rhœad. exhibita, sanguis post horam mittatur, floridus is appareat.

Stercus equinum in aqua cardui benedicti dissolutum & colatum, pleuriticum dolorem & humorem illum producentem, potenter discutit.

Idem præstat stercus album gallinæ, ad ʒ. j. cum eadem aqua exhibitum.

Stercora illa multum habent salis volatilis, qui maximâ penetranti ac discutiendi vi præditus est.

Ex duobus illis stercoribus potest fieri potio efficax in hunc modum.

℞. Sem. cannabis ℥. j. Contundatur in mortario, deindè adde stercoris albi gallinæ, & stercoris equini, an ℥. ß. Dissolvatur in aquæ card. bened. ℥. v. coletur per linteum, & exhibeatur.

Sanguis hirci sylvestris ad ℥. ß. exhibitus cum aqua prædicta, potenter discutit pleuritidem. In illius defectu sanguis hirci domestici usurpari poterit. Sed cùm vires illius sint infirmiores, ad ʒ. j. exhibendus. Ejus autem præparatio in hunc modum se habet.

Hircum suspende cornibus, & crura posteriora reflecte ad cornua, testes abscinde, sanguinem fluentem excipe in vase amplo, & exsicca sole, si æstas sit, vel retrò furnum pistoris. Longissimè distat ab hircino sanguine officinarum.

Fuligo camini ad ʒ. j. exhibita multùm confert, sed multò magis spiritus fuliginis, ab Hartmanno descriptus in praxi medica.

In pleuritide epidemica sudorifica, aut diaphoretica medicamenta usurpanda sunt, qualia in febribus malignis præscribi solent, quæ tamen hunc modum, quantùm fieri potest, peculiariter debent respicere.

Diarrhœa pleuritidi superveniens, periculosa est. Ideò temperari debet syrupo myrtino, qui eam sistit, & nihilominùs expectorat, atque ita cum aliis syrupis permiscendus est. Venter & renes adstringentibus inungantur, ut in omni diarrhœa fieri solet. Clysteres injiciendi, ex decocto hordei excorticati, quod ut Galen. docet refrigerat & astringit, additis rosis rubris, & in eo dissolvendo ovorum vitellos.

CAPUT III.

De Peripneumonia.

PEripneumonia eandem habet cum pleuritide essentiam, & parte affectâ tantùm distinguitur, quod illa sit pulmonis inflammatio, hæc verò membranæ, costas succingentis. Materiâ etiam aliquatenùs differunt. Siquidem pleuritis frequentiùs fit à bile; peripneumonia frequentiùs à pituita: quamvis omnes humores (ut de pleuritide dictum) hunc affectum producere valeant: humores, inquam, massam sanguinis constituentes, & sub forma sanguinis contenti. Quemadmodum humores crassi densam pleuræ membranam difficilè penetrant, tenues verò & biliosi eam facilè pervadunt; sic contra pituitosi & crassi in mollem & raram pulmonis substantiam facilè transferuntur, eique tenaciter adhærent, biliosi verò & tenues facilè præterturbantur. Hoc tamen non impedit, quin sanguis biliosus interdum pulmonis inflammationem efficere valeat, quemadmodum Hip. 1. de *morbis*, Erysipelas pulmonis describit.

Fit autem inflammatio erysipelatosa, ex sanguine bilioso à dextro cordis sinu per venam arteriosam in pulmonem delato. Oedematosa verò, ex sanguine pituitoso per viam fluxionis à capite in subjectas partes irruente. Sola tamen pituita excrementosa, per viam catarrhi à cerebro defluens, peripneumoniam efficere potis est, quatenùs in pulmone putrescens sanguinem attrahit, ex cujus admixtione inflammatio oritur, & hæc sæpissimè in senibus contingit.

Mesue tamen peripneumoniam magis fieri à bile asseruit, quia pulmo sanguine bilioso nutritur, qui magna copia affluit per viam patentissimam, nempè venam arteriosam.

Respondemus, sanguinem floridum, tenuem & vaporosum in dextro cordis sinu elaboratum ferri in pulmonem, qui propter puritatem facilè regitur & natura, & per arteriam venosam ad sinistrum cordis ventriculum transmittitur: ideòque rarò tantùm subire à naturali statu recessum, qui, peripneumoniam efficere natus sit. Contrà verò fluxione à capite irruente, & per vias amplissimas ad brachia delata, si ibi putrescat, sanguinem accersere & peripneumoniam excitare.

Generatur verò peripneumonia interdùm primariò, sine alterius morbi interventu: interdùm verò aliis morbis succedit, ut anginæ & pleuritidi. Gall. *in comm.* 11. *sect.* 7. *Aph.* docet, duobus modis peripneumoniam pleuritidi succedere; vel quando morbus lateralis in peripneumoniam transmutat, vel quando morbo laterali pulmonis inflammatio supervenit. Hæc autem transmutatio fit, quando priore cessante morbo advenit alter; supervenit autem, quando altero manenti alter adjicitur.

Causa igitur interna & immediata peripneumoniæ sanguis est, frequenter pituitosus, rariùs biliosus, rarissimè melancholicus. Qui vel à toto fluit corpore plethorico, vel cacochymo, vel ab aliqua parte similiter repleta, aut præter naturam affecta.

Causæ externæ peripneumoniæ & pleuritidis eædem omninò sunt, quæcunque videlicet fluxiones ad eas partes commovere possunt, quarum præcipuæ sunt: Primò motus corporis & exercitium vehemens, præsertim post magnam quietem & multas epulas: tunc enim humores, ex ciborum multitudine asservati, & præcedenti quiete intùs detenti, superveniente exercitio funduntur, attenuantur, & incalescunt, ac postmodùm ad partes debiliores, & fluxioni eorum recipiendæ magis idoneas propelluntur, inter quas thorax & pulmo principem locum obtinent, quia valido exercitio anhelitus magnus & creber efficitur, sicque partes prædictæ maximè fatigantur, & pulmonis substantia mollis & laxa humorem influentem facilè recipere potest.

Secundò inter causas externas efficaciores ponitur aër frigidus & aquilonius austrino & tepido subitò succedens, à tepidiusculo siquidem aëre pori laxantur, & humores fluidiores evadunt, qui adveniente aëre frigido, comprimuntur, & ad partes debiles exprimuntur.

Denique ex Hipp. *lib. de aëre, locis & aquis*, usus aquarum lacustrium & stagnantium peripneumoniæ generandæ idoneus est. Dicit enim Divinus Senex, in regionibus lacustribus & paludosis frequentes peripneumonias observari.

Signa etiam peripneumoniæ cum signis pleuritidis majori parte conveniunt. Duo prorsus eadem, febris acuta, tussis, quæ aliquando sicca, aliquando humida est seu cum sputo magis pituitoso, colorato ex bile aut sanguine: imò & in progressu sputa fiunt purulenta, materia morbificâ à calore coctâ & maturatâ, quod fit plerumque illæsa pulmonum substantia, alioqui enim, ea exulceratâ, phthisis succede-

succederet. Sic passim videmus in oculi ophthalmia laborantibus & pure sordidis, humores in pus converti, non suppuratâ neque ulceratâ partis substantiâ.

Reliqua signa differunt ratione partis affectæ. Difficultas spirandi major est quàm in pleuritide, ob angustiam instrumenti inflammati, ut ægri suffocati videantur, & nonnisi erecti respirare valeant; pars enim ob tensionem & repletionem comprimi nequit, neque ampliùs dilatari quamvis magna adsit pulmonis dilatatio; paucum tamen aërem capit, ideò celer & frequens est respiratio cum stertore. Augetur necessitas ex febre, cum afflatione calidioris spiritus, & aëris frigidi desiderio.

Pulsus magnus, languidus, mollis ob pituitam & pulmonis laxitatem; aliqua interdùm durities ex bile & sanguine, inæqualis ob compressionem arteriæ prope cor, in crassis humoribus magis; interdùm verò intermittens, intercurrens, undosus, vermicularis, cùm ex immodica humiditate pulmo computruit.

Dolor gravans & profundus ex imo ad pectus & spinam pertingens, quandoque inter scapulas, quandoque sub una tantùm scapulâ dolor percipitur, & jugulo ac mammæ communicatur, præsertim in tussi. Quandoque dolorem non sentiunt, nisi cùm tussire inceperint. Quandoque etiam dolor apparet punctorius in latere cùm pleuritidi conjuncta est peripneumonia, quod sæpissimè contingit. Licèt autem membrana pulmonem investiens sit ejusdem naturæ cum membrana costas succingente, ut docuit Gal. 4. *de loc. aff. cap.* 5. dolor tamen tam intensus non percipitur in peripneumonia, quemadmodum in pleuritide, propter duplicem differentiam, quæ ab eodem Gal. proponitur *loco citato*. Prima est, quod nervi, qui feruntur ad membranam pulmonis, sint pauci & exigui; qui verò ad pleuram, plures & insignes. Altera est, quod thorax constet ossibus & carne, quæ resistunt tensioni, unde major dolor, pulmo verò mollis cedat tensioni, unde minor dolor.

Rubor genarum apparet ob vapores calidos ad caput exhalantes, & tenuiorem sanguinem secum rapientes, cujus color in malis præsertim efflorescit, quia earum cutis tenuior.

Propositis signis accedunt anxietas, impotentia, jactatio, cùm caloris ingentis sensu in toto copore. Color linguæ flavus, deindè processu temporis rubescens, sitis ingens, oculorum extumescentia, & venarum temporum elevatio. Delirium, quando peripneumonia ab humore bilioso; & coma, si ab humore pituitoso generatur.

Si à sanguine bilioso morbus oriatur, sputa erunt flava, æstus major & sitis; major respirationis angustia cum minore gravitate; expiratus aër calidior, febris ardentissima, cum pulsu creberrimo, delirium ingens, urina tenuis, citrina, & pellucida. Ætas, anni tempus, regio, victus præcedens bilem attestantur.

Si pituita (quod frequentius est) morbum producat, sputum erit album, viscidum & spumans; febris, thoracis incendium, sitis, linguæ siccitas minor: Thoracis gravitas major, pulsus rarior, & mollior, ætas ut plurimùm senilis, habitudo, anni tempus, regio frigida & humida.

Si ex sanguine puro affectus ortum duxerit, sputum erit rubrum, urinæ rubræ & crassæ, faciei rubor major, venarum temporum evidentior elevatio, cum totius corporis gravitate ac tensione, & reliquis, quæ sanguinis abundantiam ostendunt.

Si denique melancholicus sanguis in causa fuerit, sputum apparebit nigrum aut sublividum, lingua à principio nigra, sicca & scabra: Aderunt etiam tristitia & magna inter respirandum suspiria, ac reliqua melancholiæ in toto corpore dominantis signa apparebunt.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est.

Peripneumonia pleuritide periculosior est, & ut plurimum lethalis, ob respirationis necessitatem & cordis viciniam. Hoc sanè morbi genus, (inquit Celsus) plus periculi quàm doloris habet, & plerumque in calamitatem abire solet.

Spem tamen salutis ostentant virium robur, minor symptomatum vehementia, sputa subflava, non multo permixta sanguine, circa initia excreta, sanguinis fluxus è naribus copiosè & die critico erumpens, vel alvi fluxus biliosus & spumosus, vel mensium aut hæmorrhoidum conferta eruptio.

Abscessus circa aures vel partes internas debitè suppurati & aperti, salutem ostendunt, ut docet Hippocr. *in Prognosticis*.

Si peripneumonia in pleuritidem transmutetur, bonum est. Quamvis id rarò contingat, ut docet Gal. *comment. Aphor.* 11. *sect.* 7. Quia ex morbo periculosiore ad minus periculosum fit transitus. Et cognoscitur hujusmodi transmutatio ex superveniente lateris dolore punctorio & imminuta spirandi difficultate.

Periculosam verò ac lethalem peripneumoniam portendunt morbi & symptomatum vehementia sputi carentia, vigiliæ assiduæ, delirium vel coma, extremorum frigiditas, stertor cum maxima respirationis angustia, unguium livor & incurvatio.

Præterea pleuritidi peripneumonia succedens periculosissima est, ut docet Hipp. *Aph.* 11. *sect.* 7. quia humoris translatio à parte ignobiliore ad nobiliorem mala est; & vires à prægresso morbo fatigatæ, novi & deterioris vim perferre non possunt.

Urinæ circa initia crassæ, & postmodum ante diem quartum tenues factæ, mortem portendunt. Hippocr. *in Coacis*.

Peripneumoniæ curatio pleuritidis curationi simillima est. Ac primùm in ea utramque paginam implet phlebotomia, quantùm vires ferre possunt, semel aut bis in die, donec morbus mitescat. Cùm enim pulmo multo sanguine abundet, & à corde æstuante magnam illius copiam attrahat; minimè verendum est, ter, quater, quinquies & sexies sanguinem detrahere.

Si tamen peripneumonia anginæ & pleuritidi succedat; majori cum religione sanguis mittendus est; quia vires afflictæ sunt priori morbo.

Mitti verò debet sanguis è basilica utraque, si totus pulmo æqualiter afficiatur; vel ab alterutra, quæ lateri affecto magis respondeat, in quo scilicet æger dolorem, aut gravitatem majorem percipiat, & ex quo sputum potiùs evehi sentiat.

Mulieribus peripneumonicis, quibus sanguis menstruus actu fluit à talo primo, & mox intra sex horas à brachio sanguinem mittere oportet, nisi adeò urgeat periculum, ut cogat primo accessu sanguinem è brachio fundere. Quo in casu, toto venæ sectionis tempore, & parùm ante illud, cucurbitulæ femoribus sunt affigendæ.

Posteaquàm verò non videntur vires ulteriorem venæ sectionem ferre posse, cucurbitulæ admovendæ sunt scapulis & dorso, tum siccæ, tum maximè scarificatæ, quantum vires ferre possunt.

Clysteres etiam emollientes & lenientes revulsorii sint; ne tamen iis vehementiora cathartica misceantur, metu alvi fluxus, qui in hoc morbo periculosus est.

Si humor crudus & pituitosus à capite irruens morbum efficiat, vel foveat, vesicatorium posteriori cervicis parti admotum, summoperè proderit.

Interim usurpentur julepi & emulsiones, in cura pleuritidis descriptæ. Pectus illinatur oleo viol. amygdal. dulc. butyro recenti, & similibus, vel sequenti linimento.

℞. Olei violac. & nimphææ, ana ℥.j. ß. butyri recentis & mucilag. sem. psyllii, ana ʒ.j. ol. rosac. ʒ. ß. trochisc. de caphura ℈.j. Fiat linimentum. Vel

℞. Ol. violac. ℥.iij. ol. de sem. cucurbitæ, & lactis muliebris, ana ℥. j. butyri recentis ℥.j. ß. Misce, fiat linimentum.

Anacatharsis promovetur syrupo violac. jujubino, aliisque in cura pleuritidis propositis. Similiter eclegmata & condita, ibidem descripta, usurpari poterunt, hac cautione adhibitâ, ut in materia tenuiori incrassantia, in crassiori attenuantia usurpentur.

Potus ordinarius sit decoctum hordei & liquiritiæ, quemadmodum in pleuritide.

Purgatio in hoc affectu non convenit nisi declinante morbo,

morbo, illiusque materia ſeligenda qualis in cura pleuritidis propoſita eſt.

CAPUT IV.

De Empyemate.

Licèt empyematis nomen omnem ſuppurationem ſignificet, uſus tamen obtinuit, ut non niſi pro puris collectione in thoracis capacitate uſurpetur.

Hæc autem puris inter pulmonem & thoracem collectio triplicem agnoſcit cauſam: Prima eſt inflammatio ſuppurata, quæ in pleuritide aut peripneumonia contingit: Et rupto abſceſſu, pus in thoracis cavitatem effunditur. Idem fieri poteſt in angina, ut docuit Hip. *Aph.10.ſect.5.* his verbis: *Quicunque ab angina liberatur, iis ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt: Si verò hoc effugerint, ſuppurantur.* Secunda eſt ſanguis in thoracem effuſus, ubi moram trahens neceſſariò ſuppuratur. Sic apud Hipp. *Aph.20.ſect.6. Si in ventrem ſanguis præter naturam effunditur, neceſſariò ſuppuratur.* Illa autem ſuppuratio (ut docet Gal. *in comm.*) non ſemper eſt vera & propriè dicta ſuppuratio, ſed potiùs corruptio dicenda, ex qua materia quædam puri analoga generatur. Effluere autem poteſt ille ſanguis in thoracem, ex vulnere aut venâ quadam diſrupta. Tertia eſt pituita à capite vel aliis partibus in thoracem emiſſa & ibi putrefacta. Sic apud Hip. *Aph. 38.ſect.7. Diſtillationes in ventrem ſuperiorem ſuppurantur intra viginti dies.* Gal. *in comm.* per ventrem ſuperiorem, thoracem intelligendum eſſe affirmat. Illa autem pituita putreſcens non verum ac legitimum pus, ſed quippiam ipſi analogum producit, quemadmodum videmus tumores pituitoſos, ut atheromata, ſteatomata, & mericerides quaſdam abſceſſuum ſpecies conſtituere.

Signa diagnoſtica duorum ſunt generum: Quædam recentem & incipientem affectum oſtendunt, alia verò diuturnum & confirmatum.

Incipientis ſuppurationis tria proponuntur ſigna ab Hipp. 2. *Prognoſt.* Primum eſt, ſi pleuritide, aut peripneumonia non expurgatâ febris intenſior evadat, dum enim pus conficitur, febris intenditur, ex Hippoc. *Aph.47.ſect.1.* Secundum eſt rigor, qui fit, dum puris acrimonia partes vellicat membranoſas. Tertium eſt pondus & ſenſus gravitatis in parte; humor enim in cavitate contentus magis gravat, quàm dum in partis ſubſtantiam effuſus eſt. Addit Gal. 4. *de loc. affect. cap. 9.* fluctuationem. *Eam ubi quis* (inquit) *affatim à decubitu tranſmutatur, idque maximè, ſi ab uno latere in aliud ſe convertens deſpuere aliquid ſentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia conjectura eſt.* Quin etiam in his fluctuatio ſæpenumerò haud obſcurè auditur, niſi puris craſſities aut copia, quæ totam thoracis cavitatem impleat, fluctuationem impediat. His etiam accedit reſpiratio difficilior. Quamvis enim rupto abſceſſu dolor lateris ſedetur, & hinc diaphragma & thoracis muſculi liberiùs moveri poſſint, quia tamen pulmo à circumfuſo pure gravatur, ut liberè moveri non poſſit, & prætereà quædam puris portio ſpongioſâ pulmonis ſubſtantiâ imbibitur, indè pulmo gravior redditur, bronchiaque à pure imbibito obſtruuntur, & reſpiratio redditur difficilior. Ex illa etiam puris in pulmonem & bronchia tranſmiſſione ſputum purulentum exoritur, quod etiam factum empyema ſignificat, non per thoracem puris excretio fit propter illius craſſitiem, ob quam ad bronchia pervenire non poteſt.

Diuturniorem verò ac confirmatum affectum ſignificant febris lenta, continuò infeſtans, quæ partim putrida, partim hectica videtur, interdiù mitior, noctu verò vehementior, ſudores multi, noctu præſertim advenientes. tuſſis frequens & moleſta. Temporis verò proceſſu maxillæ ruborem contrahunt, oculi concavi redduntur, ungues incurvantur, pedes intumeſcunt, & puſtulæ circa pectus erumpunt, acriore puris parte ad extremam uſque cutem penetrante.

Latus affectum diſtinguitur ex iis quæ habentur apud Hipp. 2. *Prognoſt. text. 21. Si empyema* (inquit) *in altero tantùm parte exiſtat, hos convertere ac diſcere oportet. doleant ne in altero latere, & an alterum altero calidius ſit, atque cubantem ſupra ſanum latus interrogare, an videatur ſibi onus aliquod deſuper ſuſpendi. Si enim ita eſt in quocunque latere pondus ſit in altero ſuppuratio exiſtit. Quemadmodum ſi utrinque calor & pondus ſentiatur, in tota thoracis cavitate pus continetur.* Addit Avicenna aliam conjecturam, quam deprompſit ex Hippoc. 2. *de morbis. Applicetur* (inquit) *linteum thoraci madefactum, ſecundum utramque partem, dextram & ſiniſtram, citiùs enim exſiccabitur illud, quod ſupra partem pus continentem appoſitum eſt.* Aliud denique ſignum ab experientia noſtra deſumptum proponere liceat, quod ab authoribus non fuit animadverſum; quod nimirùm in latere affecto tumor ut plurimum œdematoſus appareat, ex tenuiore materiæ collectæ portione, in thoracis muſculos reſudante. Et quando in ſuſpicione empyematis hujuſmodi tumor aut cutis inflatio in alterutro latere apparet, certò pronuntiare licet, empyema intus latere, & apertionem lateris tutò fieri poſſe.

Signa prognoſtica præcipua proponuntur ab Hippocr. inſigni contextu, qui habetur 2.*Progn. text.6.3.* his verbis: *Suppuratorum ii potiſſimum ſuperſunt, quos febris eadem die dimiſerit poſt ruptionem, ac cibum citiùs appetunt, & ſiti liberati ſunt, & venter exigua ac conſiſtentia dejicit, & pus album, leve concolorque eſt, & vacans pituita, & abſque labore ac valida tuſſis expurgatur. Ita optimè, quidem ſic ac celerrimè judicantur: Sin minùs, qui ad hoc proximè accedunt. Moriuntur verò ii, quos febris non deſerit, aut cùm videatur deſerere denuò recalceſcens innoteſcit, & ſitiunt, nec cibum appetunt, alvus humida eſt, pus viride, lividumque ſpuunt, vel pituitoſum ſpumoſumque. Pereunt, ſi hæc deſint omnia. At quibus alia veniunt, alia non, horum quidam intereunt, quidam multo tempore incolumes evadunt.* His & nos ſequentia Prognoſtica adjungamus.

Empyici, quibus ob magnam puris copiam totus thorax in reſpiratione attollitur, celerrimè ſuffocantur, ex Gal. *de loc. aff. cap. 7.*

Empyema ſi 40. dierum ſpatio per ſputum non repurgetur, in tabem degenerat, quæ mortem accerſit ex Hipp. *Aph. 15. ſect. 5.*

Suppuratio quæ utramque thoracis partem occupat, periculoſior eſt, quàm quæ unicam. Item quæ ſiniſtram occupat, periculoſior eſt, quàm quæ dextram propter viciniam ſiniſtri cordis ventriculi, qui à pure in illa parte collecto graviùs afficitur.

Quicumque ſuppurati uruntur vel ſecantur, pus purum fluxerit & album, evadunt. Si verò ſubcruentum, fæculentum ac fœtidum, pereunt. *Aph. 44. ſect. 7.*

Si pus Empyicorum per alvum & urinam, validis viribus exiſtentibus ſatis copioſè expurgetur, ſalutem portendit. Licet rara ſit puris hæc per alvum, aut urinas evacuatio: Tamen à Galeno, Paulo, & Aëtio proponitur: Tum viæ, per quas fit, à Galeno proponuntur 3. *de loc. aff. cap. 4. & comm. Aph. 30. ſect. 7.* In priori ſic loquitur: *Hæc quæſtio Eraſiſtrati ſectatores non parum urget, quippe qui putant ſolum ſpiritum in arteriis contineri. Nobis verò nihil difficultatis affert, utpote intelligentibus quod lævis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica ſuſcepit, id in ſiniſtrum cordis ſinum deferre poteſt quod inde per arteriam magnam in renes fluit.* In poſteriori loco dicit, materiam in pulmone contentam primùm ad ventriculos cordis pervenire, & inde vel ad arteriam magnam, vel per cavam ad gibba hepatis, deinde illinc ad cava, & ita per portas ad inteſtina. Ex quibus facilè patent viæ, per quas empyema per alvum & urinas expurgari poteſt. V. Severin.

Empyici meliùs habentes, & qui ferè expurgati videntur, ſi ſputum fœtidum excernant, cum recidiva intereunt. Hipp. *in Coacis.*

Quibus ſpecillum à pure velut ab igne coloratur, ii ferè moriuntur. Hipp. *in Coacis.*

Pro hujus affectus curatione. Primùm, ſi materiæ in thorace collectæ ſuppuratio prohiberi nequeat, adjuvanda eſt cataplaſmatis convenientibus.

℞. Rad. althææ ℥. iij. ficuum pinguium n. x. passul. mundat. ℥. j. florum chamæm. & melilot. ana P. j. Coquantur omnia perfectè, deindè contundantur, & per cribrum trajiciantur. Postea adde farinæ sem. lini, fœnugr. & tritici, ana ℥. j. ol. amygdal. butyri recentis, & terebinth. an. Unc. j. Fiat cataplasma.

Ad concoctionem & maturationem intus etiam adjuvandam, apozema sequens in usum vocari poterit.

℞. Rad. althææ, symphyti major. ana Unc. j. foliorum agrimonii, tussilag. scabiosæ, capil. ven. ana M. j. quatuor sem. frig. major. ana ℥. j. sem. anisi. ʒ j. liquir. ras. & passul. mund. ana ℥. j. flor. trium cord. & chamæm. ana P. j. Fiat decoctio ad ℔. j. ß. In colat. dissolve syrup. de tussilag. de liquirit. Sacchari canti, ana Unc. j. Fiat apozema aromatizat. pulv. rad. ireos Florent. ʒ. j. pro v. dosibus matutinis.

In eundem finem utatur eclegmate sequenti.

℞. Pulpæ ficuum pinguium Unc. j. butyri recentis Unc. ij. ol. amygdal. dulc. recenter sine igne extracti Unc. j. sacchari canti Unc. ij. amyli ʒ. Fiat looch. capiat lambendo.

Terebinthina Veneta, aquâ hordei lota, ad ʒ. iij. exhibita cum pulvere liquiritiæ, multùm prodest ad maturandum, discutiendum, & detergendum.

Si denique per anacatharsin empyema solvi non posse videatur (quemadmodum ut plurimùm non fit) ad lateris apertionem veniendum est, quæ fit inter quartam & quintam costam, ab inferioribus & nothis incipiendo, multis cautionibus adhibitis, quæ apud Chirurgiæ scriptores, & præsertim Hieronymum Fabricium ab Aquapendente, libro de operationibus Chirurgicis, eleganter descriptæ reperiuntur. At verò multo utilius est, abscessum, qui pleuritidi succedit, aperire, antequam disrumpatur, & pus in thoracis capacitatem effluat. Quod dignoscitur ex tumore, qui juxta suppurationis locum elevatur, aliisque signis empyemati omni communibus. Tum verò apertio molienda est, non in parte thoracis inferiori, & inter quartam & quintam costam, quia aperto foramine longè ab abscessu, pus nullum exiret; sed in medio tumore admoto priùs caustico. Si verò nullus tumor appareat, difficillimum est apertionem tentare ante abscessus ruptionem.

Si tamen eam quis aggredi voluerit, eligere debet locum, in quo æger dolorem & pondus percipit, & qui majori calore pollet. Fieri autem debet apertio inter duas costas, supra partem costæ superiorem, quia inferiori adjacet vena & arteria: quod in omni empyematis apertione observandum est. Dum pus, aperto thorace, per intervalla educitur, utatur æger bis in die potione vulnerariâ, quæ sanguinem expurget, ulcera detergat, & putredinem inhibeat.

℞. Saniculæ, bugulæ seu consolidæ mediæ, scabiosæ, betonicæ, hyperici, card. benedicti pilosellæ, pimpinellæ, vincæ pervincæ, agrim. plantag. ana M. j. Sem. hyperici, card. bened. ana ʒ. sem. flor. card. ana P. j. Coquantur in hydromel. ad ℔. j. sem. cujus capiat Unc. vj. singulis vicibus.

Hoc eodem decocto poterunt fieri injectiones in thoracis cavum.

Pro potu utatur hydromel. vel aqua hordei saccharatâ, vel saccharatâ simplici.

Si aperto thorace pus debitè non fluat, sequenti emplastro eliciendum est, quod ex omnibus abscessibus potentissimè pus attrahit, & foras educit.

℞. Resinæ pini recentis claræ, & odoratæ, ℔. ß. ol. laurini, & therebinthinæ, ana ℥. j. gummi elemi ℥. ij. Primò resina & gummi in igne liquentur, donec simul misceantur. Posteà adde terebinthinam & oleum, omniaque simul bulliant tantillum, & per linteum crassius transcolentur. Massæ istius portio extendatur super alutam, & fiat emplastrum, quod mutetur semel in die tantùm hyemis tempore, bis autem in die æstate. Perforetur in medio duabus aut tribus incisuris oblongis, ut pus attractum effluat.

CAPUT V.

De hydrope pectoris.

Empyemati simillimus est hydrops pectoris, qui fit seroso humore, in pectoris capacitate collecto. Practicorum vulgus hunc morbum non describit, licet ab Hippocrate graphicè delineatus sit 2. *de morbis*, sub nomine hydropis pulmonis, in hunc modum: *Febris & tussis tenet, & acervatim respirat, & pedes tument, & ungues contrahuntur, & patiuntur talia, qualia is, qui suppuratus est; sed debilius & diuturniùs. Et si quid infundas, aut fotum aut suffotum adhibeas, pus non sequitur. Atque ex hoc sanè cognoveris, non pus, sed aquam intus esse. Et si multo tempore, aure ad latera adhibita, audire tentaveris, ebullit intus velut acetum. Et hoc quidem aliquando patitur, posteà erumpit ad alvum, & statim quidem sanus esse videtur ac morbo liberatus. Verùm progressu temporis alvus incenditur, eademque illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiam intumescunt ventre, scroto, & facie.* Hæc Hippoc.

Hic morbus rarissimè contingit, frequentior tamen est, quàm vulgò creditur: sed plerumque non agnoscitur. Plures illius historiæ à Schenkio collectæ sunt, ex quibus patet, eum non nisi post dissecta cadavera ex hoc morbo defunctorum, innotuisse. Ideò exactè describendus est, ut Medici curantis peritiam non subterfugiat.

Serosus iste humor vel in ipso pulmone gigni potest, proprio ipsius vitio, dum scilicet proprium alimentum non benè concoquit, sed illud in serosum humorem convertit, qui sensim ad thoracis cavitatem transmittitur, quod etiam fieri potest vesiculis hydatidibus in pulmone excitatis, iisque disruptis, quæ ab Hippocrate recensitæ sunt *lib. de internis affectionibus*, & à quibusdam autoribus observatæ: Vel aliundè in thoracem transmittitur, præsertim ab hypochondriis quando scilicet hepar aut lien intemperie, scirrho, aut alio gravi morbo afficitur, unde serosi humoris copia generatur, serosus ille humor vel per venas ad pulmonem naturâ aut casu debilem transmittitur, vel à cavitate abdominis ad thoracem per cæca spiracula transfertur. Facilem autem esse illam serosi humoris ab uno ventre in alium transmissionem, docetur experientiâ, quandoquidem hydrops pectoris in hydropem abdominis tandem degenerat, & vice versâ humor, in asciticorum abdomine contentus, in thoracem sæpissimè transfertur, unde illi subitò & ex improviso suffocati pereunt.

Diagnosis hujus affectus (sicut anteà dictum) difficillima est, & omnia ferè signa cum aliis thoracis morbis communia sunt. Hoc tamen illi & empyemati tantùm peculiare, murmur scilicet aquæ fluctuantis, quod intra pectus exaudiri potest, si corpus sursùm ac deorsùm, transversimque commoveatur, vel à valido homine scapulis apprehensum agitetur.

Omnia verò signa ex Hippocr. suprà recensita, collective sumpta diagnosin satis certam stabilire possunt. Quibus hoc unicum addere licet, tanquam pathognomonicum, & quo solo hydrops pectoris à cæteris difficultatis respirandi speciebus distinguitur. Quando nimirùm spirandi difficultas primo quoque somni tempore invadit, eumque intercipit, ac per noctem magis urget, procedente verò die sensim lentescit.

His accedit interdum brachii alterius vel humeri dolor, vel paralysis, vel quæ fit ab humore à capite in pectus delabente, cujus portio in brachium vicinum defluit, vel è sero in pectore contento, & ad brachia per venas axillares exsudante, vel à refrigeratione musculorum intercostalium à quibus ad brachia nervi derivantur, vel alia quavis sympathia viciniæ lege oborta. Hanc enim pectoris & brachiorum sympatiam notavit Hip. *in Coacis*, his verbis, *Si vehementer inflammantur appendentes utrinque pulmonis partes, aut in latus incumbat, resolvuntur ea parte corporis.*

Gravissimus est affectus, & difficillimè curationem suscipit. In iis enim, qui eo laborant, calor nativus admodum debilis

debilis eſt, vireſque naturales languidæ ex gravi aliquo viſcerum affectu: unde fit, ut quamvis collectus humor in thorace remediis idoneis evacuetur, quod tamen difficillimum eſt, novus ſubindè fiat novæ materiæ affluxus; unde morbus non ſolùm fovetur, ſed etiam deterior in dies evadit, ita ut tandem in hydropem aſcitem corpus incidat, multiplicata materiâ, & in abdominis cavitatem transfuſâ. In principio tamen, antequam viſcera inſignem læſionem ſuſceperint, curationem interdum admittere poteſt.

Ad curationem hujus morbi duæ indicationes ante oculos proponendæ ſunt, ut ſcilicet materia in thorace contenta evacuetur, & nova illius generatio impediatur.

Materiæ in thorace contentæ evacuatio difficillima eſt, quia non ſunt viæ patentes, per quas educi poſſit. Ideò Hipp. lateris apertionem præcipit, quam tamen, quia in uſum revocatam non vidimus; neque felicem illius ſucceſſum apud ullum autorem legimus, probare abſolutè non poſſumus. Et de ea idem dici poteſt, quod de paracenteſi in hydrope aſcite capite proprio dicimus.

Satius ergo eſt hydragogis medicamentis humoris illius evacuationem tentare. Cui rei conferent ea omnia, quæ in hydropis curatione à nobis proponuntur. Ubi tamen diligenter obſervandum, quod ſi morbo jam confirmato, & multa ſeroſi humoris copia in thorace collecta, purgans validius exhibeatur, humores illi valde exagitentur, unde ſuffocatio ingens ægrotanti contingit, quæ illum ſubitò de medio tollit. Ideò cautè agendum eſt; & in minori doſi, atque iteratis vicibus medicamenta exhibenda ſunt eaque cum potentioribus aperientibus ac diureticis miſcenda, ut ſimul viæ aperiantur, & ſeroſæ materiæ portio ad urinæ vias deducatur.

Inter hydragoga, ea quæ ex mineralibus deſumuntur, in hoc affectu maximè conveniunt, qualia ſunt mercurius vitæ, ita correctus, ut per inferiora tantùm evacuet.

Diuretica etiam ſola frequenter uſurpata multum conferre poſſunt, quia materiam antecedentem ad thoracem confluentem avertunt, & per urinas evacuant; tunc etiam conſequutione quadam ab ipſo thorace educunt.

Sudorifica etiam ad ſeroſam illam materiam educendam utiliſſima ſunt, & nos vidimus virum ſexagenarium uſu decocti ſudorifici ex guajaco, & ſalſa parilla parato per 15. dies, ſudores excitando cum vapore ſpiritus vini, fuiſſe liberatum.

Ad eandem ſeroſi humoris à thorace averſionem plurimùm conferent cauteria cruribus aut tibiis admota.

Generatio verò illius ſeroſæ materiæ impedietur, vitia corrigendo earum partium, quæ hanc materiam ſuppeditant. Sic pulmone ipſo laborante, illi remedia appropriata erunt uſurpanda. Si hepar aut lien intemperie, obſtructione, ſcirrho, aut alio quopiam vitio laboret, illorum affectuum curationes ex propriis capitibus erunt repetendæ.

Univerſaliter verò ea, quæ partes vitales & naturales roborant, ſemper convenire poterunt, qualia in virium imbecillitate, hydropis, & fluxus hepatici curatione deſcripta ſunt.

CAPUT VI.

De Hæmoptiſi, ſeu ſanguinis ſputo.

Licèt vulgò hæmoptiſis omnem ſanguinis per os excretionem ſignificet, à quacunque parte procedat ſive à thorace, pulmone, aſpera arteriâ, ſive è faucibus, gingivis, palato, columellâ, cerebro, ventriculo, hepate & liene; propriè tamen à Gal 1. *de criſ. cap.* 5. hæmoptiſis nomen pro ea ſanguinis exſpuitione ſumitur, quæ à partibus vitalibus, thorace nimirum, pulmone, aſperâ arteriâ procedit.

Eſt ſymptoma in excretis eorum, quæ ſunt toto genere præter naturam.

Cùm autem omne ſymptoma pendeat à morbo, tanquã cauſâ proximâ & immediatâ; hujus cauſa erit morbus organicus, vel communis. Organicus duplex eſt, vaſorum apertio, quæ ἀναστόμωσις Græcis dicitur, & rarefactio διαπήδησις appellata. Communis etiam duplex eſt, eorundem vaſorum ruptio, quæ ῥῆξις nominatur, & eroſio διάβρωσις appellata.

Cauſæ internæ, iſtos morbos immediatè producentes ſunt, ſanguinis quantitas, vel qualitas excedens.

Sanguis quantitate peccans venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis eſt, atque ita rhixin aut anaſtomoſin efficere.

Idem verò qualitate peccans, ſi nimirùm calidior tenuiorque ſit, per anaſtomoſin effluere poteſt, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut faciliùs effluere poſſit. Eædem qualitates diapeſin etiam efficiunt; calor enim rarefacit tunicas vaſorum; tenuitas verò ſanguinis efficit, ut per poros earum tunicarum faciliùs transfluere poſſit.

Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, ac diabroſin parit. Id ipſum præſtare poſſunt humores acres vel ſalſi à capite deſtillantes, vel aliunde ad pulmonem confluentes.

Cauſæ etiam externæ ad horum morborum productionem concurrunt mediatè, vel immediatè. Immediatè id præſtant ictus, caſus, vulnus, & alia id genus. Mediatè verò operantur, quæcumque ſanguinem multiplicare, calefacere, aut attenuare poſſunt, ut victus plenior, aut calidior, menſium aut hæmorrhoidum ſuppreſſio, exercitatio nimia, clamor ingens, longa in ſole mora, & alia quamplurima.

Frigus etiam externum vaſorum diſruptionem poteſt adjuvare, eorum tunicas duriores & ad extenſionem difficiliores reddens. Ad hoc tamen concurrere debet motus vehemens, aut humorum abundantia.

Diagnoſis hujus affectus ſatis difficilis eſt ratione partis mandantis, quam tamen Gal. paucis abſolvit 4. *de locis affectis*, *cap.* 6. quod nimirùm ſanguis è gula & ventriculo excernatur vomitione; ex ſpiritalibus partibus tuſſi, ex faucibus & gurgulione ſcreatu, ex ore ſimplici exſpuitione. Quæ quidem clariori explicatione indigent. Siquidem ſanguis, à capite ad gurgulionis partes internas & ad fauces affatim irruens, tuſſiendo educitur, ſicque ab eo, qui ex partibus ſpiritalibus effertur, hoc ſaltem ſigno non diſtinguitur.

Prætereà cum ſanguis è pulmone & à thorace promanans, tuſſi educatur, alia ſigna neceſſaria ſunt, quibus partes affectæ invicem diſtinguantur.

Primò igitur, à capite profluens ſanguis, licet tuſſim interdum moveat, major tamen illius portio ſcreatu excernitur & titillatio percipitur in palato, qualis ex catarrho ſolet contingere: tum etiam palatum inſpectum, ſordidum apparet & cruentum. Ac denique omnimodam certitudinem facit, ſi eodem tempore aliquid ſanguinis ſtillet è naribus.

A pulmone prodiens ſanguis, ab eo, qui à thorace, diſtinguitur, ex Gal. *loco citato*, ex eo quòd à pulmone ſit ſpumoſus, majori copia, & ſine dolore; à thorace verò nigricans, paucior, & cum dolore.

Objici tamen poteſt, quòd ſanguis à thorace prodiens per pulmonem feratur, ac per conſequens ſpumoſus ſit, quia cum aëre inſpirato permiſcetur, quemadmodum ille qui à pulmone immediatè defertur. Et Avicenna dixit, ex thorace ſanguinem ſpumeſcere. Reſpondendum eſt, aliud eſſe nonnihil ſpumæ permixtum educi, aliud, ex toto ſpumeſcere, quod ſolius ſubſtantiæ pulmonum proprium eſt. Ita tres ſpumæ gradus in concreto ſanguine notari poſſunt. Aut enim ex toto ſpumans eſt à pulmonis carne, cujus induit ſimilitudinem, eſt enim pulmo coagulata ſpuma: aut plurimùm ſpumans è pulmonis vaſis, aut ſpumæ permixtus ex thorace.

Verùm certiſſimum thoraci affecti indicium deſumitur ex dolore, qui fixus eſt & perdurans juxta illum locum, in quo eſt ſolutio continui.

Advertendum verò eſt, ſanguinem interdum ab hepate, liene, utero, aliiſque partibus in pulmonem tranſmitti, & per ſputum excerni, ita ut pectus ſecundariò tantùm, non primariò afficiatur. Cujus rei diagnoſis perquàm difficilis eſt. Illam tamen conjecturâ aſſequi poterimus; ſi nimirùm aliqua prædictarum partium dolore, inflammatione,

aut

aut aliquo alio affectu laboret, & nullum aliud in pectore vitium adfuerit, aut præcesserit.

Signa causarum ex iis, quæ superiùs dicta sunt, elici possunt. Si enim per anastomosin venarum sanguis feratur causæ vasorum orificia aperientes præcesserunt, & sanguis egredietur mediocri quantitate, & sine dolore. Per diapedesin verò effluens sanguis serosus est paucus, & sine dolore.

Per rhixin erumpens copiosus est, si plethora præcessit, vel causa aliqua externa, ruptionem vasorum efficere valens.

Si denique per διάβρωσιν seu venarum erosionem sanguis profluxerit, falsæ vel acres à capite destillationes præcesserunt; sanguis salsedinis, vel acrimoniæ particeps percipitur, & malè coloratus apparet, præcesserunt causæ humores acres generantes. In principio sanguis paucus exspuitur, in progressu verò, aucta erosione, copiosior; tandemque puris sputum consequitur.

Prognosin hujus affectus Hippoc. generatim instituit. *Aphor.* 25. *sect.* 4. *Sanguinem superne quidem efferri, qualiscumque sit, malum.* Omnibus enim vasorum apertio, quæ sanguinem effluere sinit periculosa est, præcipuè in pulmone, de qua in primis audiendus est aphorismus. Fit tamen interdum, ut talis sanguis excretio innoxiè contingat, naturâ motu quodam critico sanguinem superfluum per illas vias expurgante. Et observatum est, quasdam mulieres, suppressione mensium laborantes certis periodis sanguinem ex pulmone, per illius venarum anastomosin, innoxiè excrevisse.

Ratione causarum, diapedesis minùs periculosa est: Anastomosis magis. Rhixis adhuc periculosior; nisi enim intra tertium vel quartum diem consolidetur inflammatio succedit, quæ in suppurationem versa ulcus producit, à qua phthisis consequitur. Unde Hippoc. *Aph.* 15. & 16. *sect.* 7. *A sanguinis sputo, puris sputum, à puris sputo phthisis.* Diabrosis verò omnium periculosissima est, & Galenus incurabilem pronuntiat, propter ulcus insanabile, quod illam consequitur.

Hæmoptoës curatio perficitur, revellendo sanguinem à pulmone, malam illius qualitatem corrigendo, & venam apertam obturando, astringendo, & conglutinando.

Primò igitur instituenda est venæ sectio ex brachio illius lateris, in quo gravitas, aut punctio percipitur, in pauca quantitate, & per intervalla repetita, ad majorem revulsionem.

Post sectionem venæ brachii, in pede etiam aperienda est: Sicque fiet revulsio ad distantissima. Adhuc multò magis conducit si affectus ex suppressione mensium traxerit originem.

Si æger sit obnoxius hæmorrhoidibus, utiliter etiam aperientur admotis hirudinibus.

Cucurbitulæ etiam scarificatæ admovebuntur scapulis & dorso: Vel cucurbitulæ sine ferro hypochondriis; inguinibus Frictiones & ligaturæ partium extremarum celebrentur; præsertim cucurbitulæ in hypochondriis per intervalla repetantur, toto curationis decursu.

Interìm julepus sequens ab initio ter in die repetendus.

℞. Aquar. plantag. & papav. rhœad. an. ℥. ii. syrup. de rosis siccis ℥. j. salis prunellæ ʒ. i. Misce. Fiat julep.

Denique humores serosi, biliosi, sanguinem tenuiorem & fluidiorem efficientes, repurgandi medicamentis astringendi vi præditis, & eo nomine humores minimè commoventibus, in hunc modum.

℞. Rhab. elect. ʒ. j. myrob. citrin. ʒ. ß. tamarind. ℥. ß. infundatur in aquæ plantag. ℥. iij. Expressione facta dissolve rhab. pulverat. ʒ. ß. syrup. de rosis siccis. Unc. j. Fiat potio.

Demùm exhibeantur medicamenta, quæ oscula reserata occludant vi emplastica & astringente: Ita tamen, ne nimia astrictione sanguinem in pectore retineant. Quin potiùs ea interdùm permisceantur, quæ sanguinem extravasatum & concretum dissolvant, & expectorent.

Ex omnibus, quæ ad hanc rem maximè faciunt, sequentia præstantissima sunt.

℞. Boli armenæ, terræ sigillatæ, coralli utriusque, & lapid. hæmat. an. ʒ. ß. sacchari rosac. ℥. ß. album. ovi cum aqua rosarum fortiter agitati n. j. Fiat looch, quo utatur ex cochleari frequenter.

Vel gustu gratius, & paratu facile, in hunc modum componi poterit.

℞. Liquoris albuminis ovi fortiter agitati ʒ. ij. sacchari rosac. Unc. j. amyli ʒ. iij. Misce. Fiat looch.

℞. Conservæ rosar. & symphiti major. an. ℥. j. boli armenæ; terræ sigillatæ an. ʒ. j. cum syrup. rosar. siccar. fiat opiata, teneat in ore frequenter, & sensim deglutiat.

Conservæ rosar. siccar. ℥. ij. trochisc. de carabe, & de terra sigillata, ʒ. sem. margarit. præp. ℈. j. sacchar. rosacei ad pondus omnium; Fiat cum syr. ros. sicc. conditum, capiat cochlear unum, hora una ante pastum.

℞. Succi portulacæ ℥. xij. sacchari Unc. viij. Coquantur in syrupum, quo utatur frequenter sensim labendo. Hic syrupus in hæmoptosi præ cæteris excellit. In portulacæ defectu ex succo plantag. componi poterit.

Ad idem summè est efficax syrupus ex symphito Fernelii, à Bauderono descriptus.

℞. Millefolii flore albo, & flore luteo, an. M. ij. radic. tormentillæ recentis, cum foliis, si haberi possit; sin minùs, siccæ. Unc. j. pimpinellæ majoris M. j. conservæ rosar. rubr. ℔. ß. aquæ fontis ℔. xvi. Ponantur in olla vitreata, quæ cum suo operculo diligenter lutetur, ut vapores non exspirent. Coquantur postea in B. M. bulliente per horas xvj. Colatura servetur in vase vitreo, de quâ capiat ℥. vj. manè, meridie, vesperi.

℞. Trochisc. de carabe ʒ. j. aquæ plantag. & rosar. an. Unc. j sem. syrupi myrtini, & de rosis siccis, an. Unc. sem. Misce. Fiat julep.

℞. Spirit. vitrioli ℈. sem. aquæ plantag. Unc. iv. Misce, fiat potiuncula; subitò sistit sanguinem, tussi vel vomitu rejectum.

Syrupus corallorum, ad cochlearia ij. singulis diebus exhibitus, omni sanguinis fluxui convenientissimus est. At tinctura ejusdem, cum succo limonum recenti aut spiritu Panis extracta, potentiùs operatur.

Quercetanus in Pharmacopœa sequentem aquam describit ad hæmoptosin, quæ est magnarum virium.

℞. Rad. bistortæ, symphiti major. tormentillæ, an. Unc. j. herbar. centinod. millefolii, veronicæ, pyrolæ, saniculæ, bursæ pastoris cum rad. an. M. j. summitat. rubri lentisci, an. M. sem. gran. sumach. myrtill. sem. plantag. berberis, papaveris albi, an. ʒ. vi. florum nymphææ, cucurbitulæ cydon. rosar. rubr. an. P. ij. Contusa & commixta omnia macerentur per quatriduum ad ignem balnei in succor. depuratorum plantag. portulacæ, acetosæ, agrimonii, an. ℔ ij. Denique fortiter exprimantur. His adde acaciæ, hypocistid. an. ℥. ij. terræ sigillatæ, boli armen. veri, an. Unc. ß. electuarii diatrag. frig. ℥. j. Macerentur denuò per quatriduum, dein per cineres ad siccitatem destillentur. Hujus aquæ capiat æger cochlearia duo vel tria per se aut cum syrupo convenienti.

Oleum de carabe chymicè extractum potentissimè penetrat, astringit, & siccat, si guttæ duæ in potu dentur cum aqua plantag. ut docet Cæsalpinus *in speculo artis Medicæ.*

Mercurialis *in consultationibus* valdè commendat semen papaveris albi, vel hyoscyami albi, singulo mane, si ejus capiat æger ʒ. j. plus minùs, cum saccharo rosac. & syrup. de portulaca mixtum. Sed etiam diacodium album, in cura phrenetidis descriptum, utiliter usurpari poterit.

Amatus Lusitanus succum urticæ mirè prædicat his verbis: *Qui sanguinem ex pectore rejectarunt, & à Medicis tanquam deplorati sunt habiti, solo urticæ succo convaluerunt. Post multa autem machinata remedia, nullum ita contulit, ut sanguis cohiberetur, ac urticæ succus, quem ad* 5. *vel* 6. *dies ebiberunt, singulis scilicet diebus quatuor uncias, jejuno stomacho. Imo & ipsam urticam concoctam in jure pulli aut vervecis sæpe comedebant.*

Sanguis draconis omnem venarum apertionem inter-

num mirè conglutinat, ad ℥. ß. cum aqua plantag. aut alio liquore convenienti exhibitus, vel cum aliis medicamentis permixtus.

Pilulæ ſublinguales uſitatiſſimæ ſunt, & in ſequentem modum componi poſſunt.

℞. Mucag.gum.arab.& tragac. extract. cum aqua plantag.℥.ij.mumiæ,maſtiches,ana ℥.j. ſacchari roſati q. ſ. Fiant pilulæ ſublinguales, quarum unam teneat in ore perpetuò.

Juſculis etiam pulvis ſequens permiſceri poterit.

℞. Coralli rubri, margarit. præparat. ana ℥. ß. gummi arabici, tragacanth. an. ℥. j. Fiat Pulvis.

Vel in juſculis ſemina papaveris albi & ſumach. in panno lineo ligata decoquantur.

Narcotica in hoc affectu multum præſtant, eaque in hunc modum uſurpanda ſunt.

℞. Syrup. de papaver. jujub. & de roſis ſiccis, an. ℥. j. Capiat cochlear. j. hora ſomni. Vel

℞. Syrup. de papav. & de portulaca, an. ℥. iij. terræ ſigillatæ ℥. ß. aquæ portulacæ & plantag. an. ℥. j. ß. Fiat potio, detur hora ſomni. Vel

℞. Syrup. myrtini & de papav.an. ℥. j. boli armenæ ℥. ß. Miſce, utatur noctu ex cochleari.

Vel etiam interdum theriaca recens quatuor menſium, ut docet Gal. 5. *meth. cap.* 13. philonium romanum, aut laudanum opiatum, ſed cautè uſurpari poterunt.

Refert Platerus, ſe hæmoptoïcum curaſſe ſola exhibitione trochiſcorum alkekengi, cum opio in lacte caprino diſſolut. per aliquot noctes. Idem mulierem ſimili affectu laborantem curavit purgatione ex mannæ ℥. j. ß. cum juſculo, venæ ſectione, & uſu ſequentium tabellarum, per multos dies manè & ſerò continuato.

℞. Semin. hyoſcyami albi ſubtiliſſimè pulverati ℈. ij. coralli rubri ℥. ß. gummi arabici ℈. j. violas recentes n. x. ſucci berberis ℥.ij. ſacchari in aqua roſar.& plantag.diſſoluti ℥. ij. Fiant tabellæ.

Trallianus *lib.* 7. *cap.* 1. mirum in modum commendat lapidem hæmatitem, quo dicit ſe multos hæmoptoicos curaſſe,exhibendo ad ℈. iv. cum ſucco mali punici aut polygoni, iis qui copioſum ſanguinem ſpuebant. In quibus verò ſanguis non copioſè evacuabatur, cum aquâ purâ tepidâ. At levigandum eſſe curioſè monet, ut ſi aëreus & vento perſimilis, tum frequenter exhibendum,ut commodiùs diſtribuatur; & in vino etiam infuſum exhibet ad præcautionem.

Antonius Valerius *exercitat. ad c.* 27. *lib.* 1. *Hollerii de morbis internis*, refert quendam hæmoptoïcum, qui alternis temporibus multum ſanguinis rejecerat, neque ullis remediis ſaneſcere poterat, uſu ſequentis pulveris à Julio Scaligero ſibi præſcripti, brevi convaluiſſe.

℞. Spodii,roſar.rubr. boli armenæ,terræ ſigillatæ,lapid. hæmat. an. ℥. ß. coralli rubri, carabes,margarit. non perforat. an. ℥. ij. ß. gummi arabic. tragacanthi, an. ℥. ii. ſemin. portulacæ,malvæ, arnogloſſæ,ſem. roſar. rub. cornu cervis uſti amyli torrefacti an. ℥. iii. Fiat pulvis tenuiſ. Doſis ℥. iij. cum aqua pluviali. Hunc pulverem Scaliger mutuatus fuerat à Serapione, qui eum trahit *cap. de ſputo ſanguinis.* tanquam remedium expertum, quem etiam valdè laudat Valeſcus. Ex eo etiam poſſunt fieri tabellæ, cum ſaccharo in aqua plantag. & roſar. diſſoluto.

Ad hunc pulverem quadantenus accedit, ſed paratu faciliùs electuarium Hælidei ad hæmoptiſin, in Germania olim celeberrimum,& à Geſnero,Eraſto,& Cratone commendatum, quod ſic habet.

℞.Semin. hyoſcyami & papav. albi,an. ℥. x. terræ ſigillatæ, coralli rubri, an. ℥. v. ſacchari roſar. antiquiſſimi q. ſ. Fiat electuarium, cujus doſis ℥. j. manè & ſerò, præmiſſis univerſalibus.

Quia verò aſtringentium uſu ſputum ſupprimitur, & difficultas ſpirandi exoritur, per intervalla recurrendum eſt ad ea quæ pectus leniunt, & nihilominùs ſanguinis ſputum cohibent. Qualia ſunt ea, quæ componuntur ex gummi arabico, tragacantho, amylo, & ſyrupis de roſis ſiccis, cydonior. myrtil. jujubino, de ſucco portulacæ aut plantaginis.

Dum aſtringentia remedia in uſum revocantur, ſi alvus non procedat, clyſtere ſubducatur, vel purgante medicamento, adſtrictionem aliquam relinquente.

In toto curationis decurſu, ſi ſanguinis concreti, inque thorace contenti ſuſpicio ſit, diſſolvendum erit oxycrato. Quod ut Gal. docet 5. *method.* in hoc caſu ita componendum erit, ut potu ſit jucundum, nec ob acetum copioſius tuſſim excitet: Ita enim ſanguinem ſolvit, & leviter adſtringit. Hujus capiat æger ℥. vi. tepidè, bis aut ter in die; ſi tamen adhuc tuſſim moveat, ſaccharo dulcorandum erit. Eſt autem eo utendum, cùm jam aliquo modo fluere ceſſat ſanguis. Huic etiam rei conferunt carabe & mumia, quæ cum aſtringentibus & glutinantibus permiſcenda ſunt, ut in formulis nonnullis ſuprà præſtitum eſt.

In eodem curationis decurſu, ad fervorem hepatis temperandum, epithema refrigerans hypochondrio dextro admoveatur.

℞. Aquæ roſar.plantag. & cichorii,an. ℥.iv. aceti roſac. ℥. ij. pulver. electuar. trium ſantal. ℥. ß. camphoræ ℈. j. Fiat epithema applicandum tepidè regioni hepatis.

Poſt uſum epithematis inungatur eadem pars unguento roſac. vel cerato ſantalino, addendo aceti roſacei parum, unctionis tempore.

Lumbi etiam & ſpina dorſi illinantur oleo roſac.& nymphææ, lotis in aceto, addendo parum camphoræ, ut ſanguinis in venâ cavâ contenti fervor temperetur. Cavendum tamen eſt ab iis, quæ vehementer aſtringunt, quia ſanguinem è venâ cavâ in pulmonem propellerent.

Plurimùm etiam ad ſanguinis fervorem temperandum, ejuſque fluxum cohibendum conducit oxycrato frigido teſtes fovere; maximus enim eſt conſenſus inter ſpiritalia & genitalia membra.

Balneum in hoc affectu conveniret ad viſcerum calorem temperandum. Sed quia relaxare, & venas magis reſerare poteſt, ideo illius uſus fugiendus eſt.

Pro potu utatur æger ſyrupo myrtino, de portulac. aut de roſis ſiccis, aut ſaccharo roſaceo cum aqua hordei, aut cum aqua infuſionis lapid. hæmatit. vel terræ ſigillatæ, aut conſerva roſarum,cum earum aqua permixtâ,vel cum aquâ infuſionis coriandri præparatâ, & acidulâ reddita cum ſpiritu vitrioli, vel cum tincturâ roſarum.

Leve decoctum millefolii, pro potu ordinario uſurpatum ad quemcumque ſanguinis fluxum cohibendum efficaciſſimum eſt.

Si acris fluxio, in pulmonem è capite irruens, cauſa ſit hujus ſymptomatis, præter ſupra dicta, convenient ea remedia, quæ pro catarrhi calidi curatione ſupra propoſita ſunt.

Sedato ſanguinis fluxu, ad impediendam recidivam,vitanda primùm ea omnia, quæ humores exagitare ſolent, ut vehemens exercitium, ingens calor,incandeſcentia, vociferatio, vina generoſa, cibi præditi ſale, aut aromate conditi.

Conſerva roſar. vetus teneatur in ore frequenter, præſertim ſub lecti ingreſſum.

℞.Conſervæ roſar.& rad. ſymphyti,an. ℥. j. trochiſcor. de carabe, & de terra ſigillata,an. ℥.ß. coralli rubri & margarit. præpar. an. ℈. j. ſacchari roſacei ad pondus omnium. Fiat conditum, de quo capiat cochlear 1. per intervalla horâ unâ ante paſtum.

Purgetur quater in anno,vel etiam ſæpius,ſi opus videatur, potione ex rhab. & myrobolanis ſuprà deſcripta, cui addatur loco ſyrupi mannæ granatæ. ℥. j.

Utiliter etiam ſumi poteſt per aliquod tempus à ſedata hæmoptoë,rhab. torrefacti ℈. j. ſingulis diebus manè,hora una ante paſtum. Imò verò ſi ſanguis valde aqueus & ſeroſus ſit ut plerumque in omni hæmorrhagia ſolet contingere, idem Rhab. non torrefactum, ſed tantùm pulveratum dicta doſi maximè conveniet; ſic enim ſanguis,expurgatis paulatim ſeroſis illius humoribus, priſtinam ſuam craſſitiem recuperare poterit. Vel poterit idem rhab. ſumi ad ℥. j. ſemel in ſeptimana.

Poterit etiam in uſum revocari ſyrupus magiſtralis, ad ſanguinem mundificandum à ſeroſis & tenuibus ichoribus & humoribus.

℞. Fol. Bugloſ. utriuſque ſumariæ, lupul. cichorii, endiviæ

endiviæ, agrimon. plantag. polytrich. ana M. j. summit. asparagi, verbenæ, euphrasiæ, ana M. ß. sem. cucurbitæ, melonum,ana ℥. ß. sem.in. endiviæ, cuscutæ,ana ℥.ij. liquirit.ras. & passul. mundat. ana ℥.j prunor. dulcium. par.vj. sennæ mundat.℥.iv.polypod. querni ℥.ij. agarici in panno raro ligati ʒ. vi. macis ʒ. i. flor. iij. cordial. & cicer. rubror. ana P. i. Coquantur in aqua simplici vel verbenæ ad ℔. i. ß. In colat. dissolve succi pomor. redolent. ℥. iiij. facchari albi quartaria quinque. Fiat syrup. perfectè coctus,aromat. santalo citrino. Posteà in syrupo infunde rhab. elect. contusi, & in panno raro ligati ℥. i. capiat ʒ. ß. vel ℥. ij. cum jusculo bis in mense.

Cauterium affigatur tibiæ dextræ, vel sinistræ, prout hepatis aut lienis affectus huic symptomati occasionem suppeditant.

Denique lactis asinini chalybeati usus, per mensem integrum, ad hujus affectus præcautionem erit utilissimus. Vel ad potentiùs hepar refrigerandum, serum caprillum chalybeatum illius loco poterit substitui.

Pro potu utatur aquâ leviter coctâ, cum semine coriandri præparato, vel decocto hordei & liquiritiæ.

CAPUT VII.

De Phthisi.

LIcet phthiseos nomen generaliter omnem corporis consumptionem significet, propriè tamen & specialiter pro ea corporis extenuatione usurpatur, quæ ulcus pulmonum sequitur.

Hæc autem corporis extenuatio provenit à febre putrida & lenta quæ in hecticam degenerat. Febris verò ab ulcere pulmonis exoritur, à quo propter viciniam, putridi vapores ad cor continuò exhalant, & in eo febrem accendunt. Postmodum verò calor ille febrilis à corde in totum corpus diffunditur, sicque partes omnes intemperie calidâ & siccâ laborantes,& calorem influentem, intemperatum, ac putredinosum recipientes, alimentum commodè non concoquunt, & malè nutriuntur: unde sensim propriæ substantiæ consumptio succedit.

Febris autem illa propter longitudinem & causæ perseverantiam in hecticam degenerat; cui tamen non rarò putrida conjuncta est,quod ex urinis dignoscitur, & exacerbationibus, quæ certis horis non rarò contingere solent. Imo verò interdum paroxysmi febrium intermittentium in phthisicis observantur.

Ulceris pulmonis causa proxima & immediata est humor acer & erodens, qui vel aliundè in pulmonem influit vel in ipso pulmone generatur.

Influit imprimis à cerebro pituita acris & salsa, catarrhum ferinum efficiens, qui pulmonem exulcerare facilè potis est. Interdum verò pituita effluens à cerebro, etiam salsedinis & acrimoniæ expers, exulcerationem pulmonis efficere potest, si nimirùm in eo diutiùs remoretur, & putredinem contrahat: à putredine autem acrimonia exoriens partem corrodit, & exulcerat.

Non semper tamen pituita putrescens in pulmone,illum ulcerat. Siquidem videmus sæpe in catarrho pituitam putridam excerni, cùm tamen pulmo nullam læsionem conceperit. Sed ad ulcerationem efficiendam duæ requiruntur conditiones, altera ex parte materiæ fluxæ, altera ex parte pulmonis. Ex parte materiæ conditio necessaria est, ut illa talem habeat dispositionem ac temperiem, quæ per putredinem acquirat insignem acrimoniam, quæ exulcerationem efficere valeat. Ex parte verò pulmonis concurrere solet mollis præter modum, tenella, ac corruptioni parata illius substantia, quæ uno verbo vitiosa pulmonis constitutio vocatur, ab ortu & semine parentum plurimùm contracta, de qua paulò inferiùs agetur.

A vicinis etiam partibus humores pulmones exulcerantes & putrefacientes, solent influere, ut pleurâ, mediastino, diaphragmate, asperâ arteria; & in primis ex earum partium inflammatione suppuratâ, quæ in Empyema convertitur, de quo Hip. *Aph.* 15. *sect.* 5. *Qui ex pleuritide empyici fiunt, si è ruptione empyematis intra dies* 40. *repurgentur, liberantur, alioqui transeunt in tabem.*

In ipso pulmone generantur quando à vase illius, rupto vel eroso, aut ex vulnere aperto, sanguis effusus putrescit, aut à variolis ulcus in eo relinquitur.

Interdum verò ex ipso pulmonis vitio pravi humores generantur, qui illius substantiam corrumpunt, & phthisin efficiunt. Tale autem vitium, seu vitiosa pulmonis constitutio, plerumque à primo ortu contrahitur, & à semine parentum, simili labe infectorum. Unde phthisis inter morbos hæreditatorios principem locum obtinet, ita ut multas familias viderimus, inevitabili fato, hujus morbi malitiâ è medio sublatas.

Hæc autem vitiosa pulmonum constitutio non in primis qualitatibus sita est, sed malignam quandam ac venenatam qualitatem agnoscit, hujus ratione contagiosa est.

Quamvis negandum non sit, mobiliorem & laxiorem pulmonum substantiam, atque adeò corruptioni magis paratam, ad cujus morbi generationem plurimùm conferre.

Hæc autem pulmonum vitiosa constitutio efficit interdum,ut nullâ præcedente destillatione, nullo præcedente inflammatorio affectu, aut aliâ causâ evidente, ægri in tabem incidant, ex solo partis vitio proprium alimentum corrumpente.

A tuberculo etiam in pulmone genito,suppurato,& disrupto,phthisis interdum generari solet. Est autem tuberculum pulmonis, tumor exiguus in quadam illius particula.

Duplex illius genus ab Hippoc. constituitur 1. *de morbis*, quorum unum crudum tuberculum ab eo nominatur, quod nunquàm ad suppurationem venit, sed sensim increscens spiritus vias præcludit, & tandem ægrotantem interimit.

Alterum est, quod ad suppurationem venit, & vomica pulmonis nominatur. Fit autem dupliciter, per fluxionem, vel congestionem, & materia collecta vel in cystide concluditur, vel sine vesicula, in ipsa partis substantia. Vesiculæ illius densitas sæpe facit, ut hujusmodi vomica per multos annos in pulmone gestetur, nullis signis indicata, & nullâ aliâ corpori noxâ communicatâ. Unde Hippocrates *Aph.* 51. *sect.* 6. *Quibus suppuratio in corpore existens non innotescit,iis ob crassitudinem puris, aut loci non innotescit.* ita ut multi omnia corporis munia ritè excercentes,rupta derepentè vomica è medio sublati sint,quorum exempla aliquot proponuntur à Fernelio *lib.* 5. *de part. morb.* & *sympt. c.* 10. è quorum numero fuerunt duo Medici, qui nullis signis impendens periculum prævidere potuerunt.

Si pus è rupta vomica effluens in cordis ventriculos feratur, ægri subitò intereunt, si verò ad bronchia transmittatur, per anacatharsin expurgari potest, si corpus sit validum, & materiæ quantitas exigua, ut plurimùm tamen relicto ulcere in pulmone phthisis inde exoritur.

Causæ etiam externæ ad hujus affectus generationem concurrere possunt: inter quas principem locum obtinet contagium, hic enim morbus est valde contagiosus, ita ut videamus utplurimùm uxores, maritis phthisicis assiduò inservientes eodem affectu corripi, & vice versâ. Sic etiam liberi ejusdem familiæ ex eodem affectu sigillatim intereunt non solùm propter impressam labem à semine parentum, sed etiam propter frequentationem illius, qui primus hoc affectu laboravit.

Inter consanguineos enim faciliùs & promptiùs communicatur hujusmodi contagium, ut tutum non sit fratribus aut sororibus, fratris, aut sororis, phthisi laborantis cubiculum ingredi. Siquidem μιάσματα illa quæ à phthisicorum pulmonibus exhalant, & cubiculi totius aërem inficiunt, ab aliis (præcipuè dispositionem aliquam ad hunc morbum habentibus) in pulmonem attracta, similem in eo dispositionem generant.

Aliæ verò causæ externæ sunt: primò aër impensè calidus aut frigidus; calidus enim humores acres in capite contentos fundit & liquat & in pulmonem præcipitat. Frigus constringendo & comprimendo, ejusdem humoris defluxum promovet. Sed maximè noxius est aër inprimis autumnalis,qui inæqualitate frigoris & caloris acres & salsas destillationes concitat,unde apud Hip. *Aph.* 10. *sect.* 3. Au-

Autumnus tabidis malus. Secundò ad phthisin producendam maximè conferunt cibi potusque acres & salsi, & qui caput vaporibus hujusmodi replent: Ac denique omnes aliæ causæ, tum internæ tum externæ, quæ hæmoptoën inducere solent, cùm ea plerumque in phthisin degeneret.

Inter causas antecedentes præcipuè recensentur humores vitiosi, in toto corpore collecti, qui ubi à causis externis commoventur, ad cerebrum transmittuntur, & inde in pulmonem confluunt. Huc pertinet mensium, hæmorrhoidum, aut alterius evacuationis consueta suppressio, quæ materiam catarrhis & fluxionibus suppeditat.

Prædictæ causæ hunc affectum inducunt præcipuè in dispositis, qui φθινώδεις & πτερυγώδεις ab Hip. (*II. Prorrh. XII. III. Epid. III.* 142.) nominantur, qui habent pectus angustum & depressum, collum oblongum & scapulas alatas, quibus si pulmonis mollities & hæreditaria dispositio accedat, inevitabili fato eos ex hoc modo concidere, necessarium est. Sunt etiam ad phthisin dispositi, qui caput habent debile, quod facilè superfluis humoribus impletur, eosque ad spiritus organa dimittit.

Venæ & propriæ dictæ phthiseos differentiæ aliæ non sunt, quàm quæ à causarum varietate desumuntur. Hip. tamen plures tabis species proponit notatu dignissimas quæ non ad veram phthisin, sed ad tabem generaliter sumptam reduci debent, & sine pulmonis exulceratione contingunt. Ac primùm *lib.6. Epid. sect.* 8. *tex.* 47. tabem ex gonorrhœa proponit historia sequenti. *Satyrus in Thaso, cognomento Gripalopex, cùm esset annorum circiter viginti quinque semen per somnum effudit sæpè, & interdin quoque sæpè ipsi prodibat: cùm autem ad trigesimum pervenisset, tabisiebat, & mortuus est.* Ex continua autem superflua seminis profusione corporis alimentum subripitur, unde partes solidæ absumuntur & exsiccantur, ac tandem in tabem incidunt.

Alia tabis species proponitur ab Hip. 2. *de morbis*, tabes dorsalis appellata, quæ fit ex nimia venere, corporis habitum universum absumente, solidisque partibus alimentum subripiente. Hæc recenter sponsis, effrænatæ libidini deditis, solet contingere, & est præcipua tabis dorsalis species: quatuor enim illius species in Hip. scriptis reperiuntur. Prima est jam descripta ex immodica venere oriunda. Secunda describitur *lib.* 2. *de internis affection. textus* 13. pendens à nimia sanguinis & nutrimenti copia in medullam spinalem irruente, ex qua calor ejus innatus ac facultates omnes obruuntur ac suffocantur. A sanguinis autem copiâ emaciari corpus, docuit Hip. 5. *Epid. in historia viri in Oeneade*, qui cùm ab alimentis non restauratur, sed in dies magis contabesceret, vena secta in utraque manu, sanguineque extracto, quousque exsanguis redderetur, hoc solo remedio perfectè liberatus est, cùm omnia in cassum anteà tentata fuissent. Tertio species loco citato proposita est, quando spinalis medulla resiccatur, & inde totum corpus arescit & contabescit.

Hujus autem exsiccationis causæ in Hippocratis doctrina duæ inveniuntur. Una est obstructio venarum quæ ad spinam tendunt, quorum humore nutritur, eoque deficiente, resiccatur. Altera est bilis influxus à capite in spinam, quem Hip. *lib. de locis in homine proponit.*

Quarta describitur *in libro de locis in homine*, quæ fit ex destillatione in medullam spinalem irruente, his verbis: *Porrò, cum retro in spinam fluxio processerit, tabes fit hujusmodi, lumbos dolet, & interiores capitis partes vacuæ videntur ipsi esse:* In eodem etiam *libro, n.* 18. hæc habentur: *Cùm verò in medullam fluxio contigerit, tabes occulta ac inconspicua exoritur.* Occultam eam dixit, quoniam hinc languescente corpore morbi causa non ita facilè patet. Inconspicuam autem, quia nec destillationis, nec tabis nocumenta, destillationi in medulla spinali firmata, & non ultrà progrediente, sensibus clarè deprehenduntur. Definit tamen esse occulta & conspicua, si fluxio non in sola spinali medulla firmetur, sed ultra progrediens in os sacrum & coxendicem irruat. Cum enim evidentior apparet distillatio, & dolores, ac motus impedimenta cum summa animi demissione prodeunt.

Hæc ab eodem Hippocrate clariùs explicantur *lib. de glandulis, num.* 10. his verbis: *Alius morbus oritur ex defluxione capitis per venas in spinalem medullam, inde autem in os sacrum impetum facit, quo medulla ipsa fluxionem producit, & in coxendicum acetabula sive juncturas deponit, & si tabem fecerit homo marcescit, atque hoc modo contabescit, & vivere non expetit. Statim enim scapulæ dolent, amboque pedes, ac crura consequuntur, & semper tandem pereunt, multo tempore curati. Sic deflorescit homo, ac moritur.* Hæc tabis species à Medicis observanda est, quia aliquando in praxi occurrit; & iis præcipuè contingit, quibus nervi languidi & tabefacti hujusmodi fluxiones facilè recipiunt.

Ad tabis species etiam referri potest tabes ex inedia & fame cujus mentionem facit Galen. *lib. de Marasmo*, cùm deficiente nutrimento corpus absumitur & contabescit. Deficit autem nutrimentum in solidis partibus, non solùm ob ciborum penuriam, quos ventriculus concoquit, & ad hepar, generando sanguini, totius corporis alimento, transmittit, sed etiam quando chylus, in ventriculo sufficienter concoctus, venas mesaraicas pervadere non potest, propter graves earum obstructiones, ut in strumis laborantibus sæpissimè contingit, quorum mesenterium utplurimum glandulis refertum est, à quibus venæ lacteæ comprimuntur, unde totum corpus contabescit, & illi tabidi moriuntur.

Privantur etiam partes solidæ necessario alimento quando sanguis salsuginosus & parùm nutritioni idoneus in venas congeritur, qui nisi per epicrasin curentur, ut docuit Galen. 5. *meth.* omninò insanabiles sunt, & inevitabiliter tabidi evadent. Ac denique Galen. *lib. de Marasmo, decimo methodi*, & aliis locis tabem proponit ex inflammatione manifesta, vel occulta ex syncope cardiaca, vel stomachica, & alias minùs frequentes, quæ dictis locis videri possunt.

Veræ phthiseos signa diagnostica alia imminentem, alia incipientem, alia verò confirmatum affectum ostendunt. Quæ omnia graphicè describuntur ab Hip. 1. *de morbis.*

Imminentis phthiseos signa proponuntur ab Hip. lib. prædicto, text. 9. *his verbis.*

Fit autem & suppuratus, si pituita à capite in pulmonem destillet. Et primùm quidem utplurimùm latenter defluit, tussimque tenuem exhibet, & sputum paulò amarius solito & aliquando tenuis adest calor. In hac sententia quatuor signa continentur phthisis imminentis.

Primum signum est, quod fluxio à principio latenter defluat ad pulmonem, quia tunc temporis materia destillans quantitate est pauca, & tenuior humoris portio, quæ defluit per parietes asperæ arteriæ, non irritat pulmonem qui alioqui à principio magis reluctatur, nondum à morbo labefactus: Unde fit, ut cùm ex his minima sequatur læsio, hæc materia dicatur latenter defluere.

Secundum signum est, quod humor ille defluens tussim tenuem excitet; cùm enim in principio paucus sit, & tenuis, levem tantùm tussim excitare debet.

Tertium signum est, quod sputum amarius solito appareat. Quia humor defluens, pulmoni exulcerando idoneus, dulcedinis acrimoniæ, vel salsedinis particeps esse necessariò debet, quæ qualitates, ulteriori calore & præternaturali alteratæ, in amaram qualitatem degenerant. Notum enim est, dulcia & salsa, dum præter modum coquuntur, amaritudinem contrahere. Cùm autem ille calor præternaturalis in principio non sit valdè intensus, ideo sputum levem tantùm præ se fert amarorem, & subamarum tantùm efficitur.

Quartum signum est, quod aliquando tenuis adsit calor, id est, quandoque illis aliquæ accedunt febres, leviores tamen, & non vehementes. Cùm enim materia non sit conculcata, sed potiùs ex diuturna mora, & ex loci continentis calore præternaturali aliquam concipiat putredinem, hinc febris non potest esse intensa. Habet enim materia putrescens multa spiracula, per quæ difflari potest: Quare non est mirum, quod principio febres non urgeant, & sint leviores.

His signis ab Hippocrate propositis adjungere possumus malam thoracis conformationem, & ætatem juvenilem

lem. Si enim illa duo cum prædictis concurrant, phthisin in procinctu esse, certò pronunciare possumus.

Prava thoracis confirmatio in iis reperitur, qui habent thoracem angustum, & scapulas prominentes, alarum modo, in similitudinem avium, quæ partem thoracis anteriorem angustam, posteriorem autem latam habent: Quare & pravitatem & malam conformationem thoracis simul possident. Thoracis angustia penuriam caloris nativi, mala confirmatio ejusdem imbecillitatem significat. Si enim calidum insitum plurimum ac vegetum fuisset, thorax amplus & magnus, extensa ab eo validè materia, formatus fuisset. Tanta autem & talis est hæc dispositio ad tabem, ut eam Hippocrates nativam tabem appellaverit, quòd ab intimis ortus primordiis & naturæ principiis concepta sit. Quamobrem necessarium ferè videtur, ita affectos in phthisin tandem incidere, nisi ab aliis gravioribus morbis præveniantur. Notandum enim est obiter, eos qui talem habent dispositionem, si gravi aliquo & acuto morbo corripiantur, ut plurimùm interimi. Cùm enim in his calor nativus existat, paucus in quantitate, & debilis in virtute, causis morbificis vehementibus facilè succumbit. Ideò cautiores Medici in hujusmodi naturis & habitibus, si gravi aliquo morbo corripiantur, mortem potiùs quam salutem, aut saltem grave periculum præsagient.

Ætas verò juvenilis in dispositis ad hunc morbum producendum maximè est idonea, quam definit Hip. *Aph. 9. sect. 5.* à decimo octavo ad 35. in illa enim ætate adest maxima sanguinis copia, ruptioni venarum efficiendæ idonea. Adest etiam ejusdem sanguinis tenuitas & acrimonia, apertioni, aut erosioni vasorum producendæ disposita. Contrà verò in pueris catarrhi humido multo hebetantur; in senibus frigore torpent: Cùm in media ætate, propter rationes dictas, frequentiùs exulcerent. Adde quod in adolescentia & juventute plurimi errores committantur in victu, & quibus pravorum humorum copia cumulari solent, & prava qualitas massæ sanguinis induci, tum etiam ob vehementiora exercitia in cursu, lucta, saltu, armis, & insolatu, ruptio vasorum in pulmone & ab ea phthisis excitari potest.

Incipientis phthiseos sign. proponuntur ab eodem Hip. *de morbis, antea citato textu* 10. his verbis: *Temporis autem progressu exasperatus pulmo, & intus ulceratur à pituita inhærente & putrescente, & gravitatem exhibet pectori, & dolorem acutum antè, & retro, caloresque acutiores in corpus incidunt, & pulmo à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore, & maximè ex capite, caput verò calefactum ex corpore. Et hanc putrescentem subcrassam spuit.* In hoc contextu sex signa continentur phthiseos incipientis.

Primum signum est, quod temporis progressu exasperetur pulmo: Hoc est, tussis vehementior, & molestior efficiatur. Procedente enim morbo, destillatio invalescit, ab eaque pulmo lancinatur, atque irritatur ad expulsionem rei noxiæ. Quæ quidem tussis non solùm à materia fluente excitatur, sed etiam ab ea quæ antea fluit. Cum enim illa sufficienter non expurgetur, diuturna mora putredinem contrahit, & pravam concipit qualitatem, à qua pulmo magis irritatur ad expulsionem, unde tussis vehementer exoritur.

Secundum incipientis atque finientis phthiseos signum est gravitas thoracis, quæ ex materia in pulmone congesta exoritur. Licet enim pulmo ex se parum aut nihil sentiat, & dolorificos affectus in se ipso non percipiat, quia tamen thoraci per membranas illigatur, ideò illi gravitatis sensum communicat, quando à majore copia gravatur.

Tertium signum est, dolor acutus antè & retrò. Materia enim pulmone contenta, etiam pravâ qualitate & putredine, pulmonis membranas pungit & vellicat, unde acutus dolor exoritur; dolor enim membranis proprius pungitivus est. Percipitur autem ille dolor ante & retrò quoniam hæ membranæ sterno alligantur ex parte anteriore, & dorso ex parte posteriore. Infertur etiam talis dolor à molestissima tussi, quæ tussis ratione ingentis molestiæ & turbationis, quam infert, maligna & ferina ab Hippocrate nominatur.

Quartum signum est quod calores acutiores in corpus incidant, hoc est, febres insignes & vehementes superveniant. Cùm enim progressu morbi major ex diuturniori mora materiæ morbificæ putredo inducatur, majores inde febres excitari necesse est. Quamvis enim in solo pulmone ab initio materia illa putrescat, attamen ex suppuratione in thorace facta, & ulcere superinducto, putredo, humoribus, in venis existentibus communicatur; quibus putrescentibus, varia putridarum febrium genera oxoriuntur. Et hæ febres de putridarum genere sunt, toto genere diversæ à febricula illa, quæ ulcere pulmonis excitatur ex putridis vaporibus, ab eo in cor translatis: Quæ febricula temporis progressu in hecticam degenerat, & ideò in phthisicis complicatio febris hecticæ cum putrida plerumque annotatur.

Quintum signum est, quod magna pituitæ copia descendat à cerebro in pulmonem, quod indicavit Hippocrat. causam referens magni illius defluxus, quoniam scilicet pulmo à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore. Hinc patet humores in toto corpore contentos fieri materiam fluxionis continuæ & copiosæ, quæ phthisicos infestat. Pulmo ex putredine concepta caliditatem contrahit, cujus ministerio pituitam attrahit è cerebro, cerebrum verò ex toto corpore: Et hæc est una ex præcipuis extenuationis & consumptionis totius corporis causis. Humores enim omnes, tum pravi, tum laudabiles, ad illas partes deferuntur sicque totum corpus exhauritur.

Sextum signum est, quod æger pituitam putrescentem subcrassam expuat; quandoquidem materia fluxa jam putredinem concepit, & supervenienti ulcere, necessariò pus ex eo excernitur, & ideò purulentum sputum screatur; Est autem pituita subcrassa, id est, inter crassam & tenuem mediocris. Quia cùm ex mora, quam facit, in pulmone crassitiem acquisierit admixtione saniei, quæ ex ulcere pulmonis exsudat, tenuior efficitur; atque adeò mediocrem quandam crassitiem acquirit cujus ratione subcrassa ab Hippocrate nominatur.

Prædictis signis ab Hippocrate propositis hoc tanquàm certissimum adjungendum est, nempè corporis extenuatio cum febre lenta & continua. Nam præter febres putridas, suprà enumeratas, quæ per vices accedunt & recedunt, & ex humoribus in venis putrescentibus oriuntur, adest semper febris lenta & assidua, ex vaporibus ab ulcere ad cor continuò translatis, quæ nutritionem in toto corpore corrumpit, eique calidam siccamque intemperiem imprimit, unde extenuatio necessariò consequitur.

His etiam adjungendi sunt sudores nocturni, quibus ut plurimum phthisici vexari consueverunt, simul atque somno corripiuntur. Per somnum enim calor concentratur, & pulmonis inflammatio augetur, eo calore autem intùs augescente, magna fit evaporatio, quæ in cute condensatur, & in sudorem vertitur.

Addi etiam possunt rigores frequentes nullum typum servantes, qui ex puris acrimonia, membranas vellicante, oriuntur.

Ac denique addi potest sputi dulcedo, quæ in purè incipiente generari solet, siquidem illa est principium salsedinis.

Factæ denique ac confirmatæ phthiseos signa proponuntur ab Hip. *lib. prædicto textu undecimo*, his verbis. *Quantò verò magis tempus progreditur, tantò magis pus sincerum exspuit, & febres acutiores fiunt, & tussis frequens ac fortis, & inedia vexat, & tamen alvus infernè turbatur. Turbatur autem à pituita, pituita verò de capite descendit. Hic cùm ad hoc pervenerit, perit.* His dictis quinque signa confirmatæ phthiseos continentur.

Primum signum est, quod sputum reddatur magis purulentum, imò pus sincerum expuatur.

Secundum signum est, quod febres fiant vehementiores & acutiores, putredine semper ulteriùs procedente, & ulcere magis sanioso ac purulento reddito.

Tertium signum est, tussis frequens ac fortis, id est, frequen-

frequenter ac fortior quàm anteà fuerat. Frequentior quidem, quoniam plurima est irritatio, pauca verò expurgatio; unde natura iteratis vicibus perficere conatur, quod unica non potest. Fortior autem est tussis, non solùm quia major puris acrimonia facultatem expultricem acriùs stimulat: sed etiam, quia emaciatis solidis partibus, thorax quoad cavitatem amplior factus est, unde fit tussis quædam rauca & resonans, ut in illis rebus contingit, quæ ex cavo & recondito loco resonant.

Quartum signum est, inedia seu inappetentia, quæ ægrotantes vexat, & majorem corporis extenuationem inducit. Fit autem illa inappetentia ex eo, quod destillatio à capite defluens, non solùm ad spiritalia membra descendat, sed etiam naturalibus partibus communicetur, ventriculo præsertim, cujus orificium, inde labefactatum, functionem propriam, nimirùm appetentiam amittit. Adde, quod ex putridis exhalationibus, quæ partim ratione febrium putridarum, partim ratione putridæ pulmonum affectionis oris ventriculi communicantur, appetitricis facultatis robur destruatur.

Quintum & ultimum signum est alvi fluxus, qui à pituita ex capite defluente producitur; unde successu temporis ventriculus, & intestina labefactantur, ac facultas retentrix debilitatur, hincque alvi fluxus exoritur, qui ad interitum ægrotantem deducit, ut in prognostico fusiùs dicetur.

His signis ab Hippocrate propositis adjungenda sunt alia. Primum est, summa totius corporis extenuatio, ita ut in illo statu caro musculosa universa absumpta sit, & ossa omnia se prodant, sola cute contecta. Hinc ungues incurvantur, absumptâ carne, quæ in summis digitis existebat, unguesque fulciebat.

His etiam addenda est respiratio difficilis, tum quia facultas est debilis, tum quia bronchia pulmonis à materia putridâ & purulentâ obstruuntur, tum quòd ipsum viscus, majori parte consumptum & putrefactum, aërem sufficientem non trahat ad cordis refrigerium, ita ut quod unica respiratio præstare non potest, pluribus atque iteratis perficere conetur.

Ac denique addendum est, quod in phthisi confirmata & ad interitum vergente capilli defluant, malæ livescant, nisi quod post cibum, elevatis sursum vaporibus, rubescant, pediculi magna copia generentur, & pedes intumescant.

Neque tamen in eo statu tanta signorum speculatione opus est. Si quis enim vel plebejus (inquit Aretæus) hominem videret pallentem, imbecillum, tussientem, macie confectum, hunc vera phthoë laborare pronuntiat.

Advertendum tamen est diligenter, quod in praxi maximi est momenti, catarrhum contumacem in pulmonem defluentem sæpè veram phthisim ementiri, siquidem pituita putrida puris æmula per tussim excernitur, hinc ex putredine fiunt febres, ac corporis extenuatio consequitur: attamen ita affecti diligenti curatione adhibita facilè liberantur. Ideò attente distinguendus est hic affectus à vera phthisi; quod fit præcipuè, distinctione pituitæ putridæ à vero pure: Quæ distinctio his præcipuè signis perficitur, quod videlicet pus coloris est cineritii & minùs album quàm pituita, & interdum varii coloris, & in aquam tepidam projectum, fundum petit, in eaque dissolvitur. Pituita verò aquæ innatat, & propter visciditatem cohæret ac minimè dissolvitur: si verò sputi portio dissolvatur, alia verò minimè, tale sputum fit ex pure cum pituita mixto, quod utplurimùm in phthisicis contingit.

Quod ad prognosin attinet, recentis ulceris pulmonis sanatio difficillima est, inveterati omninò impossibilis: quia ulcus continuo pulmonis motu & tussi magis laceratur, tantùm abest, ut coalescere valeat. Tum medicamentorum vis longo tractu ferè exolescit, & deperdita pulmonum substantia nulla arte resarciri potest. Adde quod ulcus, sputum, febris & macies, contraria remedia exposcant. Illa enim quæ ulcus exsiccant, sputum impediunt, febrem augent & maciem: humectantia verò, quæ febri & maciei obsistunt, ulcus sordidius efficiunt. Interdum tamen quibusdam ulcus sanatum videtur, crustâ superinductâ, quæ tamen, levi occasione decidens, morbum renovat, ægrumque ad priorem statum reducit.

Phthisis, quæ ab ulcere parvo & non diuturno provenit, licet curatu difficillima sit, non est tamen omninò incurabilis, si curatio idonea maturè adhibeatur. Et non pauca curatorum phthisicorum exempla apud observationum collectores reperiuntur. Spem autem aliquam curationis præbere possunt vires robustæ, sputum album, æquale, unius coloris, & quod facilè expectoratur. Si humor à capite defluens ad nares convertatur, indeque febris remittat; si appetitus vigeat, sitis absit, alvusque quotidiè compacta & assumptis convenientia deponat. Si æger bono habitu præditus sit, in ætate puerili, aut pectus habeat amplum & hirsutum.

Quibus phthisicis sputum graviter olet, aut alvi fluxus supervenit, aut sputum supprimitur, aut facies Hippocratica apparet, mors in propinquo est, docente Hip. *progn. & Aph.* 11. & 12. *sect. & Aph.* 16. *sect.* 7.

Phthisis acuto morbo superveniens, brevi interimit. Ab aliis verò causis genita, chronica interdum evadit, & ad multos annos perseverat. Refertque Avicenna, se mulierem phthisicam vidisse, quæ per 23. annos vixerit. Et Matthæus de Gradibus dicit, aliam mulierem phthisicam, quæ circa furnum & ignem quotidiè occupabatur, plus viginti octo annis vixisse.

Curatio hujus affectus, ut anteà dictum est, utplurimùm impossibilis est, si nimirùm affectus altiores egerit radices: quia tamen incipiens affectus interdum curari potest, & multò faciliùs imminens; in iis scilicet, qui ex dispositione hæreditaria in phthisin incidere proclives sunt, nondum tamen in eam inciderunt, ideò prophylactica curatio priùs proponenda est, postea verò affectus jam geniti cura erit instituenda.

Ad corrigendam igitur pravam illam in tabem propensionem conveniunt victus refrigerans & humectans, & ea omnia, quæ sanguinem corrigere, eumque mitem ac blandum reddere possunt; omnemque illius acrimoniam & salsedinem corrigere, qualia sunt aquarum dulcium balnea, lactis usus, & cibaria similis naturæ. Tum etiam decoctum radicis chinæ in potu ordinario exhibitum. Sed multò efficacius erit decoctum santalorum, quod non solùm in curatione tabis instantis, vel incipientis; sed etiam in destillationibus salsis, præcipuè autem tenuibus, in diuturnis sanguinis fluxibus, ab illius ardore productis, miranda præstat: & fit simili omninò ratione, quâ guaiaci decoctum componi solet, idque vel in aquis stillatitiis, modò additâ portione vini, vel albi, vel rubri, pro ratione affectus. Paratur autem decoctum santalorum, ut guaiaci decoctum, cùm primarium, tum secundarium, & eodem modo exhibetur. His addenda est mutatio aëris, quæ ad imminentis affectus præcautionem, & incipientis curationem plurimùm potest. Ac denique illa convenient remedia, quæ in morbi jam facti curatione primo loco usurpanda proponere aggredimur.

Tota igitur jam factæ & confirmatæ phthiseos curatio versatur in ulceris abstersione & conglutinatione, causarum producentium, vel foventium ablatione, febris lentæ & hecticæ oppugnatione, ac consumptionis restauratione.

Primò igitur, quia cacochymia redundans in corpore, ulcus pulmonis fovere & augere solet, blandis purgantibus auferenda est, per intervalla repetitis, quandiu corpus non est valdè consumptum. Eæque purgationes componantur ex rhab. manna, cassia, aut syrup. rosac. in hunc modum.

℞. Hordei integri P. j. liquirit. rosæ, & passul. mundat. an. ℥. iij. jujub. par. ij. flor. bugloss. & viol. an. P. semis. Coquantur in aqua simpl. vel destillatâ convenienti, v. gr. scabiosæ aut veronicæ ad ℥. iiij. In colat. dissolve rhab. in aqua scabios. cum santalo citrino infusi ℈. iiij. mannæ ℥. j. syrup. rosac. ℥. semis. Fiat potio.

Vel mannæ ℥. ij. cum jusculo pulli, aut communi exhiberi poterunt.

Vel parari potest bolus ex cassiæ ℥. j. cum pulver. liquirit. scrup. j.

In principio phthiseos valentiora etiam purgantia usurpari

usurpari possunt, ad catharrum acrem & salsum, præcipuam ulceris causam, potentiùs revellendum, qualia in catarrho calido proposita sunt.

In eodem etiam phthiseos principio, antequàm corpus sit emaciatum, convenit venæ sectio, ad febrem temperandam, & humoris acrimoniam demulcendam.

Ab ipso etiam curationis initio catarrhus, si affectum istum foveat, sistendus, & à pectore avertendus est. Alioqui frustrà cæteris remediis pugnatur. Huic autem negotio conferunt ea omnia, quæ in catarrhi calidi curatione proposita sunt.

Ac præter illa remedia setaceum cervici admotum summè est efficax. Refertque Fabricius Hildanus, se nonnullos phthisicos hoc præcipuè remedio curasse.

Tandem ad ulceris ipsius curationem veniendum est: Cui usui maximè conferunt, quæ abstergunt, consolidant, & expectorant. Ad hanc rem infinita usurpari solent medicamenta. Efficacissima verò sunt, quæ sequuntur.

Lac omnes intentiones ad phthisicorum curationem propositas adimplet. Abstergit serosâ suâ parte, conglutinat caseosâ, corpus nutrit & reficit butyrosâ. Cum autem varia sint lactis genera, omnibus præferendum est muliebre, ut potè naturæ nostræ magis familiare, utiliusque erit, si ex ipso ubere sugatur. Hujus usu se aliquos restitutos vidisse testatur Platerus: Ex iisque unum non solùm convaluisse, sed etiam tantas vires recepisse, ut ne lac sibi in posterum deficeret, nutricem de novo imprægnarit.

At quia multi ab eo lacte abhorrent usitatius est asininum. Quod quia valde serosum est, facilè venas penetrat, & ulcus optimè detergit, huic verò succedit caprillum. Asina nutriatur foliis plantag. rubi, vitis polygoni, gramine, hordeo, & secali. Lac autem recentissimè mulctum & adhuc calens hauriatur. Idcircò inducta propè cubiculum asina, in vas calefactum mulgeatur. Assumatur primùm in parva quantitate ad ℥. iij. vel iv. ut ventriculus illi assuescat, quantitatem illius sensim augendo, usq; ad ℥. viij. x. & ℔. j. Ne verò acescat, aut coaguletur in ventriculo, atque pulmoni magis fiat amicum, saccharum rosaceum ei permisceatur, ea proportione, ut ad lactis ℥. viij. sit sacchari ℥. j. Post assumptum lac non dormiat æger, sed levi deambulatione per cubiculum se exerceat. Non prandeat, donec lac bene coctum à ventriculo secesserit, & æger fame provocetur ad cibum. Ut denique hoc commodè usurpari possit, non debet adesse magna febris, aut dolor capitis, aut hypochondriorum tumor, aut biliosus alvi fluxus, juxta Aphor. Hip. 61. *sect.* 5.

Vulgò sumitur lac semel tantùm in die, sed melius est bis in die sumere. Et adhuc melius, si æger solo lacte nutriatur. Nam præterquam quod in majori copia sumptum, majores exerat effectus, magnum vitatur incommodum, quod ex jusculis & carnibus cum lacte permixtis exoritur, facilè enim putrescunt. Si ergo in morbo desperato curatio tentanda sit, exhibeatur lac præmissâ purgatione, sextâ quaque horâ, addita manu Christi perlata & corallata. Et ne vires deficiant per intervalla, potionibus lactis intermedia, capiat destillatum restaurans, & continuetur hæc methodus, donec vires refici videantur.

Saccharum rosatum phthisicis utilissimum est, tum etiam conserva rosar. Cujus usu refert Avicenna, quandam mulierem phthisicam & desperatam ita curatam fuisse, ut non solùm sana, sed etiam pinguis redderetur.

Eadem testatur Mesue multos fuisse restitutos, præscripsitque, ut conserva rosar. recens sit, non excedens unum annum, magnâ quantitate, & frequenter assumatur cum medicamentis, cibis & potibus tum etiam per se, omni horâ. Priùs tamen mundificantia usurpentur, quia materiam purulentam & excrementitiam in pulmone retinet.

Quoties verò contingit restringi anhelitum, aut sputum supprimi, expectorantia ut syrup. de hyssopo, de tussilag. eclegmata, & similia usurpentur.

Si denique contingat calefactio propter desiccationem, dentur syrup. violac. jujubinus, mucilago seminis psyllii, cydoniorum, & similia.

Saccharo rosac. se quosdam vidisse curatos, testantur Montanus, Valeriola, Forestus, quo ægri in maxima quantitate utebantur. Quidam Pharmacopœus phthisicus, nobis notus, ingentem sacchari rosacei quantitatem sibi ipsi præparabat, idque perpetuò comedebat, & hoc solo remedio sanatus est.

Phthisicis etiam maximè confert infusum ex millefol. torment. pimpinel. conserva rosar. in B. M. paratum, & in cap. de sputo sanguinis descriptum, si per xx. dies illius usus continuetur.

Decoctum bugulæ, in jusculo vervecis, phthisi & internis ulceribus mirè prodest, parum & clementer ventrem laxat, contra naturam consolidarum.

Trallianus *lib.* 7. *c.* 1. se multos phthisicos curasse gloriatur usu lapidis hæmatitis. Cujus præparationem & utendi modum proposuimus in curatione sputi sanguinis.

Syrupus ex succo hederæ terrestris commendatur à Quercetano, ejusque descriptio talis est.

♃. Succi hederæ terrestris ℔. j. ß. Digeratur & purificetur ad ignem in B. M. Huic succo perfectè depurato adde sacchari rosat. ℔. j. penidiat. ℥. iv. Coquantur in syrupum, quo utatur æger ex cochleari.

Huic etiam syrupo idem Quercetanus flores sulphuris admiscet, ad consistentiam looch, de quo exhibet quater in die, eòque se multos phthisicos desperatos & proclamatos restituisse gloriatur.

Syrupus ex florib. hyperici per infusionem præparatus in B. M. huic etiam affectui, quemadmodum omnibus ulceribus internis consolidandis, convenientissimus.

Syrupus de symphito optimus; nam detergit, consolidat, & astringendo roborat, tum etiam radix symphyti, decocta in jusculo.

Hydromelite sequenti quosdam phthisicos fuisse curatos à nonnullis asseritur.

♃. Rad. chinæ in taleolas sectæ. Unc. vj. rad. tussilag. idoneo tempore collectæ. Unc. iij. rad. bardanæ, & caryophyllatæ, ana Unc. iij. rad. enulæ camp. Unc. ij. Fol. pulmonariæ; scabiosæ totius, veronicæ utriusque, ulmariæ, nummulariæ, an. M. ij. capillor. omnium, h. e. adianti, polytrichi aurei, rutæ murariæ & trichomam. an. M. j. summit. florum bugulæ, betonicæ, flor. herbæ paralyseos, & veronicæ rubræ, an. P. iv. hederæ terrestris totius. M. iij. jujub. dactyl. sebesten. passul. mund. an. Unc. j. ß. liquirit. hispanicæ Unc. j. ß. Omnia debitè concisa bulliant debito ordine, in aquæ fontis purissimæ ℔. xxxij. ad mediæ partis consumptionem, subdito calore lento. Colaturæ clarificatæ adde mellis Narbonensis ℔. iv. Coquantur iterum despumando ad supernatantis ovi terminum. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinam. inter. ℥. ß. sem. coriandri Drach. vi. ß. anisi & fœniculi dulcis, an. Drach. iij. Ponatur liquor in dolium satis capax, & sinatur fermentari, quod promptiùs fiet si dolium in sole manserit; hoc enim modo intra 4. dies satis erit fermentatum, alioqui multò longius tempus necessarium est. Semper autem vas apertum, plenum servari debet, ut optimè despumetur. In hunc finem major quantitas hydromelitis conficienda est, quàm quæ in dolio contineri possit. Imò verò si morbus urgeat, recens, & non fermentatum usurpari potest, dum aliud in dolio fermentatur, quod etiam duplâ, vel triplâ quantitate componi poterit, quia per plures menses est usurpandum. Hujus capiat æger bonum haustum bis aut ter in die.

Syrupus sequens paratu facilior eximias habet vires.

♃. Succor. hederæ terrestris, veronicæ, & card. bened. depurat. an. Unc. viij. in quibus bulliant leviter fol. adianthi, polytrich. scabiosæ, & lactucæ, an. M. sem. In colat. dissolve sacchari albiss. ℔. j. sem. fiat syrupus perfectè coctus, addendo in fine extracti juniperi Drach. iij. succi liquirit. & extracti card. bened. an. ℈. iv. Capiat æger cochl. j. horâ unâ ante prandium, & ante cœnam, & sub ingressum lecti.

Cardanus se multos phthisicos, etiam desperatos, restituisse testatur sequenti regimine. Ut scilicet non utatur æger alio alimento, quàm hordeato, sine jusculo carnium confecto. Potus sit aqua saccharata. Et singulis diebus manè capit. Unc. iij. decocti caudarum & bronchiorum cancrorum fluviatiliũ, facti in aqua hordei cum sacchari Drach. ij.

Admiratio-

Admiratione dignum est, quod testantur Aretæus, Ingrassias, Fracastorius, & Erastus se multos phthisicos curasse usu decocti ligni sancti, per longum tempus continuato, cùm illud rationi causæ antecedentis, humoris scilicet calidi & acris, maximè adversum videatur.

Refert Avenzoar, ab avo suo quendam phthisicum perfectè curatum fuisse, cibando cum pane benè fermentato cum oleo olivarum. Tum etiam se ipsum alium ægrotantem eodem morbo, eadem ratione liberasse.

Pulvis sequens à Valesco de Taranta valdè commendatur & Haly Abbati tribuitur: Eoque præcipuè verum phthisicum se restituisse affirmat. Eodemque Forestus fratrem proprium curasse testatur.

℞. Sem. papav. albi Drach. x. gummi arab. amyli, tragacanth. an. Drach. iij. sem. portulac. sem. malvæ an. Drach. v. sem. cucur. melon. cucumeris, citrulli, cydonior. mundat. ana Drach. vj. spodii, succi liquirit. an. Drach. iij. penidiat. ad pondus omnium, fiat pulvis, dentur omni manè Drach. ij. cum syrup. de papav. vel jujubino. Eo etiam utatur æger in hordeatis, amygdalatis, aliisque cibis.

Capivaccius & Claudinus probant oleum vitrioli ad ulcus exsiccandum, ad guttas ii. vel iij. cum aqua rosar. vel succo plantag. & modico saccharo.

Crollius etiam valde commendat elixir proprietatis, quod ex spiritu sulphuris cum spiritu vini, myrrha, aloë & croco componitur.

Chimici medicamenta ex sulphure, ut flores, lac & balsamum maximè laudant, ut in eorum scriptis videre est, illorum usus commodissimus talis esse potest.

℞. Florum sulphuris, & thuris pulverat. an ℈ j. Includatur pomo appiano (*vel Borstorffiano*) excavato. Coquatur pomum, & saccharo conspersum comedatur ab ægro manè, per viij. aut x. dies. Vel

℞. Conservæ rosar. antiquæ, diamarg. frigid. diapenid. an. ℥. j. flor. sulphur. pulverat. ʒ. iij. Cum melle despumato q. s. fiat opiata, de qua capiat magnitud. avellanæ, bis aut ter in die. Vel

℞. Flor. sulphur. ʒ. iv. facchar. in qua rosar. dissoluti ℥. iij. Fiant tabellæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

℞. Lactis sulphur. ʒ. ß. magisterii perlar. & coral. an. ℈. ß. emuls. sem. melon. cum aqua tussilag. vel veronicæ factæ, ℥. ij. julep. rosac. ʒ. vj. aquæ cinam. & manus Christi perlat. an. ʒ. ij. Misce, capiat cochlear unum vel ij. singulis diebus manè.

Laudant etiam Chymici nonnulli (*Hartman. in Praxi*) antimonium diaphoreticum, cum triplo salis petræ probè calcinatum, ut omnis vis vomitiva ablata sit. Quod singulis diebus exhiberi debet, in tabellas redactum cum saccharo rosaceo, vel conserva rosarum permixtum, vel cum aliis remediis suprà descriptis.

Balsamum Peruvianum ad ulcera pulmonum sananda multum conducit, si ejus gutta una, cum saccharo in pilulam redacta, singulis diebus exhibeatur.

Pulvis pimpinellæ, ad Drach. j. cum jusculo singulis diebus exhibitus, maximæ etiam creditur efficaciæ.

Pilulæ Ruffi à nonnullis commendantur tanquam efficacissimæ, sumendo Scrup. j. singulis diebus. Verùm in sequentem modum compositæ mirabiles edunt effectus.

℞. Massæ pilular. Ruffi Unc. j. antimon. diaphoret. (*recentis*) & gummi guaiac. an. Unc. ß. cum balsamo Peruviano fiat massa, de qua capiat Scrup. j. per mensem integrum.

Syrup. Corallorum, & gelatina cydonior. huic affectui etiam maximè conducunt.

Rodericus à Fonseca decoctum santali citrini commendat, tanquam præstantissimum remedium ad fluxionem à pulmone inhibendam, quod parat in sequentem modum.

℞. Aquæ cichorii, acetosæ, an. ℔. iv. santali citrini minutim concisi, Unc. iij. Fiat infusio per unam diem. Deinde fiat coctio in B. M. ferventi, obturato vase, per tres horas: Hujus decocti capiat Unc. iij. manè, & libat in potu per 40. dies.

Omnia denique remedia, quæ ad venam pulmonis ruptam conglutinandam in hæmoptoës curatione proposuimus huic etiam affectui prodesse possunt.

Suffumigia etiam utiliter usurpari poterunt, ad ulcus pulmonis potenter exsiccandum, & illa ore, naribusque frequenter attrahenda sunt. Compositio autem talis esse potest.

℞. Gummi hederæ Drach. j. ß. thuris Drach. j. myrrhæ Drach. ß. succi Scrup. j. benzonii, styracis, an. Drach. ß. hypocist. Scrup. ij. sem. coriandri. rosar. rubr. santali rubri an. Scrup. j. Pulverentur, & excipiantur mucilag. gummi tragacanth. vel resinâ laricea. Fiant trochisci super prunas injiciendi.

Vel simpliciùs fiant suffumigia ex thure, myrrhâ, mastiche, benjoino, quæ semper sint in thalamo, ut siccus aër & odoratus attrahatur.

Efficacius suffumigium, sed non nisi in robustioribus corporibus, quidam parant sic.

℞. Gummi animæ, vel guaiaci ʒ. ij. tabaci Indici ℥. ß. fol. siccor. tussilag. ʒ. j. hissopi, marrubii albi, rorismar. auripigmenti, an. ʒ. iij. Fiat omnium pulvis, cujus portiuncula indatur fistulæ, qua fumus tabaci hauritur, accendatur & hauriatur fumus bis in die, longè à pastu, & post dimidiam horam capiat dosin decocti sequentis.

℞. Rad. chinæ, salsæ parill. an. Unc. ß. fol. scabiosæ, tussilag. hederæ terrestris, ulmariæ, capill. ven. & caryophyllatæ totius, an. M. j. hordei integri P. j. liquir. ras. & uvar. corinth. an. j. Coquantur ad ℔. ij. Colaturæ adde facch. rosac. ℥. iv. capiat ℔. bis in die, ut dictum est.

Pro delicatioribus suffitus humidus usurpari poterit, ex decocto herbarum compositus, qui processus utilissimus est, sic enim vires herbarum recta via ad pulmonem feruntur. Omnes autem pulmoni appropriatæ & ulceribus curandis idoneæ usurpari possunt. Sequens formula pro exemplo habeatur.

℞. Tussilag. viridis M. viij. hyssopi M. iij. Incidantur, & includantur in olla, cum tantillo aquæ, lutetur operculum perforatum in summitate, ita tamen, ut foramen sit etiam lutatum. Immittitur olla in clibanum circa medium coctionis panis, qui cùm extrahitur, dematur olla, & aperto foramine imponatur infundibulum, atque ita per os attrahatur fumus in pulmones, per nares rejiciendus. Mirabiliter movet exspuitionem.

Exterius verò linimentum refrigerans & leniens pectori admovendum est, manè & serò.

℞. Gummi tragachanti & arabici, an. ʒ. j. Infundantur in aqua rosacea per diem & noctem; adde olei violac. Unc. sem. butyri recentis Unc. sem. salis prunellæ ʒ. ij. camphoræ ℈. j. lactis muliebris q. s. Misceantur in mortario, & fiat unguentum.

Ad consumptionem reparandam, aut saltem impediendam, vel retardandam, præter victum analepticum, ad quem præcipuè referuntur hordeata, amygdalata, pineata, oryzata, avenata, & instaurantia varii generis, quæ passim apud auctores inveniuntur, maximè conveniunt, lac ab initio laudatum, & balneum aquæ tepidæ, vel ex decocto hordei mundati, & amygdal. contusarum. Quod tamen præsenti catarrho non convenit, aut quandiù febris putredinis particeps esse judicatur, aut quando pulmo multis scatet excrementis.

Potus sit aqua saccharata, decoctum hordei, & liquirit. hydromel tenue, vel leve chinæ decoctum. De suffitibus sequere Bonnetùm, qui fusiùs exponit hanc rem in Theatro Tabidorum. N. B. Auripigmentum tutò non adhibetur.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER OCTAVUS.

DE AFFECTIBUS CORDIS.

PRÆFATIO.

COR varios patitur morbos similares, organicos & communes; cùm tamen paucissimi sint, qui Medici curantis ditioni subjiciantur, quandoquidem viscus nobilissimum graves affectus diù ferre non potest, quin homo confestim de medio tollatur, sicque nullis remediis locus relinquatur. Nos ideo qui omnes labores nostros ad usum artis conferre jam diu constituimus, tres tantùm cordis affectus explicare decrevimus, qui frequentiùs in praxi medica occurrunt, & multorum remediorum apparatu oppugnari possunt. Atque adeò tria illis capita destinavimus, quorum primum erit de Syncope: Secundum, de palpitatione: Tertium denique de virium imbecillitate.

CAPUT I.
De Syncope.

SYncope definitur à Galeno 12. *meth. c.* 5. præceps omnium virium lapsus. Licet enim in ea solum cor patiatur, & sola facultas vitalis intercipiatur, ea tamen collabente cæteras perire necesse est, cùm ab ea continuum & necessarium influxum recipiant.

Dicitur præceps omnium virium lapsus, ut ab aliis affectibus distinguatur, in quibus vires paulatim deficiunt donec mors subsequatur. Neque obstat doctrina Avicennæ *fen.* 1. *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 2. proponentis signa syncopes paulatim advenientis: licèt enim causæ spiritus dissolventes, aliquando sensim & paulatim operentur, attamen ingravescentes subitò syncopen efficiunt, & ideò Avicenna proponit potiùs signa antecedentia syncopen, quàm ipsam syncopen præsentem.

Demùm hæc definitio videtur etiam apoplexiæ competere, in qua contingit præceps omnium virium lapsus; quod tamen non est veritati consentaneum, siquidem vires cordis in apoplexia permanent, pulsus ut plurimùm magnus ac plenus reperitur. Adde quod respirationi læsio, quæ in apoplexia insignis reperitur, etiam ut plurimùm cum stertore, maximè eam à syncope distinguat, in qua respiratio nullo modo læditur.

Quæritur cur cessante actione cordis, actio cerebri statim cesset: cùm spiritus animalis ex vitali generetur per viam coctionis, & in cerebro aliquandiu manere debeat, licèt vitalis continuò non influat. Respondemus, cerebrum, ut & alias omnes partes, ad actiones suas perficiendas indigere continuo affluxu caloris influentis: quo cessante, illæ statim cessant. Calor autem influens per spiritus vitales defertur.

Alii dantur affectus ad syncopen maximè accedentes, & ab ea tantùm secundum magis & minùs differentes, nempè Ἔκλυσις, λειποθυμία, & ἀσφυξία. Ἔκλυσις leve est animi deliquium: λειποθυμία, seu λειποψυχία, seu ἀποψυχία, gravius: syncope gravissimum, quæ si eo usque deveniat, ut in toto corpore pulsatio aboleatur ἀσφυξία nominatur, quæ proximus ad mortem gradus est.

Apud Hippocratem & Græcos antiquiores vox ista συγκοπη usitata non fuit, affectum hunc lipothymiam, lipopsychiam,& asphyxiam appellarunt. Sed paulò ante Galeni tempora hæc vox inventa, & in medium adducta est, & in specie graviori malo tribuitur, quàm sit lipothymia & lipopsychia. Sic apud *Gal.* 1. *ad Glauc. c.* 14. lipothymia est syncope imperfecta, & syncopen semper præcedit.

Ex prædictis patet, partem affectam in syncope esse cor; spirituum vitalium officinam, quorum influxu insitus singularium partium calor ac spiritus in actum deducitur; ideò cessante illa actuatione, ob prohibitum spirituum vitalium influxum, omnium partium vires collabi, actionesque cessare necesse est.

Causa hujus affectus proxima & immediata est spirituū vitalium defectus, non totalis; mortem enim subitaneam affert, sed tantus ut natura cogatur (ne vires cordis penitus exsolvantur) spiritus ab aliis partibus ad ipsum cor retrahere, unde illæ à functionibus suis feriari coguntur.

Ille autem spirituum defectus quatuor modis potissimùm contingere solet. Vel quia sufficienti copiâ non generantur, vel quia geniti dissipantur & evacuantur, vel quia præter naturam alterantur & corrumpuntur. Vel denique, quia suffocantur & obruuntur. Non generantur vitio facultatis, vel materiæ. Facultas spirituum generatrix læditur, vel proprio cordis affectu, vel per consensum.

Morbi proprii cordis insigniores sunt intemperies malæ, nativam temperiem evertentes, aut substantiam partium & caloris nativi depascentes. Quales sunt febres syncopales, acutæ, & malignæ, syntecticæ seu colliquantes & pestilentes, hecticæ marasmodes. His accedunt morbi organici, ut constrictio & dilatatio nimia, & continui solutiones, quæ ad ventriculum cordis penetrantes, citissimè interficiunt.

Per consensum facultas cordis læditur à reliquis principiis, cerebro & hepate, quæ maximam cum corde sympathiam habent. Sæpissimè etiam ab ore ventriculi, ob viciniam sensumque exquisitum,unde orta est divisio syncopes in cardiacam, & stomachicam. Cardiaca est illa,quæ fit corde primariò affecto. Stomachica verò, quæ per consensum stomachi producitur. Non raro etiam ab utero exoritur, ex tetris vaporibus ex parte ad cor transmissis: unde uteri præfocatio, apnœa, & syncope hysterica proficiscuntur, prout vapores illi pulmonem, diaphragma, aut cor impetunt & invadunt.

Vitium materiæ est defectus, vel corruptio aëris & sanguinis ex quibus spiritus vitales generantur. Aëris defectus contingit ex respiratione, vel transpiratione læsa; sanguinis verò defectus, ex læsa nutritione. Utriusque corruptio accidit, cùm alienam qualitatem induunt. Sic aër inquinatus in constitutione pestilenti, lipothymiam & syncopen non rarò inferre solet: Sic tetri odores nonnullis eundem affectum præstant, imò verò suaves mulieribus quibusdam: sic ex pravis edulijs corruptus interdùm sanguis generatur.

Spiritus dissipant evacuationes nimiæ, tum sensiles, tum insensiles. Sensiles fiunt primò ipsius sanguinis per os, nares, uterum, alvum, hæmorrhoïdes, phlebotomiam, aliaque vulnera insigniora: secundò aliorum humorum, qui licèt excrementitii sint, majori tamen copiâ excreti maximam spirituum dissipationem faciunt, & syncopen inferunt. Tales autem humores excerni solent per vomitum, alvum, urinas, sudores, magni abscessus apertionem, præcipuè introrsùm, ut empyematis; tum etiam extrorsùm, ut in hydrope, aperto umbilico, contingit.

Insensiles evacuationes fiunt ex nimia cutis raritate & conten-

contentorum tenuitate, & acrimonia, immodico æſtu, balneo, vel laconico calidiori, immodico labore. Diſſipant etiam vigiliæ pertinaces, inedia longa, effrænata Venus, ira vel gaudium vehemens, ægritudines longæ & acutæ. His adde ingentes dolores cordis, ventriculi, inteſtinorum, renum, aurium, dentium, & partium omnium nervoſarum.

Spiritus alterant & corrumpunt prava viſcerum diſpoſitio, & quæcunque malignam & cordi inimicam qualitatem obtinent, ut aër & halitus rancidus, venenoſus & peſtilens, reſpiratione, vel tranſpiratione attractus, vel in corpore ex putredine humorum genitus. Idem præſtat venenum aſſumptum, vel admotum, vel morſu animalium venenatorum communicatum.

Denique ſuffocant & obruunt ſpiritus vitales, ſanguinis & ſpiritus ad cor vehemens refluxus: copioſa fuliginum pravarum circa cor & membra vicina congregatio: nimia ſanguinis frigidi & craſſi circa cor, ejuſque venas & arterias, & membra vicina redundantia.

Syncopen graviſſimam, quam mors repentina ſubſequuta eſt, à ſanguinis & ſpirituum ſubito refluxu ad cor, nuper vidimus in nobili virgine, quæ ab ineunte ætate huic ſymptomati erat valdè obnoxia, ita ut ex quovis animi pathemate, etiam leviori, in lipothymiam aut ſyncopen incideret. Cùm autem egregio adoleſcenti, qui illam ardenter deperibat, matrimonio jungeretur, facto celebri parentum, conſanguineorum, affinium, & amicorum conventu, poſtquam ipſi calamus à tabellione traditus fuiſſet, ut nuptialem contractum ſubſcriberet, vix dimidiam ſyngraphi ſui partem exaraverat, cùm ſubito in terram concidit exanimis, & omninò demortua. Undè facile fuit conjicere, ex vehementi animi pathemate, maximam & ſubitaneam ſanguinis & ſpirituum retractionem ad cor factam fuiſſe, quæ calorem nativum & ſpiritum inſitum ſuffocaverit, unde mors repentina ſubſequuta eſt.

A ſanguine verò frigido, craſſo, copioſè circa cor, & in majoribus vaſis congregato, ſyncopen oriundam vidit Petrus Salius Diverſus, ut ipſe refert *lib. de affectibus particularibus, c.4.* in puella quartum decimum annum agente: quæ cùm per diem capitis gravitatem, vertiginem, & anxietatem paſſa eſſet, die ſequenti ſubitò extincta eſt. Secto poſt mortem cadavere, in arteria magna, & vena cava totus ſanguis concretus apparuit, ut apprehenſo illius altero principio, integer ex vena & arteria educeretur, ut gladius è vagina extrahi ſolet. Quare judicatum fuit ſubitam hanc mortem à ſola inceptione venarum & occluſione à ſanguine concreto cauſatam fuiſſe. Caſus iſte rarus eſt, cùm ſanguinis concretio in venis in cadaveribus quidem rarò contingere ſoleat. Tanta enim eſt venarum ſanguinis continendi proprietas, cùm ſint proprium illius conceptaculum, ut etiam poſt mortem illum fluidum conſervent, qui in omnibus aliis locis illicò concreſcit. Hujus autem extraordinariæ concretionis rationem deſumit Salius ex analogia ſanguinis extravaſati, qui ſimul atque refrigeratur ſtatim concreſcit, quòd magis ei admixti ſint humores frigidiores, craſſiores, & viſcidiores, pituitoſi nimirum & melancholici, quorum ratione intemperiem conſequutus frigidiorem ad concreſcendum majorem aptitudinem & promptitudinem recepit. Simile quippiam evenire poteſt ſanguini intra venas coërcito, qui vitioſis abundans ſuccis, craſſioribus & frigidioribus, venas majores adeò replet, ut ſpiritum intercipiens, & penetrare non permittens, in extinctionem ducat, eoque extincto, ſanguis refrigeretur ac concreſcat, propter humores frigidos & concretioni idoneos, illi admixtos, qui ſi præſto non fuiſſent, ſanguis liquidus & incorruptus permanſiſſet. Spagyrici hunc affectum referunt ad ſpiritum quemdam coagulantem & congelantem, ex peculiari & extraordinaria humorum diateſi genitum, quæ cùm rariſſimè contingat, rariſſimus etiam ſolet eſſe iſte affectus. Et certè ſimplex refrigeratio concretionem iſtam efficere non poteſt, alioquin in defunctorum cadaveribus, hyemis tempore præſertim, ſanguis in venis perpetuò concreſceret, cùm tamen omni tempore fluidus reperiatur. Spiritum autem hunc, congelandi vi præditum, exiſtimare poſſumus ſimilem eſſe illi, qui catalepſin inducit; in qua membra frigida & congelata redduntur, ut inflecti nullo modo valeant. Spiritus hujuſmodi fixantes & congelantes Chymici in multis animalibus, vegetabilibus, & mineralibus agnoſcunt: tales etiam è tertia interdum ſuſcitari docent hiſtoriæ quorundam hominum & brutorum, & tetris vaporibus in terræ motibus, aut etiam à cavernis quibuſdam erumpentibus congelatorum, ut repentè corpora illorum rigida facta fuerint. Tales denique ſpiritus fulminibus miſceri, docet Cardanus, hiſtoria octo meſſorum ſub quercu cœnantium, qui fulmine percuſſi, rigidi omninò facti ſunt, & in eadem ſpecie permanſerunt, ut unus comedere, alius manum poculo admovere, alius bibere videretur.

Signa hujus affectus diagnoſtica vel reſpiciunt ſubjectum, ad illum recipiendum magis idoneum, vel paroxyſmum imminentem, vel eundem præſentem, vel denique cauſas illum producentes.

Subjecta magis ad ſyncopen diſpoſita ſunt homines, debilitate quadam nativâ vel adſcititiâ, à morbo aut alio caſu prædui, puſillanimes, fœminæ potiùs quàm mares, virgines menſtrua patientes, mulieres gravidæ, tum etiam illi, qui ſunt raræ texturæ, icterici, ſplenici, & melancholici.

Syncopen imminentem ſignificant, in illis præſertim qui illi obnoxii ſunt, improviſa anxietas, animi perturbatio, capitis gravitas, vertigo, alieni & varii coloris, viridis & flavi obſervatio, coloris faciei, tum etiam pulſus frequens ac ſubita mutatio.

In lipothymia præſente prædicta etiam ſigna reperiuntur, ſed paulò graviora, quibus non rarò ſudor frigidus adjungitur, tùm ægrotantes (quod præcipuum eſt) de animi defectione conqueruntur.

Præſentem verò ſyncopen demonſtrant præceps omnium virium lapſus, pulſus rariſſimus, formicans, obſcurus, tandemque abolitus, color faciei ſummo pallore, aut livore ſuffuſus; totius corporis, præſertim extremorum frigiditas, ſudor frigidus, ſyncopticus ideò dictus, præcipuè in temporibus, collo & thorace.

Signa cauſarum majori ex parte per ſe manifeſta ſunt. Febres enim malignæ, acutæ, ſyncopales, ſyntecticæ, ſyncopen idiopathicam efficientes, per ſe ſatis conſpicuæ ſunt: cauſæ etiam externæ, repentinam ſyncopen inducentes, ſenſibus obviæ ſunt, ut ira, & gaudium immodicum, terror ſubitus & repentinus, odores tetri, hæmorrhagia larga, aliæque evacuationes copioſæ, vigiliæ pertinaces, inedia longa, effrænata Venus, dolores atrociſſimi.

Humores tenuiores & corporis raritatem ſignificant nares acutæ, oculi concavi, collapſa tempora. Flavæ bilis abundantiam oſtendunt morſus oris ventriculi, anxietas, vellicatio, calor & dolor inſignis.

Humorum crudorum copiam ſignificant totius corporis moles amplior, præcordiorum tumor, color faciei albidus, nigricans aut liveſcens; pulſus minor, obſcurus, & inæqualis.

Syncope verò ſympathica, ex aliarum partium vitio producta, ex earundem partium affectarum ſignis innoteſcit. Si ex affecto ventriculo ſi proveniat, ejuſdem partis affectus præceſſerunt, ut nauſea, vomitus, ventriculi morſus, oris amaror, ſitis, & ſimilia. Idem de aliis partibus eſto judicium. Si verò nullum alicujus partis affectæ judicium appareat, ex primario cordis affectu ſyncopen exoriri, indicio eſt.

Ab aliis affectibus ſyncope propriis etiam ſignis diſtinguitur. Ab epilepſia quidem, quòd in ea fit convulſio, non autem in ſyncope; ab Apoplexia, quòd in ea inſigniter lædatur reſpiratio; etiam utplurimùm cum ſtertore, & pulſus non admodum imminuatur, niſi in morti proximis: In ſyncope verò pulſus ferè aboleatur, & reſpiratio libera permaneat. Ab uteri ſuffocatione diſtinguitur quòd in ea partes ſpirituales utplurimùm maximè afficiantur, ægrotantes ſtrangulari videantur, pulſus tamen non valdè immutetur, neque faciei color, qui ſtatum naturalem ſervat, imò frequenter rubicundior apparet: in ſyncope verò reſpiratio non lædatur, pulſus verè abolitus ſit, & facies admodum palleat. Aliquando tamen ſyncope

cum

cum uteri suffocatione conjungitur, & tum pulsus interdùm non percipitur.

Prognosis hujus affectus ex Hipp. primum desumitur *Aph.* 41. *sect.* 2. *Qui frequenter ac fortiter sine causa manifesta deficiunt animo, derepentè moriuntur.* Quia, ut ante dictum est, syncope gravior vires cordis penitus opprimit vel exsolvit, unde mors consequitur.

Syncope, à qua homo non restituitur post irrorationem faciei cum aqua rosacea, post vini exhibitionem & sternutatoria naribus immissa, est lethalis.

Cùm quis à syncope suscitatur, non statim salus promittenda est. Si enim pulsus non restituitur, & calor vividus non redit, ægerque frigidus semper manet, in syncopen citò relabitur, ex qua periculum impendet.

Quæ ab immodicis evacuationibus, timore, tristitia, aut alia evidenti causa syncope exoritur, minùs periculosa est, quàm quæ ab interna causa procedit.

Quod ad curationem spectat, cùm syncope à variis causis dependeat, illarum ratione diversum curandi modum desiderat.

A quacumque tamen fiat causa, urgente paroxysmo sequentia conveniunt: Supinus decubitus, injectio aquæ frigidæ in faciem, sternutamenti concitatio, vini generosi, aquæ cinam. imperialis, vitæ, cœlestis, & similium in os immissio, admotio propè nares panis è furno calentis, vociferatio & ægri agitatio, narium compressio, & digitorum contorsio, pilorum evulsio, frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ.

A ratione causarum diversarum curatio varianda est in sequentem modum.

Si ex defectu alimenti ducit originem, vino generoso assumpto reparetur, & crustâ panis, in eodem madefactâ & assumpta, tum etiam alimentis sorbilibus & valdè nutrientibus, ut jusculis destillatis, restaurantibus, & similibus.

Inter alia plurimùm valet ferculum ex ovis, saccharo, vino, & cinamomo, sequenti capite descriptum.

Si ab humorum tenuitate, qua spiritus facilè exhalant, odoramenta & cibi boni succi, incrassantesque exhibeantur: cutis pori constringantur ol. rosaceo, maneat æger in aëre frigidiori.

Si ab hysterico affectu, remedia illi appropriata adhibeantur.

Si à maligna qualitate, cardiaca, & alexipharmaca usurpentur, qualia in febrium malignarum curatione præscribi solent.

Si a veneno hausto, venenum illud evacuantis, & tum manifestis qualitatibus, tum peculiari proprietate oppugnantia propinentur. Ideòque vomitus statim provocetur, postmodum theriaca exhibeatur. Deinde si sentiatur ardor, vel erosio ventriculi; lac vel butyrum accipiat, vel juscula pinguia, aut portiones cardiacas refrigerantes.

Si ab immodica evacuatione, æger doloribus, cibo, potu, somno & quiete reficiendus.

Si à nimia profusione sanguinis; ponatur æger supra lectum, capite declivi, aquâ frigidâ facies irroretur, detur parum vini, aqua frigida diluti.

Si à superpurgatione, detur theriaca recens, vel in ejus defectu, antiqua, cum opii gr. i. aut ii. vino dissoluta: vel quod melius est, ladani gr. i. ii. iii. Totus venter oleis sequentibus inungatur.

℞. Ol. myrtin. & cydon. ana Unc. i. semis, ol. absinthii Unc. i. aceti rosacei parum. Misce, fiat inunctio frequens.

Injiciatur, si opus fuerit, clyster ex lacte chalybeato, addendo vitello ovorum n. iii philonii Romani ℥. i. ad ii.

Fiant frictiones brachiorum & partium superiorum.

Mica panis, vino madefacta, aut etiam vinum ipsum exhibeatur.

Ac denique evacuatio quævis, sive sanguinis sit per nares, uterum, aliasque partes; sive aliorum humorum, per vomitum, aut alvi fluxum, remediis propriis capitibus describendis, erit cohibenda.

Quæ à sudore nimio exoritur syncope, curatur remediis sudorem coërcentibus, ut aqua frigida, vel rosaceâ, solâ, aut cum modico aceto, in faciem & manus affatim conjectâ. Aër etiam prædictis aquis, aut flabellatione refrigeretur. Epytemata frigida cordi adhibeantur ex aqua rosar. acetosæ, borrag. & pulv. diamarg. frigidi, cum tantillo vini, penetrationis gratiâ.

Julepi etiam refrigerantes ex syrupo acetoso, violaceo, de pomis, aut de limonibus, cum aquis refrigerantibus, & sale prunellæ frequenter exhibendi. Obstruantur pori inunctionibus cutis ex ol. rosac. myrtino, mastichino. A vino æger abstineat. Nullo pacto fricetur, sed sæpe locum mutet, & leviter operiatur. Lectus sequenti pulvere sinapisetur.

℞. Flor. nymphææ & rosar. rubr. ana ℥. iii. ladani puri ℥. ß. styrac. ℨ. ii. myrtill. & granor. sumach. ana ℥. ii. Fiat pulvis.

Si ex suffocatione spirituum, ad ambitum corporis illi revocandi sunt frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & similibus remediis. At si à plenitudine oriatur suffocatio, sanguinis copiosè, sed per intervalla detrahendus est.

Si à terrore & metu, sanguinis missio etiam usurpanda est, ne affluxu sanguinis, obstructio aliqua vel inflammatio excitetur.

CAPUT II.

De palpitatione cordis.

UT in syncope motus cordis imminutus; sic in palpitatione est depravatus. Malè à quibusdam tremor cordis nominatur, cùm tremor sit passio motus animalis & voluntarii, & non nisi partibus voluntario motu præditis competat.

Galenus *lib. de tremore, palpit. & convulsf.* dicit palpitationem à solo morbo fieri, nempe, solâ causâ morbificâ, partem attollente & deprimente, sine ullo facultatis concursu; tremorem verò partim à morbo, partim à facultate. Hinc multi, palpitationis vocabulum cordi & aliis partibus univocè tribuentes, eodem morbo, fieri existimant in corde, ac in cute & musculis, in quibus palpitatio contingit à spiritu flatulento, ad eas partes violenter impulso. Si enim ab eodem spiritu impletum, atque iterum evacuatum cor moveatur utris instar, (in quo tale aliquid à liquore violenter infuso vel spiritu inflato & rursum compresso contingit) palpitationem pati existimant. Verùm dispar admodùm est ratio, cutis enim & musculi non habent naturalem sese dilatandi ac constringendi vim, sed tantùm à causis morbificis motum illum acquirunt. Cor verò cùm naturalem habeat dilatandi sese ac constringendi facultatem; Palpitatio cordis sine motu illius fieri non potest. Et frustrà à nonnullis multa loca congeruntur ex Galeno, quibus probare conantur, palpitationem cordis non fieri à naturâ, sed à morbo, vel potiùs causâ morbificâ. Galenus enim in omnibus iis locis agit tantùm de palpitatione, quæ in cute & aliis partibus externis fit, non verò de palpitatione cordis, quæ alterius naturæ est. Ipse Galenus *de sympt. cauf. cap.* 2. palpitationem cordis & arteriarum ab aliarum partium palpitatione discernit.

Est igitur cordis palpitatio, immoderata & præternaturalis illius partis concussio, vehementi diastole ac systole molesta; quæ tanta interdùm est, ut (docente Fernelio) sæpè sit animadversa, thoracis vicinas costas effregisse, sæpè & eas, quæ supra mammas sunt, de propria sede depulisse, sæpè etiam arteriam foras dilatasse in aneurisma, contrahi pugni magnitudine, in quo & tactu & visu conspicua erat pulsatio.

Fit autem moderata illa cordis concussio, ex facultate pulsificâ stimulatâ, & irritata à re molestâ, & usu illius plurimùm aucto.

Hic objici potest, in febribus hæc omnia reperiri. Immoderata enim fit systole & diastole, facultate irritatâ à re molesta, vel usu aucto, ob calorem immodicum cordi impressum.

Respondemus, motum cordis in febribus distingui à palpita-

palpitatione tantum per magis & minùs: & motum cordis depravatum dici palpitationem: quando insignis & vehemens est: si verè tantam vehementiam non habeat, pulsus frequens, magnus, velox, aut celer nominatur, ad aliasque pulsus immutati & præternaturalis differentias refertur.

Causæ igitur palpitationem cordis efficientes, ad tria capita reduci possunt. Vel enim est res molestans & irritans: vel refrigerationis necessitas, vel spirituum defectus: quæ duæ causæ posteriores ad usum auctum referri possunt.

Causa molestans omnium frequentissima est, ita ut quamplurimi authores haud unicam agnoverint, reliquæ verò rariores. Ista autem causa molestans, utplurimùm est vapor, vel flatus, qui quantitate, vel qualitate, vel utraque cordi molestiam parit. Qualitas autem vel manifesta est, vel occulta.

Vapor manifestâ qualitate molestus, vel in ipso corde est, & partibus vicinioribus; vel aliunde ab aliis partibus remotioribus transmittitur, iisque subitò, in abditos cordis sinus ingressus, expultricem visceris stimulat, quod summo robore naturaliter præditum, potenter insurgit, & vehementiori nisu hostem expellere nititur.

In corde aut partibus vicinis, potissimum pericardio humores frigidi & crassi interdùm colliguntur, è quibus vapores elevantur, & ad cordis ventriculos transferuntur, diu palpitationem efficiunt.

Ab aliis verò partibus remotioribus vapores & flatus ad cordis ventriculos elevantur putà ventriculo, liene, utero, cæterisque ventre inferiori contentis.

Vapor occultâ qualitate molestus cor non rarò afficit in febribus malignis, pestilentibus, in venenis assumptis; & aliquando vermes putrescentes, sanguis menstruus retentus semen corruptum, alia putrida materia, vapores malignos ad cor mittunt, qui facultatem illius vehementer irritant.

Humores varii cordi molestiam exhibent, quantitate, vel qualitate peccantes; sic sanguis nimia quantitate venas & arterias, tùm & cordis ventriculos gravans, ut liberè moveri nequeant, cordis palpitationem efficit, motum illius liberum impediens, quem defectum ut resarciat facultas, violentius movet. Sic aqua in pericardio contenta, nimiâ copiâ luxurians, cordis substantiam comprimit, illiusque ventriculos, ut liberè dilatari valeant. Idem præstant humores confertim ad cor affluentes, ut fit aliquando in vulneribus formidine, ac terrore.

Humores qualitate peccantes cordi infensi sunt, eique molestiam afferunt, si venenati, putridi, corrupti, acres,& calidi nimis fuerunt. Ejusmodi est præcipuè bilis torrida & exusta, in cordis substantiam impetum faciens, illiusque vim expultricem irritans.

Tumores etiam, licèt rariùs, hujusmodi effectum excitant, ut inflammatio cordis, abscessus, tuberculum arteriis pulmonum propè cor exortum, quod Antipatro Medico contigisse refert Gal. 4. *dè loc. aff.* unde post pulsum inæqualem, in palpitationem & asthma incidit, ex quo subitò interiit. Sic refert Dodonæus, se callum in arteria magna, loco cordi proximo, observasse; unde palpitatio orta erat, multis annis perseverans.

Tumores etiam in pericardio excitati, sive humoris expertes, & scirrhosi sint, sive humorem in se contineant, ut sunt pustulæ hydatides: In corde ipso calculi officula, polypi & carnis frustula interdum generantur, quæ palpitationem efficiunt. Sic refert Platerus, in quodam diuturna cordis palpitatione vexato, & tandem è medio sublato, osseum quiddam in corde deprehensum fuisse. Schenkius verò refert, Sacerdoti cuidam, qui à teneris annis usque ad annum 42. quo è vita discessit, cordis palpitatione laboraverat, in cordis basi carnis excrescentiam repertam fuisse, quæ sex drachmas pendebat, & alterum corculum repræsentabat.

Secunda palpitationis causa suprà proposita fuit refrigerationis necessitas, quæ tum præcipuè adest, cùm calor præter naturam in corde augetur, à quo spiritus intùs acceduntur, ac propterea motus cordis & arteriarum augetur, ut quod absumitur, restituatur, & calor refrigeretur. Id quidem fieri solet interdùm à causis internis, quod tamen rarissimum est, ut anteà diximus, frequentiùs verò ab externis, ut, irâ, exercitatione vehementi, & similibus. Quemadmodum observavit Platerus juvenem quendam admodum calentem, cum in ludo parvæ pilæ irâ corriperetur, sicque duæ causæ conjungerentur, palpitatione cordis adeò vehementi correptum fuisse, ut inde mors consequuta sit.

Tertia causa fuit spirituum defectus, qui fit per inediam, vigilias, iram, gaudium, metum, pudorem, morbos vehementes, aliasque causas, subitò & copiosè spiritus dissipantes. Quem spirituum defectum cor resarcire contendens, ut illos, promptiùs & copiosiùs regeneret, & ad totum corpus celeriùs transmittat, motum suum intendit, ac celeriorem efficit.

Notandum est pro coronide, palpitationem cordis longè frequentiorem esse, quæ fit per consensum aliarum partium, quam ipso corde primariò affecto. Habet enim cor cum omnibus corporis partibus consensum per arterias & venas, per quas vapores, flatus, & humores transmittuntur. Quæ omnia suo loco in diagnosi jam proponenda clariùs innotescent.

Diagnosis hujus affectus vel ad ipsum affectum, vel ad causas illam producentes refertur.

Affectus ipse sensibus conspicuus est, æger enim manifestè palpitationem in se percipit, & adstantes, manum regioni cordis admoventes, motum illum vehementem percipiunt. Imò verò visui etiam & interdùm auditui sese objicit, subsultans enim arteriarum motus, præcipuè in jugulo, visu deprehenditur: aliquando etiam eum audiri, testatur Forestus exemplo juvenis cujusdam, cujus cor adeò palpitabat, ut prætereuntes, fenestræ cubiculi clausæ aurem admoventes, clarè exaudirent.

Causæ palpitationem producentes suis etiam signis distinguuntur. Calida intemperies dignoscitur ex pulsus magnitudine, celeritate, crebritate, febre, & calore thoracis, magna & frequenti respiratione, & frigidorum appetentiâ.

Si è vapore aut flatu generetur cordis palpitatio, citò fit & citò desinit, à levi corporis motu excitatur, respiratio interdùm difficilis est, interdùm etiam tremor genuum contingit; oculorum tenebræ, sonitus aurium, & dolor non rarò alicujus parti, subito evanescens. Cujus autem naturæ & qualitatis sit vapor aut flatus palpitationem committens; ex signis humoris corpore aut partibus quibusdam redundantis colligitur, cùm vapores & flatus ab humoribus perpetuò elevari soleant.

Si ab humoribus cordis palpitatio generetur, affectus non adeò subitò invadit, & diutiùs perseverat. Qualis autem humor causa mali sit, ex signis humoris in toto corpore redundantis, facilè internosci potest. Ac præcipuè sanguinis copia, à qua frequentiùs quàm ab aliis humoribus hic affectus generatur, cognoscitur ex pulsu vario & inæquali, ita ut nunc magnus, nunc parvus: tardus, iterumque velox existat: cui etiam respiratio proportione respondet, cor ægrotanti constringi & opprimi videtur, quod ipsum testantur calor excedens, distensio venarum, rubor faciei, tempus vernum, ætas, regio, & victus ratio sanguinem multiplicans.

Quæ per consensum aliarum partium palpitatio exoritur ex propriis illarum partium affectarum signis innotescit. Sic ventriculi consensum indicat inappetentia, nausea, humorum pessimorum vomitus, & stomachi morsus. Molesta circa pancreas aut lienem pulsatio, aut alius lienis affectus, materiam in iis partibus latitantem significat, à qua vapores & flatus ad cor transmittuntur. Sic mensium suppressio, & affectiones hystericæ, ab utero malum exoriri significant.

Aqua in pericardio redundans difficiliùs cognoscitur, conjectura tamen eam suspicari possumus, si pulsus mollis & languidus sit, & æger conqueratur, sibi cor velut aquæ innatare & suffocari, si malum sit continuum, & in atrophiam vel hecticam degeneret.

Si humorer maligni & venenati huic affectui originem dederint,

dederint, magna in pulfu varietas apparet, virium maxima dejectio; & interdum lipothymia, aliaque malignitatis figna confpiciuntur.

Si à tumore palpitatio oriatur, notabilis in pulfu apparet varietas & motus cordis à naturali valde recedit, admodum inæqualis & inordinatus eft, & fi humor fit calidus, ingens in corpore erit inflammatio, fitis magna, difficilis refpiratio, fuccedit lipothymia, & tandem mors confequitur. Si verò tumor durus fit in pericardio, affectus eft continuus, & æger fenfim & fine caufa manifefta contabefcit. Si caro vel quippiam aliud folidius cordi adnafcatur, palpitatio à morbi principio ufque ad mortem continuò hominem infeftat.

Denique fpirituum defectus, cordis palpitationem excitans cognofcitur ex caufis præcedentibus, à quibus magna fpirituum exfolutio fieri potuit; tum etiam ex pulfu crebro, celeri & parvo, & quod ex quovis labore, etiam leviffimo palpitatio contingat. Simile enim quippiam convalefcentibus accidit, quibus ex deambulatione, aut quavis alia corporis agitatione, etiam leviori, pulfus immutatio fit fatis infignis, & palpitationi analoga.

Prognofis hujus affectus ita inftituenda eft, ut periculofus dicatur, ob læfum cordis motum, quo vita confervari debet, & frequenter ad fyncopen deducit, tandemque hominem de medio tollit. Veriffima enim eft obfervatio à Gal. propofita, *comm. Aph.* 41. *fect.* 2. *&* 5. *de loc. aff. cap.* 2. omnes, qui juvenes, aut in declinante ætate, cordis palpitationi maximè obnoxii fuerunt, ante fenectutem tuos effe. Frequens enim palpitatio fignum erat facultatis vitalis admodum debilis.

Palpitatio idiopathica eft fympathicâ periculofior; imò ut plurimùm lethalis. Tum etiam illa, quæ ab interna caufa fit, periculofior eft illâ, quæ ab interna producitur: nifi magna fit externæ caufæ vehementia, ut veneni, vel alicujus vulneris infignioris.

Si à cordis tumore, vel folutâ unitate palpitatio procedat, infanabilis & deplorata.

Curatio palpitationis cordis varia effe debet pro varietate affectuum, à quibus dependet. Ac primùm ea, quæ à peculiari affectu cordis eft, aut pericardii, curationem non recipit. Ideò tota practicorum curatio ad fympathicam dirigitur, quæ à variis partium inferiorum affectibus dependet, quorum curatio è propriis locis depromenda eft.

At præter illa remedia, quæ caufæ fublationem refpiciunt, ufurpanda etiam funt, quæ fymptomatis fedationi aut lenitioni conferunt, cor reficiendo roborandoque, nec non flatus & vapores ex humoribus melancholicis, crudis, & pituitofis elevatos difcutiendo. Qualia funt julepi cardiaci, opiatæ, epithemata, & odoramenta in virium imbecillitatis curatione defcribenda, etiam fequentia.

♃. Confervæ, meliffæ, anthos, flor. borag. & caryophylli noftratis, ana ℥. j. confect. alkerm. & theriacæ vet. an. ʒ. j. diambræ Spec. & diamofchi dulcis, ana ℈. j. Cum fyrup. de cortice citri, fiat opiata, qua utatur frequenter.

♃. Aquar. bugloff. rofar. & flor. arantiorum, ana ℥. ii. fyrup. caryoph. noftr. ℥. j. ß. aquæ cinamomi. ℥. ß. fpiritus rofar. ʒ. ii. confect. alkerm. ʒ. j. Mifce, dentur cochlear. ii. per intervalla.

Liquor fequens ad imitationem fucci ex cordibus, fequenti *cap.* defcribendi, erit utiliffimus.

♃. Corda porci, aut vervecis num. iii. cinam. & caryoph. ana ʒ. j. fem. acetofæ & lactucæ, ana ʒ. j. ß. vini albi Unc. ii. (vi) aquar. borrag. fcabiof. & rofar. ana Unc. j. fem. (iii.) confect. alkerm. ʒ. j. Bulliant omnia inter duo vafa. De hoc liquore capiat cochl. ii. mane & vefperi.

℞. Rofar. rubr. & flor. rorifm. ana ʒ. ii. flor. lavendulæ Drachm. j. fem. angelicæ, cortic. citri, caryophyll. cinamom. macis, ana ʒ. ß. croci Scrup. i. mofchi, ambræ, ana gr. vi. Cum findone rubro fiat facculus, qui irroretur vino albo, & aquâ rofar. Applicetur tepidè regioni cordis.

♃. Unguenti rofac. ℥. ß. olei cinam. & caryophyll. ana gutt. vi. mofchi, ambræ ana gr. iv. Mifce, fiat linimentum quo illinatur regio cordis.

Clyfteres purgantes & carminantes, frequenter injecti, flatuofam materiam potenter evacuant & difcutiunt.

Sed venæ fectio omnibus remediis præftat in hoc affectu urgente paroxyfmo. Et Gal. teftatur 5. *de locis affectis. c.* 2. fe nunquam inutiliter venam fecuiffe in palpitatione cordis.

Quidam practici admovent thoraci cucurbitulas fine fcarificatione, quibus magnam vim tribuunt difcutiendis ac dirigendis flatuofis fpiritibus, qui in partibus internis inclufi continentur. Alii hypochondriis admovent, quando in iis locis mali minera refidet.

At Zacutus Lufitanus cucurbitulam fcarificatam regioni cordis admovit, fi credere fas eft, cum miro fucceffu, ut videre eft in hiftoriâ ab eo defcriptâ in *Praxi Medica admiranda obferv.* 133. *lib.* 1.

Alii verò commendant rhaponticum verum, ad ℈. ii. cum vino exhibitum, aut vinum, in quo eadem radix macerata fuerit.

CAPUT III.

De imbecillitate virium.

ETfi virium imbecillitas omnium actionum, fcilicet animalium, vitalium, & naturalium læfiones generatim comprehendat: ftrictè tamen, & peculiariter vitales fignificat, quæ pulfu debili & infirmo denotantur. Illa autem virium imbecillitas in omnibus morbis gravibus, in quibus natura vel fuccumbit, vel ægerrimè refiftit caufæ morbificæ, reperiri folet.

Quemadmodum igitur in palpitatione actio cordis nimirum pulfatio, eft depravata; fic in virium debilitate eft imminuta: in quo quidem cum fyncope coincidit. Ab ea tamen differt, quòd pulfus imminutio in fyncope tanta fit, ut ille fit ferè abolitus & ægerrimè percipiatur: at in debilitate virium, manifeftus & confpicuus, neque adeò imminutus, quemadmodum in fyncope.

In hac perpetuò facultas animalis etiam offenditur, motus impotentia fequitur, quæ fine ullo cerebri, nervorum, aut mufculorum vitio contingit, fed tantùm procedit à fpirituum vitalium defectu, qui fufficienter cerebro non communicantur, ut ex iis fpiritus animales generentur.

Caufa proxima virium imbecillitatis eft caloris nativi & fpirituum defectus; à quibus vita & robur partium dependet. Contingit autem ille defectus in fingulis partibus, ex defectu fpirituum vitalium caloris influentis à corde. Deficiunt autem fpiritus vitales, vel quòd fufficienti copiâ non generentur, vel quòd geniti diffipentur, corrumpantur, aut fuffocentur, quemadmodum in fyncope fieri diximus. Ubi tamen hæc differentia reperitur, quod in fyncope caufæ defectum fpirituum producentes, fubitò & derepentè effectum fuum producant: in virium autem imbecillitatè fenfim & paulatim operentur. Atque adeò in fyncope & lipothymia fpiritus vitales penè & toti & fubitò deficiunt; at in virium imbecillitate pauciores, quàm debeant fingulis partibus communicantur.

Prætereà cùm calor nativus non folùm calore influente, fed etiam humido primigenio, tanquam pabulo indigeat: fi humidum iftud deficiat aut imminuatur, etiam calorem nativum debilitari & vires labefactari neceffe eft.

Caufæ autem efficientes, ut fpiritus non generentur, vel diffipentur, vel corrumpantur, vel fuffocentur, in fyncopes theoria propofitæ funt.

Diagnofis hujus affectus nullâ explicatione indiget, fiquidem malum per fe patet, & ægri fponte virium imbecillitate conqueruntur. Signa verò caufarum in fyncope fuere propofita.

Prognofis etiam ex varia caufarum difpofitione dependet. Prout enim caufæ virium imbecillitatem producentes, leviores aut graviores funt, majus vel minus inde periculum emergit.

Curatio hujus affectus ad duo dirigenda est: causarum sublationem, & cordis ac spirituum vitalium restaurationem.

Causæ sunt omnes ferè morbi graves, in quibus vel natura succumbit, vel ægerrimè resistit causæ morbificæ; Ergò causarum sublatio omnium ferè morborum curationes respicit, quæ à suis locis erunt desumendæ.

Cordis verò roboratio, & spiritualium vitalium restauratio seorsim instituenda est, imò interdùm causarum morbificarum curationi præferenda, cùm mortis periculum impendet; cavendo tamen perpetuò, ne vires reficiendo causas morbificas augeamus. Atque adeò in calido morbo cardiaca magis temperata; in frigido, calidiora potiùs usurpentur.

Primò igitur alimentis cardiaca permiscenda sunt, ut confectio alkermes, vel de hyacintho, cum jusculis, vel etiam cum vino odorifero, aut aqua cinam. si summa sit imbecillitas.

In jusculo etiam decoquatur inter duas patinas frustulum coxæ vervecinæ, detractis membranis & pinguedine. Postea colatum jusculum capiat æger uno haustu.

Caro caponis, detracta pelle & pinguedine, in frusta divisa, ponatur in ollam vitreatam bene lutatam, & maneat in B. M. bulliente, per quinque horas. Tum liquoris inde manantis capiat æger cochlear. ij. vel iii. cum singulis jusculis.

Vel poterit fieri destillatum restaurans in hunc modum.

℞. Caponem vel gallinam, detractis pelle & pinguedine, ac in frusta divide. Deinde affunde aquar. buglossæ, borrag. acetosæ, rosar. & flor. arant. ana ℔ ß. pulv. aromat. rosar. triasantal. & cinam. elect. ana ℥. ß. santal. citrin. ℥. j. limones incisos num. iii. Fiat destillatio secundum artem, quæ detur ex cochleari omni hora.

Succus carnis vervecinæ solus ac simplex in usu est frequentissimò. Coxa vervecina in veru assatur, & inter assandum, cum semicocta est, mucronato cultro pungitur. Expressus succus parum adhuc in patina coquitur, & exhibetur per se, vel cum jusculis, aut vitellis ovorum permixtus.

Valeriola succum ex cordibus vervecinis extractum miris effert laudibus. Et Zacutus Lusitanus propriâ experientia confirmat, dicitque se hoc remedio per mensem exhibito, divitem quendam virum liberasse, qui frequenter in syncopen incidebat ex debilitate facultatis vitalis, sanguinis, & spiritus resolutione; cùm multa alia remedia anteà usurpata nihil profecissent. Extrahendi hujus succi hæc est ratio. Acceptum vervecis cor, aut hædi, finditur medium, & probè aqua eluitur, & ultimò aqua rosacea fovetur, in taleolas oblongas dissecatur, inque vitreato vase testaceo cum caryophyllis aliquot imponitur, sine ullo liquore. Probèque operculato vase pastâ, vel luto sapientiæ, in calentem furnum, extracto pane, inditur, quoad calore contabescens, in succum eliquatur. Inde post extrahitur, & aperto vase sumitur inventus in vase succus, & ægro propinatur [*vix est operæ pretium.*]

Itali in usu habent sorbitionem ex vitellis ovorum, vino, saccharo, cinamomo paratum, quæ optima & valde reficiens est.

Zacutus Lusitanus ex viginti ovorum vitellis ferculum parat, ut videre est *observation.* 107. *lib.* 2. *Praxis admirandæ.*

Poterunt etiam fieri julepi cardiaci in sequentem modum.

℞. Aqua. buglos. rosar. & flor. arantior. ana ℥. j. syrup. de pomis, & de limonib. ana ℥. ß. confectio. alkerm. ʒ. ß. aquæ cinam. ʒ. ii. ii. Fiat julep.

Vel paretur mixtura sequens.

℞. Sacchari albiss. ℥. ii. Humectetur cum aqua cinam. optima, & nonnihil fluidum reddatur saccharum. Deinde adde spiritus vitrioli q. s. ad manifestam aciditatem, essentiæ cinam. gut. iv. essentiæ macis, nucis moschat. & anisi, ana gut. iii. essentiæ caryophyllor. gutt. ii. misce, utatur per se, vel cum jusculo.

Parari etiam poterit opiata restaurans in sequentem modum.

℞. Conservæ rosar. buglossæ, borrag. & caryophylli nostratis, ana ℥. i. cortic. citri condit. & nucis moschat. condit. ana ʒ. iiii. myrobal. condit. num. j. confect. alkerm. ℥. ß. spiritus rosar. & essentiæ citri, ana ℥. ß. essentiæ cinam. gut. vi. Cum syrup. de pomis, fiat opiata, quâ utatur frequenter.

Aqua sequens præstantissima est.

℞. Gelatinæ cornu cervi cum vino albo extractæ ℔. iv. sanguinis agni, & vituli, manibus agitati, & ab omnibus fibris liberati, ana ℔. ii. vini moscatelli, canarini, aut malvatici ℔ iij. Corda vituli per frusta secta & valdè recentia num. iv. micæ panis albissimi recentis lacte vaccino inebriatæ ℔ ii. sem. succi melissæ recenter expressi ℔. j. ß. aquæ rosar. fragrantis, & flor. arantiorum, ana ℔. j. mala citria majora in taleolas secta num. iii. cinam. opt. ℥. iv. macis. Unc. j. Ponantur in alembico vitreo capaci, & distillentur in B. M. Aquæ dimidia pars, quæ primò prodibit, servetur ad usum.

Liquor cardiacus excellens & pretiosus in hunc modum componi poterit.

℞. Ambræ griseæ Drach. ii. moschi opt. scrup. ii. ligni aloës ℥. i. sem. partis albæ benzoini purissimi ʒ. iii. contusis & simul mixtis affunde spirit. vini, ut quatuor digitis supernatet; & ad leniss. cinerum calorem extrahatur tinctura saturata, fiatque liquoris tincti per chartam emporeticam colatura, (*aut simplex decantatio*) & evocetur dimidia pars spiritus in cineribus, lentissimo igne per alembicum. Liquor in cucurbita restans servetur in ampulla vitrea forti, optimè obturata subere, cerato, & vesicâ. Cujus guttæ ii. iii. iv. poterunt sumi cum jusculo, vino, julepis, aliisque liquoribus prædictis, vel cum syrupo sequenti.

℞. Aquæ cinam. Unc. iv. aquæ flor. arantiorum fragrantissimæ, aquæ rosar. admodum odoratæ, ana Unc. vi. Misce, & in his dissolve sacchari canti quantum dissolvi poterit; & fiat sine ullo calore veluti syrupus, cujus cochleari uni permisceantur guttæ iv. liquoris cardiaci prædicti.

Ex magmate residuo illius liquoris, addito pari pondere rosarum damascenarum, & quadrupio benzoini, poterunt fieri pastilli valdè suaves pro suffitu cubiculi.

Cordi applicentur epithemata, tum liquida, tum solida, & pulli columbini per medium secti, & pulveribus cardiacis conspersi.

Ventriculo admoveantur sacculi ex aromatibus in vino madefacti. Testes & pudenda foveantur confectione alkerm. in vino dissoluta.

Arteriæ temporum, manuum, & pedum eodem confect. illinantur, addendo tantillum aquæ cinam.

Odoramenta offerantur naribus, in sequentem modum composita.

℞. Fol. melissæ, ocymi, & majoranæ ana Drach. ii. cort. citri, santal. citrin. caryophyll. ana Drach. i. croci. scrup. sem. ambræ gris. gr. vi. moschi gr. iv. Ligentur in nodulo, & irrorentur aquâ cinam. & rosar. ac naribus frequenter offerantur.

Vel ex prædictis oleis destillatis ex nuce mosch. cinam. & caryophyllis, cum tantillo ceræ, fiant balsama, quibus nares illinantur.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER NONUS.

DE AFFECTIBUS VENTRICULI.

PRÆFATIO.

Ut ventriculi variæ ſunt actiones, ſic variæ earum læſiones diverſos affectus conſtituunt. Cùm enim illa pars ciborum coctioni, & confectioni chyli deſtinata ſit, ad illud opus perficiendum primò inſtituta eſt cibi & potus appetentia, quæ imminui, aboleri, & depravari ſolet. Abolitâ ciborum appetentiâ, anorexia, & apoſitia nominatur. Imminuta, inappetentia, & cibi faſtidium. Depravata verò caninam famem, & picam, ac malaciam conſtituit. Nimia potus appetentia ſitis morboſa nominatur. Vitia prædicta attractricem facultatem reſpiciunt. Ea verò quæ ad ciborum concoctricem ſpectat, prout imminuitur, aboletur, aut depravatur, unico læſæ concoctionis nomine comprehenditur. Retentio & expulſio læſæ in vomitu & ſingultu verſatur. Vomitus tamen variæ ſunt ſpecies, pro diverſæ materiæ, quæ excernitur, natura & conditione. Quia verò ventriculus ſenſu tactus exquiſito præditus eſt, propter nervum, quem à ſexta conjugatione recipit ſatis inſignem, doloribus ideò, quemadmodum aliæ partes ſenſibiles, obnoxius eſt. Ac denique tumores, quemadmodum aliæ partes, præſertim inflammationes, tum etiam abſceſſus, & ulcera pati conſuevit.

Ut igitur omnes ventriculi affectus, qui frequentiùs in praxi Medica occurrunt, in hac ſectione explicemus, eam prorſus undecim concludemus capitibus. Quorum primum erit de inappetentia, & cibi faſtidio. Secundum, de fame caninâ. Tertium, de picâ & malaciâ. Quartum, de ſiti morboſâ. Quintum, de concoctione læsâ. Sextum, de ſingultu. Septimum de vomitu. Octavum, de vomitu ſanguinis. Nonum, de colera morbo. Decimum, de dolore ventriculi. Undecimum, de ventriculi inflammatione, abſceſſu, ulcere.

CAPUT I.

De inappetentia, & cibi faſtidio.

Inappetentia, & cibi faſtidium actionem ventriculi abolitam & imminutam comprehendunt. Abolita vocatur ἀνορεξία, ἀποσιτία. Imminuta verò δυσορεξία. Uſus tamen obtinuit, ut ἀνορεξία & ἀποσιτία pro imminutâ & abolitâ appetentiâ uſurpentur. (Conf. Melet. II. 101.)

Cauſæ hujus affectus variæ ſunt atque multiplices, quæ ut in ordinem quendam redigantur, conſiderandæ ſunt cauſæ naturales, quæ famem, ſeu appetitum naturalem efficiunt. Illæ autem à Galen. 1. *de ſympt. cauſ. cap.* 7. ſymptomata impropriè nominantur, & quinario numero comprehenduntur. Prima eſt inanitio partium. Secunda eſt inanitarum partium appetentia naturalis, & tractio alimenti à jecore & venis, uſque ad ventriculum continuata. Tertia eſt venarum meſaraïcarum (ad quas omnium partium attractio terminatur) ſuctio & attractio ab inteſtinis & ventriculo. Quarta eſt ſuctionis, ſenſus in ventriculo. Quinta appetentia animalis, quæ ſenſu tactus, orificio ſtomachi implantato, per nervum inſignem à cerebro communicato perficitur. Hanc etiam actionem non parum adjuvat humor melancholicus, à liene in ventriculum tranſmiſſus, qui aciditate ſua & aſtrictione tunicam interiorem ventriculi vellicat & corrugat, eſtque illi inſtar acetarii, ad excitandam appetentiam. Ut igitur appetentia ſecundum naturam ſe habeat, omnes iſtas cauſas benè conſtitutas eſſe neceſſe eſt. Si verò aliquod vitium in quamlibet earum contigerit, appetitus læſio exoritur.

Prima ergò cauſa, quæ eſt partium inanitio, ſi quacumque de cauſa defuerit, non fit earum attractio ex aliis partibus & ventriculo, ſicque appetentia non excitatur. Deeſt autem illa partium inanitio, vel quando repletæ ſunt crudorum ſuccorum copiâ, ob crapulam & ingluviem, vel ob intermiſſas exercitationes, aut evacuationes conſuetas; vel quando tanta eſt pinguedinis moles, ut partibus ipſis ad alimoniam ſufficiat. Impedit etiam partium inanitionem pororum cutis conſtipatio magna, vel ingens caloris nativi imbecillitas, ut nihil, aut perexiguum ſubſtantiæ partium diſſipare valeat, vel ejuſdem caloris ad morbificæ cujuſdam materiæ pepaſmum revocatio, neglecta interim partium nutritione, ut in febribus fieri conſuevit.

Secunda cauſa erat appetentia naturalis, & tractio alimenti uſque ad ventriculum producta. Illa autem vitiatur, quando partes, licèt inanitæ ſint, non trahunt tamen à venis ob exſolutum ſui robur, ſed velut effœtæ, ac muneris ſui oblitæ, languent & feriantur, ut ſolet contingere in febribus acutis, malignis, peſtilentibus, ſyntecticis & hecticis. Idem contingit in immodicis ac diuturnis evacuationibus, ut in fluxu hepatico, uterino, hæmorrhoïdali, hæmorrhagiâ è naribus, ſudore diaphoretico, venere effrænatâ, inediâ longâ, & ſimilibus.

Tertia cauſa erat tractio, quæ fit è ventriculo per venas meſaraicas, quæ vitari ſolet per obſtructiones inſignes illarum venarum, quarum ratione partes inanitæ non poſſunt materiam chyloſam attrahere, neque orificio ventriculi divulſionis ſenſum inferre. Sic videmus ſæpè pueros ſtrumis laborantes, cum alvi fluxu chyloſo, eoque diuturno, ſenſim contabeſcere, & ad meraſmum deduci: propterea, quod in iis univerſum meſenterium glandulis refertum eſt, quæ venas illius obſtruunt, & chyli ad jecur commeatum impediunt; unde fit, ut ille ſemiconfectus per alvum excludatur, ſicque partes alimento neceſſario priventur.

Quarta & quinta cauſa quæ ſunt ſuctionis ſenſus & appetentia animalis, bonam ventriculi, cerebri, & nervorum diſpoſitionem requirunt. Ideò quacunque illas diſpoſitiones evertere poſſunt, appetentiam quoque dejicere valent. Sic quæcunque intemperies ventriculi valdè excedens appetentiam vitiat, præcipuè calida & ſicca. Calor enim ingens humidam ventriculi ſubſtantiam diſſipando, appetentiam aufert. Frigidus etiam valdè intenſum appetentiam vitiat, non ſolùm poſitivum, quando nimirum viſcera ab externo aëre, aquâ, gelu, nive, & ſimilibus ita refrigerantur, ut in narcoſin incidant; ſed etiam privativum, ab exhauſto calore nativo, quod Galenus Narcoſin appellat, ut per longas hæmorrhagias, febres ardentes, & ſimilia: quibus exhauritur ventriculi & aliarum partium robur. Sic etiam humores pravi & excrementitii tum calidi, tum frigidi, inappetentias excitare ſolent. Calidi quidem, ut bilioſi, aduſti, putridi, aut virulenti, ſive in ventriculo ob vitiatam coctionem generentur, ſive ex aliis partibus malè affectis transferantur. Frigidi verò, ut pituitoſi, viſcidi ac lenti, in ventriculo collati, ex malè concoctis alimentis, vel illapſis ex toto corpore. Ut in illis; qui per vomitiones conſuetas aliarum partium impuritates in ventriculum allicere conſueverunt; vel ex cerebro per catarrhos, in quibus frequenter ventriculus ab humore

more pituitoso gravari consuevit, suppressis mensibus, aut hæmorrhoïdibus, calorem suffocando, appetentiam minuit.

Cerebri etiam & nervorum vitia faciunt, ut in stomacho suctionis sensus non percipiatur: in quibus scilicet facultas animalis concidit, vel depravata est, atque adeò, quibus mens ægrotat, ut in apoplexia, lethargo, phrenitide, maniâ, & similibus contingit, (quemadmodum etiam in paralysi, propter obstructionem nervi sextæ conjugationis, qui ad ventriculum defertur: vel propter ejusdem obstupefactionem, ex usu refrigerantium narcoticorum contractam.

Diagnosis hujus affectus per se satis innotescit: æger enim ipse de appetentiâ dejectâ & alimentorum aversione satis conqueritur. At signa causarum partim conspicua sunt, partim verò artificiosè elicienda.

Ac primùm illæ, quæ inanitionis defectum pariunt, cognoscuntur ex victu liberaliori prægresso, corpore admodum repleto, intermissis exercitationibus, aut evacuationibus, somno longiore, & aliis causis, crudorum succorum copiam congerere idoneis; tum etiam si corpus obesum, & venæ distentæ appareant. Eundem inanitionis defectum significat cutis densitas, quæ humoris alimentarii dissipationem impedit: tum etiam morbus aliquis gravis, peculiare membrum obsidens, à quo facta est caloris nativi dissipatio in toto corpore, ita ut summa debilitas illius non possit attractum ad partes alimentum sufficienter conficere, ejusque penuriam inferre.

Secundæ causæ signa satis conspicua sunt: nimirum febres acutæ, malignæ, pestilentes, aut syntecticæ, vel evacuationes immodicæ, aliæque causæ, à quibus magna caloris nativi exsolutio producta est in partibus, ut non possint necessarium alimentum attrahere.

Tertiæ causæ signa ad obstructiones præsertim referuntur, quarum signa in hepatis, lienis & mesenterii affectibus innotescent.

Quartæ & quintæ causæ signa majori indagine opus habent. Ac primùm calidam ventriculi intemperiem, & biliosi humoris redundantiam significant æstus in præcordiis, ac præsertim in regione ventriculi, sitis, linguæ & faucium ariditas & amaror, febris interdùm adest, & si ab alia parte humores calidi & biliosi influant, illius partis affectus innotescet, ut hepatis inflammatio, aut alterius partis. Si verò nulla alia pars laborare videatur, in ipso ventriculo intemperiem residere conjiciendum est, aut vitiosorum alimentorum usum præcessisse. His utplurimum accedunt cardialgia, nausea, vomitus, vel alvi fluxus, & ab eorum, quæ excernuntur, qualitatibus, humoris peccantis natura innotescit. Frigida intemperies & pituitosorum humorum copia ex causis refrigerantibus prægressis, vel nativum calorem insigniter dissipantibus & extinguentibus innotescit; tum etiam ex gravitatis sensu in regione stomachi, ructu acido, humore viscido & crasso per os aut per alvum excreto. Eandem etiam significant catarrhus frequens aut diuturnus, & affectus alicujus partis, quæ humorem pituitosum aut melancholicum ad ventriculum transmittere potest, ut lienis, uteri, & similium. Cerebri denique & nervorum vitia per propria indicia erunt distinguenda.

Quod ad prognosin spectat, quemadmodum bona appetentia in omnibus morbis laudabilis est, ut docuit Hippocr. *Aph.* 33. *sect.* 2. Mente constare, & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum: sic etiam inappetentia, malum omne esse consuevit. Magnam enim à statu naturali aversionem significat, oriturque, ut docet Galen. *comment. in* 3. *Epid.* aut à pravis malignisque humoribus, ventriculi orificium occupantibus, aut ab ipsius facultatis extinctione, cujus munus erat alimenti indigentiam sentire, idque consequenter appetere. Sic Hippocr. *in* 1. *Epid.* de tabidis in Epidemica constitutione mortuis, ait: *cibos omnes perpetuo fastidiebant, non sitiebant.* Sic etiam Galen. *comment. in* 3. *Epid.* multos se vidisse affirmat, in quadam pestilenti constitutione qui nihil quicquam ciborum assumebant, & de medio tollebantur. Quidam tamen, ut ipse ait, fortiores quippe, qui vim sibi ipsis afferentes, cibum oblatum assumpserunt, superstites manserunt. Ita apud Hipp. 3. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 2. *Hermocrates*, qui die 27. mortuus est, *cibum adversabatur toto morbi tempore, & ultimis diebus ne degustare quidem poterat.* Et sect. 2. ejusdem libri, *Ægr.* 6. *Euryanactis filia abhorrebat omnes cibos toto tempore, neque appetebat quicquam, sine siti, neque aliquid bibebat effatu dignum*, ex quo morbo interiit post diem duodecimam.

Advertendum tamen est, cibi fastidium esse quidem funestum, si à caloris nativi exsolutione prodeat; sed non esse tam perniciosum, si ab humorum pravorum redundantia & cacochymia oriatur, ut videre est apud Hippoc. 7. *Epid.* in Cleomenis filio, cibi fastidio citra febrem totos duos menses laborante, ex pituitæ crudæ & viscidæ copia, quæ tamen vomitu copioso fuit exclusa. Sic in morborum ac febrium præcipuè initiis, non est adeò periculosa inappetentia: quia tunc natura, putrescentium humorum pepasmo intenta, minùs appetit alimentum, quo ab instituto suo revocaretur. Postmodùm enim, sedatâ febre, & humoribus morbificis exclusis, sponte suâ munus suum repetit intermissum.

In pueris inappetentia gravior est, quàm in alia ætate, propter humidam valdè & dissipabilem substantiam, qua præditi sunt, & quæ majori restauratione indiget, usu alimentorum, quibus privantur per inappetentiam.

In convalescentibus cibi fastidium recidivam minatur, propter reliquias materiæ morbificæ, inappetentiam producentes.

In morbo diuturno cibi fastidium & dejectionis syncerae, malum. *Hippocr. Aph.* 6. *sect.* 7. Cibi fastidium per seipsum pravum est signum in morbis diuturnis; in iis enim, qui à talibus morbis sunt evasuri, contrarius affectus solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia. At dejectiones syncerae, iis supervenientes, deterius multò præsagium efficiunt; quandoquidem per synceras dejectiones intelligit Hippocr. impermixtas aquosæ humiditati, quando solus humor sero suo destitutus ejicitur, sive is biliosus sit, sive melancholicus. Nam dejectiones hujusmodi exustam esse omnem humiditatem nativam significant à calore febrili.

In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium malum, & cum febre pejus. Hippocr. *Aphor.* 3. *sect.* 6. quando in dysenteria profundiora & putrida ulcera sunt ventriculus ipsis compatiens non benè concoquit, quâ offensione, magis ac magis ad superiora perveniente, quando os ventriculi unà afficitur, tum ægrotantes cibi fastidio laborant. Sunt quidem dysenterici non rarò ab initio morbi cibum fastidientes, ob pravos humores ab hepate confluentes: pars enim eorum superfluitans ad eos ventriculi effertur, quod tamen non est perpetuò periculosum. Sed in longis difficultatibus intestinorum, cùm hic casus adveniret, duorum alterum est, vel putredo aliqua circa ulcera, vel magna inflammatio, quorum utrumque admodum est exitiosum.

Curatio hujus affectus, si ab aliarum partium vitio dependeat, ab earum curatione desumenda est. Si verò proprio ventriculi vitio contingat, ad calidam vel frigidam illius intemperiem, cũ materia conjunctam, reducenda est.

Calida intemperies curanda est primùm humoris biliosi expurgatione, blandè & frequenter repetitâ. Eaque parari poterit ex rhab. myrob. tamarind. syrup. ros. vel de cichorio, composit. cum rheo. Aut si æger sit ad vomitum proclivis, blandis vomitoriis provocari.

Idem humor alterabitur julepis aut jusculis refrigerantibus, in quibus non omittendus est spiritus vitrioli, aut sulphuris. Quandoquidem acida omnia, præterquam quòd bilem valdè contemperent, appetitum etiam maximè excitare valent. Unde fit, ut acetaria æstatis tempore ad excitandam appetentiam frequenter usurpentur.

Vel simul & semel humor ille biliosus alterari & expurgari poterit apozemate convenienti, cui ratione ventriculi, addi poterunt absynthii pontici M. sem. myrobal. citrin. Unc. sem.

Post purgationem ad ventriculum roborandum, convenient miva cydonior. aut cydoniatum ipsum, vel syrupus cydon.

cydon. cum ſyrupo de abſinthio pontic. mixtus; tabellæ diamarg. frig. vel triaſantal. vel etiam diarrhod. abbat. ſi quædam obſtructionis ſuſpicio fuerit. Vel opiata ſequens.

℞. Conduturæ lactucæ & cucurbitæ, ana ℥. j. conſervæ acetoſæ roſar. flor. cichorii, bugloſſæ, ana ℥. ß. ſantal. rubri, coral. præparat. & margarit. præp. ana ʒ. ß. trochiſ. de ſpodio, & ſem. acetoſæ ana ℈. j. cum ſyrupo limon. (*malim endiv.*) fiat opiata, cujus capiat ad magnitudinem caſtaneæ manè & ſerò ſuperbibendo parum vini dilutiſſimi.

Exteriùs verò ſequenti unguento regio ventriculi inungatur.

℞. Ol. roſar. myrtini, & cydonior. aceto roſac. lotor. ana ℥. ij. ſantal. omnium, coralli rubri, coriandri præp. roſar. rub. ana ʒ. j. gran. Kermes, & ſpodii, ana ʒ. ß. ceræ albæ q. ſ. Fiat linimentum, quo ſubtepido, & in vola manus tantùm calefacto, inungatur dicta regio bis, aut ter in die, addendo etiam aceti roſac. parùm, unctionis tempore.

Vel eidem parti admoveatur placenta panis roſac. aceto irrorata, aut in eodem parum macerata quæ removenda erit priùs quàm incaleſcat.

Denique in perſeverante affectu plurimùm proderit balneum, vel ſemicupium refrigerans & humectans, bis aut ter repetitum. Quo maximè recreantur convaleſcentes, & in priorem ſtatum atque appetentiam ſæpè reſtituuntur.

In alimentis acetum & acida omnia erunt utiliſſima.

A frigida intemperie producitur inappetentia, quando humores pituitoſi & melancholici, in ventriculo collecti, functionem illius deſtruunt, vel aliunde illapſi à toto corpore, ut in illis qui per aſſuetas vomitiones allicere ſolent aliarum partium impuritates in ventriculum, aut à cerebro, liene, utero, aliiſque partibus. Illiuſque curatio primùm reſpicere debet intemperiem partium mandantium, quæ corrigenda remediis è propriis capitibus deſumendis.

Ipſi verò ventriculo medicatio adhibenda eſt per evacuationem humoris morbifici, & partis corroborationem.

Vacuatio poteſt fieri per vomitum & ſeceſſum.

Per vomitum quidem, ſi æger ſit nauſeabundus, & facilè vomat, medicamentis ciendo vomitui deſtinatis.

Si verò illi humores craſſi ſint, & tunicis ventriculi impacti, ægerque vomitui non ſit aſſuetus, per alvum deturbandi ſunt, pilulis præcipuè, quæ hîc magis conveniunt, quia diutiùs in ventriculo morantur, ut docet Gal. *cap.* 7. *lib.* 4. *de ſanitate tuenda.* Qui etiam valdè commendat pilulas de hiera, quæ exhiberi poſſunt ad ℈. ij. vel ʒ. j. manè duabus horis ante paſtum, vel recenter in hunc modum componi poſſunt.

℞. Aloës electæ, ſucco abſinthii diligenter nutritæ ℥. j. agarici trochiſ. ʒ. ij. rhab. pulverat. & vino albo irrorati, ʒ. j. nucis moſch. & ſpicæ nardi, ana ʒ. ß. ſalis tartari, maſtich. & cinam. ana ℈. j. cum ſyrup. de abſinthio, fiat maſſa pilular. de cujus ʒ. j. formentur pilulæ vj. deauratæ. Capiat ſummo manè, ſi velis integrè purgare, vel ſumat ʒ. ß. horis duabus ante prandium, bis aut ter in ſeptimana. Poſſunt acui, ſi validiùs purgare volumus.

Si metus ſit calidioris jecoris, poterunt miſceri quædam refrigerantia, ut roſæ rubræ, ſantala, pulv. diamargariti. Et fieri maſſa cum ſyrup. de cichor. compoſito.

Validiores pilulæ non conveniunt, quia humores ab aliis partibus ad ventriculum alliciunt.

Si pilulæ devorari non poſſint, hiera propinanda eſt cum decocto convenienti. Vel ſi potio videatur ingrata, fiat infuſio fol. ſennæ, myrobalan. rhei, & agrici, in vino abſinthite vel decocto ſtomachico; diſſolvendo tantillum electuarii de citro ſolutivi, ſi magis purgans medicamentum componere ſit animus.

Si à pituita admodum lenta viſcidaque oriatur hic affectus, ante purgationem diſſolvenda eſt uſu mellis roſac. oxymel. ſyrup. de hyſſopo, aliiſque cum decocto incidente & abſtergente. Vel ſequenti apozemate utrumque ſimul præſtari poterit.

℞. Rad. acori vulgaris, cyperi, calami aromat. ana ℥. ij. cortic. citri ſicci, & rad. ſalſæpar. ana ʒ. vi. fol. abſinthii pontic. menthæ, majoranæ, chamæd. chamæp. ana M. j. ſem. citri & aniſi, ana Drach. ij. ſennæ mundat. Unc. ij. ſem. carthami contuſi Unc. j. agarici trochiſcat. Drac. iij. epithymi, flor. ſalviæ, anthos, lavendulæ, ana P. j. Fiat decoctio ad ℔. j. ß. In qua diſſolve ſyrup. de abſynthio pontic. & conditur æ cortic. citri, ana ʒ. j. Fiat apozema clarum & aromat. pauco cinam. & pulv. electuarii aromat. roſar. pro iv. doſibus matutinis. In quarum prima & ultima diſſolvi poſſunt; ad uberiorem purgationem, electuar. de citro ſolut. ʒ. iij. cum rhab. pulverat. ℈. j.

Terebinthinæ uſus opportuniſſimus eſt, quia viſcera omnia commodè repurgat; maximè ſi ex ea & rhab. pilulas confeceris.

Venæ ſectio in hoc affectu non convenit, niſi jecur ſit calidius.

Poſt purgationem ſufficientem ad roborantia veniendum eſt, tam interna, quàm externa: quæ in ſequentem modum præſcribi poterunt.

℞. Syrup. de abſynthio pontic. ℥. j. Capiat. manè jejuno ſtomacho per aliquot dies. Vel illius loco vinum abſinthites ſubſtitui poterit.

℞. Conſervæ anthos, menthæ, cort. citri conditi, nucis moſchatæ condit. ana ℥. ß. myrobal. Chebul. condit. num. j. confect. alkerm. ʒ. iij. tunicar. interior. ventriculor. gallinæ præparat. ʒ. ij. cinam. pulver. & pulver. aromat. roſat. ana ʒ. j. Cum ſyrup. de mentha fiat opiata, vel cum ſaccharo roſac. fiat conditum. Utatur manè, ſuperbibendo parum vini generoſi.

Dictis remediis utiliter additur ſal abſinthii, vel ol. de mentha, arte chymica extractum.

Vel ſal abſinthii, & cortic. arantior. vel alterutrum, ad ʒ. ß. in vino, vel juſculo diſſolutum exhibeatur.

Sequens etiam ſyrup. efficaciſſimus eſt.

℞. Syrup. cydonior. & condit. cortic. citri, ana ℥. ij. aqua cinam. ℥. j. ol. ſulphur. gutt. xij. Miſce, capiat cochlear. j. per intervalla.

Aqua clareta frequentiſſimo in uſu apud multos habetur, cujus compoſitio talis eſt.

℞. Cinam. craſſiuſculè triti ℥. ij. Macerentur in ℔. j. aquæ vitæ per ſe in vaſe vitreo. In alio vaſe vitreo per ſe, & ſeorſim macerentur ſacchari albiſſ. ℥. vj. aquæ roſar. ℔. ß. Stent hæc omnia ſeorſim in infuſione, per duos aut tres dies, agitando quolibet die pluries hæc duo vaſa. Tandem ſimul miſceantur materiæ in ipſis contentæ, & per manicam tranſmittantur. Colatura ſervetur in vaſe vitreo benè obturato. Sumat. cochlear j. aut ij.

Apud Pariſienſes maximo in pretio habetur ſyrupus de abſinthio Penæ. Cujus deſcriptio in hunc modum ſe habet.

℞. Cort. citri ſaccharo conditi & in taleolas diſſecti ℔. ß. Coquantur in æquis partibus aquæ cichorii & agrimonii uſque ad putrilaginem. Expreſſioni fortiter factæ adde ſucci cydon. & aquæ ſtillat. abſinth. pont. ana ℔. ß. Quibus ſimul mixtis infunde per quatriduum ſchœmanth. ℥. iv. in vaſe benè clauſo vitreato, ſupra cineres calidos, in expreſſione fortiter facta diſſolve ſacchari albiſ. q. ſ. Coquantur poſtea in ſyrupum perfectum, in quo calente diſſolve ambræ cineritiæ Drach. j. Servetur poſteà in vaſe vitreo benè clauſo.

In maxima frigiditate ventriculi aqua cinam. ſola præſtantiſſima eſt. Sin minùs, cum aliis medicamentis permiſcenda, v. g. cum ſyrupo de abſinthio, de mentha, corallor. quibus etiam ambra griſ. utiliter addi poterit.

Non minoris eſt efficaciæ ſyrupus cinam. cum aquæ vitæ confectus, prout deſcribitur à Quercetano in Pharmacop.

Aqua cinam. cum ſucco cydon. deſtillata præſtantiſſima eſt.

Ad idem præſtat ſpiritus maſtiches, in hunc modum compoſitus.

℞. Maſtiches ℥. iij. galangæ ℥. j. ſpiritus vini ℔. ß. Digerantur ac deſtillentur.

Utile eſt etiam elixir proprietatis à Crollio deſcriptum. Cujus guttæ xij. aut xv. (ad xx.) cum vino exhibitæ mirè ſtomachum roborant.

Tabellæ etiam ad eundem uſum componi poterunt in hunc modum.

℞. Pulpæ cortic. arantior. recent. & pulv. aromat. roſar. ana ʒ. ij. ſacchari albi in aqua flor. arantior. diſſoluti ℥. iv. Fiant tabellæ.

Eundem usum præstant tabellæ aromat. rosar. opiata Salomonis, & theriaca.

In affectu inveterato plurimùm conducit decoctum ligni guaiaci, aut sassafras, in plures dies sumptum, cum levi sudore, aut sine eo in debilioribus.

Aquæ etiam thermales sulphureæ & nitrosæ, & quales nostræ Bellilucanæ, magnâ copiâ per plures dies sumptæ, crassos & mucilaginosos humores, omnemque ventriculi & intestinorum illuviem potenter abstergunt & evacuant.

℞. Fol. agrim. cent. minor. & absinthii vulgaris ana M. sem. Coquantur ad ℔. sem. Dissolve facch. Unc. j. Fiat potio præstans, & in causa frigida, & calida efficax.

Hartmannus zedoariæ usum valdè commendat, his verbis: *Frequens usus Zedoariæ ventriculum malè affectum adeò roborat, ut nihil suprà. Ideoque usum ejus toties comprobatum magni facere licet, cùm nusquam non effectus consequatur petitus. Sæpiùs autem zedoaria est comedenda.*

Costæus vini calidi usum prædicat in sequentem modum. *In potu ordinario vinum calidum ebibitum ventriculi imbecillitatem corrigit. Non infrequens enim est observatio eorum, qui cùm ventris fluibus, doloribusque ob malam coctionem perpetuo torquerentur, ubi calido potu uti cœpere, omni prorsus ejusmodi molestiâ soluti, meliorem multos jam annos vitam vivunt.*

Cum vino aqua potus ordinarii permiscenda est, quæ prius cum semine coriandri parùm bullierit.

Notandum autem est diligenter, si cum frigida ventriculi intemperie calida hepatis concurrat, ut sæpè fit, calida medicamenta esse caute adhibenda, & temperatoria potiùs usurpanda.

Zechius sequentem bolum his verbis commendat: *Ut stomachus moderatè calefiat, neque exsiccetur, nullum ex internis valentibus hoc præsidium usurpari potest.*

℞. Terebinth. claræ ʒ. ij. mastich. pulver. ʒ. sem. pulver. aromat. rosat. ℈. sem. Fiat bolus, duabus horis ante cibum dandus.

Pulvis digestivus, ad concoctionem ventriculi adjuvandam, in frequenti usu esse consuevit.

℞. Coriandri præp. Unc. ß. sem. fœn. dulc. & anisi, an. ʒ. ij. cinam. caryophyl. an. Drach. sem. facchari ad pondus omnium duplum. Fiat pulvis, de quo capiat cochl. j. post singulos pastus, nihil desuper comedendo, vel bibendo.

Balsamum Peruvianum, ad roborandum ventriculum, præstans & efficax est remedium, si ejus guttæ aliquot cum vino hippocratico, vel alio, horâ unâ ante pastum exhibeantur.

Vel balsami Peruviani gutta una, aut altera, cum facharo permixta in formam pilularum sumatur per multos dies.

Magis familiaria medicamenta ventriculo roborando & calefacto idonea, sunt vinum hippocraticum, bochetum ex decocto anisi & coriandri, cum facharo & cinam. paratum, pro potu ordinario. Pulvis dulcis vulgò dictus ex duabus facchari partibus & una cinam. conflatus, omnibus alimentis inspersus. Sal ad condiendos cibos confectum ex pulvere coriandri, anisi, piperis longi, galangæ, & nuc. moschat. mixto cum pari portione salis communis: Piperis grana aliquot, integra vel contusa, ventriculo jejuno sumpta. Nuces juglandes, caryophyllis & cinam. transfixæ, & facharo conditæ. Cortex citri & arantior. pariter conditus. Semina anisi, fœniculi, coriandri, & frustula cinam. facharo incrustata. Quæ omnia ægrotantes ad libitum usurpare poterunt.

Ex prædictis cortex citri gustui gratissimus est. Sed quia sæpe ab exsiccatione duritiem contraxit, ut dentibus facilè comminui non possit, cogimur non rarò eum in mortario marmoreo contundere cum aqua rosarum, in formam opiatæ.

Myrobalani condit. & nuc. mosch. condit. in eundem finem usurpari possunt, & si opus fuerit, eodem modo contundi, quamvis utplurimùm sufficientem mollitiem obtineant.

Essentiæ anisi, cinam. cortic. citri, nuc. moschat. & caryophyll. ad ventriculum roborandum efficacissimæ sunt. Earumque usus erit, quemadmodum suprà in affectu cordis propositus est.

Ex alimentis salsa appetentiam plurimùm excitant. Imo verò & acida usurpari poterunt in parva quantitate, cum aliis permista, ne ventriculum refrigerent.

Exteriùs verò admoveantur fomenta, linimenta, & emplastra, in sequentem modum composita.

℞. Rad. cyperi, galangæ, ireos Flor. & cort. citri sicci, ana Unc. ij. fol. menthæ, hyssopi, salviæ, rorismar. & majoran. an. M. j. sem. anisi, baccar. lauri, nucis moschat. caryophyl. & cinam. an. Drach. iij. flor. stœchad. schœnan. & rorism. an. P. j. Incidenda incidantur, & contundenda contundantur, ut artis est, includanturque duobus facculis interpunctis, qui macerentur in vino generoso; & applicentur regioni stomachi calidè per vices.

℞. Ol. de absinthio, de mentha, & nardini, an. ℥. ß. ol. nucis moschat. ʒ. ij. ligni aloës, macis, cinam. an. ℈. j. Ceræ parum, fiat linimentum. Quod præstantius evadet, si addideris olei caryophyll. gutt. vj. moschi & ambræ grisea, an. gr. vij.

Linimentum ex ol. nucis moschat. & balsamo Peruviano: vel ex oleo absinth. mastic. & balsamo Peruviano.

℞. Massæ emplastri de mastiche. ℥. j. pulv. aromat. rosat. ʒ. j. ol. moschat. q. s. Fiat emplastr. scutiforme, applicandum regioni stomachi.

Crato sequens emplastrum miris laudibus effert.

℞. Ladani ℥. ij. ceræ ℥. iv. olei nucis mosc. ʒ. iij. Fiat emplastri massa ad usum, adde Tacam. Mastic. an. ʒ. j.

Admonet Gal. 7. *meth.* hujusmodi emplastra diutiùs non esse in parte detinenda, quia tandem calorem dissolvunt.

Multi practici hujusmodi remedia admovent non solùm parti anteriori, supra cartilaginem xiphoidem; sed etiam posteriori supra 13. vertebram, quia orificium ventriculi superius ad posteriora fertur.

℞. Rad. galangæ, & calami aromat. an. ʒ. iij. mastiches & caryophyll. an. ʒ. ij. nuc. moschat. n. j. cort. citri sicci Unc. j. sem. anisi ʒ. j. ß. ex his contusis fiat facculus interpunctus cum sindone rubro, & cotone moscato, perpetuò gestandus supra regionem stomachi.

Ad idem valdè laudantur pelles lupinæ, & vulturis præparatæ, & supra regionem ventriculi gestatæ, earum defectu pelles leporis, aut pannus scarlatinus usurpari poterit.

CAPUT II.

De Fame canina.

Cum superiori capite de appetentia imminuta & abolita actum sit, ordinis ratio postulat, ut depravata explicetur. Depravatur autem appetentia duobus modis, quando scilicet vel quantitate, vel qualitate peccat. Quantitate peccat, dum majori copia alimenta expetuntur, quàm naturalis ordo requirit, & ille affectus βουλιμία, seu fames canina nominatur: qualitate verò, cùm cibi absurdi, aut ea, quæ extra rationem alimenti sunt, expetuntur, & pica seu κίττα appellatur. De priori hoc capite: de posteriori capite sequenti agendum est.

Nomen igitur βουλιμίας, ἀπὸ τοῦ βοῦ καὶ λιμοῦ deducitur, quia βοῦ particula, aliis vocibus addita, significationem auget, ac si bovis magnitudini conferatur. Vocatur etiam φαγέδαινα, quod nomen ulceribus quoque tribuitur, quæ carnem exedunt, & continuum incrementum capiunt; eaque ideo auctores ulcera φαγέδαινα, id est, depascentia nominant. Fames etiam canina nominatur, quoniam sic affecti vehementi appetitu, canum more, in cibos feruntur.

Notandum autem est, hæc duo nomina, nempè bulimiam & famem caninam, interdum confundi & pro uno & eodem usurpare; interdum verò distingui, ut fames canina dicatur quando post nimium assumptum alimentum vomitus consequitur: & ita ægroti canum more afficiuntur, qui cibos, nimia quantitate assumptos, vomitu rejicere solent. Quibusdam tamen alvi fluxus potiùs quàm vomitus accidit, natura copiam illam alimenti, quàm ventriculus concoquere non potest, per alvum detrudente. In bulimia verò vomitus non accidit, sed eam interdum lipothymia comitatur. Sunt etiam quidam, qui insatiabili illo comedendi desiderio premuntur, non tamen vomunt,

vomunt, nec alvi fluxu tenentur, ſed omnes cibos ingeſtos probè concoquunt, niſi mox alium ſumant, malè habent. Quemadmodum narrat Sennertus de quodam ſtudioſo, nigro corporis habitu prædito, qui non ſolùm de die, ſed noctu etiam comedebat, cibum tamen, quem ſumebat, ſine vomitu concoquebat, imò verò cibis delicatis ſatiari non poterat, ſed craſſos expetebat: unde nec panem à piſtoribus confectum, ſed à ruſticis in vicinis pagis emptum, ut ſolidiorem, comedebat; ſæpè manè tempore æſtivo paſtinacæ ſativæ radices tot, quot ſex nummis emuntur, crudas ſine damno comedebat. (*conſ. Melet. II.* 101.)

Ex his patet, hunc affectum eſſe ſymptoma actionis depravatæ, reſpectu quantitatis, quæ actio aucta nominatur, nempè appetentia modum naturalem excedens. Pars affecta præcipua eſt os ventriculi ſuperius. Cauſa continens, eſt ſenſus ſuctionis & vellicationis vehemens & immodicus, appetitum ſubinde irritans.

Galenus 2. *de ſympt. cauſ. cap.* 7. cauſas hujus affectus proximas ad duo genera reducit, his verbis: *Vitioſæ appetentiæ, quæ modum in quantitate excedunt, vocanturque à quibuſdam caninæ, tum exiſtunt, cùm vel acidus quiſpiam vitioſus ſuccus ventriculum mordet, vel totum corpus immodicè digeſtum inops alimenti redditur. Vitioſus namque ſuccus, qui frigidus eſt, ſimilem ſuctui morſum infert, appetentiam verò proritat naturalis affectus ſimilitudine.* Cauſa igitur proxima auctor præter naturam appetentiæ, juxta Galeni mentem eſt primò humor vitioſus & acidus in ventriculo hærens: ſecundò, alimenti indigentia ob nimiam digeſtionem.

Humores vitioſi, in ventriculo hærentes, famem immodicam excitant, quatenus nimia ſua frigiditate, aciditate, & auctoritate orificium ventriculi conſtringunt, corrugant, ac vellicant, adeoque ſenſum naturali ſuctioni ſimilem, & ſpuriam famem inferunt. Talis humor eſt vel pituita acida in ventriculo reſtagnans, vel ut plurimùm melancholia à liene in ventriculum transfuſa, quæ in ſtatu naturali exiſtens, & moderata quantitate & qualitate prædita naturalem & moderatam excitat appetentiam, ſi verò præter naturam ſe habeat, & in prædictis excedit, eam intenſiorem ac præternaturalem efficit.

Alimenti indigentia, ob quam venæ continuò ex ventriculo ſugunt, vel à nimiis oritur evacuationibus, per hæmorrhagiam, alvi fluxum, vomitum, ſudorem, & ſimilia; vel ex nimia ſubſtantiæ alimentariæ conſumptione, ob calorem partium immoderatum; aut humorum tenuitatem, corporis raritatem, & pororum laxitatem, vigilias, balnea, exercitia immodica venerem effrænatam. Quæ omnia humiditatem ſubſtantificam maxime diſſolvunt, ab iiſque facta inanitione & alimenti penuriâ, cibus citiùs quàm debeat, à ventriculo abripitur.

A lumbricis etiam chylum depaſcentibus, poteſt fieri fames canina, quemadmodum refert Trallianus *lib.* 7. *cap.* 4. de quadam muliere bulimia laborante, quæ ab uſu hieræ vermem duodecim cubitos longum excrevit, & liberata eſt.

Hermetici aliam hujus ſtupentis appetitus cauſam ſtatuunt: nempè ſpiritum quemdam diſſolventem in corpore genitum, qui inſita proprietate quidquid ciborum ingeritur, tam promptè conſumit & reſolvit, ut legitimum & neceſſarium nutritioni terminum naturæ non concedat. Hunc ſpiritum vocant famelicum, eſurinum, voracem, ſalinum, acidum, & vitriolatum prout ex variis ſalibus, vitriolo, nitro, ſale communi, ammoniaco, & ſimilibus, ſpiritus, ſeu liquores, quos aquas fortes vocant, arte chymica eliciuntur, qui lapides duriſſimos, & duriſſima metalla, brevi temporis ſpatio in liquorem reſolvunt; ita ut aurum, quod ne igne quidem fortiſſimo intra menſis ſpatiū diſſolvi poteſt intra horæ quadrantem in aqua regia ſolvatur & in liquorem aquæ ipſi perſimilem convertatur.

Hæc doctrina diligenti examine digna eſt. Sicut enim digeſtio ventriculi, naturaliter ſe habens, ſedulis rerum indagatoribus quippiam mirabile, & ſtupendum oſtentare videtur: ſic eadem, immoderata & præternaturalis reddita quippiam habet admiratione digniſſimum. Hoc autem admirabile eſt in digeſtione ventriculi naturali, quod cibi duriſſimi in eo diſſolvantur, & trium vel quatuor horarum ſpatio in liquorem chiloſum convertantur tam tenuem, ut per anguſtiſſimos venarum lactearum ramos tranſcolari, ac veluti filtrari valeant: Nec minus, quod canes oſſa duriſſima in eundem liquorem convertant: quod certè calori intenſiori validè concoquenti tribui non poteſt, cùm cibi in olla, igne, quantumvis luculento, intra 24. horas ac plures dies in ſimilem ſuccum converti nequeant. Dicunt Galenici à facultate ventriculi illud dependere. Sed facultas non agit ſine inſtrumento, quod etiam aſſignatur idioſyncraſiæ partis; quæ tamen idioſyncraſia, ſi eſt certa primarum qualitatum proportio, ut vulgo circumfertur, præcipua illius actio erit à calore. Frigiditas enim, humiditas, & ſiccitas nihil faciunt ad eximiam illam ciborum liquationem. Calor autem, ut dictum eſt, non habet illam efficaciam. Eſt igitur illa idioſyncraſia aliquid aliud ignotum & inexplicabile. Liceat ergo illud inquirere per ea, quæ fiunt in macrocôſmo, quorum analogia quædam eſſe poteſt in microcoſmo. Et ideò dicunt Hermetici acutiores ſpiritum quendam, ſeu liquorem acidum, transfundi à liene in ventriculum, qui ſolidiora diſſolvit alimenta, & in liquorem chyloſum brevi tempore convertit; ita ut ſpiritus ille, ſeu liquor acidus ſit præcipuum digeſtionis inſtrumentum. Et quædam hujus rei conjectura ex eo elici poteſt; quod aves quæ duriſſima alimenta conficiunt, lienem habeant, ventriculum undequaque ambientem, caro enim illa, quæ ventriculis avium circumducta reperitur, lienis ſubſtantiam omnino repræſentat; unde nobiliorem lieni uſum tribuunt, quàm qui ab antiquis eſt traditus, qui eum ſolum modo limoſæ ſanguinis parti expurgandæ dicatum cenſuerunt, cùm alimentorum concoctioni, juxta novam hanc doctrinam maximè inſerviat. Si igitur ſpiritus aut liquor ille acidus à liene promanans, naturaliter ſe habens, digeſtionem naturalem & moderatam perficit: ille idem ſpiritus à naturali ſtatu dejectus, & vitioſus redditus, acutiori, nempè & nimia diſſolvendi vi præditus, ſolida alimenta promptiùs liquabit & conficiet, iiſque diſſolutis & à ventriculo confeſtim deturbatis, nova fames, eaque immodica exſurget. Novam hanc doctrinam certam & indubiam non ſtatuimus; ſed eam tantum proponimus, ut à ſolidioribus ingeniis ſedulò examinetur. Eamque inferiùs iterum diſcutiemus, dum læſæ concoctionis cauſas inquiremus.

Signa hujus affectus diagnoſtica ſatis manifeſta ſunt. Per ſe enim ægrotantibus & adſtantibus apparet appetentia depravata & excedens, quæ plures cibos aſſumere cogit; qui tamen poſtmodùm nimium gravantes, per vomitum rejiciuntur, & eſt fames canina; vel ſi vomitus non ſubſequatur, animi deliquium adeſt, cum extremorum refrigeratione, & tunc eſt bulimia.

Signa cauſarum ex antecedentibus, comitantibus, & conſequentibus facilè deſumi poſſunt. Frigidæ intemperiei & humorum acidorum in ventriculo reſtagnantium ſigna ſunt ructus & vomitus acidi, dejectiones crudæ, ſitis carentia, & cauſæ externæ refrigerantes prægreſſæ. Si à defectu alimenti dependeant, ægri emaciantur, & cauſæ humiditates corporis diſſolventes adſunt, vel præceſſerunt, ac denique lumbricorum ſigna ex proprio capite erunt deſumenda.

Prognoſis hujus affectus ita inſtituenda eſt, ut ſi à cauſis externis omninò dependeat, periculoſus non ſit, modò illæ citò auferantur: à lumbricis etiam oriundus parum infert periculi, quia illis ſublatis effectus etiam tollitur.

Maximè autem periculoſus eſt, ſi ingentes evacuationes aut colliquationes corporis conſequantur, præcipuè ſi poſt ingeſtum alimentum, ventriculo adhuc pleno exiſtente, animi deliquia contingant; quando enim ea, quæ maximè juvare debent, inutilia exiſtunt, magnam ſignificant ventriculi atoniam.

Sic etiam canina appetentia, cum vomitu aut crebra dejectione perſeverans, periculoſa eſt: in cachexiam enim, hydropem, lienteriam, marcores, alioſque lethales affectus degenerare ſolet.

Quod ad curationem ſpectat, quia ut plurimùm fames canina ab humoribus melancholicis aut pituitoſis, ventriculi tunicis impactis & imbibitis, ducit originem; ad ea præſertim remedia dirigenda ſunt, quæ tum humoris peccantis evacuationem & alterationem, tum partis laborantis roborationem reſpicient.

Evacuatio inſtituenda eſt per vomitum, vel ſeceſſum remediis ſuprà in curatione inappetentiæ à frigida cauſa ortæ propoſitis. Licèt enim hi duo affectus invicem contrarii ſint, ab iiſdem tamen humoribus, ſed frigiditatis gradu, & ſecundis qualitatibus admodum diverſis, ac ventriculum diverſimodè afficientibus, produci ſolent.

Remedia etiam ventriculum calefacientia & roborantia, tam interna, quàm externa, ibidem propoſita, maximè conveniunt. Quæ non ſolùm conferunt, frigidam intemperiem corrigendo, ſed etiam exſiccando & ſitim inducendo. At urgente ſiti fames imminuitur.

Prætereà vinum meracum ſatis copiosè ſumptum famem potentiſſimè reſolvit, juxta Aph. Hippoc.21.ſect.1. Idque potentiùs adhuc præſtat illius ſpiritus, aqua vitæ vulgo nuncupatus.

Famem illam peculiariter obtundunt, quæ ventriculum potenter humectant & relaxant, humoriſque aciditatem leniunt. Qualia ſunt pinguia omnia & oleaginoſa ut adipes, olea, extremitates animalium. Quemadmodum Villanovanus refert, quendam hoc affectu percitum panem calentem amurcâ olei imbutum comediſſe, & mulierem bovis liquatum adipem, cum pari calentis olei quantitate, duabus vicibus bibiſſe, & in tantum cibi faſtidium utrumque incidiſſe, ut nihil per quinque dies comederint, & à priori affectu liberati ſint.

Narcotica medicamenta, ſenſum ventriculi nimis exquiſitum obtundendo, famem illam caninam poſſunt imminuere. Et inter alia, theriaca recens magis ex uſu eſt. Quia præter vim narcoticam, humorum etiam malignam qualitatem, quæ à nonnullis in hoc affectu ſubeſſe creditur, virtute alexiteriâ corrigere valet.

Quia verò narcotica rarò, & nonniſi ſumma urgente neceſſitate uſurpanda ſunt, aliis temporibus theriaca antiqua, propter rationem dictam, tum etiam roborationis causâ erit uſurpanda.

Ambra griſea ad gr.v. vel vj. cum ovo ſorbili ſumpta, non ſolùm ventriculum roborat, ſed etiam proprietate ſpecificâ huic affectui prodeſſe creditur, (*conf. Hipp. V. Epid. II. &c.*)

CAPUT III.
De Pica & malacia.

Pica & malacia ſunt appetitus depravatus, quo ægrotantes res abſurdas, inutiles, & noxias appetere conſueverunt.

Κίττα ſive pica nominatur à pica ave, ſive ob varietatem coloris, quo donata eſt, ſive quòd terræ globos eſitet; mulieres autem hoc affectu laborantes, terram, gypſum, & ſimilia plerumque comedere ſolent. Malacia etiam ex Plinio appellatur, quia mulieres hujuſmodi, præ animi impotentia & mollitie, à recto & naturali alimentorum appetitu deficiunt. (*v. Melet. II.* 101.)

Producitur hic affectus à pravis & certo modo corruptis humoribus, qui in ventriculo ob læſam illius coctionem colliguntur, vel ab aliis partibus in eum transferuntur.

Ad horum autem humorum productionem maximè diſpoſita ſunt corpora pituitoſa & melancholica, præſertim verò mulieres, quibus hic affectus proprius & peculiaris eſſe videtur, quamvis pueri interdum, imò etiam viri, ſed rariùs, eo affligantur. Ad hanc rem maximè faciunt pravorum eduliorum uſus, ſuppreſſa aliqua evacuatio naturalis, præcipuè menſtruorum, animi mœrores, hepatis & lienis intemperies, obſtructiones, & imbecillitates, uteri affectus varii, & ſimilia.

Illi autem humores vitioſi, pro variis intemperierum aliarumque diſpoſitionum gradibus, variam & diſſimilem naturam obtinent; unde variæ rerum abſurdarum appetentiæ oriuntur. Cùm enim hujuſmodi humores aliàs crudi & incocti, aliàs exuſti & præaſſati exiſtant; ſic quorundam appetitus ad res acidas, auſteras, acerbas, & valdè frigida feruntur, ita ut fructuum immaturorum, aceti, omphacii, ſucci limonum, granatorum, & arantiorum, aquæ frigidæ, nivis, glaciei & ſimilium uſu aſſiduo & copioſo delectentur: alii terrea, ſicca & exuſta appetunt, ut caryophyllos, cinamomum, nucem moſchatam, aliaque aromata, ſal, cineres, gypſum, & ſimilia.

Familiaris eſt hic appetitus virginibus chloroſi laborantibus, & gravidis mulieribus, ob ſuppreſſionem menſtruorum, quæ in corpore moram trahentia, vitioſam induunt qualitatem, ad partes ſuperiores delata ventriculum inficiunt pravo illo ſucco à quo actiones illius depravantur, & appetitus in primis à ſtatu naturali maximè dejicitur. Pueri interdum hoc affectu detinentur, præcipuè qui à matre chloroſi laborante oriundi ſunt. Neque viri ab eo omninò immunes ſunt, quamvis rarius id contingat, & præſertim illi obnoxii ſunt, qui melancholico temperamento præditi ſunt, obſtructionibus laborant, aut fluxus hæmorrhoïdum conſueti ſuppreſſionem patiuntur.

Apud autores maximè controvertitur, an appetitus depravatus feratur ad ea, quæ diatheſi ventriculi præternaturali ſimilia ſunt, an verò ad contraria. Dubitandi anſam dedit Galen. *cap.* 3. *art. parvæ*, ubi docet, ventriculum præter naturam ſe habentem appetere contraria, & in ſtatu naturali appetere ſimilia. Quam doctrinam ſequutus Avicen. *fen.*13. *lib.*3. *tract.*2. *c.* 20. ſic loquitur: *Quando in ſtomacho aggregatur humor malus diverſus à conſueto in qualitate ſuæ naturæ, tunc requirit aliquid ſibi contrarium. Quapropter incidit quibuſdam appetitus luti, imò carbonum, & terræ, & gypſi, & rerum hujus generis: propter qualitatem, quæ in iis eſt, exſiccantem, aut incidentem, contrariam qualitati humorum.* Saniorum tamen judicium eò dirigitur ut ſimilia potiùs quàm contraria appetantur. Cùm enim ad appetentiam excitandam phantaſia maximè concurrat, quæ à diſpoſitione corporis maximè excitatur, veriſimile eſt, dominantem humorem ad ſimilium appetitum phantaſiam movere. Sicut enim bilioſi, in ſtatu tum ſano, tum morboſo, ignis & irarum inſomnia patiuntur; pituitoſi, nivium, glaciei, & aquarum: quarum rerum phantaſmata ab humore in corpore prædominante excitantur, ſic etiam affecta ſede appetentiæ, humores vitioſi, in ea diu ſtagnantes, ſui ſpeciem phantaſiæ imprimunt, quæ ab ea obſeſſa ſimilium appetentiam excitat, etiam ratione repugnante, quæ à vehementi illa imaginationis vi ſuperatur. Adde, quod ſi contraria morbo aut illius cauſæ appeterentur, continuato illorum uſu, morbus tandem curaretur, cùm tamen ab iis deterior in dies reddatur. Huic ſententiæ quotidiana experientia ſuffragari videtur, qua docetur, virgines chloroſi laborantes & prægnantes mulieres ea plerumque appetere, quæ ipſarum temperamento & præſenti cacochymiæ conſentanea ſunt, ut ſcilicet illæ, quibus ſalſi & aduſti inſunt humores, carbones, ſalem, aromata, & ſimilia expetant: quibus verò melancholia, aut acida pituita dominatur, ad acetum, fructus immaturos, & ſimilia ferantur.

Quod ad Galeni authoritatem ſpectat, quidam penitus eam rejiciunt, dicentes: quòd ſi verum eſſet, morboſas diſpoſitiones contraria appetere; ægrotantes omnes convaleſcentes, & reliqui cacochymiâ laborantes, cibos euchymos expeterent, quod tamen veritati non eſt conſentaneum. Videmus enim ſæpe ægrotantes & convaleſcentes pravos cibos appetere, laudabiles verò reſpuere. Videmus etiam corpora excalefacta, ſive in ſtatu præternaturali, ut in febribus, ſive in naturali, ut per exercitia immodica, refrigerationem expetere.

Alii verò hanc Galeni ſententiam conciliare nituntur, dicentes: In pica intemperiem ventriculo impreſſam eſſe velut habitualem & connaturalem, & ideo facere appetentiam ſimilem naturali, quæ eſt ad ſimilia. Quod in hunc modum explicari poteſt dicendo, omnem temperiem naturalem appetere ſimilia: præternaturalem verò contraria; intelligendum eſſe poſtremum de intemperiebus, quæ fiunt ſine ſucci redundantia. Quæ enim ſunt cum ſucci abundantia, quando ſucci admodum imbibiti ſunt

tunicis

tunicis ventriculi, appetunt potius ipſis ſuccis, quibus madent ſimilia, quia humor, qui totas tunicas jam penetrat, quamvis noxius ſit, moleſtiam non infert. Contra verò quando humor partem tantùm aliquam ventriculi occupat, vel eſt ſolum in cavitate, ventriculus appetat contrarium ei, quod ſibi noxium eſt. Si autem humor totum ventriculum occupet, illiuſque tunicis imbibitus, tunc facultas illius naturalis obruitur, & ita immutatur, ut non appetat niſi ſimilia humori imbibito. Et ita rectè dici poteſt, illum humorem factum fuiſſe veluti connaturalem.

Platerus & Sennertus ab hiſce difficultatibus facilè ſe expediunt, ad qualitatem occultam confugientes, hujuſque perfugii occaſionem quærunt ex eo, quod ſi hujuſmodi ægrotantes appeterent ſimilia cauſæ morbificæ, ex eorum uſu copioſo maximè augeretur affectus: cùm tamen videamus pica laborantes gypſo, calce, carbonibus, aliiſque rebus noxioſiſſimis ſeſe ingurgitare, ex iiſque leviſſimam noxam percipere, à quibus benè ſani ad internecionem uſque læderentur. Præterea dicunt, prægnantes mulieres humores ſalſos & acidos ſæpe rejicere, cùm tamen ſalſa & acida non appetant, ſed toto genere diverſa. Ac denique nullam eſſe inter carbones, calcem, carnes crudas, aliaque cum humoribus convenientiam, conſtanter aſſeverant; atque adeo in qualitatibus manifeſtis non eſſe acquieſcendum cenſent; ex iiſque ſymptomatis hujus appetentiæ mirabilis cauſam deſumi non poſſe, ſed ad qualitatem quandam occultam & inexplicabilem eſſe confugiendum.

Fatetur tamen Sennertus, probabile eſſe à ſimili potius quàm contraria qualitate appetentiam iſtam depravatam provenire. Quænam verò ſit illa qualitas, explicari non poſſe, cùm res, quæ appetuntur, nullam cum humoribus vel dulcibus, vel ſalſis, vel acidis, in manifeſtis qualitatibus ut plurium convenientiam habeant.

Hæc omnia conciliare poſſumus, dicentes, rerum abſurdarum appetentiam ab humoribus ſimili naturâ & temperie præditis excitari, ſed illos humores, præter nativam temperiem, vitio quodam peculiari, è corruptelâ quadam oriundo, eſſe præditos: quod vitium cum diſertè explicari nequeat, ad qualitatem occultam revocari poteſt.

Diagnoſis hujus affectus per ſe ſatis facilis eſt: ex ſola enim ægrotantis relatione, partem præcipuè affectam eſſe orificium ventriculi, notiſſimum eſt; cùm illud ſit ſedes appetentiæ. Cauſa etiam ex ſuppoſitâ ſimilium appetentiâ, conjecturâ indagari poteſt. Si enim appetant carbones, ſaltem, & ſimilia: colligere poſſumus, ab humoribus ſalſis & exuſtis affectum dependere: quæ omnia clariùs innoteſcent, ſi humorum prædictorum portio per vomitum vel alvum rejiciatur; ſi ructus acidi, vel nidoroſi, ſapor amarus, acidus, vel ſalſus adfuerint.

Quod ad prognoſin ſpectat, chronicus eſt iſte affectus; non tamen ad modum periculoſus ſi naturâ vel arte corpus ad priſtinum ſtatum revocetur, quod non adeò difficilè contingit. Excluditur enim ſucceſſu temporis humor noxius crebris vomitionibus, vel medicamentis convenientibus evacuatur, & ſuppreſſæ menſium aut hæmorrhoïdum evacuationes, quæ huic malo anſam præbebant, cum tempore reſtituuntur. Quæ tamen ſi negligantur & natura oneri ſuccumbat, graviſſimi morbi ſuccedere poſſunt. Vitiatâ enim prima coctione, neceſſe eſt ſecundam & tertiam corrumpi, unde graves obſtructiones, cachexiæ & hydropes contingunt. Vel etiam, ſi humor majori copia in ventriculum feratur, & majoris malignitatis particeps ſit, cardialgias inſignes interdum producit, ex quibus lipothymia & ſyncope, & nonnunquàm mors ſuccedere ſolet.

Si mulieres hoc affectu laborantes ab eduliis pravis abſtinere incipiant, & laudabilibus uti cum minori faſtidio; proximæ ſalutis & curationis incipientis ſignum eſt certiſſimum.

Gravidæ mulieres à malacia ut plurimum liberari ſolent circa quartum geſtationis menſem; quia fœtus, grandior factus, majorem humorum copiam abſumit, & ipſa mater crebris vomitionibus iſtam illuviem excludit. Quod ſi malum ulterius progrediatur, periculoſum eſt. Significat enim altiùs impreſſam fuiſſe pravam iſtam diatheſin, quæ difficili negotio exterminari valet.

Melius eſt, hoc affectu laborantes, acida & acuta appetere: pejus, ſi res plenè à natura alienas exoptent, ut docet Avic. *fen.* 13. *lib.* 2. *tract.* 2. *c.* 10. Majorem enim ſignificat à ſtatu naturali receſſum qui difficiliùs emendari valet.

Curatio hujus affectus varia inſtituenda eſt, pro varietate corporum ægrotantium.

In gravidis enim mulieribus pauca celebrantur remedia, ob ſubjecti ineptitudinem, & abortus periculum. In illis tamen leviora uſurpari poſſunt & benigniora ex iis, quæ ad ventriculum evacuandum & roborandum in curatione inappetentiæ fuere propoſita. Neque omittenda erit venæ ſectio: quæ parcâ manu celebrata, & frequenter, ſi opus fuerit, repetita, maximum ad hujus affectus curationem momentum habet.

In virginibus autem chloroſi laborantibus curatur iſte affectus iiſdem remediis, quod ad ipſius chloroſis curationem ſuo loco proponentur.

Quæ verò pica contingit in viris, quod tamen rariſſimum eſt, cùm ab obſtructionibus hepatis & lienis dependeat, eliminabitur harum curatione, ſuis locis proponendâ.

CAPUT IV.
De Siti Morboſa.

Sitis ſeu potus appetentia non minus ac fames tripliciter lædi poteſt, imminutè, abolitè, & depravatè. Imminuitur non rarò à dulci & inſipido humore, ventriculi tunicas irrigante, vel ab humiditate nimia in toto corpore dominante: unde fit, ut partes purulentam materiam à ventriculo non trahant. Aboletur verò in morbis acutis propter interceptionem primi ſenſorii, quando mens ægrotat, aut quia concidit omninò facultas naturalis, extincto propemodum calore nativo; unde Hipp. *In cauſa ſitifera non ſitire, malum;* cùm ſitis imminuta ab iiſdem cauſis pendeat, à quibus inappetentia ciborum. Abolita verò, morborum acutorum fit conſectatio. Neutrius tamen ratio peculiaris hìc habenda eſt. Sed ſufficiet nobis de ſiti depravata, tanquam frequentiori, ſpecialiùs agere. Quæ quidem ſitis depravata etiam bifariam dividi poteſt, quemadmodùm fames, ut altera ad potulentorum varia genera feratur; altera verò ſit aucta, & potus quantitatem ac frequentiam reſpiciens. Quæ potus genera abſurda reſpicit, ad picam refertur: quando ſcilicet ægrotantes appetunt acetum, ſuccum limonum, vel aquam ſalſam. Supereſt igitur, ut ſitim auctam contemplemur, quod ſymptoma frequentiſſimum eſſe conſuevit, dum appetitus humidi quantitate peccat, & potus immodicè expetitur.

Cauſa illius proxima eſt defectus alimenti humidi, & ſiccitas ventriculi, aliarumque partium, quæ ſtomacho penuriam ſuam communicare valent.

Illa autem ſiccitas, vel humoris penuria exoriri ſolet ab omnibus iis, quæ roridam humiditatem ventriculi, totiuſque corporis abſumere & exſiccare valent, quæ omnia ad calefacientia & exſiccantia referuntur. Exſiccantia, per ſe & primario exſiccant; calefacientia ſecundariò, humidum abſorbendo.

Eſt autem ſitis hæc morboſa idiopathica vel ſympathica. Idiopathica fit, cùm innata ventriculi humiditas alteratur & exhauritur ab inæquali intemperie ſicca, vel calida, vel utraque; interdum, & rariùs ſimplici; frequentiùs, cum materia conjuncta; cum humore ſcilicet acri, ſalſo, aut putrido, ventriculi tunicis impacto, vel in illius cavitate incluſo. Sympathica verò ſi ex conſenſu totius corporis, vel aliquarum partium, quarum venæ, exhauſto humido, è ventriculo ſugunt, ut in febribus hepatis, pulmonis, & aliarum partium inflammationibus contingit; tum etiam intemperiebus calidis & ſiccis, præcipuè renum, ut videre eſt in diabete, quæ eo nomine dipſacus nominatur, propter ſitim ingentem, quæ illam comitatur.

Cauſæ externæ ſunt quacumque impensè calefacere vel exſiccare valent, ut aër valdè calidus & ſiccus, diuturna in ſole vel ad ignem mora, uſus ciborum ſalſorum, acrium & aromatibus conditorum, uſus copioſus vini antiqui &

generosi, vigiliæ nimiæ, nimia corporis evacuatio, præcipuè per medicamenta purgantia.

Hermetici sitim immodicam & præternaturalem à spiritibus quibusdam sitibundis, ex impuritatibus sulphureis genitis exoriri contendunt, qui non simplici refrigeratione & humectatione, sed spiritibus aliis sibi analogis satiari volunt: quemadmodum videmus in febrium accessionibus sitim intensam multo aquæ potu parum inhiberi, quæ tamen spiritibus acidis, vitrioli, sulphuris, salis, & similium, cum longè minori aquæ quantitate permixtis, faciliùs cedat.

Diagnosis nihil habet difficile: satis enim ægri de siti urgente conqueruntur. Causæ etiam propriis signis dignoscuntur, ut calida & sicca intemperies, ventriculo, aut aliis partibus inhærescens. Tum humores acres, salsi, vel amari, (quorum portio interdum excluditur, vel saltem similes sapores in ore repræsentat:) si in ventriculo contineantur, vel si per consensum aliarum partium sitis excitetur, affectuum eorundem signa sese prodent.

Quod ad prognosin attinet, sitis, quæ à causis procatarcticis excitatur, tutissima est: illa enim potu assumpto facile sedatur. Quæ verò à causis internis procedit, pro illarum varietate magis vel minùs periculosa existit.

Sitis, quæ in febribus contingit, aliisque affectibus curatu facilibus, cum eorum solutione sponte evanescit. Si verò à gravibus morbis & periculosis dependeat, est valdè periculosa, ut in hydrope contingit, in quo affectu sitis potu non sedatur; sed potius magis intenditur.

Curatio sitis morbosæ frequentiùs occurrit in febribus, & quarumdam partium inflammationibus, quæ tamen sufficienter descripta est in methodo nostra curandarum febrium, *sect.* 5. *cap.* 2.

Si verò sitis à sicca ventriculi intemperie, ex immoderatis evacuationibus, aliisque causis contracta sit; illius curatio perficitur vacuationes illas supprimendo, tum partes inanitas restaurando remediis humectantibus.

Instituto igitur prius victu analeptico, qualis in febre hecticâ, phthisi, & marasmo concedi solet, omnium præstantissima erunt duo remedia à Galen. proposita 9. meth. scilicet lac, & balneum. Quamvis enim Hippoc. *Aphorism.* 95. *sect.* 5. lac siticulosis interdicat; illud tamen intelligendum est de iis qui ob biliosi putridique humoris copiam siti afficiuntur, in quibus lac facillimè corrumpitur: non de iis, qui siti ex siccitate & consumptione laborant. Lactis usum in curatione phthiseos edocuimus.

Balneum verò fiat ex decocto rad. altheæ & lilior. fol. malvæ, violariæ, vel ex decocto capitis pedum & intestinorum vervecis. Aut butyrum recens, vel oleum violaceum, in aqua tepida dissolvatur pro balneo, quod tepidum esse debet, & frequenter usurpari.

In exitu balnei inungentur lumbi, dorsum, & ventriculus ol. violac. medullâ cruris vituli, & similibus, quibus immisceatur lactis muliebris, aut caprilli, quantum ebibere poterit.

Utatur intereà æger syrupis, & tabellis instaurantibus, aliisque remediis, quæ in febris hecticæ curatione latiùs proponentur.

Sequens etiam opiata erit utilissima.

℞. Conservæ rud. eryngii, buglossi, ana ℥. ii. conserv. flor. violar. & burrag. an. ℥. i. confect. alkermes ℥. ß. diapenidii sine speciebus recenter præparati, ʒ. ii. Cum syrupo de pomis redol. fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem castaneæ sitis tempore, superbibendo parum aquæ borraginis.

CAPUT V.

De Ventriculi concoctione læsa.

VEntriculi concoctio, chylosis appellata, quemadmodum & reliquæ omnium partium actiones, tripliciter læditur, imminutè, abolitè & depravatè. Imminuta concoctio βραδυπεψία dicitur: abolita, ἀπεψία: depravata, δυσπεψία; quæ omnes differentiæ unico cruditatis nomine comprehenduntur. Hæc autem cruditas duplex constituitur, nidorosa scilicet, & acida: cruditas nidorosa fit, quando alimentum in nidorosam & ustam quasi materiam mutatur, ut per eructationem odor ovorum & piscium corruptorum, vel olei frixi efferatur: qui ructus nidorosi in calidis ac biliosis naturis frequentiùs contingunt. Acida verò cruditas fit, cùm cibi in acidam naturam mutantur, & ructus acidi excluduntur, & hæc à frigida intemperie procedit. His & tertia addi potest cruditatis differentia, quando ob calorem debilem cibus imperfectè coquitur, & in pituitosam quandam materiam mutatur, citra tamen aciditatem.

Causæ ventriculi concoctionem lædentes ad tria capita reduci possunt, vitium scilicet organi, objecti, & rerum externarum, seu extrinsecus advenientium.

Organi vitium omnes ventriculi morbos complectitur: sive similares sint, sive organici, sive communes, qui omnes illius actionem evertere possunt. Intemperies tamen frequentissima est læsæ concoctionis causa. Cùm enim concoctio à moderato calore, rectè & secundum naturam se habente, perficiatur: sive ille à debita moderatione recesserit, coctionis læsio contingit. Sive frigida ventriculi intemperies, quæ caloris imminutationem facit, si remissior fuerit, concoctionem imminuit, bradypepsiam parit. Si verò intentior, concoctionem abolitam & apepsiam producit. Calida verò intemperies concoctionem depravat, & dyspepsiam generat. Illæ autem intemperies interdum simplices sunt, ut in iis, qui ab ortu calore debili & ventriculi imbecillitate præditi sunt, vel calorem acrem & exurentem obtinuerunt; ut plurimùm autem cum materia conjunctæ: unde in melancholia hypochondriaca pituitæ copia & fermentatio nigri humoris, cruditates, flatus, inflationes, fluctuationes, ructusque acidos excitare solent.

Vitium objecti, alimenti scilicet, quod est ventriculi proprium objectum, multis modis contingit, dum scilicet peccat in substantia, quantitate, qualitate, tempore, & ordine assumendi.

Vitiosa sunt alimenta ratione substantiæ, quæ duriora sunt, & concoctu difficiliora: ut carnes cervinæ, leporinæ, præcipuè vetustiores, sale vel fumo induratæ, panis furfuraceus, tubera, radices, legumina, & similia, quæ dyspepta nominantur.

Quantitate peccant alimenta, quæ nimiâ copiâ assumuntur, & eo nomine à calore vinci & superari nequeunt, unde cruditates oriuntur illis maximè familiares, qui genio & crapulæ indulgent. Minor etiam, quàm par sit, alimenti quantitas, speciem quandam cruditatis inducere potest, quando cibi pauciores in ventriculo, in primis bilioso, exuruntur & præassantur.

Qualitate peccant alimenta, quæ nimis frigida & humida, flatuosaque existunt: vel quæ calidiora tenuiorem chyli portionem exurunt, & in nidorosos vapores convertunt.

Ad hoc genus reducenda est concoquendi & condiendi ratio. Varia enim elixandi, assandi, & condiendi modi novas alimentis dispositiones inducunt, propter quas concoctu faciliora vel difficiliora redduntur.

Tempus & ordo assumendi præposterus concoctionem etiam vitiare possunt. Ut si horam cibandi consuetam omittens, nocte intempesta, & immediatè ante somnum cibis stomachum repleat: vel si post solidorum & astringentium, ut casei, pyrorum, cydoniorum, & similium assumptionem, liquida postmodum & corruptioni obnoxia ingerat.

Res denique externæ coctionem vitiare possunt, si immoderatæ sint. Atque ita aër frigidior, calorem nativum obtundendo, si debilior fuerit vel calidior, eundem calorem dissipando, coctionem evertere potest. Tum etiam exercitationes immodicæ, præsertim à pastu calorem nativum eliciendo à ventriculo ad partes exteriores, eumque præter modum dissipando, nec non chylum adhuc imperfectum præcipitando versus intestina: Alvi & aliorum excrementorum suppressio, aut fluxus immodicus; vigiliæ immoderatæ, somnus diuturnus, animi pathemata graviora

graviora, præcipuè mœror, & profunda meditatio ſtatim à paſtu, & ſimiles cauſæ externæ, ventriculi actionem non parum vitiare poſſunt.

Præter cauſas enumeratas Hermetici nonnulli recentiores aliam adducunt minùs tritam, & ab antiquis minimè perſpectam, quæ quidem ab iis perſpicuè non demonſtratur: quibuſdam tamen conjecturis minimè contemnendis ſtabilitur, cujus etiam ſupra in famis caninæ cauſis explicandis mentionem fecimus. Primum itaque ſtatuunt coctionem ventriculi naturalem à ſolo calore non perfici; ſed promptam illam ciborum ſolidorum liquationem ac diſſolutionem, quâ in chylum convertuntur, ab alia cauſa dependere: cum experientia doceat, cibos in olla bullientes, igne luculento, etiam per plures dies continuato, nunquam talem diſſolutionem pati, cùm tamen oſſa in ventriculis canum brevi temporis ſpatio diſſolvantur, & in chyloſum liquorem convertantur, & in ventriculis piſcium, nullo calore actuali præditis, cibi quilibet ingeſti eodem modo diſſolvantur & concoquantur. Cauſam itaque præcipuam hujuſmodi liquationis eſſe ſtatuunt ſpiritum quendam, aut liquorem acidum, à liene in ventriculum transfuſum, qui eximiam diſſolvendi facultatem habeat. Quam ſententiam ex Galenicorum doctrina eliciunt, qua ſancitum eſt, humorem melancholicum, à liene in ventriculum transfuſum, excitare appetentiam, idque vel conſtringendo ac corrugando tunicam interiorem ventriculi; vel aciditate ſua vellicando. Quod quidem impugnari poteſt ex eo, quod ſi conſtringendo id faceret, omnia adſtringentia idem præſtare poſſent: & ſi vellicando, acria quælibet potentiùs, quàm acida appetentiam excitarent. Probabilius igitur exiſtimant, humorem illum appetentiam excitare per accidens; penuriam ſcilicet alimenti inferendo per diſſolutionem illius, quod ingeſtum eſt, ex qua penuria appetitus excitatur. Atque ita longè nobiliorem lieni uſum tribuunt, quam qui ab antiquis fuit propoſitus; nempè ventriculo ſubminiſtrandi præcipuum coctionis inſtrumentum. Hujus rei conjectura ſatis valida ex avibus elicitur, quæ duriſſima plantarum ſemina diſſolvunt, & lienem habent ventriculo undequaque circumductum, ut potentius ſpiritum illum diſſolventem inſpiret, vel liquorem acidum commodiùs communicet. Validum autem avibus ineſſe acidum illum ſpiritum, oſtendit Helmontius proprio experimento. Refert enim, ſe in pueritia, cùm paſſerem aleret, ipſi aliquando linguam obtuliſſe, quam ille roſtro apprehendens deglutire conabatur: ſe verò linguæ apice, paſſeris guttur contingente, maximam in eo aciditatem percepiſſe. Spiritus verò diſſolvens, avium ventriculis inhærens, probatur ex praxi medica, in qua gallinarum ventriculi ad juvandam concoctionem paſſim præſcribuntur in pulveribus digeſtivis, quos hunc affectum præſtare credibile eſt, ciborum diſſolutionem adjuvando, cùm iidem gallinarum ventriculi calculoſis etiam præſcribantur, quibus calculorum diſſolutio maximè juvatur. Idque manifeſtiùs elicitur ex eo, quod ex avium ventriculis ſal eliciatur, maximâ calculos diſſolvendi efficaciâ præditum. Ex quo quidem ſale, ventriculis avium magnâ copiâ infixo, natura ſagax & provida ſpiritum elixere novit in vivente animali, cujus adminiculo, concurrente calore nativo, ſolidorum alimentorum diſſolutionem moliri poſſit. Et vulgò notiſſimum eſt, ex ſalibus diſſolventibus, putà vitriolo, nitro ammoniaco, & ſale communi, ſpiritus elici, longè efficaciori diſſolvendi vi præditos.

Ille igitur ſpiritus, ſeu liquor acidus à liene in ventriculum transfuſus, dum ſecundum naturam ſe habet, bonam ac laudabilem ciborum concoctionem efficit: ſi verò à ſtatu naturali recedat, ventriculi actionem evertere potis eſt. Sicut antea dictum fuit, ex hiſce præſuppoſitis caninam appetentiam excitari, quando ſpiritus ille ſeu liquor acidus nimiam activitatem, & potentiorem diſſolvendi vim obtinuit. Sic etiam ex adverſo, ſi vis illa diſſolvens debilior efficiatur, aut omninò deficiat, coctio ventriculi imminuta, aut abolita ſequetur. Hinc dicit Helmontius, Aphoriſmum Hippocratis primum, ſect. 6. qui ſic habet: *In longis lævitatibus inteſtinorum, ſi ructus acidus ſuperveniat, qui prius non erat, ſignum bonum*, interpretandum eſſe: ut ſcilicet ructus acidus ſuperveniens ſignificet, fermentum illud acidum, quod à morbo fuerat deperditum, reſtitui incipere.

Fulciamus & nos novam hanc doctrinam proprio experimento. Cùm enim anno præterito 1648. alvi fluxu pituitoſo & melancholico, per quatuor menſes integros afflicti eſſemus, & ab eo ad extremam maciem & veluti marcorem perducti; quandoquidem omnia alimenta in pituitoſam & mucilaginoſam ſubſtantiam convertebantur, ex debilitate ventriculi ea perfectè concoquere nequeuntis; poſt multa remedia, per totum illud tempus uſurpata, quorum maxima pars parum aut nihil profuit: tandem aceti acerrimi uſu frequenti, intra paucos dies à ſævo illo affectu integrè liberati ſumus: cujus equidem aceti vi acidum illud naturale penè deperditum, plurimùm adjutum ac reſtitutum fuiſſe conjicere poſſumus. Uſus autem aceti fuit in paſtibus cum ovis induratis, quæ fruſtulatim diſſecta aceto imingebamus, & per aliquot dies hoc ſolo edulio in omnibus paſtibus utebamur: Tum hoc manifeſtè percipiebamus, quod ſi acetum non eſſet valde acre, exiguum ventriculo adjumentum ferret.

Diagnoſis hujus affectus, juxta læſæ coctionis differentias, varia eſt. Ac primùm apepſia & bradypepſia iiſdem ſignis indicantur, per magis & minùs tantùm differentibus. Illa autem ſigna ſunt ructus acidus, alimenti incocti, vel ſemicocti per os aut alvum rejectio, cauſæ ventriculum refrigerantes prægreſſæ, gravitas, tenſio; & inflatio in regione ſtomachi, læſio à frigidis aſſumptis, urinæ tenues, aquoſæ, & decolores. Interdum tamen urinæ craſſæ & rubræ apparent, ex ſucco impuro ac fæculento, qui ob primæ coctionis imperfectionem à chylo ſufficienter ſeparari non potuit, ſed ad renes uſque tranſmiſſus cum ſeroſo humore, impuras etiam urinas reddit, quales interdum, à melancholicis præſertim & ſcorbuticis excerni ſolent. Fuſiorem hujus urinæ explicationem, vide apud Sennertum *lib. 3. pract. part. 8. ſect. 2. cap. 6.* Dyſpepſiam verò ſeu depravatam coctionem, oſtendunt ructus nidoroſi, ſapor ſimilis, aut putredinoſus in ore; ſitis & æſtuationis ſenſus, à calidis aſſumptis læſio.

Si idiopathice ventriculus laboret, propria ejuſdem morboſæ diſpoſitionis ſigna aderunt. Si verò ſympathicè afficiatur, ex propriis partium affectarum ſignis illa ſympathia eſt elicienda. Si verò ex errore cauſarum externarum, vel objecti vitio ſymptoma dependeat, ex earum præſenti aut prægreſſa conſtitutione, ægri vel aſtantium relatu, innoteſcet.

Prognoſis hujus affectus ita inſtituenda eſt. Coctionis vitium quod à cauſis externis excitatur, facilè corrigitur, cauſis illius ſublatis, & idonea victus ratione inſtituta.

Faciliùs etiam curatur læſa concoctio, ex humoribus ab aliis partibus in ventriculum tranſlatis, quàm dum à proprio ventriculi vitio exoritur. Humoribus enim illis expurgatis, antequam morbum aliquem ſtabilem in ventriculo excitent, coctionis officium reſtituitur.

Abolita ventriculi coctio omnium deterrima eſt, quia totius corporis nutritio fruſtratur, unde morbi lethaliſſimi, ut lienteria, hydrops, atrophia, & ſimiles conſequuntur.

Coctio imminuta ſua etiam parit incommoda, ut colicos dolores, cachexias, ac tandem hydropis varias ſpecies.

Depravata concoctio multorum etiam malorum cauſa eſt: putà obſtructionum, ſcabiei, febrium, & ſimilium.

Curatio perficitur ſublatione cauſarum externarum, antecedentium, & conjunctarum, quæ affectum iſtum efficiunt, augent, vel conſervant.

Ac primùm advertendum erit, utrum ab aliis partibus ad ventriculum humores transferantur; & in hoc caſu humores illi erunt evacuandi ac revellendi, partis mandantis affectus corrigendus, & ventriculus roborandus. Affectarum aliarum partium curationes ex propriis capitibus erunt deſumendæ. Ventriculi verò roboratio ex inappetentiæ curatione deſumi poterit.

Quæ

Quæ verò ex proprio ventriculi vitio coctionis læsio contingit, ea ut plurimùm ab humoribus frigidis aut calidis ducit originem; atque adeò eandem curationem obtinet, quæ pro inappetentia à similibus causis oriunda fuit proposita, quam hîc frustra repetere non opus est.

Si denique Hermeticorum causa peculiaris supra proposita animadversione digna sit, illi providendum erit, primò lienis pravam diathesin corrigendo, & spiritus dissolventes restituendo substantia quadam acidâ, cujus generis sunt spiritus sulphuris, vitrioli, salis, succi limonum, granatorum, arantiorum, & acetum.

CAPUT VI.

De Singultu.

Singultus est motus ventriculi depravatus, quo rem sibi noxiam expellere nititur.

A vomitu distinguitur ex eo, quod materia, quæ vomitu rejicitur, in ventriculi cavitate contineatur, & ille totus invertatur, ut materiam illam excludat, in singultu verò materia peccans tunicis ejusdem infixa sit; ideo ventriculus sese constringat, ac fibras suas concutiat, ut eam excludat. Et ut nauseam quoque in hac definitione comprehendamus: dicimus, motus ventriculi expulsivos tripliciter fieri: vel enim natura quandoque vult insurgere ad expellendum, & non potest, aut non sufficienter ad hunc motum irritatur, & tunc nausea fit: aliquando insurgit & expellit, & fit vomitus: vel denique insurgit, ut expellat, sed non potest expellere, & tunc fit singultus.

Ille autem motus convulsivus est, non autem vera convulsio, quæ solis musculis competit, & partibus voluntario motu donatis.

Causæ singultus immediatæ proponuntur ab Hippoc. *Aph. 39. sect. 6.* inanitio & repletio, sicut & convulsionis. Gal. & Avicenna tertiam addunt, nempe irritationem à materia acri. Alii anxiè laborant, ut materiam irritantem ad repletionis genus trahant, quo sententiam Hipp. illæsam tueantur. Verùm ubi res ipsa loquitur perspicuè, non opus est rerum evidentias propter Authorum verba confundere & obscurare. Quid enim clarius est, quàm singultum fieri à facultate expultrice irritata? Quæcunque igitur irritationem illam efficere possunt, erunt causæ proximæ singultus: Jam verò humores & vapores, quantitate vel qualitate peccantes, ventriculum irritare possunt ad expulsionem, & sic repletio & acrimonia erunt causæ diversæ toto genere distinctæ. Inanitio verò quomodo singultum excitare possit, non est facile explicare. Cùm enim illius essentia consistat in defectu, nemo dixerit, naturam insurgere ad defectum expellendum; quin potiùs movebitur ad illum reficiendum ac reparandum, & sic attractionem potiùs, quàm expultricem facultatem movebit. Si verò interdum singultus magnas evacuationes sequatur, ut in acutis & malignis febribus, & purgatione ex helleboro contingit: id non evacuationi simpliciter tribuendum; sed potius malignæ cuidam qualitati, à morbo, vel medicamento ventriculo impressæ.

Materia autem singultum efficiens, vel in ipso ventriculo colligitur, vel aliundè ab hepate, liene, intestinis, aliisque partibus, vel etiam toto corpore communicatur. Sic alimenta vel medicamenta acriora, humores acres, aut lumbrici mordentes in ventriculo contenti, singultum idiopathicum producunt. Sympathicum verò inferunt vicinarum partium inflammationes, transmisso ad ventriculum ichore, aut vapore acri; tum etiam, quòd tumor, hepate præsertim inflammato, ventriculum comprimit: unde facultas expultrix assiduè irritatur. Denique à toto corpore possunt transferri ad ventriculum humores, vel vapores acres, in affectibus totum corpus occupantibus, ut interdum in febribus acutis & malignis contingit.

Dignosis hujus affectus per se conspicua est. Causæ verò signa ita distinguenda sunt, ut si idiopathicè contingat affectus, magis continuus sit, & humorum in ventriculo contentorum signa appareant, & affectio vomitu sedetur. Humor verò peccans, in ventriculo collectus vomitu, aut ructu, aut oris sapore, aliisque signis internosci poterit. Si denique ab alterius cujusdam partis morbo oriuntur, ejusdem signa ex propriis capitibus erunt desumenda.

Quod ad prognosin attinet: Singultus, qui à causa aliqua procatarctica, ut cibo, potu, aut frigore exoritur, periculosus non est; tum neque ille, qui crisin per vomitum interdum antecedit, sed tunc reliqua signa in bonum consentire, & salutaria esse debent.

Si quis in laboriosa febre singultiat, morbo laborat pessimo. Hippoc. *in Coacis.* Fit enim ille singultus ab humoribus acribus & malignis, tunicam ventriculi interiorem vellicantibus, & facultatem illius expultricem stimulantibus. Et dicit Vallesius, se nullum vidisse servatum in extenuatis, aut febre ardente vel malignâ correptis, cui singultus supervenerit. Sic apud Hipp. 3. *Epid. sectione secunda, Ægr.* 12. Mulier, quæ in foro habitabat, die 12. frequentes singultus patiebatur, & 14. interiit. Observavit etiam Platerus, singultum, febribus ardentibus supervenientem & perseverantem, plerumque mortis esse prænuntium, eundem etiam in dysenteria esse lethalem.

A vomitu singultus & oculorum rubor, malum. Hippocr. *Aphor. sect.* 7. duo hæc signa si vomitui superveniant in morbis acutis, & ad aliquod tempus perseverent, ideò lethalia habenda sunt, quia inflammationem cerebri, aut ventriculi denuntiant: quæ inflammatio non modò ipsius singultus ac ruboris oculorum causa fit, sed etiam vomitus. Si enim vomitus excitaretur ab acribus humoribus, os ventriculi ejusque tunicas mordentibus; excretis per vomitum illis humoribus, cessarent vomitus & singultus: nec à vomitu ullus vapor acer ad oculos deferretur, qui oculos rubros efficeret. At cùm vomitus non solùm non profuerit, sed etiam post se singultum & oculorum ruborem invexerit, certissimum est, illa tria, vomitum, singultum, & oculorum ruborem, ab inflammatione cerebri, aut ventriculi dependere. Cerebrum enim inflammatum sanguinem ad oculorum venulas exprimit præ copia, & in extimam oculi tunicam effundit; unde oculorum rubor, cui ventriculus consentiens, per nervos sextæ conjugationis admodum insignes, ab ea cerebri inflammatione facilè in vomitum ac singultum impellitur. Ventriculus quoque inflammatus vomitum, & à vomitu singultum, & unà cum singultu ruborem oculorum invehit, facto concursu sanguinis fervidioris ad oculos, propter maximum consensum, qui inter istas partes intercedit: quem facilè ostendunt suffusionum initia, imaginumque ante oculos apparitiones, quæ plerumque vitiato ventriculo contingunt. Unde meritò Hippocrates, *in libro de locis in homine*, à vomitu oculos maximè lædi asseruit.

A jecoris inflammatione singultus, malum. Hippoc. *Aphor.* 17. *sect.* 8. Singultus tum jecoris inflammationi supervenit, ut docet Galen. *in comment. Aphorismi*, quando inflammatio auctior & deterior evasit. Tunc enim magna inflammatio in hepate eò usque accrevit, ut vehementer superiori ventriculo incumbat, & singultum inducat: imò verò, affluente materia, nonnunquam inflammatio aut erysipelas gignitur in ipso ventriculo. Sin minùs ab ea, ventriculi tunicis imbibitâ, morsus excitatur. (*Melet. III. 62.*)

Curatio hujus affectus ad causas dirigitur, quæ ut antea dictum est, vel sympathicè hunc affectum producunt, vel idiopathicè. Sympathicè afficientes causæ sunt aliarum partium affectus, quibus curatis singultus etiam aufertur; quamvis ea remedia, quæ symptomati demulcendo idonea sunt, & inferiùs proponentur, interim usurpari valeant.

Idiopathicus verò affectus fit à pituita, flatibus, bile, aliove humore acri, aut malignæ qualitatis participe.

Qui fit ab humore pituitoso, tunicis ventriculi imbibito, curatur remediis humorem illum incidentibus, detergentibus, expurgantibus, ac ventriculum roborantibus; qualia in curatione inappetentiæ à frigidâ cau â oriundæ

oriundæ fuerunt propofita. Quibus fequentia, velut affe-ctui magis appropriata, adjicienda funt.

℞. Caftorei ʒ.j. fucci menthæ ℥.iiij. Mifce, capiat æger cochl.ij. vel iij. urgente fingultu. Eodemque remedio poteft inungi ventriculus calide, bis aut ter in die.

Acetum fcillit. fumi poteft frequenter, ad materiam tunicis ventriculi impactam incidendam & refolvendam; vel illius loco oxymel fcilliticum.

Caryophylli in ore frequenter detenti non parum juvant.

Utile eft etiam elixir proprietatis, à Crollio defcriptum.

℞. Seminis anethi ʒ.ij. vel iij. decoquantur leviter in vini generofi ℥. viij. de quibus ℥. j. capiat æger, manè & ferò. Idem femen inclufum linteolo naribus frequenter objiciatur.

In affectu contumaci pilulæ fequentes erunt efficaciffimæ.

℞. Caftorei & myrrhæ, ana ʒ.iij. falis gemmæ ℥.ß. diagryd. & mafliches, an. ʒ.j. agarici recenter trochifc. ʒ.iij. aloës electæ ad pondus omnium. Excipiantur fucco menthæ, & fiat pilular. maffa, de cujus Drach.j. fomentur pilulæ vj. deauratæ. Capiat ij. vel iij. manè duabus horis ante cibum, bis in feptimana.

Simpliciores pilulæ, nec parùm efficaces fieri poffunt ex pulvere hieræ cum oximelite, quarum Drach. j. exhiberi poterit.

Intermediis verò diebus utetur pulvere fequenti.

℞. Sem. anethi ℥. ß. zedoariæ, ligni aloës, nuc. mofchat. caryophyll. pulv. diambræ, an. Drach. j. Capiat manè ℈.ii. cum pauco vino odorifero. Vel adde falis communis ʒ. iij. utatur pro condimento ciborum ordinariorum.

Ventriculo admoveatur fequens cataplafma.

℞. Rad. ariftoloch. longæ, ireos Florent. baccar. lauri, fol. rutæ, & menthæ ficcHor. an. Drach. iij caftorei, myrrhæ, ana Drach. ij. caryophyll. Hypocift. ana Drach. vj. cum melle anthofato fiat cataplafma.

Tandem in affectu contumaci ad decoctum, guaiaci, & thermarum fulphurearum ufum, tanquam remedia generofiffima, confugiendum erit.

Qui à flatibus producitur, iifdem remediis curatur; quibus adduntur flatus difcutientia. Admoveantur etiam cucurbitulæ regioni ventriculi, quæ inftar miraculi, flatulentos infimi ventris affectus repentè mitigant & tollunt.

Qui ab humore acri & biliofo oritur, præter ea remedia, quæ pro inappetentia, à calida intemperie genita, fuerunt propofita, huic etiam affectui convenientiffima, curari debet phlebotomiâ (fi plethora adfuerit, vomitione; aut purgatione blanda) tertio quoque die repetita in hunc modum.

℞. Rhab. elect. pulverat. & aquâ endiviæ donec mollefcat irrorati ℥.ß. pulpæ tamarind. ʒ.ij. fem. endiviæ, portulac. & fpodii, ana ʒ. j. fantali citrini, & diagrydii, ana ʒ. i. Cum fyrup. de limon. fiat maffa pilular. de cujus ʒ. ß. formentur pilulæ iv. vel v. quæ dentur manè, ut dictum eft.

Aliis verò diebus fumat confervas rofar. & borrag. pauco pulvere triafantali afperfas: vel opiatam in prædictæ inappetentiæ curatione defcriptam.

Emulfiones frequentes, ex feminibus frigidis paratæ, dicti humoris acrimoniam potenter demulcent, vel in affectu minùs calido lac amygdal. dulcium.

Syrupus de pomis, cum fyrupo cydonior. mixtus, ex cochl. exhibendus.

Jufculum affatim & fæpè propinandum.

Aqua frigida, vel calida, aut ptifana copiosè bibenda.

Oleum amygdal. dulcium, humorum acrimoniam retundit.

Foveatur regio ftomachi cum fpongia in aceto rofac. macerata.

℞. Cerati fantalini, & unguenti rofac. ana ℥. j. mafliches ℥. ß. cortic. citri & carnis cydonior. ana ʒ. j. Cum fucco fempervivi, & paucâ terebinthina, fiant emplaftra duo, quorum alterum anteriùs, alterum pofteriùs ftomachi fedi applicetur.

Inungatur regio hepatis unguentis refrigerantibus: Quia ab ea parte humores in ftomachum confluere foliti funt.

Si verò malignæ cujufdam qualitatis fufpicio fit, theriaca, aliaque alexipharmaca erunt præfcribenda, & regio ventriculi ol. fcorpio. Matthioli inungenda.

A quacumque verò caufa oriatur fingultus, fequentia utiliter ufurpari poterunt.

Primò humoris peccantis evacuatio per vomitum inftituenda, fi æger facile ferat. Et reiteranda vomitio, fi affectum imminuat, non autem prorsùs auferat; etiam fortioribus exhibitis, fi neceffitas exigat; quemadmodùm docet Platerus in fua praxi. Cujus rei experimentum proponit in obfervationibus, his verbis. *Chirurgus æger factus mox fingultire cœpit adeò continuatis vicibus, dies noctefque ut nec dormire, nec rectè loqui, aut cibum capere poffet. Ad extremum hoc pacto debilitatus, cùm nihil juviffet, & jam in agone effet, dedimus illi non fine metu, ipfo tamen fummoperè rogante, vomitorium fatis validum chymifticum, quod Medicus ad manum habebat. Unde immenfam bilis æruginofæ & nigræ copiam evomuit aliquoties, ceffavitque fingultus, ipfeque fenfim convaluit.*

Si æger vomitum averfetur, per inferiora expurgandus eft.

Præparandus humor ante vacuationem aut ipfius iterationem, incidentibus & abftergentibus. Poftea fequentia conveniunt.

Cucurbitula admota dorfo in regione ventriculi, vel etiam parti anteriori ejufdem.

Ventriculi per fafciam conftrictio, quo minùs dilatari queat.

Extremorum ligaturæ.

Semen anifi affumptum, quod peculiariter fingultum fedare creditur.

Clyfteres frequentes, qui humores noxios à ventriculo revellunt.

Animalia juniora ventriculo admota.

Sternutatio materiam in ventriculi tunicis impactam excutit. Quemadmodùm Chryfimachus Medicus apud Platonem, Ariftophanem fingultientem, qui fpiritus cohibitione & aquâ frigidâ gargarifatâ curari non potuerat, fternutamento excitato curavit.

Galen. 8. *de comp. medic. fecundum lac.* proponit medicamentum Afclepiadis: Cujus fingula examinat fimplicia, idque probat, quafi omnes habeat facultates ad hanc intentionem idoneas, fcilicet difcutiendi & evacuandi materiam noxiam per alvum & lotium, roborandi ventriculum, & poftremò mitigandi acrimoniam humorum. Compofitio eft talis, quæ recipit cofti, vel illius loco, galangæ, croci, fpicæ nardi, rofar. recent. mafliches, ana ℈. iiij. afari, aloës, ana ℈. ij. opii ℈. j. cum fucco pfyllii fiant paftilli: de quibus detur ℈. j. fingulo manè.

Ad hujus imitationem breviùs parari poffunt pilulæ pro una dofi, ex aloës ʒ. j. laudani opiati gr. i. ii. vel iij. Si animus fit magis purgare, addi poffunt diagrydii gr. iii. vel iv.

Quàm infignes vires habeant in hoc affectu medicamenta ex aloë parata, teftatur Duretus his verbis: *Permulti cum fingultiendo frangerentur, ducta alvo per quinque dies, hierâ, glutinofis & nigris humoribus ejectis, fingultiendi finem fecerunt.*

Platerus in obfervationibus refert, fe puerum decem annorum per octiduum dies noctefque fingultientem curaffe aquâ nucum viridium, cum raphano priùs in aceto maceratarum deftillatâ, quam vomitionis excitandæ gratia propinare folebat. Verùm etfi minimè vomuerit, tamen ftatim fingultum defiiffe, & cùm fub noctem denuò hauftum bibiffet, ab hoc fymptomate penitus fuiffe liberatum.

Foreftus narrat, fe hominem, gravi fingultu laborantem, curaffe unico hauftu decocti feminum anethi, carvi, portulacæ, & papav. albi in cerevifia tenuiori.

Claudinus valdè commendat diaphœnicum cum philo-

nio Romano, ubi causa & symptoma valdè urgent.

Narcotica denique sola pertinacem singultum, & aliis remediis minimè cedentem, facilè compescunt, sensum partis obtundendo nimis exquisitum.

CAPUT VII.

De Nausea & Vomitu.

NAusea & vomitus differunt tantùm secundum magis & minùs. Uterque affectus est motus ventriculi, quo res in cavitate sua contentas expellit, vel expellere nititur. Est igitur nausea inane vomendi desiderium cum anxietate, & tenuis ac pellucidi humoris, per simplicem salivationem excretione. Eam excitare solet quidquid ventriculo quantitate vel qualitate molestiam infert: nec tamen propter ventriculi imbecillitatem, aut orificii ejusdem superioris robur, vel materiæ crassitiem & visciditatem excludi potest.

Vomitus verò qui Græcis ἔμετος, vel ἐμεσία nominatur, est motus ventriculi depravatus & concussivus, quo vix expultrix irrita, contractis fibris partis inferioris, laxatisque superioris, materiam in capacitate contentam sibi molestam, sensibiliter per superiora violento impetu rejicit. Dicitur motus depravatus, tùm ratione objecti molestantis, tùm ratione motus ipsius, qui fit à fundo versus orificium, quasi per subversionem; cum motus ventriculo naturalis versùs intestina & pylorum compulsivus fiat.

Vomitus differentiæ à causis desumuntur, quæ vel internæ sunt, vel externæ. Ideò vomitus primùm dividitur in naturalem & artificialem. Naturalis rursùm vel extra constitutionem morbosam accidit, vel ipso morbo præsente: unde triplex exsurget illius differentia, ut alius sit periodicus, alius criticus, alius symptomaticus.

Periodicus est qui extra morbosam constitutionem & velut naturâ assuetâ exercetur præcautionis gratia, & certis temporum spatiis repetitur: unde apud Hippocratem legimus, antiquos bis in mense, continuis, aut interjectis diebus, vomere solitos. Et nostris etiam temporibus multi reperiuntur, quorum per quædam intervalla alii singulis mensibus, alii singulis septimanis, alii singulis diebus humorum biliosorum, & frequentiùs pituitosorum copiam vomitu rejicere consueverunt; quibus evacuationibus tanquam prophylacticis à multis morbis præservantur. Et hic vomitus verè symptoma non est, quia sine ullo morbo præsente excitatur; sed potiùs motus naturæ nominandus.

Criticus vomitus non rarò contingit in morbis, eoque materia morbifica (priùs coctione præparata) salutariter evacuatur, vel tota; undè perfecta morbi solutio; vel majori parte, undè magna illius imminutio succedit.

Symptomaticus vomitus fit à naturâ irritatâ & debilitata, & sine ægri allevatione, quia vel non satis copiosè, aut confertim fit, vel continuo materiæ morbificæ affluxu fovetur & perseverat.

Aliæ vomitus differentiæ petuntur ab excretis. Quandoque enim materia, quæ excernitur, alibilis est, quandoque excrementitia. Alibilis materia est cibus, aut chylus, aut sanguis purus, vel permixtus. Excrementitia materia est pituita, bilis, melancholia, serum, pus, lumbrici, & similia.

Vomitus artificialis generali vocabulo à nobis appellatur, quicunque à causis externis inducitur.

Illæ autem causæ externæ, quæ vomitum excitare valent, sunt præcipuè ictus vel casus, compressio circa epigastrium, aër austrinus vel contagiosus, aura venenata, fœtidus odor, exercitationes violentæ & molestæ: ut succussatio equi insueta, navigatio in mari, potissimùm flante austro, aspectus vel imaginatio rei fœdæ & exosæ, & similes causæ externæ, quæ naturam irritando, vel humores commovendo vomitum excitare solent. Ac præ cæteris assumpta maximam vim habent ad vomitum excitandum, non solùm medicamenta, & emetica ideo nominata, & venena toto genere nobis infesta: sed etiam alimenta vel suâ naturâ noxia, vel alicui peculiariter exosa; ut est apud Hippocr. de illo, qui ab esu fungorum vomitu vehementi excitato interiit. Idem contigit aulico Antonini Imperatoris ex caseo putri magna copia comesto. Idem præstat alimentorum qualitas pinguis & oleosa tum etiam ordo assumendi præposterus, quando humectantia & relaxantia post astringentia sumuntur, denique alimenta nimia quantitate ingesta, quantumvis euchyma & laudabilia, vomitum excitare possunt, ut crapulæ deditis sæpè contingit. Tum enim natura, nimiâ mole gravata, inutile pondus, cujus coctioni par esse non potest, excludere tentat; ad quam etiam exclusionem excitatur mala qualitate, quæ illis alimentis per corruptionem, ob pravam coctionem, inducitur.

Causæ internæ sunt antecedentes, vel conjunctæ.

Antecedentes vel à corpore universo, vel a peculiari aliqua parte in ventriculum confluunt. A toto corpore feruntur in plethorâ, cachexiâ, febribus, aliisque affectibus totum corpus occupantibus. A parte aliqua peculiari derivantur sæpè humores in ventriculum, ut in hepatis inflammatione, lienis aut mesenterii obstructione, suppressis menstruis, aut hæmorrhoidibus; catarrhosa constitutione, & similibus. His addenda est prava pori cholidochi conformatio, quando scilicet non in duodenum intestinum, sed in ipsum ventriculum implantatur, unde picrocholi ἄνω nominantur, qui vomitu bilioso, propter pravam hanc conformationem, frequenter divexantur. Fit etiam vomitus interdum in peristaltico intestinorum motu, quando obstructa intestina, in colico, vel iliaco affectu, humores liberum exitum invenientes, ad superiora propellunt. Lumbrici etiam non rarò, in ventriculum ascendentes ab intestinis, ejusque tunicam interiorem vellicantes, vomitum efficiunt. Ac denique abscessus disruptus in liene, mesenterio, aliisque abdominis partibus, vomitum purulentum & saniosum excitare solet.

Causæ vomitus conjunctæ sunt eædem suprà memoratæ, quando ad ventriculum fluxerunt. Quandiu enim in aliis partibus continebantur, erant causæ antecedentes: Postquàm verò ad ventriculum translatæ sunt, in eoque commorantur, causæ conjunctæ rationem obtinent. Tales causæ sunt præcipuæ humores varii, quorum etiam nonnulli in ipso ventriculo generantur; pituita potissimum, cujus maximus proventus non rarò fit in ventriculo per cruditates & apepsias; quando stomachus debilis alimenta probè non concoquit, eaque in pituitosum excrementum convertit. Sic etiam in ventriculo interdum generatur bilis porracea ex corruptis alimentis, ut docet Galenus *comment. in prognostic.* & hoc luculenter apparet in pueris lactantibus, qui ex lactis corruptione in ventriculo, fæces porraceas & æruginosas excernere consueverunt.

Hæc tamen bilis porracea, ex corruptis alimentis in ventriculo genita, non est ejusdem naturæ cum ea, quæ ex bile flava per adustionem & torrefactionem generatur.

Signa vomitus diagnostica per se manifesta sunt. Causæ verò, prout variæ, sic etiam variis signis innotescunt.

Primò igitur, si ventriculi ipsius vitio vomitus contingat, ejusdem partis laborantis signa apparent: ut cibi fastidium, gravitas, tensio, & inflatio in regione stomachi, tarda & difficilis concoctio, ructus acidi, vel nidorosi, aliaque signa debilitatem & intemperiem illius partis demonstrantia. Sic etiam, si ex morbo organico vel communi, ventriculo inhærente (ut tumore, vel ulcere) vomitus oriatur, eorum morborum signa sese produnt. Si verò per sympathiam totius corporis, aut aliarum partium vomitus contingat, affectus totum corpus, vel aliquam partem obsidentes apparebunt.

Totum corpus afficitur in febribus, cachexia, ictero, atrophia. Partes verò peculiares, à quibus frequentiùs humores ad ventriculum transmittuntur, sunt cerebrum, hepar, intestina, & uterus.

Si

Si è cerebro humores ad ventriculum confluant, destillationis signa apparebunt. Tum etiam vomitus erunt spumosi ac pituitosi, nausea erit magis molesta, quo tempore cibus assumitur.

Si ex hepate humor transmittatur, is plerumque biliosus esse consuevit: atque adeò bilis vomitu rejicitur, & vomitus ante cibum, quàm eo assumpto, molestior est: tum aliquis affectus, ut dolor, tumor, aliusque in hepate apparet.

Si ex intestinis materia, ad ventriculum feratur, dolor colicus aut iliacus aderit, vel lumbricorum signa sese ostentabunt.

Si denique per uteri sympathiam vomitus concitetur; conceptio aderit, vel mensium suppressio, vel alia ex utero symptomata prodibunt.

Quibusdam etiam signis conjicere possumus, utrùm humor in cavitate ventriculi contineatur, vel tunicis ipsius adhæreat. Si enim in cavitate sit; levissimo conatu rejicitur, & inest ventriculo tensio & anxietas ab assumpto alimento, quæ non cessat, donec humores vomitu rejecti sint qui soli plerumque excernuntur, alimentum verò retinetur. Si verò humores tunicis adhæreant, ab ingesto cibo præcipuè vomitus contingit, & alimenta sine humoribus rejiciuntur: citra verò cibum nausea admodùm molestat, & quod rejicitur, crassum ac viscidum est, magnoque conatu, extruditur.

Causæ externæ ex ægrorum relatu innotescent, ut si nimio cibo & potu sese ingurgitaverint, vel ictum aliquem gravem in illa regione acceperint, vel pravum aliquod edulium aut venenosum ingresserint.

Imminentis denique vomitus signa proponuntur à Galen. *lib. 3. de cris. cap. ultimo*, qualia sunt, dolor capitis, vertigo tenebricosa, tremor labii inferioris, oris ventriculi morsus, frequens & copiosa salivatio.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instruenda est.

Vomitus ex bile flava & pituita mixtus, qui nec valdè crassus est, nec admodùm copiosus, & qui duos istos humores habet exquisitè permixtos, bonus. Talis enim vomitus in substantia, quantitate, qualitate laudabilis est. Ex omnibus enim humoribus excrementitiis, pituita & flava bilis sunt omnium mitissimi. Si autem quantitate & consistentia mediocri, ac benè invicem permixti per vomitum egerantur, omnes laudabilis vomitus conditiones obtinebit.

Vomitus biliosi aut pituitosi die critico erumpentes, boni. Non solùm enim vomitus permixti ex utroque humore boni sunt; sed etiam qui fiunt seorsim ex alterutro humore, si talis humor morbum committat quo æger detinetur. Sic in biliosis febribus criticè erumpens, aut pituita in pituitosis, morbi solutionem afferunt, aut saltem maximam salutis spem pollicentur.

Longo alvi profluvio laboranti spontaneus vomitus superveniens, morbum solvit. *Aphor. 15. sect. 9.* Fit etiam revulsio materiæ morbificæ in contrariam partem. Et illa revulsio ostendit naturam refici, ac vires resumere. Ut enim Medicus eorum, quæ ad partem aliquam fluunt, retractionem molitur, ita natura, cùm prævalere incipit, humoris ad partem affectam confluentis revulsionem facit, dum illa pars refici ac roborari incipit.

Vomitus paucus & laboriosus in acuta febre, malus. Nihil enim eorum, quæ decretoria sunt, exiguè secerni convenit; sed quæ ita vacuantur omnia, duorum alterum significant; aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequit, sed ex ea aliquid symptomaticè effundit, vel naturæ imbecillitatem, quæ superflua expellere frustrà nititur.

Vomitus variegati ex multis humoribus constantes, mali; significant enim varios humores in corpore latitare, qui eo majus negotium naturæ facessunt, quò difficilius est pluribus inimicis resistere. Si enim adversus varia alimenta pugnare naturæ grave est, quantò difficilius erit, & periculo plenum, tentare varios humores præter naturæ modum existentes concoquere & edomare: præcipuè in morbis acutis, in quibus breve est tempus pugnæ, quod deberet esse longissimum, ut major spes victoriæ ex parte naturæ haberi posset.

Vomitus porraceus, æruginosus, lividus, niger, fœtidus, lethalis. Significat enim hujusmodi vomitus bilem porraceam, æruginosam, aut atram in corpore redundare. At hæ omnes biles species malignos morbos atque lethales solent producere. His verò si fœtor adjunctus sit, insignem humorum corruptelam significat, cum qua natura diu consistere nequit.

Vomitus sinceri & impermixti in acutis febribus malig. Hipp. 1. *prorrhet.* humor enim sincerus non solùm crudus est, sed etiam incoctilis: quippè qui tùm actum coctionis, tùm potentiam excludit. Hippocrates ἄκρητον vocat humorem omnem mixtionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod suo sero dilutum non est. Cujus generatio vel partis alicujus vitio fit, vel fervore ac incendio febrili, exhaustâ aquosâ & serosâ parte. Ideoque in acuta febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque à natura invincibile. (*Melet. III.* 27. 28. 29.)

Quod ad curationem spectat, si vomitus ab aliarum partium affectu dependeat, non aliis indiget remediis, quàm iis, quæ morbo, à quo procedit, conveniunt.

Si verò fiat ab humoribus biliosis, pituitosis, aut melancholicis, quantitate aut qualitate suâ ventriculum stimulantibus, humores illi vomitoriis medicamentis excludendi sunt.

Si verò crassi & glutinosi sint, incidendi & abstergendi, quemadmodum in curatione innappetentiæ dictum est.

Vomitus etiam in hoc casu plurimum confert, qui provocandus est emetico mediocri, non imbecillo, quale est oleum tepens; neque etiam vehementi, quod à longinquis partibus trahat, ut quæ ex antimonio parantur. Sed illud tantùm maximè convenit; quod valida detergendi ac dissolvendi glutinosum humorem virtute præditum est: talis est gilla Theophrasti, seu vitriolum album præparatum, ac paulò efficaciùs id præstat sal ex vitriolo ad intensam rubedinem calcinato extractum.

Si vomitoria non arrideant, clysteribus frequentibus & catharticis blandis materia peccans detrahenda est, addito rhab. quod purgando astringit, & ventriculum roborat.

Sic in vomitu bilioso pilulæ sequentes præscribi poterunt.

℞. Aloës opt. aqua rosar. lotæ Drach. iij. rhab. pulv. & aqua borrag. irrorati Drach. j. Mastiches, santali rubri, coralli præparat. an. ℈. j. Cum syrupo rosar. solut. fiat massa pilular. cujus capiat ʒ. ß. vel ʒ. alternis diebus, donec sedatus sit vomitus. Vel

℞. Rhab. pulv. ʒ. j. cortic. myrobol. citrin. ℈. j. spodii, & rasuræ cornu cervi, an. gr. vj. Fiat pulvis, qui detur bis in septimana, cum pauco jusculo.

Vel fiat bolus ex hieræ picræ, aut catholici ʒ. iij. cum ʒ. j. rhab. pulverati.

In vomitu vehementissimo dentur laudani gr. (ij.) iij. cum cochiar. min. ℈. ij. ß. Sedabitur vomitus; & post 5. horas purgatio fiet per inferiora. Satis magna ponitur purgantium quantitas, quia infringitur à laudano, quod ideò miscendum est cum diagridiatis & colocynthiatis. Si resistet medicamentum, clystere acriori evocandum.

Post sufficientem purgationem vomitus cohibendus erit partem roborantibus, ut syrupo cydon. de granatis acidis, conservâ rosar. veteri, vel rad. symphyti, mivâ cydon. vel julepo sequenti, si vehementissimus vomitus sit valde biliosus, ut in cholera morbo.

℞. Succi granat. acidor. ℥. vj. succi menthæ depurati ℥. ij. aquæ oxalidis ℔. j. sacchari albi ℔. ß. Fiat julep. in cujus clarificatione leviter bulliant in nodulo, santali citrini, rosar. rubr. & spodii. ana ʒ. ij. Capiat ℥. iiij. manè & serò.

℞. Terræ sigillatæ, boli armenæ, coralli rubr. margarit. præp. sem. portulac. & acetosæ, an. ʒ. j, rasuræ cornu cervi

cervi, fol.menthæ cichor. an. ℈. j. roſar. rubr. P. ß. Fiat pulvis, aſpergendus juſculis & panatellis, aut ſumendus ex cochleari, cum pauca aqua ferrata. Ex eo etiam poterunt fieri tabellæ cum ſaccharo, aqua plantag. diſſoluto: vel opiata cum ſyrupo cydon. addendo conſervam roſar. aut ſymphyti.

Maſtiches aliquot grana puriora, manè ſumpta, non parùm valent ad vomitum compeſcendum.

Balſami Peruviani gutt. iij. in ovo ſorbili, aut cum ſaccharo in formam pilularum redactæ, idem efficaciùs præſtant.

Laudatur etiam decoctum fabarum aut lentium abjectâ priori aquâ, & addito pauco aceto. Succus cydon.crudus miraculosè vomitum ſiſtit, ſi ejus cochlear j. vel ij. exhibeantur.

Camphora naribus frequenter admota, vel illita, atque etiam ſumpta cum pauca aqua roſar. & tantillo pulv. diamoſchi, ad idem eſt efficax.

Spiritus vitrioli cum aqua plantag. vel communi mixtus, & ad moderatam aciditatem exhibitus, vomitum etiam potenter cohibet.

Si verò admotum pertinax fuerit vomitus ſpiritus vitrioli quantitas augenda eſt; ut aqua valdè acida reddatur. Cum vino generoſo utiliter etiam miſceri poteſt. In ſpiritus vitrioli penuria acetum fortiſſimum uſurpari poteſt: cujus cochlear unum vel alterum, purum, & impermixtum exhibendum eſt.

Salis abſinthii ſcrup. j. cum ſucci limonum cochleari mixtus, remedium eſt præſtantiſſimum, præſertim in vomitu, qui à febribus malignis ſolet contingere.

Si vomitus vires valdè dejiciat, detur laudanum cum miva cydon. vel ſyrupo de roſis ſiccis & illicò applicetur cucurbitula ventriculo,& catap.ex fermento,pulv.abſinth. & cortic. arantior. ſubactis cum ſucco menthæ.

Exterius verò regioni ſtomachi admoveantur fotus ex ſpongia nova, in aqua roſacea & aceto roſarum immerſa, iiſque ſubfrigidi. Vel dicta ſpongia bulliat in aceto forti, & calidè ventriculo applicetur. Vel componatur fotus ex decocto rad. biſtortæ, fol. plantag. portul. mentæ, ſummitatum rubi, & ſalicis. Deindè inungatur unguento ſequenti.

♃. Acaciæ, hypociſt. granor. ſumach. & myrtill. an. ʒ.i. maſtiches & granor. kermes, an. ʒ.j. olei myrthini ℥. ij. ceræ q.ſ. Fiat unguentum. Vel ſequens cataplaſma admoveatur.

℞. Carnis cydonior. in aqua roſac.& aceto decoctor. aut cydoniati fortiter contuſi ℥. iij. pulveris maſtiches, granor. kermes, myrtill. & ſem. plantag. an. ʒ. ij. Cum ſucco menthæ, vel cydonior. vel ſyrupo abſinthio, fiat inſtar cataplaſmatis.

Vel cruſta panis in aceto roſac. macerata, & ſequenti pulvere conſperſa.

♃. Roſar. rub. balauſtior. ſem. coriandri præp. ana Drach. j. ß. maſtiches coralli rubri, ſem. acetoſæ, ſpodii ana Drach. ß. ſantali citrini ℈. j. Miſce, fiat pulvis.

Vel emplaſtrum ſequens applicetur.

℞. Maſſæ empl. de maſtiche ℥. j. pulv.myrtill. & rad. biſtortæ, ana Drach. ß. cum oleo lentiſc. Fiat emplaſtrum ſcutiforme.

Si vomitus ſit vehementiſſimus, & febrem ſymptomaticam inducat, & corpus ſit plethoricum, utile eſt nonnunquàm ſanguinem detrahere, ad præcautionem inflammationis, quæ in partibus internis ex concuſſione illa poteſt contingere. Id tamen cautè agendum,& parca manu, metu dejectionis virium.

Prætereà conveniunt cucurbitulæ dorſo & umbilico admotæ, frictionis, & ligaturæ partium extremarum.

Fauces & collum obvolvi poſſunt linteis oxycrato imbutis, ut humores repellantur. Manuum injectio in aquam frigidam omnem vomitum compeſcit.

Ac tandem reliquis non conferentibus, ad narcotica veniendum erit, quæ omnes evacuationes citiſſimè cohibent.

In vomitu pituitoſo (ſi vomitoriis prædictis ſedari nequeat) exhibendæ ſunt pilulæ de hiera, addito rhab. & agarico, aut cathartica huic uſui idonea.

Poſteà ad ventriculum roborantia veniendum eſt, qualia in curatione inappetentiæ propoſita ſunt, quibus addi poſſunt ſequentia.

℞. Conſervæ roſar. & rad.ſymphyti, ana Unc. j. confection. de hyacinth. Drach.iij. pulveris electuar. diambræ, & aromat. roſat. ana Drach. ß. trochiſc. de ſpodio, terræ ſigillatæ, & granor. Kermes, ana ℈. j. cum ſyrupo cydonior. fiat opiata.

Spiritus vitrioli cum aqua abſinthii, vel ſucco menthæ mixtus, vomitum potenter cohibet, & ventriculum roborat.

Vel aquæ imperialis cochl. j. aut duo poſt vomitum exhibeantur, ſi magna ſit ventriculi frigiditas.

Exteriùs verò ſequentia admoventur.

℞. Abſinthii, menthæ, meliſſæ, ana M. iij. Coquantur in ſ.q. vini & aceti, ad tertiæ partis conſumptionem. Fiat fotus pro ſtomacho.

Poſteà admoveatur emplaſtrum prædictum, vel cataplaſma ex cydoniis, ſubſtituendo pulverem nucis moſchat. & caryophill. loco myrtill. & plantag. Vel

℞. Abſinthii, & menthæ viridis, ana ℔. j. cruſtæ panis aſſatæ, & in aceto roſac. infuſæ ℔. ß. pulpæ cydonior. vel cydoniati Unc. ij. maſtiches Unc. ß. macis, & nucis moſchat. ana Drach. ij. Omnia piſtentur fortiſſimè cum oleo cydonior. & fiat emplaſtrum.

Vel fiat cataplaſma ex cydoniis in aceto fortiſſimo coctis & contuſis, addendo parum ſem. ſinapi, & pulveris caryophyllorum.

Vel admoveatur cruſta panis torrefacta, & in vino generoſo cum ſucco menthæ madefacta, & pulv. nucis moſchat. caryophyll. thuris, maſtiches, & granor. Kermes ſinapiſata.

Villanovanus plurimùm commendat fermentum acre, quod aceto acerrimo & ſucco menthæ maceratum, applicatur ventriculo, & bis aut ter renovatur. Certiſſimè enim ſedat, poſt convenientes evacuationes & revulſiones.

In diuturniori vomitu, ubi magna eſt ventriculi laxitas, ad valdè aſtringentia veniendum erit, in ſequentem modum compoſita.

♃. Rad. biſtortæ, tormentillæ, cort. malorum granator. balauſt. & hypociſt. ana Drach. ij. fol. menth. & abſinthii ſiccor. ana M. ß. granor. ſumach. & myrtill. ana Drach. j. roſar. rubr. P. j. cinam. caryophil. & maſtiches ana Drach. ß. gallar. viridium, & nucum cupreſſi, ana Drach. ij. Fiat decoctum in aqua ferrata & vino rubro, in qua diſſolvi poſſunt grana aliquot moſchi, quia odorata maximè faciunt ad vomitus compeſcendos. Cujus decocti capiat æger manè ℥. ij. & ex eodem foveatur regio ventriculi.

Poſt fotum admoveatur emplaſtrum vel cataplaſma aliquod ex ſupra propoſitis.

CAPUT VIII.

De Vomitu ſanguinis.

Sanguinis è ventriculo per os excluſio, quæ vomitus ſanguinis vulgò nominatur, hoc cum omnibus aliis hæmorrhagiis commune habet, quod per anaſtomoſin, rixin, diabroſin, aut diapedeſin, ſanguis è venis egrediatur, qui quidem venarum affectus in hæmoptyſis theoria pathologicè expoſiti fuerunt.

Cauſæ etiam ſanguinis vomitum efficientes, cum hæmoptyſis cauſis coincidunt.

Ac primùm cauſa conjuncta, iſtas ſanguinis effuſiones producens, eſt illius quantitas, vel qualitas excedens.

Sanguis quantitate peccans venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis eſt; ſicque rixin, aut anaſtomoſin efficere, quod in plethoricis corporibus, & athletico habitu præditis contingit.

Idem verò qualitate peccans, ſi nimirùm calidior tenuiorque ſit, per anaſtomoſin effluere poteſt; quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut faciliùs effluere poſſit.

Eædem

Eædem qualitates diapedeſin etiam pariunt; calor enim rarefacit tunicas vaſorum, tenuitas verò ſanguinis efficit, ut per poros earum tunicarum faciliùs transfluere poſſit. Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, ac diabroſin producit.

Cauſæ antecedentes eædem ſunt, quas conjunctas appellavimus,loco tantùm differentes. Quando enim ſanguis quantitate, vel qualitate peccans, venas immediatè aperit, cauſa conjuncta nominatur; idem verò ſanguis, in venis contentus, cauſæ antecedentis rationem habet.

Ad cauſas etiam antecedentes referuntur partes mandantes, quarum præcipuæ ſunt caput, hepar, lien, & uterus.

Plerumque fertur ſanguis à capite ad ventriculum, per palatum, & œſophagum: ſæpè etiam catarrhus ferinus, ex pituita acri & ſalſa genitus, ventriculum erodit, venaſque illius aperit.

Ab hepate & liene, per venas, quæ ad ventriculum feruntur, & cum illis partibus communicant.

Ab utero denique ſanguis refluens in ſuppreſſione menſium, ventriculi venas aperit; ita ut quædam mulieres repertæ fuerint, quæ purgationes menſtruas per vomitum ſanguinis periodicum paſſæ fuerint.

Frequentiùs contingit ſanguinis vomitus ab hepate & liene, quàm ab aliis partibus: & a liene etiam ſæpiùs, quàm ab ipſo hepate: majorem enim conſenſum habet lien cum ventriculo, quàm hepar. Patet ſiquidem ex Anatome, maximum ramum venæ portæ in lienem demitti, à quo venæ multæ ad ventriculum feruntur,tum ad partem ſuperiorem, tum ad interiorem ſeu fundum ventriculi, & quidem inſigniores; ita ut interdum flatibus & ſanguine diſtentæ, medii digiti craſſitiem æquent, quod ex diſſectione cadaverum innotuit. Præterea vas breve patentiſſimum, ut excrementum melancholicum in ſtatu naturali continuò in ventriculum eructat,ſic in præternaturali ſanguinem magnâ copiâ in illius capacitatem effundere poteſt. Advertendum autem hîc eſt,non ſolùm per vomitum; ſed etiam per alvum in hoc affectu ſanguinem excludi: tum quia portio illius, qui ad ventriculum confluxit, ad inferiora deturbatur: tum etiam, quia venæ meſaraïcæ aperiuntur, & inteſtina ſanguinem profundunt; qui quidem ſanguis in longo inteſtinorum anfractu denigratur, & picis liquidæ inſtar rejicitur.

Cauſæ externæ ſunt omnia, quæ vulnerare aut contundere poſſunt: tum etiam æſtus vehementior ob ebullitionem, quæ in ſanguine commovetur, unde juvenes ad 35. annum ſanguinis vomitui aliiſque hæmorrhagiæ ſpeciebus maxime ſunt obnoxii. Frigus etiam immodicum,conſtringendo, venarum ruptionem moliri poteſt: idipſum quoque efficiunt motus intempeſtivi & labores, ac exercitationes inſuetæ, clamores, & vociferationes magnæ, quæ ſanguinem in venis vehementer commovent.

Ac denique omnes cauſæ, quæ hæmoptoën excitare poſſunt, proprio capite recenſitæ. Sanguis enim in venis & arteriis à quacunque causâ, ſive internâ, ſive externâ vehementer commotus,ad eam partem faciliùs irrumpit, quæ debilior, & illius receptioni magis diſpoſita eſt. Atque ita, ſi ventriculus, aut venæ, quæ ad ipſum feruntur, talem diſpoſitionem habeant, vomitus ſanguinis excitabitur potiùs, quàm alia quævis hæmorrhagiæ ſpecies.

Dignoſis hujus affectus in eo potiſſimùm verſatur, ut pars, à qua ſanguis profluit, nobis innoteſcat.

Si ex ipſo ventriculo ſanguis effundatur: ſitus partis,& in ea doloris aut gravitatis ſenſus ferè continuus illud demonſtrabunt. Deindè minor eſt illius copia; graciles enim ſunt ſtomachi venæ cum nauſea ſanguis effertur, ac in deglutiendo mordacitas percipitur. Tum ſanguis aliquando cum cibo, aliquando cum bile, vel pituita mixtus ejicitur.

Si à capite ſanguis profluat, quædam circa fauces & palatum titillatio percipitur, pars ſanguinis aliquando per nares emungitur, muco permixta, capitis dolor, aut gravitas præceſſit quæ poſt talem hæmorrhagiam ſedatur.

Ex liene & jecore ſanguis copioſior effunditur, & plerumque tumor aut dolor in illa parte apparet. Ex liene craſſus, globoſus, ac niger; ex jecore rubicundior,& quodammodò ſpumoſus. Præterea ſanguis, quia ab hepate fluit, magis per partem inferiorem elabitur, quàm per vomitum: quia ab hepate per venas meſaraïcas plerumque fluit ad inteſtina, & ab iis, ut vomitum efficiat, aſcendere debet in ventriculum. Faciliùs verò deſcendit in alvum, cùm via ſit proclivior. Contrà qui à liene fluit, per vomitum potiùs, quàm per inteſtina purgatur, quia venæ à liene ad ventriculum ſunt breviores, & minùs amplæ.

Si denique vomitus ſanguinis fiat à ſuppreſſione menſium, ipſa ſuppreſſio ab ægrotantis relatu innoteſcet, & ſanguinis excretio periodica erit, quæ augebit conjecturam, ſi nullus aliarum partium affectus conſpiciatur.

Quod ad prognoſin ſpectat, vomitus ſanguinis à quacumque cauſa oriatur non expers periculi. Vel enim ex nimia ſanguinis effuſione mortis ſubitaneæ periculum imminet, vel ſi in ventriculo grumeſcat, corrumpatur, & putreſcat, lipothymias, ſyncopen & ſuffocationes parit.

Minùs tamen periculoſus eſt vomitus ſanguinis ex ſuppreſſione menſium oriundus, quàm ſi ex hepate, vel liene procedat. Provocatis enim quomodocunque menſibus, curari ſolet, ut docuit Hippocr. *Aph.* 34. *ſect.* 5. his verbis: *Mulieri ſanguinem evomenti, menſtruis erumpentibus ſolutio fit.* Et in his ſæpè ſolâ venarum inferiorum apertione menſtruâ provocantur, aut ſaltem paucis aliis remediis melanagogis adhibitis, & ſic vomitus ſanguinis cohibetur.

Qui ex vomitu ſanguinis in hydropem aſcitem prolabuntur, ex eodem pereunt. Teſtatur Dodonæus,ſe neminem à tali hydrope ſervatum vidiſſe. Et docet experientia ex quacumque ſanguinis profuſione hydropem excitatum, eſſe lethaliſſimum: quia ex ſumma caloris nativi diſſipatione exoritur, quæ irreparabilis eſt.

Ad hujus affectus curationem opus eſt remediis, ſanguinem à ventriculo revellentibus, ejuſdem intemperiem corrigentibus, & apertionem venarum conſtringentibus ac glutinantibus. Quibus jungenda erunt,quæ partem primariò affectam reſpiciunt, à qua ſanguis in ventriculum tranſmittitur.

Ac primùm quia victus ratio in hoc affectu maximum momentum habet, illius præcipua capita hîc ſubnectenda.

Alimenta igitur ordinaria debent eſſe aſtringentia & emplaſtica, tum etiam refrigerantia, actu & poteſtate talia,ut hordeata,amygdalata,oryzata,panatellæ,gelatinæ,& in primis amylum ſine calce paratum, cum lacte coctum, quod ad hæmoptyſin compeſcendam eximium eſt; his omnibus ſemper aliquid ſucci mali punici, vel aceti roſacei addi poterit, (*at acida omnia lac coagulant. ideò cum lacte metuenda ſunt*) his accedere poterunt, ova indurata aceto intincta, mica panis aquâ frigidâ macerata, juſcula pullorum cum oxalyde, portulacâ, plantagine, & granis uvæ immaturæ parata; pedes & inteſtina vervecum, hœdorum & vitulorum, ad putrilaginem uſque decocta. In principio menſæ ſumatur aliquid aſtringens, ut malum cydonium, pomum, aut pyrum auſterum ſub cineribus coctum, miva cydoniorum, aut gelatina ex ceraſis acidis, meſpillis, aut ſorbis confecta.

Abſtineat æger ab omnibus cibis acrioribus, ſalſis, piperatis, & frixis: tum etiam euchymis quæ multùm ſanguinis generant, niſi aliquando vires collabi videantur,ad quarum refectionem illa aliquando, ſed parcâ manu erunt exhibenda. Parcè admodum ægri nutriendi ſunt, quominùs enim ſanguinis generabitur, eò minor erit fluxio, & partes inanitæ, ſanguinem magis attrahendo, illius effluxum prohibebunt.

Potus erit perexiguus, ex aquâ ferratâ, cum pauco ſucco granatorum. Vinum interdicendum eſt, niſi ſit craſſum & auſterum: quod nos tortivum appellamus,& tunc etiam febris carentia eſſe debet.

Aër ſit frigidiuſculus, extra ventorum flatus, Solis, & Lunæ radios. Somnus ſit modicus,& non diurnus. Quamvis enim in ſomno omnes fluxiones cohiberi dicantur, hæc tamen ex diuturniori caloris concentratione renovari poteſt. Alvus ſit ſemper libera, & omnia animi pathemata vitentur.

Diætâ in hunc modum inſtitutâ, ad chirurgica & pharmaceutica remedia progrediendum eſt.

Ac primùm venæ ſectio ſtatim celebranda eſt parcâ manu, & repetitis vicibus, ut major fiat revulſio. Idque ex baſilica cubiti dextri, ſi à jecore; vel ſiniſtri, ſi à liene malum exoriri videatur; vel ex vena malleoli, ſi ex menſium ſuppreſſione profluxerit.

Fiant frictiones & ligaturæ partium extremarum. Clyſteres detergentes injiciantur.

Applicentur cucurbitulæ naribus, cruribus, & lumbis; imò & hypochondriis, ut ſanguis retineatur.

Camphoræ ſcrup. ſem. exhibeatur cum oxycrati, vel aquæ plantag. ℥. iiij. Quod remedium Rondeletius in conſilio quodam, tanquam præſtantiſſimum commendat.

Oxycrati cyathus exhibeatur, ſi ſanguinis concreti ſuſpicio fuerit: eo enim facilè diſſolvitur ſanguis, & à ventriculi venis propellitur, eademque conſtringuntur.

Eodem oxycrato ventriculi regio foveatur ſubfrigidè.

Abſente vomitu, ut venæ conſtringantur, ſequentia uſurpanda.

℞. Album ovi n.j. aquæ roſar. & aceti, ana ℥.j.ß. Agitentur fortiter, deinde adde amyli ʒ.ij. Miſce, utatur æger ex cochleari. Vel

℞. Corall. præpar. terræ ſigillat. boli armenæ, lapidis hæmat. & trochiſc. de carabe, ana ʒ. j. aquæ plantag. & ſyrupi myrtini, ana ℥. ij. Miſce, utatur ut ſuprà. Vel prædicto pulvere utatur cum juſculis. Vel

℞. Succi plantag. ℥. iiij. Exhibeatur actu frigidus, manè & ſerò. Teſtatur Galen. hoc ſucco nihil eſſe præſtantius, ad quodlibet ſanguinis profluvium cohibendum.

Succus portulacæ & polygoni, cum ſaccharo ſumptus, ad idem eſt efficax.

℞. Aquæ plantag. & portulac. ana ℥. j. ß. ſyrupi myrtini ℥. ß. ſyrupi de papavere ʒ. ij. vel iij. ſalis prunellæ ʒ. j. Miſce, fiat julep. frequenter iterandus. Vel ex decocto prædictar. herbar. idem julepus utiliter componi poterit.

℞. Conſervæ roſar. antiquæ, & rad. ſymphyti, ana ℥ j. cydoniati ʒ. ſem. mirobal. condit. n.j. trochiſc. de carabe, & de terra lemnia, ana Drach. ij. corall. præpar. & croci Martis ana ʒ. j. Cum ſyrupo de roſ. ſiccis fiat opiata, quâ utatur frequenter. Trochiſci de carabe non ſolùm aſtringunt, ſed etiam ſanguinem concretum diſſolvunt, ideò frequenter uſurpandi.

Syrupus corallor. utiliter etiam uſurpari poterit, multò utiliùs eorum tinctura, cum ſucco limonum recenter parata.

Ubi magno impetu ſanguis excernitur, nec prædictis remediis illius vomitus ſedatur, ut mortis periculum immineat, ad narcotica veniendum eſt, vel aſſumendo ea, vel per clyſterem injiciendo.

Exteriùs verò inungatur regio ventriculi ol. roſac. & myrtino, lotis in aceto: & poſt unctionem aſpergatur pulvis coralli, boli armenæ, terræ ſigillatæ. Vel inungatur unguento ſequenti.

℞. Succi plantag. & centinod. ana ℥.j. ſem. aceti roſac. ℥. j. olei omphac. ℥. vj. Bulliant ad ſuccor. conſumptionem. Deinde adde ſang. drac. maſtiches, cortic. granat. & myrtill. ana ʒ. ij. camphoræ ℈. j. ceræ rubræ q. ſ. Fiat unguentum.

Pro potu utatur aqua ferrata, cum ſyrupo cydonior. & ſpir. vit. Juſcula etiam cum aqua ferrata decoquantur.

Foveantur hypochondria & lumbi ſubfrigidè decocto plantag. & portulac. facto in oxycrato.

Manus demittantur in aquam frigidam, ſic enim omnis vomitus ſedatur.

Poſteà unguentum refrigerans Galeni in aceto lotum dictis partibus illinatur.

Celebrata ſufficienter phlebotomiâ ad cauſæ ſublationem, & integram morbi ſolutionem, purgatio blanda & frequens inſtituenda eſt, qua ſanguis à ſeroſis & bilioſis humoribus, hunc affectum producentibus, repurgetur. Cujuſmodi purgationes à Medico prudenti celebratæ miranda præſtant, ut nos experientia didicimus. Debet autem fieri ex rhabarb. myrobalanis, tamarindis, & tryphera perſicâ: quæ medicamenta purgando aſtringunt, & humores nullo modo exagitant, ut inde non metuenda ſit vomitus ſanguinis concitatio. Illa autem exhiberi poterunt vel in forma boli, cum ſyrupo myrtino, aut de roſis ſiccis: vel potionis, cum decocto cichorii, acetoſæ, portulac. & ſimilium.

Dum purgatio celebratur (quæ per tres aut quatuor dies poteſt continuari, parcâ purgantium doſi:) ſi veſpertinis horis exhiberi poterit opiata prædicta, aut ſyrupus corall. aut aliud ex prædictis medicamentis aſtringentibus & roborantibus.

Denique ad præcautionem, rhab. pulv. ℥.j. ſemel in ſeptimana per longum tempus exhiberi poterit; vel ſyrupus magiſtralis, ad hæmoptyſeos præcautionem deſcriptus. Tum reliqua ferè remedia, quæ ad illius affectus curationem & præcautionem propoſita ſunt, in hoc etiam caſu convenire poterunt.

CAPUT IX.

De Cholera morbo.

Cholera morbus eſt, violentiſſima humorum bilioſorum, acrium, aut corruptorum, per vomitum & alvum excretio.

Cholera dicitur ἀπὸ τῆς χολῆς, à bile flava, ut docet Gal. ex ſententia Gnidiorum medicorum, 1. *meth. c.2.* cùm ex bile flava & humore pravo, bilem æmulante, & ſuprà & infra erumpente, hoc malum oriatur. Attamen Alexander Trallianus *lib.7.cap.14.* non vult, hoc nomen ab humore bilioſo eſſe deductum, quia non ſemper bilis evomitur, ſed etiam ſæpe ſeroſus & pituitoſus humor: ſed potius ἀπὸ τῶν χολάδων, id eſt, ab inteſtinis, quæ ab antiquis χολάδες nominata ſunt; quoniam ab inteſtinis & interaneis humores iſti eructantur. Prior tamen etymologia magis probanda eſt, quia non ſolùm à Galeno, ſed etiam ab Hipp. 7. *epid. textu* 19. Celſo *lib.4. c.11.* & Aureliano *lib.3. acutor. cap.9.* recipitur. Et quamvis bilioſus humor non ſemper rejiciatur; eſt tamen acer, mordax & corruptus, ad bilis naturam accedens.

Partem affectam alii ſtatuunt ventriculum, alii inteſtina, alii ventriculum & inteſtina ſimul. Verùm Galeni ſententiæ inhærendum eſt, aſſerentis *de ſympt. cauſis c.* 2. partem primariò affectam eſſe ventriculum, cujus facultas expultrix vehementer irritatur, ut per utrumque orificium humorem noxium expellat. Secundariò verò gulam, & inteſtina affici dubium non eſt.

Eſt igitur hic affectus ſymptoma facultatis expultricis læſæ, & vehementer irritatæ. Non poteſt autem dependere à retentrice debilitata, quia in ea humores paulatim effluunt, ut in lienteriâ & cœliaca paſſione. Fateri tamen oportet, vehementiorem fieri affectum, ſi retentrix debilis expultrici non reſiſtat. Concurrit etiam ad hoc opus concoctio læſa, ob quam pravi humores in ventriculo generantur, & expultricem irritant; ſed hæc cauſa tantùm antecedentis rationem habet. Hippocr. 4. *de victus ratione in acutis*, *textus* 204. duas proponit choleræ ſpecies: unam humidam, alteram verò ſiccam. Humida eſt illa, quæ hactenus deſcripta eſt, quæve ſolâ propoſitâ definitione deſcribitur, tanquam frequentior & magis uſitata. Sicca verò longè infrequentior eſt, fitque à ſpiritu flatuoſo à ventriculo & inteſtinis exeunte, parteſque, per quas tranſit, mordicante. Generantur iſti flatus; vel à ventriculi calore igneo, cibos corrumpente, & in nidorem convertente; vel à cibis flatuoſis & nidoroſis, ut ſunt cepæ, raphani, & ſimilia. Sennertus aliam cauſam addit ab Hermeticorum doctrina mutuatam: nempè humores ſalſos & aduſtos, circa hypochondria cumulatos, & alterius humoris permixtione efferveſcentes. Quantam enim (inquit) ſpirituum copiam ſales & ſpiritus ſalini cum ſpiritibus acribus permixti ſuppeditent, ex olei vitrioli, & aquarum fortium cum ſale tartari mixtione apparet. Tale ergo quidpiam etiam in corpore humano accidere, & ex humoris ſalſi atque aduſti cum aliis ſpiritibus commixtione magnam

magnam spiritus flatuosi copiam excitari posse, incredibile non est.

Causa proxima hujus affectus est humor biliosus, exustus, acidus, vel putrescens in ventriculo, intestinis, hepate, liene, mesenterio, vel pancreate collectus: vel alimentum pravâ substantia præditum, medicamentum vehemens & deleterium aut venenum assumptum, Hipp. 7. *Epid. ext.* 90. causas ferè omnes, à quibus pravi isti humores generantur, diligenter enumerat, his verbis: *Cholericæ sursùm & deorsum eruptiones è nimio esu carnis, potissimum suillæ crudioris: item ex cibis insuetis, & ebrietate vini veteris & dulcioris, & ex granis pini, locustis, nucibus rancidis, atque ex esu alliorum, porri, & cæparum, maximè à lactucis coctis, brassica, & similibus crudioribus, à placentis etiam & dulciariis, & mellitis, fructibus horariis, potissimum cucumere & pepone. Fiunt autem magis æstate quia tunc facilius recensita corrumpuntur, vel inconfecta manent.*

Animadversione dignum est, unde tanta humorum copia derivetur, quæ per vomitum & alvum in cholera rejicitur. Vulgò respondetur, illos humores in mesenterio & locis ei vicinis contineri: nonnunquàm etiam è toto corpore confluere. Quod cùm veritati consentaneum sit, dicere tamen possumus, humores corruptos, in ventriculo aut partibus vicinis contentos, malignâ qualitate alios quoque humores corrumpere, eosque à naturâ irritatâ ad ventriculum & intestina protrudi: quemadmodum venenata medicamenta, ut antimonium, colocynthis, elaterium & similia, bonos humores corrumpendo, hypercatharsim efficiunt.

Signa hujus affectus diagnostica sunt humoris biliosi, acidi, vel aliis modis corrupti, per vomitum, & secessum, frequens & copiosa excretio: ventriculi & intestinorum morsus, inflatio & dolores, sitis cum æstu & anxietate: nausea vehemens, quæ frigida nonnihil sedatur; sed calefacta statim rejicitur: pulsus non rarò parvus & inæqualis: sudor interdùm diaphoreticus, crurum & brachiorum convulsio, syncope, extremorum frigiditas, aliaque gravissima symptomata.

Causæ etiam hunc affectum producentes facilè internosci poterunt. Ac primùm externæ, ex ægrorum & adstantium relatu innotescent. Si nimirum æger alimenta nimiâ copiâ, vel prava qualitate infecta ingesserit: si venenum aliquod, aut vehemens medicamentum hauserit. Internæ verò ex humorum, qui rejiciuntur, qualitate, eorumdemque intus genitorum copia dignoscuntur. Primarium esse affectum ex ventriculi vitio oriundum conjicimus, si reliquæ partes benè constitutæ sint, nulloque affectu laborent. Præterea adsunt nausea, perpetua angustia, morsus, & dolor ventriculi: materia rejicitur viridis & æruginosa. Si verò in venis sit genita, febris utplurimùm maligna adest.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est, ut nimirùm morbus dicatur acutissimus, subitam plerumque mortem inferre solitus. Si tamen ex assumptorum vitio oriatur, minùs periculi est: quia iis exclusis plerumque solvitur.

Quo graviora sunt in cholera symptomata, ut syncope, convulsio, & extremorum frigiditas; eo breviores historiam, & mortem propinquiorem expectare oportet.

Hippocrates *in Coacis*, choleras quasdam criticas esse docuit, quæ lipyriis febribus adveniunt, & alio modo ex illius sententiâ solvi non possunt, nisi ingenti bilis eruptione, sursum & deorsum facta: quæ tamen crises rarissimè contingunt, & valdè suspectæ esse debent, utpote bonæ crisis & salutaris conditiones non habentes.

Si vomitus mitigari & sedari incipiat, si faciei color cadaverosus, & habitus Hipp. in meliorem restituatur, salutis spes affulget.

In hujus morbi curatione primùm, affectu incipiente, evacuatio aliquantulum permittenda est, dum pravi & corrupti humores exierint. Tum etiam interdum eorum exclusio molienda, vomitione concitata haustu aquæ tepidæ, cum syrupo acetoso mixtæ, aut jusculo pulli magna copiâ sumpto. Quod si non vomitum, humorum acrimoniam saltem contemperat. Vel dictorum humorum exclusio perficiatur rhab. exhibito cum syrupo de absinthio, in formam pilular. redacto, necnon clysteribus nonnullis detergendi vi præditis.

Præterea clysteres pingues & lenientes identidem injiciendi, ex lacte, ol. rosato, butyro insulso, loto cum aqua rosar. vel ex decocto pupilli, carnis vitulinæ, vitellis ovor. quibus interdum, urgente affectu, narcotica permiscenda.

Clysteres etiam ex oxycrato plurimùm conferunt; vel ex decocto lactucæ portulacæ, plantaginis, addito aceto, syrupo de nymphæa, & vitellis ovorum.

Internis etiam humorum acrimonia demulcenda, ut decocto portulac. & plant. cum syrupo cydonior. & de rosis siccis, & sale prunellæ, si ardor & sitis urgeant.

Ac denique vomitus cohibendus medicamentis, tam internis, quàm externis, quæ pro vomitu bilioso fuerint descripta.

Inter quæ narcotica principem locum obtinent ac præcipuè theriaca recens quæ ad Drach. ij. exhibita vehementes illas evacuationes velut in momento cohibet. Idem præstat laudanum opiatum, ad gr. iv. exhibitum (*nimia dosis medicamenti, summa circumspectione proponendi, nisi Riverius habuerit aliquam præparationem mitiorem, veluti laudanum tutissimum Pharmac. Lugd. quod ad grana iij. aut v. exhibetur. Idque notandum passim in hac praxi. Laudanum enim verum ad gr. j. aut ij. datur.*

Si magna sit virium exsolutio (ut sæpissimè contingit) integra laudani dosis tuta non est: sed melius est gr. j. vel ij. tantùm exhibere, & semel in die repetere, atque etiam bis, si res admodum urgeat. Sic enim impetus humorum cohibetur, & naturæ dantur induciæ, ut eos concoquere ac edomare valeat.

Cohibito vomitu & alvi fluxu, remediis supra propositis, & viribus aliquantulum instauratis cardiacis remediis, ægri à periculo liberati videntur: quod non solùm astantes, sed etiam medicos interdùm fallit: symptomata enim post unum aut alterum quietis, & intermissionis diem, fortiora ac vehementiora resurgunt, & ægrum à priori insultu valdè debilitatum, de medio tollunt (*maximè ex opiatis.*) Cui ingenti periculo occurrendum est, non solùm vires instaurantibus, & humoris fervorem demulcentibus suprà propositis, quæ etiam sedato insultu continuari debent; sed præcipuè venæ sectione, quæ sanguinem illum torridum & æstuantem revellit, & maximè contemperat: eaque semel, bis, terve erit iteranda, si vires à prima evacuatione nullo modo debilitatæ, sed potius recreatæ appareant. Quidam practici in ipso insultu, etiam valdè prostratis viribus, venam secare audent, quas dicunt esse oppressas non exsolutas. Attamen sine periculo tunc temporis sanguis mitti non potest. Et interdum ægrotantes paulò post illam evacuationem è medio sublati sunt, non sine remedii opprobrio. Ac licèt virium oppressio quædam agnoscenda sit ab humore superfluo, & naturæ infesto, in venis contento; maxima tamen earum exsolutio negari non potest, ab horrendis evacuationibus per vomitum & secessum subsecuta. Satius ergo est humorum impetum primùm cohibere, mox pacatis symptomatibus, ad venæ sectionem confugere.

Quia verò in hoc affectu vires ex maximis evacuationibus citissimè concidunt, earum restaurationi diligenter incumbendum ex iis auxiliis, quæ in virium imbecillitatis curatione proposita sunt.

CAPUT X.

De dolore Ventriculi.

Dolor ventriculi est tristis ejusdem partis sensatio, à rebus mordentibus aut distendentibus, sicque continuitatem illius solventibus excitata.

In ventriculo autem tres partes, plurimùm inter se discrepantes, considerandæ sunt, orificium nempè illius superius; orificium inferius, pilorus nominatus, & reliquum corpus, totam cavitatem constituens.

Orificium ventriculi superius exquisitissimo sensu donatum est, propter nervum insignem, quem è sexta conjugatione

gatione mutuatur, & ideò dolores in eo fiunt acutissimi, quia viscus nobilissimum, sibique vicinum, cor nimirum, in consensum trahunt; unde cardialgia & cardiogmos nominatur. Tantus enim est ille cordis cum orificio ventriculi superi consensus, ut veteres illud orificium καρδίαν nominaverint.

Si verò membranæ, ventriculi cavitatem constituentes, aut pylorus, dolore afficiantur; dolor ventriculi simpliciter nominatur, & interdum colica ventriculi, præcipuè quando à flatibus excitatur.

Proxima hujus doloris causa est solutio continui, à rebus mordentibus vel distendentibus excitata. Illæ autem res mordentes vel distendentes, præcipuæ & frequentiores sunt humores, vel flatus. Quibus addi possunt lumbrici tunicas ventriculi vellicantes.

Humores acres, vel maligni, ut bilis porracea, æruginosa, vel atra, pituita salsa, corrupti ichores, pus fœtidum, ex dirupta hepatis aut thoracis vomica in ventriculum effusum, & quicumque alii humores acrimonia præditi, dolores in ventriculo excitare possunt.

Vapores etiam acres, ex iisdem humoribus elevati, hunc dolorem efficere consueverunt.

Flatus verò in cavitate ventriculi contenti, inflationem & tensionem dolorificam efficiunt: sed multò magis intra tunicas illius coërciti, quia affectum contumaciorem efficiunt, cùm difficiliùs inde excuti valeant.

Morbi etiam, tum ipsius ventriculi, tum partium vicinarum, hunc dolorem parere consueverunt, ut intemperies quælibet excedens, tum calida, tum frigida, & multò magis inflammatio: interdum verò scirrhus, aut alius tumor durus gravantem dolorem efficiens. Ac denique vulnera & ulcera ejusdem partis, vicinarum etiam partum tumores & inflationes, ventriculum comprimendo, dolorem ipsi inferre possunt.

Humores autem & flatus, ventriculi dolorem excitantes, vel in ipso ventriculo generantur, vel à toto corpore, vel à quibusdam partibus in eum confluunt. A toto corpore in febribus, vel dum corpus pravis humoribus refertum est. Ab aliis partibus verò, scil. præcipuè ab hepate, liene, & cerebro: ab hepate bilis, à liene melancholia, vel atra bilis: à capite pituita salsa.

Ab aliis etiam causis extraordinariis & infrequentioribus talis dolor excitari potest, ut de lapidibus in ventriculo genitis, enarrat Schenckius *lib. 3. observationum*. Et de corio lardi, fumo exsiccati, refert Fabricius Hildanus *observat.* 13. *lib.* 4. cujus frustum deglutitum matrona quædam in ventriculo servaverat per duos annos, continuis exercitata doloribus, idque tandem, assumpto vomitorio medicamento, vomitu rejecit, & liberata est.

Causæ externæ hunc effectum producentes, sunt alimenta vel prava qualitate infecta, aut summa acrimonia prædita, quæ per se talem dolorem inferre possunt, vel flatibus generantibus idonea, vel nimia quantitate assumpta; ita ut putrescant & acrimoniam induant: vel calidiora plus justo, ut ex iis copia bilis producatur. Sic etiam medicamenta fortiora vel acriora, vel deleteria facultate prædita, vel nimiâ quantitate assumpta, vel non satis correcta item venena exhibita hunc dolorem facilè inferre possunt.

Signa diagnostica ad partem affectam & causam dirigenda sunt. Ac primùm situs doloris orificium ventriculi superius affici ostendit, quando scilicet sub cartilagine xiphoide percipitur. Sed multò certiùs hanc partem affici, & veram esse cardialgiam significant, dolor acerbissimus ab exquisito partis sensu promanans, anxietates & jactationes, ut æger in uno situ consistere non possit; quibus etiam sæpe accedunt lipothymiæ & animi defectiones, propter cordis consensum, cujus summa est cum ventriculo sympathia, non solùm propter viciniam, sed etiam propter magnam spirituum dissipationem, quæ per istos cruciatus contingit. Interdum etiam cerebrum trahitur in sympathiam, ob insignem nervum, qui huic parti implantatur, & vapores acres, qui indè rectâ viâ ad caput elevantur, undè cephalalgiæ, & hemicraniæ, & aliquando vertigines, & epilepsiæ oriuntur.

In aliis verò ventriculi partibus dolores fiunt quidem acerbi, sed tam gravibus symptomatis comitati non sunt, atque adeò dolores colicos æmulantur, situ tantùm doloris differentes.

Causæ istos dolores efficientes propriis signis distinguuntur, quorum magis perspicua ab excretis desumuntur. Si enim bilis, vel pituita, vel flatus, vel lumbrici per os aut alvum excernantur; facile est conjicere ab hujusmodi causis affectum dependere. Attamen etiamsi nulla materiæ morbificæ excretio fiat, signis peculiaribus bilis, aut pituitæ, aut flatuum redundantiam internoscere possumus; tum etiam signa lumbricorum intùs latitantium ex proprio capite erunt desumenda. Quemadmodum etiam morbi peculiares, tum ventriculi ipsius, tum partium vicinarum, hunc affectum producentes, ex propriis cujusque signis innotescent. Colligitur etiam diagnosis humoris dolorem committentis, ex tempore invasionis incrementi, aut cessationis doloris. Quibusdam enim ante cibum dolor acerbatur, & hoc bilis dominium significat, quæ jejunii tempore exagitatur, & in ventriculum attrahitur, aut magis intenditur & acrior evadit. Aliis statim ab assumpto cibo dolor commovetur, quia humores crudi & mordaces, qui antea quieti erant, & ventriculi tunicis infixi, ab assumpto cibo commoventur, vel qui in fundo ventriculi hærebant, sursum attolluntur, & orificium ventriculi afficiunt. Aliis dum cibus concoquitur, dolor exacerbatur, quia vapores acres & mordaces elevantur ex materia morbifica, à calore aucto in ventriculo tempore concoctionis. Aliis quatuor aut quinque horis à pastu, quia ex concoctione depravata cibi corrumpuntur, & corrupti ventriculum vellicant. Quibusdam denique post somnum dolor exacerbatur, & ille fit à catarrho, fluente humore à cerebro per somnum, qui majori copia cumulatus, dolorem in vigilia producit. Sedatur verò interdum dolor à cibo, quia ciborum benignitate humoris acrimonia demulcetur.

Quod ad prognosin spectat, Certum est, cardialgiam reliquis ventriculi doloribus esse longè periculosiorem, propter exquisitum oris ventriculi sensum, & maximum illius cum partibus principibus consensum.

Major vel minor causæ morbificæ pravitas, & symptomatum vehementia majus vel minus periculum portendunt.

Febris continua & acuta, cum insigni ventriculi dolore conjuncta, magnum minatur periculum, quod docuit Hippocrates *Aphor.* 65. *sect.* 5. *In febribus circa ventriculum vehemens æstus & cardiogmos, malum.* Magnam enim ventriculi inflammationem vel humorum vitiosorum copiam in ventriculo contentam significat.

Ventriculi dolor, à lumbricis vel flatu oriundus, utplurimùm minùs periculosus est, quia causam minùs rebellem, & parti minimè affixam habet. Aliquando tamen ex lumbricis in ventriculo contentis, eumque mordentibus, gravissima symptomata oriuntur, ex quibus ægri derepentè intereunt. Sic etiam ubi intemperies flatus generans rebellis facta est hæc veluti habitualis, non caret periculo, quia in hydropem siccum degenerat ex Hippocrat. *Aphor.* 1. *sect.* 4. In Cardialgia extremorum frigiditas mortem proximam prænuntiat.

Curatio hujus affectus pro causarum varietate maximè varianda est. Si enim ab aliarum partium affectibus oriatur, illorum affectuum therapeia adhibenda est. Si verò in ipso ventriculo causa stabiliatur, dolor vel à flatu, vel humoribus acribus & biliosis, vel ab inflammatione, aut ulcere procedit.

Qui à flatu generatur, curandus est remediis discutientibus & evacuantibus flatulentam illam materiam, tum etiam pituitam, à qua flatus concitantur.

Ac primùm injiciendus est clyster emolliens & laxans, cui statim succedat alter carminans & discutiens, ex decocto fol. origani, calamenthi, pulegii, rutæ, centaurii majoris, sem. anis. fœnic. dauci, cumini, & similium. In quibus dissolvantur benedicta laxativa, ol. anethinum, rutaceum, mel anthosatum.

Si dolor perseverat, ex oleo rutac. aut nucum. & vini generosi, aut hippocratici partibus æqualibus clyster erit componendus, addendo aquæ vitæ ℥. ij.

Vel

Vel paretur clyster ex vino albo. cum olei juniperi, aut cinam. aut caryophyll. chymicè extracti gutt. viii. qui miraculi instar liberat.

Postea admoveatur fotus sequens regioni stomachi.

℞. Rad. cyperi, galangæ, calami aromat. ana ℥. i. fol. menthæ, origani, pulegii, majoranæ, hyssopi, salviæ, an. M. i. sem. anisi, fœniculi, carvi, dauci & baccar. lauri, ana ℥. j. sem. flor. chamomil. meliloti, anthos, & lavendulæ, ana P. i. Contundantur contundenda, & incidenda incidantur, includanturque duobus sacculis, bulliant in vino generoso: dein expressi, ventriculo, & toti ventri alternatim admoveantur.

At in materia minùs frigida potest parari fotus sequens, maximè laudatus à Foresto, ut qui reliquis remediis non conferentibus, ægrum à dolore citissimè liberavit.

℞. Rad. althææ ℥. sem. rosar. rubr. flor. chamom. summit. absinthii, ana M. i. Coquantur in aqua communi, ad ℔. i. sem. in fine addendo vini Rhemensis opt. aquæ rosac. & aceti, ana parum. Fiat fotus.

Post fotum fiat illitus ex ol. rutaceo & anethino mixtis cum aqua vitæ, quibus aliquid addatur ol. salviæ, aut caryophyll. chymicè extracti.

Post inunctionem admoveatur emplastrum de baccis lauri: vel ejus loco cataplasma ex melle, & semine cumini.

Interim dum hæc fiunt, si nausea adsit, excitabitur vomitus blandiori vomitorio: aut catharticum exhibebitur pituitam evacuans.

Purgato corpore, exhibeatur ol. amygdal. amar. recenter express. & cum vino albo mixtum aut vinum Hipp. aqua clareta, vel aqua cinam.

Julepus sequens ad dolorem sedandum, flatus discutiendos, pituitam detergendam, & ventriculum roborandum efficacissimus est.

℞. Fol. absinthii vulg. centaurii minor. & agrimon. ana M. sem. Coquantur ad ℥. v. In colat. dissolve sacchari albi Unc. i. Capiat. manè per biduum.

Amatus Lusitanus valde commendat aquam à floribus chamæm. distillatam, tanquam præcipuum, leniendis ventriculi & intestinorum doloribus auxilium; cujus Unc. iii. calidè exhibeantur. Vel in aquæ illius penuria, decoctum flor. chamæm. usurpari poterit, maximè laudatum à Foresto: Qui se mercatorem quendam, ingenti stomachi dolore affectum cum insigni clamore hoc solo decocto semel exhibito curasse refert. Quo epoto, emissis ructibus, in sudorem solutus est, & incantamenti instar omnis dolor evanuit, ut nullis aliis præsidiis opus fuerit. Ex hoc autem decocto, cum semine anethi parato, aut etiam agarico, vel radice asari, dissolvendo oxymel, syrupum acetosum, aut rosatum solutivum, parari potest vomitorium, ab initio morbi exhibendum, quod evacuando mitigare dolorem poterit.

Docet Galen. cucurbitulam ventriculo admotam, illius dolores citissimè resolvere, instar incantamenti. Hæc tamen cautio adhibenda est, ut nihil, aut parum humoris crudi in ventriculo lateat, alioqui dolorem intendit.

Utiliter etiam admoveri potest eidem parti panis recenter è furno extractus, per medium sectus, tum per se, tum pulveribus aromaticis conspersus.

Tandem, dolore pertinaciter adhærente, confugiendum est ad balneum ex decocto herbarum emollientium & calefacientium, quod tutissimum & efficacissimum est: flatus enim diffundendo, & per poros apertos resolvendo, à dolore liberat. Quod citiùs efficitur, si in ipso balneo remedium aliquod discutiens ægro exhibeatur. Concurrente enim utroque præsidio, tum interno, tum externo, opus ritè peragitur.

Balneum esse debet valdè calidum, ut faciliùs flatus discutiantur, & humores crassi colliquentur.

Quod si propter doloris vehementiam clysteres vel injici, vel retineri nequiverint: in ipso balneo catharticum propinandum est, & in eo per horam integram, aut dimidiam immorandum, donec vis cathartica ventriculum & viscera attingat.

Aliquando autem, ubi ex doloris vehementia periculum imminet, ad narcotica est confugiendum. Quibus prudenter exhibitis, admirandus non rarò subsequitur effectus.

Nonnulli etiam, (*ut Platerus*) purgantibus narcotica permiscent, ut simul & dolor sedetur, & materia peccans educatur: quale est medicamentum Elidæi, à Foresto laudatum, quod sic habet.

℞. Diaphœn. ℥. ß. philonii Romani ℈. ii. Cum aqua vel decocto chamomillæ. Fiat potio.

Dolore prorsus sublato, in iis, qui ei sunt obnoxii, semel aut bis in mense purgatio iteretur, ut proxima flatuum causa auferatur: tum remedia roborantia usurpentur, qualia in læsæ concoctionis curatione proposita sunt.

Qui verò à bile dolor excitatur, curandus est humoris peccantis evacuatione, vomitorio blando, aut cathartico medicamento, aut clysteribus frequentibus, emollientibus quidem, non acribus, aut calefacientibus.

Postmodùm demulceatur humorum acrimonia, julepis refrigerantibus & incrassantibus, emulsionibus semin. frig. major. lacte recenter mulcto; oleo amygdal. dulcium recenti, vitellis ovor. & similibus.

Interim non omittantur opiatæ, aliaque roborantia, in superioribus curationibus descripta.

Extrinsecus admoveatur cataplasma ex mica panis in lacte decocta, additis vitell. ovor. & croco.

Vel admoveatur panis recenter ab igne extractus, per medium sectus, & in aceto madefactus.

Vel foveatur eadem pars decocto flor. chamomill. violar. & nymphææ. Aut quod multò præstantius, demergatur æger in balneum aquæ tepidæ; id enim ad hujus affectus curationem præcipuam vim obtinet.

Dolore sedato, ne forte revertatur, æger purgabitur bis in mense, & viscerum intemperies calida corrigetur victu refrigerante, & remediis convenientibus.

Qui verò dolor fit ab inflammatione, abscessu, vel ulcere, remediis in sequenti curatione proponendis oppugnabitur.

CAPUT XI.

De inflammatione, abscessu, & ulcere Ventriculi.

Licet ventriculo, quemadmodum omnibus aliis partibus, omnia tumorum genera contingere possint, nos tamen hîc tantum de inflammatione seu phlegmone agemus, quæ frequentior est: cùm reliqui tumores rarissimè eveniant, & eadem methodo qua reliquarum partium internarum tumores, curari valeant.

Est igitur inflammatio ventriculi, tumor præter naturam, à sanguine per venas quibus alitur, à venæ portæ ramis derivato, in ventriculi substantiam, ejusque membranam effuso.

Ille autem sanguis vel purus est ac sincerus, & phlegmonem propriè dictam producit; vel cum bile, pituita, aut melancholia permixtus, & phlegmonem erysipelatosam, œdematosam, aut scirrhosam efficit.

Causæ externæ plurimæ esse possunt, quæcunque videlicet sanguinem fervidiorem efficiunt, ut alimenta calidiora & meri potio: vel eum ad illam partem promovere possunt, ut contusio ventriculi, dum præsertim cibo turget. Quibus addi possunt calidissima & acerrima assumpta, ut cantharides, sublimatum, & similia.

Signa hujus affectus diagnostica sunt ingens dolor, ardens & pungens, distendens & pulsans, & in dorsum usque protensus: tumor adest actu conspicuus, imò & interdum visu. Scapulæ deorsum trahuntur; respiratio difficilis est, sicut & deglutitio, atque eructatio. Cruentum nonnunquam aliquid evomitur, febris adest ardentissima, sævissimis comitata symptomatis.

Si inflammatio est pura, à solo sanguine oriunda, mitior aliquantulum est. Si verò erysipelatosa, symptomata gravissima sunt, & speciatim febris lipyria adest, in qua exteriora rigent, & interiora uruntur, & sitis adest inextin-

guibilis quæ etiam febris inflammationi intestinorum erysipelatosæ advenire solet.

Huic ventriculi inflammationi plurimùm affinis est inflammatio, quæ vel summam jecoris partem, qua ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat, quæ solâ symptomatum vehementiâ & pernicie distinguitur. Nempè ventriculum obsidens inflammatio omnia sævissima & periculosissima præ se ferre consuevit.

Ex prædictis facile est prognosin elicere, & affectum valdè periculosum, imò utplurimum lethalem nuntiare.

Periculosior tamen est, qui totum ventriculum aut superiorem ejus partem occupat; vel qui ad erysipelatis naturam accedit.

Galen. *in 3. prorrhet.* nauseam, & conturbationem ventris plurimam ac frequentem causam esse docet. Ostendit enim pravos humores ventriculi tunicis pertinaciter adhærere, easque vellicare, & ad expulsionem irritare.

Si inflammatio non interimat, neque resolutione curetur, in abscessum degenerat, qui cognoscitur doloris & febris remissione, tumore perseverante.

Rupto abscessu ulcus relinquitur, quod puris excretione per vomitum & secessum rejecti, innotescit.

At verò ulcus ventriculi non solùm ex abscessu dirupto, sed etiam ab aliis causis producitur; quæ hîc etiam numerandæ sunt, ne quippiam in illius theoria deficiat.

Causæ igitur ulceris ventriculi sunt vel internæ, vel externæ.

Internæ sunt humores acres in ventriculo geniti, vel aliunde in eum transmissi, ut bilis flava, vel atra, vel pituita salsa.

Externæ causæ sunt medicamenta acria erodentia, aut venena. Huc etiam referri possunt vulnera ventriculi malè curata quæ in ulcus degenerant: tum etiam ruptio alicujus venæ insignioris quæ coalescere sufficienter non potuit, post vomitum sanguinis copiosum.

Cognoscitur ulcus in ventriculo genitum, præcipuè ex pure, quod vomitu aut secessu rejicitur. Cui signo primario alia addenda sunt. Primò enim percipitur in ventriculo dolor pungens cum ardore conjunctus, præcipuè dum quippiam, excedente aliquâ qualitate præditum, assumitur: acre scilicet, salsum, vel acidum; aut intensè calidum, vel frigidum. Adsunt prætereà dejecta appetentia, ructus fœtidus, febris lenta & assidua.

Prognosis funesta utplurimùm instituenda est, nisi ulcus sit perexiguum, & superficiem tantum occupet, ac febrem conjunctam non habeat. Membrana enim ventriculi ulcerata, utpote pars spermatica, difficillimè coalescit: alimenta ventriculo malè affecto non benè concoquuntur, & ante absolutam coctionem rejiciuntur, ulcus lancinantia. Prætereà medicamenta parùm præstant, quia detergentia, ulceris curationi necessaria, dolorem excitant: exsiccantia verò, quæ alteram ulcerum curandorum indicationem implent, impediuntur continuò ab esculentis & potulentis & chylosâ materiâ aliisque humoribus, qui in ventriculo debili continuò restagnant.

Curatio prædictorum affectuum sigillatim instituenda est.

Ac primùm inflammationis curatio inchoanda est à venæ sectione pluries repetitâ, in utroque brachio, quantùm vires ferre possunt. Ac licet ob syncopen, & extremorum refrigerationem, vires ab initio dejecta videantur: illa tamen virium infirmitas est ab oppressione, quæ vacuationem postulat, atque ita venæ sectionem prohibere non debet.

Prætereà apertio hæmorrhoïdum, si æger huic evacuationi assuetus sit, sanguinem à ventriculo utiliter avertere poterit. Quod etiam munus utiliter præstabunt cucurbitulæ scapulis, dorso, & natibus admotæ, tum siccæ tum humidæ; frictiones & ligaturæ partium extremarum; & calefactio earundem partium, (quæ frigere plerumque solent) admotis linteis calentibus, & inunctione olei irini, nardini, aliorumque calidorum.

Purgantia in hoc affectu improbantur, quia humores conturbant, & ad partem affectam attrahunt.

Attamen Avic. tamarindorum decoctum, aut cassiæ ℥. ß. cum aqua endiviæ, vel sero lactis dissolutum commendat, singulis diebus usque ad septimum diem exhibitum: Quia molliendo, non trahendo expurgat, mitigat acrimoniam, & lenit dolorem. Satius tamen est ab omni purgatione in principio abstinere. Septimo elapso, apparentibus quibusdam concoctionis & declinationis indiciis, potest etiam institui purgatio ex rhab. ʒ. i. cum santal. rubr. ℈. i. in aqua borrag. infusa, addendo syrupi rosar. ℥. j. vel ii. ut sordes parti hærentes paulò valentiùs ducantur.

Interim clysteres mollientes, refrigerantes, & lenientes singulis diebus erunt injiciendi, quorum formula talis esse poterit.

℞. Juris pulli, vel decocti malvæ, & violariæ ℔ i. cassiæ recenter extractæ ℥. i. olei rosac. & violac. ana ℥. ii. sacchari ℥. i. ß. vitell. ovor. num. ii. Fiat clyster.

Alterantia & roborantia, per os assumenda, eadem esse poterunt, quæ in curatione doloris ventriculi ab humore bilioso, fuerunt proposita.

Peculiariter autem conferre possunt syrupi de nimphæa, & de succo portulacæ, potissimum in principio, quia repellentis medicamenti vicem implere possunt.

Conferunt etiam non parum emulsiones iv. sem. frig. maj. & sem. papav. albi, dolorem enim leniunt, & calorem contemperant. Tum etiam julepi sequentes.

℞. Aquæ rosar. ℥ iiij. aquæ plantag. Unc. iii. succi acetosæ, vel vini granat. Unc. i. sacchari rosar. Unc. i. Bulliant parum & colentur. Capiat Unc. ii. bis, aut ter in die.

Si dolor vehementer urget syrupus de papav. exhiberi potest.

Pro potu utatur decocto hordei cum syrup. violac. & frigidum bibatur.

In progressu morbi alia medicamenta prædicta erunt permiscenda, quæ resolutionem adjuvent. In hunc finem julepi sequentes præscribi poterunt.

℞. Syrup. nymphææ, de pomis, & de succo portulacæ, ana Unc. i. syrup. de absinthio pontico Unc. ß. aquar. lactucæ, acetosæ, & fœniculi, ana Unc. iii. pulveris electuar. diamarg. frig. ʒ. i. Fiat julep. pro iii. dosibus, in die sumendus.

His addere licet opiatas instaurantes, narcotica, & similia. Quæ omnia varianda erunt multis modis, pro Medici judicio & prudentia.

Terebinthina cum aqua absinthii lota, si bis, terve detur, vel resolvit, vel maturat ventriculi apostema.

Exteriùs verò fotus sequens in principio admoveatur.

℞. Rad. acetosæ Unc. ii. fol. end. cichorii, & malvæ, ana M. i. seminis lactuc. & papav. albi, ana ʒ. iii. santali albi & rubr. ana ʒ. ß. florum violar. & nymphææ, ana P. i. Fiat decoctio, addendo aceti rosacei parùm; foveatur regio ventriculi tepidè.

Vel ex aquis stillatitiis endiv. lactuc. & nymphææ, cum tantill. aceti, & pulv. triasantali, idem fotus parari poterit.

Post fotum inungatur eadem pars oleo rosac. & violac. invicem permixtis, vel unguento sequenti.

℞. Ol. rosac. Unc. i. ol. viol. aceti rosac. succi hieracii, ana Unc. ß. Bulliant ad succ. consumptionem, deinde adde santali rubr. ʒ. i. rosar. rubrar. ʒ ß. spicæ & camphoræ, ana ℈. ß. ceræ albæ q. s. Fiat unguentum.

Cataplasmata in principio non conveniunt, quia partem pondere suo gravant, & calorem retinendo inflammationem augent.

In declinatione, si contingat, & tumor resolutione finiatur, quod maximè est exoptandum, fotus resolvens admoveri poterit, in hunc modum compositus.

℞. Rad. ireos Florent. Unc. ii. fol. menthæ, majoranæ, pulegii, & absinthii pontici, ana M. i. seminis fœnugræci & anisi, ana ʒ. ii. granor. kermes ʒ. i. florum stœchados, anthos, chamomillæ, ana P. i. Fiat decoctio, addendo sub finem parum vini albi, quo foveatur regio ventriculi.

Post fotum inungatur eadem pars oleo absinthii, nucis mosch. nardino, & similibus, quibus addita cera,

&

& pulv. ireos Florent. aut cinam. potest concinnari unguentum. Emplastra verò & cataplasmata, quia pondere gravant partem, hîc non conveniunt.

Si verò tumor ad suppurationem tendere videatur, foveatur pars decocto flor. chamæm. & rosar. rubr. Posteà cataplasma sequens admoveatur.

♃. Rad. althææ Unc. ii. fol. branc. ursinæ & rosar. ana. M. i. Coquantur optimè, & contundantur; deinde adde farinæ hordei, sem. lini, fœnugræci, & pulv. chamæm. ana Unc. sem. santali albi & rubri, ana ʒ. ii. Cum oleo rosar. & chamæm. & pauca pinguedine gallinæ. Fiat cataplasma sæpè renovandum.

Rupto abscessu, ulcus detergatur hydromelite in potu exhibito. Cui addenda est interdum manna thuris, Galeni præcepto. Vel aqua hordei cum saccharo rosaceo, in principio, & constitutione calidiori exhibenda.

Ulcere verò in vetustatem abeunte, sive ab hac causa, sive ab alia quavis, ut humoribus acribus, & erodentibus, vel assumptis causticis, & venenatis rebus genitum fuerit, convenient primùm juscula, herbis refrigerantibus & modicè adstringentibus alterata, hordeata, amygdalata, cum saccharo rosac. parata, lac recens mulctum cum saccharo & tantillo mellis, ac tandem chalybeatum; tum etiam aqua ferrata pro potu ordinario, aut in qua boli armenæ, vel terræ sigillatæ frustula maduerint. Cui addi poterit vinum rubrum austerum, si perexigua caliditas in parte apparuerit.

Deinde apozema sequens in usum revocetur.

♃. Hordei integri P. i. scabiosæ, agrimon. pimpinell. & capill. ven. ana M. ß. sem. melon. Drach. ii. rosar. rubr. siccar. P. j. Fiat decoctio ad ℔. i. In qua dissolve syrup. de rosis siccis ℥. iii. Fiat apozema pro iii. dosibus frequenter iterandis.

Ad interna etiam ulcera plurimùm confert decoctum rad. chinæ, ubi febris absfuerit, per viginti aut plures dies sumptum, leviter sudores provocando: sic enim ulcus paulatim exsiccatur. Si verò tabes & corporis consumptio timeatur, decoquatur prædicta radix in jusculo pulli gallinacei vel columbini, cum herbis prædictis & hordeo mundato.

In diuturniori ulcere potus aquar. mineralium vitriolatarum, ferratarum, aut aluminosarum, quales sunt nostræ Meinenses, per mensem integrum sumptæ, non parùm conferunt.

Toto morbi decursu, ad ventriculum ab illuvie repurgandum, conferunt leviora cathartica, ut rhab. tamarindi, mirobal. syrup. rosac. & catholicum, semel in septimana usurpata.

Denique ad ulceris occlusionem sequentia usurpari poterunt.

♃. Boli armenæ, terræ sigillatæ, coral. rubr. lapid. hæmat. aquâ rosar. diligenter lotor. ana Drach. ii. sang. dracon. gummi arabici, & tragacanth. ana Drach. ß. sem. papav. albi leviter contusi, & assi: hypocist. thuris & sarcocollæ, ana ℈. i. sacchari rosac. Unc. i. Fiat pulvis, cujus capiat Drach. i. cum aqua plantag. aut conserva rosar. singulis diebus.

Vel ex eodem pulvere potest fieri opiata cum conserva symphyti, & rosar. syrup. cydonior. aut myrtino exceptis. Vel etiam possunt fieri trochisci ex eodem pulvere cum mucilagine sem. psyllii, aut tragacanthi. Quibus omnibus vicissim uti æger poterit, ne ejusdem remedii tædio afficiatur.

Exteriùs verò, ad ulceris occlusionem, admoveri poterit regioni ventriculi fotus ex decocto absynthii, rosar. malicorii, gallar. balaustior. myrtillor. thuris, mastiches, ac similium. Ac deinde pars eadem inungenda erit unguento adstringente, vel emplastrum adstringens eidem admovendum.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMUS.

DE AFFECTIBUS INTESTINORUM.

PRÆFATIO.

SUMMA totius nutritionis perfectio in tribus hisce operationibus consistit; optimâ scilicet ingestione, digestione, & egestione. Prima appetitum respicit: secunda concoctionem, & ad ventriculum pertinet. Tertia verò intestina: quarum egestio moderata, & secundum naturæ leges peracta, maximum toti corpori commodum afferre solet: Contrà verò si deficiat, ut in astrictione alvi; vel exsuperet, ut in variis alvi fluxibus contingit, maxima inde incommoda, & gravissimi morbi emergunt. Prætcrea superfluorum retentio in intestinis dolores colicos, iliacos, & hæmorrhoidales inferre solet. Ac denique putredines in intestinis genitæ, non solùm alvi fluxus prædictos, sed etiam lumbricos generare solent. Ut hæc omnia sigillatim exponantur, universus hic tractatus undecim comprehendetur capitibus: Quorum primum erit de dolore colico: Secundum, de iliaco: Tertium, de astrictione alvi: Quartum, de lienteria & affectione colica: Quintum de diarrhœa: Sextum, de dysenteria: Septimum, de tenesmo: Octavum, de fluxu hepatico: Nonum, de lumbricis: Decimum, de fluxu hæmorrhoïdali: Undecimum, de hæmorrhoïdum dolore.

CAPUT I.

De dolore Colico.

COlicus dolor nomen desumit à parte affecta quæ est colon intestinum; quod longum & anfractuosum est, & totius ferè corporis excrementis recipiendis destinatum. Illa autem excrementa, diutius retenta, dolores hujusmodi parere consueverunt.

Causæ igitur colici doloris sunt, materiæ excrementitiæ, quæcunque solutionem continui distendendo, pungendo, aut erodendo efficere possunt; eæque sunt flatus, vel humores.

Flatus ex cruditatibus, aut frigida ventriculi vel intestinorum intemperie geniti, si commodè non excludantur, propter induratas fæces, aut alias causas intestina obstruentes, magnâ copiâ in intestinis crassioribus, colo præsertim cumulantur, & dolorem intensissimum efficiunt.

Humores etiam crassi, frigidi, & pituitosi, tunicis intestinorum impacti, ejusmodi dolorem efficere possunt, tum mordendo, si acrimonia quadam aut salsedine præditi sint; tum refrigerando partem, quæ consequenter cruciatum & divulsionem patitur, quemadmodum

dum Galenus de se ipso narrat, se dolorem colicum acerbissimum patientem, pituitam vitream actu frigidam excrevisse; tum denique flatus emittendo, qui facile ex humore crasso, viscido, ac lento, à calore debili elevantur.

Humores denique biliosi & acres, tum etiam melancholici & acidi, pungendo ac vellicando intestina, hujusmodi dolores efficiunt. In harum autem causarum actione dubitare licet, quomodo colicus iste dolor suas exacerbationes & remissiones habeat, eadem materia in intestinis remanente, quæ quamdiu præsens est, distentionem aut morsum inferre debet. Cui dubio respondemus, materias illas interdum quietas permanere, & nullum tunc temporis, aut exiguum dolorem efficere: interdum verò commoveri & excitari per fermentationes varias, quæ in humoribus contingunt, ut solet fieri in epilepsia, hystericis affectibus, & febrium accessionibus.

Advertendum autem est diligenter, flatus illos aut humores non tantùm in cavitate intestinorum residere, tunc enim facilè excluduntur ab evacuationibus, detergentibus, & carminantibus medicamentis; sed plerumque ipsis intestinorum tunicis infixos esse. Unde fit, ut non tam facilè inde avelli possint, morbumque longiorem ac contumaciorem efficiant, qui prædictis remediis non adeò facilè oppugnari valet, si humores crassi, pituitosi, aut melancholici, per vasa intestinorum, in eorum substantiam sensim ac paulatim confluunt, nec statim dolorem efficiunt, donec sufficienti copia cumulati naturam irritent ad expulsionem, sicque commoti & exagitati dolorem inferunt; vel flatus ex ea elevantur, qui inter intestini tunicas conclusi, eas distendunt ac divellunt facilemque exitum non invenientes dolorem inferunt diuturnum. Bilis etiam eodem modo per vasa intestinorum, in eorum tunica effusa, iisque imbibita, dolores acerrimos excitat, qui diuturni ac contumaces esse consueverunt, quia difficillimo negotio ab intestinorum substantia avelli potest.

Est alia colicæ biliosæ species, quæ in paralysin degenerat, veteribus parùm nota, quæ fit ab humore bilioso, non in colon intestinum, quemadmodum prædicta, sed in abdominis membranas repentè effuso, qui eò transfertur à cystide fellea vel mesenterio, in crisi diuturna febrium, aut à vehementi iracundiâ, aliâque causa externa: quando propter obstructiones ad vias communes effundi non potest, sed motu præpostero ad prædictas abdominis membranas repentè excutitur. Hinc dolor exoritur crudelissimus, colicum imitatus, qui tamen neque clysteribus, neque fomentis, neque aliis remediis cedit, ad plures menses perseverans. Hinc corpus contabescit, febris interdum, alicujus ex intermittentibus typum referens, molestat; estque interdum, idque sæpiùs, continua ac lenta, tandemque doloribus remittentibus, paralysis succedit, humore illo per abdominis membranas in spinam dorsi sensim irrepente. Illa autem paralysis partes superiores magis occupat, Crura verò & tibiæ plerumque dolent, in paucis resolvuntur omninò, bile scilicet ob levitatem superiora petente. Imò verò interdum in ipsum cerebrum irrumpit, & convulsiones epilepticas producit, unde mors utplurimum solet succedere.

Dantur & aliæ colici doloris causæ, sed minùs frequentes, nimirùm calculi in intestinis geniti & lumbrici glomerati, intestina obstruentes: compressio intestinorum à tumoribus vicinarum partium, vel angustia ab inflammatione, aliisque tumoribus intestinorum, vel contorsio eorundem à flatibus excitata, quæ via est ad iliacam passionem. Interdum etiam materia, quæ colicam excitat, est venenata, maligna, & colicam pestilentem efficit, sicut Paulus Æginetа refert, colicam pestilentem in Italia exortam multas Romanorum Provincias infestasse. Omnia denique corpora dura, intestina obstruendo vel distendendo, colicum dolorem efficere valent, ut calculi in intestinis geniti, nuclei cerasorum magna copia ingesti, caseus durus, & similia. Sic refert Platerus Præfectum quendam colicis doloribus diu vexatum, convulsionibusque laborantem, post clysmatum usum casei indurati magnam copiam per alvum rejicere, qui per longum tempus in intestinis hæserat, propterea quod antequam ægrotaret, eo sese immoderate repleverat.

Causæ externæ sunt aëris constitutio frigidior, alvum comprimens & constringens ac indurans; vel calidior, à qua fæces etiam indurantur: (Ex iis enim color omnem humiditatem exsugit) usus ciborum & potuum, hominis temperamento minùs convenientium, fructuum crudorum & stypticorum, ciborum crassiorum & concoctu difficilium, quies nimia, somnus immodicus, exercitia intempestiva, immoderata venus, aliæque causæ externæ, quæ ventriculi concoctionem invertere possunt.

Diagnosis hujus affectus in genere satis facilis est. In primis enim dolor acerbissimus est, adeò ut si levior fuerit, verè colicus appellari non debeat, ex sententia Galeni *lib. 6. de locis affect. cap.* 2. Deinde dolor iste interdum vagus est, & modò in hac, modò in illa parte graviùs urget, ita ut nunc hepatis, nunc lienis, nunc ventriculi, nunc renum regionem occupet, nunc supra, nunc infra umbilicum appareat, ac sæpe in sinistro latere plus urgeat, ex eo, quod in ea parte sit quædam angustia, primùm à Bauhino observata. Quando enim excrementa, in superiori capacissima coli parte, in globos magnos, prout capacitas illius fert, indurata, à flatu versus illam partem magna cum violentia pelluntur, fit ut non nisi magno cum dolore permeare possint: quo symptomate dolor colicus cum splenico & nephritico sæpè confunditur, ab iisque satis difficili negotio reliquorum signorum comparatione distinguitur. Interdum verò dolor magis fixus est, & in una parte stabilis, terebro perforanti, aut palo infixo similis. Ducto in consensum ventriculo, vomitus sæpè excitatur, quo interdum pituitosa, interdum biliosa, porracea, & æruginosa rejiciuntur. Post cibum dolor intenditur, quia repletus ventriculus comprimit intestina. Alvus utplurimùm astricta est, ut nihil per alvum ægrotantes, ne flatum quidem, emittere possint. Si verò aliquid excernatur, vel sponte, vel arte, id majori parte flatulentum est, ac bovino stercori simile, & aquæ supernatans, utpote majori parte pituitosum, quia pituita, per alvum excreta, aquæ & serosis excrementis supernatare consuevit. Tanto autem interdum est supradicta alvi astrictio, ut sæviente dolore medicamenta purgantia exhibita, etiam vehementiora nihil operentur.

Signa causarum in hunc modum distinguenda sunt.

Si dolor fiat à pituitâ, non adeò vehemens est, nisi flatum habeat adjunctum, qui ex iis locis, quibus continetur, nequeat erumpere. Tunc enim gravissimi dolores fiunt, modò in una parte, ac si illa terebro vel infixo palo perforetur, modò in pluribus, si flatus ille divagetur. Ægri à calidis juvantur; à frigidis læduntur. Præcessit victus ratio generandæ pituitæ idonea, urina crudior & albidior interdum est, non tamen perpetuò, quod juniores & inexpertos medicos fallere solet; interdum enim etiam in colica pituitosa ac flatulenta, urina flava ac rubicunda apparere consuevit, propter vehementem dolorem, qui spiritus & humores in venis & arteriis contentos accendit & inflammat. Quod sapienter annotavit Avicenn. *fen.* 13. *lib.* 3. *tract.* 3. *cap.* 11. *Non oportet*, inquit, *ut decipiatur aliquis per id, quod fortè fit de siti & inflammatione, & rubedine aquæ, ut existimet, quod ægritudo sit calida, illud namque est commune omnibus.*

Si à flatibus colicus dolor oriatur, dolor tensivus aderit, & quædam ventris inflatio: ægri flatuum multitudinem, & ventris rugitum percipiunt; à flatuum exclusione maximè levantur, victus ratio flatibus generandis idonea præcessit, ut aquæ frigidæ potio intempestiva, usus frequens leguminum, raparum, castanearum, olerum, fructuum, & similium. Et si flatus in cavitatibus intestinorum contineantur, dolor vagus est, neque in uno loco consistit, sed per intervalla renovatur. Si verò intra eorum tunicas coërceatur, dolor fixus est, quia flatus locum mutare non possunt; continuus item & pertinax, quia flatus exitum non inveniunt.

Si colicus dolor ab humore acri & bilioso oriatur; ille acerbissimus est, vellicans, & pungitivus. Æstus adest, sitis, & plerumque febris, urinæque sunt valdè biliosæ. A

calidis

calidis alimentis & medicamentis malum intenditur, à frigidis verò levatur: Materiæ biliosæ excretione malum imminuitur, & victus ratio bili generandæ idonea præcessit.

Dolores reliquorum partium, in imo ventre contentarum, à colico dolore propriis signis facilè distinguuntur, excepto dolore nephritico, cujus signa cum doloris colici signi tantam habent affinitatem, ut Medicos, non rarò etiam peritissimos, in eorum distinctione errare contingat. Quod ipsi Galeno contigit, qui ut ipse fatetur, *secund. de loco aff. capit. quinto*, colico dolore vexatus, se nephritico laborare, ex lapide alteri ureterum impacto arbitrabatur: donec humore per alvum excreto, & inde sedato dolore, colicum esse animadvertit. Sequentibus tamen signis hi duo affectus satis dilucidè invicem distingui possunt, si accuratè examinentur.

Primò, dolor nephriticus fixus in rene est, & ab eo ad testem exporrigitur, secundum longitudinem ureteris, Colicus verò vagus est, & cinguli instar medium ventrem affligit.

Secundò, à pastu colicus dolor augetur, ob compressionem intestini, quæ fit à ventriculo repleto: nephriticus verò neutiquam augetur, sed potiùs imminuitur; quia aliquid humoris alimentarii ad renes transfertur, quod dolorem aliquantulum demulcet.

Tertiò, in colico dolore vomitus est vehementior, & alvus strictior, quia colon intestinum fundo ventriculi adjacet, & intestina distenta, aut vehementer irritata sese constringunt, ut inimicum expellant. Utrumque tamen symptoma utrique affectui commune est, ut eorum intensio, & remissio difficilem habeant diagnosin: quandoquidem dolor nephriticus intensior majorem vomitum, & alvi adstrictionem majorem efficere potest, quàm dolor colicus remissior.

Quartò in colico dolore, ab excretionibus per alvum & vomitum majus levamen emergit, quàm in nephritico.

Quintò, in dolore nephritico urina primùm clara, & tenuis, & transcolata est, posteà aliquid subsidet, & tandem arenulæ, aut lapilli excernuntur. At in colico urinæ ab initio crassiores existunt.

Quoad prognosin spectat, colicus dolor utplurimùm, si lenior ac remissior sit, neque admodùm diuturnus, neque constans in una parte, sed vagus & instabilis per vices intermittat, & alvum omninò non constringat, curabilis est, & periculo vacat. Si verò dolores sint acerbissimi, in uno loco firmiter fixi, nunquam intermittentes, nihil per alvum excernatur, urgeant vigiliæ, ac demùm sequatur vomitus, singultus, delirium, refrigeratio extremorum, & sudores frigidi, lethalis est affectus.

Colicus dolor contumax, à materia acri & biliosa præsertim oriundus, in alios affectus, eosque gravissimos sæpe degeneret, arthritidem epilepsiam, & frequentiùs paralysin.

Colicus dolor epidemicus, contagiosus, & pestilens, lethalis utplurimùm esse consuevit.

Curatio hujus affectus pro varietate causarum varia instituenda est.

Ac primùm flatulentæ & pituitosæ eadem curatio adhibenda est, quæ incipit à clystere emolliente, cui postmodùm succedat carminans & discutiens (qualis in dolore ventriculi à simili causa descriptus est) qui reiterandus est eadem die bis, ter, quater, donec dolor dispareat. Si tamen uno aut altero clystere alvus non deponat, ut interdum contingit, acri suppositorio sollicitanda. In uno autem prædictorum clysterum utiliter admiscentur aquæ benedictæ ℥. iiij. vel colocynthidis ʒ. ij. vel iij. in clystere emolliente & carminante decoquuntur.

Si clysteres dolorem non solvant, iis pertinaciter insistendum non est sed satius est levi aliquo medicamento sisti: Observatum est, cùm æger quidam triginta clysteres sine fructu accepisset, alium Medicum mannæ ℥.j. ß. cum ol. amygd. dulc. ℥.ij. in jusculo gallinæ pingui exhibuisse, & ægrum à dolore liberasse. In dolore tamen, qui fit à pituitâ crassâ, fortiora medicamenta exhibenda.

Posteà verò fomenta, inunctiones, balnea, emplastra, aliaque remedia convenient, quæ in doloris ventriculi curatione supra proposita sunt. Quibus addenda sunt specifica nonnulla, huic affectui maximè proficua.

Intestina lupi vino albo abluantur, posteà in furno exsiccentur in vase terreo, donec in pulverem reduci queant: Hujus pulveris capiat æger ʒ. j. cum vino albo, subito dolorem sedat.

Aqua simplex bulliat, eique ferventi adde ol. commun. quartam partem, & grana aliquot piperis crassiusculè triti: capiat æger co hl. iij. vel iiij. calidè, quantum ferre poterit. Sedatur dolor ferè in momento.

℞. Aloës opt. ʒ. j. laudani opiati gr. ij. diacrydii gr. vj. Misce, formentur pilulæ vj. deauratæ: capiat æger hora commoda (*quatuor, & nisi remiserit dolor, superstites quatuor.*) Dolorem post horam sedant, & posteà humores noxios evacuant. His etiam pilulis substitui potest medicamentum ex diaphœnico & philonio Romano, in dolore ventriculi descriptum. Hipp. *lib. de internis affect.* proponit purgationem ex peplio & meconio.

Olei amygdal. dulc. aut amarar. recentis ℥.vj. exhibitæ dolorem demulcent, & materiam intestinis adhærentem per inferiora deturbant.

Cum sequentibus etiam oleum mixtum utilissimum est.

℞. Ol. amygdal. dulc. vel alterius pro pauperibus, ℥. iiij. vini generosi unc. j. sem. syrupi papav. alb. ℥. j. Misce, fiat potio.

Cum manna etiam exhibitum oleum amygdal. dulcium in jusculo pingui, ut suprà dictum est, dolorem lenit, & materiam peccantem evacuat.

Semen ameos pulverat. cum vino exhibit. ad ʒ.j. in urgente dolore, eum subito sistit, & secundâ exhibitione morbum plerumque aufert, admovendo simul cataplasma ex terebinth. ℥. iij. stupis exceptum, sinapisatum piperis & sang. dracon. subtiliss. pulv. an. ʒ. j.

Galbanetum Paracelsi humori discutiendo idoneum est, si totus venter eo illinatur. Illius descriptio à Cratone talis proponitur.

℞. Gummi elemi, hederæ, galbani, ol. laurini, ana partes æquales. Distillentur in arena per retortam, serventur seorsim, primùm aqua: deinde ol. clarum: tertiò ol. crassum instar mellis, quo imprimis utendum est.

℞. Calami aromat. ℥. i. galangæ ʒ. iij. flavedinis exterioris corticis aurantior. ℥. iiij. cinam. electi, sem. anisi, & fœniculi, ana ʒ. iij. cumini ʒ. vj. baccar. juniper. recent. ℥. ß. bacc. lauri ʒ. iii. Pulverentur subtilissimè, & infundantur in vini malvat. opt. ℔ vj. Stent in infusione in loco calido per vj. dies. Posteà distillentur in balneo Mariæ Dosis ℥. j præmissis evacuationibus.

Ventri admoventur utiliter gummi caragna & tacamahaca: si priùs cucurbitula magna umbilico affigatur.

Etiamsi emplastra prædicta ventri non admoveantur, omittenda tamen non est cucurbitula umbilico admota, quæ ipso Galeno teste, dolorem à flatibus excitatum discutit instar incantamenti.

Si affectus sit diuturnior, decocto guaiaci, per multos dies continuato feliciter curari poterit, purgando per intervalla, & clysteres frequenter injiciendo. At si colicus dolor fiat à pituitâ vitrea, decoquatur guaiacum cum vino, quemadmodum usurpavit Amat. Lusit. cum felici successu. *curat.* 32. *cent.* 1.

Sedato dolore, apozema pituitam evacuans præscribendum est, quo reliquiæ omnes educantur. Vel ejus loco decoctum galli veteris cum incidentibus, attenuantibus, & catharticis compositum. Vel julepus efficacissimus, in colica ventriculi descriptus.

Colica biliosa curatur clysteribus emollientibus, & acrimoniam humorum temperantibus.

Foveatur venter decocto emolliente & anodyno, aut quod melius erit, paretur semicupium ex eodem decocto.

Conveniet etiam cataplasma infimo ventri ex farina hordei, & sem. lini coctum in ol. chamæmel.

Tum etiam epithema refrigerans hepatis regioni admotum, in hunc modum compositum.

℞. Succi endiviæ & cichorii, ana ℔. ß. succi lactucæ & aceti rosac. ana ℥. ij. Misce, fiat epithema.

Julepi exhibeantur ex aquis papav. rhœad. lactuc. endiviæ, acetosæ cum syrup. violac. de pomis, & de limonibus.

Si doloris atrocitas urgeat, ad narcotica confugiendum erit.

Mitigato aliquantulum dolore, expressio rhei in aqua cichorii cum syrupo rosaceo exhibenda erit, & frequenter repetenda, donec tota humorum saburra evacuata fuerit.

Si purgatio ista benignior morbo eradicando non sufficiat, confugiendum est ad mercurium dulcem, qui aliquoties exhibitus, cum purgantibus diacrydiatis, curationem absolvit. Quibus suspectum est diacrydium, solus exhibeatur mercurius dulcis, in pilulam efformatus, cum conserva rosarum, superhausta infusione sennæ & rhab. additâ mannâ, & syrupo rosaceo.

Postea utiliter usurpantur aquæ acidulæ, & vitriolatæ.

Sæviente dolore, ad balneum & laudanum confugiendum est, cui aliquando purgantia misceri poterunt, sed majori dosi, quia eorum vis retunditur à laudano.

Galbanetum Paracelsi, quamvis calidum ad humorem discutiendum idoneum est, si totus venter eo illinatur. Illius descriptio suprà proposita est.

Phlebotomia in hac colicæ specie aliquando convenit, cum metus est, ne caloris vehementia sanguis incalescat, febrisque generetur. Si verò febris adsuerit, statim celebranda est.

Urgente admodum siti, aqua frigida exhibenda est, docente Galen. *lib.*12. *meth. cap.* 7. Ejusque usu testatur Amat. Lusit. se talem dolorem subitò, incantamenti instar, sustulisse. Eadem se usum feliciter, tum sumptâ, tum admota, testatur Septalius duabus historiis, *lib.*7. *animadversionum practicarum* descriptis.

Ad colici doloris, qui in paralysin degenerat, curationem, alvo variis clysteribus solutâ, primisque viis cathartico apertis, demittatur æger in balneum tepidum, ex decocto emollientium paratum, bis, ter, quater, quinquies in die ut acrimonia humoris temperetur, ac pori membranarum aperiantur. Postero die cathartico accommodato humor ille purgetur. Deinde repetatur balneum. Idque alternis diebus faciendum, si vires ægri ferre nequeant: donec expurgatis humoribus, & sedato dolore, æger in tuto sit.

Interim clysteres continuentur: præsertim qui ex lacte parantur, ad dolorem demulcendum utilissimi, quibus cassia, ol. violaceum, & liliorum admisceri poterunt.

Venter ol. chamæmel. anethino, amygdal. dulc. lilior. cum butyro frequenter inungatur.

His seri lactis & acidularum usus tandem subjicitur.

Ac denique affectu in longitudinem abeunte, ea quæ in melancholiæ hypochondriacæ curatione relata sunt, hîc aptari poterunt.

Neque omittenda est ab ipso morbi initio, phlebotomia: eaque purgationi præmittenda, ac sæpe iteranda, si sanguis prava qualitate infectus appareat, aut si dolor rheumatismi particeps esse videatur.

Denique omnia remedia, quæ in colica biliosa proposita sunt, hîc etiam aptari poterunt. Quibus non conferentibus, nonnulli Medici confugiunt ad potionem sequentem, quam licèt sordidam, & delicatorum hominum ore indignam, exhibent, & dolorem statim mitigari affirmant.

℞. Stercoris equini ℥. j. Minutim dividatur, & infundatur in ℔. j. aquæ papav. rhœad. in qua spiritus vini guttæ viij. vel x. dissolutæ fuerint. Colentur cum expressione levi, & dividantur in tres doses satis amplas, sumendas horis exacerbationis doloris.

Si verò affectus in paralysin degeneret, linienda sunt spina dorsi & partes paralyticæ balsamo resolvente, & nervos roborante, modò febris adsuerit. Si enim adsit, lana succida oleo, aut unguento digerente imbuta, partibus paralyticis alligetur, cavendo diligenter frigus, quo humor partibus impingitur, illiusque difflatio impeditur.

Galbanetum Paracelsi hîc præcipuè confert, si partibus prædictis, tum etiam umbilico admoveatur.

CAPUT II.

De Iliaco affectu.

ILeos, seu Iliaca passio nomen accipit, ut nonnulli volunt, ab ileo intestino quòd ut plurimum in hoc affectu laboret, quamvis alia tenuia intestina, imò & interdum crassa eodem tentari valeant. Vel potius ab εἰλεῖσθαι, quod circumvolvi & circumcingi significat; ideo Latinis volvulus, seu convolvulus nominatur, quòd in eo intestina manifestè convolvi, & motu præpostero ad superiora moveri videantur. χορδαψός etiam nominatur, quod intestina manum admoventi chordæ quasi tensæ, & veluti convolutæ speciem repræsentent. Barbari *miserere mei* vocant: quod miserabile sit malum, & ut plurimùm lethale, atque adeo miseratione divina opus habeat.

Est autem iliacus affectus, motus intestinorum præposterus & inversus, in quo alvus omnino constricta est, & quæ per inferiora dejici deberent, ad ventriculum feruntur, ac per vomitum rejiciuntur.

Notum est, intestina motum habere naturalem, quo chylus & fæces ad inferiora sensim propelluntur, qui peristalticus nominatur. Hic motus fit per fibras orbiculares & transversas, intestina contrahentes, & comparatur motui lumbricorum terrestrium, qui partes corporis successivè movent. Invertitur autem motus iste aliquando à causis præternaturalibus, ut intestinorum fibræ, quæ à superioribus versus inferiora contrahi debent, ad superiora contrahantur; & quæcunque in intestinis continentur, non versus alvum, sed versus ventriculum protrudantur; & tunc affectio iliaca generatur. Simile quidpiam in vomitu animadvertimus. Dum enim fibræ œsophagi à parte superiore versus ventriculum se contrahunt, fit deglutitio ciborum, cum verò inverso hoc agendi ordine à parte inferiore versus superiora se contrahunt, vomitus excitatur. Fit autem motus iste peristalticus inversus à facultate intestinorum expultrice vehementer irritata, quæ quando materias superfluas & excrementitias per inferiora deturbare non potest, eas ad superiora violento motu propellit. Adeò autem violentus interdum est ille motus, ut non solùm chylus & flatus, & humores excrementitii, sed etiam fæces non rarò per vomitum excernantur, imò verò ea, quæ per anum immittuntur, ut clysteres & suppositoria, rapiantur ac vomitu rejiciantur. Sic refert Matthæus de Gradib. puellam quandam, annos natam duodecim, ileo laborantem, postquam per triduum non solùm fæces, sed etiam clysteres injectos vomitu rejecisset, tandem suppositorium oblongum in anum immissum, post breve tempus vomitu excrevisse. Cùm verò deinde suppositorium aliud filo ad coxam alligaretur, illud statim disrupto filo sursum ascendit ad ventriculum, idque ægra cum parte fili appensi evomuit. Et cum tertio suppositorium aliud quatuor filis fortibus alligaretur, illud etiam paulò post, ruptis filis, per os, cum parte filorum rejectum fuit. Tandem cùm medicus juberet, ut manè aliud suppositorium admitteret, tantâ violentiâ sursum attractum fuit, ut mater ne sursum raperetur illud extrahere coacta fuerit. Similes quædam historiæ apud autores reperiuntur, quas brevitatis causâ omittimus.

Illa autem facultatis expultricis intestinorum irritatio à pluribus causis dependet: quarum præcipuæ & frequentiores ad obstructionem referuntur. Quæcunque igitur intestina vehementer obstruere possunt, ut nihil inferiora descendere valeat, hunc affectum producere solent. Postquam enim facultas diu enixa est fæces & alias superfluitates per viam ordinariam excernere, sine suo frustrata & exclusionis necessitati satisfacere tentans, aliam viam aggreditur, & motu præpostero ad superiora propellit, ut superfluitates illæ per vomitum rejiciantur.

Causæ autem obstruentes sunt fæces induratæ ac retentæ, flatus crassi, magna copia in intestinis collecti, eaque vehementer distendentes, inflamatio, aliique tumores magni, qui cavitatem internam intestini penitus occludunt, & intestini circumvolutio & complicatio, ut veluti nodus in ipso fiat: quæ quidem complicatio, & constrictio intestinorum

norum in hernia sæpè contingit, tum etiam in colico dolore, cui sæpè succedit ileos, quia intestina flatibus distenta se convolvunt, ut interdum veluti nodum efficiant.

Causæ verò infrequentiores, intestinorum facultatem expultricem ita irritantes, ut motum suum invertere cogantur, sunt exulcerationes insignes, aut humores acerrimi, intestina vellicantes. Quando enim fæces, aut alii humores ad inferiora delabentes partem ulceratam attingunt, eam acriter vellicant, ita ut ea irritata rem noxiam præterfluere non patiatur, sed sursùm impetu propellat: quem motum reliqua intestina per sympathiam irritata sequuntur, donec materia noxia ad ventriculum feratur, qui motum eundem sequens, prædictæ facultatis expultricis ministerio, foras eandem per vomitum expellit.

Signa iliaci affectus alia communia sunt cum dolore colico, alia verò propria.

Communia sunt dolor in regione abdominis, inflatio & distensio ventris, alvus adstricta, cibi fastidium, nausea, vomitus, inquietudo, spirandi & mingendi quædam difficultas.

Propria verò, & peculiaria passioni iliacæ sunt, dolor acutissimus & sævissimus, inflatio & distensio vehemens; tumor in hypogastrio eminens & durus, omnimoda alvi suppressio, ut nihil per inferiora descendat. Progrediente malo vomitus accedit enormis, primùm bilis, pituitæ, & chylosæ materiæ, ac denique stercoris, vel potiùs materiæ stercori similis, cibalis nempè corruptæ ac fætidæ. Rarissimè enim fæces rejiciuntur: brevi morituris sudor frigidus copiosus, extremorum refrigeratio, cordis tremor, inquietudo, & animi deliquium succedunt.

Galenus *comment. in Aphor.* 10. *sect. septimæ*, asserit proprium & inseparabile hujus affectus signum esse, nihil per inferiora descendere. Hippocrates tamen contrarium asserere videtur *tertio Epid. sect. secund. textu.* 7. in historia mulieris volvulosæ, quæ apud Tisamenum habitabat, dicens: *Dejectiones tenues, crudæ, paucæ.* Cui difficultati respondendum est, dejectiones quasdam emitti posse in principio morbi, ex fæcibus contentis intra intestinum affectum, quæ à natura vel arte excludi possunt per inferiora, antequam omnia intestina in consensum trahantur, & propriam naturalemque facultatem amittant. Postquam verò morbus confirmatus est, & motus omnium intestinorum peristalticus omninò inversus, nihil amplius per inferiora emittitur.

Signa causarum in hunc modum se habent. Si ileos ab inflammatione fiat (quod ut plurimùm contingit) morbus est acutissimus, velociter ad statum properat, febris adest intensa, dolor vehementissimus, vomitus biliosi & pituitosi citissimè apparent, quos brevi fæcum rejectio consequitur, & reliqua signa exitialia suprà proposita.

Si à fæcibus induratis alvi constrictio præcessit, per plures dies perseverans, & in principio non est dolor, posteà accedit; morbus longiùs protrahitur, nec adeò est acutus, ut in inflammatione; nec dolor adeò vehemens, neque adeò intensa febris, imò interdum nulla.

Si à flatibus vel pituita iliacus affectus generetur, ille dolori colico utplurimùm succedit, & præcesserunt signa colici doloris, à pituita vel flatibus oriundi, superiori capite proposita.

Quod ad prognosin spectat, ileos omnis periculosus est, sed alios longè periculosior. Ille igitur est magis exitialis, cui vomitus supervenit, primum quidem materiæ biliosæ, vel pituitosæ; postmodum verò fæculentæ. Et ex his nullum salvari asserit Gal. 6. *de loc. affect.* 2. Docet tamen experientia, nonnullos evadere, quando ex fæcum retentione vel hernia intestinali affectus oritur.

Quibus in stranguria ileos supervenit, intra septem dies moriuntur nisi febre superveniente copiosior urina fluxerit. Hippoc. *Aph.* 44. *sect.* 6. Si stranguria fiat ab humoribus crassis & pituitosis, qui etiam magnâ copia in intestinis & in venis redundent, superveniente febre, possunt illi concoqui, liquari, & attenuari, ac per urinas excerni unde solutio ilei contingit. Licet Gal. *in comment. hujus Aphoris.* Se ignorare asserat, quæ Hipp. dixit in hoc Aphor. eaque ratione & experientiâ confirmari non posse.

Si symptomata remittant, & medicamenta vel alimenta ore assumpta, per inferiora descendant, salus expectanda est.

Curatio hujus affectus juxta causarum varietatem varianda est. Ac primùm si à fæcibus induratis, vel à crassis & viscida pituita obstructio intestinorum dependeat, emollientia, & relaxantia remedia, interna & externa, erunt usurpanda.

Primò igitur injiciantur clysteres ex decocto althææ, malvæ, violariæ, chamomillæ, meliloti, cum sem. lini & fœn. vel ex ol. communi solo ad ℔. j. in quo butyri tertia pars dissolvi poterit, vel ex decocto intestinorum, & omenti vervecis, in quo dissolvatur butyrum, mel, & sal gemmæ. Quibus decoctis, si flatus adfuerint, ut plerumque solent, carminantia & discutientia addere convenit.

His demùm clysteribus emollita aliquantisper materia, purgantia priùs mediocria, mox paulò vehementiora erunt admiscenda, ac tandem ad vehementissima transeundum erit.

Interim fomenta & linimenta emollientia toti ventri erunt admovenda, diuque continuanda; omentum castrati in aqua fervente calefactum, ventri applicandum; & quod utilius multò, balnea emollientia administranda, quæ erunt efficaciora, si ex oleo solo componantur.

Interiùs verò exhiberi poterit oleum amygd. dulc. vel solum, vel vino albo permixtum. Quibus, si dolor valde urgeat, syrup. de papav. alb. addi poterit, ut in colici doloris curatione dictum est.

Ac denique, si vehemens dolor & flatuum copia adfuerit, reliqua remedia, in colici doloris curatione proposita, usurpari poterunt. Non omissis purgationibus, quæ opportunè institutæ mali causam evacuant.

Quæ fit ab inflammatione intestinorum, curanda est venæ sectione frequenter repetitâ, si vires ferant, tum in brachio, tum in pede; cucurbitularum admotione inguinibus cum scarificatione. Clysteres etiam emollientes & refrigerantes injiciendi erunt, in hunc modum compositi.

♃. Rad. alth. ℥. ij. fol. malv. violariæ, an. M. j. sem. cucurbit. ℥. ß. sem. lini & psyllii, ana ʒ ii. flor. nymph. & rosar. ana P. j. flor. chamæm. P. ß. Fiat decoctio, in cujus ℔. i. dissolve ol. rosar. ℥. ij. cassiæ recenter extractæ ℥. j. Fiat clyster. In progressu verò addendum erit ol. violac. & chamæmelinum.

Prædicta emollientia in oxycrato decoqui debent.

Vel lac recenter mulctum cum pauco saccharo & albumine ovi, vel mucilag. seminis psyllii ℥. i. ad dolorem leniendum injici poterit.

Vel parari potest clyster ex lacte amygdal. dulcium, aut cremore hordei, ex illius mundati decocto expresso, addendo butyri recentis & sacchari parum.

Ex oxycrato simplici parari potest enema, & singulis diebus injici, quod ad inflammationem intestinorum cohibendam plurimùm valet.

Inunctiones fiant ex oleo violato, amygd. dulc. & chamæm. additis mucilag. sem. lini, fænugr. cydonior. axungiis gallinæ, anatis, butyro recenti.

Tum etiam fotus admoveantur ex decocto simplicium, pro enemate supra descriptorum.

Tum ex oxycrato simplici fotus in principio parari poterunt. In progressu verò prædicta simplicia in oxycrato decoquantur.

Necnon cataplasma ex residentia ejusdem decocti, vel ex farina hordei, fænugr. lini, cum butyro, axungiis & oleis prædictis compositum.

Ac denique balneum aquæ dulcis tepidum, huic etiam affectui erit convenientissimum, in quo emollientia & refrigerantia bullierint.

Post venæ sectionem exhibeantur olei amygdal. dulc. ℥. ii. ad dolorem leniendum; & si dolor valde urgeat, ad narcotica veniendum erit.

Si vomitus non adsit, provocandus est haustu aquæ tepidæ cum ol. violaceo; eo enim purgantur superiora, & humores revelluntur ad partem affectam defluentes. In toto morbi decursu propinandi sunt julepi, & emulsiones in ventriculi inflammatione propositæ.

Potus

Potus sit aqua hordei. Et in principio morbi abstineat æger ab omni alimento, per viginti quatuor horas, ut materiæ morbificæ portio absumatur; postea jusculum pulli exhibeatur. Summa enim cura tractandus est hic affectus, quia utplurimum lethalis est.

Præcipuum autem curationis negotium in abstinentia versetur; idque exemplo à vulneribus intestinorum deducto. Qui enim ita vulnerati sunt, penè fame conficiuntur per 40. dies. Hoc igitur affectu laborantes, per 4. aut 5. dies, tria tantùm cochlearia jusculi sumant singulis diebus, ut vomitus impediatur, qui morbum graviter auget. Adde, quod alimentum exhibitum nullum solatium afferat ægrotanti; non enim in nutritionem cedit, sed planè corrumpitur & chylus à ventriculo in intestina prolabens, excrementis retentis permiscetur, & vomitionem auget.

In potu paulò major potest esse libertas, quia facilè transit ad hepar, & illius materia morbo expugnando idonea esse potest, si oxycratum exhibeatur valde temperatum, & in parva quantitate.

Denique à circumvolutione intestinorum quandoque contingit iliacus affectus, quod rarissimum est, vel à flatibus producitur intestina contorquentibus; vel ab hernia, quæ enterocele nominatur.

Qui à flatibus exoritur, iisdem remediis curatur, quæ ad flatulentam colicam præscripta sunt. Si verò omnibus iis remediis, satis diu usurpatis, alvus non aperiatur, sed omnia assumpta per vomitum excernantur, ut spes salutis in angusto posita sit, extremum remedium erit usurpandum, quod proponit Hipp. *de morbis*, ut scilicet follis fabrilis ano adaptetur; & eo flatus in ventrem immittatur. Postmodum clyster emolliens cum trochiscis alhandal injiciatur, ut fæces educantur. Valet hoc remedium, non solùm ad ileum ex contorsione intestinorum; sed etiam ad eum, qui fit ex obstructione gravi & contumaci: dilatando enim intestina obstructionem solvit. Amat. Lusit. *curat. ult. cent.* 1. testatur se iliacum desperatum hoc remedio curasse; tum etiam Epiphanius Ferdinandus, *in suis historiis Medicis. hist.* 74. refert Neapoli filium Joannis Altimari, Medici expertissimi, qui ex colica & iliaca periturus erat, hoc eodem remedio ab orci faucibus fuisse revocatum. Verùm Aurelianus hoc remedii genus improbat ex eo, quod ventus à folle immissus frigiditate suâ multum lædere possit. Attamen hoc incommodum evitare facilè est, si juxta ignem follis aëre impleatur.

Aliud præterea remediũ valde inusitatum à Paræo proponitur, quo multos ab ileo desperatos, imminente morte, liberatos esse refert: haustis scilicet, argenti vivi in aqua sola, libris tribus. Pondere enim suo intestinum velut vinctum expedit & evolvit, præduratasque & obstruentes fæces deorsum deturbat. Quod remedium ab aliis etiam authoribus non paucis approbatur, qui & illud innoxiè sumi posse testantur.

Verùm tanta mercurii quantitas valdè permiscenda est, ne frigiditate sua calorem nativum extinguat, & sanguinem in venis coagulet. In casu igitur desperato satius est minorem quantitatem exhibere. Quidam exhibent ℥. ii. in ovo sorbili, & iterandum censent, si prima exhibitio non succedat. Unius tamen unciæ exhibitionem felicem successum habuisse, in observationibus nostris videre est.

Quando verò iliacus affectus procedit à prolapsu intestinorum in scrotum, tota cura eò dirigenda est, ut illa in suum locum reponantur. Quod fiet blandâ & prudenti manu Chirurgi, locum affectum diu antea fovendo decocto emolliente, & oleis relaxantibus, clysteribus etiam emollientibus, carminantibusque frequenter injectis; ægrum ita collocando, ut caput sit valde declive, crura verò elata. Imo nonnulli, cùm pedibus suspenderentur, citissimè liberati sunt.

Si hernia fiat cum inflammatione intestini fotu ex aqua frigida curatur. Si flatus intestinum distendant, fotu ex spiritu vini discutiuntur. Utriusque curationis exempla vide in observationibus nostris.

CAPUT III.

De adstrictione Alvi.

PEr adstrictionem alvi non intelligimus omnimodam alvi suppressionem, qua nihil per inferiora dejicitur, qualis in ileo contingit; sed tantum pigram & tardam alvi dejectionem, qua fæces & cibi reliquiæ raro, nec pro assumptorum ratione excernuntur. In hac fæces necessariò indurantur, quia diutiùs retenta, caloris vi continenter exsiccantur, ab iisque nonnihil succi semper exsugitur per venas mesaraïcas, non modò ad tenuia, sed etiam ad crassa intestina propagatas. Est symptoma facultatis expultricis imminutæ, vel retentricis auctæ. Causa tamen est multorum morborum, ideo excreta retenta in numero sex rerum nonnaturalium recensentur, quæ debitam naturæ legem non servantes, infinitos morbos producunt. Sicque alvus adstricta, vapores ad caput mittit; catarrhos aliosque cerebri affectus producit, ventriculi coctionem, aliarumque partium actiones perturbat.

Causæ hujus symptomatis quamplurimæ sunt. Ac primum fæcum durities & siccitas non est effectus astrictionis alvi, ut suprà dictum est, sed etiam causa efficiens, quia fæces induratæ difficiliùs excernuntur, & facultatem expultricem non irritant. Duræ autem fiunt & sicciores, præcipuè & frequentiùs ab hepatis calore excedente, qui omnem humiditatem in intestinis contentam potenter attrahit, & fæces sicciores relinquit. Cui rei etiam plurimùm conferre potest motus vehementior, præsertim equitatio, excrementorum paucitas ex inedia proveniens, vel dum acrimoniam non habent, quâ intestina vellicare possint, quod ex cibis frigidioribus contingit, & quando flava bilis ad intestina non descendit, ut in ictero fieri videmus. Ac denique morbi intestinorum non pauci hanc alvi constrictionem efficere possunt, ut frigida & sicca intemperies, tumores, obstructiones, ani stupor, & paralysis aliique non pauci.

Signa diagnostica ex causarum diagnosi dependent, quæ, ex propriis fontibus haurienda. Calidæ enim hepatis intemperiei signa ex proprio capite desumenda sunt, tumores etiam, aliique intestinorum morbi, propriam habent diagnosin. Ac denique causæ externæ, ut ciborum paucitas, frigiditas, equitatio, & similia, ex ægrotantis relatione innotescent.

Quod ad prognosin spectat, constrictio alvi magis & minùs periculosa est, pro majori vel minori gravitate causarum. Si enim ab inflammatione, aut alio intestinorum tumore fiat, valde periculosa est. Ab aliis verò causis orienda, minùs habet periculi. Contumax, & diuturna plerumque esse solet, quando à fæcibus induratis producitur: inde enim sæpe colici dolores excitantur, qui semel sedati, frequenter recurrunt, tum propter novam fæcum exsiccationem, tum quia, licèt purgantibus alvus sufficienter soluta videatur, & excrementa liquida permulta evacuata sint; non pauca tamen interdum excrementa solida & dura in intestinis subsistunt, quæ novos dolores pariunt, & nonnisi clysteribus quamplurimis, etiam post purgationem injectis avelli possunt.

Curatio hujus affectus à causarum suarum sublatione dependet, quæ ex propriis capitibus desumenda est. Cùm tamen illa curatio utplurimum longa esse consueverit: præcipuè quando à calida hepatis intemperie, aut sicca intestinorum dependet, & interim alvus adstricta gravissima parit incommoda, illius correctioni seorsum incumbendum est. Quod fiet in universum remediis emollientibus simulque alvi excretionem promoventibus, in sequentem modum.

℞. Rad. alth. & lilior. ana ℥. ii. fol. malv. alth. mercurial. viol. branc. ursinæ ana M. j. sem. lini & fœnugr. ana ℥. ß. sem. anisi ʒ. i. ß. prunor. dulc. part. iii. flor. chamomil. & melilot. ana P. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colatura dissolve olei liliorum, & sem. lini, ana ʒ. ii. butiri recentis ʒ. i. ß. catholic. duplic. & diaprun. simpl. ana ʒ. vj. Fiat clyster, injiciendus quoties opus fuerit.

In

Interdùm verò loco hujus clysteris utatur ægrotus sequenti.

℞. Decocti intestinorum vervecis ℔. i. butyri recentis Unc. ii. cassiæ recenter extractæ, catholici optimi, vel diaprun. simpl. ana Unc. ß. sacchari rubri Unc. i. Fiat clyster.

Parari etiam potest bis aut ter in mense clyster ex oleo communi solo, ad ℔. i.

Adnitendum tamen est aliis remediis alvum mollire, quandoquidem frequentiori clysmatum usu natura segnior evadit, & tandem assuescit nunquam alvum deponere, nisi clysteribus irritata.

In hunc finem pruna dulcia, vel poma cocta, cum saccharo, per horam ante prandium erunt assumenda, ut docet Gal. 2. *de alim. facult. c.* 31. Alioquin si immediatè ante prandium assumantur, nihil operantur. Vel jusculum pulli, aut commune, in quo fol. borrag. betæ, & poma aliquot bullierint, vel ol. amygd. dulc. recenter extracti sine igne cochlear. i. cum syrupi capill. ven. pari quantitate, vel cochlear. ii. syrupi sequentis.

℞. Mucilaginis sem. psyllii & cydoniorum, cum aqua malvæ extract. ℔. i. ß. sacchari albi ℔. i. Fiat syrupus secundum artem.

Et pruna meliùs operentur, vinum lymphatum ante & post eorum assumptionem hauriendum est; ita tamen ut tota illius quantitas dimidium cyathum non excedat. Idem præstabit butyrum recens per horam ante prandium assumptum, magnitudine nucis majusculæ, superbibendo vinum lymphatum.

Semel in septimana utatur aliquo ex sequentibus.

℞. Cass. recent. extract. ℥. i. cremor. tart. ʒ. i. Cum saccharo fiat bolus.

℞. Mannæ granat. ℥. i. ß. Capiat manè cum jusculo. Vel

Olei amygdal. dulc. & mannæ granat. ana ℥. i. dissolvantur cum jusculo, & capiat manè duabus horis ante prandium.

℞. Pulpæ cassiæ ℥. ii. palpæ tamarind. & mannæ gran. ana ℥. i. fol. sennæ tenuiss. pulverat. ℥. ß. cremor. tart. ʒ. iii. Cum syrupo rosato solutivo fiat opiata, capiat Unc. ß. vel Unc. i.

Vel in decocto prunorum, mannæ Unc. ß. Unc. i. dissolvatur, capiat horâ unâ ante prandium, quæ omnia quemadmodum prædicta per horam ante pastum exhibenda sunt, sic enim meliùs operantur.

Ptisana cichor. agrimon. & acetosa, in aquam fervere incipientem conjectis, & per noctem infusis, pro potu ordinario usurpata, vel sola, vel cum vino permixta, alvum liberam servat.

Jusculum sequens alvum certissimè laxat, eamque diebus sequentibus laxiorem relinquit.

℞. Fol. betæ mercurialis, an. M. i. Coquantur in jusculo communi, quod capiat per horam ante prandium.

Vel parari potest conserva rosar. laxans, è rosis pallidis non explicatis, præcisis unguibus, cum manna & saccha. anaticè sumptis dosis Unc. i.

Denique balneum, vel semicupium frequens, ex decocto herbarum emollientium paratum, ad partes omnes naturales humectandas, & alvum emolliendum, utilissimum erit.

CAPUT IV.

De lienteria, & cœliaca passione.

Lienteria est species alvi fluxus, in quo cibus non immutatus, sed prout assumptus, per alvum celeriter excernitur. In cœliaca verò passione alimenta cruda & imperfectè cocta per alvum rejiciuntur. Unde patet, duos istos affectus differre inter tantùm secundum magis & minùs, ut lienteria ad actionem abolitam, cœliaca passio ad imminutam referatur. Licèt autem cibi vel omninò incocti, vel imperfectè cocti rejiciantur; non ideò tamen ad concoctionem læsam hi affectus referuntur, sed potiùs retentionem. Malè enim, vel nullo modo concoquuntur, quia nimis citò dejiciuntur, nec satis diu in ventriculo retinentur, ut concoctionem subire valeant. Hinc etiam colligitur, in hoc affectu, licèt inter morbos intestinorum referatur, ventriculum valdè affici, & plerumque magis quàm intestina; unde Gal. 6. *de locis affect. c.* 2. lienteriam, & cœliacam passionem, tum ventriculi, tum intestinorum vitio fieri scribit.

Causæ lienteriæ & cœliacæ affectionis plurimæ proponuntur ab auctoribus, quas omnes ad tria capita referre possumus; frigidam ventriculi, & intestinorum intemperiem, earundem partium irritationem, & summam facultatis retentricis debilitatem, ex gravi ac lethali morbo.

Frigida intemperies magnam crudorum, pituitosorum, ac glutinosorum humorum copiam generat, quæ ventriculi rugas obducit & oblinit, ut alimenta in eo retineri nequeant. Unde mirari licet, Gal. *Aph.* 1. in veteres Græcos invehi, qui hunc affectum lienteriam seu lævitatem intestinorum idcircò nominarunt, quòd interna ventriculi superficies lævior reddita cibos non retineat: quando quidem ventriculus non tam asperitate tunicæ interioris, quàm innata sese constringendi proprietate, cibos tamdiu contineat, donec concoctio peracta sit. Ut enim concedendum est, præcipuam retentionis causam esse facultatē: sic etiam fateri oportet, facultatem illam instrumentis indigere certo modo dispositis, sine quibus actionem exercere non potest. Atque adeò, cùm tunica ventriculi interior aspera & rugosa facta sit, ut alimenta in ventriculo commodè retineantur: non est dubium quin si illa asperitas tollatur, dum rugæ implentur humore pituitoso, retentio ventriculi lædatur, ita ut alimenta incocta prætérlabantur. Simile quidpiam in utero contingit, cujus tunica interior aspera & rugosa facta est, ut semen faciliùs retineat ad conceptionem. At si lentis & glutinosis humoribus obducatur, non retinet, sed statim effluit: unde sterilitas non paucis mulieribus inducitur.

Advertendum tamen, si quis hanc nomenclaturam rigidè examinare voluerit, ventriculi lævitatem potiùs, quàm intestinorum hoc symptoma esse nominandum. Neque tamen eo omnes illius species comprehendi, sed illam tantùm, quæ ab humore pituitoso producitur, quæ cùm omnium frequentissima sit, reliquarum denominatio ab ea sumi potest.

Irritatio ventriculi & intestinorum ab acribus humoribus fit, qui vellicando partes illas ad excretionem præmaturam excitant: quemadmodum in vesica contingit, quæ ab urinæ acrimonia vellicata, frequenti micturitione laborat, unde stranguria exoritur. Galen. 6. *Aph.* 1. dicit, ab illis humoribus acribus fieri in ventriculo ulcerosam dispositionem, eo modo, quo aphthæ in ore puerorum fieri consueverunt.

Summa facultatis retentricis imbecillitas in gravibus & lethalibus morbis sæpè lienteriam efficit, ut videre est frequentiùs in dysenteria, quæ naturâ succumbente, in lienteriam degenerat, ventriculo in consensum intestinorum graviter affectorum pertracto, ejusque facultatibus omninò dejectis. Sic etiam in febribus malignis alvi fluxus lientericus sæpissimè contingit, in quo juscula statim ferè ac assumpta sunt, per alvum incocta rejiciuntur. Idem potest contingere à rebus venenatis, aut noxiâ qualitate præditis assumptis.

Est & alia causa à prædictis diversa, quæ peculiariter cœliacam passionem efficere consuevit, nempe obstructionis venarum mesaraïcarum, quæ transitum impediunt chylosæ materiæ ad hepar; unde necesse est illam per alvum rejici. Verùm ut hæc affectio fiat, oportet omnes venas mesaraicas, aut majorem illarum partem obstrui, quemadmodum contingit in pueris strumosis, quorum mesenterium glandulis innumeris refertum invenitur, à quibus venæ mesaraïcæ præcluduntur: & hi continuo alvi fluxu chyloso & cœliaco laborant, multùm comedunt, & in dies emaciantur, donec in marasmum incidant.

Aëtius & Celsus, multique eorum sequaces, aliam etiam lienteriæ causam proponunt, nempè levem & densam cicatricem intestinis ex magna dysenteria relictam, ob quam, venarum osculis obstructis, alimenti distributio impe-

impeditur, & ita fit lienteria. Quæ tamen causa non videtur recipienda, quandoquidem oportet universa intestina fuisse ulcerata, in iis postmodum genitam cicatricem omnes propemodùm venas mesaraïcas occlusisse, quod rationi nullo modo videtur consentaneum: siquidem impossibile est universa intestina ulcerari, quin homo intereat.

Signa horum symptomatum præcipua ex antè dictis patent. Si enim alimenta cruda & inalterata celeriter & frequenter per inferiora descendant, lienteriam significant. Si verò aliquantulùm, immutata, & nonnullam chyli speciem adepta effluant, cœliacam affectionem ostendunt.

Signa verò causarum inde colliguntur, si lienteria aut cœliaca passio fiat à frigida intemperie, & pituitosis humoribus, ructus addi apparent: pituitosa excrementa per alvum dejiciuntur: sitis & doloris carentia: & si à capite fluat pituita, quod frequenter contingit, dejectiones sunt spumosæ, major est fluxus post somnum, & aliæ causæ caput alterantes, aliaque catarrhi signa apparent.

Si verò ab irritatione proveniat, mordicatio interdùm in ventriculo sentitur: calor in hypochondriis percipitur; sitis interdùm urget, & dejectiones acres, ac biliosæ apparent.

Quod ad prognosin attinet, lienteria, & cœliaca passio, diu perseverans, periculosa est, quia toti corpori nutrimentum subripit, unde atrophia, vel hydrops consequitur. Et si gravissimos acutissimosque morbos consequatur, lethalis utplurimum esse consuevit.

Curatio hujus affectus pro varietate causarum illum producentium, varianda est. Ac primùm qui ab humore pituitoso producitur, iis remediis curari poterit quæ pro inappetentia à frigidâ causâ oriundâ, fuerunt proposita: eligendo ea, quæ majori astringendi vi prædita sunt, ut ventris fluxum possint compescere.

Incipiendum itaque erit à purgatione humoris peccantis, medicamentis compositis ex aloë, rhab. & myrobal.

Clysteres hìc parùm conferunt, cùm ventriculus præcipuè laboret; nisi immoderata dejectio accedens, ut in aliis alvi fluxibus, eos requirat. Tùmque astringentes & roborantes esse debent, juxta formulas, quæ in sequentibus curationibus proponentur.

Post sufficientem purgationem roborandus ventriculus opiatis, pulveribus, fotibus, emplastris, aliisque remediis dicto loco propositis: in quibus, ut dictum est, adstringentia non erunt omittenda, ut mastiche, correx citri, sem. coriandri, rad. bistortæ, tormentillæ, corallia, &c.

Ac præter illa remedia conveniet opiata sequens ab Amato Lusitano maximè commendata, quâ senem quendam lientericum, post multa alia remedia frustrà usurpata, liberatum esse refert.

♃. Conservæ rof. antiquæ ℥. vi. theriacæ opt. ʒ. vi. mivæ cydonior. quantum satis. Fiat opiata, de qua capiat ʒ. ß manè, nihil superbibendo.

Quæ fit ab humore bilioso, curanda erit iis remediis, quæ in diarrhœæ biliosæ curatione describentur.

Quæ à retentricis facultatis imbecillitate oritur, in gravi & lethali, aut saltem valde periculoso morbo, curanda est primùm fomentis, ventriculi regioni admotis, in hunc modum compositis.

♃. Rad. bistortæ, tormentillæ, & corticis citri sicci, ana Unc. ii. fol. menthæ, plantag. & absinthii pontici, ana M. i. nucis moschatæ, caryophyl. & cinam. ana ʒ. iii. rof. rubrar. P. iiii. Contundantur & incidantur, ut artis est, iisque impleantur duo sacculi interpuncti, qui macerentur in æquis partibus aquæ ferratæ, & vini rubri astringentis: vel in vino solo, si magna febris non adfuerit, & applicentur regioni ventriculi calidè per vices.

Posteà admoveatur unguentum, vel emplastrum aliquod ex iis, quæ pro vomitu bilioso proposita sunt.

Totus venter etiam oleis, vel linimentis astringentibus inungatur.

Clysteres injiciantur ex jusculo communi, in quo rosæ rubræ bullierint, dissolvendo saccharum & vitellos ovorum: tum etiam interdùm confectionem de hyacintho si æger sit valde debilis.

Ac denique per os roborantia & astringentia, in curatione vomitus proposita, exhiberi poterunt: tum etiam ea, quæ pro alvi fluxu proponentur.

In cœliaca passione alimenta cruda & imperfectè concocta per alvum rejiciuntur. Differt tantùm à lienteria secundum magis & minùs, iisdemque remediis profligatur.

Si verò omninò chylosæ sint dejectiones, non à vitio ventriculi, sed ab obstructione venarum mesaraïcarum dependet hic affectus, qui satis frequens est, & infantibus præcipuè familiaris. Ideòque remediis obstructiones aperientibus curandus est, & hepar roborantibus, quia illius imbecillitas sæpe conjungitur, non autem adstringentibus nisi alia alvi fluxus species subsequatur. Horum materia in hepatis affectuum curationibus fusè describitur.

CAPUT V.

De Diarrhœa.

Diarrhœa est illa species alvi fluxus, quâ humores excrementitii sine sanguine aut alimento, & sine exulceratione intestinorum excernuntur.

Hisce conditionibus diarrhœa propriè dicta ab aliis alvi fluxus speciebus distinguitur: quia in lienteria & cœliacâ passione alimentum incoctum, aut semiconfectum ejicitur: in dysenteria & tenesmo sanguis cum humoribus excrementitiis permiscetur, quemadmodum in fluxu hepatico & hæmorrhoïdali sanguinolenta excretio reperitur.

Plurimæ sunt illius differentiæ, quæ ut dilucidè exponantur, ad tria capita referendæ sunt, quorum primum respicit materiam, quæ excernitur: secundum continet locum, à quo illa materia profluit: tertium verò modum & causam efficientem, quæ alvi fluxum producit.

Ratione materiæ, quæ excernitur, alvi fluxus dividitur in biliosum, pituitosum, melancholicum, & serosum.

Ratione loci, à quo humores profluunt, vel alvi fluxus provenit à toto corpore, vel ab aliqua parte peculiari, putà cerebro, ventriculo, intestinis, hepate, liene, mesenterio, utero, aliisque partibus.

Tertiò ratione modi, & causæ efficientis, alia diarrhœa est critica, alia symptomatica, alia à causa interna, ut intemperie, vel pravâ aliâ partium internarum diathesi; alia ab externâ, ut medicamento, aut veneno assumpto.

Istæ autem differentiæ simplices utplurimùm non reperiuntur, sed in uno eodemque alvi fluxu sæpè complicantur. Sic alvi fluxus biliosus est ab hepate, vel toto corpore; pituitosus, à cerebro, aut ventriculo, melancholicus, à liene; serosus, à toto corpore.

Complicantur etiam utplurimùm istæ differentiæ varia humorum miscellâ: ita ut non rarò bilis, & pituita, & serosus humor, eodem alvi fluxu excernantur.

Est & alia diarrhœæ species, à prædictis diversa, quæ συντηκτική, seu colliquativa nominatur, orta ex colliquatione substantiæ corporis & humorum, ab intensè calida partium solidarum intemperie: qualis contingit plerumque in viscerum inflammationibus, febre ardente intensiori, hecticâ, & pestilenti; in quibus materia pinguis, quasi adipe vel oleo perfusa, per alvum dejicitur.

Denique ad alvi fluxus species refertur fluxus stercorosus, in quo magna copia stercoris liquidi frequenter ejicitur, quæ ex cibis excrementitiis, in ventriculo corruptis, aut magna excrementorum copia, in intestinis cumulata, exoritur.

Diagnosis in genere manifesta est, quando scilicet per alvum dejiciuntur excrementa liquidiora & frequentiora, quàm instituto naturæ conveniat.

Signa etiam differentiarum, quæ petuntur à materia, conspicua sunt; cùm sensibus ipsis pateat, utrum excrementa biliosa, pituitosa, melancholica, vel serosa dejiciantur.

Partes verò mandantes difficiliorem habent diagnosin, sed tamen ita distinguendæ sunt.

Si

Si à toto corpore humores profluunt, adest, vel præcessit febris continua, vel aliquis alius totius corporis affectus, ut cachexia, leucophlegmatia; vel ingestorum ciborum & potuum copia præcessit, & nullius partis peculiaris affectus innotescit.

Si autem critica sit illâ diarrhœa, fit cum bonis ægri rebus ac facili tolerantiâ: & inde morbi solutio, aut maxima illius imminutio sequitur.

Contingit etiam interdùm critica diarrhœa fine ullo morbo, in corporibus nonnullis, pravos humores cumulare solitis. Quæ cum robore insigni prædita sint, pravos illos humores, dùm copiâ luxuriant & naturam gravant, per intervalla deponunt, ut docuit Gal. *meth. c.* 11. de quo alvi fluxu Celsus etiam mentionem facit *lib.* 4. *c.* 16. his verbis; *Una die fluere alvum, sæpè pro valetudine est; atque etiam pluribus, si febris absit, & intra septimam diem conquiescat. Purgatur enim corpus, & quod intus læsurum erat, utiliter effunditur.*

Inter criticos etiam referri debet alvi fluxus serosus, qui fine ullo morbo præcedente contingit hominibus, serum in venis plurimùm redundat, indeque potissimùm tempore antumnali; cùm videlicet frigus autumni nocturnum, vel matutinum, apertos ab æstate prægressa cutis & partium externarum meatus offendens, ac propterea sese altiùs in corpus insinuans, serosos humores in venis contentos exprimit ad inferiora, quos deinde natura, à nimiâ illorum copiâ gravata, per venas mesaraïcas ad intestina protrudit, quamvis sæpissimè accidat eos per urinas excerni, unde contingit, multos in principio autumni, & primis illius frigoribus, magnam urinarum copiam per aliquot dies profundere.

Si vero diarrhœa symptomatica sit, magnam facit rem ægrotanti, vires plurimùm dejicit, & morbus qui supervenit augetur, vel saltem in eodem statu perseverat.

Iste autem fluxus symptomaticus in febribus ardentibus & malignis sæpè fit colliquativus, & inde dignoscitur, quòd excrementa oleo aut pinguedine perfusa appareant; tum corpus confestim emaciatur & absumitur, ac ferè in marasmum deducitur.

Si à cerebro diarrhœa oriatur, dejectiones fiunt spumosæ, ut docuit Hip. *Aph.* 30. *sect.* 7. Quod tamen non est perpetuum quandoquidem pituita potest à cerebro defluere citra flatuum permixtionem, quæ unica est spumositatis causa; tum etiam humoribus genitis aut contentis in ventriculo & intestinis possunt permisceri flatus, unde excrementa erunt spumosa, licèt non à capite profluant. Ideò huic signo alia adjungenda sunt, nempè si cerebrum aliquo affectu manifesto laboret, ut catarrho, surditate, lethargo, apoplexia; aut insignis saltem capitis gravitas, aut dolor, aut somnolentia appareat, & noctu magis alvi fluxus, quàm alio tempore fatiget.

Si à ventriculi vitio procedat alvi fluxus, signa aderunt, quæ vitiosam ventriculi coctionem demonstrare solent. Verbi gratiâ si alimenta corrumpantur, recipiantque acrem & nidorosam qualitatem, ex qua deinde irritata facultas expultrix, cogatur ea per alvum expellere, tumque signa calidæ ventriculi intemperiei aderunt. Sic etiam, si cruda & pituitosa dejiciantur, & tarda ac imminuta fuerit alimentorum concoctio, à frigida intemperie læsam ventriculi coctionem arguimus. Ac denique vitium in ventriculo residere cognoscimus, si æger anteà pravis eduliis sese impleverit, quæ facilè in ventriculo corrumpi potuerint.

Ab intestinis procedit alvi fluxus præcipuè, cùm illa lumbricis referta sunt, & tunc signa lumbricorum apparebunt, ex proprio capite desumenda.

Si ab hepate procedat alvi fluxus, dejectiones erunt biliosæ, quia bilis in hepate generatur, & signa calidæ intemperiei, inflammationis, obstructiones, aut alterius cujusdam hepatis affectus apparebunt.

Si à liene diarrhœa procedat, dejectiones majori parte nigræ, aut ad nigrum vergentes erunt; in sinistro hypochondrio tensio, gravitas, aut dolor, & alia lienis laborantis signa conspicientur.

Si à mesenterio procedat, tensio vel dolor in illa parte apparebit: Verùm humores in mesenterio collecti, ab hepate vel liene plerumque oriuntur.

Si ab utero procedat alvi fluxus suppressio mensium, vel symptomata affecti uteri aderunt, quæ magis sævire solent & præsertim alvi fluxus ingravescit, quo tempore menstrua fluere consueverunt.

Prognosis diarrhœæ in hunc modum instituenda est.

Alvi fluxus, qui cum facili tolerantia contingit, & ex quo æger levamen aliquod percipit, bonus. Contra verò, qui laboriosus est ac vires dejicit, malus. Ille enim criticus censendus est, hic verò symptomaticus.

Alvi excrementa liquida, quæ in progressu morbi sensim crassescunt, bona. Virtutem enim bene operantem significant, quæ pravos humores concoquit, cum concoctio fiat incrassando.

Fluida alvi excrementa cum dolore, & laboriosa ac frequenti dejectione, mala. Significant enim maximam humorum acrimoniam, quæ intestina vehementer vellicat, stimulat, erodit.

Liquida dejectio, quæ non sentientibus effertur, valdè mala. Aut enim errorem mentis & delirium significat; aut caloris nativi exsolutionem, quam sensus abolitio consequuta est.

Liquida dejectio, quæ cum morbo acuto incipit, & cum eodem perseverat, mala. Significat enim magnam materiæ morbificæ copiam, vel malignam qualitatem, quæ naturam cogit ad præcocem istam diarrhœam.

Si leucophlegmatiâ detento fortis diarrhœa supervenerit, malum solvit. Hipp. *Aph.* 28. *sect.* 7. Materiæ enim toto corpore restagnantis evacuatio fit. Id autem limitatione indiget. Vetus siquidem est Aphorismus, si talis alvi fluxus in morbi principio, adhuc constantibus viribus accidat: alioqui non morbum, sed ægrum de medio tollit.

Mulieri uterum gerenti, si alvus multùm fluat, periculum est, ne abortiat. Hipp. *Aph.* 14. *sect.* 5. Alimenta enim fœtus nutritioni necessaria per alvum majori parte excernuntur, & vires dejiciuntur; tum vincula uterum continuo humorum in illas partes affluxu laxantur, tum fœtus ac uterus tetro excrementorum continenter dejectorum vapore inficiuntur.

Alvi dejectiones vitellinæ, virides, æruginosæ, lividæ, nigræ, variegatæ, aut valdè fœtidæ, malæ. Hæ dejectiones malæ sunt propter eas rationes, quas de simili vomitu capite proprio retulimus.

Quod ad curationem spectat, cùm diarrhœa symptomatica plerumque oriatur ex pravis corruptisque humoribus biliosis, pituitosis, melancholicis, aut serosis & præcipuè biliosis, acrimoniâ suâ facultatem intestinorum expultricem irritantibus; illius curatio ab humoris peccantis evacuatione auspicanda est: quod fiet medicamento, quod purgando stringit, ne humoribus commotis alvi fluxus nimiùm irritetur: & in similem modum continuari poterit.

℞. Rhab. elect. ʒ. i. myrobal. citrin. ʒ. ß. santal. citrin. ℈. ß. Infundantur in aqua plantag. In expressione dissolve rhab. pulverati ʒ. ß. syrupi rosat. ℥. j. Fiat potio. Poterit addi catholicum, vel aliud medicamentum purgans, pro conditione humoris expurgandi.

Vomitus etiam interdùm convenire poterit, quia res vellit & evacuat materiam morbificam.

Si sanguis redundantis indicia fuerint & robur virium, phlebotomia initio celebranda est. Ac si febris adfuerit, sanguis detrahendus est, etiam si nulla plethora appareat.

Ante & post purgationem clysteres detergentes injiciendi sunt, quorum descriptio talis esse poterit.

℞. Hordei integri P. ii. furfuris macri & rosar. rubr. ana P. I. liquirit. rasæ & passul. integr. ana ℥. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura dissolve sacchari alb. ℥. i. vitellos ovor. n. ii. Fiat clyster.

Corpore sufficienter evacuato, tum medicamentis purgantibus, tum ipso alvi fluxu, astringentia & roborantia usurpanda erunt, tum per os assumenda, tum per clysterem injicienda, tum ventri admovenda: quorum formulæ à curatione dysenteriæ erunt repetendæ.

Præterea verò sequentia utiliter usurpari poterunt.

℞. Aceti chalybeati partem unam, aquæ chalybeat. partes duas, fol. & fructuum myrti, cydonior. mespilor. sorborum, ana M. i. nucum cupressi part. vi. Coquantur ad medias. Colatura foveatur totus venter, tepide, frequenter.

℞. Ol. mastiches, cydonior. & myrtin. ana Unc. i. sang. dracon. thuris, gummi tragacanth. ana ʒ. i. ceræ quantum satis. Fiat unguentum, illinendum post fotum. Vel

℞. Micæ panis assatæ, & in aceto chalybeato infusæ, & carnis cydonior. sub cineribus coctorum, vel cydoniati, ana Unc. iii. thuris, mastiches, sang. drac. ana Drach. i. Cum syrupo de absynthio & cydonior. ana q. s. Fiat cataplasma.

℞. Mastiches ʒ. ii. Bulliant in ℔. iii. aquæ fontis pro potu ordinario. Præstat aqua ferrata, quia alvum turbat, sed in affectu calido non valet: in cujus curatione convenit tinctura rosarum, vel conserva rosar. cum aqua fontis permixta, vel aqua intinctionis auri, cum syrupo cydoniorum agitata.

Amatus Lusitanus refert quendam curatum diarrhœa biliosa largo frididæ potu in æstate. Nos verò cuidam viro sanguineo, diarrhœa biliosâ æstate media laboranti, cum siti intensâ, præscripsimus salem prunellæ in potu ordinario. Tum etiam julepos, cum aqua lactucæ & portulacæ, ter in die sumendos, & intra viginti quatuor horas curatus est.

Si humor fuerit valdè acer & adustus, parcius & mitioribus medicamentis purgandus est æger, alioqui affectus ingravescit; sed refrigerantibus & humectantibus temperandus est, tum etiam sanguine parcâ manu detracto.

In eodem casu plurimùm confert semicupium tepidum, cujus exemplum habetur in observationibus nostris.

Folia plantaginis, in jusculis decocta, ad hunc affectum utilissima sunt.

Ne verò diarrhœa in dysenteriam transeat, ac demulcendam humoris acrimoniam, clysteres ex lacte chalybeato usurpandi sunt; tum etiam emulsiones ex seminibus frig. maj. & sem. papav. albi.

Ad eandem diarrhœam biliosam syrupus sequens erit convenientissimus.

℞. Succi cydonior. Unc. vi. succi endiviæ & acetosæ, an. Unc. iii. sem. acetosæ, & plantag. ana Drach. ii. coral. rubr. ʒ. i. aquæ plantag. ℥. iv. Coquantur ad mediæ partis consumptionem. Colentur & fortiter exprimantur. Adde sacchari parem colaturæ quantitatem, fiat syrupus, de quo capiat Drach. ii. manè & sero.

In omni autem diarrhœa, præmissis universalibus, bolus sequens usurpari poterit.

Conservæ rosar. antiquæ ℥. ß. cydonior. condit. ʒ. i. pulveris tormentillæ ℈. i. boli armeni ℈. ß. cum saccharo q. s. Fiat bolus frequenter iterandus. Vel si affectus sit diuturnior, ex iisdem aut similibus, majori quantitate præscriptis opiata concinnari poterit, ad plures doses sumenda.

Vel ad potentiùs adstringendum utatur æger pulvere sequenti.

℞. Sang. drach. thuris, mastich. mumiæ, terræ sigill. lapidis hæmatit. trochisc. de carabe, ana Drach. i. boli arm. veri Drach. iii. Fiat pulvis, de quo capiat ℈. ii. cum liquore idoneo.

Rhab. bis infusum, & posteà aqua rosar. lotum bis aut ter, & exsiccatum, utile.

Tabellæ triasantali, quadruplicato rheo, bis in die exhibito, pondere Drach. ii. alvi fluxus materiam auferunt, & viscera corroborant.

Coryzæ (*Pulicariæ*) folia super prunas injecta, ut fumus in cathedra perforata recipiatur, specificâ vi alvi fluxui medentur. Tum si eadem herba, cum aceto trita, regioni stomachi admoveatur.

Suffitus etiam thapsi barbati in cathedra perforata receptus, insignis est efficaciæ, cujus exemplum habetur in observationibus nostris.

Syrupus corrallorum ad diem est efficax, & multò magis illius tinctura, vel magisterium.

Conserva cynorrhoidi per se ad diarrhœam biliosam utilissima est: tum etiam si opiata astringentibus permisceatur.

Ubi verò ex fluxu frequentiori & acriori periculum est ne vires deficiant, laudanum opiatum cum mastiche & terra sigillata utiliter exhibetur.

In contumaci alvi fluxu clyster ex jusculo & theriaca recenti utilis.

Pilulæ de bdellio bis aut ter in septimana, vel alternis diebus usurpatæ, ad diuturnos & contumaces alvi fluxus sistendos utilissimæ sunt.

Ad idem valet mespilorum usus frequens, ut se experientiâ comprobasse testatur Forestus *observ. 1. lib. 22.* his verbis: *Quidam diuturno alvi fluxu laborabat, & omnem suam substantiam frustrà in Medicorum ope consumpserat: consilii causâ, ut ab hoc malo liberari posset, ad me accessit. Cui consilium dedi, ut mespila etiam immatura in maxima copia devoraret. Quibus comestis, alvi profluvium paucis diebus cessavit. Uti & cuidam evenit mercatori Zelando, ad Joannem Spirinchium, quendam Medicum Lovaniensem celebriorem profectò, ut ab eo curaretur. Qui cum multis mensibus laborasset profluvio, & tandem etiam dysenteria, neque ab ullis Medicis curari posset: tandem mespilis comestis, ex ejusdem Medici consilio, sanitatem consequutus est, & Medico trecentos aureos, pro sola mespilorum præscriptione numeravit, quibus solis in pristinam sanitatem fuerat restitutus.* Hæc Forestus.

Verùm advertendum est, ut ante mespilorum usum corpus ab excrementis & omni cacochymia liberum præstetur.

In diarrhœa inveterata sequentia utilissima sunt.

℞. Ras. eboris ʒ. iii. confect. alkerm. ʒ. i. sacchari aqua ros. dissoluti Unc. iv. Fiant tabellæ.

℞. Croci martis reverberati g. vi. bezoard. miner. ℈. ß. conservæ ros. ʒ. ii. spirit. vitr. gut. iii. Misce, fiat bolus, qui detur bis in die, longè à pastu.

℞. Succi persicariæ maculatæ, & sempervivi maj. an. ℥. iii. bulliant ad tertiæ partis consump. & dentur manè. Certè curant quemlibet fluxum, quantumvis inveteratum.

Mercurius diaphoreticus per aliquot dies ad gr. xii. exhibitus, omnes corporis impuritates aufert, quæ contumaces interdùm alvi fluxus parere consueverunt.

Decoctum granorum juniperi, in vino paratum, per triduum exhibitum, multùm confert. Tum pulvis cicadatum, cum vino albo exhibitus, ad Drach. i. Hæc duo conferunt materiam alvi fluxum committentem derivando ad urinæ vias. Paratur autem decoctum juniperi in sequentem modum.

℞. Granor. juniperi M. i. vini rubri ℔. i. ß. Bulliant ad duarum partium consumptionem, colaturam capiet manè per triduum.

Potus aquarum sulphurearum, totum corpus expurgando, & ventriculum roborando, inveteratam diarrhœam curat. Cujus rei exemplum habetur in observationibus nostris.

Si diarrhœa fiat à catarrho, cerebro prospiciendum est velut parti mandanti, iis remediis, quæ in catarrhi curatione proposita sunt. Si verò pendeat ab hepatis, aut lienis obstructione, vel imbecillitate, illis affectibus mederi oportebit, prout in peculiaribus eorum curationibus docebitur: tumque astringentium medicamentorum usus nullus, aut parcissimus esse debet. Platerus in cura hæmorrhoïdum, dicit sanguinem calentem injectum mirabiliter alvum fluentem cohibere.

CAPUT VI.

De Dysenteria.

DYsenteria est frequens & cruenta alvi dejectio, cum ventris dolore ac torminibus, ab intestinorum exulceratione dependens.

Dysenteriæ nomen apud veteres plerumque sumitur communiter pro omni cruenta alvi dejectione: strictè tamen & propriè eam tantùm alvi fluxus sanguinolenti speciem significat, quæ ab ulcere intestinorum exoritur.

Gal.

Gal. 3. *de symptomat. caus. cap.* 1. quatuor cruentæ dejectionis species proponit, quibus etiam dysenteriæ nomen communiter usurpatum tribuitur.

Prima est, quando propter aliquam partem præcisam corporis, aut intermissam aliquam exercitationem, aut sanguinis evacuationem per alias partes, puta nares, vel uterum suppressam, sanguinis copia luxurians, per vasa mesaraïca ad intestina detruditur, & per alvum evacuatur.

Secunda est, quando propter jecoris imbecillitatem sanguis aquosus, & loturæ carnium similis excernitur, quod in fluxu hepatico contingit, de quo infra tractabimus.

Tertia est, quando sanguis melancholicus & splendens ejicitur, qui propter nimiam moram in hepate aut liene ustionem concepit, & cum humore melancholico permixtus est. Splendor ustionem significat, quandoquidem sanguis, qui ex refrigeratione nigrescit, splendorem non habet, imò verò eum, quem priùs habebat, amittit.

Quarta est, ubi brevibus quibusdam intervallis ægri cum humoribus & excrementis sanguinem rejiciunt, cui interdùm puris aliquid admixtum est, idque cum dolore & torminibus, quibus intestinorum ulcus arguitur. Et hæc est propriè dicta dysenteria, de qua tantùm hîc agimus.

Causæ internæ dysenteriam efficientes, sunt humores acres & exulcerantes, ut bilis flava, porracea, æruginosa, & atra; tum etiam pituita salsa, ab intenso calore genita, vel putredinem in ventre aut salsedinem adepta, & ad intestina delata, ubi propter lentorem diutiùs hærens, assiduè detergendo, tandem exulcerat.

Hinc dubium non leve proponitur ab autoribus, quomodo bilis flava interdùm brevi temporis spatio dysenteriam faciat, cùm tamen non rarò bilis porracea & æruginosa simplicem faciant diarrhœam, ad longum tempus perdurantem, quæ tamen nunquam in dysenteriam degenerat: cum bilis porracea & æruginosa ex flava generentur ulteriori adustione, & proindè majorem habeant acrimoniam.

Respondet Mercatus, cum humorum acrimonia requiri lentorem, & viscciditatem, cujus ratione diutiùs morentur in intestinis, eaque magis corrodant. Et ita si flava bilis lentorem habeat, dysenteriam efficit: contra verò, si porracea & æruginosa fluidior sit, & minorem in intestinis moram faciat, simplicem producet diarrhœam. Sennertus hanc responsionem probabilem esse dicit, eam tamen omninò dubium non solvere existimat, quod sæpe alvi fluxus dentur, in quibus viscciditas & lentor cum acrimonia reperiuntur, & tamen dysenteria non excitatur. Contra verò viscciditas & lentor sæpè non adsunt in biliosis humoribus, dysenteriam excitantibus, ideò censet humores, qui dysenteriam pariunt, peculiarem & occultam quandam qualitatem habere, quâ peculiariter intestinis infensi sunt, eaque exulcerant, sicut lepus marinus pulmonem, & cantharides vesicam exulcerant, non autem alias partes. Illam verò qualitatem malignam & intestinis utplurimùm infensam probat ex eo, quod dysenteria plerumque contagiosa sit, ita ut miasmata ex dejectionibus in dysenteria exhalantia, sola intestina afficiant iis, qui contagium recipiunt, non autem alias partes. Idem contingit in aliis morbis epidemicis & contagiosis, in quibus venenum grassatur parti cuidam peculiari infensum. Sic dantur pleuritides & peripneumoniæ, & anginæ pestilentes. Sic venenum canis rabidi soli cerebro infensum est. Id apertius in medicamentis purgantibus videre est, quæ peculiarem vim obtinent, humores in corpore commovendi, & ad intestina propellendi. Cùm enim illa, non solùm ore sumpta, sed etiam umbilico admota, imò vapore ipsum naribus attracto, alvum movere & purgare soleant, verisimile est, illa per poros cutis, & vasorum extremitates penetrantia, agitationem quandam & fermentationem in humoribus excitare, quâ vitiosi humores à bonis separantur, & ii deinceps, naturam stimulantes ad intestina propelluntur, vi medicamenti ad ea loca expulsionem dirigentis. Pari etiam ratione, sed modo diverso, sudorifica ad cutem, & diuretica ad vesicam insitâ vi humores propellunt. Ex quibus licet colligere, contagium dysentericum, quoquo modo & loco intra corpus admissum, fermentationem quandam in humoribus excitare, & sibi similem dispositionem imprimere, quæ intestinis inimica, ad ea cursum humorum promovet, eaque labefactat atque exulcerat, & illa demùm, tali dispositione infecta, humores & alimenta inficiunt; unde vera & propriè dicta dysenteria emergit.

Quæritur etiam apud autores, quidnam sit illud mucosum, & album, quod magnâ copiâ plerumque in dysenteria excernitur cum sanguine, aliisque humoribus permixtum. Quidam putant esse pinguedinem intestinorum abrasam: alii mucum, quo intestina oblinuntur ad faciliorem transitum excrementorum: alii pituitam à cerebro aliisque partibus defluentem: alii pus ex visceribus manans. Nos verò statuimus, hanc mucosam substantiam nihil aliud esse, quàm intestinorum excrementum præternaturale. Intestina siquidem labefactata, & à naturali constitutione dejecta, proprium alimentum ritè convertere nequeunt in suam substantiam, sed illud imperfectè assimilando, in mucosam illam substantiam commutant, quæ cum nutritioni illarum partium inepta sit, expellitur foras, & pars demum nutritionis indiget, novum attrahit alimentum, quod denuò cùm perfectè transmutari non possit, ob vitium partis in substantiam illam heterogeneam mucosam convertitur, cujus magnus est proventus; quoniam pars ad sui nutritionem continuò sanguinem attrahit à venis, qui in mucosam substantiam convertitur, atque adeò pars, suo genio fraudata, novum iterum attrahit sanguinem ad sui nutritionem, quam perpetuò intendit, qui cum propter depravatam homojosin in prædictam substantiam commutetur, magnus fit mucosi illius excrementi proventus. Idem in quamplurimis aliis p rtib is contingit, & præsertim in iis, quæ magna & profunda ulcera patiuntur. Pars siquidem ulcerata cum ob pravam diathesin probè nutriri nequeat, sanguinem continuò attrahit à venis, qui in purulentam substantiam commutatur, unde totum corpus sensim exhauritur, & tandem contabescit. Neque solùm partibus ulceratis hoc vitium contingit, sed etiam aliis, nullo ulcere aut abscessu affectis, ita ut licèt excrementum prædictum puris naturam æmuletur, non sit tamen verum pus, quod non nisi ex ulcere vel abscessu procedit. Id præcipuè apparet in ophthalmia, in qua oculus simplici inflammatione affectus, copiosum excrementum puri simile continuò emittit, quod ex sola partis intemperie & depravata homojosi procedit. Idem contingit sæpè asthmaticis & aliis, qui pulmonum affectibus laborant. Eorum enim pulmones, malè affecti, proprium alimentum malè concoquunt, & in excrementum pituitosum, atque interdùm puri simile convertunt, quod per anacatharsin expellitur, & tamen nullum ulcus est in pulmone, quod multi Medici etiam periti statim pronuntiant, conspectâ illâ materiâ, puris speciem referente.

Causæ externæ dysenteriæ sunt, quæcumque humores acres & vitiosos generare possunt, vel jam genitis parvam illam dispositionem, dysenteriæ excitandæ idoneam, inducere. Inter illas primum locum tenent cibi acriores, vel putredini valdè obnoxii, ut fructus horarii, & alii omnes, qui non satis mutati devorantur. Idem præstant aquæ valdè crudæ, aut minerali aliquo infectæ, in potu ordinario usurpatæ, tum etiam medicamenta assumpta, deleteriâ qualitate prædita.

Prava etiam aëris dispositio ad dysenteriam efficiendam maximè efficax est. Sic Hip. dicit *Aph.* 11. *sect.* 3. si hyems plus justo frigidior & siccior extiterit, ver autem pluviosum & austrinum, æstate futuras esse dysenterias. Et *Aph.* 12. ejusdem sectionis, si hyems admodum austrina fuerit & pluviosa, ver autem siccum & aquilonium, dysenteriæ producendæ tempestates illas esse maximè idoneas.

Peculiare etiam aëris vitium, dysenteriæ generandæ idoneum, reperitur in epidemicâ dysenteria, quæ aliquando pestilens est, ac valdè perniciosa, aliquando verò minus infert periculum, & ex qua utplurimùm ægrotantes evadunt. Ad hanc etiam classem revocandum est contagium, quod ab ægrotantium excrementis exhalat, & suam sæpè labem adstantibus communicat. Imò verò, si talia excre-

menta in latrinas effundantur, multos ejusdem familiæ inficere solent.

Signa dysenteriæ diagnostica ex definitione ab initio proposita facilè eliciuntur. Adest enim frequens & cruenta dejectio, cum dolore & torminibus ventris. His accedunt plerumque febris, vigiliæ, sitis, fastidium cibi, & alia multis morbis communia.

Quænam verò intestina, tenuia nimirum, an crassa, ulcere afficiantur, dignoscere difficilius est. Vulgò dicitur, si dolor sit supra umbilicum, tenuia intestina affici: si verò infra, crassa maximè laborare. Quod tamen rationi manifestè repugnat, cùm & tenuia & crassa intestina ad partem superiorem & inferiorem circumagantur. Meliùs igitur elicietur ista diagnosis ex qualitate doloris, & iis quæ excernuntur. Si enim tenuia intestina affecta sint, dolor est acutissimus, ut ægri aciculis compungi videantur; quia tenuia intestina magis membranosa sunt, & sensu exquisitiori prædita. Deinde alvus statim post tormina & dolores non deponit, ac denique sanguis stercoribus omnibus permixtus est. Cùm enim via à superioribus intestinis ad anum longior sit; sanguis & purulenta materia, antequam per alvum excernantur, in longiore itinere magis stercoribus permiscentur. Si verò intestina crassa afficiantur, dolor est minùs vehemens & diuturnus, à torminibus & cruciatu ventris statim fit excretio, cruor, & purulenta materia alvi excrementis supernatant, aut parum permixta apparent. In majori exulceratione veluti carunculæ excernuntur.

Signa causarum ab excrementorum colore præsertim desumuntur, quatenus illa citrina flava, viridia, albicantia, vel atra conspiciuntur. Quibus adjungenda sunt signa abundantium in corpore humorum, quæ ab ætate, temperamento, anni tempore, & vitæ genere desumuntur.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est. Si tenuia intestina exulcerentur, majus est periculum; substantiâ enim pollent magis nervosâ, & hepati viciniora bilem synceriorem recipiunt.

Dysenteria ab atra bile proveniens lethalis est. Hip. *Aph.* 24. *sect.* 4. qui tale ulcus ad cancri naturam accedit, qui etiam in externis corporis partibus rarò curationem admittit. Si tamen per crisim excreta atra bilis dysenteriam movit, adeò periculosa non est. Cavendum tamen hîc est, ne sanguis concretus, aut diutius retentus pro atra bile accipiatur.

Dysenteria à flava bile aut cibis acribus proveniens facilè curabilis est.

A pituita salsa dysenteria veniens, crudelior, & contumacior est, quàm quæ à flava bile: quia propter lentorem diutius intestinis hærens, gravius affligit, & magis exulcerat.

In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium, malum, & cum febre pejus. Hip. *Aph.* 3. *sect.* 6.

Si dysenteria detento veluti carunculæ dejiciantur, mortiferum. *Aph.* 26. *sect.* 4. profundum enim ulcus significat, quod intestini particulas abradit.

Vigiliæ immodicæ, dejectiones sinceræ, nigræ, fœtidæ, sanguinis excretio copiosa superveniens lienteria, singultus, vomitus biliosi, jecoris & præcordiorum dolor, sitis intensior, lethalem utplurimum dysenteriam prænuntiant.

Podagricis, & lienosis superveniens dysenteria, bonum. Hip. *Prog.* & *Aph.* 46. *sect.* 6. hæc tamen dysenteria talis revera non est; sed potiùs ad simplicem diarrhœam referenda: quæ materiam morbificam, illos morbos producentem, evacuat.

Senes & pueri hoc morbo sæpius pereunt, quàm in media ætate constituti. Hip. 2. *progn.* Pueri quidem, quia citò dissolvuntur ob mollitiem, tum quia præceptis minùs obtemperant: senes verò quia viribus sunt exhausti, & quia magna status naturalis eversi significatur. Talia siquidem excrementa, dysenteriæ producendæ, idonea, non facilè gignunt.

Curatio hujus affectus perficitur medicamentis humores acres lenientibus, abstergentibus, evacuantibus, ulcus consolidantibus, fluxumque constringentibus.

Humoris peccantis evacuatio statim ab initio molienda est, ut citò educatur, antequam graviùs lædat: imò verò repetenda, donec magna ex parte sublatus sit.

Et si tutum non videatur, singulis, vel alienis diebus purgare, fieri potest tertio, vel quarto quoque die. Huic usui cæteris præstat medicamentis rharbarbarum, vel in substantia cum jusculo usurpatum, vel in potionis formam, ut in diarrhœæ curatione dictum: vel in sequentem modum redactum.

4. Fol. plantag. M. ß. liquirit. ras. & passul. integr. an. Drach. iii. rosar. rubr. P. i. tamarind. Drach. vi. corticis myrobal. citrin. ol. amygd. dulc. confricat. Drach. ii. Coquantur ad Unc. iii. In colatura dissolve rhab. in aqua plantag. cum spica infusi, Drach. i. syrup. cydonior. ℥. i. Fiat potio. Vel

♃. Tamarindor. Unc. sem. myrobolan. citrin. Drach. ii. Coque in aqua hordei & plantag. In colatura infunde rhab. Drach. i. sem. Santal. citrin. ℈. ß. Colaturæ Unc. iv. adde syrupi rosar. solut. Unc. i. Fiat potio.

Commendatur à nonnullis decoctum myrobal. in plures doses exhibitum, hoc modo paratum.

♃. Corticum myrobal. chebulor. Drach. x. citrin. ʒ. v. passular. minor. Unc. ii. Coque omnia in aquâ Unc. xxvi. ad consumptionem tertiæ partis. Posteà colentur. Adde colaturæ sacchari Drach. x. Clarificetur, aromatizando cinam. Unc. sem.

Penotus sequentem potionem laudat, tanquam singulare remedium ad dysenteriam, & diarrhœam desperaram.

♃. Corticis guaiaci contriti Unc. ii. Bulliant in sufficienti quantitate aquæ ad medias, cui impone rosar. rubr. balaust. sem. plantag. an. Drach. ii. Bulliant per horam. Deinde colaturæ adde rhab. pulverat. Drach. i. (ii) cathol. Drach. iii. Fiat potio.

Quamplurimi practici rhab. torrefactum exhibent, ut vis purgans ex parte auferatur. Sed Amatus Lusitanus secundam rhabarbari infusionem usurpat, dicitque, primâ infusione omnem ejus acrimoniam auferri, & melius esse hoc modo usurpatum, quàm torrefactum: illa enim torrefactione empyreuma acquirere non pauci existimant. Præparatio autem talis est.

♃. Rhab. elect. Dracæ. i. sem. Infundatur in aquâ plantag. ℥. iii. per aliquo horas. Colentur & leviter exprimantur, iterumque infundantur in novâ aquâ plantag. Unc. iii. In expressione dissolve cassiæ recenter extractæ Unc. sem. Fiat potio.

Si propter humorum crudorum copiam magis purgare est animus, syrupus rosaceus, Elect. catholic. aliaque mitiora admiscenda sunt, abstinendo à vehementioribus.

Vomitus aliquando convenire potest, si æger sit nauseabundus, & humores in ventriculo restagnare videantur: fit enim revulsio à parte affecta. Quod disertè innuit Amatus Lusitanus *curat.* 34. *cent.* 2. *in scholia*, his verbis: *Si ad intestina corrivantem biliosum & acrem humorem, dysenteriam gignentem, Medicus per superiora retrahere posset & eum per vomitum vacuare, dubio procul ineptum esset, & contra Galeni præcepta libro artis Medicinalis & methodi suæ curativæ, per intestina ulceribus scatentia materiam ducere. At cùm hæc Medicus non sic assequi possit, tametsi tentare pro ulceribus debeat, consequens medicamentis purgatoriis id efficiat, præsertim rhabarbaro.* Illud ipsum docuerat Hipp. *Aphor.* 15. *sect.* 6. *A longo alvi profluvio habito, spontaneus vomitus superveniens, morbum solvit* Galen. verò *in com. hujus Aph. Hoc*, inquit, *exemplum ex eorum esse numero, quæ rectè fiunt à natura, quæ Medicum imitari oportet.* Idem confirmat Mercatus, his verbis: *Aliò humores transferes, sanguine misso, si opus fuerit, item expurganti pharmaco exhibito, vel vomitibus, maximè in salsa pituita. Nam hac una diuturnas dysenterias curari conspeximus.* Angelus Sala in disenteria sequens præscribit vomitorium.

♃. Sal. vitriol. ʒ. ß. vel Drach. i. syrup. cydon. & aq. beton. an. ℥. i. aq. cinam. Drach. x. Misce & propina.

De phlebotomia in hoc affectu magna est dissensio inter authores. At peritorum sententia est præsente febre, & intestinorum inflammatione (quæ non rarò ulceri copulata est) debere celebrari eam in principio morbi, antequam vires ab alvi profluvio diuturniori fuerint attritæ:

sic

sic enim fit revulsio sanguinis, & humorum acriorum, ad intestina profluentium. Imò verò Valescus de Larenta, & Amatus Lusitanus in antiqua dysenteria sanguinem detrahunt. *Valde senex*, inquit Valescus, *dysenteria tribus jam mensibus miserè torquebatur. Vocatus in consilium, reluctantibus omnibus aliis Medicis, jussi venam aperire. Mox convaluit.* Amatus verò sic habet: *Ad virum illum, qui dysenteriam diuturnam, & fortè triginta dierum, ingenti cum febre patiebatur, & post multa ac varia adhibita remedia, imbecillis & gracilis erat factus, perseverante etiam fluxu ventris multo cum sanguine, Medicus cordatus ingressus est, qui sanguinem ex basilica dextri brachii extraxit. Sed quanto juvamine, audite. Illicò, mirum dictu, sanguis cohibitus fuit, perseverante adhuc fluxu ventris. Cæterùm saccharo rosaceo ad aliquot dies, & nonnullis ingestis clysteribus, ac topicis astringentibus remediis applicitis, alvus in totum restricta est.*

Interim varii injiciuntur clysteres, primùm lenientes & detergentes, postea verò glutinantes & adstringentes. Non raro autem uni eidemque clysteri omnes prædictæ indicationes permiscentur, aut earum plures.

Clysteres lenientes & anodyni parantur ex lacte, vel solo, vel cum vitellis ovor. n. ii. aut iii. vel mucilag. seminis psylli & cidonior. Unc. iv. vel ad simul astringendum, cum sacchari aut mellis rosacei Unc. i. vel ad glutinandum, cum sevi hircini recentis Unc. ß. aut ferro, auro, vel silicibus ignitis in lacte extinctis, ut serosa illius portio absumatur, sicque glutinosum magis evadat.

In lactis verò defectu, lac. amygd. dulc. vel cremor. hord. seu oryzæ, quem oryzogalon vocant, sola vel invicem mixta, tum etiam jusculum vervecis, pulli, aut caponis, vel capitis & intestinorum vervecis, usurpari poterunt, iisque reliqua permisceri. Vulgare autem est, rosas, & caudam equinam (*equisetum*) cum capite vervecis decoquere. Vel decoctum sequens erit præscribendum.

℞. Rad. alth. Unc. i. hord. mundat. vel oryzæ P. i. sem. lini, & cydonior. ana ʒ. i. Sem. psyllii, Drach. sem. flor. cham. P. i. Fiat decoctio in lacte vel jusculo, addendo sevum, vitellos, & alia præscripta.

Vel fieri potest ex lacte solo, cum rad. alth. decocto in principio ad tergendum & dolorem demulcendum.

Dolore admodum urgente, narcotica interdùm dictis clysteribus admiscenda sunt, ut philonii Persici Drach. i. vel ii. pilul. de cynoglosso. ℈. i. vel ii. syrup. de papav. Unc. i. sem. laudani opiati gr. v. vel vi. (*N. B. doses nimias esse.*)

Si inflammatio intestina obsidere videatur, quod ex dolore ventris continuo, & contrectando sese exasperante; tum etiam febre, ac linguæ siccitate dignosci poterit; iteretur phlebotomia; clysteres injiciantur ex aqua rosarum, in qua sal Saturni dissolutum fuerit, & venter oxycrato foveatur.

Idem Sal Saturni per os exhiberi poterit ad gr. x. cum conserva rosarum.

Clysteres detergentes fiunt ex decocto hordei, furfur. macri, rof. rub. cum saccharo, aut melle rosaceo.

Ad majorem verò detersionem, & ulceris glutinationem addi poterit terebinthinæ ℥. ß. cum vitello ovi dissoluta. In sordidioribus ulceribus ad fortiora interdùm detergentia erit confugiendum, ut betam & parietariam, in prædicto decocto usurpanda. Fortissima verò sunt centaurium, absinthium, gentiana, muria ex Gal. 12. *meth.* 1. *c.* & similia, quorum usus hoc tempore rarissimus est, propter dolores, qui graviores multò solent evadere.

Zacutus Lusitanus ausus est uti arsenico, cum felici tamen successu, ut videre est *observ.* 18. *lib.* 2. *Praxis Medicæ admirandæ*: fides sit apud Aut.

Chymici nonnulli oleum ceræ in clysteribus dissolvunt ad Drach. i. eoque ventrem inungunt.

Ad ulcus glutinandum, clysteres primò leniter siccantes & parum astringentes convenient, ad eos postmodum descendendo, qui majori siccandi, astringendique vi præditi sunt. Atque ita fient primùm ex lacte chalybeato, in quo rosæ decoctæ sint; vel ex decocto hordei, aut oryzæ torrefactæ, & rosar. rubr. P. i. addendo utrique clysmati interdùm vitellos ovor. leviter assos, n. ii. aliquando & mel. rosac. & cùm magis operari vis, succi plantag. Unc. i.

Ad magis astringendum & glutinandum, in hunc modum parabitur.

℞. Radic. consolid. maj. & tapsi barbati, ana Un. i. Fol. plantag. consolid. ana M. i. rosar. rubr. hord. torrefacti, an. P. myrtillor. Drach. ii. Fiat decoctio in aqua cisternæ. In colaturæ ℔. i. dissolve mellis rosac. ℥. i. album. ovi. n. i. vel mucilag. gummi tragacanth. Unc. sevi hircini Unc. i. ß. succi millefolli vel Polygoni Unc. i. Fiat clyster. Vel

℞. Rad. bistort. vel tormentil. Unc. sem. rad. consol. maj. Unc. i. fol. burs. pastor. i. polygon. equiseti, pilosell. an. M. balaust. calycum glandium, nucum cupressi, an. Drach. ii. oryzæ tostæ P. i. Fiat decoctio in aqua fabrorum. In colat. ℔. i. dissolve succi plantag. Unc. ii. vitellos ovor. assos n. ii. Fiat clyster.

Angelus Sala mirum in modum commendat clysterem sequentem.

℞. Caput vervecis per medium sectum, decoquatur donec caro ab ossibus separetur. Juri colato adde summit. hyperici M. ii. val iii. Rad. tormentill. crasso modo contusæ Unc. ii. infunde per 3. vel 4. horas supra cineres calidos. Colatura bis, terve in clysteris formam injiciatur.

Succus plantag. solus, vel lacte, & decocto hordei contemperatus, utiliter injicitur.

Gummi tragacanth. Drach. ii. vel hujus gummi in aqua pediculi rosar. & plantag. clysteribus utiliter permiscetur, cum succo plantag. etiam addito sevo hircino, efficacissimum enema componet. Loco tragacanthæ aut etiam cum illa, utiliter usurpari poterunt gummi arabicum, thus, mastiche, sarcocolla. Quæ omnia, in prædictis liquoribus soluta, glutinando operantur, nec ut valde adstringentia ulcus exasperant. Amatus Lusitanus valdè probat clysteres ex Emplasticis prædictis paratos, quia internam intestinorum superficiem, contra fluentis materiæ morsum, crustæ instar obducunt, eosque ita componit.

℞. Aquæ hord. Unc. x. album. ovi optimè concussum n. i. gummi Arabici, adipis caprini, an. Unc. sem. ol. rosac. Unc ii. bol. armen. & gum. tragacanth. an. Drach. i. Misce, fiat clyster.

At ne clysteres isti emplastici suo lentore acres materias, tanquam carcere retentas, intestinis affigant, ad clysteres detergentes deveniendum est qui non diu retinendi, tum etiam clysteribus adstringentibus detergentes identidem interjiciendi sunt.

Clysteribus adstringentibus utiliter admisceri poterunt acacia, hypocistis, sanguis draconis, lapidis hæmatitis succus rubeus, lævigatione cum aqua rosar. vel plantag. elicitus, bol. armen. terra sigill. trochisc. de succino, albi Rhasis ad ʒ. vel ii. Alii verò pulveres, qui à nonnullis præscribuntur, noxii potiùs sunt; cùm in liquore subsideant, partemque vellicando irritent.

Imò verò satius est, etiam prædictos pulveres liquori vel decocto infundere, & factâ colaturâ injicere.

Dum clysteres injiciuntur, medicamenta, iisdem viribus prædita, per os exhibenda sunt, idque multò frequentiùs, quando superiora intestina ulcerata sunt, ad quæ clysterum materia pervenire nequit.

Lac caprinum, ubi magis detergere; vaccinum ubi magis glutinare est animus, cum saccharo rosac. utiliter exhibetur, modò febris absit. At chalybeatum efficaciùs conglutinat: illius ℥. iiii. cum succi plantag. & sacch. rosac. ana ℥. i. præstans efficiunt medicamentum. Vel symphyti majoris radix in lacte chalybeato utiliter decoquitur, & exhibetur.

Vel fiat panis ex subtilissima & purissima hordei farina cum vitellis ovorum. Coquatur in furno post extractionem panis. Micas ejus lacti saccharato immisce, ad pulticulæ consistentiam, de qua æger capiat cochlear. v. vel vi. bis aut ter in die.

Jusculum carnis vitulinæ, optimè & diu coctæ ulcerum dolores lenit.

Cremor oryzæ mundæ benè coctæ, ulcera consolidat.

Refert

Refert Lertius in sua historia, multos dysentericos in longinqua navigatione fame propemodùm enectos, oryza in lacte decocta, additis vitellis ovor. & succo hederæ terrestris, fuisse restitutos.

In lacte etiam amygdalino oryza poterit decoqui, & utrumque lac priùs auro ustulari.

Hordei verò cremor cum sacchara paratus detergit & refrigerat.

Jusculum ex decocto pimpinellæ cum butyro paratum & per triduum exhibitum, manè & serò, dysenteriæ curationem mirabiliter promovet: idque magis, si ejusdem decoctum eodem tempore pro potu ordinario exhibeatur.

Cortices duorum aurantiorum subviridium, in ℔. viii. aquæ decocti, pro potu ordinario, curationē accelerant.

Rasuræ cranii humani Drach. i. bis aut ter exhibita cum jusculo, aut alio liquore idoneo, dysenteriæ curationem citissimè absolvit.

Mucilaginis gummi tragacanthæ extractæ cum aq. rosar. cochlear. ii. vel gum. arab. Drach. sem. in singulis jusculis panatellis utiliter dissolvitur, tum etiam gelatinæ cornu cervi cochlear. i.

Tandem decocta adstringentia ad integram sanationem corpore benè evacuato, exhiberi poterunt. Quæ fient ex rad. bistortæ, tormentillæ, symphyti, fol. plantag. millefol. bursæ past. equiseti, pilosellæ, agrimonii, sem. plantag. acetosæ, sumach. vinaceorum, rosis rubris, &c. in quo cisternæ, dissolvendo syrup. cydonior. myrtin. aut de ros. siccis; tum etiam interdùm acaciam, hypocist. bolum armenam, aut spodium addendo.

Succus cydoniorum coctus sine additione ad consistentiam syrupi, vel rob. & ad cochleare i. vel i. frequenter exhibitus valdè prodest. Similes succi ex pyris, cornis, aliisque fructibus austeris parari possunt.

Intestina vervecis pinguis decoquantur in olla, donec jusculum redeat ad mediam scutellam, huic adde olei dulcis parem quantitatem, capiat æger per eos. Dysenteriā non valde contumacem, una vel altera exhibitione sistit.

Idem præstant oleum amygd. & aqua rosarum, pari quantitate exhibita.

Vitelli quoque ovorum indurati & in aqua rosarum dissoluti instar panatellæ condiantur saccharo, & pauca nuce moschata, & bis aut ter exhibeantur.

Succus plantag. crudus ad Unc. iii. vel iv. exhibitus solus, vel cum aliis permixtus, præstantissimus: & si inflammatio adfuerit, eam compescit.

Testatur Hollerius, hederæ terrestris succum propinatum plurimos à morte liberasse.

Julepi ex aquis, vel decoctis, & syrupis astringentibus, frequenter etiam exhibendi.

Syrupus corallorum, tinctura, & magisterium huic affectui sunt valdè idonea, quibus utatur æger ex cochleari frequenter, vel syrupis sequentibus.

♃. Syrupi de agresta, myrtini, de succo plantag. cydonior. de ros. siccis, & de succo portulacæ, ana ℥. j. Misce ad usum dictum.

In fine dysenteriæ valdè confert succus absinthii & menthæ benè depuratus, & cum saccharo in syrupum redactus: habet enim mentha, absinthio mixta, miram vim corroborandi ventriculum.

Imò verò, si dysenteria à multo fructuum usu contigerit, in ipso principio valdè conducit syrupus de absinthio cum aqua cinamomi, vel theriacali, ventriculo interim admovendo fomenta & emplastra roborantia.

Malum cydonium excavatum, cerâ albâ derasâ impletum, & sub cineribus coctum, ac posteà exhibitum per aliquot dies, specificum est dysenteriæ remedium.

Quercetanus idem remedium parat ex pomo curtipendulo excavato & gummi arabici ac rasura ceræ albæ, an. Drach. i. repleto & ad ignem cocto. Pomo devorato, statim exhibet haustum decocti adstringentis.

Alii usurpant pullum columbinum cerâ infarctum & assum, ac in prandio exhibitum.

Mespilorum usus dysenteriam inveteratam curat, ut testatur Forestus historiis duabus *lib.* 22. *cap.* 1. propositis, qui locus supra citatus est in diarrhϾ curatione.

Bruyerius verò *lib.* 8. *de re cibaria. cap.* 22. scribit, seipsum desperata dysenteria laborantem, anus cujusdam consilio, sorba cruda largissimè devorasse, indeque sanitati restitutum fuisse.

Nec omittenda est illa uva quercina, à Martino Rulando descripta, quam dicit esse concretitium quiddam, in formam uvæ, ad radices quercuum sub terra tempore veris pullulans, saporis styptici, colore foris purpureo, intùs candido, & quasi lactifero, quæ in æstate pereat, & quasi fiat lignea: ideòque tempore veris debeat exsiccari in umbra, & deinde pulverisari, hocque pulvere nihil præstantius esse ait in dysenteria, omnique sanguinis profluvio. Illius etiam uvæ mentionem faciunt Encelius, Bauhinus, & Schenkius.

In omni fluxu à putridis humoribus, roborentur intestina pane biscocto, qui in aceto fuerit decoctus, & postea exsiccatus. Bis terve repetita ea præparatione ille pulverisetur, & jusculis indatur ad mediocrem crassitiem.

Pulveres ad eundem affectum varii etiam parantur in sequentem modum.

♃. Rad. bistort. & tormentill. ana Drach. ii. sem. acetos. & plantag. ana Drach. i. corall. rubr. & margarit. præparat. ana Drach. sem. Fiat pulvis tenuissimus, de quo capiat Drach. i. cum jusculo, vel liquore idoneo. Possunt addi huic pulveri, ad majorem adstrictionem, rosæ rubræ, myrtilli, balaustia, cornu cervi ustum, spodium, aut trochisci de spodio; vel ad majorem adhuc adstrictionem, sanguis draconis, acacia, gallæ, bolus armena, terra sigillata, lapis hæmatites. Si simul glutinare desideres, sem. psyllii, amplum, gum. tragacanthum.

Bolus armena orientalis ad ʒ. i. cum jusculo, statim sedat dysenteriam, si purgatio sufficiens præcesserit. Vel

♃. Pulveris tragacanthæ Drach. i. nucis moschatæ, coralli præparati, ana Drach. sem. Misce, capiat duas vel tres doses, cum ovo sorbili, aut cum jusculo. Vel

♃. Gummi arab. Drach. i. coralli præparati, boli armenæ, an. Drach. sem. Misce, utatur loco prædicti. Vel

♃. Cornu cervi usti, boli armen. corall. utriusque, santalor. omnium, mastiches, an. Drach. sem. thuris, tragacanthæ, ana ℈. sem. Misce, fiat pulvis, de quo capiat Drach. sem. frequenter.

Forestus valde commendat pulverem sequentem, aliquoties usurpatum.

♃. Myrobalan. citrin. & rhab. parum torrefact. an. ℈. i. Fiat pulvis pro una dosi.

Hercules Saxonia sequenti pulvere dicit omnes dysenterias recentes, nisi fluxio admodum urgeat, statim & certò sanari.

♃. Ossis sepiæ usti Drach. ii. spongiæ picæ imbutæ, & in ollula ustæ, & cortic. ovor. indurator. ablata pellicula interiori, an. Drach. i. Fiat pulvis, Dosis Drach. i. in liquore idoneo.

Non minoris efficaciæ, imò frequenti experientia confirmatus est pulvis granor. Actes à Quercetano descriptus in Pharmacopœa, cujus utendi modi ibidem videri potest.

Opiatæ etiam in sequentem modum præscribi possunt.

♃. Conservæ rosar. antiquæ & cydoniati, an. Unc. i. conservæ rad. symphyti ℥. sem. corall. præparati ʒ. i. ß. croci Martis, bol. armenæ, terræ sigill. sem. plantag. an. ʒ. i. spodii ℈. ii. Cum syrupo de rosis sicc. vel myrtino, fiat opiata, de qua capiat æger magnitudinem castaneæ, bis aut ter in die. Vel cum saccharo rosac. ad pondus omnium poterit fieri conditum ad usum frequentem.

Mycleta Nicolai ad dysenteriam & reliquos alvi fluxus utiliter usurpatur.

Sapienter monet Crato, ante septimum diem, priusquam ulcera intestinorum probè abstergantur, adstringentia per os non convenire, nec foris etiam applicanda esse. Verùm post septimum à levioribus incipiendum. Montanus verò adstringentia penitus abdicat, detergentibus, lenientibus, & incrassantibus contentus. Verùm materiâ morbificâ probè evacuata, retentricis facultatis imbecillitas, quâ fluxus alvi fovetur, adstringentibus remediis opportunè tollitur.

Utile

Utile ergo fuerit, post purgationem sufficientem, bolum armenam, terram lemniam, pulverem granorum actes, aut alia adstringentia & exsiccantia per plures dies cum saccharo exhibere; usque ad integram sanationem. Quod si adstrictio nimia nocere videatur, purgandum iterùm, & denuò adstringendum, ac rursus purgandum. Advertendum autem, terras prædictas dupliciter conferre, adstringendo scilicet, & malignam qualitatem, quæ dysenteriæ conjuncta est, oppugnando. Obstructio verò, quæ ex horum adstringentium usu metuitur, sacchari admixtione prohibetur.

Ad ulcus leniendum & consolidandum electuarium sequens utilissimum est.

♃. Mucilag. sem.cydonior. mucilag. rad. consolidæ, & gummi tragacanthæ, extractarum cum aqua rosar. ana ℥. j. amyli ʒ. j. corallii rubri ℥. ij. boli armen. præp. ʒ. j. balaust. ʒ. ß. rob de sorbis vel cydoniati ℥. ij. sacchari rosac. ℥. j. Fiat instar electuarii, dosis ʒ. ij.

Narcotica per os aliquoties exhibita miranda præstant: dolorem enim sedant, fluxum cohibent, somnum conciliant, & sic quoque vires reficiunt. At multò erunt utiliora, si adstringentibus, & roborantibus permisceantur. Exempli gratia.

♃. Conservæ rosar. antiquæ ʒ. ij. laudani opiati. g. (j. ij.) iij. Confectionis alker. ℈. ß. Fiat bolus.

In dysenteria maligna & epidemica bezoardica & sudorifica multum possunt. Compertum enim est, per hujusmodi remedia, evacuata materiâ, dysenteriam cessare: ideòque mox à principio, & dum reliqua fiunt, humoris peccantis natura advertenda est. Si enim is malignus sit, qualis in dysenteria epidemica esset, frustrà laboratur reliquis medicamentis, nisi simul, & quidem statim in principio, alexipharmaca exhibeantur. Ad hunc usum revocari possunt ea omnia, quæ febribus malignis conveniunt. Ac præterea, quæ diaphoretica sunt, ut lapis bezoardicus, aqua theriacalis. Conferunt etiam plurimùm cornu cervi, terra sigillata, bolus armena, unicornu, corallium, carabe, scordium, hypericum, plantago, tormentilla, pimpinella, & alia innumera.

Exteriùs verò admoveantur toti ventri olea cydonior. rosac. & si magis adstringendum, omphacinum, vel addita aceti tertia parte, & coquendo ad consumptionem aceti. Si ventriculus simul affectus sit, addatur mastichinum, vel absinthinum.

Post inunctionem eadem pars conspergatur pulvere aliquo adstringente, conflato ex myrtillis, cortice granator. gallis, nucibus cupressi, calycibus glandium, rosis rubris, balaustiis, thure mastiche. Cui ad majorem adstrictionem addi possunt bolus armena, terra sigillata, &c.

Et iisdem pulveribus, oleis prædictis exceptis, additâ cera, possunt parari unguenta ad eundem usum. Vel etiam unguentum comitissæ solum, aut aliis permixtum, admoveri potest.

Cataplasma ad diarrhœam præscriptum hîc convenire potest, tum etiam sequens, quando potentiùs adstringere desideras.

℞. Bol.armen. ʒ. vj. thuris ℥. ß. sang.drac.mastiches, mumiæ, ana ʒ. ii. Fiat pulvis, qui excipiatur albumine ovi & aceto, & cum panno ventri sub umbilico apponatur. Vel

♃. Telæ aranear. ℥. iij. album ovi diu concussum, n.j. frigantur in sartagine, & calidè umbilico applicentur.

In dysenteria epidemica laudatur cataplasma ex theriaca & terra sigillata, ventri appositum.

Cataplasma sequens, hepar roborans, à Solenandro multùm commendatur in omni alvi fluxu, tam hepatico, quàm dysenterico, & antiquâ diarrhœâ. Neque ob adstringentia metuendum esse docet, quia hepar roborantibus temperatur.

℞. Eupatorii, schœnanthi, ana M. j. spicæ indicæ P. sem. mastiches, macis, ana ℥. sem. ligni aloës ʒ. iij. myrobalan. chebul.& emblic. torrefact. ana ℥. j. bol. armen. terræ sigill. lapid. hæmatit. an. ʒ vj. coriandri præpar. Unc. sem. spodii ʒ. ij. rosar. Unc. j. specierum triasantal. sine camphora, ℥. sem. scoriæ ferri præp. ℥. j. farinæ hordei ℥. ij. olei de mastiche & myrtill. an. quantum satis. Fiat emplastrum, quo totus venter contegatur, à cartilagine xiphoide ad os pectinis.

Fotus etiam fieri potest toti ventri, ex decocto adstringentium, facto in aqua ferrata, cum vini rubri, vel aceti portione. Vel

♃. Rosar. rubr. M. ij. absinthii, mentæ, ana M. j. nucis mosch. rad. cyperi mastic. galangæ. an. ʒ. i. Cum linteo albo fiat sacculus justæ magnitudinis, qui in vino rubro vel aceto calefactus, ventri imponatur. Vel

♃. Absinthii, menthæ, plantag. fol. quercus, summitatum rubi, equiseti, centinodiæ, ana M. j. flor. chamom. P. ii. rosar. rubr. M. sem. myrtillor. ʒ. j. sem. sumach. plantag. coriandri, an. ʒ. vj. nuc. mosch. num. iij. Fiat decoctio in aqua chalybeata & vino rubro, qua foveatur venter.

Rulandus ventri admovet sacculum ex surfuribus in aceto decoctis.

Si dolor valdè urgeat, ventri admoveantur lintea, in lacte chalybeato calente madefacta.

Quod si fomenta non sufficiant, ad insessus devenire possumus, qui à Matthæo de Gradi, Savonarola, & Jachino præcipuè laudantur. Idemque Jachinus ad pueros maximum esse secretum asserit. Nam calore actuali nonnihil humores ad cutem avertunt: qualitate verò adstringente fluxum cohibent. Iis tamen utendum non erit, si corpus humoribus vitiosis refertum fuerit; si dysenteria fuerit maligna, & febrem comitem habuerit. Fiunt autem ex teneris germinibus quercuum, baccis cupressi viridibus, nucibus pineis viridibus, vel pini foliis & corticibus, aliisque aqua decoctis.

Ex prædictis fotuum decoctis possunt etiam fieri suffumigia: si nempe eorū vaporē recipiat æger in sella perforata.

Præcipuè commendatur suffitus ex decocto tapsi barbati, qui etiam in diarrhœa laudatus est.

Faventinus commendat suffumigium ex terebinthina, supra laminam candentem injecta, bis in die exceptum.

Idem laudat fomentum sequens, ano admovendum.

℞. Melis. ℔. ß. verbasci M. j. Includantur sacculo oblongo, qui postea in vini rubri styptici, & aceti fortissimi an. quantū satis, coquatur ad tertias, & calidus ano imponatur.

Rulandus verò ano admovet fotum ex decocto glandium in aceto paratum.

Idem Faventinus hanc lotionem proponit, tanquam secretum ad sistendum fluxum dysentericum.

℞. Scoriæ ferri aceto præparatæ, limaturæ chalybis aceto præparatæ, an. ℔. i. Bulliant in ℔. ij. aceti fortissimi ad mediæ partis consumptionem. In hoc decocto æger plantas pedum, & volas manuum detineat per mediam horam manè & vesperi.

In affectu diuturno & ubi ulcera contumacia intestina occupant, mercurius crudus ad eorum curationem plurimùm confert, si cum unguento rosaceo permisceatur, eoque venter illinatur.

Huic addi possunt clysteres pro sordidis ulceribus suprà propositi.

Lac vaccinum eodem tempore exhiberi poterit cum syrupo myrtino.

Item balsami veri ʒ. j. cum nebula exhibita, ulcera interna mirabiliter consolidat.

Ad dolores leniendos, omentum castrati, aut vervecis recenter mactati, ventri admotum, & fasciis alligatum, multum prodest, præcipuè in pueris: sed pluries idem remedium iterari debet.

Si hepar aut ventriculus, aut cerebrum huic fluxui occasionem præbeant, propria remedia illis erunt adhibenda, ea perpetuò seligendo, quæ adstringendi & roborandi vim habeant.

Pro potu ordinario exhibeatur aqua, cum conserva rosar. tinctura ros. decoctum fol. quercus, vel aqua infusionis terræ sigillatæ, vel aqua simplex auro ustulata, cum syrup. cydon. myrtino, aut de rosis siccis. Vel absente febre leve decoctū mastiches cum syrupis prædictis. Potus chalybeatus, ex sententia Cratonis, exhibendus non est: non enim adstringit, ut vulgò creditur, sed turbat alvum. Alii laudant decoctum graminis, quia siccando prodest, & per urinam divertendo.

Denique obſervatione dignū eſt, quod tradunt Aëtius *lib.3. cap.8.* & Paulus *lib.1. cap.35.* inveterata alvi profluvia per venerem exſiccari. Quod prius dixerat Hip. 7. *Epid. in fine. Impudens ſcortatio difficultati inteſtinorum medetur.* Hujus rei veritatem experientiâ didicit Amatus Luſitanus *curat.47. cent.2. Dyſentericus*, inquit, *cùm graviter opprimeretur, noctu cum uxore hymenæum exercuit, & illicò dejectiones ceſſarunt, indèque ſanus evaſit.*

Hîc pro coronide addatur, quod in curatione diarrhœæ ex Platero in cura fluxus hæmorrhoïdum relatum eſt, ſanguinem fervidum injectum mirabiliter alvum fluentem cohibere, vel humanum, vel alterius animalis.

CAPUT VII.

De Teneſmo.

Teneſmus eſt aſſidua deſidendi cupiditas, quâ nihil præter mucoſum quiddam & ſubcruentum, aut purulentum excernitur.

Cauſa proxima hujus affectus eſt ulcus recti inteſtini, à quo ſanies quædam aut materia purulenta continuò emanat, & facultatem expultricem irritat; unde aſſidua deſidendi cupiditas emergit. Præterea mucoſum quiddam ſanguini aut puri permixtum excernitur ex depravata homoioſi partis ulceratæ, quæ proprium alimentum probè non concoquit, & ſibi aſſimilat; ſed in ſubſtantiam illam heterogeneam & mucoſam convertit, ut de aliis ulceribus inteſtinorum in dyſenteria fuſiùs expoſuimus. Cum verò in dyſenteriæ theoria dubium ſit nobis omnia inteſtina in eo affectu poſſe ulcere tentari, hinc ſequi videtur, etiam recti inteſtini ulcera ad dyſenteriam eſſe referenda. Uſus tamen invaluit, ut quando ſolum inteſtinum rectum afficitur, peculiari teneſmi nomine donetur; cùm tamen aliis inteſtinis affectis, ſi rectum etiam afficiatur, licet dyſenteriæ nomen obtineat, frequens illa deſidendi cupiditas reperiatur, & ita teneſmus & dyſenteria ſint ejuſdem naturæ, & eaſdem habeant generationis cauſas, ut tota eorum affectuum differentia in loco affecti diverſitate conſiſtant. Atque ita omnes dyſenteriæ cauſæ, ſuperiori capite propoſitæ, teneſmum etiam producere valent, ut eas repetere non opus ſit.

Ad diagnoſin hujus affectus nihil aliud requiritur, quàm eum à dyſenteria diſtinguere, quod facilè obtinetur per ea, quæ in definitione propoſita ſunt. In teneſmo enim aſſidua eſt egerendi cupiditas: in dyſenteria verò interpolata, & dilucida habens intervalla. Præterea in teneſmo poſt magnum deſidendi conatum exiguus mucus, iſque ſanguinolentus, aut purulentus excernitur, in dyſenteria verò, tum excrementa, tum humores, ſingulis dejectionibus excernuntur.

Signa cauſarum eadem ſunt, quæ in dyſenteriæ cauſis dignoſcendis fuere propoſita.

Quod ad prognoſin attinet: Celſus *lib.4. cap.19.* teneſmum facilè tolli aſſerit, & nunquam per ſe hominem jugulare. Gal. *tamen 5. de uſu partium, cap.4.* inter morbos, qui ventri accidunt, graviſſimos enumerat. Et certè, ratione moleſtiæ & durationis gravis morbus dici meretur: periculoſus tamen non eſt, niſi ab atra bile excitetur, tunc enim ad cancri ulcerati naturam accedit; præterea gravia incommoda afferre poteſt, ut abortum mulieribus. Sic apud Hipp. *Aph. 27. ſect.7.* Mulieri uterum gerenti, ſi teneſmus ſupervenerit, abortum facit. Aſſiduus enim dejiciendi conatus uterum, recto inteſtino vicinum, maximè fatigat: deinde muſculi, fæcum excluſioni deſtinati, ad fœtus etiam excluſionem inſerviunt, ideò quando illi aſſiduè ventrem inferiorem comprimunt, abortum faciunt. Denique ulcera recti inteſtini, ano vicina, ſi diutiùs durent, in fiſtulam immedicabilem degenerant.

Teneſmi curatio à dyſenteriæ curatione parùm abeſt. Atque ita primùm humores acres & erodentes, ab hepate aliiſve partibus profluentes, expurgandi ſunt medicamentis adſtringendi vi præditis, quale eſt imprimis rhab. quod eò uſque iterandum eſt, donec exhauſta & inhibita fluxio videatur.

Si adſit inflammatio (quæ febre potiſſimùm dignoſcitur) aut multitudo ſanguinis phlebotomia uſurpanda eſt. Imò verò, ſi inflammatio poſt venæ ſectionem perſeveret, ut etiam ſtranguriam efficiat, (quod non rarò ſolet contingere) venarum hæmorrhoïdalium apertio per hirudines erit utiliſſima.

Tum clyſteres, nunc lenientes, cum dolor urget plurimum, nunc abſtergentes, glutinantes, aut adſtringentes pro variis ulceris temporibus injiciendi ſunt, quorum formulæ ex dyſenteriæ curatione deſumendæ ſunt.

In clyſterum autem uſu obſervandum eſt primò, ut ſæpè in parva quantitate, ſcilicet ad ℔. ß. injiciantur, quia difficilè ob conatum aſſiduum retinentur; deinde ut canula in podicem blandiſſimè inſeratur, ne locum irritet, doloremque augeat.

Tum pars affecta ſedulò tractanda eſt fotibus, inceſſibus, ſuffumigiis, ſuppoſitoriis, & inunctionibus.

Fotus in hunc modum concinnari poterit:

℞. Fol. tapſi barbati, & abſinthii, an. M. vj. Decoquantur in lacte recenti, & includantur duobus ſacculis, qui alternatim ano & toti ventri calidè applicentur. Vel

℞. Flor. chamæmel. & roſ. ana M. j. vini rubri ℔. ij. infundantur per duas horas ſupra cineres calidos. Foveatur anus calidè, quantum ferre poteſt, cum linteis quadruplicatis, Poſtea ſuper ſpongia, in eodem liquore expreſſa ſedeat æger, ipſamque ſedendo comprimat.

Vel impleantur duo ſacculi furfure tritici, & in aceto bulliant. Inſideat æger, modò uni, modò alteri calido, quantum ferre poteſt.

Si multùm ſanguinis excernatur, fotus in hunc modum componi poterit.

℞. Fol. verbaſci cum radic. M. ij. roſar. rubr. P. j. cortic. granat. & gallar. ana ℥. ſem. Coquantur in duabus partibus aquæ ferratæ, & una vini rubri, pro fotu quem efficaciorem efficies, ſi aluminis ℥. ſem. addideris.

Inceſſus ad dolorem leniendum fiunt ex emollientibus in aqua vel jure extremitatum vervecis decoctis: quibus, ſi ardor increverit, addi poterunt violæ, ſolanum, cucurbitæ, & melonis ramenta. Ad ulceris verò ſanationem, ex adſtringentibus, pro fotu ſuprà deſcriptis, erunt cõponẽdi.

Suffitus ulceri exſiccando idonei ſunt ex thure in ignem conjecto, vel ex decocto ſabinæ facto in oxycrato, aliiſque in curatione dyſenteriæ propoſitis, quorum fumum excipiat æger in cathedra perforata. Sequens autem maximè laudatur à Foreſto.

℞. Maſtiches ʒ. j. thuris ℈. j. myrtillor. ʒ. j. ß. roſar. rubr. ℈. ij. Fiat pulvis pro ſuffumigio.

Suppoſitoria in hoc affectu multum poſſunt, ſi blanda ac lenia ſint, ne partem admodum ſenſibilem exaſperent. Fiunt autem commodè ex ſevo hirci vel capræ, in formam ſuppoſitorii ſecto & indito: dolorem enim ſedat, & ulcus conſolidat. Sed ad dolorem ſedandum erunt præſtantiora, ſi ſemen papaveris vel hyoſcyami ſubtiliſſimè tuſum permiſceas, & in nodulum chartaceum ſuppoſitorii forma effundas. Longè magis, ſi horum loco oleorum ex dictis ſeminibus expreſſorum guttas tres cuilibet ſuppoſitorio addideris, vel opii gr. j. in olei amygd. dulc. ℈. ß. diſſolutum.

Ad ulcus ſanandum efficacius fiet, ſi ſevo, ut dictum, ſoluto, vel ſimplici, vel narcoticis additis, amylum & gummi tragacanth. tritum vel infuſum priùs in aqua plantaginis miſceas. Vel in ſequentem modum componi poterit.

℞. Gum. tragacanth. quantùm ſatis. Affunde tantillum aquæ plantag. ut intumeſcat tantum, neque nimium liqueſcat; adde mucil. ſem. pſyllii, aut cydon. tantundem, & vitellum ovi aſſum. Miſce, iiſque parum calentibus adde ceræ albæ liquatæ q. ſ. ad ſuppoſitorii conſiſtentiam. Huic etiam narcotica addi poſſunt. Tum etiam; quemadmodum in prædictis, ad majorem eroſionem curandam, pulveres ceruſæ, tuthiæ, boli, balauſtior. aliorùmque citra acrimoniam ſiccantium; qui tamen ſubtiliſſimè lævigari debent, ne partis ſenſum exaſperent.

Olea & unguenta admoveri poterunt, tum ventri, quæ in dyſenteriæ curatione propoſita ſunt; tum ano, ut unguentum roſac. popul. vel ex mucilaginibus, vitellis ovor. oleo

oleo rosac. &c. paratum, ad inflammationem & dolorem demulcendum, aliàque in hæmorrhoïdum dolore proponenda; vel ad ulceris sanationem, unguentum album Rhasis, pompholygos, in hydromelite liquatum, & alia innumera.

Denique in graviori affectu ad narcotica confugiendum est, non solùm admota, sed etiam assumpta. Cæteris autem præstat laudanum opiatum gr. (j. ij.) iij. vel iiij. (*per vices*) cum mastiche & terra sigillata exhibitum, vel clysteri permixtum ex decocto flor. chamom. parato.

CAPUT VIII.

De Fluxu hepatico.

FLuxus hepaticus est, in quo serosi & sanguinei humores, loturæ carnium similes, excernuntur.

Producitur hic affectus ab hepatis imbecillitate & atoniâ propter quam bonum & laudabilem sanguinem producere non potest, sed chylosam materiam in sanguinem tenuem, & serosum convertit, qui cùm alendis partibus idoneus non sit, à natura expellitur ad intestina, unde fluxus ille hepaticus contingit.

Illa autem imbecillitas & atonia à qualibet intemperie produci potest. A quocumque enim primarum qualitatum excessu robur hepatis nativum, & vis illius sanguifica dejicitur. Quod tamen dubitationem habet, ab experientia desumptam; quandoquidem videmus sæpè graves hepatis intemperies, & insignes primarum qualitatum excessus, alios morbos producere: istum verò ab illis minimè induci. Contra verò fluxum hunc hepaticum sæpè apparere, sine insigni primarum qualitatum excessu. Ut igitur affectus istius natura integre stabiliatur, dicendum est cum Sapientissimo Varandæo, præceptore meo, præter vulgarem intemperiem aliquid superius & majus reperiri quod istum affectum producere valeat. Et illud dicit esse occultiorem quandam intemperiem, quæ exolutionem sive consumptionem humidi primigenii, sive radicalis in hepate inducit, ad quam sequitur ipsius caloris innati maxima exolutio.

Hanc pravam diathesin & occultam intemperiem producere possunt febres ardentes & syntecticæ; intemperies viscerum calidior, oleosam substantiam colliquans, occulta putredo, humorum corruptela, refrigeratio summa à pituitæ vel melancholiæ copia in corpore præter naturam cumulata, & calorem nativum opprimente ac corrumpente. Id ipsum præstare possunt causæ externæ, ut larga frigidæ potio, nivis aut glaciei haustus, oleorum frigidorum ac crudorum usus immodicus, venena assumpta, & medicamenta cathartica vehementiora. Sic enim vinum meracum copiosè haustum, salsa, acria, piperata, aliaque insigni qualitate prædita, jecoris substantiam exhauriunt & extorrent. His addere licet omnes alias causas, quæ impensè refrigerando vel calefaciendo, hepatis robur ac tonum dissolvere possunt.

Verus igitur ac legitimus fluxus hepaticus hactenus expositus est, qui hunc peculiariter habet characterismum, quòd in eo dejectiones liquidæ ac serosæ & loturæ carnium similes appareant. Et hic ab hepatis imbecillitate procedit, ob quam sanguificatio non rectè perficitur, vel ab intemperie maligniori calidum & humidum nativum partis vitiante.

Datur verò præterea fluxus hepaticus spurius, qui à simplici intemperie, sine ullo humidi primigenii vitio procedit, à qua quidem intemperie, ipsa facultas non læditur, sed tantùm illius opus corrumpitur: ita ut loco puris sanguis impurus & corruptus proveniat, vel bonus sanguis in pravum degeneret, cùm in legitimo fluxu hepatico nunquàm bonus & laudabilis sanguis in hepate generetur.

Corrumpitur autem, vel impurus redditur sanguis, fluxum istum spurium committens, vel ex permixtione bilis flavæ, aut atræ, alteriusque cujusdam materiæ impuræ, vel ex diuturniori in hepate locisque vicinis mora, ob quam crassior redditur, aut aduritur, aut etiã interdum putrescit, vel propter vitium lienis, fæculentam sanguinis portionem non trahentis. Et in hoc spurio fluxu sanguis interdum crassus, interdum niger, interdum variis humoribus, diversis coloribus infectis, permixtus excernitur.

Signa hujus affectus ex his, quæ dicta sunt, facilè elici possunt.

In fluxu enim hepatico legitimo dejectiones liquidæ, & loturæ carnium similes apparent, quod in aliis fluxibus sanguineis non contingit: saltem ut in omnibus dejectionibus tales materiæ appareant, in dysenteria enim si aliquando talis excretio fit, id raro contingit, & consequenter bilis, pituita & fæces varii coloris excernuntur. Adde quod in dysenteria adsunt dolores & tormina ventris, in fluxu verò hepatico nullus est dolor.

Causarum verò signa propriis characteribus distinguenda sunt. Si enim à calida intemperie hepatis imbecillitas & atonia inducta sit, febres ardentes aut colliquantes præcesserunt: vel vomitus æruginosi, aut dejectiones, sitis, & febris adest, corporis squalor & inappetentia & dejectiones valdè fœtidæ apparent. Si verò à frigida intemperie ortum duxerit, dejectiones minùs fœtent, nec sitis, nec colliquatio adest: totum corpus frigidius efficitur, & livido colore perfusum.

Interdùm tamen ex humorum putredine febris exoritur, quæ dicta symptomata aliquantulum immutat: sed causæ prægressæ examinandæ sunt, quæ utramque intemperiem facilè manifestare possunt. In hac etiam frigida intemperie ægri maximo vini generosi ac meracioris desiderio tenentur.

Humidior verò ac siccior intemperies ex contrariis affectibus deprehenduntur. Humidior enim plurimam ac crebram dejectionem facit, & valdè tenuem: contra verò siccior paucam & crassiorem reddit, quam tamen ingens potus cupiditas comitatur.

Causæ denique externæ ex relatione ægrotantium & adstantium facilè innotescent.

Spurius verò fluxus hepaticus omnia ferè signa habet communia cum dysenteria, nisi quod in eo nullus adsit ventris dolor, neque tormina molestent, neque ulla ramenta aut carunculæ in dejectionibus conspiciantur.

Prognosis hujus affectus nonnisi mala & utplurimùm funesta institui potest. Cùm enim pars princeps gravissimè laboret, ex haustu scilicet & consumptione humidi primigenii, cujus reparatio vix separabilis est, nonnisi certum exitium utplurimum expectandum est: præcipuè quando à calida intemperie affectus ducit originem.

Quando enim in febribus hic affectus contingit, colliquationes corporis, & putredines ingentes brevi succedunt, quæ citò ægrotantes de medio tollunt. In febribus verò malignis & pestilentibus propter causæ cacoëthiam, periculum augetur. Quando verò hic affectus à frigida intemperie ducit originem, diuturnior est dolor, & in hydropem immedicabilem plerumque degenerat.

Denique fluxus hepaticus spurius, licet admodum periculosus sit, minùs tamen habet periculi legitimo, quia à simplici & vulgari intemperie, & prava humorum diathesi tantùm exoritur, tono robore hepatis integris remanentibus, & sublatis causis sanguinem vitiantibus evinci potest.

Curatio hujus affectus perficitur remediis hepar roborantibus ejus intemperiem corrigentibus, fluxumque cohibentibus. Et quia longè frequentiùs atque utplurimùm à calida intemperie ducit originem, ideò huic imprimis intemperiei curationem aptabimus, cùm ille, qui à frigida intemperie producitur, rarissimè contingat, & eandem cum hydrope curationem desideret.

Primò igitur, quamvis nullus vacuationibus locus esse videatur, cùm fluxus immodicus sui tantum cohibitionem indicet; rhab. tamen vel solum, vel cum myrobalanis exhibitum, juxta formulas in dysenteriæ curatione propositas, interdum prodesse poterit, quia hepar roborat, idque imprimis, si quædam impuritates dejectionibus permixtæ videantur. Imò verò nonnulli ægrotantes rhab. Scrup. j. cum conserva rosar. in multos dies exhibito. liberati sunt.

Clysteres hìc parum prosunt, cùm hepar affectum sit. Attamen ex lacte chalybeato, vel decocto leniter adstringente, interdũ injici poterunt, ne intestina nimis relaxentur.

At julepi hepar roborantes, ejusque intemperiem corrigentes, in hunc modum componi poterunt.

♃. Rad cichor. gramin. acetos. ana Unc. j. fol. endiv. agrim. cichor. plantag. cuscutæ, ana M. j. absinthii pontici M. ß. santali rubr. Drach. j. rasur. eboris & spodii, ana Scrup. ij. coriandri præparati Drach. i. rosar. rubr. P. i. Coquantur ad ℔. j. ß. In colatura dissolve syrupi cydoniorum & acetos. simp. ana Unc. j. fiat julep. pro iv. dosibus, serò & mane sumendis. Vel

℞. Aquæ plantag. Unc. iij. syrup. de rosis sicc. Unc. j. spiritus vitrioli q. s. ad moderatam aciditatem. Fiat julep. frequenter iterandus.

Poterit etiam æger uti frequenter ex cochleari syrupis sequentibus.

♃. Syrupi myrtini, cydonior. & de rosis siccis, ana Unc. j. syrup. de cichor. simpl. aut compos. cum rheo, Unc. i. sem. Misce.

Fit syrup. præstantissimus ex tinctura rosar. facta in aqua rosar. & cum saccharo rosac. redacta in syrupum.

Pulvis etiam frequens ad Drach. sem. vel Drach. I. semel aut bis in die, in ovo sorbili, jusculo, aut alio liquore idoneo usurpari poterit.

♃. Sem. plantag. & acetosæ, ana Drach. j. Sem. endiv. portul. cuscut. coriand. præp. ana Scrup. j. Rosar. rubr. trochisc. de spodio, cum tragacanth. torrefacto, ana Drach. sem. pellicul. interiorum ventricul. Gallinæ exsiccatar. Scrup. sem. Fiat pulvis tenuissimus.

Vel tabellæ triasantali duplicato rheo ad ℥. ii. pro dosi exhibitæ ad hepar roborandum erunt utilissimæ, tum etiam opiata sequens.

♃. Conserv. rad. cichorii, ℥. j. conserv. rosar. veter. ℥. ß. pulpæ passular. corinth. ʒ vj. croci Martis ʒij. coralli præparat. rasuræ eboris & cornu cervi, ana ℈. j. cum syrupo de ros. siccis, fiat opiata, addendo spirit. vitrio. ℈. ß. De qua capiat magnitudinem castaneæ tribus horis ante pastum. Potest etiam addi hepar lupi præparatum, quod ab authoribus commendatur tanquam specificum.

Passulæ majores vel corinthiacæ, quia hepati amicæ, in hoc affectu commendantur, ideò magna copia cum seminibus sunt comedendæ. Quod ut commodiùs fiat, priùs in mortario erunt contundendæ.

Vel rob passulatum fieri potest, coquendo eas in vino rubro, vel alio generoso, si calor non obstiterit, & posteà succum ex iis exprimendo, rursùmque in formam rob decoquendo. Quod simplex usurpari poterit, vel cum sequentibus componi in formam opiatæ.

♃. Passular. corinth. ad ℔. ß. Coquantur ad pultis consistentiam in vino veteri. Transfundantur setaceo, & colaturæ admisce corticis citri condit. pistati Unc. sem. pulv. electuar. triasantal. & diamarg. frig. ana Drach. j. coralli præp. & rosar. rubr. ana ℈. iv. jecoris lupi præp. Drach. iij. Fiat opiata.

Syrupus corall. ad hepar roborandum & fluxum cohibendum præstantissimus est. At longè præstantior illius tinctura. Cui etiam substitui poterit extractum vel magisterium in aqua plantag. exhibitum.

Succus ex surculis tenuioribus urticæ per se ad ℥ij. vel cum aqua & aceto exhibitus manè per triduum, fluxum sistit, & sanguinem corruptum purificat.

Quia verò in hoc affectu corpus valdè absumitur, destillatum restaurans fluxus etiam cohibendo idoneum, vel per se frequenter exhibendum, vel omnibus cibariis permiscendum est.

♃. Caponem pinguem & perdicem, iisque deplumatis & exenteratis, repleantur ventres fol. cichorii, agrim. & carnis testudinum ana M. j. conservæ ros. ℥. iii. sem. plantag. coriand. præp. ana ʒ. ij. myrobolan. citrin. ʒ. i. fol. sanguinariæ, M. ß. trochiscor. de carabe, & spodio, ana ℈. iv. pulv. elect. de gemmis, triasantali, diamarg. frig. an. ʒ. i. Irrorentur omnia vino styptico, & simul in ventres avium immissa coquantur in aquæ ℔. iv. ad mediæ partis consumptionem vase clauso. Posteà reponantur omnia in alembicum vitreum cum vini optimi Unc. iij. Distillentur in balneo Mariæ ad usum dictum.

Pro potu utatur æger tinctura rosar. vel decocto cichorii & graminis, cum syrupo cydonior. addendo aliquot guttulas spiritus vitrioli.

In cibis hordeata & amygdalata, ac præcipuè oryzata conveniunt.

Exteriùs verò applicentur ventri eadem remedia, quæ in dysenteriæ curatione præcipua sunt: addendo hepatica nonnulla, ut absinthium, rosas, santala omnia, spodium, &c. Quæ inunctiones ventris ad hepatis usque regionem debent pertingere.

Hepati verò sequens epithema admoveri poterit.

♃. Fol. endiv. & cichorii, ana M. j. cuscutæ & absinthii utriusque ana M. ß. rosar. rub. P. j. santali rub. ʒ. j. sem. spodii Scrup. ij. Coquantur ad ℔. j. sem. In colatura dissolve aceti rosac. ℥. ij. Iterum bulliant leviter & colentur. Fiat epithema.

Eadem pars sequenti unguento illinatur.

♃. Cerati santalini ℥. ij. olei cydonior. & absinthii, ana Drach. iij. Misce. Fiat linimentum.

Denique si vigiliæ plurimùm ægrotantem infestent, ut non rarò solet contingere, quia hic fluxus noctu solet ingravescere, ad narcotica erit deveniendum, qualia in superioribus alvi fluxibus fuerunt.

CAPUT IX.

De Lumbricis.

QUamvis lumbrici in variis corporis partibus generentur, quia tamen id rarissimè contingit, & frequentissimè in intestinis magnus fit eorum proventus, ideo nos tantùm de his hoc loco agere instituimus.

A nonnullis ambigitur, ad quod genus affectum præter naturam lumbrici referendi sint: omnem tamen dubitationis ansam facilè auferre possumus, dicentes, pro diverso respectu ad omnia genera referri posse. Prout enim intestina vellicant & pungunt, vel obstruunt, aliósque morbos producunt, causæ morbificæ dici possunt. Prout verò sunt substantiæ superadditæ iis, quæ naturaliter in intestinis contineri debent, inter morbos in numero aucto toto genere præter naturam à Galeno recensentur, quemadmodum & calculus: ac denique prout excernuntur per alvum præternaturaliter, aut etiam per os, ad vitium excretorum sunt referendi.

Tria lumbricorum genera proponuntur à Galeno *comment. Aph.27. sect.3.* teretes seu rotundi, qui in tenuibus intestinis frequentiùs generantur, unde sæpè in ventriculum ascendunt, ascarides, seu tenues lumbrici, filorum particulas referentes, qui in parte inferiori crassorum intestinorum, & juxta sphincterem musculum residere solent: & lati lumbrici, fasciæ etiam nominati, quia lati & longi sunt instar fasciarum, quibus infantes obvolvuntur. Ista species rarior multò est cæteris, & medico, praxin exercenti, vix ter aut quater in vita videre contingit. Magnæ tamen de eo apud authores habentur controversiæ, aliis scilicet asserentibus esse vermem unicum: aliis verò ex plurimis vermiculis simul unitis compositum: quos vermiculos cucurbitinos appellant, & lati lumbrici particulas esse asserunt; alii verò quartam lumbricorum speciem faciunt, cucurbitinos continentem, quorum rationes & experimenta sigillatìm recensere, & toties ab aliis decantata repetere, instituti nostri ratio non patitur; sed ea curiosus lector apud Rondeletium, Platerum, Sennertum, aliosque innumeros videre poterit.

De causa etiam lumbricorum efficiente admodum controvertitur, aliis calorem putredinosum, aliis nativum accusantibus, aliis utrumque vicissim concurrere asserentibus. Primi, omnia insecta ex putredine secundum Aristotelem exoriri contendunt. Secundi asserunt, calorem putredinosum esse intensum, igneum, & destructivum, atque adeo corporis viventis generationi non esse idoneum. Tertii, ut pugnantes hasce sententias concilient, dicunt, à calore putredinoso materiam disponi ad generationem vermium, eamque ita præparatam à calore nativo per viam concoctionis in lumbricos converti. Quæ tamen conciliatio subsistere non potest. Siquidem ex axiomate

nate phyſico, ejuſdem eſt materiam diſponere & formam inducere, atque ita præparatio materiæ & inductio formæ, ab eodem agente proficiſci debet. Deinde in cadaveribus generantur vermes, in quibus nullus eſt calor nativus. Dicendum itaque eſt, calorem qui putredinoſus eſt, reſpectu materiæ putreſcentis, fieri nativum reſpectu lumbrici: quia calor naturalis & putredinalis differunt tantùm gradibus. Sed ad diverſorum animalium generationem diverſi caloris gradus requiruntur, atque adeò calor, qui putredinoſus eſt reſpectu noſtri, poteſt eſſe naturalis reſpectu alterius animalis. Sic calor, qui leoni naturalis eſt, nobis febrilis, & per conſequens putrefactivus. Multi confugiunt ad calorem Solis, qui eſt cauſa univerſalis omnium generationum. Sed agnoſcenda eſt perpetuò cauſa peculiaris, à qua immediatè producitur effectus, concurrente & cooperante cauſa univerſali. At longè gravior hîc etiã occurrit difficultas, ex eo, quod vulgatiſſimo theoremate ſancitum ſit, nihil poſſe ſeipſo nobilius generare, atque ita calorem non eſſe præcipuum agens in generatione lumbricorum, qui ad ſubſtantiæ categoriam referendi ſunt, calor verò eſt accidens, & quicquid de ſole dicatur, perpetuò forma lumbrici, utpote forma viventis, nobilior eſt forma ſolis, quæ tantum eſt forma mixti. Hæc dubitatio in gravem illam atque prolixam de generatione æquivocâ diſputationem nos conjicit; in cujus ambagibus præſtantiſſimi quidam philoſophi integris voluminibus ſeſe exercuerunt, ad quos lectorem remittimus,& in primis Fortunium Licetum *lib. de ſpontaneo viventium ortu.* Sufficit hoc loco dicere, multorum opinionem eo deduci, ut credant multiplicia rerum ſemina in variis ſubſtantiis, latitare quæ juxta varias illarum permutationes in lucem emergunt, prout videlicet materia per putredinem, aut aliam quamvis alterationem, ad hanc vel illam formam recipiendam magis diſponitur, & ſemen illi diſpoſitioni magis analogum ſuſcitatur in actum, formamque ſibi propriam in materiam introducit. Hæc ſententia non valde recedit à veteri philoſophia, quæ docet formas educi è potentia materiæ. Sed hi tutius eſſe exiſtimant, ſemina rerum in materia recondere, quæ verè ſint efficientia, quàm ſolam materiæ potentiam agnoſcere, quæ nullam habet efficiendi vim. Cum illa enim materiæ potentia inquirendum eſt aliquod efficiens, quod formas illas educat, aut potiùs in eam introducat.

Cauſa materialis lumbricorum vulgatiſſima eſt pituita dulcis putredinem concipiens, cujus putredinis ope eam acquirit diſpoſitionẽ, ut in lumbricos tranſmutetur. Verũ nullo modo neceſſarium putamus ut alimenta, vermibus generandis idonea, in pituitam priùs convertantur. Ex eis enim immediatè, dum putreſcunt, vermes generari poſſunt, quemadmodum videmus in carne, caſeo, caſtaneis, pomis, pyris, ceraſis aliiſque innumeris fructibus, vermes per putredinem produci. Ita fit in corpore noſtro præcipuè puerorum, qui ingluviei maxime dediti ſunt, prædictis alimentis ſeſe ingurgitant, & plerumque nova aſſumunt, antequam priora fuerint concocta. Hinc fit, ut illa putredinem concipiant, ex qua lumbrici oriuntur.

Hoc verò tyrones advertant, quod in praxi quotidie obſervatur, pueros lactantes, quibus carnes exhibentur, à lumbricis maximè infeſtari, propterea quod tenelli eorum ſtomachi ſolidum illud alimentum concoquere non poſſint, atque ideo corrumpitur, & in lumbricos faceſſit. Adde quod lac citiſſimè conficiatur in ventriculo, confectum ad inteſtina deferatur, quod ſi carnem admixtam habeat, quæ tam citò confici non potuit, ſecum ſimul ad inteſtina ducit, ibique putreſcit, & in lumbricos convertitur.

Obſervent etiam juniores, ex lacte ſolo nunquam lumbricos generari: ita ut quoties de morbo infantis alicujus ambigitur, utrum ſcilicet ex lumbricis laboret, (quos mulierculæ perpetuò accuſant, omneſque morbos infantiles ac pueriles ad lumbricos referunt, quemadmodum omnes mulierum affectus utero adſcribuntur:) Medicus certò pronuntiare poſſit, infantem illum, ſi lacte ſolo veſcatur, neque carnem aut juſculum ex ea guſtaverit, lumbricis non laborare. Hoc docuit diſertè Gal. *Comment. Aph.26. ſect.3.* dicens in pueris lac ſugentibus vermes non generari. Cujus rei ratio perſpicua non eſt. Multi dicunt in pueris lactantibus, calorem non eſſe ſatis fortem ad lumbricorum generationem. Et fulcitur reſponſio authoritate Galeni dicentis *loco citato*, ad generationem lumbricorum requiri calorem fortem; unde fieri dicit, ut lumbrici magis generentur in pueris adultioribus, quàm in infantibus, quod docet Hipp. *Aph. prædicto.* Cui tamen doctrinæ ipſe Hip. refragari videtur 5. *de morbis*, dicens in pueris, dum utero clauſi ſunt, generari vermes: at illi non habent intenſiorem calorem pueris lac ſugentibus. Et idem Hipp. aliam reddit rationem, cur in pueris in utero concluſis vermes generentur; *quia* inquit, *fæces in iis retinentur, poſtquam verò in lucem exierunt, non generant, quia in iis amplius fæces non retinentur.* Quod tamen ſatisfacere non videtur, ſiquidem in puerulis extra uterum fæces ſæpe retinentur, & lumbrici tamen in iis non proveniunt, quamdiu ſolo lacte utuntur. Cùm igitur prædictæ rationes ſolida ingenia non expleant, novas hac in re ſapientum cogitationes expectamus, & interim quid nobis videamur, paucis aperiemus, id doctiorum criterio libenter ſubjicientes. Dicimus igitur lac putreſcens aciditatem contrahere, quæ inepta ſit lumbricorum generationi, imò verò illi fortiter obſiſtat: acida enim omnia vermes enecare, notiſſimum eſt. Hinc ſuccus limonum ad hanc rem utiliſſimus & uſitatiſſimus eſt. Et in potu ordinario aqua ſpiritu vitrioli acidula reddita, in hoc affectu mirabilis eſt.

Inter cauſas materiales lumbricorum dulcia primum locum obtinere vulgò exiſtimant. Quod tamen dubitatione non caret, cùm vulgari axiomate ſancitum ſit, dulcia bileſcere, & bilem amaritudine lumbricos enecare. Huic tamen dubitationi facile eſt reſpondere: in corporibus bilioſis, & caloris acrimonia præditis, dulcia facile bileſcere, quia ulteriori coctione amaritudinem contrahunt, ut in coctione artificiali quotidie experimur. Verùm in aliis temperamentis minùs calidis dulcia non bileſcunt, ſed potius in pituitam convertuntur, dum à ventriculo citiùs, quàm par ſit, attrahuntur ad inteſtina, & ita cruda ac ſemicocta putreſcunt, ac lumbricis generandis materiam idoneam præbent.

Sed manet adhuc difficultas de ſaccharo & melle, quæ cùm ſubſtantiam habeant putredini minimè obnoxiam, imò verò cætera omnia, quantumvis putredini obnoxia, ab ea præſervent; prohibeatur tamen eorum uſus iis qui lumbricis laborant. Itaque dicendum, ex ſaccharo & melle lumbricos non generari, cùm habeant ſubſtantiam incorruptibilem; ſed jam genitos excitari ac commoveri, quia lumbrici, dulcia maximè appetentes, ad mellis & ſacchari occurſum ſeſe exagitant, & verſus ventriculum feruntur, necnon citiſſimum incrementum capiunt, unde ſymptomata emergunt, lumbricorum conſectaria.

Signa lumbricorum præſentium, & in inteſtinis latitantium varia ſeſe offerre ſolent: non omnia quidem in omnibus, ſed plura in pluribus. Frequentiora tamen, & magis ordinaria ſunt, oris fœtor peculiaris, ad aciditatem vergens. (Ideo mulierculæ noſtræ acidum anhelitum vocant) & dejectiones ſtercori bubulo ſimiles, ac griſeo colore infectæ, ita ut argillam diſſolutam repræſentent. Alia ſigna infrequentiora ſunt febres continuæ, quæ pluries in die exacerbantur ex motu vermium, cum anxietate, ſudore frigido interdum & animi deliquio, nauſeâ, vomitu, & ſiti inexplebili. Pulſus eſt inæqualis, genæ alternatim rubent, aut liveſcunt, oculi ſplendent, narium pruritus adeſt, dentium ſtridor, & interdum tremor. Tuſſis adeſt ſicca & exigua; ſaliva præter ſolitum ex ore effluit. Interdum etiam capitis gravitas & ſopor, interdum deliria, interdum convulſiones epilepticæ. Dolor in ventre plerumque affligit morſum & eroſionem repræſentans: interdũ etiã venter inflatur ac diſtenditur, inſtar hydropicorum; interdum horrifica eſt in ſomno expergeſcentia, nonnulli in ſomno tremunt, ac ſurgunt, atque iterum ſopiuntur; interdum totum corpus præter rationem decreſcit, & nonnunquam æger fame caninâ laborat, atque inſatiabili,

 quod

quod in lato lumbrico magis contingit, qui omnia alimenta assumpta devorat & absumit. Præterea vermes cucurbitini, si excernantur, latorum sunt indicia. Ascarides verò ex pruritu ani molesto cognoscuntur, & fæces non rarò iis consperfæ apparent.

Pro coronide, inter signa lumbricorum in corpore latentium, censeri debet gingivarum erosio vel putredo, quod sequenti observatione confirmatur. Puer quidam erosione gingivarum à longo tempore gravissimè vexabatur. Multa variaque remedia, tam interna, quàm topica ipsi præscripta & adhibita fuerunt: frustrà tamen omnia. Tandem vitam cum morte commutavit. Aperto corpore tanta inventa est abundantia vermium, ut aliquibus in locis intestina eroserint, multique in vacuo ventris reperti fuerint.

Quod ad prognosin spectat, lumbrici plures paucioribus sunt deteriores, majores minoribus. Non rarò periculosi sunt, & graves morbos accersunt, ut febrem intensam & inordinatam, syncopen, aphoniam, delirium, epilepsiam, colicam, caninam appetentiam.

In morborum principio vermes prodire, malum, tam vivos, quàm mortuos, potissimum si soli, & sine stercore exeant. Vivi enim summam cruditatem, aut alimenti penuriam significant: mortui verò magnam putredinem, à qua enecantur.

Lumbrici in declinatione morbi, & jam coctione apparente, cum excrementis exeuntes, salutem portendunt: ostenditur enim tum naturam excrementis dominari.

Curatio lumbricorum ad eorum expulsionem dirigenda est, cùm sint toto genere præter naturam. Illa autem expulsio commodè perficietur catharticis medicamentis, quæ vermes enecant & expellunt, tum etiam putridam materiam, ex qua generantur, evacuant.

At verò inter purgantia præstantissimum est rhab. quod etiam præsenti alvi fluxui & febri convenit. Illius tamen exhibitionem præcedere debent lumbricos enecantia, aut saltem quæ ipsos ad inferiora intestina detrudant, per os assumpta; tum quæ eosdem deorsum evocant, per clysterem injecta. Quorum formulæ vulgò in hunc modum habentur.

℞. Aquar. gramin. & portul. & ana ℥. j. sem. syrup. de limon. ℥. j. confect. de hyacinth. ʒ. j. pulveris contra vermes ℈. j. fiat potio, quæ detur statim, & paulò post clyster sequens injiciatur.

℞. Hord. integr. furfur. macri rosar. rub. an. P. j. liquirit. ras. & passul. mundat. an. ℥. ß. coquantur ad ℔. sem. vel quartaria pro puerulo. In colatura dissolve sacchari rub. ℥. j. vitellum ovi n. j. Fiat Clyster. Potest addi cassia vel catholicum, si magis laxare est animus.

Quibus remediis semel aut bis usurpatis potio sequens propinanda est.

℞. Rhab. electi ʒ. j. santali citrini ℈. ß. Infundantur in aquæ graminis aut portulacæ ℥. ij. vel iij. In expressione dissolve rhab. pulverati, & pulv. contra vermes, ana ℈. j. syrup. rosac. ℥. j. Misce, fiat potio. Vel

℞. Rhab. pulverati, & corallinæ, an. ʒ. ß. plus minus pro ætate; aquæ gramin. ℥. ij. syrup. violac. ℥. j. Fiat potio.

Si febris magna non adest, hieræ picræ ʒ. ij. plus minùs, potioni admiscendæ sunt: illa enim propter amaritudinem lumbricos potenter enecat & expellit.

Si verò prædictis remediis non cesserit affectus, ad sequentia transeundum est.

℞. Rad. gram. & acetos. an. ℥. j. fol. endiviæ, cichorii, acetosæ, portulacæ, an. M. j. summitatum hyperici, scordii, & centaurii minor. an. P. j. corallin. ʒ. iij. Coquantur ad ℔. j. In colatura dissolve syrup. de limon. ℥. iij. fiat julepus pro iij. aut iv. dosibus bis in die sumendis.

℞. Unguenti de arthanita ℥. iij. mercurii crudi ʒ. j. Misce, inungatur totus venter.

Deinde purgatio repetenda est, imò frequenter iteranda, donec impuritati corporis sit satisfactum.

Imò verò prædicto decocto senna, agaric. rhab. &c. addi poterunt, & tunc semel tantùm in die erit exhibendum.

Rondeletius valde probat electuar. diacarth. tanquam remedium potentissimum ad vermes dejiciendos & pituitam expurgandam, ac etiam chylum corruptum, ex quibus generantur & nutriuntur vermes, tum etiam infusionem agarici in oxymelite. Quæ remedia præcipuè conveniunt si febris non adfuerit.

Quia verò sæpè nisi magno labore, & longo tempore, verminosi affectus in nonnullis pueris expugnari possunt, quam plurima remedia, eaque præstantissima, ab Authoribus inventa & usurpata sunt, tum interna, tum externa.

Inter interna primum recenseri debent pulveres varii, quorum formulas apud authores passim videre est.

Ad præcipuos verò sequentes referendi sunt, quorum dosis erit à scrup. j. ad ʒ. j. pro ætate puerorum, cum liquore idoneo.

℞. Sem. santonici, quod contra vermes vulgò vocant Unc. sem. corallinæ ʒ. iij. rasuræ cornu cerv. ʒ. ij. Fiat pulvis. Vel

℞. Sem. contra vermes, corallinæ, & cornu cervi, ad summam albedinem usti, ana partes æquales. Vel

℞. Pulv. hieræ simp. ʒ. ij. sem. contra vermes, scordii, centaur. minor. corallinæ, an. ʒ. j. Fiat pulvis.

℞. Rhab. & agarici, an. ʒ. j. trochisc. alhandal. ℈. j. diacryd. ℈. ß. corallinæ, cornu cervi usti, ana ʒ. ß. myrrhæ, zedoar. flor. tanaceti, an. ʒ. j. salis absinthii & tartari, ana ʒ. ß. Fiat pulvis tenuissimus.

Hi autem pulveres, ex calidioribus medicamentis compositi, in calidis naturis & febricitantibus, rarò & in minori dosi usurpentur.

Mulierculæ vulgò pueris, à lumbricis male habentibus, exhibere solent sem. contra vermes saccharo incrustatum, vel nudum semen melli permixtum. Quod remedium præstantissimum est, si quidem lumbrici, dulcium rerum avidi, mel devorant, & cum melle semen, quo interficiuntur.

Quia verò semen illud valdè calidum est, temperari potest, si in acetum infundatur per duas horas; postea verò cum melle cocto misceatur ad formam opiatæ, quam Amatus Lusitanus prædicat, tanquam primum adversùs lumbricos remedium.

Cornu cervi ustum à Foresto maximè laudatur, cum passulis, aut alio quovis modo exhibitum, ut nonnulli hoc solo remedio curati sint. Iis præcipuè convenit, qui lumbricis cum alvi fluxu laborant. In qua affectuum complicatione commendat etiam succum plantaginis, & decoctum centinodiæ, in potu exhibitum. Quibus addi possunt topica ventri admota, partim astringendi, partim lumbricos enecandi virtute prædita.

Vulgò etiam usurpatur à mulieribus oleum commune, cum vino exhibitum. Illud autem lentore suo, animalium eorum, quæ sola transpiratione vivunt, spiracula occludens, ipsa suffocat & interimit. Vinum etiam, acrimoniâ suâ eadem interficit. At præsente febre, melius est oleum cum succo limonum, vel granatorum admiscere, vel quod multò præstantius est, oleum amygdal. amar. cum prædictis succis, vel aqua florum aurantiorum.

Stocherus in Empirica sua, oleum è ligno exsiccato coryli seu avellanæ, per descensum paratum laudat, si una vel duæ guttæ puero exhibeantur: grandioribus verò tres, vel quatuor cum mica panis. *Immediatè*, inquit, *interficit, & educit per secessum, imò verò lumbricos & pediculos extra corpus levi contactu enecat.* Volunt autem Authores peritissimi, hoc oleum, à ligno corylino extractum, esse oleum illud Heraclinum, quo Martinus Rulandus pueros à lumbricis ferè in momento liberabat, labra & umbilicum eodem illinendo, ut passim in illius centuriis videre est.

Nos autem experti sumus, oleum juniperinum, ad guttam unam exhibitum cum jusculo, puerulis hisce lumbricis laborantibus, multùm opitulari, modò febris absit.

At reliquis omnibus remediis fortè præstaret mercurius crudus, si eum per eos exhibere auderemus; quod tamen magnorum virorum suffragia fieri posse testantur. Quorum nonnulla in medium proferam: ut qui hoc remedii genus tentare voluerint, id minimè sine authore fecisse existimentur.

Mat-

Mathiolus epist. 4. ad Stephanum Laureum, medicum Cæsareum: *Cum, inquit, argentum vivum nullâ ullâ lethiferâ facultate (ut Dioscorides inquit) interimat, quam quòd suo ingenti pondere intestina laceret: nihil sanè verendum videtur, minima quantitate id posse moliri unquam, præsertim cum sua gravitate & sphærica forma facilè è corpore per inferiora labatur. Idcircò mirari non debemus, si Brassavolus, tam clarus ætatis nostræ Medicus, ad necandos interaneorum vermes, dari pueris argentum vivum nullo incommodo, scriptum reliquit; & eo tam feliciter usus sit alius quidam clarissimus Medicus Patavinus, quanquam parandi dandique rationem minimè unquam docere voluerit. Atqui ego, etsi hoc medicamento nunquam sum usus, vidi tamen dari sæpe illud, scrupuli, vel sesquidrachmæ pondere, à Gloritiensibus obstetricibus, ægrè parturientibus mulieribus, nullo prorsus incommodo, sed felici semper eventu.*

Fallopius *tract. de morbo gallico, cap. 76. Si bibatur*, inquit, *argentum vivum, illud non facit, quod unctum. Vidi mulieres, quæ libras ejus bibebant, ut abortum facerent, & sine noxa. Ego exhibeo in vermibus puerorum, & nullum parit symptoma; solum necantur vermes.*

Platerus in curatione lumbricorum: *Argenti vivi*, inquit, *guttam unam vel alteram, vel ℈.ß. aliqui deglutiendum propinant: quia vermes, quibus maximè adversum, citò fugat, potestque innoxiè, ut alibi etiam dictum, sumi.*

Apud Fabricium Hildanum *observ. 72. cent. 2.* in qua describitur historia cujusdam mulieris, lumbricis laborantis, à Giberto Saraceno, ad dictum Fabricium missa, sequentia habentur, post quorundam remediorum enumerationem. *Hisce additum est ex hydrargyro præstantissimum remedium. Illud enim ad sesquidrachmam purum, & per corium trajectum hausit, & ab eo infestare cessarunt eum dira hæc animalia.*

Joannes Baptista Zappata *lib. de secretis mirabilibus. c. 5.* insignes proponit historias lumbricis laborantium, mercurii usu sanatorum, in quibus infinita alia remedia, tum aloë & absinthium, frustrà usurpata fuerant. Illius autem exhibendi modus duplex ab eo proponitur. Primus talis est.

♃. Arg. vivi ʒ. j. pro pueris verò ℈. j. vel ij. benzoini ℈. ß. aquæ vitæ rectificatæ guttas iv. vel v. Misceantur simul in mortario vitreo cum pistillo vitreo. Postea adde conservæ rosar. aut violar. q. s. ad incorporandum, ut fiat bolus, quem capiat æger manè per se, vel in pane hostiario. Secundus talis est.

℞. Sacchari valde rub. (*Thomæ*) parum, aquæ commun. guttas iij. vel iv. Misceantur in mortario vitreo ad consistentiam mellis. Deinde adde arg. vivi quantitatem dictam. Incorporentur simul, addendo ol. amygd. dulc. guttas vj. aut vij. quæ impediant, ne mercurius vivificari possit. Misceantur omnia. Tandem cum pauca conserva rosar. fiat bolus.

Baricellus in hortulo geniali, hæc habet. *Hydrargyrum, quod à multis venenum existimatur, felicissimo successu contra vermes exhibetur, tantæque certitudinis illud in Hispania reputatur, ut mulieres tenellis pueris, qui lactis vomitu laborant, ad quantitatem granorum iij. in propria substantia propinare audeant. Hac autem via morbus cessare videtur frequentatis experimentis. Ego quidem viduam mulierem curavi, quæ novem dierum spatio vomitibus continuis ex vermibus laboraverat, & ferè triduo nec comederat, nec cibum retinere valuerat. Huic cum hydrargyri ℈. ij. cum tantillo cydonii mortificato propinassem, absque ulla molestia per alvum centum & plures emisit vermes, & eadem die liberata est, & solicita exercuit domi & foris negotia, magna profectò parentum admiratione, cùm prius debilis: & bono semper eventu, domique continuò aquam habeo, in qua hydrargyrum infusum retineo, illamque puerulis pro vermibus libentissimè concedo: nec adhuc quempiam ex illo noxam accepisse expertus sum. Usus est hoc remedio ad vermes enecandos, Mathiolus, Horatius Augenius, & plerique alii celebres viri, qui omnes hujus auxilii maximè extollunt beneficia. Datur pueris in substantia ℈. j. grandioribus ℈. ij. vel ʒ. j. Corrigitur illud & mortificatur in mortario vitreo saccharo rubro, & tandiu conteritur, ut in partes insensibiles dissolvatur. Ne autem in pristinam formam redeat, olei amygdal. dulc. guttulas binas addere oportet, & sic cum saccharo rosac. violato, vel cydoniato, jejuno stomacho, languentibus propinatur.* Hæc Baricellus.

Sanctorius *in meth. vitand. error. lib. 5. cap. 1. Nisi*, inquit, *in lumbricis necandis ad valida præsidia confugiamus, ut ad aloem non lotam, vel ad mercurii ℈. j. cum aloë & terebinthina, ad pilulæ perexiguæ formam recepta, nihil fit.*

Qui mercurii crudi usum reformidant, eodem præparato uti possunt, nempè mercurio dulci, non solùm ter, ut vulgò fit; sed etiam sexies sublimato. Ulteriori enim præparatione malignitas illius magis retunditur, admixtis aliquot granis diagrydii, ut citiùs è corpore eliminetur, simulque lumbricos, eorumque materiam expellat.

Quantitas autem illius augenda vel minuenda est pro ratione ætatis. Exempli gratia pueris, octo aut decem annos natis, ita præscribi poterit.

♃. Mercurii dulcis gr. xij. diagryd. gr. (iij.) v. vel vj. fiat pulvis qui detur cum pomo cocto, saccharo consperso, vel panatella saccharata.

Pro potu ordinario, aqua suprà laudata erit utilissima, ex hydrargyri infusione parata, vel in qua hydrargyrum per horam integram in ampulla vitrea semiplena agitatum fuerit.

Utilis etiam est aqua, in qua stannum fusum sæpe extinctum fuerit. Si verò hydrargyro uti lubeat, satius est aquam cum eo parum ebullire, sic enim efficacior redditur.

Non minoris fortè est efficaciæ aqua fontis cum spiritu vitrioli aut sulphuris guttis aliquot acidula reddita: sunt enim acetositates illæ specifica materia, quâ moriuntur vermes. Aqua verò, prout puer est grandior, magis vel minus acida est efficienda.

Vulgo autem usurpatur pro potu ordinario, decoctum graminis, aut coriandri præpar. cum syrupo limonum, aut granatorum mixtum. Vel decocto graminis saccharum cum aceti tantillo admisceri poterit.

Dum prædicta remedia usurpantur, clysteres toto morbi decursu frequenter injiciendi sunt. Primùm attrahentes lumbricos, ex dulcibus compositi, ut ab initio dictum est. Qui non solùm ex decocto liquiritiæ, passularum, & ficuum parari possunt, sed etiam ex jusculo pulli, admixto saccharo & melle rosaceo, vel ex lacte, si febris absfuerit, alioqui facilè corrumpitur.

At si lumbricos, in crassis jam intestinis esse conjiciamus, quia tunc vix amplius in tenuia possunt ascendere, medicamenta illos enecantia per clysterem infundere possumus, in hunc modum composita.

♃. Rad. gram. Unc. j. fol. betæ, malv. mercurial. & portul. an. M. ß. corallinæ P. j. coriandri præpar. & sem. contra vermes seu santonici, an. Drach. ij. In ℔. ij. aquæ fiat decoctio. In colaturæ ℔. j. dissolve olei rosac. Unc. ij. cassiæ recenter extractæ ʒ. vj. hieræ picræ ʒ. ij. mellis violacei ℥. j. Fiat clyster.

Si fortiorem desideres

♃. Rad. gentian. Unc. j. absinth. vulgaris, & abrotani, ana M. j. centaur. min. M. sem. lupinor. Unc. ß. sem. Santonici. ʒ. ij. Fiat decoctio. In colaturæ q. s. dissolve olei absinthii ℥. j. salis ʒ. j. sem. Fiat clyster, qui iterandus est, & in posteriori, ut vermes enecati educantur, dissolve benedictæ laxativæ, & hieræ picræ, ana ℥. iij. vel ℥. ß.

Si præsens sit alvi fluxus, clyster sequens injiciendus est.

♃. Rad. tormentillæ, & aristol. rotund. an. ℥. j. ß. cortic. granat. & mirobalan. an. ℥. j. lentium P. j. baccarum myrti ʒ. j. rosar. rubr. P. j. Fiat decoctio. In colatura dissolve olei menthæ, vel absinthii ℥. j. Fiat clyster.

Exteriùs verò ventri admoveri solent topica varia, non solùm antea proposita, sed etiam sequentia.

℞. Rad. gentian. ℥. j. rad. aristoloch. ℥. vj. cort. aurant. ℥. j. colocynthid. ʒ. j. cornu cervi usti ʒ. ij. croci ʒ. ß. Fiat pulvis, qui subigatur cum oleo de absinthio, vel amygd. amar. & additâ cerâ, fiat unguentum.

Item oleum ſimplex cum pulpa colocynthid. decoctum efficaciſſimum eſt.

Item oleum de abſinthio & hyperico toti ventri manè & ſerò admovendum.

℞. Ol. abſinthii, menthæ, & amygd. amar. ana ℥. ß. ſucci abſinthii, rutæ, ana g. ii. tormentillæ, dictamni albi, zedoar. ana ℥. ß. fellis bubulli ℥. iii. aloës, ℈. j. Pulveriſentur & cum modica cera fiat unguentum. Vel

℞. Colocynthid. Drach. vi. Terantur, & cum felle bovis & vino imponantur umbilico. Quo remedio & vermes interficiuntur, & venter ſolvitur.

℞. Myrrhæ ℥. vij. maſtich. ℥. viii. aloës hepat. ℥. xviii. ſal comm. ℔. i. Converſa omnia deſtillentur per retortam, lento igne, & magna diligentia. Exibit primò aqua deinde oleum. Quo ſi illinatur infantium umbilicus, omnem putredinem corrigit, quæ in eorum meſenterio reſtagnat.

Cataplaſma etiam in hunc modum concinnari poterit.

℞. Farinæ lupinor. ℥. ii. myrrhæ, aloës ana ℥. ii. fellis bovis quantum ſatis, olei de abſinthio ℥. ii. Fiat cataplaſma ventri admovendum.

Si alvi fluxus diutiùs perduraverit, cataplaſma ſequens admoveri poterit.

℞. Ol. cydonior. & abſinthii ana ℥. i. ſucci portulacæ cum aceto extracti Unc. i. ſem. farinæ lentium Unc. i. farinæ lupinor. Unc. ſem. corallii rubr. cornu uſti, ana ℥. iii. Incorporentur ſimul, & cum pauca terebinthina fiant ad formam cataplaſmatis.

Ex ſola hiera picra cataplaſma conflatum efficaciſſimum eſt.

Fotus etiam interdum adhiberi poſſunt, quando magna ventris inflatio & tenſio apparet, in hunc modum compoſiti.

℞. Fol. abſinthii, abrotani tanaceti, ſcordii, malvæ, violariæ, ana M. i. lupinor. contuſor. Unc. ſem. centaur. P. i. Coquantur in aqua & aceto. Foveatur totus venter calidè frequenter.

Denique ad latos lumbricos, & aſcarides, clyſter ex amaris compoſitus erit utiliſſimus. Cui addi debent purgantia toties repetita, donec corporis impuritas, ex qua illi generantur, exſtirpata fuerit.

CAPUT X.

De Hæmorrhoidum fluxu immodico.

Licet moderatus hæmorrhoïdum fluxus ſalutaris ſit, & à multis morbis, iiſque graviſſimis hominem præſervare, ac liberare ſoleat, quemadmodum docet Hip. in Epidemiis, & Aphoriſmis; nempe pleuritide, peripneumonia, nephritide, mania, melancholia, aliiſque innumeris. Immoderatus tamen periculoſiſſimus eſt, alioſque morbos perniciosos inducit; nempe totius corporis imbecillitatem, omnium viſcerum, & præſertim hepatis refrigerationem, atrophiam, cachexiam, & hydropem, propter caloris nativi deperditionem, effuſo vitæ theſauro, & totius corporis fomento.

Ille autem fluxus immodicus eaſdem habet cauſas quæ alia ſanguinis profluvia excitare ſolent; ſanguinem nimirum quantitate, vel qualitate peccantem. Dum quantitate peccat, & magna copia ad venas hæmorrhoïdales defertur, eas impensè dilatat, & oſcula illarum aperit, quod quidem fit tunc temporis, robore facultatis expultricis: ſed nimia interdum copia ſanguis ad eas venas propulſus, retentricem opprimit, unde fit, ut illa in officio ſuo deficiente, fluxus fiat immodicus, qui artis miniſterio cohibendus eſt. Dum verò ſanguis qualitate peccat, acrimoniâ, vel tenuitate nimiâ facultatem irritat expultricem, quæ non ſolùm inutilem, ſed etiam utilem ſanguinem per illas venas excernit. Sanguis autem hujuſmodi fluxum immodicum efficiens, acrior redditur ex permiſtione bilis, aut ſeri acrioris.

Cognoſcitur immodicus hæmorrhoïdum fluxus ex viribus proſtratis, & imbecillitate, quam æger percipit, & ex diuturnitate fluxus, ac copiâ ſanguinis excreti; tum etiam fœdo totius corporis colore, ad citrinum vergente, ut ægri ictero laborare videantur.

Si à ſanguinis quantitate procedat, affectum præceſſere cauſæ ſanguinem multiplicantes, & patientes in principio leviter ferunt, alacrioreſque fiunt: poſtmodum verò, perſeverante fluxu, debilitantur, ac vires eorum maxime dejiciuntur.

Si verò à ſanguinis acrimonia, vel tenuitate nimia fluxus immodicus oriatur, cauſæ bilem generantes aut ſerum acre multiplicantes præceſſerunt: temperamentum corporis adeſt biliosum & exuſtum, ſanguis magno impetu effunditur, & effuſus admodum rubicundus, rutilus, ac veluti flammeus apparet, cùm aliàs, ſi ſola quantitate peccet, ſubniger, & melancholicus eſſe ſoleat.

Prognoſis ex prædictis ſufficienter colligitur, cum graves affectus, qui fluxum hæmorrhoïdum immodicum conſequuntur, enumeravimus.

Quod ad curationem, ſanguis immodicè fluens cohibendus, aut ſaltem moderandus eſt, quod fiat revellentibus, derivantibus, incraſſantibus, & adſtringentibus remediis.

Ac primùm phlebotomia, in omni ſanguinis profluvio revulſorium eſt remedium. Ideò in profluvio hæmorrhoïdum ſanguinis ex vena brachii erit detrahendus, majori quidem copia, ſi plenitudinis quædam ſigna appareant, & nondum maxima ſanguinis quantitas per hæmorrhoïdas effluxerit. Alioquin in exigua quantitate, & partitis vicibus tantùm erit detrahendus.

Sanguinem etiam per dictas venas effluentem revellunt frictiones, & ligaturæ partium ſuperiorum: tum cucurbitulæ ſcapulis, mammis, & hypochondriis admotæ, quæ ad majorem revulſionem in ſcapulis ſcarificari poterunt. Omnibus autem locis prædictis plures, & frequenter erunt admovendæ.

Purgatio etiam blanda humores bilioſos, ſanguinis impetum conciliantes ad inteſtina derivat, eaque fieri debet ex purgantibus, adſtringendi vi præditis, ut rhabarbaro, myrobalanis, & tamarindis, qualis ad vomitum ſanguinis fuit propoſita. Docetque Mercurialis, tamarindos præcipuè, ad compeſcendum hujuſmodi ſanguinem fluentem, miram quandam poteſtatem habere, tam decoctos, quàm in ſubſtantia uſurpatos. Imò pruna noſtratia acidula, quæ aliquo modo tamarindos æmulantur, frequenter uſitata ante alios cibos, huic rei etiam conducere. Illorum præterea uſus erit convenientiſſimus, ut alvus laxa ſervetur; ac ſi non ſuffecerint, alia etiam addenda erunt, quæ ad alvi adſtrictionem fuerunt propoſita: quandoquidem uſu medicamentorum adſtringentium alvus conſtipatur, & in conatu, qui ad fæces duriores expellendas neceſſarius eſt, hæmorrhoïdes magis aperiuntur, ac copioſum ſanguinem effundunt.

Poſtmodum ad ea remedia veniendum eſt, quæ ſanguinem incraſſant, & venas laxiores conſtringunt: qualia ſunt, quæ ad ſanguinis vomitum, & ſanguinis ſputum, in forma julepi, pulveris, opiatæ, aliorumque ſuprà propoſita ſunt. Deveniendum etiam ad narcotica, ut ibidem dictum eſt, ſi maxima neceſſitas poſtulaverit.

Ac præter illa remedia, valdè laudantur ab auctoribus pilulæ de bdellio: quas tamen rejicit Rondeletius propterea, quod vero bdellio Pharmacopœi careant, & illius loco myrrham uſurpent, quæ ſanguinis fluxum promovet. Verum huic obſiſtit Solenander, illiuſque experientiæ propriam opponit, aſſerens ſe in uſu harum pilularum, ut ſunt præſcriptæ, atque cum uſitato bdellio compoſitæ, effectum quem promittunt, tam evidentem comprehendiſſe, ut de compoſitione dubitare vix queat. Niſi quis putet ab adjectis ſiccantibus & adſtringentibus hoc qualecumque, quod recipiunt myrrhæ, obtuſum ſuperatumque eſſe. Hic addere poſſumus, Bauderonium in Pharmacopœa, alioſque recentiores aſſerere, verum hodie bdellium, Dioſcoridis deſcriptioni conveniens, ex Judæa nobis afferri, & à myrrha non difficile diſtingui. Illatum pilularum uſus talis eſſe poterit.

Pilu-

℞. Pilular. de bdellio ʒ. i. trochisc. de carab. & de terra sigillata, an. ℈. i. Cum mucilag. sem. cydonior. extractâ cum aqua rosacea, fiat massa pilularum, de qua capiat ℈. i. bis in die, ante prandium & cœnam.

Topica remedia eodem tempore usurpanda sunt, in varias formulas redacta.

Fotus ex verbasci seu tapsi barbati decocto in aqua ferrata, vel vino adstringente parato, convenientissimus est: hæc siquidem planta hæmorrhoïdum fluori & dolori appropriata est. In usu verò fomenti diligenter observandum, ut frigidè vel saltem temperatè admoveatur.

Magis composita decoctio in hunc modum præscribi potest.

℞. Radicis bistortæ ℔. ß. folior. plantaginis, verbasci, summitatum rubi, & quercus, ana M. ii. ß. granorum sumach. balaustior. gallar. viridium, & malicorii, ana M. i. myrtillor. ʒ. sem. rosarum rubrar. P. ii. aluminis ʒ. i. Coquantur in tribus partibus aquæ ferratæ, & una vini rubri austeri pro fotu.

Martinus Rulandus fomentum laudat ex duobus sacculis, alternatim calidè admotis, ex rubro panno conflatis & glandibus contusis, ac quercus foliis repletis, & in forti aceto multum decoctis, quibus ocyus fluxus consistit.

Ex decoctis superioribus, aucta dosi simplicium, potest fieri insessus, quo utatur æger subfrigide, ut de fomento dictum est.

Unguentum Comitissæ ad fluxum cohibendum utilissimum est, eoque inungi debent dorsum & hæmorrhoïdes, vel in rem præsentem tale componi poterit.

℞. Olei rosar. omphacini, & myrtillorum, ana ℥. ii. succi plantaginis & tapsi barbati, ana ℥. i. sem. aceti vini rubri ℥. i. Bulliant ad succorum consumptionem, deinde adde boli armenæ, sanguinis draconis, thuris, & scoriæ ferri subtilissimè pulverat. an. ʒ. i. ceræ q. s. Fiat unguentum.

Rondeletius magis probat unguenta, quæ sine oleis parantur, quia magis adstringunt, eaque in hunc modum parat.

℞. Succi plantag. bursæ pastoris, & tapsi barbati, ana ℥. ii. syrup. acetosi simplicis ℥. iii. Coquantur simul leviter. Postea misce sanguinis draconis ℥. i. boli armenæ, terræ sigillatæ, & radicis bistortæ subtilissimè pulverat. ana ʒ. i. sem. cerussæ lotæ ℈. ii. Misceantur ad formam linimenti.

Si hæmorrhoïdes sint exulceratæ, sequens parari poterit.

℞. Olei rosac. Unc. ii. thuris & aloës, ana ʒ. sarcocollæ, sanguinis draconis, boli arm. an. ʒ. sem. spodii, carabes, an. ℈. i. amyli ʒ. iii. succi plantag. Unc. i. Fiat unguentum.

Pinguedo anguillæ, quæ dum torretur, exsudat, unguentis addita, proprietate quadam agens, illa efficaciora reddit.

Cataplasma etiam dictis partibus utiliter admovetur, in hunc modum compositum.

℞. Boli armenæ, aloë, mastiches, thuris, sanguinis draconis, an. ℥. sem. off. myrobalan. indorum, & gallarum, ana ʒ. i. Subigantur cum albumine ovi, & succo plantag. fiat cataplasma.

Vel pili leporis combusti, & tela aranearum minutissima, misceantur cum albumine ovi, & fiat cataplasma, quod ipsi venæ apertæ, si appareat, utiliter admovebitur, aut in podicem blandè inseretur.

Suppositoria huic usui sunt valdè idonea, quia penitiùs in partem demittuntur. Horum autem forma talis est.

℞. Colophoniæ, thuris, ana Drach. iii. boli armenæ Unc. sem. cerussæ, plumbi usti, ana ʒ. i. acaciæ ʒ. sem. Subtilissimè trita excipiantur sevo hircino pro formandis suppositoriis.

Injectiones per syringam in anum fiunt ex succo plantaginis, aliisve supra dictis, ad fotum propositis. Sanguis cujusvis animalis recenter extractus, & adhuc fervidus injectus, mirabiliter sanguinem ex alvo profluentem cohibet.

Pulmo arietis adhuc calens & cruentus, podici subjectus, magnam in sistendo sanguine habet efficaciam.

Suffitus etiam in eundem finem utiliter usurpantur, ex decoctis fotuum prædictorum parati. Quibus etiam addi possunt, qui in dysenteriæ curatione fuerunt propositi. Tum etiam sequens.

℞. Thuris, aloës, mastiches, rosar. rubr. myrtillor. & absinthii, ana ʒ. sem. trochisc. de carabe ʒ. i. Fiat pulvis crassior, carbonibus injiciendus. Cujus fumus recipiendus est in cathedra perforata, per infundibulum amplum, cujus angusto orificio aptetur tubulus ex ligno vel argento, in anum demittendus.

Suffitus ex decocto tapsi barbati omnium ferè utilissimus est.

Si venæ ipsi fluenti remedia applicari possint, reliquis ea præferenda sunt. Ideòque, ut illa apparere possit, æger supra mensam collocatus podicem exprimere debet, quasi dejicere velit, donec conspicua fit; adhibito insuper, si opus fuerit, instrumento ad eum nonnihil invertendum. Tuncque venæ cataplasma prædictum, ex telis aranearum & pilis leporinis, vel bolus armena, alumen, aut vitriolum ustum. Oleo etiam vitrioli venam tangere efficax est remedium, vel in extremo periculo, aquâ forti appellatâ.

Quibus non conferentibus, Hippocrates *libro de victus ratione in acutis*, & *libro de Hæmorrhoïdibus*, deligationem, sectionem & ustionem hæmorrhoïdum proponit, unicâ servatâ; quæ tamen operatio, tanquam laboriosissima, & valdè periculosa, nostris temporibus obsolevit. Quanquam Massarias hanc semel operationem se vidisse referat, cujus historiam proponere erit utilissimum: siquidem ex ea operandi modus, ejusque eventus apertè docetur. Ea autem talis est: *Federicus Corsicus Vincentinus laboraverat primùm dolore, deindè immoderatâ fluxione hæmorrhoïdum. Et cum ille multa præsidia expertus fuisset frustra, tandem Patavium se contulit, ubi Medici communi consensu statuerunt sanguinem esse cohibendum. Sed cùm ille varia præsidia, tum interna, tum externa, ab iis viris proposita, frustrà expertus fuisset: uno verbo, cùm nullum suis malis remedium inveniret, statuit hanc manus operationem experiri. Cùm autem apud nos nullus esset Chirurgus idoneus, advocato Chirurgo Neapolitano, qui hanc rem profitebatur Fabricio, hæmorrhoïdes incisæ, ligatæ, & combustæ fuerunt. Summa autem hujus administrationis est hujusmodi. Hominem primùm accommodatè vinciant, ut nullo modo possit dimoveri. Deinde extrema capita hæmorrhoïdum quotquot illa fuerunt, ab intestino excoriant leviter, & separant; tum propria quadam acu, forti obducta filo, ferè ad extremum tota perforant, & strictè obvinciunt, consuuntque. Hoc pacto, demum, forcipe amputata venarum portiuncula, quæ ex sutura superest, ignito ferro eam comburunt. Opus sanè est dolorificum & fastidiosum. A ligatura, sectione, & ustione Federico febris atque insignis dolor supervenere. Sed nonnulla sua præsidia adhibente Chirurgo, ille paucis diebus, & à febre, & dolore, & sanguinis fluxione, non sine multorum admiratione, liberatus, integram suam sanitatem visus est recuperasse. Verumtamen non est prætermittendum, cùm ille sibi nimium fideret, neque solùm prætermisisset sectionem venæ & purgationem, ut necessarium fuerat; sed & nullam probam vivendi rationem servasset, proximo anno febre pestilenti correptus obiit. Unde observandum venit diligenter Hipp. præceptum Aph. 12. sectionis sextæ, ut una hæmorrhoïs aperta servetur. Nisi, ut docet Aëtius, maluerit æger, quæ à suppressione imminent pericula, victu frugali, exercitio, venæ sectione, & purgatione cohibere.*

In ordinaria autem curatione, quæ per medicamenta fit, hepatis & lienis ratio habenda est, cum venæ mesaraïcæ visceribus hisce inserantur, præsertim si hæc calidiora sint, aut debiliora. Ideoque non inutiliter epithemata atque unguenta refrigerantia & roborantia applicantur, qualia in fluxu hepatico fuerunt proposita, & fusiùs in earum partium calida intemperie & inflammatione describentur. Aliquando etiam obstructiones viscerum & venarum mesaraïcarum huic malo dant originem Quæ omninò solvendæ sunt, ut æger ab hoc affectu liberetur.

Et nos aliquando fluxum hunc communem pilulis ex chalybe, in hepatis obstructione descriptis, prorsus sustulimus.

Toto autem curationis tempore utatur æger, pro potu ordinario, aquâ ferratâ, vel decocto millefolii.

Eodem tempore, præ cæteris omnibus, summâ curâ sanguinis vitium emendandum est, quòd primaria hujus fluxus causa esse videatur. Ideò si acer & biliosus fuerit, infuso rhei & tamarindorum sæpe repetito, corrigendus est. Si calidus & tenuis, & incrassantibus & refrigerantibus. Si aqueus, desiccantibus. Si multus victu tenui. Nam frustrà de sistendo fluore consilium suscipitur, ni mali origo priùs tollatur. Quod abundè observavit Solenander *conf.* 22. *sect.* 4. sequenti historia. *Memini* (inquit) *me Annam, ex Ducibus Clivensium prognatam, gravissimo hæmorrhoïdum, diuturnoque fluxu, curantem, magnâ diligentiâ, summoque nisu, quia videbam viribus labefactatis, spiritibusque dissolutis summum discrimen imminere, profluvium obfirmasse. Verùm, cùm illa inde primo die recreata, sequentibus mirificè gravari, & circa præcordia tumere ac inflari inciperet, revocatus sexto die, coactus venis reclusis profluvium rursus movi. Neque potui securè & tuto restringere priùs, quam corpori, lenibus vacuationibus, hepatique necessariò aliis alterantibus atque roborantibus prospexissem.*

Curato tandem hæmorrhoïdum fluxu, de præcautione cogitandum est, ne iterum redeat. Quod fiet victus ratione convenienti, phlebotomiâ bis aut ter in anno usurpatâ, purgatione usuali ex syrupo magistrali, aut alio medicamento, cum caustico tibiæ admoto, aliisque hujusmodi, quæ varianda sunt juxta varias corporum dispositiones. Præterea aquæ minerales vitriolæ, aluminosæ, & ferratæ erunt convenientissimæ. Fonseca commendat ad præcautionem hujus affectus decoctum lentisci, vel ejusdem infusionem in vino, paratam hoc modo.

℞. Rasuræ lentisci ℥. ii. Infundantur in libris xii. vini per 24. horas in loco tepido. Deinde colentur, & de hoc vino bibat pro potu ordinario per mensem integrum. Habet enim vires sistendi hæmorrhoïdes, tum etiam ventriculum roborandi.

CAPUT XI.

De dolore Hæmorrhoïdum.

Venæ hæmorrhoïdales, in recti intestini extremitatem & anum desinentes, sæpè tumore afficiuntur, ex quo gravissimus dolor non rarò excitari solet.

Fit autem ille tumor ex eadem causa, quæ fluxum hæmorrhoïdum excitare potest; sanguine videlicet quantitate, vel qualitate peccante; qui si viam non inveniat & venarum illarum extremitates aperire nequeat, in iisdem congeritur, easque replendo tumorem efficit cum inflammatione & dolore, qui acerbitate sua omnes intentiones curationis ad se trahit. Causa autem præcipua, cur sanguis ex illis venis effluere nequeat, est ejusdem crassities, quippe qui melancholicus est: dicuntur enim vulgò hæmorrhoïdales venæ, præcipuè internæ, humorem melancholicum à liene excipere, & interdùm expurgare.

Multæ proponuntur ab autoribus hæmorrhoïdum differentiæ, à magnitudine, numero, figura & loco desumptæ: unde aliæ magnæ, aliæ parvæ, aliæ plures, aliæ pauciores, aliæ uvis, moris, verrucis, aut vesicis similes, unde uvales, morales, verrucales, aut vesicales nominantur: aliæ denique internæ, vel externæ dici consueverunt.

Ex his diagnosis facilè elicitur. Siquidem ex tumore, in ani extremitatibus apparente, ejusdemque magnitudine, colore, & consistentia, variæ illius differentiæ cognoscuntur. Prætereà tamen ab aliis affectibus distinguendæ sunt, qui ano accidere consueverunt, quales sunt rhagades, condylomata, thymi, fici, aliique.

Rhagades sunt ulcera quædam in fissuras diducta, iis ferè similes, quæ in manibus & labiis à vehementi frigore excitantur. Nullam habent cum hæmorrhoïdibus similitudinem, sed eas cum subsequentibus paucis exponimus, ut omnes affectus anum obsidentes, cum hæmorrhoïdibus innotescant: licèt illi ad morbos externos propriè referendi sint.

Condylomata sunt tumores quidam pelliculæ ani, quæ cùm natura suâ rugosa sint, si ad eam confluentibus humoribus, ruga aliqua intumescat, affectio illa dicitur condyloma. Distinguitur ab hæmorrhoïde, quoniam hæc major est, nigra, & rotunda, venam aliquam occupans, cùm illa sit oblonga, concolor, & venas non attingens.

Thymi sunt tubercula carnosa, quæ non modò in ano, sed etiam in pudendo virili ac muliebri solent exoriri, verrucæ consimilia, & florum thymi formam referentia, unde nomen sortita sunt. Parvi sunt hujusmodi tumores, colore candido, vel subrubro, & doloris expertes, cùm hæmorrhoïdes sint majores, nigriores, & utplurimùm dolorosæ.

Fici sunt etiam tubercula carnosa, sed magnitudine thymos superantia; tum etiam livida, & dolorosa, ideò hæmorrhoïdibus similiora sunt. Sed ab iis distinguuntur, quòd carnosa omninò sint; hæmorrhoïdes verò venarum extrema dilatata, & sanguine turgida repræsentent. Adde, quod fici plerumque ulcerentur, & malignitatem quamdam præ se ferant, quæ tanta interdùm est, ut cancri naturam accedant.

Hujusmodi ficis finitimæ sunt carunculæ illæ, quæ ano subcrescere solent, cristarum nomine donatæ, in Italia familiares; apud nos verò infrequentes; quandoquidem ex impuro, & præpostero concubitu solent exoriri. Pullorum Gallinaceorum cristas referunt, unde habent similitudinem, distinctioneque ulteriori non indigent. Hoc saltem pro coronide dicendum, prædictos omnes affectus ano innascentes, solâ chirurgiâ sanari, ut peculiaris eorum Therapeia proponenda non sit.

Quòd ad prognosin tumentium hæmorrhoïdum spectat: illæ utplurimùm periculosæ non sunt. Aliquando tamen adeò gravem inflammationem concipiunt, ut gangrenæ periculum immineat, aut saltem pro doloris acerbitate, ægrotantem vehementer excrucient.

Hæmorrhoïdes si suppurentur vel exulcerentur, fistulam sæpè in ano relinquunt, eamque utplurimùm incurabilem, propter partis mollitiem, & summam humiditatem, quæ ulceris exsiccationem difficillimè patitur.

Ad hujus curationem primò sanguis detrahendus est ex venis brachii, ut fiat revulsio à parte affecta. Quâ sufficienter celebratâ, derivationis gratiâ vena malleoli etiam aperienda est.

Cucurbitulis etiam idem beneficium consequimur, admotis hypochondriis, ad revellendum; coxis verò, ad derivandum.

Purgantia potentiora in hoc affectu non conveniunt; quia humorem ad partem attrahunt, & tumorem irritant; Attamen alvus continuò emollienda est, quia dura excrementa, & cum aliquo conatu emissa, dolorem exasperant. Ad alvi autem lenitionem infusum cassiæ, manè & serò exhibitum, maximè conveniet, in hunc modum paratum.

℞. Folior. lactucæ, buglossi, & summitat. malvæ, ana M. i. liquiritiæ ras. & passul. mundatar. ana ℥. ß. Folior. buglossi, borragin. & violariæ, ana P. i. Coquantur ad ℥. viii. In Colatura infunde cassiæ recenter extractæ ℥. i. Colentur & clarificentur, addendo postmodum syrup. violacei ℥. i. Capiat bis in die, ut dictum est.

Interdùm etiam, ad humoris acrimoniam demulcendam, emulsiones quatuor seminum frigidorum, cum prædicto decocto extractæ, exhiberi poterunt.

Interim topica varia parti admovenda sunt, ad dolorem leniendum, inflammationem auferendam, & tumorem discutiendum. Oleum amygdal. dulcium recenter extractum, parti dolenti admotum, dolorem demulcet. Idque multo efficaciùs præstant olea ex nucleis malorum persicorum, vel ex seminibus cucurbitæ, papaveris, & hyoscyami.

Præ cæteris autem efficacissimum est oleum buxi, est enim narcoticum. Et sicuti dentium dolores quosvis ad miraculum sedat, ita & reliquos dolores, ac præsertim hunc hæmorrhoïdalem mitigat, si illius gutta una

ſupra hæmorrhoïdes apponatur cum ſtylo, goſſipio involuto; aut ſi cum oleo ſeminis lini miſceatur, ea proportione, ut prædicti olei ℥. ß. olei buxi ℈. recipiat.

Quercetanus valde commendat oleum nucum expreſſum in quo millepedes ſeu aſelli bullierint. In oleo communi, eoque dulci poſſunt etiam aſelli decoqui, & dolorem mirabiliter ſedant.

Oleum ovorum ſimplex, vel in mortario plumbeo agitatum, ad idem eſt efficax.

Linimenta & unguenta ad eundem uſum varia præſcribi poſſunt. Quorum alia dolorem tantum leniunt; alia tumorem etiam diſcutiunt, & exſiccant, alia ulceratis hæmorrhoïdibus medentur. Eaque cum linteis, lanâ, aut goſſipio parti admovenda ſunt.

℞. Vitellum ovi n. 1. olei roſac. vel viol. quantum ſufficit. Fiat linimentum. Cui ſi unguentum populeum addatur, efficacius erit ad dolorem ſedandum: tum etiam in dolore acerbiori apii grana aliquot admiſceri poterunt. Vel

℞. Axungiæ gallinæ ℥. ß. pulpæ pomi cocti ſub cineribus ℥. i. croci orientalis ʒ. ß. unguent. popul. ʒ. ß. vitellum ovi n. i. Fiat linimentum. Vel

℞. Olei violac. ℥. ii. unguenti populei ℥. ß. Cum ovo integro fiat unguentum. Vel album ovi, cum lacte muliebri agitatum, parti admoveatur cum pannis lineis hoc liquore imbutis.

℞. Mucilag. ſem. pſyllii ℥. ii. olei violac. ℥. iii. Fiat linimentum. Vel

℞. Mucilag. ſem. pſyllii & fœnugr. extract. cum vino, ana ʒ. ii. butyri recentis ʒ. iii. ſevi hœdini ℥. i. Agitentur ſimul in Mortario plumbeo. Fiat linimentum.

Vel butyrum ſolùm, in mortario plumbeo ductum ad Solem, donec nigreſcat, eſt egregium remedium.

Pomata etiam recens, parti admota, eſt valde anodyna. Vel

℞. Succi portulacæ & mellis, an. ℥. iv. Miſceantur in mortario plumbeo, ad formam linimenti. Vel

℞. Unguenti roſac. ℥. ii. mercurii crudi. ʒ. ii. Fiat linimentum. Vel

℞. Drachyli albi cum oleo chamæmel. mollificati ℥. ii. croci ℈. i. opii gr. iii. Fiat unguentum.

Horſtius plurimùm commendat linimentum ex linaria herba, & floribus coctis cum adipe porcino. Cum expreſſo, & parumper refrigerato, vitellum ovi permiſcet, idque cum lana vel goſſipio dolenti parti applicat. Dicitque hoc linimentum ejuſmodi dolores ad miraculum uſque confeſtim ſiſtere, ſeque illud accepiſſe à Joanne Vullio, celeberrimo in Haſſia Medico, qui principi ſuo Haſſiæ Landgravio, tanquam ſecretum eximium, revelare noluit, donec ipſi annuatim bovem ſaginatum promitteret.

Ad tumorem diſcutiendum ſimul & dolorem leniendum ſequentia linimenta utiliter uſurpari poterunt.

Porrorum radices, ſub prunis cum ſtupis madefactis decoctæ, & cum butyro piſtatæ, dolorem & tumorem auferunt. Idem præſtat cepa rubra cum pulpa lilii decocta, & cum oleo myrtino piſtata & ſubacta. Vel

℞. Ol. nucl. perſicor. & olei amygd. amarar. ana ℥.ii. ſtyracis liquidæ, bdellii, ana ʒ. ii. Omnia diſſoluta in oleo corporentur in mortario, fiat linimentum.

Balſamum ſulphuris, ex floribus ſulphuris & ſpiritu terebinthinæ paratum, præſtantiſſimum eſt ad dolorem ſedandum, & tumorem diſcutiendum: tum etiam ulcera earum partium mundificat & detergit. Idque potentiùs, ſi loco ſpiritus terebinthinæ, oleum hyperici & ovorum ſubſtituatur. Cum etiam in tumentibus & valdè inflammatis hæmorrhoïdibus, loco prædicti ſpiritus, oleum roſaceum, aut violaceum ſubrogari poterit.

Cataplaſmata etiam ad eoſdem uſus commodè uſurpantur. Ex quibus vulgatiſſimum eſt, ad omnes dolores ex inflammatione demulcendos, cataplaſmata de mica panis, compoſitum ex medulla panis albi in lacte decocti, addendo oleum roſaceum, & vitellos ovorum.

Aquapendens commendat cataplaſma ex plantagine, parietaria, & malva, in aqua coctis, & cum oleo roſaceo decoctis & ſubactis; cui interdùm, cùm magis exſiccare eſt animus, farinam hordei & milii admiſcet. Si verò dolor urgeat, lac omne adjicitur. Idem etiam laudat cataplaſma ex radicibus porrorum, in oleo communi, aut myrtino coctis; tum etiam ex ſcrophulariâ in aqua decoctâ.

Folia ſambuci viridis coquantur ad putrilaginem in aqua communi. Poſteà extendantur ſuper pannum, magnitudine volæ manus. Applicentur calidè, ægro prono exiſtente, prius tamen parte affectâ oleo communi illita. Renovetur ſæpe applicatio, & continuetur per multas horas. Ante applicationem foveatur pars decocto eorundem foliorum.

Eadem folia ſambuci contuſa, & frigidè admota, tertia applicatione dolorem ſedant.

Portulaca etiam contuſa, & admota, dolorem ſedat, tumorem imminuit, ulcera conſolidat, & excreſcentias carneas abſumit.

Cepa alba ſub cineribus cocta, & cum butyro recenti ſubacta inſtar cataplaſmatis, dolorem ſedat, & tumorem diſcutit.

Fotus admoventur eidem parti, ad dolorem ſedandum, ex decocto tapſi barbati, malvæ, biſmalvæ, parietariæ, ſeminis lini, fœnugræc. althææ, flor. chamæm. & anethi, in lacte parato. Vel lactis defectu, idem decoctum parari poteſt in hydrelæo, vel juſculo inteſtinorum vervecis.

Inſeſſus ex eodem decocto, auctâ quantitate ſimplicium parari poteſt.

Aqua frigida ſola pro fotu utiliſſima. Inſeſſus in eadem præſtans, hyeme ſit tepida.

Fotus etiam utiliſſimus fit ex aqua roſarum, in qua ſal ſaturni diſſolutum fuerit; præſertim, ſi pars admodum inflammata fuerit.

Ad tumorem diſcutiendum convenit fotus ex alumine, in vino rubro decocto.

Polypodium quercinum & hypericum coquatur in æquis partibus aquæ & vini, prono corpore decocto inſtilletur in hæmorrhoïdes, guttatim ex ſpongia expreſſa. Hæmorrhoïdes ſenſibiliter detumeſcunt.

Ad idem conferunt aquæ thermales, pro fotu cum ſpongiis admotæ, vel inſeſſus in iiſdem calidiuſculè.

Aquapendens admovet ſpongiam ex aqua calcis expreſſam, & ſupra partem alligat.

Suffitus ex decocto ſupra dicto, dum fervet, exceptus, vel ex paucioribus, aut ſolo tapſo barbato, in lacte cocto, cum tritico ſecalino, dolorem quoque compeſcit. Vel

℞. Sempervivi maj. M. ii. Decoquantur in vino albo, & fumum excipiat æger in ſella perforata.

Ad hæmorrhoïdes abſumendas & exſiccandas conveniet ſuffumigium ex pulveribus lolii, tapſi barbati, ſcrofulariæ, ſuper prunas conjectis. At efficacius fiet ſuffumigium, ſi ſulphur ſimul uratur. Imò verò ex ſulphure ſolo ſuffumigium paratur, & per tubulum exceptum hæmorrhoïdes cæcas & latentes potenter exſiccat. Suffitus ex lapide pyrite, in aceto extincto optimus ad hæmorrhoïdes abſumendas.

Ad eaſdem hæmorrhoïdes cæcas & latentes mirum in modum confert injectio ſequens, frequenter uſurpata.

℞. Succi plantaginis & olei violac. ana ℥iv. balſami naturalis ℥. ß. Miſce, fiat injectio in anum.

Amatus Luſitanus *curatione* 91. *cenſur*. 2. ſuppoſitorium ſequens hiſce verbis prædicat. *Romana, quæ pontem ſancti Angeli habitat, cum uteri procidentiam pateretur, de dolore hæmorrhoïdum querebatur. At cùm illi multa & ſelecta medicamenta admota eſſent, quibus non juvabatur, ad balanum ex ſevo hircino cum opio confectum confugimus quo dolor evanuit, nec poſtea rediit. Ac poſtea calidis roborantibus locum, prout poſt admota ſtupefacientia fieri ſolet, fovimus.*

Idem Amatus *curatio 6. centur.* 3. ſequens topicum commendat his verbis: *Reverendiſſimus ille, qui ab hæmorrhoïdum dolore graviter cruciabatur, poſt varia & multa à Medicis tentata præſidia, hoc remedio à nobis præſentato uſus fuit, & brevi ab illo infeſtiſſimo dolore liber evaſit. Habet autem remedium ſic:*

℞. *Arantium pomum, & id cultro excava, in quo oleum roſaceum, & pſeudonardi, lavendulæ dictæ, ſemina infunde;*

& ad cineres calidos admove, & calidum applica, & sæpè innova, est enim mirum.

In communi usu est pulmo hœdinus, ex animali adhuc calens parti appositus; vel illius laminæ, inter duas patinas calefactæ, cum tantillo aquæ etiam admoventur. Sic enim dolor admodum demulcetur.

Ad hæmorrhoïdes ulceratas conveniunt tum balsamus sulphuris prædictus, tum unguenta sequentia.

℞. Olei ovor. recentis ℥. ii. Agitentur in mortario plumbeo, & applicentur.

℞. Ol. rosar. Unc. iv. cerussæ Unc. i. lithargyri Unc. sem. ceræ novæ Drach. vi. opii, gr. iv. Fiat unguentum. Vel

℞. Thuris, myrrhæ, croci ana ʒ. i. opii, gr. ii. vitellum ovi n. i. olei rosac. & mucilag. semin. psyllii, ana q. s. Fiat unguentum.

Si non facilè resolvi possint, post convenientes revulsiones aperiendæ sunt, confricando panno asperiori madefacto in succo ceparum, in quo dissoluta fuerit aloës Drach. i. Est secretum Hartmanni. Promptiùs tamen & cum minore dolore scalpello, aut hirudinibus admotis aperiuntur.

Per os etiam assumuntur specifica nonnulla, ad dolorem sedandum, & hæmorrhoïdes absumendas idonea; quorum præcipua hæc sunt.

Decoctum millefolii in potu ordinario per triduum exhibitum, hæmorrhoïdum dolorem feliciter solet discutere.

Semen trifolii hæmorrhoïdalis ad ʒ. i. cum vitello ovi, per plures dies exhibitum, ad idem est efficax.

Tapsi barbati pulvis exhibitus cum lacte, vel alio modo, valdè probatur ad hæmorrhoïdes tumentes absumendas. Pulvis millefolii & tormentillæ idem præstare valent.

Succus tapsi barbati per se, vel cum saccharo rosaceo, aut penidiato mixtus, vel cum saccharo in syrupum redactus, ad idem utilis est.

Denique pilulæ de bdellio, frequenter usurpatæ, tumentes hæmorrhoïdas absumunt, earumque causam insensibiliter detrahunt.

In iis, qui huic affectui valdè obnoxii sunt, causticum tibiæ utilissimè admovetur.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER UNDECIMUS.

DE AFFECTIBUS HEPATIS.

PRÆFATIO.

HEPAR, quemadmodum aliæ partes, omnibus morborum generibus obnoxium est. Quatenus enim ex partibus similaribus componitur varias patitur intemperies: quatenus verò est pars organica, tumoribus, & obstructionibus afficitur: ac denique solutione continui, vulneribus putà, & ulceribus tentari solet. Et quamvis hydrops totum abdomen occupet, ut in ascite, & tympanite, vel etiam corpus, ut in anasarca: prima tamen illius radix utplurimum à vitio hepatis dependet. Nos hîc affectus præcipuos, & qui frequentius in Praxi Medica occurrunt, exponere aggredimur, eosque sex capitibus comprehendimus: quorum primum est de calida hepatis intemperie. Secundum, de hepatis inflammatione, abscessu, & ulcere. Tertium, de obstructione. Quartum, de ictero. Quintum, de scirrho. Sextum, de hydrope.

CAPUT I.

De calida Hepatis intemperie.

CAlida hepatis intemperies in quamplurimis hominibus accusatur, eaque ferè congenita, & à primis generationis principiis oriunda. Quæ cùm in latitudine sanitatis posita sit, de ea hîc non agimus: sed tantùm de præternaturali & morbosâ, quæ hepatis actiones manifestè lædit.

Illa autem intemperies vel simplex, vel composita esse potest; vel sine materia, vel cum materia conjuncta. Ut plurimùm tamen conjunctam habet materiam, quandoquidem calida hepatis intemperies calidos ac biliosos humores producere consuevit.

Causæ hujus intemperiei sunt calidior aër, exercitationes immodicæ, vigiliæ immoderatæ, ira frequens, & alia animi pathemata graviora, & præsertim alimenta vel medicamenta calidiora frequenter assumpta, vel aromatis condita, & vinum meracum ac potens largiùs potum. His accedit partium vicinarum caliditas, sicut in febribus vehementioribus à calore cordis & ipsum hepar incalescit.

Signa diagnostica calidioris hepatis intemperiei sunt, cibi fastidium, & præcipuè carnis, sitis, alvus adstricta, calor vehemens in toto corpore, præcipuè in volis manuum ac pedum: macies totius corporis: ægri à calidis læduntur, juvantur à frigidis; & si prætereà calidiores humores exsuperent, bilis per vomitum, aut secessum interdùm excernitur, oris amaror adest, & plerumque febris.

Quod ad prognosin attinet: Calida hepatis intemperies non valde periculosa est, cùm hepatis constitutioni non ita adversetur: sed multorum morborum, non solùm propriorum, verùm etiam aliarum partium causa esse solet. Difficilis etiam est curationis, præsertim si ventriculus frigidus sit, ut plerumque contingit. Illa enim, quæ ad hepar refrigerandum exhibentur, ventriculo nocent, & illius intemperiem intendunt.

Curatio omninò consistit in correctione illius intemperiei, per refrigerantia remedia, & biliosi humoris, qui ab ea producitur, eamque vicissim fovet, aliorumque morborum causa existit, evacuatione.

Ac primùm venæ sectio hepar maximè refrigerat, biliosi sanguinis portionem educit, & obstructiones à bile solvit. Mittendus igitur sanguis est è basilica dextra, quantitate plenitudini ac virium robori respondente, vel una vice, vel per intervalla, pro affectus magnitudine & duratione; idque præmisso clystere, vel medicamento primas vias expurgante.

Deinde bilis, quæ in hoc intemperamento continuò luxuriat, educenda est cholagogo medicamento benigniori, per intervalla repetito; aut apozemate in plures doses exhibito, aut syrupo magistrali, aut etiam syrupo de cichorio composito quadruplicato rheo, qui convenientissimus est. Siquidem innoxiè biliosos humores expurgat, jecur refrigerat & corroborat, ejusque obstructiones aperit.

Dictorum remediorum formulæ tales esse poterunt.

℞. Sennæ mundat. & tamarindor. ana ℥. sem. semin. anisi Drach. i. fol. cichorii, & acetosæ, an. M. i. liquirit. ras. Drach. iii. flor. quatuor cordial. ana P. sem. Coquantur in aquæ q. s. ad Unc. vi. In colatura dissolve rhab. in aqua cichorii cum spica infusi Drach. i. sem. Cathol. depl. Drach.

Drach. iii. ſyrup. roſ. Unc. i. Fiat potio, detur manè cum regimine.

Pro delicatioribus fiunt potiones clarificatæ, à recentioribus inventæ, quæ julepi formam referunt, ac guſtui parum ingratæ. In iiſque dupla purgantium quantitas præſcribitur, eo quod de eorum vi clarificatione plurimùm amittatur, ita ut robuſtiora corpora nunquam ſufficienter evacuent, in hac potiſſimùm regione, quæ propter intemperiem ſiccam, humores minùs fluidos minùſque purgantibus obſequentes efficit. At verò Lutetiæ, in aliiſque regionibus multò humidioribus, hujuſmodi medicamenta feliciùs operantur. Horum igitur potionum clarificatarum ſequens eſto exemplum.

♃. Sennæ mundat. Unc. i. ſem. aniſi ʒ. i. fol. cichorii, & capill. ven. ana M. i. liquirit. raſæ Unc. ß. Coquantur in aq. q. ſ. ad ℥. x. In colat. infunde rhab. elect. drach. ii. caſſiæ recenter extractæ, & cathol. dupl. ana Unc. i. tamarindorum contuſor. Unc. ſem. coriandri Drach. i. ſyrup. roſacei Unc. i. Colentur & clarificentur, ut artis eſt, & fiat potio.

Apozema bilem evacuans ita componi poterit.

♃. Rad. acetoſæ, gramin. cichorii, & oxylapathi, ana ℥. i. fol. endiviæ, cichorii, dentis leonis, & capillor. ven. ana M. i. ſem. iv. frig. maj. ana Drach. iii. liquiritiæ raſæ Unc. i. flor. cichorii, bugloſſi, & violar. ana P. i. ſennæ mund. ℥. ii. tamarind. Unc. i. macis & caryophill. ana Drach. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colat. diſſolve expreſſionem Unc. ſem. rhab. in prædicto decocto cum cinamomo infuſi, ſyrup. de cichorio compoſiti, & roſati ſolutivi, ana Unc. ii. Fiat apozema clarificatum, & aromat. Drach. ii. ſantali citrini, pro iv. doſibus matutinis.

Syrupus magiſtralis componi poteſt ex materia prædicti apozematis, triplicatâ doſi purgantium, & addita ſacchari quantitate decocto æquali.

Uſitatiſſimus apud nos eſt ſyrupus ex ſuccis, ſummæ efficaciæ ad chronicos omnes morbos, qui à calida hepatis intemperie, & bilis flavæ, aut exuſtæ proventu oriuntur, & in ſequentem modum præparatur.

♃. Succor. recenter expreſſorum & per reſidentiam depuratorum ex foliis endiviæ, cichorii acetoſæ, fumariæ, borrag. & bugloſſi ℔. iii. ſucci pomor. redolentium recenter expreſſi & depurati ℔. ii. polypod. querc. recentis ℔. ß. ſennæ mundat. Unc. viii. epithymi Unc. iii. agarici recenter trochiſcat. Unc. ß. macis & caryoph. ana Drach. ß. Infundantur, & decoquantur, ut artis eſt, donec colaturæ ℔. i. ß. ſuperſit. In aqua diſſolve rhab. elect. in prædictis ſuccis cum ſpica infuſi & expreſſi. Unc. i. ſacchari albi ℔. i. ß. Fiat ſyrupus perfectè coctus, clarificatus, & aromat. Drach. ii. pulv. electuarii triaſantali, qui ſervetur in vaſe vitreo. Doſis Unc. ii. vel iii. bis aut ter in mense cum juſculo pulli, foliis endiviæ, cichorii, & acetoſæ alterato, vel cum ſero lactis.

Ad hepatis refrigerium ſequentia utiliſſima ſunt. Ac primùm pro potu ordinario uſurpatur vel ptiſana vulgaris, ex hordeo & liquiritia confecta; vel addita graminis aut acetoſæ radice. Vel hujuſmodi decocta permiſcentur ſyrupo de limonibus, aut capill. ven. Vel iis, qui palato ſunt delicatiori, ſimplex aqua fontana, prædictis ſyrupis permixta exhibetur. Quod ſi potentiùs refrigerandum ſit, addi poſſunt ſpiritus ſulphuris aut vitrioli q. ſ. ad gratam aciditatem. Et in vehementiori æſtu additur etiam ſalis prunellæ Drach. i. Fit etiam ad ſitim potus guſtui gratiſſimus ex conſerva roſar. cum aqua fontis permixta & colata. Cui adduntur ſpiritus ſulphuris aut vitrioli guttæ aliquot: iiſque gratam aciditatem & colorem rubellum, vino perſimilem, acquirit. Hinc ſubſtitui poterit tinctura roſarum, in hunc modum compoſita.

♃. Roſar. rubrar. ſiccar. Unc. i. aquæ tepidæ ℔. iii. ſpiritus ſulphuris, aut vitriol. Drach. i. ß. Infundantur per iii. aut iv. horas. Colaturæ adde ſacchari albi quartaria iii. Servetur ad uſum.

Ad eoſdem uſus refertur julepus Alexandrinus, qui vulgò ſic parari ſolet.

♃. Aquæ fontis ℔. j. aquæ roſar. ſucci limonum, & ſacchari albi, ana Unc. iv. Coquantur lentô igne, dum deſpumaverint.

Poſteriora duo remedia duobus modis ſolent uſurpari: vel pro potu ordinario, vel in forma julepi bis, aut ter in die ſumendi.

Varii etiam julepi hepar refrigerantes, præſcribi ſolent, quorum ſequentes formulæ exempli loco eſſe poterunt.

♃. Radicis acetoſæ, cichorii, graminis, lapathi acuti ana ʒ. i. fol. endiviæ, cichorii, acetoſæ, capill. ven. ana M. i. flor. cichorii, bugloſſi & borrag. ana P. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura diſſolve ſyrupi de limonibus Unc. iii. Fiat julepus clarus pro iii. doſibus, bis in die ſumendis. Si magis refrigerare ſtudeas, adde ſingulis doſibus ſpiritus ſulphur. aut vitrioli q. ſ. ad gratam aciditatem. Poteſt enim miſceri ſalis prunellæ Drach. i. ad majus refrigerium.

In herbarum penuria componantur julepi ex aquis ſtillatitiis. V. g.

♃. Aquarum endiviæ, acetoſæ & cichorii, ana Unc. iii. ſyrup. de limon. & granatorum, ana Unc. i. ſem. Fiat Julep. pro iii. doſibus.

Poſſunt etiam parari julepi ex ſuccis efficaciſſimi, & guſtui gratiſſimi: quorum hoc, omnium loco, eſto exemplum.

♃. Succi pomor. redolent. recenter extracti, & per reſidentiam depurati Unc. iv. ſucci limon. Unc. iii. aquæ roſaceæ Unc. ii. ſucci malor. granat. Unc. ſacch. albiſſ. ℔ ſem. Fiat julep. pro iii. doſibus.

Juleporum loco juſcula medicata delicatioribus exhibentur, ex herbis prædictis cum pullo gallinaceo parata. Quibus ad majus refrigerium ſalis prunellæ ʒ. i. addi poteſt, vel acidula redduntur guttis aliquot ſpiritus vitrioli.

Sanguis cichorii & chamædryos, ad ſanguinem depurandum, obſtructiones reſerandas, & hepar refrigerandum utiliſſimus eſt, in ſyrupum redactus in hunc modum.

♃. Aquæ cichorii in B. M. paratæ q. v. folio. cichorii, partes duas, chamædri partem unam. Macerentur ſimul, & digerantur per triduum in B. M. poſteà exprimantur: liquori adde nova folia cichorii, chamædryos; digerantur iterum per triduum, deinde exprimantur, & infuſiones illæ octies, vel decies repetantur. Liquor evadet rubeus inſtar ſanguinis, cui adde ſacchari parem liquori quantitatem, & fiat ſyrupus.

Præterea opiatæ & tabellæ, hepar refrigerantes & roborantes, ita componi poterunt.

♃. Conſervæ flor. cichorii, violarum, nymphææ, & bugloſſ. an. Unc. i. pulv. elect. triaſant. Drach. i. ſem. Cum ſyrupo de limon. fiat opiata, qua utatur æger frequenter.

♃. Tabellarum triaſantali duplicato rheo Unc. iv. capiat tabellam unam pond. Drach. ii. ſingulis diebus, manè, duabus horis ante paſtum.

Conſerva ex fructu cynorrhodi, ſeu roſæ caninæ, optimè mundato, & cocto cum ſaccharo, ad formam cydoniati, hepar potentiſſimè refrigerat, ſi ea utatur æger loco opiatæ prædictæ.

Tinctura corallorum, cum ſucco limonum parata, hepar refrigerat & corroborat, ſi ejus cochlearia duo ſingulis diebus exhibeantur, aut ſaltem bis in hebdomada.

Balneum aquæ tepidæ, frequenter uſurpatum, totum corpus refrigerat & humectat multò potentiùs, & utiliùs quovis alio remedio, in emaciatis præſertim corporibus.

Serum lactis ad idem eſt efficax, ſi ad 15. dies, aut plures uſurpetur. Elicitur autem commode per lactis ebullitionem, affundendo parum aceti vel ſucci limonum, & poſteà colando. Amatus Luſitanus ipſum præparat in hunc modum.

♃. Seri lactis ℔. i. ſyrupi acetoſi valdè acidi Unc. iii. Miſce, & facta una ebullitione, capiat more aquar. mineralium, ſcilicet per duas aut tres vices, poſtea deambulando. Antiqui eo utebantur ad heminas, hoc eſt ℔. v. Quercetanus verò in hunc modum præparat.

♃. Seri lactis ℔. ii. ſucci limon. ℥. ii. ſucci pomor. redolent.

redolent. recenter extracti Unc. iii. Omnia simul cum albumine ovi priùs agitata ad ignem clarificentur addendo parum sacchari. De colatura cape Unc. vi. vel viii. continuando per 15. aut 20. dies.

At si emaciatum & consumptum fuerit corpus, lac integrum, & præsertim asininum, in plures dies exhiberi poterit.

Decoctum chinæ, cum succo limonum paratum, huic etiam usui confert: præsertim si obstructiones adfuerint. Cujus compositio talis esse poterit.

℞. Rad. chinæ tenuiter incisæ Unc. i. aquæ fontis ℔. vi. succi limon. Unc. iii. Macerentur per 24. horas, deinde coquantur ad 3. partis consumptionem: posteà colentur per manicam Hippocratis. Capiat Unc. v. manè & vesperi, vinumque eo diluatur.

Denique aquæ minerales vitriolatæ, utpotè aperiendi & refrigerandi vi præditæ, quales sunt nostræ Meynenses, erunt utilissimæ.

Perseverante affectu, hæmorrhoïdes per hirudines aperiantur, semel aut bis in mense.

Ac tandem exteriùs regioni hepatis epithemata & unguenta refrigerantia admoveantur. Epithemata fiunt ex aquis acetosæ, cichorii, rosar. plantag. aceto, & caphura; quibus ad robur partis additur pulvis trium santalorum. Unguenta verò sunt, rosaceum, refrigerans Galeni, & ceratum santalinum.

CAPUT II.

De Hepatis inflammatione, Abscessu, & Ulcere.

HEpatis inflammatio est tumor calidus, ex sanguine extravasato, & in illius substantiam effuso, oriundus.

Prout autem sanguis vel purus est ac sincerus, vel aliis humoribus permixtus, sic varias tumoris differentias producit. Si enim à sanguine puro, phlegmonem exquisitam parit. Si verò ab eodem cum bile, pituita, aut melancholia permixto generetur, phlegmonem erysipelatosam, œdematosam, aut scirrhosam generat. Et vice versa, si prædicti humores sanguini prædominentur, erysipelas phlegmonosum, œdema, aut scirrhum pariter phlegmonosum efficit.

Est & alia differentia ratione loci, in quo fit inflammatio, prout illa vel partem gibbam hepatis occupat, vel cavam. Quod tamen ita accipiendum est, docente Galeno 5. *de locis affect. cap.*7. ut in neutra hepatis parte, exquisitè distincta, inflammatio possit consistere, ut altera integra, & omnis mali immunis conservetur: quia visceris caro continua est in omnibus suis partibus, ideò una patiente, altera etiam quodammodo afficitur.

Præterea animadversione dignum est, quod docuit Galen. 13. *meth. c.*24. Cavâ hepatis parte laborante, inflammationem necessariò venis mesenterii communicari, quæ ex vena porta oriuntur. Et docet experientia, in iis qui ex tali inflammatione perierunt, abscessum non solùm in hepate, sed etiam in mesenterio repertum esse.

Notandum etiam est ex Hipp. *Aph.* 45. *sect.* 7. inflammationem aliquando solam membranam, hepar vestientem occupare: aliquando verò ipsam hepatis substantiam, & proprium parenchyma. *Quorum*, inquit, *hepar suppuratum aduritur, si pus purum fluxerit, & album, evadunt in tunica enim his pus continetur. Si verò qualis amurca fluat, pereunt.* Galen. *in comment.* sic loquitur: *Quibus in tunica est pus, nihil patiente substantia hepatis salvantur omnes: quibus verò usque ad carnem hepatis, corruptio pertingit, non absque ratione moriuntur.*

Causæ hujus affectus immediatæ sunt sanguinis quantitas nimia, vel ejusdem effervescentia, tenuitas & acrimonia, commotio & exagitatio in venis, in quibus propter dictas causas facilè extravasatur, & in partes magis dispositas effunditur. Hepar autem magis dispositum redditur ad sanguinem influentem recipiendum, si calidius sit, vel dolore aliquo tentetur: calor enim & dolor attrahunt; vel denique, si nativâ quadam, aut ascititiâ imbecillitate laboret; quia omnes partes humore aliquo gravatæ, ad debiliores sese exonerant. Ad harum etiam causarum numerum referri debet hepatis obstructio, quæ facit, ut humores crassi retineantur, putrescant, & dolore præternaturali inflammentur.

Causæ verò externæ plurimæ esse possunt: ut nimia corporis calefactio, ex immodico motu, Sole, vel igne acquisita: cibi calefacientes, acres, vel aromatibus conditi: vini generosi potus immodicus, effrænata venus, excandescentia, percussio, casus circa hepatis regionem. Idem præstant medicamenta calefacientia, regioni hepatis præposterè admota: sicut refert Fabricius Hildanus, cuidam intemperie frigida ventriculi laboranti, emplastra & unguenta calida ex pipere, cardamomo, oleo garyphyllorum, & similibus admota fuisse, atque inde inflammationem hepatis excitatam. Hepar enim ventriculum contegit, ut medicamenta ventriculo admota ipsum primò afficiant.

Idem præstare possunt cucurbitulæ regioni hepatis admotæ. Cujus etiam rei exemplum affert idem Fabricius Hildanus, de quodam hæmorrhagia narium laborante, qui cùm magnæ cucurbitulæ ad hepatis regionem admotæ fuissent, sanguis quidem substitit; sed hepatis inflammatio sequuta est.

Signa diagnostica hujus affectus plurima proponuntur à Galeno aliisque authoribus, quæ hîc sigillatim exponenda sunt; quandoquidem sæpè in recta illius diagnosi errare Medicos contingit.

Primum signum est Gravitas in dextro hypochondrio, quæ à repletione & distensione hepatis contingit, quandoquidem viscus suaptè natura amplum, & valdè compactum, si humore multo repleatur, summam gravitatem nancíscitur, quæ ab ægrotante præcipuè percipitur, dum sese ab uno latere in aliud convertit.

Secundum signum est dolor, qui aliàs in uno, aliàs in duobus & tribus locis percipitur. In ipsa hepatis regione dolor percipitur gravativus. Aliquando etiam in nothis costis, isque tensivus, quando inflammatio ligamentis hepatis suspensoriis communicatur, quæ costis nothis connectuntur. Aliquando etiam dolor communicatur jugulo per continuationem membranarum quæ communionem habent cum membrana hepar vestiente.

Tertium signum est febris, quæ noctu utplurimùm exacerbatur, & magis vel minùs acuta est pro ratione humoris peccantis: in biliosa enim inflammatione ardentissima est, in pituitosâ mitis, & in sanguineâ medio modo se habet.

Quartum signum est difficultas spirandi, propterea quòd hepar diaphragmati contiguum est, eique alligatur; atque adeò gravitate suâ illud deorsum trahit, tum magnitudine & intumescentiâ illud etiam comprimit; ita ut utroque modo liberum ejus modum impediat.

Prædicta signa univoca sunt, & pathognomonica. Multò verò alia dantur æquivoca, & ad certam diagnosin stabiliendam non parùm conferentia; qualia sunt tussis sicca, & molesta: pulsus durus, inæqualis, & quodammodo serratilis: color linguæ primùm ruber, deinde niger: cibi fastidium vehemens: sitis inexplebilis: vomitus biliosi, & interdùm pituitosi: color totius corporis pallidus, ad ictericum vergens: urina rubra, flammea, & acris: decubitus supinus facilis, difficilior supra latera, quia in dextro decubitu hepar premitur à ventriculo; in sinistro tenditur & suspenditur: alvus adstricta, à calore omnem humiditatem chylosæ materiæ absumente: interdùm tamen liquida est, si nimirùm inflammationi summa hepatis imbecillitas conjungatur; tunc enim liquida excrementa dejiciuntur, & loturæ carnium interdum similia.

Signa differentiarum ita instituenda sunt: si gibba, vel convexa hepatis pars afficiatur, tumor adest in dextro hypochondrio tactui conspicuus, & figuram hepatis, instar semilunæ referens: dolor inter respirandum major, & usque ad dextram juguli partem protensus, ut detrahi videatur; tussis & respiratio crebrior, & gravitas major.

Si verò cava hepatis pars laboret, tumor ad tactum non eſt adeò conſpicuus. Attamen quia, ut anteà diximus una pars hepatis inflammari non poteſt, quin alia etiam aliquid patiatur, dolor aliquis in viſcere tangendo & comprimendo percipitur: deinde quia hæc pars ventriculo incubat, majus adeſt cibi faſtidium, major vomitus, ſitis, & ventris laxitas, ex corruptis alimentis in ventriculo propter viciniam graviter affecto.

Signa cauſarum in hunc modum ſe habent. Si inflammatio à puro ſanguine oriatur, rubor adeſt faciei interdùm purus, interdùm verò ſubfuſcus: pulſus magnus, mollis, & undoſus, urina rubea & craſſa; corporis habitus carnoſus, dulcedo quædam in ore; ætas juvenilis; victus præcedens plenus, & liberalis.

Si verò bilis prædominetur, color eſt citrinus in facie, pulſus, velox, durus, & inæqualis; urina tenuis, intensè citrina, & interdùm flammea: habitus macilentus & extenuatus, oculi concavi: oris amaror: vomitus bilioſi: præceſſerunt cauſæ bilem multiplicantes.

Quia verò inflammatio muſculorum abdominis cum hepatis inflammatione magnam habet ſimilitudinem, ideò hæc ab illa propriis ſignis diſtinguenda eſt.

In muſculorum abdominis inflammatione cutis circumtenſa eſt, ut ſi quis digitis apprehenſam attrahere velit, ea minimè ſequatur. Rectorum muſculorum tumores oblongi, & per totum ventrem extenſi, umbilicum comprehendunt. Sic etiam aliorum muſculorum inflammatio, eorum figuram quodammodò repræſentat. Contrà verò hepatis inflammatio partis laborantis figuram & circumſcriptionem præ ſe fert: tùm ſi muſculi manibus tractentur, tactui cedere videntur, & tumor profundior apparet. Prætereà totius corporis color eſt magni momenti ad hoſce affectus diſtinguendos: ſiquidem in muſculorum inflammatione vividus permanet, & ferè in naturali ſtatu conſtitutus: at hepatis in inflammatione pallidus & citrinus apparet, ad ictericum vergens. Hujus rei inſigne exemplum habetur apud Gal. 5. *de loc. aff. c.* 7. de quodam Steſiano, qui cum ab aliis Medicis judicatus fuiſſet abſceſſum habere in hepate: Galenus vocatus, ex ſola faciei inſpectione ſtatim pronuntiavit, non eſſe abſceſſum in hepate, & ventre poſtmodum explorato, in muſculis abdominis latere comperuit. Hoc autem ita judicavit, quòd æger non haberet faciem ita immutatam, ut in hepatis inflammatione vel abſceſſu eſſe debuiſſet. Simile exemplum habetur apud Valeriolam *lib.* 4. *obſervationum cap.* 5. de quadam muliere quæ ab alio Medico judicata fuerat habere tumorem phlegmonoſum in hepate. At ille. *Quum verò*, inquit, *ægra me ad curam adhibuiſſet, non pati illam ſecundum hepar phlegmonoſum tumorem judicavi; ſed in muſculis ſuprà poſitis*: Et paulo poſt: *Ut primum ad hanc vocatus, locum tango, invenio in hypochondrio dextro tumorem oblongum, qui ſe ad umbilicum proferebat: tumor porro ſeſe mox tactui offerebat: color in facie rubicundus, vividus, roſeus, ex rubeo & albo mixtus, per omnem morbi decurſum in eodem ſtatu permanens, urinæ optimæ conſiſtentiæ, coloris, atque contentorum apparebant. Ex quibus omnibus deprehendi non jecur in hac, ſed ſolùm muſculos abdominis ſupra poſitos morbo teneri. Ubi namque hepar afficitur, vitiatum in facie colorem apparere neceſſariò oportet.* Ex colore namque plurimos, ſecundùm hepar laborantes, deprehendiſſe Galenū, ipſemet teſtis eſt *lib.* 5. *de loc. aff. cap.* 7. hepaticorum enim color ad citrinitatem & albedinem, cum fuſco quodam virore plerumque inclinat.

Prætereà pleuritidem ab hepatis inflammatione diſtinguere ſatis operoſum eſt: quemadmodum apud Galen. 5. *de loc. aff. cap.* 7. videre eſt in hiſtoria Siculi Medici, qui in ſeipſo deceptus eſt, ſe pleuritide laborare arbitratus ex eo, quod illi adeſſet febris, reſpiratio parva & frequens, tuſſis exigua, & dolor inferiores coſtas attingens. Galenus tamen, eum hepatide tentari, cognovit ex alvi dejectionibus, quæ loturæ carnium erant conſimiles. Tales enim dejectiones fluxum hepaticum conſtituunt, & hepar maximè laborare oſtendunt. Verùm il ud ſignum facere perpetuò non poteſt ad diſtinguendam pleuritidem ab hepatis inflammatione: ſiquidem, docente Galeno, *loc. citato* dejectiones hujuſmodi liquidæ & cruentæ accidunt tantùm in hepatis inflammatione, quando cum ea ſumma debilitas conjuncta eſt; alioqui unum ex ſignis hepatis inflammationis, ab eodem Galeno propoſitum, eſt alvus adſtricta. Ideò deficiente illa hepatis imbecillitate, quærenda ſunt alia ſigna, quibus pleuritidem ab hepatis inflammatione diſtinguere poſſimus. Si itaque inflammatio pleuram versùs dextrum hypochondrium occupet, dolor erit vehementior & punctorius, difficultas ſpirandi major, nulla erit coloris faciei mutatio, tuſſis vehementior ac moleſtior eſt, non planè ſicca; ſed plerumque, ſaltem procedente malo, cruento ſputo aut aliquantum ſaltem colorata conjuncta; ac denique pulſus durus eſt ac ſerrinus. In hepatis autem inflammatione dolor mitior eſt, cum gravitatis ſenſu conjunctus, color corporis ad flavum accedit, tuſſicula adeſt arida, dilucida habens intervalla: pulſus minùs durus: tumor denique aliquis in dextro hypochondrio apparet.

Denique, ſi inflammatio ſit in meſenterio, tumor infra regionem hepatis apparebit: coloris mutatio in facie nulla erit; alvi dejectiones erunt liquidæ, in quibus primò tenuis & cruda quædam ſanies conſpicitur: poſteà materia quædam concocta puris ſpeciem referens, præſertim ubi ſanationis ſpes eſt.

Prognoſis hujus affectus ita inſtituenda eſt.

Omnis hepatis inflammatio periculoſiſſima eſt, plerumquè lethalis, ſi non citò jugulat, in hydropem, aut atrophiam terminatur. Unica autem ſalutis ſpes in virium robore conſiſtit, ex Gal. 10. *meth. cap.* 5.

Inflammatio gibbam hepatis partem occupans, periculoſior eſt ea, quæ cavam obſidet, propter majorem viciniam cordis, ſepti tranſverſi, & venæ cavæ.

A bilioſo ſucco inflammatio proveniens periculoſior eſt ea, quæ à puro ſanguine fit; quia febris intenſior, & reliqua ſymptomata graviora.

In hepatis inflammatione ſingultus, malum, ex Hipp. *Aph.* 17. *ſect.* 7. Indicat enim augmentum inflammationis, ejuſque malignitatem, quæ ventriculum per conſenſum vehementer afficiat.

Alvi fluxus, hepatis inflammationi conjunctus, lethalis eſt, niſi materia, quæ excernitur, concocta appareat, & fluxus ille criticè auferatur.

Si inflammatio hepatis per reſolutionem diſcuti non valeat, quod rariſſimè contingit, in abſceſſum degenerat, ſi facultas valida ſit; alioquin in gangrænam ſphacelum convertitur. Et ſuppuratio ut plurimum intra viginti dies contingit. Et ille abſceſſus etiam periculoſiſſimus eſt, ab eoque pauci evadunt. Si tamen exiguus ſit, particulam tantum hepatis exiguam occupans, & pus album ac æquale per alvum vel urinas effluat, liberantur. Sic etiam, tumore extimam & convexam hepatis ſuperficiem occupante, ita ut in ſumma cute eminentiam faciat cum quodam fluctuationis ſenſu, cauterio actuali aperiri poteſt, & ſi pus album & purum effluxerit, evadunt; in tunica enim pus continetur: ſin qualis amurca, intereunt.

Rupto abſceſſu, ſi æger ſuperſtes fuerit, ulcus remanet, quod etiam Medico curanti magnum facit negotium. Ac niſi ſuperficiarium ſit, in hydropem, aut maraſmum ægrotantem perducit.

Poteſt etiam ulcus in hepate fieri ab humoribus acribus & erodentibus, præſertim bilioſis, per hepatis ſubſtantiam diffuſis, qui ſenſim putreſcentes, malignam & virulentam qualitatem acquirunt.

Hujus ulceris, ſine præcedente inflammatione, ex humorum acrimonia geniti diagnoſis difficillima eſt. Quibuſdam tamen ſignis internoſci poterit. Ac primum dolor quidam ulceroſus in hypochondrio dextro percipitur æger ſenſim contabeſcit: & ſi ulcus ſit in cavo hepatis, dejectiones alvi purulentæ apparent. Interdùm & quippiam cruentum excernitur, cum dolore inteſtinorum, ob materiæ acrimoniam, ut dyſenteriam æmuletur, quæ ab hoc affectu diſtinguitur ex eo, quod ſenſus gravitatis & punctionis circa hepar hæreat. Interdùm verò jecoris portiunculas per alvum excretas fuiſſe, ab authoribus obſervatum. Si verò in parte gibba ulcus lateat, urina pu-

tulenta

rulenta apparet, abſque ullo affectu renum aut veſicæ indicio. Febris in progreſſu morbi, lenta oritur typum non ſervans, quæ tandem in hecticam degenerat. Color faciei citrinus apparet, & nonnunquam puſtulæ parvæ, ex humorum aduſtione, in ea efflorefcunt. Ciborum omnium præcipuè carnis, magnum eſt faſtidium; fœtor anhelitus adeſt; ac tandem frequens animi deliquium accedit.

De prognoſi ſimul dictum eſt, quod hæc affectio febrem lentam & hecticam accerſat.

Prætera, niſi ulcus exiguum ſit & ſuperficiale, & inter initia curetur, exitiale eſt.

Periculoſiores ſunt hepatis exulcerationes, quæ inflammationes & abſceſſus ſequuntur, quàm quæ ſine iis incipiunt.

Curatio inflammationis hepatis eadem ferè inſtituenda eſt, quæ in ventriculi inflammatione fuit propoſita, & imprimis, quod ad phlebotomiam attinet, purgationem, & alterantia remedia, in principio morbi exhibenda.

Clyſteres etiam frequenter injiciendi, quales in ventriculi inflammatione deſcripti ſunt.

At in progreſſu julepi refrigerantes, detergentes, & aperientes erunt propinandi, quales ſuperiori capite fuerunt deſcripti. Cavendo tamen, ne admodum dulces ſint: nam dulcibus hepar inflammatum in majorem molem attollitur, ut docet Trallianus *lib.* 4. *cap.* 10.

Pro potu utatur æger decocto hordei & graminis, cum tantillo liquiritiæ, vel ſyrupo violaceo, aut capil. ven.

In declinatione adduntur prædictis julepis radices apii, & petroſelini, fol. agrimonii, capil. ven. &c.

Ac tandem terebinthina cum aqua agrimonii vel petroſel. lota, bis, aut ter exhibita, morbi reliquias abſtergit.

Si verò morbus ſit contumacior, & diutiùs protrahi videatur, apozema ex aperientibus & laxantibus erit præſcribendum in ſequentem modum.

℞. Rad. apii, petroſel. ana Unc. ii. polipodii querc. recent. Unc. ii. folior. agrimon. pimpinel. cerach. capill. vener. ana M. i. ſem. aniſi, fœniculi, & petroſel. ana ʒ. i. florum chamom. violar. ana P. i. ſennæ mundat. ℥. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura diſſolve rhabarb. in aqua cichorii cum ſpica infuſi ʒ. ii. ſyrupi acetoſi ſimpl. ℥. iv. Fiat apozema pro iv. doſibus alternis diebus ſumendis.

Exteriùs verò varia conveniunt topica, toto morbi decurſu admovenda. Ac primum ab initio morbi conveniunt epithemata, linimenta, & cataplaſmata refrigerantia, fluxionem inhibentia, quorum compoſitio talis eſſe poterit.

℞. Aquar. endiviæ, cichorii, acetoſæ, plantag. & roſar. an. ℥. ii. aceti roſac. ℥. i. pulveris electuarii trium ſantalor. ʒ. i. ß. camphoræ ℈. ß. Fiat epithema admovendum regioni hepatis, tepide, frequenter. Vel

℞. Flor. endiviæ, cichorii, ſcariolæ, plantag. bugloſſi, borrag. & flor. nymphææ, ana M. i. abſinthii Roman. M. ſem. roſar. rubrar. P. ii. ſantali rubri & citrini ana ʒ. ii. Coquantur ad ℔. i. ſemis in colatura diſſolve aquæ roſar. ℔. ß. aceti roſacei Unc. i. camphoræ ℈. i. Fiat epithema.

Si magis refrigerare eſt animus prædictarum herbarum ſucci alterutri epithemati addi poſſunt.

℞. Olei roſar. ℥. ii. olei de abſinthio ℥. ſem. Miſce, abluantur oxycrato, & inungatur eadem regio poſt uſum epithematis. Vel

℞. Olei roſac. & myrtyni, ana ℥. ii. ſucci endiviæ & cichorii, ana ℥. i. aceti ℥. ſem. Bulliant ad ſuccorum conſumptionem; deinde adde pulv. ſantali rubri, & roſar. rubr. ana Drach. i. ceræ albæ quantum ſatis. Fiat unguentum.

Vel unguentum roſac. ſolum, aut refrigerans Galeni oxycrato lotum poteſt admoveri.

In progreſſu morbi, miteſcente febre ac dolore, reſolventia refrigerantibus permiſcenda ſunt, æquali, vel inæquali doſi, prout morbus ad ſtatum, aut declinationem magis vel minùs accedere videtur, quæ à Medico prudenti temperari debet. Ut tamen eorum materia innoteſcat, nonnulla exempla annotabimus.

℞. Ole. roſac. ℥. ii. ol. de abſinth. i. ol. chamom. ʒ. ß. pulv. trium ſantal. ʒ. i. ſpicæ nardi ʒ. ß. ceræ q. ſ. Fiat linimentum.

℞. Dactyl. mundat. n. x. paſſular. integrar. Unc. iii. Coquantur in oxycrato, poſtea contundantur, addendo flor. chamomil. melilot. roſar. rubrar. P. i. ſpicæ nardi, ſchœnanthi, an. ʒ. i. ſem. apii, petroſel. an. ʒ. ß. endiviæ portul. ana ʒ. i. olei de abſinth. & roſar. ana ℥. i. farinæ hordei ℥. ii. Fiat cataplaſma.

Vel minùs calidum ſic parabitur.

℞. Farinæ hordei Unc. iii. ſantali rubri Unc. ii. olei roſar. Unc. iii. Miſce, cum decocto endividiæ & cichorii, fiat cataplaſma.

In declinatione, febre profligatâ, reſolventia erunt admovenda, additis emollientibus, ne qua durities ſuperſit, & nonnullis adſtringentibus, ad robur partis conſervandum.

℞. Rad. althææ ℥. iii. rad. cyperi & calami aromat. ana ℥. ſem. fol. malvæ, violar. agrimon. ana M. i. abſinthii utriuſque ana M. i. ſem. lini, fœnugr. aniſi & fœniculi, ana ℥. ſem. flor. chamæm. melilot. anethi, ana P. i. ſpicæ nardi ſchœnanthi, maſtiches, ana ʒ. i. ſem. Fiat omnium decoctio, quâ foveatur pars affecta calidiuſculè.

℞. Ol. chamæmel. lilior. & amygd. dulc. ana ℥. i. olei de abſinthio & nardo, ana ℥ ß. pulv. ſchœnanthi, roſatæ novellæ, & abſinthii ana ʒ. i. ceræ q. ſ. Fiat linimentum in declinatione uſurpandum.

Si durities partis perſiſtat, gummi ammoniacum in aceto diſſolutum prædicto linimento addere conveniet, vel etiam ſequens emplaſtrum erit admovendum.

℞. Empl. de meliloto, & dyachylonis ireati, ana ℥. i. Miſce, extendantur ſuper alutam. Fiat emplaſtrum ad formam ſemilunæ, admovendum parti affectæ. Vel

℞. Gummi ammoniaci in aceto remolliti Unc. i. laudani & maſtiches, ana ʒ. ii. olei abſinthii & ceræ, ana q. ſ. Fiat emplaſtrum.

Si inflammatio ad ſuppurationem vergat, quod cognoſcetur ex febris & doloris intenſione, juxta *Aphor.* 47. *lib.* 2. maximum eſt periculum, & pauci evadunt. Attamen ſuppuratio adjuvanda eſt emplaſtris prædictis, quæ materiam reſolubilem reſolvent, & ſuppurabilem ſuppurabunt, tum etiam admotis cataplaſmatis emollientibus: intùs verò exhibendo jus pulli, alteratum malvâ, althæâ caricis, prunis. Rupto abſceſſu, ſi pus album effluat per alvum, aut urinas, abſtergendum eſt aquâ hordei vel ſero lactis, cum melle roſaceo, tum iis remediis, quæ ad ulceris ventriculi curationem propoſita ſunt. Si verò ſuppuratio vergat in partem externam, cultello ignito aperienda eſt, ſecundum Hippocratem. Et ſi pus effluat album & coctum, ſpes eſt ſanationis. Si verò rubrum, fœculentum & fœtidum, tendit æger ad interitum.

CAPUT III.

De obſtructione Hepatis.

Hepatis obſtructio eſt anguſtia & occluſio præternaturalis propaginum venæ portæ & cavæ, quandoque etiam ipſius parenchymatis, tranſitum humorum naturalium, alimentique diſtributionem impediens, a materia ipſarum cavitatem opplente producta.

Hinc patet, obſtructionem eſſe morbum organicum, nempe in via, & meatu obructo, qui ſanguinis diſtributionem impedit ad membra nutrienda. Viæ autem illæ & meatus non ſolùm venæ ſunt, per totum hepatis parenchyma diſperſæ; ſed etiam pori, & meatus inſenſibiles, quibus tota hepatis, ſicut & reliquarum partium ſubſtantia referta eſt, quibus ab humore præternaturali occluſis, nec calor hepatis inſitus ventilari, nec halituoſa & tenuia excrementa evacuari poſſunt.

Materia obſtructionem efficiens, utplurimum eſt humor craſſus, viſcidus, & lentus, qui liberè præterfluere non valens, in meatibus illis ſubſiſtit, & à calore partis magis ac magis incraſſatur, ita ut obſtructiones, quo diuturniores ſunt, eo contumaciores evadant.

Interdum etiam humorum quantitas & copia obstructionem efficere solet, ut docuit Galen. 11.*meth. c.2.* his verbis: *Jam verò obstructionum ipsarum alia est, quæ ex abundantia; alia, quæ ex qualitate succorum, scilicet qui aut lenti, aut crassi sint, incidit. Præferatur autem inter remedia in ea quam copia facit, sanguinis missio: in ea quæ ex humoris qualitate consistit, attenuantium usus.*

Illa autem obstructio, à copia humorum oriunda, præcipuè in vasis & cavitatibus contingit, quando illa nimis repleta ita distenduntur, ut non possint se se contrahere ad exclusionem materiæ contentæ; quemadmodum sæpè observavimus vesicam à nimia urinæ copia ex diuturniori illius retentione distentam, se se contrahere non posse; unde urinæ suppressio, aut difficilis illius exclusio succedit.

Non solùm autem humores, sed etiam interdum flatus crassi & copiosi, qui non facilè discuti possunt (quòd illis non pateat exitus, ut in colico dolore contingit) obstructionis causa esse possunt, docente Galen. 3. *de locis aff.* Quæ tamen causa rarissima est, & à nonnullis absolutè negatur.

Humor crassitie obstruens est in primis pituita, quæ facilè crassitiem, & viscíditatem contrahit. Hanc sequitur melancholia, quæ frigiditate, crassitie, & fœculentiâ obstructionem parere potest. Sanguis verò ratione quantitatis & crassitiei idem præstare valet. Ac denique bilis, in hepate diutiùs hærens, crassescit, & perniciosas obstructiones parit. Causæ antecedentes & procatarcticæ sunt, quæcunque humores crassos & viscosos producere valent: ut aër crassus & nebulosus, cibi crassi, succi viscidi, ac difficilis coctionis & distributionis, adstringentes, frigidi, ad esum parùm apti; ut pyra, cydonia, sorba, mespila, fungi, caseus, legumina, caro bovina & porcina, pisces viscosi, & fumo indurati, panis non probè coctus, rapæ, castaneæ, vinum crassum, rubrum, stypticum & cerevisia crassa.

Mala autem hepatis dispositio, frigida præsertim intemperies, etiam ex laudabili cibo ostructiones gignere potest, si nempe oblatum chylum non benè concoquat; sed eum in materiam tartaream & mucilaginosam convertat. Ventriculi etiam intemperies causa obstructionum esse potest, dum chylum crudiorem generat, qui ab hepate postmodum rectè subigi non valet; siquidem vitium primæ concoctionis non corrigitur in secunda.

Signa hujus affectus diagnostica in varias particulas dividenda sunt, ut alia morbi speciem, alia partem affectam, alia causam morbum producentem significent.

Signa morbi speciem indicantia, omnibus partibus naturalibus, obstructionibus obnoxiis, communia sunt. Indicant enim solùm obstructiones in imo ventre latitantes, & ita hæc diagnosis obstructionibus lienis & mesenterii præsertim cognoscendis inserviet.

Obstructiones igitur in dictis partibus latitantes ostendunt alvi excrementa à naturali statu recedentia præsertim liquidiora, humida, alba, chylosa, & interdum sanguinolenta: urina alba, tenuis, aquosa & velut transcolata; quia partes crassiores propter obstructiones transire non possunt, sed sola aquositas tenuior impermixta præterlabitur; potest tamen esse citrina, si caliditas adsit: difficilis respiratio, præcipuè si æger concitatiori gressu ambulet, vel montes, aut scalas ascendat; qui partes obstructæ diaphragma deorsum trahunt, ejusque liberum motum impediunt: faciei color pallidus, macies, & segnities totius corporis, pulsus inæqualis; ac denique gravitatis sensus in hypochondriis illi persimilis, quem percipiunt ii, qui se se cibis plurimis impleverunt. Ideò Hippocr. 4. *de victus rat. in acut.* gravitatem illam vocat satietatem hypochondriorum, affectionem hypochondriis tribuens, quæ propriè ventriculo debetur. Quotiescumque enim hepar & lien pravis humoribus replentur & intumescunt, ab assumpto cibo, etiam levissimo, & in pauca quantitate ingesto, comprimuntur, & gravitatem inferunt, similem gravitati eorum, qui immodicè cibis & potibus se se impleverunt. Hoc signum hypochondriorum obstructionem tam certò indicat, licèt nullus dolor, nec tumor in illis partibus appareat, ut Prosper Martianus *comment. in libr. Hippocr. prædictum,* asserat se hoc solo signo, viscerum obstructiones, ante hypochondriorum contrectationem, affirmare non dubitasse.

Partem affectam indicant, cum signis prædictis, tensio & renitentia in dextro hypochondrio, & aliquandò dolor in eadem parte, isque gravativus & obtusus, qui à sumpto cibo ingravescit, præsertim si ab hujus ingestione vehementior exercitatio subeatur: tussis interdum sicca, respiratio difficilior propter majorem cum diaphragmate viciniam, & gravius visceris pondus, quam reliquarum partium.

Signa causarum sunt: Si fiat ab humoribus dolor magis gravans, tensivus, & fixus: & si à flatibus, acutior, & vagus: Si à frigidis humoribus, major gravitatis sensus in dextro hypochondrio, color faciei albidior, nulla febris, neque sitis, victus ratio frigida, crassa, & vita otiosa præcessit. Si à calidis humoribus, gravitas minor adest, major sitis, facies citrina à bile, rubra à sanguine, febris, & dolor interdum pungitivus, & victus calidus præcessit.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est.

Obstructio recens facilè tollitur, inveterata difficulter.

Obstructio hepatis etsi citò penitusque tollatur, infinita mala inferre consuevit, nempe humorum putredines, febres, inflammationes, alvi fluxus varios, diuturnos, ac vehementes; quia alimenta ad partes nutriendas penetrare nequeunt, colicam, icterum, cachexiam, hydropem, scirrhum, aliosque infinitos morbos, ut Avicenna obstructionem ægritudinum matrem vocaverit.

Obstructio, quæ fit ab humoribus, deterior est, quàm quæ à flatu generatur.

Quæ à crudis & pituitosis humoribus, vel à flatu producitur, febre superveniente interdùm dissolvitur; siquidem calor febrilis flatum discutit, pituitam attenuat, & fluidiorem reddit, ac resolvit.

Curatio obstructionis auspicanda est ab universali totius corporis evacuatione, quæ fit primùm potione purgante ægrotantis naturæ appropriatâ; mox, si quædam plethoræ indicia appareant, nisi corpus sit valdè emaciatum, detrahendus erit sanguis ex basilica dextra.

Posteà verò sequens apozema erit præscribendum.

℞. Rad. apii, petrosel. fœniculi in vino albo per noctem infusar. an. Unc. i. rad. chelidon. maj. Unc. ij. rad. filicis; enulæ camp. cortic. rad cappar. mediani fraxini, & tamarisci, an. Unc. sem. fol. absinth. agrimonii, capilli ven. chamædr. summitatum hyperici & centaur. min. an. M. i. semin. apii petrosel. anisi & fœniculi, an. Unc. sem. sennæ mundatæ, polypod. querc. & medullæ semin. carthami, an. Unc. ij. epithymi cretici Unc. i. zinzib. & caryophyl. an. Drach. j. florum tamarisci; calendulæ cicerum rubror. an. P. i. Fiat decoctio ad quartaria 5. In colat. dissolve syrupi de 5. radicib. & rosar. solut. an. Unc. ij. Fiat apozema clarificatum, & aromat. Drach. ij. cinam. elect. pro iiij. dosibus matutinis, addendo unicuique dosi crystalli tartari Drach. j. salis absinthii & tamarisc. an. scrup. sem.

In ultima dosi dissolve (si priores sufficientes non purgaverunt) elect. de citro solut. & diacartham. ana Drach. i. sem.

Prædicto decocto interdum additur vinum album, interdum aceti parùm, pro ægri natura.

Si æger fuerit delicatior, & apozematis usum ferre nequeat, in ejus locum sequentia jurcula erunt usurpanda.

℞. Rad. apii, petrosel. & asparagi an. Unc. sem. fol. agrimon. hyssopi, capill. ven. an. M. j. crystalli tartari Drach. i. Bulliant cum pullo gallinaceo, vel cum frustulo colli vervecini. Fiat jusculum, quod capiat manè per ix. dies.

Melius est crystallum tartari in jusculo jam confecto & colato dissolvere, quia in decoctione refrigerat, concrescit iterùm majori parte, & ab ea separatur. Imò verò, dum

dum exhibetur cum jusculo, moveri debet diligenter, cochleari argenteo, immediatè priusquam assumatur, alioqui bona illius pars fundo scutellæ relinquitur.

Alternis jusculis infunde, & leviter decoque, sennæ mundatæ Unc. ß. sem. anisi. Drach. j.

Quandiu utitur æger remediis prædictis, vel etiam post eorum usum, quoties opus videbitur, foveatur regio hepatis manè, horâ unâ ante haustum apozematis, & vesperi horâ unâ ante cœnam, fotu sequenti.

℞. Rad. althææ & bryoniæ. an. Unc. i. sem. rad. ebuli. cyperi. eryngii, cortic. rad. capparis, & mediani tamarisci, an. Unc. i. Fol. malvæ, altheæ, violariæ, agrimonii, Chamædr. menthæ, & absynthii, ana M. i. Sem. lini, fœnugræci, & baccar. juniperi. an. Unc. sem. Coriandri, & santal. citrin. an. Drach. iij. flor. genistæ, sambuci, chamæm. & melilot. an. P. i. Fiat omnium decoctio in duab. partib. aquæ chalybeatæ, & ana vini albi, sub finem additi. Colaturæ adde aceti ℔. ß. Foveatur pars, ut dictum est.

Post fotum inungatur eadem regio unguento sequenti.

℞. Ol. lilior. de capparib. an. Unc. ij. succi rad. bryoniæ, & apii an. Unc iij. Bulliant ad succorum consumptionem, addendo unguenti de althæa, & gummi ammoniaci in aceto solut. & trajecti, ana ℥. i. Sem. dauci, & spicæ nardi, ana ʒ. i. sem. Ceræ flavæ. q. s. Fiat unguentum, quo utatur æger, ut dictum est, addendo aceti rosacei parùm, unctionis tempore.

Post horum remediorum usum, ad obstructionum reliquias conterendas, & partis robur instaurandum, convenit opiata sequens.

℞ Conservæ fol. absynthii capill. ven. & flor. tamarisci, ana Unc. i. conserv. rad. enulæ camp. & cortic. citr. conditi, an ℥. ß. myrobalan. condit. n. i nucis moschat. condit. ʒ. iij. confect. alkerm. Drach. ij pulver. elect. diarrhod. abbatis ʒ. j. salis absinthii, & tamarisci, an. ℈. ij. croci ℈. j. ambræ griseæ ℈. ß. Cum syrupo condituræ citri, fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ singulis diebus manè, duabus horis ante pastum, superbibendo vini Hippocr. parùm.

Plurimùm etiam conferent balnea tepida in quibus emollientia & aperientia bullierint.

Si obstructiones contumaciores sint, pilulæ sequentes in usum veniant.

℞. Aloës optim. succo absinthii diligenter nutritæ, Unc. sem. gummi ammoniaci aceto soluti & trajecti ʒiij. myrrhæ electæ in vino calente solutæ, & trajectæ, Drach. ij. pulver. electuar. triasant. & cryst. tart. ana ℈. i. agarici recenter trochisc. & rhabarb. elect. ana Drach. ij. salis absinthii & tamarisci ana Drach. sem. croci. Scrup. sem. Cum syrup. rosar. solut. fiat massa pilular. de qua capiat Drach. sem. duabus horis ante prandium, bis in septimana.

Loco apozematis prædicti, decoctum galli veteris utiliter substitui poterit, in diuturnis & contumacibus obstructionibus.

℞. Polypod. querc. & sem. carthami, ana Unc. i. summ. thymi & epithymi, ana P. i. Sem. anisi, fœniculi, carvi, ana Drach. ij. sennæ mundat. Unc. ij. cryst all. tart. Unc. sem. Contundantur omnia, misceantur, iisque impleatur venter galli veteris eviscerati. Coquantur in tribus aquæ partibus, & una vini albi, donec galli caro ab ossibus separetur. Fiat jusculum, quod capiat æger in quatuor doses matutinas.

Vel quod melius erit, ex quarta prædictorum simplicium parte, fiat decoctio pro una dosi, in singulos dies usurpanda.

Huic etiam jusculo addi possunt herbæ & radices aperientes in parva quantitate.

Ad obstructiones inveteratas, maximè commendat Quercetanus in Pharmacopœa pulver. rad. aronis compositum, cujus Drach. ij. cum liquore idonea ad aliquot dies exhiberi possunt.

Sed præ cæteris omnibus medicamentis, ad delendas obstructiones inveteratas, maximè conferunt remedia ex tartaro, vitriolo, & chalybe conflata.

Ex tartaro fiunt cryftallus, sal, & spiritus, & cum variis medicamentorm formis exhibentur.

Cryftalli tartari usus supra propositus est in apozemate, & jusculis medicatis, tum ex pullo gallinaceo, tum ex Gallo veteri conflatis. Circa hoc medicamentum juniores medici monendi sunt, id majoris esse efficaciæ quàm vulgò creditur, quandoquidem illum in usu practico rarò animadvertimus, propter incuriam Pharmacopœorum, & fraudem pseudochymicorum, seu plebeiorum illorum destillatorum, qui chymica medicamenta Pharmacopœis vendunt, quorum nullum ferè syncerum est, sed omnia adulterata. Incuria Pharmacopæorum majori parte talis est, ut cryftallum tartari à destillatoribus illis emere malint, quàm propriâ manu conficere (quamvis nulla medicamentorum præparatio in tota arte facilior reperiatur) quia vilissimo pretio illis venditur, & non nisi majori sumptu ipsimet præparare possent: libra siquidem illius, septem vel octo assibus tantùm ab illis impostoribus venditur. Ex hoc solo, Pharmacopœi fraudem arguere deberent, damnum potiùs inde emergere videntes, quam lucrum aliquod, si fideliter præparetur. Fraus verò in eo ve satur, quod impostores illi parum tartari, & multum aluminis decoctis suis admisceant, non quòd tartarum cariùs vendatur, sed quòd exiguam cryftallorum copiam præbeat; alumen verò totum in cryftallos abeat. Hinc medici suo fine fraudantur, cùm alumen astringendi vi præditum sit, aperiendi facultati, quæ ab iis desideratur, contraria. Aliud præterea damnum huic medicamento infertur, quòd nimirum cryftalli hujusmodi eliciantur per decoctiones factas in cacabis æneis, à quibus maligna æris qualitas medicamento imprimitur. Notissimum enim, & vulgatissimum est Pharmaciæ præceptum, ne acida in vasis æneis decoquantur, quia facilè penetrant, & quandam æris tincturam maximè noxiam attrahunt. At cryftalli tartari acidissimi sunt, & à nonnullis acidum tartari nominatur. Qui tamen error ut plurimùm ab ipsis Pharmacopœis committitur, & omnes ferè eorum, qui hos cryftallos propriâ manu præparant, vasis æneis utuntur; ut viderim interdum apud quosdam Pharmacopœos, cryftallos tartari colore cæruleo infectos, à viridi æris ex vase cupreo attracto. Plurimum ergo Medici & conscientiæ, & existimationi suæ, & ægrorum saluti consulent, si Pharmacopœos cogant cryftallum tartari propria manu, & in vasis vitreis, ferreis, aut terreis vitreatis conficere.

Sal tartari maximam habet deobstruendi vim, & apozemati, opiatis, ac pilulis aperientibus utiliter admisceri potest. Sed præcipuus illius usus est in ptisana laxante, quæ fit ex sennæ Drach. ij. in aquæ frigidæ Unc. viij. infusis, cum ℈ i. vel Drach. sem. salis tartari, à quo sennæ tinctura potenter extrahitur, ut ptisana hæc multò potentius purget, quàm ptisana vulgaris, & ad multos dies continuata, omnes obstructiones solvat, quò affectu non rarò quartanas contumaces hujus ptisanæ usu per xv. dies continuato, radicitùs curatas videmus. Si salis tartari metuatur acrimonia, corrigi potest spiritu sulphuris, aut vitrioli, ut pro Drach. sem. salis, sint guttæ xv. spiritus.

Spiritus tartari usus ex hydropis curationibus in observationibus nostris descriptis elici potest, sub nomine spiritus diuretici.

Ex vitriolo verò, oleum tantùm & spiritus usurpantur in apozematis, syrupis, aliisque remediorum formulis. Exemplo esse poterit sequens syrupus, in omnibus jecoris, mesenterii, & venarum obstructionibus perutilis, quo plurimi per diuturnas febres in cachexias, ac hydropes devoluti, pristinam sanitatem rursus adepti sunt

℞ Rad. apii, enulæ camp. asparagi, eryngii, ana Unc. ij. fol. agrim. ceterach capill. ven. cuscutæ, cardui bened. ana M. i. summit. absinthii pontic. & centaur. min. ana. M sem. granorum alkekingi Unc. i. aquæ fontis ℔. vi. Coquantur donec colaturæ ℔. ij supersint. In quibus dissolve succorum cichorii, & pimpinellæ depuratorum, ana ℔. j. fumariæ, & lupul. ana Unc. vj. fœniculi & petrosel. ana Unc. iij. aceti scillitici ℔. i ß. sacchari albi ℔. v. Fiat syrupus, cui addo

adde olei vitrioli q. s. ad gratam aciditatem, de quo capiat æger cochlearia iij. ante jentaculum, & totidem ante prandium & cœnam.

Vitrioli autem efficaciam ostendunt aquæ naturales acidæ & vitriolatæ, quarum usus frequentissimus & utilissimus est, in omnibus morbis ab obstructionibus oriundis.

At spiritus vitrioli cum sale, aut spiritu tartari permixtus, valdè commendatur à Spagyricis, ex iisque conficiunt tartarum vitriolatum, & mixturam spiritualem ex spiritu vitrioli, tartari, & theriacali aqua conflatam, quæ cum aliis multis aperientibus admisceri possunt.

Denique ex chalybe varia præparantur medicamenta, tum à Dogmaticis, tum à Spagyricis, quæ evidenti effectu obstructiones brevi resolventia, omnes coëgerunt ad usum eorum frequentem, etiam illos, qui omnia remedia ex metallis petita, tanquam naturæ nostræ minimè analoga, atque adeo infesta respuunt & abominantur. Illa autem medicamenta, ex chalybe parata, componuntur in formam vini, syrupi, opiatæ, pilularum, & tabellarum.

Vinum chalybeatum hoc modo confici potest.

℞. Limaturæ chalybis Unc. iv. rad eryngii, enul. camp. ana Unc. i. ß. santali citr. Unc. i. coralli rubr. ras. eboris an. Drach. vj. caryoph. nuc. moschat. cinam. an. Drach. ij. flor. genistæ, anthos, & epithymi, ana P. ij. vini albi generosi ℔. vj. Macerentur per octiduum in B. M. vel retro furnum. Deinde transcolentur per manicam Hipp. ut vinum optimè clarificetur; de quo capiat æger ℥. ij. vel iij. manè duabus horis ante pastum, per xv. dies, aut plures, si opus fuerit. Vel in hunc modum fieri poterit.

♃. Chalyb. præp. cum sulphure ℥. j. rad. enul. camp. & cort. med tamarisci, ana Unc. ß. sennæ Unc. iij. epithymi. Unc. j. fæculæ, brioniæ & cinam. ana Drach ij. pulv. trium santalor. Drach. j. ß. aquæ agrim. & vini albi, ana ℔. j Infundantur per triduum in B. M. Colaturæ capiat Unc. iij. vel iv. tribus horis ante pastum.

Vulgò autem usurpatur infusio limaturæ chalybis facta in vino albo vel clareto, pro potu ordinario, cum multa aqua permixta, per duos vel tres menses continuanda.

Syrupus ex chalybe ita præparatur.

♃. Limaturæ chalybis, in aceto maceratæ. Unc. ij. cort. med. tamarisci Unc. sem. ceterasch. M. sem. cinam. Drach. ij. aquar. absinth. & agrim. ana ℔. sem. vini albi ℔. j. infundantur per dies sex in loco tepido. Colaturæ adde sacchari ℔. j. Fiat syrupus, capiat æger ℥. ij. vel iij. manè, singulis diebus.

In prædicta præparatione chalybs maceratur in aceto ad Solem, donec acetum exsiccetur; idque tertiò repetitur, postea levigatur super marmore.

Hujusmodi syrupus purgans & efficacior evadet, si cum saccharo dissolvatur aquæ cisternæ ℔. i. in qua sennæ ℥. iij. rhab. Unc. ß. per noctem maduerint.

Pulvis ex chalybe talis erit, ex Quercetani Pharmacopœa depromptus.

♃. Limaturæ chalybis communiter, vel cum sulphure præparatæ, Unc. i. fæculæ. rad. aronis ʒ. i. ß. ambræ grifeæ ʒ. ß. [pro pauperibus species cordiales loco ambræ sufficient] corall. & margarit. præparat. ana ʒij. succini præp. & cinam. ana ℈. iv. sacchari q s. ut fiat pulvis gustui gratus, cujus capiat cochleare semis vel ʒ. ij. cum vino per xv. dies.

Ex eodem pulvere, cum saccharo in aqua naphæ dissoluto, & confectione alkermes, possunt fieri tabellæ gustui gratissimæ, eodem modo sumendæ. Vel

♃. Chalybis præp. cum sulphure Unc. sem. Confect. alkermes ʒij. ambræ grifeæ ℈. j. sacchari in aqua naphæ & rosac. dissoluti Unc. iv. Fiant tabellæ, capiat ʒij. singulis diebus manè.

Loco pulveris potest usurpari extractum chalybis, cum vino albo paratum, pro delicatioribus

Opiatæ ex chalybe variis modis fiunt. Præstantissimæ sunt sequentes.

♃. Conservæ flor. tamarisc. & capill. ven ana Unc. i. sem. Conservæ rad. enulæ camp. Drach. vi. chalybis præp. cum sulphure vel aceto Drach. ij. Salis tamarisc. Drach. i. spiritus vitrioli ℈. sem. cum. syrupo conditura citri fiat opiata, de qua capiat Drach. ij. aut iij. singulis diebus, manè. Vel

℞. Limaturæ chalybis ℔. ß. vini albi ℔. i. sem. Misce in vase vitreo. Vas igni apponito, mollissimè fervere sinito, semper agitando sursum, & deorsum, usque ad x. vel xi. ebullitiones, quousque spumosum sursum feratur. Tunc spumosam & pinguem chalybis partem, quæ fervore separatur, simul cum vino in aliud vas transpone. Atque id quater fac prædicto modo, infundendo novum, fervefaciendo, & separando. Deinde separatum vinum ex 4. ebullitionibus igni appone lento, donec leviter fervens, mellis crassitudinem acquirat, & servetur in usum qui talis est.

♃. Chalybis prædicto modo præparati Drach. vj. sem. petrosel. dauci, specier. diacucurmæ; & diarrhod. abbatis, ana Drach. i. Cinam. Drach. sem. Cum melle despumato fiat opiata, de qua capiat Drach. iij. vel Unc. sem. singulis diebus manè. Vel

♃. Chalyb præparat. cum sulphure Unc. Sennæ mundat. rhab. elect. & agarici recenter trochiscat. ana Drach. ij. diarrhod. abbatis Drach. j. croci ℈ j. Cum syrupo rosato solut. fiat opiata, de qua capiat Drach. ij. manè, tribus horis ante pastum, continuando per xv. dies.

Pilulæ ex chalybe reliquis remediis non cedunt, & in modum sequentem concinnari possunt.

♃. Chalybis præparat. cum sulphure Unc. sem. aloës optim. Sennæ mundat. Agaric. recenter trochiscat. & rhab. elect. ana Drach. i. pulver elect. diarrhod. abbatis Drach. sem. croci ℈. sem. Cum syrupo rosar. so ut. fiat pilul. De cujus Drach. i. formentur pilulæ vj deauratæ, quas capiat manè singulis diebus, tribus horis ante pastum, continuando per xv. dies.

Hisce pilulis addi possunt, pro specie morbi, & ægrorum opportunitate, gummi ammoniacum, sagapenum, opopanax, myrrha, gentiana, aristolochia, mastiche, nux moschata, aliaque.

In omnibus medicamentis chalybeatis hoc perpetuò observandum, ut post eorum assumptionem deambulatione corpus exerceatur, ut hujus beneficio medicamenti vires in actum meliùs reducantur, ac in partes obstructas transmittantur. Eaque deambulatio continuanda est per duas horas. Quibus transactis capiat æger jusculum, in quo herbæ & radices aperientes nonnullæ decoctæ fuerint.

Præter omnia prædicta remedia Chymici commendant purgationes mercuriales, ex mercurio dulci, præsertim cum pilulis ordinariis, vel per extracta paratis, quia mercurius valdè penetrat, & obstructiones aperit.

Bezoardicum minerale plurimùm etiam commendatur, & cum mercurio dulci exhibitum miranda præstat. In hunc autem modum præscribi poterit.

♃. Bezoard. min. gr. xij. mercurii dulcis gr. vj. conservæ rosar. Drach. i. vel Drach. ij. Fiat bolus, qui detur per plures dies.

Si obstructio hepatis reperiatur in corpore bilioso, cum calida & sicca partis intemperie, aperientia frigida, aut temperata erunt usurpanda. Qualia proponentur in curatione affectionis hypochondriacæ, inter effectus lienis à nobis explicandæ.

Pro potu ordinario utatur æger aquâ ex infusione chalybis parata, cum vino tenui. Vel utatur levi decocto marisci, agrimon. ceterach. capill. ven. pimpinellæ, iisque simul mixtis, aut seorsim usurpatis, etiam cum vino.

Quidam laudant infusionem ligni nephritici pro potu ordinario; alii decoctum rad. cynosbati, quod potenter aperit, & roborat, eoque solo multos à gravibus affectibus liberatos contendunt.

Potentius autem operatur infusio limaturæ chalybis facta in vino albo, vel rubro tenui, cum aquis prædictis, aut etiam aquæ simplici permixta. Hoc enim solo remedio quam plurimæ virgines à chlorosi liberantur. Et adhuc potentiùs operatur vinum illud chalybeatum, si præter potum ordinarium, meracum manè sumatur ad ℥. iij.

CAPUT IV.

De Ictero.

ICterum eſt color flavus totius corporis, à bilis in cutem univerſam effuſione proveniens.

Eſt igitur ſymptoma qualitatis mutatæ: verùm ſtatim ſeſe offert difficultas illa vulgatiſſima, ab omnibus propemodùm Pathologicis exagitata, quod ille color flavus in cornea viſionem immediatè lædat, efficiens nempe, ut omnia objecta appareant flava. Quæ ut uno verbo expediatur, miſſis aliorum ambagibus, dicendum eſt, eſſe morbum in numero aucto; cùm enim cornea debeat eſſe omnis coloris expers, ut ſpecies objectorum puras & immutatas tranſmittere poſſit; ſi colore aliquo extraneo præternaturaliter afficiatur, laborat morbo in numero aucto eorum, quæ neceſſaria ſunt ad naturalem illius conſtitutionem.

Authores duplicem Icteri ſpeciem faciunt, flavum ſcilicet & nigrum. Icterus niger à liene dependet, & rariſſimus eſt. Ideo hic affectus hepatis exponentes, de flavo tantùm agimus.

Effuſio bilis in cutem à multis cauſis producitur, quæ quidem ad tria capita reduci poſſunt, pravam ſcilicet diatheſim, veſicæ felleæ obſtructionem, & biliosi humoris pravitatem.

Prava hepatis diatheſis varia eſſe poteſt, ut intemperies, inflammatio, obſtructio, ſcirrhus, & quæcunque partem ita debilitare poſſunt, ut bilis excrementitia à ſanguine ſeparari non valeat; ſed cum eo ad totum corpus diſtribuatur.

Obſtructio cyſtidis felleæ, bilis commeatum impedit ad inteſtina; unde illa in hepate reſtitat, & inde cum ſanguine corpus univerſum pervadit. Hæc autem obſtructio fit vel pituita craſſa, interdum à bile craſſa & copioſa, interdum à calculis, qui ſæpè in cyſtide fellea generantur. Poteſt denique fieri veſicæ felleæ, aut illius meatuum anguſtiâ, à compreſſione partium vicinarum inflammatione vel ſcirrho laborantium.

Pravitas humoris bilioſi conſiſtit vel in quantitate nimia, quæ non poteſt regi à natura, neque à maſſa ſanguinis ſecerni; aut etiam quâ ita repletur veſica fellea, ut non poſſit ſeſe contrahere ad illius expulſionem: Vel in prava qualitate, quæ humores corrumpendo debitam eorum ſecretionem impedit, vel etiam interdum naturam ad ſubitam illius propulſionem irritat, ut Ictero critico & ſimptomatico contingit. Corruptio contingit febribus putridis bilioſis; tum etiam ex veneno aſſumpto, aut morſu quorundam animalium venenatorum, quo totus ſanguis in bilioſam naturam commutatur.

Signa Icteri flavi per ſe manifeſta ſunt, color ſcilicet flavus in toto corpore, maximè in albis oculorum conſpicuus: quem ſequitur corporis pruritus, ſegnities, linguæ amaror, vomitus bilioſus interdum, & ſingultus.

Signa cauſarum ex propriis fontibus deſumenda ſunt. Si enim calida hepatis intemperies, inflammatio, obſtructio, aut ſcirrhus huic malo originem dederint, eorum affectuum diagnoſis ex propriis capitibus deſumenda eſt.

Obſtructionem cyſtidis felleæ peculiariter indicant fæces albæ, & alvus adſtricta, ex bilis defectu, quæ fæces colore flavo vel rufo tingere conſuevit, & facultatem expultricem inteſtinorum excitare, ut ſe habeat inſtar clyſteris naturalis. Urinæ ſunt colore flavo intensè ſaturato, ad rubrum vergente, infectæ; quæ linteum immerſum colore flavo imbuunt.

Si à pravitate humoris bilioſi fiat, fæces alvi ſunt valdè coloratæ, tum etiam urinæ; præſertim ſi febribus putridis ſuccedat, quando Icterus eſt ſymptomaticus; tumque febris poſt Icteri adventum perſeverat. Si verò criticus ſit, febris ceſſat; cum alvi excrementa, & urinæ benè coloratæ apparent. Cauſæ externæ, ut venenum aſſumptum, & morſus animalium venenatorum, ab ægro & aſtantibus referendæ ſunt.

Prognoſis Icteri varia inſtituenda eſt, pro varietate cauſarum. Curatu facilior eſt, qui ab obſtructione veſiculæ felleæ producitur, quia illius meatus inteſtinis propriores ſunt, & materiæ illis adhæreſcentes ad ea facilè decutiunt, modò obſtructio non ſit à calculo, qui cùm diſſolvi non poſſit, morbum facit incurabilem.

Icterus ab inflammatione, aut ſcirrho hepatis proveniens, periculoſiſſimus eſt: illa enim plerumque in abſceſſum; hic in hydropem degenerat.

Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit, malum. Hipp. *Aph. 62. ſect.* 4 cui Aphoriſmo opponitur alia ejuſdem Hippocratis ſententia, quæ habetur 4. *de victus ratione in acutis*, his verbis: *In febre bilioſa morbus regius, ante ſeptimum diem natus, cum rigore morbum ſolvit; ſine rigore, peſtiferum.* Huic etiam ſententiæ ratio adſtipulatur. Cùm enim die tertiâ, quartâ, & quintâ contingant criſes ſalutares per ſudores urinas, & alvi fluxum, quid ni etiam Icterus criticus iiſdem diebus poterit contingere; Et teſtatur experientia, à multis probatis authoribus propoſita, ſæpè Icterum ante ſeptimum diem ſalutariter contingere. Illi autem authores prædictum Aphoriſmum ita interpretantur, quod nempe Hippocrates per diem ſeptimum intelligat quamvis diem criticum: ſeptimum enim enumerat, tanquam nobiliorem criticum, ut præ aliis omnibus intelligatur. Verè autem criticus ille audiendus eſt, quem legitima concoctio, materiæ febrem efficientis præceſſit.

Curatio Icteri ad cauſarum ſublationem dirigenda eſt. Si enim à calida hepatis intemperie, aut aliquo ejuſdem viſceris tumore oriatur, illorum affectuum curationes ex ſuperioribus capitibus depromendæ ſunt. Qui verò in febribus putridis contingit, ſi criticus ſit, nulla curatione indiget. Si verò ſymptomaticus ſit, curatio illius dependet à curatione morbi à quo exoritur.

Qui verò à cyſtidis felleæ obſtructione dependet, illius ablatione curandus eſt: quæ convenienter perficietur remediis ſuperiori curatione propoſitis. Quibus ſuppoſitis, nonnulla etiam huic affectui magis propria & ſpecifica ſubnectenda ſunt.

Primò igitur humoris peccantis portio educetur bolo ſequenti.

♃. Elect. de ſucco roſ. & diaprun. ſolut. ana Drach. iij. rab. pulv. Drach. i. croci ℈. ſem. Cum ſaccharo fiat bolus, qui ſemel atque iterum exhiberi poterit, ſi cacochimia urgeat. Vel apozema aperiens & purgans erit exhibendum.

Quod ad phlebotomiam ſpectat, licet ea improbetur à Gal. quemadmodum ratione ipſius affectus non prodeſt, tamen ſi multitudo ſanguinis in venis contineri videtur, illius imminutio utiliſſima eſt.

Poſt univerſales evacuationes ſequens infuſum per ſex, vel ſeptem dies uſurpatum, ictericum affectum plerumque radicitus evellit, ſi recens adhuc, ac minimè inveteratus ſit.

℞. Rad. rub. tinctorum ℥. ß. fol. chelidon. maj. M. i. Summit. abſinthii pontici, centaur. min. an. P. i. cinam. ʒ. ß. croci ℈ ſem. Infundantur per noctem cum ℥. viij. vini albi. Colaturæ adde ſacchari albi ℥. ſem. Capiat manè tribus horis ante paſtum.

Vel poteſt fieri ſequens decoctum.

♃. Chelidoniæ cum toto M. i. Fol. & flor. hyperici an. M. ß. raſuræ eboris pulv. ſtercoris anſeris, an. ʒiij. croci ʒ. ß. Pulvis ſtercoris anſeris & crocus ponantur in nodulo & omnia coquantur ex æquis partibus vini albi, & aquæ abſinthii, ad ℔. i. In colat. diſſolve ſacchari Unc. i. Detur in tres doſes matutinas, quæ poſtmodum iterari poterunt.

Ad hunc uſum valdè commendat Quercetanus ſtercus anſerculi, verno tempore herbam paſcentis: tum etiam ſtercus album gallinæ exſiccatum, & ad ʒ. ß. vel ʒ. i. exhibitum per aliquot dies; dicitque horum aëreorum animalium ſtercora eſſe nitro ſulphurea, & miram habere incidendi, attenuandi, ac diſſolvendi facultatem.

Commendat Dioſcorides ſuccum marrubii ad morbi regii curationem, & poſt eum recentiores, ac præſertim Foreſtus, qui nonnullos refert uſu ſyrupi ex ſucco marrubii fuiſſe perſanatos, cùm multa alia remedia fruſtrà uſurpata fuiſſent.

Geſnerus

Gesnerus laudat radicem urticæ, in hunc modum præparatam.

♃. Rad. urticæ ℔. i. croci ℈. i. Contundantur diligenter, & cum vino albo succus extrahatur, de quo capiat æger ℥. iv. per 4. aut 5. dies manè, postea tegatur, ut sudet.

Dum interna remedia exhibentur, illinatur regio hepatis sequenti linimento.

♃. Succor. apii, petrosel & cichorii ana ℥. i. aceti albi ℥. sem. olei tamarisci Unc. ij. Bulliant ad consumptionem succorum & aceti Mox adde santali citrini, & spicæ nardi, ana ʒ. i. ceræ q. s. Fiat linimentum.

Sublatis obstructionibus, flavus ille color brevi evanescet, discusso humore cuti imbibito, per solum nativi caloris ministerium. Ut tamen promptiùs evanescat, parari potest balneum aquæ tepidæ, corpus in eo confricando sacculo farinâ hordei & fabarum referto.

CAPUT V.

De scirrho Hepatis.

SCirrhus Hepatis est tumor durus, renitens, & indolens, ab humore crasso, in hepatis substantia impacto, atque indurato genitus.

Duplex autem est scirrhus, exquisitus, & non exquisitus Exquisitus tantùm propositâ definitione comprehenditur, qui indolens est, & sensus omninò expers.

Non exquisitus verò quemdam habet doloris sensum, & fit à materia minùs indurata. Uno verbo, est scirrhus incipiens, & nondum confirmatus: exquisitus verò est confirmatus; ita ut differant tantum per magis & minùs.

Duobus modis in hepate scirrhus generari solet, per fluxionem scilicet, aut congestionem humoris crassi & glutinosi in partis substantia, vel ab inflammatione, aliisque tumoribus induratis, per resolutionem partium tenuiorum humoris illos committentis, relicta ac superstite parte crassiori.

Materia prioris est humor pituitosus, aut melancholicus, vel ab aliis partibus transmissus, vel in ipsa visceris substantia, ex prava homoiosi genitus & coacervatus. Huic humori producendo non parum facit victus ratio prava, ex crassis, frigidis, ac viscosis alimentis constans: pituitosum aut melancholicum temperamentum, & nativa hepatis angustia. Unde Gal. 13. *meth.* scirrhum in hepate, liene, & renibus facilè generari docet. In hepate quidem, quòd viæ strictæ sint, & sanguine crasso nutriatur. In liene verò, quòd sanguinem crassum recipiat. In renibus denique, quòd sanguine crasso nutriantur.

Posterioris scirrhi, seu aliis tumoribus succedanei causæ sunt, immodicus discutientium medicamentorum usus, vel etiam repellentium, quæ refrigerando & constringendo materiam incrassant, ejusque resolutionem impediunt. His accedunt materiæ morbificæ frigiditas propria, & crassities quæ resolutioni non cedit, vel partis imbecillitas, quæ diaphoresin sufficienter promovere non potest. Ac denique victus ratio refrigerans & incrassans.

Signa scirrhi in hepate geniti sunt durities & renitentia in dextro hypochondrio, hepatis circumscriptionem referens, & multò major quàm in obstructione: gravitas in eadem parte, & ponderis sensus, præcipuè quando magna fit respiratio: febris carentia, & dolores, quibus distinguitur ab inflammatione, aut saltem dolor est exiguus in scirrho non exquisito, difficilior decubitus in latus sinistrum; quoniam hepar durum & grave ventriculum comprimit, eique dolorem infert: color faciei pallidus, & quasi virescens, quia sanguis laudabilis in hepate scirrhoso non generatur. Corpus etiam emaciatur, quia neque hæmatosis, neque anadosis rectè perficiuntur.

Prognosis hujus affectus à Galeno proponitur 2. *ad Glauc. cap.* 4. his verbis: *Scirrhus insensibilis curationem non recipit: qui verò difficulter sentit, non incurabilis quidem est, non tamen facilè curationem admittit.* Idem Galen. *cap.* 5. *ejusdem libri*: *Scirrhum*, inquit, *jecoris ab initio sanavimus sæpius, ubi verò ad plures dies fuerit extensus neque ipse potui sanare, neque alium vidi, qui posset.*

Scirrhus inveteratus & incurabilis in hydropem insanabilem degenerat: & pereunt quidem nonnulli tempore longo, alii verò breviori, quibus scilicet alvi fluxus supervenit, & diutiùs perseverat. Scirrhus ictero succedens, aut illum generans, perniciosus. Unde Hippoc. *Aph.* 42. *sect.* 6. morbo regio laborantibus, si fiat hepar durum, malum.

Scirrhi curatio fiet primùm, causæ antecedentis ablatione per apozema in obstructione hepatis descriptum. Cui etiam alia remedia, obstructionibus referandis idonea, subjici utiliter poterunt.

Postmodum verò materia indurata emollientibus & aperientibus discutienda est. In hunc finem maximè convenient pilulæ ex chalybe suprà descriptæ, præcipuè si iis addantur bdellium, ammoniacum, & sagapenum.

Si verò durities contumacissima fuerit, sequentes pilulæ ad multos dies erunt usurpandæ.

℞. Gummi ammoniaci in aceto soluti & trajecti, atque iterum inspissati ʒ. ij. bdellii, styracis, an. ℈. iv. Misce, capiat ʒ. j. alternis diebus.

Intermediis verò diebus utatur opiatâ, vel tabellis roborantibus & aperientibus, in obstructionis curatione descriptis.

Sequentes verò pilulæ, ad scirrhum emolliendum ac dissolvendum, mirabilis sunt efficaciæ.

℞. Aloës optimæ, & gummi ammoniaci in aceto soluti, & trajecti per setaceum, atque iterum inspissati. an. Unc. sem. mercurii dulcis Drach. ij. diacredii ʒ. j. Cum oxymel. scillit. fiat massa pilular. de qua capiat Drach. sem. quatuor horis ante prandium, singulis diebus per 20. aut 30. dies.

Zacutus Lusitanus *obs.* 41. *lib.* 1. *Praxis admir.* refert, scirrhum contumacem, conservâ marrubii 40. diebus usurpatâ, curatum fuisse.

Quidam Practici commendant usum terebinthinæ in hunc modum præparatæ.

℞. Terebinthinæ lotæ cum vino albo Unc. i. ß. sacchari pulverati Unc. sem. Capiat. ʒ. i. singulis vel alternis diebus; est enim remedium aperiens, urinam movens, & alvum emolliens.

Toto curationis decursu utatur æger pro potu ordinario vino albo, aut clareto tenui, ex infusione chalybis parato.

Tum etiam aliæ chalybis præparationes suprà descriptæ, hîc etiam maximè convenire poterunt.

Exteriùs verò admoveri debent fomenta, unguenta, & emplastra, in sequentem modum composita.

♃. Rad. althææ, & bryoniæ & lilior. ana Unc. j. fol. malvæ, violar. parietariæ, absinth agrimonii, ana M. j. Sem. lini, fœnugr. aneth. ana Drach. sem. flor. chamæm. meliloti, rosar. ana P. j. Coquantur in tribus partibus aquæ, & una vini albi, sub finem additi, vel in aqua & aceto. Colaturâ foveatur regio hepatis manè & serò.

Si scirrhus sit contumacior, addantur decocto rad. ireos nostrat. cucumer. agrest. & ebuli. Et paretur decoctio in aqua decoctionis intestinorum vervecis vino albo.

♃. Ol. lilior. chamæm. meliloti & amygdal. dulc. ana Unc. j. ol. rosat. & absinthii, ana Unc. sem. gummi ammoniaci in aceto soluti ʒiij. ceræ ʒij. Fiat linimentum, quo inungatur dicta pars post fotum.

Si fortius linimentum desideres,

♃. Succor. bryon. & cucumeris agrest. an. Unc. ij. ols de capparib. & tamarisci, ana Unc. iij vini albi Unc. j. Bulliant ad succor. & vini consumpt. deinde adde absinthii pulverat. Drach. ij. gummi ammon. in aceto soluti. Unc. sem. ceræ parùm: fiat linimentum.

♃. Massæ empl. de mucilag. Unc. j. empl. de meliloto Unc. sem. gummi ammoniaci liquati in succo absinthii Drach. iij. Malaxentur cum oleo absinthii & liliorum: Fiat emplastrum admovendum post inunctionem.

Utiliter etiam parti admoventur folia hyoscyami in aceto decocta, addito oleo amygd. amarar. & in formam cataplasmatis redacta.

His etiam addere licet semicupia, ex emollientibus, digerentibus, & roborantibus parata, qualia pro potu

deſcripta ſunt; iiſque alternatim æger uti poterit.

Ac denique cauſticum tibiæ dextræ inurendum, ut materiæ peccantis portio per id loci derivetur.

CAPUT VI.

De Hydrope.

DUæ hydropis differentiæ reperiuntur apud Hippocratem, univerſalis ſcilicet, & particularis. Univerſalis dicitur ille, qui totum corpus, vel abdomen univerſum occupat. Particularis verò, qui unicam tantùm corporis partem. Unde hydrops capitis, pectoris, & uteri, de quo hîc non agimus; ſed tantum de univerſali.

Hujus autem hydropis univerſalis tres proponuntur ſpecies à Galeno, aſcites, tympanites, & anaſarca ſeu leucophlegmatia.

Aſcites eſt tumor abdominis, ab humore ſeroſo in illius capacitate collecto, oriundus.

Neque ſolum abdomen utplurimùm intumeſcit, ſed etiam pedes, tibiæ, femora, & ſcotum eodem tumore plerumque afficiuntur. Quinimò aſcites non raro à pedum tumore incipit, qui poſtmodùm tibias, deinde crura, ac tandem abdomen ipſum invadit.

Humor autem ille ſeroſus, ſeu aquoſus, quatenus aquæ naturam retinet, frigidus quidem eſt: ſed quatenus etiam ſalſedinis eſt particeps, calorem in ſe habet, qui tum è viſcerum vicinia augetur, tum etiam, & multò infenſiùs, ex putredine, quàm diuturnâ morâ contrahit; unde febris exoritur, & ſitis à vaporibus ſalſis ac putridis, os ventriculi inficientibus, excitatur.

Contingit autem interdum, ut humor ille aquoſus non in cavitate abdominis, ſed in veſiculis quibuſdam, partibus ventris inferioris adnatis, contineatur. Cujus rei hiſtoriæ proponuntur à Schenkio *lib. 3. obſervat.* & Mauritio Cordæo *comm. 3. & 5. in Hippocr. lib. 1. de morbis mulierum.* Cenſuit Galenus (eumque ſequuta eſt tota ferè Medicorum, tum antiquorum, tum neoteriorum cohors) omnem hydropem fieri ab hepate frigidiore, & hæmatoſin non exactè perficiente, ita ut pro laudabili ſanguine, multam aquam, pituitam aut flatum generet. Quæ ſententia, ut de anaſarca veriſſima eſt, & omnium conſenſu receptiſſima, ſic de aſcite & tympanite à recentioribus non paucis controvertitur, propterea quod in multorum hydropicorum diſſectionibus hepar incolume & illæſum inventum ſit, ut ex plurimis hiſtoriis conſtat ab authoribus propoſitis. Præterea Hippocr. 2. *Prorrhet.* diſertè aſſerit, hydropem fieri vel ab hepate, vel parte inani. Per partem verò inanem intelligit totum illud ſpatium, quod à coſtis ab illa extenditur, & partes in eo contentas. Idem Hippocr. 4. *de morb.* & 1. *de morbis mulierum*, hydropem ex liene deſcribit. Quibus authoritatibus vulgò reſponderi ſolet, hepar perpetuò affici, primariò, vel ſecundariò: ita ut nunquam hydrops contingat, quin hæmatoſis vitietur, & loco laudabilis ſanguinis, aquoſus generetur. Verùm duæ rationes hanc doctrinam acriter urgent: prima deſumpta eſt ab experientia ſuprà propoſita, quòd nimirum ſi neceſſarium eſſet hepar perpetuò affici, in diſſectione cadaverum nunquam illæſum reperiretur. Secunda, quòd ſi hepar ſanguinem aquoſum generaret, ille in totum corpus diſtribueretur, quemadmodum in anaſarca ſanguis pituitoſus in omnes partes transfertur. Neque ſufficiens ratio reddi poteſt, cur ſeroſus humor, in hepate genitus, in ſolum abdomen, non in alias partes deferatur.

Quod ad frigidam hepatis intemperiem ſpectat, illa etiam impugnatur Tralliani, Avicennæ, & aliorum authoritatibus: qui ſtatuunt, etiam à calida intemperie hydropem excitari, & non niſi refrigerantibus remediis curari. Quod etiam Hippocratis authoritate fulciri poteſt ex 2. *Progn.* mutuata. *Hydrops*, inquit, *morbo acuto ſuperveniens, malus, febrem enim non tollit.* Si igitur hydrops ſupervenit, perſeverante febre, manifeſtum eſt, calidam intemperiem permanere. Neque mihi unquam placere potuit, quòd vulgò dicitur à Galeni mancipiis: à calida intemperie calorem nativum diſſolvi, ac plurimùm imminui, & calorem illum imminutum frigiditatis nomine donari. Sic enim in febre hectica, & febribus aliis diuturnis, in quibus calor nativus plurimùm imminuitur, frigida intemperies eſſet perpetuò accuſanda, & ſymptomata, quæ illas ſequuntur, huic intemperiei eſſent adſcribenda, non autem caliditati. Unde magnam confuſionem in ſymptomatum cauſis inquirendis excitari, quis non videt.

Inter recentiores Carolus Piſo, quem ſequutus eſt Sennertus, in veras hydropis aſcitis cauſas altius penetravit, ſtatuitque hunc generari ex materia ſeroſa in potu & cibis humidioribus contenta, quæ ab aliqua cauſa præternaturali in venis portæ & cavæ diutiùs retenta, in totum corpus non diſtributa [ut in ſtatu naturali fieri conſuevit] in abdominis capacitatem effunditur. Retinetur autem humor ille ſeroſus in venis, & ad totum corpus non diſtribuitur, ex læſa, vel impeditâ facultate attractrice partium, ad quas deferri ſolet, vel ob errorem externum.

Partes autem præcipuæ, quæ primùm ſeroſam materiam attrahere ſolent, ſunt hepar & lien. Illa enim viſcera chyloſam materiam ad ſe trahunt, in qua ſubſtantia humida & aquoſa ciborum & potuum continetur. Tum etiam lien potulentam materiam ad ſe trahit puram & impermixtam, ut docuit Hippocr. & teſtatur experientia, eos qui potui maximè indulgent, illius portionem effatu dignam emittere per urinas ſtatim à paſtu, quod fieri dicunt authores peritiſſimi; à liene aquoſam illam materiam attrahente, antequam ciborum concoctio in ventriculo peracta ſit.

Læditur autem hepatis & lienis attractio à variis cauſis, præcipuè ex defectu ſeu imbecillitate caloris nativi. Debilitatur autem calor nativus à frigida vel calida intemperie, & à ſuffocatione.

Frigida intemperies à nimio alimentorum refrigerantium uſu, larga ſanguinis evacuatione, ſpiritus confeſtim exhauriente, vel quavis alia causâ excitata, cùm per ſe calori adverſa ſit, etiam nativum hepatis & lienis calorem obtundit, ejuſque actiones lædit.

Calida verò intemperies nativum calorem diſſipat, unde ille debilior factus, actiones hepatis & lienis minùs fœliciter exercet. Inducitur autem calida illa intemperies à febribus ardentibus, vini meracioris largo potu, ciborum & medicamentorum calidorum uſu nimio.

Denique debilitatur calor nativus per ſuffocationem, quando ſanguis nimiâ copiâ redundat in venis, præcipuè impurus, qualis cumulari ſolet in menſium, vel hæmorrhoïdum ſuppreſſione: per illas ſiquidem evacuationes corporis impuritates expurgari ſolebant, quæ iiſdem ſuppreſſis retentæ, totam ſanguinis maſſam inficiunt.

Læditur etiam, vel impeditur prædictorum viſcerum attractio ab obſtructionibus, quæ liberum materiæ ſeroſæ tranſitum intercipiunt. Sic ſcirrhum hepatis & lienis hydrops conſequitur; non tantùm quòd illæ partes debilitatæ ſanguinem laudabilem generare nequeant, ſed præcipuè, quod totam illam materiam, quæ potu aſſumitur, attrahere non valeant, & ad alias partes tranſmittere.

Hic objici poteſt, in hydrope totum corpus nutriri ſanguine in hepate genito, ex chyloſa materia, quam ad ſe neceſſariò attrahit. Cùm autem chyli portio, ex qua ſanguis generatur, craſſior ſit ſeroſâ materiâ nihil impedit, quò minùs ſeroſa illa materia etiam attrahatur. Reſpondemus primùm hepar meliùs attrahere, quod ſibi familiarius eſt & idoneum, ut in ſanguinem convertatur; illud autem attrahit minori copiâ quàm par ſit, propter attractricis imbecillitatem, unde totius corporis macies exurgit, & cum ea chyli portione, ſibi magis analoga, portionem etiam ſeroſæ ſubſtantiæ pro vehiculo trahit; reliquam verò in venis meſaraïcis & epiploïcis relinquit, quæ ibi moram faciens, in abdominis capacitatem ſenſim effunditur.

Non negamus tamen, in hydrope ſanguificationem lædi. Præſente enim frigidiori, aut calidiori intemperie, aut gravi obſtructione, vel ſcirrho, non poteſt eſſe ſanguificatio integra. Sed negamus illam eſſe proximam & immediatam hydropis cauſam; imò potiùs conſectarium quid,

quid, & interdum hydropis effectum, cùm scilicet aqua in abdomine contenta corrumpitur, sibique innatantia viscera corrumpit.

Post hepar & lienem, serosam materiam, ad venam cavam translatam, attrahunt renes, & totum corpus à superflua illius copiâ liberant, ita ut si functio eorum cessaverit maxima seri copia in venis retineatur; quæ in abdomen effusa, hydropem ascitem brevi producit. Cessare autem potest renum attractio ex multis causis, frigidiori intemperie, tumoribus, ulceribus, & obstructionibus, quæ functionem eorum imminuere, abolere, vel intercipere valent.

Denique ob errorem externum seri distributio impeditur, quando magna copia aquæ frigidæ hauritur, quæ non possit regi à naturâ, & in venas sufficienter distribui. Sic refert Carolus Piso, quendam adolescentem tertianâ laborantem, cùm in paroxysmo aquam intemperantiùs bibisset, in ascitem incidisse, à quo tamen unius tabellæ diacarthami usu liberatus est aquâ in abdomine restante confertim redditâ. Si tamen diutiùs continuatus fuerit nimius ille aquæ potus, hydropem inducit non adeò facilè curabilem, propterea quod graves inde fiant obstructiones, & frigida inducatur viscerum intemperies, calore nativo admodum labefactato, unde hydrops curatu difficilis emergit.

Per quas autem vias serosa illa materia è venis in capacitatem abdominis transferatur, à nonnullis dubitatum est. Quibus tamen simpliciter satisfieri posset, dicendo ex doctrina Hippocratis, in corpore vivente omnia esse transfluxibilia & permeabilia, ita ut urgente necessitate non solùm humores tenues ac serosi, sed etiam crassiores per meatus insensibiles partium transmittantur. Sic in pleuritide sanguis & pus, densam pleuræ membranæ pulmonem vestientis substantiam penetrant, ac per anacatharsim expelluntur. Sic in tibiæ ac cruris fracturâ, quæ illæsis musculis & cute contingit, sanies ex osse fracto manans, prædictarum partium substantiam penetrat, & inficit lintea fasciarum. Sic in hydrope ipso, sæpè ingens aquæ quantitas unâ die per alvum excernitur, exhibito hydragogo potentiori, quod fieri non potest, nisi aqua in abdomine contenta tunicas intestinorum pervadat.

Neque obstat, quod à Fernelio objicitur, frustrà conditas fore à natura tot patentes vias, si per cæcos meatus humores transferri possent.

Respondemus in motu humorum ordinario & naturali, totius corporis nutritioni destinato, necessarios esse ductus, per quos illi continuò, facilè, affatim fluere possint: Sed in casu extraordinario & urgente, providam naturam vias extraordinarias invenire, per quas materias noxias excernat, aut saltem in locum minùs incommodum deponat.

Objicit iterum Fernelius, in iis, qui ex urina per 20. dies suppressa extincti sunt, aquæ nihil deprehensum esse per cæcos illos ductus in abdomen defluxisse.

Respondemus, naturam non semper eodem modo operari circa causas præternaturales, neque humores noxios ad eadem loca deponere, sed ad eas partes præsertim, quæ magis dispositæ sunt eorum receptioni, utpote imbecilliores. Sic in urinæ suppressione, serosus humor per venas & arterias patenter decurrit, easque implet, & si quædam pars debilior reperiatur, in eam impetu ruit: unde fit, ut quidam comatosi, alii orthopnoici, alii ex alterius partis insignis læsione moriantur. Sic etiam nihil impedit, quin si partes abdominis, ad quas venarum & arteriarum extrema desinunt, debiliores reperiantur, humor serosus in illius capacitatem transferri valeat.

Neque verum est, quod Fernelius adstruere velle videtur, nunquam hydropem ex urinæ suppressione exoriri. Imò multoties ab hac causa produci, ratio & experientia docent; quemadmodum nos suprà ostendimus, ex læsa renum attractione, ab aliquo insigni illius vitio, hydropem contingere.

Hoc tamen advertendum est, urinæ suppressionem seri redundantiam efficere in venâ cavâ magis quàm in portæ ramis, per quos in primis humorem aquosum in abdominis capacitatem effluere, ex sequentibus apparebit.

Posset igitur satisfieri quæstioni propositæ, simpliciter dicendo, per cæcos & insensibiles partium ductus serosos humores transferri in abdominis capacitatem. Facile tamen est ductus conspicuos & patentes indicare, per quos liber est humoris serosi à venis in capacitatem illam commeatus.

Horum autem ductuum notitiam nobis indicavit Hippocrates. *Aphor.* 55. *sect.* 7. *Quibus*, inquit, *jecur aqua repletum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, & moriuntur.* Cujus Aphorismi sensus talis est (à Galeno non satis perspectus) aquam ab hepate in ramos venæ portæ per omentum sparsos influere, & cùm illi repleti fuerint; vel tunicis eorum rarefactis per diapedesin, aut osculis patefactis per anastomosin, in cavitatem abdominis deferri. Idem in liene potest contingere, & fortè frequentiùs; cùm lien aquam magnâ copiâ è ventriculo trahat, ut ex multis Hippocratis locis innotescit. Et ex liene in omentum traduci, constat ejusdem Hippocr. sententiâ, 4. *de morbis* proposita, his verbis; *In ventriculum autem etiam potus fertur, quo cùm expletus fuerit, ab eo lien recipit, & ad venas omentum transmittit.* Ex prædictis videre est, per omenti venas, præcipuè quæ Epiploïcæ & Gastrepiploïcæ nominantur, aquam in abdomen effluere; quamvis per alias etiam venas exstillare possit.

Præter causas hydropis prædictas, quæ frequentiores sunt & magis ordinariæ, aliæ dantur minùs frequentes, ab Authoribus relatæ, & quibusdam observationibus confirmatæ, quæ scilicet ex peculiari quorundam partium vitio contingunt, non solùm hepatis, & lienis; sed etiam mesenterii, pancreatis, ventriculi, intestinorum, renum, vesicæ & uteri: læsâ nimirum illarum partium homiosi à gravi quodam affectu, ut proprium alimentum corrumpant, & in serosum humorem colliquatione quadam convertant. Sic apud Gal. *comment. Aphor.* 55. *sect.* 7. vesiculæ hydatides in hepatis superficie interdum excitantur, quæ disruptæ, serosum humorem profundunt in capacitatem abdominis, ex cujus collectione hydrops emergit. Sic Fernelius existimat, hepar valdè exsiccatum findi, & rimis quibusdam dehisceri instar terræ siccæ, ac per illas rimas serum continuò effluens abdominis capacitatem replere. Alii verò dicunt, ex intestinis hydropem fieri posse si illa perforentur, & homo statim non moriatur: sed humor aquosus in abdominis capacitatem ex iis stillet. Tum etiam ex renibus si valdè ulcerentur, & per ea ulcera serosus humor erumpat. Sic refert Platerus, in quodam hydropico utrumque renem multis ulceribus perforatum fuisse, unde sanies & serum in abdominis cavitatem effluxerat. Hydropis denique ex uteri vitio prognati habetur historia apud Sennertum, ex Joanne Heinzio, de ancilla quadam hydropicâ, cujus viscera omnia salva inventa sunt, exceptis testibus, qui tumidi sunt reperti ad magnitudinem capitis infantis recens nati, tum etiam lividi, fungosi, & plurimis ulceribus consperSi, ex quibus serosa materia hydropem committens effluxerat.

Hydrops tympanites à tympano nomen habet; siquidem abdomen instar tympani tensum est, & si manu percutiatur, sonum consimilem edit: tensio autem illa est à flatibus in abdominis capacitate conclusis. Aliquando tamen contingit, flatus tympanitem efficientes, non in capacitate abdominis, sed in cavitatibus intestinorum contineri, quod observavit Platerus, dicens in quibusdam, qui tympanici putabantur, post mortem dissectis, nullum flatum è ventris cavo erupisse, nec ventrem subsedisse; sed intestina præsertim tenuiora, flatibus adeò distenta & convoluta prosiliisse, ut in ventrem denuò reponi nequirent.

Observandum autem est, raro flatum tympanitem efficientem, solum in abdomine contineri; sed plerumque aquæ permixtum, quemadmodum etiam in ascite non aqua sola, sed flatus etiam in abdomine continetur, & uterque à prædominante nomen mutuatur. Si nimirum major flatuum, minor aquæ copia collecta sit; dicitur tympa-

tympanites: si verò aqua flatibus prævalet, ascites nominatur: si denique æqualis utriusque portio cumuletur, ambigit inter utrumque, ut dubitare liceat, utrum ascites, vel tympanites talis hydrops dici debeat.

Flatuum causa materialis est humor crudus & crassus, sive pituitosus ille sit, sive melancholicus, qui à calore exagitatus & attenuatus vapores crassos emittit, qui difficillimè discutiuntur, & illi vapores flatus nominantur.

Humor autem ille crudus & crassus in ventriculo & intestinis aliqua ex parte residet, sed multò magis intra diaphragmatis & intestinorum membranas continetur, unde difficiliùs quàm è cavitatibus partium prædictarum, evelli potest. Hujus rei fortem conjecturam facit Aphorismus Hipp. 11. *sect.6. Quibus tormina, & circa umbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque medicamentis, neq; aliter solvuntur, in hydropem siccum firmatur.* Cùm enim mesenterium parte anteriore intestinis alligetur, posteriore verò lumbis; facilè videre est, dolores ad umbilicum & lumbos spectantes, ex mesenterio prodire. Adde, quod dolorum contumacia causam denotet in profundo corporis & partium substantia conclusam, quæ nullo modo deturbari valeat. Si enim in ventriculi & intestinorum cavitatibus contineretur, faciliùs excludi posset.

De causa verò efficiente discrepant inter se authores, aliis frigidam intemperiem accusantibus, aliis verò calidam. Qui frigidam intemperiem accusant, se fautorem habere putant Galenum, dicentem flatus generari à calore debili. Quibus respondendum est calorem posse dici debilem respectu materiæ, quæ ab eo non potest discuti ac resolvi. Sed hoc potiùs adscribendum est ipsius materiæ defectui, non caloris, qui sæpè intensior est ac præternaturalis. Et certè agnoscendum est cum doctissimis Authoribus, materiam tympaniti generandæ magis idoneam esse humorem melancholicum adustum & atrabiliarium, qui à calore viscerum torrefaciente generatur. Qui quidem calor eandem materiam exagitat, & ex ea flatus crassos ac difficilè resolubiles educit.

Hydrops anasarca fit ab humore pituitoso, in totum corporis habitum effuso, qui ideò tumidus & albus apparet, unde leucophlegmatia nominatur. Generatur autem humor ille pituitosus ab hepate frigidiori, quod pro laudabili sanguine crudum & pituitosum producit, qui cùm substantiæ partium in homoiosi sufficienter agglutinari nequeat; portio illius crudior, & nutritioni inepta, restat in partibus, easque tumidas reddit, hincque anasarca seu leucophlegmatia exsurgit.

Affectus incipiens dicitur cachexia, quæ ab eadem causa procedit & eadem habet generationis principia; ita ut facilè cachexia in leucophlegmatiam degeneret, cum differant tantùm secundum magis & minùs.

Causæ antecedentes sunt, quæcumque hepar impensè refrigerare valent, illiusque vim concoctricem plurimùm infringere ut alimenta frigida & humida largiùs assumta, suppressiones mensium & hæmorrhoïdum, obstructiones & tumores frigidi, quales sunt scirrhosi: tum etiam hæmorrhagiæ copiosæ, aliorumque humorum magnæ ac diuturnæ evacuationes, à quibus calor nativus plurimùm imminuitur.

Signa hydropis, & cujusque illius speciei, ex prædictis satis manifesta sunt. In ascite enim aquosus humor in abdomine contentus, indicatur ex abdominis mole grandiori, tumore molliore ac latiore, qui per latera compressus, fluctuationis sensum manifestum repræsentat, & æger ipse dum se in alterutrum latus convertit murmur velut fluctuantis aquæ percipit, tum universa ventris moles in latus illud provolvitur. Hinc pedes & scrotum intumescunt; superiores verò partes graciliores evadunt ac contabescunt; urinæ sunt paucæ, crassæ atque interdum rubræ, quia exigua seri quantitas ad renes & vesicam transit, in iisque diu moratur & in illa mora crassescit ac coloratur. In progressu morbi difficultas respirandi adest, ob aquæ copiam diaphragmati incumbentem, præcipuè æger decumbit, ut ea de causa erectus manere ac sedere cogatur. Sitis etiam adest molesta, ex humoris salsedine, cui ventriculus natat. Ac denique febris continua & lenta excitatur ex ejusdem aquæ putredine, quæ viscera omnia sibi innatantia tandem labefactat & corrumpit.

In tympanite verò, venter percussus instar tympani sonum edit; moles abdominis minùs gravis est, quam in ascite: tormina præcesserunt circa umbilicum, & lumborum dolor; ægro supino jacente venter distentus ac durus manet, neque dum se convertit æger, ad latera devolvitur.

In anasarca denique non solùm venter, crura, & tibiæ, sed etiam manus, brachia, pectus, facies, & totum corpus intumescit, & ubicumque digito premitur, vestigium relinquit. Color cutis pallidus & cadaverosus; carnes molles & laxæ; urinæ tenues, albæ, respiratio difficilis, febris lenta non rarò consequitur.

Quod ad prognosin attinet, omnis hydrops periculosus est, & curatu difficilis: eoque difficilior, quò magis inveteratus. Sed inter species anasarca minus habet periculum: ascites verò & tympanites inter se ambigunt: ut nunc hic, nunc ille periculosior sit, pro majori vel minori gravitate causarum, à quibus dependet. Sic ascites à scirrho hepatis oriundus, aut ab ulcere alicujus partis internæ, periculosior est tympanite: si verò a nimio aquæ potu, aut obstructionibus non adeò inveteratis, minus infert periculum.

Hydrops faciliùs curatur in servis, quàm in liberis: in rusticis, quàm in nobilibus: quia cum desiderat famem, sitim, & multa alia tædia longamque patientiam, promptiùs succurritur his, qui facilè coguntur, quàm quibus noxia libertas est.

Hydrops à duritie lienis minùs periculosus est, quàm à duritie hepatis: quia lien minùs princeps membrum est, quàm hepar.

Hydrops morbo acuto superveniens, malus: neque enim sedat febrem, sed dolorem admodum infert ac mortem. Hipp. *Prognost.*

Quibus hepar aqua plenum erumpit in omentum, iis venter aqua impletur, & moriuntur Hipp. *Aph.55. sect.7.*

Ab aqua inter cutem habita. si aqua, quæ in venis est, in ventrem confluxerit, morbi fit solutio. Hipp. *Aph.14. sect.6.* Hic aphorismus priori contrarius videtur. Sed contrarietas solvitur, dicendo Hippocr. in priori per ventrem intelligere capacitatem abdominis; in hoc verò, alvum. Si nimirum aqua per alvum affluxerit, morbi fit solutio. Quæ sententia clariùs explicatur ab eodem Hipp. *in Coacis*, his verbis: *Incipiente hydrope alvi profluvium, sine apepsia, seu cruditate proveniens, morbum solvit.* Notanda est illa conditio, *incipiente hydrope*: nam si morbo inveterato contingat profluvium alvi, non est adeò tutum: quia ut plurimùm vitium aliquod, per morbi longitudinem contractum, in visceribus relinquitur, ut scirrhus, aut substantiæ corruptela, quod novæ aquæ proventum efficit, & mortem tandem inducit. Unde idem. Hipp. *in Prorrhet.* eos qui ab hydrope servari debent, ἐ σπλάγχνες esse debere affirmat, hoc est, sana & integra viscera habentes, seu à gravioribus illis affectibus immunia. Alioqui si uum scirrho, aut hepatis corruptione contingat alvi fluxus, citissimè moriuntur, docente Galeno 2. *ad Glauconem, cap. 5.* & Avicenna, qui sic loquitur: *Constrictio anhelitus, & solutio ventris, in tribus diebus mortem significant.*

Urinæ paucitas in hydropicis mala, & quò minor illius quantitas redditur, eò deterior est morbus, quia materia potulenta in ventrem confluit, & nihil ferè illius ad renes pervenit. Hinc Hipp. *in Coac. hydropico febriculoso urina pauca turbataque, lethalis, Contra verò, si urinæ quantitas augeatur, benè sperandum.* Quod eleganter à Celso proditum est. *Et tum demùm,* inquit, *secundæ valetudinis spes est, cùm plus humoris per urinam excernitur, quàm assumitur. Ideò bonum est singulis diebus urinam & potum metiri: tum etiam ventrem, lino circumducto, præsertim dum remedia usurpantur, ut videamus, num ille decrescat, quod in bonis habendum est. Si verò augeatur, non obstantibus remediis, res in angusto est.*

Abscessus, vel maculæ in hydropicorum cruribus erumpentes, lethales. Hoc confirmat Hipp. 7. *epidem.* historiâ Biontis,

Biontis, & Ctesiphontis, quorum iste, oborto abscessu in genu sinistro, & suppurato, obiit. Huic verò, paulò ante mortem collectio cum rubore aliquantulum livido in femore dextro apparuit.

Hydropici, qui remediorum efficaciâ liberantur, si in eundem affectum reciderint, desperati sunt. Hippoc. *in Coac.* Significatur enim vitium aliquod immedicabile intra viscera latitare, quod evacuatis aquis, novam earum generationem promovet.

Si æger ἐυσπλαγχνος fit, & bonis visceribus, ac constantibus viribus, cibum libenter assumat, bene concoquat, nec ab eo ingesto affligatur, bene spiret, non doleat, neque tussis, neque sitis adsit, lingua ne in somno quidem non inarescat, alvus medicamentis celeriter moveatur, extra purgationem non admodum cita sit, & naturaliter excernat, urina pro victus ratione mutationem subeat, lassitudinis expers sit: si hæc omnia adsint, æger bene se habet: si plurima, aliqua convalescentiæ spes est: si nulla, res desperata est.

In sicco hydrope stillicidium urinæ malum est Hippocrates *in Coacis.*

Tympanites in corpore atrabiliario, aut qui fit ab atra bile multa in corpore redundante, lethalis est, & frustrà illi remedia adhibentur.

Si leucophlegmatiâ detento fortior diarrhœa supervenit, morbum solvit Hipp. *Aphor.* 29. *sect.* 7. Talis autem diarrhœa morbo incipiente, aut saltem non inveterato fieri debet, & viribus adhuc constantibus. Si enim ægro jam debili existente contingat, periculosa est.

Hydropis curatio versatur in materiæ heterogeneæ evacuatione, sive illa in abdomine, sive in toto habitu contineatur; causæ illam materiam producentis ablatione, & viscerum, præsertim hepatis, roboratione. Causæ autem præcipuæ, & magis ordinariæ, sunt obstructiones graves & contumaces, tum etiam scirrhi: quorum affectuum curationes ex propriis capitibus desumendæ sunt. Si verò illæ sufficiant, ad sequentia hydropi magis appropriata erit progrediendum, eaque pro varietate causarum, & corporum ægrotantium, à prudenti Medico erunt varianda.

Ac primùm purgatio solemnis instituenda est, per apozema aperiens, phlegmagogum, & hydragogum in hunc modum compositum.

℞. Rad. eryngii, rubiæ tinctorum, apii, petrosel. & enulæ camp. an. ℥. j. rad. valerianæ, asari, ebuli, & ireos nostratis, an. ℥. ß. cortic. rad. cappar. median. fraxini, & tamarisci, an. ʒ. vj. fol. agrimon. ceterach. capill. ven. chamædr. hyperici, absinthii, centaur. min. an. M. j. soldanellæ M. ß. Sem. dauci, petrosel. maced. & fœniculi, an. ℥. ß. liquiritiæ ras. & passul. mund. ana ℥. j. sennæ mundat. Unc. j. ß. agarici in nodulo ligati ʒ. iij. Sem. ebuli. & rad. jalapæ, ana drach. j. Sem. zinzib. & caryophyll. an. ʒ. j. flor. genistæ, sambuci, & tamarisci, an. P. j. Coquantur in æquis partibus aquæ chalybeatæ, & vini albi, sub finem additi, ad ℔. j. ß. In colat. dissolve syrup. de cichorio compositi cum rheo Unc. iv. fiat apozema clarum & aromat. ʒ. iij. cinam. pro iv. dosibus matutinis.

Post purgationem universalem utatur æger semel in septimana pulvere sequenti.

♃. Sennæ mundat. turbith. gummosi, hermodactyl, Sem. ebuli, jalapæ, mechoacan. an. Drach. j. cremor. tart. ʒ. ij. guttæ gummi Drach. sem. pulv. diambræ, diarrhod. abb. & sem. fœnic. an. ℈. j. sacchari canti Drach. iij. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ij. vel ʒ. ij. ß. infundantur per noctem in vini albi ʒ. iv. Capiat manè vinum & pulverem.

Syrupus rhamni cathartici, ex succo fructus illius cum saccharo compos. ad Unc. j. exhibitus, aquas mirabiliter educit. Sumendus est immediatè ante prandium.

Vel utatur syrupo magistrali, ex decocto apozematis conflato, aucta dosi purgantium, vel etiam sequenti.

♃. Succi rosar. pallid. ℔. ij. succor. rad. ebul. ireos nostratis, fol. cichorii & agrim. an. ℔. ß. Sem. ebuli, rad. mechoac. & rhab. elect. ana ℥. ij. spicæ nardi ʒ iij. santali citrin. ʒ. ii. crystalli tart. ʒ. j. sem. Infundantur per noctem, & post levem ebullitionem colentur. Deinde adde sacchari albi parem colaturæ quantitatem. Coquantur in syrupum, cui adde salis absinthii Unc. sem. Capiat ℥. ij. cum julculo aperiente, semel in septimana.

Vel loco syrupi, aut alternatim cum ipso pilulæ sequentes usurpari poterunt, quæ simul humores noxios expurgant, & obstructiones reserant.

♃. Aloës opt. succo absinthii diligenter nutritæ Unc. sem. Gummi ammoniaci in aceto soluti & trajecti, myrrhæ electæ & croci Martis cum sulphure parati, an. drach. iij. salis absinthii, tamarisci, an. Drac. ij. diacrydii & trochisc. alhandal. an. Drach. j. croci, zinzib. & salis gemmei an. ℈. j. Cum oxymelite scillit. fiat massa pilul. de qua capiat Drach. sem. bis in septimana, duab. horis ante prandium.

Vina etiam purgantia ad hydropis curationem valdè commendantur, quorum variæ extant formulæ. Hæc efficacissima est.

♃. Rad. asari & mechoac. ana Unc. ij. rad. ireos nostrat. cort. rad. ebuli & sambuci, an. Unc. j. rad. enulæ camp. Unc. sem. absinthii sicci & epithymi, ana P. i. sennæ mundat. ℥. j. soldanellæ ʒ. ij. trochis. de rhab. & eupator. ana ʒ. i. macis, & cinam. ana Drach. ß. scammonii ℈. iv. vini albi libr. ij. ß. Infundantur per triduum in B. M. vase probè clauso. Servetur sine colatura. Capiat ℥. ii. vel iij. manè, aut ter in septimana.

Inter remedia, aquis extrahendis idonea, maximè laudatur succus ireos nostratis, cum vino albo extractus, qui ad Unc. iij. exhiberi potest; alvum enim & urinas potenter movet. Quia verò asperitate sua faucibus & ventriculo molestus est cum manna, aut melle permisceri solet. Massarias ita præscribit.

♃. Succi ireos recenter extracti Unc. iij. mannæ calabrinæ ℥. i. ß. Misce, fiat potio.

Platerus in observationibus: *Hydropico, inquit, cuidā propinavi succū ireos, ut biberet ad* ℥. *ii. addito melle, unde plurimùm & sæpius minxit & dejecit. Et postquam repetiisset bis, vel ter, detumuit venter, pedesque subsederunt, sicque sanatus est.*

Rhabarbarum à nonnullis commendatur, quia purgando humores noxios hepar valdè roborat. Et Stocherus se multos curasse refert usu rhab. ad ʒ. j. vel ij. tertio, aut quarto quoque die exhibiti cum decocto aperiente. Tum etiam apud Scholtzium in Epistolis, habetur insignis historia cujusdam hydropici solo usu rhab. perfectè sanati, quod singulis diebus deglutiebat ea quantitate, quæ necessaria videbatur ad alvum subducendum.

Trochisci de rhab. ab omnibus authoribus laudantur. Et Matthæus de Gradi. refert, ducem quendam Mediolanensem hoc solo remedio fuisse curatum, cujus Drach. ij. sumebat bis in hebdomada.

Iisdem trochiscis se alium hydropicum curasse testatur Michaël Paschalius, quos in pilulas efformabat propter amaritudinem.

Chymici extractum hellebori nigri, aquilam cœlestem, & mercurium vitæ commendant, eaque aliis medicamentis vulgaribus permiscent, unde copiosa sequitur serosi humoris evacuatio. Sed viribus admodum robustis opus est ad horum medicamentorum vehementiam tolerandam.

Mitiùs operatur mercurius dulcis, & mercurius diaphoreticus. At sine manifesta evacuatione, antimonium diaphoreticum, cum sale petræ ad albedinem calcinatum; ac multò efficaciùs diaphoreticum ex butyro antimonii paratum, omnes hydropis species curat.

Verùm in omni purgantium administratione observandum est, purgantia, saltem validiora, non esse frequentiùs usurpanda, ut docet Galen. 9. κατὰ τόπους, quia corpus debilitant, ut postea major aquarum proventus exoriatur. Ideo roborantia & aperientia frequentiùs quàm purgantia erunt præscribenda. Et experientia nos docet, evacuationem in hoc morbo, quæ fit per urinas, meliùs succedere eâ, quæ fit per alvum.

Purgationum vice clysteres injici possunt, quibus flatus discutiantur, aquæ educantur, & venter imminuatur, in hunc modum compositi.

℞. Fol. malvæ, mercurial. brassicæ rubræ, ana M. i. soldanellæ M. ß. sem. anisi, carvi, & anethi, ana ʒ. iij. flor. chamom. melilot. stœchad. & genistæ, ana P. j. Coquantur ad ℔. j. In colat. dissolve catholici ℥. j. hieræ picræ ʒ. ß. olei

olei anethi, liliorum, & mellis comm. ana ℥. ii. Fiat clyster, bis in hebdomade injiciendus. Vel

℞. Fermenti acrioris ℥. ß. salis comm. P. i. Coquantur in aquæ q. s. In colat. dissolve urinæ pueri impubis ℥. iv. olei rutacei ℥. iij. mellis despumati ℥. j. Fiat clyster, quem valde commendat Valeriola.

Sequens verò clyster insignem aquarum copiam educit.

℞. Pulpæ colocynth. ʒ. j. Infunde per noctem in vini albi ℥. iij. Colaturæ adde decocti intestinorum vervecis ℔. j olei communis ℥. ij. salis petræ fusi ℥. j. aceti fortis cochl. j. Fiat clyster. Vel

℞. Pulpæ colocynthid. ʒ. j. furfuris macri M. j. Decoquantur in vino albo, & fiat clyster. Vel

℞. Sem. carth. Unc. j. agarici opt. ℥. ß. pulpæ colocynth. ʒ. iij. fol. centaur. minor. chamædr. & absinthii utriusque, ana M. ß. Coquantur ad ℔. i. In colat. dissolve olei chamœmel. rutæ, & de cappar. an. ℥. j. mellis rosac. ℥. ij. Fiat clyster. Vel

℞. Decocti emollient. ℔. i. vini emetici turbidi ℥. iv. diaphœn. ℥. j. Fiat clyster.

Venæ sectio in hoc affectu meritò rejicitur, nisi fiat à suppressione mensium, vel hæmorrhoïdum. Et tunc etiam, non nisi ab initio morbi, vena est aperienda, antequam hepar frigidam diathesin contraxerit.

Cauteria, vesicatoria, & scarificationes in hydropicis gangrænam sæpè afferre solent, quia calor partium pusillus facilè extinguitur. Ideoque satius est, ab hujusmodi remediis prorsus abstinere, licet nonnullis aliquando profuerint.

Paracentesis etiam rarò, aut nunquam celebranda est, quia ex eo pauci evadunt, præsertim cùm ægri, & affines illorum, eam operationem fieri nolint; nisi confirmato morbo; quando videlicet, corruptis visceribus, nulla salutis spes est. Ideo ut plurimùm, secundo, aut tertio ab operatione die intereunt. Prudentiores volunt apertionem esse faciendam in principio, vel augmento morbi, antequàm viscera labem contraxerint. Sed neque tunc temporis necessaria est, cùm aliis remediis, iisque tutioribus, morbus adhuc levior curari valeat.

Inter evacuantia remedia huic affectui proficua recensentur sudorifica, quæ ut in anasarca perpetuò prosunt, sic in tympanite ascite aliquando nocent, si nempe hepatis siccitas, ut non rarò fit, morbo originem dederit. Adde, quòd in hydropicis sudorem elicere ut plurimùm impossibile sit. Si tamen illa hepatis siccitas abfuerit, sudorifica in omni specie hydropis convenire possunt, præcipuè in declinatione morbi ad serosi humoris reliquias per habitum discutiendas. Sic Valeriola refert à se curatum asciticum decocto ligni sancti per 40. dies exhibito. Utile autem erit, idem decoctum cum aqua chalybeata, & vini albi portione componere. Chymici commendant antimonium diaphoreticum.

Martinus Rulandus sudorificum parat ex baccis juniperi, quæ cum urinas etiam movendi vim non exiguam habeat, utraque ratione plurimum prodesse poterunt. Illius compositio talis est.

℞. Granor. juniperi contus. M. iij. Vini generosi q. s. Decoquantur ad medias, & exhibeantur Unc. vj. singulis diebus manè, corpusque optimè regatur.

Horatius Reserus apud Scholtzium, se multos pueros, & nonnullas mulieres, anasarcâ laborantes curasse gloriatur usu syrupi sancti Ambrosii, qui sudorificus est, illiusque descriptio habetur in veteri dispensatorio, quod Luminare majus appellatur, quæ ita se habet.

℞. Milii excorticati Unc. ij. aquæ fontis ℔. ß. Bulliant donec Unc. iij vel iv. illius aquæ supersint. Quæ percolata, cum æquali vini albi generosi portione misceatur, deturque calidum hydropico: copiosissimè enim sudabit, si texeris diligenter.

At verò cæteris præstant medicamentis, quæ per urinas serosos humores evacuant, & felicior ut plurimùm curatio hac viâ solet succedere.

Inter præcipua habetur succus chærefolii, cujus Unc. ij. exhibentur manè cum vino albo per plures dies.

Vina aperientia diuretica in hoc casu plurimùm etiam conferre solent; quorum exemplum tale esse potest.

℞. Rad. enulæ camp. apii, fœniculi, iridis, siccarum ana unc. j. sem. rad. valerianæ, gentianæ, asari, scillæ, ana Drach. j. corticis med. sambuci & ligni sassafras, ana Drach. vj. fol. absinthii, agrim. chamædr. capill. ven. siccor. ana Drach. ij. summit. centaur. min. & flor. genist. ana Drach. j. sem. petrosel. ammeos anethi, ana Drach. i. sem. cinamoni Drach. ij. spicæ nardi Drach. sem. Conquassentur omnia, & infundantur in vini albi mensuris ij. vel iij. per aliquot dies. Deinde hoc vino utatur omni manè.

In eundem usum referri potest vinum chalybeatum compositum, in obstructione descriptum.

Inter diuretica etiam censendum est decoctum juniperi suprà relatum. Quod etiam, si nimia ejus caliditas timeatur, in aqua parari poterit, eique spiritus vitrioli tantillùm admisceri.

Fonseca commendat usum terebinthinæ cum aqua hordei lotæ, ejusque ℥. sem. exhibet bis in septimana.

Ac denique spiritus salis, tartari, & vitrioli, justa dosi exhibiti, cum apozemate, aut alio decocto aperiente, per aliquot dies, miranda præstant, quia summa tenuitate præditi in omnes corporis meatus facilè penetrant, eosque aperiunt. Idem præstant sales absinthii, juniperi stipitum fabarum; & similes cum vino albo exhibiti. Vel salium defectu lixivia ex eorum cineribus parata sufficiant.

Mathiolus *ad cap. 87. lib. 2. Dioscorid. Lixivium,* inquit, *ex vino albo, & juniperi cinere paratum 4. aut 5. unciarum pondere potum, valentissimè urinam pellit, ita ut nonnullos viderim hydropicos hoc tantum auxilio sanatos.*

Præterea in toto curationis decursu roborantia hepar nunquam omittenda. Quia frustrà aquas educimus, nisi novam earum generationem inhibeamus. Quod non nisi hepar reficiendo, & ad pristinam temperiem revocando consequi possumus.

Inter præcipua roborantia recenseri debet aqua cinamomi; Cujus cochlear unum manè vel antè cœnam interdum exhiberi poterit.

At maximè laudatur à Gal. 8. κατὰ τόπους electuarium cyphoïdes, ab Arabibus *de vino* appellatum. Cujus Unc. sem. manè exhiberi poterit, illius compositio ab Hollerio correcta ita se habet.

℞. Passul. corinth. mundat. ℔. sem. Coquantur in vino veteri generoso ad pultis consistentiam. Tusas excerne per setaceum. Tum admisce conservæ anthos, cortic. citri conditi, cinam. acuti in ter. an. ʒ. i. pulver. aromat. ros. diamarg. calidi, diacinam. ana Scrup. ij. ligni aloës odorif. ʒ. sem. croci ℈. sem. Misce, fiat electuarium molle.

Opiata ad obstructiones hepatis præscripta hîc etiam erit utilissima.

Plurimùm etiam valet conserva absinthii pontici, ex una parte comarum illius, & tribus sacchari partibus composita. Cujus usu nonnullos hydropicos percuratos fuisse testatur Mathiolus, *cap. de absinthio.*

Posterius opiatam componit ex conserva rosar. specifico stomachico, croco martis, & ol. vitrioli quo solo remedio se hydropicos curasse gloriatur. Specificum autem stomachicum est antimonium fixum.

Cæterùm in potu hydropicorum maximum versatur curationis momentum. Illius idcircò curam exactam habere opus est, ut parcissimè bibat æger, & sitim toleret, quantùm potest. Multos enim omnimodâ potus abstinentia & assorum usu, sine alio remedio convaluisse, notum est. Pro potu utatur æger vino enulato, vel absinthite, vel juniperino, vel chalybeato, vel prædictis etiam chalybeatis. Jubet Avicenna, ne aquam quidam videant hydropici. Si tamen nimia calefactio aut exsiccatio metuatur, vel æger sit abstemius, uti poterit decocto juniperi, ligni sancti & sassafras, vel decocto rad. rubiæ tinctorum, quæ urinas potenter movet; iisque vel solis, vel cum vino albo permixtis. Cùm autem, ut anteà dictum est, potus abstinentia maxima esse debeat, sitis tamen admodum urgeat; illa per vices fallenda est, vel oris collutione cum aqua chalybeata & aceto, frequenter mandendo grana aliquot mastiches, vel quidvis ejusdem facultatis. Aquam enim plurimam in os eliciet. Non ut quibusdam videtur, è capite solo, sed ex ventriculo, & ex abdominis

minis capacitate, ſicque multis eſt hominibus profutura.

De cibis, hoc tantum dicemus ſicciores eſſe eligendos, & dulcia, ut peſtem, eſſe fugienda.

Dum remedia interna celebrantur, externa etiam adminiſtranda ſunt. Illa enim non parùm conferunt ad ventris tumorem diſcutiendum. Ad hanc rem componuntur fomenta, ſacculi, unguenta, cataplaſmata, & emplaſtra, quorum præcipua in hunc modum ſe habent.

♃. Rad. althææ, liliorum, cyperi, cortic. rad. cappar. mediani fraxini, tamariſci, ebuli, & ſerpentariæ major. ana ℥. iij. fol. abſinthii, agrimonii, majoranæ, origani, calamenti, pulegii, rutæ, chamædr. chamæm. abrotani & ſambuci, ana M. j. Sem. petroſel. aneti, & cumini, an. ℥. j. Flor. chamæm. melilot. & geniſtæ, ana P. iij. ſpicæ nardi ſchœnanthos, nucis moſchat. caryophyll. & cinam. ana ℥. ſem. ſalis & aluminis; ana ℔. ß. Fiat omnium decoctio in lixivio facto ex cineribus quercus vel ſarmentorum, qua foveatur totus venter calidè ante cibum, cum ſpongiis in ea imbutis & expreſſis. Vel

♃. Urinæ pueri mund. ℔. iv. ſalis prunellæ ℥. iij. Bulliant ad tertiæ partis conſumptionem pro fotu.

Aquapendens aquam calcis prædicat, in qua ſpongiam novam, quæ totum abdomen comprehendat, exprimit, eamque ſuperligat. Sic enim aquas hydropicorum inſenſibiliter abſumi, & frigidam humidamque ulcerum intemperiem tolli, & lienem induratum aliquando ſanari aſſerit. Claudinus verò calcem in aqua thermali ſalſa, ſulphurea, aut nitroſa extinguit, ſpongiam in ea expreſſam faſciis arctè ventri alligat, & diu ibi detinet, ſubindeque permutat. Sacculi parari poſſunt ex materia prioris fomenti, in vino albo decoqui, & calidè ventri admoveri.

Poſt fotum liniatur venter ol. anethino, rutaceo, irino, cum pulvere ammoniaci, galangæ, aneth. baccarum lauri, & ſimilibus.

Inunctio ex ol. ſcorpion. Mathioli, cum pauco oleo roriſmarini utiliſſima eſt.

Multi unguenta, & linimenta componunt ex purgantibus validioribus, quæ hydropicorum aquas potenter detrahunt, & diſtentum abdomen remittunt.

Verùm illa periculoſa ſunt. Inſerta namque muſculis & membranis vis purgatoria, lethale ſæpè alvi profluvium ciet.

Poſt linimenta, vel etiam iis omiſſis, cataplaſma vel emplaſtra imponi poterunt. Sequens præſtantiſſimum eſt.

℞. Rad. cucum. agreſt. optimè contuſæ, & in aceto ſcil. per 24. horas macera. ℔. j. mellis deſpumati ℔. ij. Miſce, & bulliant ad conſiſtentiam cerati, & in fine adde cumini ſubtiliter pulverati ℥. iv. Fiat emplaſtrum abdomini applicandum, & ſingulis diebus renovandum. Vel

♃. Stercoris bovini ſiccati ℔. j. ſulphuris vivi, & ſem. cumini pulverat. ana ʒ. ij. ſapæ vel urinæ pueri q. ſ. Fiat cataplaſma.

Cataplaſma ex raphanis contuſis, umbilico & lumbis admotum, alvum & urinas movet.

Galenus commendat cataplaſma ex cochleis cum ſuis teſtis contuſis, quod ventri admotum ibi detinendum eſt, donec ſponte cadat; aquas hydropicorum potenter abſumit. In emplaſtri formam redactum tale componitur à Valeriola.

℞. Stercoris vaccini lib. j. ſterc. caprini ℔. ſem. Bulliant ſimul in aceto fortiſſimo, & in mortario contundantur, addendo ſulphur. vivi ℥. iiij. alumin. ℥. j. ſuccor. thymelææ & ebuli recent. extractorum, an. ℥iij. farin. lupin. & orobi, an. ℥. ij. pulver. ſoldanell. quart. j. aniſi marathri, cumini, an. ℥. ij. ſalis comm. torrefacti ʒ. iij. terebinth. ℥. iv. picis navalis ℥. vj. Miſce, fiat emplaſtrum.

Obſervatione dignum eſt, quod ſibi experientiâ compertum eſſe teſtantur Uvierus & Varignana, bufonem ſylveſtrem, qui in nemoribus repetitur, per ventrem ſectum & renibus obligatum aquas hydropicorum per urinas educere, & cum amplius evacuare volumus applicationem eſſe renovandam.

Petræus verò refert ejuſdem bufonis pulverem in clybano ſiccatum & calcinatum ʒ. ſem. pondere in vino, vel alio liquore propinatum, per urinas hydropem mirificè expellere. Cujus experimenti inventor primus, mortis accelerationem in eo quærens inſperatò convaluit. Sequens etiam ceratum ex bufone paratum utiliſſimum eſt.

℞. Bufonum ℔. ij. ſucci ebul. ℔. ij. olei lib. j. ceræ ℔. ß. Bulliant in olla lutata ad mediæ partis conſumptionem, Colentur, fiat ceratum, quod extenditur ſupra alutam, & regioni lienis applicetur, aquas omnes evacuat.

Toto curationis decurſu roborantia ventriculo admovenda ſunt. Et in primis hepati, dum tumor ſubſidere incipit, aut non eſt adeò inſignis, ut topicorum penetrationem ad hepar impedire queat.

℞. Ol. flor. arantiorum ℥. j olei de ſpica ʒ. iij. unguenti roſac. cerati ſtomachici Gal. ana ʒ. ij. ol. maſtich. ſtillatitii ℈. ij. abſinthii ſtill. ℈. j. ol. nucis moſchat. ʒ. j. ſem. Ceræ albæ parum. Miſce, fiat linimentum ventriculo applicandum.

♃. Comas abſinthii pontic. ʒ. iij. marrubii, roriſm. ana Drach. ij. roſar. rubr. P. ij. flor. chamæm. fol. lauri, ana M. ß. cortic. arantiorum, ligni aloës odorif. ana Drach. iij. rad. cyperi, ſchœnanthos, ſpicæ nardi, ana ℥. ſem. cum vini optimi partibus duabus, aquæ abſinthii & agrim. ana parte unâ, fiat decoctio, qua foveatur regio hepatis cum ſpongia vino abſinthite elota.

♃. Unguenti roſac. cerati ſantal. Unc. iij. roſar. rubr. ſem. endiviæ & acetoſæ, ana Drach. j. ſpicæ nardi ſchœnanth. abſinthii ſicci, ſtyrac. calamit. ana Scrup. iv. ol. maſtich. vel de abſinthio q. ſ. Fiat linimentum applicandum eidem parti poſt fotum.

Ut plurimum in hydrope crura, tibiæ, & pedes œdematoſo tumore affliguntur, ad eumque diſcutiendum conveniet lixivium, in quo rad. ebuli & enulæ camp. folia roriſm. majoran. thymi, lauri, origani, ſal, & alumen incocta fuerint.

Quamvis autem utplurimum propoſita curatio uſurpanda ſit, aliquando tamen minùs conveniens eſt, quando nimirum hydrops in calido & ſicco temperamento, à cauſis calefacientibus, calorem nativum diſſipantibus, productus eſt, quemadmodum in febribus bilioſis & vehementibus ſolet accidere. Tum enim hepatica frigida cum aperientibus minus calidis conveniunt, qualia in febribus diuturnis uſurpari ſolent. Tum etiam ſyrupus magiſtralis ſuprà deſcriptus, ex ſuccis roſar. cichorii & agrim. compoſitus, in hoc caſu maximè conveniet.

Pro potu ſumatur decoctum rad. cichorii, & calcitrapæ, guſtui non ingratum, vel aliorum aperientium temperatorum; ſed liberaliore quantitate, quam quæ ſuprà propoſita eſt, quæ nimirum ſitim leniat, jecoris ardorem temperet, idque reſiccatum humectet. Quam doctrinam quamvis ab Avicenna, Tralliano, aliiſque ſancita eſt, quia tamen à nonullis paradoxa videtur, & magni eſt in uſu practico momenti, non erit inutile inſigni exemplo confirmare, à Baptiſta Montano relato *conſ. 263* his verbis: *Vidi*, inquit, *Venetiæ religioſum quemdam Ordinis Prædicatorii, hydropicum ex aſcite & tympanite, qui fuit curatus. Adfuerunt mecum excellentiſſimi Medici plurimi, ſcilicet Papienſis, Eugubinus, Trincavella, & alii. Habebat is, ut dixi, aſcitem cum tympanite, & tabem cum febre hectica. Oportebat eum exſicare & humectare. Quare eramus in maxima diſcordia. Ego volebam, ut multum biberet, ſed quæ aperirent, quia habebat plurimas obſtructiones, præterea ut humectaretur, quia ad tabem pervenerat. Ordinabam ego ſyrupum acetoſum, cum omnibus quæ provocant urinam. Eugubinus nolebat quicquam eſſe bibendum, & narrabat de quodam hiſtoriam, qui per ſicca fuit curatus. Papienſis, ut litem dirimeret, concluſit neque liberaliter, neque omnino nihil eſſe bibendum. Res extrahebatur uſque ad noctem. Deducebant nobiles unumquemque Medicum ad ſuam cymbam. Ibi tum Papienſis, quod anteà diſſimulaverat, converſus ad magnificum quemdam, dixit: Si vultis curare hunc dominum, profectò non aliud erit faciendum, quàm quod conſuluit Baptiſta Montanus.*

In hoc etiam caſu maximè convenient medicamenta ex chalybe, tartaro, & vitriolo, quia citra inſignem calefactionem potenter aperiunt & urinas movent.

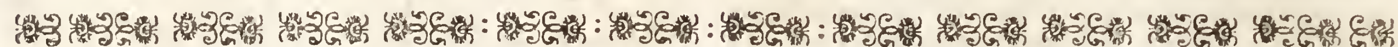
At cæteris remediis palmam præripiunt in hoc caſu aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viſcera potenter deobſtruunt, aquas per urinas evacuant, & viſcerum intemperiem corrigunt. Unde experientiâ conſtat, multos hydro-

hydropicos queta nnisaquarum Spadanarum usu percurari.

Narrat Avicenna *cap. de cura ascitis*, historiam mulieris cujusdam, *quam hydropisis attrivit*, ut ipse loquitur, *& magnificata est super eam, & ipsa mulier comedit quantitatem malorum granatorum, tam maximam, quod ejus relatio est incredibilis, & sanata est.*

Et Varignana refert ex Plateario, quòd quædam vetula coxit in olla succum plantaginis ad medietatem, & dedit hydropico de causa calida, ad bibendum quotidie, & sic curatus.

Quibus exemplis patet, hydropem aliquando refrigerantibus curari. Iisque addere possumus Christophori à Vega testimonium, qui *lib.* 3. *art. medic. sect.* 8. *cap.* 12. *Tympanitem*, inquit, *vidimus à calida jecoris intemperie natum, quem refrigerantibus curavimus, jecori superponentes succum endiviæ, & cichorii, cum pauco aceto, & cichorium edendum dantes, atque endiviam.*

PRAXEOS MEDICÆ LIBER DUODECIMUS.

DE AFFECTIBUS LIENIS.

PRÆFATIO.

QUAMVIS lien omni morborum genere, tam similari, quam organico, & communi affici valeat: eos tamen solummodo, qui in praxi frequentiùs occurrere consueverunt, explicare decrevimus, & sex capitibus comprehendere. Quorum primum erit de inflammatione. Secundum, de dolore. Tertium, de obstructione & tumore, seu inflatione. Quartum, de scirrho. Quintum, de melancholia hypochondriaca. Sextum, de scorbutica affectione.*

CAPUT I.

De inflammatione Lienis.

INflammatio lienis ejusdem est naturæ cum hepatis inflammatione. In eo tantùm differt, quod rariùs fit à sanguine puro; frequentiùs à sanguine melancholico. Easdem etiam habet causas, tam conjunctas, quam antecedentes. Diagnosis verò diversa est.

Signa igitur inflammati lienis sunt, tumor & dolor in sinistro hypochondrio, qui interdum ad diaphragma & sinistrum humerum extenduntur, gravitas etiam adest, & pulsatio in eodem hypochondrio: febris assidua, cibi fastidium, sitis, lentor nigricans linguæ adhærens, molestus dexter decubitus, propter visceris gravitatem ventriculo incumbentis: interdum etiam sinister, si tumor ingens fuerit, quia comprimitur tunc à ventriculo & hepate: tumor interdum lienis figuram retinet, interdum totum sinistrum hypochondrium implet, interdum etiam infra umbilicum apparet, multiplicatâ materiâ, & inflammatione vicinas partes, præcipuè umbilicum, occupante.

Intensiora autem & remissiora prædicta signa apparent, cum aliqua etiam varietate, pro varia humorum miscella. Si enim sanguini melancholico bilis admixta sit, urinæ sunt rubicundiores, os amarescit, sitis intensior, febris ardens, & tertio die ingravescens, vigiliæ tensæ, & interdum deliria. Si sit admixta pituita, color est pallidus, febris & sitis minor, & dolor remissior. Si verò sanguis melancholicus purus sit, durities major est, color corporis nigricat, interdum urina: aliaque dominantis melancholiæ indicia apparent.

Prognosis ferè eadem est, quæ hepatis inflammationis; attamen paulò minus periculosa, cùm hepar sit nobilius. Si ægrum non interimat, vel crisi terminatur, vel resolutione solvitur, vel suppuratione, vel induratione, qua ad scirrhum degenerat. Crisis bona sæpè contingit per hæmorrhagiam naris sinistræ, urinæ, vel alvi profluvium.

Curatio hujus affectus eadem instituenda est, quæ in hepatis inflammatione fuit proposita; si sequentes tantùm adhibeantur differentiæ.

Primò, quòd venæ sectio, liene inflammato, in brachio sinistro celebranda sit, & non tam frequenter, ut in hepatis inflammatione: quia hepar, fons sanguinis, largiori indiget evacuatione. Quod verò de apertione salvatellæ ab Authoribus circumfertur, quam lienem peculiariter exonerare aiunt, superstitiosum quibusdam, & jam ferè in usu practico obsolevit. Utiliùs enim multò è basilica vena, ad omnes implendas indicationes, sanguis detrahitur, ex multorum opinione.

Secundò, quòd topica, quæ in inflammatione hepatis hypochondrio dextro admovebantur, hîc sinistro applicentur.

Tertiò, quòd in dictorum topicorum usu, adstringentia non sunt tanta cura, & tam diu continuanda: quia cùm lien sit pars minùs princeps, illius robori tantoperè studendum non est.

Reliqua ex inflammationis hepatis curatione desumantur.

CAPUT II.

De dolore Lienis.

DOlor interdum lienem affligit citra febrem & duritiem, quæ tactui renitatur, isque a flatu exoritur, qui non solùm lienis substantiam, quæ ferè insensilis est, sed etiam membranam ipsum vestientem distendit.

Ab inflammatione facilè distinguitur, per febris & renitentiæ absentiam. Difficiliùs verò à colico dolore, quia colon intestinum spleni subjicitur & incumbit: distinguuntur tamen, quod dolor splenicus gravis sit, & in uno loco fixus; colicus verò distendens, acutus, mobilis, & ad totum ventrem excurrens.

Curatio hujus doloris perficitur clysteribus carminantibus, purgatione convenienti, fomentisque emollientibus ac discutientibus, aceto adjecto. Tum etiam linimentis compositis ex ol. lilior. chamæm. capparum, absinthii, cum modico spicæ & aceti.

Si post horum remediorum usum dolor persistat, cucurbitula sinistro hypochondrio erit admovenda, modò nulla inflammationis aut fluxionis suspicio fuerit.

CAPUT III.

De obstructione, & tumore, seu inflatione Lienis.

LIen obstructionibus obnoxius est non minùs, quàm hepar, imò & frequentiùs; quandoquidem crassiori

sanguinis

sanguinis parti recipiendæ destinatus est, ac magis fœculentæ, quæ ideò faciliùs in venis illius retinetur, vel in meatibus insensibilibus hæret, propter mollitiem & laxitatem partis, crassorum humorum receptioni magis idoneam. Et quando humor crassus substantiæ lienis hæret, tumorem in parte efficit, ac inflationem. Et quidem si humor ille diuturnâ morâ crassescat ac duritiem nanciscatur, scirrhum generare solet, quandiu verò liquidior manet admixtione pituitæ, ad œdematosi tumoris naturam accedit, qui illis præcipuè familiaris est, qui in locis palustribus humidisque degunt: vel qui frigidis alimentis vescuntur, aut frigidæ potu largiori utuntur. Si verò tumor ille mollior & laxior fuerit; inflatio simpliciter appellatur, cujus causa est materia partim pituitosa, partim flatulenta. Hujusmodi obstructionibus, tumoribus, & inflationibus affecti, lienosi vulgò nominantur.

Causæ lienis obstructiones generantes, eædem omninò sunt, quæ in hepatis obstructione fuere propositæ, & hanc vel illam partem afficiunt, prout magis, vel minus dispositæ sunt ad eas recipiendas. Non rarò autem utrumque viscus simul afficitur. Vix enim humores crassi possunt in uno viscere luxuriare, quin portio eorum ad aliud quoque deferatur.

Distinguitur obstructio lienis ab obstructione hepatis, ex situ partis affectæ. Gravitas enim percipitur in sinistro hypochondrio, & interdum dolor, præsertim in cursu, vel concitatiore ambulatione, aut equitatione, & contractando hypochondrium, tensio & renitentia quædam invenitur; tum color faciei lividus percipitur, & reliqua melancholiæ dominantis indicia apparent.

Affectus est pertinax & diuturnus, ob partis mollitiem & laxitatem, cujus ratione ab humore imbibito sese facilè expedire non potest; & si in vetustatem abeat, nec citò curetur, in scirrhum degenerat.

Curatio eadem competit, quæ in hepatis obstructione fuit proposita, addendo ea, quæ peculiariter lienem respiciunt, & humori melancholico præparando expurgandoque dicata sunt.

His autem pilulæ de ammoniaco sequentes, tanquam efficacissimæ, addendæ sunt, & in frequenti usu habendæ.

♃. Ammoniaci pinguis in aceto scillitico soluti Unc. j. extracti aloës Unc. semis, Crystalli tart. Drach. j. myrrhæ, croci, ana ʒ. sem. mastiches benzoini, salis fraxini, & absinthii ana ℈. j. Cum oxymel. scillit. fiat massa pilular. Dosis Drach. sem. bis in septimana, purgationibus interjectis.

In apozematis, aliisque aperientibus remediis liquidioribus, oxymel simplex, & scilliticum utiliter dissolvuntur, ad crassos & terrestres humores potenter dissecandos.

Præ cæteris autem remediis, quæ ex chalybe componuntur, ad lienis obstructiones referendas sunt efficacissima.

Imò verò pro potu ordinario aqua ferrata, vel chalybeata usurpanda est, quæ lienem imminuere, ut inquit Celsus, ex eo cognoscitur; quòd ea animalia, quæ apud fabros ferrarios educata sunt, exiguos lienes habent.

Fomentis acetum addatur loco vini albi, quòd majorem penetrationem conciliet, quæ necessaria est in humore crassiori. Adde quòd Galen. in affectibus lienis acetum valdè commendet, in remediis tum internis, tum externis usurpatum.

Cataplasmatis addatur cicutâ, tanquam efficacissima ad tumores emolliendos & discutiendos.

Efficax fit cataplasma ex nicotiana viridi, cocta in oleo & vino albo.

Ex oleo etiam cocto cum nicotiana & vino albo, ad vini consumptionem, fieri potest litus admodum efficax. Amatus Lusit. *curat.* 61. *cent.* 5. curationem proponit obstructionis lienis, à quartana febre relictæ, quæ sublata est decocto rad. chinæ, per 20. dies, post convenientes purgationes usurpato.

CAPUT IV.

De Scirrho Lienis.

Materia lienis obstructionem efficiens diuturnâ morâ crassescit magis ac magis, & scirrhosam duritiem contrahit. Cùm autem eadem sit natura scirrhi, lienis & hepatis; quæcumque de hepatis scirrho à nobis dicta sunt, in hunc etiam locum transferri possunt.

Diagnosis etiam scirrhi lienis eadem est, cum scirrhi hepatis diagnosi, nisi quòd in illo durities & renitentia percipiantur in sinistro hypochondrio.

A tumore flatuoso, seu inflatione distinguitur, quòd in scirrho major sit gravitas, quàm in flatuoso tumore, qui etiam digitis compressis cedit, & murmur ac sonum edit, qui in scirrho non reperiuntur.

Si à sola melancholia fiat, insignia atque evidentia prædominantis melancholiæ signa apparent: Si verò pituitam admixtam habeat, cachexia pituitosa in toto corpore apparet.

Prognosis etiam eadem est cum hepatis scirrhi prognosi; nisi quòd lienis scirrhus faciliorem aliquantulum curationem obtineat; propterea quòd viscus ignobilius fortiora citra noxam toleret remedia.

Ac denique curatio scirrhi lienis eadem omninò est cum ea, quæ pro hepatis scirrho fuit proposita.

Quia tamen per gradus ineunda curatio est, & à mitioribus ad valentiora progrediendum, ea priùs remedia usurpanda erunt, quæ obstructionibus hepatis & lienis convenire diximus. Et inter medicamenta chalybeata ibidem laudata, maximè conveniunt pilulæ ex chalybe, de ammoniaco, aliisque compositæ, in obstructione hepatis descriptæ.

Ex remediis verò pro hepatis scirrho propositis, magno in pretio habendæ sunt pilulæ ex aloë, ammoniaco, & mercurio dulci; quæ tamen non abundè satisfaciunt. Opiata sequens utramque paginam implebit, nisi morbus sit prorsus incurabilis.

℞. Gummi ammon. opopanac. & bdellii, an. ʒ. ij. Dissolvantur in vino albo, colentur, & coquantur: deinde adde confect. hamech. & diaphœn. an. ʒ. ij. catholici dupl. ℥. ß. pilular. fœtid. ʒ. ij. Fiat opiata de qua capiat ℥. ß. addendo mercurii dulcis gr. xx. continuando per plures dies consequentes, sicque tumor & durities evanescent.

At præter illa remedia & præcepta in prædictis curationibus proposita, sequentia in hoc morbo observanda sunt.

Primò quòd de sanguinis missione valde dubitetur. Hæc tamen difficultas resolvitur, concludendo eam convenire posse in principio. At morbo inveterato minime prodesse.

Secundò, inter specifica remedia commendantur à Solenandro & Fonseca urtica mortua, quæ Geliopsis dicitur, seu lamium Plinii. Itali herbam lienis vocant. Hanc cum vino tenui decoctam ad ℥. j. exhibent, vel Pulveris illius Drach. j. cum eodem vino, aut alio liquore idoneo, felicissimo successu.

Tertiò, præter fomenta ibi enumerata, Aquapendens in Chrirurgia, abdominis fotum, ex spongia in aqua calcis expressa admotum prædicat, eoque scirrhum lienis & hydropem curatam asserit.

Quartò, præter unguenta, dictis locis proposita, sequens, tanquam mirabile, laudatur ab Amato Lusitano, cujus usu se scirrhum lienis, curasse gloriatur, idque à Medicis Ferrariensibus accepisse refert.

♃. Ol. commun. ℔. iij. medullæ crurum bovis ℔. j. butyri recentis ℔. ß. succi bryoniæ: & cyclam. an. ℔. j. Bulliant lento igne ferè ad consump. succorum. Colaturæ adde ceræ citrin. ʒ. viij. ceterach. cortic. capparis, tamarisci, Sem. agni casti, an. ʒ. ij. Misce, fiat unguentum.

Ita describitur ab Amato. Sed nimia est illius quantitas pro unico ægrotante. Poterit ergo imminui in hunc modum.

♃. Ol. com. ℥. iij. medullæ cruris bovis ℥. j. butyri recent. ℥. sem. Bulliant lento igne ferè ad consumpt. succor. Colaturæ adde cort. citrin. ʒ. j. pulv. ceterach. cort. capp. tamarisci, & Semin. agni casti. an. ʒ. ij. Fiat unguentum.

Quintò cataplasmata sequentia maximæ sunt efficaciæ.

℞. Rad. cucumer. agrest. ℔. j. fol. malvæ & violar. ana M. ij. Coquantur ad putrilaginem. Contundantur & trajiciantur per setaceum: deinde adde ol. de cappar. & tamarisci an. Unc. j. aceti scillitic. parum. Fiat cataplasma.

℞. Fermenti acrioris ℔. ij. Coquantur in æquis partibus olei & vini ad formam cataplasmatis.

Denique præter emplastrum in scirrho hepatis propositum, sequentia erunt efficacissima.

℞. Gummi ammon. ℥. iv. Dissolvantur in aceto forti, posteà colentur & bulliant ad consumptionem aceti; deinde adde ceræ parum. Fiat emplastrum.

℞. Cicutæ M. iv. ammoniaci ℔. ß. Infundantur aceto dies octo, deinde bulliant dum ammon. solvatur, hinc per pannum lineum valide exprimatur, iterumque expressus liquor ebulliat parum, adjecta cerâ, ol. amydal. fiat emplastrum.

℞. Succi malvæ, nasturtii aquatici, caulium, & rad. filicis, an. ℥. ij. gummi ammoniac. Unc. iv. aceti parum. Dissolve simul lento igne, posteà coquantur; postremò colentur, tandem recoquantur ad syrupi consistentiam, & cum ʒ. j. ol. de capparibus, & ceræ q. s. fiat spanadrap. regioni lienis applicandum, & tertio quoque die renovandum.

Aquapendens loco citato, lienes induratos sequenti emplastro plures sanatos fuisse asseverat, quod fit ex duabus partibus ammoniaci ex aceto dissoluti, una succi nicotianæ, unâ, resinæ pini, terebinth. & succi ebuli, unâ ol. de cappar. & ceræ novæ q. s. ad emplastri seu cerati formam adipiscendam.

CAPUT V.

De Melancholia Hypochondriaca.

Licèt omnes partes hypochondria constituentes, in hoc morbo afficiantur, lien tamen pars affecta præcipua censetur, cùm sit humoris melancholici conceptaculum, ut non ineptè inter morbos lienis collocari valeat.

Fit igitur hæc affectio à melancholia præternaturali, quæ atra bilis nominatur, & ex aliis humoribus exustis ac torrefactis generatur, præ cipuè sanguine, aut bile, aut melancholiâ naturali.

Hic tamen humor melancholicus, purus ac sincerus non est, sed plerumque aliis humoribus, iisque vitiosis permixtus, putà biliosis, pituitosis, ac serosis, ex quibus magna symptomatum varietas exurgit, inferiùs referenda. Generantur verò humores isti vitiosi in liene, præsertim calidiori intemperie affecto: tum etiam in hepate pariter intemperato, unde fit, ut cibum & potum crudum & non satis cocta ad se trahant, & quidem tenuem & aquosam chyli partem maturiùs, crassam verò tardiùs: hinc posteà crassior, vehiculo destituta, in venis mesaraïcis subsistit, ibique diutiùs hærens ulteriùs incrassatur, sæpeque aduritur, & postmodum ad prædicta viscera perveniens, non rectè concoquitur. Adde quod concoctio illorum viscerum quæ in statu naturali per elixationem fieri debet, ab iis intemperatis per assationem potiùs fiat; unde humorum adustio major consequitur. Fieri tamen potest, ut citrà viscerum intemperiem hæc affectio generetur, ex pravis scilicet alimentis, & sanguini melancholico producendo idoneis. Imò verò ex ipso sanguine laudabili, diutiùs in vasis retento, & quantitate superfluo, quod in suppressione mensium & hæmorrhoidum contingit, qui quidem sanguis, in prædictis vasis diutinam moram trahens, exuritur, & atræ bilis naturam induit.

Oriri etiam potest hæc affectio ex vitio ventriculi, alimenta probè non concoquentis, sed ea in nidorosam cruditatem convertentis, ex qua deinde in hepate & liene vitiosi illi succi generantur. Imò verò Gal. 3. *de loc. affect. c.* 7. Dioclem sequutus, censuit propriam melancholiæ hypochondriacæ sedem esse in ventriculo, ex eo quòd ut plurimum in hoc affectu ventriculi laborantis indicia appareant. Veritati tamen magis consonum est, ventriculum frequentiùs secundariò affici, hepatis aut lienis vitio ipsi communicato ut in sequentibus clariùs ostendemus.

Colliguntur autem vitiosi illi humores in venis & arteriis quæ in infimo ventre continentur, ramis præsertim venæ portæ majoribus, splenicis, mesentericis, epiploïcis, gastricis, & gastrepiploïcis, in quibus magis & sæpè horrendas fermentationes patiuntur: unde anathymiases tetræ & malignæ ad cerebrum, cor, & diaphragma elevantur, quæ symptomata varia in iis partibus excitant, inferiùs enumeranda.

In ipsis etiam visceribus humores prædicti continentur, liene præsertim, & pancreate, glandulisque in mesenterio residentibus, quarum omnium partium substantia mollis & spongiosa, prædictis humoribus facilè imbuitur, & semel imbibitos difficillimè deponit. Præterea glandulæ per totum mesenterium dispersæ, ut venis & arteriis fulcimento & firmamento sint, & obstent, ne illæ à repletis intestinis, vel aliâ de causa comprimantur: Si autem præter modum intumescant, ipsa vasa comprimunt, & liberum humorum commeatum impediunt: unde obstructiones in illius ductibus generantur.

Pueri & adolescentes huic affectui minimè obnoxii sunt, propter humidum temperamentum, humori melancholico generando ineptum: sed ætati consistenti frequentissimè contingit, quia humores in juventute à calore acriore aduruntur, & ubi calor ille deferbuit, tenuioresque partes exhalarunt, magnus fit humoris melancholici proventus. Causæ hujus affectus antecedentes & procatarcticæ sunt: primò, cibi pravi succi, concoctu difficiles, & qui generando humori melancholico idonei sunt, ut panis furfuraceus, aut non bene fermentatus; aut crusta ejus, legumina, caseus, ova indurata & frixa, aves aquaticæ, carnes bovinæ, cervinæ, leporinæ, & omnes sale & fumo induratæ, aliaque innumera alimenta, crassiori & duriori substantiâ prædita.

Secundo, animi pathemata gravia & diuturna, præcipuè mœror & mœstitia, ad hunc effectum generandum maximam vim habent; ab iis enim maxima fit spirituum dissipatio, cujus ratione coctiones debilitantur, & magnus fit cruditatum proventus, quæ à visceribus calidioribus exustæ, in humorem atrabiliarium degenerant.

Tertiò, quies & otium huic malo producendo occasionem præbent, quia efficiunt ut plurima excrementa in corpore retineantur, in primis si meditationes plurimæ ac lucubrationes accedant. Unde literati, qui vitam sedentariam agunt, huic affectui maximè obnoxii sunt.

Denique suppressio mensium & hæmorrhoïdum, non solùm ratione quantitatis, ut anteà dictum est, sed etiam qualitatis, morbum hunc producere potest. Cùm enim per venas hæmorrhoïdales sanguis melancholicus à natura evacuari soleat, & cum eo multi humores salsi & adusti; tum in purgationibus menstruis multi etiam humores vitiosi educantur: si evacuationes illæ substiterint, fit refluxus illorum humorum ad hypochondria, qui huic morbo occasionem præbent.

Diagnosis hujus affectus ex symptomatis petenda est, quæ illum consequi solent, eorumque maximus est numerus: etenim omnes propemodum corporis partes in hoc affectu labem aliquam percipiunt, quando is ad summum exaltationis gradum pervenit. Eorum seriem explicare aggredimur, hoc priùs admonendo, non omnibus ægris contingere, sed alia his, alia illis pro varia humorum peccantium natura, & variis partibus, quæ afficiuntur.

Primò igitur ventriculus ut plurimum laborat, non quidem primario affectu, at Galenus ex Diocle censuisse visus est; sed potiùs secundario; quando scilicet sanguis, pro nutritione ventriculi è venæ portæ ramis effluens, non bene se habet, unde ventriculus malè nutritur, malè alimentum concoquit, idque in alienam ac vitiosam substantiam convertit. Hinc reciproca quædam & circularis noxa exoritur, dum hepar & lien pravum sanguinem ventriculo nutriendo suppeditant: & ventriculus demùm pravum chylum generat, ex quo iterum sanguis vitiosus producitur.

Ventriculus igitur in hoc affectu plerumque cibos malè concoquit, & bonam eorum partem in materiam nunc aqueam, nunc acidam vel acerbam, nunc viscidam mutat:

mutat, quæ cùm ab inteſtinis & venis meſeraïcis, utpotè alendo inepta, non attrahatur; in ventriculo moratur, & nunc ſurſum repens, linguam & os ſaliva & humiditate aquea replet, ut continuò ægri exſpuere cogantur, ſæpe etiam per vomitum humores illos in ventriculo collectos rejicere.

Sæpe etiam materia in ventriculo contenta ebullit & fermentatur: unde flatuum copiâ excitatur, qui non ſolùm ventriculum, ſed etiam vicinas partes diſtendunt, ac tantam in præcordiis moleſtiam pariunt, ut ægri interdum in lipothymiam incidant. Interdum verò flatuum illorum pars per ſuperiora & inferiora rejicitur, pars verò per inſenſibilem trânſpirationem diſcutitur, aut eorum materia per vomitum excluditur.

Advertendum tamen eſt, non omnia, quæ vomitu rejiciuntur, in eo generari; ſed etiam non rarò à liene, aliiſque partibus tranſmitti. Humores etiam interdum evomuntur, tanta aciditate prædìti, ut ſtuporem dentibus afferant, quos è liene in ventriculum per vas breve transfundi, minimè dubium eſt.

In aliis ſanguis è liene in ventriculum per vas breve, cum humore atrabiliario, aliiſque vitioſis humoribus tranſmittitur: quia partium per vomitum partim per ſeceſſum rejicitur, ut in vomitus ſanguinis theoria fuſiùs expoſuimus.

Ructus etiam frequentes hoc affectu laborantibus, tum etiam rugitus & murmura hypochondriorum ſolent contingere, propter copiam flatuum, qui ex crudis, ac melancholicis humoribus generantur: unde ab antiquis hic morbus affectio flatuoſa nominatus eſt. Quomodo autem flatus ex melancholico humore ſuſcitentur, id in tympanite dictum eſt.

Dolores etiam non rarò in ventriculo & hypochondriis ab iiſdem flatibus excitantur, & interdum ad dorſum & lumbos extenduntur, ut nephriticos æmulentur; præſertim, ſi urina rubra & craſſa, hypochondriacis familiaris, excernatur.

Alvus adſtricta ſæpè in hoc affectu; quòd nimirum cibus in materiam viſcidam ac glutinoſam commutetur, quæ cùm inteſtinis hæreat, alvi conſtrictionem parit, cùm facultas expultrix viſcidum illum humorem excernere nequeat, niſi à medicamentis adjuvetur. Quo fit, ut hujuſmodi melancholici frequentiùs catharticis, aut enematis alvum reſolvere cogantur.

Alvi fluxus etiam interdum contingit, ſi humores acrimoniam acquirant, & bilem, aut fervidam melancholiam admixtam habeant.

Æſtus in hypochondriis percipitur, & inflammatorius quidam affectus, cum ardore & fervore interno, nunc in uno, nunc in utroque hypochondrio ægros affligente, ex humoribus calidis ac fervidis, in iis contentis. Et ſolet iſte calor ac æſtus ſe magis exerere, quando humores illi calidi ab aliqua cauſa interna, vel externa commoventur & exagitantur; ita ut ex vaporibus inde elevatis facies incaleſcat, ac rubore ſuffundatur, imò verò interdum febris ephemera excitetur, ex iiſdem vaporibus in totum corpus diffuſis.

Urina in hoc affectu varia eſt, nunc tenuis, nunc craſſa. Tenuis quidam, quando humores craſſi urinæ vias obſident, per quos illa quodammodo tranſcolatur, ut partes tantùm tenuiores & ſeroſæ permeare valeant. Craſſa verò, rubra, & turbida ob materiæ craſſæ admixtionem, quæ multo ſale ſaturata eſt, & ideò tartarea nominatur, tum in fundo matulæ inſtar ſedimenti craſſioris colligitur: vel etiam quædam illius portio matulæ parietibus adhæret, inſtar arenularum rubrarum, quæ multis calculi metum incutiunt, quamvis immeritò, cùm hujuſmodi arenulæ non in renibus, ſed in hepate generentur, ex materia aduſta & ſalina. Cujus rei indicium eſt, quod hujuſmodi arenulæ, digitis attritæ, facilè diſſolvantur, ſalis inſtar; quod in arenulis, à renibus oriundis, non contingit.

Cordis palpitatio in hoc affectu interdum accidit, ob vapores ad cor aſcendentes, quos dum expellere nititur, ipſum violenter, & inordinatè movetur: & tunc ægri ſe in magno vitæ periculo conſtitutos exiſtimant, & auxilium anxiè requirunt.

Pulſatio in ſiniſtro hypochondrio nonnunquam percipitur, quando ſcilicet humores fervidi in iis locis exagitantur, & vapores inde excitari arteriarum ſyſtolen & diaſtolen majores efficiunt; ita ut tum ab ægrotantibus, tum ab adſtantibus, manum hypochondrio admoventibus pulſatio illa percipiatur, quæ tum in primis commovetur, quando ægri ab ira, motu vehementiore, aut meri largiore potu incaleſcunt. Et hæc in primis palpitatio in arteria cœliaca fit, quæ inſignior eſt in illa parte. Aliquando etiam continua eſt indeſinens in morbo inveterato, & quocumque tempore manum admovens, perpetuò pulſationem advertit, quod morbum habitualem & incurabilem ſignificat. Continuam autem illam pulſationem interdùm ſequitur aneuriſma, ex arteriæ cœliacæ, aut alterius cujuſdam arteriæ inſignioris dilatatione, à ſanguine fervidiori in iis contento, qui valdè attenuatus, & multis ac fervidis ſpiritibus permixtus, arteriam continuo dilatat ac diſtendit; donec aneuriſma integrum contraxerit, quale obſervavit Fallopius *lib. de tumoribus prætern. cap.* 14. in vetula quadam, cujus cadavere aperto, inventum eſt aneuriſma in abdomine, in quod pugnum immittere potuit, & immiſit. Ubi obiter notanda eſt ſumma naturæ providentia, quæ arteriæ diſruptionem præcavens, ex nimia dilatatione, tunicam illius adeò induraverat, ut oſſea appareret, ſicut annotavit Fallopius loco citato. Pareus etiam lib. 6. ſui operis, cap. 28. ſimilem hiſtoriam refert aneuriſmatis, non quidem in abdomine, ſed in thorace reperti: ſcilicet in arteria venoſa, quæ in eam amplitudinem diſtenta erat, ut manum in pugnum complicatam capere potuerit; tum etiam tunica illius interna oſſea evaſerat. Et nos etiam ſimilem caſum ante duos annos in hac urbe vidimus, nempe aneuriſma in pectore, ex arteriæ dilatatione, quæ pueri quindecim annorum pugnum recipere poterat: tunica verò arteriæ cartilagineam craſſitiem ac duritiem acquiſierat.

Vapores autem tetri, ab hypochondriis elevati ad partes ſuperiores, quamplurima ſymptomata producunt. Ad palatum enim, & linguam tranſmiſſi, eas partes exſiccant, & ſitim levem inducunt: diaphragma verò & pulmonem obſidentes, difficilem reſpirationem efficiunt, dum verò ad membranas cerebri feruntur, dolores capitis inducunt, & dum cerebrum ipſum impetunt, aurium tinnitus, oculorum caliginem, vertiginem, metum, mœſtitiam, deliria melancholica diverſa inferre conſueverunt. Quod ſi vapores illi ſummam acrimoniam, aut malignitatem induant, epilepſiæ cauſa efficiuntur: ſi verò iidem vapores nervos occupent, in iis etiam convulſiones generant: ac ſic virtute narcoticâ prædìti ſint, torporem & paralyſin ſpuriam inferunt, tum etiam comatoſos affectus, & apoplexiam, ſi cerebrum penitius invadant. Si autem vapores illi calidi & ſicci fuerint cerebrunt exſiccant; & vigilias moleſtas, aut ſomnos perturbatos, inſomniaque terrifica efficiunt. In primis verò vigiliæ poſt mediam noctem pleroſque infeſtare ſolent. Etiamſi enim poſt cœnam ad mediam noctem, aut paulò ulteriùs ſatis benè dormiant; poſteà tamen evigilant, & alii duabus vel tribus horis vigilant, & iterùm manè circa horam tertiam vel quartam dormire incipiunt; alii verò iterùm dormire non poſſunt. Quorum eventuum ratio talis reddenda eſt, quòd nimirum, dum chylus ad partes ſecundæ concoctioni deſtinatas vel inſervientes defertur, tum humores vitioſi in membris & vaſis latentes agitentur, ex iiſque vapores eleventur, qui venas arterias ad caput delati vigilias excitant, & ſi brevi diſcutiuntur, ſomnus iterum revertitur, ſi verò diutiùs perſeverent reliqua noctis pars inſomnis tranſigitur.

De his omnibus ſymptomatis anteà dictum eſt, & iterum repetendum, omnia in omnibus non reperiri; ſed plura, vel pauciora, pro humorum & partium affectarum varietate.

Hoc etiam annotandum eſt, non eſſe de eſſentia melancholiæ hypochondriacæ, ut in hypochondriis tenſio, durities, dolor & tumor percipiantur, cùm mali fomes plerumque in ramis venæ portæ & arteriis vicinis hæreat, & inde vapores ad cor cerebrum tranſmittat. Sæpè tamen

men tensiones in hepate vel liene reperiuntur, quæ humores in illis partibus hærentes significant. Si verò nullæ adfuerint, signum est humores vitiosos in venis mesenterii, omenti, pancreatis, & ventriculi latitare. Ventriculum autem præcipuè affici demonstrant peculiaria illius symptomata, ut ructus acidi, nidorosi, nauseæ, vomitus, apepsiæ, interdum alvi fluxus.

Quod ad prognosin attinet, affectus iste ut plurimùm lethalis non est, sed longissimus esse consuevit, & sæpe toto vitæ decursu perseverat, unde vulgò dicitur opprobrium medicorum, ex eo, quòd non satis feliciter curatio succedat: & si tandem post multa remedia ægri convalescere videantur; posteà tamen intra paucos menses malum recrudescit, & omnia symptomata redintegrantur. Dicitur etiam flagellum medicorum, quia hujusmodi melancholici nova quotidie postulant remedia, iisque statim satiantur, & assiduis querimoniis Medicos infestant, eosque sæpissimè mutant.

Hæmorrhoïdum fluxus, melancholiâ hypochondriacâ laborantibus superveniens, plurimum juvat, modò fuerit moderatus: si enim diutiùs duret, periculum portendit.

Urina crassior melior est in hoc morbo tenui & aquosâ, quæ crassos humores in corpore retineri arguit. Nigræ quoque urinæ sine febre sæpè hunc morbum solvunt.

Alvum in hoc morbo laxam habere, bonum; adstrictam verò habere, malum. Vomitus quoque cum ἐυφορίᾳ sæpè utilis; diu verò perseverans, perniciosus.

Vertigo, & diuturnus capitis dolor in melancholia hypochondriaca, in epilepsiam, vel cæcitatem, vel apoplexiam degenerat.

Curatio hujus affectus in tribus potissimùm indicationibus versabitur: obstructionum apertione, intemperiei viscerum correctione, & humoris peccantis evacuatione, non omissis roborantibus, quæ dictarum partium vires reficiant & instaurent. In hunc finem sequentia remedia, adhibito sapientis Medici judicio & delectu, usurpari poterunt.

Præmisso clystere sequens potio primùm exhibeatur.

♃. Sennæ mundatæ Unc. ß. seminis anisi & crem. tart. an. ʒ. i. fol. borrag. fumar. acetosæ, an. M. ß. liquirit. ʒ. iij. Coquantur ad ℥. iij. In colatura dissolve rhabar. in aqua buglossi cum spica infusi ʒ. j. sem. Cathol. dup. ʒ. iij. syrup. de cichor. compos. ʒ. j. Fiat potio, cui addere utiliter licet in valde melancholicis confect. alkermes ʒ. j.

Postridie potionis phlebotomia celebranda ex alterutro brachio, prout hepar, aut lien magis laborare videbuntur; sed præcipuè è sinistro.

Posteà sequentium jusculorum usum æger æggrediatur.

♃. Radic. asparagi, gram. & cichor. an. ℥. sem. fol. agrim. ceterach. capil. ven. bugloffi & cichor. ana M. ß. Cremor. tart. Drach. j. Coquantur cum pullo gallinaceo & fiat jusculum per x. aut xij. dies continuandum. Ad magis refrigerandum, & efficaciùs obstructiones aperiendas, utiliter addi possunt spirit. vitrioli gutt. v.

Prædictis etiam simplicibus addi possunt in diuturnis obstructionibus, rad. chinæ, lignum sassafras, santalum album, rad. apii, filicis maris, fol. betonicæ, scabiosæ, semen coriandri præp. passulæ & similia.

Si alvus sit adstricta, aut cacochymiæ copia, in tertio quoque jusculo sennæ Unc. ß. cum sem. anisi utiliter infundi poterit.

Vel loco jusculi ad materiam peccantem potentiùs educendam apozema sequens erit convenientissimum.

♃. Rad. buglossi, asparag. cichor. & acetos. ana ℥. j. cortic. median. fraxini & tamarisci, ana ℥. ß. fol. agrim. ceterach. capill. vener. cuscutæ, cichorii, fumariæ, lupulor. bugloss. & borrag. ana M. j. Sem. quatuor frig. maj. anisi & fœniculi, ana ʒ. ij. uvarum corinth. ℥. j. sennæ mundat. & polypod. querc. recent. ana ℥. ij. epithymi ℥. j. agarici recenter trochisc. & rhabar. elect. seorsim infusor. cum cinam. ana Drach. ij. macis & caryophillor. ana Drach. j flor. iv. cordial. ana P. j. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissolve syrupi de cichorio compos. cum rheo & rosar. solut. ana Unc. ij. Fiat apozema clarificatum, & aromat. ʒ. ij. santali citrini, pro iv. dosibus matutinis.

Loco apozematis utiliter subrogari potest decoctum galli veteris, in hunc modum compositum.

♃. Rad. asparagi, brusci, cortic. rad. capparis, & mediani tamarisci. ana Unc. sem. fol. agrimon. ceterach. capil. ven. ana M. j. sem. anisi, citri, & card. bened. ana Drach. j. sennæ mundat. Unc. sem. polypod. querc. & epithymi, ana Drach. iij. cinam. Scrup. i. Crystal. tart. ʒ. j. Coquantur omnia secundùm artem cum media parte galli veteris: fiat jusculum, quod capiat manè per iv. dies.

Post sufficientem purgationem, balneum, aquæ tepidæ convenientissimum est per aliquot dies usurpatum, utiliter in eo coquuntur herbæ refrigerantes, cum bona quantitate pomorum redolentium. Vel fieri non rarò solet ex hordeo & amygdalis contusis, sacculo inclusis, & in aqua decoctis. Frequenter iterandum est, si tempus anni fuerit opportunum, quando quidem Gal. refert 8. *de loc. affect. 6. cap 6.* solis balneis aquarum dulcium se multos melancholicos curasse absque alio medicamento. Si tamen æger ferre frequenter nequeat integrum balneum, semicupium subrogari poterit.

Et ne lotio frequens ventriculo noceat, sub ingressu balnei inungetur ventriculus oleo nucis moschatæ, aut alio simili linimento.

Ab exitu balnei inungatur hepatis regio cerato santalino, vel unguento rosaceo, in oxycrato lotis.

Post ultimum balneum proritentur hæmorrhoïdes, subditis balanis acrioribus, vel anum confricando foliis ficulneis, aut pannis lineis asperioribus, affixis partibus eminentioribus hirudinibus duabus aut tribus. Extrahantur sanguinis ℥. iv. vel vi. Eademque hæmorrhoïdum provocatio vere & autumno, imò interdum singulis mensibus iterari debet.

In iis, qui assueti sunt pati fluxum hæmorrhoïdum, qui tamen jam diu suppressus sit, & ubi hæmorrhoïdes non apparent, admotâ ano cucurbitulâ patefiunt.

Si postquam hirudines saturatæ ceciderunt, sanguis nimium profluat, ut non rarò contingit, sistetur luto, aut carbonis pulvere, aut aranearum telâ, aut gypsi pulvisculo, aut pulveribus adstringentibus albo ovi & stupis exceptis. At si hæmorrhoïdes commodè aperiri nequeant, oportunum erit ex venis inferioribus sanguinem detrahere, ut sanguis fæculentus per ea loca derivari queat.

Causticum, tibiæ sinistræ inustum, ab humoribus excrementitiis lienem, aliaque viscera repurgat, ideoque non erit omittendum.

Quia verò hic affectus contumacissimus esse consuevit, & post universales evacuationes novus parvorum succorum cumulus temporis progressu solet succrescere, purgationes periodicæ instituendæ sunt, ut per intervalla ab eorum noxa corpus liberetur. Quod commodissimè fiet syrupo magistrali, in sequentem modum composito.

♃. Succor. recenter express. & per residentiam depurat. ex fol. borrag. bugloss. endiviæ, cichor. fumar. & oxalidis ℔. iij. succi pom. redolent. recenter expressi & depurati ℔. ij. polypod. querc. ℔. ß. sennæ mund. ℥. viij. epithymi ℥. iij. agar. recenter trochiscati ℥. j. zinzib. & caryophyll. ana ʒ. j. Infundantur & decoquantur ut artis est, donec colaturæ supersint quartaria quinque. In quibus dissolve expressionem ℥. j. rhab. in prædictis succis cum cinam. seorsim infusi, sacchari albi quartaria quinque. Fiat syrup. perfectè coctus, clarif. & aromatis. ʒ. ij. pulv. elect. triasant. qui servetur in vase vitreo, & de eo capiat æger ℥. ij. bis aut ter in mense, cum jusculo pulli vel hœduli, fol. endiviæ, acetosæ, borrag. pimpinel. alterato.

Vel loco syrup. pilulæ usurpari poterunt, hyemis præsertim tempore, quales in hepatis obstructione fuerunt propositæ, vel si earum nimia caliditas metuatur, sequentes magis correctæ in eundem usum componi poterunt.

♃. Polypod. querc. Unc. sem. Rad. asari, summit. genistæ, ana Drach. j. passul. corinth. Drach. iij. crystalli tart. Drach. j. ß. flor. bugloss. & borrag. an. P. sem. Coquantur in aquæ font. q. s. De colat. opt. clarif. cap. ℔. sem. succi pomor. redolent. opt. depurat. Unc. iv. quibus infunde sennæ

sennæ mundatæ. Unc. j. turbith. & agar. ana Drach. iij. macis, caryophill. cinam. & epithymi, ana Drach. j. Digerantur per quatriduum in B. M. postea colentur, & exprim. Colat. adde extracti aloës, facti in aqua endiviæ & acetosæ, Unc. j. myrrhæ in vino ad ignem dissolutæ colatæ. ʒ. ij. salis tart. ʒ. i. Evaporentur omnia, & inspissentur ad lentum ignem, addendo sub finem, dum ferè evaporata erit materia, specier. diarrhod. abbat. lætif. Gal. & trochisc. dialacca, an. ℈. ß. Reducantur in massæ pilularis consistentiam, de qua capiat æger ʒ. ß. semel in septimana, duabus horis ante pastum.

Pereda, sequenti pulvere multos melancholicos curatos esse testatur, eumque benedictum & divinum appellat.

℞. Epithymi ℥. ß. lapid. lazuli opt. & agar. recenter trochisc. ana ʒ. ij. scammon. ʒ. j. cariophyl. numero xx. Misce fiat pulvis, de quo capiat ʒ ij. bis aut ter mense, cum sero lactis, vel aqua borraginis.

Si purgantia medicamenta satis frequenter exhiberi nequeant, aut ægri morbi diuturnitate fracti assumere nolint; consultissimum erit, clysteres alternis diebus injicere, ut vapores sursùm se efferentes revellant, & humoris peccantis portio educatur. Si enim intestina penitius subierint, à venis mesaraicis majorem illuviei partem exhauriunt. Novimus enim quemdam nobilem virum, affectione hypochondriacâ diu & graviter affectum, qui ex clysteribus frequenter injectis ita levatus fuit, ut omninò curatus videretur: cùm multa alia remedia frustrà usurpata fuissent.

Dum purgationes periodicæ usurpantur, intermediis temporibus curandum est, ut corpus universum balneis humectetur, aut saltem semicupiis, vel fomentis, quibus & humoris peccantis inclementia frænatur, ejusdemque reliquiæ conteruntur, & corpus humidius, ac fluidius redditur.

Roborantia etiam intermediis temporibus usurpanda sunt, quæ simul obstructionum apertioni inserviant, eaque frequenter componi solent in formam opiatæ; vel electuarii solidi, in tabellas redacti, in hunc modum.

℞. Conservæ rad. buglossi. ℥. ß. conservæ flor. borrag. viol. ana ℥. j. conservæ rosi. & cortic. citri conditi, ana ℥. ß. myrob. condit. numero j. confect. alkerm. ʒ. iij. rasuræ eboris, cornu cervi, & lapidis bezoard. an. ʒ. j. pulver. elect. lætif. Gal. & diarrhod. abbatis, ana ℈. ij. coralli præpar. & margarit. præp. ana ʒ. ß. ambræ grif. ℈. ß. moschi opt. g. v. fol. auri numero iij. Cum syrupo de pomis vel conditurae citri, fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ horis duabus ante pastum, singulis diebus, superbibendo vini albi parùm.

Simplicior & gustui gratior opiata fit ex parte una confect. alkerm. & quatuor partibus conservæ flor. borr. Ad potentiùs obstructiones aperiendas, si calidiora non multum metuantur, addi possunt opiatæ conservæ flor. tamarisci, rad. enulæ campanæ, fol. absinth. capill. ven. & sales absinth. tamarisci, &c.

Tabellæ in sequentem modum componi poterunt.

℞. Pulv. diambræ diamoschi dulcis, & lætif. Gal. an. ℈. j. confect. alkerm. Drach. iij. facch. aqua borrag. & rosar. soluti Unc. iv. Fiant tabel. deauratæ pond. ʒ. j. Capiat unam singulis diebus, horis duabus ante pastum. Vel gustui gratiores ita parabuntur.

℞. Confect. alkerm. ʒ. ij. ambræ grif. scrup. j. facch. aqua borragin. & rosarum dissoluti Unc. iv. Fiant tabellæ.

Ambra grisea sola ad gr. v. vel vj. singulis diebus exhibita, cum vino, aut aquâ rosarum, spiritus & calorem nativum vivificat, & cor maximè exhilarat.

Authores nonnulli lapidis bezoardici usum valdè probant adversus omnes morbos melancholicos, utpote qui vires cordis mirum in modum reficiat, ejusque g. v. vel vj. cum aqua rosar. aut alio liquore exhiberi debent.

Corpore sufficienter expurgato, tempestate idoneâ, nimirùm vere aut æstate, serum lactis utiliter exhibitur per 15. aut 20. dies: sic enim viscerum obstructiones aperientur, & calida eorum intemperies emendabitur. Extrahetur autem serum lactis per ebullitionem & clarificationem, eique commodè infundentur per noctem epithymi ʒ. ij. vel ℥. ß.

Quantitas illius ad robur ventriculi metienda est. Si tamen facilè venas jam aliquatenus apertas pervadere queat, & per alvum & urinas dejici; in maxima quantitate exhibitum, instar aquæ mineralis, ut in calida hepatis intemperie docetur, multùm proderit: hac cautione adhibita, ut ventriculus muniatur facculis, aliisque remediis infra describendis, & vespertinis horis opiata roborans singulis diebus exhibeatur. Loco autem epithymi aliquando permiscentur sero succus cichorii & borraginis, aut alii refrigerantes & appropriati, in hunc modum.

℞. Seri lactis caprilli ℔. iv. vel v. succi limon. recent. Unc. iv. succi pomor. redol. noviter extracti ℥. vj. conservæ rosar. aut viol. aut facchari albiss. ℥. j. cum duobus albumin. ovor. clarificentur. Capiat mane pocula tria, vel quatuor, vel plura, si stomachus ferre soleat.

In corporibus valdè emaciatis, reseratis aliquantisper obstructionibus, lactis asinini usus convenire poterit, cum facch. rosaceo, & si obmurmurantia sint hypochondria, tantillum aromatici rosati, vel diarrhod. abbatis erit utilissimum.

At cæteris remediis præstant aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viscerum intemperiem corrigendo, obstructiones reserant potentissimè. Tales sunt in Occitania nostra Meynenses, & Vellenses. Illæ magis refrigerant: hæ calidiores quidem, at obstructionibus tollendis, & humori terreno attenuando ac detergendo, multò efficaciores.

De potu aquarum thermalium non levis est inter Authores discrepantia. Nonnulli, ut Sennertus, omninò probant, quòd hujusmodi aquæ ob mineralia, à quibus suas vires habent, & primas vias eluant, & vitiosos humores qui in iis hærent, per alvum & urinas educant ventriculum calefaciant, hepar & lienem roborent. Calefactionem autem, & exsiccationem ab hujusmodi aquarum externo usu, non autem interno esse metuendam. Alii, ut Claudinus, omninò rejiciunt, propter dictam exsiccandi vim. Alii denique nec omninò rejiciunt, nec omninò admittunt hujusmodi aquarum usum, ut Montanus, qui eas convenire sentit, propter frigiditatem ventriculi, quæ hujus affectus comes est individua, & obstructiones. Ratione autem hepatis calidioris, & fervidi sanguinis, vult muniendum esse hepar & lienem unguento refrigerante Gal. Tum etiam universam lumborum regionem eodem unguento inungendam. Hoc modo ait non nocere aquam, quia magis figitur in ventriculo & locis frigidioribus, alia verò viscera solum pertransit, nec in iis moram facit. Nos verò earum aquarum usum convenire posse censemus, si ventriculus frigidior magnam crassæ & viscidæ pituitæ copiam cumulet, & non admodum insignis fuerit hepatis caliditas. Cujus partis noxa majori ex parte declinari poterit, si non solùm unguentum prædictum admoveatur, sed etiam juscula refrigerantia post ejectas aquas exhibeantur, & post integrum earum usum balnea refrigerantia & humectantia per aliquot dies usurpentur.

Non parùm præstare consueverunt ad obstructiones hypochondriacas aperiendas medicamenta ex chalybe composita, qualia in obstructionibus hepatis & lienis fuerunt proposita, vitando tamen ea, quæ multum calefacere aut exsiccare valent. Imò verò, in corporibus calidioribus conveniet chalybem cum sulphure aut aceto præparatum, conservæ borraginis & cichorii, ad formam opiatæ permiscere.

In delicatioribus, conveniet syrupus ex chalybe, prædicto loco descriptus, aut spuma, quæ manet in vase vitreo post vini pluries chalybeati evaporationem, cùm dictis conservis permixta.

At cæteris omnibus remediis palmam præripit sal, seu vitriolum martis, quod obstructiones aperit, viscera corroborat, eorumque calidam intemperiem emendat. Dosis illius est à gr. xij. ad xx. cum liquore idoneo, syrupo, aut conserva. Sed quia sapor illius admodùm ingratus est, soleo ego id in pilulas reducere cum mucilagine gummi tragacanthi. Usus illius debet esse diuturnus: & ideo magna illius quantitas habenda est, quæ facilè comparari

non potest, modo à Beguino aliisque descripto. Nos facillimam illius compositionem paucis cognitam hîc subnectemus.

℞. Spiritus sulphuris ℔. ß. spiritus vini ℔. j. ponantur in sartagine nova, & munda, & aslere contegantur: intra quindecim dies fiet per se salina concretio, quæ Soli postmodum exponenda est, ut omninò exsiccetur, movendo interdum cum spatula ferrea. Hyeme poterit exficcari supra ignem levissimum, aut in hypocausto. Sal probè exsiccatum in phiala vitrea recondatur, benè obturata, nam aëri expositum facilè humectatur. Pilulæ etiam ex eo compositæ cum mucilagine tragacanthi duriores fieri debent, addendo pulverem ipsius tragacanthi, ac postmodum in phiala recondi, alioqui humescerent. Per mensem unum vel plures potest continuari hujus remedii usus, non solùm innoxiè sed semper cum utilitate summa.

Ad obstructiones sensim aperiendas, & humorem melancholicum sensim expurgandum ac contemperandum, laudat Fonseca pilulas sequentes, quas diatartarû appellat.

℞. Sennæ pulverat. & salis tartari, an. ℨ. j. cinam. pulver. ℈. sem. Cum syrupo de limon. fiat massa, cujus capiat pilulas iij. pond. ℨ. sem. per horam ante cœnam, ut bis, aut ter dejiciat. Habet enim sal tartari magnam vim domandi humores melancholicos & atros; nam trahit ad se proprietate quâdam acetositates, ut videre est, quando permiscetur aceto, aut spiritui vitrioli, quorum aciditatem tollit. Sciendum autem est, Fonsecam per salem tartari crystallum intelligere. Attamen non minùs efficaciter senna infundi poterit cum sale tartari, & guttis aliquot spiritus vitrioli in liquore idoneo.

Ad dictas obstructiones aperiendas, nonnulli Authores commendant decoctum radicis chinæ ut in obstructione lienis dictum est; quod à prudenti Medico utiliter interdum in usum revocari poterit.

Alii verò laudant succum absinthii concretum in forma pilularum, per se vel cum gummi ammoniaco exhibitum, cui statim oxymel, factum ex decocto rad. asari ac liquirit. superbibatur. Alii verò testantur decocto absinthii, aut vino absinthite per 30. vel 40. dies usurpato melancholiam hypochondriacam fuisse curatam.

Succus buglossi non quidem ad obstructiones aperiendas, quemadmodum absinthium, sed ad humorem atrabiliarium contemperandum efficacissimus est. Ideò illius ℥ ij. cum sacchari ℨ. ij. vel cum vini optimi æquali portione per x. aut xij. dies manè utiliter exhiberi poterunt.

Inter præcipua hujus curationis hoc habendum est, ut alvus semper laxa servetur. Ideò æger plura medicamenta habere debet familiaria, quibus frequenter utatur ante cibum, modò hoc, modò illud, ne ullum ei veniat in fastidium. In hunc finem usurpari poterunt syrupus magistralis, & pilulæ prædictæ, tum etiam ea, quæ ad alvum adstrictam suprà descripta sunt. Quibus addere licet ex Montano, terebinthinam cypriam, quam deglutiendam esse præcipit ad quantitatem avellanæ, tribus horis ante prandium, semel, aut bis, aut ter, singulis septimanis. Nam præterquam quod alvum mollem efficit, ventriculum etiam purgat, obstructiones aperit, urinam provocat, calefacit ventriculum, neque propterea hepar lædit; imò & illi mirum in modum confert aperiendo, abstergendo & mundificando.

Pro potu ordinario uti poterit aquâ extinctionis auri, vel infusionis tamarisci, agrimon. pimpinellæ, cum vino tenui simplici, vel medicato, tempore vindemiarum cum rad. buglos. & borrag. adjectis floribus anthos in parva quantitate, & santalo albo.

Decoctum radicis cynosbati pro potu ordinario à quibusdam plurimùm laudatur; aperit enim & roborat partes omnes naturales.

Decoctum ligni nephritici viscerum obstructiones citra ullam manifestam corporis alterationem reserat. At frequentiùs usurpatur aqua ex infusione chalybis parata. Quæ omnes aquæ vel decocta vino commodè misceri possunt.

Dum remedia interna proposita, aut eorum nonnulla usurpantur externa etiam admovenda sunt, nimirum fomenta & unguenta hypochondriis, qualia ad obstructiones hepatis & lienis descripta sunt, vitando calidiora.

Ventriculo etiam roborantia admovenda sunt, quoniam illa pars in hoc affectu perpetuò laborat. Ideòque fomenta, unguenta, emplastra, & scuta, in affectibus ventriculi proposita, in usum revocari poterunt. Tum etiam interna, quæ hepar minùs calefacere possunt, ac præcipuè pulvis pepticus à pastibus sumendus. In paroxysmo, quando vapores ab hypochondriis elevati, cor, cerebrum, aliasque partes afficiunt, & gravia symptomata producunt, ut animi defectiones, palpitationes, tremores, convulsiones, dolores capitis, & similia; ea remedia usurpanda sunt, quæ in syncope, & affectu hysterico usurpari solent. Ac inter cætera laudanum prudenter usurpatum, miranda præstat.

CAPUT VI.

De Scorbutica Affectione.

Scorbutus septentrionalibus regionibus familiaris est & non paucis earum plagis endemius. In nostris verò meridionalibus hactenus ferè incognitus: ita ut omnes Medicinæ practicæ scriptores, qui medicam artem exercuerunt, nullam illius mentionem faciant, & nos etiam ipsum penitus omittere debere videamur, qui in hujus libri præfatione protestati fuimus, nos morbos tantùm lienis usitatiores, & qui frequentiùs in praxi occurrere consueverunt, esse descripturos. Verùm usus nos docuit, hanc nostram regionem hoc affectu non omninò carere, qui si omnibus circumstantiis stipatus non sit, quæ ab Authoribus septentrionalibus referuntur, quædam tamen symptomata præ se ferat, ad illius naturam stabiliendam sufficientia. Si quidem prædicti Authores unicum symptoma, scorbuto peculiare, sufficere aiunt, ad morbum illum detegendum. Nos verò sæpè hujusmodi symptomata non pauca in plurimis ægrotantibus animadvertimus. Quia tamen scorbutus hisce regionibus, ut anteà dictum, non est familiaris, & non ab illo prorsùs immunes esse omnes Medici nostrates existimant; noluimus eum absolutè scorbuti nomine donare; sed satiùs esse duximus, affectionem scorbuticam appellare, quæ scilicet ad scorbuti naturam proximè accedat, verus tamen scorbutus non sit.

Est autem scorbutus nihil aliud, quàm affectio hypochondriaca, peculiarem quemdam malignitatis gradum adepta, à qua quidem malignitate nonnulla symptomata oriuntur supra illa, quæ in affectione hypochondriaca solent contingere. Illa verò malignitas fit ex humoris melancholici corruptione, non qualibet, siquidem sæpè corrumpitur ac putrescit humor melancholicus, ex quo alii affectus producuntur, non autem scorbutus, ut febris quartana, & abscessus mesenterii, aliarumque partium; sed peculiari & propriâ, cum tali malignitate analogâ. Hæc autem malignitas innotescit ex contagio, quod in hoc affectu reperitur, siquidem contagiosum esse, ab omnibus Authoribus, qui de eo scripserunt, sancitum est. Quemadmodum autem omnes malignitatis gradus & species, in humoribus latentes, ex quibus varii morbi producuntur, nos latent & humanam cognitionem effugiunt, sic malignitas scorbutica etiam occulta est. Et certè mirum est, quanta morborum varietas emergat ex variis malignitatis gradibus, in humores introductis; ex quibus febres malignæ & pestilentes, variolæ, morbilli, cancer & elephantiasis, lues venerea, aliique quamplurimi ac diversissimi affectus oriuntur. Et speciatim elephantiasis ex malignitate quadam peculiari, in humore melancholico residente, ducit originem. Scorbutus etiam ex peculiari malignitate, in eodem humore melancholico latente producitur: cùm tamen isti duo morbi toto cœlo differant inter se, & nemo possit varios illos malignitatis gradus explicare.

Magnam scorbuti & melancholiæ hypochondriacæ similitudinem ostendunt symptomata varia, utrique affectui communia. Omnia enim symptomata, superiori capite

capite à nobis enumerata, quæ in melancholia hypochondriaca reperiri docuimus, in ſcorbuto etiam reperiri ſolent, ut cruditates ventriculi, diſpepſiæ, ſalivationes frequentes, vomitus materiæ pituitoſæ, acidæ aut nidoroſæ, murmura & rugitus hypochondriorum, eructationes, & flatuum per inferiora exploſiones, ſanguinis vomitiones, & per alvum excretiones, dolores ab iiſdem flatibus in ventriculo & hypochondriis excitati, alvus adſtricta interdum, & aliàs alvi fluxus, æſtus hypochondriorum, urina nunc tenuis, nunc craſſa, cordis palpitatio, pulſatio ſiniſtri hypochondrii, ſitis, & oris ſiccitas, difficilis reſpiratio, dolores capitis, aurium tinnitus, oculorum caligines, vertigines, metus & mœſtitia, & deliria melancholica diverſa, convulſiones, epilepſiæ, torpores, comatoſi affectus, vigiliæ, ſomni perturbati, & inſomnia terrifica. Quorum omnium ſymptomatum rationes, ſuperiori capite propoſitæ, in affectione ſcorbutica, etiam hîc militare poterunt.

Si verò præter ſymptomata prædicta alia etiam appareant, quæ in melancholiâ hypochondriacâ non repeniuntur, neque ab Authoribus illi tribuuntur, neque ad aliam affectionem cum hypochondriaca complicatam revocari poſſunt; magna debet eſſe ſcorbuti conjectura. Horum autem ſymptomatum præcipua in hunc modum ſe habent, quæ in uno ægrotante omnia non reperiuntur; ſed unicum ſufficit, ad judicandum, talem morbum ad ſcorbuticam affectionem accedere.

Primum igitur, atque evidentiſſimum ſcorbuti ſignum eſt, affectio gingivarum, oris, & dentium. In gingivis contingit rubor, pruritus, ac putrefactio, & ex iis plerumque ſanguis effunditur, necnon teterrimus odor expirat. Quæ affectiones interdum faucibus & palato communicantur, tum etiam dentibus, qui vacillantes, ac nigredine infecti redduntur.

Secundum, atque evidens ſcorbuti ſignum petitur à maculis, crura & tibias invadentibus, quæ in principio rubræ, & in progreſſu purpureæ, lividæ ac nigræ apparent. Nonnunquàm verò in tibiis ſpatia latiora, imò verò interdum totam partem occupantia, livida, vel cum nigrore aut livore purpurea apparent. Fiunt autem hujuſmodi maculæ, ex ſeroſa atque ichoroſa ſanguinis parte ad corpus alendum inutili, quæ ideò à natura extra venas in cutem protruditur per nauſioſin venarum, ut loquitur Hippocr. *lib. de fracturis*. Quod quidem frequentiùs in tibiis & cruribus contingit: quia natura vitioſos humores ad partes ignobiliores ac remotiores expellere conſuevit. Aliquando tamen, ubi major eſt materiæ copia in dorſo, brachiis, cervice, ac facie efflorefcunt.

Tertium ſignum eſt, difficilis reſpiratio, & pectoris anguſtia, quæ fit plerumque è craſſis vaporibus, ex hypochondriis elevatis, ac diaphragma impetentibus: tum etiam ex tumoribus atque inflãmationibus earundem partium, à quibus diaphragma comprimitur: præſertim verò à tumore pancreatis, quod utplurimùm in hoc affectu humore illo craſſo ac melancholico impletur: undè ægri nihil de thorace conqueruntur, ſed locum affectum, in quo gravitatem ſentiunt, & cujus causâ difficilè ſpirant, ſub diaphragmate & ventriculi regione oſtendunt, ut diligenter annotavit Eugalenus, qui in hoc morbo ſeſe plurimum exercuit, & multas circa illius phænomena, collegit obſervationes. Hujus tamen gravitatis cauſam, nempè tumorem pancreatis, non annotavit: neque ullus alius eorum, qui de ſcorbuto ſcripſerunt, illius mentionem facit. Nos tamen eum obſervavimus in Domino Audeyer, in Senatu Gratianopolitano Præſide, quem affectione ſcorbuticâ laborare exiſtimavimus, ut in prolixiori ejus hiſtoria videre eſt, à nobis relata in obſervationibus noſtris, *cent.* 3. *obſervat.* 85. Cùm autem valdè macilentus eſſet ac ſtrigoſus, facile fuit, ſummos digitos profundiùs adigendo duritiem ac renitentiam, eamque dolorificam percipere in ea regione, in qua pancreas ſitum eſt: & partem contrectando, æger ipſe pronuntiabat, difficilem reſpirationem, ac pectoris anguſtiam, qua ipſe continuò premebatur, inde totam exoriri.

Quartum ſignum eſt, laſſitudo ſpontanea & gravitas corporis, præcipuè verò in cruribus, quæ fit à ſeroſis ac vitioſis humoribus per venas ad habitum corporis, & muſculorum genus delatis.

Quintum ſignum petitur ex urinis, quæ quidem variæ ſunt, ut in melancholia hypochondriaca; ſed in hoc differunt, interdum quòd claræ & rubræ ſint inſtar lixivii, ab humoribus ſalſis, magnâ copiâ admixtis. Illa autem rubedo eò intenſior eſt, & ad fuſcum declinans, quò major ſalſæ materiæ quantitas permiſcetur. Quemadmodum enim lixivium eò majorem rubedinem acquirit, quò plures ſalſæ & aduſtæ partes ipſi inſunt: ſic etiam urinæ, quò plus ſalſi & aduſti humoris iis admiſcetur, eò rubicundiorem colorem acquirunt. Interdum verò ſunt admodum craſſæ, ſedimentum rubrum ac craſſum inſtar farinæ laterum habentes. Ac tanta interdum eſt materiæ hujus craſſæ & tartareæ copia & acrimonia, ut urinæ ardorem atque ſtillicidium excitet, præcipuè is, quibus ſuppreſſio hæmorrhoïdum malo originem dedit; tum etiam poſt ſubſidentiam urinæ, tertia vel quarta pars matulæ, craſsâ illa, mucosâ & nigricante materia repleatur quæ incautioribus calculi, aut ulceris veſicæ ſuſpicionem parit.

Sæpe etiam ita variant urinæ ſine cauſa manifeſta, ut quæ hodie turbidæ ac craſſæ, cras tenues & aqueæ appareant; hodie pallidæ, cras citrinæ, aureæ, vel rubræ.

Sextum ſignum ex pulſu deſumitur; qui nunc debilis eſt & inæqualis, ac ferè formicans, ut mirum ſit, hominem cum tali pulſu vivere poſſe; nunc magnus & durus, abſque inflammatione. In eo etiam hoc notatur, quod imminente animi deliquio, in ſummis illis anguſtiis, quibus ægri ſæpè divexantur, pulſus major ac fortior fit, quàm aliis temporibus. Quod procedit ex contentione cordis, vapores craſſos, à quibus tunc temporis maximè affligitur, expellere conantis.

Septimum ſignum petitur ex doloribus varias corporis partes affligentibus. Adeſt enim interdum dolor crurum obtuſus, aliquando tenſivus, plerumque ὀστεοκόπος aliàs dolores excitantur in ſuris, aliàs circa talos, aliàs in plantis pedum; aliàs circa manuum & digitorum extrema: aliàs in genuum, vel coxæ, aliarumque partium articulationibus, cæteriſque corporis partibus, prout humores ſalſi, acres, & ſeroſi ad eas deferuntur; nonnunquàm ventris dolor contumax & acerbus ægrotantem exercet, qui colicam bilioſam æmulatur; fitque à prædictis humoribus in peritoneum effuſis. Iſti autem dolores, præſertim quibus brachia, coxas, & tibias occupant, dolores illos æmulantur, qui lue vereneâ infectos affligere ſolent, & Medicis facilè imponere poſſunt, in hac potiſſimùm regione in qua ſcorbutus rariſſimus eſt, lues autem venerea frequentiſſima. Verùm diſtingui poſſunt ex eo, quod dolores venerei plerumque internodia occupent, ſeu medias artuum partes, & ſi diu perſeverent, exoſtoſes in iis partibus generentur; tum etiam alia luis venereæ ſymptomata adſint, aut aliàs adfuerint, ut gonorrhœa, caries pudendi, bubo venereus, & ſimilia; aut impurus concubitus præceſſit. Dolores autem ſcorbutici qualcumque partes indifferenter invadunt; alia adſunt ſcorbuti indicia, aut ſaltem temperamentum melancholicum admodum prædominatur, & res certò denominari poterit, ſi æger conſtanter aſſeveret, ſe cum impuris mulieribus rem non habuiſſe. Quod ſuſpicionem noſtram confirmavit in Magiſtratu Nemauſenſi qui graviſſimis pedum, tibiarum, & crurum doloribus diu affectus fuerat, & ad extremam maciem deductus, ut in maraſmum omnino incidiſſe crederetur, & cùm nulla remedia per longum tempus uſurpata ipſi profuiſſent, nos ex temperamento illius valdè melancholico, & quibuſdam aliis ſignis, præſertim quòd caſtiſſimam vitam egiſſet, & quòd à multis annis ſanguis illi è gingivis per intervalla fluere conſueviſſet, ſcorbuticum affectum eſſe conjecimus, & antiſcorbuticis remediis, per aliquod tempus uſurpatis, omnino convaluit.

Interdum etiam in hypochondriis dolores iſti reſident; interdum verò lumbos afficiunt, ut ægri quaſi elumbes reddantur ac vix progredi, & ſeſe loco movere poſſint,

possint, Unde à nonnullis hic affectus lumbago nominatus est.

Quandoque verò dolores isti nephriticos æmulantur, & cum iis urinæ impensè rubræ, aut etiam acres mingun-tur, & nisi diligenter considerentur, pro cruentis habentur, & è renibus à calculo læsis provenire creduntur: cùm tamen ex materiâ tartareâ & scorbuticâ, à liene viciniſque partibus ad urinæ vias effusâ proveniant.

Nonnullos etiam, atque eos præcipuè, qui ex suppressione hæmorrhoïdum hoc malum contraxere, capitis dolor & calor circa vesperam infestant, ex vaporibus ad caput ascendentibus, & posteà totâ nocte, calor quidam præter naturam, instar febrilis, in toto corpore sentitur, qui manè per sudores evanescit.

Dolor dentium aliquando frequens, ac præter rationem recurrens, hunc affectum comitatur, qui non eodem loco persistit; sed vagus est, nunc dentem hunc, nunc illum invadens ac relaxans: qui rursùs sponte firmantur, dolore ac tumore discusso.

Latera etiam interdum invadit scorbuticus iste dolor, pleuritidem ementitus, à qua tamen facilè distinguitur, quòd febris non adsit, aut saltem admodum lenta: respiratio parum læditur, nulla tussis, nulla anacatharsis, neque dolor est continuus; sed per intervalla recurrens.

Articulos etiam invadere dolores istos scorbuticos, anteà dictum est. Sed quomodo à vera arthritide distinguantur, explicare oportet. Arthritis enim scorbutica, fixa & permanens non est, atque in uno & eodem loco consistens; sed per varios articulos vagatur, & ab uno in alium atque alium ejusdem vel oppositi lateris transfertur: interdum etiam evanescit, ac subinde revertitur, ut qui jam à dolore prorsùs liberatus, & integræ sanitati restitutus videbatur, iterùm, & ex improviso, dolore, cum & sine tumore, corripiatur. At vera arthritis locum raro mutat & ad solutionem usque, partem quam apprehendit obsidere non desinit. Habet etiam hoc peculiare arthritis scorbutica, quòd plerumque cum levi paralysi juncta sit, ob quam membrum affectum movere ægri nequeunt, & illâ cessante, dolor cesset; eoque redeunte, revertatur.

Octavum signum desumitur ex variis motus læsionibus. Interdum enim contingit in hujusmodi ægrotantibus spuria quædam paralysis, cujus exempla quædam in observationibus nostris proposuimus; & à vera paralysi distinguitur, quod hæc permanens sit, neque ulla habeat intervalla: in illa verò, sæpè accidit, ut qui heri pedem vix loco movere poterat, hodie cruribus insistat, & levi adminiculo nixus ambulet, paulò post verò omni motu iterùm privetur. Deinde cum ea conjunguntur sæpè motus tremuli & convulsivi, quod in verâ paralysi non contingit. Fit autem hujusmodi paralysis à materia quadam ichorosa, vel vaporosa ac musculos invadente. Quod si materia illa acrimoniæ particeps fuerit, partes nervosas vellicando, tremores & convulsiones efficit.

Non solùm autem in parte aliqua peculiari convulsiones contingunt; sed etiam interdum in toto corpore, epilepsiæ characterem referentes, vaporosâ, aut serosâ materiâ, acrimoniâ atque malignitate præditâ, ad cerebrum elevatâ, quæ discussa sæpè inducias dat, atque iterum collecta, novas convulsiones inducit.

Contractio membrorum in hoc affectu etiam contingere solet, interdum omnium, ut ægri nullum articulum habeant, quem extendere valeant: aliàs verò unum, aut alterum, & hoc præcipuè in cruribus contingit, tendinibus, ad crus movendum destinatis, duris ac rigidis in poplite evadentibus. Talis autem contractio inde exoritur, quòd tartareus humor, multo sero dilutus, ad nervos & tendines deferatur: parte verò serosâ & tenuior, successu temporis discusâ, crassiores exsiccentur & indurentur, unde contractiones nervorum ac tendinum efficiuntur.

Interdum etiam contractio in œsophago contingit, ut ægri cibum cum summa difficultate deglutiant, & in strangulationis metu versentur. Quod fit ex vaporibus stypticis, œsophagum contrahentibus.

Nonum signum desumitur ex alvi fluxu, vel simplici, vel sanguineo. Simplex à vulgari alvi fluxu in eo tantum distinguitur, quòd excrementa in eo crassiora reddantur & majori parte stercorosa, ac ciborum assumptorum quantitatem superantia, cùm vulgaris alvi fluxus liquidior sit, & ex solis ferè humoribus compositus. At sanguineus alvi fluxus à dysenteria distinguitur, quòd sine ventris dolore ac torminibus efferatur: fitque à sanguine crasso & fæculento, qui per arterias mesaraïcas in intestina effunditur. Interdū etiam venæ hæmorrhoïdales sanguinem istum fæculentum recipiunt, & per alvi fluxum evacuant. At si diu talis alvi fluxus perseveret, venæ illæ varicosæ evadunt, & dilatatæ non solùm copiam sanguinis, sed etiam multos alios humores tartareos & mucilaginosos educunt.

Decimum signum est, oris gravis anhelitus, qui omnibus scorbuticis familiaris est, ut testatur Eugalenus: ita ut astantes eum vix ferre possint, & nares avertere cogantur.

Undecimum signum est horror frequens, quem nullus, aut minimus calor sequitur, & eodem die bis, ter, vel etiam pluries invadit.

Duodecimum signum petitur à febribus intermittentibus quæ interdùm scorbuticis accidunt, & characteres habent à vulgarium febrium characteribus longè diversos. Pulsus enim in iis debilis est, tardus, inæqualis, præsertim in declinatione: in vigore enim plerumque magnus & durus esse consuevit. Præterea in principio accessionum tantæ plerumque fiunt membranarum in variis partibus, cruribus præsertim, vellicationes, ut carnes lacerari atque divelli videatur: quibus interdùm motus convulsivi junguntur. At licet nonnunquam quotidianæ, tertianæ, aut quartanæ typum servent; sæpè tamen rariores & inordinatos paroxysmos habent, ut semel tantùm, aut bis in mense sine certis periodis invadant.

Decimum tertium signum petitur ex tumoribus, qui in variis partibus varii contingunt, nunc duri, nunc molles, & vesicarum speciem referentes, nunc ad erysipelatis naturam accedentes.

Decimum quartum signum est atrophia, quæ tanta interdum in hoc affectu contingit, ut nihil præter ossa & pellem in ægris remaneat, hique sceleton repræsentent, præsertim affectu diu perseverante. Quod fit à vitioso sanguine, & à naturali statu valdè recedente, ita ut partibus alendis assimilari nequeat.

Plura alia scorbuti signa proponuntur ab Eugaleno, Sennerto, aliisque, quorum nonnulla quam plurimis aliis morbis communia sunt, quæ nos supprimenda censuimus, ne confusio quædam in hac diagnosi inducatur. Ac licet, ut ab initio diximus, scorbutus in hac regione familiaris non sit ut in Polonia, aliisque locis septentrionalibus, imò apud nos ferè sit incognitus; si quis tamen, in Medicina facienda, omnia melancholicorum symptomata penitus investiget, quosdam reperiet ad scorbuticam affectionem accedentes, in quibus nonnulla ex superioribus symptomatis scorbuto peculiaribus apparebunt.

Quod ad prognosin spectat morbus iste curatu difficillimus est, quemadmodum omnes ab humore melancholico oriundi. Sed hîc multò magis, in quo humor melancholicus pravam atque malignam qualitatem adeptus est, quæ corporis œconomiam crudeliùs evertit, & maximam remediorum partem contemnit.

Periculosus etiam est, quia ægros non raro in atrophiam aut hydropem deducit, alios morte subitanea, per apoplexiam, syncopen, aliosque acutissimos morbos subripit.

Curantur tamen non raro, qui pro deploratis habebantur, magis in hoc morbo, quàm in aliis quam plurimis. Et nos vidimus nonnullos, in omnimodam atrophiam perductos, ex diuturnis doloribus, aut contumaci alvi fluxu sanguineo quos affectus ex multis circumstantiis scorbuticos censuimus, feliciter convaluisse.

Præterea sæpè deludit pulsus, qui in febrium paroxysmis præcipuè tam frequens, parvus, & inæqualis interdum fit, ut æger intra paucas horas moriturus videatur, qui tamen finito paroxysmo surgit è lecto, & ad consueta munia revertitur, ut peculiariter annotavimus in studioso

Hollando,

Hollando, ad quem vocati, in vigore paroxysmi eum brevi moriturum existimavimus. Postquam verò eum postridiè benè habentem vidimus, reliquis morbi circumstantiis diligentiùs examinatis, eum scorbuto laborare comperimus, quem ille ex patria sua, in qua frequentissimus est, ad nos attulerat.

Curatio hujus affectus eadem instituenda est, quæ in hypochondriaca melancholia fuit proposita: quandoquidem, ut ab initio dictum est, ab eodem humore generatur, sed à statu naturali magis recedente. Ideò plerumque potentioribus indigent remediis. Quia tamen hæc est generalis medendi regula, ut omnis curatio à lenioribus incipiatur, ad fortiora postmodùm progrediendo, si illa non suffecerint, optimum erit in hoc affectu integram melancholiæ hypochondriacæ curationem instituere, & remedia, proprio capite à nobis descripta, sigillatim usurpare: quandoquidem morbus iste chronicus & contumax, nonnisi longo remediorum usu evinci potest. Et si morbum penitùs extirpare nequiverint, ad ea tandem veniendum erit, quæ proprietate specificâ illum oppugnare creduntur. Non erit tamen inutile, etiam ab initio nonnulla eorum illis admiscere.

Illa autem remedia specifica, antiscorbutica dicta plurima proponuntur ab authoribus, qui de hoc morbo scripserunt: quorum vis præcipuè dependet à sale quodam volatili, cujus magna copia in iis reperitur, & cujus operâ humorem illum crassum terrestrem, ac tartareum attenuant, fluxiliorem reddunt, ac tandem discutiunt. Imò verò virtutem quandam alexipharmacam habent, contra venenum illud scorbuticum, humori melancholico impressum. Inter illa autem primo loco laudatur cochlearia Batavica, quæ in nostris regionibus non reperitur. Alia verò sunt, nasturtium utrumque (præfertur tamen aquaticum) beccabunga, seu anagallis aquatica raphanus rusticanus, chelidonium minus, absinthium, & fumaria. Quibus etiam adduntur alia quamplurima, sed minoris efficaciæ; suntque ea omnia, quæ melancholicum humorem præparare, corrigere, & edomare valent. Unde non sine ratione dictum est à nobis, curationem, adversus melancholiam hypochondriacam institutam, hîc etiam plurimùm conferre. Illa autem sunt carduus benedictus, ceterach. & capillares omnes, hyssopus, chamædrys, betonica, agrimonia, borrago, buglossum, radices enulæ campanæ, asari oxylapathi, polypodium quernum, cortices capparum, fraxini, & tamarisci, flores ejusdem tamarisci, sambuci, & epithymum.

In harum autem plantarum delectu hoc perpetuò observandum, ut illæ, quæ calidiores sunt, minori dosi usurpentur; frigida verò, aut temperata semper admisceantur: idque utplurimùm in majori dosi, præsertim in nostris plagis meridionalibus, in quibus humor melancholicus adustus est, & ad atræ bilis naturam accedit. Ac præter capillares herbas, borraginem, buglossum & agrimoniam, suprà enumeratas, ubi febris adest, aut calor major metuitur, addi possunt endivia, cichorium, acetosa, succus citri, limonum, aurantiorum, imò & spiritus sulphuris, aut vitrioli; aut etiam serum lactis.

Ex prædictis autem plantis quamplurimæ remediorum formulæ parari possunt, quæ omnes à Sennerto collectæ sunt, ab omnibus Authoribus excerptæ: quas unusquisque pro arbitrio suo imitari poterit. Hoc saltem diligenter annotandum, quod ab omnibus Authoribus proponitur, plantas prædictas efficaciùs operari, si expressus earum succus usurpetur, vel in conservas redigantur: quia sal illud volatile, in quo tota earum efficacia residet, per decoctionem evanescit: tum si planta exsiccetur, majori parte resolvitur.

Nos verò formulas sequentes feliciter usurpavimus.

℞. Succorum depuratorum nasturtii aquatici & beccabungæ, an. ℥. j. succi fumariæ ℥. ij. sacchari albi ʒ. iij. fiat potio. Vel

℞. Succi fumariæ & nasturtii aquatici, an. ℥. ij. Misce. Vel

℞. Succorum acetosæ, fumariæ & nasturtii aquatici, an. ℥. ij. Misce.

Succus acetosæ augeri potest, si impensiùs refrigerare est animus: tum succus limonum, aliique refrigerantes addi possunt.

Major erit remedii efficacia ad dissolvendum tartarum illud tenax & glutinosum, si sal tartari addatur ad ʒ. i. cum spiritu sulphuris aut vitrioli ad ℈. j. vel ʒ. ß. Et quia in usu hujusmodi remediorum purgationes frequenter usurpandæ sunt, optimum erit in prædictis succis sennæ ʒ. j. vel ʒ. ij. per noctem infundere, singulis vel alternis diebus, vel tertio quoque die exhibere.

His verò chalibeata remedia per vices adjungere, operæ pretium est, qualia in melancholiæ hypochondriacæ curatione proposita sunt: tum etiam opiatæ roborantes & aperientes, aliaque remedia ibidem descripta interserenda, pro prudentis Medici arbitrio.

Ac denique aquæ minerales, acidulæ, & vitriolatæ, convenienter, & debito tempore usurpatæ, ad hujus affectus curationem plurimùm conferre poterunt.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMUS TERTIUS.

DE AFFECTIBUS MESENTERII PANCREATIS ET OMENTI.

PRÆFATIO.

IN explicandis Mesenterii, Pancreatis, & Omenti affectibus, Autores admodum steriles sunt: & major pars illorum penitus eos omiserunt, quòd cognitu difficillimi sint, & majori parte non nisi ex dissectis cadaveribus innotescant; ut ex historiis constat à Schenkio, Sennerto, aliisque collectis. Frequentissimi tamen esse consueverunt. Unde verè Fernelius asserit, sæpè in Mesenterio latere plurimorum morborum causas, ut choleræ melancholicæ, diarrhϾ, dysenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum, errantiumque febrium, vomitionum, dolorum colicorum, tumorum, & abscessuum. Sylvius verò Mesenterium infinitorum morborum parentem nominavit: ab aliis autem, Medicorum nutricula vocatur. Idem de pancreate & omento dici potest. Sunt enim partes illæ ignobiliores, & velut corporis sentina, ad quam membra nobiliora excrementa sua deponunt. Licèt autem prædictæ partes, quemadmodum & reliquæ totius corporis, omnibus morborum generibus affici valeant, similaribus, organicis, & communibus, variaque inde symptomata emergant: Nos tamen iis tantùm inhærentes, quæ ad usum praxeos maximè faciunt, universum hunc tractatum quinque comprehendemus capitibus, quorum, Primum erit de obstructione: Secundum, de inflammatione. Tertium, de abscessu, scirrho, & ulcere Mesenterii. Quartum, de morbis Pancreatis. Quintum, de morbis Omenti.

CAPUT I.

De Obstructione Mesenterii.

OBstructiones in mesenterio ab iisdem causis generantur, quæ in hepatis & lienis obstructionibus propositæ sunt; sed frequentius & faciliùs contingunt propter venarum mesaraïcarum angustiam, & præcipue lactearum, quæ chylosam materiam devehunt ad secundæ concoctionis officinas: & cùm illa materia chylosa crudiori & crassiori succo sæpè referta sit ut illa liberum commeatum non habens, in illis venulis hæreat, & obstructiones pariat. Venæ etiam mesaraïcæ obstruuntur ab humoribus crassis, ab hepate, liene, aliisque partibus transmissis, ibique diutius remorantibus, in qua mora majorem in dies crassitiem acquirunt, ita ut interdum tumorem scirrhosum generent. Humoribus etiam interdum flatus crassi commiscentur, qui gravissimorum symptomatum causæ esse solent. Ad obstructionem etiam, vel potiùs angustiam illarum venarum referimus compressionem, quæ fit à glandulis per totam mesenterii substantiam dispersis: illæ enim præter modum increscentes, ut in strumosis dispositionibus contingit, venas mesaraïcas comprimunt, & tum chyli, tum sanguinis commeatum impediunt.

Signa obstructionum diagnostica in tres classes dividenda sunt, ut in hepatis obstructionibus factum est, quæ scilicet morbi speciem, vel partem affectam, vel causam eùm producentem significant.

Signa morbi speciem indicantia, id est, obstructiones in hypochondriis latitantes, tum etiam earum causas, communia sunt obstructionibus hepatis, lienis, & mesenterii: ideò ex diagnosi obstructionis hepatis repetenda. Quæ verò mesenterium peculiariter affectum significant, sunt tensio & renitentia in medio ventre, & sub ventriculo, ac regione umbilicali gravitatis sensus in eadem regione, & interdum dolor obtusus, nonnunquàm etiam acutissimus, quando flatus in iis partibus continentur: dolor etiam aliquando in dorso percipitur, proptereà quod mesenterium huic parti alligetur: murmura & rugitus in ventre fiunt, ructus excitantur, vapores in caput attolluntur, unde varia symptomata contingunt: ac denique ea omnia quæ in melancholia hypochondriaca accidere consueverunt, mesenterii obstructiones indicant: quandoquidem illa ab hujusmodi obstructionibus producitur ac fovetur.

Quod ad prognosin attinet, affectus ex se periculosus non est, quia pars ignobilis gravia mala ferre potest sine vitæ periculo: deinde remedia generosa ad illius curationem adhiberi possunt, quæ convenienter administrata, exoptatum effectum utplurimum consequuntur: nisi melancholia hypochondriaca inde exorta fuerit, quæ opprobrium Medicorum vocari consuevit, propter rebellem humoris melancholici naturam. Cùm tamen hæc pars sensu exquisito donata non sit, & obstructiones plerumque grave incommodum ægrotantibus non afferant; sæpè negliguntur, & aliorum morborum maximè periculosorum causæ esse solent.

Curatio hujus affectus eadem instituenda est, quæ in hepatis obstructionibus fuit proposita, eaque inde erit repetenda.

CAPUT II.

De inflammatione Mesenterii.

CUm Mesenterium, ut antea dictum est, sit velut sentina, ad quam partes nobiles superfluitates suas deponunt, quæ postmodùm per vomitum aut secessum à naturâ excluduntur, ut in nonnullis videre liceat, insignem vitiosorum humorum copiam, per intervalla vomitu aut secessu excerni: si vacuationes illæ impediantur obturatis viis, per quas ferri solebant, vel alia quapiam causâ, humores illi retenti, & diu in parte commorantes, calorem præternaturalem concipiunt, unde putredines, inflammationes, febres variæ, & abscessus oriuntur. At inflammatio specialiter concitatur, quando sanguis, in venis mesaraïcis cumulatus, per alicujus rami apertionem in mesenterii substantiam effunditur: cùm autem in iis venis propter obstructiones maximè cumuletur, ideò omnes causæ ad inflammationis causas etiam referri poterunt.

Ad hanc etiam inflammationem efficiendam plurimùm confert humorum congestorum acrimonia & erosio: lapsus aut percussio regionis hypogastricæ: facultatis hepatis attractricis, concoctricis, aut retentricis debilitas: corporis calefactio nimia, vel refrigerantium usus intempestivus: motus criticus naturæ, in febribus malignis, aut variolis, humores peccantes in hanc sentinam demandantis: diarrhœa, vel dysenteria, intempestivè suppressæ.

Signa inflammationis mesenterii diagnostica sunt febris languida, occulta & lenta, absque siti, gravioribus symptomatibus, anorexia, tensionis & gravitatis sensus subter ventriculum, citra magnam duritiem, & quæ non nisi pressu dignoscitur: citra dolorem etiam, saltem effatu dignum, & quia pars obtuso sensu donata est: egestiones chylosæ, quas plerumque ichor tenuis consequitur, sine ullo doloris sensu, modò seorsim ac sincerus, modò fæcibus permixtus.

Mitiora sunt omnia symptomata prædicta, si mesenterium solum inflammatione afficiatur: si verò hepar, aut lien, aut intestina simul inflammatione tententur, vehementiora sunt omnia symptomata, ac prætereà peculiaria prædictarum partium affectarum signa apparebunt, ex suis capitibus desumenda. Cùm enim hujus partis inflammationes & abscessus maximè lateant, si solitarii sint, propter obtusum partis sensum, & quia nullam in corpore edit actionem, cujus læsio internosci valeat, sed usum tantùm habet, chyli, & sanguinis distributioni inservientem, ideò obliquè magis, quàm directè & artificiosâ conjecturâ internoscendi sunt: si nimirùm præsente febre, aliisque symptomatis, nulla affecti hepatis, lienis, aut intestinorum signa appareant. Speciatim verò intestina simul cum mesenterio inflammari, ostendit febris hemitritæa, quam observavit Spigelius plerumque ab harum partium inflammatione exoriri. A musculorum etiam abdominis inflammatione discernitur hic affectus, quod tumor ac dolor secundum eorum ductum, & figuram, ac positum procedant. Plerumque verò illi musculorum abdominis tumores oblongi sunt, aut per totum ventrem diffusi, & partes externas magis occupantes, ut levi contactu statim percipiantur, & insignem dolorem ac febrem inferre soleant.

Denique distinguendus est hic affectus à diaphragmatis tumoribus, qui paucissimis hactenus Medicis innotuerunt. In illis autem perpetuò insignis est respirandi difficultas hypochondria revulsa, pulsus durus ac parvus, citra omnem tumorum in hypochondriis sensum, aut apparentiam. Tum si tumor fiat à materia calida, febris acuta, dolor intensus, deliria, & convulsiones insequuntur, quæ symptomata in mesenterii inflammationibus solitariis nunquam contingunt.

Quod ad prognosin attinet: periculosissimus est hic affectus, qui plerumque in abscessum degenerat, vel putredo ac corruptio mesenterio inducuntur. Sæpè etiam materia morbifica aliò à natura transmittitur, non tamen planè tollitur, undè malum recrudescit, & sæpè ad multos annos, & per totum vitæ tempus perseverat, nunc febre redeunte, nunc eadem in colicos dolores permutata, ac inflammatione, vel phlogosi saltem redeunte.

Curatio inflammationis mesenterii, ab hepatis & lienis inflammationis curatione absimilis non est, illa ideò è suis capitibus huc erit transferenda.

CAPUT III.

De abscessu, ulcere, & scirrho Mesenterii.

INflammatio mesenterii sæpè in abscessum degenerat. Omnis tamen abscessus mesenterii non fit ab inflammatione; sed plerumque à vitiosis humoribus, in ea parte cumulatis ac putrescentibus: ita ut hujusmodi abscessus

sensim

ſenſim producantur ſine febre præcedente, aut alio gravi ſymptomate, quemadmodum videmus in aliis partibus atheromata, ſteatomata, & melicerides, & alia abſceſſuum genera, ſine inflammatione præcedente generari. Et dum illi abſceſſus diſrumpuntur, evacuato pure, ulcus remanet, quod difficilem curationem recipit. Si verò illi humores valdè pituitoſi ſint, aut melancholici, & putredini ac corruptioni reſiſtant, concreſcunt non raiò & indurantur, atque in ſcirrhum degenerant: imò verò interdum lapideam duritiem acquirunt, prout multorum obſervationibus conſtat, lapides in meſenterio fuiſſe repertos.

Diagnoſis abſceſſuum meſenterii interdum facilis eſt, interdum verò difficillima. Si enim ab inflammatione ejuſdem partis fiat, eâ anteà præceptâ ſignis ſuperiori capite propoſitis, & diutiùs perſeverante, indicium eſt, inflammationem diſcuti non potuiſſe, ſed fuiſſe ſuppuratam, atque in abſceſſum converſam. At verò, quando abſceſſus ab humoribus pravis, in meſenterio diu commorantibus, ac tandem putreſcentibus exoritur, difficillima eſt illius diagnoſis, ita ut plurimi Authores, qui talium abſceſſuum obſervationes ſcripſerunt, eos non niſi poſt mortem & diſſecta cadavera, innotuiſſe referant. Licèt enim ut plurimùm tactu dignoſci valeant, aliquando tamen tam altè ſepulti ſunt, ut neque ipſo tactu deprehendi poſſint, & partis ſenſus adeò eſt obtuſus, ut nullo dolore ſeſe interdum probat. Quia tamen iſta variis modis contingunt, in ſequentem modum diſtinguenda ſunt.

Si abſceſſus meſenterii tumorem habeat conſpicuum; ille primum ab inflammatione & ſcirrho diſcernendus eſt. Ab inflammatione diſtinguitur, ſi ab ea ortum non duxerit, nulla adeſt febris, aut certè perexigua, nulla etiam præceſſit, neque alia ſigna, quæ inflammationem indicare potuerint. Si verò inflammationem ſequatur, non aliter diſtingui poteſt, quàm duratione ac perſeverantia: ſi enim inflammationis ſigna per 30. aut 40. dies, aut ampliùs perſeveraverint; ſignum eſt eam in abſceſſum abiiſſe. A ſcirrho verò diſtinguitur per duritiem, quæ maxima eſt in ſcirrho, in abſceſſu verò quædam mollities apparet; tum etiam ex doloris carentia omnimoda, cùm in abſceſſu aliquis ſemper dolor perſentiatur, ſaltem ex violenta compreſſione. Præterea ille tumor ab aliarum partium tumoribus diſcernendus eſt per ſitum, quemadmodum ſuprà de inflammatione meſenterii dictum eſt.

Si verò abſceſſus in meſenterio lateat, ſine ullo tumore conſpicuo, nulla dari poteſt certa illius tecmaſis: artificioſâ tamen conjectura ad magnam illius ſuſpicionem pervenire poſſumus: ſi nimirum cibi faſtidium, nauſea, vel vomitus adſit, citra ventriculi vitium manifeſtum; & magna veluti ſatietas poſt aſſumptum cibum, etiam pauciſſimum, laſſitudines totius corporis ac languores ſine cauſa manifeſta, alvus vel ſuppreſſa præter conſuetudinem, vel fluidior, ex qua fœtidiſſima excrementa dejiciuntur, & interdum ſanguinolenta, citra ullam dyſenteriæ ſuſpicionem. Quibus addere licet vigilias continuas, & ſi ſomnus aliquando irrepſerit, eum ægri difficilè ferunt, & animi exſolutionem ad ſudores frigidos incurrunt. Ac licet interdum nulla febris, nulluſque dolor appareat; utplurimùm tamen febris quædam lenta conſpicitur, cujus ſi nulla cauſa manifeſta appareat, ab hoc malo dependere conjiciendum eſt, ſi nonnulla ex ſignis propoſitis adjuncta fuerint. Tum etiam, ſi abdomen violenter comprimatur, dolor aliquis interiùs ab ægrotante percipitur. Verum quidem eſt, in partibus etiam ſanis dolores excitari vehementi compreſſione, attamen ſi dolor major in una parte abdominis percipiatur, quàm in alia, ita ut cum omnes partes illius & omnia loca ſigillatim contrectantur, dum manus contrectans ad certum & peculiarem locum pervenit, in eo perpetuò, & contrectatione iteratâ, major dolor percipiatur, magnam facit conjecturam abſceſſus in eo loco latitantis.

Si verò tandem purulenta materia excernatur, tunc abſceſſus latens fiet manifeſtus. Ut plurimùm autem per alvum pus excernitur, variis conditionibus donatum, pro varia partis affectæ & vicinarum diatheſi. Hinc modò pus ſincerum & albicans, magnâ copiâ, nulloque doloris ſenſu, per vaſa meſaraïca & in inteſtina profunditur: modò abſceſſu ad craſſiora poſtrema inteſtina vergente, fœcibus alvi permixtum redditur: modo ad renes propellitur, & cum urina excernitur, modò inter peritonæum & abdominis muſculos copioſè profuſum, vel in cavitatem ventris, rupto peritonæo profluit, vel per abſceſſum exteriùs erumpit: ita ut interdum magna puris copia per umbilicum effundatur, & nonnunquam vermes ex meſenterii corruptelâ geniti pure emittantur. Et quidem per alvum excretum pus (quæ via frequentior eſt) modò ſincerum, ut antea dictum eſt, modò ſanguini, aut ſaniei permixtum apparet: modò ſanguis niger ac fœtidus, modò alia materia nigra aut variis coloribus infecta excernitur. Utrùm verò purulenta materia à meſenterio, hepate, aut alia parte procedat: ex propriis cujuſque partis affectæ ſignis innoteſcet.

Rupto abſceſſu, & puris affluxu perſeverante, ulcus in meſenterio latere certiſſimum eſt, quod interdum brevi curatur, interdum diutiſſimè permanet, & nonnunquam partem univerſam in putredinem ac ſphacelum perducit.

Quod ad prognoſin attinet: Abſceſſus meſenterii periculoſiſſimus eſt. Si enim in parte diutiſſimè aſſervetur, ut ſæpè contingit, malignam acquirit putredinem, & vel parti gangrænam inducit, vel ægrum in tabem, aut hydropem præcipitat. Si verò rumpatur, & ulcus citò non curetur, pravamque conditionem acquirat ſimilem habet exitum, gangrænam, atrophiam, aut hydropem inducens. Interdum etiam, rupto abſceſſu, & pure valde corrupto in abdominis capacitatem effuſo, æger ſubitò perimitur. Scirrhus verò meſenterii minùs periculoſus eſt, & ſi recens fuerit, curationem admittit. Si verò admodum inveteratus ſit, in hydropem ægrotantem perducit.

Curatio horum affectuum juxta eorum diverſitatem varianda eſt. Ac primum abſceſſus jam genitus, ſui apertionem & evacuationem indicat: eaque molienda erit aperientibus & purgantibus medicamentis, qualia in obſtructionibus hepatis & lienis propoſita ſunt, non omiſſis externis emollientibus & relaxantibus, fomentis, cataplaſmatis, & linimentis, quæ materiam abſceſſus attenuant & vias relaxant, ut commodiùs evacuatio puris obtineri valeat.

Aperto abſceſſu, ulcus detergendum & conſolidandum eſt. Cui uſu plurimùm conferre poterunt remedia in ulceribus ventriculi, hepatis, renum, & uteri propoſita: quorum delectum prudens Medicus habere poterit, pro varia corporum & affectuum diatheſi.

Scirrhus verò meſenterii iiſdem remediis curandus eſt, quæ pro hepatis & lienis ſcirrho propoſita ſunt.

CAPUT IV.

De morbis Pancreatis.

Pancreatis actionem antiqui Anatomici nullam agnoverunt, ſed uſum tantum, ut vaſa fulciat, ne ruptionis periculo ſint expoſita, & ut ventriculo ſit pulvinaris inſtar, ne nimium repletus à vertebrarum duritie lædatur. At recentiores Anatomici actionem ipſi, eamque magni momenti tribuerunt; nimirum primam chyli præparationem, illiuſque defæcationem; ut magis elaboratus hepati ſubminiſtretur. Cujus rei conjecturam manifeſtam exhibere videntur venæ lacteæ quæ in pancreas omnes deferuntur, ac in illius ſubſtantiam variis anfractibus diſſeminantur. Præterea in medio pancreatis ductus potens reperitur, qui ad inteſtina protendit, per quem chyli excrementa repurgari, rationi conſentaneum eſt: Ideò pancreas ſuos etiam patitur morbos, qui maximam toti corpori noxam inferre poſſunt; ac præſertim obſtructiones atque tumores, quemadmodum meſenterium: quando materia chyloſa crudior ac craſſior, neque ſatis in ventriculo elaborata, ad ipſum tranſſertur, ab eoque liberum non habet effluxum.

Scyrrhum pancreatis obſervavit Riolanus in Auguſto Thuano

Thuano, qui ſui temporis hiſtoriam Latino idiomate elegantiſſimè ſcripſit) qui cùm per quatuor annos inter alia ſymptomata gravitatis ſenſum in regione ſtomachi continuò perciperet, præcipuè dum ſtaret, vel ambularet; hypochondria verò nec tumida, nec dura apparent; poſt obitum tandem pancreas inventum eſt, hepar magnitudine æquans, totumque ſcirrhoſum, multis globulis, ſpecie ovi columbini refertum.

Cum autem pancreas à ventriculo tegatur, tumores illius difficilime tactu deprehendi poſſunt. Et hæc cauſa eſt, cur eorum mentio vulgò à practicis nulla fiat, & qui eos obſervarunt, poſt obitum tantùm & diſſectis cadaveribus deprehenderint. Non exigua tamen eorum conjectura haberi poteſt ex iis, quæ in Thuano Riolanus notavit, ſi nempè ponderis & gravitatis ſenſus in regione ventriculi percipiatur, & nullus tumor, nullaque durities in hypochondriis appareant, alia tamen obſtructionum latentium indicia adſint; qualia in hepatis, lienis, ac meſenterii obſtructionibus propoſita ſunt. Quibus etiam ſignis addi poſſunt dolor, & alia ſymptomata ventriculi, propter viciniam patientis, reſpiratio difficilis, ob diaphragmatis compreſſionem. Quibus ſignis aliàs conjecimus nos, D. Audeyerium, in Senatu Gratianopolitano Præſidem, ſcirrhum habere in pancreate, eumque etiamnū tactu deprehendere potuimus, manu ad latera ventriculi verſusmedium profundiùs adacta, cùm eſſet valdè macilentus: & duritiē in ea parte animadvertimus, quæ digitis compreſſa dolorem ipſi non mediocrem inferebat: quæ hiſtoria fusè à nobis deſcripta eſt obſervatione 65. centur. 3. Et in Scorbuti diagnoſi hoc p. 404. annotavimus (quod à nullo hactenus eorum, qui de ſcorbuto ſcripſerunt, eſt animadverſum) in omnibus propemodum ſcorbuticis tumores hujuſmodi pancreatis generari, cùm in iis anguſtia, oppreſſio, & gravitas in regione ventriculi percipiantur; & hoc ſignum veluti pathognomonicum ſcorbuti, ab Eugaleno, Sennerto, aliiſque proponatur.

Abſceſſuum etiam in pancreate repertorum hiſtoriæ nonnullæ apud Authores reperiuntur, qui vivis ægrotantibus detecti non fuerant. Attamen ex ſymptomatis, quibus affecti fuerant, aliquatenùs internoſci poſſunt, quorum nonnulla cum prædictis, ſcirrhum ejuſdem partis indicantibus, communia ſunt; iiſque addi poſſunt febris lenta, abſceſſuum internorum (ſaltem majori parte) comes individua; vigiliæ juges, ac ſomni breviſſimi, ab iiſque labores, lipothymiæ & ſudores frigidi.

Curatio obſtructionis, ſcirrhi, & abſceſſus pancreatis eadem eſſe debet cum ea, quæ iiſdem morbis, hepar, lienem, & meſenterium affligentibus deſcripta eſt, & ideò ex illis capitibus erit depromenda.

CAPUT V.

De Affectibus Omenti.

CUm Omentum pars mollis ſit & adipoſa, & recipiendis humoribus, aliunde confluentibus, propter laxitatem maximè idonea, pluribus etiam morbis, non minùs ac meſenterium atque pancreas; obnoxium eſt, qui tamen ab Authoribus non deſcribuntur, quia vix ac ne vix quidem in viventibus diſcerni queunt, ſed ex apertione cadaverum tantùm innoteſcunt, ut ex hiſtoriis quibuſdam in obſervationibus propoſitis, videre eſt. Sic narrat Veſalius, ſe in diſſecto cadavere omento vidiſſe, adeò tumefactum, ut quinque librarum pondus æquaret, cùm naturaliter ſeſe habens vix libræ ſemis pondus excedat. Rouſſetus *lib. de partu Cæſareo*, refert Lutetiæ in aperto cadavere inſignem abſceſſum in omentum fuiſſe repertum. Riolanus in Antropographia, ſe omentum nobilis adoleſcentis 19. annos nati vidiſſe teſtatur, multis glandulis refertum, quibus inſignem humorum illuviem exceperat, meſenterio & pancreate ex abſceſſu putrefactis, & liene valdè imminuto ac penè conſumpto. Nos verò in Canonico Monſpelienſi omentum vidimus ſcirrhoſum, totam Epigaſtrii regionem occupans, & quatuor digitorum tranſverſorum craſſitudinem æquans: ille autem tumor, lienis colorem referebat, ut veriſimile fuerit, humorem melancholicum à liene in eam partem tranſlatum & cumulatum fuiſſe, cùm æger temperamento valde melancholico donatus fuiſſet, & via patentiſſima ſit per ramos ſplenicos, à liene ad omentum: per quos etiam ramos in hydrope non raro, (ut docuit Hippocrates) aqua fertur à liene ad omentum, à quo in capacitatem abdominis ſenſim exſtillat.

Cùm autem omenti tumores à meſenterii tumoribus nullâ arte diſtingui valeant: ideò certa illorum diagnoſis ſtatui non poteſt. Verum quidem eſt tumores omenti primo contactu faciliùs percipi, cùm peritonæo immediatè ſubjectum ſit, meſenterium verò profundiorem obtineat ſitum: ſed tumores meſenterii grandiores ad peritonæum aſcendunt, imò verò cum eo & muſculi Epigaſtrii ita interdum uniuntur, ut ſuppuratione facta per umbilicum aut partes alias externas expurgentur.

Hæc tamen diagnoſis difficultati curationis non officit, quandoquidem omnibus tumoribus ejuſdem ſpeciei ventris inferioris partes occupantibus, eadem adhibetur medela: quæ tamen in omento infeliciùs ſuccedit, quandoquidem non habet vias ita idoneas, quemadmodum reliquæ partes, per quas expurgari valeat.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMUS QUARTUS.

DE AFFECTIBUS RENUM ET VESICÆ.

PRÆFATIO.

RENES & veſicæ varios & omnis generis patiuntur affectus: ſimilares, organicos, & communes, ex quibus varia etiam ſymptomata, tum in actionibus læſis, tum in viis excretorum, oriuntur. Nos horum affectuum præcipuos novem capitibus complectemur. Quorum primum erit de calculo renum & dolore nephritico. Secundum, de calculo veſicæ. Tertium, de inflammatione renum & veſicæ. Quartum, de mictu ſanguinolento. Quintum, de ulcere renum & veſicæ. Sextum, de diabete. Septimum, de urinæ incontinentia. Octavum, de iſchuria, & ſtranguria. Nonum, de dyſuria, ſeu ardore urinæ.

CAPUT I.

De Dolore Nephritico, & calculo Renum.

DOlor nephriticus ille nominatur, qui renes aut ureteres affligit. Apud vulgus colica nephritica dicitur propter maximam affinitatem, quæ ipſi cum colico dolore intercedit, ita ut ſæpè non parùm difficile ſit utrumque affectum invicem diſtinguere, ut diagnoſi patebit.

Multi-

Multiplex hujus doloris causa statuitur: frequentissima tamen est calculus, aut pituita crassa. Calculus in rene moram trahens, dolorem, aut nullum, aut obtusum efficit, propterea quod renum substantia obtuso sensu donata sit. Si verò in caput ureteris demittatur, vel illius canalem subeat, eumque distendat, neque ad vesicam propter magnitudinem propelli valeat, tunc dolores atroces movet, & ægrotantem mirum in modum excruciat. Pituita verò crassa, ureteribus impacta, eos etiam distendit, & dolorem nephriticum producit.

Minùs verò frequentes causæ, sunt grumus sanguinis, ureteribus impactus, vel pus crassius, è renibus, aut aliis partibus superioribus in ureteres deductum. Interdùm enim flatus in ureterum cavitates sese insinuant, & dolores atrocissimos inducunt.

De calculo, doloris nephritici præcipua causa, & magis ordinaria, quamplurimæ apud authores agitantur controversiæ, quas accuratè persequi instituti nostri ratio non patitur. Sed ea tantùm attingemus, quæ ad illius naturam & causas stabiliendas necessaria sunt.

Ac primùm dubitatur, sub quo affectuum genere calculus constituendus sit. Galenus inter morbos in numero collocat eorum, qui sunt toto genere præter naturam, quemadmodum & lumbricos. Licèt enim propriè morbus in numero respiciat partes viventes, quorum numerus auctus, vel imminutus, morbum istum organicum constituit; ea tamen, quæ præternaturaliter addita sunt numero eorum, ex quibus corpus naturaliter componitur, ad morbos in numero referri debent; ita ut etiam qualitates nudæ interdùm ad morbos in numero referantur, quando immediatè actiones lædunt, ut color flavus in oculo icterici, sonitus excedens in aure, & sapor amarus in lingua.

Plerumque tamen calculus inter causas morbificas collocandus est, quatenus obstructionem, vel distensionem parit.

Inter symptomata etiam collocari potest, excreta scilicet & retenta. Si enim in renibus, ureteribus, aut vesica retineatur, cùm excerni meliùs foret; ad præternaturaliter retenta revocandus est: dum verò excernitur, ad excretum toto genere præter naturam est referendus.

At verò circa calculi causam tum materialem, tum efficientem, major est difficultas. Galenus cum asseclis censuit, causam calculi materialem esse materiam pituitosam, crassam, viscidam & lentam, concretioni idoneam, & ut recentiores loquuntur, fæculentam, limosam & tartaream: efficientem verò calorem, materiam illam exsiccantem & indurantem, atque in lapidem tandem convertentem: Quæ doctrina gravissimis impugnatur rationibus.

Primò enim, si ex materia pituitosa, viscida, & crassa calculi generarentur, in cerebro & ventriculo frequenter producerentur, in quibus talis pituita maximè redundat. Neque sufficit dicere, in illis partibus calorem non esse sufficientem ad concretionem efficiendam. Siquidem ex Hippocratis & Galeni doctrina, calor remissus, actione diuturniori sufficit ad concretionem efficiendam. Et hìc ratio petitur, cur senes ad calculorum generationem sint magis dispositi, cùm juvenes habeant renes longè calidiores; quia nimirùm materia calculi diutiùs moratur in renibus senum propter imbecillitatem facultatis expultricis; & ita diutiùs coquitur à calore renum, ab eoque tandem induratur, licèt longè remissior sit.

Secundò ex Aristotel. 2. *meteor. cap.* 4. quæ concrescunt à calore, liquantur ab humido: sic lutum, à calore satis induratum, in humido liquatur. Calculus autem nunquam dissolvitur in aqua. Neque obstat dicere, fortem calorem tantam concretionem efficere, ut in humido solvi nequeat; quemadmodum in lateribus contingit, qui probè cocti in fornace, postmodum in aqua non solvuntur. Nam primùm in corpore humano tantus calor non reperitur, deinde laterum concretio, ab aqua non solubilis, minimè dependet à calore intensiori, sed potiùs à dispositione argillæ, ex qua lateres conficiuntur quæ habent materiam, lapideæ consistentiæ & indissolubili acquirendæ idoneam. Lutum enim ex terra vulgari conflatum, quamtumvis coquatur in fornace, nunquam lateritiam consistentiam acquiret; sed perpetuò in humido liquescet.

Tertiò ex eodem Aristotele *loc. citat.* calor, concretionem efficiens, debet esse siccus: hoc enim præstat per exsiccationem, & partium humidarum resolutionem. At perpetua fit humiditatis serosæ effusio in renes, & vesicam. Ergò talis exsiccatio & induratio in iis partibus non potest fieri.

Quartò, in fluviis & fontibus lapides generantur, in quibus nullus est calor, imò verò in cavernis & speluncis frigidioribus nonnullis, aqua stillans condensatur in lapidem: unde pyramides & aliæ figuræ exurgunt: Ergò alia causa efficiens inquirenda est præter calorem, & alia materia, præter humorem viscidum ac glutinosum.

Quintò, Pituita indurata gypseam induit naturam, & semper friabilis est, ut in tophis articulorum videre est. At calculi non rarò silicei sunt, quam consistentiam ex pituita obtinere non possunt. Neque tantus calor in corpore humano reperitur, qui siliceam illam consistentiam tali materiæ indere possit.

Omnium sæculorum Medicos decepit mucosa illa pituita, quæ in multorum calculosorum urinis reperitur, ipsamque proximam calculi materiam esse putaverunt; in quo tamen longè à veritate aberrarunt. Nam primò, in renum calculo mucosæ illæ urinæ utplurimùm non apparent; sed frequentiùs in calculo vesicæ. Si autem hæc esset calculi materia, in utriusque partis calculo æqualiter apparet. Ergò ex affectu vesicæ proprio & peculiari hæc materia maximè dependet. Est nimirum vesicæ malè affectæ excrementum: hìc autem vesicæ affectus talis est. Docuit autopsia, in eorum cadaveribus, qui ex calculo vesicæ obierant, & humorem illum mucosum diu multumque cum urinis excreverant, vesicæ corpus carnosum evasisse, & digiti, aut pollicis crassitiem adeptum esse, ita ut totam illius cavitatem interdum impleat & ipsum calculum proximè amplectatur, donec tandem urinam supprimens, ægrum miserè jugulet: In iis verò, qui urinam tenuem, claram & aquosam reddiderant, vesicæ substantia membranosa, & in statu naturali constituta apparuit. Quorum eventuum ratio desumitur ex Hipp. *Aph. 66. sect. 5: Si in vulneribus pravis & magnis tumor non appareat, ingens malum.* Rationem reddit Galenus, quia suspicio oritur, humores qui ob dolorem ad vulnera defluunt, jam ad partes principaliores transmeare. Præterea omnibus partibus insitum est, docente eodem Gal. *lib. de differ. febr. cap.* 11. ut quæcumque robustior est, id quod noxium est, aut superfluum, ad debiliorem transmittat, nec cesset illa transmissio, donec ad imbecillimam ventum sit. Cùm autem pars vulnerata admodum debilis sit, ac proinde ad excipiendos humores maximè disposita: si illi ad eam non deferantur, signum est alias partes admodum esse debiles, quæ talem transmissionem moliri nequeant, aut alias esse vulneratâ debiliores, ad quas humores deferantur. Non solùm autem humores vitiosi ad partem vulneratam deferuntur; sed etiam sanguis laudabilis, quem natura majori copiâ ad partem afflictam transmittit, ut illi suppetias ferat quantùm potest. Hæc omnia locum habent in vesica à calculo oppressa. Calculus grandior, aut inæqualis, vel aculeis præditus, vesicæ tunicam interiorem vellicat: unde dolor, & imbecillitas parti accedit. Natura verò illi suppetias ferens, solito copiosiorem sanguinem ad eam mittit: tum reliquæ partes robustiores, superfluitates suas ad eam deponunt. Hosce humores vesicæ substantia concoquit & assimilat, quantum potest, sicque ex copiosiori sanguine copiosius sumens alimentum accrescit, & crassior atque carnosior evadit. Cùm autem totum sanguinem affluentem, multò minùs humores vitiosos sibi assimilare nequeat; inde multa exoritur excrementorum illuvies, quæ ex propria partis naturâ, pituitosam illam ac mucilaginosam formam induere consuevit. In iis autem calculosis, qui urinam claram, tenuem, & aquosam reddunt, vel quiescens calculus dolorem non parit, qui talis attractionis causa sit; vel aliæ sunt partes vesicâ debiliores, ad quas reliqua membra sese exonerant.

Quia verò hæc doctrina præconceptam multorum

fæculorum opinionem diruit, luculento uteri exemplo roboranda eſt. Uteri ſubſtantia, ſicut & veſicæ, membrana eſt: at in prægnantibus tota penè carnea evadit, atque tam craſſa, ut poſtremis menſibus duorum digitorum craſſitiem æquet. Quia natura toto geſtationis tempore multum ſanguinem ad uterum mittit, fœtus nutriendi gratiâ, qui cum à fœtu totus non abſumatur, portio quædam illius utero apponitur, & inde cum fœtu ad partum uſque continuò augetur. Idem in veſica contingit, quamvis præternaturaliter, (cùm in utero naturaliter id fiat) ut quando major ſanguinis quantitas ad eam confluit, portionem illius in propriam ſubſtantiam convertat, & illa inde majorem craſſitiem acquirat. Si verò contingat, extra graviditatem, uterum intemperie aliqua inſigni, aut alio quovis affectu laborantem, debiliorem reddi; tum humores ſuperflui ab aliis partibus ad eum tranſmittuntur, qui cum ſufficienter aſſimilari nequeant, multa inde emergit excrementorum illuvies, quæ per fluorem muliebrem, ſeu menſtrua alba quotidiè expurgatur. Et ille fluxus albus mulierum eſt proprium uteri excrementum, quemadmodum mucilaginoſa urinæ portio eſt excrementum veſicæ. Idem in renibus contingit, quamvis non adeò frequenter, ut quando à calculo, eorum ſubſtantiæ impacto dolor atque imbecillitas iis inducitur, ad eos natura multum ſanguinem multoſque humores dimittat, qui cùm parti aſſimilari nequeant, ſaltem majori parte, in excrementum craſſum ac mucilaginoſum convertuntur, quod magnâ copiâ cum urinis excernitur, idque adſtantes, ac Medici vulgares purulentam materiam eſſe putant, quæ tamen merè pituitoſa eſt, aut ſaltem exiguo puri permixta, quando ſcilicet à calculo per attritionem ulcus in renibus genitum eſt.

Recentiores nonnulli, prædictis rationibus convicti, cauſam materialem calculi ſtatuerunt ſuccum lapideſcentem; efficientem verò ſpiritum quendam lapidificum. Succum lapideſcentem vocant humorem quendam innatâ & peculiari vi præditum, ut in lapidem convertatur. Hunc verò probare contendunt ex generatione lapidum, quæ fit in majori mundo. Siquidem quamplurimis hiſtoriis conſtat, à non paucis Authoribus collectis, aquas quorundam fontium in lapides & ſaxa converti; alias quæcumque injiciuntur, ligna, ſtirpes, animalia intra paucos dies, cruſtâ lapideâ obducere; liquores in quorundam montium cavernis, in ſtrias & columnas converti, ac denique videmus quandam vini portiunculam, lapideam duritiem acquirere, quæ doliorum parietibus adhæreſcit, & tartarum nominatur; tum etiam in ipſis urinis, quæ claræ ac limpidæ redduntur, poſtquam refrigeratæ ſunt, in lapideam quandam ſubſtantiam concreſcere, & matulæ parietibus adhærere. Quamvis autem peculiaris illa materiæ aptitudo, ut in lapidem convertatur, ſatis cognita non ſit, nonnulli tamen eam inveniſſe putant, dicentes; hoc ex ſalibus provenire, cum terrea quadam portione permixtis. Sales quidem ſoli ferè concreſcunt; ſed in humido etiam facilè ſolvuntur, ac ſi cum materia terreſtri aut lutoſa ſibi analoga conjungantur, cauſæ efficientis vi lapideam naturam acquirunt. Sic videmus in vino, ſalem iſtum, cum materiæ fæculentæ portione mixtum, in lapideam duritiem juxta dolium concreſcere: tartarum enim calcinatum totum ferè in ſalem abit, quod oſtendit, illud ex ſale potiſſimùm coagmentari. Sic etiam in urinis, plurimum ſalem in ſe continentibus, præcipuè illis, quibus limoſa & lutoſa materia permiſcetur, tartaream ac lapidoſam materiam concreſcere videmus, matulæ parietibus adhærentem. Hæc autem ſalina materia, quæ cum urinis permiſcetur, provenit ab eſculentis & potulentis, quæ hujuſmodi ſalibus abundant, qui corpore benè ſe habente foras ejiciuntur, neque in renibus retinentur, abſente præſertim cauſa efficiente, quæ ſivè potens fuerit in ipſa materia, ſivè ex propria renum diatheſi dependeat, calculorum concretionem promovet in renibus & veſica.

Cauſam igitur efficientem calculis vocamus ſpiritum lapidificum. Fernelius verò appellat calculoſam diſpoſitionem quæ renibus inſita eſt, hæreditario jure utplurimum adepta, cùm iſte affectus inter hæreditarios principem ſerè locum obtineat. Nos verò ſatius eſſe ducimus, cauſam iſtam efficientem ſpiritum lapidificum appellare, qui multò latiùs patet, quàm calculoſa illa Fernelii, arenoſaque renum diſpoſitio. Nam primò, in iis qui talem à natura, aut hæreditario jure, renum diſpoſitionem non habent, calculi etiam generabuntur, ſi alimentis continuò, & maximâ copiâ utantur, quæ plurimum ſucci lapideſcentis in ſe contineant, aut aquas bibant, tali ſucco abundantes, quia illis aquis aut cibis non ſolùm adeſt cauſa materialis; ſed etiam ſpiritus lapidificus illius inſitus eſt, qui ſeminis inſtar, lapidis formam inducit: unde non male Hermetici cauſam lapidum efficientem ad propria ſemina referunt, quæ in materia diſpoſita, ſuæ ſpeciei lapidem producunt.

Præterea à ſpiritu quodam lapidifico calculos generari, oſtenditur hiſtoriis luculentis, à variis Authoribus relatis hominum, brutorum, aliarumque rerum à ſpiritu quodam è terra expirato, in lapides & ſaxa converſorum. Sic apud Aventinum *lib. 7. Annal. Bavaric.* legere eſt, anno 1343. ex terræ motu plures, quàm quinquaginta ruſticos, item vaccas emulgentes, cum ipſis vaſis extinctos diriguiſſe, & corpora in ſalinas ac lapideas ſtatuas redacta fuiſſe. Sic narrat Ortelius *in deſcriptione Ruſſiæ*, de pecudum gregibus & armentis illicò petrefactis. Sic refert Camerarius de aura meridionali, certis anni temporibus flante, in locis montanis Provinciæ Chilenſis in Armenia, cujus afflatu integræ equitum turmæ in ſtatuas lapideas ſubitò converſæ ſint, ſteteruntque in via, eo aciei ordine, quo ante metamorphoſin erant diſpoſitæ.

Ille autem ſpiritus lapidificus non ſolùm in calculoſorum renibus reſidet, ſed etiam in ſucco lapideſcente, ab eſculentis & potulentis ſeparato: ita ut, dum potentior non eſt, utriuſque concurſus neceſſarius ſit: unde multi reperiuntur, qui cibis utentes ad calculi generationem aliquantulùm idoneis, calculos producunt, concurrente calculoſa renum diſpoſitione, vel ſpiritu lapidifico renibus infixo. Si verò renes à ſpiritu illo immunes ſint, ex talibus cibis calculi non fiunt, quia vis illorum lapidifica ſatis potens non eſt, ut ſine renum concurſu, materiam illam in lapideam duritiem convertere valeat. Contrà verò, ſi vis lapidifica longè potentior ſit in iis, quæ aſſumuntur, & frequens ſit eorum uſus, calculi producentur, etiamſi renes tali diſpoſitione, aut ſpiritu lapidifico orbati ſint. Sic videmus in quibuſdam locis, ubi aquæ vel vina ſucco lapideſcente plurimo abundant, maximam incolarum partem calculis laborare, ut de Ciconibus apud Ovidium videre eſt his verſibus:

Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit
Viſcera, quod totis inducit marmora rebus.

Et vice verſâ, ſi vis illa lapidifica in renibus calculoſis maximè vigeat, ex quibuslibet alimentis, quanquam laudabilibus, calculos generabit. Sic ante triennium mihi videre contigit virum quendam, qui per tres aut quatuor menſes plus quàm duodecim calculos exiguos ſingulis diebus cum urinis reddebat, cum tamen toto illo tempore ſolis juſculis, aut panatellis lecto affixus, & graviter laborans veſceretur.

Cauſæ calculi antecedentes & procatarcticæ, vel ad materiam calculi ſuppeditandam faciunt, vel reſpiciunt conſtitutionem renum, ob quam calculi faciliùs concreſcunt.

Materiæ calculi generandæ ac cumulandæ plurimùm conferunt ventriculus, hepar, lien, & renes. Ventriculus primùm, ſi non benè concoquat, crudus chylus in hepar deducitur, indèque impuri ac terreſtres ſucci cum ſero in renes derivantur. Hepar calidius materiam chyloſam torret, & calculo generando idoneam reddit: tum etiam frigidius ſanguinem crudum producit, huic etiam operi aptiſſimum. Lien debilis vel obſtructus, aut quoquo modo intemperatus, fæculentam ſanguinis partem ſufficienter non expurgat, ejuſque portionem ad renes amandat, quæ ad calculoſæ materiæ elaborationem faciliùs diſponitur. Ac denique renes, præter cauſam conjunctam, quæ eſt calculoſa diſpoſitio, duplici nomine cauſæ antecedentis rationem habere poſſunt, ſcilicet ratione temperaturæ, vel conformationis. Ratione temperaturæ cali-

calidioris, materiam calculosam attrahunt impensius, eamque magis incrassant: ratione verò conformationis, si venæ emulgentes laxiores fiunt, ut materiæ illæ crassæ & tartareæ faciliùs in renibus recipiantur, ureteres verò angustiores, ut & vasa serosam materiam ad eos transmittentia, ut materiæ illæ crassæ liberum exitum non habeant, sed in renibus retineantur.

Præcipuè verò materiam calculi suppeditant alimenta crassa & viscosa, falsòque excremento referta, ut carnes bubulæ, porcinæ, leporinæ, anserinæ, & quæ fumo aut sale conditæ sunt: pisces saliti duriores, & ostracei, & anguillæ; legumina, caseus, omniaque lacticinia, ova indurata, castaneæ, pyra, cydonia, mespila, panis azymus, & oryza, vinum crassum, austerum, & nigrum, vel novum & nondū defæcatum: aquæ lacustres, aut succo lapidescente refertæ.

His addantur alimenta valdè calida, ut piper, zinziber, allia, cepæ, vinum vetus & potens, quæ hepar & renes impensè calefaciunt: diuretica nimis fortia, quæ materiam morbificam potenter ad renes deturbant: vestimenta densiora, lecti plumei nimis calefacientes, balnea, venus immoderatior, quæ renibus est inimicissima, exercitium vehemens, præsertim à pastu, nimia repletio, aut fames diuturna, ira vehemens, & alia animi pathemata.

Signa calculi diagnostica, seorsim spectata, æquivoca sunt, & aliis morbis communia: si tamen omnia simul & conjunctim considerentur, certam diagnosin efficient.

Primum signum est, dolor fixus & stabilis, circa lumborum regionem, qui ut plurimùm gravativus est, quando calculus infixus est parenchymati: illud enim obtusiori sensu donatum, gravantem dolorem percipit. Quoties verò calculus in caput ureteris sese insinuat; tunc dolorem acutum & pungentem excitat, qui dolor nephriticus appellatur, tamdiu perseverans, quamdiu calculus ibi hæret: neque ægrum excruciare definit, donec calculus aut in vesicæ cavitatem protrusus fuerit, aut in renis cavum remeaverit.

Secundum signum est, urina cruenta, quæ fit ex apertis venulis aut erosis, in renis substantiam dispersis, ab attritione, quæ fit à calculo, ipsius parenchymati inhærente. At si paucissimus sanguis excernatur, colorem sanguinis amittit, cum urina permixtus, & urina lixivium repræsentat. Perpetuum non est istud signum, & ab aliis causis non raro dependet: At quando apparet, unum ex præcipuis est, quod dolorem nephriticum à colico distinguit. Excitari autem solet ab equitatione, ambulatione multa, & alia quavis exercitatione vehementi; quia tunc calculus, si asper & angulosus sit, è sua sede dimotus, tenerrimam renis carnem proscindit ac dilacerat.

Tertium signum est, urina tenuis, aquosa & pauca, circa initium paroxysmi nephritici, quam interdùm suppressio integra consequitur, si ambo ureteres fuerint obstructi. At dum solvitur paroxysmus, & calculus ureteri impactus in vesicam demittitur; urinæ crassæ, turbidæ, & copiosæ excernuntur, arenosum sedimentum habentes.

Quartum signum est, arenularum & lapillorum frequens excretio. De calculis res ipsa loquitur. Si enim æger nonnullos anteà excreverit, quantumvis exiguos, quoties doloribus affligitur, à calculo affectum provenire certa conjectura est. At de arenulis non adeò certò pronuntiare licet. Plurimos siquidem videre est, qui totâ vitâ multas arenulas cum urinis profundunt, nunquam tamen calculo laborant. Non rarò enim arenulæ proveniunt ab humorum adustione, quæ in hepate ac venis fit; & ille vitri parietibus adhærent, nec in fundo subsident, ut illæ, quæ è renibus proveniunt. Prætereà digitis contritæ dissolvuntur, & salinam substantiam referunt, cùm aliæ digitis non cedant, & dissolvi nullo modo valeant. At denique, cùm hujusmodi arenulæ salinam habeant substantiam, in calida urina dissolvuntur, neque ullo modo in ea apparent, dum adhuc calida est: postquam verò refrixerit, coalescunt, & matulæ parietibus adhærent, non secus ac crystalli tartari, quæ in aqua calente dissolutæ, dum illa refrigeratur, concrescunt, & vasis parietibus adhærent, ita ut valdè similis sit hujusmodi arenularum & crystalli tartari natura.

Quintum signum est, & omnium certissimum, calculus excretus. Si enim aliquod signum ex superioribus, quantumvis æquivocum, appareat, & aliàs calculus ab ægro excretus fuerit; calculosum esse affectum, certò pronuntiare possumus.

Sextum signum est, stupor cruris è directo renis laborantis. Calculus enim grandior nervum illum comprimit, qui in musculos lumbares inseritur, renibus substratos & ab Anatomicis ψόας nominatos, qui musculi ad coxam deferuntur, motui ejusdem inservientes. Talis stupor percipitur ex sessione suprà femur ob compressionem, vel etiam in brachio, ex decubitu supra illud diuturniori.

Septimum signum est, testis retractio, ejus lateris, in quo dolor est. Renes enim & ureteres, doloris acerbitate irritati, sese vehementer contrahunt, simulque vasa spermatica, & partes omnes vicinæ contrahuntur, quæ quidem vasa testiculum sibi annexum sursum retrahunt, ut inguini aliquando infixus videatur. Et ista partium prædictarum retractio usque ad vesicam & intestina extenditur: Siquidem in summa doloris acerbitate, urinæ & alvi excretio supprimitur, ita ut tunc temporis medicamenta purgantia nihil operentur, contractione illa ejus actioni obsistente.

Octavum signum est, nausea & vomitus ob connexionem renum cum ventriculo per membranam à peritonæo mutuatam, & per nervum sextæ conjugationis, cujus duo rami à stomacho in tunicam renum interiorem deferuntur. Ideò cùm partes illæ sentientes vellicantur in renibus, ventriculus compatiens ad rei noxiæ exclusionem irritatur, & primùm pituitam rejicit, mox bilem flavam, ac postmodùm æruginosam, si malum protrahatur: quandoquidem ex diuturnis doloribus & vigiliis sanguis in venis alteratur, & portio illius magis disposita in bilem æruginosam commutatur.

Denique dolor nephriticus cum colico dolore tantam habet similitudinem, ut Galenus ipse in eorum distinctione deceptus fuerit, sicut à nobis relatum est, in colici doloris diagnosi. Ubi etiam signa proposuimus, quibus hi duo affectus à se invicem distingui valeant, ut non opus sit ea hîc repetere.

Signa hactenus proposita æquivoca esse diximus, & vix unicum eorum certam diagnosin posse constituere. Alia tamen nonnulla à quibusdam Authoribus proponuntur: quæ adhuc magis sunt æquivoca, & valdè incerta; sed cum aliis juncta diagnosin adjuvant, illa ideò enumerare non erit inutile.

Hipp. *Aphor.* 34. *sect.* 7. *Quibus*, inquit, *bullæ in urina natant, nephritica mala, diuturnamque ægritudinem significant.* Fiunt enim hujusmodi bullæ à crassis humoribus flatu crassiori refertis, qui vel in renibus congeruntur, vel aliunde in eos transferuntur. Materia autem illa calculis gignendis idonea est, & non nisi longissimo tempore edomari potest, unde diuturnam ægritudinem significat. Galenus *in comm. hujus Aphorism.* dicit, ab acrimonia urinarum aperiri ora arteriarum, ad renes appellentium, atque ita prodire spiritum aliquem, qui urinæ permixtus, bullas facit. Attamen verisimile non est, ex arteriis spiritum tam crassum & stabilem emanere posse, ut urina etiam refrigerata per longum tempus permanere valeat, quemadmodum videmus bullas hujusmodi per multas horas urinis innatare. Deinde apertis arteriarum osculis ab urinæ acrimonia, sanguis ab iis etiam efflueret. Imò verò orificia venarum tenuiori tunica constantium, faciliùs aperirentur, & ita perpetuò urinæ cruentæ cum hujusmodi bullis apparerent.

Idem Hipp. *Aph.* 76. *sect.* 4. *Quibuscumque cum urina crassa carunculæ parvæ, ac veluti capilli quidam exeunt, iis è renibus excernuntur.* Carunculæ ab ulcere renum exeunt, de quibus infrà dicemus. Filamenta verò à Gal. *in comm.* referuntur in crudam lentamque pituitam, calore renum intensiori, in oblongam & teretem figuram conglobatam. Attamen idem Gal. 6. *loc. affect. c.* 3. palam profitetur, se post anxiam & tædiosam venationem, causam tantæ longitudinis nescire. Avicenna dicit filamenta suam sortiri longitudinem in vasis renum vel aliis; cùm enim

per diuretica ſanentur, fateanturque ægrotantes, ſe ex renibus laborare, in renibus formam nanciſci credibile eſt. Actuarius præciſè ad ureteres refert. Quando enim renum ſinus pituita abundat, cum urina ad ureteres labitur, & lentore ſuo inſigni uteribus adhærens, tum præ calore craſſeſcens, longam ac teretem effigiem, pilo conſimilem, acquirit. Fernelius verò ſcribit, ſe animadvertiſſe, ea filamenta è vaſis paraſtatis derivari, in quibus teretem & pilarem formam ſortiuntur, ex ſeminis materia quæ vi morbi ſenſim defluens, calore craſſeſcit: apparere autem plurima in iis, qui fœdâ, exulceratâque gonorrhœâ non ita pridem affecti fuere, & iis mulieribus, quibus albicantes menſes profluunt, aut uterus fœdâ colluvie turget, idem & ſæpenumerò in urina, quæ prima redditur à concubitu. Alii denique arbitrantur, craſſos ejuſmodi, & lentos humores, è quibus iſta filamenta naſcuntur, in venis quidem primitùs procreari, ſed conſiſtentiam & effigiem pilorum accipere in anguſtis renum meatibus, per quos veluti per cribri foramina capillaria trajiciuntur, poſteà verò deſcendere in ureteres, in quibus adhuc magis exſiccantur, donec à lotione in veſicam protrudantur, neque ob tenacitatem difrumpuntur.

Quidquid ſit: cùm ex communiori Authorum ſententia conſtet, hæc filamenta, à pituita craſſa in renibus genita, vel ad eos ab aliis partibus transmiſſa, provenire certum eſt, eam in calculum coagmentari poſſe, ſi cauſa efficiens, calculis generandis idonea, concurrat, atque adeò iſta filamenta ſignum calculi æquivocum ſuppeditare.

Quod ad prognoſin ſpectat, calculus renum valdè periculoſus eſt; graviſſima enim mala, ut inflammationem, exulcerationem, dolores atroces, vigilias, virium dejectiones, febres, urinæ ſuppreſſiones, aliaque ſymptòmata pernicioſa inferre conſuevit.

Si affectus hæreditarius ſit, à parentibus contractus, incurabilis eſt.

Cùm vitia renum & veſicæ in ſenibus difficulter curentur, ex Hipp. *Aph.6.ſect.6.* calculus renum in ea ætate, curatu difficilis, vel potiùs inſanabilis eſt.

Si dolor nephriticus ad plurimos dies perſeveret, neque ullis medicamentis curari valeat, mortis adeſt periculum, eaque jam in propinquo eſt cum frigiditas partes extremas, & ſudor frigidus faciem occupat. Urinæ, quæ primùm tenues, poſtmodum verò craſſæ apparent, & arenæ in fundo reſident, morbi ſolutionem portendunt.

Calculus cum ulcere renum conjunctus, incurabilis eſt. Illa enim, quæ lapidem frangunt, ulcus valdè exaſperant.

Curatio doloris nephritici & calculi; renibus aut ureteribus inhærentis, perficitur viarum dilatatione ac relaxatione, calculorum, aut alterius materiæ, dolorem efficientis, excluſione, cauſæ antecedentis revulſione ac ſublatione, doloris ipſius mitigatione. Quibus indicationibus ſequentibus ſatisfiet remediis.

℞. Rad. althææ, & lilior. ana.℥.i. fol. malvæ, violar. parietar. branch. urſinæ, an. M.i. ſemin. lini, & fœnugræci, ana Unc. ß. ficuum pinguium par. ii. flor. cham. & meliloti, ana P.i. Coquantur ad ℔.i. In colat. diſſolve caſſiæ, & catholici, ana Drach. vi. ol. lilior. & violar. an. Unc. i. ß. butyri recentis Unc. ii. Fiat clyſter, injiciendus ſtatim.

Rejecto clyſtere, aperiatur vena Baſilica cubiti dextri vel ſiniſtri, & mittantur ſanguin. Unc. viii. vel ix. pro viribus aut plenitudine ægrotantis: maximè enim neceſſaria eſt phlebotomia ad præcavendam inflammationem, quæ à dolore perſeverante excitari poteſt.

Poſt venæ ſectionem clyſter ſequens injiciatur.

℞. Flor. chamæm. & melilot. ſummit. anethi, parietariæ, rutæ, an. M. ß. Sem. aniſi fœniculi, cumini, ana Unc. ſem. Fiat decoctio ad ℔. i. In qua diſſolve diaphœn. Unc. ſem. terebinth. vitello ovi diſſolutæ Unc. i. ol. anethini, & ſcorpionum, ana Unc. ii. Miſce, fiat clyſter.

Ad magis emolliendum, & dolorem leniendum, ex oleis componi poteſt in hunc modum, præmiſſo laxante.

℞. Olei anethini & chamæmel. an. ℔. ſem. ol. amygdalar. dulcium ℥. ii. olei rutacei Unc. i. Miſce, fiat clyſter.

Eodem tempore fotus admoveantur parti dolenti, ex decocto primi clyſteris, (additis ſeminibus aniſi & fœniculi) facto in hydrelæo, cum ſpongiis in eodem expreſſis.

℞. Ol. ſcorpionum compoſiti ℥. ii. butyri recentis, axungiæ gallinæ, ol. lilior. & amygd. dulcium, an. Unc.i. Fiat linimentum, quod illinatur poſt fotum. Vel tale cataplaſma admoveatur.

℞. Fol. malvæ, pariet. an. M. ii. petroſelini cum rad. M.i. rad. raphani Unc. ii. Decoquantur ad putrilaginem, & contundantur addendo cepas ſub cineribus coctas n.ii. ol. lilior. amygd. amar. & butyri recentis, an. Unc.ii. Fiat cataplaſma, quod duobus linteis raris incluſum, ventri applicetur calidè ſecundùm longitudinem ureteris: & quoties refrixerit, recaleſcat in ſartagine.

Applicari etiam ſolet placenta ex parietaria, vel ſola, vel ovis permixta, frixa in ſartagine, cum oleo chamæmel. amygdal. amar. ſcorpionum, linteo raro obvoluta.

Vel fieri poteſt etiam placenta ex cepis minutim diſſectis, in ſartagine frixis, cum axungia porci, aut oleis prædictis, additis ovis v. vel vi. calide applicanda.

Quia verò magna crudorum humorum ſaburra hunc affectum plerumque comitari ſolet, poſt aliquot clyſteres injectos, (qui ſubindè repetendi ſunt, dolore perſeverante) purgans aliquod medicamentum exhibendum eſt, præcipuè in forma boli, ne tam facilè revomatur, quia hujuſmodi ægrotantes plerumque ſolent eſſe nauſeabundi.

℞. Caſſiæ recenter extractæ & ol. amygdal. dulcium Unc. i. diaphœnici ℨ. iii. rhabar. pulv. ʒ. i. Cum pulvere liquiritiæ, & tragacanth. fiat bolus.

Si æger non poſſit bolum devorare, diſſolvantur purgantia in decocto malvarum.

Diligenter autem animadvertendum eſt, purgans medicamentum non eſſe exhibendum priuſquam dolor fuerit aliquantulum remiſſus. Nam dolore valdè urgente, catharticum exhibitum, etiam vehemens, ſæpè non purgat, quia tunc temporis omnes partes ſeſe contrahunt, & medicamento non opitulantur.

Attamen eo tempore vomitus poterit convenire, quo etiam ſaburra humorum educitur, & fit revulſio à parte affecta, & non rarò natura ipſa per ſe, urgentibus doloribus, hanc molitur evacuationem, eaque abſoluta, levamen ſubſequitur.

Vomitorium blandum ita componi poterit, quod & dolorem demulcebit.

℞. Aquæ tepidæ Unc. iv. ol. crudi Unc.i. ſyrupi acetoſi ſimplicis Unc. i. ß. Fiat vomitorium.

Si vehementioribus uti lubeat, ad ſalem vitrioli, aut mercurium vitæ confugiendum erit, quibus ſe nephriticos dolores citò fugaviſſe Angelus Sala gloriatur.

Ante & poſt purgationem, per os exhibenda ſunt, quæ vias laxant, & dolorem leniunt. Cui uſui confert ſyrupus de althæa Fernelii, frequenter exhibitus. Sed quia hic ſyrupus paratus ſemper non habetur in officinis, ſimplicior in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. althææ Unc.iii. Coquantur ad ℔. i. In colatura diſſolve ſacchari ℔. ſem. Utatur frequenter.

Julepus ſequens ad vias leniendas frequenter exhibendus.

℞. Hordei integri P. i. cicer. rub. P. ß. Sem. malvæ & althææ, an.ʒ.ii. ſem. quatuor frig. maj. an. Drach.i. ficuum pinguium paria iv. ſebeſten paria iii. liquirit. raſ. Unc. ſem. Coquantur ad ℔. i. ſem. In colatura diſſolve ſyrupi capil. ven. Unc. iv. Detur in quatuor doſes, bis aut ter in die.

Pro potu decoctum ex rad. alth. Unc. i. ſem. hordei P. ii. liquirit. Drach. vi. in aquæ ℔. v. ad ℔. i. conſumptionem, erit utiliſſimum.

Vel fiant juſcula ex malva, althæa, & ciceribus rubris, cum multo butyro & modico ſale; vel eadem decoquantur in jure pingui.

Vel exhibeantur emulſiones ex quatuor ſemin. frig. majoribus paratæ.

At præ cæteris remediis vias emollit, & laxat, doloremque lenit ol. amygdal. dulcium, recenter extractum, quod ad ℥. iii. vel. iv. per ſe, vel cum vino albo, aut decocto malvæ, althææ, liquirit. & cicer. rubrorum exhiberi poterit. Vel fiat potio ex olei amygdal. dulc. & amararum

partibus

partibus æqualibus, quia amygdalæ amaræ ad expellendum calculum etiam conferunt.

Postero die, ab hac venæ sectione, vena etiam poplitis, aut malleoli aperienda est, è directo partis affectæ. Sic enim ab ipsa fit derivatio, ex eaque utplurimùm ægrotantes levamen maximum solent percipere. Quod præceptum ab Hipp. nobis traditum est *6. epid. part.* I. *Aph. 6.* & ab Aëtio *lib.* II. *c.5.*

Imò verò, affectu ulteriùs procedente, apertio hæmorrhoïdum erit utilissima, juxta Aph. Hipp. II. *sect. 6. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoïdes supervenire, bonum.*

Nam ex eodem ramo splenico venæ sparguntur ad renes, vesicam, & hæmorrhoïdes.

Si fomentis, linimentis & cataplasmatis prædictis dolor non satis leniatur, in semicupium æger demittendus, ex decocto emollientium compositum, addito vino albo; hoc enim mitescet dolor utplurimum, saltem quamdiu æger in eo residet. Non tamen frequentiùs ægri demergendi sunt, quandoquidem vires diuturniori balnei usu admodum exsolvuntur.

Ac denique dolore nimium sæviente, ex quo vigiliæ diuturnæ, ac virium exsolutio sequitur, ad narcotica confugiendum est, & philonii romani ℥. ii. clysteri admiscendæ, vel laudani opiati gr. v. aut vi. Vel ejusdem laudani gr. i. ii. iii. aut iv. per os exhibenda. Vel denique syrupi de papavere alb. ℥. i. in julepo convenienti.

Prædictis topicis usurpatis, in dolore diuturniori, non parum proderit emplastrum de meliloto, cum ol. chamæmel. vel anethino malaxatum.

Hisce remediis, aut etiam eorum nonnullis methodicè usurpatis, dolor nephriticus utplurimùm curari consuevit, iterata etiam purgatione, si opus videatur, aut medulla cassiæ frequenter exhibita. At verò si post eorum usum dolor adhuc excruciet, certum erit, calculos grandiores renes & ureteres obstruere, qui diureticis remediis calculum frangentibus & expellentibus, deturbandi erunt. Quorum tamen remediorum delectus habendus est, ut primò mitiora usurpentur & magis temperata antequam ad acriora veniatur, quæ sanguinem & renes inflammare valent. Ubi etiam corporis habitus ratio incunda est. Nam obesum corpus magis tenuantia; gracile verò, minùs perferre potest.

Horum autem remediorum, calculos imminuentium, frangentium, vel expellentium materiam, infinita penè reperitur apud Authores. Nos selectiorem tantùm hîc proponemus.

℞. Rad. apii, petrosel. brusci, gram. & asparagi, ana Unc. i. rad. malvæ & althææ, ana Unc. ß. fol. parietariæ M. ii. sem. anisi, fœniculi, anethi, carvi, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & bacc. lauri, ana ʒ. ii. chamomill. meliloti, anethi, & stœchados, an. P. i. Coquantur in vino albo ad medias. In colat. ℔ i. dissolve butyri recentis ℥. iv. mellis rosac. ℥. ii. sacchari rubri ℥. i. benedictæ laxativæ ℥. ß. vitellum ovi numero i. olei nucum, anethi, vel lini Unc. iii. Misce. fiat clyster, qui retineatur duabus horis, si fieri possit.

℞. Aquar. fragariæ, & saxifragæ, an. Unc. ii. vini albi generosi Unc. vi. ol. amygd. dulc. Unc. ii. spirit. vitrioli ʒ. i. Misce pro tribus dosibus. Prima detur calidè quantum ferre potest. Post horas sex detur secunda pari modo. Si etiam hæc inefficax, (quod raro contingit) tertia propinetur.

Paratu facilior fit julepus ex aqua saxifragæ, & syrupo violaceo; cum spirit. vitrioli guttis 15. aut 20.

℞. Succi parietariæ sine igne extract. Unc. iii. succi limonum recentis, & olei amygd. dulcium extracti sine igne, ana Unc. ß. Misce, fiat julep. qui detur tribus aut quatuor vicibus manè, & serò. Vel

Succi limon. & vini albi, ana Unc. ii. sacchari canti Unc. ß. Capiat loco julepi.

De succo limonum hoc notandum est, cautum esse debere illius usum, quia frequentiùs, aut nimiâ copiâ exhibitus, aphthas facit in ventriculo unde lienteria succedit.

Pilulæ sequentes sunt efficacissimæ.

℞. Salis prunellæ, crystalli tartari, salis baccarum hederæ, & fol. nasturtii, ana partes æquales. Cum syrupo aliquo appropriato, vel terebinthina fiat massa pilul. de qua capiat ʒ. i. singulis diebus manè.

Pulvis sequens à Quercetano valde commendatur in Pharmacopœa.

℞. Tunicæ interioris ventriculorum gallinæ, & stercoris albi ejusdem, ana Unc. sem. pulveris pelliculæ interioris, quæ in putaminibus ovorum reperitur. Drach. ii. sem. herniariæ, cinam. ana ʒ. iv. nucleor. mespil. ʒ. ii. ß. anisi, fœniculi ana ʒ. i. Reducantur in pulverem tenuissimum, de quo capiat ʒ. ß. vel i. cum vino albo.

Cinis corticum ovorum adustorum, à ʒ. ß. ad ʒ. i. exhibitus, cum vino albo, potenter expellit calculum in urinæ meatibus hærentem.

Sanguis hirci præparatus, ab omnibus, tum antiquis, tum neotericis commendatur, tanquam remedium excellens ad dissolvendum calculum. Dosis illius erit à ʒ. ß. ad ʒ. i. Aqua ex sanguine hirci destillata, per vitrea organa, in B.M. miranda præstat. Sed hircus per mensem nutriendus est saxifragâ, pimpinellâ, baccis juniperi, petroselino, aliisque diureticis, sine ullo potu.

Hartmannus urinam hirci, tanquam stupendum remedium, commendat his verbis: *In obstructione renum, à calculo totali, vel etiam, ubi ureteres & vesica à calculis, in eam regionem detrusis, omnino fuerint obstructi, ut ne gutta quidem urinæ prolabi possit. præstantissimum est, si urina hirci, recentissimè ex vivente adhuc hirco cum vesica extracta, potanda detur, & omentum cum intestinis, ventri pubi, & peritonæo fuerit applicatum. Sic enim calculus repente consumitur sine læsione vasorum, & patiens liberabitur.*

Pulvis millepedum ad dissolvendos calculos præstantissimus est, illiusque usus docebitur in calculo vesicæ.

Infusum etiam millepedum, in vino albo paratum, & diu continuatum, ad idem est efficax.

Vinum alkekengi ab Arnaldo Villanovano maximè commendatur, eoque materiam calculosam ita educi refert, ut manu colligi possit. Fitque hoc vinum, contundendo fructus alkekengi cum vino albo, & colaturam exhibendo.

Sequentia verò in communem usum revocari poterunt.

℞. Lapides Judaici, pulv. lithontriptici Justini, ana ʒ. i. nucleor. persicorum, gummi tragacanthi, & nucleor. cerasorum, ana ʒ. ß. Reducantur in pulverem, & cum terebinthina fiat bolus, qui detur in tres doses, manè & serò sumendas.

℞. Raphani acerrimi derasi ℥. ii. vini albi ℥. iv. Macerentur per aliquot horas deinde fortiter exprimantur. Colaturam capiat æger bis aut ter, horis convenientibus.

Aqua sabinæ ad ʒ. i. vel ℥. ii. sumpta, calculum & arenulas potenter expurgat.

℞. Rad. bismalvæ in vino albo mundat. ℥. vi. rad. bardanæ & graminis, ana ℥. iv. rad. asari, petroselini, valerianæ, fœniculi contusarum, ana ℥. ii. fol. capill. veneris, saxifragæ, pimpinellæ, virgæ aureæ, betonicæ, ana M. iv. Sem. basilici, bardanæ, cardui benedicti, sileris montani nucleor. mespil. & persicor. ana ℥. i. milii solis ℥. i. lapidis lyncis Judaici, ana ℥. i. ß. terebinthin. ℥. iv. sanguin. hirci præparati ℥. ii. ß. croci ℥. ii. vini albi ℔. iv. Contundenda contundantur, & misceantur omnia. Distillentur in B. M. Hujus aquæ capiat æger ℥. ii. tribus horis ante cibum, superbibendo vini albi ℥. iv.

℞. Cortic. rad. card. asinini ℥. i. liquirit. ʒ. ii. Coquantur ad ℥. vi. Colaturam capiat per multos dies. Calculos, & arenulas, renibus inhærentes, mirabiliter expellit.

℞. Ceparum albarum minutim concisarum ℔. iv. sacchari albi ℔ ii. vini albi ℔ i. ß. Distillentur in B. M. ad siccitatem. Dentur, manè, ℥. ii. vel tres per multos dies.

Apud practicos commendatur cinis scorpionum, ad ℈. i. exhibitus, cum aqua graminis, parietariæ, aut vino albo; cujus tamen usus rarissimus est. At frequentiùs usurpatur oleum scorpionum Mathioli, cujus ʒ. i per os exhibita, cum prædictis liquoribus, calculi excretionem egregiè accelerat.

Chymici suos sales ad calculorum exclusionem maximè prædicant. Inter quos non infimum locum obtinet sal siliquarum & stipitum fabarum, cujus ʒ. ß. cum vino albo

 egre-

egregiè operatur. Idem præſtat tartarum vitriolatum, eadem doſi. Ab iiſdem etiam laudantur ſpiritus ſalis, vitrioli, & mercurius dulcis, cum propriis vehiculis uſurpati.

Exteriùs verò calculorum excluſio adjuvari poteſt, ſi tota renum & ureterum regio, calentibus manibus, oleo ſcorpionum inunctis, aſſiduè perfricetur.

Tum cucurbitulæ plures, à rene affecto ad pubem deſcendendo, ſecundùm longitudinem ureteris, ſine ſcarificatione applicentur.

Illinatur denuò, eadem pars ol. ſcorpionum Mathioli aut cantharidum ſubtiliſſimè pulverat. portiuncula addatur. Vel fiat linimentum ex olei ceræ, de lateribus, & ſcorpionum partibus æqualibus, maximè penetrans & ſummæ efficaciæ; modò renum inflammatio non timeatur.

In uſu medicamentorum calculum frangentium & expellentium, obſervandum eſt, non ſemel ea aut bis eſſe uſurpanda; ſed pluries, donec viæ obſtructæ fuerint reſeratæ. Dum autem exhibentur, renes & veſica fovendi ſunt balneis, fomentis, unctionibus & cataplaſmatis, quò faciliori negotio operentur. Nec non liquores aliqui tenuium partium, quale eſt vinum album vinoſum, propinandi ſunt per vices, uſurpanda interna emollientia laxantia & vias lenientia, ut viæ magis dilatentur, & aliorum remediorum acrimonia.

Hiſce remediis curatur dolor nephriticus, & calculorum diſſolutio atque excluſio promovetur. Quia verò huic affectui diſpoſiti & curati, ſæpe ſolent recidere, ideò illius prophylaxis inſtituenda eſt, ut quantùm fieri poteſt recidiva inhibeatur.

Ac primùm, ſi plethora adfuerit, vel calida hepatis & renum intemperies, confert venæ ſectio vere & autumno celebrata, præmiſſo clyſtere, aut leviori aliquo cathartico. Deinde materia calculo generando idonea evacuanda eſt antequam ad renes deducatur. Quod fieri poterit vomitu bis aut ter in menſe excitato, in iis qui facilè vomunt.

Vel purgatio inſtituenda eſt bolo ex caſſia, diaphœnico & rhab. compoſito, in curatione deſcripto: aut convenienti alio medicamento, ſingulis menſibus, aut bimeſtri, vel trimeſtri ſpatio, ſecundum ægri habitum & humorum copiam, idque in ultima lunæ quadrâ commodius fiet.

Vel ſi cacochymia magis urgeat, apozemate conveniente, vere, autumnove uſurpato, expurganda erit. Eo enim non tantùm antecedens cauſa & remota ſubtrahitur, ſed etiam conjunctæ portio quædam; tum obſtructiones viſcerum, quæ hunc affectum frequenter comitari ſolent, admixtis incidentibus & detergentibus, convenienter diſſolvuntur.

Vel apozematis vice decoctum galli veteris uſurpari poterit, in hunc modum compoſitum.

♃. Polypod. querc. ſem. carthami, ana ℥. i. ß. thymi, & epithymi, ana P. i. ſem. cumini, aniſi, anethi, fœniculi, carvi, cardui benedicti, ana ʒ. ii. fol. ſennæ ℥. i. ß. turbith. gummoſi ℥. ß. cinam. ʒ. i. cryſtalli tartari ʒ. ii. Contundantur & miſceantur ſimul, ex qua mixtura venter galli veteris eviſcerati impleatur, deinde coquantur, donec galli caro ab oſſibus ſeparetur. Colatum juſculum capiat quatuor doſibus matutinis.

Vel uſurpari poterit pulvis ſequens, à Solenandro commendatus, cujus uſu teſtatur multos à doloribus nephriticis fuiſſe præſervatos, imò verò liberatos; nam dolore præſente eum exhibet cum ſucceſſu.

♃. Fol. ſennæ Unc. ii. rhab. opt. ʒ. ß. turbith. ʒ. ß. hermodactyl. ℈. ii. polypod. ʒ. ß. cinam. zinzib. milii ſolis, ſaxifragæ, ſem. geniſtæ, ana ʒ. i. Pulverentur ſubtiliſſimè. Doſis autem à ʒ. i. ad ʒ. i. ß. cum vino albo, vel rubello tenui, ſemel in menſe.

Carolus Piſo pulveris ſequentis ſingulares effectus prædicat.

℞. Aniſi, marathri, carvi, cumini, ana ʒ. i. coriandri præparat. ʒ. ß. liquir. ſem. bardanæ: ana ʒ. i. ſem. Cinam. galangæ, ana ℈. i. Sem. milii ſolis, geniſtæ ana ʒ. ß. pulv. diatrag. frig. ʒ. ii. diacrydii ℈. i. ſennæ orientalis ad pondus omnium, fiat pulvis. Doſis ʒ. i. cum juſculo cicerum rubrorum.

Vel ſyrupus magiſtralis in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. aſparagi, gram. althææ, bruſci, & petroſelini, ana ℥. i. fol. betonicæ, pimpinellæ, ſaxifragæ, parietariæ, adianti, polytrichi, ana M. i. Sem. ocymi, petroſel. macedonici, milii ſolis, geniſtæ, bardanæ ſileris montani, ana ʒ. ii. liquiritiæ raſæ, paſſularum mundatarum & polypod. querc. ana ℥. i. fiat decoctio ad ℔. i. ß. In colat. infunde ſennæ mundatæ ℥. iv. agarici albi ℥. ii. zinziberis ℈. ii. bulliant parum, & fiat expreſſio. In qua diſſolve ſacchari albi ℔. i. Fiat ſyrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. ii. ſemel aut bis, in menſe, cum decocto hordei, graminis, & cicerum rubrorum.

Vel in magna cacochymia fiant pilulæ ex aloë & agarico, quarum duæ vel tres aſſumantur alternis diebus, ante prandendum.

Poſt purgationem quædam diuretica uſurpanda ſunt, ut materia mucilaginoſa, tum etiam arenulæ, circa vias urinarias oberrantes, educantur.

In hunc finem parari poſſunt decocta ex diureticis in ſyrupo magiſtrali deſcriptis compoſita, & cum ſaccharo in julepi vel apozematis formam redacta. Vel etiam cum pullo gallinaceo, vel carne hœdina, aut vervecina, parari poſſunt juſcula in multos dies ſumenda, bis in anno poſt purgationes univerſales.

Tum poſt ſingulas purgationes nonnulla ex ſequentibus uſurpari poterunt, & ſemel aut bis in hebdomade continuari.

℞. Caudicum & flor. fabarum ℔. iii. calcitrap. ℔. i. Contundantur, addendo ſacchari canti ℔. i. ſucci limonum ℔. i. ſucci aurantiorum ℔. ß. Decocti malvæ & altheæ facta forti expreſſione ℔. ii. mellis ℔ i. diſtillentur lento igne, & non permittatur comburi, neque liquores ex toto conſumi. Hujus aquæ capiat æger ℥. iv. manè, ut dictum eſt.

℞. Nucleor. meſpil. & pulver. elect. diatrag. frig. ana ℥. i. rad. ononidis ſiccæ. liquir. raſ. ſem. melonum, & milii ſolis, ana ʒ. ii. ſem. ſaxifragæ, geniſtæ, raphani, bruſci, calcitrap. ana ʒ. i. ſem. althææ & aſparagi, ana ℈. i. ſacchari canti ℥. ii. Fiat omnium pulvis, de quo capiat cochlear i. manè, ter ſingulis menſibus, nempe circa novilunium plenâ lunâ, & mediâ; ſuperbibendo parum vini albi, aut decocti cicerum rubrorum, rad. eringii & glicyrrhyzæ, fortiter poſtea ſe agitando aut deambulando.

Carolus Piſo eximiè laudat pulverem ſequentem, eumque cum pulvere purgante, ſuprà ex eo deſcripto, uſurpatum plures pyxides fragmentorum lapidum excuſſiſſe refert, in quodam Præſide Lotharingo.

℞. Sem. althææ & violarum, ana ℈. ß. ſem. milii ſolis, & rad. liquir. ana ℈. i. lapidis Judaici & lapid. ſpongiæ, ana g. vi. pulv. oſſis dactylorum, meſpilorum, ceraſorum ana ℈. ii. Sem. melonum ʒ. ii. fiat pulvis, doſis ʒ. i. ſumenda cum pane azymo, vino albo madefacto, tribus diebus interlunii cujuſque, & ſuperbibendo juſculum cicerum rubrorum alteratum rad. altheæ, fœniculi, eringii, ononidis, petroſelini, & granis juniperi contuſis, addendo vinum album, mel, butyrum, & ſuccum limonum.

Electuariū ſequens à Zapata deſcribitur inſignis efficaciæ.

℞. Sem. hyperici probè exſiccati, & in tenuiſſimum pulverem redacti ℥. ii. conſervæ roſarum, aut violar. ℔. i. Miſce, fiat electuarium, de quo capiat æger ℥. ß. manè biduum, tribus horis ante paſtum, duabus primis ſeptimanis, poſtea, ſemel in ſeptimana per 15. dies; ac deinde ſemel in menſe, vel per longiora intervalla, ſecundum affectus urgentiam.

Conſerva roſarum melior, quia corrigit [illegible]orem terebinthinæ à ſemine hyperici impreſſum: licet conſerva violarum renibus magis conveniat.

Tabellarum ſequentium uſus poterit eſſe tutiſſimus & efficaciſſimus.

℞. Quatuor ſem. frig. major. mundat. glycyrrhizæ raſæ, ana ℈. i. ſem. pimpinellæ, ocymi, petroſel. macedon. nucis moſchatæ, ana ʒ. ß. pulv. aromat. roſar. ℈. ii. ſacchari in aqua alkekengi diſſoluti Unc. iv. Fiant tabellæ pond. Drach. iii. Capiat unam manè tribus horis ante paſtum, ſuperbibendo aquæ ononidis, aut herniariæ ℥. iv. cum vini albi ℥. ii.

Vinum

Vinum alkekengi in curatione descriptum, si per intervalla exhibeatur, omnem materiam calculorum educere afferit Villanovanus.

In omnium diureticorum usu hoc perpetuò observandum, ea non esse frequenter usurpanda, quia trahunt ad partem affectam: ideò semel aut bis in mense, vel aliquando per majora intervalla exhibere sufficiat, corpore tamen priùs purgato, ne aliarum partium cacochymia ad renes deducatur.

Attamen terebinthina in usum frequentiorem venire poterit. Refert enim Amatus Lusitanus *curatione 68. centur.2.* monachum quendam, cum articulari morbo, simul & nephritico corripi soleret, & nullo remediorum genere, multis frustrà tentatis, convalesceret, tandem terebinthinæ usu intra sex menses liberum à dictis morbis evasisse. Deglutiebat autem singulis diebus terebinthinæ particulam nucis magnitudine sacchararo admixtam. Ratio autem, cur terebinthina frequentiùs usurpata non noceat, sicut alia diuretica, ea est, meo judicio, quia urinas amovendo simul alvum laxat, ita ut crassiores humores per alvum deturbentur, qui ab aliis diureticis ad renes deducerentur.

Vulgò autem usurpatur terebinthina per intervalla, quemadmodum alia diuretica, tum sola, tum aliis medicamentis admixta, in hunc modum.

℞. Terebinthinæ in aqua saxifragæ, vel parietariæ decies lotæ ℥. ß. Cum saccharo fiat bolus. Vel

℞. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vi. terebinthinæ ℥. ß. pulv. liquirit. ʒ. ii. Misce, fiat bolus. Vel

℞. Terebinthinæ ℥. ß. pulv. lithontriptici ʒ. ii. Misce, fiat bolus. Vel

℞. Terebinthinæ ℥. ß. rhab. pulv. ʒ. i. Misce, fiat bolus. Vel

℞. Terebinthinæ ℥. iv. Inuratur in lamina ferrea candente, ut possit in pulverem reduci, cujus dosis erit ad ʒ. ii. cum liquore idoneo.

Zacutus Lusitanus *obser.* 58. *lib.* 2. *Prax.admir.* balsami naturalis vires ad calculos expellendos mirè prædicat, eòque liberatum esse virum sexagenarium, qui per dies octodecim urinæ suppressionem à copia calculorum passus fuerat. Is primò guttulas aliquot balsami cum oleo amygdalino, hauriens, dosin utriusque augendo, singulis diebus, ita ut tandem ad balsami ʒ. ß. & olei amygd ℥. iii. ascenderit, intra decem dies calculos sex excrevit; & ejusdem auxilii beneficio in posterum præservatus est, dimidiam ol. amygdalini unciam, sex balsami guttulis permixtam jejuno stomacho absorbens cujus præsidii ope, sabulosam urinam excernens, in multos annos vitam producit. Si balsamum orientale desit, Peruvianum erit usurpandum. Idem Zacutus *in eadem observatione*, aquam nicotianæ prædicat his verbis. *Memini me pluries calculos magnos, renum cavo tenaciter impactos, usu stillatitiæ aquæ ex nicotiana viridi extractæ, in potum exhibitæ, per urinam deturbasse. Si ea desit, ejus decocto utere cum utilitate multa.*

Sapientissimus Varandæus, præceptor meus, mirum in modum probat ad prophylaxin hujus affectus, usum aquarum nostrarum Balerucanarum, cujus etiam nos admirandos sæpè vidimus effectus. Hujus autem verba summo judicio exarata, & ex diuturnâ magni illius viri experientia deprompta, hîc subnectimus. *Nullum est*, inquit, *me quidem judice potentiùs præstantiusve remedium, post accuratam corporis purgationem, ad vias istas excrementis suis liberandas & mundificandas, quàm potus aquarum nostrarum Balerucanarum; suo enim calore, ex bituminali vera profectò, fundunt liquantque quoscunque crassiores mucos, & ipsos calculos, si adhuc sint teneriores; nitrosâ autem substantia abradunt quasi & detergunt sordes istarum viarum, & quantitatem mirabili quæ assumuntur, solent impuritates non tantùm intestinorum, sed etiam renum & vesicæ quasi torrente quodam abripere. Unde incredibile est dictu, quantam viderimus ex calculosis istis hominibus saburram illarum potu, cum urinis deturbatam. In quibus autem timuimus calefactionem viscerum, præscripsimus tunc temporis vini abstinentiam, jusculа quoque pullorum refrigerantibus temperata, julepos temperantes, & similia. Quibus ita consideratis, non veremur etiam pituitosos ac pingues homines (dummodò firmissimis viribus) in balneum dictarum thermarum præcipitare, semel tantum in die circa auroram, munitis priùs renibus & hepate, propriis quibusdam inunctionibus, atque etiam duplici linteolo involutis: ut deinceps sudoribus concitatis, viisque istis relaxatis, excrementa hujusmodi copiosè vacuentur. Licebit etiam postea, dum erunt domi si ita videatur, emendare quidquid empyreumatis contraxerint, usu balnei domestici ex aqua dulci, & refrigerantibus ac humectantibus parati.*

Conferunt etiam non parum, ad hujus affectus præcautionem, aquæ minerales acidulæ vitriolatæ. Quia non solùm materiam mucilaginosam atque tartaream, ex qua coagmentantur calculi, dissolvunt, & arenulas deturbant, sed etiam hepatis & renum calidam intemperiem corrigunt; ideòque in calidioribus dictarum partium intemperaturis hujusmodi aquæ erunt convenientissimæ.

Cùm autem naturæ calidiores à prædictis remediis diureticis, majori ex parte calidis, aliquantulum lædantur; eorum loco alia magis temperata illis substitui poterunt, quorum præcipua sunt.

Aqua foliorum, & siliquarum fabarum recentium, vel aqua herniariæ.

Aqua limonum destillata etiam commendatur. Limones integri in taleolas dividuntur, & destillantur in B. M. ad magis refrigerandum, cum lacte destillantur utiliter.

Conserva fructus cynorrhodi, quæ diuretica est; attamen refrigerat, & à Cratone in hoc casu laudatur.

Conserva flor. althææ, vel malvæ, quæ leniendo & humectando vias urinarias, arenularum exclusionem adjuvat.

Succus portulacæ inspissatus, & in pilulas redactus ʒ.i. pondere exhibitus, renes potenter detergit.

Flores granatorum exsiccati, & ʒ. i. pondere sumpti calculosam materiam expurgant.

Idem præstat spongia bedegaris exsiccata, pari pondere cum liquore idoneo propinata.

Butyrum recens cum saccharo canto partibus æqualibus mixtum, quotidiè manè sumptum jejuno stomacho, vias urinæ lenit & abstergit, ac calculi generationem impedit.

Idem præstant amygdalæ amaræ, si quotidiè x. aut xii. comedantur.

Nec minoris sunt efficaciæ nuces avellanæ ante pastum comestæ quæ à Cratone commendantur, dicente se compertum habere, non paucos, sævis cruciatibus calculi diu affectos, usu avellanarum liberatos. Quod quidem disertè confirmat Amatus Lusitanus *curat.* 73. *cent.* 7. ubi sic loquitur: *Vir, qui nephritim patiebatur, & de renibus non rarò lapillos rubentes per virgam mittebat, multum querebatur, lumborum namque & illorum, imò totius ventris dolores & rugitus sæpe sentiebat. Pro quibus abigendis symptomatis, multis est usus remediis, frustrà tamen. At cùm præter spem, ex cujusdam commendatione, avellanis in victu uteretur, liber & sanus à tantis affectionibus evasit. Consulerat autem illi vir quidam si morbum profligatum vellet, avellanas cum internis suis membranulis comederet initio prandii & cœnæ. Cæterum ille remedium considerans familiare, non solùm initio mensæ eas comedebat, sed medio & fine. Quarum assiduo usu ita valuit, ut nunquàm postea morbum persenserit.* Addit Amatus Lusitanus in scholio. *Non solùm vir hic, de quo agimus, per avellanarum esum sanus ex hac mala affectione fuit, sed plures alii. Sunt autem avellanæ hæ vulgares ponticæ nuces dictæ, quas Avic. inter eas medicinas, quæ lapidis renum materiam absumunt, reponit. Sed qua facultate operentur, dubium est. An fortè sua siccitate, & facultate in membranula interiore comperta? Sed non desunt alii, qui hoc operari sua nuclei parte oleosâ contendunt.*

Chymici spiritum salis laudant, illiusque guttas aliquot manè cum jusculo, aut alio liquore exhibent.

Aqua tepida excocta à Zechio commendatur, sex, vel septem unciarum pondere, ante omnem cibum bis, aut saltem semel in die pota. *Nihil enim*, inquit, *adeò renes ab excrementis vacuos temperatos reddit. Igneus enim eorum calor aquæ tepore tandem extinguitur, ita ut in posterum calculos procreare non possint.*

Pro

Pro potu utatur æger vino tenui & paucifero, cum decocto radicis eringii. Quod quidem decoctum pro potu ordinario à Cratone commendatur: Et nos egregios illius vidimus effectus. Sed eryngium marinum vulgari multò præstantius est.

Nonnulli à calculo præservati sunt usu ad potum ordinarium vini expressi ab uvis acidulis, quæ vulgò apud nostrates *unies* nominantur, ita ut vineam ex illis uvis ad hunc usum de industria condiderint.

Ad prophylaxin etiam hujus affectus non parum conducit, renum intemperiem calidiorem corrigere, cui rei proderunt remedia calida in hepatis intemperie descripta, quæ etiam renum intemperiem emendare valent. Præterquam quòd caliditas immodica renibus non raro ab hepate communicatur.

Inter cætera verò serum lactis, per mensem integrum, verno tempore usurpatum, præstantissimum est. Tum etiam aquæ minerales, acidulatæ, & vitriolatæ, omnia viscera interna potenter refrigerant.

Inter externa balneum aquæ dulcis tepidæ frequenter usurpatum, & natatio in flumine, æstatis tempore erit convenientissima.

Epithema sequens renibus etiam frequenter admoveri poterit.

℞. Aquarum lactucæ, nymphææ, & rosar. ana ℥. iii. aceti rosacei ℥. ii. Misce, admoveantur valde tepidè, manè & serò.

Convenit etiam sequens linimentum, præcipuè hyemis tempore.

℞. Ol. rosac. nymph. & violar. in aceto & aqua rosac. lotarum, ana ℥.i. mucilag. althææ extractæ in aqua parietariæ ʒ. vi. ceræ tantillum, fiat linimentum pro unctione renum, manè & vesperi.

Temperatur & renum caliditas immodica, lamina plumbeâ perforatâ, & supra regionem renum continuò gestatâ.

Ac denique, quia ventriculi cruditates materiam suppeditant calculis generandis; illius etiam ratio habenda est, & roborandus ventriculus sumptis & admotis, in illius partis imbecillitate descriptis.

CAPUT II.

De Calculo Vesicæ.

QUamvis ordinis ratio postulare videatur, ut omnes renum affectus seriatim persequamur: tamen ordo doctrinæ postulat, ut calculo renum, vesicæ calculum subnectamus; cùm eadem utriusque sit natura & conditio, & maxima pars eorum quæ de calculi renum generatione diximus, etiam calculo vesicæ conveniant.

Causæ igitur materiales & efficientes calculi vesicæ eædem omnino sunt, quas ad calculi renum productionem concurrere suprà retulimus. Hæc tantùm in eorum generatione differentia annotanda est, quod pueri magis calculo vesicæ laborent, senes verò calculo renum magis afficiantur. Cujus eventus ratio à Galeno tradita est *in 6. epid. sect.* 3. quia nimirum crassities urinarum, quæ in pueris frequenter ob ingluviem contingit, à calore illorum blando dissolvitur, ac simul diffunditur, nec in renibus moram trahit, adjuvante facultate expultrice renum, quæ fortior est in ea ætate: sed lapsa in vesicam, ibi residet, ac moratur diutiùs, quia pueri ludicris intenti, & diuturno somno indulgentes, longiora faciunt meiendi intervalla. Adde, quòd urina minùs acris vesicæ expultricem non irritat, donec copiâ gravans efficiatur: & sic fæx ista retinetur, neque potest deinde commodè expurgari per exiguum adhuc urinæ canaliculum. Prætereà vesica ab urinæ copiâ valdè distenta, non potest tam exactè sese contrahere, ut tantam urinam evacuet, sed aliqua ejus portio in fundo remaneat, quæ est crassa illa fæx, calculis coagmentandis idonea. Senes contrà frequenter emingunt eam materiam, quæ in vesica continetur, amplior que ductus patet ad ejus expulsionem. In renibus autem crassamentum illud moratur, quia viscidius est, neque potest dissolvi ab effœto calore, aut transcolari ob siccitatem, & quasi ariditatem, in renibus jam contractam; unde Hipp. *in Coacis*, vult lapidem in vesica non generari à decimo quarto ætatis anno usque ad sexagesimum, nisi priùs extiterit.

Fernelius novam de calculi vesicæ ortu opinionem proposuit, dicens: omnem calculum, in vesica contentum, rudimentum è renibus traxisse, & in vesica postmodum incrementum sumpsisse. Quando nimirùm calculus è renibus excidit per dolorem nephriticum, si grandiusculus sit in vesica subsistit, ibique novæ materiæ appositione sensim accrescit. Asserit etiam, se in contritis vesicæ calculis nucleum quendam in medio reperisse, è renibus exturbatum, diversi à reliquo integumento coloris & substantiæ. Neque unquam se aliquem offendisse, calculum in vesica habentem, qui nephriticis doloribus antea divexatus non fuerit.

Verùm hæc sententia à probatis Authoribus non paucis rejicitur, qui sua experimenta prædictis contraria afferunt: quamplurimos nimirum calculos, ex puerorum vesicis extractos, se vidisse asserentes, nucleos habentes, à reliquo integumento, nec colore, nec substantia, ullo modo dissimiles. Et certè vulgaris experientia nobis apertè demonstrat, pueros calculo vesicæ laborantes, nunquam doloribus nephriticis affectos fuisse quod sæpissimè contingeret, si calculorum rudimenta à renibus extruderentur. Verum quidem est, in adultioribus non raro calculos è renibus deturbatos, in vesica contineri, & per novæ materiæ additionem paulatim increscere. Sed illud semper ita fieri, negandum est, & constanter asserendum, quamplurimos calculos exordium sumere in ipsa vesica.

Diagnosis calculi vesicæ difficillima est, præcipuè in principio, quando calculus exiguus est; gravior enim factus, satis evidentes notas præ se fert. Nos verò eam, quantum artis beneficio præstari potest, elucidabimus.

Primum signum est: Dolor in collo vesicæ qui circa finem mictionis exasperatur, & ad glandis extremum exporrigitur, omnino similis illi, qui in dysuria contingit, & ab ea vix distinguitur in principio, donec illa signa apparere incipiunt.

Secundum signum: Pruritus in pudendo, qui ægros cogit illud sæpe scalpere & contrectare, ac veluti discerpere, molestiam illam auferre conantes.

Tertium signum: Pondus in peritonæo & tota penis regione, cum dolore gravante, quod fit à calculo grandiori.

Quartum signum: in calculo grandiori summa mingendi difficultas, cum summo conatu, parturientium more, & urinæ stillicidio, guttatim effluentis, cum micturitione frequenti.

Quintum signum: Urinæ suppressio inter mingendum, ut in medio cursu subitò supprimatur, calculo ad vesicæ orificium cum urina delato, illudque obturante.

Sextum signum: Facilior exitus urinæ, resupinato corpore, quia calculus in ea positura à canali vesicæ longiùs recedit. Tum quando urina inter mingendum supprimitur si corpus resupinetur & concutiatur, liber fit urinæ exitus calculo ad vesicæ fundum translato.

Septimum signum: Frequens virgæ erectio, quæ tum à retentione urinæ procedit, tum à phlogosi vesicæ quæ calculi attritione inducitur.

Octavum signum: Tenesmus ac frequens desidendi cupiditas, quæ mingendi cupiditatem sequitur, propter consensum sphincteris ani & vesicæ. Uno enim irritato, alter etiam irritatur, quia ramos recipiunt ab eodem nervo.

Nonum signum est, quod ægri quiescere non possint, & in uno loco manere; sed valde inquieti sint, crebrò moveantur, & crura alternatim exagitent: & si major sit calculus, vix recti stare possint, equitare, vel ambulare per salebrosa loca, quia tunc temporis cervix vesicæ à lapide commoto valde contunditur.

Decimum signum est, quod ægri à nullo remedio leventur, sed utplurimum pejus habeant. Quia medicamenta, quæcumque urinæ vias pervadunt, vel novam materiam ad vesicam deducendo, malum augent, vel pituitam abstergunt, quæ lapidi circumducta, eum mitiorem reddit, & contrà is denudatus acriùs mordet tunicam vesicæ interiorem.

Unde

Undecimum fignum ex eo depromitur, quod cùm æger doloribus nephriticis obnoxius fit, & in fine paroxyfmorum calculos excernere foleat, quos eorum dolorum caufas fuiffe certum eft, fi aliquando poft dolores illos calculum nullum excreverit, ut antea folebat; fignum eft, eum calculum, qui dolorem efficiebat, in veficam fuiffe detrufum, in eaque retentum; ubi fenfim excrementum fumit, & prædicta fymptomata fenfim inducit. Ideò fi quis à dolore nephritico liberatus, nullum calculum excreverit, & poft aliquod tempus urinæ difficultate urgeri incipiat, maxima eft retenti calculi conjectura.

Duodecimum fignum defumitur per Hippocr. *Aphor. 79. fect. 4. Quibus in urinis arenofa fubfident, his vefica calculo laborat.* Qui Aphorifmus multorum ingenia torfit. Galenus *in illius commentario* dicit, eum manifeftè mancum effe, quòd Hippocrates dimidiam illius partem omiferit: five enim in renibus, five in vefica calculi generentur, arenofa cum urinis fimul egrediuntur. Et ipfe Hippocrates huic contradicit Aphorifmo *lib. de internis affectionibus*, ubi veteres Medicos reprehendit, putantes arenam effe fignum calculi in veficâ. Cardanus *in comment. ejufdem Aphorifmi* teftatur, fe ab annis triginta arenulas primò rubras, poftmodùm verò albas, quotidie & copiosè excreviffe, fine ulla calculi renum aut veficæ fufpicione. Afferit etiam, vix è decem unum reperiri, qui arenas cum lotio non excernant; raros tamen effe, qui renum calculo laborent, ac rariores multo qui veficæ. Referunt etiam, Hifpanos magna ex parte arenas cum urinis excernere, qui tamen parùm lithiafi obnoxii funt.

Nos fuperiori capite arenas diftinximus, quæ calculum fignificare poffunt, ab iis, quæ nullo modo inducant. Sed diximus, effe fignum valdè æquivocum. Fit enim plerumque, ut robore facultatis expultricis arenulæ illæ penitus excludantur, nec ullo modo retineantur in renibus & vefica. Et quamvis hujufmodi arenulæ certius indicarent; nunquam tamen foli veficæ tribui poffent. Atque adeò Aphorifmus, ut verba illius fonant, femper falfitatis convincitur.

De hujus Aphorifmi interpretatione lis maxima orta eft inter Beverovicium & Salmafium (viros doctiffimos, & in Authorum fententiis obfcurioribus, aut mutilatis, reftituendis peritiffimos) quæ integra utrinque peperit volumina. Noftrum non eft, neque inftituti noftri ratio patitur, in iis diutius immorari: hoc unicè ftatuentes, pro omnium criticarum diffenfionum refolutione, Authorum fententias, quæ prima fronte veritati & quotidianæ experientiæ contrariæ videntur, ad eum perpetuò fenfum effe retrahendas, qui veritati magis conformis & confentaneus eft, etiamfi termini fententiarum eum fenfum pati non poffint, qui in tali cafu cenfendi funt fuppofititii, & ab aliis (fortè imperitis) adjecti: aut forte illas fententias integras effe ab aliis infertas, ut fæpè Galenus dicit de quibufdam Hippocratis fententiis, quas ab aliis adjectas pronuntiat, utpote Hippocratis majeftatem præ fe minimè ferentes. At verò Beverovicii interpretatio, circa arenofam fubfidentiam, ad mentem Hippocratis non videtur inftituta, neque magni ufus in actu practico. Primò non videtur menti Hippocratis refpondere, qui in præcedentibus Aphorifmis figna defumit ex urinæ contentis: quod fuum propofitum fequens, fumit etiam fignum ex arenulis in urina fubfidentibus, quas dicit calculum veficæ fignificare. At Beverovicius, fenfum illum invertens, dicit: Hippocratem effe intelligendum de arenulis, quæ per urinas antea excerni folebant, fi fubfiftant in vefica, id eft, retineantur, & non ampliùs excernantur, fignum eft illas arenulas retentas calculum in vefica coagmentare. Hæc interpretatio, ut dictum eft, menti Hippocratis non refpondet; deinde nihil confert ad ufum praxeos. Illi enim, qui arenulas cum urinis emingere folent, quædam habent intervalla, in quibus tamen non fit calculus in vefica. Neque magnam habet vim, quod Beverovicius notat, in aliis Aphorifmis Hippocratem, ubi ponit figna ex urinæ contentis defumenda, non uti verbo fubfidentiæ, fed potiùs excretionis. V. g. *Qui pus aut fanguinem mingant. Quibus cum urina craffa furfurofa exeunt*, &c. At hîc utitur nomine fubfidentiæ, ut aliud quippiam fignificare videatur.

Verùm nos ad ufum artis omnia revocantes, dicimus Hippocratem in hoc Aphorifmo non potuiffe uti nomine quodam, excretionem tantum fignificante, quia diftinguere debebat illas arenulas, quæ calculum fignificant, ab illis, quæ nullo modo eum indicare poffunt; illæ autem arenulæ (ut cap. fuperiori diximus) fubfident in fundo matulæ; aliæ verò minimè, fed tantùm matulæ parietibus adhærent; & ideò rectè Hippocrates, ut illas arenulas ab his diftinguat, dicit. Quibus fabulofa fubfidet; quia aliæ arenulæ, quæ non fubfident, non funt calculi indiciũ.

Quandoquidem igitur hîc Aphorifmus ad veritatem, & ufum artis revocandus eft, quantum fieri poteft, exiftimamus interpretationem à Joanne Zechio (in artis operibus exercitatiffimo) propofitam reliquis omnibus effe anteponendam; cujus beneficio fignum pathognomonicum ftabilitur calculi veficæ, & magnus Aphorifmi ufus elicitur in Medicina facienda, cùm fecundum omnes alias interpretationes inutilis reddatur. Atque ut debitus honor Zechio reddatur apud eos, qui ejus operibus carent; operæ pretium duximus, ipfa illius verba tranfcribere, quæ habentur in libro confultationum medicarum, confultatione 58. *Hippocrates*, inquit, *Aphor 79. fect. 4. à nullo, neque ab ipfo Galeno hactenus, ut decet explicatus, hanc protulit fententiam. Quibus in urina fabulofa fubfident, his vefica calculo laborat. Quam quidem fententiam, fi ea ratione admittamus, quam interpres Galenus fequitur, falfam prorsùs effe, ex eo facilè conftat, quod infiniti fermè homines urinam fabulofam, toto eorum vitæ tempore mingere obferventur, (& unus ex illis fum) citra tamen ullam veficæ lithiafis fufpicionem. Quo fit, ut non poffim non valdè Galenum, tantum virum, & omnes alios poft ipfum fcriptores admirari, quippe qui tanti momenti ad Medicinam faciendam Aphorifmum, vel non intellexerint, quod quidem vix adduci poffum ut credam, vel faltem ob aliquam in eo ambiguitatem diffimularint. Tota autem propofitæ difficultatis explicatio ex illius verbis*, fabulofa, *proprio fignificatu palam definitur: etenim hac voce*, fabulofa, *Græcè.* ψαμμώδεα *nihil aliud fummus Hippocrates intelligere voluit, quam fabulum craffum cui veluti terra pinguis fit admixta. Hoc eft, lutofum, five argillofum quid, veluti eorum mucus, matulæ fundo tenaciter inhærefcens. Signum fanè lapidis majoris in vefica concreti pathognomonicum. Sed quoniam in rebus humanis nihil eft perpetuum, mirari non oportet, fi interdùm confimili affectu laborantes hoc figno deftituantur, quod lapis in vefica fit exiguus, ut in Illuftriffimo, ac Reverendiffimo Cardinali Paleoto obfervavimus. Caufam autem hujus cœnofi excrementi alias fufiori fermone explicavimus.* Hactenus Zechius. Ubi autem cœnofi illius excrementi caufam reddiderit, compertum nobis non eft. Nos verò eam dilucidè expofuimus capite fuperiori, ubi oftendimus, mucofam illam materiam, effe veficæ malè affectæ proprium excrementum, quando nimiam fanguinis copiam & fuperfluos humores ad fe tranfmiffos concoquere, & affimilare non poteft, eofque in mucilaginofam iftam materiam convertit; & illam pravam veficæ diathefim à calculo utplurimùm excitari. Relegantur illa hoc loco, quia ad eorum, quæ fupra dicta funt, intelligentiam plurimùm faciunt.

Sed una adhuc remanet difficultas, quod nonnulli aliquando materiam pituitofam & mucilaginofam quotidiè cum urina excernant, quamvis a calculo veficæ immunes fint. Et refert Cardanus *loc. fuprà cit.* Leonem quendam, monachum Divi Auguftini, tantùm pituitæ lentæ in matula concreta fæpè illi oftendiffe, ut ovum anferis magnitudine fuperaret; & tamen lapidem nunquam habuiffe.

Cui dubio refpondemus materiam mucilaginofam, è vefica procedentem, in eo diftingui ab illa, quæ ex aliis partibus procedit, quòd quæ à vefica, magis tenax & glutinofa fit, ita ut fundo matulæ aut vitri eurofcopi tenaciter adhæreat, nec poft urinæ effufionẽ vehementi concuffione excuti valeat. Quæ verò eft ab aliis partibus, fundo matulæ non

non adhæreat; sed eâ inversa statim cum urina effluat. Hoc usus nos docuit, quod è nullo Auctore hactenus est animadversum. Illa autem glutinositas major in excrementis vesicæ, à propria illius natura dependet, quæ membranea est, & glutini huic producendo idonea, quemadmodum videmus, ex pellibus membraneis aliorum animalium, gluten seu collam confici firmissimam, ad varios usus mechanicos idoneam.

Hanc autem materiam glutinosam seu argillosam, ut vocat Zechius, à prava vesicæ dispositione ex calculo contracta provenire, nos inde probare possumus, præter ea, quæ superiore capite dicta sunt, quod aliàs observavimus puerum duodecim annorum calculo vesicæ laborantem, qui quotidiè cum urina mingebat materiam glutinosam, fundo vitri adhærentem. Postquam verò calculus sectione ademptus esset, puer ille per mensem integrum eandem materiam post sectionem cum urina excrevit, postmodum verò nihil tale emisit. Quod apertè demonstrat, illam materiam ex vesicæ mala dispositione prodiisse, quæ cùm non illicò post exsectionem curari potuerit, sed per aliquod tempus perseveraverit, illa etiam continuaverit materiæ glutinosæ excretio; sed vitio vesicæ curato, nunquam ampliùs apparuit talis materia, quod ostendit eam non aliunde, quàm è vesica provenisse.

Sciendum etiam pro coronide, hanc quidem materiam mucilaginosam, prædictis conditionibus stipatam, quoties apparet, calculi vesicæ præsentiam indicare; non tamen contra, quando non apparet, ejusdem absentiam significare: quia sæpè contingit, ut calculus levis & politus, & nulla asperitate donatus, aut quantitate minor, vesicam tantopere non offendat, ut inde prava illa diathesis oriatur, & tunc urinæ claræ perpetuò redduntur. Signum igitur istud pathognomonicum dici potest, quatenus præsens calculi vesicæ præsentiam indicat; quamvis absens ejusdem absentiam non significet.

Neque prætereà digna esset viro cordato hæc objectio, vel potius cavillatio, quod ex nostra observatione supra proposita, talis materia cum urinis excreta sit, quamvis calculus non esset in vesica, qui anteà per excisionem ademptus fuerat. Sufficit enim, calculum anteà & nuperrimè adfuisse, qui hujus affectus causa fuerit. Atque adeò talis materia significat calculum, qui vel jam adest, vel nuperrimè adfuit.

Ultimum difficillimæ istius diagnosis signum petitur ab exploratione, quæ fit per catheterem, & digiti in anum immissionem; ad quam tandem confugiendum est, ut illa omninò indubia reddatur. Quod etiam intelligendum est de iis, quæ utplurimùm contingunt; non de iis quæ semper. Aliquando enim calculus substantiâ mucosâ, vel etiam cystide obvolutus est, ut certa illius exploratio fieri non valeat, & lithotomos aliquando in eo decipi videamus. Quod tamen de cathetere præcipuè audiendum est: nam exploratio, quæ fit per immissionem digiti in anum, longè certior est, & non solùm calculum adesse ostendit, sed etiam illius differentias quoad magnitudinem, figuram, & numerum patefacit.

Prognosis hujus affectus, non nisi laboriosa & periculosa institui potest. Laboriosa quidem ex eo, quòd minimi tantùm calculi per angustum vesicæ meatum excludi possint; grandiores verò, si duriores ac veluti silicei, conteri ac dissolvi nequeant; si verò molliores, gypsei aut tophacei, aut alio quovis modo friabiles; dissolvi quidem possunt longo efficacium remediorum usu, quem utplurimùm ægrotantes ferre nequeunt, & ideò talis curatio rarissimè succedit, ita ut sæpissimè ad sectionem veniendum sit, quæ quàm plena sit terroris, quotidianus eventus docet, cùm plurimi ex illa operatione moriantur. Unde Hippocr. in juramento discipulos suos monet, ne hanc sectionem aggrediantur, sed etiam lithotomis perficiendam relinquant. In mulieribus tamen facilior est operatio, & periculi expers, quòd latiorem habeant meatum urinarum, & nulla sectione, sed simplici dilatatione perficiatur.

Curatio calculi, in vesica concreti, easdem habet intentiones, quæ suprà in renum calculi curatione propositæ sunt, ut nempe materia illius antecedens evacuetur, revellatur, ejusdemque generatio prohibeatur, materia verò conjuncta, seu calculus ipse imminuatur, atteratur, & dissolvatur. Quibus intentionibus prosunt remedia, etiam ibidem proposita.

Ex quibus maximæ est efficaciæ aqua ex cepis destillata, cujus usu per 40. dies continuato, nos calculum fabæ magnitudine superantem è vesica excretum vidimus.

Attamen & gravissimorum Authorum sententia, & quotidiana experientia docet, medicamentis ore assumptis vix ac ne vix quidem calculum vesicæ dissolvi posse. Unde fit, ut ad lithotomiam seu calculi chirurgicam extractionem, utplurimùm confugiendum sit. Quia tamen nonnullæ inveniuntur historiæ, calculo laborantium per medicamenta curatorum, nos præcipuas hîc annotabimus, ut cuique liberum sit, efficaciora experiri remedia, priusquam periculosissimæ & terroris plenæ Chirurgiæ sese committat. Adde, quod reperiantur aliquando calculi tam molles & arenosi, aut recenter concreti, ut eos dissolvere non sit impossibile. Nam durorum & siliceorum dissolutio minimè sperabilis est.

Horatius Augenius *tom. 2. epist. medicinalium, lib. 9. epist. 8. Ego*, inquit, *bis in hunc diem calculum vesicæ fractum vidi primo casu, mox deliberatione atque maturâ consultatione additâ. Casus fuit. Filium Janeti, Pontificii Typographi, Romæ expurgandum susceperamus, ut posteà tutior ad ipsam sectionem accederet. Tentaverat enim antea omnia remediorum genera, tum à Medicis Venetis, tum Florentinis præscripta. Cùm verò nullam utilitatem subsequi deprehenderet, secari cupidus, Sacerdotem jussit accedere, ut si ex sectione moreretur, animæ fuisset consultum. Requisitus fuit ex Societate Jesu, qui auditâ confessione ab ægroto, & cognito morbi genere, proponit illi pharmacum, ut dicebat, magni usus, de quo & in seipso, & in aliis periculum fecisset. Experiri placuit, neque facti pœnituit. Nam qui proximè incidi debebat, liber ab omni calculo nono die fuit. Pharmacum autem à Jesuita ei datum, hoc erat.*

℞. Pulv. mille pedum Drach. i. ad summum ℈.iv. aquæ vitæ Unc. sem. juris cicerum rubrorum Unc. ix. vel x. capiat horis ante prandium quinque.

Ego verò juvenem annorum 18. calidi & sicci temperamenti totius corporis curaturus, duxi imminuendam quantitatem aquæ vitæ, & ubi singulis diebus datum alteri fuit antidotum, huic alternis dari jussi, & pro refrigeratione totius corporis, aquæ fabarum & fragorum, ana Unc. v. propinari inter medio die, cum gutt. vi. olei de calcantho, & Unc. i. julepi violati. Hoc autem modo pharmacum præbebam.

℞. Pulv. asellor. præpar. ℈. i. aquæ vitæ ℈. ii. decoct. cicer. rubr. Unc. viii. Misce, capiat horis sex ante cibum. Hæc Augenius.

Sennertus *cap. de calculo vesicæ*, memorabilem historiam refert Wilhelmi Lauremberg ii, Professoris Rostochiensis, ab eodem acceptam, qui provecta jam ætate calculo vesicæ affectus, ac sectionis auxilio periculosissimo sese committere nolens de aliis remediis cogitare cœpit. Primò ergo liquorem illum nephriticum celeberrimum, magnoque apud Principes, in pretio & usu habitum, expertus est, qui ita paratur.

℞. Salis tartari albi Unc. i. Affunde aquæ petrosel. ℔. i. Misce, & per chartam bibulam cola, & liquori color croceus corticibus aurantiorum concilietur. Usurpavit etiam gemmam illam indicam, *Igiada* Hispanis dictam, ad calculum frangendum celeberrimam. Sed utriusque remedii nullam vim deprehendit. Ergò inter reliqua, quæ ad calculum comminuendum commendatur, pharmacum ex asellis experiri voluit, quo duos adolescentes vesicæ calculo laborantes feliciter sanatos esse Horatius Augenius profitetur.

Ad cujus imitationem, præmissis universalibus, & exquisita victus ratione instituta, accepit asellor. præparat. ℈. i. spiritus juniperini ℈. ii. juris cicer. rub. Unc. x. quo manè & assumpto, prima secunda vice à sumpto medicamento, tribus, aut quatuor horis, quandam pectoris compressionem

nem percepit, & quasi imminens animi deliquium, ut necesse haberet theriacæ Drach. i. potioni admiscere. Atque ita remedio hoc totos 15. dies usus est. Sed toto hoc spatio ne nimium sabuli expurgari reperit. Itaque alia addenda ratus, sequenti medicamento usus est.

℞. Asellor. præp. Unc. ii. leporis præpar. sang. hirci præpar. spongiæ rosar. sylvestrium, semin. viol. purpur. ana Unc. i. specierum lithontrip. ʒ. ii. Misce, fiat antidotum. Cujus accepit ℈. ii. decocti diuretici ℥. x. spiritus juniperi ℈. ii. Quod medicamentum ubi manè hora quinta hausisset, secunda vice, post horas plus minus quatuor, sub pubis osse, ad regionem ostii vesicæ, magnos sentire cœpit dolores. Paulò post parum urinæ profluebat, & cum ea lamellæ exiguæ, instar squamæ picis subrubeæ, quæ licet aliquam visciditatem habere viderentur, ad tactum tamen in sabulum resolvebantur, ita ut manifestè appareret, tunicam vel crustam esse à majore calculo solutam. Cujus medicamenti usum cùm continuaret, interdùm quarto, nonnunquam quinto die, hujusmodi lamellæ crassiores, & fragmenta sæpè grandiuscula profluxerunt, præsertim ubi lavacro aquæ dulcis uteretur. Cùm verò & à calculo & ab ejus fragmentis orificium vesicæ esset sauciatum, ad leniendum dolorem medicamentis usus est.

Atque horum medicamentorum usu 17. septimanarum spatio à calculo liberatus est. Decoctum hoc fuit.

℞. Rad. glycirrhizæ, ℈. iv. althææ, gram. ononidis, ana ℥. ß. baccar. halicacabi, num. xx. cicer. rub. ℥. iv. uvar. passar. ℥. i. sem. quatuor frigid. major. ana ℈. i. hordei M. ii. Coque in aquæ alkekengi, ononidis, fragorum, flor. fabarum, ana ℔. i. sem. Colaturæ adde syrupi de althæa ℥. iv.

Millepedes ita præparantur.

℞. Asellor. vivorum ℔. ii. Abluantur aqua ononidis, & sordibus purgentur, deinde vino Hispanico Petronmeno dicto, inebrientur, eoque sensim effuso, conjiciantur in ollas vitreatas, quantò plures, tantò meliùs, cùm in unam ollam conjecti, citra combustionem vel putrefactionem difficulter exsiccari possit. Hæ ollæ, luto diligenter occlusæ, in furnum, à panis coctione calentem, collocentur, ut moderato calore exsiccentur, & in pulverem redigi possint. Huic pulveri rursùm affundatur sensim vinum Hispanicum, quantùm imbibere poterit, & rursum exsiccetur. Istaque imbibitio & exsiccatio tertiò repetatur. Quartâ vice hoc liquore irroretur.

℞. Aquæ fragor. ℥. iii. spiritus vitrioli ʒ. ß Misce.

Iterùm pulvis exsiccetur, & tenuissimè contritus in vitro usui servetur.

Præter dicta remedia, usus aquæ sanguinis hirci destillatæ, vel urinæ hirci recenter mactati, tentari potest, modo in calculo renum proposito.

Si medicamentis calculus frangi nequeat, ad operationem devenire, quantumvis periculosissimam, necessitas exigi, ne æger gravissimis & diuturnis doloribus tandem conficiatur. Ea autem peritum artificem & valdè exercitatum desiderat, ut debitè administretur: sic enim utplurimùm solet succedere, nosque quamplurimos hoc modo sanatos vidimus.

Medici autem hac in parte est, ante operationem corpus præparare per venæ sectionem, purgationem, vitamque idoneam, prout rei status indicabit. Notandum autem, minimè periculosam esse in mulieribus calculi extractionem, quippe quæ solâ meatus urinarii, qui brevissimus est, dilatione perficitur.

Si æger curationem per sectionem reformidet; aut desit peritus Chirurgus, interim, ne lapis vesicæ cervicem, in quam sæpe incumbit, asperitate sua exulceret, lenientia remedia usurpanda sunt, qualia pro ardore urinæ infrà describentur.

Quòd si fortè lapis, in cervicem vesicæ impactus, urinam supprimit, supino decubitu, cruribus elevatis, & corpore agitato decutiendus est, dein fotu aut incessu emolliente, tum cathetere intromisso, qui lapidem in capacitatem vesicæ impellat.

CAPUT III.

De inflammatione Renum & Vesicæ.

Quia inflammatio renum & vesicæ iisdem curatum remediis, ideò utramque in eodem capite includimus, quamvis in diagnosi quandam habeant differentiam, quæ in sequentibus explicatur.

Est autem inflammatio renum & vesicæ, tumor illarum partium, ex effluxu humoris sanguinei vel biliosi, in propriam illarum substantiam effusi.

Non admodum frequens est partium illarum inflammatio, ob substantiam earum solidam ac densam, interdùm tamen fieri solet, quia renes carnoso præditi sunt parenchymate, sanguini recipiendo idoneo. Vesica verò, licèt exanguis & membranosa sit, cùm tamen sanguinem ad sui nutritionem, per venarum propagines recipiat, non est dubium, quin illo nimiâ copiâ influente & extravasato, inflammatio fieri possit; quemadmodum in aliis corporis membranis, ut menyngibus cerebri, pleurâ, mediastino, aliisque contingit.

Dicimus istas inflammationes ex affluxu humoris sanguinei, vel biliosi produci: quandoquidem pituita & melancholia in sanguine redundantes, illum crassiorem reddunt, quominus densam earum partium substantiam subire possint: aut saltem exigua debet esse crassorum istorum humorum portio, sanguini permixta, ut hunc affectum producat, quod etiam rariùs contingit.

Causæ hunc affectum producentes, ex rebus naturalibus, non naturalibus, ac præternaturalibus desumuntur.

Ex parte rerum naturalium, infirmitas illarum partium congenita; & à parentibus contracta, vel magna substantiæ laxitas, fervor, & caliditas excedens illis ab ortu impressa, cujus ope humores copiosos attrahunt; ætas juvenilis & fervida, ad inflammationem inducendam plurimùm conferunt.

Ex parte verò rerum non naturalium, ad hujus effectus productionem plurimùm possunt. Venus immodica, partes istas maximè debilitans, & plurimum sanguinem aliosque humores ad eas alliciens, crapula, & usus vini generosioris ac meracioris; tum ciborum salsorum & piperatorum, animi pathemata graviora, supinus decubitus in culcitra molliori; exercitationes vehementiores, aut labores insueti, insignium evacuationum suppressiones, ut mensium, hæmorrhoïdum, aut hæmorrhagiæ è naribus, quæ causas internas, plethoram scilicet & cacochymiam multiplicant, & humores ad interiora viscera quasi refluxu quodam propellunt.

Res denique præternaturales, ad hujus affectus productionem concurrentes sunt, ictus, aut vulnera, renum, aut vesicæ regioni inflicta, compressio nimia, aut contusio illarum partium, febres continuæ, impuritates omnium vasorum, vel aliquarum partium, suam illuviem expurgantium per urinæ vias, ut pleuritide, empyemate, lienis obstructione, mesenterii infarctu, & similibus contingit: ac denique ipsarum partium affectu peculiares, ad inflammationem in iis accersendam, plurimum conferunt, ut calculus, dolor vehemens, à quacumque causa excitatus, exulceratio, urinæ ardor, vel suppressio, & similia.

Signa inflammationis renum diagnostica sunt: Dolor in renum regione gravis, & aliquando pulsans, si locus, in quo sunt arteriæ, afficiatur: & ille dolor ad partes vicinas extenditur, ut ægri neque sese erigere, neque pedibus inniti valeant: tum etiam difficile in latus oppositum sese convertere, neque in illud, neque in ventrem decumbere possint, quia suspenditur pars inflammata, ideò perpetuò in dorsum residere coguntur, & si sternutatio, vel alia corporis commotio accidat, dolor valde exasperatur. Stupor, aut etiam dolor in crure ejusdem lateris percipitur, ob nervi, qui inde ad crus tendit, condolentiam. Dysuria etiam laborant ægrotantes, ob ardorem urinæ communicatum, & ichores ei permixtos, à parte inflammata exsudantes. Urina in principio tenuis est & flava, in progressu verò rubicunda & crassior evadit, febris

assidua & acuta ægrotantem affligit, quam sæpe sequuntur vigiliæ, deliria, aliaque gravia symptomata, nausea & vomitus sæpe affligit, quo biliosa, pituitosa, ac varia rejiciuntur.

Colon intestinum aliquando inflammatione afficitur, quæ si eam partem occupet, quæ renibus vicina est, similia parit symptomata: in eo tamen distinguitur, quod in renum inflammatione dolor ad costas nothas, dorsum, & vesicam se extendat; coli verò inflammatio magis versùs ventrem, & major apparet mutatio in alvi dejectionibus, quàm in renum inflammatione.

In vesicæ verò inflammatione dolor pubis regionem occupat & perinæum, in quibus etiam partibus calor, & interdùm rubor apparet. Ardor urinæ perpetuus est, sed illa etiam supprimitur adstricto vesicæ ductu à tumore partis. Rectum intestinum affligitur propter viciniam, unde crebra desidendi cupiditas cum ardore procedit, aliquando etiam alvi suppressio, intestino à vesica inflammata compresso. Adsunt etiam alia symptomata communia, quæ in renum inflammatione enumerata sunt, ut febris, vigiliæ, delirium, sitis, & alia hujusmodi.

Prognosis horum affectuum non nisi mala, & valdè anceps proponi potest. Internæ enim inflammationes, præcipuè in partibus ad vitam necessariis, perpetuò mortis periculum minantur. Magis autem lethales sunt, si iis delirium, aut convulsio, aut gravia alia symptomata succedant. At si sudores frigidi ac perfrigerationes extremorum appareant, mors in propinquo est.

In renum inflammatione, si hæmorrhoïdes superveniant, bonum.

Si renum inflammatio suppuretur, rupto abscessu per urinæ vias pus evacuetur, salutis spem præbet. Si verò per emulgentes ad hepar & intestina viam moliatur, periculosa est.

Levis vesicæ inflammatio, cum hypostasi in urina alba & æquali, spem salutis pollicetur.

Vesicæ inflammatio solvitur aliquando erysipelate in cute repente oborto, & urinâ copiosè emissâ.

Curatio inflammationis in renibus & vesicâ perficitur remediis revellentibus, derivantibus, refrigerantibus, ac modicè repellentibus, anodynis, resolventibus, vel suppurantibus, si opus fuerit, aliisque, quorum materia, & utendi modus sequentibus exponetur.

Ac primùm phlebotomia maximè necessaria est, aperiendaque basilica, respondens affecto reni, ter, quater, & pluries, modò vires constent, idque donec fluxio subsistat, quod ex doloris remissione cognoscitur. In vesicæ verò inflammatione eligenda est pars dextra, propter hepar, ex quo velut sanguinis fonte, præsumitur ejusmodi materia profluere.

Demptâ sanguinis multitudine, & factâ revulsione sufficienti per venas superiores, inferiores etiam aperiendæ sunt, derivationis gratiâ, in poplite, vel malleolo, tum etiam hæmorrhoïdes aperiendæ, potissimùm si tumefactæ, aut prominentes appareant.

Ad revulsionem etiam non parùm conferre poterunt cucurbitulæ superioribus & inferioribus partibus admotæ, cum scarificatione, frictiones, & ligaturæ dolorificæ extremarum partium, ad revocandos versus exteriora humores.

Ante & post venæ sectionem, clyster emolliens & refrigerans injicitur, ac moderatè laxans, ejusque parva sit quantitas, ne tumorem comprimat hâc formâ.

℞. Rad. althææ ℥. i. fol. malvæ. violar. lactucæ, ana M. i. prun. dulc. paria iv. hord. mundat. & flor. violat. ana P. i. Fiat decoctio ad ℥. viii. vel x. In colat. dissolve cassiæ, vel diaprun. simplicis ℥. i. ol. violac. ℥. iv. vitellos ovorum num. ii. Fiat clyster.

Sanguinis fervor inhibeatur julepis & emulsionibus, in hunc modum compositis.

℞. Aquar. endiviæ, lactucæ, & portulacæ, ana ℥. iv. syrupi granat. ℥ ii. syrupi nymphææ ℥ i. Misce, fiat julep. pro iii. dosibus, manè & serò sumendis. Vel

℞. Rad. acetosæ ℥. ii. fol. malvæ, plantag. portulacæ, & endiviæ, ana M. i. summitat. papav. albi M. ß. Sem. anisi & lactucæ, ana ʒ. i. flor. borrag. violar. & nymphææ, ana P. i. Coquantur ad ℔. i. ß. deinde adde succi granat. ℥. iv. Vel

℞. Amygdal. dulc. excorticat. ℥. j. pineorum recentium ℥. ß. Sem. lactucæ, acetosæ, portulacæ, & papaveris albi ana ʒ. iii. Contundantur, ut artis est, sensim affundendo aquæ hordei, vel lactucæ, aut portulacæ ℔. i. ß. In colat. dissolve sacchari rosacei ℥. i. Fiat emulsio pro iii. dosibus, in qua omissa fuerunt semina frigida majora, quia diuretica cùm sint, aliquid versus istas partes deducere possent, præcipuè dum fluxio adhuc est in motu: nam in declinatione ex usu esse poterunt. Utiliter etiam addetur emulsioni syrupus de papav. alb. ad fluxionem potentiùs cohibendam.

Per clysteres etiam partes inflammatæ refrigerari poterunt, paratos ex decocto julepi prædicti, cum olei rosar. aut violar. ℥. iii.

In principio harum inflammationum purgatio non convenit, quia metus est, ne exagitati humores magis præcipitentur ad partes affectas; ita ut etiam alvi fluxus ingens, eo tempore superveniens, cohibendus sit propter eandem causam. At sedatâ aliquantulum inflammatione, & inclinante morbo, purgatio convenire poterit, ex benignioribus composita, ut mannâ, cassia, rhab. tamarindis, diaprun. simpl. catholicone & syrupo rosaceo, cum decocto lactucæ, portulacæ, aliorumque refrigerantium, in julepis descriptorum. Vel ex prædictorum nonnullis bolus componi poterit.

Exteriùs verò, ab ipso morbi initio, adhibenda erunt medicamenta refrigerantia, & modicè repellentia, ut epithemata liquida ex aquis vel succis plantaginis, acetosæ, endiviæ, solani, rosarum, cum pauco aceto, santalo rubro, & camphora. Linimenta ex oleo rosaceo, omphacino, violac. cerato santal. unguento albo refrigerante, vel populeone, solis aut mixtis, addito pauco aceto; quæ applicari debent partibus prædictis singulis horis subtrigidè.

Vel poterit fieri linimentum ex ovo integro fortiter agitato, affundendo parum olei, & aceti rosacei.

Vel poterit parari optimum ex oleo rosaceo omphacino, cum aceto & succo polygoni, aut portulacæ, cui etiam adde, si lubet, recentem ovi vitellum. His imbuti panni admoveantur subfrigidè.

Si dolor acerbissimus urgeat, non erit alienum in hujusmodi epithematis & linimentis parùm opii & croci dissolvere.

Poterit etiam fieri cataplasma ex farina hordei, cum succo intybi, portulacæ, & solani, adjecto oleo rosaceo, unguento populeone. Sed illud frequenter immutandum est priusquam incalescat.

Hîc autem tria diligenter observanda. Primò non esse diu immorandum in istis refrigerantibus, ne impediatur materiæ conjunctæ diaphoresis, vel ne tumores isti scirrescant. Secundò, in vesicæ inflammatione minùs adstringentia & refrigerantia esse admovenda, ne accidat ischuria, quod symptoma per se est valdè frequens in hoc malo, ac valdè periculosum. Tertiò, cataplasmata in vesicæ inflammatione minùs convenire, quàm unguenta & linimenta, quia partem pondere suo gravant, ita ut difficiliùs multo dilatari valeat.

Postquam igitur per brevissimum spatium refrigerantibus hisce remediis usus fueris, iis dimissis, post iteratam scilicet phlebotomiam, & fluxione magnâ ex parte cohibitâ, ad emollientia, leniter resolventia, & chalastica dicta veniendum. Talia erunt fomenta ex decocto rad. althææ, fol. malvæ, violar. parietar. sem. lini, fœnugr. malvæ, bombacis, cum flor. chamæm. meliloti, anthos & rosar. ad robur partis servandum.

Deinde admovenda erunt linimenta ex oleo lilior. & rosar. cum pauco chamæmelino.

Inter chalastica autem, & anodyna simul, non est præstantius ullum cataplasmate de mica panis, quod in hunc modum componitur.

℞. Medullæ panis albiss. ℔ i. Coquantur in lacte caprillo ad pultis consistentiam. Deinde adde vitellos ovorum n. iii. olei rosac. Unc. iv. croci ℈. sem. Fiat cataplasma, sæpè immutan-

immutandum. Poterit addi tantillum opii & camphoræ, si dolor fuerit acerbior.

In vesicæ inflammatione, si metus sit gangrenæ, conveniet cataplasma corroborans ex farinis fabarum, orobi, lupinorum, in vino decoctis.

Ubi jam maxima pars inflammationis sedata videtur tum purè resolventibus decoctis & linimentis utendum, ut reliquiæ absumantur, quòd est maximè optandum.

In toto morbi decursu, symptomatibus gravioribus, ut febri, dolori, vigiliis, suppressæ urinæ, & alvo, ventriculo, aliisque partibus compatientibus, erit accuratè prospiciendum.

Et quidem quòd ad febrem, dolorem, & vigilias attinet; certum est, vacuantia & alterantia proposita plurimùm facere, ad illorum mitigationem. Illis tamen addi possunt epithemata, linimenta, & oxyrrhodina, quæ hepatis, cordis, & cerebri regioni admoveri solent; necnon summâ urgente necessitate, narcotica, tum assumpta, tum per clysterem injuncta.

Peculiariter verò ad vesicæ dolores leniendos parari possunt glandes anodynæ, vel noduli, ex vitellis ovorum cum pauco opio, & succo hyoscyami, vel similibus confecti, in anum immittendi.

Ischuriæ verò aut dysuriæ, vesicæ inflammationi frequenter accidere solitæ, remedia ex propriis capitibus erunt desumenda.

Si renum inflammatio propositis remediis discuti non potuerit, sed ad suppurationem tendat, quod dignoscetur ex febris, doloris aliorumque symptomatum augmento, tum etiam horrore & vomitu, pondere circa partem majore, tùm præcipuè apparente, cùm æger in partem sanam inclinat, motus naturæ adjuvandus est admotis cataplasmatis ex radicibus & herbis emollientibus, sem. lini, flor. chamæm. Quibus coctis, tusis, & cribratis, adduntur farinæ, butyrum, axungiæ, & olea, iisdem viribus prædita. Quibus nisi abscessus ruptus cum urinis sese expurget, pus in abdominis capacitatem irrumpit, unde mors repentina, vel febris hectica succedit. Aliquando tumor foras prodit, tumque vel cauterio potentiali, vel scalpello aperiendus est.

Contingit etiam aliquando, tumores istos indurari, & scirrhosam naturam accipere, cessante febre, dolore tamen perseverante, cum ponderis sensu majore & circumjectarum partium quodam stupore. Quod malum plerumque insanabile est, in cachexiam & hydropem hominem conjiciens. Tentanda tamen illius curatio est emollientibus, incidentibus & digerentibus remediis, qualia in scirrhi hepatis curatione fuerunt proposita.

CAPUT IV.

De Mictu Sanguineo.

SAnguis à multis partibus ad urinæ vias transferri potest, & urinæ permisceri, eamque sanguinolentam reddere; sed cùm id raro contingat, & nos hîc tantum renum & vesicæ affectus lucubremus, de illa tantùm urinâ cruentâ agere instituimus, quæ è renum, aut vesicæ vitio contingit. Effluit autem sanguis ab illis partibus, quemadmodum ab omnibus aliis (ut in hæmorrhagia narium, hæmoptysi, vomitu sanguinis, & fluxu hæmorrhoïdali diximus) per anastomosin, rixin, aut diabrosin, rarissimè verò per diapedesin venarum quæ ad illas partes deferuntur.

Causæ frequentiores sunt, sanguinis copia vel acrimonia, vel calculus renibus impactus: à copiâ sanguinis præsertim ruptio venarum potest contingere; ab acrimonia, erosio, vel apertio, seu anastomosis; & calculo etiam erosio, seu attritio venularum, & ipsius renum parenchymatis, quando calculus impactus per equitationem, ambulationem celerem, aut alium quempiam motum celerem commovetur, & in eo motu partes illas asperitate sua dilacerat.

Aliæ autem causæ propter repletionem, aut sanguinis copiam, ruptionem vasorum efficere possunt, ut casus, ictus, ponderis gravioris elevatio, vel gestatio, motus corporis vehemens, & similia.

Qui à plethora inducitur fluxus sanguinis per urinas, non semper morbosus est, aut symptomaticus: sed interdùm contingit bonis ægri rebus, naturâ onus superfluum per illas vias deponente, sicut refert Aretæus, nonnullos per quosdam circuitus sanguinem mingere, eoque circuitu cessante, capitis dolores, oculorum caligines, & vertigines excitari.

Vesica etiam sanguinem effundere potest, si à calculo asperiori vulneretur, aut humore acri erodatur; sed pauca est illius quantitas, quia vesica membranosa est & exsanguis. Si autem sphincter musculus afficiatur, aut virgæ canaliculus; inde copiosior sanguis emanare potest, ut in effrænata venere interdùm contingit, in primis si inflammatio ex gonorrhœa adfuerit.

Diagnosis hujus affectus respicit illius speciem, partem affectam, & causam illam committentem. Affectus species sensibus obvia est. Facile enim est sanguinem urinæ permixtum agnoscere; est enim loturæ carnium similis; & interdùm exigui quidam thrombi in ejus fundo resident. Alia verò urina lixivio similis est quando diutiùs moratur in vesica, siquidem illa mora sanguis denigratur. Partem affectam situs doloris ostendit. Si enim in regione lumborum percipiatur, renum affectum significat; si verò in regione hypogastrii, vesicam. Deinde sanguis, è renibus profluens, urinæ exquisitè miscetur, ex vesica verò purus frequenter & impermixtus effunditur. Hanc diagnosin expressit Hippocr. duobus Aphorismis, nempe *Aph. 78. sect. 4. Quicumque sponte & repente sanguinem mingunt, iis in renibus venula rupta significatur;* & *Aphor. 80. ejusdem sectionis: Si sanguinem mingant, aut grumos, vel stillicidium urinæ habeant, & dolor in imum incidat ventrem & pectinem, & perinæum; ad vesicam labor est.*

Si à calculo mictus sanguinis procedat, illius signa apparebunt, capite proprio relata. In horum defectu conjiciendum est, sanguinis copiam vel acrimoniam hunc effectum producere. Copia sanguinis, ex signis plethoræ apparebit; acrimonia verò, ex signis biliosi aut melancholici humoris, in corpore dominantis; tum etiam pituita salsa, quæ per urinas excernitur, gravem dysuriam & mictum sanguinis efficere consuevit, quod in senibus frequentius contingit, huic pituitæ salsæ generandæ valdè obnoxiis. Et hac ratione præsertim discernitur mictio sanguinolenta, quæ fit ab acribus humoribus, ab ea quæ fit à calculo, quòd in hac nephritici dolores, aut etiam lapillorum excretiones præcesserunt; in illa vero æger nunquàm anteà calculo laboravit, & urinæ claræ ac limpidæ, nullis heterogeneis contentis infectæ apparent. Et non solùm ab exercitiis immodicis, quod utrique causæ commune est; sed etiam à solis animi pathematis affectus excitatur, quando ab humoribus acribus procedit, qui ab hujusmodi pathematis maximè commoventur, ita ut huic affectui obnoxii post iram, aut mœrorem, aut animi contentionem gravem, in mictum sanguinis plerumque soleant incidere.

Quod ad prognosin spectat, copiosa vel frequens sanguinis per urinas evacuatio valdè periculosa: potest enim in tabem & hydropem ægrotantem deducere. Si verò diuturna sit, ulcus excitare potest in ea parte, unde sanguis emanat. Si affatim sanguis una vice mingatur, metuendum est, ne periculosam excitet ischuriam in vesica concrescens; vel alia gravia symptomata pariat, in eadem pravam induens qualitatem.

Curatio hujus affectus pro varietate causarũ varianda est.

Ac primùm, si à sanguinis copiâ, vel acrimoniâ producatur, curandus est primùm phlebotomiâ è directo renis affecti celebratâ, parcâ manu & frequenter, ut major fiat revulsio. Cui etiam conferre poterunt cucurbitulæ, frictiones, & ligaturæ in partibus superioribus. Imò si sanguis copiosè fluat, cucurbitulæ hypochondriis erunt admovendæ.

Ad derivationem verò, sectio malleoli, & apertio hæmorrhoïdum convenire poterit.

Quando humores ſeroſi aut bilioſi ſanguinis excretionem promovent; illi expurgandi erunt purgationibus in hæmoptoë propoſitis, per intervalla repetitis. Quibus etiam ſequentia pro Medici arbitrio, ſubrogari poterunt.

℞. Rhab. parum torrefacti pulverat. Drach. i. coralli præparat. ℈. ſem. ſeri caprilli, aut aquæ plantag. Unc. iii. Fiat potio.

℞. Caſſiæ recenter extractæ Unc. ſem. pulpæ tamarind. Drach. vi. boli armen. orient. ℈. ſem. Cum ſaccharo fiat bolus.

Poſt debitas revulſiones & evacuationes, vel etiam dum illæ celebrantur, ſi res urgeat, ad ea veniendum eſt quæ cohibere ſanguinem, ac venas conſtringere & glutinare poſſunt. Quæ tamen ſtatim, apparente ſanguinis fluxu uſurpanda non ſunt; ne citiùs quàm par ſit cohibitus, incraſſatus alicubi grumeſcat. In hunc uſum maximè commendatur ſuccus plantaginis recenter extractus, ad ℥. iv. vel v. manè & ſerò ſumptus, qui etiam ad quamcunque hæmorrhagiam utiliſſimus eſt. Si tamen nimia ventriculi refrigeratio timeatur, cum ſaccharo nonnihil decoquendus eſt.

Lac ovillum maximè laudatur à Foreſto *lib.* 24. *obſerv.* 13. *Sæpè*, inquit, *ſanguinis mictum ſolo lacte ovillo, nempe ſumendo ℥. iv. lactis & ʒ. i boli armeni veri, curavi.*

Hoc idem expertum à Gatinaria: qui tamen præcipit, ne poſt ejus aſſumptionem aliquis dormiat, neque ſe exerceat. Laudant etiam Hollerius, & Duretus, ex Hipp. & Avicennâ.

Decoctiones etiam ex centinodiâ, equiſeto, portulaca, & ſummitatibus rubi, ad hanc rem ſunt efficaces, additâ tertiâ parte ſucci granatorum acidorum, vel cydoniorum.

Vel ad fervorem ſanguinis temperandum, utatur apozemate in plures doſes, manè & ſerò, in hunc modum compoſito.

℞. Folior. lactucæ, portulacæ, plantag. & conſolidæ major. ana M. i. Sem. frigid. major. & minor. ana ʒ. i. jujubar. par. iii. liquirit. ʒ. ſem. flor. nymphææ, violar. & roſar. ana P. i. Fiat decoctio ad ℔. i. ſem. In colat. diſſolve gummi tragacanthi Drach. i. ſem. ſyrupi violac. & de roſis ſiccis, ana ℥. i. ſem. ſalis prunellæ Unc. ſem. trochiſc. alkekengi ſine opio Drach. ſem. Fiat julep. pro quatuor doſibus.

Ad magis incraſſandum, & ſanguinem potentiùs cohibendum, poterit addi prædicto apozemati ſyrupi de papav. alb. Unc. i.

Pulveres etiam, ſanguinis fluxum cohibentes, ut coralli rubri, lapid. hæmat. boli armen. terræ ſigillatæ, exhiberi poſſunt cum aqua roſar. & plantag. aut decoctis prædictis.

Si morbus ſit diuturnior, opiata in hunc modum parari poterit.

℞. Conſervæ roſar. & rad. ſymphyti major. ana Unc. ii. terræ ſigillatæ, boli armen. ſanguinis draconis, corall. rubr. lapid. hæmat. & trochiſc. de carabe, an. ℈. i. hyociſtidos, granor. Kermes, & ſem. plantag. ana ℈. i. Cum ſyrupo de papavere & myrtino, ana part. æqual. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, manè & ſerò, ſuperbibendo parùm aquæ plantaginis.

Affectu etiam perſeverante, convenientiſſimum erit, ægro per intervalla exhibere decoctum myrobalanorum, in ſero lactis aut alio liquore paratum.

Hollerius affirmat, & cum eo Duretus, ad mictum ſanguinis curandum trochiſcos Gordonii eſſe inſtar omnium.

Chriſtophorus à Vega trochiſcos de carabe commendat cum aqua plantaginis exhibitos: iiſque, ſemel tantùm hora ſomni exhibitis, ſe hunc affectum curaſſe affirmat.

Pro potu ordinario conveniet infuſum lentiſci cum vino mixtum, quod etiam manè inſtar juleporum exhiberi poterit. Hujus compoſitio talis erit.

℞. Lentiſci ſicci minutim conciſi Unc. i. aquæ fontis ℔ iv. Infundantur per horas xii. in B. M. valdè tepido vaſe benè clauſo. Colatura ſervetur ad uſum dictum.

Quia verò ſanguinis grumi nonnunquam in veſica retineri ſolent, & ſæviſſima ſymptomata inducere; pro illorum diſſolutione conveniet poſca tepida adhibita per intervalla, eſt aqua malvæ & aceto non valdè acri. Acetum verò ſit in minima quantitate, ut vix guſtu ſentiatur.

Exteriùs verò topica admoventur regioni lumborum, refrigerationi & conſtrictioni renum idonea.

℞. Rad. biſtortæ & ſymphyti major. an. Unc. i. folior. plantaginis, portulacæ, equiſeti, polygoni burſæ paſtoris ana M. i. malicorii. Unc. ß. granor. ſumach. myrtillor. hypociſtid. an. Drach. ii. calycum glandium, ſantali rubri & citrini: an. Drach. i. roſar. rubrarum P. iii. Coquantur in aqua ferrata & pauco aceto. Colatura foveantur renes tepidiuſculè.

Ex eodem decocto poterit fieri inſeſſus, auctâ doſi ſimplicium.

℞. Unguenti comitiſſæ & refrigerant. Gal. ana Unc. i. ſem. Abluantur oxycrato diligenter, & inungantur lumbi frequenter. Vel ad magis conſtringendum.

℞. Succi plantaginis, ſanguinariæ, ana Unc. ii. aceti Unc. ſem. olei omphacini Unc. i. Bulliant ad ſuccorum conſumptionem. Deinde adde ſanguinis draconis, maſtiches, cortic. granator. ana Drach. ii. camphoræ Drach. ſem. unguenti comitiſſæ Unc. iv. ceræ q. ſ. Fiat linimentum, addendo aceti parùm, unctionis tempore.

Lamina etiam plumbea, multis foraminibus perforata, & ſupra renes geſtata, huic uſui erit valdè idonea.

In eo ſanguinis mictu, qui fiet ex humorum acrimonia, jecoris ratio ineunda eſt, epithematis & unguentis illius regioni applicitis.

Quando à calculo & arenulis fit ſanguinis mictus, præmiſſis evacuantibus, revellentibus, & acrimoniam demulcentibus propoſitis, ad ea deveniendum eſt, quæ leniter abſtergendo, renes ab infarctu liberare poſſunt. Ejuſmodi ſunt ſequentia.

℞. Maſſæ pilular. de terebinth. cum rhab. ℥. i. Capiat Drach. ſem. manè cum ſyrupi de althæa cochlear. ii. alternis diebus.

Diebus verò vacuis ab uſu pilular. ſumat æger alternatim pulverem & morſulos ſequentes.

℞. Glycyrrh. raſæ Drach. ii. ſem. iv. frig. major. mundat. ana Drach. i. ſem. portulacæ, lactucæ, ana ℈. ſem. trochiſcorum de carabe, ac cornu cervi uſti præparat. ana ℈. i. ſacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis tenuis, de quo capiat ℈. i. cum aqua malvæ, in qua ſemen cydoniorum aliquandiu infuſum erit.

℞. Amygdalar. excorticat. & pineor. mundat. ana drach. ſem. Semina althææ, alkekengi, ana ℈. i. Sem. lactucæ, Papaveris albi, ana ℈. ſem. amyli, tragacanth. ana Drach. ſem. glycyrrhiz. Drach. ii. ſacchari Unc. vi. Cum aqua parietariæ fiat confectio in morſulos. Capiat manè & veſperi Unc. ſem.

Efficaciora diuretica non conveniunt, utpote quæ ſanguinis fluxum promovere valent.

Ac denique aquæ vitriolatæ, ad ſanguinem cohibendum, renes refrigerandos, & calculos expellendos, ſunt efficaciſſimæ.

CAPUT V.

De Ulcere Renum, & Veſicæ.

ULcus in renibus & veſica à tribus excitatur cauſis; abſceſſu diſrupto, poſt inflammationem ſuppuratam: humorum acrimoniâ, qualis eſt ea, quæ mictum cruentum efficit, quæ intenſior facta aut durans diutiùs, eas partes exulcerat: aut à calculo aſpero, dictas partes erodente. Poſtrema hæc cauſa frequentior eſt, ac ferè ordinaria; reliquæ verò infrequentiſſimæ.

Inter ſigna diagnoſtica, primum ac præcipuum eſt, puris excretio cum urina, quæ diutiùs perſeverans, ulcus in partibus urinariis latens certiſſimè oſtendit. Utrum verò renes, an veſica ulcere afficiantur, cognoſcitur ex ſitu doloris, prout vel in regione lumborum, vel in pube, aut perinæo infeſtat. Prætereà pus à renibus procedens, meliùs coctum eſt: album ſcilicet, læve, & minimè fœtidum quia parenchyma renum carnoſum meliùs concoquit: tum pus copioſius eſt, ac urinæ magis permixtum, quæ lacti ſimilis

fimilis profunditur, donec longè poft mictionem pus ab ea feparetur, & in fundo refideat. E vefica verò emanans purulenta materia, pauca eft, neque multùm urinæ permixta neque adeò concocta; fed cruda, variegata, & graveolens: pars enim exfanguis, & debili calore prædita, materiam fufficienter elaborare nequit. Ex collo autem veficæ, aut meatu urinario, fincerum pus, abfque urinâ fæpè excernitur. His adde, quod in ulcere veficæ, aut illius cervicis, perpetua adfit dyfuria, & continuus doloris fenfus partem iftam infeftans, quod in ulcere renum minimè fieri folet, fed dilucida funt dyfuriæ & doloris intervalla.

Profundiori ulcere exiftente, fanguis interdùm copiofus effunditur, qui difficilè cohibetur, fæpiùfque ramenta partium, cum pure vel fanguine excernuntur, nempè caruncula ex renibus, minutulæ utplurimùm, aliquando craffiores, quæ per ureteres difficilem tranfitum habentes, dolorem nephriticum pariunt: è vefica verò fquamulæ feu pelliculæ membranofæ, ac veluti furfuraceæ cruftulæ dimanant.

Ac denique in ulcere veficæ diuturno & callofo mucofa illa pituita producitur, quæ in calculo veficæ defcripta eft.

Quod ad prognofin attinet, cùm omnia ulcera interna periculofa fint; ifta etiam fomidolofa & curatu difficillima cenfenda funt, quandoquidem perpetuus fit ad eas partes humorum affluxus. Licet enim ferum fuaptè naturâ detergendi vi præditum fit; hoc tamen locum habere poteft in ftatu naturali, quando ferum alienis qualitatibus infectum non eft: fi verò pravi humores, acres, & falfi cum eo permifceantur, exulcerationem efficere, eamque fovere poffunt.

Recentia renum & veficæ ulcera curationem recipiunt: inveterata verò incurabilia funt.

In fenibus non curantur renum & veficæ ulcera: in juvenibus aliquando; fed non nifi magno labore.

Ulcera, quæ à calculo fiunt & foventur non nifi priùs extracto calculo curari poffunt.

Dolor aliaque fymptomata, quæ ulcera prædicta comitantur, vigilias pariunt, corpus confumunt, hominque tandem in cachexiam vel atrophiam deducitur.

Curatio ulcerum renum & veficæ, quemadmodum, & omnium aliorum ulcerum, deterfione, exficcatione, feu confolidatione perficitur. Inter hunc finem fequentia utiliter ufurpari poterunt.

Ac primùm fi plethora adfuerit, vel in parte affecta inflammatio quædam, phlebotomia celebranda eft; primùm in brachio, poftea verò in poplite.

Poftmodum purgatio inftituenda eft, eaque frequenter repetenda, ut vitiofi humores, toto corpore redundantes & ad partem affectam confluentes,educantur. Quæ tamen fieri debet medicamentis blandioribus, tantùm lenientibus, ut caffiâ, mannâ, fyrupo rofar. rhab. & agarico in formam boli, aut aliam folidiorem redactis; quia in forma liquida ad vias urinæ faciliùs deferuntur, ejufque acrimoniam augent. Sic opiata fequens ufurpari poterit.

♃. Polypod. querc. & glycyrrhiz. raf. ana ℥.ß.fem.quatuor frig. major.an.Drach.i.flor.viol. & borrag. an. P.fem. jujubar.par.vi.prunor. damafc. par.iii.paffular. minor.Unc. fem. fennæ mundat. ℥. ii. ß. Infundantur in aqua hordei noctem. Manè bulliant & colentur. Pofteà diffolve mannæ, in q. f. decocti folutæ & colatæ Unc. i. fem. caffiæ recenter extractæ Unc. iii. Coquantur ad opiatæ confiftentiam, addendo in fine rhab. pulver. ℥. fem. Dofis erit ℥. i. femel in feptimana, duabus horis ante paftum. Vel

♃. Caffiæ ℥. ii. mannæ ℥. fem. pulpæ febeft. & tamar. ana Unc. i. mucil. fem. pfyllii Drach.vi. quatuor fem.frig. major. ana Drach. i. fucci liquir. Drach. ii. Cum fyrup. rofar. folut. Fiat opiata.

Utiliores erunt opiatæ prædictæ, fi addatur mercurius dulcis, aut alius optimè præparatus. Siquidem mercurius eximiam vim habet omnia ulcera interna & externa mundificandi ac confolidandi.

Inter purgantia recenfetur terebinthina, & in hoc affectu valdè commendatur, quia fimul alvum laxat, & ulcus abftergit. Eaque cum pulvere liquiritiæ exhibenda eft ad Unc. fem. cum aqua plantaginis lota. Præcipuè verò convenit, quando urina valde craffa mucofa eft.

Vomitum in hoc affectu valdè commendat Avicenna, *cap. de ulceribus renum*: *Melius*, inquit, *quo renum ulcera curantur, eft vomitus, propterea quod mundificat & evacuat, & trahit ad contrarium partis renum.* Aëtius verò *cap. de fuppuratis renibus*: *Si quis*, inquit, *omni menfe audacter vomat, fortè & renum ulcus, & quidquid inde mali accidere poffet, diffolvet.* Hos fequuntur neoterici complures, quorum nonnulli aquæ & olei tepentis ante paftum exhibitione vomitum excitant. Quæ folo remedio fæpe repetito, referunt hunc affectum curatum fuiffe. At Rondeletius vult à cibo id fieri, cùm à cibo meliùs vomant, & aquam tepidam exhibet, cùm pauco oleo, fimul inungendo os ventriculi oleo lilior. ad ejufdem relaxationem. Advertendum tamen, vomitum proritandum effe in iis tantùm, qui facilè vomunt; nam vehemens vomitus ulcus irritat.

Poft debitas evacuationes & revulfiones, ad detergentium ufum progrediendum eft. Quorum præcipua funt ferum lactis, matutinis horis in magna copia exhibitum, hydromel tenue, quod etiam mane fumi poterit ad Unc. vi. vel viii. & in potu ordinario ufurpari. Decoctum hordei & liquiritiæ cum faccharo, eodem modo etiam ufurpatum. Cui pro potu hydrofaccharum fimplex fubftitui poterit. In hydromelite autem, fi caliditas illius metuatur, femina frigida majora, vel ad magis leniendum, radix liquirit. & fummit. malvæ, coqui poterunt. Lac etiam afininum non folùm detergit ferofa fuâ parte; fed & cafeosâ confolidat. Non tamen exhibendum præfente febre. Vel ad detergendum fimul & leniendum, decoctum fequens componi poterit.

♃. Rad. althææ Unc. fem fol. plantag. agrim. capill. ven. & fummitatum malvæ, ana M. i. fem. malvæ & melonum, cum corticibus contufor. ana Unc. fem. granor. alkekeng. Drach. vi. liquirit. raf. Unc. i. hord. integri. P. i. Coquantur ad ℔. ii. In colat. diffolve mellis rofar. Unc.iii. facchari canti Unc. ii. Fiat julep. de quo capiat Unc. viii. manè per decem dies. Quæ ad renum, veficæ, & uteri affectus exhibentur, magnâ dofi funt præfcribenda, ne eorum vis in media via diffipetur.

Loco iftorum omnium, utiliter ufurpari poffunt aquæ minerales, aluminofæ & ferratæ, quales funt aquæ noftræ Meynenfes. Quarum diuturno ufu corrigi poteft intemperies calidior, ulcus mundificari & ad cicatricē perduci.

Nonnulli commendant ad ichores ulcus foventes, abfumendos, interneque ulcera expurganda & confolidanda (in ægris potiffimum temperamenti pituitofi: vel fi lue venereâ aliquando infecti fuerint, & febris ac fanguinis fluxus non adfuerint,) decoctum fudorificum ex rad. chinæ, falfæ parillæ, aut ligno faffafras, vel etiam guaiaco, per triginta, aut etiam plures dies exhibitum, cum decocto fecundario, ad potum ordinarium, victuque tenui & exficcante. Intereà tamen, ne vifcera nimis inflammentur ufu iftius decocti, jufculis refrigerantibus, circa vefperam exhibitis, & inunctionibus renum, ex unguentis refrigerantibus, temperari poffunt.

Tutiùs & utiliùs in quolibet cafu decoctum fequens ufurpari poterit.

♃. Rad. falfæpar. Unc. iii. raf. ligni lentifc. Unc. ii. ligni faffafras Unc. i. rafuræ eboris, & cornu cervi, an. ʒ. vi. jujubarum & febeft.an.Unc.fem. ligni nephrit. Unc.iv. hord. mund. ℥. ii. Infund. per hor. xii. in aquæ fontis ℔.v. Coquantur ad ℔. iii. pro vi. dofibus bis in die fumendis, aromatizentur ʒ. ii. cinamomi.

Poft ufum detergentium, ubi ulcus fatis mundificatum fuerit, (quod cognofcitur, quando pus cum urina minore quantitate excernitur, idque album, & æquale, ac minimè fœtidum,) ea quæ exficcant, aftringunt, glutinant & confolidant, exhibenda funt; quales funt trochifci fequentes.

♃. Bol. arm. terræ figill. coralli rubr. ana ʒ. iii. gummi arabic. & tragacanth. ana Unc. fem. Cum aqua agrimon. fiant trochifci pond. ʒ. ii. Capiat unum manè & ferò cum lacte ovillo uftulato, vel decocto fymphyti majoris.

At

At reliquis præferuntur, imò inſtar omnium habentur, ad ulcera renum & veſicæ detergenda & conglutinanda, trochiſci Gordonii, qui ſimul dolorem leniunt, & ardorem urinæ contemperant. Eorum doſis eſt ad ʒ. ii. vel iii. cum hydromelite, vel decocto hordei, quando magis eſt detergendum; vel cum lacte caprillo, aut potius ovillo, cùm magis glutinandum eſt.

In eundem uſum opiata ſequens poteſt uſurpari:

℞. Conſervæ roſ. antiquæ Unc. iii. ſem. portulacæ, plantag. myrtill. boli armen. terræ ſigill. ſang. draconis, ana ʒ. i. raſuræ eboris, & trochiſc. alkekengi, ana ʒ. ſem. cum ſyrup. de roſ. ſiccis, fiat opiata, de qua capiat magnit. caſtaneæ bis in die.

Julepi verò conſolidantes in hunc modum componi poſſunt.

℞. Rad. ſymphyti major. Unc.ii. fol. plantag. & piloſellæ, ana M. i. ſummit. malvæ & capill. ven. ana M. ſem. liquirit. raſ. Unc. ſem. amyli, gummi arabici, tragacanthi, boli armen. ana Drach. i. Sem. lactucæ & portul. ana ʒ. i. ſem. roſ. rubr. P. i. Fiat decoctio in aqua pluviali ad ℔. i. ſem. In colat. diſſolve ſacchari Unc. iv. penidiati ℥.ii. Fiat julep. de quo capiat Unc. iii. manè per x. aut xii. dies.

Pilulæ etiam ſequentes non parùm conferre poterunt.

℞. Terebinth. aquæ plantag. lotæ Drach. i. ſucci liquirit. & gummi tragacanth. an. ℈. ii. boli armen. & trochiſ. alkek. ana Scrup. ſem. Cum ſucco equiſeti, fiant pilulæ, capiat Drach. ſem. manè & ſerò.

Majoris ſunt efficaciæ in ſequentem modum compoſitæ:

℞. Rad. althææ, & ſymphyti maj. ſiccar. an. Drach. ii. gummi arabici, ceraſi, & prunor. ana Drach. i. olibani, myrrhæ, ana ℈. iv. ſem. papav. alb. & alkek. ana ʒ. i. ß. camphoræ ℈. ii. Terantur omnia ſubtiliſſimè, & additâ tertiâ parte ponderis omnium ceruſſæ antim. ſeu diaphoretici vulgaris fixiſſimi, cum ſ. q. terebinth. Venetæ, fiat maſſa pilul. de qua capiat Drach. i. manè, & ſerò, longè à paſtu, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Si dolorifica ſit operatio terebinthinæ, ejus loco ſuccus liquiritiæ ſumatur, in aqua parietariæ diſſolutus, ad formandam maſſam.

At præ cæteris lac vaccinum, recenter mulctum, ad cyathi unius quantitatem, cum boli armeni veri ʒ.ß. hauſtum ſingulis diebus matutinis, maximè conferre teſtatur Foreſtus, ad ulceris conſolidationem. Dicitque hoc unum eſſe ex arcanis Præceptoris ſui Helidæi, quod ulcus expurgat, & ſimul conſolidat.

Quercetanus in Pharmacopœa, commendat aquam ad gonorrhœam. Quæ cùm ulcera ex gonorrhœa contracta conſolidat, idem in renibus præſtare poteſt.

Hartmannus verò laudat opiatam confectam ex conſervæ roſ. partibus duabus, & pulveris ſem. hyperici parte una in fine curæ per aliquod dies veſperi exhibitam. Idem curationem ulcerum feliciter abſolvi poſſe aſſerit uſu mercurii dulcis ad ℥. ii. vel iii. in aqua plantag. quotidiè ſemel atque iterùm exhibiti.

Majoris eſt efficaciæ mercurius diaphoreticus, exactâ ac frequenti calcinatione paratus, ut fixus tandem evadat, & igni ſatis valido reſiſtat; qui omnibus ulceribus internis perſanandis, juſtâ doſi, ac diu uſurpatus, mirabiliter conducit.

In ulceribus admodum inveteratis decoctum ariſtolochiæ rotundæ, in vino albo paratum, & ſaccharo addito, multùm confert.

Præthereà animadverſione dignum eſt quod ſcribit Garcias ab Horto, in urbe Goa aloën probè tuſam, & cum lacte mixtam, iis propinari, qui ulcere renum aut veſicæ laborant, vel qui purulentas excernunt urinas, & ægros illicò curari.

Exteriùs verò, ad conſolidationem ulceris adjuvandam, ſequens unguentum admoveri poterit.

℞. Succi plantag. & ſolani, ana ℥. iv. ol. roſac. omphacini ℥. iii. aceti ℥. i. lithargyri tenuiſſ. pulverati ℥. i. ß. ceruſſæ lotæ ℥. ß. tuthiæ ſubtiliſſimè pulveratæ ʒ. ii. Sang. Drac. ʒ. i. Reducantur omnia ad formam nutriti.

Sequens etiam admoveri poterit, abſente inflammatione.

℞. Olei roſac. maſtich. & lentiſc. an. ℥. ii. myrrhæ, aloës, ſarcocollæ, ſang. draconis, an. ʒ. i. amyli, tragacanth. an. ℈. iv. ſtyrac. calamit. ʒ. i. ceræ albæ q. ſ. Fiat unguentum.

In ulcere veſicæ peculiariter conveniunt injectiones, bis in die uſurpatæ, primùm detergentes, ex hydromelite, ſero lactis, aut decocto hordei, cum pauco melle roſaceo, poſteà verò adſtringentes & conſolidantes ex aqua ferrata, in qua rad. ſymphyti, myrrha, alumen, ſarcocolla, & tragacanthum bullierint. Maximè verò conferent trochiſci Gordonii in lacte diſſoluti.

Fabricius Hildanus ulcus inſigne veſicæ, injectione ſequenti, cum nonnullis aliis remediis, curavit, *obſ. 69. cent. 3.*

℞. Rad. conſolid. major. ℥. i. hordei integri M. i. fol. agrimonii, veronicæ, ſcordii, alchymillæ, ſaniculæ, ana M. ß. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolve mellis roſac. ℥. ß. Miſce, fiat injectio.

Advertendum, injectiones iſtas non tantùm per ſyringam immittendas eſſe, ut vulgò fit, quia in veſicæ cavitatem non penetrant, obſtante muſculo ſphinctere exquiſitè clauſo; ſed immiſſo in veſicam catheteti ſyringa aptanda eſt, ſicque injectio ad locum affectum facilè deferetur.

Quia verò in hujuſmodi ulceribus dolores plerumque infeſti eſſe ſolent, eorum mitigatio, toto curationis decurſu, quoties urgebunt, molienda eſt anodynis, interiùs, & exteriùs uſurpatis. Interna erunt ſyrupus de papavere, laudanum opiatum: & huic uſui peculiariter deſtinati trochiſci alkeken. Tum etiam emulſiones ſem. frig. cum ſem. papav. albi; addito, ſi opus fuerit, ipſo papaveris ſyrupo; ac denique conſervâ florum althææ, frequenter exhibitâ.

Exteriùs verò fomentum ſequens admoveri poterit regioni renum.

℞. Rad. althææ ℥. ii. fol. malvæ, parietariæ, violariæ, an. M. i. ſem. lini, fœnugr. alkek. an. ʒ. iii. flor. chamæm. meliloti, nymphææ, an. P. i. Fiat decoctio, quâ fovetur pars cum filtris, non autem cum ſpongiis, propter ſalſedinem, quàm à mari habent.

Poſt fotum linimentum ſequens admoveatur.

℞. Olei violac. & amygd. dulc. an. Unc. i. ß. olei roſac. ℥. i. mucilag. ſemin. althææ & fœnugr. an. ℥. ii. croci ℈. i. Fiat linimentum.

Ad veſicæ dolores ſequens injectio parabitur.

℞. Sem. fœnugr. & cydon. an. ℈. i. Macerentur per horam in ℔. i. ß. decocti hordei. Poſtea per linteum exprimantur. Fiatque mucilago ſatis liquida. Cui adde ol. amygd. dulc. ℥. ii. mellis roſ. collat. ℥. i. Miſce, fiat injectio.

At verò lac tepens, recenter mulctum, frequenter injectum, præſtantiſſimum eſt anodynum. In quo trochiſci Gordonii diſſolvantur, omnes ſcopi, tum doloris ſedandi, tum ulceris curandi adimpleri poterunt.

CAPUT VI.

De Diabete.

Diabetes eſt celerrima ac copioſiſſima potus non tranſmutati per urinas emiſſio, quam ſequitur ſitis intenſa ac indefinens, & totius corporis colliquatio.

Dicitur diabetes ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν, à permeando ſeu tranſeundo, ob celerem urinæ tranſitum, ſeu traductionem, ſicut aqua per ſiphonem trajicitur, quam Mechanici, teſte Columella, διαβήτην vocant. Dicitur etiam δίψακος, à ſiti inexplebili, & hydrops ad matulam, propter urinæ copiam, quæ aſſiduè profunditur. Rariſſimus eſt affectus, quem Gal. ſe bis tantùm vidiſſe refert *6. de loc. affect. cap. 3.*

Cauſa proxima & immediata hujus affectus ex eodem Gal. *loco citato*, & omnibus illius ſequacibus, eſt calida renum intemperies, cujus operâ ſerum hi è vaſis copioſiſſimè trahunt, & ad veſicam tranſmittunt, tantam ejus copiam retinere nequeuntes; vaſa exhauſta à corde eandem trahunt materiam; Cor ab inteſtinis & ventriculo, unde ſitis continua exoritur; potuſque ingens cupiditas, qui ſimul atque aſſumptus eſt, à venis, & renibus denuò abripitur,

abripitur, & copia sua expultricem irritans, ac retentricem gravans; denuò ad vesicam deturbatur.

Nonnullis hæc causa videtur insufficiens, cùm calida renum intemperies frequentissimus sit affectus, diabetes verò rarissimus, ideò aliquid aliud valdè infrequens hîc contingere aiunt, nempe humorem acrem, aut salsum, renum parenchymati imbibitum, id est, bilem aut pituitam salsam, quæ virtutem partis attractricem continuò irritat, quemadmodum in februm biliosarum paroxysmis continua sitis urget, quæ nullo potu sedatur, ex humore bilioso, tunicis ventriculi impacto, aut vaporibus biliosis, à partibus vicinis (ubi bilis restagnat, & in paroxysmo febrili commovetur) elevatis, & ventriculum impetentibus. Quæ sententia probabilis est: Illi tamen hoc addi posse existimamus, non solos renes in hoc casu tentari, cùm bilis, & alii humores adusti, in hepate primum generentur, atque ita eos non posse magna copia in renes influere, quin hepar eadem intemperie, eodemque vitio afficiatur. Imò verò, si ulteriùs nobis in re obscura, & in naturæ silentio recondita, per analogismum ratiocinari liceat; possumus dicere, venenatam quandam qualitatem, huic symptomati generando idoneam, præcipuè concurrere. Cùm enim illud serpentis genus, quod dipsas apellatur, & in Lybya præsertim reperitur, morsu suo venenum quoddam in homines insinuet, à quo sitis inextinguibilis inducitur, simile etiam venenum in corporibus nostris, ex certa ac peculiari humorum corruptelâ, generari poterit, ad similem sitim inducendam idoneum: cum ipso Galeno Authore, venena varii generis in corporibus nostris generari possint. Et magis adhuc præcisè, si venenum in corporibus nostris generari possit, maximam & horrendam potus aversionem inferens, quod in hydrophobia contingit, ut ægri ne visum quidem aquæ, alteriusque rei potulentæ, ferre queant: quidni etiam aliud venenum, contrariis dotibus præditum generari poterit, ut summam, & incompescibilem potus appetentiam excitet? Inde etiam ratio desumi potest, cur iste affectus adeò rarus sit: quia nimirum rarissima est talis veneni generatio, cùm tamen bilis & pituitæ salsæ productio, & morbi ab iis oriundi frequentissimè contingant. Ac denique, sicut fames canina diabeti comparatur, quod in ea sit insatiabilis ciborum cupiditas, & occultæ cuidam qualitati à cordatioribus adscribitur; sic etiam immane istud potus desiderium, qualitati cuidam peculiari & occultæ adscribi potest.

Signa hujus affectus diagnostica ex iis, quæ dicta sunt, satis elucescunt, quando scilicet immodicum adest urinæ profluvium, cum siti immensa, quæ assumpto potu nihil sedatur, quia statim atque assumptus est, subitò rejicitur, & totum corpus celeriter contabescit: cum materia enim potulenta humiditates corporis alibiles simul excernuntur, factâ totius corporis colliquatione. Licèt autem non rarò urinæ profluvia copiosa contingant in febribus acutis, aliisque casibus; illa tamen ad diabetem referenda non sunt, quoniam in iis symptomata prædicta, ut sitis inexhausta, corporis colliquatio, aliàque non reperiuntur.

Prognosis hujus affectus non nisi funesta institui potest: malum enim incurabile est, nisi in principio curatio adhibeatur, & hominem ad tabem celerrimè deducit. In senibus etiam periculosior est, tum etiam, si post immodicam venerem, aut febres chronicas contingat.

Illius curatio consistit in calida renum, aliorumque viscerum intemperie corrigenda, eorumdem imbecillitate ac laxitate reparanda, humorum ad eos confluentium tenuitate incrassanda, & maligna qualitate oppugnanda. Quæ omnia sequentibus auxiliis præstari poterunt.

Venæ sectio in principio morbi, viribus adhuc satis validis existentibus, revulsionis & refrigerationis causa convenire potest, parvâ quantitate, & partitis vicibus celebrata. Si tamen vires jam dejectæ fuerint, aut hic affectus alteri succedat, non erit locus huic remedio.

Evacuatio excrementorum, per mollientes & lenientes clysteres molienda est, in hunc modum compositos.

♃. Fol. lactucæ, portulacæ, malvæ, & plantag. ana. M. j. hordei mundati, & rof. rub. an. P. j. Fiat decoctio ad ℔. j. sem. In colat. dissolve diapruni simpl. Drach. vj. mellis rosac. & ol. omphacini, an. Unc. ij. Fiat clyster frequenter injiciendus.

Tum etiā purgatio blanda instituenda est; cum medulla cassiæ, & pulpa tamarindorum, vel decocto plantag. portul. lactuc. tamarind. & myrobal. cum syrupo rosaceo.

Vomitus etiam à nonnullis commendatur ex decocto seminis raphani & ebuli, cum oxymelite; qui vacuat, & revellit à partibus urinariis.

Ad intemperiem autem dictarum partium corrigendam, & humores incrassandos, conveniunt julepi ex aquis vel decoctis lactucæ, portulacæ, plantag. cum syrupo myrthino, cydon. & similibus, atque etiam de papavere, in modica quantitate; addendo pulverem diatragacanthi frig. trochiscos terræ sigillatæ, & similia.

Vel ad magis adstringendum in hunc modum componi poterunt.

♃. Rad. consolid. major. & plantag. ana Unc. j. fol. plantag. M. j. balaustior. & myrobal. citrin. ana ʒ. j. sem. plantaginis & portulacæ, ana ʒ. sem. rosar. rubr. P. j. Coquantur ad ℔. j. In colatura dissolve syrupi cydonior. ℥. iij. Fiat julep. pro iij. dosibus.

In eundem finem pulvis, vel opiata confici poterit; in hunc modum.

℞. Sem. plantag. portulac. coriandri præp. & rosarum rubr. ana Unc. j. coralli præp. boli armen. margaritarum præp. & radicis tormentillæ, ana ℈. j. nucis moschat. ʒ. sem. Misce, fiat pulvis.

♃. Conservæ rof. antiquæ Unc. iv. boli armeni, coralli præpar. & cornu cervi usti, an. ℈. j. Cum miva cydonior. fiat opiata.

Erastus valde commendat syrupum ex radice symphiti majoris, & prunis sylvestribus confectum: quem se summa cum felicitate in affectibus huic malo simplicibus usurpasse testatur.

Narcotica etiam, ut theriaca recens, syrupus de papavere, & laudanum opiatum, prudenter usurpata, in hoc affectu plurimùm prodesse poterunt.

Perseverante affectu, lac ovillum, aut bubulum, aut asininum erit convenientissimum: modò priùs serum absumatur, injectis frequenter silicibus candentibus. Eòque æger uti poterit mane, prout in aliis affectibus dictum est.

Sudorifica etiam ab Authoribus commendantur, quibus serosus humor ad corporis superficiem evocatur. Ea tamen suspecta meritò esse debent, quandoquidem summam cum diureticis cognationem habent, viscerumque intemperiem augent. Si tamen iis locus aliquis unquam esse videatur, ex temperatioribus, utpote rad. chinæ, aut salsæ parillæ, cum foliis endiviæ, borrag. acetosæ, decoctum parari poterit. Imò verò in consumptis fieri poterit ex decocto pulli, aut gallinæ junioris, ut simul renutritioni corporis consulatur. At verò tutius esse censemus, externis remediis sudores elicere, putà vapore decocti convenientis, in ligneo instrumento, (ut vulgò fieri solet) nudo corpore suscepto.

Prædictorum sudorificorum loco maximè conveniunt diaphoretica, quæ simul malignam qualitatem oppugnare possunt: qualia in febribus malignis proposita sunt, ex quibus ol. vitrioli præcipuum est, quia ad sitim extinguendam, fluxum cohibendum, & malignitatem infringendam præstantissimum est.

Pro potu utatur æger aqua ferrata, cum syrupis acidis & adstringentibus vel decocto prunorum sylvestrium, & corticis interioris quercus. Quo remedio ferè solo se hunc morbum in puero curasse testatur Erastus.

Exteriùs verò admoveatur fotus regioni lumborum, ex decocto rad. acetosæ, fol. plantag. cortic. granat. sem. sumach. & similibus, quibus aceti parùm addatur. Vel quod utilius erit; paretur insessus ex eodem decocto.

Eademque pars inungatur unguento rosaceo, santalino & comitissæ, simul mixtis, vel sequenti linimento.

℞. Olei rosac. & myrtin. ana ℥. j. santali rubri, rosar. rubr. & corall. rubr. ana ℈. j. succi plantag. ℥. j. ceræ q. s. Fiat unguentum.

Denique symptomata hunc affectum comitantia, ut sitis, vigiliæ, consumptio, aliaque, remediis propriis capitibus descriptis mitigantur.

CAPUT VII.

De Urinæ incontinentia.

URinæ incontinentia in retentricis vesicæ actionis læsione consistit; quemadmodum diabetes in vitio attractricis, & dysuria expultricis. Illa verò duobus modis solet contingere, vigilantibus nempe, tunc causa gravior est, aut dormientibus, quod levius esse consuevit, quandoquidem tunc temporis functiones animales minùs liberè exercentur. Et hoc etiam duobus modis fit, nempe debilitate & laxitate musculi sphincteris vesicæ, quod pueris omnibus lactentibus, multis decrepitis, & quibusdam adultis accidit, aut imaginationis errore: non pauci enim reperiuntur, qui vel nimio potu, aut exquisitiore sensu vesicæ, aut acriori urinâ lectum permingunt, concurrente quodammodo voluntatis imperio, dum per somnum imaginantur, se in parietem, aut alium locum urinam effundere, & huic vitio ita assuescunt, ut sine ulla vesicæ aut sphincteris ejusdem prava diathesi id fiat, neque tam medicamentis liberentur, quàm pravæ illius imaginationis mutatione, ut in pueris flagro, vel in adultis, locus ille, quem per insomnia permingere putant, rebus quibusdam pretiosis aut venerandis exornetur, & illis sæpè spectandus proponatur.

Affectus autem præternaturalis, & verè morbosus, urinæ incontinentiam committens, in musculo sphinctere consistit, qui sympathicè afficitur, vel idiopathicè. Sympathicè quidem variis modis, ut quoties accidit summa totius corporis imbecillitas, & caloris nativi exsolutio, sicut in morti proximis; vel quando totum corpus, aut dimidia illius pars afficitur paralysi, aut illæ tantùm nervorum propagines, quæ ab osse sacro exortæ, tamen vesicæ communicant. Fit etiam aliquando hæc musculi resolutio, ob simplicem condolentiam & vicinitatem, ut in gravidis mulieribus, & recti intestini affectibus.

Idiopathicè verò musculus sphincter variis modis afficitur: per vulnera scilicet illi inflicta, ut in lithotomia contingit; aut ulcera profundiora, illius contractionem & occlusionem impedientia. Potissima tamen causa & frequentissima est frigida & humida intemperies, quæ ad partem istam debilitandam & relaxandam aptissima est. Ad quam intemperiem producendam plurimùm conferunt nativum temperamentum frigidum & humidum, ætas puerilis aut senilis; sexus muliebris, & morbi totius corporis, aut quarumdam partium, à frigida & humida intemperie oriundi: quibus addi possunt causæ externæ, huic intemperiei producendæ idoneæ, sæpè aliàs recensitæ.

Hìc tamen dubitare licet, quomodo contrarii affectus ab eadem causa producantur; Hippocr. enim *in Coacis*, à frigida intemperie urinæ suppressionem fieri pronuntiat: *Ex refrigeratione*, inquit, *interceptio urinæ pessima*. Incontinentia verò interceptioni contraria est. Dicendum est, quando frigida intemperies solum vesicæ sensum imminuit, vel abolet; fieri suppressionem urinæ, quia vesica non irritatur ad expellendum: si verò facultas motiva lædatur, quæ est in musculo sphinctere, ab eadem intemperie fieri incontinentiam, eo musculo relaxato.

Signa hujus affectus diagnostica, alia sympathicum affectum demonstrant, quæ desumenda sunt ex affectibus, incontinentiæ urinæ producendæ idoneis, suprà commemoratis, quæ si adfuerit, inde affectum exoriri conjiciendum est: illis autem absentibus, de idiopathico affectu cogitandum est: qui si à vulnere, ulcere, aut alio affectu conspicuo sphincteris procedat, facilè cognoscitur; at verò, si nihil horum appareat, ad intemperiem partis frigidam & humidam animus convertendus est: eadem deprehendi poterit ex causarum tam internarum, quàm externarum constitutione, & affectibus, qui ab illis dependent: quales sunt totius corporis mollities, color albicans, nervosi generis, & partium genitalium laxitas, ætas puerilis, aut senilis, cacochymia pituitosa, & similia.

Quod ad prognosin spectat, affectus iste in senibus immedicabilis est, ob exsuperantem humiditatem, & caloris nativi exsolutionem, quæ irreparabilis est.

In febre acuta, excretio urinæ involuntaria, admodùm periculosa est: vel enim à delirio procedit; vel à summa facultatum omnium exsolutione, quæ caloris nativi extinctionem consequitur.

In pueris curatur urinæ incontinentia ætatis mutatione, cujus beneficio humiditas superflua sensim absumitur, & partes laxiores constringuntur. Si verò ante 25. annum non curetur, immedicabilis est.

Curatio incontinentiæ urinæ, ad frigidam, & humidam intemperiem, & musculi sphincteris laxitatem corrigendam dirigenda est. Quæ enim per sympathiam ab aliis primariis affectibus procedit, ad illorum affectuum curationem referenda est. Tum etiam, quæ a vulneribus, ulceribus, aliisque affectibus conspicuis exoritur, ab eorum curatione dependet. Hanc itaque curationem ita proponemus, ut tum pueris, tum grandioribus sufficere valeat; modo remediorum delectus à perito Medico habeatur. Ut nempe leviora tantùm in pueris usurpentur, & pro majori vel minori annorum numero, eorum quantitas & efficacia augeatur, vel minuatur.

Primò igitur phlebotomiæ locus hic rarò esse potest, cùm frigida intemperies & pituitosa illuvies hunc affectum producat. Nisi fortè totius plethora in juvenili corpore eam suadere videatur.

Purgatio autem in hoc affectu semper necessaria est, eaque componatur ex phlegmagogis medicamentis, quibus astringentia quædam misceantur, non solùm alterantia, sed etiam purgantia, ut rhab. myrobalani, & similia.

Postea verò, ad exsiccandam materiam illam pituitosam, partemque relaxatam constringendam, pulveres, opiatæ, vina medicata, & similia usurpari possunt, in hunc vel similem modum composita.

℞. Nucum cupressi, & myrtill. torrefact. rasuræ eboris, coriandri præp. coralli rubri, & Karabes, an. ʒ. ij. spodii. ʒ. j. rad. cyperi & galangæ, ana ʒ. . Cum syrupo conditurae citri fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ, manè & serò, superbibendo parùm vini rubri.

Vel pulvis ex prædictis, aut eorum nonnullis conflatus à ʒ. ß. ad ʒ. j. cum vino rubro exhibeatur, bis in die, longè à pastu.

℞. Rad. consolid. major. ℥. ß. rad. cyperi, galangæ, ana ʒ. j. fol. plantag. equiseti, pentaphylli cum rad. an. M. j. nucum cupressi, calycum glandium, an. ℈. iv. sem. rutæ, agni casti, thuris, & rasuræ eboris, ana ℈. ß. rosar. rubr. P. j. vini rubri ℔ iij. Infundantur per 14. horas. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinam. ℥ ß. sacchari q. s. Fiat claretum, de quo capiat ℥. iij. vel iv. bis in die.

Multa & specifica proponuntur ab Authoribus, ad hújus affectus curationem maximè conducentia. Gal. *in medicamentis localibus, & in lib. de facile parabilibus*, laudat cerebrum, & testiculos leporis combustos. Item cochleam cum suâ testâ combustam potandam exhibet. Recentiores stercus leporis præbent, cinerem murium tostorum, ungulam apri torrefactam, cinerem ossium dactylorum, avellanas assas, pulverem corticum ovorum. Sed præ cæteris laudatur pulvis agrimonii, & tunicæ interioris ventriculorum gallinæ exsiccatæ; quæ seorsim, vel simul mixta exhiberi possunt cum vino rubro.

Testatur Solenander, se felicissimum vidisse successum ex medicamento, à Giberto Horstio Hollando, Medico Romano celeberrimo, in usum revocato. Accipiebat guttur galli, urebat, ut non consumptum, sed tostum exsiccatumque teri posset. Exhibebat pulvisculum ante cœnam, cum tantillo vini rubri, & si æger vino uti non posset, cum haustu oxycrati dulcissimi: idque per aliquot dies iterabat.

In grandioribus, ratione causæ antecedentis, ad exsiccandum totum corpus, conveniunt decocta sudorifica per xx. dies usurpata, ex ligno guaiaco, aut sassafras parata. Quibus & substitui poterunt stuphæ, laconica, & in primis

primis thermæ sulphureæ & nitrosæ, quales sunt nostræ Balerucanæ.

Pro potu utatur æger vino rubro austero meraciori, vel paucâ aquâ ferratâ dissoluto. Hydropota verò solâ aquâ ferratâ, vel in qua semen coriandri, aut tantillum mastiches bullierit. Vel denique, ad magis adstringendum, aquâ, in qua tegulæ recentes ignitæ extinctæ fuerint. Eademque aquâ omnes cibi decoqui possint. Parum autem bibendum est, præsertim in cœna. Tum sub ingressu lecti urinam reddat æger, ac rursùs mediâ nocte excitetur ad mingendum, necnon & ante auroram. Hoc non minimùm facere poterit ad mingendi in lecto consuetudinem immutandam.

Exteriùs verò, pubi, scilicet & perinæo, topica admoveantur, quæ calefaciant, roborent, & exsiccent, in hunc modum composita.

℞. Rad. enulæ camp. calami aromat. rad. acori, cyperi, an. ℥.ß. fol. menthæ, salviæ, origani, calamenti, absinthii, an. M.ß. nucum cupressi, myrtill. gallar. & balaustior. ana ʒ. j. rosar. rubr. P. j. Coquantur in æquis partibus aquæ abrot. & vini rubri ad ℔. ij. In colat. dissolve salis & aluminis, an. ℥. j. Foveatur regio pubis & perinæi calidè, manè & serò.

Vel ex eodem decocto, auctâ dosi simplicium, fieri poterit insessus, per multos dies usurpandus.

Post fotum, vel semicupium, inungi poterunt eædem partes linimento parato ex oleis, vulpino, rutaceo, irino; unguentis, martiato, aregon. cum pulvere mastiches, cyperi, myrtillorum.

Vel admoveri potest utiliter storax liquida, vel balsamum indicum, pauco vino dissolutum: vel pro ditioribus moschi & zibetæ grana aliquot, in oleo moschatelino dissoluta.

Vel emplastrum sequens dictis partibus applicetur.

℞. Ladani, mastiches, an. ʒ. ij. ligni aloës. styrac. calamita, cinam. terebinth. an. ʒ. j. myrtillor. rad. cyperi, an. ʒ. ß. succi menthæ & equiseti cum vino rubro extract. q. s. Fiat emplastrum.

Denique si fluxio à capite in partes inferiores delabi videatur, quæ infirmitatem illam conciliet; derivetur errhinis, masticatoriis, caustico, occipiti vel brachio admoto, aliisque remediis, in catarrhi curatione propositis.

CAPUT VIII.

De Ischuria, & Stranguria.

Urinæ suppressio omnimoda ἰσχυρία ab Authoribus nominatur, imminuta verò mingendi actio, στραγγουρία dici solet: quamvis hoc vocabulum latius multò pateat, & simpliciter omne urinæ stillicidium comprehendat: quod si absque dolore fiat, & urina stillatim effluat, etiam cum aliquo conatu, imminuta est ischuria, si verò fiat cum dolore, ad dysuriam potiùs, seu urinæ ardorem referenda est.

Ischuria igitur, seu omnimoda urinæ suppressio, duplex statuitur: vera scilicet, seu legitima, quæ fit vesicâ plenâ existente, & notha, seu spuria, quæ fit cùm vesica vacua est, nihilque ad eam à renibus descendit.

Vera & legitima ischuria à tribus causis dependet: quarum prima est, sensus abolitus in vesica, propter nervi, qui ad eam defertur, paralysin & obstructionem, aut spirituum aversionem; quorum defectu efficitur, ut vesica stimulum non sentiat, & ad expulsionem non irritetur, ut in deliriis, & soporosis affectibus contingit.

Secunda causa est, frigida vesicæ intemperies, à causis refrigerantibus, seu internis, seu externis contracta, quatenus sensum vesicæ hebetat, ejusque expultricem debilitat.

Tertia causa est, angustia cervicis vesicæ, urinæ exclusionem præpediens. Hujus autem angustiæ tres assignantur causæ à Gal. I. *de loc. affect. c.* I. Aut enim musculus, cervicem vesicæ circumdans, in tantum tumorem attollitur, ut meatus inde occupetur: ut si vel inflammatione, vel scirrho, vel abscessu, vel alio quopiam tumore affectus sit; aut in meatu caruncula quædam adnascatur ex præcedente ulcere; vel callus, aut alia quædam res, ex crasso lentoque humore, paulatim, longo temporis tractu generetur. Obstruitur etiam meatus à calculo crudo crassoque humore, grumo sanguinis, vel pure.

Præterea exitum urinæ intercludit compressio cervicis vesicæ, à tumore partium vicinarum incumbentium, nimirum uteri, ex fœtu grandiore turgidi, intestini recti fæcibus duris impleti, vel ani grandioribus hæmorrhoïdibus tumefacti.

Fit etiam interdum hæc suppressio à nimia urinæ copiâ, diutiùs retentâ, quæ totum vesicæ corpus ita distendit, ut ad expellendum sese contrahere nequeat, ex qua tensione meatus etiam contrahitur & obturatur. Repletur autem vesica ab urina nimis diu retentâ, duobus potissimùm casibus. Primò, quando sanus aliquis, urgentibus negotiis, in foro, senatu, concionibus, comitiis, convivio, curru, aliisque casibus, ob loci & temporis non satis idoneam opportunitatem, urinam sponte supprimit. Deinde vesica nimis repletur & distenditur, ut contrahere se ampliùs nequeat, dum urinæ stimulus non percipitur, propter obtusum vesicæ sensum, affectis nervis, qui ad vesicam deferuntur: cùm tamen illi, qui musculo sphincteri constringendo dicati sunt incolumes remaneant, quod cuidam accidisse testatur Gal. 6. *de loc. affect. cap.* 4. luxatis spinæ vertebris.

Notha verò ischuria illa nominatur, in qua urina supprimitur, vesicâ vacuâ existente, quia nihil seri ad eam defluit & descendit. Causa, cur nihil seri ad vesicam descendat, duplex est; vel quia renes urinæ materiam non attrahunt, deorsumque demittunt; vel quia ureteres non suscipiunt. Renum igitur attractrix, vel expultrix læditur. Attractix læditur, vel læsâ facultate, vel errore objecti. Facultas læditur à valida intemperie, frigida præsertim; vel impeditur ob aliquam obstructionem, in renibus, aut venis emulgentibus residentem. Fiunt autem illæ obstructiones à calculo, pituita crassa, vel pure, ab aliqua parte superiore ad illas vias confluente. Fit etiam interdum obstructio venarum emulgentium à repletione nimia, ex sanguine, & sero copioso in iis collecto; cujus rei historiam habemus in observationibus nostris, *observ.* I. *cent.* I.

Objecti vitio renum attractio læditur, cùm serum vel absumitur, ut in febribus ardentibus; vel ad alias partes transsumitur, ut in hydrope contingit.

Expultrix similiter læditur ab iisdem causis, intemperie scilicet, obstructione à calculo, sanguinis grumo, pure, pituitâ crassâ, vel ab inflammatione.

Ureteres serum non suscipiunt; nec ad vesicam demittunt, propter inflammationem, vel obstructionem à calculo, sanguinis grumo, pure vel pituitâ crassâ, vel ob compressionem à tumoribus partium vicinarum.

Notandum est, utrumque renem aut ureterem debere esse affectum, ut omnimoda urinæ suppressio contingat: alterutro enim aperto & libero existente, urina fluere potest.

Causæ omnes prædictæ, si graviores sint, integram urinæ retentionem facere possunt, quæ ischuria nominatur; si verò remissiores, partialem tantùm & imminutam excretionem efficiunt, quæ stranguria dicitur. Uterque autem affectus, ab iisdem causis, secundum magis & minùs tantùm differentibus, dependet.

Dignoscitur vera & legitima ischuria ex pondere & tensione hypogastrii, ac tumore circumscripto, vesicæ figuram referente. Causæ illius dignoscuntur ex rebus prægressis & concomitantibus. Si enim fiat ex quantitate urinæ collectæ copiosiori, quæ vesicæ contractionem impediat, ex relatu ægrotantis percipitur, illum ob diuturniorem equitationem, loco, aut personarum præsentiam & dignitatem, mictionis officium longiori temporis spatio omisisse, & nullum anteà in illis partibus affectum habuisse. Si verò delirio, paralysi, aut alio affectu laboraverit; ex iis, qui in causis enumerati sunt, meritò urinæ suppressio erit referenda.

Adstrictiones, quæ fiunt à tumoribus illarum partium aut vicinarum, vel aliis causis suprà propositis, ex propriis

illorum affectuum indiciis innoteſcent. Obſtructiones verò canalis veſicæ dignoſcentur immiſsâ candelâ, vel cathetere: quæ ſi penetrare non poſſunt, ſed in via ſubſiſtunt, calculum, aut carunculam, aut aliam quampiam materiam obſtruentem adeſſe demonſtrabunt. Et illæ materiæ ita diſtinguentur: quòd nimirum, ſi calculus adſit canali impactus, dolores nephritici præceſſerunt; ſi ille à renibus ſit decidivus, aut ſi in veſica genitus, vel diu commoratus fuerit, ſigna præceſſerunt calculi veſicæ, ſaltem leviora, qualia ſuo loco propoſita ſunt. Si caruncula urinæ commeatum impediat, præceſſit gonorrhœa virulenta, aut ulcus in meatu virgæ, longo tempore materiam purulentam emittens. Si denique ſanguinis grumus, pus concretum, vel pituita craſſa obſtructionem efficiat, portiunculæ quædam eorum per virgam excretæ, immiſſo catheteri adhærentes, ſatis patefacient.

Spuria verò iſchuria ex eo cognoſcetur quod nulla tenſio, nulluſque tumor aut pondus exiſtat in pubis regione, ſed potiùs vacuitas quædam in ea percipiatur: nullum adeſt mingendi deſiderium, nullaque irritatio in veſica; & immiſſo cathetere, liber canalis aditus reperitur, & nulla urina educitur. Præceſſerunt autem ſigna calculi in renibus, aut ureteribus; inflammationum, aut magnæ plenitudinis; aut potus largior præceſſit, quem non ſequuta eſt urina copioſa, unde venarum nimia repletio potuit contingere, aut denique febris ardens, vel hydrops præſens ſeroſæ materiæ averſionem teſtantur.

Prognoſin quod attinet, urinæ ſuppreſſio valde periculoſa eſt, ſi ſeptimum diem excedat, plerumque certum affert interitum: ſerum enim retentum in venis, jecur opprimit, ſanguinem inficit & inquinat, ac in totum corpus regurgitat, ſuffocationis periculum infert, & ad cerebrum delatum, comatoſum affectum inducit.

Suppreſſio urinæ, quæ ob ſauciatam ſpinam, aut caſum, aut vertebræ luxationem accidit, incurabilis eſt.

Si odor urinæ naribus & ore ægrotantis emittatur, lethale prorsùs eſt.

Urinæ ſuppreſſioni ſi teneſmus ſupervenerit, in ſeptimo moriuntur. Eidem ſingultus ſuperveniens, mortem proximam denuntiat.

Curatio ſuppreſſionis urinæ, ſive illa totalis ſit, ſive partialis, ad cauſarum ſublationem dirigenda eſt. Ac primùm illa, quæ ſpuria dicitur, & à renum aut ureterum affectibus dependet, ex inflammationis doloris nephritici, aut calculi renum curatione deſumenda eſt. Quæ verò fit à repletione venarum emulgentium, larga ſanguinis miſſione & hydragogis medicamentis curanda eſt. Legitima verò iſchuria curatur remediis, cauſas eam producentes auferentibus. Ac primùm, ſi fiat à veſicæ, aut partium vicinarum inflammatione; remedia ex veſicæ inflammationis curatione mutuanda ſunt.

Si verò ſuppreſſio fiat à calculo, veſicæ cervici impacto, ſequentibus remediis auferenda eſt.

Primò æger ſupinus collocetur, cruribus elatis, mox plurimùm diùque concutiatur, ut calculus in veſicam relabatur: Et ſi hoc modo deturbari nequeat; immiſſo cathetere impellatur. Si verò calculus altiùs penetraverit in penis meatum, omnimoda illius excluſio procuranda eſt, digitis molliter impellendo, & deducendo ad extremum virgæ: tum virgam in aquam tepidam, aut in lac tepidum demittendo, aut ægrum in ſemicupium mergendo, ut meatus laxetur, & amplior fiat. Si verò neque foràs extrahi, neque intrò impelli valeat, docent Practici, ligato pene, in ſuperiori & inferiori loco, partem ſectione factâ aperire, & calculum eximere.

Obſtructio verò colli veſicæ, quæ ab inflammatione fit, propriis inflammationis remediis curabitur. Interim tamen, ſi urina diutius retineatur, candela cerea, oleo amygdal. dulcium illita, blande immitti poterit, omninò vitando catheterem, ne dolore excitato inflammatio augeatur.

Quæ verò à caruncula fit urinæ ſuppreſſio, carunculæ ipſius extirpatione curatur. Hæc autem remediis appropriatis perficitur, per candelam ceream immiſſis, quæ à perito artifice, in hujuſmodi Chirurgia apprimè exercitato, adminiſtranda ſunt. Urgente tamen ſymptomate; quandoquidem caruncula interdum intumeſcit, & totum canalem obſtruit, neceſſitas cogit, immiſſo cathetere urinam educere, quamvis periculum ſit, ne irritata pars magis intumeſcat. Priùs tamen tentandum eſt revulſionibus per venæ ſectionem, & vomitoriis celebratis, tum repellentibus pubi & perinæo adhibitis, carunculæ inflationem imminuere, ut retentæ urinæ via pateſiat.

Si à pituita craſſa oriatur urinæ ſuppreſſio, convenit primùm purgatio ex diaphœnicone, cum Rhab. in boli formam redacto; ac deinde terebinthina, cum pulvere liquiritiæ frequenter exhibita, poſtmodùm radicum aperientium decoctum, cum oxymel. aut ſyrup. byzantino exhiberi poterit. Non omiſſis interim clyſteribus, fomentis, & ſemicupiis emollientibus & aperientibus: Eaque omnia convenient, quæ ad calculum diſſolvendum & expellendum fuerunt propoſita. At inter cætera peculiari efficaciâ ſequentia conferre experientia docuit.

℞. Benedictæ laxativæ ℥. ſ. trochiſ. de myrrha ℈. ij. decocti ſabinæ Unc. iij. Miſce, fiat potio, quâ urinæ ſuppreſſio in quadam muliere brevi curata eſt.

Si redundantis pituitæ copia toto corpore, vel capite luxuriare videatur, purgatio univerſalis per apozemata, ad tres vel quatuor dies inſtituta ab ipſo morbi principio, erit utiliſſima, præmiſsâ phlebotomiâ.

Non parùm etiam huic affectui prodeſſe poteſt julepus ex ſucco parietariæ, fœniculi marini, & limon. cum ol. amygd. dulcium, in curatione calculi renum deſcriptus.

Syrupus Fernelii de raphano, ad Unc. ij. per vices exhibitus, eſt etiam utiliſſimus.

Refert Dodonæus *libro conſerv. cap.* 47. quendam octogenarium, lixivio ex ovorum teſtis in cinerem redactis, cum vino Rhenano permixtis, ſemel tantùm aſſumpto, ab urinæ ſtillicidio integrè fuiſſe liberatum.

Arnoldus Villanovanus vinum alkekengi commendat ſequenti hiſtoriâ, *in libro de venis* conſcriptâ. *Fuit tempore meo Cardinalis quidam, qui jam per quatriduum urinæ abnegationem paſſus eſt turgidus, & ut dicitur, deſperatus, nullis aliis proficientibus medicinis: qui de conſilio parvi Medici per potum vini alkekengi liberatus eſt, & ſoluta eſt urina in quantitate, ut impleretur quaſi concha una. Ex eo ſolo experimento, Medicus ille cum parva ſcientia & pauper, factus eſt magnus & dives, & multis quidem Deus dat gratiam, & affert utilitates, & contra, & totum eſt, quia judicia Dei abyſſus multa.* Fit autem hujuſmodi vinum, ut ibidem docet Arnoldus, accipiendo fructus alkekengi 5. aut 7. aut plures, contundendo cum vino albo; poſteà colando & exhibendo.

Aſell. etiam, cum vino albo triti & exhibiti, ad urinam provocandam efficaciſſimi ſunt. Oleum ſcorpionum Mathioli, ad gutt. v. vel vj. exhibitum, cum juſculo, aut alio liquore, urinam potenter educit.

Cryſtalli mineralis uſus frequens ſuppreſſam urinam movet, præcipuè ubi metuitur inflammatio, quæ ab ipſa urinâ diu retentâ ſæpiſſimè concitatur in tunica interiori veſicæ.

Spiritus ſalis idem præſtat, & multò efficaciùs.

Ex vulgaribus ſuccus parietariæ depuratus ad Unc. iv. exhibitus, cum ſacchari Unc. ß. multùm prodeſt. Illi admiſceri poteſt ſal prunellæ, vel ſpiritus ſalis.

Si hujuſmodi ſuppreſſiones urinæ, à materia pituitoſa oriundæ frequenter recurrant, nihil erit præſtantius aquis thermalibus nitroſis & ſulphureis, quales ſunt noſtræ Balerucanæ, quæ tum potu, tum balneo materiam illam mucilaginoſam diſſolvere, abſtergere, & abſumere facilè poterunt.

Quidam vir nobilis hujus urbis, ab urinæ ſuppreſſione multos dies perſeverante, poſt alia remedia, fruſtrà tentata, ſequenti clyſtere injecto, & per duas horas retento, liberatus eſt.

℞. Rad. apii, petroſel. bruſci, gram. aſparagi malvæ, biſmalvæ, ana ℥. ij. parietar. M. ij. Sem. aniſi, fœniculi, anethi, carvi, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & baccarum lauri, ana Unc. ſem. flor. chamæm. melilot. aneti & ſtœchad.

floechad. an. P. ij. Coquantur in vino albo, ad media. In colaturæ ℔. j. dissolve butyri recentis Unc. iv. mellis rosac. Unc. ij. sacchari rubri Unc. j. benedict. laxat. Unc. ß. vitell. ovi, num. j. olei nucum, anethini, & sem. lini, an. Unc. j. Fiat clyster.

Chymici sua etiam remedia ad hunc affectum prædicant, nimirùm spiritus salis, vitrioli, sulphuris, & terebinthinæ, quos ad ℈. ß. exhibent cum aquis appropriatis vel jusculo pulli. Commendant & salem tartari, & salem stipitum fabarum, à ʒ. ß. ad ʒ. j. exhibitum.

Necnon, ad revulsionem humorum à parte affecta, vomitorios usurpant, eorumque beneficio non paucos fuisse confestim liberatos gloriantur.

Toto curationis occursu fomenta, linimenta, cataplasmata, semicupia, aliaque externa usurpanda sunt, quæ non alia esse debent, quàm quæ ad dolorem nephriticum suprà fuere proposita. Inter cætera valet cataplasma parietariæ frixæ cum butyro, vel meliùs cum oleo scorp. Item vesica oleo semiplena: melius erit, si in hoc oleo cantharides coquantur.

Vulgo admovetur regioni pubis & lumborum cataplasma ex cepis frixis cum axungia porci, additis oleis quibusdam.

At longè efficaciùs operantur cepæ albæ crudæ in mortario tusæ, addito oleo in formam cataplasmatis, renibus admotæ, atque ureteribus, & regioni pubis.

Cataplasma ex raphanis contusis idem præstare potest.

Quando à grumo sanguinis ischuria producitur, illius dissolutioni incumbendum est, exhibitis iis, quæ id præstare apta nata sunt. In hunc censum referuntur trochisci de carabe, coagulum hœdi, leporis munia, oxymel simplex & scilliticum, syrupus acetosus, & similia. Exteriùs verò stercus bubulum mira præstat, juxta sententiam Aëtii *tetrab.* 3. *serm.* 2. *c.* 27.

Cùm denique à pure urinæ suppressio, aut stillicidium producitur; tergentibus & incidentibus opus est, qualia potissimùm in renum & vesicæ ulcere proposita sunt.

CAPUT IX.

De Dysuriâ, seu Ardore Urinæ.

DYsuriæ, seu urinæ difficultatis nomine omnem dolorificam mictionem intelligimus, quam etiam nomine ardoris urinæ recentiores enuntiare solent. Cum stranguria ferè confunditur à quamplurimis Authoribus, qui in hanc dolorificam etiam mictionem constituunt; sed etiam à dysuria in hoc tantùm differre volunt, quòd major urinæ quantitas in dysuria excernatur, minus verò in stranguria, quæ etiam ea ratione urinæ stillicidium nominatur. Verùm maluimus nos, clarioris doctrinæ gratiâ, urinæ quantitatem imminutam, quæ sine dolore fit, stranguriam nominare, & sub uno capite cum ischuria comprehendere, ex eo, quòd utrique eadem curatio adhibenda sit, omnem verò mictionem dolorificam sub dysuriæ nomine in hoc capite explicare, propterea quod ab iisdem causis omnes producantur, iisdemque remediis curentur.

Causa proxima & immediata mictionis dolorificæ est solutio continui in musculo sphinctere, vel canali vesicæ. Atque adeò quæcumque solutionem continui in illis partibus inferre valent, dysuria seu ardorem urinæ excitare possunt.

Inter illas causas, præcipua & magis frequens est urinæ acrimonia, aliquando simplex, & sine aliorum humorum permixtione, quam viscerum, vel totius intemperies calidior, vel acriorum & calidiorum ciborum usus excitavit; sæpiùs verò ex permixtione humorum acriorum, ut bilis, & pituitæ salsæ, comparata. Aliquando pus, ex renibus aut vesica ulceratis emanans, talem urinis conciliat acrimoniam. Nonnunquam etiam materia alba & quasi lactea, cum urina copiosè emittitur, ardorem urinæ inducit: quam quidem materiam vulgus Medicorum purulentam esse existimat, & à renibus oriundam. Quam sententiam reprobat *Sennertus*, huic innixus rationi, quod nimirùm, etiamsi toti renes in pus resolverentur, non posset tanta ejus copia, quanta interdum per aliquot septimanas singulis diebus excernitur, inde suppeditari. Sed arbitratur ipse, hanc materiam provenire ex vitiata coctione, primò quidem ventriculi, deinde etiam hepatis; cùm error primæ coctionis non possit corrigi in secunda, unde chylus, & postea etiam sanguis crudus relinquitur, neque a partibus salsis & tartareis mundatur, quæ in prima coctione separari debent, & illæ postmodùm à renibus attractæ, ad vesicam transmissæ, dolorem inter mingendum pariunt. In eam sententiam se deductum esse profitetur ex eo, quod vir quidam doctus, qui per aliquot septimanas ardore urinæ laborabat, & urinam quidem satis copiosam, sed tali materiâ albâ ita refertam, ut dimidium urinalis occuparet, cum maximo dolore excernebat, & variis adhibitis remediis nihil levaminis sentiebat, tandem solius vini malvatici potu curatus fuit.

Calculus etiam in vesica latens, ubi inter mingendum cervici vesicæ alliditur, dolorem excitat; quod etiam præstare possunt arenulæ crassiores, canalem in exitu vellicantes.

Inflammatio denique, vel ulcus istarum partium, urinæ ardorem excitat: quando quidem sensus exquisitior ab illis affectibus redditus, ab urina etiam bene temperata graviter afficitur, quemadmodum videmus, partes externas inflammatas aut ulceratas, ab objectis etiam proportionatis, vel levi contactu dolore affici. Sic in gonorrhœa, quamdiu adest prostatarum inflammatio, ardor urinæ continuò percipitur.

Diagnosis hujus affectus ex se manifesta est: dolor enim inter meiendum tàm evidens est, ut ægri non raro ex illius molestia ejulare cogantur. At signa causarum ita distinguenda sunt.

Si ex urinæ acrimonia procedat, illa tenuis apparebit, ac intenso colore, atque interdum flammeo prædita; vel admisto biliosæ, pituitosæ, aut purulentæ materiæ conspicua fiet: viscerum aderit intemperies, vel alimenta calida & acria: aëris æstus, & similes causæ calefacientes præcesserunt.

Calculi denique, & inflammationes illarum partium ex propriis suis locis innotescent.

Quod ad prognosin attinet, hic affectus per se periculosus non est, sed magnam affert laboranti molestiam: & pro varia causarum dispositione difficilem non raro curationem recipit; in senibus præsertim, qui si decrepiti sunt, morbo commoriuntur. Atque in quacunque ætate si diutiùs perseveret, vesicam tandem & illius cervicem exulcerat.

Curatio primùm ad causæ ablationem dirigenda est. Atque ita si à calculo, inflammatione, vel ulcere vesicæ, aut cervicis illius dysuria oriatur, ex propriis capitibus eorum affectuum curatio desumenda est, leniendo tamen symptomati, quæ inferiùs proponentur, plurimum conferre poterunt.

Quæ verò ab urinæ acrimonia & humoribus calidioribus, ei permixtis oritur; sequentibus remediis oppugnanda est.

Ac primùm phlebotomia, ad hepatis aliarumque partium intemperiem corrigendam necessaria est. Eaque pluries repetita, pro plethoræ magnitudine aut inflammationis periculo, ex brachio dextro primùm, ad evacuationem & revulsionem, postmodum verò, ex venis inferioribus, ad derivationem à parte affecta, cujus ratione Hipp. eumque sequutus Galenus, in omnium partium infra renes positarum affectibus, venas inferiores aperire præcipiunt.

Purgatio etiam in hoc affectu convenit, sed ex lenientibus tantùm & refrigerantibus composita, alioquin ardorem urinæ maximè exasperaret. Ideoque multi bolum ex cassia simplici non audent transcendere. Et illa certè reliquis præferenda. Magis tamen refrigerans efficietur, si pulpa tamarindorum etiam adjiciatur. Vel dilutum cassiæ, ex decocto lactucæ, portul. & summitatum malvæ paratum, ad plures dies exhiberi poterit, ut acres humores in partes urinarias confluentes, ad intestina sensim derivetur.

Si tamen humorum pravorum copia majorem purgationem postulare videatur; ad sequentem potionem transcendere poterimus.

♃. Fol. lactucæ, portulac. plantag. & summit. malvæ, ana M. ß. tamarind. ℥. ß. mirobal. citrin. ʒ. j. Coquantur ad ℥. vj. In colatura infunde cassiæ recenter extractæ ℥. j. Colentur iterum, & posteà dissolve rhab. in aqua lactucæ cum santal. citrin. infusi ʒ. j. ß. mannæ & syrup. rosf. an. ℥. j. Fiat potio.

In diuturna dysuria conveniet opiata purgans, in ulcere vesicæ descripta.

Vomitus, blandis remediis concitatus, præstantissimus est: revellit enim à parte affecta, & incommoda arcet, quæ à purgantibus per inferiora induci consueverunt. In iis igitur erit proritandus, qui sine magno labore illum ferre possunt, & semel, aut bis in septimana iterandus.

Per clysteres etiam frequenter injectos, non solùm humores acres ad intestina derivari, sensimque expurgari, sed etiam vesicæ, partiumque annexarum intemperies atque inflammationes demulceri poterunt, quorum formula talis esse poterit.

♃. Rad. althææ ℥. j. fol. malvæ, violariæ, lactucæ, an. M. j. flor. nymphææ, & hordei mundati, an. P. j. Coquantur ad ℔. i. In colatura dissolve cassiæ recenter extractæ ℥. j. ovum integrum unum, olei violac. ℥ ij Fiat clyster.

Mucilagines sem. althææ, cydonior. fœnugr. clysteribus utiliter admisceri possunt, ad dolorem leniendum.

Verùm ad contemperandum dolorem & ardorem, clysteres ex lacte puro, vel cum prædictis admixto, efficaces esse consueverunt, ut quosdam viderimus ægrotantes, qui in diuturnis doloribus ex hoc solo remedio, & semicupio, de quo posteà dicetur, levamen susceperint.

Per os autem exhibenda quamplurima, quæ in usu practico comperta sunt, non parum conferre ad ardorem urinæ demulcendum, & partium affectarum intemperies corrigendas: quorum præcipua sunt quæ sequuntur.

♃. Aquar. portulac. lactucæ, rosarum & nymphææ, an. Unc. j. syrupi violacei & nymphææ, an. ʒ. vj. salis prun. ʒ. j. Misce, fiat julep. sæpe iterandus. Vel

♃. Rad. althææ ℥. j. fol. lactucæ, endiviæ, portulac. & summit. Malvæ, an. M. j. sem. melon. cucurbitæ, malvæ, lactucæ, & papav. albi, ana Drach. iij. jujubar. sebesten, an par. vj. violar. rosf. & nymphææ, an P. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colatura dissolve syrupi violac. jujubini, & de papavere alb. ana Unc. j. sem. Salis prunell. Unc. sem. Fiat julep. pro iv. dosibus, bis in die sumendis.

Emulsiones etiam usurpari poterunt, quamvis sint diureticæ, quia refrigerant, & vesicæ meatus leniter expurgant, in hunc modum compositæ.

♃. Quatuor sem. frig. major. & papav. albi, an. Drach. iij. amygdal. dulc. excortic. & in aqua frig. infusar. Unc. ß. Contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo decocti hordei excorticati, liquir. portulac. & summit. malvæ ℔. j. sem. Fiat emulsio pro iij. dosibus, addendo unicuique dosi syrup. violac. Unc. j. salis prunellæ Drach. j. Si dolor sit acerbior, aliquid syrupi de papavere admisceri potest. Tum etiam gummi arab. pulv. Drach. j. utiliter additur, vel syrup. alth. Fern. de mucilaginibus.

Juscula etiam parari possunt in hunc modum.

♃. Rad. althææ Unc. sem. malvæ M. j. liquirit. Unc. ß. Sem. cydon. Drach. j. Bulliant cum jusculo pulli vel gallinæ. Fiat jusculum, per plures dies iterandum.

Conveniet etiam non parum serum lactis caprilli, magno haustu exhibitum, ut in calida hepatis intemperie dictum est.

Imò & majori efficacia, absente febre, lac integrum præsertim asininum, propinari poterit; quod non solùm detergit, sed etiam dolorem mulcet, & humorum acrimoniam contemperat.

In diuturno autem affectu, aquæ minerales, refrigerantes, præsertim aluminosæ & ferratæ, aut parum vitriolatæ, plurimùm conferunt. Experientiâ enim compertum est, aquas nostras Meynenses simili virtute præditas, hujusmodi affectus, quamvis inveteratos, interdum sustulisse.

Loco juleporum prædictorum, simplex malvæ decoctum cum syrupo violaceo usurpari poterit, quo seipsum Forestus *obs.* 4. *lib.* 25. & gravissima dysuria liberatum refert: dicitque nihil æquè juvisse, ac dictum decoctum, eoque se alios ægros similiter laborantes curasse.

Idem Forestus *obs.* 3. *ejusdem libri*, dicit quendam Jacobum Joannis, Pharmacopœum, aqua rosaceâ cum albumine ovi concussâ, & ad medium scutellæ ebibita, seipsum & alios curasse.

Tradit etiam ibidem Forestus, senem quendam Delphensem, decocto flor. chamæmeli cum lacte bubulo, ex mulierculæ consilio fuisse curatum.

Amatus Lusitanus *curatione* 56. *cent.* 6. dicit quandam mulierem, dysuria laborantem, quæ multis remediis ibidem recensitis curari non potuerat, usu conservæ florum malvæ fuisse persanatam. Sumebat autem illius conservæ ℥. j. manè & vesperi, superbibendo aquæ malvæ. ℥. iij. Et idem *curatione sequenti* 59. dicit, senem quendam, ab excreto lapillo dysuria laborantem, eadem conserva, eodem modo usurpata, intra triduum fuisse liberatum, conserva flor. althææ est ejusdem, vel majoris efficaciæ.

Quidam Practici commendant trochiscos alkekengi ad Drach. j. cum liquore idoneo exhibitos, quia diuretici sunt, urinæ acrimoniam obtundunt, & stupefaciunt.

Dolore admodum urgente, non inutile est, dum urina redditur, penem demergere in lac tepidum, vel decoctum malvæ, & sem. papav. albi. Imò & aqua sola tepida non parùm conducit ad hujusmodi dolorem & ardorem minuendum.

Pro potu, leve decoctum malvæ, cum syrupo violaceo, aut conserva rosarum agitatum, erit utilissimum.

Ad eundem verò ardorem leniendum, fiunt etiam injectiones in vesicæ ductum, ex lacte, emulsione semin. frigid. aqua plantag. sero lactis, quibus addi potest liquor albuminis ovi probè concussi, vel trochiscor. alkekengi ℈. j.

Externa etiam remedia ad hujusmodi ardores temperandos non parum conducunt, qualia sunt balnea, vel semicupia, & fomenta pubi & perinæo admota, ex decocto herbarum refrigerantium parata. Linimenta ex oleo rosac. nymphææ, unguento rosaceo, refrigerante Galeni, populeone, cum caphura, & mucilag. psyll. extr. in aqua plantag. Renibus etiam & jecori admovenda epithemata refrigerantia, & linimenta prædicta; tum ea, quæ ad jecoris, & renum intemperiem calidiorem supra proposita sunt.

Quando humores acres & biliosi fluunt ab hepate, ad eorum derivationem conveniet causticum tibiæ dextræ, tum apertio hæmorrhoïdum, quæ omnibus renum & vesicæ affectibus utilissima est, juxta Aphor. 11. sect. 6, quandoquidem ab eodem ramo splenico ad renes, vesicam, & hæmorrhoïdes venæ disseminantur.

PRAXEOS

PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMUS QUINTUS.

DE MORBIS MULIERUM.

PRÆFATIO.

MORBI mulierum appellantur ij, qui mulieribus proprii sunt, & à vitio illius partis emanant, quæ mulieribus propria est, uteri *nimirum, de quo non sine ratione dixit Democritus in epistola ad Hippocratem, eum sexcentarum, & innumerarum calamitatum authorem esse. Nos igitur, ut affectus uteri præcipuos, & in Praxi Medica frequentius occurrentes, quadam methodo exponamus, eos ita dividemus, ut alii à* vasis uteri *dependeant, alii in ipso* uteri corpore, *illiusque* cavitate *resideant; alii verò præcipuam illius* actionem, *& opus nobilissimum nempe generationem respiciant. A vasis uteri male affectis & causis præternaturalibus ea obsidentibus, dependent chlorosis; mensium suppressio, & fluxus immodicus; fluores albi, seu fluor muliebris; furor uterinus, & hysterica passio. In ipso uteri corpore, illiusque cavitate resident inflammatio, ulcus, scirrhus, cancer, gangræna & sphacelus, hydrops uteri, procidentia & clausura. Illi autem affectus generationi quidem officere possunt, sed tantùm per accidens. Affectus verò, totum generationis opus, nempe conceptionem, graviditatem, & partum respicientes sunt, sterilitas, morbi acuti & chronici prægnantium, abortus difficilis, fœtus mortuus, secundinæ retentæ, fluxus lochiorum immodicus, suppressio lochiorum, tormina à partu, & morbi acuti puerperarum. Quos omnes affectus brevissimâ ratione, quantum rei dignitas ferre poterit, elucubrare aggredimur.*

CAPUT PRIMUM.

De Chlorosi, seu pallidis Virginum coloribus.

HIc affectus ab Hippocr. Chlorosis, & recentioribus febris alba, febris amatoria, morbus virgineus, pallidi virginum colores, & icterus albus appellatur.

Definiri potest, vitiosus corporis habitus, ab obstructione venarum hepatis, lienis ac mesenterii, & præcipuè earum, quæ sunt circa uterum, quam sequuntur plerumque gravitas membrorum, palpitatio cordis, difficultas spirandi, rerum absurdarum appetitus, & alia symptomata.

Pendet igitur hic affectus immediatè ab obstructionibus partium infimi ventris, præcipuè earum venarum, quæ sunt circa uterum, quæ liberum sanguinis affluxum ad uterum impediunt, unde ille, copiâ luxurians in virginibus, quando menstruæ purgationes apparere incipiunt, si ab illis obstructionibus impediantur, sanguis refluit ad partes superiores, & cor, hepar, lienem, diaphragma, aliasque partes opprimit, earumque calorem nativum obruit, & vasa obstruit, unde vitiosa fit in visceribus concoctio, & hinc crudi humores in toto corpore cumulantur, qui ad habitum corporis delati, cachexiam excitant; in reliquis verò partibus varia symptomata producunt. In hypochondriis enim viscerum intumescentiam pariunt, à qua diaphragma comprimitur, unde difficultas spirandi emergit. Quia verò sanguis crassus, & flatulentus spiritus, per venæ cavæ & magnæ arteriæ ramos ad cor deferuntur, quorũ noxam excutere contendens, ne suffocetur, frequenti arteriarum motu elevatur, palpitatio cordis emanat, quam etiam temporum pulsationes frequenter consequuntur. Præterea cibi fastidio hujusmodi virgines frequenter corripiuntur, quia ob malam concoctionem, & distributionem, ventriculus magnâ crudorum excrementorum copiâ refertus est. Quæ excrementa vitiosam, ex peculiari quadam corruptelâ, qualitatem adepta, pravorum eduliorum, imò rerum absurdarum minimè alibilium appetentiam inducunt, ut salis, aromatum, gypsi, carbonum, cinerum, & similium qui affectus pica & malacia nominantur, & à nobis inter affectus ventriculi, capite proprio fusè explicantur.

Causæ obstructionum, quæ in venis uteri & hypochondriorum contingunt, sunt humores crassi, viscidi & crudi ex prava plerumque victus ratione geniti. Virgines enim istæ largo aquæ frigidæ potu hora somni, vel manè jejuno stomacho utuntur; aliæ acetum, olera, fructus immaturos, vel ipsam nivem & glaciem avidissimè devorant; unde calor partium nativus obruitur, & magnus fit crudorum excrementorum proventus: aliæ nimio somno indulgent, aliæ otio immodico, ut quæ suendi causa, pulvinaribus toto die affixæ, maximo sæpe frigore torquentur: aliæ intempestivis vigiliis & exercitationibus utuntur, ut choreis, statim à pastu, quas in longam noctem cum suis amatoribus perducunt, quibus utplurimùm accedunt gravissimæ curæ, & varia animi pathemata, ex quibus coctiones ordinariæ plurimùm evertuntur, & multa cacochymia inducitur.

Diagnosis ex sequenti symptomatum serie manifesta evadet.

Primò sese offert faciei, & totius corporis color pallidus & subalbidus; interdum verò plumbeus, lividus, aut virescens. Cùm enim in hoc affectu humores crudi, pituitosi, ac serosi abundent, & ad habitum corporis deferantur, colorem toti corpori inducunt, & si pituita, bilis, aut melancholia permisceatur, color inde subflavus, virescens, aut lividus efficitur.

Secundò, inflatio & quædam intumescentia in facie & palpebris, apparet, præcipuè post somnum; quia per noctem conclusus calor plures vapores elevavit, quàm dissipare potuerit. Crura quoque & pedes, præcipue circa malleolos intumescunt, totùmque corpus laxum & molle evadit, ob eandem pituitosorum ac serosorum humorum abundantiam.

Tertiò gravitas & segnities totius corporis adest, crurum ac pedum tensiva lassitudo, devolutis sua gravitate humoribus ad partes illas decliviores.

Quartò, respiratio difficilis est, præsertim cùm se vehementer movent, aut loca alta & acclivia conscendunt. Tunc enim sanguis crassus incalescit, ex eoque multi vapores elevantur qui difficultatem spirandi pariunt.

Quintò, cordis adest palpitatio & pulsatio in arteriis temporum, dum corpus commovetur & exagitatur, propter eandem evaporationem, quæ ab humoribus crassis excitatur, aucto per exercitationem calore.

Sextò, dolor capitis gravans ac diuturnus sæpe ægrotantes affligit, & interdum in occipitio, dum uterus compatitur; in syncipite verò ac fronte, dum ab hypochondriis magni vapores elevantur.

Septimò, pulsus est celer & frequens, ut febricitare videantur, & ideò hic affectus dicitur febris alba, propter illam pulsus frequentiam, quæ talis efficitur, quia cum facultas vitalis debilis fit, unde pulsus parvus emergit, natura parvitatem frequentiâ cogitur compensare.

Octavò, somnus gravis est ac profundus, ita ut ad meridiem usque somnum producant, nisi expergiscantur, qui à vaporibus crassis ac copiosis, ex illuvie pituitosa elevatis excitatur.

Nonò,

Nonò, ingens adeſt ciborum, præcipuè, euchimorum faſtidium, propter maximam humorum crudorum in ventriculo ac vicinis partibus collectionem; qui humores, deteriorem tandem conditionem adepti, picam, & rerum abſurdarum appetitum inducunt.

Denique malo ingraveſcente, & multiplicatis obſtructionibus, ſuppreſſio menſium tandem conſequitur, quæ provectum affectum, ac veluti confirmatum oſtendit.

Quod ad prognoſin attinet: Affectus iſte utplurimùm periculoſus non eſt, & ad longum tempus perſeverat. Si tamen nimium negligatur, & altas radices agere permittatur, ita ut magna nutritionis depravatio contingat, partium naturalium graves affectus, ut ſcirrhi, aliique tumores, tum etiam propriæ ſubſtantiæ corruptiones contingunt, quæ per hydropem, febres longas, alioſque graves caſus ad interitum perducunt.

Quando levior eſt affectus & à venarum uteri obſtructionibus potiſſimum oriundus, in juvenculis virginibus conjugio feliciter curatur.

Mulieres, quæ diutiùs hoc affectu laborarunt, aut ſteriles fiunt; aut prolem morboſam, debilem, ac parùm vitalem edunt.

Magna ſalutis ſpes eludet, quando menſtrua ſtatas periodos repetunt, & debitâ quantitate & qualitate donatâ progrediuntur.

Curatio hujus affectus perficitur obſtructionum apertione, vitioſorum humorum ex toto corpore vacuatione, & intemperiei viſcerum correctione, eorumque roboratione.

Obſtructiones auferuntur iiſdem remediis, quæ in obſtructionum hepatis & lienis curationibus fuere propoſita, additis nonnullis, quæ uterum reſpiciunt, & ad venarum ejus obſtructiones reſerandas magis appropriata ſunt.

Primò igitur medicamentum purgans exhibendum eſt, laborantis naturæ & temperamento congruum, ex benignioribus compoſitum, ut primam tantùm regionem evacuet, idque præmiſſo clyſtere, ſi alvus non ſit libera.

Poſtea verò venæ ſectio erit celebranda, ſi affectus non fuerit inveteratus admodum, & puella valde exſanguis vel ad cachexiam inclinans. Vena autem brachii ab initio erit aperienda, quamvis menſtrua ſuppreſſa fuerint. Si enim ex pede ſanguis tunc temporis detrahatur, majores fient venarum uteri obſtructiones, aucta earum plenitudine. Ex brachio denique ſiniſtro ſanguis detrahetur, ſi lien magis obſtructus ſit: è dextro verò, ſi hepar obſtructiones magis invaſerint.

Educta ea ſanguinis quantitas, quæ neceſſaria fuerit, ſolemnis purgatio inſtituenda eſt apozemate aperiente & purgante, quale in obſtructionis hepatis curatione fuit propoſitum. Cui addentur herbæ utero peculiares, ut artemiſia, matricaria, pulegium: & ſi lien obſtructus fuerit, addi etiam poterunt, quæ illum peculiariter reſpiciunt, ut cortex capparis ceterach, ſcolopendrium. Si verò bilioſum fuerit temperamentum, & calidioris & ſiccioris hepatis indicia apparuerint; calidiora omnia ſimplicia apozemati erunt detrahenda, & aperientia frigida eorum loco ſubſtituenda.

In puellis delicatioribus, loco apozematis juſcula, in dicta curatione obſtructionis hepatis deſcripta, uſurpari poterunt, ejuſdemque ſimplicia immutari, ut de apozemate dictum eſt.

Interim fotus & linimentum, dicto loco deſcripta, admoveri debent, non ſolùm regioni hepatis; ſed etiam lienis & uteri.

Peractâ ſolemni purgatione, paretur ſequens balneum, ad vaſa aperienda & relaxanda, & materiam obſtructionum fundendam, atque digerendam. Cujus tanta eſt efficacia, ut aliquando viderimus, quibuſdam ægrotantibus menſtruas purgationes in tertio aut quarto balneo profluere incepiſſe, quæ longum tempus anteà delituerant.

℞. Rad. althææ, liliorum, enulæ campanæ, bryoniæ, cucumeris agreſtis, ana ℔. ij. foliorum malvæ, violariæ, mercurialis, pulegii, matricariæ, meliſſæ, ana M. iv. ſeminis lini & fœnug. leviter contuſi, ana Unc. ij. Coquantur in aqua fontis pro balneo, quod ingrediatur tepidè, bis in die ſine ſudore, longè à paſtu, per biduum, ſingulis diebus decocto renovato.

Poſtridie ultimi balnei, ſi menſium ſuppreſſio adfuerit, aperiantur venæ inferiores, & emittatur ſanguis ad Unc. iij. Idque bis, aut ter repeti poterit eo tempore, quo menſes fluere ſolebant. At ſi nunquam adhuc apparuerint, quo tempore ægra magis affici & graviùs laborare ſolita eſt.

Abſolutis hiſce remediis, ad viſcera roboranda, & obſtructionum reliquias conterendas, conveniet opiata aperiens & roborans, dicto loco deſcripta. Cui utiliter fæcula bryoniæ & ſal artemiſiæ utriuſque ad Drach. ij. addi poterunt.

Quia verò non rarò adeò contumaces ſunt obſtructiones, ut primis remediis non cedant; in hoc caſu ſyrupus magiſtralis parari poterit, ex materiâ apozematis præſcripti, auctâ purgantium doſi, quo utetur ægra bis aut ter in menſe.

Pilulæ etiam uſuales erunt efficaciſſimæ, quales in dicta obſtructionis hepatis curatione fuerunt propoſitæ: quibus utiliter addentur remedia, ex tartaro vitriolato & chalybe compoſita, ibidem deſcripta.

Zacutus Luſitanus *obſerv.99. lib.2.* proponit hiſtoriam cujuſdam mulieris, quæ chloroſim per decennium cum menſium ſuppreſſione paſſa erat, & variis purgantibus & aperientibus remediis, quibus chalybs etiam acceſſerat, curari non potuerat. Hanc ipſe curavit conſervâ artemiſiæ, triginta dierum ſpatio exhibita, ſuperbibendo aquam ſtillatitiam ſabinæ, in qua per noctem rhabarbarum madverat.

Idem Zacutus *obſerv. 117. lib. 3.* aliam proponit hiſtoriam cujuſdam virginis, quæ multo ſale ſeſe ingurgitans ex diuturno atque aſſiduo illius uſu incidit in diarrhœam bilioſam, cum tabe implicatam. Quam ipſe curavit poſt totius providentiam, lacte caprino chalybeato, & frigidis hepati applicitis.

In contumaciſſimis & diuturnis obſtructionibus, cauſticum tibiæ dextræ, vel ſiniſtræ, (prout hepar, aut lien afficitur) inuſtum, plurimùm conferre poterit.

Reſeratis magnâ ex parte obſtructionibus, humores pituitoſi ac ſeroſi, tum in venis reſidui, tum præcipuè in habitu corporis ſtagnantes, per ſudores reſolvendi ſunt. Cui uſui conveniet decoctum guaiaci, in naturis frigidioribus, vel radicis chinæ ac ſalſæ parillæ, in calidioribus per quindecim aut viginti dies exhibitum. Hâc cautione adhibitâ, ut quarto aut quinto quoque die, intermiſſo ſudore, catharticum detur, quod humorem circum viſcera collectum, præparatum, ac concoctum (ad ſudores ineptum) per alvum detrahat. Alioqui intùs ſi reſtitet, ibi obdureſcens & putreſcens, febris & aliorum morborum occaſio erit. In eundem finem thermæ ſulphureæ uſurpari poterunt, quales ſunt noſtræ Balerucanæ, tam potu, quàm balneo. Potu enim iſtarum aquarum, expeditis priùs & liberatis viis, remediis anteà propoſitis, detergitur excluditurque humor, in prima & ſecunda corporis regione contentus, per alvi & urinæ profluvium: tertia verò regio, excitatis à balneo ſudoribus, ab humorum ſarcina liberatur.

Ac denique congreſſus, ſi legitimè fieri poſſit, poſt deobſtruentium remediorum uſum erit utiliſſimus, illo enim calor naturalis in partibus naturalibus multum excitatur, quo uteri vaſa impensè dilatantur. Et docet experientia, interdum primâ conjugii nocte pallidis iſtis menſium fluxum excitari, aliis verò, quæ optimâ fruuntur valetudine, tempus conſuetum anticipari.

CAPUT II.

De ſuppreſſione Menſium.

MEnſium ſuppreſſio adeſſe dicitur, quando in fœmina, ætate matura, quæ nec lactat, nec gravida eſt, ſanguinis per uterum evacuatio, quæ naturaliter ſingulis menſibus fieri conſuevit, rariùs aut parciùs procedit, aut omninò ſupprimitur.

Cauſa illius ſuppreſſionis vel ad uterum referenda eſt, vel

vel ad vaſa illius; vel ad ſanguinem, qui per illas fluit, aut fluere debet.

Uteri varii morbi ſuppreſſionem iſtam efficere poſſunt: intemperies nimirum frigida & ſicca, denſando & conſtringendo corpus uteri: vel calida & ſicca, partem eandem exſiccando, vel ejuſdem alimentum exurendo, unde pravi humores generantur, qui parti infixi liberum menſium effluxum prohibent: Morbi etiam organici ejuſdem partis nempe inflammatio, vel ſcirrhus, diſtorſio oſculi interioris, vel compreſſio, facta à tumoribus partium vicinarum, aut omenti craſſioris, ipſius uteri denſitas & craſſities nimia, ulcera, & cicatrices, ab iis relictæ, aut ex laceratione cotyledonum, in violento abortu.

Vaſa uteri non rarò obſtructiones patiuntur, quæ frequentiſſima eſt cauſa menſium ſuppreſſionis, ab humoribus frigidis & craſſis oriundæ. Interdum etiam à conſtrictione earum venarum ſuppreſſio hæc contigit, quæ fit à partibus vicinis diſtentis vel tumefactis, ut de ipſius uteri adſtrictione dictum eſt.

Sanguis quantitate, qualitate vel motu peccans, cauſa eſſe poteſt ſuppreſſionis menſium. Quantitate peccat auctâ vel imminuta. Auctâ, ſi nimiâ copiâ in venis redundet: tunc enim venas nimiùm diſtendit, ut ſeſe contrahere nequeant ad expulſionem: quemadmodum veſica nimis repleta urinam emittere nequit ob eandem diſtenſionem, imminutâ verò, quia paucus & imminutus ſanguis in corpore retinetur ad illius nutritionem.

Sanguis qualitate peccat, dum craſſior & viſcidior eſt ex ſe & propriâ naturâ propter frigidam hepatis aliarùmque partium intemperiem, vel ex humorum craſſorum pituitoſorum ſcilicet aut melancholicorum permixtione, unde plerumque obſtructiones oriuntur.

Motu verò peccat, cùm per alias vias excernitur, ut per nares, vomitum, ſputum, urinas, hæmorrhoides, & multas alias partes. Vidi puellam, puſtulam habentem in capite, quæ ſingulis menſibus aperiebatur, & ſatis copioſum ſanguinem fundebat. Multas verò vidimus ſanguinem periodicè per pulmonem rejicientes, quæ evacuatio purgationis menſtruæ vicem gerebat.

Cauſæ externæ, ſuppreſſionem ſanguinis promoventes ſunt, aër frigidior & ſiccior, ut Aquilonia tempeſtas; ingreſſus præceps in aquam frigidam, aut nimia in ea mora, præcipuè dum fluunt purgationes menſtruæ, cibi pauciores vel copioſiores, craſſiores & frigidiores, vel adſtringendi vi præditi; calidiores etiam id faciunt, ut nimius ſalis uſus, & aromatum, exſiccando hepatis, aliarumque partium ſubſtantiam, & ſanguinem ipſum abſumendo atque exaſſando, unde craſſitiem acquirit, obſtructionibus efficiendis idoneam: exercitationes vehementes, & vigiliæ immodicæ ſanguinem valde abſumentes: ſomnus diuturnus & otium immodicum, calorem nativum enervans & cruditates multiplicans: excreta & retenta, naturæ limites excedentia, ut hæmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum, diarrhœæ, aliæque evacuationes diuturnæ per vomitum, urinas, aut ſudores. Ac denique animi pathemata graviora, ut iracundia vehemens, timor ſubitus, mœror perſeverans, zelotypia gravis, & ſimilia.

Diagnoſis ſuppreſſionis menſium ex ipſius ægrotantis relatu mutuanda eſt. Sed quia illa vel à cauſis præternaturalibus procedit; vel à naturalibus, putà graviditate; ſigna utriuſque ſuppreſſionis diſtinctiva proponenda ſunt, ne Medicus à mulierculis, graviditatem ex illegitimo concubitu contractam tegere conantibus, decipiatur, néve remedia menſes provocantia gravidæ mulieri temerè præſcribat.

Primò igitur gravidæ ut plurimùm naturalem retinent colorem, qui in aliis valde immutatur, & pallidus ac fœdus efficitur.

Secundò, ſymptomata, quæ gravidis in principio accidere ſolent, in dies paulatim miteſcunt contrà verò in ſimplici menſium ſuppreſſione quò diutiùs menſes ſubſiſtunt, eò magis ſymptomata augentur.

Tertiò, in gravidis poſt tertium menſem, motus & ſitus infantis ſenſibiliter percipitur, admota ventri inferiori manu: in aliis verò ſentitur quidem aliquis tumor; ſed œdematoſus, ac minimè durus qui circumſcriptionem non habet ſemper cum utero limitatam.

Quartò, ſi oſculum uteri interius à perita obſtetrice tangitur, non ita exactè clauſum, ut in gravidis, percipitur ſed potiùs durum contractum, & quodam dolore affectum.

Quintò, gravidæ utplurimum hilares ſunt & parùm in animi pathematis mutantur: contra verò in ſuppreſſione menſium plerumque mœſtæ fiunt, & triſtitia afficiuntur.

Signa cauſarum in hunc modum ſe habent.

Uteri vitia, quæ ſuppreſſionem menſium efficere valent, ſequentibus capitibus erunt explicanda; maxima tamen pars eorum ex relatu ægrotantis, inſpectione item & contactu earum partium percipi poteſt.

Obſtructiones & anguſtiæ vaſorum uteri cognoſcuntur ex labore & moleſtia, quæ in lumbis & partibus utero vicinis, inſtante potiſſimum menſtruæ purgationis tempore percipiuntur, & quid tunc temporis effluat, mucoſum, ſubalbidum, aut ſubnigricans apparet. Affectus verò partium vicinarum, quæ uteri os aut venas occludere poſſunt, ex propriis ſignis apparebunt.

Sanguis in venis redundans ſeſe evidenter profert ex venis admodùm diſtentis in cruribus & brachiis. Tum ſi fœmina carnoſior & rubicundior evaſerit; cibiſque lautioribus ſeſe per multum tempus impleverit. Defectus verò ſanguinis erit conjiciendus, ſi fœmina obeſior fuerit; ſi febrem diuturnam, longam inediam, aut cibi faſtidium paſſa fuerit. Prava verò ſanguinis qualitas, ex pravo corporis habitu, hepatis aut aliarum partium vitio, & præſertim ex ipſius ſanguinis conſideratione, & ſi tantillum ex eo effluat, innoteſcet. Motus verò ſanguinis præpoſterus, quando nempè per alias vias effluit, per ſe ſatis ſenſibus manifeſtatur.

Quod ad prognoſin attinet: menſium ſuppreſſio periculoſiſſima eſt, ex eaque multi atque graviſſimi morbi oriuntur, & quidem alii in ipſo utero, ut tumores, abſceſſus & ulcera: alii in toto corpore variiſque partibus, ut febres, obſtructiones, cachexiæ, cibi faſtidium, hydrops, cardialgia, tuſſis, difficilis reſpiratio, lypothymia, ophthalmia, mania, melancholia, capitis dolor, arthritis, & alii non pauci. Progreſſum noxarum, quæ ex ſuppreſſione menſium oriuntur: eleganter propoſuit Hippocr. *lib. de morbis mulierum*, his verbis: *Tertio menſe poſt ſuppreſſa menſtrua, incipiunt ſentire ſuffocationes & horrores, lumborum gravitatem, & quandoque febrim. Quod ſi ſuppreſſio diutius perſeveret; jam illi obdureſcit venter, urina copioſior mingitur, cibi faſtidium & vigiliæ ingraveſcunt; ita ut inter dormiendum dentibus ſtrideat; & ſi adhuc retineantur, quinto menſe his omnibus, & maximè doloribus urgebitur gravius, ſed ſexto menſe inſanabilis morbus redditur, qui antea curari poterat. Et cum hoc anxia ſit, & animo linquitur, pituitam vomit: ſitis magna vexatur, dolebunt partes ventris & pectoris: febris accedit, ſupprimenturque alvi excrementa atque veſicæ, ſpina dorſi dolore vexabitur, eſtque & quaſi balbuties. Poſthac autem intumeſcunt crura, pedes, venter, & urina mingitur rubra ſanguineàque, & dolor totum occupat corpus, maximè, collum, ſpinam, & inguina, atque ſic moriuntur: ſcilicet ex hydrope.* Hæc Hippocrates. In hoc contextu dubium facit quod dicit author ſexto menſe morbum eſſe inſanabilem: contrarium enim docetur experientiâ: & ipſe Hipp. 4. *epid.* refert ancillam quandam, cui per ſeptennium ſuppreſſa fuerant menſtrua, illis tandem redeuntibus, ſanitati fuiſſe reſtitutam. Conciliari poteſt Hipp. cum ſeipſo, dicendo, ultra ſex menſes morbum eſſe inſanabilem, quando menſtrua in ipſo corpore, aut cavitate uteri retinentur; quia ibi putreſcunt aut ſuppurantur, ut in retentis lochiis contingit: hoc tamen non de quacumque ſuppreſſione eſſe intelligendum.

Minùs periculoſa eſt illa ſuppreſſio, quæ à multitudine ſanguinis laudabilis exoritur, vel à pinguedinis copiâ, hæmorrhagiâ, & vacuationibus aliis: cauſæ enim illæ; ſi non multùm invaluerunt, tolli facilè poſſunt.

Difficiliùs verò curatur, quæ à ſuccorum gravitate, vaſorum obſtructione, vel anguſtia dependet: quia rebellis iſte humor

humor, in penitiores illos meatus insinuatus, non nisi multis remediis, & diuturnâ operâ, cujus mulierculæ sunt impatientes, educi potest.

Suppressio mensium, quæ ex proprio uteri affectu proficiscitur, omnium pessima est: quia pars illa, per idiopathiam læsa, difficilè curari potest, ob perpetuum excrementorum affluxum, quorum receptioni ea maximè disposita est: ita ut corporis totius sentina ac cloaca à nonnullis nominetur.

Curatio hujus affectus pro causarum varietate variè instituenda est. Ac primùm, si à nimia copia sanguinis suppressio oriatur, illius quantitas minuenda est phlebotomiâ in brachio largâ manu celebratâ. Si enim venæ inferiores priùs aperirentur, traheretur magis sanguis versus uterum: ubi majorem obstructionem & vasorum distensionem efficeret, cum raptionis eorundem, aut etiam uteri inflammationis periculo.

Sublatâ plethorâ, & sanguinis multitudine, sanguis ad inferiora retrahendus est, apertis venis inferioribus circa illud tempus, quo anteà laborans purgari consueverat: tum etiam frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, tam siccis, quàm scarificatis.

Hisce præmissis, partes uterinæ emolliendæ & relaxandæ sunt fomentis, semicupiis, & inunctionibus humectantibus & emollientibus. Quibus, si affectus pertinacior fuerit, addere poteris purgationes hystericas, & particularia medicamenta, menses moventia, quæ in posterum proponentur: eligendo ex iis, quæ mitiora & magis temperata fuerint.

Si propter sanguinis penuriam menstrua non procedant, ut post febres diuturnas, magnas evacuationes, & in quâvis corporis insigni extenuatione; eorum provocatio molienda non est, priusquam convenientibus alimentis purà analepticis, corpus instauratum fuerit, & sufficiens sanguinis copia procreata, ac morbus omnis, quia extenuationis causa esse potest, debitè expugnatus. Quibus præstitis, utplurimùm contingit, menstrua sponte profluere. Quòd si non fiat, & natura sui muneris oblita ad pristinum officium non revertatur; apertis venis inferioribus erit incitanda, cum aliis remediis suprà descriptis ita tamen ut quantitas sanguinis, qui educetur, valdè sit moderata, metu virium jam dejectarum; & ne ægra in tabem præcipitetur. Hic autem diligenter est advertendum, quamvis corporis extenuatio penuriam sanguinis non indicaret; sed eam tantùm, quæ magnis evacuationibus, aliisque causis consumentibus succedit. Fit enim interdum, ut menses suppressi, & in venis retentis, pravam accersant qualitatem, ob quam alendis partibus minimè idoneus sanguis efficiatur; unde corporis macies & extenuatio succedunt. Licèt verò multo sanguine, pravo tamen refertæ manent, & tum temporis venæ sectio, etiam largâ manu celebratâ, plurimùm conferre solet. Quod quidem luculento Galen. experimento confirmatur, qui *comment. 3. in lib. 6. epid.* Ego, inquit, *cuidam mulierculæ, jam octo menses purgationis menstruæ suppressione laboranti, extenuatissima cùm esset, haud exiguo detracto sanguine, brevissimo tempore proprium habitum restitui, sicut & alias non paucas eodem modo ad sanitatem reduxi. Sed quod illi mulieri accidit (neque enim erat ignobilis) fuit valdè celebre. Ipsi quidem rescissa vena est, Medicis ex remedio futuram utilitatem firmiter polliceri verentibus; quin etiam nonnulli mihi adversari audebant; non solùm propter mulieris maciem, sed etiam propter inappetentiam, ex venæ sectione sequuturam esse novam affirmantes. Profecto hæc meliùs est longiori sermone persequi, quam utrius Prodici Hippocrates mentionem fecerit diligenter invenire conari. Verum recentiores Medici ad magis sophisticam doctrinæ speciem defluerunt, ægrotis evenientia diligenter observare, & ipsorum affectus causasque, ex quibus curationis inventio adquiritur, indagare negligentes, quæ & ipsa per experientiam dijudicatur: In muliere sanè, quam memoravi, primò die sanguinis sesquilibram detraxi, rursùm postero die libram unam, tertio non multò plus semilibrâ, erant enim unciæ octo.* Hæc Galenus. Quibus patet, in mulieribus, mensium suppressione laborantibus: etiam extenuatis, sanguinem larga manu interdum esse detrahendum: quamvis hujus sæculi mulieres tantam sanguinis evacuationem, quæ Galeni temporibus educebatur, ferre minimè valeant.

A motu sanguinis præpostero suppressio mensium contingit, quando is per narium hæmorrhagiam, vomitum, aut sputum, aut hæmorrhoïdas, aliàque loca non naturalia excernitur, ejusque curatio perficitur, repellendo sanguinem à partibus, per quas fluit præternaturaliter: eundemque retrahendo ad uteri vias. Primum perficitur (dum sanguis per superiora loca irrumpit) lotione brachiorum, capitis, & faciei, ex aqua frigida, & privatione exercitii earumdem partium, præcipuè cantus, & vociferationis. Secundum verò absolvitur venæ sectione partium inferiorum, factâ biduo; aut triduo, antequam sanguis erumpat; cucurbitulis femoribus & suris adhibitis, interdum siccis, sæpè etiam cum scarificatione: provocatione hæmorrhoidum, frictionibus, ligaturis, deambulationibus, fomentis, semicupiis ex herbis aperientibus, inunctionibus, pessariis, clysteribus uterinis, aliisque infra describendis. Præcipuè verò commendatur balnei naturalis usus, sulphurei ac bituminosi, quod laborans pluries ingrediatur, longè à pastu, dummodò aqua hypochondriorum regionem non superet: eodemque tempore superiores partes flabello refrigerandæ sunt, ne calido balnei aëre etiam incalescant.

Si per hæmorrhoides fluat sanguis, & ab utero avertatur, difficillima erit curatio. Si enim trahentibus ad inferiora utaris, eadem ad sedem trahent. Si verò adstringentia sedi adhibeas: ea etiam propter viciniam repellent, quæ feruntur ad uterum. Hæc igitur una medendi ratio conferre poterit, ut post quam trahentibus ad inferiora usus fueris, localia utero adhibeas, quæ humorem commotum magis ad uterum alliciant.

At verò omnium frequentissima est illa mensium suppressio, quæ fit ab obstructionibus venarum uteri. Cujus curatio eadem propemodum est cum ea, quæ in pallidis virginum coloribus fuit proposita, nonnullis tantùm additis, quæ uterum magis specificè respiciunt.

Primò igitur ea omnia sigillatim usurpari poterunt, quæ ad chlorosis curationem fuere descripta. Et ut plurimum contingit, ut reseratis viscerum obstructionibus menses spontè profluant. Quorum tamen eruptionem adjuvare poterunt quæ motum humorum ad inferiora promovent, ut sectio venarum inferiorum, circa consuetam menstruorum periodum celebrata: vel vicariæ ejus cucurbitulæ, coxis & suris admotæ, tum siccæ, tunc scarificatæ: frictiones earundem partium & ligaturæ dolorificæ.

Si rebellior affectus prædictis remediis non cedat, ad ea progrediendum est, quæ peculiari virtute & proprietate specificâ menses promovere valent, quæ sub variis formulis usurpari solent. Ac primùm pulveres efficacissimi, & gustui gratiores ita comparantur.

♃. Cinam. & succini an. ℈. i. croci ℈. ß. Misce, fiat pulvis sumendus aliquot matutinis. Vel

♃. Pulv. radic. rubiæ tinctorum, & sacchari pulverisati an. ℥. i. Misce, dividatur in tres partes, quarum una detur tempore mensium, cum vino calido, summo mane in lecto, in quo maneat ægra bene cooperta per horas quinque. Si non fluxerint menses, rursus sub secunda periodo exhibeatur secunda pars. Si adhuc non apparuerint, rursus sub tertia, Vel

♃. Rad. aristol. rotundæ ʒ. ß. fol. sabinæ siccor. ʒ. i. ß. dictam. cretici & trochiscor. de myrrha, sive assa fœtida ob fœtorem, an. ʒ. i. cinam. elect. ʒ. ii. sacchari albiss. ℥. ii. Fiat omnium pulvis subtilissimus, de quo capiat ʒ. ii. manè per aliquot dies; cum jusculo cicerum rubrorum, in quo cinam. ʒ. ii. croci ʒ. ß. bullierint.

Pilulæ præstantissimæ in hunc modum componuntur.

♃. Trochisc. de myrrha Drach. i. castorei ℈. ß. Cum succo artemisiæ, fiant pilulæ parvæ.

Inter familiaria remedia & euporista habentur flores lavendulæ; cum melle per multos dies comesti vel conserva flor. lavendulæ ad Drach. ii. exhibita.

Maximas autem habet vires sanguis hirci sylvestris

tur-

rum etiam domestici, ad menses suppressos educendos juxta præparationem & dosin, in pleuritidis curatione propositam.

In calidioribus naturis cremor tartari per plures dies usurpatus in jusculo, vel decocto aliquo melanagogo, menses suppressos promovet.

At maximè laudantur pilulæ Montagnanæ, quæ ita se habent.

℞. Trochisc. de myrrha ʒ.i.ß. sem. petroselini, castorei, cinam. ana ℈.i. mosch. gr.x. Cum succo apii formentur pilulæ xxii.deauratæ, capiat duas manè, vel in ingressu lecti per aliquot dies. Vel

℞. Rad. rubiæ tinctorum & aristol. rotundæ, ana ʒ. ii. agar. & cinam.ana ʒ.i. croci ℈.i. Cum succo artemisiæ fiat massa pilularum, cujus dosis est Drach. i.

Fermentum vetus à multis commendatur magnitudine castaneæ cum pari sacch.quantitate, per tres dies continuos exhibitum. Magis tamen proderit, si pulvis trochisc. de myrrha, dictamni, aut similis permisceatur.

Decocta usitatissima sunt, eorumque utilissima in hunc modum se habent.

℞. Rad. petrosel.& rubiæ majoris,an.℥ ii cicerum rubr. P. iii. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissolve pulveris cinam. ℥.i. croci ʒ.ß. mellis q.s. Misce, capiat ℥.vi. calidè, manè, bis in die, antequam menses prorumpant, vel etiam iis fluere incipientibus, si lentè procedant. Vel

Rad.apii, asparagi, fœniculi, an. Unc.i. fol. matricariæ, capill.veneris,nepetæ, pulegii,ana M.i. Coquantur ad ℔.ii. Colat. Unc.iv.adde syrupi de artemisia ℥.i. Bibat calidum bis in die, ut suprà. Vel

℞. Rad. cyperi, angelicæ, valerianæ & rub.tinct. ana ʒ.ß.fol.artem. pulegii sabinæ,an. M. . Sem. dauci,& seseleos,ana. Drach.i. dictam. cretici. Drach.i.ß. cinam. electi ℈.iv.croci ℈.i.Fiat decoct.ad Unc.iv. In colat. dissolve syrup. de artemis.& hyssopo,ana Unc.ß. Fiat julep. pro dosi unica, quæ alternis diebus exhibeatur.

Quercetanus in Pharmacopea duo decocta valde commendat: quorum primum se habet.

℞. Milii solis,anisi,visci quercini,ana Drach.iii.dictamni cretici ʒ.i. croci ℈.i. Contundenda contundantur, & macerentur per viginti quatuor horas, in vino albo generoso. Dein parum bulliant. De hoc decocto exhibe Unc.iv. Alterum decoctum ita describitur.

℞. Splenem bovis integrum. Hunc in frusta incisum in phialam vitream capacem injice, ita ut ad medietatem usque impleatur; addendo cinam. crasso modo contusi ℥.i. caryophyll. ℥.ß. croci ʒ.ii. vini albi optimi q. s. ad humectandam solùm materiam. Vas probè clausum ponatur in M. B. ferventissimo, adeò ut ebulliat per viginti quatuor horas, donec splen in particulas minutissimas coctus & consumptus fuerit, magnaque juris exquisitissimè cocti & fragrantissimi copia restet, de quo ægra capiat manè Unc. iv. continuando per quatuor, aut quinque dies, cùm menses fluere debent.

Aquæ stillatitiæ cæteris liquoribus præferendæ sunt, utpotè gustui gratiores, & quæ propter substantiæ tenuitatem faciliùs penetrant ad vasa uteri obstructa. Præ cæteris sequens à Mercato, Roderico à Castro, & Sennerto commendantur.

℞. Panem ferè ad fermenti naturam redactum, mediocriter coctum & calidum, cui ablato cortice adde mellis ℥.xii. pulveris seminum urticæ, dauci,ameos,anisi, & fœniculi, ana ʒ.i. trochisc. gallæ mosch. myrrhæ rubeæ, an. ℈. i. cotulæ fœtidæ ʒ. ß. infundantur omnia in ℔. iii. infra scriptæ decoctionis, quæ recipit phaseolorum rub. cicerum rub. an. P. ß. seminis juniperi unc. i. rad. rubiæ, rusci: raphani sylvestris, asparagi, apii, & petrosel. an. Unc. sem. chamædr. recentis M.i. ameos, anisi, fœniculi, an. Unc. ii. Coquantur omnia secundùm artem Deinde in B. M. stillatitium liquorem extrahes, cujus Unc. ij. summo manè laboranti porriges. Addi etiam potest syrupus capill. ven. de duabus rad. de artemis. Dosis etiam sequentibus diebus augeri potest, si ventriculus non offendatur.

Guajaci, aut sassafras decoctum in pituitosis corporibus utile est, etiam cum dictamno cretico; si per duodecim, aut quindecim dies sumatur, sine sudoris provocatione. Illius experimentum refert Jacchinus in nonum Rhasis cap.66. *Ego*, inquit, *lignum Indicum coxi & adjunxi dictamnum. Unde mulieri, quæ jam per quinque annos nihil purgabatur, & sterilis erat, & purgationem evocavi, & partum.*

Chymici commendant tartarum vitriolatum, spiritum tartari, mixturam spiritualem, sales artemisiæ, melissæ, radic. chelidoniæ, valerianæ.

Aqua theriacalis sequens ad hunc usum mirè est efficax.

℞. Theriacæ vet. Unc.v. myrrhæ rubræ Alexandrinæ Unc. ij. ß. cinam. electi, croci orientalis, an. Drach. sem. camphoræ Drach. ij. Affunde optimum vini spiritum, ad eminentiam trium digitorum, & in leni calore tincturam extrahe. Cui per inclinationem effusæ adde spiritus tartari sextam partem. Dosis cochlear i. cum vino, aut aqua appropriata.

Dum prædicta remedia usurpantur clysteres frequenter injecti maximè conveniunt, ob incumbentem recto intestino uterum; & ita componi possunt.

℞. Rad.lil.Unc.i.ireos,valerianæ,an.Unc.ß.mercurialis M.ij. artem.sabinæ, an. M.j. flor. chamæm. lavendulæ, ana P.j.sem. carvi, nigellæ, an. drach.j. Coquantur ad ℔.ji. In colatura dissolve hieræ simplicis & benedictæ laxativæ, an. Unc.ß.olei cheirini Unc. ij. elect.de baccis lauri, Unc. sem. Misce, fiat clyster.

Imò verò purgationes, per intervalla repetitæ, erunt præstantissimæ, quæ variis modis institui possunt.

Ac primùm laudantur maximè à Galen. pilulæ de hiera simplices & compositæ, quia præterquam quòd educant convenienter humores superfluos, habent etiam facultatem vias aperiendi, & expurgandi uterum. Vel

℞. Aloës Drach. ijj. massæ pilul. coch. min. ʒ. j. Cum succo sabinæ formentur ex ʒ. j. pilul. xv. de quibus exhibeantur n. vjj.ad x.ante prandium, tertio quoque die. Vel

℞. Aloës Drach.j. Rhab.elect.ʒ j.ß. diagrid.℈.j.myrrhæ rad. asari, an. Drach.ß. spicæ ℈.j. Cum syrupo de artemisia fiat massa pil. Dosis à ℈. ii. ad Drach. j. Vel

℞. Massæ pilular. cochiar. minor. Drach. sem. mercurii dulcis gr.xx. Cum syrup.ros.solut. formentur pilulæ v. vel vj. capiat summo mane.

Exteriùs verò mensium suppressorum provocatio adjuvari solet topicis sequentibus, ad vias dilatandas, humores attenuandos, & facultatem expultricem excitandam.

℞. Rad.bryoniæ, lilior.ciperi, valerianæ,angelicæ,asari, ireos & petroselini, an. ℥ i. fol. artemis. lauri, rutæ, sabinæ, thymi,rorismar. pulegii,nepetæ, malvæ,mercurialis an.M. j. flor.sambuci, cheiri, chamomillæ,an. P.ij g.juniperi, ℥.ij. Coquantur in aqua & vino albo. Colatura foveantur venter & inguina cum spongia.

Eodem decocto, aucta dosi, potest parari semicupium, in quo ægra umbilico tenus sedeat, & herbæ coctæ sacculo inclusæ ventri applicentur. Caveat tamen à sudore, qui menses potiùs sistit.

℞. Ol. lil. aneth. & rutacei.an.℥. sem.vini generosi,℥.ijj. junci odorati.rad. cyclam. angelicæ, aristol. utriusque. fol. sabinæ,an.℥.sem. Bulliant ad vini consumptionem. Coletur & exprimatur oleum, quo inungatur regio pubis & pudendorum, calidè post fotum, vel semicupium.

Suffitus humidi fiunt ex vapore decocti fotus & semicupii, quod modicè calens operiatur patellâ perforata, cui annecti debet fistula oblonga, quæ collum matricis attingat excipiatque fumum manè & serò vestibus contecta.

Siccus suffitus ita confici potest.

℞. Caryophyll. cinam. macis, an.ʒ. ii. bacc. juniperi ℥. sem. seminis nigellæ ʒ.i. styrac.calam.ʒ.ii. Fiat pulvis crassior qui carbonibus injiciatur, fumùsque excipiatur, ut suprà. Vel

℞. Styrac. calamit.ʒ ii.thuris ʒ.i. benjoini,aliptæ mosch. ana ℥.sem.Caryoph. ligni aloës, cinam.an. .ii.Cum mucilag. gummi tragacanth. extracta cum aqua cinam. fiant trochisci pro suffumigio.

Pessaria in hunc modum fieri poterunt.

℞. Fol. mercurial. contuſ. M.j. pulveris hieræ picræ, & benedictæ laxativæ, an. ℥.ij. pulv. ariſt. longæ ℥.j. mellis & ſucci mercurialis q.ſ. Fiat peſſarium. Vel

℞. Agarici, myrrhæ, ana ℥.ij. galbani ℥.ſem. Croci ℈.j. Cum melle deſpumato fiat peſſarium, quod linteo raro inducatur, & non diù in utero relinquatur, metu inflammationis.

Pillulæ cochiæ minores, in parvi peſſarii formam redactæ, menſes egregiè movent.

Injectiones etiam in uterum fieri ſolent, quæ metrenchytæ, ſeu clyſteres uterini appellantur: abluunt enim ſordes uteri parietibus adhærentes, & orificia vaſorum interna reſerant. Parantur autem ex decocto fotûs præſcripti, demptis acrioribus, vel ficuum pinguium cum artemiſia, pulegio, mercuriali; vel ex ſolo ſucco mercurialis depurato, in quo parùm benedictæ laxativæ ſit diſſolutum. Ad acriora enim aſcendere nefas eſt, metu inflammationis. Imò poſt uſum iſtorum, quæ intus per horam tantùm unam morari debent, utile erit decoctum malvæ, hordei, & violarum injicere, vel parum hydromel. ſero caprillo diluti.

In affectu inveterato cauteria tibiis admota, plurimùm conferre poterunt. Quamvis enim illa à Sennerto reprobentur, ex eo quòd ab utero potiùs derivent; & humoribus, qui cum ſanguine ex utero fluere ſolent, aliam viam concilient, & inclinationem eorum ad uterum prohibeant. Attamen maximè prodeſſe, Mercurialis, Varandæi, & aliorum frequentibus experimentis comprobatum eſt. Per iſta enim ulcuſcula ſuperflui humores perpetuo vacuantur, & humorum curſus ad inferiora dirigitur. Attantùm abeſt, ut humorum ſuperfluorum derivatio ab utero fluxum menſium avertat; quin potiùs eum provocet, ſanguinem puriorem & naturæ regimini magis obedientem efficiendo, qui cum dictis humoribus ad cauteria retrahitur. Adde, quod iſti humores, niſi per has vias reducantur retenti in venis, obſtructiones geminent, & ita ſuppreſſionem augeant. Exiſtimamus tamen, reſtitutis menſtruis purgationibus ad naturalem ſtatum, cauteria eſſe occludenda, ut natura per uterum ſuperflua excludere aſſueſcat.

In prædictorum remediorum uſu quædam præcepta notatu digniſſima obſervanda ſunt.

Primum, Nunquam utendum eſſe remediis menſes moventibus, niſi præmiſſis evacuationibus univerſalibus: ne humores, ad venas uteri copioſiùs promoti, obſtructiones augeant, aut valdè attenuati ad partes alias irruant & gravia mala producant. Quemadmodum narrat Schenkius in obſervationibus, quendam Medicum Venetum mulieri, ſuppreſſione menſium laboranti, non evacuata priùs pituitâ venas obſtruente, apozema quoddam dediſſe, quo aſſumpto paulò poſt illa in paralyſin incidit.

Secundum, in menſes moventium exhibitione à levioribus eſſe incipiendum, ad validiora ſenſim progrediendo.

Tertium, Medicamenta menſes moventia in majori copia eſſe exhibenda, quia eorum virtus retunditur in via à ventriculo ad uterum.

Quartum, Medicamenta prædicta eſſe exhibenda vel horis matutinis jejuno ventriculo, vel etiam aliquando ſub ingreſſu, aut egreſſu balnei: ita enim in calidum ac ſolutum corpus illabens medicina, vires ſuas potentiùs exerit: & multò adhuc efficaciùs, ſi ante venarum inferiorum apertionem illa exhibeantur.

Quintum, Peſſaria, & clyſteres uterinos nuptis & viro utentibus duntaxat præſcribi debere: virginibus verò fomenta, inſeſſus & ſuffumigia ſufficere.

Sextum, In biliosis, aut melancholicis temperamentis, calidiora omnia medicamenta eſſe devitanda, ac mitiora tantùm uſurpanda, iiſque aperientia temperata & humectantia atque emollientia eſſe permiſcenda.

CAPUT III.

De fluxu menſium immodico.

Menſium fluxus moderatâ quantitate, ac debito tempore procedens, naturalis eſt; ſi verò quantitatis modum excedat, vel frequentiùs redeat, vel diutiùs perſeveret: immodicus ac præternaturalis cenſendus eſt.

Cauſæ menſium fluxus immodici eædem ſunt, quæ in hæmoptyſis productione concurrere, ſuo loco diximus: nempe anaſtomoſis, diapedeſis, diæreſis, & diabroſis, quæ fiunt à ſanguinis quantitate nimiâ, caliditate, tenuitate, vel acrimoniâ, ictu, vel caſu, aut vulnere, quæ in hæmoptyſis theoria fuſiùs expoſita ſunt, ut hic repetere non opus ſit. Ideò lectorem ad dictum caput perlegendum remittimus.

Diagnoſis ad dictum affectum, illiùſque cauſam dirigenda eſt. Fluxum menſium immodicum & præternaturalem oſtendunt, difficilis tolerantia, virium lapſus, inappetentia, cruditas & cachexia, color cadaveroſus, pedum intumeſcentia, & alii affectus graviores, qui caloris nativi exſolutionem conſequitur.

Cauſarum verò diagnoſis in hunc modum inſtituenda eſt.

Per diapedeſin ſanguinem fluere oſtendunt, rarus corporis habitus & carnium mollities, cibi & potus uſus, ſerum multiplicare idonei: ac præſertim ipſe ſanguis dilutus ac ſeroſus, qui facilè in linteis dignoſcitur.

Per anaſtomoſin, vel rhixin ſanguinem fluere oſtendunt, vulnera, caſus, aut contuſiones prægreſſæ, ſaltus, clamores, & geſtatio ponderis inſoliti in corpore plethorico, & multo ſanguine referto, vel ingens æſtus, frigus immodicum, coitus immoderatus, iracundia inſignis, & ſimilia. Idem contingit poſt partus laborioſos, vel ab imperita obſtetrice miniſtratos, poſt abortus, vel diuturnam menſium ſuppreſſionem, quæ collectum nimiâ copiâ ſanguinem, confertim deinde affluere facit.

Diabroſin, ſeu ulcerationem in utero factam indicant; ſanguis paulatim exſtillans, cum ſenſu doloris & acrimoniæ, humores ſalſi & acres in corpore redundantes. Sanguis verò affluens primo ſanioſus, ichoroſus, nigricans, aut flavus profunditur: poſtmodum verò, ſi ulceratio augeatur, fruſtula quædam partis deraduntur, à quibus deinde magna ſequitur ſanguinis effuſio, quam ſiſtere difficile eſt. Præceſſerunt cauſæ cacochymiam generantes, ut uſus ciborum acrium, ſalſorum, putridorum, & ſimilium.

Prognoſin quod attinet: Omnis hæmorrhagia copioſior vel diuturnior periculoſa eſt, præcipuè ex utero, quæ non ſolùm individuo, ſed etiam ſpeciei noxia eſt.

Diapedeſis omnium minimè periculoſa eſt, quia minorem efficit caloris & ſpirituum jacturam, diutiùs tamen perdurat, propter crudioris & ſeroſioris ſanguinis proventum.

Rhixis & anaſtomoſis majus inferunt periculum, quia magnam ſubitò profundunt ſanguinis copiam: citiùs tamen curantur, quia corporibus benè ſanis & plethoricis utplurimum contingunt.

Diabroſis verò omnium difficillima eſt, quia in ulcere fit ſubſtantiæ deperditio, quæ novum iſtarum partium coalitum impedit.

Si virium debilitas & ſymptomatum vehementia nullo modo minuantur, ſed in dies augeantur, ægræ interitum portendit.

In ſeneſcente muliere menſtruorum nimius fluxus plerumque incurabilis & lethalis eſt.

Curatio menſium fluxus immodici eadem ferè eſſe debet, quæ ad immodicum hæmorrhoidum fluxum fuit propoſita.

Primò enim phlebotomia revulſionis gratiâ in brachio celebranda eſt, partitis vicibus, & digito per vices foramini admoto. Magnâ copiâ ſanguis detrahendus eſt, quantum vires ferre poſſunt. Teſtatur Hollerius *com. aphor. 50. ſect. 5.* ſe multas vidiſſe mulieres, quæ detracto multo ſanguine è vena, convaluerunt, cùm nullis aliis remediis poſſet reprimi fluxus ſanguinis.

Frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ ad revulſionem etiam conveniunt, ut in dicta curatione, præcipuè verò mammis, juxta Aphor. Hippocr. citatum: *Mulieri*, inquit, *ſi placet menſtrua ſiſtere, cucurbitulam quàm magnam ad mammas appone.* Si tamen admotâ cucurbitulâ difficultas ſpirandi oriatur, ſubitò auferenda eſt.

Purgatio pariter eadem, ut in dicta curatione, convenire poteſt: eaque ſemel, aut bis in hebdomada erit repetenda do-

donec impuritati viſcerum & venarum ſit proviſum. Sublatis enim bilioſis & ſeroſis humoribus, qui ſanguinem fluidum reddunt, ipſe ſponte conſiſtit. Si ſerum magis abundare videatur, radix mechoacan. cum rhabarbaro conveniet.

Purgatio etiam per vomitum potenter revellit, & ab Hipp. laudatur 2. *de morb. mulierum*. Blanda autem debent eſſe vomitoria, & frequenter iterata, aut etiam digito in os immiſſo vomitus provocari poterit. Imò verò ſufficiet, eritque utiliſſimum, ante prandium vomitum ciere, attamen non vomere, ſed ſolùm id tentare.

Poſtmodùm julepi, pulveres, opiatæ, pilulæ, aliàque remedia incraſſantia & adſtringentia, in dicta curatione propoſita, hìc etiam convenient, additis etiam narcoticis, ſi urgeat neceſſitas. Quibus ſequentia utiliter addi poterunt, à doctiſſimis viris experta.

℞. Cortices duorum ovorum recentium uſtos, thuris, maſtiches, ana Unc. ſem. margarit. præparat. corall. rubri præp. carabes, ana ʒ.ii. lapid. hæmatit. ſmaragdi præp. ana ℈. ſem. farinæ hordei ſine furfure P. ii. albumina ovorum numero IV. & ſi opus fuerit, adde parùm aquæ chalybeatæ; & fiant duæ placentæ, quæ in furno coquantur, ut poſſint in pulverem redigi. Doſis à ʒ. ſem. ad ʒ.i. cum juſculo pedum vervecis ſummo mane. Hoc pulvere multas mulieres hoc affectu ſatis antiquo curatas fuiſſe teſtatur Joannes Michaël Paſchalius. Laudatur quoque pulvis ſolus corticis ovi ad ʒ.i. exhibitus in aurora per aliquot dies, & habetur pro ſecreto.

Foreſtus ſequentem pulverem commendat, quem dicit eſſe unum ex arcanis præceptoris ſui Helidæi. Accipit turturem moderatè pinguem, ab inteſtinis repurgatum, & lotum vino rubro adſtringente, & aquâ roſaceâ. Deinde maſtiches ℥.i. in ventre ponit, & aſſuit, ne elabi poſſit, atque in veru ad ignem rotat, & inter aſſandum, loco butyri, aceto roſaceo aſpergit, pinguedinémque ex eo defluentem colligit, & uſui ſervat. Poſt perfectam aſſationem, turturem in ollam novam vitream conjicit, luto philoſophico obturatam; & in furnum calidum demittit, ut turtur perfectè exſiccari poſſit; quem poſteà in pulverem redigit. Cujus cochlear unum exhibet omni mane, cum aqua plantaginis, aut decocto adſtringente. Et pinguedine reſervata regionem renum, pubis, & inguinum inungit.

Noſtrates mulieres vulgare habent remedium ex floribus chameleontis, quibus lac condenſare ſolent. Exhibent cum juſculo, aut alio liquore. Aliæ utuntur coagulo hœdi, vel leporis ad ℈. ſem. quod & ſanguinem fluentem ſiſtit, & concretum in utero diſſolvit.

Succus plantaginis inter aliqua remedia præſtantiſſimum cenſetur à Gal. ſi recenter extractus ad ʒ. iii. vel iv. exhibeatur.

Solenander dicto ſucco colophoniam addit, & infallibile remedium aſſerit, his verbis: *Ad conſtringendum menſtruum rubeum antiquum; Accipe ſucci plantaginis cyathum unum. Impone Drach.* I. *colophoniæ pulveriſatæ, & tribue ægræ. Id fiat quater, & erit curata infallenter, Deo dante.*

Succus millefolii huic uſui etiam convenientiſſimus eſt, ſi ejus ℥. ii. vel iii. exhibeantur cum ſyrupo coralliorum, aut alio convenienti.

Succus urticæ prædictis non cedit, vel etiam efficacior eſt: exhiberi poteſt, vel aliis permixtus: vel ex iis fieri poteſt ſyrupus ad uſum frequentem.

Aqua ex tenerrimis & rubentibus quercûs foliis extracta prædictum profluvium ſiſtit.

Sequens autem aqua valdè efficax à Mercato in hunc modum componitur.

℞. Panem ex amylo, farina hordei, & oriza confectum. Affunde aquæ chalybeatæ ℔. vii. Quibus adde roſar. rubr. ſicc. P.iii. ſucci plantag. ℔.i. rad. conſolidæ major. virentis & conquaſſatæ ℥. i. caudæ equinæ M.i. carnis pirorum agreſtium & cydoniorum, an. ʒ.ii. portulacæ M.ii. boli armen. ℥.i. balauſt. & ſantal. omnium: an. ℥. ſem. Deſtillentur omnia per alembicum, hujus aquæ capiat ℥. iiii. cum ſyrupo de portul. aut de roſis ſiccis ℥. ſem.

Pro fœmellis delicatioribus poterunt parari juſcula ex decocto pedum vituli, & fol. plantaginis, vel ſanguinariæ. Vel ad incraſſandum ſanguinem, poterit fieri juſculum ex aqua roſarum pura, & vitellis ovorum recentibus. Iiſdem quoque confert conſerva fructus cynorrhodi, frequenter exhibita, præſertim ſi calida hepati intemperies adfuerit.

Ad omne ſanguinis profluvium Practici utuntur oxycrato, largo hauſtu per os exhibito. Verùm in menſium fluxu pertimeſcendum eſt, quia utero (utpote parti membranoſæ) eſt inimicum.

Inter ſpecifica recenſentur radix filipendulæ, & cortex radicis mori, quorum pulveres exhibentur ad ʒ.i. cum liquore idoneo.

Flores nucum, quando ſunt maturi & cadere incipiunt, collecti, & in pulverem redacti, exhibeantur ad ʒ. i. cum vino calido manè per plures dies. Ex hoc medicamine omnes habentes fluxum menſtruorum ſanantur, ut teſtatur Solenander. Specifica etiam vi ſuffocationibus uteri medetur.

Spica nardi tenuiſſimè pulverata & ſumpta ad ʒ.i. cum liquore idoneo, menſtrua cohibet; tum etiam, ſi ex ea naſale componatur.

Lac chalybeatum per plures dies epotum in affectu inveterato multùm prodeſt: humorum enim acrimoniam contemperat, eoſdémque incraſſat, corpus reficit, & fluxui reſiſtit. Hoc commendat Avicenna, Rhaſis, aliique Arabes, & Augenius ad cœlum extollit. Cavendum tamen ab eo eſt, ubi aliquid vitioſi humoris in corpore ſupereſſe ſuſpicio fuerit.

Aquæ minerales acidulæ, vitriolatæ, ferratæ, vel aluminoſæ, in fluxu diuturno cohibendo, cauſis ejuſdem auferendis, & viſceribus roborandis, plurimùm conferunt.

Chymici tincturam coralliorum valdè commendant, tum etiam vitriolum Martis, & multa alia è ſuis Authoribus repetenda.

Pro potu utatur ægra decocto maſtiches, vel millefolii, vel lentiſci ſicci. Vino etiam lignum lentiſcinum infundi poterit, eique nigro & auſtero, quo maxime viſcera roborantur, & fluxiones cohibentur.

Diligenter obſervandum eſt, in affectu inveterato, multùm adſtringentia & incraſſantia non eſſe diù uſurpanda: Periculum enim eſt, ne meatus offarciant; occludant, & conſtringant; atque ita obſtructiones generent, & viſceribus præcipuis (quæ inſigne damnum in hoc affectu recipere ſolent,) plurimum officiant, Sed multò præſtabilius eſt, hepar roborantibus inſiſtere: quæ quidem adſtringunt; attamen tam moderatè, ut adſtrictione obeſſe nequeant.

Ludovicus Septalius *lib.* 7. *Animad. medic. art.* 144. decoctum corticum aurantiorum, tanquam remedium certum, ita commendat, ut propria ejus verba tranſcribere non inutile fuerit. *Poſt*, inquit, *hujuſmodi remedia ex ratione facta, cum ea quæ aut incraſſandi facultate, aut adſtringendi maximè conveniunt; unum in præſentia omittendum nullo modo eſſe cenſui, quo infinitas propemodum mulieres ab hoc morbo liberavi, inter ſecreta aliquando reſervatum, poſt adoleſcentibus, qui ſub noſtra tutela ad praxin medicam addiſcendam exercentur, etiam communicatum; nunc omnibus ad communem utilitatem, commune factum: quo ferè nunquam fruſtratus ſum, modò exulcerato aliquo vaſe in utero fluxus is menſtruorum aliquam non habeat occaſionem. Eſt autem omninò euporiſton, & facillimè parabile: Recipio autem aquæ* ℔. vii. *In qua incoquo cortices trium aurantiorum aridorum, aliquanto adhuc ſubviridium, aut illos in phylliras incido, & excoquo ad duarum partium conſumptionem, & facta colatura* ℥. viii. *vel* IX. *potandas manè do. Quod ſi valentius medicamentum parare hoc ipſum volo, manipulum herbæ piloſellæ in fine excoquendum addo. Validius adhuc redditur, ſi in aqua Villenſis decoctio fiat, aut ſi in octo libris aquæ fiat, ubi duæ tertiæ partes per coctionem abſumptæ fuerint, & excolatum reliquum chalybe indito ignito ſæpius, adhuc magis roboretur.*

Exteriùs verò topicis medicamentis fluxus menſium immodicus cohiberi ſolet.

Ac primum fomenta in hunc modum parari poterunt.

♃. Rad. bistortæ, tormentillæ, & corticum granatorum, ana. Unc. ſ. Fol. plantaginis, centinodiæ, burſæ paſtoris, equiſeti ana. M. i. nucum cupreſſi, balauſtior. granatorum myrti, ſumac. ana, Unc. 1. Bulliant in aqua ferrata & vino auſtero. Colaturâ foveatur regio pubis valdè tepidè.

Item ſpongia marina in aceto forti bulliat, quæ ſuprà pubem mulieris poſita, menſtrua potenter ſiſtit.

Semicupium ex priori decocto fotûs paratum, aucta doſi, etiam convenit. Sed cavendum ne calidum adminiſtretur, ſed tantum ſubfrigidum: alioqui calore ſuo vaſa uteri magis aperiet. Efficaciſſimum eſt balneum decoctionis aluminis, ſed ſterilitatem inducit.

Linimentum, vel unguentum poſt fotum vel ſemicupium, admovendum eſt pubi, perinæo & lumborum regioni, in hunc modum compoſitum.

♃. Ol. mirtini, de maſtiche, & cydoniorum, ana ℥. i. boli armenæ, ſanguinis draconis, & karabes, ana. ʒ. i. aceti cochlear. i. Fiat linimentum.

Vel admoveri poterit unguentum Comitiſſæ, aut unguentum de bolo, recenter diſpenſatum, vel ceratum ſequens ſummè efficax.

♃. Picis navalis ℥. ſem. thuris maſculi ℥. i. maſtich. ℥. ſem. terebinthinæ ℥. i. ſang. draconis, roſar. rubr. ana Drach. ii. Fiat ceratum, renibus applicandum.

Emplaſtra etiam umbilico & lumbis utiliter admoventur, ex maſſa emplaſtri contra rupturam, pro matrice, de maſtiche, ſolis, aut ſimul mixtis: vel ex maſſa emplaſtri de Vigo pro fracturis, quod præſtantiſſimum eſt & abſque calefactione operatur.

Cataplaſmata ſequentia multò efficaciùs operantur, & in largo ſanguinis profluvio, unde vitæ periculum immineat, plurimùm poſſunt.

Parantur autem, ſi vel bolus armena cum ſucco plantaginis & pauco aceto incorporentur & admoveantur. Vel pulveris gypſi ℔. i. cum gummi arabic. torrefacti ʒ. x. & quatuor albuminibus ovorum incorporetur, & placentulis goſſipii emplaſtrentur partes prædictæ. Dicit Solenander hoc cataplaſma omnem muliebrem fluxum ſiſtere uno die.

Benigniùs operatur, & ſpecificâ quadam vi potiùs, quàm adſtrictione, cataplaſma ex urtica cocta in ſartagine: pubis regioni admotum.

Injectiones etiam fiunt in uterum per metrenchytem ex ſucco plantaginis ſolo; qui valdè eſt efficax, & à Practicis celebratus. Ex ſucco polygoni idem præſtari poterit. Tum iiſdem ſuccis addi interdum ſolent mucilaginis gummi tragacanthæ ℥. i. amyli ʒ. i. aquæ peculi roſarum ℥. iii. Et in uterum infunduntur. Vel

℞. Fol. Polygoni, plantag. millefolii. burſæ paſt. caudæ equinæ, ana M. ſem. Coquantur ad ℔. ſem. In colat. diſſolve acaciæ Drach. ii. ſang. dracon. boli armen. & lapid. hæmat. an. ʒ. j. Miſceantur, fiat clyſter uterinus.

Suffitus ex aceto ſupra laminam candentem effuſo, & in ſella perforata receptus, utiliſſimus eſt. Vel in hunc modum componi poterit.

♃. Thuris, maſtiches ana Drach. ii. myrtillorum, ladani an. Drach. i. ſuccini, roſarum rubr. balauſtiorum, an. Drach. ſem. Cum infuſione tragacanthæ in aqua roſarum, fiant trochiſci pro ſuffumigio.

Suffitu ranarum combuſtarum teſtatur Joannes Michaël Paſchalius, ſe fœminam quandam curaſſe, quæ ſeptem ferè menſibus hoc fluxu laboraverat. Idem etiam, ſuffitum ungulæ mulæ hunc fluxum mirificè ſiſtere, expertum eſſe ſcribit.

Peſſaria adſtringentia hic etiam uſurpantur. Quæ tamen parum utilia ſunt, cùm vix ad orificia venarum aperta poſſint pertingere. Si tamen venæ cervicis uteri apertæ ſint locum habere poſſunt, & in hunc modum componi.

℞. Succi plantag. vel centinodiæ ℥. ii. pulv. trochiſc. de carabe, & acaciæ, an. drach. i. Miſceantur cum albumine ovi & panno ſerico involvantur. Fiat peſſarium. Vel

♃. Pulv. hypociſtidis acaciæ boli armenæ, ſang. draconis ... d. conſolidæ, arnogloſſæ, gallarum, an. drach. ſem. Succi portulacæ, vel plantag. vel ſyrup. de roſis ſiccis, aut myrtillorum, q. ſ. Excipiantur bombace.

Parantur etiam peſſaria ex foliis portulacæ, plantag. aut polygoni, vel alterius herbæ convenientis contuſæ, & in linteo involutæ; aut ex unguento Comitiſſæ lanâ excepto, & utero indito.

Neque omittenda eſt lotio tibiarum in aqua frigida, aut decocto adſtringente, à Practicis uſitata, quo cohibendo menſium fluxui non parum confert.

Circa topicorum adminiſtrationem hoc advertendum, ne ſcilicet adſtringentia medicamenta, ſaltem fortiora admoveantur, priuſquàm revulſiones ſufficientes celebratæ fuerint, præſertim illa, quæ venæ ſectione perficitur. Periculum enim eſt, ne tumores in utero, aut graviores alios effectum concitent. Ideò ſemper quantum morbus dare inducias poterit, tum revellentibus, tum incraſſantibus atque adſtringentibus internis curatio tentanda eſt, priuſquàm ad topica illa deveniatur.

Suprà deſcripta curatio fluxui menſium aptari poterit, ſive ab anaſtomoſi, ſive à drapedeſi, ſive à rhixi, ſeu ruptione vaſorum dependeat; adhibito judicio. At ſi ab eroſione, ſeu exulceratione oriatur, illius curatio erit inſtituenda, prout in ulceris uteri curatione docebitur.

In toto morbi decurſu, dum prædicta remedia uſurpantur, viſcerum roborationi, & correctioni ſanguinis incumbendum erit, quemadmodum in fluxu hæmorrhoidum dictum eſt.

Ac denique ſedato ſymptomate, prophylaxis ibidem inſtituta, hîc etiam conferre poterit.

CAPUT IV.

De Fluore muliebri.

FLuor muliebris, uteri profluvium, ſeu menſtrua alba dictus, fit, quando humores excrementitii ex utero profluunt, vel continente, vel ſaltem nullo ordine, nullòque circuitu.

Illi autem humores excrementitii modò albi ſunt & pituitoſi, ſero lactis, aut hordei cremori perſimiles: modò pallidi, aut flavi, aut virides, ex bilis permixtione: modò aquoſi, ex ſeroſis humoribus: modò ſubnigri, ex humore melancholico admixto: modò acres & erodentes ut partes uterinas exulcerent: modò tetri & graveolentes, modò nullo odore moleſti.

Fœminas adultiores; & ætate maturas, pleruinque malum hoc ſolet corripere: virgines tamen ab eo non ſemper ſunt immunes, quod perperam nonnulli aſſerere auſi ſunt viarum anguſtiam accuſantes, & temerè pronunciantes, corruptas eſſe virgines, quibus fluores albi promanant. Etenim ſi virgines ſatis amplas habeant uteri venas, ut per earum ductus menſes ordinarii fluere valeant: quidni etiam fluores albi per eaſdem vias ſtillare poterunt, cùm ſæpè materia illius fluoris ipſo ſanguine tenuior: & fluidior ſit, utpotè ſeroſa, vel bilioſa? Idipſum confirmat experientia à doctiſſimis Medicis prolata, & quotidiano uſu à nobis etiam confirmata: caſtiſſimas atque integerrimas virgines, de quibus nulla corruptionis ſuſpicio eſſe potuit, hunc affectum paſſas eſſe. Et teſtatur Fernelius ſe puellam vidiſſe octavo ætatis anno, hoc malo obſeſſam, ac diu poſtea graviter afflictam.

Generantur autem humores iſti excrementitii, vel in toto corpore, vel in aliqua parte principali, vel in ipſo utero.

Si à toto corpore iſti profluant humores, vel ex pravo alimento: vel ex vitioſo & habituali totius corporis temperamento generantur, & ad uterum confluunt, tanquam totius corporis ſentinam, ac veluti cloacam, ad quam reliquæ partes ſeſe exonerant.

Partes verò peculiares quarum conſenſu in hoc morbo uterus afficitur, potiſſimùm ſunt cerebrum, ventriculus, hepar, lien, meſenterium, & veſica, quæ ſua excrementa ad partes debiliores, & receptioni magis diſpoſitas, mandant.

In utero generantur humores iſti excrementitii, quia

proprium alimentum commutare nequit, ob debilitatem retentricis, aut concoctricis, ideò illud majori parte in excrementitium humorem facescit, cùm imperfectè conficiatur, vel potiùs corrumpatur. Imperfectè conficitur, in frigida uteri intemperie: corrumpitur, in calidiori. Et cùm uterus ex concoctionis defectu nutritione suâ frustretur, novum alimentum continuò attrahit, quod in excrementum conversum, ab eo tanquam inutile expellitur, ac nova omninò fit attractio, unde continuus & copiosus fit pravi illius humoris per uterum effluxus. Debilitatur uterus, & horum excrementorum receptioni magis idoneus redditur, à graviditate, partu, abortu, contusione, inflammatione, abscessu, aut exulceratione.

Diagnosis ad ipsum affectum, partem affectam, & caussam illum producentem dirigitur.

Affectus ipse ex ægrotantis relatu facilè dignoscitur, cùmque non rarò varia symptomata consequuntur: nempè color faciei pallidus, appetentia dejecta, nausea, spirandi difficultas, virium dejectio, oculorum tumor & inflatio, mœror & tristitia, urinæ crassæ & turbidæ, aliàque non pauca, quæ pro humoris peccantis diversitate varia esse solent, ut inferiùs distinctè magis explicabitur.

Partem affectam & locum, in quo humores excrementitii fluorem istum efficientes generantur, sequentia indicabunt.

In toto corpore materiam istam generari, indicant lassitudo, spontanea & gravativa, à qua levatur ægra, copiâ humoris excretâ, & rursus gravari incipit novâ collectâ materiâ, venarum plenitudo, torpor pedum, manuum ac crurum, quæ signa plenitudinem præcipuè ostendunt. Cacochymiam verò in toto corpore redundare significant pravus totius corporis habitus, manuum & pedum inflationes, pruritus & mordacitas in toto corpore, si humor acrimoniæ sit particeps, & alia non pauca.

In aliqua verò parte peculiari materiam peccantem ostendunt symptomata, & excrementa cuique parti propria & particularia. Verbi gratia, jecoris dolor, calor, aut tumor, & cum excrementis biliosis, jecur esse affectum significant: eadem verò symptomata in sinistro hypochondrio apparentia, cum excrementis, humorem melancholicum referentibus, ex liene fluxum procedere ostendunt. Pituitosa excrementa, nausea, inappetentia & aliquando ingens fames, frequens ciborum corruptio, & ructus acidi, vel nidorosi, certa sunt affecti ventriculi indicia.

Dolor capitis, spumosa excrementa, consueta per os & nares evacuatio suppressa, à capite humores affluere testantur. Si nulla prædictarum partium læsarum signa appareant ab ipso utero fluxum procedere conjiciendum est. Præterea fœmina est boni coloris, materia fluens pauca est, cùm solius uteri sit excrementum. Præcesserunt caussæ, uterum labefactantes, ut partus laboriosus, vel abortus, casus supra ventrem aut dorsum, coitus immoderatus præsertim si fœmina nimis juvenis conjugio tradita sit; tumores, ulcera, aliique affectus uterum obsidentes, quorum signa propriis capitibus proposita sunt.

Humorem verò, fluxum istum efficientem, testantur in primis colores humoris effluentis in linteis, quibus ille excipitur, si, ut docet Hippocrates 2. *de morbis mulierum*, lintea illa arefacta simplici aqua laventur, ac in umbra exsiccentur. Tunc enim manifestè colorem referunt humoris in excrementis dominantis; quibus addi possunt, ex semeiotica generali, signa humoris, in toto corpore redundantis.

Signa denique proponenda sunt, quæ istum affectum à consimilibus distinguere valent. Consimiles autem sunt, excretio materiæ purulentæ ex matricis ulcere, & gonorrhœa.

A materia purulenta distinguitur, ex ipsius ulceris signis, proprio capite describendis, tum etiam, quia pus ipsum longè est crassius & albicans, & minoris quantitatis, si ritè concoctum sit, si verò saniosum & ichorosum fuerit, quodam cruore perfusum est & interdum filamentis partium, & cum insigni doloris sensu exire solet: tum etiam mulieres, ulcera patientes in utero, aut illius cervice, non admittunt coitum, nisi cum molestia, quæ affectum ipsum exasperat: quæ verò muliebre profluvium patiuntur, liberè, & patienter venereos amplexus sustinent. In gonorrhœa verò materia effluit in minori copia, crassitie majore, albedine splendidiore, & longioribus intervallis, ac rarissimè fœtet; tum si gonorrhœa sit virulenta, ex impuro concubitu contracta, ex ardore urinæ, pudendi ulcusculis, aliisque signis malignitatem indicantibus, innotescet.

Prognosis hujus affectus ex una parte bona est ex altera verò mala. Bona dici potest, quatenus ut plurimum vitæ periculum non infert: mala verò, quatenùs affectus est contumax ac diuturnus & curatu difficillimus: siquidem humorum superfluorum affluxus, qui semel hanc viam affectavit, difficillimè avertitur, cùm uterus, ut antea dictum est, sit sentina totius corporis, per quam, etiam in statu naturali, humores superflui singulis mensibus expurgantur.

Si gravior evadat affectus; multa alia mala inducere potest, nempe sterilitatem, uteri procidentiam, exulcerationem, cachexiam, hydropem, tabem.

Fluxus lividus cruentus, aut fœtidus, deterior est albo, pallido, minimè fœtido.

Quò diutiùs duraverit hic affectus; eò curatu difficilior est.

Vetulas hoc malum plerumque ad mortem comitatur, ob pituitæ copiam, & facultatis concoctricis imbecillitatem.

Curatio hujus affectùs incipienda est ab universalis humoris peccantis evacuatione, quæ illius naturæ conveniat. Et quia hujusmodi fluxus à pituitosis & serosis humoribus plerumque fieri consuevit, illos humores purgantia medicamenta erunt præcipuè usurpanda: iisque cholagoga aut melanagoga erunt admiscenda, prout biliosi, aut melancholici humores admixti fuerint. Præscribi ergo poterit apozema conveniens alterans simul & purgans, pro quatuor aut quinque dosibus, pro solemni evacuatione; hoc continuò advertendo, medicamentis purgantibus quædam adstringentia, & roborantia esse permiscenda, ne humores commoti versus uterum magis præcipitentur.

De venæ sectione dubitatur, an scilicet in hoc affectu conveniat. Cùm enim hic fluor à cacochymia dependeat, & illa, per phlebotomiam, ad venas attracta, massam sanguinis inquinare possit, nullus videtur esse venæ sectioni locus. Adde, quòd in chronico hoc affectu vires valdè dejiciantur, & corpus non rarò ad tabem perducatur, hincque venæ sectione ampliùs labefactandum, & alimento suo fraudandum non videatur. Ita tamen deciditur. Quod si fluor iste non sit purus & solitarius, sed sanguini aliquo modo permixtus, & subruber appareat: tunc celebrari potest venæ sectio; tum etiam, si insignior sit jecoris caliditas, & biliosi succi acrimonia huic fluxui conjuncta. In aliis verò casibus, præsertim quando hic affectus inveteravit, melius est à phlebotomia abstinere.

Ligaturæ in superioribus partibus, & cucurbitulæ scapulis & dorso ad revulsionem erunt utilissimæ, tum præcipuè frictiones, ex linteis primùm mollioribus, mox asperis, quibus quotidie Galen. utebatur in uxore Boëti, quam intra tredecim dies curavit, ut ipse refert, *lib. de præcognitione ad Posthumum*, *c.* 8.

Ac præter purgationem universalem suprà propositam, usuales etiam purgationes administrandæ sunt, & frequenter repetendæ, ut magis illa excrementorum illuvies sensim educatur, & natura assuescat humores per alvum expurgare, qui ante ad uterum confluebant. In hunc finem syrupi magistrales, pilulæ, & opiatæ usuales componi poterunt: ægrotantis temperamento, & humoribus peccantibus congruæ. In affectu pituitoso laudat Mercatus syrupum ex decocto ligni guajaci cum senna, turpetho, & agarico, tum etiam pilulas sequentes.

℞. Pilul. de hiera ℥. i. agarici trochiscat. ℥. i. ß. Cum melle rosaceo fiant pilulæ xxv. quarum summo mane capiat laborans sex, aut septem, tertio quoque die, postea verò earum tres tantum, quinto, aut sexto quoque die. Vel ad magis adstringendum simul & purgandum, in quocumque temperamento, ita confici poterunt.

℞. Rhab.

♃. Rhab. electi, ſucco roſarum frequenter irrigati ℨ.ij. bytomal. citrinorum, chebulorum, & indorum, infuſorum in ſucco roſac.an ℨ.j. maſtiches ℈.j. ſpicæ ℈.ß. Cum ſyrupo roſaceo, fiat maſſa pilularum, cujus doſis erit ℨ.j. bis in ſeptimana.

In fluxu ſeroſo radix jalappæ eſt præſtantiſſima, eaque in hunc modum uſurpari poterit.

♃. Rad. jalappæ ſubtiliſſimè pulveriſatæ ℨ. ß. cinam. pulveriſati ℈. ß. Miſceantur, & cum jure pulli fiat potio, quam ſumat ſub aurora.

Ptiſana laxans, per menſem quotidiè exhibita, contumax uteri profluvium curavit, quod aliis remediis non ceſſerat, ut in Obſervationibus noſtris videre eſt.

Vomitus etiam in hoc affectu maximè commendatur, in iis præſertim, qui facilè vomunt; quia humores crudi qui circa ventriculum cumulari ſolent, evacuantur, tum etiam ab utero potenter revelluntur. Inter idonea medicamenta, ad concitandum vomitum, laudatur diaſarum Fernelii, cujus ℥. ſem. data cum aqua mulſa vel cum oxymelitis ℥.j. & jure pulli tepido, bis, aut ter in menſe, ſine ullo labore vomitum ter, vel quater movet.

Poſt ſufficientes purgationes, ad diſcutiendas humoris ſuperflui reliquias, ſudores excitari poterunt, quibus etiamnum fiet conveniens revulſio fluxionis, ad uterum decumbentis. Huic rei conveniet decoctum guajaci & ſaſſafras in pituitoſis, vel chinæ & ſalſæ parillæ in bilioſis, & melancholicis; additis etiam herbis refrigerantibus, vel temperatis, ne magis iſti ſucci exaſperentur, & acriores evadant. Vel provocabuntur ſudores herbarum calidarum decocto, ut nepetæ, calamenthi, fœniculi, hyſſopi, enulæ, chamom. anethi & ſimilium, cujus evaporatio in ſolio idoneo recipiatur. Ex quo etiam decocto balneum fieri poterit, à quo ſudores excitentur. At in calidioribus naturis ſufficit balneum aquæ dulcis tepidæ, in quo modici tantum ſudores blandique provocentur.

Thermæ etiam ſulphureæ ſudores potenter excitant, & hujus morbi reliquias abſumunt: harumque uſu nonnullas mulieres curatas vidimus, quæ aliis remediis reſtitui nequiverant.

De diureticis non levis eſt difficultas, an ſcilicet huic affectui conveniant? Illa enim non ſolùm urinas; ſed etiam menſtrua provocant, calefaciendo ſcilicet & attenuando humores, in venis contentos. Attamen ab omnibus Authoribus approbantur, & à Gal. ipſo, qui iis uſus eſt in uxore Boëthi. Et ratio eſt, quia diuretica urinas primariò provocant, menſes verò ſecundariò, & quaſi accidenti. Deinde renes continuò ſeroſam materiam attrahunt, uterus verò excipit tantùm. Unde credibile eſt, maximam iſtarum humiditatum partem ad vias urinæ profecturam.

Diureticum autem, in dicta muliere à Galeno uſurpatum, fuit decoctum aſari & apii, in aqua communi, attamen magis temperatum efficietur in aqua cichorii.

Magis compoſitum decoctum in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. aſari, apii, an.℥.j. fol. calamenthi, ſoldanellæ, an. M.j. fol. ſambuci M. ſem. polypod. & ſem. carthami, an.℥. ſem. Coquantur ad ℔. j. Colaturæ dentur ℥.v. mane. Et ſi purgans efficere volueris, adde decocto aliquid agarici, vel turpethi in ligatura incluſi.

Dubitatur de cauſticis tibiæ admovendis. Cum enim humores alliciant ad inferiora; fluorem iſtum uterinum augere poſſunt. Attamen in diuturnis affectibus convenire, experientia docuit, quod per hæc emiſſaria inutilis materiæ portio educatur.

Si humores bilioſi & acres in vitio fuerint, non ſolùm exhibenda ſunt purgantia cholagoga ſed etiam alterantia, refrigerantia, incraſſantia, & leviter adſtringentia, quales ſunt julepi ſequentes.

℞. Fol. cichorii cum rad. indiviæ, borrag. lactucæ, & portulacæ, an M. ſem. jujubarum, & ſebeſten recentium ana num. vi. ſem. quatuor frig. major. & papav. albi, an. Drach. ſ. roſar. rubr. P. j. Coquantur ad ℔. j. In colat. diſſolve ſyrup. cydon. vel de roſis ſiccis ℥. ijj. Fiat julep. pro ijj. doſibus.

Si verò humores melancholici redundent remediis etiam, illos reſpicientibus, alterandi & expurgandi ſunt.

Utrique autem cauſæ maximè conferre poterit lactis chalybeati uſus per 40. dies exhibiti mane ad ℥. iv vel v. Cui addi poterit circa finem tantillum boli armenæ, aut terræ ſigillatæ.

In toto curationis decurſu advertendum eſt, an aliqua pars corporis vitio aliquo laboret, ut poſſit eſſe pars mandans illius fluxionis; atque ita illi parti erit medendum.

Si enim à cerebro fluentes humores huic morbo originem dederint; remedia ad eam partem dirigenda ſunt, præcipue fluxionem revellentia & derivantia, ut cucurbitulæ ſcapulis & dorſo admotæ frequenter; errhina, maſticatoria; veſicantia, & cauſtica occipiti, vel brachio inuſta, quorum vicem, & multò efficacius ſubeunt ſetacea. Refertque Fabricius Hildanus, *curat.41. cent.1.* ſe mulierem quandam, diuturno fluxu muliebri laborantem, & inde ortam ſterilitatem, adhibito ſetaceo curaſſe.

Si à ventriculo, hepate, aut alia quadam parte humores defluant; illi remedia appropriata adhibenda ſunt.

Corpore præparato, & materiâ morbificâ magnâ ex parte vacuatâ, vel derivatâ, ad roborantia & adſtringentia veniendum eſt. Quæ tamen nunquam ſunt adhibenda, donec antecedens materia probè evacuata & derivata ſit, Alioqui humores illi retenti ad partes nobiliores ruunt, & graviora ſymptomata excitant. Quemadmodum ſcribit Gal. *loco citato*, uxori Boëthi contigiſſe, cui ab uſu adſtringentium præpoſtero venter intumuerat, retentis ſeroſis humoribus, qui anteà evacuari ſolebant. Illud etiam advertendum, ut dum utimur adſtringentibus, materia antecedens aliò divertatur, illiuſque generatio prohibeatur remediis prædictis. Inter præcipua roborantia theriaca recenſetur, in corporibus pituitoſis uſurpanda, cui conſerva roſarum & abſinthii admiſceri poterit. Vel opiata ſequens erit componenda.

♃. Conſervæ anthos ℥.i. conſervæ rad. acori vulgaris ℨ.ij. ſpecier. diarrh. abbat. & aromat. roſat. an ℨ.j. coralli rubri præparati ℨ.ß. theriacæ ℨ.ij. Cum ſyrupo condit. cortic. citri. fiat opiata. Vel

℞. Conſervæ roſar. antiquæ rad. ſymphyti, bugloſſi & cortic. citri, ana ℥. i. coralli rubri uſti, raſuræ eboris, boli armenæ, terræ ſigillatæ, ſang. drac. ana ℨ.i. Cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat opiata.

Pulvis ex ſalvia, ſalſap. & balauſt. ſumptus mane ſingulis diebus, cum juſculo, eſt remedium aulicatum mulierum.

Zecchius ſequentem opiatam commendat, à ſe cum felici ſucceſſu ſæpe uſurpatam.

℞. Gummi arabici, tragacanthi, ana ℨ.ij. coralli utriuſque, cinerum putaminum ovorum, cornu cervi: ſeminis anethi, ſuccini, an.℈. iv. mellis roſat. q.ſ. Fiat opiata, cujus ℥.ß. horis duabus ante cibum devoranda exhibeatur. Deinde ſtatim ſuperbibat ægra aquæ plantag. ℥.iv. cum vini rubri ℨ. i.

Julepi fieri poſſunt ex aqua roſar. centinodiæ, plantag. cum ſyrupis myrtino, de roſis ſiccis, & ſimilibus, adjectis quibuſdam pulveribus, ex ſupradictis.

Mercurialis decoctum foliorum quercûs cum coagulo leporis ſe in frequenti uſu habere teſtatur, eoque ſe multas mulieres hoc affectu laborantes curaſſe, idque remedium, ita parat.

℞. Decocti fol. quercus ℥.v. vel vj. coaguli leporis ℥.i. Capiat per vjjj. vel x. dies.

In affectu bilioſo ſequens ſyrupus roborans, adſtringens, & refrigerans parari poterit.

♃. Aquæ roſar. ℔. jv. ſpiritus vitrioli q.ſ. ut aqua reddatur acidula, ac vix talis ſentiatur ad guſtum, roſar. rubr. ſiccarum. P. ijj. Infundatur frigidè per biduum. Colaturæ adde ſacchari roſacei q. ſ. ut fiat ſyrupus.

Ac denique adſtringentia medicamenta, in menſium fluxu immodico deſcripta, huc transferri poterunt.

Pro potu ordinario conveniet bochetum ex rad. chinæ vel ligno lentiſcino cum vino adſtringente.

Dum adſtringentia & roborantia uterum per os exhibentur, topica & externa admovenda ſunt, videlicet fotus, ſemicupia, unguenta, emplaſtra, injectiones, ſuffitus, & peſſaria, qualia in fluxu menſium immodico præſcripta ſunt.

Ante-

Antequam autem adſtringentia hæc topica in uſum revocentur, uterus probè detergendus eſt. Alioqui impuritates illæ in eo retinerentur, quæ ſurſum remeantes, graviorum morborum cauſa eſſent. In detergendo autem habenda eſt ratio humoris morbifici. Alia enim detergentia debentur humori pituitoſo, alia humori bilioſo.

Si humor ſit bilioſus, fiant injectiones ex aqua hordei, ſero lactis, aqua ſaccharata. Si verò pituitoſus ſit, parentur ex hydromelite, vel decocto abſinthii, matricariæ, & ſimilium.

Peſſarium detergens etiam fieri poterit ex theriaca & terebinthina; vel ex foliis mercurialis contuſis, & panno lineo raro involutis.

Hiſce utetur ante adſtringentia, donec uterus probè deterſus fuerit. Quod cognoſcetur ex nullo, aut pauco humorum per eam partem tranſitu.

Ab uſu detergentium, ſuffitus primùm adminiſtrandi ſunt, quia uterum exſiccant & roborant. Iique commodè parabuntur ex thure, ladano, maſtiche, ſantalis, nuce moſchata, roſis rubris. Poſtmodum verò ad alia adſtringentia progrediendum erit.

CAPUT V.

De furore uterino.

FUror uterinus eſt ſpecies maniæ, ab intenſo & effrænato coëundi appetitu orta, qui mentem de ſede ſua dejicit; ita ut laborantes obſcœna & impudica verba effutiant, abjectâ omni verecundia venerem furioſè expetant, & ad eam viros invitent.

Producitur immodicus iſte coëundi appetitus à ſeminis copiâ, acrimoniâ, & fervore, naturæ leges excedente, quæ in vaſis ſeminalibus immodicè turgens, genitalia vehementer excitat ad veneris appetitum, eaque veluti inflammat. Ex ea verò materia vapores ad cerebrum demittuntur, qui rationem perturbant, eamque de ſede ſua dejiciunt, quamvis ipſe coëundi appetitus immodicus, ſine vaporum concurſu, per ſe rationem ſuperare poſſit & obruere, quemadmodum omnia pathemata vehementiora idem præſtare poſſunt, præſertim amor immodicus, qui eroticus affectus nominatur.

Illas autem qualitates acquirit ſemen, quando nimis retinetur in corporibus ſalacibus, & multo calore præditis; atque adeo hic affectus virginibus, aut viduis junioribus proprius eſt; quamvis etiam nuptis contingere poſſit, quæ ſcilicet ignavos habent conjuges, aut non ſatis adamatos ut vaſa ſpermatica ſufficienter deplere, aut appetitum venereum ſatiare nequeant.

Quidam volunt ſemen etiam putreſcere, & malignam qualitatem induere, quæ gravia iſta ſymptomata producat. Verùm non facilè iis eſt differentiam oſtendere, quæ inter hunc affectum & hyſtericam paſſionem intercedit, quæ à ſemine corrupto, & malignitatem adepto producitur. Licèt enim varii putredinis gradus, varios etiam malignitatis gradus efficiant, unde magna ſymptomatū varietas exurgit; ſufficiunt tamen qualitates manifeſtæ, nempe ſeminis copia excedens, caliditas, acrimonia, & turgentia nimia, cū phlogoſi partium genitalium ad iſtum affectū generandū.

Cauſæ verò, calidum iſtud ſemen acre, & copioſum producentes ſunt, ætas juvenilis, temperies ſanguinea & bilioſa, vel melancholiæ aduſtæ particeps; cibi euchymi & opipara menſa, idque magis, ſi edulia aromatibus condiantur; odor ipſe aromatum frequens, ut moſchi, zibetæ, & ſimilium, ſomni longiores, & in lecto, plumis mollioribus referto, blanditiæ amaſiorum, lectio librorum impudicorum, choreæ, & aliæ voluptates, in adoleſcentium conſortio ſuſceptæ.

Diagnoſis hujus affectus ex iis quæ dicta ſunt, facilè elici poteſt. Sed quia ſenſim & per gradus apparere ſolet, illius progreſſus exponendus. In principio igitur, dum adhuc mentis compotes ſunt, mœſtiores ac taciturniores evadunt, ſeu cum oculorum jactatione, ac laſcivia, & faciei rubore, qui per intervalla intenditur, præcipuè verò rei venereæ factæ commemoratione, ad quam reſpiratio & pulſus immutantur, per ſympathiam cordis, unde Galenus ſe ex pulſu cognoviſſe gloriatur furibundos mulierum amores; quod ejuſmodi amantes varias ſubito mutationes in pulſu patiantur, dum objecta expetita illis offeruntur, vel in memoriam revocantur. Poſtmodum verò, dum malum exacerbatur, incipiunt rixari & lachrymari, ac ſubindè in riſum effundi, multa colloqui inconcinnè & imprudenter, ex quibus nihil certi colligas. Deinde reſipiſcunt, donec alter paroxyſmus, ex materiæ motu inordinato & ſine ulla certa periodo redierit. Hoc furore percitæ mulieres, morbo ad ſtatum progreſſo, viros ad coitum palam & coram omnibus invitant, rem veneream proprio & vernaculo nomine paſſim inculcantes.

Quod ad prognoſin attinet: Morbus iſte curabilis eſt, ſi maturè medela adhibeatur. Si verò diutiùs perſeveraverit, & firmas radices egerit, in veram maniam degenerat.

Magna ſaluti ſpes eſt, quando longiora incipiunt eſſe intervalla, aut quando corpus emaciatum inſtaurari incipit & commemoratio rei venereæ, coram illis facta, eas non ampliùs multum afficit & perturbat.

Curatio hujus affectus ita dirigenda eſt, ut calida intemperies tum viſcerum, tum uteri præſertim, tum ſanguinis, & ſeminis corrigatur, & humores acres ac materia ſeminalis evacuentur: Quod quidem ſequentibus remediis perfici poterit.

Ac primùm phlebotomia, pluries repetita, quantum vires ferre poſſunt celebranda eſt; ut tota humorum maſſa, & ipſe uterus refrigerentur, & ſanguis fervidus ab uteri venis revellatur.

Si verò menſium ſuppreſſio adfuerit, tundendæ poſtmodum erunt venæ inferiores, ut curſus ille naturalis humorum concitetur.

At ſi verſus hæmorrhoidales venas ſanguis pergere videatur, quod ex tumore & rubore illarum dignoſcitur; admotis hirudinibus, aperiendæ ſunt.

Poſtmodum purgatio inſtituenda eſt, ex benignioribus compoſitæ, bilem, aut melancholiam educentibus, prout alteruter humor redundaverit.

Purgationi ſuccedent julepi præparantes humorem peccantem, refrigerantes ſcilicet, & leviter aperientes, per triduum uſurpandi.

Mox purgans validius exhibendum erit, ad humores illos penitùs infixos evellendos. Cui uſui conferre poterunt illa medicamenta purgantia, quæ in maniæ curatione fuere deſcripta, quæ per intervalla erunt repetenda.

Iterata purgatione, ad uterum & univerſum corpus refrigerandum, humoriſque fervorem temperandum; ſequens balneum erit utiliſſimum; idque pluries in morbi decurſu erit repetendum.

♃. Fol. lactucæ, ſalicis, nymphææ, vitis, portulacæ, umbilici veneris, an. faſc. i. flor. violar. nymphææ, & roſar. an. M. ii. Coquantur omnia pro balneo, quod ingrediatur ægra tepidè, ſine ſudore, bis in die, longe à paſtu.

Quia verò balneum integrum tam facile ad multos dies continuari nequit; ſaltem ſemicupium ex prædicti decocti portione, imo verò ex aqua ſimplici paratum frequenter iterandum eſt, & valde tepidè adminiſtrandum: ſumma etenim hujuſce curationis in eo conſiſtit, ut uterus valde refrigeretur. Quod confirmatur inſigni experimento, ab Harvæo propoſito, in tractatu de partu nobilis fœminæ, à furore & melancholia uterina, ultra decennium delirantis, cui poſtquam omnia fruſtra tentata eſſent, contigit uteri prolapſus, qui non fuit repoſitus, donec à frigore externo illius intemperies deferbuiſſet. Succeſſit res ex ſententia, brevique planè convaluit, atque uterus demum loco ſuo reſtitutus eſt.

Ad ulteriorem corporis refrigerationem, ſerum lactis, per multos dies exhibitum, convenire poterit.

Denique ea omnia, quæ ad maniam & affectionem hypochondriacam propoſita ſunt, in hoc affectu etiam conferre poterunt, prout bilis, aut melancholia illi dederit originem.

Quibus omnibus addi poſſunt quæ proprietate ſpecifica ſemen extinguere ac refrigerare valent, in quorum numero ſequentia recenſeri debent.

℞. Fol. nymphææ ſalicis, viticis, ana M. iv. fol. lactucæ, portulacæ, umbilici veneris, ana M. i. ſem. quatuor frigid. major. lactucæ & papav. albi, ana ℥. ß. anethi ʒ. ii. flor. nymphææ & violarum, ana M. i. Contundantur omnia recentia, & irrorentur ſucco limon. & deſtillentur in B. M. ac ſingulis aquæ libris addatur camphoræ ʒ. i. Capiat ℥. i. frequenter.

Vel ex prædictis ſimplicibus, vel eorum nonnullis poteſt fieri decoctio, & ſaccharo dulcorari ad plures doſes, addendo camphoræ parum.

Vel fiat emulſio ex ſem. frig. major. lactucæ, & papav. albi extracta cum aquis nymphææ, lactucæ, & ſalicis; cum ſyrupo violaceo.

Opiata in hunc modum præſcribi poterit.

℞. Conſervæ flor. nymphææ, violar. & viticis, ſeu agni caſti, ana ℥. ß. conſervæ roſar. ℥. ſem. caudicum lactucæ condit. ℥. i. coralli & ſmaragdi præpar. an. ʒ. i. Cum ſyrupo violac. & nymphææ, fiat opiata.

In ſumma delirii vehementia ſomnum conciliantia utiliſſima ſunt, tam interna, quàm externa, prout in phrenitidis & maniæ curatione deſcripta ſunt.

In toto morbi decurſu, clyſteres refrigerantes & blandè purgantes uſurpandi ſunt, cavendo ab acrioribus & vehementer purgantibus, quæ materiam in utero, aut in ejus vaſis contentam exagitant, unde ſymptomata exacerbari ſolent.

Injectiones etiam fieri poſſunt in uterum ex decoctis herbarum, pro balneo aliiſque remediis præſcriptarum, quibus utiliter ſal Saturni addi poterit.

Clyſteres frequentes ex oxycrato ad hoc quoque conferre poterunt.

Exteriùs etiam linimenta refrigerantia, lumbis, pubi, & perinæo admovenda ſunt, ex ol. nymphææ, unguento roſac. vel albo refrigerante, cum ſuccis ſolani, hyoſcyami, nymphææ diſſolutis, addendo parùm camphoræ.

Tum lamina plumbea perforata ſupra renes continuò geſtanda.

Ratione cauſæ conjunctæ, quandoquidem ſeminis illius acrioris & corrupti evacuatio morbum ſolvere poteſt; optimè conſultum foret, in morbi principio, antequam deliria ſint valdè conſpicua, aut in eorum intervallo, ſi ſatis dilucidum extiterit, hujuſmodi virgines viro juveni ac valido jungere: Sic enim ſatiato utero, & effuſa materiâ, quæ in vaſis illius continetur, eas curari contingit.

Si verò non ita facilè nuptiæ celebrari valeant, aut vitæ conditio id minimè patiatur; conſulunt nonnulli, ut à perita obſtetrice fiant frictiones & contrectationes partium genitalium, quarum ope excernere poſſunt magnam iſtius ſeminis copiam. Sed quia illud nefas eſt, ſufficiet, dum ægra eſt in balneo, perfricare leniter longè à pudendis uteri partes, ut aquæ tepore illo attemperentur, & madore laxiores fiant, diſcutiaturque ſua ſponte ſeminale excrementum, ita ut manus nihil aliud præſtet, quàm levem aquæ ſubingreſſum ad penitiores uteri partes, quòd tantùm aqua operetur, quantum aliud auxilium ex iis, quæ adversùs ſemen pugnant.

Ad eundem uſum peſſaria componi poterunt ex foliis mercurialis contuſis, cum pauca myrrha, aut pulvere ariſtolochiæ. Quæ ſupponi debent, dum ægra eſt in balneo, ne nimium incaleſcat uterus, & poſt unius horæ ſpatium auferri. Moxque fiat injectio in vulvam ex ſero lactis, vel decocto hordei, cum pauco ſucco ſolani, ſemper vivi, aut cicutæ, quæ in hoc affectu peculiariter commendatur.

Ad ſemen expurgandum ſequens bolus erit utiliſſimus.

℞. Terebint. Venet. ʒ. iii. agarici trochiſcat. Drach. ß. ſem. dauci, cannabis, pul. ligni aloës, ana gr. viii. Cum ſacch. fiat bolus.

Si affectus perſeveret, applicentur cauteria cruribus. Nihil enim præſtantius eſt, quàm materiam ad inferiora per illos fonticulos derivare.

Quòd ſi lienis tumores & obſtructiones ſupervenerint, ut ſæpè fit, illis diligenter erit providendum propriis remediis.

Quia denique in hoc affectu cerebrum & cor graviter afficiuntur, ob vapores ab utero ſurſum elatos, utrique providendum erit: cerebro quidem frictionibus, ligaturis ad interiora, cucurbitulis ſupra coxas & inguina frequenter admotis; cordi verò epithematis, tam liquidis quàm ſolidis, in virium imbecillitate præſcriptis.

CAPUT VI.

De Hyſterica paſſione.

DUm ſemen & ſanguis menſtruus præter naturam retinentur in mulieribus, putreſcunt ac corrumpuntur, necnon malignam & venenatam qualitatem acquirunt: unde vapores maligni elevantur, & ad varias corporis partes deferuntur, propter mirum conſenſum, quem uterus habet cum omnibus propemodum corporis partibus. Inde verò varia accidunt ſymptomata, tam diverſa ut jure dixerit Democritus *in Epiſtola ad Hippocratem*, ſexcentarum ærumnarum innumerarumque calamitatum autorem eſſe uterum; & ipſe Hippocrates ſcripſerit, *lib. de morbis virginum*, multis & incomprehenſibilibus ferè affectionibus premi miſerrimas mulieres, Nos illas omnes affectiones hoc capite explicare aggredimur, & unico hyſtericæ paſſionis nomine comprehendimus, Galenum imitantes, qui *lib. de loc. affect. c.* 5. dicit, hyſtericam paſſionem unum quidem nomen eſſe, varia tamen & innumera accidentia ſub ſe comprehendere. Quamvis neoteтici ferè omnes ſuffocationem hyſtericam ſub titulo hyſtericæ paſſionis explicent, ſymptoma peculiare generis nomine donantes, propterea, quòd omnium frequentiſſimum & moleſtiſſimum eſſe conſuevit. In hoc tamen maximè ſuperflui eſſe videntur Authores præcipui, qui de morbis mulierum ſcripſerunt, quòd diverſis capitibus varios ex utero affectus exponant, nempe hyſtericam ſuffocationem, capitis dolores, convulſiones epilepticas, cordis palpitationes, arteriarum in hypochondriis & dorſo pulſationes, ventriculi, hepatis & lienis affectus ex utero oriundos, & varios in variis partibus dolores ab eodem concitatos, quòd omnes illi affectus ab iiſdem cauſis oriantur, & iiſdem remediis curari debeant, ita ut Authores prædicti in variis capitibus eadem ſæpiùs non ſine lectorum tædio, repetere cogantur.

Nos igitur, ut breviter & methodicè omnes iſtos affectus exponamus, operæ pretium ducimus, cauſas eorum univerſales præmittere, ut deinceps ſigillatim oſtendamus, quomodo illi affectus ab his cauſis oriantur.

Diximus itaque ab initio, duas cauſas præcipuas horum omnium affectuum eſſe, ſemen muliebre, & ſanguinem menſtruum, dum præter naturam retinentur, & corrumpuntur, malignamque ac venenatam qualitatem acquirunt, ex quibus maligni vapores elevantur, variaſque partes afficiunt. Cui doctrinæ generatim propoſitæ, duo alia maximi momenti adjungenda ſunt, quorum primum eſt, non ſolum ſemen & ſanguinem menſtruum hyſtericas affectiones producere, ſed etiam varios humores excrementitios, in uterum confluentes, qui diuturnâ morâ putreſcunt, & tetros vapores emittunt. Hujus rei fidem faciunt vetulæ non paucæ, quæ ſanguine menſtruo & ſemine deſtitutæ, hyſtericis tamen affectibus ſunt plurimum obnoxiæ. Alterum eſt, quòd non ſolum vapores, ex prædictis ſubſtantiis elevati, hyſtericos affectus producant, ſed etiam iſti humores, qui liberum exitum non invenientes per vias uteri (ad quem, veluti ſentinam, natura humores ſuperfluos deponit,) ob ſuppreſſionem menſium, vel fluoris uterini, ad partes ſuperiores regurgitent, eaſque inficiant prava illa qualitate, quam in vaſis uteri, diuturniori morâ, aut per contagium ſeminis aut menſtrui corrupti contraxerunt.

His ita conſtitutis, videndum eſt, quomodo hyſterici affectus à prædictis cauſis excitentur, à ſuffocatione incipiendo, quæ omnium præcipua & magis frequens hujuſmodi mulierculararum affectio eſſe ſolet, multiſque aliis, iiſque graviſſimis, plerumque ſtipatur ſymptomatis. Nam præter læſam reſpirationem, quæ interdum etiam aboletur, totius corporis refrigeratio locis & pulſus interceptio, imò interdū motus & ſenſus abolitio contingit, ut ægræ quaſi mortuæ

mortuæ jaceant, & quædam pro mortuis habitæ, sepulturæ destinatæ fuerint, cùm tamen postea revixerint.

Invadit autem hoc malùm per paroxysmos, qui nunc frequentiùs, nunc rariùs redeunt, nunc breviore, nunc longiore tempore durant, pro materiæ copia, quæ nunc citius, nunc tardiùs colligitur, nunc etiam citiùs, nunc tardiùs discutitur. Habent enim ejusmodi causæ in corpore humano sua digestionis & exaltationis tempora, quæ ubi attigerunt, subitò & quasi in momento ad agendum erumpunt. Imò verò collecti anteà in corpore hujusmodi humores, in corpore aliquandiu latere possunt, donec, à causâ aliquâ interna vel externa commoti, venarum auram in alias partes effundant. Frequentissimæ autem & notissimæ causæ hujusmodi commotionem & agitationem efficientes, sunt res odoratæ, naribus admotæ, vel alimenta dulcia assumpta, à quibus promptissimè mulieres, affectibus hystericis obnoxiæ, paroxysmum incurrunt: quod etiam non rarò præstant ira vehemens, terror, aliaque animi pathemata graviora.

Varii autem sunt hujus affectionis gradus, pro varia materiæ morbificæ copia & malignitate. Aliquando enim suffocatio & respirationis læsio levis est, & citò solvitur, aliquando gravis, ut omninò auferatur, & alias affectiones hystericas, ut vomitum, deliria, convulsiones, syncopem adjunctas habeat.

Communiter tamen ex semine corrupto graviora excitantur symptomata, quàm ex sanguine menstruo, aut aliis humoribus corruptis. Quantò enim semen, propriam servans naturam, essentiæ suæ bonitate menstruum superat; tantò etiam, ex superveniente corruptione, in majorem & deteriorem venenositatem degenerat.

Aliæ etiam hujus suffocationis hystericæ differentiæ adnotandæ sunt; quòd nimirum aliquando mulieres hystericæ magnam respirationis difficultatem patiantur; aliàs sese strangulari dicant, quasi fauces illis fune constringerentur; alias verò respiratio maximè imminuatur aut aboleatur, sine ulla molestia aut suffocationis sensu. Cujus diversitatis ratio inde petenda est, quod simplex suffocatio & respiratio difficilis pendet à flatuum copia, qui interdum magnâ copiâ cumulantur in mulieribus hystericis, præsertim, quando hysterica passio hypochondriacæ juncta est, qui quidem flatus diaphragma & pulmonem comprimunt, ut in asthmate flatulento contingit. Sensus verò strangulationis, in quo potissimùm fauces constringi videntur, à peculiari auræ venenatæ indole dependeat: quemadmodum alia venena reperiuntur in macrocosmo, quæ hanc fauces constringendi & strangulationem efficiendi vim obtinent, ut de quadam fungorum specie notum est. Varias autem esse venenatas illas qualitates, quæ in hystericis mulieribus generantur, satis innuit Galen. *6. de loc. aff. cap. 5.* dum hujus vaporis malignitatem torpedinis veneno, phalangi morsui, & ictui scorpionis comparat: quæ venena, etsi mole sint exigua, viribus tamen maxima, in corpus humanum recepta, exiguo temporis spatio illud gravissimè afficiunt; & vehementissima symptomata inducunt. Imminuta verò aut abolita respiratio fit ab iisdem vaporibus, narcoticâ quadam vi præditis; qui cordi maximè & spiritibus vitalibus adversi, actionem eorum impediunt, unde sequitur totius corporis refrigeratio ex defectu spiritus influentis, & respirationis cessatio deficiente usu. Cùm enim respiratio ad cordis refrigerium necessaria sit: dum ab aurâ istâ venenatâ cor impensè refrigeratur; non indiget illo refrigerio, sibi per respirationem communicato, & ita cessat respiratio, cessante usu. Dicere etiam possumus, auram illam venenatam & narcoticam cerebrum impetere, & spirituum animalium influxum impedire, unde motus diaphragmatis & musculorum respirationi inservientium, impeditur. Adde quòd destructo spiritu vitali, animalem etiam destrui necesse sit, qui ex eo generatur.

Dubium solvit Galenus *loc. cit.* ex eo deductum, quod passim circumfertur: hominem vivere non posse sine respiratione, atque adeò mulieres hystericas respirationis abolitionem pati nullo modo posse. Dicit enim, ex summa cordis refrigeratione tolli respirationis necessitatem, quæ si urgente corde impediretur, promptus sequeretur interitus, sed exiguum calorem, qui adhuc superest in corde, sola transpiratione foveri, quemadmodum animalia, in latibulis per hyemem degentia, solâ transpiratione vivunt, quia frigidissima sunt, & exiguum habent calorem, qui respiratione non indiget.

Præter causam supra commemoratam hystericæ suffocationis, nempè vaporem malignum & venenatum, quidam aliam addunt, scilicet uteri ascensum ad partes superiores, quo ventriculus ac diaphragma comprimuntur, & inde non solùm suffocatio hysterica, sed etiam alia symptomata emergunt. Hunc uteri ascensum proposuit Hippocrates *lib. de natura mulicbri*, his verbis, *Conversi uteri impetunt hepar, & ad præcordia irruunt, sursum enim ad humiditatem feruntur, à labore nimium resiccati. Hepar autem gratiosi humoris fons est.* Fernelius verò *l. 9. pathologiæ, c. 16.* hunc uteri ascensum se frequenter tactu deprehendisse affirmat, eumque instar globi cujusdam in ventriculum elatum ac graviter opprimentem, unde sæpè manu depressus est, manifesteque in propriam sedem propulsus. Idem testatur Eustachius Rudius *lib. 2. Practicæ cap. 51.* se nimirùm propriis manibus uterum ipsum usque ad umbilicum, & nonnunquam supra ipsum elevatum contrectavisse, & in propriam sedem paulatim propellendo deduxisse. Galenus verò *6. de loc. aff. cap. 5.* hanc sententiam oppugnat, docetque, etsi uterus aliquo modo moveri possit atque ascendere, id tamen perexiguum esse: neque fieri ullo modo posse, ut uterus usque ad ventriculum ascendat, tantùm abest, ut illum prætereundo, ad septum transversum pertingere possit. Ratio firmissima ex Anatome petitur. Siquidem uterus quatuor, validissimus ligamentis in sua sede ita firmatur, ut sursùm tanto spatio attolli minimè valeat. Ad hanc tamen respondent hujus opinionis defensores, in procidentia uteri ligamenta illius ita laxari, ut extra pudenda prodire soleat; atque adeo quantùm descendit ad inferiora: tantùm posse ascendere ad superiora, ligamentis ita relaxatis. Respondemus: uteri procidentiam fieri paulatim, & longissimo tempore; per emollitionem & humectationem ligamentorum, à diuturno humoris pituitosi defluxu excitatam: uteri verò ascensum, quem vocant, fieri in momento, & citissimè restitui ac cessare. Et omninò necessarium foret antea relaxata fuisse illa ligamenta, atque adeò uteri prolapsu laborarent omnes mulieres, quæ huic ascensui obnoxiæ essent; quandoquidem cessantibus causis, quæ illum ascensum promovere possunt, sponte & proprio pondere uterus ad inferiora proruçret, & continua procidentia laboraret.

Difficilius est respondere autopsiæ à Fernelio, Rudio, aliisque propositæ, qui se manu propria uterum percepisse aiunt, globi instar, ad umbilicum, & ulteriùs ascendentem, & compressione ad suum locum propulsum. Ad hoc respondet Sennertus, corpus illud, quod tactu deprehenditur, non ipsum uterum esse; sed testes, & vas illud cæcum quod tuba Fallopiana dicitur, & Fallopio inventore, qui tubæ extremo orificio id comparavit. Cùm enim testes uteri sunt penduli, & corpus tubæ fistulosum, laxum, & vagum, dum semine corrupto & humoribus vitiosis, ac flatibus replentur & turgescunt; per hypogastrium hinc inde moveri, & ad umbilicum usque ascendere possunt. Talem autem tumorem rotundum in testibus & tuba uteri posse contingere, qualis interdum in fœminis deprehenditur, docere potest Riolani observatio in Anthropographia proposita, ubi refert, se in hystericis virginibus testes deprehendisse pugno grandiores, seroso semine turgentes, quin etiam tubam uteri amplificatam & valde dilatatam. Vesalius verò simile quippiam observavit in nobili quadam puella, uteri strangulatu laborante, in qua alter testis instar majusculæ pilæ protuberabat, croceo humore, simulque gravissimè olente, ac venenosum quid & tetrum spirante refertus, qui humor conterminas sedes tingebat, non secus, ac colon intestinum, qua sub jecore fertur, à cystide fellea luteum reddi cernimus.

Verùm non valde recedit Sennertus à prædictorum sententia. Posito enim, quod ille asserit, testes & tubam uteri dum semine corrupto & humoribus vitiosis, ac flatibus re-

plentur & turgescunt, per hypogastrium hinc inde moveri, & ad umbilicum usque ascendere posse: cùm partes illæ utero sint contiguæ, per hypogastrium, & ad ipsum uterum moveri nequeunt, quin simul uterus moveatur, atque adeo toti utero ex partibus suis integrantibus eique connexis composito, motus iste facile tribui potest. Deinde, si testes & tuba uteri, dum vitiosis humoribus aut flatibus replentur, variè commoveri possunt, quidni etiam uterus, iisdem humoribus aut flatibus refertus, iisdem motibus cieri potest? Convincit quidem ratio Sennerti à Galeno mutuata, uterum quatuor ligamentis constrictum ad diaphragma non posse ascendere, imò ne quidem ad ventriculum; sed ad umbilicum usque proferri posse, ubi Authores prædicti globum illum perceperunt, negandum non est: tum quia ligamenta illa aliquantulum extendi possunt à materia turgente; tum quia uterus, dum inflatur, locum ampliorem occupat, & versus umbilicum percipi potest. Sive igitur totus uterus, sive partes illi annexæ, nimirum testes & tuba uteri sursum moveantur, semper ascensum uteri nominare possumus, doctrinæque Hippocratis adhærere.

Dolor capitis ex utero variis modis contingit: interdum enim totum caput obsidet, aliàs sinciput, aliàs occiput invadit, aliàs circa oculos percipitur, ut è sede sua quasi erupturi videantur.

Fiunt autem isti dolores à prædictis vaporibus acribus & malignis ad caput elevatis, & partes illius membranosas vellicantibus: humores etiam pravi, ab utero translati, hunc dolorem excitare possunt. Sanguis enim vitiosus, ex vasis uteri regurgitans, & præsertim tenuior ac serosior illius portio ad caput usque ascendit, & in membranosas partes effusas, dolores illos procreat, qui dolor interdum pungens & ulcerosus est, ex vaporum aut humorum acrimonia; interdum tensivus, à copia & multitudine, tensionem efficiente; interdum verò pulsatorius, quando vapores aut humores per arterias feruntur, vel quando arteriæ partis alicujus capitis peculiaris sanguine fervido replentur.

Epilepsia ex utero ab iisdem vaporibus acribus & malignis excitatur, qui cùm insignem acrimoniam atque malignitatem adepti sunt, partes nervosas vehementiùs & acerbiùs feriunt; unde fit, ut illæ contrahantur, & ad exclusionem rei noxiæ motibus convulsivis agitentur.

Palpitatio cordis ab iisdem vaporibus sæpè contingit ex utero ad cor elevatis, illiusque facultatem expultricem irritantibus.

In arteriis etiam dorsi & hypochondriorum pulsatio contingit, ex sanguine fervido, ex utero in ilias arterias translato, easque distendente, unde pulsatio major fit, quæ partes vicinas feriens, pulsationis sensum in iis inducit. Fiunt tamen interdum hujusmodi pulsationes in melancholia hypochondriaca, quæ in horum affectuum diagnosi erunt distinguendæ.

Varii etiam in ventriculo, hepate, & liene affectus oriuntur ex utero. Ventriculi læsiones dejectam appetentiam, vel eandem intensiorem, vel ad absurda propensam, vel singultus, vomitus, aut ructus, aut cardialgiam excitant. Quæ omnia symptomata à prædictis vaporibus, in ventriculum transmissis, per arterias hypogastricas & cœliacas, vel alios cœcos ductus excitantur. Varia autem illa symptomata vapores isti inducunt, pro diversa eorum natura, diversoque putredinis & malignitatis gradu. Prout enim calidi sunt, inappetentiam & sitim excitant. Si verò frigidi fuerint, coctionem lædunt. Absurdorum verò appetentia & maligna humorum & vaporum qualitate dependet, ut in pica à nobis ostensum est: ac pro diversa malignitatis specie fit, ut appetitus magis ad hanc, quàm ad illam rem feratur, ut aliæ carbones, aliæ gypsum, salem, cinnamomum, aliaque absurda appetant. Ex certa etiam malignitatis specie dependet quorumdam eduliorum peculiaris aversio, & quod mirabilius est, in quibusdam apparuit potus omnimoda aversio: sicut narrat Ludovicus Mercatus de illustri quadam muliere, potum omnino aversante, & de alia, quæ licèt potum sibi porrigi expeteret, cum tamen vomitu rejiciebat, simulque gravibus aliis symptomatis vexabatur. Ubi conjicere licet, humores pravos in ea muliere malignitatem fuisse adeptos, illi consimilem quæ in hydrophobia generari solet. Negandum tamen non est, partium diversitatem, ad quas humores illi & vapores maligni deferuntur, non parum conferre ad symptomatum varietatem efficiendam. Si enim ad os ventriculi ferantur, appetentiam lædunt & cardialgiam inducunt. Si in ventriculi cavitatem effundantur, ructus & vomitus excitant. Si ventriculi tunicis hæreant, nauseam perpetuam inducunt. Si acrimoniâ insigni prædití sint, singultum aut dolores efficiunt; qui etiam dolores à copia gravante ac distendente exoriri possunt.

Hepatis læsiones ex sanguine menstruo retento, & per venas ad eam partem refluente, facilè generantur, hinc morbus virgineus à sanguineo pravo ab utero in hepar, & ab hepate in totum corpus effuso generantur. Hinc tumores, febres aliique affectus quamplurimi in toto corpore, variisque partibus oriuntur, cum omnes ab hepate nutrimentum capiant.

Si verò sanguis ille vitiosus ab utero in lienem refluat, tumores, obstructiones, & affectiones melancholicæ atque hypochondriacæ excitari solent.

Ac denique mulieres varios in lumbis, cruribus, aliisque partibus dolores patiuntur, ex vitiosis humoribus atque vaporibus, ab utero ad eas translatis. Quæ omnia symptomata, ex utero orıunda ab aliis naturæ consimilis: aliunde provenientibus, ab aliis causis productis, sequenti diagnosi distinguentur.

Primò igitur diagnosis hystericæ suffocationis ab iis, quæ suprà relata sunt, majori parte desumi potest. Apparent enim in ea symptomata enumerata, non omnia quidem in omnibus; sed quædam in his, alia in illis, variâ causarum dispositione. Illa autem symptomata sunt læsa respiratio, in qua nonnunquam strangulari videntur, aliàs verò respiratio imminuitur, aut aboletur, sine ulla molestia aut suffocationis sensu; totius corporis refrigeratio; vocis & pulsus interceptio, interdum etiam motus & sensus abolitio: interdum deliria, convulsiones, syncope, vomitus & singultus prædictis sociantur.

Verùm ad clariorem diagnosin signa priùs proponenda sunt, quæ affectum imminentem indicant: qualia sunt, murmur abdominis cùm ructu vel nausea, lassitudines, oscitationes & pandiculationes, à materia flatulenta, quæ ab utero in varias partes elevari incipit; tristis aspectus & pallor faciei, à retractione caloris nativi versus suos fontes excitatus.

Ingravescente affectu sensus strangulationis urgere incipit, quasi ex grandiori bolo devorato, quem in faucibus se habere putant. Postmodum respiratio intercipitur, & suffocatio augetur. Ac tandem actiones omnes vitales & animales depravantur, imminuuntur, vel abolentur. Hinc deliria, convulsiones, aliaque symptomata gravia. In quibusdam uterus sensibiliter agitatur, & quasi conglobatur & in variis abdominis partibus globi instar percipitur. Declinante verò affectu, seu paroxysmo hysterico, humor quidam è locis muliebribus effluit, intestina obmurmurant, oculi attolluntur, genæ rubore suffunduntur, actiones animales restituuntur, corpus incalescit, suspiria profunda emittuntur, sicque ægra sensim restituitur.

Ex signis propositis affectio hysterica à cognatis & consimilibus affectibus, puta syncope, apoplexiâ & epilepsia facilè distinguitur. Differentia tamen, quæ inter illos affectus intercedit, peculiariter annotanda est.

Ac primùm tribus signis generalibus conjicere possumus symptomata quæ hystericæ passioni & prædictis affectibus sunt communia, ab utero dependere potiùs, quàm a primario cordis aut cerebri vitio. Quorum primum est, quòd si ægra hystericis affectionibus sit obnoxia, & prædicta symptomata pati non raro consueverit, dum illa de novo adveniunt, de alio affectu cogitandum non sit. Secundum est, quòd mulieres, dum symptomata illa pati incipiunt, de utero malè affecto conquerantur. Tertium est, quod hystericæ mulieres fœtidis, naribus admotis, & suaveolentibus, in pudenda immissis, magnum levamen percipiant, quod in aliis affectibus non contingit.

Peculiariter verò à syncope distinguitur hysterica affectio

fectio, quòd in illa respiratio & pulsus omninò amittantur; in hac verò aliquantulum remaneant, licèt valdè imminutè, donec ad extremum periculum pervenerint. Secundò, syncope promptiùs invadit, & quasi derepente corripit ægrotantem. At in hysterico affectu signa evidentia procedunt futuræ accessionis. Tertiò, pallor faciei major est in syncope, minor autem in hysterica suffocatione. Imò verò, nonnullæ mulieres hystericæ in paroxysmo faciem habent rubicundam, & tunc hoc solo signo affectus certissimè distinguitur. Quartò, in syncope utplurimùm sudores frigidi & diaphoretici apparent, qui in suffocatione hysterica non reperiuntur. Quintò syncope brevior est, & citò ad salutem, vel ad mortem terminatur, hysterica verò suffocatio diuturnior est ad diem unum, vel plures interdum perseverat. Hoc tamen advertendum est, syncopem cum hysterico affectu aliquando complicari, quando nimirùm cor graviùs afficitur, vel vires admodum debilitatæ sunt ex diuturniori affectu; & tunc mixta esse possunt utriusque affectus symptomata.

Ab apoplexia distinguitur suffocatio uterina: primò quod in hac parte non sint ita resolutæ, neque sensus tactus omnino abolitus sit, ut in apoplexia, sed si pungantur, aut pili avellantur, manu sufficienter indicant, se dolorem sentire. Secundò, in apoplecticis stertor perpetuò apparet: in hoc uteri affectu minimè. Tertiò, hystericæ mulieres post accessionem, meminerunt eorum quæ dicta, aut facta sunt, quod in apoplexia non contingit.

Ab epilepsia distinguitur: Primò, quòd convulsivi motus non perpetuò conjuncti sint cum hysterica suffocatione, nec, ubi adsunt ita universales sint, ut in epilepsia, sed unum vel alterum tantùm membrum concutiant. Secundò, pulsus in epilepticis major est etiam, quàm in statu naturali: in hystericis verò contrario modo se habet. Tertiò, in epilepsia spuma circa os apparet, in hoc verò affectu minimè. Quartò, epileptici non meminerunt eorum, quæ circa ipsos facta sunt; quod in hystericis fieri dictum est. Quintò, hystericæ mulieres in fine paroxysmi ut dormientes excitantur, cum murmure ventris inferioris, quasi utero quiescente, & in suam sedem redeunte, & interdum magna humoris copia per uterum effluente, quæ in epilepticis non contingunt.

Oportet etiam inquirere, quomodo hystericæ mulieres à mortuis distinguantur, cùm plurimis historiis proditum sit nonnullas pro mortuis habitas, & sepulturæ destinatas aut sepultas fuisse. Id quidem Authores variis modis explorant. Vel enim lanam carptam aut plumas leviores ori admovent, quæ si non moventur, ægram pro mortua habent, vel speculum tersum ori apponunt, quod halitu emisso infici debet, si ægra vel tantillùm spiret: vel cyathum aqua plenum pectori imponunt, & si aqua nullo modo moveatur ægram pro mortua habent. Hæc signa utplurimum locum habent; sed perpetua non sunt, nec omnimodam certitudinem præ se ferunt, cùm antea dictum sit, quasdam mulieres hystericas solâ transpiratione vivere, instar animalium, in latibulis degentium hyemis tempore, & omnino abolitam in iis esse respirationem. Quod licèt rarissimè contingat, cautio tamen illa observatione digna est, ne mulieres affectu hysterico defunctæ, ante tertium diem sepeliantur, aut saltem, donec fœtere incipiant.

Signa causarum etiam proponenda sunt, quæ ternario numero fuere comprehensæ, illæ sunt semen retentum & corruptum: sanguis menstruus, item retentus & corruptus & cacochymia in uteris vasis aut cavitate contenta.

Si à semine retento vel corrupto hic affectus oriatur aderunt, vel præcesserunt omnes causæ; quæ illud augere, coacervare, & corrumpere in vasis poterunt, ut florens ætas, Veneri matura, ut illi priùs assueta, quàm postmodum intermiserit, temperamentum sanguineum, vita otiosa, & voluptatibus dedita: victus lautus & opiparus, tum usus ciborum facilè corruptibilium. In his si contingat hysterica passio, menstruis commodè fluentibus, concludendum erit, à retento semine dependere.

Si à sanguine menstruo retento & corrupto affectio hysterica dependeat; illius suppressio, aut imminutio aderit, atque insufficiens expurgatio, muliere interim sufficiente coitu utente. Et suppressionem illam quædam symptomata sequentur, ut melancholia, iracundia, torpor, somnolentia, capitis dolor, mammarum inflatio, gravitas lumborum, & crurum.

A cacochymia verò exoriri affectum uterinum ostenditur, si menstruis commodè fluentibus, cum sufficienti Veneris exercitio hic affectus contingat, & mulier senio vicina sit aut valdè cacochyma, vel aliquo alio uteri affectu laboret.

Aliorum verò symptomatum, ex utero provenientium, & supra descriptorum diagnosis paucis proponenda est.

Dolor capitis ex utero proveniens, cognoscitur ex eo, quòd menses non debitè procedant, dolor præcipuè infestet, vel augeatur, instante vel apparente fluxu menstruorum & uterus non rectè se habeat. Distinguere etiam possumus, an vapor vel humor hunc affectum excitet? Si enim dolor gravativus non sit, & per intervalla recurrat, à vapore fieri certum erit. Si verò continuus sit, cum gravitate conjunctus, humorem in parte contentum indicabit: qui si biliosus fuerit, dolor mordax, pungens, & acutus: si pituitosus, torporem inducet: melancholicus, tristitiam.

Cordis palpitationem, & arteriarum in hypochondriis & dorso pulsationes, ventriculi, hepatis, & lienis affectus, tùm etiam dolores varios, ex utero provenire conjiciendum erit, si alia uteri affecti signa, & symptomata suprà enumerata simul adfuerint. Tum etiam, si graveolentia naribus, & suaveolentia pudendis admovendo, quodam modo mitescant.

Quoad prognosin attinet. Raro hic affectus interficit ægrotantes, sed valdè chronicus esse consuevit. Aliquando tamen propter syncopem supervenientem, aut insignem convulsionem, vitæ periculum ægrotantes incurrunt. Tum etiam si affectus sæpius repetat & difficilè solvatur, periculum est, ne respiratione toties læsâ, calor nativus suffocetur & vita deficiat.

Illa passio hysterica est deterior, in qua plures partes in consensum trahuntur: cum etiam illa, quæ à semine corrupto exoritur, vel diuturnâ suppressione mensium.

In senioribus vix curatur hic affectus, propter insignem cacochymiam, quâ se scatere solent. In juvenibus plerumque cessat, quando parere incipiunt.

In prægnantibus & puerperis periculosum est malum. In illis quidem propter metum abortûs in his verò, ob virium post partum imbecillitatem.

Sternutatio hystericæ mulieri superveniens, bona, Robur enim significat cerebri: & illo motu maligni vapores cerebrum obsidentes, discutiuntur: tum humores vitiosi, in utero contenti evacuantur.

Curatio hysterici affectus duplex instituenda est: una in paroxysmo, altera extra paroxysmum. In paroxysmo vapores illum efficientes discutiendi & revellendi: humores in utero contenti, unde vapores illi elevantur, evacuandi, & uterus ad propriam sedem, quando ad ea dimovetur, ut sæpè fit, juxta doctrinam Hippocratis reducendus. Quæ omnia sequentibus remediis impleri possunt.

Primò itaque ægra in lecto ita collocanda est, ut cervicem & scapulas acclives & elatas habeat. Inguina verò, & femora declivia; ita enim uterus faciliùs reducitur.

Postea verò fieri debent ligaturæ dolorificæ partibus inferioribus, tum etiam frictiones celebrandæ earumdem partium: nec non cucurbitulæ coxis admovendæ. Tum etiam cucurbitula magna, pectini admota, multum prodest; Cavendo tamen, ne suprà umbilicum applicetur: quod multi imperitè faciunt, sic enim uterus sursum retrahitur, ubi convulsiones adsunt, vel animi deliquia, frictiones asperæ conveniunt in plantis pedum, etiam cum sale & aceto; tum etiam avulsiones pilorum capitis & pudendorum, contorsiones digitorum, inclamationes altâ voce, & alia hujusmodi.

Utile etiam, plantis pedum admovere cataplasma epispasticum in hunc modum compositum.

♃. Fol. artemis. matricar. rutæ, ana M. j. salviæ M. sem. stercor. columb. pulver. ℥. iij. saponis nigri Unc. j. ß. succini, thuris, mastiches pulverat. an. ℨ. j. ß. succi rutæ, & oxycrat. q. s. Fiat cataplasma.

 Eodem

Eodem tempore fœtida & graveolentia naribus admoventur, ut plumæ perdicum combustæ, vetera coria usta, & sulphur accensum; oleum gagatinum, pomum ex assâ fœtidâ, castoreo, galbano, rutâ: malaxatis cum syrupo artemisiæ, vel aceto; serta ex ruta, tanaceto, absinthio. Ab iis tamen, quæ ex jam dictis fortiora sunt, abstinendum, si fœmina epileptica fuerit, quia ab iis cerebrum offensum agitatur, unde humores in illius ventriculos præcipitantur ac symptomata ingravescunt.

Fumus tabaci, ori & naribus ægrotantis insufflatus, eam à paroxysmo citissimè liberat.

Contrà verò suaveolentia utero admovenda, ut moschi aut zibetæ grana aliquot, cotone involuta.

Naribus pulvis sequens insuffletur.

℞. Piperis albi, sinapi, pyrethri, castorei, an. ℈. j. Fiat pulvis tenuissimus.

Si mulier valdè summo sepulta videatur; proritetur sternutamentum (juxta *Aph.* Hip. 35. *sect.* 5. *Mulieri, quæ hystericis molestatur aut difficulter parit, superveniens sternutatio, bonum.*) Quod quidem etiam à prædicto pulvere non rarò proritatur. Sin minùs; tantillum hellebori albi, aut euphorbi correcti adjiciatur.

Naribus quoque oleum succini, vel etiam gagatinum illiniri poterit.

At verò clysteres laxantes & carminantes præ cæteris remediis conferunt, ad discutiendos vapores tetros paroxysmum producentes, quorum formula talis esse poterit.

℞. Fol. mercurial. pariet. artemisiæ, pulegii, rutæ, calamenti, ana M. j. Sem. carvi, cumini, & baccarum lauri, ana ʒ. ii. Coquantur ad ℔. i. ß. In colat. dissolve hieræ picræ, & bened. laxat. an. ʒ. vi. olei rutacei ℥. iij. camphoræ ℈. ß. Misce, fiat clyster.

Si primus clyster non sufficiat; iterandus erit ex eodem, aut simili decocto, dissolvendo diaphœnici ℥. x. terebinthinæ, vitello ovi dissolutæ ℥. j. cum oleo prædicto, camphoræ in oleo nenuph. solutæ ℈. sem.

Ac denique perseverante affectu, tertius merè hystericus & discutiens, non autem purgans injiciendus est, qui valdè efficax ita componi poterit.

℞. Olei rutac. ℥. iv. aquæ vitæ ℥. i. vini generosi quartaria iij. galban. ʒ. ij. Misce, fiat clyster, qui injiciatur, præmisso clystere laxante.

Clyster ex oxycrato hystericum paroxysmum statim cohibet; vapores illum efficientes comprimendo & coagulando.

Idem præstat oxycrati ejusdem cyathus, ore assumptus.

Consulunt etiam Authores ventrem supra umbilicum fascia fortiter alligare, ut reducatur uterus, & vaporum ascensus prohibeatur.

De venæ sectione est magna dubitatio, utrum scilicet in ipso paroxysmo conveniat; Cùm enim tum ingens adsit virium dejectio, & aliquando de vita dubitatio, & refrigeratio totius corporis, à malignis vaporibus cor & cerebrum infestantibus, qui nullo modo per venæ sectionem excludi possunt: non est dubium, quin ex usu illius, accessionis tempore, maximum immineat periculum. Huic sententiæ adstipulantur Varandæus & Sennertus. Contra verò Mercatus & Rodericus à Castro statuunt, in talo venam esse aperiendam, quando effectus producitur à sanguinis menstrui copia, atque retentione: & nullo alio remedio vires onere pressas, vias nimia redundantia obcœcatas, & suffocationis periculum, levari posse. Siquidem in hoc casu neque fœtida, neque odorata, neque cucurbitulæ ægram à paroxysmo suscitare solent. Philippus Hœchstetterus *observationum parte secundâ*, nonnullis historiis ostendit venæ sectionem in pede plurimùm profuisse. Ita ut virgo quædam monialis, quæ aphona & convulsa per biduum fuerat, post duas horas à venæ sectione fari cœperit, comedere, ac bibere. Existimamus nos, venæ sectionem posse celebrari, si pulsus fuerit validus, & manifestæ plenitudinis notæ appareant. Si verò pulsus languidus appareat; esse abstinendum, & intervallum esse expectandum, in quo tutiùs sanguis detrahi possit.

Emplastra utiliter sub umbilico admoveri solent, ex massa emplastri ceronei composita, quod emollit & discutit, atque melius est emplastro pro matrice vulgari, quod aliquantulum adstringit; & sic vapores & humores malignos retinere potest. Fiunt etiam emplastra ex galbano & assa fœtida, vel ex gummi caragna & tacamacha, vel solis vel admixtis quibusdam aromatis. Exempli gratia.

℞. Gummi caragnæ ℥. sem. pulv. nucis mosch. & caryophyl. an. ʒ. ß. olei succini gutt. iv. terebinth. ʒ. j. Fiat empl. Hujusmodi emplastra ad formam scuti fieri debent, & in parte acuta, aquæ ad vulvam vergere debet, apponenda gr. aliquot moschi, vel zibetæ, ut gratum odorem utero inspirent, ipsumque retrahant. Moschi, gr. iij excipiantur cotune, pauco oleo humectato, & intrudantur in foramen umbilici. Deinde admoveatur emplastrum parvum ex galbano liquato. Hoc quædam mulieres pro secreto utuntur.

Vel camphoræ g. iv. dissolv. in ol. amyg. dulc. & umbilico indantur, admoto desuper emplastro diapalmæ.

Si flatuum copia affectum fovere videatur; convenient fotus & semicupia, ex decocto fol. rutæ, artemisiæ, thymi & calamenti, sem. fœniculi, anisi, cumini, baccarum lauri, flor. chamæm. anethi & similium.

Sacculi etiam parari poterunt, quibus includuntur cuminum, anisum, semen dauci, fel. ruta, furfur, & bene calidi applicentur, ac sæpe iterentur. Vel

℞. Olei rutacei ℥. iv. spiritus terebinth. ℥. ß. Misce, immergatur panis recenter è furno extractus, & umbilico applicetur.

Inunctiones quoque ventris inferioris, & totius uteri regionis, pectinis, & lumborum, non erunt inutiles: eò quòd vias dilatent, vapores attenuent & discutiant. Eæque parabuntur ex oleo nardino, de spica, anethino, sesamino, de croco, & lilior. & amygdal. dulcium.

Maximè commendant Authores suffitum ex verrucis, quæ tibiis equorum adnascuntur: quæ in calente furno exsiccentur, & in pulverem redigantur, ac naribus suffumigium fiat, tanquam præsentaneo remedio, & magnâ adstantium admiratione. Solent mulieres ferè in instanti à paroxysmo liberari.

Si à semine retento affectus oriatur; nihil coitu conducibilius est, cùm mulier fuerit excitata, si viro conjuncta sit.

In coitûs penuria multi consulunt pudendorum confricationem atque titillationem ab obstetrice factam, immissis digitis in uteri cervicem, oleis aromaticis perunctis. Verùm, cùm id sine scelere fieri nequeat, à Medico Christiano nunquam est præscribendum.

Ad vapores istos malignos, paroxysmum hystericum producentes, discutiendos, multa per os exhiberi solent, è quorum numero sunt theriaca vetus, ad ʒ. j. exhibita cum aqua artemisiæ, pulegii, melissæ, trochisci de myrrha ad ℈. ij. vel ol. succini ad gut. v. vel sex cum iisdem liquoribus.

Pilulæ in frequenti usu esse consueverunt, quarum præcipuæ ita componi possunt.

℞. Castorei, myrrhæ & assæ fœtidæ, an. ℈. j. fæculæ bryoniæ ℈. ß. sum. rutæ & croci, an. g. vij. Cum syrupo de artemisia fiant pil. xij. Capiat tres vel quatuor: quas si ægra devorare nequeat, dissolventur in aqua artemisiæ.

Ad vehementissimum paroxysmum sequentes utilissimæ sunt, eumque certò sedare.

℞. Assæ fœtidæ ℈. j. castorei g. vj. laudani g. iij. Fiant pil. tres, vel iv. Capiat statim.

Pilulæ fœtidæ majores, licèt purgantes sint, tamen in paroxysmo utiliter exhibentur ad ʒ. ß. Blandè enim evacuant, nec nisi sedato priùs paroxysmo purgare consueverunt, ita ut ad operationem nullum sit metuendum periculum.

Aquæ etiam multæ exhiberi solent in paroxysmo: nimirùm aqua vitæ, cinamomi, vel theriacalis.

Vel aqua specifica in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. zedoar. sem. dauci, rad. levistici, an. ℥. ij. myrrhæ rubræ, castorei, an. ℥. ß. rad. pœoniæ, ℥. iv. visci querc. decrescente lunâ collecti ℥. iij. Præparatis affunde aquæ matricariæ ℔. iv. sem. Spiritus vini ℔. sem. Digerantur per triduum, posteà destillentur, Dosis cochl. j. per se, vel cum aqua conveniente.

Paratu facilior, & gustui gratior, neque minùs efficax ita componi poterit.

℞. Suc-

℞. Succor. melissæ, borrag. depurator. an. ℔. ii. croci opt. ʒ.i. Infundantur, & destillentur in balneo. Dosis coch. i. cum jusculo. Hæc potiuncula in communi usu habetur.

℞. Aquæ cinam. ℥. ß. aquæ naphthæ ℥. iv. castorei g. iv. Misce fiat potio.

Oleum succini, ad gutt. iii. vel iv. exhibitum, cum aqua flor. arantiorum, vel alia specifica, paroxysmum hystericum citissime discutit.

Potio sequens plurimùm conferre solet, ut in observationibus nostris videre est.

℞. Aquæ artem. ros. & flor. arant. an. ℥. i. aquæ cinam. ʒ. iii. confect. de hyacintho ʒ. i. pulver. elect. diamarg. frig. ℈. ß. croci g. iv. Fiat potio.

Aqua naph. sola ad ℥. iii. vel iv. utiliter exhibetur. Sed cum moscho & sang. draconis permixta, miranda præstat, quod testatur Solenander his verbis: *Mulier quædam sævissimis symptomatibus affligebatur, dolore capitis, ructu, contractione corporis, dolore inguinis, stridore dentium, aliquando in terram cadens sine voce, ore clauso, ut aperire non posset; atque ex matricis vitio omnia. Remediis multis frustrà factis, superveniens mulier quædam vetula dedit tredecim grana moschi, & totidem sanguinis draconis vulgaris ex ℥.vi. aquæ flor. arantiorum: sanata est, nec unquam in posterum istos dolores passa est. Idem medicamentum in simili casu à me exhibitum semper profuit, exhibitum autem aliquoties.*

Ungula alces ad hunc affectum est etiam utilissima juxta experimentum Appolonii Menabei, *tract. de alce c.* 10. his verbis: *Contra matricis suffocationem unguem alces præsentaneum esse remedium, & ab aliis audivisse, & periculo facto me cognovisse fateor. Nam accersitus, ut medicam manum adhiberem cuidam mulieri, suffocatione oppressæ, data hujus unguis rasura cum radice zedoariæ, aliisque auxiliis ex arte adhibitis, optatum finem cum honore sum consequutus. Cùm præterea intelligerem, eandem sæpe numero eo ipso morbo tentari, ut partem hujus ungui collo appensam jugiter portaret, injunxi. Quòd cùm sedulo fecisset, quamdiu ego interfui, tribus nempe mensibus, ea semper molestia caruit, unde mihi multoties gratias egit.*

Camphora accensa & in aquam conjecta, ibique manens, donec extinguatur, præstans est remedium, ad ʒ. i. exhibita, ut & aqua illa pota.

Juli, seu catuli nucis juglandis, in epistolis à Laurentio Scholtzio collectis, epistola à Thoma Mousero ad Petrum Monavium scriptâ, hoc elogio commendatur. *In uteri strangulatu habeas singulare remedium. Julos, sive catulos juglandis in pulverem exsiccatos contunde. Dentur ad ℈.iii. cum guttulis duabus olei succini. In eo affectu nihil unquam novi præstantius.*

In forma pulveris duo parari possunt remedia efficacissima, & à nobis pluries experta.

Unum fit ex secundina primi partus in camino exsiccata, & in pulverem redacta. Cujus dosis est ʒ. i. in liquore idoneo, confestim liberat à paroxysmo.

Alterum fit duabus partibus sulphuris, & una nucis moschatæ. Rediguntur in pulverem & ʒ. i. pondere exhibentur.

Pulvis gagates ad ʒ. sem. vel ʒ. i. exhibitus multùm potest.

Pulvis granorum actes seu sambuci Quercetani, cum vini cyatho sumptus ʒ. i. pondere epilepsiam hystericam submovet, illiusque recursum impedit secunda exhibitione.

In pulveris illius defectu, fuligo camini exhiberi potest, eadem dosi, in ovo sorbili.

Quia verò uterus non rarò pravis & excrementitiis humoribus refertus est: unde tetri vapores elevantur: illius expurgationi incumbendum est, quod commodissimè fiet pessario sequenti.

℞. Diaphœnici ʒ. i. pulv. hieræ picræ ʒ. ß. terebinthinæ ʒ. iii. Excipiantur stupis, & fiat pessarium.

Pro potu ordinario bibat ægra leve decoctum cinamomi, vel carvi, vel anisi.

De vino est controversia, an in paroxysmo hysterico sit exhibendum. Hipp. 1. *de naturâ mulierum*, commendare videtur. Illiusque sententiæ ratio maximè favet. Nam summa corporis refrigeratio, & virium languor, non possunt meliùs sublevari, quàm exhibito vino generoso. Avicenna tamen omninò prohibet. Et certè, quia hic affectus ut plurimùm dependet à retento semine, vel sanguine, & vaporibus tetris, qui ab utero elevantur: vinum tenuitate suâ & summa penetrandi vi materiam morbificam magis exagitat. Unde communi experientiâ videmus, mulieres hystericas ex usu vini in ipso paroxysmo male se habere. Ut hæc difficultas dirimatur, dicimus: vinum ordinariè non esse exhibendum tempore paroxysmi, sed tantùm extraordinariè: quando scilicet ratione virium summè collapsarum, complicatæ syncopes, vel instantis mortis, cogimur ad præsentaneum illud auxilium recurrere, jam omnibus aliis frustrà tentatis.

In hac curatione diligenter advertendum est, in prægnante muliere, hysterico affectu laborante, prudenter remedia esse administranda; neque vehementiora illa ac valde fœtida esse exhibenda, ne abortus concitetur; & externis remediis magis, quàm internis, rem esse absolvendam.

In curationis decursu, cordis & cerebri ratio habenda est, & si valdè opprimi videantur, propriis remediis illis subveniendum est. Cordi, admovendo epithema ex vino & aqua florum arantiorum & imperiali, aut ex theriaca in vino dissoluta, aut animalia calentia eidem applicando. Capiti verò, usurpando ea remedia, quæ in soporosis affectibus fuêre proposita.

Extra paroxysmum curatio in prophylaxi, versatur, ut accessionis reditus impediatur, aut saltem retardetur. Quæ quidem causarum ablatione, & uteri corroboratione perficitur.

Primò igitur, tempore convenienti, præcipuè vere, vel autumno, solennis evacuatio instituetur, incipiendo à potione purgante, vel alio medicamento, ægrotantis naturæ congruo, additis perpetuò quibusdam hystericis.

Deinde, si sanguis redundare videatur, mittendus erit primùm ex brachio, postea verò ex pede; eligendo, quantùm fieri potest, tempus remedium inter duas purgationes menstruas.

Postmodum verò, ut pravorum humorum illuvies sufficienter præparetur & expurgetur; componendum est apozema alterans, aperiens, & purgans, ad quatuor, vel quinque doses exhibendum.

Si natura ad sanguinis evacuationem per hæmorrhoides inclinare videatur; aperiendæ sunt, admotis hirudinibus. Easque in hoc affectu plurimùm profuisse testatur Mercatus *consilio* 13. *&* 14.

Post universam purgationem, ad materiæ morbificæ reliquias discutiendas, conveniet decoctum sudorificum, per plures dies exhibitum ex ligno sassafras, aut guajacino cum semine fœniculi, rutæ, & viticis puratum.

In eundem usum maximè convenient thermæ sulphureæ & bituminosæ, quales sunt nostræ Balerucanæ, quarum usu multas optimè habere quotidiana experientia patefacit.

In affectu diuturno, præter dicta remedia conveniunt purgationes frequentes, per pilulas usuales, syrupos, aut potiones. Quorum remediorum formulæ ita componi possunt.

℞. Agarici trochiscati ʒ.i.ß. hieræ diacolocinth. ʒ.i. sem. dauci, viticis, an. ℈. i. myrrhæ, castorei, diagridii, an. ℈. ß. terebinth. q. s. Fiat massa pilul. de qua capit ℈. sem. vel ℈. ii. bis aut ter in mense.

Syrupus sequens à Mercato maximè laudatur, tanquam mirabilis, & omnibus hystericis mulieribus maximè proficuus, *cons.* 13.

℞. Succi mercurialis, & lactis seminis carthami, an. ℥. vi. aquæ scorzoneræ ℥. vii. sacch. q. s. ut fiat syrupus. Cui adde, dum coquitur, in ligatura, confectionis de hyacintho, alkermes, & pulveris electuar. de gemmis, an. ʒ. ii. Dosis ii. vel iii.

℞. Rad. bryoniæ ʒ. iii. fol. sennæ ℥. ß. agarici ℈. ii. zinzib. ℈. i. cinam. ʒ. i. Infundantur per noctem in aqua fontis. Incolat. dissolve syrup. rosac. ℥. i. Fiat potio, sumenda bis, aut ter in mense.

Pilulæ

Pilulæ fœtidæ majores, bis in menſe ad ʒ. ß. exhibitæ, ſunt utiliſſimæ.

In iis quæ facilè vomunt, utile eſt vomitum proritare ſemel aut bis in menſe, in hunc modum.

℞. Agarici trochiſcati ℈.i.ß. oxymel. ℥.i. aquæ meliſſæ, & artemiſiæ, ana ℥. iii. Fiat vomitorium.

Chymici ſal vitrioli in aqua appropriata exhibent à ʒ. ß. ad ʒ. i. & hyſtericis affectibus ſpecificum prædicant.

Poſt ſingulas evacuationes roborantia nonnulla exhibenda ſunt, qualis eſſe poterit opiata ſequens.

℞. Conſervæ anthos betonicæ, meliſſæ ana ℥.i.ß. pulv. electuar. diamoſchi, & diacalaminth. an. ʒ. ß. Cum ſyrup. de artemiſ. fiat opiata.

Theriaca ſola huic uſui eſt aptiſſima, quæ in calidioribus naturis temperari poterit admixtis conſervis nymphææ, capill. ven. & ſimil.

Sed longe efficacior eſt pulvis ſequens, qui diuturnas & contumaces affectiones hyſtericas ſanat, ſi frequenter aſſumatur ʒ. i. pondere cum vino, aut pane hoſtiario, vel in boli formam redactus, cum ſyrupo artemiſiæ.

℞. Rad. gentianæ, dictamni albi, tormentillæ, pyrethri, rhapon. biſtortæ, ariſtolochiæ rotundæ, carlinæ, baccarum lauri, angelicæ, imperatoriæ, Sem. coriandri præp. Sem. aniſi, gran. juniperi, maſtiches, boli armenæ oriental. terræ ſigillatæ, an. ʒ. ii. ß. croci orient. ʒ. ii. ß. Fiat pulvis tenuiſſ. in vaſe bene clauſo reſervandus.

Neque omittenda ſunt illa medicamenta, quæ virtute ſpecifica hyſtericis affectibus mederi conſueverunt. Quæ quia majori parte odore ac ſapore ingrata ſunt, in forma pilularum frequentiùs exhibentur, quarum exemplum tale eſſe poterit.

℞. Aſſæ fœtidæ ℈. ß. caſtorei, myrrhæ, galbani, ſagapeni ana ℈. i. Cum melle mercuriali fiat maſſa, de qua capiat ℈. ß. vel ℈. i. frequenter.

Platerus etiam ex vehementer odoratis pilulas componit in hunc modum.

Moſchi gr. vi. benz. ʒ. ß. ſacchari ʒ. i. Cum aqua cinnam. fiant pilulæ ℈. ß.

Aquæ hyſtericæ ſuprà deſcriptæ, in paroxyſmo exhibendæ, extra paroxyſmum etiam utiliter uſurpari poterunt, ſumendo cochlear i. vel ii. manè per intervalla.

Matthiolus bryoniæ radicem valde prædicat his verbis: *Brionia mulieres, vulvæ ſtrangulationi obnoxias, mirum in modum juvat, adeo ut eas à ſtrangulatu liberet & ſanet. Equidem novi mulierem, quotidie ferè, per annos hoc morbo vexatam, quæ tandem à quodam vulgari herbario edocta; ut vinum album biberet, in quo vitis albæ radicis ℥. i. efferbuiſſet dormitum itura, ſemel in hebdomada: cùm hac medicina per annum uſa fuiſſet, optimè ex illo morbo convaluit.*

Hepar lupi exſiccatum, & ʒ. i. pondere exhibitum, epilepſiam hyſtericam præcavere poteſt, ſi ter aut quater exhibeatur poſt uſualem purgationem.

Chymici ad hunc effectum vitriolum Martis commendant, ejuſque granum unum, vel duo, cum dupla ſacchari portione exhibent, per multos dies, cum vino, aut liquore idoneo.

Imo verò ad gr. xii. xv. & xx. exhiberi poteſt cum conſerva idonea; vel in pilulas efformari cum mucilagine gummi tragacanthi.

Cremor tartari frequenter exhibitus huic etiam affectui curando utiliſſimus eſt.

Hæc duo remedia non ſolum aperiendo, ſed etiam refrigerando conferunt. Sæpè enim calida intemperies in hoc affectu, utero infixa eſt, à ſanguine intra illius venas retento & excalefacto oriunda: quemadmodum dicit Galenus, in melancholia hypochondriaca eſſe phlogoſin in hypochondriis, à ſanguine, in iis propter obſtructiones retento & ſupercalefacto: ideò ea, quæ uterum refrigerare poſſunt hic maximè conveniunt; qualia ſunt ſemicupia, oxycratum ore aſſumptum, & per clyſteres injectum, & ſimilia quibus addere licet hiſtoriam ab Hervæo relatam in tractatu & partu mulieris, hyſtericis ſymptomatibus nulli remediorum generi cedentibus, diù laborantis, quæ tandem poſt multos annos ab uteri prolapſu ſanitatem recuperavit. Quia nimirum uterus aëri externo expoſitus refrigeratus eſt; ſicque phlogoſis illius & calida intemperies repreſſa.

Ipſius etiam chalybis uſus à quibuſdam Practicis maximè commendatur, tamquam omnibus affectibus uterinis opportuniſſimus. Cujus præparationes deſumentur ex curatione obſtructionis hepatis.

Cauteria cruribus admota maximè etiam conferunt. Ab utero enim pravos humores derivant, ratione venarum, quæ utero & cruribus communes exiſtunt.

Neque negligenda amuleta de collo ſuſpenſa ſupra regionem umbilici, quemadmodum anteà monuimus, ungulam alces hoc modo conferre. Alii laudant radicem peucedani geſtatam. Et noſtrates mulieres non infeliciter geſtare ſolent fruſtulum aſſæ fœtidæ, linteo raro incluſum. Alias vidimus, quæ vulpis veretrum exſiccatum cum teſticulis, de collo ſuſpenſum, ſupra umbilicum gerebant, & ſeſe hoc modo ab inſultibus hyſtericis præſervabant.

Aliæ geſtant fruſtulum carnis lupinæ exſiccatæ, vel hepatis lupi, non ſine fructu.

Quod ad remedia externa attinet, poſt ſingulas purgationes, aut ſaltem ſemel in menſe, octo vel decem diebus ante purgationem menſtruam convenient fotus, aut ſemicupia, ut colliquatus humor, morbi cauſa, per reſeratas vias faciliùs effluat. Et parari poterunt ex rad. althææ, lilior. bryoniæ, ireos, rubiæ, valerianæ, angelicæ, fol. artemiſiæ, nepetæ, matricariæ, meliſſæ, baccis lauri, & ſimilibus.

Ad materiæ morbificæ reliquias diſcutiendas, & uterum roborandum, poſt fotum, vel inſeſſum, emplaſtrum ſequens ſub umbilico admoveri poterit.

℞. Gummi tacamahacæ & caragnæ ana ʒ. ii. alyptæ moſchat. ℥. ß. Sem. agni caſti ʒ. i. ß. ſantal. omnium, an. ʒ. ß. terebint. ladani, ceræ, ana q. ſ. Fiat emplaſtrum.

Si à ſemine retento hic affectus oriatur, uſurpantur illa remedia, quæ ad ſemen extinguendum & diſcutiendum ſuprà in furoris uterini curatione deſcripta ſunt.

CAPUT VII.

De uteri inflammatione.

Uteri inflammatio eſt tumor illius partis, à ſanguine in illius ſubſtantiam effuſo.

Illa autem inflammatio vel totum uterum occupat, vel aliquam illius partem. Et vel à puro ſanguine producitur ac phlegmone ſimpliciter appellatur; vel bilem ipſi permixtam habet, & phlegmo dicitur eryſipelatodes: vel jungitur cum pituita, aut melancholia; & phlegmo œdematodes, aut ſchirrodes nominatur.

Cauſæ ad hunc effectum producendum aut promovendum idoneæ, variæ eſſe poſſunt: temperamentum ſcilicet ſanguineum, plethoricum, aut billioſum; naturalis uteri laxitas, & viarum amplitudo; aër impensè calidus humores inflammando, vel frigidus, conſtringendo, & profluentia menſtrua, vel fluere parata coërcendo; vehemens exercitatio, coitus immoderatus, ictus vel caſus ſupra regionem uteri; animi pathemata graviora, præſertim iracundia, alimenta acriora & calidiora, & quæcunque alia aſſumpta acrimoniâ inſigni, atque erodendi facultate prædita, ut de cantharidibus authores referunt, quas non ſolum veſicæ, ſed etiam utero valde infenſas afferunt; peſſaria acriora diutiùs uſurpata: medicamenta cathartica aut alterantia, qualia plerumque uſurpantur à ſterilibus mulieribus undecunque exquiſita; menſium retentio plethoram augendo, vel nimia profuſio vaſi relaxando, & motum humorum à toto corpore in hanc partem promovendo: cucurbitulæ etiam pubis regioni admotæ attrahere poſſunt violenter ad regionem uteri, in eaque cohibere ſanguinem, & alios humores. Idem præſtare poſſunt partus laborioſus, abortus, contrectatio violenta partium genitalium ab obſtetrice imperita, & geſtatio fœtûs moleſta.

Signa diagnoſtica ſunt, tumor, calor, & dolor in regione uteri cum febre continua. Sed quia rectum inteſtinum & veſicæ eandem regionem occupant: ideo aliis ſignis uteri inflammatio diſtinguenda eſt: qualia ſunt menſium ſuppreſſio, aut diminutio, eorumque color pallidus, aut citrinus,

ac

ac dolorifica excretio; & in mensium absentia ichores quidam fœtidi ac putridi resudant, & locos muliebres irrigant. Quorum etiam investigatio claram afferet diagnosin. Osculum enim interius tumidum, retractum, & dolorificum apparebit: cervix uteri rubicunda & inflammata erit, tumentibus venulis per eam dispersis.

Si totus uterus laboret, omnia symptomata erunt vehementiora. Si magis uteri cervicem inflammatio teneat; calor & dolor maximè ad inguina & pudendum extenduntur. Si anterior pars laboret, major erit vesicæ sympathia: si posterior, rectum intestinum magis laborabit, & dolor ad lumbos exporrigetur. Si pars dextra, aut sinistra inflammetur, tumor & dolor circa alterutrum inguen apparebit, & crus ejusdem lateris gravitate quadam afficietur.

Signa causarum ita investiganda sunt. Si à sanguine puro inflammatio fiat, omnia symptomata sunt mitiora: si verò bilem admixtam habet; febris est ardentior & omnia symptomata sunt vehementiora. Si verò sanguis pituitosus sit, aut melancholicus; febris erit minùs acuta, sed morbus diuturnior ac contumacior. Tum etiam ad istam diagnosin referenda erunt signa humoris, in toto corpore prædominantis.

Si inflammatio in suppuratum abeat; dolor & febris augentur, & horrores sæpe sine ordine oriuntur, plerumque tamen circa vesperam recurrunt. Omnia etiam reliqua symptomata intenduntur. Suppuratione factâ omnia mitescunt, & tumor magis attollitur; ex quo interdum alvus, aut urina supprimitur. Si verò inflammatio sine suppuratione discutiatur; tumor imminuitur, symptomatibus mitescentibus.

Si denique in scirrhum degeneret; febris, dolor, & reliqua symptomata imminuuntur, tumore perseverante, & duritiem majorem adipiscente: tum etiam pondus & gravitas permanent non solùm in utero: sed in partibus etiam circumjacentibus, ut ægra corpus difficilè movere queat.

Prognosis hujus affectus bona institui non potest, quia periculosissimus est, & ut plurimum lethalis. Majus tamen vel minus periculum portenditur, pro magnitudine morbi, causæ, symptomatum in hunc modum.

Si inflammatio totum uterum occupat, morbus est deploratus: si verò aliquam tantum partem; salutis spes adest.

Si mulieri gravidæ in utero fit erysipelas, lethale, ex Hipp. *Aphor.* 43. *sect.* 5. fœtus enim propter insignem inflammationem emoritur, unde sequitur abortus, qui in gravissimo morbo accedens, matrem jugulat. Gal. *in comment. hujus Aphor.* dubitat, num hæc sententia de omni inflammatione pronuncianda sit, & num, utero inflammationem patiente, fœtus possit aliquando vivere.

Inflammatio uteri facilè in gangrænam degenerat: quia uterus, veluti totius corporis cloaca, excrementorum illuviem recipit, à quibus calor nativus facilè suffocatur.

Uteri inflammationi delirium, convulsio, singultus, extremorum frigiditas, sudor diaphoreticus superveniens, mortem brevi adventuram portendunt.

Si inflammatio uteri suppuretur, solutio illius speranda est: sed ulcus sordidùm sequetur, à quo ægra lentâ febre contabescit, vel in hydropem incidit.

Si inflammatio in scirrhum mutetur: malum diuturnum evadit, & sæpè hydropem accersit.

Ad curationem hujus affectus, sanguinis ad uterum fluxus revellendus, repellendus, & derivandus est: qui fluxit & in parte continetur, resolvendus: Et, si tumor ad suppurationem vergat, ea adjuvanda est, ruptoque abscessu, pus evacuandum. Quod fiet sequentibus remediis.

Præmisso igitur clystere emolliente & refrigerante, mittatur sanguis è basilica lateris magis affecti, vel ab utraque, si totum uterum tumor occupet: & phlebotomia reiteretur bis, ter, quater, pro ægræ viribus & phlegmonis magnitudine.

Post sufficientem revulsionem, & transacto morbi augmento, ubi nulla ampliùs suspicio ex fluxionis adhuc ficientis: venæ inferiores aperiendæ sunt ad derivationem à parte affecta. Quo sensu audiendus est Gal. *lib. de sang. missione, & 13. meth.* cùm docet; in uteri inflammationibus venas poplitis & malleoli esse aperiendas. Attamen quamdiu aliqua revellendi indicatio perseverat, satius est venas brachii aperire.

Ad revulsionem etiam conveniunt frictiones & ligaturæ superiorum partium, item cucurbitulæ scapulis, lumbis, & dorso admotæ.

Si vitiosi humores, præcipuè biliosi in corpore abundent, qui reliquorum humorum influxu quasi vehiculum sint: ii lenibus medicamentis evacuandi, ut syrupo rosaceo & violato solutivo, mannâ, rhab. catholicone, vel electuario lenitivo: fortiora enim humores nimiùm commovendo fluxionem excitarent.

Vomitoria autem, licet præscribantur ab Avicenna, minimè convenire videntur. Si enim blanda & mitiora sint; nihil penè evacuant. Si fortiora, magnam corporis agitationem efficiunt, unde humores commoti magis in partem irruere possunt.

Propter insignem febrem refrigerantia medicamenta usurpanda sunt, ut julepi & emulsiones: quibus, si immensæ vigiliæ, dolor, & inquietudo ægrotantem vehementer afficiant; narcotica erunt permiscenda, quæ etiam seorsim exhiberi poterunt.

Post primas evacuationes, topica admoveantur imo ventri, inter umbilicum & pectinem, & circa renes: primò repellentia & refrigerantia, in forma linimenti, epithematis, & cataplasmatis.

Linimentum fit ex oleo rosaceo, loto in aceto, vel unguento rosaceo, cerato santalino, refrigerante Gal. addito pauco aceto.

Epithema fiet ex aquis, vel decocto plantaginis, acetosæ, solani, summitat. papav. albi & rosarum, addendo boli armenæ, sang. drac. vel terræ sigillatæ tantillum.

Cataplasma parabitur ex mica panis albissimi cum lacte cocta, cui parum olei rosacei, succi hyoscyami, vel solani, cum vitellis ovorum addatur. Vel ex farina hordei, semin. lini, fœnugr. cum oleo rosaceo, quibus etiam prædictæ plantæ contusæ addi poterunt.

Injectiones in uterum fieri debent, in hunc modum compositæ.

℞. Fol. plantag. nymphææ, solani, endiv. an. M.j. ros. rub. P.ij. Coquantur ad tertias, & adde olei myrtini ℥.j. aceti ℥. ß. Fiat injectio.

Ex iisdem herbis contusis, cum oleo rosaceo & aceto, fieri debent pessaria, & in uterum immitti.

Neque verò diutiùs utendum est repellentibus & refrigerantibus, ne tumor indurescat, & in scirrhum degeneret: Ideòque repellentibus emollientia & resolventia permiscenda: ea cautione, ut quò longiùs phlegmone à principio distat, major sit quantitas digerentium. Sic prædictis remediis malva, althæa, artemisia, fœnug. chamomilla, melilotus, (auctâ, vel imminutâ, eorum dosi) admisceri poterunt.

Interim si alvus est dura, emollienda est, blande purgantibus. Imò verò, ad temperandam inflammationem, clysteres refrigerantes frequenter injecti plurimùm prodesse poterunt, cùm uterus recto intestino incumbat. Eorum autem minima sit quantitas, ut diutius retineantur, & ne uterum comprimant: quorum tale sit exemplum.

℞. Rad. althææ ℥. j. fol. malvæ, viol. lactucæ, an. M. j. solani M. ß. flor. violar. ros. an. P. j. prunor. acidor. num. x. Coquantur in aqua hordei. Colat. ℥. vj. adde olei rosacei ℥. iij. Fiat clyster.

Si dolor valdè urgeat, prædictis clysteribus addi poterunt vitelli ovorum, axungia gallinæ, lac muliebre, mucilago sem. fœnugræci, lini, vel malvæ, imò & tantillum opii, cum pauco croco.

Tum etiam fiant injectiones in uterum ex lacte caprillo vel ovillo, cum opii & croci an. g. iij. vel iv. & pauca aqua rosarum.

Vel pessariis addatur opii modicum cum pauco croco, vitellis ovorum, & oleo rosaceo. Vel etiam fiant pessi ex philonio Romano cum cotone. Vel fotus anodynus in hunc modum paretur.

℞. Althææ cum rad. malvæ viol. aa. M.j. chamomillæ, meliloti, rosar. an. P. j. Coquantur pro fotu.

Inclinante affectu, purgatio iteranda est blandioribus catharticis. At affectu ad resolutionem vergente (quod ex remissione symptomatum, & minori partis gravitate dignoscetur,) discutientia majori copia prædictis remediis addentur. Vel fiat tale cataplasma.

♃. Pulveris rad. althææ ℥. i. flor. chamomillæ, meliloti an.ʒ.ij.fol. artemisiæ,pulv.farinæ hordei,& fabarum,an ℥. sem. Coque parum in vino austero;adde pinguedinis porcinæ recentis, olei chamæmel. & liliorum alborum, an. ℥. i. Fiat cataplasma.

Fotus & insessus resolventes hîc etiam conferre poterunt.

Si tumor resolvi nequeat, sed ad suppurationem vergere videatur, adjuvanda est hæc sequenti cataplasmate.

♃. Pulveris radicis althææ,flor. chamom. meliloti. farinæ sem. lini, fœnugræci,an. ℥ i. ficuum pinguium numero viii. Coquantur ad pultis consistentiam. Deinde ad vitellos ovorum num. iv. croci Scrup. ß. olei lilior. & butyri recentis an. ℥. i. Fiat cataplasma.

Confecto pure, quod ex caloris & doloris remissione, ac quadam inundatione, tangendo dignoscitur, abscessûs disruptio procuranda est motu corporis, tussi, sternutatione, cucurbitulis admotis, injectionibus detergentibus & attenuantibus, vel pessariis rumpendi vim habentibus. Exempli gratia.

♃. Adipis anserini ℥. sem. terebinth. ʒ.ij. pulveris,sem. rutæ, nitri, radicis iridis an. ʒ. ß. Misce, & cum lana fiat pessarium.

Rupto abscessu, puris expurgationi & ulceri detersioni ac consolidationi incumbendum est, prout in ulceris uteri curatione jam describenda docebitur.

CAPUT VIII.

De ulcere uteri.

INflammationem uteri suppuratam sequitur ulcus, quod etiam ab aliis causis dependet, quæcumque scilicet in utero erosionem efficere consueverunt.

Causæ igitur illius sunt abscessus disruptus, humores acres in uterum confluentes, acria & erodentia medicamenta in uterum immissa,vel etiam assumpta,ut de cantharidibus suprà relatum est.

Causæ antecedentes sunt illæ omnes, quas inflammationem efficere posse suprà docuimus: ut partus difficilis, violentus & effrænis concubitus, fluor muliebris acrior & diuturnus,vulnera, casus,& contusiones, præcipuè gonorrhœa virulenta, ac lues venerea, cujus contagium utero, illiusque cervici facilè communicatur.

Differentiæ petuntur à loco, magnitudine, figurâ, & complicatione cum aliis affectibus.

Ratione loci, nempe variarum uteri partium: modò ulcus cervicem uteri occupat, & internum illius orificium, modò in fundo residet, quòd rariùs contingit. Aliquando & frequentiùs internam uteri superficiem obsidet; aliquando,sed rariùs externam invadit: unde fit nonnunquam, ut pus, ab hujusmodi ulceribus emissum, per vesicam vel intestina vacuetur; vel si in cavitate abdominis subsistat, abscessus circa inguina appareant, de quibus loquitur Hipp. *Aphor.* 45. *sect.* 5.

Ratione magnitudinis: quædam magna,quædam parva: multum scilicet vel parum spatii occupantia, in utero dicuntur. Quæ si sint parva, & superficiaria; parùm à scabie & pruritu differunt: si verò magna & gravia,ac veluti depascentia, nomæ ab Hipp. nominantur.

Ratione figuræ: ulcera dicuntur rotunda, oblonga, sinuosa, aut fistulosa.

Ratione complicationis cum aliis affectibus, dicuntur phlegmonosa,cancrosa, scirrhosa,dolorifica, saniosa, virulenta, & contagiosa.

Signa diagnostica ulceris, in utero geniti, sunt dolor & mordicatio in utero, vel illius cervice, & purulentæ materiæ ex utero emissio. Quæ dignosis amplius illustrabitur, si causæ ulcus producentes suprà relatæ præcesserint.

Si ulcus cervicem uteri occupet; ipso visu deprehenditur, immisso speculo matricis: tum etiam contactu, manu obstetricis, vel in concubitu, in quo ægra dolorem percipit molestum. Si verò ulcus fuerit in uteri fundo, dolor percipitur versus regionem pubis, & excrementa profluunt copiosiora.

Si ulcus penetret ad extremam superficiem; urinæ, aut dejectiones purulentæ apparent, vel fluctuatio quædam in abdomine percipitur, vel tumor versus inguina, in quibus abscessum minatur.

Si ulcus simplex fuerit & benignum; pus effluit paucum, album, & minimè fœtidum. Si verò fuit malignum & depascens; sanies erit viridis, livida,& varii coloris,cum fœtore, & magno cruciatu effluens.

Si ex lue venerea duxerit originem; præcessit gonorrhœa, vel adhuc præsens est, & alia luis venereæ indicia apparebunt.

Prognosis desumitur ex Hipp. *lib.* 1. *de morb. mulier.* nullum scilicet ulcus uteri esse contemnendum, quia fit in parte exquisito sensu præditâ, quæ sympathiam habet cum præcipuis corporis nostri partibus, & ab iis illuviem excrementorum recipere valdè disposita est.

Si uteri ulcera cancrosa, phagedænica, sinuosa,aut fistulosa evaserint, sunt ut plurimùm insanabilia, & toto vitæ curriculo miserè ægrotantes crudeliter exercent.

Ulcera cervicem uteri ocupantia, faciliùs curantur, quia remedia iis mediatè admoveri possunt.

In mulieribus,quæ ab hoc morbo convalescunt,perfectæ valetudinis signum est, quando concipere incipiunt, & semen virile commodè recipere, aut menstrua convenienter, & sine dolore effundere.

Curatio ulceris uterini eò dirigenda, ut humorum acrium ulcus vel generantium vel foventium defluxus prohibeatur, & ulceris detersio ac conglutinatio procuretur. Ad quem finem sequentia in usum revocari poterunt.

Ac primùm, si corpus sit plethoricum, vel ulcus conjunctam habeat phlogosim, venæ sectio ex brachio celebranda est, eàque toties repetenda, quoties novæ fluxionis periculum instare videbitur. Tum præcipuè instante purgatione menstrua maximè convenit, ut illa imminuatur, quæ ulceri materiam suppeditare solet, & aliorum humorum in uterum effluxum promovere.

Purgatio etiam maximè necessaria est, ut à cacochymia corpus liberetur, Eâque institui debet ex benignioribus catharticis,ut sennâ, rhabarbaro, tamarindis, myrobalanis, catholico,& similibus;quæ frequenter iteranda est,ut vitiosi humores ab utero avertantur: eaque tanti est hac in re momenti,ut testetur Forestus *observat.*48. *lib.*28 Joannem Thiengium, Medicum Amstelodamensem, nobilem matronam ab ulcere uteri saluti restituisse, cui dabat de quarto in quartum diem ℥. v. decocti sennæ, epithymi, rosar. rubr. myrobalanorum Indorum, saccharo dulcorati, & abstergentia decocta in uterum injiciebat.

Ad usum frequentem syrupus magistralis componi poterit in hunc modum.

♃. Rad. symphyti majoris,& polypod.quer. recentis, an. ℥. i. corticis citri sicci ʒ. vi. fol. plantag. vincæ pervincæ, saniculæ,acetosæ,capill. veneris,an. M.i. liquiritiæ rasæ,& passularum mundatarum,an. ℥ i. sennæ mundat. ℥.vi. sem. carthami contusi ℥. ii. agarici recenter trochiscati in ligatura positi ʒ.x. sem. melon. & anisi,an.℥.iij.flor.cordialium, anthos,& epithymi,an. P.i. Fiat omnium decoctio in aqua hordei. In cujus portione infunde rhabarbari electi ℥. ß. cinnamomi ʒ. i. In colat.℔.i.ß. dissolve syrupi rosat.solut. ℥. iij. facchari q. f. Fiat syrupus perfecte coctus, de quo capiat ℥. ij. vel iij. bis,aut ter in mense, cum decocto agrimonii, & plantag. vel infuso rhab. in aqua endiviæ.

Si ægra facilè vomat,purgatio per vomitum erit præferenda, quia humores ab utero revellit.

In purgationum intervallis decoctum vulnerarium diù usurpandum est, quod in hunc modum componi poterit.

♃. Fol. agrimon. pimpinellæ. centinodiæ, plantaginis, an. M.ß rad.chinæ ʒ.iij.sem. coriandri ʒ.i. passul.min.ʒ.ß. santali rubri ℈.i.Coque in jure pulli gallinacei. Colat.capiat manè & serò. Vel

♃. Fol.

℞. Fol. artemiſ. plantag. millefolii an. M. i. rhapon. ℥. ß. ſem. viticis ʒ. i. Coque in menſura vini albi, & dulcorentur ſaccharo. Capiat ℥. ij. aut iij.

Si febris urgeat, & magna ſaniei copia excernatur; ſerum lactis erit utiliſſimum, manè ad ℥. vij. vel plures exhibitum, addendo mellis roſacei, vel ſacchari parùm.

Si corpus tabeſcere incipiat, cum veſtigio febris hecticæ; lac, præſertim aſininum, cum ſaccharo roſaceo, per integrum menſem exhibeatur.

Sudorifica, abſente inflammatione, & calidiori intemperie, etiam conferre poterunt ad ulcus exſiccandum, revellendoſque humores ſeroſos verſus habitum corporis.

Terebinthina lota in aquâ utero convenienti, ut artemiſiæ, matricariæ, vel ulcerii donea, ut Plantag. roſarum, cum ſaccharo roſaceo ſumpta per intervalla, ulcera detergit, & conſolidat.

Pilulæ de bdellio ad ʒ. i. pro una vice exhibitæ, vel ſingulis, aut alternis diebus, ad ℈. i. valdè etiam conferunt, & ſi ſanguis fluat, eum compeſcunt.

Vel recentes eodem modo uſurpandæ, ſic parari poterunt.

℞. Bdellii ʒ. ij. myrrhæ, thuris, an. ʒ. i. ſarcocollæ, ſtyracis, ſuccini, myrobalanorum chebulor. an. ʒ. ß. coralli rubri ℈. ij. Cum ſyrupo de papav. fiat maſſa pilularum, cui in dolore vehementi tantillum opii admiſceri poteſt.

Trochiſci alkekengi cum opio, dolore urgente, etiam ſoli pulverati propinantur.

Ad dolorem etiam leniendum uſurpari poſſunt eadem remedia, quæ uteri inflammatione pro eodem ſymptomate fuerunt propoſita.

Pulvis ſequens ad ulcus exſiccandum erit non parùm efficax.

℞. Acaciæ, hypociſt. an. ʒ. i. ſanguinis draconis, amyli, radicis plantag. ariſtolochiæ rotundæ, an. ʒ. ß. boli armen. ʒ. i. maſtiches, ſarcocolæ, an. ʒ. ß. Fiat pulvis tenuiſſimus, cujus doſis erit ʒ. i. cum aqua plantag. roſarum, vel chalybeata.

Zacutus Luſitanus *obſerv.* 87. *&* 88. *lib.* 2. opiatam & aquam proponit, quibus ſe deſperata uteri ulcera ad curationem perduxiſſe teſtatur. Earum deſcriptiones ex dictis locis repetere quis poterit.

Ad ulceris deterſionem, exſiccationem, & conglutinationem variæ parantur injectiones. Quæ tamen uſurpandæ non ſunt, quin priùs inflammatio auferatur, quæ non rarò hujuſmodi ulceribus ſolet eſſe conjuncta; ſimulque dolor demulceatur, qui non ſolùm valdè moleſtus eſt, ſed etiam partem irritando fluxionem augere ſolet.

Ratione igitur inflammationis illius & acrimoniæ, injicientur priùs in uterum emulſiones ſeminum frigidorum, ſerum caprinum, vel lac integrum, aut ſolum, aut cum ſucco plantaginis, & burſæ paſtoris permixtum, vel ſi neceſſitas urgeat: decoctum capitum papaveris & ſummitatum malvæ. Quidam Practici ſolâ aquâ repente plurimùm juvari exiſtimant hujuſmodi ægrotantes ſi frequenter injiciatur. Nec immeritò. Sic enim fervor & inflammatio temperatur, dolor demulcetur, & ſordes ulceri adhærentes abluuntur. Valeſcus de Taranta etiam frigidam probat, his verbis: *Novi*, inquit, *aliquas mulieres ſe ſentientes habere hujuſmodi ulcera. Lavabant ea cum aqua frigida, mundabant deinde, & cum pannis lineis exſiccabant, & in matricem mittebant frequenter. Atque iiſdem præſidiis ſæpè mutatis, hæc ipſa per ſe ſæpè ad integram curationem ſufficiebant.*

Ablatâ intemperie calidâ, & dolore ſedato, aut ſaltem magna ex parte imminuto, ad detergentia veniendum eſt, a mitioribus ad fortiora progrediendo.

Mitiora ſunt ſerum lactis cum ſaccharo, decoctum hordei cum ſaccharo, vel melle roſaceo, majoris deterſionis gratiâ, vel hydromel ſimplex.

Paulò validior erit decoctio ex hordeo, lentibus, fabis non excorticatis, & foliis apii, parietariæ, plantaginis parata, addito melle roſaceo.

Ubi valdè ſordidum eſt ulcus, decoctum vulnerarium aqua catapultarum vulgò dictum, principem locum obtinet; cujus compoſitio talis eſt.

℞. Rad. gentianæ, rhapontici, zedoariæ, & ariſtolochiæ rotundæ, an. ℥. i. vini albi ℔. vj. Bulliant ad tertiæ partis conſumptionem. In colat. diſſolve ſacchari albi ℔. ſem. Servetur ad uſum.

Vel ſequens decoctio parari poterit.

℞. Hordei integri, furfuris macri & roſar. rubr. an. P. i. fol. agrimon. abſinthii, caprifolii & apii an. M. i. fabarum & lentium an. ʒ. ii. liquirit. raſ. radic. ireos Florent. & zedoariæ, an. ℥. i. Fiat omnium decoctio addendo circa finem parùm vini albi.

Si ulcera admodum fœtida, & putrilagine infecta fuerint, decoctioni addi poterit parum unguenti Ægyptiaci, collyrii Lanfranci, vel pulveris Mercurii dulcificati.

Ubi ulcus probè deterſum atque mundificatum fuerit; ad exſiccantia & ſolidantia veniendum eſt, quorum formula talis eſſe poterit.

℞. Rad. conſolidæ major. biſtortæ, an. ℥. i. fol. plantag. caudæ equinæ, burſæ paſtoris, ſaniculæ, piloſellæ, millefolii, an. M. i. roſar. rubr. M. ſem. Coque in menſura aquæ pro injectione.

Prædictæ, aut ſimili injectioni, pulvi ſarcoticus ſequens admiſceri poterit.

℞. Rad. ireos, ariſtolochiæ, conſolidæ major. an. ℥. ſem. myrrhæ ℥. i. aloës ʒ. iij. Fiat pulvis, cujus ℥. ſem. miſceatur in qualibet injectione.

Terebinthina lota cum aqua plantagin. ad ʒ. ij. & diſſoluta cum melle, & ovi vitello, injectioni mixta valdè prodeſt: idque magis, ſi pulvis ſarcoticus etiam addatur.

Unguenta pompholygos, de cerusſa, de plumbo, ſimiliter cum injectionibus, an. ʒ. vj. pro una doſi mixta uſurpantur. Sed reliquis præſtat oleum ex vitellis ovorum in mortario plumbeo agitatum.

Suffumigia ad ulcera profunda verſus uteri fundum inhærentia penetrant, eaque deſiccant; quæ ita parari poterunt.

℞. Thuris, myrrhæ, maſtiches, ſtyracis, calamitæ, gummi juniperi, ladani, an. ℥. j. terebinth. q. ſ. Fiant trochiſci pro ſuffumigio.

In ulcere contumaciſſimo cinnabaris addita ſuffumigio, omne feret punctum.

Thermæ quoque ſiccantes, ſulphureæ, & aluminoſæ, in ulceribus diuturnis uſurpantur, eoque mulieres deſperatas tanquam ad extremum remedium, Medici ablegare ſolent.

Emplaſtra etiam convenientia epigaſtrio applicare non inutile fuerit. Siquidem eorum vires ad interiora uſque, per inſenſibiles meatus deferuntur.

Si ulcus ſit in collo uteri, linimentis inungendum eſt detergentibus & exſiccantibus. Detergentia in hunc modum componi poterunt.

℞. Succi apii ℥. ij. mellis roſac. ℥. j. ſem. terebinth. ℥. ſem. farinæ hordei, vel orobi q. ſ. Leviter bulliant, & fiat inſtar linimenti. Vel

℞. Ariſtolochiæ rotundæ ℥. ß. marrubii, centaur. min. agrim. an. M. ſem. Coquantur in ſ. q. hydromel. Colaturæ adde pulv. rad. ireos Florent. ʒ. ij. farinæ orobi, mellis deſpumati, an. q. ſ. Fiat linimentum.

Admovetur etiam unguentum diapompholygos, addendo thus, maſtychem, myrrham, aloën, prout ulceris ratio requirit.

Ulcere ſufficienter mundato, exſiccans & cicatricem inducens unguentum admovendum eſt, cujus forma talis eſſe poterit.

℞. Tuthiæ lotæ ℥. ß. lithargyri, ceruſſæ, ſarcocollæ an. ʒ. ij. olei & ceræ q. ſ. Fiat unguentum.

Interdùm contingit ulcera uteri ad rectum inteſtinum penetrare, interdum verò ad veſicam: quòd oſtenditur pure per illas partes excreto.

Si per inteſtinum rectum pus effluat, clyſteres lenientes, detergentes, exſiccantes uſurpandi ſunt, quales in dyſenteriæ curatione fuêre propoſiti.

Si verò per veſicam pus effluat, convenient diuretica leviora, & refrigerantia, quæ vacuent iſtas ſordes in veſi-

cam transmissas,& ulceris curationem promoveant: quales sunt emulsiones sem.frig.major. quibus succedent terebinthina, aliaque remedia, pro ulcere vesicæ præscripta.

Si ulcus in fistulam degeneret, quòd præcipuè contingit, dum exteriùs versus coxam aperitur, quamvis etiam in ipso utero, ejusdemque cervice idem fieri possit: advertendum erit, utrum magis conducat ægrotanti, meatum jam assuetum relinquere intactum per quem natura vacuationem excrementorum multiplicium molitur, vel ejusdem curationem suscipere: Illud si magis è commodo ægrotantis fit, cura, saltem palliativa dicta, instituenda per purgationes frequenter repetitas, & sudorifica bis singulis annis exhibenda, tum injectiones detergentes & roborantes, atque emplastra diapalmæ, divinum, & similia superimponenda. Si verò sanatio sperari possit, eadem remedia usurpanda sunt, quæ ad aliarum fistularum curationem adhiberi solent.

Si à lue venerea in pudendo, vel sinu uteri fiant ulcera, citra universam hujus luis curationem sanari minimè possunt. In qua perficienda, per varios modos, ille, qui per suffumigia cinnabaris fit, maximè confert: non solùm enim ea conducent ad luem illam è toto corpore auferendum; sed etiam peculiariter, si uteri sinu excipiantur, ut hæc ulcera citiùs sanentur, efficient. Tum etiam in cura quæ per inunctionem hydrargyri fit, unguenta mercurialia in penitiora illa loca erunt demittenda.

In quibusvis uteri ulceribus, si pruritus molestus illius cervicem afficiat, ut non raro solet contingere, ob humoris acris & salsi in eam partem defluxum; ad eum demulcendum conveniet pessarium imbutum unguento enulato cum mercurio; aut Ægyptiaco dissoluto in aqua marina, aut aqua aluminosa, aut butyro recenti, in quo hydrargyrum extinctum sit, addito sulphure.

CAPUT IX.

De scirrho uteri.

Scirrhi in utero geniti natura differentiæ, & causæ eædem sunt quæ in hepatis scirrho fuêre propositæ, ut eas frustrà hic repetere non opus sit, sed inde erũt depromẽdæ.

Inter causas tamen antecedentes hæc uteri scirrho propria est, eaque satis frequens dum scilicet mulieres, fluxum menstruorum aut lochiorum patientes, sese imprudenter aëri frigido exponunt, aut aquam frigidam potant: unde sequitur fluxus cohibitio, sanguisque retentus crassescit & condensatur, ac tandem in parte tumorem schirrhosum producit.

Signa scirrhi in utero geniti sunt, durities & renitentia in uteri regione, illius circumscriptionem referens, gravitas in eadem parte, & ponderis sensus, præcipuè quando ægra stat, quasi uterus prolapsurus sit in pudenda, sedentibus verò aut decumbentibus, gravitate suâ rectum intestinum premit, febris carentia, & doloris, quibus distinguitur ab inflammatione, aut saltem dolor est exiguus in scirrho non exquisito, cùm in vero nullus sit. Si inflammationi succedat, cessat febris & dolor, manente duritie & renitentiâ. Si in ipso uteri corpore fit; regionem pubis contrectando facilè dignoscitur: si verò in cervice, digiti contactu explorari potest. A mola distinguitur ex causis præcedentibus: tum quòd in mola, menses si fluant, inordinate fluunt: in scirrho autem si fluant, ordinem servant, in mola etiam mammæ lacte turgent, in scirrho autem extenuantur.

Quod ad prognosin attinet: omnis scirrhus curatu difficillimus est. Durities enim valida, semel contracta vix emolliri potest. Adde, quòd calor nativus in parte scirrho affecta admodùm debilis sit, ut ægrè materiam crassam, & ferè lapideam discutere possit.

Magnus & contumax scirrhus hydropem tandem accersit.

Scirrhus uteri, si calidioribus, & nimium humectantibus remediis tractetur, in cancrum degenerat.

Curatio hujus scirrhi ad duo dirigenda est: scilicet ad causam antecedentem & conjunctam.

Ratione causæ antecedentis, phlebotomia instituenda est. Primùm è venis brachii, si affectus non fuerit admodum inveteratus. Posteà verò, ex venis inferioribus, præcipuè quando suppressa sunt menstrua.

Hæmorrhoïdum apertio hîc etiam utilissima est. Nam & sanguinem fæculentum evacuant; & ab utero derivant, propter venarum communionem, quam habent cum utero.

Purgatio etiam necessaria est, per intervalla repetita, ex medicamentis, melancholiam educentibus, usurpando primùm mitiora, mox ad fortiora transeundo.

Purgantibus autem præmittenda erunt præparantia humorem melancholicum, & aperientia, in forma apozematum, juleporum, aut jusculorum, juxta dispositionem ægrotantis.

Ac præter aperientia vulgaria, etiam remedia ex chalybe usurpanda sunt, quibus validissimi isti infarctus rebellium & crassorum humorum, in utero aliisque partibus dissolvuntur.

Ut verò humores superflui ab utero deriventur; utiliter admoveri poterunt cauteria cruribus, tamdiu gestanda, donec purgationes menstruæ (quæ utplurimùm in hoc affectu supprimuntur,) ad consuetum ordinem, ratione temporis, quantitatis & qualitatis, redierint.

Ratione causæ conjunctæ emollientia & resolventia medicamenta exteriùs admovenda sunt, in hunc modum composita.

℞. Rad. althææ & liliorum, an. Unc. ii. fol. malvæ, violariæ althææ, brancæ ursinæ, an. M. i. fol. artemisiæ, neptæ, an. M. ß sem. lini, & fœnug. an ℥ i. flor. chamæm. & meliloti, an. P. i. Fiat decoctio, quâ foveatur regio pubis & inguinum, cum spongia in ea imbuta & expressa.

Ad magis emolliendum, potest fieri decocti in aqua, & oleo dulci, vel in decocto intestinorum vervecis.

Possunt etiam addi decocto ut potentius evadat, radices bryoniæ, & cucumeris agrestis. Nam à mitioribus incipiendum est, ad validiora progrediendo.

Ex eodem decocto, auctâ dosi simplicium, potest parare semicupium, quod huic rei est efficacissimum, & fotu potentius.

Clysteres etiam frequentes, tum injectiones in uterum, ex eodem decocto erunt conficiendæ, quibus olea liliorum, chamæmel. aut amygdalarum dulcium addi poterunt.

℞. Olei lilior. & amygd. dulc. an. ʒ. iij. mucilag. sem. fœnugr. extract. cum vino albo ℥. i. pingued. gallinæ, anseris, & anatis an. ʒ. i. ß. butyri recentis, & axungiæ porci, an. ℥. ij. ceræ & terebinth. q. s. Fiat unguentum.

Sequens verò in omni scirrho probatur, & à Rhasi describitur 7. *ad Almansorem.*

℞. Bdellii, ammoniaci, galbani, an. partes æquales. Terantur in mortario cum oleo de been, & liliorum. Deinde adde mucilaginum sem. fœnug. lini, & ficuum parem quantitatem. Fiat unguentum.

Ex eadem materia additâ cerâ, fit etiam emplastrum efficacissimum, admovendum regioni uteri ante & retro. Vel admoveatur emplastrum diachylum ireatum.

Cataplasma fiet ex residentia decocti fotus prædicti contusâ & per setaceum trajectâ, addendo farinæ sem. lilii, fœnug. an. ℥. i. ficuum, num. vj. pulveris rad. iridis ʒ. ij. croci ʒ. ß. pingued. gallinæ, olei amygd. dulc. an. q. s. Fiat cataplasma.

Lutum bituminosum thermarum sulphurearum & bituminosarum, utiliter instar cataplasmatis admovetur.

Suffitus ex lapide pyrite candénte, in aceto extincto, miris laudibus effertur à Galeno, ad omnes tumores scirrhosos dissolvendos, ita ut instar incantamenti operetur. In dicto aceto satureia & parietaria incoqui poterunt. Advertendum tamen est, ne lapis pyrites sit plumbarius, quia maximè nociturus esset.

Ac denique omnia remedia tam interna, quàm externa, quæ suprà in hepatis & lienis scirrhi curationibus fuêre proposita, hîc etiam conferre poterunt.

Hæc

Hæc tamen medicamenta in toto curationis decurſu, ſummo judicio ac prudentia moderanda ſunt: ne vel induretur ſcirrhus; vel, quod multò pejus eſt, in cancrum degeneret. Quod omnes Practici verentur, ex incauta, vel diuturniore auxiliorum adminiſtratione, à qua melius eſt per intervalla deſiſtere, ut eorum ſucceſſus advertatur. Fruſtrà enim pugnatur, quando ſcirrhus, omninò indolens, lapideam naturam adeptus eſt.

CAPUT X.

De cancro uteri.

Cancer uteri eſt tumor durus renitens, in uteri corpore vel cervice, dolorem acerbiſſimum, punctorium & lancinantem præ ſe ferens.

Fit ab humore atrabilario in ea parte collecto, vel à ſcirrho malè curato, qui facilè in cancrum degenerat, in ea præcipuè parte, ob ſanguinis copioſum affluxum, qui in venis ſcirrho vicinis retentus, nec ſufficienter per menſtruas purgationes evacuatus, aduritur & malignam corruptionem acquirit.

Duplex vulgò ſtatuitur: ulceratus, & non ulceratus. Quandiu materia morbifica minoris acrimoniæ, & malignitatis particeps eſt, cancrum efficit non ulceratum. Acrior verò facta per putredinem, vel aduſtionem, tumorem exulcerat, & cancrum producit.

Diagnoſis ex definitione propoſita facilè elicitur. Si enim tumor durus ac renitens in uteri corpore, aut cervice percipiatur, qui dolorem punctorium ac lancinantem efficiat; cancrum eſſe pronunciare poſſumus. Evidentiùs tamen diſtinguitur, ſi oculis percipi poſſit, ut quando eſt in uteri cervice, ſpeculo matricis adhibito: apparebit enim tumor inæqualis ac tuberoſus, liveſcens, aut nigricans, venarum propaginibus, quaſi radicibus circumſeptus. Si verò ulceratus ſit; ſaniem quandam emittit fulvam; aut nigram & graviter olentem, interdum etiam ſanguinem, ob eroſionem venarum, quæ in partem decurrunt, tantâ copiâ nonnunquam, aperto aliquo vaſe inſigniore, ut ægra vitæ periculum incurrat. His accedit febricula, anxietas, nauſea, pudendorum ardor, & ſimilia.

De prognoſi hoc tantùm pronunciare licet, cancrum eſſe incitabilem, ſive ulceratus, ſive non ulceratus ſit. Quod quidem ut de omni cancro, etiam partes externas obſidente verum eſt; ſic potiori jure de eo, qui uterum occupat ſentiendum eſt, ob continuam ſuperfluitatem illuviem, quæ ad eam partem decurrit.

Cùm igitur curatio integra ſperabilis non ſit; ad alteram quæ palliativa dicitur, confugiendum eſt. Eaque eò dirigenda, ut cancri non ulcerati ulceratio prohibeatur, & ne ulceratus majus incrementum ſuſcipiat, & in utroque doloris atrocitas temperetur. Quod fiet primùm univerſalibus corporis evacuationibus, & aliis remediis, quæ humorem melancholicum & atrabiliarum alterent, evacuent, ejuſque generationem impediant. E quorum numero ſunt miſſio ſanguinis ex brachio, malleolo, hæmorrhoidibus; potiones, apozemata, julepi, juſcula, lac, ſerum lactis, aquæ minerales frigidæ, & alia hujuſmodi, quæ ad cujuslibet cancri, in quacumque parte ſiti, curationem à Practicis vulgò præſcribi ſolent. Et purgationes præſertim frequenter iterandæ ſunt, ut antecedens cancri materia ſubtrahatur.

Tum etiam admovenda erunt topica, quæ moderatè refrigerent & adſtringant, ſine ulla mordicatione: linimentorum formâ in primis uſurpantur, quorum præcipua ita componi poterunt.

℞. Ol. myrthini & roſar. an. ℥. ij. ſucci ſolani & ſempervivi an. ℥. i. Agitentur omnia in mortario plumbeo, cum piſtillo plumbeo, donec nigreſcant. Deinde adde lithargyri & ceruſſæ in aqua ſcabioſæ lotor. an. ʒ. iij. tutiæ præp. ʒ. ij. camphoræ ℈. ß. Fiat linimentum, quo illinatur ter aut quater in die. Vel

℞. Ol. ex vitellis ovorum, & roſac. an. ℥. i. ſem. ſacchari Saturni ʒ. i. Agitentur in mortario plumbeo, donec colorem mutent.

Sequens cæteris præcellit, eòque tumores mammarum, qui cancroſi putabantur, prorsùs curati ſunt.

℞. Ol. ex vitellis ovorum ℥. ij. ſucci ſolani & veronicæ, vel ſempervivi, an. ℥. ſem. mercurii crudi ʒ. ij. Agitentur mortario plumbeo cum piſtillo plumbeo, donec craſſitiem linimenti acquirant.

Linimenta prædicta in uterum immittenda ſunt cum turundis oblongis, vel candelis cereis linteolo obvolutis. Injectiones tamen multò faciliùs immitti poterunt, in hunc modum compoſitæ.

℞. Aquæ hord. ℔. ſem. aquæ ſolani, & plantag. an. ℥. ij. aquæ veronicæ ℥. i. trochiſcorum alb. Rhaſ. Drach. ij. ſacch. Saturni Drach. i. Fiat injectio.

Si dolor atrociter urgeat, adde Unc. iv. injectioni, ſyrup. de papavere unc. i.

Foveatur etiam pars affecta aquis plantaginis & ſolani, vel eorum decoctis, quibus addi poterunt folia nymphææ, papaveris albi, roſæ rubræ, & camphora. Quod etiam decoctum injici frequenter poterit in uterum: fietque multò efficacius, ſi in mortario plumbeo agitetur, vel ſaccharum Saturni eidem permiſceatur.

Inter ſpecifica commendantur ranæ lotæ & coctæ, & cataplaſmatis loco impoſitæ, vel earum decoctio per injectionem adhibita. Tum etiam decoctum, aut ſuccus cancrorum fluviatilium in uterum injectus. Sicut & herba Roberti ſumpta vel admota.

Si cancer ulceratus ſit, linimentis prædictis mineralium doſis augeatur, iiſque cinis cancrorum fluviatilium utiliter addi poterit. Injectionibus verò trochiſci albi Rhaſis, & aqua hordei cum ſuperiori injectionis materia, permiſceri.

Si dolor valdè urgeat: fomenta ex malva, althæa, nymphæa, papavere, hyoſcyamo, coriandro viridi, anetho, ſemine pſyllii, lacte, croco, & ſimilibus, per intervalla uſurpanda, vel cataplaſmata ex eis parata imponenda. Ex quibus etiam decoctis injectiones & ſemicupia parari poterunt.

Hæc tamen omnia aliquando non ſufficiunt ad immaniſſimum dolorem placandum, qui interdum nullum quieti, & ſomno locum relinquit. Unde cogimur non rarò ad narcotica recurrere, quæ in hoc affectu propter intenſum humorum fervorem, minùs nocent. Et vidimus nos mulierem, cancro in mamma laborantem, quæ ſingulis noctibus, per quatuor menſes laudani gr. ij. vel iij. innoxiè & cum maximo ſolatio ſumebat.

Si ex cancro ulcerato multus ſanguis prodeat; ut ſæpè fit, injiciatur in uterum ſuccus plantaginis cum tantillo thuris.

CAPUT XI.

De uteri gangræna, & ſphacelo.

Gangræna eſt corruptio; ſeu morbificatio partis incipiens: ubi autem omninò corrupta & emortua fuerit, ſphacelus, ſeu ſyderatio nominatur.

In mulierum genitalibus facilè hic affectus generatur, propterea quòd iſtæ partes humidiores ſunt & molliores, totiúſque corporis excrementa facilè recipiant.

Inflammationi, abſceſſui, ulceri vel cancro malè curatis ſæpiſſimè ſuccedit, quando calor vitalis partis ſuffocatur, aut deſtruitur. Suffocatur in magnis inflammationibus, quando plus ſanguinis affluit, quàm inſitus calor partis digerere, aut in pus commutare valeat. Deſtruitur vel à frigida intemperie, illum extinguente, vel à calida diſſipante ac reſolvente.

Cognoſcitur gangræna incipiens ex eo, quòd calor inſolitus in parte percipiatur; horror ac tremor invadant cum pulſu languido ac frequenti, & animi deliquio. Et cum utplurimum cervicem uteri magis hic affectus invadat, atque adeò pars affecta oculis explorari poſſit, ea mollis, livida, nigra, & cadaveroſa apparet, ut ſine ſenſu pungi ac ſecari valeat, tùm fœtidum ac cadaveroſum halitum expirat.

Quòd ad prognoſin attinet, malum hoc graviſſimum eſt ac periculoſiſſimum, imò utplurimum lethaſe. Obſerva-

tum tamen à quamplurimis Authoribus, uterum putredine, & gangrænâ corruptum vel ſponte cecidiſſe, vel ſectione ablatum fuiſſe, cum incolumitate mulierum: quas Authorum obſervationes magno numero colligit Senenxius *lib.* 4. *obſervationum.*

Curatio perficitur iiſdem remediis, quæ ad aliarum partium gangrænas adhiberi ſolent, ſi gangræna ſit in cervice uteri, vel ad externas partes vergat; ut ſcarificationibus, & ablutionibus, decocto abſinthii, myrrhæ, & ſimilibus; unguento Ægyptiaco, cataplaſmate de tribus farinis dicto, quod ſic habet.

℞. Farinæ hordei, fabar. orobi, an. Unc. ij. oxymel. ℔. i. Coquantur ad formam catapl. Cui ſi addatur farina lupinorum, myrrha, aloë, & abſinthium, efficacius erit.

Quod omninò corruptum & emortuum eſt, amputandum ſectione; aut in uteri procidentia, ligaturâ in dies magis ac magis coarctatâ, & conſtrictâ. Quarum operationum exempla quamplurima à Schenckio collecta *lib.* 4. *obſervationum.*

Refert etiam Wierus in obſervationibus, à ſe curatam mulierem annorum 25. cui æſtuante caniculâ tuberculum quoddam in ſinu muliebri, ex violento forſan mariti concubitu, productum fuerat. Illi autem cùm imperitus Chirurgus cataplaſmata minùs idonea admoviſſet, intra dies non multos, pars univerſa putreſcere, nigreſcere, & emori cœpit, & incredibili celeritate anum verſus malum progreſſum eſt. Ipſe autem ſequenti methodo ejus curationem inſtituit. Primò ſolani, & plantaginis ſuccum uberrimum, ſyringua in utrumque meatum ter vel quater in dies injecit, deinde horis illis intermediis lini hapaum iis ſuccis, admixto aceto, imbutum applicuit, qui ex ſuccus eodem rursùs permaduit liquore. Ac in ejuſmodi repetitâ aliquoties applicatione perſeveratum eſt, donec reſtingueretur fervor, & deſineret putrefactio. Aſſumebat interim quoque potionem, ſingulis diebus ter, ex decocto acetoſæ, ſcabioſæ, pimpinellæ, prunor. damaſc. ſummit. borrag. bugloſſ. flor. calendulæ, cum aqua, ſaccharo, & aceto, ad ſyrupi acidi longi formam apparatam. Victus erat paucus, ſed refrigerans & acidus, putredinis occaſionem præſcindens. Tertio die incendii furia ſævitiaque putredinis remiſit. Quare carnem nigram mortuamque exiguo forcipe attrahi circumquaque à vivo ſine doloris ſenſu, ſeparari, reſecarique juſſit. Inde reliquum ad vivum uſque Ægyptiaco unguento abſumpſit. Eodemque modo ad cicatricis inductionem, ut in aliis ulceribus, progreſſus eſt.

Toto curationis decurſu cordis roborationi incumbendum eſt, tam aſſumptis, quàm admotis. Tum etiam enemata emollientia, abſtergentia, & refrigerantia frequenter infundenda, quæ propter viciniam parti affectæ plurimùm opitulantur.

CAPUT XII.

De uteri inflatione & hydrope.

Uteri inflatio, & hydrops ab omnibus propemodum Authoribus confunduntur: ita ut inflationem vocent illum hydropem, qui fit à flatibus; cùm hydrops ſimpliciter dictus ab humore aquoſo generetur. Diſtinguuntur tamen, & datur quædam uteri inflatio, quæ hydrops dici non debet, quando nimirum à flatu ſubitò irruente uterus inflatur ac diſtenditur, unde dolor intenſus excitatur, quemadmodum in colico dolore contingit; atque adeò ſi illa inflatio non diu perſeveret, ſed brevi diſcutiatur, hydropis nomen non meretur: talis ſæpè accidere ſolet in hyſtericis affectibus.

Duplex igitur hydrops uteri ſtatuendus eſt, unus à flatibus, qui tympaniti aſſimilatur; alter verò à ſeroſo humore, qui aſciti analogus eſt. Quidam tertium addunt à pituita, ut etiam leucophlegmatiæ ſimilem ſpeciem conſtituat, quæ in uſu practico rarò contingit. Nos tamen nobilem mulierem vidimus, quæ unâ die tantam pituitæ craſſæ copiam ex utero excreverat, ut ſex vel ſeptem librarum pondus æquare potuerit: quæ procul dubio pituita diutiùs retenta, hydropem uteri producere potuiſſet.

Flatus & ſeroſus humor, uteri hydropem efficiens, vel in cavitate uteri, vel intra membranas illius, aut veſiculas continetur. De cavitate uteri eſt aliqua dubitatio, quomodo flatus & humores in ea contineri valeant; cum facilis pareat exitus per uteri oſculum & cervicem. Reſpondemus, orificium uteri internum pluribus modis occludi poſſe, vel à pituitâ craſſâ, illi parti impactâ & induratâ, vel à tumore ſcirrhoſo, vel aliquâ aliâ causâ. Mercatus cenſet, pituitam mucoſam excerni per orificia venarum, quæ purgationi menſtruæ deſtinatæ ſunt, & ex illa pituita fieri quandam pelliculam, totam uteri ſuperficiem internam obducentem, in qua pellicula ſerum & flatus contineatur. Aëtius verò putat, ex illa pituita per venas uteri tranſmiſſa, quoſdam produci folliculos, quibus ſeroſus humor contineatur. Fernelius verò putat, ſine oſculi vitio, & ex ſimplici illius conſtrictione, aquam in utero contineri poſſe. Omnes iſti modi recipiendi ſunt, & variis exemplis confirmari poſſunt.

Ac primùm flatuum in cavitate uteri contentorum exempla referuntur à Sennerto *pract. lib.* 4. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 10. quorum primum deſumitur à Valeſco de Tarenta, cujuſdam Judææ Ulyſſiponenſis, quæ cùm prægnantem ſe eſſe putaret, eo tempore, quo partus adventurus putabatur, magna flatuum copiâ exclusâ uterus detumuit. Secundum eſt ex Matthæo de Gradi, qui idem propriæ uxori contiguiſſe refert. Alia etiam exempla ex Dodonæo, Thadæo Duno, & aliis deſumpta, ſimiles caſus oſtendunt, & in uſu practico talia videre non rarò contingit. Quibus addere licet hiſtoriam, à nobis infrà in curatione ex Solenandro relatam, mulieris, quæ ex ſuffitu nucis moſchatæ flatum emiſit ex utero, cum ſtrepitu, inſtar ſclopeti.

Aquæ verò ſeu materiæ ſeroſæ, in uteri cavitate contentæ, exempla proponuntur ab eodem Sennerto, ex Rhaſi, qui vidit fœminam, ex cujus utero viginti quinque cotylæ aquæ effluxerunt: tum etiam ex Jacobo de Patribus, & Dodonæo, ſimile quippiam referentibus. Veſalius verò fœminam diſſecuit, in cujus uteri cavitate ſeroſæ materiæ pluſquam ſexaginta menſuræ Auguſtanæ, quæ ſingulæ tres capiunt libras, repertæ ſunt: os verò uteri mirum in modum occalluerat.

Interdum verò aquam intra veſiculas contineri in utero, plurimi teſtantur Authores, qui hujus rei exempla viderunt in quibuſdam mulieribus, quæ tales veſiculas aqua plenas per uterum excluſerant. Ex eorum numero ſunt Aëtius, Valeriola, Chriſtophorus à Vega, Mercatus, Platerus, & Fabricius Hildanus.

Aliquando etiam hydrops uteri cum gravitate complicatur, ut de propria uxore narrat Fabricius Hildanus cujus venter in monſtroſam magnitudinem intumuerat, & tempore partus primùm aquæ libras octodecim excrevit, poſt ſemihoram verò iterum libras novem, & conſequenter puellum ſanum & robuſtum peperit. Similis caſus habetur apud Schenckium, ſed eventu contrario mulieris, quæ à partu fœtus vivi ventris tumorem retinuit, qui ſucceſſu temporis, magis ac magis increſcens ægram de medio ſuſtulit, utero verò aperto, ingens aquæ copia in eo reperta eſt.

Denique ex ſola oſculi uteri conſtrictione, ſine peculiari illius vitio, aquæ in utero retentæ exemplum habetur apud Fernelium *lib.* 6. *pathol. cap.* 15. cujuſdam mulieris, hydrope uteri correptæ, quæ, quoties appetebat menſtrua purgatio, omnem aquarum illuviem ex utero profundebat, pelvéſque ſex vel octo complebat aqua citrinâ ferventiſſimâ, dum uterus totus ſubſideret. Collecta proximo menſe par colluvies, ſtato tempore profluebat.

Cauſa mediata inflationis & hydropis uteri eſt caloris nativi imbecillitas, quæ vel in hepate & liene reſidet, ex quibus partibus flatus, pituita, aut ſeroſi humores in uterum tranſmittuntur, vel in ipſo utero, unde prædictæ materiæ in eadem parte, per congeſtionem, cumulantur.

Cauſæ autem, quæ calorem nativum debilitare valent, vel per ſe, vel per accidens, quamplurimæ ſunt, ex rebus præſertim non naturalibus petitæ. Sic aër frigidior, præſertim

cim post partum imprudenter utero receptus; gravissima est hujus affectus causa; quem etiam producere potest, si fluentibus menstruis importunè aëri occurratur: demersio frequens in aquam frigidam, præcipue fluentibus mensibus, idem præstat: tum etiam ciborum frigidorum, aut flatulentorum, ut fructuum, olerum, leguminum, & aceti usus diuturnus: aquæ frigidæ potus copiosus & intempestivus: somnus longior & profundior, partus vel abortus laboriosus, ipse frequenter recurrens, mensium fluxus immodicus, calorem nativum exhauriens; vel suppressio, eundem suffocans. His adde peculiares uteri morbos, ut tumores, ulcera, & similia, quæ calorem partis resolvunt; vel etiam osculum uteri occludunt; & sanguinis menstrui atque excrementitiorum humorum exitum impediunt.

In diagnosi hujus affectus multa inquirenda sunt. Primò, quomodo iste hydrops uteri particularis ab universali totius corporis distinguatur. Secundò, quomodo species illius diversæ dignoscantur, utrum à flatu, sero, vel pituita producatur. Tertiò, utrum à primario ipsius uteri affectu; vel ex vitio aliarum partium oriatur. Quartò, utrum materia peccans in cavitate uteri, vel intra membranas illius, aut vesiculis contineatur. Quintò, quomodo ab aliis uteri tumoribus. Sextò, quomodo à graviditate. Septimò, quomodò à mola distinguatur.

Quòd ad primam quæstionem attinet: Ab hydrope abdominis universali distinguitur ex eo, quòd in hydrope uteri tumor fundum ventris magis occupet, hydrops verò universalis abdomen universum æqualiter distendat; Præterea, in hydrope uteri non tam citò apparent pallor & extenuatio totius corporis, quemadmodum in hydrope universali, in quo etiam plerumque sitis & linguæ siccitas conspicua est, non autem in hydrope uteri, tum etiam in eo reliqua omnia symptomata sunt longè mitiora. Durities etiam & renitentia quando fit à flatibus; aut fluctuatio, quando ab aqua generatur, tantum spatium non occupat: quemadmodum in hydrope universali. Ac denique in eo aliquid flatus per intervalla ex utero erumpit; aut tantillum aquæ effluit; quæ manifestè ostendunt, flatum vel aquam utero contineri.

Secundæ quæstioni satisfaciendum in hunc modum. Species hydropis uteri ita invicem distinguuntur. Si à flatibus excitetur; imus venter percussus, sonitum edit, venter doloribus premitur pungitivis, qui interdum per septum transversum, ventriculum, lumbos, umbilicum, aliasque partes excurrunt; nonnunquam flatus per uteri cervicem evidenter erumpunt. Sentiunt quoque sæpe numero mulieres uterum ad ventriculum, instar globi cujusdam efferri. Respiratio interdum difficilis est; & ægra à somno excitata, sæpè cum anxietate spiritum ducere cogitur. A cibo & potu quocunque malum exacerbatum. Frequenter eructant & à ructu melius habent. Suffocationem uteri sæpe incurrunt. Dolorem interdum in regione hypogastrica percipiunt, ut admotam manum ferre nequeant. Hæc signa inflationi uteri etiam conveniunt, cùm illa fiat quoque à flatibus: & in eo tantùm differunt inter se hi duo affectus, ut anteà diximus, quòd inflatio brevioris sit durationis, hydrops verò à flatibus, multò longioris.

Si verò uteri hydrops ab humore seroso fiat, regio illa mollis & flaccida apparet; cum flatus tensionem efficiant: gravitas major adest in parte, & sonus veluti fluctuantis aquæ: aliquid aquæ nonnunquam è pudendis extillat. Ac denique, si à pituita oriatur, major erit mollities & flacciditas partis, quæ in dies incrementum sumit & partes circumstantes, nempè hypogastrii, perinæi, ac lumborum, tumore œdematoso affectæ conspiciuntur.

Ad tertium quæsitum ita respondemus. Si apparentia sint totius corporis malè affecti indicia, ut per febres acutas diuturnas, hæmorrhagias immoderatas, fluxiones à capite graviores, ventriculi imbecillitates, lienis, vel hepatis tumores, aliosque earum partium affectus contumaces, cum quibus uteri hydrops inceperit, & cum iis incrementum susceperit; maxima erit conjectura, uterum ab illis partibus per viam rheumatismi, materiam hydropis suscipere. Si verò toto corpore, satis benè valente, tumor iste acciderit, & particularibus ipsius uteri affectibus successerit, quales sunt partus laboriosi, suppressiones mensium, vel nimiæ eorum profusiones, ulcera, tumores phlegmonosi, vel scirrhosi; conjiciendum erit, hydropem uteri à peculiaribus istis dispositionibus dependere, & materiam illum producentem, per congestionem ex depravata illius homoiosi cumulari.

Quarto quæsito satisfiet, dicendo, materiam, quæ in uteri cavitate continetur, multò ampliorem tumorem efficere, quàm dum intra membranas continetur. Deinde, quando fit ex serosa materia, major fluctuatio percipitur, quàm ubi intra membranas coërcita est. Si verò quædam vesiculæ, aquâ repletæ, ex utero dejiciantur, signum erit certissimum, serosum humorem in vesiculis contineri.

Ad quintum quæsitum respondendum est, hydropem uteri à tumoribus ejusdem partis phlegmonosis, vel erysipelatosis distingui, ex eo, quòd in hisce febris adsit & dolor, ad levissimum contactum sese exasperans: tum inflammatio usque ad partes genitales exporrigitur. A tumoribus verò scirrhosis & cancrosis distinguitur, quòd in eo non sit tanta durities, quæ digitis comprimentibus resistat; sed potiùs cedat, ac veluti in foveam deprimatur.

Sexto quæsito satisfaciendum est in hunc modum. In graviditate tumor non est tam æqualis ac depressus; sed acuminatus, & fastigium atque eminentiam quædam circa umbilicum præ se ferens. Secundò, in gravitate post aliquot menses, mulieres meliùs se habent ut plurimùm; quia grandior fœtus majorem humorum partem absumit, qui in primis mensibus laborem faciebant. At hydrops, quò ulterius progreditur, eò majores procreat molestias. Tertiò, in graviditate fœtûs commotio manifestè percipitur post tertium mensem, vel quartum; quod in hydrope non contingit. Fit tamen aliquando, ut quando hydrops à flatibus exoritur, palpitatio quædam in utero sentiatur. Sed illa à motu infantis facilè distinguitur, qui magis æqualis est, & plures ventris partes occupare solet. Quarto in graviditate mammæ intumescunt, in hydrope verò extenuantur, ac graciliores evadunt.

Ad septimum quæsitum respondemus in mola gravitatem quandam à mulieribus in ventre sentiri, quæ in hydrope uteri non apparet; & quando ægræ decumbunt in alterum latus, pondus eas percipere in illud lapidis instar devolvi. Deindè, in mola fluxus mensuum effrænes per intervalla, tertio scilicet aut quarto quoque mense contingunt; quod in hydrope uteri non fit. Ac denique, in mola mammæ intumescunt, & aliquando lac in iis apparet, cujus rei contrarium accidit in hydrope.

Quòd ad prognosin attinet; Simplex uteri inflatio, quia diuturna non est, periculo vacat. Si tamen citò non curetur, in verum hydropem degenerare potest.

Hydrops uteri, si ab humore benigno & minimè corrupto producatur; solet quidem malum esse diuturnum: successu tamen temporis curationem recipere potest, imò interdum ex utero aqua spontè effluit, & mulier convalescit.

Si verò humor pravus sit, acer, aut putridus, quod ex symptomatibus gravibus innotescit; morbus periculosus est, & plerumque lethalis. Si enim à proprio uteri vitio affectus dependeat, integram denotat functionum naturalium istius partis ruinam, undè universalis hydrops tandem accersitur. Si verò uterus per consensum aliarum partium patiatur; hepatis nempè, lienis, aut ventriculi, eo major erit labes, & inde totius corporis ruina impendet. Hinc rectè Aëtius, qualis est uterus in muliere, tale est utplurimùm reliquum corpus.

Si flatus aut aqua in uteri cavitate contineantur, faciliùs curatur, quàm si intra membranas, aut vesiculas concludantur.

Hujus affectus curatio iisdem ferè remediis perficitur quæ ad hydropis & chlorofeos curationem fuêre proposita. Quibus etiam peculiaria quædam, huic affectui magis appropriata, subnectenda sunt. Ad primum, quod ad phlebotomiam spectat, in affectu recenti, & suppressione mensium producto, & plenitudine aliquâ adhuc apparente, illa convenire poterit. Alioqui noxia futura est, cùm calor

calor nativus admodùm debilitatus atque imminutus fit, & contumaces obstructiones, ab humore frigido producta, hydropis universalis metum incutiant.

Purgatio verò omninò necessaria est, eàque frequenter repetita, quemadmodùm in prædictis affectibus præcepimus.

Post sufficientem purgationem aperientia, diuretica, & menses moventia erunt usurpanda, in prædictis etiam locis descripta, quibus addi poterunt sequentia.

♃. Rad. apii & rubiæ tinctor. an. ℥.ß. fol. sabinæ, matricariæ, pulegii, an. P.j. sem. dauci ʒ. j. Coquantur in jusculo pulli columbini, colaturam capiat manè per plures dies.

Ante jusculi assumptionem una è sequentibus pilulis deglutiatur.

♃. Castorei opt. myrrhæ, rubiæ tinct. an. Drach. ß. croci ℈. j. Cum succo limon. formentur pilulæ ix.

A quibus medicamentis valido exercitio utendum est: Quo quidem non solùm excrementa in visceribus & in corporis ambitu concepta, calore mediante, dissipari possunt; verùm & totum id, quod in utero continetur, ruptis exercitii vehementiâ pelliculis, foràs evocari potest.

Si mulier facilè vomat; bis in septimana utiliter vomitus provocabitur. Quo non solùm humores ad uterum confluentes, revocabuntur & educentur; sed etiam dictæ pelliculæ utero inhærentes, & interdum aquosum humorem continentes, motu & agitatione vehementi disrumpi forsan poterunt, unde humoris noxii fluxus consequetur.

Ad dictum humorem in utero contentum discutiendum, bolus sequens erit efficacissimus.

♃. Boracis mineralis Drach. ß. croci ℈. ß. Cum succo sabinæ, fiat bolus, bis in septimana sumendus.

Sudorifica etiam in hoc affectu non parum proficua sunt: iis enim humores serosi & pituitosi sive in utero, sive in toto corpore contenti, discutiuntur & evacuantur.

Interim innatus ventriculi calor roborabitur, tam assumptis, quàm admotis; in affectuum illius partis curationibus descriptis.

Exteriùs verò topica remedia admovenda sunt, ad uterum roborandum & humores in eo contentos discutiendos idonea.

Ac primùm parari poterunt fomenta & semicupia, ex decocto radicum bryoniæ, cucumeris agrestis, foliorum ebuli, mercurialis, sambuci, origani, calamenti, absinthii, rutæ, salviæ, majoranæ, thymi, lauri, pulegii, artemisiæ, seminum genistæ, dauci, cumini, anisi, feniculi, baccar. lauri & juniperi; florum chamomillæ, meliloti, rorismarini. Ex quibus etiam fieri poterunt sacculi, decocti in vino albo. Vel decoqui poterunt prædicta, aut eorum nonnulla in lixivio cinerum sarmentorum.

Ut autem meliùs operentur prædicta fomenta applicanda sunt ante & retro; ægrâque sudare debet, si possit in lecto, vel stuphâ commodè paratâ. Quod quidem semicupii beneficio præstari etiam poterit.

In hydrope flatuoso fotus sicci magis erunt proficui ex sacculis paratis ex milio, sale, cumino, furfure, in sartagine torrefactis & vino irroratis.

Post fotum liniatur infimus venter oleo nardino, anethino, rutaceo, absinthite, abrotani. Quæ si arte chymicâ fuerint elicita, multò efficaciora futura sunt.

A litu admovebitur emplastrum de baccis lauri: vel cataplasma ex stercore vaccino, ovillo, seminibus apii, petroselini, cumini, & melle cocto.

Et ad eundem usum commendatur pellis recen. mactatæ, ovis, vino meraciori calido irrorata, & ventri calidè admota.

Clysteres frequenter injiciendi sunt, ex decocto absinthii, origani, pulegii, rutæ, centaurii & similibus. Vel ex oleo rutæ, nucum, anethi, & vino albo, aut Hippocratico, aut malvatico. In quibus dissolve benedictam laxativam, diaphœnicum, hieram diacolocynthidos, terebinthinam, confectionem è baccis lauri, mel anthosatum, & similia.

Injectiones in uterum, humoribus in eo contentis evacuandis, plurimùm conferre poterunt, in hunc modum compositæ.

♃. Rad. asari ʒ. iij. fol. pulegii, calaminthæ, an. M. sem. sabinæ P.j. mechoacán Drach. j. sem. anisi. cumini, an. ʒ. j. sem. Coquantur, & in colat. Unc. vj. dissolve olei lini & sambucini, ana unc. j. Fiat injectio.

Ad eundem finem pessaria conficiantur ita parata.

♃. Colocynth. & mechoac. ana ʒ. j. salis nitri ℈. ß. mellis cocti q. s. Fiat pessarium. Vel

♃. Rad. cyclam. esulæ, an. ʒ. j. sem. nigellæ romanæ ʒ. ß. mellis q. s. Fiat pessarium. Vel

♃. Elaterii ʒ. ß. caricarum contusar. q. s. Fiat pessarium.

Quando inflatio fit à flatibus, maximè conducit suffitus ex nuce moschata, à Solenandro commendatus, his verbis: *Mulier quædam puerpera se intempestiviùs ante tempus debitum ventis committens & aëri, incidit in intolerabiles dolores, neque potuit restitui. Tandem supervenit obstetrix vetula bene exercitata. Jussit sibi afferri nuces tres myristicas grossè contusas. Tum supponebat fictilem testam cum carbonibus ignitis ægræ mulieri, & statim inspersо nucum myristicarum pulvere, testam ita supposuit, ut inspersi pulveris suffitum exciperet pudendis, per infundibulum inversum. Per superiora eodem tempore eundem suffitum excepit. Qui ubi penetrasset, mulier statim exclamat. Necessario reddenda mihi alvus. Qua voce vix edita, auditus est sibilus & strepitus, qualis eliditur, cùm pulvis tormentarius, alicui pyxidi angustæ inclusus, accenditur. Qui spiritus ubi elisus proruperat, ipso protinus momento mulier sanitati restituta est. Ista experientia monitus, in simili casu, aliquoties postcà, idem remedii genus admotum, utile & proficuum inveni sæpe numero.*

In eodem casu utiliter admoventur cucurbitula umbilico, cum multa flamma, flatus enim egregiè discutit.

In affectu verò humorali cauteria cruribus admovenda, ut per eos fonticulos uteri sentina sensim exhauriatur.

Sic etiam thermæ sulphureæ & nitrosæ à plerisque laudantur, tam potu, quàm balneo. Dummodò insignis fervor jecoris, aut totius corporis, non sit illi conjunctus.

Ad uteri dolorem, in hoc affectu sæpè infestantem, commendat Amatus Lusitanus aquam vel decoctum florum chamæmeli, ad ℥. iv. vel v. exhibitum.

Ac denique, si à partu inflatio contingat, non opus est alia purgatione, quàm eâ, quæ per uterum fit. Quæ si non satis procedat, juvanda est pessariis attrahentibus, & cucurbitulis, femoribus affixis, cæterisque remediis, in mensium suppressione descriptis. Et si flatus adfuerit: suffitus ex nuce moschata suprà propositus, erit opportunissimus.

CAPUT XIII.

De uteri procidentia.

Quando uterus situm suum naturalem amittit, & versùs pudenda prolabitur, uteri procidentia, seu prolapsus nominatur.

Variæ sunt illius differentiæ, secundùm magis & minus tantum differentes. Interdum enim sola cervix interior, provolvitur in vulvam: aliàs totum uteri corpus procedit, sed non prominet extra vulvam, & in illius margine apparet osculum uteri interius, instar glandis virilis, aut ovi anseris perforati. Aliàs fundo etiam inverso prominet extra vulvam, instar seroti virilis, aut ovi struthiocameli, cùm tamen rugosus sit, ac superficie inæquali præditus; ac denique aliquando ita relaxatur, ut ad femora usque devolvatur.

Causa proxima uteri procidentiæ est ligamentorum, illius corpus, & cervicem in suo loco naturali continentium, ruptio vel relaxatio.

Ruptio ligamentorum fieri potest ab omnibus causis violentis, ut ictu, casu, saltu, oneris gravioris sublevatione, vel gestatione, compressione abdominis violenta, tussi vehementi & diuturniori, & sternutatione violenta, præcipuè in puerperio, alvi compressione forti, partu difficili, avulsione violenta fœtûs aut fecundinæ, conatu vehe-

menti

menti uteri ad expellendum aliquid sibi molestum, ut fœtum mortuum, molam, aut secundinam; tunc enim contingit utero, docente Galeno *l. 3. de s. cult. nat.* quod duobus Athletis, cùm sese mutuò dejicere conantur, uterque in terram prolabitur; his adde frequentem cucurbitularum admotionem femoribus, & quamlibet corporis & animi agitationem vehementem.

Relaxatio ligamentorum excitatur etiam ex variis causis, ut catarrho diuturniori, cruditatibus variis, quæ in uterum velut sentinam totius corporis amandantur. Hinc mulieres, quæ fluore albo diutius laborant, vix hoc malum evitare possunt, præcipuè seniores, quæ illi maximè sunt obnoxiæ. His accedunt causæ externæ, ut balnei usus frequentior, & præsertim in aqua frigida; aër austrinus & humidior, præcipuè post partum in utero susceptus: alimenta humidiora, potus uberior; otium, somnus prolixior, & omnes aliæ causæ, quæ humoris pituitosi proventum, ejusque in uterum confluxum promovere possunt.

Signa diagnostica sensibus ipsis patent. Uterus enim in pudendo obvius fit instar ovi gallinacei, vel anserini, aut glomeris fili, cum sensu ponderis pudendo incumbentis, dum erecto corpore stant. Dum verò sedent, aut alvum exonerant, dolor vehemens percipitur circa regionem pudendi & ossis sacri. Si multum promineant, dolor & ardor major sentitur; urina paulatim egreditur & vulvam in transitu mordet.

Causæ procidentiam excitantes ita distingui possunt. Si à laxitate ligamentorum fiat, sensim generatur, minorem habet dolorem, & præcesserunt purgamenta alba, vel aliæ causæ uterum humectantes, ejusque ligamenta relaxantes. Si verò fiat à ruptione ligamentorum, dolor est vehementior, & sanguis interdum erumpit; ac præcesserunt causæ, quæ violenter ligamenta rumpere potuerunt.

Quòd ad prognosin attinet, affectus per se periculosus non est; valde tamen turpis & molestus, progressionem, ac deambulationem liberam, concessionem & convenientem menstruorum expurgationem impediens.

Interdum tamen mortem inferre potest, si dolor, febris, convulsio, aut alia quædam gravia symptomata accedant.

Interdum etiam ab aëris intemperie, aut violentâ impulsione corrumpitur, & gangrænâ afficitur, quæ partem amputare cogit.

Recens affectus, in quo uterus non valdè prominet faciliùs curatur, quàm si inveteratus sit, & magis egrediatur.

In junioribus faciliùs, quàm in adultioribus uterus in proprium locum restituitur.

Quæ à ruptione ligamentorum orta est procidentia, incurabilis est.

Ad curationem, uterus in suum locum naturalem retrudendus est, ibidemque continendus; & ligamentorum vitium corrigendum. Si nempe disrupta fuerint, agglutinantibus; si relaxata, exsiccantibus, adstringentibus, & roborantibus. Quæ omnia sequentibus præsidiis perfici poterunt.

Primò itaque, quò uterus in suum locum faciliùs reponatur, alvus & vesica exonerandæ sunt, ne cervicem uteri comprimendo, illius reductionem impediant: siquidem cervix uteri recto intestino incumbit, sibique incumbentem habet vesicam.

Postmodum verò mulier in dorsum supina recumbens, divaricatis cruribus, genibusque sursum attractis manibus uterum introrsum premat, sursumque in cervicem trudendo, sicque invertendo adigat, donec in sinum usque omnia remearint. Vel, si ægrè succedat, obstetricis opera id peragat, ut bacillo crassiori obtuso linteis involuto hoc faciat, quo & in sinum profundiùs, quàm solis manibus potest repelli. Aut ut minùs lædatur pessarium ex panno lineo sæpiùs convoluto, filoque strictè ligato paretur, & huic usui accommodetur.

Ac si prolapsus uterus intumuerit, ita ut sinum denuò subire non possit, tumor ante omnia erit tollendus. Et si inflammatio sit, quæ huic sanandæ competunt, erunt adhibenda. Si alia inflatio: quæ eam discutiunt, usurpanda: potus nimirum, insessus, inunctiones emollientes & resolventes. Rodericus à Castro tumentem uterum betæ decocto abluit, deinde aceto & sale subindè insperso, ac sic imminuto tumores reducit.

Idem Rodericus scribit, ad uteri repositionem plurimùm conferre, si Medicus, vel Chirurgus cauterium actuale, aut aliud ferrum candens manu ostentet, & in uterum inserere velle fingat. Ita enim natura contrahitur, & cum ea uterus ipse, tum etiam quæcumque alia pars extra prominens. Refert enim quendam exercitatissimum Chirurgum intestina per vulnus abdominis exeuntia, hac industria reposuisse, cum reliqua remedia non profuissent, Candens etenim ferramentum magnum coram patiente manu gestans, vulneri applicaturum se finxit. Cujus rei subito terrore intestina è vestigio in suum locum retracta fuêre.

Avenzoar. 2. *Theizir, tract. 5. cap. 4.* quippiam non absimile proponit. In principio, *inquit*, quando apparet hæc ægritudo, Medicus eam leniter poterit curare. Et reducitur omnibus istis modis, videlicet manu, si vis; & si non, fac eam supinam jacere, & fac quod aliquis sedeat super pectus suum, & alius super crura, & fac eam terrere, ponendo circa pedes ejus aliqua reptilia, sicut sunt mures & lacertæ aut ranæ, vel his similia: ex quibus multùm terrefiat, & velit fugere, trahendo pedes & crura ad se: & inde omnia membra, & corpus totum simul contrahantur. Et hac de causa matrix intrò redibit ad suum locum.

Zacutus Lusitanus Avenzoarem secutus; sequentem historiam *observ. 86. lib. 2.* proponit. Cùm, *inquit*, accederem ad fœminam, quæ ab anno & dimidio uterum prolapsum habebat, cum duritie summa: difficile videbatur ob tensionem posse ad suum locum reduci, maximè cum dicat Avenzoar, in principio hoc opus celebratum esse, cùm adhuc uterus non contraxit callum. Multa sum præsidia pro hoc morbo curando machinatus. Insessiones adstringentes, pessaria, emplastra, confectiones. Tandem laboriosè luctatus nihil profeci. Ad hoc præsidium accedo: Suppono mulieris cruribus mures filo alligatos. Quibus positis & per femora vagantibus fœminæ metus ingens incutitur, & repente (mirabile visu) uterus in propriam sedem reducitur. Hoc facto, emplastro contra rupturam uteri regioni, & inguinibus apposito, à malo in posterum tuta remansit.

Antequam uterus reponatur, priùs inungendus est mucilagine rad. consolidæ, vel infusione gummi tragacanthi. Postea aspergendi pulveres, qui asperitatem nullam habeant, ne uterum, aut illius cervicem lædant, sed glutinandi magis, quàm adstringendi vi polleant. Qualis esse poterit in hunc modum præscriptus.

℞. Thuris, mastiches, & sarcocollæ lacte muliebri nutritæ, an. ℥.i. mumiæ, gummi arabici, acaciæ, hypocistidis, an. Drach. sem. Fiat pulvis tenuissimus, inspergendus, ut dictum est.

Idem pulvis ad formam unguenti admoveri poterit, si cum dictis mucilaginibus, aut oleo hypericonis, aliòve consolidante permisceatur.

Postquam uterus convenienter fuerit repositus, omni arte in suo loco continendus est, muliere in lecto remanente, aliquantulum inclinata, & cruribus extensis, molliter & ita coaptatis, ut unum alteri incumbat. Ac per aliquot dies in hoc statu maneat, immisso etiam lanæ, aut bombacis, vel etiam spongiæ frustulo in sinum vulvæ, quod irrigatum fuerit vino austero, aut aqua rosacea, in quibus acacia, aut hypocistis dissoluta fuerit.

Ad hujusmodi retentionem juvandam, cucurbitulæ sub mammis & umbilico, cum multa flamma, frequenter erunt admovendæ.

Tum etiam bene olentia naribus erunt admovenda, & fœtida genitalibus subjicienda, nisi mulier hystericæ suffocationi sit obnoxia.

Foveantur dictæ partes decocto adstringentium, in vino rubro, & aquâ ferratâ parato.

Semicupium etiam ex eodem decocto à Practicis usurpatur. Quod tamen cautione indiget. Periculũ enim est, ne ex illo situ uterus denuò provolvatur extra suam sedem, potissimum in principio, dum adhuc recens est affectus. Ubi autem

autem diutiùs ægrotantem detinuerit, eáque convenienti subligaculo præmunita fuerit, non parum conferre poterit.

Post semicupium, suffitus etiam erit utilissimus, ex thure, mastiche, sandaracha, & rosis rubris paratus. Alii verò commendant tanquam specificum, suffitum ex pelle anguillæ sale conditæ.

Injectiones in uterum multò efficaciùs operabuntur remediis, quæ exteriùs admoventur: eæque componentur ex decocto fotus, aut semicupii.

Linimenta & emplastra hîc etiam convenient, qualia in fluxu mensium immodico, & fluore albo fuêre descripta, & infra etiam ad abortum præcavendum proponentur.

Per os assumptis medicamentis adstringentibus & roborantibus, uteri retentio etiam adjuvari potest. Est inter illa pulvis sequens sæpe sumptus, huic affectui peculiariter accommodatus.

℞. Rad. tapsi barbati ʒ.ii. fol. myrthi, sem. pastinac. domesticæ, an. ʒ.i. rasuræ cornu cervi ʒ.ß. cineris conchar. ʒ. i. coralli rubri Drach. ii. Fiat pulvis. Dosis ʒ. i. cum vino austero.

De adstringentibus hisce medicamentis tam internis, quàm externis, hoc observandum; cautè esse usurpanda si menstrua statis periodis adhuc profluant, ne supprimantur, & graviora mala inde oriantur. Tempus autem hujusmodi remediis magis idoneum est, ubi fluxus menstruus præteriit.

Ista remedia per duodecim aut quindecim dies erunt continuanda. Sin ùlque cura est habenda, ne alvus pigrior fiat, aut laxior. Si enim fæces duræ sint, uterus in iis egerendis facile præcipitatur; & fluida nimiùm alvus ligamenta uteri relaxat.

Dum prædicta remedia usurpantur, causæ antecedenti occurrendum est, iis, quæ humores pituitosos, uteri ligamenta relaxantes evacuare & discutere valent.

Ac primum purgationes convenientes instituere oportet. Quæ tamen non sint perturbantes, violenter operantes, ne uterum de novo præcipitent adductis in eas affatim partes humoribus.

Nonnulli vomitum probant, quod humorum fiat revulsio ad superiora. Et eo nomine quidem esse proficuus, in alia ratione esse metuendus. Quòd nimirum magno conatu perficiatur, & non minùs quàm sternutatio uterum propellet. Imo verò docuit experientia, nihil esse efficacius ad partum difficilem & fœtum citò excludendum, quàm vomitorium exhibitum.

Post sufficientem purgationem, decoctum guajaci per tres hebdomadas exhibendum est, ut singulis diebus mane sudor eliciatur. Vesperi autem fotus imo ventri adhibeatur ex salvia, origano, majoranâ, thymo, matricariâ, tanaceto, absinthio, ruta, rosis rubris, radicibus cyperi, calamenti, nucibus cupressi, & similibus, decoctis in aqua fabrorum, & vino rubro. Post fotus, suffitus, & linimenta suprà descripta adhiberi poterunt.

Loco sudorifici, vel etiam post usum illius thermæ sulphureæ, quales sunt nostræ Balerucanæ, erunt præstantissimæ, earùmque usu multas convaluisse compertum est.

Ut autem à procidentia, quæ facile iterum recurrit, fœmina secura sit: aut si nulla perfectæ curationis spes sit, subligaculum adhibendum; quod vulgó *Zona Hippocratis* nominatur. Hoc enim munitæ mulieres, sine prolapsus periculo ambulare, & munia quotidiana exercere possunt; tum uterus ab externo frigore defenditur. Paratur autem ad eum fere modum, quo fasciæ ad herniam parari solent.

Pessaria quoque in deploratis uteri procidentiis utilissima sunt, quæ à nonnullis componentur ex subere satis oblongo, & cera superinducta. Alii ex sola cera conficiunt, & ex iis nonnulli formâ rotundâ, alii ovali, quadratâ, triangulari, aliàve formâ, quæ in ipsam uteri cavitatem inducuntur, & nunquam eximuntur, atque uterum in suo loco retinent: ita tamen, ut mulieres omnia munia confacta exerceant, cum viris sine incommodo coeant, concipiant, utero gerant, & pariant. Quod pluribus exemplis confirmatur à Francisco Rosseto de partu Cæsareo *sect. 6. cap. 5.* & Bauhino *in Appendice ad Rossetum.* Quæ omnia ad verbum transcripta sunt à Schenkio & Sennerto, capitibus propriis, ubi videri possunt.

CAPUT XIV.

De uteri clausura.

Virgines, uteri clausurâ laborantes, atretæ, seu imperforatæ nominantur. Illa autem clausura in tribus locis fieri solet: scilicet in osculo uteri interno, in ejusdem cervice, & in osculo anteriori, quod vulva nominatur. Generatur verò aut à prima conformatione, quando membrana quædam uteri orificio aut cervici obtenditur: vel à vulnere, aut ulcere præcedente, quibus coalescentibus, fit partium cervicis uteri, aut labiorum coalitus, vel à tumoribus, meatum interiorem obturantibus. Vel denique à compressione strictura, aut distorsione, quæ pudendi virilis & feminis ingressum, tum etiam menstruam purgationem præpedire solent.

Diagnosis ex parte facilis est, ex parte verò difficilis. Si clausura sit in cervice, aut orificio uteri; non animadvertitur, nisi dum menstrua erumpere incipiunt, aut fœminæ generationis operi incumbunt. Adveniente nimirum menstruæ purgationis tempore, dolores, & tormina in regione uteri certis periodis sentiuntur, cum ponderis sensu: nullus tamen sequitur mensium effluxus. Conjecturam augebit, si virgo bene habita sit, nullàque cachexia, aut obstructionibus affecta. Perseverante affectu, intumescit uterus, ut virgines gravidæ videantur, & interdum totum corpus, quod etiam livore quodam, ex redundantia sanguinis infectum apparet. Si verò clausura cervicem uteri occupet; in primis coitibus dignoscitur, quando scilicet pudendum virile non admittit.

Si denique orificium uteri clausum sit, difficilè cognoscitur, id tamen peritæ obstetricis manu aliquo modo explorari potest, illiúsque conjecturam faciet, si semen virile post ejaculationem statim egrediatur.

Quòd ad prognosin attinet; si clausura sit in orificio pudendi, curatu facilis est, levi sectione resolvitur. Si verò penitiores partes occupet, longè difficiliorem curationem admittit.

Quando à membrana meatus clauditur, faciliùs curatur: quando verò à materia carnosa fit coalitus, ut post ulcera contingit, curatio est difficilior.

Clausura, interius uteri orificium occupans, incurabilis est: chirurgica enim instrumenta illic aptari nequeunt.

Curatio uteri clausuræ, cùm à Chirurgia maxima ex parte petatur, ideo eam paucis expediemus.

Si à primo ortu clausura uteri contracta fuerit, simplici sectione aperienda est. Cujus modus amplâ narratione describitur à Sennerto *cap. proprio.*

Si verò ex ulcere clausura ortum duxerit, ut in lue venerea contingit; advertendum est, an sit tantùm carnis excrescentia, meatum non omnino claudens: an integer parietum cervicis, aut labiorum coalitus. Si enim caro tantùm excreverit, tentandum est, præmissis evacuationibus convenientibus, primùm, carnis augmentum prohibere siccantibus & discutientibus medicamentis: postmodum, carnem eandem imminuere medicamentis ex thure, aristolochiâ, cortice thuris, rosis, balaustiis, mastiche, myrrha, aloe, & similibus. Quæ si non sufficiunt, ad carnem absumentia minùs dolorifica transeundum est, ut alumen ustum, unguentum Ægyptiacum, & similia. Ac tandem, si ne hoc quidem modo consumptio obtineri possit; caro in gyrum præcidenda instrumento illo, quo polypi tolluntur. Si verò cervix uteri omnino coaluerit, tentandum est ulcus novare, & medicamentis prædictis carnem superfluam tollere. Sin minùs, sectio instituenda eo prorsus modo, quo naturalis cervicis uteri coalitus curatur.

Si à tumore aliquo meatus uteri occludatur, propria remedia illi decernenda sunt: qualia in uteri inflammatione, scirrho & cancro fuêre proposita.

Si fiat à compressione cervicis uteri, vel osculi illius interioris, causa comprimens auferenda, quæ varia esse potest, nimirum

nimirum calculus vesicæ, tumor recti intestini, omentum pinguius, crura, aut femora distorta ac divaricata, quorum curationes è suis locis repetendæ.

In strictura, quæ potissimum fit à duritie, vel siccitate, agendum est humectantibus, emollientibus, & laxantibus, semicupiis, fotibus, linimentis & pessariis: sicque relaxatæ parti immittatur canula plumbea vel ex cera alba optimè concinnatâ, & butyro, aut oleo emolliente irrigata, quam perpetuò gestet, vel saltem noctu, dum decumbit, & interdiu immittatur pessus, ex cotone convenienter constructus, & inunctus unguento de althæa, vel simili.

In distorsione, eadem ferè curandi methodus observanda est, saltem canula ita sit conformata, ut in contrariam partem distorsionis molliter deflectat: Sic uteri cervix ad locum debitum paulatim reducetur.

CAPUT XV.

De Sterilitate.

Sterilitatis nomen non adeò strictâ significatione hoc loco usurpatur, ut tantùm omnimodum concipiendi defectum & integram abolitionem significet; sed in ampla & lata: ut omnem concipiendi impotentiam, omneque impedimentum comprehendat. Quando nimirum mulier eâ ætate quâ ad concipiendum habilis esse debet & viri consuetudine utens, non concipit. Et talis defectus ἀγονία seu ἀγονεία nominatur.

Hæc autem sterilitas, seu concipiendi impotentia, à pluribus causis excitatur: quas omnes, clarioris doctrinæ gratiâ ad quatuor capita revocare possumus, juxta quatuor operationes naturales, quæ ad conceptionem perficiendam requiruntur. Quorum prima est, ut mulier in congressu venereo virile semen in utero recipiat: secunda, ut semen receptum debito tempore retineat; tertia, ut illud utero foveat & conservet: quarta, ut debitam materiam suppeditet ad embrionis conformationem & incrementum necessariam. Hinc quatuor conceptionis impedimenta oriuntur: si nempe mulier semen non recipiat, non retineat, non conservet & non nutriat.

Receptio seminis impeditur à pluribus causis, ex rebus naturalibus, non naturalibus, & præternaturalibus repetitis Inter res naturales primùm recensetur ætas juvencula, in qua, ob exiguitatem & stricturam partium genitalium, mulier virile pudendum admittere non potest, aut certè nisi cum summo dolore, qui eam concubitum aversari cogat. Eundem affectum præstat ætatis provectio, siquidem in virginibus senioribus partes genitales, defectu exercitii venerei, macidæ ac vietæ factæ sunt, ac strictiores redditæ, ut penem virilem facilè postmodum admittere non possint. Quæcumque etiam naturâ claudæ, distortæ cruribus, vel depressa coccyge existunt, vix possunt commodam in concubitu figuram præstare, quæ ad seminis debitam receptionem necessaria est. His adde pinguedinem nimiam, quæ vias uteri angustat, & aqualiculo prominentiore, justum & commodum viri cum fœmina congressum impedit. Ac denique temperies uteri frigidior torpidas mulieres reddit, ut nulla propemodum voluptate in coitu fruantur, aut tardiùs saltem excitentur, ita ut internum uteri orificium tempestivè non aperiatur, ad semen virile recipiendum.

Inter res non naturales animi pathemata principem locum obtinent, ac in primis odium inter conjuges, quo mulier ab hujusmodi voluptate aversa, non suppeditat spiritus sufficientes, quibus turgere debent genitalia tempore congressus, ut matrix quasi gestiens semini virili accurat, idque benignè excipiat, attrahàtque in civitatem suam, simùlque proprio semine, in ea voluptate effuso, perfundat & irriget atq; ex amborum commixtione conceptio oriatur.

Res verò præternaturales, quæ seminis receptionem impedire possunt, in morbosis dispositionibus versantur, quæ partibus genitalibus, aut illis vicinis, advenire solent: ut tumores, ulcera, obstructiones, adstrictiones, clausuræ, distorsiones, calculus vesicæ, & alia hujusmodi.

Secundum mulierum vitium, conceptionem impediens, quando scilicet semen non retinetur, vel à nimia uteri humiditate dependent, quando scilicet uterus multis excrementitiis humoribus refertus est, à quibus laxior factus, non debitè constringitur ad semen receptum exactè retinendum, vel orificium illius laxius redditum, non potest sese sufficienter constringere, ad semen retinendum; quod præcipuè contingit ex abortu, vel partu laborioso, in quo fibræ uteri divelluntur, & nimium laxantur, cum orificio interno. Illa autem humiditas immodica & à proprio temperamento, & à causis externis humidioribus, ut balneo, otio, victu humidiori, vel præcipuè à fluore albo excitari potest: qui quidem fluor albus, sive fluor muliebris, frequentissime accidit, cùm uterus sit veluti cloaca, ad quam omnes corporis partes suas superfluitates deponunt; ita ut hæc omnium frequentissima & magis ordinaria sterilitatis causa esse solent.

Tertia verò causa conceptionem impediens, quando nimirum semen non nutritur sufficienter in utero, ab iis dependet quæ semen corrumpere apta sunt, ut intemperies uteri quælibet, frigida nimirum, quæ semen extinguit: calida, quæ spiritus dissipat: humida, quæ debitam seminis crassitiem diluit: & sicca, quæ semen absumit: atque ita semen, ab hujusmodi intemperiebus corruptum à naturali sua constitutione dejectum conceptioni ineptum efficitur. His addunt Authores maleficia & incantationes, à quibus conceptionem impediri posse, apud omnes in confesso est. Res etiam externæ, alimenta & venena, idem præstare possunt, quæ ab Authoribus recensentur. Nempè inter alimenta, acetum, mentha, & sisymbrium aquaticum, fabæ, & similia. Inter venena verò, aut saltem deleteriam quandam qualitatem, ad sterilitatem inducendam obtinentia, lapis gagates; vulva capræ; aut mulæ: noctiluca, sapphirus, smaragdus & similia; Ac denique morbi maligni, & labe quadam venefica inquinati, semen maximè corrumpere ac generationi ineptum reddere valent, ut phthisis, elephantiasis, lues venerea, ulcera fœtida & cancrosa.

Quarta denique sterilitatis causa, quando scilicet fœmina debitam materiam non suppeditat, ad embryonis conformationem & incrementum, ex seminis aut sanguinis menstrui defectu dependet. Sic nimis juvenculæ & vetulæ non concipiunt propter utriusque materiæ defectum. Ætas autem conceptioni idonea vulgo definitur à decimo quarto anno ad quinquagesimum. Imò verò licèt materiæ illæ non deficiant, si dispositiones pravas adeptæ sint, generationis incapaces fiunt. Pravæ autem illæ dispositiones à variis intemperiebus, aliisque morbis induci possunt, tum etiam ex prava victus ratione, illaudabilem sanguinem producentis. Si fœminæ, multis fructibus crudis, & aquæ frigidæ potu sese ingurgitantes, serosum sanguinem cumulant, generationi ineptum. Fateri autem oportet, nonnullas mulieres concepisse, quibus numquam menses effluxerant, ut ex plurimorum Authorum observationibus colligitur. Verùm dicendum est, quòd si in illis mulieribus materia defuerit ad menstruas purgationes efficiendas, non defuit tamen ad conceptionem, sed tanta illius copia colligebatur, quanta superesse solet mulieribus, quæ purgantur, licèt non suffecerit ad menstruas purgationes.

Causis hactenus propositis adjungi debet certa seminum, virilis & fœminei improportio, qua fit, ut rectè invicem commisc[illegible]i, & in unam embryonis generationem conspirare nequeant: licèt in neutro conjugum aliquis defectus sensibilis appareat. Et contingit interdum, ut idem vir cum alia muliere, & eadem mulier cum alio viro prolem suscipiat, cùm tamen simul junctis steriles permanserint. Fit etiam, mulier per decem aut plures annos viro cohabitet, & non concipiat: postea verò concipere & parere incipiat: cujus eventus causa est mutatio temperaturæ, quæ progressu ætatis fit, ob quam semen aliam temperiem recipit, quæ cùm antea seminis virilis temperaturæ improportionata esset, per ætatis mutationem proportionata evasit. Illa autem improportio in eo præcipuè versatur, quando viri valde intemperati cum mulieribus, eodem intemperaturæ excessu laborantibus conjunguntur, putà calidiores viri cum fœminis calidioribus, frigidiores cum

cum frigidioribus: iſta enim intemperamenta nullam mediocritatem conciliare poſſunt duobus ſeminibus, & aliis cauſis ad generationem neceſſariis. Quidam etiam ad qualitates occultas confugiunt, ob quas ſemina convenire aut diſcrepare aſſerunt, etiamſi nullus primarum qualitatum exceſſus appareat.

His etiam addunt Auctores occultam quandam diſpoſitionem, qua nonnullæ mulieres ſteriles redduntur, licèt nulla cauſa manifeſta appareat.

Signa diagnoſtica ſterilitatis, juxta quatuor propoſitas cauſarum claſſes percurrenda ſunt.

Ac primùm cauſæ, ſeminis receptionem impedientes, difficilem non habent diagnoſin, & ipſis ſenſibus conſpicuæ ſunt. Facilè enim dignoſcitur ætas tenerior, aut provectior, mala partium uteri vicinarum conformatio, ut quando mulieres claudæ ſunt, vel crura diſtorta, aut depreſſam coccigem habent, & pinguedinem nimiam. Frigiditas verò uteri in tertia cauſarum claſſe indagabitur. Odium inter conjuges, ex eorum, & adſtantium relatu innoteſcit. Morbi etiam particulares, ſeminis receptionem impedientes, ut tumores, ulcera, obſtructiones, adſtrictiones, clauſuræ, diſtorſiones, partium genitalium exploratione, ab Obſtetrice, vel Chirurgo innoteſcent.

Ex cauſis, ſeminis retentionem impedientibus, quæ ſecundam claſſem conſtituunt, humiditas nimia in tertia claſſe exponetur. Abortus verò, & partus laborioſus, ex mulieris relatu dependent.

Tertiæ claſſis cauſæ quæ ſcilicet ſemen corrumpere valent, accuratiorem requirunt diagnoſin, quam nos in hunc modum perſequimur.

Frigida uteri intemperies inde cognoſcitur, quòd fœmina coitum non appetat, minorique in eo voluptate afficiatur: facies illi mollis, albicans, & obſcura eſt, ſtupido ſenſu prædita eſt circa pectinem, lumbos, & crura, crudum ac tenue ſemen excernit, & cum exigua voluptate, menſes ſupprimuntur, vel parcè atque inordinatè procedunt, ſuntq; pallidi ac decolores. His accedit prægreſſa victus ratio refrigerans, in fructuum & olerum uſu diuturno, & largo frigidæ potu conſiſtens.

Humidiorem uteri intemperiem arguunt, laxus & mollis fœminæ habitus, vita ſedentaria; fluores albi frequentes ac fermè aſſidui, menſes copioſi, tenues, & aquoſi coitûs inappetentia, lumborum gravitas, ad abortum proclivitas, urinæ copioſæ, & victûs ratio humidior.

Calida intemperies cognoſcitur ex habitu virili ac robuſto, qualis in virginibus exiſtit, facie rubicunda, pilis ac ſuperciliis nigris, voce forti ac virili: his addatur iracundia frequens, ad omnes actiones promptitudo nimia, ſitis inexpleta, urina flava, menſtruorum paucitas, color ruber, obſcurus, calor & acrimonia, ut ſæpè pudenda exulceret, pruritus genitalium, magis ad venerem proclivitas, prompta & celer ſeminis excretio in coitu, pollutiones frequentes, ac libidinoſa inſomnia.

Siccam verò uteri intemperiem ſignificant menſium paucitas, oris uteri ſiccitas, pruritus & fiſſuræ, quæ rhagades nominantur, pauca in coitu ſeminis excretio; ex nimio coitu moleſtia, corporis gracilitas.

Si ex maleficio ſeminis corruptela & ſterilitas contingat, aberunt omnia alia ſigna, quæ cauſas manifeſtas indicare poſſunt; aderit autem aliquod divortium inter conjuges, cujus neuter rationem ſatis appoſitè reddere poteſt, imò & interdum ſeminis utriuſque ejaculatio raro, difficulter & cum labore fit.

Alimenta aut venena, ſemen extinguentia, ſi aſſumpta fuerint; ex diligenti mulierum interrogatione, & adſtantium relatu perdiſcendum eſt.

Ac denique morbi maligni ſemen extinguere valentes, ut elephantiaſis, lues venerea propriis ſignis innoteſcent.

Quarta ſterilitatis cauſa, quæ in menſtrui ſanguinis defectu, aut prava qualitate præcipuè conſiſtit, dignoſcitur primò, ex nimia totius corporis pinguedine, ad cujus nùtritionem ſanguis abſumitur, & fœtui alendo non ſuppeditatur. Idem oſtendunt corporis gracilitas & ſumma macies. Cùm enim ſanguis non ſufficiat ad corporis nutritionem, vix ſupereſſe poterit ad fœtûs incrementum.

Ac denique ea omnia, quæ ſanguinem abſumere & multùm imminuere poſſunt, ſi præceſſerint, vel affuerint, ejuſdem penuriam in corpore ſignificant: ut labores immenſi, vigiliæ immodicæ, jejunia auſtera, larga hæmorrhagia, febres acutæ, vel diuturnæ, ulcera fiſtuloſa, & cauteria multùm fluentia.

Nimia etiam ſanguinis quantitas interdum ſeminis atque embryonis nutritionem impedit. Obruitur enim ſemen à nimia illa copia, nec vim ſuam plaſticam exercere poteſt. Hoc contingere ſolet in mulieribus plethoricis ac rubicundioribus, genio & crapulæ indulgentibus, quibus uterus perpetuo quaſi madore proluitur.

Prava verò ſanguinis qualitas, ſeu cacochymia, ex pravo mulieris habitu, menſtruorum colore, aliiſque conditionibus alienis, & pravi victûs ratione prægreſſâ innoteſcet.

Seminum utriuſque conjugis improportio difficilè cognoſcitur. Si ambo calidiori admodùm, aut frigidiori temperamento præditi ſunt: ex illa intemperie improportionem provenire conjicimus, ſi aliæ ſterilitatis cauſæ manifeſtæ non appareant.

Difficiliùs adhuc cognoſcitur ſterilitas, quæ ab occulta quadam diſpoſitione dependet, nullis illius cauſis manifeſtis apparentibus. Apud Authores tamen multa reperiuntur experimenta, quibus internoſci poſſit, an mulier à nativa conſtitutione ſterilis ſit. Quæ licèt omnimodam certitudinem non habeant, coguntur tamen interdum Medici ea in uſum revocare, in gratiam Principum, & Magnatum, quibus licet ſterilitatis causâ divortium facere.

Hippocrates *Aphor.59.ſect. Si mulier*, inquit, *non conceperit, ſcire autem velis an conceptura ſis: pannis circumtectam infernè ſuffias. Et ſi odor videatur per corpus ire ad nares, & os: ſcito, quòd ipſa ex ſeipſa ſterilis non eſt.*

Idem Hippocrates fœminam fœcundam dignoſci putat, ſi caput allii deraſum & purgatum in uterum ſubdatur. Si poſtridie odor ad os pervenerit, eam ad conceptionem aptam: ſin minùs ineptam eſſe.

Vel galbanum ad ignem emollitum, ſericoque incluſum, muliebris uteri orificio nocte indito, capùtq; totum linteolo odorato obligato: manè ſi vertex mulieris galbanum redolet: mulier probè purgata fœcunda erit.

Idem experieris, ſi parum balſami, aquæ admixtum: & bombace exceptum, in uterum immiſeris, & femori alligaveris, quod ſi tunc uterus traxerit, fœcunditatis eſt probatiſſimum ſignum.

Amatus Luſitanus ſequens, ut probatiſſimum laudat, Capit coaguli leporis ℨ. i. quam aqua calida diſſolutam mulieri in aqua calida exiſtenti, jejuno ventriculo propinat. Si mulier tunc dolores ventris ſentit, fœcundam: ſin minus, ſterilem illam pronunciat.

Multi quoque ex urina ſterilitatem colligere volentes eam hordeo affundunt. Hoc intra decimum diem ſi germinet, pro fœcunditatis nota: ſi non germinet, pro ſterilitatis certo argumento agnoſcunt.

Alii denique ſiliquis, vel furfuri urinam affundentes ſterilitatis notam ex eo obſervant, ſi vermes in eo generari videant.

Pro huius diagnoſis coronide advertendum eſt ac diligenter inquirendum, num viri culpa aut defectu generatio impediatur. Fruſtrà enim mulier multorum remediorum uſu torqueretur. Sterilitas à viro procedens dignoſcetur ex morbis partes genitales illius obſidentibus, ut erectione læſâ, ſeminis deffectu, teſticulorum tumoribus, gonorrhœa, aliiſque. Hujus etiam rei conjecturam faciet, ſi vir timidus extiterit & effœminatus, frigidus naturâ ſit, & barbâ careat, tardè ſemen excernat, idque frigidum habeat, taleque ab uxore excretionis tempore in utero ſentiatur, nullam, aut exiguam habeat coitûs appetentiam, & quàm minimam in eo percipiat voluptatem. Ac denique ſi cauſæ præceſſerint, quæ ſemen infœcundum reddere valeant.

Prognoſis juxtà cauſarum ſuprà enumeratarum ſeriem inſtituenda eſt.

Ac primùm ætas tenerior conceptionem non impedit, niſi ad tempus, & illa ætate adultiore expectanda eſt: Ætas verò provectior omnimodam conceptionis deſperationem indu-

inducit. Si tamen adhuc menſtrua procedant ordinatis periodis, quædam ſupereſſe poteſt conceptionis ſpes; ſed admodùm exigua, in his mulieribus in primis, quæ quadrageſimum ætatis annum exceſſerunt: quia licèt mulieres, quæ juniores pepererunt, in ea etiam ætate concipere ſoleant, illæ tamen, quæ nunquam gravidæ fuerunt, exiguam ſpem habere debent in ea ætate concipiendi, quia uterus tandiu otioſus, marcidus ac vietus factus eſt, & ad concipiendum inhabilis.

Quæ à prava membrorum conformatione ſterilitas inducitur, ut in iis, quæ claudæ ſunt, aut crura diſtorta habent, vel coccygem depreſſam, incurabilis eſt.

Si verò à nimia pinguedine, aut aliqua uteri intemperie, non admodum inveteratâ, ſterilitas procedat, curatio ſperabilis eſt, maciem inducendo, & intemperiem corrigendo.

Illa verò, quæ ab aliis morbis inducitur, ut tumore, ulcere, obſtructione, fluore albo, menſium defectu, uteri prolapſu, phthiſi, elephantiaſi, lue venerea, aliiſque, curatu facilior aut difficilior eſt, prout dicti morbi facilem aut difficilem curationem admittunt.

Ad curationem hujus affectus, quæcumque ex cauſis prædictis eum producere valent, earum remotioni incumbendum eſt.

Ad primum anguſtia partium genitalium ob ætatem juvenculam, curatione non indiget; ſiquidem ætatis progreſſu ad convenientem amplitudinem reducitur. Interim tamen coitus abſtinentia eſt neceſſaria, ab illo enim præmaturo partes iſtæ à naturali conſtitutione dejiciuntur.

Quæ verò à parva ſtatura, aut ætate provectiore procedit, incurabilis eſt. Tentari tamen poteſt, emollientibus & relaxantibus medicamentis adhibitis, ſi adhuc menſtruæ purgationes profluant.

Nimia obeſitas extenuante victûs ratione, & convenientibus evacuationibus erit corrigenda.

Si ex prava victûs ratione ſterilitas dependere videatur, ut in guloſis, ebrioſis, aut hydropotis, ad exactam vivendi normam hujuſmodi mulieres reducendæ ſunt, omniſque exceſſus tum cibi, tum potus, penitus circuncidendus.

Virgines, & robuſtiores mulieres, ad naturam virorum quodam modo accedentes ut reddentur aptæ generationi, effœminandæ ſunt omni artificio, & ad mores ſexui congruos efformandæ, interdictis omnibus eduliis craſſioris ſucci, laboribus, & exercitationibus, ac procurato convenienti menſtruorum fluxu, ut illius immoderata copia enerventur ac molleſcant. Tum ſi menſtruorum fluxus ad id non ſufficiat; frequenti purgatione, ac venæ ſectione imminuantur humores, & balneis ſæpiùs iteratis, aliiſque alterantibus totus habitus humidior & frigidior reddatur.

Si ab uteri clauſurâ, diſtorſione, obſtructionibus, tumoribus, aut ulceribus ſterilitas producta fuerit, illis providendum eſt remediis, in eorum curationibus propoſitis.

Quæ ab occulta quadam diſpoſitione, eâque nativâ dependet; incurabilis eſt, eâque ſedulò exploranda, ne fruſtrà remedia uſurpentur.

Si à maleficio, aut incantatione, aut occulta pharmacorum vi ſterilitas inducta fuerit; perexiguus eſt medicinæ locus, ſed ad preces, atque orationes confugiendum eſt quæ à viris pietate præſtantibus ardenti animo fuſæ, divinum auxilium eliciunt.

Adversùs tamen pharmaca occultâ vi ſterilitatem inducentia, nonnulla proponuntur ab Authoribus amuleta quæ proprietate quadam malignæ huic qualitati adverſantur. Unde voluit Cardanus priapum lupi geſtatum omnes illas faſcinationes diſſolvere. Alii valdè commendant adamantem & hyacinthum, Antiqui hypericum vocabant fugam dæmonum. Eadem vis etiam tribuitur ſcyllæ, eryngio, rutæ, ſagapeno ab utroque conjuge geſtatis. Deinde huic negotio plurimùm conducere certum eſt, ut hujuſmodi faſcinari confidenti animo iſta conentur maleficia & incantationes aſpernari. Tum, (ſi auctor maleficii ignoretur.) ut locorum mutatione, domos, cubilia, veſtes, & ſuppellectilem relinquant, in quibus vis illa venefica & faſcinatoria ſæpè abſconditur.

Si calidior intemperies ſterilitatis cauſa fuerit; eadem curatio adhibenda eſt, quæ in calida jecoris intemperie fuit propoſita. Quòd ſi major fuerit caliditatis exceſſus, ad ea erit recurrendum, quæ pro furore uterino fuêre deſcripta. In quibus tamen remediis caphura non admittenda eſt, quia fœcunditati plurimùm nocere creditur.

Siccitas immodica conceptionem impediens, curabitur victu analeptico; & ſi major ſit conſumptio, ad curam hecticorum erit revocanda, videlicet lactis uſum, balneum frequens, & ſimilia.

At verò, omnium frequentiſſima ſterilitatis cauſa eſt frigida, & humida intemperies totius corporis & uteri, quam fluores albi ſæpiſſime comitantur, eorùmque curatio ſpecialis ex proprio capite deſumenda. Peculiariter verò dictis intemperiebus ſequentia adhibebuntur remedia, quæ à prudenti Medico variari poterunt; ita ut magis vel calefaciant vel exſiccent, prout vel frigiditas, vel humiditas magis in vitio fuerit.

Ac primùm humores pituitoſi, in corpore reſtagnantes; evacuandi ſunt purgantibus medicamentis, diureticis & ſudorificis. Necnon revulſiones quædam inſtituendæ ſunt, cauteriis brachiis, cervici, aut cruribus adhibitis. Tum partes principes roborandæ theriacâ, mithridatio, tabellis aromatici roſati, confectione alkermes, & ſimilibus. Nec non purgationes per intervalla repetendæ, ſi cacochymia redundare videatur.

Poſtmodum ad ea veniendum eſt, quæ proprietate ſpecificâ uterum roborare conceptionem adjuvare, & veneri ſtimulos addere nata ſunt, quorum innumeræ apud Authores deſcribuntur formulæ. Nos præcipuas hic ſeligimus.

Ac primùm opiata in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. eryngii & ſatyrionis ſaccharo condit. an. ℥. i. zinziberis viridis conditi ℥. ß. avellan. nucleor. pini, piſtacior. an. ʒ. vi. nucis moſchat. ſaccharo condit. num. i. ſem. erucæ & naſturtii, an. ʒ. ij. cineris priapi tauri, renum. ſcincor. & raſuræ eboris, an. ʒ. i. confect. alkermes ʒ. iij. diambræ, & diamoſchi dulc. an. ʒ. i. ß. ambr. ʒ. ß. Cum ſyrupo condituræ cortic. citri, fiat opiata de qua capiat ad quantitatem unius caſtaneæ ſub introitu lecti, bis aut ter in ſeptimana, ſuperbibendo vini generoſi vel Hippocratici parum.

In forma pulveris ſequentia exhiberi poterunt.

℞. Sem. erucæ, ſileris montani, an. ʒ. ß. raſuræ eboris, cinam. nucis moſchat. an. ʒ. i moſchi (in iis quæ ferre eum poſſunt gr. iij. ſantali albi ʒ. iij. Miſce, fiat pulvis, detur ʒ. i. ex vino generoſo. Vel

℞. Sem. erucæ, paſtinacæ ſylveſtris, cinam. nucis moſcha. pulveris diambræ & diamoſchi, an. ʒ. i. matricis leporis, teſticuli apri priapi cervi, caryoph. an. ʒ. vi. moſchi. ambræ. an. gr. vi. ſacchari ad pondus omnium. Miſce fiat pulvis doſis ʒ. ii. cum vino generoſo.

Summæ efficaciæ creditur ſecundina mulieris exſiccata & in pulverem redacta, ad ʒ. i. exhibita.

Alii pro ſecreto habent pulverem ex hepate & teſticulis porcelli, quem ſolum ſcropha edidit: eùmque ſterilitatem arcere aſſerunt, tam in viris; quàm in mulieribus.

Matthiolus in Dioſcoridem ammi ſemen prædicat his verbis. *Ammi legitimi ſemen, quod ex Alexandria affertur, mirificè præſtat ad mulierum ſterilitatem. Nam compertum eſt, hujus tantùm ſeminis auxilio plures prolificas effectas. Siquidem, ſi propinetur manè, drachmæ pondere, ex vino meraco, aut carnium jure, in tenuem pulverem contritum, alternis diebus, tribus horis ante cibum, futuram pollicetur prolem. Sed oportet maritum cum uxore rem habere iis tantum diebus in quibus illa ſemen non ebiberit.*

In quibus mulieribus viſcerum calefactio timetur, raſura eboris erit utiliſſima, ad ʒ. i. cum vino albo ſumpta, per quatuor aut quinque dies, poſt purgationem menſtruam.

Eſſentia ſatyrionis à Crollio deſcripta hîc maximè excellit, ſi ea ad ℈. i. vel ij. uſque ad ʒ. i. in vino malvatico exhibeatur.

Ejuſdem ſatyrionis ſal eſt etiam valde efficax, ad ℈. ß. cum vino malvatico, poſt purgationes menſtruas exhibitum.

Decocta varia in eundem uſum componi ſolent. Efficaciſſima ſunt quæ ſequuntur.

 ℞. Rad.

℞. Rad. eringii ℥. j. artemisiæ, nepetæ, an. M. j. Coque in vino albo. Detur cyathus unus; manè & vesperi cum ʒ. i. tripheræ magnæ sine opio, per dies novem.

Quercetanus sequens maximè commendat.

℞. Testiculorum arietis præparatorum in vino, & exsiccatorum, matricis leporis, eodem modo præparatæ, & exsiccatæ, macis, cinnam. caryophyll. zinzib. albi, sem. ammeos, an. ʒ.ij. croci ʒ.j. ß. medullæ nucum communium, avellanarum, pistaciorum, an. ʒ.iij. Contundenda contundantur: & tandem coquantur in ℔. ij. vini malvatici ad tertiæ partis consumptionem. Hujus decocti capiat post mensium fluxum ℥. iij. vel iv. manè tribus horis ante cibum, idque tribus diebus consequentibus; quartâ verò marito jungatur.

Aqua stillatitia sequens valdè efficax.

℞. Cinnam. caryophyll. nucis moschat. macis, an. ℥. i. cubebarum, piperis longi, galangæ, zedoariæ, sem. ammeos, seseleos an. ℥.ß gr. juniperi. ℥.j. vini albi generosi, aquæ rorismar. majoranæ, melissæ, an. q. s. Stent in digestione sex diebus, & postea destillentur, ac manè & vesperi cochlear, ii. vel iij. exhibeantur.

Pena & Lobelius majoranæ tenuioris, delicatioris, & minutæ vocatæ oleum stillatitium coagulo leporino permistum, & muschi tantillo, tanquam arcanum proponunt, conceptui facilitando, nulli referandum.

Si mulier salviæ hortensis succi heminam cum modico sale potaverit, quartâ menstruæ purgationis die, deinde post horæ quadrantem viro se commiscuerit, infallibiliter eam concipere multi graves viri testantur. Quo remedio etiam, post magnam pestilentiam, Ægyptias fœminas ad multam sobolem pervenisse, Aëtius testatur.

Prædictis remediis internis topica erunt adjungenda in quorum usu diligenter erit observandum, priùs quàm de exsiccatione, adstrictione, & corroboratione uteri cogitemus aut attrahantur priùs & expurgentur sordes, in illius cavitate contentæ; ne vel in partes nobiles refluant, vel illius substantiæ magis affigantur. Priùs igitur uterum expurgantia immittenda sunt, in hunc modum composita.

℞. Diaphœnic. & hieræ picræ, an. ℥.ß. terebinthinæ & mellis mercurialis, an. ℥.j. castorei ʒ.j. Misce, & ad convenientem consistentiam artificiosè reducantur, & fiant pessaria in uterum immittenda. Vel

℞. Hieræ picræ ℥.ß. agarici troch. pulver. ireos Flor. an. ʒ. j. mithridatii veteris & diaphœnici, an. ʒ. ij. Cum succo mercurialis, fiat pessarium, linteo obvolutum, quod immitti debet hora somni, & per duas aut tres horas detineri.

Si uterus magna excrementorum copia luxuriet, pessariũ validius immittendũ erit, præmissa injectione sequenti.

℞. Fol. absinthii, artemis. mercurialis, & rutæ. an. M. j. ß. pulpæ colocinth. ℈. j. agaric. trochisc. ʒ. ß. zinzib. & myrrh. an. ℈. j. Fiat decoctio in aqua & vino albo ad ℔. j. in qua dissolve mellis rosat. ℥. ij. Injiciantur hujus decocti ℥. iij. in uterum, continuando per tres aut quatuor dies mane, & dum ibit cubitum, post fluxum menstruorum. Postea immittatur pessarium sequens.

℞. Hieræ picræ, & benedictæ laxat. an. ℥. j. pulpæ colocynt. agarici trochisc. an. ʒ. ß. spicæ nard. sem. nigellæ rom. & fol. sabinæ pulv. an. ʒ. j. Incorporentur cum melle anthosato, & includantur panno serico. Fiant pessaria, quorum unum immittatur in vulvam, dum ibit cubitum, & ibi maneat per 2. horas, deinde abluatur pars vino albo.

Ad uterum roborandum, adstringendum & exsiccandum sequentia usurpari poterunt.

℞. Rad. aristol. rotundæ ℥. ß. ligni aloës ʒ. iij. nucum cupressi, & rad. cyperi, an. ʒ. ij. calami aromat. ʒ. j. fol. dictamni cretici, satureiæ & fol. myrti, an. M. j. myrrhæ electæ styrac. calamit. & benjoini, an. ʒ. ij. ß. flor. stœchad. anthos, & majoran. an. P. j. Coquantur in s. q. vini albi generosi. In colat. ℔. j ß. dissolve trochisc. de alipta moschata ʒ. ij. ambræ griseæ & moschi, an. g. vij. zibetæ gr. v. Fiat injectio manè & serò calidè per aliquot dies.

Ante, vel post injectionem, suffumigium sequens usurpari poterit.

℞. Trochisc. galliæ & aliptæ moschat. an. ʒ. ij. styrac. calamit. benjoini, & ladani puri an. ʒ. ß. ligni aloës & rhodi. an. Drach. i. sem. nigellæ rom. cubebar. & caryophyl. an. ℈. iv. succini & gummi tacam. an. Drach. i. ß. macis ʒ ß. Fiat omnium pulvis ex quo cum aqua flor. aurantiorum, in qua aliquantulum fuerit gummi trag. formentur trochisci, quorum unus aut alter prunis injiciatur, & fumus excipiatur per infundibulum.

Pauperes suffumigentur cum æquis partibus myrrhæ, thuris, ligni aloes, styrac. benjoin. cinnam. & caryoph. Post injectionē & suffumigium, sequens immittatur pessarium.

℞. Thuris, mastyches, an. ʒ. ii. trochisc. galliæ & aliptæ moschat. an. ℈. iv. radic. bistortæ, nucum cupressi, rasur. eboris & rosar. rub. an. Drach. i. styrac. benjoini & ladani, ana ℈. ii. calami aromat. & cyperi, an. Drach. ß. Malaxentur cum aqua flor. aurantiorum, deinde cum panno linteo raro formentur pessaria duo debitæ magnitudinis, quorum unum immittatur sub introitu lecti, illito illius apice oleo nucis moschatæ cum zibeta permixto.

Cæterùm de allio hortensi refertur, si cum oleo de spica conteratur, & in linteum rarum, oblongi sacculi modo conformatum, intrudatur, ac in vulvam profundè pellatur, cessantes menses potenter moveri, & uterum mira voluptate affici ac repurgari: ut hinc multis facta sit via ad conceptionem, diù ante desperatam.

Ante injectiones roborantes & suffumigia potest usurpari semicupium, per horam, ante lecti introitum, idque in hunc modum compositum.

℞. Rad. bryoniæ, imperat. valerian. ireos, enulæ campan. an. ℥. iij. fol. majoran. artemis. nepetæ, pulegii, mercurialis, salviæ, lauri, an. M. iv. baccar. lauri & juniperi, an. ℥. i. Coquantur pro semicupio.

At verò pro balneo thermæ sulphureæ & bituminosæ præstantissimæ sunt, & ad eas quamplurimæ mulieres, tanquam asylum, confugiunt.

Post balneum & suffitum, regiones pubis & perinæi inungendæ sunt sequenti linimento.

℞. Olei nardini & moschatellini, an. ℥. i. ol. cheirini ℥. ß. pulv. electuarii diambræ & diamoschi, an. Drach. i. ß. stirac. liquidæ Drach. i. zibetæ ℈. ß. moschi, ambræ gris. an. g. vi. ceræ albæ parum. Misce, fiat linimentum, quo inungantur dictæ partes, & interius inungatur zibeta, aut balsamo Indico naturali. Vel tempore coitûs viri penis zibetâ inungatur.

Tandem emplastra perinæi & lumborum regioni applicentur, quæ gestentur continuò, vel singulis noctibus, usq; ad ultimam, quâ menses erumpere solent septimanam. Eâque in hunc modum parabuntur.

℞. Massæ emplastri pro matrice ℥. iv. massæ emplastri de mastiche ℥. ii. gummi tacamahacæ, & caragnæ, an. ℥. i. pulv. rad. tormentil. & bistortæ, an. ℥. iij. pulv. myrtil. ʒ. ii. pulv. aromat. rosat. ℈. iv. Malaxentur cum ol. cydonior. admixta ʒ. i. ol. nucis moschat. Extendatur super alutam, & formentur duo emplastra: quorum unum sit rotundum, pectini admovendum: alterum quadratum, lumbis applicandum.

CAPUT XVI.

De morbis acutis & chronicis prægnantium.

Morbi acuti & chronici prægnantium non aliam habent essentiam, aliamve diagnosin, ac dum non prægnantes, aut etiam viros obsident, ideòque peculiarem eorum theoriam proponere non opus est, sed illa ex propriis capitibus repetenda.

Prognosis verò illorum morborum eadem non est, quandoquidem in gravidis longè periculosiores sunt, & sæpissimè lethales. Sic apud Hipp. *Aph.* 31. *sect.* 5. *Gravidam mulierem morbo acuto corripi, periculosum.* Sive enim cum febre morbus sit, duplex impendet à morbo periculum, ut docuit Gal. *in comm. hujus Aph.* unum à febre ipsa, fœtum perimente, alterum à victu tenui, qui ad morbi acuti curationem necessarius est, fœtui autem alendo non sufficit. Sive autem sine febre acutus morbus fuerit; ut epilepsia, apoplexia; tetanus, morbi magnitudini ac vehementiæ mulier

mulier & fœtus resistere nequeunt, neque vehementia remedia, quæ ad illorum morborum curationem requiruntur, ferre possunt. Sciendum tamen est, istam prognosin non esse perpetuæ veritatis. Multas enim mulieres morbis acutis laborantes evadere, tum Authorum testimoniis & exemplis, tum quotidianâ experientia notum est.

Chronici verò morbi, ut febres intermittentes, catarrhi, tenesmi, aliique, abortus periculum minantur, & si eum non inferant, vix ante partum curari possunt, sed usque ad tempus illius perseverant.

Morbi acuti, & chronici, in primis & ultimis gestationis mensibus periculosiores sunt, quàm in mediis. In primis enim mensibus vincula, quibus fœtus utero alligatur, sunt imbecilliora, ut faciliùs divellantur; & fœtus tenerior à causis illis præternaturalibus faciliùs opprimitur. In postremis verò mensibus, sexto nimirum, septimo, & octavo, fœtus grandior multo indiget alimento, quo in morbis prædictis destituitur. Adde, quòd prædicta ligamenta non adeo firmiter hæreant, quemadmodum in tertio, quarto, & quinto mense, in quibus minus est periculum abortus. Ideo Gal. fœtum in utero egregie comparat fructibus ab arbore pendentibus, qui in ortus sui principio tenerrimos habent pediculos, ut facilè à vento aut quavis alia commotione violentâ excuti possint: dum verò ad maturitatem accedunt, minùs firmiter hærent, quàm in mediis temporibus.

Curatio etiam prædictorum affectuum in prægnantibus satis insignem habet diversitatem circa diætam, & magna remedia, venæ sectionem scilicet & purgationem, quibus addi possunt medicamenta, per alias vias evacuantia, nimirum menses moventia, diuretica, & sudorifica: quia metus est, ne ab hujusmodi evacuationibus abortus concitetur. De his ergo tantùm hîc agere constituimus, reliqua ad peculiaria cujusque morbi capita rejicientes.

Quòd ad diætam spectat. Illa in morbis acutis non adeo tenuis imperanda est prægnantibus mulieribus, ne fœtus genio suo fraudetur: neque tamen adeo liberalis concedenda, ut eâ febris promoveatur; sed mediâ quadam viâ incedendum est: eâ tamen cautione adhibitâ, ut in primis gestationis mensibus tenuior victus instituatur, in postremis verò paulò crassior & copiosior, quia fœtus eo tempore majori indiget alimento. Si tamen in eâ diætâ aliquid peccandum sit, satius est ad paulò pleniorem victum accedere, quàm nimis exquisitum, ex matris enim & fœtûs viribus præcipuè salus speranda est.

Circa venæ sectionem, statim opponitur Aphorismus Hipp. 21. *sect. 5. Mulier utero gerens sanguine ex vena misso, abortit, & præcipuè si fœtus sit grandior.* Et ratio redditur à Galeno *in comment.* quia sanguine detracto fœtus suo fraudatur alimento, unde abortus consequitur. Ex altera verò parte in pluribus prægnantium morbis, præcipuè verò acutis; ut pleuritide, peripneumonia, febre continua, & similibus, phlebotomiam esse necessariam, & posse administrari, non solùm primis, sed etiam mediis; imò & interdum postremis graviditatis mensibus, usu quotidiano ostenditur. Eàque omissâ, tum mater, tum fœtus in summum vitæ discrimen conjiciuntur. Et huic posteriori sententiæ saniores Medici suffragantur, neque ab Hippocratis & Galeni mente dissentiunt. Eâ enim tantùm de causa mulierem gravidam sectâ venâ abortire voluerunt, quia extracto sanguine subtrahitur alimentum fœtui. Si igitur talis venæ sectio dari potest, qua fœtui alimentum non subtrahatur, nullum ex ea imminebit abortûs periculum. Talis autem datur primùm prioribus gestationis mensibus, dum fœtus est minor, & minori alimenti copiâ indiget: tunc enim ipsi alimentum non subtrahitur, præsertim si quædam plethoræ indicia apparuerunt. Sicque à primo mense usque ad quintum venæ sectio tutò administrari poterit. In mediis verò & postremis mensibus majori circumspectione opus est, quia fœtus major, majorique egens alimento, non ita tuto phlebotomiam ferre potest. Attamen si mulier sanguine abundet, & copiosa admodum fiat venæ sectio, tuto potest mitti sanguis, quia hinc sedabitur morbus. Nec tantum alimentum fœtui subtrahetur, ut hinc mulier abortum incurrat. Si autem aliter videtur sensisse Hippocrates, animadvertatur quod modo longè diverso nos venam secemus ac antiqui faciebant, qui ad libras, nos vero ad uncias mittimus. Imo vero ad præservandas mulieres ab abortu nullum est præstantius remedium, quando is contingit ex nimia sanguinis copia, fœtum obruente & suffocante, in fœminis, quæ extra graviditatem menstruis temporibus copiosè per plures dies expurgantur. Sic Petrus Salius Diversus *l. de morbis particularibus c.22. Testor ego, inquit, me plurimas ab abortu, in quem frequenter inciderant, sola sanguinis missione, primis mensibus facta, præservasse. Non ita tamen censendum est de hac sanguinis missione, vel moderata, vel parca, in utero gerentibus administranda, ut unquam non veniat in usum, si copiosè fiat. Interdum enim in ultimo mense copiosa sanguinis missio facta non spernendum attulit juvamentum. Et ego aliquando hanc venæ sectionem copiosè factam in ultimo mense, instante partus tempore, dum utero gerentes ardenti conflictarentur febre, plurimoque abundarent sanguine, tentavi, & hinc remissionem febris, ac partus accelerationem sperans, utrumque ex sanguinis missione consequutus, summa cum utilitate administravi, fœtumq; & matrem una periclitantem ex hoc solo remedio salvavi. Quod remedium in aliquibus prætermissum, & à Medicis, verba solùm Hippocratis & non ipsam rem ponderantibus neglectum, fuit in causa, ut conceptus sæpe unà cum matre, à plenitudine & fervore sanguinis suffocatus, miserabiliter perierit.* Hæc Salius. Amatus Lusitanus *curat. 57. sect. 1.* mulieri, annos octodecim natæ, semestram uterum gerenti, & causone laboranti, quater venam aperuit cum felici successu. Et Rod. à Castro *lib.3. de morbis mulierum cap.21.* scribit, se mulieri Ulyssiponensi in octavo mense pleuritide correptæ, & ab aliis Medicis pro deplorata relictæ, quater etiam sanguinem misisse, eamq; convaluisse, ac filium sanum peperisse. Ac deniq; si nobis aliquid ex propriis experimentis depromere liceat, sequentem historiam, quæ insignis est & notatu dignissima hîc annotabimus. *Uxor Joannis Vecules civis Monspeliensis, tres abortus consequenter passa fuerat variis temporibus gestationis: dum quartò gravida esset, circa finem mensis secundi, correpta est iisdem ventris & lumborum doloribus, qui aliorum abortum prodromi esse consueverunt. Vocatus ad eam, & advertens mulierem sanguineo temperamento præditam, & plethoricam; statim sanguinē mitti jubeo ad ℥.iv. & intra dimidiam horam prædicti dolores omnino quieverunt, & mulier tam bene habuit, ut reliqua remedia, ad præcautionem abortus à me præscripta, admittere noluerit. Illa autem symptomata apparuerant eo prorsus tempore, quo ipsa extra graviditatem menstruas purgationes pati consueverat. Tertio demùm graviditatis mense eadem periodo, similia redeunt symptomata. Illa me, statim vocatum, rogat, ut iterum venæ sectionem præscriberem, cùm præterito mense adeo præsentaneum levamen ab ea percepisset. Me igitur votis ipsius annuente, sanguis denuo mittitur pari prorsus eventu. Quarto itidem mense, quinto, sexto, septimo, & octavo, iisdem symptomatis periodicè recurrentibus, iterata phlebotomia mulier statim liberata. Ultima phlebotomia celebrata fuit octo diebus ante principium noni mensis, cum eodem fructu: & circa finem noni mensis dicta mulier peperit filium vitalem & bene habitum.*

Non est tamen, quòd hisce exemplis persuasus junior Medicus, audacior fiat in sanguine mittendo, postremis gestationis mensibus. Sed morborum & mulierum habitus diligenter oportet circumspicere, ut illis remedia convenienter aptari valeant. Hoc perpetuò in memoriam revocans, peccata omissionis leviora esse peccatis commissionis, & satius esse in re dubia infrà subsistere, quàm ultra debitos limites progredi. Attamen ubi manifestas sanguinis mittendi indicationes intuetur, præmonitis adstantibus, multò majus ex morbi sævitia, quàm ex venæ sectione, tum abortus, tum vitæ matris ac fœtus imminere periculum; audacter sanguinem detrahet, hoc nihilominus advertendo, ut sanguinis missio sit parcior, non copiosa, quæ fœtui alimentum subtrahere possit. Et si multitudo sanguinis largiorem ejus detractionem desideret; partitis vicibus, non semel id exequendum erit.

Prædictus igitur Hippocratis Aphorismus non absolutè venæ sectionem interdicit; sed tantùm admonet, ut Medici cautiores sint in ea celebranda. Quod à Cornelio

Celſo eleganter proditum eſt *libro* 2. *cap.* 10. his verbis: *Antiqui primam ultimamq; ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilii genus judicabant. Perſuaſerantq; ſibi, mulierem gravidam quæ ita curata eſſet, abortum eſſe facturum. Poſteà verò uſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliáſq; potiores obſervationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilii debeat. Intereſt enim non quæ ætas ſit, nec quid in corpore intus geratur; ſed quæ vires ſint. Ergo ſi juvenis imbecillis eſt, aut ſi mulier, quæ gravida non eſt parum valet: malè ſanguis emittitur. Emoritur enim vis, ſi quæ ſupererat, & hoc modo erepta eſt. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & gravida mulier valens, tutò curantur.* Hæc Celſ. Recentiores quidam auſi ſunt venas inferiores aperire in gravidis mulieribus, ad curationem epilepſiæ ex utero, bubonis venerei & peſtilentis, imò & abortûs præcautionem, ut videre eſt apud Zac. Luſit. *in Prax. Med. mirab obſerv.*23.*lib.* 1. *& obſerv.*130.*&* 131.*lib.*2. Qui propriis & aliorum experimentis oſtendere nititur, eam phlebotomiam poſſe tutò celebrari. Quæ prudentibus Medicis penſitanda relinquo.

Diximus ab initio hujus capitis, nullam eſſe diverſitatem in affectibus prægnantium curandis, niſi circa magna remedia, quæ in iis ita determinanda eſt, ut nimirum affectus qui non gravidas occupant, ut vomitus, inappetentia, & ſimiles, in non gravidis magis indigeant purgatione, quàm venæ ſectione, quia fiunt à cacochymia in ventriculo, & toto corpore redundante: in prægnantibus verò magis egeant phlebotomia; quia fiunt ex ſanguine retento ab ipſo graviditatis initio. Et docuit experientia, vomitum, quæ prægnantes frequenter infeſtare ſolet, primis geſtationis menſibus, à purgationibus exacerbari; à venæ ſectione verò plurimùm ſublevari; imò verò in totum auferri, ſi uſque ad ſolutionem ſymptomatis ſingulis menſibus uteretur.

Purgationis verò uſum in gravidis mulieribus definivit Hippocr. *Aphor.*1.*ſect.*4.*Utero gerentes*, inquit, *ſunt medicandæ, ſi materia turget, quarto menſe, & uſque ad ſeptimum. Sed minùs, à juniori autem fœtu, & ſeniori cavere oportet.* Gal. *in comm.* dicit eandem eſſe proportionem fœtus, & fructuum arborum. Hi ſiquidem in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideo facilè decidunt, quando vehementior ventus ipſos concuſſerit. Poſteà verò aucti difficilem habent à plantis diſſolutionem. Sicut rurſus cùm perfecti ſunt, ſponte ſuâ, ſine vi extrinſeca decidunt. Eodem modo mulieres primis & ultimis menſibus abortũ patiuntur, quia in illis fœtus minùs firmiter utero alligatus eſt. Attamen noſtro hoc ſæculo purgationes quolibet ferè graviditatis menſe adminiſtrari ſolent, in morbis qui ab excrementorum dominatu & cacochymia producuntur, turgente, vel concoctâ materiâ; quotieſcunque majus impendet periculum ex parte illius cacochymiæ, morbum committentis, quàm ex commotione, à purganti medicamento excitata. Audaciores hac in parte Medicos fecerunt blanda & innoxia medicamenta, quibus hodie utimur, ut ſunt rhabarb. myrobalani, caſſia, manna, ſenna, agaricus, & ſimilia. Attamen habenda perpetuò ratio ſententiæ Hippocratis, tutiùſque mediis menſibus; cautiùs verò primis & ultimis purgantia medicamenta eſſe exhibenda. Præterea piluiarum uſus in gravidis perpetuò debet eſſe ſuſpectus; tum quia corpus magis conturbant, tum etiam ratione aloes, qui propter inſignem amarorem fœtui infenſa eſt, & ora venarum aperire creditur. Quòd ſi aliquando illius uſus neceſſarius videatur, in gravioribus ventriculi affectibus, qui prægnantes non raro primis geſtationis menſibus infeſtare ſolent, lavetur diligenter cum aqua roſacea, ut ejus acrimonia tollatur, vel admiſceatur, adſtringentibus & roborantibus, ut rhabarbaro, maſtiche & ſimilibus.

Evacuatio autem, quæ fit per clyſteres, non omnino tuta eſt, quia comprimendo uterum poteſt abortum excitare. Ubi igitur illâ opus fuerit, & in mulieribus aſſuetis huic remediorum generi, in minori quantitate componi debent, & ex iis, quæ molliendi & leniendi potiùs, quàm validè purgandi facultate prædita ſunt.

Denique de ſudorificis, diureticis, & menſes moventibus ita pronunciandum eſt, menſes moventia propriè dicta in gravidis nunquam eſſe uſurpanda. Diuretica verò, quia menſes quoque movere apta ſunt, debent eſſe ſuſpecta: & ſi morbi neceſſitas aliquando eorum uſum poſtulet, leviora erunt eligenda. Ac denique ſudorifica tutiùs adminiſtrari poterunt, quia per habitum corporis humores educunt, unde nullum imminet abortûs periculum: ita ut nonnullæ mulieres in media graviditate à lue venerea, illæſo fœtu, liberatæ fuerint.

CAPUT XVII.

De Abortu.

Abortus eſt immaturi fœtus excluſio, atque adeo, fœtus mortuus in utero, non dicitur abortus, donec excludatur. Sive ergo fœtus vivus ſive mortuus excludatur, qui nondum maturus eſt, neque debitum accretionis, quam in utero recipere debet, terminum attigit, abortus dicendus eſt.

Cauſæ abortûs aliæ internæ ſunt, aliæ externæ.

Internæ ad quatuor capita referri poſſunt, nempe ad humores, ad fœtum, ad uterum, & ad morbos matris.

Humores abortum efficere poſſunt, dum quantitate, vel qualitate peccant.

Quantitate peccant excedente, vel deficiente.

Quantitas excedens reperitur in plethora: ſanguis enim copioſior quàm ad fœtus nutritionem requiritur, ad uteri venas fluit, & inſtar purgationis menſtruæ excluditur, ſimùlque fœtum elidit.

Quantitas deficiens humoris alibilis ex iis cauſis procedit, quæ fœtui alimentum ſubtrahere valent, ut inedia, ſive voluntaria ſit, ſive coacta, ut cùm gravidæ omnem cibum adverſantur, aut vomitu rejiciunt, tenuis diæta in morbis acutis, immodica ſanguinis evacuatio per nares, hæmorrhoides, profluvium uteri vel phlebotomia immodica, unde Hipp. *Aph.* 34.*ſect.*4. *Mulieris utero gerentis ſi alvus multum fluat, periculum eſt, ne abortiat.* Huc referenda eſt ſumma totius corporis gracilitas, in qua tantum ſanguinis non ſuppetit, ut fœtui alendo ſufficiat. De quo Hipp. *Aph.*44.*ſect.*5. *Quæ præter naturam tenues uterum gerunt, abortiunt, donec habitiores evaſerint.*

Ratione fœtus, abortus accidere poteſt, ſi ſit nimis grandis, ut propter molem utero contineri non poſſit. Hinc ſæpe contingit parvas mulieres abortum pati, præſertim ſi viris grandioribus jungantur, quorum ſoboles magnum incrementum capeſſit, & non habet ſatis amplum locum ad illud perficiendum, unde Hipp.*lib. de ſuperfœt. Mulier*, inquit, *ſi quæ concipiat quidem, & frequenter, ſed fœtus bimeſtres, trimeſtres, aut quadrimeſtres, & vetuſtiores ſtato tempore, ſemper, & certo excutit, illud eſt referendum ad uteri anguſtiam, quæ augeſcentem fœtum ampliùs continere non poteſt.* Numerus etiam excedens abortum efficere poteſt ut ſi duo, tres, vel plures in utero contineantur, periculum eſt, ne uterus, nimia ſarcina gravatus, illos præmaturè excludat: unde frequens fieri ſolet gemellorum abortus. Mortuus etiam fœtus ad hanc claſſem referri poteſt, ad cujus excluſionem natura continuò inſurgit.

Ratione uteri abortus contingit, ſi non ſit ſatis amplus & capax, ut ſufficienter dilatari poſſit pro incremento fœtus, quemadmodum ſuprà relatum eſt ex Hipp. de ſuperfœt. Tum, etiam ſi aliquid præter naturam in utero ſuccreverit, ut inflammatio, tumor ſcirrhoſus, abſceſſus, mola, & quamplurimi alii morbi. Ac denique ſi uterus ſit humidior & laxior, ut fœtum ſatis commodè continere nequeat.

Ratione morborum matris, duplici ratione abortus contingere poteſt. Primò, cùm morbi fœtui communicantur, à quibus extinguitur, vel ita debilitatur, ut conveniens nutrimentum, aut incrementum recipere nequeat, quales ſunt febres continuæ & intermittentes, lues venerea & alii complures. Secundò, cùm à dictis morbis magnæ evacuationes, aut graves corporis commotiones excitantur, ut hæmorrhagiæ copioſæ; à quacunque corporis parte fiant, alvi profluvia, gravis ſyncope, epilepſia, vomitus, & teneſmus: qui ſupra omnes alios morbos abortum efficere con-

consuevit, quandoquidem à frequenti ac ferè continuo egerendi conatu qui tenesmum perpetuò comitatur, musculi abdominis assiduè contrahuntur, & uterum magis comprimunt, quàm intestinum rectum, cui superjacet, & continuam illam compressionem fœtus exclusio tandem subsequitur.

Causæ externæ, abortum promoventes, aliæ fœtum enecant, aliæ cibum illius subtrahunt, aliæ fœtus acetabula, quibus utero alligatur, dissolvunt.

Fœtum enecant animi commotiones graves: ut ita, tristitia, terror, &c. cibi ardenter expetiti & denegati, medicamenta cathartica fortiora, menses moventia, partum abjuvantia: quæ fœtum expellere nata sunt, & quæ proprietate specificâ fœtum enecare creduntur, odores tetri & præcipuè fumus extinctæ lucernæ.

Cibum fœtui subtrahunt inedia, & immoderata sanguinis evacuatio, præcipuè dum fœtus est grandior, docente Hippocr. *Aph.* 60. *sect.* 5.

Uteri acetabula dissolvunt, exercitatio vehemens, saltatio, cursus, equitatio, aut vectio durior: qualis est carrucarum; gravioris oneris gestatio, aut è terra elevatio, casus violenter concutiens, ictus ventris fœtum contundens, abdominis motus vehemens à tussi, vomitu, alvi fluxu, sternutatione, convulsione, clamore & immoderatâ venere, aut petulante. Ac denique motus brachiorum vehemens, aliquid violenter attrahendo, rotam agitando, aut aliquid simile agendo, abortum maximè promovere potest.

Signa abortus præsentis per se manifesta sunt. Abortum verò præcedentia & illum futurum demonstrantia hæc sunt: lumborum coxarumque gravitas insolita, & ad motum segnities, appetentia dejecta, rigor, aut horror per vices recurrens, capitis dolor præsertim circa oculorum radices; laterum, ventrisque superioris constrictio; mammarum detumescentia, & extenuatio. Unde ex Hipp. *Aph.* 37. *sect.* 5. *Si mulieri utero gerenti mammæ subitò extenuentur, abortus sequitur.* Significat enim mammarum illa extenuatio sanguinis defectum in venis, utero & mammis communibus, ob quem fœtus periclitatur. Si verò à causa aliqua externa abortus concitetur, unde sequatur violenta fœtus agitatio & vasorum disruptio, cum dolore illarum partium; spiritus & sanguis ad partes genitales ruunt, quibus mammæ destitutæ, extenuantur. Præthereà lac copiosum è mammis effluens, partum imbecillem, & hinc metum abortus indicat, ex Hipp. *Aph.* 52. *sect.* 5. Si verò dolores frequentes, & ferè continui, renes & lumbos excrucient, qui versùs pubem & os sacrum exporrigantur, cum quodam ex utero egerendi conatu; certum imminentis abortus indicium est. Dolores enim illi membranas & ligamenta, à quibus fœtus utero alligatur, tendi ac divelli significant. Quòd si dolores illos & conatus sanguis purus vel serosus, vel aqua ex utero profluens subsequatur; abortum inflare, & disrupta vasa ac membranas, atque os uteri apertum esse significat. Eodem tempore situs fœtus mutatur, & qui antea sublimis & fastigiatus, ventris medium occupabat, jam conglobatus, versùs pudenda provolvitur; tum etiam non rarò gravia symptomata consequuntur, ut rigores, tremore, cordis palpitationes, animi deliquia, hæmorrhagiæ copiosæ.

His addere licet, quod docuit Hippoc. 2. *epid. text.* 71. quòd si à causis externis violentioribus putà ictu, vel casu, & similibus vehemens dolor & perturbatio in gravida excitentur; statim, vel saltem eadem die sequitur aborsus. Si verò minor fuerit vis causæ externæ, ad tertium diem aborsum differri posse, quo elapso cessat aborsus periculum, quia vulnera hujusmodi tertio, ad summum quarto die recrudescere solent, vel admodùm mitigari, unde fœtus denuò in utero confirmatur & retinetur. Quod præceptum maximi in praxi momenti, ut prægnantes mulieres post violentum causæ alicujus externæ insultum, lecto per triduum aut amplius quiescant, & remedia abortum prohibentia usurpent.

Prognosis aborsus varia institui potest in hunc modum.

Ex aborsu mulieres magis periclitantur, quàm ex vero partu; quia violentior est, ac tempore alieno fit. Ut enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fructus sponte decidunt: ita in partu naturali vasa & ligamenta, quibus fœtus utero alligatur, spontè laxantur & solvuntur, quæ in abortu abrumpi necesse est.

Quamplurimæ mulieres propter aborsum steriles evadunt, ob insignes lacerationes, quæ uteri dispositiones omninò evertunt.

Insignes hæmorrhagiæ, ad quas syncope, deliria, & convulsiones sequuntur, mortem inferre solent. Et testatur Aretæus, se nullas vidisse servatas ex iis, quibus in aborsu, aut post abortum convulsiones supervenerunt.

Inflammatio uteri ex aborsu contracta, utplurimùm lethalis. Sanguis enim, in uterum magnâ copiâ profluens, non expurgatur; sed in eo putrescit, & ad superiora regurgitat, unde febres æstuosæ, palpitationes cordis, cordialgiæ, aliáque symptomata supra enumerata.

Aborsus in primipara periculosior, quia inassueta doloribus, & angustiores habens istas vias, diutiùs ac vehementiùs torquetur.

Mulieres admodum graciles aut crassæ in aborsu magis periclitantur: illæ quidem, propter infirmitatem: hæ verò, propter constrictionem viarum, per quas excluditur fœtus.

Aborsus periculosior est sexto, septimo, & octavo mense, quia tunc grandior fœtus majori cum molestia & difficultate excluditur.

Fæminæ quæ laxiorem & humidiorem uterum habent, sine noxa utplurimùm abortiunt, primis potissimùm mensibus, quia partes istæ facilè cedunt, unde minor sequitur molestia.

Hippocrates 2. *epid.* asserit: aborsum sexaginta dierum masculinum conferre in mensium suppressionibus. Per mensium suppressiones intelligit tantùm imminutiones, quando scilicet mulieres sufficienter aut commodè non purgantur menstruis periodis. Per hujusmodi enim aborsum aperiuntur viæ illæ obstructæ; & sanguinis allicitur versùs uterum, qui parciùs antea fluebat. Hujus Hippocratis sententiæ veritatem observasse videntur nostrates mulierculæ, quæ in aborsu paucorum mensium, vernaculo sermone, & velut adagiali pronunciant: *La fenne avortade ex miege empreignade*, id est, fœminam abortum passam semi imprægnatam esse.

Curatio abortus in præservatione posita est: qui enim jam factus est, restitui non potest. At quæcunque eum consequuntur symptomata, cum symptomatis enixarum communia sunt. Illa autem abortus præcautio duo præcipua habet capita. Unum, extra graviditatem, alterum in graviditate.

Extra graviditatem omnes pravæ corporis dispositiones, quæ aborsum concitare solent, removendæ sunt: ut plethora, cacochymia, & peculiares uteri morbi, v.g. intemperies, tumores, ulcera, & similia.

Plethora, & nimia sanguinis copia, uteri venas referat; aut fœtum intùs suffocat. Huic, si pura & simplex fuerit plethora, sanguinis missio medetur, quæ illius redundantiæ satisfaciat.

Cacochymia verò aut biliosa est & acrimoniæ particeps, ut venarum orificia aperiat: aut naturam stimulando, expultricem excitet, quâ etiam fœtus unà cum noxiis humoribus excludatur: aut propter excrementorum copiam, in prima regione cumulatam, ventrem distendendo, fœtum suffocat: aut in toto corpore sanguinem vitiat, & fœtui alendo inutilem reddit: aut nimia humiditate fœtus retentionem impedit, vel uteri acetabula mucore plena reddit.

Huic cacochymiæ medebitur etiam phlebotomia, sed parciori manu celebrata, cùm præcipuum curationis caput sit, frequenti purgatione supervacanea corporis excremēta detrahere. Quibus interjicientur ea, quæ viscerum intemperies humorum acrimoniam, si adfuerit, demulcent, vel tenuitatem incrassant. Aut si humores pituitosi luxurient, sudorificis, diureticis, aliisq; remediis erunt discutiendi. Hîc tamen sedulò observãdum in quacumq; cacochymia cauteria mirum in modum prodesse ad præcavendum aborsum: quod speciatim annotat Zac. Lusit. his verbis, *Felicissimo experimento observavi, frequentē aborsū ex vitiosis humoribus, ad uterū à toto demandatis stuaq; pravâ facultate, vel copiâ fœtum enecãtibus hoc solo præsentaneo auxilio impediri. Fœminæ plu-*

res hac ipsi de causa frequenter abortiebant. Ex iis quædam fœtum septimestrem, quadrimestremve, lacerum tamen & omni putrilagine infectum sæpiùs enixæ, non nisi hoc præsidio, tam in brachiis quam cruribus, semper tamen ad originem fluxionis celebrato, à tantis malis levari potuerunt, & debito ac constituto tempore fœtus sanos, & nulla labe fœdatos in lucem edidere.

Peculiaria uteri vitia, ut nimia humiditas, tumores, ulcera & similia, erunt auferenda remediis, propriis cujusque affectus capitibus descriptis.

In graviditate, si eædem causæ adfuerint, major est difficultas; quia prægnantes non ita facilè quæcunque ferre possunt remedia. Ne tamen, auxiliis destitutæ, in summo abortus & vitæ periculo versantur: quædam remedia usurpanda sunt.

Præsente igitur plethora, etiam in gravida muliere, sanguis detrahendus est, primis potissimum mensibus: idque bis aut ter, si opus fuerit. Hoc perpetuò observando; ne magnâ copiâ unica vice detrahatur. De qua sanguinis missione fusiùs egimus præcedenti curatione.

Ubi verò insignis cacochymia redundaverit, purgatio blanda frequenter iteranda est, mediis præsertim mensibus gestationis. Et si intemperies humida, catarrhosa, mucosa, vel flatuosa infestaverit; ad diætam sudorificam in robustioribus, saltem leviorem, transcendere aliquando licet.

Interim toto gestationis decursu adstringentia & roborantia, quæ abortum prohibere nota sunt, in usum revocanda sunt. Quorum non pauca in fluxu mensium immodico descripta sunt, hisque sequentia utiliter addi poterunt.

♃. Granor. tinctor. rad. tormentillæ, an. ʒ. iij. mastiches ʒ. i. ß. Fiat pulvis, de quo per intervalla detur ʒ. ß. vel quantum in cuspide cultri contineri poterit. Vel

♃. Coralli rubri Drach. ij gr. Kermes, ossium dactyl. ana Drach. j. rasuræ eboris Drach. ß. margarit. non perforat. ℈. i. Fiat pulvis.

Vel grana aliquot mastiches singulis diebus mane devorentur.

Nostrates mulierculæ frequenti usu habent semen plantaginis, quod manè ad Drach. ß. circiter assumunt, cum vino diluto, ovo, aut jusculo, vel per se; singulis ferè diebus toto gestationis tempore, non sine fructu.

In eundem usum componuntur opiatæ valdè efficaces, quarum exemplum sequens esse poterit.

♃. Conservæ ros. ℥. ij. cortic. citri condit. ʒ. vi. myrobal. condit. pulpæ dactyl. an. ℥. ß. coralli præp. marg. præp. & rasuræ eboris, an. ʒ. i. Cum syrupo cydon. fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ frequenter.

Si forma liquida magis arrideat, decoctum tormentillæ cum conserva rosarum utiliter exhibeatur.

Tabellæ sequentes sunt utilissimæ. Siquidem roborant, & corpus ab excrementis sensim liberant; licèt aliquando sensibiliter non evacuent.

♃. Macis, trium santal. rhab. sennæ, coral. margaritar. an. ℈. i. sacchari in aqua rof. dissoluti ℥. iv. Fiant tabellæ, pond. Drac. iij. Capiat unam bis in septim. per se, vel in pauco jusculo dissolutam.

Exteriùs verò admovenda erunt unguenta & emplastra, in hunc modum composita.

♃. Picis navalis ℥. ß. thuris ℥. i. mastiches ℥. ß. sanguinis dracon. & rof. rubr. an. Drach. ii. Fiat ceratum. Vel

♃. Olei myrtini & mastich. an. ℥. i. santali rubri, citrini, hypocistidos, acaciæ, an. ʒ. ß. spodii, rosar. rubrar. an. Drac. ii. boli armen. tertæ sigillat. rasuræ eboris, an. ℈. ii. terebint. cum aqua plantag. lotæ ℥. i. ceræq. s. Fiat ceratum, quod superextendatur linteo, & renibus applicetur.

Emplastra componuntur ex massa emplastri pro matrice & contra rupturam, regioni pubis & lumborum applicanda, vel in sequentem modum.

♃. Massæ empl. pro matrice ℥. iij. rad. bistortæ, acaciæ, hypocyst. cortic. malor. grana. an. ℥. ß. ladani Drach. vi. Malaxentur cum succo cydon. & fiat massa emplastri ad usum dictum.

Circa emplastra hoc animadvertendum, ea non diù esse gestanda, sed per intervalla removenda. Alioqui diutiùs lumbis affixa adeò renes calefaciunt, ut miseræ mulieres aliquando urinæ ardore afficiantur; vel calculos, arenulas, & interdum sanguinem mingant.

Neque omittenda sunt ea, quæ ex proprietate fœtum retinere dicuntur ut lapis melachites & aëtites de collo suspensus, magnes umbilico admotus, corallis jaspides, smaragdi, ossa de corde cervi legitima, & similia sub axillis gestata, vel de collo suspensa.

Zacutus Lusit. *observ.* 15. *lib.* 2. *Praxis adm.* inter cætera commendat zonam, ex corio equi marini confectam; & illius defectu corium lupi utiliter usurpari posse asserit.

Ut autem horum remediorum fœlix possit esse eventus, summa quies imperanda est; tum corporis, tum animi: tum etiam coitu abstinentia, qui uterum vehementer exagitat. Dum enim se uterus aperit ad comprehensionem seminis, quo maximè oblectatur, fœtum recentem, & nondum firmiter adhærentem propellit.

Si verò non obstantibus remediis prædictis, propter causæ vehementiam, sive illa interna fuerit, sive externa, abortus immineat; sequentibus auxiliis illi erit succurrendum. Ac primùm dolores & tormina, quamprimùm apparuerint in ventris fundo, versùs pubem, in lumbis & osse sacro, eorum sedationi incumbendum est, tam sumptis quàm admotis, pro varietate causarum adhibitis. Si enim ob cruditates & flatus excitetur abortus, (quod est frequentissimum, quando incipità causa interna,) exhibendus erit pulvis ex aromatico rosato, & sem. coriandri compositus. Imo aqua imperialis exhiberi poterit, si major fit pituitæ & flatuum congeries.

Eodem tempore applicentur abdomini carminantia, ut sacculi ex sem. anisi, fœniculi, fœnugræci, floribus chamom. sambuci, anthos, & stæchados compositi. Vel placenta rosacea frixa in sartag. cum vino generoso, & pulvere nucis mosch. & coriandri conspersa. Vel omentum vervecis recenter mactati, aut pulmo ejusdem calidè admotus.

Si hisce dolores non cesserint; injiciatur clyster ex vino & oleo confectus, in quo philonii Rom. Drach. ii. dissolvi poterunt. Aut etiam narcotica per os, in minori dosi exhibeantur, ad frænandum flatuum & humorum impetum ut in colico dolore fieri consuevit.

Si verò propter dolores contumaces, aut causæ externæ violentiam sanguis apparere incipiat, revellentia remedia administranda sunt, ut frictiones superiorum partium, & ligaturæ dolorificæ. tum cucurbitulæ scapulis, sub mammis & utrique hypochondrio admovendæ. Imò verò, si mulier fuerit plethorica; non erit abs re sanguinem detrahere, tum apparente sanguine, tum præcipuè antequam appareat, & partitis vicibus, non affatim educere.

Quæ si non sufficiant, fluxu sanguinis perseverante, ad adstringentia veniendum est & incrassantia, tum alimenta, tum medicamenta, atque ita pulveres & opiatæ suprà descriptæ exhiberi poterunt. Tum etiam succus plantaginis recenter extractus, nec non syrupus de papav. ad Unc. j. cum pulvere boli armenæ, aut sanguinis draconis.

Exteriùs verò admoveri poterunt fotus adstringentes & roborantes, ex corticibus granat. nucibus cupressi, calycibus glandium, balaustiis, acinis uvarum, & similibus, in aqua fabrorum & vino rubro decoctis.

Vel sacculus rosis & balaustiis impletus coquatur in vino rubro, & ventri calidè applicetur.

His etiam accedere possunt cerata & emplastra prædicta; Vel, ad magis adstringendum, fiat cataplasma ex pulveribus adstringentibus, cum terebinthina & albuminibus ovorum, quod extendatur super stupas, & alterum applicetur umbilico, alterum renibus calidè. Stupæ, applicandæ umbilico, madeant in vino: applicandæ renibus, in aceto.

Sequentia duo remedia pro secreto habentur, & fœtum certò retinere creduntur, si, antequam fœtus à cotyledonibus divulsus fuerit, usurpentur.

♃. Folia auri nu. xii. spodii ʒ. i. gemina trium ovorum non subventaneorum. Misceantur probè, donec aurum sit in minutissima divisum. Postea dissolvantur in dimidio cyatho vini albi, & detur per triduum.

Eodem tempore sequens cataplasma admoveatur.

♃. Thuris masculi pulverati Unc. ii. albumina ovorum nu. v. Agitentur simul super prunas, semper movendo ne con-

concrescant; Addendo terebinthinam, ne nimis adhæreant. Posteà stupis excipiantur, & quantùm ferre poterit, calidissima umbilico applicentur bis in die, manè & serò, per triduum prædictum.

CAPUT XVIII.

De partu difficili.

Partus difficilis appellatur, qui debitas, atque ordinarias naturæ leges non servat, sed longius tempus insumit, & dolores subitò vehementiores, aliaque symptomata graviora comitantia habet.

Plures illius causæ assignari possunt, tum internæ, tum externæ. Internæ dependent vel à matre, vel ab utero, vel à fœtu.

Ex parte matris partum difficilem reddere potest, debilitas totius corporis, vel nativa, vel propter ætatem, ut in juvenculis & vetulis, vel ob morbos, quibus in graviditate mulier afflicta fuit, aut adhuc affligitur. Ad hoc etiam conferre potest macies & siccitas nimia totius corporis, vel pinguedo & crassities vias uteri comprimens, & angustiores efficiens; ossium uterum ambientium mala conformatio, ut in claudicantibus; flatus intestina distendens; calculus, aut tumor præter naturam vesicam occupans, uterumque comprimens & pulmonis, aliarumque partium respirationi inservientium prava constitutio, quia spiritus cohibitio ad fœtus exclusionem valdè necessaria est.

Ex parte uteri, varii illius morbi partum difficilem reddere possunt: ut tumores, ulcera, obstructiones, adstrictiones, obturationes, à causis præternaturalibus oriundæ.

Ex parte fœtus contingit partus difficilis, quando virium aliquid in eo reperitur ratione substantiæ, quantitatis, figuræ, & illi adjunctorum.

Ratione substantiæ vitium in fœtu est, quando mortuus est, aut putrefactus, aut labe aliqua infectus, aut aliquo morbo debilitatus, ut nihil virium conferre possit ad suam exclusionem.

Ratione quantitatis fœtus partum non adjuvat, quæ vel continua est, vel discreta. Ratione quantitatis continuæ vitiosus est, si grandiori corpore aut capite præditus sit, unde laboriosa exclusio sequitur. Ratione quantitatis discretæ: ut quando plures sunt in utero. Sic partus gemellorum laboriosior utplurimum esse consuevit.

Ratione figuræ, seu situs in utero, partus difficilis variis modis contingit: ut quando fœtus pedibus, aut manibus præviis exire conatur; vel unum tantùm pedem, aut manum alterutram exerit: vel duplicatus egredi conatur, nates aut ventrem ad uterum orificii offerens.

Ratione adjunctorum fœtus contingit difficultas in partu, quando membranæ fœtum obvolventes tenuiores sunt, ut citiùs quàm par sit, disrumpantur: unde sequitur præcox aquarum effusio, sicque resiccatum manet uteri orificium tempore exclusionis fœtus. Vel quando crassiores sunt & densiores, ut facile à fœtu disrumpi nequant.

Externæ causæ dependent ex rebus necessariis & contingentibus. Res necessariæ sunt illæ, quæ non naturales vulgò nominantur. Sic aër frigidus & siccus, & flatus Aquilonaris, parturientibus valdè infensus est, quia totum corpus constringit, sanguinem, & spiritus ad interiora repellit, & infanti à tepentibus illis locis executi valde noxius est. Aër etiam fervidior spiritus dissipat, & fœtus ac fœtæ vires exhaurit; inflammationem febrilem facilè inducit, in corpore jam cacochymo, & exagitato.

Alimenta cruda, aut concoctu difficilia, aut adstringentia magnâ copiâ, ante partum assumpta, difficilem eum reddere possunt, debilitato ventriculo, & constipatis viis communibus, quæ hîc maximè patere debent.

Somnolentia & stupor, matris & fœtus, impetum retardant, & naturam invalidam ostendunt.

Motus parturientis intempestivus partum maximè retardat, cùm illa, ubi opus est, stare, ambulare, decumbere, vel in sella obstetricis sedere renuit, vel importunè agitatur; unde contingit, fœtum vel non posse exire secundùm debitam figuram, vel illam amittere ob matris motus præposteros,

Excretorum retentiones tempore partûs, ut urinæ vesicam distendentis; fæcum induratarum in recto intestino, & hæmorrhoïdes valde tumentes, uteri cervicem coarctant, & naturam à conatu parturiendi avertunt.

Ac denique animi pathemata vehementiora, ut timor, tristitia, iracundia, partus facilitatem plurimùm impedire possunt.

Ad res contingentes referuntur ictus, casus, vulnera, quæ partui plurimùm nocere possunt: tum etiam adstantes, qui parturientem adjuvare debent, validæ nimirum mulieres & famulæ, quæ illam sublevent & fulciant, dum est in ipso enixu, & præsertim obstetrix perita, quæ universæ huic actioni præsidere debet. Si enim illa in officio suo erraverit, partus difficultatem inferre solet. Interdum enim obstetrices justo citiùs parturientes incitant ad conatus expulsionis, & spiritus cohibitionem, dum adhuc ligamenta fœtus utero firmiter adhærent; unde virium exsolutio subsequitur, quæ postmodum in ipsa partus hora non sufficiunt. Imò verò, dum obstetrices parturientibus præmaturè persuadent, tempus pariendi instare, fit, ut illæ omnes vires ad excernendum fœtum intendant, & sæpenumero vasis violenter divulsis, in non leve discrimen præcipitentur

Cognoscitur partus difficilis, tum ab ipsa parturiente, tum ab adstantibus, & præcipuè ab obstetrice. Ac primùm, si longiori tempore maneat fœmina in laboribus partus v. g. per duos, tres, quatuor, aut plures dies, cùm vere naturalis partus intra 24 horas perfici debeat. Deinde, signum difficilis partus est, si dolores partus sint languidi, & per longa intervalla recurrant, & dolores ad dorsum potius, quam versùs pudenda vergant. Causæ verò difficilis partus ex ipsarum parturientium relatu & ipsa autopsia majori ex parte dignoscentur. Sed debilitas ægræ, macilentia, aut pinguedo nimia, ex habitu corporis deprehenduntur. Morbi uteri propriis indiciis dignoscuntur. Fœtus debilitas ex debili & tarda motione dignoscitur. Fœtus verò mortui signa capite sequenti innotescent. Magnitudo fœtus ex parentum statura colligi potest, præsertim cùm vir magno corpore præditus, cum pusilla muliere conjunctus est. Quando verò hæc deficiunt; & matris conatus satis validus est, fœtusque sese commovendo sufficienter exitum affectat, partus tamen difficilis ac laboriosus est; indicio est, secundinam esse fortiorem, quæ non facilè disrumpi valeat. Cujus rei conjecturam augebit, si aqua & humiditas in labore non profluit. Præpostera fœtus figura ab obstetrice deprehenditur, & reliqua, ut dictum est, ipsâ autopsiâ innotescunt.

Prognosin quod attinet. Partus difficilis ex se periculosus est, & in eo interdum mater, interdum fœtus, & interdum uterque extinguitur.

Si mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri potest, quin fœtus moriatur,

Affectus soporosi & convulsiones in partu difficili supervenientes, sunt utplurimum lethales.

Sternutatio in partu difficili superveniens, bona, ex Hippoc. *Aphorismis.*

Ad curationem partus difficilis, primò, omnes causæ quæ illum retardare valent, quantum fieri poterit, auferendæ. Deindè, partum adjuvantia remedia methodice administrando.

Ac primùm vulgare est apud mulieres aquæ cinnamomi cochl. i. aut alterum exhibere. Vel ipse cinnamomi pulvis cum pauco croco, vel confect. alkerm. ʒ. ß. cum jusculo propinari poterit. Tum etiam crocus solus ad ℈. ß. in singulis jusculis, aut singulis horis, cum modico vino sumptus, utilissimus est. Vel

℞. Olei amygd. dulc. & vini, ana ℥.ii. croci & cinnamomi, ana gr. xii. confect. alkerm. Drach. sem. syrupi capill. ven. ℥. i. ß. Misce, fiat potio.

Si hæc non sufficiant, & validioribus agendum sit; sequens potio erit efficacissima frequenti usu à nobis comprobata.

℞. Dictamni cretici, aristoloch. utriusque, & trochischorum de myrrha, ana ℈. ß. croci & cinnam. ana gr. xii. confect. alkerm. Drach. sem. aquæ cinnam. ℥. ß. aquæ naphæ & artemisiæ, an. Unc. i. sem. fiat potio.

Inter efficaciora recenſentur oleum ſuccini, cinnamomi, & extractum croci; quæ in exigua quantitate multum operantur: ſcilicet extractum croci ad gr. v. vel vi. oleum cinnamomi ad gutt. iv. vel oleum ſuccini ad gutt. xii. vel xv. cum vino, juſculo aut alio liquore.

Sternutatio partum accelerat ex Hipp. *Aphor.* 53. *ſect.* 5. *Difficulter parienti ſuperveniens ſternutatio, bonum.* Illa provocabitur pulvere ſequenti.

℞. Hellebori albi Drach. ſem. piperis longi ℈. i. caſtorei gr. v. Fiat pulvis, qui ſuffletur in nares ad piſi magnitudinem.

Idem Hippocrates aliud præſcribit remedium *lib.* 1. *de morbis mulierum*, quod ab omnibus ferè Authoribus prætermiſſum. Illud autem eſt ſectio venæ inferioris, his verbis propoſita. *Si verò*, inquit, *prægnans multo tempore cohibeatur, & parere non poſſit, ſed diebus pluribus ex partus dolore laboret, ſit autem juvenis, & in vigore & multo ſanguine referta; ſecare oportet venas in malleolis, & ſanguinem detrahere; virium reſpectu habito.* Quamvis à Practicis noſtris nunquam in uſum revocetur hujuſmodi remedium & videatur maximè reformidandum; cùm in partu vires unicè neceſſariæ ſint, quæ à venæ ſectione infringi poſſunt: Tamen, ſi à plethora difficultas pariendi oriatur, quod innuere voluit Hippoc. cùm dixit: *ſi mulier ſit juvenis, & in vigore, & multo ſanguine referta*; non eſt dubium, quin maximè conferre poſſit, cùm venæ, plurimo ſanguine refertæ, omnes vias interiores anguſtiores efficere ſoleant. Unde fit, ut in dolore nephritico ſimilis phlebotomia ſæpe miranda præſtet, & calculorum tum in renibus, tum in ureteribus contentorum excluſionem facilitet.

Non ſolùm autem internis remediis propoſitis; ſed etiam externis, partus difficilis adjuvari poterit.

Obſtetrix itaque uterum parturientis frequenter inungat oleo lilior. amygd. dulc. ſem. lini & ſimilibus.

Tum etiam foveatur venter inferior decocto emollientе, ex rad. alth. lilior. fol. malvæ, violar. artemiſ. ſem lini, fœnugr. flor. chamom. meliloti.

Clyſteres acres injiciantur, quorum irritatione expultrix etiam uteri ſtimulabitur, & depleta inteſtina ampliorem locum utero relinquent.

Umbilicus inungatur oleo ſuccini. Quidam fel gallinæ nigræ laudant, eidem parti admotum.

In uſum etiam venire poſſunt ea, quæ proprietate ſpecificâ partum juvare creduntur: ut lapis aëtites, vel magnes, ſtyrax, calamita, & reliqua, coxis alligata.

Hartmannus oculos leporis, menſe Martio captos, laudat: Qui ſtudioſè eximendi, ne comprimantur nimis, & cum pipere in orbe exſiccandi. Horum unus ventri (vertici) cum pipere ita alligetur, ut venter (vertex) à pupilla tangatur, & fœtum, ſive mortuum, ſive vivum educet. Quo facto mox amoveatur, ne uterum planè propellat. In mola etiam valere aſſerit.

Cavendum etiam eſt, ne puerpera gemmas in annulis aut alio loco geſtet; ſed omnes deponat: nam multæ ex iis proprietate ſpecifica, fœtum retinere creduntur.

Si fœtus debilior videatur, reficiendus eſt: tum roborantibus matri exhibitis, ut vino calente, confectione alkermes, aqua cinnamomi: tum externis, ut cruſtâ panis, aut placentâ roſaceâ, pulvere nucis moſchat. cinam. caryophyl. granor. Kermes ſinapiſatâ, & aquâ imperiali, aut vino repente irrigatâ. Vel fruſtulo carnis vervecinæ parum aſſo ſupra craticulam, & aquâ roſaceâ vel flor. arantio. irrigato, omento vervecis nuper mactati adhuc calente, & ſimilibus.

Si præpoſtero modo fœtus egredi incipiat, ut brachio uno aut pede primum emiſſo, vel altero quopiam modo, obſtetrix nullo modo talem partum expiat; ſed in uterum retrudat, & ad legitimam formam convertat. Quod fiet, puerperam in lecto ſupinam collocando, capite demiſſo & clunibus elatis. Poſteà ventrem ipſius, versùs præcordia blandè comprimendo, & in uterum fœtum ipſum compellendo. Poſteà verò obſtetrix alia forma exeundi occaſionem infanti miniſtret artificioſâ manu procurans, ut faciem tergo matris obvertat, dein nates & crura versùs matris umbilicum elevet, & ad legitimum partum acceleret.

Sublata omni partûs ſpe, aut etiam matre jam morti proxima, nonnulli Authores ad ſectionem Cæſaream accedunt, de qua Franciſcus Roſſetus elegantiſſimum edidit tractatum. ubi multis rationibus & exemplis conatur oſtendere, illam poſſe aliquando ſuccedere. Attamen, quia hæc operatio eſt periculi & terroris plena; raro aut nunquam tentanda eſt Medico prudenti, ſi nomini ſuo conſulere voluerit.

CAPUT XIX.

De fœtu mortuo.

IN partu difficili, ob magnos & diuturnos labores, ſæpè fœtus extinguitur. Interdum etiam ante labores partûs ex cauſis præternaturalibus, quales ſunt eæ, quæ abortum provocare conſueverunt, eum mori contingit, & ſi nondum determinatum pariendi tempus attigerit, abortum facit: ſi verò ad illud tempus pervenerit; facit partum difficilem, quia ad legitimum & naturalem partum fœtus cum matre cooperari debet, ut è carcere ſuo egrediatur.

Omnes igitur cauſæ, partum difficilem efficere valentes, ſi majores & graviores ſunt, fœtum extinguere poſſunt. In primis verò fœtus extingui ſolet, ſi adeò præpoſterâ figurâ prodeat, ut nullo modo excludi poſſit, neque ab obſtetrice, neque à Chirurgo extrahi: aut in meliorem ſitum converti. Cùm hoc modo in orificio hæreat, & omnem matris conatum eludat; ſic, ut in illis conatibus variiſque motibus & compreſſionibus, interdum mater & fœtus, interdum mater ſola, & interdum fœtus ſolus moriatur. Admiratione dignum eſt, quod refert Fabricius Hildanus de duabus mulieribus, & partu laborioſo extinctis in quibus uterus diſruptus inventus eſt, & caput infantis in ventris capacitatem demiſſum. Unde colligere eſt, quantus ſit valdi fœtus impetus ad ſui excluſionem moliendam.

Cognoſcitur fœtus mortuus, quando motus illius ceſſat, quem priùs in utero aut mater ipſa ſentiebat; aut obſtetrix percipiebat, admotâ manu, aut aliis rebus repentibus & roborantibus, quibus illius vis ſopita ſolet exſuſcitari; major prætereà ponderis ſenſus cum dolore abdomen infeſtat, quando fœmina de latere in latus ſeſe convertit, fœtum ex una parte in alteram inſtar lapidis dilabi percipit: ventris inferioris frigiditas tactu deprehenditur, extincto calore nativo, & diſſipatis ſpiritibus quæ in fœtu continebantur: oculi redduntur concavi & perturbati: facies & labra pallent: partes extremæ frigidæ ac lividæ apparent: mammæ flaccidæ evadunt, ac tandem, putreſcente fœtu, ichores fœtidi & ſanioſi ex utero emanant: abdomen ob vapores elevatos inflatur, teter odor & graveolens ſpiritus, non ſolùm ex ore matris, ſed etiam à toto corpore exhalat. Si ante fœtum ſecundina excludatur, certiſſimum eſt fœtus in utero mortui indicium.

Quod ad prognoſin ſpectat; perculoſiſſimus eſt fœtus in utero mortuus, & niſi maturè excludatur, febres, lipothymias, ſopore convulſiones, & mortem inferre ſolet.

Aliquando tamen fœtus in utero mortuus per longum tempus ſervari poteſt, ut plurimis hiſtoriis à variis Authoribus relatis conſtat: quas tanquam raros caſus magno numero collegit Schenkius, & tranſcripſit Sennertus, multarum mulierum, quæ fœtus in utero mortui & corrupti oſſicula, per uterum, alvum, veſicam, & tumorem in abdomine apertum excreverunt.

Nos unam vidimus, quæ omnia fœtus oſſa per umbilicum excrevit, & poſteà coaleſcente umbilico, perfectè reſtituta eſt.

Curatio tota verſatur in fœtus excluſione, vel extractione. Cùm enim maximum vitæ periculum immineat ex longiori fœtus mortui in utero morâ; quamprimum ex ſignis propoſitis certò concluditur, fœtum eſſe demortuum, ad illius excluſionem properandum eſt. Illa autem iiſdem remediis promovetur, quæ ad juvandum partum fuerunt propoſita. Ex iis tamen fortiora & efficaciora eligenda ſunt

quibus

quibus nonnulla majoris adhuc efficaciæ addi poterunt in hunc modum.

♃. Fol. sabinæ siccor. rad. aristol. rot. trochis. de myrrha, castorei, an. ʒ. i. cinnam. ʒ. ß. croci ℈. i. Misce, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. i. cum aqua sabinæ. Vel

♃. Dictamni cretici, sabinæ, boracis, an. ʒ. i. mirrhæ, rad. asari, cinnam. croci, an. ʒ. ß. Misce, fiat pulvis, dosis ʒ. i. cum dicto ac simili liquore.

Interim admoveantur pudendo, pubi, & perinæo fotus emollientes prædicti, addendo rad. bryoniæ, cucumeris agrestis, ireos Florent. aristol. rot. & flores genistæ.

Post fotum inungantur eædem partes unguento de arhanira, vel sequenti.

♃. Aristol. rot. colocynth. & agarici, an. drach. i. gummi ammoniaci in vino soluti, & fellis tauri, an. ʒ. ii. ol. cheirini q. s. Fiat unguentum.

Pessarium etiam in vulvam immittatur.

♃. Rad. aristol. rot. ireos, hellebori nigri, colocynth. myrrhæ, an. ʒ. i. galbani, opopanacis, an. ʒ. ß. cum felle bovis, fiat pessarium. Vel

♃. Ammon. opopan. castor. serap. hellebori nigri, staphis, aristol. rot. pulpæ colocinth. scam. an. ℈. i. euphorb. ʒ. i. Cum succo rutæ, cyclam. cucum. agr. & felle taurino fiat pessarium.

Zacut. Lusit. *observ.* 154. *lib.* 2. *Prax. adm.* fœtum novimestrem, in utero mortuum, & gravissima symptomata excitantem, exclusum fuisse testatur hujus pessarii vi, & balnei oleaginei, cum decocto medicamentorum aperientium, & vias dilatantium commixti.

Suffitus ex galbano, vel ungula asinæ per infundibulum recipiatur.

Si res cunctetur diutiùs, utile erit, constantibus viribus, catharticum medicamentum exhibere, quo simul educuntur vitiosi humores, qui in hoc statu facilè & citò colliguntur, & consequenter fœtus propellitur.

Angelus Sala in triumpho emeticorum testatur, se felicissimo cum successu pluries in hoc casu exhibuisse mercurii vitæ g. iv. vel v. idque remedium potentissimè fœtum mortuum excludere & reliquis remediis prævalere. Quod tamen, propter vehementem suam operationem, summa cautione & Medici prudentiâ indiget.

Si medicamentis diù tentata fœtus mortui eductio obtineri nequiverit, ad Chirurgam operationem veniendum est. Eaque fit, vel instrumentis, quemadmodùm à Paulo Ægineta describitur, vel manus solius ministerio, prout docetur à Carolo Stephano, Bauhino & aliis; quæ omnia à Schenkio & Sennerto diligenter transcripta sunt.

CAPUT XX.

De secundina retenta.

IN partu naturali secundina ut plurimùm statim post fœtum excludi solet: aliquando tamen in utero retinetur, unde gravissimum imminet vitæ periculum.

Causæ istius retentionis internæ sunt, nimia tunicarum istarum densitas & crassities: propter quam uteri parietibus firmiùs adhærent, earundem intumescentia ab humorum affluxu, qui in partu laborioso concitatur, virium exsolutio ex partu laborioso facta, ut non sufficiant ad secundinarum exclusionem, & oris uteri occlusio, post fœtum ejectum. Causæ verò externæ sunt aëris frigiditas, cujus vi secundina repellitur, & uteri orificium occluditur, odoramenta quædam, quibus uterus sursum allici, vel exagitari potest: animi pathema grave: ut timor, vel terror subitò adveniens, morositas parturientis, quæ in eo situ permanere non vult, vel eos conatus præstare, qui ad hoc opus perficiendum requiruntur; infantis pondus nimium, quo ex improviso umbilicus disrumpitur, remanente intus secundinâ, & imperitæ obstetricis error, quæ vasa umbilicalia citiùs resecuit, aut non tenuit sinistrâ manu, ut debeat: si enim dimittantur, retrahuntur ad uterum, & in eo cum secundinis latent; quæ earum extractioni inservire debebant.

Diagnosis secundinæ in utero retentæ per se facilis est: aliquando tamen frustulum illius separatur, & in utero remanet, cujus notitia non est adeo facilis. Cognosci tamen potest ex eo, quòd uterus post partum adhuc in excernendo laborat, quamvis leviores sint illius conatus: doloris & caloris sensus in utero percipitur, & post aliquot dies teter ac cadaverosus ab utero exhalat.

Periculosissima est secundinæ retentio, & si per aliquot dies in utero moretur, fœdam putredinem acquirit; unde febris acuta, nausea, lipothymia, dyspnoea, sudor diaphoreticus, extremorum frigiditas, hysterica suffocatio, epileptici insultus, & mors tandem subsequitur.

Hippocrates 2. *epid.* exemplo uxoris cujusdam coriarii, innuit bonum esse, si sanies copiosa brevi per pudendum effluat; spes enim est, membranas illas putrefactas, vel marcore consumptas, sexto, vel septimo die effluxuras.

Secundina retenta iisdem remediis expellitur, quæ ad fœtum mortuum fuêre proposita, quibus addere licet nonnulla specifica ab Authoribus tradita.

Gesnerus & Augenius plurimùm laudant equi castrati testiculos, frustulatim incisos, & furno siccatos. Illorumque pulveris datur, quantum tribus digitis capi potest, cum jure pulli, idque, si opus sit, bis aut ter repetatur.

Rulandus olei juniperi guttas xxx. feliciter exhibuit.

Alii jubent puerperam dentibus cepam comprimere; succumque deglutire, idque ter, quaterve dentibus in cepam adactis, succoque semper elicito ac deglutito, repetere: postea vini calidi cyathum superbibere, unde citò liberatur.

Forestus refert de obstetrice quadam, quæ à Judæo Medico secretum sequens acceperat. Sumebat folia levistici viridia, contundebat, & succum exprimebat cum vino Rhenano optimo, ejusque cyathum propinabat.

Angelus Sala mercurium vitæ commendat, ut in fœtus mortui eductione.

His addenda erunt sternutamenta, suffitus, fomenta, linimenta, aliaque tum externa, tum interna, suprà descripta in partu difficili.

Sequens decoctio à muliere quadam nostrate usurpata miranda præstitit.

♃. Aceti rosac. ℔. viii. vel x. folior. lauri & baccarum ejusdem, an. M. iii. placentam rosaceam, ex aqua destillata relictam, in frusta dissectam, num. 1. Bulliant in lebete, & eo decocto laventur diu coxæ & tibiæ calidè ab inguinibus ad pedes usque, ex eo uterus sponte apertus est, ac secundina decidit. Huic decocto commodè addi poterit myrrhæ & aristol. utriusque, an. ℥. i.

Inter alia verò remedia multùm potest manus periti Chirurgi in uterum immissa, antequam inflammatio, vel inflatio augeatur. Sic enim apprehensas secundinas & molliter circumductas, poterit extrahere, mulieremque à tot symptomatis & remediorum molestiis liberare.

Si nullo modo secundina educi potuerit, sed firmiter utero hæreat, & in eo putrescat; suppurantia in uterum immittenda sunt, admixtis detergentibus, ut id, quod putrefactum est, sensim educatur. Ad id laudat Rondeletius unguentum basilicum, præsertim si dissolvatur in decocto sequenti.

♃. Fol. malvæ cum rad. M. iii. rad. aristol. utriusque an. ʒ. vi. sem. lini & fœnugr. ana ℥. sem. violariæ M. i. florum chamom. & centaur. min. an. M. ß. Fiat decoctio in aqua: admiscendo, si magna suppuratione opus est, aliquid olei: si verò majori detersione, unguenti Ægyptiaci parum.

CAPUT XXI.

De fluxu lochiorum immodico.

FLuxus lochiorum immodicus non ex quantitate, aut tempore durationis æstimandus est; quia pro diversis naturis, ætatibus ac vitæ generibus, varius admodum est; sed ex difficili tolerantia, & virium dejectione, quæ ex eo contingit.

Causæ illius sunt, vasorum apertio nimia, vel laceratio in

in partu difficili, vel ſecundinarum violenta extractio, vel ſanguinis copia major, quæ per totum geſtationis tempus in uteri venis collecta fuit, vel ejuſdem tenuitas & acrimonia, quæ vaſorum oſcula nimium aperit, & naturam ad excretionem ſtimulat.

Cognoſcitur fluxus lochiorum immodicus ex viribus, ut dictum eſt, quæ exhauſtis ſpiritibus dejiciuntur, tum ſanguis grumoſus effluit: iſque accedit cibi faſtidium, dolor in hypochondriis, cum ventris tenſione, pulſus debilis & frequens, viſus obtenebratio, aurium tinnitus, animi deliquium & convulſio.

Cùm omne ſanguinis profluvium periculoſum ſit, ex eo, quòd ſanguis vitæ noſtræ theſaurus ſit; fluxus lochiorum immodicus magis periculoſus eſt, propter labores partus prægreſſos, à quibus facta eſt virium reſolutio. Majus autem, vel minus adeſt periculum, pro majoris vel minoris ſanguinis effluxu, & ſymptomatis levioribus aut gravioribus, quæ illi ſuperveniunt, unde apud Hippoc. *Aph. 35. ſect. 5. Si muliebri profluvio convulſio, aut animi deliquium ſuperveniat; malum.*

Curatio ſanguinis fluxus immodici in illius cohibitione tota verſatur. Summa tamen cautio adhibenda eſt, ne quod per hujuſmodi purgamenta excerni conſuevit, intus retineatur, & graviſſimorum affectuum cauſa evadat. Atque adeò, ſi affectus non vehementer urgent, à levioribus incipiendum erit, ad potentiora, ſi opus fuerit, ſenſim progrediendo.

Ac primùm ſanguinis impetus cohibendus eſt alimentis incraſſantibus, ut panatellis, gelatinis, oryza, amylo, cum juſculis pedum vituli, pyris, cydoniis coctis, carnibus aſſis, ſucco granatorum aſperſis.

Cibus paulò copioſior exhibeatur: non tamen unâ vice, ſed potiùs frequenter, cùm hoc modo calor, & ſpiritus, qui expulſionem in utero adjuvant, ab utero ad ventriculum avocentur, & vires inſtaurentur, vitelli ovorum huic uſui conveniunt: nam & facilè coquuntur, & calorem ad ventriculum avocant.

Potus ſit aqua ferrata, vel extinctionis auri, vel in qua parum maſtiches bullierit. Deinde ſanguinem ad partes ſuperiores revellentia remedia uſurpanda ſunt, ut frictiones ligaturæ partium ſuperiorum, cucurbitulæ ſub mammis, & utrique hypochondrio admotæ.

Utile etiam eſt manus fovere in vino calente, in quo confectio alkermes vel theriaca diſſoluta fuerit.

Tum etiam venter faſciâ mediocriter conſtringatur: quia hoc modo comprimuntur vaſa, & fluxus immodicus impeditur.

Lumbis admoveantur lintea oxycrato madefacta, quibus ſanguis in vena cava contentus temperatur, illiuſque motus inhibetur.

Si fluxus valde immodicus ſit, vireſque dejiciat, ut vitæ periculum immineat; ad fortiora remedia confugiendum eſt. Et inter alia ſequens potio ut plurimùm ſuccedit.

℞. Aquar. plantag. naphæ, & roſar. an ℥. i. ſyrupi corall. vel illius defectu, de roſis ſiccis ℥. i. ſalis prunellæ ʒ. i. Sang. dracon. ℈. ß Fiat potio.

Si diutiùs duret fluxio, pulvis, vel opiata ad plures doſes præſcribi poteſt in hunc modum.

℞. Lapidis hæmatitis ℈. iv. pulv. boli armen. coralli rubri, margarit. præpar. an. ʒ. j. Sem. plantag. coriandri præpar. & granor. ſumach. an. ℈. ii. Miſce, fiat pulvis tenuiſſimus, de quo capiat ʒ. i. cum decocto centinodiæ & ſyrupo cydoniorum.

℞. Conſervæ roſar. & rad. ſymphyti, an. ℥. i. boli armen. trochiſc. de carabe & corall. an. ʒ. i. cum ſyrupo corallior. vel de roſis ſiccis, fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinẽ caſtaneæ, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Exteriùs verò fotus & unguentum utiliter admovebuntur, quorum formula talis eſſe poterit.

℞. Summit. lentiſci rubri, plantag. cupreſſi, olivæ, & polygoni. an. M. i roſar. rub. P. ii granor. myrri ℥. i. ß. nucum cupreſſi num. vi. corticum granat. P. i. Coquantur in aqua chalybeata & vino rubro adſtringente, & colatura foveantur partes muliebres, valde tepidè & ferè ſubfrigidè.

℞. Unguenti comitiſſæ ℥. ii. ſucci plantag. ℥ i. Agitentur ſimul, & fiat linimentum, applicandum poſt fotum.

Injectio in uterum etiam poteſt fieri ex ſucco plantag. à Galeno laudato 5. *methodi*, vel decocto fotus prædicti.

Reliquis remediis non conferentibus, venæ ſectio in cubito, præſentaneum eſt remedium, ſi paulatim & per quædam intervalla ſanguis educatur. Sic enim multas deploratas convaluiſſe experientia docuit.

Ac denique, perſeverante affectu, omnia remedia, quæ pro fluxu menſium immodico ſunt deſcripta, hic etiam convenire poterunt.

Inter remedia autem, pro fluxu menſium immodico propoſita, habentur cataplaſmata, regioni pubis & lumborum applicanda, quibus ſequens addi poterit, fluxui præſertim lochiorum immodico maximè conveniens.

℞. Fuliginis camini duriſſimæ ʒ. viii. Subigatur cum aceto fortiſſimo, & fiat cataplaſma renibus applicandum.

De ſomno peculiariter hic annotandum, dum ſanguis copioſè effluit, eum eſſe penitus arcendum. Multæ enim ex eo de medio tolluntur, quia calor ad interiora retractus, majorem fluxum efficit. Et ſi aliquando is concedendus ſit; aliquis ex miniſtris ſemper adeſſe debet, qui ægrotantis pulſum & reſpirationem obſervet.

Denique ſi grumi ſanguinis in utero ſubſiſtant, ibique dolorem & tenſionem excitent; danda opera, ut maturè educantur, ne putredinem contrahentes, tetros vapores tranſmittant ad cerebrum & cor, febremque concitent. Ideò puerpera, ſi vires ferant, levi deambulatione uti debet, vel erecta aliquandiu ſtare, aut in ſella perforata ſedere, quaſi vellet dejicere. Quod ſi non ſufficiat; decocto hordei tepido, cum pauco oxymelite, vel melle roſaceo in uterum injecto, diſſolvendi ſunt. Cautè tamen hic agendum eſt, ne, dum grumi educuntur, ſanguis de novo concitetur.

CAPUT XXII.

De ſuppreſſione lochiorum.

Bonus ac felix puerperii ſucceſſus ex convenienti lochiorum effluxu præcipuè dependet, quandoquidem impuritates, quæ per novem geſtationis menſes in venis uteri, ac toto corpore colliguntur, per iſtas evacuationes expurgari ſolent. Si verò illæ ſupprimantur, aut imminuantur, infinita mala & pericula inde oriuntur, nempe febres acutæ, phrenitides, maniæ, melancholiæ, anginæ, pleuritides, peripneumoniæ, uteri inflammationes, & alii tumores ut plurimum maligni.

Cauſæ iſtius ſuppreſſionis aut imminutionis ſunt ſanguinis craſſities, vaſorum anguſtia, vel obſtructio, quæ liberum effluxum impediunt; aër frigidus incautè utero ſuſceptus, quia vaſorum orificia conſtringit, refrigeratio pedum, & aquæ frigidæ potus, metus, terror, triſtitia, & alia animi pathemata, quæ ſanguinem ab utero avertunt.

Diagnoſis iſtius ſuppreſſionis per ſe manifeſta eſt. Imminutio verò ex quantitate ſanguinis effluentis deſumenda non eſt, quandoquidem mulieres aliæ plùs, aliæ minùs ſanguinis ſuperflui habent. Sed integra illius cognitio ex ſymptomatis ſupervenientibus elicitur; qualia ſunt, ventris intumeſcentia, dolor imum ventrem, lumbos, & inguina occupans; faciei rubor, ſpirandi difficultas, oculorum perturbatio, rigores, febres, animi deliquia, & alia ſymptomata ſuprà enumerata.

Prognoſis elicitur ex ſymptomatis propoſitis, quæ huic affectui ſupervenire diximus. Cùm enim majori parte periculoſa ſint; cauſam etiam eorum valdè periculoſam arguunt.

A prædicto periculo liberantur puerperæ, ſi quædam alia evacuatio fiat, quæ lochiorum vicem aliqua ſaltem ex parte ſupplere valeat, ut hæmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum: urinæ profuſio cum fuliginoſo ſedimento, aut ſudor copioſus. Aut ſi poſt aliquot dies ex utero livida, nigra, & graveolentia effluere incipiant. Metuendum tamen eſt, ne ex corrupto ſanguine ulcera in utero excitentur.

Cura

Curatio ſuppreſſionis lochiorum, in eorum provocatione tota conſiſtit, eaque mollienda eſt remediis, quæ ſanguinem ad inferiora provocant, & uteri vaſa aperiunt.

Ac primùm clyſteres emollientes, laxantes, & aperientes injiciendi ſunt, in hunc modum compoſiti.

♃. Rad. althææ & lilior. an. ℥. i. ariſtol. utriuſque, an. ʒ. iii. fol. malvæ, althææ, parietar. mercurial. an. M. i. Sem. lini & fœnugr. an. ℥. ſem. flor. chamom. & ſambuci, an. P. ii. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolve olei aneth. & lilior. an. ʒ. i. hieræ ſimpl. ℥. ſem. unguenti de arthanita ʒ. i. Miſce, fiat clyſter.

Frictiones fiant in cruribus, deorſum verſus; ligaturæ dolorificæ digitorum pedis. Cucurbitulæ admoveantur inguinibus & coxis: nonnullæ ſcarificentur.

Si hæc non ſufficiant; aperiantur venæ poplitis, aut utriuſque cruris: vel etiam hæmorroïdum, ſi natura eò vergere videatur.

Si febris excitetur ex lochiorum ſuppreſſione, venæ ſectio in brachio celebranda eſt, ut in morbis puerperarum dicetur.

Fotus ſequens ventri inferiori & pudendo admoveatur.

♃. Rad. althææ, lilior. bryon. angelic. & ariſtol. utriuſque an. ℥. i. fol. Mercurial. artem. pulegii, ſabinæ, calamen. an. M. i. Sem. lini & fœnugr. an. ℥. i. flor. chamom. melil. ſambuci, tanaceti, an. P. i. Contundantur & incidantur ut artis eſt: & imponantur duobus ſacculis, qui decoquantur in aqua fontis, & applicentur calidè per vices.

Poſt fotum inungantur dictæ partes oleo lilior. amygd. dulc. & ſeſamino, addito croco.

His autem addi poſſunt peſſaria & ſuffumigia, in ſuppreſſione menſium propoſita, à mitioribus incipiendo.

Per os exhibeatur decoctum rad. aperitivarum, cinnam. & cicerum rubrorum cum pauco croco. Vel

♃. Rad. aperitiv. an. ʒ. ii. fol. betonic. endiv. capill. ven. M. i. ſchœnanth. P. i. ſem. aniſi & fœnic. an. ℈. i. cicerum rubr. cochl. i. Coquantur ad ℔. i. ſem. Colaturæ adde aquæ cinnam. drach. ii. ſyrup. de 5. rad. ℥. iii. Dentur ℥. iv. bis in die.

Antequam febris augeatur, exhibere aliquando licet trochiſc. de myrr. Drach. i. cum vino albo vel aqua fœnic.

Foreſtus etiam præſente febre, ſequenti utitur decocto.

♃. Hordei mund. M. i. glycyrrh. raſ. ℥. ſem. ſchœnanthi ʒ. i. ſem. Coquantur ad ℔. i. pro iii. doſibus.

Debilioribus verò ſchœnanthi ʒ. i. in jure pulli bulliri jubet, & exhibet.

Purgatio etiam convenire poteſt, ſeptem vel novem diebus à partu, ex infuſione rhab. agric. aut ſennæ; vel cum juſculo laxante ex herbis, ac rad. aperientibus cum ſenna parato; vel cum mannæ ℥. i. ſum. in juſculo diſſolutæ.

CAPUT XXIII.

De Torminibus à partu.

TOrmina puerperis adeò frequenter contingunt, ut pauciſſimæ ab iis immunes ſint. Attamen horum dolorum ratione, Medicorum opem implorare non ſolent, quia intra biduum aut triduum ceſſant. Si quando tamen acerbiores ſint, aut diutiùs perſeverent; Medicos vocare coguntur, qui antequam remedia præſcribant, eorum cauſas perluſtrare valent.

Cauſæ igitur præcipuæ torminum & dolorum, qui à partu contingere ſolent, ſunt ſanguinis copia, craſſities, acrimonia, & vaſorum anguſtia. Cùm enim venæ uteri per novem menſes ab ordinaria ſanguinis excretione ceſſarint, & ille intereà magnâ copiâ congeſtus fuerit, necnon diuturniori morâ craſſitiem & acrimoniam adeptus; dum per anguſtas vias tranſit, dolores parit, qui per intervalla recurrunt; quoties uterus novam ſanguinis excretionem molitur, eaque peractâ ceſſant, donec iterum alius ſanguis egredi conetur.

Fiunt etiam interdum hujuſmodi tormina à flatibus, aut frigore in uterum ſuſcepto: ſed minùs frequenter.

Diſtinguuntur hi dolores ab aliis, qui ventrem infeſtare ſolent, ex continuitate & intervallis, quæ excretiones ſanguinis interpolatas ſequuntur. Et ipſæ mulieres eos facilè diſtinguunt.

Sanguis craſſior in grumos facilè concreſcit: tenuior verò ex tenuitate, & colore vivido, aut ſubflavo cognoſcitur.

Si à flatu oriatur dolor; ille magis vagus eſt, plures ventris partes occupat, neque ſequitur excretionem ſanguinis intervalla. Si aër frigidus in uterum admiſſus fuerit: ex iis, quæ circa ægram acta ſunt, deprehendi poterit.

Periculoſi non ſunt hujuſmodi dolores; ſed plerumque maximè moleſti. Ideò quamprimùm tollendi, aut demulcendi ſaltem.

Curatio hujuſmodi torminum eò dirigenda eſt, ut vaſa uteri laxentur, ſanguinis craſſities attenuetur, acrimonia temperetur. Quæ omnia ſequentibus præſidiis obtineri poterunt.

Ac primum puerperæ venter faſciâ leniter conſtringatur, ut uterus ſubſideat; neque hùc illùc commoveri poſſit, ut à partu non raro propter ſubitam evacuationem ſolet contingere.

Deinde olei amygdal. dulc. recenter extracti ℥. ii. aut iii. cum ſyrupi violacei ℥. i. ſem. vel vini hippocratici ℥. ii. exhibeantur.

Clyſteres injiciantur ex lacte cum ſaccharo & vitellis ovorum.

Vel parari poſſunt ex decocto flor. chamæm. & vitello ovorum.

Inungatur venter oleis carminantibus & aperientibus; ut oleo anethino, rutaceo, jaſmino, vel ſequenti magnæ efficaciæ, quod ad hunc uſum tempore idoneo componi debet & in officinis aſſervari.

♃. Rad. ariſtol. rot. iridis, pœoniæ, an. ℥. i. cyperi ℥ ß. folior. ſiccor, artemiſ. matricar. origani, calamenti, pulegii, dictamni cretici, abſinth. ſabinæ, rutæ, betonicæ, ſalviæ, an. M. i. flor. anthos, ſtœchados, lavendulæ, chamæm. anethi, hyperici, ſambuci, an. M. ß. granor. lauri, & juniperi an. ℥. ß. cumini, ſem. rutæ, pœon. dauci, & agnicaſti, an. ʒ. iii. caryophyl. nuc. moſchat. cinnam. zinzib. an. ʒ. ii. ſtyrac. & myrrhæ, an. ℥. i. Omnia contuſa & inciſa miſceantur, & macerentur in olei veteris ℔. vi. addendo vini albi parum. Et ponantur in vaſe fictili benè clauſo, ſpatio unius hebdomadæ, & fiat ebullitio ſupra cineres calidos, ſpatio quatuor, aut quinque horarum, & poſtea exprimatur oleum, ac recondatur ad uſum. Si non habetur paratum urgente neceſſitate, bulliant ſimplicia dicta in æquis partibus olei & vini albi ad vini conſumptionem, poſtea exprimatur oleum.

Fotus etiam fieri poteſt ex decocto artemiſiæ, matricariæ, meliſſæ, fol. lauri, calament. Sem. dauci, cumini, carvi, flor. cheiri & chamomillæ, in aqua & vino albo, vel lacte parato. Vel ſequens cataplaſma admoveatur.

♃. Cepas in aqua benè coctas num. iii. vel iv. Contundantur in mortario, addendo ſem. lini, & cumini contuſor. an. M. i. flor. chamom. tantumdem, farinæ hordei q. ſ. ut fiat cataplaſma. Et ſi opus ſit, adde parum aquæ, in qua cepæ decoctæ fuerint. Extendatur ſuper linteum, & umbilico calidè applicetur.

Utile etiam eſt, pelle vervecinâ ventrem munire cum adhuc calet, & recens detracta eſt: hujus enim calor, noſtro affinis, doloris cauſam concoquit & mitificat: tum etiam impedit, ne cutis abdominis contrahatur in rugas.

Per os verò ſequentia exhiberi poſſunt.

♃. Sem. dauci pulverat. ʒ. i. vini albi ℥. iii. Miſce, detur calidè bis in die.

♃. Nucis moſchat. aniſi, cinnam. an. ℈. i. Miſce, fiat pulvis, detur cum vino albo. Vel

♃. Nucleorum dactylorum & perſicorum, an. ʒ. ſem. nucis moſchat. ℈. iv. pulv. diamarg. calidi ʒ. ii. aniſi ʒ. i. cinnam. ℈. ii. croci ℈. ß. ſacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis tenuiſſimus cujus dentur ʒ. ii. cum vino albo, bis aut ter in die, ſi urgeant dolores.

Foreſtus decoctum flor. chamom. in cereviſia, vel decoctum artemiſiæ, & chamæm. in jure pulli propinavit felici ſucceſſu.

Præſtat

Præſtat mox a partu jus galli veteris tribus diebus ſummo manè, jejuno ſtomacho, porrigere cum modico cinnamomi & croci.

Sequens pulvis, ſtatim poſt partum ſumptus, à torminibus manè præſervat. Ita, ut ſi primiparæ exhibeatur, ſequentibus partubus nullo modo à dictis doloribus torqueri credatur.

℞. Rad. conſolidæ major. exſiccatæ ℥. i. nucl. perſicor. nucis moſch. an. ℈. ii. ſuccini ʒ. ß. ambræ griſeæ ℈. ſem. fiat pulvis, de quo capiat ʒ. i. cum vino albo, & ſi febris adfuerit, cum juſculo.

Pro potu ordinario utatur ægra decocto rad. petroſ. aut artemiſiæ, & cinnamomi.

Si à bilioſis & acribus humoribus tormina generentur, eodem ferè modo curantur, quo dolor colicus à bile. E. g.

℞. Syrupi violac. borrag. an. ℥. i. mucil. de ſem. cydoniorum, aquâ viol. extract. ℥. ſem. aquæ borrag. ſcorzoneræ, an. ℥. iij. Miſce, fiat julep. pro ii. doſibus. Vel

℞. Ol. amygdalar. dulc. ℥. ii. ſyrup. viol. ℥. i. aquæ borrag. ℥. ſem. Miſce, pro uno hauſtu.

Externa quoque medicamenta vias laxantia & emollientia adhibeantur, quæ eâdem operâ dolorem ſedant.

Enixas poſt partum ſæpè dolor exercet in inguine, ex utero in illo conglobato. Curatur admovendo umbilico emplaſtra ex galbano & aſſa fœtida, in cujus medio grana aliquòt moſchi ponantur.

CAPUT XXIV.

De morbis acutis puerperarum.

QUod ſuprà de morbis acutis prægnantium diximus, id nunc de morbis acutis puerperarum poſſumus repetere: non aliam ſcilicet habere eſſentiam, aliamve diagnoſin, ac dum non puerperas, ac etiam viros obſident. Ut hîc peculiarem eorum theoriam proponere non opus ſit, quæ ex propriis capitibus facilè deſumi poterit.

Illi autem morbi accuti utplurimùm ſunt febres continuæ, tum eſſentiales, ut ſynochus putrida, tertiana, continua, & reliquæ: tum ſymptomaticæ, quæ inflammationes internas, ut pleuritidem, peripneumoniam, hepatidem, phrenitidem, & alias comitantur.

Eſt tamen peculiaris febris ſpecies, quæ omnibus propemodum puerperis contingit, *febre lactis* vulgò à mulieribus nominata, eaque circa tertium, aut quartum puerperii diem accidere ſolet, cùm lac in mammis copioſius generari incipit; oriturque ex ſanguinis ab utero ad mammas refluxu ejuſdemque motu & agitatione. Quæ quidem febris inter ephemeras plurium dierum recenſetur, neque ullis indiget remediis, quia intra triduum vel quatriduum, nempè circa nonum diem ſudore ſolvitur. Diſtinguitur à putridis, quòd ferè circa quartum diem invadat, mammæ lacte repleri incipiant, & duritie, dolore, ac calore affici, cum dorſi & ſcapularum gravitate & calore, tùm puerperia rectè fluunt, quod in putridis rariſſimè contingit.

Febres autem putridæ puerperis ſupervenientes, à tribus cauſis oriuntur: nempè lochiorum ſuppreſſione, aut imminutione, pravorum humorum congerie geſtationis tempore cumulatâ ac in partu agitata, aut diætæ erroribus. Nonnulli addunt fluxum lochiorum immodicum, qui potiùs ſignum eſt latentis cacochymiæ, febrem excitantis, illius verò cauſa propria eſſe non poteſt.

In ſuppreſſione lochiorum ſanguis, & vitioſi humores, qui per geſtationis decurſum cumulati ſunt, ad venas majores regurgitant, ibique putreſcunt, & interdum ad hepar, lienem, aliaſque partes feruntur, in iiſque inflammationes concitant. Aut ſi in venis uteri morentur, putredinem concipiunt, atque ita febrem pariunt, etiam in iis fœminis, quæ antea inculpatâ valetudine frui videbantur.

Si verò ritè fluentibus lochiis febris oriatur; illa vel ex bilioſo humorum apparatu, vel ex diætæ erroribus provenit. Pravi humores, ex partus laboribus ac doloribus agitati, calorem & putredinem facilè concipiunt, febremque excitant. Diætæ errores variis modis contingere poſſunt. Ac primùm in victu, in quo puerperæ plurimùm peccare ſolent, pluribus & copioſis ferculis ſeſe ingurgitantes quæ ſufficienter concoqui non poſſunt, & in corpore putredinem contrahunt. Alter error committitur, dum puerperæ frigido aëri ſeſe imprudenter exponunt, præcipuè urgente febre ex lacte, quæ per ſudores & diaphoreſin ſolvi conſuevit. A frigore autem ambiente incautè admiſſo diaphoreſis impeditur: unde fit, ut febris illa, quæ per ſe ſalutaris erat & paucis diebus ceſſatura, in putridam periculoſam mutetur.

Eſt & alia cauſa ſatis frequens febris puerperarum, cum videlicet ſecundinæ integræ non excluduntur; ſed quædam illius portio intus remanet. Id potiſſimùm contingit in hepate uterino, cujus portio interdum utero annexa relinquitur, eaque putreſcit, unde lochia vireſcentia, male olentia & cadaveroſa promanant: & niſi intra paucos dies ab utero ſeparetur & excludatur; in maximum vitæ diſcrimen ægrotantem præcipitat, cùm ipſi utero ſphaceliſmum inducere valeat.

Si ſanguinis grumi, vel aliud quid præternaturale, poſt partum, in uteri cavitate remanſerit, illud inde dignoſci poteſt, quod cervix uteri mollis & aperta remaneat, nec internum illius orificium claudatur, neque ſurſum uterus retrahatur: cùm, omnibus rite ſe habentibus poſt partum, uterus ſurſum trahatur, illiuſque cervix atque orificium brevi tempore claudantur. Hujus rei experimentum proponitur ab Harvæo, tractatu de partu, de muliere, quæ febre maligna cum ſumma virium jactura laborans abortivit, & poſt excluſionem fœtus integri atque incorrupti, proſtratis tamen viribus, cum pulſu vermiculante & ſudoribus frigidis, moribunda videbatur. Ipſe verò uterum explorans, ejus orificium laxum, molle, & patentiſſimum deprehendit, unà cum malè olentibus lochiis: & digitis immiſſis, molam, ovi anſerini magnitudine foraminibuſque aliquot (atram, viſcidam & fœtentem putrilaginem in ſe habentibus) præditam extrahit, ſtatimque inde à prædictis ſymptomatis liberata eſt, & brevi convaluit.

Contingit etiam in nonnullis, orificium uteri ſtatim à partu adeò conſtringi, ut detentus intra uterum ſanguis, ſubitò grumeſcens & putrefactus, ſæviſſima inducat ſymptomata. Cùmque nullâ arte exitus ei parari poſſit, præſentaneam mortem inferat. Refert tamen Harvæus loco citato hiſtoriam mulieris à ſe curatæ, cùm tali affectu laboraret. Pudendi labra tumida erant & fervida; orificium uteri durum & clauſum. Ipſe verò inſtrumento ferreo immiſſo per vim aliquantulum aperuit, ut injectionem per ſyphunculum admitteret: indeque grumeſcens, ater, fœtiduſque ſanguis ad libras aliquot effluxit, cum præſenti ægræ levamine.

Prognoſis harum febrium in eo tantùm differt à prognoſi ſimilium febrium, quæ non puerperis contingant, quòd ex laboribus partu vires ſint magis dejectæ, & ex ſuppreſſione lochiorum major in venis humorum redundantia, & utrinque majus impendeat periculum.

Ad prognoſin etiam facit, & criſes imprimis prævidendas, celebris illa quæſtio, an computatio dierum morbis debeat fieri à principio morbi, an à die partus. Cujus deciſio paucis ſtabilienda eſt in hunc modum. Si partus fuerit naturalis, nullis ſymptomatis gravibus comitatus, & lochia optimè procedant, morbus verò poſt aliquot dies accedat, computatio non debet fieri à die partus, ſed à die febris, quæ ab aliqua cauſa, eaque præternaturali, fuit concitata: nempè humoribus pravis intùs latentibus, vel aliqua cauſa externa. Si verò partus fuerit difficilis & præternaturalis; febris verò poſt tres aut quatuor dies oriatur, computandum eſt à die partus: quia tunc cœpit totius corporis œconomia everti, humorumque perturbatio fieri, quam deinceps febris conſequitur. Sic in gravibus vulneribus, capitis præſertim, licèt febris non invadat, niſi poſt quartum, vel quintum diem; computatio tamen fieri ſolet à die accepti vulneris, quia tunc temporis humores commoveri cœperunt, & ad febrem diſponi.

Curatio iſtarum febrium ab aliarum curationibus non differt, niſi circa magna remedia, venæ ſectionem ſcilicet &

& purgationem, in quarum administratione non exigua est difficultas, quam tamen nos breviter diluere conabimur.

Quòd ad venæ sectionem spectat, in acutis puerperarum affectibus celebrandam, tanta est Authorum dissensio, propter pugnantes invicem indicationes, ut vix duo reperiantur, qui in eandem omninò sententiam coëant. Nos eam, quæ ad sapientiorum mentem magis accedit, & in usu practico feliciùs succedit: omissis ambagibus, sequentibus theorematis hic proponemus.

Morbus acutus puerperam aggreditur, vel in principio puerperii, vel in medio, vel in fine.

Si contingat in principio, & mulier copiosè purgetur; nulla alia tentanda est sanguinis evacuatio, quam quæ à natura rectè & convenienter operante dirigitur. Si verò lochiorum expurgatio supprimatur, aut minuatur; secentur venæ inferiores & copiosè sanguis mittatur, quoniam tunc temporis copiosa esse debet, ex præscripto naturæ lochiorum evacuatio.

Si medio tempore morbus acutus superveniat, duo considerandа sunt. Unum, an materia morbifica in uno loco particulari contineatur & conculcetur; an sit per venas dispersa. Alterum, an mulier convenienti expurgetur mensurâ, vel non. Si morbus fiat à materia sparsa; ut in febribus, & mulier non perfectè purgetur, venæ inferiores aperiendæ sunt; quia & materia morbifica minuetur & naturalis fluxus provocabitur. Si verò mulier sufficienter expurgetur, morbusque invalescat, nec evacuatio naturalis morbo satisfaciat; venæ inferiores etiam aperiendæ sunt, tantumque detrahendũ, ut ex duabus evacuationibus perficiatur, quod morbus exigit, ut docuit Gal. *9. meth. c. 5.*

Si febris admodum intensa, magnumque incendium adfuerit, id fiat, quod in morbis à materia, in loco particulari conculcata & putrescente agendum esse, jam dicturi sumus.

In morbo acuto particulari, ut pleuritide, peripneumoniâ, anginâ, & similibus, advertendum est, an fluxio tantùm fieri incipiat; ita ut morbus sit tantùm imminens, vel incipiens, & perexigua sanguinis quantitas in parte collecta sit; Tum enim venæ inferiores aperiendæ sunt, ut revulsione factâ ab oppositâ distantissima præposterus ille humorum motus inhibeatur. Si verò jam bona ex parte fluxio facta sit; & inflammatio genita, eaque valdè urgeat sive mulier expurgetur sufficienter, sive non; statim venæ superiores aperiendæ sunt, è directo partis affectæ, quia talis evacuatio à parte affecta sanguinem educit. At si venæ inferiores aperiantur, quæ nec proximæ sunt parti affectæ, nec ab ea evacuari possunt: & virtus ab evacuatione labefactabitur, & materia loco particulari conculcata non minuetur. Atque ita vel totum ferè sanguinem educes, ad revellendam materiam morbificam à parte affecta, vel priùs mulier à morbo perimetur quàm facta fuerit revulsio sufficiens. Neque metuendum est misso sanguine à venis superioribus, ne retrahatur sanguis ab utero, quia in illis casibus partes superiores sanguine abundant. Et quavis multus extrahatur, non ita inaniuntur venæ ut aliunde novum sanguinem attrahere cogantur. Ad majoren tamen cautelam non erit inutile, antequam sanguis mittatur, frictiones celebrare in cruribus, & consequenter ligaturas dolorificas facere in medio ipsorum, quæ detineatur, donec missus fuerit sanguis, & paulò post venæ sectionem solvantur, ac subinde cucurbitulas iisdem partibus applicare, vel saltem frictionem repetere. Hinc habere poterimus materiæ peccantis eductionem, & naturalis fluxus conservationem.

Idem faciendum est in febribus ardentibus & vehementibus. Quia, licèt materia sit sparsa, attamen incendium tantùm est circa cor & viscera, ut minoris & longinquæ venæ apertione non ita extingui possit, sicut proximæ & majoris, qualis est basilica.

Hæc curandi methodus non solùm in puerperis, sed etiam in reliquis mulieribus, morbo acuto correptis, & menstruas provocationes patientibus, observari potest.

Si in fine puerperii morbus acutus inciderit; idem agendum est, ut in medio, iisdem conditionibus observatis: hoc animadverso, ut, quò magis distat mulier à principio, eò tutiùs venæ superiores aperiri valeant, quò autem illa vicinior est, etiam medio tempore, id ipsum majori cum præmeditatione exequamur. Et si morbus non instet, neque urgeat illius acuties, ac naturalis expurgatio copiosa fuerit, prorsus abstineamus. Si verò purgatio fuerit imminuta venas inferiores, ad supplementum debitæ quantitatis secabimus. Si tamen oppositum contigerit; servetur id, quod urgente acuto morbo agendum esse diximus.

Purgationis verò usus in puerperis, morbo acuto correptis, sequentibus concludetur theorematis.

Dum lochia naturaliter profluunt, nunquam purgatio administranda est: periculum enim est, ne ab opere suo natura divertatur.

Si verò puerperia præ naturam se habeant, considerandum est, an quantitate peccent, vel qualitate.

Si quantitate peccaverint, eáque imminutâ, & mulier vel omnino nihil, vel insufficienter purgetur; postquam omnia remedia promovendis hujusmodi purgamentis idonea, frustrà usurpata sunt, & materia morbifica concocta apparet, transactis octo, decem, vel duodecim diebus à partu, secundùm majorem vel minorem morbi urgentiam, leviori pharmaco purgatio institui poterit, à vehementioribus prorsùs abstinendo.

Si lochia qualitate peccent, ita ut fluxio albida, vel alterius coloris non naturalis prodierit, coctâ existente materiâ ultimo puerperii tempore tutò purgatio administrabitur.

In genere autem hoc perpetuò observandum, quo longius puerpera distat à die partus, eò tutiùs medicamentum purgans posse administrari: & contrà. Nam experientia docuit, mulieres purgamentorum suppressione laborantes, si post septimum, aut nonum diem alvi fluxu corripiantur, ad plurimùm liberari. Si verò primis diebus, videlicèt secundo, tertio, vel quarto diarrhœa acciderit, utplurimùm interire.

Atque ita (Deo sit laus & honor) affectuum mulierbrium curationes absolutæ sunt.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER DECIMUS-SEXTUS.

DE AFFECTIONIBUS ARTICULORUM ET RHEUMATISMO.

PRÆFATIO.

LICET omnes Articulorum affectus ab iisdem causis dependeant, & ratione tantùm loci affecti inter se differant; iisdemque remediis curari soleant; nonnulla tamen reperitur differentia inter ischiadem, & aliorum articulorum dolores, ob partium ischii articulum componentium structuram & amplitudinem, cujus ratione quandam in nonnullis

lis remediis diversitatem obtinet: ideò seorsim de dolore ischiadico agere constituimus. Et quia Rheumatismus cum arthritide magnam habet affinitatem; illius ideò expositionem hoc in loco subnectere visum est. Atque adeò Liber iste tribus absolvetur capitibus, quorum primum erit de arthritide: secundum, de dolore ischiadico: tertium de Rheumatismo.

CAPUT I.

De Arthritide.

Arthritis est dolor articulorum, ex intervallis ferè invadens, ab humorum influxu excitatus.

Partes dolore affectæ sunt, membranæ, tendines, nervi; omnesque partes nervosæ, articulis vicinæ, quæ ab humore in eas influente distenduntur, vel ab ejusdem acrimonia punguntur & vellicantur. Ligamenta verò ab ossibus orinnda sensus expertia sunt. Raro autem cavitates influunt; nec nisi in affectus diutissimè perseverante, & ubi ampliores sunt cavitates, ut in dolore ischiadico diuturno, in quo nonnumquam os femoris excidit, laxatis ligamentis, aliisque partibus articulum connectentibus; & tunc articuli cavitas mucosâ pituitâ repletur, ut est apud Hipp. *Aph. 50. sect. 6.*

Quæritur hoc in loco: cur ab humoribus, in partes nervosas & membranosas influentibus, easque distendentibus aut vellicantibus, non fiat convulsio? Respondemus: partes, quæ in arthritide magis afficiuntur, esse membranosas, quæ cùm motui nullo modo inserviant, convulsionem efficere non possunt, quantumvis distendantur, aut vellicentur. Licèt autem tendines & nervi, motui dicati, etiam dolore afficiantur, convulsionem tamen non pariunt, quia ut fiat convulsio, debent musculi retrahi versùs suum principium, & illa retractio debet fieri per contractionem nervorum, qui in eos inseruntur. Quando verò a musculis egressi sunt, aut ad extremitatem eorum pervenerunt, licèt distendantur, musculos contrahere non possunt.

Quatuor arthritidis differentiæ ab Authoribus vulgò constituuntur, ex diversis articulis affectis repetitæ: chiragra, cùm manum dolor occupat: ischias, cùm coxendicem invadit: gonagra, cùm genua: & podagra, cùm pedes hujusmodi dolores afficiunt. Reliquorum verò articulorum dolores generico arthritidis nomine donantur: licèt Paræus propria iis nomina imposuerit, à partibus affectis desumpta; dolorem in maxillæ articulis residentem syagonagram appellans; in cervice, trachelagram; in spina dorsi, rachysagram; in humero, homagram; in cubito, pechyagram. Sed istæ nomenclaturæ in usum medicum relatæ non fuerunt. Ideò sufficit, aliarum partium dolores ad commune & genericum arthritidis nomen referre.

Aliæ prætereà dantur arthritidis differentiæ, quod alia sit generalis, omnes aut saltem plurimos corporis articulos occupans: alia particularis, uni tantùm articulo inhærens: alia insita & congenita, à parentibus hæreditario jure contracta: alia adventitia, à causis externis & erroribus in victu commissis inducta.

Humores autem, arthritidem efficientes, non solum in articulos, sed etiam interdum in alias partes, ut caput, dentes, latera: imò & partes internas, ut jecur & lienem, influere possunt, in iisque varios dolores excitare, qui tamen arthritici dicendi non sunt, quamvis à materia arthritidem efficiente generentur.

Omnes autem dolores, articulos occupantes, arthritidis nomen non merentur: fiunt enim interdum tumores in articulis, præcipuè in genibus, à quibus etiam dolores excitantur, ab humoribus crassis, pituitosis, & melancholicis profecti & diutissimè perseverantes, qui ad dolores arthriticos non referuntur, sed diversam omnino naturam sortiuntur. Quæ diversitas ex peculiaribus arthritidis characteribus, in diagnosi describendis, clariùs innotescet.

Causa proxima & immediata arthritidis est humor serosus, suâ vel quantitate partes sensiles, articulos ambientes, distendens, vel acrimonia vellicans. Serosam esse illam materiam inde colligitur, quòd humores crassiores in articulos tam facilè confluere non possint, & tumorem in articulis magis conspicuum efficerent, qui perexiguus esse solet, imò verò in principio nullus apparet, licèt dolor acerbissimus excitetur. Adde; quòd ille tumor nunquam suppuretur, ceu aliis humoribus crassioribus sæpè contingit, si tantillum sanguinis secum admixtum habeant. In arthritide autem sanguis ad articulos attrahitur, qui ex inflammatione partis innotescit: nunquam tamen suppuratio contingit, propter seri prædominium, quod suppurationi resistit.

Illud autem serum rarò purum atque sincerum est; sed alios humores, aut ichores eorum, secum admixtos habet: unde diversitas insignis exoritur, pro majori vel minori humorum permixtorum acrimoniâ; quibus major vel minor dolor excitatur. Tumor aliquando est notabilis magnitudinis, aliquando vix apparet: color aliis est rubicundus, aliis flavus, aliis albus: in quibusdam malum citò solvitur, in aliis longiùs protrahitur: interdum caliditas ingens & fervor partem affectam occupat, aliàs nulla aut perexigua apparet: quandoque calida admota prosunt, aliàs verò nocent, & frigida conferunt. Negandum tamen non est, serum per se majorem vel minorem acrimoniam habere, prout magis vel minùs salis secum admixtum habet. Cùm enim serum salia heterogenea, quæ ex alimentis in corpore cumulantur, dissolvere, & in sese recipere soleat; (hinc omne serum salsum est,) prout major, vel minor salis copia in eo recipitur, & prout salia illa majorem vel minorem acrimoniam obtinent; major vel minor dolor excitari consuevit.

Quia verò in arthritide, quemadmodum in omni fluxione, quatuor considerantur; materia fluens, pars mandans, pars recipiens, & viæ, per quas fit fluxio: postquam materiam fluentem exposuimus, de reliquis est agendum.

De parte mandante est aliqua dissensio. Fernelius omnem arthritidis materiam, quam pituitosam, & tenuem esse vult, à capite defluere existimat. Non quidem à cerebro ipso, cujus excrementa vel per nares excernuntur, vel per palatum effluentia, ad os, fauces, asperam arteriam, aut ventriculum propelluntur; sed ab externis capitis partibus, & extra calvariam positis. Cùm enim venæ quamplurimæ, ab externis jugularibus deductæ, eò excurrant, excrementa sua tenuia ac serosa ibi deponere asserit, & cùm capitis cutis crassa densaque sit, & humores per eam facilè non expirent, temporis progressu ibi cumulari, & per summa corporis sub cute ad articulos defluere existimat. Alii verò caput quidem fluxioni arthriticæ originem agnoscunt; sed à partibus illius interioribus, cerebro nimirum, effluere censent. Alii denique à visceribus, infimo ventre contentis, putà hepate, liene, utero, aliisque, tum etiam à toto corpore, humores illos noxios per venas & arterias in articulos defluere pronunciant. Quæ omnes sententiæ, meo quidem judicio, ex parte veræ sunt, & parte verò falsæ. Veras esse censemus in eo, quod humores, arthritidem committentes, à capite per internas & externas partes, & à visceribus, totoque corpore, per venas & arterias defluere pronunciant. Falsas verò asserimus in eo quòd vel solas capitis partes externas vel internas tantùm, vel sola viscera inferiora materiam arthritidis suppeditare voluerunt. Cùm enim totum corpus confluxile sit, possunt omnes partes humores superfluos ad articulos transmittere, si illi eorum receptioni dispositi sint. Dispositio autem articulorum, humoribus illis recipiendis idonea, (ut partis recipientis conditionem, hîc datâ occasione explicemus,) est eorumdem imbecillitas, vel nativa, à parentibus jure hæreditario contracta, vel adscititia, à causis præternaturalibus, inferiùs exponendis, orinnda. Cùm igitur certissimo theoremate ab omnibus Medicis receptissimo sancitum sit, partes robustiores excrementa sua deponere in debiliores: asserendum est, omnes partes prædictas superfluitates suas in articulos posse deponere, si illi imbecilliores facti sufficienter resistere nequeant. Et ut sigillatim opiniones prædictæ confutentur: Fernelius quidem satis perspicuè ostendere videtur, humorem extra calvariam collectum, per summa corporis, & sub cute in articulos defluere, cùm interdum dolor in capite incipiat, inde ad cervicem, humeros, ac tandem in articulos excurrat. Sed nunquam

ab

ab aliis locis, aliisque partibus humores in articulos deferri, nullo modo probet, neque ullus post ipsum probare poterit. Sic etiam qui à solo cerebro fluxiones hujusmodi fieri dicunt, contra sensum pugnare videntur. Cùm enim partes articulos ambientes, venas & arterias recipiant, per quas sanguis nutritionis causâ ad eas transfertur, quidni etiam serosus humor, in majoribus vasis collectus, ad easdem partes, per easdem vias deferri poterit; Hoc docuit præcisè Gal.*comm.aph.*20.*sect.*3. Ubi docet in tuberculis & doloribus articulorum profundum corporis expurgari vitiosis humoribus à partibus principalibus ad ambitum corporis protrusis. Hoc etiam ostendit febris, quæ in arthritidis principio sæpe excitari solet; fit enim illa à serosa illuvie, in venis contentâ, & commotâ, atque ebulliente, quando natura ad illius exclusionem sese accingit, & cùm foras omninò eam transmittere nequeat, ad partes ignobiliores & debiliores deponit. Tertia verò sententia, quam Sennertus defendit, à ratione etiam aliena est, & in eo peccat, quòd numquam à cerebro fluxiones podagricas fieri contendat. Cùm enim ad omnes alias partes, tum internas, tum externas, fluxiones à cerebro decumbant; quomodo articuli ab iis poterunt esse immunes; Et si humores, catarrhum efficientes, per venas & arterias defluunt non rarò, unde febres catarrhales passim oriùntur; humores verò, in venis & arteriis contenti, (ut ipse Sennertus asserit) ad articulos facilè confluunt; demonstrativè concluditur, fluxionem fieri à cerebro in juncturas. Illum prætereà humorum defluxum à cerebro per venas, ostendit copiosa urinarum profusio, quæ fit non rarò, cerebro ab insolatu, aut nimio frigore commoto. Tunc enim humores serosi, in cerebro collecti, agitantur à causis illis procatarcticis, & ad venas arteriasque propelluntur per quas ad renes & vesicam confluunt, unde copiosa illa urina promanat.

Causa interna, proxima & immediata arthritidis sufficienter hactenus exposita: jam ad causas externas & procatarcticas transeundum est, quas in tres classes, clarioris doctrinæ gratiâ, distribuere possumus. Prima est earum, quæ materiam generandæ arthritidi idoneam suppeditant. Secunda earum, quæ articulos debilitant & relaxant. Tertia denique earum, quæ humoris morbifici affluxum ad articulos promovent.

Ad primam classem referuntur, quæcunque crudorum ac serosorum humorum, omnisque cacochymiæ proventum adjuvare possunt, ut alimenta crassa, concoctu difficilia, ac valde excrementitia, crapula, & ebrietas frequens, Venus immoderata, unde arthritis Bacchi & Veneris filia dicitur; otium, & vita sedentaria, ac consuetarum exercitationum intermissio, somnus longior, & vigiliæ intēpestivæ; evacuationum consuetarum, sive naturalium, sive artificialium intermissio; metus, tristitia, & sollicitudo diuturna.

Ad secundam classem referuntur labor & motus vehemens, Veneris usus frequens, illius præsertim quæ corpore erecto exercetur: articulorum refrigeratio & humectatio: balneatio frequens: articulorum contusio, luxatio, fractura.

Ad tertiam classem referuntur aër frigidus, humores exprimens, & calor, eosdem fundens ac liquans & exagitans, meatusque aperiens: cibi acres & salsi humores attenuantes: vinum tenue ac generosum, exercitium immodicum, venus effrænata, ira vehemens, aliaque animi pathemata immoderata.

Signa diagnostica alia imminentem, alia præsentem arthritidem significant.

Imminentis signa sunt: sensus in articulis solito exquisitior, ut à levissima causâ lædantur: putà novi calcei compressione, ambulationem longâ vel levi aliquo ictu, aut ad lapidem aliudve corpus duriusculum illisione. Febris plerumque arthritidis invasionem antecedit, quæ fit à serosis humoribus, aliisque, in venis & arteriis contentis, commotis, & exagitatis, dum natura eos ad partes illas ignobiliores expellere nititur. Viciniorem verò arthritidis insultum, & quasi incipientem significant torpor & formicationis sensus in articulis, & quidam in iis fervor, præter consuetudinem invadens.

Præsentem arthritidem significat dolor, jam actu articulum excrucians, quem plerumque tumor & rubor comitatur: si statim à principio non appareat, paulò post saltem excitatur. Pedis pollicem, & præcipuè sinistrum, dolor frequentiùs invadit & ad alios articulos non rarò postmodùm exporrigitur. Febris ante dolorem apparens interdum perseverat: interdum non antecedit, sed cum dolore invadit.

Signa causarum etiam advertenda sunt. Licèt enim humor, arthritidem efficiens, à prædominio serosus sit: aliorum tamen humorum cum sero permixtorum notitia necessaria est, ut iis remedia aptari valeant.

Ac primùm bilem cum sero redundantem significant, dolor vehemens lancinans, tumor exiguus, color subrubeus aut subpallidus, calor magnus, & febris in statu perseverans, febris intensa, urina tenuis, flava, subrubra, auxilium à frigidis, læsio à calidis.

Pituitæ cum sero redundantis signa sunt, tumor partium affectarum sublaxus, qui impressis digitis foveam relinquit: dolor minùs acerbus, urinæ crassæ ac perturbatæ, læsio à frigidis, auxilium à calidis, calor ferè nullus, color albus, è naturali parùm recedens.

Melancholiæ redundantis signa sunt, color partis obscurus ad livorem tendens, dolor profondus, urina tenuis & aquosa, lassitudo totius corporis, ejusdemque temperamentum, ad melancholicum accedens.

Quod ad prognosin attinet: Arthritis periculosa non est; sed dolorum vehementiâ molestissima, & duratione contumacissima, ut totâ vitâ plerumque perseveret, ægrosque ad senectutem comitari soleat, imò verò longævitatem nonnullis conciliet, ex eo, quòd natura humores vitiosos, ex quibus alii morbi periculosiores generari poterant, ad articulos per certa intervalla propellit; sicque partes nobiliores à pravis humoribus liberat.

Contingit tamen non rarò in corporibus debilioribus, vel jam senio confectis, ut, quando natura humores noxios intus coacervatos expellere non valet morbi inde lethales oriantur: ut febres acutissimæ, viscerum inflammationes, apoplexiæ, convulsiones, phrenitides, orthopnœæ, cordis palpitationes, aliique gravissimi affectus.

Licèt diathesis arthritica, visceribus penitissimè infixa & nativa articulorum imbecillitas radicitùs extirpari nequeant, possunt tamen arthritidis insultus maximè retardari: ita ut nonnulli solâ vini abstinentia, alii purgationibus usualibus frequenter iteratis, per multos annos sese ab arthriticis doloribus servaverint.

Hippoc. 2. *Prorrhet.* multos arthriticos sanari posse affirmat, eosque ab illis, qui sanari non possunt, distinguit his verbis. *De podagra hoc dico: quicunque, aut senes sunt, aut circa articulos callos omphaceos habent, aut ærumnosè vivunt, siccam alvum habentes: hi omnes sani fieri non possunt humanâ arte quantùm ego novi. Sanat quidem hos optimè dysenteria, si supervenerit; sed & aliæ eliquidationes valde prosunt, quæ ad infernos locos repunt. Qui verò juvenis est, & circa articulos nondum callos habet concretos, & accuratè vivit, & laboris amans est, & alvum bonam habet ad obediendum, pro studiorum ratione: hic sanè Medicum intelligentem nactus sanari poterit.*

Insanabili etiam arthritidi meritò ea annumerari decet, quæ hæreditaria est.

Si podagricis varices supervenerint, solvitur podagra, ex Avicenna; quia humores ad articulos fluere consueti, ad exteriores cutis partes derivantur.

Si arthritis suas periodos servare consueta non revertatur; gravissimos & sæpè lethales morbos portendit, nisi materia morbifica diligenti prophylaxi sublata fuerit. Si enim ob debilitatem naturæ materia intus cumulata non expellatur, maximos morbos & periculosissimos producit.

Quibuscunque morbi podagrici fiunt, ii sedatâ 40. *diebus inflammatione finiuntur.* Hippocr. *Aphor.* 49. *lib.* 6. In partibus enim exiguo calore præditis, materia morbifica nonnisi longo tempore discuti potest. Certa tamen & perpetua non est illa periodus ad Hipp. proposita: nonnulli enim citiùs, alii tardiùs sanantur; quod dependet ex materiæ

materiæ morbificæ quantitate, crassitie, vel contumaciâ, partium affectarum robore aut imbecillitate, & ægrorum obsequio, in victus ac remediorum administratione.

Omnis arthritidis curatio in eo consistit, ut humoris ad articulos influxus inhibeatur; qui jam influxit, & articulis inhæret, submoveatur, & dolor interim, si acerbus fuerit, leniatur. Quæ omnia sequentibus remediis præstari poterunt.

Ac primùm sanguinis detractio erit convenientissima, si illius penuria non adsit, & humor pituitosus non abundet; quia ab humoris in articulos fluentis motu sanguis exagitatur, & quasi ebullit, & à dolore in partem affectam attrahitur: illius ideò revulsio necessaria est, quæ fit ex opposito partis affectæ: atque ideò, si brachium dextrum afficiatur, in sinistro vena secanda; si dexter pes laboret, vena dextri brachii aperienda. Idem quoque de brachio & pede sinistro dicendum. Est autem sanguis detrahendus statim ab ipso morbi initio, & quantum opus est, si vires ferant, unicâ vice detrahendum. Sin minùs, iteratis vicibus, donec plenitudini sit satisfactum.

Hoc præ oculis semper habendum est copiam sanguinis detractionem in iis qui illam facilè ferre possunt, morbum maximè abbreviare; si statim ab initio celebretur, aut partitis saltem vicibus.

Purgatio etiam quamprimùm, & in ipso paroxysmi initio instituenda est: sic enim fluens & fluxurus humor ab articulorum viis avocatur, & ad intestina attrahitur. In ista autem purgatione duo notatu digna observanda sunt, à Solenandro, practico insigni, pluries annotata.

Primum est, ut purgatio illa fiat non blandiori aliquo & leniente medicamento, quo humores magis commoventur quàm evacuantur, & in articulos præcipitantur; unde dolor & tumor acerbior iis sæpè solet succedere; sed aliquo ex fortioribus, quod humorem commotum evacuet, & ab articulis avertat. Alterum est, ut exhibito medicamento, artus supra genua & cubitos obvolvantur aliquo defensivo, quo humor fluens, si quis assumpto medicamento commotus est, intercipitur, ut minùs, minoreque impetu in articulos decumbat.

In eum usum ex bolo, muli corio, balaustiis, radicibus bistortæ, vel tormentillæ, rosis, cum albumine ovi & aceto conficit unguentum, idque inductum fasciis palmum latis & mediocriter longis, suprà dictis locis obvolvit. Si nec ista ad manus sunt; simplici poscâ tinctas circumdat, atque quod minimum est, diem totum relinquit. Ubi autem fluxio est vehemens; fasciæ inducit linimentum ex bolo, sanguine draconis, albumine ovi & oleo rosac. omphacino; vel priùs sine oleo compositum, cui, ne siccatum & induratum dolores excitet, parum olei prædicti, aut unguenti Comitissæ addendum erit.

Ad hanc autem purgationem exequendam, præscribetur à perito Medico medicamentum, ægrotantis naturæ, & humoribus in toto corpore redundantibus accommodatum, vel aliquod ex specificis purgantibus, quæ in præservatione proponentur.

Evacuatio, quæ fit per vomitum, hîc etiam utilis est, in iis, qui facilè vomunt: qui breviore via humores evacuat, atque adeò non ita metus est, ut ad partem affectam ruant. Blanda autem vomitoria exhibenda sunt, quæ tantùm partes ventriculo vicinas evacuant. Si enim vehementia sint, & à venis attrahant humores, eosdem ad articulos præcipitare poterunt. Tum post vomitiones purgatio per inferiora etiam molienda est: imò si unica non sufficiat, erit iteranda.

Post sufficientem purgationem, sudorum provocatio maximè conferre poterit. Sic enim serosa materia per habitum corporis discutietur. Verùm, cùm in arthritidis invasione fiat quasi quædam ebullitio, & plerumque febris adsit; calida sudorifica non convenient, sed tantùm temperata, ex quibus commendat Sennertus cornu cervi vel crudum, vel sine ustione præparatum, aut solum, aut cum aqua cardui benedicti. Tum etiam antimonium diaphoreticum. In affectu diuturno & absente febre, decoctum chinæ, salsæparillæ, aut sassafras potest exhiberi, & herbis refrigerantibus, ut cichorio, endiviâ, acetosâ, borragine, alterari. Vel solummodò post detersum sudorem, jusculum pulli, prædictis alteratum, assumatur.

Martinus Rulandus sequenti sudorifico usus est feliciter.

♃. Summit. centaur. min. M. ii. rad. asari ℥. ii. Bulliant in aquæ ℔. x. ad medias, & colentur. Capiat ℥. viii. calidè manè, per aliquot dies, & sudet.

Forestus verò laudat decoctum radicis bordanæ seu lappæ majoris, quò indicat, discutiat, sudores & urinas moveat. Refertque quemdam arthriticum, in lecto decumbentem ut nullum membrum movere posset, bibisse cerevisiam calidam, in qua radix lappæ majoris cocta erat; quâ epotâ, cùm nullis remediis à Medicis curari posset, plurima minxit alba, instar lactis, & à doloribus liberatus fuit.

Hercules Saxonia panis, recenter è furno extracti, decem aut duodecim ordines, secundum omnem corporis circumferentiam admovet, quibus sudor copiosè provocatur, & dolores auferuntur.

Convenit etiam non parum stupha humida ex decocto ebuli, lauri, salviæ, rorismarini, & similium, cum vino albo parata, ut illius decocti fumum recipiat æger in doliolo, unde copiosus sudor excitatur.

Aquæ etiam thermales balneo sudores provocant, & materiam, in articulis contentam, promptè discutiunt. Ideò, cùm ægri eas adire nequeant, aqua earum transferri solet, & in lebete calefieri pro balneo. Erastus *conf* 15. hoc reliquis præfert ad mitigandos dolores, sed in qua tantùm salis incoquit, ut gustus clarè salsedinem percipiat.

In principio fluxionis, temporibus vacuationum intermediis, quæ eam sistant, exhibenda sunt: qualia sunt quæ in calidi catarrhi curatione proposita sunt: præcipuè verò julepi ex aquis vel decoctis & syrupis refrigerantibus & incrassantibus.

Imò verò interdum necessitate urgente narcotica exhibenda sunt, nam & fluxionem sistunt, & dolorem atrocem mitigant. Ex his theriaca recens erit opportunissima, & sæpè iterari poterit sine periculo ad ʒ. ß. vel ʒ. i. Cui utiliter ad fluxionem cohibendam, tantillum boli admisceri poterit. Hujus tamen loco laudanum opiatum, aliaque narcotica substituere non erit inconveniens.

Post debitas evacuationes celebratas, aliaque interna exhibita, quæ causam antecedentem respiciunt, ad topica deveniendum est, quæ dolorem demulcent, & causam conjunctam discutiunt. Quæ statim usurpanda non sunt, antequam universalia prædicta præmissa fuerint, alioqui plus damni, quàm commodi afferre solent. Vel enim materia, quam natura ad articulos expellere conatur, ad interiora repellitur, unde gravia symptomata excitantur, vel articulis impingitur, dolorque exasperatur, vel pars effœminatur laxaturque, atque ita fluxus augetur.

Quæ cùm vulgò non observentur, & topica non satis tempestivè & cautè adhibeantur, plus plerumque damni, quam utilitatis inde ægri percipiunt. Topica autem ista vel dolorem solum respiciunt, vel causam simul doloris humorem scilicet qui affluxit, doloremque & tumorem excitat.

Dolorem lenientia hîc maximè necessaria sunt, quia symptoma gravissimum vires dejicit, & humores ad partes affectas attrahi. Præterea usu anodynorum partes relaxantur; & humor, qui anteà ad profundiores circa articulum partes fluebat, ad exteriores & ambientes diffunditur. Unde arthritici dolores, antequam pars intumescat, sunt vehementissimi: mitigantur verò, ubi pars intumescit. Anodyna autem medicamenta, partibus arthritide laborantibus admovenda, plurima proponuntur ab Authoribus. Præcipua verò sunt, quæ sequuntur.

Lac tepens parti dolenti admotum, cum pannis lineis in eo intinctis, dolorem demulcet; tum etiam si pars eo irroretur, præcipuè cùm primùm ex mamma detrahitur, quòd maximè commendat Amatus Lusitanus *curat.* 4. 1. *cent.* 6. his verbis: *Qui podagræ ingentes dolores patiebatur, capram intra cubiculũ sum adducere, & ex ea lac supra membrum dolens, & malè affectum emulgere curabat: quo dolores evidenter imminui sentiebat. Nec quidem injuriâ. Nam lac sic recens emulctum, dolores demulcet, & mitigat, ac remittit. Est autem*

autem remedium Turcarum Principibus commune, & familiare ſatis, à te qui lucrum, & honores petis, in pretio habendum.

Ex eodem lacte paratur cataplaſma de mica panis, quæ in eo incoquitur, addendo vitellos ovorum, & tantillum croci.

Folia etiam hyoſcyami, aut violariæ, in lacte vel poſcâ decoquuntur, & parti utiliter admoventur.

Paratur etiam cataplaſma ex pulpa rad. althææ, cum lacte permixtâ.

Ex pulpa caſſiæ fit etiam cataplaſma, vel ſolâ, vel cum lacte, aut oleo roſaceo, aut ſequentibus permixtâ.

♃. Medullæ panis albi in lacte decoctæ ℔. ß. medullæ caſſiæ ℥. iii. Fiat cataplaſma. Vel

♃. Medullæ caſſiæ ℥. iv. theriacæ recentis ℥. ß. farinæ hordei & avenæ, an. ℥. iii. micæ panis albi ℥. iv. lactis vaccini ℔. ii. vel iii. Coquantur omnia in formam cataplaſmatis, quod applicetur calidè partibus dolentibus. Si addideris vitrioli calcinati, & ſubtiliſſimè pulverati ℥. ß. vel ℥. i. multò præſtantius efficies.

In principio arthritidis, quæ pedis pollicem tantùm adoritur, ſequens admovendum erit.

♃. Album ovor. num. ii. ſalis triti parum, aceti roſ. gutt. aliquot. Excipiantur ſtupis, & applicentur.

Alia etiam fiunt cataplaſmata ſummæ efficaciæ, in hunc modum compoſita.

♃. Aquarum verbaſci albi & filicis totius an. ℔. ß. vitrioli calcinati ſubtiliſſimè pulverati ℥. i. ß. farinæ ℥. iv. croci ʒ. ii. Fiat cataplaſma.

♃. Malvæ cum radicibus quantum vis. Coque in fictili novo, cum æquis vini & aceti partibus, ad tertiæ partis conſumptionem: deinde adde furfuris ſecalis craſſioris q. ſ. ad conficiendum cataplaſma. Quod bene ſubactum, & panno lineo inductum applicetur partibus dolentibus calidum, quantùm ferri poteſt. Hoc maximè commendat Solenander.

Refert Foreſtus, miraculo ſum eſſe cataplaſma, compoſitum ex lenticula aquatica, & floribus chamæm. in lacte coctis, addendo farinæ hordei parùm.

Montagnana in acerbiſſimis doloribus ſequens præſtantiſſimum eſſe affirmat.

♃. Vitell. ovor. num. x. Conquaſſentur in frixorio, cum ℔. ß. olei roſacei. Coquantur leviter ad inſpiſſationem, addendo croci ʒ. ii. & calidum applicetur.

Admoventur à pleriſque in principio fluxionis cataplaſma ex ſale & fuligine, cum albuminibus ovorum ſubactis.

Vel ex flor. chamæm. ℥. ii. roſar. rubr. ℥. i. ß. flor. verbaſci ℥. ß. Pulveriſentur & coquantur in lacte dulci ad cataplaſmatis conſiſtentiam, addendo vitell. ovor. num. iii. vel iv.

Vel ex farinæ hordei, & fabarum, an. M. i. flor. chamæm. & roſ. an. M. ß. aquæ verbaſci, fol. ſalicis, an. q. ſ. vel aquæ plantag. & vini, an. q. ſ. Incorporentur omnia ſimul in formem cataplaſmatis.

Fomenta etiam, partibus dolentibus admovenda, varia componi poſſunt in hunc modum.

♃. Fol. verbaſci ℔. vi. vini rubri ℔. ii. Trita macerentur per aliquot dies. Deſtilletur aqua, quâ foveantur partes dolentes tepidè, cum linteis eâ imbutis. Vel

♃. Flor. verbaſci q. ſ. Iis ampulla vitrea impletur; & orificio obturato Soli exponatur: ſic enim in liquorem diffluunt, qui linteo parti affectæ impoſitus dolorem lenit.

Sal Saturni in ſpiritu vini tenuiſſimo diſſolutum mirè dolores ſedat.

Aqua ſpermatis ranarum menſe Majo deſtillata, partibus dolentibus impoſita, mirè dolores lenit, & partis inflammationem ac ruborem temperat. Cum illa etiam ſequentia utiliter admiſceri poterunt.

♃. Aquæ ſpermatis ranarum, tapſi barbati, & filicis, an ℔. i. ß. In quibus infunde tuthiæ, litargyri, an ℥. i. vitrioli calcinati, aluminis, an. ℥. i. Foveantur partes dolentes tepidè.

Acetum ex infuſione litargyri paratum, & nonnihil evaporatum, ut omninò dulceſcat, admodùm prodeſt arthritidi calidæ.

Oleum ex pedibus vituli extractum, ad dolores arthriticos ſedandos præſtantiſſimum eſt, & hoc modo elicitur.

Pedes vituli contundantur, & oſſa confringantur. Deinde coquantur ad putrilaginem. Oleum aquæ ſupernatans miſce cum aqua vitæ & ſale, iiſque partes dolore affectæ illinantur.

Olea & pinguedines à plurimis etiam uſurpantur. Sed cùm inflammatio quæ in membris, arthritide laborantibus, contingit, ad eryſipelatis naturam utplurimum accedat; pinguia illa plus nocere, quàm prodeſſe non raro poſſunt cùm poros obſtruendo humorem noxium intus retineant & ita dolorem augeant.

Quemadmodum refert Sennertus, virum quendam arthriticum, ſummo cum fructu uti ſolitum ad dolores ſedandos; caſeo ovillo planè recenti impoſito, verùm ſæpè renovato. Quamprimum enim a calore partis calefactus pingueſcere, & quaſi butyrum fundere caſeus incipiebat, dolor intendebatur. In quibuſdam tamen corporibus oleum roſaceum, & ſimilia convenire poterunt, ſaltem cum aliis medicamentis permixta: quandoquidem pro variis hominum naturis varia conferre ſolent. Ideo ingens remediorum numerus habendus eſt, ut paſſim immutari valeant: quia vix ullum inveniri poteſt adeò efficax, ut omnibus æquè proſit. Exempli loco ſequentia habeantur.

♃. Medullæ pannis albiſſ. ℔. ß. Coque in lacte recenti ad pultis conſiſtentiam. Deinde adde mucilaginis ſem. altheæ ℥. ii. farinæ ſeminis lini, fœnugr. an. drach. ii. pulv. flor. chamæm. meliloti, an. ℥. i. croci drach. i. roſ. unc. i. Miſce, fiat cataplaſma.

Vel cataplaſmati de mica panis ſuprà deſcripto oleum roſac. admiſceri poterit.

Linimenta & unguenta etiam parari ſolent ad dolorem demulcendum.

♃. Vitell. ovor. num, ii. vel iii. diſſolvantur cum oleo roſac. vel violac. vel vino, & tepidè applicentur.

Balſamum Saturni cum ol. violato, vel roſar. paratum, dolorem ſedat efficaciſſimè.

♃. Ceruſæ ʒ. ii. Diſſolve in aqua endiviæ, & modico aceti. Fiat liquidum unguentum.

Ex eadem ceruſſa fit emplaſtrum magnæ efficaciæ, quod ab initio morbi admoveri poteſt, etiam tumore atque inflammatione præſente: ejuſque compoſitio talis eſt.

♃. Ol. commun. ℔. i. vini ℔. i. ß. Bulliant ad mediam vini conſumptionem. Deinde adde ceruſſæ ſubtiliſſimè pulveratæ ℔. i. camphoræ ʒ. ii. Coquantur ad emplaſtri conſiſtentiam. Ubi magna eſt inflammatio, loco vini acetum eſt reponendum. Extendatur emplaſtrum ſuper lintea, ut commodiùs partes obvolvantur.

Catellus vivus, parti laboranti admotus: dolorem valde demulcet.

Dolore admodum ſæviente, ad narcotica licet confugere: quamvis ea diù parte retinenda non ſunt; cùm calido nativo & nervis ſint inimica.

♃. Fol hyoſcyami M. ii. ſolani, ſempervivi, an. M. i. capitum papaveris hortenſis P. i. rad. mandragoræ ℥. i. florum chamæm. violar. an. P. i. Fiat decoctio in aqua vel lacte, quâ foveatur locus.

Reſidentia piſtetur, addendo farinæ ſem. lini ℥. ß. farinæ tritici ℥. ii. ol. chamæm. ℥. iii. Fiat cataplaſma. Vel

♃. Spiritus Vini, per croci infuſionem flaveſcentis unc. iv. camphoræ ℈. i. Bulliant parùm. Deindè diſſolve opii drach. i. Eoque liquore pars dolens illinatur. Tutum & efficaciſſimum eſt remedium.

Folia nicotianæ recentia, contuſa, & admota, dolorem arthriticum ſedant; & vim quandam narcoticam obtinere dicuntur.

Cauſam verò dolorem efficientem quod attinet: fluenti in partem debentur repellentia; fluxa verò derivantia & reſolventia.

Attamen repellentia hic improbantur; ſaltem ſola, & ſine aliorum permixtione adhibita. Nam ſi humorum in partem influxum omninò impediant, metus eſt, ne illi ad partes internas retrocedentes periculoſos affectus inducant niſi ad aliquem alium articulum transferantur. Adde quòd

humor jam influxus ad partem intimiùs impingatur, unde dolores acerbiores excitantur. Attamen, si maximus in principio fiat humorum, præcipuè calidorum, affluxus, ex quo doloris acerbitas metuenda sit; eum quadantenùs reprimere conveniet, admotis repellentibus: non solis, sed cum anodynis permixtis, post universales & sufficientes evacuationes. Tunc enim nimis laxantia humorum affluxum promovent. Itaque prædictis cataplasmatis, aliisque remediis, plantaginem, lactucam, portulacam, sempervivum & similia addere licebit, ut & aceti tantillum. Exempli gratia.

♃. Farinæ hordei ℥. iii. Coque in oxycrato, adde vitellos ovor. num. ii. croci ℈. i. Fiat cataplasma. Vel

♃. Rof. rubr. M. i. fabar. hord. & fœnugr. an. ℥. i. santali rubr. ʒ. i. ß. chamom. P. i. Coctis & contusis addantur vitell. ovorum num. ii. aceti ℥. iv. ol. rosacei q. s. Fiat cataplasma.

Inter derivantia remedia locum habent hirudines, parti dolenti admotæ, post sufficienter evacuatum corpus, tunc enim valdè prosunt, præsertim, cùm venæ in parte affecta distentæ, & sanguine turgidæ apparent.

Resolventia verò medicamenta sub variis formis usurpari solent: aquæ nimirum, olei, unguenti, balsami, fomenti, suffitus, cataplasmatis, emplastri, & similium, in sequentem modum composita.

♃. Vitrioli albi, & viridis, an. ℥. i. camphoræ ʒ. ii. aquæ vitæ & vini albi, an. ℔. i. Misceantur, atque cum intinctis pannis applicentur.

In urina calx viva extinguitur, & cum ea per residentiam aut colaturam depurata, locus dolens foveatur. Idem ex calce & aceto factum probatur.

Martinus Rulandus in centuriis suarum curationum: aquam suam antipodagricam mirè prædicat, cujus descriptionem nunquam proposuit. Eam autem ita se habere existimant Libavius, Petræus, aliique.

♃. Aquæ fontis ℔. i. aquæ fortis ℥. ß. sublimati ʒ. i. Bulliant per horæ quadrantem. Hoc liquore panni linei madefacti partibus dolentibus tepidè applicentur.

Quercetanus in Pharmacopœa sequentes proponit.

♃. Muriæ, salis, & urinæ pueri, ana partes æquales. Destillentur, aquâ foveantur partes cum linteis, sæpè renovandis.

♃. Folior. & flor. sambuci viridium, an. ℔. i. Contundantur & macerentur in aqua vitæ, idque per duos dies vel tres. Destillentur per vas vitreum vel cupreum, ad siccitatem.

♃. Spiritus vini rectificati ℔. ii. mellis purissimi ℔. i. Destillentur in balneo vaporoso. Sic duos destillabis liquores. Primus est aqueus. Secundus multò fortior, & sulphureus quem seorsim reserva. Magmati sive remanentiæ adde croci orientalis integri ℥.i.sem.terebinthinæ Venetæ ℥. ii. castorei ʒ. vi. tartari ad albedinem calcinati ℔. sem. salis fusi Unc. i. phlegmatis vitrioli à suo spiritu non separati ʒ. iv. lixivii sarmentorum ℔. ii. Macerentur per xxiv. horas. Deinde destillentur ad siccitatem. Liquor, qui inde emanabit, servetur etiam seorsim. Fæcibus remanentibus affunde priorem aquam reservatam. Macerentur & destillentur. Tandem omnes liquores destillatos misce, & denuò per balneum vaporosum destilla. Hanc dicit Quercetanus esse miræ facultatis, & sibi communicatam à quodam Germano celeberrimo, tanquam singulare donum, affirmante hanc esse ipsam aquam Martini Rulandi. Seque eximios illius effectus vidisse testatur in sedandis arthriticis doloribus, si linteola in eadem mediocriter calefacta & demersa membro dolenti applicentur.

Idem Quercetanus *in consilio de arthritide*, gloriatur se sibi reservare aquam suam antipodagricam, tanquam veterano militi aliquid athletici artificii. Quam dicit fieri ex aqua fontana simplici, in qua iteratè & aliquoties extinguit quædam metalla, cui addit duas substantias metallicas, quæ vel per os ritè præparatæ dari solent: quarum spiritus impressi in aqua prædicta, vim ei tribuunt penetrandi ad radices usque morbi, atque verè resolvendi & attenuandi materias tartareas, gypseas, atque sales in juncturis concretos, à quibus tam intolerandi dolores excitantur.

Huic fortè non absimilis, nec inferior est, quæ sequitur.

♃. Calcis vivæ ℔. iv. Extinguatur in aquæ fluvialis s. q. & relinquantur in cella vinaria, trium dierum spatio, ut meliùs sal extrahatur ex calce. Posteà parùm bulliant, & colentur per manicam Hippocratis. In colat. ℔. xx. extingue septies, aut novies, primò laminas chalybis ignitas; secundò laminas cupri ardentes; tertiò vitriolum ad albedinem calcinatum ad ℥. x. quartò antimonium liquefactum in crucibulo ℔. ß. quintò lithargyri vel cerussæ in crucibulo calefactæ ℔. ß. mercurii præcipitati albi, unica lotione loti ℥. i. ß. æris usti subtiliter triti ℥. ß. Post extinctionem horum mineralium, aqua supersedeat in cella vinaria decem dierum spatio. Posteà parùm bulliat, & coletur per manicam Hipp. Hac aqua calente lintea duplicata imbuantur, & applicentur frequenter.

Inter fotus paratu faciles commendatur ille, qui fit ex sale ammoniaco septies sublimato, & in vino aut aqua rite dissoluto. Vel ex urina juvenis bene sani usque ad medietatem cocta, & cum linteis admota.

Scribit Solenander *cons.* 24. *sect.* 4. quemdam senem podagricum sibi hoc modo facere medicinam solitum. Cùm tumor & dolor magnus, locusque rubeus erat; accipiebat salem, cinerem, urinam pueri, & acetum. Iis commixtis madefactum & expressum pannum laneum album, applicabat aliquoties, sicque dolor magna ex parte sedabatur.

Quemadmodum anteà diximus, olea anodyna in arthritide parùm convenire, idem de oleis resolventibus hîc dicendum est, quæ poros cutis occludunt, sicque liberam transpirationem impediunt, & calorem augent, sicque propter viscidam suam substantiam ad intimas articulorum partes penetrare possunt, ut humores salsos, acres, & tartareos in iis latitantes temperent ac resolvant. Attamen si prædicta olea per retortam destillentur, huic usui maximè idonea, utpote valdè penetrantia, ac minimè viscida efficientur. Ex illis præstantissima sunt oleum cheirinum, hyperici, & de vitellis ovorum, quæ simul mixta, & per retortam destillata, dolori sedando, ejusque causæ discutiendæ utilissima sunt.

Oleum etiam scorpionum Matthioli, modo prædicto destillatum, præstantissimum est.

Oleum ceræ ad idem etiam est efficax.

At cæteris omnibus præfertur, & non solum à Chymiatris, sed etiam à Doctoribus dogmaticis, ut Cratone, Platero, aliisque laudatur oleum ex ossibus humanis, eodem modo paratum, quo oleum de lateribus conficitur: nimirum ossa humana non humata, confracta, & ignita in oleum vetus injiciuntur. Posteà verò oleo imbibita contundantur, & in retortam conjiciantur, sicque vi ignis extrahitur oleum.

In ossium humanorum defectu, aliorum animalium ossa subrogari poterunt.

Sequens etiam erit valde utile.

♃. Mastiches, thuris, myrrhæ, ammoniaci, opopanacis, bdellii, mumiæ, an. ℥. ii. vitriol. ℔. ii. mellis ℔. ii. tartari unc. i. sem. spiritus vini ℔. iv. Destilletur oleum, ex quo penna illinatur pars dolens.

Ad dolorem sedandum & materiam arthritidis resolvendam, laudatur etiam liquor limacum, in hunc modum compositus.

In manicam Hippocratis conjice limacum integrorum M. i. Tum super illos injice salis communis M. i. super sale seminis ebuli subtilissimè triti M. i. sic vicissim, limaces, salem, semen, donec omnium sigillatim quatuor vel quinque strata confeceris. Manica dependeat in cella vinaria humida. Et post paucos dies destillabit ex ea liquor lubricus & pinguis, quem soli exponito per quatriduum, & locum affectum eo illinito.

Unguentum resolvens in hunc modum componi poterit.

♃. Chamæpit. absinthii vulgaris & summit. rorism. an. M. i. flor. chamom. meliloti, rosar. an. P. i. ol. & vini an. ℔. sem. bulliant ad vini consumpt. Expressioni adde ceræ q. s. ad unguenti consistentiam. Inungatur calidè pars affecta. Intra 24. horas pars intumescit; & dolor cessat.

Catapla-

Cataplasmata item resolventia, & dolorem sedantia varia confici possunt. Præcipua verò sunt hæc.

♃. Furfuris tritici ℔. i. salis ℥. i. sapæ q. f. Decoquantur ad formam cataplasmatis. Vel

♃. Farinæ fabar. ℔. sem. Decoquantur in vino, q. s. addendo aquæ vitæ & butyri parum. Fiat cataplasma. Vel

Ebuli folia tenera, aut sambuci contusa, applicentur, vel cum butyro frixa in sartagine, in formam placentæ.

Radix bryoniæ, contusa cum aqua vitæ, est etiam valdè efficax.

A nonnullis etiam commendatur radix aronis, cum stercore vaccæ permixta.

Sequens verò à Solenandro laudatur, quod sine insigni calefactione resolvit, dolorem sedat, & articulos roborat. Potestque tutò post paroxysmi principium, circa quintum morbi diem applicari.

♃. Pulv rosf. rubr. ℥. ii. mastiches ℥. i. camphoræ ʒ. ß. farinæ hordei ℔. ß. Coquantur in vino albo continuè agitando, donec inspissetur, & calidum applicetur.

Emplastra demùm magno usui esse solent. Præcipua verò sunt hæc.

♃. Thuris, mumiæ, colophoniæ, an. Unc. i. mastiches, myrrhæ, coralli albi, an. Unc. ß. axungiæ humanæ ʒ. vi. gummi ammon. & bdellii aceto solut. an. ʒ. iii. terebinth. Unc. ß. olei vulpini & rosac. an. q. f. Fiat emplastrum.

♃. Rad. ireos Florent. & hermodactylorum pulverat. an. ʒ. vi. emplastri oxycrocei, & de mucilag. an. Unc. ii. resinæ pini ℥. i. Malaxentur simul, addendo ol. lumbric. q. f. Fiat massa emplastri.

Emplastrum diapalma seu diachalciteos maximo in usu est, vel solum, vel additâ camphorâ, in hunc modum.

♃. Massæ emplastri diapalmæ ℔. sem. camphoræ, ʒ. ii. Misceantur simul, & applicentur partibus affectis. Vel in formam sparadrap.

♃. Massæ emplastri diachalcit. ℔. ß. de sulphure. ℥. i. styrac. calamit. & benjoini, an. ℥. sem. gumm. tacam. Unc ii. olei hyperici & lumbric. an. Unc. i. styracis liquid. Unc. i. sem. ceræ novæ q. f. Liquefactis omnibus simul immergatur tela bis aut ter, quæ polita & siccata servetur ad usum.

At verò idem emplastrum cum sequentibus permixtum, inter excellentissima remedia arthritica censeri debet.

♃. Emplastri diachalc. vino rubro austero soluti, & ad vini consumptionem cocti ℔. i. myrtill. rosf. rubr. mastiches, tartari vini rubri pulverat. an. ʒ. ii. chamæp. & chamæm. odorati veri pulverat. ʒ. ii. Fiat emplastrum, applicandum, ubi tumor valdè imminutus fuerit.

Tandem in dolore diuturno & valdè contumaci, à materia præsertim frigida oriundo, confugiunt nonnulli ad vesicatoria, partibus affectis admota. Eorum mentionem facit Sennertus, sed quæ anodynis permisceantur. At emplastro vesicatorio, quod in nostris officinis habetur, solo & impermixto sapientissimus Varandæus, præceptor meus, feliciter usus est; eòque curavit magnum & contumacem tumorem genu occupantem, cùm alii Medici multas purgationes, & diætam sudorificam, nec non topica permulta frustrà usurpassent.

In omnium autem prædictorum remediorum usu hoc unicè annotandum est ut à juvantibus & lædentibus sumatur indicatio, quandoquidem variæ sunt hominum naturæ, varia temperamenta, & varii generis excrementa in iis colliguntur, unde summa in morbis varietas solet exoriri. Ideò, quod uni prodest, alteri sæpè est inutile. Quod maximè usu venit in arthritidis curatione. Eâque ratione unicuique practico medicamentorum sylva habenda est, ut si unum frustrà tentetur, ad aliud atque aliud confugere possit: ea semper seligendo, quæ rationali methodo magis consentanea videbuntur.

Quando arthritis tophacea & nodosa est, difficillimè curatur, præsertim si inveterata sit. At nodi recentes emollientibus & resolventibus fomentis, unguentis, & emplastris dissolvi possunt. Specifica verò sunt quæ sequuntur.

Gal. valdè commendat emplastrum compositum ex caseo veteri & acri, cū decocto pernæ suillæ salitæ subacto.

Alii pedes suillos salsos decoquunt, quousque in mucilaginem convertantur. Postea admiscent casei antiqui partes duas, pulver. nasturt. partem unam; ut fiat emplastrum. Vel

♃. Succi nicotianæ ℥. iii. ceræ citrinæ unc. ii. resinæ pini ℥. i. sem. terebinth. unc. i. olei chamom. q. f. Fiat ceratum molle. Vel

♃. Beccarum Orientalium (quas Galli vocant, *coques de Levant*) myrrhæ, an. ℔. ß. Pulverentur & simul misceantur cum aceto forti in formam cataplasmatis.

Gummi ammoniacum in aceto dissolutum potenter emollit.

Rulandus tumores istos duros inungit manè, meridie & vesperi oleo seu balsamo sulphuris calente; & desuper emplastrum diasulphuris calens applicat.

At unicè confert emplastrum sequens, quod præter doloris sedationem, etiam ex articulis materiam tophaceam extrahit.

♃. Vitrioli rom. ℔. i. aluminis rupei ℔. sem. salis ℥. iv. Hæc omnia conjunctim calcina in catino terreo evaporando salem, donec spiritus etiam exhalare cœperint. Quibus odore perceptis statim desiste à calcinatione, & refrigescant omnia, ac pulverentur.

♃. Hujus pulver. & farinæ hord. ana partes æquales; misce cum fæcibus vini ad formam pultis, quam supra laciniam extende, ad spissitudinem cultri, & applica loco affecto. Exsiccatam massam cum fæcibus vini iterùm dissolve, & applicare perge, donec primùm, discussus dolor, posteà verò ex articulis ipsis contortis omnes tophi consumpti fuerint. Interim tamen sæpe fit, ut cutis aperiatur, quod formidandum non est. Vel enim sponte sua posteà ulcera coëunt, vel cerâ saltem emplastri loco impositâ consolidantur, ipsis articulis denuò mobilibus & agilibus redditis.

Si denique nimis inveterata arthritis & prorsùs nodosa fuerit; præcedenti cura mitigatio quidem dolorum speranda est, sed tophi vix cedunt; ideò caustico leviori cutis aperienda, deinde emplastro attractivo ex gummatibus tophi eximendi.

Articularis doloris jam præsentis curatio prædictis perficitur. Sed quia hic affectus per intervalla, præcipuè vere & autumno, redire solet: illius prophylaxis instituenda est. Quæ quidem eò respicere debet, ut materiæ ad articulos ruituræ collectio impediatur: aut si quæ collecta sit auferatur. Ac denique ne articuli tam facilè humorem influentem recipiant, impedietur materiæ collectio, optima victûs ratione, & remediis, viscerum intemperiem corrigentibus. Materia collecta auferetur remediis evacuantibus. Et articuli non tam facilè recipient, si roborantibus confirmentur.

Diætam quòd attinet, licèt ea in hoc casu maximi, imo præcipui sit momenti, instituti nostri ratio eam describere non patitur.

De potu tantùm dicemus, vinum arthriticis esse maximè noxium, multosque ejus abstinentiâ penitùs fuisse liberatos. Si tamen æger propter alia valetudinis incommoda non possit ab eo omninò abstinere; bibat pauciferum seu aquosum & valdè dilutum. Hollerius loco vini commendat mellicratum valdè dilutum, scilicet ex aquæ partibus 40. vel 48. & mellis parte una, quod tamen non convenit picrocholis & sitibundis.

Bochetum sequens omnibus naturis convenit, & plurimis valdè profuit.

♃. Rad. salsæ paril. ℥. ii. liquirit. Unc. i. cinnam. & sem. anisi an. ℥. ß. Fiat pulvis tenuissimus. Cujus cochl. i. misceatur cum ea aquæ quantitate, quæ pro uno pastu sufficit. Agitentur in duobus vasis ter, aut quater, posteà colentur pro potu ordinario, singulis pastibus item iterando.

Vacuationes verò quod attinet, phlebotomia primum instituenda est, præsertim vere & autumno; in iis, qui sanguine abundant, ejusque effervescentiæ obnoxii sunt.

Purgatio verò non solùm vere & autumno, sed etiam quater in anno, imò & singulis mensibus in valdè cacochymis celebranda est. In quem usum multæ purgantium formulæ circunferuntur, huic affectui specificæ: Præcipuæ verò quæ sequuntur, à prudenti Medico ita usurpandæ, ut plerumque immutari debeant, tum ratio-

ne materiæ, tum ratione dosis, juxta varia ægrorum temperamenta.

♃. Sennæ mundat. turbith. hermodactyl. & rasuræ cranii non humati, an. Drach. i. diagrydii ℈. 1. Fiat pulvis, de quo capiat Drach. i. cum aquâ vivæ arthriticæ, vel jusculo. Vel

♃. Salsæ parill. Unc. i. sennæ mundat. Drach. vi. turbith hermodactyl. jalappæ, mechoacan. Unc. ß. agaric. trochis. ʒ. ii. diagrydii, cinnamom. an Drach. ß. Fiat pulvis. Cujus Drach. 1. infundatur in vino albo per noctem. Capiat æger mane vinum & pulverem.

Electuarium caryocostinum à Petro Bayro miris laudibus effertur, & ab omnibus Practicis approbatur, ejusque descriptio habetur in Pharmacopœa Bauderonii. Datur ad Unc. ß. Sed in calidioribus naturis illius usus poterit esse noxius.

Rhasis pilulas suas laudat eo encomio, quod *incedere non valentes faciant ire pedes.* Illæ autem ita se habent.

♃. Aloës optimæ Unc. sem. rosar. rubr. ℈. ii. hermodactyl. alb. à cort. exterioribus mundatorum ʒ. i. ß. diagridii ʒ. i. cum aqua vivæ arthriticæ & melle rosac. fiat massa pilul. Cujus dosis erit ʒ. i.

Utiles etiam sunt, quæ sequuntur.

♃. Aloës, hermodactyl. an. ℥. ß. chamæpit. Drach. ii. chamædr. stœchad. arabic. an. ʒ. i. sem. hyperici ʒ. ß. Cum terebinth. Veneta, fiat massa pilul. quia minùs purgant frequentiùs exhiberi poterunt.

Per vomitum etiam facta evacuatio in præservatione magno successu adhibetur, si æger eum facilè ferat. Quod indicavit Alsharavius insignis Medicus, his verbis: *Vomitus*, inquit, *utilior est laxativo, ad eradicationem grossorum humorum, qui sunt ab infra genu, & usque ad pedem; sicut in dolore sciatico & dolore genuum, & similium.*

Provocari autem poterit vomitus singulis mensibus per biduum sequens, quia secundus dies prioris reliquias extrudit. Hunc autem meliùs succedere quidam observarunt, cùm Luna in signo aliquo ruminante, ut Tauro vel Capricorno reperta fuerit. A cœna autem provocare utile est, ingestis priùs cibis variis pinguibus, acribus, aliisque in magnâ copiâ. Postea ventriculum fricando, & digitos in fauces immittendo. Quòd si non sufficiat, vomitorium exhibendum est, præsertim ex radic. asari & genistæ decocto conflatum, quæ alioqui in arthritide curanda idonea esse solent.

Illa etiam, quæ per sudores fit evacuatio, sanguinem à serosis excrementis repurgat, & causam arthritidis antecedentem educit. In hunc usum institui poterit diæta sudorifica, vere & autumno, ex decocto salsæparill. chinæ, sassafras, aut etiam guajaco, prout ægri temperies suadere videbitur.

At sine sudorum provocatione per simplicem diaphoresim, materiam morbificam educens decoctum, à recentioribus quibusdam Practicis in usum revocatum est cum eximio fructu. Illius compositio, & utendi modus talis est.

♃. Rad. salsæ parill. antimon. crudi, & putaminum nucum. ana Unc. vi. rad. chinæ Unc. i. ligni brasiliani parum, aquæ ℔. ix. Bulliant ad medias; antimonium, & putamina pulverisentur, & nodulo includantur, qui in olla suspendatur, ne fundum attingat. Colaturæ capiat bonum haustum manè, tribus horis ante pastum; post meridiem quatuor horis à prandio, & tribus horis post cœnam per xv. dies, præmissâ venæ sectione & purgatione universali.

Et residentia, cum pari aquæ quantitate, fiat bochetum, ad quartæ partis consumpt. pro potu ordinario, addendo coriandri & liquirit. q. s. ad saporis gratiam.

Ad arthritidem præcavendam, ejusque radices in visceribus latentes extirpandas, quidam Practici commendant usum antipodagricorum; per annum integrum exhibitorum, quibus multos in integrum fuisse liberatos pronuntiant. Ex multis eorum formulis sequens præcipua est.

♃. Salsæ parillæ ℥. iv. sem. hyperici, fol. chamæp. & chamæd. an. ℥. iii. aristol. rotund. ʒ. vi. angelicæ ʒ. iii. cinam. ʒ. ii. caryophyll. ℈. iv. croci ℈. ii. Omnia in tenuissimum pulverem redacta incorporentur cum mellis Hispanici cocti q. s. Fiat opiata qua utatur æger per annum integrum, sumendo singulis diebus veris, autumni, & hyemis ʒ. i. ß. æstate tantùm ʒ. i. & abstineat omninò diebus canicularibus. Vinum bibat valdè dilutum, & abstineat à venere.

Horum antipodagricorum instar forsan esse poterit decoctum chæmœdryos, quod propterea Carol. V. Imperatori à Genuensibus Medicis valdè commendatum erat: & testatur Solenander plurimos, qui hoc medicamentum per sexaginta dies bibissent, penitus fuisse liberatos. Hujus decocti compositio talis est.

♃. Chamædryos dum floret, lectæ, & benè asservatæ M. i. vini mediocris maturi ℔. iii. Coque in duplici vase per hor. quinque. Colati vini capiat æger haustum, corpore ad sudorem composito, præmissâ purgatione.

De calidis autem istis medicamentis hîc notandum; ea non solùm calidis naturis non prodesse; sed etiam immedicabiles resolutiones, aut alia incommoda inducere, ideoque summa cum præmeditatione esse exhibenda.

Tutiùs, & forsan utiliùs, usurpari poterit opiata sequens, quæ minùs calefaciendo, totum corpus sensim, & per epicrasin ab omni superfluitatum illuvie repurgat.

♃. Sennæ mund. ℥. ß. turbith. hermodact. an. ʒ. vi. ligni guajaci, sassaffras, & rad. salsæp. an. ℥. sem. rad. chinæ ʒ. i. sem. ligni nephritici ℥. ii. trium santal. an. Unc. 1. sem. anisi ʒ. ii. mellis optimè depurati Unc. xiv. Fiat opiata. Dosis Drach. i. per integrum annum, exceptis diebus canicularibus.

Inter vulgares homines quidam pro magno remedio prophylactico habent, ut tres alliorum bulbi integri manè deglutiantur, continuando per mensem integrum. Etenim ventriculum calefaciunt, & roborant, citra hepatis, aliorumque viscerum calefactionem: nam integri cum fæcibus excernuntur, sed cocti, & pituitâ viscidâ obvoluti, quam à ventriculo, & intestinis deturbant.

In arthritide biliosa aquæ acidulæ, vitriolatæ, & refrigerantes plurimùm conferunt. Ita ut earum usu plures ab eâ immunes per longum tempus evaserint.

Ad eundem finem laudatur ab Hipp. *lib. de morbis*; usus lactis asinini, quod etiam pluribus arthriticis multùm contulisse experientia docuit.

Ac denique omnia remedia, quæ calidiori hepatis intemperiei corrigendæ, eique visceri roborando idonea sunt, hîc etiam convenire poterunt, prout suprà in ejusdem intemperiei curatione descripta sunt.

Si verò serosus humor, à cerebro defluens, ut plerumque fit, huic affectui dederit originem; cerebri ratio habenda maximè est: ut nimirum intemperies illius corrigatur, & humores in eo geniti deriventur & discutiantur. Quibus usibus convenient cauteria, vesicatoria, errhina, masticatoria, pulveres, cucuphæ, suffitus, aliaque remedia, in affectuum cerebri curationibus proposita.

Ultimum præcautionis caput est, ut articuli roborentur, ne tam facile humorem influentē recipiant. Advertendum tamen, roborantia medicamenta, non solum frustrà, sed etiam noxiè usurpari, nisi materia antecedens, & fluxivus humor remediis prædictis sollicitè auferatur. Alioquin hæc roborantia vel humorum ad articulos influxum impedire nequeunt; vel si impediant, ad partes nobiles refluunt humores isti, & multò graviora mala concitant.

Inter præcipua roborantia vinacea numeranda sunt, quæ materiæ morbificæ reliquias discutiunt, calore actuali adstringendi vi partes maximè roborant. Duretus in Hollerium ea ita commendat. *Sed mirificè prodest vinaceorum usus tempore vindemiarum, si vinacea exportentur ex torculari in horreum, & stragulis operta incalescant. In his æger contineat pedes, tibias, crura, aut brachia, vel etiam totum corpus. Posteà verò addit Gallico idiomate*; Je l'ay pratiqué cent fois, il n'y a rien de meilleur sous la chappe du Ciel.

Solenander verò *cons. 21. sect. 4.* hoc remedium sequenti elogio prædicat. *Sed inter optima remedia, & tutissima, quæ partes etiam affectas roborant, ac calorem innatum fovent, hoc ponendum, diligenter singulis annis, cùm amplius fieri nequeat*

nequeat uſurpandum. Videlicet ut tempore vindemiæ immergantur pedes atque manus affectæ vinaccis, poſt expreſſionem calentibus adhuc, vel muſto calefactis: mane per dies quindecim. Ac poſſem nominare virum præſtantem, cui hoc medicamentum communicavi, atque ab eo præclaro munere ſum donatus; qui planè incedere non poterat, & iſto remedio, beneficio Dei, reſtitutus eſt. Quò autem uvæ maturiores ſunt, eò plus adjumenti uſus affert.

Thermæ ſulphureæ, & nitroſæ, quales ſunt noſtræ Balerucanæ, non ſolùm ſudores evocando, ut anteà dictum eſt, materiam arthritidis diſcutiunt, ſed etiam roborando articulos ad præcautionem non parùm conferre poſſunt; quemadmodum ſuper modum embrochæ, vel duciæ capiti admoveantur. Earundem thermarum lutum partibus infirmis applicatum, eas etiam corroborat.

In thermarum defectu lotiones pedum, aut fotus aliarum partium parari poterunt, ex decocto herbarum nervalium, additis quibuſdam adſtringentibus, ut balauſtiis, myrtillis, nucibus cupreſſi, alumine, & ſale, cum aqua ferrata & vino rubro.

Commendantur etiam inunctiones frequentes uſurpatæ in hunc modum compoſitæ.

Ol. myrtini vel roſacei Unc. ii. ſalis ʒ. i. Miſce, fiat linimentum. Vel

♃. Ol. omphacini Unc. ii. maſtichini Unc. i. ſalis torrefacti ʒ. ii. boli armen. ʒ. iii. ſang. dracon. hypociſt. thuris, maſtich. añ. Drach. i. ſem. Terantur ſingula per ſe potiùs ſubtiliſſimè, tum oleis miſceantur in formam unguenti.

Non parùm etiam utile eſt ad articulos roborandos emplaſtrum diachalciteos, ſeu diapalma impoſitum: eſtque utile in omni arthritide, à quocumque humore ducat originem. Scribitque Solenander *conſ. 25. ſect.* 4. ſe noviſſe quoſdam, qui aliàs frequenter podagræ paroxyſmis tentari conſueverant, uſu hujus emplaſtri continuò, & purgantibus per intervalla aſſumptis, quinquennium integrum ab iſtis doloribus liberatos fuiſſe. Atque emplaſtrum hoc non inquinat, non pruritum aut puſtulas excitat, neque odore, aut aliâ qualitate moleſtum eſt. Aptatur autem ad formam membri. In pedibus ex aluta tenui fiunt calcei, qui hoc emplaſtro obducti pedibus aptantur. Eadem aluta emplaſtro hoc oblita carpis, & aliis partibus applicari poteſt. At verò idem emplaſtrum diachalciteos, in vino decoctum, & cum pulvere myrtill. roſar. maſtiches, tartari, chamæpit. & chamomillæ permixtum, quale ſuprà in curatione deſcriptum eſt, ad eoſdem uſus multò præſtantius eſt. Et nos vidimus arthriticos, qui hujuſmodi emplaſtrum in pedibus & carpis continuò geſtarunt, feliciſſimo ſucceſſu.

CAPUT II.

De dolore iſchiadico.

DOlor iſchiadicus ab aliis arthritidis ſpeciebus in eo præcipue differt, quod in his dolor ſolos articulos occupat; in illo verò non in ſola eſt coxendice, ſed etiam ſummam natem, & lumbos & os ſacrum occupat, & in femur, tibiamque ad extremum pedem exporrigitur. Quod fit propter nervos à lumbis & oſſe ſacro emergentes, qui ad coxendicem feruntur, & inde ad femur, tibiam & pedes diſſeminantur.

Cauſa hujus doloris eadem eſt, quæ in aliis arthritidis ſpeciebus fuit propoſita.

Diagnoſis ex loco affecto deſumitur, unde etiam nomen habet: dolor enim præcipuè iſchii regionem occupat. Hoc etiam habet peculiare, quòd nullus tumor, nullaque inflammatio, aut coloris mutatio appareat, quemadmodum in aliis arthritidis ſpeciebus fieri ſolet, qui humores affluentes, in partes profundiores & ampliores, multaque carne contectas ſeſe inſinuant, & uſque ad corporis ſuperficiem, ipſamque cutem non diffunduntur.

Prognoſis doloris iſchiadici hoc habet peculiare, quòd diù perſeverans, coxæ luxationem inferat: humor enim ſeroſus & pituitoſus in articuli cavitatem, quæ ampliſſima eſt, ſeſe inſinuat, & ſi diu in ea moretur, pars illius tenuior diſcutitur, craſſiori remanente, quæ mucoſa redditur, & ligamenta, articuli oſſa connectentia, emollit, ac relaxat, ut os coxæ ex alveo ſuo exeat, unde luxatio contingit, ex qua etiam claudicatio ſequitur, & cruris totius tabes atque atrophia; quia os è ſede ſua elapſum muſculos, venas, & arterias comprimit, unde motus impeditur, & ſanguis ac ſpiritus in partes inferiores commodè fluere non poſſunt. Prædictam doctrinam confirmant duo Hipp. Aphoriſmi, nempe *Aph. 39. ſect. 6. Quibus diuturne coxendicum dolore infeſtati coxa excidit, rurſumque incidit, iis mucores ſuperveniunt.* Et Aphor. 60 ejuſdem ſectionis; *Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit; iis crus contabeſcit, & claudicant, niſi urantur*

Curatio doloris iſchiadici cum reliquarum arthritidis ſpecierum curatione multa habet communia, in multis tamen differt, propter loci affecti ſtructuram & amplitudinem; ideò à prædictis diſtinguenda fuit, & ſeorſim in hoc capite deſcribenda.

Ac primum præmiſſo clyſtere, aut levi pharmaco, vena brachii ejuſdem lateris aperienda eſt; ad revellendum: poſteà verò ad derivandum ſecari debet in poplite, aut juxta malleolum exteriorem illa vena, quæ ob inſignem utilitatem quam affert in hoc affectu, iſchiadica nominatur, quæ & ſæpe ſola ſecta hunc affectum ſanat.

In crure dolente ſecari ſolet, licèt & in ſano apertam admodùm profuiſſe, ſubitoque omnem dolorem ſuſtuliſſe viſum fuerit.

Gal. *lib. de venæ ſect.* 4. *c.* 18. *Memini*, inquit, *iſchiadas uno die, factâ ex cruribus evacuatione, curaſſe, nempe ubi non ex frigore, ſed impletis ſanguine, quæ in coxa ſunt, venis, proveniſſent; quare ſecta in poplite vena illis commodior eſt, quam in malleolo.*

Et hæmorroïdibus etiam ſanguis per hirudines eductus mirum in modum iſchiadicis opitulatur, quòd ſanguis in coxendicum venis contentus educatur: harum enim partium maximus eſt per venas conſenſus.

Purgationes fortiores hîc locum habent: nam leviores, humores magis ad partem affectam præcipitant. Ideo conveniunt maximè pulv. arthritici, caryocoſtinum, pilulæ de hermodactylis, & ſimilia. Chymici purgationes mercuriales & antimoniales in robuſtis corporibus feliciter aliquando uſurpant.

Mercurius dulcis cum ſcammonio, vel aliis purgantibus exhibitus, ſatis frequenter, humorem iſchiadem efficientem potenter eradicat.

Vomitoria à multis præferuntur purgantibus per alvum, cùm per locum à parte affecta remotiorem humores vitioſos evacuent. Aſarum reliquis præfertur à Rondeletio.

Poſt ſufficientem purgationem, ad topica veniendum eſt. Et quidem repellentis quòd attinet, illa minimè conveniunt, quòd metuendum ſit, ne humores ad partem affectam magis promoveantur; ſed ſtatim initio reſolventia admovenda ſunt: primò mitiora & minùs calida, ne magis humores ad partem attrahant; poſtea vehementiora, in hunc modum.

Rad. bryoniæ ℔. ii. rad. ebuli ℔. i. baccarum juniperi ℔. ß. fol. ivæ arthriticæ, menthæ, major. ſalviæ, roriſmarini, flor. chamom. meliloti, an. M. iv. Fiat decoctio pro ſemicupio, quod ingrediatur bis in die, per biduum, aut triduum. In principio parari poterit decoctum ex aqua ſola, poſteà ex aqua & vino albo.

Ex eodem aut ſimili decocto poteſt foveri pars dolens calidè frequenter.

Sacculi etiam parari poterunt ex ſale, milio, & furfure, frixis in ſartagine cum vino generoſo, & calidè applicari.

Vel componi etiam poterunt ſacculi efficaces, ex ſolis granis juniperi contuſis, & prædicto modo in ſartagine calefactis.

Inunctiones etiam convenient ex ol. chamom. aneth. lilior. irino, nardino, & rutac. quæ partes exteriores relaxando, motum humorum ad eos conciliabunt, ut ſic internæ minùs afficiantur.

Oleum ſcorpionum Matthioli inunctum, eſt etiam valdè efficax.

Ad potentiùs reſolvendum aqua balſami Guidonis, inunctione admota, erit præſtantiſſima.

Unguentum de althæa partes exteriores laxat, & materiam morbificam blandè diſcutit: ideò circa initia eo inungi poterit totum crus, & tibia uſque ad extremum pedem, juxta ignem luculentum.

In progreſſu verò ſequens potentiùs & calidiùs admoveri poterit

℞. Ol. lumbric. de lateribus, & de terebinth. an. ℥. ii. ol. vulpini ℥. j. gummi ammoniac. & ſagapeni aquâ vitæ ſolutor. an. ʒ. vi. caſtorei pinguis ʒ. iii. euphorbii ʒ. ii. ceræ q. ſ. Fiat unguentum.

Sapo durus, cum ſpiritu vini diſſolutus, optimus, inunctiones factâ ad ignem.

Oleum de lateribus ſolum, poſt ſex cucurbitulas parti dolenti, & in ambitu ejus admotas, calidè impoſitum poſteà regendo linteis valdè calidis, contumacem dolorem iſchiadicum una die curavit.

Lacuna *Comm. in Dioſc.* unguentum ſequens tanquam mirabile commendat.

℞. Succor. rad. & fol. ebuli, an. ℥. i. olei chamom. ℥. vi. Bulliant ad ſuccor. conſumptionem. Deinde adde ceræ q. ſ. aceti guttulas aliquot ad penetrationem. Fiat unguentum.

Cataplaſma ex iberide multùm laudatur ab Authoribus, quòd hæc planta huic affectui curando ſit valdè efficax. Id componi poterit in hunc modum.

℞. Iberidis M. iv. Coquantur in vino, & contundantur, addendo farinæ lupin. orobi & fabar. an. ʒ. iii. pulver. rutæ ſiccæ, flor. chamæm. & rad. coſti, an. ʒ. i. ol. terebinth. Unc. ſem. ol. lumbric. q. ſ. Fiat cataplaſma.

Platerus primùm prodeſſe teſtatur, ſi ſalvia recens in tegulam cavam ignitam poſita, ſæpeque, ne aduratur, agitata, & hoc modo ſemicocta, aceto perfundatur, tegulaque linteis obvoluta ſub ægri coxa ponatur, vaporque indè excitatus excipiatur.

Non parum etiam conducit panis recenter à furno extractus, valdè calens, per medium ſectus, aquâ vitæ irroratus & admotus.

Ad materiam morbificam foras extrahendam convenit cucurbitula in ſumma parte doloris, quæ ad os ſacrum pertinet, quater repetita ſine ſcarificatione.

Ad idem valdè conferunt hirudines octo vel decem parti affixæ, quæ à Paulo & Aureliano probantur. Et Zacutus Luſitanus ſedecim horarum ſpatio dolorem iſchiadicum ſuſtuliſſe aſſerit, qui omnibus aliis remediis auferri non poterat.

Emplaſtra verò in frequentiſſimo uſu ſunt, & hac in re plurimum proſunt. In eorum tamen uſu hoc perpetuò obſervandum, quemadmodum de aliis in genere dictum eſt, ut primò mitiora admoveantur, quæ ſi parùm profuerint, ad vehementiora tranſcendere poterimus. Quem etiam ordinem nos in eorum formulis deſcribendis obſervabimus.

℞. Picis navalis ℥. ii. ſulphur. commun. ſubtiliſſimè triti ʒ. iii. maſtiches ʒ. ii. terebinth. ℥. ß. Miſce, fiat emp.

℞. Picis navalis ℥. ii. gummi ammoniac. bdellii in aceto diſſolut. an. ℥. i. ſulphuris vivi, turbith. hermodact. an. Unc. ſem. caſtorei. Drach. i. terebinth. parùm, ceræ q. ſ. Fiat emplaſtrum.

℞. Gummi ammoniaci & ſagapeni in aceto diſſol. & denuò inſpiſſat. an. ℥. ii. empl. diachylon cum gummi ℥. i. ß. Liquefiant omnia ſimul. Deinde adde cinnabaris, & æris uſti, an. Unc. i. auripigmenti & viridis æris, an. ʒ. ii. Fiat maſſa emplaſtri. Si veſicæ excitentur, ponatur linteum inter partem & emplaſtrum.

Si malum pertinaciter hæreat, ad veſicatorium tranſeundum eſt, quod parti admotum materiam morbificam evellit. Emplaſtrum igitur veſicatorium applicandum eſt, vel ſolum, vel, ut mitiùs agatur, cum aliquo ex prædictis, æquis partibus permixtum: ſic enim per longius tempus in parte poterit detineri. Vel ſequens de novo diſpenſari poterit.

℞. Picis navalis, ceræ, picis albæ, an. Unc. i. ſem. colophoniæ, thuris, maſtiches, an. ʒ. ii. euphorbii, ladani, ſulphuris vivi, opopan. ammon. ac bdellii, galbani, ſagapeni, an. ℥. ß. ſtyrac. calamit. benjoin. ana ʒ. ii. cantharid. ʒ. iii. galangæ, caryophyll. an. ʒ. ii. ſtyrac. liquid. q. ſ. Fiat empl.

In diuturno affectu cauſticum tibiæ lateris dolentis materiam morbificam derivat, & morbum interdum tollit. Zecchius admovendum eſſe vult parti tibiæ exteriori. Si verò ſuſpicio fuerit catarrhi à cerebro defluentis, alterum etiam occipiti admovendum eſt. Id enim aliquando iſchiadicum dolorem antiquum curavit, qui nullis aliis remediis vinci potuerat. Tum denique alia remedia cerebri intemperiem corrigentia non erunt omittenda.

Zacutus Luſit. cauterium retrò aures inuſtum, quando fluxio à capite irruit, cum miro ſucceſſu in uſum ſe vocaſſe aſſerit, & peculiari hiſtoriâ confirmat *obſ.* 160. *lib.* 2.

Toto curationis decurſu clyſteres frequentes injiciendi ſunt, ut materiæ morbificæ portio ad inteſtina derivetur. Tum etiam ad doloris cauſam proximam diſcutiendam ſequens aliquando profuit.

℞. Vini generoſi ℔. ſem. ol. nucum & rutac. an. ℥. iii. ol. terebinth. Unc. ſem. Miſce, fiat clyſter, injiciendus quoties dolor urget.

Clyſter verò ſequens humores à parte affecta potenter extrahit, propter viciniam, quam habet cum inteſtinis.

℞. Pulpæ colocynth. Drach. i. furfuris macri M. i. vini albi ℔. i. ſem. Coquantur ad ℔. i. Ex colatura fiat clyſter, qui ſervetur per horam.

Dolor iſchiadicus interdum è bile, & humoribus calidis generatur, qui quidem dignoſcitur, cùm dolor eſt acerbiſſimus, & pungitivo ſimilis, exacerbationes alternis diebus ſæviores efficiuntur, habitus eſt gracilis, temperamentum bilioſum, ætas juvenilis, regio & tempeſtas calida, dolor à calefacientibus exacerbatur, morbi præceſſerunt bilioſi, victus calefaciens, exercitatio vehemens: tunc enim ad bilem & calidam intemperiem remedia dirigi debent. Ideò convenient venæ ſectio, purgationes cholagogæ, nunc lenientes, nunc etiam vehementer purgantes, additis diagrydiatis, ut materia morbifica educatur; julepi refrigerantes, clyſteres mollientes, & refrigerantes, lac, aliaque remedia in calida hepatis intemperie propoſita. Hoc perpetuò caventes, ut aperientia vitentur, incraſſantia potiùs eligantur, qualia in catarrho calido & tenui propoſita fuerunt.

Dolore acerbiori exiſtente, narcotica exhiberi poſſunt, præſertim ſyrupus de papavere, quo dolor ſedatur & fluxio cohibetur, humoris incraſſatione.

At longè potentiùs operatur laudanum opiatum ad gr. ii. iii. vel iv. exhibitum, quod etiam in clyſtere ex juſculo, vel lacte diſſolutum; præmiſſo alio laxante, dolorem ſæpè in momento ſedat.

Topica erunt mitiora, ut ol. lilior. violac. chamæmel. & amigd. dulcium: cataplaſmata ex lactuca, ſolano, endivia, farina hordei, cum oleis prædictis; & circa declinationem fomenta, linimenta, emplaſtra mitiora, & minùs calefacientia.

Materia dolorem iſchiadicum efficiens aliquando ſuppuratur, in abſceſſum convertitur, quod docuit Hipp. 3. *epid. in hiſtoria Eupolemi*, qui talem abſceſſum paſſus eſt, & ex eo tabidus interiit. Si abſceſſus aperiatur, ulcus remanet ſolidum & cacoëthes, quod etiam ad tabem perducit. Eam tamen cum ulcere curatam ſæpè à ſe fuiſſe gloriatur Zacutus Luſitanus, *obſerv.* 126. *lib.* 1. decocto ligni ſancti, & radicis ſalſæparillæ. Quæ obſervatio legenda, & ſedulò meditanda eſt.

CAPUT III.

De Rheumatiſmo.

POſt arthriticos affectus, propriè dictos, de Rheumatiſmo agere operæ pretium eſt, propter magnam analogiam, quæ inter hoſce affectus intercedit: quæ ſane tanta eſt, ut vulgus Medicorum, qui Rheumatiſmi naturam ignorant, eum arthritidem univerſalem nominare ſoleant. In utroque enim affectu dolor articulorum reperitur; ſed in

in hoc differunt, quòd arthritide ſoli articuli doleant; in Rheumatiſmo verò non ſolùm articuli, ſed etiam totum corpus, media ſcilicet inter articulos ſpatia, muſculi nimirum, eorumque membranæ, ac præſertim perioſtia, totiuſque corporis habitus: imò verò interdum corporis partes internæ, ut ventriculus, inteſtina, uterus, pulmo, rheumaticos affectus experiuntur.

Licèt autem catarrhus rheumatis nomine donetur apud Græcos; differt tamen ab eo rheumatiſmus; quia in genere quidem fluxionis eſt, ſed alterius naturæ ab ea fluxione, quæ vulgo catarrhus nominatur, qui quidem à cerebro tantùm exoritur, & unam aut alteram ſolummodò partem infeſtat, cùm rheumatiſmus ab internis viſceribus, tum venis & arteriis procedat, & in corpus univerſum effundatur.

Hic affectus, morbus novus non eſt, attamen à veteribus non eſt ſufficienter deſcriptus. Illius delineatio habetur apud Hipp. *lib. de loc. in homine*, & apud Galen. *1. de differ. febr. & 1. de compoſit. med. ſecundùm genera.* Sed omnium maximè inſignis ac perſpicuus locus hunc affectum explicans *1. in lib. 1. de differ. febr. cap. 7.* continetur, his verbis: *Hujuſmodi quapiam ratione provenire ſcito rheumaticos nominatos affectus, toto videlicet corpore infirmo, principibus verò illius partibus, paululum licèt inſit ſanguinis, gravari tamen ſolitis, eumque ad carneas cutis partes protrudentibus.* Unde legitimam rheumaticæ affectionis naturam in eo ſitam eſſe conſtat, juxta Galeni doctrinam, quòd corpus univerſum ea impotentia ſit affectum, ut ubi principem ejus partem aliquo ſanguine gravari contingeret, licèt non ſit in copia plurimùm excedens, ad carnoſas partes, & habitum tranſmittat.

Illud autem crudè & ſimpliciter admitti non poteſt, quod dicitur à Galeno, partes principes, ſanguine gravatas, eum ad carneas cutis partes mittere. Inde enim inflammationes & tumores in illis partibus exorirentur. At conſtat experientiâ, in rheumatiſmo nullum tumorem, nullam inflammationem, nullamque coloris mutationem in partibus dolentibus utplurimum apparere.

Cauſa igitur proxima & immediata hujus affectus eſt humor ſeroſus, qui propter tenuitatem partes in tumorem non elevat, & propter ſubſtantiam minimè ſuppurationi idoneam, nullum unquam abſceſſum producit, ſed tantùm diſpoſitionem quandam inflammatoriam ex ſeri fervore oriundam.

Origo autem primaria hujus affectus hepati abſcribenda eſt, quod fervida intemperie affectum, atque debilius redditum alimentum non ſatis nutritioni conveniens generat, & totum corpus partis imbecillitate afficit, ut ita ſuperfluitatum receptioni reddatur maximè idoneum. Ex eadem verò hepatis intemperie ac imbecillitate, multus fit pravorum humorum proventus, qui in venis & arteriis diutiùs retenti, pravam quandam acquirunt corruptelam, ibique colliquantur, & in ſeri, atque ichorum naturam abeunt, & tanquam onus grave expelluntur à natura ad partes ignobiliores; cùm ſatis robuſta non ſit, ut eos extra corpus omninò eliminare valeat. Illi autem humores ſeroſi & ichoroſi, ſummâ acrimoniâ præditi, partes, ad quas deducuntur, lancinant & pungunt, unde dolores & cruciatus oriuntur. Licèt autem hepar primariam hujus affectus originem præ ſe ferre à nobis cenſeatur; à cerebro tamen humores iſtos interdum immediatè defluere ex eo patet, quòd ſæpe dolores in cervice incipiant, poſtmodum verò ad humeros & brachia deſcendant. Verùm prima humorum acrium generatio fuit in hepate fervidiori, qui ad cerebrum tranſlati, confluunt poſtmodum in ſubjectas partes.

Quamvis autem modo veluti critico humores iſti à venis expellantur; motus tamen eorum non eſt ita ſubitus, ſed lentè & paulatim efficitur: cùm nempè humores illi pravi & corrupti in venis fervent & ebulliunt, ac poſtmodum à venis ſenſim expelluntur, ac veluti evomuntur, unde nautioſis venarum, ſatis appoſitè, motus iſte appellari ſolet.

Humorem autem ſeroſum eſſe cauſam præcipuam horum dolorum, multiplici ratione convincitur. Primò, quòd nullam coloris mutationem, nullumque tumorem, utplurimùm partibus inducit, licèt aliquando, cùm humor valdè copioſus eſt, in exiguum ac prærubrum tumorem partem elevet, qui tamen facilè diſcutitur. Secundò, quòd dolores iſti admodum mobiles ſint, & nunc hanc, nunc illam partem invadant, & ab uno loco in alium ſubitò mutentur, priori ſubitò immuni reddito, ac dolore omninò vacuo: quæ repentinæ mutationes non niſi ab humore mobili, ſummaque tenuitate prædito, fieri poſſunt. Tertiò, quòd ſudoribus ſæpe morbus iſte terminetur. Quartò, quia pleonexiæ ſeroſæ multa in hiſce ægrotantibus apparent inducia; nempe urinæ tenues ac copioſæ, potûs quantitatem excedentes, & magna ſeri copia in ſanguine detracto apparens.

Licèt autem ſeroſus humor ſit cauſa præcipua & frequentiſſima dolorum qui in Rheumatiſmo contingunt; non eſt tamen à ratione alienum, flatus aliquando concurrere ad eorum productionem. Cujus rei conjecturam facere poteſt ſubita doloris permutatio de loco in locum, & quòd non ſit pondus, aut gravitas in partibus dolentibus. Hæc eſt Avicennæ ſententia, qui hunc affectum deſcribere videtur, illiuſque generationem flatibus tribuere. *fen. 1. lib. 3. tract. 2. cap. 7.* his verbis: *In dolore facto ex flatibus, extenſio augetur, & gravitas minuitur: & aliquando eſt cum punctione, quandoque etiam cum corroſione; & in flatuoſo dolore quidem gravitas nulla eſt. Et quandoque etiam cum ipſo ſit permutatio doloris frequens de loco ad locum.* Hæc Avicenna: quibus ſententia ſubjungit, quæ ad rheumatiſmi deſcriptionem propiùs accedere videntur. *Et flatus eſt quandoque in tunicis membrorum, & villis, ſicut in colica flatuoſa; aut in tunicis muſculorum, & ſub membranis, & ſuper oſſa; aut in circuitu muſculorum, inter carnem mollem & cutem; aut in ipſo membro latitans, ut in muſculis in pectore.*

Si quis verò objiciat, morbos à flatibus oriundos non tandiu durare, cùm flatus facilè diſcutiantur; Reſpondebimus, flatum in partibus dolentibus contentum facilè diſcuti, unde frequens dolorum permutatio contingit, ſed mineram adeſſe in venis, ex qua fieri poteſt continua flatuum elevatio, qui poſtmodum ad partes prædictas deferuntur. Minera autem flatibus generandis idonea eſt humor craſſus, viſcidus, & pituitoſus, quem in rheumatiſmo laborantibus ſæpiſſime redundare oſtendit ſanguis ipſis detractus, qui non rarò craſſus & glutinoſus eſt, pituitam crudam & putridam referens.

Diagnoſis hujus affectus, ex iis quæ dicta ſunt, facilè elici poteſt: paulò uberiùs tamen explicanda eſt. Primò igitur partes doloribus afflictæ, nempe muſculi, eorumque membranæ & perioſtia hunc affectum à reliquis omnibus diſtinguunt. Licèt enim dolores venerei, artus & internodia occupent, & maximè perioſtia; differunt tamen in eo, quòd non adeò univerſaliter corpus totum infeſtent, neque tam continui ſint, noctu tantùm, & parùm interdiu excruciantes, neque utplurimum à conſuetis officiis ægrotantes avertunt: cùm rheumatiſmus ipſi lecto penitùs affigat, ut ſeſe vix commovere valeant, neque à miniſtris, niſi cum maxima moleſtia, & dolorum exacerbatione, moveantur. Ac denique alia luis venereæ ſigna adſunt, vel præceſſerunt, ut gonorrhœa, bubo venereus, caries pudendi & ſimilia.

Alia etiam ſymptomata, hunc affectum concomitantia, ad illius diagnoſin plurimùm conferre poſſunt. Admota enim manu partibus dolentibus, caloris & acrimoniæ ſenſus percipitur, febris ut plurimum adeſt, ſed ea perexigua, interdum verò nulla. Sanguis, qui detrahitur planè corruptus eſt, craſſus & glutinoſus, tum poſt multas phlebotomias ſero copioſo diffluit, ita tamen mutatus, ut ſanguinis ſpeciem amiſerit. Poſtquam ceſſavit, vel intermiſit dolor, nulla remanet imbecillitas in parte, ut in arthritide contingit. Purgantia medicamenta, & topica, ab initio uſurpata, nihil proſunt, imò morbum & dolorem augent: in declinatione verò utraque ſunt proficua.

Quod ad prognoſin attinet, affectus iſte rarò, aut nunquam vitæ periculum infert, ſed longitudine ſuâ magnam parit moleſtiam, ad duos enim vel tres menſes perſeverat,

si sit sine febre; imò verò interdum, præcipuè si non rectè curetur, ad annum, vel plures annos extenditur. Franciscus Portus, qui eleganti carmine decadem medicam scripsit, agens de rheumatismo, refert seipsum per biennium ferè hunc morbum expertum esse, quem tandem superavit adnitentibus sex Medicis Parisiensibus, illius temporis illustrioribus, Basino, Ellino, Belliquerco, San-Jacobæo, Seguino, Hollerio.

Si cum febre rheumatismus oriatur; brevior esse solet, sed diris cruciatibus & acerbioribus ægrum exercet: & tunc intra 20. vel 40. dies solvitur, aut maximam saltem partitur imminutionem.

Rheumatismus aliis morbis superveniens, ut apoplexiæ, & convulsioni, periculum imminuit, translata materiâ morbifica à partibus internis ad habitum corporis.

Sudores, in declinatione morbi advenientes, salutares.

Urinæ crassæ & multæ, in declinatione prædeuntes, morbi solutionem afferunt.

Ad curationem hujus affectus, materia morbifica revellenda, mitiganda, & evacuanda est, viscerum intemperies corrigenda, omniumque partium, tam mandantium, quàm recipientium robur conservandum est.

Quæ omnia sequentibus remediis præstari poterunt.

℞. Fol. malvæ, violar. betæ, lactuc. borrag. an. M. j. sem. anis. ʒ. ij. Coquantur ad quart. v. In colatura dissolve mellis viol. & butyri retent. an. ℥. ij. Fiat clyster, injiciendus hora commoda, & iterandus singulis, vel alternis diebus per integrum morbi decursum.

Rejecto clystere, vena aperienda est alterutrius brachii, & detrahendæ sanguinis ℥. viij. vel ix. Non refert, ex quo brachio sanguis primùm detrahatur, quandoquidem pluries iteranda est phlebotomia, atque adeò utriusque brachii venæ sæpiùs erunt pertundendæ. Singulis igitur diebus ab initio sanguinis detrahendus est, donec morbus remiserit, & dolores imminuti fuerint. Nec refert si per 10. 12. aut etiam plures dies sanguis detrahatur, quando quidem iste morbus hoc habet peculiare, ut ex frequenti venæ sectione vires non dejiciantur, sicut in aliis morbis solet contingere. Ideoque mihi in usu est, in hujusmodi affectionibus, dum venæ sectionem adeò frequentem præscribo, ne ægrotantes, vel adstantes terreantur à toties repetita phlebotomia, hanc restrictionem addere, ut continuetur singulis diebus missio sanguinis, donec imminuti fuerint dolores, aut vires multum debilitatæ. Cùm autem hujus evacuationis usum continuando, virium dejectio inde non emergat, eam ægrotantes liberè patiuntur, ejusque frequenti iterationi facilem assensum præbent. Facilem autem illam tolerantiam facit sanguinis conditio, qui in hoc morbo admodùm putridus semper educitur. Copiosæ hujus sanguinis evacuationis utilitatem ostendit experientia; si quidem ex ea sedulò continuata morbus qui longus esse consuevit, ut in prognosi dictum est, intra satis breve spatium non rarò evincitur. Et docet eadem experientia, hæmorrhagiam largam, huic morbo supervenientem eum omnino resolvere. Hoc subinnuere visus est Hippocr. *Aphor.* 74. *sect.* 4. *Quibus speratur abscessus futurus ad articulos, eos liberat ab abscessu urina multa, crassa, & alba, qualis in laboriosis febribus quarto die quibusdam incipit fieri: si verò etiam ex naribus fluxerit sanguis, brevi admodùm solutio fit.* Humorum enim decubitus, qui ad articulos fiunt, cum rheumatismo quandam habent analogiam. Tum etiam idem Hippocrates quandam rheumatismi adumbrationem proponere videtur 2. *Prorrhet.* Illiusque generationem suppressæ hæmorrhagiæ consuetæ adscribit, his verbis: *Quibus circa articulos dolores fiunt, & tumores, & sedantur non podagrico modo: in iis comperies viscera magna, & in urina subsidentiam albam,* & quæ sequuntur, postea addit: *Fit autem hic morbus iis, quibus in pueritia & juventute sanguis ex naribus fluere solitus, desiit.*

Dum phlebotomiæ celebrantur, clysteres (ut anteà dictum est,) singulis vel alternis diebus usurpandi, tum etiam julepi exhibendi, qui viscerum intemperiem corrigere, & humorum acrimoniam atque agitationem cohibere valent. Huic usui maximè conducit aqua papaveris rhoeados, quæ cùm valdè proficua sit in hoc affectu, sola exhibenda est manè & serò ad Unc. vj. cum syrupo limon. vel granat. ad formam julepi; quanquam sine syrupo non minoris sit efficaciæ.

Pro potu ordinario ptisana ex hordeo, gramine, & liquiritia, vel ex decocto rad. acetosæ, vel tinctura rosarum usurpari poterit: à vino prorsùs abstinendo, quod omnium fluxionum vehiculum est maximum.

Purgatio in hujus affectus principio, augmento, & statu nullum affert auxilium; imò verò noxia est: fluxiones enim irritat, & dolores intendit quemadmodum in omnibus inflammatoriis dispositionibus evenire solet. At in declinatione necessaria est, & multoties celebranda, idque blandis medicamentis, ut per epicrasin cacochymia in universo corpore restagnans educatur. Ad hunc finem potio sequens præscribi poterit.

℞. Sennæ mundat. & tamarind. an. ℥. ß. semin. anis. & cremor. tart. an. ʒ. j. fol. acetos. M. ß. Coquantur ad ℥. v. In colatura dissolve mannæ & syrup. rosac. an. ℥. j. Fiat potio per intervalla iteranda pro arbitrio Medici curantis.

Si forma boli magis arrideat, ita componi poterit.

℞. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vj. cathol. duplic. ʒ. iij. rhabarb. pulv. & cremoris tart. ʒ. j. Cum saccharo fiat bolus.

Si efficacius purgare desideres; adde bolo, vel potioni rad. jalap. ℈. j.

Si purgationes istæ non sufficiant ad affectum (sæpe admodum contumacem) prorsùs eradicandum; ad vehementiora purgantia, ut electuar. diaphoenic. diaprun. solut. & alia hujusmodi confugiendum erit, modò febris absit. Ego semper hunc affectum sustuli postquam prædicta remedia rem absolvere nequiverant, mercurio dulci sexies sublimato, aliquoties exhibito ad gr. xx. cum scammonii vel resinæ jalappæ gr. x. Cujus curationis exemplum videre est in observationibus meis, nempè *observ.* 41. *cent.* 3. & unicus clyster ex vino emetico paratus hunc affectum curavit in nobili muliere, ut habetur *observ.* 22. *ejusdem centuriæ.*

De sudorificis idem dicendum est, quod de purgantibus jam dictum: ea nimirum in principio, augmento, & statu non esse proficua, imò verò plurimùm nocere; quod vulgares Medici experiuntur, qui veri catarrhi specie delusi & morbi contumaciâ pertæsi, ad sudorifica confugiunt, unde morbus geminatur, & dolores intenduntur. Attamen in declinatione, post debitas purgationes, nullâ febre præsente, plurimùm conferre possunt: eaque parari possunt ex decocto chinæ, vel salsæ parillæ: vel prolici possunt sudores in laconico, cum vapore spiritus vini, aut decocto alicujus appropriati.

Post sufficientes evacuationes, imò dum illæ celebrantur, partium principum, & totius corporis roborationi incumbendum est, quam indicationem Galenus 1. *de diff. febr. c.* 9. ubi rheumaticam affectionem exponit, reliquis præferendam asserit his verbis: *Meritò ergo in his curandis scopus est non evacuatio, sed totius corporis roboratio.* Quod quidem ita intelligendum est, non quod nulla omnino competat evacuatio, (idem enim Galenus hujus affectus curationem orditur à missione sanguinis, ac si excrementa pravam qualitatem habuerint, etiam adhibet purgationem,) sed quod magis & frequentiùs roborantibus, minùs verò, & parciùs purgantibus agendum sit. Certum tamen est, partes non posse roborari, nisi priùs excrementorum illuvies, quâ onerantur, expurgata fuerit.

Illa autem roborantia refrigerandi vi prædita esse debent; siquidem (ut anteà dictum est,) fervida hepatis intemperies primam huic morbo originem præbere solet. Horum maxima supellex apud Authores invenitur. Ex his nos quatuor proponemus, quæ efficaciora, & minus ingrata existimavimus.

Primum est tinctura corallorum, cujus ʒ. ij. æger sumere poterit, manè, duabus horis ante pastum singulis diebus, vacuis ab aliorum remediorum usu.

Quia verò tinctura corallorum diù servari nequit ad usum longiorem in syrupum reducitur cum saccharo:

cu;

cujus cochlearia duo manè ſumi poterunt: ſed multo minor eſt illius efficacia, quàm tincturæ ſimplicis.

Secundus eſt conſerva fructus cynorrhodi, quæ guſtui gratiſſima eſt, hepar refrigerat, & levi adſtrictione corroborat. Hanc ſumere poteſt æger ad nucis magnitudinem, manè & ſerò.

Tertium eſt electuarium triaſantali quadruplicato rheo in tabellas redactum, cujus ʒ. ii. ſingulis diebus ſumi poterunt, ſuperbibendo parùm aquæ potus ordinarii.

Quartum eſt tinctura roſarum, cujus cyathum unum æger haurire debet ſemel, bis, ter, in die, longè à paſtu. Illius præparatio talis eſt.

℞. Roſar. rubrar. ſiccar. ℥. j. aquæ tepidæ ℔. iii. ſpiritus ſulphur. aut vitriol. ʒ. i. ß. Infundantur per horas vi. Colaturæ adde ſacchar. albi ℔. ß. Servetur in vaſe vitreo ad uſum.

Prædicta remedia, vel eorum nonnulla alternatim uſurpabuntur, ne natura eiſdem aſſueſcat.

Curato affectu, prophylaxis ad aliquod tempus eſt neceſſaria, ne novâ accumulatâ materiâ recidiva contingat. Illa igitur præcipuè verſabitur in purgatione periodicâ, ſemel aut bis in menſe iteranda, quod commodè fiet ſyrupo Magiſtrali ſequenti, qui magis alterando & roborando hepar, quàm purgando proderit.

℞ Succor. recenter expreſſor. & per reſidentiam depurat. ex foliis endiv. cichor. agrimon. fumar. lupulor. & bugl. ℔. iii. ſucci pomorum redolentium recenter expreſſ. & depurat. ℔. ii. ſennæ mund. ℥. vi. epithym. ℥. ii. rhabarb. elect. & agaric. recenter trochiſc. an. ℥. i. macis & caryoph. an. ʒ. ß. Infundantur, & decoquantur, ut artis eſt; donec colaturæ ſuperſint quart. v. in quibus diſſolve ſacchar. albi quart. v. Fiat ſyrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. ii. ſemel aut bis in menſe, cum juſculo pulli, aut vituli, foliis borrag. pimpin. ceterach. & agrimon. alterato.

Venæ ſectio etiam vere & autumno erit convenientiſſima.

Intereà ad hepatis fervorem temperandum utiliſſimum erit balneum aquæ tepidæ, quod per totam æſtatem frequenter erit iterandum: velut commodiùs uſurpari valeat, ſemicupium ſufficiet.

In eundem finem conſerva cynorrhoidi, aut opiata iiſdem facultatibus prædita, & tabellæ triaſantali, frequenter uſurpari poterunt.

His accedet optima victus ratio ex cibis boni ſucci & concoctu facilibus, ut perdicibus, capis, pullis gallinaceis, & pipionibus; præcipuè verò juſculis & conſummatis, juribus carnium expreſſis, & ſimilibus, quæ omnia ſumenda ſunt in mediocri quantitate, ut faciliùs concoqui valeant.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMUS-SEPTIMUS.

DE FEBRIBUS.

PRÆFATIO.

MAGNA à non paucis Authoribus circa febrium theoriam & therapiam volumina conſcripta inveniuntur; in quibus controverſiæ innumeræ, & arduæ diſputationes agitantur. Quæ, ut in ſcholis utiliſſimæ ſunt, imò & neceſſariæ; ita pleriſque Medicis extra Academias artem exercentibus, tædium pariunt. Illi ſiquidem brevem atque dilucidam morborum theoriam expetunt, quæ eorum naturæ, cauſis, & ſignis, tàm diagnoſticis, quàm prognoſticis intelligendis, & curationi (cui toti incumbunt) ritè obeundæ ſufficiat. Nos in toto hoc opere, votis eorum ſatisfacere conantes, omnes controverſias ablegavimus, earum tantùm, quæ ad praxin maximè neceſſariæ viſæ ſunt, deciſiones breviter exponentes. Quod etiam in febrium expoſitione obſervavimus: & prætermiſſis omnibus controverſiarum ambagibus, quæ in ſcholis ad nauſeam continuò tractantur, ea tantùm quæ ad praxin maximè faciunt, expoſuimus. Hunc verò Librum clarioris doctrinæ gratiâ in tres ſectiones diſtribuimus, generalem illam diviſionem ſequentes, quâ febres dividuntur in ſimplices, putridas, & peſtilentes. Atque adeò hujus Libri Sectio prima, febrium ſimplicium; Secunda, putridarum, Tertia verò, peſtilentium explicationem continebit.

SECTIO PRIMA.

De Febribus ſimplicibus.

PRÆFATIO.

FEbris, quæ ſimplex nominatur, in tres ſpecies ſubdividitur, quarum alia dicitur ephemera; alia ſynochus ſimplex, ſeu imputris; alia verò hectica. Ideo hujus ſectionis tria erunt capita. Primum, febris ephemeræ: Secundum, ſynochi ſimplicis: Tertium, hecticæ naturam & curationem explicabit.

CAPUT PRIMUM.

De Febre ephemera.

FEbris ephemera plerumque generatur à cauſis externis, & corporis animique motibus vehementibus, ut ira, curis, labore, dolore, vigiliâ & ineddiâ, quibus ſpiritus inflammantur: Item ſomno & mœrore, quibus humores & vapores calidi intùs coercentur: Item calefactione, à Sole, igne, hypocauſto, quibus fervidus aer inſpiratione attractus, & per inſenſiles poros admiſſus, ſpiritus inflammat: Item crapulâ, & præſertim cibo potuque calidiori, magnâ copiâ ſumpto, ut piperatis, & vino generoſo, quibus vapores ſuſcitantur plures, quàm exhalare queant. Item excrementorum calidorum retentione, non ſolùm fæcum & urinæ; ſed præcipuè fuliginum, quæ per halitum excludi ſolent, ſi pori inſenſiles claudantur à frigore, balneo aluminoſo, & ſimilibus.

A cauſis etiam internis generatur febris ephemera: ut bubone, aliiſque crurum, aut brachiorum tumoribus, præcipuè dum ſuppurantur; extremitatum eryſipelate, quando materia calido loco concluſa, non ſua putredine, ſed tantum qualitate cor afficit. Item vaſorum obſtructione levi, quâ fuligines retentæ febrem accendunt; ut in diſtillationibus ſolet fieri, dum illæ in calidis naturis, aut denſiori corporis habitu contingunt. Hanc febrem ſignificant tum ex enumeratis cauſa aliqua prægreſſa; tùm pulſus celer, frequens, magnus, reſpiratio etiam magna & frequens, capitis dolor, frigoris & humoris abſentia, nec non laſſitudines ſpontaneæ, aut inappetentiæ. Aliquando tamen rigor aut horror adeſſe poteſt, in iis videlicet, quæ à ſolis ardore, vel frigore initium habent. Calor etiam adeſt tangentibus ſuavis, ac blandus, urina concocta, naturali ſimilis, niſi ab obſtructione, vel cruditate immutetur. Intra 24. horas plerumque ſolet terminari, cum molli ſudore, licèt ali-

quando ad tertium diem extendatur : quem ſi tranſgrediatur, in ſynochum ſimplicem, aut putridam, vel hecticam degenerat.

Ad illius curationem Antiqui maximè utebantur balneo aquæ tepidæ, cujus etiam in ſtatu ſano uſus erat frequentiſſimus. Sed cùm noſtris temporibus abierit in deſuetudinem; in hujuſmodi febre etiam obſolevit, & minimè tutus habetur, propter plethoram, cacochymiam, putredinem, aut fluxionem, quæ in talibus corporibus poſſunt exiſtere, aut timeri ne accidant.

Potiùs curatur hujuſmodi febris victu refrigerante & humectante, ut cremore hordei, juſculis refrigerantibus potu hydroſacchari, ptiſanæ vulgaris, aut aquæ fontanæ, cum ſyrupo limon. aut capill. ven. permixto.

At verò pro cauſarum varietate curatio aliquantulum varianda eſt. Sicque ephemeræ ab æſtu, vel Solis ardore, competit victus refrigerans : tranſlatio ægri in locum frigidiorem; & oxyrrhoidinum fronti, ſincipiti & temporibus admotum, ſi dolor adfuerit, qui ab inſolatu ut plurimum generari ſolet.

Si à frigore producatur præſertim cùm æger ab exercitio æſtuans in aerem frigidiorem repentè ſeſe contulit; ſudor provocandus eſt, maximè in fine acceſſionis.

Si à cutis denſitate & pororum occluſione; eadem debetur curatio, & utrique huic cauſæ vinum oligophorum valdè dilutum concedendum eſt, quia meatus aperit, & ſudoris provocationem adjuvat.

Si à labore duxerit originem, quies imperanda eſt, & victus uberior, ac concoctu facilis concedendus. Si à laſſitudine; frictiones celebrandæ. Iræ, animi tranquillitas & hilaritas opponenda eſt, biliſque frænanda cibo & potu refrigerante. Triſtitiæ eadem animi recreatio convenit, & vini tenuis uſus. Si à vigiliis febris duxerit originem, ſomnus erit conciliandus. Si ab inedia, victus euchymus & refrigerans inſtituendus. Si à crapula vel cruditate, inedia & cibi abſtinentia conferet, non omiſſis ſtomachum roborantibus, ſumptis & admotis : necnon clyſtere molliente & laxante cruditatis portio erit auferenda; Si corruptio metuatur; vomitus proritandus eſt, vel purgatio inſtituenda. Si fiat obſtructione; advertendum eſt, num plethora, vel cacochymia redundet: hiſque phlebotomia, aut purgatio decernenda eſt. Et ſi obſtructio facilè non reſolvatur, in alias febres morbus degenerat, quarum curationes ſuis locis erunt deſcribendæ.

CAPUT II.

De Synocho ſimplici.

CAuſæ ephemeram excitantes ſi incidant in corpus plethoricum, & denſo habitu præditum, febrem ſynochum inducunt. Solus tamen ſanguis abundans venas infarciens, plureſque vapores producens, quàm expirare valeant, hanc febrem producere potis eſt.

Hanc ſignificant corporis habitus craſſus, tumidus: color corporis & faciei rubicundus, capitis dolor tenſivus; ſomnolentia, pulſatio temporum, inquietudo, pectoris anguſtia, reſpiratio difficilis & frequens, pulſus magnus, æqualis, frequens, plenus, venæ ſanguine turgidæ, unde laſſitudo tenſiva oritur; urina craſſa, colore à naturali parùm recedens, ſed paulò rubicundior; calor ad tactum mitis, halituoſo vapore perfuſus, febris æqualiter procedit: nempè vel in eodem tenore perſiſtit; vel decreſcit paulatim, vel creſcit æqualiter non per intervalla remittit. Unde tres illius petuntur differentiæ. Quæ enim continuò augetur, epacmaſtica: quæ continuò decreſcit, paracmaſtica: quæ eundem tenorem ſervat, homotonos ſeu acmaſtica nominatur. Ad quartum diem extenditur, & aliquando ad ſeptimum, tum hæmorrhagiâ, vel ſudore terminatur, ac ſi ulteriùs protrahatur, in Synochum putridam degenerat.

Illius curatio ſanguinis evacuatione, refrigeratione, & meatuum apertione perficitur. Galenus 9. *meth. c.* 4. duobus remediis eam abſolvit, miſſione ſanguinis ad animi deliquium, & aquæ frigidæ largo potu.

Venæ ſectio in hoc affectu abſolutè neceſſaria eſt, cùm à ſanguinis copia generetur : eaque ſtatim celebranda quacumque horâ vocatus fuerit Medicus, niſi ventriculus cibis refertus fuerit, quorum concoctio expetenda eſt per aliquot horas. Et licèt copioſè ſanguis mittendus ſit, dicatque Gal. *loco ſupra citato*, ſe pleroſque hac febre laborantes ſubitò curaſſe, phlebotomia uſque ad animi deliquium inſtitutâ, quam ſequebatur alvi fluxus, vomitus bilioſus, & ſudor copioſus. Attamen noſtris hiſce temporibus obſolevit longior illa ſanguinis evacuatio, quæ non vacat periculo, cùm referat ipſe Gal. *lib de cur. rat. venæ ſect. c.* 12. tribus Medicis contigiſſe, talem phlebotomiam celebrantibus, ut pro animi deliquio mors advenerit. Satius igitur repetitis vicibus eam ſanguinis quantitatem educere, quæ ad morbi curationem neceſſaria eſt.

Ante venæ ſectionem, ſi alvus non ſit libera, aut inteſtina cruditatibus ſcateant; clyſter emolliens & laxans injiciendus eſt.

Aquam frigidam quod attinet, eam Galenus tantâ copiâ exhibendam eſſe præcipit, ut æger palleſcat, tremat, & toto corpore refrigeretur : ſicque aſſerit eam calorem igneum extinguere, ſolidas partes roborare; inutiles humores per alvum, per urinas, & per ſudores externere. Ad illius autem exhibitionem multas cautiones adhibendas præcipit, nempè, ut in vigore febris, concoctioniſ ſignis apparentibus, exhibeatur; ut æger per ſanitatem frigidæ aſſuetus ſit, firma habeat viſcera, & ſucci plena; corpus euſarcum & quadratum; viribus polleat validis atque conſtantibus, non ſit refertus craſſis viſcidiſque humoribus, neque tumorem aliquem habeat in viſceribus, neque ventriculus, gula, aut nervoſum genus debilia ſint. Alioqui ſi conditiones iſtæ defuerint, periculum eſt, ne in ſpirandi difficultatem, hydropem, tremorem, convulſionem, lethargum, aut alium gravem affectum præcipitetur. Obſolevit etiam hoc remedii genus noſtro hoc ſæculo, cum omnes iſtas conditiones obſervare difficile ſit, & ex præpoſtero illius uſu tanta immineant pericula. Satius enim eſt aliis remediis ſanguinem, & totum corpus refrigerantibus, iiſque tutioribus uti; ut julepis, & aperientibus emulſionibus, epithematis, linimentis, & omnino victu refrigerante. Julepi parantur ex decocto hordei, aut acetoſæ, & cichoraceorum, vel aquis cichorii, indiviæ, acetoſæ, lactucæ, additis ſyrupis de cichorio ſimpl. limon. granat. oxyſaccharo, &c. Quibus etiam, ad majorem aperiendi & refrigerandi vim in iis conciliandam, guttulæ aliquot ſpiritus vitrioli, aut ſulphuris addi poſſunt. Si aquæ deſtillatæ crudiores videantur; leviter bulliant cum modico ſpecierum traſantali, vel diamargariti frigidi.

Emulſiones in hunc modum parari poterunt.

♃. Amygd. dulc. excorticat. & macerat. in aqua roſ. ℥. i. quat. ſem. frig. maj & papav. albi, an. ʒ. ii. Contundantur in mortario marm. ſenſim affundendo aquæ hordei ℔. i. ß. In colat. diſſolve ſacchari roſac. ℥. iii. Fiat emulſio pro tribus doſibus, bis in die ſumendis. Quæ maximè conveniet, & julepis præferetur, ſi vigiliæ adfuerint.

Epithemata, cordi & hepati admovenda, in hunc modum parabuntur.

♃. Aquæ roſar. bugloſſi, & lactucæ, an. ℥. iii. aceti roſac. ℥. i. pulv. elect. diamarg. frig. ʒ. i. ſem. camphoræ g. vi. Fiat epithema, admovendum regioni cordis.

♃. Aquar. endiv. cichor. acetoſæ, an. ℥. iii. aceti roſac. ℥. i. ſem. trium ſantal. ʒ. ii. ſem. Fiat epith. admovendum regioni hepatis.

Linimentum refrigerans hepati & lumbis admovendum, ex oxyrrhodino, unguento roſaceo, refrigerante Galeni, vel cerato ſantalino, oxycrato ablutis.

Si morbus protrahi videatur, à phlebotomia purgatio inſtituenda eſt, ne feroſa & biliosa excrementa putreſcant, indeque putrida febris oriatur. Remedia tamen uſurpanda, quæ citra calorem & agitationem id præſtent, ut caſſia, manna, ſyrupus roſac. tamarindi, catholicon, & ſimilia.

Huic accedat conveniens victus ratio : nempe refrigerans & humectans, eaque tenuis, ex juſculis cum herbis refrigerantibus paratis; prunis & pomis acidis coctis, cremore hordei, vel panatellis.

Potus

Potus sit decoctum hordei, aqua simplex cocta, vel in quam panis immersus sit; vel cum syrupo capill. ven. limonum aut granat. permixta.

CAPUT III.

De Febre hectica.

HEctica febris, seu habitualis, occupat partes solidas, quæ corporis habitum constituunt, & vulgò dicuntur spermaticæ, vel carnosæ: tum etiam ratione illarum partium magis fixa est & radicata quàm aliæ, quæ sunt in spiritibus aut humoribus. Eam quoque ob causam habitualis dicitur, quòd in habitu consistat, ac difficilè à subjecto removeri possit.

Multiplices habentur hujus febris divisiones. Primò enim alia est hectica primaria, quæ à principio invadit: alia secundaria, quæ in aliis febribus succedit. Secundò, febris hectica vel simplex est & solitaria; vel febri putridæ complicata. Tertiò, alia à corde incipit: alia ab aliqua parte, ut pulmone, hepate, liene, renibus, utero, aliisque partibus inflammatis, ulceratis, corruptis, aut aliquo alio gravi morbo obsceſsis. Et hæc febris quamvis ἕξιν habeat in corde & toto corpore, symptomatica tamen vulgò dicitur, propter primam originem, quam ab aliis partibus sortita est.

Tres hecticæ gradus constituuntur à Galeno. Primus est ipsum febris hecticæ initium, in quo vix corpus extenuatur: rorida tamen corporis humiditas effervescit, absumitur, & exsiccatur. Secundus complectitur augmentum, in eoque est evidens corporis extenuatio, & carnosa atque adiposa substantia colliquatur. Tertius statum morbi, & postremum illius tempus continet: nunquam enim vergit ad declinationem, cùm in eo gradu sit incurabilis, tum namque substantia corporis fibrosa & membranosa consumitur, corpusque ita extenuatur, ut facies Hippocratica fit, & ossa pellibus tantùm circumtecta appareant. Postremus iste gradus marasmus nominatur, vel potius hectica marasmodes: cùm in vero marasmo frigiditas cum siccitate conjungatur.

Causæ febris hecticæ dividuntur in externas & internas. Ad externas referuntur, quæcunque reliquas etiam febres generare possunt, si continua & vehemens sit calefaciendi actio, vel corpus huic febri concipiendæ aptum occurrit. Tales sunt calor Solis, aut ignis, exercitium vehemens, cibi & potus calefacientes, excretiones immodicæ, ut in diarrhœa, & dysenteria; animi pathemata vehementiora, ac denique inedia in corpore bilioso, calido & sicco; cùm dicat Galenus: Diatritarios hujusmodi corpora in febres ardentes & hecticas, abstinentiâ cibi triduanâ perduxisse.

Causæ internæ sunt febres ardentes & pestilentes, quæ humidum cordis absumunt celeriter. Tum febris lenta diuturna. Tum etiam affectus peculiaris alicujus visceris: ut inflammatio, ulcus, vel putredo alicujus humoris in eo contenti: vel denique ipsius membri corruptio, quæ febrem lentam & hecticam facere solent.

Horum affectuum, membra peculiaria obsidentium, & febrem hecticam producentium exempla habemus satis manifesta. Nam quòd inflammationes attinet: Galenus ex inflammatione septi transversi se hecticam vidisse refert. Ex ulcere verò hecticam complicatam in phthisi quotidie animadvertimus. Putredo humoris, in viscere contenti, fit in obstructionibus magnis vel abscessibus frigidis. Membri denique corruptio in pulmone sæpè contingit; aliquando in jecore, in hominibus vinosis, & qui calidis multis utuntur aromatibus: Sanies enim quædam in hepate gignitur, quâ illius substantia corrumpitur. Hanc febrem se aliquando vidisse Fernelius affirmat, & signa illius esse dicit, quòd vinum avidissimè cupiant, carnes verò maximo odio prosequantur.

Cognoscitur febris hectica simplex, quòd continua sit, sine ulla accessione, semper sibi similis, non crescens, nec decrescens, nisi quòd augeatur una, duabus, aut tribus horis à cibo. Calor in hypochondriis primo tactu mitis, post acer, mordax, aridus. Pulsus parvus, frequens, & celer, febrem non percipiunt ægri, pigri sunt, & ad motum desides, & cum difficultate moventur, eò quòd virtus languet. Arteriæ calidiores sunt partibus circumstantibus, quod tactu post lotionem ex aqua frigida dignoscitur. Urina naturali similis est, tum colore, tum sedimento. In progressu oleosa supernatant, & sedimenta farinacea sunt, quod est signum colliquationis.

Speciatim verò non solùm singulos gradus; sed etiam imminentem febrem hecticam ita dignoscere possumus.

Imminens febris hectica dignoscitur, si causæ prædictæ præcesserint: nempè si febris ardens in corpore calido, sicco, raræ contexturæ, aëre æstuante præcesserit; periculum est, ne æger in febrem hecticam incidat. Et remedia eam præcaventia usurpanda sunt.

Primus hecticæ gradus, si cum putrida fuerit conjuncta, difficillimè dignoscitur: si sola sit, non facilè. Prima die omnia signa ephemeræ: die sequenti augetur ariditas, non calor. Tertiâ die non repetit, non aucta evidenter, non diminuta. Ac tandem unâ, aut duabus horis post cibum, caliditas nonnihil aucta apparet.

In secundo gradu æger non percipit se febricitare, quamvis percipiat alterationes à cibo. Ariditas manifesta est, pulsus minor & celerior, cum duritie quadam.

Tertii gradus signa sunt manifestissima: oculi concavi, sordes in iis siccæ, & squalor, ossium prominentia conspicua, vividus flos coloris extinctus, universa arida præcordia vehementer contracta, ut videantur carere intestinis. Pulsus sentitur sub ventriculo in omnibus extenuatis.

Quia verò febris putrida cum hectica non rarò copulatur: utraque exactè distinguenda est, cùm maximi sit in curatione momenti, quæ admodùm varia tunc temporis existit. Hæc autem complicatio dignoscetur, comparando signa hecticæ proposita cum signis febris putridæ, quæ infrà suo loco describentur.

Primus gradus facilè curatur. Tertius, ut dictum est, incurabilis est. Secundus medio modo se habet, & quo magis accedit ad primum, vel tertium, ita faciliùs, aut difficiliùs curatur. Frequentiùs accedit febris hectica à decimo octavo anno ad trigesimum quintum: eo enim tempore calor intensior est, faciliusque marcorem inducit. Qui verò ante hanc ætatem, vel paulò post, hecticâ corripiuntur; faciliùs evadunt ac nonnunquam curantur; vel longo tempore palliatione vitam protrahunt, præcipuè verò mulieres.

Ad curationem hujus febris primùm advertendum est, num hectica pendeat à partis alicujus morbo: tunc enim curatio ad eum morbum dirigenda est. Tum etiam, num simplex ea sit, an complicata cum febre putrida. Et in hoc casu, putrida primum tollenda est venæ sectione & purgatione, nec non remediis aperientibus, & putredinem inhibentibus, febre interim hecticâ non neglectâ. At verò, si simplex & solitaria sit febris hectica; solis refrigerantibus & humectantibus, nec non analepticis curatio absolvitur, quorum materia ex diæta & pharmaciâ erit desumenda.

Diæta, ut in omnibus chronicis affectibus multùm potest, in hoc præsertim plus præstat, quàm medicamenta. Illa idcirco exactè præcipienda est, ut scilicet ad totius corporis refrigerationem & humectationem dirigatur. Aër itaque, si naturâ suâ mediocriter frigidus sit, vel temperatus, tali utendum est: sin minùs, corrigendus, ita ut ad frigidum & humidum declinet: Ea ratione Galenus 10. *meth.* c. 8. æstatis tempore, aëre existente calidiori, ægrum degere præcipit in loco subterraneo, qui frigidissimus sit & maximè perflatus, & ad Septentrionem vergens. Quo solo remedio nos hecticum, extremâ macie confectum, intra mensem restitutum vidimus. Deinde caliditas aëris in conclavi alteranda est aquâ frigidâ de vase in vas transfusâ, cujus etiam strepitu somnus conciliatur: tum etiam pavimento aquâ frigidâ subinde asperso, vel herbis refrigerantibus in illo frequenter sparsis: turbâ quoque hominum ingredi prohibita: nam hoc quoque cubiculum calefacit. Quando verò aër frigidissimus est,

eum

cum esse admittendum Galenus præcipit, quatenus respirando attrahitur, ut qui calorem cordis maximè refrigeret; quamvis minimè conferat, quatenus extrinsecus ægrum contingit, quòd cutis poros condenset, & transpirationem prohibeat. Attamen majus fore ex frigida inspiratione commodum affirmat, quàm ex cute condensata incommodum, præsertim cùm illud vitari possit, operimentis corpus probè muniendo. Adverte tamen si febris hectica fuerit ex ulcere pulmonis, aërem frigidum non convenire, ratione ulceris, sed temperatum; in activis, ad calidum vergentem: in passivis, siccum. Quâ ratione Galenus phthisicos mittebat ad Tabias, montem Vesuvium dictum, ubi aër siccior erat.

Cibi esse debent refrigerantes & humectantes, citoque nutrientes: jusculа pulli, gallinæ, capi, vituli, hœdi, vervecis, vitelli ovorum cum hordeo mundato, lactuca, portulaca, endiviâ, borrag. acetosa, carnes vituli, hœdi, porcelli, phasiani, perdicis, lepusculi, & similium: panatellæ, hordeata, avenata, oryzata, cum sacchаro, & paucis amygdalis, vel potiùs cum sem. frig. majoribus. Carnes elixæ præferuntur assis, quæ faciliùs inflammantur, & in bilem vertuntur: elixa magis humectant. Si tamen assis æger delectatur; ea minùs coquenda sunt, & temperanda succo limonum, citri, arantiorum, vel omphacio insulso.

Pisces usurpari poterunt, quia refrigerant & humectant. Sed eligendi saxatiles & qui tenera carne sunt præditi, in mari, aut aquis puris natantes.

Inter fructus poma laudantur, quia frigidum sanguinem generant. Conveniunt quoque pyra, pruna, damascena, & brinioleńsia, cocta cum saccharo: tum etiam passulæ mundatæ quæ in sequentem modum præparatæ, alunt citra calefactionem.

℞. Passul. mundat. ℔. j. Temperentur in aqua endiviæ, buglossi, & rosar. & abluantur diligentissimè, ut vis laxandi amoveatur. Postea in iisdem aquis decoquantur leviter, addito pauco sacchаro ad perfectionem, cum quo serventur usui, iisque utatur æger manè & post singulos pastus.

Quia verò hectici infixum habent solidis partibus calorem, quo alimenta facilè & promptè dissipantur, illis ideò præscribere solent practici alimenta solida & viscosa, extremitates animalium, carnes limacum, cancrorum, testudinum, ranarum. Cùm enim illæ carnes viscosæ sint & humidæ; facilè agglutinantur partibus, nec facilè absumuntur à calore febrili: sicque partium solidarum siccitatem remorantur. Non desunt tamen, qui hæc alimenta rejiciant, quia ægrè concoquuntur, & magnum ventriculo negotium facessunt. Quod dissidium ita conciliatur. In hectica incipiente, dum adhuc robusta est facultas coctrix, conveniunt hæc alimenta crassa & viscosa. In confirmata verò non sunt exhibenda: quòd difficilè concoquantur. Adde, quòd ita præparata & elaborata exhibeantur, ut facilè concoqui possint, nempe vel elixantur ad consumptionem, vel contusa ex illis parantur. Inter alia testudines terrestres maximè laudantur, ad hecticas febres, non solum simplices, sed tabificas; & variis modis præparantur. Vel enim in aqua decoquuntur, donec dissolvantur. Mox corticibus abjectis, caro ab ossibus separata rursus coquitur, cum cichorio, acetosa, borragine, hordeo mundato, & prunis in hectica simplici. Ac in hectica pulmonis coquitur cum foliis rubi, portulacæ & plantaginis. Jus bibatur, & carnes edantur per dies viginti. Vel contusum ex iis paratum, vel conficiuntur pastili ex carne testudinum cocta in aqua hordei cum amygd. dulcibus, pineis, sem. frigidis & saccharo, qui leviter concoquuntur in furno, & in prandio ac cœna exhibentur. Formula talis esse poterit.

℞. Carnis testudinis in aqua hord. elixatæ, ℥. jv. amygd. dulc. infus. in aqua ros. ℥. vj. pineor. eodem modo infus. ℥. ij. quat. sem. frig. maj. an. ℥. j. anisi non pulverati, sed in furno leviter cocti ʒ. j. sem. cinnam. ʒ. ij. sacchari in aqua ros. dissoluti ad pondus omnium, fiant morsuli.

Loco testudinum usurpatur pulpa caponis & perdicis, fitque confectio, quæ vulgò *pasta regalis* nominatur, ad hecticos instaurandos idonea, in hunc modum.

℞. Pulpæ caponis & perdicis elixatæ, an. ℥. jjj. amygd. dulc. in aqua ros. macerat. ℥. jv. pineorum ℥. j. ß. sem. papav. albi ʒ. ii. gummi arabic. & tragacanthæ, an. ʒ. i. ß. manus Christi perlatæ ℥. ii. Cum pauca aqua rosarum, fiat pasta regalis, auro obducta.

Iis qui infirmiorem habent ventriculum, gelatinæ jura & destillata instaurantia exhibentur. Gelatina in hunc modum parari poterit.

℞. Caponem electum, poplitem vituli, vel femur vervecis, pedes vituli nu. 2. aut vervecinos nu. 9. Coquantur in aqua fontana ad sufficientem consumptionem. Jusculum coletur per expressionem, & pinguedo removeatur. In colat. dissolve sacchari albi ℔. i. albumina ovor. num. 6. croci, vel cinnam. parum. Agitentur simul. Posteà bulliant leviter, ac transmittantur per manicam Hippocratis bis aut ter. Tandemque jusculum excipiatur in vasculis, ubi concrescet in gelatinam. Si croci aut cinnamomi sapor displiceat, vel magis refrigerantem gelatinam desideres, adde eorum loco succum limonis vel citri unius.

Jura instaurantia variis modis parari possunt. Hoc cæteris longè præstat.

℞. Caponem benè habitum. Deplumetur, exenteretur, ac in frusta dividatur, à quibus pinguedo & pellis detrahantur. Adde, si vis, carnem vituli aut vervecis etiam in frusta divisam, & ab omni pinguedine liberam. Ponantur in olla vitreata, in cujus medio sit craticula ex ligno aut alia materia confecta, super quam frustula dicta ita concinnentur, ut ollæ fundum vacuum remaneat. Posteà olla optimè clausa suo operculo, probè lutato cum farina, aqua subacta ponatur in B. M. bulliente per quinque horas. Distillabit in fundum jus limpidum, cujus cochlearia duo vel iii. cum jusculis, aut per se, ter aut quater in die exhiberi poterunt.

Hujusmodi carnium distillationes per descensum factæ hecticis instaurandis sunt valdè idoneæ. Quæ verò per ascensum fiunt, licèt spiritus reficiant, minimùm tamen nutriunt, ac solidam substantiam non restaurant.

Potus sit aqua hordei, vel sola, vel cum syrupo acetoso, aut granatorum mixta, vel aqua panata cum pauco saccharo. Si tamen ventriculus admodum infirmus fuerit; vinum aquosum & valdè dilutum concedendum est, quod coctionem, & distributionem juvat. Galenus 10. *meth. cap.* 5. *&* 6. aquam frigidam exhibet, eaque se multos à marasmo præservasse gloriatur. Attamen in illius exhibitione maxima cautio adhibenda est. Dum enim corpus valde extenuatum est, metus est ne pusillus calor omninò extinguatur; Idcircò imminente hecticâ tantum conferre potest, aut in ejus principio, & in assuetis, & in corpore adhuc satis copioso sanguine referto.

Motus corporis non convenit; sed quies potius imperanda est, quamvis ante cibum, si vires ferant, idoneum esse possit leve aliquod exercitium, aut ejus loco molles frictiones, non multæ, institui possunt, præcipuè statim à somno, incipiendo ab inferioribus partibus; nam internos humores ad exteriora evocant. Et fricandus tantùm æger, donec levis rubor apparere incipiat: nam si ulteriùs pergatur, corpus exsiccabitur. Coitus in primis fugiendus est, quo corpus maximè resolvitur.

Somnus nec longior, nec brevior sit. Nam longior viscerum calorem auget, recurrente ad interiora calore: brevior corpus magis exsiccat. Minùs tamen incommodi ex paulò longiori, quàm ex justo breviori oritur; quia somnus valdè humectat, quod in hac febre mamimè expetendum est. Dormiat æger in molli strato, eòque laneo, non plumeo, commodamque latitudinem habente. Lintea sæpe immutet; quæ aquâ rosarum anteà irrorata fuerint.

Alvus si pigrior fuerit, proritetur glande aut clystere ex jusculo pulli cum hordeo, malva, & violaria parato: addendo cassiam, mel violaceum, butyrum, & vitellos ovorum.

Denique animus in tranquillitate & hilaritate servandus est, fugiendo vehementes animi perturbationes: ut iram, tristitiam, metum.

Ex

Ex pharmacia desumuntur medicamenta, hecticis idonea, tum interna, tum externa. Inter interna, primùm purgantia consideranda sunt: cùm adjectio hîc magis necessaria sit, quàm detractio, vix ea convenire possunt, nisi hæcticæ putrida adjuncta sit. Si tamen prima regio excrementis referta videatur, propter cruditates à debili ventriculo productas; tutò purgatio institui poterit cassia, manna, aut syrupo rosaceo. Imò verò aliquando, si vires non sint debiles; exhiberi poterit infusum rhei: cum decocto prunor. tamarind. myrobal. buglossi & violar.

Alterantia verò medicamenta in formam juleporum, jusculorum, & emulsionum redigi poterunt in hunc modum.

♃. Aquar. endiv. lactucæ, acetosæ, an. ℥. iv. syrupi violacei, nymphææ, pomor. an. ℥. i. Misce. Fiat julep. pro tribus dosibus bis in die sumendis, & per plures dies continuandis. Vel

♃. Hord. integ. P. i. fol. endiv. cichor. lactucæ, pimpinellæ, ana M. i. flor. borrag. buglossi. violar. & nymphææ, ana P. i. prunor. damasc. par. iii. Coquantur ad ℔. i. ß. In colat. dissolve syrupi de cichorio simplicis, & de nymphæa, ana ℥. ii. Fiat julep. pro iv. dosibus.

Ex iisdem simplicibus cum pullo gallinaceo, vel gallinâ juniori decoctis parari potest jusculum ad eundem usum. Vel

♃. Rad. chinæ ℥. i. ß. hordei integri P. ii. quat. sem. frig. maj. ℥. ß. Contundantur, iisque impleatur venter capi, aut pulli junioris. Fiat jusculum; cui adde sacchari rosf. ℥. ß. Capiat per longum tempus. Reficit, & impinguat.

℞. Amygdal. dulc. excortic. & in aqua frigid. infusar. ℥. i. sem. quat. frig. maj. & papav. alb. ana ʒ. i. Contundantur in mort. marmor. sensim affundendo aquæ hord. ℔. i. In colat. dissolve manus Christi perlatæ ℥. iv. Fiat emulsio pro tribus dosibus.

Si intensiùs refrigerare est animus: adde unicuique dosi julepi, vel emulsionis, salis prunel. ℈. ii. vel ʒ. j.

In usu refrigerantium hoc observandum, ni potentiora statim, & frequenter usurpentur, calorem enim debilem possent extinguere. Utilius autem est sensim; quàm subitò refrigerare. Humectantia verò semper tutiora sunt, quàm refrigerantia, quia lente suas exercent operationes.

Dum prædicta remedia usurpantur, viscerum corroborationi incumbendum est opiatâ convenienti, quæ in hunc modum confici poterit.

♃. Conservæ flor. borrag. buglossi, & violar. ana ℥. i. conservæ flor. nymph. ℥. ß. pulv. electuar. diamarg. frig. ℈. iv. rasuræ eboris, ossis de corde cervi, ana ℥. ß. margarit. præp. & corall. præp. an. ℈. i. fol. auri, num. iii. Cum syrupo de pomis, fiat opiata.

In summa extenuatione, clysteres nutrientes frequenter injiciendi sunt, ex jusculo pulli, vel capitis vervecis, cum saccharo & vitellis ovorum. Eorum autem quantitas exigua esse debet, alioqui compressis intestinis vim expultricem irritant.

At inter cætera remedia, hecticis maximè idonea, lac principem locum obtinet, cùm omnibus dotibus præditum sit, quæ in hoc morbo desiderari possunt, quippe quod refrigerandi & humectandi vi præditum est: multùm nutrit; & facilè distribuitur. In illius usu eædem cautiones adhibendæ sunt quæ in phthiseos curatione fuerunt propositæ.

Inter remedia externa balneum aquæ dulcis primas obtinet; potenter enim refrigerat & humectat, partesque externas relaxat, ut promptiùs alimentum excipiant. Apud veteres balneorum usus erat frequentissimus, & quatuor partes habebant. In prima, nonnihil calidâ, exuebantur. In secunda erat solùm aquæ calidæ. In tertia solùm aquæ frigidæ. In quarta verò sudores, & madores abstergebantur. Galen. 10. *meth. c.* 19. harum balnei partium usum ita moderatur, ut ægri in primam partem balnei deducantur, quæ vapore balnei incalescat, ut pori aperiantur, deinde oleo dulci perfusi, in aqua calida immergantur ad corporis humectationem: post repentè in aquam frigidam injicientur, subitòque educantur, exsiccentur oleóque inungantur, ut poris condensatis humiditas inducta retineatur.

At verò cùm jam diu obsoleverit illa antiquorum in balneorum usu diligentia, à Practicis etiam nostris derelicta est illa hecticorum balneandorum methodus, quæ nec satis tuta judicatur. Si quidem metuendum esset, ne frigidæ occursu repentino corpus læderetur, ægerque subitum contrariarum qualitatum occursum ægrè ferret. Consultiùs enim, & compendiosiùs ab iis factum est, dum ægros in balneum aquæ moderatè calidæ conjiciunt, manè, depositis excrementis naturâ vel arte, duabus vel tribus horis post assumptum jusculum, vel lac, vel vitellos ovorum: in quo tamdiu æger immorari debet, donec spontè tepescat; ac tandem refrigeretur. Cùm enim Galenus balneum frigidum post calidum adeò necessarium censuerit, ut calidum sine frigido nihil prodesse existimet: frigidæ vices suppleantur, si tamdiu æger in balneo moretur, donec spontè tepescat, & refrigeretur. At si nimis tardè hæ mutationes fiant, ut æger tædio afficiatur; aquæ frigidæ affusione balneum ad libitum tepescere & refrigerari poterit. Hæc tamen cautio adhibenda est, ut cùm triplex qualitas in eodem balneo haberi possit, æger in calida parùm immoretur, in tepida diutiùs, in frigida minimùm.

Licèt autem antiqui ex aqua simplici balnea parare consueverint, utilius tamen est ea magis humectantia efficere, decoctis in iis herbis emollientibus & humectantibus, ut malvâ, althæa, violaria, &c. vel hordeo & amygdalis contusis præcipuè æstatis tempore, quia balneum, ex decocto herbarum citiùs corrumpitur. A balneo æger linteis mediusculis molliter detergendus est. Posteà verò inungendus oleo violaceo, amygdal. dulc. cum butyro insulso. Postmodum ubi parùm requieverit, jusculum, vel aliud ferculum ei exhibendum est.

Balneum ex hydrelæo à Zacuto Lusitano maximè laudatur *observ.* 35. *lib.* 3. *Praxis admirandæ*, eòque asserit juvenem quendam curatum fuisse, cui balneum ex aqua simplici, & lac caprinum nihil profuerant. Tantæ utilitatis rationem ex eo desumit, quod balneum ex aqua dulci paratum, cui olei copia adjuncta sit, tensas partes emollit, siccas & arefactas humectat, & poros obstructos, ac præ siccitate convenientes aperiendo, ad extimas, maximéque distantes corporis partes, alimentum attrahit.

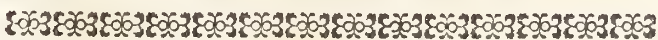
Quando æger non potest uti balneis, admoveantur epithemata cordi, & hepati, in hunc modum composita.

℞. Aquæ rosar. nymphææ: & portulac. ana Unc. iij. succi granatorum ℥. i. pulv. electuar. diamarg. frig. ʒ. ii. ossis de corde cervi ℈. i. camphoræ g. iv. Fiat epithema, cordi admovendum.

℞. Aquar. endiv. lactucæ, & cichorii, ana Unc. ij. aceti rosac. ℥. i. trium santal. an. ℈. ij. spodii ex ebore ℈. i. Fiat epithema, hepati admovendum.

Poterit etiam inungi regio hepatis unguento rosaceo, vel cerato santalino. Verùm oleis & unguentis parciùs utendum, quia febrem aliquando augere possunt.

Inter symptomata, quæ huic morbo supervenire solent, præcipuum est alvi fluxus, qui ægros ad interitum solet perducere. Qui quidem frænandus est decocto hordei excorticati & tosti, pro potu ordinario, syrupo cydoniorum, rosar. siccarum, lacte chalybeato, oryzâ coctâ in lacte, & similibus.

SECTIO II.

De Febribus putridis.

PRÆFATIO.

Febres putridæ dividuntur in continuas, & intermittentes. Continuæ generantur, quando putridus vapor, seu calor præter naturam, qui è putrescentibus humoribus oritur, continuò cor affligit, calorémque continuum in eo excitat, unde etiam febris calor in universum corpus continuò diffunditur. Intermittentes verò fiunt, quando iidem vapores per intervalla quædam ad cor deferuntur.

Continuæ rursum dividuntur in essentiales, seu primarias & symptomaticas. Primariæ, seu essentiales dicũtur, quando putredo

putredo in venis communibus, & extra partes privatas accenditur. Symptomaticæ verò, quando in parte peculiari inflammatâ putredo, aut suppuratio sit: è qua ob vasorum communionem vapor putridus cordi continuò communicari potest; quales apparere solent in pleuritide, peripneumonia, hepatitide, aliarùmque partium internarum inflammationibus. Continuæ primariæ rursum duplices sunt. Aliæ enim sine ulla exacerbatione, aut remissione, à principio ad finem porriguntur, & συνοχοὶ seu continentes appellantur. Aliæ verò manifestas habent exacerbationes & remissiones, & συνεχεῖς seu continuæ, generis nomine solent appellari. Et illæ rursùm ab exacerbationum, & remissionum diversitate, in tres species dividuntur. Aliæ enim tertianæ continuæ dicuntur, quæ tertio quoque die exacerbantur. Aliæ quotidianæ, quæ singulis diebus. Aliæ verò quartanæ, quæ quarto quoque die reduplicantur. Intermittentes etiam in tertianas, quartanas, & quotidianas dividuntur, prout earum paroxysmi tertio, vel quarto quoque die, vel singulis diebus regredi consueverunt. Aliæ etiam dantur febrium differentiæ, quæ vel accidentales sunt, vel ex prædictarum compositione ortæ, quas omnes singulatim & breviter explicabimus.

CAPUT I.

De Febribus putridis continuis.

Etsi variæ sint febris putridæ continuæ species, earum tamen omnium curationem simul describere statuimus, eò, quòd eadem fere omnibus conveniant remedia, quorum nonnulla secundùm magis & minus tantùm varianda sunt: quod ex Medici judicio, & artis usu magis, quàm præceptis particularibus dependet. Nos tamen, quantùm fieri poterit, in quo unaquæque differant, suis locis annotabimus.

Febres continuæ primariæ, seu essentiales, generari solent ex putredine humorum, qui in venis & arteriis majoribus continentur. Et pro varia humorum putrescentium natura variæ species emergunt.

Sinochus putrida nullis paroxysmis, aut exacerbationibus distinguitur; sed illius universum tempus una veluti accessione consumitur, quæ à principio ad finem pertingit. Ejùsque, sicuti & simplicis, tres constituuntur differentiæ. Quarum prima est, quæ à principio ad finem æqualis perdurat. Secunda, quæ paulatim augetur. Tertia, quæ paulatim decrescit. Prima acmastica, seu homotonos nominatur, fitque toto morbi decursu, cùm par est modus putredinis. Secunda epacmastica dicitur, cùm plus putrescit, quam dissipatur. Tertia paracmastica appellatur, cùm minus putrescit, quàm dissipatur. Licèt autem hujusmodi febres continuò crescant, aut decrescant, aut eu · lem tenorem servent; hoc tamen non impedit, quin illæ quatuor habeant tempora, si ad salutem terminentur; sed alia longiora, alia breviora, si juxta symptomatum vehementiam considerentur. Sic enim homotonos brevissimum habet principium & augmentum; longum verò statum. Epacmasticæ longum habent augmentum: paracmasticæ longam declinationem, reliqua autem tempora citissimè transeunt. Sciendum autem est, febrium putridarum tempora dupliciter considerari; vel quoad symptomata, vel quoad coctionem, & cruditatem; quæ duo in aliis febribus plerumque coincidunt: in synochis verò non item. Earum enim tempora non tam ex symptomatum incremento & decremento, quàm ex signis concoctionis æstimari debent, quæ in urinis præcipuè apparent.

Duæ autem synochi, seu continentis febris species à Galeno proponuntur. Una ex sanguine putrescente, de qua agit 2. *meth. cap.* 1. & 9.9. tum etiam 9. *meth. c.* 3. & 5. Altera ex bile putrescente in majoribus vasis, de genere febrium ardentium: quam explicat 2. *de diff. febr. c.* 1. & 2. *de cris. cap.* 6. Prima dicitur synochus sanguinea, altera verò synochus biliosa. Licèt enim tota humorum massa, in venis contenta sanguinis nomen obtineat; quatuor tamen illius partes agnoscuntur, quorum magis temperata, sanguis specialim nominatur: calidior, bilis; crudior & frigidior pituita: crassior autem & fæculentior, melancholia. Jam verò, si pars illa magna temperata; quæ sanguis propriè dicitur, reliquas copiâ superet, & tota massa putredinem concipiat; synochus sanguinea efficitur. Si verò tenuior sanguinis pars, & calidior, quæ flavæ bilis naturam æmulatur, reliquas partes superet, & putredinem concipiat; synochus biliosa exoritur.

Ab iisdem causis synochus putrida generatur, quæ synochum simplicem solent producere. Sicque non solùm constipatio: sed vasorum etiam obstructio, à multo sanguine, & crassis ac lentis humoribus impactis, hanc febrem efficere solet. Cùm enim per hujusmodi obstructiones fuliginosorum vaporum transpiratio impediatur; putredo generatur in sanguine, intra venas redundante.

Tertiana continua, quæ tertio quoque die magis affligit, à sanguine cacochymo bilioso, in vena cava putrescente, ducit originem. Illiùsque causæ sunt ea omnia, quæ humorem hunc multiplicare possunt: ut hepatis calida & sicca intemperies, alimenta calida & sicca, ætas juvenilis: inedia, aut victus tenuis & parcior, exercitatio vehemens & frequens, calida & sicca aëris constitutio, vigiliæ nimiæ, & similia.

Quotidiana continua, (quæ barbaris *latica* nominatur, quòd latentem atque absconditum quendam calorem habeat) à pituitoso sanguine, intra venas putrescente producitur, & ideò singulis diebus suas habet exacerbationes. Corpora pituitosa solet adoriri, ut infantium & puerorum, tùm etiam senum, necnon eorum, qui habitu sunt corporis obeso, otio, & crapulæ dediti, locàque humida inhabitant. Minùs frequens esse solet hæc febris, quia pituita difficiliùs putrescit.

Quartana continua, quæ quarto quoque die intenditur, fit à sanguine melancholico, in venæ cavæ ramis putrescente. Eámque omnia efficere possunt, quæ humorem melancholicum generare, eìque putredinem inducere valent. Rarissima tamen esse consuevit.

Differentiæ febrium accidentales à pravis symptomatis desumuntur, quæ essentialibus complicari solent, ab iisque denominantur. Inter eas recenseri solent, febris ardens, colliquans, horrifica, asôdes, elôdes, syncopalis, epiala.

Causus, seu febris ardens propriè ea dicitur, ex Galeno 3. *Epid. com. text.* 34. quæ duobus hisce symptomatis perpetuò comitata est, calore scil. ardente, & siti inextinguibili, quantumvis ægri bibant. Dividitur autem ab eodem Galen. *com.* 4. *de vict. art. in acut. l.* 13. in legitimam, & notham. Legitima, seu exquisita est, quæ dicta duo symptomata semper evidenter conjuncta habet. Notha verò, in qua illa symptomata sunt minùs vehementia, sitisque est minus intensa, nec corpus ita uritur. Legitima, & propriè dicta, fit ab humore bilioso, intra majora vasa cordi vicina putrescente. Notha verò fit à bile, cui pituita permixta, vel pituitâ salsâ, in iisdem vasis putrescente. Hinc patet, febrem ardentem legitimam nihil aliud esse, quàm febrem tertianam continuam, cujus materia acrior & copiosior sit, & majoribus vasis cordi maximè vicinis contineatur, cùm materia tertianam continuam simpliciter efficiens, sit in vasis cordi remotioribus. Rursùm, exquisitæ febris ardentis duæ sunt species. Una, quæ à principio ad finem unicam duntaxat accessionem obtinet, quam synochum biliosam suprà nominavimus, & synochus ardens etiam nominatur, quæ fit, cùm bilis putrescens vasa omnia cordi propinquissima occupat. Altera, quæ plures in se continet accessiones, & ardens periodica dicitur, fit ab eadem bile, contenta in vasis cordi vicinis, sed non omnibus, aut non ita propinquis, quemadmodum in synocho ardente. Ita ut tertiana continua, synochus ardens & ardens periodica, inter se tantùm differant, prout bilis magis, aut minùs acris, copiosa, & cordi vicina est.

Febris colliquans est etiam de genere ardentium, quæ propter calorem ingetem, confestim pinguedinem, carnem, partiùmque solidarum substantiam, vel aliquando humores venis contentos colliquat, atque dissolvit per insensibilem transpirationem, sudores, urinas, aut dejectiones. Excitari solet à materiâ tenui, acri, & biliosâ, quæ vehemens

concipit

concipit incendium. Eique non rarò adjunctam esse malignam & pestilentem qualitatem, docet Gal. *comm. in 3. Epid. sect. 37. sect. 3.*

Horrifica febris, φρικώδης Græcis appellata, ea dicitur, in quâ horrores frequenter solent accidere. Fitque ex mixtâ materiâ, biliosâ scilicet, & pituitosâ, & serosâ, quæ cùm inæqualiter moveatur, horrores istos excitare solet: nempe vel succensâ bile, humores crudos putrefaciente & commovente; vel tenui acri & serosâ materiæ portione, partes sensibiles, & membranosas vellicante, vel denique natura crudum humorem frustrà excutiente. Hinc retracto ad centrum calore, frigent extrema: mox eodem emicante, incalescunt.

Assodes etiam febris ad ardentem referenda est, in qua ægri jactantur; & frequentibus inquietudinibus anguntur, graviter morbum ferentes, cum nauseâ utplurimum, & vomitu. Quia exoriri solet ex affectione ventriculi, ab acri & bilioso humore, ejus orificium, vel tunicas mordente.

Elodes dicitur illa febris, in qua sudores perpetuò funduntur: fitque ab ingenti humorum putredine, aut malignitate, substantiam corporis dissolvente.

Syncopalis febris ea dicitur, in qua syncope, aut animi deliquium frequenter ægrotantem corripit. Duæ illius species ponuntur ab Avicenna. Altera, ex bile tenui, acri, & venenatâ. Altera, ex pituita multâ, aut crudorum humorum copiâ. Prior syncopalis minuta appellatur, quia fit ab humore pauco, sed tenui, & venenato. Posterior ab eodem vocatur syncopalis humorosa, sive repletionalis, quia à multa crudorum humorum copia generatur. Idcircò ad pituitosas febres referri consuevit. Et ab aliis tantùm differt, quòd in hac major crudorum & pituitosorum humorum copia redundet. Et præterea conjuncta est oris ventriculi debilitas, ex qua in primis ægri frequenter in syncopen incidunt.

Epiala febris dicitur à Gal. 2. *de differ. febr. c. 3. lib. de inæquali intemper. cap. 8.* quando eodem tempore, per universi corporis minimas particulas, calor & frigus sentiuntur. Quamvis enim una & eadem pars contrariis alterationibus affici nequeat: id tamen, quod de febre epiala dicitur, de minimis particulis quoad sensum, non autem revera minimis intelligendum est. Hanc febrem duobus modis fieri docet Galenus. Altero quidem, à pituita vitreâ cum bile amarâ permixtâ, & in universum corpus diffusâ. A bile enim caloris; à pituita, frigoris sensus infertur. Altero autem, à pituita vitreâ solâ, sed partim putrefactâ, partim putredinis experte. Cùm enim pituita vitrea frigidissima, item crassa & lenta sit; non promptè putrescit, nec tota simul, sed tantùm per partes; ita ut una ejus portio putrida sit, altera imputris remaneat. Istius igitur pituitæ per sentientes partes delatæ portio, quæ nondum putrescit, utpote frigidissima, frigoris sensum inducit: ea verò, quæ putredinem concepit, caloris sensum infert. Atque ita corpus universum eodem tempore calorem & frigus percipit. Platerus etiam, febris epialæ generandæ modum excogitavit, quando scilicet febres intermittentes eodem die concidunt, ut frigus posterioris accessionis incipiat, antequam calor prioris desinat: vel etiam, quando intermittentes cum continuis concurrunt, ut unius febris calor cum alterius frigore eodem tempore possit coincidere.

Dantur etiam aliæ febrium continuarum accidentales differentiæ, quæ cùm ad febres symptomaticas referri soleant, in earum expositione jam delineanda discutientur.

Quamvis autem symptomaticarum febrium curatio, è morborum particularium, ex quibus oriuntur, curatione dependeat; earum tamen ratio proponenda est, ne cum essentialibus confundantur.

Illæ igitur febres symptomaticæ nominantur, quæ ab humorum accensione & putredine, in aliquo viscere contentâ, oriuntur. Cujus generis esse solent febres illæ, quæ sequuntur pleuritidem, peripneumoniam, phrenitidem, anginam, hepatitidem, aliasque partium internarum inflammationes, ulcera, vel abscessus.

Advertendum autem est diligenter, (quod maximi est in praxi momenti, & à paucis animadversum) non omnes perpetuò febres, quæ cum partium inflammationibus conjunguntur, esse symptomaticas, sed quasdam etiam esse essentiales, quibus inflammationes prædictæ succedere soleant. Fit enim plerumque, ut sanguis corruptus, aut pravis humoribus refertus, postquam febrem excitavit, exagitetur à natura, & tanquam sibi noxius expellatur ad partes debiliores, aut humori recipiendo magis idoneas: unde in iis inflammatio producitur; quæ febrem istam non efficit, sed illi potius succedanea est. Sic nobis frequenter in usu practico videre licet ægrotantes, ab initio febre continua laborantes, per unam aut alteram diem; antequam dolor lateris & alia pleuritidis signa appareant. Sic multi tertio, vel quarto febris die, in phrenitidem incidunt: sic arthritici ferè omnes, antequam dolore, tumore, & inflammatione articulorum afficiantur, febre continua per unam aut alteram diem laborare solent. Sic; qui erysipelate tentantur, febre aliquandiu afficiuntur, antequam erysipelas appareat. Idipsum ostendit urinarum dispositio, quæ in hujusmodi inflammationibus notas putredinis in venis contentæ manifestas produnt. In principio enim crudæ apparent, in progressu verò signa coctionis in dies increscentis ostendunt. Tum sanguis è vena admodum corruptus interdum educitur. Quæ non fierent, si febres ejusmodi essent tantùm symptomaticæ, aut ab illis inflammationibus simpliciter dependentes.

Illæ autem febres, sive symptomaticæ sint, sive primariæ; & comitatæ partium inflammationibus, suas habent differentias accidentales. Si enim inflammatio sanguinea sit; febris illa phlegmonodes nominatur: si biliosa, erysipelatis naturam referens, typhodes nominatur. Peculiariter verò erysipelas ventriculi & intestinorum, febrem lipyriam accersit, in qua exteriora rigent, & interiora uruntur. Incendium enim internum, sanguinem & spiritus ad locum inflammatum attrahit: unde calor ita intenditur, ut interiora uri videantur, cum siti inextinguibili: exteriora verò frigore afficiantur, calore & spiritu destituta.

Lenta febris etiam ad symptomaticas referri consuevit, quæ oritur ex latente obstructione, ac putredine, visceri adeò contumaciter adhærescente impactaque, ut substantia visceris plerumque labefactetur. Ea, cùm putredinis portio in venas affundatur, sanguinique permisceatur, febrem excitat lentam, & adeò mitem, ut nullo gravi symptomate ægro molesta sit, & æger vix se febrire sentiat. Putredinis tamen aliquæ notæ in pulsibus & urinis apparent. Interdum verò ex visceris alicujus putredine, ac corruptione exoritur febris lenta, quòd per venas, visceri insertas, putridi & calidi vapores ad cor expirent. Frequentissimè autem talis febris in phthisicis excitatur, quæ in hecticam degenerat. Fit etiam interdum: cùm hepatis aut lienis substantia putredinem concepit; vel cùm circa mesenterium, omentum, aut pancreas, aliasque partes putredo incidit; vel etiam interdum, cùm fœtus, aut secundina in utero putrescit. Hicque febres, non solùm lentæ; sed etiam aliquando acutæ, pro ratione putredinis diversâ oriuntur. Ac denique ad hoc febrium lentarum genus referuntur illæ febres, quæ in cachecticis reperiri solent, & virginibus chlorosi laborantibus; easque Fernelius ex serosæ pituitæ in corpus effusæ levi putredine provenire statuit.

Præter hactenus enumeratas febrium continuarum differentias, quæ frequentissimæ sunt, & vulgò ab Authoribus proponuntur, dantur etiam nonnullæ, à causis peculiaribus & extraordinariis oriundæ, quæ in usu practico interdum solent apparere. Exemplo esse poterit casus à Zecchio relatus *consf. 46.* de quodam infante, vix secundum ætatis annum agente, & febre continuâ laborante cum gravissimis symptomatis, nempe inquietudine, motibus convulsoriis & nauseâ continuâ; cui etiam malum morem esse conjunctum inde conjiciebatur, quòd tam gravia symptomata febri non responderent. Omnes etenim partes externæ frigebant, licèt internæ urerentur, quod ex calore circa thoracem in hypochondria, nec non ex arida nigraque lingua intelligi facile poterat. Cujus causa erit sanguis putrescens in ventriculo contentus. Cùm enim huic infanti loquela impedita fuisset, ob innaturalem linguæ cum partibus subjectis colligantiam, & præsertim cum ea membrana,

quæ frænum dicitur: ideo nuper illi à Chirurgo lingua cultello à subjectis partibus separata fuerat. In quo opere aperta vena aliqua sanguinē in ventriculum effuderat, qui illic putrescens, calidos, putridos, ac veluti venenatos vapores in cor & cerebrum expirando, omnium commemoratorum symptomatum causa fuit. Quomodo autem causa hæc animadversa, & sublata fuerit, operæ pretium est ex Zecch. hist. hic recensere. *Si quando*, inquit, in appēdice hujus consilii, *mecum ipse diligētius considero, quàm difficilè sit morbos internos, eorumque causas interiores assequi, in eā sententiam facilè descendo, Hippocratem 2. de morb. vulgaribus, sect. 4. non sine maxima præmeditatione scriptum reliquisse, in omnibus obscuris morbis tractandis oportere Medicum diligenter investigare primum morbi insultum, hoc est, primam occasionem, unde quis ægrotare cœperit. Illinc enim & morbi causæ cognitio ut plurimum dependet. Ecce exemplum. Nobilissimi infantis morbus sanè acutissimus, unà cum causa obscurus admodum erat, nisi mihi, de pueri & nutricis vita & conditionibus diligenter percontanti, ab ejus parentibus significatum fuisset, quod duobus diebus ante primum morbi insultum à Chirurgo quodam sectam illi fuit membrana, quâ lingua cum partibus subjectis alligabatur. Rursus interroganti, num ab opere statim pronū collocaverint infantulum, atque nū sāguis ab ore fluxerit, utrumque negarunt. Unde statim conjeci ego, sanguinem à loco vulnerato in ventriculum præcipitatum, ibique putrefactum, morbi, & symptomatum commemoratorū causam extitisse. Nec mea me fefellit opinio, quandoquidem oleo amygdal. dulcium, ad ciendum vomitum propinato; sanguinis corrupti grumos permultos excrevit. Atque statim (DEO immortali favente) remissa fuit febris, cessaréque cœperunt symptomata omnia. Unde valenter & avidè mammis nutricis lac exsugere cœpit, totâque sequenti nocte placidè dormivit, neque in posterum quicquam mali persensit.*

Signa febrium putridarum continuarum diagnostica, alia continuitatem, alia putredinem, alia peculiares earum differentias ostendunt.

Continuitas facilè dignoscitur ex eo, quòd febris assidua sit, & ad apyrexyam non desinens.

Putredinem verò significant, calor acrior & mordacior, quam reliquarum, acri & mordaci fuligine, ex putridis humoribus exhalante, productus. Pulsus non solùm magnus & frequens, ac non rarò inæqualis; sed etiam hoc habet peculiare, ut systole velocior sit, quàm diastole: quia expulsio fuliginosorum excrementorum magis urget, quàm refrigeratio. Urinæ initio crudæ, aut parùm concoctæ. Exacerbationes certis temporibus factæ, quod tamen in synochis locum non habet. Rigor in primâ invasione apparens. His accedunt symptomata varias febres putridas plerumque comitantia, ut nausea, vomitus, gravitas corporis, dolor capitis, delirium, vertigo, singultus, anxietas, morsus oris ventriculi, sitis, asperitas & nigrities linguæ, tensio hypochondriorum, aliaque. Hanc autem præcesserunt lassitudo spontanea, motus gravis, somnus turbulentus, vigiliæ, hypochondriorum tensio, difficilis spiratio, capitis dolor & pulsatio, nausea, inappetentia, excrementa fœtida & copiosa, crebra pandiculatio & oscitatio, aut eorum nonnulla.

Peculiares verò febrium putridarum continuarum differentiæ sequentibus signis distinguuntur.

Synochus putrida eadem habet signa, quæ in simplici fuerunt proposita, sed vehementiora: calor enim acrior est, vigiliæ, dolor capitis, sitis, inquietudo, aliaque symptomata vehementiora. Tum pulsus inæqualis est: ut major systole, quàm diastole appareat, urinæ crudæ, rubræ, crassæ.

Biliosam febrem indicant calor deurens, pulsus valde frequens & velox, urina acris, flammea, initio semper cruda, sine sedimento, nausea, vomitus biliosi & dejectiones, magna anxietas, sitis ingens, oris amaritudo, linguæ ariditas & nigrities, vigiliæ, delirium, lassitudo ulcerosa præcedens, calor faciei pallidus, aut citrinus, ætas juvenilis, temperamentum calidum & siccum, tempus æstivum. Victus ratio calida & sicca, vacuationes biliosæ suppressæ. Tertiana verò continua à synocho biliosa distinguitur, quòd illa tertianas habeat exacerbationes, hæc verò illis omninò careat; & eodem tenore procedat.

Quotidianam continuam indicant, calor initio magis vaporosus quàm mordax, post nonnihil acer, sed inæqualis; propter humoris crassitiem, quæ difficulter dissolvitur, urinæ initio albæ, aquosæ, & conturbatæ, post nonnihil rubræ, & crassæ, pulsus rarior, tardior & minor, quàm in reliquis febribus; sitis nulla, aut exigua; sudor rarus, nisi adsit pituita salsa, facies subtumida, laxa & sublivida, somnolentia, inappetentia; excretiones pituitosæ, temperamentum frigidum & humidum; ætas senilis, tempus hyemale, victus frigidus & humidus, pituitæ evacuatio suppressa, quotidiana exacerbatio.

Quartanam continuam significant calor minùs acer, quàm à bile, sed acrior quàm à pituita; similiter quoque sitis major, quàm in quotidiana, minor quàm in tertiana: pulsus initio tardus, rarus, languidus: post validior, crebrior, valde inæqualis. Urina in principio tenuis, pòst varia: corpus aridum & macilentum, color fuscus aut obscurus, temperamentum frigidum & siccum, ætas inclinans, tempus autumnale, aut magnas inæqualitates habens: vita multis curis & sollicitudinibus implicata, hæmorrhoidum fluxus suppressus, tumor lienis, exacerbatio quartana.

Causi seu febris ardentis signa pathognomonica sunt anteà proposita: nempe calor corporis deurens, & sitis inexpugnabilis. Hoc tamen annotandum est: si tussis aliqua supervenerit, sitim inde minui, ab humore scilicet qui ex vicinis locis attrahitur: quamvis nunquam durante febre, illa auferatur. Signa verò assidentia sunt ea omnia, quæ febrem biliosam indicare supra declaravimus. Ea tamen, quæ notham ardentem significant, prædictis multò remissiora sunt.

Colliquantem febrem significant, subita corporis consumptio atque emaciatio: oculi concavi, collapsa tempora, nares acutæ: dejectiones rufæ, pingues, fœtidæ, viscosæ, corpulentæ, sinceræ, biliosæ, & spumosæ: urinæ pingues & oleosæ.

Febres horrificæ & assōdes cognoscuntur per ea quæ in earum descriptionibus proposita sunt.

In febre elōde madet continuò lento humore cutis, & calor ad tactum non multùm acer est. Distinguitur malignitas à copiosa putredine, quòd in causâ maligna urinæ feré naturales, vel ab illis non admodum diversæ appareant; vel quædam urinis innatent instar telæ aranearum, quando fit colliquatio pinguedinis: vel si cum urina corpuscula ervi, vel hordei speciem referentia prodeant, quæ carnis colliquationem denotant: vel denique urinæ multitudo: per multos dies apparens quando sanguis & humores colliquantur. His omnibus accedit maxima virium exsolutio: pulsus parvus, contractus, neque valde frequens est. In magna putredine urinæ crassæ & confusæ, pulsus magnus, mollis, frequens.

Syncopalem febrem significant lipothymiæ & animi defectus, frequentes, Minuta verò, ab humorosa distinguitur: quòd in illa biliosæ, in hac pituitosæ febris signa suprà recensita appareant.

Epiala febris ex eo solùm dignoscitur, quòd eodem tempore calor & frigus in toto corpore persentiantur.

Febres denique symptomaticæ, tum etiam comitatæ cognoscuntur ex iis, quæ in earum historia proposita sunt.

In singulis autem febrium putridarum continuarum speciebus signa prognostica describenda sunt, quibus earum eventus præsagiri possit.

Ac primum, quòd ad synochum putridam spectat, cùm illa de genere sit febrium acutarum, periculo non vacat, Attamen si concoctionis signa evidentia appareant die quarto, & nullus committatur error, salutariter die septimo terminabitur. Si verò tardiùs signa concoctionis appareant, ad undecimum vel decimum quartum extendi poterit. Si verò concoctionis signa nulla appareant, egriq; tornatilem faciem, seu instar sphæræ turgidam habeant, morbi longitudinem significat. Urina quantò rubicundior ab initio, cæteris paribus, tantò securior, & citò morbum solutum iri significat, si in ea signa concoctionis appareant: at cum cruditatis signis mortis periculum minatur, præcipuè si vires sint debiles. Urina alba, pessima, mor-

tem-

temque utplurimùm portendit. Ex ſynochi differentiis paracmaſtica ſecurior, acmaſtica periculoſior, epacmaſtica periculoſiſſima. Prætereà ſynochus exquiſita & benigna ritè curata, ſecura: non exquiſita, & malignitatis particeps, cum ſævis ſymptomatis, & virium debilitate, periculoſa.

Bilioſæ verò febres quatenus acutæ, ſunt etiam periculoſæ: idque magis vel minùs, pro majori vel minori intemperie, ſymptomatum vehementiâ, & virium robore. Intemperies æſtimatur non ſolùm abſolutè ex ipſo caloris gradu, ſed etiam comparatè, ad ſtatum ægrotantis naturalem: ut quò major eſt ab eo receſſus, majus immineat periculum. Sic febris ardens in ſene, vel hyemis tempore adveniens, lethalis eſt utplurimum. Symptomatum vehementia conſideratur in actionibus animalibus, vitalibus, & naturalibus, excrementis, qualitatibus mutatis, & propriis accidentibus: quorum enumeratio integrum opus exigit, prout à nobis expoſita ſunt in ſectione tertia noſtræ Semeioticæ, ex Hippocratis Aphoriſmis prognoſticis, prorheticis, & Coacis prænotionibus deprompta, quæ in hunc locum facilè transferri poſſunt. Ac denique vires cum ſymptomatum vehementia comparandæ ſunt. Si enim validæ ſint, & adverſus hoſtium ſævitiam ſufficere poſſe videantur; bene ſperandum eſt, ſin minùs, meritò metuendum.

Quotidiana continua longa eſſe conſuevit, ob humoris craſſitiem & contumaciam: ſi tamen plures evacuationes accidant in illius decurſu, brevior eſſe ſolet. Periculum illius metiri oportet, comparatione factâ ſymptomatum vehementiæ cum virium robore. Ac præcipuè metuendum eſt, ne in cachexiam aut hydropem degeneret; propter hepatis & lienis obſtructiones, quæ in hiſce longis febribus contingunt.

Quartana continua primaria rariſſima eſt: interdum tamen intermittens in eam degenerat, tuncque ut plurimum lethalis eſt.

Febris colliquans, horrifica, aſsôdes, elôdes, & ſyncopalis, quia nomina ſua mutuantur ex pravis ſymptomatis, quibus ſtipatæ ſunt, ideo ratione illorum periculoſiſſimæ ſunt, & lethales utplurimum.

Febrium denique ſymptomaticarum prognoſis ex partium affectarum præſtantiâ, ſymptomatum vehementia, & virium robore deſumenda eſt.

In omni autem febrium putridarum curatione indicationes deſumendæ ſunt à febre, ejus cauſa, & viribus. Priora duo ſui ablationem indicant: tertium ſui cuſtodiam. Hæc fient trium communium inſtrumentorum therapeuticorum miniſterio: diæta nimirum, chirurgia, & pharmacia.

Diæta in omnibus febribus bilioſis debet eſſe refrigerans & humectans; in pituitoſis & melancholicis magis calefaciens & attenuans. Aër igitur frigidus & humidus ſit, qui inſpiratione ad cor attractus, illius incendium maximè contemperat. Attamen ad illius occurſum corpus denudare nefas eſt, cùm diaphoreſis maximè neceſſaria impediatur, & fuligines ac ſudores intro repellantur. Interim tamen ſtragulis levibus mollibuſque æger operiendus, neque nimis integumentis onerandus; tum plumea ſtrata auferenda, laneis tantùm utendo; quibus etiam, magno urgente æſtu, coria inſternere conveniet. Lectus ſit ſpatioſus, ut in eo æger locum mutare poſſit. Ejuſdem linteamina, & induſia frequenter mutanda, contra vulgi opinionem, modò non ſint recenter lota, aut lotionem redoleant, & non inſtet criſeos tempus, in quo nihil movendum, ne naturæ motus perturbetur. Radii ſolares à conclavi arcendi, hominumque frequentia vitanda. Aqua de vaſe in vas ſæpius transfundenda. Pavimentum cubiculi aquâ cum aceto, aut aquâ roſaceâ conſpergendum; vel herbis floribuſque frigidis, ut foliis vitis, ſalicis, nenupharis, cannarum, floribus roſarum, violarum, & nymphææ, quæ in loco frigido aſſerventur, & ſæpius in die mutentur, hæc enim ſiccata calefaciunt: Si nimia frigiditas ſit, ut in hyeme, igne ſine fumo aliquantulum contemperanda eſt. In febribus tamen pituitoſis aër modicè calidus & ſiccus eſſe debet.

Alimenta quòd attinet, victus tenuis eſſe debet in acutis febribus. Et in eo ita ſevera fuit antiquorum diligentia, ut potiſſimam curationis partem in illo conſtituerent, ægriſque, febre acutiſſima laborantibus victum tenuiſſimum imperarent, ac ſolâ ptiſana hordei ægros nutrirent, utpotè febricitantibus maximè conveniente cùm refrigeret & humectet, ſimulque extenuet & aperiat, nullamque evacuationem cohibeat. Duplex autem ptiſana erat. Una ſimpliciter dicta, ſive ptiſana integra non colata; altera colata, quæ cremor hordei nominatur. Hordeum à corticibus mundatum, in aqua ſimplici coctum, & in maſſam conglobatum, eſt ptiſana integra: hæc poſteà, cum expreſſione colata, cremor, aut ſuccus hordei dicitur.

At noſtris temporibus, in hac ſaltem regione, mulierum contumaciâ, & Medicorum indulgentiâ factum eſt; ut in quibuſvis febribus, quantumvis acutiſſimis, juſcula ſemper concedantur ex decocto carnium gallinæ, capi, vervecis, eaque utplurimùm tertiâ, aut ad ſummum quartâ quaque horâ exhibeantur. Æſtate verò pulli gallinacei; aut carnes hœdinæ, prædictis addi ſolent. Tum etiam per vices, ex pullo ſolo cum herbis refrigerantibus, ut lactucâ, endiviâ, acetoſâ, portulacâ, juſcula conficiuntur. Vel ordinariis etiam juſculis ſuccus limonum, aurantiorum, aut granatorum, vigente magno ardore febrili, aut intenſa putredine, permiſcentur.

Prætereà in febribus minùs acutis panatellæ exhibentur bis aut ter in die, ex pane loto cum juſculo confectæ. Hordeata etiam aliquando uſurpantur, ex ptiſana colata antiquorum, cum juſculo carnium prædictarum, & ſaccharo parata, vel etiam ſine juſculo, additis amygdalis dulcibus. Sed plerumque ea ventriculum gravant, ideoque juſculorum ſimplicium, & panatellarum uſus commodior viſus eſt: cùm tamen utiliſſimum ſit hordei mundati tantillum cum carnibus decoquere, & inde juſcula parare.

In longis febribus plenior victus carnibus pullorum, vituli, gallinæ, capi, perdicis, vervecis, aut earum contuſis, & conſummatis, ſimilibuſque convenit.

Circa tempus exhibendi cibos hoc in primis obſervandum ut numquam tempore exacerbationis, ſed in remiſſione febris exhibeantur. Si verò exacerbatio longior fuerit, in declinatione ipſius æger cibandus erit.

Pro potu vulgò uſurpatur in omnibus febribus continuis ptiſana recentiorum, ex decocto hordei & liquiritiæ parata. Cui, ſi febris ardentior ſit, addi poteſt aliquid lactucæ, acetoſæ, tamarindorum. Frequentiùs tamen addi ſolet rad. graminis, vel acetoſæ, quæ aquam vini colore eleganter inficit. In longis verò febribus addi poſſunt rad. fœniculi, petroſelini ſemen aniſi coriandri aut cinnamom. Poſteriora tamen tantùm addenda ſunt, quoties ventriculus debilis à potu offenditur.

℞. Ptiſanæ vulgaris ex hord. & liquir. ℔. ii. ſpir. ſulph. q. ſ. ad gratam acid. cornu cervi ab alb. calcin. ℥. i. Utatur pro potu ordinario, vas uſûs tempore agitando.

Uſurpatur etiam aqua panata, vel ſola, vel ſaccharo dulcorata, vel modico aceti permixta, vel aqua ſimplex decocta, ut cruditas ipſius auferatur, cui interdum permiſcetur ſaccharum: tum aliquando nonnihil ſucci vel ſyrupi limonum, granatorum, berberis, aut ceraſorum, vel ſpiritus vitrioli aut ſulphuris, quod ſufficit ad gratam aciditatem; vel ſalis prunellæ tantillum, ſi potentiùs refrigerandum ſit.

Laudatur aqua, in qua macerantur tamarindi, berberes, aut pruna.

Decoctum prunorum brinolenſium guſtui gratiſſimū eſt.

Vel coquitur hordeum cum tamarindis, & ſub finem addito ſantalo citr. & cinnam. aromatiſatur. Qui potus non ſolum ſitim ſedat, ſed alvum laxat, hepar refrigerat & corroborat.

℞. Sacchari Uncias vjjj. ſalis prunellæ Unciam j. fiat pulvis, permiſcendus ptiſanæ pro potu ordinario. Cui etiam, ſiti admodum urgente, ſpiritus vitrioli admiſceri poterit.

De ſpiritu vitrioli & ſulphuris hoc diligenter advertendum, in febribus putridis magnum eſſe illius uſum, quia inſignem vim habet refrigerandi, aperiendi, putredini

resistendi, inflammabilitatem humorum prohibendi; & sitim sedandi. Attamen in pleuritide, peripeumonia, hæmoptoë, phthisi, cæterisque pulmonis affectibus (nisi à crassa pituita vasa illius obstruente ortum habeant) ventriculi inflammatione, dysenteria, sanguinis mictu, renum & vesicæ ulceribus, plurimùm nocere & ab eo abstinendum esse.

In febribus, à bile valde tenui & calida, aut tenui acrique destillationi conjunctis, acida non conveniunt, sed potius leviter incrassantia, ut syrupus violaceus, & de rosis siccis, cum aqua hordei, vel panatâ, vel coctâ simpliciter permixtus.

Ubi humores crassi lentique abundant, syrupus acetosus loco prædictorum erit utilissimus.

Solent etiam interdum conservæ rosarum, violarum, buglossi, aquæ coctæ, vel aquæ hordei misceri, & per manicam Hippocratis trajici, pro potu ordinario, cui aliquot guttæ spiritus vitrioli utiliter addi possunt. Vel paratur tinctura rosarum, colore, & sapore jucundissima in hunc modum.

℞. Rosar. rubr. siccarum ℥.i. aquæ tepidæ ℔. iii. spiritus sulphuris; aut vitrioli ʒ. i. ß. Infundantur per iii. aut iv. horas frigidè. Colaturæ adde sacchari albi ℥.iv aquæ rosar. ℔. ß. Fiat julep. clarus pro potu ordinario.

Julepus Alexandrinus non parum etiam utilis & jucundissimus est, qui ita componitur.

♃. Aquæ fontis ℔. i. aquæ rosar. succi limon. & sacchari albi, an. ℥.iv. Coquantur lento igne dum spumaverint.

Quòd ad reliqua diætam spectantia attinet, somnus maximè utilis est, vigiliæ noxiæ. Nimius tamen somnus calorem nativum obruit, & excrementorum evacuationem impedit. Quies necessaria est in febribus acutis, in longioribus verò levis exercitatio utilis. Danda etiam opera est, ne ea quæ secundum naturam expelli debent, retineantur, licèt omnis immodica evacuatio, quæ vires exhaurit, cohibenda, omnesque vehementes perturbationes eliminandæ.

Inter chirurgica præsidia phlebotomia principem locum obtinet. Non solùm enim plenitudinem evacuat, sive ad vasa sit, sive ad vires, sive in toto, sive in aliqua parte: sed etiam influxum humorū obstruentium revellit, totum corpus refrigerat & perspirabile reddit, putredinem arcet, & putrescentium humorum concoctionem adjuvat. Statim igitur, & ab initio morbi sanguis detrahendus est (nisi virium infirmitas prohibeat, ut in febre syncopali, aliisque casibus) idque alvo prius laxata, enemate aut suppositorio. Quantitatem sanguinis indicabit plethora, vires, ætas, anni tempus, consuetudo, aliæque circumstantiæ. Veteres in synocho putrida, & ardente febre, sanguinem mittebant ad animi deliquium. Sed multò tutius est (ut in synochi simplicis curatione à nobis dictum est,) partitis vicibus quantitatem necessariam educere, quàm ægrum subitò in vitæ discrimen conjicere. Avicenna in febre ardente, & tertiana continuâ venæ sectionem prohibet, nisi urina crassa rubraque fuerit. Metuit siquidem, ne bilis magis effervescat, cujus frænum sanguinem esse dicit. Verùm à sapientioribus exploditur hæc sententia, cùm hujusmodi febres hæmorrhagiâ sæpe à natura ipsâ judicentur; tum phrenitides interdum, aliasque inflammationes producant. Denique, cùm phlebotomia potenter refrigeret, ebullitionem potiùs cohibet, quàm excitet, cùm non solus sanguis, sed bilis etiam ei permixta, educatur, ita ut in ea massâ, quæ superest in venis majoribus, eadem maneat sanguinis ad bilem proportio, quæ priùs inerat. Imò verò, cùm vena secatur, si vegetæ sint ægri vires, & sanguis confertim erumpat, solus putris, & naturæ molestus excernitur, remanente in venis puriore; quod à paucis Authoribus est annotatum, quamvis in usu practico passim observetur. Si enim sanguis è vena guttatim effluat, purissimus est, quia motu proprio è vena egreditur. At si cum impetu erumpat, impurius & putris apparet, naturâ deteriorem massæ sanguinis partem expellente. Parciùs tamen sanguis mittendus est in naturis admodum biliosis, æstate mediâ & sub caniculâ, quàm in aliis naturis, & temporibus. In pituitosis verò & melancholicis febribus minori copiâ sanguis mittendus est, & perpetuò summa ratio habenda & coindicantium & contraindicantium, cùm febres quotidianæ utplurimum contingant in pueris aut senibus, regione frigidâ, aut tempestate hybernâ, quæ sanguinis quantitatem à morbo vel causâ morbificâ indicatam imminuunt. Quando febris fit à nimio labore, parciùs mittendus sanguis. Si ex nimio veneris usu febris contingat, phlebotomia perniciosa.

Circa tempus venæ sectionis advertendum est, non statim ab assumpto alimento venam esse aperiendam, sed peracta ventriculi concoctione, & alvo ab excrementis liberâ. Præterea tempore remissionis febris, sanguis est detrahendus, non autem in vigore illius: tunc enim natura vim impetumque morbi, ac venæ sectionem ferre nequit. Quòd ad iterationem phlebotomiæ spectat: si ea ad evacuationem necessaria est; eodem die instituenda: si revulsionis causâ, diversis diebus. Nam ubi evacuandum est, præcipuè in acutis, subitò corpus in alium statum transferendum: tum sæpe accidit, ut morbus mox principium percurrat, ut postea venæ sectione non ita commode uti liceat. In revulsione verò respicimus ad motum humoris, quia rectiùs fit, si diversis vicibus & intervallo interjecto, natura contrario motui quasi assuescat. Intervallo enim temporis sanguis in partes effusus regurgitat in venas, & iteratâ venæ sectione utiliter extrahitur. Iterandam esse venæ sectionem intelligimus, si sanguis primò detractus valde putris fuerit, ejusque in venis magna copia superesse videatur.

Imò verò licèt sanguis ab initio purus, ac minimè corruptus appareat, non tamen desistendum est ab illius detractione, quin potius ea continuanda est, donec impurior & corruptior appareat. Et certe utilissimè observari potest in febribus acutis præceptum ab Hippocrate traditum 4. *de victus rat. in morbis acutis*, in pleuritidis curatione, ut scilicet sanguinis detractiones continuentur usque ad coloris mutationem; ut si ab initio corruptus educatur, continuetur evacuatio, donec purior appareat: & contrà si ab initio laudabilis prodeat; eò usque educatur, donec impurus & corruptus extrahatur.

Est tamen quædam diversitas adhibenda in utroque casu. Si enim ab initio sanguis laudabilis educatur, iteratio debet fieri ex eadem vena; ut sanguis putridus in profundo corporis residens citiùs educatur. Si verò ab initio sanguis putridus educatur, ex altero brachio sanguis detrahendus, & consequenter ex utroque brachio alternandæ sunt phlebotomiæ.

Si verò symptomata demonstrent putredinem subesse in interiore ramo venæ cavæ descendentis; ut æstus & dolor lumborum, urinæ rubor & crassities; post duas aut tres phlebotomias in brachiis celebratas, è saphena sanguinem mittere conveniet, eàmque evacuationem bis aut ter repetere.

Si in postremis sanguinis missionibus portio quædam laudabilis appareat, ita ut non adeo putridus videatur ut anteà signum est naturæ restaurantis & restituentis novum sanguinem, & probum in putridi vacuati locum. Contra verò, si quò magis educitur, eò deterior appareat; signum est, morbum in pejus ruere, & putredinem augeri, unde partium interiorum narcosis metuenda est.

Vena in cubito vel basilica, vel mediana ut plurimum secanda est, ex brachio dextro frequentiùs, ex sinistro verò interdum, cùm videlicet major tensio in sinistro hypochondrio, quàm in dextro percipitur. Aliquando tamen in pede vena utiliter aperitur, si revellendum sit, & vires sint debiles, & materia caput petat, & capitis dolor ac vigiliæ infestent.

Frictiones in febribus putridis rarò usurpantur, nisi in syncopalibus: quarum curationem, in symptomatum curationibus, in fine hujus capitis trademus.

Cucurbitulæ verò frequentiùs usurpantur, præcipuè cum scarificatione: & sunt vicariæ venæ sectionis, quando vires, aut ætas illius usum non permittunt.

Pharmaceutica remedia duplici genere comprehenduntur, quorum alia evacuantia, alia alterantia nominantur. Sub evacuationibus comprehendimus purgantia, vomitoria

toria, sudorifica, diuretica. Sub alterantibus verò refrigerantia, attenuantia, incidentia, aperientia, roborantia. Quorum omnium compositionem & usus, juxta praxeos ordinariæ methodum, seriatim describemus.

Atque ut à purgantibus incipiamus, maximè controvertitur apud Autores, an illa in principio febrium putridarum exhibenda sint. Quod dissidium, missis disputationum ambagibus, ita resolvendum est. Ratione materiæ febrem putridam continuam immediatè producentis, quæ in venis majoribus continetur, purgationem in principio non convenire, nisi ea turgeat, id est, ita exagitetur à natura irritata, ob pravam ejus qualitatem, eamque expellere conante, ut inde excretioni magis disposita sit, & ex illa turgentia metuendum sit, ne in aliquam partem nobiliorem irruat; quod tamen quia rarò contingit, utplurimum illius concoctio expectanda est, antequam per medicamenta purgantia ejusdem evacuatio suscipiatur. Ratione verò materiæ in prima regione contentæ, si plurima illa sit, quæ febrem augeat, naturam gravet, eámque à materiæ in venis contentæ concoctione avertat, purgantia, altero à venæ sectione die exhiberi poterunt, sed leviora, quæ primam tantùm regionem evacuent. Humores autem vitiosos & excrementitios in prima regione, hoc est, ventriculo, intestinis, mesenterio, aut circa præcordia redundare, cognoscimus ex nauseâ, oris amaritudine, siti, dolore stomachi, aut alterius partis in ventre inferiori contentæ, alvi fluxu, aliisque symptomatis, quorum ratione aliquando purgatio ipsi venæ sectioni præmittenda est. Erunt autem hujusmodi medicamenta, cassia, manna, tamarindi, catholicum, electuarium lenitivum, diaprunum simplex, syrupus rosaceus, de cichorio compositus cum rheo; quæ variis modis concinnari poterunt in hunc modum.

℞. Cassiæ recenter extractæ ℥. j. pulpæ tamarind. ℥. ß. Cum saccharo fiat bolus. Vel

♃. Catholici ʒ. vj. electuarii lenit. vel diaprun. simpl. ℥. ß. cremoris tartari ʒ. j. Fiat bolus. vel

℞. Fol. endiv. cichor. acetos. an. M. ß. tamarind. ℥. ß. Coquantur ad ℥. vj. In colat. dissolve catholici ℥. ß. mannæ & syrupi rosac. an. ℥. Misce, fiat potio.

Si medicamentum paulò fortiùs desideres, addere potes rhab. ʒ. j. vel ℈. jv. in aqua endiviæ, vel cichorii, infusum cum santalo citrino. Imò vero & interdum, si febris non sit intensior, sennæ ʒ. jj. vel jjj. decocto addi poterunt.

Quidam rhabarbarum rejiciunt, quia calefacit: tum etiam mannam, & syrupum rosaceum, quia dulcia cùm sint, facilè in bilem vertuntur. Verùm aquis vel decoctis refrigerantibus rhabarbarum infusum, vel manna, aliáque dissoluta, nullum afferre possunt incommodum; præcipuè si dictis decoctis addantur tamarindi, qui ad hunc usum maximè commendantur, vel pulpa eorum simul exhibeatur.

Nonnulli utuntur in biliosis febribus sero lactis caprini, idque apposité: nam & ardorem febrilem temperat; & bilem evacuat, & viscera corroborat. In cyatho uno seri lactis infundatur per noctem rhab. ʒ. j. vel ʒ. j. ß. Vel addunt syrupi rosac. ℥. jj. aut tres, exhibent manè, & posteà alias duas libras propinant, ne totum serum medicamenti sapore inficiatur.

Purgationem, quæ fit in principio febrium putridarum, vulgus Medicorum vocat minorativam, eam verò, quæ fit concoctâ materiâ, eradicativam: quæ etiam in principio convenit (ut dictum est) ex sententia Hippocratis, si materia turgeat. Illa autem turgescentia, seu orgasmus materiæ morbificæ cognoscitur ex eo quòd æger percipiat in variis partibus dolores leves ac fugaces, admodùmque mobiles. Varias etiam patitur in facie, aliisque partibus, coloris mutationes, ut nunc rubeat, nunc palleat aliquam faciei partem. Ac denique anxietatibus & inquietudinibus maximè torquetur.

Illud tamen Hippocratis præceptū de purgatione in turgescentia materiæ, in praxi ordinaria non observatur; sed potiùs apparente humorum orgasmo ad phlebotomiam tutiùs confugimus, sicque faciliùs præcavemus, ne humores commoti irruant in aliquam partem nobilem, qui à medicamento purgante magis exagitati, promptiùs in eam præcipitari possunt.

Aliquando etiam in principio harum febrium vomitus provocandus est, cùm videlicet ægrum nausea aut vomitus valde urget: tunc enim natura per superiora materiam morbificam evacuare nititur, & Medicus illius motum adjuvare debet. Sæpéque accidit, ut magna materiæ copia in ventriculo & vicinis locis contineatur, quæ per vomitum quamprimum educenda est, cùm nulla tam copiosa & excrementitiæ materiæ concoctio expectari queat; & quodcumque ingeritur, in humorem consimilem immutetur, peccantem materiam augeat. Rectè enim annotavit Fernel. *lib. 3. meth. med. c. 3.* omnem illuviem in ventriculo, liene, pancreate, mesenterio, & cavis hepatis contentam, per vomitum commodè expurgari, quæ interdum medicamentis per inferiora purgantibus, etiam pluries exhibitis, deturbari nequiverit. Et non rarò fit ut materiâ per vomitum rejectâ, febris ab initio tollatur, quæ longa alioqui futura esset, materiâ illâ in penitiores corporis partes transmissâ, & sanguini permixtâ.

Ex vomitoriis autem medicamentis, cùm triplex eorum gradus constituatur, mitiora eligenda sunt, ut aqua hordei tepida cum oleo amygdalino, vel communi, vel cum aceti albi exigua quantitate. Item syrupus acetosus, aut oxymel simplex, cum jure pulli, vel decocto sem. anethi, raphani, atriplicis, quibus etiam oleum addi potest. Quæ omnia ad ℔. j. vel majorem quantitatem exhibenda sunt, nam in minori quantitate assumpta retinentur in ventriculo. Cùm autem debiliora hæc vomitoria non sint valde efficacia, ad mediocria aliquando confugere licet, quæ in tertiana intermittentis curatione infrà proponentur.

Clysteres verò non solùm in principio morbi, ante venæ sectionem, sed etiam toto illius decursu injiciendi sunt singulis, vel alternis diebus, si alvus liberè non fluat, compositi ex decocto emollientium & refrigerantium, ut hordei, prunor. malvæ, violariæ, mercurialis, brancæ ursinæ, atriplicis, lactucæ, endiviæ, sempervivi, nymphææ: dissolvendo catholicum, cassiam, diaprun. simpl. saccharum rubr. mel violaceum, mercuriale, ol. nymphææ, violac. &c. In febre tamen intensiori satius est olea non addere, quia facilè inflammantur.

Nota primò, sempervivi majoris in decocto unius clysteris, squamas tres, vel iv. tantum esse præscribendas, quia potissimè refrigerat, & majori copiâ usurpatum intestina labefactare posset.

Nota secundò, in omni febre biliosa clysteres non actu calidos, sed levē tantùm teporem adeptos, esse injiciēdos.

In pituitosis febribus fiunt decocta ex herbis emollientibus, cum sem. anisi, fœniculi, carthami, flor. chamom. & meliloti; dissolvendo hieram, diaphœnic. mel rosaceum, mercuriale, oleum chamæmel. anethinum, vel commune. Cùm verò, ut suprà annotatum est, integra & absoluta purgatio, quam eradicativam nominant, non nisi concoctâ materiâ instituenda sit, Medicus ab ipso morbi initio post primam venæ sectionem, & primarum viarum evacuationem, ea medicamenta usurpare debet; quæ humores crudos præparant ad concoctionem & evacuationem, simulque calorem febrilem contemperant; putredinem arcent, & obstructiones referant, qualia sunt julepi, juscula, emulsiones, aliáque infra recensenda.

Julepi componuntur in materia biliosa, ex syrupis de limonibus, granatorum, de agresta, acetosa simplici, de succo acetosæ, de cichorio simplici, oxysaccharo, cum aquis endiviæ, & graminis, & cichorii.

Vel meliùs ex decoctis rad. acetosæ, cichorii, fol. acetos. capill. ven. scariolæ, dentis leonis, seminum frigidorum, tamarindorum, cum syrupis prædictis.

Interdum verò ad intensiùs refrigerandum, sal. prunellæ additur ʒ. i. pondere pro unaquaque julepi dosi vel spiritus vitrioli aut sulphuris q. s. ad moderatam aciditatem.

Acida in biliosis febribus nunquam omittenda; quia amara dulcificantur per acida: quæ si intensa sint in suo gradu, ut spiritus vitrioli, aut sulphuris, ipsius aloës, & colocynthidis amaritudinem delent. Bilis autem flava, suo amarore spoliata, mortua est & innoxia.

Ex

Ex ſuccis etiam parari poſſunt julepi, ſummæ efficaciæ, & guſtui gratiſſimi, in hunc modum.

℞. Succi pomor. redolent. recenter extracti, & per reſidentiam depurati ℥. iv. ſucci limon. ℥. iij. aquæ roſar. ℥. ij. ſucci granat. ℥. j. ſacchari albiſſ. ℔. ß. fiat julep. clarificatus pro iij. doſib.

Si bilis valdè acris & tenuis ſit, quæ orgaſmum faciat, diarrhœam, aut gravem aliquam aliam fluxionem pariat; incraſſantes julepi componendi ſunt ex aquis lactucæ, portulacæ, papav. rhœad. nymphææ, roſar. cum ſyrupis violaceo, jujubino, de roſis ſiccis, de ſucco portulacæ, papav. rhœad. papav. albi, vel ex decoct. lactuc. portul. plantag. flor. nymphææ, papav. rhœad. & viol. cum ſyrup. præd.

Notandum tamen ſyrupum violaceum, alioſque dulciores, ſolos non eſſe exhibendos: tum quia lavant ſtomachum: tum etiam, quia antequam in venas penetrent, ventriculi calore in vaporem calidum convertuntur, qui poſteà ſitim intendit. Idcirco aliquid ſyrupi cujuſdam acetoſi ſemper admiſcendum, ut faciliùs penetrent venas, & magis calori febrili reſiſtant.

In progreſſu febris, apparente concoctione, decoctis prioribus adduntur rad. aſparagi, liquiritiæ, folia agrimoniæ, pimpinellæ, hepaticæ, capill. ven.

In febribus pituitoſis & chronicis magis incidentia, attenuantia, & aperientia præſcribuntur, à debilioribus tamen incipiendo, qualia ſunt ſyrupus acetoſus, capill. ven. byzantinus, cum decoctis, agrimon. capill. ven. betonicæ, liquirit. paſſul. In progreſſu verò prædictis adduntur ſyrupi de duabus, & quinque radic. acetoſus compoſit. de hyſſopo, oxymel. ſimplex & compoſit. Decocto verò adduntur rad. 5. aperitivæ, fol. hyſſopi, cardui bened. & (ſi materia ſit valde impacta, viſcida, & lenta) chamædryos, & centaurii minoris. Quibus ſi ſal tartari, & ſpiritus vitrioli addantur, feliciùs operantur.

In febribus melancholicis adduntur, quæ vim aliquam humectandi obtinent, ut ſyrupus violac. bugloſſi, borrag. de pomis circa initia: Poſtea verò de fumaria, de epithymo de 5. rad. oxymel ſcilliticum, cum decoctis primùm bugloſſi, borrag. ceterach. capill. ven. fumariæ, lupulorum, deinde cuſcutæ, ſcordii, centaurii min. corticum capparum, fraxini, & tamariſci.

Ac denique in nothis febribus, ex variorum humorum miſcella oriundis, prædicta remedia commiſcenda ſunt, ita tamen, ut eorum, quæ prædominantem humorem reſpiciunt, major quantitas præſcribatur.

Pro delicatioribus juſcula medicata, juleporum loco, præſcribi ſolent: tum etiam, ne ægri ejuſdem remedii diutius uſurpati tædio afficiantur; eaque componuntur ex prædictis rad. & herbis, guſtui gratiora eligenda, cum pullo gallinaceo, vel fruſtulo gallinæ, aut capi: iiſque interdum quando magis refrigerandum eſt, ſalis prunellæ drach. j. ſpiritus vitrioli guttæ aliquot addi poſſunt.

In febribus tamen lentis & diuturnis, à contumacibus obſtructionibus productis, chamædrys, licèt amara, cum cichoraceis, in juſculis decoqui poteſt, & Montanus in conſiliis decoctionem cichorii, & chamedryos in juſculis velut admirandam prædicat, in iis, quibus febris longa cum obſtructionibus conjungitur.

In febribus pituitoſis decoctum chamæm· præſtans, ex Zacut. *obſerv. 29. prax. admir. lib. 3.*

Emulſiones etiam hic locum habent, & julepis gratiores ut plurimum eſſe ſolent. Tum maximè uſurpantur, ubi febris ſiccam viſcerum intemperiem habet comitem, vel catarrhum tenuem, vel pulmonis, & partium ſpiritualium phlogoſin; vel denique, ut remediorum formulæ immutentur, ne æger longioris juleporum uſus tædio afficiatur. Harum autem emulſionum compoſitio in præcedentibus curationibus deſcripta eſt.

Aqua frigida, magnâ copiâ exhibita, in febribus etiam putridis continuis, à veteribus uſurpari ſolebat, & à recentioribus quam pluribus laudatur. Verùm, quemadmodum in ſynocho ſimplici ſuſpectum illius uſum eſſe diximus, ſic jam prudenti Medico conſultius fore dicimus, ab ea abſtinere, propter rationes dicto loco propoſitas.

Conferet tamen aliquando in magno æſtu febrili aquæ frigidæ bonum hauſtum ad ℥. x. vel xij. cum guttis aliquot ſpiritus vitrioli exhibere: ab ea enim iidem interdum affectus producuntur, quos Galenus aquæ frigidæ tribuit, ad ℔. iij. vel jv. exhibitæ. Cùm tamen inde ea pericula metuenda non ſint, quæ Galenus ipſe ex præpoſterá magnæ illius aquæ frigidæ copiæ exhibitione ſæpe contingere fatetur. Spiritus enim vitrioli facit, quo minùs aqua obſtructiones augeat; quin potius eas aperit, & cito penetrat; atque viſcera pervadit, nec moratur in hypochondriis, ut aqua frigida ſimplex, ſed aquis mineralibus & acidulis valde affinis evadit, quæ licèt magna copiâ ſumantur, non gravant hypochondria, & citiſſimè rejiciuntur; necnon obſtructionibus reſerandis opportuniſſimæ ſunt.

Ad vires reficiendas, quæ in omni febre vehementi plurimùm dejiciuntur, conveniunt opiata, & condita roborantia, compoſita ex conſervis rad. bugloſſi, fol. acetoſæ, acetoſellæ, ſtipitum lactucæ, flor. bugloſſi, borrag. violar. cichorii, roſarum, pulpæ citri, quæ vulgò acidum citri nominatur. Quibus adduntur pulveres coralli, margarit. raſuræ eboris, cornu cervi, diamarg. frig. triaſantal. diarrhod. abbat. confect. alkermes, de hyacintho; quæ vulgò in ſequentes, aut ſimiles formulas redigi ſolent.

♃. Conſervæ flor. borrag. bugl. & roſar. ana ℥. ij. confect. alkerm. ʒ. j. pulv. electuar. diamar. fr. raſuræ eboris, coralli præp. & margarit. præp. ana ℈. ß. ſacch. roſ. ad pondus omnium, folia auri num. iij. Fiat conditum, auro coopertum, quo utatur frequenter ex cochleari per ſe, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii, vel cum eadem aqua pro potu admiſceatur, vel cum juſculis.

♃. Conſervæ cichorii, acetoſæ, lactucæ, & acidi citri, ana ʒ. ß. pulv. ſantali citrini, & margarit. præp. ana ℈. j. ſpiritus vitrioli ℈. ß. cum ſyrupo violaceo, fiat opiata.

♃. Conſerv. flor. bugloſſ. roſarum & violar. an. ℥. j. aquar. endiviæ, acetoſæ, & borrag. ana ℥. iij. Miſceantur ſimul. Calefiant ſuper cineres, per colum trajiciantur. Deinde adde confect. alkerm. ʒ. ij. pulv. elect. diamarg. frig. ʒ. ß. coralli præpar. margarit. præp. & raſur. eboris, ana ℈. j. ſyrupi de limon. & granat. ana ℥. iij. Miſce. Detur ſingulis vicibus cochleare.

Pro delicatioribus, & in magna virium exſolutione julepus ſequens guſtui gratiſſimus componi poterit.

♃. Aquar. acetoſæ, naphthæ, & roſar. ana ℥. j. ß. ſyrupi de limon. granat. an. ℥. ß. confect. alkerm. ʒ. j. Miſce. Utatur ex cochleari frequenter.

Uſurpatis per aliquot dies remediis alterantibus, & humores noxios præparantibus ac concoquentibus, & eorum purgationi incumbendum eſt inclinante febre, & quando concoctionis ſigna apparent, vitando dies criticos. Idque paulò fortioribus medicamentis, quàm quæ in principio uſurpanda jubemus, cujus generis ſunt ſenna, rhabarbarum, agaricus, catholicon duplex & ſimilia, quorum materia & doſis peccantibus humoribus, & naturis ægrotantium, à perito Medico erunt accommodandæ. Nonnulli etiam ad diagrydiata audent tranſcendere, ut diaprun. ſolut. diaphenicum, electuarium de ſucco roſar. aut diacarthami. Quæ tamen in febribus continuis rariſſimè uſurpanda ſunt, cùm ſcammonium humores maximè inflammare ſoleat, & ſitim vehementer excitare; idque præcipuè in febribus ardentibus, quibus plurimùm noxia ſunt, diagridiata medicamenta. Imò verò rhabarbarum, etſi benignum, ac præſtantiſſimum medicamentum, in valdè bilioſis febribus apud nonnullos ſuſpectum eſt, propter calefaciendi, & exſiccandi vim, quâ inſigniter præditum eſt. Quamvis illius noxa magnâ ex parte præcaveri valeat, ut anteà dictum eſt, ejus infuſione factâ in aquis refrigerantibus, eàmque permiſcendo cum decocto tamarindorum, & herbarum refrigerantium, addendo caſſiam, ſyrupum roſac. de cichor. compoſ. & ſimilia.

Si febris protrahatur, purgatio erit identidem repetenda, interjectis præparantibus & concoquentibus, donec tota illius minera ſublata fuerit. Alioqui, ſi ante integram febris ſolutionem à purgatione ceſſetur, periculum erit recidivæ. Quod tamen præceptum reſtrictione quadam indiget. Si enim poſt repetitas pluties purgationes febris lenta per-

perseveret, quæ ægrum sensim absumat, & in tabem præcipitare videatur; optimum erit purgationes intermittere, & febrem solâ victûs ratione, alterantibúsque remediis oppugnare. Contingit enim aliquando, ubi prava quædam est viscerum affectio, diuturnitatis febris causa, ut quandiù medicamenta exhibentur, tamdiù morbus persistat. Fatigatur enim natura, quæ deinde vires resumens morbi causam concoquit, & concoctam expellit.

Si tamen febris lenta ab obstructionibus oriatur, qualis in pueris sæpissimè contingit, frequens purgatio, eaque levissima, per epicrasin humores educens, morbum auferre solet, si præsertim ex rhab. componatur, quod & obstructiones aperit & viscera corroborat. Cujus elogium à Montano celebratum, *cons.* 10. *de febribus hic transcribi* meretur. Ille curam proponens pueri, febri lentâ ex obstructionibus laborantis: *Inter reliqua*, inquit, *quod semper certâ fide à me longo experimento probatum est*, *laudo*, *ut singulis diebus sumat infusionem rhab. in aqua endiviæ. Nunquam enim vidi febrem ex obstructione, hoc remedio non esse sublatam, si modo pertinaciter quispiam in ejus usu perseveraverit. Quandoque enim crassissimos humores impactos & obstructiones, quæ ob caloris imbecillitatem, facilè tolli non poterant, ex rhab. assumptione curatas vidi. Consuevi igitur accipere libram aquæ endiviæ, in qua drachmam rhab. infundo, in panno lineo involutam. Deinde singulis diebus* ℥. iv. *illius infusionis, facta aliqua expressione: accipi jubeo circa auroram: & est ejusmodi dosis puerorum: neque desisto ab hac potione, priusquam videam omninò & febrem, & obstructiones fuisse sublatas. Auferuntur enim proculdubio si reliqua rectè fiunt; & curationi consentiant.* Hæc Montanus. Apud nos autem in communi usu est bochetum rhabarbari, quod hujusmodi pueris, febre lentâ cum obstructionibus laborantibus, feliciter exhibemus pro potu ordinario. Et fit rhab. drach. semis, vel drach. i. (prout puer ægriùs, vel faciliùs saporem ferre potest) crassiusculè tritam, & nodulo inclusam infundendo in aquæ fontis ℔. ij. vel iij. frigidè per diem integrum. Ejusque usus continuatur per mensem, aut diutiùs, si morbi contumacia id postulet. Eique interdum, si febris admodùm remissa sit, & corpus pituitosum, aliquid vini additur ad ingratum rhab. saporem corrigendum.

Post purgationem materiæ morbificæ, natura plerumque in morbi declinatione per urinas excernere reliquias consuevit, quod ex iis copiosioribus, vel crassioribus colligere licet. Illius motus adjuvandus est diureticis medicamentis, iisque temperatis: qualia sunt emulsiones, & aperientia in julepis & jusculis suprà descripta: quibus, si febris admodùm remissa sit, aliquid radic. fœnic. & petroselini, vel fol. absinthii, addi poterit, idque præsertim in febribus pituitosis, ut quotidiana continua.

Si verò natura ad habitum corporis materiæ morbificæ reliquias propellat; sudorifica usurpanda sunt: non calida illa quidem, quæ magis propriè sudorifica sunt, sed alia temperata, quæ eadem ferè sunt cum diureticis: & prout attenuandi vi prædita sunt, humores disponunt, ut faciliùs à natura per locum sibi magis convenientem expelli valeant. His tamen addi possunt aquæ cardui bened. scabiosæ, spiritus vitrioli, aliàque, in febribus malignis fusiùs describenda.

Præter interna remedia, extrinsecùs etiam varia adhibentur, ad calorem febrilem contemperandum, partium principum robur confirmandum, vel poros cutis relaxandos, & fuliginem, caloremque febrilem foras attrahendum, Epithemata nimirùm linimenta, aliàque cordi, hepati, aliisque partibus admovenda. Quæ calori temperando destinata sunt, nonnisi in statu, aut declinatione admovenda, dum calor ad exteriora sese diffundit; non in principio, vel augmento, dum circum viscera adhuc residet, nec etiam instante crisi.

Cordi epithema admovendum, in hunc modum componi poterit.

℞ Aquar. buglossi, acetosæ, nymphææ, rosar. an. ℥. iii. aceti rosac. vel succi limon. ℥. i. pulv. electuar. diamarg. frig. & triasantal. an. drach. i. camphoræ, & croci, an. g. v. Misce. Fiat epithema, applicandum tepidè cum panno scarlatino.

Ad magis roborandum, & odoris gratiam epithemati conciliandam, adde aquæ naphtæ ℥. iii. confect. alkerm. drach. i.

Ubi magis roborare est animus, epithemata solida cordi applicantur, in hunc aut similem modum composita.

♃. Conservæ buglossi, & rosar. an. ℥. i. confect alkerm. drach. ii. pulv. electuar. diam. frig. drach. i. sem. Cum succo limon. vel aqua rosar. Fiat epithema solidum applic. post liquidum.

Vel formâ linimenti magis cardiacum ita paratur.

♃. Confect. alkermes & de hyacinth. an. ʒ. iii. pulv. elect. triasantali, & diamarg. frig. an. ʒ. ii. Cum aqua rosar. fiat instar linimenti, quo illinatur regio cordis.

Ad roborandum quoque, & fuligines, caloremque febrilem foras evocandum, maximè conveniunt pulli columbini, per spinam secti, & regioni cordis applicati. qui etiam non rarò sinapisari solent pulveribus cardiacis; ut diamarg. frig. & triasantali. Vel antequam applicentur, regio cordis confectione alkermes, & linimento cardiaco illinitur.

Hepati quoque epithemata admoveri solent, in hunc ferè modum composita.

♃. Aquar. endiviæ, cichorii, acetosæ rosar. an. ℥. iij. aquæ lactucæ ℥. ii. aceti rosac. ℥. sem. pulver. electuar. triasan. ʒ. i. sem. spodii drach. sem. camphoræ scrup. sem. Fiat epithema.

Ad potentiùs refrigerandum, ex succis aliquando epithema confici poterit, in hunc modum.

♃. Succi cichorii, endiviæ, an. ℔. sem. succi lactucæ, & aceti rosac. an. ℥. ii. pulv. trium santal. ʒ. ii. Misce. Fiat epithema.

Non solùm autem hepati, sed etiam universæ hypochondriorum regioni epithemata refrigerantia adhibere utilissimum est: illa enim non solùm pepasmum promovent, sed etiam viscerum intemperiem emendant, & impediunt, ne partes principes in marasmum lethalem incidant.

Eadem hepatis regio ungenda erit sequenti linimento, quod etiam renibus atque lumbis applicari poterit.

♃. Unguenti rosf. ℥. i. sem. Cerati santalini ℥. i. succi endiviæ ℥. i. sem. ol. rosac. & ceræ, an. q. s. ut fiat linimentum. Cui addatur aceti rosac. parum unctionis tempore.

Testibus etiam refrigerantia utiliter adhibentur, propter maximum consensum, qui ipsis cum partibus principibus intercedit: illis ideò refrigeratis, totius corporis incendium magna ex parte restinguitur. Ad hunc usum tale epithema componi poterit.

♃. Aquar. nymphææ, plantag. rosar. & cichorii, an. ℥. iii. aceti rosac. unc. i. sem. vini unc. ii. Misceantur, hisque immergatur linteum, quo actu frigido testes involvantur.

Manuum & pedum refrigerationes maximum quoque juvamentum afferunt, ob eundem consensum, quem habent cum toto corpore propter arterias, & venas, & nervos, quæ ad illas partes desinunt.

Neque timendum est, ne excrementorum difflationem impediant. Si quidem pauca sunt, quæ ex illis partibus effluunt; & ideò majus ex refrigeratione juvamentum, quàm nocumentum emergit.

Manibus itaque contrectantur pilæ marmoreæ, eburneæ, æneæ aut plumbeæ. Vel macerantur manus in aqua frigida, cui vini & aceti tantillum mixtum sit. Plantis pedum admoventur folia lactucæ nymphææ, aqua & aceto immersa. Vel ad utrarumque partium lotionem decoctum sequens parari poterit.

℞. Fol. lactucæ, violar. sempervivi, portulac. fol. vitis salicis, an. M. i. cap. papav. num. xii. vel fol. ejusdem (si adsint vigiliæ) M. i. aceti ℥. i. vini albi ℥. ii. aquæ fontis q. s. Fiat decoctio. Cui adde, si lubet, lixivii parùm ad corroborationem articulorum. Hoc laventur manus & brachia, pedes, & tibiæ tepidè, bis in die, aut semel horâ somni.

Advertendum porrò est, antiquos balneis aquæ dulcis frequenter usos esse in febrium putridarum curatione, ut

ut videre est apud Gal. *lib. de marcore, cap.7. 11. math. c. 9. & 10. com.1. ad Glauc. cap.9.* Eaque vel frigida administrabant in febre vehementissimâ, ut ardente exquisitâ; vel tepida in declinatione febrium, & concoctionis signis apparentibus. Verùm nostrâ ætate, non sine periculo hujusmodi balnea administrari possunt, & in uno tantùm casu conveniunt; quando scilicet febris in diuturnitatem abit, & corpus calidum & siccum ac squalidum occupans, in hecticam degenerare posse videtur.

Hoc etiam pro coronide addendum, solutâ per crisim febre, materiæ morbificæ reliquias purgatione esse auferendas, præcipuè si per sudorem, aut hæmorrhagiam facta fuerit crisis. Hisce enim evacuationibus tenuior tantùm materiæ portio educitur, crassior verò relicta novum concipit incendium, & recidivam efficit. Sola itaque crisis, quæ fit per alvi fluxum, solet esse secura. Cui tamen non ita fidendum est, ut ab omni purgatione prorsùs abstineamus. Sordent enim adhuc præcordia, & affluens alimentum corrumpunt, unde aut recidiva oritur, aut alterius morbi causa. Itaque multò satius est (quod à recentioribus nonnullis fuit observatum) semel atque iterùm repetito blando cathartico, ita reliquias omnes abstergere, ut omnes recidivæ metus, omnisque morbi alterius occasio tollatur.

CAPUT II.

De Symptomatis febres putridas comitantibus.

OMnes ferè Authores, qui de Febribus scripserunt, symptomata febres comitantia, vel illis supervenientia, eorùmque curationes, in fine operis descripserunt, ut omnibus febrium generibus optimè accommodari valeant. Quod eorum consilium tametsi minimè improbandum censeo; attamen commodiùs multò ad praxeos usum censuerim, si illa febribus putridis continuis immediatè subnectantur, cùm in iis potissimùm & vehementia esse soleant, & peculiares medelas expostulent.

Quamvis igitur plura symptomata, multis ex suprà enarratis remediis, causæ, morboque accommodatis, emendari soleant, non pauca tamen ipso morbo molestiora, peculiarem curam requirunt, quæ hîc summatim describenda est.

Dolor capitis, vigiliæ & deliria, iisdem propemodùm remediis curantur, revellentibus, repellentibus, derivantibus, resolventibus, & anodynis. Revellentia sunt clysteres, emollientes & laxantes, purgationes blandæ, phlebotomia, cucurbitulæ, lotiones pedum. Repellentia sunt frontalia, oxyrrhodina, unguenta, vel linimenta. Derivantia sunt sectio venæ frontis, vesicatoria. Ad resolventia referuntur olea nonnulla, & animalia capiti admota, quæ etiam sunt anodyna. Per usum autem prædictorum remediorum exhibentur julepi & emulsiones, ad humores calidos & acres temperandos ac demulcendos. Hisce omnibus accedunt narcotica, non nisi maximâ urgente necessitate, & reliquis non conferentibus, usurpanda. Quorum omnium medicamentorum materia in phrenitidis, & doloris capitis à causa calida curatione, descripta reperitur. In eorum tamen administratione hoc unicè observandum, ne instante crisi in usum vocentur: motum enim naturæ perturbare, & crisin impedire valerent. Quod tum de cæteris, tum de narcoticis præsertim est audiendum.

Ad vigilias & deliria plurimùm confert cataplasma plantis pedum admotum, ex cucurbitis recentibus contusis, foliis sempervivi majoris, lactucæ, & similibus etiam lotiones pedum, ex decocto herbarum refrigerantium. Sic enim frigiditas per nervos cerebro communicatur.

Convulsiones in febribus, præcipuè malignis, aliquando contingunt, à malignis vaporibus cerebri meninges vellicantibus. Quibus mederi oportet clysteribus revellentibus ac cucurbitulis; tum exhibendo frequenter in julepis, aut jusculis pulverem epilepticum, *de guttetta* vulgò dictum, aut alium consimilem. Ac denique, inungendo spinam dorsi oleo chamæm. violac. amygdal. dulcium, & de nuce indicâ.

Somno profundo febribus supervenienti eadem adhibentur remedia, quæ in soporosorum affectuum curatione fuere descripta; hoc tantùm observando, ut, quæ intus assumpta nimis calefaciunt, minimè usurpentur.

Sitis febricitantium sedatur præcipuè potu refrigerante & humectante. Attamen; si intensior sit, ut potus moderatus ei non sufficiat (immoderatus enim plurima infert incommoda, & ægrum non raro in vitæ discrimen præcipitat,) aliis auxiliis fallenda atque demulcenda est.

Primò itaque frigidus aër inspiretur, æger in silentio maneat, ore clauso per nares expiret, & somno indulgeat.

Deinde abluatur os aquâ hordei tepidâ, aut aquâ in qua decoctæ sint jujubæ, sebesten, pruna, lactuca, portulaca, & similia.

Teneat in ore æger frustum rad. liquirit. à cortice mundatæ, & in oxycrato maceratæ. Vel colluat os aquâ hordei; aut simplici, cum modico aceti, aut cum succo granatorum, limonum, vel tantillo spiritus vitrioli.

Vel teneat in ore acinos granatorum, aut laminam mali citrii, limonis, vel aurantii, maceratam in aqua rosarum, saccharo adjecto; vel stolones lactucæ, endiviæ aut portulacæ, folia acetosæ, taleolas anguriæ, cucurbitæ, cucumeris, in aqua frigida priùs maceratas. Vel cerasa acida, vel ribes vel tamarindos, vel frustulum crystalli, vel prunorum acidorum nucleos quibus nonnihil pulpæ adhæreat, vel similia.

Utile est etiam ad sedandam sitim saccharum, aqua rosarum madefactum cum spiritu vitrioli, atque iterum exsiccatum.

Si levioribus hisce sitis tolli nequeat; permittendus est potus, non initio exacerbationum, neque in augmento; nisi paucissimus; sed in vigore, & potissimùm ubi ad declinationem vergit: tunc enim largior potus calorem foras diffundit, & sudorem aliquando movet, præcipuè in febrium intermittentium paroxysmis, in quorum declinatione ad satietatem non raro potum haurire convenit. Varia potûs materia in hujusmodi febribus conveniens superiori capite descripta est.

Si verò sitis ab humore bilioso, in ventriculo contento, ducit originem; is per vomitum, aut dejectionem expurgandus est. Vomitus provocabitur, si æger sit nauseabundus, syrupi acetosi simpl. ℥. j. ß. cum aqua hord. aut decocti raphani ℥.v. Sin minus, purgetur bolo ex cassiæ ℥. j. & pulpa tamarind. ʒ. iij. vel mannæ ℥. ij. in decocto prunorum & tamarindorum dissolutis, vel potione sequenti.

℞. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vj. mucilag. sem. psyllii ℥. ʒ. decocti hord. prunor. & tamarind. ℥. iv. syrupi rosar. ℥. j. Misce. Fiat potio.

Linguæ & faucium ardor, siccitas, & scabrities curatur variis remediis, dictis partibus admotis, in ore detentis, in hunc modum compositis:

℞. Mucilag. sem. cydonior. ℥. j. mucilag. sem. malvæ ℥. ß. specier. diatrag. frig. & sacchari candi an. ʒ. j. sacchari albi q. s. Fiat eclegma. Vel

℞. Mucil. sem. psyllii, aut cydon. extract. cum aqua lactucæ, vel rosar. ℥. ß. syrupi violac. limon. aut granat. Unc. j. Misce. Capiat parùm per intervalla, & in ore detineat. Vel

℞. Sem. cucumeris ℥. ß. sem. cydon. ʒ. ij. gummi tragacanth. ʒ. j. ß. Contundantur semina, & gummi dissolvatur in albumine ovi. Misceantur omnia, & fiant trochisci in ore detinendi.

℞. Sem. psyllii cydon. an. ʒ. j. ß. gummi tragacanth. ʒ. sem. sacchari candi drac. iij. Cum mucilag. gummi tragacanth. fiant trochisci. Vel linteo raro includantur, ut fiant noduli, qui macerentur in aqua rosar. & in ore teneantur.

Si profundiùs asperitas hæserit, fiat gargarisma ex decocto hordei. rad. althææ, fol. lactucæ, portulac. flor. violac. addito melle rosac. syrup. violar. vel saccharo cando, vel oxymel. simpl. & simil.

Si sordes linguæ adhæreant, ut plerumque fit: sæpè detergenda est linteo asperiori intincto oxycrato. Cui etiam succus sempervivi, & sal prunellæ interdum addi poterit.

Si ardor sit intensior, cum insigni linguæ nigredine, magis

magis refrigerantia humectantibus permisceantur, in hunc modum.

℞. Succorum lactucæ, sempervivi, limonum, an. ℥. j. mucilag. sem. cydon. sacchari candi, an. ℥. ß. sacchari albi q. s. Fiat looch. Vel

℞. Sempervivi recentis M. j. aceti rosac. ℥. iij. aquæ hordei ℔. j. Coquantur ad tertiæ partis consumpt. In colat. dissolve salis prunellæ drach. j. ß. alum. ℈. j. syrup. viol. & de moris, an. ℥. j. Fiat gargarismus. Vel sal prunellæ solum in aqua sempervivi dissolvitur, eòque utilissimè lingua & fauces abluuntur: necnon ejus particula absorberi potest, ut ad œsophagum simili ardore affectum pervenire possit.

Exteriùs verò guttur & collum illinantur ol. violac. & butyro recenti, in aqua rosarum lotis quibus veluti ustum guttur humectari possit.

Ad refrigerandum admoveri possunt, unguentum rosaceum, refrigerans Gal. & similia. Sed multò efficacius admoventur folia lactucæ, portulacæ, trita, ac duobus linteis inclusa. Vel millepedes contusi eodem modo admoveri possunt.

In magno pectoris ardore, qualis in febribus solet contingere, totum pectus inungendum est oleo violaceo, nymphææ, & amygd. dulcium. Imò verò, æstu plurimum urgente, fomenta eidem parti admoveri debent ex decocto hordei, lactucæ, nymphææ, borraginis, violar. & similium composita, quibus irrigationes ex oleis prædictis debent succedere; quandoquidem, ex præscripto Galeni & Avicennæ, in hujusmodi febribus, magna cura thoracis, utpote calori fornacis, habenda est. Ea verò remedia, juxta Tralliani præceptum, rarò frigida, quia intra calorem repellunt; nec tepida, quia laxant; sed actu calida, potentiâ verò frigida admoveri debent.

Dolor lumborum in febribus excitatur à sanguine fervido & copioso, in vena cava ebulliente. Sedari autem debet clysteribus emollientibus & refrigerantibus emulsionibus, ex seminib. frigidis paratis, addendo sal prunellæ inunctionibus earum partium ex unguento refrigerante Galeni, cum succo sempervivi majori, & camphorâ, vel unguento populeone, vel ol. rosac. nymphææ, & papaverino, vel epithemate ex aqua plantaginis rosarum, aceto, oleo rosaceo, & camphorâ, vel oxyrrhodino ex aqua rosarum; oleo rosaceo, & aceto parato quæ omnia actu frigida æstate, subtepida aliis temporibus admovenda sunt.

Inquietudines, quæ in febre assode & paroxysmis tertianæ intermittentis solent contingere, curantur præcipuè purgatione humoris biliosi, ventriculum, aliásque partes sensibiles vellicantis, idque per vomitum aut secessum, prout natura hanc vel illam viam magis affectare videtur: tum clysteribus ad inferiora revellitur. Mox quies omni arte procuratur & potus frigidus exhibetur, necnon julepi refrigerantes, quibus interdum syrupus de papavere, vel laudani tantillùm utilissimè permiscentur. Etiam in vigore paroxysmi syrupi de papav. ℥. j. utiliter exhibetur.

Syncope in febribus syncopalibus vulgò dictis solet contingere: quarum duo genera constituuntur, ut superiori capite dictum & una dicitur syncopalis minuta, altera verò humorosa. Quarum curationes, utpote ab aliarum febrium putridarum curationibus longè diversas prædicti symptomatis ratione, huic loco reservavimus.

Syncopalis minuta, quæ à biliosis humoribus, acribus, & venenatis generatur, in hunc modum curanda est. Aer sit frigidus & humidus; parumque adstringens, ut exsolutio prohibeatur. Victus tenuis, refrigerans, & instaurans, ex jusculis pullorum cum acetosa, portulacâ, &c. decoctorum, quibus addi potest aqua rosar. succus granat. & parùm sacchari. Panis infusus succo granatorum, vel aurantiorum exhiberi poterit, si victus paulò plenior sit concedendus, necnon cremor hordei, aut panatella cum succo granatorum, aut limonum. Tum jura restaurantia, ex carnibus expressis, cum dictis succis. Robustioribus exhibentur vitelli ovorum cum omphacio, testes gallorum, carnes pullorum, gallinæ, perdicis, iisdem succis alteratæ.

Potus tempore pastûs, si non adsit inflammatio alicujus visceris; sit vinum aquosum non vetustum, nec vaporosum. Extra pastum aut si aliqua sit inflammatio, aqua hordei, aut aqua panata, cum syrupo granat. limon. acidi citri julepo rosac.

Somnus extra paroxysmum convenit, in eodem nocet. Ac denique maximè fugienda, quæ iram, tristitiam, & similes concitant.

In paroxysmo flabellis refrigerantibus, & irrorationibus odoriferis, spirituum resolutio supprimenda est. Facies aspergenda aquâ frigidâ, vel rosar. cum aceto. Eadem quoque testes in viris, & mammæ in mulieribus frigidè foveri poterunt.

Si calor cum spiritibus è corde ad exteriora non revocetur; revellendus est frictionibus extremorum, ac vellicationibus: tum nares sæpè apprehendantur, pili vellantur, nomine proprio sæpè æger inclametur. Detur mica panis succo granat. infusa, aut vinum tenue odoriferum, aqua rosar. dilutum: Et urgente necessitate, aqua cinnam. cum aqua rosarum. Interim jura restaurantia non omittantur, quibus confectio alkermes, aliàque admisceri poterunt. Potiones quoque cordiales sæpè ex cochleari exhibendæ, in hunc modum compositæ.

℞. Aquæ rosf. ℥. ij. aqua naphthæ ℥. j. aquæ cinnam. ℥. ß. confect. alkerm. ʒ. j. margarit. præp. & coralli præp. an. ℈. sem. manus Christi perlatæ ʒ. vi. Misce. Fiat potio ex cochleari sumenda. His accedere possunt opiatæ, & condita, superiori capite descripta.

Medulla panis adhuc calentis aqua rosac. & aceto irroretur, & ori, naribusque admoveatur.

Cordi epithemata refrigerantia, & roborantia applicentur.

Ad poros densandos, & impediendam dissolutionem, involvatur æger linteo, conspersо pulvere rosar. balaustiorum & santalorum; vel irrorentur lintea aquâ rosar. cum modico aceto.

Totum corpus, præcipuè dorsum, illinatur sequenti linimento.

℞. Ol. rosar. omphac. an. ℥. j. sem. myrtill. cydon. mucilag. sem. psyll. an. ʒ. vi. gummi arab. dissoluti in aqua ros. ℥. ij. ceræ albæ. q. s. Fiat linimentum.

Ventriculi ratio præcipuè habenda est, quòd in eo præcipuè humor noxius cumuletur. Illinenda autem est illius regio oleo rosaceo, & cydon. tum imponatur panis tostus maceratus succo cydonior. & granat. acidorum. Vel magno urgente æstu foveatur tepidè decocto portulacæ & rosarum, vel etiam succo solani, portulacæ, uvæ acerbæ, adjecto ol. rosac. & cydoniorum.

Sublata syncope, & refectis viribus, ad febrem, ejusque causam tollendam convertendus est animus. Quod fiet alterantibus & evacuantibus quæ febribus ardentibus idonea superiore capite descripsimus.

Syncopalis humorosæ, quæ ab humorum pituitosorum & crudorum multitudine producitur, contraria ferè est curatio ei, quæ minutæ adscripta. Siquidem aër debet esse temperatus, ad calidum inclinans, lucidus, purus, & siccus, Cibi boni succi, & facilis concoctionis, præparati cum hyssopo, fœniculo, aliisque. Potus sit vinum tenue, & oligophoron. Somnus & vigiliæ moderatæ.

At frictiones in primis maximè commendantur à Gal. 12. *meth. cap.* 1. eæque ab initio morbi celebrandæ sunt linteis asperioribus supernè deorsum, primùm in pedibus & cruribus; post in brachiis; humeris, & dorso. Lintea prius suffiantur styrace, ligno aloës, thure, caryophyllis, &c. ubi à frictione artus abundè incaluerint, inungantur oleo anethino, chamæmel. irino: costino, aliisque resolventibus. Hujusmodi frictiones plurimùm laudantur, quia calorem cum spiritibus, ac materiam noxiam, vires suffocantem, ad exteriora evocant.

In paroxysmo æger excitandus est narium apprehensione, aurium fricatione, pilorum avulsione, inclamatione &c. Præterea ori & naribus odorata admoveantur, ut aqua cinnam. flor. aurantiorum, acetum infusionis caryoph. mica panis intincta vino Hippocratico, quæ etiam per os exhiberi potest; aut ipsum Hippocraticum solum, aut aqua cinnamomi, aut potio cardiaca sequens.

℞. Aquar. meliſſæ, roriſm. & flor. aurant. an. ℥. j. aquæ cinnam. ℥. ſem. confect. alkerm. ʒ. j. ſyrupi conditura cort. citri & caryophylli noſtratis, an. ℥. j. Miſce. Fiat potio quæ detur ex cochleari frequenter. Opiata etiam in hunc modum componi poterit.

℞. Conſervæ flor. bugloſſi, anthos, & cort. citri condit. an. ℥. ſem. nucis moſchat. condit. ʒ. iij. confect. alkermes ʒ. ij. ſpecier. diambræ, diamoſchi dulcis, an. ℈. j. cum ſyrupo condit. cort. citri. fiat opiata.

Cordi admoveri poſſunt epithemata, & pulli columbini; ventriculo & teſtibus fomenta aliàque adminiſtrari, quæ in virium imbecillitate fuêre propoſita.

Dum hæc fiunt, ad frictiones identidem redeundum eſt, quæ nunquam in hoc affectu ſunt omittendæ.

Refectis aliquantum viribus, materia morbifica educenda eſt per clyſteres & purgationes, (in quibus hiera cum agarico, ratione ventriculi, multum prodeſt) quæ blandæ & frequentes eſſe debent, interjectis tamen præparationibus idoneis.

Inappetentia omnibus propemodum febribus communis eſt. Dum enim ventriculus calida intemperie afficitur, fames imminuitur, & ſitis augetur. Aliquando tamen ita dejicitur appetentia, ut, ægri vix juſcula haurire poſſint. Fitque illud cibi faſtidium à vitioſis humoribus, in ventriculo collectis, aut illius tunicis imbibitis, vel corruptis malignìſque vaporibus, ventriculum obſidentibus. Curari debet evacuatione cauſæ morbificæ, per vomitum aut ſeceſſum, idque ab initio diluto rhab. & tamarindorum. In declinatione verò, ſi febris non ſit valida, cum hiera picrâ in decocto hordei, cicerum, abſinthii, aliorùmque detergentium diſſolutâ. His ſuccedere debent clyſteres detergentes, qui conſecutione quadam à ventriculo revellunt. Prætereà exhibenda ſunt frequenter acida & refrigerantia, ut ſyrup. limon. granat. ceraſa acida, &c. per ſe, vel cum aqua frigida exhibita. In declinatione, aut ceſſante febre, ſyrupus de abſinthio pontico utiliter dari poterit, vel ſolus, vel cum ſyrupis, aut ſuccis acidis permixtus. Cibi offerantur ægro magis grati. Ut enim docet Hippocr. *aph.* 38. *ſect.* 2. paulò deterior, ſed ſuavior cibus & potus, meliori, ſed inſuaviori præferendi. Per rara autem intervalla cibus non multus aſſumatur, frequentior enim & copioſior inappetentiam vel ſanis inducit. Condiantur verò cibi, modò tuſſis abſit, omphacio, aceto roſac. ſucco limon. Si æger ita abhorreat ab omnibus cibis, ut nihil omninò aſſumat; injiciantur clyſteres nutrientes, bis aut ter in die; eductis priùs excrementis clyſtere detergente. Solutâ omninò febre ſi remaneat inappetentia, æger modicè ſe exerceat, utatur capparibus, ſaxifraga, olivis, locum mutet, & migret ad aërem frigidiorem. Ac tandem, ſi hæc non ſufficiant, utatur vino abſinthite, & pilulis de hiera, quæ humores ventriculi tunicis impactos potenter abſtergunt.

Singultus & vomitus febribus ſuperveniens, variis oppugnant remediis, quorum materia ex ſingultûs & vomitûs curationibus, à nobis deſcriptis, erit repetenda, & ſingulis febricitantibus, hiſce ſymptomatis correptis, cum delectu ac judicio accommodanda. Cavendum tamen maximè eſt, ne vomitus criticus ulla ratione cohibeatur. Singultus interdum ex immodico refrigerantium uſu procedit, ut teſtatur Lemnius, referente Schenkio, his verbis: *Singultus in febribus nonnunquam ſequitur intemperatum refrigerantium uſum juleporum. Quomodo affectos inconſultâ temeritate Medicorum plures vidi, idque ſymptoma contra omnium opinionem vini potu ſuſtulimus.*

Fluxus alvi, febribus putridis ſuperveniens, ſi criticus ſit, cohibendus non eſt: neque ſymptomaticus ſtatim initio, ſi vires admodùm non dejiciat, ne humor vitioſus ad partes principes recurrat. Quando cohibendus eſt, id fit purgatione blanda, & ſimul adſtringente, clyſteribus detergentibus & roborantibus; aſſumptis & admotis incraſſantibus roborantibus & adſtringentibus. Quæ omnia ex diarrhœæ curatione erunt deſumenda, à levioribus incipiendo, & ad fortiora, ſi neceſſitas urgeat, paulatim procedendo.

[illegible]res, ſi critici non ſint, ſed ſymptomatici, vireſque maximè dejiciant, cohibendi erunt aëris refrigeratione, conſpergendo aquam frigidam, folia ſalicis, & vitis ſupra pavimentum; & ſi opus ſit, feneſtras aperiendo, corporis eventilatione paulatim facta levibus integumentis, ac molli culcitrâ detractâ: Item facie oxycrato frequenter conſpersâ: ac denique uſu medicamentorum frigidorum adſtringentium: qualia ſunt epithemata refrigerantia cordi, hepati, ac toti ventri admovenda, & ſubinde immutanda. Unguenta ex oleo roſac. myrtino, mucilag. & pulv. adſtringentibus compoſita, toti corpori, & præſertim ſpinæ dorſi applicanda. Pulveres ex roſis, balauſtiis, malicorio, myrtillis, maſtiche, terrâ Samiâ, &c. collo, thoraci, alis, & inguinibus inſpergendi: vel æger involvatur linteo irrorato oxycrato cum pulveribus prædictis, cavendo tamen, ne inflammatio aliqua, aut tumor aliquis præter naturam in hypochondriis lateat, tunc enim ab adſtringentibus, ſaltem validioribus, eſt abſtinendum. Sudor abſtergendus non eſt; ſed ſinendus, ut ad poros cutis concreſcens alium affluere prohibeat.

Per os verò exhibenda incraſſantia abſtergentia, & roborantia, ut hordeata ex decocto lactucæ, & ſem. frig. parata, juſcula inſtaurantia cum ſucco granatorum, agreſtæ, pulveribus corallor. margarit. raſur. eboris, ſantalorum, aut balauſtiorum. Julepi ex aquis roſar. lactucæ, portulac. cum ſyrupo granat. de roſis ſiccis, aut cydonior. Opiatæ ex conſervâ roſarum, corallis, margaritis, terrâ ſigillatâ, pulv. diamarg. frig. triaſantali, &c.

APPENDIX.

In febrium acutiſſimarum & pernicioſarum curatione hoc diligenter advertendum: rariſſimè eas fieri ſine interna & peculiaris viſceris cujuſdam affectione; & plerumque inflammatione. Quare nunquam omittenda cura hypochondriorum, capitis thoracis, uteri, renum & veſicæ: ut omni ratione inveſtigemus, quæ harum partium inſigniter laboret, & ei, quoad fieri poteſt, ſubveniatur.

CAPUT III.

De Febre tertiana intermittente.

FEbris tertiana intermittens fit à bilioſo humore excrementitio in prima corporis regione contento ac putreſcente.

Illa autem vel legitima eſt & exquiſita; vel illegitima, notha, ſeu ſpuria.

Legitima ſeu exquiſita horis 12. terminatur, & producitur à bile naturali putreſcente. Notha verò ſeu ſpuria paroxyſmos habet 12. horas excedentes. Quòd ſi 24. horas excedat, tertiana extenſa nominatur. Fitque vel à bile præternaturali putreſcente; vel à naturali, aliis humoribus, præſertim pituitæ, permixtâ.

Item tertiana alia ſimplex eſt, alia duplex, alia triplex. Simplex dicitur, cujus paroxyſmi tertio quoque die, hoc eſt alternis diebus, recurrunt. Duplex verò, quando paroxyſmi ſingulis diebus invadunt. Et quamvis in hoc è quotidiana non differat, utroque tamen diſtinguitur per ſigna propria, bilem, aut pituitam redundantem indicantia, quæ ſuis locis exponuntur. Aliquando tamen in tertiana duplici duo paroxyſmi eadem die apparent, altera die remanente libera: idque recentiores nonnulli vocant duas tertianas, & à tertiana duplici diſtinguunt. Quæ tamen dictio exigui momenti. Triplex tertiana fit, quando duorum dierum ſpatio tres apparent paroxyſmi. Rariſſima eſt hæc febris. Unum tamen illius exemplum proponitur à Galen. 2. *de criſ. cap.* 9. Et nos aliud vidimus anno 1637. In quodam viro nobili, qui ſingulis 16. horis febris tertianæ paroxyſmum patiebatur. Et ſinguli paroxyſmi intra 10. aut 12. horas per ſudores judicabuntur. Fiunt autem diverſi hi paroxyſmi à diverſa materia, in diverſis locis putreſcente, ita ut unaquæque peculiarem locum obtineat.

Humores autem, febres tertianas producentes, in prima potiſſimùm regione cumulantur: hepate nimirum cyſtide felleâ, ventriculo, meſenterio, pancreate, aut venis illarum partium.

Earum causæ sunt omnes, quæ bilem excrementitiam generant: nempè calida & sicca hepatis intemperies, ætas juvenilis, aëris constitutio calidior, vigiliæ, curæ, iræ, jejunia, ciborum calidorum usus, exercitatio nimia. His accedunt ad tertianæ nothæ productionem, causæ, pituitam & melancholiam generantes. Hinc illi, qui calidiori hepate præditi sunt, & ex crapula, ac prava victûs ratione; multas cruditates generant, ex bilis cum crudis humoribus permixtione, tertianis nothis obnoxii sunt. Hinc etiam æstatis tempore crudi humores, ex caloris nativi imbecillitate, fructuum esu, & nimio potu geniti, bili permixti, tertianas nothas pariunt.

Signa diagnostica tertianæ exquisitæ sunt, quòd hæc febris statim cum insigni rigore incipiat, quod à quotidiana distinguitur, in qua levis tantùm horror, aut frigefactio apparet. Deinde rigorem sequitur calor intensus, acer & mordax, sitis intolerabilis, respiratio magna & frequens, vigiliæ, capitis dolor, & interdum deliria. Rigorem etiam sequitur interdum vomitus biliosus, vel alvi fluxus. Urina aliquando flava est rufa, vel rubra. Accessiones ultra 12. horas non extenduntur, & sudoribus terminantur. Prætereà præcesserunt causæ, bilem generantes, supra enumeratæ.

In tertiana notha signa omnia prædicta sunt remissiora, quàm in exquisita; sed intensiora, quàm in quotidiana. Et prout major vel minor pituitæ copia bili admixta fuerit; paroxysmi ad tertianæ exquisitæ, vel quotidianæ paroxysmos magis vel minùs accedunt, tum ratione intensionis symptomatum, tum ratione durationis ipsius paroxysmi. Ita ut tertianæ nothæ paroxysmi ad sexdecim, octodecim, & plures horas extendantur. Quamquam interdum possunt esse breviores, ob materiæ paucitatem, & intra octo, decem, aut duodecim horas terminari.

Prognosis desumitur ab Hippocr. *Aphor.* 50. *sect.* 4. *Tertianæ*, inquit, *exquisitæ septem circuitibus, ad summum, judicantur. Et Aph.* 43. *ejusdem sectionis. Febres quocumque modo intermiserint, periculum abesse significant.* Quod tamen intelligendum est de tertianis febribus, omnis malignitatis expertibus. Dantur enim tertianæ malignæ, & pestilentes, quæ quamvis evidentes habeant intermissiones, ægrotantes tamen non rarò de medio tollunt. Prætereà multa febri tertianæ possunt supervenire, quæ vitæ periculum inferre possunt, quamvis febris ex se periculosa non sit.

Scribit Haly, & vulgatissimâ docetur experientiâ tertianâ laborantibus, si ulcera, ut pustulæ in labiis & naribus erumpant, finem febris præsagire. Est enim quædam veluti crisis, quæ ad illas partes fit.

Alvi fluxus, febri tertianæ superveniens, materiâ jam concoctâ, eam solvit. Et hæc unica est via, quâ hujusmodi febres perfectè judicantur. Cùm enim illarum focus in cystide fellea, vel hepate vel mesenterio, aliisque partibus primæ regionis contineatur; etiamsi quæ singulis accessionibus effertur exhalatio, in habitum corporis irrepens, vel sudoribus, vel insensibili transpiratu, vel papulis expurgetur; manet tamen crassamentum: quod nisi beneficio naturæ, vel medicamentorum per alvum expurgetur; aut febris diuturnæ, aut obstructionum aut recidivæ, aut aliorum morborum contumacium causa esse solet.

Breves & securæ esse solent febres intermittentes, si bonus sit totius corporis habitus, si viscera benè sint affecta; si ver aut æstas adsit; æger non multo utatur alimento, & parcè bibat. Contra verò longiores & contumaciores esse solent, si prava adsit jecoris, aut lienis affectio; si æger abundet humoribus pituitosis, aut melancholicis; si hyems, vel autumnus vigeat; si æger multo utatur alimento, aut potu multo calorem opprimat.

Curatio, ut in aliis febribus, ad febrem, ejus causam, & vires dirigenda. Febris indicat refrigerantia: causa, eadem refrigerantia, tum concoquentia, & evacuantia: vires roborantia.

Ac victûs ratio primùm instituenda est refrigerans & humectans, eandem prorsùs in tertiana exquisita, quæ in febribus continuis fuit proposita. At in tertiana notha, eàque simplici, paulò plenior victus imperandus est, præcipuè si illa in longitudinem abeat: tunc enim solida alimenta exhibenda sunt die intermissionis, & quinque vel sex horis ante accessionem: In tertiana verò duplici quemadmodùm in tertiana exquisita, solis jusculis, aliisque sorbilibus alimentis æger nutriendus est.

Potus gratissimus in tertiana notha, ex Foresto.

℞. Aquæ fontis ℔. ii. cinnam. ℥. sem. sacchari Unc. iii. Hæc cruda per manicam Hippocratis trajiciantur.

In accessione autem alimentum exhibendum non est, juxta sententiam Hippocr. *Aph.* 11. *sect.* i. Natura enim, ut docet Galen. *in comment.* cibi concoctione avocatur à concoctione humorum morbificorum, adde quod in accessione tetro vapore universum corpus perfundatur, qui cibum recenter sumptum labefactat, & maxima parte corrumpit. Attamen, si accessio adeò longa fuerit, vel corpus ægrotantis adeò calidum & siccum, gracile, & raræ texturæ; ut facilè dissolvatur, & ad finem paroxysmi sufficere non valeat, etiam in accessione cibandus æger est, quod melius fiet in statu, quàm aliis temporibus. Quamvis etiam in principio, & augmento, urgente necessitate, cibus offerri possit. Si enim Galen. 10. *meth. cap.* 5. hac febre laborantes calido & sicco temperamento præditos, quibus adversissima est inedia, ne in syncopen inciderent, etiam in principio accessionum cibare coactus est. Ad ejusque imitationem Amatus Lusitanus *cur.*98. *cent.* 4. picrocholo, & meram bilem evomenti, unde syncope oriebatur, panem lotum, agrestâ aspersam, paroxysmi initio exhibuit, sicque prædicta symptomata inhibuit.

Illud prætereà tum in hac, tum in aliis febribus intermittentibus est observandum, ut æger ante paroxysmum, neque potum, neque cibum assumat, neque somno indulgeat. Utiliter tamen alvum deponet, injecto clystere, si opus fuerit, modò ille ante initium paroxysmi injiciatur.

Institutâ igitur victûs ratione idoneâ, ad materiæ morbificæ evacuationem statim progrediendum est; quæ cùm in primis viis hæreat, non solùm clysteribus, sed etiam medicamentis assumptis, alvum laxantibus, tum vomitoriis educenda est.

Clysteres, in tertiana exquisita fient ex decocto emolliente & refrigerante, cum cassia, catholic. diapr. simpl. aut solutivo. In notha verò fiet decoctio ex emollientibus & incidentibus, dissolvendo diaphoen. mel. rosac. &c.

Alvum laxantia medicamenta in tertiana exquisita erunt eadem, quæ in febribus continuis fuêre proposita. In notha verò addantur agaricus, senna, catholicum, diaphœnicum, aliàque ex curantis Medici judicio, juxta varias ægrorum constitutiones eligenda. In quacumque verò specie cremor tartari utiliter medicamentis addi poterit, qui obstructiones aperit, potenter detergit, & nihilominus refrigerat. Medicamenta purgantia die intermissionis exhibenda sunt, idque matutinis horis, ut vulgò solet fieri, si intermissio in eas horas incidat. Alioqui tempus inter duas accessiones medium eligendum. Et quâvis horâ diei ac noctis exhiberi potest medicamentum, modò illa ab accessionibus plurimùm distet, & ventriculus assumptum priùs alimentum concoxisse videatur.

In tertiana autem duplici difficile est horam exhibendi medicamenti eligere, cùm non rarò tres aut quatuor tantùm horæ duobus paroxysmis intercidant. Imò interdum adeò longi sunt paroxysmi, ut alter incipiat, antequam prior desierit, unde febres subintrantes nominantur. Tunc enim occasio præceps exactam Medici diligentiam postulat. Commodior autem exhibendi medicamenti hora ita eligenda est, ut in tertiana duplici non subintrante, in fine paroxysmi exhibeatur, ea ad sequentem paroxysmum distantia, ut antequam ille invadat, operatio medicamenti absoluta sit. In febre autem subintrante exhiberi debet medicamentum in declinationis principio, simulatque tantillum remittere incipit. Et in utroque tribus horis ab assumpto medicamento jusculum exhibendum est: ita tamen ut tres aliæ supersint horæ ab assumpto jusculo, antequam paroxysmus invadat. Atque adeò sex horis ad minimum exhibendum est medicamen ante proximum paroxysmum.

Quod ad vomitoria ſpectat: ea, quæ de iis in continuarum febrium curatione dicta ſunt, hîc etiam commodiùs aptari poſſunt; cùm humorum illuvies in ventriculo, meſenterio, & cavis hepatis contenta, quæ hujuſmodi febres ſolet producere, per vomitum aliquando educatur, quæ tamen interdum medicamentis, per inferiora purgantibus, etiam pluries exhibitis, deturbari nequiverit, ut rectè Fernelius annotavit. Atque ita, ſi in principio paroxyſmi æger vomitibus torqueatur, tunc naturæ motum rectè ſequetur Medicus. Et cùm mitiora vomitoria plerumque non ſufficiant, ad mediocria veniendum eſt: quale in primis eſt aſarum, cujus in pulverem redacti ʒ. ß. ℈. ij. vel ʒ. exhibetur cum juſculo: aut alio liquore convenienti. Alii decoctum illius exhibent; quod paratur ex ʒ. iij. rad. aſari decocti in juſculo pulli, vel aqua hordei & paſſularum. Chymici vitriolum album præparatum, & ſalem vitrioli uſurpant, tum etiam aquam benedictam, quæ ex croco metallorum fit. Quæ quidem ut & cætera medicamenta ex antimonio deſumpta ſicuti materiam in primis viis ſtabulantem nonnunquam feliciter evacuant; ita prudentem & peritum, qui ea exhibeat, Medicum deſiderant. Alioqui ſunt veluti culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furioſi.

Expurgatis primis viis, uno ſaltem medicamento, vena aperienda eſt die intermiſſionis. Imo verò, corpus ſi ſit plethoricum, & urinæ rubræ, ac craſſæ appareant, curatio utiliter à phlebotomia inchoabitur: meliùs enim poſtmodùm purgatio procedet.

Si ſanguis valdè calidus, aduſtus, aut putridus appareat phlebotomia erit iteranda: quod tamen à Medici judicio pendere debet, juxta propriam ægrotantis conſtitutionem.

Poſt purgationem & phlebotomiam, præparationi humorum incumbendum eſt per julepos, in febribus continuis propoſitos, quorum materia varianda eſt, prout pituita, melancholia bili permixta eſt, ut etiam dicto loco annotatum eſt.

Interim verò, cùm prædicta remedia fiunt, calor febrilis temperandus eſt epithematis refrigerantibus, cordi & hepati admotis, qualia in febribus continuis fuere propoſita. Hac cautione adhibitâ, ut nonniſi in ſummo febris vigore, aut potiùs in declinationis principio admoveantur. Hepati etiam, & lumbis unguentum roſaceum aut refrigerans Galeni applicari poterit.

Clyſteres emollientes & refrigerantes in fine paroxyſmi, ut ante illius invaſionem, erunt utiliſſimi.

Præparatâ materia, per aliquot dies, uſu juleporum, purgatio iterùm inſtituenda eſt, ex ſenna, rhab. catholicone, ſyrupo roſaceo; addendo agaricum, ſi redundet pituita. Et ſi æger ſit robuſtus, addi poteſt diaprun. ſolut. electuar. de ſucco roſar. vel diaphœnicum.

Purgato iterùm, poſt uſum juleporum; corpore ſi acceſſiones redeant, & ad longius tempus continuari videantur ſignum eſt, humores craſſos, & pertinaciter inhærentes, febrem fovere, & obſtructiones producere, quorum ratione abſtergentia, aperientia, & incidentia uſurpanda ſunt. Eorum autem præcipua ſunt abſinthium, quod valdè commendatur à Galen. 1. *ad Glauc. cap.9.* & centaurium minus, quod ratione virtutis eximiæ, quam habet in curandis febribus *febrifuga* nominatur. Quia tamen ea calida ſunt frigidorum commixtione temperari poſſunt in hunc modum.

♃. Rad. gram. cichorii & aſparagi an. Unc.i. fol. agrimon. acetoſæ, cichorii, endiviæ, ana M. i. abſinthii vulgaris, & centaurii min. ana. M. ſem. Coquantur ad ℔.i. In colat. diſſolve ſyrupi limon. ℥. iij. Fiat julep. pro tribus doſibus matutinis.

Finitis julepis purgans medicamentum iterùm exhibendum eſt. Vel vomitorium, ſi natura per illam viam evacuationem affectet, Tunc enim, apparentibus ſcilicet concoctionis ſignis, hujuſmodi febres feliciter per vomitum non rarò curantur. Et Galen. *ad Glauc. cap.*10. multos ſolo vomitu ab hac febre curatos eſſe ſcribit. Imò verò quotidiana docet experientia, aquam benedictam hujuſmodi febres utplurimùm eradicare, niſi contumaces viſcerum obſtructiones obſiſtant. Multa hujus rei experimenta propoſita ſunt à Martino Rulando, in centuriis curationum. Sed vehemens eſt, ut anteà dixi, medicamentum, nec niſi ſumma cautione exhibendum. Quidam hujus aquæ ℥. i. cum infuſione unc. ſemis fol. ſennæ exhibent; ſicque magis per ſeceſſum, quàm per vomitum operatur.

Alii uſurpant guttam gummi, alii mercurium dulcem cum ſcammonio. Quæ remedia cùm potenter evacuent, febres hujuſmodi ſæpiſſimè eradicant; ſed robuſtioribus tantùm corporibus exhibenda.

Hiſce remediis utplurimùm febres tertianæ, non ſolùm legitimæ, ſed etiam nothæ ſolent ſuccumbere. Si tamen adhuc pertinaciter obſiſtant, (ut ſæpè fit) ſolennis purgatio inſtituenda eſt apozemate per triduum propinato, ex materia juleporum addendo ſennam, rhabarbarum, agaricum, ſyrup. roſ. de cichor. comp. & ſimilia. Imò verò licèt ante hujus apozematis uſum tertiana febris ſoluta ſit, utiliſſimum eſt apozema exhibere, ſi ſpontaneum alvi profluvium non contigerit. Infida enim eſt illa ſolutio, & recidivam minatur, cùm reliquæ evacuationes, quæ per ſudorem, aut inſenſilem tranſpirationem fiunt, portionem tantùm humorum tenuiorem evacuent, craſſiori intus remanente quæ nonniſi per alvum educi poteſt.

Antequam apozema exhibeatur, ſi tenſio ſit in hypochondriis, admoveatur fotus emolliens, attenuans, & roborans in hunc modum compoſitus.

℞. Rad. althææ gram. & aſparagi, ana Unc.i. rad. enulæ camp. & cortic. median. tamariſci, an. Unc. ſem. fol. malvæ, violar. agrimon. capill. ven. & abſinthii, an. M. i. ſem. lini & fœnugr. an. Unc. i. flor. chamom. melilot. roſar. an. P. ij Coquantur in tribus aquæ partibus, & unâ vini albi ſub finem additi, cum aceti Unc.ii. Foveantur hypochondria calidè, manè, & ſerò per biduum ante uſum apozematis.

Poſt fotum illinantur eædem partes ſequenti linimento.

℞. Ol. lilior. amygd. dulc. & tamariſci, an. Unc.i. unguenti de althæa U. ii. ceræ parum. Fiat linimentum.

Si non obſtantibus hiſce remediis, pertinax febris in longitudinem abeat, & facies tumida, ac ſubpallida appareat; tum pedes veſperi intumeſcant; Iis remediis ægri tractandi ſunt, quæ ad hepatis obſtructiones vulgò præſcribi ſolent. Inter cætera verò maximè laudatur à Montano decoctum cichorii, & chamædrios in juſculo, quod dicit eſſe admirandum in febribus longis ab obſtructione pendentibus.

Notandum tamen eſt, febris tertianæ longitudinem à calida & ſicca jecoris intemperie aliquando foveri, quæ humorem bilioſum, novarum acceſſionum fomitem, continuò producit. Quod ſæpè obſervatur in multis, qui ſicco & ſqualido corporis habitu præditi, & omninò bilioſi, citra tenſionem viſcerum, & citra humoris copiam, per tres aut quatuor menſes, calidiori præſertim anni tempore, tertianam paſſi ſunt. His valida purgantia, valde aperientia, & calefacientia nocent. Sed victu refrigerante & humectante, julepis & juſculis ſimili facultate præditis, tractandi ſunt. Et ſuperflui humores clyſteribus emollientibus & refrigerantibus, caſſiâ, tamarindis, catholicone; & ſyrupo roſac. ſenſim expurgandi, Sed præſertim balnea aquæ tepidæ hîc miranda præſtant, calidam & ſiccam intemperiem viſceribus impreſſam extinguendo. Iis utatur æger die intermiſſionis citra ſudoris profuſionem.

Interdum etiam febris tertianæ longitudo à prava quadam diatheſi viſceris, alicujus jecoris præſertim, aut meſenterii dependet: quæ purgationibus quantumvis repetitis, curari nequit, quia prava illa qualitas in viſcere remanens, humorem novum quotidiè accumulat, quia acceſſiones fovet. Quæ quidem prava qualitas diureticis, ſudorificis, aliiſque reſolventibus aufertur.

Hiſce facultatibus prædita ſunt abſinthium, centaurium minus, carduus bened. rad. dictamn. pimpinella, tormentilla, aliàque, ex quibus fiunt decocta, pulveres, & ſimilia, per plures dies exhibenda ante acceſſionem.

Vulgò exhibetur theriaca ad Drach. i. cum vino albo, ante acceſſionem, tribus vicibus repetendo.

Alii

Alii nucem juglandem cum saccharo aut melle conditam, eodem modo exhibent.

Ubi theriacæ caliditas timetur, sola primum exhibetur, & desuper aquæ plantaginis cyathus propinatur. Hoc frequenter utebatur Varandæus, præceptor meus, tanquam specifico.

Idipsum præstare potest vini Hippocratici cyathus unus, ante accessionem exhibitus, eòque remedio gratissimo multi curati sunt.

Sedulò tamen advertendum est, ut hæc omnia remedia, nonnisi præmissâ diligenti purgatione exhibeantur.

Zecchius in frequenti usu habebat pilulas sequentes, quæ & ad aperiendas obstructiones, hepar roborandum, & viscerum dyscrasias tollendas, sunt efficacissimæ.

℞. Trochisc. de rhab. de eupatorio, & de absinthio, an. Drach. sem. pulver. elect. diarrhod. ℈. j. Cum syrupo de absinthio, fiat massa pilular. de qua capiat drach. j. manè per triduum superbibendo jusculum ex cichoraceis & capillaribus paratum.

Montanus verò exhibebat per multos dies trochiscorum de absinthio, vel de rhab. scrup. j. cum jusculo, in quo hordeum, radix petrosel. cichorium, & borrag. bullierant.

Exteriùs illinatur hepatis regio, manè & vesperi, ante cibum, linimento parato ex cerati santalini Unc. jj. succi cichorii Unc. sem. succi absinthii drach. jj. & aceti rosac. momento.

Ventriculi pariter regio hoc illinatur linimento.

℞. Ol. nardini de absinthio, & cydon. an. Unc. sem. galliæ mosch. ℨ. j. ceræ albæ q. s. Fiat linimentum.

Præter remedia hactenus proposita, quæ regularem & methodicam curationem respiciunt, multa alia dantur specifica & empyrica, tam interna, quàm externa: tum à practicis laudata, tum apud vulgus usitatissima; è quorum infinito propemodùm numero, nos hîc selectiora proponemus. In horum autem remediorum album referenda sunt ea, quæ suprà ad corrigendam pravam diathesin, jecori, aut mesenterio impressam, & febres longas efficientem, sunt proposita. Quibus sequentia cum fructu addi poterunt.

Ac primum spiritus sulphuris in tertiana legitima, vel ad legitimam plurimùm accedente, post venæ sectionem, & purgationem, in vigore paroxysmi, cum aqua portulacæ exhibitus, ardorem febrilem potenter extinguit, & si humor sit tenuis, eum per sudores expellit, ut novis paroxysmis materia non suppetat, & ita interdum morbus radicitùs evellatur. Ejus datur à ℈. ß. ad ℈. cum aquæ portulac. Unc. jv.

Aliquando verò dictus spiritus cum sale absinthii misceatur, qui magnæ etiam est efficaciæ, ad curandas febres intermittentes. Compositio talis est.

℞. Salis absinthii Drach. ß. spiritus sulphuris ℈. j. aquæ card. bened. Unc. jv. Misce. Capiat æger instante accessione, & postmodùm pluribus vestibus tegatur.

Aliqui succum plantaginis depuratum, & epotum ad Unc. jv. per horam ante accessionem, tertianam febrem sanare asserunt. Alii cum aceto, & croco exhibent in hunc modum.

℞. Succi plantag. Unc. jv. aceti rosac. Unc. semis: croci gran. jjj. Misce, capiat duabus horis ante accessionem.

Manardus præ cæteris remediis commendat decoctum chamom. vel aquam ejus distillatam, ad unc. jv. per horam ante accessionem exhibitam.

In vulgari usu habetur, & sæpè feliciter succedit potiuncula, confecta ex aquis rosarum, plantag. & aqua vitæ, singulis ad cochlearis mensuram, exhibenda ante accessionem.

Exteriùs verò sequentia usurpantur.

℞. Fol. hyssopi, & tanaceti minutim incisor. ana P. j. myrrhæ Drach. jj. macis, nucis mosch. caryophyll. & cinnam. ana Drach. sem terebinth. Venetæ, & succi tanaceti, an. Unc. j. Misc. omnia, & extendantur suprà placentam rosaceam frixam in sartagine cum vino generoso; quæ panno lineo involuta, applicentur calidè regioni ventriculi, per horam ante accessionem. Vel

℞. Absinthii, menthæ viridis, an ℔. j. crustæ panis assatæ, aceto rosac. infusæ ℔. ß. pulpæ cydon. vel cydonii cum melle confecti Unc. jj. mastiches Unc. sem. macis, moschar. ana Drach. jj. Omnia pistentur fortissimè cum ol. cydonior. Fiat cataplasma, quod calidè applicetur antè paroxysmum, sudorem provocat, & ventriculi dolorem aufert. Vel

℞. Nucis moschatæ, caryophyll. & cinnam. an. ℥. jjj. myrrhæ & zinziberis, an. Drach. jj. Fiat pulvis, qui excipiatur pice liquida, & fiat emplastrum, admovendum regioni stomachi.

Hepati quoque sequens cataplasma utiliter admoveri poterit.

℞. Santali albi, & rubr. an. Drach. j. farinæ hordei ℥. jjj. aloës ℥. sem. flor. violar. & rosar. siccar. an. ℥. j. Cum succo absinthii & aceto, fiat cataplasma, applicandum regioni hepatis, horâ unâ ante accessionem.

Neque omnino rejicienda sunt ea remedia, quæ vulgò carpis applicari solent. Non solùm enim hisce vulgi opinio expletur, quòd plerosque hisce remediis sanatos existimet. Sed etiam aliquid præstari possunt, vires suas cordi communicando, per arterias insignes, quæ ad carpos decurrunt. Horum verò præcipua, sunt quæ sequuntur.

℞. Fol. plantag. & chelidon. maj. ana M. j. telæ aranearum, sem. urticæ, fuliginis camini, & salis communis, ana Drach. j. aceti fortiss. q. s. Fiat cataplasma, applicandum carpis paulò ante accessionem, & ter, aut quater iterandum.

Auricula muris contusa, cum sale, & aceto, carpis admota ante accessionem, maximæ à nonnullis creditur efficaciæ.

Ab aliis laudatur sempervivum minimum, seu mammilla muris eodem modo parata.

Alii folia bursæ pastoris cum sale & aceto trita commendant.

Platerus corticem interiorem ramorum nucis, aceto maceratam, carpis applicat, & se feliciter hoc remedio usum testatur.

Alii denique vesicas excitantia, ut allia, cepas ranunculam & similia applicant, quæ minùs tuta, & valdè incommoda sunt.

CAPUT IV.

De Febre quotidiana intermittente.

Quotidiana intermittens ita appellatur, quòd illius paroxysmi singulis diebus repetant. In quo tamen cum duplici tertiana, & triplici quartana convenit; sed propriis signis ab iisdem distinguitur. Rarissima est hæc febris, atque ex sexcentis ægrotis, febriles accessiones singulis diebus patientibus, vix unus quotidianâ laborat.

Generatur hæc febris à pituita putrescente, in prima corporis regione. Ideoque ea omnia, quæ pituitam in corpore cumulare possunt, hujus febris causæ esse possunt. Qualia sunt viscerum temperies frigida & humida, ætas senilis aut puerilis, vita otiosa, tempus hyemale, alimenta frigida & humida, somnus longus. & similia.

Signa diagnostica ea sunt, quæ pituitam in corpore redundantem significant: ut corporis moles ampla, mollis, & obesa, color albus, aut pallidus, sensus hebetes, somnus profundus, insomnia aquarum. Tum hæc febris ut plurimùm nocturnis horis solet invadere, idque sine rigore, sed cum frigore tantùm, aut levi horrore, quando quidem materia benigna, & naturæ non adeò infensa, minùs ipsam lacessit, ideoque calor non cum impetu, ut in tertiana, sed sensim ad interiora revocatur. Transacto frigoris tempore, calor segniter accenditur, & inæqualiter, ut modò frigus, modò calor sentiatur. Calor deinde mitis est, ac minimè deurens, sitis exigua. Urinæ in principio albæ, tenues & crudæ, in progressu verò crassiores & coloratiores apparent. Pulsus parvus, rarus & tardus. Præcordia intumescunt, & magna ex parte inflantur ac distenduntur. Paroxysmi ad 12. horas extenduntur, & non desinunt in integram ἀπυρεξίαν: quia hæc febris similis est igni in

lignis

lignis viridibus accenso, qui & tardè accenditur, & multum fumi relinquit. Aliquando paroxysmus ad 24. horas extenditur, & febris continua apparet.

Hæc autem signa plurimùm evariant, & intensiora vel remissiora apparent, prout pituita vel simplex est, vel aliis humoribus permixta; tum etiam pro varia specie pituitæ putrescentis. Unde ex Galen. *lib. de pleuritide, cap.* 11. à pituitâ salsâ, siticulosi: ab acida, famelici: à dulci, somnolenti: ab insipida inappetentes fiunt. Sic etiam quæ ab acidâ aut vitreâ pituitâ febres producuntur, cum rigore solent invadere.

Febris hæc perpetuò longa esse consuevit, ob materiæ morbificæ crassitiem & contumaciam, & ad 40. dies interdum ad 3. aut 4. menses extenditur. Nec periculo vacat, cùm in cachexiam, hydropem, lethargum, aliosque gravissimos affectus degeneret. Major vel minor longitudo ex cruditatis & concoctionis signis indicabitur; tum etiam ex evacuationibus, quas plerumque natura per vomitum, alvum aut sudores molitur. Illæ enim apparentes, breviorem morbum significant. Si verò natura nihil moliatur, longiorem.

Quotidiana diurna periculosior est nocturnâ, ut docuit Hippoc. 3. *Epid. sect.* 5. *text.* 64. Diurnam appellat, quæ interdiu incipit, & noctu intermittit; nocturnam, contra. Cujus prognostici ratio est, quia diurnæ longiores habent accessiones. Cùm enim ad noctem usque extendantur, in qua densatur corporis habitus, fit, ut vapores putridi intus retineantur, nec tam liberè transpirent; unde longiores fiunt accessiones, ut ipse afferit Hippoc. ad tabem sæpissimè perducunt. Adde quòd, cùm intermissio noctu contingat, noctu etiam cibare ægrum cogamur, quod intempestivum est, & ægrum vigilare cogit, quo tempore dormire deberet: unde plurimum læditur, debilitatur, totaque illius œconomia subvertitur.

Curatio eadem ferè adhibenda est, quæ in tertiana notha & diuturnâ fuit proposita. Ita tamen ut inter præparantia humores, & obstructiones aperientia, seligantur ea, quæ majorem attenuandi & incidendi vim obtinent. Tum, etiam in hac febre peculiaris ventriculi ratio habenda est qui plerumque graviter laborat: ideoque roborantibus tam internis, quàm externis reficiendus est. In primis autem maximè conducit cataplasma ex menta & absinthio, in febris tertianæ curatione propositum.

Zacutus Lusitanus duo remedia proponit, quibus se febres pituitosas contumacissimas expugnasse gloriatur. Unum est decoctum chamæmeli, in hunc modum compositum.

℞. Flor. chamæm. P. jjj. comar. absinthii pontici, P. jj. Coque in ℔. jjjj. aquæ, ad mediæ partis consumptionem. Colaturæ adde sacchari alb. ℥. jv. Capiat mane Unc. v. vel vj. singulis diebus.

Alterum est decoctum chinæ & guajaci ad xxv. dies exhibitum: quod licèt à Medicis timeatur in hujusmodi febribus, propter nimiam calefaciendi & exsiccandi vim; maximè tamen commendatur ab iis, qui de Indicis aromatibus peculiares libellos scripsere. Advertendum autem est Zacutum Lusitanum in regione frigida & humida Medicinam exercuisse, ubi tutiùs hæc remedia usurpari possunt. Ideòque in aliis calidioribus, nonnisi corporibus valdè pituitosis & cachecticis exhibenda.

CAPUT V.

De Febre quartana intermittente.

QUartana febris illa est, quæ paroxysmos habet quarto quoque die recurrentes, fitque ab humore melancholico in prima regione putrescente.

Humor autem melancholicus alius naturalis est, ex crassiori & terrestriori alimenti portione genitus, frigido & sicco temperamento præditus; Alius præternaturalis, ex bilis adustione oriundus, atque adeò calidus & siccus. Hinc duæ quartanæ species oriuntur. Quæ enim à melancholia naturali fit, legitima quartana nominatur: quæ verò à præternaturali, spuria. Quamquam spuria etiam generari possit à melancholia naturali cum bilis portione admixta.

Rursum febris quartana alia simplex est, alia duplex, alia triplex. Simplex est, cùm unus tantùm paroxysmus quarto quoque die contingit. Duplex verò, quando paroxysmi duo per duos dies continuos accidunt, tertius autem dies paroxysmo vacuus est. Triplex denique est, quando singulis diebus paroxysmi contingunt, quemadmodum in quotidiana & duplici tertiana. Hæ autem duplices & triplices quartanæ fiunt ab humore melancholico, in variis locis putrescente.

Signa diagnostica sunt primùm ea, quæ humorem melancholicum in corpore redundantem significant. Quibus addendus est quartanarius circuitus, tanquam signum pathognomonicum: Sed & forma paroxysmi, ab aliarum febrium paroxysmis diversa, ejus diagnosin constituit. Incipit enim cum oscitatione, pandiculatione, & gravitate totius corporis; quàm sequuntur frigus, postmodum horror & rigor, quo ossa confringi videntur: unde dolor, qui à quartanariis percipitur, ὀστοκόπος nominatur. Calor etiam paulatim accenditur in materia frigida & crassa. Pulsus rarior & tardior, quàm in reliquis febribus. Urinæ in principio albæ, tenues, aquosæ, in progressu verò colloratiores & crassiores redduntur. Talia autem signa in quartana legitima apparent. In spuria verò vehementia symptomatum major humorem tenuiorem & calidiorem significat. Attamen non in eo solùm spuria quartana à legitima distinguitur, quod in illa calor, sitis, vigiliæ, & alia symptomata vehementiora sint; sed etiam, quòd legitima primo & per se affligere incipit, nulla alia febre prægressa. Spuria verò aliis febribus tum continuis, tum intermittentibus succedit, ex humoris adustione, dictas febres committentis, qui per illam adustionem in melancholiam præternaturalem degenerat.

Duplex quartana per accessionum periodos facilè dignoscitur. Triplex verò à tertiana duplici quotidiana distinguitur, non solum signis, humorem redundantem indicantibus, & paroxysmorum forma; sed etiam, quòd antequam fiat triplex, apparuit primum simplex, aut duplex quartana. Nunquam enim, aut perquam rarissimè febris quartana à triplici incipit; sed simplex, aut duplex, in eam degenerat.

Quòd ad prognosin attinet; febris hæc legitima esse consuevit, & quæ autumno incipit, ut plurimum tota hyeme perseverat, nec nisi accedente vere finitur. Imò nonnullæ ad annum unum, vel plures extenduntur. Æstivæ tamen breviores sunt. In omnibus autem perpetuò coctionis signa sunt attendenda, quæ eam brevi solutum iri significant: & cum his urinæ etiam nigræ bonis ægri rebus apparent.

Quartana legitima longior est spuria: quia hæc fit ab humore tenuiori, illa à crassiori.

Tutissima esse solet, præsertim legitima, nullo gravi alicujus visceris affectu comitata. Spuria verò periculosior est. Tum si hepar, aliave pars præcipua, grave aliquod damnum patiatur, in hydropem degenerat.

Senes, qui sexagesimum ætatis annum superant, febre quartana affecti, ut plurimùm moriuntur: quandoquidem calor eorum debilis, materiam adeò contumacem superare non potest.

Febris quartana intermittens, in continuam mutata, ut plurimùm lethalis est. Quia fit mutatio illius febris, quæ foras movetur, in eam, quæ intrò. Quod hyeme maximè contingit, dum excurrentibus succis frigus se opponit, eosque in intima corporis penetralia repercutit. Id etiam contingit medicamentorum purgantium, acriorum, & vehementiorum intempestivo usu. Inde enim ex simplicibus quartanis duplices, triplices, & continuæ generantur.

Quartana, epilepsiæ superveniens, eam solvit, juxta Hippoc. *Aphor.* 70. *sect.* 5. *A quartana correpti non admodum convulsionibus capiuntur. Si verò priùs capiantur, & quartana supervenerit, liberantur.* Ratio autem hujus rei est, quam proponit Galen. *in Comment.* quia materia crassa, epilepsiam efficiens, longo hujus febris calore attenuatur & concoquitur. Necnon concussione

totius

totius corporis, quæ in rigore fit, faciliùs excutitur. Addere possumus pravos humores in cerebro, aliisque partibus, aut etiam in venis latitantes, ad hypochondria, & ignobiliores partes, ubi est quartanæ minera, transferri & prædictas partes deserere.

Dysenteria, febri quartanæ superveniens salutaris juxta sententiam Hipp. *Aphor* 48. *sect.* 6. *Lienosis difficultas intestinorum superveniens, bonum.* At in quartana utplurimùm lien malè afficitur, & melancholicus humor quartanæ, lieni affecto, communis est. Hoc tamen intelligendum est de dysenteria, quæ intra breve tempus finitur: quæ enim longior est lethalis esse consuevit, ut habetur *Aphor.* 43. *ejusdem sectionis. Qui lienosi difficultate intestinorum corripiuntur, iis supervenientem longam dysenteriam aqua intèr cutem, aut laxitas intestinorum excipit, & moriuntur.*

Hæmorrhagia è naribus, febri quartanæ superveniens, pessima est. Quia humor, quartanam efficiens, nequit per nares evacuari propter crassitiem & frigiditatem. Et cùm talis evacuatio symptomatica sit, & diù perseverans, hydropem accersat, statim cohibenda est, apertâ vena basilicâ, è qua sanguis putris emanat, cùm è naribus purus excernatur.

Curatio quartanæ duplex instituenda est & ad duas illius species referenda. Longè enim diversa esse debent quæ spuriæ, ab iis, quæ legitima debentur remedia.

Atque ut à quartana legitima incipiamus; ad illius causam expugnandam statim animus convertendus est spretâ etiam ipsâ febre. Cùm igitur illius causa sit humor frigidus & siccus, crassus & terrestris, calefacientia, humectantia & attenuantia usurpanda sunt. Tum etiam opportunis temporibus materia peccans erit evacuanda, quod tamen nonnisi longo tempore præstari potest, propter summam humoris contumaciam, & morbi longitudinem. Antequam verò ea remedia in usum vocentur; victus ratio idonea præscribenda est. Utatur igitur æger cibis boni succi, facilis coctionis, tenuis substantiæ & mediocriter calefacientibus atque humectantibus, ut carnibus juniorum animalium, & avium montanarum, ovis recentioribus & sorbilibus, piscibus saxatilibus. Conceduntur in statu & declinatione pisces saliti, cappares & olivæ. Gal. 1. *ad Glauc.* etiam piper & sinapi concedit. Ex herbis commendantur borrago, buglossum, pimpinella, spinacia, radix fœniculi, petroselini, ac præ cæteris rapæ; quæ in aqua prius coquendæ postmodum in jusculo pingui, quod quartanariis utilissimum est. Crato *in consiliis à Scholzo collectis*, se multos quartanarios curasse gloriatur secundo raparum decocto, saccharo & butyro permixto. Ex fructibus poma, pruna cocta, passulæ, ficus pingues, amygdalæ, dactyli, nuclei pinei; Ac denique, ad condiendos cibos conveniunt, cinnamomum, nux moschata, crocus.

Abstineat ab iis alimentis quæ crassa & tenacia sunt, ac tardiorem exitum habent, ut carne porcina, bubula, cervina, leporina, & avium palustrium. A leguminibus, brassica, pane furfuraceo, caseo, nucibus, castaneis, & carnibus multo sale conditis, aut fumo induratis, & fructibus & oleribus crudis, aceto & omphacio, quia humorem melancholicum fermentare creduntur, quemadmodum omnia acida.

Potus sit vinum album, optimè defecatum, aut rubellum, tenue & oligophorum, cum aqua, in qua cortices tamarisci, aut folia agrimonij maduerint; vel decocto salsæ parillæ, vel aqua hordei chalybeata.

Exigua sit alimentorum quantitas, quæ vires tantùm conservare valeat; nimia enim ciborum copia cruditates generat, quæ diuturnitatem febri conciliant. Maximè verò parcè bibendum est, cùm nihil hanc febrem magis contumacem reddat, quàm nimia potus & humidorum copia: iis enim lien repletur ac distenditur. Crato, potum omninò interdicit in paroxysmo, quod maximè conferre curationi asseverat. Die paroxysmi æger cibandus est sex horis ante illius invasionem. Posteà verò nihil sumat, donec finitus fuerit. Somnus prolixior utilis est, quia humectat; vitandus tamen est initio accessionis. Levis exercitatio ante cibum diebus intermissionis confert aut ejus loco frictiones totius corporis, depositis prius alvi excrementis. Alvus si spontè non fluat, glande, aut clystere excitetur. Hilaritas denique concilietur, mœstitia arceatur.

Instituta in hunc modum victûs ratione idoneâ, ab initio evacuatio levis instituenda est clystere injecto, & medicamento exhibito. Clyster in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. buglossi unc. ii. herbarum quatuor emollientium, mercurialis, betæ, ana M. j. prunor. dulc. par. v. 4. sem. frig. maj. & anisi, ana drach. ii. epithymi dracc. iiii. Coquantur ad ℔. j. sem. In colat. dissolve cathol. unc. j. olei violac. & chamæm. ana unc. j. sem. sacchari rubr. unc. j. Fiat clyster, injiciendus, pridiè sequentis potionis, horâ commodâ.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. Sem. anisi ʒ. fol. borrag. & fumar. ana M. ß. liquirit. ʒ. iii. Coquantur ad ℥. v. In colat. dissolve mannæ, & syrupi rosac. ana ℥. i. Fiat opiata.

Gal. 1. *ad Glauc.* 11. præcipit, ut ab initio febris hæc blandis & benignioribus medicamentis tractetur; alioqui periculum est, si fortiora usurpentur, ne ex quartana simplici duplex, aut triplex, vel etiam continua efficiatur.

Post primam istam purgationem sanguis detrahendus est, è basilica sinistra. Si tamen hepar affectum sit; è brachio dextro etiam detrahi potest. Ridendaque est eorum sententia, qui expectandam esse volunt concoctionem, ut sanguis mittatur, quod tunc temporis fluxilior & tenuior sit: Melius enim concoquitur & præparatur, si priùs quantitas illius imminuta fuerit. Neque etiam audiendi sunt, qui, sanguinis missionem non admittunt in quartana, nisi illius redundantia per venarum turgescentiam, aliaque signa apparuerint. Perpetuò enim ab initio est plethora ad vires, ni quartana aliis febribus longis successerit. At summa commendatione dignum est Galeni præceptum 1. *ad Glauc.* quo vult, ut si sanguis primò detractus niger & impurus appareat, major illius copia educatur: si verò ruber & purus sit; parca manu detrahatur, neque ampliùs phlebotomia iteretur. Dies accessionibus vacui sanguinis missioni, quemadmodum & purgationi, opportuni sunt. Nonnulli tamen ipso accessionis die sanguinem detrahunt quinque aut sex horis ante invasionem illius. Quod satis commodum est, cùm tunc temporis humores moveri incipientes, faciliùs educantur. Zacutus Lusitanus venæ sectionem, in plenilunio celebratam, plurimùm conferre asserit. Tunc enim ob lunæ vim humor ille terrenus ebullit, & fluxilior fit, promptiusque venâ sectâ educitur. Hocque remedio eo tempore celebrato, plures levatos, alios à morbo prorsus immunes evasisse testatur qui pluribus aliis auxiliis non cesserat. Botallus verò contra Galeni, omniumque Medicorum placita phlebotomiam frequenter iteratam, quartanam curare asserit, etiam quæ hydropem minetur, suàmque sententiam rationibus & exemplis confirmare nititur. Quæ tamen veluti paradoxa rejicienda est cùm per refrigerationem, quæ toti corpori, multo sanguine detracto, inducitur, materia morbifica crassior & contumacior evadat.

Hæmorrhoidum fluxus in febribus quartanis utilissimus est, & multi quartanarii hac evacuatione liberantur. Cùm enim venæ hæmorrhoidales sint rami venarum mesaraicarum, in quibus morbi hujus materia continetur; dum aperiuntur, causam morbi proximam evacuant. Si igitur fluxus hæmorrhoidum contingat iis qui ei assueti sunt, impediendus non est. Si verò parcior fuerit; adjuvandus. Tum etiam, si natura eo inclinare videatur (quod per ani pruritum aut tumorem, aut guttas aliquot sanguinis emanantes cognoscimus,) proritandus est, affixis hirudinibus.

In quibus verò hæmorrhoides numquam fluere consueverunt, malleoli vena, post brachii phlebotomiam, utiliter aperitur: unde sæpè febris mox cessat, vel ut citiùs desinat, unà cum aliis remediis usurpata, efficere potest. Idque imprimis mulieribus, quibus menstruæ purgationes suppressæ sunt, aut parciùs fluxere.

Apertio salvatellæ manus sinistræ ab antiquis & neoteri-

ciæ non paucis probatur, & quartanam curare dicitur. Ab aliis verò quamplurimis rejicitur, quod nulla ratione fulciatur, cùm sit ramus à venis brachii productus. Attamen cùm pluribus experimentis à nonnullis celebretur; non omninò negligendam censemus. Alii autem in ipso lunæ coitu aperiendam statuunt. Alii verò, inclinante lunâ, duabus horis ante accessionem, & per tres vices, tribus accessionibus consequentibus; quod nonnullis feliciter successit.

Post primas illas evacuationes, humorum concoctioni & præparationi incumbendum est, julepis quibusdam, in hunc aut similem modum compositis.

♃. Rad. asparagi, brusci, cichorii, buglossi macerat. in vino albo, ana ℥. j. cortic. tamarisci ℥. ß. fol. borrag. buglossi, ceterach, capill. ven. fumariæ, chamædr. chamæpit. an. M. j. liquirit. ℥. i. flor. iii. cordial. ana P. j. Coquantur ad ℔. i ß. In colat. dissolve syrupi byzantini, & capill. ven. ana ℥. ii. Fiat julep. pro iv. dosibus matutinis, quæ etiam ulteriùs continuandæ sunt ad multos dies: materia enim contumax longa indiget præparatione. Vel si æger sit delicatior, juscula componenda sunt ex portione simplicium prædictorum, gustui gratiora seligendo, iisque utiliter, tum etiam julepis, cremor tartari addi poterit.

Præparantibus hisce remediis purgantia interserenda sunt, ut tertio vel quarto quoque die, catharticum aliquod exhibeatur: hac cautione adhibitâ, quandiu materia est valdè cruda, mitiora usurpentur: increscente verò coctione, paulò validiora. Purgantium autem materia notissima est, ut peculiari illius enumeratione non opus sit.

Utile est aliquando apozema præparans simul & vacuans in quatuor, aut quinque doses præscribere, ut bona materiæ morbificæ portio educatur. Quod componi poterit ex materia juleporum prædictorum, additis purgantibus: Attamen si humorum crassities & contumacia, cum frigida viscerum intemperie, morbi longitudinem & hydropem minari videantur; ad potenter incidentia confugiendum est, ex quibus apozema sequens componi poterit.

♃. Rad. 5. aperit. in vino albo maceratarum, ana ℥. j. rad. enulæ camp. gentianæ, aristoloch. & asari, an. ℥. ß. fol. chamædr. agrim. lupulor. borrag. ceterach, absinthii, & centaurii min. ana M. j liquirit. ras. & passul. mundat. an. ℥. i. sennæ mundat. ℥. i. ß. epithymi ℥. i. agarici recenter trochiscati ʒ. iii. zinzib. & caryophyll. an. ʒ j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colat. dissolve syrupi de cichor. compositi cum rheo ℥. v. trochiscor. de capparibus, salis absinthii & tamarisci, ana ʒ. j. Fiat apozema pro quinque dosibus matutinis.

In chronico hoc morbo obstinata perseverantia necessaria est, ut continua remediorum vicissitudo illius causam concoquat & expurget. Unica enim fere hæc causa est, cur multi quartanarii incurati maneant. Siquidem, post paucorum remediorum usum, tædio affecti, reliqua prorsùs abjiciunt & dedignantur.

Ad diuturniorem igitur usum purgantia quædam usualia habenda sunt, frequenter iteranda. Eàque in syrupi magistralis, aut pilularum usualium, aut aliam quamvis formam concinnari possunt.

Syrupus magistralis ex materia apozematis, triplicatâ purgantium dosi, componi poterit.

Pilulæ usuales ita præscribi poterunt.

♃. Aloës opt. succo absinthii diligenter nutritæ ℥. ß. gummi ammoniaci aceto soluti, & iterum inspissati, drach. iii. myrrhæ electæ drach. j. ß. turbith. gummosi & agarici recenter trochiscati, an. drach. ii. diacrydii ʒ. j. salis absinthii & tamarisci, an. ℈. ii. croci ℈. ß. cum oxymel. simpl. fiat massa pilular. de qua capiat drach. sem. vel ℈. ii. bis in septimana.

Si æger calidiori temperamento præditus sit: sequentes pilulæ usurpari poterunt.

♃. Polypod. quer ℥. sem. rad. asari, sem. genistæ, an. ʒ. i. passul. corinth. ʒ. i. crystalli tartari drach. j. sem. flor. buglossi & borrag. an. P. sem. Coquantur in aquæ fontis s. q. de colat. optimè clarif. cap. ℔. sem. succi pomor. redolent. optimè depurati ℥. iv. Quibus infunde sennæ mundat. ℥ j. turbith. & agarici, an. ʒ. iii. macis, caryophyll. cinnam. & epithymi, ana drach. j. Digerantur per quatriduum in B. M. Postea colentur & exprimantur. Insuper adde extracti aloës cum aqua endiviæ & acetosæ parati ℥. j. myrrhæ, vino ad ignem dissolutæ & colatæ drach. ii. salis tartari drach. j. Evaporentur omnia, & inspissentur ad lentum ignem, addendo sub finem specierum diarrhod. abbat. & lætif. Gal. ℈. j. salis absinthii & tamarisci, an. drach. sem. extracti croci ℈. sem. Fiat massa pilular. ad usum dictum.

Purgans etiam medicamentum valdè familiare, & paratu facillimum, sed utilissimum, componi potest ex decocti absinthii ℥. iij. in quibus sennæ drach. ii. infusæ fuerint, sumendo per intervalla.

Purgantia hæc medicamenta exhiberi solent pridiè paroxysmi, quia ægri tunc temporis robustiores sunt. Non pauci tamen ante paroxysmum ea exhibenda esse contendunt, quia per accessionem agitata materia, facilior ad expulsionem redditur. Hanc sententiam fulciunt autoritate Hippocratis, *lib. de affectionibus* qui pharmacum deorsùm purgans exhibendum esse vult in ipsa apprehensione. Et quamvis ex Gal. sententia, liber ille Hippocratis non sit, sed generi illius Polybi; non tamen idcircò fidem ei derogandam esse volunt, cùm & Polybus ille vir doctissimus fuerit, & experientia frequens huic sententiæ subscribat; prout ab Arculano Gentili, Amato Lusitano, aliisque proponitur qui horis quatuor ante accessionem exhibendum esse medicamentum præceperunt. Quod tamen maxima cautione & Medici prudentia opus habet; cùm inchoatam evacuationem superveniens horror intercipiat, & in accessione fiat humorum motus, pharmaci motui contrarius, unde ingentes turbæ ægrotantis corpore excitari possunt. Ideò nonnisi in robustioribus corporibus hæc methodus tentanda est.

Major & communior est Medicorum consensus in vomitoriis medicamentis, initio paroxysmi exhibendis, quia natura eo tempore ad eam evacuationem magis prona est. Neque dubium est, vomitum, principio paroxysmi excitatum, & pluries, cùm paroxysmi incipiunt, repetitum, mitiorem, breviorémque morbum efficere. Vomitoriorum materia in febris tertianæ curatione exposita est. In febre tamen quartana asarum reliquis præferendum est, ad drach. j. in pulver. redactum, & cum vino albo exhibitum, ac ter aut quater repetitum.

Temporibus purgationum intermediis clysteres frequentes injiciendi sunt, qui naturam ad intestina humores noxios expellere assuefaciunt, & aliquid de materia morbificâ, in venis mesaraicis, contentâ sensim educunt.

Perseverante morbo, cùm plerumque diuturnus sit, & pertinax, interdum quiescere oportet, & à remediis per mensem, aut circiter abstinere, ut interea natura, diuturno remediorum usu fatigata, sese recolligat, & humoris morbifici concoctioni incumbat. Postea verò ad præparantia & purgantia redeundum erit.

At verò in morbo diuturno iisdem perpetuò remediorum formulis insistendum non est, ne iis natura assuescat, ægri verò nimio eorum tædio afficiantur. Tum quia à mitioribus ad validiora; tum purgantia, tum aperientia transeundum est. Variæ purgantium formulæ supra propositæ sunt. Aperientia verò, præter julepos & apozemata prædicta, sequentia in progressu morbi usurpari poterunt, concoctionis signis apparere incipientibus.

♃. Vini albi ℔. iii. rad. enulæ camp. unc. ii. cortic. rad. cappar. ℥. ß. summitat. absinthii vulgaris sicci ℥. j. Infundantur per triduum in B. M. Serventur omnia simul, & hujus vini capiat æger ℥. ii. vel tres, singulis diebus, manè horis duabus ante pastum. Sequentes verò pilulæ, vel seorsim, vel simul, cum vino prædicto usurpari poterunt.

♃. Rad. gentianæ ʒ. ii. aristoloch. rotund. ʒ. i sem. artemisiæ ʒ. i. bryoniæ siccæ ʒ. iii. myrrhæ, croci, ana ʒ. j. rad. asari drach. ii. aloës ℥. i. Cum oxymel. scillit. fiat massa pilular. de qua capiat ʒ. i. singulis diebus per se, vel paulò ante assumptionem vini prædicti.

Hisce pilulis chalybs præparatus utiliter addetur, si æger post

post earum assumptionem deambulare valeat. Chalybis enim usus in omnibus febribus chronicis utilissimus est, obstructiones contumaces, quæ illas fovere solent, potenter dissolvendo.

Vel ad aperiendum simul & roborandum opiata sequens utiliter præscribi poterit.

℞. Conservæ rad. enulæ camp. conservæ fol. absinthii, & capill. ven. ana ℥.i. cortic. citri condit. ℥.ß. confect. alkerm. ʒ. iii. myrobalanos condit. num. ii. pulv. elect. diarrhod. abbatis ʒ. ii. salis absinthii & tamarisci, ana drach. i. croci ℈. ii. Cum syrupo condit. citri fiat opiata, de qua capiat ad magnit. castaneæ, singulis diebus; manè, duabus horis ante prandium. Vel si manè æger sumat alia remedia; poterit capere opiatam, duabus horis ante cœnam.

Ad idem commendatur tanquam remedium præstantissimum extractum chamædryos, cum sale tamarisci permixtum, in formam pilularum.

His accedunt discutientia & diaphoretica, quæ in declinatione morbi, ad illius reliquias discutiendas, apparentibus concoctionis signis utilissima sunt: Non solùm enim dictas morbi reliquias discutiunt, sed etiam intemperiem, longo morbo contractam, corrigunt, habitum corporis malum emendant, ac ventriculum, hepar, aliaque viscera, diuturnitate morbi debilitata, corroborant. Ex his primum locum obtinet theriaca, ab antiquis & neotericis ad hunc usum commendata. Exhibetur horâ unâ ante paroxysmum ʒ. i. pondere, cum vino aut decocto chamædryos, Vel si nimia caliditas timeatur, cum decocto agrimonii, succo, vel aquâ plantaginis. Reiterandum est medicamentum per plures paroxysmos. Potest etiam exhiberi manè extra paroxysmum, per aliquot dies: Sed paulò ante paroxysmum feliciùs operatur; quia augmentum frigoris prohibet, humorémque febris causam, jam effervescere incipientem, commodiùs discutit, & hoc modo paroxysmum vel imminuit, vel si materia paucior sit, prorsùs tollit. Hîc tamen summa cautio adhibenda est; ne theriaca, vel similia medicamenta calidiora: cruditatis temporibus exhibeantur, fundunt enim humores putridos, unde confusio, & febris incrementum; ita ut quartana simplex in duplicem & triplicem, imò verò continuam aliquando degeneret. Quemadmodum contigit Eudemo Peripatetico, ut refert Galen. *lib. de præcogn. ad Post. cap.* 2. & 3. In quo quartana simplex, exhibitâ à Romanis Medicis intempestivè theriacâ, in triplicem versa est. Postmodùm tamen, apparentibus concoctionis signis, exhibitâ eadem theriacâ, à Galeno curatus est.

Ex aliis diaphoreticis commendantur à nonnullis radices, chinæ, salsæparillæ, quarum decoctum primarium & secundarium, per 20. dies exhibitum, contumaces quartanas interdum curat. Efficaciùs autem operatur, si decocto primario purgantia misceantur.

Alia etiam remedia ante paroxysmum exhibentur, quæ huic febri creduntur specifica, & versus declinationem usurpata, sæpissimè paroxysmos inhibent, & quartanam curant. Horum autem præcipua hæc sunt.

℞. Fol. plantag. recentium M. i. acetosæ recentis M. ß. aceti & theriacæ, ana quart. i. Destillentur, & hujus aquæ capiat æger ℥. iii. dimidiâ horâ ante paroxysmum. Vel

℞. Sacchari candi ʒ. iii. zinzib. ʒ. ii. camphoræ ʒ. i. Fiat pulvis, Detur drach. i. cum aqua calida.

Crocus in pulverem redactus ad ℈. ß. cum vino albo exhibitus, ante accessionem, eam valdè imminuit.

Semen rutæ sylvestris, ante paroxysmum, exhibitum cum vino albo, curat.

Heurnius asserit, sequentibus trochiscis unicâ exhibitione, etiam hyemis tempore, multos fuisse liberatos à febre quartanâ.

℞. Seminis rutæ, petroselini, myrrhæ & theriacæ recentis, an. Drach. i. opii ℈. ß. Fiant trochisci parvi. Dabis unum cum aqua, ante paroxysmum: Narcotica equidem eximiam vim habent, ad cohibendum paroxysmum: Sed nisi major humoris morbifici portio anteà evacuata sit, & obstructiones plurimùm imminutæ, noxam inferre possunt, cùm humores vitiosos in corpore retineant, & obstructiones, aliósque morbos graviores generent. Attamen in exiguâ quantitate exhibita, & aperientibus, incidentibúsque permixta, uti in hisce trochiscis, minùs nocere possunt.

Ad cohibendum etiam paroxysmum, horâ unâ ante illius invasionem, purgantia leviora utiliter exhibentur, quæ sollicitando naturam potiùs, quàm purgando, humores revellunt. Eo nomine talia præscribi possunt.

℞. Sennæ mundat. polypod. querc. thymi, epithymi, ana drach. i. flor. borrag. P. i. Fiat decoctio ad ℥. iv. Capiat horâ unâ ante paroxysmum. Vel

℞. Sennæ mundat. ʒ. iij. turbith. drach. i. cinnam. drach. ß. croci & zinzib. ana ℈. ß. sacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis, dividendus in tres partes. Capiat unam ante paroxysmum, cum vino albo.

Quercetanus in Pharmacopœa maximè laudat pilulas de sagapeno Camilli, quarum unam tantùm exhibet initio paroxysmi, continuando ad aliquot dies; & paulò post inungendo spinam dorsi linimento composito ex theriaca, aqua vitæ, & oleo laurino vel de spica. Tum duabus aut tribus horis, post pilularum devorationem, exhibendo jusculum, cum rad. aperientibus, borragine, buglosso, thymo, & pomo curtipendulo paratum.

Dictæ autem spinæ inunctiones, ad rigorem leniendum utilissimæ sunt, & frequenter usurpandæ, etiamsi prædictæ pilulæ non exhibeantur. Sunt enim in frequenti usu, quando rigor & vehemens & importunus est. Fiúntque hujusmodi inunctiones non solum ex prædictis; sed etiam aliis quamplurimis medicamentis, ut oleo anethino, chamæmel. irino, costino, rutaceo, de piperibus, aliisque calidioribus cum aqua vitæ, theriacâ, caryophyllis, castoreo, sinapi, pipere, aliisque permixtis. Efficaciùs autem operantur hæc linimenta si horâ unâ ante paroxysmum spina ad ignem inungatur; deinde æger in lectum calidum deferatur, & lateres calentes, vino persusi odorifero, ac linteis involutis plantis pedum, volisque manuum admoveantur.

Dum prædicta remedia usurpantur, lienis cura specialis habenda est, quoniam ea pars in hoc morbo perpetuò afficitur. Ideoque diù continuari poterunt fomenta, linimenta, & emplastra, quæ ad lienis obstructiones vulgò præscribi solent.

Imò verò interdum balneum aquæ tepidæ, post plures evacuationes, apprimè conducit, non solùm ad lienem emolliendum, sed etiam ad totum corpus humectandum & concoctionem materiæ morbificæ adjuvandam. Diebus intermissionis usurpari poterit, cavendo tamen diligenter, ut tepidum saltem administretur. Si enim calidius fuerit; periculum est, ne fusi humores in varias partes præcipitentur, & periculosissimos abscessus producant.

Denique non omninò negligenda sunt, quæ carpis admoveri solent cùm etiam non infimæ notæ Authores illis aliquid tribuant. Rondeletius enim sequenti remedio magno cum successu se usum esse asserit.

℞. Folior. sambuci, salviæ, pedis columbini, rutæ, an. M. ß. calthæ tertiam partem salis m. i. & vini parum. Omnia simul trita carpis admoveantur ante accessionem. Crato radices urticæ contusas, & cum aceto maceratas, brachiorum & pedum arteriis applicat. Et refert Sennertus, civem quendam, cùm toto autumno, & hyeme quartana laborasset, tandemque acutissimos in sinistra scapula dolores persentiret, mulieris cujusdam persuasu, ranunculum carpo applicasse, & pustula excitata, febre & dolore liberatum fuisse.

Spuria quartana iisdem ferè remediis curari debet, quæ pro tertianæ curatione fuêre proposita; addendo decoctis juleporum & apozematum ea quæ humorem atrabilarium peculiariter respiciunt. His etiam accedere poterunt omnia remedia magis temperata, & minùs calefacientia, quæ pro quartana legitima hactenus fuêre proposita.

Convenient itaque in principio borrago, buglossum, fumaria, lupuli, acetosa, cichorium, ceterac. scolopendria agrim. poma redolentia. Quorum decocta, aquæ stillatitiæ, &

& interdum succi depurati julepi, apozematis, aut syrupi magistralis formâ præscribi poterunt.

In progressu verò prædictis addere licebit cortices radicum capparum, median. tamarisci, enulam campanam, polypod. absinthium.

Dum utitur æger hisce præparantibus, purgantia frequenter interjicienda sunt, eaque usurpanda pridiè accessionis & bis in septimana iteranda. Ad hunc usum variæ formulæ componi poterunt. Sed pro delicatioribus prisana laxans, syrupus de pomis Sapor, seu compos. aut jusculum pulli, borragine, buglosso, & pimpinella alteratum, cum sennæ ʒ. iii. vel unc. ß. utiliter usurpari poterunt.

Venæ sectio non omittatur in principio, & sanguinis copia detrahatur, quæ sanguinis quantitati, & qualitati, & ægrotantis ætati ac temperiei convenire videbitur.

Si morbus in longitudinem abeat, ubi sanguinis fervor se remiserit, vomitoria utiliter usurpari poterunt; in iis præcipuè qui nauseam & vomitum in accessionum initiis patiuntur. Inter vomitoria febri quartanæ proficua asarum (ut suprà dictum est) principem locum obtinet, in vino albo ad drach.i. exhibitum, & pluribus vicibus repetitum, si unâ aut alterâ exhibitione morbus discussus non fuerit.

His accedent fotus & linimenta hypochondriis adhibita, ad pravam viscerum diathesin corrigendam, (quæ novam continuò accessionibus materiam suppeditat) humorémque valdè impactum emolliendum & attenuandum; quæ in hunc modum præscribi poterunt.

℞. Rad. althææ, lilior. enulæ camp. cortic. rad. cappar. & median. tamarisci, an. ℥ i. fol. malvæ, althææ, parietariæ, borrag. buglossi, pimpinellæ, absinthii. ana M. i. sem. lini, & petrosel. ana ʒ. ß. flor. chamom. meliloti, anethi, ana P. i. Fiat decoctio in tribus partibus aquæ, & unâ vini albi sub finem addit. quâ foveantur hypochondria, bis in die longè à pastu.

℞. Unguenti de althæa ℥. i. ß. olei lilior. chamæm. rosacei, & absinthii ana ℥. sem. Fiat linimentum, applicandum post fotum.

Vel olea sola utiliter apponentur cum lana succida.

Ac denique balneum aquæ tepidæ, vel solius, vel in qua emollientia & temperantia bullierint, vel ex hordeo & amygdalis, ut vulgò solet fieri ad hunc affectum expugnandum erit convenientissimum. Siquidem viscerum intemperiem corrigit, atræ bilis siccitatem ac fervorem emendat, dura emollit, vias reserat & laxat, crudos humores coquit. Quapropter frequens illius usus erit convenientissimus, adhibitis cautionibus, quæ suprà enumeratæ sunt.

Illius autem operatio maximè juvabitur, si sub ingressu balnei præparantia medicamenta, & obstructiones reserantia exhibeantur, Inter quæ primas obtinet decoctum absinthii, & enulæ campanæ, quod omnibus humoribus contumacissimis præparandis accommodatissimum est, modò nimius viscerum fervor non contra indicet: Quo in casu aliorum suprà enumeratorum admixtione temperari poterit.

Cùm verò hæc fiunt, leves purgationes frequenter iterandæ sunt, ut supra monuimus. Et in vera declinatione, coctionis signis apparentibus, etiam specifica, in quartana legitima descripta, in usum vocari poterunt.

In toto autem morbi decursu thoraci prospiciendum est, ne æger in tabem præcipitetur: humor enim peccans vim erodendi habet.

CAPUT VII.

De Febribus compositis, seu complicatis, & speciatim de hæmitritæo.

GAL. *lib. 2. de crisib. c.7. & 9. lib.2. de diff. febr. c.7.* & Avic. *fen.1. lib.4. tract.4. c.19.* multas proponunt febrium compositiones. Quatenus scilicet vel complicantur putridæ cum non putridis, ut dum hecticæ putrida complicatur; vel putridæ cum putridis, idque pluribus modis. Nempè vel continuæ cum continuis, vel intermittentes cum intermittentibus, vel intermittentes cum continuis. Continuarum duarum compositio apud Authores controvertitur, & in praxeos usu vix advertitur.

Intermittens complicatur cum altera intermittente, vel ejusdem generis, vel diversi. Ejusdem generis intermittentis compositæ sunt tertiana duplex, aut triplex, item quartana duplex, aut triplex, quæ suis locis fuerunt expositæ. Diversi generis sunt, quando tertiana cum quotidiana aut quartana complicatur, quod etiam rarissimè in usu practico observare licet.

Intermittentes cum continuis duobus modis complicantur: nempè tertiana intermittens cum quotidiana continua; vel quotidiana intermittens cum tertiana continua. Et utraque hemitritæus nominatur, quæ in duas species prædictas dividitur.

Illa tamen verè & propriè hemitritæus est, quæ fit ex tertiana intermittente & quotidianâ continuâ: atque adeò fit ex flava bile extra, & pituita intra vasa putrescente. Ab Hipp. & Galen. *in 1. epid.* horrifica nominatur, quia non solùm horrorem facit initio accessionis, sed etiam toto morbi decursu, & præcipuè in principio & augmento, coëuntibus in unum duabus accessionibus, febris tertianæ scilicet & quotidianæ cum multis reduplicationibus, quæ nihil aliud sunt, quàm motus horrifici inæquales, eadem accessione certis intervallis recurrentes, ob mutuam pugnam duarum febrium: in qua si pituita superaverit; sequentur horrores, extremorùmque perfrigerationes. Deinde verò, vincente bile, corpus calefit, & febris ad vigorem tendere videtur; cùm rursùs, redeunte ad pituitam victoria, denuò refrigerentur, horreántque: & pugna hæc durare consuevit, donec febris ad vigorem pervenerit. Hinc fit ut alternis diebus tantùm isti rigores appareant, dum scilicet paroxysmus tertianæ urget, & cum quotidiana conjungitur.

Dum verò quotidiana sola urget, nullus solet fieri horror. Notandum tamen est, quasdam reperiri febres malignas: quæ sine commixtione tertianæ, & quotidianæ, sine ullo concursu bilis & pituitæ horridæ sunt, in iisque horrores contingunt ex vaporibus acribus & malignis, qui ex materia corruptâ febrium malignarum elevantur, & partes sensiles feriunt ac vellicant.

Hæc autem semitertiana propriè dicta, vel exquisita est, in qua æqualis bilis & pituitæ putrescentis copia redundat, qualis jam descripta est; vel notha, quæ rursum duplex est. Vel enim bilem habet exsuperantem, vel pituitam. In illa, majora sunt tertianæ symptomata, in hac, quotidianæ. Atque ita, si bilis exsuperat, horridior fit tota febris, & aliquando rigorem sibi associat, tum fervidior fit hujusmodi febris, & aliquid bilis per vomitum, alvum, aut sudores excernitur. Pituitâ verò prævalente, frigus vehementius extremas occupat partes, & pauci adsunt horrores, ac pulsus magis, & diutiùs comprimitur, tardiùsque accessio invalescit, ac longum post tempus consistit, non tamen, aut sitim, aut magnum affert incendium.

Dignoscitur, ista febris ex iis, quæ dicta sunt, quod continua & horrida sit; cum multis reduplicationibus, maximisque symptomatis, quòd accessio diebus imparibus invadat cum horrore: partibus verò, cum aliquo tantum frigore extremorum. Pulsus in ea frequens & inæqualis. Urinæ crudæ tenues & decolores, interdum turbidæ sunt, cum nullo, aut malo sedimento. Differentiæ verò dignoscuntur ex iis, quæ proposita sunt, æqualem vel inæqualem bilis & pituitæ quantitatem indicantibus.

Quòd ad prognosin attinet, periculosa est ista febris, & in ea ventriculus, partésque nervosæ plurimùm afficiuntur. Et consectariam habet linguæ siccitatem, sitim, animi defectionem, vigiliam, & interdum delirium ac soporem. Inter acutos morbos, ratione bilis, & inter chronicos, ratione pituitæ, ab Hippocr. numeratur *in 1. epid.* Et dicit Avic. ad mensem usque septimum interdum prorogari, necnon in morbos chronicos ac febrem hecticam interdum desinere.

Curatio hujus febris ex iis desumenda est, quæ ad tertianam & quotidianam expugnandam necessaria sunt. Et cùm continua sit, eâ methodo erit tractanda, quam ad

ad omnes continuas putridas, *cap. hujus sectionis*, proposuimus. Ita ut bile magis dominante, ea, quæ bilem respiciunt, magis usurpentur. Pituitâ verò prævalente, eam præparantia & purgantia magis præscribantur. Ac deniquè, utroque humore æqualiter redundante, utraque remedia pari proportione misceantur.

SECTIO III.

De Febribus pestilentibus.

PRÆFATIO.

AUTHORES ferè omnes, qui de febribus scripserunt, febrem pestilentem à maligna distinguunt, ac de singulis seorsum diversis tractant capitibus, ita ut febris pestilentis nomine veram pestem intelligant: malignam verò eam, quæ vulgò purpurata nominatur, aut quæ, licèt epidemica sit & contagiosa, minùs periculosa est, ex eàque plures servantur, quàm intereant: cùm veræ pestis essentia in eo consistat, ut ex ea plures intereant, quàm serventur. Attamen cùm hujusmodi febres inter se differant tantùm secundùm magis & minùs, seu majorem & minorem malignitatis gradum, & eadem methodo curativa, eadèmque materiâ medicâ oppugnari debeant, conducibilius nobis visum est, omnes illas febres eodem capite includere, & generali febris pestilentis nomine donare. Atque ita sectio hæc postrema duobus absolvetur capitibus, quorum primum erit de febre pestilenti; alterum vero, de variolis & morbillis. Cùm enim iis febris maligna perpetuò adjuncta sit, meritò hac parte ab omnibus Autoribus tractari solent.

CAPUT I.

De Febre pestilenti.

FEbris pestilens dicitur, quæ non intemperie solâ aut putrido tanto calore, sed etiam malignâ & venenatâ qualitate infesta est. Hæc, utplurimum, popularis & epidemica esse consuevit, ut eodem tempore quamplurimos homines eâ correptos videre liceat. Aliquando tamen sporadica est, ex pravis humoribus & venenatam qualitatem adeptis, orianda.

Contagiosa etiam est, ita ut non solùm ex causa communi, aëris nempe & alimentorum vitio, sed etiam ægrotantium consortio, contrahi valeat.

Febris maligna etiam vulgò nominatur, cùm plurimi tamen morbi maligni & cacoëthes nominentur ob prava & sæva symptomata, in quibus venenata qualitas nulla reperitur, in qua sola pestilentis morbi essentia consistit.

In quacumque igitur febre venenata illa qualitas reperiatur, sive diaria sit, sive hectica, sive putrida, pestilens jure merito dicenda est. Quamvis diaria & hectica valdè controvertantur, de quo videantur Autores.

Illa autem venenata qualitas ex humorum corruptione oritur, quæ non in simplici temperamenti immutatione, aut vulgari putredine consistit, qualis in febribus putridis reperitur; sed in totius naturæ, insitæque substantiæ destructione. Quemadmodum vinum, dum in acetum convertitur, omnimodam corruptionem patitur; dum verò in vappam commutatur, simpliciter putrescere censetur.

Differt autem febris pestilens à peste, tanquam species à genere; quia pestis dari potest sine febre, ut docuit Hipp. 3. *Epidem. multis in locis.* tum etiam Gal. *in expositione ejusdē libri, & lib. 9. de med. facultatibus, c. de terra Samia.* Quapropter ratio suffragatur, cùm venenata qualitas non habeat necessariò sibi adjunctam putredinem, à qua febris exoritur. Potest enim venenata illa qualitas produci in humoribus, per integram substantiæ eorum corruptionem, & novæ formæ introductionem, à qua dependet illa maligna qualitas. At certum est, quoties nova forma introducitur, priorem corrumpi, ad easdem mutationes esse necessarias alterationes prævias, non autem putredinem: ideòque humores talem corruptionem pati posse citra putredinem. Quia tamen humores corporis nostri putredini maximè obnoxii sunt, raro tantam corruptionem pati possunt, quin putredo etiam interveniat. Quapropter rariores sunt illæ pestes, quæ febrem non habent comitem. Imò verò per intensam, profundam, ac sordidam (ut vocant) putredinem talis corruptio plerumque suscitari solet. Ita multæ febres, quæ à principio non sunt pestilentes, si Medici ignorantiâ aut negligentiâ, vel ægrotantium inobędientiâ, vel causarum externarum sævitia malè tractentur, intensiori factâ putredine, in malignas & pestilentes desinunt. Quòd verò sæpè corruptio putredinem præcedat, colligitur ex iis, qui per contagium peste afficiuntur: in quibus maligna & venenata qualitas priùs communicatur, eàque corrumpuntur humores hancque postmodum corruptionem putredo subsequitur. Undè fit, ut peste affecti primis interdum diebus febre careant, quæ deinde apparere incipit, cùm putredo accenditur. Simile quippiam apparet in parte, gangrænâ affectâ, quæ priùs corrumpitur; posteà verò putrescit.

Fit igitur febris pestilens, quando humores corrupti & venenatam qualitatem adepti, ad putredinem deveniunt. Et sic illa duplici modo cor afficit: nempe calore putrido, & malignâ qualitate.

Hæc autem humorum corruptio non semper est uniformis, sed aliquando magis, aliquando minus intensa est; & pro variis illius gradibus, venenata qualitas, ex ea producta, magis vel minùs perniciosa est. Unde febrium malignitas major vel minor exoriri solet. Hincque exorta est vulgaris distinctio febrium pestilentium apud Medicos, in pestilentem simpliciter vel propriè dictam, & malignam; pestilentem vocantes propriè dictam, in qua vera pestis est, quæve peculiarem hunc habet characterem, ut ex ea plures intereant quàm serventur; malignam verò simpliciter appellantes eam, quæ minùs perniciosa cùm sit, ex ea plures serventur, quàm intereant.

Febris pestilentis differentiæ desumuntur, à materia in qua venenata illa qualitas producitur; vel loco in quo eadem materia continetur. Et ita sequuntur febrium putridarum differentiæ, quæ ratione materiæ putrescentis dividuntur in synochos, tertianas, quartanas, & quotidianas; prout materia putrescens est sanguis, bilis, melancholia, vel pituita. Ratione verò loci, in quo humores putrescentes continentur, in continuas & intermittentes dividuntur; prout dicti humores in venis, vel extra venas stabulantur. Ita febres pestilentes aliæ dicuntur synochi, aliæ tertianæ, quartanæ, vel quotidianæ, aliæ continuæ, vel intermittentes. Quamvis dixerit Hipp. *aph.* 43. *sect.* 4. febres intermittentes periculo carere; quomodocumque intermiserint: quod tantùm intelligendum est de iis, quæ nullius sunt malignitatis participes. Videmus enim singulis ferè annis, in hac saltem regione, febres tertianas intermittentes, quæ summæ malignitatis sunt participes, tertiâ; vel quartâ accessione ægros de medio tollere: alias, quæ eos in gravissimum vitæ discrimen conjiciunt, maximâ symptomatum sævitiâ.

Aliæ sumuntur febris pestilentis differentiæ ab intenso & remisso, prout scilicet aliæ sunt majores, aliæ minores, aliæ majoris, vel minoris malignitatis participes. Majores, vel minores simpliciter dicuntur, prout major, vel minor est putredo, tum calor præter naturam ex ea emergens, intensior aut remissior est. Maligniores verò aut benigniores pro majore, aut minore qualitatis venenatæ intensione. Hinc fit, ut aliquando febris pestilens habeat summam putredinem, & malignam qualitatem in summo positam: tùmque sævissima esse consuevit, in eàque, ratione malignæ qualitatis, facultas vitalis maximè affligitur: ratione verò summæ putredinis, cæteræ quoque læduntur facultates, sævàque subsequuntur symptomata. Aliquando verò in hac febre putredo est summa, & maligna qualitas remissa; tumque febris molesta est ratione putredinis, vitalis autem facultas minùs affligitur. Contra aliquando putredo remissa est, prava verò qualitas intensa: tùmque febris ratione putredinis non adeò prava proferet symptomata, & remissior apparet, vires tamen magis labe-

factantur. Quandoque enim tam remissa est putredo, ut ferè nulla sit; maligna verò qualitas admodùm intensa: tumque fit febris, quæ nec ægro, nec adstantibus videtur molesta; sed mitis omninò primo aspectu videtur, cùm tamen exitialis admodum sit. Adaucta enim maligna qualitate, vires dejiciuntur, corque omninò æger obruitur: Hæcque non solùm ægris & adstantibus, sed etiam ipsis interdum Medicis imponit; cùm ullo nec cruditatis, nec pravitatis humorum signo præsente, pulsu etiam in statu ferè naturali constituto & corporis calore ad tactum, prima fronte, miti ac blando apparente, ad interitum ducat. Simile quippiam in prima etiam differentia solet contingere cùm scilicet summæ malignitati conjuncta est. Evicta enim opportunis remediis putredine, ac signis futuræ salutis apparentibus; mors tamen interdum à non superatâ malignâ qualitate subsequitur.

Ac denique differentiæ febris pestilentis desumuntur ab adjunctis: eæque plurimæ sunt & evidentissimæ. Nullum enim est pravum symptoma, nec ullum morborum exitialium genus, quod cum hac febre interdum non conjungatur. Symptomata sunt, dolores capitis, vigiliæ, deliria, sopores, sitis, nausea & vomitus, appetitus dejectio, syncope, virium languor, singultus, inquietudines, alvi fluxus, sudores & similia, quæ aliis etiam febrium generibus sunt communia.

At unicum datur symptoma, febri pestilenti proprium & peculiare, quod in reliquis febribus non contingit: maculæ nimirum purpureæ in toto corpore, ac præcipuè lumbis, pectore, & dorso apparentes, morsibus pulicum plerumque similes, quæ peticulæ, seu petechiæ ab Italis vulgò nominantur: & febres hoc comitatæ symptomate, purpuratæ, seu petechiales appellantur. Neque enim in omnibus febribus pestilentibus apparent, hujusmodi maculæ purpureæ; sed quando apparent, febris pestilentis indicium præbent certissimum. Purpureas autem maculas nominavimus, quia utplurimùm colore purpureo infectæ sunt. Non raro tamen violaceæ, virides, lividæ aut nigræ apparent, & tunc longè deteriores, majorémque malignitatem significant. Licèt autem ut plurimùm hujusmodi maculæ pulicum morsibus similes sint, majores tamen aliquando sese produnt, ut referant vibices, seu livores flagellis inductos, tùmque deteriores sunt. Aliquando verò amplissimæ sunt & partes integras, magnàmque corporis partem; brachia nimirum, crura vel dorsum occupant, tumque partes rubore infectæ apparent; qui intra paucas horas sæpè evanescit, atque iterùm revertitur, quasi per paroxysmos, dum febris suas patitur exacerbationes, in quibus sanguis ebulliens, ad superficiem corporis, exhalationes tenuiores emittit, à quibus nulla fit cutis elevatio; sed ea tantùm rubro colore inficitur. Non rarò tamen ex hujusmodi ebullitionibus cutis in variis partibus elevatur cum rubore quodam, & tumores quosdam in cute efficit molles & latos, qui intra paucas horas evanescunt, & vulgò ebullitiones sanguinis nominantur. In his atque prædictis est semper aliqua malignitas, sed tam levis, ut nullum minetur periculum, nisi morbi progressu intensior evadat. Differunt autem maculæ prædictæ, pulicum morsibus simillimæ, ab exanthematis, quæ etiam in hujusmodi febribus interdum apparere solent, eâque annotavit Hipp. *in Epidemiis*; habéntque eminentiam, & sunt de genere tumorum, qui ad suppurationem, vel exulcerationem quandoque deveniunt. Maculæ autem purpureæ nullam (ut dictum est) habent eminentiam, & antiquis incognitæ, posterioribus tantùm sæculis à recentioribus descriptæ sunt.

Quòd ad morbos attinet, qui febri pestilenti conjunguntur, idem quod de symptomatibus dictum est affirmare licet: plurimos nempe morbos exitiales cum his febribus conjungi, nempe phrenitides, anginas, pleuritides, peripneumonias, hepatis inflammationes, dysenterias, aliosque quamplurimos. Sed præcipui morbi, qui in febre pestilenti reperiuntur, duo sunt, nempe bubo pestilens, & carbunculus, qui intensissimam esse indicant venenatam qualitatem, & non nisi in vera peste reperiuntur, eàmque utplurimum comitari solent, ita ut ipsius pestis nomine apud vulgus indigitari soleant.

Causæ febrium pestilentium aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Internæ aliæ immediatæ, aliæ mediatæ.

Immediata hujus morbi causa (ut antea monuimus) est corruptio humorum putredini conjuncta. Ex corruptione, pravam & venenatam acquirunt qualitatem: ex putredine verò febris generatur.

Causæ verò mediatæ sunt plethora; cacochymia, & obstructiones. Plethoram autem non ad vasa sed ad vires intelligimus, quæ cùm non ita à natura regatur, facilè corruptionem & putredinem concipit. Cacochymia verò, seu pravorum humorum copia, facilè corrumpitur atque putrescit. Obstructiones denique, omnia febrium genera producere aptæ sunt: quatenus humores, in loco calido & humido conclusi; si non liberè transpirent, facilè putrescunt. Causæ internæ mediatæ ab Autoribus vulgò morbosus apparatus nominari solent; & tanta est illius efficacia, ut solus interdum febrem pestilentem remissiorem, quæ maligna simpliciter, aut purpurata vulgò nominatur, producere valeat, absque causæ externæ & communis interventu. Videmus enim sæpè; in constitutione minimè epidemica, & nullo morbo populariter grassante, quosdam ex prava humorum conditione febribus hisce correptos; quæ multis malignarum febrium symptomatis, etiam maculis purpureis, stipatæ sunt.

Circa obstructionem hoc advertendum; eam quidem necessariò concurrere, tanquam causam præcipuam in febribus malignis quæ fiunt à causis internis, & sporadicæ sunt: Epidemicas verò, quæ fiunt à causa communi, pestilenti scilicet aëris statu, vel per contagium generantur, non necessariò talem habere causam. Ex sola enim aëris corrupti inspiratione, vel ex solo contagio concipitur venenata qualitas, qua humores corporis, à propria natura deffectantes, sponte in putredinem dilabuntur. Quemadmodum enim fructus horarij, aliæque res facilè putrescibiles, licèt maxime perflentur, à putredine tamen vindicari non possunt; sic etiam humores, cùm qualitatem illam perniciosam conceperint, proclives in putredinem redduntur: ita ut, etiamsi nulla sit præsens obstructio, in putredinem, febrem necessariò incidant. Attamen inductâ hoc modo humoribus putredine, cùm illi à natura ampliùs non regantur, obstructiones plerumque generare solent, quibus febris intenditur; sicque in his febribus obstructio concurrit, quæ licèt ab initio causa febris non fuerit; subsequitur tamen, & à causis labe pestilenti infectis fovetur.

Causæ externæ febrium pestilentium sunt sex res non naturales, quæ ut necessariæ sunt, ita necessariò corpus nostrum alterant: & quando à statu naturali valde recedunt; malignas & venenatas qualitates in nobis generant. Ex his principem locum obtinet aër ambiens, qui prout causa communissima est, ita morbi communes ab illius vitio ut plurimùm exoriri solent.

Vitiosus autem fit, hominibùsque noxius, triplici potissimùm ratione. Prima, si salubribus ventis non diffletur. Secunda, si putrium ac fœtidarum exhalationū inquinamento polluatur. Tertia, si primarum qualitatum excedente, vel præpostera conditione ita homines afficiat, ut inde pravæ & malignæ humorum putredines generentur.

Prima satis evidens est. Si enim aër non diffletur, & ventis agitetur, facilè corrumpitur. Unde Hipp. 3. *Epid.* pestilentem constitutionem gravissimam describens: *sine aura*, inquit, *usque annus hic fuit.*

Secunda verò efficacissima est & frequentissima, quando scilicet putridi, tetri & maligni vapores aëri commiscentur, eùmque inficiunt, qui à variis rebus excitari solent stagnis videlicet, lacubus, paludibus, piscinis, aliisque locis quietis aut cœnoso humore refertis, vel in quibus linum, aut cannabis maduerit. Vel ex cloacarum, sterquiliniorum, & angiportuum fœtore. Vel à strage cadaverum insepultorum; vel ex antris & specubus, in quibus aër diutissimè conclusus fœdam acquisivit putredinem; terræ motu, aut alio casu apertis.

Tertia verò ratio; quæ in primarum qualitatum excessu, inæqualitate, vel præposterâ conditione consistit, variis modis

modis poteſt contingere, ac præcipuè, quando in caliditate & humiditate plurimùm excedit. Illæ enim qualitates, quando extraneæ ſunt & adventitiæ ac ſupra ſtatum naturalem auctæ; ſunt principia putredinis. Hinc conſtitutio auſtrina, per aëris tempeſtates diu perſeverans, apud Hippocratem *in Epidemiis*, fuit cauſa præcipua omnium febrium peſtilentium, quæ ibi deſcribuntur.

Sicca verò aëris conſtitutio, licet ex ſententia Hipp. ſit humidiori ſalubrior, quia tamen omnis qualitatum exceſſus naturæ noſtræ inimicus eſt, certum eſt; ſicciorem conſtitutionem valdè excedentem & extraordinariam, febres peſtilentes producere, præſertim ſi cum caloris exceſſu juncta ſit. Hujus exemplum habetur luculentum apud Livium *lib.* 1. *dec.*4. ob nimium ſcilicet ſqualorem Romæ peſtem fuiſſe factam, quòd ſiccitate eo anno plurimum laboratum fuerit, neque cœleſtes modò aquæ parcè deſcenderint; ſed terra quoque ingenito humore egens, vix ad perennes aquas ſuffecerit. Hæc autem ſicca conſtitutio eatenus febres peſtilentes inducit, quòd humores ſupra modum exuſti in anthracum, carbunculorum, atque adeò peſtilentis febris materiam degenerant, & admodum inſpiſſati graves obſtructiones producunt, ex quibus maligna putredo in materia alioqui diſpoſita facilè generatur. Adde, quòd immodica hæc aëris ſiccitas fruges corrumpat debitam iis denegans maturitatem: cùm videlicet eas à terra citius evocat, nutrimentum deinde uberiùs, poſt parcius largitur, unde inæqualiter concoquantur, cùm extrinſecus ſint aduſtæ, intrinſecus verò adhuc planè crudæ, inſtar carnium, nimia ignis violentia aduſtarum: ſic indigeſtionis variarùmque cruditatum cauſa exiſtunt.

Frigiditatem etiam immodicam peſtilentes febres producere probatur ex Hipp. 1. *Epid.ſect.*5.*tempeſt.*2.quo loco inquit: *In Thaſo paulo ante Arcturum, & ſub Arcturo multæ & magnæ ſpirante Aquilone pluviæ.* Ubi ex nimia frigiditate, illius tempeſtatis venenoſitatem & malitiam venantur. Tum apud Liv. *lib.*5. *dec.*1. peſtilentem conſtitutionem à vehementi frigore exortam, legere eſt, his verbis: *Inſignis annus hyeme gelidâ ac nivoſâ fuit, adeo ut viæ clauſæ, Tiberis innavigabilis fuerit. Triſtem hyemem, ſive ex intemperie cœli raptim mutatione in contrarium facta, ſive alia de cauſa, gravis peſtilènſque omnibus animalibus æſtus excipit.* Et hujus eventus ratio in promptu eſt, quòd nimirum prohibito naturali effluxu, ex cutis denſitate; ob ambientis aëris frigus factâ majorem fieri putrefactionem contingit, & gravius venenum; hincque periculoſiores febres; quàm æſtivis temporibus, in quibus ipſa aëris conditio, licèt quodam modo præſtet mali principium, meatus tamen reddit patentiores, per quos facilè quod putreſcit, exhalat, naturales ac præternaturales effluxus promptè exſpirant.

Inæqualitates temporum, harum febrium cauſæ eſſe conſueverunt; quando ſcilicet modò calor, modò frigus, modò ſiccitas, modò humiditas ſibi invicem ſuccedunt, vel frequenter recurrunt, vel diutiùs durant. Ut quando poſt diuturnos æſtus, frigus glaciale irruit; vel poſt longas pluvias extrema ſiccitas ſuboritur, aut contrà. Vel cùm præpoſtero ordine hyeme calet, aut friget æſtate. Hæ autem temporum inæqualitates ad febrium peſtilentium generationem conferre poſſunt; quia in iis maxima humorum conturbatio, ex qua pravam acquirunt conditionem, & naturali ſtatu valdè alienam, morbiſque malignis producendis idoneam. In illis præcipuè corporibus, quæ per illorum temporum decurſum, ex pravâ victûs ratione, plethoram, cacochymiam, vel inſignes obſtructiones contraxerunt.

Ad hoc etiam cauſarum genus aeris nimirum vitium, referuntur maligni ſyderum influxus, qui aerem immutando, variis modis corpora viventium afficere conſueverunt. Hujuſmodi eſſe aiunt coïtum planetarum ſuperiorum, Saturni Jovis, & Martis in ſignis humanis, qualia ſunt Virgo & Gemini, ac tum potiſſimum cùm Mars dominatur. Ab iis autem morbi inferuntur non alia ratione, quàm per aëris immutationem, quæ tanta eſſe debet, ut ejus naturam ac ſubſtantiam corrumpat. Illa verò immutatio duobus modis fit; uno per qualitates manifeſtas, quando ſcilicet à ſyderum influxu aër ad caliditatem & humiditatem, aliòſque primarum qualitatum exceſſus tantoperè & tam diu immutatur, ut inde tandem propriâ ſubſtantiâ vitioſus evadat: Altero per qualitates occultas, quando ſcilicet ab occulta ſyderum vi, abſque inſigni primarum qualitatum exceſſu aëris ſubſtantia ita immutatur, ut certum quemdam corruptionis gradum acquirat, vitæ noſtræ inimicum. De primo nullus dubitat, cùm ex communi Philoſophorum conſenſu ſatis conſtet, hæc inferiora gubernari à ſuperioribus conſtellationibus. Et quemadmodum aëris alterationes, quæ quatuor anni temporibus contingunt, ab annuo Solis motu oriuntur: ſic maxima annorum diverſitas, qua unus valdè humidus, alter valde ſiccus exiſtit, cùm Sol eundem ſingulis annis in Zodiaco curſum teneat: non poteſt niſi à variis ſyderum aſpectibus dependere. Alter verò modus, quia occultus eſt, non æquè facilè ab omnibus conceditur. Attamen communi Aſtrologorum ſententiâ ſancitum eſt, aſtra triplici ratione agere in hæc inferiora: motu, lumine, & influentiâ. Motus & lumen hæc inferiora alterant ſecundùm primas qualitates, & præcipuè calorem. Influentia verò, tum primas illas qualitates, (frigiditas enim verbi gratiâ, quæ inducitur à Saturno, non poteſt à motu & lumine dependere) tum etiam latentes & occultas qualitates inducunt. Cùm enim morbi peſtilentes ſæpè eveniant, nulla factâ in aëre, quoad primas qualitates, inſigni mutatione; ſed iis graſſantibus aër purus admodum appareat, & purior interdum, quàm ſub aliis conſtitutionibus non peſtilentibus, neque præceſſerint tempora admodum calida & humida ex quibus inſignes putredines ſolent exoriri; conjiciendum eſt, à maligno quodam ſyderum influxu morbos iſtos peſtilentes originem traxiſſe. Adde, quòd peſtes media hyeme ſævire ſoleant, quas nulla in primis qualitatibus inſignis alteratio præceſſit. Tunc enim occultis ſyderum viribus hujuſmodi morbi aſſignandi ſunt, cùm illo ex Aſtrologorum ſententia, vim habeant corrumpendi aërem, non factâ in eo inſigni aliqua mutatione, ſecundùm primas qualitates. Et illud eſt divinum in morbis, quod agnovit Hippocrates, & Galeno interprete, in aëre quidem eſt, ſed à cælo & minùs manifeſtis cauſis producitur. Tum etiam ab eodem Hipp. innuitur 2. *Epid. ſect.* 1. quando dicit, *morbum & tempus ſibi invicem correſpondere, niſi quid in ſuperiori natura innovetur.*

Neque obſtat, quod ex Platonis ſententia *Epinomide* adducitur: nempè, cælum & ſyderum concurſus ſemper bonum in hæc inferiora influere, ab iiſque non niſi conſervationem ac beneficium inferri. Et Ariſt. 9. *Metaph. c.* 10. dicit, in his quæ ſempiterna atque ætherea ſunt neque malum, neque errorem, aut corruptionem inveniri, Averroës verò 1. *Cæli. cap.* 24. *Corpora*, inquit, *cæleſtia continent elementa, conſervant ipſa, & univerſaliter ſunt eis quaſi forma.* Unde colligitur, non poſſe eadem veneno & maligna qualitate afficere. Adde quòd, ſi ex aſtrorum influxu morbi peſtilentes excitarentur; illi eodem tempore mundum penè univerſum afficerent, cùm illi influxus cauſæ univerſales ſint, & cœlorum circumactione, omnes mundi plagas afficiant. At hujuſmodi morbi aliquam tantùm regionem peculiariter invadunt. Ac denique, ſi aſtra dicerentur malefica, Deus, qui ea creavit autor maleficii dici poſſet, quod eſt impietate pleniſſimum.

Hæc, inquam, propoſitæ veritati nihil officiunt, iiſque in hunc modum ſatisfieri poteſt. Omnes ſubſtantiæ creatæ duobus modis conſiderantur: vel quatenus entia ſunt, & ad complementum univerſi, & perfectionem concurrentia, & tunc omnia bona ſunt: ens enim & bonum reciprocantur, nihilque à Deo opt. max. omnium bonorum autore, creatum eſt, quod malum ſimpliciter dici debeat. Vel conſiderantur ratione operationum, & tunc poſſunt dici malæ, quatenus alteri creaturæ damnum inferunt, ex inſita antipathia & inimicitia. Quamvis autem hujuſmodi antipathiæ penè innumeræ in mundo reperiantur, non deſinunt tamen omnes dici bonæ, ratione ſui autoris, nimirum Dei, & ratione univerſi, cujus perfectio in varietate potiſſimùm

conſiſtit.

consistit. Præterea rerum creatarum operationes duobus modis malæ dici possunt, absolutè & simpliciter, vel secundùm quid. Absolutè malæ dicuntur, quando omni tempore, in omni loco, & occasione perpetuò malum efficiunt. Et nulla potest reperiri creatura, quæ hoc sensu mala sit. Secundum quid malæ dicuntur, quando uni nocent, & alteri prosunt. Et sic nihil adeò noxium reperitur in rerum natura, quin ex alia parte suos etiam habeat usus quorum gratia creatum est. Sic omnia venena, quamvis homini, aut aliis animalibus noxiosissima, tamen convenienter usurpata, multa bona & commoda iisdem afferre solent. Et in re medica nullum ferè reperitur adeò lethale venenum, quin ex eo, artis peritia, salutare medicamentum eliciatur.

Ac denique astrorum actiones in hæc inferiora duobus modis considerantur, vel respectu totius mundi sublunaris elementa omniàque mixta continentis: & tunc cœlorum ac syderum actio simpliciter benefica est, generans, conservans, vivificans, omniaque alia beneficia præstans, quæ ad conservationem universi necessaria sunt. Et hoc sensu verissimum est, hæc inferiora à cœli syderùmque influxu foveri ac conservari. Vel considerantur respectu peculiaris naturæ ac conditionis, hujus, vel illius elementi, hujus, vel illius viventis. Et tunc non est inconveniens dicere, dari quosdam influxus alicui elemento, vel viventi, hoc vel illo modo, secundùm aliquam sui partem affectis, noxios atque perniciosos: quod quidem ex ipsorum astrorum vitio minimè dependet, (sunt enim perfectissimæ cujusdam naturæ,) sed potiùs ex rerum his subjectarum imperfectione, quæ insignem mutationem sine propriæ substantiæ corruptione pati minimè possunt. Variæ autem illæ astrorum naturæ, & variæ qualitates ex vario eorum concursu in hisce inferioribus productæ, à summo rerum opifice constitutæ sunt ad conservationem universi, quod tam variis, & tam invicem repugnantibus naturis conflatum, tantâ etiam in astrorum influxibus diversitate indiguit, ut omnia in quodam veluti æquilibrio conservaret. Ex qua tamen influxuum diversitate vix fieri potest, quin aliqua rerum adeò inter se dissitarum pericula interdum patiatur, non in tota, aliqua specie (quod tenderet ad destructionem universi,) sed tantùm in aliquibus individuis, minori resistentiâ præditis, & ut plurimùm malè affectis, & in aliqua tantùm aëris parte maligni influxus receptioni magis exposito. Unde concludendum est, ea vitia præcipuè dependere ex defectu rerum inferiorum. Siquidem multa loca videre est, adeò perfecta aëris conditione, & æquabili hominum temperie donata, ut quantumvis maligni astrorum concursus influant, nunquam tamen pestiferâ lue tententur.

Ad idem causarum genus referri solent luminarium defectus & eclipses, insolita meteora, & præsertim cometæ, qui nunquam apparere solent, quin morbi epidemici ac pestilentes, variæque in mundo mutationes subsequantur, prout multarum historiarum experimentis confirmatum est. Unde ille pervulgatus Claudiani versiculus.

In cœlo nunquam spectatum impunè cometam.

Cujus rei testis luculentissimus fuit cometa ille crinitus, qui anno 1681. versus Orientem apparuit die 27. mens. Novembr. & deinceps toto ferè mense Decembr. conspectus est mobilis & fulgidus. Illius pars densior, & solidior Soli obversa ortum intuebatur, & tum claro splendore, tum magnitudine in arctum compacta & conglobata Venerem longè superabat. Reliqua ejus pars tenuior, minùs à Sole, illustrata, propter tenuitatem suam in barbæ protensæ modum diffusa procedebat, & versus Occasum porrigebatur. Primum apparuit hic cometa sub Libra circa Æquatorem; sed primario & peculiari motu inde ferrebatur ad Septentrionem, per pedes Virginis, per medium Bootem, & caudam Ursæ majoris. Ac tandem paulatim, decrescente lumine, dissipatâ materiâ, disparuit inter Ursam majorem & Draconem. Motu communi syderum ferebatur ab ortu ad occasum, sed paulò velociùs stellis moveri videbatur. Nam primis apparitionis suæ diebus oriri solebat paulò ante horam quintam matutinam; posteà verò, horâ quartâ & ante quartam oriebatur, atque ita deinceps, donec mediam noctem & concubitum ortu suo anteverteret. Hunc verò cometam morborum malignorum & pestilentium, necnon etiam bellorum, quibus universa penè Europa hactenus devastata est, præsagium ac prænuncium fuisse, credere non alienum est.

Quamvis autem aër inter causas mediatas febrium pestilentium & malignarum principem locum teneat; certum tamen est, alias res non naturales ad earumdem generationem etiam concurrere, prout jam breviter & sigillatim exponere aggredior.

Secundum post aërem locum obtinent alimenta; quamdoquidem ex parva victûs ratione contrahitur morbosus apparatus, qui est causa sine qua non, & efficiens interna febrium malignarum pestilentium. Unde à Gal. *lib. de cibis boni & mali succi*, & 1. *de diff. febr. c.* 3. ex pravis aut corruptis alimentis morbos pestiferos exoriri, demonstratum est. Illa autem alimenta prava dici consueverunt, & horum morborum causæ multis nominibus.

Primò quidem, quando fructus terræ & arborum, ex prava anni constitutione, putà humidiori, vel sicciori, vel nebulis corruptis, è cœnosis putridisque locis emissis; vel aliqua tempestate, aut maligno denique syderum influxu corrupti, pravos succos ingesti producunt.

Secundò, quando magna adest annonæ caritas & penuria; unde vulgare illud, λοιμὸς μετὰ λιμὸν *pestis post famem.* Tunc enim inops plebecula vilioribus pravisque alimentis sese implere cogitur, unde prava exoritur cacochymia. Et quod multo deterius est, quando penuriæ copia illicò succedit, sese enim tunc multis cibis subitò ingurgitant, qui à languente partim calore rectè concoqui nequeunt, & inde malignam contrahunt putredinem.

Tertiò, quando alimenta, quæ naturâ suâ bona sunt, aliqua ratione putredinem quandam, aut pravam qualitatem acquirunt. Talia sunt triticum, hordeum, legumina, & aliæ fruges, quæ vel diutius asservatæ, vel malè expositæ loco humidiori, aut aliter malè affectæ, rubiginem, aut qualitatem quandam putredinosam acquisierunt. Tales sunt carnes diutiùs asservatæ, aut malè olentes, vel quæ non manu hominis, sed vi morbi extinctæ sunt: quemadmodum narrat Julius Obsequens, in Insula quæ Lipata appellatur, cùm mare ab Æruæ montis ignibus, ex terræ motu magnâ vi evomitis, incaluisset, piscésque concoxisset, iisque ad littus rejectis cùm incolæ avidiùs vescerentur, gravem pestilentiam fuisse subsequutam.

Neque minor est in potu efficacia, quando vina putrida & corrupta sumuntur, vel aqua bibitur ex putridis & cœnosis lacubus, aut alio quovis modo infestis. Quemadmodum historiarum fide proditum est, numerosos exercitus ex hujusmodi aquarum usu, popularibus morbis fuisse devastatos.

Duæ res non naturales hactenus expositæ, nempe aër & alimenta, præcipuam vim obtinent ad febrium malignarum generationem. Reliquæ verò quatuor, nimirum excreta & retenta, motus & quies, somnus & vigilia, animi pathemata, minoris sunt efficaciæ, & concurrunt tantùm ut causæ adjuvantes, vel corpus disponentes ad malignam putredinem concipiendam, ut ex earum expositione statim apparebit.

Retentiones mensium in mulieribus, aut alterius vacuationis consuetæ in viris, ut hæmorrhoidum, & hæmorrhagiæ, & alvi fluxus, qui in nonnullis per intervalla solent contingere, si in constitutione epidemica accidant, morbum malignum solent producere. Illa enim, quæ tanquam superflua, & naturam onere gravantia excernuntur, si intra corpus retineantur, facilè concipiunt putredinem. Sic nimiæ evacuationes aut sanguinis, aut aliorum humorum, corpus maximè debilitant, efficiuntque ut calor nativus imbecillior factus, aeris vitiosi, aut pestilentis inquinamenta facilè recipiat.

Quòd ad motum & quietem spectat; certum est, nimium otium efficere, ut calor nativus liberam eventilationem minimè recipiat, atque adeo humores putredinem concipiant. Sic nimia exercitatio poros valde aperit & calorem dissolvit, unde fit ut corpus debilius redditum, & magis penetrabile, contagii seminaria facilè recipiat.

Ni-

Nimius etiam somnus multum faciat excrementorũ proventum, & corpus replet humiditatibus, quæ facillimè putrescunt. Nimiæ verò vigiliæ cruditates generant, & illæ facile putrescunt, quia calore nativo satis commodè non reguntur: tum quia ex iis multæ fiunt obstructiones, à quibus prohibita transpiratio,& tàdem putredo generatur.

Denique animi pathemata corpus vehementer exagitare solent, humoresque conturbare: atque adeo ad hanc luem capessendam maximè disponunt, atque in primis timor & tristitia, quæ spiritus vitales introrsum revocatos quasi suffocant, unde cordis vires ita franguntur, ut minùs veneno resistere, primisque morbi insultibus obsistere valeant. Imò verò humores commoti in venis, & vehementer conturbati, à naturali constitutione dejiciuntur, malignámque putredinem concipiunt. Adeo ut nonnulli existimaverint,in obsidionibus & castris, morbos pestilentes non tam ex pravâ victus ratione, & cadaverum fœtore, quàm terrore, metu, anxietate, & mortis formidine provenire, quæ humores exagit & eósque tumultuari ac fluctuare faciat.

Signa febris pestilentis alia futurum morbum indicant, alia præsentem demonstrant, alia præteritum commemorant. Quæ omnia proponenda sunt, quia à primis præservatio desumitur, à secundis curatio, ab ultimis præcautio quædam in iis, qui nondum febre pestilente correpti sunt.

Quæ futuram febrem pestilentem prænunciant, à tribus desumuntur; nempe à corporis dispositione, præsentiâ causarum & à quibusdam mediis dispositionibus.

Corpora ad febrem pestilentem disposita sunt, quæ pravos congessere succos ex prava victus ratione, & præpostero sex rerum non naturalium usu anteà enarrato. Vel quæ plethorâ onerata plurimum se ingurgitant, aut intempestivè, ac inordinatè se replent, Præterea quidem cacochymiæ & plethoræ expertes, ad hunc morbum concipiendum sua disponunt corpora dum molestissimis pathematis animum excruciant, vel immodicæ veneri indulgent,, ab hisce enim duabus causis frequentiùs multò febris pestilens produci consuevit; quandoquidem ab iis, etiam in bonos humores corruptela facilè inducitur. Animi enim accidentia spiritus à propriis distrahunt operationibus. Venus nimia omnes virtutes labefactat. At distractis spiritibus, viribusque labefactatis humores in alienam transeant naturam, corruptelam quandam consequuti.

Demùm quibus membra principalia imbecilla, aut labe quadam affecta fuerint, sive ab ortu, sive à pravo victu, aut aliâ quapiam causâ externa, qui calido & humido temperamento præditi sunt, qui rariori, aut densiori habitu corporis donati, omnes febri pestilenti concipiendæ dispositi sunt. Siquidem corpora calida & humida, putredini obnoxia; rara, omnibus injuriis patent, densa non liberè transpirant.

Præsentia causarum, quæ febrem pestilentem producere possunt, eam futuram portendunt: atque adeo præpostera tempestatum conditio; annonæ caritas, bella, aliæ causæ suprà enarratæ, quando apparent, hunc morbum imminere significant.

Mediæ dispositiones sunt, quando præsente corporis dispositione, & causis supradictis, videmus in homine mœstitiam insolitam, timorem inexplicabilem, calorem facile immutatum, ad oblata non bene se habere, insomniis pravis perturbari, lassitudine spontaneâ, siti vigiliis, nauseâ infestari: facilè erit conjicere febrem pestilentem imminere: hæc enim omnia indicant, humores alienam naturam adipisci, & corruptelam concipere, à qua febris pestilens oriatur.

Præsentem febrem pestilentem declarantia signa exactè proponenda sunt. Ideo omnes fontes percurrendi, ex quibus morborum diagnosis elici potest. Qui quidem fontes è triplici genere symptomatum desumuntur, quia symptomata sunt affectus morborum, & causæ non nisi per suos effectus commodè significari possunt. Atque adeo alia signa ab actionibus læsis, alia ab excretis, alia verò à qualitatibus mutatis erunt desumenda. Quibus fontibus quartus erit adjungendus ab effectibus supervenientibus desumptus. Ad quorum rectam intelligentiam sequentia præmittenda sunt.

Primò sciendum est,eadem ferè symptomata febrem tum pestilentem propriè dictam, tum malignam simpliciter significare, & utriusque signa secundùm majus tantum & minus inter se differre: ita ut in pestilenti sit major symptomatum sævities, in maligna verò minor. Esse tamen nonnulla accidentia, quæ magis propria sunt uni, quàm alteri, ut suis locis indicabimus.

Secundò notandum est, nullum dari signum harum febrium verè pathognomonicum, quo scilicet posito, febris pestilens necessario ponatur, & sublato auferatur; nedum bubonem, aut carbunculum in verè pestilenti; cum in multis etiam verâ peste laborantibus non appareant, & dantur bubones ac carbunculi malignitatis expertes. Neque maculas purpureas in febre maligna, quamvis illa à pluribus Medicis purpurata nominetur; cùm in multis eâ laborantibus nusquam compareant, & interdum erumpere soleant in mulieribus; mensium suppressionem patientibus & in nonnullis pueris, ob levem quandam sanguinis ebullitionem, nullâ tamen apparente febre, quod nobis in utriusque non rarò videre licuit. Attamen, ex omnium signorum syndrome & collectione, certa harum febrium diagnosis facilè stabiliri potest.

Tertiò advertendum est, omnia signa à nobis proponenda, in omnibus ægrotantibus non reperiri, sed partem tantùm eorum, quæ tamen sufficiat ad morbi speciem, ad amussim constituendam. Pro varia enim corporum dispositione & morbi intensione, aut remissione, nunc hæc symptomata, nunc illa magis elucere solent.

Denique sciendum est, febris pestilentis & malignæ signa (quamvis in aliis etiam febribus reperiantur,) fieri tamen quodam modo pathognomonica in hac febre, duplici ratione. Primò, quia in hisce febribus peculiarem quandam conditionem præ se ferunt, quæ in aliis febribus non reperitur. Nam capitis dolor, nausea, vomitus, caloris modus, & cætera signa, dum pestilentibus febribus accidunt, peculiarem conditionem & malignam acquirunt; quâ differunt à seipsis, dum in aliis febribus apparent; quod vel mediocriter exercitatis in operibus artis innotescit. Secundò quia symptomata inter se non servant eam proportionem in his febribus, quæ in vulgaribus reperitur: ita ut calor ad tactum mitis, pulsus non valde immutatus, exiguam febrem ostendant: cum iis tamen dolor capitis ingens, vigiliæ & interdum deliria, aliàque symptomata, febrem ardentem consequi solita, plerumque conjungantur.. His positis signorum seriem describamus ab actionibus læsis incipientes.

Quia igitur cor in hoc affectu potissimum afficitur à maligna & venenatâ qualitate; ideo illius actio nimirùm pulsus, variis modis immutatur, pro temporum varietate, ac diversa morbi conditione. Interdum enim in principio est ferè connaturalis; & sanorum pulsui simillimus, ut docet Gal.3. *de præsag. c.* 4. In progressu tamen & morbi augmento, frequens, parvus, debilis, & inæqualis apparet. Frequentia tamen perpetuò major erit quàm pro ratione caloris adaucti: quia cor lacessitum à maligna qualitate, sese magis exagitat; quam eventilandi caloris necessitas requirat.

Hanc etiam febrem significare valent cardialgia, seu oris ventriculi dolor, quem tanquam malignum damnaverat Hipp. 1. *progn.* his verbis. *Oris ventriculi dolor cum præcordio distento, & capitis dolore, malignum.*

Sitis aliquando magna, quæ superat caloris febrilis copiam ac modum; aliquando verò ejusdem carentia, cum intensa febre, & linguæ siccitate, utrumque enim malignitatis est indicium.

Ingens ciborum inappetentia, quâ multa omnia alimentorum genera, non secus ac ingratissima medicamenta, horrent. Hæc autem solet exoriri à malignis vaporibus ventriculum afficientibus.

Nausea aut vomitus, ab eadem causa in principio præcipuè morbi eveniens, isque tam diversus, ut nonnulli assumptum alimentum statim evomant; alii statim quidem

quidem ab assumpto jusculo, at non jusculum ipsum sed varios humores rejiciant, alii quævis alimenta probè retinentes, aquam, julepos, emulsiones, omnem denique potulentam materiam assumptam statim emittant: superstite interim siti ingente, cum linguæ siccitate & nigredine.

Horror frequens & inordinatus, sæpius in die contingens, ab halitibus acribus; mordacibus & à natura nostra alienis ad partes sensiles delatis, excitatus, qui in aliis febribus putridis rarò contingit, quoniam in ipsis halitus eandem non obtinent malignitatem. In febribus tertianis intermittentibus, malignitate præditis, ex horrore & frigore, malignitatis signum interdum desumi potest. Contigit enim aliquando, ut in principio paroxysmi, accedente levi frigore, aut horrore, tanta caloris retrocessio accederet, ut caro prægelida esset faciésque moribundi simillima appareret, pulsusque adeo exiguus, ut omnino nullus videretur. Subsequebatur postea calor, qui tamen nec in augmento, nec in statu ad tactum validus, nec acer percipiebatur, imò caro vel tepido calore prædita, vel subfrigida usque ad declinationem perseverabat. Pulsus accenso calore magis apparebat, sed parvus, inæqualis, frequens, & admodum debilis erat: multàque alia febrium pestilentium symptomata comitabantur, quæ satis confirmare poterant, non solùm continuas, sed etiam intermittentes dari febres pestilentes, ut antea monuimus.

Totius corporis lassitudo, gravitas, & veluti membrorum confractio in principio morbi apparent, ob prædictos vapores in totum corpus delatos.

Capitis dolores, vigiliæ, & deliria, quæ omnia fiunt ab eadem causa, vaporibus scilicet acribus & venenatis: qui prout cerebri membranas impetunt, dolorem capitis efficiunt: prout verò ipsam cerebri substantiam calefaciunt, & exsiccant; si levis sit alteratio, vigilias tantùm efficiunt: si verò intensior, etiam deliria producunt. Ad hæc verò symptomata multùm confert, præter calorem & siccitatem, venenata qualitas: quando quidem in febribus vulgaribus talia symptomata non fiunt, nisi multò major sit intemperies. Dolor verò in hac febre hoc sibi peculiariter vendicat, ut varius admodum sit, nec semper eundem locum affligens. Interdum enim sinciput tantum, aliàs occiput, frontem, aut supercilium lancinans dolor occupat. Interdum & alias partes, ut scapulas, latus, dorsum, aliàmve corporis partem. Interdum eidem parti continuò affixus, aliàs locum mutans, & nunc hanc, nunc illam discrucians.

In nonnullis sopores & comatosi affectus contingunt, iis scilicet qui habent cerebrum pituitosis excrementis refertum: quæ quidem pituitosa excrementa vaporibus calidis, ex partibus inferioribus elevatis, liquantur, & functiones cerebri impediunt.

Urina aliquando urinæ sanorum similis, quando scilicet humores plùs peccant malignâ qualitate, quàm putredine: & primis interdum diebus talis perseverat, postea fit crassa & perturbata. Interdum in statu concocta apparet, licèt ad interitum ruant ægrotantes. Interdum tenuis est & cruda, nullum continens sedimentum, aut illud excrementi potius naturam referens, quàm veri sedimenti. Frequentiùs tamen crassa & turbida apparet, ac intensioris coloris; & crassum, rubrum, ac conturbatum, diffusumque habens sedimentum. Ac denique omnes pravæ urinarum dispositiones in hoc morbo possunt contingere, pro variis humorum putrescentium ac corruptorum alterationibus.

Alvi fluxus biliosi, qui vel ex se oriuntur, vel à levi causa irritantur, vel levi clystere, aut pharmaco, & posteà contumaciter perseverant, multósque ad interitum perducunt. Sic refert Hip. 3. *Epid.* in pestilenti constitutione ibi descripti plurimos alvi fluxu & dysenteriâ fuisse sublatos. A maligna enim qualitate humores ferociores redditi, naturam impensè stimulant & irritant, ita ut hæc eos per vias ejicere conetur. Illis autem alvi excrementis ingens fætor inesse solet, ex ingenti putrilagine, humores occupante.

Lumbricorum copia, in principio potissimum hujus morbi, excerni consuevit: insignis enim putredo humores maximè disponit, ut ex iis lumbrici generentur.

Sudores frequentes, pravi, minuti, & inutiles principio morbi producti.

Calor ad tactum mitis ac blandus, ut vix febrire videantur: unde Galenus 9. *de simplic. c. de bolo Armena*, & Avicenna *fen* 4. *libr.* 1. *cap. de febre pestilenti*, docent, febres pestiferas calorem mitem & placidum frequenter habere. Et ratio est, quia febres hujusmodi magis fiunt à maligna & venenata qualitate, quam à vulgari intemperie, vel putredine.

Oculorum rubor in hoc affectu frequentissimè apparet, quia à vaporibus acribus, sursum elevatis, cerebri meninges quandam veluti inflammationem concipiunt, eàmque tunicæ adnatæ, quæ ab iis ducit originem, facilè communicant.

Denique maculæ purpureæ, pulicum morsibus similes, peticulæ, vel petechiæ à recentioribus appellatæ; propriè & peculiariter febrem malignam significant. In nullo enim alio febris genere reperiuntur, utpote, quæ ex prava & venenatâ sanguinis, vel aliorum humorum qualitate putredini conjunctâ oriuntur. Apparent tamen aliquando in aliis affectibus, citra febrem pestilentem, maculæ quædam, prædictis consimiles, sed è diversissima causa prodeuntes, nempe à sanguinis tenuitate nimia, qui à calore, aut facultate expultrice agitatus, extra capillares venas in cute efflorescit. Illæ potissimum solent contingere iis, qui sanguinis fluxum patiuntur, ex eo quòd ille factus fuerit tenuior & aquosior: tum etiam in lienosis, ictericis, & diuturnas viscerum obstructiones patientibus, iisque omnibus (ut summatim dicam) qui propter viscerum debilitatem, sanguinem generant aquosum, & in cachexiam proclives sunt. His enim sanguis tenuior factus, modo per nares, modò per aliam partem defluit, modò etiam à capillaribus exiens venis, in partes cutaneas transmittitur, ubi retentus, proprium amittit colorem, & vel lividus, vel niger, vel puniceus efficitur, variasque macularum differentias profert, quæ tamen à maculis febrium pestilentium diversissimæ sunt, & nihil aliud quàm sanguinis tenuitatem aquosam, atque imbecillitatem jecoris præ se ferunt. Hæ autem maculæ, febribus pestilentibus supervenientes, ab humoribus putrescentibus, & pravâ qualitate infectis oriuntur. Præterea hujusmodi maculæ aliquando criticè, aliquando symptomaticè erumpunt. Criticè quidem; cùm vel ex parte, vel totaliter superatâ putredine, pravaque correctâ qualitate, natura corruptum humorem ab internis ad externa transmittit, tùmque semper sequitur imminutio morbi. Symptomaticè verò, cum natura, materiæ morbificæ quantitate, vel qualitate pravâ stimulata, ante illius concoctionem, & pravæ qualitatis correctionem, ad partes cutaneas materiæ portionem transmittit. Et hinc nullum subsequitur ægrotanti levamen, sed potiùs facto inutili naturæ cum morbo certamine, devictæ magis, quàm vincentis naturæ indicium est.

Colores harum macularum diversi sunt & diversitatem humorum ostendunt, ex quibus generantur. Rubræ siquidem à sanguine puriori, virides, puniceæ, lividæ, & nigræ, à sanguine bilioso, & magis vel minùs adusto. Quòd ad quantitatem spectat, aliàs plures, aliàs pauciores hujusmodi maculæ apparent, quandoque majores, quandoque verò minores. Apparere incipiunt aliquando quartâ quintâ, septimâ, vel nonâ, vel aliâ indicatoriâ die, si ad bonum fuerit excretio, aliquando etiam aliis diebus, cùm minus fida & utilis fuerit. In omnibus interdum corporis partibus, frequentissimè tamen in lumbis, pectore, & cervice apparere solent.

Affectus verò, febribus pestilentibus supervenientes præcipui sunt, exanthemata, pustulæ oris, & ulcera, carbunculi, bubones & parotides.

Exanthemata à maculis purpureis differunt; quod maculæ ad qualitates mutatas ipsius cutis, cùm nullo modo emineant, exanthemata verò, ad tumorum genera referantur. Sunt enim variolarum instar aliquando, alias verò minora, granis milii simillima. Aliquando rubra sunt, à sanguine genita, aliquando alba, à pituita, vel serosa,

flava

flava; à bile, punicea, à bile exustâ, livida vel nigra, à maxima exustione, vel mortificatione. Quædam symptomaticè, quædam criticè, quædam medio modo erumpunt. Alia exsiccantur simpliciter, alia suppurantur, alia ulcerantur.

Ad hæc referri possunt pustulæ, in ore apparentes, quæ omnes prædictas exanthematum differentias nanciscuntur, & aliquando adeò malignæ sunt, ut cibum & potum ægrotantes vix tolerent. In tenera ætate sæpè mortem afferunt, cum sibi ipsis vim ad ingerendum cibum non inferant. Hæ pustulæ plerumque in ulcera degenerant, quæ maximam ægrotantibus pariunt molestiam, motum linguæ, & præcipuè deglutitionem impedientia.

Aliquando tamen immediatè, & nullis pustulis præcedentibus, generantur ulcera in ore, aphthæ Græcis appellata quorum plures sunt differentiæ. Alia enim sunt superficiaria, alia profunda: alia munda, alia sordida, alia benigna, alia maligna, alia cum crusta, alia sine ea. Et crusta aliquando est alba, aliquando flava, livida, aut nigra. Quæ sunt profunda, sordida & maligna, & cum crusta nigra, deteriora.

Carbunculi & bubones, in variis corporis partibus, sed præcipuè circa corpora glandulosa solent accidere; quia expultrix facultas, à maligna qualitate irritata, à partibus interioribus, præcipuè nobilibus, ad exteriores perniciosam materiam expellit: unde à cerebro ad glandulas post aures, à corde ad axillas, à jecore ad inguina, materia hæc transmittitur unde parotides & bubones generantur. Quæ tumorum genera in febre verè pestilente potissimum apparent, præsertim bubones, qui apud vulgus pestis nomine donantur. At carbunculi & parotides etiam in febribus malignis erumpunt, sed quæ summum malignitatis gradum adeptæ sunt, & ad verè pestilentium naturam proximè accedunt.

Signa commemorativa potissimum usu veniunt, quando vocantur Medici ad visitanda defunctorum cadavera illis temporibus, in quibus vagantur morbi pestilentes, aut quædam eorum est suspicio, ut judicetur, an ex iis morbis interitus acciderit.

Et primùm in dictis cadaveribus apparent aliquando maculæ, de quibus suprà mentio facta est; interdum verò vibices, ac si flagellis percussa fuissent, hæc enim sunt venenati morbi indicia, quandoquidem in iis, qui ex assumpto veneno perempti sunt, eadem signa apparere solent. Illæ autem maculæ pestilentem morbum magis significant, si livido, aut nigro colore infectæ sunt. Idem etiam testantur exanthemata supra enumerata, præsertim si pravo colore infecta sint, tum etiam multò magis bubones, parotides, & carbunculi. Quibus addi possunt signa, quæ in decursu morbi apparuerunt: Eorum enim commemoratio certam demonstrationem efficiet.

Prognosis febrium pestilentium adeo incerta est, ut nihil de earum eventu possit certo constitui, donec manifesta victoriæ alterutrius partis, naturæ scilicet vel morbi, indicia appareant; quod non solet contingere, nisi circa finem status, aut principium declinationis. Ideo prudens Medicus differre ac suspendere judicium suum debet de morbi eventu, in principio & augmento.

Proponenda tamen sunt indicia præcipua, ex quibus magnam elicere poterimus conjecturam, an morbus lethaliter, an salutariter finiturus sit, quorum adminiculo quid sperandum, aut metuendum si poterimus prævidere, sine certâ tamen fiduciâ, nam experientia nos docuit plurimos cum perniciosissimis signis evasisse; alios verò cum salutaribus è medio sublatos. Omnia autem signa prognostica prætermittimus, quæ omnibus morbis acutis communia sunt, de quibus fusè egit Hippoc. in Prognosticis, Coacis, Prorrheticis, & Epidemiis, tum in Aphorismis, quæ hîc etiam suum locum habere possunt. Sed illa tantum proponemus, quæ febribus pestilentibus magis peculiaria sunt, ab iisque certior prognosis elici potest.

Illa autem ex iisdem fontibus desumentur, ex quibus diagnostica desumpta sunt.

Primò igitur in hisce febribus pulsus æqualitatem ac tenorem servans, licèt febris maxima appareat, spei semper aliquid præstat. Contra verò inordinatus, inæqualis, & contractus periculosus, præsertim si à principio debilis appareat, Istæ autem pulsuum differentiæ non tam perniciosæ sunt in febribus malignis, quemadmodum in febribus vulgaribus. Quamvis enim pulsus intermittens in juvene tam sit lethalis, ut testetur Galenus, se plurimos senes & pueros cum pulsu intermittente liberatos vidisse, juvenem verò neminem: In febribus tamen malignis nos juvenes non paucos, pulsum intermittentem per multos dies habentes, evasisse vidimus. Pulsus sanorum pulsibus similes, admodùm periculosi, significant enim naturam præ imbecillitate à coctione abstinere. Ubi enim prava & perniciosâ qualitate vires admodum debilitantur, natura debilis facta concoctionem materiæ non aggreditur, humorémque qui morbum excitavit, non attingit: undè non tentatâ coctione, nec labor sequitur, febrisque vel nulla, vel minima est. Hujus rei exemplum habemus in tumoribus externis, in quibus quamdiu pars ferè obruta à copia vel pravâ qualitate materiæ nec dolores, nec febres fiunt: cùm verò natura materiam illam oppugnare aggreditur, eámque in pus convertere tentat, febris plurimùm intenditur. Sic in febribus malignis ægri interdum à febre immunes videntur, cùm tamen in pejus, & ad interitum ruant, ut videre est apud Hippoc. 3. *Epid. sect.* 1. *ægr.* 2. ubi Hermocrates à 20. die ad 24. febris expers visus est, cùm tamen 26. obierit.

Delirium in hac febre frequentissimum est, neque metuendum, cùm à somno compescitur, tum præcipuè, si cum copioso sudore evanescat. Signum enim, est materiam à cerebro ad corporis habitum revocari. At perseverans delirium perniciosum est, in veram enim phrenitidem degenerare significat.

Contractiones, & subsultus membrorum, in hac febre frequenter contingere soliti, convulsivi motus sunt, & admodum periculosi, idque magis, si delirio conjungantur: maximam enim cerebri læsionem significant.

Motus tremuli manuum & linguæ, funesti esse solent, & plurimùm damnantur ab Hipp. 1. *progn.* Maximam enim arguunt virium imbecillitatem, & naturam ostendunt à morbo devictam.

Surditas, licèt in principiis morborum acutorum periculosissima sit, juxta doctrinam Hippocratis; tamen in statu morbi apparens, salutem portendit, præsertim in febribus malignis. Et nos millies observavimus hisce febribus laborantes, quibus surditas in statu supervenerat, aliis symptomatis, quantumvis periculosis existentibus, omnes evasisse, indicium enim est, cerebrum satis validum noxios humores ab internis partibus ad exteriores detrudere.

Sternutamenta, ex Hipp. *in prognosticis*, in morbis etiam exitialibus, (modò non sint affecti pulmones) spem solutionis adferunt. At in febribus malignis, quantumvis sæva symptomata periculum portendant, securitatem pollicentur.

Cardialgiæ frequentes, aut singultus, periculum minantur, & ventriculum graviter à venenatâ qualitate affici significant.

Maxima ciborum aversio periculosissima est. Significat enim ventriculum à maligna qualitate superatum, ejúsque temperiem omninò eversam, ut laudabile alimentum, sibi in statu naturali familiarissimum, respuat & aversetur.

Suppressio omnium evacuationum, in principio, & augmento morbi, in bonis habetur. Significat enim, materiæ morbificæ tantam non esse malitiam: ut naturam irritet ante debitum tempus; sed naturam adhuc vincere, & suo tempore excreturam, modò non adsit nota aliqua decubitus humorum ad caput, ventrem, aut aliquam ex præcipuis partibus. At in statu morbi nihil excerni, sed signa in aliquo principalium membrorum deteriora apparere, malum est. Indicio enim est aut morbum diutiùs duraturum: aut dubiam admodum præstiturum salutis spem. Materia siquidem, quæ pluribus diebus evinci non potuit, aliquod gravius damnum in eodem membro adfert, ut phrenitidem, lethargum, aliàque post undecimum, vel 14. diem orientia, quæ difficillimè quibusvis adhibitis auxiliis expugnari valent.

Sanguis per venæ sectionem eductus si nullum præ se ferat vitium sed purus, & secundùm naturam se habere videatur, periculosus. Evidens enim signum est, plus adesse venenosæ qualitatis, quàm putredinis; aut putredinem in venis cordis proximis latitare, quæ venæ sectione educi non possit.

Ex urinis in febre pestilenti nulla ferè prognosis elicitur; aut admodum incerta. Non solùm enim confusa, perturbata; tenuior, aut crassior urina, ut in aliis febribus mala est; sed etiam illa, quæ urinis sanorum consimilis est. Imò verò multi coctionis signis manifestè in urinis apparentibus, iisque denuò recrudescentibus, è medio sublati sunt. Attamen urinæ concoctæ, & laudabile enæorema habentes, idque multis diebus perseverans & de die in diem magis sese uniens, ac in matulæ fundum sensim descendens, certam salutem perpetuò pollicetur, etiam in febribus malignis ac pestilentibus. Fieri enim non potest, ut facultas naturalis valida & robusta, quæ in hisce urinis elucescit, adversus malignam qualitatem non insurgat, eámque tandem superet. Ideò sæpe febre maligna laborantibus, gravissimisque symptomatibus afflictis, & in maxima adstantium trepidatione, felicem eventum ex coctionis signis, in urinis perseverantibus, summâ fiduciâ prædiximus.

Urina pinguis & oleaginea, nigra, aut livescens, cum hypostasi nigra aut livescente, certum exitum prænunciat.

Copiosa admodum urina, quam febris imminutio non sequitur, periculosa est, quia colliquationem significat.

Sudores in hac febre, etiamsi cum requisitis accidant conditionibus, nedum die decretorio, raro solent eam ex toto judicare: Imò interdum primo die ex sudore febris remittit; deinceps verò symptomata ingravescunt alia, & post multos sudores succumbit æger. Sudores enim copiosi, morbum non imminuentes, ex colliquatione totius corporis oriuntur. Neque ob id credendum est, in hac febre nusquam prodesse criticos sudores. Nam quò minùs venenositatis febris obtinuerit, eo magis prodesse poterunt, ut in aliis febribus vulgaribus. Observatione etiam compertum est, longè utilius esse, si frequentibus sudoribus æger à principio morbi corripiatur, (dummodò ex sudore non se deteriùs habeat): Signum enim est, naturam paulatim materiam attenuare; & per sudorem excernere.

Alvi fluxus incertum omninò est præsagium. Nam in principio morbi sæpè salubriter fluit, quod etiam aliquando esse lethale signum experientia docuit. Rursum præmissa aliqua coctione visus est ab alvi fluxu laborans interimi: nonnunquam verò liberari. Ita tamen distinguendum est. Cùm venenosa qualitas præpollet, quo magis à principio per alvi fluxum prolabitur materia, eò securior est. At cùm ex humorum putredine majori parte morbus oritur; deteriùs se habent hi, quibus alvus à principio solvitur.

Maculæ purpureæ, cùm plures sunt, majores, & caloris benignioris, & criticè erumpunt, naturæ victoriam prænunciant. Si verò pauciores, minores, & pravi coloris, & symptomaticè excernantur, naturam succumbere significant. Prætereà si retrocedant, postquam apparuerint, pessimum signum est: indicant enim materiam morbificam ad interiora refluere.

Exanthemata in variis partibus apparentia, majoris malignitatis soboles sunt, quàm maculæ purpureæ: atque adeò majus periculum portendunt.

Carbunculi & bubones maximam testantur malignitatem, & maximum periculum minantur, cùm eas febres comitari soleant, quarum peculiaris character in eo constitutus est, ut ex iis plures intereant, quàm serventur. Anthraces & bubones, quo longiùs à corde consistunt, citiùs increscunt, & ad maturitatem perveniunt; eò minùs periculosi sunt. Attamen si derepentè, & cum prâvis symptomatis tumores augeantur, malum est. Carbunculi valdè magni, fœdi coloris, cum ulcere depascente, aut qui in gangrænam mutantur lethales sunt. Quemadmodum etiam, qui cordi vicini sunt, aut guttur occupant. Experientiâ observatum est, carbunculos plures paucis esse periculosiores, & contrà bubones plures paucioribus esse securiores. Parotides in febribus malignis & purpuratis in augmento & statu lethales. Si verò vel tantillum inclinante morbo apparere incipiant, & ad suppurationem veniant, salutares.

Curatio febris pestilentis in duas partes dividitur: Quarum una continet præservationem illorum qui eâ nondum correpti sunt; altera curationem actu ægrotantium.

Præservatio præcipuè consistit in ablatione causarum, quæ corpora febri pestilenti recipiendæ idonea efficiunt, eamque in iis generare possunt. Illæ autem sunt internæ, vel externæ. Internæ sunt corporis dispositio; plethora, cacochymia, & obstructiones. Externæ præcipuè sunt aer vitiatus, & contagium vagans. Corpora huic morbo disposita sunt quæ à natura, vel accidenti, sunt præter modum humida, debilia, laxa & rara, densa & compacta. Humidiora corpora exsiccanda: quæ autem sicciora sunt, in eodem statu conservanda. Humidiora igitur vitare debent victum pleniorem, largiorémque potum, & omnia alimenta humidiora; qualia sunt in primis fructus horæi, olera, pisces, lacticinia: aërem austrinum, paludstrem, & præcipuè nocturnum, otium, somnum longiorem, præsertim meridianum, balnea, & alia omnia, quæ corpus humectare possunt.

Corpora debilia victu analeptico, & roborantibus medicamentis instaurentur. Rara & laxa eadem quæ humida; præcautione indigent. Densa verò & compacta, quia febri pestilenti recipiendæ omnium maximè disposita sunt, à plethora, cacochymiâ, & obstructionibus magis sedulò liberanda sunt. Quæ causæ cùm in omnibus corporibus hanc febrem producere valeant, tanquam causæ internæ, ut anteà dictum est, earum remotioni perpetuò incumbendum.

Plethoræ debetur venæ sectio, modò nihil contra indicet, ut tempus anni calidius aut frigidius, & pestilens aëris status, in quo non est mittendus sanguis, nisi plethora ad vasa manifestè urgeat; vel consueta aliqua sanguinis evacuatio per menses, hæmorrhoidas, aut hæmorrhagiam narium suppressa fuerit. Exhausto enim sanguine, faciliùs inspiratus aër pestilentem imprimet actionem, difficiliùsque, si morbus superveniat ab eodem, patiens, ob vires aliquantulum imminutas, evadet. Quemadmodum his, qui post sectam venam venenum hauserunt, faciliùs hoc penetrat, & illi difficiliùs liberantur. Tum etiam in metu veneni assumpti à venæ sectione abstinemus. Sic etiam Galenus *lib. 1. de diff. febr. c. 4.* ubi præservationem à febre pestilenti proponit, purgationem quidem & obstructionum apertionem præscribit; nullam verò phlebotomiæ facit mentionem.

Cacochymiæ debetur purgatio, eàque humoribus peccantibus appropriata præmissâ præparatione idoneâ, si ea necessaria videatur; hac cautione, adhibitâ, ut benigna tantùm usurpentur medicamenta, ab iis abstinendo, quæ malignam & deleteriam habent qualitatem. Quibus etiam utile erit admiscere nonnulla bezoardica, & vim alexipharmacam habentia.

Obstructiones fiunt ab humorum multitudine, crassitie, & lentore. Multitudo evacuantibus, crassities attenuantibus, lentor abstergentibus medicamentis aufertur.

Ratione causarum externarum præcautio instituenda est; primùm aëris excessus corrigendo, calidiorem scilicet refrigerando, ut in febribus continuis docuimus, humidiorem exsiccando accensis ignibus, tum in viis publicis tum in privatis domiciliis, idque ex lignis odoratis, tantum fieri poterit, junipero, lauro, roremarino, & similibus. Secundò omnes causas removendo, quæ aërem inquinare possunt & suprà recensitæ fuêre. Tertiò, inquinamenta in ipso aëre suscepta consumendo ac dissipando. Quod fiet accensis ignibus, ut in humiditate corrigenda dictum est, & suffitibus, ex odoratis atque alexipharmacis, Tum etiam agitatione aëris vehementis, ad quam tormenta bellica, frequenter explosa, erunt efficacissima.

Quòd si aër valdè perniciosam qualitatem induerit, ut inde

inde febris verè pestilens exurgat, omnium præservationum præstantissima est cœli mutatio. Illi tamen, qui manere coguntur, vel inter ipsa inquinamenta, & cum ægrotantibus versari, multis aliis cautionibus indigent, & antidotis frequenter uti debent. Quæ omnes ab Authoribus, qui de peste ex professo scripserunt, fusè explicantur, inde repetenda, cùm nostrum institutum sit, ea leviori pede percurrere, quæ veræ pestis curationi maximè propria sunt: quandoquidem pauci melioris notæ Medici tam periculoso exercitio sese exponere audent. Contrà verò cùm per totos viginti annos & in Gallia, & in Europa universâ plerique omnes Medici in febribus malignis, & purpuratis curandis occupati fuerint; operæ pretium duximus, hanc nostram curationem ad eam febris pestilentis speciem, quæ maligna simpliciter, & purpurata vulgò dicitur, dirigere. Ita tamen, ut veræ pestilentis curationi etiam inservire valeat, cùm ut ab initio diximus, eâdem materiâ medicâ iisdèmque indicationibus, utraque oppugnari valeat.

Curatio igitur actu ægrotantium dirigenda est ad febrem, putredinem, & malignam qualitatem. Febris oppugnanda est refrigerantibus & humectantibus. Putredo evacuantibus & alterantibus. Maligna qualitas alexipharmacis. Quæ omnes intentiones triplici instrumento medico adimplendæ sunt, in sequentem modum.

Victus ratio in hac febre eadem instituenda est, quæ in febribus continuis fuit proposita. Hoc saltem observando, ut acida in potu & jusculis præscripta frequentiùs usurpentur, utpotè putredini & malignæ qualitati oppugnandæ maximè idonea. Deinde circa potum hoc etiam annotandum, vini usum in hac febre aliquando esse proficuum, utpotè insigne cardiacum, & malignæ qualitati maximè adversum. Sæpè tamen valdè nocere, febrilèmque calorem plurimùm intendere. Ideò Medici prudentia hîc apprimè necessaria est, ut morbi naturam, & ægrotantis temperiem contempletur: ex his enim vini exhibendi indicatio desumenda est. Si namque febris sit admodum exigua, venenata verò qualitas plurimùm intensa, & corpus ægrotantis pituitosum: tutò & feliciter vinum in potu exhibetur, sed valdè lymphatum. Contra verò in febre intensa, & biliosо corpore, vinum exhibere, perniciosum est. Hæc à nobis observata sunt infinitis experimentis, ac præsertim in febre purpurata, quæ Monspelii grassata est anno 1623. post urbis obsidionem; quæ tantæ malignitatis particeps fuit, ut tertia ad minus ægrotantium pars de medio sublata fuerit, & à vera peste solo bubone distincta fuerit: cùm non solùm ectymata & exanthemata rubra, livida & nigra, sed etiam carbunculi & parotides frequenter appareant. Iis enim ægrotantibus, quibus pulsus erat parum frequens, & pulsui sanorum ferè similis lingua humida, & nulla sitis, vinum exhibuimus felici successu, illiùsque continuationem indicabit levamen inde emergens, & ex illius usu febris nullatenus intensior evadebat, neque sitis, aut linguæ siccitas excitabatur. Iis verò quibus febris erat intensior cum siti, linguæ siccitate, scabritie, aut nigredine, vinum prorsus interdicebamus, eósque in refrigerantium, acidulorùmque potuum usu perpetuo detinebamus. Advertendum tamen est primis morbi diebus vinum nunquam esse exhibendum, ne materiæ crudæ nimium exagitentur; sed tantum circa statum, cùm malignitatis signa sese magis exerere incipiunt. Attamen Zacutus Lusitanus *observ. 93. lib. 1. praxis admirandæ* refert, se in febre maligna, præsente siti intensa, cum linguæ siccitate & nigredine, ægro jam desperato vinum exhibuisse felicissimo successu, ut hoc solo remedio restitutus fuerit. Verùm hîc Celsi sententiam adducere non alienum est; *Sæpe quoque ratio non restituit, temeritas adjuvat.*

Institutâ victus ratione, à phlebotomia inchoanda curatio est, præmisso clystere: ea enim maximè convenit ratione magnitudinis morbi, calidæ intemperiei, & putredinis. Verùm in quantitate sanguinis metienda, summa prudentia necessaria est, cùm ratione malignæ & venenatæ qualitatis non conferat, imò potiùs noceat, ab ea enim facultas vitalis maximè labefactatur: & qui veneno assumpto sanguinis missionem patiuntur, in exitum præcipitari solent. Ideò si maligna & venenata qualitas putredini prævaleat, quod ex propriis signis suprà propositis facilè internosci poterit, minori copiâ sanguis mittendus est. Si verò putredo magis infesta sit, quàm venenata qualitas, majori copia detrahendus. Atque ita, si ex morboso apparatu potissimum, & putridis humoribus intra venas coërcitis, febris maligna oriatur, iterari tutò potest phlebotomia, semel, bis, aut ter, donec sarcina humoris vitiosi in venis contenti exonerata sit. Idque in primis, si visceris cujusdam inflammatio adesse, aut imminere videatur, quod non raro in febribus malignis solet contingere. Maturè autem, & à morbi initio instituenda est phlebotomia. Si enim progressum malum fuerit, & in totam massam sanguineam malignitas diffusa, non solùm non confert; sed etiam naturam maximè debilitat, ita ut Authores quamplurimi, transactâ die quartâ sanguinem mittendum non esse censeant. Imò verò, cùm febres malignæ variis temporibus diversam admodum habeant naturam, ex diverso malignitatis gradu oriundam, quando illæ grassari incipiunt, sedulò observandum est, quodnam ægri ex venæ sectione emolumentum capiant. Nonnullæ enim de synochorum genere, & in quibus intensior est putredo, malignitas verò remissior, venæ sectione valdè imminuuntur. Aliæ verò, quarum natura in una propemodum malignitate consistit sectâ venâ, magis perniciosæ fiunt. Hoc apparet in vera peste, in quo multorum & probatissimorum Autorum experientiâ omnes ægri, quibus secta vena fuit, è medio sublati sunt: Ita ut etiam, in pleuritide pestilenti, sanguinis missionem insignem noxam attulisse; & morbi sævitiam intendisse affirment. Imò verò in aliis morbis epidemicis, minori malignitate præditis, in quibus tamen sola ferè malignitas erat in vitio, idem eventus animadversus est. Sic refert Wierus in catarrho epidemico, qui anno 1580. per totam Europam vagatus est, & ex quo omnes ferè evadebant, ita ut vix millesimus quisque moreretur; tamen ferè omnes, quibus secta vena fuerat, interiisse. Observandum autem est diligenter, quod docuit Galen. 44. *meth. c.* 10. in carbunculorum curatione venæ sectionem ad lipothymiam convenire: ut sanguis ebulliens, à quo fit carbunculus, magnâ copiâ educatur. Cùm tamen idem Gal. *lib. de curat. per venæ sect. c.* 14. in phlegmonosis tumoribus sanguinem detrahendum esse præcipiat usque ad coloris mutationem, nisi vires sint debiles, aut phlegmone maligna fuerit. Quibus innuitur, Galenum copiosam sanguinis missionem admittere in carbunculo simplici & malignitatis experte, in maligno verò & pestilenti, minimè, quod superiori præcepto à nobis proposito ad amussim convenit.

Circa tempus & intervalla in venæ sectionis iteratione adhibendâ, hoc advertendum; ut si morbus lentè procedat, sanguinis detractiones accelerandæ non sint: franguntur enim vires ante tempus: ita ut toti morbo exantlando sufficere nequeant. Prout igitur morbus movetur; sic Medicus celeriùs aut tardiùs venæ sectionem celebrare debet.

An verò exanthematis seu maculis purpureis apparentibus, sit secanda vena, maximè controvertitur. Nonnulli enim existimant, piaculum esse, exanthematis apparentibus, sanguinem sectâ venâ detrahere, quòd tunc temporis humores ferantur à centro ad circumferentiam, qui motus omninò adjuvandus est; & per venæ sectionem contrarius omninò motus humoribus concilietur, sanguísque trahatur à circumferentia ad centrum, cùm factâ partium interiorum inanitione, necessarium sit sanguinem in exterioribus partibus contentum, ad interiores recurrere; quod disertè docuit Galen. 9. *de sanit. tuenda, cap.* 10. sanguinem nimirum, sectâ venâ, à corporis mole universa ad internas partes remigrare. Et idem Gal. *comp. in 6. Epid.* Simoni illi, de quo Hipp. sermonem habuit, latas pustulas habenti, vomitum eâ de causâ non profuisse conjectans, quòd succi ad cutem vergentes per eam sint evacuati.

Attamen sanioribus Doctorum sententiis sancitum est, maculis purpureis apparentibus in morbi principio, &

iis diebus quibus venæ ſectio celebrari conſuevit, ſi antea ſanguis ſufficienter detractus non fuerit; etiam quantitate moderata eſſe detrahendum, neque ullum inde imminere periculum, cùm illa exanthematum eruptio, quæ fit in principio morbi, critica non ſit, ſed tantùm ſymptomatica, ex inſigni ſanguinis ebullitione, & humorum malignorum ac putreſcentium fervore oriunda; atque adeo non poſſit impediri naturæ motus, qui nullus eſt tunc temporis. Si enim corpore exiſtente plethorico cum lotio craſſo ac rubro, exanthematum apparentium ratione habitâ ſanguinem non detraxeris; vix natura tantum humorum copiam ſuperare poterit, & periculum erit, ne illi in partem aliquam interiorem irruant, in eâque perniciosam inflammationem generent. Sanguis tamen eo tempore cautiùs, & minori copiâ detrahendus eſt, non ut venæ admodum inaniantur, unde retractio humorum ab exterioribus ad interiora poſſit ſuccedere; ſed tantùm, ut nimia earum plenitudo tollatur, quâ demptâ venæ novum ſanguinem non attrahunt, ſed in ſe concidunt, ac nonnihil laxantur & coarctantur: ut meliùs ſanguinem in iis relictum continere ac regere valeant. Sicque juvatur motus & expulſio naturæ ad ſuperficiem corporis. Levatâ enim parte oneris, quo premebatur, illud quod reliquum eſt, faciliùs excutit & expellit. Quod nobis in Medicina facienda paſſim innoteſcit, dum ſæpe eadem die, qua ſecatur vena in acutis febribus, imò paucis interdum poſt venæ ſectionem horis copioſos ſudores, eòſque criticos ac ſalutares erumpentes conſpicimus. Imo verò, quamvis ſatis valida eſſet natura, ut totum illum ſanguinem redundantem regere ſufficienter valeret; cùm in corporibus plethoricis ſanguis plerumque craſſior eſſe ſoleat, & per hujuſmodi ectymata, tenuiſſima tantùm ſanguinis portio exhalet, craſſior in venis remanens magis ac magis computreſceret & longe periculoſiorem morbū efficeret. Conſultiſſimum tamen exiſtimo, paulò poſt venæ ſectionem plures cucurbitulas admovere, ut motus humorum ad exteriora magis adjuvetur: de quarum cucurbitularum adminiſtratione paulò inferiùs agetur. Notandum tamen diligenter, quod ſupra à nobis dictum eſt, tempus eſſe obſervandum, quo exanthemata apparere incipiunt. Si nempe in principio morbi, & ante quartum diem id fiat, quo tempore eorum eruptio critica eſſe non poteſt, & nullum ægro levamen ex ea emergit, ſed potiùs ſymptomata ingraveſcunt, unde venæ ſectio nullo modo pertimeſcenda eſt. At ſi poſt quartum diem erumpunt, idque magnâ copiâ, ut inde æger melius habeat, ac ſymptomata remittantur; ſatiùs multò eſt à venæ ſectione abſtinere, & plures cucurbitulas cum ſcarificatione affigere, ut motus ille humorum ad exteriora multum promoveatur.

Quæ de venæ ſectione hactenus à nobis dicta ſunt, intelligenda veniunt de ea, quæ fit in brachio, quæ confeſtim multitudinem ſanguinis imminuit. Aliquando tamen ſectio venarum inferiorum utiliſſima eſt, ſi nempe vires debiliores fuerint, & prædictam venæ ſectionem antea uſurpatam ulteriùs ferre nequeant. Tum præcipuè confert hæc phlebotomia in mulieribus: eſt enim, ut inquit Oribaſius *lib.7. cap.10.* mulieribus propria, multùmque efficax, quippe quæ naturalis excretionis modum imitetur. Imo verò circa menſium evacuationem mulieribus utilis eſt iſta vacuatio; quia ex lege naturæ in venis utero vicinis plurimo ſanguine abundant. Confert etiam iis, in quibus metuenda eſt translatio humorum ad cerebrum, quæ frequenter in hiſce febribus ſolet contingere, & phrenitidem generare. Quod facilè indicabunt (ut ſuprà in prognoſtico dictum eſt) urinæ tenues, albæ, & decolores: iiſque ita ſe habentibus, ſectio venarum inferiorum erit utiliſſima. Refert etiam Oribaſius *loco citato*, ſe febre peſtilenti correptum, detractis per venas inferiores ſanguinis ℔. ii. convaluiſſe: & omnes, qui eodem remedio uſi eſſent, fuiſſe liberatos.

Eaſdem vires obtinent apertio hæmorrhoidum, quæ hirudinum applicatione perficitur. Cùm enim hoc modo ſanguis paulatim educatur, minima conſequitur virium exſolutio. Ab intimis tamen viſceribus, in quibus ſolet incendium adeſſe, & mali fomes, ſanguis revellitur. Melancholicis præcipuè plurimum convenit, quia iis natura plerumque per has vias limoſum ſanguinem educere conſuevit.

Poſt ſufficientem venæ ſectionem, revulſiones celebrandæ ſunt per cucurbitulas tum ſiccas tum ſcarificatas. Siccas quidem, quando ſimplex revulſio molienda eſt, ſcarificatas verò, quando ſanguinis redundantis copia penitus ablata non eſt per venæ ſectionem, quam vires ulteriùs ferre nequiverunt. Siquidem multò minori virium jacturâ ſanguis per cucurbitulas educitur: & præterea venenati ſpiritus intus latitantes ad exteriora retrahuntur.

Sed de locis quibus applicandæ ſunt cucurbitulæ, inter Authores non convenit. Alii enim, & imprimis Itali ferè omnes, cenſent partibus inferioribus, cruribus ſcilicet & natibus tantùm eſſe applicandas, ut materia venenata à corde ad diſtantiſſimas partes revellantur. In ſcapulis verò ac dorſo non convenire, quia humores noxios attrahunt ab aliis partibus versùs cor. Alii contrà ſcapulis & dorſo admotas cucurbitulas maximè convenire exiſtimant, ut humores & vapores venenati trahantur è centro ad circumferentiam, qui motus naturæ motui in hoc morbo maximè conſentaneus eſt. Nos autem in omnibus locis prædictis cucurbitulas admovendas eſſe cenſemus: opportunùmque eſſe, à partibus inferioribus incipere, ut portio quædam malignitatis ad remotiores partes retrahatur. Sed quia partibus illis inferioribus admotæ cucurbitulæ venenatos humores, ac vapores à corde & partibus illi vicinis ſufficienter retrahere nequeunt, conducibile eſt, partibus vicinis, ſcapulis ſcilicet ac dorſo admovere. Hoc enim modo naturæ motus maximè juvatur: cùm experientia doceat macularum eruptionem ad illas præcipuè partes fieri, quæ frequenti cucurbitarum admotione plurimùm adjuvatur. Quod præ cæteris Mercatus eleganter tradidit his verbis: *Interim tamen dum corpus aliis remediis tractatur, cucurbitas parvas, ſeu plures aut pluries adhibere oportet. Quod ſi maxima fuerit imbecillitas, & venenoſitas, citra ſcarificationem, aut cum leviſſima. Sin autem & ſanguinis vitioſi aliquid ſupereſſe cognoverimus, cum ſcarificatione. In quo ſanè uſu & indicatione conſultiſſimum eſt eas ſcarificare, quæ in dorſo è regione cordis affiguntur. Quod ſanè inventum tanti ſæpe eſſe momenti uſus demonſtravit, ut anxietates, & pulſus inæqualitatem, ac alia ſæviſſima accidentia ab eis protinus viſum ſit. Quamobrem donec veneni accidentia quodam modo miteſcere, ac ſuperſedere viſum ſit, ab eis deſiſtendum non eſt.*

Ratio verò, cui prioris ſententiæ aſſertores innituntur, parvi eſt momenti, quia metuunt, ne humores noxii ab aliis partibus ad cor retrahantur. Hoc enim forſan aliquem poſſet habere locum, ſi in principio morbi, præſente totius corporis plenitudine, adhiberentur. At poſt univerſalem evacuationem, phlebotomia ſufficienter celebrata admotæ, nullum tale poſſunt inferre periculum. Quod luculentiſſimo pleuritidis exemplo fit manifeſtiſſimum, in cujus principio, ſi cucurbitula lateri dolenti admoveatur, attrahet ſine dubio fluxionem magis ac magis ad partem affectam. Sed cùm poſt multas ſanguinis miſſiones admoveri ſoleat, non ſolùm nihil ab aliis partibus ad affectam attrahit, ſed illud, quod parti infixum & incuneatum eſt, ad exteriora potentiſſimè trahit, ut inde integra ſæpe morbi ſolutio ſubſequatur. Quamvis in hoc affectu tractio ad partem affectam magis metuenda ſit, quia externa ferè & cucurbitulæ vicina eſt.

Zacutus Luſitanus *obſ.3. lib.5. praxis admirandæ*, plurimùm commendat cucurbitulas ſcarificatas, prope inguina, & axillas admotas: his enim vitioſus ſuccus ad partes ignobiles & communia emunctoria attrahitur, ad quæ natura ſolet eum utiliter deponere.

Inter revulſiora remedia meritò etiam referuntur frictiones partium extremarum, cum linteo aſperiori, frequenter repetitæ. Sed præſertim commendatur illa, quæ fit in toto corpore, cum linimento Aëtii, quod in hunc modum componitur.

℞. Ol. amygdal. dulc. & aquæ fontis, ana ℥. iii. ſalis nitri ʒ. ii. Bulliant ad aquæ conſumptionem, & manibus

hoc

hoc oleo inunctis perfricetur calidè totum corpus manè & sero, Aëtius oleum sabinum præscribit: sed quia calidius est, meritò à Baptista Montano oleum amygdalarum dulcium substituitur. Hoc linimentum cutis poros aperit, ut natura commodiùs vapores venenatos ad eam transmittere valeat.

Potenter etiam pravos ac venenatos ichores attrahunt & revellunt vesicatoria, variis partibus admota. Vulgò adhibentur posteriori parti cervicis: hinc enim & materiem veneficam eliciunt, & à capite derivant, comatosisque affectibus, qui non rarò hisce febribus solent contingere, percurandis inserviunt. Item & utrique suræ. Attamen, ubi maxima est malignitas, totum corpus occupans, & sævissima symptomata urgent, unicum vesicatorium non sufficit; sed plura admovenda sunt. Soleo ea in magna morbi sævitia quinque locis admovere, cervici nimirum, utrique brachio, parte interiori inter cubitum & humerum, & utrique femori, parte etiam interiori inter inguina, & genua, cum felici successu.

Summum hujus remedii usum ex Galeno elicere possumus, qui *lib. 5. meth. cap.* 12. refert, ex febre pestilenti omnes evasisse, quibus exulcerationes in variis corporis partibus contigerant, evacuatâ nimirum per ea ulcera materiâ morbificâ. Cùm tamen ex hujusmodi vesicatoriis stranguria sæpissimè contingat (cantharides enim virtute specificâ impetunt vesicam) opportunum erit, eo tempore emulsiones exhibere, quibus urinæ acrimonia temperabitur. Hoc etiam symptoma præcaveri potest, si emplastro vesicatorio semina ammeos pulverata permisceantur, quæ hac facultate donata sunt, ut prohibeant, ne cantharides nocumentum vesicæ inferant.

Inter revulsoria remedia referri etiam potest cataplasma ex raphanis à Cratone laudatum: Raphanus, inquit, quia magnam vim habet attrahendi malignitatem materiæ, utile est scobem ejus pedibus, sale & aceto priùs mundatis alligare. Sequens verò cataplasma ad eundem usum utilius esse poterit.

℞. Rasuræ raphani, & bryoniæ utriusque, ana ℥. ii. ß. nasturtii hortensis ℥. i. granorum paradisi ʒ. ß. salis marini ʒ. iii. Mixta irrorentur aceto fortissimo, & excipiantur s. q. saponis liquidi. Fiat veluti cataplasma applicandum plantis pedum, è stupis pexis, calidè horâ somni.

Huic cataplasmati utiliter addi poterunt folia rutæ, urticæ, salviæ, scordii, stercus columbinum, succus rutæ, acetum.

Cataplasma ex cochleis contusis similem habet efficaciam, potenter attrahit ad inferiora humores, & vapores noxios; quemadmodum Galenus illud maximè commendat ad aquas hydropicorum potenter attrahendas & discutiendas.

Hæc revulsiora remedia locum habere solent toto morbi decursu, post universales evacuationes, phlebotomiam scilicet & purgationem, de cujus usu nunc agendum est, ut à remediis chirurgicis ad pharmaceutica progrediatur.

Plurimùm autem inter practicos controvertitur, utrum sub febrium malignarum initio purgatio debeat institui, Multi hanc omnino rejiciunt, non solùm propter vulgatum Hippocratis præceptum, *concocta esse medicanda, non cruda*: sed etiam, quia in hoc morbo humores maligni à purgantibus medicamentis nimium exagitantur, & malignam qualitatem latiùs diffundunt, naturàmque acriter stimulantia perniciosos alvi fluxus inducunt. Cùm alioqui in hisce febribus fluxus colliquantes sæpissimè contingere, ægrosque de medio tollere soliti sint. Alii verò contendunt, tantum esse interdum pravorum ac venenatorum humorum copiam, in primis viis stabulantem, ut nisi purgante medicamento in principio tollatur, aut valdè imminuatur, reliquam humorum massam inficiat, ut à naturâ, quantumvis alexipharmacis, roborantibùsque medicamentis adjuta, superari nequeant.

Nos hoc dissidium ita componendum esse existimamus: nimirum, in hujus morbi principio, quantùm fieri potest, à purgantibus medicamentis abstinendum esse ob rationes in priori sententia allatas; & putridorum humorum illuviem, in primis viis stagnantem, (quæ maximo equidem curationi impedimento esse consuevit,) clysteribus frequentibus potiùs, quàm purgante medicamento esse educendam. Si tamen tanta sit in prima regione cacochymia, ut clysteribus sufficienter educi non posse videatur, quod præcipuè contingit, quando humores pravi in ventriculo redundant, tùm que adest summa inappetentia. oris amaritudo, nausea & vomitus, vel quando adest lumbricorum copia: utilissimum est, purgante medicamento eam educere, ut materia morbifica, in venis contenta, postmodum commodiùs edomari valeat. Quæ quidem materia ante concoctionem educi non potest, & in illa tantùm locum habet sententia Hippocratis, *concocta esse medicanda.* Sed materia in prima regione contenta, & excrementorum illuvies, nullâ præmissâ præparatione, ut concoctione educi potest, & solis clysteribus, ut antea dictum est, plerumque expurgatur. Illa autem medicamenta, primam tantum regionem evacuantia, ex benignioribus eligenda sunt, vitando vehementia, imò etiam mediocria. Atque adeo usurpari tutò poterunt cassia, manna, tamarindi, syrupus rosaceus, & de cichorio compositus. Vixque licet ad sennam & rhabarbarum transcendere, aut saltem non nisi in exigua quantitate, magna urgente cacochymia, cæteris permiscere. Horum medicamentorum formulæ in febrium putridarum continuarum curatione & purgatione, in principio earum instituenda, propositæ sunt.

Enemata verò non solum in morbi principio, ad primam regionem ab excrementis liberandam; sed etiam toto morbi decursu usurpanda sunt, si alvus sponte non fluat, idque singulis, vel alternis diebus. His enim quotidiana excrementa educuntur, & quædam materiæ morbificæ portio sensim detrahitur. Tum etiam humores, ad superiores partes vergentes, ad contraria loca eaque naturæ consentanea, retrahuntur. Hæc autem enemata ex decocto emolliente ac refrigerante componenda sunt, additis laxantibus benignioribus: acria enim & diacrydiata nimiùm irritant naturam ad excretionem, & sæpe alvi fluxus perniciosos inducunt.

Imo verò satius est nulla purgantia in vigore morbi enematis admiscere, ne alvi fluxus excitetur, qui huic affectui frequentissimus est. Ita ut potiùs fomenti interioris rationem obtineant, quàm remedii laxantis.

Quòd si alvus in morbi decursu liquida appareat, non idcirco ab enematis abstinendum; sed modicè detergentibus & refrigerantibus utendum. Et in julepis dissolvendus est syrupus granatorum, cum pulvere coralli præparati.

Dum prædicta remedia in usum vocantur; febrilis caloris, putredinis, & malignæ qualitatis correctioni incumbendum remediis sequentibus.

Ac primum julepi alterantes, in febrium putridarum continuarum curatione propositi, erunt convenientissimi, ex decoctis præcipuè rad. acetosæ, cichorii, graminis, buglosf. lapathi acuti, fol. endiviæ, cichorii, acetosæ, pimpinellæ, capil. ven. tamarindorum. Quibus addenda erunt quæ proprietate specificâ venenatam qualitatem oppugnant, alexipharmaca vulgò dicta: ut radices pentaphylli, tormentillæ, carlinæ, fol. scordii, card. benedict. scabiosæ, scorzoneræ, ulmariæ, flores calendulæ, veronicæ rubiæ, frusta limonis, aut citrii, & semina eorumdem; cortices pomorum redolentium; rasura cornu cervi, &c. cum syrupis de limonibus, granatorum, acetoso simplici, de succo acetosæ, & oxysaccharo. In iisque frequentiùs acida medicamenta, ut succus mali citrii, vel limonii, spiritus sulphuris, aut vitrioli admiscenda sunt: putredini enim & venenatæ qualitati maximè resistunt.

De malo citrio refert Athenæus, in Ægypto quondam homines morte damnatos, feris expositos, ab aspidibus quidam demorsos fuisse, & nihil inde damni perpessos, eo quòd cùm ad supplicium ducerentur, quædam muliercula commiseratione ducta, citria poma, ad refectionem, & sitim compescendam, illis edenda obtulisset quibus assumptis nihil à lethali virulentarum bestiarum

ictu

ictu noxæ perſenſerint. Omnes autem mali citrii parte vim quandam alexipharmacam obtinent; ideo utiliter in taleolas diſſectum, cum rad. & herbis prædictis ad julepos conficiendos decoquitur, & præterea utiliter aquæ potus ordinarii infunditur, eique fragrantiam à cortice, & aciditatem à ſucco conciliat: quamvis ſolus ſuccus refrigerandi facultate præditus ſit.

Spiritus acidi ſulphuris & vitrioli à Chymiatris præcipuè ſummis efferuntur laudibus. Et præſtantes eorum dotes diutinâ experientiâ comprobatæ effecerunt, ut apud Galenicos jam diu recepti ſint, ac communiter uſurpati. Ut verò pateat, quanto in pretio apud priores habeantur, ſufficit nobis unius Mundereri verba hîc in medium afferre, quæ habentur *cap.* 15. *lib. de peſtilentia*, ubi de ſpiritu vitrioli, & ſulphuris, aliiſque ex ſulphure paratis medicamentis agens: *Nulla*, inquit, *eſt putredo, cujus vires non frangant: nulla infectio, quam non ſuperent: nulla humorum depravatio, quam iſta non ſuperent: Sane (ut liberrimè loquar) ſi mihi vitriolatorum medicamentorum uſus vel interdiceretur, vel inhiberetur, ego ad peſtis curationem nunquam vel ſaltem inermis accederem.*

Iiſdem julepis interdum addi poteſt ſal prunellæ, quod potenter refrigerat, & febrilem ardorem extinguit, habétque præterea vim quandam diaphoreticam, cujus ratione febribus malignis utiliſſimè accommodatur.

Juleporum loco pro delicatioribus interdum ſubſtitui poterunt juſcula medicata, ex foliis borraginis, acetoſæ, pimpinellæ, aliiſque herbis guſtui gratioribus, corticibus pomorum redolentium; pulpâ & acido citri, cum pullo gallinaceo, iiſque ſal prunellæ ad magis refrigerandum interdum addi poteſt.

Emulſiones etiam parari poterunt ex amygdalis dulcibus, ſemin. frig. maj. cum decocto juleporum. Et ad majorem qualitatis venenoſæ oppugnationem, ſeminibus prædictis addi poterunt ſemina citri, napi, aquilegiæ, & cardui benedicti. Ad ſaporis verò gratiam, ſyrupi prædicti admiſceri poterunt.

Toto autem morbi decurſu alexipharmaca uſurpanda ſunt, non ſolùm julepis, juſculis & emulſionibus permixta, ut antea dictum eſt, & jam ulteriùs dicetur, ſed etiam in alias formas concinnata. Quia verò non omnia indiſcriminatim uſurpanda ſunt, nec quolibet morbi tempore, ut eorum uſus legitimus probè diſtinguatur; in quatuor claſſes diſtinguenda ſunt. Prima continebit ea, quæ præter ſpecificam qualitatem qua venenis reſiſtunt, frigida & ſicca ſunt ac modicè adſtringunt, ſicque putredinem cohibent, confirmant & roborant, venenum coërcent, ne tam facilè in totum corpus diffundantur, partiùmque diſſolutioni compreſſione quadam obſiſtant, ut bolus armena, terra ſigillata, corallus, radix pentaphylli, tormentillæ. Secunda complectetur ea, quæ frigiditate ſua, & ſubſtantiæ tenuitate putredini reſiſtunt, & malignitatem coërcent, ut ſuccus limon. ſpiritus ſulphuris & vitrioli, tum acida omnia, ipſum & acetum. Tertia comprehendet calida & diaphoretica, quæ venenatos humores & vapores à corde expellunt, eóſque à centro ad circumferentiam educunt ut angelica, zedoaria, dictamnum, ulmaria, ſcordium, carduus benedictus, ſcabioſa, theriaca, mithridatium, aqua theriacalis. Quarta deniq; continebit ea, quæ ſpecificâ vi, ſine ullo primarum qualitatum exceſſu, venenatam qualitatem oppugnant, ut lapis bezoardicus, cornu cervi & monocerotis, trochiſci viperini, & ſimilia.

Primæ, 2. & 4. claſſis remedia in principio & augmento magis conveniunt. Tertiæ verò, in ſtatu & declinatione. Maximè autem varianda ſunt hæc medicamenta, & miſcenda, pro vario malignitatis aut putredinis gradu; pro varia febris intenſione, vel remiſſione, & vario ægrotantium temperamento, ſexu, ætate, aliiſque circumſtantiis, quarum deciſio ex Medici judicio atque prudentia tota dependet, neque certis regulis determinari poteſt. Hos tantùm admonebimus, quod eſt notiſſimum, quando ſcilicet vehemens febris exardet, & refrigerantibus & acidis præcipuè inhærendum, calida & diaphoretica calida non eſſe exhibenda, quæ tamen maximè convenient, ubi febris remiſſior eſt, & maligna qualitas præcipuum faceſſit negotium. Ex his igitur varia componi poſſunt medicamenta, pro arbitrio Medici curantis. Ne tamen tyrones eorum formulis omnino deſtituantur, nonnullæ hîc ſubnectendæ ſunt, ad quarum imitationem infinitas alias in rem præſentem concinnare poterunt.

Recipe radicis acetoſæ, bugloſſ. tormentillæ, ana Unciam j. fol. endiviæ, cichorii, acetoſæ, pimpinellæ, an. M. i. tamarindor. Unc. i. Coquantur an. ℔. i. In colat. diſſolve ſyrup. de limon. & granat. an. Unc. i. ſem. Fiat julepus pro tribus doſibus, bis in die ſumendis: addendo unicuique doſi confect. de hyacinth. drachm. i. lapid. bezoard. gr. vi.

Hæc julepi forma in febris initio convenire poterit. Eâ tamen intensâ admodum exiſtente, & temperaturâ corporis biliosâ, addi poterit unicuique doſi ſalis prunellæ ʒ. i. vel ſpiritus ſulphuris, aut vitrioli q. ſ. ad moderatam aciditatem, vel utrumque ſimul. In febre verò non admodum intenſa addi poterunt decocto radices carlinæ, & pentaphylli, folia ſcordii, & ſcabioſæ.

Recipe amygdalarum dulcium excorticatarum Unc. i. ſem. melonum, cucurbitæ, napi, aquilegiæ, citri, & cardui benedicti, an. drachm. ii. Contundantur in mortario marmoreo, ſenſim affundendo decocti julepi prædicti ℔. i. ſemis, ſyrupi de limonibus Unc. iii. ſalis prunellæ drachm. iii. Fiat emulſio pro tribus doſibus, bis au ter in die ſumendis.

Toto morbi decurſu utatur æger, in juſculis, confectione de hyacintho: vel pulvere ſequenti guſtui non ingrato.

℞. Coralli præparati, margaritarum præparatarum, raſuræ eboris, cornu cervi, & lapid. bezoard. ana ℈. i. Miſce, Fiat pulvis, de quo detur ſcrup. ſem. cum ſingulis juſculis.

Novatores hodierni, gemmas, margaritas, corallium & omnia cardiaca in univerſum, ab uſu medico proſcribere conantes, & febres omnes, etiamnum malignas, ſola venæ ſectione, & apozematis ſimpliciter refrigerantibus curantes; hoc ſaltem experimento, circa corallium & margaritas, convincantur, quòd illa in pulverem redacta, ſi aceto, limonum, aut ſpiritui vitrioli aut aquæ forti infundantur, omnem horum liquorum acrimoniam tollant. Unde videre eſt, eadem medicamenta intus aſſumpta, humorum acrimoniam & malignam qualitatem demulcere, & ad moderatam reducere. Qui ſolutiones perlarum aut corallorum, in ſucco limonum, aut aceto deſtillato factas deguſtarunt; hoc probè norunt.

Ubi maligna & venenata qualitas plurimùm agit, alexipharmaca in julepis, juſculis, aquâ potus ordinarii, & omnibus, quæ aſſumuntur, exhibenda ſunt, ut aſſiduo & indeſinenti conflictu infenſus hoſtis oppugnetur.

Lapis bezoardicus ſolus ad gr. v. vel vi. exhibitus cum aqua ulmariæ, ſcorzoneræ, cardui benedicti, aut alia conſimili, non ſolùm ad malignam qualitatem oppugnandam, ſed etiam ad diaphoreſin adjuvandam prodeſt, virtute ſiquidem ſudorifica pollere hic lapis vulgo creditur. Quam tamen probati Authores non pauci in dubium revocant, quòd nullum ſenſibilem effectum ex lapidis illius exhibitione videre potuerint. Et certè (ut ingenuè fatear) non poteſt magna fiducia huic lapidi adhiberi: quandoquidem, etſi vero ac genuino lapidi bezoardico eæ facultates concedantur, quæ illi adſcribuntur; quia tamen magnum illius pretium efficit, ut quamplurimi propolæ in eo adulterando ſtrenuam operam navaverint, vix alios quàm adulterinos hodie habere poſſumus. Cujus rei teſtimonium luculentum inde elici poteſt, quòd rerum Indicarum ſcriptores teſtentur, lapidem bezoardicum apud ipſos Indos rarum, magnique pretii eſſe, cùm apud nos tamen magnâ copiâ, & ſatis vili pretio reperiatur.

Major fides haberi debet radici illi quæ noſtro ſæculo ab Hiſpanis ex India allata eſt, quam *contrayervam* nominant: quod vocabulum herbam alexipharmacam ſignificat; quoniam illius pulvis adverſus venena præſentiſſimum eſt remedium, eàque per ſudores, aut

aut insensibilem transpirationem evacuat. Illamque plantam existimant commune esse alimentum, quo animalia lapidem bezoardicum generantia vesci consueverunt, ex eaque præcipuè vim alexipharmacam tribui lapidi bezoardico. Radicis hujus pulveratæ ℈. i. vel ʒ. ß. exhiberi potest, cum aqua cardui bened. aut aliis medicamentis permisceri.

Mindererus pulverem sequentem prædicat.

℞. Sacchari canti ʒ. iii. zinzib. albi ʒ. ii. camphoræ ʒ. i. Fiat pulvis, cujus dosis ʒ. i. cum liquore idoneo. Monet verò idem Author, in magnis capitis & ventriculi doloribus cautè esse utendum camphorâ, quam tamen maximè commendat in morbis pestilentibus; & tempestivè datam plus prodesse asserit; quàm vel pretiosa quævis medicamenta bezoardica. Hunc pulverem calidiorem censeo ratione zinziberis, & ad illius imitationem sequentem composui, quo usus sum fœlici successu.

℞. Bezoardici miner. ʒ. iii. salis prunellæ ʒ. ii. camphoræ ʒ. i. Misce. Dosis ʒ. i. cum aqua card. bened. aut alio liquore idoneo.

Ex fragmentis pretiosis etiam pulveres concinnari possunt, quorum tamen vires multi irrident, alii eas suscipiunt: unde ab Arabum temporibus, usque ad nostram ætatem, variæ compositiones officinales ex iis paratæ inveniuntur, ut electuarium de gemmis; & confectio de hyacintho. Verùm in morbis venenatis smaragdum insignem vim habere prædicarunt nonnulli, inter quos numerandi sunt Avenzoar, Minderertus, & Zacutus Lusitanus Avenzoar, 1. *teisir. tract.* 1. *cap.* 5. refert, seipsum ex veneno laborantem, hoc solo remedio fuisse curatum. Minderertus *lib. de pestilentia cap.* 15. narrat se mulieri, febre pestilenti correptæ, quæ omnia remedia aversabatur, pulverem sequentem exhibuisse, quem sine odore, vel sapore transglutire poterat; eoque assumpto, abactis sævorum symptomatum seditionibus, & in salutem protinus converso morbo, evasisse.

℞. Smaragdi præpar. lapid. bezoard. orient. an. g. vi. hyacinthi præp. g. iii. Misce. Fiat pulvis pro una dosi.

Zacutus verò Lusitan *observ.* 87. *lib.* 3. *praxis admirandæ*; refert nobilem quendam Lusitanum, diuturno alvi fluxu ex veneno assumpto laborantem, & in tabem deductum, a quo affectu nullo abstergentium & alexipharmacorum usu liberari potuerat; solo smaragdi usu curatum fuisse, cujus pulverem sumebat in conserva cydoniorum alternis diebus ad gr. xii. cùm quinquies sumpsisset, à fluxu immunem evasisse.

Medici Monspelienses utuntur in hac febre, tanquam alexipharmaco utilissimo, nulla calefaciendi vi prædito, trochiscis viperinis, qui ad confectionem theriacæ vulgò concinnari solent, eosque exhibent à ℈. i. ad ʒ. sem. cum aquis cordialibus, vel julepis.

Melior tamen foret caro viperina exsiccata, nulla venenosa qualitate prædita (ut vulgò creditur) sed potiùs virtute alexipharmacâ potenti, quæ in decoctione multùm imminuitur; ad trochiscos enim parandos in aqua decoquitur. Ideò præstantiores effectus observamus ex corde & hepate viperarum; solâ exsiccatione præparatis.

Tertiæ classis alexipharmaca, quæ nimirum diaphoretica & sudorifica sunt, non nisi in statu morbi, aut declinatione, (ut anteà dictum est) exhiberi debent. Quod quidem intelligendum est, dum in febre maligna simpliciter, & purpuratâ usurpantur: nam in vera peste ab ipso morbi initio usurpanda sunt, ut venenata qualitas, brevi hominem jugulatura, citò & potenter oppugnetur, malignique vapores discutiantur. Imò verò, in maligna simpliciter, si venenata qualitas putredini prævalere videatur, etiam à principio exhibenda sunt in minori dosi; ea eligendo, quæ minori calefaciendi vi prædita sunt, & permiscendo julepis, aliisque medicamentis refrigerantibus, suprà propositis.

Horum autem medicamentorum diaphoreticorum varii sunt gradus. Alia enim calidiora, ut angelica, zedoaria, dictamnum, theriaca, mithridatium, aqua theriacalis. Quæ quidem nunquam exhiberi debent, quando febrilis ardor maximè viget, sed tantùm, eo plurimum remisso & malignitatis signis valdè prævalentibus. Alia verò minori caliditate prædita sunt, ut scabiosa, carduus benedictus, ulmaria, scordium; quæ tutiùs etiam vigente febre administrari possunt. Et hæc in usu practico maximè distinguenda sunt. Quod ad formulas spectat, unusquisque eas variare potest, pro vario caloris febrilis & malignitatis gradu. Nos tamen eas, quas majoris efficaciæ esse existimamus, describemus.

℞. Aquar. ulmariæ, & card. bened. an. Unc. ii. succi limon Unc. i. theriac. veter. ʒ. sem. ℈. ii. vel ʒ. i. prout major, vel minor calefaciendi metus est. Misce. Fiat potio, sumenda tepidè, corpus tegendo paulò plus solito. Si magna sit vehementia symptomatum, recens theriaca magis conveniet, propter vires opii adhuc in ea vigentes, quarum ratione vehementia symptomatum temperabitur, & humorum effervescentia coërcebitur: imò verò interdum, quando usus theriacæ non videbitur idoneus, præcipuè morbi principio, vel augmento, laudanum opiatum ad g. ii. exhibitum, & alexipharmacis permixtum, multùm prodest. Illius enim virtute narcoticâ & congelante, ferventes spiritus, cordi infestissimi; figuntur quasi, & materia morbifica, (quæ dum est in fluxu, perniciosissima est,) sistitur ac penè immota manet. Unde contingit, ut natura à malignis humoribus & spiritibus non lacessita, recollectis viribus, alexipharmacorum virtutem faciliùs sibi applicet.

Aqua theriacalis ipsi theriacæ præferenda videtur. Cùm enim tenuissima & valdè spirituosa sit; faciliùs citiusque penetrat, totumque corpus pervadit, ac sudores prolicit. Quia verò plures habentur illius descriptiones, varia earum dosis esse debet, prout ex magis vel minùs calidis medicamentis composita est. Nos præcipuas hîc proponemus.

Ac primùm, aqua theriacalis Bauderoni præstantissima est, utpote valdè temperata. Non enim alium recipit liquorem, quàm acetum & succum limonum, à quibus calida ingredientia valdè temperantur. Ideòque ab Unc. sem. ad Unc. i. exhiberi potest, in aquis vel decoctis sudorificis. Quamvis tamen præ cæteris quæ à variis Authoribus proponuntur, hæc minùs calefaciens existat, nos tamen aliam excogitavimus, paratu facillimam, quæ majori refrigerandi vi prædita, non minùs febrem, quàm malignam qualitatem oppugnare, sicque toto morbi decursu, & quocumque illius tempore usurpari valeat. Ejusque compositio talis est.

℞. Limones recentes & succulentos num. xii. Cortices & semina eximantur, succus exprimatur, eique adde cortices prædictos & semina succi scordii ℔. iii. succi acetosæ, rutæ caprariæ, scabiosæ, & card. bened. an. ℔. i. rasuræ cornu cervi Unc. iv. theriacæ veteris Unc. vi. Cortices limonum in tenues laminas dividantur, semina contundantur, & herbæ, quæ minùs habent succi, inter contundendum succo limonum irrorentur omniaque destillent in B. M. Hujus aquæ detur ℥. i. per se, vel cum aliis liquoribus permixta.

Aquæ theriacales calidiores fiunt cum vino albo, aut spiritu vini, eæque cautiùs & in minori dosi exhibendæ, magis tamen penetrant, & sudores movent, ac præcipuè in vera peste locum habent. In certis tamen casibus à Medico prudenti in usum vocari poterunt. Ex variis earum descriptionibus nos duas insigniores hîc proponemus.

℞. Rad. angelicæ carlinæ, gentianæ, tormentillæ, zedoariæ, cornu cervi, an. ℥. i. trium santalor. ℥. ß. theriacæ ℥. iii. camphoræ ℈. i. Contundantur omnia, & infundantur in vini albi generosi ℔. ii. in loco calido, per triduum. Deinde destillentur in B. M. & aqua servetur ad usum. Dosis erit à ʒ. ii. ad ℥. ß. in julepis refrigerantibus; addendo spirit. vitrioli, ad inflammabilitatem illius corrigendam.

℞. Spiritus vini opt. rectificati ℔. i. ß. theriacæ vet. ℥. viii. myrrhæ electæ ℥. iv. croci Orientalis ℥. i. camphoræ ℥. sem. Infundantur per 24. horas in B. M. Postea destillen-

destillentur in eodem balneo, & eliciatur aqua summè efficax.

Chymici bezoardica sua mineralia valdè prædicant, quòd sudorifica, aut saltem diaphoretica sint, nullam tamen calefaciendi vim habeant: idque probare contendunt ex insipido eorum sapore, ratione cujus etiam delicatioribus quibusvis ægrotantibus, & ingrata medicamenta respuentibus facilè possunt exhiberi. Laudant præterea illam, quam vocant mixturam simplicem, vel mixturam spiritualem, ex aqua theriacali camphoratâ, spiritu tartari & vitrioli compositam; ejusque ʒ. I. julepis, aut potionibus alexipharmacis admiscent.

Medicus febrium malignarum curationi incumbens, varia in promptu habere debet alexipharmaca, eaque per vices immutare, ne natura uni & eidem assiduè usurpato, nimium assuescat, illiusque vires contemnat. Adde, quòd non una & eadem semper sit veneni natura, sed pro varietate corporum admodum diversa: ita ut, quod uni profuerit, alteri non conferat. Ideò, postquàm per aliquod tempus uno usu fuerit alexipharmaco, ad aliud & aliud transire erit utilissimum.

Dum prædicta diaphoretica usurpantur, si quando eorum operationem augere est animus, ut potentiùs venenum ad superficiem corporis educant, externa quædam remedia possunt admoveri: nempè cucurbitulæ, tum scarificatæ & pluries admotæ; & vesicatoria, de quibus anteà dictum est, quæ in statu morbi præsertim maximè conveniunt, & quo tempore sudorifica medicamenta exhibentur, ac etiam ol. scorpion. Matthioli, quod ab omnibus practicis multùm commendatur; virus enim, in profundo corporis residens, ad exteriora evocat. Ideò corporis emunctoria, ut inguina, & axillæ; tum etiam pulsus temporum, manuum & pedum hoc oleo calente frequenter inungi debent; nempe ter, aut quater in die, vel etiam tertiâ quaque horâ. In hujus olei penuriâ parari potest linimentum ex theriaca succo limonum dissolutâ, addendo croci & camphoræ tantillum.

Si quando natura, veneni malignitate oppressâ, & quasi devictâ, nihil prorsus agere, sed vinctis quodam modo manibus collum submittere videatur; fortissima quæque diaphoretica, etiam majori dosi, exhibenda sunt, ut consternati cordis vires; quasi stimulis quibusdam concitentur. Tumque aquæ theriacales, aut bezoardica potentiora, & majori penetrandi vi prædita (quæ etiam additâ camphorâ plurimum intendi poterunt) usurpanda sunt. Exteriùs verò tunc temporis fotus sequens assumptorum vim mirificè juvabit, malignorumque vaporum diaphoresin promovebit. Hac enim methodo non pauci ab Orci confinio liberati sunt.

℞. Rad. angelicæ & gentianæ, an. ℥. ii. fol. melissæ, origani, scordii, an. M. sem. Card. bened. ℥. i. flor. chamom. verbasci, meliloti, hyperici, centaurii minor. flœchad. anthos. & calendulæ, an. P. ii. Fiat decoctio in ℔. iv. aq. comm. addendo sub finem parùm vini albi, qua foveantur pedes, inguina, axillæ, & latera, calidè, cum spongiis.

Si linguæ siccitas, sitis, & alia febrem æque prævalere, ac malignam qualitatem ostendant; hoc fotu abstinendum est, & illius loco gallina, per spinam divisa, vel pulmo & omentum vervecis recenter mactati, ventri admoveantur.

In toto curationis decursu virium ratio maximè habenda est, quæ venenata qualitate valdè dejiciuntur. Eæque fulcientur primò jusculis convenientibus, ex decocto caponum paratis, quibus, urgente necessitate, jura carnium stillatitia addi poterunt, ac præcipue aqua caponis, per descensum in B. M. parata, ut hodie vulgò fit. Confectio de hyacintho in jusculis vires recreat, & malignam qualitatem oppugnat. In iisdem jusculis gelatina cornu cervi utramque etiam indicationem implet. Labentibus omnibus, ad confectionem alkermes licet confugere, modò febrilis calor non vehemens urgeat. Ac denique vinum omnium cardiacorum potentissimum est, de cujus usu in hoc morbo, supra in victus ratione actum est. Solus vini odor vires admodum recreat, & multò magis frustum panis afflatum, in vino odoro, & aqua rosarum maceratum ac naribus oblatum.

Tum etiam confectio alkermes & de hyacintho potionibus alexipharmacis admisceri solent. Vel in maxima virium imbecillitate potiones merè cardiacæ concinnari possunt, in hunc modum.

℞. Aquæ naphæ & rosar. an. ℥.i. sem. Confect. alkerm. ʒ. i. syrupi de pomis ℥. i. succi limon. ʒ. iii. Fiat potio. Si febris non sit intensa; aqua cinnam. ad ʒ. i. vel iii. addi poterit, & interdum ambra grisea ad g. v. vel viii.

Neque tamen, in maxima virium ruinâ, calida illa roborantia tantoperè metuenda sunt, ut febris augmentum formidantem ægrum ab imminenti mortis discrimine liberare nolimus, quandoquidem urgentioris perpetuò major ratio habenda est; & refectis aliquantulùm viribus, quod roborantia calida plùs æquo inflammarunt, refrigerantibus validis, ut sale prunellæ, & spiritu vitrioli; julepis & potu ordinario permixtis, postmodùm contemperari potest. Hæc methodus à prudenti Medico observata, non solùm in roborantium, sed etiam alexipharmacorum & sudorificorum calidorum exhibitione feliciter succedit.

His accedent epithematum, & animalium applicatio regioni cordis; fotus genitalium, ex confectione alkermes in vino dissolutâ; sacculi ventriculo admovendi; aliaque tum interna, tum externa remedia in affectibus cordis, *cap. de virium imbecillitate*, paulò fusiùs à nobis descripta.

Quod ad epithemata spectat, in iis cautio adhibenda est. Siquidem Authores quamplurimi usum eorum rejiciunt, quod ex refrigerantibus & repellentibus componi soleant: aquis nimirum herbarum frigidarum, & aceto, à quibus venenata qualitas ad cor repercutitur, illiusque diaphoresis, quæ perpetuò adjuvanda est, impeditur. Verùm ratio hæc usum epithematum nequit impedire, cùm ea ex aquis cordialibus & diaphoreticis, nullaque adstringendi, aut repellendi vi præditis, & sine aceto (quod tamen multi admittunt,) componere possimus, additis cardiacis, iisque simul junctis fient epithemata, non solùm cordis robur sustinentia, sed etiam poros cutis aperientia, ut per eos maligni vapores faciliùs transpirent. Hujusmodi epithematum exemplum tale esse poterit.

℞. Aquar. scabios. & card. ben. an. ℥. iv. aquæ naphæ ℥. ii. confect. alkerm. ʒ ii. pulv. elect. diamarg. frig. ʒ. i. croci, & camphoræ, an. g. vi. Fiat epithema. applic. regioni cordis, tepidè, frequenter.

℞. Confect. alkermes ℥. sem. Pulv. elect. triasant. & diamarg. frig. an. ʒ. i. sem. Aquæ naphæ parum. Fiat linimentum applicandum eidem parti, post usum epithematis prædicti.

Epithemata etiam, hypochondriis admovenda, hìc etiam omittenda non sunt, propter rationes, in febrium putridarum curatione, circa eorum usum propositas, quorum etiam materia inde desumi poterit.

Devictâ tandem remediis prædictis malignâ & venenatâ qualitate, remissaque febre, ac morbo ad declinationem vergente, coctionisque signis manifestè apparentibus, purgatio instituenda est, quæ ægrotantis viribus & constitutioni, à Medico exercitato aptari poterit. Nos in tyronum gratiam unicum exemplum hìc proponemus.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. Sem. anisi ʒ. i. fol. scabios. & scordii, an. M. sem. liquirit. ʒ. iii. Coquantur ad Unc. iv. In colat. dissolve rhab. in aqua buglossi cum santalo citrino infusi ℈. iv. mannæ & syrupi rosac. an. ℥. i. Misce. Fiat potio.

Neque verò utplurimùm in morbi declinatione & statu convalescentiæ, unica purgatio sufficit; sed ea non rarò bis, terve per intervalla repetenda, ut pravi humores funditus eradicentur. Alioqui periculum est recidivæ, aut saltem ægroti longè tardiùs convalescunt. Qui natura, etsi satis potens sit illas materiæ morbificæ reliquias contere-re, id tamen non nisi multo tempore præstare potest, & interim corpus pristinum robur tardiùs recuperat.

Ad

Ad integrum hujus curationis complementum, superest tantùm ut de correctione symptomatum, quæ huic morbo supervenire solent, aliquid dicamus. Eorum autem curatio eadem propemodum est, quæ *sect. 2. hujus tract. capitul. 2.* fuit proposita, ubi symptomatum, febres putridas comitantium curationes tradidimus. Et illa symptomata cum iis, quæ febribus malignis accidunt, eadem ferè sunt secundùm magis tantùm & minus differentia; ideo eadem remedia in utroque morbo iis aptari poterunt. Nos tamen hoc loco, quæ frequentiùs à nobis in febrium malignarum symptomatis edomandis usurpata sunt, quæve magis profuere, paucis adnotabimus. Simulque morborum hisce febribus supervenientium curationes proponemus.

Ac primùm in dolore capitis, vigiliis, & delirio, conveniunt in principio revellentia omnis generis: ut apertio venarum inferiorum & hæmorrhoidum, clysteres emollientes, frictiones partium inferiorum, cucurbitulæ primò suris, posteà dorso & scapulis admotæ, tum siccæ, cùm scarificatæ; & vesicatoria, quæ in delirio simplici, à materia biliosâ excitato, brachiis & femoribus erunt admovenda. Si verò cum delirio stupor & somnolentia adfuerint, etiam cervici, deinde repellentia fronti admovenda, & oxyrrhodina: de quibus hoc notandum, ea minus convenire in febribus malignis, quàm in putridis simpliciter; quia venenatorum vaporum difflatio omni arte procuranda est, non autem intùs retinenda. Ideò leviora prius repellentia admovenda sunt, & si vehementia dictorum symptomatum ad fortiora confugere nos cogat; diu non sunt usurpanda.

Inter repellentia leviora recensetur frontale commune, ex flor. nymphææ, violar. & rosar. sem. frig. maj. & granis Kermes, vapore aceti irroratum. Quòd si non sufficiat; sequens admovebitur.

♃. Unguenti populei ℥. i. conservæ rosar. & violar. an. ℥. sem. ol. rosacei ʒ. vi. aceti rosac. ʒ. ii. Misceantur omnia, & excipiantur stupis pexis, & duobus linteis inclusa fronti applicentur.

Interea emulsiones quatuor sem. frigid. maj. usurpari poterunt; quibus vapores frigidi & benigni ad cerebrum transferri, & dicta symptomata demulceri solent. Quæ si non sufficiant; narcotica addentur, acrium & malignorum vaporum ascensum ad cerebrum mirum in modum prohibentia & somnum conciliantia. Ea tamen parva dosi usurpanda, ut syrup. de papav. ℥. ß. Vel urgente necessitate, laudani opiati gran. ii. cum conserva rosarum utiliter exhibebuntur; vel in julepo aliquo dissolventur, vel illius loco theriaca recens ad Drach. ß. Hæc tamen narcotica raro & in parva dosi usurpanda, quia venenum concentrant, quamvis sudorifica à nonnullis habeantur.

Post repellentia, per unum aut alterum diem usurpata, ad derivantia veniendum est, inter quæ recensetur vesicatorium cervici admotum, de quo suprà, cui addenda est sectio venæ frontis: ex eaque detrahendus est sanguis ad ℥. v. vel vi. & feliciter succedit, dummodò sufficienter anteà per venas brachii sanguis detractus fuerit. Affigantur etiam hirudines penè aures. Quod remedium utile quidem est, sed priori minùs efficax, quia per hirudines tenuissima tantùm sanguinis pars educitur, cùm per venam frontis aliquando in phrenitide sanguis impurior, & magis corruptus educatur quàm ex vena brachii. Tandem in statu phrenitidis, aut declinationis principio, resolventia admovenda sunt, præcipuè verò animalia, aut eorum partes, ut pulmo vervecinus, qui pullis columbinis, & catellis commodior est, eo quòd totum ferè caput molliter amplectatur. Hæc autem animalia humores noxios in cerebro contentos partim resolvunt, concoquunt, atque maturant, ut natura postmodùm eos faciliùs expellat. Malè à nonnullis in principio phrenitidis admoventur, quia calorem augendo, fluxionem ad cerebrum magis promovent, & delirium intendunt.

In linguæ inflammatione, siccitate & nigredine conveniunt remedia, dicto loco proposita, præsertim, quæ ex aqua, vel succo sempervivi, & sale prunellæ composita sunt. Quibus sequens ex Minderero addi poterit, quippe quod maximè conferre, experientia docuit.

♃. Butyri recentis in aqua rosac. loti ℥. ii. salis prunellæ ℥. ß. Misce, & servetur in aqua frigida, detur pisi, vel fabæ magnitudine sæpiùs in die, & diu in ore detineatur. Curationis probè succedentis signum est, si fuligo atra decedat, ac lingua rimis dehiscens humescere incipiat, sicque cutis ramenta, tanquam excoriationes decidant, ita ut faucium exuvias ægri screatu rejiciant. At tum palatum dolitat, & tenuissima cuticula quâ convestitur, ob teneritudinem vix quicquam ferre potest, sed levi acore, & vix perceptibili acrimonia offenditur, quod cùm prægressæ inflammationis stigmata adhuc ferat, nova pelle vestiendum, ac sic penitus & refrigerandum, & persanandum occurrit. Huic usui convenientissima erit sequens gelatina.

♃. Sem. psyllii, & cydon. an. ʒ i. ß. gummi tragacant. ʒ. i. Cum aquæ rosar. s. q. extrahatur mucilago satis liquida, cui adde syrupi violacei parem quantitatem. Fiat instar gelatinæ, utatur frequenter ex cochleari, diuque ore contineat.

Lac calens gargarizatum dolorem lenit, inflammationem temperat, linguam & fauces humectat, & venenum attrahit.

Pilulæ sequentes commodè usurpari poterunt.

♃. Sem. cucumer. mundat. & contus. ʒ. i. gummi tragacant. subtilissimè pulverat. ℥. sem. albuminis ovi. q. s. Formentur pilulæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

♃. Sem. cucurbitæ, melon. mundat. & papav. albi, an. ʒ. i. liquirit. & tragacanth. an. ʒ. i. sem. Contundantur & pulverentur, cum mucilag. sem. cydonior. extractâ cum aqua rosar. fiant pilulæ in ore detinendæ.

Quia verò hæc linguæ inflammatio, siccitas, & nigredo, ex interno incendio procedit, ad illius extinctionem conveniunt julepi valdè refrigerantes, quibus addentur sal prunellæ, & spiritus vitrioli. Tum etiam aquæ potus ordinarii eadem permisceri poterunt.

Sitis intentissimæ curatio dicto loco sufficienter fuit proposita. Sed in febre maligna feliciter extinguetur duobus remediis proximè laudatis, nempe sale prunellæ, & spiritu vitrioli, in julepis, aquâ potus ordinarii.

Inappetentiæ, nauseæ, vomitus, & singultus curationes ex dicto loco desumendæ sunt. De vomitu tamen hoc addimus, eum interdum febre maligna correptos ita divexare ut omnia injecta statim rejiciant; & quamvis sitis, & linguæ siccitas, & nigredo adsint, nullum tamen potulentæ materiæ genus ferre possint, sed omnes julepos; emulsiones, ptisanas, quam etiam simplicem statim post assumptionem evomant. Huic symptomati gravissimo statim medetur, quasi miraculo, sal absinthii ad ʒ. i. in succi limonum recentis cochleari exhibitum, ut experientiâ didici.

Alvi fluxus in hoc morbo frequentissimus est, in eoque Medici prudentia valdè necessaria est. Si enim cohibeatur præposterè, materia venenata intus retinetur. Si verò non cohibeatur, vires dejicit, ægrumque non raro ad interitum ducit. In illius curatione ita procedendum. Si ita moderatus sit, ut vires non dejiciat; cohibendus non est, sed clysteribus roborantibus tantùm moderandus. Si verò immodicus sit, & vires admodum dejiciat; colliquativus esse consuevit, & audacter cohibendus, quod summa efficacia præstabit theriaca recens, ad ʒ. sem. vel laudanum opiatum ad g. ii. vel iii. Sæpè tamen observavi, alvi fluxum perniciosum, ex quo æger ad interitum ruere videbatur, potionibus diaphoreticis magna dosi exhibitis, quasi momento cohibitum fuisse, fugato scilicet veneno, quo intestina, aliaque viscera vellicando, fluxum illum syntecticum efficiebat.

Lumbrici hoc morbo laborantes sæpissimè infestant, & ex summa humorum putredine copiosi generantur. His è corpore educendis conveniunt clysteres dulces, & potiones contra vermes, præcipuè quæ ex decocto scordii parantur. Siquidem scordium adversus malignitatem & lumbricos

lumbricos æqualiter confert. Ut autem illius caliditas temperetur, cum portulaca, acetosâ, & cornu cervi decoqui poterit. Tum etiam cornu cervi uftum utiliter decoquetur. Siquidem Foreftus *obf.* 4. *lib.* 6. teftatur, nullum remedium æquè profuiffe febre maligna roborantibus, quibus lumbricorum copia & alvi fluxus aderant, ac cornu cervi uftum, cum julepis idoneis ad ʒ. i. exhibitum.

Quando maligna & venenata qualitas in hifce febribus valdè prædominatur, ut ad peftilentiam propriè dictarum naturam accedant, plerumque fiunt parotides & carbunculi. Eorum curatio hîc fubnectenda eft.

In parotidis principio, quamprimùm illa apparere incipit, pars recipiens laxanda, & fi tumor fegniter increfcat attrahentibus admotis, & alexipharmacis, ac diaphoreticis exhibitis, naturæ ad eas partes materiam morbificam expellentis motus adjuvandus eft. Ad partem laxandam fiet inunctio ex unguento de althæa, admotâ poftmodum lanâ fuccidâ. Attractio fiet admotis catulis, aut pullis columbinis, quibus etiam dolor temperabitur. Validiùs attrahunt emplaftra ex fermento, caricis, cepis, columbino ftercore, addendo butyrum, pinguedinem gallinæ, axungiam fuillam recentem, & ol. lilior. vel amygdal. dulcium. Si attrahentibus hifce pars nimiùm incalefcat, & dolor nimis intendatur, fiat eorum intermiffio per intervalla, admovendo interim cataplafma de mica panis, aut oleo prædicto, lanâ fuccidâ excepta, vel unguentum de althæa, ut fuprà. Et quia pars non eft capax materiam morbificam fufficienter recipiendi, ad portionem illius derivandam, admovendum eft veficatorium pofteriori parti cervicis, fimulque diaphoretica fupra enumerata frequenter ufurpanda. Evocatâ materiâ ad partes exteriores, tentetur fuppuratio, admoto cataplafmate ex rad. althææ, lilior. caricis, farina lini, axungiis, & oleis prædictis compofito. Suppuratione factâ tumor aperiatur, reliquum materiæ concoquatur, continuato cataplafmate, vel admoto emplaftro diachylone. Ulcus mundificetur digeftivo communi ex terebinthinâ, vitellis ovorum, & oleo rofaceo. Tum etiam ulcus teneatur diu apertum, admotâ turundâ, ut totum virus per illud fufficienter expurgetur, & tandem ad cicatricem perducatur. Hoc tamen obfervandum, tumorem ita crefcentem, ut periculum fuffocationis immineat, ante perfectam maturationem effe aperiendum: fic enim aliquâ materiæ portione educta, tumor aliquantulum fubfidebit, & fuffocationis periculum evitabitur. Pari modo, fi intenfiffima fit malignitas, ut æger morbo fuccumbere videatur, antequam tumor ad maturitatem perductus fit; aperiendus etiam eft ante tempus, ut veneni vis expiret, unde falus ægri fubfequi non rarò confuevit. Hacque ratione in vera pefte bubones ante fuppurationem aperire folent.

Denique filentio præterire nefas eft infigne experimentum quod mihi contigit in febre illa epidemica, quæ Monfpelii fæviffimè graffata eft anno 1623. ita ut media ferè pars ægrotantium interierit: peculiariter verò, quibufcumque parotides fuperveniebant (quod folebat contingere circa nonum, vel undecimum morbi diem) omnes intra biduum interibant; præcedente, aut eodem tempore accedente delirio, ftupore, motibus convulfivis; & pulfu inæquali, frequenti, minutulo, quafi formicante. Cùm autem plures hujufmodi vidiffem, qui neque alexipharmacis frequenter adhibitis, neque attrahentibus parotidi admotis juvari poterant; animo revolvi, quâ via liberari poffent à tam certo exitio: Tandem cogitare cæpi, ideò parotides febribus hifce fupervenientes finiftri effe indicii, quòd locus, in quo fiunt, non fit capax totam materiam morbificam excipiendi, quæ intus retenta opprimit ægrotantem, ac proinde opus naturæ inchoatum folummodo evacuationibus fuppleri poffe; venæ fectione fcilicet & purgatione; cùm etiam Galenus 3. *de compof. medic. fecundùm loca, cap. de parot.* in earum curatione phlebotomiam præfcribat. Verùm huic indicationi maximè obftabat fumma virium imbecillitas, quæ tanta erat, ut jam verfari ægrotantes viderentur in agone mortis, quæ etiam brevi fuccedebat. Galenus verò *loco citato*, dum præfcribit venæ fectionem in parotidum curatione, duas proponit conditiones: nempe fi adfit fanguinis redundantia, & vires ferant. Quæ conditiones hîc omnino deerant: priùs enim fufficienter fanguis detractus fuerat, tùm per phlebotomias iteratas, tum per cucurbitulas fcarificatas: tum etiam maxima aderat virium ruina. Hifce omnibus perpenfis, auream hanc Corn. Celfi fententiam, fi aliàs unquam hic maximè locum habere cenfui; *multa fcilicet in præcipiti periculo rectè fieri, quæ aliàs effent omittenda: & fatius effe anceps remedium in uno aut altero experiri, quam tot ægros certo exitio relinquere.* Hoc etiam animus addebat, quòd fumma illa virium dejectio ab oppreffione magis, quam ab exfolutione proficifci videbatur. Ideò enim fubito vires corruebant, quòd natura non poffet grave onus excutere, ejufque imminutione fublevatum iri fperandum fuerat. Adde, quòd phlebotomia ita poterat inftitui, ut nullum inde periculum effet metuendum, fi nimirum Unc. ii. vel tres fanguinis primâ vice tantùm educerentur, tentandi gratiâ, & fi ritè fuccederet, major deinceps quantitas detraheretur. Hac igitur viâ rem exequi placuit. Et cùm mercator Monfpelienfis nomine *Bernadier*, primus occurreret, eique parotis pone aurem finiftram die morbi undecima erumperet, cum pulfu, aliifque fymptomatis fupra enumeratis; phlebotomiam præfcribo ad Uncias iii. quam tamen Chirurgus fenex & peritus celebrare renuebat, metuens ne æger ad extrema redactus, in ipfa operatione expiraret, meâ poftmodum præfentiâ & authoritate confirmatus, fanguinem mifit ad Uncias iii. tribus, aut quatuor horis elapfis, ægrum iterum invifo, & pulfum paulò validiorem invenio, minufque inæqualem: iteratur phlebotomia ad Unc. iv. Pulfus inde multò melior & robuftior. Sanguis detractus admodum corruptus apparuit. Sequenti die propinatur medicamentum ex fenna, rhab. & fyrupo rofaceo. Sicque æger à mortis confinio liberatus eft. Omnibus deinceps ægrotantibus, quibus fuccrefcebant parotides, venæ fectio plurimùm, idque partitis vicibus, fequenti die purgatio à me præfcripta eft: ficque omnes (Deo fit laus & honos) quotquot hoc modo tractati funt, feliciter evaferunt, neque ullus ampliùs toto illo anno ex parotidibus interiit.

Advertendum tamen eft (quod in prognofi notavimus) parotides fæpe criticè & utiliter apparere, & ex iis ægros à morbo liberari; quando fcilicet in declinatione contingunt. Idque facilè apparet ex remiffione fymptomatum quæ illarum eruptionem folet præcedere; & tales accidere folent in febribus, minori malignitate præditis. At verò in prædicta temporis conftitutione tanta erat febris epidemicæ malignitas, ut parotides fæpè in ftatu morbi, & fymptomaticè, ac lethaliter erumperent, donec prædictis remediis earum pernicies fublata eft.

In carbunculo, febri ardenti fuperveniente, fi ante illius apparitionem fanguis fufficienter miffus non fuerit; aut fi æger ulteriorem venæ fectionem ferre non poffit, aperiatur vena carbunculo vicinior, ut major fiat attractio materiæ virulentæ ad partem affectam. Poftmodum tumor undique in circuitu fcarificetur, idque fatis profundis vulneribus; & aquâ falsâ calidâ foveatur aliquantifper, ut fanguinis concretio impediatur, ejufque effluxus adjuvetur. Mox cauftici granum in puftulæ medio applicetur. Toti autem tumori fequens cataplafma admoveatur.

℞. Fol. rutæ, & fcabiofæ, contuf. an. M. i. ficuum ficcar. contufar. par. iii. fermenti acris Unc. i. piperis pulverati ʒ. i. vitell. ovor. num. ii. Mifce. Fiat cataplafma, quod per biduum applicetur.

Deinde verò fequens admoveatur.

℞. Succorum fymphyti maj. fcabiofæ, calendulæ, an. ʒ. i. theriacæ vet. ℈. iv. falis ʒ. i. vitell. ovor. num. ii. Mifce. Applicetur tumori.

Poteft etiam ab initio tumori applicari cataplafma de arnogloffo in Pharmacopœa Bauderon. defcriptum.

Ipfi verò efcharæ poft cauftici applicationem admoveatur unguentum bafilicum, cui addatur theriaca, ol. fcorpionum, & vitellum ovi.

Poftquam

Postquam tumor incrementum susceperit, ne materia maligna refluat ad interiora; illius ambitus illinatur unguento de bolo, bis aut ter in die. Supra escharam verò, ut illius casus procuretur, applicetur unguentum basilicum, cum butyro, aut axungia suilla permixtum. Post escharæ casum ulcus detergetur unguento sequenti.

♃. Succorum calendulæ, absinthii, scabiosæ, & apii, ana Unc. i. myrrhæ electæ, rad. ireos Florent. aloës, sarcocollæ ana Drach. i. mellis rosati Unc. ii. Fiat unguentum continuandum usque ad integram curationem.

CAPUT II.

De Variolis & Morbillis.

AD febres malignas & pestilentes meritò referenda est, quæ variolas & morbillos comitari solet; cùm epidemica & contagiosa sit, plurimosque pueros, quibus præcipuè solet accidere, de medio tollat.

Quænam sit inter variolas & morbillos differentia, apud Autores omninò convenit. Usus verò obtinuit, ut variolæ nominentur pustulæ majores, varis persimiles, unde nomen sortitæ sunt; quæ ad suppurationem pervenire solent: morbilli verò sint pustulæ perexiguæ; & veluti cutis asperitates, cum intensa rubedine, instar erysipelatum: quæ intra quinque vel septem dies sine suppuratione discutiuntur, & ratione rubedinis intensæ, apud Gallos *la rougeole* vocari consueverunt, variolæ verò *la petite verole*, & in Occitania *la picote*. Est & tertium pustularum genus, pueris familiare, variolis simile, quoad magnitudinem & figuram: sed in eo ab iis distinguitur, quòd variolæ cum rubore & inflammatione appareant: hæ verò albæ sint, & veluti vesiculæ, seroso humore repletæ, quæ intra triduum disrumpuntur & exsiccantur, nullumque afferre solent periculum, & plerumque sine febre erumpunt. Id pustularum genus à nostratibus fœminis, *la verolette*, nominari solet; ab Italis, *ravaglione*. Ejusque descriptio reperitur apud Vidum Vidium, his verbis: *Sunt qui præter duas species crystallos adjiciant. Sic enim appellant quasdam veluti vesiculas, plenas aqua, instar crystalli splendentes, quibus cutis variis locis distinguitur: has nunc vulgò nominant* ravaglione. *In quas non ita incurrunt omnes homines, sicut in variolas & morbillos: neque sub ipsis ita affliguntur. Quamobrem non videntur, tanquàm tertia species, morbillis & variolis hæ pustulæ adjiciendæ.*

De variolis & morbillis Autores multum disputant, ac præsertim, utrum hi affectus sint morbi novi, an veteribus incogniti, & à qua causa proximè atque immediatè producantur. Cùm autem nos summam brevitatem in prælectionibus nostris obnixè affectemus; omnes controversias prætermittere consuevimus, nudas & simplices earum decisiones proponentes, ideòque sic, quid de prædictis quæstionibus censendum sit, paucis explicabimus.

Ac primùm variolas & morbillos minimè novos affectus esse censemus: cùm ab antiquissima causa, nempe sanguinis materni impuritatibus oriantur; Quam cùm Arabes agnoverint, minimè novum morbum esse censuerunt. Si autem eorum temporibus primùm grassari cœpissent; illud speciatim ab iis fuisset annotatum. At quanquam ab iis primùm exacta eorum descriptio tradita sit, Hippocr. verò & Galenus, aliique antiquiores vix de iis mentionem fecerint: arbitrari oportet, ideò peculiarem de iis tractationem à veteribus hisce non esse institutam, quòd sint tantum accidentia, febribus synochis & malignis supervenientia, & eruptiones criticæ, proprium & peculiare morbi genus minimè constituentes. Vel quòd in Græcia, propter aëris clementiam, tam levis fuerit affectus, ut Medicorum curam non meruerit. Quemadmodum apud Indos Occidentales, propter summam aëris clementiam tam levis esse consueverat, ut vix animadversus fuerit ante accessum Hispanorum in eas regiones. Postquam verò Æthiops quidam, eò delatus, variolis pestilentibus correptus est, communicata per contagium maligna & venenata qualitate, tam immaniter grassari cœpit affectus, ut magna Indorum pars de medio sublata fuerit. Cùm enim antea impuritates illæ, ex materno sanguine relictæ ob clementiam aëris à natura facilè discuti consuevissent, accedente postmodum venenatâ qualitate, graves morbos effecêre.

Sanguinem verò maternum esse veram causam variolarum & morbillorum, inde præcipuè colligitur; quòd ex hominum millibus vix unum reperire liceat, qui semel saltem in vita hos affectus non patiatur. At morbus omnibus communis à causa aliqua communi necessariò dependet: qualia sunt generationis principia, semen nimirum & sanguis maternus. At semen non potest esse causa variolarum & morbillorum, cùm ab eo morbi hæreditarii & totâ vita perdurantes oriantur. Superest igitur à sanguine materno, quo nutritur fœtus in utero, hos affectus provenire. In illo enim, quantumvis purissimo, quædam impuritates continentur, quæ partibus fœtus labem suam communicant; & illa labes partibus impressa massam sanguinis inficit, eique à causa procatarctica excitatæ, ebullitionem conciliat, cujus beneficio fit fermentatio & depuratio tum sanguinis, tum ipsarum partium. Hoc docent Arabes luculento vini exemplo, quod dum adhuc recens & musti naturam retinens in dolium mucidum, aut prava alia qualitate infectum infunditur, à dolio quidem malam illam qualitatem recipit. Dum verò per ebullitionem depuratur, non modo seipsum, sed etiam dolium purificat. Ista autem ebullitio, seu fermentatio, utplurimùm puerulis contingit, aliquando tamen grandioribus, & virilem ætatem adeptis; quia semper à causa aliquâ externâ commoveri solet, qualis est in primis certa aëris dispositio, huic morbo analoga. Unde fit, ut nunc variolæ, nunc morbilli grassari soleant; quòd illa aëris dispositio nunc his, nunc illis sit magis analoga.

Neque impuritates illæ sanguinis materni ipsam matrem inficere possunt, in eâque similes affectus generare; quamvis dictum fuerit ab Hipp. *lib. de natura pueri*, tres esse partes in sanguine, unam purissimam, qua nutritur fœtus: alteram impuriorem, quâ nutritur mater: & tertiam impurissimam, quæ in venis uteri asservatur toto gestationis tempore, & post partum per lochia expurgatur. Primò enim cùm mater habeat partes duriores & solidiores, eæ non tam facilè recipiunt impressionem, quemadmodum fœtus corpus tenellum atque mollissimum. Deinde, portio illa sanguinis impurissima quæ asservatur in venis uteri & secundarum, toto gestationis tempore, inficit in transitu sanguinem, qui defertur per ea loca ad fœtus nutritionem, unde fœtus contrahit malam qualitatem, quæ suo tempore causa est ebullitionis in sanguine fœtus. At verò portio illa impurissima, in dictis locis remanens, non inficit corpus matris.

Præterea mirandum non est, tamdiu differri aliquando eruptionem variolarum & morbillorum, ut in virili ætate nonnullos corripiant. Non enim substantialiter in corpore remanent impuritates illæ, ut multi existimant: corrumperentur enim mora longissimâ & putredinem deterrimā acquirerent. Sed ab iis tantum prava quædā qualitas partibus fœtus imprimitur, quæ tandem humorem partē aliquam inficiens, naturæ molestior redditur, quæ tunc temporis insurgens, infectas illas humorū portiones ad cutem propellit.

Cùm autem in sanguinis massa duplex excrementum reperiatur: unum crassum, alterum verò tenue, ex crasso variolæ generantur, ex tenui verò, morbilli. Et licèt una eademque sit prava & maligna qualitas, utrumque excrementum inficiens; attamen, quia diversa est utriusque excrementi natura, diversa etiam est causæ externæ ad utrumque analogia. Unde fit, ut aliquando variolæ, aliquando morbilli populariter grassentur.

Quamvis autem variolæ in toto corpore erumpere soleant; majori tamen copiâ in facie, pedibus & manibus apparere consueverunt, cùm aliter evenire soleat in maculis purpureis, quæ in febre purpurata contingunt: illæ enim in pectore & dorso præcipuè apparent. Cujus differentiæ ratio inde desumenda est, quòd cùm variolæ oriantur ab ebullitione sanguinis, cujus beneficio fit excretio ad cutem excrementi, in eo latitantis: & prava qualitate affecti: hepar autem sit sanguinis fons & origo, ab eo

præſertim talis expulſio dependet, ac hepatis emunctoria ſunt facies, manus & pedes: unde fit ut calidiori hepate præditi, faciei rubedine & puſtulis laborare, caloremque intenſum in volis manuum ac pedum percipere ſoleant; eaque ratione major fit expulſio ad eas partes. Contrà maculæ purpureæ in febre maligna apparentes, à corde præcipuè affecto oriuntur, ideoque circa partes cordi vicinas erumpunt, & præcipuè circa lumbos, quia in iis vena cava aſcendens, & arteria aorta, cordi annexæ decurrunt.

Alia prætereà differentia inter variolas & maculas purpureas adnotanda eſt: quòd nimirum variolæ & morbilli, apparentes tertio vel quarto die, à febris invaſione, criticæ eſſe ſoleant, & utplurimùm ſalutares; maculæ verò purpureæ, etiam ſeptimo die apparentes, plerumque ſymptomaticæ ſint, & morbum reddant deteriorem, cùm aliter debere fieri videretur; morbus enim crudior eſt quarto die, quam ſeptimo. Hujus tamen eventus ratio inde depromenda eſt, quòd in variolis & morbillis plerumque febris incipiat à ſummo vigore; ideò non ſolum tertio, aut quarto, ſed etiam primò & ſecundo die excretiones in ea verè criticæ poſſunt contingere. At febres malignæ ſegniùs progrediuntur, & principium earum ad ſeptimum plerumque extenditur: unde eo tempore excretiones contingentes, non poſſunt eſſe verè criticæ. Quod verò variolæ & morbilli tam citò ad ſtatum perveniant, non autem febres malignæ; inde fit, quia febris variolarum & morbillorum à putredine leviſſimâ, & ſanguinis ebullitione potiùs, quam ab intenſa materiæ putredine proficiſcitur, eam ideo ceſſare fecit natura mediante coctione, ante diem ſeptimum, eò quòd leviſſima ſit, & à facillimis cauſis orta. At in malignis febribus adeo eſt ingens ac ſordida putredo, ut nec decimâ quartâ die, & interdum vigeſimâ corrigi poſſit. Et ob id, maculis erumpentibus, ante id tempus exacerbatur quia citra coctionem & ſymptomaticè coacta fuit natura eas expellere.

Fit igitur expulſio variolarum & morbillorum, per ſanguinis ebullitionem. Quæ quidem ebullitio, juxta doctrinam Avicennæ, duplex eſt, una perfectiva, altera verò corruptiva. Perfectiva, ſeu depurativa eſt in qua partes tantum impuriores & excrementitiæ ſanguinis putreſcunt, & à natura expurgantur, ut tota maſſa pura poſtmodùm relinquatur: & tunc variolæ fiunt ſalutares, quæ ſine ullo medico auxilio curantur. Corruptiva verò eſt, in qua non ſolùm partes ſanguinis excrementitiæ, ſed etiam ſanguis ipſe ſincerus computreſcit, unde periculoſæ & lethales variolæ oriuntur, & pro majori vel minori putredine, majoris vel minoris malignitatis participe, plures vel pauciores ſanguinis partes occupantis, majus vel minus periculum emergit. Talis ebullitio corruptiva præcipuè contingit, dum epidemicè graſſantur iſti morbi, & à maligna aëris conſtitutione excitantur, à qua humorum efferveſcentia, & maligna putredo ducitur, unde variolæ multæ & periculoſæ generari ſolent, quæ aliquando peſtis prodromi & nuncii, juxta Rhaſis ſententiam, eſſe conſueverunt.

Inter morbos acutos recenſeri ſolent variolæ & morbilli, ut plurimum enim intra quatuordecim dies terminantur. Duplex autem temporum ſeries à nonnullis ingenioſè ſtatuitur: tempus nimirum ebullitionis & tempus eruptionis variolarum. Tempus ebullitionis quatuor utplurimum diebus perficitur: ita ut primus dies principium ſtatuatur: ſecundus, augmentum: tertius, ſtatus: & quartus, declinatio: tunc enim febris & alia ſymptomata remittere ſolent. At principium exitus variolarum eſt ipſemet quartus dies: augmentum ad ſeptimum protrahitur, ſtatus ad undecimum, declinatio verò ad decimum quartum, quo tempore variolæ exſiccantur. Non rarò tamen ad vigeſimum uſque protrahitur variolarum exſiccatio.

Differentiæ variolarum & morbillorum deſumuntur, vel à ſubſtantia, ratione cujus aliæ ſunt magis vel minùs pituitoſæ, ſanguineæ, bilioſæ, aut melancholicæ; vel à quantitate, ratione cujus dicuntur majores aut minores, plures aut pauciores, profundæ aut ſuperficiariæ; vel à qualitate, ratione cujus aliæ rubicundæ, aliæ albæ, ſubflavæ, violaceæ, lividæ, nigræ pro diverſitate humorum ex quibus componuntur, vel à tempore, ratione cujus aliæ citò, aliæ tardè erumpunt, aliæ citiùs, aliæ tardius ſuppurantur, aut diſſolvuntur; vel à loco, ratione cujus aliæ cutem tantùm occupant, aliæ etiam partes internas invadunt, ut fauces, pulmones, inteſtina, jecur, lienem, reliquaque viſcera.

Diagnoſis dirigenda eſt vel ad effectum jam præſentem, vel ad eundem imminentem. Variolæ & morbilli jam præſentes, cùm ſenſibus pateant, non aliis ſignis indigent. Imminentes verò ſequentia indicant.

Dolor capitis, cum pulſationis ſenſu in fronte & temporibus: Somnolentia gravis: Terrores in ſomno: Deliria: interdum tremores & convulſiones: Sternutatio: Pandiculatio frequens, Raucedo, Tuſſis, Spirandi difficultas: Calor, rubor & punctionis ſenſus in toto corpore, Dolor dorſi, qui aliquando ſolus, aut cum paucis aliis ſymptomatis in febre ſynocho apparens; variolas imminentes ſignificat. Cùm enim per dorſum ferantur vena & arteria magna, in quibus ſanguis ebulliens malignus acres vapores ad nervos & membranas vicinas emittit; neceſſe eſt dolores in iis partibus præcipuè percipi. Magna anxietas, & inquietudo. Lacrymæ involuntariæ; Oculorum ſplendor & pruritus: Tumor faciei cum aliquo rubore. Vehementia ſymptomatum ab initio, ut morbus ſtatim vigorem attigiſſe videatur.

Quæ omnia fiunt vel à vaporibus multis & craſſis, per ſanguinis ebullitionem in caput, diaphragma, aliaſque partes tranſmiſſis; vel ab ipſa variolarum materia, jam ipſas partes invadere incipiente; vel à fluxione, caloris vi excitatâ, humores in cerebro colliquantis.

Maximi eſt momenti, imminentes variolas prævidere: ſed multò majoris, earum eventum prædicere: quem ſequentia ſigna prognoſtica indicabunt.

Ac primùm ſalutares eſſe ſolent variolæ, quæ citò & facilè exeunt, ac brevi ad maturitatem perducuntur.

In quibus febris levis eſt, ſine magnis ſymptomatis, quæ poſt exitum variolarum ceſſat; aut admodum imminuitur. In quibus vox libera eſt, & reſpiratio facilis. Variolæ primùm rubræ, & albæ, molles, diſtinctæ, paucæ, rotundæ, faſtigiatæ, ſolam cutem, non autem partes internas afficientes, ſalutares eſſe conſueverunt.

Omnia prædicta ſigna materiæ morbificæ paucitatem, obſequium, benignitatem & naturæ robur, validè eam expellentis, ſignificant.

Contra verò periculoſas aut lethales variolas oſtendunt, febris ingens, & non imminuta poſt eruptionem variolarum. Significat enim humores malignos & venenatos non fuiſſe ſufficienter ad cutem expulſos, ſed maximam eorum partem adhuc in venis reſtitiſſe. Anxietas & inquietudo magna: ab iiſdem humoribus, in venis ebullientibus. Difficultas ſpirandi, quæ ſignificat puſtulas, aut apoſtema in pulmonibus, anginam, aut virium lapſum. Sitis ingens, quæ internum incendium indicat: & ſi cum eâ anguſtia reſpirationis augeatur: mors in propinquo eſt. Alvi fluxus, aut dyſenteria, quæ ſignificat humores malignos ad interiora recurrere, motu omnino contrario naturæ motui, atque adeo lethalis. Ideò ex iis qui hujuſmodi alvi fluxu poſt eruptionem variolarum corripiuntur, pauciſſimi evadunt.

Urina ſanguinea lethaliſſimum eſt ſignum: tum etiam ſi per alvum ſanguis purus & ſincerus rejiciatur. Interdum etiam per nares, gingivas, aliaſque corporis partes fiunt excretiones ſanguineæ, quæ lethales ſæpe eſſe conſueverint. Significant enim ſummam ſanguinis acrimoniam atque malignitatem, quæ naturam vehementer irritat, & ad præpoſteram illius excretionem compellit.

Peſſimæ etiam ſunt variolæ tardè apparentes, quæ materiæ contumaciam, aut naturæ imbecillitatem ſignificant. Multæ, magnæ, duplices & continuæ, ejuſdem materiæ quantitatem nimiam oſtendentes. Duræ, ejuſdem materiæ craſſitiem & incoctibilitatem indicantes. Depreſſæ, expultricis imbecillitatem ſignificantes: æquè deteriores ſunt ſi in earum medio macula nigra appareat, quæ malignitatem inſignem atteſtatur. Virides, lividæ, nigræ, & quæ ex bile porraceâ, vel atrâ generantur.

Omnium

Omnium pessimæ, quæ ubi egressæ sunt, confestim evanescunt, & tumor partium remittitur. Significant enim humorum retrocessum ad interiora, & eorum, quibus ista retrocessio contingit, nullus evadit; sed ut plurimùm intra viginti quatuor horas pereunt.

Periculosæ etiam sunt, quando maculæ febri purpuratæ familiares, illis permiscentur: præcipuè, si maculæ illæ lividæ vel nigræ fuerint. Significant enim non solùm levem illam putredinem, quæ ex ebullitione sanguinis in variolis solet contingere: sed etiam intensam illam & profundam (ut vocant) putredinem adesse, ex qua majus multò ægrotanti impendet periculum.

Fæces, aut urinæ in variolis lividæ, aut nigræ magnum in hoc morbo portendunt periculum: significant enim humorem atrabilarium in venis redundare, & totam massam humorum inficere.

Curatio variolarum & morbillorum quatuor indicationibus perficitur. Quorum prima versatur in humorum quantitate, peccantium evacuatione. Secunda in motu naturæ, seu variolarum expulsione adjuvanda. Tertia, in malignæ & venenatæ qualitatis oppugnatione. Quarta denique, in symptomatum correctione. Quæ omnia ut commode perficiantur, primùm idonea victus ratio instituenda est; quæ eadem esse debet, quæ in febrium putridarum curatione fuit proposita: nonnulla tamen peculiariter advertenda sunt.

Primò, ut æger in loco calidiusculo detineatur, quo cutis pori aperiantur, & variolarum eruptio adjuvetur. Ideo detinendus est in cubiculo benè clauso, quod aër frigidus nullo modo ingrediatur. Multi enim pueri benignis alioqui variolis laborantes, frigidioris aëris appulsu de medio sublati sunt repercussa nimirum materiâ morbifica ad interiores partes. Eademque ratione vestibus moderatè contegendi sunt; ita tamen, ut aëris caliditas, aut integumentorum pondus febrilem ardorem non intendant. Dicta tegumenta ex pannis rubris plerumque concinnari solent, quia analogiâ quadam sanguinem ebullientem ad exteriora movere creduntur. Solent etiam multi ovem, aut vervecem in cubiculo, vel etiam cubili detinere; quod illa animalia venenatam labem facilè recipiant, & in se attrahant; unde ægris levamen aliquod emergere potest.

In potu decoctum hordei, vel radicis acetosæ, vel decoctum rasuræ eboris, aut cornu cervi utiliter usurpari solet, præcipuè in principio, & dum febris est vehemens. Si verò non ita incandescat: decoctum hordei & caricarum erit utilissimum, utpotè humores ad cutem efficaciter expellens: eoque utebantur passim Amatus & Forestus cum felici successu.

Præterea somnus toto morbi decursu moderatus esse debet: in augmento tamen est, cùm pustulæ erumpunt, diuturnior noxius est, & satius plùs solito vigilare.

Ut igitur indicationes prædictæ impleantur: à venæ sectione inchoanda curatio est, (si sanguis aliquatenus redundet, ætasque ægrotantis ferre posse videatur) eaque quamprimum celebranda. Si tamen Medicus primo morbi die non fuerit vocatus; utiliter nihilominus sanguinem detrahet ante eruptionem variolarum, vel dum adhuc paucæ apparent; quod tempus vulgo usque ad quartum diem extendi consuevit, à febris invasione. In quo tamen cautio diligens necessaria est. Si enim, pustulis erumpere incipientibus, febris imminutio, & symptomatum remissio subsequantur, satis est totum negotium naturæ benè operanti relinquere, quo totam materiam morbificam ad cutem sufficienter expulsura est. Tum venæ sectio necessaria non est, cùm experientia doceat, infinitos pueros, benignioribus variolis laborantes, neque plethorâ oneratos, sine sanguinis detractione feliciter curari. Quin potiùs aliquando in dicto casu phlebotomia noxam inferre poterit, cùm variolarum expulsio fieri soleat per ebullitionem sanguinis, quæ si levis sit, à sanguinis detractione multùm imminuetur, sicque insufficiens evadet ad sanguinis massam ab impuritatibus perfectè depurandam. Contrà verò, si erumpentibus variolis febris intensior, anxietas, difficultas spirandi, lotium crassum & rubrum, aliaque symptomata majora appareant; signum est, naturam nimio humorum onere premi, eosque non posse convenienter regere; ideo phlebotomiam esse necessariam, ut detractâ portione oneris, reliquum à natura faciliùs expellatur. Uno verbo, in ebullitione merè perfectiva, seu depurativa, sanguis detrahendus non est; in corruptiva verò, venæ sectio maximè necessaria est, etiam in ea, quæ minoris malignitatis est particeps: cujus gradus suprà fuerunt expositi. Tam autem necessaria est phlebotomia in periculosis variolis, in quibus ebullitio corruptiva fieri consuevit, ut tenellula puerorum ætas illam non impediat. Usus enim invaluit, ut quarto, & non rarò tertio ætatis anno missio sanguinis usurpetur. Parisienses Medici in teneriori ætate, & lac sugentibus pueris, à venæ sectione non abstinent.

Quod tamen ægerrimè admittit tenellula natura, levissimum lactis alimentum; & copiosus per cutem effluxus. Neque ullis è sapientibus scriptoribus patrocinio defendi potest nova hæc mittendi sanguinis licentia.

In paulò grandioribus pueris unica phlebotomia interdum non sufficit; sed illa erit iteranda, si febris intensa perseveret; vel delirium, aliudve grave symptoma urgeat, sanguis denuò mittendus est, & ægri tractandi, ut febre continua putrida laborantes.

Si suspecta sit venæ sectio, propter ætatem tenellam, vel quod tempus idoneum jam transactum fuerit; sanguinis redundantia auferri poterit cucurbitulis scarificatis, dorso, scapulis, & femoribus admotis, quæ etiam in statu morbi conferre poterunt, cùm motus naturæ à centro ad circumferentiam per eas adjuvetur. Cavendum autem in puerulis ne profundiores fiant scarificationes: Contingit enim aliquando, ut peniriùs adacto scalpello ab imprudenti chirurgo, sanguis fervidus & ebulliens, venulis divisis, eo impetu per vulnuscula effluat, ut difficili negotio prohiberi possit.

Purgatio in hoc affectu suspecta est. Fit enim motus motui naturæ contrarius, nempe à circumferentia ad centrum. Et quibuscumque variolis laborantibus alvi fluxus contingit introcessio variolarum repentina, & mors utplurimum consequitur, ut in prognosi notavi. Adverte tamen utilissimè non rarò purgationem institui ante eruptionem variolarum, & antequam febris incandescat, quando scilicet pueri sunt veluti in neutro decidentiæ. Tunc enim, si abundet cacochymia, utiliter ea purgatione imminuitur, ut natura postmodum alacrius expulsionem moliatur. At variolis apparere incipientibus, purgatio futura est perniciosa. Tùm etiam, si maxima vigeat malignitas, ut in constitutione epidemica, quando plurimi pueri ex morbo intereunt, satius est omnino à purgatione abstinere, quia in morbis valdè malignis & pestilentibus purgatio in principio morbi instituta, valdè noxia est. Ex blandis autem medicamentis componenda sunt purgantia, rhabarb. scilicet, cassia, manna, tamarindis, & syrupo rosaceo.

In morbi decursu si alvus adstricta sit; sollicitari blandissimè, non autem irritari poterit; idque suppositorio, ex solo melle, sine sale confecto; vel enemate ex jusculo, aut lacte, aut decocto hordei, passularum, & liquiritiæ, cum saccharo & vitellis ovorum.

Post venæ sectionem, aliasque evacuationes (si necessariæ fuerint) variolarum expulsio adjuvanda est, non solùm remediis specificis, humores ad cutem propellentibus; sed etiam diaphoreticis & alexipharmacis, præsertim si variolæ epidemicæ, & summæ malignitatis periculum portendant.

Vulgarissimum est, & à Rhasi, Avicenna, totaque Arabum familia commendatum ad cutem propellens medicamentum; quod etiam à potissima recentiorum parte usurpatur; juxta Avicennæ descriptionem, quod sic habet.

℞. Ficuum pinguium ℥. vii. lentium excortic. drach.ii. laccæ ʒ. ii. ß. gummi tragacanthi & seminis fœnicul. ana

ana Drach. ii. Coquantur in ℔. i. ß. aquæ fontis, donec redeant ad tertiam partem. Detur in potu de ea. Rhasis addit prædictis simplicibus croci gr. xv. passular. ʒ. v. quia crocus aperit & corroborat, passulæ hepar firmant. Tragacanthum verò, licèt incrasset & adstringat, ideò reliquis miscetur, ut nimiam sanguinis ebullitionem prohibeat.

Lentes à quibusdam neotericis rejiciuntur, quòd adstringendi facultate præditæ sint, atque adeo variolarum eruptionem impediant. Sed non temerè rejicienda est tot, tantorumque Medicinæ procerum autoritas, quin potius statuendum est summa cum ratione, lentes excorticatas, vel levem ebullitionem passas, huic compositioni addi; ut nimirùm suâ adstringendi & incrassandi vi fervorem nimium humorum coërceant, eorumque impetum in aliquam partem nobilem prohibeant. In quem finem etiam tragacanthum additum est, ut antea monui. Hoc desumitur è Galeno, qui 1. *de aliment. facult. cap.*18. lentes bis coctas partes naturales roborare, & adstrictione qua pollent, ventris fluxum cohibere docuit. Illæ igitur præscribi, vel omitti à Medico curante poterunt prout major, vel minor attenuandi, & humores ad cutem propellendi necessitas urgere videbitur. Si enim materia subtilis fuerit, & magna ebullitio fiat; utiliter lentes præscribi poterunt, ad intentiones prædictas. Si verò materia crassa videatur, quam natura segniter ad cutem propellat; tunc illæ erunt omittendæ, imò & tragacanthum, & reliquo attenuantia ac diaphoretica solùm permiscenda. Unde patet, remediorum formulis, ab Auctoribus propositis, non esse arctè insistendum; sed in variis casibus variè esse immutandas. Pro exemplo sit formula sequens, partim ex simplicibus prædictis, partim ex aliis diaphoreticis & malignitatem oppugnantibus composita; quæ ægrotantibus plerumque, variolas patientibus, in expulsionis conatu multum conferre poterit.

℞. Rad. fœnic. & acetos. an. ℥. i. rasuræ cornu cervi ℥. ß. fol. scabiosæ, scordii & hyperici, an. M. i. ficuum pinguium par. iii. gummi laccæ ʒ. iii. sem. napi & card. bened. an. ʒ. ii. lentium excort. ℥. ß. gummi tragacanthi ʒ. i. ß. Coquantur ad ℔. i. ß. De colatura cape ℥. iii. syrupi de limon. ℥. i. Misce. Fiat julep. Detur bis, aut ter in die.

Si malignitas maximè urgeat, ut vulgò in variolis epidemicis fieri solet; alexipharmacis præcipuè insistendum est. Sicque ea omnia, quæ in febribus malignis à nobis proposita sunt, hîc convenire poterunt, habitâ virium, ætatisque ratione. Et inter alia frequenter usurpari poterunt, confectio de hyacinth. lapis bezoardicus: pulvis ex corallis, margaritis, rasurâ cornu cervi, lapide bezoardico: oleum scorpionum Matthioli, aliaque, quorum utendi modus è capite præcedenti desumi poterit.

Neque omittenda sunt vires instaurantia, tam interna, quàm externa, à præcedenti etiam capite repetenda, & à prudenti Medico opportunis temporibus usurpanda.

Advertendum autem est diligenter, ea medicamenta, quæ variolarum expulsionem adjuvant, in omnibus ægrotantibus non esse usurpanda. Interdum enim tanto impetu erumpunt, ut earum motus aliquantisper cohibendus sit, maxima enim ebullitio & fervor sanguinis immodicus nisi temperentur, ad exitium ægrotantes perducere consueverunt: ideò frænantibus, & modicè refrigerantibus tunc temporibus convenit. Pro exemplo julepus in hunc modum componi poterit.

℞. Hordei integri P. 1. rad. pentaphylli & tormentillæ, an. ℥. i. fol. acetos. endiv. & oxytriphylli, an. M. i. lentium excort ℥. ß. gummi tragacanthi ʒ. i. Coquantur ad ℔. ii. In colatura dissolve syrupi limon. aut granator. ℥. iv. Fiant julepi pro iv. dosibus, bis in die sumendi.

Amatus Lusitanus *curat.*18. *cent.*3. exemplum proponit hujusmodi variolarum, à fervidioribus humoribus productarum, & solis refrigerantibus atque incrassantibus curatarum. Quod hic ad verbum subnectere libuit, ut tyronibus appareat, quibus in casibus curatio maximè varianda sit. *Puer*, inquit, *Altarasii*, *variolis corripi cœpit; ex quibus nonnullæ ita percurrebant, ut miserum corpusculum intra duos dies ferè totum excoriatum reliquerint; quæ aliis quoque evenisse pueruli observavi. Contra quæ sic orsus sum. Primo cùm materia hæc plus justo acrior, eam obtundere conati sumus: nec tantum eam, verùm etiam jecinoris & membrorum internorum malam qualitatem infringendo, ne de novo altera gigneretur. Sed id refrigerantibus complebamus medicamentis, ut syrupo rosato, de cichoreo simplici, de endivia, de violis, adjectis similibus aquis. Exteriùs verò jecur ex santalino unguento illinebatur. Sed victus ad id multum faciebat, qui ad frigidum cum humiditate declinabat. Quibus omnibus materia crassior est reddita & variolæ crassæ & amplæ apparere cœperunt.*

Pro potu verò ordinario præscribatur decoctum hordei & radicum acetosæ. Eaque remedia continuanda erunt, donec fervor sese aliquantulùm remiserit: posteà verò ea, quæ expulsionem promovent, erunt usurpanda, si natura eorum auxilio indigere videatur.

Hæc ad directam variolarum curationem possent sufficere. Sed quia illæ plurimis partibus tam internis, quàm externis, gravem noxam inferre possunt; earum præcautioni & curationi incumbendum est.

Internæ partes præservari maximè possunt decocto lentium, laccæ, & tragacanthi suprà descripto. Siquidem lacca jecur & lienem tuetur, lentes intestina, tragacanthum pectus.

Peculiariter verò pulmonem defendunt conservæ rosar. violar. syrupus jujubinus, violaceus, myrtinus, de rosis siccis; de papavere, tum etiam eclegmata sequentia.

℞. Conser. rosar. ℥. i. ß. succi expressi ex lentibus tertiò elixis ʒ. vi. semin. papav. alb. drach. ß. gummi tragac. ℈. i. Cum syrupo de rosis siccis fiat looch.

Vel istud Avicennæ; quod à Guainerio & Foresto laudatur.

℞. Lentium excorticatar. & subtilissimè tritarum. ʒ. iii. semin. papav. alb. ℥. i. conser. rosar. ℥. ii. julepi rosac. q. s. Fiat looch.

Vel ex solis syrupis tale lambitivum componi poterit.

℞. Syrupi violac. jujubin. & de ros. sic. an. ℥. i. syrupi de papav. ℥. ß. Misce. Utatur frequenter ex cochleari, sensim lambendo.

Si verò jam præsens fluxio in pulmonem irruat, & raucedinem ac suffocationem inducat; non solùm remediis prædictis cohibenda erit, sed etiam revellenda per cucurbitulas, tum siccas, tum scarificatas; & venæ sectionem, si cætera consentiant. Prætereà in potu exhibebitur decoctum hordei, jujubarum, & liquiritiæ, & looch sequens in usum vocabitur.

℞. Sem. alth. melon. cucumer. & papav. alb. an. drach. ii. passular. mund. & jujubar. an. par. iiii. Coquantur ad ℔. i. In qua dissolve conser. rosar. & violar. an. drach. ß. pulver. elect. diatragac. frigidi drach. iii. sacchari canti & rosac. an. q. s. Fiat looch.

Fauces & guttur defendi poterunt, antequam variolæ erumpant, sequenti gargarismate.

℞. Hordei mundi P. i. folior. plantag. M. ii. rosar. rub. P. i. balaust. sem. sumac. an. drach. ii. bulliant in aquæ ℔. ii. ad tertiæ partis consumptionem. In colatura dissol. syrupi de moris & granat. an. ℥. i. Misce. Fiat gargarisma.

Si tenella puerorum ætas gargarismatis usum non permittat, fiet lambitivum ex syrupo mororum, granat. de ros. sic. vel solis, vel cum aqua plantaginis & rosarum permistis. Quibus si fluxio cohiberi nequeat, ob nimiam illius copiam, unde suffocationis periculum immineat: ea, quæ vias laxant & excretionem juvant, usurpanda erunt in hunc modum.

℞. Mucilag. sem. psyllii & olei amygd. dulc. recentis an. Unc. i. sem. sacchari albiss. Unc. ii. Misce. Fiat lambitivum, singulis horis exhibendum.

Si ex fluxionis acrimoniâ, aut copiâ variolarum, ulcus in

in faucibus genitum fuerit; aquâ hordei cum melle rosaceo, vel aquâ aluminosâ detergendum est, & si in corruptionem vergat, Ægyptiaci tantillum prædictis erit admiscendum.

Intestina præservabuntur iisdem remediis, quæ ad pulmones præservandos fuere proposita. At si jam præsens alvi fluxus, vel dysenteria urgeat; primùm detergentia & lenientia remedia, postmodum verò adstringentia usurpanda sunt. Sicque parabuntur clysteres ex lacte chalybeato, sacchari; & vitellis ovorum: mox ex decocto hordei & rosar. rubr. cum ovi vitello, ac tandem ex decocto plantag. centinodiæ, & prunellæ, aliisque, ex curatione dysenteriæ desumendis. Advertendum autem alvi fluxum non rarò in pueris variolis laborantibus, à lumbricis excitari, eùmque toto ferè morbi decursu, perdurare, unde vitæ periculum imminet, quia expulsio variolarum impeditur aut imminuitur. Idque facile dignoscitur ex dejectionum crassitie ac viscositate, & colore griseo vel albicante: tunc enim lumbricos enecantia exhibenda sunt, & clysteres dulces injiciendi.

Renes etiam interdum afficiuntur, & exulcerationem patiuntur, unde sanguinis mictus exoritur. His confert emulsio sem. frig. maj. cum trochiscis alkekengi, de carabe; aliaque in mictus sanguinis curatione proposita.

Inter partes externas oculi maximè à variolis præservandi sunt. Cùm enim molli & humidâ substantia prædit sint; variolarum materia facilè ad eos propellitur, unde gravissima mala incurrunt, & interdum visus prorsus destruitur.

Antequàm igitur variolæ erumpant aut dum erumpere incipiunt, illinendi sunt oculi omni horâ, aquâ plantag. rosar. in qua tantillum croci dissolutum sit; vel collyrio sequenti, quod efficacius præservat.

℞. Aquæ rosar. & plantag. an. Unc. i. sem. Pulver. sem. sumach. Drach. ii. infundantur parum, & calidè: Colentur cum multa expressione. Colaturæ adde camphoræ ℈. sem. croci gr. i. Fiat collyrium.

Adhuc efficacius erit, si loco aquarum, succi centinodiæ & bursæ pastoris depurati cum reliquis permisceantur.

Si verò intra oculum ipsum pustulæ suboriri videantur; sanguis columbinus frequenter instillandus est, ut earum resolutio citò promoveatur. Tum etiam collyrium sequens usurpandum.

℞. Aquæ rosar. Unc. ii. aquæ euphras. Unc. sem. trochis. alb. Rhas. Drach. i. tuthiæ præparatæ ℈. i. camphoræ gr. v. croci gr. ii. Fiat collyrium, quo cum tenui linteo oculi sæpè illinantur.

Oculi verò ita intumescentes, ut aperiri nullo modo possint, frequenter abluendi sunt decocto sem. lini, fœnugr. cydonior. malvæ; sicque tumor subsidebit, & oculi aperientur. At si oculis apertis nebulæ in iis appareant saccharo canto in tenuissimum polinem redacto, abstergendi sunt.

Ac tandem, si oculi exulcerentur, collyrio sequenti curabuntur.

℞. Cerussæ lotæ ʒ. iii. sarcocollæ ʒ. i. gummi tragacanth. ℈. i. opii gr. ii. Cum mucilagine tragacant. extracta cum aqua plantag. fiant trochisci: qui dissolvantur in lacte muliebri, vel aqua rosac. ad usum, & in cæteris procedendum, ut in curatione ulcerum oculorum fusius à practicis docetur.

Ad nares præservandas acetum sæpe olfaciendum est, Ac efficacius operabitur collyrium ex succo polygoni & bursæ pastoris, semin. sumach, & camphorâ supra laudatum, quo intincta turunda sæpe in nares erit immittenda. Si nihilominus variolæ intra nares adnascantur, illæ citò in crustas abeunt, quæ oleo amyg. dulc. frequenter erunt illinendæ, ut brevi decidant. Ac denique si exulceratio contingat, linimento ex oleo in vitellis ovorum, & succo plantag. in mortario plumbeo subactis, tractanda erit.

Ad faciei custodiam, nonnulli eam aquâ rosaceâ aliisque adstringentibus abluunt. Quod mihi probari non potest: siquidem maxima impuritatum portio ad faciem propellitur. Illius enim cutis laxa & mollis, ex rementis recipiendis maxime idonea est. Quamobrem si impuritates illæ, quæ à natura ad faciem amandantur, ad ea repellantur, intus retentæ gravem noxam inferre poterunt; itaque naturæ motus neutiquam impediendus est. Sed huic tantum muneri incumbere debet Medicus, ut impediat, ne in facie germinantes variolæ foveas & cicatrices relinquant, à quibus facies deturpari non rarò consuevit. Id verò utiliter præstabit, si cùm variolæ jam maturuerunt & in medio albicantes eminent, (quod circa nonum morbi diem solet contingere) oleo amygd. dulc. recenter sine igne expresso, cum penna illinantur bis in die, usque ad crustarum casum. Hoc enim remedio temperatur bilis acrimonia, maturatio acceleratur, & crustularum casus promovetur, quæ alioqui adhærentes, cutem profundiùs exulcerant ob pus subtus delitescens. Oleum nucum recenter & sine igne extractum, cum aquæ rosac. pari quantitate subactum ad formam linimenti, ad eundem usum præstantissimum est.

Si ob neglecta prædicta remedia, vel insignem variolarum malitiam, vestigia & cicatrices remanent, illarum reparationi sedulò incumbendum est. Quod tamen integrè obtinere difficillimum est: quamvis plurimi in eo multùm desudarunt in gratiam virginum & mulierum; quæ pulchritudinis conservandæ studiosissimæ sunt. Ex infinitis autem remediis, quæ ad hanc rem ab Auctoribus descripta reperiuntur, nos selectiora tantùm proponemus.

Ac primùm, oleum ex vitellis ovorum cutem nutrit atque generat, ideò cicatricibus implendis maximè idoneum est.

Sevum vervecinum, recèns liquatum, & pennâ inunctum, ad idem est efficax.

Maximè verò reparantur fœda variolarum vestigia, si aqua mille florum, seu è stercore vaccino, mense Majo destillatâ abluantur, & posteà axungiâ humana inungantur.

Forestus unguentum sequens valde prædicat.

℞. Olei amygd. dulc. liliorum albor. an. Unc. i. pinguedinis capi Drach. iii. pulver. radic. pæoniæ, ireos Floren & lithargyri auri, ana Scrup. sem. sacchari canti Scrup. i. His omnibus in calido mortario bene mistis, & per linteum expressis, inunge dicta loca manè & serò. Posteà verò aquâ è pedibus vitulinis destillatâ bene abluantur, in cujus defectu aqua mille flor. usurpari poterit.

Neque prætermittendum est, quod à multis practicis docetur, ut quamprimum variolæ; ad maturitatem perductæ, acu perforentur aurea vel argentea ne pus diutius moram trahens, in parte cicatrices relinquat. Quod tamen fere jam obsoletum est, cùm experientia docuerit, variolas perforatas tardiùs curari, & crustas diutius retinere, ob caloris nativi imbecillitatem quæ à perforatione parti inducta est: unde cicatrices fœdiores relinquuntur. Itaque satius est ab hac perforatione abstinere, & puris evacuationem soli naturæ relinquere.

Pro hujus curationis coronide, affectuum variolis supervenientium pruritus nempe, & exulcerationis therapia subnectenda est.

Ac Primum, in eruptione variolarum, aut dum maturescere incipiunt, ingens dolor, vel pruritus interdum ægrotantes affligit, præsertim verò in plantis manuum & pedum, eò quod densior in iis partibus cutis eruptionem prohibeat.

Cui symptomati medeberis: si partes illas in aqua calida detineas, vel decocto emolliente diutiùs foveas. In facie verò cùm ingens adest pruritus, quo ægri eam scalpere coguntur, unde fœda illius deturpatio, & insignes cicatrices emergunt; sequenti remedio utere.

℞. Fol. parietar. M. i. flor. chamæmel. & melilo. ana

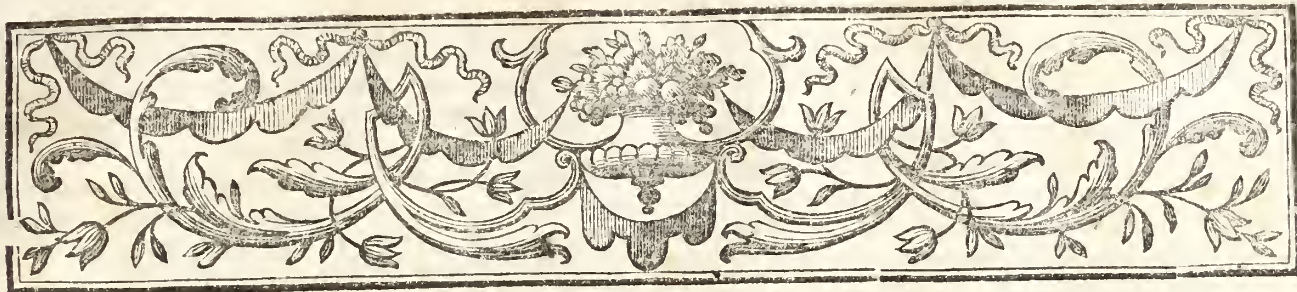
ana P. ſem. Decoquantur in aquæ ſcabioſæ ℔. i. Colaturæ adde aquæ caprifol. unc. iii. Colaturâ calidâ madefiant ſæpè variolæ prurientes cum bombace, aut linteo tenui.

Ulcera verò, quæ ex malignis & exedentibus variolis oriuntur, curanda ſunt unguento albo Rhaſis camphorato, vel unguento de plumbo, in hunc modum compoſito.

℞. Plumbi uſti ℥. ii. lithargyri ℥. i. ceruſſæ lotæ, aceti, ana ℥. ß. olei roſat. ℥. iii. mellis roſac. ℥. i. vitellos ovor. num. iii. myrrhæ unc. ſem. ceræ q. ſ. Fiat unguentum.

LAZARI

LAZARI RIVERII OBSERVATIONUM MEDICARUM ET CURATIONUM INSIGNIUM.

CENTURIA PRIMA.

OBSERVATIO PRIMA.

Urinæ suppressio.

NOBILIS vir D. Antonius Mestre sexagenarius, sanguineo temperamento, & habitu athletico præditus, cùm diebus æstivis calidissimis Lutetiâ Monspelium venisset magnis itineribus, multo potu sese ingurgitaverat, ad sitim extinguendam, ab æstu contractam. Tribus verò aut quatuor diebus, à reditu suo, incidit in omnimodam urinæ suppressionem, ad cujus curationem vocavit Medicum seniorem, qui variis remediis per triduum contumacem affectum oppugnavit, clysteribus, fotibus, semicupiis, linimentis,& diureticis assumptis. Ac tandem tertio die, reliquis non conferentibus, catheter in vesicam immissus est & nihil urinæ profluxit, unde perterritus Medicus, & de ægri salute desperans, alium sibi adjungi voluit. Vocatus ego in fine tertii à suppressione diei, & prædictorum relationem audiens; Quæro num dolorem aliquem in lumbis aut pube æger persentiret, aut aliàs nephriticis affectibus obnoxius fuisset; Ille se nullo dictarum partium dolore affici, neque unquam dolores nephriticos passum esse, aut calculos arenulasve excrevisse, constanter affirmavit. Quibus omnibus diligenter perpensis, censui hanc urinæ suppressionem à nullo renum aut vesicæ vitio dependere; sed potiùs ab obstructione venarum emulgentium, quam humorum multitudo pepererat, siquidem Galenus lib. 10. meth. cap. 2. duplicem obstructionis causam statuit, humorum scilicet multitudinem, eorùmque crassitiem. Ratione multitudinis, vasa nimium repleta & distenta, non possunt sese contrahere ad expulsionem: Quod manifestè apparet in vesica, quæ à diuturniori urinæ retentione præter modum distenta, difficillimè interdum urinam excernit, propter contractionis defectum. Huic sententiæ inhærens phlebotomiam proposui larga manu celebrandam, ad solvendam venarum plenitudinem: cui cùm acquievisset Medicus ordinarius, extracta fuit sanguinis ℔. i. At vix horâ elapsa à venæ sectione, sensit æger profluentem urinam à renibus ad vesicam per ureteres, & se brevi eam redditurum professus est, ac paulò post matulam petiit, quæ cùm unica mictione repleretur, alia vasa fuerunt afferenda, ita ut intra horæ spatium plures urinæ libras excreverit. Sicque omninò liberatus est, neque sumere voluit purgans medicamentum, quod in crastinum ipsi fuerat præscriptum.

OBSERVATIO II.

Mensium suppressio.

MUlier quædam extera, sanguineo temperamento donata, varios affectus patiebatur, à mensium præcipuè suppressione oriundos, quibus cùm præsentes Medici multa adhibuissent remedia, & illi contumaces apparerent, petitum est consilium à Medicis Monspeliensibus per literas. In relatione autem hoc in primis notaverant Medici ordinarii, de qua impensè mirabantur, & sibi rationem reddi postulabant, quòd nimirum quoties secabatur vena malleoli, menstrua cohiberentur, dum verò ex vena brachii sanguis mittebatur, ea largiùs profluerent: Qui eventus rationi & vulgaribus Medicorum placitis adversari videbantur, quibus sancitum est, venarum inferiorum apertione mensium fluxum provocari, è venis autem superioribus apertis, eundem cohiberi. Huic dubitationi responsum fuit à Medicis Monspeliensibus, hos eventus cum ratione & Galeni doctrina maximè congruere. Cum enim illa mulier plethorica esset, ac suppressionem mensium pateretur à nimia sanguinis copiâ, uteri vasa ita distendente, ut comprimi sufficienter non valerent; attracto sanguine ad ea vasa per venarum inferiorum apertionem, augebatur obstructio. Quando verò misso sanguine à venis superioribus retractio fiebat à vasis uteri, eorùmque plenitudo & distensio minuebatur, tunc illa faciliùs sese contrahebant ad expulsionem naturalem & ordinariam, quæ per uterum solet fieri. Quæ ratio fulciebatur Galeni sententiâ, superiori observatione citatâ ex lib. 10. meth. cap. 2. ubi docet obstructionem fieri non solùm à crassitie humorum; sed etiam à multitudine. Ideò monebantur Medici præsentes, ut largâ phlebotomiâ, in brachio celebratâ, plethoram imminuerent: Posteà verò apertis venis inferioribus sanguinem ad inferiora retraherent, præcipuè circa illud tempus, quo priùs laborans purgari consueverat. Quibus addebantur alia remedia menses cohibitos provocantia.

OBSERVATIO III.

Colica biliosa.

UXor Joannis Daumont Latomi Monspeliensis 30. annos nata colica biliosa afflicta fuit per octo menses: quorum spatio multis remediis usa est, à duobus Medicis seriatim præscriptis, quæ nihil profuerunt. Tandem à me consilium capiens, tribus remediis sequentibus intra quinque dies curata est.

℞. Decocti commun. clyster. ℔. i. cassiæ recenter extract. ℥. i. hieræ picræ ʒ. ß. mellis violacei ℥. i. ß. butyri recent. ℥. ii. salis ʒ. ß. misce, fiat clyster injiciendus hora commoda.

℞. Polypod. querc. recent. & sem. carthami ana ℥. i. ß. Epithymi. summitat. thymi siccat. ana. p. j. sem. anisi, fœniculi carvi, & cardui bened. ana ʒ. ii. sennæ mundatæ ℥. i. ß. turbith. gummosi ℥. ß. cinnamomi ʒ. i. ß. crystallor. tartari ʒ. ii. salis gemmæ ℥. ß. contundantur omnia, iisque impleatur venter galli veteris eviscerati, deinde coquantur in tribus aquæ partibus, & una vini albi, quousque galli caro ab ossibus separetur, de hoc jusculo capiat ℥. vi. vel vii. quotidie mane, continuando per septem vel octo dies, si opus fuerit.

℞. Conservæ fol. absynt. & capill. veneris ana ℥. ß. corticis citri saccharo conditi ʒ. vi. myrobolan. condit. numero I. confect. alkerm. ʒ. iii. croci martis aperitivi ʒ. ii. pul. diarrhodon abbat. drach. i. ß. spicæ nardi ʒ. i. cum syrupo conditurae corticis citri, fiat opiata, de qua capiat ʒ. i. ß. singulis diebus horis duabus ante cœnam, superbibendo parum vini, aquâ cichorii multum diluti.

℞. Radicis Aronis præparatæ, ut docetur in pharmacopœa Quercetani ℥. ß. radicis Acori vulgaris, & pimpinellæ ana ʒ. ii. cinnamomi ℈. ii. salis absint. ʒ. ß. sacchari rosacei ad pondus omnium, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. ii. singulis diebus, tribus horis post cœnam, superbibendo parùm vini, aqua cichorii, ut supra, diluti.

Cùm per quatriduum hisce remediis usa esset, & colico dolore eodem modo affligeretur, qui singulis diebus semel aut bis recurrere solebat, cum acerbis cruciatibus, per duas aut tres horas perseverantibus; quinta die circa meridiem, dum jusculum purgans operationem suam exereret, tanto ventris cruciatu correpta est, ut intolerabilis prorsùs videretur, & illa se nunquam similem passam esse referret, qui tamen intra horæ unius spatium omninò cessavit, & nunquam ampliùs rediit. Atque ita ægra à sævo isto morbo prorsùs liberata est. Credibile est materiam acrem & biliosam, tunicis intestinorum aut peritonæi impactam; diutina mora incrassatam, à medicamentis attenuatam, & vias reseratas fuisse; per quas materia illa evacuata est.

OBSERVATIO IV.

Dolor ischiadicus.

JOannes Ranquier, bajulus Monspeliensis, magno vigente frigore, tibias in aquam per multas horas demerserat, unde ingens dolor obortus est in Ischio, ad femora & tibiā sese exporrigens: ita ut nullo modo incedere valeret.

Injecto clystere, missus fuit sanguis ex brachio ejusdem lateris. Sequenti die purgatus fuit vehementi cathartico: triduo sequenti accepit manè singulis diebus spiritus theriacalis guttas octo cum aqua cardui bened. Et copiosissimè sudavit, atque ita omnis dolor sublatus est. Spiritus theriacalis sudorifici præparatio in sequentibus centuriis docebitur.

OBSERVATIO V.

Chlorosis cum colico dolore.

ANcilla D. Petri Desfours, patroni Monspeliensis, maximis laborabat hepatis & lienis obstructionibus, ob quas non poterat scalas ascendere gravi oppressa lassitudine & anhelitus difficultate, Aderat præterea sitis ingens, mensium suppressio, tensio hypochondriorum & color fœdus totius corporis. Imprimis verò immaniter cruciabatur doloribus colicis, bis aut ter in die recurrentibus. Ad quorum assiduum sublationem sequentia usurpata sunt remedia.

Primùm quia conditio illius longum remediorum usum ferre non poterat, unicam tantum potionem phlegmagogam præscribo, præmissâ pridie venæ sectione: eàmque post triduum iterari jubeo.

Postea sumpsit quotidie manè spiritus tartari ʒ. ß. cum decocto absint. vulgaris. A secunda exhibitione, colici dolores prorsùs evanuere, & continuando per decem dies hujus remedii usum, integræ sanitati restituta est.

Pro potu utebatur vino albo, ex insusione chalybis parato, quod per aliquod tempus continuandum jussi.

OBSERVATIO VI.

Icterus.

FIlius D. Troussellerii, juris utriusque Doctoris, in oppido Aymargues dicto degentis, annos natus quatuordecim ictero tenebatur fœdissimo, quo universa cutis aureo colore tincta apparebat. Huic sequentia remedia cum D. Pathequo, Medico Lunellensi celeberrimo, præscripsimus.

℞. Fol. sennæ mundat. ʒ. ß. sem. anisi ʒ. i. summitat. absint. pontici & fol. agrimonii ana m. ß. liquiritiæ rasæ drach. ii. flor. genistæ & cichorii ana p. ß. coquantur ad ʒ. iii. in colat. dissolve rhab. in aqua absinthii cum cinnamomo infusi, & expressi ℈. iv. Electuarii de succo rosarum drach. ii. syrupi rosati solut. ℥. i. fiat potio, capiat cum regimine.

℞. Rad. rubi. tinctorum ℥. ß. fol. chelidoniæ maris m. i. summitat. centaurii minor. p. i. cin. drach. ß. croci ℈. ß. infundantur per noctem cum vini albi ℥. viii. colaturæ adde sacchari albi ℥. ß. capiat manè per quinque dies; Pòst prædictā potionem, & post usum hujus remedii, reiteretur potio laxans præscripta. His solis remediis perfectè convaluit.

OBSERVATIO VII.

Oculorum rubor pertinax.

ELegans & venusta puella; Antoneta De Loüis octodecim annos nata, à tribus aut quatuor annis fluxionem patiebatur in oculum sinistrum procumbentem, quas totus oculus, palpebræ, & partes etiam circumjacentes, tumore ac rubore afficiebantur. Unde pulchra illius facies defœdabatur. Autumno præcipuè ingravescebat affectus, & tota hyeme perseverabat, neque venæ sectione aut purgatione ex potionibus & apozematis, aut vesicatoriis, aliisque remediis quàmplurimis, quæ frequenter, & frustra usurpata fuerant, sedari potuerat.

Tandem ineunte autumno, quo morbus pari cum ferocia rediit, potentioribus remediis uti visum est ad fluxionis contumacis radicem extirpandam. Itaque loco apozematis, quo antea usa erat, præscribo pilulas aperientes & diaphoreticas ex salibus tamarisci, absinth. magisterio tartari, & pulvere diaphoretico, de quibus capiebat duas manè, tribus horis ante prandium, & totidem ante cœnam, per quatuor dies. Quinto die sumpsit pilularum catholicarum ʒ. ß. quibus optimè purgata est, unde rubor & inflammatio valde imminui cœperunt. Sumpsit iterum pilulas aperientes per quatuor dies, & quinto pilulis catholicis purgata est feliciter. Ac paucis postea diebus oculi rubor omninò evanuit, neque ampliùs reversus est. Pilularum catholicarum basis proposita est in praxi medica nostra c. 7. lib. I. dē Epilepsia.

In hac curatione missus non fuit sanguis quamvis ægra prædita esset sanguineo temperamento, quia paucis antea diebus detractus fuerat, tum ex brachio, tum ex malleolo. Sed peracta curatione decoctum menses promovens præscriptum fuit, quia illos imminutè patiebatur. Illud autem decoctum tale fuit.

℞. Rad. althææ & valer. ana ℥. i. rad. fœniculi, asparagi,

&

& apii an. ʒ. vi. folior. betonicæ, pimpinellæ, ceterach. artemisiæ sabinæ an. m. i. bulliant omnia in decocto cicerum rubrorum ad quartaria v. In colatura dissolve facchari albi ℥. iii. fiat apozema clarificatum & aromatizatum ℥. ii. cinnamomi & ℈. i. croci, quatuor dosibus matutinis, quas capiat quatuor diebus antequam menses prodeant.

OBSERVATIO VIII.

Dolores venerei.

CLarissimus Juvenis D. N. 25. annos natus togatæ & armatæ militiæ peritus, dolores venereos patiebatur, eósque continuos diu noctuque affligentes à quatuor annis præcipuè in tibia sinistra, secundùm longitudinem illius. Per annum integrum emplastrum de vigo cum mercurio gestavit in ea parte ex consilio Chirurgorum, quibus solis se committebat. Tandem plurium Medicorum consilio quorum ego unus eram diætam sudorificam usurpavit per 20. dies; topica multa tibiæ admovit, fomenta nimirùm, suffumigia, unctiones, & emplastra: Quæ omnia nihil profuerunt. Me solum passim interpellat, ut aliquid ulteriùs præstem, quod illum ab hoc malo inveteratissimo liberare valeat. Ipsi ut obtemperem, antivenereum exhibeo, per mensem integrum, in pilulas reductum; de quibus capiebat duas, horis matutinis, & totidem pomeridianis, horis tribus ante pastum. Quinto quoque cum pilulis catholicis purgabatur, & ita sensim dolor evanuit.

OBSERVATIO IX.

Lues venerea.

CLarissimus vir D. N. 50. annos natus, venerea lue ab anno integro infectus, quæ ordinariis remediis non cesserat, duobus prædictis, nempe antivenereo & pilulis catholicis usurpatis, per 20. dies probè convaluit.

OBSERVATIO X.

Catarrhus cum aliis symptomatis.

NObilis vir Guillelmus Hebrardus D. de Miravaulx, 31. annos natus pituitoso, & melancholico temperamento præditus, contumaci affectu laborabat, multis symptomatis stipato: gravitate totius corporis, interdum tam immani, ut se commovere non posset, cum tanta virium imbecillitate, ut ferè animo deficeret. Horis verò pomeridianis, tum etiam vespertinis fluxio tenuis & acris in pulmonem decumbebat, quæ ipsi tussiculam inanem & molestissimam excitabat, unde phthisim imminentem admodùm verebatur quod eum mœrore conficiebat, quandoquidem duæ illius sorores ex eo affectu perierant, & ipse aliàs sanguinem ore excreverat. Quod omnium pessimum erat, nolebat Medicos consulere, quia omnia medicamentorum genera ita horrebat, ut statim ea vomitu rejiceret. Malo tamen in dies ingravescente, clarissima illius uxor me accersendum curat: Auditâ morbi historia, multa propono remedia, vulgari usu recepta quibus ipse nolens acquiescere, polliceor ipsi remedia gustui gratissima, quæ pristinam ei valetudinem restituere valerent. Impetrato sub hac conditione obsequio, primùm sequentia juscula præscribo.

♃. Rad. buglossi & asparagi an. ℥. i. fol. agrimon. pimpinellæ, scabiosæ, & capilli ven. an. M. i. cremoris tartari ʒ. i. coquantur cum quarta parte galli veteris, fiat jusculum, quo utatur per sex dierum spatium. His alvus bis aut ter in die subducebatur, & æger aliquod inde levamen se percipere asserebat. Deinde sequentem pulverem præscribo.

♃. Salis tamarisci, magisterii tartari, & lactis sulphuris an. ʒ. i. Misce, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. ß. manè singulis diebus, cum jusculo prædicto. Hoc remedio per sex dies usurpato, septimo purgatus fuit pulvere sequenti.

♃. Sennæ mundatæ, & cremoris tartari an. ℈. diagrydii gr. viii. cinnamomi g. iv. pulveris cephalici specifici g. v. misce, fiat pulvis, quem capiat cum jusculo. Hoc remedio incredibilem humorum pituitosorum copiam excrevi sine molestiâ, ut quasi sponte ferrentur è ventriculo, instar albuminum ovorum. E cerebro etiam ad os tanta copia ferebantur, ut vix æger eorum excretioni screando sufficeret. Urinas etiam multò copiosiores emisit. Eadem die ita sublevatus atque exhilaratus est; ut se curatum profiteretur. Quia tamen totum corpus ingenti humorum copiâ refertum erat; jussi ut per sex dies iterum prædictum pulverem assumeret, & septimo iterum purgaretur quod ille sedulò præstitit; & eodem modo quo antea successit: multò tamen minorem humorum copiam excrevit, quia præcedente purgatione imminuta fuerat. Post secundam purgationem balneum ingreditur ex hordeo, amygdalis, & seminibus frigidis confectum, idque tepidè, per biduum, manè & serò, ad humectanda viscera calidiora. Post balneum utitur per triduum pulvere prædicto, & ultimò purgatus est, ut supra, sicque pristinæ sanitati omninò restitutus est.

OBSERVATIO XI.

Cephalæa cum aliis affectibus.

LEctissima virgo, Margareta de Varanda, doctissimi olim viri, D. Davidis Varandæi Jureconsulti celeberrimi, & in Monspeliensi Universitate juris utriusque Professoris, filia, 20. annos nata capitis dolore acerrimo laboravit, cum dextri hypochondrii tensione, ventris doloribus, & aliis symptomatis. Multa quotannis usurpabat remedia, potiones, apozemata, pilulas, balnea, vesicatoria, & alia quamplurima, quæ parum proficiebant, Usu chalybis etiam parum adjuta est, quamvis hæc omnia ab obstructionibus dependerent, & pravis humoribus in hypochondriis stabulantibus, iisque adustis, vapores acerrimos ad caput demittentibus. Tandem vere ineunte anni 1625. sequentia remedia illi præscripsi.

♃. Conservæ fol. absinth. & capill. ven. an. ℥. I. conservæ rad. enulæ camp. ʒ. ß. salis tamarisci, magisterii tartari, & pulveris aperientis specifici an. ʒ. ß. cum syrupo capill. ven. fiat opiata de qua capiat ʒ. ii. singulis diebus, mane, duabus horis ante pastum.

Quinto quoque die purgabatur pilulis catholicis ad ℈. ii. & intra quindecim dies perfectè curata est.

OBSERVATIO XII.

Colicus dolor.

SUpra dictæ puellæ frater, Stephanus Varandæus 18. annos natus, colico dolore acerbissimo torquebatur ab aliquot diebus. Ipsum invisens, statim præscribo ad immanem dolorem coërcendum, quem vix sustinere poterat, laudáni opiati gr. vi. quibus intra duas horas dolor omninò sedatus est, lautè cœnavit & tota nocte dormivit, qui plures antea insomnes transegerat.

Postridie manè surrexit, & ad consueta munia se contulit, neque ulla purgatione uti voluit, quam ipsi ad sublationem causæ præscripseram, dolor tamen non rediit.

OBSERVATIO XIII.

Colicus dolor.

CLarissimus vir D. Stephanus Dumoys in Curia præsidiali Monspeliensi Consiliarius regius colico dolore cruciatus, aliis remediis per biduum frustra tentatis, assumpta ʒ. ß. pilularum catholicarum, optimè purgatus est, & eadem die à colico dolore integre liberatus.

OBSERVATIO XIV.

Cephalæa.

UXor clariffima D. Guillelmi Dortomanni, Patroni celeberrimi, quam primis nuptiis duxerat, temperamento melancholico donata, cephalæâ graviffimâ multis annis tenebatur, quæ illam continuò ferè affligebat. Ad illius curationem infinita penè remedia à variis Medicis præfcripta fuerant; quibus cùm morbus pertinaciter obfifteret, à me etiam remedia poftulat, quæ ipfi in hunc modum præfcripfi.

℞. Confervæ fol. abfinth. capill. ven. & rad. enulæ camp. an. ℥. i. falis abfinth. & tamarifci an. ʒ. i. cum fyrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat ʒ. ii. fingulis diebus mane, duabus horis ante paftum.

Quinto quoque die capiat pilulas catholicas ad ℈. ii. His remediis, per decem dies ufurpatis, dolor ille acerbus & chronicus evanuit.

OBSERVATIO XV.

Vomitus in febre maligna.

EGregius vir Laurentius Bofchius, Pharmacopœus Monfpelienfis celeberrimus, febre illa epidemica, quam purpuratam vocant, graviter laborabat, menfe Decembri anni 1622. poft Monfpelii obfidionem; & inter alia fymptomata hoc in primis moleftiffimè urgebatur, vomitu nimirum omnem materiam potulentam, fimul atque ebibita fuerat, aquam, vinum, julepos, emulfiones, omnia rejiciebat; fola jufcula retinebat. Per quatriduum febris fævierat, cum ardore & fiti ingenti, quæ potu non poterat fedari. Interiora adeò exficcabantur & adurebantur; ut lingua fummam nigredinem & ariditatem præ fe ferret. Tam grave fymptoma hoc leviffimo remedio, meo confilio fublatum eft.

℞. Salis abfinth. ℈. i. fucci limonum recentis cochl. i. mixta fuerunt in ipfo cochleari, & exhibita. Statim vomitus fedatus eft, & ab eo tempore bibit quantum voluit, neque aliquid deinceps vomitu rejecit.

OBSERVATIO XVI.

Febris verminofa.

FIlia Joannis Nivelle, in bipartitorum judicum exhedra procuratoris, annos nata 12. febre continuâ laborabat, cum alvi fluxu moleftiffimo, quo materias excernebat colore cinericio infectas, quales apparere folent plerumque in verminofis affectibus.

Præfcripti initio fuerunt clyfteres detergentes, ex rebus dulcibus parati: tum potus vulgares contra lumbricos, & rhabarbarum pulveratum etiam bis iteratum, ex quibus omnibus nullum levamen obtinuit: imò febris & alvi fluxus in deterius urgebant; ut jam de falute puellæ dubitaretur: quandoquidem delicatula, & à longo tempore malè affecta erat, ac pallidis coloribus defœdata. Tandem fequentem julepum ipfi præfcripfi.

℞. Rad. acetofæ, graminis, & cichorii an. ℥. i. fol. endiviæ, cichorii, acetofæ, portulacæ, & hyperici an. M. i. fcordii & abfinth. pontici an. M. ß. flor. cordialium an. p. i. coquantur in aqua hordei, ad quartaria V. in colatura diffolve fyrupi limonum ℥. iv. fpiritus vitrioli guttas aliquot, ad levem aciditatem; fiat julep. pro quatuor dofibus manè & ferò fumendis.

Intra illud biduum quo Julepo ufa eft, febris & alvi fluxus omninò quieverunt: & perfectè curata eft. Si quis miretur tam levi remedio fublatum effe hunc affectum, fciat hypericum & fcordium mirabili efficacia putredini refiftere, & lumbricorum generationem prohibere, nedum jam genitos enecare. Ut etiam iftæ herbæ veftibus complicatæ, vermiculorum generationem impediant, veftes laneas præfertim erodentium, qui tineæ & blattæ nominantur. Et verè teftari poffum, me hujufmodi julepis in infinitis pene puerulis, lumbricis laborantibus, cum feliciffimo fucceffu ufum effe.

OBSERVATIO XVII.

Icterus.

CHirurgiæ ftudiofus, Larofe nominatus, apud D. Thierry Haguenot, Chirurgum celeberrimum tunc temporis habitans, qui jam à longo tempore chirurgiæ magifterium exercet, Ictero laborabat. Et præfcripfi potionem cholagogam, mox infufum ictericum, obfervatione fexta defcriptum, per quinque dies, & in fine iterum potionem cholagogam, unde cito convaluit.

OBSERVATIO XVIII.

In infantulo icterus.

FIlius primogenitus D. Demanfe, Galliæ Quæftoris generalis, natus erat ex matre, febre tertiana laborante, & ipfe in lucem editus quatuor acceffiones ejufdem febris paffus erat. Deinde factus eft ictericus, ita ut totum corpus flaviffimo colore infectum effet, quod magnùm parentibus terrorem incutiebat: erat autem tantùm bimeftris. Cùm ad illum curandum vocatus fum, dubitavi admodum quid fieri poffet in tam tenero corpufculo. Tandem hunc fyrupum præfcripfi.

℞. Rad. rubiæ tinctorum & chelidoniæ majoris ana ℥. ii. fol. chelidoniæ majoris, centaurii minoris & abfint. Pontici an. m. ii. cinnamomi ʒ. ii. croci ʒ. ß. coquantur in aqua fontis ad ℔. i. in colatura diffolve facchari albi ℔. i. fiat fyrupus, de quo capiebat exiguum cochlear mane per 20. dies & perfectè reftitutus eft, & nunc etiam bene valet, defuncti parentis fedem honorificè occupans.

OBSERVATIO XIX.

Pleuritis, & fynochus febris cum putredine.

DIe decima menfis Junii anni 1630. Gratianopoli D. de Boiffuzel, ex nobili ftirpe oriundus, adolefcens xx. annos natus, temperamento fanguineo præditus, circa vefperam cœpit tentari dolore lateris finiftri, fine febre. Eadem die injectus fuit clyfter carminans, & admotus facculus difcutiens parti dolenti. Poftridiè manè cœpit febricitare, perfeverante dolore, qui magis urgebat, cùm decumberet in latus oppofitum. Iteratus fuit clyfter, & fanguis miffus ex brachio finiftro. Julepus exhibitus ex aqua papav. rhæad. fyrupo violac. & fale prunellæ. Fotus emolliens, & carminans lateri admotus; & pofteà unguentum de althæa cum oleis chalafticis. Sanguis apparuit valdè impurus, pomeridianis horis febris intenfior. Repetita fanguinis miffio; julepus & topica remedia etiam iterata. Die tertiâ manè iterata fanguinis miffio in duabus patinis; quarum una fatis erat corrupta, altera verò purior. Julepus & topica continuata. Pro potu ab initio ptifanam fumebat ex hordeo & liquiritia, folifque jufculis vefcebatur, iifque interdum alteratis herbis refrigerantibus. Eadem die poft meridiem febris exacerbata eft, fanguis detractus ex eodem vulnere ad ℥. vi. qui fatis laudabilis apparuit. Matutinâ phlebotomia dolor lateris omninò defiit, qui nunquam admodum vehemens fuerat, neque tuffim, difficultatem fpirandi, aut fputum cruentum fibi junctum habebat; quod indicabat eum vel ex fluxione leviori, vel ex vaporibus acrioribus traxiffe originem; cùm etiam ante febrem apparuiffet. Ideò febris primaria fuit ex fynochorum genere, à pleuritide minimè dependens. Poft ultimam venæ fectionem; cùm vehementi fiti & æftu vexaretur, ipfi propino aquæ frigidæ circiter ℔. i. cum fpiritus fulphuris guttis xx. Statim frigus percepit in toto abdomine: Aliquibus ftragulis contectus eft, & parùm fudavit poft horæ fpatium. Deinde haufit jufculum, & poft horam alteram injectus fuit clyfter eoque

eòque rejecto novus sudor exortus est tam copiosus, ut undique difflueret. Deterso sudore, iterùm sudavit, sed minùs copiose, & tota nocte satis placide quievit. Die quarta mane iterum sudavit, & febris magna ex parte sublata est. Ita ut die septima febris expers omninò fuerit, & octava purgatus, nullis aliis remediis opus habuerit. In hac curatione hoc observandum: à spiritu sulphuris cum aqua exhibito sudores copiosos fuisse provocatos, quod multis experimentis nobis innotescit, qui plures tertianas febres curatas vidimus eodem remedio, in summo accessionis æstu, & urgente siti exhibito, unde copiosi sudores provocabantur à quibus non solum paroxysmus sed etiam totus morbus integrè solvebatur. In minori aquæ quantitate spiritus quantitas minuenda est, ne nimiùm acescat.

OBSERVATIO XX.

Febris tertiana.

Magister Berardus, Pharmacopœus Gratianopolitanus celeberrimus, quinquagenarius, mense Julio anni 1630. laborabat febre tertiana intermittente, ac postquam bis purgatus esset, bisque phlebotomia celebrata fuisset, neque meliùs haberet, sumpsit pilulas catholicas nostras, die intermissionis, & sequenti die accessio rediit multò remissior. Posteà ante sequentem paroxysmum, sequens potiuncula ei exhibita est.

℞. Aquæ cichorii ℥. iii. salis absinthii ʒ. ß. spiritus sulphuris guttas xii. misce.

Ab hac potione accessio non rediit; sed per urinas plurimùm fuit evacuatus.

Eodem tempore D. de Manissieu, in Senatu Gratianopolitano Consiliarius regius, annos natus 24. post duas accessiones, unica venæ sectione curatus est absque ullo remedio; erat autem sanguis valde calidus ac biliosus.

OBSERVATIO XXI.

Febris purpurata.

Die 18. mensis Junii anni 1630 Gratianopoli vocatus sum ad D. de Chapoullay apud Quæstores generales advocatum regium, febre continuâ laborantem ab octo diebus, quorum spatio ter ipsi vena secta fuerat, & purgans medicamentum semel exhibitum ex præscripto Medici ordinarii. Quàm primùm illum invisi, invenio pulsum valdè frequentem & inæqualem, unde suspicor febrem esse malignam, simùlque eum detegi jubeo, & totum corpus invenio exanthematis purpureis refertum. Urinæ erant satis laudabiles, & concoctionis rudimenta quædam ostentantes.

Præscripsimus cucurbitulas multas, secundùm spinæ longitudinem applicandas, tum siccas, tum humidas, epithemata, inunctiones ex oleo scorpionum Matthioli, confectionem de hyacintho in jusculis, & julepos refrigerantes cum cardiacis. Pro potu utebatur ptisana vulgari, cui nodulus cornu cervi immergebatur.

Hæc remedia continuavit usque ad undecimum morbi diem, cùm tamen, omnia in dies ruerent in pejus, ægerque delirio & convulsionibus corriperetur. Dicta die undecima leviter sudavit sine fructu. Delirium cum stupore quodam conjunctum erat, ideò vesicatorium cervici admotum est, & cucurbitulæ continuatæ partibus inferioribus loco priorum Juleporum, qui ex radicibus & herbis refrigerantibus & aperientibus erant compositi, sequentes præscripti sunt.

℞. Hordei integri p. i. rad. buglossi ℥. ii fol borrag pimpinellæ, scordii. an. m. i. sem. citri & acetosæ an. ℥. ß. tamarindorum ℥. ii. flor. borrag. buglossi & rosar. rubr. an. p. i. dictamni cretici p. ß. fiat decoctio in aquæ ℔. vii. ad tertiæ partis consumptionem, in colatura dissolve sacchari albi ℔. ß. fiat Julep. de quo capiat ℥. viii. manè & serò, addendo unicuique dosi salis prunellæ ʒ. i. spiritus vitrioli ℈. ß.

Pro potu præscripta fuit tinctura rosarum. In jusculis, pulvis ex margaritis, coralli, rasura eboris, cornu cervi, & lapide bezoardico. At postremis diebus, instante decimo quarto die, cùm omnia in pejus ruerent, loco illius pulveris, substitui bezoardicum minerale purum, cujus ℈. i. sumebat in singulis jusculis.

Cùm verò circa vesperam, febris, delirium & convulsio plurimùm intendi consuevissent, duabus horis ante exacerbationem, hunc pulverem exhibuimus.

℞. Salis prunellæ ʒ. ß. bezoardici mineralis ℈ i. camphoræ, g. vi. misce, capiat cum aquâ cardui benedicti. Decimo tertio die exhibitus est hic pulvis, eadèmque die bezoardicum prædictum sumere inceperat in jusculis, & non rediit ea die exacerbatio; sed meliùs habuit tota nocte, post mediam noctem idem pulvis iteratus est. Decima quarta die paulò meliùs habuit, attamen sine ulla excretione. Decimâ quintâ eodem modo. Decimâ sextâ, cùm appareret concoctio in urinis, & toto morbi decursu apparuisset, ac sensim progressa esset, medicamentum catharticum exhibitum est ex sennæ ʒ. ii. rhab. ʒ. i. ß. decocto refrigeranti infusis, addendo colaturæ mannæ & syrupi rosacei an. ℥. i quo blandè purgatus est. Eadem die pustulæ quàmplurimæ animadversæ sunt, instar variolarum ad suppurationem tendentes, magno quidem numero circa vesicatorium, tum sparsæ per dorsum, lumbos & nates. Decimâ septimâ prædictæ pustulæ majori ex parte ruptæ apparuerunt, & ad exsiccationem tendentes.

Verum in parte anteriori, circa hypochondria & pectus, pustulæ perexiguæ, pellucidæ, & diaphanæ, humore seroso refertæ, infinito propèmodum numero prodiere: febris valde remissa, & delirium valdè imminutum. Decimâ octava somnus multus fuit, & ferè continuus, diu noctùque, usque ad diem vigesimum. Purgatus est iterum die vigesimâ secundâ, & postea febris omninò desiit, ac paucis postmodum diebus perfectè convaluit. Ante duos annos Dominus de Rastenclieres curatus est à febre purpuratâ periculosissimâ, hoc præcipuè remedio, quòd scilicet unicuique haustui potus ordinarii, ex ptisana vulgari confecti, misceretur salis prunellæ ʒ. i. spiritus vitrioli guttas x. sic enim summa linguæ nigrities & siccitas, cum ingenti siti conjuncta, paucis diebus discussa est.

OBSERVATIO XXII.

Febris tertiana.

D. De Chaune sexagenarius, Quæstor Galliæ generalis die 18. Junii anni 1630. Gratianopoli laborare cepit tertianâ febre, & intra 12. dies semel purgatus est, tèrque ipsi secta fuit vena, nec non julepi exhibiti multoties, intràque illud tempus à febre liberatus est. Hoc verò animadversione dignum fuit in hoc ægrotante, quòd nullum unquam contentum apparuerit in urinis; liquor tamen ipsarum, in declinatione, colore, & substantia laudabilis apparebat. Cujus eventus ratio inde fuit desumpta, quod æger nephriticis affectibus diu obnoxius fuerit, quorum ratione urinæ transcolari consueverant.

OBSERVATIO XXIII.

Hæmorrhagia.

Idem D. de Chaune, cùm per multos dies à prædicta febre immunis permansisset, hæmorrhagia correptus est, adeò immodicâ, ut vires dejiceret. Ad eam autem cohibendam cùm multa usurparentur remedia; hoc unicum profuit nempe oxycratum per nares frequenter attractum, quo statim cohibitus est sanguinis fluxus. Eùmque post biduum denuò prorumpentem, oxycratum denuò simili modo usurpatum confestim cohibuit.

OBSERVATIO XXIV.

Febris maligna.

Die 19. mensis Julii anni 1630. Gratianopoli vocatus sum ad filium Stephani Mercier, scribendi artem docen-

docentis, ſedecim annos natum, febre maligna laborantem. Erat autem in quinta die morbi maculis violaceis conſperſus, cum delirio, alvi fluxu, aliiſque gravibus ſymptomatis. Semel ipſi ſecta fuerat vena, & nulla alia remedia adminiſtrata. Exhibeo ipſi pulveris ſudorifici ℈.ii. cum camphoræ g. xii. in aquæ cardui benedicti ℥. iv. probe tectus copioſè ſudavit, & optimè habuit, delirium ceſſavit, alvi fluxus imminutus eſt. Poſterâ die febris ſatis magna vigebat, ſine ullo gravi ſymptomate. Sanguis detractus eſt, & eadem die febris expers omninò fuit.

OBSERVATIO XXV.

Gonorrhœa antiqua.

D. Chevalier, civis Gratianopolitanus 30. annos natus, & temperamento ſanguineo præditus, Gonorrhœâ laborans admodum inveteratâ, à me conſilium petit, die undecima menſis Julii, anni 1630. Ipſi præſcribo primùm purgationem ex mercurii dulcis ℈. i. cum pilularum cochiarum minorum eadem quantitate, poſtera die venæ ſectionem; Ac deinde bolum ex rhab. pulverat. ʒ. i. cum terebinthinæ ʒ. iii. quem continuavit per quinque dies, eòque purgabatur ter aut quater in die. Iterum ſumpſit pilulas mercuriales, & bolum prædictum per alios quinque dies. Ac tandem aquam ſequentem per octo dies.

℞. Menthæ ſiccæ ℥. iii. ſem. lactucæ, rutæ, agni caſti an. ℥. ii. ß. dictamni cretici ʒ. x. ſacchari albi ℔. ii. omnia pulverentur, addendo terebinthinæ venetæ ℥. v. Vini albi generoſi ℥. xxx. fiat deſtillatio in balneo mar. capiat æger cochlearia duo, mane, duabus horis ante cibum.

Et his remediis à contumaci illo affectu liberatus eſt.

OBSERVATIO XXVI.

Febris tertiana.

Die 25. Junii anni 1630. Gratianopoli vocatus ſum ad D. de Poulémies, 30. annos natum, ordinis Divi Joannis equitem, febre tertianâ laborantem. Erat autem tunc temporis in tertia acceſſione. Priùs tamen quam tres illæ acceſſiones ordinem cepiſſent, per aliquot dies ſine typo febricitaverat. Præſcripſi ad diem ſequentem qui erat intermiſſionis dies, calomelanos Turqueti ℈. i. diagridii g. v. in forma pilularum, quibus valdè purgatus eſt, & circa veſperam appetentiam ciborum percipere cœpit, qua priùs deſtitutus fuerat. Die verò acceſſionis ſumpſit ante paroxyſmum julepum ſequentem.

℞. Aquæ cichorii ℥.iii. ſalis abſinth. ʒ. ß. ſpiritus ſulphuris ℈. i. fiat julep. quem hauſit duabus horis ante paroxyſmum, & corpore probè contecto ſudavit copioſiſſimè, ſicque à febre liber evaſit.

OBSERVATIO XXVII.

Febris tertiana.

Die 30. menſis Junii anni 1630. vocatus ſum Gratianopoli ad Domini de Semiane, Quæſtoris generalis uxorem, febre tertianâ laborantem. Paſſa erat antea novem paroxyſmos, & à quodam Medico regio quinquies ei ſecta fuerat vena, nec non medicamentum exhibitum, ex ſennæ & caſſiæ infuſione paratum. Paroxyſmi tamen ingraveſcebant, in iiſque unum præcipuè ſymptoma eam graviter urgebat, nempè capitis dolor acerbiſſimus, pungens & lancinans, dimidiam tantùm capitis partem hemicraniæ inſtar occupans. Statim judicavi hunc dolorem procedere à vaporibus acribus, ex materia quadam bilioſa, in ventriculo aut partibus vicinis ſtagnante, elevatis. Ideoque præſcripſi purgans medicamentum ex aquæ benedictæ ℥. i. cum infuſione ʒ. ß. foliorum ſennæ paratum; quo per inferiora quater purgata eſt, & bis per ſuperiora vomituque rejecit prima vice circiter ℔. i. bilis porraceæ; ſecunda verò parem quantitatem bilis æruginoſæ, & ſequenti acceſſione à dolore capitis omninò fuit libera, tum poſt julepos aperientes temperatos, & purgationem iteratam ex ſenna, rhab. & catholicone, omninò convaluit.

OBSERVATIO XXVIII.

Lumbrici.

Filiolus Magiſtri Imberti, mercatoris Gratianopolitani, tres circiter annos natus, per multos dies vexatus eſt alvi fluxu, & nauſeâ ferè perpetuâ, cum febre acutiſſima, quæ à lumbricis, in ventriculo & inteſtinis contentis, exoriri videbantur. Varia remedia fruſtra tentata fuerant: & cùm jam omnia eſſent deſperata, ægerque in ſummo vitæ periculo verſaretur, ipſi exhibui calomelanos Turqueti g. xii. ſtatim ceſſavit nauſea, & totâ ferè die dormivit: at noctu vomitus & alvi fluxus multo graviores excitati ſunt. In excrementis inveniebantur fruſtula vermium putrefacta, in maxima copia. Mane dormivit, & tota die ſequenti, neque ampliùs vomuit, & intra 24. horas febris expers apparuit, atque ita curatus, ut aliis remediis non indiguerit.

OBSERVATIO XXIX.

Febris maligna.

D. De Beauboys, Juvenis Aulicus, principio menſis Julii anni 1630. laborabat Gratianopoli febre maligna cum exanthematis. Vocatus ſum ad eum die morbi nona: octies ei ſanguis miſſus fuerat, & reliqua remedia abnuebat, gravis urgebat diarrhœa, & interdum delirabat. Die decima, febris & alvi fluxus intenſior, pulſus intermittens, in lecto excrementa deponebat. Undecimâ, omnia eadem. Duodecima, in pejus ruit. Decima-tertiâ, moribundus videbatur & in agone verſari. Admoveri jubeo veſicatorium cervici: & propino manè pulveris diaphoretici ℈. ii. camphoræ g. xii. cum aqua cardui bened. & tectus manſit per duas horas; non ſudavit. Veſperi eadem potio iterata eſt, & probè tectus copioſè ſudavit, multò meliùs habuit, per totum illius diei decurſum ſumpſit in ſingulis juſculis bezoardici mineralis ℈. i. Paucis poſtea diebus omninò convaluit. Ceſſante febre parotis oborta eſt valdè dolorifica, quæ per reſolutionem diſcuſſa eſt.

OBSERVATIO XXX.

Dolor nephriticus.

Die 3. menſis Julii anni 1630. Petrus Bernardus, Pharmacopœus Gratianopolitanus celeberrimus, quinquagenarius, correptus eſt dolore nephritico vehementiſſimo, ſtatimque ſibi injici curavit duos clyſteres conſequenter valdè laxantes, ex confectione hamech & diapruno ſolutivo cum terebinthina, iiſque nihil conferentibus me vocari juſſit; tertium clyſterem præſcribo, emollientem, & carminantem cum diaphœnici & diapruni ſolutivi, ſingulorum ℥. ß. & aquæ benedictæ ℥.iv. hoc enemate multum evacuatus eſt, dolòrque omninò ſublatus. Sentiebat enim æger materias ex lumbis totòque abdomine ſibi avelli, ſine ulla tamen moleſtia. Eodem tempore fomenta ex priori decocto admovebantur.

OBSERVATIO XXXI.

Dolores arthritici.

Die octava menſis Julii anni 1630. vocatus ſum à Magiſtro Perdreau, eminentiſſimi Cardinalis Richelii Pharmacopœo. Gratianopoli decumbente ex doloribus articulorum, qui pedes & brachia, aliàſque partes affligebant, cum tumore, inflammatione & febriculâ. A viginti diebus hoc affectu laborabat, eique novies proprio nutu ſecta fuerat vena, ſanguiſque multo ſero abundans detractus; aliquoties etiam purgatus fuerat. Meo autem juſſu illi exhibetur pulvis in juſculo ex calomelanos ℈.i. diagridii g.viii. caryo-

caryophyll. num. 1. blandè & copiosè purgatus est; ac multò melius habuit. Deinde sumpsit manè & serò julepum refrigerantem, in cujus dosi matutina infundebantur sennæ ʒ. iii. cum seminis coriandri ʒ. ß. frigidè per biduum; postea sumpsit eundem pulverem pari successu, & integrè curatus est.

OBSERVATIO XXXII.

Hystericus affectus.

MEnse Octobri anni 1631. uxor D. Dalmeras, in suprema subsidiorum Curiâ Consiliarii regii hysterico affectu laborabat, cum vomitu & alvi fluxu, summàque virium dejectione, ut moribunda videretur. Post multa remedia usurpata, nempè fomenta roborantia ventriculo admota, pulsos cordi applicitos, & Epithemata eidem parti apposita, cucurbitulas femoribus & pubi affixas, clysterem ex jusculo & theriaca injectum; tum aquam cinnamomi exhibitam, sumpsit tandem sequentem potionem, quæ mirum in modum ipsi profuit.

℞. Aquarum artemisiæ, rosar. & florum aurantiorum ana ℥. i. aquæ cinnamomi ʒ. iii. confectionis de hyacintho ʒ. i. pulveris electuarij diamargariti frigidi ℈. ß. croci g. iv. fiat potio.

Assumpta hac potione non ampliùs vomuit; & optimè habuit per duos dies, postea iterum affectus rediit, & per intervalla repetiit. At quoties dicta potio usurpatur, omnia symptomata cessabant.

OBSERVATIO XXXIII.

Diarrhœa.

VIr quidam robustus, & bilioso temperamento præditus, æstate media, correptus est diarrhœa biliosa, valdè urgente, cum siti intensissima. Vocatus ad eum, præscripsi sal prunellæ in potu ordinario, tum etiam in julepis, ex aquæ lactucæ & portulacæ paratis, ter in die sumendis, & intra 24. horas convaluit.

OBSERVATIO XXXIV.

Obstructio hepatis & lienis.

QUidam studiosus Polonus, ex intempestiivis lucubrationibus incidit in gravissimas obstructiones Hepatis & Lienis, quæ eum ad extremam maciem perduxerunt, cùm antea esset εὔσαρκος & bono habitu præditus: postquam autem potionibus purgantibus, apozematis aperientibus, aliisque remediis usus esset, quæ parùm contulerant; pilulæ sequentes à me præscriptæ sunt, quarum usu intra mensem restitutus est.

℞. Aloës optimæ, & gummi ammoniaci in aceto soluti & per setaceum trajecti, atque iterum inspissati ana ʒ. iii. sennæ mundatæ & myrrhæ electæ ana ʒ. i. ß. croci ℈. ß. cum oxymelite scillitico; fiat massa pilularum, de qua capiat ℈. ii. alternis diebus duabus horis ante prandium.

OBSERVATIO XXXV.

Phthisis incipiens.

CLarissima & pulcherrima mulier, vidua D. de Ribera Sommeriensis, 25. annos nata, fluxione tenui & acri in pectus delabente graviter afficiebatur, cum tussi sicca ferè perpetua, macie, febre lenta, & genarum rubore, quæ vitia per contagium contraxerat ex marito suo, qui ante duos menses phthisicus perierat, ita ut illa ad eundem morbum ruere videretur.

Die decimâ quintâ mensis Maij anni 1629. ei præscripsi potionem purgantem ex senna, rhab. mannâ & syrupo rosaceo, cum decocto pectorali. Postera die venæ sectionem deinde juscula pectoralia & refrigerantia per duodecim dies, & in quarto quolibet jusculo senna coquebatur ad ℥. ß. Post juscula, balneum ex decocto hordei & amygdalarum dulcium. Interim noctu sumebat cochlear unum syrupi fluxionem & tussim cohibentis, ex syrupo violaceo, jujubino, de rosis siccis, & de papavere, partibus æqualibus, compositi.

Hisce remediis perfectè convaluit, neque opus fuit caustico & lacte asinino, quæ præscripta fuerant. Nihilominus suasi, ut bis in anno purgationem renovaret.

OBSERVATIO XXXVI.

Gonorrhœa antiqua.

D. Q. Juris utriusque Doctor, ab octo mensibus gonorrhœa laborans, à me consilium petiit. Illi primùm sequentem bolum præscripsi.

℞. Terebinthinæ venet. drach. iii. rhab. pulv. drach. i. fiat bolus, quem capiat per quinque dies, ab hoc remedio bene habuit, sed post aliquot dies fluxus reversus est. Posteà usus est aquâ ad gonorrhœam Quercetani, in illius pharmacopœa descriptâ. Primâ exhibitione omninò sedatus fluxus, & adeò per tres aut quatuor dies tantùm illius usum continuavit, neque amplius rediit.

OBSERVATIO XXXVII.

Dolor capitis lethalis.

DIe sextâ mensis Aprilis anni 1629. cùm essem Ledovæ, invisi filiam Francisci Fezon mercatoris, septem annos natam, quæ à duobus mensibus affligebatur gravissimo capitis dolore, circa frontem & supercilia, qui singulis propemodum horis recurrebat, tàm acutus, ut illa sibi cultro caput aperiri frequenter postularet. Jam verò à duobus diebus inciderat ter aut quater in paroxysmos epilepticos, cum spuma in ore. A Medico ordinario præscripta fuerant multa remedia, præsertim purgationes per apozemata; cucurbitulæ & vesicatorium cervici, sed omnia frustra. Cùm essemus de hoc casu consilium inituri; relatum nobis fuit, eam novo paroxysmo fuisse è vivis ereptam, & post mortem puris aliquod per nares effluxisse. Inde conjiciendum fuit, in cerebro abscessum latitare, sed eo aperto nihil inventum fuit præter serosum humorem, in cerebri substantiam & ventriculos effusum.

Hic casus mihi in memoriam revocavit historiam cujusdam virginis, quæ cum simili dolore per multos menses cruciata fuisset, & multa remedia frustra tentasset; à quodam Chirurgo totum caput, deraso capillitio, vesicatorio contectum est, instar cucuphæ, & vesiculis excitatis: magna serosi humoris copia effluxit, & ita liberata est, quod remedium huic etiam prodesse potuisset.

OBSERVATIO XXXVIII.

Uteri scirrhus.

DIe 29. mensis Decembris anni 1630. uxor D. Dugast Biterrensis, 20. annos nata, Monspelium venit, ut affectus, quo premebatur, curationi incumberet. Erat autem tumor scirrhosus, corpus uteri occupans, & à quinque mensibus exortus, cùm filium primogenitum peperisset, & aëri frigido incautè sese exposuisset; unde lochiorum reliquiæ suppressæ sunt, & in uteri corpore retentæ, ubi tumorem effecerunt, qui tractu temporis scirrhosam duritiem contraxit. Dolores interdum pungitivos in parte sentiebat, unde suspicio erat, ne tumor ille ad cancri naturam quodam modo accederet, Sequentia remedia illi à me præscripta sunt.

℞. Catholic. duplic. ℥. ß. hieræ picræ & diaphœnici ana ʒ. i. ß. rhab. pulverat. ʒ. i. cum saccharo fiat bolus quem capiat manè cum regimine, sequenti die aperiatur vena basilica cubiti dextri mittantur sanguinis ℥. viii.

℞. Radic. asparagi, brusci, petroselini & bryoniæ ana ℥. i. cortic. rad. capparum & mediani tamarisci ana ℥. ß. fol. agrimon. ceterach. capill. ven. artemisiæ, matricariæ

ana m. i. sennæ mundatæ & polypod. querc. ana ℥. i. epithym. ℥. ß. agarici recenter trochiscati ʒ. ii. zinzib. & caryophyllor. ana ℈. ii. coquantur ad ℔. i. ß. in colatura dissolve syrupi de cichorio compositi cum rheo ℥. iii. fiat apozema pro tribus dosibus matutinis.

℞. Rad. alth. & liliorum ana ℥. ii. rad. bryoniæ & cucumeris agrestis ana ℥. i. fol. malv. & violar. ana m. ii. fol. artemisiæ, nepethæ ana m. i. ficuum pinguium par. xii. sem. lini & fœnugr. ana ℥. i. flor. chamomel. & meliloti ana p. ii. fiat omnium decoctio in tribus partibus aquæ, & una vini alb. sub finem additi, qua foveatur pars affecta mane & serò.

℞. Butyri recentis & axungiæ porci, ana ℥. i. ß. pinguedinis gallinæ, anseris, & anatis ana ℥. i. olei amygdalarum dulc. & liliorum ana ℥. ii. mucilaginis sem. fænugr. extractæ cum vino albo ʒ. vi. gummi ammoniaci in aceto soluti ʒ. iii. croci ʒ. ß. ceræ q. s. fiat unguentum applicandum post fotum.

℞. Massæ emplastri de meliloto & de mucilaginibus ana ℥. i. gummi ammoniaci in aceto soluti & trajecti, & iterum inspissati ℥. ß. cum oleo liliorum fiat emplastrum super alutam debitæ magnitudinis & figuræ, applicandum eidem parti post inunctionem, & quinto quoque die renovandum.

℞. Aloës optimæ ℥. ß. gummi ammoniaci in aceto soluti, & iterum inspissati ʒ. ii. bdellij & myrrhæ ana ʒ. i. sennæ mundatæ & agarici recenter trochiscati ana ʒ. ii. fæculæ bryoniæ ʒ. i. cum oxymelite scillitico fiat massa pilularum, de qua capiat ʒ. ß. singulis diebus manè, duabus horis ante pastum continuando per xv. dies.

Dum horum remediorum usum aggressa esset, frigus intensissimum adveniens eorum continuationem impedivit, & illa in patriam rediit; eique discedenti præscripsimus, ut verno tempore prædictorum remediorum usum repeteret, eáque diu continuaret, quibus addidimus semicupium frequens, cataplasma emolliens, & bochetum rad. chinæ pro potu ordinario. Quibus per tres menses continuatis præcipuè fomentis, unguentis & emplastris cum bocheto prædicto, perfectè convaluit. Et menstrua purgatio, quæ per octo menses suppressa fuerat, iterùm apparuit, naturalem ordinem servavit, ab eòque tempore alios liberos peperit.

OBSERVATIO XXXIX.

Febris quartana.

Elegans puella filia D. Desplans, in suprema subsidiorum curia Consiliarii regii, quatuordecim annos nata, mense Novembri, anni 1630. laborabat quartana duplici, à duobus mensibus. Ipsi præscribo infusionem ʒ. i. sennæ, factam in aqua mea febrifuga, singulis diebus sumendam, & quarta exhibitione, febris omninò sublata est, & deinceps optime habuit.

OBSERVATIO XL.

Alia quartana.

Duarandæus Canonicus, annos natus 30. febre quartana laborans, mense Decembr. anni 1610. prædicto remedio usus est quotidie; & septima exhibitione curatus est.

OBSERVATIO XLI.

Mammarum inflammatio.

Circa initium mensis Januarij anni 1631. amplissimi viri D. de Rochemore, in curia computorum & subsidiorum Protopræsidis uxor puerpera, laborare cœpit inflammatione mammæ dextræ ob ictum, in illam partem inflictum. In ea autem continebatur lac quod non poterat exsugi. Facta fuit embrocatio prima die ex duabus partibus olei rosati completi & una omphacini. Secunda die & sequentibus continuata illa embrocatio parti tantùm dolenti, & toti mammæ admotum est bis in die unguentum de althæa, & sine alio remedio intra paucos dies curata est, affixæ fuerunt cucurbitulæ scapulis, neque secta fuit vena, cùm statim viderem, affectum resolutione discuti.

OBSERVATIO XLII.

Febris maligna.

Mense Aprili anni 1631. juvenis mulier, vidua Montaudi, civis Monspeliensis, febre maligna laborabat cum exanthematis, eique vulgaria remedia administrata fuerant usque ad octavam morbi diem, qua vocatus fui, & ægrotantem inveni in summa virium imbecillitate versantem, cum siti ingenti, linguæ siccitate ac nigritie, tum lentoribus nigris, dentibus adhærentibus. Præter cardiaca varia, præscripsi julepos valdè refrigerantes cum sale prunellæ & spiritu vitrioli. Et in ptisana sumebat pro potu ordinario sal prunellæ & spiritum vitrioli. Admovebantur fotus refrigerantes & humectantes pectori & hypochondriis; & intra biduum sitis & ardor evanuit. Ac post modum purgatione aliisque levioribus remediis intra paucos dies convaluit.

OBSERVATIO XLIII.

Febris maligna cum parotidibus.

Anno 1623. post Monspelii obsidionem, grassata est per plures menses febris admodùm maligna, ex qua media ferè pars ægrotantium interibat. Peculiariter verò, quibuscunque parotides superveniebant (quod circa nonum, vel undecimum morbi diem solebat contingere) omnes interibant. Cùm autem plures hujusmodi vidissem, neque ullis alexipharmacis liberare potuissem: cogitare cœpi, ideò censeri lethales parotides, quod pars illa non sit capax recipere totam materiam morbificam, quæ intùs manens interimit, & supplendum esse naturæ opus. Ac quanquam ægrotantes pulsum haberent parvum & frequentissimum, ac pene formicantem, ut in agone mortis versari viderentur, quæ etiam brevi succedere solebat: attamen hanc Cornelij Celsi sententiam animo revolvens, multa scilicet in præcipiti periculo rectè fieri, quæ aliàs essent omittenda, & satiùs esse anceps remedium in uno aut altero experiri, quàm tot ægros certo exitio relinquere; sanguinis missionem præscripsi partitis vicibus, propter virium imbecillitatem, bis aut ter eadem die, & sequenti die purgationem. Qua via omnes quibus hæc remedia administrata sunt, feliciter evaserunt, neque ullus deinceps interiit. Primi ægroti hac methodo curati historia fusè descripta reperitur capite primo sect. 3. methodi nostræ curandarum febrium.

OBSERVATIO XLIV.

Colica ventriculi.

Mense Aprili anni 1631. uxor D. Guillelmi Dortommanni, Patroni Monspeliensis celeberrimi, subitò correpta est doloribus vehementissimis, ventriculi & lienis regionem occupantibus, qui neque fomentis, neque purgatione sedari potuerunt, sed phlebotomiâ celebratâ, satis largâ manu, è brachio sinistro, statim evanuerunt.

OBSERVATIO XLV.

Vomitus sanguinis.

Paulus Hilarius mercator Nemausensis vomitu sanguinis, eòque copioso afflictus fuerat, quatuor aut quinquies, intra sex septimanas, ad cujus cohibitionem multa præstita fuerant à Medicis ordinariis. Tandem symptomate redeunte & diutiùs perseverante, ut æger in maximo vitæ discrimine versari videretur, ad eū vocatus sum

die

die 2. mensis Maii anni 1631. Homo erat quinquagenarius, temperamento biliosus, & in actionibus promptissimus, quique anno præterito Consulatum exercens, maximis laboribus, tum animi, tum corporis sese exagitaverat, unde bilis proventus major, quæ exustione ad atræ bilis naturam accedebat, & magnam sanguini commotionem præbens ejusdem foras eductionem produxerat, cui rei maximè conferre videbatur ejusdem humoris acrimonia venis reserandis aptissima; tum maxima sanguinis tenuitas à seri multa copia eidem permixta. Censui hunc sanguinem per anastomosin effluere, quandoquidem eum maxima copia evomuerat in thrombos concretum. Attamen per dilucida intervalla nihil emittebat, ita ut per mensem integrum à primo insultu nihil sanguinis excreverit. Adde, quòd non solùm per vomitum, sed etiam per secessum sanguinem fundebat: imo verò primus paroxysmus ab excretione sanguinis per alvum inchoaverat, quod ostendit venas mesaraicas, ad intestina desinentes, per anastomosin fuisse apertas.

Die prædicta, quâ eum invisi, sanguinis eruptio à 24. horis cohibita fuerat, ea tamen denuò imminere videbatur, ut facilè apparebat ex inquietudine, siti, cardialgia, æstu præcordiorum, capitis pulsatione & febre. Ideò cùm jam advesperasceret, julepus tantùm exhibitus est, ex aquis plantaginis & portulacæ cum sale prunellæ, tota nocte non dormivit valdè anxius & inquietus.

Die 29. mensis Maii horis matutinis missus fuit sanguis ex brachio sinistro ad ℥. iv. tantùm, quia æger cardialgiâ ita afficiebatur, cum tantâ virium dejectione, ut se brevi expiraturum putaret. Sanguis fuit valdè rubicundus, & totus pene in serum conversus, à phlebotomia robustior factus est, & meliùs habuit. Tùm urinæ, quæ antea prorsus aqueæ fuerant, coloratiores evaserunt. Injecto post meridiem clystere detergente, sanguis denuò missus est ad ℥. vii. priori persimilis, unde æger meliùs habuit. Julepi prædicti fuerunt iterati. Pro potu utebatur aqua ferrata cum syrupo cydoniorum & spiritu vitrioli. Jusculis, hordeatis & panatellis pulvis adstringens immiscebatur, tum etiam præscripta est opiata roborans & adstringens, sumenda semel in die, circa vesperam. Hypochondriis fotus admovebatur, ex decocto portulacæ & plantaginis, aliorùmque in oxycrato coctorum. Unguentum etiam refrigerans & adstringens iisdem partibus. Juscula cum aqua ferrata parabantur. Nocte insequente satis dormivit, sed cum insomniis turbulentis.

Die 30. ejusdem mensis, urinæ coloratiores, habentes eneorema tenue: pulsus meliores. Supererant tantùm sitis & pulsatio in capite, Mane exhibitum est medicamentum ex rhab. pulv. ʒ. i. & trypheræ persicæ ʒ. ii. quo quater aut quinquies dejecit biliosa serosa multa, unde meliùs habuit, & urinæ meliores, tota nocte dormivit.

Die ultimâ ejusdem mensis manè bene habebat; sed urinæ eneorematis expertes, sitis permanebat, & pulsatio in capite, propinatus est julepus refrigerans & adstringens ex decocto paratus. Urinæ sensim pallidiores evadebant, eneorematis expertes, sitis augebatur, non obstante potu acido. Circa vesperam, febris aucta est, æger valdè inquietus, & sitibundus, tum se æstum maximum in ventriculo percipere querebatur. Inde metus ingens mihi incussus est redeuntis denuò sanguineæ vomitionis, cujus causa videbatur esse translatio bilis ad illas partes, unde urinæ pallidiores. Causam procatarcticam hujus recursus esse censui, vel jusculorum nimis coctorum crebriorem exhibitionem, vel fotuum ab imperito Pharmacopæi famulo nimis calidè admotionem, cùm frigidè admoveri debuissent. Hujus rei indicio fuit, quòd æger retulerit se à prima fotuum admotione caliditatem in hypochondriis percepisse. Ut igitur symptomata imminens præcaverem, missionem sanguinis præscripsi è cubito sinistro ad ℥. viii. qui cum impetu effluit. Eodem tempore epithemata ex oxycrato hypochondriis subfrigidè admota, frictiones & ligaturæ celebratæ, clyster injectus & julepus exhibitus, ex aqua portulacæ & papaveris rhœados, cum syrupo ejusdem papaveris rhœados, & sale prunellæ. Quibus remediis intra duas horas liberatus est ab illo æstu & siti. Noctis reliquum cum somno permodico peregit, manente perpetua capitis pulsatione.

Die primâ Junii, urinæ benè coloratæ, cum eneoremate apparuerunt. Exhibita est potio ex decocto foliorum cichorii, acetosæ & portulacæ, cum tamarindorum ℥. ß. addendo syrupi granatorum ℥.i. rhabarbari pulverati ℈.i. bis purgatus est horis matutinis, & serosi humoris copiam excrevit. Post secundam sedem vomitu correptus est cum valido conatu, ac jusculum paulò ante assumptum rejecit cum pituita, nihil verò sanguinis. Pomeridianis horis bis aut ter dejecit biliosa & spumosa, noctu mediocriter dormivit.

Die secunda Junii manè parùm turbatus apparebat in discursu, ut verba rectè pronunciare non posset, nec sensu commodè exprimere, quòd tamen ipse percipiebat dicebàtque se non habere mentem liberam. Pulsatio in capite continuò perseverabat, sumpsit prædictum medicamentum ex tamarindorum ℥. ß. & rhabarbari ℈. i. Cùm autem dicta mentis conturbatio perseveraret, cucurbitulæ duæ admotæ sunt scapulis, cum scarificatione; quibus sanguis valdè serosus eductus est, & frontale commune admotum. Intra unam horam leve illud delirium omninò cessavit, diei decursu quater aut quinquies alvus soluta est cum euphoria, nocte placidè dormivit, & inde multò meliùs habuit.

Die 3. Junii se optimè habere professus est, & capitis pulsationem esse valdè imminutam. Sumpsit iterùm prædictum medicamentum, quo purgatus est, ut supra. Admovebantur quotidie epithemata cordi, fomenta hypochondriis ex oxycrato, tum sumebat vesperi opiatam prædictam.

Die 4. Junii æger in eodem statu consistebat, sumpsit manè opiatam prædictam, atque iterùm vesperi, & post meridiem syrupum corallorum. Sed quia in liene insignis durities apparebat; admotus est fotus emolliens & aperiens, tùm etiam unguentum iisdem viribus præditum.

Die 5. sumpsit mane decoctum galli veteris cum herbis temperatis aperientibus, radice chinæ, & cremore tartari. Admotum est causticum tibiæ sinistræ, fotus & inunctio lienis continuata. Jam remedia sanguinem cohibentia sensim omittebantur, & ad ea transibamus quæ lienis obstructioni, & humori melancholico magis erant idonea. Tum cœpit uti solidis alimentis, cum tantillo vini crassioris, cùm à febre imminutus esset, alvi excrementa, & urinæ meliùs concoctæ, somnus ferè assiduus, tumor in liene satis insignis apparebat, ideò præscriptum est decoctum galli prædictum ad 12. dies, addendo tertio quoque die sennæ ʒ. ii. & continuatio fotus & linimenti emollientis & aperientis per idem spatium, & post 12. illos dies balneum, deinde aquas Meynenses cum iteratione balnei semel in septimana. Ac demum syrupum magistralem ex succis, cum opiata deobstruente.

Die 6. Junii, sumpsit jusculum cum sennæ ʒ. ii. eòque ritè purgatus est.

Die 7. discessi & usu prædictorum remediorum, præcipue syrupi magistralis, longo tempore continuati, probè convaluit.

OBSERVATIO XLVI.

Fluor Uterinus.

ILlustris quædam religiosa, propter hepatis & renum calidam intemperiem, initio mensis Augusti, anni 1630. correpta est fluore admodum copioso & molesto, à quo præposterè curata à Chirurgo qui vehementia purgantia ei exhibuerat, affectus ad sequentem hyemem productus est, nec tunc temporis cessavit; sed tantùm imminutus est, & ægra pallida & decolor permansit. Vere autem sequente, affectus paulatim in deterius vergebat; usque ad æstatis initium quo tempore inappetentia & febricula laborabat, quibus interdum tussis accedebat, ut metus esset, ne in tabem incideret.

Et primùm præscripsi leve catharticum ex senna & rhab. postea phlebotomiam. Ac consequenter ptisanam laxantem per quatuor dies. Postea balneum tepidum ad hepatis & renum ardorem temperandum, per biduum sequens.

A balneo correpta est alvi fluxu, à quo bene habere videbatur primis diebus: posteà tamen ab eo vires infirmiores evadebant, febris interdum aderat, & ventriculus inappetentia laborabat. Jussi ut per quinque vel sex dies sumeret mane rhab. pulv. ℈. i. cum syrupo de absint. pontico, ad boli formam redactum, hora una ante prandium. Prima die alvus multùm & frequenter dejecit; Secunda, alvi fluxus omninò cohibitus, & ventriculus valdè confirmatus, febricula disparuit, meliùs colorata in dies apparebat; sed inappetentia perseverabat. Jussi ut rhabarbari usum continuaret adhuc per 12. dies, sed non ampliùs cum syrupo, sed cum terebinthinæ ʒ. i. in bolum redactum, ad fluorem uteri melius compescendum. Et sic ab omnibus prædictis affectibus liberata est.

OBSERVATIO XLVII.

Febris continua & maligna.

Die ultimâ mensis Januarii anni 1629. Reverendissimus Episcopus Nemausensis, annum agens quinquagesimum, laborare cæpit febre maligna, quæ singulis diebus exacerbationes habebat, ab hora undecima matutina, ad sextam pomeridianam, nauseam & singultum per intervalla patiebatur, urinæ rubræ & turbidæ, excrementa alvi liquida, biliosa, & pauca, vigiliæ perpetuæ usque ad septimam diem. Cùm in villula quadam prope castra regia ægrotare cœpisset; statim sese contulit Bellicolam, ubi secunda die morbi à duobus Medicis sanguinis missio fuit celebrata, eductùsque sanguis valde corruptus, idque præmisso clystere.

Tertia die fuit iterata venæ sectio, & sanguis priori similis eductus. Interim julepi refrigerantes & venenatam qualitatem oppugnantes fuerunt usurpati. Eadem die sudor apparuit levis, sine præcedente rigore aut horrore, sed nausea ante sudorem vehementiùs urgebat. Quartâ, quintâ, & sextâ similis sudor rediit, sine ulla febris remissione.

Circa finem quintæ, stillæ sanguinis ex naribus prodierunt. Ego verò ad illum vocatus sum die sextâ, qua febris vehemens apparuit, cum pulsu magno & frequenti, siti, jactatione, & aliis symptomatibus. Eadem die sanguinis missio iterata est ad ℥. viii.

Circa initium septimi, rigore correptus est per horam integram. Hunc sequuta est nausea satis gravis per horam alteram, tandem sudor copiosè erupit, tota ferè die perseverans, ut septies lintea mutanda fuerint. A sudore febris omninò sedata, & urinæ, quæ antea rubræ & crassæ fuerant, luteæ & laudabiles evaserunt.

Die octavâ & nona, alvi fluxu moderato excreta fuit materia biliosa & pituitosa, quo pristinæ sanitati restitutus esse videbatur.

Die decimâ, translatus fuit Nemausum, propter Bellicolæ insalubritatem, & pestem incipientem.

Duodecimâ, purgatus est medicamento ex senna, rheo, manna, & syrupo rosaceo.

Decimâ tertiâ, solidioribus alimentis uti cœpit parva quantitate; & decima quintâ, vino valde diluto. Eadem die lecto egressus est: & in mensa prandium assumpsit ut perfectæ valetudini restitutus videretur.

Nihilominus recidivam passus eadem 15. die, circa mediam noctem, cum nausea frequenti, qua pituitosa & pauca rejiciebat.

Circa initium decimæ sextæ diei, injecto clystere, secta fuit vena, & sanguis eductus valdè corruptus. Julepi ex refrigerantibus, aperientibus, & alexipharmaci, parati, epithemata; inunctiones ex oleo scorpionum Matthioli, & confectio de hyacintho in jusculis præscripta.

Decimâ septimâ iteratus clyster, & iterata phlebotomia. Sanguis priori similis. Lapis bezoardicus in julepis, & bezoardicum minerale interdum in jusculis usurpatum. Ad nauseam compescendam sal absinthii bis fuit exhibitum, non sine fructu. Fomenta roborantia ventriculo admota. Inunctio ex oleo nucis moschatæ, & cydoniorum eidem parti. Julepo semel atque iterum aqua theriacalis fuit commixta, cùm magna suspicio esset luis pestiferæ, huic morbo admixtæ, propter nauseas, & lipothymias frequentes; spiritus vitrioli in potu ordinario.

Decimâ octavâ, rigore correptus est, quem excepit sudor per quatuor aut quinque horas perseverans, sed exigua quantitate effluens cum dysphoria & inquietudine, tum etiam nausea, & vomitu frequenti.

Postea ad nauseam perseverantem exhibita ex salis absynthii ʒ. i. in vino dissoluta, quæ feliciter operata est, & rarissimo postea vomitu afflictus est. Paucis post horis rigore iterùm correptus, deinde bis alvum deposuit satis copiosè, ac tandem sudor emanavit, quem diù ferre non poterat, propter inquietudines, isque lentè ferebatur; sed per multas horas perseveravit. Ad motum illum adjuvandum semel exhibitus fuit lapis bezoardicus, cum jusculo, & cum altero jusculo post aliquot horas bezoar solare, quo sudor copiosissimus effusus est cum facili tolerantia, & inde febris maximè imminuta est.

Decimâ nonâ, febris multò remissior, injecto clystere laxante, cum aquæ benedictæ ℥. iii. alvum quinquies deposuit, totius diei curriculo, & multam bilem excrevit cum pituita mixtam. Nocte placidè dormivit, urinæ bene coloratæ cum hypostasi tenui. Medicamentis roborantibus vires reficiebantur.

Vigesimâ & vigesimâ prima, omnia eadem: semel aut bis in die alvo dejiciebat materiam satis crassam.

Vigesima secunda purgatus est medicamento superiori simili; & pluries dejecit biliosa atque pituitosa, nec non per vomitum excrevit pituitam crassam cum exigua bile; postea placidè dormivit tota nocte, tum etiam die sequenti, quæ erat 23. tùmque febris omninò expers fuit; & urinæ meliùs coctæ apparuerunt.

Ad reliquias humorum deturbandas 24. die sumpsit jusculum aperiens, eoque die 26. incoximus sennæ ℥. ß. cum correctivis, quo quater purgatus est, indèque auctus ciborum appetitus cum siti nulla, ac continuatis jusculis aperientibus per aliquot dies, pristinæ sanitati restitutus est.

OBSERVATIO XLVIII.

Inflammatio & abscessus renum, Hæmorrhagia, febris maligna, cum gravibus symptomatibus.

Die 27. mensis Martii, anni 1629. vocatus sum ad Reverendissimum Episcopum Lodevens. quinquagenarium, qui antea febre maligna laboraverat, ejùsque duas passus erat recidivas, ab iisque liberatus multis crisibus, præcipuè per hæmorrhagias copiosissimas, & remediis quàmplurimis, à duobus Medicis Lodevensibus mecum præscriptis. Cùm multis diebus omninò convaluisse videretur; die 17. Martii circa horam duodecimam ægrotare cœpit, ac sequenti, subitò correptus est dolore acuto & fixo circa renem dextrum, quem sequuta sunt hæc symptomata, vomitus frequens, singultus, urinæ turbidæ, rubræ àliquando & aquosæ, interdum cum arenulis partim rubris, partim verò albis, interdum etiam conquestus est de cruris dextri stupore. Die 22. febris supervenit, quam exceperunt diebus sequentibus horrores, bis aut ter in die invadentes; eosque sequebatur febris exacerbatio per duas vel tres horas.

Cùm igitur accessissem die 27. morbi, unà cum prædictis Medicis suspicati fuimus in communi consilio, calculum latitare in rene dextro, & à dolore excitatam esse inflammationem in eadem parte. Quia verò dolor tunc ferè nullus apparebat; existimavimus inflammationem

jam

jam ad ſuppurationem fuiſſe progreſſam. Decretum fuit, mittendum eſſe ſanguinem primum ex brachio dextro, poſtea ex malleolo ejuſdem regionis, clyſteres mollientes & refrigerantes frequenter injiciendos, julepos, & emulſiones lenientes imperandas. Epithemata, fomenta, linimenta, & cataplaſmata præſcribenda. Incœpimus à venæ ſectione, quæ celebrata fuit die prædicta 27. hora ſecunda veſpertina ad ℥. viii. Circa veſperam oborta eſt hæmorrhagia, quæ per quatuor horas perſeverans, ſanguinis ferè ℔. ii. æquavit, adhuc affatim fluebat & vires concidebant. Igitur cogitandum fuit de cohibenda hæmorrhagia, & præſcripta fuit venæ ſectio revellens in brachio dextro, ſal prunellæ in aqua frigida diſſolutum frontale adſtringens, acetum in aurem inſtillandum, ſuccus urticæ ſumendus, cucurbitula regioni hepatis admovenda, linteum aceto madefactum, quo cervix erat volvenda, & ligaturæ extremorum quibus nihil proficientibus æger ſe alvum deponere velle dixit, nec potuit cogi, ut in lecto dejiceret. Præmonuimus, ſi lecto exſurgeret cum tanta exſolutione virium, fore ut in ſyncopem rueret: attamen eam ſyncopem cohibendo ſanguini fore perutilem. Ita ferè ſucceſſit, nam poſtquam ſurrexiſſet, animi deliquium paſſus eſt, à quo ſtatim excitatus eſt vino exhibito, & aqua frigida in faciem projecta, poſtea copiosè dejecit, & poſtquam in lectum delatus fuiſſet; ſanguis multò minore impetu fluebat. Poſtquam verò paululùm quieviſſet; exhibitum eſt ſal prunellæ ad ʒ. i. ß. in aqua frigida diſſolutum; quo aſſumpto, ſtatim ſanguinis fluxus omnino fuit cohibitus, nec aliis remediis opus fuit.

Die ſequenti, quæ erat 28. Martii, ſiti ingenti premebatur, & puſtulæ quædam dolentes, ex ſanguine aduſto genitæ, circa frontem, genas, labia, linguam, & in volis manuum obortæ ſunt, dolor verò renum nullus apparebat: ſed ingens alimentorum averſio, ut juſculum omninò renueret, multò magis julepos & emulſiones. Attamen tota fere die dormivit per intervalla, & per alvum bis dejecit biliosa & valde fœtida. Urina erat decolor, tenuis, & ſine ſedimento, cum arenulis in fundo matulæ. In potu mane exhibuimus ſalis perlarum ʒ. ß. cum aqua cocta, & ſitis plurimùm contemperata eſt. Poſt meridiem, atque iterum veſperi, ſpiritus vitrioli gutt. 12. cum ℥. i. ſyrupi capillorum ven. & aqua coctâ propinatæ ſunt, à quibus etiam ſitis & febris plurimùm ſedata. Inunctio frequenter fuit celebrata regioni lumborum, ex unguento populeo & refrigerante Galeni, cum oleo roſaceo. Lac amygdalarum dulcium juſculis miſcebatur ad cochlearia tria vel quatuor. Nocte ſequenti ſatis quietè etiam dormivit, ſeſe per vices expergefaciens cum planctu luctuoſo, ut ſolebat diebus præcedentibus.

Die 29. conqueſtus eſt mane de dolore renis dextri, ſed parum vehementi, non poterat tamen ſupra latus dextrum decumbere. Urinæ tenues & pallidæ, cum arenulis partim rubris, partim albis: puſtulæ oris inunctæ ſunt pomata recenti, tantillo ſalis prunellæ admixto. Præſcriptum fuit fomentum & cataplaſma emolliens & anodynum, renibus admovendum; tum etiam julepus ex decocto herbarum refrigerantium, cum ſemine lactucæ & papaveris albi, ſummit. malv. flor. violar. & bugloſſi.

Circa horam quartam pomeridianam, levi horrore correptus eſt: quem excepit febris intenſior, ad aliquot horas perſeverans. Hora decima propinatus eſt julepus ad ℥. viii. totâ nocte parùm dormivit.

Die 30. horâ tertiâ matutinâ, rigore vehementi afflictus eſt per horam dimidiam, poſtea febris adaucta, oris & faucium ulcera graviora & magis dolentia, quibus demulcendis diamorum uſurpatum eſt. Sitis ingens, alvi excrementa liquida, & valdè foetida. Poſt duas horas, ſumpto juſculo, ſudor erupit copioſus in capite & cervice, cum madore tantùm in reliquis partibus, in cujus medio alvus iterum ſoluta eſt, & uſque ad horam octavam quinquies dejecit, urinæ magis coctæ coloratiores apparuerunt, exiguam hypoſtaſin habentes: febris etiam imminuta; ſed vires admodùm fractæ ex alvi fluxu. Circa horam quartam ſumpſit julepum cum ſpiritus ſulphuris guttis viginti. Quantitas autem julepi perpetuò fuit ℥. viii. iterum dormivit uſque ad horam ſextam, & experrectus dixit ſe à julepo plurimùm fuiſſe adjutum, & refrigerationem percepiſſe in toto corpore, febris equidem remiſſior apparebat. Aſſumpto juſculo refrigerante, conqueſtus eſt de dolore in palato; quod inſpicientes, ulceratum invenimus ex ardore febris prægreſſæ. Ad hoc malum demulcendum uſus eſt decocto mororum conditorum: poſtea ſequens gargariſma præſcripſimus.

℞. Aquar. plantag. & matriſylv. ana ℥. iv. aquæ roſar. ℥. ii. aluminis crudi ʒ. ii. poſt levem ebullitionem diſſolve diamor. & mellis roſac. ana ℥. i. fiat gargariſma. Præcepimus etiam ut palatum melle roſaceo frequenter inungeretur ex penicillo: colluebat etiam os frequenter ptiſana potus ordinarii; quæ ex hordeo & liquiritia confecta erat.

Ab eo etiam tempore ſatis placidè quievit uſque ad mediam noctem, quâ rigore iterum correptus eſt, ad duas horas perducto: poſtea febris aucta, quæ ſequenti die, quæ erat ultima menſis Martii, circa horam octavam multò remiſſior apparuit; urinæ ſemper tenues & valdè crudæ. Pomeridianis horis febris multò remiſſior, & in univerſum meliùs habere viſus eſt, quàm diebus præteritis. Alvus totâ die ter dejecit liquida & biliosa, julepi bis in die iterabantur, epithemata frequenter admovebantur.

In ſequenti verò nocte, circa illud tempus, quo rigor accidere conſueverat, anxietate gravi, & inquietudine moleſtiſſima vexatus eſt, cum alvi fluxu partim bilioſo, partim pituitoſo, frequenti, ſed pauco. Totâ nocte vigilavit, neque in lecto ſubſiſtere poterat. Ut igitur motum illum naturæ, qui difficile ac laborioſè fiebat, juvaremus, ipſi exhibuimus medicamentum purgans primo die Aprilis, hora tertia matutina. Interim ulcera palati & oris erant moleſtiſſima, & fœtorem cadaveroſum referebant: urinæ continuò tenues & decolores nos valdè terrebant: inquietudines circa horam nonam remiſſæ ſunt, & purgatus fuit quinquies totâ die. Circa veſperam multò melius habuit, ſed urinæ perpetuò albæ & crudæ; ulcera oris perpetuò moleſta, puſtulæ labia & mentum occupantes, imò & partem genæ dextræ in fœdam cruſtam degeneraverant ut fit in variolis multis, ſimul junctis. In media etiam crurum parte interiori obortæ ſunt puſtulæ, variolis conſimiles, inter ſe diſtinctæ & in unaquaque tibia manus magnitudinem æquantes maximæ malignitatis & aduſtionis teſtes.

Die 2. Aprilis, hora prima poſt mediam noctem, acceſſio iterum rediit, cum horrore leviſſimo, quem ſequutus eſt calor auctus cum inquietudine, præcedenti multò minore. Circa finem acceſſionis iterum exhibitum fuit medicamentum purgans, dejecitque bilem ſubviridem, cum pituita copioſa. Poſt meridiem ceſſavit purgatio, & febris omninò expers fuit, ſeque appetentiam ad ſolidiores cibos percipere aiebat. Cruſtæ ulceroſæ menti & genarum fœtorem quendam exhalabant.

Die 3. Aprilis; poſt mediam noctem paroxyſmus febris tertianæ duplicis iterum reverſus eſt eadem hora, priori conſimilis. Urinæ coloratiores apparuerunt, fœtor ſatis inſignis in ulceribus menti & genarum. Decretum fuit reliquias materiæ morbificæ præparare ad ulteriorem purgationem, remediis internis & externis. Interna fuerunt julepi aperientes & refrigerantes, externa verò, fomentum emolliens, aperiens & humectans, ſuper hypochondria, præcipuè regionem hepatis, in qua tenſio quædam apparebat, tum etiam linimentum iiſdem viribus præditum. Ante meridiem febris imminuta eſt; ſed non prorſus intermiſit. Urinæ laudabiles cum hypoſtaſi parva apparuerunt. A meridie ad ſextam horam veſpertinam bis dejecit liquida & ſubflava, ulceribus menti & genarum admotum eſt unguentum ex te-

terebinthinâ, vitellis ovorum, & melle roſaceo. Hora ſeptima veſpertina rediit acceſſio cum rigore, qui ad dimidiam horam extenſus eſt, poſtea calor auctus ad mediam noctem perſeveravit & duplici ſudore, eòque copioſo ſolutus eſt. Poſtea ἀπύρετος evaſit, fœtor maxillarum uſu unguenti prædicti intra duodecim horas ſublatus eſt, & ulcera pus album & craſſum emittere cœperunt. In acceſſione exhibitus fuit, pro potu ſyrupus violaceus, cum ptiſana & ſpiritu ſulphuris.

Die 4. Apr. cùm eſſet febris expers, matutinis horis prædicta remedia iterata ſunt; & toto die febris expers apparuit. Hora ſexta veſpertina iterum rediit acceſſio cum rigore, & præcedente longior fuit.

Die 5. Apr. præmiſſo clyſtere, ſanguis detractus eſt, ad humorum fervorem & putredinem inhibendam, quæ duo paroxyſmi incrementum peperiſſe videbantur. Circa horam quintam veſpertinam exhibitum eſt febrile Crollii ex ſale abſinthii ſpiritu ſulphuris, & aqua cichorii. Cùm jam æger frigus extremorum perciperet, poſteà plus ſolito contectus eſt, linteis calidis membra munita, ſicque dilatum eſt principium acceſſionis ad horam ſeptimam, rigòrque per horam perſeveravit. Poſt à vi medicamenti prædicti evomuit pituitam & bilem ſatis magna copia, deinde calor erat mitis, & ſine inquietudine, ſaltem inſigni.

Die 6. Apr. ab exitu paroxyſmi, conquerebatur æger de calore igneo in ventriculo, qui per intervalla ſæviebat. Cõquerebatur æger etiã de dolore in ſiniſtro hypochondrio: quem cùm explorare voluiſſem non potuit ferre manus contactum, & tenſio manifeſta apparebat. Urinæ à triduo integro nullæ colligebantur, ſed quia æger dejicere ſolebat ter aut quater de die, cenſuimus cum dejectionibus urinas etiam profundi. Quia tamen præter dejectiones prædictas continua ferè aderat deſidendi cupiditas, magna nobis ſuſpicio aderat, ne gravis quædam affectio in renibus latitaret, præſertim cùm ſingultus frequenter ægrotantem urgeret. Tandem, circa horam ſecundam, emiſit in matulam verum pus, album, læve & æquale, minimè fœtidum, ad ℥. iii. cum urina pauciſſima. Hinc certiſſimè apparuit, factum eſſe abſceſſum in renibus, qui intus retentus ſymptomata graviora afferebat. Imò verò æger totâ die dormivit, & uſque ad mediam noctem febris remiſſiſſima fuit. Ignea caliditas per intervalla ventriculum affligebat, & ſingultus per vices urgebat. Nocte concubia dolor & tumor hypochondrii ſiniſtri valdè imminuti ſunt, ut ſe contrectari pateretur: aliquid puris iterum per urinam excrevit, ſed tantùm ad ℥. ß. bis aut ter per alvum excrevit materiam bilioſam, cui exiſtimavimus materiam purulentam eſſe permixtam, quamvis illud certò non appareret. Poſt mediam noctem rediit acceſſio, quæ non verè acceſſio dicenda eſt, ſed potiùs exacerbatio: non contigit enim cum horrore aut rigore, neque cum febre intenſiſſima, ſed potiùs cum inquietudine, & languore.

Die ſeptimâ Aprilis, mane ante lucem urinam reddidit, quæ vix Unciæ unius quantitatem exæquabat, in cujus fundo tantillum puris ſubſidebat. Circa horam ſeptimam alvus ſoluta eſt parva quantitate, & dejectionis medietas purulenta erat: Hinc conjicere licuit abſceſſum in capacitatem abdominis fuiſſe apertum, & per inteſtina expurgari, ſed propter admixtionem aliorum excrementorum, quando copioſa eſt dejectio, non apparere. Conjecimus etiam, urinam cum pure & fæcibus effundi in inteſtina, aut non attrahi à renibus, quia nihil aut perexiguum mingebat, nullùmque in veſica, ejùſque meatibus vitium apparebat. Adde quod dejectiones eſſent copioſiſſimæ, quæ niſi clyſtere frequenti prolicerentur, æger multo deteriùs habebat, & hac die, cùm inquietus ad deſperationem propemodum fuiſſet, uſque ad meridiem; poſt ejectum clyſterem, quo bis purgatus eſt, placide habuit. Calor intenſus in regione ventriculi perſeverat, & quod mirum eſt, nulla urgetur ſiti, julepi uſurpantur refrigerantes & lenientes, tum etiam emulſiones. Interdum juſculis lac amygdalarum dulcium permiſcetur. Pro potu utitur decocto hordei & liquiritiæ cum ſyrupo violaceo: interea vires in dies languent, & pulſus evadit infirmior. Circa horam quintam veſpertinam, ſatis copioſam urinam reddidit ſine moleſtia, in cujus fundo tantillum puris reſidebat. Optimè quievit, & horâ octavâ iterum minxit, cum minori puris quantitate, & pulſus multo melior apparuit. Totâ nocte placide quievit, ter copioſè minxit cum pure perpetuò in fundo matulæ reſidente: & febris exacerbatio perexigua ac breviſſima fuit.

Die octavâ Aprilis, ſummo manè julepus fuit exhibitus, poſt horam clyſter injectus, quo bis copioſe dejecit. In juſculo diſſolvebatur pulvis ex ſeminibus frigidis cum ſaccharo; nunc lac amygdalarum dulcium, nunc decoquebantur herbæ refrigerantes, & parum detergentes lumborum regio unguento refrigerante inungebatur. Pro potu decocto hordei, graminis, & liquiritiæ utebatur, quæ omnia detergendo ulceri, in renibus jam contracto, & reliquiis inflammationis earumdem partium temperandis deſtinata fuerant. Totâ die multo meliùs habuit, ac febris propemodum expers fuit. Hora ſextâ veſpertina acceſſio rediit, cum horrore levi tota fere nocte perſeverans; ſed non admodum vehemens. Urinæ purulentæ, dolor hæmorrhoidum.

Die 9. purgatus eſt blando medicamento ex ſennâ, rheo, mannâ. Satis bene habuit; ſed magna juſculorum averſio, & difficultas deglutiendi: febris perexigua, ſed vires infirmæ. Pondus veluti quoddam circa veſperam ſentiebat in fundo ſtomachi, ſingultus frequens, qualis toto morbi decurſu. Nocte nullam habuit acceſſionem aut exacerbationem; ſed tantùm ardorem in ore, qui eum vigilare, & os frequenter abluere coëgit. In labiis ſiccitas & aduſtio apparebat, tamen nulla ſitis.

Die 10. aderant oris ſiccitas, alvi fluxus, febris exigua, pulſus languidus, excrementa alvi male olentia, & quoties dejiciebat, quendam tetrum odorem in ore percipiebat. Urinæ crudæ cum pauciſſimo pure, nocte meliùs habuit, non rediit acceſſio, ſed levis tantum exacerbatio, quater dejecit bilioſa, urinæ copioſæ, crudæ cum exiguo pure.

Die 11. manè melius habebat, nihil moleſtum erat: præter ingentem laſſitudinem: alvi fluxus perſeverat, urinæ eædem. Poſt meridiem adhuc meliùs, & ſine laſſitudine, ciborum appetentia, & omninò convaluiſſe videbatur, ſi urinæ meliores extitiſſent; nocte inquietudo levis, vigiliæ, & febris paulo intenſior, alvum ſemel tantum depoſuit.

Die 12. Febricula perſeverat cum exigua laſſitudine, circa veſperam febris expers, uſque ad decimam horam, in qua febris exacerbatio redit, ſed levior, & minus moleſta. Alvum non depoſuit, urinæ ut ſuprà.

Die decima tertia, exigua febris perſeverat, meliùs tamen habuit.

Die 14. purgatus eſt prædicto medicamento, ſed moleſta oris ſiccitate afflictus, frequenter os colluere coactus eſt: febris lenta perſeverat.

Die 15. cibos ſolidos comedere cœpit cum appetentia, urinæ coloratiores, ſed purulentam continuò ſubſidentiam habentes, febris lenta perſeverat.

Die 16. manè bene habuit, hæmorrhagia rediit, venæ ſectione parca ſedata eſt, ter dejecit tota die, injecto clyſtere, urinæ eædem, febris eadem.

Die 17. cibos ſumpſit cum appetentia, febris minor, ſemel tantum dejecit excrementa ſolidiora, urinæ eædem, noctu quievit parum, ſine exacerbatione febrili.

Die 18. meliùs habuit, cibos ſumpſit cum majori appetentia, hirudo admota eſt hæmorrhoidi adhuc tumenti, ad revellendam hæmorrhagiam narium, quæ inſtare videbatur. Multum ſanguinis effluxit cum humore ſeroſo, & nocte ſequenti meliùs dormivit.

Die 19. ciborum appetentia, febris exigua pomeridianis horis, urinæ pallidæ & tenues, nullam ſubſidentiam habentes, & puris expertes.

Die 20. Omnia ſimilia diei præcedenti.

Die 21. diſceſſi, poſtea ſenſim convaluit, & intra paucos dies integræ ſanitati reſtitutus eſt, uſu potiſſimum ſeri lactis.

OBSER-

OBSERVATIO XLIX.

Rheumatica affectio.

VIr nobilis quinquagenarius, biliofo temperamento prædítus, cùm per longum tempus multos in victu errores commisisset: præsertim in comessationibus, & exercitiis immodicis, ac intempestivis, jam à duobus annis cruciari cæpit variis doloribus, nunc brachia & manus, nunc pedes & tibias, aliàsque partes affligentibus, iisque errantibus, nec diu in una & eadem parte consistentibus, ita ut hodie manus dextra, cras sinistra afficeretur, postea verò dolor manus deserit, & ad pedes devolvitur. Cessante autem dolore in partibus summa in iis imbecillitas relinquitur, ut æger per plures dies decumbere cogatur. Nec articulos tantum hujusmodi dolores affligunt; sed etiam alias partes: interdum enim caput dolore afficitur, aliàs dentes & maxillæ dolitant, aliàs etiam hypochondria; ita ut nulla ferè corporis pars doloribus immunis videatur. In principio morbi longiora erant dolorum intervalla, ita ut postquam per 15. aut 20. dies afflictus fuisset; per mensem unum aut alterum à doloribus immunis esset. Nunc verò breviora multò sunt dolorum intervalla; & vix per octiduum integra fruitur valetudine. Febricula interdum laborat, præcipuè doloribus accedentibus, & ad summam maciem, totiùsque corporis debilitatem perductus est. Multa remedia à præsentibus Medicis usurpata sunt; ad contumacem istum affectum oppugnandum, præcipue vacuantia per intervalla usurpata, phlebotomia scilicet, & purgatio, sed omnia incassum; ideo Medicos Monspelienses consulere voluit, à quibus sequentia præscripta sunt.

Ex historia symptomatum, quibus Nobilissimus ægrotans jamdiu conflictatus est, conjicere licet eum illo morbo laborare, qui Rheumatica affectio nominatur, quod equidem nomen non juxta vulgarem & communem significationem usurpatum volumus, qua omnes ii affectus enunciari solent, in quibus à capite in aliquam partem aliquid transmittitur, ut de catarrhis vulgariter fertur; Sed propriè & peculiariter juxta doctrinam Hippocratis lib. de locis in homine, & Galeni 1. de febrium diff. & 2. de compos. med. secundùm genera, rheumaticum affectum nominamus illum, qui ex totius corporis habituali intemperie ducit originem. Ille autem graphicè depingitur à Gal. 1. febrium cap. 7. his verbis: hujusmodi quapiam ratione provenire scito rheumaticos nominatos affectus toto videlicet corpore infirmo, principibus verò illius partibus, paululùm licèt insit sanguinis, gravari tamen solitis eù usque ad carneas cutis partes protrudentibus. Hæc Galenus. Unde legitimam rheumaticæ affectionis rationem in eo sitam esse constat, quòd corpus universum ea impotentiâ adeò habitualiter sit affectum, ut ubi principem ejus partem aliquo sanguine gravari contigerit, licèt non sit in copia plurimùm excedens, ad carnosas partes sub cute, & in ipsam protinus transmittat, & hinc in articulos facilè delabitur. Illam verò principem partem quæ in hoc affectu maximé læditur, jecur esse statuimus; quod alimentum, non satis nutritioni conveniens, propter adscititiam quandam imbecillitatem generans, totum corpus pari imbecillitate, & maximâ molestiâ solet afficere. Hujusmodi autem imbecillitas ex intemperie quadam factâ ducit originem: quæ ut accuratius investigari queat, in memoriam revocandum est, quatuor modis innatum partium temperamentum alterari posse. Primò defectu innati caloris, & humidi primigenii. Secundò, per intensionem alicujus qualitatis ex quatuor, in quibus consistere fertur temperamentum. Tertiò, ex vitiosâ malignâ aut venenatâ qualitate in partem introductâ. Quartò, cùm spiritus vitalis obtunditur, dissipatur, distrahitur, aut pravè corrumpitur. In nostro autem laborante, secunda in primis causa accusanda est, aucta nimirum caliditas hepatis, & præternaturalis facta, unde concoctio ipsius partis depravatur, sanguisque serosus, fervidus, & nutritioni ineptus redditur, eàque ratione ad varias partes distrahitur, easque partim acrimonia sua vellicat, variosque dolores efficit, partim in flatus convertitur, aliaque symptomata producit, donec tandem portio illius serosa & flatuosa per insensibilem transpirationem, aut urinam excludatur.

Hujus affectus curationem nondum assequi potuerunt præstantissimi Medici, duplici de causa. Primò, quia (ut antea dictum est) intemperies, rheumaticam illam affectionem propriè dictam & legitimam generans, habitualis est, & facta; atque adeo difficillimè mutabilis. Secundò, quia non videntur præceptum illud observasse; à Galeno propositum in hujus morbi curatione 1. febrium c. 6. quod sic habet. Meritò ergo his curandis scopus est, non evacuatio, sed totius corporis roboratio. Quæ quidem ita intelligenda sunt: non, quòd nulla omnino competat evacuatio (idem enim Galenus ante hujus affectus curationem orditur à missione sanguinis, ac si excrementa pravam etiam qualitatem habuerint, unam adhibet purgationem) sed quòd magis & frequentiùs roborantibus, minùs verò & parciùs evacuantibus agendum sit.

Cum igitur intemperies calidior, ex insignibus maximisque vitæ erroribus, in hepate potissimum contracta, sui ipsius, totiùsque corporis imbecillitatem pariat; adversus eam omni arte colluctandum est, iis remediis, quæ dictam intemperiem oppugnent, simúlque specifica proprietate hepar roborent ac reficiant. Et quia temperies illa habitualis est, longissimo indiget remediorum usu.

Primò igitur inter omnia remedia, quæ hactenus ars invenire potuit, ad hepar præcalidum refrigerandum atque roborandum, primas obtinet tinctura corallorum; cujus cochlearis duo æger sumere poterit singulis diebus manè, duabus horis ante pastum, illius præparatio talis est.

℞. Coralli rubri crassiusculè triti ℥. vj. reponantur in vase vitreo rotundo; (quod matracium vulgo nominant,) iisque affundatur succus limonum, ut supra materiam quatuor digitis emineat in penuria succi limonum substitui poterit succus berberis,) vase bene clauso, ponantur in balneo Mariæ per quatuor aut quinque dies continuos, & tincturam separa à fæce, & in alio vase serva ad usum dictum.

Gustui gratior fiet tinctura, si cum sacchari candi pari quantitate reducatur in syrupum; sed multo inefficacior evadet; at meliùs addetur saccharum cuilibet dosi, exhibitionis tempore.

Ad hunc eundem usum valde commendatur conserva ex fructu cynorrhodi seu rosæ caninæ confecta: scilicet fructus illos maturos mundando à seminibus, deinde coquendo in aqua, ac trajiciendo per setaceum, tandémque recoquendo cum saccharo ad opiatæ consistentiam. Modus autem faciendi consimilis est ei, quo cydoniatum parari consuevit.

Hujus autem conservæ sumere poterit singulis diebus ad nucis magnitudinem, manè aut vesperi, & sub introitu lecti uti poterit electuario sequenti.

℞. Electuarii triasantali quadruplicato rheo in tabellas redacti Uncias 4. Capiat tabellam unam ponderis Unciarum duarum, superbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Tinctura etiam rosarum ad usum prædictum erit utilissima, quæ in sequentem modum componitur.

Recipe rosarum rubrarum siccarum Unciam j. aquæ tepidæ libras iii. spiritus sulphuris aut vitrioli Drachmam semis, infundantur per horas sex; colaturæ adde sacchari albi libram semis: capiat cyathum unum horâ commodâ.

Hæc quatuor remedia in usu continuo ita habenda sunt, ut mane alterutrum sumatur, horis duabus ante pastum, vesperi verò alterum, sub introitu lecti: postridie verò alia duo iisdem horis, ita frequenter remedia immutando, ne natura nimium iisdem assuescat. Quando verò omnia simul habere non poterit

teri:, duobus aut tribus ordine prædicto utetur, imò verò circa initium ter in die: ſi lubet, dicta remedia uſurpare poterit: ſcilicet manè, veſperi, & horis duabus ante cœnam.

Tinctura roſarum omni etiam horâ uſurpari poterit tempore ſitis, extra paſtum, tum etiam ſtatim poſt aliorum remediorum uſum.

Inter roborantia remedia convenientiſſima eſt ambra cineritia, quæ ſpiritus & calorem nativum mirè reficit. Neque tantopere calefacit ut vulgò creditur: eſtque veluti balſamum humidi radicalis, ejus igitur g. viij. vel x. ſumere poterit, per vices, cum tinctura corallorum vel juſculo communi aut in ovo ſorbili.

Quia verò partium præcipuarum intemperies & imbecillitas excrementorum proventum ſolet efficere, ideo blandis purgationibus, ut antea dictum eſt, per vices expurganda ſunt, quod fit ſyrupo magiſtrali ex ſuccis compoſito, qui magis alterando & roborando hepar, quàm purgando præſtabit.

℞. Succorum recenter expreſſorum, & per reſidentiam depuratorum, ex foliis endiviæ, cichorii, acetoſæ, fumariæ, lupulorum, agrim. & bugloſſi ℔. iii. ſucci pomorum redolentium recenter expreſſi ℔. ß. ſennæ mundatæ. ℥. vi. epithymi ℥. ii agarici recenter trochiſcati ℥. i. macis, & caryophyllor. an. ʒ i. infundantur & decoquantur, ut artis eſt, donec colaturæ ſuperſint quart. v. in quibus diſſolve rhab. electi. prædictis ſuccis ſeorſim infuſi, cum ſantalo citrino ℥. i. ß. ſacchari albi quart. v. fiat ſyrupus perfectè coctus & clarificatus qui ſervetur in vaſe vitreo, de quo capiat ℥ i. ß. vel ℥. ii. bis aut ter in menſe, cum juſculo pulli, ſeli endiviæ, cichorij, & acetoſæ alterato.

Intermediis verò temporibus, quando alvus non erit libera, quæ perpetuò mollis ſervanda eſt, ſumere poterit ejuſdem ſyrupi ℥. i. cum juſculo communi, hora una ante prandium.

Vel diſſolvere poterit eundem ſyrupum in decocto prunorum.

Vel in eodem decocto, loco ſyrupi diſſolvi poterit manna ab ℥. ß. ad ℥. i. ſumenda itidem hora una ante prandium.

Vel in dicto decocto prunorum decoqui interdum poterunt ſennæ mundatæ ʒ. ii.

Prædicta remedia frequentari poterunt bis in ſeptimana, ſi alvus non ſit libera.

Præterea ad hepatis fervorem demulcendum, nihil præſtantius eſt balneo aquæ tepidæ, quod per totam æſtatem uſurpandum erit frequentiſſimè, ſingulis ferè diebus, per horam, ante cœnam, in formam ſemicupij.

His addere licet optimam victus rationem ex cibis concoctu facilibus, & optimi ſucci, v. g. perdicibus, caponibus, pullis gallinaceis, & pipionibus, præcipuè verò juſculis & conſummatis juribus carnium expreſſis, aliiſque, quæ omnia ſumenda ſunt in mediocri quantitate, ut faciliùs concoqui poſſint.

Pro potu utatur diluto rhabarbari, per longum tempus in hunc modum compoſito.

℞. Rhab. pulverat. craſſiuſculè ʒ. ß. aquæ fontis ℔. iii. bulliant parùm & colentur, ac colatura utatur pro potu ordinario, cum tantillo vini rubelli.

Interdum etiam, loco illius diluti, uti poterit decocto radicum cichorii cum vino, ut dictum eſt.

Vitabit maximè motus vehementes, tam animi quàm corporis; venerem, & alia, quæ ſibi maximè obfuiſſe non dubitat.

Si quando dolor firmetur in articulis; ſequentibus remediis mulceri, & diſſolvi poterit.

℞. Pulpæ radicis althææ. ℥. iv. lactis recentis ℥. ii. fiat inſtar linimenti, quod inducatur parti dolenti, vel

℞. Maſſæ emplaſtri diapalmæ q. ſ. extendatur ſuper alutam, fiat emplaſtrum debitæ magnitudinis, applicandum parti dolenti.

OBSERVATIO L.

Tumor lienis.

SOror Dn. Nicolai, Canonicus Monſpelienſis, 20. annos nata, poſt febrem tertianam malè curatam, incidit in tumorem lienis inſignem, qui totum ferè abdomen continebat, cum febre lenta, inappetentia, vigiliis, aliiſque ſymptomatis.

Præſcribo primum venæ ſectionem brachij ſiniſtri, præmiſſo clyſtere. Deinde apozema aperiens cum cremore tartari, ad duodecim dies. Tertio quoque die infundebantur ſennæ ʒ. ii. addebaturque ſyrupi de cichorio compoſiti ℥. i. Eodem tempore admovebatur lieni fotus emolliens & aperiens manè & ſerò, & linimentum poſt fotum. Sumebat etiam veſpertinis horis ſcilicet hora una ante cœnam, opiatam ſequentem.

℞. Conſervæ florum tamariſci & radicis enulæ campanæ an. ℥. i. conſervæ capillorum ven. ℥. ii. conſervæ abſinthij vulgaris, & corticis citri condit. ℥. ß. confectionis Alkerm. ʒ. iii. ſalis abſinthii & tamariſc. an. ʒ. ii. pulveris electuarij diarrhodon. Abbat. ʒ. i. cum ſyrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſingulis diebus, manè, duabus horis ante paſtum, ſuperhauſto vini diluti momento.

Hiſce remediis convaluit intra 15. dies.

OBSERVATIO LI.

Sanguis coagulatus in ventriculo.

FRater Dn. Dumoys in curia præſidiali Monſpelienſi Conſiliarij Regij, quinquagenarius, poſt exercitia vehementia, in venatione aſſidua, parum ſanguinis evomuit & nonnihil etiam ejuſdem per alvum excrevit. Sequentibus diebus ventriculi gravitate premebatur cum cardialgia, ut alimentum frequenter expeteret, illiùſque abſtinentia per intervallum aliquod ſe deficere diceret. Vinum etiam frequenter ſorbillabat. Quando tractabatur regio ventriculi, dolorem ſentiebat, manus ſubfrigidas habebat; parum ſitiebat. Medicus ordinarius eum febre lipiria ex inflammatione ventriculi laborare dicebat. At cum mihi febris nulla pulſum tangenti appareret; ille virium imbecillitatem obſtare inquiebat, quominus febricitare videretur. Illam autem inflammationem colligebat ex ſanguine antea excreto, qui ejuſdem effuſionem in ſubſtantia ventriculi argueret, ex dolore ipſius partis, manuum frigiditate, & cardialgia, indéque audacter pronunciabat, eum certò brevi moriturum. Ego verò omnia illa ſymptomata ex ſanguine in ventriculo concreto & corrupto provenire cenſebam; qui quidem ſanguis corruptus, ut docet Galenus, veneni naturam induit, & inde lipothymiæ aut cardialgiæ, extremorum perfrigerationes, aliàque ſymptomata emergunt. Neque enim fieri poſſe putabam, ut ventriculi inflammatio febrem intenſam ac ſitim non accerſeret. Deinde admotione tegulæ calefactæ, & pannorum calidorum, ſupra ventriculum, æger delectabatur, nec non meri aſſumptione frequenti, & Juſculis valdè calidis; quæ omnia non tuliſſet ventriculus inflammatus. Injecto clyſtere thrombulos quoſdam ſanguinis cum eo excrevit, ſanguis detractus fuit valde pituitoſus. Ab emulſione, veſpere exhibita, ex præſcripto Medici ordinarij, graviter affectus eſt tota nocte. Remediis autem ſanguinem coagulatum diſſolventibus & expurgantibus, noluit acquieſcere dictus Medicus; ideo ego, qui per occaſionem ægrum ſemel tantum videram, integram illi curam reliqui. Sed poſtera die, nullo alio remedio uſurpato, per alvum depoſuit materiam fœtidiſſimam & nigricantem, ſìcque liberatus eſt ab omnibus prædictis ſymptomatibus: quod manifeſtè indicavit, affectus hujus cauſam non aliam extitiſſe, quàm ſanguinem concretum in ventriculo, ut nos exiſtimavimus.

OBSERVATIO LII.

Partis atrophia & sensus imminutio.

ORnatissimi viri D. Paschalii Consiliarii Regii, & in computorum camera Grationopolitana Magistri uxor dilectissima, annos nata 22. temperamento prædita calido & sicco, (prout ex actionum promptitudine, ingenii acrimonia, iracundia, venarum latitudine, habitu macilento, aliisque signis facilè videre est, à septem annis laborare cœpit imminutione sensus tactus, in manu sinistra, cum partis ejusdem macie & extenuatione, quæ primùm in pollice apparuit, cujus musculi, veneris montem constituentes, primùm assumpti sunt, moxque ejusdem particulæ sensus imminutus, & consequenter alii digiti eodem affectu tentati; donec tandem integra ferè sensus abolitio subsequuta fuerit, nunc etenim acum in pollicem immissam vix dolorificè percipit. Ad hæc vesiculæ interdum in extremitatibus digitorum exoriuntur, ustionibus simillimæ, aliaque nonnulla in illius habitu apparent, quæ suo loco proponentur.

Casus iste difficillimus est, rarissimus & intricatissimus, licèt de eo præstantissimi Medici qui illius curam susceperunt, parùm dubitaverunt: illam sensus tactus læsionem, ad incipientem paralysin referentes. Quæ quidem sententia, licèt rationibus non levibus confirmari valeat; Aliud tamen de hujus morbi natura judicium proferre, & validissimis rationum momentis sustinere facile est. Esse nimirùm nudam partis atrophiam, quam ratione siccitatis sensus tactus læsio consequuta sit, citra ullam nervorum obstructionem. Nos utriusque partis rationes proferemus, ut saniorem eligere cujusvis arbitrio sit. Ac tandem demonstrabimus, (quod erit egregium & singulare) eadem curandi methodo, iisdem remediis hunc affectum, sive ab hac, sive ab illa causa dependeat, esse profligandum.

Primò igitur, hanc sensus tactus læsionem, speciem esse paralysis, inde constare videtur: quòd ab alia causa non possit in aliqua parte sensus ille imminui vel aboleri, quàm ab obstructione nervorum, spiritus animales, simulque facultatem sensificam & motricem ad partes deferentium. Deinde, quòd nobilis hæc mulier tumorem alias passa sit in parte dextra cervicis, & interdum auris dextræ tinnitum, nec non dolorem quendam circa cervicem percepit, quæ indicia sunt fluxionis à capite irruentis.

Contra verò hunc affectum non ad paralysim, sed ad quandam potiùs atrophiæ speciem referendum esse, sequentes rationes possunt evincere.

Primò, in paralysi non solùm sensus; sed etiam motus læditur: præsertim, quando antiqua est & confirmata, quemadmodum ista, quæ per septennium affligit, licèt enim interdum lædi possit motus illæso sensu; & contrà interdum sensus lædatur illæso motu; hæc tamen adhibenda est differentia, quæ diserte docetur à Gal. 1. *de loc. affect. cap.* 9. quòd nimirum in parte motus capaci non possit lædi sensus illæso motu; cùm tamen motus lædi possit, illæso sensu. Sensus enim in patiendo magis, motus verò in agendo consistit. Et cùm idem spiritus malis per eundem nervum deferat sensum & motum; si minori copia affluat, quàm quæ motui possit sufficere, & illa tamen sensui sufficiet, at si tanta nervi fuerit obstructio, ut sensus lædatur; multo major læsio motui continget. Quomodo igitur fieri poterit, ut interdum sensus lædatur, illæso motu; hâc tantum ratione (docente Galeno *loco citato*,) quòd nimirum, si soli nervi qui ad cutem feruntur, afficiantur, illæsis iis, qui ad musculos desinunt, sensus tantùm peribit, illæso motu, quemadmodum contigit Pausaniæ Syrio sophistæ, cujus historiam refert Gal. 3. *de loco cap.* 12. tum etiam loco supra citato, qui Romam proficiscens, & vehiculo decidit, & ictu accepto circa septimam vertebram, unde nervulus ad cutem duorum minimorum digitorum defertur, in iis duobus digitis sensus perit, illæso motu, quia nervi qui ad musculos earum partium ferebantur, non erant affecti. Jam verò in casu proposito res non potest ita se habere; quandoquidem si affectus oritur ab obstructione nervorum, concedendum est, nervos qui feruntur ad musculos, esse graviter affectos, siquidem nunquam contingit macies & consumptio in parte paralytica, quin priùs illa spiritus animalis influxu prorsus destituta sit, siquidem facultas naturalis, feriante facultate animali, in consensum trahitur, & malè nutriens partem, atrophiam inducit. Sed cùm ex integritate motus nervorum integritas pateat; conjiciendum est, illam atrophiam non sequi paralysin; sed potiùs sensus illam læsionem ab atrophia, & exsiccatione partium dependere. Neque enim verum est, ut nuper asserebatur; omnem sensus imminutionem & abolitionem esse speciem paralysis, siquidem in elephantiasi sensus imminuitur & aboletur à siccitate, in partes introducta ab humore atrabilario.

Secundò, ex dictis etiam aliud argumentum colligere fas est: siquidem macies & atrophia non contingunt partibus paralyticis, nisi paralysis confirmata sit. At ista à suis authoribus dicitur tantùm incipiens, cùm sensus tantùm lædatur illæso motu. Unde sequitur necessario, atrophiam istam à paralysi minimè dependere.

Tertiò, cùm dicatur paralysis incipiens; mirum est, principium morbi per septennium durasse, neque ulteriùs progressum, & fluxionem, quæ nervorum tantùm unum aut alterum, ad digitorum cutem excurrentem obsessit, nervos tandem majores, prædictis contiguos, & motum efficientes, non invasisse. Ita ut inde motus & sensus læsio contigerit, & integra absolutaque paralysis prodierit.

Quartò, ante sensus imminutionem, primùm apparere cœpit macies & consumptio musculorum pollicis, quam deinde subsequuta est sensus imminutio. Ergo atrophia partis ab alia causa dependet, quàm à paralysi, & sensus imminuti causa esse videtur.

Quintò, vesiculæ ustionibus simillimæ, digitorum extrema non rarò affligentes, humorem arguunt in partes affectas delabi longè diversum ab eo, qui solet efficere paralysin. Qui quidem humor non solùm digitis ab hepate suggeritur; sed etiam universæ medietati corporis sibi viciniori. Nam & digiti pedis dextri iisdem vesiculis afficiuntur, & tibia dextra herpetibus, & brachium dextrum rivulis quibusdam insignitur, à venis ordinariis distinctis, sub cute recto tramite decurrentibus, & colorem rubrum, saturatum, ac ferè livescentem referentibus ut facilè appareat sanguinem atrabilarium ad partes affectas defluere, qui nutritionem vitians maciem & siccitatem induxerit; à qua siccitate sensus tactus imminutus est, siquidem à sapientibus artis medicæ proceribus litteris proditum est; motum juvari à siccitate, sensum verò ab humiditate. Atque adeo dum pars redditur humidior, ineptam fieri ad motum: dum verò siccior evadit ineptam fieri ad sensum. Similes etiam rivuli in tibia dextra ægrotantis apparent, varicum instar, qui hepatis vitium evidentiùs comprobant.

Denique hujusce affectus naturam magis ac magis indicant juvantia & lædentia. Sicut enim nunquam hactenus remediis convenientibus usa est; sic usu thermarum aliarùmque rerum calidarum, tunc medicamentorum potenter resolventium, parti admotorum, multo pejus habuit.

Quamvis autem hæc posterior sententia veritati propior esse videatur, si quis tamen priori favere voluerit, ultimâ ratione persuasus, in illius gratiam adductæ: quæ certe minime contemnenda est, saltem hoc æstimare possit, quendam forte humoris defluxum spinalis medullæ particulam aliquam afficere, unde sensus imminutio oriatur. At verò maciem & atrophiam partis huic causæ acceptam referre, impossibile est: quemadmodum id rationes allatæ evidenter convincunt. Et saltem juxta illam sententiam asserendum esset, maciem & sensus imminutionem esse complicatos affectus, à diversis causis oriundos. Quibus ita suppositis, in quamcumque partem animum convertere lubeat, eadem perpetuò

petuò erit curandi ratio, quemadmodum ab initio fuimus polliciti.

Illam igitur curationem ex legitimis indicationibus deducentes, omni opera elaborandum est, ut calidior & ficcior hepatis intemperies, omnium malorum soboles, emendetur; partis consumptio & atrophia reparetur & renutriatur: à qua si læsio sensus prodeat; simul illa curabitur; sublata causa, nimirùm siccitate. Si verò hæc sensus læsio à nervorum læsione oriri existimetur; & à fluxione à cerebro in spinam ruente: non tamen idcircò calefacientia remedia exhibenda sunt, quæ causam fluxionis primariam, scilicet hepatis intemperiem augerent. Neque refrigerantibus calida permiscenda, mixtis indicationibus, siquidem illis intemperies hepatis nunquam corrigetur, præsertim cùm in formulis remediorum, juxta hanc indicationem antea præscriptis, calida medicamenta frigidis longè prævaleant. Neque externa remedia resolventia parti affectæ admovenda sunt, quia illam magis ac magis absument & exsiccabunt; & affectus curationi nullo modo inservient. Obstructio enim nervorum, si quæ est, non in manibus est; sed juxta vertebras in nervorum origine. Sic Galenus imitandus veniet, qui in Pausania Syro, antea nominato, remedia ab aliis Medicis admota duobus digitis sensu carentibus, ibique nihil conferentibus, vertebris colli applicuit, felici successu.

Imò verò paralyses, quæ in corporibus calidioribus ficcioribùsque contingunt, solis refrigerantibus & humectantibus remediis curari possunt, quemadmodum docet Trallianus *lib.* 1. *cap.* 16. his verbis. Causam resolutionis effectricem magna ex parte internoscere licet ex crasso, viscoso, & frigido humore constitui; Sciendum etiam est, vitium hoc ex qualitate calida aut sicca proficisci, ubi calida intemperies sanguinem & humores nimium torrefecerit. Et paulò post, si namque qualitas sola fuerit calida & sicca; tunc extenuantia, calefacientiaque (omnia enim hujusmodi nativum humorem consumunt) magis adhuc assant materiam, crassioremque reddunt. Ac tandem curationem subnectit ex victu & remediis purè refrigerantibus & humectantibus; quam quidem ab experientia desumptam esse asseverat, inquiens: Novi sanè ego quendam, resolutionem ex mœrore, multâ sollicitudine, & inediâ expertum: deinde sumptâ hierâ, adeo læsum, ut totus ipse immobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, tum potionibus, tum cibis, & aliis quæ temperatum ipsum reddidissent, usus fuisset; maximè verò balneis compluribus, unctionibus ex hydrelæo, mutatione aëris temperati, & omni hilaritate. Huic non valdè absimilem historiam videre est apud Forestum *observat.* 97. *lib.* 10 cujusdam adolescentis, qui à cruribus ad pedes sensu & motu destitutus erat, cum earundem partium extenuatione & atrophia. Cùmque calefacientium & exsiccantium medicamentorum usu, ab aliis Medicis præscriptorum, in pejus continuò rueret; tandem solis humectantibus assumptis & admotis, à Foresto restitutus est.

Primò igitur victus ratio instituenda est refrigerans & humectans. Cibi sint boni succi & concoctu faciles, & ex junioribus præsertim animalibus. In jusculis utatur herbis refrigerantibus, borragine, acetosa, endivia, lactuca, portulaca. Vitentur omnia frixa, salsa, & piperata; legumina, caseus antiquus, aliàque, cibi crassiores & calidiores: vinum bibat valdè dilutum & oligophorum.

Vitentur in primis animi pathemata, præsertim tristitia & iracundia: somnus sit longissimus, quia nihil magis humectat, quàm somnus. Alvus sit semper libera, naturâ, vel arte.

Quàm primùm erit à graviditate libera, transacto uno à partu mense; sequentium remediorum usum aggrediatur.

℞. Rad. buglossi, graminis, & asparagi ana ℥. ß. fol. endiviæ, cichorii, acetos. buglos. ana M. ß. coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat jusculum, quod capiat manè per duodecim dies.

In tertio quoque jusculo infunde per noctem sennæ mundat. ℥. ß. sem. anisi ʒ. I.

Post primum jusculum purgans, aperiatur vena basilica cubiti dextri: mittantur sanguinis ℥. vii.

Finitis jusculis, ingrediatur balneum sequens.

℞. Amygdal. dul. contusar. & farinæ hordei ana ℔. I. ß. decoquantur pro balneo, in sacculo inclusa; quod ingrediatur tepide manè; & longè à pastu, singulis diebus decoctum renovando.

℞. Unguenti rosacei & cerati santalini ana ℥. I. succi cichorii & olei rosac. ana ℥. ß. trochiscor. de caphura ℈. I. ceræ albæ parum. Fiat unguentum, quo inungatur regio hepatis ab exitu balnei, post desertum madorem, hoc continuando, singulis diebus, in introitu lecti, per longum tempus.

℞. Seri lactis caprilli per lactis ebullitionem extracti, & probè clarificati ℥. v. succi cichorii & pomorum redolentium ana ℥. i. capiat manè duabus horis antè prandium per 15. dies.

Si tempus fuerit frigidius, quò minùs sero lactis uti possit; illius loco decoctum chinæ substitui poterit in sequentem modum.

℞. Rad. chinæ in taleolas incisæ ℥. i. aquæ fontis ℔. vi. succi limonum ℥. iii. macerentur per 24. horas, deinde coquantur in vase terreo vitreato bene clauso, ad tertiæ partis consumptionem, colentur per manicam Hippocr. capiat ℥. vi. vel viii. singulis diebus manè.

℞. Succorum recenter expressorum, & per residentiam depuratorum ex foliis borrag. bugloss. fumariæ, cichor. & acetos. ℔. iii. succi pomorum redolent. recenter expressi & depurati ℔. ß. quibus infunde sennæ mundat. ℥. viii. polypod. querc. recentis, & epithymi ana ℥. ii. agarici recenter trochiscati ℥. i. macis & caryophyll. ana. ʒ. i. Postea coquantur ad ℔. i. ß. in colatura dissolve rhab. electi in prædictorum succorum portione seorsim infusi ℥. i. sacchari albi ℔. i. ß. coquantur in syrupum, de quo capiat ℥. iii. cum jusculo pulli, foliis borrag. buglos. fumariæ. & acetos. alterato.

Diebus intermediis capiat singulis diebus mane, duabus horis ante pastum ℥. i. opiatæ, confectæ ex fructu cynorrhodi, seu rosæ caninæ, probè maturo & convenienter cocto, & per setaceum trajecto, ac deinde recocto cum sacchari s. q. quemadmodum cydoniatum parari consuevit.

Utatur etiam interdum tabellis triasantali duplicato rheo; cujus capiat ℥. ii. mane, loco opiatæ prædictæ, superbibendo aquæ cichorii parum.

Si propter temporis injurias hoc autumno omnia prædicta remedia ad amussim exequi non valeat. Vere proximo illa erunt de integro repetenda, tum etiam balneum frequenter iterandum, & serum lactis diu usurpandum: in hisce enim remediis præcipua curandi ratio versatur.

Denique ad hunc affectum expugnandum utilissimæ ac longè præstantissimæ sunt aquæ Meynenses, quas adire poterit circa initium mensis Julii, isque utetur per mensem integrum.

Interea ab ipso curationis initio topica remedia usurpanda sunt, brachio & manui affectæ frequenter admovenda.

℞. Olei amygdal. dulc. recenter extracti sine igne ℥. ii. olei chamæm. ℥. i. misce, inungatur pars calidè, mane & serò, mox linteis calidiusculis eandem obvolvendo.

Postquam admotum fuerit oleum prædictum per 15. dies, usurpetur sequens per idem tempus.

℞. Olei catellorum, & lumbricorum ana ℥. ii. olei amygdal. dulc. ℥. iii. misc. utatur ut dictum est: Posteà per totidem dies utatur sequenti linimento.

℞. Olei violar. & olivar. an. ℥ i. ß. picis navalis ℥. ii. ol. amygdal. dulc. ℥. i. fiat linimentum.

Tandem, si affectus prædictis remediis pertinaciter obsistat; ad sequentis decocti usum erit transeundum.

℞. Rad.

℞. Rad. bryoniæ, liliorum & althææ ana ℥.iii. coquantur in jusculo capitis, pedum, & intestinorum vituli aut vervecis, & in hoc decoctum demergatur manus, & portio brachii, calidè, manè, & serò per duas horas, idque post usum balnei per 15. dies.

Ut etiam suspicioni provideatur materiæ nervorum principio impactæ; usurpari poterunt unguenta & linimenta potenter resolventia, à præstantissimis Medicis præscripta, iis inungendo calidè spinam dorsi per aliquot dierum spatium. Actum Monspelii die 14. mensis Augusti anni 1631.

OBSERVATIO LIII.

Abortus præcautio.

QUædam mulier, uxor Joannis Vieules, civis Monspeliensis, tres abortus consequentes passa erat, variis gestationis temporibus. Jam verò à duobus mensibus gravida patiebatur dolores circa umbilicum & lumbos, qui abortum minabantur. Alius Medicus duo emplastra præscripserat, lumbis & umbilico admovenda, ex massa empl. pro fracturis & dislоc. unde melius habuit ad aliquot dies, postea verò iidem dolores reversi. Vocatus ego, advertens mulierem juvenem & sanguineam, venam secari jubeo, unde intra paucas horas à doloribus & metu abortus omninò liberata est. Sanguis erat valdè serosus. Tamen ad præcautionem præscribo rhab. pulv. ʒ. i. cum jusculo, iterandam semel in septimana per mensem; unguentum adstringens lumbis & ventri admovendum pridie purgationis, & opiatam adstringentem postridie rhabarbari, quibus tamen non usa est. Symptomata illa accesserant eo rursus tempore, quo menstruas purgationes pati consueverat extra graviditatem. Tertio deinde graviditatis mense eadem symptomata redierunt, & venæ sectione statim liberata est. Quarto iidem, quinto, sexto, septimo, & octavo, iisdem symptomatibus periodicè recurrentibus, iterata est venæ sectio; statim liberabatur, ultima venæ sectio celebrata fuit octo diebus ante principium noni mensis, cum eodem fructu, die scilicet 15. Januarii anni 1632. & in fine noni mensis peperit filium bene habitum, atque vitalem, sed pallidiusculum.

OBSERVATIO LIV.

Febris hemitritæa, capitis dolor.

DIe 12. mensis Octobris anni 1631. vocatus sum ad Dominam de Lesignan, Picenis decumbentem ex febre continua, cum intermittente copulatâ; cui junctus erat occipitis dolor gravans, cum tendinum cervicis dolore & flexione, in dextrum oculum decumbente. Statim inde conjeci, dolorem capitis esse Idiopathicum; eumque acceperat ob aëris nocturni injuria, cui se exposuerat. Febris erat satis lenta & pituitosa, sine siti. Inveni eam decimo quarto morbi die: anteà verò ipsi semel vena fuerat aperta, & bis purgans medicamentum exhibitum. Sudor copiosus apparuerat dicto die decimo quarto, omnia sine fructu: febris eadem, quæ circa vesperam exacerbatur, cum extremorum perfrigeratione, unde paroxysmi notabantur. Decimo quinto & decimosexto, iterata est phlebotomia: posteà medicamentum fuit exhibitum; & post aliquot dies iteratum, ex infusione sennæ cum sale tartari: jusculа aperientia exhibita, quoniam julepos & alia remedia interna renuebat. Fotus & inunctiones factæ in hypochondriis, quæ tensa apparebant. Ratione doloris capitis admotum est vesicatorium & emplastrum commissuræ. Hæc continuata sunt usque ad vigesimum sextum morbi diem, perseverante febre, urinæ aliquando coctæ, cum enæoremate laudabili; sæpiùs crudæ, cum enæoremate valdè divulso, & non rarò ex tribus urinis, quæ noctu servabantur, prima & tertia crudæ erant, media laudabilis, quæ morbi longitudinem minabantur. Post tempus prædictum, cùm alia remedia respueret, exhibeo per triduum salis tartari ʒ. ß. spiritus vitrioli guttas xv. in decocto absinthii, unde optimè habuit, febrisque superata est, urinæ tamen tenues permanebant, cum enæoremate divulso. Iterum purgata est, & omninò convaluit.

OBSERVATIO LV.

Tussis & Catarrhus Infantis.

FIlius Dn. de Boirarques, in camera computorum Monspeliensi correctoris; undecimestris, tentabatur catarrho, cum tussi assidua & febre, pituitam frequenter evomebat; multum lac sugebat, & parùm mingebat. Post multa remedia, cum perexiguo fructu usurpata, jussi ut inungeretur regio renum, oleo scorpionum Matthioli, ter in die, unde urinæ copiosiores redditæ, & catarrhus imminutus. Dicit enim Mercatus lib. de morbis puerorum cap. 8. in pueris contingere catarrhum aliquando ex vitio & imbecillitate renum non trahentium serosum humorem: ut ille sursum translatus, fiat materia catarrhi. Si symptoma illud perseverasset, usurpata fuissent remedia, ab eodem Mercato proposita cap. 15. de suppressa urina in pueris, ut clysteres, jusculа aperientia, &c.

OBSERVATIO LVI.

Pleuritis.

QUidam sutor juvenis & biliosus, pleuritide laborans, post multas phlebotomias, aliàque remedia ordinaria. Die quinta perseverante febre intensa, & lateris dolore, sumpsit pomum coctum cum thuris Drach. i. superbibendo aquæ cardui bened. Unc. iv. & posteà rectus est. Sudavit parùm sine febris imminutione, sequenti die multùm sudavit, bis aut ter, & inde convaluit.

OBSERVATIO LVII.

Febris continua in puellula.

ANno 1632. mense Januario, filia Dn. Darenes Causidici annos septem nata, laborabat febre continuâ non admodum vehementi; sed quæ per intervalla, scilicet circa vesperam exacerbatur. Incepit febris cum vomitu pituitoso, quem deinde sequutus est alvi fluxus etiam pituitosus, per unum tantum diem perseverans, scilicet secundo die morbi. Urina erat pallida & turbata, anhelitus acidus & graveolens. Præscribo potionem ex infuso ʒ. i. rhei, syrupi rosacei ʒ. i. Antequam exhiberetur medicamentum, alius Medicus superveniens, volebat illud omittere, & phlebotomiam potiorem esse contendebat; tamen exhibitum est medicamentum, quod paulò post evomuit cum pituita crassa & valdè putrida. Deinde præscribo clysterem ex catholic. dupl. ℥. ß. circa vesperam injiciendum, quo & reliquis medicamentis simul operantibus quinquies dejecit totâ nocte materiam pituitosam, biliosam, & valde fœtentem. Manè febris perexigua, & meridie febris expers ac sanitati restituta est.

Ex hac observatione colligere est, quantum aberrent illi Medici, qui in omni febre continuâ indiscriminatim à venæ sectione inchoandam esse curationem existimant. Cùm sæpe in pueris dictæ febres à putridis humoribus, in prima regione stagnantibus, oriantur; qui purgatione facilè educuntur. In hac autem puellula vomitus pituitosus & alvi fluxus talem humorum redundantiam indicabant.

OBSERVATIO LVIII.

Colicus dolor.

UXor Dn. Audifreti, civis Monspeliensis, laborabat colico dolore gravissimo die 22. Januarii anni 1632. Injectus fuerat clyster carminans & purgans frustra, vocatus ego præscribo alium clysterem, ex decocto emollientium & carminantium, facto in æquis partibus aquæ & vini albi, dissolvendo cathol. dupli. mellis rosacei ℥. ii. aquæ benedictæ turbidæ ℥. iv. statim injecto clystere dolor quievit, per tres horas dormivit, postea mediocriter purgata est, & dolor non rediit.

OBSERVATIO LIX.

Colicus dolor.

DIe octavâ mensis Martii anni 1631. Domina de Varanda sexagenaria gravissimis doloribus vexabatur circa regionem lumborum, hepatis, ventriculi, & intestinorum: duo injecti fuerant clysteres, quibus valdè purgata fuerat & cucurbitula magna admota, ante & retrò. Dolores perpetuò intensi. Vocatus ego, exhibeo pulveris intestini lupi ʒ. i. cum vini ℥. i. statim cessavit dolor. Et posteà exhibitum est purgans medicamentum ad reliquias materiæ morbificæ expellendas.

OBSERVATIO LX.

Asthma, peripneumonia, cordis palpitatio.

DIe 8. Aprilis anni 1632. vidua Dn. de Scielory, civis Monspeliensis, cùm paucis induta vestibus à lecto in fenestram transilisset circa mediam noctem, illicò correpta est magna respirandi difficultate, asthmatis paroxysmum æmulante, cum tussi, sputo cruento, febre, & faciei rubedine. Vocatus ego venam cubiti dextri aperiri jubeo, & detractis sanguinis ℥. viii. statim spirandi difficultas quievit. Posteà clyster laxans injectus est, & julepus exhibitus ex aqua papav. rhoead. syrup. viol. sale prunell. & confect. de hyacintho.

Die 9. horâ decimâ ante meridiem, eam iterum inviso, & invenio febrientem, tussi laborantem, & sanguinea sputa excernentem; tum pondus grave sentiebat in medio pectoris, cum ardore interno & puncturis, in variis thoracis locis. Impero phlebotomiam ex brachio sinistro, clysteris ac julepi iterationem, inunctionem pectoris ex oleo violaceo, syrupi violacei usum frequentem. A venæ sectione statim levata, & sensus ille ponderis & ardoris in thorace valdè imminutus. Horâ quinta vespertina ejusdem diei, cùm existimarem à partibus inferioribus vapores & humores in thoracem transferri, quod Orthopnoea illa satis indicabat, præscribo missionem sanguinis ex saphena; ex qua etiam meliùs habuit. Nocte sequenti iteratus est julepus prædictus, parùm dormivit.

Die 10. mane melius habuit, febris, & reliqua symptomata valdè remissa. Circa horam tertiam vespertinam, levem refrigerationem extremorum passa est, cum sudore levissimo in pedibus & volis manuum: inde febris aucta, pulsus valdè oppressus, & gravitatis sensus in thorace plurimùm auctus. Vocatus est in consilium Dn. Ranchinus Cancellarius, qui censuit hunc affectum esse pleuritidem anteriorem, ex inflammatione mediastini. Et ex communi consensu missus est sanguis ad ℥. vii. ex brachio dextro, unde etiam meliùs habuit. Reliqua remedia continuata, tùm etiam frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ in partibus inferioribus frequenter celebrabantur.

Die 11. quæ erat tertia morbi, commotus iis quæ observaveram in alio morbo ejusdem ægrotantis, qui fluxu alvi tenesmode, & catarrho in pectus vicissim affligebatur, ita, ut quoties alvus restitabat, catarrhus graviter affligeret; & fluxu alvi redeunte, statim catarrhus cessaret facta palindrome ad intestina, humoris in pectus defluentis, censui purgationem ipsi fore utilissimam, quam in hunc modum compono.

℞. Fol. buglossi & lactucæ ana M.i. tamarind. ℥.ß. liquiritiæ ʒ. iii. flor. violar. p.i. coquantur ad ℥. iv. in colaturâ dissolve rhab. in aqua buglossi cum santalo citrin. infusi ʒ.i. mannæ & syrupi rosacei an. ℥.i. fiat potio, quam sumpsit manè, & multa pituitosa, serosa, acria, fœtidaque excrevit. Nihilominus exacerbatio circa vesperam rediit, ut die præcedenti: attamen pulsus non erat oppressus ut anteà, & gravitas pectoris minor. Sed dolorem percipiebat circa claviculam dextram, qui etiam tactu exasperabatur, nox ferè insomnis, emulsionibus frequenter utebatur.

Die 4. morbi, & mensis 12. cùm manè febris, & dolor ad claviculam perseverarent, iterum vocatus est in consilium Dn. Ranchinus, præter dicta symptomata autem maximam palpitationem cordis patiebatur, quæ etiam palpitatio apparuerat in hypochondrio dextro, tum etiam in latere dextro; sed exiguo tempore. At in regione cordis permanebat, & instar mallei violenter percutiebat. Iterum aperta est vena brachii dextri, præscripta inunctio partis dolentis, & remedia ad inferiora revellentia. Circa vesperam rediit exacerbatio, cum palpitatione perseverante. Post aliquot horas parum sudavit toto corpore, unde aliquantulum levata est, At palpitatio & febris eadem. Cùm suspicio esset, vapores ferri ab utero; præscripta sunt clyster hystericus, frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ partibus inferioribus; Emplastrum hystericum umbilico, & Julepus ad sudorem juvandum, ex aquis scabiosæ, & cardui bened. cam. lapid. bezoard. & aquæ naphthæ ℥.ß. ratione uteri. Nocte alvus ter copiosè dejecit fœtida & corrupta. Post mediam noctem placidè dormivit usque ad matutinum.

Die 5. morbi mane eam invenio cum exigua febre, sine ulla pectoris oppressione aut dolore, & cum exigua cordis palpitatione. Circa vesperam parùm sudavit, & paulò melius habuit. Post rejectum clysterem, cordis palpitatio aucta est, febrisque intensior evasit. Nocte mediocriter habuit.

Die 6. omnia eadem, vesperi admotæ cucurbitulæ scarificatæ cum fructu.

Die 7. menstrua copiosè fluere cœperunt, unde omnia symptomata fuere valde remissa.

Die 8. meliùs habuit.

Die 9. levis alvi fluxus tenesmodes, quo pituitosa pauca ejiciebat: & ante illum fluxum, per vomitum rejecit multa.

Præparabantur humores aperientibus temperatis.

Die 10. quæ erat 18. mensis, alvi fluxus minor, vespere omnino substitit, febris nulla. Inde omnino convaluit.

Die 29. ejusdem mensis Aprilis, cùm optime se habere videretur, & negotia domestica ageret, sedens in sellula, subitò in terram concidit exanimis, & verè mortua.

Aperto cadavere inventum est mediastinum plenum sero sanguineo, quod forte rupta membrana versus partem superiorem pulmonis, eumque atque asperam arteriam comprimens, subito eam suffocaverat. Præterea inventa est pulmonis universa substantia referta materia purulenta, & gravitate insigni prædita, tum etiam testiculus sinister exigui ovi magnitudinem æquabat, colore nigricante eoque aperto, substantia illius spongiosa, nigra & veluti gangræna affecta, visa est. Imò verò, statim ab apertione, excidit è testiculi medio materia quædam nuclei instar, & grumo sanguinis putrefacto simillima. Inde oriri conjecimus affectus hystericos, quibus erat valde obnoxia; Imò verò, forsan cordis palpitatio inde oriebatur, à tetris nempe vaporibus ab ea parte elevatis.

OBSER-

OBSERVATIO LXI.

Ex abortu symptomata.

CLarissima uxor Dn. Desgardies die 28. mensis Mart. anni 1632. abortum passa est, quo secundinas primum cum multo sanguine excrevit, unde summa virium imbecillitas ad extremum periculum eam deduxit. Sedato sanguinis profluvio, die sequenti fœtum exclusit. Erat autem quatuor mensium, postea convalescere visa est, & mediocriter purgabatur. Attamen fœtor insignis & cadaverosus apparebat in iis, quæ purgabantur. Die septimâ, febre intensâ correpta est, & placentam illam carneam, quæ jecur uterinum nominatur, excrevit admodum fœtentem, sanguine atro plenam; unde postea sensim convaluit.

Idem contigit Dominæ de Laroche quæ die 15. Aprilis ejusdem anni, cùm gravida esset à quatuor mensibus, abortum passa est, & fœtum cum membrana exclusit, unde omnino liberata credebatur. Attamen febre intensâ postmodum laborabat, cum horrore frequenti, & animi defectibus. Tum purgamenta fœtidissima cum thrombis & carunculis excernebat. Die septima placentam illam integram excrevit, eàmque fœtidissimam: unde meliùs habere cœpit, ac sensim convaluit.

Hæ duæ historiæ docent, purgamenta uteri, fœtorem cadaverosum referentia, ut plurimùm significare aliquam secundinarum portionem in utero restitisse.

OBSERVATIO LXII.

Scabies.

QUidam adolescens famulus Dn. Grasseti Judicis regii, fœda scabie torquebatur, cum furunculis frequenter emergentibus: à quibus affectibus liberari nequiverat venæ sectionibus & purgationibus multis, intrà sex menses per intervalla usurpatis. Tandem ei exhibetur Mercurii dulcis ℈.i. cum diagrid. ℈.ß. quibus optimè purgatus est, & à fœda illa scabie intra paucos dies liberatus.

OBSERVATIO LXIII.

Ventris dolor.

UXor Dn. de la Faverie, postquam icterum aliquandiu passa esset, à quo imperfectè curata fuerat, incidit in febrem tertianam diuturnam, eàque soluta, febris lenta permanebat cum exacerbationibus tertianis, & hepatis duritie. His successit dolor atrocissimus, primo insultu regionem hepatis infestans, posteà verò totum ventrem occupans, præcipuè verò uteri regionem, cùm purgationes menstruas valdè imminutas pateretur. Injecti fuerunt clysteres, fomenta, & linimenta admota, quibus dolor valdè imminuebatur, ac præcipuè exhibito pulvere, ex sulphuris ʒ.ß. cum nucis moschatæ ʒ.i. confecto, ab alio Medico seniori, me absente, præscripto, quem secreti instar celabat. At neque sublatus omninò dolor, & brevi iterùm rediit, non minori vehementia, ut jam in vitæ periculo constituta ægrotans videretur. Prædictis remediis frustra iteratis, sequentes pilulæ à me præscriptæ fuerunt die 19. Julii anni 1632.

℞. Aloës soccot. ℈. ii. Laudani opiat. gran. iii. diagryd. gran. vi. formentur pilul. vi. quas postquàm deglutivit ægra noctis initio, per horam dormivit, & experrecta, se à dolore omnino liberam professa est. Nocte mediocriter dormivit, multum sudavit, manè optimè habuit, doloris & febris expers. Nullo modo purgata est; sed matutinis horis clyster injectus, à quo multa dejecit excrementa, eòque singulis diebus per triduum iterato, dolor non ampliùs rediit.

OBSERVATIO LXIV.

Fluxus hepaticus, Dysenteria.

QUidam pistor dysenteriam passus per duos menses, incidit tandem in fluxum hepaticum, quò multùm sanguinis diluti emittebat, sine aliis humoribus, cum febre, & virium dejectione summa, unde brevi moriturum æstimantes proximi, Theologum & Tabellionem vocant. Vocatus etiam ego Laudani gr.i. exhibeo circa vesperam, & intra horam fluxus cohibitus est, nec nocte dejecit usque ad meridiem sequentem, in quo fluxus rediit, sed minimè sanguineus, erat enim tantum biliosus; vesperi tamen aliquid sanguinis permiscebatur. Eadem die manè detractus fuit sanguis ad ℥ vi. in duobus vasculis quorum posterius habebat sanguinem fervidum & spumantem. Præscripti sunt julepi refrigerantes & adstringentes, epithemata, unguentum hepati refrig. tinctura rosarum, pro potu ordinario. Hæc agebantur die 14. Augusti, anni 1623. Nox sequens fuit satis molesta & insomnis, cum pluribus dejectionibus biliosis, & interdum sanguineis. Die verò 15. sumpsit potionem ex rhab. tamarind. & myrobolan. in decocto refrigerante & adstringente, quâ multum purgatus est tota die, & admodum debilitatus. Vesperi reiteratum laudanum, & statim alvi fluxus cohibitus est; nocte tamen nihil dormivit. Manè præscript. est fotus adstringens ex rad. & herbis, aliisque, sacculis inclusis, & vino rubro & aceto decoctis, toti ventri admovendus: Item julepus ex succo portulacæ, plantag. & sorborum; tum pulvis roborans & adstringens, in jusculis & panatellis usurpandus, & 24. horarum spatio omninò sanatus est.

OBSERVATIO LXV.

Hysterica Passio.

UXor Dn. Moureti, in curia præsidiali procuratoris, correpta est die 15. Augusti anni 1623. nausea frequenti, qua parùm pituitæ magno conatu rejiciebat, cordis dolore, & febre quadam, quæ pluries in die redibat & occultabatur. Tum menstrua apparuerunt ante tempus consuetum. Censeo eam laborare ab utero, & præscribo clysterem hystericum, emplastrum de galbano, & potiunculam ex aquæ naphthæ ℥ ii. cum gr. iv. castorei. His nihilo meliùs habuit; imò verò fluxus mensium cohibitus est. Die secunda, cùm nausea urgeret, exhibeo potionem ex sale vitrioli, qua ingentem pituitæ viscidæ copiam evomuit cum maximo labore. Tertiâ, jubeo aperiri venam malleoli, indè multum levata est. Sed quarta die animi defectibus & languoribus afficiebatur, ut se vapores ad cor ascendentes percipere assereret. Aperta est vena alterius malleoli sine fructu. Quintâ die exhibita est potio sequens, hystericis convenientissima.

℞. Moschi & sang. draconis ana gr. xiii. aquæ naphthæ ʒ. iv. fiat potio.

Hoc remedio maximè levata est, & tota die meliùs habuit. At sexta die redeunt symptomata, quibus etiam septima die plurimum vexata est. Octava sumpsit pilularum fœtidarum ʒ. i. quibus optimè purgata est, & tam bene se habuit, ut nullis aliis remediis opus fuerit.

OBSERVATIO LXVI.

Dysenteria.

FIliolus Dn. Dorthes bimulus dysenteria contumaci laborabat, post multa alia remedia frustra usurpata, exhibui extracti corallorum ℈. ß. cum aqua plantag. & eadem die fluxus cohibitus est.

OBSERVATIO LXVII.

Colicus dolor.

QUidam Aulicus, dum Rex Monspelii esset, die 2. Octobris anni 1632. incidit in colicum dolorem gravissimum, ad cujus sublationem primo injectus est clyster emolliens & purgans, postea carminans & evacuans, cum therebinthina quo levatus est; sed brevi dolor rediit. Tandem in decocto carminante dissolvi jubeo aquæ benedictæ ℥. iv. diaphenici ʒ. i. à quo quater dejecit pituitosa multa, & omnino liberatus est.

Eodem clystere Dn. Verchand, civis Monspeliensis, prope divum Firminum, ante duos menses, à simili dolore liberatus fuerat.

OBSERVATIO LXVIII.

Hepatis durities cum cachexia.

DOmina de la Faverie post morbum supra descriptum, observ. 33. laborabat cachexia cum duritie hepatis palpabili, sequentibus pilulis usa per 20. dies perfectè restituta est.

♃. Chalybis præp. cum sulph. ℥.ß. aloës optimæ, sennæ mundat.agaric.troch.& rhab.elect ana ʒ j. pulv. diarrhod. abbat. ʒ. ß. croci ℈. ß. cum syrupo rosar. solut. fiat massa pilular. de qua capiat ʒ.i. singulis diebus manè, leviter deambulando, & post tres horas capiat jusculum, in quo folia & rad. petrosel. bullierint.

Quia hæ pilulæ non purgabant; bis aut ter addita sunt uni dosi diagrid. gr. iv.

OBSERVATIO LXIX.

Affectio hystericæ æmula.

UXor Dn. Salgues mercatoris Monspeliensis, per multos dies conflictata est dolore, circa regionem hepatis graviter infestante, cum levi lipothymia & faucium constrictione quadam, atque vomitibus pituitosis, per intervalla recurrebat dolor & interdum ad alias abdominis partes exporrigebatur. Tanta interdùm animi defectio eam corripiebat; ut brevi moritura videretur. Cùm affectio hysterica putaretur; remedia ipsi congrua usurpabantur, à quibus aliquando levabatur, sed omnia symptomata postmodùm recurrebant. Tandem balneis, fotibus, & clysteribus usa, per alvum excrevit materiam quandam pituitosam, compactam, & latam, fasciæ instar, palmi magnitudine; posteà verò, per aliquot sedes, materiam mucosam, ac postmodùm omninò sanata est.

OBSERVATIO LXX.

Hydrops.

JUvenis quidam 25. annos natus coquus Dn. Marchionis de Varennes, post febrem continuam, & intermittentem, incidit in hydropem tympanitem, cum non exigua aquarum copia conjunctum. Post multa remedia & purgationes frequentes, quarum beneficio multùm seri & flatuum copiam emittebat, & venter imminuebatur, atque iterum spatio 24. horarum in pristinam amplitudinem redibat, tandem sequentibus duobus remediis, per 15. dies usurpatis, convaluit.

℞. Rad. eryngii, rubiæ tinctorum, apii, petrosel. cortic. rad. capparum, mediani fraxini, & tamarisci ana ℥. i. rad.asari.℥. . fol.agrim. ceterac.capil. ven.chamædr.hyperic. absinth.& centaur. min. ana m.i. sem. dauci & petrosel. maced. ana ℥. ß. coquantur ad quart. v. in duabus partibus aquæ, & una vini albi, sub finem addit.i. In colatura dissolve syrupi de cichorio compos. ℥ iiii. fiat apozema pro iiii. dosibus matutinis, addendo unicuique dosi spiritus diuretici ℥. ß. spiritus vitrioli ℈. i.

Post tertiam vel quartam dosim apozematis, purgabatur cum mercurii vitæ g. vi. scammonii gr. x. quibus vomitus non provocabatur.

Alterum remedium erat cataplasma ex rad. cucum. agrest. cum pulvere cumini paratum, cujus descriptio habetur in praxi medica nostra cap. de hydrope.

OBSERVATIO LXXI.

Variolæ cum dysenteria.

PUer quinque annorum, filius Magistri Limonsini pistoris, variolis prehensus tertio die alvi fluxu cruento corripitur, cum frequenti egerendi conatu; pituitosa, & mucosa excernebat, cum magna sanguinis copia. Exanthemata erant parva, alba, & depressa. Ad eum vocatus, sequentia præscribo.

℞. Rosar. rubr. p. i. santali rubr. ℥. ß. liquiritiæ rasæ & passularum integr. ana ℥. i. coquantur in jusculo capitis vervecis, in colaturæ quartar. tribus dissolve confect. de hyacinth. ʒ. iij. conservæ rosar. per setaceum trajectæ ʒ. ß vitell. ovi num. i. fiat clyster frequenter injiciendus.

℞. Aquar. scabios. & card. bened. ana ℥. i. ß. syrupi de rosis siccis ℥.i.corall.præp.& margaritar.præp. ana ℈.ß. lapid. bezoard. gr.iii. confect. de hyacinth. ʒ.ß. fiat julep. qui detur bis in die.

℞. Olei scorpionum Matthioli ℥. ß. illinantur inguina & axillæ calidè, frequenter.

Bis injecto clystere, & bis sumpto julepo, cessavit prorsus alvi fluxus, & exanthemata validiùs erumpere cœperunt, ac postmodum morbo placidè defunctus est ad perfectam sanationem, ut nostro amplius auxilio non indiguerit.

Quamvis vulgaria sint remedia proposita; hic tamen casus observationem meruit, propter eventum non vulgarem. Ex omnibus enim pueris; variolis laborantibus, quos mihi tota vita videre contigit, hic unicus fuit, qui ex alvi fluxu sanguineo evaserit; Nam in cæteris certum mortis præsagium fuit, magnâ præsertim sanguinis copia effluente.

OBSERVATIO LXXII.

Pleuritis maligna.

UXor D. Argelies Frontinianensis, circa finem mensis Martii anni 1633. laborabat pleuritide dextrâ, eaque gravissimâ. Die septimâ circa finem & initium octavæ, subitò correpta est palpitatione cordis adeò gravi, ut Medicus illius ordinarius extremos esse naturæ conatus arbitraretur, eàmque brevi morituram palam pronunciaverit. Nos verò à putrida aliqua materia evaporante, in ventre inferiori contenta, hujusmodi palpitationem procedere censuimus. Eventus rem indicavit; nam post duas horas ægra bis alvo ejecit valdè fœtida, & ab hujusmodi palpitatione liberata est. Periculi suspicionem afferebat, quòd affectus intra septem dies nullis remediis, nedum frequenti venæ sectione imminutus fuerat. Licèt autem symptomata imminuta apparerent; die undecimâ parotis apparuit, quæ postero die delituit, & 13. mortua est. Unde apparuit pleuritidem fuisse malignam, vel potiùs febrem malignam, pleuritide comitatam.

OBSERVATIO LXXIII.

Pleuritis spuria.

CIrca idem tempus ancilla Domini Germain, civis Monspeliensis laboravit dolore lateris pungitivo, cum tussi & sputis albis, quæ tamen bis aut ter cruenta apparuerunt, meliùs decumbebat in latus dolens, quod erat dextrum. Erat autem febris expers, quod significabat non esse veram pleuritidem, cùm inflammatio talis non posset esse sine febre acuta. Septimo die morbi, cùm dolor nunquam intermisisset, sanguinis sputum apparuit copiosum per aliquot horas, cui successit fluxus mensium; cui integra morbi solutio successit. Causam hujus affectus censui serosum quendam humorem acrem, in latus per venas translatum, qui dolorem efficiebat sine inflammatione. Qui serosus humor exagitatus die septimo aperuit quasdam venulas, unde contigit sanguinis sputum. At vincente natura, & serosam illam materiam amandante ad venas uteri, facta fuit morbi solutio.

OBSERVATIO LXXIV.

Paralysis, convulsio, & affectio hypochondriaca.

DN. Fouquetus, Medicus Frontinianensis, passus est autumno prægresso febrem tertianam duplicem valde diuturnam, quæ ad hyemis initium perduravit anni 1633. Is erat temperamento melancholico donatus, annum agens quadragesimum, usus est tempore Quadragesimæ pravis eduliis, præterea animi pathematis admodum gravibus affectus est. Post festum Paschatis laborare cœpit catarrho, in omoplatam sinistram decumbente, ubi dolor excitabatur. Post aliquot dies incidit in motus & sensus imminutionem dolorificam ferè omnium partium, præcipuè verò tibiarum atque femorum; præterea tensiones dolorificæ per intervalla contingebant iisdem partibus ut digiti pedum contraherentur, & musculi juxta inguina chordarum instar tensa apparerent. In partibus superioribus, brachiis præsertim, motus erat liberior. At in omnibus partibus sensus obtusus; ut in naso & facie se parum sentire affirmaret. Per os excernebat humorem tenuem, quem ipse æger dicebat saporem acrem & acerbum præ se ferre, instar vitrioli; singulis diebus febris exacerbabatur, & in exacerbatione tensiones musculorum fluxio, & alia symptomata intendebantur, nec non pectus admodum coarctabatur, ut suffocari videretur. In morbi principio bis phlebotomia usurpata, & toties purgato corpore ad thermas Balerucanas se contulit; ubi quater mersus est in balneum per quatriduum, & caput lavit sine ullo fructu. Regressus è thermis, usus est nostro consilio. Judicavimus autem hunc affectum procedere ab humore seroso, à cerebro in spinam medullarem & totum genus nervosum confluente: illius autem serosi humoris collectionem fieri priùs in hypochondriis, præsertim venis mesaraicis, in quibus continetur humoris melancholici copia, ex causis prægressis. Ita ut hunc affectum ad hypochondriacam affectionem referendum esse censuerimus, cujus symptomata essent illa paralysis, & convulsio imperfecta, à seroso humore in dictas partes effuso progenita. Quod indicabat tum ægrotantis constitutio melancholica, tum copiosus ejusdem humoris effluxus per os, tum febris, qua propemodum assiduè tenebatur, & ingravescente febre, omnia symptomata intendebantur; cùm tamen paralysis à pituita oriundæ febris soleat esse remedium. Talia autem symptomata ex humore melancholico contingere, refert Sennertus, agens de affectu hypochondriaco, & de scorbuto. Non est hæc paralysis propriè dicta, quæ fit affecto nervorum principio: sed abusivè sic appellata, quæ non totalis est sensus motûsque privatio, ob denegatum animalis spiritus per nervos influxum; sed potius functionis sensitivæ & motivæ depravatio, quia dolorificus sensus adest.

Præscripsimus ipsi apozema ad plures dies, ex aperientibus temperatis, alternis diebus purgans, & alternis tantùm alterans. fotum hypochondriis emollientem, & aperientem, linimentum ejusdem facultatis, tum venæ sectionem post primam dosim apozematis, præmisso clystere, & purgante medicamento. Pro potu utebatur infuso corticis tamarisci, agrimoniæ, & pimpinellæ. At cùm sanguis detractus valdè cacochymus videretur, iterum detractus est. Ex reliquis remediis nullum percepit solatium; sed morbus in pejus ibat.

Die 24. mensis Aprilis, eum iterum invisi, eùmque inveni infractis admodum viribus, cum febre assidua lenta, quæ tamen tertianæ paroxysmos habebat. In quibus hypochondria per intervalla ex flatibus intumescebant; præcipuè verò lien. Aliquando etiam ab iisdem flatibus ita comprimebatur diaphragma, ut se suffocari clamitaret: epoto aquæ cyatho, ructus duos, aut tres edebat, ac confestim ab illa suffocatione liberabatur. Urinis innatabat aliquid pingue, instar telæ aranearum, & sedimenta earum erant farinacea, quæ quidem urinæ lethales sunt ex Hippoc. progn. Die intermissionis laborabat ptyalismo frequenti, & humorem intra cranium & cutem, aut musculos faciei deferri sentiebat.

Die 29. Aprilis, eum iterum invisi ad extrema redactum pulsus erat minutulus, ptyalismus cohibitus, respiratio oppressa. At mente constabat. Die sequenti manè obiit.

OBSERVATIO LXXV.

Dolor pleuriticus ex lumbricis.

CIrca finem mensis Aprilis, anni 1633. filia Raymundi Michaëlis Frontinianensis, annos octo nata, laborare cœpit tussi & febre, quibus successit lateris dolor, ita ut pleuritica censeretur. Attamen quinta die morbi, tres aut quatuor lumbricos excrevit per clysterem, ac diebus sequentibus quamplures, tum exhibitis medicamentis lumbricos expellentibus, tum purgante medicamento, & ita curata est. Unde patet vapores ex materia putrida (à qua lumbrici generantur) elevatos, dolores lateris & tussim, aliaque symptomata producere, quæ pleuritidem mentiuntur.

OBSERVATIO LXXVI.

Tumor strumosus.

DIe 6. Junii anni 1633. D. de Gaian ad nos adduxit filiam suam 13. annos natam temperamento sanguineo præditam, quod ex colore subrubro faciei apparebat, & ab undecimo ætatis anno menstruas purgationes patiebatur. Cùm ab octo mensibus fluxio quædam in partem faciei dextram decubuisset, paucis postea diebus decidit in cervicem, ita ut glandula illius loci paululum tumefacta apparuerit. Ab eo tempore tumor sensim increvit, ita ut jam ovi anserini magnitudinem superaret. A præsentibus Medico & Chirurgo, per duos menses multa præstita fuerunt remedia, purgationes, decocta sudorifica, causticum inustum; tum parti admota remedia, primùm resolventia & emollientia, posteà suppurantia & attrahentia validissima quibus nihil profectum est, imò contra tumor antea exiguus incrementum suscepit. Nos verò consilio inito cum Dn. Delort Universitatis Decano, & Magistro Thierri Haguenot, Chirurgo seniori, primùm eam misimus ad thermas Balerucanas, ut iis uteretur in potu, balneo, & capitis embrocatione. Postea verò sequentia præscripta sunt.

Pulvis Arthriticus addito zinzibere sumendus singulis hebdomadis. Venæ sectio post primam dosin pulveris.

Fotus ex spongia in aqua calcis expressa, & arctè alligata per decem dies: Suffumigium ex lapide pyrite extincto in aceto fortissimo, bis in die acceptum per infundibulum, cujus tubulum totum tumorem contineat.

Post suffumigium, emplastrum de vigo, quadruplicato mercurio, cujus singulis unciis addatur vitriol. romani ℥.i.

Bochetum salsæ parillæ per longum tempus, sine vino.

Infusio ad bronchocelem, in pharmacopoea Quercetani descripta, tempore plenilunii usurpanda.

Aquæ Meynenses per mensem, pro potu & fotu partis, bis in die; posteà emplastrum prædictum, ex eadem aqua parvè bochetum.

Victus continuò exsiccans.

Post reditum ab aquis Meynensibus, si tumor non fuerit discussus, aperiendus erit caustico.

Omnibus remediis usa est, exceptis aquis Meynensibus, quia cùm reliqua nihil profecissent, imò tumor incrementum suscepisset, non fuit speranda salus ab hujusmodi aquis, sed ad apertionem statim veniendum censuimus, quæ fuit celebrata die 29. Septembr. 1633. cùmque admoto caustico, suprà escharam facta fuisset incisio scalpelli ministerio, illicò erupit aqua tenuis & limpidissima, instar aquæ fontanæ, ac tumor statim subsedit, ad planitiem parti suppositæ propemodum æqualem, quod nobis admirationem peperit, & observatione dignum censuimus. Similes enim tumores ab aqua productos, præter hydroceles, & hydrocephalos à nemine Authorum descriptos existimo,

stimo. Decem aut duodecim horis ab apertione, correpta est febre acuta, & magna fluxio facta in partem cum inflammatione. Tertia die cessavit febris, post venæ sectionem bis factam,& purgationem: cataplasma de mica panis tumori admotum, paululum subsedit, & pus quoddam pituitosum effluebat. Decimâ tertiâ die ab apertione, decisâ antea escharâ, exivit per ulcus cystis integra, instar sacci verè membranosa, & paucis posteà diebus curata est.

OBSERVATIO LXXVII.

Lues venerea.

JUvenis quidam bilioso ac melancholico temperamento præditus, luë venerea infectus, mense Junio anni 1633. aggressus est diætam sudorificam, eàque peracta frictiones ex unguento mercuriali celebratæ fuerunt. Post secundam frictionem, cùm ptyalismus ritè procederet, subitò correptus est contractione brachiorum & tibiarum, cum tensione ingenti abdominis, & suffocatione, subitoque ptyalismus cessavit. Frictiones vehementes celebratæ sunt in partibus contractis; aqua imperialis & cinnamomi exhibitæ, quæ nihil præstiterunt. Posteà aquam nostram theriacalem, ex spiritu vini conflatam, exhibuimus, à qua plurimum levatus est, & injecto clistere acri paroxysmus desiit. Post biduum, cùm parum spueret, admota fuerunt emplastra mercurialia tibiis, femoribus, & brachiis quæ intra 24. horas sputum satis copiosè promoverunt. At æger in prædictum paroxysmum incidit. Cùm verò frictiones celebratæ fuissent, & prædicta aqua exhibita, tum clyster injectus qui non poterat ejici; suppositoriis nullo modo levabatur, sed omninò suffocari videbatur. Nos alium clysterem acriorem ex diaphœnici & hieræ ana ℥. ii. injici curavimus, quem secuta copiosa est evacuatio, & æger à paroxysmo liberatus est. Sequenti die, præcedenti ptyalismo, iterum in eundem paroxysmum incidit, cæteris multò graviorem, nam nec aqua theriacali, nec clysteribus iteratis, quibus etiam multùm dejecerat, potuit sedari. Tandem cùm ab initio censuissem hæc symptomata ex eo provenire, quòd excrementorum colluvies, superiora petens, in ventriculo colligeretur, & non posset per os expurgari ob sui crassitiem, vel facultatis expultricis imbecillitatem, & magnâ copiâ cumulata, ac malignitate prædita, ventriculi orificium vellicaret, unde ortæ convulsiones per consensum generis nervosi; Tum etiam prædictâ materiâ à calore exagitatâ multi vapores elevarentur, qui ventriculum distendentes, diaphragma comprimerent, unde suffocatio, & tensio abdominis sequebatur: Ventriculum esse vacuandum judicavimus, prompto & potenti remedio. Atque in hunc finem exhibuimus salis vitrioli ʒ. i. in aqua dissolutam, qua intra horæ quadrantem humoris pituitosi, viscidi,& crassi, cum melancholico permixti circiter ℔. ii. rejecit, & statim à paroxysmo liberatus est; Postea continuavit ptyalismus per multos dies; sine alio symptomate, sicque integrè liberatus est.

OBSERVATIO LXXVIII.

Lues venerea.

A Me curata est in pluribus decocto, ex sudorificis & purgantibus, per xx. dies usurpato. Si hæc non sufficerent; ad frictiones ex unguento mercuriali veniebam. Multi in media hyeme, hoc solo decocto curati sunt, quibus diæta sudorifica administrari non poterat, propter aëris inclementiam.

OBSERVATIO LXXIX.

Pleuritis in empyema degenerans.

FIlius Dn. de Calvieres, apud Nemausenses litium capitalium Judicis, 20. annos natus, incidit Monspelii circa medium mensis Maji, anni 1633. in pleuritidem sinistram, quâ ita detinebatur, ut in neutrum latus posset decumbere, sed tantùm supinus jaceret. Hic multa remedia fuere præscripta ex consilio trium Medicorum, & decies aut ultra phlebotomia celebrata; attamen affectus diù perseveravit, quamvis dolor lateris aliquando cessare videretur, & æger in utrumque latus sese converteret. At febris permanebat, & dolor lateris redibat. Producta fuit febris usque ad diem trigesimam quintam, quâ latus aliquantulùm intumescere visum est, & ad tactum dolebat, nonnullo rubore suffusum. Judicatum fuit, pleuritidem in empyema converti, & admota fuere cataplasmata suppurantia, quibus latus paulò magis intumuit. Sexto aut septimo ab hinc die, cùm apertio lateris nimium procrastinata fuisset, quæ apparente lateris tumore statim fieri debuerat, ruptus fuit abscessus ad interiora. Attamen æger pus facilè excrevit tussiendo, quod laudabile apparuit, & minimè fœtidum, magnâ copia, singulis diebus excernebatur primò purum, posteà multa pituita permixtum. Post ruptum abscessum, in utrumque latus facilè convertebatur, febre perseverante, cùm antea non posset converti in latus sanum, quia pondus insigne sentiebat in latere dolente, quod signum notatur ab Hippoc. in prognosticis. Octiduo elapso à ruptionis die, purulenta excretio desiit, & solam pituitam rejiciebat. Tum pondus in eodem latere iterum sentire cœpit, ut ad latus sanum converti non posset, nec non elevatio in parte lateris externa iterum apparuit. Novam collectionem in latere factam esse censui, & prompta apertione indigere, ne iterùm profusa materia in thoracem, pulmoni laborem novum efficeret, unde phthiseos periculum immineret. Cum tamen alii Medici duo, cum duobus Chirurgis, sententiæ meæ assentiri noluissent, & mater illius discessum urgeret: Nemausum translatus est, ubi tandem empyema apertum est, caustico lateri admoto, & pus diutissime ab ulcere manavit, ac tandem æger integrè curatus est.

OBSERVATIO LXXX.

Lochia suppressa.

MUlier quædam plebeia, gravida octimestris, correpta est febre continua, die 5. Julii, anni 1633. Tertia die febris abortum passa est, & à partu lochia omnino suppressa sunt, maculæ purpureæ in toto corpore apparebant, præcipuè circa cervicem; febris erat intensa. Præscribo sectionem venæ malleoli, & julepos, ex aperientibus frigidis compositos, frictiones partium inferiorum, fotus & linimentum relaxans pubi & perinæo: Ex his nullus fructus apparuit, imò sub finem secundi ab abortu diei, febris admodum exacerbata est, ut delirium pateretur, & facies valdè immutata esset, unde in summo vitæ discrimine ægram versari, nemo non videbat. Tunc venam brachii aperiri jubeo, & sanguinem mitti ad Unc. x. qui fuit valdè corruptus. Erat circiter hora quinta vespertina, jubeòque, ut venæ sectio iteraretur post horas quatuor, scilicet circa horam nonam. Præscribo julepos valdè refrigerantes ex decocto lactucæ, portulacæ, acetosæ, cum sale prunellæ, clysterem pariter refrigerantem mollientem: quibus remediis ita adjuta fuit, ut sequenti die febris valde exigua apparuerit, lochia fluere inceperint, & paucis diebus sine aliis remediis omninò convaluerit.

OBSERVATIO LXXXI.

Urinæ suppressio à caruncula virgæ.

LIctor quidam Senatus Divionensis, cùm esset Monspelii negotiorum causâ, die 7. Julii, anni 1633. incidit in urinæ suppressionem, ex caruncula virgæ, tumefactâ à coitu immodico. Chirurgus, quem primùm vocavit, catheterem immittens, magnam sanguinis profusionem excitavit; vulneratâ parte, & nihil urinæ excrevit; sed Æger gravissimis doloribus & mingendi conatibus preme-

premebatur. Vocatus ego, præscribo phlebotomiam ad ℥. xii. quia erat sanguineo temperamento præditus; clysterem emollientem & refrigerantem & semicupium subtepidum, injectionem refrigerantem, & inunctionem renum pubis, & perinæi, etiam refrigerantem, erat hora nona vespertina, tum jubeo, ut circa mediam noctem iteretur venæ sectio, quæ omnia præstita fuerunt. Manè erat in eodem statu; summos meïendi conatus patiebatur, & nihil emittebat, nisi guttulas iii. vel iv. urinæ, singulis conatibus. Iterùm vocatus præscribo vomitorium ex salis vitrioli ʒ. i. cujus ope bis evomuit pituitosa multa; At in secundo vomitu urinæ ℥. i. vel ii. emisit, & sublevatum se dixit; quod hactenus non contigerat. Inde per intervalla urinam paulò copiosiorem excernebat, ita ut intra quatuor vel quinque horas vesica omninò depleta fuerit. Supererat partis affectæ inflammatio quædam, quæ emulsionibus cum sale prunellæ, injectionibus, clysteribus, semicupio & inunctionibus curata est.

OBSERVATIO LXXXII.

Difficultas spirandi.

Filius D. Hugonis, Mercatoris Monspeliensis, quinque annos natus, cùm malè educatus fuisset à nutricibus, inter varia symptomata hoc præcipuè pati solebat, ut cùm curreret; aut vehementius moveretur, spirandi difficultate laboraret. Tandem die tertia Julii, cùm ab exercitio multùm incaluisset, incidit in tussim cum difficultate spirandi, febricula, & alvi fluxu mediocri in quo flava, pituitosa, & aliquando subviridia apparebant. Hæc tamen symptomata adeo levia erant, ut de vocando Medico parentes non cogitaverint; sed à pharmacopœo admotum fuerat vesicans posteriori cervici. Die quintâ morbi vocatus ego, eadem invenio symptomata, ex quibus fluxionem conjiciens in pulmonem, cum metu peripneumoniæ, phlebotomiam præscribo, quæ non fuit celebrata, ex eo quod Chirurgus venam attingere nequiverit; sed cucurbitulæ scarificatæ statim fuerunt admotæ, & julepus pectoralis refrigerans fuit exhibitus. Hæc circa meridiem fiebant. At hora vespertina subitò æger correptus est lipothymia, à qua brevi excitatus est. Postmodum verò pulsus apparuit parvus, languidus, frequens & pulsibus morientium similis, venter admodum tensus & dolens, respirandi aderat summa difficultas, & sitis inexplebilis. Multa in hoc præcipiti casu usurpata fuere remedia, vocato consilio, quæ nihil profuerunt; sed æger continuò in pejus ruens media nocte interiit. Aperto cadavere, partes naturales benè constitutæ apparuerunt, nisi quod cystis fellea grandior, & humore nigricante referta erat. Sed pulmonis pars sinistra diaphragmati hærebat tam firmiter, ut separari non potuerit, unde difficultatem spirandi ex parte provenire censuimus. Sinistra verò cordis auricula, solito amplior, referta erat materia crassa & compacta, omnino alba, lardum coctum referente, quam subitaneæ mortis causam fuisse censuimus, cordis ventriculum sinistrum suffocando, & illius ventilationem impediendo.

OBSERVATIO LXXXIII.

Hæmoptoë.

Die 13. Augusti anni 1633. Dn. Duprat in curia Præsidiali Monspeliensi Consiliarius, circa noctem incidit in sputum sanguinis spumosi cum tussi, & magnam illius quantitatem excrevit tota nocte.

Die 14. mane vocatus, venæ sectionem præscribo ad ℥. viii. deinde julepum ex aqua plantag. syrup. de rosf. siccis & sale prunellæ. Postea injectus fuit clyster, cucurbitula admota regioni hepatis, looch incrassans, & adstringens usurpatum. Horâ decimâ iterata fuit venæ sectio ad ℥. vi. syrupus ex succo portulacæ etiam præscriptus. Post meridiem sanguinis sputum magnâ copiâ, scilicet ad ℔. i. Iteratus fuit julepus, oxycratum admotum testibus, epithema refrigerans hepati, linimentum refrigerans eidem parti, & lumborum regioni, cucurbitula hypochondriis frequenter iterata; & circa vesperam sanguis denuo missus ex altero brachio ad ℥. vii. præscripti julepi ex infusione millefolii, rad. tormentillæ, & conservæ rosar. in praxi medica nostra descripti cap. de hæmoptoë, qui magnæ sunt efficaciæ. Pro potu utebatur conserva rosarum, cum decocto hordei & liquiritiæ: ad noctem præscriptus est syrupus sequens.

℞. Syrupi de rosf. siccis, de succo portulacæ, & papaveris albi ana ℥. i. misce, capiat cochlear unum singulis duabus horis, ita ut intra noctem tres illæ unciæ absumantur. Mirum in modum profuit hic syrupus, & sequenti die, quæ erat 15. fuit iteratus, ut per longiora intervalla sumeret cochlear unum. Eadem die manè aperta fuit vena poplitis, & satis bona quantitas sanguinis educta est, tum reliqua remedia fuere continuata, aliàque addita; ut opiata adstringens & conglutinans, & clyster denuò injectus. Toto illo tempore sanguinem non excrevit affatim, & sputa quæ per longissima intervalla extussiebat, erant sanguinea. Attamen difficultate spirandi laborabat, cum vocis raucedine. Sequentibus verò diebus nihil ampliùs sanguinis excrevit, & omnino convaluit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Gangræna.

Vir quidam è plebe; febre continuâ laborans, ab imperito Chirurgo venâ apertâ, incidit in tumorem illius brachii, cum inflammatione, quæ tandem in gangrænam desiit, ita ut totum brachium livescens appareret. At in duobus locis color magis immutatus erat, in iisque scarificationes non sentiebat. Igitur post multas scarificationes admovebantur remedia ordinaria, quæ parum proficiebant, imò brachium in deterius vergebat. Ego tandem vocatus, locos scarificatos humectari jubeo spiritu sulphuris, quo caro mortificata exusta est, ac veluti cauterisata. Postea foveri jubeo totum brachium calidè spiritu vini, in quo pulveres aloë & myrrhæ infundebantur, postea inspergebantur toti brachio pulveres prædicti ex aloë & myrrha, magna quantitate, ac deinde supra pulveres admovebantur lintea, spiritu vini madefacta, quo remedio, per aliquot horas usurpato, brachium miraculi instar nativum colorem recepit, tumore imminuto; & gangræna fuit cohibita, ita ut sequenti die loca mortificata & exusta, à viva carne separari cœperint, quibus admotum fuit digestivum ex vitellis ovorum, terebinthinâ, & melle, ac post integram separationem, epuloticis curatio absoluta est.

OBSERVATIO LXXXV.

Dolor Nephriticus.

Die decimâ mensis Octobris anni 1633. Coquus Dn. de Miron, Regii Præfecti in Occitanica provincia, laborans à multis diebus dolore nephritico, qui vulgaribus remediis non cesserat, sumpsit bolum ex diaprun. solut. ℥. ß. panaceæ ℈. i. quo quater blande dejecit, eodèmque tempore crassas urinas minxit, & à dolore liberatus est. Cum medicamentum operabatur, sentiebat materias sibi à renibus avelli, & sine dolore.

OBSERVATIO LXXXVI.

Colicus dolor.

Principio mensis Novembris anni 1633. Domina de Varanda doloribus colicis acerbissimis conflictabatur, & post duos clysteres, frustrà injectos, sumpsit intestini lupi pulverati ʒ. i. cum vino, quod ipsi mense prægresso exhibitum fuerat pro eodem dolore, ut ex obs-

obs. 59. hujus centuriæ constat, & statim dolor evanuit. Post decem aut duodecim dies, licèt per apozemata purgata fuisset, dolor rediit acerbior quàm antea; ac licèt in clystere philonii ℥. ii. dissolutæ fuissent, dolor non quievit. Prædictus pulvis iterum fuit exhibitus, & dolor imminutus est, ac post trium horarum spatium omninò ferè sublatus. Sed postridie rediit acerbior, quàm antea. Exhibita fuerunt laudani grana v. & dolor omnino sublatus est, nec amplius rediit.

OBSERVATIO LXXXVII.

Ulcus in corde.

DIe 23. Januarii, anni 1624. vocatus sum ad filiam Dn. N. annos 14. natam, quæ antea per multos dies laboraverat vomitu pituitoso semel aut bis in die invadente, horis præcipuè matutinis, cum cardialgia per intervalla affligente. Item patiebatur dolorem in summa scapula sinistra, & summitate brachii, qua humero committitur. Nocte insequente, quæ erat quinta à prima invasione, correpta est alvi fluxu & febre, quæ tota die eam detinuerunt. Sexta sumpsit rhab. pulverat. ℥. i. cum jusculo & pluries dejecit, febris perseverat, nocte bis tantum dejecit per duas horas dormivit. Septima, alvi fluxus perseverat, sed minùs frequens, ut locum dederit venæ sectioni, quâ missus fuit sanguis ad ℥. iv. Hæc duo peculiariter à febris invasione notavimus, quòd pulsus ferè semper erat intermittens; & cùm dolor prædictus in eadem parte fixus permaneret, neque ad thoracem ullo modo pertingeret, ægra tamen non poterat in illud latus, quod erat sinistrum decumbere; quin statim cardialgia & tussi corriperetur, ita ut perpetuò super latus dextrum decumbere cogeretur. Tussis sicca eam infestabat per intervalla, flatus emittebat interdum supernè & infernè. Octava, eadem symptomata perseverant, præcipuè cardialgia per intervalla recurrens, & pulsus intermittens inæqualiter, somnus paucus. Continuabantur remedia cardiaca, sumpta & admota; tum vermes enecantia ac ventriculum roborantia. Urgente admodum cardialgiâ, exhibitus est salis absinthii ℈. i. cum succi limonum cochleari uno, unde optimè habuit per horas aliquot: sed symptomata redierunt. Noctu urinæ erant crassæ & satis pallidæ. Nonâ admotum fuit vesicans cervici, quo tussis cessavit. Antea dolor humeri imminutus fuerat, & supra latus sinistrum melius decumbebat. Eadem die sumpsit medicamentum ex infusione ℥. i. rhei cum hieræ pieræ ℥. i. & syrup. de cichor. compos. ℥. i. quo valde purgata est cum fructu, & alvi fluxus perseveravit per aliquot dies, unde prorsus convalescere visa est, cùm tamen pulsus continuò intermitteret in 3. 4. vel 5. pulsatione. Postquam è lecto surrexit, intermissio pulsus desiit, manente tamen frequentia, & ægra tussi premebatur, noctu præcipuè, cum difficultate spirandi. Quæ symptomata per longum tempus perseveraverunt, ac præter difficultatem spirandi aderat per intervalla dolor lateris pungens, qui magis urgebat, cùm ægra in latus sanum decumberet, & contrà gravior erat difficultas spirandi, quando supra latus dolens decumbebat. Febris perpetuò erat intensa quæ omnia magnam suspicionem faciebant abscessus in sinistra pulmonis parte latitantis. Tandem die trigesima quarta morbi, subitò correpta est sanguinis sputo, quem per tussim excrevit ad Uncias viii. circa meridiem, is autem sanguis erat satis crassus, & non spumosus, quem ægra ipsa dicebat à capite descendisse, seque ante illius exclusionem in faucibus percepisse titillationem, tum aliquid sanguinis emungendo per nares eductum fuerat. Attamen vespertinis horis, sanguinis sputo redeunte, satis apparuit eum è pulmone ferri. Erat enim totus spumosus, ejùsque quantitas fuit ad libram unam, tum missus fuit sanguis de basilica sinistra, exhibitus julepus ex aqua plantag. & papav. rhœad. cum sale prunellæ, & syrupo de rosis siccis. Utebatur tota nocte syrupis violaceo, de rosis siccis, & de papavere, simul mixtis, quibus tussis sedabatur, excretionis reditus impediebatur, & per intervalla dormiebat. Postridie manè iterata fuit phlebotomia ex brachio dextro: iteratus julepus, & multa alia remedia, in hæmoptysi usitata, præscripta fuere. In communi consilio, habito cum Domino Ranchino Cancellario, & Delort Decano, sputum sanguinis rediit ad uncias viii. circa horam undecimam ante meridiem. Continuabantur remedia, & venæ sectio malleoli usurpata. Hora quarta vespertina, redeunte sanguinis sputo copioso, subitò extincta est. Dissecto cadavere, inventus est pulmo colore albicante, costis utrinque, & diaphragmati undique adhærens; tum etiam pericardio undique adhærebat, ut unum corpus continuum efficeret. Cor verò albicans visum est, & media fere sui parte, quâ diaphragma respicit, exesum atque exulceratum; ut fibræ carnosæ semiputridæ summis digitis evellerentur. Et animadversum fuerat, frustula quædam carnea, hujusmodi fibris simillima, cum sanguine per sputum rejecta fuisse. Ita ut verissimum sit, istam ægrotantem, cordis substantiam per sputum rejecisse, quod est valde mirum. Cùm autem in capsula cordis nullus humor repertus fuerit; existimandum est materiam, hujusmodi abscessum seu ulcus efficientem, sanguini permixtam fuisse, & per tussim excretam. Similes quædam historiæ reperiuntur apud Schenkium in observationibus libri secundi, titulo de tumoribus & apostematibus cordis.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Hydrops pectoris.

UXor clarissima Nobilissimi viri, Domini de Thomas in suprema Computorum, Subsidiorum, & Fisci curia Monspeliensi Consiliarii Regii, à quinque mensibus laborabat fluxione humoris tenuis, in pulmonem decumbente cum tussi sicca, difficultate spirandi, febre assidua & lenta, quæ singulis noctibus exacerbabatur, cum levi horrore, eàmque consequebantur sudores nocturni copiosissimi, ut singulis noctibus ter, quaterve indusia mutare cogeretur. Ab aliquot diebus exacerbationes bis in die redeunt, post meridiem & vesperi, in diurna non sudat; sed semper sub somno. Tum ab ipso morbi initio dolor adfuit lateris sinistri in ipsa pectoris regione, cum difficili decubitu in eandem partem, ita ut cùm primum in dictum latus decumberet, tussi molestissima cum difficultate majori corriperetur. Imo verò interdum, comprimendo latus summis digitis, maxima pulmonis oppressio & spirandi difficultas orta fuit. His accedebat lienis inflatio, cum aliqua tensione conjuncta, quæ reliquis affectibus originem dedisse censetur.

Habito consilio cum Domino Ranchino Cancellario, statutum fuit præcipuum affectum in sinistro illo latere residere, eùmque esse collectionem quandam, pectoris partem sinistram opprimentem. Cujus autem materiæ sit illa collectio, non omnino certò posse pronunciari. Hoc nihilominus asseritur, materiam illam esse aquosam, vel purulentam; utriusque enim signa concurrunt, & consimilia ab Hippocrate recensentur, dum secundo de morbis dicit, hydrope pulmones affectos, velut suppuratos affici, verum remissius ac diutius. Ad collectionem aquosam magis inclinant sententiæ, quod neque pleuritis, aut peripneumonia, aut hæmoptoë præcesserint, neque quicquam sputi purulenti unquam rejecerit. Phthisica interiit, & apertionem cadaveris ante obitum prohibuit.

OBSERVATIO LXXXIX.

Urinæ suppressio.

DN. Raymundus Ratte sexagenarius, vir plethoricus & calculosus, qui multos calculos innoxiè per intervalla

vella cum urinis excernere solebat; circa finem Jan. 1635. post plures calculos excretos, ab immodico exercitio, incidit in omnimodam urinæ suppressionem, quæ quidem suppressio (ut ex signis luculenter apparebat) erat in renibus, non in vesica. Jam per triduum integrum, nihil lotii emittebat, cùm vocatus sum in consilium, cum duobus Medicis senioribus, quorum unus erat ordinarius; qui per illud triduum varia præscripserat diuretica, tum externa, tum interna, clysteres, semicupia, potiones, & similia. Et antequam ipse vocaretur, purgatus fuerat æger blando cathartico. Ego prior sententiam ferens, dixi hujus affectus causam præcipuam, aut saltem jam hoc symptoma foventem esse venarum supra renes insignem plenitudinem quæ propter distensionem à copia seri per triduum retenti, non possent sese contrahere ad expulsionem, quemadmodum videmus vesicam urinâ nimiâ distentam, non posse sese facilè contrahere, unde non raro meiendi difficultas solet exoriri. Maximam autem seri copiam adesse ostendit, tum corporis plenitudo, tum quod æger multùm potare soleat, & urinæ libras tres aut quatuor singulis noctibus in statu sano reddere solitus sit. Ideo censui diuretica esse omittenda, quæ humores ad vias urinæ deducendo, distensionem in iis augent. Sed potiùs insignes revulsiones esse moliendas, per phlebotomiam & purgationem, & quam primum sanguinem esse mittendum magnâ copiâ, tum post quinque vel sex horas potens medicamentum phlegmagogum & hydragogum esse exhibendum. Ejusdem fuere sententiæ reliqui Collegæ, & missus fuit sanguis ad ℔.i. ante meridiem, vesperi exhibita fuit ʒ.i. pulveris diacarthami, detractis seminibus, pluries fuit purgatus, & post quatuor aut quinque sedes cœpit mingere urinamque reddidit subnigram prima vice ad ℥. iv. paulò post valde rufam, majori copia, postmodum limpidam. Intra unum diem magnam excrevit urinæ copiam & liberatus fuit. Similis fere casus propositus est observat. i. hujus centuriæ.

OBSERVATIO XC.

Ventriculi dolor.

Die 24. Januar. anni 1635. vocatus fui ad aurifabrum Monspeliensem, qui à tribus mensibus laborabat dolore circa ventriculum acerbissimo, & indesinente, ita ut præ dolore & vigiliis ad summam maciem perductus fuerit. Per dictum tempus à Medico ordinario præscripta fuerant duodecim aut quindecim medicamenta purgantia, eaque blanda, aliàque non pauca remedia, tam interna, quam externa, non omissis fomentis, linimentis, & similibus. Tandem advocatis in consilium tribus Medicis, præscribitur vomitorium ex decocto sem. raphani, atriplicis, &c. quæ vulgo ad vomitoria præscribi solent. Post vomitorium assumptum nihil vomuit, eòque iterato, ventriculus exoneratus est, & satis copiosè vomuit, sine ullo doloris levamine. Postea iteratur purgans medicamentum & diæta sudorifica præscribitur. Biduo post purgationem ante usum decocti sudorifici, à quodam monitus æger me accersit circa vesperam, & morbi sui historiam exponit. Ego verò, ut ostenderem, saltem ad tempus dolorem sedari posse; præscribo pro ea nocte laudani gr. v. quibus dolor protinus cessavit, & totâ nocte dormivit, cum tribus illis mensibus longior somnus non fuisset unius horæ. Manè se curatum prædicabat. Rediit tamen dolor, qui nullis remediis sedari potuit, nisi laudano aliquoties exhibito, idque ad breve tempus, donec æger marasmo confectus interiit. Aperto cadavere inventus est ingens scirrhus, totum pancreas, & mesenterii partem occupans; tum etiam pylorum, ac Jejuni intestini principium ambiens, ita ut ductum illum, qui est à ventriculo ad intestina; adeo angustaverit, ut fere occlusus esset, & ventriculus materiâ esculentâ ac potulentâ plenus inventus fuerit. Cùm igitur alimentum non posset distribui, marcore consumptus est. Scirrhus ille non apparebat tactui, quia sub ventriculo & intestinis latitabat. Dolorem intensum efficiebat, quia pylorum & extremam ventriculi partem, pyloro continuam attingebat.

OBSERVATIO XCI.

Lumbrici.

Filius D. Gerardi, Quæstoris Franciæ generalis, annos quatuor natus, laborare cœpit 25. Jan. anni 1635. febre verminosa cum vomitu bilis porraceæ, & nausea continua. Præscripsi potionem contra vermes vulgarem, cui addita fuit propter malignitatem (quæ ex humore excreto, & tumefactione quadam totius corporis apparebat,) lapidis bezoardici gr.iv. & clysterem dulcem. Potione assumpta, evomuit duos lumbricos, unum cum clystere per alvum egessit. Noctu iterata est potio, & sequenti die bene habuit, ut adstantes nulla alia remedia expetiverint. Post biduum incidit in eundem affectum, & multo graviùs torquebatur cum inquietudine, planctu continuo, etiam per somnum. Statim præscripsi potionem purgantem ex infuso rhei, & syrupo rosaceo, in aqua portulacæ, ex qua ter dejecit materiam nigerrimam, sed post purgationem omnia symptomata permanebant, tum etiam vomitus auctus; ita ut omnia jufcula & potulenta rejiceret; unde factum est, ut potio contra vermes prædictas, quæ tantopere profuerat ab initio, jam nullius effectus fuerit, cùm perpetuò evomeretur. Advertens itaque, eum non evomuisse confectionem de hyacintho, cum jusculo exhibitam, eam bis iterandam jussi, additis lapidis bezoardici g. iv. Non ampliùs vomuit, & nocte dormivit ac multo meliùs habuit. Unde colligo, & observatione dignum censeo, lapidem bezoardicum, in affectibus verminosis, summæ esse efficaciæ. Potionem purgantem prædictam iterum assumpsit, & alvi fluxus criticus eam sequutus est, quo morbus admodum imminutus est, ac tandem julepis specificis, ex decocto Scordii & Hypericonis, cum refrigerantibus paratis, omninò sublatus, iterata post julepos purgatione, ex senna, rhab. & syrupo rosaceo.

OBSERVATIO XCII.

Abscessus Abdominis.

Die decimâ sextâ Februarii, anni millesimi sexcentesimi trigesimi quinti, vocatus sum ad filiam viduæ Joannis Peire, Mercatoris Monspeliensis, annos 14. natam, quam ante duos annos curaveram ab hydrope incipiente, à quo tempore valetudinariam vitam agebat. Nunc verò è tribus septimanis decumbebat, nullo vocato Medico. Invenio eam laborantem febre assidua, cum alvi fluxu moderato, quo pituitosa & cruda rejiciebat. Refert præterea sibi ventrem iterum intumuisse, in eoque per vices dolorem quendam punctorium percipere, tum etiam tibias per vices œdematosas apparere. De redeunte hydrope statim cogitabam, quod ut exactius explorarem, manum ventri admoveo, quem dum aliquantulum comprimere intenderem, illa statim obstitit, de dolore conquerens, qui comprimendo ipsi inferebatur. Ego verò ratus in hydrope dolores hujusmodi non apparere, ventrem denudari jubeo, admota lucerna, ut rem attentius indagarem. Ventrem igitur inspicio colore naturali præditum, sed elevatum & tumentem, dum utraque manu blande contrecto, invenio tumoris circumferentiam in ambitu umbilici, quinque digitorum latitudine, extra quam circumferentiam ægra contactum indolenter ferebat; in tumore verò, etiam leviter compressa, plurimum dolebat; præcipuè in sinistro latere, duobus digitis ab umbilico, ubi à principio morbi dolorem punctorium per vices percipiebat. Præterea in ipso tumore fluxionem quandam animadvertebam; ex quibus pronuncio, abscessum latere inter peritonæum & musculos abdominis, jam factam esse suppurationem; ac statim Chirurgum advocari jubeo, qui ejusdem protinus fuit sententiæ. Itaque quamprimum aperiendum esse abscessum statuimus, ne si in cavitatem abdominis rumperetur, mortem præcipitem afferret: Admovetur ergo causticum ei parti, in qua dolorem pungitivum

ab initio percipiebat, & tribus horis elapsis, facta eschará immittitur ferrum ad latitudinem duorum digitorum, nullum tamen pus effluxit. At non ausus est Chirurgus ulteriùs phlebotomum immittere, ne fortè peritonæum confoderetur, sicque materia ad cavitatem abdominis effluerct; immisit ergo turundam in foramen & post quinque horas extracta turunda tantillum puris effluxit, postridie manè extracta iterum turunda, magna puris copia emissa est; pus autem erat pravi coloris & odoris. Nihilominus ægra in pejus ruebat, ita ut quinto ab apertionis die interierit. Aperto cadavere inventi sunt musculi abdominis in loco tumoris, putredine affecti circa partem sinistram umbilicalem, in parte verò dextra hypogastrica intestina peritonæo adhærebant, & partes hujus loci etiam putrefactæ erant; hepar colore flavissimo præditum adhærebat peritonæo undique, & diaphragmati, & mole sua mediam thoracis partem replebat, ut ipsi cordi esset omnino vicinum, pure & putrilagine omnia erant referta, ac teterrimum odorem spirabant; summa præterea macies aderat in toto corpore, quod marasmo confectum videbatur, idque ob defectum hepatis sanguinem non generantis.

Non solùm autem abscessus abdominis ex chronico morbo in corpore malè affecto lethales sunt, sed etiam ut plurimum ii, qui febribus sive continuis, sive intermittentibus succedunt; quos damnavit Hippocr. in Coacis. Et vidit D. Pachecus Medicus Lunellensis, amicus meus, juvenem tertianâ laborantem, cui cessarunt paroxysmi post septimam accessionem; factus tamen abscessus circa inguen, & apertus emisit pus laudabile in principio; sequentibus verò diebus prava successerunt symptomata, pus deterius apparuit, & æger interiit vigesimo die. Quem tamen abscessum ab initio lethalem judicare potuit, quòd eo apparente, sæva symptomata etiam apparuerunt. At salutares abscessus allevationem symptomatum afferre debent. Si contrarium fiat, decubitum materiæ in illam partem significat, non criticam expulsionem.

OBSERVATIO XCIII.

Partus difficilis.

UXor D. Baronis Daumales, Quæstoris Franciæ generalis, in partu per triduum laboravit, ita ut tandem vires essent admodum dejectæ. Vocatus præscribo sequentem potionem.

♃. Dictamni cretici, aristolochiæ utriusque & trochisc. de myrrha, ana Scrup. sem. croci & cinnamomi, ana gr. xii. confect. alchermes Drach. sem. aquæ naphthæ & artemisiæ ana Unc. i. sem. misce, fiat potio, qua assumpta statim conatus parturitionis excitati sunt, & paulo post gemellos peperit. Idem contigit uxori D. Sartrei primiparæ, quæ est filia D. Boschii Pharmacopæi Monspeliensis.

OBSERVATIO XCIV.

Fluxus mensium immodicus cum hysterica suffocatione.

ANcilla D. Baronis de Castries, mensium fluxum tam copiosum patiebatur, ut intra duas horas sanguinis ℔. iv. aut v. excreverit, unde secuta est affectio hysterica tam gravis, ut illa aphona, & quasi mortua jaceret, cùm tamen apertos haberet oculos, & manu se strangulari indicaret. Vocatus ad eam potionem sequentem præscribo, tum cohibendo fluxui, tum hystericæ affectioni coërcendæ idoneam.

♃. Aquæ naphthæ, rosar. & plantag. ana Unciam i. sanguinis draconis grana xii. salis prunellæ Drachm. i. misce, fiat potio, quæ post tres horas interjecto jusculo reiterabatur. Post primam exhibitionem omnia symptomata remissa sunt, in secunda verò omnino cessarunt.

OBSERVATIO XCV.

Lues venerea in puero.

FIlius Dn. N. duos annos natus, à nutrice infectus fuerat lue venerea, quæ sese prodidit primùm pustulis latis & rubris, in perinæo acervatis, iisque successerunt ulcera in natibus, juxta podicem, mox pustulæ in facie, ac tandem ultra in faucibus & labiis. Quibus accedebat corporis consumptio in dies progrediens. Vocatus ad eum, sequentia præscripsi.

♃. Sennæ mundat. ʒ. i. ß. rhab. elect. & agarici recenter trochiscati ana ℈. ii. cinnam. ℈. ß. infundantur in aqua cardui bened. in expressione dissolve syrupi rosac. ℥. i. fiat potio, detur manè, & reiteretur semel in septimana.

Diebus intermediis utebatur sequenti decocto.

♃. Ligni guajaci ℥. i. corticis ejusdem ℥. ß. aquæ fontis ℔. iii. infundantur, & decoquantur, ut artis est, ad tertias, colaturæ capiat ℥. iv. manè sine sudore, propter aëris inclementiam, hyems enim vigebat, tum etiam metuebam nimiam exsiccationem; propter corpus tenellum, eaque ratione victum etiam analepticum concedebam. Eodem decocto pro potu utebatur, sed diluto æquali aquæ potione.

Cùm hæc remedia continuasset per 20. dies, omnia symptomata disparuerunt, ægerque in ipso remediorum usu refectus, & denuo impinguatus fuit. Eramus autem media hyeme, curatus omnino videbatur.

Attamen intra unum mensem dicta symptomata redierunt, ægerque extenuatus est.

Nos iterari jussimus eadem remedia, decoctum tamen paulò efficaciùs efficiendo; coctione facta ad medias, eùmque stragulis operiebamus, ut saltem leviter sudaret. Hac curâ iterùm restitutus fuit intra quindecim dies, quam tamen diutiùs continuassemus, metu recidivæ, nisi rigidissima hyems, quæ tunc etiam vigebat, obstitisset. Intermisso itaque remediorum usu per viginti dies, aut circiter, ulcera renovata sunt. Et cùm tunc cœlum esset satis temperatum, mense Februario ob Austrinam constitutionem, curam iterùm instauramus, sed efficaciorem.

Exhibemus itaque primum mercurii dulcis gr. viii. cum diagryd. gr. iiii. in jusculo, quo valdè purgatus est per vomitum & secessum, & quarto quoque die hoc medicamentum exhibebatur: intermediis verò diebus sumebat decoctum hoc modo paratum. Supradict. guajaci & corticis ejusdem quantitas ponebatur per diem naturalem, ac postea destillabatur ad medias, juncturis alembici & recipientis probè munitis. Liquor superstes in alembico colatus miscebatur cum aqua destillata, quæ erat acidula, hujus mixtionis dabantur ℥. iii. manè calidè, corpus tegendo, & sudores copiosiores effluebant. Per viginti dies continuata fuit hæc postrema curatio, ex qua morbus fuit omnino sublatus.

Ulceribus narium admovebatur unguentum ex melle rosaceo, vitellis ovorum, terebinthina. Faucium verò ulcera brevi curabantur melle rosaceo, cum spiritu vitrioli acido reddito.

OBSERVATIO XCVI.

Lochiorum fluxus immodicus.

QUædam mulier post aborsum à sanguinis fluxu immodico summam virium dejectionem patiebatur. Illi præscribo frictiones & ligaturas partium superiorum, cucurbitulas sub mammis, epithemata, & pullos columbinos, fotu manuum cum vino calente, in quo confectio alkermes dissoluta sit, & sequentem potionem.

♃. Aquarum plantag. naphthæ & rosar. ana ℥. i. syrupi corallor. ℥. i. salis prunellæ ʒ. j. sanguinis draconis ℈. ß. misce, fiat potio. Quæ statim fuit exhibita, antequam reliqua remedia fierent, & intra horæ quadrantem dolores ventris & lumborum quieverunt, & fluxus imminutus est.

OBSER-

OBSERVATIO XCVII.

Cancer.

DN. Chapuis Tolosa, à nobilis stirpe oriundus. Monspelii degens, anno 1635. circa finem hyemis correptus fuit exiguo tuberculo, labrum superius obsidente; quod in dies incrementum capiens in tumorem degeneravit, totum ferè labrum occupantem, eùmque durum ac lividum, cum dolore pungitivo & caloris sensu. Statim ab initio, alterius Medici præscripto usus est phlebotomia frequenti, cum levibus purgationibus, ex senna & cassia paratis, præmissis julepis refrigerantibus. Cùm autem hæc remedia per aliquod tempus continuasset, & affectus nihilominus in deterius vergeret, priorem Medicum deserens, curæ meæ sese commisit, die secunda Aprilis, anni supradicti. Ego verò prædicta signa considerans, nunc etiam, quòd omnia topica remedia, quæcunque admoverentur; malum exasperarent, & dolorem pungentem, ac exurentem, intensiorem efficerent, tumorem cancrosum esse existimavi. Licèt autem iste morbus incurabilis censeatur; illius tamen curationem suscepi, edoctus à Galeno, cancrum in principio & dum adhuc recens est, sanari posse, ut habetur 2. ad Glauconem cap. 10. ubi de cancro agens sic loquitur. Hunc morbum per sui initia sæpè sanavimus, sed ubi in molem insignem satis evectus est, nemo sine manus opera potuit curare, & paulò post: Hunc igitur morbum, ut diximus, in principio sanavimus, & tunc præsertim, cùm melancholicus humor non admodum crassus videbatur existere: nam hîc purgantibus medicamentis, ex quibus sanitas sequitur, promptè succumbit: neque obscurum est, hujusmodi medicamenta debere esse atræ bili accommodata. Quod tamdiu faciendum est, donec sanitas pristina parti subsequatur, quemadmodum, ratio victus optimos generans humores, interim adhibeatur. Et ex ejusdem Galeni præcepto, quod habetur lib. de atra bile, cap. 9. & comment. aph. 47. lect. 6. hoc morbo affectos, fortioribus medicamentis esse expurgandos. Ad potentiora remedia confugiendum esse censui; ex quibus principem locum obtinet radix hellebori nigri, quæ ad humorem melancholicum expurgandum, efficacissima est. Sic igitur curationem aggressus sum.

℞. Rad. buglossi & cichor. an. ℥.i. fol. agrim. borrag. ceterach. & veronicæ ana m. ß. coquantur cum pullo gallinaceo, in colatura dissolve cremoris tartari ʒ. i. fiat jusculum, quod capiat manè per 12. dies.

In quarto quoque jusculo dissolve ℥.ii. syrupi sequentis.

℞. Succorum recenter expressorum & per residentiam depuratorum, borraginis, buglossi, fumariæ, cichorii ℔.iii. succi veronicæ & pomor. redolent. an. ℔.i. sennæ mundat. ℥.vi. epithymi ℥.ii. rhab. electi & agarici recenter trochiscati an. ℥. i. zinzib. & cariophyll. an. ʒ. i. infundantur & decoquantur, ut artis est, donec colaturæ supersint quart. v. in quibus dissolve sacchari albi quart. v. fiat syrupus perfectè coctus ad usum dictum.

Postremæ dosi jusculorum adde extracti hellebori nigri gr. iv. capiat cum regimine.

Hoc medicamentum summa cum vehementia ægrotantem expurgavit, non solum per alvum, sed etiam per vomitum, verum eadem die tumor valdè imminutus apparuit, ac doloris expers.

Post usum jusculorum, usus est balneo tepido per triduum, hirudines hæmorrhoidibus admotæ, causticum utrique tibiæ inustum, serum lactis cum epithymo per mensem usurpatum, & balneum iteratum singulis septimanis.

Post quindecim dies ab assumpto extracto hellebori, idem remedium iteratum est, eadem dosi, cum diapruni solutivi ʒ. iii. cujus operatio fuit priori similis, & eadem die tumor imminutus apparebat.

Topica omnia tumorem exasperabant, & dolorem intensiorem efficiebant, excepto unguento ex ranis viridibus, quod maximè laudatur ab Aquapendente, Chalmetæo, & aliis, & in hoc affectu plurimùm præstitit; ita ut illius curationem duobus præsertim remediis tribuendam esse existimem, extracto scilicet hellebori nigri, & unguento de ranis viridibus. Non parùm tamen contulit syrupus magistralis, quo bis in septimana utebatur.

Intra mensem, à curationis principio, tumoris portio suppurata, & sponte aperta, cum pure satis laudabili. Ulceri & tumori universo admovebatur continuo unguentum prædictum, & sensim tumor imminutus ac tandem sensim resolutus est, & ulcus ad cicatricem perductum.

Unguenti de ranis viridibus compositio talis est.

℞. Ranas virides in arboribus, vel aquis puris degentes, in vas fictile vitro illitum, multisque exiguis in fundo foraminibus pertusum conjicito: earùmque ora butyro impleto: vas ne quid exhalet, luto diligenter oblinito & operito, cui aliud effossa terra conclusum supponito, ignem in ambitu ad distillandum accendito, oleum seu liquorem illum stillatitium colligito, & cum pulvere ranarum misceto, ut fiat linimentum.

OBSERVATIO XCVIII.

Peripneumonia pituitosa.

DN. Gaultier fisci regii quæstor generalis, ætatis 60. annorum, laborabat peripneumonia pituitosa, quæ innotescebat ex tussi: difficultate spirandi, febre, dolore sub humero sinistro, & maxillarum rubedine. Cùm autem multa pituita refertus videretur, ejùsque satis bonam quantitatem evomuisset, tum clystere injecto ter aut quater alvus soluta esset, postridie venæ sectionis, semel tantum celebratæ, purgans medicamentum fuit exhibitum ex infuso rhei, cum manna & syrupo rosaceo, quo optimè purgatus est quarta die morbi, quæ erat 29. Maii, anni 1635. & postridie à febre aliisque symptomatis liberatus apparuit. Unde patet purgationem in peripneumonia interdum convenire, quamvis ut plurimùm, ante septimum diem usurpata, perniciosa sit.

OBSERVATIO XCIX.

Phthisis incipiens.

MEnse Maio anni 1635. uxor D. Thomas curiæ computorum, subsidiorum & fisci Consiliarii, phthisica interiit, & post unum aut alterum mensem illius ancilla, quæ diu noctuque illi ministrabat, in similem affectum incidere videbatur. Laborabat enim febre lenta, cum tussi sicca, diu noctuque perseverante, macie totius corporis, inappetentia, & vigiliis. Vocatus ad eam præscribo venæ sectionem & purgationem universalem ex apozemate, & balnea tepida, cum victus ratione incrassante & refrigerante; quæ nihil contulerunt. Tandem mecum reputans affectum procedere ex maligna qualitate impressâ pulmonibus & cordi per contagium, præscribo decoctum guaiaci ad 15. dies cum victu analeptico, sine sudore quo remedio perfectè curata est. Et febris, tussis, aliàque symptomata omnino desierunt.

OBSERVATIO C.

Variolæ.

FIlius Dn. Boudon receptoris stipendiorum curialium præsidialium Occitaniæ, annos natus novem febre laborans, quæ videbatur variolas portendere, meæ curæ committitur mense Junio anni 1635.

Prima die venam secari jussi, & sanguinem extrahi ad Unc. v. & vesperi eadem quantitate iterari, julepi præscribuntur, inunctio ex oleo scorpionum, & reliqua ordinariâ; secundâ & tertiâ die parum delirabat. Variolæ apparent, minutæ, densæ, & depressæ paulatim incrassescebant, sed admodum segniter, ita ut sexta die facies nullo modo inflata videretur. Variolæ in facie & toto corpore depressæ, & in medio concavæ, imo verò nonnullæ in medio erant nigræ. Magis timebant parentes ex eo, quòd tres alios liberos amiserant ex eodem morbo, & variolis omnino consimilibus. Ego igitur ad efficaciora remedia confugiendum ratus, sequentem julepum præscripsi.

 ℞. Aquæ

℞. Aquæ card. bened. ℥.iii. aquæ theriac.ʒ.iii. trochiſc. viperin. ℈.i. lapid.bezoard. gr. vi. capiat horis veſpertinis.

Cordi applicabantur pulli columbini,ac deinde linimentum ex theriaca,confect. Alkerm.& ol.ſcorpion. Matthioli.

In omnibus juſculis diſſolvebatur bezoard. mineral. ℈. ß. ſequenti die quæ erat ſeptima morbi, ter excrevit per alvum materiam ſatis craſſam, ſed omnino lividam. Eodem tempore copioſiſſimas excrevit urinas, & variolarum eruptio ita promota eſt, ut intra unum diem facies multum inflata fuerit, & variolæ ab eo tempore ſufficienter increverint. Continuatum fuit bezoard. mineral. per alterum diem, & poſtea confectio de hyacintho, quæ ab initio uſurpata fuerat. Donec tandem æger à ſævo illo morbo protinus liberatus fuerit.

LAZARI RIVERII

OBSERVATIONUM MEDICARUM ET CURATIONUM INSIGNIUM.

CENTURIA SECUNDA.

OBSERVATIO PRIMA.

Colicus dolor.

DIE primâ Julii, anni 1635. Sarretus, Salinarum viſitator generalis, quadragenarius, correptus eſt graviſſimo dolore colico, qui neque clyſteribus laxantibus, & carminantibus; etiam cum aqua benedicta, neque fomentis ac ſemicupiis intra 24. horas uſurpatis, ſedari potuit. Eoque continuo ſæviente, ſequentes pilulas præſcripſi.

℞. Aloës optimæ ʒ.i. diagrid. gr. viii. laudani opiat. gr. v. fiant pilulæ ſex deauratæ.

Has pilulas ſumpſit media nocte, manè hora quarta dolor protinus quievit, & per diei decurſum purgatus eſt quinquies, ſicque omnino liberatus.

OBSERVATIO II.

Variolæ cum alvi fluxu.

FIlius D. Graſſeti in curia Computorum Conſiliarii, annos quinque natus, variolis laborabat cum alvi fluxu per totum morbi decurſum perſeverante. Septima die morbi, quæ erat 15. Auguſti, anni 1635. multo gravior fuit alvi fluxus, febris intenſa, ſitis ingens, variolæ depreſſæ, quarum elevatio ab alvi fluxu impediebatur. Reliquis remediis uſque ad id tempus parum conferentibus, ſequentem præſcribo julepum, alvi fluxum & malignitatem reſpicientem.

℞. Rad. pentaphylli & tormentillæ ana ℥.i. fol. ſcabioſæ, pimpinellæ an. M.i. ſcordii p.i. ſantali citrini ʒ.ii. coquantur ad 4. iii. pro tribus doſibus bis in die ſumendis. Addendo unicuique doſi confect. de hyacintho ʒ. ß. trochiſcor. viperin. ℈. ſem. lapid. bezoard. gr. iv.

Poſt primam exhibitionem alvi fluxus imminutus fuit variolæ tumefactæ, & ſitis imminuta.

In aliis pueris quamplurimis eadem potio mirè profuit ad ſedandum alvi fluxum, & variolas depreſſas tumefaciendas. Cui addebam aquam roſarum,& naphthæ an.ʒ.ß. Etiam citra alvi fluxum; in depreſſis variolis mirum in modum contulit; & plerumque ſic componebam.

℞. Rad. pentaphylli, & tormentillæ an. ℥. i. fol. pimpinellæ & ſcordii an. M.i. ſantali citrini & raſuræ eboris an. ʒ. ii. coquantur ad 4. iii. in colaturæ ℥. iii. diſſolve aquæ naphthæ & roſar. an.℥.ß. trochiſc. viper. in ℈.i. lapid. bezoard. g.iv. fiat potio, quæ grandioribus detur uno hauſtu bis in die, lac verò ſugentibus, ex cochleari frequenter.

OBSERVATIO III.

Secundina retenta.

CLariſſima uxor Domini de Graſſet in curia Computorum, ſubſidiorum, & fiſci Conſiliarii, principio menſis Octobris anni 1635. cùm abortum paſſa eſſet ex geſtatione trimeſtri, fœtum optimè efformatum excluſit, retenta ſecundinâ. Hinc fluxu albo diu laboravit,& quendam oris fœtorem percipiebat, qui poſt aliquot dies deſiit. Fruſtula quædam membranea excluſit, ſed pauca & exigua. Ita, ut aſſerentibus mulieribus, illam ſecundinas fruſtulatim ejeciſſe, ego contrarium perpetuò cenſuerim. Paulatim ad priſtinam valetudinem rediit, fluxu tamen albo perſeverante. Attamen poſt duos menſes cum dimidio, immodico menſium fluxu correpta eſt, cum quo ſecundina exſiccata per fruſtula excreta eſt. Quod notatu digniſſimum ſecundinam tamdiu in utero, ſine gravi noxa, retineri poſſe.

OBSERVATIO IV.

Hernia in infante.

FIlius Dn.D. Aumelas Franciæ Quæſtoris generalis 11. menſes natus, laborabat hernia aquoſa, dextrum teſtem occupante, cum materia contentâ, in membrana teſtis propriâ, dartos appellatâ, ut teſtis ovi exigui magnitudinem æquare videretur; & hic tumor à nativitate ferè eum occupabat, quem diu cotone, ſuffitu thuris imbuto, diſcutere tentaverant. Tandem vocatus ſequens præſcribo cataplaſma, principio menſis Novembris anno 1635.

℞. Farinæ fabarum ℔.ß. decoquatur cum vino generoſo ad pultis conſiſtentiam, deinde adde oxymel.ſimpl.℥. iii. fiat cataplaſma admovendum manè & ſerò.

Intra octo dies, hoc ſolo remedio tumor omnino diſcuſſus eſt.

OBSERVATIO V.

Lumbrici.

DIe 25. Novemb. anni 1635. puer quatuor annos natus, ex lumbricis ita laborabat, ut gravi dolore ventris torqueretur, cum ſumma virium dejectione, ita ut pulſus in carpo non perciperetur, & oculi concavi eſſent, ut ſpiritibus orbati, quales in moribundis apparere ſolent. A tribus diebus laborabat, quatuor lumbricos mortuos per os excreverat cum vomitu humoris nigri. Pharmacopœus potiones contra vermes exhibuerat, & potionem purgantem ex electuario diacarthami, & rhabarbaro, ſed nullo modo ex ea purgatus fuerat. Præſcribo ipſi potentia ad lumbricos remedia ordinaria, tum interna, tum externa, quæ nihil profuerunt. Poſtera die in eodem ſtatu perſiſtebat. Jubeo ut exhibeatur calomelanos Turqueti gr. viii. cum gr. vi. ſcammonii, quo medicamento alvus ſoluta eſt, excrevitque materiam viſcidam, glutinoſam, putridam, cum duobus lumbricis, ter alvum depoſuit, & maximè levatus eſt, ac poſteà intra paucos dies omnino convaluit.

OBSERVATIO VI.

Hæmorrhoidum dolor.

DIe 21. Decembris anni 1635. D. Joannes Charanton, civis Monſpelienſis, cùm ad villam duobus milliaribus ab urbe diſtantem pedes iviſſet, multis veſtimentis indutus, vehementer incaluit, unde facta eſt magna humorum commotio, eorùmque decubitus ad anum, unde hæmorrhoides valdè intumuerant, cum inflammatione, & dolore acerbiſſimo. Tota die ſequenti valde excruciatus eſt, noctèmque inſomnem tranſegit. Poſtridie ad urbem rediit

diit super equum, sed pedibus subnixus supra stapedes, cum magno labore, ita ut tumor inde irritatus fuerit. Vocatus ego post meridiem, sanguinem detrahi jubeo ad ℥. vii. manè alvum dejecerat bis. Circa vesperam iteratur phlebotomia propter doloris urgentiam, vesperi accepit julepum cum syrupo de papavere, & usus est quater sub noctis decursu suffumigio, ex sempervivo majori cocto in vino albo; dormivit per intervalla, dolor & tumor imminutus hæmorrhoidesque relaxatæ, & suffumigii, ac linimentorum anodynorum continuatione brevi sanatus est.

OBSERVATIO VII.

Fœtus in partu morientes.

UXor tinctoris Nemausensis à conjugii initio ter peperit maturum partum, nono gestationis mense; labores patiebatur consuetos ante partum, quemadmodum aliæ fœminæ, sine majori molestia, ita ut neque partus admodum difficilis, aut laboriosus esset; neque mulier malè habita, ut aliquo affectu præternaturali laboraret, in ipsis partus doloribus, fœtus in utero movebatur sufficienter, attamen statim post excussionem mortuus inveniebatur, idque ter hactenus contigit. Medici post secundum partum purgationes præscripserunt, & diætam sudorificam, mutata etiam fuit obstetrix. Tertius tamen eodem modo interiit, Quæritur causa & medela. Cùm nulla causa in historia referatur, difficillimum est eam conjecturam assequi. Ut tamen sententiam nostram proferamus, dicimus, hos casus accidere, vel ob fœtus debilitatem, vel ob constrictionem uteri, aut cervicis ejusdem tempore partus. Debilitas fœtus ex latente quodam seminis, aut sanguinis materni vitio contracta, potest efficere, ut cùm fœtus in partu, & maximo conatu exitum quærat, in eo exsolvatur, & moriatur, quemadmodum partus octimestris necessario interire solet, propterea quod conatum ediderit septimo mense quem si repetat octavo, exsolvitur & interit. Si igitur quilibet fœtus ex duplici conatu necessariò interit, qui debilis est, unico conatu potest interire. Alia etiam ratione debilitas illa mortis causa esse potest, quòd ille fœtus exclusus, ob dictam debilitatem, aërem & lucem ferre nequeat, ab iisque perimatur. Ac denique à constrictione uteri, vel cervicis id pendere potest: uterus in partu sese colligit & constringit, ad exclusionem fœtus, & si nimia fuerit illa constrictio, ac fœtus corpus tenellum vehementer comprimat, eum suffocare potest. Idem potest contingere ab uteri cervice, si dum fœtus ad eam pervenit, sese constringat, eâ enim constrictione potest fœtum opprimere. His ita propositis, remedia ad duo erunt dirigenda, imbecillitatem scilicet fœtus corrigendam, & uteri constrictionem nimiam impediendam.

Ratione prioris, conjuges ante conceptionem debent uti victu euchymo & laudabili, ut semen purum, & omni labe vacuum generetur. Tum mater toto graviditatis tempore, eodem victu uti debet, ut sanguinem laudabilem fœtui suppeditet. Et præterea, bis in septimana, pulvere sequenti utetur.

℞. Granorum kermes, rasuræ eboris, corall. præparat. & margaritar. ana ʒ.i. mastiches ʒ.ß. manus christi perlat. ʒ.ii. fiat pulvis, dosis ʒ.i. in ovo sorbili, aut jusculo.

Alternis vicibus, loco pulveris, utatur opiata sequenti.

℞. Conservæ rosar. ℥.ii. cortic. citri condit. ℥.i. myrobal. condit. & nucis moschat. condit. ana ℥.ß. coralli præparati & margaritar. præpar. an. ʒ. i. rasuræ eboris ʒ.ß. fiat opiata cum syrupo condit. citri, de qua capiat magnitudinem castaneæ, semel aut bis in septimana loco pulveris prædicti.

Si utrumque tandem fastidiat, utatur tabellis sequentibus gustui gratissimis.

℞. Confect. Alkerm. ʒ.iii. ambræ grif. ℈.i. sacchari in aqua naphthæ & rof. dissoluti ℥. iv. fiant tabellæ, quibus etiam omni horâ uti poterit, per supra dictorum usum.

Dum ingredietur nonum mensem sequentia applicentur ventri, manè, per dimidiæ horæ spatium.

℞. Vini generosi ℔.iii. calefiat, & in eo dissolve olei nucis moschatæ. Unc. sem. pulv. caryophyl. & granorum Kermes ana Drachmas iii. misce, & spongia hoc liquore imbuta umbilico applicetur calidè bis in septimana.

℞. Nucis mosch. macis, caryophyll. & cinnam. ana partes æquales, excipiantur melle calido, ad formam linimenti, & extendantur super crustam panis assatam, & umbilico applicentur manè, singulis diebus vacuis, ab usu fomenti.

℞. Aquæ naphthæ & rof. ana ℥. iii. aquæ cinnam. ℥. i. misce, capiat cochlear. i. singulis diebus manè per totum noni mensis decursum.

Tempore partus exhibeatur cum singulis jusculis drachma ß. confect. Alkermes, secundum descriptionem Mesuæi paratæ, ratione dosis ambari, & horâ unâ post jusculum quodvis, exhibeatur aquæ cinnam. cochlear. unum.

Umbilico applicentur frequenter frustum semiassæ carnis calidum, pulv. cinnam. nucis mosch. & caryophyll. conspersum.

Ratione constrictionis uteri, aut cervicis illius, si mulier non sit gravida extra hyemem, utatur frequenter semicupio, ex decocto emollientium parato. In graviditate, à principio noni mensis, ad diem partus, illinatur cervix uteri & perinæum oleo seminis lini, sine igne extracto. Actum Monspelii, die 24. Decembris anni 1635.

OBSERVATIO VIII.

Dolores vagi circa thoracem.

D. Raymundus Arnaldus Melgoriensis, quinquagenarius, sanguineo temperamento præditus, è bello Italico rediens, conqueritur de sævissimis doloribus singulis noctibus affligentibus, post primum somnum; incipiuntque isti dolores in latere sinistro, simulque ad anteriorem thoracis partem, & posteriorem; tum ad latus sinistrum & scapulas extenduntur, tanta vehementiâ, ut subitò expergiscatur, & in nulla decubitus formâ consistere possit; sed assurgere cogatur. Perseverant isti dolores usque ad matutinum, & tunc temporis quiescunt. Nec tota die ullatenus apparent. Jam à duobus mensibus iis vexari cœpit, neque ulla adhuc remedia adhibuit. Medicus, qui pro eo antea scripsit, existimat hosce dolores provenire à catarrho tenui, in eas partes decumbente, horis nocturnis, quo tempore pituitosus humor commoveri solet. Ego verò censeo hujusmodi dolores provenire à flatibus, qui illis horis tantum excitantur à calore intensiori, facto ex concentratione ipsius, per somnum. Materia ex qua elevantur flatus hujusmodi, est illuvies pravorum humorum atque crudorum, in ventriculo, mesenterio, & præsertim regione hepatis congestorum. Hæc autem congestio facta est in castris ob pravam victus rationem. Hinc etiam ventriculi coctio debilitata est, unde fit ut ciborum portio crudior; à pravis humoribus etiam infecta, vertatur in flatus, qui quoquo versum transmittuntur. Peracta verò concoctione, non amplius flatus hujusmodi transmittuntur, & ita dolores cessant circa matutinum.

Ad curationem hujus affectus præscripsi primum evacuationem universalem per apozemata, & phlebotomiam, quibus absolutis præscripsi decoctum chinæ, ad 15. dies quorum usu affectus sensim imminutus est, & sine ullo alio remedio, intra mensem omnino sublatus.

OBSERVATIO IX.

Icterus in gravida.

CLariss. uxor Dn. Daumelas, Franciæ Quæstoris generalis, circa finem septimi graviditatis mensis, occasione quadam concitata est à qua vomitum manè patiebatur cum dolore stomachi, & icterica facta est. Hic autem icterus duo habebat peculiaria, unum, quod in lecto color faciei & totius corporis remississimam flavitiem referebat: cùm verò surgeret, & sese aliquantulum commoveret; intensus multò, & quasi derepente flavescebat. Alterum est quod alvus non erat adstricta, ut vulgò fit in ictericis; sed potius liquida & biliosa dejiciebat. Urina erat rubra, sed lintea non tingebat. Ego Medicus ordinarius

narius D. Ranchinum in consilium advoco, ut de phlebotomia decerneretur, ex una enim parte causa procatarctica suadere videbatur, omnibus enim morbis ab irâ, venæ sectio eximiè convenit, propter maximam sanguinis commotionem, quæ ab eâ excitatur. Prætereà evaporationes illæ biliosæ subito ex levi mora invadentes sanguinem valde exagitatum testabantur. Neque ab obstructione meatus choledochi oriebatur hic affectus (in quo Galenus venæ sectionem vetat. lib de sang. miss.) quia alvus fuisset obstructa, & alba dejecisset, sed potius ab hepate accenso & præcalefacto: ex altera verò parte graviditas jam provecta phlebotomiam dehortari videbatur, & cùm ægra ex morbo in abortus periculo versaretur; si post venæ sectionem ille contingeret, culpa in eam rejici potuisset. His postremis de causis noluit Ranchinus phlebotomiæ assentiri: sed decretum fuit rhab. in substantia exhibere ad ʒ. i. ut bilis per alvum sensim educeretur, quod factum fuit. Parum præstitit rhabarbarum; ægràque post quinque vel sex dies abortum passa est. Fortè venæ sectione liberari potuisset. Sed nostratium mulierum nequitia, omnes infaustos eventus remediis adscribentium, efficit, ut etiam prudentiores Medici, metu calumniæ ab utilissimis interdum abstineant.

OBSERVATIO X.

Angina.

Die decimâ octavâ Februarii 1636. Juvenis quidam fossor anginâ laborabat tam vehementi, ut nec loqui, nec deglutire posset, respiratio tamen integrâ manebat. Cùm ad eum vocatus sum, injectus fuerat clyster, statim verò sanguinem mitti jubeo ad Uncias decem, postea admovetur vesicatorium posteriori cervici, cucurbitulæ scapulis admoventur cum scarificatione, & quatuor horis à venæ sectione exhibentur aquæ benedictæ Unciæ duæ, quibus purgatus est per vomitum, & per alvum, & inde loqui ac deglutire cœpit, ac paulò post integrè curatus est.

OBSERVATIO XI.

Symptomata hysterica & hypochondriaca.

Die decimâ quintâ Martii 1636. Clarissima uxor Domini de Clause, Consiliarii Regii in Curia Computorum, Subsidiorum, & Fisci Regii, annos nata 54. temperamento pituitoso & melancholico prædita, adversa multis annis fruens valetudine, incidit ex mœrore diuturno in varia symptomata, quæ eam frequenter, & præsertim nocte infestabant. Ea autem erant, dolores totius lateris sinistri, à costis ad ilia pertingentes, ut non posset supra illud latus decumbere, vomitus pituitosi & acidi, capitis dolores, cardialgiæ, & lipothymiæ ita urgentes, ut sese moribundam putaret, horrores, & tremores totius corporis, quos sudores excipiebant: pulsus valdè parvi, languidi & debiles, eructationes frequentes à copia flatuum per os erumpentium. Cùm primùm ad eam vocatus sum, præscribo clysterem carminantem & laxantem, potionem ex aquis naphthæ, rosarum, & cinnam. sacculos stomachicos, & oleum nucis moschatæ regioni stomachi admovendum, quibus valde sublevata est, & à prædictis symptomatis liberata. Sed cùm ea frequenter redirent, purgatio usurpata est bis intra quatuor dies. Redeuntibus autem symptomatis exhibui laudani opiati gr. ii. cum conserva rosarum, in forma boli, hora somni, quo intra horam omnia symptomata omnino sublata sunt, & placidè dormivit, neque postea eadem symptomata redierunt adeo vehementia, sed multo leviora. Post purgata est bis in hebdomadâ pilulis specificis, quibus ad melius in dies vergebat. Et sic tandem integræ sanitati restituta est.

OBSERVATIO XII.

Colicus dolor.

Vigesimâ secundâ Martii, anno millesimo sexcentesimo trigesimo sexto, Vidua Domini Dortes summa duritie, & tensione totius abdominis à multis annis laborans unde per intervalla dolores atrocissimos, colicorum instar patiebatur, eodem dolore corripitur multo atrociori, quàm antea circa noctem. Vocatus Pharmacopœus duos clysteres injicit sine ullo fructu, quamvis eorum vi multum purgata fuisset. Vocatus ego manè præscribo pilulam ex laudani granis quinque conflatam, & intra horam dolor penitus quievit, nec ampliùs rediit.

Eodem tempore Domina de Varanda, prædictæ mater, dolore colico vero, cui obnoxia est, corripitur, injicitur clyster à Pharmacopœo, eòque nihil operante, advocor, invenio eam ex doloris gravitate clamantem, & vociferantem; præscribo clysterem ex decocti emollientis ℔. i. diaphœnici ℥.i. aquæ benedictæ ℥. iii. quo dolor omnino quievit: & ægra multa pituitosa, cum multis flatibus excrevit.

Ego ipse ante unum mensem simili dolore vexatus, neque clystere emolliente carminante & laxante admodum levatus, simili clystere curatus sum, ita ut statim eo injecto dolor omnino quieverit; quamvis clyster non nisi post duas horas rejectus fuerit.

OBSERVATIO XIII.

Sanguinis mictio.

Clarissimus Dominus de Serres Consiliarius Regius, in Curia Computorum, Subsidiorum, & fisci Corrector, quinquagenarius, temperamento bilioso & melancholico præditus, cùm per multos dies gravia quædam animi pathemata & mœrores passus esset, indeque noctem aliquam insomnem transegisset, urinas sanguinolentas reddidit quæ post equitationem immediatè apparuerunt, eodèmque tempore urinæ acrimoniam seu ardorem passus est. Hinc quoties equitando itineri se commisit, urinas pariter sanguinolentas reddidit, & ardorem prædictum inducentes. Imò verò prædictus ardor urinæ sæpe solet recurrere, etiam si urinæ sanguine infectæ non appareant. Præterea, cum urina, arenulas quasdam matulæ parietibus adhærentes excernit, quas ipse à multis annis excernere solitus est. Quæritur jam, à qua causa proxima & immediata hæc sanguinis mictio dependeat. Cùm autem sanguinis mictus in genere à pluribus causis soleat exoriri, in præsenti tamen casu duæ tantum in controversiam revocari possunt. Calculus nimirum in renibus contentus, & asperitate sua venulas collidens, ex iisque sanguinem eliciens, vel humores acres; salsi aut biliosi, prædictarum venarum oscula aperientes. Priorem causam duo potissimum videntur indicare: nempè arenulæ illæ quas æger à multis annis cum urina solet profundere: quasi latentis calculi sobolem esse posse, conjicere quis valeat. Et periodica illa excretio sanguinis, eo solum tempore contingens, quo æger immodico exercitio utitur, equitandòque renes vehementer concutit, unde allisio lapidis ad renis substantiam illiùsque venulas, colligenda videtur. Verùm hæc duo signa minimè sufficiunt, ut calculum in renibus latitantem demonstrare valeant. Præcipua enim signa, & perpetuo vel assidentia, vel præcedentia, omnino deficiunt. Quorum præcipuum est dolor lumborum, qui præsente calculo abesse minimè potest, sed necessario affligit, & per intervalla recurrit, isque vel gravans, si calculus renum substantia hæreat vel pungens ac lancinans, si in renis cavitate membranea contineatur. Adde quod clarissimus æger nunquam tota vita nephriticis doloribus conflictatus fuerit, neque ullum unquam calculum excreverit; cùm tamen fieri vix possit, ut calculosa dispositio, quæ ut plurimum nativa & hæreditaria est, ad quinquagesimum annum otiari possit, & ea primum ætate in actum produci, quin prægressis temporibus quædam

sui

sui indicia prodiderit, cùm præcipua conjectura mictus sanguinis, à calculo prodeuntis, ab Authoribus vulgò desumi soleat ex eo, quòd antea laborantes, calculos excreverint. Adde etiam, nullam in ægrotantis parentibus hujusmodi dispositionem calculosam fuisse observatam, quod non parvi est hac in re momenti. Omnia denique alia signa, calculum in rene contentum indicantia, hic protinùs desiderantur, ut stupor cruris è directo positi, testiculi retractio, nausea & vomitus, alimenta crassa diù antea usurpata, & similia.

Duo verò signa pro calculo stabiliendo proposita, ita confutantur. Arenulæ calculum intus latentem verè indicantes, in fundo matulæ subsident, & si digitis comprimantur, non facilè comminuuntur. Si verò matulæ parietibus hæreant, & digitis compressæ facile comminuantur (quales sunt illæ, quæ à nostro ægrotante excernuntur) calculi indicia nunquam esse possunt. Neque enim illæ in renibus aut vesica generantur, sed in venis ac hepate, ex humorum adustione, quorum particulæ crassiores & tartareæ, arenularum formam æmulantur, & cum sero in venis contento separantur, ac in renes & vesicam detruduntur. Quod cùm à paucis fuerit animadversum; fit, ut multi calculosi pronuncientur, qui ab eo malo prorsus immunes sunt. Et quotidiana docet experientia, multos à pueritia hujusmodi arenulas excernere tota vita, qui tamen nunquã calculo laborarunt, quibusve calculus non facile timedus.

Periodica verò sanguinis excretio, eo solùm tempore contingens, quo æger equitando sese vehementiùs exercet, licet ex allisione lapidis asperioris in substantiam renis possit contingere; minimè tamen dubium est, quin ille etiam ex calore, à motu immodico, in renibus, & tota sanguinis massa excitato citra calculi præsentiam generari possit. Humores enim biliosi & acres, vel pituitæ salsæ naturam redolentes, à motu & calore exagitati, ad renes amandantur unà cum sero, sanguini permixto, & renum venulas aperientes, sanguinis effluvium excitant. Et ita rem se habere in præsenti ægrotante prorsus assevero, cùm ille bilioso temperamento præditus sit, & ab animi pathematis vigiliisque suprà recensitis, sanguinis massa majorem adustionem adepta fuerit. Tum eorum humorum, qui per renes efferuntur acrimonia, ex urinæ ardore, quæ illum sæpissimè afficit, etiam citra sanguinis effluxum, facilè innotescit.

Hanc nostram sententiam doctissimorum virorum placitis esse consentaneam, infinitis exemplis facile esset ostendere. Nonnulla tantum annotare sufficiet. Hollerius vir in artis operibus, si quis alius, exercitatissimus, cap. 25. lib. de morbis internis. Quibusdam (inquit) naturis eodem modo sanguis per vias urinarias excernitur, quo aliis per nares, venas sedis, aut vomitum. At experientiâ constat, hujusmodi sanguinis excretiones in dispositis sæpè recurrere, quando vehementiori exercitio eorum corpora incalescunt. Potest igitur sanguinis mictio, illiusque recursus, à sanguinis & humorum calefactione suscitari. Multò apertiùs rem explicat idem Author comment. aph. 78. sect. 4. Sunt (inquit) nonnulli, qui si duriùs equitent, aut sese exerceant immoderatiùs, excalefactis renibus, sanguinem meiant. Doctissimus Montanus consf. 283. casum proponit cujusdam Episcopi Hungari, huic nostro tam similem, ut ad verbum hic describendus videatur. Ejus igitur verba hæc sunt: Arbitramur (inquit) sanguinolentam urinam, & turbidam reddi ab hoc Reverendiss. Episcopo, propter dilatationem, factam tum in cavitatibus renum, tum in vasis urinariis, propter intensam caliditatem à motu violento primò generatam, dum curru, salebroso itinere concuteretur; præcipuè circa dorsi regionem, deinde succedente ingenti calore, dum cum veste pellicea sub sole ardente montem ascenderet. Ex his igitur omnibus tantus calor circa partes renum fuit excitatus, ut ob nimiam dilatationem urina sanguinolenta excreta fuerit. Et inde est, quòd nunc quoque quotiescumque defatigatur, & corpus exercet, in idem symptoma incidat, turbidæ scilicet & sanguinolentæ urinæ. Excitatur enim dilatatio ob motum, quæ in quiete delitescit. Ardor autem excretione urinæ, simulque dolor circa anum, ab eadem causa provenit; videlicet ab illa urina fœculenta, habente in se partes acres & rodentes, vel bilis, vel humoris adusti, vel pituitæ salsæ, vel omnium simul. Dolor verò, qui circa ani regionem percipitur, est in ipsis musculis colli vesicæ, quod quidem collum illis partibus adjacet, & in ea potissimum parte non sine ratione dolor percipitur. Hæc Montanus. Ex quibus etiam apparet, unam esse calculi vesicæ suspicionem, quam æger noster sibi affigere voluit, ex ardore urinæ, & ani irritatione desumptam; cum ea symptomata ab iisdem causis proveniant, quas mictum sanguinis provocare ostendimus, Horstius obs. 37. lib. 4. Puer (inquit) annorum octo magnifici Cancellarii Joannis Struppii filius, macilentæ constitutionis, dejectum patitur appetitum, siti premitur, & urinam omninò sanguineam amittit, absque omni dolore lumborum, nec etiam in ipsa excretione quicquam sentit, etsi cruenta mictio frequenter accidat, quod in calculo renum, in eorum, vicinarumque partium exulceratione, similibùsque morbis manifestum est. Rarus tamen hic affectus est, respectu præsentis casus, ubi talis mictio sanguinis omninò sine dolore accidit, quo colligitur, nec à calculo, continuum solvente, nec etiam ab exulceratione quadam, cruentam hanc excretionem fieri. Restat igitur, in acrimoniâ biliosi sanguinis, & imbecillitate renum hujus affectus causam esse quærendam. Hæc Horstius. Quæ exempla hic paulò exactiùs adscribere volui, ut clarissimi laborantis animus à calculi in renibus aut vesica geniti metu, quo diutiùs, ex alterius Medici sententia, inquietatus est, prorsus liberetur.

Quòd ad curationem attinet; ea ad duas intentiones revocanda est: humorum scilicet acrimoniam temperandam, & renes corroborandos, ne humores acres, aliunde confluentes, tam facile recipiant. Ad hanc rem faciet primùm victus refrigerans & incrassans, quo fere æger ab aliquo tempore uti cœpit, & in quo diu perseverare debet utendo præsertim lactuca, plantagine, & portulaca in jusculis, tum etiam hordeatis, avenatis, oryzatis, & similibus, tum etiam in potu aqua ferrata, cum vino rubro, aliquantulum austero. Abstinendo semper à vehementibus corporis & animi motibus.

Licet autem clarissimus æger haud multo abundet sanguine, utile tamen censuerim, sanguinem brachio detrahere ad ℥. vi. vel vii. ut totius massæ humorum calidior intemperies meliùs corrigi valeat. Imò verò, si affectus diutius consisteret, derivatio quædam per inferiora, apertâ venâ malleoli, aut provocatis hæmorrhoidibus, videtur consentanea.

Post modum verò purgatio blanda maxime conveniet, eàque per intervalla erit repetenda, ut humores ad renes confluentes, per alvum educantur, cujus compositio talis esse poterit.

℞. Fol. lactucæ, portul. plantag. & summit. malvæ, ana m. ß. tamarind. ℥. ß. myrobal. citrin. ʒ. i. coquantur ad ℥. vi. colaturæ infunde cassiæ recenter extractæ ℥. i. colentur iterum, & posteà dissolve rhab. in aqua lactucæ cum santalo citrino infusi drach. i. ß. mannæ, & syrupi rosac. ana. ℥. i. misce fiat potio.

Post primam purgationem, julepi, apozemata, jiscula, vel emulsiones, prædictas indicationes respicientes, ad ægrotantis tolerantiam accommodari poterunt, iisque ad aliquod tempus usurpatis, lac ovillum, vel caprillum erit convenientissimum. Et maxime commendatur ab Hippoc. Avicennâ, & recentioribus, inter quos Gattinaria & Forestus se hoc solo remedio sanguinis mictum sæpè curasse gloriantur. Unicuique autem dosi boli armeni veri drach. i. permiscent, quod quidem ut graviori sanguinis mictui convenit, ita in hoc leviori rarò faciendum censuerim.

Quia verò æger sicco atque macilento habitu præditus est, eoque calido & sicco; ante & post lactis usum, balneum aquæ tepidæ illi convenientissimum esse censuerim, & toto æstatis tempore frequenter usurpatum, in formam semicupii.

Post usum lactis, utatur Meynensibus.

Intermediis temporibus, si ardor urinæ aliquando urgeat; aqua florum althææ cum aqua rosarum, vel confer-

va florum malvæ, vel althææ, aut denique emulsiones, aliàque prædicta usurpari poterunt.

Ac denique pro curationis sigillo, opiata roborans, mediocriter adstringens & refrigerans, in usum revocari poterit. Neque inutile futurum esset, perseverante affectu, causticum tibiæ inurere, ad humores acres, in renes & urinas defluentes, sensim derivandos.

Toto curationis decursu, topica renibus admota, erunt maximè proficua, eàque refrigerantia & adstringentia.

♃. Unguenti Comitissæ, & refrig. Galen. ana ℥. ii. abluantur oxycrato, diligenter, & inungantur lumbi frequenter.

Lamina etiam plumbea, multis foraminibus perforata, supra renes diu gestari poterit.

OBSERVATIO XIV.

Caruncula virgæ.

SEquentia remedia transcripta sunt in camera Computorum Monspeliensi, quibus Geofroy Giannatus curavit Carolum IX. Galliarum Regem, anno 1584. Et donatus fuit duobus millibus aureorum.

Primò ♃. cassiæ recenter extractæ ℥. ß. succi liquirit. ʒ. i. elect. de succo rosar. ʒ. ii. aquæ lupuli ℥. iiii. fiat potio exhibenda manè, posteà per decem dies bibat sequentis decocti ℥. viii. tepidas.

♃. Rad. liquirit. raf. althææ, sebesten, passular. ana m. i. sem. althææ, malvæ, apii, petrosel. ana drach. f. aquæ fontis ℔. ii. bulliant ad medias, de qua sumat ℥. viii. per decem dies, præcedente potione, vel bolo ex cassia.

Modus primum unguentum conficiendi.

♃. Olei rosac. ℔. i. cerusæ venetæ Unc. iiii. caphuræ ℥. ß. tuthiæ aquæ rosar. præp. ℥. f. lithargyri auri præp. Unc. iii. antimonii optimè pulverati ℥. i. f. opii, thuris masculi, seu olibani, mastiches, aloës hepatic. an. ℈. ii. misceantur omnia, & in pyxide plumbea serventur.

Modus secundum unguentum parandi ad consolidandum.

♃. Unguenti rosati Gal. recenter parati, & loti aqua rosar. unguenti albi Rasis camphorati ana Unc. i. pomatæ sine speciebus paratæ ℥. f. misceantur simul, & in pyxidem plumbeam reponantur ad usum.

In applicatione unguenti sic te gere.

♃. Candelam tenuiss. ex cera alba, tela vetustissima & tenuissima involutam. Ut autem appareat locus carnositatis. ♃. candelam prædicta crassiorem, oleo amygdal. dulc. illitam, & in virgæ canalem intromittatur. Quod si obstaculum appareat impediens, ne candela possit ulteriùs progredi; nota locum in candela, & mensura longitudinem candelæ intrantis, deinde involve candelam linteolo, eàmque illine in extremitate unguento, & tunc immitte candelam in virgam, quousque carnositatem attingit. Quòd si duplex carnositas appareat; tunc ita primum unguentum aptandum, ut utramque attingat, continuando per 15. 18. aut 20. dies juxta mali magnitudinem, & prout carnositas videbitur aperiri ac in pus dissolvi. Cùm autem videbis urinam liberè & facilè reddi, pauco pure turbatam, tunc oportebit primum unguentum griseum à candela tollere, sed illines candelam totam secundo unguento, continuando octo, aut decem dies, quousque pus non ampliùs effluat cum candela, nec ullus dolor inter meiendum percipiatur, quo tempore abstinendum erit à remediis.

OBSERVATIO XV.

Dolor Nephriticus.

DEcimâ octavâ April. 1636. Vidua D. Dortes dolore Nephritico vehementissimo vexabatur, qui à rene sinistro ad pubem usque secundùm longitudinem ureteris exporrigebatur, cum urinæ acrimoniâ, & frequenti micturitione: huic neque clysteres cum aqua benedicta; neque cum terebinthina; neque cum laudano: neque vomitus ingens, qui sponte veniebat; neque semicupium, neque laudanum assumptum quicquam profuere, dolore clamoso per biduum perseverante. Tandem aperta fuit vena malleoli, & statim sanguine misso, dolor ingens quievit, superstite tamen dolore obtusiori.

OBSERVATIO XVI.

Lumbrici.

DIe Junii 1636. Puella trium annorum, filia pastoris, nomine Roberti, laborabat febre acutissima, cum anxietate magnâ, & virium prostratione. Vocatus ad eam circa vesperam, judico eam ex lumbricis laborare, & præscribo potiunculam ex hieræ ʒ. ß. syrupi rosacei ℥. ß. cum aqua portulacæ, quæ nocte eam purgavit, & inde plurimùm levata est: postridie præscribo julepos sequentes.

℞. Fol. acetosæ, portulacæ, & endiviæ ana man. i. summit. hyperici & scordii ana p. i. coquantur ad ℔. i. in colatura dissolve syrupi limon. ℥. iii. fiat julep. capiat ℥. iii. manè, meridie, & vesperi. Intra biduum omninò curata est.

Triduò post filia D. Beuf, Mercatoris, annos sex nata, simili morbo laborabat, idque gravissimè. Præscribo eadem remedia cum eodem successu, sed hiera erat ad ʒ. i. syrup. rosac. ℥. i. in potione.

OBSERVATIO XVII.

Dolor tensivus abdominis.

DIe 15. Junii 1636. Petrus Blanc, civis Monspeliensis diuturno alvi fluxu laboraverat, undè valdè debilis & macilentus evaserat. Tandem 15. Junii 1636. murmur ingens percepit in abdomine, ex quo vomitus consequutus est, ac deinde tensio dolorifica cum febre eum maxime afflixit; nihil per vomitum aut secessum omnino rejiciebat & clysteres puros sine ullo excremento reddebat. Jussu imperiti chirurgi sumpsit medicamentum purgans, ex quo nihil dejecit; sed tensio & dolor indè maxima sumpsere incrementa. Vocatus ego, quinto die morbi, invenio hominem valdè debilem, facie hippocraticâ, & extremorum frigiditate, mortem imminentem indicantibus. Valdè anxius fui in hujus morbi diagnosi, & nihil aliud potui excogitare, quàm ingentem inflammationem, quæ tumore insigni intestina comprimeret, & excrementorum transitum impediret. Aperto cadavere, inventa sunt intestina crassa livida, & semicorrupta, unumque ex iis perforatum, in abdomine verò multi humores fœtidissimi, ex quibus apparuit, humores excrementitios, qui ad intestina confluere jamdiù solebant, & alvi fluxum efficere, tandem diutiùs moratos, ob facultatem expultricem debilitatam intestina corrupisse, ac tandem pondere suo eam partem, in qua humores dicti morabantur, magis putrefactam aperuisse, & impetu in abdomen irrupisse. Ac consequenter alimenta & clysterum partem, illud foramen, ad capacitatem abdominis fuisse translata.

OBSERVATIO XVIII.

Febris maligna.

DIe 4. Junii 1636. Petrus Stelle Consul oppidi, Perolz nominati, quadragenarius incidit in choleram morbum, qui intra 24. horas ope remediorum cohibitus est. Hinc sequuta est tertio die morbi hæmorrhagia copiosissima, ex qua valdè debilitatus est; siti tamen ingenti à morbi principio tenebatur, & inquietudinibus, cum æstu præcordiorum. Vocatus ad eum, invenio pulsum parvum & frequentissimum, cum facie hippocratica, mox habitum corporis perlustrans, eum invenio maculis latis & lividis conspersum: undè summa morbi malignitas colligitur, quæ tantorum symptomatum causa fuerat. Præter remedia ordinaria, & julepos cardiacos, cum sale prunellæ, ter in die exhibendos, hunc pulverem præscribo.

℞. Salis prunellæ ℥.ß. camphoræ ʒ.ß. misce fiat pulvis qui,

qui dividatur in quatuor partes, quarum unam capiat tertia quaque hora, Noctu hunc pulverem sumpsit, & manè multò melius habuit. Jubeo iterari pulverem cum aliis remediis, & eadem die à præsentaneo vitæ periculo liberatus est, ac paucis postmodum diebus omninò convaluit.

OBSERVATIO XIX.

Cholera morbus ex superpurgatione.

GLadiorum faber, qui pro insigni habet florem lilii; purgatus à tonsore, pulvere quodam valido, vigente æstu, & ipse admodùm biliosus, nocte insequenti passus est superpurgationem violentam, quâ identidem biliosa & aquosa per alvum & vomitum rejiciebat, cum dolore ventriculi, siti intensa, & virium dejectione maxima. Postridie manè vocatus exhibeo statim laudani gr. vi. intra horæ quadrantem omnia symptomata quieverunt. Nihilominus admoti fuerunt sacculi roborantes ventriculo, vino rubro macerati, & eadem die omninò sanus fuit.

OBSERVATIO XX.

Alvi fluxus contumax.

DIe 8. Septembr. 1636. C. Petrus Hucherus, Joannis Hucheri, olim Universitatis nostræ Cancellarii celeberrimi filius, post febrem tertianam diuturnam, alvi fluxu corripitur tam vehementi, ut intra triduum vires omninò prostratæ fuerint, & ille de vita periclitaretur. Vocatus ego, præscribo primùm rhab. pulv. ʒ. i. qua multò pejus habuit; sequenti die hora somni bolum ex mastiches & terræ sigill. an. ʒ. ß. laudani gr. iii. alvus cohibita est, tamen non dormivit; sequentibus diebus alvum deponebat tantùm bis aut ter; intra paucos dies omninò convaluit. Eodem tempore Dn. Grassetus in curia Computorum Præses, post longam febrem continuam, cum accessionibus junctam, correptus est alvi fluxu molestissimo; quo vires admodum resolvebantur. Invisebam eum cum altero Medico seniori, & una tentavimus primùm roborantia varia, postmodum adstringentia, omnia incassum. Senior Medicus exhibitione laudani noluit unquam acquiescere, & fluxus ad viginti dies perduraverat, semper eodem impetu procedens, proposueram etiam sæpè tincturam corallorum, quæ roborando hepar, fluxus cohibet, tum potenter refrigerat, quod maxime optandum erat in hoc ægrotante, bilioso temperamento prædito. Ea verò per multos dies neglecta fuerat. Tandem me quotidie urgente illius præparationem & exhibitionem, in usum revocata est, ægerque de ea sumpsit ℥. ii. bis in die per triduum, quo remedio alvi fluxus manifestè imminuebatur in dies, & excrementa concocta apparebant, ita ut paucis diebus integra sanitas inde revocata fuerit.

Nota illi antea fuisse exhibitum cum jusculo rhab. bis infusum in aqua cichorii, ac deinde exsiccatum, ex quo pejus habuerat.

OBSERVATIO XXI.

Dolor capitis ab insolatu.

DIe 8. Octobr. 1636. Dn. Guillelmus Dortomannus, Patronus celeberrimus, cùm esset in villa, circa meridiem sese soli exposuit, eundo pedibus in aliam villam, satis à sua distantem, hinc correptus est paroxysmis febris tertianæ duplicis satis levibus, & circa vesperam recurrentibus: hoc tamen symptoma in paroxysmo urgebat, nempè capitis dolor intensus, qui tribus primis diebus cum febre cessabat, matutinis horis. Interim secta fuit vena bis, & purgans medicamentum semel exhibitum. Quibus non obstantibus dolor capitis & æstus plurimum increvit, & continuus factus est post quartam accessionem, horis enim matutinis, non minùs quàm reliquis, sævissimè eum infestabat, neque febris omninò aberat. Cùm igitur ab insolatu dolorem istum concitatum fuisse appareret, metuendum erat, ne inflammatio fieret in cerebro, frontalia enim repellentia frustrà admota fuerant. Ut autem grave hoc symptoma tolleretur, venam frontis aperiendam consului ex eaque sanguinis ℥. viii. eductæ sunt, à qua venæ sectione dolor capitis statim valdè remissus est, & sequens paroxysmus multò levior rediit, cum exiguo capitis dolore. At postera die mane doloris omninò expers fuit.

OBSERVATIO XXII.

Febris hectica cum putrida complicata.

DEcimâ tertiâ Octobr. 1636. Filia Dn. de Serres, in Curia Computorum Correctoris, annos nata 14. circa finem Æstatis, correpta est febre tertiana intermittente, quæ post quatuor paroxysmos sponte desiit, & post aliquod tempus iterum rediit, ac cessantibus iterùm paroxysmis febricula quædam eam occupavit, cum obstructionibus ventris inferioris, quibus menstrua suppressa sunt. In hoc statu permansit per tres menses, sine ullis remediis, cùm ruri esset. In principio Octobris ad eam vocatus, invenio febre lenta affectam, cum summa macie, & calore ad tactum valdè acri, qui nocte ingravescebat, illa tamen se febrire non percipiebat, ac licet calor igneus noctu appareret; siti tamen non afficiebatur, unde febrem illam in hecticam verti conjicimus, cùm & incalescentia post singulos pastus appareret, & circa longitudinem arteriæ brachii, calor intensior multò perciperetur, quod ipsi adstantes advertebant; & in urinis oleosum quippiam innataret. Cùm igitur appareret complicatio febris putridæ cum hectica incipiente, ad putridæ sublationem primò animum convertimus; ac statim sanguinem detrahi jussimus è basilica dextra ad ℥. vii. Postera die purgata est blando medicamento. Tertia julepum hausit refrigerantem & aperientem. Quarta iterùm vena secta: sanguis enim valdè adustus & corruptus apparebat. Continuati julepi, fotus emolliens & aperiens regioni lienis admotus, emolliens & purgans injectus est, quo multum purgata est, ac febris valdè exacerbata est; pulsus erat parvus & frequens calor acer & mordax; quæ omnia tota nocte & media parte diei sequentis perseverarunt. Duobus diebus subsequentibus multò meliùs habuit, febris erat remissa, exacerbationes nocturnæ etiam valdè remissæ sunt; tumor lienis, & renitentia minor; tum dolor, qui tangendo, & aliquantulum comprimendo lienem percipiebatur ab ægra, ferè sublatus est. Interim fotus, linimenta & jusculа aperientia continuabantur. Post illud biduum purgata est blando medicamento, quo multa pituitosa vomitu rejecit; & bis tantùm dejecit. Eadem die febris adhuc remissior apparuit. Posteà continuata sunt jusculа aperientia, fotus & linimenta; tum in tertio quoque jusculo sennæ Unc. sem. infusa fuit. Sic paulatim ad pristinam valetudinem revocata est.

OBSERVATIO XXIII.

Pinguia corpuscula per alvum excreta.

FIlia Domini de Rochemore, in Curia Computorum & Subsidiorum Principis, nomine Lucretia, ætatis annorum trium, laborabat febre continua verminosa. Excrementa dejiciebat valdè cruda; & veluti gypsea, in quibus inveniebantur interdum globuli virides instar pisorum majorum, qui suprà orbem positi, dum orbis igni admovebatur, & tantillum incalescebat, statim butyri instar liquabantur. Cùm nunquam antea talem materiam vidissem, neque ullum Authorem de ea scribentem legissem, valdè dubius fui, unde ista materia suam duceret originem. Pharmacopœus senex & expertus retulit, se in propria filia similes excretiones observasse. Tandem cùm à pinguedine, aut humido oleoso ipsius corporis non

non videretur hæc materia procedere: (hecticâ enim febre, aut colliquante ægra non laborabat.) Et excrementa admodum indigesta apparerent; conjeci hanc materiam procedere ex pinguedine assumpta cum carnibus, quæ nimia copia offerebantur; vel cum jusculis, à pinguedine malè repurgatis, quæ pinguedo relaxando ventriculum coctionem læderet, malè in ipso concoqueretur: præsertim cùm alia etiam alimenta, nimia copia ingesta, malè cocta remanerent. Illa igitur pinguedo diù in ventriculo, aut intestinis retenta, à calore crassitiem & colorem illum viridem obtinebat.

Duodecimâ Octobr. 1636. hanc meam conjecturam confirmavit alius casus viri cujusdam hypochondriacâ melancholia laborantis, qui sibi frequenter venenum porrigi putabat, quod ut oppugnaret, magnam olei copiam frequenter ingerebat. Rejiciebat autem similes globulos, quos ipse liquabat; & in phialis reservabat. Hæc autem materia in phialis contenta amurcam referebat, nullius prorsus odoris. Unde conjeci, oleum magnâ copiâ ingestum, non posse totum à naturâ superari, sed crassiores partes calore diuturno magis incrassari, & in hujusmodi globulos effingi, qui liquati amurcam referebant.

OBSERVATIO XXIV.

Angina.

Decimâ quartâ Octobris 1636. quidam sartor quadragenarius, vocatus Vendemiam, Angina laborabat, qua deglutitio impediebatur, eique secta fuerat vena, clysteres injecti, & admotum vesicatorium à Pharmacopœo. His non proficientibus me vocant: & advertens, cum vix tantillum jusculi, ex cochleari, magno conatu deglutire, ac per consequens medicamentum purgans haurire non posse: præscribo aquæ benedictæ ℥. ii. quibus purgatus est pluries per vomitum & secessum, eadèmque die ab Angina liberatus.

OBSERVATIO XXV.

Dolor Ischiadicus.

Octavâ Januar. 1637. Dn. Greffueille, in suprema Computorum Curiâ Consiliarius, coxendico dolore vexabatur, rigida hyeme: injectis clysteribus, sumpto medicamento purgante, & admoto emplastro parti affectæ, dolor nihilo seciùs perseverabat: tandem aperta est vena malleoli è directo partis affectæ, & intra paucas horas dolor remissus est, ac postmodum omninò desiit, ut secundo à venæ sectione die ad consueta munia transire, & per urbem pedibus ire potuerit.

OBSERVATIO XXVI.

Affectus soporosus, hypnotico curatus.

Die vigesimâ secundâ Octobr. 1639. Virgo quædam Melgoriensis 20. annos nata, nomine Liquiere, tentata fuerat febre tertiana duplici, circa initium Autumni per 12. dies, ab eaque post quorundam remediorum usum liberata. Iterùm recidit in similes paroxysmos, qui ab initio more consueto invadebant, sed postmodùm nova quædam symptomata cum paroxysmo accesserunt, nempè dolor insignis, faciei rubor, oculorum prominentia, dolor lateris sinistri pungitivus, & deglutiendi summa difficultas, perveniens tamen cibus & potus usque ad extremum œsophagi; & juxta orificium ventriculi, subitò rejiciebatur, si quid verò intromittebatur, id magno cum labore fiebat. Suspicatus sum hystericam affectionem cum paroxysmo febrili complicari, & hysterica remedia præscripsi, quibus non obstantibus malum perseveravit. Post aliquot dies hujusmodi symptomata sine febre redibant, quod meam opinionem maximè confirmavit tum quòd dolor lateris sinistri ad dextrum interdum transiliebat, interdum verò dolores pungitivi in variis abdominis partibus apparebant, ventriculum dolor & nausea infestabant tum ægra suffocatione interdum premebatur. Tria in hoc affectu peculiaria observavi. Primum erat deglutiendi difficultas, quæ non est frequens in hysterico affectu, ea tamen non erat perpetua; sed interpolata: impediebat enim cibi potûsque assumptionem per multas horas, deinde prorsus evanescebat, ut etiam pilulas sine ulla molestia, me præsente, deglutierit. Secundum erat, quod isti paroxysmi hysterici periodicè recurrebant singulis diebus, nempe vespertinis horis, quemadmodum accessiones febriles. Tertium, quod urgente dolore stomachi cum aliis symptomatis, sacculi roborantes & calefacientes, aliàque remedia calida augerent affectum, & suffocationem inducerent. Quod cùm mihi relatum esset, & principio unius paroxysmi adessem, conquerente ægra de maximo ventriculi dolore; jussi, ut crusta panis assata, & in vino calente madefacta, ac pulvere caryophyllorum, & nucis moschatæ conspersa, ventriculo apponeretur; quo remedio aucta plurimùm fuit suffocatio; ita ut illud abjicere necessarium fuerit. Tum tentandi gratia jussi, ut linteum quadruplicatum in oxycrato maceratum ventriculo frigidè admoveretur, eòque admoto, cessavit illicò suffocatio, ac dolor ventriculi. Huic rei fuit aqua frigida eodem tempore assumpta, cujus guttulas aliquot magna vi deglutivit, earùmque frigiditatem in ventriculo percepit, & statim levata est. Postea jussi ut iterum crusta panis calida admoveretur, quam tunc temporis patienter tulit; cujus rei rationem esse puto; quòd vapores commoti, & ventriculum afficientes, à calorificis magis commovebantur. At postquam frigidis remediis compressi fuerant, ventriculus ab iis vaporibus immunis, calida remedia facilè tolerare poterat. Puto à febre præcedente corruptum fuisse semen retentum, quod talia symptomata producebat. Fortè etiam reliquiæ sanguinis menstrui putrefactæ ad eosdem affectus producendos concurrere poterant. At materia illa putrefacta motus habebat periodicos, quemadmodum videmus sæpè materiam abscessuum internorum moveri etiam periodicè, & paroxysmos tertianæ febris æmulari.

Antequam autem paroxysmo corriperetur, cùm tunc temporis optimè deglutiret, sumpsit meo jussu quatuor exiguas pilulas, compositas ex laudani gr. iiii. & paulò post accessit paroxysmus suprà enarratus; sed post duas horas, laudano operari incipiente, omnia remissa fuerunt, & totâ nocte bene habuit, cum prægressis noctibus maximè torqueretur. Postridie mane sumpsit apozema hystericum & purgans, idque triduo continuavit, quibus absoluta est curatio. Multùm dubitavi in exhibitione laudani, quod in paroxysmo ægra sopore gravi afficeretur, qui usu laudani gravior effici poterat. At tandem hoc apud me constitui, soporem illum à vaporibus ex utero ad cerebrum affatim translatis exoriri, quorum ascensum prohibendo, sopor impediri poterat. Et eventus huic ratiocinio respondit. Unde vera elicitur conclusio, quæ prima fronte videtur valde paradoxa, nempe soporosum affectum usu laudani prohiberi posse.

OBSERVATIO XXVII.

Tormina puerorum.

Duodecimâ Decembris 1636. Filiolus meus Carolus, ætatis quatuor mensium, correptus fuit colico dolore sævissimo, qui clamores, & ejulatus continuos ab eo extorquebat. Exhibui pulveris elect. diamoschi dulcis ℈. ß. cum lacte, quo dolor quievit per horæ quadrantem, & iterum rediit cum pari sævitia. Injectus fuit clyster ex decocto anisi & chamomillæ, cum vitello ovi & saccharo, eoque dolor omnino sublatus est. Post octiduum eodem dolore affectus est, tam acerbo, ut priori deterior appareret, prout ejulatus indicare videbantur; sumpsit pulverem prædictum, sed frustra; injectus fuit clyster prædictus, etiam frustrà. Tandem admoveo fotum toti ventri ex decocto anisi & chamomillæ in aqua vitæ: prima applicatione dolor omninò desiit. Sequenti iterùm rediit dolor; eòque aliquantulum mitigato remediis

remediis prædictis, postera die manè exhibita fuit syrupi rosac. ℥. i. quem assumendo vomuit pituitam instar albuminis ovi, sed nihil fere dejecit, tormina recurrebant. Iteratus syrupus cum ʒ. i. infusionis sennæ, etiam hoc medicamentum parùm præstitit. Tandem exhibui pulverem comitis ad ℈. ß. cum lacte, eòque blande & copiose purgatus est, & ab hoc affectu omninò liberatus.

OBSERVATIO XXVIII.

Fluxio in pulmonem in Infante.

Decimâ nonâ Januarij 1637. idem filiolus meus Carolus incidit post mensem à priori morbo, in catarrhum sævissimum, in pectus delabentem, quo frequenter tussiebat, & inter respirandum stertebat. Purgationem exhibui ex syrupo rosaceo cum infus. sennæ, qua pituitam evomuit, sed parum dejecit. Syrupi pectorales exhibebantur, inunctiones pectori admovebantur. Perseverante affectu, eadem purgatio iterata est cum exiguo fructu. Tandem exhibeo pulveris comitis ℈. ſ. cum lacte, quo blandè & copiosè purgatus est, eademque die convaluit.

OBSERVATIO XXIX.

Urinæ suppressio.

Vigesimâ septimâ Januarij 1637. Dn. de Labaie, in Curiâ Computorum Auditor, urinæ suppressione omnimodâ, laborabat biduo, cum dolore renis sinistri, & ureteris ejusdem lateris. Injecti fuerant clysteres ex præscripto alterius Medici, & fotus admoti pubis regioni. Vocatus sum in consilium cum dicto Medico, præscripta fuit apertio hæmorrhoidum (quæ intumuerant:) admotis hirudinibus, iteratus clyster emolliens; cum dimidia oleorum portione, fotus admotus reni & ureteri, mox inunctio ex oleo scorpion. & amygdal. dulc. tum etiam catapl. ex fæce decocti emollientis, cum cepis coctis sub cineribus, eodemque tempore exhibitus julepus sequens.

♃. Succor. parietariæ, & fœniculi marini. ana ℥. i. ß. succi limon. & ol. amygdal. dul. recent. ana ℥. i. misce fiat julep. Intra horam ab assumpto julepo copiosè minxit & liberatus est, horis septem ab inito consilio, in quibus prædicta remedia administrata sunt. Ad sigillum curationis, sumpsit postridie manè bolum ex cassia, rhab. & cremore tartari.

OBSERVATIO XXX.

Gonorrhœa contumax.

Sextâ Februar. 1637. Dn. N. triginta annos natus, bilioso & sanguineo temperamento præditus, cùm gonorrhœam pateretur à duobus mensibus: & à Chirurgis multa incassum tentata fuissent remedia, meæ curæ sese commisit. Huic primùm præscribo phlebotomiam malleoli, postridiè mercurii dulcis ℈. i. cum diagrid. ℈. ß. in jusculo, postmodùm bolum ex terebinth. ʒ. iii. & rhab. ʒ. i. per sex dies integros, quæ nihil profuerunt. Iteratur pulvis purgans, & posteà sequenti aqua usus est per 12. dies, quæ statim profuit, isque omninò curatus est, detergebat ulcus internum tam potenter, ut urina in pavimentum effusa, illud inficeret colore albo, instar calcis dissolutæ.

♃. Menthæ siccæ ℥. iii. sem. lactucæ, ruthæ, agni casti an. ℥. ii. ß. ireos florent. ℥. ii. dictamni cretici ʒ. x. facchari ℔. ii. omnia pulverisentur, addendo terebinth. claræ ℥. v. vini albi generosi ℥. xxx. misce, destillentur in B. M. capiat æger cochlearia duo mane duabus horis ante cibum, & vesperi quatuor, à cœna.

OBSERVATIO XXXI.

Hysterica Epilepsia.

Decimâ septimâ Februar. 1637. Uxor Dn. Palemarchi de Sumenes, per multos annos variis affectibus hystericis vexata est, qui epilepticos insultus referebant. Multa tentavit remedia, à multis Medicis præscripta, sed omninò incassum. Tandem cujusdam mulieris consilio sumpsit carnem lupi in pulverem redactam, & frustulum ejusdem carnis salitæ semper gestavit, à quo tempore immunis omninò fuit à prædictis affectibus.

OBSERVATIO XXXII.

Mensium fluxus immodicus.

Die 6. Martii 1637. inter alia remedia, uxori Dn. de Vitrac præscripta, quæ ad extrema redacta fuerat, ex immodico fluxu mensium, post abortum concitato, sequens julepus mirum in modum profuit.

♃. Flor. chamæleontis, spicæ nardi, & sang. draconis subtilissimè pulverat. ana ʒ. i. aquæ plantag. & rosar. ana ℥. i. ß. fiat julep. hujus cochlearia duo dabantur bis in hora.

Extractum coralli cum aqua plantag. profuit etiam non parùm.

OBSERVATIO XXXIII.

Colica biliosa.

Die decimâ octavâ Maii 1637. mulier quædam patiebatur dolores colicos atroces & pungitivos, totum ferè abdomen afficientes. Ab alio Medico seniore curata fuit remediis ordinariis calefacientibus, carminantibus, & phlegmagogis, à quibus nullum levamen percepit. Tandem vocatus ego, ex specie doloris, situ ejusdem, temperamento mulieris præcalido, & urinis valdè rubris conjicio colicam esse biliosam; & præscribo statim venæ sectionem, clysterem refrigerantem ac lenientem, & julepum refrigerantem, quibus dolor valdè imminutus est, cùm verò sanguis valdè biliosus ac corruptus appareret: iterata est postridie phlebotomia, qua dolor prorsus evanuit. Ac tandem potione chologoga, curatio absoluta est. Præscripseram ab initio semicupium, quo non usa est propter maximam doloris imminutionem.

OBSERVATIO XXXIV.

Febris maligna.

Die septimâ mensis Junii, anni 1637. Dn. Patris in Curia Præsidiali Consiliarius, annos natus 55. correptus est levi frigore, & tota nocte febricitavit, eodemque modo perseveravit. Postridie manè febris expers, & vesperi iterùm febricitavit, eodèmque modo perseveravit febris intermittens, usque ad septimam diem, quâ facta est continua. Attamen frequentes patiebatur pedum & genuum ac interdum manuum perfrigerationes. urinæ, sanorum urinis similes; tamen omnia in dies in deterius vergebant, ut facilè appareret, febrem esse malignam, quam tandem indicarunt exanthemata, nono die apparentia, tum deliria, & motus manuum convulsivi, cum sopore quodam, & alvi fluxu. Cura ordinaria fuit administrata. Sed hoc peculiariter notandum, quòd sanguis fuerit missus tertiâ die, & laudabilis apparuerit. Quintâ, fuit medicamentum purgans exhibitum, cùm adhuc febris esset intermittens. Septimâ, alvi fluxus copiosus & perseverans, usque ad undecimam, ulteriorem phlebotomiam impedivit. Cùm autem duodecimâ alvi fluxus sedatus videretur; dubitavi num venæ sectio esset celebranda, cùm alia evacuatio nihil contulisset, vires admodùm fractæ, & summum periculum, in quo æger constitutus videbatur, ut tanquam brevi moriturum affines lugerent, dehortari viderentur. Adde, quòd per duos dies præcedentes, plures cucurbitulæ fuerant admotæ cum scarificatione ut supplerent defectum phlebotomiæ. Tandem visum est veluti tentativam phlebotomiam usurpare, scilicet ad ℥. iv. vel v. eo animo, ut si æger commodè ferret, iterari posset. Missus est sanguis niger & corruptus, cum euphoria ægrotantis; post quinque horas eadem quantitas

detracta eſt, conſtantibus perpetuò viribus in eodem ſtatu. Julepis refrigerantibus miſcebatur ſcordium, & hypericum. In diſſolutione ſal prunellæ, & ſpiritus vitrioli, in ſingulis juſculis bezoard. mineral. ad ʒ. i. Nocte ejuſdem diei duodecimæ, alvus copioſè fluxit, æger tamen meliùs habere viſus eſt. Vinum exhibitum pro potu valdè lymphatum. Multa in morbi decurſu edidit ſternutamenta, undè ſalutem ſperabam, etiamſi multa alia ſigna periculum portenderent. Decimâ tertiâ, & decimâ quartâ, alvi fluxus perſeverabat, cum virium debilitate ſumma. Injecti fuere clyſteres ex lacte quibus alvi fluxus temperatus eſt. Exhibitus julepus ex aqua naphthæ & roſarum, cum confect. alkermes, & guttis aliquot aquæ cinnamomi, cujus cochlear unum ſumebat interdum, ad vires reficiendas. Imminuto alvi fluxu, ſopor imminutus eſt die decimâ quintâ, & delirium ceſſavit. Urinæ tamen nihil aut exiguum admodùm deponebant. Decimâ ſextâ, paulò meliùs: lingua antea ſicca, humida apparebat, poſteà verò ſenſim convaluit.

OBSERVATIO XXXV.

Alvi fluxus.

DIe decimâ quintâ Julii 1637. Domina de Graſſet octogenaria, ſed robuſtiſſimo corpore prædita; correpta eſt alvi fluxu teneſmode, quo pluries ſingulis horis dejiciebat cum graviſſimis torminibus. Variæ erant dejectiones, nunc flavæ, nunc porraceæ, & aliquando nigræ. Morbi minera ablata eſt quatuor purgationibus, per intervalla repetitis ex rhab. partim infuſo, partim in ſubſtantia, cum ſyrupo roſaceo: Intervallis clyſteres detergentes, anodyni, & roborantes injiciebantur; julepi refrigerantes, & incraſſantes, nec non emulſiones exhibebantur.

OBSERVATIO XXXVI.

Dyſenteriæ Prognoſis.

MEnſe Julio 1637. Filia Dn. Guilliminet Occitaniæ Comitiorum Scribæ, quinque annos nata, dyſenteria laborans varia excrementa rejiciebat, flava, viridia, & nigra aliquando. Circa finem morbi quædam exanthemata, pulicum morſibus ſimilia, in facie, aliiſque partibus apparuerunt, & manus altera tumore œdematoſo affecta eſt: quæ certa fuere mortis præſagia.

Eodem tempore R. Pater Guardianus, Cœnobii Franciſcanorum, qui Minores vocantur, præfectus: alvi fluxu dyſenterico afflictus, crebris ſingultibus tentabatur, qui fuere mortis prænuncii.

OBSERVATIO XXXVII.

Dyſenteria.

MEnſe Auguſto 1637. Filius Dn. de Mauſſac in Curia Computorum, Subſidiorum, & fiſci Præſidis, octo annos natus, dyſenteria tenebatur, multo ſanguine, dejectionibus viridibus & porraceis admixto, & febre continuâ. Tertiâ morbi die ſumpſit infuſum rhei ad ʒ. i. in aqua plantag. paratum cum ſantalo citrino, diſſolvendo rhab. pulv. ℈.i. ſyrup. roſac. ℥.i. optimè purgatus eſt, multa excrementa rejecit ſine ſanguine, & febris ferè expers fuit tota illa die. Poſtridie ſanguinem purum rejiciebat, cui permixtæ erant veluti guttæ materiæ porraceæ, frequens erat dejectio cum dolore ventris, & febre, quæ perſeveravit uſque ad diem octavam, licèt omnia remedia ordinaria, interna & externa adhiberentur, tum etiam clyſteres varii. Septima die extractum corallorum ter exhibitum fuerat ad ℈. i. cum aqua plantag. roſ. & ſyrupo cydonior. ſed fruſtra. Principio octavi diei, cum & febris & fluxus ingraveſcerent, ac merus ſanguis excerneretur; ſecta fuit vena, & ſanguis detractus ad ℥.v. circa meridiem. Nocte omnia eadem. Poſtridie mane exhibui laudani g. ii. cum extracto corallor. aquâ plantag. roſar. & ſyrupo cydonior. alvus omninò ſuppreſſâ eſt, per horas quatuor placidè dormivit; ac per intervalla expergiſcebatur. Poſt quatuor horas iterùm alvum depoſuit ter, duabus horis, merum ſanguinem ut ſupra excernebat, & juſculum evomuit; hinc major metus impendentis periculi, cùm reliqua remedia nihil profuiſſent, neque ipſum laudanum, quod perpetuò confert in hoc affectu. Semel ſternutavit. Quarta dejectio ab aſſumpto laudano fæces habuit ſatis multas, ſine ullo ſanguine. Non amplius vomuit. Circa veſperam dejectiones frequentiores, minùs tamen, quam ante aſſumptionem laudani, neque erant adeò cruentæ, ſed ex parte ſtercoroſæ. Nocte inſequente dormivit per intervalla ſatis inſignia, & dejectiones rariores fuere. Manè ſumpſit medicamentum ex rhab. ʒ. i. myrobal. citrin. ℈. i. ſantal. rubr. ℈. ß. infuſ. in decocto plantag. portul. & tamarindor. diſſolvendo in colaturæ rhab. pulv. ℈. i. ſyrupi roſac. ℥. ß. à quo materiam dejecit ſtercoroſam, & humoralem copioſam, cum pauciſſimo ſanguine, exiguiſque torminibus. Febris immutata eſt, & nocte inſequente rarius dejecit, meliùſque dormivit. Sequentibus diebus alvi fluxus perſeveravit per dilucida intervalla, ſine ullo ſanguine, ſine torminibus, ſine febre. Poſteà tamen alvi fluxu diuturno cum febre lenta vexatus eſt, per menſem integrum, cum appetitu ingenti, nocte in lecto dejiciebat, & frequenter in die, ut ad febrem hecticam vergere videretur. Tandem exhibitâ bolo armena orientali ad ℈. ii. cum juſculo, per biduum, alvi fluxu omninò curatus eſt.

OBSERVATIO XXXVIII.

Colicus dolor.

DIe vigeſimâ quintâ Septembris 1637. Uxor Dn. de Sarret, Conſiliarii Regii, in ſuprema Computorum, & Subſidiorum Curia; gravida novimeſtris, corripitur colico dolore graviſſimo, quo omnia revomebat in principio, & nihil inferiùs deponebat. Multis fructibus ſeſe ingurgitaverat, dolor erat fixus circa hypochondrium dextrum, ut de inflammatione hepatis metueretur, quia febris & ſitis aderat ſatis intenſa. Poſt multos clyſteres, fotus, & ſemicupia, excrementa alvi dejecit liquida & cruda. Dolor tamen perſeverabat. Tandem exhibitum eſt purgans medicamentum ex catholic. ℥. ß. infuſ. in decocto cichoraceorum, & capillarium cum rhab. ʒ. i. etiam infuſo, mannæ & ſyrupi roſac. ana ℥. i. ſepties dejecit copioſè, cum magna doloris imminutione. Poſtridie perſeverabat dolor, ſed remiſſior, injectus fuit clyſter, quo quinquies dejecit, & poſteà multas excrevit urinas, unde integra curatio ſubſequuta eſt.

OBSERVATIO XXXIX.

Teſtium inflammatio.

DIe vigeſima Septembris 1637. D. Texier, Nemauſenſis, I. V. Doct. ex equitatione violenta incidit in teſticuli dextri inflammationem cum tumore inſigni. Secta fuit vena brachii bis, ſemel in malleolo, purgans medicamentum exhibitum. Pars fovebatur aqua roſarum, & imponebatur cataplaſma ex farina fabarum cocta in oxycrato, ita ut quarta pars aceti cum tribus aquæ partibus miſceretur, quod cataplaſma nunquam me fefellit in hoc affectu. In hoc tamen ægro adeò tenera erat cutis ſcroti, ut excoriata fuerit ab aceto acriori, & cataplaſma ferre ampliùs nequiverit. Ego iterandum curavi cataplaſma, ſed ad tollendam acrimoniam aceti, illud decoquendum curavi, cum lithargyro; & ſic cataplaſma optime operatum eſt, ægerque intra triduum à tumore liberatus.

OBSERVATIO XL.

Fluxus Hepaticus.

DIe undecima Octobr. 1637. Uxor Petri Banete Artocopi, poſt aliquot acceſſiones febris tertianæ influxum

fluxum hepaticum incidit, quo dejectiones erant omninò sanguineæ. Vocatus ego, præscribo statim laudani g. ii. cum conservæ rosar. ℥. ß. & intrà horam fluxus desiit, posteà verò rediens, humores tantùm, non sanguinem rejiciebat, aliisque remediis vulgaribus curata est.

OBSERVATIO XLI.

Erysipelas.

DN. De Gout nobilis Monspeliensis 25. annum agens, sæpe afficiebatur erisypelate in tibiis, cœpit vinum bibere multò meracius solito, & paucissimæ aquæ permixtum, ab eo tempore numquam erisypelate affectus est, & bene valet, licèt quatuor aut quinque anni effluxerint. Causam esse existimo, quod à vino roborata facultate expultrice, materia erisypelatis expellitur per alvum, urinas, vel insensibilem transpirationem.

OBSERVATIO XLII.

Febris tertiana cum vomitu, & alvi fluxu in paroxysmo.

DIe decima octavâ Augusti 1638. D. Durant quinquagenarius, Procurator in Curia Præsidiali Monspeliensi, quinque paroxysmos febris tertianæ passus erat, ab iisque liberatus sola venæ sectione. Per quindecim dies bene habuit, & fructus horæos comedebat. Recidit in eandem febrem, & in secundo paroxysmo, gravissimo vomitu, & alvi fluxu vexatus est, in quo multa biliosa, supra infràque rejiciebat, cum inquietudine summa, & virium exsolutione, ita ut jam de vita periclitaretur. Sequentem præscribo julepum, quo statim omnia symptomata cohibita sunt, per duas horas dormivit, copioso sudore paroxysmus solutus est & intra paucos dies à morbo prorsus liber evasit.

♃. Aquar. lactucæ, rosar. & plantag. an. ℥. i. syrupi cydonior. ℥. i. confect. de hyacinth. ʒ. i. laudani opiati g. ii. misce, fiat julep. qui detur statim.

OBSERVATIO XLIII.

Aphthæ puerorum gravissimæ.

DIe quartâ Septembris 1636. Filius meus Stephanus, annos quatuor natus, passus est fluxionem acerrimam in linguam & fauces, ut infinitis ulceribus scaterent, iisque albicantibus, & admodum dolorificis, cum magna inflammatione. Non poterat cibum capere, neque lac sugere. Et diebus ac noctibus ejulabat insomnis, macilentus, ac ferè consumptus. Ex remediis non profuit mel rosaceum cum spiritu vitrioli, quòd aliàs mirificè conduxerat. Aderat alvi fluxus copiosus, quo bilem porraceam ejiciebat. Vesicatorium valdè profuit. Sed dolores & clamores perseverabant, & continuò æger per os humorem serosum & acrem emittebat, dolore & inflammatione magis ac magis attrahente.

Tandem exhibui laudani g. i. cum jusculo, eoque dolor sopitus est, somnus levissimus conciliatus, qui postmodùm perseveravit moderatus, & suis horis adveniens. Hinc cœpit convalescere & fluxio illa humoris, per os emanantis, omninò cohibita. Sequenti tamen die purgans medicamentum exhibitum est, quod multùm etiam profuit.

OBSERVATIO XLIV.

Dysenteria.

JOanna de Paravisol, octodecim annos nata, laboravit gravissimâ dysenteriâ cum febre acutâ. Per septem dies fuit in manibus alterius Medici senioris, qui nihil aliud præscripserat, quàm clysteres detergentes & rhabarbarum, quo febris aucta, & dysenteria deterior evaserat. Eo absente, vocatus ego, exhibeo primùm laudanum ad g. iii. quo fluxus valdè imminutus est eâ nocte, & per tres aut quatuor horas dormivit. Manè secatur vena, & sanguis educitur fervidissimus. Dein exhibetur extractum corall. ad ℈. i. cum aqua plantag. bis eadem die, sed sine fructu, noctem enim habuit acerbissimam tum ratione febris, tum ratione fluxus, ejusque sanguinei, qui ad aliquod tempus fuerat cohibitus usu laudani. Sequenti die manè exhibeo iterùm laudanum, & fluxus cohibitus est; Vesperi vena iterum funditur. Minor erat sanguinis excretio, sed bilem porraceam ejiciebat valdè erodentem, febre & siti plurimum urgentibus. Ad sitim præscribo julepos ex decocto portulacæ, & plantag. cum sale prunellæ, qui multum profuere, affectu tamen perseverante. Tandem exhibita est mane aqua rosac. cum ol. communi, meridie decoctum intestinorum vervecis valde consumptum, cum pulvere granorum actes. Magnum levamen inde consequuta est ægra. Et postera die, repetitis semel illis tribus remediis, ad statum convalescentiæ perducta est.

OBSERVATIO XLV.

Morbilli.

DIe vigesimâ octavâ Septemb. 1638. Nutrix filii mei Stephani, nomine Claudia, correpta est morbillis, quibus totum corpus contectum erat, cum febre intensa. His accessit symptoma gravissimum, nimirum fluxio tenuis, in pulmonem descendens, quæ tussim frequenter excitabat, & suffocationis metum incutiebat, cum raucedine ingenti. Admotum est vesicatorium cervici, & exhibita sunt laudani g. ii. cum conserva rosarum. Fluxio cohibita est tota nocte. Postridie rediit, & iterum exhibitum est laudanum cum simili effectu, unde ad convalescentiam paucis diebus perducta est, manente raucedine ad longum tempus.

OBSERVATIO XLVI.

Febris Tertiana.

ANno 1638. Febres tertianæ longissimæ vigebant Autumno, à quibus multi liberati sunt, sumendo in declinatione, post phlebotomias, & purgationes frequenter iteratas, theriacæ ʒ. i. cum aqua plantaginis, mane, per triduum. In quibus caliditas magis timebatur, à cœna exhibebam. Unus autem sumpsit theriacam, sine consilio Medici, morbo adhuc crudo existente, cum urinis rubris, & febris aucta est. His confirmatur Galeni experimentum, quod habetur lib. de præcogn. ad Posthum. cap. 2. & 3. de Eudemo Peripatetico, cui morbo adhuc crudo existente, theriaca exhibita est à Romanis Medicis, quartana simplex in triplicem versa est. Eadem verò theriaca à Galeno exhibita, apparentibus coctionis signis feliciter curatus est.

OBSERVATIO XLVII.

Diarrhœa inveterata.

DIe decimâ quintâ Octobris 1638. Quidam nobilis vir triginta annos natus Monspelium venit, consilium petiturus pro alvi fluxu, ab octo annis infestante, quo quinquies aut sexies die ac nocte dejiciebat, partim biliosa, partim pituitosa. In hoc malum inciderat ex prava victus ratione, cui insistere coactus fuerat per multos annos, dum castra sequeretur, non erat valde ex eo debilitatus, quinimò faciem habebat rubram, saltem circà genas. Missus est à nobis ad thermas Balerucanas, quarum aquam potavit per sex dies, & alvi fluxus omninò fuit cohibitus, ita ut per octiduum, à quo aquas sumere desierat, nunquam noctu surrexerit, cùm anteà bis aut ter surgere consuevisset. Multa alia remedia usualia illi præscripta sunt ad partes naturales roborandas, quibus se usurum in patria asseruit.

OBSER-

OBSERVATIO XLVIII.

Vomitus contumacissimus.

Die decimâ quintâ Octobris 1638. Dn. Enguarran, Ecclesiæ Monspeliensis Cathedralis Canonicus temperamento melancholico & adusto prædiтus, incidit in vomitum contumacissimum, sine causa manifesta, quo multa pituitosa, viscida, & mucilaginosa excernebat, cum maximo conatu. Flatus enim multos eructabat ab assumpto jusculo. Ab aliis Medicis multa in cassum usurpata fuere remedia, per duos menses. Principio sumpsit pilulas de hiera per multos dies; postea purgatus est decocto sennæ; & infusione rhei, deinde per apozemata, in quorum usu perseverare non potuit. Postmodum lac fuit exhibitum, quia suspicio erat ulceris ventriculi. Theriaca etiam frequenter; propter veneni assumpti metum; fomenta & unguenta plurima admota. Ego vocatus invenio hypochondria valde tensa, præcipuè sinistrum, pulsum satis firmum, licet æger admodum esset debilis, quoad vires animales. Conjeci humores fluere ab hypochondriis, & vomitum illum esse speciem affectionis hypochondriacæ. Vesperi exhibentur ipsi laudani gr. ii. & totâ nocte non vomuit; sed placide quievit. Sequenti die phlebotomia celebrata, quæ ab aliis Medicis omissa fuerat, & mittuntur sanguinis ℥. vi. qui valde fuit adustus, vomuit bis aut ter eâ die, clyster injectus fuit circa vesperam. Præscriptus etiam fotus emolliens & aperiens, hypochondriis admovendus, & linimentum iisdem viribus præditum. Tertia die sumpsit hunc pulverem.

℞. Rhab. pulv. ʒ.i. myrobal. citrin. ℈.i. spodii, & mastiches ana gr. vi. fiat pulvis, detur mane cum jusculo. Revomuit medicamentum, & nullis aliis voluit uti remediis. Post mensem interiit, & aperto cadavere inventum est epiploon crassum, rubrum, scirrhosum, & contractum, ut hepar primâ fronte referret, ejúsque crassitiem æquaret, ventriculus lividus in fundo, tenuis; parte verò superiori, scirrhosus; intestina livida, lien bene habebat. Humores melancholici in omento asservabantur, & inde in ventriculum refluebant.

OBSERVATIO XLIX.

Alvi fluxus diuturnus cum ulcere recti intestini.

Die secunda Novembris 1638. D. Ludovicus Massanes febre tertianâ duplici afflictus est, per duos menses, cum alvi fluxu partim stercoroso, partim humorali, partim hæmorrhoidali, quo octies, aut decies singulis diebus dejiciebat. Tandem ab accessionibus liberatus est, manente alvi fluxu, quo dolor in recto intestino excitatus est, paulò suprà anum, perpetuò affligens, etiam dum non dejiciebat. Interdum fæces laudabiles excernebat, interdum verò materiam subrubram, colorem hepatis referentem, & interdum quasi purulentam; conjecimus ex diuturno fluxu factum fuisse ulcus circà hæmorrhoidas internas. Remedia ferè omnia aversabatur. Ideò consului usum aquarum thermalium ad triduum. Prima die statim appetentia, jam diu dejecta, restituta est, consequenter dolor ani prorsus evanuit, manente alvi fluxu mediocri, eòque bis noctu, & totidem interdiu procedente, quo excrementa molliora, sed bene concocta excernebat. Hinc singulis diebus in melius procedebat, ut iterato post 15. dies aquarum usu, omninò convaluerit. Recepit tamen suffumigium ex decocto tapsi barbati, in cathedra perforata, quo fluxus maximè cohibitus est, licèt bis tantùm eo usus fuerit. Sensibilis fuit effectus suffumigii.

OBSERVATIO L.

Dolores Arthritici.

Die duodecimâ Novembris 1638. Dn. Mouretus Monspeliensis, tentabatur doloribus arthriticis, varias partes affligentibus, & per universos articulos vagantibus. Per mensem unum & integrum, hunc affectum passus erat, & pluries purgatus fuerat, non omissâ venæ sectione. Tum usus est bocheto sequenti.

℞. Rad. Salsæ parill. ℥. i. rasuræ ligni guajaci ʒ. ii. aquæ q. s. Bulliant ad quartæ partis consumpt. colentur addendo cinnam. parum, fiat bochetum.

Postquam per octiduum usus esset hoc bocheto, cœpit excernere cum urinis materiam pituitosam, quæ fundo matulæ adhærebat. Eodemque tempore magnum à doloribus levamen sensit, donec prorsus curatus fuerit, excretâ per multos dies materiâ illâ pituitosâ.

OBSERVATIO LI.

Dolores vagi.

Die decimâ tertiâ Novembris 1638. D. Gaillard cognomine Balbus, subito correptus est doloribus vagis atrocissimis, nunc crura, nunc genua, tibias, vel pedes, nunc lumbos discruciantibus. Vocatus alius Medicus, sanguinem mittit ad quinque vascula, intra horam, & dolore non remittente, posteà exhibet pilulam ex laudano, quâ dolores consopiti fuére, tum noctu, tùm sequenti die usque ad meridiem. Pomeridianis horis dolores recurrunt pari acerbitate. Vocatus ego absente altero Medico, præscribo bolum ex diaprun. solut. ℥. ß. jalappæ ℈. i. etiam noctu sumendum, quam insomnem alioqui, & cum atrocibus doloribus traducturus erat. Purgatus est decies utiliter, nam dolores illi admodum imminuti sunt, consequenter brevi temporis spatio omninò discussi. Erat vir quinquagenarius, atrabilario temperamento præditus, multis antea animi pathematis agitatus, ex consulatu, quem gerebat eo anno. Ideò conjeci, hosce dolores provenire à serosa materia tenuissima & acerrima, quæ huc & illuc velut orgasmo ferebatur. Eàmque cito purganti medicamento esse educendam.

OBSERVATIO LII.

Hæmoptoë.

Die decimâ Decembris 1638. Uxor Dn. Cagoni in Curia Computorum Auditoris, quinquagenaria, post mediam noctem, correpta est sanguinis sputo copioso, quod per tussim ejiciebat, & præsalsum persentiebat. Usque ad matutinum perseveravit, per intervalla recurrens; quo tempore vocatus ego, statim venæ sectionem impero, ex brachio dextro, ad ℥. vii. post duas horas iterandam. Post singulas phlebotomias sumpsit julepum ex aquis plantag. & lactucæ, cum syrup. violac. ʒ. vi. & de papavere ʒ. iii. frictiones & ligaturæ in tibiis, cucurbitulæ hypochondriis frequenter iterandæ fuerunt adhibitæ, looch incrassans & adstringens. Noctu sumpsit syrupum compositum ex æquis partibus syrupi violacei, de rosis siccis, & de papavere, scilicet cochlear unum hora somni, alterum post mediam noctem. Et sanguinis sputum non ampliùs rediit.

OBSERVATIO LIII.

Tumor Cancrosus in hepate cum dolore Ischiadico.

Die decimâ septimâ Decembris 1638. Vidua Petri Auberti, Mercatoris Monspeliensis, per multos menses decubuit, assidua febre affecta, patiebatur dolores atrocissimos in ischio sinistro, qui se ad extremum pedem exporrigebant. Prætereà percipiebatur tumor inclinans, isque durus, ita ut scirrhosus putaretur, & in musculis epigastrii situs, quia sub cute statim tangebatur; non erat dolorificus; nisi cùm premeretur. Aliquando dolores acres humerum dextrum occupabant, & latus ipsum, ut pleuritidem mentirentur. Existimabamus dolores istos provenire à materia serosa acerrima, quæ in hepate fervidissimo generaretur. Sanguis qui detrahebatur, erat ferventissimus, & lividus; Nullum levamen percepit

cœpit unquam, nisi à laudano, cujus ope dolores leniebantur. Cùm dolor in coxa gravior evasisset, & tumor in parte appareret, concolor tamen; tum etiam pars compressa multùm doleret; nec non ægra dolores lancinantes in eadem perciperet per vices; vocati fuere Chirurgi, qui abscessum profundum latitare firmiter asseruerunt: sicque consilio habito pars aperta est caustico, & scalpello; nullum pus effluxit. Post 15. dies ab apertione, venter anteà tumidus, magis intumuit, & hydropica facta est, ac tandem suffocata interiit. Aperto cadavere inventum est hepar tumoribus scirrhosis, & magna ex parte suppuratis refertum, in cujus extremo adnati erant duo tumores cancrosi, usque ad umbilicum prominentes, & pugni magnitudinem æquantes, qui cùm essent ferè contigui, tumorem illum abdominis jam dictum repræsentabunt; neque in hepate esse putabantur, quia non erant in loco hepatis naturali, imò hepar seorsim ab illis tumoribus tangebatur, sed durum, & dolorificum: quia dicti tumores erant magis prominentes, quàm reliqua hepatis substantia. Totum illud hepar pendebat viginti libras, & amplius. Secta fuit coxa usque ad os in loco apertionis, & inventæ sunt parvæ quædam glandulæ suppuratæ, quæ pus concretum continebant, ita ut non potuerit effluere.

OBSERVATIO LIV.

Tumores Strumosi.

Die octavâ Januarii 1639. Puella quædam Nemausensis, 18. annos nata, patiebatur tumores strumosos in collo, qui multis remediis per longum tempus adhibitis suppurati fuerant, & postea consolidati. Attamen portio tumorum remanebat durissima, quæ nec emplastro de Vigo, quadruplicato mercurio, ulla ex parte dissolvi potuit. Tandem præscripsi emplastrum ex æquis partibus dicti emplastri de Vigo, vitrioli romani, & gummi ammoniaci in aceto soluti & inspissati cum terebinthinæ s. q. quo emplastro intrà mensem tumores illi integre soluti. Adhibito interim idoneo victus regimine, & convenientibus evacuationibus interdum usurpatis.

OBSERVATIO LV.

Fluxus mensium inordinatus cum fluore albo.

Die decimâ quintâ Januarii 1639. Uxor Dn. de Rignac, in Curia Computorum, Subsidiorum & Fisci Regii Procuratoris generalis, pingui, obeso, & pituitoso corpore prædita, post abortum patiebatur fluxum mensium inordinatum, cum fluore albo. Feliciter curata est phlebotomia, purgatione, bocheto ex salsaparilla, & suffumigio ex thure, mastiche, sandaraca, succino, styrace, benjoino, caryophyllis, nuce moschata, & rosis rubris, per infundibulū excepto, mane & sero, per longum tempus.

OBSERVATIO LVI.

Dolor capitis immanis & diuturnus.

Die 29. Martii 1639. Mulier Frontinianensis, quadragenaria, atrabilario temperamento donata, post abortum non ampliùs passa est purgationes menstruas, inde gravissimus capitis dolor per quatuor menses eam afflixit, nihil conferentibus venæ sectionibus, hirudinibus, fronti & temporibus admotis, aliisque remediis. Vocatus ego præscribo apertionem arteriæ temporalis, quæ optime celebrata fuit, neque sanguis saltu egrediebatur ob exilitatem arteriæ, & sanguinis crassitiem, sed guttatim; extractus fuit ad ℥.v. ruber & floridus, tum internâ, tum externâ superficie. Vulnus occlusum fuit emplastro ex sola mastiche, cum ligatura simplici, postquàm alia ligatura, quæ in vulneribus capitis solet fieri, per quinque horas adhæsisset liberata est à dolore capitis sine recidiva.

OBSERVATIO LVII.

Febris Tertiana.

Die decimâ quartâ Julii 1639. Dn. Devandiere, Medicinæ studiosus, post quinque accessiones febris tertianæ, secta vena bis, & semel purgato corpore, sumpsit initio paroxysmi aquæ benedictæ ℥. viii. accessio fuit cohibita, tum etiam operatio medicamenti per duas horas, posteà vomuit quinquies, aut sexies, sine molestia, quia in singulis vomitibus sumebat jusculi communis cum pisis parati ℥.iv. aut v. Accessio brevior solito fuit, & in fine illius purgatus per alvū, pluribus vicibus, & omninò curatus est.

OBSERVATIO LVIII.

Dolor Nephriticus.

Die vigesimâ secundâ mensis Julii, anni 1639. passus sum colicum dolorem, qui in imo ventre acriter urgebat, & renem dextrum obsidebat. Duobus enematis injectis, dolor ventris cessavit. Supererat dolor renis, qui per ureteris continuitatem exporrigebatur, cum sinistri testis retractione: ita ut verè nephriticus esset: Balneo calente dissolutus est, cùm tepidum augeret dolorem. Iterùm rediit dolor, cucurbitulis parti admotis discussus est. Postridie redit, & denuò cucurbitulis cessit; mox sumpsi bolum ex cassia, catholicone, rhabarbaro, & crystallo tartari, non amplius dolor rediit. Conjeci hunc dolorem nephriticum factum fuisse à flatibus, cum discutientibus remediis, puta balneo calido, & cucurbitulis solveretur, & nulla materia obstruens scilicet calculus, arenulæ, aut pituita per urinas à me rejecta sit post solutionem morbi, neque in ipso morbo, neque unquam anteà. Neque impossibile est, eosdem flatus qui sese intra tunicas intestinorum insinuant, in renes & ureteres posse transferri, ibidemque graves distensiones efficere: cùm in omnes corporis partes flatus interdū deferri soleant, in iisque dolores, aut palpitationes efficere. Imò verò, non pauci existimant, dolores dentium acerbissimos à flatibus exoriri, in vasculis, ad radices dentium, perreptantibus inclusis. Conjecturam meam auxit, quod operante medicamento cathartico, flatus à lumbis ad alvum sensibiliter ferebantur, cum sonitu blando, qui ab adstantibus facilè audiebatur.

OBSERVATIO LIX.

Diarrhœa.

Paucis diebus ab effectu prædicto correptus sunt diarrhœa biliosa, tanta acrimonia prædita, ut anum eroderet, ardoremque urinæ conciraret, translata materiæ portione ad urinas. Dysenteria erat in procinctu. Ingressus semicupium tepidum, illico liberatus sum.

OBSERVATIO LX.

Epilepsia puerilis.

Quidam puer trimulus patiebatur insultum epilepticum à quo liberatus fuit fumo tabaci, quem minister tubulo attrahebat, & insufflabat in os pueri apertum, vomitus puero concitatus est, & paroxysmus solutus.

OBSERVATIO LXI.

Phthisis incipiens.

Die decimâ quintâ Octobris 1639. Filius Dn. Le Sage, Monspeliensis, 10. annos natus, duobus mensibus laborabat fluxione, in pulmonem decumbente, cum tussi frequenti spiratione, & febre lenta, ita ut in phthisim jam prolapsus videretur. Præscribo phlebotomiam, purgationem ex manna, juscula medicata, & alia remedia ordinaria,

ordinaria, sed præcipuum fuit causticum utrique axillæ, quod fluxiones ad pectus delabentes, & humores in eo contentos potentissimè derivat, hocque intrà mensem restitutus est.

OBSERVATIO LXII.

Febris Maligna.

Die decimâ octavâ Octobris 1639. Joannes Vezian. Aromatarius Monspeliensis annos natus 24. laborabat febre maligna, ex qua tandem circa undecimam morbi diem incidit in delirium, & paucis postmodùm diebus in motus tremulos, & convulsivos nervorum, qui phrenitidi lethali supervenire solent; per mensem ferè integrum delirium perseveravit, convulsiones verò per dies duodecim, tandem evasit post multorum remediorum usum. Ea quæ magis profuere, sunt sectio venæ frontis & julepi compositi ex aquæ card bened. ℥. iv. aquæ theriacalis ʒ. iii. bezoardici mineral. ℈. ii. camphoræ g. xii. qui quinquies fuere exhibiti.

Die 8. Decembris 1639. Petrus Randon Lapicida 30. annos natus, simili morbo correptus est, qui mitis admodùm videbatur usque ad septimum diem, in quo delirus factus est. Die undecima aperta est vena frontis; postridie sumpsit julepos prædictos bis, & sequenti die semel, iisque omnis malignitas discussa est.

OBSERVATIO LXIII.

Pleuritis.

Die decimâ quintâ Decembris 1639. Uxor Dn.Claudelii, in Curia Computorum subsidiorum, & Fisci Regii, Consiliarii, annos 20. nata, incidit in pleuritidem sinistram, eadem die, qua menstruæ purgationes apparere inceperant, quæ tamen suppressæ propemodum fuere; Quandoquidem perexigua humoris subrufi quantitas excernebatur, nihil verò, colorem sanguinis referens, apparebat. Vocatus ego mane, antè lucem, hæsitavi aliquantulùm, an vena malleoli esset aperienda ad juvandum naturæ motum. Attamen quia dolor lateris admodum urgebat, & nihil effatu dignum per uterum excernebatur, censui satius esse venam brachii aperire ejusdem lateris, quod bene successit; dolor enim lateris admodum imminutus est. Statim à phlebotomia celebratæ sunt frictiones crurum, admotæ ligaturæ tibiis, & cucurbitulæ femoribus, ad juvandam purgationem menstruam. Post meridiem secta fuit vena malleoli, admota lateri fomenta & linimenta, injectus clyster inter duas venæ sectiones. Præscripti Julepi cum sale prunellæ, secundo & tertio die menses aliquantulùm perseverabant, sed perexigua quantitate. Quia tamen malum non urgebat, naturæ negotium reliquimus, cùm præcipuè anacatharsis esset libera & liberalis, per quam excernebatur multa pituita, levi rubore suffusa. Quarto die, cùm menstrua prorsus desiissent, & affectus non imminueretur, missus iterùm sanguis fuit mane ad ℥. ix. & post meridiem iterum ad ℥. vi. Quinto iterum missus sanguis mane ad ℥. viii. qui similis præcedentibus fuit, nempe valde pituitosus, cùm mulier tamen macilenta, & bilioso temperamento prædita esset, in fundo vasculi adustus apparebat. Eadem die, post meridiem, iterata phlebotomia ad ℥. vi. & sanguis rubicundus apparuit in superficie, qui anteà albus apparuerat. Hinc conjecimus, sufficienter fuisse venam sectam, cùm sanguis detractus fuisset usque ad coloris mutationem, juxta præceptum Hippocratis; & ægra meliusculè habuit, nocte dormivit per tres aut quatuor horas, cùm omnes anteà insomnes traduxisset. In emulsione tamen syrupi papaverini ℥. ii. admixtæ fuerant; continuatæ emulsiones cum sale prunellæ, & admotum lateri cataplasma ex materia fotus cum farina sem. lini, oleo lilior. amygdal. dulc. butyro recenti, & croco. Sexto die sumpsit pomum coctum in quod immissa fuerat thuris pulver. drach. i. superhaustis aquæ cardui bened. ℥. iv. & corpus tegendo plus solito, ad sudores eliciendos. Mane hora nona fuit administratum hoc medicamentum, non sudavit, sed sputa per tres aut quatuor horas majori sanguinis copiâ tincta apparebant, & faciliùs expectorabantur. Circa secundam horam promeridianam, non ampliùs rubra sputa apparuerunt, sed omninò alba. Febris remissior erat, & dolor lateris omnino sedatus, ut ægra in utrumque latus indolenter decumberet. Continuatæ emulsiones ad fervorem sanguinis temperandum. Septimo purgationes menstruæ eruperunt copiosè, & per quatuor dies perseverarunt, undè febris admodum imminuta est, & dolor lateris omninò sublatus. Duodecimo, purgata est medicamento ex sennæ ℥. ß. rhab. ʒ. i. mannæ & syrupi rosac. ana ℥. i. benè successit purgatio, & ægra omninò curata est.

Eodem tempore villica quædam eodem morbo laboravit: post septimam phlebotomiam imminutus fuit morbus; die duodecimâ purgata est simili medicamento, unde maximè levata est, & morbus ad declinationem paucis postea diebus pervenit.

OBSERVATIO LXIV.

Febris Maligna.

Die 11. Januarii 1640. Mulier quinquagenaria, nomine Martina, olei proxeneta, febre malignâ tenebatur, cum maculis latis & violaceis circa humeros & cervicem, sed parva copia. Vocatus fui sexta morbi die, pulsus erat humilis & languidus, magna ad somnum propensio, & affectus comatosus. Bis illi secta fuerat vena; Præscribo enema molliens & laxans, vesicatorium cervici, Julepos refrigerantes, cum alexipharmacis. Septima die, omnia exacerbata. Octava iterum vocatus, præscribo potionem diaphoreticam, ex bezoardici min. ℈. ii. camphoræ Gr. vii. cum aqua card. bened. quæ per tres vices fuit iterata, post primam exhibitionem additus est fotus diaphoreticus, toti ventri & pectori cum spongiis admovendus, post assumptam potionem, & pulsus validior factus est, ac magis ordinatus. Post biduum iterùm vocatus; invenio signa malignitatis adhuc vigentis; unde ægra in summo versabatur periculo. Præscribo Julepos ex decocto rad. pentaphylli, carlinæ, buglossi, foliis scordii, acetosæ, &c. manè & serò sumendos, & quatuor vesicatoria, brachiis & cruribus admovenda. Die undecima, parotis apparuit, quæ topicis medicamentis in suppurationem venit, & tandem ægra pristinæ sanitati restituta.

OBSERVATIO LXV.

Hydrops.

Die 8. Novembris 1640. Ancilla Uxoris Dn.Ducros, Patroni celeberrimi, post febrem tertianam incidit in hydropem, quia sese in accessionibus aqua ingurgitaverat. Præscribo infusum sennæ cum sale tartari per 12. dies, unde meliusculè habuit. Postea apozema sequens illi exhibitum est.

♃. Rad. enulæ camp. gentianæ, valerianæ, Iridis nostratis & aristoloch. longæ ana ℥.i. corticum radicum capparum, median. fraxini & tamarisc. ana ℥.ß. fol. agrimon. absinth. utriusque, chamædr. & centaur. min. ana M.i. liquirit. ras. & passul. mundat. an. ℥. i. sennæ mundat. ℥.i. turbith. & agarici ana ℥. ß. sem. ebuli ʒ. iii. zinzib. & caryoph. an. ʒ. i. coquantur ad ℔. i. ß. in colatura dissolve syrupi de cichor. compos. cum rheo ℥. iv. fiat apozema pro iii. dosibus matutinis.

Hoc apozemate universam humorum illuviem per alvum & urinas deposuit, & omninò sanata est.

Non parùm consulit ad curationem, quòd illa, dum uteretur aliquo suffumigio, ad tibiarum tumorem discutiendum, ustionem in utraque tibia passa est, unde exulcerationes subsequutæ sunt à quibus aqua multa fluxit per usum apozematum.

OBSER-

OBSERVATIO LXVI.

Febris quartana.

Die 15. Octobris 1640. Filius Magistri Roche annos 12. natus, febre quartana liberatus est usu infusionis sennæ cum sale tartari, per septem dies.

Decima quarta Novembris Dn. Pellisserius 30. annos natus febre quartana detinebatur per tres menses, principio Novembris, post usum apozematis aperientis, quod paulò ante sumpserat per quatuor dies admixtis etiam purgantibus : tandem præscribo infusum sennæ cum sale tartari per 15. dies. At duodecima exhibitione cessavit febrilis accessio, neque ampliùs rediit. Est autem præditus temperamento melancholico, & difficillimè purgatur, vir robustus, & proceræ staturæ. Principio infundebatur ℥. ß. sennæ cum ʒ. i. salis tartari in ℥. x. quæ, semel tantùm in die purgabatur : post aliquot dies salis tartari ℈. iv. admiscebantur, & bis in die purgatus est.

Post usum hujus remedii, quamvis ab accessionibus liber esset, præscripsi opiatam roborantem & aperientem ad 12. dies, à qua pristinum faciei nitorem recuperavit.

OBSERVATIO LXVII.

Hydrops.

Die vigesimâ Febr. 1641. Vidua Pauli Ducros, civis Monspeliensis, sexagenaria, hydrope cum asthmate correpta est, ita ut totus venter, femora, & tibiæ valdè intumuerint. Habitus fuerat totâ vitâ pinguis admodum, & pituitosus. Præscripsi post quædam alia remedia decoctum guajaci, cum senna, agarico, turpeto, & hermodactylis, per 16. dies continuos usurpandum.

Posteà sequentibus duobus remediis, per mensem continuatis, integrè restituta est.

℞. Rad. enulæ camp. apii, fœniculi, & Iridis siccarum ana ℥. i. ß. rad. valerianæ, gentianæ, asari, scyllæ ana ℥. i. corticis mediani sambuci, & ligni sassafras ana ʒ. vi. fol. absint. agrim. chamædr. capill. Ven. siccorum an. ʒ. ii. summit. centaur. min. & flor. genistæ an. ʒ. i. sem. petrosel. ameos, anethi, an. ʒ. i. ß. cinnam. ʒ. ii. conquassentur omnia & infundantur in vini albi ℔. iv. per aliquot dies; deinde hujus vini capiat ℥. ii. vel iii. singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum.

Quarto vel quinto quoque die capiat dosin pulveris sequentis. ℞. sennæ mundat. turbith. gummosi, hermodactylor. sem. ebuli, rad. Jalapæ, & mechoacan. an. ℥. i. cremoris tartari ʒ. ii. guttæ gummi ʒ. ß. pulver. diambræ, diarrhodon. abbatis, & sem. fœniculi an. ℈. i. sacchari canti ʒ. iii. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ii. infundantur per noctem in vini prædicti ℥. iv. capiat manè vinum & pulverem.

OBSERVATIO LXVIII.

Ulcus gingivarum.

Die vigesimâ tertiâ Februarii 1641. Filia Dn. de Rastenclieres annos 18. nata, cùm à duobus annis gingivarum erosiones contumaces passa esset in maxilla inferiori, ad radices trium dentium anteriorum, qui incisorii nominantur, ita ut dentes vacillarent, & usque ad alveolum carne denudati essent; ab eo affectu nonnisi multo labore, & multis remediis liberata est : propterea quod à lienis intemperie calida & sicca, atque adeò atrabilaria constitutione dependebat. Cùm per annum integrum curata remansisset, oborta est pustula in eodem loco, sed paulò inferiùs, scilicet juxta ipsam maxillam, & in ea parte, in qua labrum inferius à maxilla separari incipit. Post quatuor, aut quinque menses, cùm nulla remedia adhibuisset; pustula disrupta est, remansit ulcus cum denudatione ossis mandibulæ, quod intuentibus patebat omninò nudum, ad magnitudinem dimidiæ partis unguis.

Post phlebotomiam & purgationem sequenti balsamo intrà 15. dies ulcus omninò consolidatum est.

℞. Myrrhæ electæ, & sacchari canti ana partes æquales, pulverentur, iisque impleatur album ovi coctum, & per medium sectum, filo probe alligetur, & suspendatur in cella Vinaria, supponendo vas vitreum, instillabit liquor, seu balsamus, quo pars sæpiùs in die illinatur.

OBSERVATIO LXIX.

Inflatio totius corporis in puero.

Die tertiâ Junii 1641. Filius Roche civis Monspeliensis ætatis 18. mensium, toto corpore inflatus est, subito, cum febre; & alter filius ejusdem familiæ, ex eodem affectu interierat. Varia per 10. aut 12. dies à me præscripta sunt remedia, purgatio nempe, clysteres, Julepi aperientes, vesicatorium, inunctiones. Tandem præscribo syrupum ex decocto agrimonii, absinthii utriusque, & centaurii minoris, sumendũ sex cochlearibus in die; Et intra triduũ convaluit, succedente alvi fluxu, & urinæ profluvio.

OBSERVATIO LXX.

Hydrops.

Die decimâ quintâ Junii 1641. Nobilis quidam extraneus, 30. annos natus, ante biennium passus erat luem veneream, ex qua malè curata relictus est dolor in brachio sinistro, tutum ferè radium & cubitum continens, qui noctu exacerbabatur, & circa periostium sentiebatur. Præscribo purgationem universalem, & phlebotomiam iteratam. Postea diætam sudorificam per 12. dies, mane sumebat decoctum, & vesperi suffiebatur brachium decocto guajaci & herbarum cephalicarum, cum aqua & vino albo parato, quo irrorabantur silites candentes, sicque multus sudor in brachio excitabatur. Post sudorem, admovebatur emplastrum de vigo quadruplicato mercurio. Finita diæta, continuatum suffumigium per quinque dies, & serò & postea imponebatur emplastrum, in Ischiade præscriptum, ex auripigmento, viridi æris, &c. compositum, quod pustulas excitavit, & ulcuscula in iis locis, in quibus dolor maxime urgere solebat, sicque omninò curatus est.

OBSERVATIO LXXI.

Colica Biliosa.

Religiosus quidam obnoxius erat colicæ biliosæ diuturnæ & contumaci, quæ sæpe recurrrebat. Cujusdam consilio sumpsit mane frustum butyri recentis, superbibendo parum vini. Hoc remedio per longum tempus continuato, ab affectu liber & immunis evasit.

OBSERVATIO LXXII.

Dolor Ischiadicus.

Filius Dn. Pacheq. Medici Lunellensis, arctissimo amicitiæ vinculo mihi conjunctissimi, correptus est dolore Ischiadico, cui successit stupor quidam brachiorum, & actio digitorum quodam modo læsa, cum aliqua respirandi difficultate. Hæc omnia symptomata ab eodem affectu proveniebant, ratione quarti musculi thoracis, qui oritur ab osse sacro, & ab interno osse ilium, & scandens per lumborum vertebras, decem primis costis adhæret, ac inseritur septimæ cervicis vertebræ, ut non sit mirum, si dum in exordio afficitur hic musculus, tumore, vel dolore, vel lassitudine aliqua, quæ sit tensiva, vel ulcerosa, vel phlegmonodes; læduntur partes quibus annectitur. Cùm igitur inserviat respirationi; ea læditur; hoc musculo affecto in sua origine : Et cùm inseratur vertebris cervicis, à quibus nervi, brachiis inservientes,

oriuntur, par eſt brachiorum & digitorum actiones lædi. Hæc fuſiùs explicantur à Sanctorio *lib.* 2. *cap.* 20. de vitandis erroribus.

OBSERVATIO LXXIII.

Febris maligna.

Die vigeſimâ ſextâ Octobris 1641. Filia D. Conte, Mercatoris Monſpelienſis, 20. annos nata, correpta eſt febre maligna, quæ eo uſque proceſſit, non obſtantibus remediis ordinariis, ut circa undecimum morbi diem, in delirium, per intervalla recurrens, & nervorum contractiones, in carpis præcipue apparentes, inciderit; quibus accedebant interdum lipopſychiæ, & lentores nigerrimi dentibus adhærebant. Lingua erat ſcabra, nigra, & exuſta. In gravi illo periculo præter epithemata, & pullos columbinos; aliaque roborantia, tùm interna, tùm externa, ſequentia remedia præſcripſi, quæ in hiſce affectibus maximæ ſolent eſſe efficaciæ. Nempe veſicatoria quinque, cervici, brachiis, femoribus admovenda. Julepos ex aquæ cardui bened. ℥. iii. aquæ theriacalis Bauderonii ʒ. iii. bezoard. mineral. ℈. ii. & camphoræ g. vi. qui Julepi per biduum uſurpati fuere, mane & ſero. Tum etiam dictum bezoard. mineral. exhibebatur in ſingulis juſculis ad ℈. i. Hiſce remediis intra paucos dies à gravi illo morbo liberata eſt.

OBSERVATIO LXXIV.

Gonorrhœa.

Vir quadragenarius ex impuro concubitu gonorrhœâ contraxit, cui ab initio præſcripſi bolum ex caſſiæ ℥. i. rhab. pulver. & cryſtalli tartari, ſingulorum ʒ. i. ſequenti die volebam ſanguinem mittere ex pede, quod ipſe æger renuit. Emulſiones præſcriptæ ſunt ad tres, aut quatuor dies, quibus urinæ acrimonia temperata eſt, fluxu eodem modo perſeverante. Poſtmodùm ptiſanâ laxante uſus eſt per ſeptem dies continuos, in hunc modum præſcripta.

℞. Tamarindor. ℥. ii. aquæ fontis ℔. iv. coquantur ad ℔. iii. colaturæ infunde frigidè per noctem ſennæ mund. ſem. coriandri, liquirit. & roſar. rubr. an. ʒ. ii. capiat cyathum unum mane, una hora ante paſtum. Hoc remedio fluxus valde imminutus eſt, ad quem omninò delendum ſequentem bolum præſcripſi.

℞. Terebinthinæ venetæ ʒ. iii. rhab. pulver. ʒ. i. fiat bolus, quem capiat manè per quinque dies.

Deinde aqua ſequenti uſus eſt per ſeptem dies.

℞. Mentæ ſiccæ ℥. iii. ſem. lactucæ, ruthæ, agni caſti an. ℥. ii. ß. ireos florent. ℥. ii. fol. dictamni, ʒ. x. ſacchari optimi ℔. ii. omnia pulveriſentur addendo terebinth. Venet. ℥. v. vini albi generoſi ℥. xxx. Miſce, fiat deſtillatio in balneo, capiat æger cochlearia duo, mane, duabus horis ante cibum. Hoc modo gonorrhœa curata eſt. Quia tamen exigua quædam humiditas in extremitate glandis frequenter apparebat, ut in fine gonorrhœæ plerumque fieri conſuevit; Ad eam prorſus cohibendam & exſiccandam, ſequentes pilulæ præſcriptæ ſunt.

℞. Gummi arabici, tragacant. carabe, mumiæ, boli armen. an. ʒ. i. pulveriſentur, & cum ſyrupo de roſ. ſicc. fiat maſſa pilularum, de qua capiat ℈. i. ſingulis diebus manè, duabus horis ante paſtum, per 8. vel 9. dies. Et ita fluxus omninò cohibitus eſt.

OBSERVATIO LXXV.

Empyema.

Filius Dn. de Plantade in Curia Computorum, Subſidiorum & Fiſci Regii, Conſiliarii, quintum ætatis annum agens, febre continuâ laborabat, per duos ferè menſes perſeverante, cum tuſſi frequenti ac moleſta, ita ut ad tabem vergere crederetur. Tandem vocatis in conſilium Medicis relatum fuit, illum conqueri de dolore lateris ſiniſtri, præcipuè, cùm circa illam regionem manu contrectaretur. Tum etiam relatum fuit, in febris principio illum perſenſiſſe aliquem dolorem in illo latere, qui tamen intra paucos dies delituerat; Idcircò pleuriticus non fuit judicatus à Medico ordinario. Suſpicio fuit Empyema aliquod ibi latere, atque ut res clarior evaderet, decretum fuit, admovendum eſſe per aliquot dies cataplaſma emolliens & attrahens, quo per triduum admoto, apparuit elevatio quædam in parte, & in ea fluctuatio ſubobſcura percipiebatur. Convocato iterum conſilio de empyemate nemo amplius dubitavit: Et apertione facta pus copioſum effluxit, ejuſque vacuatio per duos menſes continuata eſt, donec tota materia evacuata, æger tandem priſtinæ ſanitati reſtitutus fuerit.

OBSERVATIO LXXVI.

Ulcus cum oſſis carie.

Puer 15. annorum ulcus habebat vetuſtum in metapedio, quod à perito Chirurgo per annum integrum curari non potuit. Alter Chirurgus Junior, cui poſtmodùm æger commiſſus fuit, dilatato ulcere cariem percipit, pulverem catagmaticum imponit ad tollendam cariem, & fruſtrà; Poſteà oleum ſulphuris admovet & fruſtrà: Poſtmodùm me conſuluit. Jubeo imponi pulverem euphorbii, prima applicatione cum plumaceolo, ex linteo detrito facta, multæ educuntur exiguæ oſſium ſquillæ. Secunda die plumaceolum nudum admovet, tertia die eundem pulverem denuò applicat, & plures iterùm ſquillæ egreſſæ ſunt, ut deinde os mundum, & à carie repurgatum apparuerit, atque ulcus poſtmodùm intra breve tempus curatum fuerit.

OBSERVATIO LXXVII.

Difficultas ſpirandi cum pulſu valdè inæquali.

Clariſſima Domina de la Roquette, ſexagenaria, pinguis admodum & obeſa, vitam agens ſedentariam, admodum religioſa, & diuturnis orationibus dedita, à quindecim annis difficultate ſpirandi laborare cœpit, quæ paulatim incrementum ſuſceperat, ita ut jam ſcalas aſcendens, in tertio vel quarto quoque gradu conquieſcere cogeretur. Circa principium menſis Januarii anni 1642. cùm iter faceret in aëre Auſtrino & pluvioſo, ſubitò correpta eſt catarrho, partim in pulmonem, partim in mandibulas delabente. Inde aucta eſt difficultas ſpirandi, & tumor apparuit in genâ dextrâ, tùm mandibulæ ita erant coarctatæ, ut nullum cibum capere poſſet, ſed juſculum tantum ſorbillaret. Corripi ſolebat per intervalla, jam à multis annis Eriſypelate tibiæ ſiniſtræ, quod ſæpè exulcerari conſueverat; & ante hujus catarrhi invaſionem etiam apparuerat, cum ulceratione inſigni. Vocatus ego ad eam, octava die morbi, invenio pulſum admodum inæqualem, tertia vel quarta quavis pulſatione intermittentem, cum difficillima reſpiratione: Unde conjeci, grave eſſe malum; non ſolùm in pulmone, ſed etiam in corde, aut vaſis cordi proximis, & ægram morituram prædixi: Quod prognoſticum certius reddebatur ex eo, quòd ulcus Eriſypelatis ſubitò ac derepente exſiccatum fuerat juxta ſententiam Hippocrat. *aphor.* 25. *ſect.* 6. Eriſypelas foris intrò converti, malum. Præterea, reſoluto paucis diebus genæ tumore, mandibulæ nihilominus clauſæ permanſerunt, tùmque apparuit, illam conſtrictionem mandibularum, à muſculorum, eas moventium, convulſione dependere. Decimo quinto morbi die, matutinis horis dexter oculus clauſus apparuit, altero aperto exiſtente, quod contigit ex palpebræ paralyſi ſycquæ graviorem affectum minabantur, qui eodem die poſt meridiem contigit, ſcilicet apoplexia levis, à qua intrà duas horas aliquantulum reſurrexit, ſed media corporis pars, ſiniſtra nimirum, reddita eſt paralytica. Et triduo poſt, ſenſim fatiſcentibus viribus, extincta eſt.

Toto morbi decursu nulla tussis difficultatem spirandi comitata est, neque stertor, per unum diem, ante interitum. Aperto cadavere lien repertus est putredine affectus ita ut levi compressione in frusta discederet. Pulmonis substantia livida, & humore aqueo perfusa, unusque illius lobus, ad sinistram partem situs, pituita putrida, & purulenta refertus. Cordis ventriculus dexter, parte interiori, membrana denudatus, putridus, & exulceratus apparuit; Ut illius fibræ carnosæ, summis digitis contrectando, in frustula secederent. Auricula dextra solito major apparuit, & omninò referta substantia quadam carnosa, partim rubrâ, partim nigricante, sanguini concreto simili, quæ tamen manibus dividi non poterat. Hos duos affectus, auriculæ nimirum, & ventriculi dextri puto causam fuisse tantæ pulsus inæqualitatis; & intermissionis; dum cor, rem sibi molestam excutere tentans, variis motibus quateretur; Unde pulsus naturalis interruptio atque interceptio oriebatur, spirandi verò difficultatem à pulmonis infractu ortam esse satis manifestum est.

Similem pulsus inæqualitatem mihi videre contigit in duobus aliis ægrotantibus, quorum unus erat filius D. Hugonis, Mercatoris Monspeliensis, quinque annos natus, qui tali pulsus inæqualitate diù vexatus, tandem interiit. In aperto cadavere nihil præter naturam apparuit, præter auriculam cordis dexteram, quæ multo major solito apparebat, & omnino referta erat substantiâ quâdam pituitosâ, & durâ, & concreta instar nucis majusculæ, quæ quidem liberum cordis motum impediebat, & dictam pulsus inæqualitatem pariebat. Similes pulsus apparuerunt in filia Dn. G. 20. annos nata, in cujus cadavere aperto inventum est ulcus in ipso corde, quo media fere illius substantia absumpta fuerat. Horum casuum historiæ superioribus observationibus descriptæ sunt.

OBSERVATIO LXXVIII.

Phthisis.

Filia Dn. Salmonis civis Monspeliensis, annos circiter 25. nata, bilioso admodum temperamento prædita, gravi fluxione, in pulmonem decumbente, ab aliquot mensibus detinebatur, cum tussi molesta dies noctesque affligente, vigiliis perpetuis, dolore pectoris; febre lenta, alvi constrictione, & macie totius corporis; ita ut phthisica omninò videretur, & è multis diebus lecto affixa, ad interitum rueret. Vocatus ego, calidissimam viscerum intemperiem advertens, & perpetuam alvi constrictionem, maximè importunam præmisso clystere molliente, jubeo sanguinem detrahi ad ℥. vi. mox duo caustica adhiberi inter scapulas, juxta spinam dorsi. Ptisanam laxantem præscribo per quinque dies continuos usurpandam, cujus descriptio talis est.

℞. Tamarindor. ℥. i. ß. aquæ fontis ℔. iii. coquantur ad lib. ij. in colatura infunde frigidè per noctem sennæ mundat. coriandri, & liquirit. contusor. an. ℥. ii. rosar. ʒ. i. colaturæ capiat cyathum unum, manè, hora una ante pastum.

Paucis hisce remediis ita restituta est, ut post quindecim dies è lecto surrexerit, & ad consueta munia sese conferre cœperit. Manebat tamen alvi constrictio & somni vacuitas, quibus affectibus eliminandis præscribo primùm bolum ex conservæ rosar. ʒ. i. & laudani Gr. i. compositum, quo per quatuor aut quinque horas dormivit, ac deinceps singulis noctibus ferè integris sine ullius remedii auxilio. Deinde jubeo, ut ptisanam laxantem reiteret per aliquot dies. Vere insequente, lacte asinino per mensem usurpato, omninò restituta est.

OBSERVATIO LXXIX.

Pleuritis.

Die 4. April. 1642. Filius D. Roche civis Monspeliensis, annos duodecim natus, laborabat pleuritide lateris dextri. Quinquies secta fuit vena, & alia remedia ordinaria administrata, usque ad septimam diem. Febris erat intensa, cum inquietudine magna, dolor valdè urgebat. Exhibita fuit die septima, fuliginis camini pulver. ℥. ß. cum aqua cardui benedicti, intra duas horas ab assumptione, omnia symptomata valde remiserunt, ægerque multò meliùs habuit, & postmodum sensim convaluit.

OBSERVATIO LXXX.

Raucedo.

Filia Dn. Viventii Lunellensis, nata annos 20. cum sese aëri frigido exposuisset, incidit in raucedinem tam gravem, ut nullam ferè vocem edere posset, sine tussi, sine difficultate spirandi, & sine catarrho apparente. Perseveravit affectus per sex menses, multa remedia fuere usurpata, sed frustrà. Tandem inter dormiendum aquosæ materiæ quantitas mediocris per aurem effluxit, liberè loqui cœpit, ac vocem claram edere. Inde conjicere licet, dicti humoris collectionem, in cerebro factam, eum occupasse nervi ramum, qui à quintâ conjugatione fertur ad musculos laryngis, à quibus vox efformatur, unde illi musculi veluti paralytici evaserant.

Post quatuor menses altera virgo Lunellensis Rudaude nominata, eodem affectu laborans ab octo mensibus, meum consilium exposcit; Exemplo superiori edoctus censui omnem intensionem curativam ad materiam serosam, aut pituitosam, in cerebro collectam, evacuandam vel discutiendam, dirigi debere. Et præmissa venæ sectione, ac purgatione, præscripsi decoctum guajaci & salsæ parillæ, cum senna, agarico, turbit. & hermodact. per 20. dies sumendum, cum bocheto ex salsa parilla, & victu exsiccante, postea misi eam ad thermas Balerucanas; ubi sudavit per triduum, & affectus integrè curatus est.

OBSERVATIO LXXXI.

Lues venerea inveterata, cum calido & sicco temperamento, ac ferè atrabilario.

Nobilis quidam annos natus 35. dicto temperamento præditus, à duobus annis lue venereâ laborans, ulcera fœda in palato, labro superiori, & circa nasi radicem patiebatur. Primò tractatus fuerat per sudores & hydrargyrosin, quibus curatus videbatur; sed paucis postea diebus ulcera recrudescunt, & æger ad priorem statum redit. Iterùm curatio instituitur per sudorifica, & frictiones mercuriales, à quibus pejus habuit. Tertio instituitur curatio priori contraria, per refrigerantia & humectantia; omissis prorsus luem oppugnantibus, sed nullo profectu. Tandem Monspelium se conferens, & consilium trium Medicorum implorans, tale præscriptum retulit. Ut scilicet tum à calida & sicca viscerum intemperie, tum à lue ipsæ indicationes sumerentur, quod sequentibus remediis præstitum fuit.

Primò, clyster emolliens injectus.
Secundò, potio refrigerans & purgans præscripta.
Tertiò, venæ sectio ad ℥. viii.
Quartò, apozema refrigerans & purgans.
Quintò, balneum tepidum per biduum.
Ab exitu ultimi balnei provocatio hæmorrhoidum.

Posteà diæta liberalis & temperata præscripta, ex salsaparilla & ligno guajaco, addendo sub finem decocti cichorium, endiviam, acetosam, & tamarindes, utatur per quinque dies, sudores lenissimè provocando.

Interim utatur bocheto ex salsaparilla, cum victu liberali, & non exsiccante.

Post usum decocti sudorifici, per quinque dies reiteretur potio laxans prædicta.

Per biduum sequens reiteretur balneum.

Posteà utatur iterum decocto sudorifico per quinque dies, ex solis sudorificis prædictis parato sine additione herbarum & tamarindorum. Et provocabuntur sudores cum vapore spiritus vini, tinctura guajaci impregnati.

Post sudores iteratos per quinque dies iterùm purgetur potione prædicta, quam sequatur balneum per biduum.

Et iterum repetantur sudores per quinque dies, cum decocto guajaci solius; elapsisque quinque diebus, capiat iterum potionem purgantem, & postea utatur balneo tepido per biduum.

Hanc methodum continuabit, donec ulcera consolidata fuerint. Atque ut eorum curatio magis promoveatur; topicis utetur sequentibus.

Primò fiet gargarisma ex decocto rasuræ guajaci, additis radicibus symphyti majoris, & aristolochiæ rotundæ, foliis agrimonii, vincæ pervincæ, prunell. pilosellæ, betonic. ana M. j. summit. hyperici, rosis rubris, dissolvendo posteà mel rosaceum.

Ulcera externa curentur primò infusione, lithargyri ex aceto parata. Et si crustis ablatis valde sordida appareant sequens unguentum usurpabitur.

℞. Olei rosac. omphacini ℥. i. ß. succi plantag. & solani an. ℥. i. bulliant ad succorum consumpt. postea adde plumbi usti & loti ʒ. vi. ceræ albæ q. s. fiat unguentum.

Si gargarisma nimis ingratum videatur; poterit fieri sine aristolochia, & augeri quantitas mellis, aut loco illius poni saccharum rosaceum.

Curatis ulceribus, utatur adhuc per mensem unum aut alterum bocheto prædicto.

In fine diætæ reiteretur purgatio & balneum; & capiat juscula refrigerantia per decem dies, in quibus dissolvetur salis prunellæ ʒ. i. crystalli tartari ʒ. ß. sacchari albi ʒ. iii. Cùm incipiet uti jusculis, applicetur cauterium utrique tibiæ.

Denique ad firmandam curationem utatur per aliquod tempus opiatâ, ex sudorificis & purgantibus composita, cujus descriptionem in Renodæi pharmacopœa videre est.

OBSERVATIO LXXXII.

Urinæ suppressio.

Quidam septuagenarius, cùm succussorem equum conscendisset per aliquot milliaria, incidit in urinæ suppressionem, quâ ægrè, & guttatim urinam excernebat. Ab alio Medico primùm injectus fuit clyster, sanguis detractus, & semicupium administratum; tum potiones quædam diuretinæ exhibitæ. Cùm non meliùs inde haberet; vocatus ego, adverto tensionem & duritiem in regione vesicæ, cum dolore, qui comprimendo tantùm percipiebatur. Præterea æger patiebatur dolores in dorso, scapulis, & pectore, ut ægrè sese commovere posset. Tempestas erat Austrina & pluviosa. Conjicio hæc omnia fieri à catarrho è capite delabente, & influxum humorum vesicæ corpus invasisse, ibique tumorem quendam excitasse, à quo sphincter vesicæ comprimebatur, ejusdemque vesicæ meatus angustior evaserat. Ideò ad fluentis humoris diversionem & evacuationem præscripsi apozema purgans & temperatum, per triduum vesicatorium posteriori parti cervicis, & fotum emollientem ac parum resolventem, regioni vesicæ admovendum, ac linimentum, iisdem viribus præditum. Per apozematis usum urinæ in dies melius procedebant, ita ut triduo elapso, multò commodiùs & liberalius eas reddiderit. Postmodum præscripsi bolum ex terebinthina & pulvere liquiritiæ per triduum, fotum & clysterem, ex decocto emolliente & magis resolvente paratum, & cataplasma ex residentia decocti, cum farina fabarum & fœnugr. oleo anethino & chamæmelino. His ad pristinam sanitatem restitutus est.

OBSERVATIO LXXXIII.

Febres puerorum.

Filius Dn. Paul. civis Monspeliensis, tres annos natus, laborare cœpit febre acutissima, quæ statim ab initio ad vigorem pervenit; aderat sitis perpetua & inextinguibilis, quæ ab initio ad finem perseveravit, & intra quinque dies extinctus est. Extremorum frigiditas sæpe apparuit, & postremis diebus perseveravit, ita ut febrem lipyriam referret. Aperto cadavere nulla inflammatio apparuit in ventriculo, intestinis, aliave parte, cujus magna erat suspicio, ex symptomatis propositis. Et cùm nulla causa appareret tantorum symptomatum, omniáque viscera benè constituta essent; existimavi, gravia illa symptomata à malignâ & venenata qualitate prodiisse, ex variolis nimirum, quæ tunc temporis grassabantur, quas puer ille non potuit excludere, propter nativam quandam imbecillitatem, qua præditus erat, & veneni vehementiam. Hæc contigerunt circa medium mensis Julii anni 1642.

Eodem tempore duæ puellulæ, octo menses natæ, ægrotare cœperunt ex alvi fluxu frequenti, quo bilis porracea & æruginosa excernebatur, cum febre intensissima. Utrique præscripsi clysteres ex jusculo, vitello ovi, & confect. de hyacintho; linimentum ventri ex unguento rosaceo comitissæ & oleo cydoniorum; Epithemata cordi refrigerantia & roborantia, & julepos ex aqua plantaginis, portulacæ, syrupo cydoniorum, confectione de hyacintho, & sale prunellæ quibus utebatur ex cochleari frequenter, & intra biduum febris valde remissa est, ac propemodum extincta, alvique fluxus admodum imminutus. Nutrici victus refrigerans imperatus fuit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Dysenteria.

Die tertiâ Augusti 1642. Uxor mea incidit in gravem dysenteriam, pomeridianis horis, ab assumpto pridiè pharmaco leviori, qui morbus tunc temporis populariter grassabatur. Circa horam somni exhibeo laudani gr. ii. cum conserva rosarum; postridie, hora secunda pomeridiana, cùm perseveraret affectus, exhibeo ejusdem laudani gr. ii. continuavit alvi fluxus, sine sanguinea ejectione, qui per quinque vel sex dies perseveravit non admodum molestus. Ac tandem medicamento ex infusione rhab. & myrob. cum rhab. pulver. & syrup. rosac. omninò sublatus est.

OBSERVATIO LXXXV.

Hydrops.

Joannes Haguenotus Chirurgus, annos natus circiter 27. laboravit rheumatico affectu, cum doloribus universalibus, ex calida hepatis intemperie oriundis, qui affectus, per quatuor aut quinque menses perseverans, eum ad extremam maciem perduxit, cum febre lenta perpetua. Tandem, non obstantibus variis remediis, quæ ad tanta mala expugnanda fuere adhibita, incidit in hydropem, partim ascitem, partim tympanitem, ex quo venter in magnam molem intumuit. Post multa præsidia frustra tentata, & varias consultationes irritas, cùm desperatus omninò videretur, mihi soli committitur. Aderat extrema macies, ut musculi omninò consumpti essent, sicut in febre hectica tertii gradus: Existimabam ipsam hepatis substantiam esse valdè labefactatam, ut eam restituere esset impossibile. Ideò præmisso tali prognostico, tentandi gratiâ, curationem aggredior, die 4. mensis Augusti, anni 1642. Ac primùm exhibeo pilulas panchymagogas cum calomelanos Turqueti ℈. i. Purgatus fuit sexies cum euphoria, dejecit serosa multa & pituitosa.

Sequenti die aggressus est usum apozematū sequentium.

℞. Rad. asparagi, brusci, & enulæ campanæ ana ℥. i. cortic. mediani fraxini & tamarisci ana ℥. ß. rad. valerianæ, aristolochiæ rot. & asari ana ʒ. ii. fol. cichor. agrim. ceterach. & capill. ven. ana M. i. absinthii utriusque; chamædr. & centaur. min. ana M ß. coquantur ad ℔. i. in colatura dissolve syrupi capil. ven. ℥. iii. fiat apozema pro iii. dosibus matutinis, addendo cuilibet dosi salis diuretici ʒ. i. spiritus diuretici gutt. xxx. Continuavit per sex dies; dejiciebat

dejiciebat bis aut ter singulis diebus pituitosa & serosa. Septimo die sumpsit iterum pilulas prædictas cum eodem effectu. Postea continuavit apozemata per quindecim dies & totus venter detumuit, quotidie enim dejiciebat quater, aut quinquies, serosa, & pituitosa, & copiosas urinas profundebat. Manebat extrema macies cum inappetentia: Præscribo pulverem ex vitrioli martis ʒ. i. & rasur. eboris ʒ. ii sumebat primum ℈. i. manè, cum panatella, eodemque tempore exhibebantur manè & sero, tincturæ rosarum cochl. ii. Hæc per biduum tantum continuata fuere. Sed quia venter adhuc subtumidus erat, & materia pituitosa ac valdè cruda per alvum ejiciebatur, rediit ad Julepos aperientes, qui ex decocto rad. & herbar. aperient. temperat. compositi erant, adjecto sale & spiritu prædictis, quia ex longo prioris decocti usu nimia siccitas timebatur. Sumebat eundem julepum vesperi, sine sale & spiritu, sed cum syrupo limonum, ad sitim temperandam. Dejiciebat, ut supra, pituitosa, & aquosa. Vespertino Julepo addebatur interdum ℥. i. tincturæ corallorum, ad hepatis robur & refrigerium. His per 12. dies continuatis, venter omninò detumuit, & interim cutis totius corporis mollior ad tactum apparebat, musculi impleri, & totus habitus refici incipiebant, appetitus vigebat, & coctio in ventriculo rite conficiebatur. Tandem ad viscera roboranda, & facultatem expultricem, quæ segnis remanebat, leviter irritandam singulis diebus exhibebatur rhab. ʒ. ß. cum syrupo de absinthio pontico in boli formam redacto. Hic bolus per quinque dies continuatus fuit. Postea ab omni remedio abstinuit per totidem dies. Postmodum ad maciem reparandam balneo usus est, ex hordeo & amygdalis confecto, quod semel in septimana iterabatur. Cùm autem per mensem integrum à purgatione abstinuisset, doloribus quibusdam in artubus cruciari cœpit, non tamen admodum vehementibus, qui cùm per plures dies continuassent, me iterum vocavit: Ego autem purgatione tollendam esse fluxionem asserui. Ille contra dicebat dolores prægressos, qui in principio morbi apparuerunt, à purgatione non parum fuisse irritatos. Hoc causæ fuit, quod purgantia vulgaria adhibere noluerim, sed exhibitis pilulis prædictis blandè purgatus est, & dolores prorsus sublati sunt. Curatus ab hydrope omnino fuit; sed cùm incauta admodum victus ratione uteretur, & cibos absurdos identidem ingereret, in febrem tertianam incidit, à qua liberatus quibusdam remediis, post 15. dies iterum in eam recidebat; & sic per quatuor aut quinque menses vixit, tertianæ paroxysmis identidem redeuntibus, ex novis in victu erroribus, donec tandem è vivis discessit, cùm tamen, per sex menses ante obitum, ab hydrope liber continuo degerit.

OBSERVATIO LXXXVI.

Gangræna ex Vesicatorio.

MEnse Augusto 1642. Filia Dn. Bonin Computorum, vectigalium, & Fisci Regii, tunc Consiliarii, tunc verò Protopræsidis, annos duos cum dimidio nata, laborans febre maligna, variis remediis curata est, & cùm inter cætera vesicatorium præscriptum esset. Pharmacopœus ex emplastro vesicatorio officinarum composuit, & ad vim illius augendam, multo pulvere cantharidum sinapisavit, unde cutis exusta est sequenti die tota illa pars, quæ à vesicatorio continebatur, gangrænâ affecta apparuit. Ad cujus curationem celebratis scarificationibus, fotus admotus est ex aqua vitæ dissoluto. Intra triduum eschara separata est, & ulcus residuum curatum sequenti unguento.

♃. Pinguedinis renum bovis ℥. i. lithargyri præpar. & minii ana ℈. i. olei rosac. q. s. fiat unguentum.

OBSERVATIO LXXXVII.

Febris maligna.

JOannes Richardus, civis Monspeliensis, cùm laborasset febre maligna, per sex septimanas, tanta virium dejectione detinebatur, ut brevi moriturus videretur. Ego tunc temporis eum videre incipiens & audiens, parum expurgatum fuisse toto morbi decursu, ab humorum sarcina vires opprimi censui, eas tamen adeò dejectas, vix purgationem sustinere posse. Ideo per epicrasin purgationem institui, & potionem præscripsi ex infusione ℈. i. sennæ in aqua cichorii, cum salis tartari ℈. ß. addendo syrupi ros. ℥. i. continuata fuit potio per triduum. Ex ea bis dejiciebat singulis diebus, vires paulum recreatæ, quarto die sumpsit syrupi de absinthio pontico ℥. i. quinto exhibita infusio ʒ. i. sennæ, & per biduum continuata, blande purgatus est cum fructu. Unde meliùs habere cœpit, sensim convaluit, repetitis per intervalla purgationibus. Per aliquod tempus recidivam passus est, & Medicum non vocavit, donec ad extrema redactus fuerit, atque ita ultimum diem clausit, hoc tantùm in hac observatione notatu dignum est, medicamentum purgans exhiberi posse in summa virium dejectione; modo perexigua dosis præscribatur.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Alvi fluxus in puero.

FIlius Dn. Audessan in Curia Computorum, &c. Consiliarii, annos quatuor natus, diuturno alvi fluxu laborabat, cum inappetentia & dejectione virium. Origo illius alvi fluxus erat ex prava victus ratione, eum enim pluribus cibis ingurgitabat, & metum aliquando ei exhibebat; inde calor nativus ita attritus est, ut alimenta in cruda & pituitosa excrementa converterentur; nihil enim ferè, nisi meram pituitam dejiciebat, quo tempore eum videre cæpi; cùm tamen antea flava, viridia, æruginosa & sanguinolenta rejecisset, ut mihi relatum est. Instituta victus ratione præscribo medicamentum, ex syrupi de cichorio compositi ℥. i. cum rhab. ʒ. ß. per triduum exhibendum, deinde tincturam corallorum manè & serò sumendam, ad cochlearia duo; intra quinque dies meliùs habuit, & continuatis remediis, paucis diebus restitutus est.

OBSERVATIO LXXXIX.

Alvi fluxus diuturnus, & dolor capitis contumax.

DIe septimâ mensis Octobris, anni 1642. Vocatus sum Lodovam ad Dominum Fleury, Fisci Regii Quæstorem, octogenarium, laborantem alvi fluxu diuturno, à duobus mensibus eum infestante, quo multa serosa & cruda excernebat; præcipue verò nocturnis horis alvi fluxus exacerbabatur; ex quo & aliis signis conjicere licuit à cerebro potissimum influxum dependere. Præterea laborabat dolore capitis atroci, partem sinistram à summo vertice ad aurem & tempus ejusdem lateris occupante, qui dolor, cùm suprà partem affectam decumberet, pulsans manifestè apparebat. Illius curationem aggrediens, primum ratione alvi fluxus sequentem potionem præscribo.

♃. Rhab. electi ʒ. i. myrobalan. citrin. ʒ. ß. santali citrini ℈. ß. infundantur in aqua plantag. expressione facta dissolve rhab. pulver. ʒ. ß. syrupi rosar. ℥. ß. fiat potio, à cujus assumptione ter alvum deposuit interdiu, & nocte consequente bis tantùm dejecit, cùm prægressis noctibus quinquies, aut sexies dejiceret.

Sequenti die eadem potio laxans exhibita est, addita in infusione fol. sennæ ʒ. i. Quinquies aut sexies dejecit per diei decursum, nocte verò nihil, & ita alvi fluxus omninò curatus est.

Tertia die, ad dolorem capitis pulsantem & diuturnum auferendum, cùm multa alia remedia frustra tentata fuissent, ad arteriæ temporis apertionem venio, qua sanguinis ℥. iii. detractæ sunt, & desuper admotum est emplastrum ex thure, mastiche, bolo armena, pilis leporinis & albumine ovi, cum bona ligatura: Et eadem die dolor omninò sublatus est.

OBSER-

OBSERVATIO XC.

Catarrhus in pulmonem defluens.

CIrca finem mensis Octobris anni 1642. incidi in gravem catarrhum ab insolatu, qui in pulmonem defluens, difficultatem spirandi efficiebat cum stertore. Venæ sectio celebrata est, deinde purgatio per biduum, ex ptisana laxante, cum vini abstinentia, & magna cibi parcimonia: His stertor desiit, & difficultas spirandi valde imminuta est. Sed eorum loco tussis successit valdè molesta, quæ cùm per biduum perseverasset, manè tabaci frustulum ori admovi, leviter prius dentibus contritum, quod cùm per mediam horam supra linguam detinuissem, quædam capitis conturbatio oborta est, mox nausea levis, quam sequutus est vomitus satis exiguus serosæ materiæ, quæ in fine amarorem referebat. Conturbatio capitis per duas horas perseveravit, & tussis sedata est, usque ad vesperam, in qua leviter denuò infestare cœpit, per intervalla repetens. Circa horam cœnæ, capitis dolor obortus est, cum calore quodam, præsertim in parte sinistra. Post cœnam (quæ fuit satis liberalis) dolor capitis multò gravior efficitur, eumque comitabatur nausea molesta, quæ cùm per horam perseverassent, & dolor capitis magis ac magis ingravesceret, immisso penitissimè in os digito, vomitum excitavi, quo omnia alimenta in cœna assumpta ejecta sunt, cum pituita multa, inde dolor capitis imminutus, mox in lectum me compono, ubi somno correptus noctem placidè transegi, & sequenti die à tussi & catarrho prorsus immunis fui.

OBSERVATIO XCI.

Cephalæa ex Lue venerea malè curata.

VIr quidam lue venerea infectus, curatus fuit per diætam sudorificam, & litum ex hydrargyro, unde per aliquod tempus à morbo immunis visus est. Postea verò idem affectus recurrit, & iterum curatus est decocto sudorifico, per aliquot dies assumpto, ac deinde suffitu cinnabaris, iterum perfectè curatus visus est. Postea tamen tentari cœpit gravi cephalæa, sinistram capitis partem obsidente, quæ in mutationibus tempestatum, ac præcipuè ineunte autumno, graviter eum excruciabat, & in eodem loco clavi instar semper infixè permanebat. Et cùm multa remedia evacuantia, revellentia, derivantia, & anodyna frustra tentasset, ad nos venit. Nos verò statuimus gravem illam cephalæam ex reliquiis luis venereæ, non perfectè curatæ, procedere. Causam tamen illius proximam, & immediatam, aut saltem foventem & augentem illum dolorem, propter virulentiam veneream, esse vel humorem acrem ac mordentem, ad eam capitis partem confluentem, vel mercurium ipsum in parte congestum, vel cariem in osse capitis contractam. Quæ duæ causæ posteriores, licèt infrequentes sint, aliquando tamen contingunt, ut multis historiis, ab authoribus relatis, constat.

Ut igitur harum omnium causarum habetur ratio, primò præscripsimus evacuationem universalem per sanguinis missionem, & purgationem, per apozemata ad quatuor dies.

Deinde diætam sudorificam ex decocto ligni guajaci & salsæparillæ ad 30. vel 40. dies, habita ratione temperamenti, quod si calidius fuerit, (neque enim hominem coram videre licebat, sed ex scripta relatione consilium petebatur, non exposito ægri temperamento) balneis & jusculis refrigerantibus corrigatur. Sæpe enim lues venerea, quæ hydrargyro curari non potuit, longo usu decocti sanatur. Et si cephalæa ab humoribus tantùm virulentis, membranas vellicantibus oriatur; sola diæta longiori curari poterit.

Si verò dolor ille capitis, decocto diu usurpato, non cesserit, videndum erit, num mercurius in parte collectus sit, quod internosci poterit, si globulus, ex foliis auri confectus, in narem sinistram profundè immittatur, & post aliquam moram ex nare albicans extrahatur, signum enim erit adesse mercurium. Idem tentari poterit contegendo emplastrum cephalicum foliis auri, & parti dolenti imponendo, si enim albescat aurum signum erit, adesse mercurium, qui paulatim extrahetur, si lamina aurea tenuis supra partem dolentem continuò gestetur, & globulus aureus solidior frequenter in narem immittatur.

Si neque hoc præsidio cesset dolor; aperienda erit pars, & terebello perforanda. Sæpe enim ab acribus humoribus & virulentis corroditur cranium, eique caries inducitur, cute integra remanente. Et licèt caries non appareat; trepanum tamen sæpe confert, educendo materiam virulentam, supra meninges cerebri collectam.

OBSERVATIO XCII.

Pleuritis.

FIlia D. Divoul, civis Monspeliensis, sanguineo temperamento prædita, 20. annos nata, sæva pleuritide affecta est lateris sinistri, principio mensis Martii, anni 1643. Secunda die morbi secta fuit vena ejusdem lateris, & sanguis detractus ad ℥. viii. sequenti die, cùm Chirurgus vellet iterare phlebotomiam, non potuit venam attingere, quia virgo illa erat admodum obesa, & vena in profundo brachii sepulta, ita ut cùm in brachio dextro vena magis pateret, eam aperire coactus fuerit, ex eaque detraxit sanguinis ℥. viii. quæ tamen phlebotomia nihil profuit. Cùm igitur pleuritis admodum urgeret, me in auxilium vocarunt, & cùm maximam iterandæ phlebotomiæ necessitatem viderem, ex eo quòd ægra ferè suffocabatur, ac febre intensissima laborabat, jussi alios vocari Chirurgos, ut aliquis eorum venam aperiret, cùm igitur unum ex peritioribus vocavissent, eum monui, ut si venam aperire posset, amplo foramine id efficeret, & magnam sanguinis copiam una vice detraheret, cùm venæ sectionem iterare esset tam difficile. Ille rem præstitit, ut monueram & sanguinis circiter ℥. xiv. detraxit, qua evacuatione ægra maxime sublevata fuit, sine ulla virium jactura. Post quatur, aut quinque horas missus fuit iterum sanguis ad ℥.x. quam etiam vacuationem ægra facile tulit, & sequenti die à pleuritide & febre omnino liberata est.

OBSERVATIO XCIII.

Epilepsia.

FIlius D. Roche, civis Monspeliensis, annos natus 12. ab aliquot mensibus, epilepticis accessionibus affligebatur, quæ primum semel in septimana, postmodum verò singulis diebus invadebant. Purgatus fuerat semel aut bis, sanguisque detractus, & à multis annis cauterium habebat in brachio. Vocatus ad eum præscribo apozema ex cephalicis, & Epilepsiæ specificis, cum purgantibus, ad quatuor doses. Deinde inuritur causticum suturæ coronali, & his duobus remediis à morbo liberatus est.

Erat puer iste calido & bilioso temperamento præditus, & in actionibus promptissimus, quod conjecturam faciebat, hunc affectum à vaporibus tetris exoriri, qui per istud emissarium diffiari poterant.

OBSERVATIO XCIV.

Hydrops.

FIlia Dn. Patris in Curia Præsidiali Consiliarii, annos sex nata, & hydrope detenta, sequentibus remediis curata est mense Martio, anni 1643.

Primò injectus fuit clyster sic paratus.

℞. Pulpæ colocynthid. ʒ.i. furfuris macri M i. coquantur in vino albo ad quart. iii. fiat clyster, qui pituitosa & serosa eduxit, sine molestia, & fuit continuatus per triduum. Eodem tempore admotum fuit toto ventri cataplasma ex rad. cucum. agrestis, cumino, & melle paratum, cujus descriptio habetur in praxi nostra cap. de hydrope, cùm autem venter

detumescere inciperet, & ægra remedia interna sumere nollet; iteratus est clyster alternis diebus, ter aut quater, & continuatum cataplasma. Ex quibus major ventris imminutio sequuta est. Tandem præscriptus fuit pulvis purgans ex senna, turbith, aliisque paratus, cujus descriptio habetur in praxi fol. 286. cujus dosis erat ʒ. i. ex eòque parum purgata est, cùm medicamentum vomitu rejiceret, & venter adhuc tumidus apparebat. Postmodum præscribo Julepos ex rad. & herbis valdè aperientibus cum sale, & spiritu diuretico, ad quatuor doses, quorum usu majorem urinæ copiam reddidit, sed venter adhuc tumidus permanebat. Postmodum præscripsi pulverem ex rad. jalap.gr. xv. scammon. gr.viii. calomelanos Turqueti gr.xii. quem sumpsit cum jusculo, & septies purgata est, multùmque seri ac pituitæ rejecit per alvum, & semel vomuit pituitosa multa, unde tumor ventris, dimidia sui parte imminutus est, intra horas 24. Iteratus est julepus prædictus per triduum; quarto verò die iterum sumpsit pulverem prædictum cum eodem successu, & cùm venter admodum imminutus esset, ac ægra è lecto surgere inciperet, cibósque lautè appeteret, à remediorum usu ulteriori abstinuit, sicque sensim convaluit.

OBSERVATIO XCV.

Lues venerea in puerulo.

PUer 30. menses natus, Luè venerea laborans, & fœda scabie, totum corpus occupante, quam à nutrice acceperat, sequentibus remediis curatus est.

℞. Rasuræ ligni guajaci ℥. ii. aquæ fontis ℔. ii. infundantur per 24. horas, deinde bulliant, ad tertiæ partis consumptionem. Colaturæ capiat ℥. iii. singulis diebus manè, duabus horis ante pastum corpus tegendo paulo plus solito, & continuando per 20. dies.

℞. Scammon. pulver. gr. vi. calomelanos gr. v. fiat pulvis tenuissimus, qui detur cum cochleari uno vel altero panatellæ saccharatæ, & superbibendo parum jusculi, continuetur hoc remedium quinto quoque die, augendo dosim utriusque medicamenti, juxta operationem.

℞. Residentiam prædicti decocti, aquæ fontis ℔. iii. fiat bochetum pro potu ordinario addendo sacchari, & liquiritiæ q. s. ad saporis gratiam. His remediis per mensem continuatis probè convaluit.

OBSERVATIO XCVI.

Abscessus juxta spinam dorsi.

INtra illud tempus quo medicinam facio, quinque abscessus, mihi videre contigit, dorsum occupantes, juxta ejus spinam, qui materia frigida sensim collecta geniti fuerant sine dolore, aut inflammatione, & partis colore nullo modo mutato. Mollescerant tumores, œdematí similes, pugni magnitudinem ferè adæquantes. Ex iis tamen apertis pus laudabile effluebat. Tres priores de medio ægros sustulere, intra trium aut quatuor mensium decursum, cùm ulcus ex abscessu aperto relictum, sinuosum admodum evaserit, ex eòque continuo magna puris copia effluxerit; unde corpus universum exhaustum, & in atrophiam conversum est, licèt multis remediis ulcerum curatio tentata fuerit. Quartus curatus fuit incisionibus magnis in dorso factis, quibus omnes sinus detecti sunt; mox fotibus ex aqua catapultarum, aliisque topicis ulcera sanata sunt, interim tamen causæ antecedenti providebatur frequenti evacuatione & usu decocti sudorifici. Quintus denique curatus est sine incisione, sed magna apertione factâ per cauterium potentiale, mox detersione ulceris per injectiones ex decocto catapultarum, & fotu ex eodem ac denique valida compressione partis, cum fasciis & splenijs, & valdè adstringentium emplastrorum continua admotione in ambitu ulceris. Interim verò causæ antecedenti providebatur remediis prædictis.

OBSERVATIO XCVII.

Hydrops in puero septem annorum.

FIlius D. Saget civis Monspelliensis, graves obstructiones patiebatur, unde venter intumuit magnam in modem, ut jam hydropicus factus esset. Vocatus ad eum die 28. mensis Aprilis anni 1643. sequentia præscripsi.

℞. Sennæ mundat. ʒ. ii. sem. anisi & cremoris tartari ana. ʒ. i. absinth pontic. p. i. coquantur ad ℥. iii. in colaturâ dissolve electuarii diachartami ʒ. i. f. syrupi rosac. ʒ. ß. fiat potio, detur mane cum regimine.

℞. Rad. apii, petrosel. & asparagi ana ℥. ß. fol. agrim. capill. Ven. ceterach. & hyssopi ana M. . polypod. querc. & sem. carthami ana ʒ. ii. sem. apii, & petrosel. ana ʒ. i. cremoris tartari ℈. ii. coquantur cum quarta parte galli veteris, in colatura dissolve salis absinthii & tamarisci ana. ℈. i. fiat jusculum, quod capiat manè per 12. dies.

In tertio quoque jusculo infunde per noctem sennæ mund. ʒ. ii. capiat cum regimine.

℞. Olei de capparibus & tamarisci ana ℥. ii. succi ebuli, & cucumeris agrestis ana ℥. i. ß. bulliant ad succorum consumpt. in colatura dissolve sem. agni casti, & petrosel. macedonici subtilissime pulverat. ana ʒ. ß. olei nucis moschat. ʒ. ß. ceræ q. s. fiat linimentum quo illinatur totus venter calidè in introitu lecti.

Utatur pro potu ordinario insusione chalybis, & rhab. in forma bocheti.

Hisce remediis ventris tumor minutus est, sed non omninò sublatus, ita ut ad sequentia remedia transeundum fuerit, quæ intra tres septimanas morbum integrè discusserunt.

℞. Conservæ flor. tamarisci & capill. ven. ana ℥. i. ß. conservæ rhad. enulæ campanæ ℥. ß. confect. alcherm. ʒ. iii. salis absinthii. tamarisci ana ʒ. i. rasuræ eboris, & pulv. electuar. diarrhod. abbat. ana ℈. ii. cum syrupo capillor. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ, singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum, superhausto vini diluti momento.

℞. Calomelanos gr. viii. diacryd. gr. vii. fol. auri num. 1. fiat pulvis, qui detur semel in septimana, cum duobus cochlearibus panatellæ saccharatæ, superbibendo parum jusculi.

OBSERVATIO XCVIII.

Paralysis spuria.

HOnesta mulier Aquisextiana, quinquaginta circiter annos nata, cùm abortum passa esset, & adhuc ex eo decumberet, affecta est primùm sensu obtuso, in regione abdominis, quem (manu ventrem contrectando) facile percipiebat. Hunc abortum post aliquot menses sequuta est graviditas, per cujus decursum illa sensus obtusio crura etiam & tibias invasit; cuique longe deterius symptoma accessit; nempe motus impotentia. Post partum multa remedia purgantia, sudorifica, & alia quamplurima calefacientia & exsiccantia fuere usurpata sine ullo fructu, ita ut jam à duobus annis gravi hoc affectu detineatur. Non est in dictis partibus omnimoda sensus privatio; sed tantùm imminutio: motus verò omninò abolitus est. Hoc tamen peculiare, & animadversione dignissimum occurrit; quod dum tibiæ à ministris extenduntur, aut alio quovis modo commoventur; statim rigidæ evadant, & convellantur, ita ut tetanus efficiatur. Huic accedit motus quidam convulsivus, epilepticorum motui consimilis, qui etiam sponte non rarò accidere consuevit, per quædam intervalla. Dum autem iis symptomatis ægra corripitur, quendam motum percipit in hypochondriis, præterea doloribus vagis frequenter affligitur, varias partes, præcipuè verò thoracem occupantibus, ita ut nunc anterior, nunc posterior, nunc dextra, nunc sinistra thoracis pars illis doloribus fugacibus afficiatur. Hæc est morbi historia ab ipsa ægrotante relata, quæ à thermis rediens, frustrà usurpatis, à nobis consilium petiit die 4. Julii anni 1643.

Optarem equidem ut illius enarratio à peritis Medicis, qui illius curationi præfuerunt, exactiùs fuisset exarata, quo affectus intricatissimi atque difficillimi natura & curatio, ex omnium circumstantiarum attenta meditatione solidiùs stabiliri posset. Non desinam tamen; ægrotantis voto satisfacturus, sententiam meam proferre, & peritissimorum Medicorum (qui omnia morbi momenta captare potuerunt, rémque penitiùs introspicere,) judicio subjicere.

Censeo itaque, hunc affectum non esse veram paralysin, ab humore pituitoso nervos laxante ac resolvente oriundam, sed potiùs mixtum quemdam affectum, spuriæ paralyseos, & convulsionis participem. Spuriæ autem hujusmodi paralyses, distensionibus nervorum ac convulsionibus complicatæ, in partibus illis inferioribus sæpe produci solent ab humoribus biliosis, melancholicis, aut serosis, in hypochondriis, aliisque partibus in ventre inferiori contentis & in spinam dorsi transfusis; à qua cùm nervi oriuntur, motum & sensum partibus inferioribus, tum etiam musculis & cuti abdominis tribuentes; non est mirum earum partium actiones animales plurimùm oblædi. Hæc longiori discursu authorum placitis, & rerum usu confirmari possent, sed peritis viris sufficiet paucula quædam indicare; quæ hujus rei conjecturam satis probabilem efficere poterunt.

Primò itaque hoc; tanquam fixum ratùmque statuendum est: non omnem sensus motùsque privationem ab humore pituitoso originem ducere; sed eam aliquando à calida siccaque intemperie, humoribusque talem temperiem consequentibus proficisci. Hoc vel unius Tralliani sententia confirmari potest, qui c. 16. lib. 1. talem causam adstruit, eamque luculento exemplo confirmat his verbis. Novi ego sane quendam, resolutionem ex mœrore, multa sollicitatione, & inediâ expertum, deinde sumpta hiera adeò læsum, ut totus ipse immobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, tum potionibus, tum cibis, & aliis, quæ temperatum ipsum reddidissent, usus fuisset. Maximè verò balneis compluribus, unctionibus, ex hydrelæo, mutatione aëris temperati, & omni hilaritate. Huic non valdè absimilem historiam videre est apud Forestum obs. 97. lib. 10. cujusdam adolescentis qui à cruribus ad pedes sensu & motu destitutus, cum earumdem partium extenuatione & atrophia; cumque calefacientium & exsiccantium medicamentorum usu, ab aliis Medicis præscriptorum, in pejus continuò rueret; tandem solis humectantibus assumptis admotis, ab eo restitutus est.

Præterea jamdiu apud practicos pervulgata est colica biliosa, quæ in paralysin frequenter degenerat, & hanc paralysin à bile produci nemini dubium est.

Ac denique, ab humore melancholico & seroso symptomata produci paralyseos, & convulsionis æmula, ab iis Auctoribus, qui de scorbuto & affectione hypochondriaca scripserunt; passim relatum est, ut apud Sennertum videre est, dictorum morborum symptomata explicantem in lib. de scorbuto & de affectione hypochondriaca.

Jam verò sensus & motus læsiones, quæ honestam hanc mulierem affligunt à calidis & exustis humoribus produci, conjicere primò licet à juvantibus & lædentibus. Cùm enim à calefacientibus atque exsiccantibus remediis minimè adjuta sit, sed ab iis perpetuò pejus habuerit, consequens est, illa morbo minimè contraria fuisse. Et hæc fuit unica via, quæ Trallianum & Forestum deduxit, in historiis suprà memoratis, ad dignotionem paralysis, à calidâ & siccâ intemperie oriundæ.

Secundò, siccam intemperiem in hac ægrotante inde colligere licet, quòd cauteria, variis partibus admota, exiguum humorem reddiderint, & brevi exsiccata fuerint.

Tertiò, paralyses à pituita oriundæ, ex cerebro, tanquam humoris illius fonte ducunt originem, & partes capiti viciniores primam ut plurimùm atque majorem læsionem sentiunt, At hîc nulla humoris à capite fluentis indicia apparent, neque nulla partibus superioribus læsio contingit: ita ut brachia, manus, & aliæ partes superiores integrè functiones exerceant.

Quartò prima morbi invasio, in ventre, & musculis abdominis sensum obtusum præbuit, quod ostendit nervos, à spinâ dorsi per vertebras lumborum oriundos, primùm fuisse læsos, ac postmodùm affectum fuisse propagatum ad nervos, qui ab osse sacro oriuntur, & ad crura tibiasque perreptant. Quo innuitur à partibus in ventre inferiori contentis, humorem noxium ad eos nervos fuisse translatum, non secus ac in paralysi, colico dolori succedenti, hujusmodi translatio fieri consuevit.

Quintò, dolores varias partes, præcipuè circa pectus infestantes, iique fugaces, vapores arguunt acres atque mordaces, ab hypochondriis ad illas partes translatos, quemadmodum dolores consimiles melancholiâ hypochondriaca detentis sæpissimè contingunt.

Sextò, quoties pedes & tibiæ huic ægrotanti commoventur, tensio, & motus tremulus statim oboritur: quod innuit materiam nervis impactam, tenuem esse & mobilem, atque vel levi motu agitatam commoveri, sicque tensiones & vibrationes nervorum efficere.

Septimò dùm convulsiones mulierem aggrediuntur, præcedit motus quidam in visceribus, qui ab ea manifestè percipitur & ille motus fit à dicta materia, sese commoveri incipiente; vel à vaporibus, ab eadem materia per commotionem illam elevatis, quemadmodum in epilepsia sympathica, à partibus inferioribus oriundâ, tales in ventre commotiones apparent, invadente paroxysmo.

Denique hîc affectus post abortum apparere cœpit, & consectariæ graviditatis tempore incrementum habuit, quod significat humores pravos, in uteri venis collectos, & per menstruas purgationes non satis commodè evacuatos, ad partes illas nervosas decubuisse, & hujusmodi sensus & motus oblæsiones tandem produxisse.

His positis, ad curationem veniendum est, quæ ad istas indicationes erit dirigenda, ut calida, & sicca viscerum intemperies corrigatur, humores melancholici & exusti (quos præcipuam horum symptomatum causam esse existimo,) præparentur & evacuentur, viæ obstructæ reserentur, & viscera præcipua, tales humores producentia, roborentur. Materiam, hisce indicationibus adimplendis idoneam, eamque selectiorem, summatim proponemus, hoc præmisso prognostico, affectus, ab humore melancholico oriundos esse curatu difficillimos: quòd si nervosum genus invadant, multo difficiliores. Affectus verò nervorum confirmatos, & qui jam in vetustatem abierunt, esse deploratos. Unde sequitur, propositum casum vix remediis esse superabilem, exiguamque spem curationis superesse. Tentandam tamen hanc curationem suaserim, quandoquidem multa præter spem quotidie eveniunt, & multi affectus curationem recipiunt, qui pro deploratis habiti fuerant.

Primò igitur victus ratio instituenda est ex cibis boni succi, & facilis coctionis, aliquantulum refrigerantibus & valde humectantibus. In horum censu carnes juniorum animalium & ova sorbilia recentia principem locum obtinent. Cæteræ victus minutiæ Medicis ordinariis præscribendæ relinquuntur.

Reliqua curatio à clystere laxante inchoanda est, quem sequetur posterâ die missio sanguinis, ex brachio sinistro ad ℥. viii. & si sanguis corruptus, aut prava aliqua qualitate infectus videatur; repetenda erit phlebotomia postridie, ex altero brachio, pari quantitate. Post venæ sectionem sequentium jusculorum aggredietur.

℞. Rad. buglossi & asparagi ana ℥. i. fol. agrim. ceterach. capillor. ven. & cichor. ana M. i. coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat jusculum, in quo dissolve crystalli tartari ʒ. i. capiat per 12. dies.

In quarto quoque jusculo infunde per noctem sennæ mund. ʒ. iii. anisi ʒ. i. in colaturâ diossolve mannæ electæ ℥. i. ß. capiat cum regimine.

Finitis jusculis, utatur semicupio tepido, ex decocto hordei, & amygdal. dulc. per triduum, bis in die longè à pastu.

Postridie ultimi semicupii, aperiatur vena malleoli sinistri, emittantur sanguinis ℥. vi.

Utatur deinde sero lactis caprilli per xv. aut xx. dies sumen-

ſumendo primis diebus cyathum unum, deinde duos, vel tres; prout ventriculus ferre poterit, quo enim major quantitas aſſumetur; eò utilius uſurpabitur. Debet autem ſerum lactis parari immediatè, antequàm aſſumatur, & ex lacte educi recenter ab ubere extracto, coquendo dictum lac unâ ebulitione, & quam primùm bullire incipit, irrorando pauca quantitate ſucci limonum vel aceti, & ſubinde ab igne removendo. Fiet enim ſtatim ſeri ſeparatio à caſeoſa ſubſtantia, quod colatura, & clarificatione cum albumine ovi, limpidiſſimum evadit, & magna copia ſumi poteſt, ſine ventriculi offenſa, ita ut non raro inſtar aquarum mineralium à nonnullis cum maximo fructu aſſumatur.

Quarto vel quinto quoque die, in primo ſeri cyatho mannæ ℥. ii. diſſolventur.

Per reliquum æſtatis decurſum, ſemicupium iterandum eſt, ſemel aut bis in ſeptimana, ut hypochondria humectentur, & noxii humoris acrimonia temperetur.

Si alvus ſponte non fluat; clyſteribus alternis diebus ſollicitabitur.

♃. Conſervæ fructus cynorrhodi ℥. iv. conſervæ flor. borrag. Violar. & tamariſci ana ℥. ii. conſervæ rad. enulæ campan. & cortic. citri condit. ana ℥. ß. raſuræ eboris ʒ. ii. ſalis abſinthii & tamariſci ana ʒ. i. ß. myrobolan. condit. num. ii. confect. alkerm. ℥. ß. cum ſyrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſingulis diebus, manè, duabus horis ante paſtum, ſuperhauſto vini diluti momento.

Quia verò morbus eſt valde contumax, & non niſi remediis diutiſſimè continuatis expurgari poteſt: Ineunte Autumno curatio de integro inſtituenda eſt, incipiendo à clyſtere injecto, quem ſequetur venæ ſectio in brachio, ac poſtmodum apozema ſequens ad xii. dies uſurpabitur.

♃. Rad. aſparagi, bruci, & bugloſſi ana ℥. i. rad. enulæ campan. cortic. rad. capparum, mediani fraxini, & tamariſci ana ℥. ß. fol. agrim. borrag. pimpinellæ, cichor. ceterach. & capil. ven. ana, M. i. poma redolentia bene, & in talleolas ſecta num. ii. flor. borrag. viol. & tamariſci ana. P. i. coquantur ad ℔. i. pro iii. doſib. addendo unicuique doſi cryſtalli tartari ʒ. i. ſalis abſinthii, & tamariſci ana ℈. i. ſyrupi capill. ven. ʒ. i. capiat per dictum tempus manè, tribus horis ante paſtum, tertio quoque die decoctum renovando.

In quarta quaque doſi infunde per noctem ſennæ mund. ʒ. iii. ſem. aniſi ʒ. i. in colatura diſſolve mannæ electæ ʒ. ii. capiat cum regimine.

Poſt uſum apozematum reiteretur ſemicupium per triduum, ut ſupra præſcriptum eſt.

Poſtridie ultimi ſemicupii, anus confricetur panno aſperiori, & affigantur duæ hirudines partibus eminentioribus, extrahanturque ſanguinis ℥. v. vel vi.

Sequenti die affigatur cauſticum utrique tibiæ parti interiori, & ulcera, deciſâ escharâ, teneantur diu aperta.

♃. Succorum recenter expreſſorum, & levi igne depuratorum borrag. bugloſſi, fumariæ, cichor. endiviæ ℔. iii. ſucci pomorum redolent. recenter expreſſi & depurati ℔. ii. ſennæ mundat. ℥. vi. epithymi ℥. iii. agarici recenter trochiſcati & rhab. electi ana. ℥. i. ß. macis & caryophyllorum ana ʒ. i. infundantur, & decoquantur, ut artis eſt, donec colaturæ ſuperſint quart. v. in quibus diſſolve ſacchari albi quart. v. fiat ſyrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. ii. bis aut ter in menſe, cum juſculo pulli, foliis borrag. bugloſſi, & agrim. & pimpinell. alterato.

Continuet uſum opiatæ prædictæ, ſingulis diebus, vacuis ab aliorum remediorum uſu.

OBSERVATIO XCIX.

Vomitus in febre maligna.

Famula Dn. de Rozel, nomine Laprune, febre malignâ laborans, die decimâ morbi, vomitu detinebatur tam importuno, ut omnia juſcula & potum rejiceret, cùmque per triduum perſeveraſſet affectus; Medicus qui ejus curationi præerat, meo conſilio exhibuit ſalis abſinthii ℈. i. cum ſucci limonum cochleari uno, & vomitus ſubito cohibitus eſt ac poſtmodum omnia aſſumpta retinuit. Triduo poſt idem vomitus rediit & eodem remedio ſtatim ſedatus eſt.

Poſt aliquot dies, idem remedium ab eodem Medico exhibitum eſt duobus pueris, decem, aut duodecim annos natis, eodem ſymptomate laborantibus, cum eodem ſucceſſu.

OBSERVATIO C.

Falſa graviditas.

Mulier Giniacenſis annos nata circiter 45. Monſpelium venit, de affectu ſuo conſilium petitura, retulit nobis ſe, cùm nunquam viro nupſiſſet, & rem habuiſſet cum adoleſcente, in utero concepiſſe, unde ſequuta eſt inappetentia, macies, & pallor totius corporis, quorundam eduliorum deſiderium, cum aliis graviditatis ſignis.

Poſt quadrageſimum à conceptione diem percepit palpitationem quandam verſus hypochondrium dextrum, ab eoque tempore melius habuit, & appetitus reſtitutus eſt. Venter in dies augebatur, mammæ intumeſcebant, in quibus tandem lac colligi cœpit, nempe quarto menſe in mamma ſiniſtra, idque ſubrufum, poſtea album in dextra.

Quarto menſe, fluxus menſtruorum apparuit copioſus, triduo perſeverans, inde ventris tumor imminutus eſt. Poſteà tamen ſenſim denuò augebatur. Menſtruæ purgationes ſingulis menſibus prodibant, quemadmodum ante graviditatem; Motus in ventre ſentiebatur illi conſimilis, quem fœtus in utero concluſus ſolet exercere.

Nono menſe, dolores parturientium paſſa eſt, ut ita vocata obſtetrice, omnes adſtantes partum expectarent. Illi tamen dolores poſt 24. horas quieverunt, & nihil excluſum eſt.

Ab eo tempore menſtruorum fluxus adhuc ordinatus fuit, uſque ad decimum tertium menſem, in quo iterum parturientium dolores paſſa eſt, ſine effectu. Poſtea verò nunquam ampliùs menſtrua prodierunt, ventris tumor permanſit, cum motu interpolato, inſtar fœtus incluſi. Jamque elapſi ſunt triginta duo menſes à principio graviditatis, neque tumor ventris eſt admodum inſignis, vix enim æmulatur ſemeſtrem geſtationem. Duo tumores apparent ſenſibiliter diſtincti, ut quoddam interſtitium medium appareat: Illi tumores ad hypochondria vergunt, decumbente muliere. At eadem erecta, veram graviditatem referunt, medium ventrem occupantes: compreſſi recedunt, & iterum accedunt, Moventur ſæpè motu proprio, inſtar fœtus, utero incluſi.

Mammarum tumor jamdiu evanuit, & illæ admodum molles ac flaccidæ evaſerunt, è quibus exprimuntur lactis viridis guttulæ perexiguæ.

Toto graviditatis tempore, mœrore & jejuniis ſeſe confecit; domi incluſa remanens, quod graviditas illa ſine conjugio legitimo contracta fuiſſet.

Caſus iſte rariſſimus eſt, & intricatiſſimis difficultatum labyrinthis involutus, è quibus tamen rationis & conjecturæ filo nos expedire conabimur.

Primò quidem eſſe veram imprægnationem, arguere poſſent appetitus depravati, lac in mammis collectum, & motus ipſius fœtus, cui nihil deeſſe videtur, quam tempus partus conſuetum, quod quidem tempus ex eo retardatum fuiſſe quis dicere poſſit quod longa jejunia, & fluxus menſium fœtum debito alimento fraudaverint, unde illius perfectio ad longius intervallum producta, hincque mora in utero diuturnior conſequuta fuerit. Attamen convenit inter Medicos, Philoſophos, & Juriſperitos, à quibus ſæpe hæc controverſia diſputata eſt, ultimum humani partus terminum ultra undecimum menſem extendi non poſſe. Neque eſt, quòd dicere quis valeat, præter naturalem & ordinarium pariendi terminum, raros quoſdam, extraordinarios caſus poſſe contingere, quemadmodum apud nos recens adhuc eſt hiſtoria

Dominæ de Cardet, quæ se primum ad decimum quintum mensem, postea verò ad annum, duos, & tres, fœtum in utero gestasse afferebat; quâ de re duo exstant consilia invicem pugnantia doctissimorum virorum Hucheri cum Varandeo ex una parte; & Saportæ cum Pradillæo ex altera. Tum etiam apud Schenckium quædam historiæ proponuntur infantium, per biennium in utero gestorum, qui statim, ac in lucem editi essent, & loqui & incedere cœperunt. Hasce enim historias, non historias, sed fabulas esse asserimus, idque ex earum lectione confirmari facile est, nam quod ad Dn. de Cardet spectat, rationibus in consilio Saportæ & Pradillæi propositis abunde convincitur, illam fuisse melancholicam, & imaginationis errore laborasse; quod non solùm ructus frequentes, cordis palpitationes, anathymiases ad caput & faciem delatæ, aliáque testabantur; sed in primis quòd ipsa se puerum in utero clamantem audivisse testaretur; quod esse impossibile, vel tantillum initiatis in Arte medica notum est. Et ea quæ ab eo tempore subsequuta sunt, errorem illum mentis sufficienter ostendunt. Illa enim Domina, cùm adhuc in vivis sit, se etiamnum hodie à viginti duobus annis gravidam pronunciat, quæ assertio reliquarum omnium ab ea prolatarum fidem facilè abrogat. Historiæ verò, à Schenckio collectæ, ex eo falsitatis arguuntur, quòd afferant, in lucem editos statim loqui cœpisse. At nemo nescit, loquelam esse ex disciplina. Ejusdem farinæ est, quòd Avicenna refert se à fideli quodam accepisse, mulierem post decimum quartum mensem peperisse. Auritum enim testem se, non oculatum profitetur. Cùm igitur nullâ verâ historiâ tales casus aliquando accidisse constet, ac demùm in nostro casu conceptus circa diem quadragesimum moveri cœperit, cùm verus fœtus tertio vel quarto tantum mense moveatur, satius est asserere, nostram hanc mulierem verum fœtum non habere in utero. Tantùm enim abest, ut inedia & purgationes menstruæ fœtum retardare potuerint, quæ potiùs eundem accelerare potuissent, quemadmodum docet Hippocr. gravidam mulierem ex sanguinis missione in abortum incidere. Dicendum ergo est: in hujus fœminæ utero esse præternaturale quippiam, quod ad unum ex quatuor generibus referendum sit aquam, flatum, molam, vel monstrum. Aquam esse nemo ausit asserere. De flatu major esset conjectura: si quidem non rarò contingit, ut flatus, utero conclusus, motus edat fœtuum motibus simillimos, qui veram graviditatem diu mentiantur. Attamen flatum non esse, duo convincere videntur: unum quidem, quòd ille utero tandiu contineri nequivisset, sed tandem exclusus, aut dissipatus fuisset: Alterum, quod lac in mammis apparens, aliquid flatu majus contestari videatur. Molam autem esse, tutius est asserere: tum quod illius generatio satis frequens rei novitatem imminuit; tùm quòd proposita indicia illi satis videntur respondere, nimirum motus palpitans ad quadragesimum diem, lac in mammis crudum, mensium fluxus graviditatis tempore, idem lac post nonum mensem evanescens, & mammarum detumescentia, quibus addere est tumoris ventris duritiem, qui premendo locum mutat, & iterùm regreditur. Quamvis autem Hippocr. 1. de morbis mulierum afferat; ex mola lac in mammis non colligi, id de vero & perfecto lacte audiendum est, non autem de chorodo, quod in hujusmodi casibus reperiri solet. Cùm autem duo tumores distincti tactui subjiciantur; verisimile est duas adesse molas.

His equidem acquiescere posset animus, nisi quædam obsisterent, ex quibus summa difficultas, ab initio proposita, exoritur. Primò enim ex doctrina Hippocr. mola nullum habet proprium motum: sed tantùm movetur ad motum uteri, & si quis motus tangentibus appareat; ille palpitans tantùm est. In hac verò muliere major motus percipitur, & veri fœtus motibus consimilis, qui ab adstantibus facilè conspicitur. Secundò, mola convertitur in utrumque latus, lapidis instar, cum ponderis & gravitatis sensu; In hac muliere nihil tale apparet. Tertiò, in mola venter dilatatur in omnem dimensionem æqualiter, cùm in vero fœtu acuminetur versus umbilicum, coarctatis utrinque lateribus, cujusmodi se habet venter hujus mulierculæ. Quartò, mola ad pubem & inguina propendit; In hac muliere tumor est ad hypochondria. Denique, mola continuò augetur, & spatio trium ferè annorum ad ingentem molem pervenisset; At in hoc casu tumoris ventris perexiguus est graviditatem quinque tantùm vel sex mensium referens, neque à longo tempore ulterius augetur. In harum difficultatum concursu, licèt satiùs duxerimus molæ generationi, tanquam frequentiori insistere; Attamen omnibus phænomenis meliùs satisfieret, si liceret asserere, monstrum quoddam in hujus fœminæ utero latitare, quod ad præfinitam quandam magnitudinem auctum, nullum ampliùs incrementum suscipiat; sed tantummodò viventis humani fœtus instar nutriatur, indèque fiat, ut neque uterus ampliùs extendatur, neque fœtus alimento privatus intereat. Ita enim nonnullas mulieres, serpentes, talpas, ranas, mures, aves, aliàque animalia enixas fuisse, inter historias relatum est. Imò verò in Apulia & Lombardia frequentem esse talium animalium generationem, multi Authores referunt, idque genus animalium ideò vocari fratrem Lombardorum; à Gordonio, Tornamira, aliisque barbaris Medicis Arpa seu Arpia nominatur, quod hujusmodi Monstrum multos plerumque habeat pedes, quo etiam sermone illo barbarico arpas nominant. Hoc, inquam, supposito, omnibus phænomenis potest satisfieri. Nam in talis graviditatis initio, omnia veræ graviditatis signa apparere potuerunt, scilicet lac in mammis, motus veri fœtus motui consimilis qui quadragesimo die potuit apparere ex eo, quod tale animal citiùs conformatum fuerit, quàm verus fœtus: Deinde, absoluto animali venter non ampliùs crescit, illud tamen non irritat naturam ad sui exclusionem, quia solâ transpiratione vivit, & uteri tepore fovetur. Duplex autem esse animal conjiciendum est, quando duo corpora distincta utero percipiantur. Per hujusmodi conjecturas incertus divagari potest animus, donec rei latentis exclusio rem totam oculis subjiciat. Quam equidem exclusionem (ut hoc tantum de curatione dicam,) nollem arte promovere, ne mulier in aliquod vitæ discrimen conjiciatur; sed tantisper expectare, donec vel natura sponte onus excutiat, vel ad tumorem ampliorem venter aliquando perveniat, quod tamen non eventurum ex propositis fundamentis asserere teneor. Post aliquot annos relatum mihi fuit, hanc mulierculam fuisse liberatam: sed quo eventu, expiscari non potui, quia illa rem studiosè celavit.

Ad hujus historiæ illustrationem non parùm conducit alius casus, à vetula obstetrice mihi relatus, de quadam muliere Monspeliensi, cui primùm menstruæ purgationes defecerunt, mox inappetentia, & quorundam peculiarium alimentorum appetitus eam invasit; præcipuè verò piscium ostraceorum appetentia eximia premebatur, ut iis continuò vesci cogeretur. Post secundum graviditatis mensem, motum fœtus in utero persensit, qui deinde sequentibus diebus, & mensibus perseveravit: quod tamen ipsi, aliisque mulieribus mirum videbatur, cùm ante tertium mensem fœtus in utero moveri non consueverit. Post septimum mensem, lac in mammis apparuit, sed pravo colore, ad viridem vergente, infectum. Partus ad finem usque decimi mensis protractus est. Quo tempore mulier, doloribus parturitionis afflicta, obstetricem vocavit, & in iis doloribus per triduum integrum perseveravit. In eo autem prædicti dolores à vulgaribus parturientium doloribus erant dissimiles, quod ægra se in ventre pungi ac lancinari sentiebat, & uterum sibi laniari dicebat. Tanta autem erat doloris illius pungitivi atrocitas, ut magnis ejulatibus vociferari cogeretur. Tandem post plures enixus, animal quoddam, seu monstrum peperit, bufoni non absimile, sed plus quàm viginti pedibus in toto corporis sui ambitu munitum. A mulieris utero in obstetricis sinum exceptum, inde in terram prosiliit, & supra pavimentum satis celeriter cursitavit, ac tandem infrà lectum se recepit; unde extractum subitò enecatum est, & in cella vinaria sepultum, ut mulieris opprobrium celaretur. In pedum extremitatibus ungui-

unguiculi erant satis acuti, à quibus sine dubio dolores pungitivi & lancinantes oriebantur, quas mulier parturiens percipiebat, Disruptis enim membranis, quæ tempore gestationis animal continebant, illud exitum quæritans, uteri membranam anteriorem unguiculis discerpebat, & dolores illos atroces concitabat. Quamvis hujusmodi monstra varias formas & figuras obtineant, quia casu, & fortuitò; ac naturæ errore generantur; Attamen ea, quæ frequenter in Apulia generantur, & fratres Lombardorum nominantur, ad jam descriptam figuram frequentiùs accedunt, ut ex Authorum, qui hac de re scripserunt, relationibus videre est.

LAZARI RIVERII

OBSERVATIONUM MEDICARUM ET CURATIONUM INSIGNIUM

CENTURIA TERTIA.

OBSERVATIO PRIMA.

Testis sinistri inflammatio.

DOMINUS B. Mercator Monspeliensis, cùm gonorrhœam ex impuro concubitu contraxisset, Chirurgum consuluit, qui venam pedis aperuit, bolum ex cassia exhibuit,& sequenti die bolū ex terebinthina, aliàque remedia consequenter, quibus gonorrhœa suppressa est, unde facta metastasi materiæ fluentis, testiculi tumor cum inflammatione obortus est, ita, ut intra duos dies ad pugni magnitudinem excreverit. Tandem ad me venit, die octavâ mensis Julii anni 1643. jubeo iterari venæ sectionem ex pede; emulsiones præscribo, & cataplasma ex farina fabarum cocta in oxycrato. Per biduum usurpata hæc remedia nihil profuere, tumore & dolore testiculi perseverante, non sine febre. Peto mihi ostendi cataplasma, quod à Chirurgo confectum fuerat nimis durum, & cum oxycrato valde diluto, ideò inflammationem non sedabat defectu aceti, & partem calefaciebat nimia soliditas. Præscribo venæ sectionem ex brachio, fotum testiculi cum aqua rosaceâ, & idem cataplasma iterandum cum æquis partibus aquæ & aceti, atque iterùm emulsiones cum decocto refrigerante paratas, quæ omnia apud Pharmacopœum ex arte præparata fuere. Sequenti die meliùs habuit, febris & inflammatio imminuta, tumore in eodem statu perseverante. Purgationem præscribo ex senna, rhab. manna, & syrupo rosaceo: bene purgatus est, febris omninò sublata, inflammatio valdè imminuta est, sed testis adhuc tumidus permanebat. Iteratur venæ sectio in brachio, cataplasma componitur ex farina fabarum cocta in aceto puro; tumor valdè imminuebatur, sed aceti acrimonia scrotum vellicabat, ad cujus sublationem jubeo, ut acetum cum lithargyro potiùs decoquatur; sic enim prorsus aceti acrimonia tollitur, ex quo paratum est denuò cataplasma cum farina fabarum. Optimè successit, & intra quatuor aut quinque dies tumor ita imminutus est, ut testis affectus vix magnitudine sanum superaret.

OBSERVATIO II.

Dysenteria.

DOmina Luquissa. Soror Baronis de la Roquette, correpta est dysenteria gravi, decima quarta die mensis Julii anni 1643. æstu maximè sæviente. Ad eam vocatus sum tertia die morbi, præscribo clysterem detergentem & venæ sectionem. Quartâ, purgata est medicamento ex rhab.ʒ.i.ß. myrobal. ℥.ß. infus. in aqua plantag. dissolvendo rhab. pulv. ℈.i. syrupi rosac. ℥. i. his dejecit humores excrementitios, sed in reliquis dejectionibus, quæ erant frequentes, mucosum quid, sanguine perfusum. Vesperi exhibeo laudani grana duo, quibus tormina parùm remiserunt, & dejectiones paulò rariores fuerunt, tum per brevia intervalla aliquantulum dormivit, cùm prægressis noctibus pervigil omnino fuisset. Quinta, tormina eadem, dejectio frequens, eàque sanguinea, clysteres ex lacte & vitellis ovorum frequenter injiciebantur. Vesperi sumpsit iterùm laudanum ad g. ii. cum conserva rosarum, & illicò dolores sedati sunt, ac semel tantùm in hora dejiciebat, dormivit per intervalla. Sextâ die, manè, dejectiones iterùm frequentiores cum doloribus intensis: iterùm secatur vena; & post tres horas sumpsit decoctum intestinorum vervecis, cum pulveris granorum actes ʒ. i. dolores omninò sublati sunt, & dejectionum intervalla multò longiora reddita, sed statim à venæ sectione totus venter inungebatur oxyrrhodino ex oleo ros. aceto & aqua ros. parato, quod singulis horis admovebatur, ad sedandam intestinorum inflammationem, quæ ex febre dignoscebatur, & ex eo, quòd levis ventris contactus dolorem inferret, & hoc remedio multùm levabatur. Vesperi injectus fuit clyster ex lacte cum ℥. iii. succi plantaginis, ad eandem inflammationem intestinorum demulcendam; nam mihi maximi momenti visum est, in tempestate calidissima & æstuosissima, ad inflammationem illarum partium præcipuam curationem dirigere, quia ex ea præcipuum solet impendere periculum: ut plurimùm enim, qui ex dysenteria intereunt: præcipuam mortis causam, intestinorum gangrænam agnoscunt, quæ ex assidua pravorum humorum illuvie, in partes inflammatas & ulceratas confluente, facile inducitur. Noctu etiam exhibitus fuit julepus ex aqua plantaginis, cum ʒ.i. pulv. granorum actes compositus. Totâ nocte non dormivit, & frequenter admodum dejecit, sed sine dolore. Septima die dejectionum frequentia continuavit, sed sine dolore: clysteres continuati. Octavâ sumpsit rhab. pulv. ʒ. i. cum jusculo, unde majora dejectionum intervalla. Postmodum verò per triduum, sumpsit manè decoctum myrobalanorum, quo integrè curata est, illud autem decoctum ita compositum fuit.

℞. Cortic. myrobal. chebulor. ℥.i. citrinor. ℥. ß. passular. corinthiac. ℥. ii. coquantur in aquæ ℔. ii. ad tertiæ partis consumpt. colat. dissolve sacchari ℥. i. clarificentur & aromatizentur cinnam. ʒ. ii. capiat in quatuor doses, mane & sero.

OBSERVATIO III.

Lumbrici.

DOminus de Saint Andrè, vir nobilis, sexagenarius laboravit dysēteria per multos dies postmodum febre tertianâ. At tandem cùm convalescere videretur, pulsus apparuit intermittens, per tres aut quatuor dies, cum animi angore, & viriū prostratione. Causa hujus pulsus intermittentis neque à Medico ordinario, neque à me in consilium vocato internosci potuit. Sed illa se ipsam prodidit, quæ erat lumbricus crassitie digitum æquans, & longitudine brachii dimidium. Eo excreto pulsus ad pristinum statū rediit,& æger, qui peregrinus erat, ad suos reversus est.

OBSERVATIO IV.

Dyſenteria.

DIe 2. Auguſti 1643. Filius meus Carolus, ſeptennis, correptus fuit dyſenteriâ, à frigore repentino productâ, quod illis diebus contigit. Excernebat frequenter pituitoſa multa, ſanguine permixta, ſed ſine dolore & febre. Secunda die, eadem. Tertiâ die febris eum corripuit, dejectiones pauciores, ſed frequentiores porraceæ, & cum torminibus: clyſteres ex lacte injecti, & ſanguis miſſus ad ℥. vi. veſperi, cùm fluxus urgeret, exhibeo laudani granum ſemis, fluxus aliquantulum retardatus eſt, ut rariores eſſent dejectiones, & minùs dolorificæ. Quartâ exhibeo potionem ex rhab. ʒ i. infuſa in aqua plantag. cum ejuſdem pulv. ℈. i. & ſyrupi roſ. ℥. i. cùm febris admodùm remiſſa eſſet multam pituitam & bilem excrevit per plures vices, cum levamine, ſed nocte inſequente graviſſimis torminibus vexabatur, iiſque ferè aſſiduis, cum perpetuâ & inani deſidendi cupiditate. Exhibeo circa mediam noctem laudani granum unum, quo dolores illi ſedati ſunt, & fluxus imminutus, ut non niſi ſemel in hora dejiceret.

Pro potu ſumpſit perpetuò decoctum raſuræ eboris, cum conſerva roſarum agitatum, cui interdum miſcebam ſalis prunellæ ℈. i. Hæc erant juleporum loco, quos pertinaciter renuebat. Quintâ die dejectionem intervalla rariora, ita ut aliquando per duas aut tres horas non dejiceret, & humores pituitoſi ac bilioſi excernebantur, ſine ſanguine & febre. Sextâ & ſeptimâ, eadem. Octavâ ſumpſit rhab. ʒ. i. cum juſculo; multa dejecit, per dilucida intervalla. Nonâ, rariores dejectiones & craſſiores, appetentiâ cibi premebatur, & ſequentibus diebus ſine aliis remediis, Deo ſit laus & gloria, ad integram ſanitatem perductus.

OBSERVATIO V.

Purgatio in Canicula.

ANno 1643. ardente Sirio, circa initium Auguſti, tres pueruli, duorum aut trium annorum, à Medicis, quorum curæ commiſſi fuerant, purgati blandis medicamentis, eadem die convulſi perierunt. Horum duo laborabant catarrho in pectus delabente, tertius verò dyſenteria. Alij etiam pueruli ex catarrho in convulſiones inciderunt, eodem tempore, & eadem die è vivis ſublati ſunt. Fiunt autem hujuſmodi convulſiones Epilepticæ, colliquatis humoribus ab aere calidiori. Hinc patet, ſumma cautione utendum eſſe in ægrorum purgatione, diebus canicularibus, juxta præceptum Hippocratis.

OBSERVATIO VI.

Alvus adſtricta.

QUidam Religioſus Ordinis ſancti Dominici, temperamento melancholicus, alvum habebat valdè adſtrictam, ita interdum per ſex aut ſeptem dies non dejiceret. Cui incommodo medebatur ſumendo duabus horis ante cœnam pruna cocta cum eorum decocto, quibus addebat vini valdè lymphati cyathum ſemis, cujus mediam partem ſumebat ante pruna, alteram verò medietatem iiſdem aſſumptis; & ſic alvus commodè laxabatur, ac multò efficaciùs, quàm ex ſolis prunis fieri conſuevit. Idem præſtabat interdùm ſumendo butyrum recens ad nucis majuſculæ magnitudinem, & deſuper hauriendo vinum lymphatum.

OBSERVATIO VII.

Hæmorrhoidum dolor.

IDem Religioſus quintâ die Auguſti 1643. correptus eſt dolore hæmorrhoidum acerbiſſimo, cum tumore inſigni atque inflammatione. Vocatus ad eum, venæ ſectionem præſcribo ex brachio ſiniſtro, præmiſſo cliſtere, poſteà fotum anodynum cum cataplaſmate de mica panis quod ferre non poterat propter exquiſitiſſimum partis ſenſum. Secundâ die iteratur phlebotomia ex brachio dextro, ſumpſit julepos emollientes, & aliquantulum laxantes, ut alvus liquida ſervaretur, ſiquidem fæces induratæ dolorem admodum exacerbare ſolent. Julepi autem erant hujuſmodi.

♃. Fol. lactucæ, bugloſſi, & ſummitat. malvæ ana M. i. liquirit. raſæ & paſſular. mundat. ana. ℥. ß. flor. bugloſſi, borrag. & violar. ana P. i. coquantur ad ℥. vii. in colatura infunde caſſiæ, recenter extractæ ℥. i. colentur iterùm & clarificentur addendo ſyrupi violacei ℥. i. capiat bis in die.

Parti verò ſequens unguentum admotum eſt.

♃. Olei roſ. & violac. ana ℥. i. unguenti popul. ℥. ß. fiat linimentum.

Cùm autem tumor & dolor perſeverarent, admotæ ſunt duæ hirudines hæmorrhoidibus, extractúſque ſanguis ad ℥. iv. & tenſio atque inflammatio aliquantulùm remiſſa eſt. Poſteà verò ſuffumigium ſequens præſcriptum eſt.

♃. Sempervivi major M. i. vini albi ℔. ii. bulliant, & hujus decocti fumum recipiat in cathedra perforatâ. Deinde ſequens unguentum parti admoveatur.

♃. Unguenti roſ. ℥. i. mercurii crud. ʒ. ii. miſce, fiat unguentum.

Quamvis autem mercurius eximiam vim habeat emolliendi, & tumorem diſcutiendi, durities tamen in parte permanebat. Ideò, ad emolliendum ac diſcutiendum tumorem, duo remedia præſcripta ſunt. Primum fuit ſuffumigium aceti in quo ſilices igniti extinguebantur, quo ſcirrhoſos tumores emolliri Galenus docuit; Alterum fuit ſequens linimentum, poſt ſuffitum, admovendum.

♃. Ol. amygdal. amar. ℥. ii. bdellij & ſtyracis liquidæ an. ʒ. ii. fiat linimentum.

His dolor & tumor ſingulis diebus multùm imminuebatur. Cui rei etiam multùm contulit decoctum millefolii, quod per biduum ſumpſit pro potu ordinario, cum pauco vino.

Quia verò alvus continuò adſtricta erat; ad eam laxandam & ſimul cauſam antecedentem per epicraſim auferendam, pilulæ ſequentes præſcriptæ ſunt.

♃. Maſſæ pilul. de bdellio ʒ. ii. ſennæ mundat. rhab. electi, & agarici recenter trochiſcati an. ʒ. i. cum ſyrupo roſ. ſolut. fiat maſſa pilular. de qua capiat ʒ. i. ſingulis diebus manè, donec maſſa aſſumpta fuerit. Et hiſce per aliquot dies continuatis omninò convaluit. Suffitus ex aceto ad tumorem diſcutiendum mitè profuit.

OBSERVATIO VIII.

Aſthma & Hydrops.

VIr pauperculus & ſenex, aſthmate à multis annis laborans, hydropicus factus eſt. Cùmque non poſſet multis remediis tractari; clyſter ei præſcribitur ex furfuris M. i. & colocynthid. ʒ. i. coctis in vino albo, quo multa ſeroſa & pituitoſa excrevit. Idem remedium tertio quoque die iteravit, & ſemel in ſeptimana electuar. diacarth. ℥. ß. ſumpſit cum juſculo, & intra menſem hydrops ſublatus eſt. Aſthma verò cùm curari non poſſet ob vetuſtatem, & æger tantùm aliquod remedium peteret, quo in paroxyſmo uteretur, eoque ab imminente ſuffocatione liberaretur; aut aliquod graviſſimæ ſpirandi difficultati ſolatium afferret, ſequens ei præſcriptum eſt.

♃. Aquæ cinnam. ℥. ii. oxymel. ſcillit. ℥. i. miſce, utatur ex cochleari in paroxyſmo.

Hoc remedio multam pituitam craſſam & viſcidam expectorabat, & brevi à paroxyſmo liberabatur, qui ſuffocationem integram minabatur.

OBSERVATIO IX.

Dyſenteria.

ADoleſcens 20. annos natus, circa finem Auguſti 1643. laboravit dyſenteria, per duodecim dies quam nullo remedio, oppugnare conatus eſt, donec ad xenodo-

xenodochium deductus sumpsit ex præscripto Medici xenodochij salis vitrioli ʒ. i. in aqua dissolutam, multa evomuit biliosa & pituitosa, sicque facta est revulsio humoris ad intestina defluentis, & hoc solo remedio curatus est.

OBSERVATIO X.

Tertiana duplex.

QUidam adolescens, Jacobus Durand. nominatus, ætatis 17. annorum, mense Septembri anni 1643. laborabat duplici tertiana, ejúsque octo accessiones passus erat, antequam nullo remedio uteretur. Secta fuit vena, injecto prius clystere; postridie verò sumpsit guttæ gummi cum spiritu vini & sulphuris præparati grana decem, non purgatus fuit; sed tantùm levissima quadam nausea; eaque inani affectus est: Accessio ea die anticipavit, brevior tamen fuit, & nullam aliam deinceps passus est, atque à morbo immunis fuit.

OBSERVATIO XI.

Alia Tertiana duplex.

PEtrus Alegre 10. annos natus, patiebatur duplicem tertianam, à sex septimanis, in quarum decursu aliquoties vena secta fuerat, & purgantia medicamenta exhibita. Tandem sumpsit bolum ex mercurii præcipitati rubri, sine corrosivis parati, granis decem, scammonii pari quantitate, & conserva rosarum compositum. Laborabat alvi fluxu satis moderato, ab octo vel decem diebus, ante assumptionem medicamenti, quod tamen Medico curanti non retulerat. Attamen operatio medicamenti ita successit, ut ab eo æger non purgatus fuerit, & alvi fluxus cohibitus sit, febrilesque accessiones desierint.

Eodem tempore alius, eadem febre laborans, idem medicamentum sumpsit, & ab eo decies purgatus, nauseàque interdum affectus est, & ab accessionibus liber evasit.

OBSERVATIO XII.

Hæmoptoë.

VIr militaris, nomine Beaulaguet Anianensis, triginta annos natus, temperamento sanguineo & bilioso præditus, ab octo mensibus incidit in sanguinis excretionem per os, quem vomitu rejecit prima vice ad libras octo, à quo affectu frequenti phlebotomia liberatus est. Idem tamen vomitus sanguinis post aliquod tempus semel atque iterum recurrit; sed minori copia, & jam per intervalla sputa cruenta, sincerum sanguinem per sputum rejicit. Huic sequentia præscripta fuere remedia, principio Augusti anno 1643.

Injecto clystere laxante aperiatur vena basilica cubiti dextri, mittantur sanguinis ℥. vi. vel vii.

Postridiè venæ sectionis brachii, aperiatur vena malleoli sinistri, mittantur sanguinis unciæ totidem.

♃. Fol. plantag. m. i. tamarindor. ℥. ß. coquantur ad ℥. vi. in colatura infunde rhab. electi ʒ. i. myrobalanor. citrin. ʒ. ß. santali citr. ℈. ß. in expressione dissolve mannæ & syrupi rosac. an. ℥. i. rhab. pulv. ℈. i. fiat potio, quæ detur postridiè ultimæ sectionis, cum regimine.

Postridie purgationis applicentur duo caustica posteriori parti cervicis, inter tertiam & quartam vertebram.

♃. Radic. bistortæ, tormentillæ, & symphyti majoris an. ℥. i. fol. plantag. pimpinellæ, pilosellæ & vincæ pervincæ an. m. i. santali rubr. ʒ. ii. coquantur ad ℔. i. ß. in colat. dissolve syrup. de rosis siccis ℥. iv. fiat julep. quatuor dosibus matutinis, addendo unicuique dosi salis prunellæ ℈. i.

Finitis julepis, reiteretur potio purgans prædicta, addendo pulv. jalapæ ℈. i. & totidem rhab. infundendo.

♃. Radic. consolidæ major. ℥. i. fol. plantag. pimpinellæ bugulæ, prunellæ & pilosellæ an. m. ß. coquantur cum jusculo colli vervecini, & colaturam capiat, manè tribus horis ante prandium, continuando per xii. dies.

Post quartum quodlibet jusculum capiat potionem purgantem prædictam.

Finitis jusculis utatur opiata sequenti.

♃. Conservæ rosar. & radic. symphyti ana ℥. i. trochisc. de carabe & de terra sigillata ana ʒ. ß. coralli præparati, margaritar. & lapid. hæmatit. ana ʒ. i. gummi arabici & tragacanth. ana ℈. i. cum syrupo de rosis siccis, fiat opiata; de qua capiat magnitudinem avellanæ, duabus horis ante pastum, superbibendo parùm aquæ potus ordinarij, quæ erit ptisana, confecta ex decocto hordei & liquiritiæ, vel aqua ferrata, cui pimpinella vel pilosella infundatur.

In principio autumni utatur per xv. dies lacte caprillo, vel ovillo leviter chalybeato.

Quam primùm agressus est homo remediorum usum, sanguinis sputum cessavit, neque unquam ampliùs in toto eorum decursu comparuit, neque deinceps.

OBSERVATIO XIII.

Ex tumore in genu aperto, loco puris, ventus egreditur.

MUlier 30. annos nata, ab octo mensibus tumorem patiebatur, partem femoris inferiorem occupantem; & ipsum genu. Nullus rubor aderat, sed dolor eam infestabat, ut claudicare cogeretur. Multis remediis resolventibus adhibitis, tumor in eodem statu permanebat. Tandem in duobus locis, parte scilicet interna & externa, elevatio satis insignis apparuit, eàque circumscripta, cum mollitie & fluctuatione; ita ut purulentam materiam adesse omnes existimarent. Admotum est causticum potentiale parti magis tumenti, quæ erat exterior, postmodum scalpello incisa eschara, & aperto tumore flatus quidem emanavit, & nihil aliud. Simile exemplum habetur apud Zacut. Lusit. l. 2. prax. admir. obser. 163. ubi ex Gal. & Avic. docet hujusmodi tumores in genu sæpe à Medicis aperiri, pus intus latere existimantibus; & nihil aliud tamen, quàm flatuosum spiritum egredi.

OBSERVATIO XIV.

Punctura apum.

MErcator Monspeliensis, nomine Claparede, quinquagenarius, cùm summo mane ex urbe egressus esset, peregrè discessurus, & mille passuum iter ab urbe perfecisset, examen apum in aere volitans eum subitò invasit, & totam faciem ac cervicem infinitis aculeis compunxit. Unde gravissimi dolores statim exorti sunt, qui eum domum repetere confestim coëgerunt. Ad illum statim vocatus, hominem invenio maxima doloris impatientia oppressum, ut vix in lecto se continere posset, facies intumescebat, & rubore undique infecta erat. Jubeo statim partes compunctas illiniri theriaca, quæ cùm doloris atrocitatem non compesceret, fotum præscribo ex eadem theriaca, in aqua vitæ dissoluta, qua dolores aliquantulum mitigati sunt, & tumor faciei imminutus. Postmodum locis magis dolentibus admotæ fuerunt cepæ contusæ, in modum cataplasmatis. Lac ficulneum etiam quibusdam particulis admotum, ac deinde inunctiones factæ ex oleo scorpionum Matthioli. Doloris acerbitas remedia sæpè mutare cogebat, quæ per duas horas continuata, & exhibita potione cardiaca & alexipharmaca, dolores in omnibus ferè partibus cessarunt. Adhuc tamen infestabat dolor acutissimus in auris sinistræ cartilagine, qui prædictis remediis sedari non potuerat. Animo revolvens non solùm apes parti admotas venenum attrahere, & dolorem sedare; sed etiam alia muscarum genera, existimavi cantharides duplici nomine conferre posse: tum quod inter muscarum species numerentur; tum etiam quòd attrahendi vi potentissima præditæ sint. Et cùm emplastrum vesicatorium quod in officinis habetur, magnam cantharidum copiam in sua compositione recipiat; ex eis paratum emplastrum auri admoveo, quod intrà horæ quadran-

quadrantem, dolorem omninò submovit, vesicis non excitatis, propter moram exiguam.

OBSERVATIO XV.

Catarrhus cum raucedine.

Circa finem mensis Octobris anni 1643. cùm primùm Austri flare inciperent; catarrho affectus sum, in pectus delabente; summam vocis raucedinem, ac pene aphonium efficiente; cui statim medelam faciens, purgationem instituo ex ptisana laxante, quam sumo bis quotidie per biduum. Hoc remedio cessavit raucedo, & interdiu à catarrho immunis videbar; sed noctu fluxio ingravescebat circa mediam noctem, tussimque continuam efficiebat, méque è lecto egredi cogebat. Huic mederi cupiens sanguinem detraho ad ℥. x. sequenti tamen nocte eadem tussis rediit, quæ non aliâ viâ quàm surrectione è lecto sedari poterat. Postridiè venæ sectionis, liberatus à catarrho videbar, sed nocte mediâ iterum tussis rediit; ad quam potentius cohibendam, sumo eadem hora laudani grana tria, & lectum repetens; post mediam horam, noctis reliquum, sine tussi & fluxione, cum somno suavissimo transegi, ac noctibus insequentibus nec tussis, nec catarrhus ampliùs comparuit. Urgente affectu à vino abstinebam, utens pro potu ptisana, ex coriandro & liquiritia confecta.

OBSERVATIO XVI.

Febris tertiana duplex cum hydrope.

Antonius Sany Monspeliensis, annos circiter 40. natus, homo humilis fortis, & pauperculus mense Septembri anni 1643. correptus est febre tertianâ duplici, eàque vehementissimâ, quam per mensem integrum substinuit sine remediis, & pravis vescens eduliis, undè primum lien intumuit, & scirrhosam duritiem contraxit, ac tandem hydrops consequutus est. Dum esset in eo statu Medicum xenodochii vocavit, qui primùm potionem purgantem præscripsit, posteà venæ sectionem, deinde apozema pro tribus dosibus refrigerans, aperiens, & purgans, simùlque fotum emollientem & aperientem regioni lienis per biduum, & iteratam venæ sectionem post usum apozematum. Cùm hæc nihil profuissent, exhibuit meo consilio bolum ex mercurii vitæ correcti, & per inferiora tantum purgantis g. xii. cum conserva rosarum: bis dejecit, sine nausea & vomitu & postera die paroxysmus mitior ac brevior fuit, qui anteà vehementissimus esse consueverat. Duobus interjectis diebus, iterum exhibitum est idem medicamentum, quo per alvum rejecit atra, porracea, & fœtida quamplurima, ac bis tantum purgatus est, & paroxysmus adhuc magis imminutus. Duobus iterum interjectis diebus, tertia medicamenti dosis exhibita est, & nulla evacuatio subsequuta, sed paroxysmi non amplius redierunt, ab eòque tempore æger à febre illa tertiana prorsus liberatus est. Manebat tamen hydrops cum tumore lienis, & dolore intenso ejusdem partis, ad quorum affectuum curationem exhibitus fuit bolus ex calomelano Turqueti g. xx. & diacrydii g. x. cum conserva rosarum, idque remedium per sex dies continuo usurpatum fuit, ab eòque movebatur alvus bis aut ter singulis diebus, sine molestia. Et post quartam exhibitionem, ventris tumor resolutus apparuit, durities & tensio lienis discussa, ut æger omnino curatus videretur. Ad majorem tamen cautelam, per biduum adhuc continuatum fuit remedium, ac post modum relictus fuit æger, alimentis tantummodò restituendus, cùm nullus affectus præter naturam in eo appareret. Tam subita verò resolutio tumoris abdominis, tensionis & doloris lienis, conjecturam facit flatuum copiam in ægri abdomine contentam fuisse, quæ brevi discussa fuerit, reseratis viis & meatibus partium naturalium.

OBSERVATIO XVII.

Hydrops in Puero.

Filius D. Chaugerii, in Computorum Curia Procuratoris, sex annos natus, principio æstatis, anni 1643. affligi cœpit dolore satis molesto in regione lienis, qui ad umbilicum sese exporrigebat. Hunc sequutus est tumor abdominis; sensim increscens, cum macie totius corporis. Quæ tamen cùm non valdè urgerent; neglecta fuit curatio à parentibus, usque ad finem mensis Octobris; quo tempore me consulunt. Præscribo primùm potionem purgantem, postmodum juscula aperientia per duodecim dies, addendo tertio cuique jusculo sennæ ʒ. ii. & syrupi cichor. com pos. ℥. i. Eodem tempore illinebatur totus venter unguento deobstruente, sumebat pro potu ordinario bochetum rhabarbari, cum aqua infusionis chalybis paratum. Hæc diligenter usurpata nihil contulerunt. Ideò ad potentiora confugiens, præscribo opiatam aperientem & roborantem, singulis diebus usurpandum, tum purgationem ex jalapæ & scammonii ana granis decem, calomelanos Turqueti g. xii. quæ in formam boli reducebantur cum conserva rosarum. In prima exhibitione fuerunt tantùm grana sex scammonii & jalapæ; sed cùm medicamentum duas tantùm sedes movisset grana decem utriusque in secundâ dosi usurpata sunt, à quibus æger quater dejecit sine molestia, & postera die manè semel alvum disposuit; & in dejectionibus inventa est vesicula hydatides, nucis juglandis magnitudinem æquans, cui adhærebat satis magna copia pituitæ crassæ & viscidæ. Tertio quoque die purgationes istæ usurpatæ sunt, & quinquies iteratæ, unde ventris tumor valdè imminutus est, ægérque multò alacrior factus, sed cùm glacialis aëris frigiditas urgeret purgationes istæ ad aliquod tempus intermissæ sunt. Post duos menses umbilicus sponte apertus est; & magna puris copia excreta, undè æger interiit. Dolores in principio morbi apparentes abscessum indicare potuissent, si à Medico attentè animadversi fuissent. Sed cùm tunc temporis vocatus non esset, & mater doloris illius in primâ morbi relatione mentionem non fecisset, ac tumor universum abdomen occuparet; vulgaris hydropis conjectura facta est.

OBSERVATIO XVIII.

Ulcus Cancrosum.

Mater Petri Renaldi, Chyrurgi Monspeliensis, sexagenaria, ulcus patiebatur in tibiâ sinistra, magnitudinis volæ manus, lividum & cacoëthæa, carnem habens præduram, & sensu prorsus orbatam, ita ut sine dolore secaretur, quod ab humore atrabilario partis substantiam adurente procedebat. Erat autem mense Octobri anni 1643. vigente frigore, ita ut semicupia, quæ alioqui viscerum intemperiei corrigendæ admodum necessaria fuissent, usurpari non potuerint. Ideò jussi tantùm, ut institutâ victus ratione refrigerante & humectante; uteretur per multos dies jusculis refrigerantibus & humectantibus, & semel in septimanâ purgaretur ptisanâ laxante. Parti verò admovit mercurium præcipitatum rubrum, ad carnem illam emortuam absumendam, & factâ escharâ satis profundâ, admotum est ulceri emplastrum stipticum Crollii, cujus beneficio intrà unum mensem ulcus carne repletum, & ad cicatricem perductum est.

OBSERVATIO XIX.

Vulnus contusum.

Sacerdos septuagenarius, constanti virium robore præditus, vulnus contusum accepit in superiore humeri parte, à fuste inflictum, undè dolor acerbus eum cruciabat, & pars livida admodum apparebat. Illi statim secta fuit vena, & admotum emplastrum de cumino postridie exhibitum blandum catharticum. Perseverabat dolor, qua de

de causa oleo ceræ pars affecta inuncta est calidè frequenter, desuper admoto prædicto emplastro, sicque intra 24. horas dolor omnino sublatus est, & pristinus color parti restitutus.

OBSERVATIO XX.

Febris tertiana simplex.

JUvenis 25. annos natus tertianâ simplici laborans, circa finem mensis Sept. anni 1643. sequentibus remediis curatus est. Primum catharticum medicamentum exhibitum est. Secunda die celebrata phlebotomia. Tertia die exhibitus mercurius præcipitatus ruber, sine corrosivis paratus, cum scammonio, ad grana decem utriusque. Excrevit biliosa multa & porracea, bis per vomitum, & bis per secessum. Perseverante morbo, eadem dosis utriusque exhibita est, eodem modo purgatus est, & febris non amplius rediit.

OBSERVATIO XXI.

Asthma.

SEnex septuagenarius, à multis annis asthmaticus, ad eam redactus erat angustiam, ut vix spiritum ducere posset, etiam erecta cervice; & hianti ore continuo sterteret, neque ullo modo quiescere posset, quin statim suffocari videretur. Sequentium remediorum usu stertor desiit, facilior respiratio fuit, & æger multum levatus est.

℞. Aquæ cinnam. ℥. ii. oxymel. scillit. ℥. i. misce, utatur ex cochleari frequentèr.

℞. Radic. enulæ campanæ. saccharo conditæ ʒ.iii. sacchari candi ℥. ß. syrupi de hyssopo ℥. ii. gummi ammoniaci aqua vitæ dissoluti ʒ. ß. misce, fiat looch. de quo capiat cochlear unum, manè & sero, sensim lambendo.

OBSERVATIO XXII.

Hysterica Passio.

DIe 19. mensis Decembris, anni 1643. clarissima Matrona uxor Dn. de la Roche in Suprema Computorum, Subsidiorum, & Fisci Regii Curia Monspel. Consiliar. correpta est dolore colico acerbissimo, quo tota lumborum & hypogastrii regio vehementissimè premebatur. Laboraverat autem per duos menses rheumatismo, qui omnes ferè corporis partes seriatim, & vicissim pervaserat, in iisque partibus dolores excitaverat, neque adhuc à dictis doloribus liberata erat. Ad quorum expugnationem sanguis fuerat detractus frequenter, ex venis tum superioribus, tum inferioribus; enemata frequenter injecta; sed purgationes paucæ & leves usurpatæ, quia ægra mollis & delicatula eas ferre non poterat. Ad dolorem hunc immanem auferendum, præscribo clysterem, ex decocto emollientium & carminantium confectum, in quo dissolvuntur catholic. dupl. ℥.i. diaphœnic. ℥. ß. aquæ benedictæ. ℥.iv. intra dimidiam horam ab assumpto clystere, vomitu rejecit pituitæ crassæ & viscosæ patinam dimidiam, & post alteram dimidiam horam, eandem pituitæ quantitatem vomitu rejecit, & iterum post horam, eandem pituitam evomuit, sed paulò minori copia & bile flava suffusam, Per alvum bis purgata est, intra trium horarum spatium ab injecto clystere, à dolore omnino liberata fuit. Nocte insequenti optimè dormivit, & dolores prægressi, à rheumatismo oriundi, prorsus quieverunt.

OBSERVATIO XXIII.

Hydrops.

JAcobus Mignot, pistor Monspeliensis annum agens 36. cùm mense Augusto anni 1643. febre tertianâ duplici intermittente per aliquod tempus afflictus esset, ex incauta victus ratione incidit in febrem continuam, quæ ad 20. dies extensa, in tertianam duplicem iterum commigravit, eaque per mensem integrum perseveravit, & cùm æger nullis aut paucis remediis uteretur, ac multo potu se ingurgitaret, tandem in hydropem Ascitem incidit, quo à duobus mensibus detinebatur, cùm ad eum vocatus sum. Tunc temporis tumore insigni abdominis conflictabatur, crura etiam, tibiæ, & scrotum valde intumuerant, ac totum corpus ita debilitatum erat, ut in lecto perpetuò decumbere cogeretur, Illius curationem ita aggressus sum.

Prima die, quæ erat 27. mensis Novembris, purgans medicamentum ei exhibitum est, ex senna, agarico, manna, & syrupo rosf. quo mediocriter purgatus est. 28. sanguis detractus est è brachio dextro ad ℥. viii. multo sero refertus. Vigesima nonâ sumpsit bolum ex calomelanos g. 24. jalappæ ℈. i. cum conserva rosarum, quo quinquies dejecit excrementa crassa & nigricantia. Trigesima die ejusdem mensis sumpsit calomelanos g. 24. jalappæ ʒ. ß. septies purgatus, primùm crassa & nigra excrementa; postmodùm serosi humoris copiam excrevit, crura & tibiæ valdè detumuerunt, scrotum media parte imminutum. Prima die Decembris idem remedium iteratum est, cum eadem operatione. Secundâ Decembris; idem remedium iteratum & eadem fuit operatio, sed paulò minor: crura, tibiæ & scrotum omninò detumuere; sed venter in eodem statu permanebat, die tertiâ ejusdem mensis clyster injectus est, ex pulpæ colocynthid. ʒ. i. ß. furfuris m. i. in vino albo decocti. Non diu retinuit, bis tamen dejecit satis copiosè, Quarta die ejusdem mensis idem clyster iteratus ex ʒ. i. colocynthid. cui addita est olei communis ℥. i. ut minùs irritaret facultatem expultricem, diutiùs retinuit, sed bis tantùm dejecit. Die 5. Decembris sumpsit pulverem hydropicum, & copiosè purgatus est, nigra multa dejecit qualia etiam per clysteres evacuata fuerant, pulvis autem talis est.

℞. Sennæ mundæ, turbith. gummosi, hermodactylor. Sem. ebuli, jalappæ, mechoac. an. ʒ. i. cremor. tartari ʒ. ii. guttæ gummi. ʒ. ß. pulv. diambræ, diarrhod. abbat. & sem. fœniculi ana ℈. i. sacchari canti ʒ. iii. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ii. infundantur per noctem, in vini albi ℥. iv. capiat manè vinum & pulverem.

Die sextâ ejusdem mensis sumpsit julepum sequentem.

℞. Radic. apii, petrosel. enulæ camp. an. ℥. i. cortic. median. fraxini & tamarisc. an. ℥. ß. radic. azari ʒ. ii. fol. agrim. ceterach. capillor. ven. cichor. chamædr. centaurii min. & absint. utriusque an. m. i. sem. anisi & petros. ana ʒ. iii. flor. genistæ & sambuci ana P. i. coquantur ad quartaria quinque: in colatura dissolve syrupi de limonibus ℥. iv. fiat julep. pro iv. dosibus matutinis, addendo unicuique dosi salis diuretici ʒ. i. spiritus diuretici ʒ. ß. in prima exhibitione julepi nullus effectus sensibilis apparuit; sed in secunda urinæ copiosiores.

Post secundam dosin julepi, scilicet octava die Decembris, pulvis hydropicus iterùm exhibitus est, quo multùm purgatus est. Die nonâ & decimâ ejusdem mensis, julepus iteratus est, venter mollior & imminutus apparuit. Die undecima, pulvis hydropicus iteratus, multas aquas ejecit, venter magis imminutus: tota fere die levibus deambulationibus in cubiculo exercebatur. Die 12. 13. 14. & 15. julepus aperiens iteratus & urinæ copiosiores apparuere, & venter in dies magis imminuebatur, ita ut jam convalescere omninò videretur, & potentioribus remediis non indigere. Ideò præcepi, ut tantùm exactam victus rationem servaret; & pro potu ordinario uteretur vino albo, ex infusione chalybis parato, cum ptisana consueta, qua à principio curationis continuò utebatur; ex decocto agrim. ceterach, capillor. ven. corticibus medianis tamarisci composita. Hoc præscripto per quinque vel sex dies non eum invisi, quibus elapsis retulit mihi, se adhuc siti importuna detineri qua etiam toto morbi decursu vexatus fuerat. Consulo ad sitim extinguendam, ut in ptisanæ ordinariæ ℔. iii. dissolveret salis petræ optimè purificati ℥. ß. eaque uteretur pro potu ordinario, cum vino chalybeato prædicto. Quibus per quinque vel sex dies continuatis, sitis omnino disparuit, & urinæ hujus remedii usu multò copiosiores excernebantur: ita ut, eo continuato, per decem aut duodecim dies, tumoris ventris reliquiæ

liquiæ omnino diſcuſſæ fuerint, & æger, Deo ſit laus & honor, priſtinam valetudinem recuperaverit. Conſului tamen ut vino chalybeato adhuc per longum tempus uteretur in potu, ejuſque ℥. ii. ſumeret ſingulis matutinis. Ante duos annos hæc contigere, & ab eo tempore ille pancraticè vixit, & nunc inculpata fruitur valetudine.

OBSERVATIO XXIV.

Sanguinis fluxus immodicus in gravida, cum fœtu mortuo.

UXor Joannis Chauvet, Curiæ Computorum, ſubſidiorum, & Fiſci Regii Lictoris primarii 30. annos nata, principio noni menſis graviditatis ſuæ, quod erat circa medium menſis Decembris anni 1644. ictum accepit in ventre ſatis levem, ſed die ſequenti, valida brachiorum contenſione lectum adornaverat, unde exortus eſt exiguus ſanguinis fluxus ab utero, qui per duos aut tres dies perſeveravit. Poſtea cohibitus eſt per totidem dies atque iterum rediit, & ceſſavit per intervalla uſque ad 28. diem ejuſdem menſis, in quo tanta copia ſanguinis effluxit, ut intra tres aut quatuor horas vires admodum dejectæ fuerint; eòque perſeverante, Medicos in auxilium vocare coacta fuerit qui primum phlebotomiam ex brachio præſcribunt, & julepos adſtringentes, quæ remedia cùm nihil conferrent, & fluxus immodicus perſeveraret, ſine ullo parturitionis indicio, relatum eſſet ab ægrâ, ſe à multis diebus nullum fœtus motum percepiſſe, qui etiam manum ventri admovendo, glomeratus & immobilis ſentiebatur, eum interiiſſe cenſuimus, & uterum, onus inutile excutere conantem, ſeſe aſſiduò contrahere, ſanguinèmque per proprias venas expellere, neque poſſe ſufficienter edere motum illum; qui ad partum neceſſarius eſt, ideo opus eſſe omni arte partum provocare, ut immodica illa ſanguinis profuſio cohibeatur, quæ alioqui ægram ad interitum perductura erat. Ad hunc finem primum clyſter injectus eſt ex catholic. & diaphœnic. an. ʒ. vi. olei lilior. ʒ.iii. ſalis ʒ.i. cum decocto emolliente, quo bellè purgata eſt, & ſtatim, poſt illius rejectionem, ſanguinis fluxus valdè imminutus, quod mirum videri poteſt; cùm hujuſmodi clyſteres ſanguinis profluvium augere potiùs videantur. Sed illud ea ratione factum exiſtimo, quòd uterus ab excrementis, recto inteſtino contentis, premebatur. Ab illa oppreſſione liberatus, ſeſe colligere cœpit, & motum illum præpoſterum cohibere, ut ad magis genuinum ac naturalem ſeſe accingeret. Cùm autem poſt ejectum clyſterem uterus nihil moliretur; ſed aliquis ſanguinis effluxus ſemper continuaretur, & de fœtu mortuo conſtaret; ad illius excluſionem exhibita eſt ſalis vitrioli ʒ. i. in aquæ bugloſſi ℥. iv. diſſoluta. Quod ſane duplici nomine conferre videbatur; primò quod vomitum ciendo, uterum etiam irritaturus eſſet ad excluſionem; quandoquidem in vomitu omnes partes in imo ventre contentæ ſeſe vehementer contrahunt: ſecundò, quod ſal vitrioli maxima adſtringendi vi præditum eſt, qua ſanguinis fluxui cohibendo conferre poteſt. Exhibito medicamento, bis vomuit, ſatis vehementer, ac multa pituitoſa, ſeroſa, ac biliosa excrevit, & paulo poſt dolores parturitionis apparere cœperunt: qui cùm per quatuor, aut quinque horas perſeveraſſent, neque frequentiores aut intenſiores evaderent; ad partum ulterius adjuvandum ſequens potio exhibita eſt.

♃. Dictamni cretici, ariſtolochiæ utriuſque & trochiſc. de myrrha an. ℈.ß. croci & cinnam. an. g. xii. conf. alkerm. ʒ.ß. aquæ cinnam. ℥.ß. aquæ naphthæ & artemiſiæ an. ℥.i.ß. fiat potio, quâ aſſumptâ intra horæ quadrantem, validis conatibus, iiſque geminatis ter aut quater, fœtum excluſit, cujus cutis putreſcere incipiens, variis in locis lacerata viſebatur. Paulò poſt etiam ſecundinas ſemiputres excluſit, & ab eo tempore lochia valde mediocria effluxere.

OBSERVATIO XXV.

Ophthalmia.

QUidam Ruſticus quinquagenarius, ophthalmia inveterata laborans, ex Medici præſcripto; victu refrigerante & aquæ potu, longo tempore uſus fuerat, ſine ullo levamine. Tandem ab alio ruſtico perſuaſus fuit, ut victum illum refrigerantem deſereret, & meri potui indulgeret. Poſt aſſumptum primum meri cyathum, ſe oculis meliùs habere ſenſit, & intra paucos dies, eodem potu continuato, ab ophthalmia prorſus liberatus eſt. Idem aliis duobus contigiſſe mihi relatum eſt, quod confirmat aphoriſmum Hippocratis, dolores oculorum interdum meri potione curari; quando ſcilicet ophthalmia fit à ſanguine craſſo & pituitoſo, oculorum tunicis impacto, qui meri uſu liquatur, attenuatur, atque reſolvitur.

OBSERVATIO XXVI.

Iliaca Paſſio.

DIe 29. menſis Januarii 1644. Dn. Guillelmus Patris in Curia Præſidiali Monſpelienſi Conſiliarius, laborare cœpit colico dolore vehementi, ex intenſo frigore concepto, quod tunc temporis vigebat. Vocatus Pharmacopœus, injecit ſtatim clyſterem emollientem, carminantem & laxantem, quo fæces multas excrevit. Dolore perſeverante iteratus fuit idem clyſter, adjectis oleis carminantibus, quem non rejecit. Dolore adhuc ſæviente, tertius poſt modum injectus eſt, quem etiam retinuit, pluribus immiſſis ſuppoſitoriis, clyſterum portionem excrevit, ſine ulla materia fæculenta. Die ſecunda morbi vocatus ego, præſcribo fotum emollientem & anodynum, toti ventri admovendum, & clyſterem ex fotus decocto paratum, quem etiam diu retinuit, & exiguam illius portionem rejecit, ſine ulla materia, nullus dolor aderat, neque ulla febris, vomitus autem per intervalla infeſtabat. Hinc conjicere licuit, ægrum iliaca affectione laborare, ſed à qua cauſa fieret, valdè dubitatum eſt in conſultationibus pro tanto affectu convocatis. Inflammationem enim teſtari videbatur febris, quæ tertio die ſupervenit, ſitis & linguæ ariditas. Sed quomodo inflammatio inteſtinorum adeſſe poſſet citra dolorem, concipere non poteram: videbatur potius fieri à fæcibus induratis, vel contorſione alicujus inteſtini. Multa remedia uſurpata fuere, venæ ſectio ter repetita, bis in brachio, & ſemel in pede; julepi refrigerantes exhibiti, clyſteres ex decocto inteſtinorum vervecis injecti, omni hora; fotus emolliens continuò admotus toti ventri. Uſque ad ſeptimam diem vomitus perſeveravit; quo juſcula & potulenta excernebat, cum materia biliosâ, pituitoſâ, & ſtercoroſâ. Nihil verò per alvum effluebat. Circa finem ſeptimi diei alvus fluere cœpit, fæces multas excrevit per intervalla, ceſſante prorſus vomitu. Alvi fluxus continuavit per quinque dies, manente tamen febre & virium imbecillitate; liquida in fine dejiciebat, qualia ante vomere conſueverat. Die decima tertia morbi, gravibus inquietudinibus affectus eſt, cum virium languore, quibus ſenſim deficientibus, è medio ſublatus eſt. Aperto cadavere, inventum eſt inteſtinum ileon tribus complicationibus convolutum, & quaſi compactum in unam maſſam, circa finem illius, tota autem illa inteſtini portio complicata, gangræna affecta erat, cum portione meſenterii ſibi adjuncta. Inteſtina reliqua ampliſſima apparebant, ut brachii magnitudinem æquarent. Prætereà inteſtinum, gangræna affectum, perforatum erat ſupra complicationem. Exiſtimo, à pondere materiæ contentæ in ſuperioribus inteſtinis fuiſſe diſruptum, poſtquam ſphacelo affectum eſt. Per illud foramen tota excrementorum illuvies in abdomen effluxerat, & mora ſua partem ani interiorem corruperat, in qua etiam foramen aliud apparuit, per quod excrementa effluebant per alvum, & obſtructionis inteſtinorum apertionem mentiebantur. Unde patet, alvi fluxum, ileo ſupervenientem, poſſe interdum Medicis imponere.

OBSERVATIO XXVII.

Sitis inextinguibilis.

DIe 17. menſis Februarii anni 1644. Vocatus ſum Lodovam, pro illuſtriſſimo Epiſcopo Lodovenſi annos

annos sexaginta quatuor nato, sanguineo temperamento prædito. Is cùm per aliquot dies arthriticis doloribus conflictatus esset, subitò dolores valde imminuti sunt, eodemque tempore febris eum corripuit, cum siti inextinguibili, ita ut, postquam duos cyathos aquæ bibisset, sitis nullo modo imminuta appareret. Existimavi hos affectus provenire ex retentione humorum, qui ad articulos antea ferebantur; illi enim intus coërciti febrem ac sitim efficiebant; unde maximum impendebat vitæ periculum, Arthritici enim plerumque interire solent in senectute, quando facultas expultrix debilitata, non potest sufficienter humores superfluos deponere ad articulos, sed ii. in visceribus retenti, gravia damna inferunt, & plerumque lethalia. Ad horum affectuum curationem præscripsi clysterem laxantem & refrigerantem, bis in die iterandum; tum etiam phlebotomiam, bis in die, per biduum, & in singulis haustibus potus ordinarii, qui erat ex decocto hordei & graminis, dissolvebam salis prunellæ ʒ.i. spiritus vitrioli guttas xii. Hisce remediis intra biduum sitis illa ingens extincta est, & febris admodum remissa. Ac paucis postea diebus blandis purgationibus, cum jusculis refrigerantibus, per intervalla usurpatis, integrè restitutus est.

OBSERVATIO XXVIII.

Catarrhus in pulmone defluens.

Sub fine mensis Februarii anni 1644. afflictus sum catarrho gravissimo, in pulmonem decumbente, unde tussis vehemens, diu noctuque perseverans, cum difficultate spirandi, ita ut in lecto non possem decumbere. Aderat præterea febris exigua, quæ peripneumoniam minabatur. Adversus istum affectum pugnavi quatuor venæ sectionibus, & totidem purgationibus intra quindecim dies usurpatis. His accedebant cucurbitulæ, vesicatorium, incrassantia bechica permulta. Licèt bis aut ter in anno hujusmodi catarrhis affligi soleam; nunquam tamen antea tam diuturnus & contumax fuerat, ita ut valdè metuerem, ne in phthisin tandem degeneraret: cùm irrita essent omnia remedia, quæ aliàs statim prodesse consueverant. Itaque ad efficax quoddam remedium confugiendum esse ratus, quo fluxionis radices evellerentur sumpsi calomelanos gr. xx. cum jalappæ gr. x. quo remedio per alvum excreta sunt pituitosa ac biliosa multa, qualia in aliis purgationibus non apparuerunt: per os autem multam pituitam excrevi & screatu, quâ evacuatione, per biduum perseverante cessavit, postea catarrhus, & tussis omninò disparuit, sicque à gravi illo morbo Dei beneficio liberatus sum.

OBSERVATIO XXIX.

Contusiones.

Quidam adolescens ex alto ceciderat & omnia membra admodum contusa fuerant, ut brevi moriturus videretur; Pater ipsius accepit favos cum melle, & coxit in vino ad consistentiam unguenti, quod extendit super corium vervecis recenter mactati, eoque ægrum involvit. Reiteratâ per triduum operatione, æger omninò curatus est.

OBSERVATIO XXX.

Febris lenta, cum doloribus lumborum & crurum.

Filius Jacobi de Ladevese, civis Monspeliensis, septem annos natus: ab aliquot mensibus febre lenta detinebatur, qua corpus valdè emaciatum fuerat, eamque comitabantur dolores, lumborum regionem & crura affligentes. Multa remedia in usum revocaverat, sed frustra. Vocatus ad eum die 16. mensis Aprilis anni 1644. præscripsi bolum ex calomelanos g. x. diagryd. g. v. cum conserva rosarum, quem sumpsit die vigesima, bis purgatus est abundè, & inde meliùs habuit. Die vigesimâ prima ejusdem mensis assumpsit calomelanos g. xii. diagryd. g. vi. bis etiam blandè purgatus est, & multò melius habuit. Die vigesima secundâ, eandem dosin sumpsit cum eadem operatione, & integræ sanitati restitutus est.

OBSERVATIO XXXI.

Tussis & difficultas spirandi, cum doloribus humerorum & brachiorum.

Uxor Petri Florens agricolæ. Vivatesse nominata, ab octo mensibus laborabat humorum & brachiorum doloribus, cum pectoris angustia, tussi, & difficultate spirandi, multam extussiendo materiæ pituitosæ aquosæ copiam excernebat. Pluribus potionibus & apozematis, aliisque remediis usa fuerat, ab alio Medico præscriptis malo in eodem statu perseverante. Tandem meam opem implorat die decima octavâ mensis Aprilis anni 1644. eique exhibeo bolum ex calomelanos g. xxi. diagryd. g. x. cum conserva rosarum. Horis duabus ab assumptione remedii, bis copiosè sudavit, posteà per tres vices alvum copiosissimè deposuit; & postera die dixit se perfectè curatum esse. Tamen triduo post jubeo ut idem remedium repeteret, à quo quater purgata est, & ab eo tempore à prædictis affectibus omninò liberata est.

OBSERVATIO XXXII.

Febris chronica intermittens, sine typo, cum affectione hypochondriacâ.

Die 10. mensis Junii 1644. dum essem Gratianopoli, Nobilis vir Dn. de S. Martino de Vercors, 30. annos natus, ad me venit contumacissimi affectus curationem postulans. Laborabat à triennio paroxysmis febrilibus, bis aut ter in mense invadentibus, sine typo, ita ut nunc post decem, nunc post duodecim, aut quindecim dies accessio invaderet. Incipiebat cum levi horrore, quem ingens calor sequebatur cum atrocibus crurum doloribus. Ad quindecim, viginti, & viginti quatuor horas extendebatur, & nonnisi copiosâ sudoris & urinæ profusione sedabatur. Diebus intermediis omnes corporis functiones ritè exercebat, nisi quod alvum adstrictam habebat, & excrementa rejiciebat cum magno labore, viscida, & ceram æmulantia. Ortum duxerat hic affectus ex febre continuâ, quam ante triennium in castris Italicis passus erat, neque in fine illius ritè purgatus fuerat. Ita ut morbi reliquiæ in mesenterio præsertim latitantes crassitiem adeptæ fuerint, & contumaces obstructiones pepererint. A quibus impeditus humorum commeatus affectionem hypochondriacæ similem efficiebat, & in calido ægri temperamento febres hujusmodi concitabat. Quæ quidem febres à serosa illuvie ebulliente & putrescente oriebantur, eàque per sudores & urinas excreta, cessabant. Dolores verò crurum à crassis vaporibus concitabantur, ab hypochondriis ad eas partes translatis. Multis remediis usus fuerat, per illud triennium à peritis Medicis præscriptis. Ego in hunc modum curationem aggredior.

℞. Sennæ mund. ʒ. ii. aquæ fontis ℥. viii. salis tartari ʒ. i. spiritus sulphuris gutt. xxx. infundantur frigidè per noctem, colaturam capiat mane cum regimine.

Sequenti die aperiatur vena basilica cubiti sinistri, mittantur sanguinis ℥. iv.

Post venæ sectionem, reiteretur infusum sennæ per triduum.

Per usum horum remediorum foveatur venter decocto emolliente & aperiente, manè, per horam ante sumptionem infusi, & vesperi, per horam ante cœnam.

Post fotum, illinantur eædem partes unguento emolliente & aperiente.

Deinde utatur pilulis ex chalybe, per quindecim dies.

Eodem tempore statim ab assumptis pilulis capiat infusionem ʒ. i. sennæ, cum sale tartari, & spiritu sulphuris paratam.

Per usum pilularum continuetur fotus & litus manè & serò.

In medio & fine pilularum utatur balneo tepido, per biduum.

His perfectè curatus visus est, neque enim redibant accessiones febriles, neque alvi excrementa ceream illam consistentiam amplius obtinebant. Ad perfectiorem tamen curationem, ad aquas acidulas eum dimisi, per quindecim dies sumendas. Præscripsi per æstatis decursum syrupum magistralem, bis in mense sumendum, & opiatam roborantem, & aperientem, frequenter usurpandam. Autumno verò, ut præmissa purgatione & venæ sectione pilulas ex chalybe repeteret, per duodecim dies, cum fotu & linimento. Deinde pilulas usuales aperientes & purgantes bis aut ter in mense per totam hyemem sumendas, ac denique opiatæ continuationem, diebus intermediis, Posteriora remedia, nempè syrupum, pilulas, & opiatam, non usurpavit, quia priorum effectu à contumaci morbo liberatus est.

OBSERVATIO XXXIII.

Mensium fluxus immodicus, cum principio hydropis.

AMplissimi viri Dn. de Burcin, in Senatu Gratianopolitano Præsidis, uxor clarissima à septem mensibus fluxum menstruorum patiebatur ferè continuum, à quo in cachexiam & principium hydropis inciderat, cum maxima virium imbecillitate, Vocatus sum ad eam, die 12 mensis Maii anni 1644. dicebat se à remediis magis lædi, quia purgationes mensium fluxum augebant, tum etiam ea omnia, quæ ad obstructiones reserandas præscribebantur. Ego verò præscripsi purgationem ex decocto plantaginis & myrobal. in quo rhab. pulv. ʒ ß. dissolvebatur. Blande purgata est hoc remedio, per triduum usurpato, & simul mensium fluxus ferè cohibitus, tum sitis, qua perpetuo premebatur, valde imminuta. Ad obstructiones autem reserandas & universam humorum illuviem educendam, pilulæ sequentes præscriptæ sunt.

℞. Chalybis præparat. cum sulphure ℥. i. sennæ mundat. rhab. elect. & agarici recenter trochisc. an. ʒ. i. pulv. elect. diarrhod. abbat. ʒ. ß. cum oxymel. simpl. fiat massa pilular. de qua capiat ʒ. i. tribus horis ante pastum, postea deambulando.

Hisce pilulis, per quindecim dies continuatis, à fluxu mensium immodico, & à cachexia liberata est. Ad robur autem hepati conciliandum, conserva absinthii pontici per multos dies usa est. Et per quatuor aut quinque dies ante adventum purgationis menstruæ, ne immodicè proflueret, unde maxima virium dejectio sequebatur, sumebat, manè spicæ nardi grana octo, cum croci martis adstringentis granis quindecim, in pilulas redacta, cum conserva absinthii pontici, sicque fluxus mensium immodicus cohibitus est.

OBSERVATIO XXXIV.

Dolor dentium cum tumore supra mandibulam superiorem.

DIe decima quinta Augusti anni 1644. correptus sum dolore dentium, quem secutus est tumor supra mandibulam superiorem sinistram, cum inflammatione, & dolore insigni. Post venæ sectionem, ex eodem latere, parti admoveo per totam diem, cataplasma de mica panis quod renovabam tertia quaque hora, & ante applicationem, partem fovebam per dimidiam horam aqua rosacea, in qua sal saturni dissolvebatur. Nocte insequente cùm dolor perseveraret, sumo laudani grana tria, inde somnus placidus, cujus vacuitas nocte prægressâ adfuerat, dolor sedatus est, ac fluxio cohibita, tumor verò multum imminutus postridie mane apparuit, & in diei decursu majori ex parte discussus est.

OBSERVATIO XXXV.

Aphthæ contumacissimæ.

QUædam mulier laborabat aphthis contumacissimis, quæ neque venæ sectionibus, neque purgationibus multis, neque julepis refrigerantibus, neque illitu ex spiritu sulphuris curari potuerant. Noctes insomnes traducebat, & vix cibum devorare poterat, quia omnes oris partes hujusmodi ulcusculis scatebant. Sumpsit noctu laudani grana tria, idque remedium continuavit per triduum, & sic fluxio acris, in oris partes defluens, cohibita est, ac consequenter oris ulcera paucis diebus percurata sunt.

OBSERVATIO XXXVI.

Febris maligna.

DIe decimaquarta mensis Augusti, ancilla uxoris meæ febre maligna laborare cœpit, quæ eam ad deliria & convulsiones deduxit. Et quia paupercula erat, & parcebat sumptibus, paucis remediis curata est, in sequentem modum.

Quater secta fuit vena, cucurbitulæ plures admotæ, humidæ & siccæ, pro potu utebatur decocto radicis acetosæ, in quo dissolvebam dis in die salis prunellæ ʒ. i. spiritus sulphuris guttas xv. in jusculis sumebat frequenter bezoard. min. ℈. i. Die undecima morbi exhibui spiritus fuliginis ʒ. ii. in aqua cardui benedicti, & parum sudavit; die duodecima exhibui ejusdem spiritus ʒ. iii. cum eadem aqua, copiosè sudavit, eademque die febris remissa est, deliria & motus convulsivi desierunt, & intra paucos dies postmodum convaluit.

OBSERVATIO XXXVII.

Hemicrania.

FIlia nobilis Viri Dn. de Larcare Picenensis, annos nata duodecim, laborabat hemicrania, ab aliquot annis infestante, quæ nullis remediis cesserat, sed corpus emaciatum permanebat, nullum sumens incrementum. Missa est meo consilio ad thermas Balerucanas, & aquis earum usa est in potu, & lotione capitis, sicque perfectè curata est.

OBSERVATIO XXXVIII.

Vulnus in brachio curatu difficile.

DN. de Rochemore annos natus circiter 25. vulnus acceperat in brachio, paulo supra carpum & versus cubitum ascendens. In curatione fluxiones novæ frequenter obortæ sunt, quibus totum brachium & manus intumescebant, iisque suppurationes succedebant, quæ aliis in locis tum brachii, tum manus apertæ sunt, licèt debita curatio adhiberetur, brachium, & manus tumore œdematoso afficiebantur, & ex ulceribus pus serosum effluebat. Post multa remedia causam antecedentem & conjunctam respicientia, curatio peracta fuit per splenia, locis tumentibus admota, cum bona ligatura, quibus humorum in partem affluxus impediebatur, & sinuosorum ulcerum unio procurabatur. Sicque æger intra quindecim dies curatus est, qui antea per duos menses laboraverat.

OBSERVATIO XXXIX.

Pleuritis.

IN principio mensis Septembris anni 1644. Filius Dn. Audifret, civis Monspeliensis quinque annos natus correptus est pleuritide lateris sinistri, cum febre acutissima. Post remedia ordinaria per quinque dies usurpata, & quatuor phlebotomias, jussi ut cucurbitulæ duæ lateri dolenti applicarentur, cum profundis scarificationibus. Contigit autem, ut ex scarificationibus illius cucurbitulæ, quæ dolentem locum propius attingebat, sanies multa effluxerit, per totum diem, simulque dolor ac febris desierint. Jussi, ut admoverentur folia betæ supra loca scarificata, & per duos dies saniei fluxus continuatus est, ac denique in fine verum pus è vulneribus emanavit. Atque ita æger omnino curatus est. Credo scarificationes ad

locum

ocum pleuritidis pervenisse, & materiam morbificam per vulnera emanasse.

OBSERVATIO XL.

Dolor capitis in hemitritæo.

ILlustrissimus Princeps, Janethinus Doria, classis Hispanicæ Præfectus, cùm in arce Monspeliensi bello captus detineretur, afflictus est principio mensis Septembris febre hemitritæa, quæ inter cætera symptomata, capitis dolorem gravissimum inferebat, eumque continuum, & extra accessionem æque molestum, qui tamen post quatuor phlebotomias, in brachiis celebratas, eodem vigore perseverans, intra horam sublatus est sanguinis missione ex malleolo dextro in fine diei sextæ usurpata. Tam promptus effectus observatione dignus fuit, ut tyrones videant quam bona fiat revulsio à capite per saphenarum apertionem.

OBSERVATIO XLI.

Rheumatismus.

DOminus de Barri, filius natu major Domini de Rochemore, in Suprema Computorum Subsidiorum Curia apud Monspelienses Protopræsidis, principio mensis Augusti, anni 1644. laborare cœpit rheumatismo universali, omnes propemodum corporis articulos infestante, cum febre assidua, & summa urinarum cruditate. Contigerat præcipuè hic affectus ex natatione intempestiva. Cùm enim ad flumen, longe ab urbe dissitum, æstu vigente proficisceretur, corpus calefactum in aquam demergebat; unde catarrhus iste universalis prodiit. Per sex septimanas frustra usurpata fuisse remedia videbantur, cùm nihil proficerent, & dolores in varias partes vagarentur, ac sæpè recurrerent. Præcipua autem remedia fuere venæ sectio decies usurpata, & julepi refrigerantes & incrassantes quibus bis aut ter accesserunt leves purgationes. Tandem malo perseverante, exhibitus est bolus ex conserva rosarum cum calom. gr.xx.extracti jalappæ gr.vi. tertio quoque die multa serosa & porracea dejiciebat, quo remedio quater usurpato, dolores omnino sublati sunt, postmodum tumores œdematosi qui in nonnullis articulationibus, præsertim pedum remanebant, emplastris resolventibus & roborantibus discussi sunt.

OBSERVATIO XLII.

Singultus.

PUella tredecim annos nata, ab anno integro laborabat singultu admodum molesto, quater aut quinquies in die infestante, nunc per horæ quadrantem, nunc per dimidiam horam, nunc per horam integram. Per totam hyemem prægressam symptoma hoc eam infestaverat: æstate verò, ab eo ferè immunis fuerat, ut per dilucida admodum intervalla rediret. Adventante Autumno, rediit cum pristina sævitie. Parens illius à me consilium petiit die secunda mensis Octobris, anni 1644. Sequenti die exhiberi jubeo calomelanos gr. xvi. diagryd. gr. viii. quo solo remedio affectus in totum sublatus est eadem die.

OBSERVATIO XLIII.

Aneurisma.

FIlius Petri Vesian, mercatoris Monspeliensis, quinque annos natus, febre laborans, mense Julio anni 1644. ex venæ sectione incidit in aneurisma, propter apertam arteriam, quod integrè curatum est, admotis cataplasmatis adstringentibus ex bolo, terra sigillata, aliisque compositis, aceto & albumine ovi subactis, & tertio quoque die immutatis, quibus fascia arctissima superinducebatur, & trium mensium spatio, curatio peracta est.

OBSERVATIO XLIV.

Catarrhus in pulmonem decumbens.

DIe decimaquarta mensis Octobris, anni 1644. cùm Austri per mensem integrum viguissent, subitò tempestas calida & humida in frigidam & siccam, nempe Aquiloniam mutata est, ex qua, licèt per biduum immediatè præcedens, ptisana laxante, & manna purgatus fuissem, fluxio in pulmonem mihi concitata est, tussim, & spirandi difficultatem patiens cum levi stertore. Levis fuit affectus per biduum, ut nihilominus per urbem ambulare non desinerem. Tertio die, ingravescente affectu, sumpsi mannæ ℥.i. cum resinæ jalappæ gr. iv. quibus parùm purgatus sum, ideò sumpsi eadem nocte circa horam undecimam, ptisanam laxantem cum manna, & copiosè purgatus sum per noctis decursum. Quartâ die leviter pransus sum, & quinque horis à prandio sumpsi eandem ptisanam laxantem, qua mediocriter purgatus sum per noctis decursum. Quintâ die, horâ somni, cùm catarrhus perseveraret, licèt admodùm imminutus, sumpsi laudani gr. iii. cessavit illico catarrhus, & tota nocte placidè dormivi. Cùm tamen sexta die mane stertor levis in pectore audiretur, cum levi spirandi difficultate, decrevi jejunio reliquias illas absumere. Ideò manens in lecto tota illa die, sumpsi tantum jusculum unum hora prandii, & hordeatum hora cœnæ. Placidè dormivi tota nocte insequente & catarrhus omninò discussus est. Dolor tamen in mandibula dextra satis levis exortus est, qui fluxu sanguinis ex gingiva, ubi dens corrosus est, protinus sublatus fuit. Fluxit autem sanguis ferè guttatim cum pituita permixtus ad ℥. iii.

OBSERVATIO XLV.

Oculi macula.

FIliæ Dn. de Merviol octo annos natæ, ex diuturna ophthalmia, relicta est macula densissima in oculo, mediam iridis partem occupans. Quæ absumpta fuit aqua rosarum, in qua dissolvebatur sal armoniacum, eâ quantitate, ut linguam leviter feriret, eaque detinebatur per biduum, aut triduum in vase, ex aurichalco confecto, donec cæruleum colorem acquireret.

OBSERVATIO XLVI.

Catarrhus cum raucedine.

DIe decima septima mensis Novembris anni 1644. flante Austro, correptus sum catarrho cum raucedine. Secundâ morbi die mansi in lecto, & nihil sumpsi tota die, præter hordeata duo, horis prandii & cœnæ. Tertia sumpsi ptisanam laxantem; cum mannæ ℥.i. Quarta die quievi, & raucedo valdè imminuta. Quinta tussis sicca aderat, cujus ratione venam aperui. Sexta tussis perseverabat. Ideo sumpsi calomelanos gr xx. cum resinæ jalappæ gr. viii. Medicamentum tota die nihil præstitit; sed tantum circa vesperam duas sedes movit perexiguas. Tussis tamen omnino discussa est.

OBSERVATIO XLVII.

Difficultas spirandi cum tussi & raucedine.

UXor D. Dortomanni Patroni celeberrimi laborabat tussi, raucedine, & difficultate spirandi à viginti diebus in quorum decursu ter purgata fuerat, cum infuso sennæ & mannæ ℥.i. Vocatus ad eam in principio mensis Decembris anni 1644. præscripsi venæ sectionem ad ℥.ix. sanguis fuit valde corruptus, deinde usa est per septem dies jusculis pectoralibus, in quorum primo & ultimo senna infundebatur, & manna dissolvebatur. Nihilominus tussis & difficultas spirandi, quamvis remissiores, perseverabant, quia illa pulmonem habet debilem, & cerebrum

valdè humidum. Qua ratione proponitur ab adstantibus usus decocti sudorifici; quem me non improbare dixi, sed prius tentandum esse unicum remedium, ad contumaces fluxiones eradicandas efficacissimum. Quare præscribo calomelanos gr. xx. cum resinæ jalappæ g. x. à quo remedio septies purgata est, & à fluxione omninò liberata, ita ut aliis remediis opus non fuerit.

OBSERVATIO XLVIII.

Dolor colicus antiquus cum alvi fluxu.

HOnesta virgo Antonia de Paravisol. 25. annos nata laborabat ab octo mensibus dolore ventris, colico non absimili, quem comitabatur alvi fluxus, quo pituitosam atque biliosam materiam, nec non purulentam excernebat. Paucissima remedia usurpaverat, donec ad extrema redacta, & se morti proximam existimans, auxilium meum implorat. Præscribo primùm, ad demulcendum dolorem, qui atrox & continuus erat, Laudani gr. iii. cum conservæ rosar. drach. 1. quo dolor saltem ad tempus sedatus est, & alvi fluxus imminutus. Deinde ad eum dolorem leniendum, obstructiones reserandas, & tensionem, quæ in ventre tactui subjiciebatur, tum etiam alvi fluxum cohibendum, sequentia à me præscripta sunt.

♃. Rad. altheæ Unci. ii. folior. malvæ, pariet. violar. an. m. ii. sem. lini & fœnugr. ana Unc. i. flor. chamom. & meliloti ana P. ii. fiat omnium decoctio, qua foveatur pars dolens, manè & serò.

♃. Unguenti de althea Unc. ii. olei chamom. & lilior. ana unc. i. fiat linimentum, quo illinatur eadem pars, post fotum.

♃. Rad. gram. asparag. brusci ana Unc. ii. fol. agrim. pimpinellæ, pilosellæ & plantag. ana m. i. tamarindor. Unc. i. tartari crudi Unc. ß. myrobal. citrin. drach. ii. coquantur ad ℔. i. fiat apozema pro tribus dosibus matutinis, addendo unicuique dosi rhab. pulv. drach. ß. syrupi de rosis siccis, Unc. i.

His remediis ita imminutus est dolor, & alvi fluxus, ut ægra ipsa se integræ sanitati proximam putaret. Sed elapsis quindecim diebus, symptomata rediere, cum eadem vehementia. Vocatus iterum, sequentia præscribo.

♃. Rhab. pulv. drach. i. conservæ rosar. drach. iii. fiat bolus, qui detur manè cum regimine.

♃. Terebinthinæ aquæ plantag. lotæ drach. iii. rhab. pulv. drach. ß. misce, fiat bolus, qui detur per triduum, post usum prioris.

Hisce duobus remediis, quanquam levioribus, omnino liberata est.

OBSERVATIO XLIX.

Febris tertiana diuturna.

PUella, decem annos nata, febre tertiana laborans, tribus mensibus, in Nosocomio, post multa remedia frustrà tentata, sumpsit die octava Januarii anni 1645. febrifugi mei gr. xii. quæ erat dies intermissionis. Quinquies purgata est per alvum, accessio venit eadem die præter morem, sequenti die non apparuit, neque deinceps. De hoc febrifugo plura dicemus in fine hujus centuriæ.

OBSERVATIO L.

Febris quartana.

MUlier quadragenaria, in Nosocomio decumbens, laborabat febre quartana à quatuor mensibus. Die decima Januarii anni 1645. sumpsit febrifugi mei gr. xx. pridie accessionis. Sexies purgata est per alvum. Sequenti die, loco accessionis, passa est quosdam labores & inquietudines, sine rigore aut frigore præcedente, & sine calore sensibili. Die sequentis accessionis eædem inquietudines rediere, sine accessione. Postridie purgata est medicamento ex sennæ ℥. ß. diaphœnic. drach. iii. syrupi rosf. ℥. i. septies dejecit, & inde nullam amplius aut accessionem, aut inquietudinem passa est.

OBSERVATIO LI.

Febris quartana.

UXor Ludovici Lauterii, sutoris, annos 23. nata propè portam Latensem habitans, & duplici quartana laborans, à quinque mensibus, ad me venit die 27. Januarii anni 1645. cui exhibeo die 28. febrifugi mei gr. xx. horis matutinis, cùm circa vesperam prima accessio expectaretur. Purgata est sexies, & semel vomuit, circa meridiem, tribus horis ab assumpto jusculo, & cùm prandere inciperet. Vesperi accessio rediit sine frigore, sed calor solitò longior fuit. Secunda accessio postridie non rediit, neque ulla alia deinceps.

OBSERVATIO LII.

Hydrops.

MEndicus quidam, nomine Raseau, hydropem patiebatur à tribus mensibus ex quo venter in amplissimum tumorem increverat, & cùm, propter inopiam, Medici auxiliis uti non posset, ex rusticæ mulieris consilio usus est per mensem integrum decocto radicis brusci. Purgatus est bis aut ter, simplici sennæ infuso, & his solis præsidiis perfectè curatus est.

OBSERVATIO LIII.

Febris hectica cum suspicione phthiseos.

FIlius Domini Paschalii, quatuor annos natus, per sex menses integros febrem hecticam patiebatur cum tussi & sputis subputridis, unde phthisicus putabatur, & tandem pro deplorato relictus est à Medico ordinario, hecticam esse in tertio gradu, palam profitente. Mater in hac desperatione victum tenuem instituit, cùm antea solidioribus alimentis vesceretur, jušcula enim tantum hauriebat per diei decursum, vesperi verò hordeatum sumebat. Bis verò in septimana infusum drach. ii. sennæ capiebat, in decocto cichorii & buglossæ paratum, cum aniso, in quod decoctum calens senna injiciebatur, & in eo pernoctabat sine alio calore. Hac simplici cura intra mensem restitutus est.

OBSERVATIO LIV.

Febris quartana.

DOmini Athanasii Salinarum Conductoris Socrus, annos nata 52. Febre quartana laborans, sex mensium spatio die quinta mensis Februarii, anni 1645. sumpsit febrifugi mei gr. xx. Bis purgata est per alvum, & semel vomuit amara, post assumptum jusculum. Erat pridiè accessionis, quæ postridiè rediit horâ consuetâ, eadem formâ & duratione. Die verò sequenti accessionis nihil apparuit, neque deinceps.

OBSERVATIO LV.

Febris quartana.

LUdovica Bevonse annos 45. nata, propè fanum sanctæ Crucis habitans, & febre quartanâ laborans à quatuor mensibus, sumpsit die octavâ Februarii anni 1645. Febrifugi mei gr. xx. pridie accessionis, à quo primum purgata est per vomitum, rejecitque bilem multam, eamque amarissimam, tribus horis ab assumpto medicamento, & post vomitum sumpsit jusculum, quod paulò post vomitu rejecit, cum bile minus amara. Post mediam horam dejecit per alvum copiosos humores, & semel tantum per hanc viam purgata est. Sequenti die rediit accessio prioribus consimilis, & ab eo tempore nullam amplius accessionem passa est.

OBSER-

OBSERVATIO LVI.

Febris quartana.

FIlia Dn. de Boitargues, in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Regii Correctoris, quindecim annos nata, à tribus menſibus quartanâ laborans, poſt multa remedia, fruſtra uſurpata, ſumpſit die nona Februarii anni 1645. febrifugi mei gr. xx. pridie acceſſionis. Sexies purgata eſt per alvum. Sequenti die acceſſio rediit, ſed tribus horis retardata eſt; & multò brevior fuit. Secunda acceſſio non rediit; ſed loco illius quaſdam paſſa eſt inquietudines. Tertia acceſſio iterum rediit; ſed perexigua. Quarta major fuit. Sumpſit iterum remedium pridie quintæ acceſſionis, quæ rediit paulò minor, & ab eo tempore nulla ampliùs apparuit.

OBSERVATIO LVII.

Febris quartana.

MUlier quadragenaria nomine Jeanne Guillarde, à ſex menſibus quartanâ laborans, die decimaquintâ Februarii ſumpſit febrifugi mei gr. xx. pridie acceſſionis. Sexies purgata eſt per alvum, & nihil per vomitum rejecit. Poſtridie acceſſio rediit dimidio brevior, & non amplius deinceps comparuit.

OBSERVATIO LVIII.

Febris quartana.

MUlier quinquagenaria, nomine Motana, propè puteum templi habitans, febre quartanâ laborabat à ſeptem menſibus, eàque vehementiſſimâ. Sumpſit die decimaſeptima Februarii anni 1645. febrifugi mei gr. xxv. Ter purgata eſt per alvum, & ſemel vomuit bilem amariſſimam; acceſſiones perſeverabant, ſed multò remiſſiores. Poſt tertiam acceſſionem ab aſſumpto medicamento, ſumpſit ejuſdem febrifugi gr. xxx. & purgata eſt per alvum duodecies; bis verò per vomitum excrevit bilem porraceam pituitæ mixtam, & ab acceſſionibus omninò liberata eſt.

OBSERVATIO LIX.

Febris quartana.

PUella tredecim annos nata, nomine Andrea Delona, Filia Jacobi Delon fratrum minorum hortulani; à quatuor menſibus quartanâ laborans, ſumpſit die decimaſeptimâ Februarii, anni 1645. febrifugi gr. xx. per vomitum bis purgata eſt, & nihil per ſeceſſum excrevit. Acceſſiones eædem perſeverabant. Poſt tertiam acceſſionem, die ſcilicet vigeſimatertiâ ejuſdem menſis, ſumpſit febrifugi gr. xxiv. purgata eſt quinquies per alvum, & nullo modo per vomitum, ſicque morbus omninò ſublatus eſt, nulla acceſſione deinceps redeunte.

OBSERVATIO LX.

Febris quartana.

MAria Delona, prædictæ ſoror, annos undecim nata, eandem febrem patiebatur ab eodem tempore. Sumpſit die decimaſeptima Februarii anni 1645. febrifugi gr. xvi. ter dejecit per alvum ea die, poſtridie bis, & à morbo protinus curata eſt.

OBSERVATIO LXI.

Febris quartana.

DIe ſecunda menſis Martii, anni 1645. Antonius Bayle, quinquagenarius, propè fanum divæ Annæ habitans, quartana laborans à quinque menſibus, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus eſt per alvum, ſine nauſea vel vomitu, & ſine ulla moleſtia. Poſtridie rediit acceſſio, ſed dimidio minor, & ab eo tempore non ampliùs apparuit.

OBSERVATIO LXII.

Febris quartana.

CLariſſimus vir Dn. de Leſpine in ſuprema Computorum, Subſidiorum & Fiſci Curia Conſiliarius, à ſeptem menſibus febre quartanâ laborans, poſt multa remedia fruſtrà tentata, & cachecticum habitum adeptus, unde hydrops metuebatur, quod ille in acceſſionibus multo potu ſeſe ingurgitaret, & aquæ ℔. vi. aut vii. hauriret; ſumpſit die octava Martii, anni 1645. febrifugi mei gr. xx. purgatus eſt per 24. horas, ad minimum duodecies, vomuit verò ter aut quater, quæ omnia ſine moleſtia paſſus eſt. Die nonâ ejuſdem menſis, acceſſio, quæ hora meridianâ recurrere ſolebat, rediit tantùm horâ ſeptimâ veſpertina, ſine frigore, & cum calore, minori quidem intenſivè, ſed majori extenſivè. Die decimâ quæ acceſſionem ſequuta eſt, bene habuit. Die undecimâ mane dolore inſigni correptus eſt colico perſimili, ſiniſtrum hypochondrium occupante, cum hæmorrhagia narium, qua ſanguinis circiter ℥. iv. excrevit. Dolor nunc intenſior, nunc remiſſior, totâ die perſeveravit, cum aſſidua deſidendi cupiditate: Per dilucida tamen intervalla pravos quoſdam humores excernebat. Circa veſperam, moleſtam micturitionem paſſus eſt, cum ardoris ſenſu in fine mictionis. Die duodecimâ bene habuit tota die, & acceſſio, quæ tunc temporis expectabatur, non rediit. Die decimatertiâ multoties urinas reddidit nigerrimas, atramenti inſtar, cum ſedimento craſſo & nigerrimo. Die decimaquartâ, dolor ſiniſtri hypochondrii iterum apparuit, per intervalla rediens, & intenſior factus eſt die decimaquintâ, tumque dolorem eſſe in liene certò conſtitit ex tenſione illius partis, & inflammatione, quæ anteà non apparuerat. Admota fuere fomenta parti affectæ, clyſteres injecti, unde levis alvi fluxus ſequutus eſt, laxatis viis, & attenuatâ materia, quæ intus retenta dolorem efficiebat. Die decimaſexta ſumpſit infuſionem ʒ. ii. ſennæ cum ſalis tartari ℈. i. ter purgatus eſt, ſequenti verò die, iterato medicamento quinquies dejecit, unde meliùs habuit. Attamen diebus ſubſequentibus quoſdam horrores paſſus eſt, illis ſcilicet, quibus acceſſiones redire conſueverant, donec tertia invaſione acceſſio integra apparuit, ſed prioribus levior. Sumpſit iterum ſennæ infuſum per biduum, quo purgatus eſt mediocriter, acceſſio tamen rediit priori ſimilis. Die prima menſis Aprilis, ſumpſit iterum febrifugum eadem doſi. Ter purgatus eſt copiosè per alvum, nullus vomitus concitatus eſt. Die ſecunda rediit acceſſio prioribus ſimilis. Die quinta ejuſdem menſis acceſſio quæ expectabatur, non rediit. Die undecimâ acceſſio rediit priori intenſior, ita ut febris ad priorem ſtatum recurrere videretur. Ideò die decimatertiâ idem remedium iteratum eſt duplicata doſi, unde copiosè purgatus eſt per biduum, & ab eo tempore acceſſio non ampliùs rediit.

OBSERVATIO LXIII.

Pleuritis ſpuria.

DIe octava menſis Martii, anni 1645. cùm tempeſtas Auſtrina in Aquiloniam & frigidiſſimam ſubitò converſa eſſet, laborare cæpi horis matutinis dolore graviſſimo latus ſiniſtrum & ſternum occupante, à quo ſumma reſpirandi difficultas oriebatur. Quem ſtatim diſcutere tentavi fomentis calidis, quamvis febris apparere inciperet, quæ tamen erat ſatis exigua. A fomentis dolor factus eſt intenſior, unde, vocato chirurgo ſanguinem miſi è brachio ejuſdem lateris ad ℥. x. qui fervidus admodum apparuit. Duabus horis à venæ ſectione, aſſumpto ante horam juſculo, clyſter injectus eſt. Poſt ſecundum juſculum iterata eſt venæ ſectio ad ℥. xii. Licèt enim à flatibus

bus præcipuè dolor ille exoriri videretur. Verebar tamen, ne doloris atrocitas fluxionem ad partem attraheret, quæ duobus annis præteritis pleuritide vera bis affecta fuerat. Hic dolor aliquantulum fuit imminutus. Ego tamen sequenti die perseverante, alium clysterem injiciendum præcipio, ex decocto emolliente paratum in quo diaphænici ℥. i. dissoluta est cum aquæ benedictæ, ℥. iv. à quo alvus copiosè soluta est, & vomitus semel concitatus; tum inter vomendum flatus in partibus thoracicis contentus subitò explosus est, ita ut post vomitum à dolore lateris & sterni me prorsus liberatum senserim, nullisque aliis remediis opus habuerim.

OBSERVATIO LXIV.

Febris quartana.

DIe duodecimâ mensis Martii anni 1645. Joannes Rey laternarum faber, quadragenarius, in via Lapeyre dicta habitans, & febre quartanâ laborans à sex mensium spatio, sumpsit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus est per alvum, pluries vomuit serosa & biliosa. Sequenti die, quæ erat decima tertia ejusdem mensis, accessio rediit hora solita, sed minor. Die decima sexta loco accessionis levem calorem passus est sine frigore. Die decima nona, qua accessio expectabatur, nihil apparuit, & ab eo tempore liber omninò fuit.

OBSERVATIO LXV.

Febris quartana.

DIe decimâ septimâ mensis Martii, anni 1645. mulier quadragenaria, nomine Marie Courbiague, ante ædes Domini d'Argencour habitans, paupercula, & pessimâ victus ratione utens, ac vino frequenter sese ingurgitans, à duobus annis quartanâ laborabat, sumpsit febrifugi mei gr. xx. (nullâ præmissâ præparatione, una exceptâ venæ sectione, quæ paucis anteà diebus celebrata fuerat) quod omnino rejecit. Purgata est vigesies, quia corpus erat impurissimum; bis aut ter vomuit. Postridie levem accessionem passa est, & nullam deinceps.

OBSERVATIO LXVI.

Febris quartana.

EAdem die, scilicet decima septimâ mensis Martii, mulier quadragenaria nomine Toinette Boyssiere, vidua Joannis Alquier sartoris, juxta domum prædictæ Mariæ habitans, & septem mensibus quartana laborans sumpsit febrifugi mei gr. xx. septies purgata est per alvum, quater vomuit & postridiè manè iterùm ter dejecit per alvum copiosè. Eadem die accessio quæ reditura erat hora tertia vespertina, post mediam noctem apparuit, sed cum levi frigore, & levi calore, per tres aut quatuor horas, cum ante accessio vehementissima per quatuordecim horas durare consuevisset. Et inde nullam ampliùs accessionem passa est.

OBSERVATIO LXVII.

Febris tertiana duplex.

PEtrus Palat, quindecim annos natus, in hospitio habitans, cui signum est Aquila argentea, febre tertiana duplici laborans quadraginta diebus, post venæ sectionem & purgationem aliquoties repetitam, & julepos pluries exhibitos, ex alterius Medici præscripto, sumpsit die decima octavâ mensis Martii anni 1645. febrifugi mei gran. xiv. Sexies purgatus est per alvum. Sumpserat medicamentum hora quarta matutina, quamvis accessio hora octava redire solita esset, quæ etiam hora dicta apparuit: & modo consueto, sed nullam ampliùs ab eo tempore accessionem passus est.

OBSERVATIO LXVIII.

Febris quartana.

SErenissimus Princeps Janethinus Doria, Genuensis, Classium Hispanicarum Præfectus, cùm illius triremis à procellosis ventorum tempestatibus ad oras Catalauniæ propulsa fuisset, à nostris militibus captus, & in arcem Monspeliensem deductus est, ubi per biennium moratus, æstate prægressâ incidit in febrem tertianam, quæ per quatuor menses perseveravit, nunc simplicis, nunc duplicis typum referentem, non obstantibus omnibus remediis, quæ à Medico ordinario præscripta fuerant, aliisque in consilium vocatis, è quorum numero unus interdùm fueram. Tandem ineunte hyeme febris tertiana in quartanam migravit, quæ trium mensium spatio multis etiam remediis oppugnata fuit à duobus Medicis, serenissimo Principi seriatim opem ferentibus. Tandem perseverante affectu, meam opem implorat, eique morem gerens, exhibui die vigesimâ septimâ mensis Martii 1645. febrifugi mei gr. xx. Tribus horis ab assumpto medicamento bis vomuit serosos humores, & nihil dejecit tota die. Circa mediam noctem semel dejecit copiosè. Postridie manè bis. Eadem die expectabatur accessio hora sextâ vespertinâ, quæ non apparuit, neque deinceps, & inde ad perfectam valetudinem perductus est.

OBSERVATIO LXIX.

Catarrhus cum tussi.

DIe quartâ mensis Aprilis anni 1645. cùm ex catarrho satis diuturno, molesta tussi laborarem quæ noctu potissimùm ingravescebat, & aliquot purgationibus non cessarat, sumpsi laudani opiati gr. iii. quibus tussis sedata est. Illa tamen rediit post biduum, ex injuria aëris, qui una die valdè calidus fuit postero verò valdè frigidus, flante Aquilone. Die Octavâ ejusdem mensis, sumpsi ejusdem laudani grana duo, & tussis omninò sedata est.

OBSERVATIO LXX.

Febris quartana.

DOminus Pithory in Curia Computorum, subsidiorum, & Fisci Regii Consiliarius, à febre quartana liberatus est casu rarissimo. Cùm secta illi fuisset vena, paulò post occlusum vulnus, & ligatum brachium, fluere cœperunt ex vulnere guttulæ quædam aquæ limpidissimæ, quæ fasciam penetrabant, & indusia sæpè mutare cogebant. Perseveravit ille fluxus per multos dies, donec febris quartana cessaverit. Notandum est, illum post multos annos ex hydrope interiisse.

OBSERVATIO LXXI.

Oesophagi obstructio.

QUidam rusticus famelicus, pedem suillum elixum comedendo, ejus frustulum satis magnum devoravit, in cujus medio ossiculum carne contectum latitabat. Illud autem propter magnitudinem & glutinositatem œsophago adhæsit, eique agglutinatum est, ut neque vomitu, neque sorbitione ulla excuti potuerit. Per biduum in eo statu fuit, cum tanta angustia, ut brevi moriturus videretur. Post multa tentata, Chirurgus filum ferreum oblongum in apice duplicavit ad formam hami, quo pisces capiuntur, & filum illud penitissimè demisit in œsophagum, cujus unco frustum illud pedis porcini arreptum est, & magna vi ab œsophago avulsum, foràsque extractum.

OBSERVATIO LXXII.

Angina.

QUidam Anginâ verâ correptus, tam arctè occlusum habebat ab inflammatione superius œsophagi osculum

lum, ut nihil omnino deglutire posset. Dum verò remedia usurpabantur, ad vires reficiendas, ut copiosas sanguinis missiones aliaque remedia ferre posset, immissus fuit catheter in œsophagum, & syringa catheteri aptata; per quam juscula in ventriculum demittebantur, tum etiam alia remedia, quorum ope à morbo liberatus est.

OBSERVATIO LXXIII.

Icterus.

Pater Jesuita laborabat ictero, ventriculi imbecillitate ex bile in eum refluente, unde vomitus frequens oriebatur. Pharmacopœus Collegii exhibuit ei succum fumariæ ad ℥. iii. Prima exhibitione cohibitus est vomitus, & per aliquot dies, continuato remedio, icterus omnino sublatus est. Factus fuerat ille icterus ex calida hepatis intemperie, cum obstructione pori colidochi conjuncta. Ad utrumque autem affectum fumaria plurimum valet, cujus vires in succo longe potentiores sunt, quàm in decocto.

OBSERVATIO LXXIV.

Catarrhus ferinus, cum variis febrium complicationibus.

Die primâ mensis Maii, anni 1645. vocatus sum ad Dominam de Beaufort, apud matrem Dominam du Pelous decumbentem, in Castello Bayart nominato, apud Vivarienses non longe à Rhodano, erat autem nata annos 35. sanguineo temperamento prædita. Per mensem integrum ægrotaverat ex catarrho ferino, cum febre continua, cui jungebantur accessiones febris intermittentis, bis in die recurrentes, nempe hora 10. matutina & hora 6. vespertina. Cùm his tussis molestissima dies noctesque eam infestabat, ex qua pituitam crudam ingenti copia rejiciebat, ut nullus somno relinqueretur locus. Per mensis decursum quinquies celebrata fuerat venæ sectio à D. Chaumel Medico ordinario peritissimo, & ter purgatio administrata, aliaque multa remedia usurpata, ex quibus unum maximè profuerat, nempe bolus ex laudani gr. iii. cum conserva rosarum: à quo per 12. horas tussis & catarrhus omnino sedabantur, & ægra se curatam prædicabat, ob summum levamen quod ex eo remedio percipiebat. Quamprimum eam invisi, in consilio, habito cum duobus aliis Medicis, censui, quoad typum febrium prædictarum spectat, esse febrem continuam, & duas tertianas duplices simul complicatas. Quoad remedia verò, esse mittendum sanguinem ex brachio sinistro, cùm dolor pungitivus adesset in latere sinistro cum febre intensissima, & linguæ nigredine, quam tussis ferè indesinens comitabatur. Die igitur primâ mensis Maii circa vesperam, missus est sanguis ad Unc. ix. & exhibitus est julepus refrigerans & incrassans. Noctem transegit cum paulo minori molestia. Postridie manè, quæ erat secunda mensis Maii, cùm febris intensa adhuc vigeret, iterata est phlebotomia ad Unc. viii. ex qua febris remissior facta est, & dolor lateris evanuit. Circa vesperam ejusdem diei, ægra conquesta est de dolore lateris dextri, qui sensim increscens, gravis admodum factus est horâ nonâ vespertinâ, ut venam ejusdem lateris aperire coacti fuerimus eadem horâ, unde lateris dolor imminutus est, & intra noctis decursum prorsus evanuit: nox tamen insomnis fuit & molesta, cum tussi ferè assidua. Accessiones febriles omninò desierant. Una ex medicamento purgante, pridie mei adventus. Altera, ex priori venæ sectione, sed febris continua perseverabat cum eodem tenore. Die tertiâ ejusdem mensis, cum tussis & febris vehementer urgerent, exhibita est ante meridiem boli prædicti, ex laudani gr. iii. compositi, qui paratus habebatur, media tantum pars, quæ intra horam tussim omnino sedavit, & ægra bene habuit usque ad mediam noctem; tussis tamen per intervalla recurrebat, quâ pituitam crassam, viscidam, & valdè putridam excernebat; ita ut multa sputa essent flava & viridia, febre intentâ continuo perseverante. Cùm autem vesperi tussis admodum urgeret, & ægra inquietudinibus plurimum affligeretur exhibita est boli prædicti altera pars dimidia, ex qua noctem placide transegit, cum paucissimo tamen somno. Die quartâ manè tussis rediit, sed cum libera admodum & liberali anacatharsi, qua sputa valde putrida excernebantur, & nonnulla eorum sanguine tantillum conspersa erant. Post duas horas cessavit tussis usque ad meridiem, quo tempore iterum rediit satis molesta, & cùm diutiùs perseveraret, ægramque graviter affligeret, ac sputa crudiora apparerent, ita ut ex fluxionis renovatione procedere videretur; exhibita est alterius boli ex gr. iii. laudani compositi dimidia pars, quâ tussis iterum sedata est. Alvus mane soluta fuerat, & ægra dejecerat biliosa multa, & subviridia, cùm antea perpetuò alvus adstricta fuisset, & clysteribus parum solveretur. Circa vesperam injectus est clyster ex decocto ℥. ß. sennæ cum Catholic. & diaphœnic. an. ℥. i. quo quater purgata est, & in ultima excretione multam pituitam rejecit, viridi colore perfusam, eique similem, quæ per anacatharsim excernebatur. Post ejectum clysterem dormivit placidè per horas tres, & se adeo suavem somnum toto morbi decursu non percepisse asseruit. Horâ decimâ noctis, cùm tussis aliquantulum rediisset, sumpsit alter. part. dimid. boli prædicti partem quartam, quæ laudani granum dimidium non continebat, eâ tamen tussis sedata est, & noctu ægra placidè quievit. Die quintâ matutinâ sumpsit manè purgans medicamentum ex sennæ ℥. ß. in jusculo pectorali, quo bis in die utebatur, infusa, in quo post colaturam mannæ ℥. ij. dissolutæ sunt. Eademque die discessi, ordine agendorum in posterum cum Medico ordinario sedulo deliberato, & scriptis mandato. Quibus intra viginti dies, à meo discessu, pristinæ sanitati restituta est. Horum præcipua fuere juscula pectoralia continuata, venæ sectio, & purgatio iterata. Sed præ cæteris palmam retulit bolus ex laudano, per plures dies consequentes parva dosi usurpatus, quo omnia symptomata tandem sedata sunt.

OBSERVATIO LXXV.

Tumor pedis dextri diuturnus.

Nobilis Matrona, uxor Nobilissimi viri D. de Langon, quinquagenaria, tumorem œdematosum cum dolore insigni in dextro pede patiebatur, cujus origo talis fuerat. Cùm aliquando iter faceret, equus cui insidebat, in terram cecidit, & super dextrum dictæ matronæ pedem, quo ictu gravissimo calcaneum depressum est, & à parte pedis interiori ad exteriorem detrusum, unde dolores acerbissimi cum movendi impotentia exorti sunt. A multis, tum Chirurgis, tum Empyricis pluries vexata est, nec os luxatum in pristinam sedem protinus reponi potuit, unde dolores, & ambulandi impotentia, cum pedis tumore œdematoso, eam continuò affligebant. Jam à quatuor mensibus in his angustiis erat, cùm eam invisi, quod contigit die 20. mensis Maii, anni 1645. Explorans autem diligenter partem affectam, video luxationem satis levem remanere; eamque callum contraxisse, atque adeo esse protinus immedicabilem. Dolorem autem præcipuum esse in vola pedis; non in parte luxata, quod nervi, partem illam occupantes, humore multo imbuti essent. Ideo ad curationem oportere humoris ad partem debilem affluxum impedire, & eum, qui parti impactus erat, discutere, partemque ipsam roborare. Quæ omnia octo dierum spatio sequentibus remediis præstita sunt.

℞. Radic. salsæ parill. ℥. iv. aquæ fontis ℔. iv. infundantur per viginti quatuor horas, deinde bulliant ad mediæ partis consumptionem, addendo sub finem sennæ mundat. ℥. i. turbith. hermodactylor. ana ʒ. ii. colaturæ capiat ℔. ß. manè per octo dies.

℞. Olei ceræ ℥. i. illinatur pars affecta manè & serò; deinde sequens emplastrum admoveatur.

℞. Massæ emplastri diapalma, vino rubro austero soluti, & ad vini consumptionem cocti ℔. ß. rosar. rubr. myrtillor. mastich. & tartari vini rubri pulveratorum an. ʒ. i. chamæpit. & chamæm. pulveratorum an. ℈. ii. fiat massa de qua formentur emplastra, quibus pes universus post inun-

ctionem contegatur. His tumor & dolor ablatus est, manente tamen claudicatione, propter ossis luxationem.

OBSERVATIO LXXVI.

Morbilli.

EAdem Matrona Domina de Langon febre continua correpta est, cum tussi & raucedine, die vigesimâ sextâ Junii 1645. Per triduum symptomata non validè urgebant; ideo tempus illud sine remediis transegit. Quartâ die cum febris intensior evasisset sanguis detrahitur, & julepus refrigerans exhibetur. Eadem die totum corpus morbillis conspersum apparuit. Vocatus ego die quinta, præscribo circa vesperam julepum, ex æquis partibus aquæ ulmariæ & cardui benedicti, cum bezoardici mineralis gr. xx. Duabus horis assumptis ab assumpto julepo, copiosè sudavit, febris valdè imminuta, & portio morbillorum discussa est: post sudores, alvus soluta est. Postridie manè idem julepus iteratus est, ac copiosiùs sudavit post duas horas, ac febris omnino ablata est, omniaque propemodum exanthemata discussa sunt.

OBSERVATIO LXXVII.

Nephritis.

QUidam vir quinquagenarius, nephriticis doloribus valdè obnoxius, sumpsit per duodecim dies decoctum radicis cardui asinini & liquiritiæ, quo multos lapillos & arenulas excrevit, & postmodum per plures annos ab affectu liber permansit. Erat autem radicis ℥. ß. cum liquiritiæ ʒ. ii. in singulis dosibus.

OBSERVATIO LXXVIII.

Cholera morbus in febre tertiana maligna.

JUvenis quidam bilioso temperamento præditus, incidit æstate mediâ in febrem tertianam, quæ duabus primis accessionibus satis mitis apparuit, sed in tertia accessione, tanta fuit humoris biliosi malignitas & ferocia; ut concitato vomitu, atque alvi fluxu frequenti, cum maxima virium jactura, summum ægro periculum impenderet. Vocatus ad eum, præscribo clysterem, ex jusculo cum confect. Alkermes ʒ. iii. theriacæ recentis ʒ. i. quo statim vomitus & alvi fluxus sedatus est. Quia verò in hujusmodi febribus malignis sæva illa symptomata in singulis paroxysmis redire solent, & ægrum secunda, vel tertia invasione de medio tollere; ad præcautionem præscripsi victum incrassantem, & laudani gr. iv. duabus horis ante paroxysmum sumenda, sicque symptomata prædicta non rediere, levis accessio fuit, & julepis refrigerantibus, incrassantibus, atque alexipharmacis curatio absoluta est.

OBSERVATIO LXXIX.

Lochiorum suppressio.

ELegans quædam mulier, triduo à partu, nimiam partium genitalium dilatationem emendare cupiens, vulvæ adstringentia applicuit, quibus lochia suppressa fuere, & tantâ copiâ sanguis cumulatus est in utero, ut rectum intestinum, & vesicæ cervicem comprimendo, omnes evacuationes cohibuerit, & venter in utris modum intumuerit. Vocatus ad eam, primùm immitti jubeo catheterem in vesicam, & magna urinæ copia excreta est. Posteà pessarium acre præscribo, in uteri cervicem immittendum, quo lochia affatim fluere, ac tandem clyster laxans injectus est, quo fæces plurimas dejecit, & ita omnes viæ apertæ sunt.

OBSERVATIO LXXX.

Sudores nocturni.

VIr quadragenarius, melancholico temperamento præditus, sudores nocturnos patiebatur à longo tempore, qui per quatuor, aut quinque dies perseverabant, & posteà cessabant. Recurrebant verò bis aut ter in mense. Satis apparebat, hos sudores procedere à colluvie serosa, quæ per intervalla colligebatur, & à natura postmodum per sudores expellebantur. Ideo cum satis pauper esset, & multorum remediorum sumptus ferre non posset, consului, ut bis in mense sumeret pulveris jalapæ drach. ß. cum cremoris tartari pari quantitate. Quibus, per trium mensium spatium continuatis à tædioso affectu liberatus est.

OBSERVATIO LXXXI.

Fluor muliebris.

MUlier quadragenaria, diuturno fluore albo laborans, post multa remedia frustrà tentata, ptisanâ laxante, per mensem integrum, singulis diebus usurpata, protinùs liberata est. Hujus autem ptisanæ compositio talis fuit.

♃. Sennæ mundat. drach. i. sem. coriandri præpar. liquirit. rasæ ana drach. i. ß. aquæ fontis, in aqua tamarindor. drach. iii. & ligni lentiscini drach. i. bullierint, cyathum unum, infundantur frigidè per noctem, & colaturam capiat manè, duabus horis ante pastum.

OBSERVATIO LXXXII.

Enterocele.

VIr quinquagenarius enterocelem gravissimam passus erat per quatuor dies continuos à qua nullis auxiliis revocari potuerat. Vocatus ad eum, pulsum valde languidum invenio, cum extremarum partium frigiditate. Tum pars affecta valde frigida ad tactum sentiebatur, ut de illius narcosi metueretur. Inter alia remedia præscribo fotum ex aqua vitæ calente, inguini admovendum, quo per duas horas continuato, intestinum repositum est blanda impulsione, & æger ab imminente exitio liberatus.

OBSERVATIO LXXXIII.

Hysterica passio.

MUlier 20. annos nata, bilioso temperamento prædita, cum hysterica suffocatione premeretur, & faciem haberet rubicundam, injecto clystere, ex oxycrato parato, confestim liberata est, ita ut aliis remediis, quæ ipsi præscripta fuerant, non indiguerit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Dysenteria.

QUidam dysentericus omnia remedia respuens, solo usus est pimpinellæ decocto, cum aqua & butyro confecto, cujus scutellam sumebat manè & serò, & intra triduum curatus est. Plurimùm valet pimpinella ad depurandum sanguinem, & levem habet adstringendi vim, ideò non est mirum, si dysentericis conferat.

OBSERVATIO LXXXV.

Tumor Pancreatis scirrhosus, cum affectione hypochondriaca.

ILlustrissimus vir Dominus Audoyer in Senatu Gratianopolitano Præses Amplissimus, annos natus 57. gravissimis & contumacissimis torquebatur affectibus, quorum idea ut exactiùs introspici valeat series affectuum, quibus à viginti annis conflictatus est, paucis exponenda.

Ac primùm sciendum est, eum temperamento bilioso ac melancholico esse præditum, gracili habitu & macilento. Prima autem malorum origo in doloribus arthriticis constituenda est, qui ab anno 1622. eum per intervalla infestare cœperunt. Et illis postmodum successere leves quidam insultus epileptici, qui circa annum 1626. primùm invadentes, & per dilucida intervalla redeuntes, post exactum biennium prorsus desiere, eodemque tempore dolores arthritici iterum reversi sunt, qui per totum illud tempus, quo insultus epileptici sævierant, omnino delituerant.

Illi autem arthritici dolores bis aut ter singulis annis eum exercuere, ut interdum per duos aut tres menses lecto affixus fuerit, cum perexiguo ex variis remediis usurpatis auxilio: hoc imprimis observans, se ex frequenti phlebo-

phlebotomia parùm adjutum fuisse : imò verò ex ea dolores arthriticos intensiores semper redditos fuisse.

Postquàm verò per octo annorum spatium, nempè ab anno 1631. usque ad annum 1639. doloribus hisce per intervalla prædicta conflictatus est; in graviora mala postmodùm delapsus est, à mœrore acerbissimo, ex mulieris aulicæ, & magnatis affinitate, & amicitiâ sibi conjunctissimæ, suisque rebus maximè necessariæ, interitu. Undè primùm correptus est motu quodam palpebrarum involuntario, ad hunc usque diem perseverante, quo oculi per intervalla clauduntur & aperiuntur; ut sit veluti tremor quidam illarum partium, quo etiamnum manus & pedes frequenter (levissimè tamen) corripiuntur.

Eodem tempore doloribus arthriticis vexatus est, trium mensium spatio, quos ambulandi impotentia subsequuta est, per sex menses perseverans. Cùm autem Parisiis tunc temporis degeret, aquis Villecomitensibus, ex D. Delormei Medici clarissimi præscripto usus est, à quibus magnam stomachi refrigerationem passus est, ac deinceps scabies pruriginosa, admodùm molesta totum corpus invasit, quæ confestim curata est unguento quodam (ni fallor mercuriali) carpis manuum, & plantis pedum admoto, ex consilio D. de Labrosse Medici Parisiensis; Q[illegible] inunctionem sequuta est ingens diarrhœa, per 2[illegible] perseverans, cum gravissimis ventris torminibus : [illegible]t interdum alvi fluxus dysentericus apparuerit. Interim pedum & tibiarum incommoda perseverantia ambulandi facultatem per annum integrum sustulere. Eo verò tempore, tùm maximis animi contentionibus in libris, aliisque chartis evolvendis; tum gravissimis animi pathematis, & mœrore ingenti, ob infelicem negotiorum successum agitatus est. Quæ reliquis affectibus infrà describendis originem dedisse meritò existimantur.

Anno 1640. in gravem incidit spirandi difficultatem, & pectoris angustiam, cum dolore quodam ventriculi regionem obsidente, quæ quidem symptomata per 15. dies acerbiùs afflixere, ac deinde non levem remissionem passa sunt; sed post aliquod temporis intervallum iterùm atque iterùm vires novas resumere visa sunt, ita ut ad hunc usque diem nunc remissiùs, nunc intensiùs, ab iis obsessus fuerit æger illustrissimus.

Pro contumaci affectu expugnando varia à variis Medicis remedia per quatuor annorum decursum præscripta sunt: purgationes variæ per apozemata, potiones, syrupos magistrales, ptisanas laxantes, & similia. His accesserunt phlebotomiæ frequentes, cauteria, vesicatoria, apertiones hæmorrhoidum, fernicupia, jusculа medicata, serum lactis chalybeatum, lac integrum, aquæ minerales sulphureæ, ut Borbonienses & Dinienses, tum etiam vitriolatæ, ut Aurelianæ, opiatæ roborantes & aperientes, syrupi pectorales, & alia quamplurima, quæ variis temporibus per quadriennium usurpata, maximum aliquando, aliàs verò minimum ægrotanti solatium attulere. Verùm habitualis affectus semper in orbem rediit, & perillustris æger iisdem hactenus affectibus vexatus est.

Cùm autem nos ad eum invisendum accersiti fuerimus, circa principium mensis Maii, anni 1644. curationem universam ad insignia duo symptomata superiùs recensita dirigendam esse censuimus, pectoris nimirùm angustiam & spirandi difficultatem, quorum causæ primò introspiciendæ sunt, in quo maxima difficultas & summa obscuritas residere videtur. Illa enim spirandi difficultas nullam veri asthmatis, aut fluxionis, à capite in pulmonem irruentis speciem præ se ferre videtur, licèt pro asthmatico à præstantissimis quibusdam Medicis tractatus fuerit. Nulla enim tussis, nullus stertor, & nulla humoris pituitosi per anacatharsim excretio apparet. Secundò illa difficultas spirandi à causis procatarcticis in momento ferè concitatur & desinit; ut, si paulò vehementiùs corpus commoveat, aut in levissimam iracundiam feratur; statim anhelitu difficili corripiatur, & paulò post spirandi libertatem iterùm recuperet. Tertiò, quamquam vespertinis horis hoc symptomate magis premitur, ita ut erectâ cervice, & sedens in lecto usque ad mediam noctem manere cogatur; attamen simul atque somno corripi incipit, protinùs evanescit spirandi difficultas, & capite in pulvinar demisso æger decumbit; sicque noctis reliquum tam placidè pervadit, & cum tanta spirandi facilitate, ut nullum in pulmone affectum latitare, facilè appareat.

Illius igitur anhelitus difficilis causa immediata alibi quærenda est : nempè in infimo ventre, cujus partes molestissimis affectibus obsessæ, omnium malorum mineram in se continent.

Hoc primum demonstrat doloris & angustiæ sensus, de quo nobilis æger perpetuò conqueritur, ejusque sedem sub diaphragmate, & circa ventriculi regionem ostendit, & quoties difficultate spirandi premitur; dolor ille & angustia, atque oppressio (ut ipse nominat) toties augetur, & vice versa : ita ut unum ab alio dependere manifestum sit. Nos autem doloris illius & angustiæ seu oppressionis causam diligenter inquirentes, & ventriculi regionem contrectantes, eam quidem satis tractabilem invenimus, quoties manum suspensam aliquantulum adhibebamus; sed postquam eam penitus adegimus satis vehementi compressione facta, duritiem quandam & renitentiam profundiùs, & sub ventriculo sitam percepimus, eamque in pancreate residere censuimus, quod tumore duro & scirrhoso affectum arbitramur. Et cum pancreas sub diaphragmate sedeat; non est mirum, illud tumore affectum, partem eam respirationi maximè inservientem comprimere, ejusque motum liberum impedire. Verùm enim verò, illa causa per contactum explorata, non planè satisfacit. Si enim anhelitus difficultas ab ea solummodò dependeret; esset perpetua, non interpolata, neque à causis externis corporis nimirùm, aut animi commotione tam facilè induceretur. Equidem ita convincit hæc ratio, ut alia causa huic adjungenda sit, nempe materia quædam tenuis, quæ levi momento commoveatur, ac deinde facilè ejusdem agitatio sedetur. Quænam autem sit illa materia, & quam præcisè sedem occupet; ad amussim definire, facillimum non est. Licebit tamen, cum præstantissimis Medicis qui nobilis ægri curationem susceperunt, ad communem, & magis probabilem rationem confugere, vapores & flatus à liene, ventriculo aliisque partibus translatos, accusantem. Hæc autem flatuum & vaporum in ventriculo commotio inde facilè dignoscitur, quòd nobilis æger post singulos pastus à prædictis symptomatis graviùs torqueatur. Siquidem ex coctione difficili & laboriosâ, in ventriculo debili, multi flatus generantur, qui ventriculum distendentes pancreas & diaphragma comprimunt, unde major angustia & difficultas spirandi, per aliquot horas à pastu, exoriri consuevit. Præterea in maximis aëris mutationibus, quando Aquilonia tempestas in Austrinam convertitur, maximè ingravescunt symptomata prædicta, ex eo, quòd ab illa aëris mutatione excitantur rheumatismi, qui aliàs dolores arthriticos parere consueverant, & jam in partes interiores, diuturnis intemperiebus & obstructionibus deliberatas, confluunt, pravosque humores in iis contentos exagitant : vel quod ab humidiori aëre inflentur humores, ac veluti fermententur, unde anathymiasis elevatur, quæ diaphragma, & pulmonem impetens, pectoris angustiam, & spirandi difficultatem parit.

Si hæc symptomata ad aliquod morbi genus referenda sint; nos ea protinus ad melancholiæ speciem, quæ hypochondriaca nominatur, reducenda censemus : cum ex mœrore gravi & diuturno primam duxerit originem, in corpore calido & sicco, unde magna humoris melancholici congeries, quæ obstructiones contumaces, in hypochondriis peperit. Imò verò, quamvis scorbutus, in Septentrionalibus plagis frequentissimus, hisce regionibus nostris infrequens omninò sit; Hic tamen affectus ad scorbuti naturam accedere videtur, cùm prædicta duo symptomata, nimirum pectoris angustia, & difficultas spirandi, frequentissima sint hujus morbi symptomata, ut quàm plurimis observationibus annotavit Severinus Eugalenus, in cujus patria morbus iste frequentissimus est, & ad illius imitationem Daniel Sennertus lib. de scorbuto cap. 4. ubi illius morbi signa proponit, & art. 9. illius capitis hæc duo symptomata ita describit, ut illustrissimi ægrotantis nostri statum graphicè depingere videatur.

Quamvis autem (ut jam dictum est) morbus ille, scorbutus

butus appellatus, hisce nostris regionibus insolens, ac pene invisus sit; Nos tamen, ne in tanti affectus curatione aliquid neglexisse videremur, specifica hujus morbi remedia statim usurpavimus, cum aliis permixta, quæ obstructiones reserare, humorem melancholicum obtundere, & foras excludere valerent. Atque ita primùm nasturtii aquatici, beccabungæ & fumariæ succos per multos dies exhibuimus, iis admiscendo salem tartari, & spiritum vitrioli, in quibus etiam sennæ tantillum passim infundebamus; sicque humores crassi, glutinosi, tartarei, sensim educebantur. Interdum verò succos prædictos cum decoctis rad. enulæ camp. cortic. tamarisc. fol. agrimon. absint. pimpinellæ, permiscebamus. A quibus remediis à 7. mensis Maii, ad 28. continuatis, plurimùm adjutus æger noster videbatur. Cùm verò ea die tempus siccum & serenum in Austrinum & plùviosum fuerit conversum, prædicta symptomata de integro renovata sunt, quæ ad diem tertium mensis Junii perseverantia, duplici phlebotomia parca manu celebrata, plurimùm immutata sunt. Ab eo tempore, sale seu vitriolo martis, per mensem integrum usus est, quod quidem ad obstructiones referandas, viscera roboranda, eorumque calidam intemperiem corrigendam, vires habet eximias. Interdum tamen, tertio videlicet aut quarto die, purgatiunculas ex senna, prædictis decoctis infusa, interjiciebamus, interdum etiam pilulas ex chalybe exhibebamus, & aquam ex infusione chalybis paratam in potu ordinario cum vino tenui & oligophoro propinabamus. Quibus per mensem (ut dictum est) continuatis nobilis æger ad multò meliorem statum perductus est ita ut, qui antea neque in equo, neque in carruca, sine magna molestia iter facere non poterat, jam & carrucæ motum velociorem, & equi celerem ambulationem facilè toleraret. Præterea totius corporis vigor, & ipsius faciei color plurimum restitutus est. Hoc in primis annotatione dignissimum est, quòd nobilis æger à semicupiis & fotibus, regioni ventriculi admotis, maximè lædebatur, & in insignem anhelitus difficultatem conjiciebatur; ita ut eorum usum, quamvis huic curationi maximè necessarium, prorsus abjicere coacti fuerimus.

Hæc usque ad diem quartam Julii à nobis acta sunt, quo tempore impetrata ab illustrissimo Præside discedendi veniâ, Monspelium rediimus, relicto ipsi præscripto eorum, quæ in posterum agenda videbantur.

A discessu meo, per totum autumni & hyemis sequentis decursum, prædicta remedia alternatim & per debita intervalla, ex clarissimi viri D. Joannis Matthæi, Medici illius ordinarii præscripto usurpavit, nempe salem Martis, pilulas ex chalybe, & infusionem sennæ in prædicto decocto; cum sale tartari, & spiritu vitrioli paratam, quibus addebatur opiata roborans & aperiens, à nobis ante discessum præscripta. Cùm verò post aliquot menses maxima symptomatum imminutio appareret, consului per litteras, ut fotum & semicupium tentaret, siquidem sperandum foret, ut causis morbificis valdè imminutis, minor fiat humorum commotio, quæ dictorum remediorum usum impediebat. Res ex voto successit, & fotus sine molestia æger ferre potuit, à quibus maximum fructum percepit. Vere autem sequenti non solùm fotus, sed etiam semicupia usurpavit, & prædicta remedia sedulò continuavit, aliis nonnullis additis, à quibus tandem, Deo sit laus & gloria, ad optimam valetudinem perductus est.

[Conf. lib. xii. c. vi.]

OBSERVATIO LXXXVI.

Hydrops tympanites.

Clarissima Matrona, uxor D. de Gevre, Costensis Juris utriusque Doctoris 30. annos nata, bilioso temperamento prædita, laboravit per 10. menses tumore ventris satis insigni, cui tensio maxima adjuncta erat, ut hydropis tympanitis naturam omnino referret. Prima affectus origo huic præsertim causæ adscribebatur, quòd ægra, fluorem album è longo tempore patiens, in balneum actu frigidum sese demerserit, à quo fluor ille suppressus est. etiam causæ varii errores in victu accesserunt. Multis remediis usa est per dictum tempus, à peritissimis Medicis præscriptis Potionibus, nempe apozematis, & julepis aperientibus ac diureticis, opiatis hepar roborantibus, aliisque quamplurimis sine ullo fructu; tandem circa finem mensis Maii anni 1645. curæ meæ se commisit, quam sequentibus remediis aggressus sum.

℞. Rad. asparagi, brusci, & cichorii an. ℥. ß. rad. enulæ camp. & petrosel. an. ʒ. ii. fol. agrimon. ceterach. capil. ven. ana M. ß. absinthii utriusque ana P. ß. coquantur ad ℥. vi. in colatura infunde frigidè per noctem sennæ mund. ʒ. i. salis diuretici ʒ. i. spiritus diuretici gutt. xxx. cap. manè cum regimine, per sex dies continuos. Purgabatur quater aut quinquies singulis diebus, & materiam viscidam cineritii coloris excernebat. Post secundam dosim sanguis detractus fuit ad ℥. viii. in fine apozematum sumpsit pilulas ex calomelanos gr. xx. diacr. gr. x. quibus septies purgata est, & sequenti die ventris tumor resolutus apparuit; qui tamen circa vesperam iterum inflari cœpit. Tumore subsidente, dum hypochondria contrectarem, percepi tensionem insignem & dolorificam, circa ventriculi regionem: cujus ratione præscripsi (cum juleporum continuatione) fotum emollientem & aperientem, universæ r[illegible]ni hypochondriacæ singulis diebus admovendum, sic[illegible]em tensio etiam non levis in dextro hypochondrio apparebat. Quibus per 4. dies usurpatis menstruæ purgationes prodiere, quæ per aliquot menses latuerant. Cùm tamen illæ segniter admodum procederent, triduo elapso iterum usurpati sunt tum fotus, tum apozemata, sine senna parata. A quibus moderata mensium copia provocata est, & ab eo tempore tumor ventris omnino discussus apparuit. Ad firmandam tamen curationem præscripsi pilulas usuales aperientes & laxantes, bis aut ter in mense deglutiendas; tum etiam opiatam roborantem & aperientem, singulis diebus per mensem integrum usurpandam.

OBSERVATIO LXXXVII.

Febris quartana.

Joannes Gossel Lotharingus, bonarum literarum candidatus, in Delphinatu, prope oppidum Revel nominatum, apud nobilem virum, cujus filios erudiebat, tunc temporis habitans, ad me venit die 16. mensis Junii anni 1645. ut ei febre quartana ab anno integro laboranti opem ferrem. Ejus autem hypochondria explorans, maximam tensionem & duritiem in regione hepatis & lienis invenio, quam tantæ morbi contumaciæ atque longitudinis causam esse existimans, eam prius demoliendam censui apozemate aperiente & laxante, [præmissa venæ sectione,] tum etiam fotibus mollientibus & aperientibus, ac pilulis ex chalybe paratis. Quæ omnia ipsi præscripsi ad xx. dies usurpanda. Tum febrifugi mei dosim ei tradidi post dicta remedia sumendam. Cùm autem ille non posset commodè Pharmacopœis uti, qui à loco ubi degebat, satis longè distabant, & sumptus remediorum vix ferre posset, omissis iis omnibus, quæ præscripta fuerant, febrifugum statim sumpsit, à quo multùm purgatus est. Prima accessio assumpto remedio dimidio minor fuit; secunda priori adhuc minor. Et ita minuentibus sensibiliter accessionibus, post quintum paroxysmum, à febre quartana omnino liber fuit, de quo me per litteras monuit, addens, se tussicula infestari à febre sibi relicta. Cui rescripsi, ut remedia à me antea præscripta usurparet, pro hypochondrii utriusque obstructionibus reserandis, quas adhuc persistere, & tussim illam siccam perducere non dubitabam.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Vomitus antiquus.

Uxor D. Antonii de Manissy, Medici Romanensis & Universitatis Valentianæ Doctoris aggregati meritissimi, annos nata 24. laboravit per triennium vomitu molesto, cum dolore lumborum ad regionem lienis sese exporrigente,

porrigente, vomebat autem post singulos pastus, omnem propemodum cibum & potum cum pituita viscida permixtum: unde ad summam maciem perducta est. Præterea quasdam velut accessiones febriles patiebatur, bis aut ter in mense per 12. aut 15. horas perseverantes. Multi Medici ex eis, qui pro ea consilium inierant, hæc symptomata à calculo, renum parenchymati infixo, provenire existimabant. Alii verò obstructiones, & hystericos affectus accusabant. Quorum omnium ratione varia remedia usurpata fuerant sine ullo fructu. Donec tandem ægra ad tantam maciem perducta fuerit, cum febre lenta conjunctam, ut febre hectica confecta putaretur. Ego autem rogatus à marito, ut quædam remedia ipsi præscriberem, censui præcipuam mali originem in liene residere, eumque tum obstructionibus, tum intemperie calida siccâ laborare. Quorum ratione, præmissâ parcâ venæ sectione, sequentia præscripsi remedia.

℞. Rad. cichor. asparagi, brusci, & buglossi an. ℥. ß. fol. agrimon. ceterach. capill.ven. & pimpinellæ an. M. ß. coquantur cum pullo gallinaceo, in colat. dissolve cremor. tart. ʒ. j. fiat jusculum, quod capiat manè per 16. dies.

In quarto quoque jusculo infunde per noctem sennæ mund. ʒ. iii. sem. anisi ʒ. i. capiat cum regimine.

℞. Hord. integri & amygd. dulc. an. ℔. i. contundantur & decoquantur pro semicupio, quod ingrediatur tepidè bis in die per triduum, post usum jusculorum.

℞. Chalyb. præp. cum sulph. ℥. i. aloës opt. sennæ mund. rhab. elect. & agarici recenter trochisc. an. ʒ. ii. pulv. diarrh. abb. ʒ. ß. croci ℈. ß. cum oxymel. simpl. fiat massa pilular. de qua capiat ʒ. i. singulis dieb. manè tribus horis ante pastum, postea deambulando, & continuando per xv. dies.

Finito usu pilularum, reiteretur semicupium per quatriduum.

Hisce remediis ordine usurpatis, à prædictis affectibus liberata est, & in integrum sanitatem restituta.

OBSERVATIO LXXXIX.

Febris tertiana.

ANcilla Domini de Sautereau in Senatu Gratianopolitano Consiliarii Regii, triginta annos nata, febre tertianâ intermittente detinebatur, ejusque accessiones 15. passa erat, in quarum decursu bis ei sanguis detractus fuerat, & medicamentum catharticum bis etiam exhibitum: pluresque julepi refrigerantes & aperientes præscripti à Medico ordinario; qui post decimum quintum paroxysmum febrifugi mei gr. xx. illi exhibuit die intermissionis, quæ erat 25. Julii 1645. Quinquies purgata est per alvum, blandè, & sine molestia. Postridie accessio rediit multò intensior. Et ab eo tempore nullam amplius accessionem passa est.

OBSERVATIO XC.

Febris tertiana.

DOminus de Pourroy, in Senatu Gratianopolitano Præses amplissimus, quinquagenarius, febris tertianæ intermittentis accessiones viginti passus erat, quando ad eum vocatus sum. Bis ei sanguis detractus fuerat: julepi refrigerantes multi exhibiti, & aqua benedicta Rulandi bis propinata, unde magnam bilis & pituitæ copiam excreverat, per vomitum, & secessum. Vocatus ego in accessione vigesima prima, eam valde intensam invenio, quatuordecim horarum spatio, ægrum valde affligentem, cum siti ingenti, & gravi inquietudine, quæ tandem sudoribus in fine paroxysmi prodeuntibus, discussa est. Urinæ erant rubræ, & quasi flammeæ, nullum concoctionis indicium exhibentes. Ideo sanguinem detrahi jubeo satis magnâ copiâ: julepos valdè refrigerantes præscribo; succum limonum in ptisana potus ordinarii, & spiritum vitrioli in eadem ptisana, tempore accessionis. Quibus intra biduum color urinæ ruber valdè remissus est, & leve enæorema in ea apparuit. Nihilominus accessio vigesima secunda ejusdem fuit durationis, sed cum minori inquietudine, quæ epithematis liquidis regioni cordis admotis, valdè temperata est. Sequenti die exhibui febrifugi mei gr. xxv. cujus nulla fuit operatio per totam diem, nisi quòd circa horam tertiam vespertinam semel alvum deposuit, & submediocrem materiæ biliosæ copiam excrevit. Postridiè vero, horâ octavâ matutinâ, iterum dejecit, sed multò copiosiùs, excrementa autem biliosa & serosa erant. Horâ nonâ rediit accessio, quæ multò remissior & brevior fuit, ad horas octo tantùm perseverans. Post accessionem ter alvus soluta est. Contigit ista accessio die ult. mensis Julii 1645. Die 1. Augusti nulla accessio fuit, quia erat dies intermissionis. Die verò secundâ, in qua accessio expectabatur, nulla etiam apparuit; ita ut æger curatus videretur. Attamen die tertia, quæ erat dies intermissionis, nova accessio prodiit. Sequenti die, quæ erat quarta ejusdem mensis, secta fuit vena, cùm urinæ adhuc rubræ apparerent, post meridiem verò alia accessio contigit, ita ut febris tertiana simplex in duplicem versa videretur. Die quinta ejusdem mensis rediit accessio priori similis. Hic amplum critici insultandi campum invenere, quòd febrifugo meo tertianam simplicem in duplicem convertissem. At die sexta iterum exhibui febrifugũ ad gr. xxxvi. quo sexies purgatus est, multaque dejecit biliosa, ac pituitosa. Accessio rediit eadem hora, sed priori aliquantulum remissior. Post accessionem ter aut quater iterum alvum deposuit. Postridie manè iterum ter aut quater. Et accessio non rediit, neque diebus consequentibus, & intra paucos dies ad consueta munia rediit. In eoque statu permansit per 24. dies, in quorum decursu varios errores commisit in victu, qui eum in recidivam conjecere. Itaque die trigesimâ, ejusdem mensis, novâ accessione correptus est, horâ secunda post meridiem, quæ decem horarum spatium peragravit. Die ultima mensis, alia accessio rediit hora quarta vespertina, sed multò levior. Die primâ Septembris rediit accessio hora decimâ matutinâ, priori consimilis, censui illas accessiones ex nova cacochymia ab incauta victus ratione cumulata exoriri, quæ levem quandam putredinem nacta sit, & nondum esse partibus firmiter infixam, neque tenaciter fermentatam, atque adeo eam levioribus remediis evacuari posse, neque ad febrifugum esse confugiendum. Præscripsi itaque purgans medicamentum ex infus. ʒ. iii. sennæ in decocto tamarindor. cichorii, & agrim. cum sem. anisi & crystal. mineral. an. ʒ. i. addendo colaturæ mannæ & syrup. ros. an. ℥. i. pulv. jalapæ ʒ. i. Optimè purgatus est, & accessio sequens minor fuit. Tum per biduum sequens sumpsit jusculа aperientia & laxantia, sicque ab accessionibus omnino liberatus est, & debito victus regimine cautius observato, ad perfectam valetudinem perductus est; qua ad hanc diem usque feliciter fruitur.

OBSERVATIO XCI.

Febris quartana.

FRater Theotimus, juvenis Religiosus, Ordinis Recollectorum Cœnobii Gratianopolitani, incidit in febrem quartanam versus finem mensis Julii anni 1645. Quinque accessiones passus erat, cùm ad eum vocatus sum. Sanguis ei detractus fuerat sine ullo alio remedio. Sumpsit die septimâ Augusti febrifugi mei gr. xxx. pridie accessionis. Multùm purgatus est per inferiora, & aliquoties per superiora. Accessio postridie rediit multò minor, quam nulla alia subsecuta est.

OBSERVATIO XCII.

Febris quartana.

FRater Paschalius, ejusdem Cœnobii Religiosus, 10. accessiones febris quartanæ passus erat cùm eum invisi. Ei exhibui febrifugi mei gr. xxiij. die 25. mensis Octobris anni prædicti, octies purgatus est per alvum, & bis per vomitum, eâque evacuatione morbus omnino sublatus est.

OBSERVATIO XCIII.

Febris quartana.

UXor clarissimi viri D. de Chappoulay, apud Quæstores Franciæ Gratianopolitanos Advocati regii, quinquagenaria, à quinque septimanis febre quartanâ laborabat, adeò graviter, ut in lecto perpetuò decumberet, & solis jusculis vesceretur, nunquam enim aderat integra ἀπυρεξία. Die primâ mensis Septembris sumpsit febrifugi mei gr. xv. sexies purgata est per alvum, idque blandissimè, sequenti die bis iterum purgata est, & accessio, quæ reditura erat post meridiem, usque ad horam septimam retardata est, multòque remissior fuit. Sequentibus verò diebus non ampliùs comparuit. Cùm autem sese reficere inciperet, & solidis alimentis uteretur, uvas immaturas in singulis pastibus comedebat, unde in febrem quartanam recidit; quæ consequenter duplex & triplex facta est, cum ego tunc temporis Gratianopoli discessissem, & Monspelium rediissem. Contigit autem, ut mense Decembri ejusdem anni Gratianopolim iterum vocatus fuerim, eam verò tunc temporis invisens, triplici quartana graviter oppressam inveni. Quamobrem ei exhibui febrifugi mei gr. xx. die decima nona dicti mensis quibus septies purgata est per alvum, & bis per vomitum. Febris ea die non rediit, neque per biduum sequens. At verò die 23. cùm lautè prandisset, longa accessione correpta est. Qua de causa sumpsit sequenti die febrifugi parem quantitatem, & quinquies dejecit per alvum, nihil verò per vomitum, consequenter à febre immunis fuit.

OBSERVATIO XCIV.

Febris quartana.

MUlier quinquagenaria, in Nosocomio Gratianopolitano, per annum integrum febre quartanâ conflictata fuerat. Die 5. mensis Septembri anni 1645. sumpsit febrifugi mei gr. xx. & copiosè purgata est per alvum, semel vero per vomitum; idque septem horis ab assumpto medicamento. Die sexta accessio rediit paulò minor, & retardata est per horas quatuor. Ab eoque tempore nullam ampliùs accessionem passa est.

OBSERVATIO XCV.

Febris quartana.

ANcilla Uxoris Domini de Servien, in Camera Computorum Gratianopolitana Præsidis, febre quartana laborabat à quinque septimanis. Sumpsit die 6. Septembris anni 1645. febrifugi mei gr. xvi. pridie accessionis, quo multùm purgata est, per inferiora tantùm. Secunda die rediit accessio sine frigore, sed prioribus longior, & retardata est per horas sex, sequentibus verò diebus non ampliùs rediit, & in eo statu permansit per mensem integrum. Incautam verò victus rationem servans, ancillarum more, in febrem quartanam recidit, quæ primum in duplicem, mox in triplicem migravit, idque post meum discessum. Cùm autem Gratianopolim rediissem mense Decembri, ipsi exhibui febrifugi mei gr. xx. die 23. ejusdem mensis, rigidâ hyeme, atque glaciali existente. Matutinis horis materiam viscosam & glutinosam, eamque copiosam vomitu rejecit, vespertinis verò plurimùm per alvum expurgata est, & sic omnino liberata fuit à triplici quartana.

OBSERVATIO XCVI.

Febris tertiana.

PEtrus Faiole, in Senatu Gratianopolitano Procurator, unus ex Consulibus illius anni, annos natus 40. febre tertiana duplici laborabat 25. diebus, per quos vulgaribus remediis ex alterius Medici præscripto abundè usus fuerat. Vocatus ego die 24. Augusti anni 1645. eum lecto affixum invenio, & solis jusculis utentem, gravibusque paroxysmis quotidie afflictum. Illi autem exhibui febrifugi mei gr. xv. quibus septies purgatus est per alvum, idque blandissimè, & à paroxysmis febrilibus omnino liberatus.

OBSERVATIO XCVII.

Febris quartana.

GAbriel Pyot famulus D. Marcha civis Monspeliensis, annos natus 24. febre quartanâ duplici laborans à tribus mensibus, & nullis usus remediis, per illud tempus sumpsit febrifugi gr. xxiv. die 10. Novembris anni 1645. quæ erat dies intermissionis; purgatus est septies ea die per alvum, sine ullo vomitu, aut nausea, & sine ulla molesta: sequenti die bis alvum deposuit. Accessio, quæ hora quintâ vespertina expectabatur, retardata est usque ad 3. matutinam sequentis diei. Secunda accessio quæ vespertinis horis redire consueverat, nullo modo comparuit, & ab eo tempore æger nullam ampliùs accessionem passus est.

OBSERVATIO XCVIII.

Febris quartana.

UXor Joannis Alles Chirurgi Montfrinensis, triginta annos nata, febre quartana laborabat à quatuor mensibus, & cùm per illud oppidum transirem circa finem mensis Octobris anni 1645. rogatus sum à marito, ut quædam remedia illius curationi idonea præscriberem. Video mulierem admodum pallidam & macilentam, cui menses non fluxerant à principio morbi, & contrectans hypochondria, lienem invenio durissimum, ac ferè scirrhosum. Ideo censui febrem quartanam curari non posse, quin obstructiones illæ graves prius auferrentur. Præscripsi itaque primum potionem purgantem, & postridie venæ sectionem. Postmodum pilulas ex chalybe, aloë, ammoniaco, aliisque per 15. dies usurpandas, fotum emollientem atque aperientem, per usum pilularum singulis diebus hypochondriis admovendum. Quibus diligenter usurpatis, tensio hypochondrii sinistri admodum remissa est, sed accessiones febriles in eodem tenore consistebant: sumpsit itaque febrifugi mei gr. xx. à quo sexies purgata est per alvum, & ab eo tempore nullam amplius accessionem passa est.

OBSERVATIO XCIX.

Febris quartana.

INgenuus adolescens Michaël Pineau Romarantinianus, Medicinæ studiosus, cùm febre tertiana per quatuor menses afflictus fuisset, tandem in quartanam incidit, eaque laborabat à sex septimanis, cùm ad me venit remedium exposcens. Dedi itaque febrifugi mei gr. xx. die 29. mensis Novembris, anni 1645. ea die bis tantùm purgatus est per inferiora, idque circa vesperam. Sequenti die quæ erat dies accessionis, decies purgatus est per alvum, & bis per vomitum, nempe horis prandii & cœnæ, & cum assumptis alimentis biliosos humores excrevit, & accessio non apparuit ea die neque deinceps.

OBSERVATIO C.

Febris quartana.

PUella sancti Ægidii, nomine Joanna Brunetta decem annos nata, febre quartana laborans à quatuor mensibus, sumpsit febrifugi mei gr. xxi. die 29. mensis Novembris anni 1645. Quinquies purgata est per alvum sine molestia: sequenti die rediit accessio more consueto, & ab eo tempore non ampliùs comparuit, atque ita ægra à morbo libera omnino evasit.

APPENDIX.

QUia omnes febris quartanæ curationes, sub diversis titulis propositæ, centuriæ limites excederent, ideo sequentes sub eodem titulo comprehendimus, ut ad hanc usque diem, qua hæc prælo subjiciuntur, curationum nostrarum series extendatur. Tum ut ea quæ de febrifugo nostro inferiùs dicturi sumus, illustriora evadant.

Cum

Cum Gratianopoli Monſpelium peterem menſe Octobri anni 1645. Valentiam tranſeunti occurrit mihi caupo quidam, qui Claudius Boudon nominatur, febre quartana laborans à tribus menſibus; ad cujus oppugnationem nullum remedium uſurpaverat, præter unicam venæ ſectionem. Præſcribo primùm potionem purgantem, ad cacochymiam, in primis viis reſtagnantem evacuandum; quæ febrifugi operationi obſiſtere potuiſſet, ex ſennæ ℥. ß. diaphæn. ʒ. iii. ſyrupi roſac. ℥. i. ſumendam poſtridie acceſſionis, qua copioſè purgatus eſt. Sequenti die ſumpſit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus eſt per alvum ſine moleſtia, idque tantum circa veſperam. Poſtridie rediit acceſſio ſolito multò longior, & poſtmodum nulla alia ſubſequuta eſt.

In eodem itinere tranſiens per oppidum, quod *le Bourg Saint Andiol* nominatur apud Vivarienſes, rogavit me D. Henricus Chays Chirurgus peritiſſimus, ut febrifugi mei doſin ipſi concederem pro muliercula quadam, à longo tempore febre quartanâ laborante: cujus voto ſtatim ſatisfeci; ille poſt aliquod tempus mihi retulit, illam mulierem à febre quartana, hujus remedii vi ſtatim fuiſſe liberatam.

Joannes Rideletus in Senatu Gratianopolitano Procurator annos natus 54. febre quartanâ laborabat à tribus menſibus, eaque duplici & ſæviſſimâ; ita ut lecto affixus decumberet, & ſolis juſculis veſceretur. Summa macie confectus erat, tum faciem, pedes, ac tibias tumore œdematoſo affectas habebat, ut in hydropem ruere videretur. Poſt multa remedia fruſtra tentata, meam opem implorat die 13. Decembris anni 1645. rigida hyeme exiſtente. Ego verò in peſſimo illo ſtatu eum conſtitutum videns, negabam me ſpecificum meum exhibiturum, ne infamaretur remedium. Attamen uxoris & fratris precibus tandem cedere coactus, remedium exhibeo ad grana xx. die 24 ejuſdem menſis. Septies purgatus eſt per alvum ſine moleſtia, primò biliosa, mox pituitoſa multa excrevit. Die 25. ter iterum dejecit eandem materiam. Acceſſiones perſeverabant. Die 27. ſumpſit febrifugi gr. xxiv. ſexies purgatus eſt per alvum ſine moleſtia. Sequenti die levem acceſſionem paſſus eſt. Et ab eo tempore febris quartanæ acceſſiones non rediere; ſaltem per ſeptem dies quibus ego poſt ultimam acceſſionem Gratianopoli moratus ſum; neque, quid poſt meum diſceſſum acciderit, reſcire hactenus potui; imminens enim hydrops maximum periculum minabatur.

Claudius Mouſſeau, artocopus Gratianopolitanus, cui ſignum eſt enſis regius, annos natus 40. febre quartanâ duplici laborans, à quatuor menſibus, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. die 25. Decembris anni 1645. hyeme rigidâ & glaciali exiſtente. Quater purgatus eſt per alvum blandiſſimè. Die 24. & 25. acceſſiones iterùm paſſus eſt. Die 26. ſumpſit febrifugi gr. xxx. Bis tantùm purgatus eſt, ſed copioſè, & ab eo tempore nullam ampliùs acceſſionem paſſus eſt.

Michaël Gounſelin faber ferrarius Gratianopolitanus, à quatuor menſibus quartanâ laborans, ſumpſit febrifugi mei gr. xxxii. die 26. Decemb. anni 1645. frigore intenſiſſimo ſæviente. Septies purgatus eſt per alvum, bis verò per vomitum. Sequenti die rediit acceſſio, prioribus intenſior. Die 29. ejuſdem menſis ſumpſit idem remedium, & ſexies purgatus eſt per alvum ſine vomitu ullo, acceſſio nulla poſtmodum apparuit.

Martinus Lebreton Pariſienſis, Eccleſiæ divi Ludovici Patrum Jeſuitarum Muſicus, 20. annos natus, febre quartanâ laborans à quatuor menſibus, per quos nulla remedia ex arte uſurpaverat, ſumpſit die tertiâ Februarii anni 1646. febrifugi mei gr. xx. pluries purgatus eſt per inferiora tantùm. Poſtridie acceſſio rediit leviſſima, & nulla alia deinceps.

Ancilla uxoris nobiliſſimi viri Domini Mareſchalli de L'Hoſpital, nomine Barba Lepeze, febre quartana duplici laborans ab octo menſibus, ſumpſit febrifugi mei gran. xx. die 25. Febr. anni 1646. quæ erat dies intermiſſionis: ſexies purgata eſt per alvum. Die ſequenti eodem modo purgata eſt, & pari quantitate. Acceſſio, quæ expectabatur hora quinta veſpertina, rediit hora nonâ matutinâ prioribus ſimilis: Et ab eo tempore nulla amplius acceſſio comparuit; Sicque ægra à duplici illa quartana contumaci prorſus liberata eſt.

Pediſſequus D. Comitis de Larocheguion, octodecim annos natus, febre quartana laborans à quatuor menſibus, petiit à me auxilium die 27. Februarii anni 1646. Quia verò jamdiu nulla remedia uſurpaverat, & cibis quadrageſimalibus tunc temporis utebatur; cenſui præparandum eſſe corpus venæ ſectione moderata, & purgatione ex infuſione ʒ. iii. ſennæ cum ʒ. ß. ſalis tartari, quâ blandè purgatus eſt. Die 2. Martii ſumpſit febrifugi g. xx. quæ erat dies acceſſionis, ſed tantùm hora ſexta veſpertina rediturae. Octies purgatus eſt per inferiora tantùm. Acceſſio anticipavit, & rediit hora ſecunda, prioribus intenſior. Die quinta ejuſdem menſis rediit acceſſio, itidem horâ ſecundâ, prædictæ ſimilis. Die ſeptimâ ſumpſit febrifugi eandem doſin, cujus operatio priori fuit ſimilis: rediit tamen acceſſio more conſueto, & conſequenter tres alias acceſſiones paſſus eſt, nullo utens remedio. Attamen corpus reficiebat, & faciei color vividior in dies evadebat, nec non ciborum appetentia melior. Poſt tres illas acceſſiones & pridie quartæ, ſumpſit febrifugi gr. xxii. quibus ſexies purgatus eſt per alvum: acceſſio rediit poſtridie paulò remiſſior, & ab eo tempore æger nullam ampliùs acceſſionem paſſus eſt, prorſuſque à febre quartana liberatus fuit.

DE FEBRIFUGO NOSTRO.

HActenus febris quartana pro incurabili habita eſt in principio, augmento, & ſtatu, quòd materia morbifica illis temporibus nondum ſufficienter concocta & præparata ſit, ut medicamentis purgantibus educi valeat; & quicunque vehementioribus remediis eam educere nituntur, ex quartana ſimplici, non raro duplicem ac triplicem faciant, atque interdum continuam, qua ægrotantes in maximum vitæ periculum conjiciuntur. Hinc factum eſt, ut prudentiores Medici quartanariis longam patientiam conſulant, eoſque ad vernum tempus demittant, cujus temperies humoris peccantis concoctioni & evacuationi maximè idonea eſt: hyemis verò frigus tantopere adverſum, ut eo vigente febris quartana prorſus incurabilis cenſeatur, propterea quòd humores tartarei & melancholici magis condenſentur, ac veluti congelentur, nec non meatus corporis tum ſenſiles, tum inſenſiles conſtringantur, ut evacuationis, aut diaphoreſis ſpes omnis oblata videatur. Quinimo tanta eſt non raro materiæ morbificæ contumacia, ut multæ quartanæ à doctiſſimis etiam Medicis recta methodo, & maximo vulgarium remediorum apparatu, tempore idoneo (id eſt vere, & æſtate) oppugnatæ, eorum vim eludant, & ad annum integrum, imo interdum ad biennium & triennium protrahantur.

Verùm enim verò, longus uſus & exercitatio diuturna, magna artibus incrementa afferre conſuevit, & nova recentiorum inventa antiquorum medicinam ad longè ſublimius dignitatis faſtigium extulere. Quorum ego veſtigiis inſiſtens, cùm in penitioribus naturæ arcanis perſcrutandis per triginta ſeptem annos, à quibus medicinam facio, ſedulam operam navaverim, licèt publicis, ac ferè continuis (præter ægrorum viſitationes) ſectionum, diſputationum, aliarumque Academicarum exercitationum occupationibus diſtrictus; attenta cogitatione diu multùmque meditatus ſum; ſi qua via contumax, & diuturnus iſte morbus exiguo tempore vinci edomarique valeret. Ac licèt conatus ille perarduus videretur, & propemodùm impoſſibilis, ſucceſſum tamen optatum (divino numine aſpirante, cui ſit laus & gloria) obtinere licuit. Tandemque diu meditando, elaborando, experiendo, conjungẽdo, ſeparando, addendo, detrahendo, augendo, minuendo, varièque varia præparando, verum atque ſpecificum febris quartanæ ῥιζότομον inveni. Nolo infallibile remedium pronuntiare, ne agyrtarum vocibus uti videar. Sed quod res eſt, bonâ fide pronuntiare poſſum, me ad hanc uſque diem nunquam remedium exhibuiſſe, quin acceſſiones febriles tertiâ ſaltem

tem exhibitione cessaverint. In nonnullis tamen vel ob errores in victu, vel ob quasdam materiæ morbificæ reliquias, intus restitantes, recidiva contigit, quæ levi aliqua purgatione, ex vulgaribus medicamentis parata, utplurimum discussa est.

A quatuordecim tantùm mensibus, hoc remedio uti cœpi, quod per multos annos in mente agitaveram. Plurimum verò, à quibus hactenus usurpatum est, nomina & historias, scriptis mandavi. In quibus febres quartanæ in principio, augmento, statu, tum etiam in media hyeme, eaque gelu rigidâ, curatæ inveniuntur.

Hujus remedii vires ejusmodi sunt, ut humorem melancholicum virtute specificâ oppugnet, illius fermentationem, quæ paroxysmi causa est, inhibeat, pravas ejusdem qualitates extinguat, totamque ejus naturam immutet. Sicque omnes turbæ, quas ferus iste humor in corpore humano excitare solet, illico sedantur, eo scilicet imbelli, atque invalido, aquæ communis instar, effecto. Quemadmodum enim acetum, sale tartari aut saturni admixto, omnem aciditatem, omnesque vires subitò amittit, & aquæ simillimum fit; ita humor melancholicus ad specifici sui occursum extinguitur quodammodo, omnemque agendi ac resistendi potentiam amittit: Ita, ut plerumque una illius exhibitione febris quartana profligetur, & rarò ad secundam, rarissimè ad tertiam confugiendum sit. Cùm alioquin materia rebellis, & non priùs edomita, centum medicamentis ne minimùm quidem commoveri valeat. Unde Medici non rarò illius contumaciâ pertæsi, curationem dimittere coguntur. Licèt autem hoc remedium febri quartanæ oppugnandæ peculiariter destinatum sit; febres etiamnum tertianas, propter analogiam, quæ illis cum quartanis intercedit (siquidem febres tertianæ longiores in quartanas plerumque degenerant) unâ die profligat: ut in multis febris tertianæ curationibus supra videre est, unde generico febrifugi nomine à nobis donatum est.

Exactam ac dilucidam hujus remedii descriptionem nondum proponendam censui, donec pluribus aliquot annorum observationibus ejus virtus perspecta fuerit. Ut tamen interim curiosis naturæ indagatoribus inquirendi occasio præbeatur, subobscuram, & tenui velo obvolutam, fidelem tamen, & omni fraude vacuam descriptionem propono: quam filii artis, sedulo adhibito labore, non admodum difficile evolvere poterunt. Componitur ergo pretiosum hoc medicamentum ex triplici Hercule, *id est Sole*, *Antimonio*, *& Mercurio*, duodecim (*destillationibus*) laboribus ad summam nobilitatem evecto, quibus tandem quartus athleta *Spiritus vini additur*, operis complementum efficiens. Dari potest pueris ad gr. x. xii. & xv. Adultioribus vero à gr. xx. ad xxx. & xxxx. Blandè operatur, justâ dosi exhibitum, nec magis conturbat, quàm medicamenta vulgaria, & senna & rhabarbaro composita. Aliquando tamen per vomitum evacuat, si materiæ morbificæ portio circa ventriculum hæreat. Hoc enim habet peculiare, ut materiam morbificam ubicumque latentem rectâ viâ adeat, efficaciter aggrediatur, & fortiter oppugnet, donec tandem devicerit. Historiæ supra descriptæ id ipsum apertè indicant. In quibusdam enim vias apertas, & materiam non admodum copiosam inveniens, sine ulla molestia, & cum exigua evacuatione opus suum absolvit, ut in Principe Doria, aliisque contigit. In aliis verò qui nullis, totius morbi decursu remediis usi fuerant, & pravis eduliis corpus suum impleverant; noxiorum humorum multitudinem, & contumaces viarum obstructiones, summamque cruditatem inveniens, non sine conturbatione, & labore ægrotantis, morbum vincere potuit, ut in pauperibus, & plebeis quibusdam contigit, in quibus prima hujus remedii experimenta facta sunt. Hæc igitur de febrifugo nostro dicta sufficiant.

Specificum hoc Febrifugum Germanorum Chymicorū Decano *Hartmanno* debetur, qui id ita describit ℞. Auri puri & optimè purgati ʒ. ß. redige in crustulas tenues, & more solito in aqua Regia ex sale communi, (non verò armoniaco, quia illud Mercurium volatilem reddit,) solve Vitri antim. ℥. ß. & Mercurii probe mund. ℥. iii. in aqua forti solve, singula nempe seorsim, ac in separatis vitris, ita tamen, ut solutiones omnes probe sint claræ, & transparentes. Omnes istas aquas confunde, & aquam abstrahe per alembicum, & novam aquam Regiam affunde, sæpiùs & identidem evoca, idque fac tantisper, donec præcipitatum in ignita ferreâ laminâ penitus nullum fumum de se emittat. Quo signo præsenti, totum præcipitatum diligenter sub tegula calcina, sic nimirum spiritus aquæ Regis omnes exploduntur & dissipantur. Tandem ab eodem spiritum vini sexies destilla, donec quodammodo figatur Mercurius Denuo sub tegula igniendus, & lentè calcinandus. *Ita Hartm. Rolfink. aliique Rivericū Febrifugū explicāt.*

LAZARI RIVERII

OBSERVATIONUM MEDICARUM ET CURATIONUM INSIGNIUM.

CENTURIA QUARTA.

OBSERVATIO PRIMA.

Febris hectica.

Filia Domini d'Aumelas, Franciæ Quæstoris generalis, annos tredecim nata, laborabat ab octo mensibus febre lenta, quæ hectica censebatur, propterea, quòd omnibus remediis, quæ ad chlorosin & viscerum obstructiones referendas vulgò præscribi solent, à duobus peritissimis Medicis illius curæ successivè incumbentibus, per dictum tempus auferri non potuerat, quin potiùs morbus ad extremam maciem & summam totius corporis debilitatem ægrotantem perduxerat, ut ab omnibus pro deplorata haberetur. Cui judicio maximè favebat vomitus assiduus, qui eam statim à somno matutinis horis infestabat, & usque ad horam prandii perseverabat, ita ut omnia Medicamenta tum alterantia tum vacuantia quæ ipsi matutinis horis exhibebantur, vomitu rejiceret. Et sic nullus videbatur esse remedio locus. Cum tandem curæ meæ commissa fuisset, præmisso Prognostico, quòd exigua salutis spes superesse videretur, ad duo animum converti; primo, ut remedia antea usurpatis efficaciora adhiberentur: secundò, ut semel assumpta vomitu non rejicerentur. Remedia efficaciora è Spagyricorum officinis erant depromenda. Ut verò faciliùs retinerentur, gustui non ingrata esse debebant, & illis horis exhiberi, quibus vomitus non urgebat. Ideo cum mihi relatum esset, illam è meridie usque ad horam somni vomitu non tentari, censui remedia vespertinis horis esse exhibenda. Primùm itaque præscribo tabellas compositas ex Stomachici Poterii ʒ. ii. & sacchari in aqua rosarum dissol. ℥. vi. quarum sumebat ʒ. ii. singulis diebus, horis duabus ante cœnam. Continuatis hisce tabellis per 8. dies, sumpsit auri diaphoretici gr. iv. ac deinde, per alios 8. dies tabellas Stomachicas continuavit; quibus elapsis aurum diaphoreticum iteratum est, post cujus exhibitionem, febris illa lenta, quæ hectica putaba-

putabatur, omninò disparuit: tum etiam vomitus cessavit. Quamobrem eo tempore etiam matutinis horis remedia exhibita sunt. Sumpsit igitur singulis diebus mane, per mensem integrum, Balsami Peruviani guttas iij. cum saccharo subactas, ad Pilulæ formam, cui superbibebat tantillum vini generosi. Hoc remedium ad ventriculum roborandum, & obstructiones reserandas eximias vires obtinet. Et per dictum mensem sumpsit etiam quotidie vespertinis horis tabellas stomachicas, & semel in septimana aurum diaphoreticum, sicque ad integram valetudinem restituta est.

OBSERVATIO II.

Tertiana duplex.

DOminus Gerardus, in Curia Computorum, Subsidiorum,& Fisci regii Consiliarius, annum agens 63. febre tertianâ duplici laborabat à quinque septimanis, in quarum decursu multa remedia administrata fuerant ab alio Medico. Quater secta fuerat vena, pluries purgatus fuerat, & multi julepi, aliaque remedia exhibita. Morbus tamen in pejus ruebat, accessiones graviores evadebant, ut ea die, quâ ego vocatus sum, ipsum attonitum, & comatoso quodam stupore affectum invenerim, & adstantes de ipsius salute maximè dubitarent. Tanta autem erat virium prostratio, ut nulli evacuationi locum esse censuerim. Prima igitur die, qua ipsius curationi incumbere cœpi, julepum sequentem exhibui hora una ante accessionem.

♃. Aquæ cichor. ℥. iij. salis absinth. ʒ. ß. spiritus sulphur. ℈. j. misce, F. julepus.

Secunda die idem remedium iteratum est, etiam hora una ante accessionem, qua transacta, urinæ meliores fuerunt, concoctionis non levia rudimenta ostentantes, quæ anteà crudissimæ apparuerant. Tertia die idem julepus iteratus est eadem hora, & accessio perexigua fuit. Quarta die mane sumpsit potionem sequentem.

♃. Senn. mund. ʒ. ij. salis tartari ʒ. ß. spirit. vitriol. ℈. ß. aquæ cichor. ℥. iv. infundantur frigidè per noctem, & colaturam capiat manè cum regimine.

Pluries purgatus est cum euphoria, & ea die accessio non apparuit, neque deinceps, & ita perfectè curatus est.

OBSERVATIO III.

Hydrops Thoracis.

DIe vigesima mensis Junii, anni 1646. vocatus sum à D. Daniele Verchando, Cive Monspeliensi quinquagenario, maxima spirandi difficultate à tribus mensibus laborante, ad quam amoliendam multis remediis tum à medico ordinario, tum in variis consultationibus præscriptis usus fuerat, sed frustra: eum enim inveni anhelantem, & extremos penè spiritus exhalantem præ suffocatione, qua urgebatur. Censui eum pectoris hydrope laborare, cùm neque tussis, neque stertor adesset, neque ulla sputa viscida & crassa excernerentur, ut in vero asthmate solet fieri. Præterea tibiæ œdematoso tumore affectæ erant, & venter intumescere incipiebat, ut jam asciticus fieri videretur. Insuper in lecto à duobus mensibus non decubuerat, sed diu noctuque in Cathedra corpore erecto sedere cogebatur. Ego verò de illius salute desperans, nolebam ipsi remedia præscribere, verùm ipse instanter urgebat, ut summam illam respirandi difficultatem minuerem. Quamobrem illius precibus victus aliquod saltem solatium ipsi afferre contendens, exhibui die sequenti bolum ex Calomelanos ℈. j. cum diacryd. ℈. ß. in conserva rosarum. Septies purgatus est per alvum, & magnam seri copiam excrevit, unde maximum levamen eadem die recepit, ita ut liberiùs multò quàm antè respiraret. Post biduum iteratum est remedium, pari successu, & sequente nocte in lecto decubuit, sine ulla pectoris oppressione, ventris tumore imminuto, hypochondria contrectare licuit, & lienem magnum atque scirrhosum inveni: ideò præscripsi apozemata aperientia cum sale Tartari & spiritu sulphuris, tum etiam fotus & linimenta, hypochondriis admovenda, cum iterata tertio quoque die purgatione prædicta. Quibus per 15. dies continuatis, ad longè meliorem statum revocatus est, ut se curatum omninò putaret. Attamen elapso uno mense omnia symptomata redière, venter magis intumuit, & post duos alios menses è vivis excessit. In hac Observatione notanda est summa Calomelanos efficacia, quod in morbo lethali tantùm adjumenti afferre potuit.

OBSERVATIO IV.

Paralysis.

JOannes Alberger quinquagenarius, à quatuor mensibus hemiplegia laborabat, partem corporis dextram occupante, ita ut vix loqui, & verba pronunciare valeret. Ab anno integro hoc morbo affligebatur, & per illius decursum multa usurpaverat remedia cum exiguo fructu. Ego verò, illius curationem aggressus, die 26. mensis Junii anno 1646. bolum præscripsi ex Bezoardici mineralis granis xij. cum conserva rosarum, bis in die sumendum, & quinto quoque die pilularum cocciarum minorum ℈. j. cum Mercurii calcinati per se, sine corrosivis, gr. viij. Quibus per 20. dies continuatis, pristinæ sanitati restitutus est.

OBSERVATIO V.

Hæmorrhagia.

VIr robustus 30. annos natus, bilioso temperamento præditus, contumaci hæmorrhagia ad extrema redactus fuerat. Post multa remedia, frustra tentata, tandem cujusdam Medici consilio è lecto in pavimentum delatus est supra mattam laneam, & totum corpus contectum linteis, oxycrato madidis, per longum tempus, donec rigore correptus est, tunc enim ad lectum deportatus, & rigorem febris subsequuta est, quam sudor excepit, à quo curatus est. Collum etiam iisdem linteis obducebatur.

OBSERVATIO VI.

Hysterica passio.

DIe 17. Junii anni 1646. ancilla uxoris meæ, nomine Ludovica Costa, subitò correpta est dolore atrocissimo latus dextrum & lumbos tam immaniter infestante, ut illa continuò ejulare cogeretur. Cùm nulla febris adesset, existimavi affectum esse hystericum. Ideo statim oxycrati cyathum exhibui, quem post horæ quadrantem vomitu rejecit, cum multa pituita. Sedato vomitu, alterum oxycrati cyathum hausit, & statim dolor protinus evanuit, eaque prorsus liberata est.

OBSERVATIO VII.

Dolor Nephriticus.

DIe 20. mensis Julii anni 1646. C. Jacobus Lemadre Medicinæ studiosus, filii mei præceptor, correptus est dolore nephritico valde urgente. Urinæ erant rubræ & sanguinolentæ. Primùm injectus est clyster ex decocto emolliente: cum diaphœn. ℥. j. aquæ benedict. ℥. iiij. qui parum præstitit. Sequenti die missus est sanguis ad ℥. x. quia erat plethoricus. Dolor tamen perseverabat. Tertia die iteratus est clyster prædictus, qui eum tota die purgavit blandè, & per dilucida intervalla; eademque die à dolore prorsus liberatus est, excretis duobus calculis perexiguis. Clyster prædictus ad dolores Colicos & Nephriticos præstantissimus est, ut in aliis Centuriis videre est. In hac autem curatione hoc peculiariter annotandum, quod si prima vice injectus clyster votis non respondeat, semel atque iterum repetendus sit.

OBSERVATIO VIII.

Cholera morbus.

UXor Petri Portalon, civis Monspeliensis, correpta est Cholera morbo die 23. Julii anni 1646. circa meridiem, & ad vesperam usque vigesies alvum deposuit, cum gravissimis doloribus, non solùm intestina, sed etiam ventriculum infestantibus, ita ut sequenti etiam vomitu premeretur, multosque humores acres, & biliosos excerneret. Maritus à me consilium petiit vespertinis horis; dum alia remedia pararentur, consulo, ut ægra oxycrati cyathum assumeret, cujus adeò efficax fuit operatio, ut vomitus & alvi fluxus statim cohibitus fuerit, & alia remedia usurpata non fuerint; dictitante ægrâ, se à morbo liberatam, & pristinæ valetudini restitutam.

OBSERVATIO IX.

Carbunculus.

FIlius Petri Boujac, Mercatoris Monspeliensis, quartum ætatis annum agens, Carbunculo afflictus à triduo integro, per quod nullum remedium usurpatum fuerat, à me invisus est die 22. mensis Junii, anni 1646. Erat autem Carbunculus in media fronte, cum tumore rubicundo, in medio nigerrimo, & tota facies valdè inflata erat. Jubeo primùm ad fixandum Carbunculum, causticum inuri parti nigranti, & imponi escharæ unguentum Basilicum cum Theriaca, ol. Scorpion. Matthiol. & vitello ovi: toti verò tumori cataplasma de Arnoglosso. Eodem tempore clyster injectus est, eoque rejecto, venæ sectio iterata: quæ horis matutinis, tum etiam pridie celebrata fuerat. Vesicatorium cervici admotum, & potio Cardiaca præscripta; tum etiam confectio de hyacintho, in singulis jusculis exhibenda. Sequenti die febrem valdè imminutam, tumoris inflammationem remissam, & omnia mitigata invenio; unde proximam salutem sperandam censui. In hoc casu notandus est præcipuè vesicatorii usus, quod magnam humoris virulenti portionem derivans, præcipuam curationis partem fecisse credibile est. Ideò in omni carbunculo usurpandum censeo, & parti viciniori admovendum. Defensivum ex unguento de Bolo quod vulgo in his affectibus usurpatur, adhibendum non existimavi, quia repellentia, faciei admota, in illius inflammationibus admodum noxia sunt.

OBSERVATIO X.

Epilepsia.

ANcilla Epileptica usu oxycrati liberata est, cujus cyathum sumebat manè, singulis diebus; & ante tempus invasionis acetum purum. Curato morbo doloribus artuum correpta est, qui usu Thermarum curati sunt.

OBSERVATIO XI.

Hæmoptoë.

JOannes Figuiere Civis Monspeliensis hœmoptoë laboraverat per triennium, quâ sanguinem rejiciebat per intervalla, satis magna copia. Tandem post multa remedia, per mensem integrum, manè sumpsit amylum, aquâ decoctum (& sine calce paratum) instar Panatellæ, & ab eo tempore sanguinis sputo nunquam correptus est.

OBSERVATIO XII.

Febris tertiana.

MEnse Augusto anni 1646. Guilelmus Dortomanus, Patronus celeberrimus sexagenarius, bilioso temperamento præditus, laboravit febre tertianâ vehementi, eique quater secta fuit vena, & semel purgans medicamentum exhibitum intra dies 14. Præterea julepi refrigerantes & aperientes fuere usurpati, tum ante sextam & septimam accessionem specificum exhibitum est ex salis absint. ʒ. ß. spiritus sulphuris ℈. j. cum aquæ cichor. ℥. iij. quibus accessiones imminutæ sunt, eodem tempore, in primo potu sumebat, vigente febre, spiritus sulphuris guttulas 15. in aqua fontis. Tandem horâ unâ ante octavam accessionem secta fuit vena, præmisso decocto chamom. & cremoris tartari, & Emplastrum Strobelbergeri carpis admotum est, quibus remediis imminens accessio fugata est, ut nulla ejus vestigia apparuerint.

OBSERVATIO XIII.

Febris quartana.

FIlia Domini Ducabè Poussanensis, 15. annos nata, febrem quartanam patiebatur à 14. mensibus. Monspelium adducta est, ut mihi curanda traderetur: Illi exhibui febrifugi mei grana 16. die 22. mensis Augusti & decies purgata est per alvum, bis etiam per vomitum, quo humores primùm acidos, mox amaros excrevit. Unicam accessionem passa est ab assumpto medicamento, & nullam aliam deinceps.

OBSERVATIO XIV.

Calculus vesicæ.

ILlustrissimus vir, Dom. de Burcin, Senatus Gratianopolitani Præses, mense Augusto anni 1645. correptus est dolore Nephritico, à quo post aliquot dies liberatus est derepentè, etiamsi nullum Calculum excreverit, cum tamen aliàs, simili dolore tentatus, per lapillorum excretionem liberari consuevisset; unde conjeci, Calculum à renibus per ureteres excessum, fuisse retentum in vesica. Nec falsa fuit conjectura; siquidem ab eo tempore titillationes frequenter patiebatur circa vesicæ sphincterem, urinæ acrimoniam, & dolores, ad balani extremitatem sese porrigentes. Multa usurpavit remedia toto anno, per intervalla, ac tandem mense Augusto anni 1646. calculum excrevit nucis avellanæ magnitudinem æquantem, sed figuræ oblongæ, olivam referentis: At verò tanta difficultate ferebatur per virgæ canalem, ut intra 25. tantùm horas à vesicæ orificio ad balani radicem pervenerit; ubi meatum angustiorem inveniens nullo modo eum pervadere potuit, atque adeò necessum fuerit balani incisione illum extrahere, quæ in parte inferiori propè frenum celebrata est. Remedia quæ ultimò usurpata sunt, & quibus præcipuè calculi exclusio adscribitur, talia fuere.

Post evacuationes universales usus est per mensem integrum pilulis, ex salibus baccarum hederæ & nasturtii aquatici, crystallo tartari, & minerali part. æqualibus, cum terebinthina, in massam pilularum redactis, de qua sumebat drach. j. mane singulis diebus, posteà verò per novem dies sumpsit aquæ ceparum albarum in vino albo destillatarum ℥.iij. cui aquæ addebatur sal ex capite mortuo elicitum, & nona die prædicti calculi excretio contigit.

OBSERVATIO XV.

Febris tertiana.

DOm. de Craucet, in curia Præsidiali Præses & judex major, correptus est febre tertianâ duplici, mense Augusto anni 1646. Febrem esse malignitatis participem, ostendebat pulsus non admodùm frequens in paroxysmo, & summa perfrigeratio extremorum, quæ toto accessionis decursu non recalescebant. Bis illi secta fuit vena, & bis ptisana laxans ac refrigerans exhibita, tum etiam spiritus Sulphuris, in quibusdam accessionibus, ad guttas 15. cum aquæ cyatho permixtus propinatus est. Julepus ex aqua Cich. spiritus sulph. & sale absinth. bis usurpatus est paulò ante paroxysmum, & emplastrum Stro-

Strobelbergeri carpis admotum. Ac denique aqua theriacalis refrigerans, & nobis descripta capite de febre pestilenti, ad ℥. iij. exhibita est, ante duos postremos paroxysmos. Quibus remediis intra 15. dies à morbo illo periculoso liberatus est.

OBSERVATIO XVI.

Febris tertiana.

DOm. Massauve, Quæstor Franciæ Generalis mense Augusto anni 1646. duplicem tertianam patiebatur, in qua duo paroxysmi apparebant in una die, altera existente vacua. In alterius Medici manibus fuit per 12. dies, morbo quotidie in pejus abeunte. Meam postmodùm opem imploravit, eodemque die febrem passus est ex duplici paroxysmo constantem, per 30. horas. Initio sequentis accessionis sumpsit ex meo præscripto decoctum Chamæmeli & crystalli tartari, eodemque tempore secta fuit vena, & emplastrum Strobelbergeri admotum. Unicam tantùm accessionem passus est, eamque leviorem, ac triduò post omninò liberatus est, sumens in duobus paroxysmis spiritus sulphuris guttas 15. & julepos refrigerantes, cùm eodem spiritu bis in die. Ante penultimam accessionem sumpsit. Ptisanam laxantem & refrigerantem; & ante ultimam hausit aquæ Theriacalis refrigerantis nostræ ℥. iij. Tum etiam admotum ventriculo cataplasma ex Tanaceto, pulveribus aromaticis, & Terebinthina, in placenta rosacea, quæ ultima accessio ferè nulla fuit.

OBSERVATIO XVII.

Variolæ.

FIliolus N. Benoist, Mercatoris Monspeliensis, natus menses 23. variolis correptus, secunda morbi die in coma & convulsiones incidit, cum tanta virium prostratione, ut intra paucas horas moriturus videretur. Vocatus ad eum die 12. mensis Novembris, anni 1645. quæ erat secunda morbi dies, venæ sectionem statim præscribo, & sanguis detractus est ad ℥. iv. deinde exhibetur ex cochleari frequenter julepus, compositus ex aquæ Cardui benedicti & Scabiosæ an. ℥. iij. Trochisc. viperinorum, & Bezoardici mineralis an. ℈. j. Eodem tempore exhibebatur tertia quaque hora Bezoardic. mineralis ℈. ß. cum pauco jusculo; quibus per biduum continuatis, totum corpus variolis conspersum fuit, quæ postmodum ad decentem magnitudinem increverunt, & æger reliquis morbi temporibus feliciter defunctus est.

OBSERVATIO XVIII.

Pleuritis spuria.

UXor Dom. du Cros, in Curia Computorum Auditoris, Erysipelas passa est in tibia, per septem vel octo dies, cum febre continua. Ab utroque affectu liberata, curâ & diligentiâ Medici ordinarii, aëri frigido sese præmaturè exposuit, unde in lateris dolorem incidit, cum febre, tussi & difficultate spirandi; tum etiam sputa nonnulla sanguine infecta apparuerant. Secta fuit vena bis, ter, & reliqua remedia Pleuritidi conferentia administrata. Vocatus ego in consilium, die 19. mensis Novembris, quæ erat quinta dies morbi, censui purgans medicamentum esse exhibendum die sequenti, quod tamen contra leges artis, & vulgarem methodum esse videbatur, quibus sancitum est, ante septimum morbi diem purgans medicamentum Pleuriticis non esse exhibendum. Verum sequentes rationes purgationem illam suadere videbantur: primò quòd Pleuritis illa vera & exquisita non apparebat à systrophica inflammatione genita, sed potius spuria, à fluxione quadam tenui & serosa, vel etiam vaporibus acribus, ex cacochymia in ventre inferiori contenta elevatis, & membranam costas succingentem vellicantibus. Id ex eo colligebatur, quòd sanguis in uno vel altero tantum sputo apparuerit, isque paucissimus, instar filamenti, qui à Pleuritide inflammata tam exiguâ copia prodire non potuerat, sed potiùs à venulâ quadam apertâ tussis vehementiâ, vel à cerebro descendere potuit, cùm ægra circa idem tempus levem hæmorrhagiam passa fuerit. Secundò, quòd dolor ille continuus non fuerit, sed per intervalla desinens ac rediens; qui ipso consultationis tempore nullus ferè apparebat, tum etiam febris erat admodum remissa. Tertiò, quod per totum posterioris invasionis tempus assiduæ vigiliæ adessent licet lateris dolor, etiam nocturnis horis, valdè interdum remitteretur, unde colligere licuit, intensas illas vigilias ab humorum putredine potius, & à febre essentiali, quàm à Pleuritide dependere. Quartò, quod ægra toto illo tempore, quo erysipelate laboravit, purgans medicamentum, à Medico ordinario præscriptum, sumere noluerit, atque adeò tota pravorum humorum congeries intus conclusa remanserit. Sumpsit igitur purgans medicamentum die sexta posterioris hujus morbi, ex Sennâ, Rhabarbaro, Mannâ & syrupo rosaceo compositum, à quo blandè purgata est, cum felici successu: Nunquam enim ampliùs lateris dolorem sensit, neque vigiliis afflicta est, sed tantùm febricula quadam, vespertinis horis apparente. Postmodum lenibus aliquot remediis usurpatis, integram valetudinem adepta est.

OBSERVATIO XIX.

Panaritium.

UXor Domini Sarræi in Curia Computorum & Subsidiorum Consiliarii, panaritio laborans à quatuor diebus, immisit digitum in aurem felis, & intra horæ quadrantem curata est. Sentiebat per intervalla calorem humeros & brachium invadentem, ac sensim descendentem, cum gravissimo extremi digiti dolore, qui calor postmodum evanescebat, & paulò post denuò invadebat, cum simili dolore. Felis verò ex dolore auris sese violenter commovebat, ut à duobus hominibus ægrè contineretur. Hinc colligere licet in capite felis esse vim quandam magneticam, panaritii qualitatis familiarem, cujus beneficio venenum, in tumore illo latens, ad se trahat.

OBSERVATIO XX.

Febris duplex tertiana.

DIe 27. Octobris anni 1646. vocatus ad oppidum Aimargues dictum, ut inviserem uxorem Dom. Columbi, Computorum Auditoris, annos 22. nata, quæ laborabat duplici tertiana, à septem diebus. Secta fuerat vena semel, & nihil aliud præstitum. Octavâ die iterata venæ sectio ex brachio sinistro, quia lien tensus & tumidus apparebat. Nonâ sumpsit infusum Sennæ cum ʒ. ß. salis Tartari; eâdem die, febrile Crollii ante accessionem. Decimâ febrile iteratum, & accessio non rediit.

OBSERVATIO XXI.

Cordis palpitatio & pulsus inæqualitas.

DOminus de Becheran in Curia Computorum, Subsidiorum & Fisci Regii Consiliarius, principio mensis Novembris anni 1646. ad me venit, & de palpitatione cordis aliquot diebus ipsum infestante conquestus est. Pulsum illius contrectans, illum inæqualem invenio omni genere inæqualitatis, ita ut statim mihi in memoriam revocaverit historiam illam Antipatri Medici apud Galenum, quem ipse censuit habere obstructiones in levibus arteriis, vel crudum tuberculum. Nulla erat tunc temporis respirandi difficultas, & æger munia consueta obibat, quotidie ad Curiam se conferens neque ulla remedia nisi diebus festis usurpare volebat. Præscripsi statim venæ sectionem iteratam, ac postmodum purgationem, à quibus meliuscu-

meliusculè habuit. Post 10. vel 12. dies iterum conquestus est de eodem affectu, varia præscripsi remedia attenuantia & incidentia, citra calefactionem, quibus tamen non usus est, variis districtus negotiis. Tandem principio mensis Decembris decubuit, cum difficultate spirandi laborare inciperet, & tibiæ inflatæ apparerent; tum temporis remedia prædicta usurpavit, cum iterata phlebotomia, quæ cùm per 12. dies continuata nihil operis attulissent sed malum perpetuò in pejus rueret, convocatum est consilium aliorum Medicorum, quorum sententia fuit, esse affectum similem illi, qui recensetur à Galen. quarto de loc. affect. cap. 8. de Antipatro Medico; & ita incidentibus atque attenuantibus remediis esse oppugnandum. Variæ remediorum formulæ in hunc finem præscriptæ, quas recensere foret superfluum, quia nihil profuere, sed æger perpetuò in pejus ruebat, summa spirandi difficultate laborabat, & pulsus nullus apparebat in carpo, admota tamen manu supra regionem cordis, palpitatio sentiebatur frequentissima, debilissima, & inæqualissima: aucta etiam erat tibiarum inflatio, ut jam etiam crura invaderet. Remedia præscripta fuere prioribus similia, quibus addita sunt cardiaca interna & externa. Biduo post, æger ad extrema redactus videbatur: suffocatio ingens aderat, & pulsus in brachio nullo modo, in corde vix percipiebatur. Eadem die moriturus putabatur: cucurbitulam apponi jubeo regioni cordis cum scarificatione, cujus beneficio Zacutus Lusitanus observ. 133. lib. 1. praxis admirandæ sequendam ægrotum à desperata cordis palpitatione liberasse testatur. Meliusculè habuit, & nocte insequente cœpit excernere per sputum sanguinem nigerrimum, crassum & glomeratum, cum tussi molestâ, unde levior respiratio fieri cœpit. Ad expectorationem juvandam utebatur frequenter syrupo de tussilagine, cum quarta parte oxymelitis simplicis, & jusculum galli veteris cum pectoralibus semel aut bis quotidiè exhibebatur. Hisce remediis, per quatriduum continuatis, æger in eodem statu permanebat, sanguinem continuò nigrum & crassum excernens. Quintâ die à sanguinis sputo, quæ erat quarta Januarii, anni 1647. exhibui Elixir proprietatis ad guttas xij. cum tantillo vini generosi, à quo levamen percepit æger, & tota nocte facilior fuit anacatharsis. Die sexta iteratum est Elixir, tum etiam jusculum galli veteris: verùm inde non meliùs habuit; sed actu in dies spirandi difficultate, & sanguinis sputo etiam plurimùm aucto, die octavâ vespertinis horis interiit. Aperto cadavere inventus fuit cordis ventriculus uterque sanguine concreto repletus, ac distentus, cum etiam totus pulmo sanguine multo refertus visus est; unde caloris nativi suffocatio in utraque parte contigit. Paucis ante obitum diebus causa hujus morbi procatarctica relata est, quam æger nunquam retulerat; terror scilicet insignis, quo ille graviter affectus fuerat, dum Arelate Monspelium petens, supra Rhodanum cum familia sua in naufragii periculo versatus est. Hinc conjicere licuit, à terrore sanguinem retractum fuisse magnâ copiâ ad cor, ut ab eo regi non potuerit; sed in ejus ventriculis concreverit: ac deinde cor, onus grave excutere continuò tentans, motus illos palpitantes, tremulos, & inæquales ediderit, tum sanguis per venam cavam jugiter ascendens, liberum aditum ad cor non inveniens, ad pulmonem refluxit, eumque implevit. Præterea in sinistro cordis ventriculo inventæ sunt carunculæ rotundæ; substantiam pulmonis æmulantes, quorum major ad avellanæ molem accedebat, & arteriæ aortæ ostium præcludebat, unde pulsationis defectum in arteriis contigisse existimo. Illas autem carunculas genitas fuisse puto à sanguine redundante, quem calor insignis ventriculi sinistri excoxerat, & in hujusmodi substantiam commutaverat. Caruncula similis, & multò major ante octiduum inventa fuit in dextro cordis ventriculo cujusdam militis, qui in Theatro Anatomico dissectus fuit, postquam ab alio milite occisus fuisset. Ille tamen antea bona fruebatur valetudine, quia caro illa parietibus ventriculi ex parte adhærebat. Ideo venarum orificia non occludebat. Ex prædictis patet sanguinem aliquando in cavitatem aliquam effusum, in hujusmodi carunculas converti, à calore concoquente: quod multis aliis exemplis confirmare possumus: Hoc saltem erit instar omnium, tanquam notissimum, quòd plurimæ mulieres, præcipuè steriles, dum patiuntur purgationes menstruas carunculas exiguas cum sanguine menstruo frequenter excernere consueverunt. Quod quidem in calidiori temperamento præditis magis contingit, quia à calore uteri excedente exiguæ sanguinis portiunculæ excoquuntur, & in ejusmodi carunculas commutantur.

OBSERVATIO XXII.

Lues venerea inveterata.

QUidam aulicus Monspelium venit, pro curatione luis venereæ, qua à xvj. annis laborabat, cum exostosibus in utraque tibia, à quibus dolores insignes patiebatur, ut noctes insomnes transigeret. A me curatus est perfectè intra mensem, instituta venæ sectione utriusque brachii, purgatione per apozemata, & diæta sudorifica ex decocto Guajaci & Antimonii per 20. dies continua, bis in die. Sudores autem eliciebantur cum vapore spiritus vini. Quinto quoque die exhibebam antivenerei dosin: exostoses verò sublatæ sunt vesicatoriis, iisque bis aut ter iteratis, cum fluere desinebant, & exsiccatæ erant.

OBSERVATIO XXIII.

Rara Hemitritæi species.

JOannes Gerardus, Civis Sommedriensis, febre continua pituitosa laborabat, mense Februario anni 1647. Cui hoc notatu dignum contigit. Die 28. morbi febri continuæ accesserunt paroxysmi febris tertianæ, à rigore insigni incipientes, qui bis in die recurrebant, & febre intensâ ad multas horas perseverante, qui sudore terminabantur manente perpetuò febre continua: ita ut hæc febris dicenda videatur species hemitritæi, ex Quotidiana continuâ & Tertianâ intermittente quadruplici. Si enim duplex Tertiana dicitur, quæ semel recurrit singulis diebus, rationi consentaneum est, eam quæ bis in die invadit, quadruplicem nominari. Triplicem aliàs notavi Tertianam, quæ intra duos dies ter recurrit, nempe post singulas sedecim horas.

OBSERVATIO XXIV.

Tonsillarum, faucium, & linguæ inflammatio.

IN fine mensis Februarii anni 1647. uxor Domini d'Aumelas, Quæstoris Franciæ Generalis, correpta est prædicto affectu, quo deglutiendi & loquendi facultas adempta est. Post quatuor phlebotomias, perseverante malo, & linguâ multis ulcusculis infectâ cùm judicarem hunc morbum à fluxione serosæ materiæ acerrimæ exoriri, & purgationem esse necessariam, ægra autem medicamentum sumere non posset; cum vix juscula paulatim sorbillaret, exhibui Resinæ jalapæ gr. vj. in ovo sorbili, cujus remedii opera blandè & copiosè purgata est, & postridie liberè loqui & comedere cœpit.

OBSERVATIO XXV.

Febris tertiana duplex.

MEnse Julio anni 1647. Dominus de Roüanel in Ecclesia Cathedrali Archidiaconus major, 30. annos natus, laboravit febre tertianâ duplici, cujus accessiones erant gravissimæ & longissimæ, magnis inquietudinibus comitatæ, cum insigni capitis dolore, etiam extra accessiones perseverante. Urinæ erant rubicundissimæ. Post celebratam bis phlebotomiam, & leve medicamentum purgans exhibitum, sumpsit horâ unâ ante accessionem potionem, ex salis absynth. ʒ. ß. spiritus sulph. ℈. aquæ cichor. ℥. iij. eodem tempore admotum est carpis emplastrum Stro-

Strobelbergeri, & acceſſio non apparuit, neque deinceps, quamvis urinæ rubræ, & alia ſymptomata oſtenderent, morbum adhuc eſſe in vigore. Diebus conſequentibus per levem alvi fluxum materia morbifica expurgata eſt: ad capitis dolorem maximè profuit cucurbita recens, contuſa, plantis pedum admota, inſtar cataplaſmatis, & frequenter iterata.

OBSERVATIO XXVI.

Vomitus ſanguinis ab hauſta in potu hirudine.

QUidam ruſticus vomitu ſanguinis laborabat, qui nullis remediis per multos dies uſurpatis ſedari poterat. Medicus cupiens ſanguinem in ventriculo collectum educere per vomitum, qui graviter ægrotantem infeſtabat, & oppreſſionem inſignem in ea parte efficiebat, præſcripſit olei amygd.dulc. ℥.ij. quibus vomitus excitatus eſt, vomuitque ſanguinem concretum, ſimulque hirudinem unam, ſeſe in terra commoventem. Hæc erat cauſa ignota & rara ſanguinis vomitus: Retulit poſtea æger, ſe in rivulo aquam bibiſſe, cum qua ſimul hirudinem hauſerat.

OBSERVATIO XXVII.

Alvi fluxus diuturnus, cum febre lenta.

FIlia Domini de la Coſte Piſcenenſis, octavum ætatis annum agens, laborabat à tribus menſibus alvi fluxu bilioſo, cum febre continua & lenta, ita ut in magno vitæ periculo verſari videretur, propterea, quod illius frater in eadem ætate à ſimili morbo extinctus fuerat. Ad eam vocatus, ſequentia præſcripſi remedia.

♃. Fol.plantag. m. ß. tamarind. ʒ. iij. coquantur ad ℥. iv. in colatura infunde rhabarb. elect. ʒ. i. ſantali citrin. ℈. j. colentur iterùm, & adde ſyrupi de abſinth. Pontico ℥. ß. rhab. pulverati ℈. j. fiat potio, quam capiat manè cum regimine.

♃. Tincturæ corallor. cum ſucco limonum recenter paratæ ℔. j. capiat ℥. j. manè, cum pauco ſaccharo roſaceo, per octo dies.

Poſt uſum tincturæ corallor. reiteretur potio laxans prædicta.

♃. Rad. gramin. aſparag. bruſc. & cortic. mediani tamariſci an. ℥. ß. fol. agrimon. pimpinel. ceterach. capillor. ven. an. m. ß. raſuræ eboris, & ſantali citrin an. ʒ. j. coquantur ad ℔. j. colaturæ adde ſyrupi capillor. ven. ℥. j. ß. fiat julep. pro tribus doſibus matutinis, addendo unicuique doſi ſalis abſinthii & tamariſci an. ℈. ß. hiſque finitis reiterentur pro totidem doſibus. Utatur pro potu ordinario aqua infuſionis chalybis, & rhabarb. in nodulo.

♃. Olei de capparib. & tamariſci an. ℥. ij. illinatur totus venter calidè, manè & ſerò.

♃. Olei nucis moſchatæ ℥. ß. balſami peruviani ʒ. ij. miſce, illinatur regio ſtomachi, calidè dictis temporibus.

♃. Raſuræ eboris & margarit. præparat. an. ℥. ij. ſalis abſinth. & tamariſc. an. ʒ. j. fiat pulvis; de quo capiat ℈. ß. cum ſingulis juſculis & panatellis.

Hiſce remediis intra menſem convaluit. Et quum poſt annum in eundem affectum incidiſſet, iteratis iiſdem remediis, liberata eſt, & ab eo tempore optima fruitur valetudine.

OBSERVATIO XXVIII.

Coma, ſeu ſubeth puerorum.

DIe 28. menſis Septembris anni 1647. filius Domini Ducros, in curia Computorum Auditoris, quinque annos natus, craſſus & obeſus, incidit ſubito in comatoſum affectum, cui convulſiones interdum ſuperveniebant. Vocatus, ſtatim præſcribo clyſterem ex hiera, diaphœnicone, aquâ benedictâ, quo multùm purgatus eſt. Rejecto clyſtere, exhibeo ſalis vitrioli ʒ. ß. & provocato cum penna vomitu, multam pituitam excrevit, ac paucis poſt horis liberatus eſt.

OBSERVATIO XXIX.

Lues venerea antiqua.

VIr quadragenarius, ex ſuperiori Occitania ad nos venit, pro curatione luis venereæ, qua à 12. annis, laborabat. Tres inſignes exoſtoſes habebat in capite à multis annis, & tumorem ſcirrhoſum in teſte ſiniſtro, pugni magnitudinem æquantem. Pluries tractatus fuerat per diætas ſudorificas & hydrargyroſim, ſine ſucceſſu. Principio menſis Octobris anni 1647. uſus eſt per 20. dies decocto chinæ & ſalſæ parillæ cum primario, tum ſecundario, ſine ſudore, & quinto quoque die pilulas antivenereas ſumebat. Poſtmodum per 15. dies ſumpſit decoctum ad luem inveteratam, ex china, ſalſaparilla, putaminibus nucum, & antimonio compoſitum: intra illud ſpatium exoſtoſes diſcuſſæ ſunt emplaſtro veſicante: tumor verò teſticuli ſuffitu aceti, & emplaſtro de ſulphure.

OBSERVATIO XXX.

Febris quartana.

UXor Domini le Thaneur artis ſcribendi Magiſtri, 30. annos nata, febre quartana duplici laborans à tribus menſibus, ſumpſit die intermiſſionis, quæ erat 15. Decembris anni 1647. febrifugi grana xx. ter blandè purgata eſt, & acceſſiones conſequentes prioribus ſimiles rediere. Altera die intermiſſionis ſumpſit febrifugi. gr. xxv. & nullus effectus ſenſibilis apparuit, nullaque evacuatio ſubſequuta eſt, & acceſſiones ſubſequentes perexiguæ, ac ferè nullæ apparuerunt, & brevi poſtmodum omninò convaluit.

OBSERVATIO XXXI.

Dolor dentium.

DIe 30. Decembris anni 1647. graviſſimo dentium dolore afflictus ſum, qui cùm circa mediam noctem intolerabilis evaſiſſet; fruſtulum tabaci ore aſſumpſi, & diu leviter maſticavi, donec vomitus excitatus eſt, quo omnia alimenta in cœna aſſumpta rejecta ſunt, & cum in multa pituita, dolor verò intra duas horas evanuit.

OBSERVATIO XXXII.

Hydrops.

ILluſtriſſimus Archiepiſcopus Abredunenſis, annos natus 56. hydrope aſcite laborans, me vocavit circa medium menſis Aprilis anni 1648. Præter tumorem ventris inſignem, & tibias valdè inflatas, duobus gravibus ſymptomatis affligebatur: nempe ſiti inextinguibili, & difficultate ſpirandi, quam inquietudines nocturnæ comitabantur. Purgatus fuit pluries mercurio vitæ, correcto cum ſpiritu ſalis, quo ſeroſi humores evacuati ſunt, & ablata ſpirandi difficultas; Sitis ſpiritu ſalis ſublata eſt, cujus guttas xx. ſumebat manè cum juſculo, & veſperi cum aqua potabili. Omnia ſymptomata ceſſarunt, & venter detumuit, quia verò propter ætatem, & viſcerum imbecillitatem novus aquarum proventus ſenſim cumulabatur, ad impediendam recidivam purgatus fuit bis in menſe, prædicto remedio, & ſumpſit quotidie tabellas ex confectione alkermes cum bezoardico minerali. Hoc modo vixit per triennium cum minori incommodo, & ſine hydropis recurſu; donec tandem, viribus deficientibus, ferè ſine morbo conſpicuo extinctus eſt.

OBSERVATIO XXXIII.

Febris tertiana duplex.

DIe 15. Septembris anni 1648. vocatus ſum ad Illuſtriſſimum Epiſcopum Agathenſem, febre tertianâ laborantem: Illa autem primò ſimplex fuerat per octo

 acceſſio-

acceſſiones, mox in duplicem converſa eſt, illiuſque acceſſiones quatuor paſſus erat ante meum adventum. Bis ei vena ſecta fuerat, & medicamentum purgans bis exhibitum: ſudoribus multis diffluebat, etiam extra acceſſiones, ita ut vix per horam dimidiam dormire poſſet, quin mutanda eſſent induſia. Urinæ rubræ & crudæ apparebant, ita ut metus eſſet longitudinis morbi. Die 16. per horam ante acceſſionem, exhibeo decoctum camomillæ & cryſtalli tartari, ſimulque ſanguinem detrahi jubeo ad ℥. viij. ea die acceſſio non rediit. Die 18. exhibeo Mercurii vitæ correcti g. iij. blandè purgatus eſt: nihilominus acceſſio tertianæ ſimplicis, quæ decimâ ſeptimâ etiam prodierat, 19. rediit. Die 20. iterata eſt phlebotomia, cùm adhuc urinæ rubræ apparerent. Die 2. ante acceſſionem exhibitum eſt febrile Crollii, quæ tamen acceſſio præcedentibus ſimilis fuit. Die 22. quæ erat vacua ab acceſſione exhibitus eſt bolus ex caſſiæ ʒ. ß. Pulveris jalapæ ʒ. ß. & febrifugi granis x. copiosè purgatus eſt per alvum, & ſemel per vomitum. Acceſſio ſequenti die non rediit. Die 24. exhibitum eſt infuſum Sennæ cum ſale tartari, ac ſpiritu ſulphuris: quo multa bilioſa & pituita purgata ſunt. Sequenti die etiam acceſſio non rediit, ita ut poſtridie diſceſſerim: monui tamen periculum eſſe recidivæ: quia urinæ parùm videbantur coctæ, ideò præcepi, ut infuſum ſennæ iteraretur per triduum vel conſequens, vel alternum, ut omnes morbi reliquiæ exturbarentur. Eadem die, quâ ego diſceſſi, acceſſio rediit, & triduo perſeveravit. Poſtmodum verò juſculis aperientibus uſurpatis, quæ ego ante diſceſſum præſcripſeram, omninò convaluit.

OBSERVATIO XXXIV.

Anevriſma.

DOm. Pelet, Civis Monſpelienſis quinquagenarius, atrabilario temperamento præditus, cùm graviſſimis curis afflictus eſſet, poſt multa ſymptomata, melancholiam hypochondriacam atteſtantia, paſſus eſt tumorem, ſub clavicula dextra eminentem, & ovi dimidii magnitudinem æquantem, mollem, & reliquæ cuti concolorem, in quo pulſatio inſignis apparebat. Judicatum fuit, eſſe anevriſma inſanabile: eo defuncto inventa eſt arteria magna aſcendens à corde ad claviculam ita dilatata, ut brachii fere magnitudinem æquaret, & ovum gallinaceum in cavitatem ſuam facilè admittere poſſet. Præterea tunica illius admodum denſa & cartilaginea evaſerat, quod admirabilem naturæ providentiam notat, quæ tunicæ maxime dilatatæ ruptionem evitare contendens, eam denſiorem ac duriorem effecerat. Sic vidi aliquando renem viginti duobus calculis refertum, in magnitudinem altero rene quadruplo majorem excreviſſe, quaſi natura eum amplificare voluiſſet, ut calculos illos cum minori incommodo continere poſſet.

OBSERVATIO XXXV.

Febris quartana.

JOannes Verchandus Aromatarius, febre quartanâ ſatis diuturnâ laborans, quæ multis adhibitis remediis non ceſſerat, miſcuit cum ptiſanæ potus ordinarii cyathis tribus mixtionem ex ambra & moſcho, quam pro conficiendis muſcardinis paraverat, ſaccharo addito, in qua erant utriuſque grana viij. & in calore acceſſionis ptiſanam ſumpſit in tres doſes, ſingulis vicibus agitando, ne pulvis in fundo remaneret, unde copioſiſſimi ſudores oborti ſunt, qui moſchum redolebant, & ille perfectè curatus eſt.

OBSERVATIO XXXVI.

Febris tertiana maligna.

NObilis matrona, uxor Domini de Sumenes, febre tertianâ duplici laborans in paroxyſmis graves lipothymias patiebatur, ut vererentur adſtantes, ne ipſa omninò deficeret, quæ intenſam morbi malignitatem teſtabantur. Vocatus ad eam exhibui bis in die in julepo cardiaco Bezoardici jovialis g. viij. & Bezoardici mineralis ℈. j. in ſingulis juſculis. Intra biduum ceſſarunt omninò lipothymiæ, & paroxyſmi ſine gravi aliquo ſymptomate tranſacti ſunt, paucisque diebus, remediis ordinariis, ægra à morbo liberata eſt.

OBSERVATIO XXXVII.

Hydrops in puero.

FIlius Guillelmi Delboſc, Civis Monſpelienſis, biennis, hydrope aſcite laborabat à quatuor menſibus; cui ſequentia remedia præſcripſi.

℞. Rhabarb. pulverat. ʒ. j. capiat manè cum juſculo, ſemel in ſeptimana.

℞. Rad. aſparag. bruſ. & enulæ campan. an. ℥. j. fol. agrimon. cichor. ceterach. capillor. ven. chamædr. centaur. min. & abſinth. utriuſque an. m. j. coquantur ad ℔. j. in colatura diſſolve ſacchar. albi ℔. j. ß. Fiat ſyrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. j. alternis diebus, manè; per horam ante & poſt lactationem.

℞. Tabellar. tria ſantal. quadruplicato Reo ℥. ij. Capiat ʒ. j. manè alternis diebus, vacuis ab uſu ſyrupi.

℞. Rhabarb. pulverat. in nodulo incluſi ℈. j. aquæ font. ℔. j. ß. infundantur frigidè ſimul, & aquâ utatur pro potu ordinario.

℞. Paſſular. mundatar. ℔. iij. bulliant in vino albo ad putrilaginem, deinde per ſetaceum trajiciantur, ac poſtmodum recoquantur ad opiatæ conſiſtentiam, utatur omni hora per ſe, vel cum pane, ad libitum.

Hiſce remediis per duos menſes continuatis, ad integram valetudinem perductus eſt.

OBSERVATIO XXXVIII.

Epilepſia.

PUella 12. annorum epilepſia frequenter corripiebatur, ad cujus curationem multa remedia fruſtrà tentata fuerant. Cùm autem pleuritide correpta fuiſſet, pluries ei ſecta fuit vena, & ab eo tempore epilepſia nunquam correpta eſt. Inde colligere licet venæ ſectionem ad epilepſiæ curationem plurimùm conferre.

OBSERVATIO XXXIX.

Febris maligna.

ILluſtriſſimus Epiſcopus Uzetienſis, febre maligniſſimâ laborans, quæ ex continuâ & intermittente complicata erat, ad hemitritæi naturam accedens. Die undecimâ morbi adeo gravem paroxyſmum paſſus eſt, ut de vita ipſius maximè dubitaremus. Symptomatibus ingraveſcentibus, duabus aut tribus horis à principio invaſionis, ipſi exhibui aquæ theriacalis noſtræ, ex ſuccis limonum, aliiſque paratæ, in tractatu noſtro de febribus deſcriptæ, capite de febribus malignis. ℥. j. ß. cum aquæ cardui benedicti ℥. iij. & intra horæ quadrantem omnia ſymptomata ceſſarunt, æger ſomno correptus, ab eoque poſt tres horas expergefactus, febris immunis fuit, quæ non ampliùs deinceps rediit.

OBSERVATIO XL.

Febris tertiana.

FIlius Domini de Boitarges natu major, duplici tertianâ laborans à 20. diebus, ſumpſit per horam ante tempus acceſſionis aquæ noſtræ theriacalis ℥. j. cum aquæ cardui benedicti ℥. ij. & acceſſio non apparuit amplius.

OBSER-

OBSERVATIO XLI.

Febris quartana, scabies, & marasmus.

RAymundus Michaël Civis Frontinianensis, annos natus 66. febre quartanâ laborans, post multa remedia tamen curatus est, media hyeme, sumpto per 16. dies Mercurio diaphoretico ad g. vj. à quo nullam sentiebat operationem sensibilem, sed accessiones in dies minuebantur, ut, ferè omninò evanuerint. Integra tamen solutio febrifugo semel exhibito in parva dosi comparata est. Superfuit verò summa macies, quæ illum ad marasmum ferè perduxerat, cum scabie sicca valdè pruriginosa, totum corpus occupante. Præscripsi usum lactis asinini per 40. dies, & balneum integrum per triduum, & semicupium per 20. dies, & inunctionem ab usu semicupii, cum unguento scabiei appropriato, & sic integrè curatus est.

OBSERVATIO XLII.

Rheumatismus.

LUdovicus Michaël Frontinianensis, annos natus 25. mense Septembris anni 1649. incidit in Rheumatismum, à quo omnes totius ferè corporis articuli gravibus doloribus afficiebantur, iisque vagis, ita ut nunc unam, nunc aliam partem invaderent. Licet autem Chronicus ut plurimùm esse soleat hic affectus, & ad plures menses perseverans; attamen intra 15. dies sublatus fuit, septem venæ sectionibus, in principio celebratis, & aquâ papaveris Rhœados, manè & serò exhibita. Remittente verò dolore, purgatus fuit ter pulvere arthritico, alternis diebus.

OBSERVATIO XLIII.

Phthisis.

PUella Phthisica, & ad extremam maciem perducta ex consilio Medici, solis passulis victitavit, cum pane comestis, & pro potu utebatur decocto hordei & liquiritiæ, sicque intra octo menses restituta est, & optimè ac propè impinguata.

OBSERVATIO XLIV.

Hydrops.

PUella octo annos nata, hydrope laborans, usa est conserva ex passulis, in omni pastu. Intra duos menses liberata est. Illa autem conserva fiebat ex passulis in vino albo decoctis ad putrilaginem, & per setaceum trajectis, iterumque recoctis ad opiatæ consistentiam.

OBSERVATIO XLV.

Urinæ suppressio.

VIr quidam urinæ suppressionem passus per 11. dies, hac methodo curatus est. Sumebat quotidie ptisanam laxantem, factam in decocto parietariæ, qua humores serosi attrahebantur, ut in vesicam confluerent. Semicupium etiam frequenter usurpabatur. Post quatuor purgationes sumebat circa vesperam olei Scorpionum Matthioli ℥. j. vel ij. cum eodem decocto. Hoc etiam observatione dignum, quòd post absolutam curationem tota facies crusta obducta sit, quæ intra dies 15. exsiccata decidit. Unde conjicere licuit, virulentam quamdam materiam in corpore latentem, olei Scorpionum vi fuisse ad faciem propulsam. Et fortè illud oleum Elephantiacis plurimum conferret.

OBSERVATIO XLVI.

Vomitus ad choleram morbum accedens.

MUlier quædam vomitu ingenti, choleram morbum referente laborans, curata fuit in momento haustro aquæ cyatho, spiritus vitrioli satis insignem aciditatem adepto.

OBSERVATIO XLVII.

Lypothymia, & alia symptomata ex utero.

ALia mulier gravia symptomata ex utero patiens, eodem spiritu aquæ mixto sanata est.

OBSERVATIO XLVIII.

Hydrops spurius.

VIr quidam abdomen impensè tumidum habebat, ut hydropicus ab omnibus putaretur. Tandem post exhibitum medicamentum excrevit vesicas numero septem, oblongas instar farciminum (quæ vulgò *Boudins* nominantur) ejusdemque crassitiei, & unius palmi longitudinem æquantes, quæ humore fœtido repletæ erant, iisque excretis, omninò liberatus est.

OBSERVATIO XLIX.

Colica biliosa.

PHarmacopœus Claromontanus, qui Michaël nominatur, annos circiter 40. natus, retulit mihi, se per multos annos colico dolore vexatum, nullum aliud remedium invenisse, præter hydroposiam, & quandiu in ea perseveraret, prorsùs incolumem permanere, quoties verò ad vini usum redire voluerit, intra biduum eodem affectu correptum esse. Cùm autem à me hujus eventus causam postularet, respondi non à bile simpliciter colicum dolorem in eo excitari, sed majori parte ab humore melancholico, humori bilioso permixto, cùm ille temperamento melancholico à prædominio præditus sit. Cum autem melancholia jugiter à liene in ventriculum effundatur; aciditate sua vinum assumptum inficit, & ita vinum confestim in ventriculo acescit, ac morbi causam auget. Si verò biliosus humor morbi causa existeret, ab aquæ potu quidem corrigeretur, sed vini usus tam citò affectum non suscitaret, quia vinum bilis qualitates tam promptè non induit, sicut melancholiæ, quatenus facilè acescit; non autem amarescit. Conjecturam meam auget, quod dictus Pharmacopæus, cum paroxysmo colicæ corripitur, acida per vomitum rejicit, non autem amara.

OBSERVATIO L.

Gangræna.

MUlier quædam pauperrima, ex fractura tibiæ insigni, cum gravi ulcere, incidit in gangrænam, quæ totum vulnus ambiebat, & in horas increscebat, partesque vicinas invadebat. Chirurgus meo consilio partem fovit continuò per biduum aceto, in quo scoria ferri (vulgò *Machefer*) bullierat, & cohibita est gangræna; tum è vulnere exire cœpit pus satis laudabile, illudque postea ordinariâ methodo curatum est.

OBSERVATIO LI.

Dolor in genu ex contusione.

JOannes Cavalier, famulus meus, circa meridiem accepit ictum in genu, ex globo ligneo, quo luditur malleo. Ambulavit citra dolorem usque ad horam quartam vespertinam, quo tempore dolor, totum genu occupans, adeò gravis invasit, ut nullo modo ambulare potuerit. Statim partem oblinire jubeo olei ceræ & spiritus vini partibus æqualibus, admotis linteis calidis: horâ somni repetitur inunctio, & iterum postridie manè, intraque 24. horas liberatur.

OBSERVATIO LII.

Tumor in genu contumax, & diuturnus.

DOminus Monts Tabellio Regius, per trium menſium ſpatium paſſus eſt tumorem in genu tam contumacem, ut omnium remediorum vim deluſerit; Mollis erat; ſæpe, ut ad ſuppurationem veniſſe crederetur, & Chirurgi aperuiſſent, niſi ego obſtitiſſem. Poſt multa remedia ſequens Emplaſtrum profuit plurimum.

℞. Maſſæ emplaſtr. diapalma ℥. j. Mercur. crudi cum ſulphure extincti, & vitrioli Romani an. ℥. ij. terebinthinæ parum, f. emplaſtrum.

Manebat tamen adhuc tumor, quamvis valdè imminutus: denique ſequens emplaſtrum curationem abſolvit.

℞. Gummi Ammoniac. & Sagapen. in aceto diſſolut. & denuò inſpiſſat. ana ℥. ij. emplaſtr. diachylon cum gummi ℥. j. ß. liquefiant omnia ſimul, deinde adde cinnabaris & æris uſti an. ℥. j. auripigmenti & viridis æris ãã ℥. ij. fiat maſſa.

OBSERVATIO LIII.

Cholera morbus.

PEtrus Manuel, Mercator Monſpelienſis, ſeptuagenarius gravi cholera morbo correptus, quatuor præcipuè remediis intra ſeptem dies liberatus eſt, clyſtere ex lacte, confectione de hyacintho, conſervâ roſarum, & vitellis ovorum, ſotu ventriculi aſtringente & roborante cum ſacculis, in vino rubro maceratis; julepo ex decocto plantaginis & portulacæ, cum ſyrupo cydoniorum & confectione de hyacintho, manè & ſerò exhibito; & laudano, cujus g. j. ſingulis noctibus in julepo diſſolvebatur. Pro miraculo habita eſt hæc curatio, in tam provecta ætate.

OBSERVATIO LIV.

Febris maligna.

DIe 6. menſis Auguſti anni 1650. vocatus ſum Balneolas pro Dn. Guerino mercatore Lugdunenſi, qui ibi morbo correptus fuerat. Dies erat morbi 15. delirio continuo tenebatur, & convulſionibus perpetuis, ſeu nervorum contractionibus, & membrorum ſubſultibus, præterea omnia reſpuebat tum juſcula, tum reliqua potulenta, & in os ex cochleari rejecta expuebat omnia. Ego primùm juſcula deglutire cogo, nares obturando, & cochlear diu in ore continendo: Poſtmodum exhibeo Bezoardicum joviale ad g. xx. bis quotidie, & in ſingulis juſculis Bezoardici mineralis ℈. j. per biduum, cum julepis alexipharmacis, epithematis, & aliis remediis vulgaribus. Præterea admota ſunt veſicatoria cervici & utrique brachio, & intra triduum à febre, omnibuſque ſymptomatis liberatus eſt.

OBSERVATIO LV.

Febris maligna.

DIe 14. Auguſti, anni 1650. Dn. Dalmeras navis bellicæ Præfectus, à ſeptem diebus laborabat febre continuâ malignâ, cum tanta virium dejectione, ut ſeſe in lecto nullo modo commovere poſſet, neque in alterutrum latus convertere. Omnia remedia ordinaria in uſum revocabantur, ſine ullo profectu, imò neque lapis Bezoardicus, quem ſe à nobili Hiſpano habuiſſe dicebat ex India delatum. Tandem die 12. morbi, cùm omnia in pejus ruerent, & ægrum mihi commendatiſſimum in ſummo vitæ diſcrimine conſtitutum viderem? Exhibeo ipſi hora 9. veſpertina, aquæ theriacalis noſtræ cum ſucco limonum paratæ ℥. iv. horâ undecimâ cum juſculo exhibui Bezoardici jovialis g. xij. & manè horâ 4. idem Bezoardicum fuit iteratum. Horum remediorum fructus talis fuit, ut lipothymiæ, quæ pridie eum afflixerant, non ampliùs apparuerint: imò cum antea, alvi fluxu laborans, quoties dejiceret, maximum virium languorem perciperet, ea tamen nocte alvum copioſiſſimè depoſuit, & inde vires firmiores evaſerunt. Præterea poſt tres horas ab aſſump a aqua & pulvere ſe ſe ſponte in latus convertit, & in eo decubuit, cùm antea per multos dies ſupinus & immobilis jacuiſſet, manè urinæ meliùs concoctæ apparuerunt, & ab eo tempore æger quotidie melius habuit, ac brevi à febre integrè liberatus eſt.

OBSERVATIO LVI.

Febris maligna.

DIe tertiâ Septembris, anni 1650. vocatus ſum ad oppidum, quod Aigue-mortes nominatur, ut inviſerem clariſſimam matronam, Dominam de Guy, ſexagenariam, quæ febre maligna laborabat, ad Hemitritæi naturam accedente; erant enim acceſſiones ſingulis diebus recurrentes; quæ ad ἀπυρεξίαν non deſinebant, & cum iis accedebat totius corporis refrigeratio per 12. aut 15. horas perſeverans, cum maximo virium languore. Præterea aderat ſumma virium dejectio ex continuo & copioſo alvi fluxu; quo humores crudiſſimi griſeo colore infecti excernebantur; & accedebat iſte fluxus ad lienteriam, quoties enim juſculum aut potum ſumebat, ſtatim per alvum excernebat, ſed copiâ quadruplo majori illis quæ aſſumebantur. Acceſſi nona morbi die & remedia ordinaria ſedulò ac continuò per biduum uſurpavi, quæ pro febre maligna, alvi fluxu, & corroboratione virium vulgò præſcripbi ſolent. Cumque illa nihil profuiſſent, & ægra in pejus rueret, ut die undecimâ morbi proxima, ac veluti in agone conſtituta videretur, ad Bezoardicum joviale, tanquam alexipharmacum eximium, & potens diaphoreticum confugiendum eſſe cenſui, illiuſque g. 12. exhibui. Ab eo tempore non ampliùs dejecit, perfrigerationes non redierunt, & intra biduum febris expers fuit, ac poſtmodum brevi convaluit.

OBSERVATIO LVII.

Fovea in mamma.

RArus eſt iſte caſus. Nobilis matrona annum agens 51. temperamento bilioſo & melancholico prædita, ante decennium ſubito terrore correpta eſt, ex repentina infantis ſui morte, à nutrice incauta interfecti. Hinc menſium fluxus omninò ſuppreſſus eſt, nec unquam ampliùs ab eo tempore apparuit. Poſt duos annos exortus eſt in parte ſuperiori mammæ ſiniſtræ tumor ſubdurus & oblongus, digiti craſſitiem æquans. Paulò poſt apparuit in parte inferiori ejuſdem mammæ tumor alius exiguus & rotundus, qui intra paucos dies foveam effecit in eadem parte exiguam, & ſine dolore, quæ fovea ſenſim incrementum ſumpſit, ut intra biennium dimidium ferè mammæ totius partem ad interiora retraxerit, & in fundo illius cutis coſtis adhærere videretur. In ambitu verò illius fundi quædam percipitur durities, quæ compreſſa digitis, doloris ſenſum inducit. Aliquando ægra in tota illa parte dolorem pungitivum percipit, ſed exiguum & rarò evenientem. Præterea calore intenſo afficitur in regione hepatis, & dextra thoracis parte.

Habito conſilio ſancitum fuit, hunc affectum ad cancri occulti naturam accedere. Cum enim maxima ſit in humoris melancholici & atrabilarii natura varietas, fit, ut ab illis humoribus variæ formæ ejuſdem ſpeciei morbi contingant. Vulgò humor melancholicus adultus, cancrum efficiens, craſſus eſt, & tumorem durum producit, qui tandem putredinem & acrimoniam acquirens, partem exulcerat, & ulcus inſanabile producit. In hoc autem caſu humor ille tenuis eſt, ideò tumorem perexiguum efficit, ſed præterea humor ille malignam quandam ac diſſolventem qualitatem habet, quæ partis ſubſtantiam colliquat & abſumit, quemadmodum videmus quædam ſalia erodendi & exulcerandi vi prædita, qualia ſunt ea, ex quibus cauteria potentialia componuntur, quædam verò diſſolvendi duriſſima corpora, ex quibus fiunt aquæ fortes, lapides & metalla

metalla diſſolventes, imò acetum lapides diſſolvit, cutem tamen non erodit. Sic in microcoſmo generantur ſalia, ſimilibus facultatibus prædita, quæ humoribus permixta, admirandos effectus producunt. Ita in hoc caſu humor, qui à natura in mammam, ceu partem mollem & ſpongioſam expellitur, ſubſtantiam illius ſenſim diſſolvit & abſumit, ita ut fovea illa majus in dies recipiat incrementum. Judicatus fuit iſte affectus incurabilis, eique tantùm curam palliativam eſſe adhibendam, metuendumque, ne tandem pars ulceretur, introductâ majori acrimoniâ, Remedia præſcripta fuerunt alterantia, vacuantia, revellentia, roborantia. Putà purgationes, & phlebotomiæ periodicæ, juſcula alterantia, ſerum lactis, aquæ minerales, Cauteria, opiata ſpecifica & ſimilia. Topica verò lenientia humoris ferociam & humectantia, ut linimentum ex oleo roſ. ſucco plantag. & ſolani, cum mercurio crudo, unguentum de ranis viridibus deſcriptum, capite de cancro: linimentum è butyro, & oleo violac. cum ſale ſaturni, fotus ex aqua roſarum cum ſale Saturni.

OBSERVATIO LVIII.

Hæmorrhoidum dolor.

VIr ſexagenarius, melancholico & atrabilario temperamento præditus, dolore hæmorrhoidum moleſto conflictabatur, cum tumore & inflammatione partis qui multis remediis non ceſſerat. Præſcripſi fotum ex aqua roſarum, in cujus ℥. vi. ſalis Saturni ʒ.i. diſſolvebatur, qui fotus pluries de die iterabatur. Poſtmodum verò cataplaſma admotum eſt, ex cepa alba, ſub cineribus coctâ & cum butyro ſubactâ, partibus æqualibus. Intra biduum inflammatio ſedata eſt, tumor magna ex parte reſolutus.

OBSERVATIO LIX.

Convulſiones pueri.

DIe 27. Octobris anni 1650. dum eſſem Nemauſi, pro alio ægro, filius Domini de Marguerite in Curia Præſidiali Nemauſenſi Conſiliarii, 10. annos natus, correptus eſt convulſionibus Epilepticis ſæviſſimis, ut omnes corporis partes atrociter convellerentur, & paroxyſmi identidem recurrerent, nullaque propemodum adeſſet intermiſſio. In tanto periculo, & tam præcipiti affectu, exhibeo ſalis vitrioli ʒ. ß. in aqua betonicæ diſſolutam, qua vomitus illicò concitatus eſt, ægerque multam rejecit pituitam, ſtatimque convulſiones cohibitæ ſunt. Attamen poſt aliquot horas redierunt, ſed longe breviores ac leviores, ideò purgatio inſtituta eſt ex diacarthami ℥. ß. ſyrup. roſac. ℥. i. cum aqua betonicæ, eàque exhibita eſt ſub veſperam, cùm manè affectus eum corripuiſſet; per noctem bene purgatus eſt. Poſtea ei exhibitæ ſunt olei ſuccini & ſpiritus vitrioli an. guttæ v. in aqua betonicæ. Remiſſiores fuere paroxyſmi, ſed nocte inſequente aliquantulum frequentiores rediere. Poſtridie manè exhibetur potio ex aqua cardui benedict. & ſcord. an. ℥. i. aquæ theriacalis Bauderonii ℥. i. ſalis Card. bened. ℈. i. confectionis alkermes ʒ.i. cujus beneficio convulſiones omnino ſublatæ ſunt. Ne tamen iterùm ſuccreſcerent, bezoardicum joviale bis exhibitum eſt, octo horarum ſpatio, ad g. 12. & ſic omnino liberatus eſt. Potio alexipharmaca & bezoardicum joviale exhibita ſunt, quia magna erat malignitatis ſuſpicio in hoc morbo, propterea, puer iſte ante 15. dies anginâ laboraverat, quæ tunc temporis Nemauſi erat epidemica, pueros præſertim affligens, qua etiam nonnulli moriebantur. Unde conjicere licuit, malignitatem, ex eo morbo relictam, quæ in pueri corpuſculo per tempus prædictum latuerat, ſubitò ſuſcitatam fuiſſe, & convulſiones illas excitaſſe.

OBSERVATIO LX.

Angina.

DIe 27. Octobris anni 1650. D. Cheiſon, Patronus Nemauſenſis 30. annos natus, gravi anginâ laborabat à quinque diebus, quæ illi deglutitionis libertatem omninò abſtulerat, ita ut ne guttulam juſculi haurire poſſet, & à 24. horis nihil aſſumpſerat, præter aquam, quæ faciliùs permeabat. Statim ipſi exhibere jubeo aquæ benedictæ ℥. ii. cujus operatione abſceſſus in faucibus latens, qui totum œſophagi orificium obturabat, diſruptus eſt, & æger multùm puris rejecit cum pituita, ac tantillo ſanguinis. Poſtmodum verò juſculum aſſumpſit ſine magna moleſtia, & paucis aliis adhibitis remediis, omnino convaluit.

OBSERVATIO LXI.

Tertiana duplex.

DIe 29. menſis Novembris anni 1650. dum eſſem Nemauſi, vocatus ſum ad Nobilem virum D. de Mirabel, apud Dominum Barnier Conſiliarium Regium habitantem, qui febre tertiana duplici laborabat à 15. diebus. Hujus temporis decurſu bis ſanguis detractus fuerat, & totidem purgationes celebratæ, multique julepi exhibiti refrigerantes & aperientes. Nihilominus febris perſeverabat, acceſſiones anticipabant, urinæ erant crudæ & ſubrubræ, tum æger ſudores nocturnos patiebatur: quæ omnia morbi longitudinem minabantur, ut metus eſſet, ne in quartanam degeneraret. Ego igitur curationem aggrediens, ad Phlogoſim internam auferendam, quæ ex urinarum rubedine, & magno acceſſionis æſtu innoteſcebat, iterùm ſanguinem detraho, qui cùm valdè exuſtus & corruptus appareret, poſtridie iterandum cenſui. Poſt modum ad ſanguinem depurandum & contemperandum, præſcripſi julepos ex radic. aperientibus temperatis, cum cichoraceis & capillaribus ad triduum continuandos, quos ſequebatur potio, ex ſennâ, tamarindis, mannâ, & ſyrupo roſaceo, qua ſufficienter purgatus eſt. Attamen acceſſiones æquè validæ perſeverabant. Exhibeo igitur febrifugi grana 20. quibus ſepties purgatus eſt tantùm per inferiora, & adeò blandè, ut paſſim profiteretur ſe nunquam benignius ſumpſiſſe medicamentum: Sumpſit autem hora tertia matutina, cùm acceſſio horâ primâ pomeridianâ expectaretur, quæ ad quartam veſpertinam retardata eſt, & multo levior fuit. Sequenti die rediit acceſſio eadem hora, & priori conſimilis. Exhibeo iterùm febrifugum eadem doſi, & eodem modo purgatus eſt, neque acceſſio ampliùs reverſa eſt. Poſtridie medicamenti hæmorrhagiam narium paſſus eſt, qua ſanguinis ℔. i. excrevit, ſine ulla virium jactura. Et hoc interdum obſervavi in febrifugo noſtro, ut cum omnia, quæ naturam gravant, expellere conetur, ſanguinem etiam ſuperfluum per hæmorrhagiam foras propellat: quod in hoc nobili viro contigit, qui juvenis erat & ſanguineus, ut adhuc, non obſtantibus quatuor venæ ſectionibus, ſanguis ſuperfluus in ipſo redundaret. Sic perfectè curatus eſt, & ad priſtinam valetudinem perductus.

OBSERVATIO LXII.

Febris quartana.

REverendus Pater Dominicanus, nomine Auguſtinus, ab anno integro ferè quartanâ laborabat, cui ſucceſſit icterus niger. Multis remediis hunc morbum oppugnare tentaverat, ex variorum Medicorum præſcripto, ſed fruſtrà. Erat enim temperamento valdè melancholico & aduſto præditus: Præterea hypochondrium ſiniſtrum ac renitens habebat. Præſcribo ipſi venæ ſectionem, apozemata aperientia & melanagoga ad quatuor dies, cum fotibus hypochondriorum aperientibus & emollientibus, poſtmodùm exhibui febrifugi grana xx. Febris inconcuſſa permanet. Poſt duas acceſſiones exhibui ejuſdem remedii grana xxv. & acceſſiones imminutæ ſunt. Poſt alias duas acceſſiones exhibui grana xxx. & febris illa contumax omninò fugata eſt.

OBSERVATIO LXIII.

Paronychia.

PRincipio menſis Martii, anni 1651. filia natu major Domini Baronis d'Amelaz, Quæſtoris Franciæ Generalis, Paronychiam patiebatur in indice manus ſiniſtræ, quæ ipſam vehementer afflixerat per 4. dies, ita ut noctes inſomnes transfigeret, cum dolore inſigni. Juſſi, ut digitum immitteret in aurem felis, & intra duas horas doloris expers fuit. Sentiebat per intervalla attractionem digiti in cavitatem auris, ac ſubinde dolor totum brachium invadebat, uſque ad humerum, eo denique tempore felis vociferabatur, ut credibile ſit, eum dolore affici à veneno attracto. (Paronychia enim eſt tumor venenoſus:) totâ manus intumuit, ac poſtmodum detumuit, excepto digito, qui tumefactus remanſit, & doloris expers. Sublato dolore digitus extractus eſt, & ſuppuratus apparuit, ac deinceps ſolo emplaſtro diapalma curatus.

OBSERVATIO LXIV.

Hæmorrhoidum fluxus immodicus.

MEnſe Aprili anni 1651. nobilis Matrona, uxor Domini de Riniac, in Curia Computorum, Subſidiorum, & fiſci regii procuratoris generalis, quadragenaria, patiebatur hæmorrhoidum fluxum immodicum, à quo nullis remediis, à duobus Medicis conſequenter per octo menſes præſcriptis, liberari potuerat, & ad ſummam cachexiam, hydropem minitantem, perducta erat, cum maxima virium imbecillitate, ut vix progredi poſſet, & ictérico faciei, ac totius corporis colore. Remedia ferre amplius non poterat, & à purgantibus medicamentis, quantumvis levibus, ex dictorum Medicorum præſcripto uſurpatis, fluxus irritabatur. In hac deſperatione ad me confugit, meam opem implorans. Ego verò ſtatim illi præſcribo ſequentem potionem per quatuor dies continuos uſurpandam.

℞. Tamarindor. ℥. ß. fol. plantag. m. i. myrobalan. citrin. ʒ. i. coquantur ad ℥. vi. in colat. infunde rhab. electi ʒ. i. ſpicæ nardi ℈. ß. expreſſione facta diſſolve ſyrupi roſac. ℥. i. rhab. pulv. ℈. i. fiat potio.

In prima exhibitione ſanguinis fluxus cohibitus eſt licet quinquies dejecerit; & in cæteris doſibus idem eventus.

Dein præſcripſi julepos ex decocto radic. pentaphylli & tormentil. fol. plantag. pimpinel. & mille fol. paratos, cum ſale prunellæ & ſyrupo granator. per xii. dies, iterando purgationem quinto quoque die; & toto illo tempore fluxus hæmorrhoidum nunquam comparuit.

Quia verò affectus erat contumax, & valde diuturnus, qui ſemel cohibitus, poſt aliquod tempus iterum revertebatur, poſt dicta remedia præſcripſi ſalem martis, ad multos dies exhibendum à g. vi. ad g. viii. & potionis prædictæ exhibitionem quinto quoque die.

Per horum remediorum uſum, fluxus hæmorrhoidum non comparuit per quinque ſeptimanas, quibus elapſis, rediit fluxus ſatis moleſtus: copiam enim ſanguinis puriſſimi excernebat, quoties alvum deponeret. Sequenti die vocatus præſcripſi iterum potionem purgantem, à qua ter aut quater dejecit, ſine ulla excretione ſanguinis.

Poſtridie potionis præſcribo balneum ex hordeo, plantag. polygono, ſummitat. rubi & roſis rubris paratum, per biduum uſurpandum.

Poſtmodum iterata ſunt eadem remedia per menſem integrum, & in dies vires reficiebantur, & color faciei vividus reddebatur: donec tandem integram valetudinem acquiſierit. Attamen circa finem prædicti menſis calorem ſentiebat in hypochondriis, & inquietudines horâ ſomni. Facile erat conjicere, hæc à ſanguine retento provenire, qui antea per hæmorrhoides effluebat, & quem natura probè regere non poterat, prædictis evacuationibus aſſueta: præſertim cùm purgationes menſtruæ ab aliquot annis defeciſſent: ideò ſanguinis miſſionem ex brachio præſcribo, cujus beneficio ſymptomata illa ſublata ſunt.

OBSERVATIO LXV.

Contuſio, inflammatio, & excoriatio clunium ex decubitu diuturno ſupra partem.

UXor Domini de Briſſac, febre continua laborans, cum catarrho moleſtiſſimo, in pulmonem decumbente, unde tuſſis ferè perpetua, quæ vehementius affligebat, quoties decumbere tentaret: ita ut diu noctûque in lecto ſedere cogeretur. Cùm autem valde macilenta eſſet, clunium extrema, quæ ad podicem accedunt, ex compreſſione diuturna, contuſionem & excoriationem paſſa ſunt, quæ ſequuta eſt inflammatio, rubedine obſcura prædita, ad lividitatem declinante. Poſt quædam unguenta & emplaſtra per aliquot dies à Chirurgo fruſtra tentata, & malo ingraveſcente, res mihi exponitur; jubeo foveri partem aqua roſar. in qua ſal ſaturni diſſolutum fuerit, & intra 24. horas malum curatum eſt.

OBSERVATIO LXVI.

Febris maligna.

MEnſe Julio anni 1651. D. Deletre, ſalinarum procurator, incidit in febrem malignam, quæ ipſum ad convulſiones & delirium perduxit, cum ſumma pulſus inæqualitate, unde brevi moriturus videbatur. Ex variis, quæ illi exhibita fuerunt, maximè profuit aqua theriacalis noſtra, in febris peſtilentis curatione deſcripta ad ℥. iv. exhibita, cum bezoardici jovialis g. xii. à quibus ſudor copioſus excitatus eſt, & æger veluti miraculo liberatus.

OBSERVATIO LXVII.

Situs ventriculi monſtroſus.

FIlius D. Rat, Civis Monſpelienſis 24. annos natus temperamento melancholicus, febre tertiana diuturna, nunc ſimplici, nunc duplici; per totam ferè æſtatem laboraverat. Menſe verò Septembri, licet à paroxyſmis febrilibus liberatus eſſet, non ſatis tamen proſperâ valetudine frueretur; ab Empyrico quodam antimonium ſumpſit, fortè malè præparatum, à quo vehementiſſimi vomendi conatus excitati ſunt, abſque ullo effectu; ita ut conatus ille irritus, continuò affligens, eum intra ſeptem vel octo horas ad extrema redegerit, & circa veſperam de medio ſuſtulerit. Aperto cadavere, inventus eſt ventriculus in parte thoracis dextra, variis humoribus repletus, qui quidem ſitus præternaturalis effecit proculdubio, ut ſeſe ſufficienter dilatare ac ſubvertere nequiverit ad vomitum efficiendum, coſtarum ambitu oppreſſus. Hunc autem ſitum ab ortu contractum fuiſſe teſtatur pulmonis carentia in illa thoracis parte, cùm unius illius lobus in ſiniſtra appareret. Mirum eſt, hunc juvenem toto vitæ decurſu ſpirandi difficultate non fuiſſe valde oppreſſum, & omnes corporis functiones, ante morbum prædictum, commodè exercuiſſe; militiam enim exercuerat, & febres prædictas in bello contraxerat.

OBSERVATIO LXVIII.

Hydrops.

PUer bimulus, hydrope laborans, ſequentibus remediis intra duos menſes perfectè curatus eſt.

♃. Rhab. pulv. ʒ. i. capiat manè cum juſculo.

♃. Radic. aſparag. bruſci, & enulæ cam. an. ℥. i. fol. agrim. cichor. ceterac. capillor. ven. chamædr. centaur. min. & abſinth. utriuſque an. m. i. coquantur ad ℔. i. fiat ſyrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. i. alternis diebus, per horam, longè à lactatione.

♃. Tabellarum triaſantali quadruplicato rheo ℥. iv. capiat ʒ. i. alternis diebus, vacuis ab uſu ſyrupi.

♃. Rhab. electi, nodulo incluſi ℈. aquæ font. ℔. i. ß. infundantur frigidè ſimul, & hac aqua utatur pro potu ordinario.

OBSER

OBSERVATIO LXIX.

Alvi fluxus cruentus.

D. Rousier Medicinæ Doctor & Medicus Uticensis, quadragenarius, à quatuor mensibus patiebatur alvi fluxum biliosum, pituitosum, & sanguineum, quo plus sanguinis, quàm reliquorum humorum excernebat, ita ut ad summam maciem ac veluti marcorem perductus esset. Cum multa remedia per totum illud tempus frustra tentasset; me tandem in consilium vocat, cui exhibui auri horizontalis g. xii. quibus blandè purgatus est, & copiam bilis porraceæ ac æruginosæ excrevit sine ullo sanguine. Idem remedium bis iterandum præcipio tertio quoque die, & eadem sequuta est operatio. Postmodum verò, ab alvi fluxu prorsus immunis fuit, & euchymis utens alimentis ad pristinam valetudinem perductus est.

OBSERVATIO LXX.

Veneris impotentia.

NObilis vir, triginta annos natus, cùm à prima adolescentia veneri admodum indulsisset, & diuturnam gonorrhœam passus esset, quâ vigente, frequenti nihilominus utebatur concubitu, etiam cum impuris scortis, debilitatis admodùm, à causis prædictis, partibus genitalibus, incidit tandem in veneris impotentiam, quæ non in defectu erectionis consistit, quam asserit esse sufficientem, sed ejaculationis, quæ rarissimè contingit. Illam autem dependere censeo ex seminis defectu, quod perexiguâ copiâ generatur, propter testium imbecillitatem, quorum calor nativus exhaustus atque exsolutus est, frequentiori coitu. Fortè etiam parastatæ in vitio sunt, & exiguam seminis copiam recipiunt à testibus, propter cicatrices in iis relictas, ab ulceribus, quæ diuturnas illas gonorrhœas comitari solent. Tum etiam propter frigidam intemperiem, illis partibus introductam, per insiti spiritus exsolutionem. Pro curatione hujus affectus, sequentia præcripsi prima die mensis Aprilis 1652.

♃. Decoct. emollient. ℔. i ß. cathol. duplic. & diaphœn. an. ʒ. vj. mellis rof. & olei lilior. an. ℥. ii. fiat clyster, injiciendus hora quarta post meridiem.

Sequenti die aperiatur vena basilica cubiti dextri, mittantur sanguinis ℥. viii.

♃. Sennæ mundat. ℥. ß. Sem. anisi ʒ. i. absint. pontici P. ß. coquantur ad ℥. vi. in colatura dissolve diaphœn. ʒ. iii. syrupi rof. ℥. i. F. potio, quæ detur postridie venæ sectionis cum regimine.

♃. Rasuræ ligni guajaci ℥. iv. aquæ font. ℔. iv. infundantur per 14. horas, deinde bulliant ad mediæ partis consumpt. addendo sub finem sennæ mundat. ℥. i. turbith. hermodactyl. an. ʒ. iii. colaturæ capiat ℔. ß. manè, tribus horis ante pastum, per 20. dies.

♃. Radic. salsæ parill. ℥. i. aquæ fontis ℔. viii. infundantur per horas 12. deinde bulliant ad quartæ partis consumpt. colaturâ utatur pro potu ordinario, cum vino generoso, per usum prædicti decocti, utendo interea pane biscocto & anisato, carnibus assis, & non elixis, nucleis pineis, amygdalis torrefactis, aliisque cibis siccioribus.

Finito usu prædicti decocti, capiat per triduum manè terebinthinæ, aquâ agrimonii diligenter lotæ ℥. i.

Post horum remediorum usum adeat thermas Balerucanas, quarum aquam sumat per triduum, more solito.

Postmodùm verò utatur semicupio ejusdem aquæ per quatuor dies, manè & vesperi, sudando matutinis horis, vesperi verò testes tantum & perinæum cùm regione pubis balneando.

Ab exitu cujuslibet balnei, post detersum sudorem vel madorem, inungatur scrotum, perinæum, & regio lumborum unguento sequenti.

♃. Olei lilior. ℥. ii. olei nucis moschat. ℥. ß. oleo caryophyl. ʒ. i. piperis albi, nigri, & longi an. drach. ß. sem. erucæ, urticæ, nigellæ an. ℈. ß. pyrethri ʒ. i. ceræ q. s. fiat unguentum.

℞. Olei nucis moschat. ℥. ii. olei caryoph. ʒ. i. ambræ gryseæ, moschi & zibetæ an. ℈. i. fiat linimentum.

Post usum thermarum, foveantur partes prædictæ per 15. aut 20. dies per horam, ante introitum lecti, decocto sequenti.

℞. Radic. galangæ, calami aromat. & ireos florent. an. ℥. i. fol. salviæ, majoranæ, & rorism. an. m. i. Sem. erucæ, nasturtii, urticæ, cardamomi, & cubebar. an. ʒ. iii. nucis moschat. caryophill. & cinam. an. ℥. ß. rof. rubr. p. i. coquantur in vino rubro ad quartæ partis consumpt. colatura utatur pro fotu prædicto.

Post fotum illinantur eædem partes calidè linimento prædicto.

Per usum prædictorum remediorum sumat quotidie manè conservæ satyrionis vel eryngii ℥. ß. vel nucem juglandem saccharo conditam, vel myrobalanum conditam, vel tabellarum sequentium ʒ. ii.

♃. Confect. alcherm. ʒ. ii. ambræ gryseæ ℈. i. moschi optimi. g. vi. sacchari in aqua flor. aurantior. & rosar. dissoluti ʒ. v. fiant tabellæ.

Prædictis uti poterit alternatim, ne unius tædio afficiatur.

Interim victu utatur analeptico; & in primis comedat frequenter perdices & pullos columbinos, lepusculos, & oryzam cum lacte.

In bellariis verò utatur pistaciis, tuberibus, scolymis, amygdalis, avellanis, dactylis, & nucleis pineis; tum etiam confectione ex iis parata, quam vulgo pineolatum vocant.

Abstineat à fructibus & oleribus crudis, piscibus, aliisque frigidioribus & humidioribus alimentis, nec non à coitu, per usum remediorum.

OBSERVATIO LXXI.

Hydrops pectoris.

JOannes Manenty, civis Monspeliensis, annos natus 65. corpore crasso & obæso præditus, à tribus mensibus patiebatur magnam spirandi difficultatem, ita ut vix posset in lecto decumbere, nocturno tempore in primis, quo magis vexabatur. Nulla erat tussis, aut saltem rarissima, neque quicquam effatu dignum per anacatharsim excernebat. Facies erat subtumida, & venter intumescere incipiebat, ita ut in ascitem inclinare videretur; cùm tibiæ etiam & pedes intumescerent. Ad illius curationem præscripta fuit principio mensis Maii 1652. purgatio universalis, quæ ad quatuor dies, per apozema phlegmagogum & hydragogum fuit instituta; mox diæta sudorifica ex decocto guajaci & salsæparill. ad xx. dies, copiosè sudando in laconico, cum vapore spiritus vini parato. Et post quartam quamlibet dosin sumebat pulverem hydropicum ex senna, turbith. hermodactil. jalappa, scammonio, & cremore tartari paratum, quibus remediis omninò liberatus est.

OBSERVATIO LXXII.

Febris tertiana duplex.

UXor D. Bruieys in graviditate septimestri correpta est febre tertianâ duplici in mense Majo anni 1652. quæ per mensem eam afflixit, nullâ apparente remissione, quod periculum non exiguum portendebat. Docet enim experientia quotidiana, mulieres gravidas, hujusmodi febribus laborantes, difficillimè curari, & non paucas, abortu interveniente, de medio tolli. Ter ipsi secta fuerat vena, purgans medicamentum bis exhibitum, & multi julepi aperientes ac refrigerantes propinati; tandem venæ sectione per horam ante paroxysmum celebrata, & exhibito immediatè ante venæ sectionem julepo, ex decocto chamæm. & cremor. tartari parato, febris omninò sublata est. Accessio enim quæ post venæ sectionem expectabatur, non comparuit, neque deinceps.

OBSERVATIO LXXIII.

Hydrops.

UXor sartoris vicini, triginta annos nata, cum cachectica fuisset toto tempore partus, & malè se gessisset in puerperio, febre acuta correpta est, in cujus fine incidit in hydropem, in quo venter, crura & tibiæ insignem tumorem subierant. Cùm autem inops esset, hunc tantum pulverem ei præscripsi.

♃. Sennæ mundat. cryftall. tart. & radic. Jalappæ ana ℥. ß. fiat pulvis, de quo capiat ʒ. i. cum jusculo, singulis diebus. Hoc remedio per 20. dies usurpato integre liberata est.

OBSERVATIO LXXIV.

Mammæ inflammatio.

JUvenis mulier circa nonum graviditatis mensem correpta est tumore mammæ sinistræ, cum tensione, rubore, & pulsatione. Vocatus Chirurgus, cataplasma de mica panis statim admovet, unde tumor admodum increvit. Vocatus ego, cataplasma præscribo ex farina fabarum cocta in oxycrato, sæpè immutandum, qui intra paucas horas exsiccatur. Intra 12. horas inflammatio ablata est, tumórque admodum imminutus, & intra paucos dies omninò evanuit.

OBSERVATIO LXXV.

Colica biliosa.

DN. de Chalanges, Salinarum coctor, correptus fuit colicâ biliosâ circa finem mensis Januarii anni 1653. Dolor erat vehementer excrucians, cum vigiliis assiduis, febre continuâ, & singultu frequenti, ut Medicus ordinarius inflammationem alicujus partis imi ventris suspicaretur. Ego verò, in consilium vocatus, existimavi hæc omnia dependere ex cacochymia biliosâ, hac præcipuè ratione ductus, quod dolor esset vagus, & interdum partem ventris inferiorem & hypogastricam occuparet, interdum superiorem & epigastricam. Hanc sententiam eventus comprobavit. Nam post quatuor phlebotomias, enemata multa emollientia, purgantia, & anodyna, fotus & semicupia, quatuor purgationibus curatus est, diebus consequentibus usurpatis, ex decocto cichoraceorum & capillarium cum summit. malv. ʒ. ii. sennæ, cui infundebatur cassiæ ℥. i. & in colatura dissolvebatur syrupi rosac. ℥. i. quotidie excernebat multam bilem porraceam, quæ dicta symptomata pariebat.

OBSERVATIO LXXVI.

Tonsillarum inflammatio.

DIe 21. mensis Maii anni 1653. uxor Dn. Engarran in Curia Computorum Consiliarii, afflicta est tonsillarum inflammatione gravissimâ, quam brevi sequuta est exulceratio, cum dolore intenso. Celebrata venæ sectione & gargarismatis ex oxycrato per biduum frustrà usurpatis, sequenti curata est intra unum diem.

♃. Sem. sinapis ʒ.i. aceti rosac. & sacchari albi an.℥.i. aquæ ℥. iii. fiat gargarisma.

OBSERVATIO LXXVII.

Hydrops in puero.

FIlius D. Joannis Guy mercatoris, quinque annos natus, à quatuor mensibus hydropicus, cùm alia remedia non profuissent, syrupo sequenti per 15. dies usurpato perfectè curatus est.

♃. Radic. enulæ camp. ℥. i. fol. agrimon. chamædr. centaur. minor.& absinthii utriusque an.M.i.coquantur ad ℔.in colatura dissolve sacchari albi ℔.i.fiat syrupus, de quo capiat ℥.i. singulis diebus manè aliquot horis ante pastum.

OBSERVATIO LXXVIII.

Singultus.

DN. Seguin febre maligna laborans, gravissimo singultu, & ferè assiduo torquebatur, post multa remedia, febrem & malignitatem oppugnantia, quatuor sectiones, & unam purgationem, multósque clysteres, & multa remedia, singultui præsertim appropriata. Die 12. morbi iterum purgatus est: singultus erat frequentior circa vesperam, licet satis copiosè purgatus fuisset. Vocatus in consilium laudani g. ii. præscribo, cum emulsione 4. sem. frig. major. in qua salis prunellæ ʒ. i. dissoluta fuit, intra horam cessavit singultus, nec ampliùs rediit.

OBSERVATIO LXXIX.

Ad veneris impotentiam.

REcipe olei de liquid. ambar. ℥. i. sem. eruc. ʒ. i. reliqua vide apud Zacut. in praxi admiranda fol. 233.

Si pilulæ istæ non possint tam citò præparari, sequentes usurpari poterunt, cum magno fructu.

♃. Ambræ griseæ, moschi optimi & agalloch. electissimi an. ʒ. i. ß. rasuræ ebor. diamoschi dulc. galliæ mosch. an. ʒ. ß. rad. angelic. pœon. & carpobals. an. ʒ.i. Zebetæ q.s. fiat massa pilular. de qua capiat ℈. i. vel ʒ. ß. singulis noctibus.

Ad varianda remedia aqua sequens interdum usurpari poterit.

♃. Cinam. Caryophill. nuc. mosch. macis ana ℥. i. cubebar. piperis longi, galang. zedoar. ammi, seseleos, ana ℥. ß. granor. juniper. ʒ.i. vini albi generosi, aquæ rorism. majoran. ana ℔ i. fiant in digestione per dies vi. & postea distillentur in B. M. capiat cochl. ii. manè & serò.

Denique cæteris non proficientibus, opiata sequens usurpari poterit.

♃. Radic. satyrii recent. ℥.iii. rad. pastinac. recent. ʒ. iii. reliqua vide apud Zacut. in praxi admiranda fol. 232. Exterius fotus & linimenta usurpari poterunt, supra observat. 69. præscripta, quibus etiam emplastrum sequens addi poterit.

℞. Massæ empl. de baccis lauri, & mastiche an. ℥. i. gummi tacamahac. & caragn. ana ℥. ß. rad. bistort.& tormentill. nucis mosch. caryophill. zinziber.& pulv. aromat. rosar. an. ʒ.i. ol. nuc. mosch. ℥.ß. balsam. peruvian. q.s. fiat emplastrum quadratum, applicandum regioni lumborũ & perpetuo gestandum, ac singulis septimanis renovandum.

OBSERVATIO LXXX.

Febris tertiana diuturna.

UXor Dn. de Brissac. 20. annos nata, per mensem Julium & Augustum tentata est febre tertiana duplici, eaque valde contumaci, quia corpus erat valde debilitatum à graviditate semestri, & abortu subsequente. Multa remedia in cassum per illud tempus usurpata fuerant à Medico ordinario, venæ sectiones & purgationes plurimæ, julepi, jusculа medicata, &c. Vocatus ego, exhibeo per horam ante accessionem bezoard. jovialis g. xii. cum aquæ cardui bened. ℥. iv. Accessio retardata est per horas duas, & multò minor fuit, tum in fine illius alvum bis aut ter depósuit, quæ antea non nisi clysteribus solvebatur, & fœtidissima rejecit excrementa. Sequenti die idem remedium fuit usurpatum, & accessio similiter retardata & imminuta fuit, tum etiam in fine illius fœtidissima excrevit, ac postmodum accessiones quasdam passa est vix perceptibiles, deinde sensim integrè liberata est.

OBSERVATIO LXXXI.

Fluxus Hæmorrhoidum.

DN. Engarran, in suprema Computorum, subsidiorum, & Fisci regii curia Consiliarius, immodico hæmorrhoidum fluxu laborabat à quinque vel sex diebus, quo sanguinis

ſanguinis ℥. viii. vel x. ſingulis diebus profundebat. Poſt venæ ſectionem, julepos refrigerantes, aliàque remedia interna & externa fruſtrà exhibita, cùm res urgeret, & æger admodum debilitaretur, præſcripſi ſuccum urticæ, levi ebullitione depuratum ad ℥. ii. cum pauco ſaccharo, & hoc ſolo remedio fluxus omnino cohibitus eſt.

Candide Lector. Quia numerus obſervationum deficiebat in ſcriptis Riverianis, ad implendam hanc centuriam, ſequentes ſubjunximus, plures ejuſdem ſpeciei morbos ſub eodem titulo, clarioris doctrinæ gratia, aliquando comprehendentes, 82. igitur erit prima noſtrarum, huic centuriæ perficiendæ additarum.

OBSERVATIO LXXXII.

Hydrops.

ANno 1645. quidam nomine Felizat Coſtenſis, hydropicus factus, ſine remediorum ope curatus eſt, umbilico ſponte & conſertim aperto, dum per urbem incederet, ita ut reverſus domum, multa ſtragula & lectum continuò irroraverit per aliquot dies, unde ſanus & hilaris per totum annum vixit. Eo tamen elapſo iterum venter ſuper eum magnificatus eſt (ut Arabum verbis utar) & ita intumuit, ut cum inſigni reſpirandi difficultate per urbem incederet: cùmque tumor adeo increviſſet, ut ſuffocationis periculum immineret, & adeſſet ſatis inſignis exomphalos ſeu umbilici prominentia, conſtantibus etiam viribus, de ejus apertione nos iterum a quo iterum rogavit, alioqui ſibi violentas manus illaturus. Quod cùm tandem Chirurgus ritè & ſine dolore præſtitiſſet; aquam ſtatim fluere permiſimus fere ad ℔.i. & ſub noctem eadem quantitate: verùm eadem nocte ſenſim ſubſidentibus partibus, vires etiam ſubſidebant. Ita ut ſequentem diem ultimum obierit. Unde patet, naturæ opera non ſemper eſſe imitanda, ut videre eſt in hoc ægrotante annorum circiter 25. Attamen licèt conſtare viderentur vires, quòd per urbem incederet, & ritè comederet, morbum tamen fuiſſe confirmatum, & viſcera jam labem, præſertim ex priore morbo contraxiſſe, conjiciendum eſt.

Multis aliis hanc operationem, & cum præmeditatione fuiſſe adminiſtratam, ſed neminem ſervatum, à multis Practicis audivi.

Hydrops univerſalis à me pluries curatus eſt brevi & facilè per diuretica & hydragoga; qui ſcilicet hydrops ſeu tumoris univerſalis genus, non erat tertia hydropis ſpecies, leucophlegmatia paſſim dicta, quæ non niſi ægrè curatur. Sanguinis enim pituitoſi crudique & male compacti, nec poris partium bene agglutinati & aſſimilati, ideòque in toto redundanti & ſuperflui ſoboles exiſtit, ex defectu tertiæ coctionis, quæ in ſingulis partibus fieri debet. Adde, quòd in hac color cutis ſubalbidus atque lacteus, aut livore ſuffuſus, cum anorexia & ſiti importuna aſſiduàque conſpiciatur: ea verò ſymptomata non apparebant in prædicto tumore univerſali, qui ideo continentem habebat cauſam diverſam, ſcilicet ſeroſum humorem, cutem inter & cæteras membranas univerſales ſtagnantem, unde aqua intercus Celſo dicitur, cui color idem fere atque ante; quod etiam confirmat tactus. Nam cutis digito compreſſa reſilit, ex ſe ſtatim refluente aqua ſponte illuc, unde à premente manu dejecta; in leucophlegmatia autem impreſſum relinquitur digiti veſtigium, ſanguine craſſo non facilè refluente illuc, unde expreſſus fuit: præterea cita curatio, quæ conſequuta eſt, illud ſatis evidenter arguit, quod ulterius patet in ſequentibus obſervationibus, quas ideo annectere placuit.

Deinde modus ſolutionis differentiam etiam ſtatuit inter leucophlegmatiam & prædictum tumorem univerſalem, quandoquidem longè faciliùs pleonexia ſeroſa ſeu illuvies in toto redundans corrigitur, quàm intemperies frigida ſiccaque viſcerum, crudioris ſanguinis parens emendatur: Prædicta autem curatio per hydragoga à me celebrata, ſententiæ Hippoc. in coacis reſpondere mihi videbatur, cùm ait, *Incipienti hydropi alvi profluvium aquoſum ſine cruditate, morbum ſolvit, & purgatio per renes.* Idem etiam dixi. *Si aqua ad veſicam aut ventrem fluat, ſolutio.* Cum tamen experientia doceat, evacuationem quæ fit per urinas, melius ſuccedere eâ, quæ fit per alvum.

Ruſticus quinquagenarius ex perpeſſa per aliquot menſes febre tertianâ nothâ, incidit in hydropem univerſalem, a quo eum liberavimus ſucco ireos noſtratis, ad ℥. iii. cum mannæ ℥.i.ß. eòque intra ſeptem dies ter exhibito, venter omnino detumuit, maxima ſeroſæ illuviei copia per alvum & urinas excreta.

Alter annorum circiter 26. ex febre quartanâ diuturnâ incidit in tumorem univerſalem totius corporis, in quo cutis digito compreſſa reſiliebat, cum duritie, è regione lienis. Huic Chirurgus quidam ſine ullo præſcripto, ut ferè ſemper apud ruſticos præſtare ſolent, multa remedia per longum tempus, ſed ſine fructu exhibuerat, donec ad extrema ferè redactus, meam opem imploraverit, quippe quem ab acuto morbo aliquando liberaveram. Hic ergo cum quædam remedia ex arte præſcripſiſſem, præcipuè vinum juniperinum, hoc ſolo uti voluit, jamdudum omnium fermè remediorum pertæſus. ſumebatque illius ℥.vi. ſingulis matutinis, unde urina copioſiùs & frequentiùs fluere, venterque parum detumeſcere cœpit. Quod cùm reſciviſſem, & eum reliqua remedia præſcripta amandaſſe, ſuaſi ut ſaltem ʒ.j. pulveris ex ſenna, cremore tartari, & radice jalappæ cum juſculo ſumeret per 12. dies alternos, & interim diebus vacuis perſeveraret in uſu vini juniperini, quo peracto, integram ſanitatem recuperavit, & brevi ad ſolitos labores reverſus eſt.

OBSERVATIO LXXXIII.

Febres tertianæ.

FRater Eloyſius, juvenis Religioſus Ordinis Fratrum Minorum apud Coſtam, febre tertiana duplici laborans à 4. menſibus, fruſtra uſurpatis multis remediis, ab alio Medico præſcriptis, à me curatus eſt, rigida exiſtente hyeme, exhibitis febrifugi Riveriani gr. 12. quibus blandè purgatus per inferiora tantùm. Graviorem ea die (ut ſæpe fieri ſolet in hujus remedii uſu) paſſus eſt acceſſionem, ſed nullam deinceps; attamen poſt 15. dies ob incautam victus rationem & fructuum uſum nimium, leves rediere acceſſiones; quæ levi cathartico exhibito iterum diſparuerunt. Quod in hujuſmodi febribus, & quartanis, ita ſæpe uſurpavimus, quoties recidiva contigit.

Febrem tertianam duplicem in ſartore Coſtenſi 30. annorum, melancholici & pituitoſi temperamenti curavimus, præmiſſis duabus purgationibus cum præparantibus idoneis, & duplici venæ ſectione, uſu febrilis Crollii ex ℥. iii aquæ cichor. ſalis abſinth. ʒ. ß. & ſpiritus ſulphur. gut. xv. ex cujus prima doſi febriles acceſſiones imminutæ ſunt, ac tertia penitus ſublatæ quæ prædictis remediis per 20. dies non ceſſerant. Hòcque remedium à 12. annis centies uſurpatum in variis febribus, & præcipuè tertianis, ſemper profuiſſe animadvertimus. In defectu autem ſalis abſinthii, ſal tartari ſæpe ſubſtituimus, exemplo præceptoris noſtri Dom. Riverii, & aliquando etiam cum decoct. abſinthii, ut videre eſt in ipſius obſervationibus.

Dn. de la Rivoire, laborans principio Auguſti 1648. febre tertiana duplici, cujus alterni acceſſus eum graviſſimè affligebant inquietudinibus, ſiti, dolore capitis, & reſpirandi difficultate, à me curatus eſt præmiſſo clyſtere & venæ ſectione, exhibendo in vigore paroxyſmi, ad extinguendos ſpiritus febriles ſitibundos, aquæ fontis magnum hauſtum, cum ſpiritu ſulphuris per campanam eliciti q.ſ. ad ſenſibilem aciditatem & ſyrupo de limonibus; quo potu febricitantibus ſiticuloſis gratiſſimo, ter aut quater exhibito per biduum, omnia febris prædictæ ſymptomata longè mitiora evaſerunt, & paroxyſmi multo breviores, ita ut hac prævia præparatione materiæ morbificæ, & imminutione ſymptomatum, curatio abſoluta fuerit uſu pulveris Comitis & febrilis Crolliani per biduum ſequens exhibiti. Notandum autem eſt prædictum ægrotantem

tantem 35. annos natum, obstructionis utriusque hypochondrii præcipuè verò lienis esse affectum, & singulis ferè annis, gravibus morbis diuturnis esse obnoxium, ob incautam & igneam vivendi rationem.

Prædictus Dn. febre tertianâ laborans, mense Julio anni sequentis, curatus est unica dosi febrilis Crolliani, cujus quia duæ doses missæ fuerant, alteram exhibuit puellæ 10. aut 12. annorum, eodem morbo laboranti, & sic febris in utroque disparuit.

Pater Christophorus, ex Ordine fratrum Minorum hujus urbis, ætatis 40. annorum, macilento, & melancholico corporis habitu præditus in principio Septembris anni 1649. incidit in febrem tertianam, quam curavi, præmissis clystere & venæ sectione, unicâ dosi pulveris Cornachini.

Eodem tempore frater Norbertus annorum circiter 35. firmiori corporis habitu & eusarco donatus, laborabat eadem febre, quam ex caloris ingentis gradu, inappetentiâ, dolore capitis, inquietudinibus, cacochymiâ, & paroxysmorum longitudine, diuturnam fore immeritò suspicabar, adde, quod anno elapso eodem morbo graviter laboraverat, per mensem integrum, cum insigni virium dispendio. Post injectum clysterem, & phlebotomiam celebratam, sumpsit calomelanos Turqueti gr. 10. Scammonii gr. 10. in forma pilulari, unde copiosè & blande purgatus est eadem die. Sequentibus verò duabus ter aut quater, sicque prædicta omnia symptomata brevi disparuerunt, unamque tantum & levem accessionem, post assumptum remedium passus est. Calomelas Turqueti, est mercurius dulcis sexies aut septies sublimatus, ut videbis infra.

Domina de Dossin Monialis mense Martio anni 1651. à febre tertiana liberata est post 4. accessiones, sumendo in vigore paroxysmi spiritus sulphuris per campanam eliciti, guttas 20. cum ptisana vulgari & syrupo de cerasis acidis, vel aqua sola saccharata bis aut ter, urgente siti, instar julepi, sequenti die sumpsit mercurii prædicti dulcis gr. 20. & resinæ scammonii gr. 10. in pilulam redacta, & pellicula cerasi saccharo conditi inclusam, quâ optimè & blandè evacuata est.

Illustrissimam Comitissam Dominam de Ferrieres, eodem modo eademque ratione à simili affectu liberavimus principio mensis Februarii, ejusdem anni, rigidissima existente hyemali tempestate.

Innumeros, quibus multa remedia frustra exhibita fuerant, per longum tempus à tertiana simplici & duplici curatos vidimus, assumpta semel aut bis aqua benedicta Rulandi. Alios sale vitrioli ad ℈.i. Plurimos, quibus hæc & reliqua non profuerant, usu syrupi de asaro Lozelli ad cochlear unum sumpti: & certè vomitorium virtutem atque utilitatem præ cæteris remediis, & iis, frustra tentatis, multoties expertus sum in variis casibus, cùm cætera consentirent.

Præterea phlebotomiam in plenilunio celebratam pro febribus intermittentibus plurimum prodesse vidimus, quia tunc, ob lunæ vim, humores ebulliunt, & fluxibilior fit sanguis, ac promptiùs venâ sectâ educitur. Quo remedio eo tempore celebrato plures curatos, alios levatos esse testatur Zacutus Lusitanus, & ipse novissimè in viro religioso, ac instante paroxysmo duplicis tertianæ, curationem subsequutam vidi.

Mulier Costensis sexagenaria, nomine Ludovica Soysson, à quinque septimanis febre tertiana duplici laborabat, cujus alterni paroxysmi ad 15. & 20. horas extendebantur, & matutinis horis cum levi horrore, sed diu durante invadebant, alii verò circa meridiem & aliquando tardiùs cum rigore satis insigni nec ultra 12. vel 14. horas protrahebantur, unde diversorum humorum in diversis locis putrescentium, non levis conjectura fuit, ideòque morbum etiam fore diuturnum, aut in quartanam abiturum prædixeram, propterea, quòd etiam ægra de hypochondrii sinistri dolore semper conquesta esset. Huic primò purgans medicamentum bis aut ter exhibitum, phlebotomia semel celebrata, cum clysteribus identidem injectis per 12. dies à seniori Pharmacopœo. Tandem vocatus præscripsi quatuor doses apozematis ex radic. & herbis aperient. refrigerant. & specificis, addendo cuilibet dosi sennæ mundat. ʒ.iii. syrupi rosac. ℥.i. & salis tartari ʒ.ß. unde laudabilis evacuatio sequebatur, attamen febris parum imminuta. Sed propter ætatem & virium imbecillitatem intermissa remedia, pro induciis naturæ concedendis, & restauratione virium, ut deinde felicius per epicrasin natura obstetricaret; sicque post aliquot dies iterum duæ doses prædicti apozematis alternatim præscriptæ & exhibitæ sunt, unde febris post tres vel quatuor dies disparuit per unum aut alterum diem, quo elapso, cum pari vigore iterum invasit, ita ut etiam aliquando ab ea omnino expers non videretur; sicque lecto affixa languebat circa dies caniculares anni 1655. Huic igitur tandem exhibui febrifugi Riveriani gr. 20. cum confectione de hyacinth. in formam boli, in majori febris intervallo, unde quinquies alvum deposuit cum tolerantia, in paroxysmo verò bis per vomitum rejecit magnam copiam materiæ porraceæ, æruginosæ, & viscosæ, cum aliquot ventris torminibus, quæ duas vel tres sedes per inferiora præcesserunt. Paroxysmus brevior fuit, neque deinceps apparuit. Hoc autem notatu dignum erat, quod in operatione ægrotans sibi aliquid ex hypochondrio sinistro, ubi dolor antea fuerat, evelli sentiebat, quod causam febris & doloris ibi latitantem à remedii virtute specifica in suo foco oppugnari, evidenter demonstrabat.

Juvenis annorum 20. febre tertiana duplici laborans, in exercitu Pedemontano sumpsit cyathum unum vini albi calidè in quo dissolvit sulphur pulveratum ad magnitudinem unius ovi. Post dimidiam horam copiosissimè sudavit, nec ampliùs febris apparuit, quod remedium in duobus aliis hac in urbe usurpavit, cum eodem successu.

OBSERVATIO LXXXIV.

Febris quartana.

JUvenis Sabaudus annorum 22. habitu eusarco & pituitoso, à duobus mensibus laborabat febre quartana duplici. Huic cum remedia universalia per apozemata & venæ sectionem respueret, febrifugi dicti gr.20. exhibuimus, unde febris ex quartana duplici simplex facta est, iterumque bis exhibita eadem dosi, omnino curatus est.

Sacerdos quinquagenarius multùm melancholicus, febrem quartanam passus erat per quatuor menses. Hanc ego curavi media hyeme, exhibendo febrifugi Riveriani prædicti gr. 24. verùm post 25. dies reversa est, & iterum curata eodem remedio.

Prædicta Domina de Dossin, annorum 30. laudabilis temperamenti, & elegantis formæ, ac ingenii singularis, post varios affectus ex mœrore oriundos, incidit in febrem quartanam, à qua post quatuor menses curata est mense Decembri anni 1650. post multa remedia frustra tentata, unica dosi prædicti febrifugi.

Nepos meus Franciscus Jacoz annorum duodecim, febre quartanâ post tertianam diuturnam laboravit per sex menses, quorum spatio multa sumpsit remedia, etiam febrifugum prædictum, at frustra, partim propter ingluviem, partim etiam ob pravam viscerum dispositionem. Tandem uno cochleari syrupi prædicti de azaro, in ptisana communi, curatus est excitato scilicet ter aut quater copioso vomitu variorum humorum, parietibus ventriculi, & vicinis partibus ita adhærentium ut catharticis pluries exhibitis deturbari non potuissent, qui appetitum valdè dejiciebant, jamque colorem atque habitum corporis valdè immutaverant, quæ tamen recepit post breve tempus, cujus decursu ita febris imminuebatur, ut vix eam persentiret, donec omnino disparuit, redeunte appetitu laudabili, & vivido faciei colore.

Nepos meus Bernardus annorum 30. febre quartana laboravit, mense Octobri 1650. per tres septimanas, cum anorexia, languore, & pallido ac macilento totius corporis habitu. Sumpsit paulò ante paroxysmum cochlear unum syrupi de azaro dicti in jusculo, multoties & copiosè vomuit amarissima, cum labore, per duas circiter horas, ita ut sequentibus quatuor diebus os ipsi fœtidum & amarum instar fuliginis esse videretur, ac febris perseveraret, sed levior facta, post septem dies omnino sublata

est

est assumptis mercurii dulcis ut suprà sublimati gr. 32. & resinæ scammonii, gr. 20. (difficile enim purgatur) statìmque vividum faciei colorem & appetitum simul recuperavit, cum viribus, in horas redeuntibus.

Frater Otho Recollectus hujus urbis, squalidi & sicci temperamenti, febre quartanâ laborans à tribus mensibus cum tensione & dolore lienis, ac sudoribus nocturnis, curatus est mense Novembri, anni 1651. sumendo primùm infusionem ℥.ß. salis tartari cum guttis aliquot spiritus salis & ʒ.i. fol. sennæ factam in ℥. vi. aquæ fontis per noctem, manè quatuor dierum spatio, unde bis aut ter singulis diebus purgatur, appetitum & robur sensim redire afferens; febris levior, quæ tandem disparuit post 7. dies, iterùmque reversa curata est per gr. 5. resinæ scammonii & ʒ.ß. mercurii sublimati dulcis prædicti, quibus optimè & blandè purgatus, iterum sumpsit per triduum prædictam ptisanam tartarizatam laxantem. Verum quia sudoribus diffluebat singulis noctibus, & dolor circa lienem non omnino sublatus erat, ac lassitudinem in tibiis gravem persentiebat, iterum sumpsit calomelanos similem dosin, ut supra, in forma pilulari, ad recidivæ occasionem evitandam.

Febris duplex quartana, gravissimè affligens à duobus mensibus honestum virum, Dominum Regoudin, temperamento valdè melancholicum, meo consilio curata est principio Novembris anni 1651. tribus dosibus infusionis sennæ in aqua febrifugâ Riverii factæ, & phlebotomia semel celebratâ, quia ejus indicationes aderant. Est autem aqua hæc febrifuga sola aqua fontis cum sale tartari, cujus certè miros effectus quotidie experimur in omnibus diuturnis febribus, & morbis, ab obstructionibus productis, ut clariùs patebit infra. Eodem tempore frater meus quinquagenarius, postquam bis recidivam ex tertiana duplici passus esset, quia multis negotiis & domesticis rebus implicitus, nec satis purgatus, incidit in quartanam triplicem molestissimam, sed post quatuor vel quinque ejus paroxysmos, sumptâ bis infusione prædicta, purgatus evasit à longiori febris molestia.

Dn. Gruisard mercator Costensis 30. annorum, laborans quartana duplici, à duobus mensibus, sumpsit febrifugi gr.24. in pilularem formam redacta & in quartanam simplicem, eamque levissimam, versa est febris, quæ tamen post aliquot dies, ob errores in cibo & potu commissos, gravior facta est & aliquando duplex, aliàs verò triplex; iterum sumpto febrifugo levior facta, sensim evanuit, imperato vitæ regimine parciori: sed quia arti suæ, equitationi intempestivæ, & genio nimium deditus, iterum passus est recidivam, iterum sumpsit febrifugi gr. xxxii. sicque sensim convaluit.

Pater Andreas à Costa, frater meus natu major, è Franciscanorum familia, post febrem acutam multorum dierum, multósque labores perpessos, incidit anno 1654. in febrem quartanam, quam multis remediis oppugnare conatus est, sed frustra. Tandem missis ad eum duabus dosibus febrifugi Riveriani, sub finem hyemis anni 1655. à prædicta febre liber omninò evasit.

Eodem tempore rusticus quadragenarius, Villicus Magistri Dumas, Chirurgi Costensis, eodem morbo laborans à duobus mensibus, unica dosi prædicti remedii feliciter & integrè curatus est.

Mulier Tullinensis, 24. annorum, à quindecim mensibus laborans febre quartanâ, quæ aliquando duplex, imo semel continua facta, eam ad extrema coëgerat, cum icterico faciei colore, appetitu dejecto, macie corporis, & tumore insigni utriusque hypochondrii, maximè verò lienis, de valetudine recuperanda parum sperans, ad me venit, auxilium si quod superesset, tot malis enixè postulans. Huic igitur primò præscripsi ptisanam tartarizatam laxantem prædictam, in decocto hepatico & splenetico, per octo dierum spatium, cum fotu & linimento, iisdem viribus prædito, & utrique hypochondrio admovendo; Tum deinde pilulas tartareas Botii ex aloë gummi ammoniaco, & tartaro vitriolato, per duodecim dies: quibus elapsis, iterum sumpsit per triduum prædictam ptisanam, tumor & dolor è regione lienis multùm imminutus apparuit, faciei color citrinus evanuit, appetitus redire cœpit, febris tamen eadem, quæ tandem omnino disparuit, ter exhibito pridie accessionis febrifugo Riveriano: sicque post aliquot dies sine ullo recidivæ metu sana & hilaris in patriam reversa est.

Tædiosum foret omnes recensere, quibus prædictum febrifugum exhibitum vel febrem sustulit, vel multùm imminuit, nec unquam nocumento fuit.

Sutor Costensis nomine Gelas, febre quartana laboravit per sex menses, & ab ea liberatus est, sumendo dimidium cyathum vini albi in quo decoquebat mala aurantia, in partes dissecta, idque singulis matutinis, per aliquot dies.

Multi rustici in his oris curant febrem quartanam pulvere chamædr. exsiccat. tum jusculo per aliquot dies sumpto, quod certe sine ratione fieri non existimo, præcipue si quædam purgantia præcesserint, cum splenetica ac hepatica sit, & insigni virtute polleat, viscera ab infarctu liberandi.

OBSERVATIO LXXXV.

Colicus dolor in purgatione menstrua, & hysterici affectus.

LEctissima virgo Monialis Dominica de S. Paul, annorum 37. laudabilis temperamenti, (sicut & ingenii) ad pituitosum tamen nonnihil vergentis, circa tempus menstruæ purgationis, imò in ipso fluxu, solita est pati dolorem colicum spurium, eùmque atrocissimum, per duos vel tres dies, unde aliquando menstrua purgatio supprimitur. Utrique affectui subvenimus aliquando clystere carminante & laxante; aliàs verò, olei anisi guttis aliquot in vino vel jusculo sumptis; ita ut colicus ille dolor, qui multùm durare solebat, in momento sæpè sublatus fuerit.

Eadem Domina sæpissimè corripitur suffocationibus hystericis, cum dolore capitis & ventriculi, à quibus affectibus eam multoties liberavimus exhibito sale vitrioli ad ʒ.ß. & ʒ.i. in aqua fontis dissoluti. Blandè siquidem provocat vomitum, & hystericis affectibus specificum prædicant omnes chymici: aliquando etiam granis aliquot laudani ex descriptione Crollii, cujus certè miros effectus se percepisse semper fatebatur, etiam ex solo ipsius laudani olfactu, cujus sæpè majorem pilulam manibus volutabat, identidem odorando.

Mulier vidua Costensis, quadragenaria, hystericis affectibus diu noctùque ita vexata, cum febre & vigiliis, ut moritura videretur, post unum aut alterum clysterem injectum, sumpsit laudani gr. 4. brevìque post tempore quievit, & symptomata omnia cum febre evanuerunt.

OBSERVATIO LXXXVI.

Mensium fluxus immodicus.

NObilissima Domina de la Jassodiere, annorum 40. optimi habitus & temperamenti, à duobus ferè annis laborabat fluore muliebri seroso, qui per intervalla adeo copiosus erat, ut ægrotantem in vitæ periculum conjiceret. Ad eam aliquando vocatus, cùm longè ab urbe distaret, & remedia in promptu non haberentur, ea verò propter fluxum immodicum deficeret, exhiberi jubeo ʒ.i. pulveris ex putaminibus ovorum combustis in jusculo, unde tanta serosi sanguinis jactura multum imminuta est intra paucas horas, ac sequenti die iterato remedio, omnia suppressa, ægrâque victu reficiente & analeptico sensim restituta, ac post aliquod tempus causæ morbificæ per debita præsidia provisum est.

Uxor pulcherrima Claudii Vivier Costensis annorum circiter 27. per excretionem molæ bimestris, incidit in fluxum sanguinis immodicum, qui per tres septimanas perseverans, eam in vitæ discrimen adduxit, & tantam spirituum cum sanguine jacturam, ut vires & animus continuo deficerent. Vocatus suasi ut succi urticæ depurati ℥. iv. mane & sero sumeret per biduum: sed bis assumpto remedio

medio, sanguinis fluxus valdè imminutus est & ante 24. horas omninò cohibitus. Eodem tempore admovebat regioni uteri fotum, ex spongia in aceto & vino rubro austero madefacta: hoc remedium alias in simili casu cum pari successu à me usurpatum est, illùdque valde prædicat Amatus Lusitanus in centuriis.

OBSERVATIO LXXXVII.

Dysenteria.

Rusticus 60. annorum, principio Augusti anni 1648. laborabat à multis diebus gravissima dysenteriâ, cui cùm remedia ex arte præscripta non tam citò ab urbe asportari potuissent, cataplasma ex absinthio & rosis rubris in lacte decoctis toti abdomini applicari jubeo, exhibitis interim laudani gr. 4. Inde post aliquot horas rariora fuerunt dejectionum intervalla, dolor imminutus, nec non tranquillior, ita ut præscriptis remediis opus non habuerit.

Illud idem ferè contigit in alio Rustico 20. annorum qui per multos dies & noctes dysenterico fluxu ad extrema ferè redactus propter dolores immanes & vigilias perpetuas; sumptis laudani gr. 3. sub noctem, quam ferè integram placidè transegit, cum levamine & fluxu tantùm bilioso, cui post modum per debita remedia provisum est.

Vir militaris fide & laude dignissimus multos curavit in exercitu à dysenteria & alvi fluxu per ℨ.i. suberis pulverati in vino vel jusculo, quod remedium vide in observationibus Riverii.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Pleuritis.

Multos & præcipuè, quibus appropriata remedia defuerant, ex pleuritide ad extrema fere redactos & renutos vidimus usu pomi Quercetani semel aut bis sumpti, intra 24. horas, unde præter spem vel copiosus sudor, vel anacatharsis libera sequebatur. Plurimos certè nominare possem, quibus ferè desperatis hoc remedii genus præscripsi, nec unquam alium, quàm felicem eventum ex eo animadverti; multìsque, qui hoc apud ægros observaverunt, ita successisse multoties audivi.

OBSERVATIO LXXXIX.

Tumor mammarum.

Mulier nobilis hujus urbis puerpera, laborans tumore mammæ sinistræ præduro ex concretione lactis, irritis omnibus remediis ex arte per mensem integrum usurpatis, curata est, sumendo ℨ.i. pulveris mille pedum præparat. in jusculo per triduum, hujus autem pulveris eximias dotes sæpe vidimus & audivimus ab expertis in hujusmodi tumoribus ex lacte concreto, nec non etiam in cancro mammarum ac reliquarum partium, ut contigit cuidam viro religioso, qui patiebatur ulcera multa etiam profunda in multis partibus corporis, præcipuè verò in tibiis, à quibus brevi tempore curatus est sumendo ℨ.i. prædicti pulveris per 7. vel 8. dies alternos, præmissis tamen præmittendis. Præterea pulvis hic cùm sit tenuium partium, insigne præbet aperitivum & diureticum.

OBSERVATIO XC.

Dolor dentium.

Uxor D. Dumas Chirurgi Costensis, gravida septimetris, & biliosi temperamenti, ab acuto morbo resurgens, tanto dolore dentium correpta est, ut frustra tentatis omnibus remediis, per multos dies insomnis & clamitans, cum lachrymis & vigiliis continuis, quælibet remedia, imò ferrum & ignem experta, ad desperationem ferme adducta fuerit. Ita ut coactus fuerim ipsi exhibere nocturnis horis (quia tunc præcipuè intolerabilis ipsi dolor erat) Laudani opiati ritè præparati gr. 4. quibus cum pauca quantitate confectionis de hyacinto assumptis, post horæ quadrantem placidè per aliquot horas dormivit, ac sine dolore expergefacta, reliquum graviditatis tempus jucundè transegit, quæ propter cariem & nigredinem dentium, eorum dolore ferè continuo laborare solebat.

OBSERVATIO XCI.

Lues venerea.

D. Gr. mercator Costensis, lue venereâ laborans ab aliquot mensibus, à me curatus est sine ullo alio remediorum apparatu, per opiatam Neapolitanam Renodæi, cui addebat singulis diebus mercurii præcipitati albi, cum spiritu sulphuris præpar. ℈. ß. & per intervalla exhibebam dosin calomelanos Turqueti seu mercurii dulcis sexies sublimati gr. 20. cum resinæ scammonii gr. 12. in forma pilulari, cum usu bocheti, ex decocto guajaci & salsæ parillæ per 20. dies.

Alter juvenis, ejusdem amicus, eodem morbo laborans, eodem etiam tempore & modo curatus est circa vernum tempus anni 1648. & ab eo tempore multos etiàm curavimus usu solius opiatæ prædictæ, cum mercurio prædicto & decocto salsæ parillæ, per longum tempus. Quibus autem alvus multùm movebatur, illi tantum alternis diebus sumebant prædictæ opiatæ ℥. 6.

Puellam 15. mensium Domini B. consobrini mei à lue venereâ per contagium à nutrice acceptâ curavimus, exhibito mercurio præcipitato albo, ut supra præparato ad gr. 3. & 4. per aliquot dies cum panatella saccharata vel lacte.

OBSERVATIO XCII.

Phthisis.

Phthisim per contagium communicatam curavimus. præter omnium spem, principio Julii 1649. sequentibus remediis: ac primo potione ex manna & syrupo rosac. in decocto pectorali; sequenti die applicita sunt duo caustica posteriori parti cervicis; postmodum jusculа per 15. dies cum radic. chinæ, foliis bugloss. tussilag. pulmonariæ passulis corinthiacis, quæ per intervalla, purgantia reddita sunt. Utebatur etiam continuo conserva ros. rubr. & sæpe sub noctem syrupo fluxionem cohibente ac tussim sedante ex æquis partibus syrupi violac. de ros. siccis, & de papavere. Erat autem puella 15. annorum, nondum menstruata, quæ febre lenta laborabat à tribus septimanis, cum tussi continuâ laboriosâ, anorexiâ, difficultate spirandi, & macie totius corporis, ac vigiliis ferè continuis, quem affectum contraxerat à sorore sua, quæ lac præbuerat per aliquot dies illustrissimo Domino Abbati de S. Paul qui phthisicus perierat ante duos menses. Prædicta autem mulier 22. annorum, bene habita, brevi deinde tempore, eodem affectu etiam periit.

Illustrissimus Baro N. à morbo Castrensi & dysenteria diuturnâ incidit in febrem hecticam, ferè marasmodem, ita ut Lugdunum deportatus, à Medicis tandem deploratus, & suo prognostico derelictus, sed à Rustico qui eodem morbo laborasse & evasisse ferebatur, sequenti remedio restitutus est, scilicet jusculo per aliquot dies exhibito in quo decoquebat limaces rubros agrestes exenteratos & lotos in aqua ros. vel alio liquore; jusculum colatum sic propinabat, quod certè non mirum, neque respuendum; siquidem testudines præscribere solemus ad reparandos hecticos, & alia hujusmodi alimenta, quæ solidam, glutinosam, & minùs dissipabilem substantiam obtinent.

OBSERVATIO XCIII.

Pica & Chlorosis.

Tacere non possum mirabiles effectus ex pulvere cachectico Quercetani, cujus beneficio innumeras tum virgines

virgines, tum mulieres & viduas, chlorosi & picâ, tum etiam sæpe cachexia laborantes curavimus, præmissis tamen universalibus remediis.

Certè miratus sum quod etiam feles picâ laborent, ut vidi in fele mea domestica carbones & cineres comedente, cùm jam à multis diebus vix quicquam comedere vellet; ea autem, ideo ut existimo nunquam catulos peperit.

OBSERVATIO XCIV.
Febris putrida continua.

Circa medium Maii anni 1652. cùm tempus calidum fuisset per aliquot dies, mox boreale & ita frigidum, ut teneriora fructuum & arborum germina aduret, atque iterum calidius factum, corpore tali inæqualitate & subita mutatione malè disposuit. Quod ego certè meo incommodo expertus sum; tunc temporis enim ferè semper ad ægros rure profectus, die vigesima ejusdem mensis incidi in gravissimum capitis dolorem: cum febre continua, inquietudinibus, siti, ac vigiliis importunis, calore acri & mordaci ad tactum: Quæ cum jam 24. horas afflixissent, statim injecto clystere, sanguinis adusti & parum corrupti ℥. x. è brachio dextro exire jussi, unde cùm parum levaminis perciperem, iterum post novem horas ejusdem diei ℥. ix. detraxi, qui magis corruptus apparuit, & post horam unam vel alteram capitis dolor & febris remittere cœperunt, ac sequentem noctem quietior transegi, cum placido somno aliquot horarum. Tertia die febris omninò disparuit, quæ certè duratura videbatur ulteriùs. Usque adeo verum est illud Hippocratis. In principiis morborum, si quid movendum videtur, move, & quoad iterationem phlebotomiæ, quando ea necessaria videtur ad evacuationem, eodem die fieri debet; si revulsionis gratia, diversis diebus. Nam ubi vacuandum est, præcipuè in acutis, subito corpus in alium statum transferendum est; quia sæpe accidit, ut morbus mox principium percurrat, ita ut postea venæ sectione non ita commodè uti liceat.

OBSERVATIO XCV.
Tumor hepatis scirrhosus & decipiens.

Aliquando tumor scirrhosus occupat musculos epigastricos, quod certè decipere potest juniores incautos, aut umbratiles Medicos, ut vidimus contigisse seniori & celeberrimo Medico, cujus laudi nihil propterea detrahendum qui talem tumorem sumpsit pro scirrho hepatis in nobili viro, & remedia ad talem effectum oppugnandum ordinaria, sed frustra præscripsit, cum solis externis opus esset, iisque curatio absoluta fuerit: Nobilis autem ille vir licèt sexagenarius optimâ valetudine fruebatur à duobus annis, ac vivido faciei colore quod tamdiu non tulisset, si verus hepatis scirrhus adfuisset: adde quod tumor ille locum mutaret, quoties nobilis ille ad latus sinistrum vertebatur, est hujus rei testis Dominus Riverius.

OBSERVATIO XCVI.
Ictus serpentum.

Rusticus à serpente ictus in ingentem totius corporis tumorem incidit, attamen evasit, multas hirudines singulis diebus morsui applicando, per aliquot dies.

Qui in his oris viperas capiunt, prope sylvam sancti Hilarii, quando ab eis punguntur, nihil applicant morsui præter allium contusum, cujus esus etiam utilissimus.

Venator quidam amicus meus, morsum in canibus suis fricat cum saliva sua, & post reditum, aquam frigidam propinat, sicque omnes liberat; Idem retulit mihi, cor viperæ statim exhibitum, præsentissimum esse remedium: illud etiam præstat pulvis ejusdem cordis, vel totius animalis, in jusculo, aut alio liquore appropriato.

Cùm aliquando canis mea venatica ictum viperæ accepisset, subitò in terram concidit, nec erecta progredi poterat, quin statim recideret. Huic vulnus cultello scarificavi, & in proximam domum deportatæ offam exhibui cum theriaca & allio, sicque liberata est, collo tamen ubi demorsa fuerat, per aliquot dies tumido remanente.

OBSERVATIO XCVII.
Morbi Chronici, & diuturni.

In morbis omnibus Chronicis & contumacibus curandis experientia & lectione ubique didici, vel hydrotica & sudorifica, vel præcipuè aperientia valida præstantissima esse; qualia sunt sal tartari, spiritus sulphuris per campanam elicitus, & mercurius dulcis sexies sublimatus, & his similia, ad longos dies usurpata, ut centies observavi, & præscripsi exemplo Præceptoris mei, qui sæpe ita sal tartari, & spiritum sulphuris infundebat cum ʒ. j. vel ʒ. ij. sennæ (aliquando radic. jalapæ ʒ. ß.) in aqua fontis sola, aut decocto appropriato, ut videre est in ejus observationibus; sicque febres intermittentes diuturnas; & ipsam quartanam, chlorosin, cachexiam, melancholicos affectus & contumaces viscerum obstructiones, irritis aliis, sæpissimè curavimus.

Aquam autem sale tartari impprægnatam, febrifugam jure meritoque vocavit D. Riverius in observationibus, ubi calomelanos nomine donavit Mercurium dulcem, ut suprà sublimatum, qui certè laudabile, nec unquam noxium efficit catharticum ad ℈. j. cum ℈. ß. resinæ jalapæ vel scammonii, quorum dosis minui vel augeri potest: Et sanè nunquam alium nisi optatum ex remedio assumpto vidimus effectum in casibus innumeris, & in omni ætate. Illius autem doses apud Authores chymicos nunquam satis laudari poterunt.

OBSERVATIO XCVIII.
Animadversiones practicæ circa febres malignas.

Annis 1649. & 1650. hoc observatione dignum existimavi in omnibus febribus malignis, quæ adeo grassabantur, ut omnis generis remedia eluderent. Scilicet quod quicumque ab initio de corde, ut vulgò dici solet, conquerebantur, seu levi syncope aut cardialgia corripiebantur, omnes fermè interierint: causam hujus rei in malignam qualitatem jam in majora vasa & intimas corporis partes irrepentem referendam censeo, & ventriculum graviter à venenata illa qualitate citiùs affici, quàm remedia illam oppugnantia exhiberi possent.

Quibus etiam dolor capitis longè ante febrem oriebatur, & quicumque vermes in statu morbi per superiora rejecerunt, etiam interierunt, præcipuè vere & æstate, non ita vero autumnali tempestate: Omnes autem quotquot evasisse vidi, multùm sudavere quinto, & sexto die, quod mihi mirum visum est, eò quòd infrequens & præter rationem ac leges dierum criticorum, atque ideo ni fallor, omnibus ferè recidiva contigit, idque ter & quater, & iterum per sudores judicati sunt præter eos quibus levia cathartica exhibita sunt; & quicumque ab initio correpti sunt febre continua cum vigore symptomatum, vel alio modo purgati sunt: quibus missus fuit sanguis, omnes fermè perierunt. Quibus autem circa autumnum pauca remedia administrata sunt, ii citiùs evaserunt.

Hoc unum afferam de remediis, scilicet me vidisse miranda experimenta aquæ theriacalis Bauderonii, & alterius etiam minùs compositæ, etiam in deploratis, & quibus maculæ purpureæ, aut variolæ tunc etiam grassantes retrocesserunt.

Alvi fluxus in principio ferè semper funestus fuit, cum urina, suspensum aliquando sedimentum perseverans, ac colorem laudabilem habente: ii etiam citiùs evaserunt, quibus parcè missus fuit sanguis, & nulla purgatio exhibita, quæ alioqui periculosa fuit, & multis perniciosa.

Toto anno sequenti 1651. & præcipuè autumnali tempestate, hoc ego verissimum esse expertus sum, si unquam alias, quod dicit Fernelius de corporibus cacochymis, quibus purgatio necessaria est, eamq; respuendo, alimentis potius quam remediis sese reficere conantur, non se (inquit) sed suam ipsi intemperiem alunt. Sic enim natura cùm sit paucis contenta, ita suas functiones meliùs perficit, nec putres aut crudi humores in ventriculo collecti, aut aliunde illapsi

illapsi actiones illius destruunt, sicque vita in longiores & leviores annos prorogatur solius temperantiæ beneficio, quæ una est vitæ salubris moderatrix, ut ait Hippocrates, & ante illum Ecclesiasticus verbis prorsus divinis. Propter crapulam (inquit) multi obierunt, qui abstinens est adjiciet ad vitam. Omnes autem, quotquot à popularibus hisce febribus evaserunt, temperantes erant, & quicumque recidivam passi sunt (omnes autem fere patiebantur) hoc contingebat propter cibum largiùs, quam par erat sumptum, licèt etiam in minori copia, & alimenta facilis coctionis laudabilis succi sumere viderentur, quod certè omnes ægri fere fatebantur invito appetitu.

OBSERVATIO XCIX.
Pestis.

QUidam, cui demandata fuerat cura tertiæ partis alicujus urbis peste afflictæ, omnes ferè curavit vomitorio composito ex ʒ. ij. cujuslibet vitrioli, mellis ℥. ij. & aquæ communis ℥. vj. simul mixtis, quod exhibebat statim atque apparebant aliqua signa morbi imminentis vel præsentis, ita ut vix decem aut duodecim obierint in suis partibus, cùm in reliquis pauci evaderent. Quod semper & ulteriùs denotat vires & necessitatem vomitus in tali casu, sicut etiam probant tot Authorum observationes, & illæ quas annotavimus ex pestilentia Costensi in priori editione observationum Riverianarum.

OBSERVATIO C.
Suffusio & Cataracta.

MUlier 30. annorum, ex confirmata suffusione, quæ cataracta vulgo nominatur, per annum integrum obcæca a, videndi facultatem recuperavit, præmissis universalibus, beneficio aquæ ophthalmicæ. Quercetani per longum tempus usurpatæ, & purgationibus interpositis: huic autem loco aquæ chelidoniæ majoris ab authore præscriptæ substituimus vinum album, imitatione prædicti Præceptoris nostri, à quo prædictam aquam cum felici successu multoties præscriptam vidimus & audivimus.

Puella 20. annorum, dolore intenso, & ardore insigni oculorum, cum lachrymis ferè continuis laborans per multos menses, tandem eo redacta, ut per annum integrum vix oculos attollere, & sine alterius ope progredi posset. Huic varia remedia omnis generis administrata sunt, sed frustra foloque feraceo auriculari, à me tandem præscripto, curata est, scilicet in extrema parte utriusque auriculæ facto, cum stylo triangulari ferro candenti, foramine immissisque radici thymelææ frustulis, postea emplastro diachylone gummato obvolutis, & ad instar setacei vulgaris bis aut quotidie, si opus sit renovatis, per longum tempus.

Certè mirum est & incredibile dictu quantum serosæ illuviei copiam per hujusmodi foramina depluere sæpe vidimus, ita ut vix decem dierum spatio ea copia per setaceum, quæ aliquando intra viginti quatuor horas per hæc emissaria fluere possit: Nec tantùm in ejusmodi fluxionibus ad oculos, sed etiam partes omnes inferiores (præcipuè verò externas) ut pectus, dentes, articulos; &c. hoc remedii genus multum valere sæpe vidimus, multosque ab imminente phthisi ex tenui acrique destillatione, alios ab inveteratis capitis doloribus curatos experti sumus, dignumque remedium, quod omnes Practici in fluxionibus tum vacuandis, tum avertendis pro variis affectibus in usum revocare non dedignentur.

OBSERVATIONES
ab aliis communicatæ.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

OMnibus sedulò & accuratè artem Medicam exercentibus, multa frequenter occurrunt observatione dignissima, quæ tamen ut plurimùm neglecta, infeliciter pereunt, & oblivioni devoventur. Ea verò, quæ à quibusdam in commentarios privatos referuntur, illorum quidem usui reservantur, sed utilitati publicæ nequicquam conferunt. Ideo sedulos quoque artis Professores rogatos velim, ut si publicè prodesse cupiant, & præclaras observationes hactenus collegerint, quæ justum volumen implere valeant, publici juris faciant. Si vero impar volumini construendo numerus earum fuerit, mihi liberaliter communicare dignentur, eas cum quarta centuria (quam, si Deus vitam concesserit, brevi editurus sum) sub eorum nominibus in lucem prolaturo. Quemadmodum in sequentibus observationibus ab aliis communicatis, à me factum videre est: quas hinc inde ad amicis collegi, & sub propriis singulorum nominibus edidi. In quibus multa meis præstantiora leguntur, ut inde pateat, unicuique licere artis Medicæ dignitatem hoc scribendi genere ulterius promovere, & aliquod inde nomen sibi comparare.

Præterea benevolum Lectorem etiam monendum duxi, me hasce observationes secundum ordinem quo mihi communicatæ sunt describendas curasse. Ne quis de dignitatis ordine parum observato conqueri valeat.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ
à D. Petro Pascheco.

Medico Lunellensi Celeberrimo, amico meo Antiquissimo.

OBSERVATIO I.
Inappetentia.

MIles chronica febre male mulctatus, incipiens jam aliquantisper respirare ab accessionibus, quæ multum pristinæ sævitiæ deposuerant supplex à me petiit, ut appetentiam in se plane dejectam revocarem, alioquin intra quatriduum indubiè perituro. Ego præscripsi potionem ex ℥. ß. diaphœnici, cum absinthii vulgaris, & agrimonii decocto, postea sequentibus, veluti cote, appetentiam acui.

♃. Folior. agrim. absinth. vulgaris, centaur. min. ana m. *ß.* fiat omnium decoctio, de colatura cape ℔. ß. cum pauco saccharo. Jusseram ut novem dies huic decocto indulgeret febricitans noster: sed post dies quinque exactos rediit ad me, enixè rogans, ut caninam appetentiam usu medicamenti nostri excitatam obtunderem, quod præstitimus abstinendo à potione nostra amara, illique consulendo, ut butyro, pinguedine, & vino generoso uteretur. Plures in talem affectum incidisse eodem remedio testis sum.

OBSERVATIO II.
Colicus dolor.

DN. Præses de Rupemora senior gravissimo colico dolore excarnificatus triduum integrum, cum nullis anodynis levaretur, sumpta ʒ. j. pulveris intestini lupi, cum pauco vino generoso, incantamenti instar in pristinam valetudinem erectus fuit. Item presbyter huic malo valde obnoxius. Item vidua, quæ Monspelii degens 27. dies crudeles cruciatus toleraverat. Denique mille alii, quos brevitatis gratia prætereo, nullo injecto clystere, aut medicamento purgante sumpto, quod admirationem fovet.

OBSERVATIO III.
Colica Nephritica.

VIdua quædam colico dolore, eoque nephritico divexata, petiit à me, agente in Bellilucanis thermis, ut malis suis obviam irem, quod in momento feci. Jussi enim ut in thermas nullâ interpositâ morâ descenderet, & statim dolor perfectè quievit, & mirati sumus, quòd nullo prægresso clystere, aut pharmatico, tam subitò levamen accesserit.

OBSERVATIO IV.
Alvi fluxus cholericus febribus intermittentibus superveniens.

QUi febribus intermittentibus biliosis & malignis laborant, præcipuè duplici tertianâ, propter multitudinem materiæ biliosæ furentis, in choleram morbum incidunt, recurrente paroxismo, cujus impetum si non frœnaveris medicamentis infra statim à me scribendis, morietur æger intra duos, aut tres paroxysmos. D. Labrunæus vir literis apprimè tinctus, ejusmodi febre laborans, vix potuit à paroxysmo servari, cui supervenerat cholera morbus, trigus marinorum, pulsus minutulus & fermè deficiens, oculi

concavi

concavi, aliaque horrenda symptomata. Tandem post innumera adhibita remedia, quibus multi ægri noluerant uti qui valedixerant mundo, è faucibus Orci rediit. Ego ut crastinam potestatem averterem, jussi ægrotum panatellis crassiusculis & gelatinis recreari, ut frænum injiceretur humoribus sequenti die sævituris: Epithemata,& opiatas præscripsi ex conserva rosarum, buglosf. borrag. myrobal. sacchаro conditis, margaritis: tribus vero horis ante paroxysmum, clysterem hunc mirabilem injiciendum curavi, sine quo actum erat, ni fallor, de meo amico.

♃. Rosar.rubr.M.j.coquatur in jusculo capitis & pedum vervecis,in colaturæ ℔.j. dissolve theriacæ recentis ʒ. ij. vitellum n.1. fiat clyster,quem retinuit ad reditum usque paroxysmi, qui alvi fluxum reduxit, sed minorem multò. Huic methodo inhærens multo deploratos servavi.

OBSERVATIO V.

Hæmorrhoidum dolor.

MUlti in hoc cœli tractu æstuoso, cæcis internisque hæmorrhoidibus laborant, quibus summus dolor creatur. Ab excrementis etiam induratis & suppressis,propter tumorem illarum, intestinum claudentem, sævissimus excitatur cruciatus. Vulgus Medicorum cassia ventrem emollit, ut liberiùs alvus deponat sua excrementa, sed malè profectò. Cùm enim venæ inflentur in sede potissimum, propter insitam mollitiem, qua paratæ sunt sanguinem recipere,accidit, ut usu cassiæ ita molliantur, ut in posterum luxuriantem sanguinem facilè recipiant, affectumque hoc modo magis augeant. Ego verò à muliercula stipem emendicante didici infundere millefolium in aqua fervente, & bibere infusionem illam per mensem integrum, aut diutiùs, & omnes tali affectu laborantes sanati sunt. Domina Dumasia, malè habita à tumentibus venis sedis, & Uxor Creancerii Chirurgi, fuerunt hac arte curatæ. Tandem hoc ipsum remedium reperimus apud Arnaldum de Villanova, cap. de hæmorrhoidum doloribus. Id ipsum remedium ad fluxum illarum immoderatum valde confert, si prædicto Arnaldo credere fas est, ratio etiam suadet.

OBSERVATIO VI.

Ictus vespæ.

CUm vespa manui aculeum meæ fixisset, dolor adeo sævus exortus est, ut impar essem ad ferendum malum. Admotâ theriacâ in momento cruciatus cessavit. Sed cùm post tres horas theriacam illam admotam abjecissem, rediit dolor crudelissimus, ut antea, qui sopitus est eodem remedio, parti per diem integrum admoto.

OBSERVATIO VII.

Epinyctides.

CUm nullis remediis epinyctides potuissem curare in atrabilario venatore mulierculæ consilio, illitæ fuerunt oleo juniperino, & vir iste placide dormivit, cùm antea insomnes noctes duceret, & sanatus fuit.

OBSERVATIO VIII.

Convulsio.

JUvenis toto corpore convulsus erat, ita ut spina dorsi non posset inflecti. Sequenti remedio statim expeditè ambulavit.

♃. Butyri rancidi, & laridi veteris, ana quar. j. bdellii, ammoniaci, ana ℥. j. myrrhæ, castorei, ana ʒ. iij. flor. stœchad. anthos, ana p. j. nucis moscat. & caryophyll. ana ʒ.j. catum parvum exenteratum, excoriatum, & in frusta concisum. His inferciatur anser, & consuatur, & torreatur in veru, primus qui defluet succus, abjiciatur, secundus qui defluet, colligatur in vase aceto semipleno, pro litu spinæ convulsæ. Remedium est divinum.

Lazari Riverii Opera.

OBSERVATIO IX.

Faciei tubercula retrocedentia.

CArmelita quidam, comis certè, optimis moribus præditus, sed tuberculis eminentioribus rubris, ac crassis per totam faciem sparsis dehonestatus, me invisit, quem prima fronte non cognoscebam, quod prædictæ pustulæ nullo artis præsidio, sed sponte delituerant, complanatæque fuerant. Huic prædixi in gravissimum morbum brevi casurum, nec fefellit conjectura; nam intra 15. dies, in continuam febrem incidit, à qua de medio sublatus est.

OBSERVATIO X.

Passio hysterica.

PUella quædam viro matura, motibus quibusdam convulsivis, vagis tamen, affligebatur, ex quibus conjeci, (ut etiam ex doloribus uteri) illam suffocatione laborare missis ex antro pudoris vaporibus. Sequenti remedio in momento liberavi.

♃. Assæ fœtidæ ʒ. ij. castorei, fæculæ brioniæ an. ʒ. j. Sem.rutæ ℈. j. croci ℈. ß. laudani Paracelsi gr. viij. (quæ certè addidi, tum consilio Hippocratis, qui succum paveris somniferi præscribit in suffocatione uterina, lib. 2. de morbis mulierum, sect. 5. pag. 237. circa finem in Hippocrate Foësii) tum ut cætera remedia admixta laudano contemperarem, cum syrupo de arthem. fiat massa pilul. de qua capiat ʒ. j.

OBSERVATIO XI.

Dolores à partu.

MUlier temulenta, sævissimis à partu exercebatur doloribus, qui post alia remedia huic præsidio cesserunt.

♃. Galbani, assæ fœtidæ, ana ℥.j. paretur emplastrum rotundum, cum quatuor granis moschi in medio, admoveatur paulo infra umbilicum. Uterus conglobatus in inguine lares suos reperiit, & dolor evanuit.

OBSERVATIO XII.

Ad dolores à vesicatorio.

DN. Amalricus comate laborans,& ab eo emersus conquerebatur mirum in modum de dolore à vesicatorio excitato, sed cùm nullo anodyno potuissem illum sedare, Domina Ranchina uxoris meæ soror solo hydrelæo leniit. Ego mulierculam vesicatorio excarnificatam beavi sic, & omnes alias, quæ in tale tædium inciderunt.

♃. Corticis secundi, & viridis rami sambuci cultello derasi M. j. coquatur in oleo dulci cum pauca aqua ad consumptionem aquæ, colaturæ adde ceræ parum, fiat unguentum, quo dolores omnes à vesicatorio excitati demulcebantur. Divinum mehercule est.

OBSERVATIO XIII.

Vulnerum prognosis.

UXori Dn. Justamundi crus intumuerat, quod gangrænam minabatur, calore nativo ab humorum pondere suffocato jam & obruto. Secta venâ, syrupi de rhamno ℥. j. exhibui, cum pauco decocto cinerum ruborum,& crastinâ die detumuit bene membrum affectum. Hoc etiam observavi in pluribus aliis mulierculis, quas notavi crurum tumoribus magis obnoxias, quam viros, quòd sit uterus corporis

ſentina, in quam confluit cumulaturque humorum colluvies: & in coxas vicinas excrementa ſua deponit.

OBSERVATIO XIV.

Mammillarum fiſſura.

UXor mea malè mulctabatur mammillarum fiſſuris, quas nullo remedio potueram ſanare. Mulier pannoſa & annoſa brevi curavit, illito oleo de nucleis recens expreſſo, ſinapiſato ſaccharo deſuper, tenuiſſimè pulverato. Balſamum ſacchari idem præſtat, quod centies obſervavi.

OBSERVATIO XV.

Hydrops.

SAbardatus Presbyter, poſt vomitum ſanguinis librarum octodecim, in hydropem aſcitem incidit, à quo cum liberaveram infuſo rhabarbaro in aqua communi pro potu ordinario: ſed cum genio indulgeret, nec memor eſſet præteritorum malorum, rediit hydrops, quo de medio ſublatus eſt.

OBSERVATIO XVI.

Hæmorrhagia.

RUſticus ex hæmorrhagia liberari, jam vicinus morti, me accerſivit: ſed cùm nulla remedia contuliſſent, inſtillavi in aurem è directo naris ſanguinem fundentis guttas aliquot aceti roſati, & ſanguinis fluxus ſtatim ſubſtitit. Didiceram à Dn. Pontando, qui viderat hoc remedium à Belga Medico factitatum, idque apud Scribonium Largum legi cap. de hæmorrhagia.

OBSERVATIO XVII.

Singultus.

DUmaſius Centurio febre tertianâ laborans, ſumpto ſyrupo de papavere in medio paroxyſmi, tam importuno ſingultu premebatur, ut penè moreretur, ſed cùm nec aloë ſæpiùs ſumpta, nec alia medicamenta potuiſſent affectum illum ſanare, tandem conſilio ægri noſtri miſimus ad thermas Balerucanas quæſitum aquam, qua copiosè epota, ut in thermis fieri ſolet; brevi curatus eſt fuſis & deterſis humoribus à ſyrupo tunicis ventriculi infixis.

OBSERVATIO XVIII.

Fluxus ſanguinis ex auribus.

VIdi Bruſolum Giniacenſem, qui cecidit ex equo in lapides, & ſupra aurem dextram, à qua ℔. iij. ſanguinis effluxerunt. Vidi etiam plurimos, qui ſanguinem copioſum caſu ex auribus reddiderunt, nec obierunt. Quotquot autem vidi ex caſu aures ſanioſam materiam reddere, omnes de medio ſublati fuerunt.

OBSERVATIO XIX.

Venus languida.

MUlier prolis cupidiſſima, ſed appetentiâ veneris nullo modo laceſſita à me petiit, ut ſtimulos veneris in ſe mortuos (ut dicebat) accenderem: quod feci ſequenti opiata.

℞. Conſervæ rad. eringii, & ſatyrionis maris an. ℥. j. corticis aurantiorum melle conditorum ʒ. vj. nucem juglandem conditam num. 1. confect. alkerm. ℥. ß. ambræ griſeæ, formicarum volantium an ℈. j. moſchi gr. vj. cum ſyrupo conſervationis corticis citrii: fiat opiata: de qua capiat ante levem cœnam, ad molem parvæ caſtaneæ, ſuperbibendo parum vini Hippocratici. Illa confeſſa eſt, ſe miram percepiſſe voluptatem poſt uſum opiatæ noſtræ.

Nihil autem efficaciùs invenitur, quàm litus regionis uteri, ex oleo de formicis volantibus, quod ſic fit.

℞. Formicarum volantium ʒ. ij. infundantur diebus canicularibus in oleo ad ſolem fervidum per 40. dies.

OBSERVATIO XX.

Dolor pleuriticus.

PUella atrabiliaria ſæviſſimo pleuritidis dolore excarnificata, jam undam lethæam bibebat, è qua eam retraximus ſic.

℞. Olei amygdal. dulc. ℥. ij. laudani Paracelſi gr. iij. paulò poſt quievit dolor, & meliùs habuit.

OBSERVATIO XXI.

Hyperſarcoſis.

LAborabam ulcere ſub ungue pollicis pedis deliteſcente. Huic ut obviam irem, juſſi Chirurgum è directo ulceris unguem ſuperpoſitum incidere, & foramen efficere, ut remedia ulceri admoveri poſſent; ſed caro fungoſa ſupercrevit: quam cùm ſæpiùs deleviſſem, iterum creſcebat. Quare poſt longum uſum aluminis uſti, decrevi remedium novum experiri. Præcipitato igitur rubro, bene loto, & nullo modo dolorifico uſus ſum, ad carnem ſuperfluam abolendam, quod brevi factum, nec amplius pullulavit.

OBSERVATIO XXII.

Vulnerum prognoſis.

IN obſidione Monſpelienſi, multi milites in manibus præcipuè ſauciati, convulſione muſculorum temporalium intra aliquot dies corripiebantur, & omnes moriebantur, ut vidimus nos. Dux quidam in pugna illa cruenta facta Calviſſioni à Mareſcallo Dutrec, & Duce Rohannæo, ſauciatus fuit in femore vulnuſque ad perioſtium uſque penetravit. Convulſio ſucceſſit partibus femori vicinis, ſenſim ad crotaphitas muſculos uſque aſcendit, mortemque invexit. Qui tali convulſione corripiuntur, non poſſunt aperire os, loquuntur initio convulſionis expeditè, nec ſentitur res ſuas malo eſſe loco.

OBSERVATIO XXIII.

Hypercatharſis.

BAro Calviſionis poſt ſumptum pulverem diacharthami, me repugnante, centies evacuatus eſt. Hunc ſalvum fecimus.

Primò ex juſculo in quo roſæ coxerant, & flores chamomillæ, cum pauco ſaccharo, & vitello olvi, clyſterem paravimus, poſtea ſequentem injecimus.

℞. Juſculi capi ℔. j. ſacchari ℥. j. laudani Paracelſi gr. v. vitellum ovi num. 1. ſuperpurgationem ſtatim compeſcuit. Loco laudani addatur theriacæ recentis ʒ. j. ß.

OBSERVATIO XXIV.

Sitis intenſa.

DN. Viventius, febre continuâ laborans, tam intensâ ſiti vexabatur, ut crederet ſe eſſe unum ex bajulis illis Pariſienſibus, qui aquam per urbem circumferunt, clamabatque diu, ac noctu ſic, (de l'eau) ſed cum ſitis ejus nullis potuiſſet extingui remediis, ceſſavit ſumpta ʒ. j. ß. ſalis prunellæ cum aqua communi. Item Simeon meus, ſumpto ſyrupto de rhamno, tam immenſa ſiti premebatur, ut fermè moreretur: ſumpſit ʒ. j. ſalis prunellæ, & ſitis ſtatim deſiit.

OBSER-

OBSERVATIO XXV.

Variolæ.

VIdi filium Dn. Martineri variolis laborantem cum ſignis laudabilibus, febris enim poſt exortum puſtularum remiſerat, reſpiratio liberatior erat, nullus alvi fluxus, tubercula eminentia ſatis, ſomnus mediocris, bene ſe habebat ad ea quæ offerebantur, ſubitò tamen, & ſine manifeſtâ causâ puſtulæ ſeſe occultaverunt, morſque ſequuta eſt illarum occaſum. Idipſum vidi in pluribus aliis eodem morbo afflictis, quibus omnibus mortem certiſſimam portendi.

OBSERVATIO XXVI.

Prognoſis lethalis.

DN. Engarramus filius febre afflictus, non poterat deglutire; ſed potum naribus rejiciebat, muſculis œſophagi (ni fallor,) reſolutis, & obiit. Item cùm non eſſet vultu matri ſimilis, illius tamen vultus materno erat ſimilis, ita ante obitum, ut aſtantes omnes mirarentur. Item neptis mea nullo modo matri ſimilis, paulò ante mortem matris imaginem præ ſe ferebat. Omnes autem ægroti, potum naribus rejicientes, aut repræſentantes atavos, aut parentes, perierunt, quod mirabile eſt.

OBSERVATIO XXVII.

Sudores nocturni.

UXor Dn. de Cadeveſe ſingulis noctibus poſt expurgatam febrem ſudabat. Huic præſcripſi julepum refrigerantem ex aquis cichorii, & bugloſſi, cum ſyrupo de pomis; nec impoſterum ſudavit, unde conjicio, ſudores in ſomno erumpentes, non eſſe ſemper ſignum humorum luxuriantium, ſed aliquando caliditatis. Nam ſani, calido temperamento donati, noctu ſæpe ſudant. Adde quod prædicta domina ſine ulla evacuatione naturali, aut artificioſa curata eſt.

OBSERVATIO XXVIII.

Hæmorrhagia ex dente avulſo.

DOmina Viventia cùm ſibi dentem avulſiſſet, tam copioſa hæmorrhagia ſucceſſit, ut fermè moreretur, irritis omnibus remediis. Vocatus juſſi ut emplaſtrum contra rupturam ſatis magnum tempori denti avulſo reſpondenti, admoveretur. Item alveolo, è quo dens extractus erat, parum colcotharis pulveriſati adhiberetur cum cotone, & digito contineretur. His factis intra horulam ſubſtitit ſanguis.

OBSERVATIO XXIX.

Pleuritis.

OMnes pleuritici, qui vomunt ſtatim in principio morbi, evadunt, ut in infinitis obſervavi, levata pleura ab humorum ſarcina, vomitus beneficio.

OBSERVATIO XXX.

Sanguis menſtruus.

SAnguis menſtruus muliercularum, præcipuè benè valentium, odorem florum calendulæ ſpirat. Hinc conjicio ſimilitudine quadam ſubſtantiæ calendulam movere menſes.

OBSERVATIO XXXI.

Arthritis.

DOmina de Cottereau arthritide univerſali laborans, nulla enim corporis pars vacabat à dolore, liberata fuit beneficio croci metallorum, quidquid dicat Hippocrates de 40. diebus.

OBSERVATIO XXXII.

Uteri dolores.

MUltas mulierculas vidimus uteri doloribus excarnificatas, quæ parum levaminis à laudano noſtro ſentiunt. Exhibita verò ℥. j. antidoti aſyncriti, ſtatim dolore vacant. Quod ego valdè miratus ſum, nec contemnas.

OBSERVATIO XXXIII.

Balneum Calidius.

HOneſtiſſima mulier in exitu balnei calidioris, in tantam totius corporis phlogoſin inciderat, ut nullo temporis puncto à doloribus & anxietatibus quieſceret. Cumque omnia refrigerantia, tam interna, quam externa, in uſum revocata fuiſſent in caſſum, balneum ex ſola aqua tepida, eam ab omnibus doloribus liberavit; quod animum meum valdè anxium levavit.

OBSERVATIO XXXIV.

Ventriculi dolor.

BIlioſi, macri, ruſi, raræ texturæ, innuente æſtate dolore ventriculi exercentur, quia cum orificium illorum præditum ſit acerrimo ſenſu, à bilioſis humoribus (antea à veris & hyemis temperie aliquo modo frænatis) vellicatur. Medela eſt purgatio ex rhabarbaro, tum datis bis, aut ter mane laudani Paracelſi gr. iij. aut iv. certè obtuſo ventriculi ſenſu multo meliùs degunt.

OBSERVATIO XXXV.

Scabies tibiarum.

AD magnam illam ſcabiem, quæ in tibias excutitur poſt morbos longos, & præcipuè febrem quartanam, doloribus ſæviſſimis junctam, nihil inveni in tota Medicina efficacius, ſequenti unguento.

♃. Unguenti Baſilic. ℥. iv. terebinth. ℥. ij. olei roſati ℥. iv. vitellos ovor. n. iij. ceræ tantillum: fiat unguentum quo inungantur partes ſcabie laborantes.

OBSERVATIO XXXVI.

Oris inflammatio ex hydrargyroſi.

UNguento mercuriali inunctis, inflammatio, & ulceratio oris ex ſalivatione accidit, quibus aliquando difficillimè ſuccurritur. Ego cum quemdam inungi curaſſem, tanta in ore excitata eſt inflammatio, ut penè in deſperationem venerit, quæ irritis aliis omnibus remediis ſolo juſculo ex pullo comparato ſine ullis herbis, omnimodum levamen accepit, retuſa virulentia, ut puto, mercurii à benigniori pulli ſubſtantia.

OBSERVATIO XXXVII.

Hemicrania.

POſt hemicraniam quindecim annorum accidit mihi apertio venæ in ſuperiori labio, è qua ſingulis menſibus ℔. iv. aut v. ſanguinis ferventiſſimi & ſalſi profundebantur. Tædium hoc amolitus ſum ſecta vena brachii à directo labii affecti, bis ſingulis menſibus; & educto liberaliter ſanguine, hemicrania ceſſavit.

OBSERVATIO XXXVIII.

Capitis contuſiones.

PUella annos nata 20. lapide percutitur paulo ſupra frontem, non deſerit conſueta munia. Illa tamen poſt

tres dies de dolore capitis obtuso conqueritur, somnolenta fit, febris exigua admodum est, decimo septimo die, motus quidam convulsivi apparent; vigesimo rupto abscessu, & excreto è naribus virescente pure moritur. Dn. Viventius in posteriora cecidit, mansit dies aliquot negotiis suis intentus, postea verò cœpit delirare, ignem petere, dicens se frigere, somnolentus erat, nox erat laboriosa, manum subinde capiti admovebat, undecima die, rupto abscessu ore excrevit materiam purulentam, & statim mortuus est. Nepos meus cùm contusionem capitis accepisset, tristis factus est, de dolore capitis leviter conquerebatur. Tandem post mensem incidit in febrem continuam, cum somnolentia, capitis dolore, surgebat subinde, & clamabat, septimo die morbi, excreto pure per nares, vitam statim cum morte commutavit.

OBSERVATIO XXXIX.

Impetigo & pruritus totius corporis.

MUlier quædam piscatrix, ferinâ totius corporis impetigine laborabat, cum tanto pruritu, ut perpetuo sese scalperet, nec posset punctum temporis quiescere. Mane ex perpetuo scalptu squammarum M. ij. aut iv. in lecto colligebantur, piscium squammis similium. Ego imperato victu ex pullis gallinaceis, carne hœdina, & hordeatis primò præscripsi bolum ex cassia, postea venam brachii utriusque basilicam aperiendam curavi; tum frontis, & utriusque malleoli, ut vitiosum ex toto corpore sanguinem exhaurirem. His peractis sequentem syrupum Magistralem per 30. dies imperavi.

℞. Folior. sennæ mundator. polypod. querc. recentis, an. ℥.iv. epithymi ℥.j ß. rhab. elect. ℥.j. Sem. anisi ʒ. iij. santal. citr. ʒ.j.ß. infundantur per noctem in succo pomorum, per residentiam depurato; postea coquantur, ut artis est, addendo sacchari q. s. recoquantur, in syrupum perfectè coctum, cujus capiat prima & secundâ vice, ℥. ij. aut ℥. ij. ß. cum sero lactis. Aliis diebus hujus syrupi capiebat cochlearia duo manè, sic enim alvus libera servabatur, & materia illa sensim & pedetentim vacuabatur. Tabella diarrhodon. Abbat. aliquando sumebat mane, post assumptum syrupum. Jusculis pullorum indulsi per plures dies, quibus maximè infracta est vis atrabilarii humoris. Tandem ad aquas Meynenses ægram nostram relegavimus, quarum frigiditate, temperato hepatis incendio in perfectissimam valetudinem restituta fuit, nec ab annis quindecim postea opem meam imploravit. Illius maritus leprâ periebat.

OBSERVATIO XL.

Lumbrici per urinas excreti.

JUvenis quidam, renum dolore excarnificatus, excrevit cum urinis vermes plurimos nigros, & magnitudine & longitudine acus communis, cornutos, friabiles, quorum duos misimus ad te, si bene memineris.

OBSERVATIO XLI.

Stultitia.

DN. N. post usum longum aquæ papaveris rhæados infatuatus est, & tandem obiit. Aperto cranio, cerebri ventriculi inventi sunt à me pleni humore nigro, atramenti æmulo, summè fœtido.

OBSERVATIO XLII.

Ferina destillatio.

PLurimos vidi ferinâ destillatione laborantes, tanto sudore diffluentes, ut in summam virium dejectionem venirent, quem cohibuimus hoc modo.

℞. Thuris, mastich. santali rubri, granor. chermes, rosar. rubr. ana ℥. j. fiat pulvis, quo suffiantur capitis operimenta.

OBSERVATIO XLIII.

Oculorum maculæ.

AQua mellis oculorum maculas certissimè delet, si penicillo illas tangamus, sed oculorum dolor, si quis sit primò mulcendus, est enim dolorifica, quod notandum.

OBSERVATIO XLIV.

Testium magnitudo præternaturalis.

DN. N. testiculos magnos admodum habebat à natura, ut multo intervallo superarent magnitudinem testiculorum equi, ille nunquam prolem suscepit, illius, ut credo, instrumentis parum aptis ad veneris sacra. Intumuit scrotum post casum ab equo, instar sphæræ, qua trunculis luditur: tumor ad suppurationem versus est ex quo puris insignis copia effluxit. Ulcere deterso perfectè, deciderunt testiculorum frustula omninò lapidea, siliceam enim duritiem æmulabant, & malleolo in multas partes dissiliebant ut cæteri lapides. Corporis, & animi functiones parum erant immutatæ. Tandem post aliquot dies supervenit febricula, cum anxietate & siti, quæ paulo post accepit incrementum: pulsus è directo testiculi affecti valde imminutus erat, priusquam in alio latere mutaretur: successit saturatus rubor in facie, nec non exanthemata rubra in corpore universo, quæ brevi mortem adduxerunt; hæc historia notatu dignissima est.

OBSERVATIO XLV.

Gemelli in utero.

UXorem meam & multas alias mulierculas geminam prolem parituras prædixi, quarum matres gemellos ediderant: graviditas illis molesta præter morem, ut uterus maximè turgeret, & brevi tibiæ, & pedes inflarentur, parumque moveretur fœtus ultimis mensibus conclusus, in angusto loco propter socium dimidium loci occupantem; rarò in prædictione aberravimus.

OBSERVATIO XLVI.

Sanguis eductus actu frigidus.

VIdi mulierem, naturâ admodum iracundam, febre continuâ laborantem, cui secta est vena me præsente, sed cùm sanguis inflicto scalpelli vulnere ad me pervenisset, percepi illum actu frigidissimum, nivis enim, vel glaciei frigiditatem æmulabatur: intra dies quinque à secta vena obiit.

OBSERVATIO XLVII.

Salvatellæ apertio in quartana.

SAlvatellæ sectio maxime prodest in febre quartana. Domina Trosella quartanaria, sectâ horâ unâ ante paroxysmum salvatellâ, confessa est paroxysmum multum imminutum fuisse: secunda vice, fermè extinctum esse; post tertiam salvatellæ apertionem, omninò desiisse accessiones.

OBSERVATIO XLVIII.

Impetigines.

DOmina de Castelan laborabat fœdâ, feraque impetigine utriusque manus, proter quam tædio maximo afficiebatur. Venæ sectionem, cathartica, & omnia alia remedia respuebat. Hanc paucis diebus sic curavi.

℞. Unguenti rosati ℥. iij. præcipitati albi ʒ. iij. misce pro litu partium.

Hoc remedio prædicta domina, matronam quandam magni nominis in Provincia, ut retulit mihi eodem morbo afflictam curavit.

OBSER-

OBSERVATIO XLIX.

Scirrhus lienis.

VEtula ſcirrho lienis laborans, ſuprà modum anxia petiit à me, ut mala ſua lenirem, cognoſcebat enim nullis poſſe præſidiis libitinam evitare. Dedi pilulam ex g. iv. laudani confectam, qua gravia omnia ſymptomata quieverunt, præcipuè ſumma ſpirandi difficultas, qua premebatur; quod miratus ſum.

OBSERVATIO L.

Epilepſia puerilis.

PUeri ferme omnes, qui alvum adſtrictam habent, obnoxii ſunt convulſionibus, ut ex Hippocrate didici, & experientia. Filius Caroli mei adſtrictione alvi perpetuo laborans, convulſus periit.

OBSERVATIO LI.

Animi deliquium ex venæ ſectione.

MUlti venæ ſectionem, & ſanguinis effuſionem benè tolerant, ſed dum ſolvitur ligatura, & vulnus occluditur, in animi deliquium incidunt. His ſubvenies juſculo optimo ante venæ diviſionem exhibito, quod non ſemel obſervavi.

OBSERVATIO LII.

Dolor Iſchiadicus.

MUlti ſunt, qui acutiſſimis doloribus excernentur iſchiadicis, bilioſi, & æſtatis tempore, quos non excrucio medicamentis calidioribus, ſed ſecta vena poſt clyſterem purgantem, injicio ſecundum clyſterem cum juſculo, & laudano. Sic Lunelli ſanavi tuum Jacobum ſalibus & dicteriis ditiſſimum.

OBSERVATIO LIII.

Impetigines.

PUer annos decem natus, impetigine affligebatur, quæ ichoroſam materiam ſudabat. Succedente Boreali conſtitutione, ſuppreſſa eſt fœda illa materia, & in pulmonem converſa, quæ horrendum excitavit aſthma: quod deſiit, recurrente ſtatim conſtitutione Auſtrali.

OBSERVATIO LIV.

Ad puris extractionem ex abſceſſu pectoris, & aliis.

MIles ſauciatus in pectore nullum ſanguinem reddidit per dies ſeptem. Conſilio Chirurgi emplaſtrum vulneri appoſuimus, quod magnam puris quantitatem eduxit. Sigillorius etiam tumore ad ſuppurationem verſo exercebatur: ſed cum non fuiſſet apertus ut decebat, & in tempore, æger videbatur in alea vitæ, concentrato & occultato pure, quod attraximus beneficio ſequentis emplaſtri.

℞. Reſinæ pini recentis, claræ, odoratæ ℔. j. olei laurini, & terebinthinæ, an. ℥. ij. gummi elemi ℥. iv. Primò oportet reſinam, & gummi in pelvi manere, donec miſceantur, poſteà addes terebinthinam & oleum, omniaque ſimul bulliant iterum, tum demum per linteum craſſius tranſcolentur. Extendatur pars hujus materiæ ſupra alutam, fiat emplaſtrum, quod vulneri apponatur. Mutetur autem hyemis tempore ſemel in die tantum, æſtate verò bis in die, & mirabilia videbis, neque puto in omnibus noſtris obſervationibus aliquid certius reperiri, ut diſcere poteris ex Pareo lib. 30. de vulneribus pectoris, & thoracis, cap. 30. Prædictum autem emplaſtrum debet in medio: perforari inciſuris duabus, aut tribus longis, ut pus attractum facilè effluat.

OBSERVATIO LV.

Anodynum ad dolores impetiginum.

MUlier, annoſa fera impetigine laborans, cum ſummo dolore, irritis omnibus remediis, ſequenti cataplaſmate mirum in modum fuit levata.

℞. Putrida poma n. vj. per ſetaceum tranſmittantur, quibus adde olei roſacei ℥. ij. lactis muliebris parùm, fiat cataplaſma, quod admoveatur parti dolenti. Longâ autem experientia didici, putrida poma dolorem magis lenire, quàm cocta, quod ſemper aliquod empyreuma præ ſe ferant.

OBSERVATIO LVI.

Febres æſtivæ puerorum.

MEnſe Julio, Auguſto, & Septembri, magnus infantium numerus moritur lactentium, quos noſtrates mulierculæ vermibus laborare aſſerunt. Ego verò aſſevero mortem provenire ab acriuſculo nutricum lacte, quo inflammatur ventriculus. Nam frigus extremorum adeſt, ſitis inexplebilis, anxietas ingens, nauſea, vomitus, diarrhœa ut teſtis ſum. Quare vena ſecanda eſt. Poſteà verò regioni ventriculi admovendum ſequens cataplaſma.

℞. Farinæ hordei ℔. j. micæ panis ℥. iv. coquantur leviter in lacte caprillo, addendo poſtea ſucci ſolani ℥. j. olei roſati q. ſ. miſce, fiat cataplaſma ad dolorem inflammatorium leniendum. Debemus etiam nutricem mutare, & mucilaginem ſem. pſylli cum ſaccharo pauco roſato exhibere ægro ex cochleari. Juſcula pullorum, portulacâ, & acetoſâ aut lactucâ alteranda. Item animalium per dorſum diviſorum admotione calor furens foras alliciendus.

OBSERVATIO LVII.

Lumbrici.

NOſtrates mulierculæ putant omnes pueros vermibus laborare; ſed cùm nullus rejicitur vermis, eos dicunt in humores putridos fuiſſe converſos, nec malè; nam ut vermes in phiala concluſi, & fimo calente obruti, brevi convertuntur in paſtam; cur in corpore noſtro, cujus calor fumi calori reſpondet, non idem fiet, vermibus enecatis ab amaris medicamentis. Certè hoc videtur mihi rationi conſentaneum.

OBSERVATIO LVIII.

Hyſterica ſymptomata.

MElancholica mulier, ſuffocationi uterinæ obnoxia, maximam urinæ quantitatem profundebat, crudam nulloque colore tinctam ſemel in die: quâ excreta, ſymptomatum ilias ſtatim emergebat, veluti ex equo Trojano, quorum cauſam difficillimam eſſe puto. Nam modò capitis dolor eam excercebat, modò cordis palpitatio, modò lipothymia, modò nauſea, modò ſudatiuncula in collo & fronte apparebat, modò horrore totum illius corpus quatiebatur. Sed undenam ejuſmodi ſymptomata? Puto certè debere referri ad uterum, corporis muliebris ſentinam. Cùm enim prædicta ſymptomata, non niſi excretâ urinâ ſe proderent, in ea ſum ſententia, veſicam urinâ diſtentam, utero ſuppoſitam, mole ſua uterum cohibere. Hinc fit, ut impuritates & vapores, in antro uteri coërciti, non poſſint liberè ſævire in alias corporis partes. Evacuata verò urinâ, putridi illi humores ſui juris fiunt, & varia illa accidentia pariunt.

OBSERVATIO LIX.

Vomitus horrendus.

PUella annos nata 25. conquerebatur de lienis dolore altè ſepulto, cui ſucceſſit ſcirrhus. Vomebat ſingulis diebus, ſed tamen per intervalla 20. aut 22. ℔. materiæ vireſcentis. In diram hydropem incidit menſe Novembri, & 16. die Januar. obiit. Vidi ruſticum, qui materiæ illius vireſcentis ℔. 20. 25. aut 30. vomebat fermè ſingulis diebus, ſed tamen per intervalla, ut prædicta noſtra puella,

quam

quam usus chalybis servavit. Sanatus enim fuit, & hodie perfecta sanitate fruitur, quod certè notandum est.

OBSERVATIO LX.

Catarrhus.

Nihil magis sistit catarrhum immoderatissimum, quam sequens Rulandi cataplasma.

♃. Fermenti acrioris ℥. ij. carabes pulveratæ ʒ. ij. fiat cataplasma, quod vertici, raso capillitio, admoveatur.

OBSERVATIO LXI.

Febris ex pluvia.

Plurimi madidi pluviâ, in morbum incidunt, & in febrem continuam sæpissimè, prohibita cutis transpiratione, quæ febribus excitandis valdè est idonea. Post venæ sectionem nihil inveni utilius, quàm decocto sudorifico corpus relaxare.

♃. Rad. salsæ parillæ ℥. j. Sem. cardui bened. ℥. ß. fol. scabiosæ, calendulæ ana m. ß. fiat omnium decoctio, quæ calide hauriatur, addito pauco vino albo, aut aquæ theriacalis guttis aliquot. Vidi multos Medicos, qui nullo modo de sudorificis cogitaverant, videntes autem potionis nostræ effectum, laudarunt illam.

OBSERVATIO LXII.

Variolarum prognosis.

Quotquot variolis aut morbillis laborantes vidi, qui tensione, meteorismo ventris, cum anxietate huc atque illuc agitabantur, intra paucos dies obire vidi, præcipuè si dolor junctus fuerit.

OBSERVATIO LXIII.

Prognosis ex anni constitutione.

Anno 1640. undecimo mensis Octobris. die 12. 13. 14. 15. tam asperum frigus sævиit, ut amnes, & rivuli nostri omnes glacie frænarentur. Februario mense sequenti lateris dolores supervenerunt, qui plurimos de medio sustulerunt.

OBSERVATIO LXIV.

Prognosis in febre continua.

Infinitos vidimus, in febre continua nullo modo dormientes, manentes tamen quietos, sine ulla querela, nullo modo loquentes, nisi interrogarentur. Quibus si pulsus contractaretur, retrahebant manus tremulas, quasi vitæ suæ timerent. Eos omnes vale dixisse vidimus.

OBSERVATIO LXV.

Dentium caries.

Infinitos in hoc cœli tractu videmus dentium doloribus excarnificatos, propter dentes cariosos & cavos. Ego cavitatem dentium terebinthina impleo, & cauterio actuali dentem inuro feliciſſimo cum ſucceſſu.

OBSERVATIO COMMUNICATA à D. Dabadie, Medico Tholosate celeberrimo.

Scabies pruriginosa in sene octuagenario.

Illustrissimus Senator & Decanus D. de Maussac, octuagesimum quartum annum attingens à primordiis mixta crasi præditus præpollente sanguine bilioso, unde emersit habitus inter carnosum & exsarnem medius, cum liberali proceritate, & decora structura totius compaginis. Præter ea versatili ingenio, & eximiâ in disceptandis litibus solertiâ, in tam provecta ætate insignis. Olim eleganti valetudine fruebatur, absque ullo discrimine tempestatis frigidæ, vel æstuantis, de cujus tamen integritate ter fuit dejectus intra quinquennium ex ἀπεψία sive organi, ventriculi scilicet, ætatis decursu fatiscentis damno, sine vitio objecti: quamvis enim numquam expleatur epulis, nec genio indulgeat, edax tamen est acetariorum, fructuumque horæorum, qui etsi, familiares naturæ nostræ, concoctuque faciles videantur, vix tamen in probum sanguinem mutationem suscipere possunt, unde pravi succi generantur & succrescunt, qui aliundè ad putrescendum exiguam occasionem nacti, non rarò febres mali moris accendunt, hoc monente Gal. 2. de alim. facul. Quod venerando seni contigisse observavimus, influente Majo in primis sequenti anno post ἐπάρχν, postremò circa occasum pleiadum, & gravius, ita ut in febrem acutam inciderit, cum exacerbatione, alternis diebus graviore post cujus insultum perturbata fuit alvus, ductaque ἄνω καὶ κάτω pituitoso humore excrementitio, bile tandem concitata perfuso, cum δυσφορία & cardialgia gravi, quæ sunt morbi choleræ saltem spuriæ argumenta, è quo discrimine emersus septimo, natura ad commune emissarium morbificæ causæ reliquias propulsante. Unde totius habitus fœda prurigo partim in tibias, potissimùm sinistram, in qua erysipelas exortum est, cujus materia ferè discussa, superstes fuit erysipelatosa quædam διάθεσις sive effusio instar herpetis miliaris, cum molesto pruritu, crebrò stimulante ad scalpendum, ab ichore multiplici, salso, acri, putrique, per utramque tibiam effuso, qui cacochymiæ dissimilaris est soboles & cachexiæ, quæ sexibus familiaris, eò gravior erat, quo pedes & tibiæ subtumescerent, cujusmodi affectus non exiguam viscerum labem denunciabat, maximè jecoris, cujus vitiatam diathesim à prægresso ardore febrili, cum ætatis multùm provectæ beneficio, vix pristinæ sanitati restitutum iri suspicandum erat.

Curatio primis insultibus inaugurata fuit à coëffusione humoris excrementitii, in ventriculo fluitantis; concitato magis vomitu, cùm jam vomituriret: quo sedato, alvinæ regionis subsidens impuritas clementiori cathartico fuit expurgata. At cum huic curationis ornamento non cederet nimis cruda feraque affectio, de venæ sectione deliberatur, circa quam celebrandam dissident sententiæ, illam reclamante ætate provectiore, & inchoatâ cachexiâ, quæ abunde elucebat ex pruritu stimulante, & pedum, tibiarumque inflatione. Verum tamen febre ingravescente, sanguis mittitur, nec immeritò; cùm periclitari melius sit, quàm omninò perire: conspurcatus effluxit cum εὐφορία septimoque judicatus est, depositis materiæ morbificæ reliquiis ad corporis habitum & tibias. Post aliquot dies repullulantem cacochymiam iterum repurgandam censuimus, ut ad usum balnei suavis liceret tutiùs confugere, tum ad procurandam ἐνδιαφόρησιν, contemperandum fervorem, & acrimoniam humorum vaporumque, tum ad illos, laxatâ cute, evocandos, Balneo per plusculos dies administrato, prurigo molestior evasit, evocatâ à centro ad peripheriam cacochymiâ, nondum satis exhaustâ, quare cùm illustris Senator iteratam purgationem respueret; ἐπίκρασιν moliri apud me decrevi, explorando usum lactis asinini, quod interdum loco lenientis & purgantis medicamenti eligitur, ab Hippocrate potissimùm, quarto de diæta acutorum, nec defuit optatus eventus. Propinato enim per mensem integrum lacte, soluta est alvus siccissima, ichorum, humorumque redundantium vacuatio, proborumque humorum repositio accessisset; & diluta crassiorum humorum fæce evasit hæmorrhoicus, cujus vacuationis beneficio pristinæ sanitati, firmiorique fuit restitutus. Nihil de roborantibus recenseo, nec de topicis, pruriginem sedantibus, & remisso fervore erysipelatis, materiam illius superstitem discutientibus, quæ bonis ægri rebus in usum revocata fuerunt. Deo Optimo Maximo, sanitatis, & bonorum omnium largitore nostris votis favente.

OBSER-

OBSERVATIO COMMUNICATA
à D. Antonio Jodon Medico Antissiodorensi celeberrimo.

Hydrops ventriculi.

ANno Domini 1620. mulier statura grandiori, quadragesimum octavum agens annum, Joanna Delier, civis Antissiodorensis uxor, in utero se habere credidit, increscente sensim abdominis tumore. At cum tempus gestationis cognosceret elapsum, Medicum ordinarium consuluit, qui eam illicò hydropisim contraxisse pronunciavit. Remediis frustrà tentatis, tumor triennio perseverans, in tantam molem excrevit, licèt interim ægra consueta munia obiret, ut tanto ferendo oneri vix sufficeret. Tandem in febrem continuam incidit cum majori difficultate spirandi siti implacabili, inquietudinum turma. Intra septimum diem animam efflavit. Cujus cadaver cum feretro includi non posset, propter insignem totius ventris undequaque distensionem, à parentibus defunctæ rogati, ventrem secuimus, & tam ingens serosæ humiditatis factū est effluvium, ut nonaginta librarum pondus excederet. Ultimo manante sero obscuro, & parum turbido, utpotè sua hypostasi vel fæce non destituto. His peractis, & penicillis intrà vulnera per quæ aqua educta fuerat, relictis, ad apertionem totius abdominis debita methodo devenimus, & cum peritonæum quæreremus dissecandum, mirum dictu, sed magis visu mirandum hæc membrana, partes naturales investiens, ventriculo antica parte tam firmiter adhærebat, ut nisi vi discerpta atque dissecta, avelli nequiverit; imò verò invenimus nostrum penicillum in vulnere relictum, in cavitatem ventriculi fuisse demersum, ante cujus anatomem ejusdem insolitam magnitudinem paulisper sumus contemplati, duoque ejusdem orificia, stomachum scilicet & pylorum, eundem situm prope obtinentia, seque invicem tangentia, epiploo regionem superiorem occupante, hepate satis sano, quod tamen ventriculus tumidus efferebat desuper; cor mediante diaphragmate eidem graviter incumbens, turbinatam suam figuram parti gibbæ ejusdem, instar ceræ impresserat nec mirum si ægrotans tam valida spirandi difficultate per biennium saltem premeretur, reliquis visceribus, liene, renibus, intestinis, mesenterio, cystide fellea, vesica & utero integris, & parum calore febrili alteratis. His notatis prægrandem illum ventriculum cum œsophago, duodenoque extraximus, qui per medium dissectus, ulnam Parisiensem superabat, in cujus decliviori parte illuvies serosa notabatur, hypostaseos prædicti seri residuum fibris omnibus, quæ interiorem membranam contexebant, à se invicem latè diffitis, orificio utroque nulla vitii notâ impedito, nisi quòd in medio pylori ipsiusque limine cystis pendebat, longitudinis medii digiti, pollice paulò crassior, aquâ pellucida plena, cavitatemque duodeni subintrans. Cæterum membranam illam interiorem ventriculi, multis hydatidibus, partim integris, partim exesis consperssam vidimus. Et hæc post homines natos (ni mea me fallat opinio) nondum fuere notata, saltem à nobis perlecta vel audita. Causam verò tam rari affectus ventriculi, scilicet hydropiseos, cum apud nos solidiori minervâ investigaremus, ventriculi totius intemperiem frigidam, humidam, hecticamque arguimus, qui cùm sanguinem à trunco venæ portæ per gastricum ramum, aliosque pro alimento attraheret, propter illam dyscrasiam in serosum excrementum ad instar hydropis hepatis convertebat. Illa autem frigida humidaque intemperies, ex largo frigidæ potu, fructuum crudorum esu, aliisque causis originem duxerat. Cùm verò ex maxima fibrarum ventriculi laxitate, & perversa partis figura, orificium inferius, eundem cum superiori situm obtineret, facilis alimentorum ab uno ad aliud transitus fiebat, ut in vastum illum serositatum gurgitem non mergerentur, sed in duodeno intestino qualemcumque chylificationem obtinerent, siquidem intestina chylificandi vi non esse destituta, apud omnes in confesso est, quam quidem vim natura necessitate coacta potentiorem reddidit. Aquas autem illas ventriculus per ductus illos patentes non rejiciebat, ex eo quod fibræ illius resolutæ erant à copiosa humiditate.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ
à D. Franc. Chomel, Medico Annonæensi celeberrimo.

OBSERVATIO I.

Ileos seu miserere mei.

VIr quidam Ileo laborans à quinque diebus, ut fæces per os rejiceret, multis remediis frustrà tentatis, sumpsit mercurii cum sulphure extincti, & in formam pulveris redacti ℥. i. globulo ceræ inclusam. Statim post exhibitionem fotus continuò adhibiti, & clysteres frequenter injecti. Post aliquot horas frustula quædam ceræ in rejecto clystere apparuere, quod indicio fuit apertam fuisse viam, & medicamento purgante exhibito, æger à morbo prorsus liberatus est.

OBSERVATIO II.

Cauterii efficacia.

QUidam æger dolore lumborum diutissimè afflictus, nullis remediis conferentibus, tandem diem suum obiit. Inter alia remedia paulò ante interitum, cauterium femori, quatuor digitis suprà genu affixum fuerat, à quo, decisa eschara, fluxit sanies quædam circiter ad ℥. ß. postmodum verò singulis diebus fluebat ex cauterio pus verum & laudabile ad ℥. i. vel ampliùs. Mirabatur Chirurgus, neque unquam potuit conjicere, undenam pus illud emanaret. Defuncto ægrotante, apertoque illius cadavere, inventus est pulmo purulentus, quæ præcipua mortis causa fuit. In lumbis verò magnus abscessus inventus est, à quo dolor ille diuturnus & contumax oriebatur. Ab abscessu autem ad cauterium usque inventus est canaliculus per quem puris portio quædam effluebat. Unde colligere est, quanta solertia natura uti soleat ad causas morbificas foras eliminandas, quæ canaliculum illum efformaverit ad abscessum lumborum per cauterium expurgandum, quod tamen perficere non potuit, à morbi magnitudine superata.

OBSERVATIO III.

Febris tertiana.

REtulit mihi dictus D. Chomel, se omnes propemodum tertianas curare solitum, exhibendo per horam ante accessionem bonum haustum decocti chamom. & cremor. tartari, & statim ab assumpto remedio sanguinem detrahendo. Si non sit ad manus decoctum, aquæ frigidæ cyathum exhibet, & idem ferè succedit effectus. Putat aquam illam assumptam, per phlebotomiam ad venas rapi, & materiam ebullitioni proximam abluere, unde accessio impeditur.

OBSERVATIO IV.

Colicus dolor.

PUella quædam annos nata quatuordecim, laborabat colico dolore atrocissimo, cum ventris inflatione, quæ neque clysteribus neque potionibus purgantibus, vel lumbricos enecantibus sedari poterat; sed tantum balneo tepido sopiebatur. Sed egressæ à balneo recurrebat, donec intra viginti dies ægram de medio sustulerit. Per biduum ante mortem magnam sanguinis nigerrimi copiam per alvum excrevit. Dissecto cadavere, inventa est multa pituita vitrea, externæ intestinorum tunicæ adhærens, & per totam eorum longitudinem frustillatim dispersa, magnitudine varia, ut quædam frustula fabæ, alia avellanæ magnitudinem æquarent. In venis autem, & cordis ventriculis nullus sanguis inventus est, quia natura extremo conatu totum ad intestina detruserat, qui in iis nigrescens, ut omni sanguini extravasato contingit, ante obitum exclusus fuerat. Ubi notanda est sedes materiæ, colicum dolorem efficientis, & authoribus non expressa, nempe externa intestinorum superficies.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ
à D. Joanne Marſino, Medico Apamienſi peritiſſimo.

OBSERVATIO I.

Aſcites.

ANno 1642. menſe Octobri, vocatus fui ad puerum quatuordecim annos natum, aſcite poſt variolas à menſe laborantem: nulla aderat febris, licèt æger proſtratis omninò viribus cogeretur decumbere. Præſcripſi quamprimùm apozema aperiens & hydragogum, quod habetur in praxi D. Riverii c. de hydrope, & poſt uſum apozematis juſſi, ut ſuffumigio inſtar ſluphæ ex aperientibus & diſcutientibus compoſito uteretur per triduum, ſemel in die, quibus uſurpatis planè convaluit.

OBSERVATIO II.

Inflammatio teſtium, cum urinæ ſuppreſſione.

EOdem anno, menſe Decembri, inviſi hominem quendam quinquagenarium, inflammatione teſtis dextri, & urinæ ſuppreſſione laborantem. Præſcribo clyſterem partim emollientem & laxantem, partim carminantem, eoque rejecto, baſilicam dextram aperiri jubeo ad ℥. viij. Renes oleo ſcorpionum Matthioli inungi, & poſt inunctionem placentam ex cepis minutim inciſis, ovis quibuſdam agitatis, & axungia porci confectam, eidem parti applicari, & in craſtinum, bolum ex caſſia, diaph. & reo pulv. exhiberi. His fluxit urina copioſè. Ad inflammatum verò teſtem, confectum eſt cataplaſma ex farina fabarum, cocta in oxycrato ad pulticulæ conſiſtentiam, quo remedio per triduum applicato parti affectæ, priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt.

OBSERVATIO III.

Iſchuria.

EOdem anno & menſe incidi in mulierem quadragenariam, euſarcam & obeſam, iſchuriâ laborantem, febris aderat, ſed non intenſa; urina autem quæ in exigua admodum quantitate excernebatur, erat valdè rubra, dolor circa renes aderant, iſque inſignis. Demùm vomitus frequenter recurrebat. Varii injecti fuerant clyſteres emollientes, laxantes, & carminantes, ſed fruſtra: celebrata venæ ſectio bis, in brachio ſcilicet & pede; fotus inſuper & linimenta, ut in ſimili caſu fieri ſolet, uſurpata fuerant; bolus ex caſſia, diaphœnic. rheo compoſitus, exhibitus, ſed omnia in caſſum. Tandem adhibui placentam ſuperiori obſervatione laudatam, circa renes. Poſtremo hocce remedio placidè quievit, copioſè minxit, & bene omninò habuit. Simile quid mihi contigit in alio ægrotante, qui cùm febre acuta laboraret, abſque tamen dolore ullo nephritico, & non poſſet mingere, applicata eadem placentâ, minxit in poſterum, fugatâ febre, ſanus factus eſt.

OBSERVATIO IV.

Ulcus fiſtuloſum.

MEnſe Januario anno 1643. Dominus Ferries Vatienſis, annos natus 55. temperamento bilioſo admodum, quique ſeſe variis curis laboribuſque fatigaverat, ſe mihi ſanandum obtulit. Laborabat à quatuor jam annis variis in pectore doloribus, productis ab humoribus à capite verſus partes thoracis exteriores delabentibus: Aderat circa claviculam tumor, ovi gallinacei magnitudine: ſed quod pejus erat, ſupra os pubis dextrum, videbatur tumor, unius & alterius ovi anſerini magnitudinem æquans, ex quo à quibuſdam menſibus aperto, effluebat pus laudabile: Ulcus erat profundum, ferè ad ſemipedis altitudinem; ad quod ſanandum varia, ſed fruſtra tentata fuerant remedia, ita ut de futura fiſtula omnes timerent. Curationem hoc pacto aggreſſus ſum.

Præſcripſi primùm potionem purgantem, partim phlegmagogam, partim cholagogam, deinde phlebotomiam. Poſt hæc apozemata ex aperientibus temperatis, vulnerariis, & purgantibus. Finito apozemate decoctum ſequens ſumpſit bis in die, per 12. dies.

♃. Hordei integri P. i. folior. ſcabioſæ, ſaniculæ, piloſellæ, vincæ pervinc. agrim. & pimpinel. ana M. i. Sem. hyperici & cardui bened. ana ʒ. ii. flor. trium cordial. ana P. i. coquantur in hydromel. tenui ad ℔. i. ß. colaturæ capiat ℥. vi. manè, & ſerò.

Interim ex eodem decocto fiebant injectiones ſingulis diebus in ulcus. Verum cum hæc non ſufficerent, ſed omnes prædicti affectus perſeverarent, ad diætam ſudorificam devenimus per viginti quinque dies continuandam, ex decocto radic. ſalſæparil. & raſuræ ligni guaiaci ad partes æquales. Ex reſidentia parabatur bochetum pro potu ordinario. Sexto autem quolibet diætæ die ſumebat medicamentum purgans. Verſus finem diætæ, cum ulcus in eodem fermè ſtatu permanere videretur, juſſi ut Chirurgus inducto in ulcus baculo, ſuperpoſitam cutem & carnem, quæ unius digiti latitudinem ferè adæquabat, novacula ſcinderet, ut cavo illo detecto, faciliori negotio debita remedia adhiberentur. Succeſſit votis eventus, conſumpta ſiquidem fungoſa illa, & minimè laudabili carne, ulcus ad cicatricem brevi deductum eſt, ægerque non tantum à doloribus, ſed etiam à metu fiſtulæ liber evaſit. Ad ſigillum curationis præſcripſi cauſticum brachio ſiniſtro inurendum, diuque geſtandum.

OBSERVATIO V.

Secundinarum retentio.

EOdem tempore Domina de Ruffia, annos nata 35. temperamento ſanguineo, poſt editum multo dolore & labore fœtum, incidit in ſecundinarum retentionem. Pulſus nullus apparebat, facies mortuo ſimillima, ita ut conclamata omnia viderentur. Cùm acceſſi, præſcripſerat quidam Chirurgus, ut ex capillis ipſius nonnihil abſcinderetur, combureretur, & vino diſſolutum propinaretur. Quod cum præſtitiſſet ægra, ſecundinas feliciter expulit. Verùm emiſſis ſecundinis lochia ſuppreſſa ſunt, unde febris exorta eſt. Poſtridie præſcripſi ſanguinis miſſionem ex malleolo dextro ad ℥. viij. (pulſus enim erat validus & plenus) & in craſtinum, quia alvus erat adſtricta, clyſterem in hunc modum.

♃. Fol. malvæ, violar. pariet. mercurial. ana m. i. flor. chamom. & meliloti ana P. i. Sem. aniſi & fœniculi, an. ℥. ß. coquantur in juſculo capitis vituli, ad ℔. i. in qua diſſolve ſyrupi violacei & ſacchari rub. an. ℥. fiat clyſter.

Rejecto clyſtere, aperta eſt vena malleoli ſiniſtri ad ℥. vij. His febris remiſit, ſomnus, quo antea planè caruerat, rediit: paulatim abſque aliis remediis convaluit.

OBSERVATIO VI.

Catarrhus ſalſus cum propenſione ad phthiſin.

MEnſe Octobri an. 1643. vocatus fui ad ægrum quadraginta annos natum, temperamento bilioſo, habitu gracili & macilento. Laborabat catarrho ſalſo & acri, à capite in pulmonem delabente à quatuor annis tuſſis aderat ſicca, obſtructio utrumque occupabat hypochôdrium, cum febre continua & lenta. His adde phlogoſin quandam, dolore circa ſternum & dorſi vertebras manifeſtam. Præſcripſi primum potionem purgantem ex rheo, tamarindis, ſenna, manna, & ſyrupo roſaceo confectam, ſed in exigua quãtitate. Deinde venæ ſectionem ex brachio dextro ad ℥. vij. His præſtitis, juſculis medicatis ex aperientibus temperatis uſus per duodecim dies, infundendo per noctem in tertio quoque juſculo, ſennæ ℥. ß. & diſſolvendo mannæ ℥. i. Finitis juſculis ingreſſus eſt ſemicupium tepidum ex decocto hordei, & amygdal. dulc. paratum, per triduum, bis in die. Ab initio curationis applicui duo cauſtica inter duas ſcapulas, ſpinâ dorſi intermediâ latitudine duorum digito-

digitorum: jussique, ut semel in hebdomada cucurbitula superponeretur, quod remedium tantum in hoc laborante præstitit, ob serositates, quæ in magna copia singulis vicibus educebantur, ut integram curationem illi ferè adscripserim.

OBSERVATIO VII.

Ophthalmia.

QUidam annos natus 30. temperamento sanguineo, sed cerebro admodum catarrhoso donatus, laborabat à longo tempore inflammatione, quæ tum adnatam, tum utramque palpebram occupabat. Affectus non erat continuus, sed recurrens: varia usurpata fuerant antea remedia, sed frustra. Tandem præscripsi duo cauteria inter duas scapulas gestanda, necnon cucurbitulam utrumque amplectentem applicandam, urgente nimirum fluxione: Quod cùm præstitisset, sani omninò illius oculi evasere. Non parum ad illius curationem contulit unguentum sequens, quo in ipso curationis initio usus fuit, purgato prius corpore, sectaque vena.

℞. Viridis æris g. xij. camphoræ, & lapidis calamin. ana ʒ. ß. tuthiæ præparat. ʒ. ß. butyri recentis, aqua rosac. loti, ℥. ij. misce, fiat unguentum.

OBSERVATIO VIII.

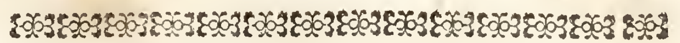
Febris maligna.

MEnse Maio anno 1644. mulier 30. annos nata, sese mihi curandam obtulit. Laborabat febre maligna à duobus diebus, cum dolore capitis & inquietudinibus fermè continuis, sitique intensa, maculis quibusdam lividis circa pectus & dorsum apparentibus. Ter intra biduum sanguinem eduxi ℥. viij. singulis vicibus, cumque interna omnia remedia aversaretur, ad externa animum contuli. Quartò itaque morbi die cataplasma ex cochleis cum suis testis contusis, stupisque superpositis, utrique pedi circa plantas applicandum curavi. Admotum est hocce remedium circa horam tertiam pomeridianam. Inclinante autem die cœpit ægra sentire dolorem quendam molestum & gravem in utroque femore & tibia, qui ad mediam usque noctem duravit eâ sævitiâ, ut ægra de removendo cataplasmate perpetuò quereretur. Media autem nocte sudor totum corpus invasit, tanto fœtore & graveolentia, ut illum ægra sustinere vix posset. Mutato indusio, amota sunt à pedibus cataplasmata, tetrum adeò odorem exhalantia, ut adstantes fermè inficerent. Manè ægram alacrem invenio febre aliisque symptomatis valde imminutis. Cumque omnia in tuto posita mihi viderentur, nihil ampliùs agendum duxi, sola contentus purgatione, quam tamen laborans, ob summam inobedientiam, sumere noluit: nihilominus brevi post benè omninò habuit.

OBSERVATIO IX.

Arthritis.

NObilis quidam mense Februario anno 1645. temperamento sanguineo, habitu eusarcho & obeso, gonagra à tribus diebus laborabat. Quamprimùm eum invisi, sanguinem ad ℔. j. mitti jubeo, qui cum valde impurus apparuisset, postridie iterum sanguinis missionem ad parem quantitatem præscribo, quâ se multùm recreari sensit laborans, sanguine educto, priori simili. Tertio demùm sanguinem detraho ad ℥. x. postridie verò medicamentum ex senna & rhab. in decocto convenienti, cum diaphœn. & syrupo rosac. propino, quo benè omninò habuit, simile quid mihi contigit in aliis duobus ægrotantibus, eodem temperamento & habitu donatis, in quibus venæ sectio ter aut quater repetita in ipso initio affectum penitùs sustulit oxycrato fovendo partem affectam, & posteà illinendo oleo rosaceo.

OBSERVATIONES

Communicatæ à D. Des Grands Prez, Medico Gratianopolitano peritissimo.

OBSERVATIO I.

Linguæ tumor.

QUidam lue venereâ infectus, per frictiones mercuriales curabatur, quæ cùm supra Medici præscriptum, Pharmacopœi jussu frequentiùs & diutiùs celebratæ fuissent, maximus fluxionis impetus tantum linguæ tumorem excitavit, ut quatuor digitorum transversorum mensura extra os prominerèt. Cui Medicus nihil præscribere voluit, ægrè ferens, quòd ordo à se præscriptus, contemptus, & superatus esset. Unde ægrotans in misero hoc statu quatuor mensium spatio permansit, & lingua ab aëre continuò alterata trium digitorum transversorum crassitudinem acquisierat. Vocatus ego, post phlebotomiam, purgationem, pulverem ex pipere, zinzibere, sinapi & sale decrepitato, linguæ admovendum præscribo. Cujus usu, primo statim die, lingua mollescere, & per se moveri cœpit. Tertiâ die eam ablui jubeo pluries in die aquâ vitæ probè rectificatâ, ut quartâ longè mollior apparuerit, & in os protrudi potuerit, cùm tamen illico rursus egrederetur. Postmodum verò in parte inferiori linguæ juxta ranulas, ulcera animadvertens, quæ ex collisione dentium, quibus illa innitebatur, oriunda erant; aquâ albâ, ex præcipitato albo paratâ, ea ulcera abluenda curavi, & profundas scarificationes circa ranulas fieri jussi. Quibus intra paucos dies tumor discussus est, & lingua in propriis oris cancellis coërcita.

OBSERVATIO II.

Mutus casu curatus.

QUidam Mendicus Ponsenacium propè Muram noctu appellens, à magnæ illius domus conductore hospitaliter exceptus est. Ubi per aliquot dies commoratur propter puerum mutum & surdum, secum adductum, qui febre continua eadem nocte correptus fuerat. Tandem impatientia percitus, & de illius salute desperans, clam discessit, ægrumque ibi deseruit, quem ad pristinam valetudinem revocatum, conductor primùm agnorum postmodum ovium, & vervecum custodiæ præfecit, quo munere fungebatur egregiè. Contigit autem post aliquot annos ut aleâ ludens, crassiori baculo percussus fuerit, quo ictu gravissimo os occipitale in multas particulas confractum est. A quo tamen vulnere, valdè periculoso, periti Chirurgi industria curatus est. Dum autem convalesceret sensus auditus illi succrescebat, & verbula quædam balbutire incipiebat, donec tandem integram audiendi & loquendi facultatem adeptus est, & in eo statu vixit ad annum ætatis suæ 45. D. Pajano Procuratori Gratianopolitano pro vinitore inserviens, vixque duo anni ab illius interitu elapsi sunt.

OBSERVATIO III.

Cranii depressio.

IN multis cranii depressio curata est, admotâ post unam vel alteram phlebotomiam, supra depressionem cucurbitulâ, cum multa flamma, addita interdum incisione, & multis interdum scarificationibus, & interdum sine illis. Sed inter cæteros unum notatu dignissimum referam: qui Artaudus nominatur Procurator Gratianopolitanus, is in profundo itinere, inimico obviam factus, lapide percussus est supra os parietale sinistrum, quo ictu ex equo in terram dejectus est, & pro mortuo derelictus. Inde in villam vicinam delatus, à duobus Chirurgis curari cœpit, qui tantùm venæ sectione & cucurbitulis usi sunt, sine ulla vulneris providentia, quòd nullam solutionem continui manifestam perciperent. Vocatus ego, hominem in-

venio sanguine perfusum, qui ex ore & naribus excernebatur cum nausea & vomitu fere continuo, vix adstantes agnoscentem, ægerrimeque loquentem, & ne quidem oculos aperientem. Perlustrato capite universo, dum locum cranii depressum summis digitis tantillum comprimebam, nausea excitabatur. Quo animadverso, Chirurgo præscripsi, ut partem illam raderet & cucurbitulam satis magnam illi applicaret, cum multa flamma: quæ licèt partibus sanis & solidis inniteretur, tantum dolorem ægro inferebat, ut loquendi facultate carens, in lectum sese mussitando demitteret. Postquam verò cucurbitula avulsa est, & incisio facta supra partem affectam, atque iterum admota cucurbitula, tantùm abest, ut dolorem perciperet, quin potius maximum inde solatium consequutus est: unde nobiscum loqui cœpit, omnesque adstantes agnovit. Ac quanquam per cucurbitulam sanguinis ℥. viij. vel vij. extractæ fuissent, præcepi tamen, ut sequenti die phlebotomia iterum celebraretur, sicque æger paucis postmodum diebus omnino convaluit.

OBSERVATIO IV.

Phthisis.

Filius natu tertius Amplissimi viri Domini de Perissol in Senatu Gratianopolitano Præsidis, annos natus 14. Genevâ Gratianopolim advectus est 8. morbi sui mense, macie & phthisi consumptus cum alvi fluxu insigni, ita ut eum brevi moriturum patri prædixerim, propter ulcus pulmonis, quem frustulatim extussiebat: & frustula illa supra carbones injecta gravissimum fœtorem exhalabant: Tum fœtor anhelitus cadaverosus, non solùm ægrotantis cubiculum, sed etiam vicina usque ad scalas inficiebat. Quibus animadversis nullum aliud remedium præscribere posse pronuntiavi, quàm lac muliebre ab optimæ nutricis uberibus sugendum. Quod postera die in usum revocatum, post quatuor dies ægrum in paulo meliorem statum reduxit, & intra duos menses integræ sanitati restituit. Ortus erat hic affectus ex pleuritide male curata, quæ in empyema migraverat, & empyema in phthisin. Hoc idem remedium in pluribus aliis expertus sum, tum etiam in me ipso & filio meo, & duobus nobilibus viris, qui sanguinem per os magnâ copiâ rejiciebant.

OBSERVATIO V.

Punctura nervi.

Quidam mercator Gratianopolitanus, manu inversâ mensam percutiens, acum in eam defixit, quæ globulo fili inserta erat. Per biduum nihil inde mali percepit, sed tertio die tantus in parte dolor obortus est, in dies sequentes perseverans, ut neque venæ sectionibus, neque fotibus, neque cataplasmatibus anodynis sedari potuerit. Hujus doloris contumaciam advertens, peto à Chirurgo, num eum alias morbo aliquo venereo affectum viderit? Respondit eum quidem ante triennium gonorrhœa & carie pudendi affectum fuisse, sed perfectè curatum. Præscripsi statim suffumigium ex cinnabari, storace, benzoino, thure, & semine hyoscyami, terebinthinâ exceptis, quo manus tantum suffiebatur, statim meliùs habuit, paucisque diebus continuato remedio, perfectè curatus est.

OBSERVATIO VI.

Febris quartana.

Multos curavi quartanarios quorum felix successus, post universalia remedia, oleo magnetico præsertim à me tribuitur, quod nullum effectum sensibilem producit. Ejus autem guttas duas vel tres in vini cochleari exhibeo in principio accessionis. Ex eoque pilulas febrifugas compono.

OBSERVATIO VII.

Epilepsia.

Non rarò expertus sum, & plures habeo hujus rei testes, pœoniam sub propria constellatione collectam, nempe inclinante luna in Ariete existente, epilepsiam solvere sola applicatione. Radicem autem mediam & præcipuam atque majorem per longitudinem divisam, collo & brachiis circumdedi in quadam nosocomii virgine 18. annos nata, quæ à pueritia hoc morbo affligebatur, & singulis diebus paroxysmos patiebatur. Attamen ab eo tempore protinus curata visa est. Hic patet, quantopere utilis sit in medicina facienda syderum observatio.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ AB HENRICO RUFO,

APUD SAMMARCELLINENSES MEDICO, & inter Gratianopolitanos conscripto.

D. D. LAZARO RIVERIO, Consiliario, & Medico Regio, & in Universitate Monspeliensi Medicinæ Professori dignissimo.

HENRICUS RUFUS S. P. D.

Cum novum sydus huic Provinciæ affulseris (Professor Meritissime) non mirum si omnium in te convertuntur oculi: cumque tuo lumine magna lætitiâ nos afficias, par est, ut magnâ laude afficiaris quia per te beatiores sumus. Quicumque enim virtutes tuas & vitæ summum decus non novit, audivit saltem, & propius novisse desiderat. Mitto animi dotes & colloquiorum cum doctrina suavitatem, Tot ægrotantes, quos & Gratianopoli & ubique locorum Delphinatus ab Orci faucibus redemisti, laudes tuas reticere non possunt nec debent, in uno afflicti & infelices, quod Gallia Narbonensis totumque Monspelium te nobis invideat: nusquam tamen totus aberis (Doctor & Professor Clarissime,) præter commemorata, opus practicum, quod omni puncto absolutissimum publici juris fecisti, tui desiderium nobiscum sublevabit, atque Reipublicæ Medicæ hoc conferet emolumentum, ut & absentem te consulere liceat, neque huic labori finem dedisti: nam inter tot gravia exercitia, quibus in schola Monspeliensi incumbis, & tot ægrotantium pro sua salute interpellationes: alterum præterea observationum tuarum librum moliris, nec sanitati parcis, aut à lucubrationibus cessas, ut Medicinæ splendorem adaugeas: quod cum solus exequi potuisses, apprimè tamen quorũdam amicorum παρέργους subtexere voluisti: neque à me (etsi quondam discipulus artis Jatricæ rudimenta de tuo dictamine hausisse glorior,) observatiunculas expetere dedignatus es. Concessi, te jubente, non inscius, me aquas in mare deportare: has si legeris, & in iis quædam minùs aptè exarata videantur (D. C.) à te castigari non ægrè feram, qui obsequium perpetuum tibi devovi, teque in æternum colendum suscepi. Vale, & mihi totique Apollineæ familiæ vive diu: è nostro Musæolo, idibus Julii anni 1645.

OBSERVATIO I.

De portentoso & insolenti singultu.

Anno 1634. mense Decembri Sammarcellini, sutor quinquagenarius, ab inedia, frigore, & itinere incidit in ephemeram, quæ intra 24. horas per copiosum sudorem discussa est: ita ut postera die omni febre & dolore capitis vacuus remanserit usque ad octavam, ciborum tamen inappetentiâ superstite, cum quâ & somnolentiâ & torpente lassitudine tenebatur. Verùm octavâ die manè iterùm febriculâ absq; rigore obsessus est, mox sub vesperam gravissimo singultu angebatur, cujus sonus sive strepitus ultra quartam domum vicinam suæ, è subjecta autem via facilè audiebatur, nulla remissione, nullis datis induciis. Inter quæ haud multum siticulosus, mente constans: sed tam ferocis symptomatis maximè impatiens; undecima aliquid cruentum carni semiputri non absimile per vomitum, concurrente tussicula ejecit: quod quidem ab

ab adstantibus caro cydoniorum saccharo condita, quam non pridem comederat æger, putabatur. At die sequenti, frustum ejusdem magnitudinis & coloris, rubrum scilicet, & avellanæ molem æquans per nauseam excrevit: quod primum in aqua lavari, deinde prunis apponi jussimus, atque exempto colore sanguinis, quo aqua perfusa est, & nidore fœtido, qui ab ustione exhalavit quod ante ex narratione fueramus suspicati dilucidè apparuit, illud nempe explosum fuisse molem carneam cum membranis ab ulcere in œsophago vel prope superius ventriculi os latitante abrasam. An verò ulcus istud derepente ortum sit, & à prima illa die, qua Ephemera correptus est homo, inustum; an potius à longo tempore fuerit contractum, non bene constat. Est tamen verisimile, tam brevem non habuisse originem: primò, quia Phlegmone vel alius tumor non præcesserat, quem plerumque subsequi solet ulcus; deinde quòd à pluribus annis levi tussicula & inani itidem premeretur: sine ulla è pulmonibus manifesta excretione, idcirco malum, quod sub prima œsophagi vel stomachi tunica jampridem radices egerat, à causis externis suprà allatis concitatum, sese confestim exeruit, symptoma verò fuit continuum ab ulcere, à quo mors 14. cum delirio fuit inducta: cum singultus neque phlebotomia iterata, neque cucurbitulis, neque medicamentis detergentibus, digerentibus, & purgantibus (inter quæ hiera valdè commendatur) quicquam de crudelitate, usque ad exitum remiserit.

OBSERVATIO II.

De phlegmone cerebri partem posticam obsidente, & symptomatibus inde consequentibus.

NObilissimus & illustris juvenis D. de Larrhaudiere, annos natus 37. sub cane in gravissimum & acutissimum dolorem capitis incidit, qui ad posteriora & latus sinistrum magis porrigebatur. Aderat obscura & levissima febris, sensuum vigor, gustus præcipuè, cum his nihilominus sitis ingens & vigiliæ perpetuæ: frons nihil incaluit, caput parum, ex tactu licèt duro, non dolebat, appositis ad frontem manuum unâ, ad sinciput alterâ, cerebrum intus concuti ac convelli sentiebatur, ac caput universum involuntariè subsiliebat, urinæ in principio crassæ & albæ: quibus animadversis, phlegmonem in cerebro vel erysipelas metuentes, ex cephalica primum, deinde ex mediana mitti statim sanguinem ad ℔. ij. jussimus. Diebus sequentibus, quod dolor instaret crudeliter, iterum partitis vicibus phlebotomiam celebravimus ad ℔. ij. adverso brachio. Quintâ ventrem subduximus: sextâ per cucurbitulas humeris affixas sanguinis ℔. ß. detraximus, intra hæc caput derasum oxyrrhodino illitum fuit, nec quicquam eorum omisimus, quæ à cerebro cujusvis generis humores revellere, derivare, vel repellere valent. Quartâ morbi die, in linguæ latere dextro erupit tuberculum, quod durum & cavum & sine sensu ulcerosum deprehensum est, carcinoma scilicet. Septima sub vesperam paululum deliravit, mox sudor in facie primùm, deinde per totum corpus copiosus obortus est, ita ut veram & perfectam crisin adfore speraremus. Mador detergitur, permutantur lintea, sudor itidem abundè prorumpit. At æger jam de operimentis conqueri cœpit, ac suffocari exclamat, quæ dum amoventur, & sudor, ut antea abstergitur, illum fermè resolutum invenimus, & continuò delirantem: vires quæ ante sudorem fuerant prævalidæ, omninò fractæ percipiuntur, atque in eo statu noćte tota usque ad horam octavæ diei nonam matutinam perstitit, garrulus supra modum, & insipiens, & immemor omnium quæ sibi in morbo contigerant, vel facta fuerant. Circa decimam resipiscere visus est, quorundam reminisci, & sic spes animis addita fuisset, nisi pulsus convulsivus, artuumque tremor cerebrum pessimè affici indicassent. In procinctu urinæ excretio copiosissima quæ rubra & igneo splendore corruscabat: simili hora qua pridie, sub vesperam, rursus ægrotantem invasit delirium, in eo pejus, quod cum vires rursus constarent, factus phreneticus, adstantes summo terrore profligabat. Nona matutina iterum resipuit, usque ad vesperam, sub quam tumor exortus est in cervice, pomi mediocris magnitudine, non dolorosus, neque à cute diversi coloris, nec minus delirium juvenem occupavit cum manuum motu convulsivo. Die decima omnia similiter se habuerunt. Sub finem undecimæ convulsus moritur. Porro cum morte ante septimam nec spectata, nec pronunciata sublatus fuisset vir, ut illustrissimæ familiæ, sic & magni momenti apud omnes sui generis, consultum fuit cadaver dissecare, ut causa latens apud populares detegeretur. Cæteræ corporis partes & parenchymata laudata conditione seu diathesi inventa sunt præter cerebrum. Aperta quippe calvaria, magna copia sanguinis nigerrimi, etsi diluti, illico effluxit, intactis adhuc menyngibus, imò ossibus vix deductis ad serræ capedinem, qui quidem sanguis inter calvariã & membranas effusus ponderis ℔. ij. vel pluris æstimabatur. Ubi detectæ sunt cerebri tunicæ, mox universum venulis nigro torridoque sanguine turgentibus conspersæ apparuerunt. Pars autem posterior duorum digitorum latitudine, longitudine quatuor, ubi torcularis sedes definitur, non solùm nigricans sed præterea membranæ puniceo colore, & gangræna corruptæ visæ sunt, in qua parte dum scalpellum adigi jussimus, protinus inde materia purulenta ad ℥. v. vel ℥. vj. cum fœtore emanavit. Exinde novaculâ altiùs penetrantes Chirurgi, tota ferè basis cerebri, in primis cerebellum, & ea pars spinalis medullæ, quæ primis vertebris excipitur, & super qua tumor apparuerat, sphacelo similiter corruptæ sunt inventæ; menynges vero partis sinistræ, ulcusculis exesæ, per quæ sanguinem sub calvariam effluxisse, verisimile est. Ex quorum narratione facile inferre licet, causam doloris illius acutissimi, vigiliarum, delirii & convulsionis, fuisse solutionem continui in cerebri parte postica, cerebello vulgo nominata. Solvere verò unitatem causæ duæ, ulcus & phlegmon, erysipelatodes: ulcus quidem, ut causa primaria, ab aliquot mensibus contractum ex causis mihi relatis, sed reticendis, ut sobolem habuit ulcusculum illud in lingua enatum, sic & partem debilem reddidit & inflammationi locum dedit. Phlegmonem autem erysipelatodem promoverunt ætas juvenilis, temperamentum sanguineo biliosum, temporis constitutio. Sed præ cæteris causæ externæ, natatio scilicet in frigida sub dio post insolationem præcedentem & excandescentiam. Causæ verò cur febris tam obscura cum tot terrificis symptomatibus deprehenderetur, hæ sunt prima, quòd cæteris partibus bene valentibus unum cerebrum laborabat, secunda, quòd cerebrum obscuro sensu sit præditum ex se, & præterea frigidum & humidum: tertia & magis notatu digna, quod cerebrum longè sit dissitum à corde, ideoque spiritus caput perreptantes, semel in plexus binos illos labyrintheos illapsi, difficilè ad cor recurrunt, & contagium partis affectæ cordi minimè communicant.

OBSERVATIO III.

De morbo lento, à syderatis pulmonibus orto, quo virgo nihil mali sentiens, interiit mense Febr. 1643.

INgenua virgo, annum agens supra 14. brevi morbo (ut multis videbatur) sublata est: ante biennium tamen altum ducebat spiritum, solitudinem affectabat, & facies totusque habitus pallore albescebat. Ante duos menses, dum ejusdem fratrem lento quoque morbo confectum inviseremus, à matre fuimus rogati, ut istius pulsum exploraremus, num febricitaret: pulsum observavimus languidum, & inæqualem, sed sine calore febrili; ideoque ubi vultum pallescentem paululum fumus contemplati; & de ætate sciscitati, venit in mentem menstrua forsan instare, quæ dum ob venarum & viarum angustias naturæ ἐκλαμψις impedita, reserare laboraret, sanguis ab iis inficiebatur, & levia illa symptomata suscitabat, uti solet contingere non rarò in virginibus hujus ætatis, quodque mater & sanguineæ opinabantur: quare his obiter dictis & factis discessimus, altiùs rem indagaturi, si malum protraheretur, aut symptomata ingravescerent. Sed iis utrinque

vel neglectis, vel oblivioni datis, post duos menses seriò vocati, morbum multo graviorem reperimus, ut quem ἀποσιτία & febris continua comitarentur, quique sub ἐπισημασία, vires præterea dejiciebantur, narium pinnæ inter expirandum expandebantur, nec tamen insignis dyspnœa aderat nulla sitis, non rubor in genis, non vigiliæ, decumbens nonnihil tussiebat sine sputo. Cor verò crebro & valido motu, continuò sub noctem recrudescente, tangenti palpitabat, ægrâ non sentiente; urinæ crassæ, albæ, adiposæ cum enæoremate vel hypostasi ejusdem conditionis divulsa: nunquam deliravit, nullam noctem duxit insomnem, ne quidem ultimam, in qua placide & sine agone hanc vitam cum meliore commutavit. Ergo propter istius mortem inopinatam, apud parentes, & quod etiam tredecim alii ejusdem genituræ, ante vel circa pubertatem, defuncti essent, consilium fuit apud amicos, corpus mortuum aperire, & primùm nudato cadavere, latus utrumque ab alis ad costarum notharum ultimam, maculis latis è rubro liventibus, & sugillationem referentibus erat conspersum, viscera in abdomine contenta visa sunt; solo jecore, nonnihil plus solo nigricante, & ventriculo perexiguo, bile porracea intincta. Ubi in thoracem deventum est, ab utraque ejus cavitate incisa confertim aquæ virosæ magna effluxit copia, ad ℔. iv. mirum quod orthopnœam vel saltem dyspnœam viventi non invexerit aut fluctuationem non prodiderit: pulmones syderati inventi sunt, præterea in eorum ambitu puncta passim albescentia cernebantur, quæ levissimo tactu disrupta, & pus & tabum eructabant, imo labes vasa omnia, & cavitates puniceo colore affecerat; pleura musculique intercostales virore erant perfusi, non diaphragma, sed pericardium lege vicinitatis erat exsuccum, putrefactum, & humore suo privatum: cor & cerebrum sana. Ex his deliberatum & decretum fuit, hanc labem à primo ortu duxisse originem, sivè à semine, sive à sanguine. Exempla Fratrum rem maximè comprobant, & si ab externis causis affectus iste in virgine derivasset, portio duntaxat pulmonum, non universi fuissent labefactati: nam non peccaverat illa in victu, neque in aliis rebus non naturalibus: deinde mors placida corruptionem in substantia & temperamento sensim, & per progressus factam fuisse, non à causa violenta, atque etiam cum nunquam tussierit. Ex eo patet neque fluxionem, neque congeriem humorum vitiasse pulmones. Secundo tales affectus ut à parentibus deduci nemo dubitat: ita & facile posse communicari est concedendum, & vulgo comperimus in familiis ejusmodi labe infectis, plures simul vel successivè pari morbo corripi, imo & aliquando ad quintam sextamve generationem protrahi, & in extraneos, qui istorum consuetudine utuntur prorepere.

OBSERVATIO IV.

De calculis per anum perpetuò excretis.

VIrum nobilem, cujus castellum non longè è Sanmarcellino distat, novimus, qui quoties alvum exonerat, calculos inæquales, fastigiatos, cineritios, cum excrementis dejicit jam à pluribus annis, non dissimiles in colore & substantia illis qui per ureterem à renibus decidunt; isti & mole & scabritie podicem transeuntes infestant, ita ut de re, neque de generatione perpetua non sit dubitandum.

OBSERVATIO V.

De calculis in omnibus corporis partibus procreatis.

VIrum alium probum novimus degentem in domo D. de Leyssins in Suprema curia Delphinatus Consiliarii Regii, & ejusdem Scribam, & rerum forensium Præfectum, qui calculos & lapides majusculos in quavis sui corporis parte ostendit. Vidimus sæpe, & tales tetigimus super carnes, musculos, membranas, nervos, ossa indifferenter: ità ut aures, nasus, mammæ, cilia illis non careant; protuberant quippe manifestè, & tangentibus mobiles apparent, & si quando resolvuntur in parte aliqua, in alia pullulant, & in dies numero & magnitudine multiplicantur. Est & idem nephriticus quem dū aliquando invisimus, nobis super rotulā genu dextri tumorem insignem ostendit, ejusmodi lapidibus variis & distinctis refertum; ac si in pera fuissent conclusi, strepitum edebant, si comoveretur. Post aliquot menses in eundem rursus incidimus, qui tumorem illum mollē & æqualem evasisse nobis declarat. Genu utrumque deteximus, tumores palpavimus, & revera humorē subesse comperimus, infigitur scalpellum, & subinde tres vel quatuor unciæ materiæ coctæ & crassioris erumpunt, qualis à steatomate prodire sæpe visum est in genu sinistro, quoniā calculi partim adhuc solidi tangebantur cum spatiis, licet mollioribus, apertionem non sumus aggressi, resolutionem perfectiorem expectantes.

OBSERVATIO VI.

De calculis in liene genitis, & inde per vomitum rejectis.

SÆvissima nephritide per quadriennium laboravi, sine sensibili renum vel hepatis intemperie calida, à qua sensim (Deo favente) sum liberatus, usu aquarum vitriolatarum Aurelii apud Dienses. At vix calculos arenasque emingere cessaveram, cùm in cruciatus crudelissimos incidi lateris sinistri: sub costis circa lienem dolor brevi spatio circumscriptus, ad ventrem & umbilicum non porrigebatur, ren tantum sinister alternatim compatiebatur, ventriculus maximè sinistrorsum, præcipuè cum vomitus instaret. Solvitur primò non ante decimam diem affectus iste: his observatis, quod neque alvus erat suppressa, ut in colico dolore, neque urina repressa, ut in nephritide: contra urinæ copiosæ mingebantur, crassæ, turbidæ, in quibus laterculos pulverisatos dissolutos fuisse, dixisses, qui breviter matulæ fundum petebant: at nihilominus crassa ista hipostasis non erat aspera, neque ullo modo calculosa, sed calcis instar in urinam levi agitatione rursum diffundebatur. Tali paroxysmo prima hieme ter quaterve fui cruciatus, celebrando ad tanti doloris expulsionem remedia, quæ in colico vulgo usurpari solent uno omisso balneo, à quo pessimè habueram in principio. Verùm cùm vomitus frequens & laboriosus inter cætera symptomata maximè infestaret, quem angor & gravis cardialgia præcedebat, venit in animū explorare accuratiùs, cujus conditionis esset materia illa, quæ tā abundè etiam jejuno ventriculo rejectabatur. Erat certè quoad colorem, rubro nigricans, pultis consistentia, crassa, tenaxque, in qua dum bacillo agitatur, multi calculi cineritii & subflavi, quales per urinas primò excreveram, inventi sunt, non semel tantum, sed quoties vomerem, magno conatu & labore, vel quoties talis dolor repeteret. Anno hoc postremo 1645. dolores mitiores sensim facti fuere, ren parum doluit, sed magis lien & ventriculus, seu pars sinistra de more solito, ac longiori intervallo. Ex quibus agnovi mineram calculorum, primo & ultimo in liene & ejus vasis delituisse, & per vas breve (quod ex usu aquarum acidularum, deinde & per vomitum patentius factum est,) in ventriculum cum humoris atrabiliarii magna copia sui portionem amandasse, quæ primo ad renes tantummodo propellebatur.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ

A D. SIMEONE JACOZ,
Medico Costensi peritissimo,

CLARISS. VIRO D. D. LAZARO RIVERIO
Regis Consiliario & Medico.

NEC-NON IN CELEBERRIMA
Monspeliensium Medicorum Academia Professori
Regio dignissimo.

QUod à me nuper desiderasti, seu potius quod imperasti (PROFESSOR REGIE CLARISSIME) id nunc haud invitus exsequor, & offero nascentes Medicinæ meæ practicæ primitias, seu potiùs eruditionis tuæ fructum, quem nemo justius sibi vindicet quā is qui tantā cum curā excoluit.

Redeunt

Redeunt igitur ad te tanquam ad originem ſuam, obſervatiunculæ noſtræ, quas tuis aliorum præſtantiſſimorum artis noſtræ Heroum obſervationibus & experimentis conjunctas eſſe voluiſti. Tuæ ſunt quia tuus ſum: tibi debentur, quia primus es eorum author, quo duce Pœonium conſcendi navibus æquor, quo monſtrante viam ſtadium Apollinare feliciter emenſus ſum, & felicius tandem quievi per biennium in portu tuo domeſtico, in quo ut prima Medicinæ practicæ, tum publicè, tum privatim in me ſparſiſti ſemina & foviſti, ita ea jam in lucem edenda, ab eo in quo verſantur calumniæ periculo defendere, gloriæ eſt tuæ; cùm primos ut plurimùm conatus tot comitentur difficultates, tantaque ſubſequantur pericula, ut vix ac ne vix quidem hoſce naſcentis Hygeæ meæ fructus unquam proferre auſus fuiſſem, niſi ſub felicibus tui nominis auſpiciis in publicum prodiiſſent, tuque ipſe mihi fuiſſes publicæ, duxque comeſque viæ. Quem quia morborum cura celebrem, uſus peritum, & experientia felicem in arte fecit, & fortunatum; quem morbi timent ut hoſtem, homines amant ut ſalutis vindicem, & mors odit ut victorem. Ideo non pigebit in medio prodire ſub tanto duce, qui mihi præterea in rebus tum publicis, tum privatis, ſemper propitius fuiſti, & inter innumeros difficultatum, adverſorumque fortunæ fluctuum impetus animum meum domeſtica conſuetudine erexiſti, meæque eruditionis maximè ſollicitus, ingenium meum omni tempore fœcundo tuæ doctrinæ flumine irrigaſti, & aperuiſti viam ad majora, quæ forſan maturior ætas & occaſio amplior aliquando ſuppeditabunt.

Si modò fata ſinant, Phœbique in vota vocati
Numina, ſint ſtudiis non inimica meis.

Vale iterum, & quam diutiſſimè inclytæ Univerſitati, ſicut & toti Galliæ, novi Apollinis inſtar affulgeas, vitamque protrahas in longos & Alcyonæos dies, quos tibi votis omnibus deprecatur, tibi omnibus, etiam vitæ titulis addictiſſimus SIMEON JACOZ Medicinæ Monſpelienſis. Doctor. Datum Coſtæ ſancti Andreæ, 6. Idus Octobr. anni 1645.

OBSERVATIO I.

Linguæ frigiditas.

ADoleſcens Monſpelienſis 20. annos natus, nomine Ludovic. Decamp, diuturno alvi profluvio laboravit menſe Junio anni 1643. & tandem adductus eſt in xenodochium Monſpelienſe, cujus cura mihi à Conſulibus delata fuerat. Poſt aliquot remedia pro ſua ſorte per 15. dies fruſtra tentata, morbus in eodem ſtatu perſeveravit, cum inſigni virium dejectione, perſeverante tamen appetitu ſatis laudabili, & ſiti non multum intenſa, in eoque ſtatu vixit adhuc per ſex aut ſeptem dies: quibus elapſis, lingua ſatis humida, colore naturali prædita mihi inſpicienti apparuit, ſed tangenti actu frigida ſentiebatur ſine extremorum perfrigeratione; ita ut mihi ipſum affligere videretur, præter alvi fluxum, à quo multum dejectæ fuerant vires: brevi tamen moriturum exiſtimabam, ſed vixit adhuc per quatuor dies, cum actuali linguæ frigiditate.

Alter ejuſdem ætatis in eodem noſocomio patiebatur ulcera multa in utraque tibia, ac fiſtuloſum in inguine ſiniſtro, brevique emaciatus ad interitum ruebat. Poſtquam tamen in eo ſtatu per duos menſes aut amplius, cum ulteriori extenuatione permanſiſſet, lingua ei apparuit actu frigida, ſicut prædicto, cujus exemplo edoctus, brevi moriturum prædixi, ſicut accidit poſt 24. horas. Alius nomine Joannes Aventurier 15. annos natus in eodem noſocomio laboravit dyſenteria; & intra ſex dierum ſpatium macie conſumptus apparuit, lingua actu frigida exiſtens, ſine perfrigeratione extremorum, ac die ſequenti obiit. Ex quibus colligere licet linguæ frigiditatem inter ſigna lethalia eſſe referendam.

OBSERVATIO II.

Epilepſia cum paralyſi.

PUella quædam nomine Catharina Bognole, decem annos nata, pituitoſo temperamento, & quadrato corpore prædita, à quinque aut ſex menſibus laborabat epilepſia, cujus inſultus ſingulis ferè diebus, imò aliquando bis & ter in die ſolebant invadere, iiſque ſupervenerat motus & ſenſus privatio in brachio dextro. Huic in noſocomium noſtrum adductæ menſe Decembri 1643. primò præſcripſimus potionem phlegmagogam, cum decocto cephalico, quæ iterata fuit poſt aliquot dies, quorum ſpatio præparantibus & ſpecificis uſa eſt, ſed ſine fructu. Tandem opiatæ Montagnanæ circiter ℥. ij. ſumpſit per 4. aut 5. dies, quibus elapſis cœpit movere digitos, mox totum brachium, & rariùs tentari paroxyſmis epilepticis, ita ut intra 20. dies (continuato ſcilicet ſingulis matutinis uſu prædictæ opiatæ) ab utroque affectu omnino liberata fuerit. Deſcriptio autem talis eſt.

℞. Radic. pœoniæ maris, ſtœchad. caſſi an. ℨ. x. agarici ℥. v. pyrethri, carvi, ſem. anethi, aſſæ fœtidæ, ariſtolochiæ, ana ℨ. ij. ß. ſucci ſcyllæ & mellis electi āā libr. 1. & ℥. ii. coquantur ſimul ſcylla & mel lento igne uſque ad bonam conſiſtentiam, deinde ſuperadditis ſpeciebus fiat electuarium, de quo capiat ℨ. ii. ſingulis diebus mane, tribus horis ante paſtum.

OBSERVATIO III.

Hyſterica Paſſio.

MUlier Monſpelienſis ſexagenaria, patiebatur hyſtericam ſuffocationem à 24. horis, cum dolore capitis & ventris inferioris, præcipuè è regione lienis. Aderant ingens inquietudo, vigiliæ, ac ſitis; cùm neque cucurbitulas neque clyſteres admittere vellet, ſolo emplaſtro ex galbano, umbilico admoto contenta: ſuaſi ut quoties ſitiret, cyathum oxicrati ſumeret, quod fecit ter aut quater, & intra paucas horas immunis evaſit. Aliam fœminam liberavi ab hyſterica ſuffocatione, ſolo clyſtere ex oxycrato, quem per duas horas retinuit.

OBSERVATIO IV.

Dolores Arthritici & venerei.

ADoleſcens 25. annos natus, nomine Matthæus Farlet, à duobus menſibus laborabat doloribus articulorum atrociſſimis, præcipuè in genu; cum tumore, qui tamen concolor erat parti, nec ad tactum dolebat, ſed profundi doloris ſenſum efficiebat, tum etiam in ſcapulis, cubito, metacarpio, & digitis, qui noctu ſolebant exacerbari, & ægrotantem lecto affixum maximè cruciare: Poſt totius providentiam per apozemata, & phlebotomiam ſæpius iteratam, ſenſit aliquod levamen, & præcipuè ex pulvere radicis jalappæ, ita ut jam incedere poſſet. Remanſit tamen dolor, licèt minùs atrox in genu, cubito, & ſcapulis, noctu ſemper recurrens: unde ego venereum eſſe conjeci: tum etiam ex eo, quod ante duos annos gonorrhœam paſſus fuerat, à qua citiùs quàm par fuiſſet, liberatus, ſe nullum incommodum ab eo tempore perſenſiſſe affirmavit. Huic igitur in xenodochium tandem deducto, quia extraneus erat, exhibui per ſeptem dies continuos mercurii dulcis ſexies ſublimati per ſe cum ſola conſerva roſarum, primo ſcilicet die ℈. i. ſecundo, tertio, & quarto ℨ. ß. reliquis uſque ad ſeptimum ℈. ii. levem ſalivationem excitabat hora una aut altera poſt aſſumptionem, quæ perſeverabat uſque ad horam prandii, alvum bis movebat ſingulis diebus ſine ulla moleſtia, vel nauſea. Octavo die ſumpſit pulverem ex ſenna, cremore tartari, & radice jalappæ, à quo optimè purgatus, nullum deinceps dolorem perſenſit.

OBSERVATIO V.

Tumor, & dolor ingens.

ALter adoleſcens 22. annorum in eodem noſocomio Monſpelienſi patiebatur tumorem in genu ſiniſtro, cum dolore identidem recurrente, qui rheumatiſmo ſucceſſerat, ægrumque affixerat per 4. aut 5. menſes. Poſt univerſales evacuationes ſumpſit eodem tempore mercurium dulcē methodo ſupradicta, per ſeptē dies, cum levi ſalivatione,

tione, ſingulis matutinis ab aſſumpto pulvere. At ſeptimo die ingens ptyaliſmus exortus eſt, cum exulceratione faucium & palati, dentibus tremulis, & quaſi prolabentibus pituitæ continuo fluxu, ac tanto oris fœtore ut eum æger ferre non poſſet, noctu diuque inſomnis. Poſt quatuor dierum ſpatium de cohibendo ptyaliſmo cogitandum fuit. Ideò præſcripſi ptiſanam laxantem bis in die ſumendam per biduum, ſicque humores ἀνάῤῥοποι facti ſunt κατάῤῥοποι: tumor diſparuit, dolor ceſſavit, ægerque ſine adminiculis incedere cœpit, nulliſque adhibitis remediis prophylacticis, poſt quindecim dies ſanus & incolumis in ſuam patriam reverſus eſt.

OBSERVATIO VI.

Hydrops.

Ruſticus 30. annorum, à tribus menſibus hydrope laborans, in xenodochium adductus eſt circa finem menſis Januarii anni 1644. At poſt aliquot dies vitam cum morte commutavit. Diſſecto cadavere ingens aquarum copia fluxit; jecur optimè conſtitutum, & naturali temperie præditum invenimus, lienem verò corruptum, & totam ferè ipſius ſubſtantiam pici liquatæ ſimilem. Unde patet, non omnem hydropis ſpeciem ex ſumma hepatis imbecillitate aut intemperie perpetuò generari.

OBSERVATIO VII.

Menſium fluxus immodicus.

Mulier quædam ruſtica, trigeſimum ætatis annum agens, laborabat à menſe Junio anni 1644. menſiū fluxu immodico, & maximam virium cum ſanguine jacturam patiebatur ſingulis horis ab aliquot diebus, ita ut de ipſius ſalute jam actum eſſe videretur. Ego fortè fortuna rura perambulans, venationis gratia, cùm remedia non ſuppeterent, nec ægrotantis fortuna eorum ſumptus ferre poſſet, exhibui ſtatim, idque circa horam ſextam veſpertinam, ſucci urticæ ℥. v. aut vj. & juſſi admoveri parti hypogaſtricæ prædictum ſuccum cum farina tritici ſubactum inſtar cataplaſmatis; circa mediam noctem utrumque reiterari jubeo. Quod cum factum fuiſſet, ægra matutinis horis meliùs habuit & ſanguinis fluxus immodicus omninò cohibitus eſt, ac ſenſim convaluit abſque alterius remedii ope.

OBSERVATIO VIII.

Fluor muliebris.

Mulier Coſtenſis quadragenaria, laborabat à ſeptem menſibus fluxu muliebri ſeroſo, quem curavimus intra quinque ſeptimanas, exhibendo ſingulis octo diebus g. viij. reſinæ jalappæ; eductâ ſcilicet ſeroſâ illuvie, à qua pendebat affectus. Deinde recidivæ occaſio ſublata eſt uſu ſequentis opiatæ.

♃. Conſervæ roſar. antiquæ ℥. ij. conſervæ abſynthii pontici ℥. j. pulveris electuar. triaſantali & aromatici roſati ana ʒ. coralli rubri præparati ʒ. ß. theriacæ veteris ʒ. ij. cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat opiata, de qua ſumebat ad magnitudinem avellanæ ſingulis diebus, hora ſomni, per longum tempus.

OBSERVATIO IX.

Lupia.

Puella Coſtenſis ætatis 20. annorum, laborabat tumore ſcirrhoſo nucis juglandis magnitudine, ſuperiorem partem metacarpii occupante, qui diſcuſſus eſt meo conſilio, admotâ ſuper partem affectam laminâ plumbeâ hydrargyro illitâ, eaque per octo dies geſtatâ tumor diſparuit, nec ampliùs reverſus eſt.

OBSERVATIO X.

Hydrops incipiens.

Mulier 25. annorum nomine Damiana Gulon, neptis mea, laborabat à duobus annis menſium ſuppreſſione, ob incautam vivendi rationem, & errores à partu commiſſos, (citius enim externo aëri ſeſe expoſuerat) cum vigiliis, inappetentia, pigritie ad motum, difficultate ſpirandi, tumore & duritie lienis, ac extenuatione totius corporis ita ut ad phtiſin, aut hydropen brevi ruitura videretur. Varia per annum integrum uſurpavit remedia, à peritiſſimis Medicis ex arte præſcripta. Verùm procedente morbo, & irritis omnibus auxiliis exortus eſt tibiarum tumor œdematoſus, & totius abdominis inflatio; quæ tamen multorum flatuum particeps erat. Ingraveſcebant in dies omnia ſymptomata, ac tandem regio ventriculi in tumorem pellucidum elata eſt. His afflicta, & proſtrata ad me acceſſit, ac ſequentium remediorum uſu convaluit menſe Septembri anni 1644.

Primò ſumpſit per quatuor dies ptiſanam laxantem ex infuſione ʒ. ij. ſennæ cum ʒ. ß. ſalis prunellæ, guttis xv. ſpiritus ſulphuris per campanam eliciti. Deinde ſequentium juſculorum uſum aggreſſa eſt.

♃. Radic. aſparagi, graminis, & cichorii, ana ℥. ß. radic. chinæ in taleolas ſectæ ʒ. i. folior. agrim. ceterach. bugloſſi & cichor. an. m. ß. cryſtalli tartari ℈. ij. coquantur, cum quarta parte galli veteris, in colatura diſſolve ſalis abſynthii & tamariſci, an. ℈. i. ſacchari roſacei ʒ. ii. fiat juſculum, quod capiat manè per 12. dies, tribus horis ante prandium.

Finitis juſculis, iterum ſumpſit ptiſanam laxantem prædictam, per triduum. Ac deinde opiatam ſequentem cujus miros effectus ſæpe vidimus.

♃. Conſervæ flor. tamariſci & capillor. ven. an. ℥. j. ß. conſervæ radic. enulæ campanæ ʒ. vj. chalybis præparati cum ſulphure ℥. i. ſalis tamariſci ʒ. i. ſpiritus ſulphuris per campanam eliciti ℈. i. cum ſyrupo conditurae citri fiat opiata, de qua capiat ʒ. ij. aut iij. ſingulis diebus manè, poſteà deambulando, & continuando per 15. aut 20. dies.

Utebatur aqua ex infuſione chalybis paratâ, cum mediocri vini rubelli quantitate.

Affixum fuerat ab initio utrique tibiæ cauſticum, ac continuò geſtatum, uſque ad integram curationem, quæ ſenſim ſequuta eſt prædictorum remediorum uſum. Paulatim enim venter detumuit appetitum recuperavit, ac vividum faciei colorem, cum naturali ſomno, & hypochondrii ſiniſtri mollitie, ac recuperato menſtruæ purgationis beneficio.

OBSERVATIO XI.

Lumbrici.

Puellus quatuor annorum, lumbricis valdè obnoxius, menſe Septembri anni 1644. laborabat inappetentia, nauſea, pruritu narium, ſiti, inflatione ventris cum ejuſdem torminibus & febre, quam cùm verminoſam ex prædictis & præcedentibus ſignis eſſe manifeſtum eſſet, exhibui mercurii dulcis ſexies ſublimati g. xij. cum diagrid. gr. v. Poſt duas horas ab aſſumpto remedio viginti circiter lumbricos ſimul glomeratos per alvum rejecit, & prædicta omnia ſymptomata ſimul evanuerunt, ægerque convaluit.

OBSERVATIO XII.

Dolor capitis intolerabilis.

Vir quidam quinquagenarius, gracilis & raræ texturæ, ad iram maximè proclivis, laborabat à duobus circiter annis dolore capitis acutiſſimo, partem dextram à ſummo vertice ad tempus ejuſdem lateris occupante, qui quoties recurrebat (recurrebat autem ter aut quater in anno) ægrum lecto affixum adeò cruciabat, ut in deſperationem fermè adduceret, ſine febre tamen ac ſine ſiti aut phlogoſi ulla, ſed cum pulſatione inſigni arteriæ ejuſdem temporis. Ad eum vocatus menſe Septembri anni 1644. phlebotomiam imperavi, præmiſſo clyſtere, ad eluendas primæ regionis impuritates, deinde medicamentum cholagogum exhibitum & iteratum & poſt aliquot dies, uſurpatis iterum julepis refrigerantibus & humorem bilioſum præparantibus. Poſteà admota capiti repellentia & oxyrrhodina, aut revulſiones per cucurbitulas tam ſiccas, quam ſcarificatas, frictiones extremorum celebratæ. Iterata phle-

phlebotomia, quibus tamen non cessit dolor, qui cùm reversus esset, adventante vere anni 1645. clystere emolliente & refrigerante præmisso, cum medicamento bilem alterante & evacuante, ad arteriæ temporis apertionem venio, eaque celebrata fuit urgente dolore, & sanguis cum impetu ac saltu prosiliens extractus est ad ℥. v. deinde admoto vulneri splenio ex linteo complicato, & aqua frigidâ madefacto; ac fasciâ superinductâ, ut in vulgari phlebotomia fieri solet, dolor intra dimidiam horam sublatus est, qui anteà per multos dies affligere solebat, nec ab eo tempore reversus est.

Admoveri poterat ad majorem cautionem emplastrum Galeni ex thure, mastiche, bolo armena, & pilis leporinis, cum albumine ovi & bona ligatura, sicut paratum habetur, hoc tamen opus non fuit.

OBSERVATIO XIII.

Dolor capitis contumax.

Mulier Costensis quinquagenaria, nimis nota, & nimis famosa, laborabat mense Octobri anni 1644. difficultate respirandi, cum dolore capitis atrocissimo, qui tamen vagus erat, & noctu præcipuè ingravescebat, cùmque remediis ordinariis tum vacuantibus, tum roborantibus per mẽsem integrum usurpatis non cederet, venenum esse suspicatus sum. Augebant autem hanc suspicionem spontaneæ corporis lassitudines, desidia, torporque ad motum, interdum gravis auditus, cum tinnitu aurium, imminuta ventriculi & jecoris concoctio, & dolor & cruciatus insignis in priori parte utriusque tibiæ, noctu potissimùm recurrens, tum quòd præter anteactæ vitæ rationem, anno superiori, diætam sudorificam, & frictiones ex unguentis mercurialibus ac pilulas mercuriales multoties usurpaverat. Itaque cùm anni tempestas frigidissima, & ægrotantis status antivenereorum usum non pateretur, de dolore capitis sublevando cogitandum fuit, qui cùm vagus esset, à mercurii cerebrum impetentis & obsidentis maligna qualitate produci existimavimus, nec fefellit opinio. Inditus enim utrique nari nummus aureus circumvolutus, & per aliquot horas ibi detentus, ac tandem extractus, albicans utraque ex parte, ac Mercurio tinctus apparuit, qui deinde carbonibus appositus pristinum colorem recepit. Alter etiam nummus in ore detentus per quatuor aut quinque horas, eodem modo albicans extractus est, eòque carbonibus imposito mercurius evanuit, hocque remedio aliquoties iterato dolor capitis acutissimus omninò sublatus est, cum tamen gravitas quædam superesset; & ægra meliùs habere visa est per multos dies; ita ut è lecto surgeret, cibum ritè appeteret, séque curatam profiteretur, remanente tamen difficultate spirandi, & tibiarum dolore noctu semper recurrente. Verùm post quindecim dies, obortâ febre continuâ, è vivis decessit.

OBSERVATIO XIV.

Febris tertiana notha.

Vir quidam Costensis, annorum 27. optimi habitus & temperaturæ, circa initium mensis Septembris 1644. febre tertianâ nothâ correptus est, quæ cùm per mensem integrum perseverasset, frustra tentatis ex arte remediis, ab alio Medico præscriptis, sumpsit meo consilio vomitorium ex ʒ. j. salis vitrioli in aqua dissoluti, à quo ter aut quater excitatus fuit vomitus, nec febris ampliùs apparuit.

OBSERVATIO XV.

Dolor dentium.

Principio mensis Februarii anni 1645. correptus sum frequenti & molesta salivatione, cum dolore dentium acerbissimo, qui tandem febrem accersivit, eaque post injectum clysterem & celebratam phlebotomiam evanuit, remanente tamen dolore dentium, & continuo ptyalismo materia tenuis & serosæ, cujus excretione perseverante, oborti sunt in diversis corporis partibus dolores vagi, modò unam, modò alteram partem occupantes, quos cùm à sero melancholico provenire judicarem, sumpsi resinæ jalappæ g. vj. quibus optimè & blandè purgatus, serosam illuviem in corpore redundantem, septem dejectionibus excrevi in maxima copia, sequenti die à prædictis doloribus & molestissimo ptyalismo immunem me sensi. Attamen mense Aprilii reversi sunt dolor dentium & ptyalismus, qui sumpto eodem medicamento, intra 24. horas prorsùs evanuerunt.

OBSERVATIO XVI.

Lues venerea.

Mense Majo anni 1645. Puellæ duæ, quarum major vix attigerat quintum, minor verò tertium ætatis annum laborabant lue venereâ, quam per contagium susceperant à quinque mensium spatio, cum ulceribus multis in ore & pudendis, necnon pustulis, & fœda scabie, per totum corpus erumpentibus. Frustra exhibitum fuerat decoctum guaiacinum per mensem integrum à perito chirurgo. Vocatus ego intra quindecim dierum spatium curavi prædictas puellas mercurio præcipitato albo exhibendo scilicet singulis diebus majori puellæ g. vj. minori verò g. iv. augendo tamen aliquando utriusque dosin, juxta operationem, quæ talis fuit, ut utraque singulis diebus bis aut ter alvum deponeret; nec vomitus ullus, aut ptyalismus unquam subsequutus est. Perseverabant tamen per dictum tempus in usu bocheti ex rasura ligni guaiacini.

OBSERVATIO XVII.

Verrucæ manuum.

Quidam patiebatur verrucas multas in digitis manuum, quas curavit meo consilio, lactis illitus ficulnei quater aut quinquies adhibiti. Idem præstitit, idque multò efficaciùs, spiritus sulphuris per campanam elicitus: & per aliquot dies admotus, instar fomenti, in quodam rustico.

OBSERVATIO XVIII.

Vulnus contusum.

Dux quidam, milites conducens in hac urbe pro D. de Ville, principio mensis Maii 1645. è summis scalis cecidit in subjectum dolium, vulnusque contusum accepit in dextro latere, ad costas, ita ut multo sanguine circa illas partes affuso perpetuus dolor, isque sævissimus cruciaret ægrotantem, qui vix ac ne vix quidem sese movere, nec loqui, nec spirare nec tussire posset quin statim ingentes clamores ederet. Vocatus ego venam subitò aperiri jubeo ex eodem latere, & emplastrum de cumino apponi partibus dolentibus; quo per duodecim horas gestato, & semel renovato, dolor valdè imminutus est, lividus partis color disparuit, meliùs spiravit ac sequenti die è lecto surgere cœpit, sicque post alterum diem discessit.

OBSERVATIO XIX.

Pestis.

Tempore pestilentiæ quæ per totam ferè Galliam grassata est annis 1628. & 1629. Homo quidam Costensis, cum se peste correptum existimaret, propter subitam capitis gravitatem & dolorem, necnon vomitum variegatum, statim cantharides, cum fermento & aceto applicuit pone aures & aliis emunctoriis ac in lecto decubuit. Post 24. horas erupit parotis, ex qua continuò fluxit humor quidam acer & serosus, sicut & per alia emunctoria;

unde morbus minùs gravis & salutaris extitit. Indeque post aliquot dies æger evasit, nec amplius laboravit, licèt assiduè cum pestiferis ageret, eisque inserviret. Ejusdem uxor post aliquod tempus, cum se male habere persentiret, eodem modo libera evasit quod remedium ab aliis didicerant, qui ita benè & bonis suis rebus egerant.

Eodem anno uxor N. Micha, Castensis, cùm filiam suam primogenitam, annorum circiter 12. peste correptam existimaret, ut conjecit mulier ingeniosa, ex aspectu horrido, febre, calore, dolore capitis, & nausea: statim acceptâ puellâ pennam oleo illitam in ejus fauces immisit, excitato vomitu, serosam primò materiam, deinde flavam, ac tandem porraceam & viridem veluti herbam semicoctam in magna copia eduxit: posteà filiam suam in lectum reposuit, jusculum propinavit, ac quieti commisit. Post aliquot horas puella surrexit hilaris, nec ampliùs ullo symptomate pestifero correpta fuit, licet cum pestiferis sæpè versaretur. Interjectis octo diebus, fratres ejusdem duo natu minores, & sororuncula iisdem, imò gravioribus symptomatibus correpti sunt, quos mater eadem ratione, excitato vomitu & simili humorum sarcinâ depositâ, à mortis confinio liberavit.

OBSERVATIO XX.

Strumæ.

PUella vicini nostri Jacobi Gorrez, quatuor annos nata laborabat scrophulosis tumoribus circa collum & aures valde eminentibus. Consuluit aliquis parentibus ipsius, ut eam pediculis corripi sinerent, qui tandem ulcera toti capiti inferre possent, per quæ materia morbifica, humor scilicet pituitosus, in magna copia ritè evacuatus est per aliquot menses, & ægra tandem liberata fuit absque alio remedio.

OBSERVATIO XXI.

Hydrops.

MUlier 30. annorum, hydrope anasarchâ laborans, consilio alterius mulieris, & Pharmacopœi senioris abstinuit ab omni potulenta materia per annum fere integrum, & sic tandem convaluit absque alio remedio. Cujus exemplo rusticus ipsius vicinus, eodem morbo laborans, eodem etiam modo curatus est, intra quatuor menses. Alter hydropicus multis vesicatoriis admotis in multis partibus, à Pharmacopœo curatus est.

OBSERVATIO XXII.

Hysterica passio.

ILlustrissima Domina de Popiam in Occitania, affectibus hystericis multùm obnoxia, variis remediis usa est per multos annos, sed frustra, quia continuò recurrebant prædicti affectus. Tandem usu sequentis pulveris libera evasit per quindecim annos: sumebat autem illius circiter ℈. j. cum vino vel pane hostiario bis aut ter in septimana, & sæpiùs etiam, si affectus urgeret. Utitur prætereà hoc pulvere adversus omnia venena, pestem, febres intermittentes, & inappetentiam, cum felicissimo successu, ut nos sæpe vidimus. Descriptio autem pulveris talis est.

℞. Radic. gentianæ, dictam. albi, tormentillæ pyrethri, rhapontici, bistortæ, aristolochiæ rotund. carlinæ, baccarum lauri, angelicæ, imperatoriæ, sem. coriandr. præparat. sem. anisi, granorum juniperi, mastich. boli armen. orientalis, terræ sigillatæ, an. ℥. iij. ß. croci orientalis ʒ. ij. ß. misce, fiat pulvis tenuissimus ad usum reservandus.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ A D. SAMUELE FORMIO,

Chirurgiæ Magistro Monspeliensi exercitatissimo, & à 50. annis artem exercente.

OBSERVATIO I.

Hæmorrhagia ex vulnere in brachio.

ANno 1593. cùm miles quidam vulnus accepisset in brachio, quo radius & cubitus transversim secabantur, tanta sequuta est hæmorrhagia, ut post varia adstringentia admota, tum etiam caustica & escharotica, fluxus tamen sanguinis per intervalla recurreret, ita ut Medici & Chirurgi de brachio penitùs amputando cogitarent. Ego verò cui æger commissus fuerat, linteum complicavi in formam cylindri, longitudinis trium digitorum transversorum, crassitiei pollicis, quod perpendiculariter in vulnus demisi: Deinde plumaceolis reliquum vulneris spatium implevi, & quia cylindri extremum extra brachii superficiem, policis crassitie eminebat, splenia quatuor admovi, quæ cylindrum æquabant firmabantque: ipsi verò cylindro quintum splenium, idque quadratum apposui, ac denique fascia arctè ligavi: Et ab eo tempore sanguis amplius non effluxit, vulnus autem non detexi per quatuor aut quinque dies, donec caro intus enata venæ orificium impleverit.

OBSERVATIO II.

Hæmorrhagia ex arteriâ vulneratâ, ligatura cohibita.

ADolescens Monspeliensis, nomine N. Peyre, in singulari certamine vulnus acceperat in parte anteriore brachii propè axillam, quo vena & arteria axillaris præcisæ fuerant, unde tanta hæmorrhagia sequuta est, ut cum eam nullis adstringentibus cohiberi posse judicarem, statim ad ligaturam venerim, quam hoc modo feliciter perfeci, Acum incurvam in partem sanam supra vulnus adegi, ita ut ad os usque penetraret, & dictam venam, atque arteriam ambiret, à parte inferiori incipiendo, ubi musculus extensor longus transfigebatur, & acu in exitu musculum bicipitem perforavi, in extremo acus filum erat quadruplex, quo vena & arteria intus cingebantur, deinde admoto cylindro ex linteis confecto, supra cutem inter duo fili extrema, filum arctè supra cylindrum alligavi, ne scilicet cutis & vasa à filo rumperentur, & hoc modo ligata fuere vasa, ut nulla amplius hæmorrhagia apparuerit. Post decem aut undecim dies, cùm vulnus conglutinatum videretur, filum abscidi, & æger curatus est. Interim post dictam ligaturam, ad compescendum dolorem, qui ex ea oriebatur, & arcendam inflammationem, quæ dolorem sequebatur, phlebotomiæ frequentes celebratæ sunt, & exyrrhodina parti admota, aliaque remedia dolorem sedantia, & inflammationem cohibentia.

OBSERVATIO III.

Dolor ossis sacri intolerandus.

HOmuncio quidam, veterum calceorum instaurator, annos natus circiter 40. dolorem atrocissimum passus erat per duos menses in parte inferiori ossis sacri, qui adeo vehemens fuerat, ut ex eo æger in maniam inciderit. Frustra usurpata fuerant varia remedia, universalia & particularia. Tandem vocatus ad eum, cucurbitulas duas applicui, unam parti dolenti alteram vero paulò inferiùs, nempè supra natem, cum profundis scarificationibus ex

quibus

quibus multus ſanguis emanavit, eòque deterſo iterum cucurbitulas admovi ſupra loca ſcarificata, & ſanguis iterum profluxit, ſatis bona quantitate. Æger à dolore liberatus videbatur; nihilominus ſequenti die magnum cauſticum inuſſi loco dolenti, ſupra ipſas ſcarificationes, idque ibi detinui per 24. horas, ita ut eſchara capitis latitudinem æquaret, & ad os uſque penetraret. Decisâ eſcharâ ulcus ad cicatricem perductum eſt, & æger a tanto malo liberatus.

OBSERVATIO IV.

Hydrops.

IDem calceorum inſtaurator, poſt biennium à prædictâ curatione incidit in hydropem aſcitem, quo cum à ſex menſibus detineretur, & umbilicus promineret ad magnitudinem ovi gallinacei, paracenteſis facta in medio exomphalos, & aquâ per partes eductâ, admota cannula ex aurichalco confecta, in cujus extremo lamina erat lata, ne in ventrem mergeretur, foraminibus utrinque pervia ut alligari poſſet. Deinde dicta lamina vecte ſeu ſtriato clavo claudebatur, & ita curatus fuit.

In hac operatione advertendum, ne hydropici aperiantur, niſi exomphalos appareat, quaſi naturâ viam illam ad excluſionem aquarum affectante. Alioqui omnes qui aperiuntur, non prominente umbilico, intereunt. Hæc autem umbilici prominentia arte procurari poteſt admotis frequenter umbilico cucurbitulis ſiccis, cum multa flamma, tum etiam fomentis emollientibus & attrahentibus, quæ intra octiduum plus minùs uſurpata, prominentiam faciunt, in qua apertio adminiſtrari poteſt.

OBSERVATIO V.

Alius hydrops.

MUlier quædam 25. annos nata, paupercula, hydrope laborabat. Vetula quædam ei conſuluit, ut oſſa cujuſlibet animalis ſub dio exſiccata ſumeret, & in pulverem reduceret, ejuſque ℥. j. ſumeret per menſem integrum cum vino albo, ſucco petroſelini permixto. Ille autem ſuccus ita extrahebatur: ſumebat fol. petroſelini m. j. quem linteo involutum decoquebat ſub cineribus calidis, & deinde contundebat in mortario marmoreo, ſenſim affundendo vini albi q. ſ. exprimebat ſuccum, & vinum ad cyathi quantitatem, & in eo oſſa pulverata diſſolvebat, & quotidie manè ſumebat per dictum tempus, quo elapſo integrè curata remanſit.

OBSERVATIO VI.

Hydrocephalos.

INfans recenter in lucem editus, hydrocephalo laborabat, & totum caput occupante, cum magna futurarum dilatatione. Ego ſine ullo medicamento, aut alio remedio hunc affectum curavi ſola faſcia Guidonis, in formam cucuphæ concinnata, qua totum caput obvolvebatur duabus extremitatibus in globulo obvolutis, quæ Gallicè (capeline de Guidon) nominatur, quotidie dicta faſcia renovabatur, & intra quindecim aut viginti dies tumor prorsùs evanuit.

OBSERVATIO VII.

Hydrops.

ACcepi à teſtibus fide dignis duas mulieres hydropicas ſanatas fuiſſe, unguibus pedum ita arctè præciſis, ut carnis vel cutis portiuncula raderetur, & aliquid ſanguinis emanaret, quem ſequebatur ſeroſi humoris inſtillatio per multos dies, & ſic paulatim totus humor abdomine contentus educebatur.

OBSERVATIO VIII.

Vulnus capitis cum contuſione.

QUædam mulier ex lapſu trabis in verticem, grave vulnus accepit cum contuſione; unde paucis diebus ſaccus apparuit in parte inferiore ſupra os parietale, magnitudinis quatuor digitorum tranſverſorum. Volui ipſe ſaccum ſeu abſceſſum aperire in parte declivi, quod ægra pertinaciter renuit. Prædicta igitur faſcia (capellinaire dicta) & ſplenio denſo emplaſtrato, ut firmiùs hæreret, ſupra abſceſſum admoto, facta fuit expreſſio materiæ ad vulnus, quod ſuperiorem partem occupabat, ac deinde glutinatio; unde curatio integra feliciter ſubſequuta eſt.

OBSERVATIO IX.

Abſceſſus in ſterno.

QUidam Medicinæ Studioſus phlegmonem paſſus eſt in ſterno inſignis magnitudinis, quæ volæ manus magnitudinem æquabat, ea ſuppurata, abſceſſus apertus fuit imperitiâ alterius Chirurgi in parte ſuperiori. Vocatus ego abſceſſum iterùm aperire volui in parte declivi; quod æger ferre noluit: admoto igitur ſplenio denſo emplaſtrato, eoque faſciæ firmiter alligato, totum pus ad locum apertum expulſum eſt, & vulnus hoc modo conſolidatum.

OBSERVATIO X.

Ulcus ſinuoſum.

ADoleſcens 18. annos natus, à quatuor menſibus ulcus ſinuoſum habebat in crure dextro, inter inguen & iſchium; orificium erat ſuperius, ſinus verò dorſum ferebatur uſque ad medium femur. Noluit etiam dictus æger apertionem ſuſtinere in parte inferiori, quæ neceſſaria videbatur. Ergo neceſſitate coactus, poſt injectiones detergentes ſæpe repetitas, ſplenium admovi valdè ſpiſſum, & emplaſtratum, ut firmiter hæreret; & inducta faſcia ſpirali, quæ à parte inferiori ad ſuperiorem tendebat, uſque ad orificium ulceris, quod apertum ſervabatur, ulcus illud ſinuoſum intra menſem conglutinatum eſt.

OBSERVATIO XI.

Subeth puerorum.

FIlia D. Ludovici civis Monſpelienſis, octo annos nata, comate, ſeu Subeth Avicennæ, detinebatur, cum convulſionibus frequentibus, cui Medici multa remedia adhibuerant: clyſteres nempe, frictiones, cucurbitulas, veſicatoria, ſternutatoria, & ſimilia. Ego vitrioli albi ℈. j. cum juſculo exhibui, & vomitu excitato illicò liberata eſt.

Filius cujuſdam hortulani quinque vel ſex annos natus, eodem affectu cum convulſionibus detinebatur, cui exhibui aquæ benedictæ Rulandi ℥. ß. unde ſupra & infra purgatus eſt, & ab affectu liberatus.

Filia magiſtri de la Croix mercatoris, annicula, eodem affectu laborans, ſine convulſionibus, ſumpſit ſucci ceparum, olei communis ana cochlear unum, ſimul mixta, quibus vomitus fuit excitatus, & ægra ab affectu liberata.

Filia Magiſtri Morandi aurifabri, quatuor annos nata, eodem remedio ab eodem affectu liberata eſt.

OBSERVATIO XII.

Febris tertiana & lumbrici.

QUidam civis Monſpelienſis, 30. annos natus febre tertianâ laborans, ſumpſit aquæ benedictæ, ℥.j. & à febre curatus eſt, & operatione hujus medicamenti latum lumbricum excrevit ſeptem pedum longitudinem æquantem.

OBSERVATIO XIII.

Globulus plumbeus vulnere ſclopeti calcaneo infixus.

QUidam miles vulnus acceperat in tibia, quod inferiùs deſcendebat uſque ad calcaneum, cujus ſubſtantiam

etiam globulus infixus fuerat, ibique hærebat. Non curatum fuit ulcus, ſed fiſtuloſum evaſit, & in eo ſtatu per ſeptennium permanſit. Tandem ſe mihi curandum commiſit. Ego verò ſpecillum in ulcus dimittens, in ipſius oſſis cavitate, contactu globulum inveni. Tum locum metiens cum ſpecillo, quod ſex digitorum tranſverſorum latitudine ulcus ingrediebatur à directo loci, in quo erat globulus, magnum cauſticum admovi, quod cum ad os uſque non perveniſſet, eſcharâ ablatâ, aliud cauſticum denuò appoſui, cujus operatio ad calcaneum uſque pervenit, eoque denudato, trepano calcaneum aperui, & in eo latentem globulum inveni, & extraxi, ac brevi poſtmodum tempore ulcus ſanatum eſt.

OBSERVATIO XIV.

Cranii depreſſio ex vulnere.

MAgiſtri Strinc, civis Monſpelienſis filia 18. menſes nata, per ſcalas cecidit, & capite illiſo in lapidem, facta fuit cranii depreſſio in ſuturam ſagittalem & coronalem, magnitudinis dimidiæ nucis. Ad quam vocatus, raſo capillitio parti cucurbitulam admovi ſine ſcarificatione, & conſequenter iterum admovi cum ſcarificatione: Poſteà applicui cataplaſma ex furfure, & pane cum roſis & vino compoſitum, idque iteravi bis in die per quinque vel ſex dies, iterando cucurbitulæ applicationem ſine ſcarificatione ante ſingulas admotiones cataplaſmatis: deinde per quatuor aut quinque dies, ſolum cataplaſma admovendo. Tumor à cucurbitula excitatus diſcuſſus eſt, & depreſſio ſublata apparuit, atque os ad ſuum naturalem locum, & conſuetam convexitatem reſtitutum.

OBSERVATIO XV.

Enterocele.

MUltos curavi tum viros, tum fœminas enterocele laborantes, quorum nonnullis à tribus aut quatuor diebus inteſtinum extra peritonæum exierat: ita ut etiam ad iliacam paſſionem, quam miſerere mei vulgò vocant, pervenerint, idque ſequenti methodo: Menſam vel aſſerem ſatis latum juxta lectum ita diſpono, ut una illius extremitas pavimentum attingat, altera verò lecto innitatur, Deinde ægrum ſupra aſſerem ſubjectis pulvinaribus tali ſitu colloco, ut caput ad pavimentum, crura verò ad lectum vergant. Mox linteis quadruplicatis in aqua frigida maceratis, diu partem foveo, eam interim digitis leniter contrectando, & fotu per mediam horam continuato, linteum multiplex ad triangularem figuram efformatum, & aqua frigida imbutum applico, ſuperinducta ligatura contentiva, & ſic intra paucas horas, ut plurimùm, inteſtinum ſponte reponitur: Quod ſi poſt primum fotum & ſequentem lintei applicationem, inteſtinum non reponatur, eandem operationem repeto bis in die, & ſecunda aut tertia iteratione affectus curatur.

In quibuſdam autem ſeriùs vocatus, cum inteſtinum eſſet inflammatum, ut præ tumore anguſtum ruptionis peritonæi foramen denuò ingredi non poſſet, dilatato illo foramine per inciſionem, tres ægrotos à propinqua morte liberavi. Hanc autem operationem hac methodo perfeci. Primò ægrum colloco, ut pro repoſitione dictum eſt, & præterea artus probè alligantur, ne in operatione ſeſe commovere poſſit. Poſtmodum lineam tranſverſalem duco cum atramento, ſupra lineam ſtrangulationis inteſtini, ubi eſt ruptura peritonæi. Deinde alteram lineam duco perpendiculariter ſupra dictam ſecantem juxta ipſum locum ſtrangulationis, & in medio ipſius: Poſtmodum autem duobus digitis utrinque adduco ſecundam lineam tranſverſalem, eamque novacula incido ſecundum perpendicularem, ita ut inciſio ſua longitudine duorum digitorum tranſverſorum latitudinem æquet. Poſtmodum muſculi rupturam tegentes hamulis ſenſim eleventur, & ſcalpello ſeparantur, donec productio peritonæi detegatur. Eaque detecta hamulo elevatur, eodemque ſcalpello inciditur, & hoc modo inteſtinum reponitur. Quod ſi inteſtinum ab inflammatione, aut flatibus ita intumuerit, ut in abdomen protrudi nequeat, apertio jam facta amplificari poterit, immiſſo in vulnus cathetere cannulato, ſupra quod lithotomia ſolet fieri, & ſupra ipſum, abdomine forcipibus inciſo in parte ſuperiori, aut inferiori, prout à Chirurgo melius viſum fuerit.

In hac operatione hoc notatu digniſſimum in muliere quadam obſervavi, quam prædicta operatione curavi, quod nimirum aperto abdomine inteſtinum quod tredecim annis extra peritonæum exierat, & in inguine perpetuum tumorem efficiebat, carnea veluti faſcia contectum apparuit, quæ dictum inteſtinum ambiebat, & à parte inferiori juxta rupturam continuò accreſcens, tandem inteſtinum in ea parte adeo coarctaverat, ut excrementa prælabi non poſſent, unde mulier in iliacam paſſionem inciderat, quæ operationi locum dedit.

OBSERVATIO XVI.

Ganglion in facie ſupra zygoma.

JUvenis quædam mulier ganglion habebat in facie, ceraſi magnitudinem æquans, infra oculum, ſupra zygoma, quod intra menſem diſcuſſum eſt, admotâ lamina plumbea hydrargyro illitâ, & emplaſtro infixa, ut melius hæreret; eaque ſupra ganglion admota, unà cum emplaſtro ſplenium ſatis ſolidum ſuperimponebam, deinde faſciâ alligabam, quæ ſemiphalera à Galeno nominatur.

OBSERVATIO XVII.

Anchylops.

MUlier quadragenaria tumorem habebat in majori oculi cantho, qui Anchylops nominatur: hunc ſuſtuli admoto cauſtici granulo, & decisâ eſcharâ ulcus curavi tantillo mercurii præcipitati rubri, cum alumine uſto ea proportione, ut dupla ſit quantitas mercurii, & ſimplex aluminis: pulvis iſte exceptus unguento aureo, ulceri admovebatur, donec novâ inductâ eſcharâ ad lentis magnitudinem, eaque decisâ os detectum fuerit, quod cum illæſum appareret, ulcus confeſtim carne implendum procuravi admotis linteis detritis, & bis in die immutatis, ſicque affectus integrè curatus eſt.

OBSERVATIO XVIII.

Alvi conſtrictio lethalis.

QUidam ſutor per menſem aut ultrà fæces alvi non excreverat, & multis clyſteribus, ac potionibus purgantibus fruſtrà uſurpatis, tandem interiit. Aperto cadavere, omnia inteſtina inventa ſunt fæcibus, aut alimentis vel potulentis omnino repleta, inſtar ſanguiculorum, vulgo (Boudins) quod judicatum fuit à facultate inteſtinorum expultrice abolita proveniſſe.

OBSERVATIO XIX.

Fractura cranii in tempore ſiniſtro.

MUlier quædam vulnus accepit in tempore ſiniſtro ex ictu lapidis, quæ cum ſtatim ab accepto vulnere in juvenis Chirurgi manus veniſſet, ille gravitate vulneris perterritus me vocavit: Ego verò cognita fractura & admotionem trepani neceſſariam eſſe judicans, non dubitavi inciſionem crucialem efficere ſupra crotaphitam, qua os fractum detectum eſt, & effractio reperta, in qua fruſtulum cranii, nuclei amygdalini magnitudinem æquans, omnino ſeparatum, ad duram matrem depreſſum, & ſub cranio latitans viſebatur. At trepano ritè adminiſtrato, portio illa cranii extracta eſt, & vulnus feliciter curatum, neque ullum grave ſymptoma ex inciſione crotaphitæ exortum eſt.

OBSERVATIO XX.

Cancer.

QUædam mulier quinquagenaria laborabat cancro in mamma ſiniſtra, ulcerari incipiente, juvenis Chirurgus extraneus ſequens remedium admovit.

℞. Aquæ fortis ℥. j. ſublimati crudi ʒ. iv. ſalis ammoniaci ℥. ij. arſenici ʒ. j. ponantur omnia in alembico & diſtillentur ad ſiccitatem, addendo aceti diſtillati par pulveri pondus, diſtilletur iterum acetum, donec materia ad paſtæ conſiſtentiam redeat.

Primò cancrum diligenter abluebat vino calente, cum linteis eo imbutis, & fortiter fricabat, ut pars irritaretur, deinde extendebat paſtam ſupra plumaceolum ſextuplo minorem ipſo tumore, quod remedium ſupra partem relinquebat per 24. horas, & fiebat eſchara plumaceolo ſextuplo major; ita ut cancrum omninò abſumeret, & decisâ eſcharâ ulcus carne implebatur, & ad cicatricem perducebatur. Quod ſi dicta eſchara tumorem univerſum non abſtuliſſet, ſed quædam illius radices ſubſiſterent; illas abſumebat pulvere præcipitati rubri, cum alumine uſto permixti.

Ad ulcus verò carne implendum, linteis tantum detritis utebatur.

Hoc autem notatu digniſſimum eſt, quod admoto parti medicamento febris accendebatur, vomitus & alvi fluxus excitabatur, & urinæ fluxus provocabatur, quæ ſymptomata per biduum, aut triduum perſeverabant, natura irritata à venenati medicamenti deleteria qualitate.

Eodem remedio cancer in naſi extremitate obortus, qui naſi apicem exederat, in quodam milite curatus fuit.

OBSERVATIO XXI.

Alia cancri curatio.

VEtula quædam mulier cancrum habebat in mamma ſiniſtra, quem per tredecim annos geſtaverat, in quo exigui tumores carnoſi adnaſcebantur, qui multò acerbiores dolores excitabant, propterea quod exulcerati fuerant, quam tota cancri ipſius moles, qui tamen exigui tumores ſublati ſunt frequenti applicatione aquarum papav. rhoead. plantag. & roſar. cum melle roſ. permixtarum, ab initio deinde ſolis aquis admotis. In altera etiam muliere ulcus cancroſum patiente in mamma, idem remedium ulcus protinus ſuſtulit, & ad cicatricem perduxit.

OBSERVATIO XXII.

Gangræna in vulva.

MUlier 30. annos nata, ex partu laborioſo, & laceratione labiorum vulvæ, ingentem tumorem contraxerat in labio dextro, ex affluxu ſanguinis in eam partem, quod malum cum neglexiſſet per tres aut quatuor dies tandem gangræna in parte introducta eſt. Vocatus tunc temporis, profundas & magnas inciſiones feci in parte interiori vulvæ deinde in ipſas inciſiones manum immittebam, eaque thrombos ſanguinis quamplurimos extrahebam ad ℔. j. ß. quantitatem. Poſtmodum vino, ſale, melle, & aceto ſimul mixtis partem abluebam calidiſſimè, & linteis fovebam, deinde novas inciſiones efficiebam, & denuò abluebam, atque fovebam. Poſt modum portiones tunicæ interioris corruptas reſecabam, atque iterùm refovebam, & indeſinenter perſeveravi in ejuſmodi inciſionibus & fotibus, donec nullus fœtor in parte appareuerit & omnes particulæ corruptæ ablatæ fuerint. Ac deinceps fotus prædicti diu noctuque continuati ſunt per duos aut tres dies, quibus elapſis ægyptiacum cum aureo mixtum parti admotum fuit, & tandem aqua vulneraria ulcus ad cicatricem perductum eſt.

Eadem methodo civis quidam Monſpelienſis à teſticuli gangræna liberatus eſt.

OBSERVATIO XXIII.

Alia gangræna in pede.

NObilis mulier ex morbo diuturno gangrænam contraxit in pede, quæ cum eſſet adhuc incipiens protinus ſublata eſt fotu diuturno cum decocto vulnerario ex ariſtoloch. rotund. rhapontico, zedoariâ, myrrhâ, aloë & vino albo parato, cui addebatur poſt decoctionem & colaturam aqua vitæ, in qua camphora diſſoluta fuerat.

OBSERVATIO XXIV.

Alia gangræna in tibia.

VIr quidam nobilis gangrænam patiebatur in tibia quæ eo proceſſerat, ut medici & Chirurgi partem amputare decreverint, quod ad ſequentem diem diſtuliſſent. Poſt eorum diſceſſum, adductus fuit empiricus, qui gangrænæ curationem pollicitus eſt, & cum æger ſe illi commiſiſſet, per totam noctem partem affectam fovit aqua in qua calx & creta alba decoctæ fuerant, & matutinis horis gangræna apparuit protinus ablata.

OBSERVATIO XXV.

Lupia.

FIlius Magiſtri Malafoſſe Mercatoris Monſpelienſis lupiam magnam habebat pugni majoris magnitudinem æquantem juxta ſpinam dorſi ſub omoplata, quæ hac methodo curata fuit. Inſtrumentum comparavi ex fraxino vel quercu, aut alio ligno denſiori ad exiguæ molæ figuram efformato, quali pictores colores in marmore conterere ſoliti ſunt, eoque lupiam confricabam & conterebam bis in die per dimidiæ horæ ſpatium: deinde cataplaſma emolliens ſuppurans valdè calidum admovebam idque continuando per quatuor aut quinque dies, lupia in ſuppuratum abiit, eaque aperta pus effluxit liquidum, ac deinceps tota materia in lupia contenta, in pus converſa, evacuata eſt, & ulcus ad cicatricem perductum: attritione prædicta inſtrumento ligneo facta, cyſtis lupiæ rumpitur & materia contenta attenuatur, atque in particulas dividitur, ut faciliùs concoqui valeat. Loco cataplaſmatis panis calens è furno per medium ſectus utiliter adhiberi poteſt.

Hoc idem remedium in pluribus aliis eundem effectum protulit.

OBSERVATIO XXVI.

Lues venerea in puello nuper in lucem edito.

MUlier lue venerea infecta, puellum peperit, puſtulis, & ulceribus in variis partibus affectum, qui curatus fuit præcipitato albo ad grana duo vel tria exhibito, cum ſaccharo & lacte, ſingulis vel alternis diebus continuando per menſem integrum, & incepta eſt remedii exhibitio, decimo quinto nativitatis die.

OBSERVATIO XXVII.

Renes purulenti.

PUella 18. annos nata purulentas urinas reddiderat per longum tempus, & febre diuturna, lentâ, hecticaque detinebatur, ac tandem interiit. Aperto cadavere, renes inventi ſunt in pus omninò converſi, ita ut eorum tunica pure omninò referta fuerit, nullis apparentibus parenchymatis reliquiis.

OBSERVATIO XXVIII.

Macula in cornea.

QUædam mulier infimæ ſortis maculam habebat in oculo, cui conſilium dedi, ut bis in die ſucci rutæ

guttam unicam in oculum instillaret, quod cum satis diu continuasset, macula protinus absumpta est.

OBSERVATIO XXIX.

Gutta Serena.

JUvenis mulier in guttam serenam inciderat, quâ ita afflicta fuit, ut cibi abstinentia sibi mortem inferre decreverit, cum tamen maritus, & adstantes aliquod jusculi aut vini sorbere per vim cogerent, & illa perexiguum sumeret omnia quantum poterat, respuendo. In eo statu per annum integrum perseveravit, & ad extremam maciem perducta est, calore nativo, defectu pabuli, humidum substantificum depopulante: cum eo verò omnis simul corporis humiditas, tum ipsa materia, guttam serenam efficiens absumpta est; & sic ægra visum recuperavit, ac postmodum sensim victu analeptico refecta est.

OBSERVATIO XXX.

Crura vara.

SÆpe pueri in ætate duorum annorum, cum progredi incipiunt, vari esse consueverunt, de quo matres sollicitæ auxilium quærunt à chirurgis, qui plerumque variis machinis tibias & crura erigere conantur, sed frustrà, quia sponte naturæ ut plurimum circa ætatem trium aut quatuor annorum, tibiæ & musculi firmantur, & partes ad naturalem statum redeunt.

OBSERVATIO XXXI.

Cephalæa & hemicrania.

IN dolore hemicranico à causa calida oriundo, & in dolore illo qui à Gordonio clavus nominatur, est dolor fixus in temporibus, arteriotomia mirificè prodest, quam tutò celebravi in plurimis, vulnus alligando simplici splenio ex linteo complicato confecto, & aqua frigida madefacto, ut in vulgari phlebotomia, fascia superinducta, quæ à Galeno lepus sine auribus nominatur, neque ulla unquam sequuta est hæmorrhagia. Item vidi cephalæam diuturnam curatam fuisse in Nosocomio admoto caustico potentiali, super arteriam temporalem; Decisâ enim escharâ cauterii potentialis super venas & arterias admoti, nullus sanguinis fluxus emergit, quia provida natura, dum escharæ separationem molitur, simul novam carnem generat, quâ venarum oscula teguntur. Ad id verò, quod objiciebatur, magnas hæmorrhagias, quæ in vulneribus cauterio actuali vel cathæreticis medicamentis cohibentur, sæpe iterum renovari, cum eschara decidit: Respondeo, escharas illas tenuiores esse, & citiùs excidere, ideò non intercedere sufficiens temporis spatium ad novam carnem regignendam, escharas verò à potentiali cauterio inductas, crassiores, ac solidiores esse, non nisi longiori tempore excidere, sicque in eo spatio carnem sufficientem generari ad occlusionem venarum.

OBSERVATIO XXXII.

Mania.

QUidam adolescens maniacus, ad cujus curationem potentissima remedia usurpata fuerant, ita ut ventum fuerit ad usum Antimonii, trepanum, & arteriotomiam temporum. Cum hæc omnia nihil conferrent, castrationem consului, qua usurpata, remissa fuere omnia symptomata & furor omninò cessavit, manente tamen delirio melancholico, ita ut mania in melancholiam versa fuerit.

OBSERVATIO XXXIII.

Ischuria.

EFficax remedium ad ischuriam expertus sum in tribus ægrotantibus, ex cerebro picæ exsiccato, & cum vino albo propinato, intra horam fluxus urinæ promovetur.

OBSERVATIO XXXIV.

Verrucæ.

INtra septem vel octo dies curantur portulaca contusa, eaque pars confricatur, deinde instar cataplasmatis admovetur, iterando bis in die.

OBSERVATIO XXXV.

Clavi pedum.

ABscindantur clavi decrescente luna, pedibus aliquandiu primum aquâ calida lotis, deinde admoveantur folia hederæ contusa, & singulis diebus iteretur remedium manè & serò, intra quindecim dies clavus extrahitur. Unde colligere est attractivam vim hederæ inesse potentissimam.

OBSERVATIO XXXVI.

Ambusta.

EAdem hedera ambustis medetur, si folia illius in aqua decocta applicentur.

OBSERVATIO XXXVII.

Pestis.

CUm pestis sævissima grassaretur Monspelii anno 1630. duos ægrotantes, cum peste correpti essent, ad me miserunt, ut quid acturi essent, præciperem. Ego in memoriam revocans, me legisse apud Pareum, muriam encracicholorum piscium, qui vulgo (Anchoës) nominantur, nonnullos peste infectos liberasse: Consilium dedi ut eadem sumerent, unus muriæ scutellam sumpsit solam, alter cum urina permixtam & uterque liberatus est oborta vacuatione vehementi per vomitum & secessum.

OBSERVATIO XXXVIII.

Alia pestis curatio.

IN eadem peste tres ejusdem familiæ, Maritus nempe, uxor & soror illius peste correpti sunt, stercus proprium cum propria urina dissolutum, & linteo colatum hauserunt, unde gravissimus vomitus, & alvi fluxus obortus est, & omnes è peste immunes evaserunt: similis quodammodo historia habetur apud Zacutum Lusit. obs. 89. lib. 3. ubi narrat in provincia Occidentali animal quoddam esse parvum instar lacertæ, in agris frequentissimum, Garit nominatum, cujus morsus omnino lethalis est, nisi ægri stercus humanum assumant, quod unicum est illius alexipharmacum. Aliis tamen vomitoriis multos à peste liberari constat.

OBSERVATIO XXXIX.

Dolor arthriticus.

CItissimè sedatur, fovendo partem aqua foliorum fraxini destillata in alembico plumbeo, quo vulgus rosas instillare solet.

OBSERVATIO XL.

Dentium dolor.

INfinitos à dolore dentium liberavi, denti corroso admovendo tantillum gossipii, oleo buxi imbuti. Illud autem oleum extrahitur per retortam igne reverberii, scobem illius priùs infundendo per 24. horas in vino albo, & omnia simul destillando, primum egreditur aqua acida, quæ etiam

etiam ad eundem affectum confert, simplici ablutione dentis, mox egreditur oleum usui diligenter observandum.

Hoc etiam remedio feliciter usus sum.

℞. Sem. plantag. ℥. ij. tormentillæ. ʒ. iij. rad. hyoscia-mi albi ℈. iv. omnia exsiccata redigantur in pulverem subtilissimum, addendo opii granum unum, includantur nodulis, qui macerentur in decocto sequenti.

℞. Flor. sambuci m. i. rosar. rub. P. ij. bulliant in aceto ad usum dictum.

Hi noduli in dicto decocto macerati, intra dentes leviter comprimuntur & detinentur, & intra exiguum temporis spatium multus humor effluit & dolor aufertur.

OBSERVATIO XLI.

Lues venerea.

HEnricus tertius Gallorum Rex lue venerea laborans, à Medicis ordinariis curari non potuerat. Monitus fuit Penam tunc temporis Lutetiæ Medicinam facientem, multos ab hoc morbo liberare remedio peculiari, quod à quodam Turca didicerat: illum vocari jussit, ab eoque curatus est. Hoc autem remedium tale erat.

℞. Radic. bardanæ in taleolas sectæ ℥. viij. vini albi & aquæ font. ana. ℔. ij. bulliant ad mediæ partis consumptionem, addendo sub finem sennæ mundat. ℥. j. vel ℥. j. ß. pro dispositione ægrotantis, colaturæ capiat mane ℔. ß. sudores provocando cum filicibus majoribus calidis linteis obvolutis, quorum unus admoveatur plantis pedum, duo tibiis juxta peronem, duo cruribus juxta medium parti exteriori, & duo juxta humeros, probè tegendo ægrum, sudores copiosi excitantur per horam unam cum dimidia, & circa vesperam alvus solvitur bis aut ter.

Hoc remedium usurpabatur præmissis universalibus per spatium 15. aut 20. dierum, & interim pro potu ordinario utebatur decocto chinæ, vel salsæ parillæ, cum victu in diætis consueto.

Post horum remediorum usum, capiebat mane singulis diebus decoctum bardanæ sine sennæ, & sine ullo alio regimine, per mensem integrum, aut etiam per quadraginta dies.

OBSERVATIO XLII.

Ischuria.

PHarmacopæus Parisiensis, nomine Lasoxilliere, ischuria laborans, post multa remedia per quatuor dies frustra usurpata sequens sibi ipsi composuit, à quo urina provocata est, & liberatus fuit.

℞. Vini albi canarini ℥. iv. succi limonum ℥. j. spiritus terebinthinæ ʒ. ij. pro uno haustu.

OBSERVATIO XLIII.

Hæmorrhoides internæ.

DIctus Lasoxilliere hæmorrhoides internas felicissimo cum successu curabat; injiciendo primùm cum syringa decoctum sequens.

℞. Cortic. mediani ulmi ℥. ij. radic. tapsi barbati ℥. ß. aquæ fluminis ℔. iv. coquantur ad medias, & colentur ad usum.

Post injectionem, immittatur in anum pilula ex antimonio crudo lythargiro auri, subtilissimè pulveratis, & unguento rosaceo exceptis.

Immissâ pilula in anum, illius ambitus unguento sequenti illinatur.

℞. Succorum sempervivi majoris, plantag. tapsi barbati, solani ana ℥. iv. axungiæ porci ℔. j. coquantur ad succorum consumpt. in linteo exprimantur, & refrigeratis adde pulveris cancrorum fluviatilium in furno exsiccatorum ℥. ß. tapsi barbati, pulverati, & pulv. concharum mytulorum ana ʒ. ij. fiat unguentum: continuentur hæc remedia manè & serò per octiduum.

OBSERVATIO XLIV.

Dolores universales.

QUidam vir quadragenarius doloribus universalibus torquebatur, qui multis remediis à Medicis præscriptis non cesserant; tandem mulierculæ consilio foliis alni in duobus saccis majoribus conclusis, & in furno calefactis, post extractionem panis, totum corpus in lecto contectum est, & undique obvolutum, unde sudores copiosi excitati, & remedio ter iterato, à doloribus omnino liberatus fuit.

OBSERVATIO XLV.

Parulis cancrosa.

ANcilla quædam 25. annos nata, tumorem durum in gingiva superiori, supra caninum dentem patiebatur magnitudinis dimidiæ nucis, quæ bis amputata fuerat novacula, deinde candente ferro cauterizata. Semper rediit affectus, & post secundam operationem, manente ulcere & tumore, integrè à me curata fuit admotione mercurii præcipitati rubri cum alumine usto permixti, quo plumaceolum saliva madefactum inspergebam, vel unguento apostolorum perniscebam, & iteratâ singulis diebus applicatione, intra sex septimanas probè curata est absumptoque penitus tumore, per catharecticum remedium carnis regeneratio procurata est linteis detritis, admovendo ossi denudato pulverem catagmaticum Guidonis; & sic ulcus ad cicatricem perductum est.

OBSERVATIO XLVI.

Excrescentia carnea in faucibus.

QUidam sartor Monspeliensis, cum pisces comedendo, spina satis insignis faucibus infixa esset, eam extrahendo, sibi fauces laniavit, unde temporis progressu exorta est paulatim excrescentia carnea in faucibus juxta uvulam, nucis magnitudinem superans, ad cujus curationem Empyricum vocavit; qui cauterio actuali frequenter admoto, tumorem absumpsit: sed cum ulcus ad cicatricem non perduxisset, tumor iterùm rediit, alterum Empyricum vocavit, qui oleo vitrioli frequenter admoto, tumorem iterùm absumpsit & ad perfectam cicatricem perduxit.

OBSERVATIO XLVII.

Gonorrhœa.

COnservâ fructus brusci à ʒ. ij. ad ℥. ß. per aliquot dies exhibita gonorrhœas multas curavi.

Idem præstat aqua ejusdem fructus destillata.

OBSERVATIO XLVIII.

Ensis portio insignis, in vulnere diu latens, extracta.

DN. de Suellies in singulari certamine vulnus acceperat in humero supra omoplatam, quod à parte superiori ad inferiorem descendebat, & ensis portio in eo remanserat, ad pedis longitudinem; quod cum ignoraret Chirurgus, vulnus ad cicatricem duxit, manente ensis cuspide, quæ inter omoplatam & musculos eam contegentes latitabat: in eo statu permansit per septennium integrum dolores in ea parte frequenter patiens. Tandem natura ferrum propellente versus partem superiorem, juxta cicatricem vulneris, elevatio quædam apparuit cum dolore, cui admotum fuit causticum, & incisa eschara, ferri extremitas apparuit, quæ rostro gruino apprehensa, facilè extracta est, rubigine contecta.

OBSER-

OBSERVATIO XLIX.

Tumores ſtrumoſi in digitis.

FIlia magiſtri Duſeigneur Aurifabri, decem annos nata, patiebatur tumores duros & ſtrumoſos in tribus digitis qui curati fuerunt ſuffitu aceti ſupra ſilices candentes conjecti, manè & ſerò, per menſem integrum continuato, quod remedium à Galeno miris laudibus effertur ad tumores ſcirrhoſos diſcutiendos.

OBSERVATIO L.

Viſus imminutio in ſene.

SEnex quidam à fluxione in oculos decumbente, incidit in tantam viſus imminutionem, ut ſolus in via incedere non poſſet, à quo affectu liberatus eſt, viſumque recuperavit, immittendo in oculos ſingulis noctibus in introitu lecti ſeminis hormini majoris grana quinque vel ſex, à quibus humores pituitoſi ab oculis extrahebantur, & cornea tunica abſtergebatur.

OBSERVATIO LI.

Lues venerea in puero quinque annorum.

CUrata à me fuit præcipitato albo ad gr. na quatuor exhibito ſingulis diebus per viginti dies cum panatella. Per inferiora tantum purgabat, neque ullus unquam ſequutus eſt ptyaliſmus.

OBSERVATIONES

Communicatæ à D. Petro Eſtavove, Chirurgo Monſpelienſi peritiſſimo.

OBSERVATIO I.

Vulnus in pectore.

QUIDAM miles haſtâ confoſſus eſt in parte thoracis anteriori, vulnere ad illius capacitatem penetrante. Intra duas horas ab accepto vulnere, univerſus corporis truncus una cum ſcroto utris inſtar inflatus eſt, quæ tamen inflatio furfure torrefacto, & calente variis ſacculis incluſo, facilè diſcuſſa eſt.

OBSERVATIO II.

Abſceſſus in Abdomine.

PUer quidam tumore ventris laborans, hydropicus cenſebatur, & cum umbilicus valde promineret, apertio tandem facta eſt, ex qua puris laudabilis octo vel decem libræ profluxere, ſicque omnino æger curatus eſt: advertant tyrones in pueris frequenter tales abdominis abſceſſus generari, qui hydropem mentiuntur; & ſi maturè à perito artifice aperiantur, ægros à certo interitu plerumque liberari.

OBSERVATIO III.

Alter abſceſſus in abdomine.

PUella quædam ventris tumorem patiebatur ab octo menſium ſpatio, cum doloribus aſſiduis, quibus ad extremam maciem perducta fuerat: hydropica ab omnibus cenſebatur. Ego verò ad eam vocatus, & ventrem diligenter explorans, abſceſſum latentem invenio intra muſculos hypogaſtrii, eumque cauſtico potentiali aperio, unde quindecim, aut viginti libræ puris laudabilis effluxere intra plures dies, ſicque ægra perfectè curata eſt.

OBSERVATIO IV.

Tumor Scroti.

FAmulus Domini Richardi in Suprema Computorum curia conſiliarii, cum ab equi calcitratione percuſſus eſſet in regione ventris inferioris, quatuor horarum ſpatio tumor in ſcroto obortus, capitis infantis magnitudinem æquans, & lividitate infectus, qui præmiſſa venæ ſectione diſcuſſus eſt intra decem dies, cataplaſmate ex farinis hordei & fabarum, ſemine cumini, floribus chamomil. melilot. & roſar. pulveratis, & cum oxymelite decoctis.

Vir quidam enſe confoſſus in regione lumborum, ſimilem tumorem paſſus eſt, qui eodem cataplaſmate, intra idem tempus diſcuſſus eſt.

OBSERVATIO V.

Lapis ſub lingua.

VIr quidam quadragenarius, graves & frequentes, in fauces, & tonſillas fluxiones patiebatur. Tandem animadverſum eſt, lapillum ſub lingua concretum fuiſſe, qui facilè extractus eſt ægerque ab eo tempore fluxionibus prædictis vexatus non fuit.

OBSERVATIO VI.

Cornu in facie enatum.

QUidam vetulæ ſupra zygoma corpus durum & calloſum enatum eſt, duorum digitorum tranſverſorum longitudinem æquans, materiâ & figurâ cornu omnino referens, latum in baſi, & acutum in cuſpide, quod ſucceſſu temporis ſponte cecidit, & illius loco cancer obortus eſt.

OBSERVATIONES

Communicatæ à D. Dionyſio Pomaret Chirurgo Monſpelienſi peritiſſimo.

OBSERVATIO I.

Tumor ſuppuratus reſolutione curatus.

MARIA Pomareta filia mea octo annos nata, tumorem phlegmonoſum, & œdematoſum ſatis exiguum paſſa eſt in parte externa mandibulæ inferioris dextræ quæ ad ſuppurationem venit. Ego verò metuens ne cicatrice facies fœdaretur, antequam ad abſceſſus apertionem venirem, reſolutionem priùs tentare decrevi, Guidonis authoritati innixus, qui in ſermone generali de apoſtematis dicit aliquando apoſtemata ſuppurata, reſolutione finiri: quod etiam ſolemni Paræi experimento confirmatur, qui ſe apoſtema ſuppuratum mercurio crudo, cum emplaſtro diapalma ſubacto, per viam reſolutionis curaſſe teſtatur. Ad cujus imitationem dicti mercurii ʒ. cum emplaſtri diapalma ℥. j. admiſcui, & tumori ſuppurato admovi, qui intra quatuor dies omninò reſolutus eſt.

Ad materiam ſuppuratam reſolutione diſcutiendam, ſequentes conditiones neceſſariæ ſunt, 1. ut materia ſit quantitate exigua, 2. ut ſit tenuis & ſeroſa, 3. ut cutem & corporis ſuperficiem occupet, non autem partes profundas, 4. ut ſit in corpore robuſto, juvenili, & molles carnes habente, 5. ut tempus ſit æſtivum.

OBSERVATIO II.

Tumor œdematoſus.

EAdem filia mea paſſa eſt tumorem œdematoſum crudum, & minimè ſuppuratum ſupra regionem lumborum magnitudinis volæ manus, qui eodem remedio intra paucos dies diſcuſſus eſt.

OBSER-

OBSERVATIO III.

Lupia.

FRater quidam Capucinus, cœnobii Monſpelienſis, annos natus 25. lupiam habebat in genu, quam longo tempore geſtaverat, ita ut ſummam mollitiem tandem perducta fuerit, cujus ratione apertionem ſuadebam, cùm materia contenta ritè concocta videretur. Ille verò renuit, inquiens ſe lupias huic conſimiles reſolutione curatas vidiſſe, foliis acetoſæ charta madida involutis, & ſub cineribus coctis, quæ poſtmodum cum cineribus per cribrum trajectis incorporabantur in formam cataplaſmatis, quod ille per plures dies calidè applicuit, & tumor prorsùs evanuit, quod ego valde miratus ſum, & ab eo tempore duas alias lupias in eadem parte eodem remedio curavi, quarum una detinebatur Joannes Guerinus ſexagenarius, altera verò uxor Timothei Coula, fabri lignarii Monſpelienſis.

OBSERVATIO IV.

Ecchimoſis.

UXor Petri Lajardi mercatoris Monſpelienſis, quinquagenaria, cùm è ſcalis cecidiſſet, vulnus contuſum accepit in capite, ita ut tumor ex ſanguine extravaſato, ecchymoſis dictus, ovi gallinacei magnitudinem æquans, obortus fuerit. Poſt primam applicationem ex albumine ovi & oleo roſaceo compoſitam, & venæ ſectionem celebratam, de tumoris apertione per novaculam, aut ſuppuratione cogitavi, juxta aph. Hippoc. 20. ſect. 5. ſi ſanguis in ventrem præter naturam effunditur, neceſſe eſt ſuppurari. Ad hoc concurrebant materiæ copia, ægrotantis ætas, cutis capitis durities, & tempus hyemale. Cùm autem ægra inciſionem renuiſſet, ego verò ſuppurationis dolores, aliaſque moleſtias evitare cuperem, reſolutionem tentare per aliquot dies decrevi, licèt perexigua iſtius ſpes affulgeret. Hac autem methodo uſus ſum. Primò partem affectam aquâ calente per mediam horam bis in die fovebam. Poſt fotum partem novacula radebam adverſis pilis, ut pori magis aperirentur, & omnes ſordes parti hærentes probè abſtergerentur, ac tandem oleum liliaceum cum chamomælino partibus æqualibus applicabam, ſuperpoſito cotone, ſuffitu aromatum imbuto, & calente, ſicque tumor omninò reſolutus eſt.

OBSERVATIO V.

Carbunculus.

CIrca carbunculos, duo obſervavi notatu digna: unum, quod licèt carbunculi febrem perpetuò ſoleant habere comitem, propter inflammationem ingentem, quæ in iis reperitur, ut docuit Galen. 2. ad Glauconem, his verbis: *Cum verò ſanguis admodum calidus, & calidiſſimus in quamcunque partem confeſtim fluxerit, hanc exurit, ulcuſque cum cruſta efficit: quidquid verò circumſtat, inflammationem attollit ferventem, ac gravi dolore conflictantem*: Attamen ab eo tempore, quo Chirurgiæ incumbo, tres mihi videre contigit, qui ſine ulla febre, ſua percurrere tempora, & ſine ullo alio gravi ſymptomate, ita ut ægri à conſuetis muneribus nunquam deſtiterint, unus erat in gena ſiniſtra, alter in cervice, tertius ſub palpebra inferiori oculi ſiniſtri. Qui omnes curati fuere iiſdem remediis, quibus cauteria potentialia curari conſueverunt, videlicet eſcharæ caſum procurantibus.

Altera circa carbunculos obſervatio mea eſt. Quod in ſæviſſi nailla peſte, quæ Monſpelii graſſata eſt anno 1629. & 1630. carbunculi apparebant, ſignis ſtipati ab iis omninò diverſis, quæ à Galeno, Guidone, & Neotericis deſcribuntur. Quod cauſæ fuit, ut complures Medici & Chirurgi etiam peritiſſimi, in illorum diagnoſi in principio erraverint, ſigna autem diverſa, in illis carbunculis apparentia, hæc erant. Virium dejectio, pulſus parvus, pars carbunculo affecta tumoris expers, exigua inflammatio puſtulam ambiens, eſcharæ mollities ingens, quæ putredinis potius, quàm uſtionis ſoboles erat, motus libertas in parte affecta, & gravitatis ſenſus carentia, qui in vulgaribus carbunculis tantus eſt, ut pars vinculis conſtringi videatur.

OBSERVATIO VI.

Sarcoma.

JUvenis quidem, nomine Claparede, excreſcentiam carneam patiebatur, ſarcoma Græcis dictam; in parte interna inferiori tibiæ dextræ, quatuor digitis ſupra malleolum figuræ cylindricæ, longitudinis trium digitorum tranſverſorum, & craſſitudinis brachii infantis nuper nati. Hic tumor ab arteria nutriebatur ad baſin ſuam protenſa, quæ cùm admodùm lata eſſet, ligari non poterat. Si quando æger altero pede tumorem percuteret, tanta fiebat ſanguinis effuſio, ut in vitæ periculum incideret. Vocato mecum in conſilium D. Samuele Formio, Chirurgo ſeniore peritiſſimo, decretum fuit inter nos, extirpandum eſſe tumorem, & ad ſanguinis effuſionem impediendam, quæſita fuit arteria poplitea, eaque tactu inventa parte ſuperiori & inferiori tibiæ; compoſitum fuit ſplenium durum & compactum ex linteis arctè complicatis in formam cylindri, & ſucco urticæ imbutum, quod ſuperinducto adſtringente communi, arteriæ admotum eſt, ſecundum illius longitudinem, ſuperinductâ faſciâ, multis circumvolutionibus illud arctè conſtringente. Tum alia ſplenia toti tibiæ, & cruris extremitati, adſtringente dicto illita, admota ſunt cum faſciis arctiſſimis. Nec non cauteria actualia parata habebantur ad cohibendum ſanguinis profluvium, ſiquidem illud non obſtantibus prædictis ligaturis affatim erumperet. Tali præmiſſo apparatu, tumorem manu ſiniſtrâ apprehendi, & extrorſum attraxi, cùmque manu dextrâ novaculâ munitâ, radicitus præcidi ſine ulla ſanguinis arterialis profuſione. Mox adſtringens cataplaſma vulneri admovi, quod per 24. horas in parte relictum eſt, poſt cujus extractionem nulla hæmorrhagia apparuit neque deinceps. Et quia caro quædam ſuperflua, & parùm laudabilis relicta fuerat, ea blandis cathæreticis abſumpta eſt: ulcus pus laudabile reddidit, ac tandem detergentibus, epuloticis, & cicatricem inducentibus, ad integram curationem perductum eſt.

OBSERVATIO VII.

Calculus in gutture.

SAcerdos ſexagenarius, ſanguineo temperamento præditus, gutturis inflammatione frequenter corripiebatur, præcipuè quoties canendo acriùs contenderet, quæ quidem inflammatio venæſectione ſedabatur, & gargariſmate ex oxycrato. In poſtrema invaſione, cùm partem affectam attentius introſpicerem, corpus quoddam extraneum, gutturi infixum conſpicio, juxta finem mandibulæ dextræ inferioris, globulum ſclopeti referens, quod à me facili negotio extractum eſt, & diligenter ablutum: nihil aliud fuit quàm lapis durus & compactus, ad pyri ſylveſtris forſitan compoſitus, qui cauda ſua muſculis maſſeteribus infixus erat. Ulcus rotundum & purulentum ſuperfuit, quod œnomelite deterſum & conſolidatum fuit.

OBSERVATIO VIII.

Vulnus ſclopeti.

DOminus de Roques junior, Eques cognominatus, in Salſæ obſidione vulnus ex ſclopeto accepit in parte ſuperiori & media ſterni, quod obliquè ad dorſum ferebatur, & ſex digitis tranſverſis à ſpina dorſi exitum habebat. Statim ab inflicto vulnere dolores punctorios acutiſſimos in œſophago percepit, ac ſi ſpinas illi parti infi-

xas haberet, & quia à sanguine suffocabatur, maximis conatibus illum nitebatur excernere ; ac tandem post longos frequentesque conatus, & multam sanguinis excretionem, qua plurimas pulves impleverat, dolor œsophagi punctorius omninò desiit. Post multos dies æger alvum deponendo eosdem in ano dolores punctorios percepit quos in œsophago passus erat, & digito explorans quid rei esset, corpus solidum & pungens invenit, quod sensim ex ano extraxit, altero statim excreto, priori consimili. Hæc autem corpora erant duo ossis fragmenta tenuia, lata, & depressa instar foliorum arboris, ex una parte lævia, ex altera verò aspera ; in extremitatibus verò acuta & incidentia, instar aciei gladiorum. Judicatum fuit glandem sclopeti hæc ossis fragmenta è sterno abrasisse, & in œsophagum violenter impulisse, unde dolor punctorius in œsophago sentiebatur, quamdiu ea infixa parti adhærebant. Iis verò tandem post multos conatus avulsis, & in ventriculum protrusis, doloris punctorii cessatio fuit, sed post aliquot dies, fragmentis illis ad intestina devolutis, idem dolor in ano excitatus est. Fragmenta illa unguis digiti articularis latitudinem æquabant, longitudinem verò superabant.

OBSERVATIO IX.

Tumores strumosi.

Rustica quædam mulier tumoribus strumosis quamplurimis scatens in collo, & ipso capite, ad me veniens, ostendit duo ulcera supra os petrosum, & duos tumores molles etiam in capite, unum scilicet supra os syncipitis dextrum, alterum verò supra os occipitis, tribus digitis transversis invicem distantes. Ulcus incisione à me apertum est, inventúmque os petrosum carie affectum. Cùm autem suspicarer, sub dictis tumoribus simile quippiam latitare, eos aperiendos censui caustico potentiali admoto, & decisis escharis (dictu mirum) sub utroque tumore cranii utraque tabula perforata apparuit, ac si trepano operta fuisset, foramina autem assis magnitudinem æquabant, quorum beneficio, motus cerebri facilè conspiciebatur in meningibus ipsius, supra quas aliquid puris innatabat ; neque ullam, quantumvis exiguam ossis particulam invenire licuit. Post aliquot dies misella ægrotans tot mala pertæsa, sese in puteum præcipitavit.

Notanda hic est mira humoris strumas efficientis malignitas & acrimonia, quæ ossa liquare ac dissolvere valeat.

OBSERVATIO X.

Phrenitis.

Quidam Agricola nomine Poulet, ex febre ardente factus est Phreneticus, & in delirio ac vigiliis perpetuis, se damnatum esse, & mori velle clamabat. Hoc autem artificio à me curatus est. Votis illius annuens, dixi me eum occidere velle & cùm hirudines plures fronti admotæ essent, ex quarum vulneribus cruor emanabat ; novaculam ei ostendo, qua ipsi jugulum me incisurum esse dicebam, ac subinde manubrio ejusdem novaculæ jugulum violenter corrado, idque pluribus vicibus repeto. Interim novacula sanguine inficitur, qui à frontis vulnusculis emanabat ; eique postmodum eam cruentam ostendens, jam occisum esse prædico ; ac subinde faciem linteis contego, & fenestras occludo, ut nullus splendor in cubiculo appareret. Ille se mortuum esse putans, immotus permanet, & paulò post somno profundo corripitur, sicque à phrenitide liberatur.

OBSERVATIO XI.

Uteri prolapsus.

Quædam fœmina uteri prolapsum patiens, globum cereum, magnitudinis pilæ palmariæ, in uterum magna vi introduxit, eumque per decennium gestavit, à morbo prorsus libera. Quod mihi compertum fuit post illius obitum ex dissectione cadaveris, cum ex febre continua interiisset ; inventoque in utero globulo prædicto, soror ipsius asseruit eum ante decennium fuisse in uterum introductum, & continuò gestatum.

OBSERVATIO XII.

Anevrisma.

Honesta virgo, nomine Margareta Varseline Villanovensis, cum sanguis ei mitteretur ab imperito Chirurgo, Anevrisma passa est ob arteriam simul cum vena apertam, quod ab initio resolventibus medicamentis applicitis, in magnam molem excrevit. Habito consilio, decretum fuit aperiendum esse tumorem, ligata priùs arteria in parte superiori, cui sententiæ ægra subscribere noluit. Sed relicto priori Chirurgo ad me venit, rogans ut topicis remediis curationem tentarem. Ego ipsi morem gerens, splenia parti admoveo, adstringente imbuta, superinducta fascia comprimente. Quibus per 10. aut 12. dies continuatis, tumor admodum imminutus est, postmodum ægra Villanovam rediit, ubi nullis remediis utens, & brachium in variis operibus exagitans, tumorem iterum suscitavit in molem ingentem, cum dolore insigni, vigiliis, inquietudinibus, febre, dolore capitis, siti, aliisque symptomatis. Qua de causa me vocavit cum V. Formio Chirurgo seniori. Censuimus tumorem esse aperiendum, constricta priùs arteria spleniis fortioribus, ut suprà in Claparedi operatione factum fuerat, sed ægra prorsus renuit. Post 12. dies tumor sponte apertus est in eo loco, qui venæ sectione apertus fuerat, & per foramen satis exiguum sanguis niger, liquidus, ac minimè fœtidus egressus est, sequentibus diebus pus laudabile, sed pauca quantitate egressum est, ac tandem ulcus ad cicatricem perductum, sicque ægra omninò curata, hoc tantum incommodo relicto, quod brachium omninò extendere non valeat, semiflexum perpetuò remanens.

OBSERVATIO XIII.

Colicus dolor.

Uxor Domini Sartrei, in Curia Computorum, Subsidiorum & Fisci Regii Consiliarii, gravissimum ventris dolorem passa erat per mensem integrum, quamplurimis remediis frustrà adhibitis. Ego tandem cucurbitulam magnam umbilico admovi, qua humoris serosi ℥. vj vel septem elicitæ sunt, & ægra à doloribus liberata est.

OBSERVATIO XIV.

Pleuritidis.

Pedissequus D. Demanse, Quæstoris Franciæ generalis, ex cursu exæstuans, ac sudore perfusus, aquam frigidam copiosam hausit, & paulò post dolore lateris atroci correptus fuit, cum tanta difficultate respirandi, ut suffocari videretur. Ego confestim vocatus, magnam sanguinis quantitatem detraho, & dum sanguis detrahitur, respirandi difficultas, & lateris dolor sensim remittebatur, absolutaque evacuatione, utrumque symptoma prorsus desiit, ægerque omninò curatus est.

OBSERVATIO XV.

Dens avulsus in alveolum intrusus.

Cum virgo quædam oppidi vicini dolore dentium torqueretur, quem à dente incisorio carie affecto provenire

hire putabat, Chirurgum vocat, ut dentem avelleret. Ille proximum dentem benè sanum avulsit: subinde, cognito errore cariosum abstulit; mox alveolum prioris vino abluens, dentem sanum in eum intromisit, & gargarisma adstringens præscripsit ex rosis rubris, balaustiis, cortice granatorum, ligno lentiscino, & alumine in aqua, & vino austero decoctis, quo ægra frequenter utebatur. Tum eam per aliquot dies alimentis liquidis uti jussit, à masticatione prorsus abstinendo. Et ita dens avulsus in alveolo conglutinatus est.

OBSERVATIO XVI.

Lues venerea.

CHirurgos interdum errare contingit in luis venereæ curatione, quando post ordinaria remedia convenientes usurpata, ægros perfectè curatos non esse existimant, quòd adhuc quædam symptomata, luem veneream comitantia, apparere non desinant, unde ægros interdum in nova tormenta conjiciunt, & in atrophiam, aut tabem præcipitant. Cùm tamen illa symptomata ut plurimum post aliquod tempus sponte disspareant, aut lenibus quibusdam topicis remediis discutiantur.

Dum essem Lutetiæ apud Dominum Helotum Chirurgum peritissimum, nobilis quidam Parisiensis, temperamento melancholicus, se illi curandum tradidit, qui præter dolores nocturnos, aliaque luis venereæ symptomata, tumorem in cervice patiebatur, ex pituita & melancholia genitum. Post inunctionem ex unguento mercuriali, copiosus fuit ptyalismus, & omnia luis venereæ symptomata prorsus abolita sunt uno excepto tumore, cujus duæ tertiæ partes discussæ fuerant. Existimabat æger se non esse curatum, propter tumorem superstitem. Ab alio tamen Chirurgo seniori ad hanc rem vocato confirmatus fuit, & admoto emplastro de vigo, quadruplicato mercurio, tumor discussus est mensis unius spatio.

Alter vir nobilis, curæ meæ commissus, absoluto ptyalismo, se non curatum esse putabat, quòd ulcus in cervice, & regione œsophagi remaneret. Hoc tamen ulcus remediis vulgaribus intra mensem curatum est, sine ullo remedio luem veneream respiciente.

Tertium habui præ manibus, qui inter alia symptomata dolorem insignem patiebatur supra os tibiæ. Temperamento bilioso præditus erat, & frictiones mercuriales quater passus erat, quibus ad summam maciem perductus fuerat. Diætâ humectante per mensem usus est. Postea frictio ex hydrargyro universaliter usurpata, & hac unica frictione dolor sedatus & ptyalismus provocatus, per quem humores flavos, tenues, & fœtidissimos mensis unius spatio rejecit, mox per 15. dies pituitam crassam excrevit; qua evacuatione nimium perseverante, coactus sum aëri illum exponere, ut citiùs cohiberetur. Tandem supra locum antea dolentem incisio facta est, & caries in osse repertá, quæ cauterio actuali, & pulvere catagmatico ablata est, & æger omninò curatus.

Ultimum exemplum erit Equitis cujusdam, qui à lue venerea methodo ordinaria curatus fuerat. Supererant tamen dolores insignes, omnes articulos occupantes, ut membra sine clamore commovere non posset. Dominus Joannes Delort, Professor Regius Monspeliensis, & in praxi Medica exercitatissimus, horum dolorum causam diligenter inquirens, censuit eos non à lue venerea procedere, sed potius ab intemperie sicca, ligamenta articulos connectentia, & partes nervosas annexas occupante. Ab eaque intemperie indicationem sumens, victum humectantem, & balneum præscripsit, quibus diu continuatis, omninò curatus est.

OBSERVATIONES

Communicatæ à D. Ozia Aimar, Chirurgo Gratianopolitano celeberrimo.

OBSERVATIO I.

Vulnus contusum in oculo.

ILLUSTRISSIMUS vir Dominus de Servieh, qui Munsteri pacis ineundæ gratiâ Plenipotentiariam legationem exercuit, ante multos annos in sphæristerio quodam Parisiensi vulnus accepit in oculo sinistro ex ictu pilæ palmariæ, ex quo gravissimi dolores exorti sunt. Chirurgi Parisienses docti & experti omnia remedia, quæ ad hujus affectus curationem necessaria videbantur, ex arte adhibuerunt; & inter cætera, cum echymosin conjunctivam occupantem advertissent, levibus scarificationibus sanguinem extravasatum educere conati sunt. Nihilominus dolores in eodem statu constiterunt. Ille igitur, cùm malum in pejus rueret, Gratianopolim venire decrevit, ut sese curæ meæ committeret. Ego verò pluribus venæ sectionibus, cucurbitulis, variisque topicis parti admotis, malum delinire conatus sum. Verùm iis omnibus nihil conferentibus ei tandem persuasi, ut oculum introspici pateretur, quod anteà nunquam obtinere potueram, propter acerbissimos dolores, quos ille ad luminis occursum patiebatur. Aperto igitur oculo, vidi album quidpiam totam pupillam contegens quod hypopyon esse judicavi idque aperiendum censui, ad evacuandam materiam eo contentam, quæ dolores continuos efficiebat. Factâ itaque levi incisione, exiguus sanguinis thrombus egressus est, qui exteriori superficie albicans erat, interiori verò ruber. Educto illo thrombulo, statim dolores omnes quieverunt, & intra paucos dies æger lucem sustinere cœpit, ac brevi integram sanitatem adeptus est.

OBSERVATIO II.

Ulcus cariosum in sterno.

DOminus Speaute Quæstor Franciæ generalis, tumorem scirrhosum patiebatur in sterno, qui post annum elapsum sponte apertus est. Ego verò ulcus explorans, subjecta ossa carie affecta inveni, quibus multa cauteria actualia admovi, ac deinde detergentibus & epuloticis ulcus ad cicatricem perduxi, non omissis remediis universalibus, causam antecedentem respicientibus.

OBSERVATIO III.

Costæ carie corruptæ.

QUædam Matrona quadragenaria, vehementi lateris sinistri dolore vexata cum febre lenta & extenuatione totius corporis. Postquam per annum integrum multis remediis usa esset sine fructu in pago, ubi degit Gratianopoli undecim milliaribus distante, tandem Gratianopolim se contulit, & sese curæ meæ commisit. Ego statim latus dolens explorans, tumorem suppuratum in eo inveni, & magnâ incisione cruciatim factâ, puris valde inæqualis & fœtidissimi vascula duo extraxi. Evacuato pure tres costas reperi in extremitatibus suis carie valde infectas, quartam videlicet, quintam & sextam, ab inferioribus ad superiores computando. Necessum fuit costas illas amputare trium digitorum transversorum longitudine, admoto postmodum earum extremitatibus cauterio actuali. Hic naturæ providentiam admirari licuit, quæ pleuram sub costis carie infectis multa carne munierat, ad eam roborandam, & costarum defectum supplendum. Hæc matrona post modum victu analeptico & usu lactis ad integram valetudinem perducta est.

Dominus de Bessin Centurio, tumorem scirrhosum patiebatur à longo tempore in latere sinistro, supra costas veras,

quintam nimirum, ſextam, & ſeptimam. Quidam Chirurgus cauterio actuali tumorem aperuit ex quo pus perexiguum emanavit, & dolores in parte graviſſimi permanſerunt, quod eum coëgit, ruri degentem, Gratianopolim venire, & meam operam implorare. Ulcus animadverti volæ manus magnitudinem æquans, & coſtas ſubjectas carie infectas, pluſquam dimidium earum penetrante. Præmiſſis igitur remediis univerſalibus coſtarum extremitates amputavi quatuor digitorum tranſverſorum longitudine, admoto poſt modum cauterio actuali earum extremitatibus. Tandem pulveribus catagmaticis partium exuſtarum exfoliationem procuravi, remediiſque detergentibus & incarnantibus ulcus ad cicatricem perduxi.

OBSERVATIO IV.

Fractura oſſis temporalis.

VIr quadragenarius vulnus accepit in tempore dextro, quo os ſubjectum inſigni fractura affectum eſt. Vocatus ad eum, & trepani neceſſitatem advertens, ſupra muſculos crotaphitas crucialem inciſionem feci, ſine ullo ſuperveniente ſymptomate, quamvis Auctores eorum muſculorum vulnera, tanquam maximè periculoſa, plurimum reformident. Trepanum admovi, oſſa depreſſa repoſui, & omnibus convenienter adminiſtratis, æger ad priſtinam valetudinem feliciter perductus eſt.

OBSERVATIO V.

Vulnus aſperæ arteriæ ex ſclopeto.

ANcilla Domini de Viviers in Senatu Gratianopolitano Secretarii Regii, ictu parvi ſclopeti, quod vulgo *piſtolet* nominatur, vulnerata eſt in gutture ſub larynge, tribus globulis, in dicto ſclopeto incluſis, quos ægra per os rejecit. Ex tribus aſperæ arteriæ foraminibus, ventus cum murmure & ſibilo egrediebatur. Licet autem pars illa cartilaginoſa difficillimè coaleſcat, attamen diligenti curâ adhibitâ, vulnera illa perfectè conſolidata ſunt.

OBSERVATIO VI.

Empyema ex vulnere epigaſtrii.

NObilis quidam Occitanus Gratianopoli, pugionis ictu vulnus accepit in epigaſtrio, ad capacitatem illius penetrans, ſine inteſtinorum aut ventriculi læſione. Brevi vulnus hoc ad cicatricem perductum eſt. Attamen poſt duos menſes ad me venit, magna ſpiranni difficultate oppreſſus, cui jungebatur ſenſus ponderis in pectore, & fœtor os continuò inficiens. Hæc ſymptomata, puris in thorace collecti maximam ſuſpicionem fecerunt, ſed vulneris cicatricem explorans, eamque in parte epigaſtrica inveniens, miratus ſum, quomodo vulnus ventri inferiori inflictum, puris collectionem in thorace producere potuerit. Tandem inquirens, & quo ſitu eſſet æger, cum vulnus accepiſſet, reſpondit ſe in domus cujuſdam ſcalis tunc temporis fuiſſe: & vulnerantem in gradu inferiore ſitum, pugionem ſibi in ventrem adegiſſe. Ex quibus conjeci vulnus à parte inferiori ad ſuperiorem vergens, diaphragma penetraſſe, & ad thoracis capacitatem perveniſſe, unde puris collectio, ex ſanguine diaphragmatis vulnerati extravaſato, facile fieri potuit. Latus aperui in veris coſtis inter quartam & quintam, ab inferioribus ad ſuperiores computando, quatuor digitis tranſverſis à vertebris dorſi. Apertione facta pus effluxit album & fœtidiſſimum: ejus prima vice tria vaſcula eduxi, poſtridie verò eandem quantitatem; & conſequenter paulatim educto pure, æger intra duos menſes optimè convaluit.

OBSERVATIO VII.

Gangræna perinæi, ani & ſcroti.

DOminus Pourroy, in camera Computorum Gratianopolitana Magiſter ſexagenarius, tumorem patiebatur in perinæo, qui à ſolo Pharmacopœo curabatur; gangræna partes illas invaſit, ad cujus curationem vocatus, invenio eam perinæum, ſcrotum, & anum occupaſſe. Statim multis ſcarificationibus, iiſque profundis celebratis, partes aceto, ſale, aquâ vitæ, unguento Ægyptiaco, & mercurio ſublimato ſimul mixtis frequenter abluo. Quæ tamen gangrænæ progreſſum non impediebant, ita ut ad cauteria actualia confugere coactus ſim, quorum beneficio gangræna cohibita eſt, tamen fœtor ex partibus illis exhalabat, ut adſtantes inficeret. Magna excidit carnis putridæ copia. Uretra prorſus detecta erat, & duobus foraminibus pertuſa, per quæ urina egrediebatur. Nihilominus omnes illæ partes unitæ, incarnatæ, & cicatrices feliciter obductæ ſunt.

OBSERVATIO VIII.

Enterocele deſperata, ſectione curata.

QUidam Procurator Gratianopolitanus nomine Baro ex prolapſu inteſtini in ſcrotum, in iliacam paſſionem incidit, quia inteſtinum fæcibus repletum fuit, quæ admodum induratæ, inteſtini repoſitionem impediebant. Poſt multa remedia, per novem dies fruſtra tentata, in conſilium vocor, cum Dominis de Villeneuve & Davins Medicis celeberrimis. Sententiam ferens dixi, aperiendam eſſe partem, uſque ad productionem peritonæi, quæ inteſtinum ſtrangulabat, quamvis metuendum eſſet, ne inteſtinum, propter morbi diuturnitatem, gangræna affectum eſſet, nihilominus ſequendam eſſe Celſi ſententiam, dicentis: ſatius eſſe anceps remedium experiri, quam certo exitui ægrum exponere. Clariſſimi Medici ejuſdem fuere ſententiæ. Itaque ægro in ſitu convenienti collocato, in inguine inciſionem feci uſque ad peritonæum, diligenter cavendo, ne inteſtinum læderetur. Poſtmodum cannulam argenteam, ex una parte rotundam, ex altera verò cavam, in proceſſum peritonæi immiſi, & ſuper cannulæ cavitatem dictum proceſſum aperui, ea longitudine, quæ ad reponendum inteſtinum neceſſaria videbatur: deinde inteſtinum blandè in ventrem immiſi, ſutura proceſſum univi, & reliquarum partium vulnus gaſtroraphiâ, remediiſque conglutinantibus, ad perfectam ſanitatem perduxi.

OBSERVATIO IX.

Abſceſſus lumborum ad renes penetrans.

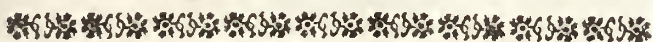
VIr nobilis Gratianopolitanus tumorem in regione renis dextri paſſus eſt, qui in ſuppuratum abiit, eoque aperto, magna ſeroſæ materiæ quantitas effluxit. Poſt aliquot dies ex ulcere egreſſi ſunt duo calculi, amygdalæ magnitudinem æquantes, quod mihi admirationem peperit: ſed ulceris profunditatem advertens, quæ quatuor digitorum tranſverſorum latitudinem æquabat: cum etiam conſequenter alii calculi fabæ magnitudinem æquantes, ex ulcere prodierint; credere coactus ſum, eos calculos à rene etiam ulcerato procedere. Hujus rei fidem etiam faciebat, quod ex ulcere magna ſeroſæ materiæ copia continuo effluebat, & lintea ſubjecta intra paucas horas madore inficiebat, quaſi in aquam demerſa fuiſſent. Præterea pus interdum cum urina per penem effluebat. Jam à decennio caſus iſte contigit, & ulcus in fiſtulam abiit, quæ ſæpe occluditur per tres aut quatuor menſes; & cum denuò aperitur, ſanguineam quandam materiam emittit, poſtea iterum ſponte occluditur. Æger in eo ſtatu ſatis commodè vivit, & omnes actiones ordinarias liberè exercet.

OBSERVATIO X.

Rara convulſionis ſpecies.

DOminus de Bollon vir militaris, ex ictu tormenti bellici vulnus accepit in brachio dextro, quo totum brachium abſciſſum eſt, ſuperſtite tantum parte, quæ humero

mero vicina eſt, ad quatuor digitorum tranſverſorum longitudinem. Curato brachio, vulnere omninò conſolidato, quadam convulſionis ſpecie correptus eſt, qua retrahebatur caput verſus partem dextram, & mandibulas frequenter agitabat, ita ut lintea continuò intra dentes habere cogeretur, quæ identidem mordebat, ac dentibus conterebat. Multas Medicorum & Chirurgorum conſultationes convocavit, qui omnes uno ore cenſuerunt, in extremitate oſſis, à tormento bellico præciſi, aliquam eminentiam acutam adeſſe, quæ nervum aliquem feriendo, talem convulſionem produceret, & ideò reſcindendam iterum eſſe oſſis extremitatem, ac diligenter adæquandam. Hæc operatio ſedulò celebrata, nihil tamen profuit, & æger eodem incommodo continuò affligebatur, quod ei omnem ſanationis ſpem ademit. Fortè fortuna, cum ei occurriſſem, & ille incommoda ſua mihi enarraret, in mentem venit aliquod virus venereum, intus latens, hunc affectum forſan poſſe producere. Et illicò ab eo quæſivi, num dum vulnus accepiſſet, morbum aliquem venereum pateretur, vel anteà paſſus eſſet: reſpondit ſe per aliquod tempus antequam vulneratus eſſet, gravem paſſum eſſe gonorrhœam, quæ tamen curata prorſus fuerat. Hoc meam conjecturam auxit, ita ut ægro conſuluerim remedia luis venereæ experiri, quibus ille hujus morbi curandi cupidiſſimus, ſe libenter ſubmiſit. Præmiſſis igitur purgatione univerſali & diæta ſudorifica, frictiones ex unguento mercuriali celebravi, à quibus ptyaliſmus provocatus eſt, & poſt tertiam diem ptyaliſmi contractiones illæ & convulſiones deſierunt, neque ab eo malo amplius ullo modo æger conflictatus eſt.

OBSERVATIONES hinc inde decerptæ.

OBSERVATIO I.

Ulcus renum.

Relatum mihi fuit, quendam Empiricum curaſſe ulcus renum inveteratum ſola inunctione unguenti mercurialis.

OBSERVATIO II.

Gibboſitas.

Dominus Franciſcus Ranchinus, Cancellarius facultatis Medicinæ Monſpelienſis, narravit mihi modum, quo curavit luxationem ſpinæ dorſi illuſtriſſimæ Dominæ de Mormoranci, quæ contigit ex catharro è cerebro in ſpinam decumbente: quo duæ vertebræ in medio ſpinæ luxatæ fuerant. Ille igitur poſt remedia univerſalia, ad reductionem vertebrarum uſus eſt primum torculari Chirurgorum, quo comprimunt lintea complicata, capillorum tonſuræ deſtinata, quod ſatis proficiebat, dum unum tabulatum dorſo, alterum pectori apponebatur, & ita ſenſim comprimebatur, interjectis inter ligna & corpus pulvinaribus lineis: ſed incommodum fuit hoc remedium, ſiquidem pectus comprimendo, reſpirationem offendebat. Tandem uſus eſt alio inſtrumento, quod habetur in carrucis ad eas attollendas, dum viæ concavæ infiguntur, & Gallicè vocatur (cric) cujus extremo circulari admovebat lignum aptandum vertebræ luxatæ, intermedio pulvinari lineo. Alterum extremum hujus inſtrumenti parieti admovebatur, mox ægra firmiter circa ſcapulas continebatur, poſteà inſtrumentum blandè impellebatur, donec ægra amplius dolorem ferre non poſſet, quo tempore ab opere deſiſtebatur, idque bis in die iterabatur, atque ita ſenſim luxatio illa perfectè curata eſt.

OBSERVATIO III.

Oculorum inflammatio cum ſordibus.

Infans recens natus, oculorum rubore afficiebatur, cum multis ſordibus, puris inſtar inde influentibus. Per tres menſes affectus continuavit, & multa collyria admota nihil contulerunt. Tandem ex præſcripto cujuſdam Medici goſſypium ſingulis noctibus admotum eſt utrique oculo, quod prius ad prunas diligenter exſiccatur, digitis prius diſceptum, & bene carminatum; poſtmodum uterque oculus contegebatur pauca cotonis quantitate inter plumaceolos, faſcia ſuperinductâ. Manè goſſypium auferebatur, dictis ſordibus valdè imbutum. Continuando remedium per plures noctes, infans optimè curatus eſt.

OBSERVATIO IV.

Hyſterica epilepſia.

Uxor Domini Polemarchi de Sumenes per multos annos variis affectibus hyſtericis vexata eſt, qui epilepticos inſultus referebant. Multa tentavit remedia à multis Medicis præſcripta, ſed omninò in caſſum. Tandem cujuſdam mulieris conſilio ſumpſit carnem lupi in pulverem redactam, fruſtulum ejuſdem carnis ſemper geſtavit, à quo tempore immunis omninò fuit à prædictis affectibus.

OBSERVATIO V.

Febris tertiana.

Quidam empyricus multos curavit tertianarios purgando ſemel levi medicamento, poſtea venam aperiendo in ipſo acceſſionis initio. Cohibebatur acceſſio, & valde exigua apparebat, poſtea verò non redibat.

OBSERVATIO VI.

Vulnus Thoracis curatu difficile.

D. Henricus Bachamans, Medicus Avenionenſis exercitatiſſimus, retulit mihi Filium D. Dorſan 20. annos natum vulnus accepiſſe in thorace, ad capacitatem illius penetrans, quod multis variiſque remediis adhibitis curari non potuit, & ad tres aut quatuor menſes perſeveravit, unde æger valde emaciatus, & ad tabem perductus eſt. Tandem illius conſilio, lacte muliebri uſus eſt, quod ex mammilla ſugebat; ex eoque injectiones fiebant in vulnus; atque hoc ſolo remedio intra menſem curatus eſt à vulnere, & ad bonum habitum perductus.

OBSERVATIO VII.

Colicus dolor.

Quidam civis Narbonenſis retulit mihi, ſe colico dolori obnoxium fuiſſe per multos annos, quo frequenter affligi ſolebat, ab eoque affectu liberatum ſequenti remedio, una tantùm vice aſſumpto, ita ut nunquam deinceps in eum reciderit, & plurimos alios, quibus idem remedium communicavit, fuiſſe etiam liberatos. Hoc remedium eſt dolii obturamentum ex ſubere confectum, quod per plures annos huic uſui inſervierit, atque adeo vino probe imbutum ſit, illud autem ſuper igne comburendum eſt, ejuſque cinis exhibendus cum vino albo ʒ. j. pondere, urgente dolore.

OBSERVATIO VIII.

Hydrops.

Vir quidam fide dignus retulit mihi, ſe multos aſcite laborantes curatos vidiſſe ſequenti remedio.

Silices colligebantur albissimi, qui circa flumina repe-riuntur, & fracti aliquantulum pellucent, crystalli instar: illi autem super prunas incalescebant & candentes in vino albo extinguebantur, hujus vini cyathum unum ægri sumebant mane, usque ad perfectam curationem, quæ intra mensem perficiebatur.

Hujusmodi silicum calcinatorum sal, in vino albo exhibitus, felicius (ni fallor) operatur.

Sal millepedum à celebri Medico feliciter usurpatur in hac curatione, quem julepis aliisque aperientibus admiscet præmissa purgatione, cum succo ireos nostratis: quem si æger vomitu rejiciat, pro deplorato habendum esse existimat.

OBSERVATIO IX.

Alius hydrops.

QUidam hydropicus curatus est solo usu salis prunellæ, in potu ordinario, per mensem integrum, cujus spatio aqua universa in abdomine contenta evacuata est.

Hanc curationem contigisse existimo non solùm propter virtutem diureticam, quâ sal prunellæ præditum est, sed etiam ex eo quod hydrops ille forsan à servida hepatis intemperie productus fuerat, quæ à sale prunellæ, potentissima refrigerandi vi prædito, extincta est.

Alius hydropicus curatus fuit decocto summitatum quercus, cujus cyathum unum sumpsit manè per 15. dies.

OBSERVATIO X.

Strumæ.

ARmoricus quidam, Danielis nomine, 30. annum agens, vir rusticanus, habitu eusarco & robusto, à pluribus annis strumis laborabat, tum circa collum, tum etiam sub utraque axilla, qui cùm amicis, & notis omnibus invisus esset propter contagiosum istum affectum, ad Nosocomium Charitatis Lutetianum, velut ad verum Æsculapii templum sese contulit, ratus se illic certam mali medelam reperturum. Nec cassa spes frustratum reliquit ægrotantem, primo enim decubitus die ab Illustrissimo D. Gabriele Harduino de saint Jacques Nosocomii Medico ordinario invisus est, qui præmissis universalibus, cataplasma ex foliis cucumeris asinini leviusculè contusis, partibus tumentibus admovit, præscriptaque diæta tenui, nec non modicè exsiccante, altera die opiata sequens præscripta est.

♃. Turbith. hermodact. ana. ʒ. ij. radic. utriusque scrophulariæ ℥. j. rad. angelicæ major. ʒ. ij. fol. oriental. ℥ ß. scamon. crudi ℈. iv. fiat omnium pulvis, & excipiatur cum syrupo rosar. pallid. dosis ad ʒ. ij. addendo cuilibet, mercurii sublimati dulcis g. xx. qua alternis diebus per 15. dies repetita, necnon renovato cataplasmate, disparuerunt tumores omnes scrophulosi absque sectione, aut eradicatione ulla, ipsumque Armoricum sanum & incolumem dimisit anno salutis 1641. Communicata à D. Leseq. Medicinæ Doctore Monspeliensi, & dicti D. de saint Jacques olim discipulo.

OBSERVATIO XI.

Dolor dentium.

D. Leseq. Medicinæ Doctor suprà nominatus, se curatum vidisse retulit dolorem dentium sale fraxini, quo impletur digitale mulierum, aut quid simile, & applicatur arteriæ temporum, ubi sentitur pulsatio, intra breve tempus nodum facit in arteria, quo fluxus intercipitur.

OBSERVATIO XII.

Arthritis nodosa.

D. Chomel Medicus Annonæensis scripsit ad me, se nuper Arthriticum vidisse variis articulorum ulceribus scatentem, è quibus calculi tophacei plusquam ducenti exierunt, pisorum magnitudinem superantes, & ita duri, ut malleo resisterent. Et quod mirum dictu est, pus, sanies, & serosa materia ad ulcera confluens, exiguâ in parte morâ, concrescebat illico, & tophaceam duritiem acquirebat. Hoc etiam rarum, in illo ægrotante observavit, quod tupica uni parti conducentia, alteram lædebant & vice versa.

OBSERVATIO XIII.

Hemicrania.

D. Genton Romanensis, natu minor, retulit mihi, se hemicraniâ laborasse per multos annos, & post multa remedia frustra tentata, curatum fuisse suffitu ex carabe, per mediam horam tempore paroxysmi, ore & naribus excepto.

OBSERVATIO XIV.

Hernia.

IDem retulit, se Hernia intestinali per multos annos laborasse, & curatum fuisse tribus emplastris, à quodam empyrico sibi traditis, quorum singula gestare jussit per novem dies cum subligaculo; erant autem ex eadem materia confecta, & valda fœtida: tum quando auferebantur, materia eorum tota consumpta apparebat, nisi quòd in aluto pulvis quidam remanebat vitro pulverato similis. Per usum primi emplastri nullus effectus apparuit, post admotionem secundi urinæ copiosæ prodierunt, & varii coloris, nunc virides, nunc nigræ, & aliquando cum dysuria post diem 27. absumptis tribus emplastris, pars strigosa & macilenta apparuit, ut omnis caro & pinguedo subjecta protinus absumpta videretur. Conjecimus ex fœtore hoc emplastrum ex galbano fuisse compositum, quod summa attenuandi vi præditum, humores ad partem affectam affluentes, & fortè circa eam concretos, fundere, & liquare potuit, ut natura deinde eos partim per urinas excusserit, partim insensibiliter discusserit.

OBSERVATIO XV.

Hydrops.

RUsticus quidam hydropicus factus, abscessum passus est in dextra parte abdominis, eoque aperto, infinitus propemodum vesicularum aqua repletarum numerus egressus est, ut ducentarum numerum excederet, idque per plurium dierum spatium, & sic omninò curatus est. Hac observatione confirmatur historia à Schenkio proposita, cujusdam hydropici, cujus abdomen post obitum, apertum, vesiculis, aqua repletis, peritonæo, aliisque partibus adhærentibus refertum apparuit.

OBSERVATIONES

Quædam infrequentium, curatúve difficilium morborum, cum curationibus eorumdem, in veteri quadam Bibliotheca, sine Authoris nomine repertæ.

PRÆFATIO.

OCCASIO quamobrem de raris curationibus morborum quorumdam scribere, qui mea ætate ingruerunt, susceperim, hujusmodi est: nam cùm quotidie, morbi quidam novi, aut saltem cum inauditis nonnullis symptomatibus suboriantur, de quibus paucos admodum, aut fortè nullos mentionem fecisse constat, præterea multos quotidie veluti postliminio reversos repullulare, atque redire percipiamus, ad quorum veram & genuinam curationem invenendam multæ horæ bonæ frustra consumuntur, quandoquidem sexcenti codices ante revolvendi sunt, quàm morbus, de quo agitur, aut innotescat aut expulsionis ratio teneatur

veneatur, proinde tum ex optimis quibusque Autoribus, tum ex iis quæ ipso longo usu atque experientia comprobavimus, quosdam veluti exoticos flores excerpsimus, quibus quisque pro arbitrio utatur. Insuper habeat, unde curationes morborum symptomatumque rarò contingentium depromere queat.

OBSERVATIO I.

Singultus.

QUidam Germanus, annum agens circiter quadragesimum, correptus fuit singultu, quem mira postea subsequuta sunt symptomata & creditu difficilia. Ille igitur è Germania Nemausum usque profectus, radicum buxi emendarum gratiâ, quarum maximum est commercium in Gallia Narbonensi, ardoréque Solis intenso exæstuans (tum enim Syrius ardebat) ut erat sitis impatientissimus, simul atque in hospitium divertit, correpta puteali situla, frigida recenti oppleta, adeo sese ingurgitavit, ut ob aquæ tum copiam, tum frigus immodicum, in spasmum ventriculi inciderit, usque adeo ingentem, ut nullis auxiliorum formulis, aut victus ratione per bimestre spatium cesserit, imò verò quando magis eum superare nitebamur, tantò magis conatus nostros eludere videbatur.

Sed & hoc in primis admirandum, ut cùm primum quis vel vestis, vel pallii fimbriam digitulo attingeret, singultu antea sedato, ille tanta cum totius corporis concussione suscitabatur, ut vel cubiculi tabulata tremescerent, & cùm forte fortuna D. Rondeletius visendorum ægrorum gratia, Nemausum accederet, eo in consilium adhibito, cum D. Ferrando & aliis, qui tum ibi aderant Medicis atque Chirurgis ac tandem peroratis singulorum sententiis, quid rei an causæ subesset, cur in sanitatem pristinam tam difficulter rediret, prætereà qua industria remediis uti liceret, omnes uno ore maximam ventriculi intemperiem causam esse asserebant, cur hæc symptomata perseveraverint tamdiu: quantum verò attinebat ad remedia, in fotibus, cataplasmatis embrochis, cucurbitulis, non neglecta & purgatione, & syruporum, & opiatarum, pulverumque assumptione persistendum, appositè ad hanc rem citato aphorismo Hippocratis: Omnia secundum rationem facienti, non esse transeundum, &c. Ego verò tentatis frustra omnibus remediis, de quibus inter nos convenerамus cœpi mecum cogitare balneum calidum posse tantam intemperiem mutare, & in temperamentum naturale reducere partim quia longa in balneo mora promptiùs corporis habitui vis balnei sese insinuaret, unde fieret cum affecto membro communicatio, partim quoniam existimarem majorem vim penetrandi accedere medicamentis, si balneo commiscerentur, ob cutis quam calida balnea efficiunt laxiorem raritatem majorem. Nec mea me fefellit opinio, quandoquidem parato balneo ex lauro, origano, mentha, absynthio in aqua coctis tantam ex mora in eo utilitatem percepit, ut intra quatuor aut quinque dies sanus evaserit, præterea interim sacculum contextum, in quem insertæ herbæ prædictæ erant, regioni ventriculi quamdiu in balneo permansit, accommodavimus. Neque verò omittendum bimestri spatio singultum adeò Germanum illum exercuisse, ut jam cruditate in ventriculo, & intestinis radices agente, deplorata ejus videretur salus; sed Dei beneficio, qui mentem hominum quando vult illustrat, & ad invenienda remedia nos quasi manu ducit, pristinæ sanitati fuit restitutus non sine Doctorum Monspeliensium, Nemausensiumque, qui ægrotantem inviserant, admiratione.

OBSERVATIO II.

Phthisis.

QUidam Catalaunus, natus annos circiter 44. humoribus, sanguine & atrabile, in eo dominantibus. Cùm autem annis duobus antea quadam (ut referebat) levi pleuritide laborasset, & incuriâ suâ vel Medici, præsidia quæ ad morbi curationem requirebantur, neglecta fuissent, phthisicus factus est: nam per triennium exscreato sanguine simul cum pure, tantus eum marcor obsessit, ut ossa (ut vulgò dicitur) cutem transmiserint. Interim tussis ipsum adeò inquietabat, ut vel modicum somnum capere haud potis esset, præ copia purulentæ materiæ, per tracheam arteriam à natura expulsæ, alioqui in gutture ferventis, & liberam respirationem impedientis, itaque cum mecum vocaret insigniores Medicos Avenionenses, nihilque omissum fuisset, quod ad ejus salutem recuperandam videretur, præscriptis abunde iis quæ artis erant, nec quicquam proficientibus, consului, ut è D. Schironio, & Rondeletio docentibus Monspessuli, tanquam ex tripode Apollinis oracula peteret, eos remedia nonnulla educturos (ut erant ingenio non tantùm perspicaci, sed etiam experientia longa in morbis fugandis exercitati) quo tandem si non in totum sanaretur, saltem meliusculè haberet, ne tam miseram vitam, non quiescendo, non quidquam cibi appetendo, degeret: malle enim se vitam cum morte commutare, quàm diutiùs vitam, quæ potiùs mors erat, prorogare dictitabat. Medici ergo illi Monspelienses visis omnibus quæ à nobis præscripta fuerant, nil amplius addiderunt, quàm ut frequenter cancris fluviatilibus vesceretur in aqua hordei præcoctis, similiter & testudinibus nemoralibus, annexisque nonnullis formulis remediorum, quas Pandaliones vocant ægrum ad Tabias miserunt, id est ad oppida temperamenti similitudine Tabias referentia, nempe aperto cœlo, loco alto, siccóque exposita. Cùm verò jam suæ vitæ tæderet, utpote qui plus quatuor annis talem affectum non sine summa molestia angustiaque toleraverit, arrepta dextra manu mea, per deos inquit te oro, ut à fœtido morbo isto me liberes, vel tentatis extremis remediis me de medio tollas; omnem præstabo culpam, & te ab ea exsolvam. Quando ita vis (inquam) experiar in te unum quod superest remedium, à Galeno summo Medico proditum. Scribit enim suffitum quendam ad veteres tusses, nempe trochiscos ex auripigmento, quorum vaporem necesse est per os recipere: hoc unum relictum est remedium, ex quo deplorati ferè restituti sunt multi, proinde te hortor, ut illud experiaris, postquam alia remedia tibi fuere frustra adhibita: fateor quidem id genus remedii esse tuis viribus impar, sed tam parva dosi in principio uti convenit, ut possis illam conjectura nostra quodammodo exæquare. Tandem igitur illorum trochiscorum fumum, prunis suppositis, cœpit per infundibulum vesperi per os haurire. Ille verò se nolle in posterum iis uti, mane cùm eum reviserem, protestatus mihi est, quia videlicet se respiratione privatum iri sibi persuaderet, si iterum id auxilii genus tentaret. Ego autem instare non destiti, donec iterum trochiscos ut paulo ante experiretur: quid multa? nocte sequenti intempesta, post haustum vaporem trochiscorum, tantus eum rigor invasit, ut non solum lectus, in quo decumbebat, sed etiam tabulatum cubiculi quodam veluti terræ motu concuti viderentur? ipse verò cùm morti proximum se arbitraretur, misit puerum, qui me accerseret. Nolui ei in re tam urgente deesse, cúmque me introëuntem intueretur, quia nolui (inquit) non tibi vale dicto, fato meo fungi, propterea te, non vocaturus in posterum, volui vocare simul ut videres miserum meum statum. Ego verò tentata carpi quatuor digitis arteria, deprehenso undoso pulsu cum vitalium virium robore, prædixi brevi futurum, ut copioso sudore diffluerét, qui tantus quidem paulo post emanavit, ut culcitra, & lintea tota permaduerint, proinde ac si (ut vulgò dicitur) in fluvium demersa fuissent: exinde somnus & quies optata, nulla tussis, nullus excreatus, in summa sanitate integra frui illi licuit plus quindecim ab hinc annis. Cæterum hic mirari licet unde à corpore tam exsangui & exsucco tantus sudor exire potuerit. Hoc certè contigit Insulæ, quo tempore tyrocinia Medicinæ faciebam. Narravi per litteras D. Rondeletio, rem prout gesta fuerat; miratus est talem morbi curationem, exitum, & subitam solutionem, atque in commentaria se relaturum hunc morbi decursum mihi pollicitus est.

OBSER-

OBSERVATIO III.

Febris maligna.

Nulla unquam symptomata sæviora cuiquam acciderunt, quàm quæ adolescenti Nemausino nomine Grasset supervenêre, degenti Belliquadri an. 1574. is natus annos circiter 20. aut 22. incidit in febrem καῦσον, in qua siti inexhausta cruciabatur, lingua nigrescens, vigiliæ perpetuæ à 4. usque ad nonum diem hominem exercebant, parum & inæqualiter sudabat, tum deliria inceperunt cum urina tenui pulsuque raro. Undecimo stridores dentium, convulsiones rigores die & nocte, cum clamoribus & ejulatibus terrorem incutientibus, pulsus inordinatus, & perturbatus apparuit. Decimo quarto, urinæ copiosæ & egestiones, non sine delirio, animi deliquio, convulsionibus. Decimo septimo, exanthemata & papulæ multæ per universum corpus sparsæ, singulæ magnitudinis fabæ, colore lividæ: quæ cùm cutem extimam exederent, carnem subjectam depascendo, ulcera cava reddebant, perinde ac si ferrum candens illa inussisset, erant autem profunda ad pollicis latitudinem. Vigesimo, parotides sub utraque aure magnæ duæ eruperunt, hinc febris sensim remitti deprehensa est, quibus omnibus, longo temporis intervallo curatis, viribúsque refocillatis, æger incolumis Avenionem profectus est, totumque morbi decursum D. Philippo Gulielmo narravit. Quod ad curationem attinet, non descivi à communi Medicorum usu, (vel ut dici solet) ad latum unguem, quandoquidem inspecto lotio, injectoque clystere, cum alvus duri esset idonea sanguinis missio facta fuit, sanguis valdè corruptus apparuit. Deinde julepis, ardorem febrilem extinguentibus, putredinémque arcentibus. Octavo die sumpsit dilutum Rhabarb. cum diaprun. solut. vigiliis occurri syrupo papaverino, tibiarum lotionibus, unguento popul. temporibus, volis manuum & pedum plantis accommodato. Sed vix credibile est, quàm lac mulieris, puellam lactantis, mixtum succo lactucæ rosato delirium sedaverit. Deliquiis animi succurrimus epithematis regioni cordis admotis, & mixturis ad cor recreandum dicatis; dentium stridoribus, oleis chamæmelino atque amygdalino dulci, cervici & temporibus calidè applicatis, lana succida superdata: ulceribus & papulis relictis, unguento albo camphorato: parotidibus, oleo chamæmelino & de lilio, deinde cùm ad suppurationem eas tendere cognovimus (nam materiæ crassities discussionem detrectabat,) ad cataplasmata atque emplastra ex mucilaginibus, herbis emollientibus, diachylo magno, & aliis ejusdem farinæ, transire coacti fuimus, cùm autem Avenionem profectus esset, apertione facta, reliqua industriæ D. Philippi Guilielmi commisimus.

OBSERVATIO IV.

Febris maligna cum sopore.

Digna est, quæ scriptis mandetur ægritudo uxoris D. Formerii Nemausensis Causidici, quæ post curatum maritum, febri ardente maligna, omnia sæva symptomata secum vehente, nimirum paraphrenitidem, dentium stridorem, jactationem inquietantem, sitim inexpletam, in continuam febrem propter vigilitas tot noctes, conjugis causâ, inediam, curam liberorum, reique domesticæ, incidit: quæ sexaginta dies uno eodemque fervore citra aliquam intermissionem veluti stupida, conniventibus oculis permansit, nec interim per totum morbi cursum ulla crisis se prodidit usque ad diem sexagesimum, in quo tantum sputum album & spumosum, sine ulla tussi rejecit (ut pelvim duodecim libras capacem liquoris impleverit) quo abundè per os emisso, à febre libera, ad sese rediit, asserens se nihil doloris, nihilque propter morbum incommodi percepisse, quin se graviter & cum summo suæ vitæ discrimine ægrotasse, vix in ejus animum inducere potuimus. Interim scire licet, nihil omissum fuisse, quod ad veram morbi profligationem pertinere potuimus conjicere, ut pote à sanguinis missione auspicati (nam hæc mulier adhuc adolescens erat plethorica) deinde ad purgationem devenimus, clysmata, cucurbitulam, somnumque prohibentia præscripsimus.

OBSERVATIO V.

Vulnus vesicæ ex sclopeto.

Rem inauditam, & omnem fidem superantem, attamen veram, vereor ne si narrare coner, vanitatis insimuler: cæterum viri fide digni, tum in arte medica apprimè versati, tum in Chirurgia admodum exercitati, ut interim sileam nobiles insignésque viros, qui curationi interfuerunt, me ab omni calumnia vindicabunt. Quo die igitur Nemausenses subuculatos, id est subuculis albis indutos, trajecto Rhodano Tarascone clam venientes, insidiisque quibusdam Bellicadrum oppidum ingressos fugarunt atque fuderunt; quidam eorum, qui terga vertebant, glande sclopeti per penis meatum seu fistulam intrusa, vesicam & dextrum latus ossis sacri penetrante, ita, ut per vulnus posticum lotium redderetur, læso tantum meatu urinario, ceu excoriatione, integræ sanitati fuit restitutus à Chirurgis Tarasconensibus, me assistente, Antonio Fortunato, & Joanne Bonneto, & quod mirum est nullis aliis medicamentis, quàm trivialibus, & quæ ad manum erant. Tria igitur hîc sunt quæ omnes Medicinæ peritos in admirationem trahere debent. Primum quo modo in meatum urinarium glans illa, pene illæso, nisi modica excoriatione meatus, ingressa fuerit. Secundum, qua ratione aut naturæ proprietate, vesicâ vulneratâ alioqui remedia omnia respuente, sanatus sit. Tertium, qui non conquisitis secretis remediis, sed iis tantum quæ ad manum erant præscriptis (cum sæpe numero in aliis vulneribus non usque adeo lethalibus & exoticis & pretiosis uti cogamur, cum ægri tamen pernicie) nam initio defensivo vocato vulneri circumdato usi sunt Chirurgi, tum Basilico cum vitello ovi turunda oblita, postea unguento de resina, denique carnem regenerantibus, & cicatricem inducentibus, unde adeò prosperè ad pristinam sanitatem rediit, ut adhuc sit superstes Arelate, dictus cognomine Boriau: hoc tam admirandum vulnus viderunt ferè omnes præcipui Tarasconensium, simul cum Doctoribus D. Philippo Guilielmo, Bertrando Vanio, qui mecum explorato vulnere, radiolo Chirurgico ad id destinato, rem ita habere, curiosa investigatione conspexerunt.

OBSERVATIO VI.

Tumor in crure.

Rarum morbi genus silentio non est prætermittendum: id est tumor in interiori parte cruris dextri nobilissimæ & bonis moribus ornatissimæ, quæ tum vidua erat D. Deledignam. Hæc igitur in ea parte, tumore oborto, phlegmones speciem præbente, tantis cruciatibus noctu & interdiu inquietata fuit, tamque variis anodynorum formulis D. Rondeletius qui unà mecum ad ei opem ferendam vocatus fuerat, utebatur, ut nihil spei de ejus salute relictum videretur: nam quando magis tumoris illius duritiem mollientibus vincere nitebamur, tanto magis nostris conatibus reluctari percipiebatur, nec tamen interea dolor ullas dabat inducias. Itaque coacti fuimus, tumorem caustico medicamento aperire, quo humor contentus, licèt crudus (ut nobis videbatur) dolorem committens, apertione facta exitum haberet. Postquàm igitur suspicati sumus, causticum suas vires exeruisse, dissolutis fasciis, quibus illud suppositum fuerat, nullum humorem intus delitescentem, nullum serum inde exisse vidimus. Imò verò (quod caput est) hiante vulnere subjectam carnem nihil imminutam aut alteratam conspeximus; nec aliam extitisse tanti tumoris dolorisque occasionem, quam flatum judicavimus: sed nec similem tumorem Medici, quos convenire nobis contingit, se vidisse, aut alicubi legisse: tum quia flatus tantos dolores excitabat, ut animi deliquia & vigilias perpetuas induceret: tum quia nihil

intra

intra vulnus delituisse alienum à naturali constitutione repertum fuerit, nobis asseruerint. Ab apertione tumoris flatu dissipato, omnia evanuerunt symptomata, in posterumque adeo bene valuit, ac si nunquam ægrotasset.

OBSERVATIO VII.

Paralysis Linguæ.

SUbit admirari sæpenumero opera naturæ: dissectis enim corporibus admiranda inveniuntur quæ citra αὐτοψίαν ita esse, ut sunt, vix persuaderemur, cujusmodi dum Nemausi agerem, Roberto Berriere contigerunt, nam ferè quamdiu vixit, destillatio perpetua ad nervos, motui linguæ destinatos, adeo ei loquelam impedierat, ut balbutiem molestam invexerit, quæ nullis auxiliis potuit unquam emendari; unde tandem fluxione aucta suffocatione repentina est extinctus. Parentes igitur, qui tum ultimæ ejus diei intererant, me rogarunt ut defuncti recens cadaver juberem dissecari, quo causa & origo tanti hujusce mali cognita, posthac simili destillationi tutiùs occurreretur. Quare justæ eorum petitioni morē gessi, apertoque primum cranio, ac utrobique separata sensim portione extima cerebri, in conspectum nostrum se dedit cystis, id est sacculus robustâ membranâ compactâque contextus, undique serosum humorem continens, qui in fundo exiguum foramen habens semper novam materiam nervis linguæ suggerebat. Quamobrem cùm nullis remediorum formulis hic serosus humor, nèc ulla industria absumi discutive posset, cùm propter ejus copiam, tum propter membranæ densitatem, quæ nimirum obstabat, quo minùs vis medicamentorum eò perveniret, uno ore diximus, talem affectionem curationem nunquam admissuram fuisse. Sed quis obsecro unquam judicasset vesiculam quandam intra cerebri substantiam generatam, seroso humore tumentem tam perniciosæ destillationis causam fuisse.

OBSERVATIO VIII.

Syncope à Liene.

VIR Nobiliss. & strenuus D. Egminius Tarasconensis, quodam morbi genere laborabat, quod (ut arbitror) tanquam inauditum, & infrequens à paucis visum erat. Vir igitur ille mihi retulit, tunc se in syncopem statim incidere, simulatque in latus sinistrum decumberet, ita ut difficulter ab ea revocaretur, adeò omnes vires collapsæ erant: secus se nihil doloris aut incommodi percipere, nec proptereà minus cibi assumere, imò omnia se munia obire, quæ integra sanitate præditus, mihi asseveravit. Mecum itaque mediatè perquirens, ac animo revolvens, quid causæ esset, quamobrem tam sævum symptoma sine manifesta causa apprehenderet, & veluti exanimem relinqueret hominem, cœpi cogitare humorem melancholicum, malæ alicujus qualitatis participem, ex liene vaporem quendam venenosum ad cor mittere, eumque occasionem præstare tam maligni symptomatis. Nec mea me fefellit opinio: siquidem ratione victus commodè instituta, purgatoque universaliter corpore ab humore melancholico, & privatim, exhibito medicamine, lienem ab obstructionibus liberante atque demum roborato corde, tam epithematis, quàm mixturis cardiacis, liber omnino à tam lethali symptomate evasit.

OBSERVATIO IX.

Morbus Epidemicus Coqueluche vulgò dictus.

ANno 1557. Mense Julio paulo ante cataclysmum, Nemausinos agros vastantem, totam ferè civitatem occupantem, sævit epidemicus morbus, nemini parcens (Coqueluche) vocitatus, adeò immanis & truculentus, ut quamplurimos de medio tolleret, quosdam quarto die, alios septimo, ad summum 14. eos tussis cum faucium asperitate, inflammatione ferventi & febre continua corripiebat, dolor capitis vehemens ægros affligebat, nec præ tussi usque ad ravim inquietante, cuiquam somnum capere fas erat: adhuc accedebat renum & lumborum dolor assiduus & eximius, qui paucos admodum progredi sinebat, ad hæc coryza perpetuo vix aërem inspirare per nares permittebat. Cæterùm, qui tamen (ut ita loquar) pestem evadebant, facta sanguinis missione & medicamentis expectorantibus exhibitis, sudore fœtido superveniente, constantibusque viribus è toto corpore manante, liberabantur. Qui verò febre & inediâ consumpti, (cum vix durare possent,) invalidi reddebantur, omnes ad interitum pergebant. Quare in eo cardo curationis versabatur, ut adhibitis sine mora universalibus remediis, (quanquam leni tantùm purgatione egerent) appetentia revocaretur, & fauces cibis fierent perviæ: ad purgationem sufficiebant manna, cassia fistula, rhabar. cum decocto bechii & aliorum pectoralium. Vehementiora tanquam acuti scopuli vitanda erant.

OBSERVATIO X.

Febris Epidemica.

EPidemicus morbus, prædicto non absimilis, grassatus est anno 1580. per æstatis maximam partem, post insectorum innumerabilium congeriem, mensibus Aprili à Maio è terra exortam, quæ quidem tam ingens erumpebat, ut itinera quæque occuparet, nec effugere quisque potis erat, quin infinitos vellet nollet, pedibus conculcaret; unde multo post Arelate, Avenione, Bellicadri & aliis in locis, non procul ab his dissitis, tanta pestilentia grassata est, ut perpauci eam evadere potuerint. Sed ut ad rem redeam, prædictus morbus multos quidem jugulabat; sed si primis diebus, & quàm citissimè fieri poterat, auxilia administrabantur, ferè omnes erant superstites. Is igitur simul cum febre & tussi invadebat, quam dolor capitis & lumborum subsequebatur, interim febris aliquot diebus intermittebat, postea veluti vires recolligens graviùs ægros affligebat. Interim quosdam nulla quiete frui sinebat; sed magis ac magis urgente fervore ad interitum eos præcipitabat. Phrenitide quidam furentes, quidam phthysi languescentes interibant. Cæterùm si maturè, ut dictum est curabantur, omnes ferè intra paucos dies convalescebant. Nec curatio alia à præscripta paulo ante adhibebatur, siquidem pectoralibus medicamentis & lenibus purgationibus (non neglecta imprimis sanguinis missione) clysteribus refrigerantibus injectis, admotis cucurbitulis, & cardiacis opiatis, ac epithematibus frequentibus, maximum levamen percipiebant; denique ratione victus optimè institutâ, tandem ad integram sanitatem perducebantur.

OBSERVATIO XI.

Deglutitio Impedita.

DOminus Bonius, Causidicus Nemausensis clarissimus gravissimo ventriculi dolore, simul cum deglutiendi difficultate summa laborabat, cum febre continua comitante: & cum ante meum adventum præscripta essent medicamenta purgantia, nec quidquam profuissent, ut potè quæ ad fundum ventriculi descendere haud potuerant, ubi primum ad eum accessi, tractatisque à me diligenter cum ventriculi regione hypochondriis, reprehendi renitentem tensionem, undiquaque has partes occupantem, simulque rugitum internum, frequentibus ructibus per os emissis, exitum habentem, quæ causa erat, quamobrem nec jusculum, nec cibus ullus ad ventriculi fundum delabi posset, nimirum sublato & suspenso à flatuum copia cibo. Proinde cùm periculum immineret, ne corpus edendi penuriâ absumeretur, cùm jam quatuor aut quinque dies à cibo abstinuisset, in id totum curationis scopum dirigere volui, ut tantam flatuum abundantiam discuterem. Quocirca admoveri jussi ventriculi, & hypochondriorum regioni (injecto priùs clystere partim

partim discutiente, partim vacuante) fotus calidos, ex decocto absinthii, menthæ, floribus chamomeli, meliloti, seminibus cumini, fœniculi, & similibus quibusdam peractus, oleo nardino & chamomelino his partibus calidè irrigatis, meliusculè habuit, cœpitque deglutire, spemq; bonam recuperandæ sanitatis habere; cùm antea, ac si res deplorata esset, de hac vita migrare cogitaret. Tum demùm præcepi admovendam ventriculo, cum multa flamma cucurbitulam, à qua flatus adeò potenter digesti fuere, ut postea, & jusculа & quævis edulia transglutire valeret ac exinde febris cum dolore quievit, febrem tamen potissimùm extinxit multa urinæ excretio. Cæterùm, ne affectus recrudesceret, evacuationem iterandam suasi.

OBSERVATIO XII.

Febris Maligna cum Exanthematis.

JUdex Ordinarius Nemausensis, Blanus nomine, febre tertiana duplici accessiones acerbissimas secum vehente conflictabatur: Eum curabat D. Vegratius ætate provectior. Ille igitur, cùm in quodam paroxysmo symptomatibus tam vehementibus atque malignis urgeretur, ut in lipothymiam laberetur, ob nimirùm exorta repentè per totum corpus exanthemata sublivida, nolens quidquam, quod saluti conferret prætermittere, me ut sibi cum D. Vegratio adessem, vocari jussit, qui simul atque in ejus conspectũ veni, conquestus est de intolerabili ardore ab exanthematis excitato, simul cum virium prostratione, obsecravitque, ut sibi in maximo discrimine vitæ constituto, opem subitam ferrem. Ego verò benè inspectis & meditatè consideratis exanthematis, quæ adhuc pullulare videbantur, pulsuque carpi cognito, jussi bonam spem de sua salute conciperet, arreptaque dextra D. Vegratii fecessimus in cubiculum remotum, ut quid facto opus esset, inter nos deliberaremus. Ipse enarratis omnibus quæ præscripserat, petiit à me, quid agendum censerem. Ego sermonem ejus excipiens fui in ea sententia, ut quoad ejus fieri posset, citissimè fieret venæ sectio, secus futurum ut in grave suæ vitæ periculum incideret: Ille verò repugnare, nam (inquit) verendum est, ne humor malignus per cutem (commune totius corporis expurgaculum) dispersus, intro remeet, & partem aliquam principem adoriatur. Ego iterum instare factum, nam Authoribus Montano, Avicenna, Aëtio, Rondeletio, aliisque multis nixus, posse fieri contendebam, in eruptionis eorum principio, dum natura materiam exitiosam expellebat, alioqui si per aliquot dies in cute firma esset, non revocandam intra corpus. Quare tandem is in meam descendit sententiam, & hilari animo nuntiavi ægro, ante discessum nostrum sanitati restitutum iri, si sanguinis missionem tolerare vellet; ipse autem, se quidvis subiturum, dummodo à tantis malis eximeretur. Cùm igitur saphena non esset conspicua, venam dextri brachii comunem secari jussimus quã sectã, id evenit, quod futurum prædixeram; siquidem antequã discederemus, ardor sedatus fuit, pacatum etiam fuit sævum quod timorem incutiebat symptoma. Unde pro tantis beneficiis dici non potest, quàm artem Medicam & nos extulerit. Hinc nos ad febris reliquias profligandas properavimus, quas brevi Deo adjutore expulimus.

OBSERVATIO XIII.

Lumbrici.

DUas Virgines filias Notarii Fezanderii Nemausensis vidimus, quarum altera annum septimum, altera nonum non excedebat, quæ intra semestre spatium dolore acerbissimo ventris totius obiere, qui nullis remediorum generibus mitescere poterat, nempe injectis clysteribus, potionibus pituitam vacuantibus, flatus discutientibus, denique vermes necantibus. Itaque provectiore defuncta, cùm cadaveris fieret dissectio, ut nobis abdita causa mortem accersens innotesceret, sunt inventi in inferiore ventre lumbrici, qui intestina & præsertim colon perforaverant. Exactis ab hoc sex mensibus, cùm similibus doloribus altera interfecta fuisset, dissectione factã non solùm intestina exesa, & vermibus transfixa vidimus; sed etiam cor & hepar ab iis corrosum & altè excavatum, quæ res non parvum stuporem adstantibus omnibus incussit, quærentibus, qui ab intestinis, quaque via ad hepar, & cor venerint, cùm in illis locis vix alimentum sibi familiare, neque materiam vermium generationi idoneam, quamquam ex putredine quadam ibi nata, quispiam eos genitos existimaverit; adde nec viam paratam, sed tot anfractibus aut circumvolutionibus impeditam habuerint. Quare nihil aliud quàm naturæ opera mirari, causam scire non valentes, potuimus; sed hinc discedentes, præscriptis tum pulveribus ex scordio & dictamno albo, & unguentis vermes fugantibus necantibusque, reliquis quæ adhuc superstites erant puellis, horum generationem in posterum prohibuimus.

OBSERVATIO XIV.

Tumor Oesophagi.

NOnnunquam tumor in œsophago succrescit, qui cibos deglutiri non permittit, ægerque inedia debilitatus, vires amittere solet; ejus curatio ut interim cognitionem sileam, non parum etiam oculatissimis facessit negotii: quam sic felici successu præscribere consuevi, primùm victus ratione præfinitã, adhibitisque universalibus remediis, id est sanguinis missione, (præsertim quando febris aut inflammationis suspicio subest) item purgatione, revulsione per cucurbitulas. Linctus sequens ex usu est.

℞. Conservæ rosar. symphyti majoris, ana ℥. ß. conser. viol. ʒ. ij. boli armeni orientalis ʒ. j. ß. mucilag. sem. cydon. extractæ ex aqua rosar. ℥. ß. cum syr. cydonior. fiat linctus quo sæpe utatur æger: exteriùs verò supra collum hujusmodi unguentum admovendum est.

℞. Oesipi, medullæ cruris bovis, axungiæ gallinæ, anseris & anatis, ana ℥. ß. mucilag. althææ & lini, ana ʒ. vj. olei nymphææ ℥. ij. croci ℈. ß. ceræ albæ q. s. fiat unguentum lotum ex aqua hordei & nymphææ, hoc ter aut quater die ac nocte collum liniatur, lanâ succidâ superadditâ.

OBSERVATIO XV.

Scabies Fœda.

NUnc me convertam ad labiorum fœdam quandam scabiem, cum oris ulceribus conjunctam, quæ multum mihi, ut eam discuterem, exhibuit negotii, sed tantùm his remediis cessit scabies, ulceraque sanata nunquam repullularunt. Nam adeo cacoëthea erant, ut conatum omnem respuere viderentur. Itaque post universalia remedia his topicis usus sum.

℞. Clavicularum vitium, fol. plantaque caprifol. tribuli terrestris, an. m. i. rosar. rubr. hordei, lentium, an. p. j. fiat decoctum ad ℔. j. In colatur. dissolve succi granator. & diamori an. ℥. ij. hoc decocto frequenter os colluere oportere dixi, labiis verò jussi sequens medicamentum adlini.

℞. Pul. coralli utriusque usti & loti, cornu cervi itidem usti & loti, an. ℥. ij. corticis burgiæ ʒ. j ß. cum pomata & syr. de rosis siccis, fiat linimentum: soleo etiam penuria pomatæ pulveres dissolvere in cerâ alba liquefactâ, & axungiâ hirci recenti.

OBSERVATIO XVI.

Hernia.

PRæter multorum expectationem, ramicem intestini & omenti auxiliis infrà dicendis curavi, sine Chirurgi manu, maxime verò eum, qui quendam germanum ludimagistrum Avenione anno 1543. torquebat, qui herniam intestinalem decem annis passus fuerat, non sine doloribus gravissimis, australi constitutione ingruere solitis. Huic igitur imperavi, ut in lecto se contineret mensem unum

unum ſimul, quantum fieri poſſet, adductis cruribus, non divaricatis, victu exſiccante uteretur, niſi fortè prunis elixis ex ſaccharo & aqua ad alvum ſubducendam, nullis crudis, flatuoſis, & coctu difficilibus, præter ſuum, hœdorum, aut arietum pedes, veſceretur, his autem medicamentis uſus eſt.

℞. Terræ ſigillatæ, rad. conſolidæ major. boli arm. veri, ana ℨ. ij. cornu cervi uſti ℨ. j. capiat per 14. aut 15. dies ℨ. j. ß. aut ℨ. ij. manè ex juſculo capi. Deinde

℞. Sanguinis draconis, mumiæ, maſtiches, thuris, rad. conſ. major. boli arm. limacum rubrarum, erinacii terreſtris pulveriſati, ana ℥. j. incorporentur omnia terebinthina, & fiat emplaſtrum, quod admoveatur inguinibus. Verùm ſcire licet, univerſalia auxilia pro ratione morbi præcedere debere.

OBSERVATIO XVII.

Fœtus mortuus.

VOcatus fui à nobili quadam muliere, quæ febre continuâ graviter laborabat, cui ſemeſtri graviditate per febris vehementiam, fœtus in utero ſuffocatus fuit, qui cùm multis & variis remediis foras extrudi non poſſet, tandem myrrha cum chryſocolla & vino Hippocratico propinatis, admotoq; ventri cataplaſmate ex colocynthide, utroque pulegio, ſabina, arthemiſia, matricaria, herba cati, magno puerperæ conatu prodiit, non ſine ſumma medicinæ laude, cum illa in ſummo vitæ periculo conſtituta, tandem excluſo fœtu, à febre ardentiſſima immunis fuerit, quanquam ab hinc ſex aut 7. menſes morbo acutiſſimo decumbens extincta fuit.

OBSERVATIO XVIII.

Strumæ.

MOrbus eſt frequens & curatu difficilis, ſtrumæ à Medicis dictus: eo filia D. Præſidis Nemauſini Claveri affecta fuerat dum in vivis eſſet. Itaque à multis Medicis vario uſu Medicamentorum vexata, nihilo meliùs ſe haberet, ſed magis atque magis ſæviente morbo, collum ipſius putris, vitioſuſque humor depaſceretur; tandem ego vocatus, poſt præſcripta ut decet medicamenta purgantia ei emplaſtrum chœtadicum ab Aëtio deſcriptum, diligenter ſanie expreſſa exterſaque ſuperponi juſſi, deinde tertio quoque die eodem medicamine renovato prius ut (dictum eſt) ulceribus exterſis, eoque quater aut quinquies repetito, ſana in totum effecta eſt. Quod ſi chœtades non ſint ulceratæ, ſoleo earum duritiem pulvere pyritis lapidis ſimul cum diachylo ireato malaxato remollire atque tandem aperta cum ferro candente, aut cauſtico medicamento ſordem intus contentam digitis exprimere; poſtremò emplaſtrum chœtadicum ſuperligare, nec ante triduum ſolvere, quod ſemper eſt obſervandum, idque tamdiu iterare, donec completa videatur curatio.

OBSERVATIO XIX.

Tertiana duplex.

PRæfectus Præſidii Bellicadrenſis, D. de Rācoine quotannis ſolebat in Gallia apud ſuos tertiana duplici affl ictari, bimeſtri aut trimeſtri ſpatio: is cum in Narbonenſem provinciam profectus fuiſſet, ſimul cum Protomacho noſtro non multo poſt eodem morbi genere correptus, me ad ſe viſendum vocavit, qui triſtis admodum cùm putaret, (ut ſolebat) ſe diu hac febre vexatum iri, rogavit me, ut ſi quod remediū haberem, quo tutò tertianam duplicem expellerem, ſui cauſa explicarem. Reſpondi me, (Deo duce) votis ſuis ſatisfacturum, ſi modò mihi morem gereret. Itaque injecto eodem die clyſtere, poſtridie verò, cum urinæ in principio ſubcrudæ apparerent, conſilium Avicennæ ſequutus, non ante ſecundam aut tertiam acceſſionem, in quibus urinæ coloratiores conſpiciuntur, baſilicam dextri brachii ſecare juſſi, & ſanguinis uncias ſex aut 7. evacuari: interim præparantibus julapiis manè utebatur, quibus vix dum finitis, miratus fuit decumbens, febris acceſſionem ſequentem ferè nullam fuiſſe peractaque purgatione, poſthac ne veſtigium quidem ullum febris ſubrepſiſſe, quamobrem ſupra quàm dici poteſt lætus, quòd tam brevi temporis curriculo curatus eſſet, aliis ſuis commilitonibus (æſtas tū ardebat) ſimili febre ægrotantibus ſuaſit, ut ſeſe curandos mihi committerent, qui omnes ſimili ratione ſanitati fuere reſtituti.

OBSERVATIO XX.

Dolor Iſchiadicus.

INgenuus & bonis moribus imbutus Antonius Clemens Bellicadrenſis, Iſchiadico dolore tam vehementi vexatus fuit, ut opem à Medicis Monſpelienſibus quærere coactus fuerit, præcipuè verò à D. de Fegnes, Doctore Medico, qui tunc temporis maximam ſibi famam, ob raram in curandis morbis dexteritatem, comparaverat. Is nec iſchiadicæ venæ apertione, nec purgantibus catapotiis, diætâ vulgò dictâ, nec denique fotibus, cataplaſmatis, hypocauſtis, emplaſtris, cucurbitulis, dolorem tam acerbum pacare poterat, quinimo eo in dies magis ac magis urgente, æger ſe ulteriùs vitam prorogare poſſe diffidebat. Fortè verò, cum Nemauſo Bellicadram confugerem, quo tempore per cancellos ferreos aquam fontanam excipientes, viri religioſæ factionis, antea circumlimatos, ſunt ſubingreſſi: & me ad ſe inviſendum vocare, auditis iis, quæ D. de Fegnes præſcripſerat, admoveri cantharides ex fermento veteri, loco dolenti jubeo, unde poſt veſicas excitatas atque acu perforatas, tanta humoris ſeroſi copia vacuata fuit, ut optata quies ſubſequuta fuerit, nec in poſterum dolor hominem affiixerit, verumtamen ulceribus quæ à cantharidibus inflicta erant ſanatis, juſſi ut per aliquod temporis ſpatium locus dolens emplaſtro ex diachylo & diameliloto compacto tegeretur, adjecto ſulphuris ignem non experti memento, & ſeminis iberidis atque naſturtii pari pondere.

OBSERVATIO XXI.

Ulcus ſordidum.

NOn diu eſt quando D. Comes de Tantem, vir & generis nobilitate & animi corporiſque præſtantia clariſſimus, noviſſimè pulmonis ulceribus extinctus, ulcere cacoëthe, in tibia ſiniſtra omnem conſolidationem reſpuente affectus erat. Is cùm eſſet rerum antiquarum ſtudioſiſſimus, & me juſſiſſet acceſſiri ut quandam in veteri numiſmate inſcriptionem interpretarer: poſtquam de variis hinc inde rebus verba fecimus, me rogat, ut ſi quid haberem, quod ulcus tibiæ ad cicatricem perduceret, id ſibi impertirem; nam alia atque alia nihil conferentia expertus nunquam ſanari poſſe ſibi perſuaſerat. Ego verò non potui tanto viro operam ſtudiumque meum denegare proinde ſi velis (dixi) meis dictis auſcultare, brevi futurum eſt, ut ſanitati priſtinæ reſtituaris. Atque adeo cœpi poſt remedia univerſalia, præfinitamque rationem victus idoneam, hoc linimentum ſequens præſcribere, quo intra 12. aut 15. dies planè curatum fuit ulcus. Interim tamen volui, ut hoc ſyrupo, ne ulcus recrudeſceret 14. diebus uteretur per intervalla.

℞. Ramentor. ligni guaiaci ℔. ß. infundatur in ℔. 12. aquæ Rhodani, poſtea fiat decoctio ad medias, in fine ejus adde polypodii quercini ℥. 4. carthami ℥. ij. turbith. ℥. j. agarici ℥. ß. Rad. pentaphilli ℨ. iv. colaturæ adde mellis roſati & ſacchari rub. ana ℔. j. clarificetur & aromatizetur ℥. ß. ſantali rub. fiat ſyr. ſemicoctus, de quo ſumebat ℥. v. vel vj. tertio vel iv. quoque die, addebam ſennam quando alvus non bene reſpondebat, ulcus abluebatur frequenter aqua alum. forma linimenti erat hujuſmodi.

℞. Axungiæ porci ℥iij. axungiæ hirci ʒ. ij. fol. hyoscyami coctorum sub cineribus & diligenter contusorum cum axungiis m. i. lithatg. cerussæ diligenter lotæ, an. ʒ. j. plumbi usti & loti antim. minin. an. ʒij. agitentur in mortario plumbeo, fiat linim. addito tantillo opii cum dolor intendebatur; postea num ægrè adhuc cicatrix ducentur jussi laminulam plumbeam in aceto macerari triduo, deinde siccari, & pulverem subtilissimè ulceri aspergi, alteramque integram superimponi, & sic voti sui compos, unde laudem eximiam (ut præmium sileam) reportavi.

OBSERVATIO XXII.

Virgæ Caruncula.

QUidam Monachus familiæ D. Augustini, Ambrosius nomine, caruncula in collo vesicæ oborta, inter mejendum vehementer torquebatur, & ad eam absumendam multorum opem imploraverat. Nam jam a quinquennio morbus suas radices egerat. Cùm verò in dies acerbiores dolores experiretur, licèt pulvere sabinæ per ceream candelam intruso, aliisque hinc inde uteretur, certè occurrit mihi obviam præ dolore veluti mentis impos. Non possum (inquit) diu loco consistere, nec mihi temperare, quin è sublimi me præcipitem dem, tam acri dolore crucior. Ego miseratione commotus, verbis lenibus animum effrænē quàm potui placidè mulcere volui, meq; de sua salute bene speraturum nuntiavi, dummodò recta vivendi normâ servatâ meis jussis obtemperaret, quod certè aliquandiu sedato dolore se præstiturum mihi pollicitus est. Consului igitur ut perpetuò virgulam plumbeam in urinario meatu teneret, sic agendo, ut quàm fieri posset, sensim & placidè per collum vesicæ, licèt angustum, in vesicam intromitteretur, periculo primum facto à gracili & tenui virgula, deinde gradatim ad crassiorem veniendo, donec liber esset ejus in vesicam ingressus, atque hoc in auxilio diu persisteret. Is itaque cum nocte dieque plumbeum radiolum, ut jusseram in urinaria fistula teneret, mihi tantam utilitatem, intra 15. dies se percepisse retulit, ut liberè jam & indolenter lotiū redderet; iterque urinæ adeò fuisse pervium, ut nullis amplius ad mejendum medicamentis egeret.

OBSERVATIO XXIII.

Hemitritæus.

COnvocati fuimus ad curationem hemitritæi D. Quæstoris Nemausensis, de Rage vocati, D. Ferrandus, Castellanus, & ego. Cumque in consultationem venissemus, D. Castellanus, ecquid sentirem de morbo Quæstoris à me primò (cum primus eum inviserim) sciscitatus est; Respondi ingenuè, illum vero hemitritæo laborare, atque ea de causa egere optimis & promptis remediis, nam tertio quoque die tertiana cum rigore hominem affligebat, nec post sudorem, declinationi tertianæ supervenientem, erat unquam ἀπυρετος. Meæ opinioni acriter repugnabat D. Ferrandus, ut erat ingenio ad contradicendū proclivi, dicens in febricitationem inter duos paroxysmos percipi, propterea tantum esse tertianam notham majori famæ asserebat. Contrà ego audacter affirmabam, delitescere quotidianam continuam, addebam febrem, si fuisset notha, non tantas vigilias, non lipothymias excitaturam: præterea hemitritæum, autumno sæpius quam alio tempore accidere, in quo æger noster correptus erat, denique gulosos homines & catillones (qualis ipse erat) potissimùm infestare. Vocatis in testes non solum optimis quibusque Medicis, sed etiam Martiale.

Uri Tongilius malè dicitur hemitritæo.
Novi hominis vires, esurit atque sitit.

Deinde in fine Epigrammatis:

Omnes Tongilium Medici jussere lavari.
O stulti febrem creditis esse! gula est.

D. tamen Castellanus perrogatis auditisque sententiis, subscripsit D. Ferrando, atque os in me convertens subjecit hæc verba, non mirum videri debet (inquit) si quædam febricula subsequi tertianam videtur, namcùm febris hæc notha sit, plurimam habet crassam pituitam permixtam, qua de causa fumi elevati ab ea diutius perdurant, appositè citato exemplo Gal. lib. de diff. febr. de lignis viridibus; quæ quidem difficulter flammam concipiunt, eâ verò extinctâ, longo temporis intervallo fumus crassus ex eis attollitur, quod non contingit lignis aridis: itaque, inquit, cùm ratio curationis non valdè diversa sit inter hæmitritæum & tertianam notham, hoc inter nos sit statutum, sanguinem promptissimè mittendum. Porro licet omnia hæc & epithemata ad cordis roborationem, multaque alia ex arte administrarentur, æger ab hinc tribus aut 4 diebus vitam cum morte commutavit, cumque fama de ejus obitu ad aures Castellani pervenisset, mutavit sententiam, dixitque hemitritæum verum ægrotum jugulasse; tamen D. Ferrandus noluit ad latum unguem de persuasione discedere.

OBSERVATIO XXIV.

Polypus.

UXor Antigraphi Urgenensis polypo deformis erat, dolebat autem quòd Chirurgi citra excisionem vix posse sanari contendebant cum Medicis; accedens igitur ad me, post congruentem traditam victus rationem, præscriptamque purgationem, jussi ut capitellum Vigonis origini nervorum admoveretur, deinde hoc unguento polypus ungeretur, quod est.

℞. Corticis malor. granat. gallarum viridium, ana ʒ. j. ß. summitatum sabinæ exsiccatarum, & pulv. ʒ. i. chalcitidis ustæ ʒ. i. ß. usti aluminis & hermodact. an. ℈. iv. cum unguento ægyptiaco polypo applicabatur, interim dum hoc utebatur, circumlinebantur loca propinqua refrænantibus, unguento de bolo, vel de lithargyro cum succis deinde.

℞. Plumbi usti & loti ʒ. i. ß. corticis cucurbitæ longæ ustæ ʒ. i. antimonii, lapidis calaminaris diligenter lotor. an. ℈. iv. testarum cancrorum fluviatilium vel marinor. ʒ. i. ß. tuthiæ præp. ʒ. ii. succi plantaginis & solani depurati, an. ℥ i. ß. olei rof. omph ℥. iv. dilucantur diu in mortario & pistillo plumbeis, addendo succi gran. ʒ. j. ß. per vices abluebatur locus aqua aluminosa, & citra Chirurgi manum brevi extirpatus fuit polypus.

OBSERVATIO XXV.

Pustulæ Faciei.

QUidam occurrunt affectus, qui licet ut parvi momenti negligantur, ν rò Medici eorum curationi præsint, tamen quòd molesti sint, & pertinaciter hæreant, non sunt contemnendi. Ita rem habere sæpe usu venit, vel non ita diu in quadam muliere, quæ nullis remediis faciei intensum ruborem cum multis varis pustulisque illam indecore dehonestantem, quales bibaces homines, popinas sectantes habere solent, abolere poterat; quamvis famosos Medicos ad id agendum adhibuisset. Illi consului, regimine vitæ humectante & refrigerante præscripto, & tusa jecoraria vena, itemque sumpta per triduum opiata, sensim dosim ejus augendo, humores adustos evacuante, hac aqua destillata faciem ablueret.

℞. Summit. myrti, & mali gran. oleastri, ceterach. plantag. morel. quæ species solani est, clavicularum vitis, an. m. iv. uvarum acerbarum cum pediculis. vel lan bruscarum ℔. ii. incidantur & irrorentur aceto, & aqua destillata reservetur usui.

℞. Aquæ præscriptæ ℥. iv. aluminis usti ʒ. vi. albuminis ovorum fortiter agitatorum ℥. i. admoveantur facie eundo cubitum, & abluatur frequenter facies prædicta aqua Postea.

℞. Tuthiæ

℞. Tuthiæ præpar. cerussæ ustæ, an ℥ ij. lithargyri. ℥.i. succi plantag. æquæ superioris destillatæ, an.q.s. olei myrtil. ℥. ij. olei de vitellis ovorum ℥.j. incorporentur simul & reducantur ad formam nutriti & adde chalcitidis ʒ. iij. aluminis ʒ. ij. sulph. ʒ. i. succi citri ℥. i. ſ. applicentur noctu mane verò abluatur facies aqua destillatâ: si istis medicamentis non cessisset, addidissem argenti vivi ℥. i. aut eo plus. Sed cum rubor & vari evanuissent; nihil opus fuit quippiam adjicere.

OBSERVATIO XXVI.

Cholera Morbus.

ANno, si bene memini (1564.) antequam pestis Nemausum adoriretur, grassatus est morbus, cholera vocitatus, multos intra 4. dies interficiens. Attamen illi qui in primis morbi insultibus auxilium petebant, ferè omnes hac curandi methodo evadebant. In primis, cum satis evomuisse ægrotantes conjiciebam, ne vires collaberentur, mivam cidoniorum aromaticam, febre non admodum intensa, quod si intensa erat, mivam simplicem mane & vesperi duabus horis ante cibum propinabam ex cochleari argenteo, omni circumscripta potione aut saltem parcissima concessa, licèt ægri inextinguibili siti cruciarentur, quandoquidem potio & vomitum & alvi fluxum adauget, unde mors inevitabilis sequitur. Torpori & convulsionibus tibiarum oleo chamæm. calente succurrebam, vomitui verò & alvi fluori embrochis ex oleo nardino, mastichino, cydoniorum, totius ventris regionem irrigabam, superaspersis pulveribus coriandri præpar. rosf. mastiches, menthæ siccæ corticis citri sicci, ligni aloës, laudani, nucis moschatæ, coralli utriusque, & similium. Opiatam etiam sumebant ex conserva rosar. mirobal. conditis pulv. margar. & corall. rubri, & eboris, cum syr. cydon. & de ribes formatam: interdum, si vires validæ erant in morbi principio rhabarb. cum substantia exhibebam, non posthabitis epithematis, cardiacis, iisdem remediorum formulis in pueris tali fluxu, aut colliquativo nominato emaciatis, æstate præsertim, pro ratione ætatis, injectis interdum clysteribus etiam, partim roborantibus partim reficientibus, uti suadebam, & ferè omnes salutem (Dei benignitate) adipiscebantur.

OBSERVATIO XXVII.

Hæmorrhoïdum dolor, & ani procidentia.

QUidam insulanus, comitatus Venayssini, vehementi hæmorrhoïdum dolore torquebatur: qui nullis anodynis præscribi solitis cedebat, nimirum fotibus ex malva, herba hæmorrhoïdali; floribus tapsi barbati chamæmeli, neque unguentis ex butyro, adipe recenti anseris gallinæ, oleo de semine lini, atque hujusce farinæ, aliis sexcentis, quapropter dejecta appetentia, vigiliæ, vires prostratæ subsequutæ fuerant, sed neque mucro fistulæ, per quam clysteres injiciuntur, in anum intromitti poterat, adeo venæ illæ hæmorrhoïdales propinqua loca tumefecerant, quæ causa fuit, cur alvus nullas fæces spatio octo dierum excreverit, quamvis cassiam recentem æger bis devorasset: tandem verò à quodam dicto Germano, illac transeunte monitus, multis fotibus ex emollientibus repetitis, unguentum de succo nummulariæ cum butyro recenti non rancido parari jussit, quo turunda illita & sensim intromissa dolorem compescuit; unde somnus optatus sensim surrepsit, appetentia revocata fuit. Eidem ægro paulò post intestinum rectum prociduum fuit, quod hoc remedio curatum nunquam postea foras exiit.

℞. Olei mastich. q. s. in eo bulliant scarabæi N. S. deinde oleo ungatur intestinum supra asperso pulvere putaminum ovorum, ex quibus pulli fuere exclusi: idem Germanus mihi afferebat succum blattariæ itidem mirè dolores omnes hæmorrhoïdum mitigare.

OBSERVATIO XXVIII.

Febres Elodes.

DOminus Richerius, Consiliarius Regius Nemausinus, subito dolore & gravissimo in inferiori parte metaphreni, cum in horto qui prope ædes suas erat, quippiam moliretur, correptus est. Cum autem præ dolore stare non valeret, sed coactus fuerit in lecto decumbere, cœpit febricitare, nulla tamen siti premebatur, quod febris non admodum acris eum urgeret. Præterea nihil illi caput dolebat, satis ex sententia dormiebat. Postero die sudore totum corpus maduit, nullis medicamentis provocato, at spōte foras prodeunte, ex quo dolor metaphreni sedatus fuit. Cæterum ab eo multo copiosior sudoris facta fuit emissio, scilicet tanquam ex rivulis undequaque difluentibus emanasse quivis potuisset conjicere. Et hoc quidem usque ad nonum diem: nullis etenim diaplasmatis, ad sudores immodicos cohibendos comparatis potuit supprimi, imò nec frequenti ventilatione, nec stragularum rejectione, nec fenestrarum apertione, quo pervius ventis in cubiculum introïtus fieret; sed viribus sensim deficientibus loquendo & ut dicitur domi suæ disponendo repentina morte præventus fuit nullis aliis symptomatibus, cum sudore coeuntibus. Jam verò licet & clysmatis & medicamentis per alvum evacuantibus uteremur, ut naturæ impetum à centro ad superficiem, tandem à superficie ad centrum revocaremus. Verumtamen auxilia omnia nostra irrita fuerunt, nec unquam à tanto sudoris effluvio ægrotantem vindicare potuimus. Omitto rationem victus ex solidis & viscidis alimentis præscriptam fuisse, ne ex subtilibus, humidis, velociterque nutrientibus, eorum quoque velox, ut ait Hipp. per cutem fieret excretio. Itaque omnes Medici uno ore extitisse febrem eam quæ Elodes aut Typhodes à Galen. nuncupatur, affirmarunt. Nam (inquit) in ea febre parum aut nihil ex sudore juvantur ægrotantes, qua de causa plerumque lethalis censetur. Interim notandum, sudorem usque ad extremum diem manasse calidum, quo quidem die frigidissimus extitit.

OBSERVATIO XXIX.

Paralysis.

NOn possum oblivioni tradere paralysin complexam, ita à practicis dictam, matris clarissimi Jurisconsulti & benevolentiæ vinculo mihi conjunctissimi. D. Faverii, Nemausensis, quæ tum nata erat annos circiter 64. Ea igitur paulo ante vergiliarum occasum, sub vesperam repente in paralysin dextri lateris incidit, ita ut nec valeret distinctè loqui, nec corpore notæ sufficiebant vires (ut inquit ille) id est artus dextræ partis motu & sensu destituti fuerant. Huc accedebat summa capitis gravitas, non sine magna ad somnum propensione, & tum ei alvus non liberè flueret, statim injecto clystere, partim ex emollientibus, partim ex herbis capitalibus, in colatura dissolvitur hiera Nicolaï, cum diaphœnico, oleo chamæmel. & melle anthos. eoque hinc ad horam è lecto, cum fæcibus plurima excrementa pituitosa educta fuerunt, sub noctis autem gallicinio jussi deglutiret 7. catapotia ex fœtidis cochiis cum ij. gran. trochisc. alhandal. compcsita, excepta verò syr. stœchade, quæ circa auroram tantam pituitæ crassæ & viscidæ, cum portione quadam biliosi humoris tenuis eduxere; ut jam capitis gravitas & sopor magna ex parte diminutus videretur. Tertio die sumpsit apozema confectum ex rad. galan. crassæ calami aromatici, herbis beton. melis. yva arthritica, salvia, hyssopo & cæteris hujusce ordinis, cum oxymel. scillitico, de quo quatuor doses diebus sequentibus mane hausit, post quas, iteratis catapotiis paulò ante dictis, meliusculè cœpit habere. Nihilum tamen vel minimum dimovere digitum ex affecta manu potis erat. His peractis, errhinis & apo-

 phleg-

phlegmatisimis extrema quædam cerebri mucosa per nares & os ejecta fuere, abhinc verò tres dies, mane & vesperi, diæta de guaiaco, cujus colatura aromatizata erat pulv. nucis moschatæ (cujus alioqui portiunculam linguâ assiduè in ore continebat: interdum etiam diamoscho dulci usa est, hacque epota cum secundo decocto, spatio 25. dierum membra paralisi affecta sensum quendam recuperasse, motumque obscurum obiisse deprehensa sunt. Sed postquam hypocaustis ubi abundè lapides candentes decocto fol. lauri, lavend. pseudospicæ, flor. utriusque stœchados, chamæm. callitrici, fuerunt extincti, sudor provocatus fuit, & unctionibus calidis ex martiato, opopanace, oleo de castoreo, de piperibus, vulpino, & cæteris hujusmodi per totam dorsi spinam & membra affecta calidè uncta fuit, in totum sanitatem adepta est. Præterea victus ratio per totum morbi curriculum siccans injuncta fuit. Hac methodo à me non pauci sanati sunt, queis artuum & linguæ motus erat denegatus.

OBSERVATIO XXX.

Melancholia hypochondriaca.

AFfectus existit non admodum frequens, attamen curatu difficilis, cujus malitia vix in facie detegitur, unde à vulgo ferè deridentur eo detenti, male se ægrotare dictitantes, cum bene se habeant ad ea, quæ offeruntur, & negotia sua interdiu sanorum more plerumque obire valeant; nihilominus tamen variè exagitantur; tum quia insomnes noctes traducunt; tum quia vaporibus, à ventriculo atque hypochondriis sursum elatis, auriũ tinnitibus obtunduntur; multi timorem sibi incutiunt, alii tremores cordis patiuntur, quidam tanquam mente alienati absurda secum murmurant, & vitæ tædio multa de morte oppetenda animo versant, quosdam rugitus & murmurilla ex hypochondriis exeuntia cum multo & frequenti sputo exercent, nonnulli incendium quoddam in illis partibus, perinde ac si phlegmone obsiderentur, sentiunt. In summa, tantis malorum symptomatum concursibus divexantur, ut vel exercitatissimis in operibus artis medicis multum negotii præbeant, antequam illorum ingentem pertinaciam funditus expugnare queant. Hic autem affectus melancholia hypochondriaca à clarissimis Medicis vocatur, qua diu quidam Franciscanorum, vir Doctus Pibris nomine, alioqui boni habitus corporis, & ætatis vigenti, inquietatus fuit. Atque adeo hujus occasione suggestum, in quo concionabatur, subito cordis tremore, cum scotomia correptus, vacuum relinquere sæpe coactus fuit. Jam verò is ab omnibus ferè prædictis symptomatibus à tribus aut quatuor annis (ut asserebat) affligebatur, nec quicquam levaminis ex tota Tholosatium Monspeliensiumque Medicorum præscriptis se percepisse referebat. Itaque me summè obsecravit, ut calculum meum reliquis adjicerem, etiamsi ab aliorum sententia desciscere vellem. Respondi me totis viribus (visis atque discussis quibusque schedis) quas præ manibus habebat, in eorum consensum descendere, attamen non gravatè me traditurum ea quæ longo usu non tantum in aliis, sed in me ipso, dum adolescentiæ fines non præteribam, felici successu periculum fecerim; fortè enim futurum (inquam) ut inter tot & tanta remedia novissimè tentata, sint profutura, spemque aliquam sibi relictam debere, cum præsertim egomet tali affectione laborans, Dei beneficio salvus jamdudum evaserim. Quare verbis meis aures adhibens, animum bonum habuit, ut tantis malis mea ope liberatum iri sibi tandem persuaderet. Nec certè sui ipsius persuasio vana fuit; nam remediorum usu, à me præscriptorum, intra bimestre spatium optatâ sanitate potitus est. Illi igitur post traditam victus rationem, parum ad frigidum & humidũ temperamentum declinantem, qualia sunt jускula ex carnibus caponum, vervecis, hœdi bene habiti, cum borragine, & modica lactuca parata, item perdices, turdi pingues, coturnices, atque hujusce generis aliæ aves assæ modicè, pro potu vino concesso oligophoro, aquâ largâ limpidâ, & qualitatis experte diluto, atque rubello. At prohibitis caseosis omnibus & sanguinem crassum atque melancholiam generantibus, proculque remotis animi affectibus, tristitiam timoremque inducentibus, jussi ut hac clysmatum formula bis in hebdomada uteretur, etiam haud alvo difficulter se exonerante.

℞. Juris intestinorum vervecis q. s. in eo decoquantur mal. acanth. borrag. ana m. i. flor. trium cordial. chamæm. ana p. i. passul. à vinaceis purgat. p. 20. in colatura ℔. i. ß. dissolve cassiæ cum sacch. & cathol. ana ℥. vj. olei viol. ℥ iij. sacch. rubri ʒ. j. misceat clysma. Præterea portionem sequentis opiatæ laxantis octavo quoque die sumeret.

℞. Pulpæ passular. & sebesten, ana ℥. j. cassiæ recent. è theca sua exemptæ, & cathol. ana ℥. i. ß. cum syr. violata fiat compositio ad instar opiatæ, de qua sume ʒ. x. vel ad summum ℥. i. ß. mane horâ 5. ex colatura decocti buglossæ, cicerum rub. passul. glycyr. & flor. cordial. interdum etiam simplicem cassiam saccharo involutã ad ℥. i. devoraret, nec permisi usum vehementiorum catharticorum, ne exagitata morbum committente materia tanquam crabro (ut ex proverbio) irritatus magis atque magis sæviret, quandoquidem æquo medicamentis acrioribus lacessita, violentius fuerit, ac sursum vapore ejus irruente & vigiliæ & aurium tinnitus cum cordis palpitatione majores molestioresque redderentur, ut hinc non facilè symptomatum ferocitas mulceri queat. Tribus aut quatuor diebus post sumptam opiatam præcepi apozema ex endivia utraq; borrag. capillaribus, uvis passis mundatis, gly. cyrr. seriatim ebiberet, postridie verò iterum opiatâ purgarem, qua iterata magnam percipit utilitatem, nimirum sensim vacuata bona parte humoris adusti, atque melancholici. Jam verò paucis post diebus, jussi ingrederetur balneum dulcis aquæ tepidum, manè jejuno ventriculo, alvoque exonerata ibique moraretur sesqui horam, nullo sudore elicito. In illo incoctæ erant mal. violæ, aliquot folia lact. (instabat enim æstatis principium,) borrag. fuit autem continuatum balneum 5. aut 6. dies. Alvo suo officio non fungente, injiciebatur præscriptus clyster, atque his peractis, longè se habuit melius, nempe somno revocato; sedatoque cordis tremore; postremò alienis imaginationibus mentem perturbantibus extinctis, & quum adhuc aurium quidam tinnitus relicti essent, in aures oleo cucumeris asinini cum tantilla castorei portione instillato, discussi flatus fuerunt. Ad reliquias autem symptomatum, hac opiatâ sequenti cardiacâ, quam alternis diebus ad ℥ ß. usurpabat, in totum à tantis periculis perfunctus fuit.

℞. Conservæ violarum & bugl. utriusque, ceterach, ana ℥. i. ß. passul. dulcium recent. à vinaceis purgat ℥. i. cort. citri saccharo conditi ʒ. iij. confect. alchermes ʒ. ij. pulv. margarit. electarum ʒ. i. cum syrupo de pomis redolentibus simplici. Fiat cardiaca opiata. Denique ut jucundas hominum conversationes frequentaret, suasi. Omitto, hypochondrium sinistrum post purgationem fotum fuisse ex decocto mal. flor. tamarisci, chamæmel. chamæd. rap. cappar. ceterach, agni casti, linguæ cervinæ, adjectâ aquâ fabrorum: nam lien tumere videbatur.

OBSERVATIO XXXI.

Hysterica passio.

MUlieres ex utero suffocatio frequenter infestat, in vitæque discrimen trahit, maximè quibus vel menstrua aliqua occasione fuerunt suppressa, vel à viri societate pudicitiæ aut honoris ergo alienatis, viduitas solitariave vita cordi est. A qua tamen difficulter suscitantur quædam, quædam nullâ ope quamvis promptâ arte præstita in priorem statum referuntur. Quapropter non gravabo aliqua omniũ quæ novimus præstantissima adversus præposteram istam atque periculosam affectionem scribere, quibus illas veluti exanimes in naturalem constitutionem reddimus. Primum itaque post injectos clysteres eccoproticos, flatusque discutientes, cum iis quæ (ut loquuntur practici) uterum respiciunt, qualia sunt Origanum, Arthemisia, Matricaria, herba Cati, stœchas; chamæmelum,

sem.

sem. anisi, cumini, fœniculi, baccæ lauri, dissoluta autem Hierâ Nicolaï, Catholico, oleo rutaceo, & aliis hujusmodi: non neglectis postea cucurbitulis, imo ventri admovendis, frictionibus inferiores partes calefacientibus, fœtidis naribus objiciendis, beneolentibus autem, ut gallia moschatâ, benzoino, styrace, suffitu aut illitu subjiciendis, postero die catapotia ex hiera Nicolaï, vel Ruffi (si vires suadeant) devoranda præcipio. Cæterum si tam urgens sit symptoma, ut actionem catapotiorum expectare non patiatur, emplastrum ex Asphalto umbilico accommodandum erit, aut oleum ex lapide gagate parva copia liniendum; deinde propinanda potio ex decocto artem. in quo camphora selecta, identidem igne accensa, extincta fit. Quod si neque ob hæc excitentur, os aperire cogendæ sunt, si maxillæ (ut sæpe fit) adeo cohæreant, ut potui non pateat aditus; compage quadam lignea, vel ferro ad id destinato, tum demùm pulvere fol. anagyris ʒ. i. ex aqua destillatitia artem. ingurgitandæ, (ut ita loquar) veniunt; multas siquidem semimortuas hoc remedio restituimus. Denique semel liberatæ, si menses suppressi suffocationis occasionem præstiterint, missione sanguinis ex saphena, & pharmacis menstrua cientibus, quo tempore consueverint, sunt provocandi. Non desunt quæ amuleti vice hydrargyrum intra nucis ponticæ corticem inclusum collo gestent, ut se à tanto malo tutas reddant.

OBSERVATIO XXXII.

Ulcus Verminosum.

QUidam Urgensis, claris Parentibus ortus, ulcere cacoete, in tibia sinistra infestatus, nescio an incuria detentus, an præpostero regimine usus, eo putredinis illud sinit deduci, ut vermiculorum innumerabili proventu refertum fuerit, adeo excussu difficili, ut nullis medicamentis ad eos interimendos aut fugandos comparatis, mirum (quæ comminisci potuimus) cesserint; sed in dies magis ac magis multiplicati, subjecta carne exesa, dolores inferebant intolerabiles. Omitto succum minoris centaurii, absynthii, persicariæ, fol. persici, quinimò calcem & æruginem, & alia sexcenta, ulceri verminoso fuisse admota, at nulla prorsus utilitate, proinde Chironis manu potiùs quam nostra egere videretur, tum ad vermiculos carni mordicus adhærentes evellendos, tum ad tam prodigiosum ulcus extirpandum & ad cicatricem ducendum. Quare meditanti mihi aliquandiu, quid tandem adversus odiosa illa animalia parva agendum esset, subito venit in mentem opilionis cujusdam canis, qui à lupo in crure demorsus similibus vermiculis torquebatur, sola autem Eupatorii herbæ ex collo gestatione innumeri quibus ulcus scatebat gregatim decidere. Unde cum ejus herbæ periculum properè factum viderem, idem hoc præstare posse in hoc viro, quemadmodum in cane, analogismo utens, mihi persuasi, licèt hominis temperiem ab animales hujus natura diversam esse, non fuerim nescius. Itaque ad priscorum medicorum imitationem volui remedium ad hominem transferre; nec me experimentum meum frustratum est, siquidem partim succo illius herbæ ulceri infuso, partim ejusdem ex collo gestatione totam vermium involutam congeriem aufugere vidimus, non sine summa Chirurgorum qui ibi adstabant, & amicorum quorundam admiratione, ut pote cum non qualitatibus manifestis, sed arcana nescio qua proprietate (nullis antea amaris aut acribus aut acidis proficientibus) prædita, tantam luem abegerit. Itaque diligenter mundato (ut decebat) ulcere, carne sarcoticis medicamentis restitutâ, & cute cicatricem ducentibus obdurata, vir ille brevi convaluit, qui in aliis postea, & potissimum in veterinis animalibus, simili morbo affectis, hoc experimentum ex sententia successisse mihi affirmavit.

OBSERVATIO XXXIII.

Hydrops à Calida Intemperie.

ILlustri loco nata mulier Nemausina, ascite graviter laborans, quamvis laudata victus ratione uteretur, à potuque nisi parcissimè abstineret, attamen ejus venter, crura quoque in tantam molem excreverunt, ut respirandi progrediendique usum ademerit. Cum verò paucis ante diebus, apozemata, opiatas, & decocta quædam à D. Schironio præscripta sumpsisset, detumuerant quidem aliquantisper crura & venter. Cæterum errore bibendi repetito, major & tumoris moles, & respirationis facta fuit læsio, quapropter, posquam narrata omnia mihi fuerunt ordine, quæcumque fuerant illi administrata, inspecto primum lotio; eoque admodum rubro, judicavi non tantum hepar intemperie calida laborare, sed etiam rudimenta nonnulla inflammationis significari, quæ tam duri humoris in hypochondrio dextro occasionem præstaret. Quare sumptis & admotis iis, quæ intemperiem calidam jecoris corrigerent, cataplasma regioni hepatis admoveri curavimus; sed in primis potu cujuscunque liquoris interdicto, qui ad sitim sedandam paratus esset, quandoquidem stultum est ei potum propinare, à quo major irritatur sitis, ut adeò non temerè ab Ovidio dictum sit, *Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.* Cataplasma fuit hujusmodi.

♃. Micæ panis syncomisti ℔. i. dactyl. à pelliculis & ossibus mundator. p. xij. ficuum, passularum cum suis gigartis. ana p. x. coquantur in aqua & aceto, donec mollescant. Deinde per setaceum colentur, colaturæ adde schœnanti, myrrhæ, spicæ celticæ, santali albi & rubri, rosarum rubrarum ana ʒ. ij. olei amygdalarum amararum, nardini, & de absinthio, ana ℥. iij. fiat cataplasma, quod tepidum applicetur regioni hepatis, manè, tribus horis ante prandium. Hoc de cataplasmate, seu mavis emplastro, spatio 6. aut 7. dierum admoto, & tumor sensim decrescere, & omnia symptomata sedari cœpere, quibus peractis, ad serosum humorem discutiendum me converti; in quem finem usus sum cataplasmate facto ex ramentis coriorum recenter ex calce paratorum, aqua sola coctis, ad putrilaginem usque; hæc enim præstantissimam vim tum flatus dirigendi, tum humorem aquosum evocandi sortita sunt, quemadmodum in hac muliere experti sumus, siquidem post tertiam aut quartam inunctionem, (hepate tamen defenso ex unguento rosato & cerato santalino,) in totum venter subsedit, atque adeo frequenti usu opiatæ, quæ recipit conservæ flor. tamarisci, cichorii, ceterach. capilli veneris ana ℥. i. corticis citri saccharo conditi, conservæ rad. apii, ana ℥. ß. pulveris elect. triasantal. ʒ. ij. trochisc. diarrhod. & de Eupatorio, ana ʒ. i. optatam recuperavit sanitatem.

OBSERVATIO XXXIV.

Erysipelas, Herpes, & Lichenes.

DOmina de Colias, uxor D. Albenasiis Judicis Legati rerum privatarum curiæ Nemausensis sæpenumero dum ætatem consistentiæ ageret, vero erysipelate faciem occupante detinebatur; ingravescente autē ætate, tandē herpete miliari, quo tempore erysipelas suas sedes figebat, tota fuit facies notata. Porro hic herpes plurimum Medicis exhibuit negotii. Nam nec purgatione, neque remediis extrinsecus admotis, ulcerationem prohibere potuimus curatu pertinacem. Cæterum post alia atque alia usurpata unguenta, hoc demum inculpatam sanitatem restituit.

♃. Unguenti de lithargyro, ℥. i. argenti vivi, succo limonum extincti ℥. ß. tuthiæ præpar. ʒ. iij. cerusæ & lapidis calaminaris, ana ʒ. ij. aquæ rosarum & aceti rosati, ana. ℥. i. ß. agitentur omnia in mortario & pistillo plumbeis. Post exactam herpetis curationem, conquesta est mecum de quibusdam lichenibus, per circuitum quo annis redeuntibus, adeo suas radices latè agentibus, ut sedes suas nisi post semestre spatium non relinquerent. Hoc igitur linimentum intra 3. aut 4. dies exterebat lichenes.

♃. Styracis liquidæ, olei rosati completi, ana ℥. ß. agitentur simul in mortario, donec optime mixta fuerint, iisque mane ac vesperi fricabantur lichenes. Contra eos etiam efficax est aqua heliotropii.

OBSER-

OBSERVATIO XXXV.

Mammillarum fissuræ & hircus alarum.

NObilis quædam matrona Nemausina, semper partu edito, dolore acerbissimo in papillis propter ulcuscula quædam excitato solebat tentari, quæ nec unguentis, nec lotionibus siccari poterant, multo verò minùs dolor mitigari, Me igitur consulens, qui agendum judicarem adversus tam importuna mala, injunxi ut post hac, dum gereret uterum, mense uno ante partum aqua destillatitia Rhois papillas sæpè ablueret, quod cum fecisset, proximo puello gravida nullis in posterum ulcusculis fuit inquietata, hoc remedio deinceps usæ sunt mulieres non paucæ, quæ similibus ulceribus obnoxiæ erant, fœtu edito, maximo adjumento. Jam verò, cum forte ostensis mammis ex alis ipsius, (quia hircum olebant,) gravis & odiosus odor expirabat, me obnoxiè rogavit, ut quid esset, quod hunc tetrum odorem (cum is invisas hominibus reddat mulieres) aboleret, id ipsi impertirem. Unguento ex pulvere lithargyri auri composito cum aceto rosato, quo mane & vesperi axillas illineret, fœdus ille odor in totum evanuit.

OBSERVATIO XXXVI.

Catarrhus ferinus & aphthæ, cum Phthiseos periculo.

MUlier quædam Urgenensis per totam hyemem tenui & acri ad pectus defluente destillatione, ita nocte & interdiu vexabatur, ut inquieta tussiendo & exscreando usque sedere coacta esset, nec interim evacuationibus, revulsionibus, diversionibusque per cucurbitulas & frictiones, destillatio cedebat: hinc dejecta appetentia, insomnia, cruditas ventriculi, mulierem tam macilentam reddiderunt, ut Phthiseos grave periculum immineret. Proinde sequenti opiata, somno captato, emplastroque ex ammoniaco, thure, mastiche, nuce moschata, nigellâ torrefacta suturæ coronali capitis accommodato, tussi sedata, appetentiaque sensim restituta in pristinam habitudinem rediit; erat autem opiata hujusmodi.

♃. Conservæ rosar. antiquæ ℥. ß. diacodii cum sapa ʒ.ii. pulver. diatrag. ℈. i. misce, fiat opiata sub lingua vel inter crassiores dentes & musculos internos masseteres tenenda, hora qua somnus noctu captandus venit: & quia acris illa destillatio aphthas excitaverat, ad eas exterendas hoc remedio à me præscripto usa est.

♃. Tribuli terrestris & caprifolii, ana. m. i. hordei integri p. j. fiat decoctio ad ℥. viij. In colatura dissolve succi malorum punicorum dulcacidorum ℥. ii. misce. Hoc decocto colluebat sæpè os & brevi temporis spatio ulcera, quibus illud scatebat, curata fuerunt; sed paucis post diebus, recrudescente morbo, coactus fuit crustas ulcerum oleo ex Mercurio leviter illinere, quò citò deciderunt, nec in posterum ullum vestigium eorum relictum fuit.

OBSERVATIO XXXVII.

Ructus Acidus.

D. Consiliarius Regius, cognomine Chef de bien, filius adoptatus D. Chef de bien, Quæstoris Regii, longo temporis intervallo Monspessuli laboraverat oxyregmia, & cum ibi variis medicamentis tum assumptis tum admotis usus nihil aut parum proficeret; imò in dies se emaciari perciperet, nimirum subtracto (nihil appetendo) corpori alimento, tandem cogitavit aëris mutandi gratia solum vertere, atque adeò Urgenum properare, quò cum venisset, atque fortè fortunâ mihi obviam occurrisset, occasione mihi sui adventus explicata, suasi bonam spem de sanitate pristina recuperanda haberet (ille etenim vix se in integrum posse restitui sibi persuaserat) quin affectum non adeo esse curatu difficilem, ut non vel unius assis pretio evinci possit. Cumque primum meis monitis parum fidei adhiberet, attamen evici tandem, ut grana 5. aut 6. piperis integra manè, quinque horis ante prandium, jejunus deglutiret: quod cum peregisset, spatio trium aut quatuor dierum, nullum in posterum percepit oxyregmiæ vestigium, cumque antea maximè illi fuisset dejecta appetentia, inde adeo vires ventriculi fuere collectæ, ut postea avidè cibum caperet atque concoqueret, ex quo & totum corpus refocillari, & ejus substantia absumpta reparari visa est.

MEDICAMENTA QUÆDAM RIVERIANA.

ARcanum Nephreticum. ♃. ocul. ♋ cum spiri. salis impraegnat. ʒ. ij. spec. litontript. offic. ʒ. i. ß. sem. saxifrag. milii solis, ana ʒ. i. Cinam. ℈. ii. salis apii, petrosel. onon. ana. ℈. i. Sacchari cant. ad pondus omnium M. f. pulvis, qui sumatur in sequenti aq. ℞. aq. heder. terrestr. ʒ. iij. petros. onon. parietar. ceras. nunc. ana ℥. i. ß. Spir. juniperi ʒ. i ß. salis ʒ. ß. m.

Pulvis diaphoreticus. ♃. Antim. diaphor. ʒ. ß. bezoardici miner. ℈. bezoar. or. ℈. ß. Lap. prunel. g. xv. Camphoræ. g. v. m. dosis ℈. i.

Pulvis cephalicus specificus est pulvis Riverii de Guttetta mixtus cum seq. ♃. Cinn. antim. Magist. Corall. perlat. cranii humani, ungul. alcis ana.

Pulvis aperiens. ♃. Antimon. diaphoret. sal. tamarisci, absinth. crem. Tart. quæ al. part. addito pauxillo spir. sulphuris & santal. rubr.

Pilulæ Catholicæ, componuntur ex Panch. Crollii ℈. i. & Mercur. dulc. ℈. i.

Antivenereum in pilulas redactum, fit ex mercurio dulci cum extr. hellebori nigri, aloës & diagryd.

Pilulæ ad morbos deploratos. ♃. mass. pilul. Ruffi. ℥. i. Antimon. diaphoretici, gummi Guaiaci, ana ʒ. j. Cum bals. Peruv. f. pilul. dosis ℈. i. per 30. dies, si alvus solvenda, add. Scammon. sulp. g. iij.

Spiritus diureticus, est Spir. Tartari ter rectific. vid. lib. xj. c. 2.

Sal diureticum. est Sal Tartari.

Calomelas Turqueti, est Mercurius dulcis, sexies aut septies sublimatus, utitur eo author passim.

Sequentem Tractatum Itali cujusdam Monachi, quanquam à Riverii doctrina alienum, utpote farragine chimica turgidum; qui tamen Arcanorum Riverianorum titulo superbit, edere sub finem voluimus, ne quid morosis deesse videretur, quod ad nostrum pertineret Authorem.

ARCANA

ARCANA
LAZARI RIVERII,
CONSILIARII, ET MEDICI
REGIS CHRISTIANISSIMI,
ET IN MONSPELLIENSI UNIVERSITATE PROFESSORIS,

Nusquàm in lucem edita.

Tinctura Nostra Solis.

CUM multæ, & multæ potabilis auri receptæ non delitescant, quæ auri denominantur à quibusdam essentiæ, modum hunc mihi pariter describere lubet, ut unum ex his, cui adhærere non dubitavi, non solùm doctissimi mei Præceptoris exemplo, verùm & Petri Joan. Febri, sub cujus anni disciplina manipulationes primùm apprehendi, multaque ex ejus pretiosis Arcanis.

Cæteri solvunt aurum minimè dispositum, nostra autem methodus hoc modo colitur.

℞. Aurum in lamina ex purissimo, & cum Antimonio ter calcina, semper addendo crudum Antimonium; hinc à cineribus, qui optimè apparebunt, segrega, mundificatumque dissolve in aqua regia juxtà dissolutiones. Dissolutum asperge guttatim oleo tartari facto per deliquium, aurum enim in profundo præcipitabitur, tuncque remota aqua per decantationem, crebris aquarum dulcium communium ablutionibus fac acrimoniam removeas: exsicca inde ad Solem, vel suprà tepidum cinerem, sed cave ab igne, nam tonans aurum est. Mox pulverem dissolve in spiritu salis facti ad usum nostrum, aut in nostro vitrioli spiritu, reponendo in calore lento per mensem, & tunc omnem dictis spiritibus tincturam communicabit. Alterum duorum separa addendo novum spiritum, donec tingatur, tinctique spiritus cuilibet unciæ adde dragmam salis tartari volatilis dissoluti, digerendo in loco calido per dies quindecim. Hinc omnia iterùm junge pulveri, qui jam in fundo vasis remansit, & vitrariorum in fornace colloca per dies sexaginta lento primùm igne, paulatim augendo calorem; post quindecim enim dies petrifient omnia; duobus indè elapsis mensibus, ut dictum, ponantur in loco humido in ovo, ut mos est, donec dissolvantur, & aurum est nostrum potabile.

Tanti robur Arcani cæteris longè antecellit, roborat quippe cor, cerebrum, jecur, omnesque nostri corporis partes, sed eas præcipuè, quarum est attrahere, transmutare, alere, segregare, expellere, & similia. Hoc verum vitæ balsamum sustinetur, hoc ut juvenile servatur, spiritus adaugentur, senectus retardatur, humoremque ne alter alterum corrumpat efficitur. Omnibus morborum speciebus confert, tùm auri vi, cùm fixorum salium, qui corporum impuritates per transpirationem dissolvunt, in quibusvis datur liquoribus à guttis quinque ad octo, pro vice.

Tinctura nostra Lunæ.

QUoniam de auro scriptum pretii sibi primum locum vindicante argenti quoque Tincturam hîc subdo, utpotè quod non solùm pretio, sed & virtutibus secundum alteri accedi.

℞. Purissimè cupellatum argentum, aqua forti dissolve, & oleo tartari fac præcipitetur. Postquam cum aqua communi laveris, exsicca & tincturam extrahe cum supra dictis liquoribus eodem modo ac in auro, & tandem ut supra dissolve. Innumeratæ sunt hujus virtutes, præsertim in morbis capitalibus; confert autem epilepsiæ, quamvis antiquæ, vertigini, hemicraniæ, paralysi; aliisque à cerebri infectione devenientibus; nam sicuti in Macrocosmo argentum cerebrum Mundi appellatur, ita & hæc Tinctura verum, & validius est remedium ad capitales affectus. Mirùm hecticos juvat, & Phtificos si cum aliis detur specificis, præcipuè cum auro potabili supradicto cum aquis adhibetur, ut si pro epilepsia cum aqua hirundinum, &c.

Tinctura nostra Jovis.

DE Jove sive stanno multi saltem scribunt, pauci verò sunt ejusdem Manipulatores, immò pro sale Jovis, Saturni extrahunt, ut in plerisque patet ex hodiernis Professoribus, qui nullam de stanno substantiam promovere valent. Hujusmodi Tinctura fit ut sequitur.

℞. Purum stannum sine plumbo, & igne, calcina in vase ferreo semper agitando cum spatula donec pulverizetur, inde verò igne cimentorum albescat, tuncque per mensem in fornace vitrariorum pone vehementissimo igne, vel in igne reverbereo per septem dies. Mox digerens calore lento, aceto stillato, tincturam separa viridem, quæ tinget, & hac ablata acetum junge Jovi calcinato, in retorta lutata septies stillando novumque semper addendo acetum stillatum. Partem digere stillatam eadem calce in loco calido per multos dies, inde filtra, & stilla usque ad siccitatem. Fixo spiritum vini benè rectificatum, & alcalizatum addens, dissolves tincturam, tantum verò spiritum pones, quo fixum resolvatur. Mox per octo dies digere, tunc enim separato spiritu tinctura remanebit in fundo, quæ quidem est mirabilis.

His similes Receptas, sinceras, & claras profectò non invenies, nil quippe est, quod pluries manipulationibus non perlustrarim.

Tinctura hæc omnibus morborum speciebus mirificè confert: nam sicuti Jovis nomen à juvando trahitur, ita hæc exteriùs & interiùs juvat. Interiùs primum obtinet locum in uterinos affectus, quamvis indomitos, uterum enim confortat, roborat, & mundificat ab impuris, & corruptis seminibus tot varia procreantibus; succurrit etiam cerebro, visceribus, hypochondriis, & cum specificis multùm phthisicis, atque hecticis. Exteriùs omnem plagarum acrimoniam, aut mordacitatem cohibet, atque dulcificat, ipsasque ad perfectam redigit integritatem. Datur cum liquoribus à ℈. j. ad ʒ. ß. pro vice.

Tinctura seu essentia nostra Martis.

Plurima de ferro remedia scatent, quamquàm hujusmodi Tinctura apud paucos in usu sit, & tamen ex pretiosioribus est, cæterarum verò laboriosissima, scilicet:

Recipe limaturam ferream, & in crucibulo optimè ignitam extingue aceto stillato, id autem plusquam tricies, inde fac bulliat in dicto aceto, & calidam filtra per chartam emporeticam. Limaturam exsicca, ignitamque iterùm novo aceto stillato extingue ut suprà; mox fac bulliat, & percola; quam regulam postquam ter iteraveris, aceta filtrata stillabis ad siccitatem, & adde spiritum vini; cæterum eundem servabis ordinem ac in Jove.

Cordialis hæc est, adstringens, disoppilativa, præ cæteris enim confert fluxibus dysentericis, diarrhœis, lienteriis, fluxibus immodicis menstrualibus, albescentibus menstruis, gonorrhœis, sputis cruentis, hæmorrhagiis sanguinis nasi, fluxionibus repentinis cujuslibet corporis partis. In omnibus vulneribus corruptelam non permittit, brevissimè sanat; ulcera & plagas mundificat, abstergit, & desiccat. Propinatur à scrup. j. ad ʒ. ß. cum specificis cordialibus.

Eodem modo Tincturæ fiunt lapidis hæmatitis, sanguinis draconis, & similium, quæ remedia sunt pro sanguine operantia.

Essentia nostra Mercurii.

Mercurium more solito ter sublima vitriolo, & nitro, purissimum indè crystallinum separa, quem postquam septies iterum sale communi albo benè decrepitato sublimaveris optimè contritum pone in fagiolo vitreo cum spiritu salis benè rectificato, qui supernatet sex digitis. Sigillatum digere per quadraginta dies in balneo, indè spiritum per decantationem separa, & novo iterum spiritu superinfuso per alios 40. dies digere. Hinc ut supra separa, & sublimatus omnis dissolutus, ad novam infusionem, & digestionem recurre donec ferè nihil in fundo remaneat. Digestos omnes spiritus pone in retorta benè lutata, & cum recipiente stilla usquequò albæ guttæ ascendant, tunc enim remove, & quater cohoba spiritum semper super caput mortuum, vehementiorem tandem addendo ignem usque ad siccitatem. Quod fixi remanet in fundo, calcina donec albescat, & more solito sal fiat. Spiritum stilla, & separa donec in fundo tinctura supersit, quam suo sali junges calore lento ut in unum coëant, spiritu indè vini dulcifica, in eodem digere, & spiritum separa, id verò quinquies, ut dulcis evadat.

Hæc ardua est, sed morbos evellit ex incurabilibus, dari quippè potest in corporibus, sexu, & ætate qualibet omnibus morborum generibus; omnes corruptorum morborum species mundificat in corporis partibus maligna gignentium; sine molestia, irritatione, nocumento, aut incommodo operatur; balsamum vitæ servat, & fovet, impuritates per transpirationem expellit, catharros à quovis provenientes exsiccat, & consumit; opilatis, aut cachecticis ex hypochondriorum, uteri vel corrupti sanguinis pravis humoribus medetur; hystericos juvat tam frigidos, quàm calidos, roborando jecur, & viscera; infectiones ex lue Venerea antiquas, aut nova extrahit, schirrhos, strumas, tumoresve pertinaces exulcerat, & sanat. Datur in juribus, vitellis ovorum, aut vino à guttis octo ad decem, manè jejuno.

Essentia seu Tinctura nostra Coralliorum.

De corallis infinitæ receptæ tincturam docent extrahi, & quomodo fiat sal, verùm ut plurimum fallunt, & pro tinctura coralliorum, tinctura emergit vi balnei, & ingredientium quæ immisceri docent. Nostra hæc est, & sincera, quoties à Manipulatore optimè agitur.

Recipe coralliorum minutim contritorum, & in vase vitreo infunde acetum ex illo, quod extraxit Antimonii tincturam, indeque per distillationem separatum est, enim verò nihil aptius hoc pro corallis, unionibus, oculis cancrorum corticibus ovorum, lapide onice, bolo armeno, lapide hæmatitis, & similibus. Acetum supernatet sex digitis, in balneo fervente per aliquot dies corallia dissolventur; tunc autem stilla acetum ad siccitatem. Pulverem aquis cordialibus decies, vel duodecies ablue, donec omnis acrimonia, grossiores partes, & terreæ tollantur beneque dulcis fiat, & clarus crystalli ad instar. Tunc benè exsicca, & repone ad bibendum, ut dicetur: aliud recipe corallium, immixtoque pari sale ammoniaco, pone in sale sublimatorio sublimandum; sal enim attrahet omnem coralliorum rubedinem. Salem sublimatum rubeum pone in spiritu vini rectificati alcalizati, & serventi balneo paucis diebus spiritus omnem ad se trahet tincturam; spiritum per distillationem separa, & remanebit essentia, cui addes pulverem fixum supradictum, & hæc erit coralliorum essentia.

Cordialis est, mundificat sanguinem, ut apparet in leprosis; omni corpori, aut morborum speciei conceditur; fluxibus quibuslibet convenit, ut dictum de Mercurii essentia; cor, & stomachum confortat, naturalem calorem restaurat, humidumque radicale fortificat; concretum sanguinem dissolvit, vulnera venenata juvat, ulcera maligna, & sordida. Datur à ʒ. ß. ad unam in jure vitello ovi, aqua plantaginis, &c.

Essentia nostra Margaritarum.

Essentia margaritarum nostra differt aliquantùm ab aliorum descriptis, & hæc est.

Digere margaritas in aceto dicto antimonii, & dissolventur celerrimè: fit inde ut supra de coralliis, donec sal albus evadat, postquam scilicet per ablutiones acrimoniam reliquit, tunc dissolve spiritu vini alcalizati, & septies distilla semper super caput mortuum; hinc separa spiritum, & remanet essentia, ut de aliis.

Perfectissimum cordiale est auro potabili minimè inferius, datur enim ad corpora debilia, & languentia restauranda, malignis febribus confert, & pesti præ cordialitate; syncopes, cerebri passiones, apoplexias, epilepsias, paralyses, vertigines, & passiones hystericas hypochondriacas repellit. Datur in juribus vitelli ovorum, vel aquis à ʒ. ß. ad unam.

Essentia nostra Smaragdorum.

Smaragdorum fragmenti minutim pulverizati partem unam, nitrii, sulphuris partes tres positas in vase fictili calori resistenti calcinabis; mox dulcificatas aquis tepidis, modo iterum ac supra bis calcina novo semper nitrio, & sulphure. Post tertiam calcinationem, & dulcificationem pulverem pone in crucibulo lutato in fornace vasariorum, seu in igne reverbereo per sex dies, postea in vase vitreo supra infunde spiritum salis rectificati qui supernatet quatuor digitis, & per dies viginti digere in balneo serventi; hinc per decantationem fiat in alio vase separatio, & supra feces infundens novum salis spiritum iterum digeres, ut suprà, donec omnis pulvis solvatur. Spiritum omnem pone in vase optimè obturato, & digere per mensem, quo elapso leviter ipsum distilla, tinctura quippe in fundo remanebit; augetur inde virtus addendo spiritum vini alcalizati, & digerendo, non spiritum separando. Eodem modo fit pyroporum essentia, hyacinthorum, aliorumque lapidum pretiosorum.

De hac non est cur dicam; potentissimum enim cordiale est contra venenum, malignas febres pestilentiales, omnibusque cerebri morbis, maniis, apoplexiis, & similibus succurrit.

Essentia nostra Auripigmenti.

Dissertum est perfectum Spagyricum ex rebus usualibus, & pretiosis venenum mortiferum extrahere posse, ipsumque venenum in perfectissima Alexipharmaca convertere, & vera cordialia. Id in auripigmento accidit quod cum venenum sit ex mortiferis, mirabilem de illo præ cordialitate essentiam depromimus.

Recipe auripigmenti partem unam, nitri rectificati partes tres, de quibus positis in fictili vase non vitrato, sed igni resistenti, fac ut mos est de croco antimonii

monii. Calcinatas ablutionibus aquarum tepidarum exue nitro; exsiccea indè, & iterum novo nitro fac ut supra: exsiccationem hinc repete post novam ablutionem, & additis nitri partibus duabus, duabusve sulphuris, incende noviter, & dulcifica, sed cave à flamma, & à fumo. Post tertiam calcinationem, & dulcificationem pone pulverem in crucibulo benè lutato in fornace, aut igne reverbereo per Mensem. Mox cum spiritu salis proceditur, ut dictum de cæteris, digerendo, & cohobando pluries, solutis omnibus, spiritum separa ad siccitatem, inde cùm spiritu vini, &c. ut in aliis.

Essentia hæc omne venenum validissimè expugnat, auroque potabili virtutibus æmulatur, margaritis, coralliis, lapidibus pretiosis; impura corpora ab omni prava humorum in venis corruptione mundificat. Hujus inter cætera remedia primus locus est contra ulcera maligna, gangrænas, aut quaslibet corrosiones, morphæas, tineas evellit unctione. Propinatur in juribus, vel aquis à ℈.j. ad ʒ.j.

Essentia nostra Salis communis.

SAlem decrepitatum filtra pluries per chartam emporeticam in aqua pluviali septies stillata; humidum exhala, & ex fixato spiritum extrahe cum bolo armeno diligenter secundùm artem. Hinc super caput mortuum quater cohoba, & ab impuris rectificatum serva, ut inferius, mox frange retortam, & salem fac ex capite mortuo secundùm artem benè filtrando, rubescet enim; tunc spiritu supradicto junctis in vase benè lutato mastiche, & ovi albumine, in balneo digere; mense elapso bis, vel ter iterum rectifica, inde addito vini spiritu alcalizato, & facta nova digestione, separa spiritum vini, & remanebit salis essentia.

Hæc tam cadavera, quam viva corpora à corruptione præservat, balsamis pro vulneribus est efficacior, mirum juvat ulcera Vesicæ calculos, & arenam solvit, venas à prava crassitiei qualitate, vel arenula mundificat, & à sanguine morbis provenientibus medetur; conglutinat, consolidat, & sanat renum, vel vesicæ ulcera; liene, jecore, & visceribus obstructos, juvat; contra putridas febres maximè valet; cutis infectiones removet, inter quas scabies, lentigines, impetigines, ignem sacrum, herpetes: cujusvis generis tumores calidos suppurat, frigidos resolvit, quamquàm scyrrhosos; dolores articulares lenit, humidum radicale tuetur, senectutem retardat, intellectum acuit. Propinatur in liquoribus à dragma una ad duas.

Essentia nostra Salis prunellæ.

SAlem prunellæ clarissimum sale communi decrepitato immisce, & eadem fit regula, quæ in sale communi. Hic à communi virtutibus non differt, præcipuè in febribus.

Essentia nostra Sulphuris.

PRimò vitriolum rubifica, addita indè pari sulphuris parte, pone in novis ollis secundùm usum, & quater sulphuri sublimetur, misce indè salem communem decrepitatum, dissolutum, & coagulatum, terque iterum cum dicto flore sublima; flos enim ille albescet, & erit volatilis, hunc verò serva, ut dicitur. Hinc recipe spiritum sulphuris extractum per campanam rectificatum, ipsumque noviter per chalybis limaturam traducens, acrimoniam tolle, ita ut aquæ ad instar dulcescat. In hoc dulcificato spiritu flores supra repositos immerge, ut spiritus quatuor digitis supernatet, & in vase vitreo benè obturato digere in balneo, spiritus enim rubeum colorem assumet; spiritum per decantationem separa, novum addendo, donec ampliùs non tingat: tunc spiritum separa per distillationem, & tinctura in fundo remaneat, cui addens spiritum vini alcalizatum digere per plures dies usquequò simul coëant; mox per distillationem separa, & in fundo permanebit essentia.

Cordialissima est, nihilque hac aptius contra spasmum in vulneribus, etiam cum nervorum recisione puncturas, vel cujuslibet animalis morsus curat veneficos, venenum extinguit, vulnera sanat. Verum balsamum est pulmonum affectibus, vel ulceribus; hecticis, phthisicis, & asthmaticis succurrit; humidum radicale conservat, dolores evellit arthriticos, nervos confortat; antiquas, vel novas catarrhorum impuritates consumit; surdis auditum revocat; sordidis ulceribus confert. Propinatur à ʒ. ß. ad unam in juribus, vel aquis, & exteriùs ex se adhibetur; vel unguentis associata.

Essentia nostra vitrioli.

VItriolum asserunt, Philosophi sanguinem esse Macrocosmi Mundialis machinæ, & Philosophorum lapidem ab ipso fieri volunt, quem tot quæritantes in vanum laborant. In hoc veram arcani universalis vim, quæ mineralium sit anima, consistere affirmant. Verum quidem est, quòd si rectis manipulationibus Spagyricis ab omnibus mineralium partibus, & semineralium mirificæ emergunt virtutes, mirabilia ex vitriolo extrahuntur, ut apparet ipsum ad Solem tantum calcinatum fluxiones sanguinis sistere; utuntur etiam multi in distantia imponendo ipsum sanguini, ad præservandam partem à corruptela. Hinc patet, quod eò magis polleat sapientiæ gradibus manipulatus ab impuris mundificatus & ad perfectionem decoctus.

Recipe vitriolum calcinatum, & extracto secundum artem spiritu rectifica, fæces in vase remanentes aqua ferventi solve; hinc filtra, & exsicca, de quibus manipulationibus plures age, ut spiritum aliquantum, & salem congerere possis, ut dictum est. Mox spiritum ter rectificatum junge sali, & stilla cohobando super illum septies, semper verò caput mortuum solve, & fixa, ut dictum est. Salem pone in vase calori resistente, igne reverbereo per septem dies donec rubescat; tunc autem iterum spiritu suo benè rectificato adde in vase benè obturato, & in Balneo Mariæ fervido digere. Post dies quadraginta stilla, & rectifica septies spiritum, salemque aqua vitæ rectificata alcalizata dissolve, & fixa; hinc iterum junge spiritum, & digere donec rubescat, postea spiritum separa per distillationem, sed in fundo tinctura remaneat, quam novo spiritu vini alcalizato addito digere, extracto in spiritu remanet essentia.

Nullus hoc clarius dedit contra morbos omnes medicamentum; omne expellit veneni genus vegetabilis, animalis, aut mineralis; spiritus vitales recreat, naturales animales. Arcanum hoc est à tot celatum, tam mirabile, tam universale, omnibus morbis, omnibus ætatibus, ambobus sexibus confert; auro potabili præstat, Panacæis, vel quolibet alio. Propinatur à scrup. j. ad dragm. j. in juribus, vitellis ovorum, vel aliis liquoribus.

Trochisci Antepileptici.

PLerique sunt cynabarem mineralem affirmantes, cujus matrem telluris viscera arbitrantur. A veritate autem longè aberrant, cinabaris enim mineralis vocatus, hujusce nostri umbra tegitur, ne antimonium nominetur. Cynabaris contra epilepsiam multis ab Authoribus traditus, mineralis, & artificiosus dictus, hoc modo fit.

Recipe caput mortuum, quod de composito antimonii butyro superest, & Mercurium tantundem sublimatum adjunge; vase inde vitreo benè lutato, & alembico distilla ad usum. Ad ultimum ignem subjice ardentissimum, quo vitri collum ascendet antimonium cynabaris pulcherrimi ad instar, qui mineralis erit. Lavatur hic donec dulcificetur, indeque in crucibulo pone igne rotæ aperto tribus horis, ac ter, vel quater spiritum vini incende. Ex eo recipe ℥. j. magist. margaritar. & corallior. an. dragm. j. ß. ambræ grisеæ, croc. an. scrup. j. unguis Alcis dragm. j. cran. hum. præparat. absque igne dragm. iij. fæcul. peoniæ unc. ß. ol. succini distill. mucilag. corn. cerv. & cranii q. s. ad trochiscos componendos, de quibus da à scrup. ij. ad drag. ß. epilepticis, & mira videbis; sæpiùs enim multis ab experientiis Arcanum hoc est confirmatum.

Caput mortuum nostrum magisteriale.

Recipe caput mortuum aquæ fortis, quæ facta sit de nitro rectificato, & vitriolo benè calcinato, cumque aqua pluviæ stillata tepida fac lixivium, & saltem extrahe secundùm artem. Bis indè iterum cum aqua dicta stillata resoluto sale eodem, usque quò crystalla appareant, sume nitri rectificati partem unam, & duas dicti salis fusoque nitro in cruciolo igne secunda gradus, salem adjice paulatim, igneque facilique facta sint omnia per horas tres. Massam hanc pone in aqua forti extracta à supradictis, & pro quacumque libra adjunge florum antimonii ex regulo Martis ℥.iiij. auri in fol. ʒ.iij. corall. margarit. cort. ovi, an. ʒ.ij. in loco tepido digere quatuor diebus. His peractis, destilla ad siccitatem & massam, quæ restat pinsa, iterúmque aqua vitæ imbibe; octo indè diebus digere,& destilla denuò ad siccitatem. Caput mortuum, quod remanet, serva in ampulis optimè obturatis,de illo enim si à gut. 12. ad 18. dederis, effectus consumes hypochondr. & ex validissimis remediis est contra talem morbum.Omnes expellit obstructionum species, febresque vitiosas; corporibus prodest cachecticis, hydropicos liberat, & similia.

Aureatum Catharticum nostrum.

Recipe aureati nostri unc. sem. spiritus sulphuris optimè rectificati unc. iij. digere in loco tepido. Diebus quindecim elapsis per vitream distilla igne arenæ, indeque novies dictum spiritum cum dicto aureato cooba, atque optimè pulverem lava aquis cordialibus, & exsicca. Dosis erit à gr. 4. ad 10. semper unà cum magisteriis mechoacanis, jalappæ, vel scammoneæ, vel extractis, quæ juxta necessitatem convenient.

Pilulæ Antivenereæ.

Recipe calomelanos, magister. lapidis hazuli, extract. rhabarb. sennæ, turbitis, spinæ Ponticæ, ana dragm. ij. gum. ligni sancti ad pondus omnium, magister. tartari solut.ol cinamonum,ana dragm.j. sem. syrup. de fumaria quant. suff. ad pilulas componendas. Feliciter evellunt hæ omnem humoris Venerei radicem, etiam ex ossibus infectis. Dosis à drag. sem. ad drag. j. viginti, triginta, vel quadraginta diebus.

Calomelanos nostrum.

Recipe Mercurium bonum, & in retorta pone cum dupla arena optimè permixtum, gradatimque ignem subjice, & in vas transmitte, absque eo quòd ejus os claudas, ut impuræ Mercurii partes in arena permaneant. Sublima indè sale communi decrepitato, secundùm artem, rejectisque fecibus, sublimato puriùs illi Mercurio salem iterùm adjunge, iterumque sublima. Projectis indè partibus quæ restant, novo sale sublima puriorem; hoc autem fac septies, & fecibus denuò sejunctis retortam colloca in fornace reverberea cum sublimato septimæ vicis, ibique per horas duas relinque igne ardentissimo. Hinc multoties aquis dilue cordialibus, & aqua vitæ juniperina imbibe, quæ supernatet ad digiti mensuram, ipsamque combure; ter autem id facias.

Catharticum Antimonii cum vitriolo, dictum Catholicum nostrum.

Recipe antimonii de terræ sinu fulgentis, auroque colore similis partem unam, vitrioli rubificati partes duas, pulverizatæ, & mixtæ in crucibulo positæ fac simul unà liquefiant. Massam indè contere, & in retorta repone optimè lutata cum aceto stillato, quod supernatet quatuor digitis, caloreque moderato digere 24. horis cum suo recipiente. Ignem indè gradatim augeas, & ultimò ardentissimum, ut omnis spiritus exeat, moderato igne evaporabitur, donec pinguis tinctura supersit. Tunc recipe extract. rhab. sennæ, jalapp. turbit. hellebor. nigr. ana drag. j. extract. aloës unc. j. essent. junip. & cort. citr. ana drag. ij. additaque unc. sem. tincturæ suprad. simul omnia digere moderato calore, indeque reduc ad consistentiam in formam extractis, optimum enim habebis cartharticum contra omnes febrium species mirabile, tam acutarum, quàm intermittentium, omnibusque antecellit cæterorum Panchimagogis. Dosis erit à gr. 8. ad 15. juxta vires.

Trochisci nostri contra Carbones.

Recipe feces reguli communis vulgaris, & in loco humido colloca supra marmor, subterque vase, locum cum autem illum pluvia diluere nequeat, sed solus aër penetret, & in ol. dissolvetur. Hoc igne lento exhala, & sal fiet pungentissimus, de quo recipe unc. j. sublimati de Mercurio unc.j. farinæ hordei, & lentis ana unc. ij. gummæ tragachant. dragm. ij. liquefactæ in aqua rof. trochiscosque compone, qui omnes curant carbones, & peccantem corrodunt carnem mirificè.

Pulvis noster Anthecticus.

Recipe reguli stellati Martis, & Jovis Angeli an. partem unam, pulveriza, & misce cum tribus partibus nitri rectificati, & secundùm artem calcina. Aqua inde fervida omnium remove salsedinem secundùm usum, & pulverem illum album pone iterum in fornace reverberea tribus diebus, vel in fornace vitriariorum, aut figulinarum, atque indè iterum aqua imbibe vitæ rectificata, quam accendas ad comburendum, hoc autem ter facias. Hinc recipe de illo unc. j. pulv. viperarum ad usum unc. sem. salviæ siccæ pulverizatæ unc. j. sem. ranas indè vivas conjice in olla clausas usque moriantur, & tunc in clibano fac areant donec in pulverem converti possint, & de his unc. iij. immisce supra dictis. De composito hoc de quadraginta diebus à dragm. ij.

Aqua vitæ nostra contra Dolores Arthriticos.

Recipe ivæ arthriticæ manip. 4. fol. cupressi, salviæ, rosinar. spicæ, urticæ an. manip. 1. cort. ulmi, fol. ejusdem, cort. hederæ an. unc. ij. ebuli manip. ij. hæc omnia contrita infunde in lib. 20. vini generosi, indeque distilla, & extrahe quartam partem. Extractæ illi aquæ vitæ dimidium dictæ ejusdem dosis herbarum supra dictarum viridium adjunge,cum lib. ij. lumbricorum, quos anteà vino benè ablueris, & lib. 3. adipis canini, atque tunc iterum distilla, extrahendo dimidium. Tertiam indè partem iterùm adjice supradictorum, herbarum nempe, vermium, & adipis, iterumque distillans extrahe tertiam partem. Hæc autem perfecta erit aqua vitæ, quæ ad confortandum & resolvendum optima est in omnibus morbis articularibus, & podagris.

Anodinum sivè Narcoticum nostrum vitrioli.

Recipe vitrioli Romani, & tartari ana lib. 1. limaturæ chalybis lib. sem. pulverizatum vitriolum, & intrit. pone in vitrea cucurbita, simul priùs mixta, atque indè imbibe aceto stillato duobus digitis supernatante, & digere tribus diebus. His elapsis igne moderato congela, & aceto imbibe ut suprà, supradictumque ordinem sequare. Postquàm congelaveris, adde acetum stillatum, quòd supernatet fex digitis, & calore lento celerrimè rubeum accipiet colorem. Hinc novum pone acetum usque quò extrahatur tinctura, indeque aceto oleum adjunge tartari factum per deliquium, omne enim sulphur in infimam vitri partem eo modo descendet. Tunc benè exsiccabis, ipsumque immerges in tres lib. aquæ vitæ rectificatæ; vas indè benè obturatum mastiche, & ovi albumine colloca in fimo equino calido, quem mutabis quibuslibet quatuor diebus. Post quadraginta dies stilla, tinctura verò relicta in parte infimi vitri juxtar usum tincturarum. Hoc autem verum erit Narcoticum ad omnes febres acutas, ardentes, & malignas propulsandas potentissimum, præcipuè in deliriis. Contra etiam passiones hystericas, dolores colicos, nephriticos, omnesque morbos in quibus datur laudan. nepent. hoc tutius est Dosis à gut. 5. ad 12.

Aureatum nostrum.

Recipe auri fol. unc. j. antim. crud. unc. iiij. misce & in crucibulo funde simul, sed æquali calore non fluctuanti, ne igne nimio regulus separetur. Postquam liquefeceris fac frigescat, & minutatim contere, indeque lento igne paulatim calcina eo modo, quo fit pro vitro calcinato, semper miscens virgâ ferreâ. Tunc autem calcina-

calcinatum erit, dum antimon. cum auro valde album evaserit, neque ullo modo agglomeratur, nec impositis carbonibus accensis fumum attollat. Vitrum inde fit posita calce in cruciolo igne fusionis vehemente per horam, tuncque perfectum est, cum vitrificatum apparet colore pyropi perlucidum.

Manipulatio quidem aliquantum difficilis, fallitque artifices aliquando. Clarior via ad compositionem hujusce Arcani patebit in alio Opere, quod luci tradam, illud enim Tyronum proprium explicabo. Præparatio hæc opulentior est auro illo, quam scribit Crollius, Sennertus, Schroderus, & alii, ita etiam cordialior. Aureatum tandem est evomitivum, & solutivum, inter verò cætera evomitiva primum sibi locum vindicat, aurum quippè illud cor tuetur, & viscera. Calcem Chymicum virtutibus non solum æquat, sed antecellit, ipsiusque dosis à ℥. ij. ad v.

Aqua Catholica nostra.

RECipe succ. brioniæ, spinæ Ponticæ, chelidoniæ, rosar. sylvestrium, cortic. sambuci, ebuli, chamædryos, ana ℥. ij. spiritus vini rectificati ℔. ij. digere duobus diebus, inde stilla, & aquæ illi stillatæ adde extract. rhabarb. agarici, sennæ, gratiolæ, ana ℥. ß. magister. mechoacanis ʒ. iij. magister. tartar. solutivi. ʒ. ij. cinnamom. masticar. zinziber. anisi, ana ʒ. ß. spiritus vitrioli stybiati ʒ. vj. & digere in fimo equino. Post dies 24. percola, & in vase optimè obturato serva. Catholica hæc vocatur, quia verè agit absque nausea, & in omnibus morbis; in quibus purgatio requiritur, ipsa maximè prodest, sumitur autem vel cum jure, vel cum vino, vel etiam aqua. Dosis à ʒ. j. ad iij. aut iv. ad summum.

Trochisci primi nostri Alexipharmaci.

RECipe bezoard. lapid. Orient. cornu cervi præpar. bezoard. Jovial. ejusdem mineral. unicorn. veri, rhinocerotis, ana ʒ. ij. terræ melitensis, bolarmeni lutei, terræ bohemiæ, mundavii colorati, sigilli lemnii, ana ℥. ß. contrayervæ ʒ. v. spodii, fragmentorum omnium lapidum pretiosor. præparat. ana ℥. ß. magister. margaritar. corall. omnium, & dentium aprorum, an. ʒ. j. auri fol. 20. pulverizentur omnia, & cum mucilag. cornu cervi fiant trochisci. Ab omnibus venenis liberant, febribusque malignis, & erraticis, contra fluxus menstruorum, sputum, & vomitum sanguinis, pleuritidem, cardialgiam mirifica sunt, maximeque mulieribus gravidis prosunt de abortu dubitantibus. Dosis à ℈. ß. ad g. xx. cum specificis.

Trochisci secundi viperini Alexipharmaci.

RECipe anthoræ, vincetoxici, scorzoneræ, contrayervæ, cortic. citrin. ana ʒ. j. pulver. viperini ʒ. ß. unicornu veri, lapid. bezoard. Rhinocerotis, ossis cornu cervi, ana ʒ. ß. Bezoard. Jovial. crystalli rub. præparat. ana ʒ. j. pulverizentur, & cum glutine cornu cervi fiant trochisci, qui periculas, venena, febres malignas, pustulas, morbillos, & similia consumunt. Dosis à ℈. j. ad ʒ. ß.

Trochisci nostri tertii Alexipharmaci.

RECipe radic. tormentillæ, angelicæ, carlinæ, vincetoxici, gentianæ, contrayervæ, anthoræ, scorzoneræ, imperatoriæ, ana ʒ. j. bacchar. lauri, juniperi, ana ℥. j. hederæ ℥. ß. cinnamom. santalorum citrinorum triturabis, & in vase vitreo irrorabis, essent. theriacæ ʒ. iij. addantur crystalli rub. præparat. maragdorum præparat. lapid. bezoardic. Orient. magister. margarit. unicornu veri, ana ℈. j. magister. carabum, sal. Jovis, foliorum auri, ana g. xxv. glutinis cornu cervi, & mucilag. tragacant. fact. in aqua florum mali medici q. s. F. pastill. sec. artem. Hæc pestem morbos pestilentiales, febresque malignas expellit, omnibus cordis ptodest syncopationibus, contràque arsenicalia, & similia venena potentissima est: cujus dosis à ℈. j. ad ʒ. ß.

Balsamum vitæ, sive cordiale nostrum.

RECipe Panacææ universalis, essent. auri, & argenti, ana ʒ. ij. essent. ambræ griseæ ℥. xxv. essent. margarit. ʒ. iij. tincturæ viperarum ʒ. ß. essent. sang. cerv. ℥. j. misce. & adde opobals. veri Orient. ℥. iv. & maximum est cordiale ad naturam confortandam: dosis à ℈. ß. ad unum.

Balsamum salutis nostrum.

RECipe essent. ambræ griseæ factæ cum spiritu rosarum, quint. essent. rosarum, essent. bacc. juniper. & cortic. citrin. ana ℈. j. oleor. mali medici ℈. ß. m. & detur cum saccharo rosato simplici à gutt. 2. ad 6.

Bezoardicum Minerale Nostrum.

BEzoardicum minerale nostrum parum à communi differt, quod Chymici componunt, correctius autem est, & tutius, quia correctio antimon. & Mercurii est dum ab omni mala qualitate vitiorum expurgetur igne.

♃. Reguli vulgaris antimonii, sed ex illo, quod in ardentissimo igne fuerit, postquam purificatum, per horas 16. & Mercur. sublimati, ex illo facto de Calomelano, & per alembicum distilla sec. usum, extrahens butyrum sicuti in Bezoard. mineral. scriptis ab aliis Authoribus: Dulcifica inde abluens multoties aqua tepida, & calore temperato exsicca. Exsiccatum imbibe spiritu nitri, qui supernatet quatuor digitis, & distilla indeque ter cohoba, iterumque dulcifica ut antea. Dulcificatum pone in vase fictili, igne verè resistenti, ignemque circum tribus diebus accende; hæc enim vera est decoctio. Spiritum inde vini imbibe, qui supra quinquies accenditur, tuncque certus eris optimum, & perfectum habere Bezoardicum.

Hoc illud est mei Præceptoris, & si animadverteris cæterorum compositionem, tanta non adhibetur assiduitas. Utebatur ipse in singulis juribus ℈. j. pro vice, ut ex ejus, & meis patet Observationibus, quia verò correctum est, & concoctum ita ut nunquam noceat, omnibus dabat laborantibus non solùm febre maligna, acuta, & pestilentiali, sed & cachectica, variolis, & morbillis, & aliis morbis dosis à ℈. ß. ad ℈. j.

Bezoardicum Joviale Nostrum.

EOdem modo ac supradictum componitur hoc nulla re exclusa, sed solùm differt in compositione; primò enim fit regulus Martis stellatus, & per ignem cum pari Jove de perfectiore conjungitur, & cum supradicto Mercurio sublimato de Calomelano. Cæterum nihil penitùs ordinem prætermittas, quo suprad. Minerale factum est. Ita enim illud est, quod usu mei dicti Præceptoris celebratur, quodque dabat ipse, & do in omnibus morbis desperatis à ℈. ß. ad ʒ. ß.

Alia fiunt Bezoardica Solaria auro addito, lunaria Lunâ, ita etiam de cæteris, ut ab aliis scribuntur Authoribus. Satius autem arbitror ab igne non discedere, & modo illo quem proposui in minerali Bezoardico; si enim secus fiat, integra non pollebunt perfectione. Florum croci, & aurati correcti, correctio hoc modo fit; recipe florem croceum, aut vitrum, & in retorta pone cum spiritu vitrioli rectificati ad digerendum quinque diebus in loco calido moderato. Stilla inde ad siccitatem, & sex aliis vicibus cooba sempe stillans ad siccitatem. Hoc Aquis cordialibus dulcifica & exsiccatum imbibe aqua vitæ generosa, quæ quinquies supra incenditur; modus enim hic multum corrigit Antimonium, correctique hi tali pacto componuntur.

Appendix.

NOn exiguum Bezoardicorum portentum minimè prætermittendum arbitratus, appendicem hanc statuti, in qua pulcherrimum quidem Venetiarum eventum percurrere, Lector, ne dedigneris. Joan. Baptistam Tola inviserem jussit ægrotantem Illustrissimus, atque excellentissimus D. Andreas Donatus Serenissimæ hujus Reipub. Senator præstantissimus, cujus humanitate maximè devincior. Accessi, ipsumque inveni au-

annorum circa sexaginta quinque, temperamenti adusti, melancholici, vinis generosis jam antea plurimum deditum, tunc verò à septem diebus febre continua maligna laborantem, à fumis capite occupatum, & obscuro delirio: pulsus tremulus erat, & parvus, urina turbida, & grossa, oculi tenebrosi ferè vitrei, vires abjectissimæ, tandem, ut multa in unum contraham, ex signis omnibus quæ apparebant mortalia, vitæ ut potè desperato conclamavi una cum Excellentiss. Medico, qui multa juxta canonicum usum opportunè remedia exhibuerat. Non nisi cordialibus succurrendum esse ambo censuimus, brevissimamque ad mortem periodum superesse domesticis prænuntiavimus. Attamen Excellentiss. Medico postulavi an optimum duceret hoc ultimum quoque tentare, Bezoardica scilicet, Solaria, & Jovialia ægro exhibere, multoties enim in hujusmodi casibus benefici scatent eventus, cogunt quippe Bezoardica naturam ad ea expellenda per sudorem, urinam, aut secessum, quæ miserum prope ad mortem impellunt. Opinionem hanc meam confirmavit ille, jussitque continuò grana sex Solarium, & sex Jovialium cum aliis cordialibus; misit autem ad Reverendiss. P. Præfectum Servitarum, Spagyricum optimum perfectumque Manipulatorem, ut supra dicta concederet. Sumpsit æger, & multam per secessum ejecit atram bilem, verum ex ea convulsione vires exhaustæ omni penitus destitutæ sunt vi, majorisque debilitatis edidere signa, ex quo, perterritis domesticis, filius Presbyter ad me se contulit iracundia non solùm succensum, sed & Medicis verbis ex Bezoardicorum pulvere illo mortem provenientem significantibus, qui quamvis ex eo minimè fieri posse sciret, nihilominus à repentino motus periculo culpam in me conferre curabat. Filius, inquam, mihi tale scelus exprobrans minis de genitoris cæde accusabat. Demum talis evacuatio, Omnipotentis permissione, atram bilem transmisit, quam natura ex se non valebat, ideòque mortuum, ut ita dicam, novam in salutis lucem revocavit. Hinc dum aliqua in consultatione adsum, nunquam cæterorum diversam expono propositionem, certus minimum eventum malum mihi crimini fore tribuendum.

Extractum nostrum Antipleuriticum.

Recipe extracti flor. papaver. errat. ℥. ij. malvæ arboreæ rubræ, gummæ extractæ de ligno quercino, ana ʒ. j. ß. pleuræ humanæ, vel apri ʒ. ij. limaturæ dentis apri ʒ. iij. maxillarum aselli piscis ʒ. j. ß. unicornu veri, magister. corral. corticum interior. avellanar. flor. buxi, salis prunellæ, ana ʒ. j. fiat massa cum extract. supradictis, & compositum est portentosum pro pleuritide. Dosis à ℈. j. ad ʒ. ß.

Extractum Hystericum nostrum.

Recipe extract. artemis. matricar. ana ʒ. iij. extract. sabinæ, & bacc. junip. ana ʒ. j. fæcul. aronis ℥. ß. fæcul. brioniæ ʒ. ij. extract. nepetæ, & azari, ana ʒ. j. ß. magister. carabum ʒ. iv. sal. Jovis ℈. iv. sem. seseleos, nepentes, ana ℈. ij. sem. ameos, rutæ, carvi, anisi, cardamomi, ana ʒ. ij. castorei ℈. iv. m. & da à ʒ. ß. ad ʒ. ij. in passionibus enim hystericis magnopere prodest.

Extractum Nephriticum nostrum.

Recipe herbæ Turcicæ siccæ manip. 3. eryng. restabovis, bardanæ, ana manip. j. baccar. junip. & lauri. ana ʒ. ij. sem. de milio Solis, urticæ, cepæ, saxifrag. anisi, fœnicul. ana ʒ. ij. De his omnibus fac extractum sec. artem, indeque adde magister. lapid. Judaïci, cryftallin. de monte, oculorum cancrorum, cortic. ovorum, sal. cortic. fabæ. sal. flor. ammoniaci. ana ʒ. j. Hæc fermenta simul, & magnum remedium est contra nephriticos dolores. Dosis a ℈. j. ad ʒ. ß.

Extractum Aureatum nostrum.

Recipe bacc. junip. bacc. lauri, amygdalorum persici, ana ʒ. iv. flor. nucum, sambuci, uvæ sylvestris, herb. calamenti, origani, pulegii, ana manip. j. sem. dauci, anisi, feniculi, cumini, ana ℥. ij. cinamomi, caryophyllorum, ana ℥. ß. lign. aloës ʒ. I. fac extract. sec. artem, inde adde balsami Peruviani impetriti. ol. nucis nucis moschatæ, ol. atherei terebinthini, ana ℥. ß. m. & simul fermenta. Dosis à ʒ. j. ad ʒ ij.

Diaphoreticum Aureatum nostrum.

Multis ab Authoribus hoc scribitur esse sulphur illud, quod est in Reguli fecibus vulgaris, quo contrito, & ebullito cum aceto præcipitatur sulphur in inferiori parte, inde verò multoties abluto, & exsiccato utuntur ad sanguinem mundificandum, sudorem provocandum. Correctius autem nostrum est quia supradictis omnibus peractis, calcinatur iterum in fornace horis 24. vel igne rotæ, donec dealbescat unà cum quarta parte auri tonantis. Digeritur inde aqua vitæ ardenti, quæ ter superincenditur; tuncque optimum Diaphoreticum est in pleuritide, & febribus pestilentialibus; datur autem à g. xvj. ad xx.

Diaphoreticum commune nostrum.

Regulus hoc est vulgaris ter calcinatus, semper cum duplo nitro rectificato, indeque dulcificatus, & aqua vitæ superincensa. Datur hoc à ℈. j. ad ʒ. ß. vel etiam ʒ. j. contra omnes morbos chronicos, in quibus per sudorem operatur, vel insensibilem transpirationem.

Diaphoreticum fixum nostrum.

Pulvis est fixus P. Basilii Valentini, quem ipse universalem proponit, nomine etiam interdùm Panacææ fixæ Basilii, scriptæ in Curru Triumphali Antimonii ejusdem Authoris.

Panacæa liquida nostra universalis cum auro.

Recipe auri foliati ℥. j. & calcina cum sulphure in igne circulatorio per horas 8. quater sulphur addens, Aqua inde calida dilue, exsiccatumque conjunge cum oleo antimon. facto tali modo: ♃. reguli de antimon. Mercurii sublimati. ana ℥. iv. misce bene in mortario, stillaque per retortam, sicuti fit ol. graciale sive butyrum antimon. ignem adde gradatim, donec in butyr. convertatur, appositis etiam carbonibus ad collum retortæ. Butyrum illud pone in Cella vinaria supra lapidem cum vase in quo guttatim cadat, & ol. fiet, cujus ℥. adde ℥. I. auri calcinati per cimentum, ut supra. Vas inde repone in loco calido, digerens per mensem, tingetur enim in aureum colorem. Hinc adde spiritum vini rectificati, & iterum in calore colloca, ubi aqua vitæ sibi omne aurum attrahet. Percola, & aqua vitæ iterum addita donec tingatur, ol. exhala; nam pulvis remanebit. Hunc una cum ℥. viij. antim. crudi, & ℥. xx. olei de nitro facti per deliquium pones in vase quod bene obturabis, ad digerendum. Post mensem adde ℔. ij. spiritus vini rectificati, & iterum digere; brevi enim tinctura menstruo spoliabitur, sicuti antea. Spiritum hunc cum illo auri conjunge, & alium iterum spiritum adde, supra ol. nitrii, donec color detergatur; remanere enim debet sicuti erat cum positum primum fuit. Tunc spiritus hosce tinctos per papyrum emporeticum, & per cinerem stilla paulatim usquequo tibi ℥. iv. tincturæ restent in inferiori parte retortæ. Atque hæc est nostra liquida Panacæa universalis, quæ per transpirationem operatur, facultatesque vitales facile impellit ad ea facienda, quibus indiget natura, absque eo quod noceat. Hectici multi, phthisici, & hydropici per hanc à me curati salutem adepti sunt; dari autem de ipsa potest à gut. 8. ad 20. cum specificis, & juxta vires citò vel serò operatur.

Tinctura nostra, sive oleum verum Antimonii dulcis.

Recipe vitri antimon. hyacinthini clari ℥. iv. olei nitrii facti per deliquium ℥. viij. contritumque hyacinthinum oleo immisce supradicto in vase vitreo bene obturato, temperatoque, & æquali igne digere per mensem; oleo enim illud fiet rubicundum. Tunc adde spiritum vini rectificati, ut in Panacæa liq. suprad. factum est, donec tinctura oleum spolietur. Spiritum inde, & tincturam extrahe, quæ in inferiori parte restat. Pretiosum est contra omnes morborum species, pauloque inferies supra dictæ Panacææ. In vulneribus, & ulceribus corrosivis, aliisque perniciosis morbis maximè prodest. Ipsius dosis à gut. 8. ad 10. in vino, vel aliis specificis. Hoc

corpore

corpora renovari & reviviscere scribit Basilius, & alii; mundificat enim omnem humoris impuritatem, quæ sanguinem polluit & cordialissimum est. Hydropicis, cachecticis, hecticis, phthisicis, omnibusque infirmitatibus mirum in modum confert.

Alii multi de hac scripserunt, non verò facile adeo ad agendum; si enim manipulationem observabis menstruum hoc non est cur stilles, imposita quippe aqua vitæ removetur, & aliis inservit solutionibus.

Tincturæ aliæ modo eodem fiunt, omnesque optimæ hæ autem duæ cæteris præstant. Illa pariter, quæ ex antimon. crudo extrahitur, mirifica est, nitrum quippe simplex attrahit tincturam, & ignis nihil de ipso consumpsit; dicitur autem Panacæa. A regulo vulgari extrahitur tertii gradus, ab electris, à regulo Martis, à regulo Jovis, à croc. metall. à flor. antimon. à calcinationibus ejusdem, & si cum dicto menstruo extrahatur, multò melior evadet, quàm ex acetis stillatis, aliisque liquoribus. Ejus dosis à ℈. ß. ad ℈. j.

Olea nostra corrosiva sunt, oleum nempe glaciale, hoc est butyrum illud, quod dixi ad aurum solvendum, atque hoc malam omnem carnem corrodit. Alterum liquor est, qui per deliquium fit ex fæcibus reguli vulgaris.

Essentiæ à plerisque habentur illæ, quas nomine tincturarum, vel extractionum appello; essent. verò dico eas, quæ hoc fiunt modo: ♃. de simplice illo, ex quo essentiam vis extrahere, flores, cortices sem. & radic. si omnes habere potes, atque hæc macera in spiritu vini rectific. duobus diebus: inde stilla ad siccitatem. Hinc spiritum illum imbibe iterum herbis, vel floribus ejusdem, iterumque digere in vase bene obturato; stillaque denuò, bis autem iterum eumdem sequare modum. Illam tunc circula, & essentia erit vegetabilis, quod adhibueris. Quibus plerumque utor, sunt de absynthio, menta, rosmar. salvia, spica, calendula, liliis convalliis, flor. tiliæ, flor. pæoniæ, lign. quercin. angelica, carlina, vincetoxico, chelidonia, euphrasia, bistorta, tormentilla, contrahierva, bacc. lauri, bacc. junip. anisi, fœnicul. cumino, sem. pastinacæ, dauco, cardamomo, galanga, cort. citr. & aliis.

Quintæ essentiæ.

Secus ac supra dictæ fiunt hæ, fermentantur enim primores, ut tot alii scribunt, indeque per distillationes oleum separatur, quod separatum vera est quinta essentia. Tincturæ liquidæ sunt extractæ de spiritu vini, exhalando ipsius partem. Extractæ nonnullæ stillatis aquis liquorum acidorum auxilio. Illæ de Mineralibus, & Semimineralibus extractæ sunt cum suis menstruis appropriatis. In Manipulario nostro de his apertè patebit.

Elixyr.

Cum nominentur hæc in observationibus nostris, necesse est ideò ipsorum aliqua explicare. Elixyr proprietatis ad usum Crollii semper feci, optimosque testari possum effectus. Addo ego cum illo essent. absynthii, & menthæ, elixyr verbi gratia, ℥. ij. essent. absynthii, & menthæ, ana ʒ. j. digere simul, ipsoque utere, magnum enim est stomachale. Ita etiam eidem addo essent. Chelidoniæ, cymbalariæ, ramoracciæ, nasturtii, synapis, limacum, an. partes æquales, & digero per mensem, de quo datur ℈. j. ad ʒ. ß. contra affectus omnes atrabilares, scorbuticos, hypochondriacos exitu felicissimo.

Elixyr Antiscorbuticum, & contra Hypochondriacos affectus.

Recipe elixyr proprietatis ℔. ij. essent. carab. ℥. ij. essent. corr. cappar. essent. cortic. tamarisci, essent. cortic. mediani fraxini, ana ℥. j. radic. dictam. alb. rhapontici, polypodii, scorzoneræ, filicis, acori, ana ʒ. ij. nasturtii aquat. sedimaralis, camædryos, chelidoniæ, ceterac. linguæ cervinæ, acrimoniæ, accerati, corymbiferi cum floribus, hepaticæ, fumariæ, flor. genistæ, centaureæ, hyperici, ana manip. 2. sem. genistæ, fœnic. amar. ana ℥. ß. ligni sancti raspati, cortic. ejusdem, ana ℥. iv. sallæ parillæ ℥. j. ß. lign. sassafras ℥. iv. salis tart. ℥. ß. triturata infunde omnia in spiritu vini bene rectificati, & flammati q. s. usque quo bene imbibantur, & duobus digitis supernatet, digerens per dies 8. Stilla inde, & novam in stilato repete compositionem ut supra. Pro hypochondriacis mirabile est, & pro his, qui frigidis affliguntur tumoribus. Dosis à ℈. j. ad ʒ. ß. in rebus appropriatis.

Elixyr Nephriticum.

Recipe ligni nephritici veri ℥. ij. ß. camomillæ, meliloti, hederæ terrestris, virgæ aureæ, veronicæ, hypericonis, cum sem. & flor. herniariæ, sive herb. Turcic. ana manip. 3. radic. ononidis, pimpinellæ, saxifragiæ hermoracciæ, sem. cynosbati, milii solis, ana ℥. ij. alchechengi ℥. iij. bac. junip. & hederæ, ana ℥. j. ß. contrita omnia in vase infunde bene obturato, cum spiritu vini terebinthinato, qui digitis quatuor supernatet, & octo diebus digere, inde stilla; supradicta iterum viridia infundens fac ut suprà cujus dosis à ℈. j. ad ʒ. ß. & pro arenulæ morbo, & calculorum, proque ipso calculo optimum est.

Elixyr Uterinum.

Recipe artemis. herb. Turcic. matricar. pulegii, calamenti, ana manipul. j. cortic. fraxini, & sabinæ. ʒ. iij. cortic. citrin. & mali medici, ana ʒ. ß. radic. vincetoxici, aristolochiæ, pœoniæ, rub. tinctorum, bryoniæ, ireos, dictam. alb. zedoariæ, sem. anisi, cardamomi, ana ʒ. ß. ocymi ʒ. ij. bacc. lauri ℥. ij. zinziber, cinnamomi, nucis moschatæ, croci, ana ʒ. I. omnia triturata digere cum spiritu vini alcalizati ℔. iij. in vase vitreo bene obturato, & loco calido, nempe fimo equino, sive balneo Mariæ. Post dies 14. stilla per balneum Mariæ, addeque inde ℔. j. novi vini spiritus fecibus, quæ in stillatorio remanserunt, iterumque digere in loco calido. Post octo dies separa per inclinationem spiritum tinctum, lentissimoque igne tincturam exhala, donec mellaginosam convertatur in formam. Primò hanc adde distillato; feces in cinere incende, & aqua artemisiæ saltem extrahe, qui supradicto Elixir adjungitur unà cum ℥ j. tincturæ Jovis. Divinitus operatur in uterinis affectibus, omnibusque morbis, qui ab utero trahunt originem. Dosis à ʒ. ß. ad ʒ. j. in liquore appropriato, & multis potest adhiberi diebus juxta ægroti necessitatem.

Extractum nostrum Antepilepticum.

Recipe extracti cranii humani facti sec. usum ℥. ß. extract. buxi, radic. & sem. pæoniæ, ligni quercini, flor. lil. conval. & flor. tiliæ, ana ʒ. ij. mucilagin. cornu cervi, de primo anno ʒ. iij. lapid. veri bezoar. Orient. unicornu veri, unguis veri Alcis, ana ʒ. j. extracti hirundinum, & picarum priusquam è nidis discedant, stercoris pavonis, ana ʒ. j. ß. narcotici de vitriolo; salis Lunæ, succini, ana ʒ. j. magister. margarit. corall. & saphyrorum, flor. assium odorifer. balsam. Peruviani in petra, ana ʒ. ß. diaphoretici fixi de antimonio nostro ℥. ß. tincturæ nostræ universalis de antimonio cum auro ʒ. iij. misce, & fac compositum, de quo vel in pilulas, vel in liquore appropriato dabis à ℈. ß. ad ʒ. ß. pro vice quindecim diebus, matutino tempore Luna deficiente.

Hoc multi liberati omnino sunt epileptici, quamvis etiam nonnullis dederim per menses integros, cui plus, cui minus. Si verò laboriosum, & magni sumptus est, inter potentiora locum sibi vindicat. Usu eodem optimum est contra omnes hemicranias, Paralyses, Apoplexias & morbos capitales ex intemperie frigida productos.

Tinctura nostra Polycresta.

Recipe radic. angelicæ, carlinæ, dictamni albi, bistortæ, tormentillæ, ana ʒ. iij. vincetoxici, gentianæ, rhapontici, scorzoneræ, acori veri, ana ℥. ß. fol. absynthii, abrotani, ivæ artreticæ, ana manip. ß. fol. scordii, calamentis ana manip. I. flor. rosmar. centaureæ minoris, horminis, betonicæ, & malorum medicorum, ana pug. I. cinnamomi, nucis moschatæ, caryophyl. ana ʒ. I. myrrhæ, mastich. aloë succotrini, ana ʒ. ij. castorei,

castorei, mumiæ transmarinæ, an. scrup. 2. corall. rub. præparati, cornu cervi, matr. perl. præparatæ, an. drach. 1. ß. croci scrup. 1. aff. 1. dulc. spicæ nardi an. drach. 1. cort. citr. & malorum mediocrium, an. unc. 1. ß. santal. rub. citr. & alb. an. unc. ß. omnia contere, & infunde in vase vitreo benè obturato unà cum spiritu vini electi alcalizati lib. 9. ad digerendum per dies 15. Per detonationem inde tincturam sejunge, ipsique salem adde fæcum sec. artem de incensis fæcibus. Tinctura hæc maximis pollet virtutibus, perinde ac Elixyr vitæ spiritus recreat vitales, omnemque expellit ab ipsis veneni vaporem. Datur in omnibus malignis morbis, tempore pestis, & contra omnia venena à ℈. j. ad ʒ. j.

Elixyr vitæ majus nostrum.

RECipe succ. melissæ lib. 9. vini generosi lib. 4. cornu cervi in fragmenta crudi lib. 3. unicornu fossilis, bolarm. pretiosi an. lib. ß. viperas decorticatas, absque capite, cauda, & interioribus num. 3. & distilla per tamburlanum benè stannatum, quod magnum habeat refrigeratorium, fragmenta autem cornu cervi, & unicornu stent in collo tamburlani, ut omnem recipiant fumum. Postquam stillaveris, novum iterùm succum & vinum distillato adde, semperque recens cornu cervi, & viperas tres ut dictum est, quam manipulationem fac novies; qualibet nempè vice adjungens recentem succum, recensque vinum distillato, & vas permutans juxta capacitatem. Ultima vice addunt omnia supradictæ tincturæ policrestæ & in fimo equino, sive balneo Mariæ calido digeruntur per mensem in vasibus vitreis capacibus benè obturatis. Distilla inde ad siccitatem extrahens non solùm ex omnibus fecibus, sed & fragmentis ossium, & terris, salem secundùm artem, quo immixto cum stillato circulabis per duos menses.

Elixyr hoc, quamvis difficile, attamen non magnæ impensæ, illo autem nunquam inveni pretiosius inter tot, quibus usus sum, cordialibus enim operatur quàm illud Serenissimi Magni Etruriæ Ducis. In omnibus morbi affectibus, in quibus cor, & viscera auxilio indigent, dari potest, ad venenorum, putredinum, &c. resistentiam. Dosis à ʒ. ß. ad ʒ. ij. neque odorem habet aquæ vitæ, sed gratissimum, & suavem.

Tinctura Viperarum nostra.

RECipe viperas decorticatas, num. 20. & imbibe spiritu salis; indeque adde dictam. Cretic. albi, tormentillæ, bistortæ, vincetoxici, scorzoneræ an. un. 1. vini albi generosique q. s. ad imbibendum, quod supernatet duobus digitis, & digere in baln. Mariæ, seu fimo equino. Post dies octo in eodem vase vitreo decoque per duas horas in balneo Mariæ, indeque fit fortis expressio. Feces exsiccatæ incenduntur, & sal extrahitur. Quod remanet his purificatur ovi albumine, iterumque ponitur in balneo Mariæ tepido per triginta dies, calore moderato, hoc enim tempore rubescit ad instar sanguinis.

Cordialis hæc est, & Alexipharmaca; prodest hecticis, phthisicis, hydropicis, cachecticis, febre laborantibus putrida, & maligna, & tempore pestis; multi etirm utuntur pro præservativo, sanguinem enim mundificare affirmant. Dosis à ℈. j. ad ʒ. ß.

Extractum nostrum Antinephreticum.

RECipe lign. abietini cort. & ligni raspati lib. 1. ligni nephretici lib. ß. cortic. interioris coryli unc. 7. herb. saxafragiæ, pimpinel. cymbalariæ, parietariæ, gerc. Turcic. an. manip. 1. radic. liquiritiæ, anodinæ, bardanæ, levistici an. unc. 1. ß. bacc. maturarum junip. amygd. persici, amygd. cerasi an. unc. 3. sem. dauci, petroselini, pimpinellæ, cepæ, urticæ, genistæ an. unc. ß. comprime, & contere omnia; recipe inde succi de herniaria, de hædera terrestri, de parietaria, de cepa, de malo massilico, de raphano an. lib. 1. vini generosi lib. 3. & unà cum suprad. omnibus pone in vase vitreo capac. benè obturato in balneo tepido per dies octo. Fortem inde fac expressionem, & ovi albumine clarifica, & percola, & exhala per alembicum in balneo Mariæ, donec in formam extracti liquidi evadant.

Tunc addes hoc magister. Oculorum cancrorum, cortic. ovi, matr. perl. crystalli de monte an. ʒ j. ß. salis fabarū, parietariæ, succini, urinæ volatilis an. drach. 1. misce, & serva.

Maximum est remedium contra omnes calculorum species, arenulas & similia, dolores extinguendi nephreticos cæteris virtute antecellit. Dosis à ʒ. ß. ad ʒ. j. vel in pilulis, vel in liquoribus appropriatis.

Antifebrile nostrum.

RECipe cortic. chinæ lib. ß. cortic. tamarisci, cort. fraxini, an. unc. 1. fol. camædryos, chelidoniæ, pimpinellæ, heliotropii minoris an. manip. ß. aquæ stillatæ de succo camædryos, & de succo cymarum tenerarum fraxini an. ℔. iiij spiritus vitrioli stybiati ʒ. ij. contrita omnia infunde in aqua prædicta, in vase vitreo bene obturato, in balneo Mariæ. Post dies 12. per fortem expressionem omne humidum extrahe, deque exsiccatis, & incensis fecibus fac salem. De liquore fac extractum cum calore baln. secundùm usum. Hinc recipe de dicto extracto unc. 2. extract. de rhabarb. de senna, de gratiola, an. unc. magister. de mechoacana, de frialappa an. drag. 1. salis de fecibus superd. salis de centaurea minore, de gentiana, de absynth. vitriolato de vitriolo Martis ana ʒ. j. magister. de cortic. limacum parvarum de lacu oblongarum unc. ß. magister. tart. soluti drag. 2. hæc omnia fermentabis per dies duodecim. Datur antifebrile hoc in omnibus febrium speciebus, tam intermittentium quàm continuis. Sistit vapores febris, placideque purgat, est autem ex perfectissimis, quæ adhiberi possint, absque eo quod unquam nocuerit. Dosis a ʒ. j. ß.

Spiritus noster Vitrioli stybiatus, qui ingreditur in aqua Catholica, & in Antifebrili extracto.

RECipe spiritus vitrioli rectific. unc. 1. vitri hyacinthini de antimonio unc. ß. digere in loco calido per mensem; spiritus enim tingetur in aureum colorem; inde percola, & serva.

Hic spiritus erit stybiatus supradictus, qui una cum medicamentis purgantibus à guttis 12. ad 20. placide, & sine vomitu operatur, corrigitque earundem medicinarum calorem.

Magisterium Tartari purgans nostrum.

APlerisque hoc describitur, non verò ei fidem illam habent, quam habere deberent; Medici enim compositum minimè animadvertunt.

Fit hoc modo: recipe salis de tartaro facti de oleo dicti tartari partem unam, aceti distillati fortissimi partes duas, & misce simul. Postquàm interno exæstuaverint murmure, distilla ad siccitatem, indeque novum acetum adde. Subbullitione prædicta iterum facta dulcificantur; acetum enim salsedine salem exuit, & sale acetum acrimoniam. Hinc iterum distilla, & hanc facies manipulationem decies, donec acetum suam sibi resumat acrimoniam; semper autem stillabis ad fixationem tartari. Fixo decimæ vicis adjunge aquam vitæ stillatam, & rectificatam, factamque de vini fecibus, subitò enim tingetur in rub. colorem. Tincturam inde percolas & aquam vitæ iterum infunde, donec ampliùs non tingat, atque tunc filtra, iterumque stilla ad siccitatem. Quod restat fixum ad aërem resolvitur in oleosum liquorem, qui magisterium est tartari solutivum.

Solvit crassos, & tenaces humores, qui in venis sunt; certum autem, & necessarium remedium est in omnibus febribus longis, & vitiosis. Immò Præceptor meus Riverius in fine febrium acutarum, vel contumacium ad humorum reliquias, & fermentum resolvendum, ægrotos purgabat per epicrasin hoc modo: Recipe aq. capil. Ven. vel similis humoribus appropriatæ, unc. 6. sennæ scrup. 2. cynnamom. rhabarb. an. scrup. 1. spiritus vitrioli stibiati, sive communis gut. 3. infundebatque per noctem. Manè aquam percolabat, additisque gut. 15. vel 20. de dicto magisterio, propinabat quater, vel quinquies, cui plùs, cui minùs, juxta necessitatem, cui quotidie, cui alternatim; nonnullis dosim minorem, nonnullisque majorem; aliquibus pro rhabard. mechoacanam vel frialapam ponebat; aliquibus unc. 1. dabat syr. rosarum solutivarum, atque hoc modo corpora obstructionibus infecta non remanebant, neque febres in erraticas convertebantur. Hac eadem

eadem serie utor, ususque sum ego, sicut & Medici multi mihi familiares multam sibi laudem comparavere, maximas enim vidi utilitates.

Febrifugum nostrum.

Recipe flor. antimonii ter sublimati cum sale ammoniaco, & dulcificato, vitri de antim. hyacinthino pellucidi, an. unc. ß. aq. fortis factæ de nitrio, & de alumine unc. 4. in qua aqua præcipita dictum antimonium, iterúmque recipe Mercurii revivificati à cinnabare unc. 6. & cum aqua forti facta de nitro, vitriolo, & alumine præcipita, donec omnia præcipitentur: recipe inde aurum de Cechinis Venetis; aut Ungaris limatum ad unç. i. & solve in aqua regia, omniaque tria menstrua cum materia pone in retorta bene lutata, & igne gradatim distilla ad siccitatem; spiritum collige in vase recipiente bene obturato, ipsumque distillatum infunde in retorta. Distilla iterum, eodemque modo semper super caput mortuum duodecies. Ultima vice fracta retorta lavatur pulvis aquis cordialibus quinquies, quem inde exsiccatum in ℔. ii. aquæ vitæ rectificatæ immerges, ipsumque in retorta nova benè lutata iterum distillabis coobans sexcies super massam. Hinc aquam vitæ separa, massamque calcis repone in crucibulo forti benè lutato, igne rotæ, per tres horas. Remove inde, & spiritum aquæ vitæ superincende, quem antea stillaveras.

Febrifugum est hoc compositum tribus ab Herculibus, cum nostro Præceptore quarto Atleta, quartanarum destructor, ut ex ejus, & meis Observationibus innumera patuerunt experimenta. Dosis à gr. vi. usque ad x. cum resina scammoneæ, vel scammonea præparata cum sulphure, à gr. xii. usque ad xxv. juxtà vires. Multi hoc indagaverunt, non autem veris manipulationibus, & legitimis: hoc unum sincerum est.

Sales, quos adhibeo in febribus pertinacibus perinde ac Autumnalibus, & ad humores heterogeneos dissolvendos optimi.

Recipe sal. de gentiana, de centauria minore, de chelidonia, de absynthio, de carduo sancto, prunellæ, de vitriolo Martis, flor. sal. ammoniaci, an. unc. 1. aquæ de agrimonia, vel similis q. s. prædictosque sales resolve, & fac lixivium. Decoque inde lento igne, donec suprà fiat pellicula, & repone in loco humido, & frigido, nam crystallizabuntur. Consumunt hi oppilationes, febresque intermittentes vitiosas, ut quartanas, & ex impuritate productas. Dosis à ℈. i. ad ʒ. ß. & ʒ. i. in jure, vel similibus appropriatis. Nonnullis dantur duabus horis ante accessiones, & tegitur æger, ut sudare possit.

Salem quoque ex alumine, & tartaro factum præceptor meus dabat, quem valde laudibus extollebat: ego verò nunquam usus sum, scilicet.

Recipe crem. tart. & aluminis, an. partem æqualem, aquæ stillatæ de carduo sancto q. s. in qua resolvuntur supradicta, igneque lento reducuntur in formam, qua crystallizari possint in loco humido, & frigido. De hoc datur à ℈. i. ad ʒ. ß. in liquoribus appropriatis.

Sæpè etiam do salem absynthii vitriolati vel alios; recipe nempe salem, & cum spiritu vitrioli conjunge donec subbullitio fiat, qua facta evapora, & minùs pungens erit, aptiorque ad apertionem, & refrigerantior. De tartaro vitriolato à multis scribitur, & à Medicis adhibetur.

Conjunguntur pariter sales hi quilibet cum chalybe, si recipias partes duas salis, quem chalybeare vis, partem unam vitrioli Martis, & cum aqua stillata appropriata liquefacies, igne inde lento condensabis in sale, qui veri sunt chalybeati. Eodem modo fiunt cum vitriolo Veneris, cum sale Lunæ, cum sale Jovis, & similibus.

Sal noster celebris Antiscorbuticus.

Recipe de cineribus dealbatis, & incretis fraxini, juniperi, buxi, ligni sancti, mentæ crispæ, camedryos, agerati, acrimoniæ, centaureæ, hepathicæ, cetracæ, linguæ ceru. fumariæ, cymbalariæ, nasturtii aquatici, cappar. tamarisci, genistæ, hypericonis, portulacæ marinæ, sarmentorum vitis, an. partes æquales, cum aqua nastur. aquatic. fac saltem sec. artem. Inde recipe de sale ipso unc. 2. & adde vitrioli Martis ʒ. ii. salis tart. aluminati ʒ. ß. flor. salis ammoniaci ter sublimati ʒ. ii. auri fol. num. 20. spiritus salis communis q. s. ad imbibendum, ita ut dimidio digito supernatet. Calore lento exsiccetur spiritus cum suprad. & fiat massa, & vocatur Antiscorbutic. Riverii, qui in hypochondriacis, cachecticis, & aliis perfectissimus est; humorum enim atrabiliariorum omnes expellit impuritates, & venas mundificat. Dosis à ʒ. ß. ad ʒ. i. in liquore appropriato.

Extractum ligni sancti nostrum pro lue venerea.

Differt hoc nostrum ab aliis: extracto quippe utor, & menstruo, quod sudoriferum est hoc modo.

Recipe lign. sanct. raspat. cortic. ejusdem, salsæ parillæ, cynamom. an. unc. 4. sassafras unc. 2. vini generosi ℔. xii. digere in vase benè obturato. Post dies duos stilla, & extrahe ℔. ii. spiritus, quem ex se repone. Aliud vinum exhala per baln. Mariæ, donec deficiat plùsquam dimidium, & tunc percola, & filtra benè, & per baln. iterum exhala donec evadat in formam mellaginis, & aliquantò durius. Hujus extracti pro qualibet uncia adde ʒ. ii. diaphoretici communis antim. ʒ. ß. & bezoaris Orientalis & fac pilulas, de quibus una pro manè datur ad pondus ℈. i. ʒ. ß. quam sequitur unc. ß. de illa aqua vitæ, de qua dictum est, beneque tegitur infirmus, num. 30. diebus, citius vel serius ab omni mala qualitate prædicti morbi liber extabit, ut toties de hac compositione expertus sum.

Terebinthum potabile nostrum pro Gonorrhœis.

Recipe terebinthinæ claræ unc. 4. & pone in marmoreo mortario unà cum duobus vitellis ovi, & ligneo pistillo misce; nam in liquidam convertetur, addensque ℔. i. aquæ acrimoniæ miscebis donec soluta omninò fit. Hinc ampulla vitrea pones in baln. Mariæ per noctem, & manè optimè percolabis per chartam emporeticam, vel linteolum. Adjunge inde sacchari fini ℔. i. vel plus, cum succo limonis q. s. per gratitudinem, & de hoc dabis unc. 1. ad unc. 1. ß. pro mane illis, qui remedia in pilulas sumere non possunt; hæc enim ex odore optimum faciet effectum.

Aqua nostra contra Gonorrhæas antiquas.

Recipe ligni sancti, lentisci, corticis abietini, an. unc. 4. tritura, & infunde in ℔. viii. vini albi generosi, add. radic. dictamni, ireos Florentinæ, an. unc. 3. menthæ siccæ manip. 4. verbenæ manip. 1. ß. sem. agni casti, rutæ, lactucæ, an. unc. 3. benè contusæ, terebinthinæ claræ ℔. 1. misce, & pone in vitrea cucurbita per horas 24. in loco tepido; inde per baln. Mariæ distilla, & de illa dabis coclearia duo, vel tria in mane per aliquot dies.

Potio nostra contra Gonorrhæas, & Ulcera renum, & vesicæ.

Recipe herb. vermicularis manip. 1. radic. consolidæ majoris, tormentil. alchimil. sigilli Salomonis, polygoni, plantag. an. unc. 1. ß. sem. cydoniorum, agni casti, rutæ, plantag. rosarum, an. unc. 1. succi limonum ℔. 1. sang. draconis, croc. Martis adstring. an. unc. 1. aq. flor. malvæ ℔. 3. macera per dies duos, postea igne lento decoque, & da cochlearia duo pro mane horis quatuor ante cibum.

De Extractis.

In Pharmacopœa Præceptoris mei manipulationes multæ ab his differre videntur, sed in formam ab eodem descriptam redactæ, majoris evadebant pretii, quàm illæ ad usum Quercetani, & aliorum; non verò quòd Quercetanus, totque alii optima non egerint, sed *facile est inventis addere*, ipse diversam utilius servabat formam, ut ex his patet Arcanis à me descriptis quæ manipulationum augmento, & virtutibus amplificantur.

Extractionum purgantium ex vegetabilibus, juxtà supradicti disciplinam, usus meus est, quòd succum ex plantis illis extraho, quas jam anteà propriis collegi temporibus, ipsumque digero per balneum, & optimè clarifico; hinc distillo separando spiritum, remanensque in extracti formam coagulo. Mox plantam expressam, novamque simul non expressam minutatim contero, & in vase pono capaci apto ad

ad distillandum per descensum, ex eis nempe, quæ ad lignorum olea conficienda adhibentur. Apposito vase ad oleum recipiendum, igne circulatorio, qui semper vehementior augetur, omnis exit humiditas, cæteraque in albissimum cinerem incensa converto, ni verò cinis q. s. calcinatus sit, iterùm ipsum calcino. Ex hoc cum aqua vel spiritu primo separato lixiviam facio, & cum filtratione salem, secundum usum. Oleum per descensum extractum, quod empireumaticum exhalat odorem, supradicto sali immisceo, & pauco salis tartari clari; & puri pariter eidem addito, digero in loco calido. Distillo inde semper super feces coobando spiritum donec oleum salis vi ab empireumate destituatur, & in formam mellaginosam reduco. Tunc extracto primo facto mellaginosum quoque hoc addo, qua propter omnes spiritus extracti, & salis facultates in unum hoc modo congeruntur. Hæc perfectior est forma, quæ pro extractionibus possit reperiri. In usu datur juxta compositi vim, vel Pharmacopœarum regulas, immò potiùs cum majori levitate, quia efficacior.

In herbis, drogis, aut radicibus siccis, vel pauci succi omnis extrahitur vis cum proprio menstruo, indeque accommodatur materies, ut suprà, per descensum, & oleum exprimitur; hinc sal fit, qui oleo additus, & pluries, ut dictum est, rectificatus extracto jungitur, verum quidem est, quod hujusmodi extracta in vasibus vitreis serventur obturatis.

Alia generum omnium extracta simili pacto fieri possunt, tam alexipharmaca, quam specifica, quamvis ex rebus variis forent composita: sed de horum descriptione non me extendo, qui enim artis exercitatione præditus est, instructione non indiget.

Notandum est, quòd extracta vulnerariarum herbarum, verbi gratia aristolochiæ, symphyti, hypericonis, stellariæ, veronicæ, saniculæ, hederæ terrestris, & similium dari possunt internè non solùm, verùm etiam externè in linimentorum formam vulneribus admota absolutè, vel cum similibus; mirificos operantur effectus, confortant quippe, in unum contrahunt, & tuentur partem à corruptelis, ipsamque citiùs ad cicatricem reducunt. Ita pariter plantæ illæ, quæ abstersivæ sunt, & exulcerativæ, meliores efficiunt operationes.

De oleis vegetabilium ad usum Spagyricum tot de Spagyrica tractantia volumina differunt, at modum hunc optimum cæterorum existimo. Plantæ, de quibus vis oleum, fac areant, & oleum per descensum extrahe, ut supra dictum, hinc de cineribus fac salem, quem oleo junge, indeque una cum pauca calce viva oleum rectifica, calx enim empireumaticum odorem resolvit, si plùries, ut mos est, trajeceris. Mox in vase vitreo positum soli expone, flores vel folia proprii vegetabilis ad infusionem immiscens, vel alterius, si compositum decreveris; odorem enim gratum resumit, juxtaque plantarum virtutem, gradus recipit illos augmenti quot sunt centum pro qualibet; adhibetur autem non secus ad adnotata à primo meo Præceptore Petro Joan. Febris tam interius, quàm exterius.

Basilicum Chymicum nostrum.

Recipe ol. myrrhæ, mastiches, thuris distillati, an. unc. ol. terebinthinæ, de lateribus, ceræ distillati, an. unc. 1. vitell. ovorum num. 3. misce benè, utere, nam mira experieris.

Balsamum Sulphuris nostrum.

Recipe flor. sulph. unc. 1. ol. therebinthinæ unc. 3. ol. violati unc. 3. misce, & in pila vitreata bulliant, agitabisque spatula lignea donec fiant rubicundissima. Remove inde ab igne, & adde ol. ceræ, vitelli ovi, an. ℥. ß. misce, & utere omnibus vulneribus, ad spasmos, nervos contusos, & transfixos.

Balsamum Mumiatum nostrum.

Recipe extract. aristolochiæ rotundæ, centaureæ minoris, an. unc. ß. extract. hypericonis, symphyti majoris, an. unc. 1. terebinthinæ Venetæ, & mellis, alb. ana. unc. 4. myrrhæ unc. 3. mumiæ veræ unc. 3. croci Martis unc. 4. hæc omnia misce, & infunde in vase vitreo cum lib. 6. aqu. vitæ rectificatæ, & digere per mensem, agitando quotidiè materiam, ut facilius spiritus vini rerum tincturam extrahat. Posteà per inclinationem separa diligenter tincturam, & per baln. distilla usquequo fit in fundo alembici quasi mellago, quæ ad balsamum, quo uti poteris ad vulnera quæcunque agglutinanda. Spiritus distillatus mirabiles etiam possidet virtutes.

Balsamum Apoplecticum nostrum.

Recipe essent. sive ol. distillati spicæ, salviæ, rosmar. junip. an. dragm. 1. rutæ, majoranæ, an. drag. ß. cinnamom. caryophyll. an. scrup. 1. succini dram. 1. ß. extract. belzovini, storacis calamitæ balf. albi sodi Orient. an. drag. 2. balf. Peruviani, & Orient. liquidi an. unc. ß. ol. nucis moscatæ expressæ unc. 3. ambræ griseæ; nigræ, an. drag. 1. ß. musci odorati drag. 2. misce, & ad calorem lentissimum agita, usque quo simul uniantur. Perfectissimum est pro epilepticis, & apoplecticis, vertigines expellit, ab aëris contagiosa corruptione defendit, cor recreat, omnes vitales facultates, & animales. Adhibetur ungendis commissuris coronalibus, temporibus & odorando.

Spiritus noster Sulphuris ad consolidanda pulmonum ulcera, ipsorumque sanandas corrosiones.

Recipe spiritus sulph. acidi rectificati, & paulatim superimbibe limaturam chalybis ad lib. duas, vel tres; nam ex se subbulliet, indeque quasi in salivam evadet. Hinc omnia pone in retorta bene lutata, & stilla sec. artem, & extrahe spiritum. Hunc imbibe iterùm capite mortuo, & cooba quinquies, nova autem retorta qualibet vice. Dulcificatum spiritum adde magisteriis margaritarum, balf. impertiti Orientalis, & belzovini, an. unc. ß. misce, & in supra dictis affectibus mirabile est, in omnibus phthisicis, quorum multi hoc salutem habuere à me curati.

Magisterium magaritarum fit solutis primò unionibus in ol. sulph. & inde bene dulcificatis cum aquis cordialibus, posteà exaltatis cum spiritu vini magisteria belzovini, & balf. Orient. dissolvuntur in spiritu vini, & præcipitantur aquis cordialibus, indeque sublimantur eodem modo, quo sulphur. Quod sublimatur purius est, & pulmonibus optimum.

Balsamum Canis rubei nostrum.

Occides canem rubeum, rejectisque interioribus, non verò adipe, cæde ejus carnem, ossa, & pellem in frusta, quæ omnia in vitro capaci fac bulliant cum ol. & vini q. s. addens hæc: adipis ursi, anseris, gallinæ, taxi, vulpis, felis, equi, asini, an. unc. 1. lumbricorum terræ vino ablutorum lib. 4. radic. hebull. ivæ arteticæ, an. manip. 3. salviæ, spicæ, rosmar. absynth. abrotani, fol. cupressi, cortic. hederæ, cortic. ulmi, sabinæ, an. manip. 1. hæc omnia decoque, donec caro consumpta sit ossaque omnia disjuncta. Tunc ad torcular exprimuntur, & reponuntur in retorta forti lutata, unà cum unc. 1. gummi de hedera, & lib. 2. lumbricorum supradictorum, ivæ artericæ manip. 6. ranis vivis num. 20. & digere in loco tepido per dies tres. Inde distilla, extrahe omne oleum, quod servabis, nam balf. anodinans est, & consolidans nervos, præcipuè in morbis articularibus.

Emplastrum Sulphuris Rulandi.

Recipe olei sulphuris nostri unc. 3. colophoniæ drag. 3. ceræ unc. ß. myrrhæ ad pondus omnium; cera, colophonia, oleoque liquefactis simul, & bene commixtis insperge myrrha subtilissimè trita paulatim, igneque lento coquantur, spatula semper agitando, donec optimè permixta fuerint: post quadrantem hora ab igne deponantur, & paulatim frigescant. Habebis emplastrum præstantissimum, certum, & infallibile in curandis cujuslibet generis ulceribus, & vulneribus quibuscumque, sicut experimenta in Centuriis ejusdem Rulandi descripta, quibus tutò, & perpetuò fidendum, & in curatione 94. dicit, quod in hoc emplastro est divina, miranda, & celer vis emolliendi, suppurandi, rumpendi, abstergendi, & conglutinandi, quemadmodùm longa experientia expertus est.

Oleum nostrum Bufonis.

Recipe bufones sylvestres ex illis, qui longè ab aqua morantur, numero quatuor vivos, & pone in olla bene

nè obturata ut purgentur; recipere indè ol. commun. l. 2. in quo ebullierint manip. 1. pro quolibet hac re, scilicet salviæ, sonci, radic. iridis, & gentianæ, immersoque uno ex illis bufonibus pones ad ignem in loco aperto, in olla vitreata cooperta; sed cave à fumo. Dùm primus aridus est, pone alterum pariter vivum, cui arido insequatur tertius, & sic quartus; dùm coctum ol. est, percolatur; atque hoc validissimum est contra omnes dolores frigidos, optimum, contra tineam, morphœam, & hydropem, & tepidum adhibetur.

Balsamum Antipoplecticum nostrum.

Recipe ol. succini rectificati, petroli, Philosophorum rosmarini, salviæ, spicæ, (omnia verò sint distillata an. ʒ. ß. ol. nucis moschatæ per expressionem unc. 1. extracti castorei, ol. buxi, caphuræ, an. drag. 1. balsami Peruviani, opobalsami Occidentalis, zibetti, extracti benzoini, an. unc. ß. musci, ambræ griseæ, an. scrup. 1. m. omnia, & calore moderato conficiatur balsamum, quod valet contra morbos capitis ungendo occiput, nares, & pulsus, contra apoplexiam, epilepsiam, & similia. Ungendo umbilicum colici dolores tolluntur, & hystericæ passiones.

Pilulæ nostræ contra morbos pestilentiales.

Recipe aloë loti, croci, myrrhæ, an. unc. ß. balsami Orientalis, Occidentalis, an. drag. ß. ossa de corde cervi num. 6. unicornu, smaragd. bezoard. Orientalis, margarit. præparat. coralli præparat. ligni aloë, an. g. x. ambræ griseæ g. v. tincturæ nostræ electri & magisterii tartari, an. q. s. ad formandam massam pilularum, de quibus capiatur una ad pondus ʒ. ß. sero in hora somni, bis in hebdomada. Sanguinem mundificant, caput & ventriculum corroborant, succurrunt cardialgiæ, spiritus omnes confortant, juventutem renovant, senectutemque retardant.

Aqua nostra lapidem frangens.

Recipe nuces juglandes virides in mense Maii, contusasque distilla ter coobando, semper distillato super alias nuces virides contusas, postea extrahe salem residui ex capite mortuo, & est validissima; dosis erit unc. 1. ad unc. 1. ß.

Balsamum nostrum contra Asthma.

Recipe bals. de sulphure facti cum ol. therebinthi, & ol. sulphuris nostri dulcificati, an. unc. 1. flor. assæ dulcis unc. 1. ß. ol. de saccharo facti cum spiritu vini ℔. ij. m. fiat balsamum. Hoc prodest valdè in omnibus morbis pectoris, & pulmonum; dosis erit cochlear dimidium, ad unum.

Pilulæ nostræ contra omnes impuritates sanguinis & humorum.

Recipe extracti de helleboro nigro suo sale fixato unc. ß. calomelani nostri ʒ. ii. auri foliati mixti ʒ. ß. magister. margarit. ʒ. 1. misce, & fiat massa pilularum, dosis à scrup. 1. ad unc. ß. Si sine calomel. detur ad quatuor, aut quinque menses bis in hebdomada; sanguinis autem contumaciam mundificabis in lue Venerea cum dicto calomelano.

Balsamum nostrum contra dolores Colicos.

Recipe amygdalorum amarorum ex persicis ℔. iv. terebinthi Cypri ℔. iij. conterantur omnia, & misce; recipe indè ol. expres. ex nuce moscata unc. 3. bals. Peruviani unc. 1. ß. ex caryophyllis unc. ß. misce, & destilla sec. artem, & super caput mortuum ter cooba, indè adde spiritus vitrioli rosati ʒ. iij. essent. ambræ griseæ, ligni aloë an. ʒ. ß. misce, circula per dies 15. nam prodest mirifice contra dolores colicos; dosis ℈. ß. ad ℈. i. cum liquoribus appropriatis.

Aqua Opthalmica nostra.

Recipe succi chelidoniæ, eufraziæ, verbenæ, an. ℔. ß. succi cancrorum fluviatilium, unc. 8. aloë succotrini unc. ß. tuthiæ crudæ unc. 1. croci metall. unc. 1. ß. digere in levi calore per horas 24. indè destilla, & aquæ distillatæ adde vitri antimonii ʒ. iij. & fac bulliat lento igne per horam, indè cola, & serva; nam excellens est contra suffusionem oculorum, caligines, &c.

Arcanum nostrum contra morsum canis rabidi.

Recipe hepatis canis rabidi redacti in formam magisterii, & magisterii cancrorum fluviatilium. an. unc. 1. tincturæ croci Orientalis, gentianæ, castorei, myrrhæ, an. ʒ. iij. quintæ essentiæ vitrioli, salis communis antimonii, Lunæ, an. ʒ. ß. foliorum hyperici, betonicæ, millefolii, centaureæ min. artemisiæ, menthæ, absinthii, plantaginis, polypodii quercini, salviæ minoris, verbenæ, rutæ hortensis an. pug. 1. alisi pug. 3. sicca, & pulveriza, & cum gummi tragacanthi q. s. dissoluti in aqua scorzoneræ, & liquoribus supra dictis, fac pastillos, & da ʒ. i. pro vice per 40. dies cum aq. cordiali, & videbis mirabilia.

Tinctura nostra contra Dysenteriam.

Recipe sanguinis leporis sicci ℔. ß. spiritus vini rectificati ℔. 1. ß. digerantur in balneo Mariæ per triduum, posteà extrahe tincturam, ut artis est, & coagula ad formam mellagineam. Dosis est ℈. ß. ad scrup. 1. cum lacte seminum acetosæ.

Balsamum nostrum Mastiches.

Recipe mastich. capat. q. vis, solve in spiritu therebinthi igne tepido ex balneo Mariæ, dein separa menstruum à corpore soluto, & habebis balsamum ad omnes corporis affectiones; nam externè appositum sistit vomitum oris ventriculi, si internè ad gutt. 4. in jure, vel vino generoso.

Arcanum nostrum contra Volvulum & Vomitum.

Recipe olei ætherei, seu quintæ essentiæ therebinthi unc. 6. balsami Peruviani ʒ. i. ß. mastiches capari ʒ. vi. misce, & distilla, posteà cooba tribus vicibus, & utere in vino malvatico, vel jure cicerum rubrorum, aut alio specifico liquore. Dosis à g. 6. ad 12.

Idem prodest oleum æthereum in eodem morbo, &c.

Spiritus noster Nitri fixi Tartarizati.

Recipe spiritus nitri rectificati ℔. i. pone in cucurbita vitrea oris ampli aperti, & paulatim, & guttatim oleum tartari facti per deliquium tantumdem super affunde, spumam excitabit, tandiù super affundas, quandiù spumam inexcitatam observabis. Tartarum nitriatum fundum petet, tunc decanta, & dulcifica, cum aqua rosacea. Datur in morbis longis cum decoctis appropriatis à g. vi. ad viii. in aqua cancrorum, vel formicarum, & antifebrificum est.

Emplastrum Antipleuriticum nostrum.

Recipe farinæ sem. lini unc. 3. cepæ, & saponis novi, an. unc. 1. ʒ. contere, & misce simul, indè cum melle pone in sartagine ad ignem, permiscens omnia donec incorporentur. Hæc supra stuppam extende, & parti appone pleuriticæ, & oppositæ dolori, mirificos enim contra hunc morbum videbis effectus.

Emplastrum nostrum pro fractis ossibus, & luxatis.

Reposito osse in locum suum, recipe fulig. camini unc. 3. thuris unc. 1. farinæ tritici unc. 4. ovi albuminis q. s. ad supradicta subigenda: appone inde læsæ parti assulis accommodatis, & fasciis, neque removeas, donec pars ex se ipsa dimittat. Aliquo videtur incommodo esse, verum nullum aliud hoc æquare, necdum antecellere unquàm vidi in hujusmodi affectibus; adhibentur inde cerata oxycrocei, & alia juxta necessitatem.

Oleum nostrum Antipleuriticum.

Recipe ol. communis ℔. 4. mense Maii, in quo pone pleuræ human. ℔. ii. ℔. iii. flor. camomil. & liliorum alborum duobus mensibus ad Solem. Ad torcular inde exprime, & libra oleum, cui adde cucurbitam de æstate longam ad pondus ipsius olei, projecto verò cortice, & medulla, contritaque in frustula, fac bulliat donec ol. absorbuerit humiditatem è cucurbita, cujus nempe minutæ partes aridæ evaserint. Tunc in promptu habueris duodecim ignita ferrea fragmenta nova ad pondus ℔. ß. pro quolibet, ipsaque in ol. singulatim demerge; hoc autem modo bis iterùm inflammata bis extingues in oleo; tunc enim perfectum erit. Mirabile est si illo tepido ungantur partes doloris in pleuritide bis, vel ter die.

Pulvis Uterinus noster.

Recipe herb. Turcic. manip. 1. baccar. lauri cortice exutarum sem. pastinacæ an. ℨ. i. ß. rutæ, agni casti, & pæoniæ, granor. Paradisi, an. ℨ. ß. calami aromatici, cassiæ lineæ, macis, cinnamom. caryophyl. an. ʒ. iij. fæcul. brioniæ, salis Jovis, an. ʒ. ii. misce, & in minutissimum pulv. contere, de quo dabis à ʒ. ß. ad unam in juribus, gelatino, conservis, vel similibus, contra omnes morbos uterinos.

Arcana nostra omnia per tempus non licet in hoc Opusculo publicè explicare, verùm si duo alii anni vitæ & valetudinis favente Deo concedentur, Observationes multas paratas habeo adnotatu dignas. Manipularium quoque, in quo apertè explicabuntur pleraque Artis Mysteria, errorumque cautiones, in quo offendunt Artifices. Quamvis verò multa hodie volumina novitia pateant Italico, Latinoque idiomate de Spagyrica, quæ tamen ab Antiquis collegere, ego quoque de iisdem scribam, sed multa correctoria.

Calyx Chymicus toties in Observationibus nostris nominatus, communiterque adeò omnibus concessus, non est ut nonnulli arbitrabantur, & arbitrantur, ex Regulo Antimonii vulgaris; ex Regulo quidem est, sed tertii gradus, qui longè differt à vulgari, quamvis etiam multi hoc utantur non sine periculo bibentium. Romæ fui, Neapoli, Venetiis, & tot in aliis Italiæ Urbibus, aliarumque Provinciarum, multosque inveni Calicis Chymici arcanum callentes, omnes verò ex Regulo communi, vel aliquos etiam ex composito cum Marte. Multoties cum multis ex his sermonem habui, penetraturus an quis partes arsenicales, quas Regulus in se continet, ab eodem segregare sciret, verum judicant cùm Antimonium cum Tartaro incenditur, & nitrio, feces illas sulphureas, quæ separantur, omnem continere impuritatem Antimonii, illumque esse Calicem Antiquorum. Verùm longè equidem à veritate aberrant, nullum enim invenient Authorem ex Classicis, & rationalibus uti Regulo simplici ad Calicem formandum, sed ad alias quidem præparationes. Vulgaris Regulus nondum suam reliquit cruditatem; supra dicto autem modo factus vocatur Regulus primi gradus, de quo multæ compositiones fieri possunt, ut stellatus limatura ferrea, ut electrum nobile, quod Regulus est, & auro, argento, stanno, ferro. Alter Regulus fit in electrum cum ferro, ære, plumbo, stanno, Mercurio, & Regulo. Ut verò tertii gradus apex attingatur, hoc opus, hic labor est, & tunc pro perfecto concedi potest, ut Clossius inter Sanctos habitus, & Basilius Valentini inter Beatos illum celebrant Regem medicamentorum purgantium, tantùm enim quæ naturæ nocent de corpore extrahit, sanguinem mundificat, & humores corroborat non corruptos, ut observatur in his, qui de illo sumunt, quamvis in vomitum erumpant, non tamen ullis viribus destituuntur, atque in hoc differt ab aliis Medicinis. Has laudes celebro, quia Latino patent idiomate, ideoque ignarorum aures non penetrabunt, arma enim puerorum manibus concessurus minimè sum. Dico equidem viginti duobus ab hinc annis nullum aliud purgans corpus meum penetrasse, quàm vinum Calicis Chymici, de quo bibo ter, vel quater in anno, neque ulla unquàm hoc tempore Dei gratia vexatus sum ab infirmitate, & si in Observationibus crebro apparet, hoc fit ex eo quod mihi honores maximos attulit.

Nonnullorum quidem quin fraudes detegam hic minimè negligendum est, quas circa Regulum patrare non verentur, quorum multi in hac Urbe, qui Calices conficientes ipsos communiter distribuunt. Hi tamen primum prætervolare gradum nequeunt, sed ut pulcherrimum, & fulgens opus appareat, marchesitam addunt argenti crudam, quæ non solùm pulchritudinem auget, & verum Regulum per dimidium multiplicat, quapropter auri fame ducti Regulum defraudant, Calicesque ut tertii gradus nundinantur. Diligentissimè de hoc cavendum est, marchesita enim pro sanguine mundificando, ipsum corrodit, & corpora quamvis ad vomitum celeberrimè excitet, attamen ipsa damnis afficit non exiguis. Apertius in nostra Chirurgia tanti detegendi doli modus patebit.

Calicis nostri Chimici compositio, Balsami adstringentis, & Pilularum adstringentium non patent in hoc opere, sed pro alio servo, ut in illo quoque recondita, & nobilia explicentur; in hoc enim Arcana amantissimi Præceptoris mei celebriora sunt, in altero tria supra dicta duces erunt. Spero sanè in illo pulcherrima tradere naturalia nempe apud virtute præditos, & curiosos accuratè investigavi naturales virtutes mineralium, semineralium, saxorum, animalium, & vegetabilium, quæ virtute occulta operantur, nam illa sunt vera specifica, ex quibus mira valdè vidi, neque tamen aliquid scire licuit.

In secundo de hoc Opere Observationes luci publicæ tradam, ad Chirurgiam spectantes, quæ acciderint usque ad tempus quo prosiliet Opus, & præcipuè illas de Regno Neapolis, & Venetiarum, ubi nunc moror, quamquàm in hac Civitate curando absolutè non me extendam. Crebro adsum Consultibus Excellentissimorum Medicorum, ut Excellentissimorum Bernardi Florii, Bracchi, Bravi, Cornelii, & aliorum, quorum optima gratia multoties meam propositionem acceptaverunt.

Experientias in hac Urbe feci de meo balf. astringenti in domo Illustriss. atque Excellentiss. Comitis de Avaus Seigneur de Longeval, Christianissimi Regis Legati apud Serenissimam hanc Rempublicam; nempe à Chirurgo ipsius recisæ sunt porculo jugulares, cani arteria major coxendicis, & à me arteria prope jugularem alteri cani, & omnes nostro tantummodò Balsamo adstringenti sanati sunt omnium admiratione novem diebus. Hoc nostro Balsamo sanatus est tonsor nomine Surdus apud Sanctum Vitum in hac pariter Urbe de arteria fracta. Navicularius quoque, cui cùm à Chirurgo reciderctur ulcus in membro virili, rescissa est arteria; quæ cùm igne claudi non posset, balf. nostro sanguinis profluvium interclusum est, & convaluit.

Altera experientia facta est in domo Illustriss. atque Excellentiss. Marchionis de Fuentes Legati Hispanici, in cane, cui octo jam à diebus recisa fuerat arteria, & sanatus est. Cani eidem Excellentissimus Pica alteram omnino recidit venam, & cùm circumstantes advocaret visuros canem, hoc temporis spatio sanguis ferè totus exiit antequam Balsamum applicaretur, balsamo inde admoto paucus ille sanguis, qui superfuit non ampliùs exivit, sed canis ex inanitione, cum nullum sumere posset alimentum mortuus est terribili convulsione die insequenti.

INDEX
RERUM ET VERBORUM,
QUÆ IN HOC OPERE
PASSIM CONTINENTUR,
IN PRIORIBUS EDITIONIBUS TRIPARTITUS,
sed in hac postrema, ob faciliorem Lectoris indaginem & inventionem, in unum congestus.

A

Index Rerum

Anodynum

Morbi

Index Rerum

Dolores

idiopa-

F.

G.

Gla-

H.

I.

Ima-

M.

Masti-

Morbi

N

O

P

V.

Ven-

F I N I S.

SIT GLORIA DEO.

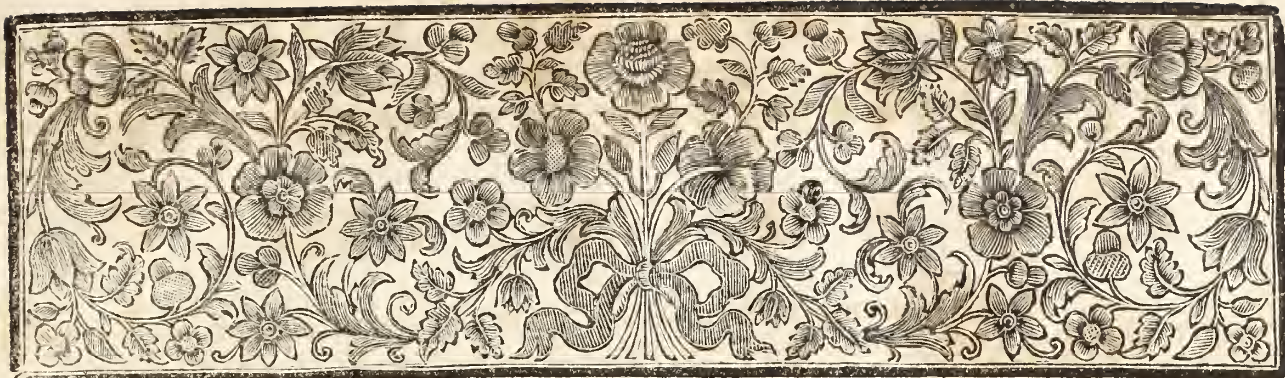
FERD. CAROLI

WEINHART

MEDICUS

OFFICIOSUS,

Cum INDICIBUS necessariis.

TYPOGRAPHI AD LECTOREM.

REDIDIMUS, Nos Medicorum Filiis non parum gratificaturos, si Clariss. Lazari Riverii accuratissimis Operibus, Celeberrimi Ferdin. Caroli Weinhart, Medici Cæsar. Medicum Officiosum adjungeremus: Quò scilicet, ab Illô Medicinæ Theoriam ac Praxim edocti, ab Hôc continuò ediscere possent, quomodo in Doctrinæ conquisitæ exercitiô, se gerere deberent; tum ratione Sui Ipsorum; tum ratione Ægrorum sibi commissorum; tum ratione eorum qui Ægris, pro variis ministeriis adstant; tum ratione Medicorum in curâ adjunctorum, aut aliorum in Consultationes advocatorum: Ac præterea instruerentur de Cautionibus observandis, in exhibitione ac administratione omnis prorsùs generis Medicamentorum; ut & de examine Morborum, eorumque Diagnosi, Prognosi &c. Quibus etiam adjunctas reperirent non paucas remediorum Formulas præstantiores, unde ipsis seligere liceret quod accommodatius videretur in casibus, quibus curandis insudant. De his omnibus pleniùs, quamvis paulò modestiùs, Autor noster in Præfatione Operi præfixâ; ut & splendidæ adprobationes Theologicæ & Medicæ, quibus largè præmunitum prodiit. Illud tantùm desiderandum fuisset; quòd omnes Remediorum Signaturæ, Latinè conscriptæ, non verò Germanicè, exhiberentur; quòdque hæ Formulæ emaculatiores productæ fuissent. Verùm primo articulo mederi potest, ab unâ parte, ipsius Remedii Titulus latinus; ab alterâ, compositionis ejusdem attenta consideratio. Secundo autem articulo abundè providimus, per correctiones accuratissimas, à Medicis Doctissimis, magnô studiô, ac amicissimè institutas. Vale Lector Humanissime; utilissimôque, ut præmemoratis Medicis Doctissimis visus est, thesaurô, fruere, ac eô nitidiore, quàm priùs fuerat, jam redditô, non mediocri cum emolumentô, utere.

APPROBATIO THEOLOGICA.

Officiosus hic Medicus tantæ est excellentiæ, ut Methodo, & doctrinæ claritate publicam omnino lucem mereatur: præsertim cùm nihil orthodoxæ fidei, aut bonis moribus contrarium contineat, sed aphorismos & arcana medica debita cum modestiâ ita proponat, ut, dum prodesse quærit corpori, animo nihil interim periculi, sed multum potiùs honestæ afferat delectationis, tam eruditâ lectione hauriendæ. Ita censeo

GEORGIUS TONAUER S. J. S. S. Theol. Doct. & Profess. Ord. p. t. Decan.

APPROBATIO MEDICA.

UT sedulus virtutum sectator, vitiorumque exstirpator Medicus, in morborum debellatione pariter ac sanitatis conservatione, Officio suo ritè defungatur, hunc sub Medici Officiosi titulo Tractatum accipiat ductorem comitemque fidelissimum. Venerabitur certe ejus Autorem, Prænobilem & Magnificum Incl. Facultatis Medicæ Seniorem, utpote plurimis, quibus claro Eruditorum orbi innotuit, scriptis clarissimum. Quæ uti multis jamdudum prælucent, ita præsentem Tractatum veris innixum principiis, scientiâ firma, fidaque rerum experientiâ roboratum, judicio exin solido, accuratâ methodô, & gratâ concinnitate compositum, censeo dignissimum, qui cunctis, per impressionis lucem, saluti cedat certissimæ.

THEOD. FRID. STATLENDER, Med. D. & Prof. Ord. ac Phys. Oenipont.

PRÆ-

PRÆFATIO.

Octavus propemodum effluxit annus, quo publicam in lucem edidi Enchiridion Novum, continens Systema seu Nucleum universæ Medicinæ Practicæ, quod præter meritum apud Philiatros gratiam invenit, ut exemplaria ejus jam passim hinc inde distracta, adhuc avidè à me expetantur. Cum verò in prædictis Thesibus nonnulli desiderarent remediorum Formulas, quoad Dosin expressas (quòd à me tunc omissum, ne Enchiridion in librum excresceret, cùm Artis Medicæ summa perfectio sit, concinna & debita formularum compositio, ac plurimum difficile sit, semper ex tempore Medicamentum gratum, ac debitè compositum & aptum præscribere, præsertim Neo practicis, & qui in Praxi Medicinæ non diu & multùm exercitati fuerunt, vel memoriam minùs firmam ac felicem obtinuerunt) ideò, ut & his satisfaciam, ac cunctis me officiosum exhibeam, præsentibus his Thesibus selectas remediorum Formulas proponere volui, non quidem dubias & incertas, sed diuturna experientiâ & longo usu veluti canonizatas, quas tum propria viginti septem annorum, tum peritissimorum Classicorum & in arte Medica consummatorum Authorum praxis suppeditavit. Inter vivos, honoris ac filialis gratitudinis ergo, nomino, Colendissimum Dom. Parentem meum *Paulum*, olim Serenissimi Archiducis Ferdinandi Caroli &c. &c. Archiatrum, nunc Excelsorum Dicasteriorum Physicum, quem Deus post 80. ætatis annum feliciter ac sanè consummatum, ulteriùs sospitem & incolumem, quàm diutissimè conservet. Inter defunctos D. Patruum meum *Casparum Weinhart*, olim Serenissimi Archiducis Sigismundi Francisci &c. &c. Personæ Medicum: hinc pariter & Excelsorum Dicasteriorum Physicum, post 68. ætatis annum è vivis ereptum. Item Avum meum *Paulum* quoque nomine, olim Marchionis Burgaviensis, hinc Serenissimorum Principum Ferdinandi Caroli, Sigismundi Francisci, Claræ Isabellæ, & Leopoldinæ Protomedicum, post 75. ætatis annum piissimè in D. defunctum. Tandem etiam Avum meum Maternæ lineæ, *Gerardum Schlairmacher*, olim Serenissimi Archiducis Leopoldi, ac Claudiæ Aulæ Medicum, post 64. circiter ætatis annum è vita decedentem. Ne autem prædicta remedia Empyricè & promiscue in usum trahantur, addidi Cautelas ac generalem & aphoristicam Methodum, quâ cuncta remediorum genera ex fonte chirurgico, pharmaceutico & diætetico derivata, decenter, & juxta normam artis, pro circumstantiarum varietate ac morborum depulsione usurpari possint. Non enim hic expectare oportet arcana & secreta (nomina apud Medicos rationales, quibus apertæ & candidæ Musarum januæ, exosa & incognita) sed vulgaria, & in praxi trita, quæ tamen, si debitè ac Methodicè applicaveris, & morbum cognoveris, in quibus duobus verum Medicinæ arcanum continetur, abundè sufficient, ad morbos quoscunque depellendos. Præmisi tandem in principio Generalia quædam ad Medici Officium spectantia, quæ passim in libris Medicis haud obvia, à me tamen tum per experientiam, tum per frequentem lectionem, in proprium usum conscripta & annotata, quæque singulariter virtutem, scientiam & prudentiam Medici, in quibus perfectio artis consistit, respiciunt, ut ad illam pro viribus aspirarem, ac in statu meo me perficerem. Cum autem ab eadem quàm longissimè me adhuc abesse, ingenue fateri necesse habeam, aliis interim conatum hunc meum communicare volui, ut saltem

- - - - fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum solet, excors ipsa secandi.

Cedat qualiscunque hæc mea industria, ad DEI solius Gloriam, Medicæ Juventutis utilitatem, ac Proximi ægrotantis unicam salutem.

MEDICUS

MEDICUS OFFICIOSUS.

CAPUT I.

De Officiô Medici in genere.

ARTICULUS I.

De Religione & Virtutibus Medici.

I.

Cum, teste *Ecclesiast. c.* 38. *à Deo omnis medela*, & Medicus quidem ægrum curet, sed Deus sanet: sit etiam Medicina peculiare Paracleti donum, teste Divô *Paulô ad* 1. *Cor. c.* 12. *alii quidem per Spiritum datur sermo Sapientiæ: alii autem sermo Scientiæ secundum eundem Spiritum: alteri Fides in eodem Spiritu: alii gratia Sanitatum in eodem Spiritu &c.* Medicus inprimis Divini Numinis cultor sit, per veram & orthodoxam Religionem catholicam.

II.

Unica ejus cynosura sit gloria Dei, ac salus proximi; lemma & suprema lex sit: *Deum colere*, *neminem lædere*, *ac omnibus velle prodesse.* Provinciam suam Medicus à Divina providentia, per legitimam vocationem humeris suis impositam, attentâ sollicitudine, ac sollicitâ attentione administret, & Divinum spectando obsequium salutis ac perfectionis suæ centrum, in officii ac muneris sui partibus, ad divinæ voluntatis amussim, purâ intentione peractis collocet, cogitans, se redditurum aliquando desuper severissimam rationem, in magnô totius orbis conventû, ac sabbathô sempiternô.

III.

Veneretur ac imitetur Medicus pro Viribus, S. S. Cœlites Medicos, & quidem mense Januariô die XXXI. *S. Cyrum Alexandrinum*, Februariô die XXV. *S. Cæsareum*, B. Gregorii Nazianzeni fratrem. XXVIII. *S. Dionysium Diaconum.* Martiô die X. *S. Codratum Corinthium.* XV. *B. Joachimum Japponensem.* April. die XII. *S. Papilum Diaconum.* Majô die III. *Juvenalem.* VI. *S. Joannem Damascenum.* Juniô II. *S. Alexandrum Martyrem.* XIX. *S. Ursicinum.* XXVI. *S. Samsonem Presbyterum.* Juliô XV. *S. Antiochum.* XVII. *S. Pantaleonem.* Auguftô die XVI. *S. Diomedem.* XX. *S. S. Leontium & Carpophorum.* XXII. *S. Philippum Benitium Florentinum.* XXV. *S. Genadium.* Septembri die XXVI. *S. S. Cosmum & Damianum.* Octobri die XVIII. *S. Lucam Evangelistam.* XXX. *S. Zenobium.* Novembri die II. *S. Theodotum.* IX. *S. Orestem.* Decembri die VI. *S. Æmilianum &c.*

IV.

Loquendô de Virtutibus cardinalibus, ac inprimis de *Temperantiâ*, Medicus sit 1. *castus*, præsertim gynecæi, sequiorisque sexûs curam gerens; hinc apud Lacedæmonios Æsculapii simulachrum ex agno casto fuit. 2. Sit *sobrius*, ut ad invisendos ægros, eisque opem ferendam, quâcunque diei ac noctis horâ promptus, paratus, ac sui juris sit. 3. *Taciturnus*, ne vel occulta artis mysteria, vel secretiora ægrorum mala, aut alia extra limen minimè evulganda, plenis buccis ubique effutiat; hinc Medicina *muta* dicitur, ac Ægyptii in *Isidis* & *Serapidis* templis præsidium Deorum Medicinæ, apud ipsos *Harpocratem* silentii Deum, labia digitô comprimentem adorarunt. 4. Sit *modestus*, ac moribus honestis elegans, cui pietas curæ, dilectio cordi, compassionis sensus carus, ac præcipuè *Mansuetudo* familiaris, ac humanus affectus suavis sit. Hinc in Delô, simulachro Apollinis Charites additæ sunt, citharam, tibias & fistulam manibus tenentes; non tantùm ad Musices & carminis inventionem denotandam, verùm etiam, quòd deceat, Medicum esse humanum, gratiosum & affabilem.

V.

Loquendo de *Fortitudine*, Medicus 1. Sit *fortis* ac intrepidus ad labores quoscunque tolerandos, utpote ægrotantium saluti totus mancipatus. 2. Sit *fortis* ad Momorum calumnias, ad artis osorum & contemptorum scommata, sarcasmos, ac commentitias cavillationes, aliáque Medicum ferientia ab infirmis, adstantibus, aut aliis subinde prolata, æquô animô ferenda: gnarus celare cordis æstus, invitúmque multa dissimulare. 3. *Fortis* & cordatus in debellandis morbis, ut non agat vel nimis tumidè, vel nimis timidè, ut nec temerè audeat, nec inconsultè timeat: ut ingruentes difficultates ac periculorum & impedimentorum Iliadem generosè vincat. 4. *Fortis* tandem, ut sit communis Utilitatis amator, privatæ oblitus, Patientes vel sæpiùs impatientes visitando patiens, adversus mollia durus, in arduis fidens, in gerendis magnanimus, in gestis modestus, in adversis constans, in secundis temperatus, ac in omnibus invictus.

VI.

Loquendo *de Justitia*, Medicus quoque æquitatis fidissimus sit custos, suum cuique tribuens; sitque 1. Erga omnes comis, cunctis officiosus, nulli onerosus, affinibus facilis, sociis amabilis, reliquis urbanus, languentibus placidus, ad similes familiaris. 2. Sit de-

votus ad Deum, benignus in proximum, liberalis in egenos, promptus ad concordiam, sobrius ad mundum. 3. Sit Domini servus, proximi socius, ac mundi Dominus, superiora habens ad gaudium, æqualia ad consortium, inferiora ad servitium. 4. Laudet bonos, malos toleret, minori indulgeat, majori cedat, studeat omnibus prodesse, nocere nulli.

VII.

Loquendo tandem de *Prudentia*, *Galen. l. 8. meth. med. c. 9.* Medicum natura prudentem desiderat. Cum autem à peritissimis Sophiæ cultoribus duplex statuatur prudentia, quarum una ad vitam juxta virtutum ac rationis normam legitimè instituendam: altera verò ad artis præcepta prudenter, ac debitò modò loci, temporis, ac personarum circumstantiis, singulisque eventibus ritè accommodanda, habilem ac idoneum reddit, utraque planè in Medicô Practicô quàm maximè expetitur: prima, quia Virtutum ceterarum dux, princeps, moderatrix ac architecta, & quia quasi complexus, omnis perfectionis, ac compendium omnis felicitatis: altera, quia hâc duce, & luce utendum in difficili planè Microcosmi imperio, ne ceteroquin, per vias tot occasionum variarum præcipitiis infestas, tot difficultatum sentibus obductas, tot arduarum quæstionum gurgitibus intercisas, tot millenarum circumstantiarum labyrinthis implicatas, frequentiùs laborare, hærere, cespitare ac labi, necesse habeat Medicus. Unde haud immeritò apud Syros mos obtinuit, ut Apollo pingeretur barbatus, ad innuendam nempe prudentiam, quæ in Medico requiritur, ac ætatis decursu inprimis possidetur, in quem finem etiam veneranda antiquitas, simulachro Apollinis serpentem addidit, pro symbolo nimirum prudentiæ.

VIII.

Præter Vitia, Virtutibus supra dictis opposita, Medicus inprimis vitare studeat *invidiam*, cavendo, ne alterius ingenium, doctrinam, eruditionem, praxin uberiorem, feliciores inibi successus, frequentius auditorium, favorem civium, superiorum gratiam, fiduciam ægrorum, honores ac existimationem canino dente rodat: de libris ac thesibus sinistrè ac frivolè judicet, Collegæ sui votum præ livore sugillet, remedii formulam prudenter & ex lege artis præscriptam, calumniosè improbet: eum morbum non intellexisse, in causâ hallucinatum, nec legitimâ usum fuisse curandi methodô, ægris & adstantibus clancularie & nefandè instillet, sicque famam ejus, virulentâ detractione laceret. Item, ne arcana sua, earumque singularem chyrotechniam, invidiosè celet.

IX.

Vitet insuper *avaritiam*, cavendo, ne non tam Medeæ, id est, artis Medicæ gratiâ, quàm propter vellus aureum vela faciat, ne Vulturis instar lucris ac rapinæ inhiantis, ægros continuis suis petitionibus, exactionibus, & pactis ab insigni vel sorditie, vel plurophilia profectis, fuiget ac exhauriat: ne lucri cupidine in extremam turpitudinem adactus, largiora præmia ac stipendia sperans, morbos ægrotantium protrahat, vel morbum levem ita periculosum exaggeret, extendat ac amplificet, ut sub facie auxiliandi, praxin depilandi, loculósque emungendi exerceat: ne experientiolas aliquas nullis forsan rationibus innixas, vel secreta opinativa & imaginaria, empyricô supercilio ac hyperbolicô præconiô decantans, perquàm studiosè velet, celet ac custodiat, ut ægri, etiam datô copiosô aurô, ab eô talia remedia velut ex captivitate redimere necesse habeant: ne cum Pharmacopœis concors, partiatur lucrum, levissimô in morbô pretiosissima præscribens medicamenta: ne tandem auri fulgore excæcatus, eò protervitatis, petulantiæ ac perversitatis perveniat, ut venena propinet, abortum procuret, sterilitatem inducat, falsimonium fide jurata probet, aliaque christianô Medicô indigna & scelesta committat.

X.

Tandem detestetur Medicus *superbiam*, cavendo, ne eò deveniat arrogantiæ, ut alios suos Collegas tanquam volitantes umbras ex altô despiciat, ac se solum ceterorum exemplum, artis Hippocraticæ canonem & archetypum, vanâ ostentatione arbitretur, ne aliorum curationes, vel consultationes reprehendendo, gloriam, ac rixis & altercationibus unicam sibi laudem, ac pompam comparare studeat: ne remedia, levis licèt pretii, nec adeo difficilis compositionis, pro secretis, singulari studiô, diuturnis laboribus, vigiliis ac sudoribus, maximisque sumptibus comparatis jactet, vendat, sicque popularem plausum ac fumum captet: ne flatulento superbiæ halitu distentus, omnia celet, & non nisi arcana arcanissima crepet: ne plurimarum felicissimarum & inauditarum curationum à se factarum, proprius ac vanus sit buccinator: ne tandem se uberioribus naturæ, animi, fortunæque muneribus præcellere, veram Palladis artem agere, neque censore, neque alterius ope indigere, falsò sibi persuadeat: sicque nimiùm sibi fidens, etiam in gravioribus periculis, alios sibi adjungi, non modò non postulet, verùm etiam oblatos repudiet.

ARTICULUS II.

De Scientiis ac Disciplinis Medico necessariis.

I.

Linguâ latinâ, quæ fidissima scientiarum interpres, basis ac radix, Medicus nec sine magna turpitudine, nec sine artis dispendio, carere potest, cui, si comitem addiderit *græcam*, ut saluberrimas doctrinæ Medicæ undas ex *Hippocr. Galenô*, *Aëtiô*, *Alexandrinô*, *Æginetâ*, *Oribasiô*, *Dioscoride &c.* alisque velut ex originariis fontibus haurire, gustare, ac vim vocis, dictionis nucleum, latentèmque energiam meliùs percipere valeat, imitabitur ingeniosissimum illum virum, qui Romam & Græciam dissidentes, manus tamen invicem jungentes pinxit, additô lemmate; *conspirant amicè.*

II.

Ad *Poësin*, non quidem lascivam illam turpium morum illicem, quæ venenum melle conditum lectitantibus nefandè instillat, sed castam & eruditam, Medico subinde divertere licebit, horis præcipuè succisivis, eamque non quidem ut civem, sed peregrinam tractare, tum, ut animi laxandi causâ delectabile ejus viretum perarando, moralium flores & fructus carpat: tum, ut apud ægros, atque etiam in Regum, Principum, Magnatumque simposiis, ac sapientiorum quorumque congressu, quin & in diserto sacrorum, moralium, profanorumque & philosophantium sermone, sententias ejus magna cum laude, ac præsigni & efficaci ad bonam frugem exhortatione, vel honestâ delectatione proferre possit: tum ut eloquentiam suam, quæ *Marcô Tulliô* teste, absque Poësi sicca & imperfecta est, uberrimis Poëtarum fontibus irrigare, sermonemque suum sententiis verbísque Poëticis, non quidem affatim & ad nauseam, sed condimenti loco tantùm appositis, ac in tempore prolatis, quasi luminibus ac stellulis illustrare possit.

III.

Eloquentia eruditione munita, non tam decora & elegans est in Medico, quàm etiam suô modô necessaria, tum in Cathedris ad artis decorem ostentandum, ad opes ejus amplissimas in mediam lucem proferendas, & salutem ac sanitatem ægrotantium promovendam: tum in consultationibus publicis ineundis, ad mentis concepta ornatè proferenda, ad sententiam suam argumentis acerrimis & exquisitis rationibus stabiliendam, ac adversarios, erroneâ ac falsa hypothesi innixos, de ponte dejiciendos;

ciendos; tum ad ægros, Medicis haud in paucis contradicentes persuadendos, ad pœnitentiam contumaces, propositô dextrâ cum facundiâ prognosticô de morbi periculô, ad eam disponendos, ad ægros mæstos consolandos, timentes erigendos, diffidentes excitandos, iratos placandos, furentesque coërcendos.

IV.

Philosophia Medicinæ soror germana & uterina est, facem ei præferens. Sine hâc Medicina est potiùs cadaver quoddam exsangue, quàm corpus vivens, est ramus divulsus ab arbore, hinc Medicina rationalis dicitur, à ratione nempe & dialecticâ, ac Medici Physici ob Philosophiam denominantur, cùm Medicinæ principia sint intimiora Philosophiæ arcana, eaque aliud non sit, quàm particularis quædam Philosophia, ac specialis & experimentalis Physica, causas & affectiones corporum naturalium in specie exponens, easque ratione & experientiâ examinans. Sine Philosophiâ enervis est omnis doctrina Medica, omnis disquisitio à veritate recedit, oriuntur monstrosa opinionum portenta, novitatum quisquiliæ & paleæ, ac sententiæ vigilantium somniis haud absimiles, descriptiones sunt mutilæ, & detruncatæ, aut omnino nullæ, axiomata vix probabilia, propositiones obscuræ, probationes difficiles vel erroneæ, ordo confusus, ac methodus curativa innumeris penè errorum laqueis irretita. Cùm enim curatio fundetur, vel in *indicatione*, quæ aliud non est, quàm syllogismus, seu unius ex alterô per rationem illatio, vel in *experientiâ*, aut *analogismô*, quorum primum suppeditat modum argumentandi ab inductione, alterum ab exemplô, clarè elucescit, quòd ille meliùs noverit curare, qui meliùs noverit Philosophari, hinc necessariò oporteat, ut Medicus sit vel Philosophus, vel stultus, cùm tertium, si detur, crassi bubulci vel asini genus sit.

V.

Astrologiam etiam Medico convenire, nullus est, qui ambigit, nisi cui auriculas ignorantia, & pertinacia commodavit cornua, nemo enim inficiari potest, jucundum illud & fæcundum cæli cum inferioribus conjugium, ac commercium, virtesque ac influxus luminarium in Vegetabilia, Mineralia, immò & ipsum Hominem; quod testantur melancholici, maniaci, epileptici, aliique circa constellationes graviores luminarium, & lunæ imprimis, quæ non immeritò astrorum omnium speculum & infundibulum appellatur, peiùs habentes. Videmus etiam paulò pleniùs radiante Dianâ, humidiorum morborum sævitiem exasperari, ac in peiùs ruere paralyses, apoplexias, lethargos, hydropes, & sexcenta alia symptomata. Idem testantur epimenia, ad easdem lunæ phases recurrentia, dies critici, vulnera luminaribus conjunctis, vel oppositis inflicta, difficiliùs tardiùsque coalescentia, pericula ex V.S. in violentis aspectibus celebrata, dysenteriæ, febres malignæ, pestilentiales, aliaque mala epidemica, quorum ex astris origines, non maximus tantum *Hippocrates*, sed & complures alii tradidere: imò etiam ex astrorum secuturis aspectibus prævisos prodiderunt.

VI.

Botanices & Anatomiæ maximè peritus sit Medicus: illius non tam ad decorem, ut remediorum suorum actualem habeat notitiam, quàm ad necessitatem, pro visitandis Pharmacopoliis: hujus, cum sit oculus Medicinæ, in cimmeriis difficultatum prælucens tenebris, sit lumen, quô homo in homine quæritur & invenitur: sit fenestra illa, quam Momus in humanô corpore desiderabat, ut abditi morborum, causarum, partiùmque affectarum recessus patefierent: sit prima ac firmissima basis, super quam erigitur medendi methodus. Medicus enim sine Anatomia est cæcutiens, qui viam baculô examinans, huc atque illuc miserabiliter cespitat.

VII.

Chymia Medico non minùs necessaria: non quidem illa, quæ pro lapide omnia dilapidat, & ut aurum coquat, omnia decoquit; sed illa, quæ utpote fidissima rationalis Medicinæ ministra & socia, tum ad utilitatem, tum ad splendorem ac amplitudinem Reipublicæ Medicæ multùm confert; parando ac suppeditando lectissima omnis generis medicamenta, sapore etiam, dosis exiguitate, ac vi energetica commendatissima, quibus immanes morborum hydræ potentissimè expugnantur, quorum contumacia Galenicorum auxiliorum vim haud rarò satis superbè eludit; hinc plures cum *Matthiol.* in epistolâ quâdam audent dicere: neminem Medicum absolutum esse, imò ne mediocrem quidem, qui in hâc nobilissimâ scientia non sit exercitatus.

VIII.

Medico honorificum est, si partem Medicinæ *Chirurgicam* ita mente calleat, ut urgente necessitate etiam Ministrum & operatorem agere queat. Sicuti enim boni Imperatoris est, militis gregarii partes sustinere, si necessitas instet: ita dedecori non erit Medico, si pro re natâ, pro rei gravitate ac datâ occasione, ministrum agat, cum submissio hæc & humilitas pro salute ægri, in necessitatis angustiis constituti suscepta, existimationis jacturam minimè inferat. Si verò adsint Ministri, & artis peritiâ & manus dexteritate insignes, præsidem agat Medicus, atque inter eos splendeat, ut Dux inter milites, operationes eorum dirigendo, tradendo præcepta, rescindendo errores, ac cavendo, ne solennis hæc Medicinæ pars abeat in carnificinam.

IX.

Medicum *Pharmacopœum* agere, ac parare clysmata, facere potiones, & quævis magmata, vel etiam cataplasmata, unguenta, aliaque levissima ægris porrigere, philargyriam, lucrumque sapit, ac Medici famæ maculam haud levem inurit; cùm subliminius atque excellentius Medicorum munus sit, quam ut ad manuales has operationes, vilesque mercaturas sese demittat, præsertim si adsint artis Pharmaceuticæ periti, qui pharmaca decenter ac ritè paraverint ac dispensaverint. Interim unum vel alterum sibi peculiare ac reservatum remedium, cujus usum & enchiresin ille solus novit, dispensare haud indecens erit; præsertim si non lucrum, sed honorem, artis laudem & amicorum gratiam aucupari, eorumque sanitati prospicere intendat.

X.

Fallacissima est *Praxis*, quæ valida non est *Theoriæ* basi munita; nam solida priùs, exquisita & firmissima principia jacienda, antequam ad Practicæ perfectionis culmen assurgatur, crassis semper ignorantiæ tenebris sepultus jacebit Theoreticorum face destitutus, exercitandus priùs Medicinæ Tyro in Theoriæ Palæstra, antequam Athleta Medicus in Praxeos descendat arenam; nec audeat ægritudinis monstrum aggredi ac devorare, nisi priùs dente meditationis seu studio Theoriæ detriverit principia, ac mentis in ore volverit generalia Medicinæ dogmata. Utilius est priùs cum mortuis, hinc cum vivis tempus terere, præsertim etiam, cùm singula ferè præcepta & recondita, quæ in praxi observantur, affluentiùs in Practicæ Medicinæ libris ac scriptis elucescant; quare animus priùs Theoriâ probè imbuendus, investiganda humani corporis elementa, principia, humores, temperamenta aliæque ejus proprietates & affectiones, perpendenda insignis affectuum varietas, numerusque penè infinitus; considerandus ægritudinum mos, motus, magnitudo atque eventus: ruminandæ causæ sæpiùs abditæ ac pervestigatû difficillimæ, utendum signis diagnosticis, ac generali medendi methodô; quæ omnia non siccô pede & per transennam peragenda, sed pluribus annis solida & eximia horum acquirenda eruditio. Nam teste *Hippoc. Vita brevis, ars longa.*

XI.

Theoriâ probe instructus Medicus noverit, non satis esse confusam animo tenere medendi effigiem, & generales de arte medica contemplationes & notiones habuisse, sed ad tecmarsin & particularia descendendum esse, cum non homini, sed Calliæ vel Socrati Medicina fieri debeat: noverit etiam Praxin à Theoria distare, quantum æra lupinis: in Practica occurrere sæpiùs aliquid, quod nec dici, nec scribi potest; omnes etiam penè morbos curari in cathedrâ & libris: non omnes verò in lectis, in quibus ægri sæpiùs moriuntur. Experientiam igitur, quæ est anima & mater Medicinæ: judex etiam & lapis lydius; ad cujus obrussam pleraque examinanda, sibi comparet Medicus, ægrotantium lectulos indefessâ diligentiâ frequentando, juvantia & lædentia exactè considerando, cum Medicis practicis, & præcipuè senioribus conversando, & consultando, pharmacopolia adeundo, librosque practicos, ac præcipuè eorum observationes perlustrando.

ARTICULUS III.

De Officiô Medici, in Ægris assumendis & visitandis.

I.

NOn decet Medicum, haud rogatum sua offerre officia, nam teste *Hippoc.* promptitudo & facilitas medendi effusè oblata, ab ægris contemnitur; atque turpe est, imperium & potestatem in corpus, ab ipsis ægris emendicare. Accedit contemptui non tam minor confidentia, quæ tamen haud modica est bonæ curationis circumstantia, quàm suspicio haud exigua, vel quæsiti lucri, vel jactantiæ, & nimiæ ambitionis. Præstat igitur in suæ dignitatis cultum, in debitam sui, artisque medicæ venerationem, atque decorem, propriâ virtute meritisque inclarescere Medicum, & vocatum assistere ægrotanti, quàm se ipsum obtrudere, ac mulierculas, pharmacopæos, chirurgos, consanguineos, amicos, aliósque ægrorum assistentes, ad id conductos habere, ut operam alicujus veluti buccinis undique deprædicent, ac patientes per fas & nefas procurent.

II.

Sicuti *Rudolphus* Primus Imperator asseruit: meliùs esse benè imperare, quàm Imperium ampliare; ita meliùs est pauciores infirmos suo Regimini commissos, magnâ cum animi applicatione, diligentiâ, studiô, artisque præceptis regere, quàm plurimis unô eôdemque tempore non posse satisfacere: cùm enim, docente *Celsô*, optimus ac maximè idoneus sit artifex, qui non diu ab ægrô recesserit, & qui ad omnes circumstantias sedulò attenderit, easque ritè percontatus fuerit; impossibile erit, tot ægris decenter invigilare posse, & ferè non obvium accommodare medicamentum, sine ulla percontatione, cognitione causæ, & cum discrimine.

III.

Ægros deploratos & conclamatos, solo prognostico relinquendos, eorùmque curam minimè suscipiendam esse, *Hippoc.* jubet l. *de art.* dum ait: *Medicinæ est, vehementes morborum impetus retundere, & eorum, qui morbis victi sunt, curationem non aggredi*, ne teste *Galen.* fidissimo Hippocratis interprete, infamentur apud vulgus remedia, quæ multis fuere saluti; quod tamen intelligendum esse judico de illis tantum morbis desperatis & conclamatis, qui per se & revera tales sunt, nulla arte aut ope curabiles, vel ipsâ naturâ immedicabiles, ut v. g. cæcitas & surditas congenita, hectica marasmodes, sphacelus, phthisis consummata &c. non de his, qui plerumque saltem interimunt, & ex quibus aliquos ægros convaluisse observatum est, horum enim curatio generosô animô tentanda; præmissô tamen in spe difficili prudenti præsagiô, vel prædictô mortis periculô: cùm meliùs sit anceps experiri remedium, quàm nullum, ac *Celsô* teste, temeritas subinde restituit, quos ratio non sanat. Nam sicuti in bellô sæpè longè violentiùs ex necessitate, quàm virtute pugnatur; ita satiùs est aliquid cum periculô facere, quàm spe ademptâ certò perire, præsertim cùm etiam monstra in arte subinde contingant, & monente *Philone*, auxilium divinum maximè plerumque adsit, cùm deficit humanum.

IV.

In Medicam potestatem haud recipiendos esse, qui confessionem Sacramentalem renuunt, jubet supremum Ecclesiæ caput *Innocent. III. in concil. Lateranens. tit.* 37. *c.* 15. quod jussum repetit *Pius V.* in suâ bullâ 8. Mart. 1566. in lucem edita; *cùm Medici*, inquit, *ad infirmos in lectô jacentes vocati sunt, ipsos ante omnia moneant, ut confessori omnia peccata sua juxta ritum S. R. E. confiteantur, nec tertiô die ulteriùs eos visitent, nisi longius tempus confessor ob aliam causam infirmo concesserit.* Quòd eò intelligendum, ut Medicus teneatur ægrotantem periculi, vel per se, vel per alium, prout necesse videbitur, admonere, eúmque ad exomologesin sacrumque Viaticum suscipiendum adhortari, minis etiam erga recusantem, quod deferere eum velit, adhibitis. Eum autem nihilominùs renuentem, omnino non invisere, sed ex toto deserere, non suadent *Sanchez*, *Villalob. Barbos. Sylvest. Dian.* alíique ab eodem citati, cùm Medicus divinæ Pietatis æmulus, tentatis omnibus, quæ ipsi præcepta sunt, & quantum ex se est, pietatis opus ulteriùs prosequi adhibitisque præsidiis, ut forsan æger adhuc resipiscat, vitam prolongare possit, præsertim etiam, si metuendum, ægrum à Medico ex toto derelictum, magis obstinatum fore, & obsequia, quæ jam fortè parabat, omnino negaturum esse.

V.

Medicum paulò graviùs periclitantem seipsum curare, minùs tutum est, ob judicium in re propriâ, densâ Philautiæ, ac affectuum inordinatorum nube magis obtenebratum; infirmis etiam frequentiùs sensualitati magis, quàm rationi obedientibus; hinc præstat, vel alios simul in consilium adhibere, qui citra animi perturbationem de morbô judicent, & absque pavore remedia suggerant, vel si Medicus ægrotans adeo sit debilis, ut mens etiam langueat, iis omnem medendi provinciam concredere.

VI.

Medicum non teneri, cum extremo vitæ periculo, peste correptis succurrere, nisi pactô se obligaverit, vel salario ad id conductus fuerit, in confesso est. Hostes & inimicos suos in curam medicam assumendos esse nonnulli dubitant, ne si quid humanitùs accideret, eosque mori contingeret, suspicionem incurreret. Verùm sicuti Medicina etiam inimicis opem non denegat, sed odium benevolentiâ, damnum beneficentiâ, ac pessima quæque humanitate vincendo, medelam adhibere non recusat: ita majori hôc in passû utendum cautelâ, ut etiam si fieri possit, alter adsit Medicus, vel alius doctus Virorum, rationes curationis intelligens, receptis quoque in pharmacopoliô sedulò asservatis, utpote incorruptis candoris & sedulitatis testibus.

VII.

Nonnulli Medicis inobedientes, gulosos, qui Medicum & Medicinam infamant: ut etiam Ingratos, qui jam olim vitæ discrimine erepti, detestandâ ingratitudine beneficentiam Medici comtempserunt, eúmque denuò ad opem ferendam impudenter accersunt, operâ Medicâ haud dignos censent; verum intemperantes ac inobedientes, qui vivunt, prout volunt, debent

curari

curari prout possunt: neutiquam verò omnino derelinquendi, quod enim, teste *Galen.* intemperantiæ dediti, nullis possunt juvari præsidiis, potiùs de curâ prophylacticâ quàm actuali morborum curatione intelligendum: præsertim etiam, cùm aliis remediis & nova temperantiâ, quam infirmitate oppressi sæpiùs sectantur, juvari possint. Ingratos quoque haud omnino negligere oportet, ne avaritiæ aut crudelitatis accusent Medicum, cujus suprema debet esse cura, ut nihil committat, quod vel Christianæ charitatis jura frangere, vel nobilem & præclaram facultatem, turpi pecuniæ exactione fœdare possit.

VIII.

Cùm salus ægri suprema Medico lex sit, eàque non minimùm dependeat à legitimâ Medici visitatione, quæ est veluti anima felicis curationis, hinc plurimùm interest, ut à Medicô decenter instituatur; multùm enim præstat ad morbi cognitionem; plùs ad ejus curationem: plurimùm ad errorum plurimorum, quia ab ægris & assidentibus in absentiâ Medici committuntur, evitationem. Sic etiam quòd vox viva Præceptoris: quòd præsens Magistri auctoritas apud discipulos, hoc Medici præsentia apud ægros; ac tantum hôc ævô valet remedium, quantum de Medicô sperat æger, quantùmque in eo est opinionis & authoritatis; hinc promptum semper habens juvandi animum, rogatus omnibus domi sit oportet, neque tristem à se quemque patiatur abire, laturus omnibus visitando auxilium, vel quantum in se est, non denegaturus.

IX.

Medicus ægrotum accedat opportunè, semperque illorum, qui periculosius decumbunt, priùs: reliquorum verò posteriùs curam gerat. Matutinum imprimis tempus eligat visitationi aptissimum, sæpiùs etiam vespertinum huic labori impendat, interdum bis de die, si morbus præsertim acutus urgeat: subinde ter vel quater, si morbus acutissimus, & præsertim rogatus; in levioribus & chronicis quotidiè semel, vel alternis diebus, immò quandoque post 3. 4. vel plures dies demùm, prout opus esse videbitur, ita tamen, ut semper quid ad reditum usque suum faciendum sit, reliquerit. Optimè faciet, si accessum moderatus fuerit juxta morbi conditionem, ægrotantisque affectionem. Sunt enim ægrorum aliqui, qui crebrò invisi maximoperè lætantur, & Medici non aliter quàm Angeli cujusdam aut Numinis cælitùs delapsi adventum expectant; alii è contra, à sæpiùs invisentibus afficiuntur molestia, Medicùmque quærendi lucri, se ipsos verè detestandæ arguunt avaritiæ.

X.

Ad ægrum placidè ingressus, lætabundus eum salutet Medicus, ac monente *Hippoc.* meminerit auctoritatis & sessionis, anima enim teste *Philosopho* 7. *Phys.* 2. sedendo sapientior fit, & prudentior, ac Intellectio assimilatur quieti & statui magis, quàm motui; unde olim quoque sedere tenebantur consultantes & judicantes. Sedeat ex adverso vultus ægrotantis, ut ex eôdem velut ex speculô mala tum præsentia, tum futura intueri valeat, & quidem paulò remotiùs, præsertim in ægritudine malignâ, vel quod tutiùs, ex latere, ne miasmate venenatô, cum halitû ab ægrotantis corpore emissô, inficiatur & ipse Medicus; quô in casû etiam ad ingressum suffitum parari, fenestras aliquatenus aperiri, ad spatium aliquod jubebit, seque tum odoramentis, tum in ore detentâ Myrrhâ, vel masticatâ rad. Zedoar. Angel. Cort. cit. rotul. aut morsell. aliisque alexipharmacis, & breviori præcipuè visitatione, ab imminente contagiô, immunem reddet.

XI.

Sedens, pacatè ac modestè, hilari facie ad ægrum conversâ, gravitateque comitati & humanitati conjuncta, cognita, visúque necessaria inspiciat, ea quoque, de quibus fas & opus est, interroget, ægrumque vel adstantes morbi Historiam referentes patienter, ac attentè audiat, sermocinetur de rebus, Medico non naturalibus dictis, de cibô & potû, eorumque variô præparandi & administrandi modô & usû, de ægrô ad confidentiam & obedientiam disponendô, de remediis debitô tempore & modô exhibendis, de aliis etiam rebus indifferentibus, ac opportunis, juxta ægrotantium conditionem, capacitatem & genium, quibus Medicus Prothei instar se conformet, omnesque lucretur, modò à civilitatis ac modestæ gravitatis limitibus non secedat.

XII.

Ab initiô Visitationis, præsertim de morbi essentiâ, causis vel exitû, oraculorum more dubius respondeat, neque ordinatorum semper rationem reddat, præcipuè coram vulgô & ignaris, aut ægris quibusdam hæsitantibus & omnia secura metuentibus, ne majorem hæsitandi occasionem nanciscantur: benè tamen coram peritis & scientificis agendorum, moríque causæ sæpius manifestandæ, ut præceptis medicis magis obtemperent, & non respondeant, quod Aristoteles Medico suo multa vetanti, & non pauca circa morbi causam edicenti, scitè respondisse fertur: *ne me cures, ut bubulcum vel fossorem, sed priùs causam edissere, atque ita præceptis tuis me facilè morigerum reddideris.*

XIII.

Ægris non nimiùm familiaris sit Medicus, ne ipsum, ejusque remedia parvi pendant, & contemnant, nec ministros sibi faciat socios, nisi debitam in se venerationem posthabeant: non tamen inimicos, sed benevolos potiùs, eorúmque acta collaudando ac celebrando, sibi devinctos reddat. Procuret etiam, quantum ex se est, ut ægrotis adstantes & assidentes munere suô ritè fungantur, ut sint infirmis grati, gnari morum & consuetudinis & naturæ ægrorum, sint mundi, gratiosi, urbani, seduli, fideles, patientes, dociles, ac Medico obtemperantes; cavendo etiam, ne ægris vel iram concitent, vel tristitiam ex intempestivis nunciis, vel aliam offensam causentur.

XIV.

Visitando, Medicus diutiùs ægris, quàm par est, non adstet, vel saltem raró & quidem non nisi familiaribus: mulieres etiam non nisi cum aliorum adstantium præsentia, & brevi intervallo visitet, illísque quasi transeunter accessionem, quodammodo fugitivam exhibeat: neque tamen etiam, nisi coactus nimiùm properet, in omnes circumstantias diligenter inquirens, & inprimis, quomodo tulerint medicamenta, attentè notans, cùm ex juvantibus & lædentibus tutissima sumantur morborum remedia, hinc maximè hallucinantur, qui statim ac ægros intuiti sunt, pulsúmque tetigerunt, rigorosô, ut decet, morbi causarúmque examine neglectô, inconsultô statim medicamenta dictant, & Andabatarum more agenda præcipitant.

XV.

Medicus ægrotos visitans, honestè & decorè vestitus sit, sicuti enim sumptuosus valdè vestitus arrogantiam sapit, ac lividi dentis scommata vix evitat, ut taliter vestiti, vel luxu perdita, levia, otiosa ac prodiga audiant ingenia, vel incurrant suspicionem ampullosi circulatoris & agyrtæ, ita sordidus aut nimium vilis vestitus, vel quæstum exilem, vel egestatem, vel avaritiam denotat. Videat igitur, ut vestitus gravis sit, honestè elegans, mundus, non lacerus, aut spurcitie inquinatus, ut omnia ad optimam existimationem, prudentiam ac animi moderationem sint composita. Ad cultum & munditiem corporis quoque spectat, ut Medicus manus quàm maximè purissimas habeat, faciemque

mundam, & pilos in barba & capite decenter compofitos, cavendo quoque, ne tetrô odore ex quâcunque parte corporis emiffô, vel ex forditie oriundô, ægrotantibus moleftiam, vel econtra etiam odoribus mofchatis vel ambratis, fœminis hyftericos excitet paroxyfmos.

XVI.

Tandem Medicus vifitans, artem Medicam adverfus ejus ofores & contemptores acriter tueatur, eam malè tractantes femel bifve tacitè correptos, & non emendatos palam arguat: ægros inobedientes blandè primùm, hinc feverè corripiat, vel omninò deferere comminetur, præfertim verò apud potentiores fciat, vi virtutis patientiæ & manfuetudinis, Medico quàm maximè neceffariæ, multa connivere, ferre, diffimulare, ac calumnias, aliáque innocenter, ac injuftè fæpiùs illata, vitæ finceritate, & oppofitis actionibus, aut amicorum, vel proborum aut eruditorum, potentùmve laude abolere.

ARTICULUS IV.

De Officiô Medici, in dignofcendis Morbis eorúmque Caufis.

I.

Quò quis Medicus accuratior eft in morbi cognitione, eò felicior in ejufdem curatione, afferente enim *Hippoc. de art. fi fuffecerit Medicus ad cognofcendum, fufficiet etiam ad curandum*, ut adeo non mirum, complures tantùm in Medicinæ operibus aberrare, quantum in cognitione morbi falluntur. Cùm igitur prima bafis curandorum Morborum fit recta eorundem cognitio, atque debitum unius ab aliô difcrimen; Medicum planè percontatorem effe oportet, qui neceffariis interrogationibus non parcere, fed artificiosâ inquifitione morbi effentiam ejufque caufam inveftigare debet, antequam curationis methodum aggrediatur.

II.

Haud malè agunt illi Medici, qui in curatione morborum, moram aliquam admittunt, ac primâ die toti funt in examinandô ad amuffim ægrô, circa caufas occafionales, omnefque morbi antecedentes ac præfentes circumftantias, quô tempore nihil remediorum imperant, ne per illorum ufum ordinaria morbi periodus fignorúmque conftantia perturbetur, aut morbus alienâ facie fiftatur, vel faltem generale aliquod & innoxium præfcribunt Medicamentum. Secunda die, diligentiùs confideratis rebus ante dictis, morbi fpeciem tandem decernunt, & exinde remedia opportuna præfcribere incipiunt; latent enim fæpiùs in puteô Democriti profundiffimè fepulta, prima morborum ftamina, denfáque caligine circumfufa delitefcunt, ut non nifi magnô labore, fummáque induftriâ erui poffint.

III.

Antefignanus nofter *Hippoc. l. de affect. tit.* 36. quinque interrogata Medico, cùm ad ægrotum devenerit, proponenda injungit, inquirendo: 1. *Quid doleat?* 2. *Ex quâ causâ?* 3. *Quot diebus?* 4. *An alvus fecedat?* 5. *Quô victû utatur?* plurimi quæftionum harum limites paulò anguftiores agnofcunt, hinc etiam celeri cogitatione, linceâque mentis acie percurrere, examinare & perpendere jubent, ægrotantis *temperamentum*, *ætatem*, *fexum*, & quoad hunc, fcifcitando, an mulier *gravida*, & quot *menfibus* uterô gerat? an *menfes* in virginibus vel non gravida, vel *lochia* in puerperis ritè fluant? item quale anni tempus, aëris conftitutio, loci ac regionis mutatio, confuetudo in victu, exercitia, idiofyncrafiæ, ac fingulares, occultæque nonnullorum proprietates. Item quærendo: an & quibus hactenus ufus fuerit remediis? qualis eorum fuerit effectus? an prioribus jam annis tali morbo laboraverit, vel Parentes fimili morbô detenti fuerint? an confuetam aliquam evacuationem neglexerit? &c.

IV.

Prædictis fimilibus quæftionibus pro re natâ propofitis, obfervatis fimul ægri moribus, difcursû, facie, oculis, ac linguâ, præfertim in morbis acutis, pulfum tanget Medicus, ex eôque virium vel robur aut debilitatem, vel effervefcentiam febrilem, aut naturalem œconomiæ corporis difpofitionem dignofcet; ita tamen, ut, ficut in civilibus non uni tefti, ita neque in forô Medicô huic foli figno, tanquam fallaci fubinde & incerto, præfertim in affectibus capitis, ut apoplexiâ, lethargô, febribus etiam malignis, facilíque ex causâ mutabili, & in variis individuis variô, non fidat.

V.

Idem dicendum de Urina, quæ poft pulfum cognitum infpicienda, quoad fubftantiam, colorem & contenta fcitè examinanda, in morbis præfertim, qui Urofcopiæ fubjacent, ac quorum caufa in genere venofo, epate, liene, renibus, ureteribus vel veficâ delitefcit. Hinc exfibilandi fordidi illi Vromantes & lotio Phyfici, qui, nefcio quod vaticinium, omni ratione carens, levi popello vendunt, & quidem non ut Apollo ex tripode, fed ex matulis oracula edunt, ac turpem lucri odorem venantur. Noverit autem Medicus, urinam æquè ac pulfum, ut fignum coindicans tantùm confiderandum effe: ita, ut cætera quoque figna diagnoftica ex aliis fontibus defumpta, ad partes vocari debeant, ut ex omnibus fimul certi quid decerni poffit, cùm fola Protei inftar mutabilior fit, tum pro diverfa individuorũ varietate fanguinifque ac fpirituum crafi, tum pro diverfo vitæ genere, pro vigiliarum vel fomni, repletionis vel inediæ, motûs vel quietis, regionis, anni temporis, affumptorum, aliarúmque circumftantiarum variâ conditione.

VI.

Sicuti autem Urinæ, ita etiam pro varietate affectuum, excretorum alvi, fputi ac fudoris habenda ratio; præterea quoque tam in morbis chrónicis, quàm acutis, *Hippoc.* in cognofcendô hypochondriorum ftatû, num eadem mollia, æqualia & fine dolore, Medicum quotidie diligentiffimum effe jubet, cùm ibi non tam potiffima facultatis naturalis fit fedes, quàm etiam veluti Palæftra quædam, in quâ omnes propemodum naturæ, morbique fiant conflictus, ut adeò non tantùm multùm inferviant pro morborum diagnofi, verùm etiam non leve futuri præfagii evadant argumentum.

VII.

Cùm ex dictis facilè elucefcat, quantâ folertiâ, ingenii perfpicacitate, & vigilantiâ egeat Medicus, ad ægritudinis ideam, fpeciem, caufamque detegendam, ut adeo veteres haud fruftrà Palladis ac Æfculapii fimulacro, draconem veluti vigilantiæ fymbolum, & quem acutiffimâ pervigilique oculorum acie præditum effe tradunt, apponerent, fontes fignorum partis affectæ morbi caufarumque quàm diligentiffimè trutinandi & delibandi, quales funt. 1. Effentialiter inhærentia, quo fpectant partis temperies, magnitudo, fitus, figura, morbus ipfe fenfibus obvius. 2. Cognitio caufarum procatarcticarum & difpofitivarum, vel hæreditariarum. 3. Actiones læfæ, & quidem vel naturales, vel vitales, vel animales. 4. Excreta, eorúmque fubftantia, qualitas, quantitas, fapor, modus ac ordo excretionis. 5. Qualitates mutatæ quoad colorem, frigus, colorem, faporem, fonum. 6. Examen juvantium & lædentium. 7. Mutatio unius morbi in alium.

VIII.

Quòd fi verò, ut fubinde etiam, omni adhibitâ diligentiâ, & ab initiô inprimis contingit, planè obfcura fuerit

fuerit morbi fpecies, ut penitus cognofci & perfpici nequeat, præfertim fi quis vocetur ad curationem morborum vel complicatorum, vel obfcurè procedentium, vel fimilitudinem cum aliis morbis habentium, ut Medicum confundant, ac anxium & dubium reddant, ad magna faltem remedia non accedendum, fed inviolabile illud præceptum *Hipp. 6. epid. fect. 2. text. 50.* obfervandum: *fi non potes prodeffe, vide faltem ne noceas.* Hinc vel urgenti fymptomati profpiciendum, vel debilia aut communia tentanda præfidia, ex quorum adminiftratione nullum ægroto immineat periculum, vel res tota naturæ committenda, confortantibus interim infiftendo, tenuemque victum imperando, ufque dum natura vel vincat, vel morbum detegat; cavendo tamen, ne æger aut adftantes propofitum tuum agnofcant, ac te ex incertâ conjecturâ remedia tentare, eáque cum alienæ vitæ difcrimine experiri, malè & perperam accufent.

ARTICULUS V.

De Officiô Medici, in Prognofticandô.

I.

Vix ulla Medicinæ pars eft, quæ excellentiam artis, & Medici præftantiam adeò oftendit, quàm ea, quæ eventus præfagiendi rationem tenet. Hæc enim maximam medenti conciliat authoritatem, cùm Numinis inftar,

1. *Quæ fint, quæ fuerint, quæ mox futura fequantur*, prænofcat. Futuris docet tempeftivè occurrere, cùm oculati Argi inftar, veluti ex fpecula futuras affectiones, imminentiaque graviffimorum fymptomatum pericula prævideat & præcaveat. 3. Apud ægros & adftantes parit admirationem: hinc admiratio fiduciam, fiducia obedientiam, ac obedientia fanitatem. 4. Medicum infamiâ, calumniis, ac crimine internecionis liberat. Cùm enim omnes fanari non poffint, ac plurimi, vel ob ægritudinis contumaciam, vel ægri inobedientiam, vel ejufdem debilitatem, vel adftantium errores, vel rerum neceffariarum defectum, vel fati neceffitatem, vitali luce priventur: Medicus prudenti præfagio ab omni mortis culpâ fe reddet immunem. Officium enim ejus eft, morbos fanabiles fanare, & infanabiles prædicere, ne, fi fortè ars victa malô fuerit, vel ignoraffe, vel fefelliffe videatur.

II.

Sicuti etiam fcientia Prognoftica nobiliffima ac utiliffima, ita pariter quoque obfcuriffima & difficillima, ut plures, vel peritiffimi Medici, fubinde in præfagiendo vacillent. Difficillima eft. 1. Ob fubitam crifium mutationem, quæ prædictionem multoties interturbat. 2. Ob velociffimum urgentis morbificæ caufæ impetum, nunc ad penitiora partis alicujus principis penetralia, nunc ab iis ad ignobiliorem corporis partem, ut vel repentina falus, vel inopinatus fequatur interitus. 3. Ob plures morbos ex humoribus diverfis & contrariis fcaturientes. 4. Ob caufas procatarcticas inopinatò fupervenientes, crifium certitudinem corrumpentes. 5. Tandem ob peculiares hominum proprietates & idiofyncrafias, Medico fæpè numerò haud compertas.

III.

Cùm igitur tanta Prognofeos difficultas, ut etiam *Hippoc.* præfagiendi artis magifter peritiffimus *2. aph. 19.* pronuntiaverit, *acutorum morborum non effe certas Prædictiones, neque ad falutem, neque ad mortem;* cautum femper Medici fit præfagium, ne, fi res aliter ac prædixit, fuccedat, ægro & adftantibus rifui & contemptui habeatur, vel commiffi in curationis negotiô erroris infimuletur, *nihil enim* juxta effatum *Hippoc. 2. prorrhet. & lib. prænot. ineptius eft, quàm Medicum in prognofi morborum frequenter falli.* Sicuti enim nunquam hallucinari, ferè fupra captum hominis: ita rariffimè folius artificis, prout ingenuè fatetur *Cous* nofter *prænot. 41.* & *Galen. in Commentar.*

IV.

Medicus nunquam fanitatem, nifi infallibilis fit, certò promittat, vel ejufdem certos præfigat terminos: multò minùs agyrtarum & fcurrarum more, turpis captandi lucri causâ, certitudinem talem juramentô confirmet, cùm nunquàm certus fit de fupremâ causâ, à quâ cuncta hæc inferiora diriguntur, neque etiam de obedientiâ ægri, vel diligenti applicatione, aut operatione remediorum, vel naturæ cooperatione, aliifque pluribus cafibus fubitaneis atque fortuitis, temerarias ejufmodi pollicitationes evertentibus, ut adeò non mirum, tales fui dedecore, infamiæque dolore meritas errorum fuorum pœnas luere.

V.

Pari ratione nunquam mortem certam, nifi certiffima & infallibilia fuerint indicia, vel eam abfque fpei, fi aliqua affulferit, mentione prædicat, ne fortè, quem moriturum infallibiliter falsò præfenferit, magnâ cum nominis fui calumniâ, non ita longè poft, quafi à malâ fententiâ provocaret, fupervivat. Non enim omnia adeò manifefta funt circa ægros, ob fpecialem uniufcujufque individui idiofyncrafiam, quin interdum hujus ratione miracula in Medicina fieri videantur, & ii, qui conclamati putantur, præter fpem fubinde convalefcant.

VI.

Ægritudine incipiente, aut parùm invalefcente, judicium fuum fufpendat Medicus, oraculorum more, ambiguè de morbi exitu fermocinetur, illudque *Galen. 1. De dieb. decret. 12.* obfervet: *fi nihil in morbô firmiter præfagire poffimus, fatius eft tacere, quàm temerè pronuntiando falli*, quia 1. nonnulli videntur morbi ab initiô falutares, latente malignitate, qui poftmodum ex infidiis erumpentes ad occafum infperatò tendunt, cum dedecore benè præfagientium. 2. Medici nonnulli minùs cauti facilè decipiuntur, dum vel fubitis ægrorum alleviationibus, abfque ratione & causâ manifeftâ repentè factis, cæcâ decepti fiduciâ, & ab omni fufpicione remoti, falutem ftatim fpondent, dum non raro, infperata fupervenit mors, ac fpei gaudium inopinatò vertitur in mærorem, cum artis ignominiâ, & Medici infamiâ; vel mala pertimefcunt, quæ tamen, ficuti præter rationem ac temerè eveniunt, ita non funt formidanda, utpote inftabilia; vel tandem magnum & acutum pronuntiant morbum, qui dein repentè evanefcit, fuperftite folùm Medici amufi & in experti infamia. Nihil igitur temerè affirmandum: nihil etiam contemnendum.

VII.

Medicus in *Prædictionibus Hippoc.* utpote hâc in arte cautiffimi & exercitatiffimi, apprimè verfatus fit, & nocturnâ diurnâque manu eas verfans, illius *lethale, malum, periculofum, & perverfum* probè norit diftinguere. Sciat etiam interdum à multis bonis indiciis unum malum vinci, & rursùs è contrario, à multis malis, unum bonum, noverit quoque fundamentum legitimum prognofeos cujufcunque confiftere, in circumfpectâ confideratione roboris naturæ, & violentiæ morbi, & utriùfque mutuâ collatione; inprimis etiam ægri decubitum & faciem, veluti corporis & animi fpeculum, & oculos, in quibus elucet vitæ noftræ radius & Virium præcipuus character, & nares, & linguam, quæ humorum qualitates ac inflammationes internas ficcitate fuâ exprimunt, & manus & pulfum & urinam, reliquáque excreta, ac præfertim figna coctionis in iis apparentia, vel deficientia, lincea mentis acie contempletur, quæ cùm *Galen.* accuratiffimè femper obfervaverit, fe nunquam in prædictione deceptum fuiffe gloriatus eft; unde etiam

3. *epid.*

3. epid. comment. ult. doctum in arte, non valdè in prædicendo falli posse, affirmat.

VIII.

Si Medicus dubiam naturæ victoriam sagaci conjecturâ prævideat, periculum adstantibus maturè insinuet, ut patiens prospiciat conscientiæ, domuique suæ disponat, & affines curæ suæ & hæreditati cogitent, ipséque Medicus à mortis subsecuturæ culpâ fiat immunis; nihil interim omittendo, quod ad opem naturæ ferendam, ad ægrotantis solamen, assidentium gratificationem, suæque operationi ultimum posse tribuendum, accommodatum videbitur: spei etiam, si aliquod adsit lumen ostendendum, salúsque à remediis & à viribus, si hæc constiterint, ac nullus obtingat error, speranda.

IX.

Si Medicus nullam superesse spem, ægrumque prorsùs conclamatum viderit, post exitum è cubiculô absque terrore, submissâ voce & apparenti saltem visûs & animi tristitiâ, assidentibus judicium suum aperiat, nullatenus autem ægrotantem omnino deserat, cùm multi sæpè mirabiliter sanentur, ac monstra non tantùm in natura, sed etiam in arte contingant, ac interdum in desperatis casibus benedictio Divina præter omnem spem, dum ex officiô sæpiùs extremô laborantibus succurrimus, nobis affulgeat, hinc sæpiùs à Medicis prognostico derelicti, vel sponte, vel obviis oblatis remediis convalescant.

X.

Medicus animum decumbentis præsertim timidiorem, quantum fieri potest, & animæ salus concedat, erigat, consoletur, spémque ejus dulciter nutriat, cùm ejusmodi confidentiâ, spiritibus recreatis & in motum concitatis, sæpiùs humores corporis faciliùs corrigantur, hisque benè se habentibus, viscerum damna quoque promptiùs deleri possint; ita tamen, ne periculosis in morbis ægrum nimis hilarem ac bonæ spei plenum reddendo, in multò majorem hinc conjiciat tristitiam, cùm in pejus ruit morbus, vel ultra ejus promissa producitur, aut in futura salute nimium confisus, Medico, ut fas est, non obtemperet.

XI.

Caveat Medicus, ne coram infirmis, qui oculis & auribus intenti in cubili detinentur, ac gestus, vocesque Medici nondum claras, & vix dum in labiis hærentes, circumspiciunt, mussitet, vel gestû assidentibus, ac multò minùs ipsis ægris, ægritudinis periculum & acutiem manifestet, nisi vel occurrat æger animo fortis & prudens, qui plùs magni fecerit scire eventûs morbi veritatem, quàm exitum adversus extimuerit, vel ægri morosi ac protervi, remedia ad salutem utilia ac necessaria respuant, & ea lubentiùs admittant, vel exposcant, vel Patientes permaneant ad pœnitentiam contumaces, & monita salutaria spernentes, cras in crastinum differant, quo in casû Medicus zelô charitatis accensus, suavi primùm cum dexteritate, hinc etiam hâc vana existente, indignabundus propinquam iis mortem apertè præsagiat, ut saluti suæ provideant, & licèt malevolentiam incurrat, generosè tamen eam temnat, pro certô habens, gloriæ palmam sibi comparari, si quidquam adversum in rectâ muneris executione procedat.

ARTICULUS VI.

De Officiô Medici, in Consultandô.

I.

Consultatio Medica non tantùm ægroto maximè utilis, sed etiam Medico honorifica. Utilis, quia 1. cùm in rebus alioquin omnibus pluralitas, tum votorum, tum consiliorum, tam sollicitè quæratur & expetatur, eadem minimè rejicienda in re maximi momenti, qualis est sanitas & vita nostra, thesaurus longè omnium præstantissimus; ut adeò æger bonam recuperandæ valetudinis spem, ac singulare emolumentum sperare possit, ex plurium Doctorum virorum colloquiô, qui magnâ vigilantiâ & curâ, sapienti consiliô, fide egregiâ, mirâ dexteritate, & accuratissimâ providentiâ eidem assistunt, ac de ejus affectû curandô differunt. 2. Quia curatio & cognitio morborum, utpote sæpiùs res arduæ & intricatæ, multorum judiciô ac votô magis enodantur, ut unus solus in tantâ judiciorum difficultate, in tam magnâ experimentorum incertitudine, in tam præcipiti occasionum lubricitate, in tot millenis rerum circumstantiis, sæpiùs haud sufficiat.

II.

Honorifica Medico est Consultatio, cùm in eâ Medicorum doctrina, judicium, modestia, aliæque virtutes præcipuè cognoscantur, sicuti enim plures ob consultationem indignè institutam, famam via indirecta acquisitam, derepente amiserunt; ita è contra multi rarâ eruditione conspicui, qui ob taciturnitatem & modestiam, vel aliorum invidiam diutissimè latuerunt, factô sermone, doctrinâ & eruditione plenô, emerserunt, hominúmque benevolentiam & amorem magneticè ad se rapuerunt. Præterea labores & curæ æquis inter se partibus dividuntur, ut vel plùs laudis, si ex communi voluntate res bene geratur, vel minùs invidiæ, si consilii dexteritatem speratus successus fefellerit, in Medicos redundet, sicque vulgi calumniæ, imperitorúmque detractorum tela magis evitentur.

III.

Si igitur morbi gravitas id exigat, atque æger vel adstantes, aut consanguinei alios pro consiliô proponant, Medicus alacriter eos admittet, neque per hoc prout venerandus *Senex l. de præcept.* ait, indecorè quidquam aut contra authoritatem suam facturum aliquid unum illum affirmat, qui plures advocaverit. Siquidem hominem se fateri, nec unum omnia posse agnoscere, apud sapientes nihil omnino præjudicat, aut de jam præconceptâ existimatione diminuit, cùm præsertim cuicunque, etiam doctissimo, id evenire possit, ut, dum alterius curam peragit, continuis ipse etiam curis & sollicitudinibus obrutus, & quibusdam quasi tenebris circumfusus, eô ipsô reddatur perplexus, minùsque perspicax ad discernenda ea, quæ in præsenti casû magis forent necessaria, magisque conducibilia. Hinc etiam laudabile hoc institutum habendi consultationes, etiamnum viget in non paucis Hispaniæ, Galliæ, & Italiæ locis, Parisiis inprimis & Patavii, ac modò etiam Viennæ, ubi perrarò morbus gravis curandus suscipitur, quin conjunctis plurimorum consiliis de agendis deliberetur, si res postulare videatur.

IV.

Ut ægro utilis, ac Medico honorifica sit Consultatio, primo consulentes sint eruditi, perspicaces, providi, curarum præsertim felicium experientiâ insignes, ac pacis præcipuè amantes; hinc olim Romani Medicos in templo pacis congregari jubebant, ut de ægri salute placidè, & absque altercatione conferrent, & ab execrabili, fœdâque magis, atque lernæâ contentione abstinerent. Ad ægrotantis enim salutem, veritatisque centrum unicè collimandum: non ad gloriam, non ad lucrum, non ad privata commoda aliósque affectus, qui pessimi sunt Consiliarii; plures enim ægrotantes; ob exorta inter Medicos dissidia, dum privatis inter se gliscunt odiis, aut æstuant simultatibus, videntes quomodo calamitatem, aut maledicta alteri afferant, vel affingant, infaustissimam sortiri sortem pereunt, dum occasio nunquam reditura præterit, pessumdata restat natura, morbus invalescit, ægerque internecione

necione deletur. Sicuti igitur Medicorum æmulatio, contentio ac diffidentia, in ægrotantium periculum ac perniciem, adflantiùmque confufionem, ita eorum confenfio ac concordia, in maximum ægrotantis & reip. Medicæ emolumentum & honorem cedit.

V.

Secundò, Confultatio maturè inftituatur, antequam profternat, conculcet, vires atterat, ac prorfus enervet morbus, ægérque fymptomatum violentiâ ac fævitiâ fuccumbens agonizet. Numerus confulentium ad evitandam confufionem non fit nimius; hinc cùm in ore duorum vel trium ftet omne verbum, ac trium virorum unio, fit quafi fymbolum perfectionis, adeò ut cognitio, quæ à tribus eruditis non habetur, vix è pluribus obtineri queat, gemini vel tres fufficiunt, licèt etiam in aulis Principum quatuor, vel ad fummum fex, non improbentur.

VI.

Tertiò, Confultatio non fit imparata, omnia enim fubita probantur incauta, nifi fubinde neceffitas, ob repentina, graviàque ac urgentia fymptomata fupervenientia, gladiatorum more in arena ex tempore confilium capiendum effe jubeat; hinc maximè ægrotis confultum atque proficuum & exoptandum foret, ut Medicus ordinarius priùs cafum, feu fpeciem facti, cum omnibus circumftantiis cæteris futuris confiliariis fcriptô mitteret, ut tantò paratiores, majoríque eruditione inftructi accederent, *fana enim Confultatio*, ut inquit *Bias apud Laert. ex eruditione rerùmque peritiâ & experimentô contingit.*

VII.

Quartò, Confultatio fit ordinata, ita Medicus ordinarius omnium primò Hiftoriam morbi, ejufque originem, vehementiam, durationem, adhibitàque præfidia, fide rectâ, mentéque fincerâ proponat: hinc doctoratû junior afcendendo ad feniorem ufque, conclufum ultimatò formantem graviter, eruditè, liberè, benignè tamen ac modeftè, abfque ullô exiftimationis fuæ nævô, de morbi genere, differentiis, caufis, fignis, indicationibus, ac materia remediorum, & quidem omnia lynceô mentis acumine penetrando differat, fententiam fuam validiffimis rationibus ftabiliat, præftantium & authenticorum fcriptorum auctoritate fulciat, experimentis atque exemplis, quibus res clarior evadit, confirmet, aliorumque opiniones, fi minùs idoneæ & rationi confentaneæ videantur, modeftè & abfque zelô refutet, atque aliam magis tutam curationis viam perfuadeat.

VIII.

Sicuti *Galen.* non reprobat Medicorum diffenfum, fed amicitiâ plenum, ac doctam duorum Medicorum contentionem, honeftum confultantium certamen appellavit, quæ etiam in medicina, ubi multa conjecturabilia, quia ambiguitate & controverfiâ non carent, inevitabilis: immò fæpiùs cotis inftar ferrique mutuò attriti veritatis ignem elicit, atque ex diffonantium vocum opinionúmque difcordiâ, gratiffima, ægróque utiliffima emergit harmonia; ita prudentis erit Medici, fententiam adverfariam, fi neceffitas urgeat, benevolè revellere, non prorsùs eam negando, vel directè vehementiùs impugnando, fed placidè diftinguendo, ac contrariorum argumentorum vi modeftè retundendo. Cordati enim Medici eft, revelli fine pertinaciâ, & revellere fine iracundiâ, cavendo infuper vel maximè, ne dicta & facta Ordinarii vel alterius, ad ejus oppreffionem & contemptum, fuíque ad aucupandum honorem carpat, fua meliora importunè obtrudat, peccata in medendo obtendat, & omnia crebris contradictionibus peffumdet.

IX.

Quintò, Confultatio talis fit, in qua fuperflua omnia vitentur, nihil ad pompam, nihil ad oftentationem proponatur, nihil etiam neceffarium ad fanitatem ægro redimendam, omittatur. Exulent igitur. 1. Qui loquacitate fuâ, dum de ægroti falute, vel faltem de rebus ad eam pertinentibus fermocinari deberent, turpiffimè in devia, ac inanium & importunarum quæftionum labyrinthum incidunt, vel de non entibus prolixâ verbofitate difcurrunt. 2. Qui eloquentiam fuam oftendentes, magnificis verbis, fuperbifque nominibus de morbo, ejufque caufis pronuntiant, hincque vel curam alii prorsùs morbo accommodant, vel in remediis omninò jejuni & fteriles frigefcunt; cùm tamen laudabilius fit fideliter curare, quàm fubtiliter de morbô difputare; & admirari morbos, non autem curare, fit hominis fuâ arte & ingeniô abutentis. 3. Qui, ut boni Practici videantur, remediis onerati, ut mendicus laciniis, & afinus faccis prodeunt, ac morbos eorùmque caufas ficco pede tranfeuntes, nefcio quibus fecretis, non tam è tripode Apollinis aut Jovis cerebrô depromptis, quàm propriâ fpeculatione inventis, morborum fanaturos fefe, promiffis potiùs magnificis aures fcalpunt magis, quàm effectû præftant.

X.

Quoad locum Confultationis, Patavii habetur in publicô, ubi coram plurimis auditoribus, confanguinitate junctis, aliifque, magna cum gravitate, de naturâ affectûs differitur, & plerùmque in potiffimis confenfus, in parvis diffenfus, fed amicitiâ plenus reperitur. Alibi femotis arbitris, aliifque affinibus ac ægrorum domefticis peragitur, ut fic liberiùs proferantur fententiæ, factaque à primô Medicô, fi correctione indigeant, liberè fine omni notâ ignorantiæ, corrigi poffint, in quem aliàs creduli adftantes, fi mors fubfequeretur, ejus caufam referent. Sive autem in publico, five in privatô inftituatur locô, nunquam tamen in præfentiâ ægri, periculosô valdè, vel incurabili morbô laborantis, ne auditâ mentione infelicis exitûs turbetur animo, qui corpore jam antè languebat infirmo; vel priùs faltem de fimulatô prognofticô conveniendum, ut ejus animus in bonam fpem erigatur, veritate rei interim amicis infinuatâ.

XI.

Facta Confultatione, Medicus ordinarius peritorum confultorum exequatur confilia, eorumque decretis obtemperet, neceffe eft; fæpe enim accidit, ut hic confultorum dicta contemnat, laceret, & præfcripta eorum, poftquam abierunt rejiciat, lividis coloribus depingat, ad fua redeat, in fententiâ ac erroribus fuis obftinatè perfeveret, ægróque perfuadeat, eos multa quidem dixiffe, fed fcopum non attigiffe, fe meliùs ægri naturam nofcere, ficque meliùs fanitati fuæ confulere poffe. Sed ficut talis, dum confultores ægro funt præfentes in eôdem locô, fummè arrogans ac præfumptuofus, in focios perfidus & ægrotanti fummè perniciofus, jure meritò habetur: ita fi confulentes abfint, fcriptôque tantùm fua communicent confilia, Medici adftantis ac domeftici potior habenda ratio, tum quia autopfia Medicum docet & confirmat, tum quia, licet è longinquô expertiffima præfidia Medica præfcribantur, fæpiùs tamen vel eorum mentem non femper rectè percipiunt ægroti, vel dubii funt, an hæc ferre poffint, vel nova inexfpectata, nec prævifa fuperveniunt fymptomata, vel remedia non ftatim eam, quam ægroti fibi pollicebantur, præftant operam, ut jam deferere fit animus; quibus in cafibus neceffarium eft, ut ordinarius præfcriptæ curæ clavum teneat, ac dirigat, & pro ratione loci, temporis, ægri ac morbi, nunc addat, nunc demat.

XII.

Quifquis igitur vitam fummopere zelans morbô pertinaci, ancipiti, periculosô aut ex totô, vel ex parte infanabili corriperis, & ad medicam confultationem, velut ad anchoram & afylum confugis, ut vel levamen, vel integram exinde fperes valetudinis reftitutionem, ut eadem ritè & dictô modô peragatur, cura; vel fi perniciofa confulentium diffidia & turbas timeas, eos feorfim accerfe; vel ut feparatim fententiam, atque rationes fuas fcriptis mandent, jube, eáque Medico tuo adftanti & ordinario approbanda vel rejicienda, vel ex parte vel ex integrô committe. Si enim vir probus fit & honeftus, in cujus animo Charitas, medicæ virtutes ac peritia confpirant, excitatus præfertim fiduciâ tuâ ad majorem curam & follicitudinem, nihil quidquam in votis optatifque habebit, quàm ut boni principis inftar, vel amantiffimi patris aut tutoris, valetudinem tuam regat, vitámque pro viribus tueatur; fi autem ejus fcientiam ac peritiam fufpectas habeas, eum prorsùs cum emeritô foftrô dimittas, aliique, cui libentiùs fidas, falutem tuam concredas, confulo.

ARTICULUS VII.

De Officiô Medici, in Methodo medendi.

I.

Rogatus olim à non nemine *Cappivaccius*, magni nominis & immenfæ eruditionis, præclarè de univerfa Medentum republica meritus, ut arcana & fecreta fua communicare vellet, fcitè refpondit: *Difce meam Methodum, & habebis mea fecreta.* Hæc enim eft arcanorum fummum arcanum, hæc eft bafis ac firmiffimum artis medicæ fulcrum, hæc eft lapis lydius, quô veri rationales Medici à fpuriis & adulterinis, empiricis nempe & agyrtis difcernuntur, hæc eft vera ars, quâ per indicationes auxilia inveniuntur ad fanitatem tum confervandam, tum redimendam. *Nemo enim* ut Parens Medicinæ *Galen.9. method.8.* teftatur, *artis Medicæ fcientiam nancifci poteft, nifi & Methodum quandam habuerit per univerfalia Theoremata, & in particularibus fe exercuerit.*

II.

Medici Methodici eft, curare *citò*, *tutò*, *& jucundè.* Citò quidem, tum ob celerem fugacitatem occafionis, quæ citatis alis properat, ac fulguris inftar fugit: tum ob corporis humani œconomiam variis mutationum viciffitudinibus obnoxiam, tum ob celerrimos haud rarò caufæ morbificæ motus, ut medicamenta, quæ antea erant proficua, hinc reddantur inutilia, tum ob vires, quæ modò validæ ad remedium perferendum, poftea diminutæ & languidæ, illud ipfum admittere nequeunt. Rectè igitur magnus *Hippoc. in epift. ad Crater.* meminit: *Ab omni quidem arte aliena res eft procraftinatio; verùm maximè in Medicina, in qua vitæ periculum parit: præcipuè autem occafio attendenda in morbis acutis, qui vehementiffimis ftipati fymptomatibus, ocyffimè citatô curfû ad ftatum properant.*

III.

Caveat igitur Medicus, ne agyrtarum, & Pfeudomedicorum inftar, turpiffimi lucri caufâ morbos prolonget, ac momentum illud occafionis, quod eft anima curationis, turpiter negligat: neque etiam imitetur meticulofos illos & fuperficiarios Medicos, qui famæ fuæ nimis follicitè confulentes, ac mulierculas, imperitum vulgus, fubinde etiam magnates, nefcio quid ultra artem fibi fapere vifos, timidè refpicientes, nullum magnæ efficaciæ præfidium adminiftrare audent, quod non ipfis adftantibus, vel approbatum, vel conceffum fuerit, ne ex minùs profperô eventû, nocuiffe potiùs, quàm profuiffe vifi, ægri incurrant contemptum; neque timidos illos lepores, quorum timore plures ægrotorum è vitâ difcedunt, vel chronicos incurrunt affectus, dum vel ab initiô, non fatis validè mox revellunt materiam aliquam in partem affluentem, vel purgationem, faburrâ cacochymicâ, in primis viis hærente, differunt, ufque dum præternaturale præpullulet fermentum, totam inficiens maffam fanguineam, ac reliquias vifcerum digeftionis corrumpens; vel dum ebullitiones febriles, prætermiffis venæ fectionibus non reftinguunt, vel in morbis gravibus quibufcunque, ad generofum aliquod auxilium defcendere reformidant, non perpendentes illud *Maffariæ: vix ullos magnos curari morbos, quia raro fe expediunt Medici à lenientibus*; vel illud *Celfi: fatiùs eft, experiri anceps remedium, quàm nullum.*

IV.

Non tantùm *citò* curabit Medicus, cum elapfa occafione caufæ morbificæ repentè fumant aliam ideam, motum, ac morem, humores noxii dominentur, morbus invalefcat, fymptomata fæviant, vires collabafcant, naturaque oppreffa fuccumbat; fed etiam celeritati jungenda eft *fecuritas* veluti media, & inter duas reliquas conditiones præftantiffima. Licèt enim, in morbis chronicis felices inducias concedentibus, feftinatio nimia fæpiùs periculum minetur, Medicus tamen eò femper intentâ mentis acie colliminare debet, ut *tutò* faltem medeatur.

V.

Tutò curabit Medicus, fi utatur remediis velut amicis, paucis nempe fed expertis, ac longiffimâ annorum ferie approbatis, & quafi canonizatis. Certa enim dubiis & incertis præferenda, hinc dum *Celf. l. 3. c. 9.* temerariis fubinde remediis utendum effe innuit, afferendo: *quos ratio non juvat, temeritas fubinde fanat*; intelligendum hoc de morbis planè conclamatis & defperatis, in quibus melius eft anceps remedium experiri quàm nullum. *Tutò* curabit, qui noverit remedia vulgaria præ foribus nafcentia, viribus integris, facilique pretiô ubivis habenda, fæpiùs præftare exoticis & peregrinis, incertam fubinde profapiam mentientibus, fufpectis, mangonizatis, nec rarò fitû, teredine, fentinâque corruptis.

VI.

Tutò curabit, qui noverit, æquè feliciter & faciliter curari morbos remediis fimpliciffimis, euporiftis ac vulgaribus, felectis tamen, ac circumfpectè, & cum judicio adhibitis, quàm per ftupendam illam, & fefquipedalem receptarum molem, aut per abftrufiffima nonnullorum fecreta. Hinc, tefte *Helmont.* pauca funt, quæ Medicum nobilitant; ac aureum illud *Arnoldi de Villâ novâ* dictum probè obfervandum: *Dolus eft, uti compofitis, ubi fimplicia fufficiunt*; ficuti enim fimplex victus faluberrimus ac naturæ convenientiffimus, ita pariter & pharmaca, cùm in utrifque natura paucis contenta fit. Pro re natâ igitur Medicus, nec folis euporiftis & fimplicibus, nec femper compofitis uti fciet.

VII.

Tutò curabit, qui didicit abftinere remediis chymicis propriâ manû haud paratis, aut quorum experientiam nondum habet, præfertim fi Galenica fufficiunt. Item qui purgantibus violentis, præcipuè Mercurialibus & antimonialibus haud ufus fuerit, præfertim in jam fenefcentibus, lactantibus, cachecticis, & debilibus; aut venæfectione nimis prodigâ in ætate jam ingravefcente, in non affuetis, in morbô inveteratô, viriumque defectû; vel Opiatis in afthmate, hydrope, infantibus,

infantibus, extremâque spirituum inopiâ exhaustis; vel Dulcibus, in affectibus tartareô-acidis.

VIII.

Tutò curabit, qui omnes causæ morbificæ reliquias è corpore ad pulvisculum usque expellit, ne iis relictis, massa cruoris subinde ebulliat, fermentescat, sicque recidivam radice suâ pejorem patiatur æger; qui insuper maximè studuerit eradicandæ causæ morbificæ, exsiccandoque fonti, unde tot symptomatum scaturigines propullulant, ita tamen, ut subinde à regiâ viâ divertere, & symptomatibus præsertim urgentioribus occurrere possit, vel causæ simul & symptomatibus prospicere. Item qui morbis debilibus debilia, valentibus valentia adhibet remedia. Sicuti enim, quæ longô tempore sunt contracta, lentè curare oportet, ita quæ brevi breviter, ut creationis morbi & curationis, paria quodammodo sint temporum momenta.

IX.

Tutò curabit, qui auream illam venerandi *Coi* observaverit regulam: *Si non potes prodesse, saltem ne noceas.* Sæpius enim, dum chronicas ac profundâ radice inveteratas ægritudines curare præsumimus, hydram lernæam ostendimus, ac non solùm non juvamus, sed magis lædimus: hinc noverit, optimum sæpè medicamentum esse, non uti medicamentô. *Quiete* namque *& abstinentiâ*, præcipiente *Celso*, *gravissimi curantur morbi*: immò *neglecti subinde morbi*, teste *Aëtio*, *fiunt leviores:* frustranea enim sunt medicamenta, exhaustâ naturâ, vel obtentô jam fine, vel ubi ipsa natura sufficit. *Tutò* etiam curabit, qui topica, nisi aliquid adsit, quod curationem pervertere possit, ante universalium remediorum usum non applicaverit: qui medicamenta temerè non mutaverit, cùm crebrior eorum mutatio, vel ignorantiam vel diffidentiam innuat; qui tandem vel diætâ subinde solâ, vel saltem nunquam sine illâ medebitur, nam sine clavis & remis navigat, qui nullâ victus ratione observatâ, Medicinam facere conatur. Hinc verum illud magni *Sennerti* effatum: *Medicamenta vel efficacissima, incassum propinantur, ubi justum & conveniens diætæ regimen fuerit neglectum.*

X.

Jucundè tandem, quæ ultima medendi conditio, medebitur Medicus, si remediis utatur suavibus, & quoad fieri potest colore, odore & sapore gratis; lubentiùs enim tinctura vel essentia dulcis & odorata, vel paucæ & insipidæ pilulæ, vel exiguus assumitur pulvisculus, quàm longum & ingratum apozema, aut potiones amaræ, vel prodigiosæ, & theriacales compositiones, & nauseabunda variorum simplicium commistio, quæ insuper certa ignorantiæ filia, periculosa etiam & sumptuosa.

XI.

Jucundè curabit, qui sine dolore vel absque insigni molestiâ ægrotum tractaverit, vitando omnia, quæcunque, vel animum vel sensus ejus offendere possunt: concedendo è contra, quæ visui jucunda oculos delectant; quæ tactui grata & attingenti mollia, quæ in cibô & potû palato suavia, in iis præsertim, quæ parùm nocere valent, aut quorum levis illata noxa, facilè reparari potest, curando etiam ut omnia sint munda, mundisque vasculis excipiantur. Nullus adsit ministrorum, nisi quem æger libenter viderit: nemo adstantium vel amicorum cubiculum introëat, nisi cujus adventus & præsentia ægro fuerit gratissima. Jucunditatem augebit per omnia Medicus, si lenitatis, dilectionis & beneficentiæ affectibus excitatus, erga ægrum fuerit humanus, affabilis, suavis & gravis.

XII.

Dum autem ægrorum genio gratificari conatur Medicus, caveat, ne nimia promptitudine in præstandis ægro obsequiis excedat; quemadmodum enim facilitas mediocris jucunda est, & nihil detrahit de authoritate Medici, ita, si nimia, non tam sæpè cedit in Medici contemptum, quàm ægri perniciem, si præsertim concedantur, quæ curationis cursum retardare, vel morbi periculum augere possunt, ut medicastris adulatoribus haud infrequens, dum vel in gratiam ægrorum, causâ morbificâ multùm adhuc in corpore luxuriante, dolores Narcoticis sedant, sicque ut cum *Rhase* loquar, rem magni terroris componunt; vel appetitui ægrorum unicè lenocinantes, nunc frigidam, nunc vinum, nunc cibos solidiores, ubi non deberent, porrigunt: nunc servorum ritu quibuscunque jussis parent, cùm tamen Medici, ex *Æsculapii* progenie exorti, ægris dominari, iisque præesse debeant, sicuti duces exercituum militibus ac Reges subditis. Certè, quàm multi blandâ aurium gargarizatione, per deceptorios hos susurrones instituta, ad superlunares ablegati fuerunt, qui sub rigidis verorum Medicorum præceptis, convaluissent.

XIII.

Jucundè tandem curabit Medicus, qui minoribus, quoad fieri potest, medebitur expensis; haud imitando illos, qui ægros in maximas inutiles ac supervacaneas expensas præcipitant, præscribendo ad ostentationem potiùs, vel inscitiam suam, multitudine & pretiô medicamentorum tegendo, vel Pharmacopolas, cum quibus subinde pacta quædam circumventiosa instituunt, ditando, præscribentes remedia tam cara quàm rara, quæ ægrum è morbô convalescentem, in novas pro tot debitis persolvendis angustias & ægritudines deturbant, ut deinceps mori potiùs cupiat absque medicamentorum ope, quàm cum tantâ pharmacorum supellectile, ac hæredum suorum dispendio, perire.

XIV.

Felix igitur ille Medicus, qui *tutò*, *citò* ac *jucundè* medebitur. Licèt autem reperiantur quidam casus, in quibus hæc 3. requisita in curatione conjungi nequeunt, non enim in morbis chronicis semper citò, nec in illis, qui vomitum desiderant, aliisque, semper jucundè mederi valemus, unde spectandum ad id, quod magis urget, anteponendáque securitas celeritati & jucunditati, maximè ubi mortis impendet periculum: satiùs tamen est, morbum cum minori jucunditate citò curare, quàm ægrorum palato & voluntati abblandiendo, affectum prolongare & asperare.

ARTICULUS VIII.

De Officiô Medici, in petendô & recipiendô Sostrô.

I.

MEdicis ac Præceptoribus non rei, quam communicant, sed operæ quam locant, pretium solvi, elegantissimo loco exprimit *Senec. l. 6. de benefic. c. 34.* *emis*, inquit, *à Medicô rem inæstimabilem, vitam ac valetudinem bonam: à bonarum artium præceptore studia liberalia & animi cultum, itaque, his non rei pretium, sed operæ solvitur: quòd deserviunt, quòd à rebus suis avocati nobis vacant, mercedem non meriti, sed occupationis suæ fuerunt.* Meritò igitur Medico convenit Honorarium, tam pro visitationibus, quàm itineribus, formularum præscriptionibus, tædio, labore, lectione ac meditatione &c. cùm illud *honora Medicum*, non de verbali tantùm, ut ita dicam, sed reali etiam honore intelligendum sit; si enim Juris Consultus non tenetur gratis consilium ferre, nisi pauperibus, si Advocatus pro labore honorarium postulare potest, multò minùs Medicus gratis haud mederi tenetur, utpote saluti hominum unicè intentus.

II.

Licèt verò Medico competat honorarium pro suô labore & diligentiâ, etsi etiam moriatur æger, dummodo juxta artis præcepta medicinam fecerit, ut nihil ipsi imputari possit, quod vel maximè observavit *Socrates*, cujus morientis ultima vox erat: *O Crito Crito! Æsculapio gallum debemus, quem reddite, nec negligatis*; tamen de mercede cum ægrô pacisci, præsertim in morbis dolorificis & acutis, videtur esse res, nobilissimâ arte medicâ indignissima, ac mos potiùs Empiricorum & agyrtarum, qui, dum dolor est & occasio viget, quidquid possunt, arripiunt, quod tamen, sicuti impium, ita arti potissimùm ignominiosum. Pacta hujusmodi honestis viris avaritiam & sorditiem: Jurisconsultis extorsionem sapiunt; quid enim non largiretur in periculo constitutus? *pellem pro pelle*, ut legitur *in lib. Job. & omnia, quæ possidet homo, dabit pro animâ suâ*, Sicuti igitur de mercede cum ægrô pacisci indignum, de illâ deliberare durante morbô indecorum & avarum, ita impium, urgente eôdem magnô & acutô.

III.

Caveat ingenuus Medicus, ne tacitô quôdam postulandi genere, apud ægrotum hanc aut illam vestem, clinodia, equum, libros aliámve supellectilem domesticam nimiùm commendet, nevè ab eôdem, si mercator fuerit, quidpiam emere tentet, ne aliquam inferat cogitationem hominibus alioquin suspiciosis, & de lucrô semper cogitantibus, velle, ut sibi offeratur id, quod emit aut collaudat, & artificiô quôdam id extorquere, quod ipsum oblaturum non confidit, multò minùs quidquam ex domô Patientis assumere, detestandæ avaritiæ indiciô, quàm summopere improbat divinus *senex*, dum *lib. de dec. ornat.* sapientem Medicum argenti contemptorem debere esse dicit. Idem innuit *Seneca* ac laudatissimô exemplô re ipsâ testatus est *Hippoc. Abderites*, qui nunquam se pro usû medicinæ accepisse mercedem scribit, quia Medicina libera est & Deorum manus; quam laudis partem Patri quoque suo Medico attribuit hoc distícho *Ausonius*:

Obtuli opem cunctis poscentibus artis inemptæ;
Officiúmque meum cum pietate fuit.

IV.

Sicuti laudabilis mos est nonnullorum locorum, quô certum pretium certis Medicorum laboribus determinatur: ita si nihil certi statutum sit, æquum exigere potest Sostrum Medicus, cavendo, ne vel nimiô rigore incurrat suspicionem avaritiæ, vel abjectô nimis pretiô suspicionem negligentiæ, quasi non adhibuisset ea omnia, quæ è re ipsius ægri fuissent, cum contemptû etiam nobilissimæ artis; potissimùm autem illuc respiciet, quid conditio ægrorum ferat, quid mores postulent, & quid morbi essentiæ conveniat. Sunt enim alii morbi periculosiores malignitate sua, alii diuturnitate tædiosi: alii curatû magis jucundi &c.

V.

Cui Medico honor curæ est, cautum se gerat in hôc negotiô, neque facilè Sostrum ab ægrô exigat, quia grati spontè dant, ingrati verò ne coacti quidem; est enim longè satiùs, ut asserit *Hippoc.* à morbô servatis ingratitudinem exprobrare, quàm malè habentes emungere, aut miseros sine ope relinquere. Nullus enim Medicorum est, qui non experiatur multos etiam gratos: subinde autem horridam illam, terribilémque faciem, si præmia laboris poscat, vel ægros, qui vanô verborum sacculô, & turgidis promissionum, gratiæque ampullis Medicum dimittunt: hinc verborum obliti, elegantissimum *Balthas. Zahnii* tractatum de mendaciis, capite, vel paragraphô adaugent, quasi Jure quôdam divinô vel naturali obstrictus teneretur Medicus, ut largos illos, non in unum sed complures studiorum annos, in libros cariores, in peregrinationes quoque impensos sumptus, in gratiosi tantùm aspectûs spem, aut vanæ promissionis exspectationem, summo privatæ rei cum damnô impenderit, & tandem id lucri habeat, ut miserrimum servorum servum se exhibeat.

VI.

Non decet Medicum esse mercenarium, sed nobilem & ingenuum, ut ejus liberalitatem & promptitudinem studiorum, officiorumque, ægri magis experiantur, quàm decollatis in illum beneficiis, aut largâ beneficentiâ eidem exhibitâ, gloriari possint. Sublimior, & supranaturalis medentis debet esse intentio, ac spes æternæ Mercedis, ex obsequiô exinde Deo præstitô. Stolidus enim jure meritò haberetur ille Medicus, qui in morbis præcipuè malignis, sub vili forsan unô vel alterô imperiali, totâ die venalem circumferret animam: qui dum per annum, sæpè etiam complures, plurima præstitit officia, vel nihil, aut vix & ne vix quidem imperialium aliquot munusculum, ex rejectæ non rarò monetæ quisquiliis accipit; qui pro exiguô subinde salariô, tot aëris excretorúmque corruptelas, tot itinerum pericula, tot æstus, tot algores, nimbos, nives, inundationes, tot ægrorum visitationes in varias partes distributorum, aut longâ locorum intercapedine dissitorum, tot prandiorum interruptiones, tot juges vigilias, somni interruptiones, vel maturas ad gallicinium expergefactiones, tot sollicitudines & curas sustineret, nisi perenne quoddam officiô suô ritè functis, superesset præmium.

VII.

In accipiendô Sostrô Medicus eam moderationem observare potest, quam *Severus* & *Antoninus* Imperatores prudentibus & advocatis ex publicô, ut moris olim erat, salariatis, in acceptandis xeniis & donativis, à clientibus præscripserunt: *neque omnia, neque semper, neque ab omnibus.* Nam valdè inhumanum est à nemine accipere, passim vilissimum, omnia avarissimum. Præcipuè autem pauperibus gratis succurrere studeat, non enim lucri, sed sanitatis & charitatis causâ medendum: immò lucrum tunc maximum esse credendum est, si lucrum negligatur in tempore; quod enim ad superos transit, nos ne sentientes quidem divites reddit & locupletes, hinc placet quod summo cum laudis & honoris titulo, de *Hieronymo Fabricio ab Aquapendente* refert *Polyhistor. Rhod.* in elogiis virorum Illustrium, laudatum Medicum constantissimè omne oblatum munus recusasse, seque eôdem planè animô erga pauperes, quô erga divites se exhibuisse: id verò eô ipsô effecisse eum, ut tot muneribus aureis aliisque pretiosis & rarioribus ornatus fuisset, ut amplum satis cubiculum iis exornare potuerit, quibus inibi omnibus benè dispositis, hanc foribus addidit inscriptionem: *Lucri neglecti lucrum.*

CAPUT II.

De Officiô Medici in specie, & primò quidem, in Affectibus requirentibus Venæsectionem.

ARTICULUS I.

Quibus in morbis Medici officium sit, secare Venam?

I.

VEnæsectio, cùm sanguinis plenitudinem ad mediocritatem reducat, corpus gravi onere liberet, illudque calorem nativum liberiùs ventilando, arctioresque vias & meatus reserando, alacrius & expeditius reddat: ejus

ejus etiam orgasmum & effervescentiam sistat: humores ipsi permixtos per effervescentiam, conflagrationem & adustionem corruptos, vel omnino in putredinem degenerantes evacuet, ulterioremque putredinem arceat, sanguinem ventilando, circulationemque liberiorem reddendo: præterea sanguinem è vasis p. n. elabentem, vel ferociori impetû in partem aliquam irruentem, vel potiùs in parte quâdam stagnantem, revellat, derivet, eum promptiùs ad partem ab affectâ distantiorem moveat, stagnationis incrementum inhibeat, sanguinémque pristino motui & circulationi restituat; clarè elucescit, eam indicari in morbis excitatis à vitiô sanguinis vel *in quantô*, vel *in quali*, vel *in motû*.

II.

His præsuppositis officium Medici erit, eam, ceu primarium, maximè necessarium & utilissimum remedium administrare, in omnibus inflammationibus, tam internis, ut *phrenitide*, *anginâ*, *ophthalmiâ*, *pleuritide*, *peripneumoniâ*, *hepatitide*, *inflammationibus ventriculi*, *intestinorum*, *mesenter. lien. ren. vesic. uteri &c.* quàm etiam externis: neque sanguis tantùm mittendus ratione præsentis, sed etiam ratione futuræ inflammationis præcavendæ, ut in *fracturâ*, *luxatione*, *contusione magnâ*, *vulneribus majoribus*, *ictû*, *casû*, *doloribus* cujuscunque partis *vehementioribus*, in quibus *Galen.* se nullum majus invenisse remedium fatetur, quàm Venæsectionem usque ad animi deliquium administratam, nisi viribus jam collapsis & debilitatis.

III.

Venæsectionem quoque administrari curabit *in febribus continuis*, ubi nimius urget, vel metuitur æstus, aut nimia turgescentia, vel impetus sanguinis ad caput, pulmones vel alia membra, præsentibus præsertim coindicantibus; cùm depletis hâc ratione vasis, laxatâque quasi sanguinis massa, via sternatur diaphoreticis, purgantibus, aliisque præcipitantibus in statu morbi exhibendis. *In Intermittentibus*, præsertim sub hôc climate, non adeò necessariam judicabit, nisi adsit plethora, vel urinæ rubræ, crassæ, ingens cephalalgia, vel metuatur futura febris continua, vel inflammatio alicujus visceris.

IV.

In *febribus malignis* quàm cautissimè procedet Medicus, observando præcipuè statum sanguinis febricitantis, an ad dissolutionem, orgasmum, & nimiam ebullitionem inclinet; an verò ad coagulum, lentorem ac majorem malignitatem: in posteriori casu parcè adhibenda, vel eâdem omnino supersedendum, præsertim etiam, si ab experientiâ pluribus nocuisse quàm profuisse constiterit: in priori verò, ubi malignitas mitior, cum febre ardente vehementiori juncta, in subjectô præsertim juvenili vel plethoricô, si visceris inflammatio adesse vel imminere videatur, confidentiùs & largiùs administrabit.

V.

Apparentibus *petechiis*, *bubonibus* vel *parotidibus*, intermittet Medicus Venæsectionem, si ex hisce evacuationibus natura potentior reddita sit, ac victricis naturæ signa deprehendantur, ut pulsûs æqualitas, vehementia, dilatatio plenior, febris ac symptomatum remissio, cum veris coctionis signis: cautè tamen & parciùs administrabit, si erumpant symptomaticè, ex ingenti sanguinis ebullitione, & humorum malignorum ac putrescentium fervore, admotis paulò post V. S. cucurbitulis, cùm levatâ sic subinde naturâ, post talem V. S. copiosos sudores, eosque criticos erumpere observemus. Idem ferè observabit Medicus in *variolis*, abstinendo à V. S. eisdem erumpentibus, si eruptio fiat per ebullitionem *depurgativam*, & ex eorum eruptione febris & symptomata remittant: administrando è contra, si sit eruptio per ebullitionem *corruptivam* cum febre intensiori, anxietate, difficultate spirandi, urina rubra, crassa aliisque gravioribus symptomatibus, ac minor etiam adsit malignitas. Ante eorum eruptionem Medicus eam administrabit, si sanguis nimium ferveat, ebulliat, copia turgescat, cum impetu caput petat, immineant inflammationes viscerum, adsint deliria &c. Nam hæmorrhagia narium in principiô copiosa, morbum imminuit, ac natura oneris parte levata, reliquum faciliùs expellit, & vincit.

VI.

Medicus V. S. quoque instituet in omni fluxû & evacuatione sanguinis copiosiori, ut *hæmorrhagiâ narium*, *vulnerum*, *hæmoptysi*, *vomitû sanguinis*, *mictû cruentô*, *disenteriâ nimium cruentâ*, *immoderatô fluxu mensium*, *hæmorrhoidum &c.* viribus nondum extremè debilitatis, maximè etiam si oriantur ex copiâ & orgasmô sanguinis. Idem faciet, in affectibus ex consuetâ sanguinis suppressione exortis, ut in *suppressione mensium*, *hæmorrhoidum &c.* nisi affectus jam sint omnino inveterati.

VII.

Sanguinem præterea mittet *in catarrhis* ac *defluxionibus calidioribus*, serô cum cruoris massâ ebulliente & turgescente, affectibus *rheumaticis*, *arthritide* universali, *maniâ*, *melancholiâ*, *apoplexiâ sanguineâ*, id est, à stagnatione sanguinis circa capitis vasa productâ, cum faciei rubore & venarum turgescentiâ, quæ nullô aliô remediô citiùs curatur, quàm per V. S. in ipsô curationis vestibulô statim institutam. Item in *palpitatione cordis*, in quâ *Galen.* 5. *de loc. affect. c.* 2. fatetur, se nunquam inutiliter in hôc affectû venam secâsse. In *dyspnœâ*, quæ fit sine stertore, & unô verbô in omnibus aliis affectibus, qui vel à sanguinis copiâ, vel ejusdem vitiosâ qualitate, vel præposterô ejus motû oriuntur: sicuti è contrariô nullô horum urgente, omittitur, ut in *phthisi*, *hecticâ*, *paralysi*, *ascite*, *tympanitide &c.*

VIII.

Ultimô tandem pro curâ prophylacticâ Venæsectionem suadebit Medicus, semel vel bis in annô administrandam, qui sanguine abundant, & quibus nec integrum, nec commodum est, exactam servare diætam, & clinicam agere vitam, cùm nulla alia suppetat ratio valetudinem suam tuendi, & vitam in longam senectutem producendi, quàm, vel per exactissimam diætæ rationem, vel per purgationem, & V. S. semel vel bis in annô, vere nempe & autumnô institutam. Qui enim sobriè haud vivunt, singulis diebus aliquid crudi humoris addunt, qui sensim & sensim adauctus, ac putrescens, lethales excitat affectus, ut adeò plures ferè hac de causâ pereant.

ARTICULUS II.

De Officiô Medici, in observandis Coindicantibus, & Contraindicantibus Venæsectionem.

I.

IN Venæsectione præcipuè observabit Medicus permittentia vel prohibentia, cum thesaurus vitæ in sanguine sit reconditus, ac *Helmontiô* teste, vires vitales & sanguis sint correlativa; hinc oculus dexter præcipuè ad vires, sinister ad morbum dirigendus. Intelliguntur autem per vires præcipuè vitales, quæ sunt debiles, vel per *resolutionem*, seu ab immodicâ evacuatione, seu à morbi diuturnitate vel doloris atrocitate, vel labore, inediâ, vigiliis &c. & cognoscitur per pulsum continuum, parvum, languidum ac valdè frequentem;

 vel

vel per *suffocationem* seu *oppressionem*, ab humorum copiâ, & cognoscitur ex pulsû variô, confusô & inæquali, & quod nulla causa externa resolvens præcesserit. Sicuti igitur viribus non resolutis, sed suffocatis & oppressis, convenit V. S. & quidem larga: ità viribus nonnihil imbecillibus, mediocris: resolutis vero & planè prostratis, nulla; cùm non deceat exhaustos spiritus vitales magis exhaurire.

II.

Cùm vires insignem à rebus secundùm naturam, præter naturam, & non naturalibus mutationem patiantur, de iis etiam considerationem instituet Medicus, & primo quidem *de ætate.* Ex ætatum numerô sanguinis missionem coindicat *ætas florens*, inter pueritiam & extremam senectutem media. Pueris *Galen.* Venæ sectionem prohibet, eamque ante 14. annum non vult administrari; Medicus tamen in septennibus, octennibus, decennibus &c. detentis morbis acutis à sanguinis copiâ, ejusque effervescentiâ exortis, tutam & necessariam judicabit, præsertim si validiores, venis amplis ac copiâ sanguinis præditi. In admodum natû parvis tutiùs est abstinere his in locis, quia vires in tam tenellâ ætate debiles, fermenta viscerum in primô flore, unde facilè exhauriuntur, habitus corporis tener ac facilè resolubilis, & perspirabilis, ac aliud est in Galliâ, aliud in Italiâ, aliud in Germaniâ Medicinam facere.

III.

In Senibus idem *Galen.* post annum 60. Venæ sectionem prohibet, qui senes frigidi, sicci, debiles, & ob sanguinis ac spirituum penuriam, ejus noxam vehementer sentiunt. Interim tamen eam admittet Medicus, morbô acutô id exigente, ac validioribus viribus existentibus, quæ non semper dependent ex numerô annorum, sed ex musculosô, & benè habitô corpore, cum pulsû magnô & venis amplis; cavendo tamen ne decipiatur Medicus, inflatis in senibus venis, cum sæpè à flatibus oriri possit talis venarum distensio. Sicuti autem permittitur V. S. morbis acutis eam exigentibus, ita eadem in senibus limitatur, ut parcior fiat ejusdem evacuatio.

IV.

Mulier, molliore habitû & frigidiori temperie prædita, V. S. minùs tolerat, quàm Vir. In Gravidis fœtus in uterô etiam non impedit V. S. urgentibus præsertim morbis acutis, vel aliis abortum minitantibus, eam tamen moderatur, ratione quantitatis. Ex *Hippoc.* enim 5. *aph.* 31. *Mulier uterô gerens, venâ sectâ abortit.* (intellige venæ sectionem largiorem, & antiquis ad libras consuetam, ut fœtui alimentum subtrahatur) Sicuti autem urgentibus morbis acutis venæ sectio in gravidis permittitur, & teste experientiâ, innoxiè administratur, præcipuè à primô mense usque ad 5tum: cautiùs verò mediis & postremis, & quidem in partibus superioribus, ut medianâ vel salvatellâ; ita eam pro præcavendô abortû, circa medium gestationis tempus, vel ultimis temporibus pro facilitandô partû, non temerè & ex consuetudine tantùm, sed consideratis probè indicantibus & prohibentibus, administrandam curet Medicus: nempè in plethoricis tantùm, & copiosos aliàs menses habentibus, ubi abortûs periculum imminet à copiâ sanguinis, fœtum obruente & suffocante, quo in casû præsentissimum est remedium V. S. sæpiùs etiam quandoque repetita, hinc etiam accidentia gravidis supervenientia, ut inappetentia, vomitus &c. cùm ex sanguine retentô, impurô, & cacochymô (meliore fœtui in alimoniam cedente) oriantur, à Venæ sectione sublevantur: immò in totum auferuntur, si usque ad solutionem symptomatum, singulis mensibus iteretur, cùm è contra à purgatione magis exacerbentur.

V.

Quoad *temperamentum*, V. S. magis coindicat *sanguineum*, minùs *biliosum*: omnium minimè *melancholicum* & *pituitosum*; quod ad *habitum corporis*, eum magis coindicat *carnosus*, venisque latis præditus: sicuti è contra difficulter V. S. sustinet *præpinguis* & obæsus, uti & habitus omnino raræ & *gracilis* naturæ, cum venarum exilitate. Gracilitas enim corporis, cum venarum latitudine magis permittere solet V. S. Quoad *anni tempus*, eam magis coindicat *vernum*: hinc *autumnale*, minus *hyemale*, ac omnium minimè *æstivum* ac caniculare. Quoad *regiones*, largiorem V. S. tolerat *temperata*, hinc *calida & sicca*, minimè autem *frigidior*, unde in Germaniâ cautiùs, quàm in Italia, Galliâ, Hispaniâ, &c. vena secanda, quâ copiosiori, homines etiam apparenter robustos, in animi deliquium, cachexiam, hydropem, vel alios morbos incidere, observamus.

VI.

Quoad *consuetudinem* alacriùs & leviùs Venæ sectionem perferunt *assueti*, quàm non assueti & hæmophobi. Licèt autem non tanta sit vis consuetudinis, ut semel detractus sanguis, necessariò dein singulis annis subtrahi debeat: præsertim si alterô annô non adsit idem indicans, ac causa venæ sectionis sublata sit; tamen ejusdem multa habenda ratio, cùm experientiâ constet, V.S. assuetos statis vicibus in venâ pungi solitâ, titillationem sentire, naturâ quasi ad solitas evacuationes monente. Quoad *victum*, magis evacuandi utentes eôdem *pleniori* & liberaliori: parciùs *frugaliter* victitantes. Quoad *animi pathemata*, Venæ sectionem impediunt *ira*, *tristitia*, *timor*, quò etiam reducuntur *vigiliæ* ac nimius *venereorum* usus; sicuti è contra eam indicat *terror* subitaneus, pro suffocatione cordis ex cruoris stagnatione impediendâ.

VII.

Evacuationes, tempore V. S. coincidentes, si sint *sanguinis*, & accedant pro quantitate causæ, ut sint veluti criticæ *perfectæ*, nihil innovandum, teste *Hippoc.* 1. *aph.* 20. si *diminutæ*, adjuvandæ, & V. S. administranda, evacuando tantum, quantum conjunctis evacuationibus causa morbifica requirit. Si nimiæ, priùs sistendæ, in quem finem etiam locum habere posset V. S. revulsoria. Si sint evacuationes *aliorum humorum*, seu per *alvum*, vel *vomitum*, vel *habitum corporis*, vel *abscessum &c.* eôdem ferè modô procedendum, & criticæ perfectæ, naturæ relinquendæ: diminutæ, per loca conferentia adjuvandæ: hinc pro exigente necessitate Vena secanda.

ARTICULUS III.

De Officiô Medici, in considerandô Locô, & Quantitate Venæ sectionis.

I.

Locus Venæ sectionis administrandæ specificatur, tum ab affectû, exigente vel revulsionem, vel derivationem vel evacuationem, tum à sitû partis affectæ, hujus vel illius, Venæ apertionem requirentis. *Revulsio*, quæ est sanguinis in quadam parte stagnantis, in contraria, vel opposita evacuatio, si sit *universalis*, contrarietatem observat respectu totius corporis, & in eo contrarios terminos respicit, vel à capite ad pedes, vel à dextris ad sinistram & vicissim: ita tamen, ut non simpliciter pars distantissima requiratur, sed attendenda origo fluxionis, tum vasorum communio cum parte affectâ. Si *particularis* & *localis*, in unô membrô contrarios terminos respicit, & quidem vel à parte posteriore ad anteriorem, vel ab internâ ad externam & vicissim, licet

has

hæc potiùs ad derivationem referenda, nec facilè in principiò, corpore plenô instituenda. Sicuti autem revulsio sanguinem stagnantem in contraria distantiori evacuat, dum reliquus sanguis promptiùs ad venam apertam fluit, & imminutâ ejus quantitate, sanguis stagnans à vicinis vasis depletis resorbetur, ac motui circulari restituitur: ità derivatio in proximiori, & evacuatio ex ipsâ parte affectâ evacuat.

II.

Circa Venarum electionem, stante circulari sanguinis motu; non ampliùs superstitiosus sit Medicus. Nulla enim hîc ordinis prærogativa specialis, neque ulla Vena datur, cujus sectio specialiter medeatur determinatæ alicui parti vel morbo. Communiter in praxi, pro evacuatione in febribus secatur *mediana, die Median-Ader*, utpotè tutissima, cui arteria non subjacet; vel *Basilica die Leber-Ader*, cui tamen arteria subjacet. *Cephalica brachii die Haupt Ader auf den Arm*, ramus ceteris exilior est, minúsque in praxi observabilis; interim unâ vel alterâ non apparente, altera magis conspicua aperienda, cùm omnes hæ Venæ æquales sint rivuli, ex eôdem flumine sanguinem haurientes: eadem Mediana vel Basilica *evacuationis* causâ secatur, in affectibus omnium illarum partium, quæ sunt sitæ inter claviculas & renes, ut *Cordis, pulmonum, epatis, lienis, ventriculi, renum &c.* uti etiam *revulsionis* gratiâ in omnibus affectibus partium inferiorum, ac etiam superiorum supra claviculas, ut *Colli, faciei, capitis &c.*

III.

An *dextra* vel *sinistra* secanda, desumitur ex habitâ ratione vel revulsionis, vel derivationis vel evacuationis; sic v. g. in pleuritide dexteri lateris, ut vera fiat revulsio, si Medicus in principiò vocetur, & adsit insignis plethora, in sinistrô latere, utpote parte oppositâ Vena secanda. Secus & ordinariè per derivationem potiùs ex brachiô partis affectæ, unde statim insigne doloris emergit levamen. Evacuationis causâ dextra magis aperiri solet, nisi in affectibus lienis, ubi sinistra præfertur, ut servetur rectitudo & vasorum communio. In Venæ sectione præservativa, vernô tempore dextri: autumnô sinistri brachii vena tundi solet, non autem necessariò debet.

IV.

Vena cephalica manûs, die Haupt-Ader auf der Hand, & Salvatella, die Salvatell, incidi solent, si vel in brachiô nulla Vena sit conspicua, quæ tundi possit, vel virium adsit minus robur, cùm tardiùs, & minori cum debilitate evacuent, aut majus immineat periculum ex V. S. largiori, ut in graviditate. Apertio Salvatellæ in febre quartanâ pluribus experimentis laudata, solidô caret fundamentô, & nullâ ratione fulciri potest. *Vena frontis, die Stirn-Ader*, derivationis gratiâ secari solet in affectibus capitis, ut *phrenitide, maniâ, dolore capitis, ophthalmiâ &c. Venæ sublinguales* seu *raninæ, die Aderen unter der Zungen*, ejusdem causæ gratiâ aperiuntur, præsertim si turgidæ sunt, *in dolore capitis, prunellâ*, seu *inflammatione & ardore linguæ*, in qua maturè aperiendæ; item *in anginâ*, in quâ etiam, ubi febris haud adeò magna, nec corpus plethoricum, vel solæ apertæ, præcavent faucium angustiam, dum anginæ sentitur principium.

V.

Vena sub genû utriusque cruris, *die Brand-Ader*, secari solet in pedibus ulceratis. *Saphena, die Rosen-Ader*, in suppressione mensium, & exinde oriundis affectibus, licet in plethoricis & suppressione antiquiori, plures priùs ex brachiô, hinc ex pede mittant Medici. *Ischiatica, die Gicht-Ader*, in coxendicum dolore. *Cephalica pedis* ad pollicem, *die Haupt-Ader auf dem Fuss*, vel quæ est *ad minimum pedis digitum, die Vier-tel-Ader*, in affectibus capitis pro revulsione, in febribus quoque continuis, si adsit æstus & dolor lumborum, cum urinis rubris crassis, vel materia caput petat cum cephalalgiâ, vigiliis, imminentibus deliriis, quô in casû, post unam vel alteram Phlebotomiam in brachiô administratam, hæc Vena pedis secanda. Convenit etiam derivationis gratia, in affectibus renum ac partium infra eos existentium, ut vesicæ, uteri &c. Interim quod de Venis brachii, hoc etiam de Venis pedis dicendum, parùm nempè interesse, vi sanguinis circulationis, quæcunque tandem tangatur, cùm omnes sint ramuli unius trunci, licèt Medicus subinde accommodare se debeat vulgari praxi.

VI.

Quantitas emittendi sanguinis desumitur ex morbi magnitudine ac virium robore, tantumque evacuandum, quantum morbus exigit, & vires tolerant. Ratione *magnitudinis morbi, Galen.* in febribus ardentissimis, maximis phlegmonibus, & doloribus vehementissimis, sanguinem ad animi deliquium mittendum esse suadet, modò vires sint validæ, quod tamen hôc tempore obsoletum, ejusque locô repetita commendatur V. S. præsertim in paucitate sanguinis, debilitate corporis, & ubi magis revellendum; abstinendum etiam à V. S. *Neronianâ* dictâ, seu apertione duarum vel trium venarum simul & semel, eôdem tempore.

VII.

In *Inflammationibus, Hippoc.* sanguinem ad coloris mutationem usque mittendum esse jubet, si in primâ vel secundâ V. S. appareat crudus, pituitosus & aquosus, eadem continuanda usque dum appareat rubicundus, & vicissim; cujus præcepti observatio, licèt in praxi sæpè optimè succedat, pertinaciter tamen coloris mutatio exspectanda non est, cùm vires priùs deficere possint. Nonnulli sanguinis emittendi quantitatem, ex labascente fluxionis impetû ac pulsûs mutatione colligunt, quæ tamen non semper exspectanda, cùm in robustioribus non nisi plurimâ sanguinis jacturâ factâ, succedant.

VIII.

Tutò procedet Medicus, in quantitate sanguinis emittendi detrahendi, si largiorem adhibeat, vel eam pro necessitate repetat, ubi major sanguinis effervescentia, major sanguinis copia, ætas florens, temperamentum sanguineum, venæ latæ & amplæ, regio ac tempus anni calidius: parciùs è contra, & præsertim in Germaniâ licentiosa illa & prodiga venarum apertio, nonnisi urgente admodùm indicatione instituenda, idque saltem permittentibus, nec contraindicantibus viribus, cùm sanguis sit vitæ thesaurus, & copiosior V. S. spiritus exhauriat, calorem innatum dissipet, viscera languefaciat, cruditatésque generet; hinc testatur experientia, aliquos ex phlebotomia copiosa in morbos incidisse longos, nonnullos in reliquum vitæ tempus frigidos, aut decoloratos ac cachecticos redditos fuisse: alios incidisse in morbos exitiales ut hydropem, dispnœam, epatis ac ventriculi imbecillitatem vel tremorem, paralysin, apoplexiam. Tutissimum igitur est, à Mediocritate non recedere: & in ventilatoria V. S. *ein Lufft-Lässl.* ad Unc. 4. 5. & in evacuatoria, ad Unc. 6. 8. 9. &c. pro una vice emittere.

ARTICULUS VI.

De Officiô Medici, in considerandô Tempore Venæ sectionis.

I.

CUm *tempus* V. S. aliud sit *commoditatis*: aliud *necessitatis*, vel aliud ratione *therapeuticæ*: aliud ratione *prophylacticæ*: ambo quàm maximè consideranda.

Ratione

Ratione curæ therapeuticæ, urgente neceſſitate, ut in anginâ, pleuritide vehementi, contuſione magnâ, casû, hæmorrhagiâ enormi, apoplexiâ, catarrhô ſuffocativô &c. nulla habenda ratio diei, horæ & temporis, ſed quantocyus adminiſtranda, etiam neglectô prævið clyſtere vel laxativô, cùm hi morbi ita ſint comparati, ut niſi iis V. S. ſubitò occurratur, æger in præſentaneum conjiciatur vitæ periculum.

II.

Eôdem modô acceleranda V. S. in febribus continuis, ac ab initiô ſtatim, vel ſecunda aut tertiâ die ſanguis detrahendus eſt, modô ventriculus vel primæ viæ nullâ humoris corruptelâ, vel cruditate refertæ ſint, quo in caſu clyſter vel laxativum præmittendum. Nam 2. *aph.* 29. *incipientibus morbis, ſi quid movendum videatur, move; cùm verò conſiſtunt ac vigent, quieſcere melius eſt.* Principiô neglectô, etiam in augmentô Venam ſecare licet, modô abſit malignitas, vireſque non ſint reſolutæ, nec proximè immineat criſis. In *febribus intermittentibus*, ut v. gr. tertianâ, etiam poſt tertium, immò quartum paroxyſmum & ultrà, commodè ac tutò Venam ſecabit Medicus, quia in his febribus interdum cacochymia multa & ſanguis paucus; interdum ſanguis à principiô copioſus, & cacochymiâ in maſsâ ſanguineâ cum urinâ rubrâ craſsâ, turbidâ: interdum è contra; unde pro horum varietate Vena nunc citiùs, nunc tardiùs ſecanda: nunc prorſus V. S. intermittenda.

III.

In *febribus continuis* legitimum tempus V. S. eſt remiſſio febris, ſi autem nulla ſit, ut in febribus ſynochis, eligenda hora matutina, quia tunc omnia corpora magis vegeta. In *Intermittentibus* tempore apyrexiæ Vena ſecanda. Si V. S. ſit reiteranda, & quidem evacuationis cauſâ, præcipuè in acutis & morbis univerſalibus, eâdem die fiat. In his enim ſubitò corpus in alium ſtatum transferendum, ac ſæpè evenit, ut morbus mox principium percurrat, ac poſtmodum V. S. ambigua fiat: ſi revulſionis causâ, diverſis diebus repetenda eſt, ut natura contrario motui diverſis vicibus, & intervallô interjectô aſſueſcat magis. Si in unô eôdemque affectû, & purgatione, & V. S. opus ſit, præſtat V. S. purgationi (intelligitur autem radicativa, non lenitiva) præmittere.

IV.

Ratione curæ prophylacticæ, ſeu in V. S. electâ, in quâ commodum tempus exſpectare poſſumus, inter anni tempora, ob temperatam ejus qualitatem opportuniſſimum eſt *vernum*, teſte *Hippoc.* 7. *aph.* 53. ubi ait: *Quibus ſanguinem è venis detrahere convenit, iis vere ſecanda eſt vena*, hinc *autumnale*, quod etiam aliquid de calore remittit. Eligenda dies ſerena, minimeque turbida. Horæ etiam antepomeridianæ aptiſſimæ, quia tunc temporis peracta concoctio, & ſolis ortus animum reddit hilariorem. Eligendi dies, in quibus non occurrit violenta quædam conſtellatio, aut ipſum novilunium vel plenilunium, aut quadraturarum aliqua. Quoad lunam, in augmentô ejus inſtituta efficacior, & commodior eſt, quàm in ejuſdem decrementô, quia natura priſtinas tunc temporis vires citiùs recolligit.

V.

Vulgò etiam attenditur ad ſigna *Zodiaci*, ex quibus pro adminiſtrandâ V. S. faventia ponunt, *arietem*, *libram*, *arcitenentem* & *amphoram*, minùs faventia, *taurum*, *geminos*, *leonem*, *virginem* & *caprum*; mediô modô ſe habentia, *cancrum*, *ſcorpionem* & *piſces*. Sed multis præſtantibus viris, hæc ſigna ne minimùm quidem valent ad legitimum Phlebotomiæ uſum, cùm jam aliquot viginti gradus à priſtina ſua ſtatione receſſerint, in quô olim Venæ ſectionis uſui fuerunt deſtinata. Sic pariter partitio corporis humani in diverſa *Zodiaci* ſigna, dum *arietem* capiti, *taurum* collo &c. adſcribunt, abſurda eſt & phantaſtica; hinc metus, in V. S. in dictis ſignis contrariis celebrata, de nihilo eſt, cùm omnia ſint contra rationem & experientiam.

VI.

Non approbet Medicus Tabellam hanc infra appoſitam phlebotomicam, *den Juden-Calender*, mendaciſſimam & impoſtoriam, principio ſtolidiſſimo, numerorum nempe delirio & chimæricæ calculationi innixam, ac plurium penè manibus, & multorum calculis oberrantem. Sicuti autem Medicus, Tabellæ hujus fautoribus fungum pro cerebrô, ac peponem pro corde relinquit; ita ſubinde connivere poteſt, ne ob validam nonnullorum impreſſionem, ſolus metus idem efficiat, quod in morione illô aulicô, qui per jocum à lictore ſic inſtitutô, virgâ percuſſus, gladium tamen eſſe ratus, nihilominùs exanimatus cecidit.

TABULA GENERALIS

Secundùm quam V. S. pro receptâ ſuperſtitioſâ vulgi conſuetudine inſtituitur; ubi prima dies à noviluniô numeranda, ita tamen, ut ſi novilunium horis ante meridianis incidat, illa dies pro primâ accipiatur: ſi autem horis pomeridianis, inſequens pro prima numeretur.

Dies		Dies		Dies	
1		11	bona, aliis mala	21	
2		12	bona	22	
3	mala	13		23	bona
4		14	mala	24	
5		15	bona	25	
6	bona	16	mala	26	
7		17	bona, aliis mala	27	extremè mala
8	mala	18	bona	28	bona
9		19	mala	29	mala
10		20		30	mala

ARTICULUS V.

De Officiô Medici, in, ante, & poſt V. S.

I.

Ut Venæ ſectio ritè inſtituatur, quædam ante, quædam in, & quædam poſt eam conſideranda. Præparatio eam præcedens conſiſtit in hôc, ut 1. præcedentibus aliquot diebus, vires crapulâ aut forti exercitatione non opprimantur. 2. Primarum Viarum præcedat evacuatio, morbô inducias ferente, vel ſi ventriculus ciborum ingluvie aut crapulâ obrutus, vel alvina regio excrementis onuſta. 3. Animus patientis excitetur, ne per mœrorem vel conſternationem motus ſanguinis impediatur. 4. Patiens reficiatur, cui præſertim eximius oris ventriculi ſenſus, per ſuccum acidiuſculum *limon. granat.* vel ovum recens ſorbile, hauſtô deſuper vinô generoſô, vel juſculum eupeptum, non tamen longè à Venæ ſectione aſſumptum. 5. Moderata fiat deambulatio & commotio membri, in quô V. S. inſtituitur. Sic præſertim altiores & profundiores habentes venas, brachium priùs commoveant, frictiones in eô inſtituant, vel grave quoddam pondus manû geſtent.

II.

Præterea 6to. Si in manibus vel pedibus inſtituatur Phlebotomia, partes hæ in aquam calidam imponendæ, ut probè incaleſcant, rubeſcant, & venæ magis conſpicuæ evadant. 7. Venæ brachii ordinariè ante prandium, niſi aliud ſuadeat neceſſitas: ſublinguales & pedum

pedum 3. vel 4. horis post prandium secari solent. 8. Non fiat V. S. statim à somnô: sed horâ antepomeridiana eligenda, nona nempe vel 10ma, &c. 9. Situs ægri supinus sit sedens, vel decumbens in valdè languidis vel debilibus, aut nimiùm meticulosis, vel animi deliquiô obnoxiis.

III.

In ipsâ V. S. 1. Pars incidenda prona collocanda. 2. Eadem pars liganda tribus supra locum incidendum digitis, (in sublingualibus ac Venâ frontis, collum moderatè constringendum,) ligaturâ nunc leviori, venâ satis apparente, nunc strictiori in casû contrariô, nunc dupla, ita ut una etiam infra locum incidendum instituatur, vena existente tremula ac inconstanti. 3. Vena oculis haud apparens, mollitie & digitorum attactû præterfluentem sanguinem sentiente exploranda, notanda, ac modestè ferienda, per transversum in Venis brachii & sublingualibus: per rectitudinem in Venâ frontis & reliquis. 4. Major fiat apertura, ubi sanguis copiosior & crassior evacuandus, ut in melancholicis & pituitosis: minor, ubi subtilior, tenuior & magis biliosus. Instrumentum Phlebotomicum venarum varietati, situi, & foramini, nunc ampliori, nunc minùs amplo faciendo respondeat. Tutissimè aperitur vena scalpello, *mit der Lanzett*, hinc *mit der Fliedten oder Schnäpperlein.*

IV.

Præterea 5. antequam Vena aperiatur, cavendum, tactû præcipuè ante ligaturam explorando, ne vel Arteria sub basilica latens secetur, & sanguis arteriosus, tenuis, rubicundus saltatim egrediatur, cum maximâ virium debilitate, ac metû aneurismatis, vel Nervus sub medianâ, vel tendo sub utrisque, unde dolor ingens, tumor, stupor, resolutio, convulsio &c. 6. Venâ apertâ superius vinculum laxandum, sanguinis segnior fluxus, pugnô arctiùs adductô, vel compressô halitû, aut excitatâ tussi vel screatû, promovendus. 7. Sanguis viribus constantibus, unâ vice: eis non constantibus, iteratis vicibus, oppressô, interdùm venarum osculô emittendus. 8. Si sanguis crassus, niger, putridus effluat, fluxus minùs impediendus & sistendus, quàm subtilior, tenuior, & colore magis rubicundus, virium tamen semper habitâ ratione.

V.

Insuper, 9. dum Sanguis emittitur, 3. saltem pelviculis, stanneis, terreis, vel vitreis excipiendus, reponendusque locô, quò nec ventus, nec fumus, nec pulvis, aut sol eum afficere possit. 10. Imminens quandoque animi deliquium, ex timore, vel majori evacuatione oriundum, & cognoscibile, ex remissiore sanguinis fluxu, pallidô faciei colore, oscitatione, oculorum vertigine, aurium tinnitû, pulsûs mutatione, singultû, nauseâ &c. tum prohibendum, venâ digitô subinde obturatâ, *sal* ori indendo, labia eôdem fricando, vel *aquam frigidam* ore gestando, eamque sæpiùs expuendo; tum præsens removendum, supinô decubitô, ac injectâ ex insperatô in faciem *aquâ frigidâ*, vel *acet. rosf.* suaveolentibus nari adhibitis, exhibitione *jusculi*, vel *vin. generos.* cum *confect. alk.* vel *julep. vit.* parati ex 2. *vitell. ov.* cum *unc. 6. vin. alb. & sacch. fin. unc.* ß. & 3. *gutt. ol. dest. cinam.* vel cochl. *aqua cinam. buglos.* vel *cum vin. parat.*

VI.

Si locô Venæ, casû aperiatur Arteria, illicò foramen claudendum, ac *lamina saturni*, vel *nummus argenteus* inter 2. linteola apponatur cum forti ligatura, vel applicetur Catapl. stegnot. *Galen.* ex *thur. aloë pil. lepor.* cum *album. ov.* hinc membrum diu extensum servandum, ac in oppositâ parte pro revulsione Vena secanda. Si Nervus vel tendo lædatur, mox *ol. destillat. terebinth.* vel *ol. destill. cer.* calidum vulnusculo instillandum, vel accipiendo ad unc. 1. *ol. dest. tereb. spirit. vin. drach.* 1. & *euphorb. dr.* ß. apposito desuper Emplast. *ex tereb. cer.* & modico *euphorb.* Si Vena pertusa intumescat, apponatur *ol. rut.* vel *ruta oleo cocta*, vel *vin. calid.* cum *sal. mixt.*

VII.

Post Sanguinem sufficienter emissum, vinculum enodandum, manus dilatanda, brachium extendendum, vulnus detergendum ac deligandum, superimpositô *gossypiô oleô tinctô*, si V. S. ex eôdem vulnere eâ die reiteranda, *Wann man die Ader noch sprengen soll;* vel *spleniô vinô madidô*, si Vena magis coarctanda, vel etiam *nummô argenteô* inter 2. linteola applicatô, si Sanguis difficulter sistatur; quô in casû etiam prodest, *crepit. lup. vitriol. ust. gossyp. ust. lanug. cydon. &c.* Factâ deligatione, brachium in mediâ figurâ detinendum, quiescendum, omnisque tam animi, quàm corporis contentio vitanda. Vulgus post V. S. somnum totâ die prohibet, tum ne foramen nondum coalitum in somnô aperiatur, tum ne calor exiguus interiora petens, in somnô suffocetur; sed quia primum diligenti adstantium curâ, & probè factâ deligatione præcaveri potest: posterius verò verum non sit, nisi forsan immodica fuerit sanguinis evacuatio, aut timiditas accesserit, quæ animi deliquium inferre possit; ideò nihil obstat, quin saltem post cibum, vel paucis à V. S. horis somnus iniri possit.

VIII.

Horâ unâ aut alterâ elapsâ, alimentum euchymum temperanter sumendum, ne coctio lædatur, & ansa novæ vitiosorum humorum saburræ administretur. Brachium eô die vehementi motû haud agitandum, vitetur aër intemperatus, moderentur animi pathemata; animus sit hilaris, tranquillus, seponantur labores, & feria negotia, ac judicium sanguinis, pro conservatione ulteriori sanitatis, non negligatur.

ARTICULUS VI.

De Officiô Medici, in Sanguine per V. S. emissô, judicandô.

I.

QUoad judicium de Sanguine missô ferendum, officium Medici est, considerare ejus colorem, consistentiam, ac serum. Optimus erit sanguis, qui benè fibrosus, æqualis ac unius substantiæ, epatis parenchyma repræsentet, ruborem cum splendore floridum exhibens, supernatante serosâ materiâ, in debitâ ac proportionatâ quantitate & qualitate.

II.

Quoad *colorem, ruber & floridus*, paucâ aquâ superfusus, bonam valetudinem indicat. Interim in acutis sanguinem impensè coloratum, morbi maligni signum esse plures asserunt; hinc etiam, teste *Baglivô* olim Romæ observatum, omnes ferè ab acutis morbis evasisse, quorum sanguis V. S. extractus, crustâ albâ atque glutinosâ præditus erat; è contra mortuos, quorum sanguis valdè rutilans erat, cum superficie nimiùm rubicunda. *Ruber & spumosus*, nisi spuma per accidens ex defluxu sanguinis excitetur, copiam, fervorem, orgasmum ac ebullitionem sanguinis denotat. *Nigricans*, vel *maculis nigris* spectabilis, ejus per lentam phlogosin adustionem ac humorem melancholicum, *albus* pituitam, & si simul *spumosus*, multam ejus progeniem, tusses, raucedines, & catarrhos excitantem innuit. *Flavescens, viridis*, flavam aut retorridam bilem; *lividus*, & *cæruleus*, dolores circa lienem, ac humoris melancholici, aliorumque peccantium abundantiam; *variegatus*, instar marmoris, insignem humorum in M. S. confusionem putredini obnoxiam significat. Color *cinereus* extremam adustionem arguit.

III.

Quoad *consistentiam*, Sanguis, qui *lente* effluit (quod nonnunquam etiam provenit, vel ob foramen non satis amplum, vel sanguinis copiam aut paucitatem, vel timorem, aut venas flatu turgidas) & picis instar digitis adhærescit, uti & fundo pelvicularum, ac celerrimè concrescit, concretúsque difficulter finditur, *crassior* est, ac obstructiones indicat. *Tenuior* è contra, qui tardiùs concrescit, faciliúsque finditur, & ad bacilli attactum diffluit; hic imperfectam hæmathosin, viscerúmque eidem inservientium debilitatem significat. Qui *variegatus* multum, pelliculam duntaxat de se emittit tremulam & mobilem, sub eâ continens substantiam fibris prorsus destitutam, vel minùs cohærentem, ut attactus in partes diffluat, *putridus* est, ac sanguinis corruptelam denotat. Qui *crustâ albâ, glutinosâ, viscidâ*, & quandoque *densâ* ac *diaphanâ*, ruptû & fissû difficili præditus est, *crudior* est, denotans portiones fermentibiles in M. S. in statû cruditatis existentes, perfectámque coctionem nondum adeptas.

IV.

Quoad *serum*, illud *modicum* & colore *pallidum*, conveniens est ac naturæ proportionatum. *Nimis copiosum*, massâ sanguinis veluti Insulâ circumdata eidem supernatante, arguit, vel prægressum potum liberaliorem, vel obstructionem aut imbecillitatem renum, vel viscera sanguificationi dicata infirma, vel insufficientem per urinas aut insensibilem transpirationem excretionem: *paucissimum* aut *nullum*, causas contrarias indicat. *Nimis flavescens*, bilem vel salium lixivorum copiam denotat. *Cœruleum* & *lividum*, splenis affectuum comes. *Album* & *lacteum*, vel alimenta intempestivè & præproperè ante V. S. assumpta, & in chylum conversa, vel viscerum hæmathosi dicatorum, & sanguinis intemperiem ac debilitatem innuit. Sanguis *malè olens*, licet rarus sit, putredinis ac corruptionis index, ac mortis prodromus. Probitas sanguinis in pedis vel manûs sectione in calidam effusi, dignoscitur, tum ex laudabili ejus colore, tum ex fibris, sanguine virgula conquassato apparentibus, & quidem inter se cohærentibus, neque tractû facilè disrumpendis.

ARTICULUS VII.

De Officiô Medici, in præscribendis Remediis post judicium V. S. pro Curâ Vernali, vel Autumnali.

I.

Sanguine probè consideratô, officium Medici erit, pro variâ ejus constitutione curam prophylacticam instituere, & si humores pituitosi, biliosi, melancholici, putridi abundent, eos per epicrasin evacuare per Decocta, vel Nodulos laxativos; si obstructiones adsint, eas tollere per Brodia alterantia, & deobstruentia. Si fervor bilis aut sanguinis, eum temperare per usum Acidularum, aut seri lactis vel Brodiorum alteratorum; si debilitas viscerum sanguificantium, ea roborare, prout ex sequentibus magis apparebit Remediorum formulis.

Brodium alterans. ℞. *Herb. acetos. endiv. cichor. petrosel. cum tot. chærefol. fl. borrag. pimpinell. sanguisorb. an. q. pl. M. S.* Species *zur Kräuter-Brühe, darvon eine gute Hand voll in einer Fleisch-Brühe zu sieden, alsdann durchzuseichen, und entweder mit einem Limoni-Safft säuerlicht zu machen, oder folgendes Pulver darein zu zertreiben.*

℞. *Pulv. epat. rub.* vel *cryst. tart. unc.* ß. subinde etiam addi potest aliquid, de *sal. absinth.* vel aliis salibus digestivis *S. Pulver zur Kräuter Brühe, darvon 3. gute Messer-Spitz voll darein zu thun.* Continuentur hæc Brodia, ad *unc. vj.* per 14. circiter dies.

Species pro Vino. ℞. *Herb. recent. acetos. chærefol. dracunc. hort. pimpin. sanguisorb. fl. borrag. meliss. an. q. pl. absinth. parùm* M. S. Species *oder frische Kräuter zum Wein, darvon 2. Hand voll in ein Mass Krug weissen Wein darein zu thun, eine Zeit darinnen stehen lassen, und jederzeit den ersten trunck den May hindurch zu thun.*

Nodulus laxativus. ℞. *Fol. sen. s. unc.* ß. *agar. crud. incis. & conquass. rad. mechoac. crassè pulveris. an. unc.* ß. *z. z. incis. drach* 1. ß. *herb. card. ben. agrim. ceterach. summit. absint. fl. borrag. anth. an. p.* 1. *cort. cit. incis. drach.* 1. ß. *M. incis. & contus. dentur ad Nodul. ex sind. alb. S. Kräuter Laxier Säckl auf anderthalb Mass weissen Wein, und ein halb Mass Brunnen oder destillirt Cichori oder Boratsch-Wasser anzusezen, darvon Morgens ein Fraggele (Achtelein) zu trinken, nachdeme man zuvor etlich Löffel voll Fleisch-Brühe oder Dotter-Suppen genommen.*

Alius. ℞. *Rad. cichor. dr. iij. fœnic. enul. polyp. q. an. dr. ij. herb. absinth. Rom. card. b. chamæd. cent. min. adiant. aur. an. p.* 1. *fol. senn. s. unc.* 1. ß. *rhab. el. agar. troh. an. dr. ij. passul. min. unc.* 1. *cinam. vel galang. min. dr. j. sem. anis. scrup. iv. crem. tart. dr. ij.* ß. *M. incis. & contus. ad Saccul. ex sind. rub. S. Kräuter-Laxier-Säckl, daran anderthalb Mass weisser Wein und ein halb Mass Wasser siedheisser daran zu giessen, und in einem warmen Orth* 12. *oder* 24. *Stund stehn zu lassen: Alsdann in einen Keller oder Gewölbe zu thun, und täglich Morgens ein Fraggele (Achtelein) oder was minders darvon zu trinken.*

Decoct. laxativum. ℞. *Pulp. tamarind. unc.* 1. *rhab. fol. sen. s. an. dr. vj. passul. min. unc. iij sem. fœnic. contus. dr. i.* ß. *coq. in aq. font. lib. iv. ad lib. ij Col. detur ad usum. S. Laxier-Tranck das Blut zu reinigen, darvon Morgens ein Fraggele (Achtelein) oder des Tags zweymahl etwas mehr als ein halbes Fruggele zu nehmen.*

Pulvis digestivo-laxativus. ℞. *Crem. tart vel pulv. epat. rub. scr.* 1. *sal. absinth. gr. vj. scam. sul h. gr. viij. x. xij. &c. ol. dest. mac. gut. ij. M. f. Pulv. dentur* 4 *doses. S. Auflösende Laxier-Pulverlein, darvon täglich, oder ein Tag um den andern, morgens nüchtern in einer Brühe, oder Glass-Saur-Brunnen, ein Flaschen darvon nachzutrinken, eines zu nehmen.*

Alius. ℞. *Fol. senn. s. tart. alb. an. unc.* 1. *sem. anis. caryoph. cinam. galang. an. dr. j. diagryd. dr. ij. M. f. Pulv. S. Blut-reinigendes Laxier-Pulver, ein halb oder ganzes Quintl. schwer darvon zu Zeiten zu nehmen.* Potest etiam vino infundi & assumi.

Serum lactis. ℞. *Ser. lact. cum succ. cit. vel tamarind. vel crem. tart. vel acet. parat. depur. & clarif. unc. vj. viij. x. lib.* 1. *&c. essent. cit. q. s. pro grato odore. Detur per* 14. *dies vel* 3. *septim. S. Gaiss-Jutten (Schotten) des Morgens nüchtern zu trincken, und ein Stund darauf spazieren zu gehen.*

Serum lactis magis compositum. ℞. *Rad. cichor. scorz. herb. endiv. acetos. fumar. cuscut. cochlear. beccabung. chærefol. pimpin. sanguis. fl. borrag. an. q. pl.* M S. Species *zur Kräuter-Gaiss-Jutten, (Schotten) darvon* 1. *oder* 2. *Hand voll in einem Trinckl. Gaiss-Milch zu sieden, und mit einem Essig oder Limoni-Safft zu rinnen, und durchzuseichen.*

Serum lactis *Fonsecæ*, Magnatibus familiare, & gustû gratum. ℞ *Tamarind. unc. iij. aq. frag.* (vel *alterius destillat.* vel *aq. font. lib* 5.) *terantur in mort. lapid. ut nuclei denudentur, & auferantur, aquam sensim affundo:* hinc ℞. *lact. caprill. lib. iv. ebull.* tum *affund. dilutum tamarind. coque simul parùm sine agitatione ollæ in vase terreô vitreaceô, donec partes caseosæ sequestrentur, hinc refrig. col. per lint. depur.* 2. *album. ov. ac ultimò filtretur per chart. aromatiz. ess. cit. q. s. ad grat. odor.*

CAPUT

CAPUT III.

De Officiô Medici, in Affectibus requirentibus Arteriotomiam, Cucurbitulas, Scarificationem, Hirudines, Vesicatoria, & Fonticulos.

ARTICULUS I.

De Officiô Medici, in adhibenda Arteriotomia, & Cucurbitulis, sine & cum scarificatione.

I.

Licet aliàs ex communi Practicorum experientiâ assuetum tantùm sit, aperire Venas, factum tamen, ut etiam aperirentur *arteriæ*, sic *Galen.* earum incisionem commendat, in Capitis calidis affectibus, ut v. g. in diuturnis Capitis doloribus calidis, & spirituosis, ut cephalalgiâ hemicraniâ, in calidis & acribus oculorum defluxionibus, ac ophthalmiis contumacibus, in vertiginosis, phreniticis, in fluxionibus à temporibus ad dentes, & à dentibus vicissim ad tempora, præsertim si adsint dolores temporum fixi, cum pulsu arteriarum notabili.

II.

Ut autem Medicus hôc in passû cautus sit, ac ritè suô fungatur officiô, cùm res periculô non careat, tum ob metum insignis hæmorrhagiæ, tum ob difficilem ratione pulsûs consolidationem, & aneurismatis superventum, observabit. 1. *Arteriotomiam* nonnisi in difficillimis, & inveteratis morbis, qui aliis non cedunt auxiliis, esse exercendam, & non nisi urgente necessitate, ac præmissis universalibus. 2. Arterias tantùm minores aperiendas esse, ut v. g. propè aures, vel in temporibus, cùm in majoribus prædicta pericula magis metuenda sint. 3. Eam non instituendam in debilibus, quos præstat aliis auxiliis curare, quàm partibus sanguine & spiritu privatis, in certum periculum deducere. 4. Tantum ex sectâ arteriâ emittendum sanguinis, quantum effluit, nisi sit nimium, hinc vulnus consolidandum apposito Emplast. *ex aloë, thur. sarcocoll. bol. Arm. pil. lepor. cum album. ov. except.* vel *terra vitriol. dulc. cum terr. sig. album. ov. except.* 5. Arteriotomiam inveteratos, aliósque præternaturales affectus citiùs curare, quàm V. S. tum quia arteriæ omnem omninò distribuunt sanguinem, sicque natura omnem sarcinam per arterias expellit, & quidem multò velociùs; tum quia à flatulentô & calidô sanguine arteriosô plurimi producuntur, & foventur morbi.

III.

Cucurbitulæ vel applicantur cum scarificatione, incisâ cute, vel integræ, sine scarificatione. Sine hâc locum habent 1. in nimiô fluxû mensium, infra mammas appositæ; ex *Hippoc. 5. aph. 50. mulieri si placet menstrua sistere, cucurbitulam quàm maximam ad mammas appone.* 2. Ad femur & crura pro ciendis mensibus, in quem finem etiam frequentius scarificatæ simul prosunt. 3. Contra urinæ suppressionem realem, & in calculô jam in ureterem delapsô, ubi juxta ductum ureterum applicatæ, & versus inguina tractæ, calculum subinde transferunt, dolores leniunt, & urinæ fluxum cient.

IV.

Præterea 4. locum habent in hæmorrhagiâ narium, hypochondriis applicatæ, sed cautè, ne sequatur inflammatio; item pedibus, ex observat. *Forest.* Usitatâ etiam admodùm, & proficuâ in hôc casû ventosâ magnâ ad nucham applicatâ. 5. Valent ad dolorem stomachi, & intestinorum afflatibus oriundum, quô in casû, teste *Galen.* incantamenti instar subinde juvant. 6. Ad motum ciendum stagnanti sanguini, ut dum in apoplexiâ suturæ coronali applicantur. Affigi solent aquâ calidâ priùs madidæ, & ad ignem candelæ calefactæ, præmissâ frictione partis per lintea calida.

V.

Cucurbitulæ cum scarificatione, cum sanguinem ex cute evacuent, eòque effuso, alius è vasis majoribus in capillaria effundatur, hôc modô totum quoque corpus evacuant, sicque haud immeritò V. S. vicaria appellantur, & applicari solent. 1. Ubi V. S. locum non habet; vel ratione virium ægri, ut in pueris, gravidis, senibus, aut morbô longinquô vel acutô fractis, cùm non confertim, sed paulatim & sensim evacuent; vel ratione lipothymiæ imminentis, vel ratione difficultatis secandi venas. 2. In partibus gangrænâ affectis pro humoribus impactis, & corruptis eliciendis. 3. In partibus acri fluxione tentatis. 4. Pro venenô à cane rabidô, aut aliis animalibus venenatis immissô extrahendô. 5. Pro mensibus ciendis. 6. Pro oculis fluxione tentatis. 7. In febribus malignis petechialibus.

VI.

Loca frequentiora applicandarum Cucurbitularum, sunt in dorsô, regio interscapularis & lumbi. In brachiô, humerô, in pedibus femori & suris affigi solent. Quantitas sanguinis extrahendi variat pro morbi vehementiâ, & causæ morbificæ ratione. Parva & minima est, ad unc. ij. vel iij. mediocris, ad unc. iv. v. summa, ad unc. x. xij. Ubi morbi maenitudo urget, applicandæ cucurbitulæ copiosiores & majores, & jamdum sanguine repletæ, iterum removendæ, ac denuò post repetitas scarificationes imponendæ, & foramina altius infligenda: in minori affectu, minores & paucæ cucurbitulæ sufficiunt, nec eas cum scarificatione repetere opus est.

VII.

Scarificatio nunc est superficiaria, nunc profundior. Quando crassior ipsa cutis, sanguisque evacuandus profundius delitescit, perficitur phlebotomô seu scalpellô, parte priùs fomentatâ aquâ tepidâ, aut propè fornacem calefactâ, admotis postmodum cucurbitulis vel solùm calefactis, vel juxta Belgas cum flammâ, quæ potentiùs quidem trahunt, sed majorem ægris causant timiditatem. Eâdem peractâ, loca scarificata abluenda aquâ tepidâ, & plagulæ paucô sevô obliniendæ.

VIII.

Sicuti Scarificationem menstruatim ex consuetudine tantùm institutam, tam prodigaliter vitæ nostræ inæstimabilem thesaurum, Sanguinem nempè profundentem, Medicus nullatenus approbet: ita moderatum ejus usum, urgente præsertim necessitate, minimè damnet, cùm experientia testetur, multos provectæ ætatis homines, sine ullô damnô, hôc præsidii genere usos fuisse; neque verum est, ut vulgo dici solet, illum scil. qui semel scarificaverit, per totam vitam illud continuare necesse habere, nisi in vitæ periculum se præcipitare velit, cum experientia contrarium testetur. Hinc etiam *Mœb. in hist. de feb. petech.* affirmat, puerum 8. annorum crebrioribus ophthalmiis, & fluxionibus oculorum obnoxium, suasû periti cujusdam Medici, Scarificationibus per singulos menses bis usum fuisse, easque ad 10. ætatis annum feliciter continuasse: cessantibus autem his affectibus, eundem cessâsse etiam ab ipsarum usû, absque ulla morborum invasione.

ARTICULUS II.

De Officiô Medici, in præcipiendâ applicatione Hirudinum.

I.

HIrudines seu *Sanguisuga*, *die Blut-Oegel*, non secus, ac Scarificationes, capillaria pariter venarum & arteriarum aperiunt vasa, sicque sanguinem evacuant; eas tamen in hôc antecellere videntur, quòd paulatim & sensim evacuando, minorem creent molestiam, plùs insuper afferant emolumenti, cùm hirudines sanguinis sint appetentes: cucurbitulæ verò sæpè locô sanguinis, aquosos tantùm & serosos humores evacuent.

II.

Applicari solent Hirudines, vel totius corporis evacuandi gratiâ, vel ob morbum membri alicujus privati. Quoad primum, veteres præsertim in gravidis, pueris, senibus, acutô morbô detentis, venæsectionis usû contraindicatô, applicabant eas ad venas majores, ut medianam, basilicam &c. Quoad alterum, Hirudinibus usi fuerunt tanquam verò topicô remediô, hinc præmissis universalibus, imponebant has in omni arthritide, supra locum affectum, coxæ, in doloribus Ischiaticis, in abscessibus, cutis fæditatibus, malignis tumoribus, vulneribus, morsibus venenatis; item ad illas partes, ubi V. S. & cucurbitulæ nequeunt applicari, ut v. g. naribus, labiis, pudendis &c.

III.

Hodie usus earum non adeò frequens, cùm, si sanguis universaliter sit evacuandus, id fiat pet V. S. si particulariter, per scarificationem, nisi applicatio ad venas hæmorrhoidales, quæ frequentissima, ad imitationem naturæ, in nonnullis corporibus eas spontè & periodicè, summô cum sanitatis emolumentô aperientis. Ex *Hippoc.* enim in *epidem.* ij. quibus Hæmorrhoides profluunt, neque pleuritide, neque pulmonis phlegmone, neque phagedænâ, neque furunculis, neque terminthis, neque leprâ, neque vitiliginibus albis corripiuntur, immò ex eodem *6. aph. ij. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides supervenientes, bonum sunt, & 6. aph.* 21. *Insanis, si varices, vel hæmorrhoides appareant, insaniæ fit solutio.* Præterea præservare dicuntur à morbis à Melancholiâ vulgò derivatis, ac dantur etiam exempla, plurium virorum longævorum, ex periodicô hæmorrhoidum fluxû, ut adeò venæ Hæmorrhoidales non sine ratione quibusdam dicantur *venæ aureæ.*

IV.

Cùm igitur natura sponte sua venas Hæmorrhoidales cum emolumentô referet, æquum est, ut ars imitatrix id ipsum efficiat, quare earum apertio, cum utilitate præscribenda erit à Medicô, in maniâ, melancholiâ, affectione hypochondriacâ, scorbuticâ, palpitatione cordis, scirrhô lienis, affectione arthriticâ, nephriticâ, affectibus etiam pectoris, cum suppressos illos excitet, teste *Hipp. 6. aph.* 12. dum ait: *diuturnas curanti hæmorrhoides, nisi una quæpiam servetur aperta, periculum aquæ inter cutem, aut tabis impendet.* Item in suppressione mensium, dum sanguinem in vasis uteri, propter copiam & crassitiem infarctum, ad orificia venarum sedis trahunt, vi vacui.

V.

Sicuti autem ex *Galen.* non adeò tutum est, naturam evacuationi per hæmorrhoides assuefacere, cùm periculosus sit excessus, seu sanguis supra modum excernatur, seu supprimatur; itá, licèt earum apertio in multis magnis morbis prosit, nunquam tamen eadem temerè tentanda, sed diligenter advertendum, num priùs fluere consuetæ fuerint, & modò suppressæ morborum causa existant, vel sanguis aliàs affectet vias & exitus, vel an natura eò tendat, quod per earum intumescentiam, dolorem, pruritum, vel aliquot guttulas sanguinis effluentis innotescit, quo in casû earum apertio majori cum emolumentô celebrabitur.

VI.

Pars, cui applicandæ Hirudines, linteis aquâ nitrosâ madidis abstergenda, hinc aquâ dulci eluenda, & siccanda, denique aliquot guttulis sanguinis columbini irroranda, vel sacchârô pulverisatô fricanda; postmodùm Hirudines, & quidem non venenosæ, sed præparatæ, & ritè electæ, seu per fistulam, seu per cucurbitulam, seu manû ipsâ mediante linteô albô, & mundô comprehensæ, parti applicantur, & quidem in anô posteriùs coccygem versùs, in affectibus lienis: exteriùs verò magis, ubi venam cavam deplere animus. Applicatæ Hirudines priùs non removendæ, nisi per se decidant, maturatô tamen, si placet earum casû per aspersionem nitri, salis, vel cineris. Postquam ceciderunt, pars spongiâ aquâ calidâ imbutâ fovenda, vel in vapore aquæ continenda, ut sanguis per foramen apertum fluere possit, per 2. vel 3. horas, pro viribus ægroti, collocando v. g. patientem supra solium ferventis aquæ, cui vasculum innatet sanguinem destillantem recipiens.

VII.

Evacuandus sanguis ad unc. iv. v. si mediocriter agendum: ad unc. x. si ad summum. Si foramen casû ante tempus coalescat, fluxus promovendus, vel per alias substitutas Hirudines, vel Cucurbitulam anô affixam, cujus ope sanguis in debitâ copiâ excerni possit, si nimiùm fluat, sistitur *linteô combustô* parti benè abstersæ applicatô, vel *gallis ust.* aut *gossyp. combust.* Vulnusculum quandoque consolidatû difficile, *theriac. vino commistâ* crebriùs detergendum; Hirudo, si fortè casualiter in anum irrepserit, digitô statim eruenda, vel aquâ salsâ calidâ, clysteris modô aliquoties injectâ, eluenda & elicienda.

ARTICULUS III.

De Officiô Medici, in præcipiendâ administratione Fonticulorum.

I.

CAuteria, *Fonticuli* seu *Fontanellæ*, *Fontanell*, licèt per se tantùm plus plorent, ex sanguine & nutrimentô roridô loci fonticulô exulcerati in pus mutatô, nihilominus tamen præter hoc etiam varia salia, sanies, ac sordes, vitiô, vel læsæ in sanguine fermentationis, vel depravatæ cujusdam partis nutritionis emergentes, simul evacuant, & revellunt, idque non raró cum sensibili, in morbis Chronicis, præsertim ex colluvie serosâ, ac lymphæ vitiis natis, ægrorum levamine, materiâ ichorosâ & serosâ acri sale imbutâ, sensim educta.

II.

Conveniunt igitur Fonticuli, in cephalæâ, epilepsia, præservatione ab apoplexiâ, & affectibus soporosis, vertigine, paralysi, læsione visûs, auditûs, defluxionibus catarrhalibus ad oculos, nares, palatum, dentes, fauces, pulmones, unde etiam in thoracis affectibus, ut raucedine, asthmate, tussi, perniciem minitantibus commodè excitantur, uti etiam in phthisi incipiente, prophylacticè pro humorum salsorum, & acrium affluxû, capite divertendo. Præterea in morbis lieni vulgò adscriptis, teste experientiâ, ut maniâ, melancholiâ, palpitatione cordis, affectione hypochondriacâ, scorbuticâ, affect-

affectibus hæmorrhoidum, fummum afferunt levamen, ut fi hujus tetri humoris motum è cerebro ad inferiores partes ignobiles revellere volueris, Fontanella in lævô crure aperienda fit.

III.

Licèt Cauteria maximè profint, ubi ferum feu latex plus nimiùm abundat, cùm archæus à reftagnante latice oppreffus, ab evacuatione per cauteria melius vivificatus, vires infperatò reaffumat, ficque etiam in hydrope videantur effe proficua, nihilominus cautè his utendum. Nam ex *Hippoc. 6. aph. 8. aquâ inter cutem laborantibus, exorta in corpore ulcera, non facilè fanantur;* hinc iis utendum, ubi crura nondum funt tumida. Præterea conveniunt in affectû Ifchiadicô, in affectibus uterinis, vitiô menfium exortis, fluore albô, paffione hyftericâ, pedibus ulcerofis, pro affluxû intercipiendô, ac unô verbô, omnibus aliis affectibus, in quibus vel totalem cruoris maffam, vel laticem minuere, aut revellere, vel derivare decretum eft.

IV.

In horum adminiftratione, obfervet Medicus. 1. Fonticulos fenfim, & fenfim operari, ficque magis tantùm convenire in morbis Chronicis. 2. Cùm uftio fit inter remedia extrema, non deveniendum effe ad Fonticulos, nifi ubi præfidia mitiora nihil profeciffe videmus, aut non profutura exiftimamus. 3. Corpus priùs per purgationem, & V. S. fi opus difponendum, & præparandum effe. 4. Ratione anni temporum, fi morbus inducias ferat, vernum effe omnium maximè aptum, & quidem declinante lunâ. 5. Ratione ætatis pueros tenellos, & fenes decrepitos non facilè tolerare fonticulos, nifi urgeat morbus valdè gravis, ut Epilepfia, Apoplexia, Catarrhus fuffocativus. 6. Eofdem minùs convenire emaciatis, & morbô depreffis, magis verò obefis, edacibus &c.

V.

Quoad loca Fonticulorum, demonftrantur hæc à fcopô, vel evacuationis, vel revulfionis, vel derivationis; obfervatâ tamen ubique rectitudine vaforum, partis affectæ cum locô fonticuli. Sic v. g. in nuchâ inter 2. & 3. vertebram, locô moleftiffimi veterum fetacei poni folet, pro capite & oculis. In brachiô, & quidem in Interftitiô inter mufculum deltoidem, & bicipitem, 5. Digitis, è flexurâ pro affectibus capitis, vertigine, apoplexiâ, affectibus oculorum, aurium, faucium & laryngis &c. In Cruribus, vel fuprà, vel infrà genu, in parte interna, ubi fafciæ crurales ligantur, in affectibus uteri, menfium, lienis, hæmorrhoidum malô Ifchiadicô, aliarumque partium medii & infimi ventris R. R. etiam in bregmate, feu fincipite aliquem ponunt, pro humoribus à cerebrô ad exteriora evocandis, item intrà fcapulas. Item intrà feptimam thoracis vertebram, intrà coftas, pro vomicâ pulmonum; fed hi minùs ufitati.

VI.

Excitatur Fonticulus, vel *ferro*, dum fimpliciter cutis elevata fcalpellô inciditur, foramen debitæ magnitudinis faciendo, quod ad fuppurationem deductum, fonticulum fuggerit, vel *igne actuali*, per ferramentum ignitum ad debitam profunditatem intrufum, vel *igne potentiali*, feu medicamentô *corrofivô*, vel *alcalinô*, ex cineribus, quod tamen non ita commodum, quia facilè liquefcendo, locum exulcerationis mutat, vel *acidô*, v. g. per *cryftallos lunares*, quantitate pifi, vel *butyr. antimon.* ad gut. v. vel vj. pennæ anferinæ, loco ubi excitandus eft Fonticulus, impofitô, vel *globulô ligneô*, horâ unâ ante fonticuli parationem *aquâ forti* imprægnato.

VII.

Excitatô Fonticulô, efchara & caro mortificata, butyrô, vel unguentô digeftivo feparanda, & fi exciderit, ac ulcus fatis dilatatum fuerit, globulus ex lignô hederæ, vel cerâ, vel radice Ireos, vel pifum majus, aut galerus argenteus aut inauratus imponendus, fuperimpofito Empl. diapalm. vel fparadrapo: hinc locus deinceps laminâ *Fontanell-Blech*, fubditô minutô pulvinari arctiùs conftringitur, quò profundior fiat Fonticulus. Si non fufficienter ploret, globulus indi poteft ex *rad. gentian.* vel fortior ex *rad. elleb. nig.* vel ex *hederâ* inunctâ *Balf. fulph.* vel ex *cerâ* & paucô *Mercur. præcipit.* quô etiam nihil meliùs fordidos, & putridos Fonticulos mundificat; vel ex *cerâ & cantharid.* caro in Fonticulis luxurians, optimè abfumitur, infperfô *alumine uftô.*

VIII.

Fonticulus nunc excitatur unus tantùm, nunc fimul duo, in affectibus præfertim contumacibus, ubi Practicorum aliqui afferunt: *ein Fontanell, kein Fontanell*, quô in cafû communiter obfervant, ut vel decuffatim applicentur, id eft, v. g. unus in brachiô dextrô: alter in crure finiftrô, vel viciffim. Præftant fubinde etiam duo in quovis latere, ne unum magis exinde debilitatum, totum humorum impetum eò trahat. ac hemiplexia quandoque excitetur. Ad Cauterii diu jam geftati claufuram, non facilè Medicus confentiat, nifi vel æger ætatis magnum habeat adminiculum, vel membrum fonticulum gerens gracilefcat, vel fluxione copiofiori tentetur, ac ulcus evadat fordidum, aut malignum, vel fi fupra articulum defcendat, vel fpontè exficcetur. Tum vicariæ fingulis menfibus fubrogandæ evacuationes, feu per purgationem, feu per fudorem, feu per alia loca.

ARTICULUS IV.

De Officiô Medici, in præfcribendis Remediis pro usû, & adminiftratione Fonticulorum, ufitatis.

I.

LApis fepticus ruptorius. ℞. *Ciner. clavellat. calc. viv. ciner. fag. vit. an. p. æq. F. lixiv. fort. & infpiff. ad formam lapid. S. Corrofiv-Stein zum Fontanell.*

Lapis infernalis, feu Cryftall. lunar. ℞. *Limat. argent. unc. ij. aq. fort. duplum vel triplum, folve, folutio abftrahatur in cucurbita, caput mortuum quod formam falis repræfentat, calcinetur in crucibulo amplo, donec materia non ampliùs ebulliat, hinc ignis parum augeatur, ac materia effundatur in vas calidum. Refrigerata quafi lapidem repræfentat, fed friabilem affervandum in locô calidô & ficcô. S. ut fupra.*

Lapis caufticus *Heurnii*, fefqui horæ fpatio cutem perforans. ℞. *Vitriol. uft. unc. ij. fal. armon. unc. I. calc. viv. ciner. è fæce vin. an. unc. iij. tritis atque permixtis, affunde lixivium ficulneum, vel tithymalinum, quod fubinde colatur, dum iftorum materia ferè diffoluta fit. Lixivium dein in ollâ novâ apertâ coquitur, ac fervefcit, dum craffefcat ac lapidefcat. Recondatur in locô ficcô, in ampullâ vitreâ & obturatâ.*

Unguent. digeftivum. ℞. *Tereb. Venet. unc. ß. vitelli ov. dr. ij. croc. orient. fcr. ß.* M. S. *Maturier-Salb, im Anfang des Fontanells zu gebrauchen, bifz der Butzen heraus gefallen.*

Sparadrapum. ℞. *Cer. flav. unc. ij. ol. oliv. unc. I. ß. tereb. unc. I. fluant in tigillo, infpergendo ceruff. dr. ß. obfervando, ne materia nimis ferveat. S. Durchzug, oder Fontanell-Pflafter.*

Aliud. ℞. *Ol. rof. unc. ij. ß. cer. alb. vel citrin. unc. ij. fev. cerv. dr. x. M. F. Sparadrap.*

Aliud. ℞. *Ol. oliv. lib. I. min. ij. lib. ß. coq. fuper lentô igne, femper agitando, donec incipiat fufcô colore tingi: hôc factô, in aliô cacabô liquefiat cer. citrin. lib. ß. M. cum priori materiâ, & coq. omnia ad juftam confiftentiam,*

 amotis

æmotis ab igne, add. camph. rasæ unc. ß. tege, donec camphora liquefiat, nec odor evanescat. Ultimò scindantur portiones chartæ papiraceæ, 3. digitos longæ ac latæ; quæ ducantur per dictum cerat. liquid. & f. cum forsice Emplast. debitæ magnitudinis.

Aliud viride. ℞. *Sev. hirc. cer. cit. an. unc.* 1. ß. *ol. rof. dr. vj. coloph. unc. ß. virid. ær. scrup.* 1. *M. intingatur telæ quartarium latæ.* Quidam locô Sparadrapi utuntur *Empl. Noribergensi.* alii solâ *cerâ albâ*, & si fonticuli sordes & putredinem contrahant, *additâ cerâ viridi.*

Globuli caustici Fonticulos apertos servantes, eorumque fluxum promoventes. ℞. *Virid. ær. gr. xxij. rad. gent. canthar. pulv. an. gr. xvj. cum cer. alb. dr.* 1. ß. *f. Globuli ut Pisa majora. S. Sondere Fontanell-Kügelein, solche offen und mehr fliessend zu machen.*

Cerat. *Sculteti*, Fonticulos ab omni symptomatum injuriâ vendicans. ℞. *Cerat. de ceruss.* seu *alb. coct. unc. xij. pulv. ceruss. unc. iv. thur. tragac. an. dr. vj. Ir. flor. benz. an. dr. v. styrac. liq. ol. spic. odorat. an. dr. ij. Japon. Ven. unc. ij. cer. unc.* M. S. *Besonderes Fontanell-Pflaster, solches von allen Zufall zu bewahren.*

Aliud Magni Ducis Hetruriæ. ℞. *Succ. heder. lib.* 1. *nicotian. unc. iv. tereb. resin. pin. ung. ros. Mes. cer. cit. an. un. iv. pulv. cyper. odorat. drach. ij. ß. cerufs. unc. iv. M. f. Cerat. S. ut suprà.*

ARTICULUS V.

De Officiô Medici, in præcipiendâ applicatione Vesicatoriorum.

I.

QUod fonticuli pedetentim, hoc Vesicatoria faciunt confertim, adeòque ferè urgentiori in malô, & ubi præsentaneum magis indicatur auxilium, hæc ipsa in usum vocantur. Exserunt vim suam tum revellendo, tum evacuando, & quidem tum excitando dolorem, quatenus acribus suis particulis, fibras irritant, unde ex fibrarum concitatiore tremulatione & fibratione, provocatur eò, ac citiùs fertur spirituum impetus, unde in locô priùs malè habente, per spirituum à dolore vesicante aliò avocatorum motum, fit alteratio, & successiva correctio causæ morbificæ, atque ita per accidens prioris symptomatis curatio; tum evacuando, quatenus salinæ Cantharidum particulæ hinc inde pungunt, vellicant, & rorem partis nutritium, aut etiam M. S. penetrant, attenuant & colliquefaciunt, sicque etiam particulas heterogeneas & excrementitias, eidem non ritè permiscibiles, ibidem ex arctatis poris & constrictis meatibus hærentes, evacuant.

II.

Quàm maximè igitur conveniunt Vesicatoria in diathesi sanguinis crassâ, viscidâ, & ad coagulationes & stagnationes dispositâ, ac affectibus inde oriundis, veluti in cephalalgiâ, apoplexiâ, & affectibus soporosis, paralysi, epilepsiâ, in morbis convulsivis, & affectibus nervosis sine febre, ad ardentem inclinante, in oculorum pathematibus, ut suffusione, guttâ serenâ, ophthalmiâ &c. In dolore dentium, in catarrhis ac defluxionibus, irruptionem comminantibus in pulmones, vel aliam nobiliorem partem; vel in nares, oculos, fauces, pectus &c. in doloribus fixis, chronicis, & acriter partem aliquam divellentibus, ut v. g. dolore ischiadicô. Item in petechiis, vel variolis retrocedentibus.

III.

In Febribus continuis & malignis, non promiscuè statim applicanda, sed observandus status sanguinis. Sicuti enim in diathesi ejus crassâ, viscidâ & ad coagulationes, stagnationesque dispositâ, quæ exilissimô pulsû, extremitatibus frigidis, anxietate, ad morbos soporosos propensione, aliisque coagulationis indiciis stipata est, maximè proficuos afferunt effectus, & quidem multò magis, si tempus hyemale, temperies ægri ad humidum inclinans, habitus pinguis &c. Ita è contra in constitutione sanguinis acri, & colliquativâ, ubi febris plùs minùs ardens, ac magna adest sanguinis agitatio, & impetus, quàm maximè nocent: dum accedunt convulsiones, deliria majora, febris maximum incrementum, ac tandem mors, eòque magis, si habitus ægri gracilis, ac tempus adsit æstivum; hinc delirantes cum febre acutâ, & linguâ aridâ, ex usû Vesicatoriorum plerique moriuntur, & quidem convulsi.

IV.

Ex observatione *Georg. Bagliv. de usû & abusû vesicant. c.* 3. in Pleuritide, ubi circa quintum vel septimum, vel aliis intermediis diebus apparet magna spirandi, & expectorandi sputi difficultas, patientem in summum vitæ discrimen conjiciens, irritis aliis, duo Vesicantia tibiis, vel cruribus admota, non solum expectorationem (quæ primaria crisis morborum pectoris) promovent ad stuporem ferè, sed etiam spirandi difficultatem leniunt, cùm morbi mutatione in melius, acri cantharidum sale incipientes coagulationes solvente, ac humores pristinæ circulationi restituente. Idem sentire videtur *Hippoc. l.* 2. *progn.* 67. dicens: *in Pulmoniis, quicunque tumores fiunt ad crura boni, nec potest aliud quidquam meliùs accidere, præsertim si mutato sputo sic appareant.* Fatetur prædictus author, ex centenis ejusmodi ægrotantibus vix paucissimos obiisse, præfatâ methodô tractatos, ac insuper observâsse, post adhibita pleuritide vesicantia, diarrhœam, si aliqualis aderat, imminutam, vel prorsus suppressam esse, atque subinde copiosiorem successisse urinam.

V.

Locus applicationis Vesicatoriorum, est vel universum caput, juxta *Willisium*, quod tamen rarò usu venit, nisi in apoplecticis, vel ponè aures in cephalalgiâ, dolore oculorum, dentium, aurium, vel ad nucham seu intrà scapulas, in iisdem affectibus, uti & soporosis minoribus, aut supra carpum, in parte musculosâ brachii, & in cruribus seu prope inguina, seu quod frequentiùs, 4. digitis supra malleolum interiorem in febribus malignis, affectibus soporosis majoribus &c. Prout animus vel revellendi, vel derivandi, vel evacuandi. Parantur vel ex *Emplast. vesicator.* vel ubi fortiùs agendum, in subjectis præcipuè durioribus, ex *ferment. vet. acetô forti & pulv. cantharid.*

VI.

Applicata Vesicatoria, parte priùs acetô calidô fricatâ & rubificatâ, (plùs minùs prout leviùs vel fortiùs agendum, cùm acidum figat sal vol. cantharidum) 7. 8. vel ordinariè 12. horis relinquenda, hinc removenda, vesicas forfice inscindendas, locumque leniendum *folio brassicæ* per aquam bullientem priùs tractô, vel in eam intinctô, & *butyro non salito* incrustato, vel *diachylo simplici*, singulis 8. horis illud renovando. Si animus, diutius vesicatoria in fluore conservandi, cùm alias vix ultra 4. vel 6. dies ita humida observentur, utile est *Empl. de sperm. ran.* vel *alb. coct.* 3. partes & unam *Emplastr. vesicator.* exactè mistas applicare vel *Empl. diachyl.* cum *pingued. leporin.* vel addere parùm *pulv. cantharid.* Si verò locus exulceratus nimis doleat, aut inflammationis metus adsit, aut animus consolidandi, optimum usum præstat *Emplast. de sperm. ran.*

VII.

Vesicatoriis applicatis, sitis, & linguæ ariditas supervenit: subinde etiam observantur motus tendinum veluti subsultorii, & convulsivi, quandoque sudores plùs minùs copiosi, pulsus etiam veluti obscurantur, quæ tamen omnia, si res benè succedat, per triduum circiter durant, usque dum acres cantharidum sales sanguini inhærentes,

rentes, eliminati: subinde mictum sanguineum, vesicæ inflammationem, urinæ ardorem, aliaque gravia excitant symptomata, præsertim dorso applicata, vel in gracili habitû, æstivô tempore, sub ardore caniculæ, non nisi multis *emulsionibus ex seminibus frigidis majoribus*, cum aliqua *sem. fœnic.* cantharidum alexipharmaci, quantitate curabilia. Subinde ulcera à vesicatoriis excitata, desinunt in gangrænam, vel in difficillimam eorum cicatrizationem, præsertim si maligna aëris accedat constitutio, vel in subjectis cachecticis, atro-melancholicis, valetudinariis, & lue gallicâ detentis; quô in casû, pro mundificatione commendatur *mel. ros.* si bis vel ter de die eôdem obliniantur, & pro cicatrizatione inspersus *pulvis tutiæ*, in subtilissimum alcohol redact. vel *fila carpta* in *decoct. alum. crud.* ebullita, exsiccata, atque hinc applicata.

VIII.

Vesicatoria non conveniunt, sed contraindicantur, à summâ virium resolutione, in gravidis, instante fluxû menstruô, in urinæ ardore, incontinentiâ, mictû sanguinis, ulcere sphincteris vesicæ, item iis, qui lue venereâ semel laborârunt, cum ab adhibitis vesicantibus summopere lædantur, in quôcunque tandem morbô adhibeantur, hinc nonnisi in maximis coagulationibus & morbis soporosis præscribenda. Item non conveniunt, ubi acrior & colliquativa sanguinis constitutio, præsertim in habitû corporis gracili. In febribus acutis nonnulli aliqua signa coctionis exspectant, antequam applicentur: in chronicis verò morbis nervosi generis phases lunæ, ut die unô vel alterô ante novi- vel plenilunium applicentur. Lethale signum est, si in gravioribus morbis nullam faciant operationem vesicationis, cùm etiam in cadavere nihil operentur.

ARTICULUS VI.

De Officiô Medici, in præscribendis Vesicatoriis.

EMplast. Vesicator. ℞. *Emplast. Vesicat. Augustan. dr.* 1. ß. *ij. iij. unc.* ß. *detur ad chart. S. Pflaster vor ein* vesicatori, *auf ein Leder in der grösse eines grossen Thalers oder Handflache aufzustreichen, und aufgelegter, mit Hefft-Pflastern wohl zu verwahren.*

Aliud pro 4. Vesicator. ℞. *Emplast. vesicat. August. unc.* 1. *vel.* ℞. *Empl. de melil. de mucilag. an. unc.* ß. *canthar. pulv. dr. ij.* M. S. *Vesicatori-Pflaster auf Hand und Fuß, wie bewust aufzulegen.*

Aliud in Dolore dentium valde proficuum, ℞. *Cantharid. præp. pulv. dr. ij. therebinth. dr. j. myrrh. mast. camph. an. gr. xv. ol. ros. dr. ij. cer. dr. iij. M. f. Emplast. S. Zahn Vesicatori-Pflaster, darvon, so viel vonnöthen, hinter die Ohren, oder auf das Genück aufzulegen.*

Cataplasma pro 2. Vesicat. ℞. *Canth. præp. scrup. iv. euphorb scr. j. ferment. acerrimi unc.* 1. *acet. squill. q. s. M. f. pasta pro* 2. *vesicat. S. Blatter ziehende Pflaster für* 2. Vesicator.

Aliud. ℞. *Canth. præp. scr. iv. sinap. pyreth. an. scr. j. ferment. dr. v. acet. squill. q. s. M. f. Mass. inducenda corio pro* 2. *vesicat.*

Aliud pro uno. ℞. *Ferment. parum, caricam ping. No.* 1. *canth. præp gr. vj. cum acet. squillit. s. q. M. f. Massa.*

CAPUT IV.

De Officiô Medici, in Affectibus indicantibus Balnea & Acidulas.

ARTICULUS I.

De Officiô Medici, in considerandis differentiis Balneorum, tam in genere quàm in specie.

I.

BAlneum. 1. aliud est *aëreum*, quod *laconicum Schwitz-Bad* vocant: aliud *aqueum*, de quo in præsenti. Aqueum 2. aliud est *naturale* & simplex: aliud *artificiale*, quod arte ex incoctis pluribus ingredientibus ad diversos fines ordinatur. 3. Naturale, vel est *Balneum aquæ dulcis*, vel solius, vel additi subinde simul butyri, olei, lactis &c. ad majorem humectationem, qui liquores subinde etiam seorsim apud ditiores balneum constituunt, in doloribus partium nervosarum, dolore iliacô, nephriticô, convulsione à siccitate, urinæ suppressione &c. vel *Balneum aquæ mineralis* virtute mineralium impraegnatæ. 4. Balneum minerale, vel est *actu frigidum* vel *calidum* è sua scaturigine profluens, ut statim sine aliô ignis adminiculô usurpari possit, propriè *thermale* dictum, quale v. g. Fabariense, seu Piperinum *das Pfeffer-Bad*, Castaneense *das Kasteiner-Bad*, Badense *Baaden-Baaden*. Utrumque pro varietate ingredientum mineralium, quorum vires & naturam æmulantur, aureum, argenteum, ferratum, plumbeum, salsum, nitrosum, aluminosum, sulphureum, bituminosum, vel ex variis hisce mixtum.

II.

Probantur Aquæ minerales, eas probè considerando, vel quatenus manent integræ, contemplando saporem, odorem, colorem, qualitatem tactilem, contenta, vires atque effectus, perpendendo quoque simul extra aquam loci naturam, ostium scaturiginis, canales, ahenum; vel quatenus consumuntur, seu per insolationem, seu per evaporationem in locô calidô, seu destillationem, seu decoctionem; vel examinantur per præcipitationem, ponderando ac trutinando postmodum residuum, præcipuè gustû & olfactu. Ut autem Aquæ mineralis probatio ritè instituatur, eadem haurienda recens ac pura ex scaturigine, & quidem m. vel v.

Aquæ sulphureæ v. g. tam calidæ quàm frigidæ, dignoscuntur. 1. Ex odore sulphureô notabiliter nares feriente. 2. Ex pinguedine quâdam in superficie innatante, 3. Quòd in defluxû talium Aquarum, dum aëris injuriæ subjiciuntur, cernatur corpus aliquod viscosum, album & læve, inter se cohærens simile lacti sulphuris. 4. Quòd omnes tales Aquæ argentum in iis suspensum instar communis sulphuris, jam citiùs, jam tardiùs denigrent. 5. Quòd æstuantes præbeant flores sulph. inflammabiles, in cryptis reperibiles.

III.

Balneum *aquæ dulcis*. 1. Mundificat, & sordes strigosas à sudore, pulvere & excrementis massæ sanguineæ ad peripheriam latis, abstergit atque eluit, hinc in scabie præsertim siccâ, fœtore alarum, inguinum & pedum, aliisque impuritatibus corrigendis, atque abigendis utile. 2. Poros aperit, per eos sese insinuat, transpirationem promovet, & excrementa in ambitû corporis hærentia discutit. 3. Totum corpus refrigerat, ac viscerum, & epatis præsertim fervorem, atque intemperiem calidam corrigit: humectat quoque ac serum restituit, hinc aridis, squalidis, strigosis ac tabidis maximè convenit, & præsertim Melancholicis à totius corporis habitu talibus. 4. Fibras tensas laxat, emollit, ac paregoricum est, hinc quoque utile in doloribus colicis, nephriticis, facilitandô partû, ultimô præsertim mense gestationis usurpatum.

IV.

Balnea *mineralia*, & præsertim *Thermæ* agunt in nostrum corpus calefaciendo, humores pituitosos, congelatos quasi, aut ad minimum gelatinosos, & segnes calore suô colliquando, fluxiles, & ad motum quemcunque non solùm circularem, sed & fermentativum, dum activas eorum particulas caliditate sua excitant, inutiles dissipant: singulariter verò spiritus vitales serenant, ac à particulis excrementitiis expurgant, aptos reddendo, superflua

perfluas quoque serositates extirpando, ut natura postmodum sic adjuta, mediante circulatoriô sanguinis motu, & sedes movere, & urinam pellere, ac sudores elicere valeat. Partium etiam laxitatem, remissumque fibrarum tonum contrahendo, firmando ac roborando, ut adeò pateat, Aquas thermales potissimum convenire cacochymiæ pituitosæ ac serosæ, affectibusque frigidis pituitosis & serosis, sine omni intemperie calidâ; hinc etiam in universum mulieribus magis quàm viris salutares existunt, utpote frigidioribus, & magis pituitosis.

V.

A Generalibus ad specialia deveniendo, conveniunt *Thermæ* in Paralysi, modò affectus non sit nimis radicatus in cerebrô, pessimè dispositô, ac spiritus animales adhuc sint activi, nec omnino superabundanti humiditate absorpti, aut nimiâ viscididate irretiti, item quàm maximè in Paræsi, quæ etiam balneatione acidularum tollitur. In Chiragrâ, Podagrâ &c. non conveniunt, & quidem nec in paroxysmo, in quô motus veluti criticus, neque extra eum, cùm causam ac radicem ejus in stomacho ac liquore gastrico hærentem, non tollant; hinc teste *Timæô*, *Thonerô*, pluribusque aliis, vix ullus horum usû ab insultibus podagricis liberatus: plures tamen in vitæ periculum, vel graviora incommoda præcipitati fuerunt, humoribus vel magis attenuatis, fluxilibusque redditis, vel iis ad partes nobiles ex robore articulis conciliato refluentibus, vel articulis magis exinde laxatis, emollitis, & ad receptionem magis dispositis.

VI.

Prosunt ulteriùs *Thermæ* quàm maximè in mulierum sterilitate, ortâ ex intemperie frigidâ, & humidâ, in chlorosi, in mensium suppressione, vasis uteri obstructis à mucilagine pituitosâ, vel dependente à cruditate M. S. In nimiô etiam eorum fluxû, si oriatur à sanguinis fluxibilitate serosâ, aut etiam nimiâ ejus aquositate: non verò si à sanguine biliosiori, & acriori, item in fluore albô, nephritide, ischuriâ, laxando, emolliendo spasmos, & contracturas ureterum sistendo, sicque vias, & meatus patentiores reddendo, ut calculi, atque alia postmodum excerni valeant. Item in urinæ incontinentia, ubi unicum & summum sunt remedium. Quoad affectus externos, conveniunt Thermæ in corpulentiâ nimiâ, tum potatæ, tum pro Balneô adhibitæ, in scabie quâcunque, & omnibus affectibus cutaneis, omni tandem cutis immunditie, inveteratis atque exedentibus ulceribus, fistulis, vulneribus & læsionibus minùs ritè curatis, leprâ incipiente Arabum, tumoribus pedum œdematosis &c.

VII.

Sicuti autem in paulò ante memoratis affectibus apprimè conveniunt: ita nocent è contra Phthisicis, Empyicis, Vomicâ, aut aliô abscessû internô laborantibus, corporibus etiam nimiùm repletis sanguine, vel cacochymiâ ob humorum colliquationem, ac fusionem varios excitantem morbos; catarrhosis etiam, ac varias fluxiones patientibus, ictericis quoque, hydropicis, viscerum scirrho, vel ulcere detentis, obnoxiis quoque suffusioni, erysipelati, ac abundantibus humoribus acribus, biliosis, scorbuticis &c. Prægnantes etiam à quam plurimis excluduntur, quia ex usu Thermarum sæpiùs moventur catamenia, vel supervenit purgatio, aut alvi fluxus fœtui nocivus, unde difficulter Thermarum fontes adeunt, quin aliquâ molestiâ fatigentur; quæ tamen etiam omnia intelligenda de gravidis jam longô tempore, nempe 7. vel 8. mensium, vel gracilibus, macris, vel jam ante abortui obnoxiis, cùm experientia contrarium testetur, gravidas primis saltem mensibus, Thermas sine ullô damnô usurpasse, licèt cautelâ hic opus, & mulieres tales constitutionis pituitosæ, aut serosæ sint, necesse sit. Metuitur quidem nimia prolis accretio, vel ejusdem suffocatio, cum tamen contrarium exempla probent, & absque hôc aquæ innatet fœtus.

VIII.

Deveniendo tandem ad *Aquas minerales*, in specie hic loci circa tractum Oenipontanum reperibiles, caremus quidem Thermis propriè sic dictis, & per se calidis, & æstuantibus, ut ignis adminiculô non indigeant; sulphureas tamen frigidas, & limpidas habemus, & primò quidem extra civitatem Hallensem *Balneum ad S. Crucem*, *das Bad beym H. Creuz*, quod æstate præsertim haud exiguum sulphuris odorem spirat; fortius est, *Minsterense* infra Schwazium, *das Münster-Bad.* His efficacius, & ad Thermas proximè accedens, utpote tepidum, & nonnihil sumosum, quod in monte *Brenner* invisitur, *das Brenner-Bad*, in affectibus præcipuè externis ulcerosis, nempè fistulosis maximè præcellens. His balneis sulphureis omnes prædicti effectus plùs minùs conveniunt, in subjectis tamen magis pituitosis & serosis, quàm calidis, siccis & biliosis. Minùs etiam commodè hæ aquæ potantur, viscera interna nimis calefacientes, siccantes, & sitim Tantaleam excitantes. Balneum etiam minerale habemus in *Seelrain* ad fontem rubrum, *das Seelrainer-Bad beym rothen Brunnen*, copiosô crocô martis imprægnatum. Hoc mulieribus eorúmque affectibus præcipuè dicatum, utilissimum in suppressione mensium, nimiô eorum fluxû, obstructionibus viscerum, & uteri passione hystericâ, abortûs præcautione, debilitate & laxitate uteri, fluore albô &c. Interim minùs convenit, admodum calidis, gracilibus, siccis & biliosis. Aliud Balneum frequentatur in *Valle Volders*, *das Bad im Volder-Thal*, nitro, alumine, vaporibus martialibus, & paucissimô sulphure imprægnatum; hinc calefacit, siccat, roborat, effectusque jam ante in genere propositos edit. Temperatiora, minora subjectis debilioribus, ac calidioribus magis apta Balnea sunt, illud quod est *in Eggerbach*, & illud *zu Pamkirchen* infra Halam, nephriticis, & hypochondriacis multum proficua. Reliqua Balnea, *in dem Venusberg*, *in dem Offenloch*, *in dem Kerschen-Thal* minùs de mineralibus participant, sicque magis ad dulcia accedunt.

ARTICULUS II.

De Officiô Medici, in, ante, & post Balneorum usum.

I.

UT Balnea utiliter instituantur, quædam ante, quædam in, & post illius usum observanda sunt Medico. 1. Igitur pro exigente necessitate corpus purgandum, & quidem magis per epicrasin lenioribus, ut v. g. nodulô laxativô, quàm fortioribus & drasticis, ac vena, si opus fuerit, secanda. 2. Quoad tempus anni, commodissimum præbent menses non errati, quia & dies magis protracti, tempus hilarius, ac homo ipse ad omnes curas magis dispositus, hisque temporibus nocentissima illa antiperistasis, ne ex balneô calidô exeuntes, lædantur frigidô immediatô, præcavetur. 3. Lunâ decrescente, si fieri possit, illud inchoandum.

II.

Ratione temporis diei, optimum est tempus matutinum: non exclusis tamen horis pomeridianis. Ante prandium jejunè si fieri possit balneandum: secùs jusculum, ex decocto carnis vel gallinæ in aqua thermali concedendum. Post prandium aquis non insidendum, nisi 3. vel 4. horis à prandiô, ne lædatur digestio, & variæ cruditates generentur. Consultum est, manè horâ quartâ vel quintâ surgere, balneum frequentare horâ quartâ vel quintâ, ac post prandium horâ tertiâ. In principiô nec calidè, nec profundè insidendum, ita tamen, ut calor successivè ali-

aliqualiter intendi possit, cavendo semper ne quid nimis. Ex intensiori enim calore balnei, succedunt vigiliæ, sitis, dolor capitis, defluxiones, lassitudines, appetitus prostratus, asthmata &c. Dignoscitur autem calor intensior si corpus ad introitum quasi aduratur, si facies more galli Indici excandescentis rubeat, aut corpus ipsum quasi sudore diffluat, intendatur sitis &c.

III.

Insessus non sit nimis profundus, ac pluribus ad umbilicum tantùm usque suadetur, in quô tamen certa haud potest dari regula. Profundius enim insidere possunt seniores, melancholici, phlegmatici, ventriculum frigidiorem habentes, qui etiam majorem calorem ferunt; vel affectionibus colli, scapularum vel brachiorum detenti: minùs Juvenes cholerici, æstuantem habentes ventriculum. Labrum semper sit mundum, tegendum mediâ parte versùs collum asserculis ligneis: ex alterâ verò parte tapete, vel aliis integumentis; caput etiam linteis mundis circumligandum, & à calidis balnei ascendentibus vaporibus defendendum. Si Aqua mineralis non per se sit calida, per trihorium priùs spumosâ ebullitione coquatur, & singulis insessionibus renovetur.

IV.

Longitudinem & horas Balneandi quod attinet, communiter balneum primô die per horam: alterô per duas, vel unam & dimidiam, & sic singulis diebus per horam, vel dimidiam crescendo pergitur, usque ad horas 5. 6. 7. tum per 12. 15. vel etiam 20. dies in eôdem consistendum, vel eòusque, donec quis se alleviatum senserit, & balneum quasi nauseaverit, quod signum perfectæ curæ, atque hinc denuo eô, quô ascensum est modô & tempore, descendendum. Ante prandium semper plùs temporis insumendum, adeò, ut si de die per 5. horas balneetur, balneum manè per 3. cum dimidia: vesperi per 2. & dimidiam partem horæ balneandum sit. Alii sequentem observant Tabellam.

INSTRUCTIO FUNDAMENTALIS,

Qua ratione Horæ insessûs Balnei sint observandæ.

Modus ascendendi, & descendendi.

Die.	Horis antemeridianis.	Horis pomeridianis.
1	1	$\frac{1}{2}$
2	$1\frac{1}{2}$	1
3	2	$1\frac{1}{2}$
4	3	2
5	3	2
6	3	2
7	3	2
8	4	3
9	4	3
10	4	3
11	4	3
12	4	3
13	4	3
14	4	3
15	3	2
16	3	2
17	3	2
18	$3\frac{1}{2}$	2
19	$1\frac{1}{2}$	1
20	1	$\frac{1}{2}$
21	1	$\frac{1}{2}$

Interim tamen hæc Tabula non est universalis, sed habenda est ratio naturarum, sexus, ætatis, temperamenti &c. multi enim de die ultra 4. vel 5. horas non tolerant, præsertim biliosi, sicci, melancholici: alii plures, ut robustiores, & durioris texturæ homines, ut etiam ad 4. 5. vel 6. septimanas Balneum continuare possint. Quilibet pro regulâ habeat vires, earumque conservationem, ac balnei tolerantiam; qui enim læditur balneô, ac cui appetitus dejicitur, abdomen inflatur, ac alia perversa accidentia, quæ ordinariò à balneô non procedunt, patitur, satiùs est, ut vel abstineat, vel cautè balneô utatur. Interim nephriticæ, colico dolore laborantes, hystericæ, in principiô Balnei alterationem sentientes, non statim desistere debent, sed cum certiori spe valetudinis pergere, juxta vulgare illud: *Was das Bad bringt, nimbt das Bad vvieder hinvveg.*

V.

Finitâ lotione corpus detergendum, lectô per dimidiam saltem horam committendum, ac sudor fortè superveniens non impediendus. Si durante balneatione superveniat excoriatio, pruritus, maculæ, scabies &c. quod tamen non est necessarium, balneum tam diu continuandum, donec cutis lævigata priorem formam receperit; sit autem aqua tepidior, neque diutiùs eidem immoretur, sed sæpiùs de die in & exeat, oportet. Consultum etiam est, si nimis diu hoc malum protrahatur, indusia quædam in aqua thermali sæpiùs intincta, & per se exsiccata, peractâ balneatione perpetuo gestare, ac m. & v. partes excoriatas vinô calidô lavare.

VI.

Aër vitetur frigidus, & si talis sit, hypocaustum moderatè calefaciendum, vel corpus sufficientibus vestimentis etiam pelliceis tegendum, neque tamen etiam radiis solaribus exponendum; prandium & cæna semper æqualibus instituantur horis, ac quò parciùs comeditur, & bibitur thermarum tempore, eo meliùs est. Extra pastus vini usus vitandus, Urgente siti, vel aliàs etiam circa medium balneandi tempus, potus aquarum thermalium frigidarum, post prandium, vel calidarum ante prandium, cum incoctione *sem. fœnic. coriand.* vel *cinam.* concedendus est. Longa mensa in prandiô nocet: minùs in cænâ. Caveatur à varietate ciborum, à satietate, ab acetariis, infumatis, fructibus horariis, lacticiniis, frixis, ex pasta coctis, nimiùm aromatizatis, saccharatis, salitis, flatulentis; cibi sint boni succi, ac laudabilis concoctionis, & paucorum excrementorum, ut carnes vitulinæ, hædinæ, capreol. leporin. juniores, capon. pull. gallinac. gallin. galli indic. avicul. mont. ex piscibus trut. thymal. gobii, fundul. lucii minores, hordeacea, ova sorbilia &c. Pro potu utendum vinô albô dilutô, pro cujusque natura, & consuetudine. Alvus servetur laxa. Vitandi vehementiores corporis & animi motus.

VII.

Tandem etiam accidentium morbosorum, usui Thermarum subinde supervenientium habenda ratio, & 1. *cephalalgiæ*, per clyster. lotiones pedum, laxantia, frontalia, & unguenta. *Vigiliarum*, per hordeata, emulsiones, pediluvia, frontalia. *Somnolentiæ*, per clysteres acriores, frictiones, caput purgantia, vel cessationem à balneo, si notabilis sit. *Defluxionum*, per diætam exquisitam, & aëris correctionem, vel cessationem à balneô, si gravis, donec remittat. *Febris*, per cessationem à balneô, & abstinentiam vini. *Sitis*, per julepos acidulos, emulsiones &c. *Inappetentiæ*, per evacuationem, appetitum excitantia. *Alvi constipationis*, per spinachium, pruna dulcia, poma cocta, ova sorbilia, pilulas Francofurt. vel Emanuel. clyst. vel suppositor. *Exulcerationis* seu *efflorescentiæ cutis*, per continuationem balnei blandioris & tepidioris, vel si etiam major, per V. S. purgationem, sudorifera &c. *Mensium*, per cessationem, si vehementiùs fluxus instaret: secùs non.

ARTICULUS III.

De Officiô Medici, in præscribendis nonnullis Balneis artificialibus.

BAlneum Thermale expertissimum, Paul. de Sorbait. ℞. *Sulph. viv. apyr. calcis viv. an. lib.* 1. *M. f. Pulv. qui aliquot ebullitionibus coq. cum aq. font. mens. viij. hinc ab igne removeatur, ut subsideat & refrigescat per noctem, alterô die fiat Balneum plenum ex aquâ font. calida, ad cujus refrigerium decanetur lixivium pridie ex speciebus extractum, remanente in fundô ollæ pulvere. Post usum Balnei ex ejusdem aquâ tantundem reaffundatur ad ollam, in quâ pulvis ille subsedit, servetúrque reliqua Balnei aqua in cupâ bene tectâ. Alterô die eadem aqua calefiat, & altera in ollâ existens iterum ad refrigerium reaffundatur per decantationem, remanente semper in fundô pulvere. Taliter, quater procedi potest, hinc novæ species recipiendæ.* Balneum hoc euporiston Thermis vix cedit, omnibus nervorum, & articulorum doloribus, matricis affectibus, paralysi, calculo &c. accommodatissimum. Ab experientiâ arthriticis eximias excoriationes creat, quibus copiosus evacuatur ichor cum levamine.

Balneum in Nephritide. ℞. *Herb. veron pariet. mercurial. malv. cum tot. saxifrag. ononid. an. m. ij. fl. cham. m. iij. sambuc. m. ij. rad. alt. petrosel. fœnic. an. un. j. ß. sem. lin. unc. iij. fœnugræc. unc. j. bacc. Junip. unc. iij. M. incis. dentur S. Species zum Bad.*

Aliud. ♃. *Stramin. aven. flor. calend. an. q. s. Misce.*

Balneum in Scabie. ℞. *Rad. oxylap. unc. ij. enul. camp. malv. an. unc. j. herb. saponar. nepeth. fumar. agrim. veron. an. m. ij. fl. chamom. m. ij. herb.* 5. *emoll. an. m. j. bacc. laur. unc. ij. sulph. viv. nit. alum. an. unc. ij. M.*

Aliud. ♃. *Rad. bryon. unc. j. oxylap. irid. flor. an. unc. j. enul. camp. unc. ij. herb. fumar. scabios. mercurial. an. m. j. alum. dr. vj. sulph. dr. x. tart. unc. j.* ß. M. S. *Kräuter und* Species *zum Bad.*

Balneum in Fluore albô. ℞. *Herb. arthemis. calamint. puleg. meliss. ment. satur. hyssop. serpill. thym. orig. absinth. ros. rub. cham. melil. an. mj. rad. cyper. long. calam. aromat. an. unc.* ß. *Irid. flor. unc. j.* ß. *Gumm. ladan. unc. j. sacculo inclus. coq. in s. q. aq. pro Baln.* Herbæ singulis tribus diebus renoventur; ut sinum muliebrem intimiùs penetret, per syringam, annexâ vesicâ suillâ, aqua intropellatur, vel lanâ, eâdem aquâ benè madidâ, in uteri collum intrudatur.

Balneum in suppressione Mensium. ♃. *Rad. aristol. lil. alb. arthemis. alth. rub. tinct. aa. unc. iij. sem. lin. unc. vj. fœnic. unc. j. carv. cumin. petrosel. an. unc. j.* ß. *bacc. laur. unc. iij. Juniper. unc. vj. herb. malv. melilot. puleg. meliss. mercurial. an. m. ij. fol. sabin. m. iv. fl. cham. m. iij. cent. min. mij. incis. & conquass. includ. saccul. qui ex aq. s. q. coq. pro insessû & fotû muliebrium.* Prodest etiam hoc Balneum in partû difficili, fœtû mortuô, retentis secundinis &c.

Aliud efficacissimum, teste Riveriô. ♃. *Rad. alth. lil. alb. enul. camp. bryon. cucum. agrest. an. lib. ij. fol. malv. violar. mercurial. puleg. matricar. meliss. an. m. iv. sem. lin. fænugræc. leviter contus. an. unc. ij. coq. in aq. s. q. pro Baln.* Usû hujus Balnei, aliquando in tertiô vel quartô balneô profluxerunt menses, per longum tempus retenti.

Balneum adstringens, in procidentia Uteri. ♃. *Fol. beton. agrim. salv. laur. roris. myrt. puleg. orig. fl. stæch. arab. balaust. an. mj. rad. consolid. maj. unc. iij. bistort. torment. aristol. long. an. unc.* ß. *alum. roch. unc. ij. M. incis. dentur ad chart. coq. in aq. fabr. pro Balneô.*

Aliud. ♃. *Herb. ment. puleg. orig. hyssop. ruth. meliss. serpill. salv. major. lavend. an. mij. nuc. cupress. ros. rub. spic. nard. cort. gran. capul. gland. an. unc. j. mespil. immat. acac. an. mj. scob. lig. Juniper. guajac. an. unc. iv. sal. nit. sal. commun. an. lib.* ß. *alum. lib. i. M.*

Balneum contra Atrophiam Hecticam. ♃. *Amygd. cum cortic. gross. mod. contus. lib. ij. farin. hord. lib. vj. indantur sacco ampliori, & coq. in ahen. cum aq. pluv. s. q.* tertiô die renovetur.

Baln. Hordeaceum *Gersten-Bad.* ♃. *Hord. crud.* si simul abstergendum, vel *excorticat.* si magis refrigerandum, & humectandum 2. *oder* 3. *grosse Massl saccul. indit. coq. in s. q. aq. pro Baln.* Tertiô vel quartô Balneô renovetur *hordeum.*

Balneum articulos, nervos & ligamenta roborans. ♃. *Herb. absinth. arthemis. orig. hyper. serpill. lavend. an. mij. rorism. major. an. mj. rad. alth. asar. lil. alb. an. unc.* ß. *fl. cham. summit. aneth. an. mij. turion. abiet. conor. seu strobil. ejusdem an. miiij. sem. lin. fœnug. an.* ℔. ß. *M. incis. & contus. pro Balneô.*

Aliud in hunc finem parari solet, ex foliis *summitatibus, & baccis Juniper.*

Balneum formicarum. ♃. *Formicarum integrum cubile, quod sacculô inclus. coq. in s. q. aq. pro Baln. addendo subinde alias herbas vel etiam Mineralia.* Prodest in Paralysi, dolore Ischiadicô &c.

Balneum antiparalyticum. ♃. *Alum. sulph. bacc. laur. an. lib. j. bacc. & summit. Juniper. an. mij. vel iij. salv. nob. mj. M.*

Aliud. ♃. *Herb. major. chamæd. chamæpyth. fol. primul. ver. an. miij. rorism. salv. an. mij. fl. lavend. primul. ver. an. mj. bacc. Juniper. mij. sulph. lib. iij. nit. lib. j.* M. pro Balneô.

Balneum expertum in Sterilitate. ♃. *Rad. bryon. imperat. valerian. Ireos, enul. camp. an. unc. iij. fol. major. arthemis. nepet. puleg. mercurial. salv. laur. an. mjv. bacc. laur. Juniper. an. unc. j. coq. in s. q. aq. pro semicup.* Alii etiam addunt *acervum formicarum.* Sedeat in hôc Balneô, noctû cubitum itura per 1. horam: hinc egressa, & abstersa calidis pannis in sellam perforatam sedeat, ac fumum excipiat *ex thur. mast. succin. benz. gumm. tacamah. gumm. anim. troch. alipt. mosch. &c.*

Balneum carminativum, & anodynum, in Colicâ. ♃. *Herb. orig. calam. ruth. an. mij. fl. chamom. miij. malv. cum tot. mj.* ß. *melil. mj. summit. aneth. mij. sem. lin. unc. ij. fænug. unc. j. aneth. unc. j.* ß. *bacc. Juniper. unc. iij. incis. & conquass. coq. in s. q. aq. pro Balneô.*

ARTICULUS IV.

De Officiô Medici, in considerandâ vi & effectû Acidularum, tam in genere, quàm in specie.

I.

A*Cidulæ* (quæ nihil aliud sunt, quàm vitriolum martis dissolutum: fit autem vitriolum martis, quando minera martis dissolvitur, à spirit. sulph. acido) variis etiam modis probari solent, ut suprà dictum de Thermis. Optimus est per præcipitationem: fallax è contra, qui fit per destillationem & evaporationem, tum quia multum de volatili substantiâ evanescit, tum quia remanens mediante igne alteratur, ac aliam acquirit texturam. Decoct. gallar. infusum, acidulas nigrore tingit, si *de marte* participent. Infusâ aquâ salsa turbantur, & quasi lactescunt, si *de nitrô* quid participent. Si quid *de alumine*, optimè evaporatione dignosci potest. Nobis hîc Oeniponti in usû practicô sunt *Bruzenses, der Brutzer-Saurbrunnen*, & *Egranæ seu Egrenses, der Eger-Saurbrunnen.* Illæ martiales, vitriolicæ, sulphureæ & aluminosæ: hæ, prioribus magis efficaces, licet minùs gratæ, nitrosa salinâ sulphureâ aciditate præpollent.

II.

Vim suam in corpore exercent Acidulæ, suaviter calefaciendo, humiditates superfluas absumendo, & exsiccando,

cando, salia sylvestria sanguinis contemperando, hinc æstum viscerum corrigendo, scorias tartareas ex latice & totâ massâ sanguineâ evertendo & elutriando, tum per alvum, tum per urinam & sudores, viscerum ac vasorum infarctus detergendo, discrasiam viscerum emendando, ac partibus tandem debitum tonum restituendo; præterea salia acida vitiosa in corpore absorbendo, & per inferiora eliminando. Dum enim potatur aqua acidula, fermentum stomachi acuit atque exaltat, unde singularis fames: hinc ventriculum à quisquiliis elutriat, tonum fibrarum restaurat, & dum ad intestinum duodenum defertur, vi bilis alcalinâ pars metallica martis præcipitatur, quæ postmodum iterum apta est, ab omni acidô præternaturalem alterationem suscipere, acidum in tertium quasi salsum immutare, illud destruere, absorbere; & hinc excrementa nigrô colore plerumque tinguntur, ut illud postmodùm per alvum, sæpè etiam per urinam & sudorem eliminetur.

III.

Ex dictis patet, quòd sicuti Thermæ magis prosunt in cacochymiâ pituitosâ & serosâ, ità Acidulæ magis in cacochymiâ biliosâ, & melancholicâ. Ut autem ad specialia deveniamus, sciat Medicus, Acidulas prodesse, 1. In affectibus capitis, non quidem essentialibus, sed per sympathiam partium inferiorum excitatis, à corruptis & vitiosis humoribus ibidem stabulantibus, ut v. g. in catarrhis calidis, acribus, salsis, vigiliis, vertigine, tremoribus, convulsionibus, ac epilepsiis, si fomes morbi sit mesenterium, lien, uterus, ventriculus, vel causæ sint lumbrici. Item in cephalalgiis & hemicraniis, ex vitiô sanguinis aut chylificationis oriundis. In metû apoplexiæ cautè iis utendum. Pareses & contracturas, si non omninò inveteratæ fuerint, radicitùs extirpant, tam potatæ quàm balneô adhibitæ.

IV.

Præterea quoque auferunt ruborem faciei oculorúmque: singulariter verò fermentum ventriculi erigunt, unde appetitum procurant, digestionem promovent, ructus ejiciunt, cardialgias, sodas & vomitum maximè matutinum materiæ pituitosæ & aqueæ, quam vulgò, *das Hertz-Wasser* appellant, compescunt, inflationes ejus sopiunt, & mineram flatuum evacuant. Præterea prosunt in Veterum antipraxia, vel R. R. chylosi læsâ, obstructionibus viscerum, ictéritiâ, chlorosi, & specialiter in colicâ convulsivâ vomitibus infestante, ac malo hypochondriaco, cujus sunt quasi sacra anchora, ac alter Rhizotomus.

V.

Item maximè conducunt, in nephritide, gonorrhœâ, arthritide, rheumatismô, scabie, fluore albô, suppressione mensium, eorum superfluitate, vermibus quoque, quorum certissima sunt antidotus; sterilitatibus quoque multoties opitulantur, febres omnis generis intermittentes tollunt, non tam potæ, diluendo cruditatem nidorosam, ac infringendo acidum volatile oleosum atque corrosivum, verùm etiam, si in iis balneetur, præsertim imminente rigore. Malignis quoque febribus prosunt diluendo, inflammatos spiritus potenter ligando ac pacando, eosque suâ vitriolaceâ, ac quadantenus anodynâ vi sopiendo, & causam occasionalem irritantem emendando.

VI.

Quoad affectus externos, juvant Acidulæ præsertim omnis generis arthriticos, Ischiadicos, podagricos, ophthalmicos, & singulariter paralyticos ex colicâ, per modum Balnei adhibitæ. Tollunt calidè gargarizatæ, scorbutum oris. Virtus quoque illis adscribitur medendi ozænæ, vermiculis aurium &c. Balneô usurpatæ, conducunt etiam in pruritû, scabie, serpigine, ulceribus sordidis, corrosivis, rheumaticis, phagædænicis, & disepuloticis, fluore albô, sterilitate, suppressione mensium &c.

VII.

Sicuti autem Acidulæ in modò dictis affectibus prosunt, ita necesse est, bibentes præditos esse stomachô robustô, pulmonibusque validis, cùm omnibus ad phthisin pulmonalem inclinantibus Acidulæ infensissimus hostis sint, hydropici quoque ex eorum usû plerumque intereant; nocent etiam magis, quàm prosunt, ubi viscera haud integra, ac vel scirrhô vel abscessû, aut tuberculis detenta. Omnia igitur priùs benè examinanda, causæque morborum perpendendæ; antequam ægroto Acidularis cura præscribatur.

ARTICULUS V.

De Officiô Medici, in, ante, & post usum Acidularum.

I.

Ante usum Acidularum corpus evacuandum, non quidem fortioribus, M. S. exagitantibus & turbantibus, partesque solidas lædentibus; sed *potione* quâdam *mannatâ*, vel *rhabarbarinâ*, vel *pilul. Emanuel.* aut *nodulô laxativô*, &, si opus, licèt ut plurimùm necesse non sit, vena secanda. Tempus optimum bibendi Acidulas, est *Majus*, *Junius*, *Julius*, *Augustus*, nam:

Mensibus in quibus R. non debes bibere Wasser.

Licèt urgente necessitate etiam hyeme concedi possint, dummodo vasculum aquæ potabilis adhuc obturatum, lente ad fornacem calefiat, vel per noctem in hypocaustô calidô steterit, vel aquæ calidæ immergitur, vel dum scyphus argenteus retinetur in aquâ ferventi, & infunduntur unc. iij. vel iv. pro vice mox exhauriendæ.

II.

In loco scaturiginis bibens, manè hora 4. vel 5. surgere debet, excrementa per meatus convenientes excernere, ac unâ vel alterâ horâ post solis exortum, fontem sine violentô motû frequentare, & quidem jejunus, nisi esset tenerioris constitutionis, ac humoribus præditus tenuibus, fibrisque satis raris & exilibus; quô in casû vel jusculum carnis, aut ovum sorbile, si confortantia ex officinis non videantur sufficere, concedi potest: immò in hôc passû, ne ventriculus ita debilis à frigore fontis lædatur, conducibilius est, calidiusculè modô supra dictô, lymphas potare.

III.

Bibiturus ac prædispositus, dum ipsum fontem adiit, vel eò vectus est, aquarum potum incipiat, inchoando à 2. 3. vel pluribus vitris successivè ebibitis, prout appetitus exigit, ac natura non gravatur, hinc singulis diebus unum, 2. vel 3. vitra addendo, usque dum deveniatur ad eam quantitatem, quam quis haurire poterit absque ullô incommodô, ut v. gr. gravitate, dolore, flatibus, vomitû &c. habitâ tamen semper ratione ætatis, sexûs, constitutionis fortis vel debilis, capacitatis ventriculi, ac consuetudinis, maximè autem respiciendum ad tolerantiam. In Acidulis Bruzensibus 4. 5. 6. 8. &c. mensuræ bibuntur. In Egranis quotidie ampulla terrea, *Ein Eger-Sauerbrunnen-Flaschen* ebibitur, eorumque vel 8. 9. *ein halbe Kisten*, *ein halbe Cur* vel 15. aut 18. *ein gantze Kisten ein gantze Cur* absumuntur. Non autem unâ vice Acidulæ actû frigidæ affatim, & præcipitanter ingurgitandæ, sed 2. vel 3. vitra pro unâ vice, interpositis dein discursibus, levibus deambulationibus, assumptis stomachicis, ut *confect. sem. anis. fœnic. condit. z. z. vel calam. arom. cort. cit. aurant. morsell. &c.* ità tamen, ut tota mensura intra horam & dimidiam ebibatur.

IV.

Potus Acidularum continuandus per dies 10. 15. aut 20. immò per mensem, & ultra, pro morbi magnitudine & longitudine. In morbis contumacibus etiam annô sequenti frequentandæ: secùs in levioribus, & prophylacticè tantùm bibitis: sicuti autem in summâ dosi, quæ intra triduum haberi potest, per aliquot dies perseverandum, & præsertim eò usque, donec quis sese alleviatum (quod signum erit perfectæ curæ) sentiat; ità rursùs gradatim denuò descendendum, nisi quis unam vel alteram tantùm biberet mensuram, descensione opus non est; olim etiam vesperi Acidulæ methodicè bibebantur: hodiè verò ad sitim duntaxat, si fortè urgeat tollendam, unum vel alterum vitrellum potatur, vel in affectibus externis Acidulæ ante prandium potari, post prandium pro Balneo usurpari solent.

V.

Operatio Acidularum diversa, & pro variâ corporis complexione, ac humoribus in eô prædominantibus, hinc motus naturæ observandus, ac per convenientia loca adjuvandus. Optima est operatio, si primò per alvum, hinc per urinam, ac tandem per sudorem operentur. Si per alvum, ut meliùs operentur, consultum est, ut æger noctû, hora 1. ante cœnam sumat, vel *pilul. aloëticas*, *FF.* vel *Emanuel.* vel in primô vitrô Acidularum dissolvat, *syr. rosf. sol.* vel *fl. persic.* vel ità simpliciter in majori quantitate, vel *pulv. syr.* aut *rad. gial.* acuatum. vel *crem. tart.* vel sumatur manè *morsul. purg. &c.*

VI.

Haustis Acidulis, neutiquam violentis exercitiis utendum, cùm etiam in lectô subinde non sine fructu sumantur, sed reliquum tempus ad prandium usque, levibus deambulationibus, discursibus, ludis &c. transfigendum, ad aliqualem lassitudinem, & eruptionem sudoris. Prandium non accedendum, nisi hora xj. vel saltem 4. horis ab assumptô potû, donec tota vel potissima ejus pars sit excreta, ac urina priùs alba, hinc nonnihil colorata fiat. Interim aquas initiô potûs vel etiam in ascensû, ægrè reddens, non tamen statim desistere debet, sed animosè perseverare, & summitatem curæ exspectare, modò etiam intra 2. horas transeant.

VII.

Efficaciores sunt Acidulæ, sudô serenôque, quàm nubilosô & pluviosô cœlô, hinc etiam aliò transportandæ, hauriri debent tempore serenô existente, & quidem omni anni tempore, Bruzenses nostræ mense Martiô collectæ optimæ, antequam nix colliquescens intimiora terræ penetrando, fontem inquinet. Vitandus igitur in curâ acidulari aër intemperatus, frigidus, pluviosus, nebulosus; hinc tali existente, Acidulæ domi in hypocaustis calidis bibendæ, aut lectus petendus. Interim etiam vitandi radii solares.

VIII.

In Diætâ vitanda satietas, multa ciborum varietas, edulia salsa, nimis aromatizata, crassa, viscosa, dura, lacticinia, legumina, acetaria, fructus horarii, caro suilla, infumata &c. è contra convenit bubula junior, caro vitulina, vervecina, leporina, hædina, volucres montanæ, caro pull. gallinac. capon. columb. pisces saxat. &c. Pro potû vinum alb. merum, vel rubellum tenue, non tamen Acidulis dilutum. Fugiantur somnus meridianus, exercitia violenta, ludi intensi, mœror, tristitia, ira, venus; alvus quotidie sit aperta, secùs vel *enemate* serò injectô, vel *infusione sennæ* ante potum sumpta, vel *crem. tart.* acuatô, in primô cyathô sumptô laxanda.

IX.

Tempore curæ Acidularum, symptomatum emergentium quoque habenda ratio, ut v. g. *retentionis aquarum*, per laxantia, ut rhab. gial. crem. tart. syr. ros. sol. acuat. vel per cessationem curæ. *Vomitûs*, per clysteres, roborantia interna & externa, vel cessationem curæ. *Colicæ*, per clysteres, vel cessationem curæ. *Suppressionis alvi*, per passulas, pruna, poma cocta, spinach. bet. pilul. Emanuel. clyst. crem. tart. acuat. *Diarrhœæ* vires diminuentis, per abstersiva, tam per os assumpta, quàm clysteres injecta, & roborantia. *Commotionis humorum*, excitantis quandoque dolores dentium, lumborum, podagram &c. per continuationem curæ, & abstinentiam à vinô. *Fluxus mensium*, per defensionem genitalium à frigore, & potationem Acidularum calidarum.

X.

Finitâ Acidularum curâ, mediantibus conviviis & poculis non valedicendum, iter domum versus citra festinationem instituendum, diæta deinceps exactè servanda, aliquid Acidularum domi adhuc, si placet, bibendum, purgatio, si quis ex retentis aquarum reliquiis gravatum se sentiret, instituenda: secùs eâdem abstinendum. Sicuti autem Acidulæ efficaciores sunt ad scaturiginem potæ, quàm aliò delatæ: ita etiam Acidularis cura domi instituta, (quod nonnulli faciunt, vel ut sumptibus parcant, vel quod iter exhorrescant, vel ob occupationes urgentes domò abesse nequeant) rarò singulari cum fructû instituitur; præsertim in iis, qui manè Acidulas ad plures libras ingurgitant: postmodùm seriis negotiis hinc inde irretiti, spiritibus aliò avocatis & dissipatis, ventriculum debilitant, vel ante prandium lymphis, post prandium verò Baccho litant; unde his magis consultum, ut omissâ solenni curâ, manè lib. 1. vel 1. ß. bibant, leviter desuper obambulando, & exactam diætam servando: post prandium etiam rursùs vitrum Acidularum hauriant, atque sic curam ad 30. dies, & ultra continuent.

ARTICULUS VI.

De officiô Medici, in præscribendis Remediis pro debitô usû Acidularum.

℞. *Confect. sem. anis.* vel *fœnic.* aut *coriand. præp. lib.* 1. *detur ad scatul. S. Anifs-Fänchel-oder Coriander-Zucker unter dem Trincken deſs Saurbrunnens zu gebrauchen.*

Morsell. ℞. *Spec. diarrhod. Abb. aromat. ros. complet. an. dr. ij. cort. aurant. condit. minutim incis. citr. an. dr. iij. nuc. mosch. in Ind. condit. dr. ij. confect. sem. anis. fœnic. coriand. an. scr.* 1. ß. *cardam. min. scrup. ij. sacch. in aq. ceras. nig. & cinam. dissol. q. s. M. f. Morsul. S. Magen-Stritzelen, unter den Saur-Brunnen trincken, ein oder anders zu gebrauchen.*

Aliud. ℞. *Spec. pro morsul. Imperat. unc.* 1. *condit. z. z. Chinens. cort. cit. nuc. Ind. condit. an. unc.* ß. *cardam. dr. j.* ß. *cubeb. dr. ij. ol. dest. cinam. gut. v. mac. gut. vij. caryoph. gut. iv. cit. gut. iij. sacch. albiss. in aq. sassaf. cum cinam. destill. solut. lib.* 1. *M. f. Morsell. S. ut supra.*

Alii magis temperati pro hypochondriacis. ℞. *Cort. cit. recent. minutissimè quadratim incis. dr. iij. sacch. albiss. in aq. spirituos. cinam. dissol. unc. iv. M. f. Morsul.*

Tragæa. ℞. *Spec. aromat. ros. diaxyloal. diarrhod. Abb. an. scr. j. cinam. elect. dr. j. nuc. mosch. dr.* ß. *mac. caryoph. an. scr.* ß. *sacch. albiss. unc. iij. M. f.* Trag. S. *Magen-Trisanet unter vvehrenden Saurbrunnen-Cur nach dem Essen mit Wein und Brod zu nehmen.*

Pilulæ laxativæ. ℞. *Mass. pilul. FF.* vel *Emanuel. dr. ij. formentur ex scr.* 1. *No. vij. aspergantur cinam.*

S. *Franck-*

S. *Franckfurter-oder Emanuel-Pillulen, darvon 7. ein Stund vor dem Nacht-Essen zu nehmen.*

Pulvis pro transitû Acidularum promovendô, ℞. *Crem. tart. dr. ß. rad. gial. scr. j. M. f. Pulv. dentur* 8. *dos.* S. *Laxier-Pülverlein, darvon eines in dem ersten Glass Saur-Brunnen zertribner einzunehmen.*

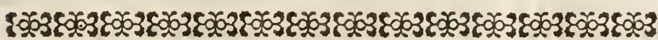
Alius. ℞. *Pulv. epat. rub. scrup. j. diagryd. rosat.* vel *sulphurat. gr. viij.* (plus minùs) *M. dentur* 8. vel 10. *dos.* vel ℞. *Crem. tart. dr. j. tart. vitriolat. sal. absinth. an. dr. ß. ocul. canc. præp. dr. j. ß. sacch. albiss. dr. ij. M. f. Pulv. ad scatul.* S. *Vermischter Weinstein, darvon ein halb Quintl. in dem ersten Glass Saur-Brunnen zu nehmen.*

Syrupus pro eâdem intentione. ♃. *Syr. ros. sol. aur.* vel *fl. persic. lib. ß. detur ad fictil.* S. *Rosen-oder Pfersich Blüh-Safft, darvon* 3. *oder* 4. *Löffel voll in den ersten Glass Sauer-Brunnen zu nehmen.*

Alius. ℞. *Syr. ros. sol. unc. iv. crem. tart. scr. j. ß. pulv. syr. sem. mel. subact. scr. j. M. f. a.* vel ℞. *Syr. de cich. cum rhab. ros. sol. aur. an. unc. j. pulv. rad. gial. dr. ij. M.* S. *Laxier-Safft, darvon zuvor vvohl aufgerührter* 1. *oder* 2. *Löffel vol in den ersten Glass Sauer-Brunnen zu nehmen.*

Morselli, pro eâdem intentione. ℞. *Mag. gial. gr. xiv. gum. gutt. gr. viii. cons. cit. borrag. cort. cit. condit. an. scr. i. ol. cinam. gutt. ii. sacch. albiss. in aq. borrag. & cinam. dissol. q. s. M. f. Morsul. N.* 2. vel ℞. *Pulv. rad. gial. dr. ii. spec. pro morsul. Imperat. crassiusculè incis. flaved. cort. cit. rec. an. dr. i. sacch. in aq. ros. solut. unc. ij. f. Morsul. N. iij. æqual. magnitudinis.* S. *Purgier-Morsellen, davon eine vor Trinckung des Sauer-Brunnens zu nehmen.*

Electuar. ad eundem finem. ♃. *Pulp. tamarind. unc. i. cass. extract. dr. vi. cons. ros. unc. j. rad. gial. dr. ij. magist. scammon. dr.* ß. M. S. *Purgier-Latvvergen, einer kleinen Nuss gross mit den Sauer-Brunnen zu nehmen.*

CAPUT V.

De Officiô Medici, in Affectibus indicantibus Purgationem.

ARTICULUS PRIMUS.

De Officiô Medici, in Humorum evacuandorum Præparatione.

I.

CUm experientia testetur, ac Medicis in praxi notum sit, in quartanâ, scorbutô, affectione hypochondriacâ, cachexiis, aliisque morbis chronicis & lentis, Purgationes fieri quandoque graves, cum torminibus, variis spasmis, violentâ humorum agitatione, intestinorum exulceratione, deliquiô, passione hystericâ &c. quæ omnia symptomata, cùm contingere soleant, vel ex acrimoniâ nimiâ, & corrosivitate humorum evacuandorum, vel quod iidem nimiùm crassi, viscidi, fixi, immorigeri & archæo resistentes sint, factis etiam viarum impedimentis, ac exinde natis obstructionibus; indicant remedia Præparantia, quæ nempe alterando, vitiosas humorum qualitates apparant, & quasi præparant subsecuturæ eductioni. Nam ex *Hippoc. 2. aph. 9. corpora ubi quispiam purgare vult, fluida faciat oportet.* Vocantur etiam *digestiva*, quasi pepasmum, & coctionem humoribus inducentia.

II.

Præparantia seu *digestiva*, alia dicuntur *universalia*, quæ generaliter motui humorum promovendo, conveniunt, quæ sunt polychresta, & maximè infimi ventris cruditatibus corrigendis dedita, ut v. g. crem. tart. vitriolat. &c. Alia *particularia* seu *specialia*, quæ diversos humores peccantes respiciunt, & quadruplici cacochymiæ corrigendæ destinata sunt. Sic *bilem* præparant, quæ sal. vol. urinosum plùs minùs oleosum temperant, amaritiem ejus ac acrimoniam infringunt, obtundunt, saliáque diluunt, qualia sunt nitrata, aquea, acidula, & subamaricantia. *Melancholiam*, quæ acidum fixum absorbent, in salsum mutant, obtundunt, diluuntque, qualia sunt terrea, urinosa, martialia, antiscorbutica, aquea, humoresque adustos diluentia. *Pituitam*, quæ ejus visciditatem corrigunt incidendo, attenuando, eamque fluxilem reddendo, qualia sunt aperientia, salsa, acida, amara, acria, aromatica. *Serum*, quæ salsum & acre ejus corrigunt, illudque nimis tenue incrassant, qualia sunt glutinosa, mucilaginosa, oleosa, dulcia, terrea, & papaveracea.

III.

Pro legitima *præparantium* administratione, Medici officium erit, observare 1. Ea potiùs convenire in morbis chronicis quàm acutis. 2. Ex præparantibus seligenda, vel saltem admiscenda esse specifica, & appropriata, quæ vel huic aut illi visceri specifica, ut v. g. in suppressione mensium, hysterica, in inappetentiâ, stomachica, in affectibus capitis, cephalica &c. 3. Vel texturam fomitis morbifici specificam, contrariâ specificâ texturâ destruunt, ejusque saporem p. n. emendant, ut v. g. sic acidum non in genere, sed austerum, acerbum &c. corrigatur. 4. Sensim ac sensim à debilioribus ad fortiora progrediendum esse.

IV.

Præterea, 5. Notabit Medicus, *præparantia* non nimis diu continuanda esse, & subinde interpolanda *purgantia*, ut, quod separatum ac digestum, capitis mortui instar abstergatur & evacuetur, unde in Germaniâ, ubi longiores curæ haud tolerantur, præparantia & purgantia simul miscentur, ut contingit in nodulis laxativis, ut unâ fideliâ duo dealbentur parietes. 6. Dulcia, ut syrupos, qui in Italiâ præsertim præparantium vices obeunt, in brodiô carnis vel aquis destillatis dissolutos, plùs nocere quàm prodesse, cùm saccharata sint fermentativa, erodentia, stomacho hostilia, ac quosvis etiam succos corporis viscidiores, & minùs activos reddant, hinc utiliora sunt digestiva in forma pulv. decoct. succ. essent. &c. 7. In ægris calidioribus, siccioribus vel atrophiâ laborantibus, temperatiora, humidiora & liquidiora eligenda, ut brodia alterantia, serum lact. decocta &c.

ARTICULUS II.

De Officiô Medici, in præscribendis Præparantibus, seu digestivis.

I.

PUlvis digestivus in affectû Hypochondriacô. ♃. *Crem. tart. dr. i. cryst. tart. dr.* ß *sal. absinth. scolopend. frax. an. scr.* 1. *ol. mac. scr.* ß. *M. f. Pulv. S. Digestiv-Pulver darvon ein grosser Messer-Spitz voll ein Stund vor dem Mittag-und Nacht-Essen aus einer Petersilgen Suppen zu nehmen.*

Alius ♃. *Cryst. tart.* vel *pulv. epat. rub. scr. iv. sal. absinth. cich. an. scr. i. pulv. mac. scr.* ß. *M. f. Pulv. divid. in* 4. *p. æq.* S. *Digestiv-Pülverlein auf* 4. *mahl.*

Alius in Febribus intermittentibus. ♃. *Crem. tart. dr. i.* ß. *sal. absinth. cent. min. tamarisc. an. scr.* 1. ß. *frax. scr. ii. flor. armon. cum marte sublimat. scr.* 1. *M. f. Pulv. divid. in ix. p. æq..* S. *Fieber-Digestiv-Pülverlein.* Detur unus ex brodiô, decoct. rad. petrosel. cichor. fœnic. &c.

Alius in Cachexiâ. ℞. *Crem. tart. dr. i. tart. vitriolat. sal. absinth. an. dr.* ß. *ocul. canc. præp. scr. i. M. f. Pulv. divid. in* 4. *p. æq.*

Alius in Scorbuto. ℞. *Tart. vitriolat. sal. genist. ab-*

 sinth.

ſinth. an. ſcr. i. ß. ocul. canc. ſcr. i. elæoſacch. cit. aniſ. an. gutt. ii. cinam. gut. i. M. f. Pulv. divid. in 4. p. æq. detur una dos. ex ſeq. Brodiô. ℞. Herb. rec. cochlear. naſturt. aquat. acetoſ. Hiſpan. an. p. j. contuſis affund. Brod. carn. non ſalit. & fervid. unc. iv. Coletur.

Pulvis abſorbens Wedelii. ℞. *Vitriol. mart. gr. vj. conch. præp. ocul. canc. corall. rub. præp. antim. diaph. cinnab. antim. an. ſcr. ß. laud. op. gr. j. ol. deſt. caryoph. gut. j. M. f. Pulv. divid. in 6. p. æq. S. Absúſs-Pulverlein auf 6. mahl.* Utiles ſunt in cardialgiâ, affectû hyſtericô, hypochondriacô &c.

Julepus digeſtivus in affectibus Capitis frigidis. ℞. *Aq. fœnic. hyſſop. an. unc. iv. beton. ſalv. an. unc. ij. ſyr. de hyſſop. unc. ij. de ſtæchad. de beton. an. unc. j. oxymel. ſquillit. unc. j. ß. eſſent. roriſm. dr. ij. M. S. Digeſtiv-Tränckl, davon Morgens und Abends ein halbes Fraggele zu nehmen.*

Alius in affectibus Mulierum frigidis. ℞. *Aq. hyſſop. fœnic. arthemiſ. meliſſ. puleg. an. unc. iv. cinam. unc. ij. ſyr. aperit. Minderer. unc. iij. de arthemiſ. compoſ. unc. ij. ſpirit. ſal. gut. xxx. M. S. Digeſtiv - Julep auf 6. oder 7. mahl einzunehmen.*

Alius anti - Scorbuticus. ℞. *Syrup. ſcelotyrb. Foreſt. unc. iij. ſyr. de cort. cit. de pom. ſ. an. unc. ij. aq. ſcorz. q. ſ. clarif. & aromatiz. cum aq. cinam.*

Apozema digeſtivum in affectibus Pectoris frigidis. ℞. *Rad. fœnic. enul. glycyr. an. unc. ß. Ir. flor. dr. ij. herb. marrub. capill. ven. hyſſop. agrim. beton. an. m. ß. ſem. fœnic. dr. ii. urtic. dr. i. ficus. N. v. paſſul. min. dr. vi. inciſ. coq. in ſ. q. aq. font. in col. lib. i. ß. diſſol. ſyr. de praſſ. de hyſſop. de liquir. an. unc. i. oxymel. ſ. unc. j. ß. ſquillit. unc. ß. aq. aſthm. unc. j. ß. cinam. dr. vi. M. S. Digeſtiv-Tranck auf 6. oder 8. mahl.*

Aliud in Affectibus Melancholicis. ℞. *Rad. cichor. bugloſſ an. dr. vi. polyp. q. unc. ß. liquir. dr. ii. herb. borrag. bugl. an. mij. capill. ven. meliſſ. ceter. an. m. ß. fol. ſenn. dr. x. ſem. cit. fœnic. aniſ. coriand. præp. an. ſcr. j. fl. Borrag. anth. an. p. ii. paſſul. unc. i. ß. coq. in ſ. q. aq. font. ad unc. xv. in Col. diſſolv. ſyr. de fumar. de lupul. de cort. cit. an. dr. vi. M. f. apoz. pro 3. doſ.*

Succi digeſtivi cum brodiis alteratis, in affectû hypochondriacô. ℞. *Succ. depurat. & per ſetac. traject. cichor. borrag. endiv.* vel *agrimon. an. unc. i. Juris pulli vel gallin. in quo coct. ſint malv. endiv. meliſſ. lupul. unc. iv. M. pro una doſi* & ſic pro ceteris interjectis ſubinde lenitivis.

Mixtura & Eſſentia in obſtructionibus. ℞. *Spirit. ſal. ſpirit. tart. an. ſcr. ii. Elix. vit. Matth. propriet. Par. an. ſcr. i. M. ad vit. S. Digeſtiv-oder eröffnende Mixtur oder Eſſentz, davon Morgens und Abends bey 15. oder 20. Tropffen auf einer Peterſilgen - Brühe zu nehmen.* Vel ℞. *Elix. prop. Par. ſcr. ii. ſpirit. tart. aperit. Penot. ſal. armon. an. ſcr. 1. M. S.* ut ſuprà.

Alia. ℞. *Mixt. ſimpl. unc. ß. Eſſent. cent. min. cochl. an. dr. iii. ſcolopend. dr. ii. tinct. mart. dr. 1. ß. M. S.* ut ſuprà.

Atque hæ formulæ ſufficiant, ut pro varietate Affectuum, mutatis pauliſper mutandis, Neopracticus has imitari poſſit.

ARTICULUS III.

De Officiô Medici, in evacuatione corporis Lenitivâ.

I.

CUm catharſis, ſeu evacuatio per alvum, alia dicatur *ſelectiva*, quæ è ſecundâ vel tertiâ regione humores vi ſelectivâ evacuat: alia *lenitiva*, quæ leniter, & ſine vi primæ regionis quoſcunque humores educit, de hâc præſenti locô mentio facienda. Intelligitur autem per primam regionem ventriculus, inteſtina, meſenterium, pancreas, lien, & pars concava epatis, ſicuti per ſecundam, epatis pars convexa, vena cava, arteria aorta, & quidquid inter alas, & inguina ſitum eſt: per tertiam verò muſculi, oſſa, omniſque corporis moles ad extimam uſque ſuperficiem.

II.

Indicantur medicamenta *lenitiva*, in quâvis cacochymiâ, vel potiùs cacochyliâ primæ regionis, ſuccis vitioſis jam à ſanguinis commixtione ſeparatis, præſertim ubi alvus non eſt aperta, & quando vel ob virium debilitatem, vel ob acidi exceſſivi copiam, aliorúmque humorum fermenteſcibilem qualitatem, & effrænam ſpirituum excandeſcentiam, ipſa purgantia vera exulare jubentur, ut v. g. in colicâ hypochondriacâ, affectû hyſtericô, ſcorbuticô, pathematibus convulſivis, ſpaſmodicis, morbis acutis, febribus inflammatoriis, morbis acutis puerperarum, gravidarum, hæmorrhagiis, tabe, hecticâ, phthiſi &c.

III.

Medicamenta *lenitiva*, (dicta etiam laxativa, minorativa, eccoprotica, benedicta) virtutem ſuam in corpore exſerunt, vel emolliendo & lubricando, qualia ſunt *aquea, mucilaginoſa, oleoſa, unctuoſa, & pinguia*; vel ſordes detergendo, qualia ſunt *ſalina, acidula, terrea* ut *tartarea, nitroſa, ſalſa*, vel leniter irritando & ſtimulando, qualia ſunt *purgantia* tum *leniora* tum alia *minori doſi* exhibita.

IV.

Pro debitô uſû remediorum *lenitivorum* obſervet Medicus, 1. Ea ſemper exhiberi poſſe, ubi alvum apertam eſſe bonum eſt, ſine etiam præcedente coctione. 2. Ea vel per os aſſumi vel per clyſteres infundi. 3. Lenitiva lubricantia magis convenire, in ſiccitate inteſtinorum: ſtimulantia & detergentia, in eorum repletione. 4. Lenientia à multis commodiſſimè exhiberi horâ unâ ante prandium, v. g. *pruna cocta*, ſuperbibendo parùm vini lymphati: ab aliis horâ unâ ante cœnam, ut v. g. *pilulæ Francofurt.* 5. Pilulas lenientes aloëticas obeſis magis convenire, quàm gracilibus, & hypochondriacis, in quibus pro nunc quidem juvant, alvum aperiendo: in futurum autem nocent, nimiùm exſiccando & calefaciendo, hinc major poſtmodum alvi ſtipticitas.

V.

Præterea 6. notabit, cavendum eſſe, ne natura frequentioribus clyſteribus aſſueſcat. 7. Remedia paſſulata in alvi ſiccitate cum viſcerum fervore & calore ceteris omnibus præferenda eſſe. 8. Pruna ſubinde ob acidum occultum, præſertim in colicis affectibus minùs profuiſſe. 9. Purgantia ſeu lenitiva plantis pedum, vel umbilico illita, incerta & infida eſſe, tormina ſæpiùs excitantia. 10. Huc quoque ſpectare ſuppoſitoria, vel mellea, *die Hönig-Stul-Zäpflein*, vel globuli, *die Wind-Kugeln*, *Biſam-Kugeln*, irritando alvum moventia.

ARTICULUS IV.

De Officiô Medici, in præſcribendis formulis Remediorum Lenientium.

PRuna laxativa facilè parabilia. ℞. *Fol. ſenn. ſc. ii. z. z. inciſ. ſcr. i. ſacch. unc. ß. ligata in linteolo coq. cum prun. dulc. N. xiii. in ſ. q. aq. addendo in fine mann. dr. vi. M. S. Laxier-Zwetſchen 1. Stund vor dem Eſſen zu nehmen.*

Alia. ℞. *Fol. ſenn. unc. ii. z. z. cinam. an. ſcr. ii. aq. endiv. vin. alb. an. unc. vii. infund. per hor. 10. bull. ad conſumpt. 3. part. in expreſſ. prun. Hungaric. enucleat. ad lib. ß. coq. ad ſyrup. conſiſt. cum ſacch. unc. ii. add. ſyr. roſ. ſol. unc. i. ß. aq. cinam. dr. ii. M. S. Laxier-Pflaumen.*

Alia. ℞. *Prun. damaſcen. enucleat. lib. ß. coq. ex ſ. q. aq. ſimpl. de Colat. ferventiſſ. ℞. lib. i. ß. fol. ſenn. ſel. unc. i. crem.*

crem. tart. dr. ii. ß. cinam. acut. dr. ii. ſtent in infuſ. per hor. 4. *in locô calidô, hinc ebull. ſemel atque iterum, exprim. & col. Colatura affundatur prunis.* S. ut ſuprà.

Paſſulæ laxativæ paratû faciles. ♃. *Paſſul. Corinth. vin. alb. lot. unc. vi. fol. ſenn. in linteolô ligat. unc i.* vel *i. ß. affund. aq. q. ſ. ut tegantur paſſul. leniter ebulliant, ſtent vaſe probè tectô in locô calidô* 5. vel 6. *horis, hinc abjectô ſacculô, utere paſſulis, pro ætate & viribus patientis S. Laxier-Weinbeerlein.*

Aliæ. ♃. *Fol. ſenn. ſ. unc. ii. coq. in aq. lib. i. ad conſumpt.* 3. *part. in colat. infund. paſſul. min. exacinat. lib. ß. coq. ad mollit. add. ſyr. roſ. ſol. dr. vi. M. S. Laxier-Weinbeerlein, darvon* 2. *Löffel voll* 1. *Stund vor dem Nacht-Eſſen zu nehmen.*

Aliæ. ♃. *Fol. ſenn. ſ. unc. ii. z. z. dr. ii. cinam. mac. galang. an. ſc. ii. coq. in aq. font. lib. ii. ad conſumpt. med. ſtent in locô calidô per noct. manè col. cum expreſſ. diſſolv. ſacch. alb. unc. vi. coq. ad conſiſt. Julep. cui injiciantur paſſul. vin. alb. lot. unc. vi. repone in vaſe fictili. S. Laxier-Weinbeerlein, darvon* 2. *groſſe Löffel voll gleich vor dem Mittag-Eſſen zu nehmen.*

Aliæ fortiores. ♃. *Paſſul. min. mund. lib. ß. vin. alb. opt. lib.* 1. *ſtent in infuſ. per noct. m. adde ſacch. albiſſ. unc. iv. coq. ad conſumpt. vin. hinc inſperge reſin. gial. ſubtiliſſ. pulv. ſcr. iii. M. exactiſſimè.*

Vinum paſſulatum Timæi. ♃. *Paſſul. maj. min. an. unc. iii. fol. ſenn. ſ. unc. i. cinam. acut. dr. iii. contund. in mortar. ad paſt. affund. vid. Rhen. opt. lib. iv. ſtent in infuſ. per diem & noct. Colat. exprim. & col. per chart. emporet. S. Weinbeerlein Laxier-Wein, darvon ein Stund vor dem Eſſen ein gutes Tiſch-Glaſs voll zu trincken.*

Aqua paſſulata ejuſdem. ♃. *Paſſul. min. mund. unc. ii. ceraſ. nig. exſiccat. una cum nucleis unc.* 1. *contund. in mort. marmor. ut fiat quaſi paſta, affundendo aq. fluv. lib. iv. ß. coq. ad remanent. lib. iii. in colat. ferventiſſ. infund. fol. ſenn. ſ. dr. vi. fl. viol. p. i. cinam. acut. dr. ii. ſtent in loco calido per hor. iv. Col. & filtretur per chart. emporet.* S. ut ſuprà.

Alia vulgaris, & facilè parabilis. ♃. *Fol. ſenn. ſ. unc. i. paſſul. min. unc. iv. cinam. dr. iii. fl. viol. m. i. crem. tart. dr. ii. his ſuperaffunde aq. fervent. lib. iii. ſtent per noctem, hinc colentur.*

Decoct. Prunor. *cum fol. ſenn. crem. tart. ſem. aniſ. cinam. &c.* idem præſtant.

Brodium Mannatum. ♃. *Mann. el. ab unc. i. ad* 2. *ſucc. cit. rec. expreſſ. dr. i. ß.* vel *ii.* vel *crem. tart. dr. i. M. diſſol. in ſ. q. Brod. carn.* vel *gallin. Col.*

Aqua laxativ. Viennenſis. ♃. *Aq. laxat. Vienn. unc. iii.* vel *iv. ſucc. cit. rec. expreſſ. dr. ii.* vel *crem. tart. dr. ß. aq. cinam. bugl.* vel *fl. nymph. dr. ii. M. S. Wienneriſches Laxier-Waſſer auf einmahl einzunehmen.*

Alia vulgaris. ♃. *Aq. laxat. commun. lib. ß. nit. præp. gr. xii.* M. vel. ♃. *Aq. laxat. vulg. unc. iv. mechar.* vel *ſyr. roſ. ſol. unc. i. ß. crem. tart. ſcr.* 1. *nit. præp. Scr. ß. M. S. Gemeines oder vermiſchtes ordinari Laxier-Waſſer auf einmahl einzunehmen.*

Julepus laxativus. ♃. *Fol. ſenn. ſ. ſcr. iv. liquir. raſ. ſcr. i. cinam. ſcr. ii. contuſ. affund. aq. fervent. lib. i. ſtent per horam dimidiam, Colat. ſine expreſſ.* add. *ſyr. viol. unc. ß. M. bibantur unc. iii.* vel *iv. ſubfrigidè.*

Pilul. laxat. ♃. *Maſſ. pilul. F. F.* vel *Emanuel. dr. ii. formentur ex ſcr.* 1. *N. viii. vii. vel ix. S. ſuo nomine. Darvon* 7. 8. *oder* 9. *ein Stund vor dem Nacht-Eſſen zu nehmen.* Ad idem valent, pilul. Clariſſ. D. Grembſii, vel Aqua pendent.

Pulvis laxativ. ♃. *Crem. tart. dr. ii. divid. ad* 2. *p. æq. S. Präparirter Weinſtein, darvon ein Pülverlein auf einmahl ein Stund vor dem Eſſen aus einer Brühe zu nehmen.*

Alius. ♃. *Crem. tart. dr. ii. diagryd. ſcr. i. M. ſ. Pulv. S. Geſchärpffter oder vermiſchter Weinſtein, darvon ein oder anderer groſſer Meſſer-Spitz voll, aus einer Fleiſch-Brühe zu nehmen.*

Alius. ♃. *z. z. tart. alb. an. dr. i. ſacch. albiſſ. fol. ſenn. ſ. an. dr. ii. M. ſ. Pulv. in juſculô carnis* vel *hauſtû vini exhibendus.*

Alius Rhabarbarinus. ♃. *Crem. tart. dr. iii. rhab. el. dr. ii. cort. flav. aurant. dr. i. M. ſ. Pulv. cujus Doſis dr. i.*

Bolus. ♃. *Caſſ. rec. extr. unc. ß.* vel *dr. vi. Detur ſemel vel bis in ſeptimanâ.*

Electuar. lenitiv. Burrhi. ♃. *Mann. el. unc. iii. ſyr. de alth. Fernel. roſar. ſol. violar. ſolut. pom. redol. caſſ. extract. pulp. tamarind. fol. ſenn. ſel. pulv. an. unc. i. Mannæ contuſæ immiſce ſyrup. & his adde reliqua. S. Laxier-Latwergen, darvon* 2. *oder* 3. *Quintl, oder einen halben Löffell voll zu nehmen.*

Aliud. ♃. *Caſſ. rec. extr. pulp. tamarind. an. dr. vi. mann. el. cum aq. viol. diſſol. unc. i. ß. pulv. fol. ſenn. dr. ii. ß. cum ſ. q. ſyr. viol. M. ſ. Elect. moll.* vel ℞. *Pulp. paſſul. min. mund. tamarind. fl. caſſ. an. unc. ß. condit. cort. aurant. dr. iii. pulv. rad. gial. dr. i. ß. cum ſyr. de cich. cum rhab. ſ. q. M. ſ. Elect. S.* ut ſuprà.

Clyſter Domeſticus ſimpliciſſimus. ℞. *Brod. carn. lib. i. mell. crud. cochl. v. ol. oliv. cochl. vi. ſal. comm. dr. i. M.*

Alius. ♃. *Brod. carn. non ſalit. lib. i. ſacch. rub. unc. ii. ol. oliv.* vel *lin. unc. ii.* vel *iii.* cum *vitell. ov. & paucâ ſale M. ſ. Clyſter.*

Alius magis compoſitus. ♃. *Herb. malv. mij. fl. chamom. mj. ſem. carv. dr. ii. coq. in ſ. q. aq. font. in Col. lib. i. diſſolv. ſacch.* vel *mell. crud.* vel *mell. roſ.* aut *mercurial. unc. ii. ol. oliv.* vel *ſem. lin. violar. chamom. lil. alb. unc. ii.* vel *iii.* vel locô horum *butyr. rec. ſal. ſcr. j. M.*

Alius lacteus. ♃. *Lact. vaccin. rec. mulct. lib. i.* vel *i ß. ſem. carv. dr. ii. ſubinde & fl. cham. m. i. coq. ad lib. i. add. ſacch. rub. unc. ii. ol. ſem. lin. unc. ii. butyr. rec. unc. i. vitell. ov. N.* 1. *M. ſ. Clyſt.*

Alius. ♃. *Decoct. emoll. lib. i. diſſolv. caſſ. extr. pro clyſt. dr. vi. ſacch. rub. unc.* 1. *ß. ol. amygd. lil. alb. chamom. an. unc. i. vitell. ov. dr. i. ſal. ſcr. i. M. ſ. Clyſt.*

Suppoſitorium. ♃. *Suppoſitor. ex melle parat. N.* 2. *S. Hönig-Stuhl-Zäpflein, eines nach dem andern zu gebrauchen.*

Aliud fortius. ♃. *Vitell. ov. ad durit. coct. N. i. fell. bov. liquid. q. ſ. M. ſ. Suppoſit.* quod Viennæ *das Kayſer-Zäpfl* appellant, vel paretur ex *ſapone, alumine, &c.*

Plura vide infrà de Purgantibus.

ARTICULUS V.

De Evacuatione per Alvum ſelectivâ.

I.

PUrgatio per alvum propriè ſic dicta, ex ſecundâ & tertiâ regione evacuans, indicatur à *cacochymiâ*, quæ eſt redundantia humorum vitioſorum, à ſanguinis conſortiô ſeparatorum, vel eidem ſupernatantium, ut adeò pateat, Purgantia in omnibus morbis convenire, qui dependent à ſaburrâ vitioſorum humorum ſanguini haud intimè commixtorum. Sicuti autem non tantùm indicantium, ſed etiam coindicantium, vel contraindicantium habenda ratio; ita etiam in Purgatione hæc conſideranda: vires nempe, temperamentum, habitus corporis, ætas, ſexus, conſuetudo, clima, &c.

II.

Quoad *Vires*, ſint hæ ad purgandum ſemper validæ, vel ſaltem mediocres; præſertim autem à vehementibus purgantibus cautè abſtinendum, nam ex *Hippoc.* 1. *aph.* 3. *Evacuationes, quæ ad extremum ducunt periculoſæ*; & 2. *aph.* 51. *plurimùm & repentè evacuare periculoſum.* Habent enim fortiora purgantia virulentiam quandam nocivam, ac malignitatem abſconditam, quâ indiſcriminatim, tam recrementoſi, quàm alimentitii corporis ſucci reſolvuntur, colliquantur, ac in ſordes convertuntur; hinc vires maximè debilitant, tormina ſpaſmodica, ſubinde in manifeſtas convulſiones terminantia excitant, hypercatharſes tetras & pernicioſas creant, ac mortem ſæpè inferunt.

III.

III.

Quoad *Temperamentum*, faciliùs purgationem ferunt, qui sunt temperamenti calidi & humidi, habitúsque eusarchi & carnosi, quàm corpora calidiora, ficciora, graciliora, vel nimis pinguia. Quoad *Ætatem*, facillimè fert purgationem ætas media, difficillimè infantia & senectus, & non nisi benigniorem. Tempore *Menstruationis*, mulieres minimè purgandæ, neque etiam, si mox instet. *Gravidæ*, ex *Hippoc.4.aph.*1. tutiùs à mense 4. ad 7. evacuantur, dum ait: *Prægnantes purgabis, si materia turgeat, quadrimestres, & usque ad septimum mensem, sed has parciùs.* Quia tunc temporis fœtus utero fortiùs adhæret, sumptâ similitudine à fructibus arborum, primô & ultimô tempore faciliùs decidentibus. Hôc seculô Purgationes lenitivæ, & blandiores, quôlibet ferè graviditatis mense exhiberi solent, in morbis à cacochymiâ oriundis, seu turgente, seu concoctâ materiâ, ubi majus impendet periculum ex parte cacochymiæ morbum producentis, quàm ex commotione à purgante excitatâ, licèt tutiùs mediis, cautiùs verò primis & ultimis mensibus procedendum sit: immò, nisi cacochymicæ quædam gravidæ evacuentur, sæpiùs statim à puerperiô in morbos graviores incidunt. *Puerperæ*, lochiis naturaliter fluentibus nunquam purgandæ, benè tamen, si quantitate diminutâ, vel qualitate vitiosâ peccaverint, non tamen in principiô, sed materiâ coctâ, transactis 8. 10. vel 12. diebus à partû, & quidem eò tutiùs, quò longiùs puerpera distat à partû. Teste enim experientiâ, mulieres laborantes suppressione lochiorum, si post septimum, vel nonum fluxu alvi corripiantur, utplurimùm liberari: si verò primis diebus, puta 2. 3. vel 4. utplurimùm interire solent.

IV.

Quoad *Aëris* statum, Purgationi maximè conveniens est *temperatus vernalis*, hinc *autumnalis*. De priore *Hippoc. 6. aph.* 47. ait: *quibus venæsectio, aut medicamentum purgans confert, iis verno tempore sanguinem detrahere, aut medicamenta purgantia exhibere oportet.* Minùs frigidior & æstivus, ex *Hipp.4. aph.* 5. ubi ait: *sub caniculâ & ante caniculam, difficiles ac molestæ sunt purgationes.* Feliciori successû etiam exhibentur lunâ decrescente quàm crescente, in quâ humores & tumores augentur; interim hæc coindicatio aut contraindicatio desumpta ab astris, vel anni temporibus, attendenda tantùm absente urgentiâ, in purgatione præservativâ. Quoad reliqua, *assueti* faciliùs purgantur, quàm *inassueti*: morbi *calidi* etiam minùs tutè admittunt purgantia validiora. Qui pravô etiam utuntur alimentô, in purgationibus facilè in animi deliquium incidunt, ex *Hippoc.* 2. *aph.* 36. Tandem quibus *alvus* nimis *suppressa*, catharcticum exhibere minùs tutum est, nisi præmissô enemate.

V.

Quoad *Tempus* morbi purgationi aptissimum, illud est ejus principium vel declinatio. Nam ex *Hippoc.* 2. *aph.* 29. *in principiô morborum, si quid movendum videtur, move, cùm verò consistunt, ac vigent, quiescere meliùs est. Item* 2. *aph.* 30. *circa initia & fines morborum, remissiora sunt omnia, in vigore vehementiora.*

Ut autem Medicus hôc in passû ritè suô fungatur officiô, observabit 1. Purgationem lenitivam, utpote evacuantem succos primæ regionis, à sanguinis commixtione jam separatos, semper fieri posse etiam sine præcedente coctione. 2. Purgationem selectivam etiam fieri posse, non exspectatâ coctione, in principiô omnium morborum descendentium, ex verâ cacochymiâ, humoribus pravis à sanguine, vel jam omnino separatis, vel eidem saltem supernatantibus, dummodò absit febris continua. 3. In morbis acutis cum febre, ut v. g. febribus continuis, malignis, viscerum inflammationibus, purgationem non convenire, nisi existente materiâ coctâ, vel turgente, & de his præcipuè intelligendus est *aphoris. Hippoc.* 1. *aph.* 22. *quæ cocta, maturaque sunt, medicamentô purgante educere convenit, non cruda, nec per initia morborum, nisi humores turgeant; plurimi verò non turgent.*

VI.

Ut autem allegatus *aphorismus* ritè intelligatur, sciendum, materiæ *cruditatem* in aliô non consistere, quàm in tali humorum statû, quô sanguini uniti, & intimè permisti, naturalem ejus fermentationem turbant, & eam in effervescentiam febrilem concitant: *coctionem* seu *pepasmum* è contra, in debitâ separatione, & quasi præcipitatione, per motum fermentativum, quô recrementa, & heterogenea salia ceu fœta, instar capitis mortui à serô imbibita, per viscerum cribra, & quasi filtra secerni, & per consuetas vias evacuari solent. Sicuti enim cerevisia novella, seu mustum turbidum, per quæcunque instrumenta colatum, non reddetur clarum, benè tamen quod fermentando depuratum fuit; ita quamdiu fæces recrementosæ, per fermentationis motum separatæ, aut præcipitatæ non sunt, tam diu inutilis, immò perniciosa erit purgatio, nihil aut parùm educens, vel humores simul utiles evacuans, corpus liquefaciens, humores magis turbans; hinc tormina, animi deliquia, vertigines, convulsiones ac sudores syncopticos excitant. *Turgescentia* tandem, seu *orgasmum* materiæ, consistit in humoribus impetuosè in corpore discurrentibus, partésque lacessentibus, & in vias evacuationis vergentibus, seu in impetuosâ effervescentiâ, dum materia morbifica abundans, immoderatè nimis effervescit, & rapidè per vasa movetur, instar musti ex vinô generosô impetuosè nimis ebullientis, & vasa nimis arctè conclusa rumpentis; hinc observamus in tali casû, in principiis, vel augmentis morborum, quandoque excitare vomitus, diarrhœas, aut hæmorrhagias symptomaticas. In tali turgescentiâ *Hippocrat.* purgationem admittit statim instituendam, dum 4. *aph.* 10. ait: *purgandum in valdè acutis, si ad sui excretionem invitet materia, eodem ipso die, differre enim in talibus, malum est.* Cùm periculum sit, ne humores mobiles, impetû illô concitati, in partem aliquam principem ruant; interim & hîc magnâ cautelâ, & circumspectione opus est, ne intempestivè irritentur crabrones, hinc multi in hoc casu præferunt purgationi, venæ sectionem.

VII.

Sicuti verò materia morbifica febrilis cruda, de *curâ regulari* evacuari non debet; ita de *curâ coactâ* eam subinde tollere oportet, per purgationem *minorativam*, dum nempe humores pravi itâ copiâ luxuriant, ut venæsectione tolli nequeant omnes, & à naturâ sint veluti incoctiles vel insuperabiles, immineatque magnum vitæ periculum, nisi per minorativum aliqua portio priùs tollatur, & natura allevietur. Vomitoria hôc in passû optima sunt, sequente dein leni abstersivô catharcticô, de quibus infrà. Præterea quoad tempus purgationis, in morbis exacerbationes vel paroxysmos habentibus, convenit purgatio die remissionis, vel intermissionis, vel ipsô die paroxysmi; ita tamen, ut effectum suum ante paroxysmi invasionem compleat, quâ ratione *Pet. Monav. apud Craton. l.*2. *consil. fol.* 417. apparente aliquâ coctione, plurimas febres intermittentes sustulit.

VIII.

Locus, per quem instituenda Purgatio, demonstratur tum à naturâ humorum, tum ab eorum subsistentiâ seu vergentia. Nam ex *Hippoc.* 1. *aph.*21. *quæ educere oportet, quò maximè vergunt, eò ducito per loca conferentia.* *Quantitas* purgationis, ostenditur à quantitate humoris peccantis, cùm omnis sit evacuandus: nec si minùs, camarina tantùm commoveatur, vel si plùs, hypercatharsis excitetur. Evacuandus simul & semel totus humor, si materia pauca & vires robustæ, vel levioribus æger

non

non moveatur, vel assuetus sit purgantibus, aut corpus habeat durius, & laboribus exercitatum: è contra partitis vicibus, & per epicrasin, si materia multa, & si vires robustæ, vel si vires debiles, aut æger à quovis assumptô facilè purgetur, vel sit inassuetus, aut habitû corporis molli præditus. In dubiô, præstat naturam, haud satis perspectam & cognitam, mitioribus explorare, quàm valentioribus temerè aggredi.

IX.

Signa perfectæ purgationis sunt, appetitus rediens, urina denuò naturalis reddita, corpusque insigniter alleviatum. Sic *Hippoc.* quoque duo proponit signa, & quidem primum, 1. *aph.* 23. *si talia evacuentur, qualia oportet, & si plurima sint, & æger benè ferat,* (id est, utilitatem ex purgatione recipiat.) Alterum, 4. *aph.* 19. ubi ait: *qui potione medica, dum purgantur, non sitiunt, ipsorum purgandi finis non fit, donec sitiverint.* Oritur autem sitis non ob calorem, sed ex aliquali humiditate ventriculi, partiùmque vicinarum absumptione.

X.

Medicamenta *Purgantia*, licèt ab humoribus, quos evacuare credebantur, Veteribus alia dicantur *Phlegmagoga*, quæ pituitam, alia *Cholagoga*, quæ bilem, alia *Melanagoga*, quæ melancholiam, alia *Hydragoga*, quæ humores serosos, alia *Mictagoga*, quæ mixtos, alia *Panchymagoga* seu *catholica*, quæ omnes humores evacuant; probabilius tamen est juxta RR. nullum catharcticum selectivè purgare, id est, specialem aliquem humorem educere; sed ab omnibus, primò per irritationem fæces alvi ordinarias, seu scybala crassiora, hinc aquosa vel saltem liquida, bilem nempe, ac succum pancreaticum, tandem mucosa, variáque heterogenea, quæcunque in sanguine contenta eliminari, ita tamen, ut fæces seu sordes tam variæ, & subinde tam horridæ & fœtentes, non semper formaliter in corpore ita existant, sed tales evadant, nunc ex actione medicamenti colliquativâ, & quasi putrefactivâ, nunc ex ipsis remediis tingentibus, & nauseosum aspectum excrementis conciliantibus, nunc etiam ex mutuâ sordium miscelâ, tum inter se, tum etiam cum bile & succô pancreaticô.

XI.

Licèt autem *purgantia* nullum selectivè humorem purgent, nihilominus tamen non promiscuè usurpanda, sed distinctio inter eadem facienda, tum quia purgantia nonnulla præter vim laxativam, alias proprietates certas conjunctas habent, tum quia subjectum purgandum, nunc facilioris, nunc difficilioris est laxationis, nunc certis affectibus obnoxium, qui per purgantia vel irritantur, vel exasperantur, tum quia materia evacuanda nunc plùs, nunc minùs obsequens, variúmque situm, & subsistentiam habet.

XII.

Vim suam catharcticam exercent *purgantia*, tum suâ acrimoniâ salino-sulphureâ, irritando tunicam membranaceo-glandulosam ventriculi & intestinorum, ac orificia ductûs pancreatici, & choledochi, ac vermiculationes crebriores, & repetitas spasmodicas contractiones, atque contentorum excretiones concitando, tum vi fermentativa humores, seu massam sanguineam resolvendo, ejúsque contenta nunc excrementitia, nunc etiam quandoque alimentitia alterando, eorumque texturam dissolvendo, fundendo, ac in liquaminis serosi consistentiam colliquefaciendo, ut adeò actus purgationis, sit instar actus cujusdam febrilis, cùm sanguis in suâ mixtione turbetur, nova & insolita inducatur fermentatio, contextus glandulosi & fibrillæ intestinales irritentur, humores quasi à febre colliquativâ, colliquentur, symptomata febrilia, ut sitis, nausea, inappetentia, lassitudo, dolor capitis &c. excitentur: immò per abusum etiam horrendæ convulsiones, ac ipsa quandoque mors.

XIII.

Quoad usum & regimen *purgationis*, observet Medicus. 1. In liberâ & electivâ purgatione, eligendam diem temperatam, ac vitandas esse lunæ quadraturas. 2. Assumendum esse purgans manè jejunè, nisi vel paroxysmus manè infestet, vel urgens impellat affectus, vel animus sit sumendi pilulas, quæ, si leviores, commodiùs horâ unâ ante cænam, si fortiores duabus post cænam assumuntur. 3. Purgantia potulenta calidè, vel potiùs tepidè propinata, citiùs operari: difficiliùs autem sumi & retineri, ob nauseam, pro quâ tollendâ, & Vomitû impediendô, nares obstruendæ, linteolum vel panis tostus acetô madidus, naribus admovendus, buccella cydoniati sumenda, vel cortex cit. aut amygdalæ, aut aliud saporem medicamenti obscurans masticandum, vel vinô ac spiritû ejus, os colluendum. 4. Aërem ac potum frigidum hoc tempore cane pejùs & angue vitandum. 5. Si purgans nullam vel parciorem post 4. vel 5. horas operationem eliceret, eadem promovenda erit suppositoriis, clysteribus, exhibitâ desuper aquâ laxativâ, moderatâ deambulatione, & commotione; uti constat ex *Hipp.* 4. *aph.* 14. & 15. sicuti è contra, si modum excedat purgatio, eadem sistitur somnô, quiete, frictionibus, sudore, applicatis & exhibitis adstringentibus, theriacalibus atque opiatis.

XIV.

Præterea considerabit 6to, sumptô benigniori & mitiori catharcticô, non desuper dormiendum esse: benè tamen quandoque post fortiora, quæ difficulter in actum deducuntur, ac vim purgantem fixiùs & tenaciùs inhærentem habent. 7. Duabus vel tribus horis post assumptum purgans, Brodium abstergens & abluens, additô, si libet, crem. tart. immò ad secundam vel tertiam operationem, cochlear unum vel alterum brodii assumendum esse. 8. Purgantia in formâ liquidâ, præsertim ex infusione paratâ, citiùs & cum minori molestiâ operari, ac inprimis convenire in temperamentis, naturis, & affectibus biliosis, ac melancholicis, uti etiam in tollendis obstructionibus. 9. Purgantia in formâ pulveris vel pilularum, minùs convenire in siccioribus, tabidis, hecticis, melancholicis, febre detentis &c. è contra feliciùs operari in obesis, succulentis, torosis & carnosis subjectis, utpote humidioribus. 10. Vinum generosum, purgantium vim cohibere, hinc etiam utile est, post purgationem circa noctem assumere parùm theriac. cum haustû vini generosi, ut omnia iterum in pacatum statum redeant.

ARTICULUS VI.

De Officiô Medici, in præscribendis variis Remediorum Purgantium formulis.

In formâ Potionis.

MAnna Julepata. ℞. *Crem. tart. dr. ii. dissolv. in aq. tarax.* vel *viol. unc.vi. hinc lentô igne dissolv. Mann. el. unc.iii. col. per pann. lin. hinc clarif. cum alb. ov. addendo parùm aq. cinam. vel fl. naph. M.* est Potiuncula visû & gustû suavis, Magnatibus familiaris. *S. Klares Laxier-Manna-Wasser, auf einmahl einzunehmen.*

Alia acuata & fortior. ℞. *Crem. tart. dr. i. coq. in aq. font. unc. vi. in col. unc. iv. dissolv. Mann. el. unc. ij. vel ii. ß. clarif. cum album. ov. & colat. add. pulv. syr. cum sem. melon. subact. gr. v. vi. succ. cit. aq. fl. naph. an. dr. i. ß. M. S. Stärckers* Manna-*Laxier-Wasser, Morgends nüchtern einzunehmen, und in 2. Stund hernach ein Brühe zu nehmen.*

Potio lenitiva ex Manna. ♃. *Mann. el. dr. vi.* vel *unc. ß. dissolv. in aq. destill.* vel *laxat. f. q. add. syr. ros. sol. aur. de cich. cum rhab. duplic. ana unc. i. ß.* vel horum loco *syr. diaser. de mann. laxat. Horst. aq. cinam. bugl. dr. i. ß. M. f. Pot. irroranda vapore cort. cit. rec.* S. ut suprà.

Alia utilis in Febribus. ♃. *Mann. calab. unc. i. syr. ros. sol. unc. ii. elect. lenit. Flor. dr. ii. crem. tart. scr. ii. cum s. q. aq. scorz.* vel *laxat. M. f. Potio, aromatizanda, cum succ. express. cort. cit.*

Alia ubique ferè usualis. ♃. *Fol. senn. s. dr. ii. agar.* vel *mechoac. dr. i. ß. (Rhabarb. etiam si placet dr. ß.* vel *tamarind. unc. ß.) sem. anis. z. z. an. scr. i. rad. liq. dr. i. passul. unc. ß. coq. in aq. s. q. ad unc. iii. m. in col. dissolv. mann. el. unc. i. ß.* vel *unc. ii. aq. cinam. parùm M.*

Potio Mannata cum extractis. ♃. *Mann. el. unc. i. ß. extract. diacarth. scr. ii.* vel *dr. i. mag. gial. gr. iii. aq. laxat. unc. iii. cinam. dr. i. M.* Utilis est in affectibus catarrhalibus. Vel ♃. *Mann. el. unc. i. vel dr. x. extr. diacarth. scr. ii. de rhab.* vel *de citrô solut. scr. i. M. f.* Potio brevis aspergenda *ol. cort. cit. rec.*

Aqua laxativa Viennensis acuata. ♃. *Aq. laxat. Vienn. unc. iii. vel iv. crem. tart. dr. i.* vel ß. *aut hujus loco succ. cit. rec. express. dr. iii. Pulv. syr. à gr. v. ad x. xii. aq. cinam. bugl.* vel *fl. naph. dr. ii. M. f. Pot.* loco pulv. syr. etiam sumi possent *mag. gial.* vel *spec. diagialap. Mins. ad dr. i. dr. ß. vel scr. i.* Est Potio suaviter, & energeticè purgans.

Alia vulgaris. ♃. *Aq. laxat. vulg. unc. v. much. ros. unc. i.* vel *much. ros. syr. ros. sol. an. dr. vi. Pulv. syr. à gr. vi. ad x. nit. præp. gr. xii. M. f. a.*

Potio ex infusô. ♃. *Fol. senn. sel. dr. ii. agar.* vel *mechoac. dr. i. ß. rhab. dr. i. cinam. opt. scr. ii. mac. scr. ß. F. infus. in s. q. aq. tot. cit. in Col. dissolv. syr. ros. sol. aur. mann. calab. an. dr. vi.* vel *unc. i. M. f.* Potio.

Potio phlegmagoga. ♃. *Crem. tart. dr. i. rad. mechoac. dr. ii.* vel *iii. sem. fœnic.* vel *cit. ex. ort. dr. ß. incis. bull. in s. q. aq. ad consumpt. 3. p. in colat. infund. fol. senn. s. dr. iii. rhab. dr. i. schœn. scr. i. in Col. dissolv. mann. el. unc. i. extr. diacarth. scr. iv.* vel *dissolv.* (si bilis magis evacuanda) *elect. de tamar. de succ. ros. an. dr. ii. syr. ros. sol. unc. i. mann. el. unc. ß.* vel *dissolv. mann. el. syr. ros. sol. an. unc. i. scamm. sulph. gr. iv. M.*

Potio cholagoga. ♃. *Tamarind. unc. ß. fol. senn. s. dr. ii. rhabarb. dr. ß.* vel *dr. i. sem. anis. scr. i. Coq. in s. q. aq. font. ad unc. iii. in Col. dissolv. mann. el. syr. ros. sol. an. unc. i. elect. de succ. ros. dr. ii.* (si serum simul evacuandum) *syr. de spin. cerv. unc. ß.* vel *dr. vi. M.*

Potio phlegma-hydragoga. ♃. *Rhab. el. dr. i. agar. troch. dr.* I. *ß. spic. z. z. calam. aromat. an. gr. vii. inf. per noct. in s. q. aq. font.* vel *destill. appropriata, manè facta levi ebullit. & express. dissolv. mann. el. unc. i. Pulv. mechoac. scr. ii.* vel *dissolv. mann. el. & syr. de spin. cerv. an. dr. vi.* vel *unc. i. pulv. gial. cryst. tart. an. scr. i. aq. cinam. bugl. dr. ii. M.*

Potio melanagoga. ♃. *Fol. senn. s. dr. ii. ß. agar. opt. dr. i. fibr. elleb. nig. scr. ii. sem. anis. z. z. an. scr. i. mac. cinam. an. gr. vii. fl. cord. an. p. i. passul. unc. ß. coq. in s. q. aq. borrag. ad consumpt. 3. p. stent per noct. in col. express. dissolv. mann. el. unc. i. ß.* vel *ii. cryst. tart. scr. ii. M.* vel *mann. el. syr. ros. sol. an. unc. i. M.*

Potio mictagoga, ex Electuariis & Extractis, pro curâ vernali vel autumnali usitata. ♃. *Elect. de succ. ros. dr. iii. diacarth. dr. ii. extr. rhab. scr. i.* vel *enicopharm. scr. ii. mann. el. unc. i. aq. lax. q. s. M. f. Pot. irror. vap. cort. cit. rec.*

Alia. ♃. *Elect. hier. cum agar. diacarth. an. dr. ii.* vel *elect. diacathol. aut lenit. Florenz. de succ. ros. an. dr. iii. mann. el.* vel *much. ros. aut. syr. ros. sol.* vel *de Cich. cum rhab. duplic. unc. i. extr. diacarth. & de cit. solut. Zwelf. an. scr. i. M.*

Potio purgans, in fluxibus alvi. ♃. *Aq. lax. Vienn. unc. iii. rhabarb. leviter tost. & pulv. dr. ß. syr. de cich. cum rhab. triplicat.* vel *de mirobal. cum rhab. unc. i. aq. cinam. bugl. dr. ii. M.*

Alia. ♃. *Rhab. el. pulv. & vino albo irrorat. dr. i. ß.* vel *ii. inf. in s. q. aq. plantag. manè in col. cum express. dissolv. mann. el. unc. i.* vel I. *ß. pulv. rhab. scr. i.* vel *dr. ß. syr. de myrob. cum. rhab.* vel *de cichor. cum rhab. quadruplic. dr. vi. M.*

Alia in Diarrhœa & Dysenteria utilis. ♃. *Tamarind. dr. ii. fol. senn. s. dr. iii. cort. aurant. dr. ß. passul. min. p. ii. mac. scr. ß. coq. in s. q. aq. ad ℥. in colat. inf. per noct. rhab. opt. dr. i. ß. spic. gr. iii. mane colat. dissolv. mann. el. unc. i. syr. de myrob. cum rhab. dr. vi. aq. cinam. dr. i. M.*

Potio in fluxibus sanguinis. ♃. *Mann. el unc. i. ß. dissolv. in aq. plantag. unc. iii. add. rhab. pulv. dr. ß. vel scr. ii. syr. de cich. cum rhab.* vel *de myrob. unc. i. M.* hæc eadem usurpari potest in gravidis.

Potio cholagoga. ♃. *Rhab. el. cort. myrob. cit. an. dr. i. ß. pulp. tamarind. unc. ß. fol. senn. sel. dr. iii. inf. per noct. in s. q. aq. destill. cich. mane facta levi ebullit. in col. dissolv. mann. el. unc. ii. fl. nit. gr. vi. crem. tart. dr. ß. M.*

Alia. ♃. *Mann. el. unc. i. ß. elect. de succ. ros. dr. ii. iii. pulv. gial. cryst. tart. an scr. i. aq. lax. q. s. M. f. Potio.*

Potio mictagoga. ♃. *Agar. rec. troch. mechoac. an. dr. ii. rhab. el. dr. i. ß. fol. senn. s. dr. iii. z. z. scr. ii. mann. el. unc. i. ß. his superaffund. aq. bull. unc. v. stent in infus. per noct. manè facta levi ebull. in colat. cum album. ov. clarif. dissolv. elect. de succ. ros. dr. ii.* vel *i. ß. crem. tart. scr. i. spirit. mac.* vel *essent. cit. scr. ß. M.*

Alia. ♃. *Tamarind. unc. ß. fol. senn. s. dr. iii. rhab. mechoac. an. dr. j. ß. cort. aurant. dr. ß. crem. tart. scr. iv. fl. cord. an. pi. sem. anis. dr. ß. Coq. in s. q. aq. font. stent in infus. per noct. in col. express. dissolv. mann. el. dr. x. pulv. mechoac. scr. i. aq. cinam. cochl. ß. M.*

Atque hæ formulæ selectæ sufficiunt, ut mutatis pro varietate circumstantiarum mutandis, millenæ formulæ ex arte concinnari possint.

In formâ Pulveris.

PUlvis Cornachinus cholagogus. ♃. *Crem. tart. à scr. ß. ad ii. scammon. sulph à gr. viii. ad xii. xv. antim. diaph. gr. vi. viii. M. f. Pulvis. S. Gall-Purgier Pulver Morgends nüchtern in einer Brühe zu nehmen, und 2. Stund darauf zu fasten.*

Est pulvis in omni cacochymia summè utilis. Si simul vomitum conciliare animus, add. *gr. i. vel i. ß. tart. emet. Minsich.*

Pulvis hydragogus. ♃. *Rad. gial. rec. pulv. scr. i. ß.* vel *scr. ii. scam. sulph.* vel *gumm. gutt. scr. ß.* vel *magist. gumm. gutt. gr. v. vi. tart. vitriol. gr. vii. M. fiat Pulvis.* S. ut suprà.

Alius mictagogus. ♃. *Rad. gial. rec. pulv.* vel *spec. de gialapp. Mins. scr. i. diagryd. sulph. gr. ix. crem. tart. scr. ß. ol. destill. cinam.* vel *fœnic. gutt. iii. M. f. Pulvis.* S. ut suprà.

Pulvis Arthriticus. ♃. *Rad. hermodact. turb. alb. gummos. gial. scam. sulph. an. scr. i. gumm. gutt. gr. xvi. sal. prunell. gr. xii. M. f. Pulv. divid. in 4. p. æq. S. Glieder-Purgier-Pulver auf 4. mahl.*

Alius. ♃. *Oss. human. calcin.* vel *rasur. cran. hum. turb. hermodact. gial. senn. crem. tart. diagryd. caryoph. an. dr. i. M. f. Pulv. subtiliss. cujus dos. à dr. i. ad scr. iv.*

Pulvis purgans Anthelminticus. ♃. *Spec. diaturb. cum Rhab. scr. ii. scam. sulph. gr. ix.* vel *troch. alhand. gr. vi. vii. crem. tart. gr. xii. ol. destill. cort. aurant. gut. iv. M. f. Pulvis. S. Purgier Wurm-Pulver in einem Meth einzunehmen.*

Alius. ♃. *Rad. gial. rec. pulv. scr. i.* vel *dr. ß. mercur. dulc. gr. xv. sal. absinth. gr. iv. sacch. fin.* vel *cand. scr. i. M. f. Pulv.* S. ut suprà.

Pulvis cholagogus. ♃. *Sal. absinth. crem. tart. an. scr. i. diagryd. sulph. gr. xii. ol. destill. mac. gutt. ii. M. f. Pulvis.*

Pulvis laxativus. ♃. *Pulv. senn. Montagn. scr. ii. spec. diaturb. cum rhab. scr. i diagryd. gr. iii. magist. gumm. gutt. gr. i. ii. ol. cinam. anis. an. gut. i. M. f. Pulvis.*

Pulvis

Pulvis antihydropicus. ♃. *Rhab. opt. scr. ii. pulv. exter. cort. gial. scr. i. gumm. gutt. gr. xiii. sp. vitriol. gut. v. M. f. Pulv.*

Alius. ♃. *Rad. gial. pulv. dr.* ß. *mercur. dulc. ritè præp. gr. xvi.* vel *magist. gial. gr. xii. ol. dest. mac. gut. ii. M.*

Pulvis purgans, in fluxibus alvi. ♃. *Rhab. leviter tost. à dr. ß. ad dr. i. myrob. citr. scr.* ß. *nuc. mosch.* vel *lign. aloës pulv. gr. viii. ol. dest. mac. gut. i. M. f. Pulv.*

Pulvis purgans carminativus. ♃. *Pulv. cort. flav. aurant. rhob. cryst. tart. an. dr. ii. ol. mac. gut. v. facch. ros. tabul. ad pondus omnium. M. f. Pulvis. S. Laxier-Wind-Pulver darvon 2. oder 3. grosse Messer-Spitz voll, ein Stund vor dem Essen zu nehmen.*

Pulvis solutivus usualis. ♃. *Resin. gial dr. ii. sem. melon. excort. scr. iv. misceantur exactissimè in mortario lapideo, add. crem. tart. unc. ß. confect. alk. dr. i. M. f. Pulv. cujus dos. dr.* ß. *ex brodio carnis.*

In formâ Pilularum.

Pilulæ Cephalicæ. ♃. *Extr. coch. dr. i. troch. alhand. gr. xii. pulv. syr. gr. vj. ol. destill. fœnic. gut. iv. cum s. q. aq. beton. M. f. Pilul. No. xxxiij. S. Haupt-Pillulen, darvon xj. auf einmahl 2. Stund nach dem Nacht-Essen in ein Loffel voll Wein, oder gebratenen Apffel, oder Panatell, oder in einem Safft, Saltzen, ausgeholten Zwetschen, oder nassen Oblat eingewickleter zu nehmen.*

Aliæ. ♃. *Extract. pilul. coch. aur. panchym. Croll. an. scr.* ß. *troch. alhand. gr. v. cum. ol. succin. s. q. M. f. Pilul. No. xix. deaur.* S. ut suprà.

Pilulæ Catarrhales. ♃. *Mass. pilul. de succin. Craton. dr. i. magist. gial. gr. xii. ol destill. succin. gut. iv. cum s. q. aq. beton. M. f. Pilul. No. xxxiii. deaur.* S. ut suprà. *dos. N. xi.*

Aliæ usuales. ♃. *Mas. pilul. de succin. Crat. dr. i.* ß. *marocost. Minderer. dr.* ß. *troch. alhand. scr.* ß. *cum ol. succin. M. f. Pilul. No. c. xxx. deaur. dentur ad scatul. cum pulv. ros. rub. S. Catharr, oder Fluss-Pillulen, darvon die Woche ein oder zweymahl* N. xi. *auf einmahl einzunehmen.*

Pilulæ Ophthalmicæ. ♃. *Extract. coch.* vel *luc. major. scr. i. panchym. scr.* ß. *troch. alhand.* vel *magist. gial. gr. iv. v. sal. euphras. gr. iij. ol. destill. fœnic. gut. ii. cum s. q. aq. beton. M. f. Pilul. No. ix. deaur. S. Augen-und Haupt-Pillulen auf einmahl.*

Pilulæ Catholicæ. ♃. *Extract. panchym.* vel *cathol. scr. i. troch. alhand. pulv. syr. magist. gial. (vel unius ad duorum simul commixtorum) à gr. vi. ad viij. ol. destill. fœnic.* vel *lig. Rhod. gut. ij. cum syr. ros. sol. s. q. M. f. Pilul. N. xi. deaur. S. Purgier-Pillulen.*

Pilulæ simul Anthelminticæ. ♃. *Mass. pilul. de nit. Trall. scr. i.* ß. *extract. colocynth. gr. vi.* vel *mercur. dulc. scr.* ß. *ol. destill. sabin. gut. ij. cum s. q. aq.* vel *succ. absinth. M. f. Pilul. No. xi. deaurentur.*

Pilulæ anti-Hypochondriacæ. ♃. *Mass. pilul. tartar. Querc. scr. i. de ammoniac. ejusdem scr.* ß. *extr. elleb. nig. gr. vi. resin. gial.* vel *scam. sulph. gr. vi. cum s. q. aq. fumar.* vel *tinct. tart. M. f. Pil. N. xiii. deaur. S. Miltz-Purgier-Pillulen auf einmahl einzunehmen.*

Aliæ. ♃. *Mass. pilul. tartar. Schröd. scr. i. extr. cent. min. croc. an. gr. iv. gumm. ammon. gr. viii. pulv. syr. gr. iv. v. cum s. q. syr. de fumar.* vel *de pom. M. f. Pil. No. xi. deaur.* S. ut suprà.

Aliæ usuales. ♃. *Aloës succotrin. scr. i.* ß. *gumm. ammon. croc. mart. aperit. an. scr. i. mag. gial. gr. xv. cum elix. prop. s. q. M. f. Mass. f. Pilulæ No. c. inaur. pro pluribus dosibus.*

Pilulæ hydragogæ. ♃. *Magist. gumm. gamand. resin. gial. ãã gr. vii. extr. enul. gr. vi. ol. dest. mac. gut. ij. M. f. Pil. ix. deaur. ac sumantur ex aq. cinam.*

Aliæ. ♃. *Magist. gial. gr. x. elater. gr. v. ol. mac. gut. ij. cum s. q. syr. de cinam. M. f. Pil. N. vij. deaur.*

Pilulæ melanagogæ. ♃. *Extract. panchym.* vel *melanagog. Quercet.* vel *mass. pilul. tart. Quercet. aut Schröd. scr. i. extr. elleb. nig. scr.* ß. *ol. dest. cit. gut. ii. cum syr. de fum. s. q. M. f. Pilul. N. xi. deaur.*

Pilulæ purgantes in lue Venereâ. ♃. *Extr. panchym. Croll. elleb. nig. an scr. ß. resin. gial. gr. vij.* vel *mercur. dulc. scr.* ß. *ol. destill. cit. gut. iij. cum s. q. syr. de fumar. M. f. Pilul. N. xi. deaur.*

Pilulæ anti-Arthriticæ. ♃. *Extr. panchym. scr. i. hermodact. gr. diagryd. sulph. gr. iii. ol. fœnic. gut. iv. cum s. q. syr. ros. sol. M. f. Pil. N. xxi. deaur. vel* ♃. *Mass. pil. de hermodact. diagryd. sulph. an. gr. vij. troch. alhand. gr. ij. extr. calam. arom. gr. i. tart. vitriol. gr. ii. ol. anis. gut. ii. cum s. q. aq. arthrit. M. f. Pilulæ, N. ix. deaur.*

Aliæ usuales. ♃. *Extract. pil. coch. extr. troch. alhand. extr. turb. an. scr. i. extr. elleb. nig. gr. xxv. extr. lign. aloës, pæon. an. gr. vi. tart. vitriol. scr. i. ol. nuc. mosch. salv. anis. an. gut. iv. cum s. q. aq. epil. Lang. M. f. Pil. ex scr. i. N. vi. Sumantur* 3. *diebus ante & post novilunium, ita ut prima die duæ, secunda tres, & tertia* 4. *manè jejunè assumantur.*

Pilulæ sanguinem mundificantes, in Scabie, & similibus affectibus. ♃. *Extract. panchym. Croll. mercur. dulc. an. scr.* ß. *mag. gial. gr. vii. ol. dest. mac. gut. ii. cum. s. q. aq. ceras. nig. M. f. Pilul. N. xxi. deaur.*

Pilulæ Emanuelis uterinæ. ♃. *Mass. pilul. Emanuel. dr. iii. extr. croc. gr. ix. castor. gr. iii. cum s. q. aq. meliss. M. f. Pilul. N. LX. dentur ad scatul. cum pulv. cinam. dos. N. vii.* vel *viii.* Si lubet, potest addi stimulus, de *pulv. syr.* vel *magist. gial.*

Pilulæ Stomachicæ. ♃. *Mass. pilul. aggreg.* vel *angel.* vel *Emanuel. dr. i. mag. gial.* vel *pulv. syr. gr. xii. ol. dest. absinth. gut. vi. cum s. q. aq. absinth. M. f. Pil. N. xxxix. deaur. dos. N. xii.*

In formâ Boli.

Bolus Melanagogus. ♃. *Conserv. fumar. dr. ii. confect. alkerm. scr. i. extr. elleb. nig. scr. i. resin. gial. gr. iv. M. f. Bol. aspergendus facchar. S. Laxier-Brocken auf einmahl einzunehmen.*

Bolus hydragogus. ♃. *Rob. sambuc.* vel *ebul. dr. ii. confect. alkerm. scr. i. resin. gial. gr. ix. xii. ol. destill. cit. gut. ii. M. f. Bol. asperg. facch.* S. ut suprà.

Alius. ♃. *Conser. ros.* vel *viol.* vel *fl. persic. dr. i.* vel *i.* ß. *resin. gial. gr. ix.* vel *xii.* vel *pulv. rad. gial. gr. xv. gumm. gutt. gr. vii.* vel *viii. ol. destill. anis.* vel *fœnic. gut. ii. cum facch. s. q. M. f. Bol.*

Bolus cholagogus. ♃. *Conf. ros.* vel *pulp. tamarind.* aut *passul.* vel *cass. dr. ii. iii. pulv. syr. gr. viii. ol. dest. anis. gut. i. M. f. Bol.*

Bolus in lue Venereâ & Gonorrhœâ. ♃. *Conf. fumar. dr. i.* vel *scr. iv. pulv. gial. dr.* ß. *mercur. dulc. gr. viii. syr. de cich. cum rhab. parùm. M. f. Bol.* vel ♃. *Pulp. cass. rec. extr. unc.* ß. vel *dr. vi. rhab. el. pulv. scr. ii.* vel hujus locô *pulv. syr.* vel *mag. gial. gr. vii. mercur. dulc. scr.* ß. *ol. dest. fœnic. gut. iv. M.*

Bolus purgans & Anthelminticus. ♃. *Conf. fl. persic. dr. i. mercur. dulc. ã. gr. xv. ad scr. i. scam. sulph.* vel *mag. gial. g. v.* vel *rad. gial.* aut *spec. de gial. Mins. gr. ix. x. cum s. q. syr. fl. persic. M. f. Bolus.*

Bolus purgans minutissimus. ♃. *Extr. diacarth. dr.* ß. *resin. scammon. scr.* ß. *facch. q. s. M. f. Bolus.*

Alius. ♃. *Rad. gial. rec. pulv. scr. i. gr. v.* vel *dr.* ß. *Essent. cit.* vel *aq.* aut *syr. cinam. q. s. M. in mort. plano in Bolum minutulum, involvendum nebulis, in einer nassen Oblat.*

His Bolis apud Principes & Magnates delicatulos & nauseosos, *Rolfinkius* magnam obtinuit sui commendationem. Idem fieri potest cum *spec. hier. pic. Galen. spec. diagialap. Mins. &c.*

Bolus purgans ex Electuariis. ♃. *Elect. de tamarind.* vel *lenit.* vel *diaprun. laxat.* aut *cass. dr. ii. pulv. syr. tart. vitriol. an. gr. vii.* cum *s q. syr. viol.* M. *f. Bol.* Vel si serum magis evacuandum, adde Electuar, *pulv. gial.*

gial. scr. i. gut. gamand. gr. iv. ol. dest. anis. vel *cinam.* vel *cit. gut. i. M.*

In formâ

Julepi, Syrupi, Spiritus vini, Morsellorum, Emulsionis &c.

JUlepus purgans. ♃. *Mag. gial. gr. xii. pulv. syr. gr. iv. nucl. pin. N. ii. probè subact. add. Jul. rос. dr. iii. aq. cinam.* vel *ceras. nig. unc. ß. M. f. a. S. Purgier-Julep auf einmahl einzunehmen.*

Syrupus purgans ♃. *Syr. de cinam.* vel *rib. dr. iii. pulv. syr. a. gr. viii. ad xii. aq. cinam. bugl. dr. i. ß. M. f. a. S. Purgier-Safft auf einmahl nüchtern einzunehmen.*

Alius. ♃. *Syr. rub. idæ. dr. ii. confect. alk. compl. scr. i. mag. gial.* vel *pulv. syr. sem. mel. subact.* vel *in sp. vin. dissolut. gr. viii. xii. & c. aq. cinam. bugl. dr. i. ß.* M. S. ut suprà.

Spiritus vini purgans. ♃. *Mag. gial. gr. xii. spirit. ceras. nig. dr. ii. Jul. ros.* vel *viol. dr. ß.* M. S. *Purgier-Brandvvein auf einmahl.*

Alius. ♃. *Elix. vit. Matthiol. dr. ii. mag. gial. gr. xii.* vel *pulv. syr. mag. gial. an. gr. vii. Jul. ros. scr. ii.* M. S. ut suprà.

Morsuli purgantes. ♃. *Pulv. rad. gial. dr. ii. diagryd. dr. i. crem. tart. unc. ß. sem. anis. dr. ii. sacch. in aq. cinam. dissol. unc. iii.* M. *f. Morsul. obliniendi ol. cinam. caryoph. an. gut. ii.* M S. *Purgier-Morsellen, darvon ein halb Loth, oder 6. Quintl. auf einmahl zu nehmen.*

Alii magis hydragogi. ♃. *Magist. gumm. gutt. dr. i. lævigetur in marmore cum ol. destill. mac. add. resin. gial. s. a. solut. dr. ii. cinam. acut. scr. iv. caryoph. scr. ii. mac. scr. i. aromata grosso modò incis. & cum Sacch. in aq. cinam. sol. q. s.* M. *f. Morsell.*

Morsuli Imperatoris purgantes. ♃. *Sem. melon. excort. unc. ß. aq. ros. opt. unc. iiij. ß.* M. *f. Emuls. in qua dissolv. Sacch. albiss. lib. i. resin. gial. dr. v. add. spec. pro morsul. Imperat. dr. vi.* M.

Morsulus purgans pro una vice ♃. *Spec. diagial. Mins.* vel *rad. gial. rec. pulv. gr. xv. magist. gumm. gutt. scammon. an. gr. ij. condit. cort. cit. minutim incis. sc. i. ß.* vel *conserv. cit. borrag. an. scr. i. ol. cinam. gut. ii. Sacch. canar. in aq. cinam. dissolv. q. s.* vel *dr. vi.* M. *f. Morsulus.* S. *Purgier-Morsell auf einmahl.*

Emulsio purgans. *R. Sem. melon. excort. à dr. ß. ad dr. i. resin. gial. à scr. ß. ad gr. xii. scamm. sulph. gr. ii.* M. *in mort. marmoreo, affundendo sensim Jul. ros. unc. i.* M. *f. Emuls.* S. *Purgier-Milch auf einmahl.*

Alia. ♃. *Amygd. excort. N. iij. resin. gial. gr. viii. x. xii. conterantur simul, hinc affunde aq. ros. unc. ß. syr. de cinam. dr. i.* M.

Alia. ♃. *Amygd. excort. dr. i. nuc. pinear. dr. ß. resin. gial. gr. ix. aq. ros. ceras. nig. an. dr. vi. cinam. bugl. dr. i. ß.* M. f. Emulsio.

Atque hæ formulæ maximè inserviunt pro delicatis, & nauseosis, cæteras Purgantium formulas respuentibus.

In formâ

Noduli, aut Sacculi laxativi.

NOdulus laxativus v. gr. in Febribus intermittentibus. ♃. *Rad. cichor. dr. iij. fœnic. polypod. q. an. dr. ii. Herb. absinth. Rom. card. b. cent. min. chamæd. adiant. utriusque an. pi. fol. senn. s. unc. i. ß agar. rec. troch. rhab. el. an. dr. iij. gial. dr. ij. passul. min. unc. i. cinam.* vel *galang. min. dr. j. sal. tart. dr. ij.* M. *incis. & contus. ad saccul. ex sind. alb.* S. *Laxier-Kräuter-Sackl auf anderthalb Maass vveiss n Wein, und ein halb Maass destillirtes Cichori Wasser anzusetzen.*

Nodulus in obstructionibus viscerum Hypochondriacis. ♃. *Rad. gram. cichor. bugloss.* vel *filic. asparag. vincetox. &c. an. dr. ii. herb. meliss. m. i. cuscut. adiant. alb. philirid. ceterach.* vel *chamædr. nob. agrim. absinth. pont. cent. min. an.* M. ß. *fol. senn. s. unc. ii. rhab. el. fibr. elleb. nig. an. unc. ß. agar. troch. dr. vi. cinam. acut. dr. i. sem. anis. fœnic. cit. an. scr. ii. cort. flav. aurant. dr. ß. crem. tart. dr. ii.* M. *incis. & contus. ad Nodul.* S. *Kräuter-Laxier-Säckl, daran anderthalb Maass vveissen Wein, und ein Maass Wasser, siedheisser zu giessen, zudeckter in einem vvarmen Orth 12. oder 24. Stund stehen zu lassen, alsdann in einen Keller oder Gevvölbe zu thun, und täglich ein Fraggele (Achtelein) oder minders darvon nüchtern zu nehmen.*

Nodulus in suppressione Mensium. ♃. *Rad. bryon. dr. iii. aristol. rot. hirundinar. asar. an. dr. ii. Herb. meliss. matricar. puleg. chamæd. nob. an. mi. fol. senn. s. unc. ii. rhab. el unc. ß. agar. troch. dr. vi. fibr. elleb. nig. dr. iii. croc. orient. mac. an. scr. ii. sem. anis. fœnic. an. dr. i. cort. flav. aurant. dr. ii. cinam. acut. scr. iv. passul. unc. i. sal. tart. dr. iii.* interdum etiam addi potest *limat. mart.* aut *chalyb. præp. unc. ß.* vel *i. M. incis.* & contus. ad Nod. *für anderthalb Maass vveissen Wein, und ein Maass Wasser.* Dos. *unc. v.* vel *vi. post aliquot cochlearia assumptæ offæ.*

Vinum medicatum purgans ordinarium. ♃. *Fol. senn. s. unc. ii. agar. troch. unc. ß. turpeth. opt. pulv. dr. ii. z. incis. dr. i. ß. nuc. mosch. ras. dr. i. herb. beton. card. b. agrim. ceterach. summit. absinth. fl. borrag. anth. an. pi. incisa excipiantur sindone pro* ℔. *iii. vin. alb. & lib. i. aq. borrag.*

Vinum hydragogum probatissimum. ♃. *Fol. senn. s. unc. ii. rad. gial. unc. ß troch. de eupat. de rhab. an. dr. ii. cort. ebul. median. sambuc. an. dr. i. ß. rad. Ir. nost. lapp. maj. an. dr. ii. scyll. præpr. dr. j. fol. gratiol. soldanell. an. mi. tart. crud. Venet. unc. ß. passul. min. mund. unc. i. M. incis. & contus. ad Nodul. pro mens. ii. vini.*

Aliud antihydropicum. ♃. *Herb. absinth. card. b. cent. min. agrim. veron. epat. nob. an. M. ß. cort. tamarisc. median. frax. an. dr. i. bacc. laur. Juniper. an. dr. ii. rad. raph. mar. bryon. ebul. asar. elleb. nig. Irid. nost. polyp. gialap. an. dr. ii. rhab. nost. fol. senn. s. an. dr. vi. z. z. alb. dr. i. crem. tart. dr. ii. chalyb. cum sulph. præp. unc. ß. sem. anis. fœnic. an. dr. ß. dentur ad Nodul. pro mens. i. & dimid.* vel 2. *vin. Neccarin.*

Nodulus laxativus antiasthmaticus. ♃. *Herb. salv. rorism. majoran. hyssop. veron. marrub. capill. ven. an. pi. rad. enul. fœnic. calam. aromat. caryophyllat. an. dr. ii. rhab. el. dr. iii. fol. senn. s. unc. j. agar. troch. turb. el. scammon. elleb. nig. præp. polyp. q. an. dr. ii. cinam. opt. dr. i. ß. mac. scr. i. tart. alb. crud. dr. iii. sem. anis. fœnic. an. dr. ß. M. incis. dentur ad Saccul. pro lib. iii. vin. alb.*

Nodulus in affectibus Capitis. ♃. *Rad. pæon. calam. arom. Ir. flor. caryophyllat. an. dr. ii. herb. absinth. Pont. card. b. beton. salv. meliss. puleg. major. rorism. an. pi. fl. anth. til. stæch. an. pi. rhab. el. dr. iii. fol. senn. s. unc. i. gial. agar. troch. turpeth. polypod. an. dr. ii. cinam. opt. dr. i. mac. nuc. mosch. an. scr. j. cubeb. cardam. an. scr. ß. incis. dentur ad Nodul. pro lib. vi. vin. alb.*

Nodulus in affectibus Uteri. ♃. *Rad. enul. camp. rub. tinct. arist. rot. an. dr. j. herb. absinth. puleg. meliss. summit. cent. min. an. m. ß. fl. cordial. calend. an. pi. fol. senn. s. unc. i. ß. rhab. el. mechoac. an. dr. ii. agar. troch. dr. i. sem. anis. fœnic. an. scr. iv. mac. scr. i. passul. min. mi. incis. & contus. dentur ad Nodul. pro mens. ii. vin. alb.*

Nodulus ante-Cachecticus. ♃. *Rad. cich. enul. fœnic. an. dr. i. bryon. dr. ii. herb. meliss. hyssop. card. b. an. pii. fl. calend. m. ß. cordial. cent. min. an. pii. rhab. mechoac. turb. agar. troch. an. dr. ii. chalyb. præp. unc. i. crem. tart. dr. ii. ß. cinam. scr. ii. z. z. zedoar. sem. anis. fœnic. coriand. præp. an. scr. i. M. ad. Saccul. pro lib. iii. vini.*

Nodulus

Nodulus ante-Ictericus. ℞. *Rad. cich. asparag. an. dr. ii. chelidon. maj. polypod. querc. an. dr. i. ß. fol. senn. s. unc. ii. rhab. sel. dr. vi. fibr. elleb. nig. turb. alb. gummos. an. dr. iii. herb. cuscut. chamæd. nob. chamæpyth. cent. min. marrub. an. pii. ß. curcum dr. ii. sem. cit. scr. ii. coriand. præp. anis. an. scr. i. galang. min. cinam. el. an. scr. i. ß. croc. scr. i. tart. crud. dr. iii. M. incis. & contus. ad Nodul. pro mens. i. ß. vin. alb. & mens. ß. aq. font.*

Nodulus ex solô Rhabarbarô. ℞. *Rhab. el. unc. ß.* vel *dr. iii. cort. flav. aurant. dr. ß. contusa grossô modô ac Nodulô ligata inf. in aq. destill. cichor. & vin. alb. an. lib. ß. vel lib. 1. vin. alb.* Dos. *unc. iv.* vel *v.*

Bocchetum Rhabarbarinum. ℞. *Aq. font. mens. ii. ebull. per med. quadrant. horæ infund. rhab. el. dr. i. sant. cit. dr. ß. cinam. & sacch. parùm. Col. pro potu ordinario.* Utile hoc præsertim Infantibus in cachexiâ, contumacibus obstructionibus viscerum, morbisque chronicis exinde oriundis.

Nodulus pro Infantibus. ℞. *Rad. gram. fol. senn. s. an. dr. i. tamarind. unc. ß. in petiâ ligatis superaffund. aq. calend. lib. iv. detur pro potû ordinariô* infantibus 4. 5. vel 6. annorum, quô plurimos cachecticos, & hydropicos restituit Sorbair.

Formulæ

Clysterum & Suppositoriorum.

Cum purgantia per os assumpta sæpè contraindicentur, eorum locô Clysteres evacuantes præscribi solent nunc lenitivi, nunc mediocriter, nunc fortiter purgantes & revellentes, quorum aliquæ selectæ hîc proponuntur formulæ, ad imitationem.

Clyster lenitivus. ℞. *Decoct. emoll. lib.* 1. vel *emoll. & carmin. an. lib. ß. sacch. rub. unc. ii. elect. diacathol.* vel *cass. pro clyst. dr. vi. ol. viol. chamom. an. unc. i. cum sale & vitell. ov. M. f. Clyst.*

Alius in Febribus usualis. ℞. *Herb. malv. alth. mercur. violar. acetos. an. mi. hord. m. ß. fl. viol. chamom. an. pii. sem. anis. dr. ii. coq. in. s. q. aq. ad* ℥. *in Col. unc. x. dissolv. elect. lenit. unc. i. cass. pro clyst. unc. ß. ol. viol. chamom. an. unc. i. ß. vitell. ov. No. i. cum paucô sale M. f. Clyst.*

Alius. ℞. *Rad. alth. dr. iii. herb. malv. violar. pariet. an. mi. sem. lin. fœnug. an. dr. ii. fœnic. dr. i. ß. hord. excort. m. i. incis. & contus. coq. ad consumpt.* ℥. *p. in col. lib.* 1. *dissolv. sacch. rub. unc.* 1. *ß. elect. lenit.* vel *diacathol. dr. vi. ol. viol. amygd. d. an. unc. i. cum sal. & vitell. ovi. M. f. Clyst.*

Clyster paulo fortior. ℞. *Fol. rut. branc. urs. mercurial. parietar. malv. cum tot. an. m. ß. fl cham. mi. summit. aneth. fl. melil. an. m. ß. Rad. alth. unc. ß. sem. aneth. carv. an. dr. ii. coq. ex aq. s. q. in Col. unc. x. dissolv. elect. lenit. dr. vi. bened. laxat. unc. ß. hier. s.* vel *elect. de succ. ros. dr. ii. ol. aneth. rut. an. unc. ß. salis gemm. dr. i. M.*

Clyster mediocriter à Capite revellens. ℞. *Rad. alth. dr. vi. lil. alb. dr. iii. herb. meliss. beton. rut. hyssop. salv. rorism. an. m. ß. fl. cham. malv. cum tot. an. mi. cent. min. pi. sem. carv. fœnic. an. dr. ii. coq. in s. q. aq. s. in. Col. unc. x. dissolv. elect. diaphæn. hier. s. an. unc. ß. mell. anthos. dr. vi. ol. rut. chamom. an. unc. i. sal. gemm. dr. i. M. f. Clyst.*

Alius fortior. ℞. *Herb. mercurial. orig. cent. min. puleg. calaminth. bethon. an. p. ß. sem. cartham. in pet. lig. dr. vi. agar. in pet. lig. dr. ij. fl. stœch. Arab. dr. ii. incis. coq. in s. q. aq. font. in col. unc. x. dissolv. elect. hier. s. logad.* vel *hier. cum agar. bened. laxat. an. dr. iii. ol. rut. unc. i. cham. aneth. an. unc. ß. sal. gemm. dr. i. M.*

Alius clyster acris, utilis in affect. Soporosis. ℞. *Herb. absinth. cent. min. rut. an. mi. rad. pyreth. dr. vi. pulp. colocynth. in pet. lig. dr. ii. incis. & conquass. coq. ex s. q. aq. in col. unc. x. dissolv. elect. hier. s. logad. bened. lax. an. dr. iii. ol. rut. unc. i. cham. aneth. an. unc. ß. sal. gemm. dr. i. M.*

Clyster simplicissimus fortiter revellens, ac utilissimus in affectibus Soporosis, Asthmate, Colicâ contumaci &c. ℞. *Pulp. colocinth. in pet. lig. à dr. i. ad dr. iii. coq. in s. q. brod. carn. in col. lib. i. dissolv. sacch. rub. unc. ii. vitell. ov. No.* 1. si mitiùs agendum, add. *ol. viol.* vel *chamom. unc. i. ß. M.*

Clyster in Gravidâ. ℞. *Brod. gallin.* vel *carn. alterat. malv. pariet. unc. viii. vel x. ol. amygd. d. cham. an. dr. vi.* vel *unc. i. mell. anthos. unc. i. ß. sacch. rub. dr. vi. vitell. ov. No.* 1. *M.*

Clyster laxativus anti Colicus. ℞. *Herb.* 5. *emoll. an. m. ß. fl. chamom. summit. aneth. an m. ß. rad. alth. lil. alb. an. dr. ii. sem. lin. fœnug. an. dr. iii. f. decoct. in s. q. brod. carn. in Col. unc. x. dissolv. elect. lenit. diacathol. an. dr. vi. mell. ros. sol. unc. i. vitell. ov. No.* 1. *salis parùm. M.*

Suppositorium acre in affectibus Soporosis. ℞. *Pulv. euphorb. scr. ß. colocynth. gr. iv. elleb. gr. ii. sal. dr. ß. mell. coct. unc. ß. M. f. Supposit. S. Starck ziehendes Stuhl-Zäpfl.*

Aliud. ℞. *Spec. hier. pic. Gal. scr. i. troch. alhand. scr. ii. sal. gemm. scr. ß. mell. coct. q. s. M. pro Supposit.*

Aliud mitius. ℞. *Spec. hier. pic. dr. i. sal. comm. scr. i. mell. coct. q. s. pro Supposit.*

ARTICULUS VII.

De Officiô Medici, in evacuandis humoribus per Vomitum.

I.

Cum humores pravi, vitiosi & cacochymici non tantùm per alvum, sed etiam per vomitum evacuari soleant, observet Medicus, *Vomitum* non tantùm indicari a materiâ vitiosâ in primis viis, ventriculô nempe, duodenô, mesenteriô, pancreate, liene, cavâ epatis parte existente, verùm etiam & quidem potissimùm ab ejus tenuitate, proclivitate ac mobilitate sursùm versùs. Nam teste Coo 1. aph. 21. *quò natura vergit, cò ducenda est;* non autem solùm humores tenues, biliosi, spumescentes, aquei, volatiles ac facilè mobiles evacuantur, sed phlegma quoque viscosum, & tunicis ventriculi firmiter impactum excutitur, unde *Emeticorum* ope, contumaces morbi ad miraculum sæpiùs eradicantur, & cum impetû frequentiùs evellitur, quod communia purgantia non attingunt. Hinc teste *Galen. vomitus omnium purgantium saluberrimus, modò facilè fiat, & moderatè.* Licèt autem principaliter primam: tamen mediatè, & consecutivè etiam secundam & tertiam regionem expurgat.

II.

Conveniunt igitur *Vomitoria*, 1. In continuarum & malignarum Febrium principiô, vel etiam augmentô, si vires nondum attritæ fuerint; præsertim si adsit nausea, vel inanis vomenti conatus, sapor & ructus amari, cardialgia, præcordiorum anxietates, vel haustum contagium, prodens se nauseâ & anxietatibus, cùm per hæc non tantùm æger præmuniatur à diarrhœa, anxietatibus, deliriis, aliisque gravissimis symptomatibus, sed etiam sæpiùs morbus in ipsis incunabulis suffocetur, & unâ quasi falce demetatur. 2. In Febribus intermittentibus, & præcipuè quartanâ, duabus vel tribus horis ante paroxysmum exhibita. 3. In Inappetentiâ, cardialgiâ, affectû Hypochondriacô, & morbis chronicis ex acidô primarum viarum exortis, præsertim si bilis acido jungatur, aut acidum tenuius ac mobilius fit, & quidem non tam præservativè, quàm etiam curativè.

III.

Præterea, 4. Prosunt in capitis dolore sympathicô, vertigine biliosâ, si primi ejus natales in ventriculô, & partibus vicinis delitescant. In Apoplexiâ *positivâ*, aut ex ingluvie ortâ, dum nervorum oscula validè concutiunt, ac impedimenta spirituum, & causam morbificam tollunt. 5. In Maniâ, Melancholiâ, Asthmate humorosô, & præcipuè stomachali, cùm per ea magna pituitæ copia rejiciatur tum ex stomachô, tum ex pulmonibus per constrictionem pectoris simul concurrentem, vel saltem concussione illâ humor iste tenax è tubulis pulmonum, & aliis partibus abraditur, ejicitur, fluxilis redditur, ut denuò cum sanguine circulari, corrigi, vel ad ignobilem partem deponi possit. 6. Tandem conveniunt in præcautione Arthritidis, Podagræ, Nephritidis, ac irritis etiam aliis, in Partu difficili &c.

IV.

Coindicatur *Vomitus*. 1. Ab habitû corporis, unde *Hippocrates* 4. *aph.* 6. ait: *Graciles*, (intellige naturâ tales, ob humores magis mobiles, vias patulas, ac fibras magis fluxiles,) *& ad movendum faciles, per superiora purgare convenit, nisi hyems adsit.* 2. A tempore anni; hinc præservativè vernum magis & æstivum eligendum; unde etiam prædictus Senex 4. *aph.* 4. ait: *Æstate quidem superiorem magis ventrem, hyeme inferiorem purgare convenit.* 3. A consuetudine, à naturâ ad vomitum pronâ ac facili. 4. A ventriculi & viscerum robore, ac præcipuè à viribus, cùm in hôc viscera validè concutiantur, ipsæque fibræ non rarò insigniter convellantur, ut spiritus animales in impetus inordinatos adacti, gravissima sæpè inducant symptomata. 5. Ab ætate, juvenili nempe & virili; ac ultimò tandem, à symptomatibus quibusdam & accidentibus, de quibus *Hippoc.* 4. *aph.* 17. ait: *non febricitanti, cibi fastidium, cordis dolor, vertigo tenebricosa, & oris amaritudo, per superiora purgandum opus esse significat.*

V.

Contraindicatur *Vomitus*, 1. A constitutione corporis ineptâ, ut v. g. gibbosâ, scrophulosâ, aut quibus pectus angustum, vel depressum, vel qui obesi, aut aliàs ad vomitum difficiles; unde *Hippoc.* 4. *aph.* 7. ait: *ægrè vomentes, & modicè carnosos, quos Græci eusarcos appellant, per inferna purgato &c.* 2. A procidentiâ quâdam corporis in abdomine, ut Intestinorum, uteri &c. 3. A graviditate. 4. A capitis affectione per essentiam, systemate præsertim nervosô debili existente. 5. Ab oculorum affectû, & præsertim inflammatione. 6. In pulmonum læsione essentiali, ac præsertim hæmoptisi, nam ex *Hippoc.* 4. *aph.* 8. *Tabi obnoxios, suprà ne purgato.* 7. Ab affectibus abdominis convulsivis ac dolorificis, tumoribus abdominis inveteratis, abscessibus internis, mensium defectu ex vitiô uteri, atrophiâ, virium languore, ægris præsertim lypothymiæ obnoxiis existentibus.

VI.

Medicamenta *Emetica* alia sunt *primaria*, & propriè talia, quæ vim suam exserunt irritando, dum nempe acrimoniâ suâ salinô-sulphureâ, & quidem volatiliori, quàm habent purgantia per inferiora, particulisque suis aculeatis, profundiùs sese insinuant, ac fibrillas nervorum per ventriculum copiosè disseminatorum, tractô etiam in consensum intestinô duodenô, cum ductû choledochô & pancreaticô, inordinatè movent ac vellicant, ut spiritus animales copiosiùs in fibras irruant, motum peristalticum invertant, & veluti motû convulsivô contenta in ventriculô sursùm expellant: Alia *secundaria*, impropriè vomitoria dicta, quæ laxando, lubricando, & ventriculum gravando, & resupinando vomitum cient, ut v. g. *ol. commun.* vel *amygd.* cum *sperm. cet.* & *butyr.* liquefact. cum *cerevisia*, *Jusculo pingui* &c. ad locum tantùm habent in excernendis per vomitum venenis corrosivis, vel ubi vomitus vomitû curatur, ut v. g. in Cholerâ.

VII.

Quoad regimen & usum *Emeticorum*, observet Medicus, 1. Ea exigente necessitate quóvis anni tempore exhiberi posse, præservationis tamen gratiâ maximè vernali. 2. Meliùs etiam suam operationem exercere, assumpta in formâ liquidâ. 3. Antimoniata & Mercurialia tutiùs in infusô, colando ea per chartam emporeticam, quàm in substantia exhiberi; cùm secùs ventriculi tunicis ac plicis adhærescentia, subinde cieant lethales hypercatharses, vel enormes vomitus, qui tonum ventriculi destruunt, ac viscera impensè debilitant. Hinc licèt talia exempla, & formulæ apud *Rolfink.* & *Willis.* prostent, non tamen facilè & tutò imitandæ. 4. In horum infusione non tantùm considerandum esse, quantum sumatur de vomitoriô, quàm quantùm accipi debeat, de menstruô nempe ab unc. ß. ad unc. 1. vel 1. ß. ad summum. 5. Eadem etiam tutius præscribi in dosi refracta, præsertim in febribus malignis, in quibus aliàs fluidiora sunt contenta. 6. Vomitoria liquida tepide sumenda esse, cùm sic faciliùs nauseam concitent, & expultricem ad expulsionem molestent. 7. Si formâ Boli exhibeantur, post dimidiam vel integram horam elapsam, liquorem aliquem tepidum desuper bibendum esse. 8. Horam exhibendi vomitivi in morbis chronicis esse matutinam, jejunô ventriculô: in febribus intermittentibus subinde exhiberi unâ horâ ante paroxysmum; in noxiâ quâvis re assumptâ, vel exhibitô venenô, quamvis horam idoneam esse. Si humores sint crassi, viscidi, lenti, post cibum expeditiùs & minori cum labore evomuntur.

VIII.

Subinde Vomitus ab assumptô emeticô nullus vel parcus nimis excitatur, quod contingere potest, vel ob mucum viscidiorem parietes ventriculi incrustantem, ac sic eum, quasi sensûs expertem reddentem, vel ob vomitorium acidis nimis fixum redditum: hinc quartanarii ac melancholici difficulter vomunt; vel ob robur ventriculi omnia deorsùm potiùs promoventis, vel ex sensûs defectû in morbis lethalibus. Si igitur subinde non operentur, vel non satis, formidandum non est, cum subinde utiles sequantur salivationes, vel purgationes per alvum; interim promoveri potest, si consultum videatur, assumptô Jusculô calidô benè salitô, vel intrusione digiti in fauces, vel extremitatis plumosæ calami scriptorii oleô imbutæ; sicuti è contra, si nimius fiat, sistendus vinô generosô tepidè propinatô, & si primâ vice rejiciatur, reiteratô cum buccellâ panis, opiatis aromaticis sociatis, & speciatim theriac. cum laud. op. in vinô assumptô, uti etiam exteriùs cum spirit. vin. crocatô applicata.

ARTICULUS VIII.

De Officiô Medici, in præscribendis Emeticorum formulis.

Potio Emetica ex vitriol. mediocriter sine multâ molestiâ vomitum ciens, & ex solô ventriculô evacuans. Nam Vitriolum, ob mitem agendi operationem, Manna vomitoriorum à nonnullis intitulatur. ℞. *Vitriol. alb. præp. dr.* ß. vel. *scr. ii. oxymel. s. dr. ii. aq. dest. cich.* vel *ment. unc.* 1. *M. S. Brech-Wässerlein auf einmahl einzunehmen.*

Pulvis Emeticus maximè usualis. ℞. *Crem. tart.* vel *sal. armon. gr. xv. sal. absinth. gr. v. tart. emet. Mins. gr. i. ii. iii. M. f. Pulv. S. Breck-Pulv.* Si simul per inferiora purgandi animus, add. *scamm. sulph. gr. viii. x. ol. dest. mac. gutt. ii. M.* Notandum est, hodie apud selectiores Practicos, optimum & usitatissimum vomitorium constituere, *tart. emet.* qui rarò fallit, adeò ut etiam

etiam infantibus, quarta vel sexta pars grani à nonnullis exhibeatur.

Potio Emetica, ex infuso Croc. Metall. valida, sed tuta satis. ℞. *Croc. metall. ritè præp. à gr. vi. ad viii. xii. ebull. parumper inf. q. vin. alb. Col. per Chart. emporet. S. Brech-Wein.*

Alia ex Vitrô Antimon. vel Mercur. vit. ℞. *Mercur. vit.* vel *vitr. anim.* vel *croc. metall. gr. v. infund. in vin. Rhen. q. s. stent in locô tepidô per noct. manè.* ℞. *de filtraturâ per chart. emporet. facta unc.* ß. vel I. ß. Eôdem modô procedi potest cum numis, annulis, globulis, & scyphis ex *regulô antimonii* paratis.

Potio ex Syrup. Emet. ℞. *Syr. emet. Angel. Sal. dr. ii. iii. unc.* ß. *Julep. rof. unc.* ß. *aq. cinam. dr. ii.* vel ℞. *Aq. card. b. syr. emet. Ang. Sal. ritè præp. an. dr. iii. aq. cinam. dr. ii. M.*

Bolus Emeticus. ℞. *Conf. fl. tunic. à scr. i. ad dr.* ß. *tart. emet. Mins. gr. ii. iii. crem. tart. gr. v. M. f. Bol. S. Brech-Zucker.*

Pilulæ Emeticæ. ℞. *Extr. asar.* vel *panchym. gr. vi. tart. emet. gr. ii. ol. destill. zedoar. gut.* I. *M. f. Pilul. No. vii. S. Brech-Pillulen auf einmahl.*

CAPUT VI.

De Officiô Medici, in Affectibus indicantibus sudorifera, diuretica, salivantia, errhina, sternutatoria, apophlegmatizantia, & expectorantia.

ARTICULUS I.

De Officiô Medici, in præscribendâ evacuatione per Sudorem.

I.

CUm *Sudor* in corpore humanô soleat contingere, dum occasione vel causæ externæ, ut v. g. exercitii, caloris ambientis &c. vel medicamenti interni, attenuatur sanguis, magis fluxilis redditur, plusque minùs liquescit & resolvitur, hincque velociùs circulatur, intensiùs fermentatur, & incalescit, cum sanguine etiam serum, à calore attenuatum, imbibit copiosè particulas minùs reliquis cohærentes, seu permistas, & in specie salinas, ac cum illis varias sordes, & fermenta, quæ simul abstergentur; hinc successivè circa corporis habitum subintrat copiosissimè glandulas intercutaneas, ex quibus per vasa excretoria, corporis poros constituentia, emanat. Cùm igitur Sudor tali modô contingat, Medicus exinde colliget. I. In Sudore sanguinem, & omnes humores attenuari, in motû suô debitô ac circulatione optimè conservari, stagnationes tolli, ac partes heterogeneas, & fermenta peregrina optimè sic eliminari, atque adeò Sudorem esse universale sanguinis, & partium solidarum purificativum, abstersivum, uti etiam particulare peripheriæ ipsius corporis, morborum nempe cutaneorum. Colliget 2. Sudorem sæpè maximè necessarium esse, quod elucescit, tum ex ipsâ cutis, quæ tot millibus spiraculorum abundat structurâ, ad sudores eliciendos aptissimâ, tum ex plurimis morbis, qui sudoribus criticè solvuntur, tum ex sensibili transpiratione, quæ aliis evacuationibus, teste *Sanctor. in suâ staticâ* copiosior est; unde ex hâc impeditâ, tot morborum oriuntur genera, quæ omnia tolluntur Sudore, ut adeò nonnulli censeant, tertiam morborum partem curari sudoriferis, quæ etiam purgantibus magis tutiora.

II.

Ex præsuppositis patet, *Sudorem* convenire, I. In omnibus febribus, exceptâ hecticâ, & quidem tam intermittentibus, quàm continuis, ac præcipuè malignis, quarum nulla ferè sine sudore perfectè curata dicitur. 2. In inflammationibus, doloribus, tumoribus, tanquam effectibus circulationis impeditæ. 3. In cruoris extravasatione, vel revera tali, in vulneribus, contusionibus, vel quasi tali, ut in pleuritide, erysipelate, arthritide, affectû ischiadicô &c. 4. In morbis omnibus ex humoris serosi colluvie oriundis, ac in specie defluxionibus catarrhalibus. 5. In grumescentiâ & coagulatione sanguinis, ut in palpitatione cordis, scabie, scorbutô &c. 6. Tandem non tam evacuationis, quàm alterationis gratiâ, ut nempe viscida attenuent, aut humores coagulati, & stagnantes resolvantur in morbis chronicis, & contumacibus, quorum causæ altiores egerunt radices, ut v. g. epilepsia, paralysi, arthritide, malô Ischiadicô, lue venereâ, doloribus ac fluxionibus capitis inveteratis, catarrhis, cachexiâ &c. qui purgantibus atque aliis alterantibus curari haud potuerunt.

III.

Sicuti autem coindicantur Sudorifera à viribus constantibus, ætate habili, & locô calidô: ita contraindicantur ab aëre & locô frigidiori, ac viribus præcipuè exsolutis; cùm per sudores præcipuè largiores spiritus exhauriantur, corpus emacietur, colliquetur, rosque nutritivus nimis resolvatur. Item subjecta calida & biliosa minùs, & non diu ferunt sudores, præsertim à sudoriferis calidioribus excitatos; item contraindicantur, ubi vel serum deficit, in maniacis, cholericis, gracilioribus, senibus, squalidis, ad marasmum & phthisin inclinantibus; vel ubi serum nimis abundat, ut in hydropicis, ubi simul est extravasatum.

IV.

Medicamenta *sudorifera*, nonnullis etiam dicuntur *diaphoretica* & *hydrotica*, licèt ad invicem distinguantur; Illa enim sensibilem magis humidam, & rivulosam seri evacuationem perficiunt: hæc udorem vel madorem potiùs cient, evacuando magis insensibilem materiam vaporosam, & halituosam. Vim autem suam exserunt Medicamenta sudorifera & diaphoretica, vel *positivè*, calore, & tenuibus suis particulis humores M. S. attenuando, incidendo, colliquefaciendo, ac ad cutis glandulas cum aliis obviis propellendo, in guttas ibidem condensando, vel insensibiliter evaporando; vel *privativè*, acidum coagulativum absorbendo, imbibendo, & quod serum ligat, ac fixius reddit resolvendo: & sic per accidens sanguinem attenuando. Hæc locum magis habet, ubi resolutio virium timetur, & frænô potiùs eget sanguis & serum, quàm stimulô: illa ubi sanguis ad motum & fermentationem magis ciendus. Motus igitur naturæ observandus, quæ, si ipsa officio satisfaciat, & in sudores promptè solvatur, modicè juvanda est, non pellenda: si deficiat, stimulanda; si excedat, refrænanda.

V.

Pro debitô usû *sudoriferorum*, sequentes Medicus observabit cautelas: I. Primas vias debere esse emundatas, & à vitiosorum humorum illuvie liberatas. Nam in materiâ nimis copiosâ, minùs tuta sunt sudorifera, cùm metus sit, ne vel cutis spiracula occludantur, vel commoti ad partes principes ruant humores. 2. Exhibenda esse ventriculô jejunô existente, seu propinentur in formâ liquidâ, quæ citiùs, seu solidâ, quæ tardiùs operantur. 3. Sumptis sudoriferis corpus plùs solitô esse tegendum, ut pori magis pateant, humoresque magis fundantur, ac tegumenta circumcirca potiùs, quàm suprà ponenda, cùm pori cutis, ab onere stragulorum & tegumentorum nimis pressi, sudores difficillimè transmittant. Nonnulli, ut ægri in lectô meliùs sudent, sudorem lagenis aquâ calidâ plenis, vel lateribus calidis

calidis linteô involutis, sub axillas ad latera ægri positis, promovent. In Diætâ sudorifera, *in der Holtz-Schwitz-Cur*, sic dictâ per synecdochen, quod in ejus usu exacta & accurata vivendi ratio sit observanda, Decoctum lignorum exhiberi solet in robustioribus, corpore in stuphâ seu laconicô existente, ac excitatô vaporosô calore per affusionem alicujus decoct. vel spirit. vin. super lateres vel silices ignitos, ut sudor magis proliciatur. 4. Melius esse, si ægri non violenter cogantur ad sudorem, præsertim si corporis textura, & sanguinis dispositio non respondeant. Minùs enim sudant, quibus sanguinis status magis condensatus, ac fibræ, pori & meatus cutanei adstricti, & contracti; hinc præstat sæpè, præsertim etiam in febribus malignis & expellendis variolis, diaphoresin continuare, & naturæ tempus concedere, quàm eandem cogendo pessumdare, cùm sic seri proportio nimis absumatur, sanguis ipse ad fermentationem magis cieatur, & naturæ benè agentis conatus interrumpatur. Præstat igitur naturam sequi, & ducere, quàm pellere, cùm præstet sæpè tenuis udor, quod non præstat sudor.

VI.

Præterea, 5. Observabit Medicus, sudorem ad horam unam vel dimidiam, raróque ultra duas horas continuandum esse, præsertim si satis rivulosè fluat, cùm ad vires maximè respiciendum sit. In curâ lignorum sudorifera, unâ vice de die frequentiùs, & quidem mane ad unc. vi. calidè ebibitô decoctô, sudor prolicitur, licèt subinde in robustis, valdè pituitosis & copiosis excrementis refertis, etiam circa vesperam idem usus decocti repeti possit. In febribus continuis, malignis, variolis, bis vel etiam ter de die, si magna adsit malignitas, sudorifera exhiberi possunt. 6. Cavendum esse, ne fluente adhuc vel etiam abstersô sudore, aër frigidus per poros adhuc patulos admittatur; hinc post sudorem linteamina & indusia (calidè priùs corpore abstersô) mutari, & alia tepida indui possunt. 7. Durante sudore, si æger sitiat, potum largiorem concedi posse, cùm sudorem coadjuvet, præsertim si calidus sit, frigidus autem magis eum impediat, maximè confertim haustus, licet magis recreet. Post sudorem, moderatè acidula conveniunt, ut sanguis attenuatus & resolutus, blandè iterum coëat.

VII.

Item advertet Medicus, 8. In diætâ sudoriferâ, pro majori vel minori morbi vehementiâ & contumaciâ, per dies 15. 20. 30. & ultra persistendum (nisi vires deficiant) ac talem victûs rationem observandam esse, ut æger utatur assis potiùs quàm elixis, aviculis, nempe montanis, pullis columbinis, gallinaceis &c. pane bis coctô, passul. amygd. tost. &c. pro potû Bocchetô, id est, Decoctô lignorum secundariô, ut alvus, si fuerit obstructa, clystere emolliatur, & quod optimum, singulis 6. vel 8. diebus purgatio instituatur, omissâ illâ die potione sudoriferâ, ut etiam crassior materia, quæ absumptis partibus tenuioribus restagnare solet, per alvum deturbetur. 9. Decoctum hoc sudoriferum etiam usurpari citra sudorem, pro solô scopô alterativô, in affectibus chronicis, & præsertim exulcerationibus internis, additis vulnerariis, ut quotidie bis vel ter haustus de eô sumatur. 10. Tandem quoad tempus in febribus notandum, quòd, nisi febres nimis sint malignæ, aut erysipelati, vel pleuritidi junctæ, meliùs sit coctionis signa exspectare, ut materia excrementitia non cruda sit, ac vitiosè in sanguine ebulliat, sed præcipitata & separata, aliàs enim vel nullus sequitur sudor, vel nudus latex aquosus, cum spirituosis halitibus tantùm exhalat, sine euphoriâ ægri, & cum insigni potiùs ejusdem damnô, nam nihil separari potest ex liquore, cujus porulis intimè unitum est. Hinc ad imitationem naturæ, vel in declinatione universali morborum, vel particulari paroxysmorum tantùm sudores movet, ac eadem variolas & petechias, non nisi post aliquot dierum febrim, salubriter & sufficienter expellere solet; ut adeò aphorismus *Hippoc.* de coctis evacuandis, non tantùm de purgantibus, sed etiam sudoriferis & diureticis intelligendus sit.

ARTICULUS II.

De Officiô Medici, in præscribendis formulis Remediorum Sudoriferorum.

I.

DEcoctum Sudoriferum famosum in lue venereâ, multis pro arcanô habitum. ♃. *Rad. chin. sel. sarsapar. non carios. an. lib. ß. sassafr. unc. ii. antim. crud. pulv. & aq. font. priùs lot. ad separationem pulveris nigricantis, unc. i. aq. font. lib. iv. Coq. ad consumpt. mediet. post refrig. col. S. Holtz-Schvitz-Wasser, darvon ein Fraggele Morgends nüchtern warm zu trincken, und darauf zu schwitzen.*

Aliud Zwölfferi. ♃. *Lign. guajac. tornô deras. unc. vi. sassaf. rec. unc. iii. rad. chin. sarsapar. an. unc. ß. liq. ras. unc. i. passul. min. unc. iv. mercur. viv. antim. crud. contus. in pet. ligatorum an. unc. iii. aq. font. lib. xxiv. incis. infund. per* 14. *horas, post coq. s. a. ad remanent. lib. xvi. Colat. detur ad vas vitreum* vel *terreum, nullô modô autem metallicum. Dentur quotidie unc. v.* vel *vi. manè horâ sextâ & vesperi horâ quartâ, unc. iv. calidè.*

Pro potu. ♃. *Chin. opt. sarsapar. an. unc. ii. lign. sassafr. rec. unc. i. ß. rad. liq. ras. unc. i. passul. min. unc. iii. aq. font. lib. xxiv. incis. stent per hor.* 24. *hinc coq. s. a. ad reman. lib. xviii. Col. S. Nachwasser zum trincken in der Schwitz-Cur.*

Aliud in Gonorrhœâ virulentâ. ♃. *Rasur. lign. guajac. sarsapar. an. unc. iiij. cort. lig. sanct. dr. vi. infund. in aq. puriss. lib. vj. stent in locô calidô per* 24. *horas, coq. in diplom. ad consumpt.* 3. *p. add. in mediô coct. rad. liq. enul. an. unc. ß. cinam. acut. dr. iij. sem. anis. fœnic. an. dr. ij. Col. Dos. unc. vi. provocatis in laconicô sudoribus.*

Aliud. ♃. *Lign. sanct. unc. x. cort. ejusdem unc. i. sarsapar. unc. iii. inf. in aq. lib. xii. decoq. ad mediet. col. resident. affund. lib. xii. coq. ad consumpt.* 3. *part. add. passul unc. ii. liq. dr. ii. M.*

Diæta sudorifera in Paralysi verâ. ♃. *Lign. guajac. unc. iv. cort. eiusdem dr. ii. lig. sassafr. dr. vi. rad. pæon. enul. Ir. an. unc. ß. incis. stent in infus. in locô calidô per* 24. *horas. Coq. ad remanent. lib. iv. ß. add. in fine fl. salv. primul. ver. anth. lavend. stœch. Arab. an. dr. ii. cinam. acut. unc. ß. ebull. semel atque iterum col. sudetur in laconicô, suscitatô vapore ex decoctô herbarum cephalicarum, scoriis vel lapidibus ignitis affusô.*

Alia in Suffusione. ♃. *Rad. sarsapar. unc. ii. lign. sanct. unc. i. sant. rub. unc. ß. rad. liq. dr. vi. asperge sp. sulph. scr. i. inf. per hor.* 24. *in aq. lib. vi. add. passul. min. unc. iii. cubeb. unc. i. ß. herb. euphras. cum fl. mi. fl. cyan. beton. an. m. ß. sem. coriand. fœnic. an. dr. i. ß. coq. s. a. ad reman. lib. iv. Col. Dos. unc. iv.* vel *v.*

Decoctum sudoriferum temperatum, in Catarrhis & affectibus Capitis. ♃. *Rad. chin. sel. incis. unc. i. sarsaparill. vinô purgat. à pulvere & contus. unc. i. ß. sassafr. limat. dr. i. ß. inf. in lib. xii. aq. font. stent per horas* 24. *coq. ad consumpt. medietat. Col. addi etiam posset aliquid de viscô querc.*

Decoctum sudoriferum in Podagrâ. ♃. *Scob. lig. guajac. rad. sarsapar. an. unc. ii. lig. sassafr. crassè limat. dr. i. ß. affund. aq. font. lib. vi. coq. in* B. *M. per hor.* 6. *col.* Subinde Decoctum fieri potest, ex solô lignô sassafr.

Decoctum sudoriferum in Scabie. ♃. *Scob. lig. sassafr. guajac. an. unc. vi. rad. chin. sarsapar. an. unc. ß. cinam. acut. dr. i. fic. liq. an. unc. ß. passul. min. unc. iii. sem. anis. fœnic. an. dr. ß. coq. in aq. font. lib. xv. ad tertias. Col.*

Decoctum

Decoctum alterans, putredinem inhibens, exficcans & confolidans, in Ulceribus & Abfceffibus internis ufuale, fine fudoris provocatione. ℞. *Rafur. lign. fanct. unc. iij. rad. farfapar. unc. ij. fcorz. unc. i. ß. fragar. confolid. maj. min. glycir. an. dr. vi. herb. veron. m. ii. fem. coriand. præp. dr. ii. paffül. min. unc. iv. Coq. in aq. lib. xv. ad med. col. S. Ausheylender Wund-Tranck, darvon Morgends, Abends und Nachtz, 4. oder 5. Untzen zu nehmen.*

Aliud magis temperatum. ℞. *Rad. chin. ponderof. unc. iii. farfapar. unc. i. ß. fcorz. unc. ii. caryophyllat. unc. i. macerata per noct. bull. m. in f. q. aq. font. add. herb. fcabiof. alchimill. heder. terreft. an. m. i. fl. rof. rub. m. i. violar. m. ß. fem. fœnic. dr. i. paffül. unc. ii. decoct. trajic. per manic. Hippoc. Col.* S. ut fuprà.

Brodium columbinum, exficcans & fudoriferum, in Catarrhis, & incipiente Phthifi utile, vulgò *die Tauben-Cur.* ℞. *Rad. chin. fel. in talcol. fciff. dr. ii. lig. lentiff. dr. ii. mac. fcr. ß. M. ad chart. S. Species zur Tauben-Brühe, mit einer halben Tauben in zudeckten Gefchirr fieden zu laffen, bifs das Fleifch von den Beinlein fällt.* Et fic pro cæteris dofibus, per 14. vel plures dies.

Aliud Brodium Catarrhale, fuave & proficuum in Catarrhis diuturnis, vifcera corroborans, & materiam ferofam abfumens. ℞. *Chin. fel. unc. i. lign. lentifc. dr. vi. rad. Rhod. dr. ii. incid. & infund. aliquamdiu, hinc coq. cum gallin. juvenc in lib. v.* vel *vi. aq. font. ad debitam cocturam, cap. m. unc. vi.* vel *viii. aromatiz. cum pauco mac.* Singulis tribus diebus paretur recens.

Potio fudorifera in Febribus continuis & malignis. ℞. *Elect. diafcord. Fracaft. fcr. iv. pulv. rub. pannon.* vel *fpec. de hyac.* aut *liberant. fcr. i. lap. bez. orient.* vel *fal. vol. C. C. gr. vi. fyr. acetof. cit. unc. ß. aq. card. b.* vel *fcorz. unc. ii. ß. acetof.* vel *tot. cit.* aut *cordial. frig. unc. ß. M. S. Gifft-auftreibendes Schvvitz-Tränckl, auf einmahl einzunehmen.*

Alia. ℞. *Aq. fcabiof. card. b. fcord. an. unc. i. acet. bezoart. dr. iii. diafcord. Fracaft. dr. i. mithrid. confect. alk. an. fcr. i. C. C. philof. præp. antim. diaph. terr. fig.* vel *unicorn. foffil. an. fcr. i. nit. perlat. gr. vi. fyr. de fcord.* vel *rub. idæô, dr. vi.* vel *unc. i. M.*

Alia. ℞. *Mixt. f. fcr. ii. antim. diaph. C. C. phil. præp. an. fcr. i. aq. fumar. card. b. an. unc. i. ß. fyr. acetof. cit. unc. ß. M.*

Emulfio fudorifera in Variolis & Febribus malignis. ℞. *Semin. aquileg. nap. cit. an. dr. ii. pæon. dr. j. aq. fumar. card. b. galeg. fcorz. an. unc. i. cordial. frig. dr. vi. M. f. Emulf. add. C. C. phil. præp. fcr. i. antim. diaph. fcr. ß. facch. perlat. parùm. S. Schvvitz-Milch auf einmahl einzunehmen.*

Alia. ℞. *Sem. mel. dr. ii. card. b. aquileg. an. fcr. ii. aq. acetof. fl. calend. fumar. an. unc. i.* vel *decoct. C. C. rafp. unc. iii.* add. *C. C. phil. præp. fcr. i.* vel *dr. ß. Jul. rof. unc. ß. M. S.* ut fuprà.

Bolus fudoriferus, in Eryfipelate, Scabie &c. ℞. *Rob. fambuc. unc. ii. C. C. phil. præp. fcr. i. bezoart. mineral.* vel *antim. diaph. gr. xv.* vel *pulv. rub. pannon. fcr. i. lap. bez. gr. v. M. S. Schvvitz-Latvvergen auf einmahl einzunehmen, und ein oder 2. Löffel voll Holler-Bluhe-Waffer darauf zu trincken.*

Alius. ℞. *Theriac.* vel *mithrid. opt. fcr. i. ß. confect. alk. fcr. i. C. C. phil. præp. fcr. i. antim. diaph. fcr. ß. fyr. de card. b. parùm. M.*

Bolus fudoriferus, in Febribus malignis. ℞. *Diafcord. Fracaft. fcr. ii. confect. hyacinth. fcr. i. C. C. phil. præp. fcr. ß. lap. bez. orient. gr. vi. M. S. Auftreibende Schvvitz-Latvvergen auf einmahl.*

Electuarium fudoriferum pro pluribus dofibus. ℞. *Rob. Juniper. diafcord. Fracaft. an. unc. i. ß. ther. Androm. mithrid. an. dr. ii. terr. figill. filef. dr. i. fyr. acetof. cit. q. f. M. f. Elect. S. Schvvitz-Latvvergen darvon einer Nufs grofs auf einmahl einzunehmen.*

Pulvis fudoriferus & expulfivus, in Variolis & Febribus malignis. ℞. *Pulv. rub. pannon. dr. ß. fpec. de hyac. fcr. i. lap. bez. occident. gr. xv.* vel *orient. gr. vi.* vel *locô bez. fal. vol. C. C. gr. xv. M. f. Pulv. divid. in 3. p. æq. S. Auftreibende Svvitz-Pülverlein auf dreymahl einzunehmen.*

Alius. ℞. *Spec. liberant. de hyac. unicorn. foff. an. fcr. ß. fal. vol. C. C.* vel *lap. bez. orient. gr. vi. M. f. Pulv.* fubinde unum vel alterum *gr. camphoræ* addi poteft.

Alius. ℞. *Unicorn. ver. antim. diaph. cinnab. antim. fal. vol. viper.* vel *C. C. an. gr. viii. M. f. Pulv.* detur ex aquis *è typh. cerv. card. b. fcorz. fumar. &c.*

Pulvis alexipharmacus & fudoriferus Mindereri. ♃. *Sacch. cand. dr. iij. z. z. alb. dr. ii. camph. dr. j. M. f. Pulv. cujus* Dof. *dr. j.*

ARTICULUS III.

De Officiô Medici, in inftituendâ evacuatione per Urinam.

I.

Cum cacochymiæ curatio, non tantùm purgantibus & fudoriferis, fed etiam quandoque perficiatur evacuatione per Urinam, quod clarè patet ex perfectis crifibus, quas natura fubindè in pleuriticis, empyicis, aliifque morbis detentis inftituit per urinam, ea hîc etiam inter evacuationes univerfales confideranda; dum remediorum diureticorum ope, falia maffæ fanguineæ, aut fuperflua, aut vitiofa, tartarea & peregrina, fub lixivii urinofi formâ, per renum tubulos in eorum pelvim præcipitant, ac per vias urinarias eliminant, quæ evacuatio eò jucundior & tutior, quòd nec vires profternat, nec fanguinem aut corpus conturbet, fed cum ephoriâ humores, ex fecundâ aut etiam tertiâ regione evacuet.

II.

Cùm igitur hæc fanguinis depuratio per Urinam locum fibi vindicet, ubi vel tartareæ, falinæque particulæ in corpore abundant, ac maffam fanguineam, & fpeciatim ferum inquinant, vel colluvies ferofa hinc inde in vifceribus, feu etiam in infigni aliquâ corporis cavitate delitefcit, in ufum trahenda erunt *diuretica*, 1. In vitiis urinæ, ut ejus defectui Ifchuriâ, dyfuriâ &c. 2. In ferô peccante, in quantitate vel motû, ut in cachexiâ, hydrope, & præfertim afcite, anafarcâ &c. 3. In ferô in qualitate peccante, ut Icterô, fcorbutô, affectione hypochondriacâ, & quibufcunque aliis lienis affectibus, vel revera talibus, vel ipfi faltem attributis, in quibus urinæ quandoque atramento fimiles, vel cum copiofis arenulis, vel potiùs falibus concretis & præcipitatis, cum infigni levamine rejiciuntur. 4. In gonorrhœâ, fluore albô, arthritide, nimiâ obefitate, calculô, declinatione febrium, aliifque pluribus affectibus.

III.

Operationem fuam exercent *diuretica*, vel abftergendo, qualia funt tum aquea & liquida, ferum fubftantialiter augentia, ac uberem aquofamque materiam fuppeditantia, ut Acidulæ, Serum lactis, Thermæ &c. tum aquofa mucilaginofa, acrimoniam feri temperantia, ut glycyrr. althæa, fem. 4. frigid. m. &c. quæ diuretica frigida & impropriè talia, vel potiùs uretica dicuntur, vel fanguinem attenuando, refolvendo, & fpeciatim laticem ferofum in eô fundendo, ac ita lotii copiam è totô corpore proliciendo, qualia funt fale volatili prædita, ac omnia falfa, tartarea & nitrofa; hinc fal primum effe diureticum, rectè fcribunt chymici. Proinde etiam acida & terrea alcalina, in alium faporem plùs minùs falfum convertuntur, ut fiant diuretica, vel ferum acrius, indeque abfterfivum, & vifcidorum plùs minùs attenuativum, ac nonnihil colliquefactivum, & hinc renum ftimulativum reddendo, qualia funt herbæ diureticæ, alcalinæ, ocul. canc. &c. vel acrimoniâ volatili renes irritando, & ad frequentiorem excretionem ftimulando, qualia funt can-

tharid. & raphanacea. Vel tonum renum conservando, & vim transcolatoriam non absque aliquali stimulô promovendo, qualia sunt juniperina, terebinthinata; vel tandem præcipitando, & sic separationem partium serosarum à sanguineis facilitando.

I V.

In usu remediorum *diureticorum* Medicus observabit, 1. Ante eorum usum præmittenda esse universalia, tum quia in principio plerumque materia crassior & copiosior est, ut frustra per urinam duci possit, tum quia metus est, ne copiâ suâ, dum ad angustas vias ruit, eas obstruat, ac sibi & aliis viam intercludat. 2. Diuretica magis convenire in morbis chronicis quàm acutis & calidis, ut v. g. in febribus ardentibus, hecticâ, phthisi &c. nisi aquea sint & temperantia. 3. Eadem in genere magis convenire in subjectis eusarchis, & succulentioribus, phlegmaticis nempe & sanguineis, quàm acrioribus, cholericis & melancholicis, cùm in talibus continuô usû ad atrophiam & tabem disponant. 4. Eadem magis locum habere in statû & declinatione, quàm in principiô & incrementô.

V.

Præterea, 5. observabit, eadem jejunô ventriculô longè ante pastum exhibenda, nec cibis tam facilè permiscenda esse, cùm citiùs quàm par est, chylum in vasa præcipitent. 6. Ipsis vasis & visceribus urinæ excretioni velificantibus, affectis ac detentis, v. g. inflammatione, ulcere &c. cautiùs danda esse diuretica, vel non nisi terrea, alcalina, vel temperantia & simul traumatica usurpanda esse. 7. Eadem in calculô renum, præsertim etiam in paroxysmô Nephriticô minùs tuta esse, nisi præmissis emollientibus, lubricantibus, ac oleosis, cùm vel impuritates corporis deducant ad partem affectam, vel iisdem calculus præcipitetur, ac deturbetur in vasa, cum lethali sæpè Ischuriâ.

ARTICULUS IV.

De Officiô Medici, in præscribendis formulis Diureticorum.

DEcoctum Diureticum, experientiâ probatissimum. ℞. *Sem. malv. alth. an. dr. iij. cic. rub. unc. iij. 4. fr. m. an. dr. ij. hord. mund. m. j. caric. ping. No. viii. sebest. No. vii. rad. liq. ras. dr. vi. incisa indantur Nodul. ex serico alb. & coq. in aq. font. lib. iiii. ß. ad tertias. Col. S. Harn-treibendes Wasser, darvon Morgends, Abends und vor dem Schlaff, ein Fraggele zu trincken.*

Subindè uno haustui indi possunt: *spirit. sal. gut. vi.* vel *vii.* Forestus huic decoct. addit *rad. ononid. fœnic. petrosel. an. unc. ß.*

Julepus Diureticus. ℞. *Decoct. Forest. lib. ß.* vel *aq. ononid. fragor. petrosel. an. unc. ii. syr. de alth. Fern. unc. i. ß. sp. sal. q. s. M.* posset etiam addi: *ocul. canc. dr. ß. S. Harn-treibendes Wässerlein, darvon Löffel-voll-vveiss zu nehmen.*

Terebinthina liquida. ℞. *Tereb. cyp. cum vitell. ov. dissolut. dr. v. brod. card.* vel *vin. Rhen. opt. unc. iii. M. super lento carbonum igne.* Alii etiam addunt *succ. lim. dr. vi.* vel *unc. i.*

Alia. ℞. *Resin. terebinth. cyp. unc. ß. dissolv. cum vitell. ov. s. q. addendo paulatim syr. de alth. Fernel. unc. ii. vin. malv. unc. vi. M.* Dos. *unc. i. ß.*

Potio Diuretica suavis & efficax. ℞. *Succ. limon. succ. express. ex corticibus raph. acut. vin. malv. aq. frag. an. unc. ii. sacch. q. s. pro dulcorat.* ℞. *vin. alb. unc. iii. succ. lim. unc. i. spirit. tereb. scr. ii. M.*

Mixtura Diuretica. ℞. *Aq. ononid. petrosel. saxifrag. an. unc. i. spirit. juniper. dr. ii. ocul. canc. præp. scri. Bals. sulph. tereb. scr. i. syr. de alth. Fernel. unc. ß. M. detur cochleatim cum gutt. xv. sequentis* Balsami Diuretici. ℞. *Spirit. sal. tart. Bals. sulph. terebinth. an. scr. ii. sal. vol. succin. gr. vi. M.*

Lixivium Diureticum, Hydropicis perquam proficuum. ℞. *Ciner. genist.* vel *summit. Juniper. lib. i. vin. Rhen. lib. iv. infund. frigidè addendo sal. absinth. vulg. p. i.* vel *p. ii. de colatura mane & sero unc. iv. potentur, usque dum tumor diminutus sit.* vel ℞. *de colat. unc. iv. succ. cit. dr. vi. syr. de alth. Fernel. unc. i. M.*

Vinum Diureticum. ℞ *Gr. alkek. unc. i. rad. eryng. ononid. an. unc. ß. bacc. juniper. matur. unc. ß. incis. & in sindone ligat. affunde vin. alb. lib. iii.* Dos. *unc. v. præmissô Jusculô ex decoct. petrosel. cic. rub. cum butyr. & modicô sale.*

Brodium Diureticum. ℞. *Cic. rub. cochl. i. rad. petrosel. alth. an. dr. ii. halicacab. gr. x. coq. cum quartâ parte Gallin.* vel *mediâ pulli columbin. Col. subinde additur succ. lim.* vel *cum eô sumantur gut. viii.* vel *x. spirit. terebinth.*

Emulsio Diuretica. ℞. *Sem. violar. unc. ß. lithosperm. contus. dr. ii. aq. fragor. q. s. M. f. Emuls. dulcor. sacch. S. Harn-treibende Milch auf einmahl einzunehmen.*

Alia. ℞. *Sem. melon dr. vi. papav. alb. dr. i. violar. dr. i. ß. nucl. persic. unc. ß. aq. petrosel. alkek. frag. an. unc. iii. M. f. Emuls.* add. *ocul. canc. præp. dr. i. sacch. cand. q. s. pro edulcorat.*

Boli ex Terebinthina. ℞. *Terebinth. cyp. aq. malv. sæpiùs lot. unc. ß. troch. de alkek. s. opiô, scr. j. pulv. subtiliss. glycyrr. gr. xv. cum sacch. s. q. M. f. Boli 3. minores, m. v. & nocte sumendi.*

Pilulæ Diureticæ. ♃. *Ocul. canc. præp. dr ß. sal. ononid. scr. i. vol. succin. scr. ß. tereb. aq. malv. lot. & coct. dr. iii. M. f. Pilul. pisi magnitudine, dentur ad scatul. cum pulv. glycyrr. S. Harn-und Griess-treibende Pillulen, darvon* 10. *oder* 12. *auf einmahl einzunehmen.*

Pulvis Diureticus. ♃. *Cryst. tart. dr. iii. magist. ocul. canc. sal. ononid. an. scr. iv. M. f. Pulv. S. Vermischter Harn-treibender Weinstein 3. Messer-Spitzen voll auf einmahl zu nehmen.*

Alius. ♃. *Ocul. canc. præp. dr. i. sem. mil. sol. scr. i. ß. tart. vitriolat. gr. xv. M. f. Pulv. divid. ad 3. p. æq. sumendas ex brodio cic. rub.* vel *aq. ononid. petrosel. malv. cum spirit. sal.*

Alius fortior. ♃. *Milleped. præp. scr. i. ocul. canc. gr. xv. sal. vol. succin. gr. v.* vel *vi. M. f. Pulv.*

Clyster Diureticus terebinthinatus. ♃. *Herb. malv. parietar. mercurial. beton. an. m. i. fl. chamom. melilot. summit. aneth. an. m. ß. sem. anis. fœnic. carv. an. dr. ii. lin. dr. iii. coq. in aq. s. q. ad 3. in col. unc. x. dissolv. elect. lenit.* vel *cass. pro clyst. dr. vi. hier. s. bened. lax. an. dr. ii. ol. scorp. chamom. an. unc. i. tereb. vitell. ov. dissol. unc. ß. mell. anthos. dr. vi. sal. parùm. M. f. Clyster.*

Unguent. ad renes & vesicam. ♃. *Ung. de alth. rosac. infrigid. Gal. an. unc. ß. ol. scorp. unc. i. succ. limon. dr. vi. M. S. Lenden-Sälbl.*

Aliud. ♃. *Ung. de alth. dr. vi. ol. amygd. scorp. an. dr. ii. pingued. cunic. dr. ii. petrol. dr. i. ol. destill. spic. Juniper. an. dr. ß. M.*

Cataplasma Foresti, expertum in Ischuriâ vesicali. ♃. *Pariet. m. ii. cherefol. m. i. ß. incis. coq. in s. q. aq.* vel *lact. ad mollit.* Alii etiam addunt *cep. sub cineribus coct.* add. *butyr. rec. unc. ii. ol. scorp. unc. i. ß. M. applicetur calidè.*

Aliud fortius. ♃. *Cep. alb. crud. No. vi. capit. allii No. ii. contus. in mortar.* add. *pingued. anser. & ol. scorp. q. s. cum guttis paucis ol. destill. Juniper.* M. pro Catapl. applicando renibus & vesicæ.

ARTICULUS V.

De Officiô Medici, in evacuatione salivali, ac ordinandis Remediis Salivantibus.

I.

INter hactenus dictas universales corporis evacuationes, postrema est *salivatio*, seu universalis *ptyalismus*, quô mediante per copiosiorem salivæ effluxum, veluti per universalem apophlegmatismum, universa massa sanguinea serô suô, unà cum vitiosis fermentis in eô contentis liberatur. Indicatur hæc evacuatio principaliter à lue venereâ, & eâ præsertim, quæ sudoriferis non cedit, ossa tamen nondum exesit; sed ubi ulcera, serpigines, tubercula faciei, aut penis & corporis totius ficca, membrorum lancinationes. Secundariò verò etiam ab aliis morbis rebellibus & contumacibus, ex vitiô graviori seri oriundis, ut v. g. leprâ seu elephantiasi Græcorum, epilepsiâ, arthritide contumaci, scabie malignâ, ulceribus crurum cacoëthicis, affectibus cutaneis gravioribus, asthmate humorosô, cancrô, scorbutô frigidô, idque magis, quando in his malis aliquid venerei intercurrit.

II.

Materia remedii salivatorii, est potissimùm *Mercurius*, qui ob partes suas volatiles, elasticas ac summè evaporabiles, & sulphur peregrinum arsenicale, succum alimentosum, seu massam sanguineam lymphaticam colliquefaciendo, ac coagulata fluxilia, serumque turgescens reddendo, ut torulis suis consistere haud valens exitum affectet, in causâ est, ut illud cum absorptis vitiosis fermentis venereis, aliisque ad os & fauces continuò confluens & affluens, sub formâ salivæ evacuetur. Modus hunc *ptyalismum* exci andi duplex est, unus, qui per interna peragitur, dum in usum trahitur *mercur. dulc.* vel *turbith. mineral. Croll.* vel *arcanum corallinum*: alter, qui per externa, ut *unguenta*, *suffitus*, qui tamen periculosi, *emplastra*, quæ tamen, sicuti gummata, dolores ac tumores venereos potenter resolvunt, ita ad salivationem excitandam segniora sunt, licèt eam promovendi gratiâ, subinde in usum trahi queant. Idem fermè dicendum, de *cingulô sapientiæ*, quod nihil aliud est, quàm *pannus laneus mercur. vivo cum pingued. porc.* subactô impprægnatus, qui dein lumbis per modum cinguli applicatur, cùm in levioribus tantùm malis, scabie nempe & phthiriasi, ubi salivatione opus non est, adhibetur, ut interdum eam excitet. Supra dictis igitur Mercurialibus in usum tractis, fluxus salivæ succedit primò tenuis, hinc mucilaginosæ, tertiò denique viscidioris, & fœtidæ, quæ finis est perfectæ salivationis.

III.

Sicuti autem coindicant evacuationem salivalem vires constantes, ætas Juvenilis & Virilis, tempus vernum & æstivum, regio magis calida, quàm frigida; ita contraindicant corpus debile, emaciatum, vires exhaustæ, malum nimis radicatum, ætas puerilis & senilis, ulcera ac inflammationes viscerum, phthises, nervorum nativa debilitas, scorbutus biliosus, hæmoptysis, nimiæ hæmorrhagiæ, tempus autumnale; tum ob frigus, tum ob humores tunc temporis magis lentos, & minùs fluxiles, hyemale; præsens quoque vomitus, diarrhœa, sudor vehemens; illa tandem subjecta, quæ ante morbum gallicum ulceribus oris, vel anginâ, tremore, paralysi, convulsione, macie &c. fuerunt detenta &c.

IV.

Pro debitâ hujus curæ administratione, Medici officium erit observare. 1. Cautum debere esse ejus usum, cùm *mercurialia* plerumque post se relinquant characterem indelebilem, adeoque non administranda, nisi urgente necessitate, morbô nempe ita pertinaci existente, ut decoctô lignorum non cedat, vel illud ob alias circumstantias exhiberi non potuerit. Hinc etiam utile erit, ut Medicus ante hujusmodi curam præmuniat se prognosticô, prædicendo, quæ fieri solent seu bona seu mala; subinde enim efficacissima hæc cura deprehensa, ut mox exsiccentur ulcera, crustæ evanescant, tubercula, calli destruantur, ac omne seminium morbosum perfectè eximatur, sine metû recidivæ, & quidem tutò, si cum debitis cautelis instituatur. 2. Nonnullos corpus priùs ad hanc curam per V. S. & purgationem disponendum esse jubere: immò balneum aquæ dulcis, cui æger ante curam quotidie semel vel bis insideat, adhibere, ut humores attenuentur, & pori magis patuli, faciliorem penetranti Mercurio aditum concedant: nonnullos è contra omittere has præparationes, ut ægri nullis evacuationibus debilitati, salivationis impetum multò meliùs sustinere valeant. 3. Ægrum nudatum collocari debere ad fornacem calidam, inungendo propriis manibus unguentô Mercuriali plantas pedum, talos, genua, carpos, & in malô urgentiori etiam cubitum: immò etiam in pertinaciori affectû, sed rarissimè, spinam: ac continuando aliquandiu hanc inunctionem, donec labia intumescant, parotides doleant, lingua infletur, ac salivatio prodire incipiat. 4. Instituendam manè jejunô stomachô, vel nocte, nam rarò bis eôdem die fit inunctio in locô conclusô. 5. Peractâ inunctione (cui simul inter inungendum concinna frictio jungatur) ægrum lectô calido committendum esse, ut sic transpirabili servatô corpore, magis actuetur vis mercurialis.

V.

Præterea 6. notabit Medicus, inunctionem, si citiùs labore defungi velimus, vel æger robustus sit, alterô die statim repeti posse: aliàs interpolationem unius diei faciendam, ac tertiô demum die reassumendam esse. Non enim præscribi potest certus inunctionum numerus, cum subinde primô vel alterô statim die incipiat salivatio: ordinariè verò circa quartum vel quintum superveniat, ac utplurimùm per se intra dies 15. finiatur. Interim ubi malum valdè contumax, tardiùs, & 14to. demùm die subinde supervenit. 7. Desistendum esse ab hâc curâ, si non sequatur salivatio, sed hujus locô superveniant ventris tormina, dysenteriæ, dolores ventriculi, sudores frigidi &c. 8. Unicè in hâc curâ procurandum esse, ut salivationis actus moderetur ad euphorbiam naturæ, id est, ne vel nimium evehatur cum ægri vitæ periculô, neque plus æquô deprimatur, ut elanguescat, antequam symptomata penitus disparuerint. Priùs fit per mutationem linteorum & indusiorum, post quartum diem à statû salivationis, uti etiam per alvum ducentia, quæ eam ad oculum diminuunt; hinc si eadem conservanda, non nisi quartô die levis clyster injiciendus; præterea eam cohibent opiata, & theriacalia: posterius fit, tenendo in ore globulum ex *Mercur. dulc. cum tragac.* parat. vel juncturis & volis manuum ac plantis pedum, applicando *Emplast. Vigon. cum Mercur.* vel intùs etiam sumendo *Mercur. dulc.*

VI.

Insuper 9. sub ipsâ salivatione, quàm maximè debitum diætæ regimen observandum esse, jubebit Medicus, præscribendo diætam tenuem, pro potû *decoct. lignorum*, non tamen nimis forte, ne sequatur sudor salivationem impediens, cavendo quàm maximè aërem, vel potum etiam frigidum, ne materia cumulatim ad fauces ruens, repercutiatur cum metû suffocationis, vitando insuper vinum, utpote noxium, ac graviores animi affectus, prospiciendo etiam symptomatibus, quæ cientur à salivatione, qualia ordinariè sunt febris longa, uliginosus & fastidiosus fœtor, dentium vacillatio, nigredo &c. Sic dum salivantes tribus vel quatuor primis diebus acerbos sufferunt dolores, ob gingivarum & colli inflammationem, lacte

tepido gargarizatô adjuvandi, & dentes hôc tempore unctuosis non illinendi, ne à mercuriô denigrentur, difficulter vel rursùs nunquam dealbandi; præterea etiam si tempore salivationis magna succedat gingivarum hæmorrhagia, ea non statim sistenda, nisi limites excedat.

VII.

Tandem 10. notandum, salivationem, quæ convalescente ægrô in dies minuitur, leniter adhuc promovendam esse *Mercuriô dulci*, semel adhuc in septimanâ exhibitô, immò etiam postquam convaluit æger, & sub diô rursùs versatur. Cessante autem omnino fluxû, ægrum denuò purgandum, ac *decoct. lign. sudoriferum* propinandum esse nonnulli suadent, ad eliminandas sordes, hinc inde forsan restitantes, uti & penitus extirpandum è corpore Mercurium. Alii è contra id præstant, per *flores sulph.* cum foliis auri assumptos, vel auri frequenter in ore gestationem, rursùs, si albescit, per ignem depurandi, frictiones, Balnea sulphurea &c. 11. Sciendum, curationem hujus luis per *suffumigia* magis periculosam esse, quàm per inunctionem, sicque non adhibendam, nisi omnibus reliquis frustrà tentatis. Sunt autem duplicia, & quidem vel *universalia*, totô corpore excepta, dum æger per dies 4. 5. vel 6. sub labrô stragulis coopertô, ut caput superemineat, vel etiam eôdem inclusô, si pustulæ & ulcera sint in eôdem, uti etiam in fronte, temporibus & colló, ità tamen, ut per fistulam foris prominentem aërem hauriat, ignitabulo vivis carbonibus instructô, & infrà sellam patientis positô, pulvereque suffitûs inspersô, fumum excipit per quadrantem, aut dimidiam horam, hincque in lectum se confert, exspectando operationem Mercurii; vel *particularia*, quæ magis in usu, certísque partibus, ut cruribus, vel brachiis, tophis aut ulceribus malignis divexatis, adhibentur.

Formulæ

Salivantium internorum.

℞. *Mercur. dulc. ritè præp. gr. x. dentur cum vitell. ov. ascendendo quotidie cum unô granô, usque dum deveniatur ad gr. xxv. & ultrà.* Vel

℞. *Mercur. dulc. dr.* ß. vel *scr. ii. extract. scorz. scr. i. M. f. Pilul. No. xxx. dentur pro Dos. vi.* vel *x. ascend. cum grano quotidie.*

℞. *Turb. mineral. Croll. cum spirit. sulph. parat.* vel *Mercur. præcipitat. speciatim cum spirit. nitr aliàs Arcanum corallinum dictum gr. iij* vel *iv. sequenti die v. hinc vi. &c. donec omnes doses simul* 15. *vel* 20. *grana compleverint, cùm raro plùs requiratur.*

Formulæ

Salivantium externorum.

Unguentum simplicissimum. ℞. *Mercur. crud. unc. i. axung. porc. unc. ii. M. in mortar. S. Queck-Silber-Salben, wie bewust, zu gebrauchen.*

Aliud. ℞. *Mercur. viv. cum s. q. tereb. extinct. & inviscat. ab unc. i. ad ii. ung. pomat. ab unc. iii. ad iv. ol. laur. unc.* ß. *ol. destill. lig. Rhod. scr.* ß. *M. S.* ut suprà.

Aliud magis compositum. ℞. *Axung. porc. lib.* ß. *ung. Agripp. martiat. ol. laur. tereb. an unc. i.* ß. *Mercur. viv. extinct. unc. iii. sublim. dr. i.* ß. *thur. myrrh. an. dr. i. lytharg. dr. vi. M. f. Ung.*

Suffitus. ℞. *Cinnab. unc. iii. antim. unc. i.* ß. *thur. benz. florac. an. dr. iii. succin. myrrh. an. dr. ii. M.*

Alius. ℞. *Mercur. cinnab. antim. oliban. sulph. an. unc.* ß. *M.*

Cingulum sapientiæ magis compositum. ℞. *Argent. viv. unc ii. ol. vitriol unc.* ß. *caryoph. dr. i. pic. sulphur. an. dr. ii. album. ov. No. xii. sal. gemm. cor. an. q. s. M. f. Massa.*

ARTICULUS VI.

De Officiô Medici, in evacuatione particulari, per Errhina, Sternutatoria, Apophlegmatizantia, & Expectorantia.

I.

INter particulares evacuationes, & præsertim capitis, principalem locum habet illa, quæ fit per *errhina*, & *sternutatoria*; quorum illa lympham seu pituitam per nares proliciunt sine sternutatione, hæc autem, quæ etiam *ptarmica* dicuntur, id præstant cum sternutatione; hinc majori vel minori tantùm acrimonia, & gradibus inter se differunt, sicque operatio *errhinorum*, dum serum liquant, & fundunt, è papillis glandosis narium, illudque salinis suis spiculis irritant, & titillant glandulosam seu spongiosam carnem, quâ nares intùs vestiuntur, & hinc successivè lympham seu pituitam per eam excerni solitam, versùs illam proliciunt, ejusque excretionem facilitant, tenuioribus etiam earum partibus, uti juxta veteres haud improbabile est, cerebrum per os cribrosum, & nervos olfactorios penetrantibus, in eoque humores attenuantibus, & serum ad nares deducentibus, vi particularum acriorum salinarum nitrosarum, aquearum, & detergentium. *Sternutatio* verò fit, dum interior membrana narium, majori particularum suarum acrimoniâ & acutie, irritatur & vellicatur, hinc spiritibus vehementius commotis, ac meningibus in consensum tractis, cerebrum cum membranis se per vices contrahit, & explosis unà spiritibus in nervos paris vagi, vel juxta alios per consensum irritatis intercostalibus, cùm membranâ narium, mediantibus nervis consentientibus diaphragma quoque, & musculi thoracis exspirationi inservientes, veluti spasmô convulsivô contracti, subitaneô impetû aërem elidunt, quousque res irritans excutiatur.

II.

Conveniunt igitur, 1. Motum seri promovendo, illudque evacuando, tum mediatè ex cerebrô, tum immediatè ex naribus; hinc etiam vulgò caputpurgia appellantur, ac prosunt in affectibus catarrhalibus, ac morbis capitis diuturnis, in excretione muci per nares abolitâ, vel imminutâ, ut in coryzâ, amissô odoratu, obstructione narium &c. 2. Non tam prosunt humores liquando, liquatósque deplendo, vel materiam morbificam displodendo, quàm vel maximè sopitum archæum, aut spiritus excitando, ut in apoplexiâ, affectibus soporosis, hystericis, secundinâ retentâ, & partû difficili, musculis abdominis quoque versùs inferiora compressis. Sic *Hipp.* 5. *aph.* 35. ait: *Mulieri hystericæ, aut difficulter parienti, sternutatio superveniens, bona est.* Singultû etiam, teste eôdem *Hipp.* 6. *aph.* 13. *Singultû fatigante, sternutatio superveniens liberat.* 3. Caput quoque simul virtute suâ cephalicâ, subtili, volatili, aromaticâ, roborando, ut in memoriâ debili, torpore ac defectû spirituum animalium, capite & cerebrô debili, vertigine &c. 4. Prosunt abstergendo atque exsiccando, ut in ozænâ, polypô &c. Huc quoque spectant Medicamenta Ischæmatica, seu sanguinem sistentia, in narium hæmorrhagiâ, naribus intrusa.

III.

Sicuti igitur errhina vel sternutatoria in prædictis affectibus indicantur: ità contraindicantur præsertim *sternutatoria*, 1. Organis sensuum affectis, ac inprimis debilitatis, ut in ophthalmiâ, auditûs difficultate, tinnitû, aurium dolore &c. 2. In infantibus, senibus, mulieribus gravidis. 3. Partibus, quæ ad sternutationem necessariò concurrunt malè habentibus, ut in doloribus capitis, fracturis vel luxationibus costarum, phthisi, hæmoptysi, stillicidiô

stillicidiô sanguinis, procidentiâ ani, uteri, Intestinorum &c. 4. In nimiùm siccis, biliosis, melancholicis; cùm magis conveniant pituitosis, quibus serum est copiosius, ac cujus coagulationem plurimùm prohibent.

IV.

Pro legitimâ harum administratione Medicus observabit, 1. Ea ordinariè non convenire, nisi præmissis universalibus. 2. Minùs ea administranda esse, ubi serum peccat in nimiô motû explosivô. 3. Ptarmica nec nimis frequenter, nec acriora convenire, cum commotio cerebri majoris sæpè mali causam præstare soleat, ex conatû ad expellendum fortiori factô. 4 Moderatè usurpata, præsertim si simul sint confortantia & cephalica, vegetam reddere naturam, excitare sensus, roborare cerebrum, serúmque abundans evacuare; immoderatè è contra partes à tonô dejicere, serumque nimis evacuare, idque non tantùm superfluum, sed etiam utile, ptarmica enim purgantium more, humores aliàs etiam laudabiles corrumpunt, & quasi tales priùs corrupti fuissent, evacuant; hinc facilè patet, quid de usû vel abusû tabaci per nares attrahendi sentiendum, ac qualis distinctio adhibenda sit, habitâ etiam consideratione subjecti siccioris vel humidioris. 5. Nimiam sternutationem sisti, lacte vel ol. amygd attractô; sic etiam ex observat. *Frid. Hoffmanni*, oculi angulô compressô sternutationem impediri. 6. Errhina vel præscribi in formâ liquidâ, & de his ægrum tepidè, manè duabus horis ante prandium, vel etiam ante cœnam, ex volâ manus aliquid per nares attrahere, ore aquâ plenô, idque ter vel quater, vel formâ linimenti, quod digitô vel pennâ naribus, vel ad radicem nasi ad oculi angulum majorem illinitur, vel formâ pulveris, de quô vel vapor tantùm, aut parùm aliquid attrahendo inspiratur, vel mediante calamô unum vel alterum granum in nares insufflatur.

V.

Tandem particularis capitis evacuatio fit per palatum, mediante salivatione particulari, dum saliva moderatè è glandulis oris, locisque vicinis evacuatur, indeque consequenter caput, lymphâ præternaturali onustum liberatur; unde etiam medicamenta hæc præstantia dicuntur *apophlegmatizantia*, à phlegmate sc. eliciendô, uti & salivantia, eò quòd serum sive coagulatum, quod phlegma dicitur, sive fluidum, quod salivæ nomine comprehenditur, illuc trahant. Dicuntur & *masticatoria* ab effectû, quod masticata, affluxum ad fauces promoveant, & restitantem ibidem lympham, vel serum eliminent. Sic v. g. mastix masticata, intra paucas horas ad uncias aliquot sputum elicit. Vim suam exserunt hæc medicamenta, cùm glandulas miliares faucium in motum ciendo, ac earum poros, & motû & calore aperiendo, sicque dilatando, tùm particulis suis salinis, aculeatis, incisoriis & fundentibus, humores serosos proximiùs circa faucium isthmos restitantes fundendo, liquando & incidendo.

VI.

Conveniunt prædicta remedia, atque indicantur, 1. Tam præservatoriè quàm curatoriè, in catarrhalibus capitis, & vicinorum locorum affectibus, ut dentium, maxillarum, gingivarum &c. 2. In vertigine, memoriæ debilitate, affectibus soporosis, suffusione, surditate, auditû difficili, tinnitû, oris fœtore, & aphoniâ. 3. Prophylacticè, pro evitandô malignô, & contagiosô miasmate, quod plerumque salivæ se associat; hinc masticata myrrha, zedoaria, vel rad. angelic. cort. cit. &c. optimè malignorum morborum sunt præservativa. Contraindicantur è contra à serô fluxili, tenuiori & salsô; hinc apophlegmatismi in phthisi, tussi, pulmonumque affectibus, cane pejus & angue fugiendi: item ab ipsis oris affectibus, ut uligine gingivarum scorbuticâ, cum laxitate & putredine, ac uvulæ lapsû, nisi adstringentibus maritata, nunquam enim per locum affectum evacuandum. Præscribuntur apophlegmatismi, vel in formâ siccâ, dum aut simplicia, vel pulvis horum cum mastiche, pannô lineô rarô, sed forti per modum noduli exceptus masticatur, aut exinde fiunt trochisci lupinares, quorum unus masticatur, & sæpiùs in ore volutatur manè jejunô stomachô, vel etiam duabus horis ante cœnam per semihoram, ac capite pronô sæpiùs exspuitur, quod dissolvitur, abluendo posmodum os vinô vel aquâ tepidâ, vel in formâ liquidâ, per modum gargarismi.

VII.

Tandem ultima evacuatio particularis fit ex pulmonibus, per *anacatharsin* seu *expectorantia*, quæ è pectore mediante tussi superfluos humores ejiciunt. Circa hæc observabit Medicus, 1. Ea pro humoris expectorandi qualitate esse duplicia, & accuratam inter ea esse faciendam distinctionem; alia enim humores crassos, viscidos & lentos incidunt, attenuant, detergunt, atque membranam interiorem, fibrasque pneumonicas ad contractionem, & excretionem irritant, maximè utilia, in tussi humidâ, asthmate, phthisi, pleuritide, catarrhô suffocativô; unde etiam audiunt *bechica*, *arteriaca*, & *pneumonica*. Alia, quæ agunt humores tenues, acres, salsos, titillantes & rodentes incrassando, pepasmum inducendo, orgasmum tollendo, & acrimoniam fluxilem retundendo, moderando ac figendo; unde etiam audiunt *intercipientia*, quod in viâ ituros ad pulmones humores quasi remorentur, utilia quàm maximè in tussi ferinâ, hæmoptysi, catarrhis salsis; ubi materiam acrem tenuem, quæ aërem circumfluendo ab illô sursùm ferri nequit, temperant & incrassant. 2 Ea præscribi ut plurimùm, vel formâ syrupi & linctûs, qui pitissando, seu sensim ac sensim blandè lambendo, seu lingendo assumitur, ut in ore dissolutus paulatim defluat; in quem finem sæpiùs etiam præscribitur *baculus Glycyrrhizæ*, id est, particula radicis hujus, ut alterô extremô leniter contusô intingi, & in ore sugi possit; vel formâ rotularum, quæ subinde aliis expectorantibus præferuntur, tum quia gratiores, tum quia sensim liquescentes, magis ingredi censetur laryngem, ac pulmones; vel formâ aq. destillat. sacch. cand. edulcoratæ.

VIII.

Præterea circa hæc notabit, 3. Expectorantia longiùs à pastû, vel ante eundem m. & v. sumenda, neutiquam verò cum cibô, vel mox ab illô; cùm sic adhibita coctionem turbent, lacteas obstruant, & chylum viscosiorem reddant: immò nec potum desuper statim capiendum, ne viscidum illud parietibus bronchiorum allidens, abluatur. 4. Eadem præsertim dulcia, minùs prodesse in subjectis, quæ iisdem abhorrent, ut fœminis hystericis, hypochondriacis &c. 5. In continuatione horum medicamentorum, aureum illud monitum *Cratonis* observandum esse: ne nimis sæpè & diu utamur dulcibus expectorantibus, cùm non tam illabantur pectori, quàm ventriculum & epar lædant; dulcia enim, præsertim continuatô usû, parietes ventriculi laxant, calorem obtundunt, fermenta dejiciunt, coctionem & appetitum diminuunt, epar inflant, ac obstructiones generant.

ARTICULUS VII.

De Officiô Medici, in præscribendis Remediis Errhinis, Sternutatoriis, Apophlegmatizantibus & Expectorantibus.

Formulæ

Errhinorum & Sternutatoriorum.

I.

ERrhinum liquidum. ℞. *Fol. salv. major. bet. av. mi. contus. affund. aq. destill. majoran.* vel *vin. alb. q. s. exprim.*

exprim. per linteum. S. Schnupff-Wäſſerlein, darvon Morgends nüchtern 2. oder 3. Löffel voll in die Naſen zu ſchnupffen.

Aliud. ℞. *Aq. majoran. unc. i. mann. calab. dr. ii.* vel *vitriol. alb. gr. v. M.* vel *ſimul adde ſem. nigell. ſcr. i. ſol. beton. ſcr.* ß. *ambr. gr. iii. M. S.* ut ſuprà.

Aliud fortius in affectibus Soporoſis. ℞. *Sal. vitriol. alb. dr. ii. aq. major. unc. i. ſpirit lil. convall. dr. i. M. S. Nieſs-Wäſſerlein mit einem Sprützel in die Naſen zu ſpritzen.* Hoc injectum per ſyringam in nares, inſignem quantitatem muci per os, nares, oculos & palatum extrahit.

Balſamus pro Naribus obſtructis. ℞ *Pingued. änſ. cum aq. majoran. ter lot. unc.* ß. *ol. deſt major. gut. v. ſalv. beton. an. gutt. iii M. S. Naſen-eröffnender Balſam, darvon einer Erbiſs-groſs in ein Naſen-Loch zu thun.*

Aliud Linimentum. ℞. *Ung. roſ. pomat. de alth. an. ſcr.* ß. *ol. major. gut. vi. lavend. gut. i. M. S.* ut ſuprà.

Aliud fortius. ℞. *Rad. elleb. alb. clater. an. dr.* ß. *ſucc. bet. dr. ii. ol major. & cer. an. q. ſ. M. f. Linim. cujus portiuncula inſtar ciceris naribus admoveatur.*

Pulvis Sternutatorius *Timæi*, expertus in affectibus ſoporoſis. ℞. *Elleb. alb. piper. alb. caſtor. an. ſcr. i. ol. deſtill. rut. majoran. ſalv. an. gutt. ii. M. f. Pulvis ſubtiliſſ. S. Starckes Nieſs-Pulver, darvon ein oder anderes Gran, durch ein Feder-Kiel in die Naſen zu blaſen.*

Alius *Hartmanni*, in Apoplexia uſualis. ℞. *Fol. major. dr. ii. ſem. nigell. dr. i. rad. elleb. nig. ſcr. ii. moſch. opt. ſcr.* ß. *amb. gr. v. M. f. Pulv. de quô magnitudo piſi calamô fortiter inſuffletur in utramque narem.*

Alius tam curativè, quàm præſervativè proficuus. ℞. *Herb. major. fl. anth. an. dr. ii. ſem. nigell. dr.* I. *rad. elleb. alb ſcr.* ß. *moſch. gr. v. amb. gr. iii. ol. lign. Rhod. gut. v. major. cinam. an. gut. iii. caryoph. gut. ii. Balſ. apoplect. ſcr.* ß. *M.*

Alius in Catarrhis. ℞. *Fol lil. convall. p. iii. herb. major. baſilic. an. p. ii. tabac. dr. i. M f Pulv. tenuiſſ. cui add. amb. moſch. an gr. ii. ol. aniſ. major. an. gut. iii. M.*

Alius in Coryza. ℞. *Pulv. lil. convall. major. tabac. braſil. an. gr xv. ol. aniſ gutt. ii. Balſ. apoplect. gr. iv. ambr. gr. iii M. f Pulv. S. Nieſs-Pulver.*

Alius. ℞. *Tabac. ind. unc.* ß *major. lil. convall. an. dr. ii. ol. deſtill. anth. gut. vi. caryoph. gut. iii. amb. gr. iii. moſch. gr. ii. M.*

Tabacus præſtans, Cerebrum ſimul corroborans. ℞. *Herb. major. lavend. roriſm. an. dr. ii. rad. Ir. flor. dr. ix. herb. baſilic. dr. i. Pulv. tabac. opt. dr. ii. cinam mac. caryoph. an. ſcr. i. lig. Rhod. ſantal. cit. an. ſcr. iv. ol. lig. Rhod. gut. xxx. moſch. opt. gr. xv. amb. gryſ. gr. iii. zibeth. gr. ii. M. f. Pulv. S. Haupt-ſtärckender Taback.*

Alius Catarrhalis & ſimul corroborans, colore albus. ℞. *Sacch. albiſſ. unc. vi. rad. Ir. flor. dr. x. elleb. alb dr. vi. Balſ. apoplect. ſcr.* ß. *peruvian. gr. vii. moſch. gr. v. amb. gr. iii. ol. lig. Rhod. gut. v. cinam. caryoph. an. gut. ii. M.*

Pulvis Sternutatorius Helmont. ℞. *Rad. elleb. nig. Pulv. ſacch. an. p. æq. f. Pulvis.*

Alius Papalis dictus. ℞. *Rad. Ir. fl. part. 2. major. part. i. M.*

Pulv. Sternutatorius Mülleri. ℞. *Flor. beton. paralyſ. ſalv. lavend. an. ſcr. i. lil. convall. dr.* ß. *ſpec. diamoſch. d. dianth. an. ſcr.* ß. *diair. ſcr. ii. ſacch. cand. ad pondus omnium, add. ol. mac. ſuccin. aniſ. an. gut. iii. M.*

Plures formulas addere ſuperſedeo, cùm ex his variè mixtis, infinitæ concinnari poſſint.

Formulæ

Remediorum Apophlegmatizantium.

Maſticatorium in Catarrhis. ℞. *Nuc. moſch. dr. i. maſtich. gumm. Arab. an. dr.* ß. *redig. in Pulv. & cum ſ. q. aq. roſ. M. f. Troch. S. Zeltlein, darvon ein oder anders in dem Mund zu zerkäuen.*

Aliud v. g. in difficultate Auditûs. ℞. *Rad. pyreth. dr. i. Ir. dr.* ß. *agar. troch. ſcr. ii. cubeb. nuc. moſch. an. dr.* ß. *cardam. dr. i. ex ſubtiliſſ. pulveriſat. cum ſ. q. maſtich. in mortar. calid. diſſol. f. Paſtilli, quorum quilibet pendeat. ſcr. i.*

Aliud in metú Paralyſis vel Apoplexiâ. ℞. *Maſt. dr. ii.* ß. *rad. pyreth. nuc. moſch. cubeb. mac. ſem. aniſ. an. dr. ii. majoran ſcr.* ß. *alipt. moſch. gr. iv. cum cer. & mell. inſpiſſ. ſ. q. M. f. Troch. maſticator. pondere gr. xxv. teneat unum vel alterum in ore, maſticetur, & collecta pituita exſpuatur.*

Aliud in dolore Dentium. ℞. *Mac. nuc. moſch. an. ſcr. i. cubeb. gr. xxv. rad. Ir. flor. pyreth. ſem. ſinap. an. gr. viii. piper. z. z. an. gr. v. pulveriſat. ſubtiliſſ. excipiantur pauxillâ cerâ & f. Troch. lupinar.*

Apophlegmatiſmus liquidus. ℞. *Rad. Ir. Flor. unc.* ß. *fol. orig. ſalv. ſtœch. roriſm. an. m.* ß. *cubeb. dr. iii. liq. dr. i.* ß. *coq. in æq. partibus aq. & vin. alb. ſub finem additi ad lib. i. in Col. diſſolv. oxymell. ſquillit. unc. ii. M.*

Alius. ℞. *Scob. lign. guajac. unc.* ß. *rad. pyreth. dr. iii. herb. ſalv. nob. pi. alum. ſal. nit. an. dr. i. ſem. urtic. ſinap. an. ſcr. i. acet. vini opt. unc. iii. aq. mulſ. unc. vi.* M. f. Decoct. quô os calidè eluendum, quod magnam copiam phlegmatis extrahit.

Alius in amiſsâ Loquelâ. ℞. *Acor. ver. unc. i. galang. cyper. coſt. an. unc.* ß. *moſch. dr. ii. herb. majoran. ſalv. an. mi. f. Decoct cum aq & vin. add. mell. anthoſ. q. ſ. M.*

Alius in dolore Dentium. ℞. *Rad. pyreth. unc.* ß. *fol. nicotian. cord. rad. mandrag. an. d. ii. fol. ſabin. perſicar. ſerpill. an. m.* ß. *cubeb. unc.* ß. *alum. ſcr. i. coq. in vin. & aq. p. æq. ad* ʒ.

Alius. ℞. *Raſur. lign. ſanct. unc. i. coq. in aq. ſ. q.* vel ℞. *Maſtich. dr. i. camph. dr.* ß. *coq. in vin.* vel *acet. lib.* ß.

Alius. ℞. *Origan. majoran. ſerpill. an. mi. fol. nicotian. p. iii. pyreth. unc.* ß. *ſem. nigell. dr.* ß. *cardam. cubeb. an. ſcr. i.* ß. *maſt. dr. i. coq. in aq. ſ. q. in Col. unc. viii. diſſolv. ſyr. de Nicotian. unc. i. de beton. unc.* ß. *oxymell. ſquill. dr. iii. M.*

Huc quoque ſpectat Suffitus Nicotianæ per tubulum, vel ſimplex ejus maſticatio.

Rotulæ in fœtore Oris. ℞. *Troch. de gall. moſch. dr. i. myrrh. zedoar. an. ſcr. ii. cort. cit. cubeb. caryoph. cinam. an. ſcr. i. extr. acor. galang. an. gr. iii. cum ſacch. in aq. roſ. & fl. cit. ſolut. M. f. Rotulæ.*

Formulæ

Remediorum Expectorantium, in materiâ tenui.

Linctus. ℞. *Ol. amygd. d. rec. unc. ii. ſacch. cand. ſubtiliſſ. pulv. q. ſ. M. f. Linct. S. Mit Zucker-Candi vermiſchtes ſüſſes Mandel-Oehl, öffters darvon zu nehmen.* Utilis præcipuè in infantibus.

Alius. ℞. *Ol. amygd. d. unc. iii. ſyr. viol. unc. i. M.* alii etiam addunt *conſ. roſ.* vel ℞. *Ol. amygd. d. unc. i. ſperm. cet. dr. i. ſyr. viol. de hyſſop. an. dr. ii. M. S. Bruſt-Schleckerlein.*

Alius. ℞. *Syr. jujub. papav. errat.* vel *de liquir. an. unc. i.* ß. *M. S. Bruſt-Säfft, darvon zu Zeiten in Löffele voll langſam hinab zu laſſen.*

Alius in Pleuritide uſualis. ℞. *Mucilag. ſem. pſyll. aq. violar. extr. unc. i. ol. amygd. rec. ſ. igne expreſs. unc. ii.* (apud pauperiores *ol. lin. depur.*) *ſyr. viol. ſacch. cand. alb. an. q. ſ. M. f. Linct.* detur *cum bacul. glycyrrh. S. Huſten-Säfftl.*

Alius. ℞. *Syr. de liq. unc. ii. jujub. unc. i.* ß. *oxymell. ſquill. unc. i. M.*

Rotulæ. ℞. *Rotul. diacod. alb.* vel *de ſucc. violar.* vel *ſucc. liquir. inſpiſſ. rotulat. unc. i. dentur ad ſcatul. S. Huſten Zeltlein.*

Aliæ in Tuſſi & Raucedine expertæ. ℞. *Spec. diatrag. fr. diair. ſ. an. ſcr. ii. extract. rad. enul.* vel *liq. ſcr. i. ſacch. fin. in aq. ſcabioſ. & tuſſilag. diſſol. q. ſ.* vel *unc. iv. M. f. confect. in Rotul. S. Bruſt-und Huſten-Zeltlein ſich dero zu Zeiten zu bedienen.*

Aliæ Catarrhales. ℞. *Spec. diatrag. diamarg. fr. an. dr. i. Bol. armen. orient. dr. ii. corrêct. alk. complet. dr* ß. *conſ. roſ. rub. unc.* ß. *cum ſacch. in aq. fl. acac. ſ. q. diſſol. M. f. confect. in Rotul.* S. ut ſuprà.

Aliæ.

Aliæ. ♃. *Succ. glycyrrh. inſpiſſ. unc.* ß. *ſpec. diair. diatrag. fr. gumm. arab. rad. Ir. flor. an. dr. i. ſacch. cand. alb. unc. iii. cum mucilag. gumm. tragac. M. f. Trochiſc.*

Aqua Clareta pectoralis. ♃. *Aq. tarax. ſcabioſ. an. unc. iii. ſacch. cand. alb. unc. i. M. & filt.* Vel ♃. *Aq. tarax. ſcabioſ. tuſſilag. veron. an. unc. i. . cinam. dr. ii. ſacch. cand. dr. v. M. S. Huſten-Wäſſerlein Löffel-völl vveiſs darvon zu nehmen.*

Alia. ♃. *Aq. ſcabioſ. veron. tuſſilag. tarax. an. unc. i.* ß. *cinam. bugloſſ. unc.* ß. *fl. arant. dr. ii. ſacch. cand. alb. unc. i. fl. ſulph. ſcr. i. lact. ſulph. ſcr.* ß. *elæoſach. aniſ. dr. i. M. ad vitr. S. Lufft-und Huſten-Wäſſerlein.*

In materiâ craſsâ & viſcidâ.

Linctus. ♃. *Oxymell. ſquill. unc. i.* ß. *ſyr. viol. unc. i. extr. croc. ſcr.* ß. *Balſ. ſulph. aniſ. gutt. vii. M.*

Item. ♃. *Oxymell. ſquill. unc. ii. aq. cinam.* vel *ſpirit. ceraſ. nig. dr. iii. M.* Utiles ſunt in Aſthmate.

Alius Wepferi. ♃. *Syr. de eryſim. Lobel. unc. i.* ß. *oxymell. elleb. Geſner. dr. ii. gumm. ammon. in acet. ſquill. diſſol. dr. i. eſſent. croc. ſcr.* ß. *ol. deſtill. aniſ. gut. iii. aq. hyſſop. unc. i.* ß. *M. f. Linct.*

Alius expectorans. ♃. *Oxymell. ſquill. ſyr. de hyſſop. an. unc. ii. extr. croc. ſcr. i. fl. ſal. armon. gr. xxiv. M.* doſ. *coch. i. cum ſperm. cet. ſcr.* ß.

Alius. ♃. *Oxymell. ſquillit. pectoral. Crat.* vel *looch. ſan. & expert. an. unc. i. ſyr. de marrub. unc. i. ol. ſulph. acid. gut. vi. M.* Vel ♃. *Syr. de praſſ. de hyſſop. an. dr. vi. viol. oxymell. ſquill. an. dr. vii. aq. aſthmat. unc.* ß. *M.*

Rotulæ. ℞. *Rotul. diair. uſitat. unc. i.* ß. *dentur ad ſcatul.*

Aliæ. ℞. *Looch. ſan. & expert. unc.* ß. *ſpec. diair. dr. ii. fl. benz. gr. v. ſacch. albiſſ. in aq. fœnic. diſſol. unc. iv. M. f. Rotulæ.*

Aliæ. ♃. *Antim. diaphoret. ex regulo dr. i. fl. benz. dr.* ß. *ſuccin. alb. præp. maſtich. ſubtiliſſ. pulv. ſpec. diatrag. fr. an. ſcr. iv. croc. orient. gr. xv. Eſſent. amb. ſicc. gr. xvi. ol. aniſ. gut. vi. fœnic. gut. iv. ſacch. albiſſ. in aq. ceraſ. nig. diſſol. unc. ii. M. f. confect. in Rotul.*

Aqua pectoralis. ♃. *Aq. ceraſ. nig. hyſſop. an. unc. ii. epilept. Lang. aſthmat. an. unc.* ß. *ſpirit. cephal. Anhalt. complet.* vel *elix. vit. Matth. dr. ii. ſpirit. aniſ. opt. dr. ii. ſacch. cand. alb. unc.* ß. *M.*

Alia expertiſſima. ℞. *Condit. rad. enul. unc. i.* ß. *cort. arant. cit. an. unc.* ß. *inciſa contund. in mortar. affunde aq. hyſſop. unc. vi. fœnic. unc. ii. exprim. fortiſſimè Colat. add. aq. aſthmat. unc. i. cinam. unc. ii. looch. ſan. & expert. unc.* ß. *M.*

Alia. ♃. *Aq. aſthmat. unc. vi.* ß. *cinam. dr. iii. ſacch. cand. rub. unc.* ß. *M. f. ebullit. ut ſacch. diſſolvatur, ſumantur 2. Cochl. pro lubitu.* Vel ♃. *Aq. aſthmat. unc. ii.* ß. *ſpirit. aniſ. unc. ii. ſacch. cand. rub. unc.* ß. *M.*

Plura vide de Medicamentis Thoracicis.

CAPUT VII.

De Officiô Medici, in Affectibus exigentibus curam Lactis, Chalybis, uſum Theè, Capheè, Chocolatæ & Laudani opiati.

ARTICULUS I.

De Officiô Medici, in ordinandâ curâ Lactis, vel Seri Lactis.

I.

LAc, cujus utilitas & neceſſitas, tum in uſû cibariô, tum Medicinali verbis vix exprimi poteſt, è 3. conflatum eſt ſubſtantiis; quarum prima pinguis, & oleoſa ſivè *butyroſa*, quæ aërea. Secunda craſſa, ſive *caſeoſa*, quæ terrena; & tertia tenuis ſeu *ſeroſa*. Pinguis temperata eſt, caſeoſa frigida & ſicca, ſeroſa frigida & humida. Lac ergo totum in activis qualitatibus temperatum, potiùs tamen ad frigidum inclinans: in paſſivis verò humidum, ratione pinguis & ſeroſæ ſubſtantiæ. Quoad ſecundas, & reliquas facultates, ratione butyri eſt epiceraſticum, & contemperatorium, ſive mitigatorium, ratione ſeri, abſterſorium, ratione ſubſtantiæ caſeoſæ, emplaſticum & incraſſans.

II.

Lac illud optimum eſſe, ex *Galen.* & *Dioſcoride* colligat Medicus, quòd *colore* candidum, clarum, purum ac ſincerum; *ſapore* dulce, omniſque amaritudinis, acrimoniæ, ſalſedinis & aciditatis expers; *odore* ſuaveolens, aut boni ſaltem odoris exiguum quid ſpirans; *conſiſtentiâ* moderatum, hoc eſt, neque nimis craſſum & caſeoſum, neque nimis tenue & ſeroſum, ſibi ipſi continuum, & ungui inſtillatum cohærens, neque diffluens, recens mulctum, & ab animali benè paſtô & habitô petitum. Inter ejus differentias in uſû Medicô uſuales, 1. *Vaccinum*, quod omnium pinguiſſimum & craſſiſſimum eſt, ſubſtantiæ caſeoſæ habens plurimum, ſeroſæ minimum; hinc magis quidem nutrit: minùs tamen alvum ſubducit. Sic etiam ob ſubſtantiæ craſſitiem ægrius concoquitur, citiùs in ventriculô coagulatur, tardiùs deſcendit, difficiliùs diſtribuitur, magiſque viſcera obſtruit. 2. *Aſininum* priori contrarium, ſeri habens plurimum: caſei & butyri minimum; hinc alvum magis movet: minùs autem alit, concoquitur facilè, deſcendit velociter, ac diſtribuitur promptè & expeditè. 3. *Caprinum*, quod mediæ eſt conſiſtentiæ, neque ita tenue & ſeroſum ut aſininum, neque ita craſſum ut vaccinum. 4. *Ovillum*, caprinô craſſius, minùs uſitatum eſt. Lac *vernum* dilutius eſt *æſtivô*, alvumque magis emollit. Hoc in medio ſuæ naturæ conſiſtit, ac poſt id tempus ſenſim craſſeſcit, & evaneſcit.

III.

Hippoc. 5. *aph.* 64. curam Lactis 1. præſcribit tabidis, non admodum valdè febricitantibus, id eſt, pulmonum ulcere detentis, ſi non adſit febris putrida, & quidem tùm, quia acrimoniam ſalinam ſanguinis contemperat, eamque edulcorat, tùm quia parte ſeroſâ abſtergit, caſeosâ glutinat, ac butyroſâ reficit: præterea Lac aſſumptû ſuave, potû facillimum, nutritû ſolidum, & quâlibet eſcâ à pueritiâ familiarius; inſuper viſui colore delectabile, medicamen arteriam non aſperans, guttur lævigans, ad ejiciendam pituitam ſpiritum facilem reddens, ac inferiorem exitum lubricum efficiens; maximè autem tunc convenit in Phthiſi, ſi dolor moleſtus cum phlogoſi in gutture percipiatur. Curâ hâc Ludovicus XIII. Rex Galliæ phthiſicus diu ſuſtentatus fuit. 2. Idem *Hippoc.* locô citatô lacteam diætam commendat, in præter naturam extenuatis, ac atrophiâ quâcunque detentis, dummodo nullum adſit prohibens, aut contraindicans. Eſt enim Lac ex omnibus ferè ferculis optimi ſucci, quod facilè digeritur, levique negotiô in ſanguinem vertitur, ſufficienter quoque alit, corpus roborat, atque impinguat.

IV.

Præterea 3. Convenit in hypochondriacis, hyſtericis & ſcorbuticis, præſertim calidioribus, & emaciatis, ac ad talem inclinantibus. 4. Prodeſt in renum exulcerationibus, ac præcipuè mictû cruentô. 5. In dyſenteriâ, ubi non tantùm per os aſſumptum, præſertim coctum cum ſem. plantag. & rad. torment. aut ſymphyt. vel ſilicibus ignitis, aut ferro candenti uſtulatum prodeſt, ſed etiam per alvum injectum, adeò ut *Sydenham* teſtetur, ſe plurimos curâſſe dyſentericos ſolô lacte, vel ejus ſerô tepidè inferiùs injectô, & frigidè ſuperiùs in copiâ propinatô. 6. *Hippoc. lib. de morbis.* Lac itidem commendat in affectû podagricô præſervandô, quod teſtatur etiam experientia

perientia & ratio, cùm non tantùm Lac præbeat alimentum simplex optimum, naturæ summè familiare, sed insuper sanguinem dulciorem mitiorémque reddat, particulas in eô acriores contemperet, ac humorum turgescentiam reprimat; licèt Podagræ causæ originali, concoctionum nempe ac fermentorum debilitati non contrarietur, sicque etiam omnem paginam non absolvat.

V.

Sicuti autem in prædictis affectibus Lactis usus maximè proficuus censetur; ita haud rarò etiam contraindicatur. *Hippoc.* allegatô aphoris. 64. *sect.* 5. ait: *Lac præbere, capite dolentibus, febriculosis, & quibus elata hypochondria murmurant, ac siticulosis, malum. Item quibus febres acutæ, biliosæ dejectiones, ac copiosa sanguinis evacuatio facta est &c.* Non igitur convenit, 1. Capite dolentibus, quia halituosum est, ac facilè corrumpitur. 2. Acutè febricitantibus, cùm in his ob acrimoniam caloris depravetur, ac nidorosum evadat. 3. Quibus hypochondria elata, id est, suspensa ob tumorem aliquem, vel abscessum, aut murmurantia ob flatuum inclusorum copiam; In his enim facilè acescit, ac in flatus vertitur. 4. Siticulosis, eò quòd tales bile utplurimùm abundent, in quam facilè lac verti solet. 5. Biliosâ diarrhœâ correptis, ob eandem causam. 6. Quibus copiosa sanguinis evacuatio facta, cùm calore nativô depauperati, naturales facultates habeant infirmas, ut lac facilè vitiari, & acescere possit; licèt enim lac alimentum sit euchymum, facilè tamen etiam corrumpitur, & quidem in ventre præcalidô in nidorem: in frigidô autem in acorem. *Dioscorides* his addit epilepticos, vertiginosos, & nervorum vitiô detentos. 8. Minùs etiam prodest, præsertim assiduus ejus usus, dentibus & gingivis; has enim flaccidas, illos cariei obnoxios reddit; hinc post ejus usum, vinô dilutô aut meracô, aut cui mellis quid admixtum, os colluendum.

VI.

Cura Lactis alia potest dici *levis*, alia *stricta*, alia *mediocris*. Levis est, in qua solùm quotidiè manè horâ circiter sextâ vel septimâ, recenter ex asinâ vel caprâ emulctum Lac, vel etiam bubulum, additâ dimidiâ parte aquæ, adjectô quoque saccharô, ne coaguletur, ita tepidum assumitur, vel citra ascendendum & descendendum, ad unc. vj. x. xij. & ultra, vel ascendendo, ab unc. vj. per auctas quotidiè unc. ij. usque ad lib. i. I. ß. ij. non exclusis tempore prandii & cœnæ, aliis alimentis boni succi & facilis coctionis. Stricta diæta lactea est, in qua exclusô omni aliô cibi potûsque genere, æger solô lacte, vel saltem additâ solâ medullâ panis albissimi contentus vivere debet, eâ quantitate illud sumendo, quam stomachus, vires ac ipsa necessitas videtur exigere; ita tamen, ut tota quantitas, quæ singulis diebus bibitur, in 3. partes divisa, una manè, altera in prandiô, & tertia cœnæ locô accipiatur. Mediocris est, in qua lactis usus tempore matutinô ritè adhibetur, in prandiô verò, parcâ licèt manû conceduntur, quæ cum lacte analogiam habent, ac naturam pro necessitate, & rerum circumstantiis corroborare, stomachi tonum conservare, ac inappetentiam arcere valent, ut v.g. pulli gallinac. gallin. capon. solô lacte & furfuribus nutriti, caro vitulina, hœdina, ova tremula, oryza, lacticinia, pulmenta lactea, amygdalat. hordeata &c. In cœna hæc eadem non prohibentur, longè tamen parciori quantitate, quàm in prandiô; vel si pro ratione circumstantiarum ægro consultius sit, solum etiam lac in cœnâ assumendum, in potû ab omni vinô, in cujus abstinentia plurimùm situm, abstineat æger, contentus aquâ simplici, vel coctâ cum china, lentisc. vel mixtâ cum lacte.

VII.

Ex triplici hâc lacteâ methodô, prima & ultima, præsertim veluti via media, & magis secura, à plurimis tenetur. Stricta verò, quæ in podagricis plerùmque præscribitur, multis suspecta est, & ob sequentes rationes minùs tuta censetur. Nam 1. Experientiâ teste, prout refert *Sydenham*, licèt hæc cura multis profuerit, quamdiu ne latum unguem ab eâ recesserunt, tamen quàm primum ad sanorum diætam, utut lenem mitemque sese receperunt, podagrâ confestim reversâ, ægrum longè pejus, quàm antea vexavit, labefactatis nempe naturæ principiis, morbô pellendô minùs sufficientibus, ut adeò periculosius & diuturniùs infestaret; hinc plurimi vel doloribus recenter ingruentibus ab hâc curâ desistere coacti fuerunt, vel podagricos dolores intercurrentes lubentiùs tolerare, quàm perpetuam & molestissimam solius lactis potationem sustinere maluerunt. 2. Si post continuatam aliquot mensibus lacteam curam, febris, vel morbus aliquis magnus cum virium jacturâ ægrum prehenderit, vel universalis inappetentia, & languor supervenerit, à lacte abstinendum erit, cùm tamen periculum sit, ne ventriculus tantô tempore lacti assuetus, omne aliud genus ciborum respuat, aut difficillimè sustineat, atque adeò imbecillis patiens viribus prius deficiat, quàm ad alia assuefacta natura iterum refocilletur; unde etiam aliquos, postquam diu strictioris lactis curæ sese subjecerant, atque paulò meliùs exindè habere videban ur, magnô tandem aliquô morbô deprehensus, citò interiisse observârunt nonnulli; hinc meritò hæc atque alia, cautum in hâc curâ reddere debent Medicum, eligendo potiùs viam mediam utpote magis tutam.

VIII.

Pro debitô Lacteæ Diætæ regimine Medicus notabit, 1. Corpus priùs debitè evacuandum, obstructionesque, si quæ adsint, referandas esse. 2. Lac vel asininum, ubi refrigerandum & detergendum, vel caprinum, ubi magis nutriendum, vel vaccinum in podagricis recenter ex ubere emulctum, calidum quatuor horis ante cibum sumendum esse, ita ut æger ab ipsô assumptô neque dormiat, neque corpus validiùs exerceat. 3. Ne Lac in ventriculô corrumpatur aut acescat, ad unc. viij. x. addendam esse unciam sacch. vel mell. 4. Signum boni eventûs curæ Lactis esse, si urina cocta, nec valdè tincta, nec nimis aquosa, si fæces alvi non crudæ, copiosæ, fœtidæ, si nullam sitim causetur. Secùs, si stomachus infletur, hypochondria tendantur, alvus induresceat, accedat vomitus, vel diarrhœa, sitis magna &c. quæ signa sunt corrupti Lactis; hinc vel corpus meliùs evacuandum, vel ab ejus usu cessandum. 5. Antequam æger strictæ se addicit curæ Lactis, natura paulatim ad eam assuefacienda, utendo lacticiniis, cibisque cum lacte analogiam habentibus, ut oryzâ in lacte coctâ, amygdalat. hordeat. pineat. avenatis, ovis sorbilibus, pullis gallin. capon. carne hædin. vitulin. &c. usque dum tandem solô Lacte, pro totali alimentô uti possit æger, seu etiam frigidô, in quantitate stomacho & gustui tolerabili, abstinendo à vinô & omnibus aliis. Prædictis cibis uti etiam æger potest, in diætâ lacteâ leviori & mediocri.

IX.

Præterea 6. Observabit, primô & secundô mense, corpus subinde blandô medicamentô Rhabarbarinô vel aloëtico evacuandum, & quidem, quò natura Lacti magis assuevit, majoribus interpositis intervallis: quò minùs, minoribus. 7. Si Lac acesceret, vel coagularetur, uti supra dictum, addendum sacch. alb. si corpus exinde calefieret, osque & fauces accenderentur, addendam quartam partem aq. simpl. vel hordei. Si ventrem nimis fluidum faceret, ebulliendum, eique addenda salis communis aliquot grana, si constipetur, Rhabarb. pulverisat. in primô haustû sumendum. 8. Si sitim exciret, extra pastum aq. f. vel coctam cum sacch. permitti, tam solam, quàm lacti permixtam. 9. Ab usû Lactis non desistendum esse, nisi febris, aut gravis dolor podagræ supervenerit, neque etiam ob accidentia à lacte causata tam facilè cessandum, nisi vomitus & dolor capitis accedant.

10. Quan-

10. Quantitatem Lactis assumendi, assignari à tolerantiâ ventriculi, in curâ leviori ad unc. vi. lib. i. ii. in mediocri, totidem etiam cænæ locô, in strictâ, finitis diætæ diebus, manè unc. 10. 18. 20. & totidem etiam locô prandii & cænæ sumendæ, augendo dosin ad unc. 40. usque. 11. Tempus continuandi diætam lacteam esse ad mensem 1. 2. vel 3. immò in affectibus contumacibus, præsertim podagricis ad annum, vel plures extendendam esse, nisi recidivam experiri velint; quibus tamen ex supra dictis suadendum, ut prandii saltem tempore ad cibos boni succi, & facilis coctionis successivè transeant, ita tamen, ut nec varietas ciborum corruptelam, nec satietas cruditates generet; abstinendo simul à vinô, quod meliùs, vel non nisi lymphatô parcissimè utendo.

X.

Quibus Lactis usus quandoque contraindicatur, vel ob febrem, aut borborygmos in hypochondriis, aliasque causas, vel epatis ac renum ardor, per veris & æstatis decursum temperandus, humoresque adusti melancholici, ardores vagos & phlogoses præsertim excitantes, uti etiam varios fluxus sanguinis, maniam, scabiem, scorbutum, aliosque affectus ex acidô melancholicô oriundos, temperandi ac evacuandi, quique plùs contemperatione, quàm nutritione indigent. Serum lactis, *die Jutten, oder das Käss-Wasser*, vel cum succô cit. vel acet. aut crem. tart. vel tamarindis paratum, & quidem vel simplex vel herbis alteratum, usurpare possunt. Hoc enim non tam bilem flavam quàm atram, exustosque ac salsos humores temperat, vi suâ nitrosâ abstergit, obstructiones referat, ardores compescit, atque acria & peregrina salia per Urinam educit. Sumitur quotidie per mensem ad unc. vi. viii. lib. i. quatuor horis ante cibum, vel etiam ascendendo quotidiè per unc. ii. ad lib. i. ij. iij. Hinc præposterâ serie sensim ad primam dosin redeundo.

Sequuntur nunc paucæ formulæ remediorum Lactis, aut Seri lactis alterati.

Formulæ

Lactis, vel Seri lactis alterati.

SErum Lactis in Scabie proficuum. ℞. *Ser. lact. cum succ. cit. parat. lib. i. col. bulliat.* (tum quia flatulentum, tum ut quidquid adhuc inest casei subsideat) *hinc infund. per noct. fumar. m. i. cichor.* vel *acetos. m.* ß. *Col. add. sacch. unc. i. M.*

Serum Lactis anti-Scorbuticum. ℞. *Herb. rec. nasturt. aquat. cochlear. an. m. ii. rad. raph. rust. unc. i. contus. & conquass. in mortar. marmor. affund. lib. ii.* vel *iii. ser. lact. depur. stent in locô tepidô per noctem vase clausô. Coll. add. aq. cinam. unc.* ß. *M.*

Aliud. ℞. *Herb. rec. cochl. m. i. rad. helen. armorac. an. unc. i. bacc. juniper. dr. iii. passul. min. unc. i. contus. affund. ser. lact. cap. lib. ii. vel iii. Col. dulcor. paucô sacch.* vel *syr. de succ. cit.* vel *scelotyrb. Forest. Dos. unc. iv.*

Serum Lactis destillatum anti-Scorbuticum. ℞. *Herb. rec. beccabung. m. iij. cochl. nasturt. an. m. ij. acetos. cichor. a. m. i. Pom. cit. N. 3. vel 4. incid. & pist. in mortar. marmor. affund. ser. lact. q. s. destill.*

Serum Lact. Tamarind. *Fonsec.* item aliud alterat. herbis pro curâ vernali, vid. superius de Remediis post V. S. præscribendis.

Lac Caprinum anti-Scorbuticum. ℞. *Lact. caprin. unc. viii. lib. i. ebull. in eô fol. cochlear. nasturt. beccabung. endiv. cich. ã. p. ii. Col. add. sacch. puriss. parum, ne coagulatur.*

Lac anti-Dysentericum. ℞. *Lact. rec. lib. i. sem. plantag. dr. i. rad. torment. vel symph. dr.* ß. *contus. coq. & Col. dentur subinde 2. vel 3. cochl.* alii addunt *terr. sigill. scr. i.*

Lac in Mictû cruentô. ℞. *Lact. ovill. rec. mulct. lib.* ß. *mell. ros. puris. dr. ij. bull. leniter, add. Bol. arm. scr. i. Eximium est in hôc affectû ex observat.* Forest.

Lac Cancrinum, in Phthisi incipiente proficuum. ℞. *Cancr. viv. N. ii. contus. in mortar. affund. lact. vaccin. lib. i.* ß. *coq. hinc atque col.* Vel ℞. *Lact. vaccin. lib. i.* ß. *cancr. elix. N. ij. contund. unà cum chel. & test. f. Col. vel per pannum, in delicatis, & ubi mitius agendum, vel Colatorium ferreum durch ein Seichgatze, ut pulvis præcipitans simul transeat, si efficaciùs agendum, licèt minùs gratum sit.*

Lac artefactum, si fortè Lac naturale vel Serum lactis contraindicaretur. ℞. *Sem. melon. mund. unc. i. sem. cucurb. angur. an. unc.* ß. *jur. pull. unc. vii. M. F. Emuls. adde si placet, julep. viol. unc. i.*

Aliud anti-Hecticum. ℞. *Chin. sel. unc. i. rasur. ebor. dr. ii. repleatur his pullus benè saginat. coque in lib. vi. aq. ad debitam cocturam lento igne. De Col.* ℞. *unc. vi. add. sem. melon. rec. amygd. d. excort. an. unc.* ß. *nucl. pin. rec. dr. ii. M. F. Emuls. aromatizanda modicô mac.* Alii accipiunt *Decoct. carnis Gallin. Das Hennenbrat-Wasser*, & cum eo faciunt prædictam Emulsionem.

ARTICULUS II.

De Officiô Medici, in ordinandâ curâ Chalybis.

I.

CHalybs, qui aliud nihil est, quàm ferrum artificialiter magis depuratum & induratum, duplicem juxta Veteres obtinet virtutem, *aperitivam* unam, *adstringentem* alteram. Illam adscribunt particulis volatilibus; hinc non exiguum præstat usum in morbis ab obstructione oriundis: hanc terrestribus atque fixis; unde crocum martis adstringentem paraturi, Chalybem eousque calcinant, usque dum absumptis partibus volatilibus, remaneant fixiores, eôque utuntur in diarrhœâ, dysenteriâ, aliisque fluxibus sanguinis p. n. R. R. considerantes Martis corpus homogeneum, quod sub æquali tenore in ignis torturâ persèverat, & quòd mars semper adstringat, ac omnia etiam ex marte parata gustui saporem adstringentem subministrent: fundamentaliter asserunt, eum per se semper adstringere, aperire verò tantùm per accidens, quatenus nimirum intra corpus assumptus, reperta in corpore salia sylvestria acida & facilè coagulabilia, à quibus induci solent obstructiones, absorbet, absorptáque secum per alvum educit, ut adeò hôc modô sublatâ causâ, tollantur obstructiones.

II.

Ex dictis facilè elucescit, *Martem* 1. optimum esse Melancholiæ digestivum. Cùm enim materialis ejus causa modernis statuatur, acidum vitiosum in primis viis hærens, illud ad martem assumptum accurrit, eúmque corrodendo sua amittit spicula ac acrimoniam, & postmodum simul cum marte per secessum eliminatur; hinc post ejus assumptionem fæces ut plurimùm nigrô colore tinguntur, præcipitatô per bilem marte cum absorptis acidis in colorem subnigrum. Non malè igitur à *Zacut. Lusit.* Melancholiæ, & mali Hypochondriaci verum alexipharmacum, ac rhizotomus appellatur, quod idem dicendum de affectû hystericô. 2. Insignis panacæa est Cachexiarum, tam virorum, quàm etiam mulierum, & virginum in chlorosi, fluore albô, suppressione mensium; quæ si inveterata, citra materialia vix curari potest, in Cachexiâ ictericâ &c. Hinc etiam omnes pulveres cachecticos mars ingreditur. Non enim tantùm, dum humor acidus, ac veluti causticus chalybeata aggreditur, & in substantiam eorum operatur, ferociam & acrimoniam suam propriô veluti ense jugulat, infringit, ac retundit;

ſed inſuper ſublatô coagulô maſſæ ſanguineæ jam effœtæ & langueſcenti, quaſi calcar ſuggeritur, ſpiritus ſopiti & penè emortui, ac pondere preſſi, rursùs eriguntur, excitantur ac reſtaurantur, quod vel maximè in puellis cachecticis obſervatur, dum aſſumptô chalybe, pulſum nanciſcuntur celeriorem, validiorem, faciémque magis rubicundam & vividam.

III.

Pro legitimâ ejus adminiſtratione Medicus notabit, 1. Curam chalybis commodiſſimè adminiſtrari vere & autumnô. 2. Ejus præparationem, quò ſimpliciorem, eò meliorem eſſe. 3. Haud immeritò damnari, & explodi ejus præparationes nimiis acidis factas, cùm Mars acidò ſaturatus, nullas ampliùs in corpore exſerat virtutes, ſed potiùs ventriculum oneret, utpote calx fixiſſima nullô liquore ſolubilis. 4. Cæteris præparationibus palmam præferre, quæ fit cum alcalinis, aut blandis acidulis. 5. Etiam limaturam Martis crudam intùs exhibitam, fructû ſuô non deſtitui, dummodò ventriculus non adſit admodum debilis, vel doſi majori exhibeatur. In his enim periculum eſt, ne Mars in ventriculi fundô ſubſiſtens vim ibi vitriolicam & vomitivam acquirat, aut ructus nauſeamque cieat, vel appetitum dejiciat; hinc etiam refert *Panarol.* ſe poſt mortem eorum, qui uſi fuerint Martialibus, in ventriculô limaturam Martis adhuc crudam reperiſſe, ob ventriculi debilitatem.

IV.

Præterea 6. notabit Medicus, corpus priùs ad hanc curam per univerſalia diſponendum eſſe. 7. Martialia exhiberi, vel in formâ ſiccâ, ut v. g. pulv. elect. pilul. &c. vel in humidâ, ut vini, tinctur. eſſent. &c. In formâ liquidâ ceteris præferuntur ex eô, quòd in iis Mars magis ſolutus: in illis autem magis compactus, majores in ventriculô pariat moleſtias. Nonnulli hæc ita diſtinguunt, ut in complexionibus humidioribus eum exhibeant magis in formâ ſiccâ: in ſiccioribus verò, & quorum ſtomachus ſenſibilior, in formâ humidâ. 8. Poſt ejus aſſumptionem manè jejunô ſtomachô factâ, deambulatione per unam vel duas horas corpus exercendum eſſe, capiendo poſtmodum Brodium carnis vel gallinæ, alteratum rad. petroſel. vel rad. aperit. & paſſulis. 9. Signum Chalybis ritè operantis eſſe, fæces nigras per alvum excretas: è contra malum, ſi poſt aſſumpta Martialia non tingantur colore nigrô, cùm ſignum ſit, Martem non abſorpſiſſe ſalia vitioſa corpori noxam minitantia. Item ſi ſuperveniant vomitus, nauſea, inappetentia, dolores ſtomachi &c.

V.

Inſuper 10. Obſervabit in hâc curâ, tertiô vel quartô die clyſterem injiciendum, vel lenitivum exhibendum, aut pilulas aloëticas. Aliqui quartô die horâ quartâ pomeridianâ, magnitudinem caſtaneæ exhibent de Elect. paratô ex rob. ſambuc. vel ebul. aut pulp. tamarind. unc. iij. cum diagrydii roſar. ſcr. ij. Alii & præſertim *Sydenham*, præcipuè in affectû Hyſtericô Martialia exhibent, ſine interjecta purgatione, ne unâ die deſtruatur, quod per plures ope chalybis reſarcitum. 11. Curam hanc nunc 15. nunc 20. nunc etiam 30. diebus & ultrà continuandam eſſe, pro majori, vel minori contumacia affectûs. 12. Durante hâc curâ, legitimam eſſe inſtituendam Diætam, & præcipuè omnia acida, ſeu in cibô, ſeu in potû, vitanda eſſe, quia Martem ſaturant, ut poſtmodum ſaturatus, vitioſa ſalia relinquat intacta.

ARTICULUS III.

De Officiô Medici, in præſcribendis formulis Remediorum Chalybeatorum.

Vinum Chalybeatum. ℞. *Croc. mart. aperit. unc. iij. ſpec. aromat. caryoph. dr. ij. dentur ad ſaccul. ex ſind. alb. S. Stahlsàckel, daran 2. Maſs alten weiſſen Wein zu gieſſen, und 2. Täg ſtehen laſſen, alsdann 3. oder 4. Unzen darvon nüchtern zu trincken.*

Aliud. ℞. *Chalyb. præp. unc.* 1. *caryoph. dr. j. mac. dr. ß. indc ſaccul. oblong. inſtar digiti, aſſund. vin. menſ. ij. &c.* Quantum de hoc bibitur, tantum ſemper reaffundatur.

Aliud ex ſpuma Chalybis. ℞. *Spum. chalyb. dr. j. vin. alb. unc. ij. M. & ſic pro reliquis doſibus.*

Vinum chalybeat. Riverii. ℞. *Chalyb. cum ſulph. præp. unc. j. rad. enul. cort. med. tamariſc. an. unc. ß. fol. ſenn. ſ. unc. iij. epithym. unc. j. fæcul. bryon. cinam. an. dr. iij. ſpec. diatrion. ſant. dr. j. aq. deſt. agrim. vin. alb. an. lib. j. inf. per trid. in B. M. de col. ſumantur unc. iij. vel iv.*

Vinum chalybeatum attenuans & deobſtruens. ℞. *Rad. leviſt. unc. ß. rhab. el. unc. j. chalyb. cum acet. tamarind. præp. unc. j. ſal. tart. dr. ij. ment. criſp. m. ß. cort. flav. aurant. dr. ij. galang. min. dr. j. inciſ. & contuſ. indantur in vas vitreum, affundendo vin. malvat. lib. iij. digerantur locô calidô, movendo aliquoties, per biduum. Factâ dein remotione à locô calidô, ne aceſcat, bibendo quotidie unc. iij.*

Claretum Martiale *Minſicht.* probatiſſimum. ℞. *Vin. alb. opt. lib. iij. chalyb. cum acet. tamarind. præp. unc. j. rad. ſcorz. acid. tart. an. unc. ß. galang. min. caſſ. lig. caryoph. an. dr. i. M. indita in vas vitreum digere locô calidô, movendo aliquoties, per biduum. Dein col. per manic. Hippoc.*

Aliud Vinum Martiale Anti Cachecticum. ℞. *Herb. ſalv. roriſm. an. m. ß. abſinth. mi. fl. cent. min. p. iv. rhab. el. unc. j. ß. cinam. galang. z. z. an. dr. ij. limat. mart. rec. unc. j. ß. inciſ. dentur ad Nodul. cui ſuperaffund. vin. alb. lib. iij.*

Syrupus chalybeat. ℞. *Chalyb. præp. unc. iij. affund. acet. vin. ad eminent.* 4. *digit. tranſverſ. ſtent. in locô calid. donec extrahatur tinctura, tum inclinatô vaſe ſeparetur liquor, cui add. ſacch. albiſſ. q. ſ. coq. lentô igne ad conſiſt. Syrup. S. Stahl Safft, darvon ein Læffel voll in einer Brühe oder weiſſen Wein zu nehmen.*

Eſſentia Martis Hartmanni. ℞. *Limat. mart. candefact. lib. ß. extingue ſemel atque iterum in lib. iv. vin. malv.* Doſ. *ab unc. ß. ad unc. ij. ex juſcul.* vel *hauſtû aq. cichor.*

Tinctura Mart. ℞. *Tinct. mart. Zwelff.* vel *Vitriol. mart. Ludovic.* vel *cum ſucc. cit. parat. Sorbait. &c. unc. ß. detur ad Vitr. S. Stahl Tinctur, darvon 15. biſs gegen 30. Tropffen aus einer Brühe zu nehmen.*

Bolus chalybeat. ℞. *Chalyb. præp. dr. j. caryoph. gr. vj. cum vin. ſ. q. M. f. Bol. qui nebulis involutus devoretur, ſuperbibendo* 3. vel 4. *cochl. vin. abſinthit.* vel *malvat. & ſic pro cæteris doſibus.*

Electuarium Chalybeat. ℞. *Limat. chalyb. præp. unc. j. ß. conſerv. fumar. unc. iij. ß. condit. cort. cit. dr. vj. confect. alkerm. unc. ß. ſyr. de cort. cit. q. ſ. S. Vermiſchte Stahl-Lattwergen, einer Keſten groſs darvon zu nehmen, und ein wenig Wein oder Malvaſier darauf zu trincken.*

Aliud. ℞. *Limat. mart. acet. præp. unc. vj. cinam. nuc. moſch. an. dr. iij. rhab. dr. ij. ſpec. arom. roſ. dr. iij. mell. opt. ſacch. alb. an. unc. xiij. cum lentô igne F. Elect.* Doſ. *unc. ß. v. horis ante prandium, ſuperbibendo unum* vel 2. *cochl. vin. Malv.* vel *abſinth.*

Morselli chalybeat. ℞. *Chalyb. præp. unc. i. caff. lig. scr. iv. croc. scr. ß. mac. scr. ii. caryoph. scr. i. facch. fin. in aq. cinam. dissol. unc. iii. F. Morsel. N. viii. capiat m. unum.*

Tabellæ chalybeat. ℞. *Chalyb cum sulph. præp.* vel *pulv. cachect. Quercet. unc. ß. confect. alk. dr. ii. ambr. gryf. scr. i. facch. fin. in aq. rof. & naph. dissol. unc. iv. f. Tabell. capiat. dr. ii. quotidiè manè.*

Pilulæ chalybeatæ Sydenham. ℞. *Limat. mart. subtiliss. gr. viii. cum s. q. extract. absinth. M. f. Pilul. No. viii. sumantur summô manè, repetanturque horâ quintâ pomeridianâ per dies* 30. *superbibendo haustum vini absinthit.* vel *malvat.*

Utiles quàm maximè in affectû hystericô, chlorosi, ac omnibus morbis chronicis, ex acidô oriundis.

Aliæ in morbis Chronicis usuales. ℞. *Limat. mart. subtiliss. gr. xv. rhab. pulv. scr. i. cum succ. absinth. q. s. M. f. Pil. No. xv.* vel *xxi. superbibendo brodium amarum & diureticum.*

Aliæ chalybeatæ Riverii. ℞. *Chalyb. cum sulph. præp. unc. ß. aloës opt. senn. s. agar. troch. rhab. el. an. dr. i. spec. diarrhod. Abb. dr. ß. croc. scr. ß. cum syr. rof. sol. f. mass. Pilul. de cujus dr. i. form. Pilul. No. xxiii. deaur. quas capiat æger m. singulis diebus,* 3. *horis ante pastum, continuando per* 15. *dies.*

Pulvis chalybeatus anti-Cachecticus. ℞. *Pulv. cachect. Quercet. dr. ß. S. Stahl-Pulver fünffzehen Tag lang Morgens nüchtern aus einer Brühe zu nehmen.*

Alius. ℞. *Chalyb. præp. dr. vi. sal. absinth. tamarisc. card. b. an. scr. i. fæcul. aron. dr. i. ocul. canc. præp. scr. iv. cryst. tart. unc. ß. Pulv. caryoph. scr. iv. M. f. Pulv. sumatur omni manè dr. i. ex brod.*

Alius. ℞. *Chalyb. præp. unc. i. ß. caff. lig. opt. fæcul. aron. cryst. tart. an. dr. ii. ol. caryoph. gut. xx. cinam. gut. vii. facch. rosat. tabul. dr. vi. M.* Dos. *dr.* 1. *m. ex Jusculô.*

Alius simplex in suppressis Mensibus utilis. ℞. *Mart. cum sulph. præp. dr. vii. caff. lig. dr. i. M. f. Pulv. divid. in xvi. p. æq.* de his una quotidiè sumatur, obambulando desuper per 1. vel 2. horas, & tertiô quolibet die 4. horis à pastû, magnitudinem castaneæ de *Elect. laxat.* sumendo. Cura hæc, teste *Sorbait*, intra 16. dies plerúmque hunc tollit affectum.

ARTICULUS VI.

De Officiô Medici, in suadendô usû Theè, Coffeè & Chocolatæ.

I.

THeè & *Thea*, folium fruticis cujusdam, quem plures inter species *sumach* referunt, in Chinâ & Japoniâ nascens, atque inde siccando involutum, & conglomeratum in Europam delatum; quoad qualitates primas, calidum est in primô gradu, & siccum ferè in secundô; duplicem possidet substantiam, quarum una volatilis & spirituosa, odore suô suavi & jucundô, aquæ communicatur; altera verò fixa & terrestris, sapore suô amarô, & nonnihil adstringente se prodit. Commendatur hæc Herba, 1. Ad somnum pellendum, à cænâ præsertim assumptum, quod præstat, tum quia calor actualis, quô potatur, spiritus agitat, tum quia spirituosâ, volatili, & odoriferâ parte, spiritus dissipatos reparat: amarâ verò & diureticâ, alimentorum humiditatem somno necessariam absorbet, & per urinam pellit, tum quia superius orificium, constringendo vapores ad somnum necessarios, frænat & impedit. Ob easdem causas prodest etiam in vertigine, affectibus soporosis, & catarrhis. 2. Medetur doloribus capitis, impediendo cruditates, ac vapores discutiendo. 3. Solvit ebrietatem, corpusque nimis Baccho pessumdatum, integritati suæ restituit. 4. Moderatè siccat, cerebrum purgat, memoriam firmat, mentem purificat, ac alacriorem reddit. 5. Stomacho, digestionique juvandæ inservit, aciditatem nimiam corrigendo, ac stipticitate fibras constringendo. 6. In Nephritide, calculô, & arthritide, cæteris paribus præservat, cùm experientia testetur, Chinenses hujus potui indulgentes, hisce affectibus non esse obnoxios. 7. Alii etiam commendant ad lumbricos, vapores hypochondriacos & hystericos, phthisin quoque, si lactis vaccini calici, quod leviter priùs ebulliit, aquæ duos cyathos, in quibus dr. 1. Theè infusa, admiscueris, cum facch. unc. ß. & calidè per menses 2. propinaveris.

II.

Modus utendi *Theè* in hôc consistit, ut accipiatur cyathus aquâ plenus, qui immittitur in vas peculiare ad hunc usum destinatum, quod igni apponitur, & dum aqua effervescit, ab eôdem removetur, & *dr.* ß. vel *dr. i. fol. Theè* injicitur, hinc vas tegitur, ac foliô fundum petente, in vasculum porcellanum, vel faventinum effusum, calidè sorbillatur, additô, si placet, paucô saccharô. Quod in fundô remansit folium, etiam secundâ vice adhiberi potest, sed tum cum aquâ coquatur necesse est. Japonenses, pulverem foliorum aquæ ferventi injectum, simul hauriunt. In Persiâ parùm anis. fœnic. vel caryoph. injiciunt. Sumitur plerumque manè, vel in affectibus stomachi ac capitis, per consensum Ventriculi, statim à prandiô, vel quâcunque horâ, ac pro somnô impediendô, à cænâ.

III.

Sicuti autem usus hujus herbæ *Theè* subindè maximè proficuus; ita ejus abusus, ac frequentior compotatio improbatur, præsertim in subjectis calidioribus & siccioribus, dum humidum nativum citò nimis absumit, caloremque ac vitam instar flammæ lampadis oleô consumptô extinguit, ut adeò extrema non solùm in morali Philosophiâ, sed & in Medicinâ, vitiosa sint. Cæterùm plures his temporibus proprietates *Theè* adscriptas, tribuunt quoque simplicibus sub nostrô cœlô crescentibus, quæ substitui haud immeritò possunt, si eôdem modô præparata sumantur. Sic in affectibus capitis uti possumus *Roremarinô, betonicâ.* In affectibus pectoris *salviâ, Veronicâ, pulmonariâ.* In affectibus renum *Veronicâ, gran. Juniper.* In arthriticis *chamædry &c.*

IV.

Coffeè, vel *Capheè*, est leguminis peregrini species, magnitudinis nostratium fabarum, à quibus non admodùm abludit, orta ex arbore Evonymô vel cerasô simili, ex Arabiâ felici in Europam delata, quæ debitô modô pulverisatur ac torretur, ut phlegma spiritus ejus irretiens exhalet, usque dum semiusta & colore castaneô, vel subnigrô tincta appareat, ac panis veluti adusti odorem referat. Coctio ejus paratur, dum accipitur olla ansata stannô obducta, illique infunduntur *aq. unc. x.* vel *lib. i.* quibus, cùm super igniculô carbonariô efferbuerint, injiciuntur *pulv. dr. iij.* sedulò cavendo, ne quidquam effundatur, cùm pulvere aquæ immisso illicò celeriter in spumam agatur, unde, quamprimùm aqua ollæ labia attingit, igne amovenda rursúmque admovenda, usque dum duodecies circiter ebullierit; hinc cineribus calidis imponenda, donec magma fundum petierit & decoctio flava & limpida supersit, tunc calici porcellano vel faventino infusa, calidè sorbillatur, additô si placet pro delicatis, paucô facch.

V.

Qualitates primas quod attinet, *Coffeè* calidum & siccum statuitur, priùs deducitur ex amaritie & acutô sapore, posterius ex tostione, reliquæ exinde emergentes qualitates, cùm sulphure & sale volatili scateat, sunt

roborare stomachum, detergere, obstructiones reserare, urinam movere, vapores in cerebrum ascendentes retundere, somnum avertere &c. Quoad affectus, convenit illud, 1. In adjuvandâ coctione stomachi, ubi vinum locum non habet, ut v. g. in abstemiis, cephalalgiâ detentis, laborantibus stomachô ex prægressâ ebrietate, idque præstat, tùm volatili ac subtili suâ substantiâ, nimiam fermenti stomachici aciditatem obtundendo, ac terrestri adstringendo & humiditates exsiccando, tùm alcali suô acidas cruditates absumendo, & corruptioni resistendo. 2. In necandis lumbricis. 3. In reserandis obstructionibus, in chlorosi, suppressione mensium. 4. In præservandô hydrope, calculô, podagrâ. 5. In febribus intermittentibus diuturnis. 6. In cephalalgiâ per consensum stomachi. 7. In somnô arcendô, poros cerebri apertos tenendo, liberúmque spiritibus transitum sternendo. 8. Cum lacte decoct. vel cum aquâ paratum, & cum æquali vel majori parte lactis mixtum, vel ante vel post lac assumptum, prodest in Phthisi.

VI.

De hôc decoctô *Coffeè* sumitur manè unus vel alter crater. Qui ad stomachi invaletudinem eô utuntur, sumunt immediatè post prandium, additis *caryoph. contus.* vel *cinam.* vel *cardam.* vel *facch. ambrat.* Sicuti autem in prædictis affectibus suô modô locum habet, atque indicatur usus *Coffeè*, ita minùs idoneus ac contra-indicatur, in nimiùm macilentis, biliosis, stomachis nimiùm calidis, eisque, quibus vasa sanguine subtili, rapidiusque circulante sunt repleta. Item quibus tussis, & sputum frequens, ab acriori sanguine oriundum, uti & Phthisicis consummatis.

VII.

Chocolata seu *Succolata*, est species solidæ Pastæ Americanis frequens, & formâ Pastillorum vel Tabellarum ad nos delata, ac ex variis ingredientibus, quorum præcipuum est *Cacao*, quæ est fructus cujusdam arboris, ac species quædam amygdalarum composita. Ex hôc fructû exprimitur succus, inspissatur, additúrque *cinamom. piper mexican. caryophyll. Vanilli*, *achiota & facch.* Alii etiam addunt *aq. naph. amb. mosch.* alii alia, ut adeò inter authores pro locorum usu, vel pro cujusque sapore, aliqua discrepantia in ejus compositione observetur. Bonitatis signum est, ne mucidum oleat, nec vermiculis erosa sit, nec masticando quid displicens, aut nimis aromaticum sapiat. Modus ejus bibendi vulgatissimus est, dum aqua bulliens infunditur crateri, quem ebibere cupis ad medietatem: inde Chocolatæ tabella una aut altera dissolvitur, donec inspissata satis appareat, mox probè lignô denticulatô agitatur & in spumam vertitur: tandem reliqua crateris medietas aquâ calidâ cum saccharô repletur, ac calidissimè sorbillatur. Aliqui dissolvunt eam in aquâ frigidâ, lignô denticulatô agitant, spumam elevatam in aliô reponunt vase, reliquum cum f. q. facch. igni apponunt, & ubi adhuc calidum est, spumæ priùs separatæ affundunt, totúmque epotant. Nonnulli citò eam parantes aquam calefaciunt, ei derasam Chocolatæ tabellam admiscent, dissolvunt, lignô agitant, & necdum separatâ spumâ hauriunt. Sunt, qui ante ejus haustum aq. frigidæ haustum sumunt, aut biscoctorum par intingunt. Alii eam glacie refrigeratam potant, quæ palato potiùs quàm valetudini conveniens est. Si sanitatis gratia bibatur, sufficit ad duas vices quotidie ad summum, & potiùs horis matutinis eam sumere. Diebus canicularibus câdem abstinere melius est.

VIII.

Qualitates ejus quod attinet, temperata est, si præcipuè piper & caryophylli eximantur, prout nonnulli faciunt, frigidis cacao particulis ab ingredientibus calidis temperatis. Bibitur à plurimis potiùs ex consuetudine & deliciis, quàm morbi curandi aut præcavendi gratia, interim utilis est stomacho debili, exhausto & flatulento. Utilis iter facientibus, & quidem tàm manè, antequam itineri se committunt, quàm vesperi, absolutô diei pensô. Item Prædicatoribus, seu ante, seu post sermonem. Ante eum enim, pectoris & vocis vires diutiùs quàm Jusculum sustinet, post verò exhaustas corporis vires reparat. Utilis etiam ob vim ejus unctuosam ac nutritiam Hecticis & atrophiâ laborantibus: præterea semen auget, ac in scorbutô acidum salsum temperat, imprimis si cum lacte sumatur. Abstineant ab ejus usû Juvenculæ chlorosi laborantes, aliique omnes obstructionibus detenti, ac chylô corruptô, & crudis indigestisque humoribus in stomachô stabulantibus præditi; tollendus etiam abusus, ac nimia ejus potatio, cùm pingues ac butyrosæ ejus partes, quibus abundat, non ritè ubique per corpus distribuantur, & necessariô in venarum angustiis hæreant, ac obstructiones & infarctus generent.

ARTICULUS V.

De Officiô Medici, in præscribendô Laudanô Opiatô.

I.

Laudanum Opiatum, sic dictum, quasi Laudatum ex Opiô Medicamentum. Paratur enim ex Opiô, quod est succus expressus & condensatus, vel capitum papaveris cujusdam peregrini, præsertim Thebaici, thyrsis seu scapis vulneratis, vel ex totâ plantâ, & hoc à nonnullis dicitur *Meconium*. Præparationes ferè tot sunt, quot authores. Optima ejus correctio consistit in ejusdem depuratione, in leni sulphuris fœtidi, inflammabilis, immaturi evaporatione, ac virtutis extractione per menstrua, qualia nonnulli accipiunt *salina*, *lixiva*, ut v. g. alcahest. vel tinct. tart. alii *sulphurea*, ut spirit. vin. quia opium abundat sulphure, quod vappidas & halituosas opii particulas naturæ amicas reddit, neque vires ejus obtundit; alii *aquea*, ut v. g. aq. destillat. vel destill. ror. majal. quia opium non privant virtute salina, ut acida, nec illam secum auferunt, ut spirit. vin. alii tandem *salina acida* adhibent, ut v. g. acet. destillat. succ. cydon. &c. tum quia acidum ejus correctivum venenis adversatur, tum quia acrimoniam & caliditatem ejus corrigit, tum quia sal volatile ab acidis fixatur, ac acida etiam stomachum roborant. Nobis hîc in usu est *Augustanum*, & quod priori multò præstantius, minúsque caput turbat, Laudanum cydoniatum *Helmont.*

II.

Qualitates ejus quod concernit, statuunt aliqui illud esse *frigidum*, quia effectus producit frigidos, ut stuporem, somnum profundum, ac quia corrigitur calidis, & propinantur calidissima, si periculum ab assumptô opiô immineat. Alii *calidum* pronuntiant, quia frigiditate in tam modicâ quantitate nocere non posset, quòd odore grave, sapore amarum, atque inflammabile; sudorem etiam excitat, pruritum & sitim causatur. Alii vim ejus Narcoticam occultæ adscribunt qualitati, alii in eôdem partes heterogeneas agnoscunt, calidis tamen prædominantibus; alii juxta principia ejus chymica, (cùm constet sulphure copiosô vaporosô cum sale volatili, præsentibus etiam partibus aqueis & terreis, unà cum salinis fixis in capite mortuô residuis) vim agendi adscribunt effluviis vaporosis, quæ porulos cerebri apertos & dilatatos obstruunt, spirituum animalium effrænem influxum impediunt, eosdem volatili sulphureâ viscíditate figunt, ad invicem agglomerant, ligant, sopiunt, & quasi torpidos reddunt.

III.

III.

Usus generalis *Laudani Opiati* est, ut sit veluti Panacæa omnium dolorum, fluxionum, evacuationum nimiarum & vigiliarum. Specialem quod attinet, convenit. 1. *In febribus intermittentibus*, præmissis emeticis & purgantibus, mixtum pulveribus antifebrilibus. 2. In *continuis malignis* cautè cum eò mercandum, nec usurpandum, nisi mixtis alexipharmacis, ac in minori dosi, & inprimis vel in augmentô morbi, tum quia spiritus, ne tam citò resolvantur, quasi coërcet, tum quia graviora mitigat symptomata, vel præcipuè in declinatione, si jungantur dolores intensi, vel excretiones humorum quæcunque impetuosæ, ac in specie catharrhi, tusses, vomitus, diarrhœæ. Instante crisi vel die criticô non temerè dandum, ne natura in conatû suô impediatur. *In variolis* & *morbillis* dandum mixtis expulsivis, tum pro sistendô alvi fluxû & præcavendis nervosi generis symptomatibus, tum pro mitigandis urgentioribus symptomatibus, & promovendâ excretione cutaneâ. Cùm etiam sudorem moveat, hinc Theriaca & Mithridatium demptô opiô, nullum vel parcum excitant sudorem. Videtur autem excitare sudorem, vel quòd natura refocillata excretionem per sudorem moliatur, vel quòd somnus fluxiones omnes sistat exceptô sudore; vel quòd sulphur ejus tenuius à sale volatili propulsum, per cutim exspiret.

IV.

Quod ad affectus *Capitis*, prodest *Laudanum Opiatum* in *Cephalalgiâ & Hemicraniâ*, mixtum præcipuè cum specificô cephalicô, in *Vertigine* per consensum, figendo humores ac subtiles spiritus, in *Maniâ*, sanguinis fervorem, ejusque inordinatum motum spirituumque effrænem impetum sistendo, somnúmque, à cujus defectû delirium augetur, procurando, *Epilepticis* mixtum quoque prodest, acrimoniam humorum vellicantium sistendo, vel eos in centrô ligando & partem roborando, maximè in infantibus ac adultis, ubi simul tormina & partium membranosarum vellicationes adsunt. Videndum tamen, ut cautè procedatur, ne si natura ad exteriora contendat expellere causam morbificam, hæc motû inhibitô circa cor restitet, & suffocationem excitet. *Catarrhos* tenues & acres ad miraculum usque sistit, eosque ad pepasmum deducit.

V.

Quoad affectus *Pectoris*, optimè prodest *laud. opiat.* in *Tussi*, exortâ à materiâ tenui & acri, si thorax non est infarctus à materiæ copiâ. Sunt, qui nullam tussim sine opiatis feliciter tolli posse putant; unde licèt minùs conveniant, ubi viscosi, crassi & glutinosi humores in Bronchiis pulmonum continentur, tamen & in hôc casû convenire possunt, dosi refractâ & secundariâ, cum incidentibus maritata, vel interposita, cùm archæum sopiant, naturam roborent, tussim sedent, ac materiam concoquant. Prodest quoque in *Asthmate hypochondriacô*; non verò in Asthmate hydropicorum, vel ubi restagnans ichor, spiritualibus partibus jam intentat periculum. In *Pleuritidis* initio, specificis volatilibus misceri potest parciùs, sicuti in declinatione fixioribus. Expectoratio enim sic meliùs succedit, vires confortantur, & ipse morbus longè feliciùs ad finem decurrit. In *Phthisi*, optimum est, si oriatur ex defluxû humorum acrium & salsorum ad pectus, vel à sputô sanguinis: non verò, si ab ulcere pulmonum, cùm sic sputum sistat, & ægros suffocet, maximè, si dosi ordinariâ exhibeatur, dosi verò refractâ commodè etiam hîc in usum vocari, & cum aliis misceri potest.

VI.

In affectibus *Cordis*, à resolutione spirituum oriundis, cordialibus parcissimè admixtum, maximè prodest; sic quoque in *palpitatione Cordis*, *Lipothymiâ*, aliisque symptomatibus *hystericis* & *hypochondriacis* nihil præsentius Laudanô opiatô, resolventibus & præcipitantibus mixtô, hinc additum pulv. absorb. *Wedel.* plurima in his affectibus, eôdem teste, præstitit. Quoad affectus *Ventriculi*, utilissimum est in *Cholerâ*, dummodò non intempestivè exhibeatur, cohibendo causam morbificam. Solatur etiam *Cardialgiam*, mixtum carminativis vel præcipitantibus. In *Singultû* quoque prodest, mixtum castoreatis. In *Vomitu* etiam, seu ab hypercatharsi, seu ab aliis causis excitatô, mixtum cum *Theriac. & confect. alk.* vel datum in pilul. *cum ol. ment.* vel *cinam.* In *Appetitû nimiô* valet, datum cum absorbentibus. In *hypochondriacorum & scorbuticorum* quibusdam affectionibus, inquit *Willis*, se malle quovis medicamentorum genere, quàm opiatorum usû destitui, non enim solummodo contra Dolores & Vigilias pertinaces, verùm in paroxysmis Asthmaticis, in Vomitû, Diarrhœâ, quin etiam in Vertigine & pathematibus Convulsivis, nullum præstantius expertus est remedium.

VII.

Quoad symptomata *Intestinorum*, prodest in *doloribus Colicis*, modò non adsit humorum in intestinis infarctus, cui priùs medendum, tam per se exhibitum, præsertim in colicâ biliosâ, quàm cum purgantibus dosi refractâ mixtum. In *Ileô* est sacra anchora & extremum solatium, vel mixtum cum purgantibus, ut unâ fideliâ & dolor & materia morbifica tollatur, vel quod magis in praxi & usû, primò doloribus succurrendum per opiatum, hinc purgante alvinæ fæces exstimulandæ. In *Diarrhœis*, statim sæpè fluxum sedat, magnâ cum ipsius ægri & adstantium admiratione. In *Dysenteriâ*, licèt opiata quibusdam malè audiant, & narcotica necrotica dicantur, tamen sine iis vix vera dysenteriæ curatio fieri potest; neque enim tam fluxum sistit Opium, quàm eum moderatur & corrigit, dolores minuendo, morbumque in centrô detinendo. Datur optimè maritatum cum bezoarticis, præsertim in epidemicâ. Si dolor & fluxus urgeat, majori dosi opus est. In Dysenteriis indolentibus, & ex inflammatione intestinorum ortis, cautiùs eodem utendum. Prodest etiam in *Hæmorrhoidibus* immodicis & dolentibus.

VIII.

Quod affectus *Renum & Articulorum*, prodest quoque in *Calculô*, dextrè adhibitum, id est, si dolor & vigiliæ urgeant, additum temperatioribus, lithontripticis & nervinis, v. g. *ocul. canc. succin. cinnab. &c.* præsertim si calculus nondum è renibus fuerit egressus, vel saltem leviter inde motus: immò dum jam hæret in ureteribus, datô Laudanô, non in totum sopitur expultrix facultas, ut nihil ampliùs agat, sed dolores sopiuntur, ut facultas expultrix roborata eò valentiùs insurgere possit. In *Podagrâ*, si diri ac diuturni dolores ac vigiliæ infestent, ut causæ vestem induant, & urgendo ad se curationem trahant, ad Laudanum ceu asylum confugiendum, aliàs cautè procedendum, cùm malum contumacius reddere, motúmque naturæ impedire posset. Maximè potest in Arthritide vagâ scorbuticâ p. p. Exteriùs quoque in articulari morbô prodest, mixtum cum *spirit. formic. lumbric. & sal. ammon.* Cavendo tamen, ne opiatis, humor peccans in tophaceam duritiem transeat.

IX.

In affectibus Hystericis, hysteralgiâ, mensibus immodicis, fluore albô, divinum est auxilium, seu mixtum castoreo, seu aliis appropriatis vel absorbentibus. Cum ambratis maritatum, *aphrodisiacum* evadit non contemnendum. An in amputatione crurum *sphacelatorum*, narcotica sint adhibenda, dubitatur, aliis id negantibus,

cùm levia non juvent, & valida sint periculosa: aliis asfirmantibus, ut sanguinis fervor, motus ac inflammatio inhibeantur. Alii, circumstantias omnes benè attendendas esse jubent, neque obstare arbitrantur, quò minùs præcedente operationem nocte opiatum moderatâ dosi propinari possit, cùm æger hinc animô sit alacriori, & multa præcaveantur symptomata. Par ratio est in sectione calculi.

X.

Quoad *usum externum*, variis dolorum generibus auxiliatur *opium*. Sic in *doloribus capitis*, *maniâ*, *phrenitide*, *vigiliis*, unguentis additur, illinendis temporibus & naribus, vel epithematibus. Ad *Podagram* opium cum lacte muliebri dilutum commendatur. Agit autem extrinsecùs, non stuporem partis excitando, prout credebant veteres, sed quatenus per poros subtilior pars sulphurea & mercurialis sanguini communicatur, & hinc vires suas ordinarias, licèt remissiori longè gradû, & refractè exserat. Sistit etiam extrinsecùs *hæmorrhagiam à vulnere*, *narium*, ab *evulsô dente* oriundam. Item prodest in *dolore dentium*, pilula ejus denti excavato indita. In *clysteribus* id etiam nonnulli addunt, si extremi urgeant dolores, sed non in magnâ dosi, v. g. Philon. Rom. vel theriac. rec. ad dr. I. vel laud. opiat. gr. v. vel vii. sed cautè, cùm usus internus longè tutior sit. *Suppositoriis* additum, prodest exulcerationi intestinorum, quod tamen ultrà quadrantem horæ non detinendum.

XI.

Pro debitô Regimine ac legitimô hujus usû, sequentes Medico observandæ sunt cautelæ. I. *Laudanum opiatum* exhiberi posse formâ *solida*, *mediâ* & *liquidâ*; in formâ solidâ vel in electuar. *cum confect. alk.* vel in Pilulis cum aliquô extract. vel in trochisc. vel in pulv. cum *sacch. cand.* vel *magist. mat. perlar.* immò omnibus pulveribus misceri potest. Sic mixtum cum *CC. phil. præp. & cinnab. nat.* laudatum est medicamentum, in arthritide vagâ, vel miscetur cum *pulv. cephalicô*, *bezoarticô*, *adstringente* &c. Potest etiam talis pulvis misceri *emulsionibus*. In forma liquida exhibetur, sub titulô tincturæ anodynæ, essent. aut tinct. opii. Dissolvitur etiam laud. opiat. in syrup. aq. destill. emulf. vino, brod. aliisque liquidis. 2. Dosin laud. opiat. vel esse *ordinariam* vel *extraordinariam*. Ordinaria est *infima*, *media & summa*. *Infima* in adultis est gr. dimid. vel I. *Media* gr. ij. vel iij. *Summa* gr. iv. v. quæ tamen non facilè exhibenda, nisi præcedentes doses absque effectû jam sint exhibitæ. Præterea notandum ex praxi medicâ, laudanum opiatum præscribi, vel intentione *primariâ*, v. g. dolores vel vigilias, vel excreta, aliáque symptomata urgentia attendendo, & sic ad gr. i. ij. iij. præscribendum, vel intentione secundariâ, v. g. ad roborandum, sanguinem fluxilem concentrandum, addendum illud aperientibus, hystericis, cephalicis &c. Et sic in dosi refracta & remissâ, quarta nempe, tertia vel dimidiâ pars grani miscenda, prout in formulis Sylvianis videre est. Dosis *extraordinaria* variat, tum ex consuetudine, tum ex morbi urgentiâ, tum ob temperamentorum diversitatem; hinc si adsit urgens indicatio, nec dosis minor juvet, ad gr. viij. vel sc. ß. ascendendum. Interim in omni dosi perpetuò observandum, tutius esse infrà subsistere, vel repetitâ vice voti compotem fieri, quàm peccare in excessû, & extrema tentando, opprobrium sibi accersere.

XII.

Insuper 3. Notabit, ubicunque materia peccans in majori quantitate reperitur, quàm ut subigi & vinci possit, illud locum primùm habere, præmissis universalibus, vel saltem tutiùs ac feliciùs tunc operari, nisi dolorum, aliorúmque symptomatum nimia adsit urgentia; quô in casû etiam citra illa præmissa exhiberi valet. 4. Non exhibendum esse viribus valde imbecillibus existentibus, sed in tempore usurpandum, si vires adhuc constent. In rebus enim desperatis, & ubi æger vix non agonizat, & viribus penè ecclypsantibus, mortem accelerat. 5. Illud etiam contraindicari in Phthisicâ ulcerosâ dispositione, asthmate humoroso, hydropicis &c. cùm in talibus sit viaticum ad vitam æternam, dosi primariâ præsertim datum. 6. Quod ad tempus exhibendi, si detur primariâ intentione, tempus nocturnum optimum esse 2. vel 3. horis à cænâ, sin secundariâ, etiam manè & post meridiem. In dosi primariâ, unâ die bis non facilè dandum. 7. Post assumptum Narcoticum, purgationem alterô desuper die institutam, debitâ operatione destitui. 8. Cavendum esse, ne exhibeatur in ipsis paroxysmis, v. g. hemicraniæ, febrium & epilepsiæ, ne natura à pugnâ susceptâ revocetur. Interim tamen hoc ipsum limitari potest ab urgentibus circumstantiis, illudque concedi in dosi succisâ. Idem dicendum de aliis motibus criticis, ut diarrhœâ, variolis, morbillis &c. Item de partû instante, cùm dolores necessarios inhibeat.

XIII.

Præterea, 9. Observabit, illud minùs convenire in affectibus frigidis quàm calidis, item in humoribus crassis, pituitosis & viscidis. In affectibus ventriculi, nisi urgente dolore inflammatoriô, fugiendum esse Opium, monet *Septal.* prout etiam in iis, quibus debilis appetitus, qui facilem habent alvum, & infirmum ventriculum, in his enim appetitum prosternit, & alvum solvit; vel etiam prout subindè observatur, vomitum ciet, quod videtur contingere, vel à relictô sulphure fœtidô ventriculum relaxante, præsertim si ritè non fuerit præparatum, vel à cacochymiâ humorum in ventriculô existentium. 10. Damnari quoque ab aliquibus Opium in doloribus aurium, & oculorum lippitudinibus, cùm ob amarorem mordeat, & dolores augeat. In odontalgiâ quoque, meliùs esse idem interiùs assumere, quàm dolentibus partibus applicare. 11. Ratione ætatis infantibus & pueris rariùs, & parciùs illud dandum esse, licèt, dum indicatur, exhibitum dosi ipsis proportionatâ, non multùm noceat, testante quotidianâ experientiâ. Senibus quoque non adeò convenit, ac aliis ætatibus; interim si moderatè detur, usus ejus tutissimus. 12. Cùm Narcotica plerúmque corpus exsiccent, nunquam offerenda esse sine humectantibus, vel ante vel post ejus assumptionem exhibendis. Ultimò videndum, ut Opium ritè sit præparatum, neque statim desperandum esse, si legitimâ observatâ Methodô, datis opiatis æger per longum tempus dormiat, præsertim si vigiliæ continuatæ præcesserint.

XIV.

Ex dictis patet, quòd *Laudanum Opiatum* ritè exhibitum, sit manus quasi Divina, & sacra vitæ anchora: cymba autem Charontis in manû imperiti, & gladius in manû furiosi. Nonnulli, præsertim misochymici illud damnant, quia 1. Odorem habet virosum. 2. Quòd sit venenum. 3. Quòd multi ex ejus usû interempti fuerint. 4. Quòd tutiora sint hypnotica. 5. Quòd Opium sæpius adulteretur. 6. Quòd palliativam solùm præbeat curam, nec tollat causam morbificam, hincque ad exiguum tantùm tempus prosit. Verum Respond. ad 1. odorem virosum corrigi & tolli, neque omnia fœtentia virosa esse. Ad 2. non esse venenum propriè dictum, quod peculiari vi cordi infestum, & vitæ omnibus modis insidiatur, sed posse dici venenum impropriè dictum, quod nimiâ copiâ assumptum, enecare possit. Ad 3. abusum non tollere usum. Ad 4. hypnotica sæpius nihil proficere. Ad 5. observandas esse notas bonæ electionis Opii. Ad 6. subinde etiam ipsam causam tollere; sæpius verò urgenti occurrere symptomati; satius enim est, cum *Galen.* symptomatibus occur-

occurrendo, ad causæ continentis ablationem roborare naturam, quàm cum morbô ægrum de mediô tollere. Non igitur solis utendum opiatis, sed causæ simul invigilandum, stultum tamen est, semper causæ ablationi intentum esse, neglectô urgentiori symptomate. Redit quidem sæpè dolor, redit excretio, simul ac evanuit vis medicamenti, sed interim natura per has inducias confortatur, ut promptiùs dein contra causam morbificam insurgat.

ARTICULUS VI.

De Officiô Medici, in præscribendis formulis Remediorum Opiatorum.

Syrupus Narcoticus. ♃. *Syr. fl. papav. errat. unc.* ß. *confect. alk. dr.* ß. *laud. Opiat. Helm. gr. ij. aq. cinam. bugl. dr. iij.* vel *violar. dr. vj. M. S. Ruhe-Säfftl. auf einmahl, 2. oder 3. Stund nach dem Nacht-Essen einzunehmen.*

Emulsio Opiata. ♃. *Sem. mel. excort. dr. ij. sem. papav. alb. dr. iij. aq. nymph. viol. solan. an. unc. j.* ß. *M. F. Emulsf. add. magist. perlar. cum gr. ij. laud. op. in mortar. subact. scr. j. spirit. rof. gut. vij. man. christ. perl. dr. j. M. S. Schlaff-Milch vor der Schlaff-Zeit einzunehmen.*

Bolus Narcoticus in nimiô Vomitû, Hypercatharsi & Singultû. ♃. *Theriac. dr.* ß. *confect. alk. scr. i. laud. op. gr. i.* vel *ii. M. S. Stoll-Latwergl oder Zucker.* Vel ♃. *Theriac. Androm. scr. ii. lig. aloës ver. scr.* ß. *ol. destill. mac. gut. ii. laud. op. gr. i. M. F. Bol.*

Alius. ♃. *Conf. rof. vitriol. dr. i. confect. alk.* vel *de hyac. dr.* ß. *terr. sig. scr. i. laud. op. gr. i.* vel *ii. ol. destill. cinam. gut. i. cum s. q. miv. cyd. M. F. Bol.*

Alius in Diarrhœâ. ♃. *Conf. rof. rub. dr. i. ther. And. scr. i. laud. op. gr. ii. magist. coral. perlar. an. gr. v. M. F. Bol.*

Bolus Narcoticus. ♃. *Laud. op. Helm. gr. iii. mithrid. opt. confect. alk. an. scr. i. M.*

Bolus Stegnoticô anodynus. ♃. *Conf. symphyt. dr. i. pulv. stipt. Croll.* vel *stegnot. Guttman. scr. i. laud. op. gr. i.* ß. *M.*

Electuar. Opiatum Anti-Dysentericum, usû & praxi P. P. probatissimum. ♃. *Conf. rof. vet. unc. i. theriac. vet. diascord. an. dr. i. terr. sigill. corall. rub. præp. sem. plantag. an. scr. j.* ß. *C. C. philos. præp. scr. i. lap. bez. occident. gr. v. laud. op. Helm. gr. iv. cum s. q. syr. de rof. sicc. M. F. Elect. S. Stöll-Latwergen, darvon jede 4. Stund einer Kösten grofs zu nehmen.*

Pilul. Opiat. in Tussi & Catarrho tenui. ♃. *Mass. pilul. de cynogloss. gr. vii. ol. sem. coriand. gut. ii. M. F. Pilul. N. iv.* vel ♃. *Mass. pilul. de cynogloss. dr. i.* ß. *succ. glyc. inspiss. scr. i.* ß. *succin. alb. præp. scr.* ß. *M. F. Pilul. N. xxiv. asperg. pulv. rof. rub. S. Husten und* Catarrh *stillende Pillen, darvon Achte, 2. oder 3. Stund nach dem Nacht-Essen zu nehmen.*

Aliæ in Phthisi incipienti utiles. ♃. *Antihect. Poter. scr. i. facch. sat. scr.* ß. *extr. croc. gr. iv. laud. op. Helm. gr. ii.* vel *iii. cum s. q. Balf. peruv. M. F. Pilul. N. xx. pro 2. dosibus.*

Pilulæ opiatæ in Colicâ. ♃. *Extr. castor. gr. iv. laud. op. gr. iii. M. F. Pilul. N. v.* ♃. *Extr. lig. aloës, castor. zedoar. laud. op. an. gr. iii. cum syr. de papav. M. F. Pilul. N. vi.* vel *ix.*

Aliæ anodynæ, in doloribus Podagricis. ♃. *Extract. papav. errat. dr. i. castor. gr. vi. sal. vol. C. C.* vel *succin. gr. iv. cinnab. nativ. scr.* ß. *laud. op. gr. ii. M. F. Pilul. N. xxxx.* dos. *à gr. vi. ad scr.* ß.

Pilulæ opiat. Anti-Dysentericæ & contra Hypercatharsin. ♃. *Extr. theriac. gr. vi. torment. scr.* ß. *laud. op. gr. ii. M. F. Pilul. N. ix.*

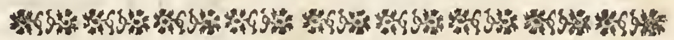
Pulvis absorbens opiatus *Wedel.* videatur de præparantibus.

Alius. ♃. *Cinnab. nat. scr. i. corall. rub. præp. C. C. phil. præp. an. gr. xv. marg. præp. gr. x. laud. op. Helm. gr. ii. ol. caryoph. gut. iii. M. F. Pulv. cujus* dos. *scr. i.*

Pulvis Diaphoretico-anodynus in Arthritide. ♃. *Ocul. canc. præp. conch. præp. an. gr. xv. cinnab. nat. scr.* ß. *laud. op. gr. ii.* vel *iii. M. F. Pulv. pro* 2. dos.

Alius Nephritico-anodynus. ♃. *Ocul. canc. præp. scr. i. cinnab. nat.* vel *antim. scr.* ß. *laud. op. gr. i.* vel *ii. M. F. Pulvis.*

Mixturis quoque quibuscunque, unum vel alterum gr. *Laud. opiat.* pro indicatione misceri potest, ut necesse non sit plures hîc subnectere formulas.

CAPUT VIII.

De Officiô Medici, in Affectibus exigentibus Alexipharmaca, Antifebrifuga, Anthelmintica, Carminativa & Lithontriptica.

ARTICULUS I.

De Officiô Medici, in ordinandis Remediis Alexipharmacis.

I.

Medicamenta *Alexipharmaca* sunt, quæ venenis & malignitati humorum resistunt, dicta etiam *Alexiteria* & *bezoartica.* Est autem *venenum* illud, quod particulis machinæ humanæ peregrinis & destructoriis, citrà aliam causam manifestam corpus humanum, ejusque principia vitalia violenter destruere, ac in vitæ periculum vel mortem conjicere valet. 1. Venenum hoc vel corpori infertur, & propriè dicitur *venenum*, vel in eôdem producitur, & dicitur *malignum*, seu veneno analogum. 2. Aliud venenum lædit *inspiratû*, ut seminaria pestis & febrium malignarum. Aliud *haustû*, quod ore sumitur, aliud solô *contactû*, *ictû* vel *morsû*. 3. Aliud est *externum*, aliud *internum*. 4. Aliud magis *citum* & *activum*, quod exiguô temporis spatiô interimit, aliud *lentum* & *temporarium*, quod efficaciæ remissioris, post multos demùm dies necat. 5. Aliud est *soli homini* tale, aliud *brutis*, multa enim homini sunt venena, quæ aliis animantibus in alimoniam cedunt, & vicissim, ob diversum nexum principiorum vitalium. 6. Aliud est *universale*, quod omnibus ac singulis animalibus adversum, ut v. g. arsenic. mercur. sublim. aliud *particulare*, cujus in homine aliud nervis & spiritibus animalibus inimicum, ut solanum furiosum, aliud pulmoni, ut lepus marinus, aliud ventriculo, ut omne corrosivum, aliud vesicæ, ut cantharides. 7. Aliud magis afficit partes *spirituosas*, aliud *humidas*, aliud *solidas*. 8. Aliud est *vegetabile*, ut aconitum, cicuta, napellus; aliud *animale*, ut scorpius, vipera, canis rabidus; aliud *minerale*, ut arsenicum, mercur. sublim. cobaltum.

II.

Venena non tam occultis, quàm manifestis quoque agunt qualitatibus, adeò ut sint vel *corrosiva*, vel *fermentativa*, vel *vaporosa*, vel *mixta.* Corrosiva, ventriculo escharam & necrosin inducunt, atque talia plerumque sunt mineralia, hinc si statim revomantur, delicatiori Archæi sensû & naturæ robore, non nocent, uti etiam si ingerantur in ventriculum plenum, vel pinguibus præsumptis repletum, acrimoniâ nempe obtusâ & faciliori, consequente vomitû. Fermentativa, motum in M. S. præternaturalem, eumque vel absolutè lethalem, vel summè periculosum inducunt, unde calor febrilis, æstus, deliria &c. Atque tali vi fermentativâ peregrinâ, agunt potissimùm venena animalia, quatenus cum

salivâ

salivâ ejusmodi sal peregrinum, iratô præsertim animali, in vulneratam partem illatum, mox serum & sanguinem immutat, ut corrumpantur, ac fermentationem præternaturalem & necrosin patiantur; hinc factâ statim exsuctione, vel destructione hujus fermenti peregrini, vel non nocent planè, vel citiùs debellari possunt. Vaporosa, spiritus præsertim animales obnubilant, suffocant & destruunt, atque hujusmodi vaporositate peregrinâ, agunt potissimum venena vegetabilia, quatenus sulphure, v. g. impurô, mucilaginosô, ac nervis inimicô pollent. Mixta, pluribus vel omnibus nunc recensitis modis nocent. Sic v. g. venenum in corpore genitum, in febribus malignis, nunc fermentationis peregrinæ soboles, nunc simul etiam irritatione & vaporositate nocet; sic pestis venenum corrosivum, demonstrant carbunculi, dysenteriæ, cardialgiæ; fermentativum, febres, bubones, anxietates &c. Vaporosum, deliria, sopores, vertigines.

III.

Sicuti igitur diversus agendi modus in *Venenis*, ita etiam *alexipharmacorum* diversa est agendi ratio. Nam 1. præter occultam qualitatem, aliqua horum putredini resistunt, ac balsamô nativô roboratô, calore item exsuscitatô, circulatione ac motû sanguinis & lymphæ restitutô, fermentum peregrinum excludunt. 2. Alia Veneni particulas acutas & corrosivas involvunt, & obtundunt. 3. Alia in Venenô vaporosô poros cerebri reserant, illamque volatilem & figentem glutinositatem attenuant, & in halitus resolvunt. 4. Alia fermentativum despumant, & orgasmum massæ sanguineæ invertunt. 5. Alia ichorescentiam, resolutionem & rarefactionem sanguinis nimiam impediunt. 6. Alia tandem sanguinis ac seri motum promovent, ejus coagulationem resolvunt, ac fermentum malignum per sudores eliminant. Sicuti igitur diversa sunt Venena, ita etiam diversa sunt Bezoartica, cùm nullum sit alexipharmacum, quod omnibus æquè venenis ex asse conveniat.

IV.

Circa usum & legitimam horum administrationem, Medicus notabit: 1. *Alexipharmaca* alia dici *universalia & communia*, quæ ubique exhibentur, si veneni natura specialis haud sit cognita, ut v. g. *Theriac. Orvietan. tinct. bezoart. &c.* Alia *particularia* seu *antidota*, quæ huic vel illi veneno speciatim adversantur. 2. Venenis mineralibus generalem præbere antidotum, quæcunque corrosivitati sunt opposita, qualia sunt, tum pinguia, quibus inviscari & obtundi solent particulæ salinæ acres, ac oblinirí & defendi parietes ventriculi, ut v. g. ol. amygd. d. butyr. rec. &c. Tum præcipitantia, & acorem corrosivum infringentia, ut crystall. præpar. 3. Alexipharmaca in malignis præcipuè febribus usurpanda, alia esse fixa, & quidem vel mineralia, ut v. g. *antim. diaph. unicorn. foss. &c.* Vel animalia, ut v. g. *lap. bez. unicor. ver. &c.* Alia *volatilia*, & quidem vel *macra salina*, ut v. g. *sal. vol. C. C. viper. succ. cit. &c.* Vel *aromatica* & *sulphurea*, ut v. g. *theriacalia*. Item alia simul esse *opiata*, ut *Theriac. diascord. &c.* alia *Camphorata*.

V.

Fixiora locum magis habent in statû & declinatione, ubi alteratione & præcipitatione opus, conquiescente jam tumultû, & devictâ per præmissa potentiora malignitatis atrociâ. In statû enim violentiora exhibere, esset novas turbas ciere in massâ sanguineâ, æstum intendere, ac varia capitis pathemata inferre. Item prosunt, ubicunque volatilia contraindicantur, ut in infantibus, quorum sanguis ex texturæ tenuioris, ut facilè nimis efferari possit, vel in gravidis, ne in orgasmum ruat sanguis, & menses cum abortus & vitæ periculô superveniant; vel in fluoribus sanguinis, ob nimiam ejus rarefactionem, vel in debilibus cum pulsû frequenti, qui aliàs in malignis, si à principiô talis sit, plerumque funestus.

VI.

Volatilia salina macra, locum habent, ubi calor febrilis paulò est intensior. *Aromatica* verò & *sulphurea*, in principiô & incrementô morbi, dum adhuc sudare possunt ac solent ægri. Activiora enim & magis Heroica primò hosti sunt opponenda, ad majorem penetrationem & citiorem discussionem, præsertim ubi mitior urget æstus, intimior est malignitas, ac febris mitis vel nulla adest; hinc principiis, si ullibi, sanè in Peste & similibus febribus obstandum, maturè sumendo antidotos, antequam cibus capiatur, vel somnus ineatur. Sic enim sæpiùs in ipsâ radice morbus jugulatur, cùm aliàs promptè vitalia subeat malum, radicésque figat vix nisi cum morte finiendas. Præterea conveniunt, ubi natura ab expulsione v. g. petechiarum, variolarum vel morbillorum cessat, vel hæc exanthemata retrocedere videntur, neque hôc in passû timendus calor, utpote productum seminii morbosi, brevi compescendus, modò exclusum sit peregrinum hunc motum excitans.

VII.

Remedia *Camphorata* tum maximè conveniunt, cùm adsunt inquietudines, deliria, vigiliæ &c. Cùm præter vim veneni correctivam, simul aliqualem vim spirituum quasi fixativam obtineant, hinc *Ettmullero* teste, Medicus in Peste absque camphorâ, est miles in præliô sine gladiô; unde cautiùs iis utendum in illis ægrotis, quibus caput debilius, vel aliàs camphora inimica existit. Alexipharmaca, quæ simul *opiata* sunt, locum præcipuè habent in augmentô morbi, tum quia sudorem magis promovent, tum quia spiritus, ne tam citò resolvantur, quasi coërcent, tum quia potissimum graviora mitigant symptomata, ut vigilias, inquietudines, imminentia deliria &c. Interim sciendum, Medicamenta hæc Alexipharmaca varianda, & subinde fixiora volatilibus interpolanda, ac variè invicem miscenda esse, pro variô malignitatis aut putredinis gradû, pro variâ febris intensione vel remissione, pro variô ægrorum temperamentô, aliisque circumstantiis.

VIII.

Præterea, 4. observabit Medicus, potentiora *sudorifera* tutiùs usurpari posse, si corpus perspirabile sit, & ad sudorem inclinet, secùs mitioribus utendum esse, ne turbetur & magis exagitetur massa sanguinea. 5. Corpora impura volatilibus magis agitari & lædi, unde hôc in casû præmittenda vomitoria. 6. Alexipharmacis aromaticis & sulphureis, interponenda esse subinde acida, ac in specie compositiones theriacales, in vehiculô acidô propinatas, meliùs & citiùs operari. 7. Quò major est malignitas, eò frequentiùs & copiosiùs provocandum esse sudorem, adeò, ut in malignioribus ter sint propinanda intra 24. horas. Interim cavendum, ne nimius excitetur sudor, cùm ex hôc ultrà euphoriam imperatô, sæpè pejùs habeant ægri; hinc prudenter agunt, qui virium habitâ ratione, ægrum linteis aut stragulis non opprimunt, sed tolerabiliter saltem tegunt, vel primâ tantùm vice sudorem imperant: non verò ampliùs sequentibus præbitis, cùm plùs sæpè præstet udor. 8. Ne serum nimiùm exhauriatur, illud potu largiori resarciendum esse, & pro viribus conservandis, post sudorem, vel etiam eôdem actu fluente, blandis acidulis utendum; hinc malè agunt, qui continuô sudore cruciatis, etiam potum denegant, cùm potû & levetur sitis, ac simul etiam magis promoveatur sudor.

IX.

Item, 9. Notabit: sudorem continuandum esse per horam dimidiam, integram, vel etiam ultrà, habitâ tamen

tamen ratione ſedulâ naturæ ægri, raræ vel denſæ, virium infirmarum vel validarum, malignitatis majoris vel minoris. 10. Sudorifera etiam continuanda eſſe, licèt maculæ, bubones vel anthraces cum levamine appareant, ut ſaltem impediatur recidiva. 11. Ægrum ſudantem à ſomnô arcendum eſſe, utpote impediente, convenientem veneni per ſudorem expulſionem, hinc eôdem infeſtante, ſpongiâ acetô camphoratô imbutâ, naribus applicanda. 12. Poſt ſudorem, ægrum nonnihil leviter abſtergendum eſſe, linteis probè calefactis & ſufmigatis, maximè cavendo, ne frigidior aër eum offendat. 13. In Peſte, conjunctâ cum febre ardente, uti jam ſuprà inſinuatum, theriacalia, exceptô diaſcord. *Fracaſt.* minùs tuta eſſe, vel ſaltem non niſi acidis temperata; ſicuti è contra ſi febris nulla vel mitis adſit, illico naturæ ſuppetiæ ferendæ, eáque ſpirituoſis volatilibus, multùm ignem vitalem foventibus adjuvanda, quæ fermentum ſtomachicum reſuſcitant, ſanguinem vigorant, ejus coagulationem impediunt, ſpirituaſcentiam promovent, ac vacillantem vitæ flammam multiplicant. 14. Acida in his febribus nunquam omittenda, atque nunc ſudoriferis addenda, nunc in ſudoris declinatione, vel poſt eum uſurpanda, cùm ægrum reficiant & ſimul malignitati reſiſtant: Ipſis tamen etiam ſemper aliquid ſudoriferi addendum, ut corpus ſi non in perpetuô ſudore, ſaltem in perpetuâ diaphoreſi, plùs minùs auctâ contineatur.

ARTICULUS II.

De Officiô Medici, in præſcribendis Remediis Alexipharmacis.

POtio Alexipharmaca. ♃. *Elect. diaſcord. Fracaſt. ſcr. iv. pulv. rub. pannon.* aut *ſpec. de hyac.* vel *ſpec. liberant. ſcr. i. ſal. vol. C. C. lap. bez. an. gr. vi. aq. card. b. ſcabioſ. an. unc. i. ß. ſyr. acetoſ. cit. unc. ß. M. S. Gifft-aus-treibendes Schwitz-Tränkl, auf einmahl einzunehmen.*

Alia. ♃. *Aquæ ſcabioſ. unc. ii. ß. ſcord. unc. ß. ſucc. cit. rec. expr. dr. vi. theriac.* vel *diaſcord. Fracaſt. ſcr. iv.* vel *dr. ii. antim. diaph.* vel *ſpec. liberant. dr. ß. camph. gr. v. ſyr. card. b. unc. ß. M. S.* ut ſuprà.

Alia fortior. ♃. *Aq. card. b. è typh. cervor. an. unc. i. ß. ſal. vol. C. C. gr. xv.* vel *ſpir. C. C. dr. ß. Elect. diaſcord. theriac. opt.* vel *elect. de ov. an. dr. i. acet. theriac. camph. dr. i. M.*

Emulſio Alexipharmaca Craton. ♃. *Sem. card. b. dr. i. ß. cit. dr. ß. nap. dr. i. aq. card. b. q. ſ. M. F. Emulſ. add. ſyr. acetoſ. cit. unc. ß.* poſſunt quoque addi, *C. C. phil. præp. ocul. canc. terr. ſig. lap. bez. S. Aus-treibende Milch.*

Bolus Alexipharmacus. ♃. *Diaſcord. Fracaſt. ſcr. ii. confect. de hyac. ſcr. i. C. C. phil. præp. ſcr. ß. lap. bez. orient. gr. vi. M.*

Alius. ♃. *Theriac. confect. hyac. an. ſcr. i. ß. lap. bez. or. gr. xii.* vel hujus locô *ſpec. liberant.* aut *antim. diaph. ſcr. i.* vel *fl. ſulph. dr. ß. camph. gr. iv. M.*

Electuar. Bezoardicum. ♃. *Spec. liberant. dr. i. theriac. diaſcord. an. dr. i. ß. confect. de hyac. ſcr. ii. condit. cort. cit. arant. rob. rib. an. dr. iii. ſyr. acetoſ. cit. q. ſ. M. f. Elect. S. Aus-treibende Schwitz-Lattwergen, darvon Morgends, Abends und Nachts einer Köſten oder Nuſs groſs zu nehmen, und darauf zu ſchwitzen.*

Electuar. præſervativum a Peſte & Febribus malignis. ♃. *Pom. cit. rec. N. iv. incid. una cum cort. & ſemin. coq. ex ſ. q. aq. roſ. ad conſiſt. pult. & trajic. per cribr. add. ſpec. liberant. ſ. aloë, de hyac. de gemm. fr. cordial. temperat. an. dr. i. confect. alk. dr. ii. ß. ſpirit. rub. id. dr. i. ſyr. acetoſ. cit. q. ſ. M. f. Elect. S. Præſervativ-Lattwerg, Morgends nüchtern einer Nuſs groſs darvon zu nehmen.*

Morſelli præſervativi in Malignis. ♃. *Spec. liberant. dr. ii. de hyac. dr. i. Bol. armen. terr. ſig. lign. aloë an. dr. ß. rad. zedoar. contrayerv. an. dr. i. ß. condit. rad. ſcorz. enul. angel. an. dr. iii. cort. cit. dr. vi. confect. alk. dr. ij. ſacch. in aq. bezoard. ſol. lib. i. M. f. Morſell. S.* Præſervativ-*Morſellen, darvon einen Morgends zu nehmen.*

Alii. ♃. *Condit. nuc. Jugl. unc. i. cort. cit. rad. ſcorz. an. dr. iii. confect. alk. dr. ii. ſpec. de hyac. dr. i. liberant. dr. i. ß. diatrion. ſant. dr. ß. extr. angel. zedoar. an. ſcr. i. ſacch. albiſſ. in aq. cort. cit. ſol. unc. x. M. f. Morſul. S.* ut ſuprà.

Trochiſci Alexipharmaci præſervativi. ♃. *Cort. cit. ſicc. dr. i. ß. cubeb. dr. i. cardam. dr. ß. zedoar. ſcr. iv. caſſ. lign. acutiſſ. dr. i. ol. deſt. angel. cit. an. gut. vi. ſacch. albiſſ. lib. ß. mucilag. tragac. cum aq. bezoard. extract. q. ſ. M. f. Troch. S. Præſervativ-Zeltlein, darvon eines wann man aus dem Hauſs, oder zu ſolchen Krancken gehet, unter der Zungen zu halten, und zergehen zu laſſen.*

Pulvis Alexipharmacus. ♃. *Spec. de hyac.* vel *pulv. rub. Pannon. C. C. phil. præp. an. ſcr. i. lap. bez. orient.* vel *ſal. vol. C. C. gr. vii. M. f. Pulv. S. Gifft-und Hitz-aus-treibendes Pulver auf einmahl einzunehmen.*

Alius. ♃. *Spec. liberant. dr. ß. camph. gr. v. fl. ſulph. ſcr. ß. M. f. Pulv. S.* ut ſuprà.

Alius. ♃. *Flor. ſulph. ter. ſublim. ſpec. liberant. corall. rub. præp. bez. orient. an. ſcr. ß. croc.* vel *camph. gr. iii.* M. f. Pulv.

Alius pretioſus. ♃. *Spec. de hyac. dr. ij. C. C. phil. præp. ſcr. iv. unicorn. ver. oſſ. de cord. cerv. lap. bez. marg. præp. an. ſcr. i. M. f. Pulv.* doſ. *ſcr. ij.*

Acetum Alexipharmacum præſervativum Timæi. ♃. *Orvietan. unc. i. diaſcord. Fracaſt. dr. iii. ther. Androm. unc. ß. rad. angel. contrayerv. enul. torment. pimpinell. ſcorz. dictamn. alb. petaſit. an. dr. iii. fol. ſcord. rut. milleſol. an. p. ii. fl. calend. tun. an. p. i. cort. cit. frax. an. dr. ii. bacc. juniper. unc. i. mac. zedoar. an. dr. i. ß. camph. ſcr. i. croc. dr. ß. myrrh. dr. ii. acet. opt.* vel *rub. idæi, q. ſ. mixta ſtent infuſa in locô calidô, bene tecta, donec extrahatur Tinctura Col. S. Præſervirender Gifft-Eſſig, darvon des Morgends ein Löffel voll nüchtern, oder nach genommener Suppen, oder ein Schnitlein Brod darein eingedunckt, zu nehmen.*

Vinum præſervativum. ♃. *Rad. enul. pimpinell. ſcorz. an. unc. i. cort. cit. frax. an. dr. vi. fol. card. b. ſcord. dictamn. Cret. an. m. i. comar. abſinth. m. ii. groſsô modô inciſa indantur ſaccul. ex ſind. alb. ſuſpendendo in vin. alb. lib. xxxviii. optimè clausô doliolô. De hôc aliquid manè in jentaculô vel prandiô bibendum.*

Balſamus anti-Peſtilentialis. ♃. *Ol. deſtill. angel. cit. an. ſcr. ß. rut. ſcr. i. lavend. caryoph. an. gut. vii. cinam. gut. iv. lig. Rhod. gut. xv. theriac. Androm. ſcr. iv. confect. alk. ſcr. ß. moſch. & amb. in ſp. roſ. ſol. an. gr. iii.* M. f. Balſam. S. *Præſervirender Gifft-Balſam, in hitzigen Kranckheiten, die Naſen und Pulſs zu beſtreichen.*

ARTICULUS III.

De Officiô Medici, in uſurpandis Febrifugis, & præcipuè, cortice Chinâ Chinæ.

I.

REmedia *febrifuga* ſeu *antipyretica* dicuntur, quæ febriles paroxyſmos ſiſtunt, ſicque Febres intermittentes, quæ raró ſolis evacuantibus cedunt, ex integrô tollunt. Exercent autem ſuam vim, vel cruditates comminuendo, ac aciditatem infringendo & abſorbendo, ſicque fermentum febrile corrigendo, vel effervefcentiam ejus præcipitando, aut vi ſtiptica humores denſando & figendo, vel fomitem febrilem alterando, per diaphoreſin diſcutiendo, ac vitiatam craſin maſſæ ſanguineæ emendando, vel ſanguinis compagem firmiorem reddendo, ut minùs in febriles effervefcentias ſit concitabilis.

II.

Pro debitâ horum administratione & usû Not. 1. Ea non exhibenda esse, nisi corpore priùs sufficienter expurgatô, ac universalibus præmissis, cùm secùs vel recidiva, vel multiplicatio febrilis, vel colicæ, hydropes, cachexiæ, vel pedum saltem tumores superveniant. 2. Eadem exhibenda esse, unâ, duabus, vel tribus horis ante paroxysmi invasionem, ita ut junctis viribus cum naturâ operentur. 3. Desuper sudorem imperandum esse, cùm teste experientiâ, febres, quarum paroxysmi singuli cum sudore fiunt, longè breviores, & facilioris curationis sint, quàm illæ, quæ absque eô desinunt; unde multis Febris intermittens nulla tutò curata esse dicitur, nisi per sudorem successivè finita fuerit. 4. Si æstus multùm urgeat, abstinendum esse à nimis calidis, volatilibus, aromaticis, & theriacalibus. 5. Ubi frigus magis urget, salia fixa convenientiora esse. 6. Fixis calcinatis & aluminosis, minùs fidendum esse, cùm faciliùs recidiva superveniat. 7. Opiata febrifugis usitatis mixta, locum habere, vel quando paroxysmi potiùs ex consuetudine naturæ febrienti sæpiùs recurrunt, quàm ex fomite morbosô, vel quando durante paroxysmô, graviora quædam vel etiam molestiora contingunt symptomata, usû laud. opiat. corrigenda. 8. Etiam exteriùs Carpis quædam applicari antifebrifuga, quæ vel febrilem fermentationis modum sedando, vel particulas in massam sanguineam evibrando, cruditatem ejus imminuunt, vel ipsâ ligaturâ, aut dolore aliquo excitato, effectum hunc producunt. 9. Inter *febrifuga*, maximè specificum ac decantatum esse, *cort. chin. chin.* de quo in sequentibus.

III.

Cortex china chinæ, est cortex arboris cujusdam, quam aliqui *gentianam Indicam* vocant, in America peruviana crescens, dictus etiam ideò *Peruvianus*, & à virtute, *febrifugus*. Olim etiam Pulvis adm. R. R. P. P. Soc. Jes. appellabatur, cùm hi ex Peru redeuntes, eum secum attulerint, ac Anno salutis 1649. non tantùm per Hispaniam, verùm etiam Italiam, Romam usque, eorum ope, ac conatibus inprimis Reverendissimi *Joan. Cardinal. de Lugo Soc. Jes.* usus ejus pervenerit. Usitatus quàm maximè in Febribus intermittentibus tollendis, ac inprimis tertianâ & quartanâ, tam simplici quàm duplici. Vim suam exercet, juxta nonnullos, facultate stipticô-amarâ cruditates minuendo, aciditatem infringendo, fermentationes & effervescentias sistendo, ac sanguini compagem firmiorem, robúrque conciliando: juxta alios, fermentum febrile deleterium, in spiritibus existens, qui dein M. S. agitant & fermentant, vi quasi Alexipharmacâ, antidotorum more infringendo ac figendo. Ut autem hoc præstet, oportet eum esse genuinum & sincerum, non fucatum, suppositititium, spurium, effœtum & putidum, Ille, colore cinamomi, sapore aromaticè amaro, odore mucidum quid, licet suave & aromaticum spirante, qui etiam dentibus attritus, vel aliô modô fractus, friabilis existit: hic, colore nigricans, injucundè amarus, vel intensè acerbus, nihil mucidum spirans, viscidus etiam, glutinosus, crassus, ligneus, & putidus.

IV.

Circa illius usum & exhibitionem Nota: 1. Eum efficaciùs operari, exhibitum in substantia, modò in pollinem seu alcohol arte priùs redactus fuerit, ut meliùs deglutiri, ac per habitum corporis trajici valeat. 2. Eum primâ vice in majori dosi exhibendum, ac ordinariè ad dr. ij. infus. in vin. malvat. absque colaturâ duobus circiter horis ante paroxysmum, cùm sic plùs operetur talis dosis, quàm decem aliæ. 3. Eum non facilè exhibendum, ubi magna adhuc cruditatum congeries, & corpus debitè haud evacuatum, nisi ob labascentes, fractásque vires, & febris acerbitatem, ægri in summum vitæ discrimen conjiciantur, ut ad Corticem hunc, ceu sacram anchoram, per curam saltem palliativam confugiendum sit; præmittenda igitur universalia & præcipuè vomitoria. 4. Fugatis à Cortice paroxysmis, febrem post dies 8. 14. vel aliquot septimanas recrudescere utplurimùm, nisi ejus usus continuetur; hinc suadendum adultis in usu & praxi, ut Corticem adhuc, ablatâ jam febre, per dies 8. vel 14. ad unc. unam vel alteram continuent, exhibendo 3tiâ vel 4tâ aut 6tâ horâ, dr. i. prædicti Corticis, jubendo etiam, ut æger ab injuriis aëris & diætæ erroribus abstineat. 5. Cùm pharmacum hoc naturâ suâ non admodùm gratum sit, & sæpiùs exhibendum, Medicum instructum esse debere, variis formulis hujus febrifugi, haustûs nempe, boli, electuarii, pilul. tinct. &c. ut æger nauseabundus, vel præjudiciis in Corticem præoccupatus, honestè decipi possit. 6. Operari hoc Medicamentum sæpiùs per sudorem, interdum per vomitum, raró per sedem, subinde etiam sine omnibus hisce febrem profligare.

V

Præterea observandum, 7. In Febribus diutiùs & perspicuè intermitttentibus, ejus usum esse tutissimum, ac præcipuè in tertianis & quartanis autumnalibus, nec non vernalibus minùs exquisitis: è contra minùs tutum in Febribus magis æstuosis, & calidioribus, obscurius intermittentibus, præsertim si temperies & anni tempestas calidior; hinc etiam, si nullum exinde sentiatur levamen, sed febris potiùs incandescat, ab ejus usû desistendum. 8. Post ejus exhibitionem, propinata vel vomitoria, paroxysmos priùs abactos revocare, unde si catharsis à Corticis usû exigatur, nonnulli etiam instituunt lenioribus catarcticis, cum laudanô & Cortice mixtis. 9. Si præsertim ab appetitû minùs vigente, recidivam mox futuram præsagire liceat, saltem ad spatium unius lunæ, intervallô nempe 8. vel 10. dierum, unciam unam Corticis repetendam esse, ita ut dr. i. in formâ quavis gratissimâ, ter in die assumat æger, superbibendo vinum Malvaticum, vel aliud album generosum. 10. Cortici china chinæ ab aliis admixtis medicamentis febrifugis vix ullam accedere virtutem: multam è contra sæpè detrahi. Interim si simul Febri jungatur cholera, vomitus, vel diarrhœa præsertim torminosa, colica &c. aliquid laudani opiati eidem admisceri potest. 11. Regimen calidum, decubitum in lectulô, vinorum & cardiacorum generosiorum usum, Corticis operationem eludere aut remorari; sic ulcus quoque internum, pulmonum nempe, renum &c. non solùm ejus affectum protelare, sed nonnunquam exacerbare, & paroxysmos priùs abactos, paucis diebus revocare. 12. Paroxysmum ab ejus usu vehementiorem observari, qui tamen febris discessum plerumque præsagit, quod etiam significant paroxysmus ab ejus usû diminutus, aut in melius conversus; item sudores liberiores, aut urina copiosa & limpida, quæ plerúmque, teste *Sydenham*, ejus usum sequitur. 13. Corticem hunc non tantùm febrem, sed nonnunquam etiam hydropem inde exortum depellere, ac hecticis puerorum febribus occurrere, cruditates absumendo, & effervescentias reprimendo.

VI.

Ulterius 14. Observandum, Febres intermittentes subinde obscuras ac protheiformes esse, alios quandoque simulantes morbos, quæ tamen etiam Corticis usui cedunt, præsertim si urina intensè rubra, sedimentum lateritium præcipitaverit, quæ febrilis fermenti delitescentis haud obscurum indicium. 15. Si in Febribus calidioribus obscurè remittentibus, ac continuas redolentibus, urgenti aliquâ de causâ Corticem usurpare visum fuerit, eum exhibendum esse in vehiculô frigidô & acidiusculô, accedente potû ordinariô frigidô, præmissa V. S. & clyst. aëre quoque ad frigidum magis vergente, nec ægrô nimiis integumentis oneratô. 16. Corticem in liquore infusum & decantatum, convenire magis in ventriculô delicatô & sordescente: citiùs verò & certiùs operari, in substantiâ sumptum, licet diutiùs moretur in ventriculô,

triculô; interim tinctura saturata multoties repetita, substantiæ ferè æquivalet, vel infusio simplex locô Potûs ordinarii. 17. Ex observatione *Adriani Helvet.* Chinam Chinæ à dr. ij. ad unc. i. aquæ ferventi benè mixtam, frequentiùs in enematibus adhibitam, easdem exercere vires, ac per os assumptam, quod pueris, aliisque Corticem, & medicamenta nauseantibus, commodum foret.

VII.

Licèt Corticis hujus magna in febribus tollendis sit efficacia, & modò vix non ab omnibus ejus usus receptus; olim tamen plures, & modò paucissimi ex modernis ejus usum improbant: quia, 1. Fæces deleterias & fermenta morbosa in corpore relinquit, unde novæ tragœdiæ & funesta symptomata repullulant; hinc paucos ab ejus usû per septennium supervivere afferunt. 2. Febres tollit absque sensibili evacuatione, sicque non fidendum. 3. Cortex hic est nimis calidus, siccus, æstuosus, febrem augens, ac crassâ & terrestri substantiâ humores magis coagulans ac incrassans. 4. Quia ab ejus usû febres plerumque recidivant, hinc Medicamentum infidum, & febrem potiùs suspendens, quam tollens censendum. Sed hisce Respondetur, ad 1. Nihil metuendum, si debitis cum cautelis exhibeatur, cùm insuper quoad omnia reclamet quotidiana experientia. Ad 2. Operari per sudorem, interdum per vomitum: rariùs per sedem, neque semper sensibilem evacuationem requiri in tollendis morbis, qui sæpiùs per specifica & antidota expugnantur. Ad 3. Multa alia febrifuga esse calidiora, quàm hunc Corticem terreô salinum; immò febrem tollere, non augere, neque humores incrassare, sed acidum infringendo emendare potiùs humores viscosos, crudos, coagulatos. Ad 4. Febris recidivam (quæ sæpiùs etiam fit, quòd Cortex non sit genuinus) impediri per continuatum ejus usum; & licèt etiam febris denuò redeat, tamen induciæ interim procurantur, ut natura assiduitate paroxysmorum attrita, se recolligat, & robustior evadat.

ARTICULUS IV.

De Officiô Medici, in præscribendis Remediis Antifebrilibus.

Decoctum amarum febrifugum. ℞. *Fol matric. card. b. corn. absinth. summit. cent. min. fl. chamom. an. m. i. sem. card. b. cit. an. dr. ii. sal. absinth. dr. i. ß. coq. in s. q. aq. ad lib. i. ß. Col.* Dos. *unc. iii.* vel *iv. S. Fieber-Tranck, alle 4. Stund ausser den Fieber ein halbes Fraggele zu trincken*: si laxare simul animus, add. *fol. senn. à dr. i. ad iii.* in decoctô calidô infundenda.

Mixtura antifebrilis Crollii. ℞. *Sal. absinth. dr. ß. spirit. sulph. scr. i. aq. card. b. unc. iij.* M. S. *Fieber-Wässerlein, vor dem Fieber einzunehmen, und wohl zugedecket, darauf zu schwitzen.* Teste *River.* raró ter sine effectû repetitur.

Alia Potio antifebrilis. ℞. *Aq. card. b. unc. i. ß. spirit. sal. armon. à dr.* ß. *ad dr. i ocul. canc. præp. scr. i. ol. destill. caryoph. gut. ii. syr. card. b. dr. iii. M. S.* ut suprà.

Infusum ordinarium Cort. Chin. Chin. expertissimum. ℞. *Cort. Chin. Chin. subtiliss. pulv. dr. ii. infund.* (2. horis ante paroxysmum) *in vin. malvat. s. q. per 2. hor. detur absque colat.* S. China Chinæ *Tranck*, 2. *Stund vor dem* paroxysmo *zu nehmen, und darauf zu schwitzen.* Rarissimè fallit, præsertim si Cortex genuinus.

Vinum antifebrile. ℞. *Cort. Chin. Chin. subtiliss. pulv. unc. i. sal. tart. scr. ii. herb. absinth. card. b. an. p. i. vin. Rhen. seu alterius albi opt. lib. i. ß. infund. per noct. in locô calidô per horas ix. Col. per chart. S. Fieber-Wein, darvon den besseren Tag Morgends, und vor dem Schlaff* 4. *Unzen zu nehmen, wie auch* 2. *Stund vor dem Fieber.*

Aliud. ℞. *Cort. Peruv. subtiliss. trit. unc. i. irror. spirit. vin. rectif s. q. additô etiam ol. sulph. campanat. digerantur in vase clausô per horas aliquot, hinc add. vin. matur. mens. i. digeratur rursus per dies aliquot, & Col.*

Aliud. ℞. *Cort. Chin. Chin. dr. vi. cort. guajac. dr. ii. summit. cent. min. m. i. cinam. dr. ij. caryoph. scr. ij. ocul. canc. præp. dr. i. sal. tart. dr. iij. M. F. Pulv. infund. in vin. absinth.* vel *Rhen. mens. i. ß. subinde agitando,* Usûs tempore omnibus benè commixtis, capiatur bonus haustus in 4tanâ, quartâ quavis horâ, in tertianâ, tertiâ.

Tinctura antifebrilis. ℞. *Cort. Peruv. crassè pulv. unc. iij. coq. leniter in aq. font. lib. i. ad dimid. Col. reliquiis decocti rursus assund. eandem aquæ quantitatem, coq. & col. iterum ut supra, idque tertiâ vice repete, donec tota corticis vis extracta, hinc omnes colaturas misce, adde si lubet, syr. fl. tunic. unc. iv.* De hâc tincturâ æger unc. iv. v. vi. 4tâ quâque horâ extra paroxysmum, vel sæpiùs ad libitum assumat.

Bolus febrifugus. ℞. *Cort. Peruv. subtiliss. trit. dr. i. syr. de rub. idæô.* vel *fl. tun. q. s. M. f. Bol. mollis, repetendus 4tâ vel 6tâ quâque horâ ad* 8. 10. *vel* 12. *vices extra paroxysmum, superbibendo vin. alb. vel julep. cordial.*

Electuar. Febrifugum. ℞. *Cort. Peruv. in subtiliss. pulv. redact. unc. i. vel i. ß. syr. de rub. id.* vel *alterius gratioris q. s. Bals. Peruv. scr. i. M. f. Elect. de quo sumat æger quantitatem juglandis vel nucis mosch. 4tâ vel 6tâ quâque horâ.*

Aliud. ℞. *Cort. Peruv. subtiliss. trit. unc. i. sal. tart. dr. ii. pulv. viperin. antim. diaph. an. scr. v. rob. juniper. q. s. M. f. Elect. cujus usus ut suprà.*

Pilulæ febrifugæ. ℞. *Pulv. Cort. Chin. subtiliss. trit. unc. i. vel i. ß. succ. absinth.* vel *mucilag. gumm. tragac. in aq. plantag. extract. q. s. M. f. Pilul. mediocres deaurandæ, quarum viii. x. vel xii. 4tâ vel 6tâ quâque horâ intermissionis deglutiat, superbibendo vin. alb.* vel *malvat. parùm.*

Pulvis antifebrilis specificus. ℞. *Antim. diaph. C. C. phil. præp. ocul. canc. præp. corall. rub. præp. pulv. antifeb. Corall. pulv. stomach. Poter. an. scr. i. sal. absinth. cent. min. card. b. an. scr. ß. M. f. Pulv.* Detur ad scatul. S. *Fieberstillendes Pulver, davon* 2. *Scrupel* 2. *Stunde vor dem Fieber einzunehmen.*

Alius. ℞. *C. C. phil. præp. corall. rub. præp. ocul. canc. præp. ebor. s. igne præp. magist. sacch. satur. an. dr. i. ß. M. F. Pulv. S.* ut suprà.

Alius. ℞. *Fl. chamæm. subtiliss. pulv. scr. i. antim. diaph. sal. absinth. an. scr. ß. M. f. Pulv.* sumendus ex aq. destill. cent. min.

Alius Pulvis antipyreticus. ℞. *Cinnab. nat.* vel *antim. sal. vol. C. C. an. dr. ii. Chin. Chin. unc. i. M. f. Pulv. in vase clausô asservandus, cujus* dos. *dr. i. ante paroxysmum.*

Alius ex alumine. ℞. *Alum. crud. scr. i.* vel *dr. ß. nuc. mosch. scr. ß. M.* Vel ℞. *Alum. crud. nuc. mosch. an. dr. i. oliban. piper. an. gr. vi. ol. caryoph. gut. i. M. f. Pulv.* dos. *dr. i.*

Pulvis antifebrilis, ubi æstus prævalet. ℞. *Sal. armon. scr. i.* vel *dr. ß. antihect. Poter.* vel *arcan. duplic. Mins. scr. i. M. f. Pulv.*

Alius simul opiatus. ℞. *Corall. rub. præp. sal. absinth. an. gr. xv. ol. dest. caryoph. gut. ii. laud. op. gr. dimid. vel i. M.*

Unguentum antifebrile. ℞. *Ung. popul. dr. vi. tel. aran. dr. i. ß. op. thebaic. cum acet. fl. sambuc. dissol. gr. iv. ol. ranar. parum. M.* Imponatur pulsibus ante paroxysm.

Emplast. simile. ℞. *Fulig. fum. splendid. unc. i. ß. tereb. dr. vi. tel. aran. unc. i. camph. scr. ii. ol. aran. q. s. M. f. Empl.* Carpis manuum applicandum.

Cataplasma. ℞. *Ungul allii N. iii. contund. pistill. dein add. sal. commun. dr. ß. croc. pulv. scr. i. acet. parùm M. f. Catapl.* alligandum parvo digito sinistræ manûs, ac per 9. dies ibidem relinquendum. Alii id parant ex *fulig. alliô, & cepis* cum *album. ov.* & paucô *acet.* atque carpis applicant.

ARTICULUS V.

De Officiô Medici, in præscribendis Remediis Anthelminticis, eorumque formulis.

I.

MEdicamenta *anthelmintica* sunt, quæ lumbricos enecant, quod præstant vel focum & mineram vermium destruendo, ac putredini resistendo, qualia sunt, tum *amaricantia & Balsamica*, tum *acida*, tum *nitrosa*, partim ob amaritiem, partim ob acidum in iis emicans, partim quod putredini resistant: tum *acria*, & sale volatili, vel sibi relictô vel oleosô impraegnata, tum *terreo-alcalina & lixiva salina*, vel eos suffocando, & transpirationem, in quâ vita vermium & insectorum consistit, impediendo, per *oleosa* & pinguia omnia, poros obstruentia, vel eos specificâ virtute interimendo, aut si malis per manifestas qualitates explicare, substantiam eorum mucosam & glutinosam liquando, resolvendo, annihilando, & corrumpendo; qualia inprimis sunt *mercurialia*, vermibus & cuivis seminio animato summè inimica, vel tandem eos exturbando per purgantia, amara, acria & resinosa, qualia sunt *aloës*, *colocynt. rhab. agar. spec. diaturb. cum rhab.*

II.

Circa horum exhibitionem & usum, Not. 1. Anthelmintica præcipuè propinanda esse lunâ decrescente. 2. Eadem optima esse, quæcunque simul expellunt & necant vermes; nam & nidi, & inibi nidulantes vermes exturbandi sunt. 3. Dulcia, ut saccharata & mellita per se vermes non generare, tum quia putredini resistunt, aliaque à corruptione præservant, tum quia facilè bilescunt, eos tamen agitare & commovere, cùm vermium illecebræ existant; maritanda igitur anthelminticis, ut his ipsis inescati, pro melle fel, ac pro lacte venenum hauriant; hinc optimè exhiberi solent cum lacte, vel mulsa, aut panatella saccharata, vel in formâ rotul. 4. Eadem propinanda esse jejunô ventriculô, neque statim desuper aliud comedendum. 5. Eadem aliquando mutanda & varianda esse, ne vermes hisce assuescant. 6. Eadem quoque ad tempus continuanda, cùm lumbrici sæpiùs, præsertim lati, contumaces sint, & à mitioribus sensim ad fortiora progrediatur.

III.

Præterea 7. Not. plures, præsertim agyrtas pro potentissimô remediô exhibere ipsos lumbricos, vel etiam terrestres torrefactos & pulverisatos, cùm plures exinde lumbrici dejiciantur, cui tamen non fidendum, dum semina vermium hôc modô propagari, & lumbricos produci potiùs, quàm enecari, experientiâ plurimorum Authorum certum fit. 8. *Mercurium dulcem* maximè utilem esse, additô præsertim stimulô *scamm. sulph.* vel *resin. gial.* in infantibus autem minùs tutum esse, nisi robustioribus, cùm omnia in hâc ætate fluxilia & laxa sint, atque inprimis ossa & nervi, quibus Mercurius inimicus. 9. Clysteres ex anthelminticis paratos non convenire, cùm lumbrici eos aversantes superiora petant, ac gravissima excitent symptomata, nisi magna adsit præsumptio eos morari in intestinis crassis, cùm sic vix ampliùs in intestina tenuia ascendere possint; hinc præferendi *clyst.* ex *lacte*, *melle* & *sacch.* parati, ut eos inferiora versus alliciant. 10. Anthelmintica & purgantia etiam exteriùs umbilico applicari, quia est centrum abdominis, ac pars magis perspirabilis, & quidem præcipuè in subsidium remediorum internorum, ac pro solamine symptomatum, ut v. g. ad dolores, tormina &c. 11. Vermes ascarides magis curari Balneis, suppositoriis, clysteribus & unguentis. 12. Anthelmintica etiam se extendere ad quævis animalia p. n. corpus affligentia, ut pediculos, lentes, hausta bufonum vel serpentum semina, ulcera verminosa &c.

Formulæ

Remediorum Anthelminticorum.

Decoctum amarum Vermifugum. ℞. *Summit. cent. min. fl. chamom. agrim. an. m. ß. sem. card. b. cit. an. dr. i. ß. fl. calend. p. ii. rad. gent. dr. ii. senn. dr. vi. Rhab. dr. i. aq. font. lib. ii. coq. ad dimid. f. Col. pro 3. vel 4. dos.*

Vinum Anthelminticum. ℞. *Rad. filic. dr. vi. dictamn. cret. unc. ß. angel. Zedoar. an. dr. ii. cort. cit. frax. an. dr. iii. sem. santon. dr. v. citr. portul. an. dr. ii. incis. & conquass. affunde vin. absinth. lib. ii. stent in infus. per hor. 24. Col. dentur m. & v. aliquot unciæ.*

Aqua Vermifuga Helmontiana. ℞. *Mercur. crud. ritè purgat. unc. i. aq. gram. portulac. an. unc. iv. maceretur per 2. horas, sæpè ac fortiter agitando, hinc aquam decanta & cola, relictô in vase Mercuriô. S. Wurm-tödtendes Wasser, darvon dreymahl den Tag 3. Löffel voll zu nehmen.*

Electuar. Vermifugum. ℞. *Fol. elleborast. pulv. unc. i. mell. despum. unc. iii. M. f. Elect. cujus* dos. *à scr. iv. ad dr. ij.*

Rotulæ Anthelminticæ. ℞. *Sem. santon. dr. ii. turb. el. dr. i. Rhab. opt. dr. i. ß. resin. gial. s. a. sol. scr. ß. corallin. dr. ß. ol. cit. gut. iii. sacch. albiss. in aq. fl. persic. sol. q. s. M. f. Rotul. S. Wurm-Zeltlein.*

Aliæ. ℞. *Corallin. sem. santon. plantag. C. C. phil. præp. an. scr. i. rhab. agar. troch. an. scr. ii. rad. dictamn. scr. i. sacch. in aq. gram. dissol. unc. iii. M.*

Aliæ non purgantes. ℞. *Pulv. C. C. crud. chor. an. dr. vi. corallin. dr. ii sacch. alb. unc. iv. mucilag. tragac. q. s. F. Rot. pond. dr. ß. dentur N. iii. bis in die.*

Aliæ. ℞. *Rad. gent. dr. ß. agar. albiss. zedoar. tanacet. an. scr. i. C. C. ust. mercur. dulc. an. dr. ß. sacch. in aq. gram. dissol. q. s. M. f. Rotul. quæ ab infantibus & pueris facilè assumuntur.*

Pulvis Anthelminticus. ℞. *Sem. santon. unc. ß. fol. card. b. fl. tanacet. rad. filic. an. dr. i. vitriol. calcin. scr. ii. M. in mortar. marmor. f. Pulv. Dentur scr. ii. decrescente lunâ ex hydromelite.*

Alius. ℞. *C. C. ust. rhabarb. corallin. sem. santon. an. p. æq. M. f. Pulv. S. Wurm-Pulver, darvon 20. gran. oder ein halb Quintl zu nehmen.*

Alius. ℞. *Myrrh. zedoar. cort. cit. an. dr. ß. cinnab. antim. scr. i. camph. scr. ß. ol. destill. succin. rut. an. scr. ß. M. f. Pulv.* dos. *scr. i. ex aq. zedoar.*

Alius. ℞. *C. C. ust. corallin. an. dr. i. rad. gent. sc. ii. myrrh. sc. ß. ol. ejusdem gut. iii. tanacet. gut. v. sacch. alb. unc. i. M. f. Pulv.* dos. *scr. i.*

Unguentum ad Vermes. ℞. *Ung. de arthan't.* seu *contra verm. unc. ß. elix. prop. P. dr. i. M.* Vel ℞. *Ung. contra verm. August. unc. i. fellis taur. inspiss. dr. i. ol. dest. absinth. tanacet. an. gut. vi. M.*

Cataplasma. ℞. *Farin. lupin. unc. ii. myrrh. aloë an. dr. ii. fell. bov. q. s. ol. absinth. unc. ii. M. f. Catapl. admovendum ventri.*

Aliud. ℞. *Colocynth. dr. vi. tere & cum felle bov. ac vin. mixt. impone umbilico.* Vel ℞. *Fol. persicar.* vel *absinth. contus. q. s. adde fell. bov. liquid. q. s. pro Catapl*

Emplast. Vermifugum. ℞. *Pulv. aloë. unc. ß. colocynth. myrrh. an. dr. i. ß. fol. sabin. rut. absinth. tanacet. rad. bryon. an. dr. i. cer. resin. an. unc. ii. ol. rut. unc. i. M. f. mass. Empl. pro umbilico.*

ARTI-

ARTICULUS VI.

De Officiô Medici, in præfcribendis Remediis Carminativis, eorumque formulis.

I.

MEdicamenta *carminativa* dicuntur, quæ flatus tollunt ac difcutiunt, utilia in affectibus quibufcunque à flatuum copiâ oriundis, v. g. inflatione ftomachi, lienis, epatis, tympanitide, colicâ flatulentâ, vertigine, cardialgiâ &c. Exercent autem vim fuam diverfimodè, nonnulla refolvendo & difcutiendo humorem ftagnantem & vitiosè rarefactum, hinc plurima funt diaphoretica, quæ & carminativa exiftunt, & quidem tantò excellentiora, quod & refolvant, & per fudorem vel diaphorefin difpellant. Hæc quoque calorem debilitatum reftituunt, & halituofâ fuâ virtute undique penetrant, ac vaporofitate fuâ fubtili & volatili exhalationem vaporum craffiorum adjuvant. Alia id præftant per fermentationem, ex quâ flatus fufcitantur, compefcendo, acidúmque fermentativum abforbendo, invertendo, & præcipitando, ficque phlogofes impediendo, bilem quoque, fi unà fimul rarefacta concurrat, domando & infringendo. Alia id efficiunt, vel coctionem & calorem ac menftruum ventriculi corruptum roborando, hinc ftomachica pleráque carminativa; vel viam flatibus laxando, aut partium, quibus continentur, poros aperiendo, ut tranfpirare poffint, vel denique vifciditate fuâ illos captivando, ligandóque ad fe invicem, vel etiam dolores leniendo.

II.

Circa ufum & debitam horum adminiftrationem, Medicus notabit: 1. Carminativa difsplofiva, feu calidiora refolventia, præfenti calore præternaturali minùs commoda effe, fic v. g. in hypochondriacis, in quibus fæpè vifcerum phlogofes concurrunt, ut plurimùm temperatiora magis conveniunt. Sic *Mercatô* monente, fi calidiora carminativa in tympanitide non profint, ad frigidiora tranfeundum effe. Sicuti igitur calidiora non conveniunt, in flatibus conjunctis cum æftû & ardore, ita nec temperatiora, humoribus craffis, vifcidis & pituitofis exiftentibus. 2. Non convenire carminativa, fi adfit copia materiæ, fi fæces duriores obftructiones caufentur, hôc enim in paffû, nifi priùs evacuatio fiat materiæ, & fufficiens depletio, fruftrà non folùm funt omnia, fed etiam in ftatum longè pejorem ægrum præcipitant. 3. Carminativis viam fternere non tantùm purgantia, fed & inprimis bonam diætam, vitando cruditatem, legumina, olera, humidô excrementô abundantia, dulcia, pinguia, craffa, lenta, fæculenta, fructus horarios &c.

III.

Præterea 4. Not. in difcutiendis flatibus magis caufam, quàm effectum refpiciendum effe. 5. Pauciores flatus difplodendos: copiofiores educendos effe. 6. In flatibus femper refpiciendum effe ad ventriculum. 7. Flatus dolorificos maximè obtemperare carminativis, opiatis feu anodynis & evacuantibus. 8. Clyfteres carminativos maximè quoque ufuales effe mixtis emollientibus, quibus & fæces emolliuntur, & flatus fimul difcutiuntur. 9. Sicuti carminativa interiùs præftant in formâ humidâ & liquidâ, ità exterius in formâ ficcâ, ut facculorum &c.

Formulæ

Remediorum Carminativorum.

Mixtura Carminativa. ♃. *Aq. ment. unc. iii. nuc. mofch. dr. vi. fpirit. vin.* vel *elix. vit. Matthiol. fp. fal. an. fcr. i. M. S. Wind-Wäfferlein, darauf zu fchwizen,*

Alia. ♃. *Aq. ment. chamom. an. unc. iv. phyfagon. unc. i. fpirit. anif. unc.* ß. vel hujus locô *elix. vit. Matth. dr. ii. fpirit. fal. dr. i.* ß. *facch. cand. rub. unc. i. M. S.* ut fuprà.

Alia. ♃. *Aq. ment. cort. arant. an. unc. i.* ß. *fpirit. nit. dulc. gut. xv. fyr. de cort. arant. dr. ii. M.* Vel ♃. *Aq. zedoar. unc. ii. phyfagon. unc. iii. fpir. mac. dr. i. M.*

Aqua carminativa & fimul anodyna. ♃. *Aq. deft. cinam. phyfagon. carminat. an. unc. i.* ß. *tinct. cort. arant. dr. i.* ß. *laud. op. Helm. gr. iv. ol. deft. mac. gut. ii. M.* dentur 2. Cochl. urgente dolore.

Alia. ♃. *Aq. ment. chamom. zedoar. an. unc. i. effent. caftor. d. iii. fpirit. fal. armon. dr. i.* ß. *effent. op. fcr. i. fyr. de cort. arant. dr. iii. M.*

Balfam. carminat. ex Brodiô. ♃. *Ol. deft. anif. fcr. ii. fœnic. fcr. i. cort. arant. gut. xii. chamom. gut. x. cit. gut. iii. M. ad vitr. parvum.* Dof. *gut. v.* vel *vi.* ex Brod. carn. Vel ♃. *Ol. deft. mac. dr. i. fuccin. fcr. i. M.* Vel ♃. *Ol. deft. cort. arant. anis. carv. an. fcr.* ß. *M.* dof. 6. *guttæ.*

Electuar. Carminativum. ♃. *Conferv. rad. cich. unc. iii. rof. rub. unc. ii. condit. cort. arant. unc. i. citr. unc.* ß. *fpec. aromat. rof. dr. ii. diarrhod. Abb. dr. i. conf. alk. dr. i.* ß. *fp. cit. vel mac. dr. i. fyr. de cort. arant. q. f. M. f. Elect.*

Bolus Carminativus. ♃. *Theriac.* vel *mithrid. fcr. i. pulv. cort. arant. dr. f. caftor. pulv. gr. viii. ol. cort. arant. gut. ii. M.*

Tabellæ Carminativæ. ♃. *Cardam. crafsè pulv. unc.* ß. *flaved. cort. arant. minutim incif. dr. x. facch. opt. in aq. rof. & cinam. diffol. unc. viii. M. f. Tabell.*

Aliæ. ♃. *Pulv. cort. arant. recent. fpec. aromat. rof. an. dr. ii. facch. alb. in aq. fl. arant. fol. unc. iv. M. f. Tabell.*

Pulvis Carminativus. ♃. *Cort. flav. arant. fcr. iv. mac. fcr.* ß. *ol. deft. cit. gut. vi. M. F. Pulv. divid. ad 2. p. æq.*

Alius fimul præcipitans. ♃. *Conf. flav. arant. unc. i. s. maxill. lucii pifc. ocul. canc. an. dr. i. s. tal. lepor. fuccin. zedoar. an. dr. ii. M. F. Pulv. cujus* dof. *à dr.* ß. *ad dr. i.*

Alius fimul laxativus. ♃. *Pulv. cort. arant. dr. ii. card. b. fcr. iv. fol. fen. f. dr. iii. fœcul. aron. fcr. ii. ol. fœnic. gut. xv. facch. rof. tabul. ad pondus omnium. M. F. Pulv. S. Wind-Pulver, darvon 2. oder 3. Meffer-Spiz voll vor dem Effen zu nehmen.*

Alius. ♃. *Pulv. cort. arant. Rhab. el. cryft. tart. an. dr. ii. ol. mac. gutt. x. facch. rof. tab. ad pond. omn. M. F.* Pulv.

Elæofaccharum carminativum. ♃. *Facch. alb. unc. ii. ol. nuc. mofch. expreff. dr. i. ol. deft. chamom. fcr. i. fœnic. anif. an. fcr.* ß. *cort. arant. gut. iii. M.* dof. *dr. ii. cum aq. carminat.*

Tragæa carminativa. ♃. *Spec. aromat. rof. dr. ij. caff. lig. acutiff. dr. i.* ß. *cardam. min. fcr. ij. facch. rof. tabul. unc. iv. ol. deft. carv. fœnic. an. gut. ix. cinam. gut. vi. caryoph. gut. iij. M. F. Trag. S. Sonderlich Wind-Trifenet.*

Alia. ♃. *Coriand. præp. dr. ij. fem. anif. fœnic. an. dr. i. cinam. acut. dr. ij. cort. cit. dr. i. cardam. min. dr. ii. facch. rof. tab. unc. i. facch. fin. q. f. M. F.* Tragæa.

Sacculus Carminativus extra applicandus. ♃. *Aven. in fartag. calefact. & toft. ac vinô irrorat. q. pl.* vel *cumin. milii, furfur. &c. inde faccul. calidè applicando.*

Alius. ℞. *Fl. fambuc. chamom. aneth. an. m. i. mel. m. i.* ß. *fal. m. i. fem. aneth. carv. cumin. an. dr. ii. bacc. laur. dr. ii. includ. faccul. vin. in coq. & applic.* aut *calefacta ind. faccul. calidè applic.*

Fomentum Carminativum. ℞. *Fili crudi ein ungeblaichten Strang-Garn coq. in lixiv.* vel *aq.* vel *lact. addendo fimul cumin. unc. ß. expreffum applicetur calidè.*

Placenta Carminativa, utilis in dolore Colicô. ℞. *Vitell. ov. N. vi. agitatis fortiter add. pulv. anif. fœnic. cumin. an. dr. i.* vel *fol. majoran.* vel *ment. abfinth. incif. ol. laur.* vel *chamom. q. s. M. F. Placenta.*

Unguent. Carminat. ℞. *Ung. popul. unc.* ß. *ol. laur. dr. iii. ol. carv. fcr. iv. M.* Vel ℞. *Ung. carminat. Minf. unc. ii. ol. deft. caryoph. gut. ii. lig. Rhod. gut. iij. M. S. Wind-Salben zum fchmieren.*

Emplaſt. Carminat. ♃. *Empl. de bacc. laur. gumm. tacamah. an. p. æq. malax. cum ol. chamom. & aneth. ac extend. ſuper alut. obductâ ſindone.*

Clyſter carminativus. ♃. *Herb. calam. rut. puleg. an. m. i. ſl. chamom. ſambuc. ſummit. aneth. an. M. ß. ſem. aniſ. carv. cumin. aneth. ſeſel. an. dr. ii. bacc. laur. unc. ß. inciſ. & conquaſſ. coq. ex ſ. q. aq. in Col. unc. x. diſſolv. vin. malv. unc. iii. elect. de bacc. laur. unc. ß. bened. lax. unc. i. ol. ruth. aneth. an. unc. i. M.*

Alius hypochondriacis plurimum utilis. ♃. *Caput. i. caſtrat. ſeu vervec. ſem. cumin. unc. ß. coq. in aq. lib. iii. ad 3. p. conſumpt. add. ſl. chamom. melilot. aneth. an. p. i. coq. rursùs per mediam horam in Col. lib. i. diſſolv. ſacch. rub. unc. ii. elect. hier. ſ. dr. iii. ol. chamom. cheir. an. unc. i. s. ſal. dr. ii. M. F.* Clyſt.

Alius. ♃. *Decoct. carmin. lib. i. diſſolv. elect. diaphan. unc. i. ol. cham. laur. an. dr. vi. carv. dr. i. ß. mell. anthoſ. unc. ii. ſal. comm. p. i. M.*

Alius ſimul anodynus. ♃. *Lact. Vaccin. lib. i. ß. ſem. carv. m. ß. ſl. cham. m. i. coq. uſq. ad lib. i. coll. add. mell. crud.* vel *anthoſ. unc. i. s. ol. chamom. aneth. lin. an. unc. i. ſal. dr. ß. M.*

ARTICULUS VII.

De Officiô Medici, in ordinandis & præſcribendis Remediis Lithontripticis, eorumque formulis.

I.

Medicamenta *lithontriptica* ea dicuntur, quæ ſalinis ſuis particulis, amurcam & coagulum reſolvunt, ac ſabulum exturbant, vel incidentibus, rigidiſque ſuis particulis, in calculum continuò impellendo, eum paulatim atterunt & abradunt, vel appropriatam proportionem cum poris calculi habentia, texturam ejus penetrant, quæ propriè dicuntur calculum frangentia, ſeu lithontriptica, neceſſaria in calculis renum & veſicæ, qui ob magnitudinem aut viarum anguſtiam excludi nequeunt.

II.

Circa uſum & naturam horum remediorum, Medici officium erit, Not. 1. ea locum magis habere, dum calculus ſaltem mollior, ſabuloſus, & tophaceæ magis naturæ, quàm ſiliceæ. 2. Dari talia medicamenta, probari ab ipſâ experientiâ ſubinde factâ, licèt rara ac pauciſſima ſint, neque omnia in omnibus præſtent, cùm nimis multæ reperiantur conditiones, ad medicamentum calculum diſſolvens conſtituendum, nempe, ut locum affectum tangat, ut habeat vim ſolvendi repagula calculi, ſitque nec acidum, nec alcalinum, ſed compoſitum ex utroque, prout eſt calculus, ut longô tranſitû ad veſicam vi ſuâ lithontripticâ non infringatur, ut ſit amicum naturæ, nec corroſivum, ut ſit ſubtile ac quaqua verſum diſtribui poſſit. 3. Talia remedia non tantùm per os propinari, ſed etiam in calculo veſicæ injici per ſyringam Catheteri applicatam. 4. Exhibenda hæc eſſe quotidie manè, injectô priùs clyſtere emolliente & refrigerante. 5. Uſû horum ſequi ſubinde febrem, calorem, ſitim, dolores circa pubem; hinc ſuccurrendum diætâ convenienti, abſtinentiâ à vino, julep. frigid. &c. 6. Boni effectûs ſignum eſſe, ſi ab eorum uſû primis diebus urina prodeat craſſa & exigua, hinc copioſior, cum remiſſione caloris, doloris, ac excretione fragmentorum calculi. 7. Interdum unum vel alterum diem quieti concedendum, nec ab uſû eorum ceſſandum.

III.

Præterea ſciendum, 8. In defectû remediorum lithontripticorum, tentanda eſſe diuretica ſelectiora, quæ etiam prophylacticè uſurpanda, non tamen adeò frequenter, cùm ſæpiùs malum augeant, vel cruditates ad renes devehendo, vel renes magis intemperatos reddendo, vel pituitam calculum obvolventem abſtergendo, eúmque ſic exaſperando, vel eum majorem in ureteres cum periculô deturbando. 9. Remedia terebinthinata pro calculi præſervatione ceteris præſtantiora eſſe, cùm alvum ſimul laxent & humores craſſos evacuent. 10. Remediorum horum vim & efficaciam adjuvare clyſteres, balnea, unguenta, ſacculos &c. 11. Si lithontripticis nihil efficiatur, atque æger in calculô veſicæ lithotomiæ ſe ſubjicere nolit, curam palliativam inſtitui debere: per ſola epiceraſtica & anodyna, ut v. g. Clyſt. *ex lacte bub. cum dr. i. phil. Rom. ol. amygd. dr. per os exhibitum, cum paucô ſucc. lim. ex brod. decoct. malv.* item *aq. ſcr. lact. deſtillatam cum ſyr. de alth. Fernel.* vel *Emulſ. cum prædicta aq.* vel *decoct. Foreſt. addit. troch. alkek. inject. in veſicam ex lact.* vel *decoct. malv.* vel *Emulſ. ſem papav. cum aq. ſolan. ſemicup.* vel *foment. cum magnâ ſpong. imbut. decoct. emoll. ſequente inunctione cum ung. alth. roſ. popul. cum ol. viol. nymph. hyoſc.*

Formulæ

Remediorum Lithontripticorum.

Decoct. lithontript. ♃. *Rad. fœnic. petroſel. eryng. pimpinell. ononid. rub. tinct. enul. an. dr. iii. heder. terreſt. veron. ſaxifrag. abſinth. matriſylv. an. m. ß. ſl. geniſt. p. ii. gr. juniper. unc. i. cic. rub. unc. i. ß. fruct. alkekeng. N. vii. ſem. aniſ. urtic. fœnic. dauc. petroſel. 4. frig. maj. an. dr. i. inciſ. & conquaſſ. coq. ex ſ. q. aq. font. in* Col. *lib. iv. diſſolv. mell. puriſſ. unc. ii. ebull. ſemel atque iterum & cum album. ov. clariſ. S. Grieſs- und Sand-treibender Tranck, darvon dreymal den Tag 4. Unzen zu nehmen.*

Julepus anti-Nephriticus. ♃. *Decoct. prædict.* vel *ad calculum Foreſt. lib. i. ſyr. de alth. Fernel. acetoſ. cit. an. unc. i. ſpirit. ſal. dr. ß. M. S. Grieſs-Julep auf 2. oder dreymal.*

Alius utilis in paroxyſmô Calculoſô. ♃. *Aq. frag. ſaxifrag. an. unc. ii. vin. alb. generoſ. unc. vi. ol. amygd. d. unc. ii. ſpirit. vitriol. dr. i. M. pro 3. doſ. prima detur calidè, quantùm ferre poteſt æger, poſt horas 6. ſecunda, & ſi hæc etiam inefficax, quod teſte Riveriô rarò contingit, detur tertia.*

Elixir anti-Nephriticum. ♃. *Sal. tart. albiſſ. unc. i. ſolv. in aq. petroſel. lib. i. diger. cum cort. cit. arant. an. unc. i. per 3. dies, filtretur per chart. add. ol. deſtill. cer. arant. mac. an. gut. viii. M. diger. iterum per aliquot dies.* S. *Elexier wider den Stein, darvon ein halben Löffel voll Morgends und Abends aus einen Moſel-Wein zu nehmen.*

Nodulus vino vel cereviſiæ infundendus. ♃. *Bacc. juniper. contuſ. unc. i. fruct. cynosbat. ſicc. & craſsè pulv. unc. ii. fol. heder. terreſt. veron. pariet. an. m. i. abſinth. m. ß. rad. eryng. ononid. an. dr. vi. lig. nephrit. unc. ß. uv. paſſ. enucleat. unc. iii. M. inciſ. & contuſ. ad Nodul. infund. in vin.* vel *cereviſ. lib. viii.*

Infuſum Diureticum. ♃. *Raph. acerrimi deraſ. unc. ii. vin. alb. unc. iv. macerentur per aliquot horas, hinc fortiter exprim. & Col.* valet etiam *rad. armorac. vino infuſa aliquoties hauſta.*

Aliud Præſervativum. ♃. *Heder. terreſt. m. i. capit. allii N. ii.* vel *iij. diſcerptis in fruſtula affund. ſp. vin. lib. i. ſtent per dies aliquot benè clauſa, hinc de agitatô liquore detur cochl. i.* ſingulis noviluniis.

Emulſio anti-Nephritica. ♃. *Sem. 4. frigid. maj. an. dr. ij. violar. dr. i. s. nucl. perſic. dr. vi. decoct. hord. cum ſem. dauc. fact. unc. vi. aq. petroſel. liq. betulæ deſtill an. unc. i. ſ. Emulſ. add. lapid. canc. præp. dr. i. ſacch. cand. q. ſ. ad gratiam.*

Brodium Lithontripticum. ♃. *Cic. rub. cochl. i. rad. petroſel. unc. ß. coq. cum ſ. q. aq.* vel *brod. carn. col. unc. v. add. ſucc. lim. unc. i. ſang. hirc. præp. ſcr. ij. myrrh. el. ſcr. i.* Vel ♃. *Jur. cic. rub. unc. x. ſpirit. juniper. ſcr. ii. aſell. præp. à ſcr. i. ad dr. i. M.*

Bolus

Bolus Nephriticus. ℞. *Tereb. venet. coct. & pulv. dr. i. ocul. canc. præp. scr. i. tart. vitriol. scr. ß. sal. vol. succin. gr. iv. syr. de alth. Fernel. q. s. M. F.* Bol. *sumatur mane, superbibendo liquorem aliquem diureticum.*

Electuar. lithontripticum. ℞. *Sem. urtic. milii sol. bardan. an. dr. ß. lap. Judaic. præp. magist. ocul. canc. cryst all. mont an. scr. i. farin. lycop. d. virg. aur. sem. dauc. pulv. an. scr. ii. conf. cring. unc. i ß. cass. unc. i. cum s. q. syr. de limon. f. Elect. S. Latwergen wider den Stein alle Morgens einer Kösten gross darvon zu nehmen.*

Aliud Præservativum. ℞. *Pulv. sem. hyperic. juliô* vel *autumnô collect. & exsicc. unc. i. ß. conf. ros.* vel *viol. lib. i. M.* Dos. *unc. s. quâlibet septimanâ* 2. *vicibus.*

Pilulæ anti-Nephriticæ. ℞. *Ocul. canc. præp. dr. i. farin. semin. lycopod. scr. i. sal fim. columb. gr. xij. volat. succin. gr. xv. tereb. cyp. aq. malv. lot. & coct. q. s. M. F. Pilul.*

Pulvis Nephrocatharcticus. ℞. *Lap. lync. præp. Judaic. præp. an. dr. j. s. ocul. canc. præp. dr. iij. sal. juniper. dr. i. asell. præp. dr. s. sem. lithospcrm. dr. i. s. ol. succin. rectif. gut. iv. sacch. alb. unc. i. s. M. F. Pulv. S. Griess-und Sand-Pulver* 1. *Quintl. schwer auf einmahl einzunehmen.*

Alius. ℞. *Magist. cryst. mont. sem. mil. sol. lapp. maj. an. scr. s. borrac. venet. glaciei Mariæ, pulv. priap. cerv. an. gr. v. M. F. Pulv. pro i. dos.*

Clyster usualis in paroxysmô Nephriticô. ℞. *Rad. alth. dr. iij. malv. melilot. pariet. hord. an. m. i. sem. lin. fœnug. an. dr. iij. fœnic. dr. j. incisa bull. in s. q. aq. ad consumpt. 3. part. in Col. lib. i. dissolv. sacch. rub. unc. ij. tereb. clar. vitell. ov. dissol. dr. iij.* vel *unc. s. ol. viol. chamom. an. unc. j. cum paucô sale. M. F. Clyst.* vel *dissolv. cass. pro clyst. elect. lenit. an. unc. s.* vel *diacathol. dr. vj. hier. s. bened. laxat. an. dr. ij. M.*

Alius. ℞. *Spec. decoct. carmin. fl. verbasc. an. m. j. pariet. m. ij. coq. in s. q. brod. carn. in col. lib. j. dissolv. cass. pro clyst. unc. j. tereb. vitell. ov. dissol. unc. s. sacch. rub. ol. chamom. an. unc. i. s. M. F. Clyst.*

Alius lacteus anodynus. ℞. *Lact. vaccin. rec. mulct. lib. i. sacch. rub. unc. ij. ol. chamom. unc. i. scorp. dr. ij. ung. rub. potab. unc. i. vitell. ov. No. i. M.*

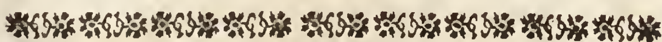
Alius ex solis oleis. ℞. *Ol. aneth. chamom. an. lib. s. amygd. d. unc. ij. rutac. unc. i.* Vel ℞. *Butyr. rec. ol. amygd. d. an. unc. iv. calefiant & loco Clyst. injiciantur.*

Unguentum. ℞. *Ung. de alth. unc. s. ol. amygd. d. dr. ij. scorp. dr. i. s. petrol. alb. dr. i. M.* vel ℞. *Ung. popul.* vel *infrig. Gal. ros. Mes. de alth. an. dr. vi. ol. scorp. simp. succ. lim. an. unc. s. camph. gr. iv. M. S. Lenden-Sälbl.*

Cataplasma. ℞. *Fol. malv. pariet. an. m. ij. petrosel. cum rad. m. j. raph. dr. ij. coq. in aq.* vel *lact. ad putrilag. & contus. adde cep. sub. cin. coct. No. ij. ol. amygd. am. lil. alb. butyr. rec. an. unc. ij.* vel *vitell. ov. N. j. ol. scorp. unc. i. ung. de alth. unc. i. s. M.*

Sacculi anodyni. ℞. *Herb. malv. alth. pariet. saxifrag. fl. chamom. melil. aneth. an. m. iv. rad. alth. unc. iv. herb. chærefol. m. ij. sem. lin. fœn. græc. an. m. j. anis. dr. ij. M. incis. dentur ad chart. pro* 2. *Saccul. in aquâ* vel *lacte coq. & alternatim applicandis.*

Balnea *vide suprà de usu Therm. & Balneorum.* Atque hæc, ex infinitis hâc de materiâ conceptis remediorum Formulis, pro praxi sufficiunt, uti & illa, quæ suprà de *Diureticis* insinuavimus. Sicuti enim illa & huc quoque spectant, ita etiam pleraque horum ad illa reduci possunt.

CAPUT IX.

De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Appropriatis & Confortantibus.

ARTICULUS I.

De Officiô Medici, in ordinandis & præscribendis Remediis Cephalicis.

I.

Medicamenta *Cephalica* dicuntur, quæ cerebro magis amica, ejúsque affectibus tollendis magis destinata sunt, hinc etiam pro varietate affectuum, varia sortiuntur nomina, ut *antapoplectica*, quæ contra apoplexiam, *antiepileptica*, quæ contra epilepsiam, *antispasmodica*, quæ contra motus convulsivos, *antidynica*, quæ contra vertiginem, *antilethargica*, quæ contra lethargum, *antiephaltica*, quæ contra incubum specifica & appropriata existunt; idem dicendum *de antiparalyticis*, *antimelancholicis*, *anticatarrhalibus* & similibus. Agunt hæc medicamenta, vel respiciendo membranas & nervos, quorum irritationem, tensionem ac vellicationem demulcent, acrimoniam causæ absorbent, eamque discutiunt; vel respiciendo humores & inprimis lympham, quam temperant, corrigunt, excedentem absumunt, vel deficientem restaurant; vel respiciendo spiritus, quos sopitos & deficientes excitant, restaurant, æstuantes & efferatos ligant & compescunt; vel respiciendo vapores & poros cerebri, dum illos discutiunt: hos vel nimis occlusos & obstructos aperiunt, præsertim volatilia & inprimis urinosa, vel nimis hiantes & dilatatos claudunt.

II.

In usu horum Not. 1. Medicamenta *cephalica* alia esse *volatilia*, & quidem vel sulphure oleosô aromaticô suavi pollentia, vel volatilia urinosa aut acida; alia *fixa*, & quidem vel terrea, vel acida, vel nitrosa: alia ex his mixta. 2. Nimis calida, oleosa, spirituosa ac vaporosa, spiritus subinde nimis efferare, turbare ac corpus ferire, præsertim in iis, quibus systema cerebri & nervorum sensibilius, spirituúmque textura tenerior. 3. Ex his camphorata præcipuè iis nocere, quibus caput debile, & spiritus tenerioris ac laxioris compagis. 4. Cephalica hæc magis convenire & principaliter, capite per se & essentialiter affectô: minùs & non nisi restrictè, & secundariò, ubi per consensum. 5. Lympham in capite nec nimis absumendam, nec nimis fundendam vel concentrandam esse per cephalica. 6. Sicuti vitanda spiritus nimis efferos reddentia, ita eos non nimiùm ligandos esse, per opiata incautiùs & frequentiùs data, præsertim in Infantibus. 7. Cephalica etiam nervis amica esse, ac symbolizare quoque cum stomachicis & uterinis.

Formulæ

Remediorum Cephalicorum.

Julepus anti-Epilepticus. ℞. *Aq. ceras. nig. unc. v. epilept. Lang. unc. i. syr. fl. pæon. unc. i. conf. alk. compl. dr. ß. sp. vitriol. q. s. pro grata aciditate M. S. rothes Vergicht-Wässerlein Löffel voll weiss zu gebrauchen.* Suavis & utilis est, præsertim in infantibus.

Mixtura anti-Apoplectica. ℞. *Elix. vit. Matthiol. unc. i. ß. sp. ceras. nig. unc. iij. aq. cinnam. unc. ij. essent. rorism. dr. ij. man. Christ. perlat. unc. ß. M.* Vel ℞. *Elix. vit. Matthiol. unc. vi. sp. ceras. nig. dr. vi. julep. ros. unc. i. s. essent. amb. dr. iij. M. S. Elixier wider den Schlag darvon ein Löffel voll so woll zu Verhütung, als auch in dem* Paroxysmo *zu nehmen.*

Alia. ℞. *Aq. ceras. nig. meliss. lil. convall. an. unc. i. s. apoplect. dr. vj. cinam. dr. ii. elix. vit. Matthiol. dr. i. s. conf. alk. dr. i. s. magist. corall. perlar. an. scr. i. man. Christ. perl. dr. ij. M. S. Schlag-Mixtur darvon aufgerührter* 1. *oder* 2. *Löffel voll zu Zeiten einzugeben.*

Aqua Cephalica confortativa. ℞. *Aq. apoplect. perlat. officinal. an. unc. ii. cinam. bugl, d. iij. marg. orient. præp. corall. rub. præp. an. scr. i. confect. alk. complet. dr. s. sp. lil. convall. ceras. nig. an. dr. ij. cephal. Anhalt. dr. i. sacch. perlat. dr. ij. M. S. Haupt-und Herz-stärckendes Wasser.*

Vinum anti-Catarrhale. ℞. *Lign. sassafr. juniper. lentisc. an. unc. ij. rad. caryophyllat. unc. i. herb. rorism. rec. hyssop. cent. min. an. m. j. serpill. m. ß. cinam. dr. ij. cubeb. cardam. an. dr. j. Incisis affund. vin. opt. mens. iv. stent in infus.* De hôc vinô bibatur haustus in principiô pastûs.

Emulsio anti-Epileptica. ℞. *Sem. pæon. dr. ij. C. C. ust. præp.*

præp. scr. iv. aq. ceras. nig. lil. convall. an. unc. ij. borrag. unc. i. ß. M. F. Emuls. add. lap. bez. orient. gr. vi. sacch. cand. alb. unc. ß. M. posset etiam addi *pulv. March. antepilept.*

Electuar. anti-Catarrhale. ℞. *Conf. fl. anth. unc. iij. ros. rub. unc. j. nuc. indic. condit. dr. v j. medull. nuc. ind. condit. dr. ij. cubeb. dr. ij. s. coriand. præp. dr. j. ß. thur. oliban. an. scr. ij. essent. salv. dr. ij. syr. de ros. sicc. q. s. M. F. Elect.* De quo v. sub horam decubitus magnitudo nuc. jugl. sumenda.

Electuar. confortans Cephalicum. ♃. *Conserv. ros. damasc. fl. anth. salv. primul. ver. an. unc. i. s. cort. cit. condit. & incis. dr. x. calam. arom. condit. & incis.* vel *z. z. dr. vi. caryoph. incis. spec. arom. ros. an dr. iij. syr. de cort. cit. q. s. M. F. Elect. S. Haupt-stärckende Latwergen, darvon Morgends und Abends einer Kösten gross zu nehmen.*

Electuarium anti Epilepticum. ♃. *Conf. fl. pæon. unc. j. nuc. mosch. condit. unc. ii. cort. cit. condit. unc. s. spec. aromat. ros. dr. j. s. syr. fl. pæon. q. s. M. F. Elect.* Vel quod pretiosius. ℞. *Pulv. epilept. unc. s. medull. nuc. ind. condit. dr. vi. conf. alk. de hyac. an. dr. ij. tinct. lun. dr. ij. sp. til. lil. convall. ros. an. scr. i. essent. amb. dr. ij. syr. de pæon. q. s. M.*

Electuarium contra Vertiginem. ℞. *Conf. ros. rub. unc. ij. majoran. beton. an. unc. s. nuc. ind. condit. dr. ij. confect. alk. compl. dr. i. s. spec. diamb. contra apoplex. an. dr. s. specific. cephal. scr. i.* vel *succin. præp. syr. de cort. cit.* vel *de stœchad. q. s. M. F. Elect. S. Latwergen vor den Schwindel, Morgends und Abends einer Nuss gross darvon zu nehmen.*

Electuar. anti-Melancholicum. ℞. *Conserv. fl. anth. borrag. nymph. bugloss. an. unc. s. myrob. condit. dr. vi. conf. alk. scr. iv. spec. lætif. Rhas. de gemmis frig. an. dr. i. Elix. vit. Matth. dr. i. syr. corall. q. s.* Vel quod pretiosius. ℞. *Confect. de hyac. unc. i. alkerm. dr. iij. lap. bez. scr. i. smaragd. præp. scr. ij. ung. alc. s. igne præp. dr. j. magist. succin. alb. perlar. corall. rub. præp. an. scr. i. sp. ros. rub. idæ. lil. convall. an. gut. xiij. syr. fl. pæon. q. s. M. f. Elect.*

Morsuli Cephalici. ℞. *Spec. diamb. diamosch. d. an. dr. ii. cubeb. dr. ij. cardam. dr. i. nuc. ind. condit. unc. i. cort. arant. condit. dr. vi. medull. nuc. ind. dr. ij. macer. dr. i. sacch. albiss. in aq. lavend. solut. q. s. M. F. Morsul. ol. destill. nuc. mosch. aspergendi. S. Hauptstärckende Morsellen, darvon nach Belieben zu gebrauchen.*

Tabellæ anti-Apoplecticæ. ℞. *Spec. diamb. dr. ii. pulv. rad. pæon. mar. zedoar. an. dr. i. s. marg. præp. dr. j. ol. succin. puriss. dr. s. sacch. albiss. in aq. pæon. sol. & ad tabulat. coct. unc. vj. M. F. Tabell. pond. dr. s.*

Morselli pro confortandâ Memoriâ. ℞. *Confect. alk. dr. i. s. thur. opt. dr. ii. smaragd. præp. dr. i. marg. præp. dr. s. ol. nuc. mosch. express. scr. ij. s. cinam. gut. iij. lig. Rhod. gut. ij. amb. mosch. an. gr. iv. sacch. in aq. ros. dissol. q. s. f. confect. in Morsell. S. Gedächtnuss-stärckende Morsellen Morgends nüchtern zu nehmen.*

Aliæ. ℞. *Spec. diamb. diamosch. dulc. an. scr. ij. succin. alb. præp. scr. s. confect. alk. compl. scr. i. ol. carv. scr. s. ol. succin. gut. v. sacch. albiss. in aq. lavend. sol. q. s. M.* Vel sequentes Horstii. ℞. *Confect. anacard. dr. i. thur. el. dr. ij. piper. z. z. an. dr. s. sacch. in aq. major. sol. lib. i. add. ol. cinam. gut. vi. rorism. gut. iv. M. F. Tabellæ, de quibus dr. ij. dentur matutinô tempore.*

Rotulæ gratissimæ Cephalicæ. ℞. *Spec. diambr. dr. ij. confect. alk. compl. scr. ii. amb. grys. gr. vi. sacch. albiss. in aq. nuc. mosch.* vel *ros. & cinam. dissolut. q. s. M. F. Rotul.* Alii addunt etiam *succ. lim. q. s. S. Haupt-stärckende-Zeltlein.*

Aliæ contra Vertiginem. ℞. *Ol. destill. carv. scr. s. nucist. gut. vij. confect. alk. rad. doron. pulv. an. dr. s. extr. lig. aloë. gr. xv. sacch. in aq. salv. & beton. dissol. q. s. M. F. Rotul.* quibus ad finem addi potest *mosch. ad scr. s. amb. gr. iij. M.*

Aliæ anti-Apoplecticæ. ℞. *Spec. diamb. compl. diamosch. an. dr. i. succin. albiss. scr. i. ol. anis. gut. iij. sacch. in aq. lavend. sol. unc. iv. M. F. Rot.*

Pulvis Cephalicus corroborans, *Fabri.* ℞. *Confect. diamb. unc. ij. diamosch. dulc. unc. i. cubeb. mac. doron. cost. ver. cass. ligneæ succin. alb. præp. lig. aloës an. scr. i. amb. grys. scr. s. mosch. gr. v. ol. dest. cinam. scr. i. fol. aur. N. vi. sacch. seu manus Christ. tabul. ad pondus omnium. M. F. pulv. S. Haupt-stärckendes Pulver, darvon eine gute Messer-Spitz voll Morgends und Abends langsam in den Mund zergehen zu lassen.*

Pulvis anti-Apoplecticus. ℞. *Cinnab. nat. cinnab. antim. spec. contra apoplex. complet. an. unc. s. M. F. Pulv. de quo m. & v. sumatur scr. i. ex aq. ceras. nig.*

Alius. ℞. *Succin. alb. pulv. dr. ij. spec. diamb. dr. i. sem. carv. dr. s. M. F. Pulv. subtiliss. de quô sumatur cuspis cultelli singulis mensibus, primô die post novilunium.*

Pulvis anti-Epilepticus. ℞. *Pulv. de Guttet.* vel *March. epilept. dr. i. cinnab. antim. gr. xxiv.* (*subinde etiam lapid. bez. unicorn. an. scr. s.*) *M. F. Pulv. divid. in 3. p. æq. S. Vergicht Pulver auf dreymal.*

Alius. ℞. *Pulv. March. mirab. epilept. Minf. an scr. ij. cinnab. nat. præp. cinnab. antim. an. scr. i. magist. cran. hum. magist. ungul. alc. an. scr. s. M. F. Pulv.* dos. *m. & v. cuspis cultell. ex seq. aq.* ℞. *Aq. ceras. nig. fl. til. pæon. an. unc. i. epil. Lang. unc. s. syr. fl. pæon. unc. s.*

Tragæa specifica in Vertigine. ℞. *Fl. euphras. dr. iij. mac. dr. i. corall. rub. præp. dr. i. succin. alb. præp. gr. xv. sacch. ros. tabul. unc. iv. ol. destill. carv. fœnic. nuc. mosch. an. gut. vij. M. F. Tragæa.*

Alia. ℞. *Spec. diamosch. d. dr. ij. diamb. dr. s. mac. pulv. rad. doron. an. scr. iv. sacch. fin. unc. iij. M. F. Trag.* cui add. *amb. gr. xv.* Vel ℞. *Sem. carv. præp. coriand. præp. anis. fœn. an. unc. s. cardam. cubeb. an. dr. i. s. nuc. mosch. dr. i. mac. scr. s. caryoph. scr. s. sacch. q. s. M. F. Trag.*

Tragæa confortans Cephalica. ℞. *Spec. diamb. complet. diamosch. d. an. dr. s. diaxylo alcë scr. i. cinam. opt. dr. ii. succin. alb. præp. marg. præp. an. scr. i. nuc. mosch. dr. i. mac. cubeb. cardam. caryoph. an. scr. s. sacch. albiss. unc. iij. fol. aur. N. ii. M.*

Cucupha in Catarrhis. ℞. *Fol. meliss. majoran. orig. an. p. s. fl. ros. rub. dr. ij. lavend. stœch. Arab. rorism. pæon. tunic. an. dr. i. thur. nuc. mosch. cinam. caryoph. gr. kerm.* vel *succin. alb. præp. an. dr. s. gum. clem. benz. an. dr. i. storac. calam. dr. ii. grossô modô trita includ. sind. rub. frequentique filô interpassata in formam Cucuphæ redigantur.*

Alia in Vertigine & Incubô. ℞. *Herb. rorism. major. salv. an. p. iii. fl. ros. anth. pæon. chamom. an. p. i. storac. calam. mast. succin. an. dr. s. sem. coriand. præp. scr. ii. cubeb. caryoph. an. dr. s. nuc. mosch. dr. i. rad. Ir. flor. spec. diamb. an. scr. i. M. crassiusculè incid. & conquass. ac cum sind. rub. f. Cucupha.*

Alia spiritus animales confortans. ℞. *Herb. major. rorismar. beton. meliss. puleg. an. m. ß. fl. ros. rub. lavend. anth. an. p. i. thur. mast. rad. Ir. flor. cort. cit. sandarach. an. scr. i. caryoph. mac. cubeb. cardam. an. scr. s. spec. diamb. complet. dr. i. s. sem. coriand. nigell. an. dr. s. succin. cit. scr. i. s. mosch. gr. vii. amb. gr. iii. M. S.* Species pro Cucuphâ.

Pulvis Crinalis. ℞. *Rad. cyper. long. calam. arom. ros. rub. an. dr. vi. benz. unc. s. xyloal. dr. iii. corall. rub. succin. an. dr. ii. farin. fab. unc. ii. rad. Ir. flor. unc. iv. M. f. Pulv. subtil. add. mosch. zibeth. an. gr. v. M. S. Besonderes Haar* Poudre, *das Haupt und die Gedächtnuss zu stärcken: auch das Haar wachsen zu machen.*

Odorament. in affectibus Soporosis. ℞. *Sp. sal. armon. urinos.* vel *C. C. dr. i. s. indatur vitro angusti orificii. S. Besonderer Geist zum riechen.*

Odoramentum spiritus animales excitans. ℞. *Aq. meliss. lil. convall. an. unc. i. apoplect. cum amb. & mosch. unc. s. acet. rutac. dr. i. M. S. Anstreich-Wasser an die Schläff und Nasen.* Vel ℞. *Aq. ros. in B. M. destill. unc. i. lavend. cinam. an. dr. vi. Elix. vit. Matthiol. dr. ii. acet. fl. tun. unc. i. ros. dr. vi. sp. arom. ros. dr. i. M.*

Nodulus & Aqua odorifera. ℞. *Fol. meliss. p. i. cinam. mac. galang. caryoph. an. scr. ß. M. incisa includ. 2. Nodul. ex sind. alb. in aquâ sequenti madefaciendis.* ℞. *Aq. ros.*

rof. fragrant. unc. ii. odorif. Fuchfii unc. i. fpirit. cephal. Anhalt. compl. dr. s. acet. rof. rub. id. an. unc. ii. mofch. gr. ii. M.

Balfamus Cephalicus. ℞. *Ol. nuc. mofch. expreff. fcr. iv. Balf. apoplect. fcr. i. ol. rut. fcr. s. fuccin. gut. vii. M. S. Haupt-ftärckender Balfam.*

Alius anti-Epilepticus & contra Vertiginem. ℞. *Balf. rut. fcr. i. mac. caryoph. rof. an. fcr. s. ol. deft. fuccin. gut. v. caryoph. gut. iii. M.*

Alius anti-Apoplecticus. ℞. *Balf. apoplect. fuccin. majoran. nucift. an. fcr. s. ping. caftor. gr. i. M. S. Vermifchter Schlag-Balfam an die Nafen, Schläff und Wirbel des haupts zu ftreichen.*

Alius Memoriam confortans. ℞. *Balf. apopl. fcr. i. majoran. fuccin. an. gr. v. ping. caftor. gr. ii. ol. fuccin. gut. ii. M.*

Pediluvium anti-Catarrhale. ℞. *Herb. abfinth. orig. arthemif. ferpill. falv. fl. chamom. rof. rub. an. mi. ciner. fal. mi. M. F. Decoct. in aq. f. q.* vel *in lixiv. ex cin. lig. juniper. parat.*

Aliud. ℞. *Herb. falv. hyffop. orig. thym. beton. major. an. mi. fl. cham. mi. s. ftœch. fummit. aneth. an. mi. bacc. juniper. unc. ii. fal. unc. iii. incid. grofsô modô pro Pediluviô, à cujus abfterfione plantæ pedum inungantur calidiffimè medullâ cervinâ.*

Aliud fimplex in dolore Capitis. ℞. *Aq. dulc. menf. viii. fal. comm. m. ii. falv. hort. m. iii. acet. lib. ii. coq. invicem & ufurpentur pro Pediluviô.*

ARTICULUS II.

De Officiô Medici, in confiderandis & præfcribendis Remediis Ophthalmicis.

I.

Medicamenta *Ophthalmica* dicuntur, quæ Oculis amica, affectibus eorum fuccurrunt, & quidem vel eos roborando ac vifum acuendo, dum conjunctim fpiritus, humores, nervos & caput refpiciunt, atque hæc dicuntur *oxydorcica* ac propriè *ophthalmica*, funtque cephalica ferè, nervina ac balfamica, utilia in amaurofi, visûs imbecillitate, & caligine; vel exficcando & detergendo in Cataracta, ungue, excrefcentiis &c. Vel demulcendo ac dolorem mitigando, in doloribus oculorum, vel vi traumaticâ eis fubveniendo, in vulneribus; vel humores influentes repellendo, ut in ophthalmiâ incipiente; vel confiftentes ibi feu halitus & vapores, feu humores in coagulum abituros difcutiendo, ut in fugillatione, ophthalmiâ &c.

II.

Circa ufum horum haud immeritò cautelæ quædam obfervandæ, nam juxta vulgatam parœmiam

Non patitur lufum, fama, fides, oculus.

Not. igitur 1. in Oculorum affectibus non folùm locum, fed & focum fpectandum effe; nam licèt locus fit Oculus, focus tamen fæpiffimè tum caput, tum hypochondria, tum tota M. S. acris, ferofa & fcorbutica. 2. Repellentia non debere effe nimis frigida, adeò quidem ut repellant, fed non impellant ac impingant, atque etiam locum magis habere capite evacuatô, præfertim in ophthalmiis gravioribus. 3. Suppurationem interiorem oculis funeftam effe, & fic arcendam frigidiufculis, difcutientibus, V. S. & veficatoriis; hinc etiam emollientia, emplaftica ac anodyna oculis inflammatis magis nocent, quàm profunt. 4. Opiata cautè quoque in doloribus ac inflammationibus oculorum ufurpanda effe, utpote quæ magis ob acrimoniam morficant, quàm dolorem leniunt. Idem ferè dicendum de lacte muliebri, quod etiam tum ob unctuofitatem fuam, tum ob facilem acefcentiam fufpectum eft in doloribus oculorum, faltem illud non diu ibidem relinquendum, fed fingulis horis mutandum.

III.

Præterea 5. Notandum: acriufcula in tempore applicata optima effe ophthalmica. Obfervavit enim *Plater.* Cuidam ex casû mercurium fublimatum, locô facchari infperfum fuiffe fine noxa. *Wedel.* idem obfervavit de fpirit. vitriol. ut adeò oculus acriora ferat medicamenta. Interim non promifcuè inferenda oculis acriora, cùm morficatis fibris, & citatô affluxû, inflammatio augeri poffit. 6. In affectibus oculorum vitanda effe fternutatoria, caput concutientia & lacrymas ex oculis cientia. 7. Remedia ophthalmica debere effe à fordibus optimè purgata, diligentiffimè infuper trita & cribrata. 8. Topica in fuffufione & guttâ ferenâ plùs promittere, quàm præftare: interim tamen aliqua tentari poffe. 9. Topica in ophthalmiâ debere vergere ad frigiditatem, fi repellendum; ad caliditatem, fi difcutiendum. 10. Topica adftringentia, temporibus, pro influxû intercipiendô, applicanda effe.

Formulæ

Remediorum Oxydorcicorum & Ophthalmicorum.

Vinum Euphragiatum. ℞. *Rad. enul. unc. iv. fol. & fl. euphras. m. iiii. fem. fœnic. filer. mont. an. unc. ii. inclufa Nodulo fufpend. in muftô, donec efferbuerit.*

Electuar. Ophthalmicum, longô usû probatiffimum, Timæi. ℞. *Succ. euphraf. unc. ii. fœnic. unc. i. chelidon. rut. lavend. rof. pallid. an. unc. s. mell. virg. probè defpum. unc. ix. coq. ad confift. fyrup. add. pulv. euphras. rec. ficcat. unc. i. fem. fœnic. dr. ii. s. filer. mont. dr. ii. mac. cubeb. cinam. an. fcr. i. s. M. F.* Elect. S. *Latwergen, das Geficht zu ftärcken und zu erhalten, darvon einer Kiften grofs Morgends und Abends zu nehmen.*

Aliud. ℞. *Conf. fl. beton. anth. an. unc. ii. myrob. condit. N. ii. ther. vet. dr. ii. cubeb. dr. ii. fem. fil. mont. fcr. ii. fuccin. alb. præp. fcr. i. mac. fcr. ii. fpirit. euphraf. dr. ii. Effent. rorifm. dr. i. cum fyr. de ftœch. s. q. M. F. Elect.*

Pulvis oxydorcicus. ℞. *Sacch. cand. alb. canarienf. confect. fem. fœnic. an. unc. i. pulv. fl. euphraf. dr. ii. fem. fœnic. dr. iii. rad. valerian. dr. vi. ol. deftill. fœnic. gut. xi major. gut. iv. M. F. pulv. S. Augen und Geficht ftärckendes Pulver.*

Alius. ℞. *Rad. pœon. unc. s. valerian. dr. iii. fem. pœon. dr. ii. fœnic. dr. i. fal. euphraf. dr. i. s. C. C. phil. præp. ungul. alc. præp. an. dr. i. tart. chalyb. dr. ii. antim. diaph. dr. i. s. cinnab. nat. dr. i. cryft. præp. dr. iii. man. Chrift. perlat. unc. i. s. M. F. Pulv.*

Tragæa Vifum corroborans. ℞. *Fol. Euphraf. cum fl. unc. s. fem. coriand. acet. præp. dr. iij. fœnic. dr. i. s. carv. fcr. ii. s. cinam. acut. dr. i. nuc. mofc. fcr. iv. pellicul. intern. ventric. Gallin. fcr. ii. rotul. man. Chrift. unc. iii. s. ol. fœnic. gut. xi. carv. gut. vii. nuc. mofch. gut. v. M.*

Alia. ℞. *Sem. coriand. præp. rapar. anis. fœnic. an. dr. ij. pulv. euphras. filer. mont. caryoph. cardam. min. cubeb. cinam. an. dr. i. nuc. mofch. dr. ii. facch. rofat. tabul. ad pondus omnium. M. F. Tragæa.*

Sal ufualis oxydorcicus. ℞. *Sal. comm. unc. ii. Euphras. ficc. dr. ij. nuc. mofch. dr. i. cinam. fcr. ii. M. S. Befonders Geficht ftärckendes Saltz die Speifen darmit zu faltzen.*

Fomentum ophthalmicum *Plempii*, utile in Guttâ ferenâ & Suffufione. ℞. *Fœnic. rut. hyffop. euphraf. chelid. verben. beton. puleg. an. m. ß. fem. anis. fœnic. carv. ameos. filer. mont. an. dr. ii. euphraf. unc. ß. mac. cinam. caryoph. nuc. mofch. an. dr. i. incif. & conquaff. coq. ex f. q. aq.* vel fi fortius agendum *in vinô*, additô poftmodum etiam *fp. vin. applicetur cum petiis duplicatis, quotidie ter vel quater.*

Aqua Ophthalmica *Quercet.* Visum clarificans, ac utilis in Suffusione incipienti. ♃. *Croc. metall. dr. i. aq. chelidon. maj. unc. vi. infund. hujus aq. tepidæ* 3. *vel* 4. *guttæ homine resupino jacente intra oculos, infunduntur ter vel quater de die, & quidem per multos dies.*

Alia. ♃. *Aq. fœnic. chelid. m. euphrag. an. unc. i. vitriol. alb. scr. s. aloës scr. i. M. F. Collyr.*

Collyrium anti-Ophthalmicum expertum. ♃. *Album. ov. N. i. agitetur cum frusto aluminis in patinâ stanneâ ad consistent. Unguent. quod extend. super linteum & tepidè oculis applicetur.*

Aliud in formâ aquæ expertissimum. ℞. *Aq. ros. plantag. an. unc. ij. solan. unc. i. vitriol. alb. scr. i. dissolv. & colat. add. tut. præp. scr. i.* alii etiam addunt *flor. zink. scr. s.* vel *facch. sat. camph. &c. S. Augen-Wässerlein.*

Aliud. ♃. *Aq. ros. alb. fœnic. euphrag. an. unc. ii. sp. vin. rectif. dr. i. facch. alb. tut. præp. an. dr. i. M. S.* ut suprà.

Collyrium aliud anti-Ophthalmicum. ♃. *Ov. Gallin. ad duritiem coct. & demptâ testâ & vitello cavati, inde facch. sat. gr. vi. camph. gr. ij. vitriol. alb. gr. iij. mell. ros. unc. s. postquam paulisper ita mixta steterint, fortiter exprim. & si liquor nimis crassus, add. aq. ros. q. s.* Alii *cavitatem replent vitriol. alb. hinc suspendunt ovum in cella, ut liquor in aquam rosar. suppositam defluat, & exprim. Colaturæ guttæ aliquot in oculos infunduntur, linteôque madidô teguntur.*

Collyrium in formâ Linimenti. ♃. *Butyr. recentiss. q. pl. lapid. calaminaris in alcohol redact. q. s. ut fiat Ung.* Vel ♃. *Butyr. rec.* 9. *aq. ros. lot. unc. s. tut. præp. dr. i. camph. dr. s.* Vel ♃. *Axung. porc. absque sale, vinô lot. unc. i. camph. scr. s. his mixtis add. facch. satur. scr. i. tut. dr. s. ocul. canc. præp. corall. rub. præp. marg. præp. an. gr. xv. M. f. de his ung. cujus tempore somni, magnitudo lentis immittatur cantho majori, & palpebræ inungantur.*

Cataplasma Anodynum, expertum in doloribus Oculorum, & præsertim in contus. & vulneribus. ♃. *Pom. dulc. N. iii. coq. ex aq. ros. & plantag. s. q. ad mollit. trajic. per crib. pulpæ add. facch. albiss. dr. ii. camph. gr. xi. croc. gr. v. M. F. Catapl. applicandum tepide ac sæpiùs iterandum.*

Collyrium in Vulneribus. ℞. *Aq. ros. fœnic. euphras. an. unc. i. tut. dr. i. camph. gr. iii. sief. alb. s. op.* vel *facch. sat. scr. i. facch. cand. alb. dr. i. M.*

Collyrium pro maculis & nebulis detergendis. ♃. *Croc. metall. subtiliss. pulv. dr. i. vitriol. alb. scr. s. aq. ros. rub. unc. s. flor. cichor. per deliq. unc. iii. macerentur tepidè per horas 6. filt.*

Aliud. ℞. *Tut. præp. dr. s. marg. præp. scr. s. camph. vitriol. alb. an. gr. ii. facch. cand. alb. dr. i. M. F. Pulv. subtiliss. m. & v. oculo, pisi magnitudine inspergendus.* Hôc absolutô, ♃. *Pingued. Thymal. pisc. Aschen-Schmaltz scr. ii. fel. lucii pisc. scr. i. M. F. Mixt. m. & v. lentis quantitate oculi cantho majori indenda.*

Aqua experta *Timæi* in Epiphora. ♃. *Tormentill. grossô modô pulver. dr. i. alum. gr. v. aq. ros. plant. an. unc. i. stent in locô calidô per diem & noctem, filt.*

ARTICULUS III.

De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Oticis.

I.

MEdicamenta *otica* dicuntur, quæ Auribus amica, affectibus eorum succurrunt, & quidem vel intrinsecùs cerebrum roborando spiritusque vigorando, ut influant, nec stationem suam deserant, qualia sunt cephalica; vel extrinsecùs, seu detergendo, mundando, ac obstructiones reserando, vel humiditates superfluas exsiccando seu discutiendo, vel flatus resolvendo, vel dolorem leniendo.

II.

In usu horum Not. 1. in affectibus Aurium etiam semper magis respiciendum esse ad caput: immò ad alia viscera, quàm ad aurem ipsam. Sic in affectibus aurium quibuscunque, qui non oriuntur à solâ causâ externâ. Medicamenta martialia, splenetica & hypochondriaca sunt optima. Proinde etiam in otalgia diaphoretica unicè prosunt, cùm lympha plerorumque, si non omnium affectuum aurium potissima causa sit. 2. Cavenda esse in affectibus aurium, quæ spiritus vel nimis confundunt, ut sternutatoria, vel obtundunt, ut frigida nimis, actû vel potentiâ. 3. Tepida debere esse Otica auribus indenda, quæ blandè demulceant, cùm frigida nervis & nervosis partibus sint adversa. 4. Priusquam topica applicentur, sordes aurium probè esse removendas, ut scil. aditus pateat, nec viscositate illâ sordidâ virtus remedii obtundatur. 5. Topica formâ suffitûs magis exsiccare, vaporosa humida magis demulcere, oleosa & spirituosa magis discutere; in singulis tamen cavendum, ne quid nimis, cùm vaporosa frequentiùs usurpata, partem debilitent, & aquea, membranulam laxent.

III.

Præterea, 6. Not. præstare Injectiones & decocta clysteris modô parata omittere, nisi urgeat necessitas. 7. Si emolliendum vel demulcendum, topica immediatè instillari posse: contrà quando roborandum, cum bombace immitti. 8. Tres vel quatuor guttas de liquidis pro unâ dosi sufficere, neque enim consultum est, hunc angiportum obruere. 9. Immissis topicis in aurem oppositam cubandum esse, ut meliùs penetret, & profundiùs illabatur medicamentum. 10. Valdè unctuosa & viscida, quæ meatum obviscant, non temerè auribus indenda esse, hinc non conveniunt olea crassa, rancida, pinguedines, linimenta &c. si ol. amygd. & pingued. anguillæ vel serpent. excipias. 11. Acriora auribus nunquam instillanda esse, cùm tenuis membrana lædi, & facilè erodi possit, unde dolor & inflammatio. Valet id inprimis in oleis destillatis, quorum hæc est differentia, ut inprimis quædam possint ad paucas guttulas immitti, ut leniora, si præsertim refracta dispergantur; hinc commodissimè olea carminativa permiscentur cum ol. amygd. amar. quædam verò bombace excepta, possunt saltem indi, ut v. g. ol. destill. anis. quædam verò planè vitanda sunt, vel non nisi parcè aliis remiscenda, ut v. g. ol. destill. juniper. succin. aliaque calidiora. 12. Immissis topicis, aurem obturandam esse gossypio moschato, quod solum subinde prodest. 13. Masticatoria in applicatione topicorum non esse negligenda, ut meatus auditorius, qui ab aure ad os tendit, magis aperiatur; hinc masticetur cinam. vel cubeb. vel mastix, &c.

Formulæ

Remediorum Oticorum.

INjectio auricularis in Surditate & dolore. ♃. *Anth. mij. coq. in urin. puer. lib. i. s. ad lib. i. Col. add. Rhodomell. unc. iv. M.*

Decoctum pro evaporatione in Aures. ♃. *Ment. salv. puleg. rorism. cent. min. cinam. abrot. an. mi. bull. in vin. alb. generos. s. q. ad* 3. *part. consumpt.* Vel ♃. *Sem. carv. dr. ii. bacc. laur. N. ij. fl. chamom. fol. salv. rorism. an. mii. coq. in s. q. aq. tempore decubitus excipiatur vapor.* Hinc ♃. *Zibeth. gr. iv. mosch. gr. ii. ol. dest. salv. rorism. an. gut. iv. hâc mixturâ imbuatur gossypium, quô aures obturentur.*

Aliud. ♃. *Herb. serpill. major. meliss. rut. puleg. absinth. tanacet. cent. min. an. mi. rosm. m. s. flor. lavend. beton. stæch. salv. an. m. s. bacc. laur. unc. ij. Juniper. unc. i. coq. ex aq. & vin. alb. s. q. colatura servetur pro* evapora-

evaporatione, masticando sub ea mast. vel cinam. à fomentatione auribus imponatur gossypium madefactum Elix. vit. Matth. vel *aq. apoplect.* vel *essent. aconist. Mins.* vel *spirit. Anhalt.* aut *aq. Regin. Hungar.* vel *pingued. anguill. aut serpent. cum paucis guttis ol. destill. anis.* vel *succin.* vel *cum Balf. peruv.* Vel ♃. *Ol. amygd. amar. dr. iii. Balf. peruv. scr. iv. ol. destill. rorism. gut. iii. M.*

Aliud fortius. ♃. *Elleb. alb. dr. ii. pulp. colocynth. scr. s. castor. dr. s. orig. serpill. rut. an. m. s. fol. laur. unc. s. cubeb. dr. s. coq. in vin. & aq. an. p. æq. excipiatur vapor.*

Suffitus siccus. ♃. *Thur. mast. succin. an. unc. s. castor. scr. i. lign. guaiac. dr. i. s. ladan. benz. an. dr. ii. confract. & incis. dentur ad scat. S. Rauch zu den Ohren.* Post suffitum. ℞. *Balf. peruv. gut. xv. ol. dest. anis. gut. ii. zibet. opt. gr. ii. M. inting. bombax ac particula ejus auribus imponatur.*

Alius. ℞. *Lign. aloës dr. s. mast. thur. an. scr. iv. alipt. mosch. gr. iv. M. pro fumô, quem accipiat æger per infundibulum inversum ter de die.* Hinc ℞. *Ol. dest. lig. Rhod. gut. iv. anis. gut. iii. succin. gut. ii. amb. grys. gr. iv. dissolv. s. a. & M. cum bombac. moschat. ad scr. ii. s. detur in Charta. S. Vermischte Bisam Baumwolle, darvon ein Stick lins Ohr zu thun.*

Alius. ♃. *Lig. aloë dr. i. thymiam. benz. an. scr. iv. mast. dr. i. M pro Suffit.* hinc ♃. *Ambr. gr. iii. mosch. gr. ii. rotul. man. Christ. N. ii. M. exactissimè & insperge bombac. madefact. cum ol. anis. post suffitum immitte particulam auribus noctû, & repete aliquot diebus.*

Mixtura experta *Plateri*, in Tinnitu aurium ex casû. ♃. *Aq. vit. cochl. i. succ. cep. cochl. dimid. ol. dest. spic. gut. iv. M. & auribus instill.*

Turundæ acouisticæ. ♃. *Galb. pic. naval. an. dr. ii. elleb. alb. pulv. scr. v. zibeth. gr. vi. M. divid. in p. viii. vel x. formâ instar caryophyllorum in sindone rarissimâ involvendas, filô ad extremitates majores appensô, ut ex aure extrahi possit.*

Mixtura in Dolore aurium vehementi. ℞. *Ol. amygd. d.* vel *lact. mulieb. dr. ii. castor. croc. an. gr. i. s. pulv. op. gr. iii. cum gossypiô indatur auri dolenti calidè.*

Evaporatio anodyna. ♃. *Fol. plantag. solan. an. mi. fl. chamom. melilot. an. pi. coq. in lact. pro suffumig.* Vel ℞. *Malv. bismalv. violar. lactuc. an. mi. sem. malv. cydon. an. dr. i. s. fl. cham. melil. rof. an. pi. f. Decoct. pro evaporat.* vel *foment.* Hinc ℞. *Lact. mulieb. unc. ii. album. ov. in liquorem versi unc. s. instill. tepidè.*

Cataplasma anodynum. ℞. *Herb. malv. bismalv. an. mi. medull. pan. alb. unc. iv. coq. in s. q. lact. vacc.* vel *capr. ad consist. pult. adde vitell. ov. N. ii. ol. rof. unc. ii. croc. scr. i. M. F. Catapl. moderatè calidè applicandum.* Vel ℞. *Cep. sub cineribus coct. N. i. butyr. rec. unc. ii. ol. chamom. rof. an. unc. i. croc. scr. i. M. applic. tepidè.*

ARTICULUS IV.

De Officiô Medici, in præscribendis Remediis Odonticis, aliisque Oris & faucium affectibus destinatis.

I.

MEdicamenta *odontica* sunt, quæ Dentibus amica, eos roborant, sordes detergendos dealbant, vitiosum acidum gingivis & dentibus hostile absorbent, & blanda vi adstrictoria gingivarum tonum conservant & roborant. Ad hæc referuntur ea etiam remedia, quæ in affectibus linguæ, gingivarum, uvulæ ac faucibus conveniunt, ut ex infrà annexis formulis videre est.

Formulæ

Prædictorum Remediorum.

PUlvis Dentifricius. ℞. *Oss. sep. C. C. ust. pumic. præp. an. unc. iij. mosch. scr. i. asperge spirit. rof. unc. s. & sicca.* Hinc ♃. *Gr. kerm. sant. rub. an. unc. s. sp. vin. q. s. pro extrahendâ tincturâ, quâ irrora aliquoties prædictum Pulv. & sicca.*

Aliud. ℞. *Mandib. luc. pisc. corall. alb. C. C. ust. alum. ust. rad. Ir. an. unc. s. sal. gemm. dr. i. M.* Vel ℞. *Rad. bistort. alum. corall. alb. an. unc. i. M. F. Pulv. subtiliss.* Vel ♃. *Lapid. pum. subtiliss. pulv. unc. i. pulv. Ir. dr. iii. Gall. mosch. ver. dr. i. ol. rof. rosmar. salv. cinam. an. gut. vi. silic. fluv. albiss. calcin. & pulv. unc. iv. pan. sigil. tost. pulv. & crib. unc. ii. cin. rosmar. salv. juniper. tabac. an. dr. i. myrrh. alum. roch. an. dr. ß. M. f. Pulv.* tingi possunt, si placet, hi pulveres vel *tinct. santal. & gr. Kerm.* vel *coccioniglia in aq. aluminosa solut.* & pulveribus aspersa, qui exinde rubescunt, vel leni admoti igni, purpurascunt.

Aqua Dentifricia. ℞. *Aq. font. dilue in eâ spirit. vitriol.* vel *alum. q. s. ne nimium acescat.* Hôc lavamentô quotidiè m. & v. cum laciniâ laneâ fricentur dentes. Vel ♃. *Alum. ust. subtiliss. pulv. dr. ij. cinam. integ. dr. i. ß. aq. rof. fontan. an. unc. iv. bull. in phiala vitrea supra cineres calidos ad ℥. p. consumpt.*

Pasta Dentifricia Dominarum. ♃. *Cryst. præp. dr. i. ß. pulv. later. lap. pum. an. unc. ß. oss. sep. corall. utr. an. dr. ii. margarit. caryoph. rad. Ir. fl. an. dr. i. Mosch. gr. iv. syr. de rof. sicc.* vel *mell. rof. q. s. ut fiat Pasta mollis pro dentibus fricandis, colluendo postmodum os vinô.*

Dentifricium Infantum dentientium. ♃. *Butyr. rec. unc. i. mell. despum. dr. vi. corall. rub. præp. unc. ß. f. mixt. quâ fricentur Gingivæ bis vel ter in die ad dentitionem facilitandam.*

Opiata *Borelli*, dentes mundificans, corroborans, ac carnem gingivarum restituens. ℞. *Parùm alum. solve in unc. i. sp. sulph. add. conf. rof.* vel *bugloss. unc. vi. M. & detersô Dentium tartarô admoveatur.*

Alia. ℞. *Alum. dr. ß. dissolv. ad ignem in unc. iii. acet. hinc add. mell. unc. ii. coq. simul, donec redeant in formam Opiatæ mollis.* Hâc mixturâ m. & v. gingivæ fricentur.

Dentiluvium scorbuticum. ℞. *Rad. bistort. sem. cochlear. an. dr. ij. alum. dr. i. mast. dr. iii. coq. in aq. font. s. q. ad lib. i. col. add. mell. rof. unc. ii. M. f. Lot. S. Mund-Wasser offters warm in den Mund zu halten.*

Aliud in Gingivarum erosione. ♃. *Herb. cochlear. veron. salv. prunell. an. mj. polyp. q. unc. ß. mast. myrrh. an. dr. ij. alum. dr. ß. incis. & contus. coq. in aq. salv. lib. ij. Col. add. mell. rof. unc. iii. M. S.* ut suprà.

Gargarismus expertus in Prunellâ febrium. ℞. *Herb. semperviv. rec. miii. canc. viv. N. iv. aq. semperviv. maj. unc. iv. acetos. fl. nymph. an. unc. iii. M. contund. & exprim. add. acet. fl. sambuc. rof. an. unc. i. ß. dissolv. sal. nit. præp. scr. i. diamor. unc. i. M. S. Bevvährtes Gurgel Wasser in der Bräune.*

Alius. ℞. *Aq. prunell. unc. iv. acetos. frag. plantag. an. unc. ii. semperviv. mai. unc. i. diamor. dr. vi. vel unc. j.* vel *mell. rof. diamor. an. unc. ß. troch. de nit. præp. scr. i.* vel *dr. ß.* vel *spirit. vitriol. gut. x. M. f. Garg.* à cujus usû lingua & fauces illinantur *diamor. unc. i. syr. viol. dr. vi. sp. vitriol. gut. iv. M.* Vel ℞. *Aq. semperviv. maj. prunell. an. lib. i. succ. semperviv. m. unc. i. sal. prun.* vel *armon. dr. i. M.*

Gargarismus albus in Aphthis & Anginæ principiô. ♃. *Aq. plantag. rof. rub. spermat. ran. an. unc. iv. album. ov. in aquam agitando redact. N. iii. sacch. cand.* vel *cryst all. unc. i. M.*

Gargarismus in dolore, ulcere & inflammatione Uvulæ & Tonsillarum. ℞. *Decoct. hord. com. mi.* vel *ii. fl. malv. hort. aut rof. rub. lib. i. rob. diamor. mell. rof. an. unc. i. s.* vel *diamor. mell. rof. syr. de rof. sicc. an. unc. s.*

sp. vitriol. scr. s. M. pro Gargarismate. S. Gurgel-Wasser zum einspritzen.

Alius in Anginâ. ℞. *Aq. plantag. solan. ros. caprifol.* vel *equiseti an. unc. iii.* vel ℞. *Rad. bistort. dr. ii. cupul. gland. dr. i. fl. ros. rub. m. s. balaust. pi. herb. plantag. scabios. an. m. s. incis. & conquass. coq. ex aq. s. q. in Col. lib. i. dissolv. mell. ros. unc. s. diamor. unc. i. s.* alii etiam addunt *sp. sulph. q. s. ad notabilem acidit.*

Alius simul anodynus, *Foresto* maximè usualis. ℞. *Lact. capr. aq. plantag. an. lib. s. M.*

Gargarismus suppurans fit, ex *decoct. ficuum & malv. in lacte cum integrô crocô.* vel ℞. *Rad. alth. dr. vi. glyc. dr. ii. fl. malv. lil. alb. an. m. s. fic. arid. N. vi. coq. cum aq. malv.* vel *lact. ad ʒ. in col. lib. i. M. dissolv. mell. ros. unc. i. M.*

Gargarismus in Faucium ac gulæ exulceratione, fissuris ac ardore utilis. ℞. *Hord. mund. mi. C. C. rasp. unc. i. s. herb. prunell. fl. malv. arbor. an. m. s. fol. semperviv. m. mi. sem. cydon. plantag. an. dr. ij. gammar. fluv. contus. N. vi. incis. & contus. coq. ex aq. font. lib. iii. ad ʒ. p. consumpt.* Colaturâ hac sæpiùs os colluatur, sorbillando subinde *unc. i.* vel *ii.* Hinc de sequenti Mixturâ cochl. i. sensim frequenter lingat. ℞. *Mucilag. sem. cyd. aq. ros. fact. mell. ros. an. unc. ii. succ. semperviv. rec. cochl. iv. M.*

Gargarismus detergens, in ruptô Abscessû. ℞. *Scabios. fl. ros. an. mi. coq. ex aq. hord. s. q. in col. lib. i. dissolv. mell. ros. unc. ii. M.*

Alius in Ulceribus faucium. ℞. *Herb. prun. cochlear. plantag. an. mi. coq. ad lib. i. in col. dissolv. diamor. mell. ros. an. unc. i. s. sp. sulph. scr. i. M.* vel seq. in morbô Gallicô probatus. ℞. *Ros. rub. balaust. an. mii. Gall. dr. ii. gland. unc. s. plantag. sicc. m. i. s. cort. aurant. alum. ust. an. dr. iii. coq. in aq. plant. ad consumpt. ʒ. p. add. mell. ros. col. unc. iii.* M.

Collutio oris in Dentium vacillatione. ℞. *Cort. gran. unc. i. s. balaust. dr. i. ros. rub. dr. s. alum. dr. i. s. herb. salv. mi. rorism. dr. i. s. sem. coriand. dr. ii. incis. & contus. dentur ad chart. de his cochl. i. bull. in s. q. vin. aq. & acet. teneatur in ore.*

Alia in Gingivarum laxitate. ℞. *Fl. ros. rub. balaust. malv. arbor. an. dr. s. fol. nasturt. aquat. ment. satur. an. mi. hyssop. salv. an. m. s. f. Decoct. in aq. fab. ad lib. i. in colat. dissolv. alum. dr. i. diamor. mell. ros. col. an. unc. i. s. M. hinc fiat inunctio.* ℞. *Mell. ros. col. diamor. an. unc. i. sp. vitriol. q. s. M.*

Linctus in Prunellâ. ℞. *Mucilag. sem. psyll. cydon. malv. cum aq. rub. idæ.* vel *spermat. ran. extr. an. unc. s. succ. semperviv. maj.* vel *syr. viol.* aut *portul. dr. vi. nit. depur. dr. s.* vel *scr. ij. M. S. Sässtl vor die Bräune.*

Alius in Faucium & Palati excoriatione à calore febrili. ℞. *Sem. psyll. cydon. an. dr. i. s. Gum. Tragac. dr. i. cum s. q. aq. ros. extrahatur mucilago satis liquida,* add. *syr. viol. parem quantitatem, f. instar Gelatinæ, quâ utatur æger frequenter ex cochl. diuq; in ore contineat.*

Linimentum melluminatum ad Ulcera Faucium & Gingivarum. ℞. *Pulv. aquileg. salv. ment. nuc. mosch. an. dr. ii. alum. ust. unc. s. mell. unc. ii. M. S. Mundfeil-Sälbl.*

Aliud. ℞. *Alum. crud. dr. i. s. fl. aquileg. fol. salv. an. dr. ii. rad. Ir. flor. dr. i. s. myrrh. el. scr. ii. mell. ros. cum sp. sal. acific. q. s. M. f. Linim.* Vel ℞. *Syr. de ros. sicc. mell. ros. an. dr. ii. s. mast. elect. pulv. dr. s. sp. vitriol. gut. iii. M.*

Cataplasma in Anginâ. ℞. *Rad. alth. unc. i. s. fol. malv. violar. an. mi. fl. cham. melil. an. pi. coq. in aq. ad mollit. pist. add. farin. sem. lin. fœnugræc. hord. an. unc. i. nid. hirund. in pulv. redact. unc. ii ol. amygd. viol. butyr. rec. an. unc. ii. ol. cham. unc. i. M. f. Catapl. ab aure ad aurem per collum calidè applicandum.*

Aliud. ℞. *Farin. hord. fab. an. unc. iv. nid. hirund. unc. ii. sterc. cann. alb. exsicc. unc. i. s. mell. unc. ii. ol. ros. q. s. M. f. Catapl.* Vel ℞. *Nid. hirund. N. i. stercor. can. alb. mi. coq. in vin.* vel *lact. ad consist. pult.* vel *pistentur cum mell. & axung. porc.*

ARTICULUS V.

De Officiô Medici, in præscribendis & considerandis Medicamentis Thoracicis.

I.

Medicamenta *Thoracica* seu *Pneumonica* sunt, quæ pulmonibus appropriata, eorum tonum sartum tectumque conservant, ac humores in iis contentos ad anacatharsin præparant. Actionem suam exercent, vel humores crassos viscidos incidendo, attenuando, & detergendo, ac membranam interiorem ad contractionem & excretionem irritando, atque hæc dicuntur præ cæteris *Bechica* & *arteriaca*, quæ conveniunt in tussi, asthmate, expectoratione difficili, catarrhô suffocativô &c. de quibus suprà. Vel humores tenues, acres, salsos, titillantes & rodentes incrassando, pepasmum inducendo, orgasmum tollendo, & acrimoniam fluxilem retundendo; atque hæc audiunt *intercipientia*, utilia in tussi ferinâ, hæmoptysi, catarrhis salsis &c. Vel stagnantem sanguinem, serumque spissescens, & in coagulum abiturum, resolvendo & discutiendo, ut in asthmate; vel pulmones læsos, erosos & ulcerosos, vi balsamicâ & vulnerariâ detergendo & consolidando, ut in Phthisi &c.

II.

Circa usum horum Not. 1. In *Bechicis* semper humoris expectorandi qualitatem attendendam esse, ut inter incidentia & incrassantia accurata fiat distinctio, neque dentur incrassantia, ubi viscosi & tenaces peccant humores, nec incidentia & attenuantia, ubi tenues, salsi & acres. 2. In affectibus thoracis subinde magis prodesse resolventia, quàm expectorantia, cùm sint quasi anima pectoralium. Sic in pleuritide & asthmate magis resolventia: in tussi & Phthisi magis Bechica conveniunt, interim pro re nata hæc variè misceri possunt. 3. In pectoralibus vitanda nimis exsiccantia, vel saltem cum humidis miscenda. 4. Vitanda quoque nimis laxantia, tam interna, quàm externa. Illa tonum debilitant, ventriculum dejiciunt, ac inappetentiam cient, hinc bechicis linctibus in magnâ copiâ & continuò uti, non est consultum: hæc verò poros ampliando & magis dilatando, ad affluxum recipiendum magis disponunt, unde in unguentis pectoralibus etiam cautio esse debet. 5. Bechica sensim magis ac pedetentim, quàm unâ vice deglutienda, pitissando nempe & sorbendo ut scil. pars ad asperam arteriam feratur & derivetur magis. 6. Decocta pectoralia præferenda sæpiùs esse linctibus dulcibus. 7. Pectori inimica esse frigida, acida, salina, nitrosa, & vitriolica; illa serum coagulando: reliqua partim irritando, partim fundendo. Intelligendo tamen hæc singula de pectore vel debili, vel erosô & essentialiter affectô; hinc acida in genere conveniunt aliquibus in casibus, sed ordinariè pulmonibus nullâ erosione contaminatis, sic. v. g. prosunt, in pleuritide, pro tussi juvanda & conservanda; in asthmate, incidendi fine, mixta tamen & refracta cum dulcibus.

Formulæ

Remediorum Thoracicorum.

Decoctum Pectorale in Pleuritide & Peripneumonia usuale. ℞. *Rad. liq. unc. s. tussilag. dr. iii. herb. scabios. capill. ven. chærefol. heder. arbor. card. b. an. m. s. fl. bellid. papav. errat. an. pii. viol. p. i. fic. N. v. jujub. sebest. an. N. ix. passul. min. mund. unc. i. sem. melon. excort. malv. an. dr. ii. coq. ex aq. hord. s. q. in Col. lib. i. dissolv. syr. fl. rhœad. unc. 1. s. de liq. de succ. card. b. an. unc. i. spirit. sulph. acid. gut. xv. M. S. Brust-Tranck auf* 3. *oder.* 4. *mahl.*

Decoct.

Decoct. ad Tussim, aliásque Pulmonum læsiones. ♃. *Rasur. lig. sassafr. unc. i. maceretur in aq. font. lib. vi. add. rad. levist. unc. s. enul. dr. iii. herb. heder. terrest. scabios. pulmonar. an. mii. sem. anis. fœnic. an. dr. iii. coq. ad* 3. *addendo in fine rad. liq. unc. s. passul. min. conquass. dr. vi. Col.*

Aliud ad Tussim. ℞. *Rad. enul. Ir. flor. an. dr. vi. herb. scabios. veron. hyssop. heder. terrest. an. mi. fic. ping. N. v. sem. anis. dr. iii. incisa coq. ex cerevis.* Vel ℞. *Fic. N. vii. passul. mi. zibeb. unc. s. Jujub. N. z. siliq. dulc. dr. vi. mell. unc. ii. s. coq. in s. q. aq. ad* 3. *addendo sub finem acet. opt. unc. iii. Col. & clarif. dentur lib. iii. bibat quotidie bis lib. s.*

Apozema antiphthisicum. ♃. *Rad. chin. incis. dr. iii. rasur. ebor. dr. i. ras. C. C. dr. i. s. dactyl. N. vi. viij. infund. in aq. font. s. q. per noct. mane add. fol. arnogloss. bugul. agrimon. veron. virg. aur. capill. ven. an. p. ii. hord. pii. uv. pass. enucleat. m. s. coq. ad lib. ii. col. add. cons. ros. rub. unc. ii. stent simul per horas* 3. *Col. S. Brust-Tranck vvider die Lungen-Sucht, darvon Morgends, Abends und Nachts ein Trunk zu thun.*

Aliud. ℞. *Rad. chin. in taleol. incis. unc. i. sassafr. sant. cit. an. unc. s. macerentur in aq. font. mens. ii. s. add. herb. hed. terrest. pulmon. scabios. an. mii. sem. anis. fœnic. an. unc. s. rad. liq. dr. iii. passul. min. unc. i. coq. ad* 3. *Col.*

Aliud. ♃. *Rad. symph. maj. glyc. an. unc. s. fol. marub. tussilag. pulmonar. veron. sanic. agrimon. bugul. an. m. s. fl. scabios. viol. an. p. ii. passul. min. dr. vi. sant. rub. dr. ii. s. coq. in s. q. aq. in Col. lib. i. s. dissolv. looch. de pulm. vulp. de symph. Fernel. de Jujub. an. unc. s.* vel *injice cons. ros. rub. rec. unc. i. s.*

Julapium Pectorale. ℞. *Aq. farfar. scabios. veron. hyssop. an. unc. iii. syr. de jujub. de liq. an. unc. i. s. M. S. Brust-Julep auf 4. mahl.*

Mixtura Pectoralis anti-Asthmatica *Timæi.* ♃. *Looch. san. & expert. unc. i. aq. asthmat. unc. iv. cinam. unc. iii. fœnic. unc. ii. veron. scabios. an. unc. i. s. sp. card. b. angel. an. dr. i. M. S. Lufft Wasser vvider die Enge, Löffel voll weiss zu gebrauchen.*

Aqua Asthmatica. ℞. *Aq. ceras. nig. hyssop. veron. fl. acac. an. unc. i. asthmat. unc. i. spirit. anis. essent. sacch. an. dr. ii. Bals. sulph. anis. terebinth. an. scr. i. confect. alk. incompl. dr. s. extr. croc. gr. vi. sacch. perlat. unc. ß. M.*

Alia. ♃. *Pulv. Gumm. ammon. dr. i. aq. hyssop. vin. Rhen. an. unc. ii. M.* Vel ♃. *Aq. ceras. nig. hyssop. an. unc. ii. epil. Lang. asthmat. an. unc. s. spirit. ceph. Anhalt.* vel *Elix. vit. Matth. dr. ii. anis. opt. dr. ii. s. mosch. amb. an. gr. i. sacch. cand. alb. unc. s. M.*

Aqua Pectoralis & antiphthisica. ♃. *Aq. antiphthis. Mins. unc. ix. magist. corall. perl. an. scr. ii lact. sulph. dr. i. fl. sulph. scr. i. s. sacch. cand. alb. pulv. unc. s. M.*

Mixtura pleuritica. ♃. *Aq. card. b. scabios. chærefol. an. unc. i. s. ocul. canc. præp. antim. diaph. an. scr. i.* vel *dent. apr. mandib. lucii pisc. spirit. sal. armon. an. scr. s. laud. op. gr. dimid. jul. viol. dr. vi. M.*

Emulsio antipleuritica. ♃. *Sem. mel. excort. unc. ß. card. Mar. card. b. an. dr. ß. amygd. d. dr. iii. pinear. dr. ii. aq. scabios. fl. papav. rhœad. card. b. an. unc. i. s. M. f. Emuls. add. pulv. antipleurit. scr. i.* vel *ras. dent. apr. ocul. canc. an. scr. ß. man. christ. perl. dr. i. s. M.*

Emulsio in Phthisi utilis. ♃. *Sem. melon. excort. dr. vi. papav. alb. dr. i. amygd. d. excort. N. xxx. pan. alb. probè tost. unc. i. s. aq. veron. scabios. hyssop. an. unc. iii. borrag. viol. an. unc. iv. sacch. alb. unc. i. M.*

Brodium antiphthisicum. ♃ *Pullum exenteratum ac in ventre pone sacch. ros. unc. iii. item veron. heder. terrest.* vel *aliam herbam antiphthisicam, coq. lentô igne in ollâ coopertâ in s. q. aq. relinquatur per noctem suprà cineres calidos, manè sumatur pullus contusus cum Brodiô.*

Aliud. ♃. *Succ. express. nasturt. bellid. chærefol. ad cochlear. ii.* vel *iii. cum pauxillô mell. ros. dissolv. in s. q. brod. carn.* Vel ♃. *Herb. prædictas aut alias hujus virtutis ad mii.* vel *iii. contus. affund. brod. carn. saliti, ebulliant unc. iv.* vel *v. Col.* add. *mell. parùm.*

Brodium antiasthmaticum. ♃. *Sperm. cet. dr. i. dissolv. in s. q. brod. carn.*

Aliud antipleuriticum. ♃. *Ol. depur. lin. unc. ii. ol. anis. gut. iv. dissolv. in s. q. brod. carn.*

Decoct. Galli veteris, in affectibus Thoracis. ♃. *Rad. enul. tussilag. an. dr. vi. liq. unc. s. herb. heder. terrest. scabios. an. mii. veron. pulmon. tussil. an. mi. tart. alb. unc. i. agar. dr. ii. incisa indantur ventri Galli veter. exenterat. coq. in aq. s. q. tamdiu, donec omnis caro ab ossibus abscedat, exprim. & col. dos. quotidie unc. iv.* vel *v. cum gut. ix. Bals. sulph. anis.*

Electuarium Antiphthisicum. ♃. *Cons. ros. veter. unc. ii. pulv. haly rec. præp. dr. ii. antihect. Poter. dr. s. Bals. sulph. anis. gut. vii. syr. de symph. Fernel. q. s. M. F. Elect.* vel ♃. *Cons. ros. rub. fl. bellid. an. unc. i. looch. san. & expert. de pulm. vulp. de farfar. an. unc. s. pulv. anonym. an. dr. s. sulph. scr. i. spec. diatrag. fr. scr. ii. syr. viol. papav. errat. an. q. s. M. F. Elect. S. Besondere Latvvergen vvider die Lungen-Sucht, darvon dreymahl des Tags einer Nuss gross zu nehmen.*

Electuar. Asthmaticum. ℞. *Fl. sulph. unc. i. s. cinam. dr. s. z. z. scr. ii. croc. dr. i. mosch. gr. vi. mell. despum. unc. iii.* vel *q. s. M. F. Elect. S. Brust-Latvvergen vvider die Enge, den Tag 2. mahl* 3. *Quintl. schvver darvon zu nehmen.*

Eclegma antiphthisicum ex succis. ♃. *Succ. symphyt. maj. lib. sanguisorb. veron. ros. rub. salv. min. heder. terrest. farfar. portul. an. unc. iv. depur. & s. q. sacch. albiss. redig. in formam Looch.*

Looch album. ♃. *Ol. amyg. d. sacch. penid. an. p. æq. M. exactè, ut abeant in massam albiss.*

Looch domesticum. ♃. *Ol. amygd. d. rec. unc. iv. syr. Jujub. capill. ven. an. unc. ii. sacch. alb. dr. ii. M. in mort. marmor. S. Brust-Safft.*

Linctus contra Tussim, Pleuritidem & Asthma, vid. suprà de expectorantibus.

Morselli Pectorales. ♃. *Looch. san. & expert. dr. v. spec. diair. dr. ii. condit. rad. enul. unc. i. cort. aurant. dr. vi. fl. benz. gr. v. sacch. albiss. in aq. fœnic. sol. lib. ß. M. F. Morsul. S. Brust-Morsellen.*

Trochisci pectorales. ♃. *Extr. glyc. dr. ii. amyl. dr. vi. mosch. zibeth. an. gr. i. ß. ol. anis. gut. vi. sacch. albiss. unc. vi. mucilag. gumm. tragac. q. s. M. f. Trochisci.*

Rotulæ antiphthisicæ. ♃. *Succ. glyc. inspiss. unc. ß. spec. diair. scr. iv. fl. sulph. spec. diatrag. frig. an. dr. i. sacch. penid. unc. i. ß. ol. anis. gut. vii. cum s. q. mucilag. trag. f. Troch. majores. S. Besondere Brust-und Husten-Zeltlein darvon nach Belieben zu nehmen.*

Aliæ. ♃. *Pulm. vulp. præp. dr. i. extr. enul. pulv. glyc. an. scr. ii ß. fl. sulph. scr. i. benz. gr. v. sacch. fin. in aq. tussilag. dissol. unc. ii. ß. M. F. Rotul.* add. *ol. anis. gut. x.*

Aliæ præstantes. ℞. *Antim. diaph. ex regul. dr. i. fl. benz. dr. ß. succin. alb. præp. mastich. subtiliss. pulv. spec. diatrag. frig. an. scr. iv. croc. orient. gr. xv. essent. amb. sicc. gr. xvi. ol. anis. gut. vi. fœnic. gut. iv. sacch. albiss. in aq. ceras. nig. dissol. unc. iii.* M. f. Confect. in Rotulis.

Pulvis antiphthisicus. ♃. *Fl. sulph. unc. i. s. diair. tabulat. unc. ß. M. F. Pulv. S. Lungen-Pulver, darvon eines Ducaten schvver auf einem frisch-gesottnen Ey zu nehmen.*

Alius. ♃. *Bals. sulph. dr. ii. impast. cum sacch. cand. alb. unc. ii. pulv. succ. glyc. rad. enul. Ir. flor. lact. sulph. an. scr. ii. spec. diatrag. frig. dr. i. M. F. Pulv.* Vel ♃. *Fl. sulph. ter sublim. scr. ii. ß. Pulv. anonym. pulm. vulp. præp. Haly. an. dr. i. sperm. cet. dr. i. sacch. penid. unc. i. M. F. Pulvis.*

Alius. ♃. *Pulv. Haly. spec. diair. diatrag. fr. an. dr. i. fl. sulph. ter sublim. scr. ii. benz. gr. xv. sacch. cand. alb. unc. ii. s. fol. aur. N. vii. M. F. Pulv. S. Lungen-Pulver, darvon i. Quintl mit dem Gersten-Schleim zu nehmen.*

Alius. ℞. *Visc. querc. herb. salv. an. unc. i. pulmon. veron. an. unc. ß. rad. enul. pulm. vulp. præp. an. dr. ii. exsicc. & seorsim pulveris.* add. *facch. albiss. ad pondus omnium. Detur ter in die ad cochl. i. super buccellâ pan. vinô madid.*

Pulvis antipleuriticus. ℞. *Sal. prun. dr. ii. Pulv. fl. papav. errat. corall. rub. an. dr. i. magist. dent. ap.* vel *mandib. luc. pisc. ocul. canc. an. scr. i. facch. viol. unc. ß. M. F. Pulv.* dos. *à scr. i. ad ii. ex aq. papav. errat.*

Pulvis antiasthmaticus. ♃. *Fl. sulph dr. i. benz. dr. ß. M.* Vel ♃. *Spec. diamosch. d. compl. scr. ß. Gumm. ammon. gr. v. benz. gr. iv. croc. Aust. gr. v. M.*

Pulvis pectoralis Michaëlis. ℞. *Rad. aron. crud. pulv. unc. i. sulph. opt. commun. benz. pulv. an. dr. ij. antihect. Poter. unc. ß. facch. q. s. vel pro lubitu. M. f. Pulv. cujus* dos. *à dr. ß. ad dr. i.*

Tragæa in affectibus Pectoris. ♃. *Liq. ras. dr. ij. sem. anis. fœnic. an. dr. i. ß. cass. lign. dr. ii. cubeb. dr. i. rad. Ir. flor. dr. ß. i. facch. ros. tabul. unc. iv. ol. destill. anis. vel fœnic. gut. xi. M.*

Lotio pedum in Asthmate. ℞. *Herb. major. rorism. an. mj. hyssop. orig. lavend. serpill. fl. chamom. an. mij. ros. calend. an. mi. M. pro lavacrô pedum. S. Species zum Fuss-Wasser.*

Unguent. pectorale. ℞. *Ung. pectoral. unc. i. de alth. unc. i. ol. irin. amygd. d. an. dr. ij. croc. scr. i. M.* Vel ♃. *Pulv. cep. sub cineribus coct. unc. iii. cui* add. *ol. viol. irin. lin. an. unc. ß. ung. pectoral. unc. i. croc. orient. scr. i. M. S. Brust-Salben.*

Aliud antipleuriticum. ℞. *Ung. de alth. pingued. mur. mont. an. unc. i. ol. amygd. d. unc. ß. camph. scr. i. M.*

Cataplasma pectorale, expectorationem promovens. ℞. *Hord. crud. ad mollit. coct. in aq. malv. lib. s. pistetur* add. *ol. viol. amygd. d. an. unc. i. croc. scr. i. M.*

Aliud in dolore pleuriticô. ℞. *Rad. alth. lil. alb. an. unc. ii. fol. malv. violar. parietar. an. m. i. sem. lin. fœnugræc. an. dr. iii. fl. chamom. melil. papav. errat. an. pii. coq. in s. q. lact. ad mollit. contus.* add. *ol. amygd. d. chamom. lil. alb. an. unc. i. ß. ping. gallin.* vel *ung. rub. potab. unc. i. farin. sem. lin. q. s. M. f. Catapl.*

Ex speciebus prædicti decocti, parari etiam possunt Sacculi & Fomenta &c. Plura de his vide superius in remediis expectorantibus.

ARTICULUS VI.

De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Cordialibus.

I.

MEdicamenta *cordialia* seu *cardiaca* sunt, quæ cordi familiaria, illud respiciunt, vel flammulam vitalem depressam, nec satis emicantem instaurando, & particulis suis volatilibus sulphureis, seu oleosis & balsamicis, seu spirituosis, alacriorem sanguinis in corde rarefactionem, & in spiritus exaltationem promovendo; qualia conveniunt in languoribus cordis, lassitudine cum malignitate, seniô, pallore, frigore, cachexiâ, virium debilitate aliisque affectibus, ubi spiritus deficiunt, ac particulæ sulphureæ volatiles & spirituosæ, vel obtusæ, vel non sufficienti quantitate vigoratæ sunt, vel illud respiciunt, eandem luculam vitalem p. n. exardentem, ut alienis quasi urat flammis, particulis suis aqueis, acidis, nitrosis, mucilaginosis & adstringentibus refrænando, sulphureasque, balsamicas & mercuriales volatiles particulas, nimis efferatas deprimendo, obtundendo, & præcipitando, vel agunt sanguinis grumescentiam & coagulationem corrigendo, acidumque illud inspissans & coagulans absorbendo, vel nimis fusam & rarefactam M. S. ut spiritus suos vix contineat, constipando, firmando, ac sulphur concentrando, vel peregrinum malignum fermentum, calidum vitale oppugnans discutiendo, vel spiritus recreando, restaurando, vel eos veluti torpidos & sopitos excitando.

II.

Quoad legitimum horum administrandi & applicandi modum. Not. 1. Alterationem excessivam in utramque partem cordi non convenire, hincque cavendum esse, & à nimis refrigerantibus, quæ motum spirituum præpediunt, & ab excessivè calefacientibus, quæ eundem dissipant. 2. In debilitate virium non statim ad confortantia cordialia, nec ad illa quidem sola confugiendum, sed causas insuper removendas esse, nisi urgeat indicatio vitalis: præterea convenire aërem liberiorem & diætam convenientem. 3. Cordialibus volatilibus, rarefacientibus & resolventibus, interponenda esse tonica, quæ calorem conservant, ac villos & fibras nerveas tuentur. 4. Cordialia debere esse quàm maximè penetrantia, tum præcipuè interna, tum etiam externa; hinc epithematibus acetum & camphora additur, ac eadem ex penetrantibus spirituosis composita, omissis fixioribus, quæ in poros non admittuntur, non sunt de nihilo. 5. Cordialia omnino non posse omnia, sed eadem ab invicem distinguenda, neque confundenda fixa cum volatilibus, generalia cum specialibus, neque alimenta cum medicamentis. Sic fixa præstantiora sunt, si humores acidi absorbendi; vel fermentatio & orgasmus biliosus sedandus: volatilia verò & aromatica, ubi spiritus magis intendendi & excitandi. 6. Moschatis & ambratis non abutendum esse, cùm nimis rarefaciant, ac in motum cieant spiritus, eosque inquietos reddant, præsertim in febribus, palpitatione cordis & hæmorrhagiis.

Formulæ

Remediorum Cordialium.

JUlepus Cordial. ♃. *Aq. borrag. bugloss. rub. idæ. an. unc. i. cinam. bugl. dr. ii. succ. cit. rec. dr. vi. confect. alk. dr. i. syr. de rub. idæ. unc. ß. M. S. Hertz-Julep Löffel voll vveiss zu gebrauchen.* Vel ♃. *Syr. rub. idæ. unc. i. conf. alk. scr. ii. spir. ros. scr. i. aq. ceras. nig. unc. iii. sp. vitriol. q. s. M.*

Julapium vitæ. ℞. *Vitell. ov. rec. N. ii. facch. albiss. unc. ß. ol. cinam. gut. iii. vin. alb. vel Hispan. aut malvat. unc. vi. M. exactè.* Si efficaciùs velis, add. *amb. gr. ii. ol. dest. cit. gut. iii. conf. alk. scr. ii. M.*

Julapium Perlatum. ♃. *Aq. cit. borrag. meliss. ceras. nig. an. unc. iii. spirit. ceras. nig. unc. i. facch. albiss. dr. vi. marg. præp. dr. i. ß. M. agitentur optimè s. a. S. Perlen-Julep* 3. *oder* 4. *Löffel voll in der Schvvachheit einzugeben.*

Aqua cordialis in Febribus malignis. ♃. *Aq. borrag. bugl. an. unc. i. ß. ceras. nig. acetos. an. unc. i. ros. cinam. an. dr. vi. marg. præp. à scr. i. ad dr. i. bez. orient. gr. vi. man. christ. perl. dr. vi. M. S. Hertz-und Perl-Wasser.*

Alia. ♃. *Aq. borrag. bugl. fl. cit. scorz. an. unc. i. ß. card. b. card. M. an. unc. ß. cinam. bugl. dr. ii. spec. de hyac. smaragd. præp. an. scr. i. ß. bez. orient. scr. s. man. Christ. perl. q. s. ad gratiam saporis.*

Aqua cordialis in Hypercatharsi & fluxibus alvi. ♃. *Aq. cord. frig. unc. ii. ß. rub. id. frag. ros. an. unc. i. cinam. bugl. unc. ii. carbunc. unc. i. marg. præp. scr. i. C. C. ust. scr. ii. corall. rub. præp. scr. i. smaragd. præp. scr. ß. spirit. rub. id. dr. ß. ros. scr. i. myv. cydon. unc. ß. M. S. Besonderes Krafft-Wasser zu starcken, und zu stillen.*

Aqua perlata. ♃. *Aq.* 4. *cord. ceras. nig. an. unc. i. cit. ex totô naph. an. unc. ß. cinam. bugl. unc. ß. marg. orient. præp. scr. ii. magist. corall. scr. i. ß. C. C. ust. præp. scr. i. man. christ. perl. dr. ii. M.*

Aqua Confortativa cum confect. Alkerm. ♃. *Aq. borrag. bugl. an. unc. i. ß. ceras. nig. acetos. ros. an. unc. i. cinam. unc. s. conf. alk. compl. dr. i. marg. præp. scr. i. vel dr. ß. man. christ. perl. unc. ß. M.*

Alia

Alia in fluxibus sanguinis. ♃. *Aq. perlat. usitat. ceras. nig. cordial. temperat. borrag. bugl. an. unc. i. cinam. cydoniat. dr. iii. corall. rub. præp. marg. præp. an. scr. i. C. C. ust. præp. scr. i. s. lap. bez. orient. gr. iiii. syr. accetos. cit. unc.* ß. *man. Christ. perl. dr. ii. M.*

Aqua confortativa in Gravidis. ♃. *Aq. perlar. usitat. ceras. nig. cord. temper. borrag. an. unc. ii. cinam. cydoniat. unc. s. Bals. embryon. unc. i. lap. bez. or. gr. vii. marg. præp. corall. rub. præp. C. C. philos. præp. an. scr. i. confect. alk. incompl. dr. i. syr. gran. man. Christ. perl. an. unc.* ß. *M.*

Emulsio perlata *Montagnanæ.* ♃. *Aq. Borrag. à flor. in vit. destill. lib. i. marg. præp. dr. iii. aq. cinam. unc. i. M. in mort. marmor.*

Alia *Craton.* ♃. *Marg. orient. præp.* vel *magist. perl. dr. i.* vel *magist. matr. perlar. dr. i. perlar. præp. dr. s. aq. fl. borrag. unc. iii. cordial. frig. unc. i. cinam. bugl. unc. s. Jul. ros. q. s. M. S. Perlen-Milch.*

Alia. ♃. *Amygd. d. excort. dr. vi. sem. 4. fr. m. excort. dr. i. aq. borrag. bugl. unc. i.* ß. *typh. cerv. unc. i. M. f. Emuls.* add. *magist. perlar. dr. i. sp. ros. rub. idæ. an. gut. xi. man. Christ. perl. q. s.*

Electuarium Cordiale. ♃. *Conf. ros. rub. vitriolat. unc. iv. pulp. cit. condit. unc. ii. condit. cit. unc. i.* ß. *fl. cit. condit. unc. i. magist. perlar. corall. an. scr. ii. conf. alk. de hyac. an. dr. ii. syr. perlar. orient. & gran. dulc. an. q. s. M. f. Elect. S. Herz stärckende Lawvergen.*

Aliud. ♃. *Conf. ros. rub. unc. iv. bugl. unc. ii. affund. sp. vitriol. gut. xiij. M. in mortar. lapid.* add. *conf. alk. dr. ii. spirit. rub. id. dr. i. syr. fl. tun. q. s. M. F. Elect. tegend. fol. aur.* S. ut suprà. *Darvon zu Zeiten einer Kosten grosz zu nehmen.*

Aliud in palpitatione cordis. ♃. *Conf. ros. rub. unc. ii. meliss. cit. an. unc. i. conf. alk. de hyac. an dr. i. spec. diamarg. fr. diarrhod. Abb. an. dr.* ß. *corall. rub. præp. scr. i. syr. de limon. q. s. M. f. Elect.*

Morselli Cordiales. ♃. *Confect. alk. de hyac. an. unc.* ß. *pulv. cordial. Timæi dr. ii. condit. cort. cit. unc. i.* ß. *fl. cit. dr. vi. sp. ros. rub. id. an. dr. i. sacch. albiss. in succ. cit. sol. lib. i. M. S. Hertz-stärckende Morsellen.*

Alii simul Stomachici. ♃. *Confect. alk. compl. spec. pro morsul. Imperat. an. unc. s. cort. rec. cit. aurant. an. dr. iii. amyd. d. excort. unc. i. sacch. in aq. ros. sol. lib. i. M.*

Tabulæ Cardiacæ. ℞. *Cort. exter. cit. condit. dr. iii. limon. unc.* ß. *aurant. dr. ii. confect. sem. fœnic. dulc. dr. i. s. coriand. dr. iii. carv. dr. i. incid. in pulv. & leviter contund.* add. *nuc. mosch. pulv. dr. s. spec. aromat. ros. scr. iv. amb. grys. scr. s. sacch. opt. unc. vi. mucilag. sem. cydon. aq. meliss. extract. q. s. M. F. Tabul. s. a.*

Aliæ pretiosæ. ♃. *Marg. præp. dr. ii. corall. rub. præp. succin. alb. præp. dr. i. magist. C. C. ebor. an. dr. i. s. sacch. alb. unc. ii. mucilag. sem. cydon. q. s. M. F. Tabell.*

Rotulæ Cordiales. ♃. *Magist. corall. perl. an. dr. i. conf. alk. dr. ii. ol. destill. cinam. gutt. iii. cit. gut. ij. sacch. albiss. in aq. carbunc. sol. unc. ii. vel q. s. M. F. Rotul.*

Pulvis Cordialis. ♃. *Corall. rub. præp. dr. vi. marg. præp. dr. ii. sacch. opt. unc. i. ol. destill. cinam. gut. iii. M. F. Pulv. S. Hertz-Pulver.*

Pulvis Cordialis analepticus. ℞. *Corall. rub. præp. dr. ii. ocul. canc. præp. dr. i. marg. præp. dr. s pulv. analep. frig. Mind. dr. ii. mac. scr. i. sal. acetosel. gr. xv. sacch. albiss. unc. ii. M. F. Pulv.* de quô post pastum cochleare minus, vel per se, vel cum pane vinô imbutô sumatur.

Tragæa Cordialis. ♃. *Marg. præp. succin. præp. corall. rub. præp. C. C. ust. præp. magist. ocul. canc. matr. perl. an. scr. ii. man. Christ. s. unc. i. s. amb. gr. vii. ol. cinam. gutt. iii. caryoph. gut. iv. fol. aur. N. vii. M. ad scat. S. Hertz-stärckendes Trisaneth, darvon nach dem Essen ein kleiner Löffel voll auf einer Schnitten Wein und Brod zu nehmen.*

Alia pretiosa. ℞. *Marg. orient. præp. corall. rub. præp. an. scr. iv. lapid. s. pretios. an. scr. i. C. C. ust. præp. scr. iv. amb. opt. scr. s. mosch. gr. v. man. Christ. s. unc. iii. s. fol. aur. N. vii. M.*

Epithema Cordiale frigidum, in Febribus utile. ♃. *Aq. meliss. borrag. lavend. ros. an. unc. iii. acet. fl. tun.* vel *ros.* aut *fl. samb.* vel *rub. ideæ. unc. i. vel ii. spec. pro epith. cord. dr. i. s. gr. kerm. pulv.* vel *spec. diatrion. sant.* aut *cordial. temper.* vel *lig. aloës* aut *cort. cit. dr. s. croc. camph. an. scr. i. album. ov. conquass. N. i. M. S. Hertz- und Pulss-Uberschlag.*

Aliud, quo Spiritus Vitales subitò reficiuntur. ♃. *Aq. meliss. lib. i. fl. cit. ros. an. lib. s. spec. cord. temper. dr. ii. diamb. diamosch. d. an. dr. i. succ. cit. unc. iii. acet. ros. unc. i. vin. alb. lib. s. M. pro Epithem.*

Unguent. Cordiale. ♃. *Ung. ros. unc. ij. spec. pro epithem. cord. subtiliss. pulv. dr. i. diamb. dr. s. ol. lig. Rhod.* vel *Bals. ros. scr. s. camph. scr. i. M.* possunt etiam addi *ol. dest. cinam. gut. vi. mac. scr. s.*

Aliud. ♃. *Ung. pomat. unc. s. ol. lig. Rhod. gut. vij. caryoph. cit. an. gut. iv. spec. cord. temper. scr. ii. mosch. gr. ii. M.*

Sacculi Cordiales pro corde & pulsibus. ♃. *Spec. cord. temper. dr. iij. fl. ros. rub. lavend. an. dr. i. mosch. gr. iv. M. f. 2. Saccul. cum sind. rub. pro pulsibus & unus pro Corde, madefiant seq. liquore.* ♃. *Aq. ros. lavend. an. unc. iij. aq. cinam. unc. s. acet. ros. dr. x. croc. scr. s. camph. gr. v.*

Alii. ♃. *Fl. borrag. bugl. viol. meliss. anth. an. pi. spec. cord. temper. pro epith. cord. an. scr. ii. cort. cit. rec. dr. s. M. f. 2. Saccul. madefac. aqua seq* ♃ *Aq. Borrag. unc. i. s. cinam. meliss. an. unc. i. odorif. Fuchs. dr. vi. acet. ros. unc. i.*

Aqua odorifera. ℞. *Aq. odorif. Fuchsii unc. i. sp. cephal. Anhalt. camph. dr. i. aq. cinam. destill. dr. i. s. M.* Vel ℞. *Aq. ros. fragrant. odorif. Fuchs. an. unc. s. acet. rub. idæ. dr. ij. S. Anstreich-Wasser an die Nasen, Hertz und Pulss.*

Alia. ℞. *Aq. ros. frag. unc. i. lavend. cinam. Elix. vit. an. dr. vi. acet. fl. tun. unc. i. ros. dr. vi. spirit. ros. dr. i. M.*

ARTICULUS VII.

De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Stomachicis.

I.

MEdicamenta *stomachica* sunt, quæ stomacho appropriata, illi succurrunt, & quidem, vel particulis suis volatilibus ignem vitalem adjuvando, & calorem stomachi promovendo & conservando, vel particulis incisivis cruditates liquando, vel illum seu fibras ejus constringendo, sicque sanguinem & spiritus ejus magis uniendo; atque talia locum habent in anorexiâ, dysorexiâ, læsâ chylificatione, ructibus, singultibus, cardialgiâ, inflatione stomachi, vertigine sympathicâ, aliisque ventriculi à frigiditate oriundis symptomatibus, suntque vel aromatica, vel oleosa balsamica, vel sale volatili inprimis oleosô referta, vel spirituosa, vel carminativa, vel leniter adstringentia, quæ stomacho succurrunt, fermentum ejus iners & deficiens acuendo & instaurando, qualia sunt omnia sale vel acidô, vel volatili potissimùm referta, vel fermentum excedens acrimoniâ, sive salinâ, sive biliosâ corrigendo, qualia conveniunt in omni excessivâ acredine, ut Cholerâ, diarrhœâ, cardialgiâ, singultû, fodâ, aliisque ejusmodi affectibus.

II.

In usû horum pro debito Regimine Not. 1. In omnibus remediis adhibendis videndum esse, quomodo se habeant erga ventriculum, ac ità semper corrigendum esse fermentum, ne calorem vel tonum ventriculi negligamus, ipsique noxam inferamus, & vice versâ ità calorem temperandum, ne negligamus fermentum: præ omnibus verò

verò ejus parietes, & villos moderatè adstringentibus firmandos esse. 2. Nimium refrigerantia ventriculo nocere, cùm sit viscus naturâ suâ frigidum, uti etiam nimium laxantia, ut tepida, pinguia, oleosa, &c. 3. Ità alterandum esse ventriculum, ne contrarius præternaturalis status inducatur. 4. Cavendum esse, ne in alteratione ventriculi alia viscera lædamus, sic in externis providendum, ne lædatur epar, quod proximè incumbit: in internis verò, ne vel nimis calefaciendo bilem acuamus, vel nimis refrigerando eam reddamus inertem. 5. Stomachicis calidis minùs ex totô resolubilibus, non fidendum esse, quia grossiores particulæ remanent, & ventriculum gravant, vel irritant. 6. Non obruendum esse ventriculum copiâ medicamentorum quorumvis, tum sibi, tum aliis dicatorum. 8. Roborantia magis vacuô ventriculô danda, exceptis alimentis medicamentosis, interim spirituosa quædam, ventriculo à repletione gravato, modicè concedenda esse. 8. Topica stomachica frequentiùs & usitatiùs parte anticâ applicari, ubi epate ex parte tegitur, aliquando tamen posticâ, ubi orificium superius recumbit.

Formulæ

Remediorum Stomachicorum.

Decoctum amarum, vid. superiùs de *Antifebrilibus.*

Aliud in Anorexiâ proficuum. ♃. *Fol. agrimon. absinth. cent. min. an. mi. coq. in s. q. aq. font. ad lib. s. dissolv. facch. unc. i. M.* Vel ℞. *Rad. cichor. herb. absinth. Rom. card. b. an. mi. cent. min. m. s. coq. in vin. & aq. cichor. an. mens. dimid. ad 3. p. consumpt. Col. detur m. & v. bonus haustus.*

Julapium Stomachale. ℞. *Aq. cinam. opt. unc. vi. ment. meliss. an. unc. iii. ol. vitriol. ritè parat. gut. xii. cinam. gut. vi. syr. de ment. unc. i. s. M. S. Magen-Julep, darvon 2. oder 3. Löffel voll zu nehmen.*

Aqua clareta Stomachalis. ♃. *Cinam. crassiusculè trit. unc. i. maceretur in lib. i. aq. vit. per se in vase vitreô; in aliô vase vitreô per se & scorsim macer. sacch. albiss. unc. vi. aq. ros. lib. s. stent scorsim in infus. per 2. vel 3. dies, sæpiùs de die agitando, tandem simul misceantur, & per manicam transmittantur.* Dos. *cochl. i. vel ii. jejunô stomachô.*

Vinum Hippocraticum. ♃. *Cinam. acutiss. unc. iij. mac. caryoph. an. dr. ij. cardam. min. dr. i. s. cort. cit. extern. unc. i. infund. in vin. alb. generos. lib. vi. stent in locô tepidô per triduum. Colat. edulcor. Sacch. alb. unc. x. Col. iterum bis vel ter per manicam Hippoc.*

Rosa solis. ♃. *Ros. sol. rec. m. iii. nuc. mosch. coriand. anis. ros. rub. sicc. an. unc. s. galang. zz. caryoph. an. dr. ij. glyc. unc. i. cardam. zedoar. gr. parad. calam. arom. an. dr. s. sant. cit. dr. i. sant. rub. cinam. an. dr. vi. aq. vit. opt. lib. vi. infunde per dies aliquot. Col. per manicam Hippoc.* add. *sacch. opt. lib. i. M.* Dos. *Cochl. i. vel alterum.*

Vinum absinthiacum. ♃. *Herb. absinth. lib. ij. ß. card. b. rorism. an. lib. s. summit. cent. min. unc. iij. rad. caryophyllat. lib. s. fl. sambuc. cort. cit. aurant. an. unc. iii. M. incis. & contus. ad saccul. pro amphora musti. S. Species zum Wermuth-Wein.* Mutata dosi, etiam in minori quantitate lib. aliquot vini infundi poterunt, vel solus spiritus absinthii in vinô dissolvi.

Aliud Vinum Stomachicum. ♃. *Rad. enul. dr. vi. zz.* vel *zedoar. dr. iii. herb. ment. crisp. absinth. an. mi. sem. anis. dr. iii. cinam. acut. dr. ii. incis. dentur ad Nodulum pro mens. ii. vin. alb.*

Mixtura Stomachica. ♃. *Elix. propriet. P. dr. ii. Essent. absinth. scr. ii. ol. mac. gut. vi. M. S. Magen-Essentz, darvon 20. oder mehr Tropffen aus einer Brühe zu nehmen*: Alii etiam addunt *tinct. chalyb.* Vel *Sp. sal. armon.* Alii solum *Elix. prop. P. ad gutt.* 20. vel 30. propinant.

Electuarium Stomachicum calidum. ♃. *Conserv. rorism. unc. iii. fl. tunic. unc. ii. condit. zz. chinens. unc. iii. cort. aurant. unc. i. s. spec. diacinam. arom. ros. an. dr. vi. cubeb. unc. s. cardam. dr. iii. syr. de cinam. q. s. M. f. Elect. S. Magen-stärckende Latvverg, davon des Tags 2. oder 3. mahl einer vvelschen Nuss gross zu nehmen.*

Morsuli Stomachici. ♃. *Spec. pro morsul. Imperat. unc. i. condit. zz. chinens. cort. cit. nuc. ind. an. unc. s. cardam. dr. i. s. cubeb. dr. ii. ol. destill. cinam. gut. v. mac. gut. vii. caryoph. gut. iv. citr. gut. iii. facch. albiss. in aq. sassafr. cum cinam. dissol. lib. i. M. f. Morsul. S. Magen-Morsellen.*

Alii. ♃. *Gr. paradis. dr. ii. affund. aq. cinam. unc. iv. stent in infus. per noct. manè col. in Col. dissolv. sacch. albiss. unc. ix.* add. *spec. arom. ros. dr. ii. diarrhod. dr. i. cardam. min. scr. ii. cubeb. dr. ii. condit. cort. cit. aurant. cydon. an. dr. vi. zz. Chin. dr. ii. Condit. & aromata incidantur grossô modô f. s. a. Morsul. asperg. spirit. ros. in quô amb. gr. vi. dissolv.*

Alii, vaporum ascensum ex stomachô prohibentes. ℞. *Sem. Coriand. acet. præp. unc. s. spec. aromat. ros. diatrion. sant. an. dr. i. Condit. nuc. ind. unc. ß. carn. cydon. dr. vi. nuc. mosch. an. scr. iv. cons. ros. vet. unc. i. sacch. albiss. in aq. ros. sol. lib. s. M. f. Morsell.*

Alii contra Sodam. ℞. *Spec. diacret. Mins. dr. vi. ebor. ust. dr. i. ocul. canc. præp. unicorn. foss. corall. rub. præp. an. scr. ii. nuc. mosch. dr. i. cum sacch. in aq. portulac. s. q. solut. M. f. Morsul. S. Morsellen vvider den Sood.*

Rotulæ Stomachales. ♃. *Rotul. man. Christ. s. unc. ii. ol. destill. cinam. gut. iv. caryoph. nuc. mosch. an. gut. iii. cit. gut. ii. M.*

Aliæ etiam Bibitoriæ dictæ. ℞. *Sem. Coriand. præp. scr. i. fœnic. anis. carv. an. dr. i. nuc. mosch. scr. ii. mac. scr. i. zz. cardam. cubeb. caryoph. an. scr. i. piper. alb. long. an. gr. xv. cum s. q. sacch. in aq. carminat. solut. M. f. Rotul. S. Magen-Zeltlein.*

Aliæ contra Sodam. ♃. *Succ. liquir. inspiss. sacch. cand. alb. an. unc. i. cret. colon. dr. ii. cum mucilag. gum. tragac.* vel *arab. ex aq. veron. fact. M. f. Trochisc. lupinar. S. Zeltlein vvider den Sood.*

Pulvis Stomachicus. ♃. *Pulv. stomach. Birkman. unc. s. vel i. detur ad scatul. S. Magen-Pulver, darvon 3. Messer-Spitz voll aus einer Brühe oder Wein zu nehmen.*

Alius. ♃. *Pulv. cort. aurant. dr. ii. tart. vitriol. sal. absinth. an. unc. i. M. f. Pulv.* Vel ♃. *Rad. aron. sicc. pulv. unc. ii. sal. armon. unc. s. rad. calam. aromat. dr. ii. cinam. mac. an. dr. i. caryoph. scr. i. M. f. Pulv.*

Alius. ℞. *Pellicul. interior. ventric. capon. unc. ii. nuc. mosch. mac. sem. coriand. anis. fœnic. an. dr. i. ß. ment. dr. s. glyc. dr. i. rhodosacch. unc. i. M. f. Pulv. cujus* dos. *à dr. i. ad dr. ii.*

Pulvis Pepticus. ♃. *Flaved. cort. exter. aurant. candefact. & minutim incis. unc. ii. confect. sem. coriand. unc. ii. anis. carv. fœnic. an. unc. i. spec. arom. ros. dr. ii. sal. absinth. dr. ß. ment. pulv. scr. ii. sacch. cand. ad pondus omnium. M. f. Pulv. gross.* dos. *dr. i. post singulos pastus.*

Tragæa Stomachica. ♃. *Cubeb. dr. ii. cardam. zz. nuc. mosch. an. dr. i. caryoph. dr. s. cinam. acut. dr. ii. ol. cit. gut. ix. sacch. ros. tabul. ad pondus omnium. M. f. Trag. S. Magen-Trisenet, darvon ein Löffel voll nach jeder Mahlzeit entvveder für sich selbsten, oder auf einem Schnitl Wein und Brod zu nehmen.*

Alia. ℞. *Coriand. præp. unc. s. sem. fœnic. anis. an. dr. ii. cinam. caryoph. an. dr. i. s. sacch. ad pondus omnium duplum M. f. Pulv.* de quô capiat cochl. i. post singulos pastus nihil desuper edendo vel bibendo.

Alia. ℞. *Sem. anis. fœnic. coriand. an. dr. i. pan. biscoct. Hispan. nuc. mosch. an. dr. ii. caryoph. scr. iv. cinam. opt. dr. ii. sacch. fin. unc. iii. M. f. Trag.*

Alia. ♃. *Sem. coriand. præp. unc. s. cinam. spec. arom. ros. zz. mac. sant. cit. rub. an. scr. i. confect. man. Christ. unc. iv. ß. M.*

Alia in ardore stomachi. ♃. *Nuc. mosch. No. ii. magist. ocul.*

ocul. cunc. mat. perl. succin. præp. C. C. ust. præp. an. scr. i. sacch. cand. alb. unc. ii. fol. aur. No. vii. M. f. Pulv.

Linimentum Stomachicum. ♃. Ol. nuc. mosch. per express. dr. i. ß. succin. rectif. bals. Peruv. an. scr. i. M. Vel ♃. Bals. Peruv. ol. nuc. mosch. express. an. dr. ii. caryoph. scr. i. mastich. destill. scr. s. laurin. dr. ii. gumm. ladan. in ol. absinth. dissol. dr. vi. M. S. Magen-Salbl.

Balsamus stomachalis. ♃. Ol. dest. Juniper. dr. i. ment. absinth. an. dr. s. mac. caryoph. an. scr. ß. cinam. gut. v. Bals. Peruv. scr. i. ol. nuc. mosch. q. s. M. f. Bals. S. Magen-Balsam, den Magen und das Hertz Griebel darmit warm zu schmieren, und ein warmes Tuch darauff zu legen.

Emplast. stomachale Craton. ♃. Ladan. unc. ii. cer. unc. iv. ol. nuc. mosch. expr. dr. iii. M. S. Magen-Pflaster mit Zendl überzogen, auffzulegen.

Aliud. ♃. Empl. de mast. unc. i. spec. arom. ros. dr. i. ol. nuc. mosch. expr. q. s. M. f. Empl. Vel ♃. Cerat. stomach. Galen. unc. i. ladan. el. unc. s. ol. mast. vel nuc. mosch. q. s. M.

Aliud. ♃. Empl. de crust. pan. de tacamah. an. dr. iii. malax. cum ol. mastich. add. Bals. Peruv. parùm. Vel ♃. Gumm. tacamah. ladan. an. dr. iii. mast. dr. i. caryoph. dr. ß. cer. flav. dr. iii. ß. ol. destill. mast. gut. xv. ment. absinth. an. scr. ß. Bals. Peruv. scr. i. M.

Cataplasma stomachicum, pro sistendô Vomitû. ♃. Fermet. pistor. unc. ii. vel iii. Pulv. ment. crisp. nucist. mastich. an. dr. i. theriac. Androm. dr. ii. acet. ros. q. s. M. pro Catapl.

Aliud stomachicum, corroborans. ♃. Panem mellit. Leb-Zelten, q. pl. coq. in vin. Hisp. vel Malv. s. q. ad consist. Catapl. add. mac. cinam. nuc. mosch. caryoph. q. pl. M. S. Magen-stärckendes Miesl warm darauff zu legen.

Sacculus stomachalis. ♃. Comar. ment. absinth. lavend. an. m. i. mast. nuc. mosch. tacamah. an. dr. i. fl. anth. lavend. ros. an. mi. omnia incisa & sp. absinth. irrorata includ. Saccul. qui gestetur in regione stomachi.

Alius. ♃. Menth. absinth. an. mi. bacc. laur. unc. s. rad. cyper. galang. caryoph. cort. cit. cinam. mac. an. dr. i. mixta & conquass. includ. Saccul. ex sindon. rub. vinô incoq. & calidè applicando.

Alius pro compescendô Vomitû. ♃. Herb. absinth. ment. crisp. an. mi. rad. torment. unc. i. thur. mast. an. unc. s. coriand. dr. ii. ros. rub. nuc. mosch. mac. an. dr. s. incisa dentur pro Saccul. coq. in vin. & acet. an. p. æq. qui calidè ventriculo admoveatur.

ARTICULUS VIII.

De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Hepaticis.

I.

Remedia *Epatica* sunt, quæ respiciendo vel vasa, quibus refertissimum est Epar, vel humores & inprimis bilem, vel illos, tonúmque fibrarum & robur acinorum glandosorum, eidem amica sunt, ac affectibus ejus succurrunt. Hinc agunt, vel vasa obstructa aperiendo, eadem extricando, bilisque amurcam, ac viscedinem mucilaginosam expediendo, qualia sunt amara, aromatica, acria, acida, ac absorbentia salino alcalina & martialia; atque horum usus est in Icterô, cachexiâ, hydrope, affectû hypochondriacô &c. Vel agunt bilem inertem, aquosam, vel viscidam, aut particulis salinis & sulphureis volatilibus haud instructam, acuendo & restaurando, qualia sunt incidentia tum sulphurea, oleosa, aromatica, spirituosa, balsamica, tum imprimis sale volatili pollentia & acria, tum absorbentia humores austeros, acidos, figentes; atque horum usus est in cachexiâ, hydrope, anasarcâ, scirrhis, tumoribus pituitosis &c. Vel agunt bilem acriorem & copiosam, vel nimis mobilem temperando, ac refrænando, qualia sunt diluentia, acida, terrea, absorbentia, vel tonum roborando & villos firmando, qualia sunt leniter stiptica, cum partium tenuitate, ac inprimis amara, uti etiam absorbentia vitriolata & martialia, quæ maximè sunt Epatica, Icteri, chlorosis, hydropis, scorbuti, affectûs & Melancholiæ hypochondriacæ unicum & summum remedium; magis tamen in laxis & præhumidis, quàm siccis subjectis.

II.

Circa horum usum Not. 1. Non esse aperiendum, citrà diluentia ac humores fluxiles reddentia, hinc acidulæ, asylum & extremum plurium morborum sunt remedium, quod vires aperientes Vitriolicas & martiales, plurimò diluente humore habeant immersas. 2. Acidulas, de quibus jam suprà specialiter dictum, conducere, ubi salvis pulmonibus, & visceribus, diluendi ac temperandi humores præcipuè biliosi, ac laxitas villorum corrigenda, & quidem in habitu corporis magis sicciori & squalido: Thermas è contra, ubi humores acidi magis exsuperant, & corpus laxiori gaudet habitû. 3. Dulcia, exceptis passulis facilè bilescendo hepar lædere. 4. In affectibus Epatis ita adstringentibus tonicis, utendum esse, ne obstruamus; hinc consultissimum, aperientia moderari adstringentibus, & vicissim. 5. Etiam exteriùs Hepatica locum habere, quatenus mediantibus poris virtutes interiùs fibrant, licèt refractè agant, inprimis in dolore vel ardore dextri Hypochondrii.

Formulæ

Remediorum Hepaticorum.

Decoctum ante-Ictericum *Lindan.* ♃. *Rad. cich.* aut *tarax. unc. ii. chelidon. m. à dr. vi. ad unc. i. herb. endiv.* aut *cich. mi. s. vel m. ii. fragar. mi. s. marrub. m. s. tart. alb. ab unc. s. ad dr. vi. fol. senn. dr. vi. coq. in aq. & vin. an. s. q. vase clausô;* Hinc ♃. *lib. ij. pro usu*, addendo, *si præstantius volueris, cuilibet dos. sp. tart. rectif. scr. i. M.* præmissô Vomitû saluberrimum est.

Aliud. ♃. *Stercor. anser. ras. ebor. an. unc. i. chelidon cum tot. ling. cerv. fl. or. hyper. an. mii. croc. dr. ß. vin. alb. aq. font. an. lib. i. coq. ad dimid. f. Col. add. sacch. alb. q. s. & clarif. iv. album. ov.* dos. *unc. v. bis in die.*

Infusum ante Ictericum *Riverii.* ♃. *Rad. rub. tinct. unc. s. fol. chelidon. m. mi. summit. absinth. pont. cent. min. an. pj. cinam. dr. s. croc. scr. s. inf. per noct. in vin. alb. unc. viij. Col.* add. *sacch. alb. unc. s. M. capiat. m. 3. horis ante Pastum.* Hoc, p. p. Icterum recentem plerumque radicitùs evellit, per 6. vel 7. dies usurpatum.

Decoct. anti-Hydropicum. ♃. *Rad. bryon. rec. unc. i. asar. unc. s. sal. tart. dr. iii. infund. in s. q. aq. s. stent in locô tepidô per noctem*, manè add. *rad. vincetox. dr. iii. summit. absint. mi. fl. bellid. m. s. bacc. Juniper. dr. iii. incis. & contus. confund. simul ac coq. in aq. s. q. de Col.* ♃. *lib. i. s.* add. *sp. sal. armon. dr. ii.* de hôc Decoctô capiat ter in die bonum haustum.

Mixtura antihypochondriaca. ♃. *Mixtur. s. unc. s. Essent. cent. min. cochlear. an. dr. iii. trifol. fibr. dr. ii. tinct. mart. dr. i. ß. M. S. Eröffnende Essentz, darvon 15. Tropffen aus einer Brühe oder Wein zu nehmen.*

Vinum anti-Cachecticum. ♃. *Chalyb. præp. dr. vi. rad. enul. rec. unc. ii. fol. absinth. utriusque an. mii. passul. corinth. dr. vi. fol. senn. unc. ii. vin. alb. lib. iv. infund. frigidè per 24. horas. dos. unc. iv. m.*

Cerevisia medicata anti-cachectica & anti-hypochondriaca. ♃. *Rad. cich. rec. lib. s. enul. rec. unc. ii. herb. scolopend. lib. s. card. b. m. iii. bacc. junipr. lib. iii. incis. & contus. dentur ad Saccul. pro 60. mensur. cerevisiæ, qui in liquore relinquendus, donec ejus peracta fermentatione fiat transvasatio.*

Alia *Buttleri.* ♃. *Beton. salv. agrim. cochlear. absinth. Rom. an. miii. rad. enul. raph. rust. an. unc. iv. M. f. Saccul. pro cerevis. cong. viii.* mutatis mutandis, etiam ex his Vina alterantia fieri possunt.

Brodium aperitivum. ♃. *Rad. cich. fœnic. petrosel. an. unc. s. passul. exacin. unc. i. croc. scr. i. mac. scr. s. incid.*

& ventri Gallinæ abscissis alis, collô & pedibus indantur, coq. in s. q. aq. donec caro ab ossibus separetur, servetur jusculum, pro pulv. aperitivis in eô exhibendis.

Electuar. Epaticum. ♃. *Conf. rof. cichor. cochlear. an. unc. i. spec. diatrion. santal. diarrhod. Abb. an. dr. i. arom. rof. dr. f. condit. rad. cich. unc. f. nuc. ind. dr. ii. syr. capill. ven. q. f. M.*

Aliud. ♃. *Conf. fl. absinth. capill. ven. tamarisc. an. unc. i. condit. rad. enul. cort. cit. an. unc. s. myrob. condit. N. i. nuc. mosch. condit. dr. iij. confect. alk. dr. ij. spec. diarrhod. Abb. dr. i. sal. absinth. tamarisc. an. scr. ii. croc. scr. i. amb. grys. scr. f. cum syr. de cort. cit. M. f. Opiat. cujus* dos. *magnitudo Castan. per* 15. *dies.*

Aliud. ♃. *Passul. corinth. mund. lib. f. coq. in vin. vet. ad consist. pult. per setaceum trajectis* add. *conf. anth. cort. cit. condit. an. unc. i. cinam. acut. spec. arom. rof. diatrion. sant. an. scr. ii. aloës odoris. scr. i. croc. scr. ß. M. S. Leberstärckende Latwergen.*

Pulvis aperitivus & digestivus. ♃. *Sal. absinth. cent. min. card. b. magist. ocul. canc. tart. vitriolat. an. scr. ii. M. f. Pulv. S. Digestiv-Pulver, darvon 2. oder 3. Messer-Spitz voll zu nehmen, auf einer Brühe.*

Alius. ♃. *Croc. mart. aperit. scr. iv. pulv. Epat. rub. sal. absint. chelidon. mai. cent. min. an. scr. i. divid. in viii. p. æq. sumendas ex brodiô aperitivô.* Pulveres Cachectici, videantur superiùs de Chalybeatis.

Pulvis ante-Ictericus expertus *Timæi.* ♃. *Semin. aquileg. dr. vi. croc. oriental. dr. i. tart. vitriolat. dr. ß. M. F. Pulv. divid. in 7. p. æq. sumendas ex vinô calidô per 7. dies continuos.*

Pulvis præcipitans absorbens. ♃. *Ocul. canc. præp coral. rub. præp. an. dr. ii. matr. perl. præp. C. C. ust. præp. an. dr. i. fol. aur. N. v. M. F. Pulv.* dos. *scr. ii.* vel *dr. i.*

Alius specificus. ♃. *Ocul. canc. præp. corall. rub. præp. unicorn. ver. an. dr. i. antihect. Poter. dr. i. f. cinnab. nat. cinnab. antim. an. scr. f. extr. castor. scr. i. M. F. Pulv.* vel *cum solutione tragac. Pilul.* potest pro re natâ etiam aliquid addi *de laud. op.* vel *theriac. cælest.*

Tragæa Epatica. ♃. *Spec. diarrhod. Abb. scr. iv. diatrion. sant. arom. rof. an. scr. ii. sacch. rof. tab. unc. i. f. sacch. cand. alb. unc. ij. ol. destill. anis. gut. xv. M. S. Leber stärckendes Trisaneth.*

Alia, viscera abdominis roborans. ♃. *Spec. diarrhod. Abb. diatrion. sant. an. scr. ii. diacurcum. dialacc. an. scr. i. cinam. opt. dr. ii. nuc. mosch. dr. i. mac. caryoph. cubeb. cardam. an. scr. s. corall. rub. præp. dr. i. fol. aur. N. ii. sacch. albiss. unc. viii. M. F. Trag.*

Epithema Epaticum frigidum. ♃. *Aq. endiv. rof. portul. nymph. acetof. an. unc. i. f. acet. rof. unc. i. pulv. rof. sant. rub. spic. ind. an. scr. f. spec. diarrhod. Abb. diatrion. sant. an. dr. s. M. S. Leber-Uberschlag.*

Ung. deoppilativum. ♃. *Ung. deoppilat. unc. i. s. ol. destill. carv. scr. ii. M.* Vel ♃. *Ung. deoppil. carmin. an. unc. i. s. ol. dest. caryoph. gut. v. mac. gut. iii. lig. Rhod. gut. ii. M.* Vel ♃. *Ung. santal. dr. x. deoppil. dr. v. ol. dest. lig. Rhod. scr. s. ol. absinth. q. s. M. S. Leber-Salben.*

Aliud. ♃. *Axung. molendinar. ping. capon. an. unc. i. ol. capp. rut. absinth. an. dr. iij. ung. de alth. popul. an. unc. s. cer. parùm. M. S. Unterwachs-Salben.*

Unguentum Hepaticum frigidum. ♃. *Cerat. santal. unc. i. succ. cichor. rec. expr. unc. ii. bull. ad succ. consumpt.* add. *ol. rof. de capp. an. unc. s. acet. ros. dr. ii. M.* Vel ♃. *Succ. endiv. cich. portul. an. unc. i. mass. cerat. santal. unc. ij. coq. ad succ. consumpt.* add. *ol. rof. nymph. ung. infrigid. Galen. an. unc. ß. M. S. Kühlende Leber-Salben.*

Emplast. Hepaticum. ♃. *Ung. santal. dr. vi. pulv. rof. dr. i. s. ol. dest. lig. Rhod. gut. xiv. camph. gr. iv. tereb. & ceræ parum. M. F. Emplast. inducendum corio coopert. sind. rub. S. Leber-Pflaster.*

Plura de Hepaticis, vide de Præparantibus & Martialibus, quæ omnia huc spectant, & de quibus suprà.

ARTICULUS IX.

De Officiô Medici, in considerandis Remediis Spleneticis, Antiscorbuticis, & Nephriticis.

I.

MEdicamenta *splenetica* sunt, quæ Lieni familiaria, affectibus illius succurrunt, & quidem vel morum sanguinis & seri in colatoriô hôc suô retardatum tollendo, ac humores ponticos, acidos & austeros, sanguinis partes volatiles figentes corrigendo, qualia sunt aquea, diluentia & temperantia, leniter amara & aromatica, alcalina fixa & volatilia, alcalina terrea & præcipuè Martialia, quæ meritò hypochondriacorum & scorbuticorum panacæa sunt ac dicuntur, atque hæc prosunt in obstructionibus viscerum, initiô hydropis, cachexiâ, palpitatione cordis, doloribus & tumoribus hypochondriorum: Immò cùm hypochondria sint fomes quasi omnium morborum, hæc ipsa quoque ad affectus capitis & nervorum sympathicos spectant; vel agunt seri statum volatiliorem, seu ejus acrimoniam & lixiviositatem respiciendo, unde phlogoses, ebullitiones, & rarefactio sanguinis major, dolores arthritici, scorbutici vagi, sudores colliquativi nocturni, vigiliæ, inquietudines, pavores &c. quibus medentur tum aquea diluentia, tum acidula, austeriuscula, stiptica, terrea; vel respiciendo obstructiones, ac recrementa pituitosa, tartarea limosa sero immersa, & facilè in sabulum cænosum, arenulas vel calculum ipsum fatiscentia, qualia sunt aperientia generosiora, ut acida, alcalina & enixa, aromatica, abstergentia, diuretica & nephritica.

II.

Circa usum remediorum spleneticorum, Not. 1. Uti jam suprà dictum, acidulas & thermas unicum sæpè esse spleneticorum remedium. 2. Martialia hypochondriacorum panaceam esse & dici. 3. A præcipitantibus hypochondriacos & scorbuticos haud exiguum quoque accipere levamen. 4. Variare splenetica pro variô & diversô ægrorum spleneticorum statû. Nam sicuti volatilia, tam salina quàm spirituosa aromatica, nocent in affectû lienis calidô, ità prosunt in frigido. 5. Acida subinde etiam inter splenetica numerari posse, præsertim vi incisoriâ in humorum fixitate, vel fixatoria in nimiâ eorum rarefactione. 6. Diluentia, uti aperientium ità & spleneticorum actionem adjuvare, præsertim ubi serum non abundat, vel stagnat. 7. Lienem volatilioribus, & magis activis gaudere medicamentis, quàm Epar. 8. Dulcia etiam spleni minùs amica esse, eò quòd vi fermentativâ potiùs exsuscitent fervidos, salsos & acres humores, adauctâ simul bile, quæ in omnibus Melancholicis simul peccat, unde hysterica, epileptica & similia symptomata, facilè si non excitant, saltem exasperant.

III.

Ad Medicamenta *splenetica*, reducentur etiam remedia *antiscorbutica*, scorbuto præcipuè dicata, quæ sale volatili abundantia, fermentationes corrigunt, crassos & crudos humores penetrant, eosque subtiles & tenues reddunt, acidum vitiosum destruunt, obstructiones reserant, humoresque peccantes hinc inde discutiunt, & per urinas evacuant. Circa usum horum, Not. 1. Calidioribus & acrioribus cautè utendum esse, præsertim in corporibus rarioris texturæ, & calidioris temperamenti, vel saltem temperatis & blandè acidis miscenda, ut v. g. *Cichor. acetof. succ. cit.* vel quod optimum *sero lactis*. 3. Dulcia non facilè exhibenda, ac præcipuè à saccharô nimiô abstinendum esse. 3. Simplicia antiscorbutica recentia, & eorum succos aut conservas præferenda

renda esse, compositis artefactis, & præcipuè decoctis vel extractis, cùm sal volatile eorum facilè dissipetur & evanescat. 4. In eorum usû per 14. dies & ulteriùs insistendum esse, & 5. vel 6. die lenitivum exhibendum.

Formulæ

Remediorum Spleneticorum, & Antiscorbuticorum.

Remedia Splenetica eadem ferè sunt, quæ Epatica, Martialia & præparantia Aperitiva, hinc suis locis videantur.

Vinum Antiscorbuticum. ℞. *Rad. armorac. rec. tessulatim incis. unc. iv. sem. eruc. conquass. unc. i. affund. vin. Rhen. lib. iv. stent in infus. per triduum hinc Col.* dein ℞. *Fol. rec. cochlear. nasturt. beccabung. an. mii. incid. & terantur in mortar. marmor. affund. colat. superiorem, stent per diem & noct. hinc exprim. sub prælô fortissimè, & col. per chart. emporet. addendo tantillum sacch. pro delicatioribus.*

Aliud. ℞. *Herb. rec. cochlear. nasturt. aquat. an. mij. beccabung. acetos. an. mj. contund. in mort. marmor. affundendo vin. Rhenan. in quô rad. armorac. tessulatim incis. per triduum macerat. lib. iv. stent in Infus. per diem & noctem, hinc exprim. fortissimè & Colet.* add. *succ. cit. rec. unc. iv. sacch. parùm. M.* dos. *ab unc. iij. ad vj.*

Aliud. ℞. *Herb. Cochl. rec. nasturt. fumar. an. mj. rad. armorac. N.* 1. *enul. unc. i. passul. dr. vi. contus. & conquass. includ. Nodulo infundendo vinô*, vel si phlogoses excitet, *serô lact.* vel *lact.*

Cerevisia Antiscorbutica. ℞. *Fol. cochlear. cardamin. beccabung. trifol. fib. an. m. vi. epat. agrim. ling. cervin. an. mii. absinth. Rom. mi. rad. raph. rust. unc. iij. rad.* 5. *aperient. cichor. an. unc. ii. sem. carv. unc. i. s. cort. exter. limon. N. vi. xv. pass. exacinat. lib. ii. s. Saccul. pro cong. vi. cerevisiæ.*

Mixtura Antiscorbutica. ℞. *Mixtur. s. spirit. cochl. nasturt. bacc. juniper. Essent. trifol. fib. an. dr. iij. M. S. Essenz Wider den Scharbock, darvon von 20. biss 30. Tropffen einzunehmen.*

Succi Antiscorbutici. ℞. *Succ. rec. expr. cochlear. lib. s. nasturt. aquat. beccabung. an. unc. iij. fumar. cichor. acetos. an. unc. ii. mixta præcipit. cum succ. cit. S. Scharbocks-Safft, darvon 4. Untzen täglich in einer Brühe zu nehmen.* vel per se cum *dr. i. s. aq. cinam.*

Alii. ℞. *Succ. rec. expr. cich. fum. beccabung. nasturt. aquat. cochlear. an. dr. iij. seri lact. capr. unc. iv. M.*

Brodium Antiscorbuticum. ℞. *Beccabung. nasturt. aq. cochlear. acetos. Hispan. an. M. ß. raph. mar. unc. j. minutissimè concis. affund. brod. carn. ferv. lib. i. per pannum fortiss. exprim.* dos. *m. & v. unc. v. cum gut. xv. vel xx. Essent. trifol. fib.*

Electuarium Antiscorbuticum. ℞. *Pom. cit. rec. unà cum cort. incis. N. iij. fol. cochl. rec. miij. nasturt. aq. m. ij. acetosell. mi. Contund. in mort. marmor. & cum paucô sacch. f. Elect. S. Scharbocks-Latwergen.*

Aliud. ℞. *Conf. ros. antiq. unc. ii. fumar. cochlear. an. unc. i. s. pulv. troch. de viper. unc. s. syr. scelotyrb. Forest. dr. vi. vel q. s. M. ad fictil.*

Pulvis Antispleneticus. ℞. *Crem. tart. cryst. tart. an. dr. ii. scolopend. tamarisc. frax. juniper. an. dr. s. ol. mac. scr. ß. M. F. Pulv. S. Miltzeröffnendes* Digestiv-*Pulver.*

Unguent. Spleneticum. ℞. *Ol. Chamom. laur. cappar. absinth. an. dr. ii. ung. carmin. Mins. unc. i. Cerat. de cicut. unc. ß. M. S. Miltz-Salben.*

Emplastrum Spleneticum. ℞. *Empl. de bacc. laur. dr. vi. tacamah. unc. s. Bals. peruv. dr. i. cer. dr. ii. M. F. Empl. sindone contegendum.* Vel ℞. *Empl. splenet. Cerat. de ammon. an. dr. vi. M.* Vel ℞. *Cerat. de Cicut. santal. de bacc. laur. an. dr. vi. malax. cum ol. capp. & F. Emplastrum.*

Formulæ

Remediorum Nephriticorum,

Videantur de Diureticis & Lithontripticis.

ARTICULUS X.

De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Hystericis seu Uterinis.

I.

MEdicamenta *Hysterica* seu *Uterina* sunt, quæ utero appropriata, affectibus illius succurrunt, & quidem 1. Vel menses movendo, quatenus vel vias uteri occlusas reserant, vel sanguinis qualitatem vitiosam, pituitosam, acidam, ad motum ineptam corrigunt, ut orgasmum menstruum recipiat, vel sanguinem fundunt, & archæum uteri exstimulant, vel humores acidos, austeros, stipticos, sanguinem nimis figentes & concentrantes tollunt, uti maximè sunt chalybeata, sine quibus vix aliquid proficitur, vel uterum immediatè abstergunt, ac humores pituitosos, tartareos ac mucilaginosos, vasa obviscantes expediunt, poros dilatant, & unô verbô vias liberas & patulas reddunt, naturamque ad excretionem blandè sollicitant, atque hæc remedia dicuntur *Emmenagoga*, suntque vel volatilia oleosa, vel salina, volatilia, amara, aromatica, ac præsertim martialia. Vel 2. Fœtûs & secundinarum exclusionem promovendo, quatenus vel acrimonia irritante, fœtum ad calcitrationes & agitationes irritant, aut uterum stimulant, vel naturam roborant, aut vias emolliunt, aut spiritus animales majori copiâ ad fibras uteri proliciunt, atque hæc dicuntur *partum facilitantia*, suntque vel emollientia, vel confortantia, balsamica & nervina, vel stimulantia, tum salina, tum sulphurea. Vel 3. Agunt fibras uteri nerveas & membranosas roborando, per nervina, spirituosa, aromatica. Vel 4. Flatus & halitus, seu impuritates, circa & in uterô stabulantes discutiendo. Vel 5. Tandem humores extravasatos, circa uterum stagnantes resolvendo, aut humores, acidos, lancinantes, absorbendo, ac figendo.

II.

In usû horum Not. 1. *Emmenagoga* urgente & aurigante naturâ, non quietâ vel invitâ existente propinanda esse. 2. Eadem etiam esse fœtum exturbantia, hinc gravidis nunquam exhibenda. 3. Eadem justô tempore, id est, ante solitum fluxum vel novilunium imprimis data, & sæpiùs repetita, felicissimè juvare. 4. Optimum tempus movendorum mensium esse vernum, hinc maximè consultum, illô tempore 6. vel 8. diebus ante mensium tempus operari. 5. In fœtû excludendô, naturam malle duci, quàm pelli; unde talia medicamenta non propinanda, nisi constet de doloribus aperitivis portarum, & actuali nisû ad excernendum, sicque quò natura magis indiga, eò magis juvanda, ut in fœtû mortuô, secundinâ retentâ. 6. Non exhibenda esse partum juvantia, nisi constet de sitû Infantis naturali ad partum. 7. Tum puerperis in genere, tum speciatim in secundinis retentis, convenire bezoardica, putredini resistentia, & uterum purgantia. 8. Dulcia Hystericis exosa esse, & quidem illis maximè, quibus vel fermentum peregrinum uterum inquinat, vel nervosum genus affectum, vel vaporosa miasmata infestant; nam iis subinde conferunt, quibus vis fermentativa sanguini inducenda, ut in suppressione mensium. 9. Acida pariter vix non omnes lædere hystericas, fixatis humoribus & irritatis membranis, licet uterum non omnia lædant. 10. In casû dubiô, an menses sint suppressi, vel fœmina gravida, vix ultra martialia ascendendum, cùm hæc non noceant, sed simul roborent. 11. Clysteres uterinos egregiè quidem elutriare & abstergere uterum: virginibus verò & gravidis non convenire, velut & pessos ac similia topica,

Formulæ
Remediorum Hystericorum & Uterinorum.

Decoctum Emmenagogum. ℞. *Rad. fœnic. ap. rub. tinct. pimpinell. an. unc. ſ. herb. puleg. arthemis. ſerpill. calaminth. mont. meliſſ. an. m. ß. fl. cheir. calend. an. p. i. cic. unc. i. ſ. bacc. laur. unc. ſ. ſabin. dr. iii. ſem. mil. ſol. aniſ. an. dr. iii. cinam. acut. dr. vi. inciſ. & conquaſſ. coq. in ſ. q. aq. ſ. in Col. lib. i. ſ. diſſolv. ſyr. de arthemis. unc. iii. mixta clarif. & filt.* add. *eſſent. croc. gut. xxx. M. S. Tranck wider die verhaltene Monat-Zeit, Morgends und Abends ein Trunck davon zu thun.*

Aliud. ℞. *Fol. Arthemis. m. i. ſ. calaminth. orig. meliſſ. mentaſt. puleg. an. m. ß. rad. oſtrut. fœnic. petroſel. pimpinell. cort. aurant. an. dr. ii. ſ. bacc. juniper. unc. i. ſem. fœnic. petroſel. geniſt. hyper. an. dr. iii. coq. in vin. alb. ſ. q. Col. & bibatur m. bonus hauſtus.*

Julepus Emmenagogus. ℞. *Succ. limon. lib. ſ. cum ſ. q. ſacch. f. inſtar Julapii ad ignem, addendo ſub finem croc. q. ſ. ad ſaturatam flavedinem. S. Beſonder-Zeit-treibender Julep, darvon 3. Löffel voll 2. mahl im Tag zu nehmen, und 4. Tag zu continuiren.*

Julapium Hyſtericum camphoratum. ℞. *Camph. dr. ij. incende & ſæpè extingue in aq. font. lib. i. ad totalem camph. conſumptionem Col. dentur cochl. 4. vel 5. ſæpè in paroxyſmô Hyſtericô.*

Julapium Hyſtericum fœtidum. ℞. *As. fœtid. dr. i. ſ. ſolv. in aq. ceras. nig. unc. vi. ſine calore in mortar. frig. ut lacteſcat; ſumatur cochl. i. in initiô & fine paroxyſmi.*

Julapium Hyſtericum moſchatum. ℞. *Aq. naph. unc. vi. moſch. ſcr. ſ. ſang. drac. ſcr. i. M. pro 2. doſ. in paroxyſmô.*

Potiuncula ad Dyſtociam vel centies experta. ℞. *Aq. meliſſ. arthemis. cinam. hyſter. an. unc. i. myrrh. el. ſcr. i. ſ. ſuccin. alb. præp. ſcr. i. croc. ſcr. ß. M. f. Potiuncula actû calidè haurienda & intra 4. horas repetenda, ſi primò non ſortiatur effectum.*

Mixtura Hyſterica. ℞. *Aq. meliſſ. borrag. an. unc. ii. ſ. marg. præp. ſcr. i. ſ. Caſtor. gr. v. camph. gr. ij. M. S. Hertz-und Mutter-Waſſer, Löffel-voll weiſs zu gebrauchen.*

Alia. ℞. *Aq. Ceras. nig. rut. hyſteric. alb. an. unc. iij. caſtor. in nodulô ligat. & in vitrô ſuſpenſ. dr. ſ. Sacch. q. ſ. M. F. Julap. de quô capiat cochl. 4. vel 5. in omni languore, inſtillando primæ doſi, ſi Paroxyſmus urgeat, ſp. C. C. gut. xx.*

Alia. ℞. *Aq. meliſſ. puleg. fl. chamom. an. unc. i. ſ. tinct. caſtor. cum ſp. ſal. armon. fact. dr. ſ. ſpirit. meliſſ. ſcr. i. ol. deſtill. ſuccin. gut. iij. ſyr. de ment.* vel *cort. aurant. unc. ß. M.*

Mixtura in ſuppreſſione Lochiorum. ℞. *Elix. prop. P. dr. i. ſ. Eſſent. caſtor. dr. i. M.* doſ. *gut. xv. ex vinô calidô, in quô tantillum croc. mac. & cinam. ebullierit.*

Alia. ℞. *Aq. arthemiſ. hyſteric. Minſ. an. unc. i. s. cinam. unc. ſ. pulv. myrrh. el. ſcr. i. ſuccin. alb. præp. caſtor. an. ſcr. ſ. M. pro unâ vice, & ſic pro cæteris.*

Potio ad expellendam Secundinam. ℞. *Troch. de myrrh. dr. i. cinam. acut. teſticul. eq. præp. an. ſcr. i. croc. orient. ſcr. ſ. Borrac. gr. v. aq. arthemiſ. unc. ij. M. pro unâ doſi.*

Vinum Emmenagogum. ℞. *Rad. Curcum. ſcr. ii. dictamn. alb. dr. ſ. caſſ. lig. cinam. acut. an. ſcr. iiij. herb. meliſſ. puleg. an. mij. cort. flav. cit. aurant. an ſcr. iv. croc. orient. ſcr. i. M. inciſa dentur ad Nodul. pro menſ. i. vin. alb. & menſ. ſ. aq. meliſſ. deſtillat.* Doſ. *unc. iv. cum gut. vi. vel vii. tinct. chalyb.*

Aliud fortius, pro Secundinâ quoque aut Fœtû mortuô ejiciendô utilis. ℞. *Fol. ſabin. arthemiſ. dictam. cret. roriſm. puleg. an. m. ſ. rad. ariſtol. rot. apii, Ircos, rub. tinct. an. unc. ſ. bacc. laur. dr. vi. borrac. venet. troch. de myrrh. an. dr. iij. caſſ. lign. acutiſſ. unc. ſ. croc. integ. dr. ij. inciſ. & conquaſſ. affunde vin. generoſ. q. ſ. ſtent in infuſ. perpetuâ in locô calidô optimè clauſa.* Detur ſingulis matutinis hauſtus calidus.

Brodium Emmenagogum, fit ex *Decoct. Rad. enul. petroſel. cic. rub. cum cinam. croc. & mac.*

Electuarium Lochia provocans. ℞. *Conſ. abſinth. Rom. rut. an. unc. i. troch. de myrrh. dr. ii. caſtor. croc. ſal. vol. ſalis armon. as. fœtid. an. dr. s. cum ſ. q. ſyr. de 5. rad. M. F. Elect. de quô capiatur magnitudo nuc. moſch. major. tertiâ quâque horâ ſuperbibendo cochl. 4. vel 5. ſeq. Julepi* ℞. *Aq. rut. meliſſ. an. unc. iij. ſacch. cand. q. s.*

Pilulæ Hyſtericæ. ℞. *Caſtor. dr. i. ſal. vol. ſuccin. dr. s. cum ſ. q. Balſ. Peruv. M. F. Pilul. N. xxiv. capiat tres ſingulis noctibus, ſuperbibendo cochl. ij. vel iij. aq. hyſter.*

Aliæ. ℞. *Myrrh. el. galban. an. dr. i. s. caſtor. gr. xv. cum s. q. Balſ. Peruv. M. F. Pilul. ex dr. i. N. xii. ſumat 3. ſingulis noctibus.*

Aliæ Camphoratæ. ℞. *Camph. ſcr. ii. caſtor. dr. i. as. fœtid. ſcr. iv. ſem. dauc. ſylv. dr. i. s. ſyr. de arthemis. q. s. M. F. Pilul. 6. ex dr. i.* Vel ℞. *Pulv. ſem. vitic. unc. s. rut. as. fœtid. camph. an. dr. i. caſtor. dr. ii. ol. ſuccin. gut. xx. ſyr. de arthemis. q. ſ. f. maſſ. Pilular.* Doſ. *à ſcr. s. ad gr. xv. 3tiâ quâque horâ in paroxyſmô Hyſtericô, & præterea horâ ſomni extra paroxyſmum ſingulis noctibus.*

Pilulæ in Menſium diminutione & conjunctô dolore. ℞. *Extract. aloës, croc. myrrh. caſtor. an. gr. viii. laud. op. gr. vi. ol. ſabin. gut. v. M. F. Pilul. N. xxviii* Doſ. *N. vii. tribus diebus ante eruptionem menſium, ſub horâ decubitûs.*

Pulvis Hyſtericus expertus Timæi. ℞. *Fæcul. bryon. ſcr. ii. marg. præp. ſcr. i. caſtor. gr. xxv. ol. deſt. rut. ſuccin. alb. an. gut. v. M. F. Pulv. divid. in 3. p. æq. & repetitis vicibus, ſi opus fuerit, ori infundatur cum vinô calidô, in quô tantillum mac. & croc. bullierit.*

Pulvis Partum provocans. ℞. *Myrrh. el. ſcr. i. ſuccin. alb. borrac. an. ſcr. s. cinam. gr. viii. M. F. Pulv. ſumendus ex aquâ lil. alb. hyſter. & puleg.*

Alius. ℞. *Epat. anguill. exſicc. & pulv.* vel *ægagropil.* aut *teſtic. eq. præp. à dr. s. ad dr. i. Borrac. venet. ſcr. i. M. detur ex aq. puleg. meliſſ. & hyſter.*

Pulvis Emmenagogus. ℞. *Bacc. laur. maſſâ panis circumduct. & in clib. coct. unc. s. ſummit. cent. min. myrrh. rub. croc. an. ſcr. i. cinam. ſabin. ariſtol. rot. dictamn. alb. an. gr. xxiv. M. F. Pulv.* Doſ. *à dr. s. ad ſcr. ii.*

Alius. ℞. *Rhab. el. dr. ii. puleg. abſinth. ſabin. bacc. laur. an. dr. i. mac. dr. s. croc. ſcr. i. M. F. Pulv.*

Alius. ℞. *Rad. dictamn. alb. dr. iii. zedoar. calam. arom. cinam. mac. croc. cort. cit. an. dr. i. troch. de myrrh. borrac. venet. an. ſcr. iv. ſem. nigell. dr. ii. fœnic. cumin. aniſ. bacc. laur. an. dr. i. M. F. Pulv. cujus* doſ. *dr. i.*

Alius. ℞. *Crem. tart. Cryſt. tart. an. dr. ii. ſal. arthemis. abſinth. puleg. meliſſ. ſpirit. ſal. coagul. an. dr. s. pulv. agar. rad. aſar. gial. an. dr. ii. Rhab. ver. dr. i. croc. orient. ſcr. i. troch. de myrrh. dr. i. s. ol. mac. ſabin. an. ſcr. s. M. F. Pulv. ſubtiliſſ. cujus* doſ. *dr. i. ex aq. meliſſ. puleg.* &c.

Tragæa Emmenagoga. ℞. *Spec. dianth. diarrhod. Abb. an. dr. i. pulv. aſar. Rad. Ir. cyclam. dictamn. alb. ariſtol. rot. Cyper. gentian. zedoar. an. ſcr. ii. ſuccin. alb. myrrh. cinam. an. dr. s. ſem. ſeſel. dauc. an. ſcr. i. Eſſent. cit. ſaccharin. ad pondus omnium f. Trag.*

Pediluvium in ſuppreſſione Menſium. ℞. *Herb. arthemis. meliſſ. puleg. roriſm. an. mii. s. fl. chamom. calendul. an. mi. bacc. laur. unc. i. s. M. inciſ. & contuſ. ad chart. S. Species zum Fuſſ-Waſſer.*

Emplaſtrum Matricale. ℞. *Empl. matrical. Auguſt.* vel *gumm. caranu. unc. i. extend. ſuper alut.* Vel ℞. *Gumm. Galb. tacamah. an. unc. s. diſſolv. & extend. ſuper alut. ac infra umbilic. applicetur.* Vel ℞. *Galb. in tinct. caſtor. ſolut. & col. dr. iii. tacamah. dr. ii. M.*

Suffitus humidus in ſuppreſſione Menſium vel Lochiorum. ℞. *Herb. matricar. puleg. an. mi. ſabin. mii. bacc. laur. juniper. an. unc. i. pom. colocynth. unc. i. inciſ. groſſô modô dentur ad chart. S. Species* zur Bähung. *ebull. in aq. commun. cujus vapor fervidus excipiatur per infundibulum, in ſellâ undique clauſâ. Si citiùs liquor deferveat, injectione ſilicis vel chalyb. igniti denuò calefieri poteſt.*

Suffitus

Suffitus siccus in eundem finem. ℞. *Sabin. m. s. myrrh. dr. ii. asphalt. trech. alhand. an. dr. i. M. F. Pulv.* Vel ℞. *Caryoph. cinam. mac. an. dr. ii. bacc. juniper. unc. s. sem. nigell. dr. i. styrac. calam. dr. ii. M. F. Pulv. gross.*

Odoramentum in passione Hysterica. ℞. *Castor. as. fœtid. an. dr. s. ol. succin. scr. s. M. & in sericô involve f. Nodul. naribus admovendus.* Vel ℞. *Galb. as. fœtid. an. dr. ii. castor. dr. i. s. sal. vol. succin. dr. s. M. f. Nodul. vel sæpius olfaciat sp. sal. armon.*

Enema Hystericum. ℞. *Decoct. commun.* vel *Emoll. unc. x. camph. dr. i. ol. rut. unc. s. mell. mercurial. unc. iii. M.*

Aliud. ℞. *Herb. mercurial. pariet. anthemis. puleg. rut. calam. an. mi. sem. carv. cumin. bacc. laur. an. dr. ij. coq. ad lib. i. in Col. dissolv. elect. hier. pic. benedict. laxat. an. unc. s.* vel *dr. vi. ol. rut. unc. ij. camph. scr. s.*

Aliud in Partû difficili. ℞. *Herb. mercurial. malv. arthem. fl. chamom. an. mi. fl. lil. alb. pi rad. alth. bryon. arist. rot. an. dr. iij. coq. in s. q. aq. in Col. unc. viij. dissolv. Elect. lenit. dr. vi. ol. lil. alb. amygd. d. an. dr. vi. vitell. ov. N. i. Borrac. venet. dr. s. M.*

ARTICULUS XI.

De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Arthriticis.

I.

MEdicamenta *Arthritica* seu *articularia* sunt, quæ articulis appropriata, affectibus eorum succurrunt, tum respiciendo serum, quod vel exsiccant, ejusque quantitatem absumunt, ut v. g. china, sassafras &c. Vel qualitatem ejus acrem diluunt & temperant, ut lac, emuls. &c. Aut invertunt & absorbent, ut martialia, antiscorbut. &c. Vel resolvunt, seroque fluxibilitatem fœnerantur, ut cinnabarina, tum respiciendo nervos, membranas, tendines & ligamenta per roborantia, qualia sunt, quæ sulphure balsamicô oleosô suavi & roscidô pollent, tum mitigando dolorem ipsum urgentem, à tensione & vellicatione membranarum oriundum, tum intùs, per emulf. cinnabarina, tum extrinsecùs, per paregorica ac nervina, spirituosa sulphurea & urinosa, ac præsertim è lumbricis & formicis parata.

II.

Circa usum horum Not. 1. Sæpè optimum Medicamentum topicum arthriticum esse, non uti topicô, cùm sanè præstet internis tollere causam morbificam, roborare genus nervosum, & acrimoniam demulcere, quàm externis inhærere. 2. Cavendum esse, ne, dum per externa juvare intendimus, articulorum tonum destruamus, vel serum nimis exhauriendo, vel nimis laxando ut magis influat, vel ad partes principaliores repellendo. 3. Dextrô oculô corpus: sinistrô articulos respiciendos esse, nisi malum fuerit à caussâ externâ. Videndum igitur, ne ipsi negligantur articuli, neque etiam ipsa viscera & massa sanguinea. 4. Topica, dum blandiuntur sensû, sæpe insidiosa esse motui, adeòque ita sensui tristi medendum esse, ne motum cum sensû auferamus. 5. Non constantem æquè effectum exspectari posse à quôcunque topicô, cùm localia sæpè exasperent dolores & morbum, ac quæ unâ vice prosunt, alterâ noceant, atque ex his seligenda, inprimis defensiva & roborantia. 6. Quæcunque magis impingunt & figunt humores, præ ceteris nociva esse articulis, ut repellentia. 7. Unctuosa quoque, pinguia & emplastica, minùs competere certum est in arthriticis, hinc frequens docet experientia, unguenta, emplastra & similia, plùs damni dedisse podagricis: immò plures ex arthritide vagâ hôc modô fixam sibi accersivisse, plurimos etiam tophos, adeò, ut tales podagrici contracti & consummati revera captivi fiant, ex intempestivô topicorum emplastrorum, aliorúmque usû. Distinguenda igitur sunt articularia Medicamenta, pro distinctione morborum, quibus obsidentur articuli.

Formulæ

Remediorum Arthriticorum.

Vinum Arthriticum purgans. ℞. *Chin. sarsapar. an. unc. ii. polyp. querc. unc. iii. Rhab. senn. an. unc. i. gial. dr. vi. caryoph. dr. i. vin. alb. lib. vi. inf. s. a. & Col.* dos. *unc. iv. quotidiè per dies viii. vere & autumnô, vel etiam imminente Paroxysmô.*

Vinum Arthriticum alterans. ℞. *Sarsapar. guajac. an. unc. i. visc. querc. dr. vi. fol. sicc. chamæd. chamæpyth. salv. an. unc. iii. fl. primul. ver. rorism. lil. convall. an. unc. s. hyper. dr. vi. vin. alb. lib. x. inf. per dies 3. f. Col.* dos. *unc. ii. bis in die per dies* 30. vel *post usum vini prioris.*

Vinum Antipodagricum Paracelsi. ℞. *Rad. caryophyllat. acor. an. unc. i. fol. majoran. m. iv. fl. sambuc. p. iv. infund. in vin. lib. iii. stent in infus. per viii. dies sumatur ex hôc m. & v. haustus.*

Aliud. ℞. *Sarsapar. rad. chin. lig. sassafr. an. dr. i. s. rad. Pœon. irid. flor. an. dr. ii. caryoph. dr. i. herb. chamæd. dr. ii. beton. salv. an. dr. i. fl. hyper. primul. ver. an. dr. s. mac. dr. s. sem. coriand. præp. scr. iv. incid. & contund. pro vin. alb. mens. iii. s. detur primus haustus ad pastum.*

Electuarium amarum Antipodagricum Sydenham. ℞. *Rad. angel. calam. aromat. imperat. enul. fol. absinth. vulg. cent. min. marrub. alb. chamæd. chamepyth. scord. calamint. hyper. virg. aur. serpill. ment. salv. rut. card. b. puleg. abrot. fl. cham. tanacet. lil. convall. croc. sem. thlasp. cochlear. carv. bacc. juniper. an. q. pl. mell. despum. & vin. Canariens. q. s. M. F. Elect.* dos. *dr. ii. m. & v.*

Aliud. ℞. *Sarsapar. unc. iv. sem. hyper. fol. chamæpyth. chamæd. an. unc. iii. arist. rot. dr. vi. angel. cinam. an. dr. ii. caryoph. scr. iv. croc. scr. ii. omnia in tenuissimum pulverem redacta incorpor. cum s. q. mell. Hispan. coct. f. Opiat. quâ utatur æger per integrum annum, sumendo quotidiè diebus veris, hyemis & autumni dr. i. s. æstate dr. ii. diebus canicularibus omninò abstineat.*

Pilulæ Antipodagricæ. ℞. *Rad. aristol. rotund. long. an. unc. s. polyp. querc. dr. ii. C. C. phil. præp. sal. vol. lumbric. terrest. an. dr. s. cran. hum. præp. dr. s. cum gelat. C. C. M. f. Pilul. ex dr. i. N. xxxx. asperg. pulv. sant. cit. sumantur N. vij. m. & v. per integrum annum, si affectus radicatus.*

Aliæ. ℞. *Pulv. castor. opt. unc. s. succin. alb. chamæd. chamæpyth. an. dr. vi. sal. succin. ceruss. antim. Bals. Tolut. an. unc. i. rad. petasit. dr. iii. tereb. venet. unc. ii. Bals. sulph. tereb. q. s. M. F. massa pilularis* dos. *dr. s. bis in die, per menses duos* vel *tres, bibendo pro potû decoct. sarsapar. chin. rad. petasit. cum uv. pass.*

Pulvis Antipodagricus. ℞. *Pulv. fol. chamæd. chamæpyth. cent. min. major. salv. beton. rad. gent. aristol. rot. an. unc. i. sacch. lib. i. M. f. Pulv.* Vel ℞. *Pulv. fol. salv.* vel *chamæpyth. lib. s. ocul. canc. sacch. an. unc. ii. M. F. Pulv. alii etiam addunt ossa humana ped. calcinat.*

Pulvis Arthriticus Wepferi. ℞. *Lumbric. terrest. præp. unc. s. C. C. phil. præp. ungul. alc. præp. an. dr. ii. ol. nuc. mosch. expr. gut. iv. sacch. albiss. unc. i. s. M.* dos. *m. dr. i. & v. dr. s.*

Alius ejusdem. ℞. *Antim. diaphoret. cum triplo nit. deton. dr. i. s. sal. vol. lumbric.* vel *viper. scr. ii. cinnab. antim. ter cum cinnab. nat. sublimat. scr. i. C. C. phil. præp. dr. i. ß. ol. cinam. gut. ii. M. F. Pulv.*

Pediluvium Podagricum. ℞. *Rorism. hyper. puleg. laur. arthemis. an. miii. sal. nig. lib. i. sal. armon. unc. ii. furf. mac. unc. vi. Coq. in aq. cong. ii.* add. *sapon. venet. unc. ii. sp. vin. lib. ii. M.*

Aliud ad firmandos articulos podagrâ debilitatos, ac

simul à crebriore recidivâ præservans. ♃. *Bacc. Juniper. lib. ſ. herb. roriſm. m. vi. ſerpill. ſalv. an. mii. M.S. Species zum Fuſs-Baad. coq. in ſ. q. lixivii commun. non adeò acris. Decoct. decantatô cum* vel *ſine Col. immittuntur pedes, coërcendo halitus integumentô vaſi ſuperimpoſitô, conſervando æſtum*, vel *novô decoctô, vel ſilice candefactô immiſsô.*

Aliud. ♃. *Salv. roriſm. chamom. arthemis. hyper. abſinth. vulg. an. m. vi. ſal. nig. m. iii. coq. in aq. cong. iii. ad ii. ſ. col. pro Fotû.*

Fomentum in doloribus Arthriticis frigidioribus. ♃. *Aq. Arthrit.* vel *Anhalt. unc ii. ſpirit. juniper. unc. iv. ſpirit. vin. opt. lib. ſ. M.* Vel ♃. *Spirit. juniper. unc. iii. roriſm. lavend. an. unc. i. alum. crud. dr. iii. M. S. Glieder-Brandenwein.*

Aliud in dolore Dorſi. ♃. *Aq. vit. unc. vi. quibus infund. fl. roriſm. ſalv. lavend. majoran. an. pii. cardam. dr. i. caſtor. ſcr. i. ſtent in vitrô probè clausô in digeſtione, vitrum quotidie agitando; de hâc aquâ* ♃. *Unc. ii. aq. ſalv. deſtill. unc. i. ſpic. ſcr. i. M. manus imbuatur hôc liquore & ſ. ex unc. ß. ol. deſtill. Frictio ſuprà dorſum.*

Aliud expertum in dolore Iſchiadicô. ♃. *Bacc. juniper. unc. ſ. piper. nig. maſt. el. an. dr. ſ. M. F. Pulv. groſſ. indendus vitro anguſt. orificii, ſuperaffund. ſpirit. vin. alcoholis. unc. iv. ſp. juniper. unc. ii. ſtent in digeſt. per hor.* 4. vel *v. poſtea in Col. in mortar. frig. diſſol. ſapon. venet. dr. ii.*

Fomentum in dolore Podagricô. ♃. *Lapid. pum. dr. iii. medicamentos. Croll. dr. v. alum. dr. ii. ſal. comm. dr. i. ſulph. ſcr. ii. caſtor. mum. an. ſcr. i. myrrh. ſcr. iv. croc. gr. xii. infund. per hor. xii. in locô calidô in aq. ſpermat. ran. unc. viii. verbaſc. unc. iii. vin. alb. unc. iv. acet. ſquill. unc. i. ſ.* add. *mell. deſpum. unc. i. bull. parum in duplici vaſe. Col.* add. *ſp. tart. ſcr. iv.*

Aliud. ♃. *Tinct. croc. cum ſpirit. vin. parat. unc. iv. camph. opii. an. dr. i. diger. locô calidô ad diſſolut.*

Aliud. ♃. *Spir. vin. rectif. unc. viii. ſp. ſal. armon. dr. iii. camph. dr. ſ. tinct. op. caſtor. an. ſcr. ii. M.* Vel *ſeq.* Wepferi. ♃. *Butyr. antimon. dr. i. ſp. vin. lib. ſ. M.* Vel *ſeq.* Grulingii, *quod intra 2. horas dolorem ſedare dicitur.* ♃. *Capit. mort. vitriol. acet. deſtill. an. unc. ſ. opii thebaic. dr. i. aq. chelidon. maj. fl. ſambuc. an. unc. viii. M.*

Unguentum Antiparalyticum. ♃. *Ol. lumbric. unc. ii. philoſoph. unc. ſ. vulp. laur. rutac. an. unc. i. ol. deſt. ſuccin. ſcr. i. major. ſalv. roriſm. an. gut. xv. pingued. caſtor. dr. ii. M. inung. ſpina & latus paralyticum bis in die præmiſſis frictionibus.*

Unguentum Nervinum. ♃. *Ung. nerv. unc. i. ſ. ol. laur. unc. ſ. lumbric. dr. iii.* vel ♃. *Ol. Juniper. petrol. an. unc. i. ſuccin. dr. ii.* vel ♃. *Ung. nerv. unc. ii. ol. tereb. chamom. aneth. an. dr. ii. juniper. philoſoph. petrol. an. dr. i. ſem. urtic. ſcr. i. M.*

Emplaſtrum Antipodagricum. ♃. *Op. ſapon. venet. an. unc. ſ. Emplaſt. diacalcit. unc. ii. M. ſ. a.* Vel ♃. *Sacch. ſaturn. rub. unc. ix. olei lib. i. ſapon. alb. unc. ii. cer. unc. i. coq. ſ. a.*

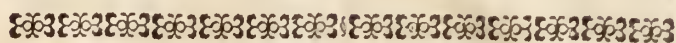
Emplaſtrum Iſchiadicum. ♃. *Gumm. carann.* vel apud vulgares *pic. naval. unc. i. ſ. extend. ſuper alut.* Vel ♃. *Pic. naval. unc. ii. ſulph. commun. ſubtiliſſ. trit. dr. iii. maſt. dr. i. tereb. unc. ſ. M.* poſſet etiam addi *caſtor.* vel *Gumm. ammon. aceto diſſol.*

Aliud. ♃. *Emplaſt. de melilot. diapalm. an. unc. ſ.* vel *Empl. diapalm. diaphoret. Mins. an. unc. i. ſal. armon. ſcr. ii. malax. cum ol. chamom. & lumbric.*

Cataplaſma anodynum Antipod. ♃. *Medull. pan. alb. unc. iii. macerentur in lact. ebull. ac coque parùm, hinc adde vitell. ov. N. ij. pulv. fl. chamom. dr. i. croc. ſcr. i. M.*

Aliud Domeſticum. ♃. *Das riebene Kraut, trucke ſolches aus von dem Waſſer, röſte es in der Pfannen, und lege es warm auf.*

Suffitus in doloribus Articulorum. ♃. *Succin. cit. unc. i. ſ. lign. juniper. unc. i. thur. dr. ii. myrrh. dr. iii. M. inciſ. & contuſ. dentur ad ſcatul.* Vel ♃. *Succin. flav. unc. ij. maſt. el. unc. ſ. ſummit. roriſm. lavend. fl. calend. an. dr. vi. bacc. juniper. unc. i. M. F. Pulv. groſſ. cujus ſuffitus in linteô molli aliquoties complicatô excipiatur, ac applicetur.*

CAPUT X.

De Officiô Medici, in Affectibus indicantibus Adſtringentia, Stegnotica, Hypnotica, Anodyna & Vulneraria.

ARTICULUS I.

De Officiô Medici, in conſiderandis & præſcribendis Remediis Adſtringentibus, & Sanguinem ſiſtentibus.

I.

Medicamenta *Adſtringentia* ſunt, quæ quidquid laxum eſt, adſtringunt, utilia præſertim in vomitû, diarrhœâ, lienteriâ, dyſenteriâ, gonorrhœâ, fluore albô, aliiſque ſimilibus affectibus; vim ſuam exercent vel villos ſeu fibras molliores, flaccidas & expanſas cogendo, roborando, contorquendo, & uniendo, vel poros cutis, vaſorum, meatuum & viarum corrugando, criſpando, colligando, incuneando, contrahendo, obliniendo, replendo, ac obſtruendo; quò etiam ſpectant *condenſantia* & *emplaſtica*, vel humores efferatos, fluxiles, tenues & impetuosè motos, in impetû ſuô coërcendô, ipſóſque incraſſando, inviſcando, concentrando, cohibendo & refrænando. Inter adſtringentia ſunt, tum terrea exſiccantia & abſorbentia, tum acerba & auſtera, tum acida humores fluxiles coagulantia & quaſi figentia, tum emplaſtica, tum narcotica, martialia, tum etiam eſcharotica, non quidem propriè, ſed quatenus & humorem fluentem abſumunt, & cruſtam inducunt partibus propugnaculi locô, atque adſtrictionem poſt ſe relinquunt. Huc etiam refero Medicamenta *Iſchema*, ſeu *ſtegnotica* & ſanguinem ſiſtentia, ut intrà alveos ſuos commoretur, nec extravaſetur; qualia iidem ſunt, vel reſpicientia ſanguinis orgaſmum, rarefactionem, & ebullitionem ejus ſiſtentia, ut præcipitantia, terrea, temperantia aquea, refrigerantia acida; vel reſpicientia ſanguinem ſeroſiorem, fluxiliorem & acriorem, ut incraſſantia, adſtringentia, opiata; vel vaſorum oſcula aperta, ut conſolidantia, glutinantia, ſanguinem imbibentia, coagulantia, & ſanguinem in cruſtam quaſi redigentia, cauterizantia, quæ torrefaciendo ſanguinem, & vaſa criſpando ac occludendo, ſanguinem ſiſtunt.

II.

In uſû horum omnium, Not. 1. Adſtringentia debere eſſe convenientia tum partibus, quibus debentur, tum humoribus & cauſæ; ſic ventriculo magis conveniunt adſtringentia aromatica vel acida: in affectibus pulmonum miſcenda reſolventia: in affectibus epatis penetrantia acida, in affectibus capitis balſamica, ſi materia fluxilis & acris, magis mucilaginoſa, ſi maligna, quæ ſimul bezoardica. 2. Nunquam nimis adſtringendum eſſe, ne ſubſidant nimis pori, & hinc vix relaxari queant, præſertim etiam, cùm ſubinde fluxus moderari potiùs quàm ſiſti petant. 3. In affectibus pectoris in genere parcè adſtringentibus utendum eſſe, tum quia tonus pulmonum laxitate gaudet, tum quia facilè vitioſa materia ob viciniam ad cor repelli poteſt. 4. In uſu adſtringentium ſemper rationem habendam eſſe ventriculi, ne fermentum ejus deſtruatur. 5. Adſtringentium vim augère anodyna vel opiata, ac moderari reſolventia, perpetuò miſcenda in ſputô ac vomitû cruentô, caſû ab altô, &c. 6. Vim adſtringentium, ubi paulò poſt remittit, novis doſibus juvandam eſſe.

III.

III.

Præterea 7. Not. Adstringentibus liquidis, vel particulas laxiores habentibus, minùs fidendum esse, ut v. g. dulcibus, syrupis, clysteribus, fomentis, balneis, unguentis &c. 8. Adstringentia non commodè dari cum cibis. 9. Fluxus sanguinis, oriundos vel ab obstructione vasorum, & ordinariô denegatô spatiô, vel humorum orgasmô & copiâ, minùs tolerare adstringentia: plùs verò, v. g. purgantia, aperientia & imprimis acida. 10. Adstringentia alimentosa, ventriculum debiliorem habentibus, ante cibos reliquos assumpta, adstringere: post assumpta, alvum laxare, fibis nempe superioribus constrictis, & inferioribus laxatis. 1. Adstringentia externa actû frigida applicari, v. g. ubi repellendum, ubi sanguinis rarefactio, impetus & effusio sistenda, v. g. adhibita testibus, hypochondriis, & imprimis fronti, unde anacollemata & frontalia, ex adstringentibus actû frigidis confici & adhiberi solent, cùm cerebro nocere nequeant, obstante ossium vallô: minùs frigida locum habent in thoracis, ventriculi, epatis & uteri affectibus, 12. Adstringentia uti & opiata, in dsenteriâ intrà 6. vel 7. horas efficaciam suam deperdere; hinc repetenda, neque ab eorum usû cessandum. 13. Adstringentia longè efficaciùs adhiberi in formâ siccâ, ut pulv. trochisc. pilul. quàm humidâ, utpote citiùs defluente: extrinsecùs etiam in formâ emplast. cerat. front. quàm foment. Baln. clyst. unguent. &c. 14. Adstringentia non debere esse in usû, quibus alvus siccior, & quibus menses fluxuri sunt; observandum tamen in hôc casû, quid magis urgeat. 15. Aromatica adstringentia ut v.g. nucem mosch. mastich. terreis mixta, diarrhœ, dysenteriis & vomitibus maximè amica esse. 16. Topica sanguinem sistentia, illis locis applicanda esse, ubi vel immediatè id opus est, vel sanguis magis refrigerari potest; sic applicantur bregmati, fronti, sub linguâ, nucha, naribus, collo, hypochondriis, testibus, plantis pedum, sub axillis &c. 17. Ligaturas leniores extremorum pro remorando sanguine non esse inutiles, quô nomine quoque frigida, ut lapides & similia, præter effluvia, quæ præstant, arctiùs manû vel sub axillis detenta, commendantur, in quibus tamen non excedendum, præsertim si impetuosus sanguinis motus conjunctus. 18. Caustica corrosiva, ad hæmorrhagias sistendas, non æquè semper apta esse. Nam licèt initiô venas adstringant ob partes siccas, corrodendo tamen postmodum & irritando, gravia symptomata inducere valent, hinc ignis actualis melior.

Formulæ

Remediorum Adstringentium & Sauinem sistentium.

Decoctum *Timæi* comprobatissimum, ad æmoptysin & reliquos fluxus sanguinis ♃. *Rad. symphai. unc. i. s. plantag. pimpinell. an. dr. ii. tormentill. i s. alth. liq. an. dr. iii. herb. burs. past. prunell. polyg. cerfol. consolid. med. sanic. an. mi. fl. rosf. rub. hyper. belicum tot. an. m. s. sem. hyper. dr. iii. incis. grossô modô per noct. in s. q. aq. manè coq. de Colat. cum album. ov. cl. ♃. Lib. ii. s. add. syr. de symph. unc. iii. de alth. unc. xymell. s. unc. i. s. M. S. Blut-still-und ausheilender Tack, 3. mahl den Tag darvon zu trincken.*

Aliud. ♃. *Rad. symph. torment. glyc. an. un. herb. veron. centinod. sanic. millefol. alchimill. agrim. an. s. fl. rosf. balaust. bellid. min. an. pii. nuc. pin. unc. i. fl. rub. unc. s. coq. in s. q. aq. font. de Colat. ♃. Lib. ii. d. syr. de rosf. sicc. de symph. Fernel. an. unc. i. M.*

Julepus in Hæmorrhagiis. ♃. *Aq. frag. unc burs. past. endiv. cich. rosf. an. unc. iii. syr. corall. unc. frag. papav. errat. an. unc. i. s. succ. cit. acid. unc. ii.* Vel ♃. *Tinct. rosf. cum s. q. sp. vitriol. lib. ii.* Vel *Syr. pro tinct. rosf. parat. unc. iii. aq. font. lib. ii. spriol. q. s. M.*

Mixtura flegnotica *Sylvii.* ♃. *Aq. plantag. unc. iii. cinam. dr. iii. acet. vin. dr. iii. corall. rub. præp. terr. sig.* vel *sang. drac. an. scr. i. laud. op. gr. iii. syr. myrt. dr. iii. M. Capiat cochleatim.*

Alia. ♃. *Aq. plantag. fol. querc. burs. pastor. centinod. an. unc. i. s. lapid. hæmat. præp. corall. rub. præp. carneol. præp. an. scr. i. sperniol. Croll. scr. s. syr. corall. papav. errat. an. unc. s. M.*

Emulsio adstringens, in Fluxibus sanguinis. ♃. *Sem. papav. alb. dr. iii. 4. frig. m. excort. an. dr. i. amygd. d. unc. s. aq. plantag. portul. rosf. an. unc. i. s. M. F. Emuls. add. pulv. flegnot. Guttman. scr. i. corall. rub. præp. scr. s. rotul. man. Christ. perl. dr. i. spirit. frag. gut. xi. M. S. Blut-stillende Schlaff-Milch, vor den Schlaffen gehen zu nehmen.*

Alia. ♃. *Amygd. d. rec. unc. s. sem. melon. excort. dr. ii. papav. alb. dr. i. s. plantag. dr. s. aq. fol. querc. plantag. burs. past. an. unc. i. s. M. F. Emuls. add. lap. hæmat. præp. corall. rub. præp. an. scr. i.* vel *lap. chrysolit. sang. drac. nit. perl. an. scr. s. sacch. perlat. dr. ii. M.*

Alia anti-Dysenterica. ♃. *Amygd. d. non rancid. unc. i. s. aq. dysenter. Dorncrell. unc. iii. rosf. fol. querc. an. unc. ii. M. F. Emuls. cui add. C. C. ust. præp. dr. i. marg. præp. corall. rub. præp. an. scr. i. spirit. rub. id. rosar. an. scr. i. rotul. man. Christ. dr. ii. s. M. S. Stöll-Milch.*

Alia. ♃. *Amygd. d. excort. unc. i. s. aq. in quâ aur. ignit. ter extinct.* vel *decies chalybeat. lib. i. s. M. F. Emuls. add. man. Christ. perl. dr. vi. M.* Vel ♃. *Amygd. d. unc. i. sem. melon. dr. vi. papav alb. dr. ii. C. C. ust. præp. scr. ii. aq. plantag. lib. i. M. F. Emuls. add. Jul. rosf. unc. i. M.*

Brodium anti Dysentericum. ♃. *Pimpinell. sanguisorb. fol. cichor. millefol. plantag. an. mi. fl. rosf. rub. p. i. cum frustô carnis f. Juscul. cui add. Rhab. tost. dr. s.* vel *scr. ii. M.*

Electuarium in Hæmoptysi, longô usû probatum. ♃. *Conserv. rosf. vetustiss. unc. iii. s. pulv. rad. consolid. utriusque, sem. portulac. mastich. bol. armen. tragac. an. scr. i. ß. cum syr. de symph. F. Elect. molle.*

Aliud. ♃. *Conf. rosf. rub. unc. iii. symphyt. unc. i. pulv. sem. hyosc. papav. alb. an. dr. i. spec. diatrag. frig. dr. i. ß. lap. hæmat. præp. carneol. præp. corall. rub. præp. croc. mart. adstrict. an. dr. ß.* vel *bol. armen. terr. sig. sang. drac. &c. syr. papav. errat. q. s. M. F. Elect.*

Electuar. adstringens in Diarrhœâ. ♃. *Conf. rosf. rub. vet. unc. iii. diaeydon. cum spec. unc. i. condit. cort. cit. unc. ß. spec. arom. rosf. dr. i. corall. rub. præp. scr. ii. lig. aloës scr. ß. terr. sigill. scr. i. miv. cydon. q. s. M. f. Elect.* possent etiam add. *nux mosch. C. C. ust. pulv. rad. torment. rub. pannon. &c.*

Electuarium pro sistendô Vomitû. ♃. *Conf. rosf. vet. unc. i. ß. ment. unc. s. cort. cit. condit. unc. i. rad. acor. condit. unc. ß. rob. rib. unc. i. diacydon. cum spec. dr. vi. corall. rub. præp. dr. ii. nuc. mosch. cinam. an. dr. s. ol. destill. caryoph. gut. ii. syr. acetos. cit. q. s. M.*

Electuarium anti-Dysentericum. ♃. *Conf. rosf. vet. unc. ii. carn. cydon. condit. unc. ß. condit. fl. cit. aurant. an. unc. ß. Bol. armen. terr. sigill. an. dr. i. tragac. dr. ß. corall. rub. præp. marg. præp. an. scr. i. smaragd. præp. scr. s. cum s. q. vin. granat. M. F. Elect. S. Stöll Latwergen.*

Aliud comprobatissimum. ♃. *Conf. rosf. vet. unc. i. theriac. vet. diascord. an. dr. i. terr. sig. corall. rub. præp. sem. plantag. an. scr. i. s. C. C. phil. præp. scr. i. lap. bez. occid. gr. vi. laud. op. gr. iv. cum syr. de rosf. sicc. s. q. M. f. Elect. S. Stöll-Latwergen, darvon jede 4. Stund einer Muscat-Nuss gross zu nehmen.*

Electuarium adstringens in Gonorrhœâ. ♃. *Conf. rosf. rub. vet. unc. iv. carn. cydon. condit. dr. vi. nuc. Ind. condit. unc. ß. medull. nuc. Ind. condit. dr. ii. pulv. torment. balaust. an. scr. ii. terr. sig. corall. rub. præp. an. scr. i. C. C. ust. præp. scr. i. s. cum s. q. syr. gran. acid. M. F. Elect.*

Aliud contra Abortum. ♃. *Conf. rosf. unc. ii. cort. cit. condit. dr. vi. pulp. dactyl. myrob. condit. an. unc. s. corall. rub. præp. marg. præp. rasur. ebor. an. dr. i. cum syr. cydon. s. q. M. F. Elect.*

Electuarium in nimiô Mensium fluxû. ♃. *Conf. rosf. sicc. unc. ii. troch. de terr. sig. dr. i. s. rad. torment. corall.*

rub.

rub. præp. an. ſcr. ii. lap. hæmat. ſang. drac. bol. arm. an. ſcr. i. cum ſ. q. ſyr. corall. M. F. Elect. de quô ſumatur magnitudo nuc. moſch. majoris m. & v. ſuperbibendo Cochl. 3. vel 4. aq. burſ. paſt. vel ſeq. Julapii. ♃. Aq. fol. querc. plantag. an. unc. iii. cinam. cydoniat. ſyr. de roſ. ſicc. an. unc. i. ſp. vitriol. q. ſ. ad gratam aciditatem.

Aliud. ♃ Conſ. roſ. rub. vet. unc. iv. condit. cydon. unc. i. ß. ſpec. aromat. roſ. diarrhod. Abb. an. dr. i. croc. mart. adſt. dr. iii. corall. rub. præp. ſcr. iv. marg. præp. ſmaragd. præp. an. ſcr. i. bol. armen. terr. ſigill. an. ſcr. ii. ſyr. corall. q. s. M. F. Elect.

Tabulæ Corallinæ Timæi, in omnibus fluxibus ſanguinis utiles. ♃. Corall. rub. præp. dr. ii. marg. præp. dr. i. extr. ſymph. ſcr. iv. torment. roſ. an. ſcr. i. s. troch. de carrab. de terr. ſigill. an. dr. i. Carneol. præp. ſcr. i. s. ſmaragd. præp. ſcr. i. carn. cydon. condit. unc. i. Conſ. roſ. rub. dr. vi. ſacch. albiſſ. in ſucc. berber. & aq. hæmopt. Dorncrell. ſol. q. s. m. F. Morſuli.

Tabulæ contra Abortum. ♃. Sem. coriand. præp. dr. ii. rad. biſtort. raſur. ebor. corall. rub. an. dr. i. ſuccin. cryſtall. præp. an. ſcr. i. cocc. infect. ſcr. ß. ſacch. in aq. roſ. ſol. unc. iv. f. Tab. pond. dr. i. Capiatur una alternis diebus mane.

Pilulæ adſtrictivæ, pro ſiſtendâ Gonorrhœâ. ♃. Tereb. venet. aq. roſ. lot. & coct. unc. i. Balſ. peruv. dr. ß. pulv. rad. conſolid. maj. torment. an. dr. i. ocul. canc. præp. mercur. dulc. an. dr. s. M. F. maſſ. Pilul. doſ. ſcr. s. m. & v. pro valetudine plenâ reſtituendâ, in fine gonorrhœæ.

Pulvis contra Abortum. ♃. Gr. Kerm. ſcr. i. ſant. rub. dr. s. caryoph. nuc. moſch. an. ſcr. i. fol. aur. N. iii. M. F. Pulv.

Alius. ♃. Pulv. contra abort. Auguſt. dr. ij. mag. corall. ebor. ſ. igne præp. maſt. an. ſcr. ii. pellicul. ventric. Gallin. ſcr. i. M. F. Pulv. Vel ♃. Corall. rub. præp. ſcr. iv. ſantal. omnium lig. aloë an. dr. i. ſpodii ex ebore, magiſt. ungul. alc. an. ſcr. ii. C. C. uſt. præp. dr. ij. magiſt. mat. perl. Succin. præp. an. dr. i. nuc. moſch. pulv. dr. i. s. lapid. 5. pretios. an. ſcr. i. ſpirit. ſal. guttatim affus. ſcr. i. Sacch. roſ. tabul. ad pondus omnium, fol. aur. N. viii. M. F. Pulv.

Pulvis ſpecificus contra Fluorem album. ♃. Magiſt. oſteocoll. dr. ii. carneol. præp. dr. i. s. corall. rub. præp. marg. præp. terr. ſig. maſtich. gum. Arab. torment. an. ſcr. i. taleol. porc. præp. dr. ii. M. F. Pulv. cujus doſ. ſcr. ii. ex vinô rubrô.

Alius. ♃. Chalyb. cum acet. præp. dr. x. caſſ. lig. ver. dr. iii. ſant. rub. ſpod. ex ebor. ſuccin. alb. præp. an. dr. i. fœcul. bryon. ſcr. iv. croc. ſcr. s. camph. gr. iii. ſacch. fin. unc. ii. ol. cinam. gut. iv. M. F. Pulv. cujus doſ. ſcr. iv.

Pulvis contra Diarrhœam. ♃. Pulv. gr. act. corall. rub. præp. terr. ſigill. rub. C. C. uſt. præp. an. ſcr. iv. M. F. Pulv. divid. in 4. p. æq. Vel ♃. Corall. rub. præp. dr. i. rad. torment. nuc. moſc. an. dr. ii. C. C. uſt. præp. dr. i. s. M. doſ. dr. i. vel ſcr. ii. bis in die, cum vinô rub. vel vin. cydon.

Pulvis anti-Dyſentericus. ♃. Corall. rub. præp. gr. xxiv. C. C. uſt. præp. gr. xviii. croc. mart. adſtrict. dr. s. terr. ſig. rad. biſtort. gum. tragac. nuc. moſch. an. dr. s. M. F. Pulv. pro 3. doſ. ex ovô ſorbili ſumendis. Vel ♃. Corall. rub. præp. dr. i. C. C. uſt. præp. rad. torment. troch. de carab. ſem. plantag. nuc. moſch. an. dr. s. terr. ſig. croc. mart. adſtr. an. dr. i. M. F. Pulv. cujus doſ. à dr. s. ad dr. i.

Pulvis ſpecificus Americanus ad Dyſenteriam. ♃. Ipecacoanhæ pulv. à dr. s. ad dr. i. detur ad chart. ſumatur ex unô vel alterô cochleari brodii, vel vin. lymph. jejunô ſtomachô, vel ſi neceſſitas exigat, 2. horis à paſtû; detur per 3. dies continuos. Vires habet per ſuperiora & inferiora purgandi & detergendi, ac ſimul roborandi & malignitati reſiſtendi. Curare dicitur omnem diarrhœam & dyſenteriam, niſi jam adſit gangræna, vel diarrhœa phthiſica aut hydropica.

Pulvis Vomitum ſiſtens. ♃. Sal. abſinth. dr. i. vel ſcr. ii. detur cum cochl. i. ſucc. limon. Vel ♃. Xyloal. dr. i. nuc. moſc. maſt. an. ſcr. ii. magiſt. corall. ſcr. i. galang. ſcr. s. M. F. Pulv.

Pulvis ſtegnoticus, in nimiô fluxû Menſium. ♃. Croc. mart. adſtr. dr. s. bol. armen. lap. hæmat. ſang. drac. an. gr. xxv. mag. corall. ſcr. i. ſem. plantag. rad. torment. an. gr. xv. M. F. Pulv. ſubtiliſſ. Doſ. dr. i. ex aq. ſequenti. ♃. Aq. torment. unc. ii. s. burſ. paſtor. plantag. an. unc. i. s. ſp. vitriol. gut. vi. M.

Alius ♃. Corall. rub. præp. ſcr. iv. lap. chryſol. præp. carneol. præp. marg. orient. præp. an. ſcr. ii. pulv. rad. torment. gr. Kerm. an. dr. s. M. F. Pulv. divid. in 6. p. æq.

Tragæa in Vomitû gravidarum. ♃. Spec. diarrhod. Abb. diatrion. ſant. an. ſcr. ii. cinam. opt. dr. ii. nuc. moſch. dr. i. mac. caryoph. cubeb. cardam. an. ſcr. s. lig. aloës ſcr. i. corall. rub. præp. marg. præpar. an. ſcr. i. s. ſacch. albiſſ. unc. iv. fol. aur. N. iii. M. F. Trag. cum pane vinô madidô ſumenda.

Unguentum in Diarhœâ & Dyſenteriâ. ♃. Ung. comitiſſ. unc. ii. ol laur. unc. s. nuc. moſch. expr. dr. ii. cerat. ſantal. unc. s. ol. maſt. q. ſ. M.

Unguentum contra Abortum. ♃. Ung. Comitiſſ. dr. vi. theriac. Androm. dr. i. vel iii. terr. ſigill. dr. ii. ceræ parum. M. F. Emplaſt. umbilico applicandum. Vel ♃. Theriac. terr. ſigill. an. unc. i. M. pro Empl. ventri imponendo. Vel ♃. Empl. de cruſt. pan. unc. i. ung. Comitiſſ. dr. ii. ol. nuc. moſch. dr. iii. maſtich. q. s. Vel ♃. Empl. diaphæn. calid. de cruſtâ pan. an. dr. vi. malax. cum ol. maſtich.

Emplaſtrum præns in Vomitû. ♃. Pic. unc. ii. ol. cydon. unc. s. liquefiat ſimul & f. Dropax.

Emplaſtrum cotra Abortum. ♃. Rad. biſtort. ſem. coriand. an. dr. ii. nu. cupreſſ. ſantal. rub. hypociſt. an. dr. i. ladan. maſtick. an. unc. s. thur. bdell. an. dr. ii. corall. ſuccin. an. dr. i. pulvis. excip. ol. maſt. & cum ſ. q. cer. & tereb. F. Empl. applicandum regioni lumborum.

Cataplaſma Abortum impediens. ♃. Thur. maſcul. unc. ii. album ov. N. v. agitentur ſimul ſuper prunas ſemper movendo, ne concreſcant, addendo terebinth. excipiatur ſtupp. & calidiſſimè umbilico applicetur, bis in die, per triduum.

Aliud. ♃. Pulv. gr. act. unc. ii. cort. pan. nig. toſt. lib. s. maſt. thur. an. unc. i. F. Pulv. in mortar. & cum vin. cydon. vel vinô rrô F. Catapl. cujus pars dimidia inducatur linteo, & applicatur ventri inferiori.

Cataplaſma fluxû immodicô Menſium. ♃. Pulv. bol. armen. vel ſul camin. q. pl. album. ov. & acet. acerrimi q. ſ. pro Catapl. lumbos & os ſacrum applic.

Catapla.m adſtringens in Diarrhœâ & Dyſenteriâ. ♃. Pan. ſicc. unc. iii. cydoniat. unc. i. coq. in vin. rub. vel acet. ad conſiſt. Catapl. add. pulv. torment. rad. conſolid. m. an. dr. i. terr. ſigill. unc. s. Nonnulli addunt maſt. nuc. moſco. c. fl. roſ. &c.

Aliud. ♃. Bol. arm. unc. i. alum. unc. s. farin. fab. unc. i. s. alb. ov. N. i. acet. vin. q. s. M. F. Catapl. ventri applicandum.

Catapla pro Vomitû ſiſtendô. ♃. Ferment. acerr. unc. iii. me pulv. dr. ii. caryoph. maſt. an. dr. i. M. pro Catapl.

Naſale Hæmorrhagiâ narium. ♃. Lacc. pictor. alum. an. p. æq. ſtercor. porc. dr. iii. pulv. roſ. rub. dr. s. excip. cum alb. ov. & cum goſſyp. f. Turunda. Vel ♃. Thur. aloë. ſang. drac. farin. vol. tel. aran. pil. lepor. minutim inciſ. an. dr. s. ♃. Lanug. cydon. tragac. maſt. ſang. drac. bol. arm. lap. hæmat. aloë. farin. vol. an. ſcr. i. M. F. Pulv. excip. cum alb. ov. & goſſyp.

Anac na ſeu Frontale in Hæmorrhagiâ narium. ♃. Aq. plan ſperm. ran. equiſet. nymph. vel roſ. an. unc. i. acet. for unc. iii. album. ov. conquaſſ. N. ii. cret. Coloniens. vel bol. arm. unc. s. vel terr. ſig. lap. hæmat. an. dr. i. ß. M. frontale frigidè applic.

Ali ♃. Croc. mart. adſtrict. bol. arm. ſang. drac. terr. ſig. dr. j. decoct. gallar. & cum m. i. milleſol. ad unc. vi aq. roſ. plantag. an. unc. iii. acet. roſ. unc. i. s. nit. pr dr. s. M.

Su in Diarrhœâ. ♃. Succin. thur. Maſt. an. ſcr. iv. fl. lav. p. ii. roſ. pi. tereb. coct. ad pondus omnium; confr dentur ad ſcat. pro Suffitu. Poteſt etiam addi lig. aloës ax, fl. verbaſc. &c.

Enema

Enema adstringens & consolidans in Dysenteriâ. ℞. *Rad. consolid. m. torment. an. unc. s. herb. polyg. plantag. sanic. an. m. i. fl. verbac. rof. balaust. an. p. i. sem. plant. dr. i. s. coq. ex lact. chalyb. s. q. in Col. unc. x. dissolv. sev. hirc. dr. vi. ol. ros. cydon. an. unc. s. bol. arm. terr. sig. an. dr. s. M.* Posset etiam dissolvi *theriac. Androm. ad dr. ii.* vel *Pilul. de cynogloss. scr. i. s.* priùs autem præmittantur *Clyst. detergentes ex decoct. hord. cum mell. ros.*

ARTICULUS II.

De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Hypnoticis & Anodynis.

I.

MEdicamenta *Hypnotica* sunt, quæ somnum conciliant; quod præstare videntur vel suaviter humectando, ac serum deficiens supplendo vel aquosa frigidâque humiditate suâ, aut crassitie spitus gravando, vel fibrillosam cerebri compagem relaxando, vel sulphure vaporosô, blandô, ac resolubili cerebrum replendo, vel spirituum vias ac nervorum initia non nihil opplendo, vel vi peculiari ac volatili sulphureâ viscidite spiritus ungendo, ad se invicem conglomerando, ligando, ac quasi torpidos reddendo, quæ posteriora propè sunt & dicuntur *narcotica*, inter quæ principalissimum e Laudanum opiat. de quô superiùs peculiari paragraphô andè dictum.

II.

Medicamenta *anodyna* seu *paregorica* sunt, quæ dolorem mitigant. Cùm autem dolor tribus modis sedari soleat, & quidem vel causam dolorem efficientem auferendo, vel sensum stupefaciendo, per nartica, de quibus suprà, vel causâ & morbô manentibus ex parte saltem eum liniendo, per ea, quæ vel vim sua exserunt blandô & moderatô calore, quô pars affecta fovetur, & ad quandam æqualitatem reducitur, cutis laxatur, fibræ plùs justô tensæ & contortæ demulcent, vel quibus humores dolorifici discutiuntur & resolvuntur, vi digerendi, discutiendi & carminativâ prædita, vel quæ repellunt & affluxum humorum prohibent atque ita sensum partis nonnihil obtundunt.

Formulæ

Remediorum Hypnoticorum & Anodynorum.

Julepus Hypnoticus. ♃. *Syr. de papav. unc. i. vel dr. vi. aq. nymph. unc. ii. hypnot. Lang. uni. M. F. Julep. S. Schlaff-Julep.*

Emulsio Hypnotica. ♃. *Sem. papav. adr. iii. sem. melon. excort. unc. s.* vel *sem. 4. fr. m. an. d. aq. nymph. viol. solan. an. unc. i. s. M. F. Emulf. add. m. perl. scr. i. sp. ros. gut. vii. man. christ. perl. dr. i. M. S. Saff-Milch.*

Alia. ℞. *Sem. melon. excort. unc. s. aq. g. nymph. rub. id. an. unc. i. M. F. Emulf. add. manchrist. perl. dr. ij. sal. nit. perl. scr. s. C. C. phil. præp scr. M.*

Alia. ♃. *Amygd. d. excort. dr. iii. sem. 4. g. m. an. dr. ij. papav. alb. dr. i. s. aq. violar unc. ij. bor. nymph. an. unc. i. s. M. F. Emulf. add. jul. ros. unc. s. n. Christ. perl. dr. iij. M.*

Pediluvium Hypnoticum. ♃. *Fol. lactulic. vit. malv. violar. fl. nymph. an. m. j. summit. anen. ß. capit. papav. alb. N. xvij. cort. rad. mandrag. d. coq. in s. q. aq. pro Pediluv.*

Aliud. ♃. *Capit. papav. cum semin. contus vij. fl. ros. rub. m. ij. chamom. m. i. herb. beton. sal. co an. m. i. s. M. incis. dentur ad chart. S. Stuck zum Fußwasser:* Vel ♃. *Capit. papav. alb. N. xx. sem. papav. alb. i. fol. lactuc. m. iv. fl. nymph. m. vi. viol. m. i. s. bull. i s. q.*

Unguentum somniferum. ♃. *Ung. popul. unc. alabast. ol. viol. papav. an. unc. s. op. theb. acet. fl. sambul. gr. xv. ol. nuc. mosch. expr. sc. i. croc. gr. viij. ceræ p. M. F. Linim. quo inung. tempora, nares & pulsus uum.* Vel ♃. *Ung. alabast. refrig. Gal. popul an. unc. nucist. dr. j. nymph. papav. an. dr. ij. mandrag. dr. i.*

Oleum anodynum intùs exhibendum. ♃. *Amygd. d. rec. express. unc. i. s. spermat. cet. dr. s.* vel *s. M. detur cum Brod. calid.* vel *cum vin. malvat. unc.*

Epithema cephalicum in dolore Capitis febrili. ♃. *Nucl. persic. excoriat. N. xi. sem. papav. alb. dr. ij. 4. frig maj. an. dr. j. aq. fl. nymph. viol. an. unc. iij. fl. samb. unc. ij. acet. rutac. unc. j. M. F. Emulf. add. camph. scr. i. croc. orient. scr. ij M.*

Aliud. ♃. *Nucl. persic. unc. j. amygd. am. unc. s. sem. cannab. dr. iij. aq. verben. beton. ros. an. unc. iij. M F. Emulf. add. acet. ros. fl. sambuc. an. unc. i. camph. croc. an. gr. v. M.*

Oxyrrhodinum. ♃. *Album. ov. conquass. No. ij. aq. ros. lavend. an. unc. iij. acet. ros.* vel *fl. sambuc. dr. vi. ol. ros.* vel *nymph. unc. i. camph. scr. i. croc. gr. vi. M.*

Unguent. pro dolore Capitis. ♃. *Ung. alabast. popul. an. dr. iij. op. gr. viij. croc. scr. j. ol. destill. aneth. gut. ij. M.*

Unguentum in dolore Dorsi & Renum. ♃. *Ung. infrig. Gal. rosat. Mes. anodyn. an. dr. vj. ol. scorp. succ. lim. an. unc. s. M.*

Liniment. in doloribus Suræ. ♃. *Ol. hyosc. laur. de later. chamom. an. unc. s. M.*

Aliud in dolore Ischiadicô. ℞. *Ol. juniper. petrol. an. unc. i. succin. dr. ii. M.*

Unguentum in dolore Hæmorrhoidum. ♃. *Ung. de linar. unc. i. de liq. unc. s. ol. ov. mast. an. dr. i. s. M.*

Aliud in eorum inflammatione. ♃. *Mucilag. sem. psyl. cydon. aq. sperm. ran. extr. an. unc. i. sacch. sat. dr. i. camph. scr. s. M.*

Emplastrum in doloribus, ortis ex defluxione Catarrhosâ. ♃. *Gummi carann. p. i. tacamah. p. ii. cum paucâ tereb. dissol. extend. super alut.* Vel ♃. *Oxycroc. Empl. diapalm. an. dr. vi. malax. cum ol. juniper. & f. Empl. applic.* alii etiam addunt *empl. diaph. Minsicht.*

Cataplasma seu pulmentum in dolore Capitis. ♃. *Fol. verben. rec. m. i. contund. in mortar. add. ferment. acerr. unc. ii. ol. ros. q. s. M. applicetur tepidè fronti.*

Aliud. ♃. *Bacc. juniper. unc. i. nucl. persic. No. xx. sem. papav. alb. dr. ij. thur. scr. ij. ß. contund. cum aq. fl. sambuc. & verb n. ac f. Pulment.*

Cataplasma probatissimum, ad dolorem Hæmorrhoidalem. ♃. *Porrorum cum tot. m. iv. v. mic. pan. lib. s. coq. in lact. capr. ad putrilag. contund. in mortar. addendo sub finem, croc. Austriac. dr. s.* vel *q. s. ad intensam flaved. Hoc*, teste Sorbait, miraculi instar tollit dolores.

Aliud expert. Grulingii. ℞. *Fic. in mortar. ad pult. consist. contus. N. iv.* vel *v. mell. ros. unc. i. s. M. Illinatur parvô linteo & applicetur.*

Cataplasma anodynum generale, præsertim in Tumoribus & Abscessibus. ℞. *Mic. pan. albiss. q. pl. coq. cum lact. s. q. ad consist. Catapl. add. ol. ros.* vel *simul etiam lil. alb. chamom. lumbric. & c. unc. i.* vel *i. s. croc. scr. s.* vel *scr. i. subinde & vitell. ov.*

Sacculus anodynus in Colicâ. ♃. *Spec. decoct. emoll. carminat. an. m. iij. summit. orig. serpill. an. m. ii. fl. chamom Rom. m. iii. sem. carv. unc. i. incis. grossô modô & saccul. inclus. coq. in lact. & applic.*

Alius in Pleuritide. ♃. *Violar. malv. fl. chamom. an. m. ii. fl. papav. errat. m. j. sem. lin. fœnug. an. unc. i. fol. hyosc. m. ß. M. F Sacculus.*

Alius in Nephritide. ♃. *Herb. malv. alth. pariet. saxifrag. fl. cham. melil. aneth. an. m. iv. rad. alth. unc. iv. herb. arthemis. m. i. s. chærefol. m. s. sem. lin. fœnug. an. unc. i. anis. dr. ii. f. ii. Saccul. in aq. decoq. & alternatim calidè applic.*

Clyster anodynus. ℞. *Lact. vaccin. unc. x. sacch. rubr. unc. ii. ol. sem. lin. unc. iv. sal. dr. s.* M. Locô olei etiam sumi potest *butyr.* vel *ung. de cynogloss.*

Enema oleosum, in Colicâ & Calculô egregium. ♃. *Ol. lin. unc. iii. chamom. aneth. an. unc. ii. scorp. rutac. an. unc. i. ol. terebint. scr. i. M.*

ARTICULUS III.

De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Vulnerariis, atque ad ea spectantibus.

I.

MEdicamenta *traumatica* seu *vulneraria*, sunt vel externa, vel interna. Interna sunt, quæ calorem innatum roborant, vi sua Balsamicâ, & sale suô volatili

oleosô, quæ putredini resistunt, materiam probam pro generatione carnis suppeditant, sanguinis nimiam humiditatem absumunt, ejus tonum conservant, stagnationem, vappescentiam ac acescentiam, serique ichorescentiam corrigunt & absorbent, affluxúmque ad partem vulneratam, moderata adstrictione inhibent. Externa, vel sunt *suppurantia* seu *digestiva*, in vulneribus & ulceribus usualia, quæ sanguinem extravasatum, ac in poris hærentem in pus convertunt, vel *glutinantia*, quæ viscositate sua emplastica, vel adstrictoria, labiorum parietes firmant, & seri nativam coagulationem promovent; vel sunt *sarcotica*, seu carnem generantia, quæ moderatè exsiccando, ac superfluam humiditatem absumendo, sordes blandè & citrà acrimoniam detergunt, ac absorbent, leniterque adstringendo ac roborando, carnem firmant, sicque etiam partium calorem conservant; vel sunt *Epulotica*, quæ cicatricem inducunt, efficaciter desiccando, serum in superficie absumendo, & in pelliculam coagulando, cutemque contrahendo, densando & indurando; vel sunt *Porotica*, quæ callum generant, ac ossium alimentum vi siccandi & adstringendi, in callum & firmitudinem osseam convertunt. Huc quoque spectant remedia contra *ambusta*, quæ agunt extrahendo empyreuma, poros aperiendo, serosas & acres humiditates evocando, vel inflammationem sedando, vel calorem & ardorem leniendo ac demulcendo, vel exulceratas partes moderatè siccando & ad sanitatem perducendo.

II.

Huc brevitatis causâ etiam ea refero, quæ ad affectus externos in usû sunt, qualia sunt: 1. *Grumos resolventia*, quæ sanguinem & serum in vasis suis, vel poris internis aut externis subsistentem, in motum cient, & coagulum ejus futurum impediunt, vel etiam factum disjiciunt, & resolvunt. 2. *Repellentia*, reprimentia, & repercutientia, quæ extrinsecus applicata, materiam adhuc fluxilem, mobilem, volatilem, & ad partem fluentem, nondum tamen eidem impactam, vel extravasatam aliò repellunt, vel leviter saltem hærentem, in alveum suum redire faciunt. Horum alia sunt frigida terrea, ac adstringentia: alia actû & potentiâ frigida, aquea, mucilaginosa, viscosa. 3. *Abstergentia*, quæ duris, asperis & acutis suis particulis, vel vi nitrosâ, salsâ, & saponariâ abradunt, & evertunt sordes, humorésque vitiosos in meatibus hærentes, uti etiam abscessuum ruptorum, vel ulcerum sordidorum saniem, pus, aliaque excrementa abstergunt. 4. *Emollientia*, quæ emolliunt, tum humectando & laxando, fibras nerveas tensas & irritatas, tum poros adstrictos & angustatos, tum congelata & concreta resolventia, fundendo ac per halitum digerendo. Talia sunt moderatè calida & humida. Humida, ut corrigatur siccitas, laxetur densum, & diluatur concretum. Calida, ut calor nativus roboretur, ac materia quasi coquatur. 5. *Discutientia* seu rarefacientia, quæ emollientibus calidiora, ac tenuioris substantiæ, unde facilè penetrant, cutis poros dilatant, humores attenuant, & in vapores convertunt, ut per insensibilem transpirationem seu diaphoresin evacuentur. 6. Tandem *attrahentia*, quæ destinata sunt, vel ex altô evocandis humoribus, vel à parte affectâ avocandis & aliorsùm ducendis, vel advocandis utilibus.

III.

In usû horum omnium, Not. 1. Vulneraria interna semper ea eligenda esse, quæ peculiarem cognationem habent cum parte affectâ. 2. Ea intrinsecùs præcipuè convenire, cùm vulnera vel ulcera ob vitiosam partis constitutionem non facilè curam suscipiunt, synoviáque infestat. 3. Non usurpanda hæc in principiô, & ubi externa satisfaciunt, vel ubi adest febris, & inflammatio. 4. Respiciendum simul esse ad ventriculum, ne exinde lædatur. 5. Suppurantia convenire præcipuè tumoribus sanguineis, quæ discutientibus & resolventibus non cedunt. 6. In ulceribus, suppurantia non debere esse nimis humida, ne ulcera reddantur sordida. 7. Traumatica alcalinæ esse naturæ, & occultum alcali & quidem volatile in se continere, acidum vulnerum vel ulcerum perimens. Item Emplastra vulneraria ferè omnia in hôc convenire, quòd vulnera ab aëre defendant, ac vi balsamicâ & modicè siccante, partem læsam demulceant. 8. In corporibus duris & siccis, & ubi caro durior generanda, convenire magis pulveres sarcoticos, uti etiam ubicunque ulcera superflua luxuriant humiditate. Item in vulneribus capitis: è contra in corporibus mollioribus formâ linimenti vel unguenti. 9. Epulotica usurpanda esse, ulcere carne non omnino repletô, ne cicatrix fiat eminentior. 10. In applicatione remediorum ad ambusta, actû frigida esse cavenda, cùm ob contrarietatem major oriatur ardor, fluxusque & dolor augeatur, hinc topica tepidè sunt applicanda. 11. Unguenta pro ambustis adhibenda, non debere esse dura, ne majorem dolorem excitent. 12. Interiùs quoque in ambustis ardorem refrigendum, ut v. g. nitro, ac maximè partem affectam reficiendam.

IV.

Præterea, 13. Notandum: Resolventia stipticis & traumaticis jungenda esse, eisque interiùs succenturiari universalia, ut v. g. purgantia, diaphoretica: exteriùs emollientia & paregorica. 14. Repellentia alia *propriè talia* esse, quæ ipsis partibus affectis applicantur: Alia *Intercipientia* dicta seu *defensiva*, quæ viis, per quas humor defluit, applicata, facultate frigidâ, siccâ, terreâ, adstringente, humoribus aditum intercludunt. 15. Repellentia non competere in omnibus fluxionibus; non enim adhibenda: nec in partibus nobilibus; nec quando fluxio parti principi vicina est; nec partibus nimis profundô locô sitis; nec si materia maligna & venenata; nec ubi animalis venenati ictû vel morsû vulnus inflictum; nec si natura rectè agens criticè materiam in partem aliquam propellat; nec si humor sit multus, & corpus adhuc plenum; nec si humor jam parti impactus, & dolor adsit vehemens. 16. Non tempus adhibendi repellentia, esse principium fluxionis: eôdem versùs augmentum tendente, digerentia adjicienda, hinc sola resolventia usurpanda. 17. Repellentia frigida & humida convenire, cùm humor tenuis & paucus, aut superficiem corporis occupat, aut cùm fluxiones accidunt, ob nimium partis calorem aut dolorem: frigida verò sicca & adstringentia, cùm dolor non ita urget, & fluxiones fiunt ob partium debilitatem. 18. In Erysipelate sub hôc climate, unctuosa, oleosa, immò omnia humida vitanda esse, cùm tutiora sint in formâ siccâ applicata. 19. Intercipientibus fortioribus utendum in habitû corporis duriore, ubi vasa ampliora, & influentis humoris major portio. 20. Repellentia apprimè convenire in casô, non omissis universalibus.

V.

Hoc amplius Not. 21. impropriè ad repellentia pertinere, quæ poros obstruunt, & fluentem materiam vitiosam cum sanguinis massâ reduniunt, & sic retrocedere faciunt, ut v. g. Mercurialia in scabie. 22. Repellentia subinde sensum dolorificum obtundere, ac convenire etiam dorso applicata, in sudoribus colliquativis. 23. Inter emollientia imprimis conducere Cataplasmata & Emplastra, illa magis ad suppurationem, hæc ad discussionem inserviunt, iisque meliora, cùm Cataplasmata facilè frigefiant, hinc materiam repellant. 24. Emollientia non convenire tumoribus atrabilariis, v.g. cancris & scirrhis malignis quæ acrimonia gaudent salina, instar Mercurii sublimati; magis enim per emollientia dilatantur pori, ut & affluxus humorum procuretur, & acrimonia corrosiva, in locô detenta & coërcita, latiùs expandatur.

Formulæ

Remediorum Vulnerariorum, atque ad ea spectantium.

Decoctum ad Casum. ℞. *Rad. symph. maj. unc. s. plantag. alb. pimpinell. an. dr. iii. herb. veron. sanic. chærefol. prunell. heder. arbor. bellid. cum tot. an. m. s. rad. liquirit. dr. iii. [illegible] No. vii. coq. ex aq. & vin. rub. an. lib. i. s. Colat. clarif. [illegible] syr. de symphit. de alth. an. unc. ii. oxymell. s. unc. i. M.*

Decoctum vulnerarium. ℞. *Rad. symph. unc. i. rub. tinct. sol. rot. an. unc. s. herb. millefol. veron. pyrol. sanicul. pimpinell. agrimon. an. m. s. fl. bellid. min. summit. virgaur. m. p. ii. ocul. canc. unc. s. nuc. mosch. dr. ii. coq. in. s. q. aq.*

q. aq. font. in Col. lib. iij. dissolv. syr. de symph. Fernel. unc. iij. M. Dos. unc. iv. S. Heilender Wund-Tranck 2. mahl den Tag 3. Stund vor dem Essen zu nehmen.

Aliud. ♃. Scob. lign. sassafr. rad. chin. symph. mai. an. unc. s. herb. veron. agrim pilosell. consolid. saracen. sanic. alchimill. an. m. s. cinam. liq. an. dr. ii. fic. N. v. passul. min. unc. ii. sem. anis. fœnic. an. unc. s. M. incis. coq. cum aq. font. lib. vi. & vin. alb. odorif. lib. ii. ad 3. de quô m. & v. bibantur unc. v.

Species pro decoctô Traumaticô. ♃. C. C. ust. unc. s. hord. integ. unc. i. s. herb. agrim. veron. alchimill. sanic. an. p. i. rad. consolid. mai. liq. an. unc. s. spec. pro decoct. pectoral. unc. i. s. anis. fœnic. an. scr. i. M. incis. dentur ad chart. S. Species zum Wund Tranck mit 2. Mass Wasser, oder anderthalb Mass Wasser und 1. halbe Mass Wein zu sieden.

Decoctum ad Herniam. ♃. Herb. sanic. salv. herniar. epat. nob. polyg. plantag. an. m. s. pyrol. p. iii. rad. symph. m. unc. s. bardan. dr. vi. torment. pentaph. an. dr. ii. sem. perfoliat. dr. iii. coriand. præp. dr. i. coq. in s. q. vin. & aq. chalyb. ad lib. ii. colat. dulcoretur sacch. albiss. ad gratiam.

Pulvis ad casum. ♃. Pulv. contra casum August. dr. i. detur ex aq. chærefol. Vel ♃. Ocul. canc. præp. rhab. sperm. cet. antim. diaph. sang. hirc. præp. an. dr. s. mum. scr. i. M. F. Pulv. cujus dos. dr. i.

Pulvis ad Erysipelas Mins. ℞. Farin. vol. unc. vi. plum. ust. bol. rub. an. unc. ii. Mastich. olib. ceruss. an. unc. i. M. F. Pulv. subtiliss. qui chartæ ceruleæ inspersus, parti affectæ applicetur. Vel ♃. Bol. arm. unc. ii. camph. unc. ß. M. ad idem valet. farin. hord. cum bol. pulv. glyc. camph. &c.

Fomentum in Ulceribus contumacibus usuale, aqua Catapultorum vulgò dicta. ℞. Rad. aristol. rot. gent raph. zedoar. an. unc. i. coq. in vin. alb. lib. iii. ad mediet. dissolv. sacch. alb. unc. iv. foveatur hoc ulcus, & imponatur fol. Brassicæ rub. hôc madefactum.

Fomentum polychrestum ad Erysipelata, Inflammationes, exulcerationes humidas, metum Gangrenæ &c. ℞. Lytharg. lib. s. fl. ros. rub. m. ii. olib. myrrh. mast. an. unc. s. decoct. seu aq. calc. viv. rec. lib iv. acet lib. i. coq. simul, usque dum lytharg. solut. add. in fine camph. unc. s. Col. S. Umschlag, vvarm mit Panschen oder zusammen gelegten Tüchern 2. 3. mahl oder öffters den Tag aufzulegen.

Aliud contra Gangrænam & Sphacelum, Aqua fusca dictum. ♃. Herb. rut. absinth. salv. sabin. fol. quercs. an. m. s. rad. aristol. rotund. dr. iii. enul. dr. ii. vitriol. Rom. unc. i. sal. armon. dr. i. s. gallar. unc. ß. bacc. laur. unc. i. olib. mast. an. dr. ii. ceruss. lytharg. alum. crud. an. unc. iii. Bol. armen. unc. s. cort. virid. nuc. jugl. dr. vi. camph. dr. s. M. de his speciebus cochl. i. cum vin. alb. lib. ii. coq. & cum intinctis spleniis vel linteis triplicatis, vel quadruplicatis calidè applicetur.

Fomentum pro Membrô fractô, luxatô vel distortô, ante vel post repositionem. ♃. Herb. beton. chamom. rorisin. an. m. i. summit. hyper. cum fl. m. i. s. rad. aristol. rot. dr. vi. symph. mai. dr. s. sem. 4. calid. m. an. dr. i. s. coq. in aq. s. q. Colat. lib. i. s. add. vin. infus. fl. hyper. lib. s. S. Glieder-Bähung.

Fomentum pro membris à Gelû sideratis. ♃. Spirit. vin. opt. rectif. lib. i. pulv. sal. armon. unc. i. camph. scr. i. M. ad vitr. S. Uberschlag zum Füssen.

Aliud pro rubedine, tumore & dolore Pedum. ♃. Bol. arm. alb. dr. iii. lytharg. unc. i. mast. myrrh. an. unc. s. olib. dr. vi. aq. plantag. sperm. ran. fl. sambuc. an. unc. viii. coq. & Col. servetur ad usum.

Fomentum in tumore Pedum œdematosô. ♃. Spiritus vin. opt. rectif. mensur. i. sal. armon. unc. iii. M. inting. lintea, ac sub horam decubitûs in lectô, pedibus tepidè circumvolvantur. Optima etiam est aq. calc. viv. sic paranda: ♃. Frustul. calc. viv. ad magnitud. nuc. jugland. immittatur in aq. ferventem donec dissolv. hinc calx cum aq. agitetur, & postea residere sinitur. Deinde clarior aqua per inclinationem in aliud vas transfunditur, applic. cum intinctis linteis vel spongia novâ.

Aliud. ♃. Herb. absinth. salv. rut. hyper. orig. rorisin. lavend. major. an. m. i. rad. ebul. irid. cort. med. sambuc. an. dr. ii. fl. cham. samb. spic. stœch. ros. melil. an. m. s. bacc. laur. juniper. an. unc. s. M. concis. coq. cum aq. font. s. q. pro Fomentô pedum bis in die usurpandô.

Aliud in Tumore Manuum & Pedum. ♃. Lytharg. unc. vi. bol. arm. unc. i. sulph. viv. unc. i. s alum. crud. dr. ii. gallar. unc. i. myrrh. el. unc. i. s. M. F. Pulv. de quo 2. vel 3. cochl. cum vin. alb. unc. xx. acet. vin. acerrimi unc. x. coq. ac cum intinctis linteis duplicat. vel triplicat. sæpiùs calidè applicentur.

Unguentum digestivum Chirurgorum. ♃. Tereb. cum vin. vel aq. ros ad albed. lot. unc. i. sev. cerv. unc. s. ol. ros. dr. ii. cer. alb. olib. mast. an. scr. ii. camph. scr. s. M. Vel ℞. Tereb. unc. ii. vitell. ov. N. i. myrrh. aloës an. dr. s. ol. cer. gut. x. M. in partibus nerveis additur etiam Bals. peruv. Vel ♃. Tereb. unc. i. vitell. ov. N. i. mell. ros. unc. s. ol. hyper. dr. i.

Linimentum ad Ambusta. ♃. Ol. oliv. vel lin. part. i. album. ov. conquass. part. ii. M. Illin. cum pluma Gallin. Vel ♃. Butyr. rec. 9. liquefact. & lot. in aq. sperm. ran. unc. vi. ol. de vitell. ov. unc. ii. M.

Unguent. ad Ambusta Fabricii. ♃. Butyr. rec. sine sale aq. ros. lot. unc. iii. ol. viol. de vitell. ov. amygd. d. an. unc. i. croc. scr. i. mucilag. sem. cydon. unc. i. cer. q. s. M.

Unguentum ad Scabiem expertissimum. ℞. Pingued. suill. antiq. unc. vi. liquefiant ad ignem. Coll. add. sulph. viv. subtiliss. pulv. bacc. laur. eôdem modô pulv. an. dr. ii. s. caryoph. arom. dr. i. pulv. lapat. acut. dr. s. M.

Aliud certissimum & infallibile, in Scabie humidâ. ♃. Pulv. cort. laur. sulph. cit. an. unc. iv. enul. unc. ii. vitriol. alb. unc. i. s. styrac. liquid. q. s. M. F. Ung.

Aliud in Scabie siccâ & pruriginosâ. ♃. Succ. lapath. acut. plantag. an. unc. ii. solan. unc. i. s. citri unc. i. ceruss. unc. ii. lytharg. unc. s. fl. sulph. dr. i. ß. ol. ros. viol. an. unc. ii. s. butyr. salit. unc. i. s. tereb. cer. an. dr. vi. M. F. Ung. add. ol. dest. lig. Rhod. gut. xxv. alipt. mosch. scr. ii. M.

Aliud in Scabie vulgatissimum. ♃. Tereb. vulg. vitell. ov. dissol. unc. i. fl. sulph. dr. vi. butyr. rec. unc. iv. M.

Emplastrum infallibile in Clavis pedum. ♃. Galban. gumm. ammon. acet. solut. an. unc. s. sal. armon. scr. 1. Empl. diachyl. magn. unc. i. s. M. Vel ♃. Pic. naval. unc. i. galb. in acet. dissol. unc. s. sal. armon. scr. i. Empl. diachyl. magn. dr. s. M. cum panno super clavos ponatur, ac tertiô vel quartô die mutetur.

Emplast. pro tumore Pedum. ♃. Empl. diaph. Mins. unc. i. s. oxycroc. unc. s. malax. cum ol. chamom.

Emplastrum diasulphuris Ruland. ♃. Bals. sulph. unc. iii. cer. unc. s. coloph. dr. iii. liquat. add. myrrh. opt. pulv. unc. iii. s. coq. s. a.

Emplastrum Mammillare, in omnibus Mammarum tumoribus utilissimum. ♃. Spermat. cet. unc. i. cer. alb. unc. ii. galban. acet. sol. unc. s. ol. sambuc. q. s.

Balsamus sulph. Ruland. ♃. Fl. sulph. unc. i. ol. nuc. vel rap. unc. vi. vin. generos. unc. ii. macerentur per dies 8. aliquoties agitando coq. leniter ad vini consumpt.

Balsamus sclopetarius. ♃ Ol. lin. tereb. an. lib. i. ærug. ær. unc. s. coq. parum s. a.

Cataplasma suppurativum. ♃. Rad. alth. lil. alb. an. unc. ii. herb. malv. alth. pariet. an. m. ß. sem. lin. fœnug. an. unc. s. coq. in s. q. aq. ad mollit. per cribrum traject. add. farin. sem. lin. fabar. an. dr. vi. ol. viol. axung. porc. an. dr. v. M. F. Catapl. S. Maturier Pflaster auf ein Tuch zu streichen und vvarm überzulegen.

Aliud. ♃. Herb. malv. cum tot. mic. pan. alb. an. p. æq. coq. in lact. caprin. s. q. ad consist. Catapl. add. vitell. ov. croc. & ol. ros. vel etiam ol. lil. alb. chamom. amygd.

Injectio in Ulcera cava, mundificans, siccans, adstringens, putredinem arcens & consolidans. ℞. Herb. cent. min. scord. ros. rub. an. m. s. fl. balaust. dr. ii. pulv. mastich. myrob. olib. aloës an. dr. s. rad. Ir. flor. aristol. rot. torment. an. dr. s. Concis. coq. cum unc. xx. aq. font. & x. vin. rub. in ollâ bene tectâ, in Col. dissolv. mell. ros. col. unc. i. addi etiam potest Bals. peruv.

Plura non addo, cùm hæc magis spectent ad Chirurgiam.

CAPUT XI.

De Officiô Medici, in præscribendâ debitâ Diætâ.

ARTICULUS I.

De Officiô Medici, in considerandâ Diætâ in genere.

I.

PEr *Diætam* hîc aliud non intelligitur, quàm debita Victûs ratio, vel potiùs methodicus usus sex rerum non naturalium. Hæc non minimum est fundamentum sanitatis, tum conservandæ, tum restituendæ. Si enim utilitatem ejus brevibus descriptam verbis desideres, hæc illa est, quæ morbus pellit, corpus agile, sanum, purum à fœtore, ac fœditate alienum præstat, longævitatem inducit, somnos jucundos & placidos conciliat, epulas communes suaves & gratas efficit, sensibus incolumitatem, memoriæ vigorem, ingenio perspicaciam & claritatem confert, passiones sedat, iracundiam & mærorem pellit, libidinis impetum frangit, denique corpus & animam maximis bonis replet, ut meritò mater trium S. sanitatis nempe, sapientiæ, & senectutis dici possit.

II.

Diæta alia spectat ad sanos: alia ad ægrotos. Illa in his præcipuè consistit Regulis. 1. Ut vitentur, quantùm fieri potest, aëris in qualitatibus vehementiores excessus & anomaliæ 2. Ut in quantô non excedatur, quod cognosces, si ad satietatem non comedas, si post cibum nullum sentias torporem, gravitatem & lassitudinem corporis, cùm antea esses multò agilior, si post cibum etiam aptus sis actionibus mentis, si nulla appareant signa repletionis, qualia sunt v. g. capitis dolor & gravitas, somni longiores vel perturbati, insomnia turbulenta, somnus diurnus, segnities totius corporis, appetitus dejectio, cruditates, ructus, alvi stipticitas vel profluvium, copia flatuum, destillationes frequentes, multa narium emunctio & exspuitio matutina &c. 3. Ut vitetur varietas ciborum, præsertim inter se valdè contrariorum in unô pastu, quæ est fons morborum uberrimus. 4. Ut cœna prandiô sit parcior. 5. Ut casû aliquo extraordinariô, v. g. in conviviô lautiori excessum faciens, sequentem pastum præscindas, aut unicô haustû vini diluti vel tantillô cibô absolvas. 6. Ut vinum diluatur, præsertim meracum. Ut debita fiat corporis exercitatio, & motus moderatus, qui ad sanitatis conservationem, exceptâ sobrietate, maximè principalis est: immò etiam à *Galeno* ciborum parsimoniæ anteponitur. 8. Ut graviora vitentur animi Pathemata. 9. Ut somnus sit moderatus, ac alvus debitè respondeat.

III.

Diæta ægrorum, de qua potissimùm hîc sermo, varia est, ejusque diversitas desumitur, à *victûs formâ*, *quantitate*, *qualitate*, *utendi occasione seu opportunitate*, & *exhibendi modô*. *Formam* victus quod attinet, ea desumitur à modô substantiæ, estque pro variâ virium conservatione triplex apud Medicos. *Crassa* nimirum, *valens* seu *firma*, quæ concedit alimenta firma, solida, ac multùm nutrientia, & proinde vires auget. *Tenuis*, quæ alimenta habet infirma, parùm nutrientia, ac proinde vires nonnihil diminutas conservat. *Mediocris*, quæ inter victum crassum & tenuem media est, ideòque vires conservat. Victus crassus convenit corporibus sanis, robustis, ac benè se exercentibus; victus tenuis, morbis acutis; mediocris, morbis diuturnis & chronicis. Pro Victû tenui, modernô tempore conceduntur Brodia carnis gallin. vel sola, vel cum ovi luteô permixta, eáque ut plurimùm tertiâ vel ad summum quartâ horâ, alterata etiam vel succ. cit. arant. gran. acid. vel herb. endiv. acetos. portul. lactuc. &c. Additur subinde paucum consummat. item crem. hord. & si morbus minùs acutus, panatell. vel pulment. cum ov. vitell. vel carne gallin. parat. *Ein Dotter oder hennenbratmüsel.* bis aut ter in die, ov. sorbile, contusum ex canc. vel carnibus volatilium. In morbis longioribus Victus nonnihil plenior convenit, ex carnibus pullorum gallin. vitul. aliisque cibis exinde paratis. In morbis longis & periculosis, gravius est peccare in victû nimis tenui, quàm nimis crassô: è contra in morbis acutis gravius est peccare in nimis crassô, quàm nimis tenui.

IV.

Quoad cibi *quantitatem* in morbis, pleniùs æger cibari potest in morbi principiô, dum utcunque meliùs se habet; propè statum verò, vel in ipsô statû valdè tenuiter, quò enim natura magis in morbô expugnandô occupata est, eò tenuior diæta instituenda, & quo minùs, eò plenior; hinc etiam in quôlibet victû triplex observatur dosis, summa nimirum, media & infima. Prima convenit in morbi principiô, media in augmentô, ac ultima in statû. Interim hoc non perpetuò in omni morbô observandum, quia in initiis inflammationum, præsertim partium nobiliorum, durante adhuc sanguinis ad partem affectam affluxû, utile est, tunc minùs cibare, ne augeatur fluxio: immò etiam in aliis morbis, si cruditas aliqua in ventriculô vel intestinis lateat, quod rarissimè non accidit, præstat tum parùm cibi assumere, eamque victûs parsimoniâ absumere *Man muss die Kranckheit aushungeren*, quod Italis inprimis frequens, qui morbi curationem ut plurimùm ab inediâ incipiunt. Interim graviùs delinqueret, qui morbi initiô nimis parum, quàm nimis multùm ederet, quod tamen contrarium est in statû morbi.

V.

Qualitatem Victûs quod attinet, præscribitur illa ab effectu, consuetudine & temperamentô. Intelligitur autem hîc per qualitatem victûs non illa qualitas, quæ victui inest, ut alimentô, seu merè cibô, ut esse digestionis facilis vel difficilis, succi boni vel mali, crassi vel tenuis &c. Sed quæ inest ipsi, quatenus simul est medicamentosus, calidus nempe, frigidus, humidus, siccus, laxans, adstringens, incidens, attenuans &c. Prout igitur est affectus, ita victum postulat contrarium, ut affectus calidus & siccus, victum frigidum & humidum &c. Ita tamen, ut consuetudinis & temperamenti simul habeatur ratio.

VI.

Occasio seu *opportunitas* in Victûs ratione, desumitur ex ægri consuetudine, tempore sanitatis, ac virium tolerantiâ. Illô enim tempore debet æger cibari, quò minùs à morbô patitur, eâque potissimum horâ, quâ ante morbum cibari consuevit, nisi morbi vehementia in illâ hoc prohibeat, unde à solâ consuetudine sumitur idoneum tempus in morbis, qui continentur seu sine typis affligunt. In morbis verò, qui accessiones, paroxysmos, vel exacerbationes habent, nunquam cibus exhibendus, cùm accessiones adsunt, vel proximè futuræ sunt, sed cùm cessant, vel quieverunt, ne natura à pugnâ, pepasmô & excretione materiæ avocetur, nisi adsit magna virium jactura, vel accessio longior, vel corpus ægrotantis valdè calidum & siccum, picrocholum, gracile, ac raræ texturæ, vel humor acris ventriculum occupet, animi deliquium circa initia paroxysmorum efficiens, in quibus casibus in Paroxysmi initiô, vel parum ante illum, aliquid cibi offerri potest. In intermittentibus subintrantibus, vel ubi saltem duæ vel tres horæ inter finem unius & principium alterius Paroxysmi intercedunt, æger cibandus in fine statûs primi Paroxysmi.

VII.

Quod ad *modum* cibos *exhibendi*, hoc est, an paulatim, an repetitis vicibus? id deducitur ex viribus & morbô. Vires vel sunt debiles, vel mediocres, vel validæ. Debiles paucum, mediocres mediocrem, validæ copiosum postulant cibum. Morbus adjunctos habet humores multos, vel paucos, vel corruptos. Pauci cibum copiosum, multi paucum, corrupti pro eorum correctione copiosum exigunt cibum; hinc ubi in morbis vires validæ, & cum humorum copiâ conjunctæ, raró & parum alendum. Ubi vires validæ, cum humorum paucitate, ibi sæpiùs & multum cibandum, nisi obstent morbi

morbi tempora aut Paroxyſmi. Ubi vires ſunt debiles, cum humorum abundantiâ aut mediocritate, ibi rarò & parum alendum; denique ubi vires ſunt debiles, cum humorum paucitate aut corruptela, ibi parum ac ſæpè cibandum. Interim juxta monitum *Hippoc.* 1. *aph.* 16. *aliquid dandum conſuetudini, tempori, regioni & ætati.*

ARTICULUS II.

De Officiô Medici, in conſiderandâ & præſcribendâ Diætâ Refrigerante.

MOrbi calidi, ut v. g. Febres cujuſcunque generis, inflammationes, aliique ex materiâ calidâ & bilioſâ oriundi, Diætam exigunt refrigerantem. *Aër* igitur ſit naturâ frigidus, vel arte talis paretur, per aquarum transfvaſationem, pavimenti cubiculi conſperſionem cum aquâ & acetô, vel herbis refrigerantibus. Sicuti autem convenit aër frigidus inſpiratione attractus, corporis æſtum mitigans, ita nocet corpore denudatô exceptus, cùm diaphoreſin maximè neceſſariam impediat, & fuligines ac ſudores intrò repellat. *Panis* ſit probè coctus & fermentatus. Ex *carnibus* conceduntur carnes Gallin. capon. pull. gallinac. columb. hædin. vitul. &c. magis tamen elixæ. Item carnes avium montan. & ſylveſt. condiri poſſunt acet. vel ſucc. cit. arant. granat. A *Piſcibus* abſtinendum, niſi ægris gratificando, ſaxatiles quoſdam excipias, ut fundulos, truttas, thymalos &c. Inter *fructus* concedi poſſunt fraga, poma acida, pyra cocta, mala citria, punica, ceraſa acida, exſiccata & cocta, pruna cocta &c. Ex *oleribus*, lactuca, endivia, cichorium, ſpinachium, acetoſa &c. *Legumina* omnino vitentur, niſi juſcula piſorum, uti & *lacticinia* omnia. Prodeſt maximè Crem. hordei, qui ſequenti modô optimè paratur: ℞. Hord. mund. q. pl. coque in aq. commun. lentô igne, ita ut ferveſacta abjiciatur, novaque reaffundatur per horas 6. vel 7. donec in pulmentum abeat, poſtmodum in mortariô lapideô feratur, ac cremor per pannum coletur, & exprimatur, hinc in Juſculo Gallinæ diſſolvitur, ac iterum coquitur, ad conſiſtentiam mediocrem inſtar tenuis contuſi, aromatizatur ſubinde paucô macer. vel croc. Interdum etiam aliquid ſacch. additur præſertim candi, in affectibus pectoris. Hujus Cremoris ſumma eſt utilitas, in febribus ac affectibus pectoris, catarrhoſis & hecticis. *Potus* ſit vinum oligophorum, niſi febris & alia obſtent contraindicantia, aut alius refrigerans, uti in formulis annexis patet. Vitanda *exercitia* & *affectus animi*. *Somnus* ſit conſuetô longior, ac *alvus* quotidiè laxa.

Formulæ
Potuum ordinariorum Refrigerantium.

Julepus. ♃. *Aq font. lib. iii. ſyr. herb. unc. i. rub. id. unc. ij. acetoſ. cit. unc. i. ſpirit. vitriol. q. s. M.*

Alius. ℞. *Decoct. C. C.* vel *aq. font. lib. ii. ſyr. de rub. id. unc. iii. ſpirit. ſulph. per campan. q. s.* vel *nit. antimoniat. dr. i. M.*

Alius. ℞. *Rad. ſcorz. rec. unc. i. coq. in s. q. aq. s. in Col. lib. ij. s. diſſolv. ſyr. de rub. id. viol. ceraſ. acid. an. unc. i. ſpirit. vitriol. q. s.*

Tinctura roſarum. ♃. *Tinct. roſ. cum s. q. ſpirit. vitriol. acificat. lib. iii.* vel ♃. *Syr. pro tinct. roſ. parat. unc. iii. aq. font. lib. ii. ſp. vitriol. q. s.*

Julepus Alexandrinus dictus. ♃. *Aq. font. lib. i. aq. roſ. ſucc. lim. ſacch. alb. an. unc. iv. coque lentô igne, dum deſpumaverint.*

Alius. ♃. *Aq. font. lib. iv. ſacch. alb. unc. iii. ſantal. cit. cinam. an. dr. i. coq. lentô igne, deſpum. & Col.*

Julapium ſiccum. ♃. *Succ. cit. berber. an. unc. ii. s. ſacch. albiſſ. lib. i. ponderis civilis. M. ſuper marmore per agitationem, donec induat formam Julapii ſicci. De hoc* 3. vel 4. *Cochl. in menſura aq. font. ſolvantur, pro compeſcendâ ſiti.*

Limonada. ♃. *Aq. font.* vel *decoct. C. C. lib. iv. ſucc. lim. unc. iii. ſacch. albiſſ. q. s. M.* poſſent etiam addi *nit. perlat. dr. ii.*

Alia. ℞. *Decoct. C. C.* vel *aq. font. menſ. i s. in hanc injiciantur* 2. *Poma citria in taleolas tenues ſecta, & cum ſacch. fin. s. q. dulcorata, ſubinde diſſolvi poſſunt ſeq. ſyrupi.* ♃. *Syr. acet. cit. è ſucc. viol. an. unc. ii. ſpirit. vitriol. q. s.* Vel ♃. *Julep. roſ. ſyr. acetoſ. cit. an. unc. ii. ſp. vitriol. gut. vi. aq. cinam. dr. iii. M.*

Decoctum Cornu Cervi, vix non omnibus morbis competens. ♃. *Limat. C. C. unc. s.* vel *dr. vi. coq. in aq. font. menſ. ii. tam diu, quamdiu ova duriora coqui ſolent. Poſt refrig. Col.* interdum *cort. cit.* adduntur, *& ſacch. ſub finem coct.* interdum *ſyrupi* diſſolvuntur.

Decoctum Hordei uſuale in Febribus, affectibus Pectoris, & Renum calidis. ♃. *Hord. crud. m. ii. rad. liq. dr. vi. aq. font. lib. vi. coq. ad conſumpt. lib. ii. addendo in fine ſem. fœnic. parùm contuſ. dr. ii. poſt refrig. Col. pro potu.*

Aliud. ♃. *Hord. integ. m. i. s. paſſul. min. unc. s. ſem. aniſ. fœnic. an. dr. ii. fl. cord. an. p. i. aq. font. pur. lib. iv. coq. ad hordei crepat. addendo in fine ſacch. cand. unc. i. Col. & cum album. ov. clarif.*

Aliud. ♃. *Hord. integ. m. ii. coq. in aq. font. menſ. ii. ad dimid. adde ſacch. alb. unc. i. s. crem. tart. dr. i. s. ſucc. lim. & ſp. vitriol. q. s. ad gratum acorem;* vel *adde nit. præp. dr. i. s. ſacch. alb. unc. i. s. cinam. in pet. lig. dr. i. s.*

Decoctum Hordei, in Pleuritide. ℞. *Rad. liq. dr. iii. ſem. fœnic. dr. s. cinam. acut. ſcr. ii. ſacch. cand. unc. ii. aq. hord. lib. vi. coq. ad* 3. *in Col. diſſolv. Julep. viol. unc. ii. s. ſpirit. ſulph. gut. xv. M.*

Aliud. ℞. *Rad. liq. dr. ii. paſſul. min. hord. mund. ſpec. decoct. pector. an. m. i. dentur inciſa ad Chart. S. Stuck zum Trinck Waſſer auf* 2. *Maſs; biſs eine halbe eingeſotten.*

Aliud pro anginâ. ℞. *Hord. mund. & excort. cochl.* 2. *paſſul. min. ſacch. an. cochl. i. Coq. in menſ. i. s. aq. ad remanent. menſuræ.*

Decoct. Hordei compoſitum, in Febribus ardentibus. ℞. *Rad. acetoſ. ſcorz. an. unc. s. hord. mund. m. i. C. C. raſp. unc. i. pom. cit. N.* 1. *ceraſ. acid. m. s. cinam. dr. i. s. coq. in ſ. q. aq. font. ad lib. ii. in Col. diſſolv. ſi placet, ſyr. rib. berb. an. unc. i. s. ſp. vitriol. q. s. pro gratâ aciditate.*

Aliud. ♃. *C. C. raſp.* vel *uſt. unc. i. hord. integ. unc. i. s. aniſ. fœnic. an. dr. ß. M. inciſ. & contuſ. dentur ad Chart. S. Species zum ordinari Tranck, mit.* 2. *Maſs Waſſer abzuſieden.*

Decoct. Tartari crud. ℞. *Tart. alb. unc. i. vel i. s. coq. in aq. font. menſ. i.* vel *i. s. remotâ ſubſidentiâ ſit Potus limpidiſſimus.*

Potus in Variolis. ℞. *Limat. C. C.* vel *uſt. præp. dr. vi. lent. excort. dr. iii. ſem. fœnic. coriand. paſſul. min. an. dr. ii. rad. acetoſ. unc. s. coq. in aq. font. lib. iii.* vel *iv. ad conſumptionem dimidiæ.*

Potus refrigerans & præcipitans in Febribus. ♃. *Sal. nit. præp. C. C. phil. præp. an. unc. s. ſacch. albiſſ. unc. i. M. F. Pulv. cujus unc. ß. miſceatur cum menſur. i. aq. font.*

Alius. ℞. *Decoct. hord. & liq. lib. ii. ſpirit. ſulph. q. s. ad gratam aciditatem, C. C. ad albed. calcin. unc. s. vel dr. vi. M. utatur pro potû ordinariô, vas uſûs tempore agitando.*

Alius in Febre ardente, cum metû Prunellæ. ℞. *Sal. nit. præp. unc. i. crem. tart. dr. ii. ſulph. alum. crud. an. dr. s. ſacch. opt. unc. ii. M. F. Pulv. de quô cochl. parvum cum aq. font. menſ. i. miſceatur & agitetur.*

Alius. ℞. *Nit. depur. C. C. phil. præp.* vel *Ebor. ſine igne præp. an. dr. s.* vel *ſcr. ii. M. F. Pulv. dentur* 4. *doſes, quarum una cum aq. font.* vel *decoct. hord. aut decoct. limat. C. C. menſura unâ miſceatur, & transfvaſetur pro Potû ordinariô.* Si Diarrhœa vel Fluxus ſanguinis ſimul infeſtet, addi vel ſumi poteſt *C. C. uſt. præp. terr. ſigill. corall. &c.*

ARTICULUS III.

De Officiô Medici, in conſiderandâ & præſcribendâ Diætâ Calidâ.

MOrbi frigidi, exorti à materiâ viſcidâ, pituitoſâ & frigidâ, Diætam exigunt calidam, quæ in hôc conſiſtit, ut *aër* ſit ſerenus, tenuis, purus, ac calidus, *panis*

probè fermentatus, ac modicô sale & semine carvi conditus. Ex *carnibus* concedantur carnes gallin. capon. pull. gallinac. & columb. vitul. hædin. avium mont. & sylvest. Condiri possunt *piper. z. z. mac. rorismar. thym. satur. salv. major. hyssop.* abstinendum à *piscibus*, nisi saxatilibus, *fructibus horariis*, *lacticiniis*, *leguminibus*. *Aromatum* usus sit frequentior. Ex *oleribus* conveniunt, petrosel. brass. bet. asparag. raphan. nasturt. &c. *Potus* sit vinum merum, aut modicè dilutum, vel si hoc contraindicetur, unus ex sequentibus; *exercitia* & *vigiliæ* sint moderatæ, *alvus* laxa, *animi Pathemata* præter gaudium vitentur.

Formulæ

Potuum ordinariorum Calefacientium.

Aqua cocta fœniculi. ℞. *Sem. fœnic. dr. i. coq. in 2. mens. aq. font. per quadrantem, injectis inde cinam. opt. parum incis. unc. s.* vel *dr vi. amove ab igne, vasque clausum repone, donec frigescat, tandem* 2. vel 3. *frustula panis silginei impone, ibique permitte.*

Aqua cocta Cinamomi. ℞. *Aq. commun. lib. iv. sacch. alb. dr. x. coq. donec ebull. add. cinam. acut. contus. dr. iii. mox ab igne remove operculóque tege, ac refrigescere sine & cola*

Aqua cocta Sassafras. ℞. *Lign. sassafr. crassè limat. dr. x. coq. in duplici vase in lib. xii. aq.* 5. vel 6. *horis, ubi refrixerit Col.*

Alia ex sassafras & cinam. ℞. *Aq. font. lib. ix. cinam. op. unc. s. lign. sassafr. rasp. dr. i. indantur in vas bene clausum, quod dein immergatur aquæ calidæ, in quâ horis* 4. vel 5. *ebulliat.*

Aqua cocta grata. ℞. *Sem. coriand. præp. dr. ii. liq. ras. dr. iii. sem. anis. scr. s cinam. acut. dr. ii. decoq. in aq. mens. ii. s. aliquoties ebull. Col.*

Tragæa, Potum præbens gratissimum. ℞. *Lign. sassafr. dr. x. chin. opt. dr. vi. liq. dr. i. cinam. opt. unc. s. sem. anis. dr. ii. CC. præp. dr. ii. ß. ocul. canc præp. dr. i M. F. Pulv. hujus unc. i. seu cochl. coq. in lib. iv. aq. font. post colaturam in cellam repone, ut refrigeretur, sic enim subsidentibus speciebus in fundo vasis, aqua super atat clara & utilis.*

Alia. ℞. *Scob. lign. sassafr. rad. chin. an. unc. s. cinam. opt. dr. ij. sem. anis. dr. i. C. C. præp. ocul. canc. præp. an. dr. i. s. M. F. Pulv. gross de quô cochl. i. mensuræ aquæ fervidæ, statim post effusionem operculô tegendæ injiciatur. In affectibus Pectoris, unc. i. passul. addi potest.*

Alia. ℞. *Scob. Rad. chin unc. i. lign. lentisc. sant. cit. an. dr. ii. cinam. opt. dr. i. sem. anis. dr. i. C. C. ust. ocul. canc. an. dr. iii. M. F. Pulv. gross. de quô Cochl. i. lib. iv. aq. font. fervid. injiciatur, ac urceus statim claudatur.*

Potus gustû & colore suavis, in Podagricis confirmatis. ℞. *Sarsapar. unc. vi. lign. sassafr. chin. C. C. an. unc. ii. glyc. unc. i. coq. in aq. font. cong. ii. per horam dimidiam, dein stent cooperta in cineribus calidis, per horas* 12. *Postea ebull. ad* 3. *part. consumpt. cùm ab igne amovetur, add. anis. unc. s. post* 2. *horas Col. & depur. per resident. ac liquor clarus reponatur in lagenis vitreis probè clausis ad usû.*

Bochetum in Arthritide. ℞. *Rad. sarsapar. unc. ii. liq. unc. i. cinam. anis. an. unc. s. M. F. Pulv. tenuiss. cujus Cochl. i. misceatur cum mens. i. aq. font. agitetur in* 2. *vasis ter* vel *quater, hinc Col.*

Aliud. ℞. *Sarsapar. unc. vi. lign. sassafr. chin. C. C. an. unc. ii. glyc. unc. i. sem. anis. unc. s. M. F. Pulv. tenuiss.*

Decoct. in eundem usum. ℞. *Chin. incis. unc. s. C. C. ust. unc. i. sacch. comm. unc. ii. coq. in aq. mens. ii. s. ad consumpt. dimidiæ add. sub finem cort. cit. rec. demptâ pulpâ albâ N. i. cinam. dr. ii M.*

Potus ordinarius in Paralysi. ℞ *Rad. Chin. unc. i. s. sem. anis. unc. s. coq. in aq. font. mens. i. s. ad consumpt.* 3. *part. addendo circa finem cinam. el. dr. ii*

Alius in Colicâ convulsivâ. ℞. *Rad. Chin. dr. ii. sem. anis.* vel *fœnic. dr. i. passul. maj. exacinat. unc. ii. coq. per quadrant. horæ cum lib. iv. aq. font Col.*

Species pro Potu ordinariô. ℞. *Rad. Chin. unc. s. sassafr. unc. s. passul. min. unc. iv. C. C. ust. unc. s. sem. anis. fœnic. tart. præp. cinamom. an. dr. ii. M. incis. & contus. dentur ad Chart. S. Stuck zum Trinck Wasser, darvon* 2. *hand voll in ein viertel Wasser zu sieden, biss ein halb Mass eingesotten.*

Aliæ. ℞. *Sant. rub. unc. s. sassafr. chin. an. dr. iii. sarsapar. dr. ii. passul. min. sem. fœnic. an. unc. i. s. cinam. sacch. cand. rub. sal. nit. præp. an. unc. s. M. incisa dentur ad Chart.*

Aliæ. ℞. *Sem. anis. fœnic. an. unc. ii. cort. cit. dr. ii. sassafr. dr. vi. sarsapar. rad. chin. an. unc. i. santal. rub. polypod. an. dr. ii. Cinam. dr. vi. dentur incis. & contus. ad chart.*

Aliæ utiles in Hydrope. ♃. *Rad. Chin. unc. i. sassafr. sant. rub. citrin. an. unc. s. rad. glyc. sem. anis. fœnic. an. dr. iii. cinam. dr. s. passul. min. m. i. de his speciebus sumantur Cochl. iii. & coq. cum aq. font. lib. v. ad consumpt.* 3. *part.*

Potus ordinarius in Urinæ retentione. ℞. *Herb. agrim. m. i. rad. petrosel. unc. i. liq. dr. vi. bacc. juniper. unc. s. sem. carv.* vel *anis. fœnic. an. dr. i. s. coq. in* 3. *mens. aq. ad* 3.

Potus Juniperinus, *der Kranevveth-Tranck.* ℞. *Bacc. juniper. lib. i. passul. min. lib. i. & unc. iii. (alii horum locô accipiunt berberes) tartar. venet. ab unc. s. ad unc. i. fruct. cynosbat. cum arill. m. i. fruct. acac. cum nucl. m. i. infund. in aq. commun. lib. xvi. in vase aptô ligneô, & pone fornacem vel locô quôdam calidô fermentare permittatur, hinc transvasetur. Potus hic in Austriâ familiaris, ac hypochondriacis inprimis & lumborum, renumque phlogosi ac æstû correptis, pro potû ordinariô utilis.*

ARTICULUS IV.

De Officiô Medici, in considerandâ & præscribendâ Diætâ Siccante.

Diætâ exsiccante indigent morbi, exorti à superfluâ humiditate, item defluxiones catarrhales, fluxus alvi immodici, illique inprimis, qui Diætâ seu curâ sudoriferâ curari solent. *Aër* igitur sit naturâ siccus, vel arte talis redditus, per accensum ignem & suffumigium. *Panis* sit bis coctus, sale & semine carvi benè conditus. *Carnes* assæ potius, quàm elixæ, maximè sylvestres, ut turtur. turdor. perdic. attagen. urogall. lepuscul. capreol. damar. &c. *A piscibus* & *carne suillâ* abstinendum. *Olera* conveniunt ea, quæ in diætâ calidâ proposita. Ex *fructibus* prosunt, amygdal. cost. nuc. avellan. castan. cydon. Ex *frugibus* oryza. *Aromata* utilia, ni quid obstet. Vitentur *lacticinia* & multa jusculа, nisi chalybeata sint. *Potus* sit admodum parcus. Utendum vinô dilutô, aquâ chalybeatâ, vel aliô potû infrà assignandô. *Somnus* sit consuetô brevior, *motus* & exercitium prosunt, *alvus* sit laxa.

Formulæ

Potuum ordinariorum Exsiccantium.

Bochetum recens. ℞. *Chin. opt. salsapar. an. unc. ii. lig. sassafr. rec. unc. i. s. rad. liq. ras. unc. i. passul. min. unc. iii. aq. font. lib. xxiv. incis. stent per* 24. *hor. hinc coq. s. a. ad remanent. lib. xviii. Col. detur pro Potû ordinariô.*

Aliud non recens. ℞. *Resident. decoct. primar. add. rad. chin. ponderos. scorz. an. unc. i. s. cinam. acut. dr. iii. passul. min. unc. iii. sem. fœnic. unc. s. coq. in lib. xxv. aq. s. ad remanent. lib. xvi. Col.*

Potus exsiccans in defluxionibus, & affectibus Capitis humidis. ℞. *Rad. chin. caryophyllat. pœon. an. unc. iii. ras. lign. sassafr. unc. s. cinam. unc. iii. incis. grossô modô dentur ad Chart. S. Species zum ordinari Tranck, davon ein gute Hand voll in* 2. *Mass Wasser zu sieden, biss ein halbe eingesotten.*

Alius. ℞. *Lign. sassafr. rad. chin. an. unc. i. cinam. acut. unc. s. C. C. præp. ocul. canc. præp. an. dr. ii. M. ad Chart.*

Tragæâ pro Potû exsiccante. ℞. *Scob. lign. lentisc. sant. cit. rad. chin. an. unc. s. cinam. opt. dr. ii. rasur. ebor. unc. s. galang. min. dr. i. ocul. canc. præp. dr. iii. M. F. Pulv. gross. de quô Cochl. in urceô cum aq. ferventis mensurâ misceatur.*

Potus

Potus ordinarius in Vulneribus. ♃. *C. C. ust. unc. i. hord. integ. unc. i. s. anis. fœnic. an. unc. s. M.* Vel ♃. *C. C. ust. unc. s. hord. integ. unc. i. s. herb. agrim. veron. alchimill. fanic. an. p. i. rad. consolid. liquir. an. unc. s. sem. anis. fœnic. an. dr. i. M. incisa dentur ad Chart.* possunt etiam addi *passul. liquid. &c.*

Potus in Dysenteriâ. ♃. *Rad. torment. C. C. ust. an. unc. i. coq. in aq. chalyb. mens. i. s. ad 3. add. cinam. dr. ii. M.*

Alius in Dysenteriâ malignâ. ♃. *Ras. C. C. unc. i. s. rad. torment. acetos. an. unc. iii. aq. puriss. lib. v. coq. ad remanent. lib. iii. s. in Col. dissolv. vin. gran. unc. ii. syr. acetos. cit. de rub. id. corall. an. dr. vi. M.*

Potus in Diarrhœâ. ♃. *C. C. ust. rad. torment. carn. cydon. siccat. an. unc. s. cinam. opt. dr. iii. sem. fœnic. dr. iii. coriand. dr. ii. M. incis. dentur ad Chart.*

Alius. ♃. *C. C. ust. præp. terr. sig.* vel *Bol. Arm. spod. an. dr. s. vel scr. ii. M. F. Pulv. subtiliss. permiscendus mensur. aq. chalyb.* vel *Emuls. amygd. d. cum aq. chalyb. fact.*

Potus gratus in Vomitû vel Diarrhœâ. ♃. *Mast. el. dr. ii. coq. cum unc. xxxx. aq font. in ollâ benè tectâ ad 3. cui post coctionem adhuc ferventi injiciatur flavedo cort. cit. rec. & cinam. integri digitis confract. an. dr. i. stent simul cooperta, donec refrigescant.*

Huc pertinent formulæ quoque nonnullæ Potuum Calefacientium, suprà propositorum.

ARTICULUS V.

De Officiô Medici, in ordinandâ & præscribendâ Diætâ Humectante.

Diætam Humectantem exigunt morbi à siccitate, ac defectu nutrimenti & humidi radicalis oriundi, ut Febres Hecticæ, Atrophiæ &c. In hâc aër sit humidior, *panis mediæ ætatis.* Ex *Carnibus* eligendæ euchymæ, ut gallin. capon. columb. perdic. phasian. attag. aliarum avium sylv. earúmque contusa & consummata. Item caro hædina, vitulina, vervecina junior, agnina, porcell. lactant. inprimis etiam conducunt ex Cochleis, testudinibus & cancris parata. Elixa magis prosunt, quàm assa. Gelatinæ quam maximè utiles, ut v. g. Gelatina Caponis, hunc in modum parata: ℞. *Capon. ping. deplum. exenterat. & mundificat. incid. cum ossibus minutiss. indatur lagenæ stanneæ, affundendo aliq. aq. font. addendo, parum mac. & croc. hinc lagena clavô cochleatô arctissimè clausa, lutóque Philosophico munita, in ahenâ cupreâ aquâ ferventi repletâ, per horas 6. ad ignem coq. posteà lagenâ apertâ, brodium per inclinationem in vas terreum vitreatum effundatur, inque locum frigidum vel cellam reponatur & ad usum servetur.* Vel sequens Gelatina analeptica. ♃. *Carn. vitul. lib. i. pedum vituli N. ii. ichthyocoll. dr. ii. hepat. vitul. lib. s. cinam. opt. dr. i. s. mac. dr. s. hæc omnia grosso modô incisa, indantur lagen. stann. affundend. aq. font. lib. ii. ponatur lagena bene obturata in ahenum aquâ plenum, coq. per hor. 5. hinc f. fort. express. servetur in cellâ in locô frigidô ad usum.* Vel ♃. *Carn. vitul.* vel *vervec. mac. lib. i. Gallin. mundat. dimid. epat. vitul.* vel *agn. lib. s. ichthyocoll. dr. ii. mac. dr. s. incis. & lot. inde lagen. stanneæ add. pom. cit. in 4. frusta divis. N. i. vin. alb. vet. lib. i aq. font. lib. ii lagena benè obturata indatur lebeti aquâ pleno coq. 5. vel 6. hor. Colat. exprim. fortiter.* De hac Gelat. quoties Jusculum comeditur, immisceri poterunt Cochl. iii. vel iv. Sequens Sanguinem simul mundificat. ♃. *Ras. C. C. unc. ii. s. ras. ebor. unc. i. s. aq. font. lib. iii. stent in infus. per noct. in locô calid. manè add. rad. scorz. rec. vel siccat. N. vi. fol. borrag. m. i. fl. 4. cordial. an. p. i. passul. min. unc. ii. coq. ad gelatin. consist. addendo sub finem coct. Cons. ros. unc. ii. & tandem Confect. alk. compl. dr. i. s. M.*

Ex *oleribus* conveniunt, malv. bismalv. borrag. viol. nymph. Ex *fructibus* nuc. pineæ, pistach. amygdal. jujub. ficus, passul. poma dulc. prun. dulc. &c. *Lactis* usus, ni quid obstet, optimus; item ova sorbilia, cremor hordei & hordeata, v. g. Hordeatum Imperatoris in Phthisi. ♃. *Hord. integr. m. iii. coq. in aq. font. mens. i. s. per 10. horas ad perfectam mollitiem, semper aliquid aq. calid. affundendo, ne aqua evaporet, & consumatur, exprime, deinceps crem. per pannum & in vase mundô ad usum serva. Hinc* ♃. *Herb. pilosell. tussilag. endiv. an. m. s. rad. scorz. unc. s. Coq. in brodiô Gallin. insuls. exprime per pannum; in hôc brodiô dissolv. crem. hord. cochl. i. vel alterum.* Vel sequens Italis & Gallis consuetum, ad defluxiones tenues sistendas. ♃. *Hord. mund. sel. q. s. maceretur per 6. horas, coque perfectè, ut dissolvi possit, post* ♃. *Amygd. d. excort. unc. iii. sem. cucurb. unc. i. s. melon. unc. i. papav. alb. lactuc. an. unc. s. contus. omnibus cum aq. hord. eliciatur lac, quod cum lib. ii. pulv. hord. permixt. coq. parumper, addendo parum sacch.* Vel seq. refocillans. ♃. *Hord. mund. lib. i. factâ ablutione coq. in s. q. aq. ad formam pult. dein.* ♃. *Crem. unc. vi. sem. melon. excort. amygd. an. unc. i. nucl. pineor. unc. s. contund. simul, f. Hordeat. sumat ad vesperas in principiô mensæ, solvendo in Jure Gall. cochl. iii. ex consummat. Capon. & aromatiz. cum modicô cinam. vel mac.*

Formulæ

Potuum Humectantium.

Decocta Hordei varia, vid. suprà de formulis Potuum Refrigerantium.

Aliud in Phthisi & affectibus Pectoris. ♃. *Hord. mund. m. iiij. passul. min. unc. i. ß. Jujub. N. xx. sem. anis. fœnic. an. dr. vi. cinam. unc. s. incis. & contus. dentur ad Chart. de his sume ad mensuras aquæ tres, totidem manipulos, coq. ad consumpt. 3. part.*

Decoct. humectans Pectorale. ♃. *Chin. sel. dr. iii. liquir. dr. ii. passul. min. mund. majorum exacinat. an. unc. s. fic. ping. dactyl. an. N. v. jujub. sebest. an. N. xii. sem. 4. fr. mai. anis. fœn. an. dr. i. concis. & conquass. bull. in 3. mens. aq. font. per horam dimid. Col.*

Aliud. ♃. *Fic. ping. N. vii. jujub. N. x. dactyl. s. nucl. N. viii. sem. anis. fœnic. an. dr. vi. vel unc. i. incis. grossô modô dentur ad chart. S. Species zum ordinari Tranck.*

Emulsio pro Potû. ♃. *Amygd. d. excort. unc. ii. sem. melon. excort. unc. i. subinde etiam pan. alb. tost. unc. i. aq. font.* vel *decoct. hord. lib. ii. vel iii. M. F. Emuls. edulcoranda sacch. s. q.* Si magis refrigerare animus, adde *nit. perlat. scr. ii. vel dr. i.*

Alia anti-Hectica. ♃. *Chin. sel. unc. i. rasur. ebor. dr. ii. repleatur pullus benè saginatus, coq. in lib. vi. ad debitam cocturam; hinc col. de col.* ♃. *Lib. ii. sem. melon. rec. amygd. excort. an. unc. i. nucl. pin. unc. ß. M. F. Emulsio.*

Alia Epiceraстica. ♃. *Sem. papav. alb. dr. iii. melon. unc. i. s. Contund. in mort. marmor. addendo amygd. excort. & per 3. horas in aq. lactuc. infus. N. xxx. Contund. & cum Jure pull. vel seq. decoct. lib. i. ß. vel lib. ii. F. Emuls.* ♃. *Rad. liq. dr. iii. sebest. N. iv. jujub. N. vii. passul. unc. s. fl. viol. borrag. an. p. i. sem. portul. lactuc. dr. i. Coq. in lib. iii. aq. ad consumpt. 3. part.*

Decoctum Pulli vel Carnis Gallinæ, *das hennenbrat-Wasser*, utile pro restauratione Virium, & in doloribus Colicis, ubi maxima ventriculi & intestinorum sensibilitas. ♃. *Pullum dimidium*, vel *Carnem Gallin. ex alis & pectore, dempta omni pinguedine, Coq. cum 4. mens. aq. in duplici vase per 4. hor. Coletur; subinde pro gratiâ addi potest aliquid de cort. citr. vel cinam.*

Diæta composita, calida & sicca, frigida & humida &c. desumi potest ex simplicibus.

Omnia ad majorem DEI Gloriam.

INDEX CAPITUM.

INDEX RERUM.

A.

B.

Bochettum

Evaporatio

Nephritica;

F I N I S.

